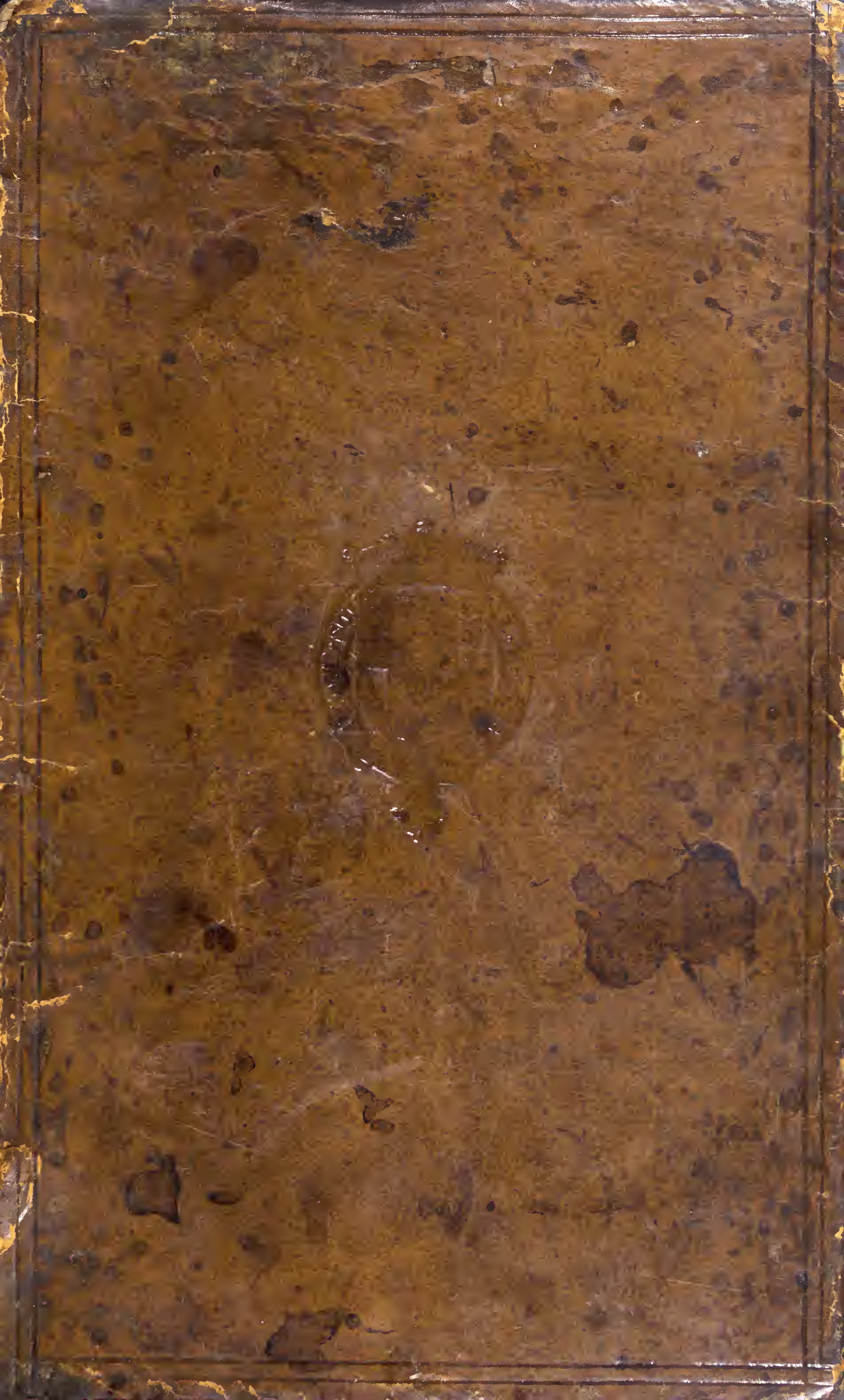

The Marquis of Stafford.

R. P.

FRANCISCI SVAREZ,

GRANATENSIS, E SOCIETATE IESV DOCTORIS THEOLOGI,

ET IN CONIMBRICENSI ACADEMIA Sacrarum Literarum Primarij Professoris.

DEFENSIO

FIDEI CATHOLICAE ET APOSTOLICÆ ADVERSVS ANGLICANÆ SECTÆ ERRORES.

CVM RESPONSIONE

AD APOLOGIAM PRO IVRAMENTO FIDEdelitatis, & Præfationem monitoriam Serenißimi IACOBI *Magnæ Britanniæ Regis.*

AD SERENISSIMOS TOTIVS CHRISTIANI ORBIS CATHOLICOS REGES ET PRINCIPES.

MOGVNTIÆ,
Cum Superiorum permissu, & priuilegio Cæsareo.
Sumptibus Hermanni Mylii Birckmanni.
Excudebat Balthasar Lippius.

ANNO M. DC. XIX.

S.r Iohn Leveson Gower of Trentham
in Stafford Shire Baronet

SERENISSIMIS REGIBVS, AC PRINCIPIBVS ROMANÆ, ET CATHOLICÆ ECCLESIÆ FILIIS, AC DEFENSORIBVS.

FRANCISCVS SOARIVS E SOCIETATE JESV temporariam, & æternam felicitatem.

Vper edito libro Serenissimus Iacobus magnæ Britanniæ Rex ad Religionis suæ communionem quasi amico classico catholicos Reges ac Principes euocauit. Vt quos ad defensionem Romanæ Ecclesiæ, quã sanguine suo acquisiuit Rex regum, & Dominus Dominantium Christus, suprema armauit potestate, hos ad illius offensionem communicato consilio incitaret. Irrito tamen conatu Serenissimus Rex stylum exercuit. Nec enim portæ inferi aduersus eam præualebunt, aut quos in Romana petra fundatos lapis angularis Christus firmissimo veræ pietatis vinculo innectit, frigida Aquilonis procella dimouere poterit. Vtinam maiorum suorum inuictissimorum Regum vestigia sequutus vobiscum potius ad catholicæ Ecclesiæ maiestatem exornandam conspiraret; vt quibus potestate, & imperio par est, veræ pietatis studio inferior non esset: & inter illos Reges numerari potius vellet, quos illius nutritios diuina constituit auctoritas, quàm inter illos, quos aduersus Dominum, & aduersus Christum eius impietatis furor inflammauit.

Cum ergo dum librum edidit suæ indicem Religionis, nec Regali, qua fulget, maiestate, nec armorum strepitu, ac potentia (cui sacerdos Christi, & religiosus homo obsistere nequit) sed solius humani ingenij, & styli acumine catholicæ Ecclesiæ bellum inferat; proprium mei muneris, & instituti existimaui in aciem prodire, non vt tanti Regis nomini, & splendori officiam, quod nec possum, nec cupio: sed vt nebulę, à fœtidis Nouatorum lacunis exhalatæ, quibus catholicam obscurare nititur veritatem, veræ sapientiæ radijs dissolutæ, in aerem & fumos euanescant: quod vt perficerem, eam à Deo patre luminum obnixè precatus sum lucem, eam synceræ veritatis cognitionem, quam à Christo Domino per Apostolos traditam, & sanctorum patrum vigilijs expositam consectari ille debet, qui rectam viuendi, credendiq; viam tenere cupit. Aspiret inceptis illud numen, in cuius manu sunt corda Regum. Vosque Catholici orbis Reges, ac Principes, qui serenissimum Iacobum, quales vos estis, talem germano affectu exoptatis, qualecunque opus hoc nostrum in vestrum recipite patrocinium vestra auctoritate defendendum: vestrum enim illud, scitumque est; *Nostra facimus, quibus no-*

ſtram impertimus auctoritatem; veſtrum igitur opus ſit, vt Regia veſtri patrocinij auctoritate defenſum, ac ornatum fulgore, & ſecurum in publicum prodeat, & illuſtre Orbi appareat, & regijs oculis indignum non exiſtimetur. Neque enim aliter, niſi veſtro ſub nomine libro ſereniſsimi regis noſter hic, quo Dei cauſam tuemur, opponi pôt. Hæc n. vna me impulit cogitatio, vt nobis laborẽ hunc noſtrum officioſa animi ſubmiſsione dicarẽ, qui maiorum veſtrorũ imperij, & pietatis hæredes catholicæ Eccleſiæ tutelam religioſè ſuſcepiſtis, conſtanterq; curatis. Alijs pro antidoto inſeruire poteſt noſter hic labor; vobis antidoto (quæ eſt ſumma Dei pietas) opus non eſt contra Nouatorum furorem, quorum venena ab ſtygijs hauſta riuulis vobis nocere non poſſunt, qui veræ, & catholicæ fidei vnitate Chriſto Domino, eiuſque in terris Vicario Romano, ac Summo Pontifici, ceu capiti ſuo pulcherrima corporis membra, ſubditi, & innexi in virtute Dei cuſtodimini. In quo dum ſuprema veſtra poteſtas ſtabilitur, ad maiorem imperij gloriam increſcat, & ad æternam proficiat felicitatem. Conimbricæ decimo tertio die Iunij, Anni 1613.

CENSVRA

CENSVRA ILLVSTRISSIMI D. D. ALFONSI A CASTELLO BRANCO, EPISCOPI CONIMBRICENSIS, COMITIS Arganilensis, Domini Coiæ, &c. à Concilijs Catholicæ Maiest.

X commissione Illustrissimi Episcopi D. PETRI *de Castilho Lusitaniæ Proregis, & Supremi in rebus fidei Inquisitoris, accuratissimè legi & censorio euolui studio defensionē fidei Catholicæ aduersus Anglican. Sectæ errores, cum respōsione ad Apologiam & Epistol. ad Principes Christianos, Serenissimi* IACOBI *Angliæ Regis: ab insigni Doctore* FRANCISCO SOARIO *è Societate* IESV *in lucem editā. In qua non solū Sacræ paginæ authoritati omnia religiosè consonant, Apostolicis traditionibus piè correspondent, Oecumenicis Concilijs, Summorum Pontificum decretis eruditè consentiunt, verùm tanti Authoris latissimè elucet Sapientia, à sanctorum Patrum fontibus plusquam humano studio hausta. Quorū integra fide testimonia ita crebrò, & appositè inducit, vt illius ore locutus ad Defensionem hanc roborandam conspirasse omnes affirmare audeam, magnaque propterea Catholicæ Ecclesiæ vtilitate, magno Christianæ doctrinæ emolumento in lucem prodituram, Cuius lectione multa à Patribus præclarè dicta, quæ dudum legeram, in memoriam reuocaui: multa etiam magna cum voluptate denuo didici. Vtinamq; obtusa perfidiæ tenebris Hæreticorum acies tantum iubar perferre posset. Facilè enim instabilem suarum opinionum vanitatem irriderent, quarum fundamenta huius operis lectione omnino euersa clarissimè cernerent. Quod si Episcopo, qui in Theologica adoleuit schola, & inter sanctorum Patrum libros consenuit, Serenissimi Angliæ Regis maiestatem alloqui præsentem liceret, quod olim Augustissima & sanctissima Maria eius mater voce, & sanguine testata est, verissimè prædicarem. Irenæo, Dionysio, Augustino, Hieronymo, & reliquis Catholicæ Ecclesiæ doctoribus, quorum iudicium in hoc libro expressum offerimus, vitæ sanctitatem nemo ignorat, potius credendum esse; quàm Luthero, & Caluino, quorum scelera, etiam illorum discipuli, si legant, non possunt non erubescere & damnare; quorum inscitiam inconstans, sibiq; aduersa doctrina, & à vera religione aliena satis demonstrat.* D. FRANCISCO SOARIO *humanarum rerum religioso contemptori, & vnius pietatis, ac religionis fortissimo defensori; quem ego propter eximiam sapientiam tot monumentis approbatam communem huius ætatis Magistrum & Augustinum alterum existimo potius cedendum admonerem, quàm Angliæ Nouatoribus, qui ne errasse fateantur, obstinata inconstantia erroribus adhærent, & cupiditatum suarum abducti illecebris circa Fidem naufragauerunt, vt Paulus ait. Illud tamen prædico, illud moneo, quod olim Augustinus in simili causa. Nō vincant Patres Catholicæ Ecclesiæ Doctores, nec Lutherus, nec Caluinus impij veræ fidei desertores; Non vincant* SOARIVS *Patrum religiosus discipulus, nec Nouatores Lutheri, & Caluini infelices vmbræ, sed vna vincat Veritas sincera huius libri commentatione illustrata. Quem ego typis, & omnium oculis, ad communem Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem, ita dignum censeo, vt etiam ætati nostræ de tanto Magistro, Societate* IESV *de tali alumno meritò gratuler. Conimbricæ 12. Iunij, Anno 1613.*

Episcopus Conimbricensis.

CENSVRA ILLVSTRISSIMI D. D. FERDINANDI MARTINEZ MASCAREGNII EPISCOPI ALGARBIENSIS, A CONsilijs Catholicæ Maiest.

On tantum literis, quas hac de re ad me misit Illustrissimus D. Petrus de Castilho Episcopus, & generalis in tota Lusitania Inquisitor, sed ipsa delectatione trahente P. Francisci Soarii celeberrimi Doctoris à me perlecta est accuratè, & censorio vngue examinata Defensio, qua fidem Catholicam mira dexteritate propugnat, oppugnatq; Anglicanæ Sectæ errores: ac Serenissimi Iacobi Regis Angliæ ad Apologiam quandam, epistolamq; respondet. Qua in Defensione nihil planè offendi, quod fidem orthodoxam offendat; quæ verò defendant, inueni multa. Hoc enim opus mihi videtur velut alter fatalis clypeus, quem Dux Hebræorum ex imperio Dei quondam contra vrbem Hai feliciter eleuauit. Ita namque fiet, vt hac Defensione per manus tanti Ducis ex Societate Iesv quasi Josue clypeo, in altum sublata armatæ errorum copiæ, quas non Regis animus suopte ingenio ad pietatem pronus (vtpote à sanctissima matre ac Martyre olim educatus) sed quas furia Nouatorũ nuper in Anglia ad Principes Christianos classicum canens compulerat, penitus deleantur. Imo verò ipse Serenissimus Angliæ Rex (qua pollet ingenij acie, atque exaggerati animi celsitudine) omnia, quæ in hac defensione continentur, suis rationum ponderibus expendens, & ad iudicij trutinam librans, profectaque in primis illa animi submissione ac modestia, quam semper (vt par est) adhibet doctissimus Pater Soarivs cum Regia Maiestate disputans, spes est fore, vt adspirante numinis aura, ad saniora Matris Ecclesiæ consilia animum verè Regium appellat: imitatus nempe Clodoueum illum primum Francorum regem Christianissimum, qui proximè moriturus, ipsum Romanum Pontificem, quod sciret vnicum esse totius Ecclesiæ visibile caput corona regia redimiuit: quo facto oppignorauit Regnum Gallorum in Ecclesiæ Romanæ præsidium, pariterq;, & obsequium. Corona enim illa ad S. Petri Confessionem Regnum nominata fuit. Quo pietatis exemplo, stabili fundamento, nempe in petra ac Petri successore regnum suum egregiè firmauit Clodoueus; cuius Rex Anglię si imitetur factum, imitabitur exitus felicissimos. Sed ad libri censuram redeo.

Cum magna Reip. Christianę vtilitate quasi ex feraci, fœcundoq; solo complura edidit religiosissimus iuxta, ac grauissimus auctor sui ingenij monumenta, quę orbis suspicit, miratur, amat. Sed in hac defensione verè palmaria elucent verba electa, grãdes sententię, rationum momenta plena energię, ac vigoris. Liber itaq; totus, neruus, sanguis, spiritus est. Concurrit in eo cum eruditione, iudicium admirabile; cum diligentia, facilitas in scribendo; cum doctrinę copia, rerũ ordo. Opponit memorię studium indefessum; Scholasticę Theologię, iuris vtriusque peritiam; geminę iuxta antiquos Patres sacrę Scripturę explicationi, libera, & subrancida Ministrorum interpretamenta; sublimiori deniq; de Deo scientię, distinctam temporum seriem, illiusque regni multiplicem Chronologię notitiam. Quę libri Censura in panegyricam molem exurgeret, nisi obstaret satis nota grauissimi Patris modestia, quę solet elogia putare iacula, encomia vulnera, hostes credere laudatores. Est igitur quod gratulemur Societati Iesv, quasi optimę parenti, quod licet ex illius sanctissimo instituto tanquam ex equo Troiano plures iam religione, literis, ac morum probitate principes viri prodierint, vnum tamen habet hac tempestate eminentissimum Doctorem Patrem Soarivm, qui ad subitos errorum tumultus sedandos à pręlo ad pręlium tanquam bellator egregius accurrat alacriter vltra sortem viresq; senectę. Quare censeo pręsens opus à me recognitum & probatum dignissimum esse, quod publicam lucem aspiciat, densissimis errorum tenebris lucem ipsum allaturum. Faronæ die sexta Mensis Decemb. Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo.

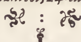
D. Ferdinandus Mz Mascaregnius, Episcopus Algarbiensis.

CENSVRA

CENSVRA ILLVSTRISSIMI D.D. MARTINI ALPHONSI A MELLO, EPISCOPI LAMECENSIS, A CONSILIIS Catholicæ Maiestati.

ERLEGI *ex commißione Illustrißimi Domini inquisitoris Generalis Defensionem Fidei Catholicæ aduersus Anglicanæ sectæ errores cum responsione ad apologiam pro iuramento fidelitatis, & Epistolam ad Principes Christianos Serenißimi* IACOBI *Angliæ Regis. Opus editum à Sapientissimo Doctore* FRANCISCO SOARIO *in Conimbricensi Academia Primario Theologiæ professore. Ardenti fidei zelo author clarißimus, & Theologus eminentissimus, valens sapientiæ viribus pro Ecclesia Dei in Anglia laborante distrinxit calamum contra sæuientes in illo Regno hæresum pestes. Dimicat contra hæreticorum errores ex Scripturis diuinis explicatis, & intellectis in genuino sensu authoris sacri instituto, & textui congruente. Affert ad confirmandas fidei veritates sacrorum generalium Conciliorum, & Summorum Pontificum sanctiones, quarũ infallibili authoritati non obsequentes semper habiti sunt à Christi fidelibus Ecclesiæ perduelles. Vtitur aptissimis, & ad rem maxime facientibus, ac selectissimis testimoniis Sanctissimorum Patrum, quorum pietatem, & sapientiam semper Ecclesia Dei suspexit, & venerata est. Firmißimarum rationum momentis ita cuncta examinat, vt nihil in silentio relinquat indiscussum: sed per arduas, & difficiles quæstiones dilucide pertractat, & omnibus vndequaq; orientibus difficultatibus occurrit, vt veritas innotescat. Firmis & inconcußis argumentis potestatem Summi Pontificis supernaturalem tuetur, & ostendit per Summam iniustitiam Regem in erroribus versantem spiritualem potestatem sibi arrogare, & per manifestã hæresim ab hæreticis Anglicanæ Sectæ illi attribui. Acutè & sapienter detegit errores contra fidem delitescentes in iuramento, quod Rex Angliæ à subditis exigit, infidelitatem aduersus Christum eiusq; Ecclesiam; iniustitiam erga subditos eo iuramento contineri demonstrat; ita vt in iuramento præstando cogantur subditi simul fidem Catholicam abnegare; Agit hac in re acriter, sed verè, & modestè. Opus sane doctißimum, singulari pietate, & eruditione plenum, & quod nec ab eo, qui dicendi stylo valeret, posset paribus laudibus, & encomiis exornari. Authoritatibus, & vi rationum ita sunt Anglicanæ Sectæ errores conuicti, vt nullum sit aduersariis effugium, nullus respondendi locus, nisi forte responsio dicatur inanium verborum contentio & conuitiorum iactatio, apud dementes, & furentes homines consueta. Faxit Deus, vt inspecta hac efficacißima, & sapientißima defensione fidei (quæ ab initio nascentis Ecclesiæ ab Apostolis edocta sancita miraculis, & suffulta martyriis eadem in Catholica, & Romana Ecclesia perseuerat) Serenißimus* IACOBVS *Angliæ Rex veritati Catholicæ sibi sufficientißimè propositæ attendens, vt dignum est Regio ingenio, ipse, & subditi Protestantes ad Ecclesiam Catholicam Christi sponsam aggregentur. Ego opus hoc Sapientissimi Doctoris* FRANCISCI SOARII *dignißimum iudico, vt typis mandetur, & in lucem eat ad fidei nostræ Victoriam de hæresibus insignem, & totius Orbis Christiani publicam, & communem vtilitatem. Datum Lameci, 24. die Nouembris, 1612.*

Martinus Episcopus Lamecensis.

FACVLTAS PROVINCIALIS.

EGo Ioannes Aluarus Societatis Iesu in Lusitana Prouincia Visitator, simul ac Prouincialis è facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre nostro Generali Claudio Aquauiua, facultatem concedo, vt hoc opus de schismate Anglicano, à Patre FRANCISCO SOARIO Societatis nostræ, Sacræq; Theologiæ Doctore, & in Conimbricensi Academia Primario Professore compositum, & eiusdem Societatis grauium doctorumq; hominum iudicio approbatam typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dedimus. Conimbricæ 5. Aprilis Anni Domni 1612.

Ioannes Aluarus.

FACVLTAS SVPREMI SENATVS S. INQVISITIONIS.

VISTAS *Informacones podesse imprimir este Libro contra as heresias de Inglaterra: & depois de impresso torne a este Conselho para se conferir, & dar licenca para correr, & sem ella nao correrà. Em Lisboa 7 de Ianeiro de 1613.*

O Bispo Deluas. O Bispo de Nicomedia. Bartholameu da Fonseca.

LICENCA DA MESA DO PACO.

PODESSE imprimir este Libro de Anglicano Schismate, composto pello Padre FRANCISCO SOAREZ Lente de Prima da Vniuersidade de Coimbra, visto a licenca, que tem de seu Superior, & da Mesa do Sancto Officio. E depois de impresso tornarà para se taixar. Em Lisboa a 5. de Feuereiro de 1613.

D. Barbosa. *Luis Machado.*

FACVLTAS ILLVSTRISSIMI D. D. ALPHONSI DE CASTELBRANCO EPISCOPI CONIMBRICENSIS, &c.

DAMOS *licenca ao Padre* FRANCISCO SOAREZ *da Companhia de* IESV *para poder imprimir o Tomo contra a seita Anglicana, que sera de proueito vniuersal. Coimbra a 14. de Iunio de 1613.*

O Bispo Conde.

CENSVRA

CENSVRA ACADEMIÆ COMPLVTENSIS.

E Anglicano ſchiſmate Tractatum, Defenſionemq; Fidei Catholicæ aduerſus Anglicanæ ſectæ errores cum reſponſione ad sereniſſimi Iacobi Regis Angliæ librum, vna cum Epiſtola eius nũcupatoria ad Reges, & Principes Chriſtianos, à grauiſſimo Doctore Franciſco Soario è Societate IESV, & in Conimbricenſi Academia Primario Theologiæ Profeſſore in lucem editam, & Complutenſis Academiæ iudicio, à ſupremo ſenatu commiſſam, & noſtræ curæ, & fidei ab eadem vniuerſitate demandatam quãta potuimus diligentia, & ſedulitate euoluimus: in quo opere nihil à veritate Catholicæ fidei alienum, nihil deuium, nihil diſſonum deprehenditur. Verum tam felici marte aduerſus prædictum ſchiſma anglicanum, & contra noſtri temporis Nouatores pugnauit auctor, vt glorioſum ab illis omnibus triumphum reportauerit. nihil namq; eſt in hoc opere, quod probari, laudariq; non debeat. Elucet enim in eo viuidum, & vegetum authoris ingenium in extricandis Hæreticorum technis, in euoluendis ſacræ paginæ, Sacrorum conciliorum, Sanctorum Patrum teſtimoniis, & totius antiquitatis monumentis opera & induſtria, & in contorquendis argumentorum telis mira dexteritas. Deniq; nihil eſt in toto hoc opere à noſtro omnium ſenſu diſcordans, cum de hac re ſit omnium noſtrum eadem vox, idem animus eademq; ſententia. Quamobrem ſi per quem ſtat hoc opus quàm cito typis mandari iuſſerit, non authoris, ſed totius Catholicæ, & apoſtolicæ Eccleſiæ cauſam rectè geſſiſſe arbitretur: nam veræ fidei ſectatoribus maximum ſolatium erit, parietq; confuſionẽ his, qui ab illa defecerunt. Datis Compluti *12.* Maij anni Domini milleſimi ſexcẽteſimi decimi tertij.

D. D. Proſper Spinola Doria Rector.
D. Andreas Perez.
D. D. Ioannes de Pereda, & Gudiel.
D. Henricus à Villegas.
D. Ludouicus Monteſinos.
D. Melchior Fernandez à Bolibar.
Magiſter Fr. Laurentius Gutierre

COPIA PRIVILEGII SOCIETATIS IESV IN GERMANIA.

VM *ex mandato Sacræ Cæſareæ Maieſtatis, omnibus & ſingulis Typograhis, Bibliopolis, ac alijs quamcumq; librariam negotiationem exercentibus, ſerio firmiterq; inhibeatur, ne quiſquam libros vllos à Societatis noſtræ Patribus hactenus editos, aut in poſterum edendos intra Sacri Imperij, regnorum & dominiorum Suæ Caſ. Maieſt. hæreditariorum fines, ſimili aliove charactere aut forma, ſiue in toto, ſiue in parte recudere, vel alios recudendos mittere, aut alibi etiam impreſſos adducere, vendere & diſtrahere, clam ſeu palam citra ſupradictorum Patrum conſenſum, ac teſtimonium audeat, vel præſumat, Ego* HENRICVS SCHERENVS *Societatis* IESV *per Rheni Prouinciam Prouincialis, concedo* HERMANNO MYLIO *facultatem excudendi* FRANCISCI SVAREZ DEFENSIONEM FIDEI CATHOLICÆ ET APOSTOLICÆ *aduerſus Anglicanæ Sectæ errores, cum reſponſione ad Apologiam pro iuramento fidelitatis, & præfationem monitoriam Sereniſſimi* IACOBI *magnæ Britanniæ Regis. In quorum fidem hoc ei teſtimonium manu noſtra ſubſcriptum, & ſigillo munitum dare voluimus. Heiligenſtadij 1. Nouembr. M. DC. XIII.*

HENRICVS SCHERENVS
Prouincialis

INDEX

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM HVIVS OPERIS.

LIBER PRIMVS.

QVANTVM ANGLICANA SECTA A FIDE CATHOLICA DISSIDEAT.

LIBER SECVNDVS.

DE PECVLIARIBVS ERRORIBVS IN MATERIA FIDEI CATHOLICÆ, QVOS REX ANGLIÆ profitetur.

LIBER TERTIVS.

DE SVMMI PONTIFICIS SVPRA TEMPORALES REGES EXCELLENTIA, ET POTESTATE.

Cap.3

LIBER QVARTVS.

DE IMMVNITATE ECCLESIASTICA, SEV EXEMTIONE CLERICORVM A IVRISDICTIONE TEMPORALIUM Principum.

LIBER QVINTVS.

DE ANTICHRISTO, CVIVS NOMEN, ET PERSONAM PER CALVMNIAM, ET INIVRIAM FALSO PROtestantes Pontifici attribuunt.

LIBER SEXTVS.

DE IVRAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIÆ.

DEFENSIO

FIDEI CATHOLICÆ ADVERSVS ANGLICANAE SECTÆ ERRORES,

CVM RESPONSIONE

AD APOLOGIAM PRO JVRAMENTO FIDELItatis, & Epistolam ad Principes Christianos Serenissimi Jacobi Angliæ Regis.

PROOEMIVM.

MALLEM quidem, *vt in causa non dissimili Ambrosius præfatus est*, exhortandi ad fidem subire officium, quàm de fide disceptandi suscipere onus. *Sed quoniam vel ipsum naturæ ius petit, omnesq; leges tam diuinæ, quàm humanæ postulant, filium, parentem: sacerdotem, Ecclesiam; theologum, religionem; religiosum, sacra; ac deniq; membrum quantumuis vile, suum caput, quoad possit, à quacunq; iniuria propugnare: ideo nouum hoc scribendi genus non detrectare compulsus sum. Iacobus enim serenissimus magnæ Britanniæ Rex in Apologia sua, & Præfatione monitoria ad omnes Christiani orbis Principes his omnibus vim inferre conatur, dum sectæ suæ, catholicæ, ac primitiuæ fidei nomen, nostræ verò religioni defectricis dedecus imponit: sibiq; fidei Catholicæ defensoris nomen arrogat, Pontifici autem, omnium fidelium Pastori summo, & sub Christo capiti supremo, tyrannidis, & Antichristianæ apostasiæ notam inurit: aliaque quam plurima nostræ fidei mysteria, & sacramenta insectatur: suaq; impugnatione piorum corda commouit. Meq; post alios doctissimos viros, licèt eruditione, ac eloquentia valdè imparem, ad hoc opus aggrediendum induxit, & in palestram mihi insolitam descendere coëgit. Neq; me Regiæ dignitatis Maiestas terruit, sed potiùs ab eadem impugnata veritas vehementiùs excitauit, ne fortè tanti nominis splendor infirmiorum oculos perturbaret. Maximè quia Regium in hac causa deposuisse videtur splendorem, dum doctorem potiùs, quàm Regem agens, vsurpatam sibi supremam in Ecclesiasticis rebus authoritatem defendere nititur. In Ambrosio me legisse memini:* Neque Imperiale esse, libertatem dicendi denegare, neq; sacerdotale, quod sentiat, non dicere. Nihil in Regibus tam amabile esse, quàm libertatem etiam in ijs diligere, qui obsequio ipsis subditi sunt, nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines: quàm quod sentiat, non liberè pronunciare. Siquidem scriptum est. Loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. *His ergo diuinis, & sacris verbis permotus, licèt proprio ingenio diffisus, causæ tamen confisus, & veritate nixus, liberè pro illa loqui non pertimesco. Ea tamen proferre tantummodo conabor, quæ excelsum Regis animum offendere non possint, nisi lux ipsa veritatem ostendens oculos malè affectos offendat. Decreui enim veritatem catholicam dilucidare, ac tueri: non cum regia Maiestate decertare, sed illi potius, quod opto, in vera, & catholica ostendenda fide, inseruire.* 1.

Amb. in Præfat. ad lib. 1. de Fide.

Mens authoris.

Ambr lib 2. epist. 17. ad Theodos.

Psal 118.

Ambr. lib 2. de Virgin. in princ.

Diuino igitur aspirante fauore, veritatem fidei à Christo Domino edoctam, ab Apostolis traditam, & à sanctis Patribus integrè, illibateq; conseruatam circa aliquot præcipua à serenissimo Iacobo tacta, ostendendam aggrediar. Quò verò apertior dicendis sternatur via, cunctaq; faciliùs percipiantur, Regis in primis scopum, ac propositum, deinde verò respondendi ordinem à nobis seruandum ob oculos proponam. Attentè enim, ac sedulò Regium opus considerans, facilè perpendi, illuc præcipuè collimare authorem, vt fidelitatis iuramentum, quod sibi à subditis suis exhiberi nouissimè instituit, totis conatibus tueatur. Et ideò tam Pontificia re- 2.

Asserta serenissimi Iacobi colliguntur.

 scripta,

ſcripta, quàm illuſtriſsimi Cardinalis Bellarmini literas ad Archipresbyterum impugnare conatus eſt. Poſtea verò reſponſo de his rebus accepto, laceſſitus Rex, Præfationem ad omnes Chriſtiani orbis Principes ſuæ Apologiæ adiunxit, in qua contra Pontificem Summum tanquam contra communem hoſtem, & iuris, ac poteſtatis Regiæ vſurpatorem, illos nititur irritare: & ad generalem ab Eccleſia Romana defectionem commouere: tum ſpe maioris libertatis, & poteſtatis excellentioris illos alliciendo, tum etiam timorem incutiendo, ne dum nimia (vt ait) & indulgenti lenitate Pontificiam dignitatem in immenſum creſcere ſinunt, Regius ſplendor, vel penitùs deleatur, vel ſaltem plus æquo obnubiletur. Et ne bellum hoc in Chriſti Vicarium mouere exiſtimetur, eò progreſſus eſt, vt Pontificem non Chriſti defenſorē, ſed ipſum eſſe Antichriſtū perſuadere moliatur. Ac deniq; ne veri Eccleſiæ filij inſignem admirati nouitatem, eam deteſtentur, ſemetipſum ipſius Catholicæ fidei defenſorem nominat, ac profitetur, vt hac ratione ſecta, quam defendit, non hæreſis, ſed ſola cum Romano Pontifice diſcordia eſſe videatur. Addit deniq; fidei ſuæ explicatam confeſſionem, qua perſuadere nititur primitiuæ & antiquæ fidei inhærere, ſolumque (vt loquitur) nouos, ac nuperos fidei articulos ab Eccleſia Romana inuentos abnegare.

3. Vt igitur debito doctrinæ ordine procedamus, qui tum claritati, tum etiam vtilitati, quam in hoc opere intendimus, inſeruiat, illud in ſex libros diſtinguemus, qui prædictis punctis, mutato tantùm ordine, reſpondebunt. *Quo ordine ſint impugnanda.* Inprimis enim oſtendam, ſchiſma illud, quod vel ipſe Rex ſuo in libello non inficiatur, nullatenùs ab hæreſi, & infidelitate fidei verè Catholicæ prorſus oppoſita, excuſari poſſe: ac ſubinde vſurpatum à sereniſſimo Rege defenſoris Catholicæ fidei titulum, non ſolum eſſe ſine fundamento aſſumptum, verum etiam eſſe rei, quam profitetur, planè contrarium. A quo titulo initium dicendi ſumimus, non tantùm quia fronti Regij operis præfixus, ſtatim in admirationē rapit, ſed ēt quia nobis anſam exhibiturus eſt aliqua ſtabiliendi principia, ex quibus Anglicanam ſectam veræ Chriſti fidei fundamenta non habere facilè concludi poſſit, & in hoc primum librum inſumemus; In ſecundo verò omnes articulos Romanæ fidei, quos Rex oppugnat, antiquos, & catholicos eſſe, oppoſitoſq; ſine aperta hæreſi defendi non poſſe probabimus. Tertius deinde ſubſequetur liber, qui Summi Pontificis ius, atq; primatum pro noſtris viribus tueatur. Non quòd omnia, quæ de illius excellenti dignitate, ac poteſtate dici poterant, perſequenda cenſeam (ſic enim in immenſum creſceret opus) ſed ſolum vt oſtendam, Romanum Pontificem temporalium Regum poteſtatem non vſurpaſſe, ſed ſupremi tantum ſacerdotis dignitatem à qua (*vt inquit Hieronymus*) Eccleſię ſalus pendet, vindicaſſe: *Hieron. contra Lucif.* ſumq; ius, contra quod portæ inferi nec præualuerunt, neq; vnquam præualebunt, conſeruaſſe. Et quoniam ſæpiùs Rex in illa Præfatione de clericorum exemptione à temporali poteſtate, & iuriſdictione laicorum, maximè conqueritur, & tertiam ſubditorum partem (vt ait) temporalibus Regibus adeptam eſſe deplorat, ideò quartum addemus librum, in quo ius immunitatis perſonarum Eccleſiaſticarum demonſtremus. In quinto deinde libro non ſolùm coniecturas omnes, quæ de Antichriſto afferuntur, eſſe leuiſſimas, verùm etiam Antichriſtum Sedis Apoſtolicæ deſtructionem maximè moliturum, euincere conabimur. Sicq; illis potiùs nomen illud conuenire, qui ita ſedulò Antichriſti præripiunt officium. Nam vt dixit Hieronym. ad Damaſum epiſt. 5. Quicunq; tecum non colligit, ſpargit, hoc eſt, Qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt, & vt ait Bernard. epiſt. 124. ad Hildebertum Turonenſ. Epiſcopum, loquens de Innocentio Papa, Qui Dei ſunt, libenter iunguntur ei, qui autem ex aduerſo ſtat, aut Antichriſti eſt, aut Antichriſtus. In ſexto denique libro circa fidelitatis iuramentum breuiter oſtendemus, quid in Rege exigente ſit iniuſtitiæ, & iniuriæ in Apoſtolicam Sedem, quidque in illis ſubditis illud præſtantibus, periurij, vel infidelitatis inuoluat, diligentiùs explicabimus.

4. Denique in procedendi, & diſputandi modo ſtylum, & ſcholaſticam methodum tanquam mihi familiarem, & ipſa conſuetudine quaſi factam connaturalem, non omittam, etiam ſi hominibus à nobis in fide diſ- *Methodus ſeruanda.* ſentientibus minùs grata eſſe ſoleat: fortaſſè quia ad veritatem è tenebris eruendam aptiſſima eſt, & ad impugnandos errores efficaciſſima. Et idcircò quamuis teſtimonijs diuinarum Scripturarum, Conciliorum, & Patrum nobis præcipuè ſit vtendum: nihilominus rationum pondera expendemus: & quantùm in nobis fuerit, earum vim, & efficaciam vrgebimus, eaſque non ſolùm ex prædictis fidei fundamentis, ſed etiam ex ipſo naturæ lumine, prout occaſio poſtulauerit, colligemus: Non quòd illis ſacroſanctæ noſtræ Religionis myſteria, quibus defendantur, indigeant, ſed quòd oſtendere non obſcurè poſſint, quàm longè ab omni prudentia, & à ratione ipſa diſcedant, qui ab Eccleſia Catholica Romana in rebus ad ſalutem pertinentibus diſſentire, ſeque ab illa ſegregare non verentur.

LIBER PRIMVS

QVANTVM ANGLICANA SECTA A DOCTRINA CATHOLICA DISSIDEAT.

PRopoſui demõſtrare titulum, defenſoris fidei Catholicę quem sereniſſimus Iacobus ſibi arrogat, eiuſdem factis eſſe contrarium. Hoc enim neceſſarium duxi; tum propter Catholicos homines, qui ſub illius ditione commorantur, nè fortaſſe illo ſpecioſo titulo decipi cõtingat: tum propter reliquos, qui eiuſdem cum illo ſunt opinionis, vt illius, in qua manifeſtè verſantur hæreſis, moneantur, & ſi fieri poteſt, cõuincantur. Hic enim eſt huius noſtri laboris ſcopus; quem ſi, Deo iuuante, conſequi potuerimus, profectò titulum illum vanum eſſe, & ſine re, caputq́; & protectorem huius ſchiſmatis, catholicę fidei aduerſarium eſſe, non defenſorem, euidẽs fiet. Duobus autem modis errorem illius ſectæ demonſtrare poſſumus, prius generatim oſtendendo, in illa veræ fidei fundamentum, & certam, ac infallibilem credendi regulam nõ eſſe, monſtrando, deindè ſingulos eius errores, quos Rex ipſe profitetur, clariſsimis argumentis, & certiſſimis teſtimonijs confutando. In hoc ergo libro priorem inchoamus viam, in qua non poſſumus aptiùs initium ſumere, quàm ſtatim ante Anglorum oculos proponendo felicem ſtatum veræ, ac Catholicæ fidei, quo ante exortum ſchiſma fruebantur. Et idcirco operęprętium duxi, in primo huius libri capite de progreſſu regni Angliæ in Chriſtiana religione ab eo tempore, in quo illius lumen accepit, vſq; ad præſentem diem pauca præmittere.

Scopus authoris.

Duo modi oſtendendi errorem ſectæ Anglicanæ proponuntur.

Nam ſicut in moralibus rebus facti (vt Iuriſperiti loquuntur) cognitio, ad ferendum de iure iudicium in primis ſolet eſſe neceſſaria, ita in pręſenti cauſa antiquioris fidei cognitionem, tum ad intelligendã erroris cauſam, & originem, tùm etiam ad illius repugnantiam, & oppoſitionem cũm fide Catholica perſpiciendam, neceſſariam eſſe iudicamus. Siquidẽ Cypriano teſte, apud religioſas, & ſimplices mentes hæc eſt compendioſa ratio errorem deponendi, inueniendique, & erudiendi veritatem. *Nam ſi ad diuinæ traditionis caput, & originem reuertamur, ceſſat error humanus; & ſacramentorum cœleſtium ratione perſpecta, quidquid ſub caligine, ac nube tenebrarum obſcurum latebat in lucem veritatis aperitur. Si canalis aquam ducens, qui copioſè prius, & largiter profluebat, ſubitò deficiat, non ne ad fontem pergitur, vt illic defectionum ratio noſcatur, vtrum ne areſcentibus venis, in capite vnda ſiccauerit; an verò integra inde, & plena procurrens in medio itinere deſtiterit?* Quod Cypriani Conſilium maximè collaudans Auguſtin. concludit, *Optimum eſſe, & ſine dubitatione faciendum.* Tantorũm ergo Patrum veſtigijs inſiſtentes rem aggrediamur.

Cyprian. epiſt. 74.

Aug. lib. 5. de Bapt. c. 26.

CAPVT I.

De fidei Catholicæ progreſſu, & ſtatu Anglicanæ gentis à primaeius conuerſione vſq; ad præſentia tempora.

GIldas ille, cognomento ſapiens, de excidio Britanniæ (quem Polidorus Virgilius, Beda, & alij ſequuntur) Britanniam iam inde ab initio orti Euãgelij, Chriſtianam recepiſſe religionẽ teſtatur: quam rem Polidorus libro ſecundo, Hiſtoriæ Anglicanæ, ſic accidiſſe deſcribit, *Cùm Ioſeph ille, qui teſte Matthæo Euangeliſta, ab Arimathia ciuitate oriundus, CHRISTI corpus ſepeliuerat, ſiue caſu, ſiue conſilio, ita volente DEO, cum non paruo comitatu in Britanniam venit; vbi tam ipſe, quàm eius ſocij, cùm de Euangelio prædicarent, atque dogma Chriſti ſedulò docerent, multi per hæc ad veram pietatem traducti, ſalutifera q́; fruge baptizati ſunt.* 1.

Fides catholica cœpit in Anglia ab ortu Euang.
Cardin. Baro. An. 35. n. 5. ex manuſcr. hiſtoria Ang. quæ in Vatic. habetur. 4 colum. ab initio.

Eandem poſtea inſulam confirmauit, vel iterùm priùs ad fidem reduxit Eleutherius Pontifex Romanus à Petro duodecimus, teſte Beda libro primo, capitulo quarto. *Miſit ad eum Lucius Britannorum Rex Epiſtolam, obſecrans, vt per eius mandatum Chriſtianus efficeretur, & mox piæ poſtulationis conſequutus eſt effectum: ſuſceptamq́; fidem vſq; in tempora Diocletiani Principis inuiolatam, integramq́; ſeruabant.* Nam deinde (teſte Gilda, & ex eo Polidoro ſupra) *Ob immanitatem perſecutionis, religio ita refrixerat, vt ſit penè extincta.* 2.

Hiſtor. illius gentis.
Baron anno Chriſti 183. ex lib de Roman Pontif. Martyrolog. & alijs.
Aucta eſt tẽpore Eleutherij Papæ Gregorij tẽpore iterum reſtituta.

Tandem verò (diuina afflante gratia) anno Chriſti Domini 590. Mauritij Imper. Anno 11. Gregorius Papa primus miſsis in Britanniam Auguſtino, & Mellito, Rege Cantij Ethelberto eorum prædicatione cõuerſo, & ſalutari baptiſmatis fonte abluto, eandem idolis ſeruientem inſulam reſtituit CHRISTO. Cuius vltimæ à Romana ſede prouenientis conuerſionis cauſam, modum, ordinem, & progreſſum fuſius proſequuntur ipſemet Gregorius libro quinto, epiſtola 10. 58. & 59. & libro ſeptimo, epiſtola 112. indict. 2. Beda ſupra capitulo 23. Ioan. Diac. in vita Gregorij lib. 2. c. 34. Baroni. Anno Chriſti 596. num. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. & alij quamuis nonnulla ſit in annis computandis diſcordia, quæ ad præſens inſtitutum nihil refert.

A prædictò verò tempore vſque ad annum Domini 1534. & 25. ferè annum Henrici Regis, eius nominis VIII. per annos circiter mille, prout ex Anglorum liquet annalibus; non alia viguit apud illos religio, præter illam, quam in hodiernum vſq; diem communiter vocitant *Antiquam, Catholicam,* inquam *Romanam.* Adde, quod & ipſemet Henricus VIII. in hoc vſque tempus adeò ſedi Apoſtolicæ fuit deuotus, vt in eius, fideique Romanæ defenſionem, iuſtum aduerſus Lutherum tunc in Petri ſedem debacchantem 4.

Vſq; ad Henrici tẽpora durauit.

Ex Leonis X. const. 45.

composuerit librum, quem Leoni X. Christi tunc in terris Vicario (vt habetur in ipsa eiusdem Pontificis ad eundem etiam Regem Henricum constitutione) examinandum, & authoritate Apostolica approbandum misit. Vbi dum septem asserit Sacramenta, articulo secundo. sic Romanæ sedis propugnare conatur authoritatem, *Negare Lutherus non potest, quin omnis Ecclesia fidelium sacrosanctam sedem Romanam velut matrem, Primatemque recognoscat, ac veneretur; quæcumque saltem neque locorum distantia, neque periculis interiacentibus prohibetur accessu: quanquam si vera dicant, qui ex India quoque veniunt huc, Indi etiam ipsi, tot terrarum, tot marium, tot solicitudinum plagis disiuncti, Romano tamen se Pontifici submittunt. Ergò si tantam, ac tam latè fusam potestatem, neque DEI iussu Pontifex, neque hominum voluntate consequutus est, sed sua sibi vi vendicauit: dicat, velim, Lutherus, quando in tantæ ditionis erupit possessionem, non potest obscurum esse initium tam immensæ potentiæ, præsertim, si intra hominum memoriam nata sit.*

Surius in historia nostri temporis. Cochleus in historia Lutheri. Mauritius Canneus in historia de Martyrio Carthusianorum. Henrici 8. lapsus

5. Hæc scripsit Rex ille quo tempore fuit Romanæ Ecclesiæ addictissimus. Postea verò, nimio Annæ Bolenæ flagrans amore, à sede Apostolica facultate, quàm sæpiùs petierat, non obtenta, & legitima sua vxore Catherina Catholicorum Hispaniæ Regum filia repudiata, prædictam Annam, omni reclamante iure, duxit vxorem. Qui, vt impuniùs (vt ibi videbatur) faceret, se ipsum Ecclesiæ Anglicanæ caput constituens, & ab omnibus haberi, dicique decernens, verò Christi in terris Vicario denegauit authoritatem. Hæc basis, hoc fundamentum, & origo noui nati in Anglia Euangelij. Nec ipsi diffitentur, aut erubescunt Protestantes, vt vulgatum est in illius temporis historijs.

Sub Edouardo Zuingliana secta introducitur.

6. Post eiusmodi verò illius Ecclesiæ caput ex turpissimis principijs obortum, anno Dominicæ incarnationis 1546. aliud non minus firmum, & regimini Ecclesiastico aptum (puer nempè nouem annorum Edouardus 6.) vtrumque moderaturum corpus, spirituale, & temporale, ipse licèt alterius indigens regimine, successit. Quem etsi Pater in fide Catholica (vno dempto primatus Ecclesiæ titulo) educari iusserat: hoc tamen spreto Henrici Regis mandato, Zuinglianam Henrico omnium maximè exosam amplexatus est sectam, Pontificiamque exercuit authoritatem, eò quòd (vt in illius rescripto quodã legitur) *Omnis iuris dicendi authoritas, atque etiam iurisdictio omnimoda, tam illa, quæ Ecclesiastica dicitur, quam secularis, à Regia potestate velut à supremo capite manat.* Cum plurimæ igitur innouationes per totum ferè septennium fierent, Regius tandem iuuenis pridie nonas Iulij, ætatis suæ anno 16. regni verò 7. è viuis excessit, eoque extincto, & ipsa itidem Zuingliana secta in Anglia penè extincta est.

Sub Maria fides restituitur.

7. Subsequutum est etenim felicissimum illud regnũ Mariæ lectissimæ, pariter, ac religiosissimæ in omnibus fœminæ, quæ post obtentam cœlesti auxilio inexpectatam ab inimicis victoriam, sua sola pietate, & religione mota, primatus titulum à patre, & fratre vsurpatum respuit, & è stylo regio deleuit, pristinamque quam semper professa fuerat, catholicam religionẽ, diuina mirificè cooperãte potentia, Pontificis interposita authoritate per omne suum regnum restituit. Sed ob Patris, vel subditorum peccata, hoc tãto Romanæ fidei publicæ professionis bono, praclarissimæ Reginæ morte post quinquennium, & quatuor menses priuata est Anglia.

Elisabetha Caluinianam sectam in regnum inuexit.

8. Mariæ in regno successit Elisabetha tertia Henrici soboles, non verò in pietate, ac religione. Nam pro catholica, Caluinianæ sectæ formam statim in regnũ induxit. Et quamuis in primo Parlamento non fore caput Ecclesiæ appellandam visum fuerit, quia Caluino nomen illud in Patre displicuerat, nihilominus supremæ gubernatricis Anglicanæ Ecclesiæ (quod in idem recidit) sibi nomen assumpsit, subditosque ad illud solemni iuramento confirmandum compulit, multisque legibus in varijs comitijs editis, omnimodam in spiritualibus potestatem Regio sceptro annexam esse voluit, decreuit, ac declarauit. Et in hoc statu, ac professione religionis, quamdiu Elisabetha vixit, Anglia perseuerauit.

Illa verò demortua serenissimus Iacobus Reginæ Scotiæ Mariæ filius, & in regno hæres sceptrum etiam Anglicani regni consequutus est, neque hoc suo iure contentus, simul cum illo primatum cum suprema spirituali potestate in vniuersam Britanniam vsurpauit, sectam autem vel Caluinianam, vel parùm ab ea diuersam profitetur, & à suis subditis totis conatibus recipi, & obseruari studet. Et nihilominus semetipsum non solum catholicum, sed etiam fidei verè Christianæ, Catholicæ, & Apostolicæ defensorem, & propagatorem profitetur. Quantùm verò titulus hic à veritate aberret, quantùmque facta verbis contraria sint, videndum superest. 9.

Status Angliæ sub Iacobo.

CAPVT II.

Sectam Anglicanam à fide vera discessisse.

Assertionem hanc euidenti consecutione ex narratione, & rerum mutatione in superiori capite proposita, in hunc modum colligo. Interrogo enim, an fides illa, quam per Augustinum, & alios verbi Dei ministros à Gregorio missos Anglia recepit, & vsque ad Henricum VIII. retinuit, vera fuerit, nec ne? Nam quidquid horum eligatur, facilè, vt existimo, conuincemus, eam, quam nunc Rex Angliæ profitetur, fidem verè Christianam non esse. Argumentum hoc sumere mihi videor ex Augustino lib. 2. contra epist. Gaudent. cap. 7. vbi Donatista sic vrget, *Dic mihi, vtrum eo tempore Ecclesia, quando secundum vos, omnium criminum reos recipiebat, &c. malorum contagione perierat, an non perierat? &c.* & infra: *Responde, vtrum Ecclesia perierit, an non perierit? Elege quod putaueris: si iam tunc perierat, Donatum quæ peperit? Si autem tot in eam sine baptismo* (vtique secundo) *aggregatis perire non potuit, responde quæso, vt ab ea se tanquam malorum communione deuitans, pars Donati separaret, quæ dementia persuasit?* Simili enim modo interrogamus, vel tempore Gregorij Ecclesia perierat, vel non perierat? Si perierat, Anglicanam Ecclesiam quæ genuit? Si non perierat, vt ab ea se Anglia sub Henrico separaret, quæ dementia persuasit? aut quo modo potest catholica esse, quæ in separatione ab Henrico facta perseuerat? Nam in primis si antiqua illa fides vera fuit, defectio ab illa, repugnans est & contraria veræ fidei: at verò secta, quam nunc Anglia profitetur, nihil aliud est, quàm defectio, seu rebellio quædam ab illa fide; quomodo ergo potest vera fides dici, aut reputari? *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Fieri enim non potest, vt contraria simul in idem conueniant: defectio autem à vera fide contraria est ipsi fidei Christianæ, ergo non potest secta introducta per defectionem à Christiana fide, eiusdem nomen, nedum veritatem vsurpare. Etenim diuina fides, qualis Christiana est, mutari non potest, neque inconstantiam pati: nam Deus, in cuius veritate nititur, seipsum negare non potest, vel (quod perindè esset) quod semel dixit, retractare; ergo secta, quæ per defectionem à diuina, & catholica fide introducta est, non potest esse diuina fides, sed humana adinuentio, vanaque opinio. 1.

Dilemma efficax proponitur.

Ad Gal. 1. Prior pars dilemmatis ostenditur. 2 ad Cor. 6.

Atque hunc discursum confirmat egregiè reprehensio Pauli, quæ non minùs in Anglos, quàm in Galatas conuenit. *Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit, in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi,* id est (exponente Chrysostomo) *sunt aliqui, qui mentis vestræ obtutum opinionibus suis turbant, & subuertere volunt CHRISTI Euangelium.* 2.

quod vnicum est, & præter illud non potest esse aliud. Ergo omnis doctrina, quæ ab illo vnico Euangelio deficit, humana opinio est, & secta veritati diuinæ contraria. Nomine enim *Euangelij*, vt exposuit August. lib. 3. cont. liter. Petil. cap. 6. omnem Catholicā doctrinam Paulus comprehendit, de qua subiungit, *Licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præter id, quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Quod iterùm statim repetit, *vt fidei Catholicæ firmitatem, & stabilitatem exaggeraret,* ait Hieronymus, *Quia si fieri posset, vt Apostoli, & Angeli mutarentur, tamen non esset ab eo, quod semel acceptum fuerat, recedendum,* & latissimè Lirinens. cap. integro 12. vbi inter alia inquit, *Tremenda districtio: propter adserendam primæ fidei tenacitatem, nec sibi, nec cæteris coapostolis pepercisse, Parum est, etiam si Angelus,* &c. Igitur si prior doctrina Anglis prædicata, & ab eis fideliter recepta diuina fuit, defectio ab illa non potest esse translatio in aliam fidem veram, sed potiùs est fidei peruersio, & conturbatio.

Aduertitq; eleganter Hieronymus (quod maximè pro sequenti doctrina considerandum est) hæc dici à Paulo de his, qui in eundem credebant Deum, & easdem scripturas habebant, proprio tamen spiritu eas interpretabantur, & ita Euangelium nouum introducere, seu mutare, antiquare, & in aliud conuertere conabantur. *Sed non valent* (ait Hieron.) *quia huiusmodi naturæ est, vt non possit aliud esse, quàm verùm est.* Et subiungit. *Omnis, qui Euangelium alio interpretatur spiritu, & mente, quàm scriptum est, credentes turbat, & conuertit Euāgelium Christi, vt quod in facie est, post tergum faciat, & ea, quæ post tergum sunt, vertat in faciem.* Chrysost. tandem diuino quidem, vt apparet, spiritu motus, quasi præsentem schismatis causam, & Ecclesiæ Anglicanæ statum contuitus, aduertere nos iubet, dicens, *Audiant, quia dicit Paulus, nimirum, illos subuertisse Euangelium, qui paululum quoddam rerum inuexerunt. Nam vt ostenderet, quod pusillum quoddam perperam admisstum, totum corrumpit, dixit; subuerti Euangelium. Nam sicut qui de moneta regia paululum de impressa imagine amputauerit, totam monetam adulterinam reddit: ita quisquis sanæ fidei vel minimam particulam subuertit in totum corrumpitur, ab hoc initio semper ad deteriora procedens. Vbi sunt igitur, qui nos vt contentiosos damnant, eo quòd cum hæreticis habemus dissidium, dictitantq; nullum esse discrimen inter eos, & illos, sed ex Principatus ambitu proficisci discordiam.* Sit igitur serenissimus Angliæ Rex, vel alij, qui eius schisma, & sectam profitentur, fidem Catholicā, quæ in regno illo prius vigebat, ne dicant, in paruis, paucis, aut minimis defecisse aut humanum esse de Principatus ambitione dissidium obtendant. Nā quacunq; ex causa fidei doctrinæ defuerint, in re quantũuis minima, totā fidem catholicam perturbarunt, & amiserunt. Eò vel maximè, quòd nō in paucis nec minimis rebus, sed in maximis fidei fundamentis, vt mox patefiet, deuiarunt. Sit igitur constans, & manifestum, si Anglicana fides vsq; ad defectionē Henrici VIII. catholica fuit, sectam, quam ab illo tempore profitetur, fidem verā non esse, sed catholicę fidei perturbationem, aut corruptionē. Atq; hęc videntur de priori membro sufficere, nam & res est per se satis clara, & euidens, & quātum ex verbis Regis conijcere valeo, tam ipse, quàm alij protestantes partem aliam censent esse præhabendam.

Qui negat aliquid fidei totam subuertit.

4. Hanc igitur egregiam rationem defectioni suę obtendent. Ante Regis, nempe Henrici eius nominis octaui, tempora, Angliam fidem catholicam amisisse, ac subinde propter mutationem ab Henrico factam, in fide neutiquam aberrasse, sed ad illam potius tunc redijsse, Henriciq; delictum, Anglorum fuisse salutē; quia per illud, vel occasione illius illuminati sunt, & à tenebris, in quibus versabantur, erepti. Neq; enim defuit quidam ex illorum Pseudoprophetis; qui in hunc modum exclamauerit, *O veræ, & non sine diuino numine conciliatæ nuptiæ, cœlestisq; partus, ac progenies, quibus patria à seruitute, & caligine plus quàm Aegyptiaca erepta, atque liberata, & ad verum Christi cultum reuocata est.*

Altera pars dilēmatis cōfirmatur.

Caluinista quidam l. 2. de Henrici Matrim. Lōdini edito

Tanta est enim humanæ mentis infirmitas, vt à Deo derelicta, & suis desiderijs tradita, tenebras vocet lucem, & lucem tenebras, sibiq; persuadeat lumen euāgelicæ veritatis inter turpissimas voluptates eduxisse, & (quod absurdissimum est) nefandas nuptias peculiari diuinę prouidentiæ attribuat. Hęc n. oīa errata in illis continentur verbis. Et præterea ex eisdem coniectare licet, eo tēpore iam fuisse in Anglia apud multos introductam eam de antiqua sua fide existimationem, quòd falsa fuerit, & non catholicā.

an 1583 Stultissimum hæretici dictum

5. Verumtamen hic error confutari potest in primis eiusdem Henrici VIII. testimonio, quod apud Regem Angliæ necesse est, vt authoritatem habeat, si cōstanter loqui, & primatum, quem vsurpat, aliqua defendere authoritate velit. Ipse enim Henricus iam moribundus Eduardum filium, quem hæredem relinquēbat, in fide catholica, vno tantum excepto Primatus articulo, educari voluit, & mādauit. Per fidem autem catholicam sine dubio intellexit fidem illam, quam cum Ecclesia Romana ipse prius cum suo regno professus fuerat: hanc enim semper vocauit catholicam, neq; ad fidem aliam possunt illa verba referri. Declarauit ergo ille Rex & sua confessione confirmauit; fidem, quam præcedentibus temporibus Anglia profitebatur, catholicā fuisse. Cur ergo Rex Angliæ in articulo primatus tam libēter, ac pertinaciter suum sequitur prædecessorem, & in reliquis articulis, in quibus Henricus veritatem catholicam cōfessus est, eundem abnuit imitari? Quod si fortassè respondeat, sectam suam ab alijs educatorib. ab incunabulis accepisse, saltem fateatur, necesse est, illam nouam, ac recentem esse: ex quo facilè etiam concluditur, illā non posse esse catholicā, sed potius esse à fide catholica defectionem. Veruntamen hunc locum in sequentibus latius prosequemur, nunc satis sit ostendisse sine fundamento, & inconstanter opinatos illos, qui in articulo Primatus Henrico fidem adhibentes, eius fidei catholicæ confessionem detestati, recusant.

Sanderus in Eduardo 6.

Henrici 8. testimonio Angliam ante illum fidē Catholic retinuisse ostenditur.

6. Sed videamus vlterius, quo sensu, Anglicanā fidem ante Henricum VIII. non fuisse catholicam, astruant. Duobus enim modis id excogitari potest. Vnus est, in principio quidem fidem catholicam prædicatam esse in Anglia; & receptam etiam Gregorij tempore, postea verò corruptā, & amissam fuisse: alter verò modus erit, si quis sentiat, in ipsamet prædicatione fidei per Augustinum facta, traditam esse Anglis doctrinā fidei iam corruptam, & ab antiqua Catholica, & Apostolica longè diuersam: ostendemus autem vtrunque ex his modis esse incredibilē. Et in primis si prius Anglia tempore Gregorij catholica fuit, qui dixerit, postea ante Henricum mutatam fuisse, necessę est, vt ostendat, quo tempore ea mutatio contigerit, sub quo Rege, & sub quo Pontifice Romano, vel sub quibus Prælatis Anglicanis: itemq; in quibus rebus, vel articulis facta fuerit mutatio; nihil autem horū cum aliquo veritatis, aut probabilitatis indicio hactenus monstratum est, vel ostendi potest; ergo hoc ipso talis assertio tanquam voluntaria, & temeraria, & illi regno iniuriosa reijcienda est.

Altera eiusdem partis probatio.

7. Deinde si attentè considerentur quæ Beda, & aliæ historiæ Anglicanæ referūt, nullum schisma, nullavè hæresis inuenietur, quæ post Gregorium totam illam gentem occupauerit. Imò neque legitur mutatio aliqua, vel varietas in his omnibus, quę nunc noui detestantur hæretici. Nam, vt ex dicēdis constabit, eadem fuit sacramētorum religio, eademq; sacrosanctæ Eucharistiæ fides, ac veneratio, idem Sanctorum cultus, ac sacrarum imaginū vsus, & quod caput est, eadem ad Apostolicam sedem obedientia, & subiectio; quæ igitur fingi potest defectio à fide catholica, quę per vniuersum illud tempus in Anglia fuerit? Deniq; cum Anglia ex tunc eandem fidem, quā Romana Ecclesia, semper ꝓfessa fuerit (hoc enim nemo negare potest, qui historias ecclesiasticas legerit) non potuit eadem Insula catholicam fidem amittere, quin Romana etiam

iam Ecclesia illam amiserit: nam fuit vtriusque eadem fides. Ostendemus autem paulò inferius Romanam Ecclesiam post Gregorium à catholica fide non defecisse, imò in vniuersum ab illa deficere non posse: ergo neque in Anglicana Ecclesia mutatio in catholica fide eo tempore facta est.

8. Superest ergo, vt dicant, licet Anglia non mutauerit fidem à tempore Gregorij vsque ad Henricum VIII. nihilominus eo tempore non fuisse catholicam, quia fides per Augustinum, & alios ministros Gregorij prædicata catholica non fuerit. Ex quo fit, vt ante Henricum VIII. nunquam in Anglia fuerit catholica fides, saltem in ea parte Britanniæ, quæ vsque ad Gregorium Euangelij lucem non recepit. Quod quidem, quantum coniectare possum, non abhorret à Iacobi Regis fide, seu opinione, nam ea iacit in Præfatione principia, & fundamenta, quibus hæc sententia valdè consentanea esse videatur. Ibi enim omnem doctrinam fidei, quam Ecclesia Romana post quingentesimum à Christo annum amplexa est, incertam, & suspectam se habere sentit, alijsque suadere conatur. Nam in pagina 43. *Quidquid* (ait) *quadringentis post Christum annis vnanimi consensu Patres ad æternam salutem necessarium statuerunt, aut cum his ita esse sentiam, aut modesto saltem silentio obmutescam, reprehendere certè non audeo.* In quibus verbis dum solis Patribus primorũ quatuor seculorum aliquid authoritatis defert, totam recentiorem doctrinã suspectam habet, & (quod mirãdum est) etiam illis antiquissimis Patribus, vnanimi consensu loquentibus, fidem suam nõ accommodat, sed solum reprehendere non audet: cæteros ergo omnes, qui posterioribus floruerunt sæculis, etiamsi de re ad salutẽ necessaria, vnanimi consensu aliquid statuant, reprehendere audebit, ne dum de eorũ fide dubitare. Deinde pagin. 47. subnectit. Non quidquid Romana Ecclesia ante quingentesimum Christi annum de fide credendum docuit, pro fide habendum esse. Hinc ergo vehemens oritur coniectura, non difficilè admissurum esse Iacob. fidem per Augustin. in Anglia seminatam non fuisse puram, & catholicam, sed alijs næuis, imò rebus, quas ipse nuperas, ac nouitias appellat, fuisse permixtam. Cum enim ipse sentiat à quingentesimo Christi anno Romanam fidem cœpisse deficere, & falsis dogmatibus permisceri: & Augustini prædicatio in Anglia anno quingentesimo octuagesimo secundo post Christum inceperit, teste Beda libro 1. suæ Historiæ c.23. quid mirum est, si concedat, vel respondeat, fidem ab Augustino prædicatam, neque puram, neque omnino catholicam fuisse?

Rex Iacob. videtur sentire, fidem per August. in Anglia prædicatam non esse catholicam.

Quo tempore August. in Anglia prædicare cœperit.

9. Quanta verò, & quàm perniciosa dogmata in hoc modo respondendi, seu euadendi cõtineantur, ex altioribus fidei principijs in sequentibus demonstrare conabimur, nunc verò inchoatum discursum prosequẽdo, responsum illud esse ab omni ratione alienũ, & receptissimis historijs contrarium, & ipsimet Anglicanæ genti ignominiosum, & iniuriosum, ac denique contra Gregorium, & Augustinum esse imposturam grauissimam, ostendendum est. Priùs verò supponamus, fidem prædicatã in altera parte Britanniæ longè ante tempora Gregorij omnino veram, purã, & catholicam fuisse, & in ea per plures annos perseuerasse. Quod non existimo, vel Regem Angliæ, vel aliquem ex suis ministris negaturum esse. Quia de tẽpore Eleutherij, & vsque ad quadringentesimum, vel quingentesimum Christi annum. Rex etiam ipse sentit, in Romana Ecclesia veram Christi fidem puram, & illibatam conseruatam fuisse. Cùm ergo pars illa Britanniæ fidem per Eleutherium acceperit, & in ea semper cum Ecclesia Romana cõmunicauerit, & hæresibus contra illam insurgentibus, præsertim Arrianæ, & Pelagianæ restiterit, vt idem Beda per plura capita refert, euidẽtissimum est, fidem Britannicam in ea parte, & illo tempore catholicam fuisse. Atque huius veritatis præter Gildam, Bedam, & alios historiographos, habemus antiquissimos testes, Tertullianum Eleutherio vicinum, qui lib. contra Iudæos cap.7. inter Ecclesiæ Catholicæ prouincias, & regna veram Christi fidem profitentia ponit, *Britannorum inaccessa Romanis loca, CHRISTO verò subdita*, & Chrysostomum, qui tomo quinto in Demonstratione contra Gentiles, quòd Christus sit Deus, colum.14. amplitudinem etiam Ecclesiæ Catholicæ describens ait, *Nam & Britannicæ insulæ extra hoc mare sitæ, & quæ in ipso Oceano sunt, virtutem verbi senserunt, sunt enim etiam illic fundatæ Ecclesiæ, & erecta altaria*, & tom.3. in sermone de Pentecoste, *Hodie nobis*, &c. Similiter describens sanctitatem Ecclesiæ Catholicæ inter alias prouincias Britanniam enumerat, dicens, *Ante hoc autem quoties in Britannia humanis vescebantur carnibus, nunc ieiunijs afficiunt animam suam.*

Fidem ab Eleutherio prædicatam fuisse veram.

Ex hoc igitur fundamento ita concludo; fides sub Gregorio in Anglia prædicata nec contraria, nec diuersa fuit ab illa, quæ sub Eleutherio Britannis prædicata est, sicut ergo prior catholica fuit, ita etiã posterior, quia re vera in se nõ fuit prior, aut posterior, sed vna; & eadem, quæ citiùs, vel tardiùs diuersas illius insulæ partes occupauit. Cuius rei testis locupletissimus est Beda dicto lib.1. Histor. Anglicanæ, ca.22. vbi referens prauos mores Britannorum fidelium, inter alia sic inquit, *Quin inter alia inenarrabilium scelerum facta, quæ historicus eorum Gildas flebili sermone describit & hoc addebat, vt nunquam genti Saxonum, siue Anglorũ secum Britanniam incolenti verbum fidei prædicandum committerent. Sed non tamen diuina pietas plebem suam, quã præsciuit, deseruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, destinauit.* Et statim ca.23. narrare incipit Gregorij prouidentiam in mittendo Augustino cum socijs ad fidem Anglis prædicandam, & in cap.26. non solum prædicatores illos Apostolicam doctrinam docuisse asserit, sed etiam vitam fuisse imitatos. *Cœperunt* (inquit) *Apostolicam primitiuæ Ecclesiæ vitam imitari, orationibus videlicet assiduis, vigilijs, ac ieiunijs seruiendo, verbum vitæ, quibus poterat, prædicando, cuncta huius mundi velut aliena spernendo*, &c. Et infra. *Crediderunt nonnulli, & baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, ac dulcedinem doctrinæ eorum cœlestis.* Et infra subiungit. Plures quotidie ad audiendum verbum cœpisse confluere, ac relicto gentilitatis ritu *vnitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo, sociare.* In confesso itaque debet esse ex hac Bedæ narratione, eandem catholicam fidem fuisse Anglis prædicatam, quæ priùs fuerat Britannis tradita, & ita illam insulam in vnitate fidei, & inter se, & cum alijs Christianis populis vnitati Ecclesiæ fuisse coniunctam. 10.

Idem de fide ab Augustino prædicata concluditur primò authoritate.

Præterea ex his quæ de modo religionis Christianæ vtriusque gentis, loci, ac temporis, vel in ijsdem historijs referũtur, vel per se manifesta sunt, palam est, nullam fuisse inter vtramque prædicationem doctrinæ diuersitatem. Nam in primis pro comperto habetur, ea dogmata fidei, quæ Protestantes, ipsi, & cũ eis Rex Angliæ antiqua vocat, quæ tum in tribus symbolis continentur, tum in quatuor primis Concilijs explicata, ac definita sunt, integra fide, & veritate fuisse per Augustinum, & socios Anglis prædicata, cum eodem tempore Gregorius decreuerit, quatuor prima generalia concilia, sicut quatuor Euangelij libros, suscipienda, & in veneratione habenda esse, quibus etiam quintum annumerat lib.1. Epistolarum epist.24. Neque ipsimet Anglicani Protestãtes, qui de hac fide antiqua gloriantur, & eam se retinere profitẽtur (quod quam verũ sit, posteà videbimus) illã aliundè, quàm à Gregorio, & ab Augustino eius ministro, per traditionem, & continuam successionem suorum prædecessorum fidelium habuerunt, de his ergo dogmatibus, nulla est, quæ ad præsens attinet, controuersia. 11.

Secundò ex vtriusque comparatione.

Alia verò, quæ ipsi nunc in Ecclesia Catholica Romana reprehundunt, vt sunt, Missæ sacrificium, altaria, Ecclesiæ in honorem Sanctorum ædificatæ, reliquiarum veneratio, Sanctorũ inuocatio, Sanctarum imaginum vsus, Ecclesiæ Roman. obedientia, & subiectio, 12.

lectio, sicut libenter admittimus, fuisse credita, & obseruata in Anglia à temporib. Gregorij, ita ipsi negare non possunt, eadem fuisse credita, & obseruata in Britannia à temporibus Eleutherij; ergo vel negent, fidem primitus in Anglia prædicatam, fuisse catholicam, vel desinant, fidem per Augustinum inductam accusare, vel tanquam minùs catholicam repudiare. Probatur æquiparatio proposita, nam in primis Beda dicto cap. 26. refert, fuisse in Anglia Ecclesiam in honorem Sancti Martini antiquitus factam, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, nempe ante Augustini prædicationem, & post illam subiungit, *In hac ergo & ipsi primò conuenire, psallere, orare, Missas facere, prædicare, & baptizare cœperunt, donec Rege ad fidem conuerso, maiorem prædicandi per omnia, & Ecclesias fabricandi, vel restaurandi licentiam acciperent.* Et ca. 33. refert, Augustinum Ecclesiam quandam, ibi opera Romanorum antiquorum fidelium anteà factam, dedicasse, & consecrasse, & eiusdem hortatu factam esse Ecclesiam Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, quã successor eius Laurentius consecrauit.

13. Simili autem modo Gildas antiquam Britanniæ fidem, & religionem Christianam descripsisse videtur in sua historia, seu opusculo de excidio Britanniæ, vbi in columna 4. loquens de tempore post mortem Diocletiani, sic inquit, *Renouant Ecclesias ad solum vsq; destructas, Basilicas Sanctorum Martyrum fundant, construunt, perficiunt, ac veluti victricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde, oreq; conficiunt, omnes exultant filij gremio, ac si matris, Ecclesiæ consorti.* Et inferiùs col. 8. loquens de tempore cuiusdam persecutionis, inquit. *Ita vt cunctæ coloniæ crebris arietibus, omnesq; coloni cum Præpositis Ecclesiæ, ac populo, &cæt. solo sternerentur.* Et infrà, *Et sacra altaria cadauerum frusta, crustis purpurei cruoris tecta velut in quodam horrendo torculari mista viderentur.* Et paulò inferiùs iterum mentionem facit *sacrosancti altaris*, quod vocat *sacrificij cœlestis sedem*. Et inferius deplorat, quod tempore persecutionis non audiebantur Dei laudes, *Canora CHRISTI tyronum voce suauiter modulante, neque Ecclesiasticæ melodiæ*, & paulò inferius col. 13. mentionem facit nuptiarum, quas *illicitas* vocat, *quia post votum monachi factas*. Ac denique in fine illius libri in Ecclesiastico ordine numerat *Episcopos, sacerdotes, & alios clericos*. Quos quidem in alio opere, de Ecclesiasticorum correctione, grauiter reprehendit quoad mores, licet statum maximopere veneretur: & inter reprehensiones adhibet, *rarò sacrificantes, ac rarò puro corde inter altaria stantes*. Et inferius distinguit varios Ecclesiasticos gradus præsertim Episcopatum, & presbyterium, & eos grauiter reprehendit, *qui non ab Apostolis, vel ab Apostolorum successoribus habent sacerdotia, sed à tyrannis emunt*. Quibus consentanea sunt verba, quæ suprà ex Chrysostomo retuli, quibus tradit, suo tempore in Britannia fundatas fuisse Ecclesias, & erecta altaria. Quæ omnia manifestè ostendunt, quàm fuerit consona fides, & religio illius temporis cum ea, quæ fuit tempore Gregorij, & quam nunc in Ecclesia Romana conspicamur: & è conuerso quantum ab illa discrepet ea, quæ nunc est in Anglia, non reformata (vt ipsi vocant) sed re vera potius deformata religio, quæ cœleste sacrificium non habet, vel per fidem recipit, altaria destruit, sacerdotes detestatur, & templa in honorem Sanctorum dicata non admittit. Igitur noua est hæc, & humana inuentio; fides autem tam sub Gregorio, quam sub Eleutherio in Anglia prædicata vera, & catholica fuit, semperq; vsq; ad prædictũ Henrici Regis lapsum permansit.

14. Possumus hoc præterea confirmare ex modo, quo illa fides per Augustinum, & socios Angliæ tradita, & persuasa est. Nam in primis vita illorum prædicatorum quantum Apostolicæ similis fuit, tantum à nouis sectariis, & eorum moribus discrepabat: nam illi religiosam sectabantur vitam, quam isti abominantur, & illi Missas, & sacrificia celebrabant, isti tanquam diabolicum commentum effugiunt, illi assiduis vigiliis, & ieiuniis seruiebant, & cuncta huius mundi spernebant, vt ait Beda; isti verò voluptatibus corporis dediti, nihil aliud præter humanum honorem quærunt. Denique ait Beda, *Illi non dæmoniaca, sed diuina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, litaniasq; canentes pro sua simul, & eorum, propter quos, & ad quos venerunt salute æterna, Domino supplicabant.* Atq; his armis diuinis potius, quam humanis, breui tempore Regem simul cum regno ad Ecclesiæ vnitatem, & Apostolicæ sedis obedientiam reduxerunt.

Tertio ex sãctitate, & miraculis Aug. & sociorum

Addit deniq; Beda id non esse perfectum sine multis miraculis, sic enim ait cap. 26. *At vbi Rex delectatus vita mundissima sanctorum, & promissis eorum suauissimis, quæ vera esse miraculorum quoq; multorum ostensione firmauerunt, credens baptizatus est, &cæt.* Et cap. 31. refert tot, ac tanta signa fuisse per Augustinum facta, *vt Gregorius Pontifex ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, missa ad eum peculiari epistola, ipsum hortatus sit.* Quæ est 58. libri 9. indictione 4. vbi inter alia, hæc ad nostrum maximè facientia propositum superaddit Gregorius, *Scio, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quam eligi voluit, magna miracula ostendit, vnde eodem dono cœlesti, & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas.* Item lib. 2. c. 2. Beda refert. Augustinum in confirmationem fidei cæco visum restituisse, & inferius cap. 7. de Melito tertio, post Augustinum, Cantuariensi Archiepiscopo insigne miraculum furentem restinguendi ignem adiungit, & Polydor. lib. 4. de eodem (quem Melitum vocat) memorat, *Cùm bene multa edidisset miracula, post quartum annum, quàm sedere cœperat, è vita in cœlum migrasse.* Cuius ergo cogitationem subire potest, fidem sanctitate vitæ Apostolicæ comprobatam, & insignibus, nec paucis comprobatam miraculis, tantoq; fructu, & efficacia verbi prędicatam, catholicam non fuisse? At quis cogitare audeat, ne dum dicere, omnes Christianos, religiosos, & Apostolicos viros, & Reges etiam, qui interdum miraculis claruerũt (vt de Edouardo 2. refert Polydor. lib. 8. non longè à fine) quis, inquam, credere posset omnes hos catholica fide caruisse, ac subinde æternam salutem non fuisse consequutos? Quia sine vera fide nemini patet aditus ad æternam gloriã; vera autem fides non est, quæ catholica non est. Aut quis prudenter sectam à Luthero, Caluino, & similibus hominibus inuentam, nullis signis, ac miraculis confirmatam, nec vitæ probitate cohonestatam, antiquæ fidei anteponere, & comparatione illi⁹ catholicam vocare præsumat? Videat igitur Iacobus Rex, quam rationem redditurus sit suæ fidei, quando districtè examinandum est, an defensor fidei catholicę, vel potius oppugnator extiterit? 15.

Vltimo ratione eadẽ veritas stabilitur.

Postremo tandem loco non omittã rationẽ aliam, qua idem confirmẽ, & fidem per Augustini prædicationem in Anglia introductam, veram, & catholicam fuisse ostendã. Nã si illa catholica non fuit, nulla profectò fuit eo tẽpore fides catholica in mũdo, vel saltẽ nulla erat tunc fides, de qua certè constare posset, an esset catholica, nec ne? Vnde consequenter fit, nullam fuisse tũc in orbe doctrinam, quam homines, qui saluari cuperent, tota animi certitudine, ac firma deliberatione tanquam diuinam, & à Christo Domino integrè traditam eligere, amplexari, aut retinere possent. Hæc autem omnia tantam sonant impietatem, tantamq; absurditatem præseferunt, vt si admittantur, alia impugnatione nõ egeat illa doctrina, ex qua talia dogmata sequuntur; nam in his errorem, & impietatem suam satis prodit. Superest ergo, vt consecutionem probemus, quod non erit difficile consideranti, nullam fuisse tunc in mundo doctrinam fidei, in qua tot testimonia, & signa veritatis, antiquitatis, ac perpetuæ successionis ab Apostolorum prædica- 16.

tione concurrerent, sicut in illa, quam Augustinus in Anglia prædicauit. Illa enim non erat alia, quam Romana fides, quæ añuntiata est in vniuerso mundo, & in eo recepta, tunc etiam perdurabat; ergo si illa catholica nõ erat, nulla profectò erat in mundo catholica fides. Deniq; hoc ipsum directè ex ipsiusmet Regis confessione comprobatur, quia de sua secta tanq̃ de fide catholica gloriatur. Necesse est enim, vt consequenter fateatur, nullam aliam fidem à sua secta diuersam, esse catholicam, quia fides vera, & catholica non est nisi vna, teste Paulo ad Ephes. 4. Ergo fides, quæ fuit ante Henricum VIII. non potest censeri catholica à sectariis, quia eo tempore præsens Angliæ secta non erat in mundo, quæ catholica, ac subinde sola, vera, & vnica ab eis proclamatur. Hæc quidem ratio grauissima fundamenta nostræ fidei subinducit: quia verò ab aduersariis duobus præcipuè modis eluditur, ideò fusiùs stabilienda, & contra hæreticorum subterfugia munienda est.

CAPVT III.

Ecclesiam Christi non posse veram fidem amittere ostenditur, & ratio facta roboratur.

1. EO superiori capite discursu rationis deuentum est, vt vel sectam Anglicanam non esse fidem catholicam, sed defectionem ab illa, vel è conuerso ante exortam sectam istam, catholicam fidem in mundo defecisse necessariò concedendum sit: ac proinde cogi Iacobum Regem, aut titulum Defensoris Catholicæ fidei deserere, aut affirmare à quingentesimo Christi anno, vel alio simili vsq; ad exortum Lutherum. Caluinum, vel quempiam alium ex istis, mundum fide catholica caruisse. Videntes igitur authores nouorum dogmatum vim prædicti discursus veriti non sunt dicere, ante ipsos veram, & puram fidẽ defecisse in vniuersali Ecclesia Dei, seq; fuisse extraordinario modo à Deo missos ad abolitam fidem restituendam. Ita refertur ex Luthero in colloquiis latinis tom. 2. cap. de Patrib. & Caluino lib. 4. Instit. c. 2. & 3. Melanchthone, & Bullingero, & aliis.

Proponitur error hæreticorum asserẽtium fidẽ in tota Ecclesia defecisse.

2. Et quantum ex libello Regis Iacobi colligere possum, non est ipse alienus ab hac sententia, & vel istismet nouatorib⁹, vel alicui illorum, vel certè sibi ipsi tanquam nouo Euangelistæ fidem adhibet. Nam in Præfatione pag. 33. prius quàm referat priuata quædam facta quorundam prædecessorum suorum, hæc verba præmittit, *Vt omnibus indè constet, etiam illis seculis, quibus grassior, cæciorq; veritatis ignoratio orbi incubuit, Angliæ Reges sæpe Pontificium ambitum, gliscentemq; tyrannidem non modo non tulisse, sed & illi fortiter restitisse.* Quæ verba quantum spectant ad quæstionem de Primatu in tertio libro expendentur, nunc solam eã partem considero, in qua, ante suum nouum euangelium orbem in veritatis cognitione cæcum fuisse profitetur. Ex quo principio paulo inferiùs pag. 47. subinfert, Doctores Ecclesiæ Romanæ (de his enim sine dubio loquitur.) *Noua disputandi, & philosophandi ratione theologiam corrupisse.* In alio verò eiusdem Præfationis loco, Principes Christianos alloquutus subiungit, *Cum Paulo opto, vos omnes fieri tales hac vna in re, qualis & ego sum, in primis vt velitis scripturas peruolutare, ex his credendi normam petere, neq; super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* In quibus verbis se ipsum planè viuam suæ fidei regulam constituit, nam licet corpori Scripturæ, vt sic dicam, seu litteræ eius aliquid tribuat, sensum autem, qui est anima eius, sibi reseruat, & priuatæ sunt intelligentiæ, quam certam scientiam appellat. Et ideo dixi, sibi ipsi tanquam nouo Euangelistæ fidem adhibere, contempta, & vt falsa repudiata Ecclesiæ Romanæ doctrina.

3. Non est profectò nouum homines à Catholica fide deficientes lapsum suum, vniuersalis Ecclesiæ accusatione tegere velle, aut excusare D. Hieron. dialogo contra Luciferianus refert, Luciferum asseruisse, *vniuersum mundum esse diaboli*, & familiare illi fuisse dicere *factum de Ecclesia lupanar*. Augustinus etiam ep. 48. & lib. de Vnit. Eccles. c. 12. & 13. & sæpissimè in Donatistis hoc reprehendit, generalius in hæreticis Psal. 101. concio. 2. dicens, *Sed existunt qui dicant, iam hoc factum est, respondit ei, in omnibus gentibus Ecclesia, crediderunt in eum omnes gentes: sed illa Ecclesia, quæ fuit omnium gentium, iam non est, perijt, Hoc dicunt* (ait August.) *qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa non es! Vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, & si tu non sis. Hanc vocem abominabilem, & detestabilem præsumptionis, & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, perniciosam præuidit Spiritus Dei, & tanquam contra illos, cùm annuntiaret vnitatem in conueniendo populos in vnum, & regna, vt seruiant Domino, & cæt.* Simili modo Tertull. lib. de Præscriptionib. aduersus hæreticos cap. 7. hunc etiam prætextum hæreticorum notat, eumq; impugnat, & inter alia sic irridet cap. 29. *Quoquo modo sit erratum, tandiu vtiq; regnabit error, quãdiu hæresis non errat. Aliquos Marcionitas, & Valentinianos* (addo Lutheranos, vel Caluinistas) *liberanda veritas expectabat, intereà perperam euangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot deniq; martyria perperam coronata?* Nihil profectò ad confundendos noui Euangelij prædicatores aptius dici poterat, non sufficiet tamen, nisi diuino etiam verbo conuincantur.

Prædictus error priscis hæreticis familiaris fuit Lucifer apud Hieronymũ. Donatistæ teste Aug

4. Vt ergo ex Scriptura sacra, prout ab antiquissimis Patribus intellecta fuit, errorem hunc refutemus, supponimus in primis, sermonem esse de vniuersali Ecclesia Christi, quam ipse peculiari modo, & multo excellentiori, qnam ante suum aduentum Ecclesia fuerat, fundaturum se promisit Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & promissionem posteà impleuit, paulatim eam congregando, & posteà illam acquirendo sanguine suo Act. 20. ac tandem illam commendando Petro, illis verbis, *Pasce oues meas.* Ioann. 21. & præcipiendo Apostolis, vt eam ex omnibus gentibus congregarent, dicens, *Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Matth. 8. Hæc autem Ecclesia vna tantum est, nam vnam tantum promisit Christus, cum dixit *Ecclesiam meam*, quia licèt oues plures sint, grex tamen vnus est, & vnum ouile, & vnus pastor, vtiq; in cœlis Christus, & in terris Petrus & sedes eius, cui Christus omnes oues suas commendauit, licèt plures habeat coadiutores Episcopos, *quos Spiritus Sanctus posuit ad regendam Ecclesiam*, vtiq; vnam. Ideoq; hanc vnitatem commendat Apostolus ad Ephes. 4. dicens, *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo Pacis, vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Et inferius ait, Omnes Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, & Doctores Ecclesiæ datos esse *in opus ministerij ad ædificationem corporis Christi.* Quod non est aliud, nisi Ecclesia, vt exposuit idem Paulus, in cap. 1. eiusdem Epistolæ, dicens, *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius*, & ad Colossen. 1. *Et ipse caput corporis Ecclesiæ.* Et infrà, *Pro corpore eius, quod est Ecclesia*, & 1. ad Corinth. 12. elegantissimè describit compositionem huius corporis ex variis membris, & tandem concludit, *Vos estis corpus Christi, & membra de membro*, id est, membra inuicem connexa, & ordinata, sicut in vno corpore vnum membrum coaptatur alteri, vt exponunt Latini, vel vt Græci legunt, *membra ex parte*, id est, non estis integrum corpus (loquebatur enim ad particularem Ecclesiam) & ideò non estis omnia membra, sed ex parte. Vnde rectissimè August. de Vnit. Ecclesiæ c. 2. *Ecclesia vna est, quàm maio-*

Ex testimoniis sacræ paginæ conuincitur fidẽ in Ecclesia nũquam defuturam.

Supponitur: Ecclesiam esse vnam.

maiores nostri catholicam nominarunt; vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est. Et infrà, *Totum quod annuntiatur de Christo, caput, & corpus est, caput est ipse vnigenitus Iesus Christus filius Dei viui, corpus eius Ecclesia, de qua dicitur, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam; &cæt.* ad Ephes. 5. Hieronym. etiam contra Luciferianos hanc vnitatẽ Ecclesiæ declarat per vnitatem arcæ Noe, quæ fuit typus Ecclesiæ, vt ex 1. Petri sumitur. Neq; in hoc pũcto, vt existimo, nobis est cum Sectariis controuersia, & ideo ad illud supponendum, quantum ad sequentia necessarium est, credimus dicta sufficere. Nam exacta huius vnitatis, & omnium membrorum Ecclesiæ explicatio, in qua hæretici solent à catholicis dissentire, longiorem postulabat tractatum, sed præsenti instituto necessarius non est.

5. *Vnitatẽ Ecclesiæ perpetuo duraturam esse statuitur.* Secundò statuto, hanc Ecclesiã in sua vnitate perpetuò vsq; ad diem iudicij duraturam esse. Loquimur enim de militante, nam de triumphante nullus remanet ambigendi, aut controuertendi locus. Possetque hæc assertio facilè probari de Ecclesia prout fuit à principio mundi vsque ad Moysem, & de synagoga, prout fuit à Moyse vsque ad Christum; hæc autem intentioni nostræ necessaria non sunt, & ideo illa, sicut & testimonia veteris testamenti, quæ de duratione synagogæ loquuntur, prætermitto. Loquor ergo de Ecclesia Christi prout in nouo testamento ab ipso esse fundatam declaraui. Et ita ex promissionibus eiusdem Christi in nouo testamento factis hæc proprietas Ecclesiæ probanda relinquitur.

6. *1 Testimon. ex Matt. 16 & expositiones Patrum.* Tres verò præcipuè sunt huiusmodi promissiones. Prima est Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam;* Nam in his verbis promisit Christus Ecclesiæ suæ stabilitatem & firmitatem, contra quam nec Tyranni, nec hæretici, neque quilibet alij Christi hostes potuerunt præualere. Illi enim omnes per *portas inferni* à Patribus intelliguntur. Specialiter verò Hieronym ibi, *Vitia, & peccata, & hæreticorum doctrinas per illas portas intellexit*, idem etiam Isai. 26. & ferè idem Ambros. libro de Bono mortis cap. 12. *Donatur* (inquit) *Petro, ne portæ inferi præualeant ei, portæ inferi istæ sunt terrenæ;* & infra: *Istæ sunt criminum portæ.* Epiphan. verò in Anchorato, quem Euthym. in Matth. sequitur, blasphemias hęreticorum, & illorum persecutiones contra Ecclesiam intelligunt, Chrysost. ad cap 2. Isai. & homil. 4. in cap. 6. & homil. de Expulsione sua, & in alia suprà citata de festo Pentecostes, & in Demonstratione, quod Christus sit Deus, semper exponit de tyrannis; & Imperatoribus infidelibus per potentiam oppugnantibus Ecclesiam. Idem verò Psalm. 147. in fine rectè id explicat de tota potentia inferni, & omnibus ministris, quibus ad expugnãdam Ecclesiam Diabolus vtitur. Et sine dubio est verissimus sensus, quia verba sunt absoluta & quasi per metonymiam sub portis comprehẽdunt quidquid in inferno continetur. Vnde optimè Damascen. Orat. de Transfigur. Domini. *Aduersus hanc*, inquit, *inferorum portæ, hæreticorum ora, dæmonum organa impetum quidem facient, sed non præualebunt.* Et infrà, *Nam quod nunquam futurum sit, vt euertatur, planè confidimus, cum Christus id affirmauerit.* Et in eandem sententiam Euseb. lib. 1. de Præparat. Euangel. cap. 3. *Ecclesia* (inquit) *hoc nomine à Christo donata radices egit, ac vsq; ad astra Sanctorum orationibus glorificata, luce, ac fulgore orthodoxæ fidei splendet, neq; hostibus terga dat, neq; ipsis ianuis mortis cedit propter pauca verba, quæ ille protulit. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersum eam.* Simili modo Athanas. in Orat. Vnum esse Christum, propositis dictis verbis Christi, ait, *Fidelis sermo, & non vacillans promissio, & Ecclesia inuicta res est, etiamsi infernus ipse commoueatur, & si qui in inferno sunt mundi principes tenebrarum tumultum faciant.* Denique Augušt. lib. 1. de Symbolo c. 6. explicans articulum *Sanctam Ecclesiam*, dicit, Ecclesiam esse templum Dei, de quo ait Apostolus 1. ad Cor. 3. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*, & subiungit. *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica contra omnes hæreses pugnans, Pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferorum non vincent eam.* Imò addit Hilarius canon. 16. in Matth. per hæc verba non solum esse promissum Ecclesiæ, vt vinci non posset, sed etiam, *vt infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret*, ita vt portæ inferni non solum non possint resistere Ecclesiæ ad expugnandam illam, verum etiã nec ad resistendum illi sufficiant. Nam vt frequenter iidem Patres animaduertunt, Ecclesia per persecutiones tyrannorum personarum numero, & merito sanctitatis aucta est, & per contradictionem hæreticorum in scientia creuit, & in veritatum cognitione magis illuminata est.

7. *2. Ex Matt. 28.* Secunda promissio Christi Domini fuit Matt. 28. *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* Circa quam rectè notauit Hier. *Qui vsque ad consummationem mundi sui præsentiam pollicetur, & illos ostendit semper esse victuros, & se nũquam à credentibus recessurum.* Constat igitur, promissionem illam non esse factam solis præsentibus Apostolis, vel discipulis, sed templo Ecclesiæ perpetuo mansuro, de quo Paulus dixit, *quod estis vos*, Vnde scitè Augušt. lib. 6. Gen. ad literam cap. 8. *Omnibus dicebat, quos suos futuros videbat, Ecce ego vobiscum sum.* Ergo in verbis illis vel supponitur, vel etiam promittitur Ecclesiæ perpetuitas. Nam vt de illa simus securi, præsentiam suam, id est, auxilium, & protectionem Christus promittit, vt Hieronym. etiam exposuit Isai. 41. & Zachar. 2. & Augustin. tract. 50. in Ioan. *Secundum maiestatem suam* (inquit) *secundum prouidentiam, secundum ineffabilem, & inuisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est. Ecce ego vobiscum suum vsq; ad consummationem seculi.* Et Leo Papa Epist. 31. *Non deserit Ecclesiam suam diuina protectio, dicente Domino, Ecce ego vobiscum sum, &c.* & epist. 92. in princip. *Confirmans prædicatores Euangelij, & sacramentorum ministros, dicit, Ecce ego vobiscum sum, &c.* Et eodem modo intellexerunt hunc locum Chrysost. homil. 91. in Matt. Beda, & alij expositores ibi, & Prosper. lib. 2. de Vocatione genti. c. 2. Et est cõsueta loquutio in scripturis, vt per assistentiam Dei protectio, & singulare auxiliũ significetur, Act. 7. *Erat Deus cum eo*, alludens ad illud Sapient. 10 *Descenditq; cum eo in foueã*, & Ier. 1. *Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum.* *In sacra pagina præsentia Dei auxilium importat.*

8. *3 ex Ioan. 14.* Tertia demum promissio est similis præcedenti, nam sicut ibi promisit suum peculiarem fauorem, etiam secundum humanitatem suam, ita Ioan. 14. peculiarem assistentiam Spiritus Sancti, & Patris simul ac suam pollicetur, dicens, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis*, in quibus verbis illud inter alia non parum notandum, promissionem nõ esse factam solis Apostolis. Nam licet intelligi possit etiam in personis Apostolorum perpetuò mansisse Spiritum Sanctum postquam illum recepissent, tamen non hoc tantum ibi Christus pollicetur, sed etiam ita fuisse mittendum Spiritum sanctum ad consolandos, docendos, & protegendos fideles, vt non sit amplius ab Ecclesia recessurus in æternum, id est, quamdiu mũdus durauerit (hæc est enim in Scriptura vsitata illius vocis significatio.) Vnde tacite subinnuit discrimen inter aduentum suum, & aduentum Spiritus Sancti, quia ille venit ad fundandam Ecclesiam, quam erat sanguine suo acquisiturus, post mortem ab ea recessurus; Spiritus autem Sanctus datus est Ecclesiæ, vt semper in illa maneat. Quod videtur notasse Chrysost. hom. 74. in Ioan. dicens, *Hoc signat, quod neq; post mortem abijt.* Et ita intellexit hanc promissionem Cyrill. lib. 9. in Ioan. c. 45. dicens, *Quamuis in cælos postquam à mortuis resurrexit, Dominus ascenderit,* *Discrimẽ inter aduentum Christi & Spiritus Sancti.*

vt Deo

vt Deo pro nobis, iuxta Paulum, appareat, adesse tamen semper per Spiritum suum fidelibus pollicetur. Et eodem modo Tertull. in Præscriptionib. cap. 38.

9. Imò sic impleri hanc Spiritus Sancti donationem, apertè docet Paulus ad Ephes. 4. vbi prius dicit Christum ascendentem in altum dedisse dona hominibus, postea verò addit, *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* In quo testimonio expendenda sunt accuratè illa verba, *Donec occurramus, &c.* Nam in eis apertè docet Paulus, Ecclesiam in corpus Christi ædificatam, & variis ministeriis, & gratiis Spiritus Sancti gubernatam, vsque ad generalem resurrectionem, & consummationem Sanctorum esse permansuram. Propter quæ testimonia in hoc fidei dogmate conueniunt omnes antiqui Patres Ecclesiæ, vt ex allegatis liquet perspicuè, quibus & addi possunt Martialis epist. ad Burdegal. cap. 11. & Cyprian. epist. 55. ad Cornel. Athanas. orat. Quod vnus sit Christus, *Ecclesia* (inquit) *inuicta res est, etiam si infernus ipse commoueatur.* Denique August. exponens de Ecclesia verba illa Psal. 47. *Deus fundauit eam in æternum,* inquit, *Sed fortè ista ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euertetur? absit, Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam Deus fundauit in æternum, quid times, ne cadat firmamentum?*

10. *Proposita veritas concluditur.*

Ex quibus vltimis Augustini verbis possumus gradum facere ad concludendam ex dictis fundamentis præcipuam assertionem, & veritatem intentam, nimirum catholicam, & vniuersalem Ecclesiam non posse à vera, & diuina fide deficere, demonstrandum. Nam firmamentum, & veluti forma coniungens membris huius Ecclesiæ, & inter se, & cum Christo, est fides; si ergo Deus fundauit Ecclesiam in æternũ, quis timeat quòd fides eius possit in tota illa deficere? Etenim si tota Ecclesia fidem amitteret, eo ipso desineret esse Ecclesia, & inciperet esse synagoga Satanæ. Sicut gentiles sunt extra Ecclesiam, quia fidem eius non receperunt, & hæretici desinunt esse in Ecclesia, eo ipso, quod fidem amittunt, & ideò in hoc gentilibus comparantur ab Hieronymo Dial. contra Luciferian. in principio. Denique veritatem hanc satis confirmant symbolum Apostolorum, & Nicænum, quibus Rex Angliæ fidem se adhibere profitetur. Docent enim Ecclesiam credendam esse vnam, sanctam, & catholicam; non potest autem esse vna, sine vnitate fidei, neque sancta sine vera, & diuina fide, sine qua impossibile est placere Deo, neque catholica sine fide vniuersali, quæ omnia vera dogmata cõplectatur. Cum ergo Ecclesia non possit desinere esse, quandiu mundus durauerit, neque etiam possit existere, quin simul sit fidelis, & sancta, fieri etiam non potest, vt à vera fide deficiat.

Amissa fide Ecclesia desineret.

11. *Duplex obiectio hæreticorum.*

Solent autem aduersarij contra Catholicæ Ecclesiæ in fide stabilitatem multa obiicere, & varios lapsus, seu defectiones Ecclesiæ recensere, tum quia tẽpore legis veteris tota Ecclesia à fide defecit, quando Synagoga vitulum adorauit, Exod. 33. tum etiam quod Antichristi inualescente persecutione funditus euertetur: dicente Paulo 2. ad Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum, &c.* & Christo Lucæ 18. *Cum venerit filius hominis, putas ne, inueniet fidem super terram?* Ex quibus volunt colligere, potuisse iam deficere, quia iam tempus Antichristi aduenit. Quibus cum Augustino vnico respondemus verbo: *Credo illa, quæ in scripturis sanctis leguntur, non credo ista, quæ ab hæreticis vanis dicuntur.* Ita enim ille respondit Donatistis (lib. 1. de Vnitate Eccles. cap. 13.) dicentibus, suo tempore orbem terrarum apostatasse, & in eis solis veram fidem permãsisse, variisque exemplis ex scriptura detortis vtebantur, quibus obuiat Augustinus dicens, ea se credere, quæ in scripturis leguntur, non ea, quæ hæretici suis contentionibus persuadere conantur, & concludit. *Isti ergo vel imperitè, vel fallaciter agentes, colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsque in finem permixtos, vel de deuastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur, & volunt ea retorquere in Ecclesiam Dei, vt tanquam defecisse, ac periisse de toto orbe videatur.*

Responsio Augustini.

Istius modi profectò sunt, quæ in præsentiarum 12.
sectarij obiiciunt. Nam peccatum illud populi Iudaici pertinet ad prauos mores, & duritiem illius populi, non ad Ecclesiæ defectionem. Tum quia Synagoga non erat Ecclesia Christi, de qua tractamus, tum etiam quia non erat Ecclesia vniuersalis, quæ tunc erat in mundo: nam in præputio poterant etiam tunc esse aliqui fideles, & iusti, tum maximè, quia falsum est, omnes de illo populo fidem tunc amisisse. Nam in primis Moyses, & Iosue immunes omnino fuerunt ab illa culpa, deinde Aaron licet grauiter peccauerit, cooperando populo in peccato idololatriæ, longè tamen verisimilius est in fide non aberrasse. Nunquam enim Moyses de hoc peccato illum reprehendit, sed solum de altero, vt patet ex illis verbis, *Quid tibi fecit hic populus, vt induceres super eum peccatum magnum,* idemque apertè supponit August. q. 141. in Exod. dicens, *Quod iubet Aaron inaures demi ab auribus vxorum, atque filiarum, vnde illis faceret Deos, non absurdè intelligitur, difficilia præcipere voluisse; vt hoc modo eos ab illa intentione reuocaret.* Nam si hoc ita est, palam fit, Aaron non ex infidelitate peccasse, sed quia populo fortiter nõ restitit, & ex nimio humano timore illi cessit. Denique plures de populo in fide permansisse constat ex illis verbis Moysi, *Si quis est Domini, iungatur mihi,* non est enim Domini, nisi qui in eum credit, huiusmodi autẽ inuẽti multi sunt, qui Moysi iuncti fuere ad iniuriam Dei vindicandam.

Fidem nõ defecisse in tota Synagoga, & primæ obiectionis. satisfit.

Similiter commentitium planè est, & erroris ple- 13.
num, perituram aliquando, vel omnino defecturam esse Ecclesiam tempore Antichristi. Quamuis enim tunc futura sit tribulatio magna, prædicta à Christo Matth. 24. quæ multos turbabit, & à Christi fide deiiciet, quam defectionem Paulus nomine *discessionis* præsignificauit: nihilominus Ecclesia Christi non omnino destruetur, neque omnia eius membra fidem amissura sunt, vt satis Christus indicat Matth. 24. dicens, *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi;* Et infra plenius vrgens, super addit, *vt in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi.* Semper ergo erunt aliqui electi, & fideles, in quibus Ecclesia permanet, imò eo tempore erunt illustrissimi martyres, & Fidei Catholicæ confessores fortissimi. Quod insuper in fine illius obiectionis tãgitur, quod iam Antichristus venerit, propter primatum Pontificis ab aduersariis est obiectum, quam verò falsum sit, imò & ridiculum in lib. 5. videbimus. Alia denique difficultas, quæ in hac obiectione, & responsione subest, quo pacto scilicet possit Ecclesia Catholica in paucis credentibus perseuerare, & quasi in angulo delitescere, in cap. 6. declarabitur.

Fidem tempore Antichristi permãsurã in Ecclẽsia, & secundæ obiect. fit satis.

CAPVT IV.

Non posse Catholicam Ecclesiam etiam per ignorantiam in rebus fidei errare.

DIscursum superiori capite factum posset impe- 1.
ritus, vel hæreticus eneruare dicendo, illo quidem rectè probari, Ecclesiam non posse in hæresim incidere, per quam fides amittitur, hoc autem non satis esse, neque obstare, quominus Ecclesia possit in multis erroribus versari, saltem per ignorantiam, quæ à culpa hæresis illam excuset, quin licet illo modo erret, non desinet esse fidelis, & sancta, ac subinde non destrueretur. Quod si hoc concedatur, habebũt hæretici,

Euasio superioris argumenti.

hæretici, vel schismatici excusationem aliquam dissentiendi ab Ecclesia in aliquib. rebus, in quib. ipsam errare contendunt. Nam si id intelligant per solam ignorantiam, & sine hæresi, non videntur tam manifestè loqui contra promissionem Christi. Dixi autem, hoc posse proponi à Catholico potius, quàm ab hæretico, quia hæretici non tam moderatè agunt cum Ecclesia Christi, sed illi impudenter tribuunt lapsus, & errores scripturæ contrarios, qui nequeunt ab hæresi excusari, & ideo Ecclesiam veram fidem amisisse, ac subinde contra Christi promissionem è mundo periisse in suæ hæresis excusationem eadem impudentia nonnulli obtendunt.

2. Quamobrem dicendum vlterius est, non solũ non posse Ecclesiam incidere in hæresim, verũ etiam nec posse errare, siue per ignorantiam, siue quocunq; alio modo in aliquo dogmate, in quo tanquam in veritate à Deo reuelata, & ab omnibus fidelib. credenda vniuersa Ecclesia conspirat, docet, & proponit. Nam hoc etiam in promissionibus Ecclesiæ factis continetur, & ideo nullus Catholicus potest de hoc vero dogmate dubitare. Quod in primis declaratur ex verbis Pauli 1. ad Tim. 3. *Vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentũ veritatis.* Comparatur enim columnæ, tanquam quæ stabilitate, ac firmitate sua sinceram, ac puram veram veritatem conseruat, fidelesq; omnes in veritate contra quoscumq; ipsius oppressores obfirmat. Si autem ipsa posset errare, quo quæso pacto illa fides credentium, & veritas credendorum niteretur? Quod autem hæc sit sententia, & sensus Pauli, videtur adeo notum ex verbis, vt nulla fere expositione, vel persuasione, sed imperturbati tantum animi lectione indigeat. Vnde omnes expositores tam antiqui, quam recentiores, dici Ecclesiam columnam veritatis propter immobilitatem, quam in veritate habet, declarant. Firmamentum autem, vel quia habet veritatem firmatam prodigiis, & virtutibus, quæ à nullo alio, præter quã ab ipso Deo fieri possẽt, vt exposuit Ambros. vel quia ab illa firmantur in veritate omnes credentes, vt rectè D. Thom. docet, & significauit Chrysost. dicens, *Columna est orbis Ecclesia, quæ fidem continet ad prædicationem, quippe veritas Ecclesiæ columna, & firmamentum est.* Et clarius Theodoret. *Ecclesiam* (inquit) *appellauit cœtũ credentium, quos dixit columnam firmamentum veritatis, quia supra petram fundati stabiles, & immobiles permanent, & rebus ipsis prædicant dogmatum veritatem.* Et Hieron. etiam ibidem addit, *Ecclesiam dici columnam, in qua nũc sola veritas stat firmata, quæ sola sustinet ædificium.* Deniq; Augustinus concio. 1. in Psal. 110. tractans illa verba, *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*, & per terram interpretans Ecclesiam, exponit, *Non inclinabitur in seculum seculi, quia prædestinata est columna, & firmamentum veritatis.* Igitur quia à veritate declinare non potest in his, quæ firmiter, & tanquam à Deo reuelata credit. Ideò columna est, & firmamentum.

Ecclesiã nec per ignorantiam posse errare.

3. Præterea veritatem hanc confirmat promissio CHRISTI supra tractata, *ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, spiritum veritatis.* Ioann. 14. Non enim sine causa ibi peculiariter spiritum veritatis appellauit, sed vt illum distingueret ab spiritu erroris, per hoc satis significans, se promittere paracletum vt Doctorem veritatis, vt ipsemet Christus declarasse videtur Ioan. 16. dicens, *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Ostendimus autem in superioribus, promissionem illam Spiritus Sancti factam esse Ecclesiæ, vt maneat cum illa in æternum, sicut Christus ipse dixit; ergò Ecclesia semper habet Spiritum Sanctum tanquam rectorem, & doctorem, à quo in veritatis cognitione specialiter regitur, & illuminatur, & hinc prouenit, vt circa veritatem eadem Ecclesia errare non possit, & ideo dixit Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. vlt. *Cum prædixerit Paracletum ad eos venturum, spiritum veritatis eum nominauit, (ipse autem est veritas) vt intelligerent discipuli, non alienam à se virtutem missurum.* Et infrà, *Hic ergo veritatis spiritus ad omnem veritatem deducet, nouit enim exactè veritatem, cuius spiritus est, & eam non ex parte, sed integrè reuelauit, Nam etsi ex parte in hac vita cognoscimus, vt ait Paulus, non manca tamen, sed integra veritas in hac parua cognitione nobis refulsit.* Quæ vltima verba sunt valde notanda, nam ex his intelligitur necessitas huius spiritus veritatis in Ecclesia, vt statim declarabo. Denique ob eandem causam Tertullian. lib. de Præscriptionib. cap. 28. quasi irridens eos, qui vniuersali Ecclesiæ errorem circa fidem tribuunt, ait, *illam non respexerit Spiritus Sanctus, vt eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis, neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius* (id est vicem eius gerens, & in docendi munere absentiam eius supplens) *sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quàm ipse per Apostolos prædicabat?* quasi dicat, hæc esse incredibilia, & à Christi promissione, & ab Spiritus Sancti prouidentia, bonitateq; aliena.

Deniq; præter Christi promissionem, & scripturę testimonia adeò expressa, possumus hanc veritatẽ persuadere ratione deducta ex principiis fidei. Quia si vniuersalis Ecclesia posset quocumque modo errare in dogmatibus fidei, in nullo illorum posset esse columna, & firmamẽtum veritatis, imò neq; aliquid credere tanquam omnino certum; cui falsum subesse non posset, quia semper posset dubitare, & formidare, an per ignorantiam deciperetur. Respondebit fortassè aliquis, posse Ecclesiam, & debere firmiter credere ea quæ in Scriptura continentur, etiam si in aliis errare posset. Sed hoc non euacuat difficultatem. Tum quia de ipsismet Scripturæ libris dubitare posset, an per ignorantiam erret, credendo, aliquem librum esse canonicum, qui non est, quia non est maior authoritas Ecclesiæ in vno approbando, quã in alio. Tum etiam quia si in aliquo dogmate errare posset, etiam posset errare in intelligentia scripturarum; ergò semper posset dubitare, an verum sensum Spiritus Sãcti assequatur, ac subinde nihil posset ex scripturis certò credere. Tum præterea quia Ecclesia non solum, debet esse certa de rebus, quæ in scriptura cõtinentur, sed etiam de aliis dogmatibus non scriptis, vt antiquissimi Patres semper docuerunt, ex quibus paucos statim indicabo; nam hoc tantum obiter in præsenti attingimus. Igitur vt dogmata, quę vniuersalis Ecclesia credit, certa sint, necessarium est, vt in nullo eorum errare possit. Vnde rectè dixit Nazianz. Orat. 37. circa finem, *Vnum vni cohæret, & ex eis quædam verè aurea, & salutaris fit catena:* & ideo si vel vnum auferatur, aut reddatur incertum, tota catena disrumpetur, & inutilis fiet, sicut etiam dixit Ambros. ad ca. 9. Lucæ lib. 6. in fine, *Vnum horum si retraxeris, retraxisti salutem tuam, nam etiam hæretici, habere sibi Christum videntur, nemo enim Christi nomen negat, sed negat Christum, qui non omnia, quæ Christi sunt, confitetur.* Ita ergo totam fidem Ecclesiæ destruit, qui in quocumq; dogmate illi errorem imponit. 4.

Ratione eadem veritas cõfirmatur.

Præcluditur euasio.

Fortassè tamen aduersarij hæc omnia facilè concedent, nec inconueniẽs reputabunt admittere, posse Ecclesiam errando, & falsa dogmata tanquam veritates fidei tradendo, ad eum statum peruenire, in quo nihil ex fide diuina, & omnino certa, sed omnia ex propria opinione credat. Sed hęc responsio in primis reuoluitur in priorem errorem, quod vera Christi Ecclesia possit perire: nam in eo statu constituta non haberet veram, & supernaturalem fidem; ergo non esset vera Ecclesia. Et ita quoad hanc partem hęc responsio sufficienter impugnatur ex dictis cap. præcedente, & fundamento, & testimoniis, quibus illud confirmatum est. Deinde si vniuersalis Ecclesia ad eũ statum peruenire potuisset, in quo nihil ex diuina fide, sed tantum ex humana opinione crederet, vbi tũc inueniretur fides in terra? Profectò nullibi, quia si acubi est vera fides, ab Ecclesia Catholica manauit; ergò 5.

Respõsio hæreticorum.

Reiicitur respõsio, & superior cõclusio Patrum authoritate stabilitur.

ergo si in ipsa Ecclesia illa fides certa, & supernaturalis non est, multò minus extra illam esse potest. Quapropter qui sic respondent, & ita de Ecclesia sentiūt, dum illam infidelem faciunt, se ipsos fide carere ostēdunt, vnde enim illam habebunt, si per Ecclesiam illam non habent, cum Deus iam non per se ipsum, sed per Ecclesiam homines doceat, vt apertè sumitur ex Paulo ad Rom. 10. Tandem qui sic respondent, ideo errant, qui in Ecclesia non distinguunt humanam auctoritatem ab authoritate Spirit⁹ Sancti, qui eam regit, vel per eam loquitur, quoties dogmata fidei generaliter credit, aut docet, iuxta promissionem Christi nuper ostensam, & iuxta mentem Apostolorum tradentium dogma fidei per illa verba, *Visum est Spiritui Sancto & nobis*. Act. 15.

6. Atq; ita senserunt de authoritate Ecclesiæ antiquissimi Patres, Irenæus lib. 3. contra hæreses cap. 3. *Non oportet*, ait, *adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicumq; velit, sumat ex ea potum vitæ, hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones, propter quod oportet deuitare quidem illos.* Ambrosius lib. 3. epist. 25. ad Versellenses. *Nemo* (inquit) *stat, nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sententiæ. Alibi quoque legimus, tu autem hic sta mecum, vtrumq; ad Moysem à Domino dictum est, vbi tu stas, terra sancta est, & Hic sta mecum, hoc est, mecum stas, si stes in Ecclesia, ipse enim locus est sanctus, ipsa terra fœcunda sanctitate, & optima virtutum messibus. Sta ergo in Ecclesia, sta vbi tibi apparui, ibi ego tecum sum. Vbi est Ecclesia, ibi firmata statio tuæ mentis est, ibi fundamentum animi tui.* Et idem Ambros. lib. 3. de Fide c. 7. dicēs. *Seruemus præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus.*

7. Et Augustin. de Vtilit. credendi cap. 8. loquens de homine desiderante, & laborante pro veritate inuenienda, *Si vis* (inquit *finem huiusmodi laboribus imponere, sequere viam catholicæ disciplinæ, quæ ab ipso Christo per Apostolos ad nos vsq; manauit, & abhinc ad posteros manatura est.* Arbitrabatur enim Augustinus, nunquam defuturam illam fidem, neque aliter, quam per traditionem, & successionem in Ecclesia Catholica ad posteros fuisse peruenturam. Vnde in ca. 17. cum dixisset, magnū esse adiutorium fidei communi populorum consensu creditæ & prædicatæ, subiungit, *Hoc factum est diuina prouidentia per Prophetarum vaticinia per humanitatem, doctrinamq; Christi, per Apostolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam, atq; in his vniuersis digna rebus tantis, atq; virtutibus pro temporum opportunitate miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantumque fructum, profectumq; videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, cum vsq; ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam, salutemq; animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi, auxilioq; diuino, quàm tanto labore præditæ authoritati velle resistere.* Hactenꝰ August. Quibus iam luculenter, & sapienter discursum factum stabiliuit, vt nihil eis addi posse videatur. Et propterea idem Aug. tantum defert authoritati Ecclesiæ, vt in libr centra epistolam Fundamenti c. 5. sic affirmare nō dubitarit, *Ego Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moueret authoritas.*

8. Denique Hieronym. contra Luciferian. circa medium *Quale est* inquit) *vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?* Et infrà. *Si Ecclesiam per totum orbem diffusam non habet Christus, aut si in Sardinia tantum habet, nimium pauper factus est.* Ac tandem postquam multa de Ecclesia protulerat, sub finem sic subiecit. *Poteram diem istiusmodi eloquij ducere, & omnes propositionum riuulos vno Ecclesiæ sole siccare, verum, quia iam multum sermocinati sumus, breuem tibi apertamq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata vsq; ad diem hunc durat.* Multaq; similia in antiquis Patribus reperiuntur, quæ breuitati studens missa facio: idq; lubentius, quod qui hos Patres non audierit, etiā si plures referantur, non credet, sed vana semper subterfugia excogitabit.

CAPVT V.

Romanam Ecclesiam eandem fidei stabilitatem habere ostenditur, quam Catholica: & sectariorum euasioni occurritur.

QVÆ in superiori capite ex diuinis scripturis, ad 1.
ostēdendam Ecclesiæ Catholicæ in vera fide cōseruanda, ac perpetuò retinenda immobilitatem, & singularem Dei protectionem, adducta sunt, adeo sunt clara, & aperta, vt neq; ipsius Ecclesiæ hostes in vniuersum audeant contra Ecclesiam Catholicam aperto marte pugnare. Distinguunt igitur inter Ecclesiam Catholicam, & Romanam, & de catholica non audent apertè dicere, defecisse, aut veram fidem amisisse, quod tamen de Ecclesia Romana audacter affirmare non verentur. Et ita videntur sibi eludere omnia Scripturæ testimonia, & Christi promissiones, quia illæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, non Romanæ. Et vt alios omittam protestantes, non videtur ab hac sententia, seu distinctione alienus Rex Iacobus. Quamuis enim in suo libro eam expressè non proponat, ex dictis tamen eius non obscurè colligitur, prius enim se profitetur fidei catholicæ defensorem, quam fidem dicit esse veteris, ac primitiuæ Ecclesiæ: in quo indicat Ecclesiam Catholicam, & primatiuam non periisse, sed durare, nam vbi fides catholica est, non potest etiam non esse Catholica Ecclesia. Posteà verò in præfat. pag. 40. fateri non timuit, se neq; esse, neq; vnquam fuisse in nostra Ecclesia, id est, in Romana & in pag. 47. plane damnat fidei articulos. *quos Romanæ* (inquit) *Ecclesiæ officina excudit, ante quingentesimum Christi annum inauditos*, & pag. 48. hæc habet verba, *Schismaticum me dicant, licet, & à Romana Ecclesia defecisse, certè hæreticus esse nullo modo possum.* Distinguit ergo defectionem à Romana Ecclesia à defectione à fide catholica, seu ab Ecclesia Catholica, perinde enim est. Pagin. item 54. post hæc, & multa similia subiungit, *Nondum Romanæ religionis arcem attigimus, id est, caput Ecclesiæ, Petriq; primatum, nam qui hunc articulum negat, ex Bellarmini sententia catholicam fidem negat.* His ergo, & similibus verbis satis insinuauit Rex Iacobus, Romanæ Ecclesiæ fidem, durante, & perseuerante fide catholica defecisse.

Sectariorum inter Romanam, & Catholicam Ecclesiam distinctio.

Neque est nouus hic error, nam Vuicleph in suo 2.
articulo 37. damnato in Concilio Constantiensi sess. 8. dixit, Romanam Ecclesiam esse synagogam Satanę, quod non inuenio dictum ab ipso de Ecclesia Catholica, neque fortassè id diceret, ne se ipsum, aut in synagoga Satanæ, aut extra Ecclesiam Catholicam cōstituere videretur, quod quidem periculum omnibꝰ hæreticis commune est. Et anteà in eodē errore Pauperes de Lugduno, aliàs Vualdenses versati sunt, qui neminem in fide Ecclesiæ Romanæ, quæ tempore Syluestri defecit, saluari posse affirmarunt, vt refert Anton. 4. p. Theologali tit. 11. c. 7. §. 2. & Æneas Siluius de Origine Bohemorum cap. 33. Omnes verò hi vel in priuatis opinionibus, & propriis fundantur erroribus, quos cum contrarios esse Romanæ fidei negare non possint, Romanam fidem veram non esse, ac subinde Romam Ecclesiam à catholica defecisse tandem effutire coguntur.

Hæc distinctio ab antiquis hæreticis fuit inuenta.

Vel certè moti sunt, quia nihil excellens, & vni- 3.
uersale de Romana Ecclesia credunt, sed illam tantum considerant, vt particularem Ecclesiam, seu

Fundamenta erroris.

Diœce-

Diœcesim, ac Episcopum eius tanquam vnum ex cęteris, nullam extra illam Diœcesim habentem potestatem. Ex quo principio intulerunt, sicut aliæ Ecclesiæ particulares, & earum pastores, etiam si Primates sint, vel Patriarchæ in rebus fidei labi potuerunt, & re ipsa sæpius defecerunt, ita etiam in Ecclesia Romana accidere potuisse, & re vera euenisse. Et ita duo errores maximè coniuncti sunt, vt V viclephus suprà illos coniunxit, dicens. *Ecclesia Romana est synagoga Satanæ, nec Papa est immediatus, & proximus Vicarius Christi.* Et ob eandem causam videtur dixisse Rex Angliæ, arcem fidei Romanæ esse articulum de primatu Petri, quia nos credimus in illo fundari, eo modo, quo Christus promisit fundare suam Ecclesiam supra Petram, & ideo Rex ipse negando primatum, coactus est, fidem Romanam abnegare, eiusque defectionem sibi, suisque persuadere.

4. *Distinctio Romanæ Ecclesiæ in vniuersalem, & particularem.* Quapropter vt impugnationem huius erroris ab hoc fundamento inchoemus, in Episcopo Romano duo munera, seu duplex pastoralis cura distinguenda est, vna particularis, & propria Diœcesis Romanæ, cuius Pontifex est immediatus Episcopus; alia vniuersalis cura totius Ecclesiæ Christi, cuius est vniuersalis Pastor, & supremus Episcopus omnium particularium Ecclesiarum, licet non sit immediatus singularum Episcopus. Et quidem de priori potestate, & munere nulla est inter nos, & Protestantes controuersia. Posteriorem autem potestatem vniuersalem, & supremam iurisdictionem etiam vniuersalem in vniuersam Ecclesiam negant aduersarij; nos verò nunc illam supponimus; & articulum eius ad catholicam fidem pertinere constanter asserimus, illius tamen probationem in librum tertium reseruamus, ne propositum ordinem peruertere, & rem, de qua nunc tractamus, confundere cogamur. Hæc autem duo munera licet possent, sicut in se sunt distincta, ita etiam in personis seiungi; sicut in aliis Episcopatibus separantur, nihilominus ex quo in Petro coniuncta fuerunt, nunquam separata inuenta sunt; & ex diuina ordinatione fortasse nunquam separabuntur: quod nunc non agimus, quia ad præsens institutum non refert, in libro tamen tertio obiter saltem attingemus. Hactenus ergo Romanus Episcopus idem fuit semper Catholicæ Ecclesiæ Episcopus, vt ab antiquis Patribus sæpè nominatur.

5. Ex quo intelligimus, nomine Romanæ Ecclesiæ duo posse significari. Primò particularem illam Ecclesiam, quæ intra terminos suæ Diœcesis concluditur, & suum habet proprium Episcopum tantum particularem, si præcisè spectetur, vt immediatam iurisdictionem in illam exercet. Et de Ecclesia Romana sic sumpta non loquimur, quia constat, illam non esse Ecclesiam Catholicam, sed membrum eius. Ideoque de illa sic spectata dicere non possumus habere Christi promissionem nunquam deficiendi à catholica fide, quia nullibi talis promissio inuenitur; neque in promissionibus factis vniuersali Ecclesiæ necessario includitur, quia posset vniuersalis Ecclesia permanere in vera fide, cum obedientia, & vnione ad Summum Pontificem, vt Pontifex; & vniuersalis pastor est, etiamsi particularis illa Ecclesia à fide deficeret; & suum Episcopum à se per violentiam abiiceret, quod dicimus explicandæ rei gratia, quamuis nūquam Deum id esse permissurum piè credamus.

6. Alio ergo modo illa Ecclesia, quæ veram Christi fidem retinet, solet dici Ecclesia Romana, quia Episcopo Romano paret, licet non vniatur illi vt priuato Episcopo, sed vt vniuersali Pontifici; & sic etiam dicitur Romana fides, vel Romana religio; quæ à Pontifice Romano, vt Christi Vicario conseruata, confirmata, definita, seu approbata est. Atque hoc etiam modo particularis Ecclesia Romana vt coniuncta suo Episcopo non solum vt particulari Rectori, sed etiam vt vniuersali Doctori totius Ecclesiæ, comparatur catholicæ in priuilegio non errandi, nec deficiendi à fide, quamdiu in illa vnione cum suo capite permanserit: nam hoc etiam habet quælibet alia particularis Ecclesia sub eadem ratione, & vnione spectata. Et sequitur ex generali principio, Petrum videlicet, & Petri fidem esse immobile Ecclesiæ fundamentum, in quo quamdiu Ecclesia, licèt particularis, fundata fuerit, nunquam à vera fide aberrat. Semper tamen inter vniuersalem Ecclesiam & particulares hoc discrimen considerari potest, quod quælibet particularis potest ab hac petra disiungi, & cadere: vniuersalis autem non potest, quia de sola illa scriptum est, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Sic igitur declarata; & intellecta vocum significatione dicimus, fidem Ecclesiæ Romanæ esse catholicam fidem, neque Romanam Ecclesiam ab ea defecisse, nec deficere potuisse; propter Petri cathedram in ea præsidentem. Assertionem hanc vt certam, & necessariam in fide Catholica proponimus; & eam ex diuina Scriptura in hunc modum colligimus. Fides Petri catholica fuit, & deficere non potest; sed fides Ecclesiæ Romanæ est fides Petri; ergo fides Ecclesiæ Romanæ est fides Catholica, à qua nunquam illa sedes potest deficere. Argumentatio legitima est; singulæ verò propositiones in ea assumptæ per partes probandæ sunt. Prima ergo pars per se nota est, scilicet, fidem Petri, fuisse catholicam: nam si intelligatur de persona Petri neque ab hæreticis reuocatur in dubium; nā fides Petri est, quæ vniuerso orbi à principio prædicata fuit; & illa maximè est Apostolica, & primitiua. Si verò intelligatur etiam de sede Petri, vel ipsi Protestantes confitentur, per plures annos durasse eandem catholicam fidem in eadem sede Petri, testanturque sufficienter Hieronym. & Augustinus vsque ad sua tempora, ille in Epistola ad Damasum de nomine hypostasis, hic vero in libro contra epistolam Fundamenti cap. 4. vbi inter quatuor, quæ in gremio Ecclesiæ Catholicæ ipsum iustissimè tenebant, hoc numerat, *Ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem suam Dominus commendauit; vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.* Vbi apertè supponit, illam fuisse tunc catholicam Ecclesiam, quæ cum sede Petri erat coniuncta, & oues quæ Petro fuerant commendatæ continebat: ac subinde fidem catholicam in ea sede vsque ad illud tempus permansisse, quod in puncto sequenti pluribus testimoniis, & rationibus à fortiori confirmabitur. 7.

8. *Expeditur in nostram rem locus. Lucæ 22.* Superest ergo, vt alteram partem in propositione assumptam comprobemus: nimirum hanc fidem non posse deficere in Petro, non solum quoad personam, sed etiam quoad sedem; & consequenter non tantum pro aliquo definito tempore, sed simpliciter quamdiu Ecclesia CHRISTI durauerit. Probatur autem præcipue ex verbis Christi Lucæ 22. *Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te; vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Nam rectè dixit Tertullian. lib. de Fuga in persecut. c. 22. rogasse ibi Christum, ne tantum diabolo permitteretur, vt fides Petri periclitaretur. Quam orationem fuisse efficacem, & obtinuisse quod petebat, satis persuadet ipsius Christi excellentia, exauditus enim est pro sua reuerentia in his quæ absolutè postulabat, vt in præsenti declarauit per illa verba, *Ego rogaui pro te,* magisque declarat; vel potius supponit impetrationem, & infallibilem effectum in illis vltimis verbis, *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos,* & ideo bene interrogat Leo Papa 9. *Erit quisquam tantæ demētiæ, qui orationem illius, cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuam putare?* Igitur nulla fere in hac parte est controuersia, aut difficultas. Esse autem potest in alio puncto, an scilic. illa oratio facta sit tantum pro persona Petri, & ideo cum illo finitus fuerit eius effectus; vel potius

potius facta sit pro Sede Petri in persona eius, & ideo tamdiù duret, quamdiù sedes durat: probandum ergo nobis relinquitur hoc posteriori modo esse intelligendam.

9. Quod in primis probamus authoritate multorum Summorum Pontificum, qui hãc prærogatiuam suæ dignitatis, ãc sedis agnoscentes, ex his verbis Christi illam comprobarunt, qui licèt in propria causa loqui videantur, nihilominus fide dignissimi sunt, tum quia antiquissimi, & quasi per cõtinuam traditionem hoc docuerũt, tum etiam quia multi eorum sunt sancti, & martyres, qui veram, & catholicam fidem sanguine suo consignarunt, tum denique quia etiam antiquissimi Patres eundem honorem deferunt Romanæ sedi, & fidei. Vtuntur ergo illo testimonio ad hanc veritatem cõfirmandam, Lucius Papa epist. ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ circa finem, vbi ait, suam sedem, normam Apostolicæ fidei, vt ab authoribus suis Apostolorum Christi Principibus illã percepit, illibatam tenere, secundum Saluatoris nostri diuinam pollicitationem. Et refert verba citata. Similia habet Marcus Papa in epist. ad Athanas. quæ habetur in tom. 1. Epistolar. p. 1. licet in tomis Conciliorum non referatur, & Felix 1. ep. 3. ad Benignum, & Agatho Papa in ep. ad Constantin. Imperator. quæ in actione 4 sextæ synodi secta est, & in Act. 8. probata, & Nicolaus 1. in ep. ad Michaelem Imperatorem post medium, & Leo 9. in ep. ad Michaelẽ cap. 7. & Innoc. III. in c. Maiores, de Baptism. latius verò quam cæteri hoc declarauit Leo Papa serm. 2. in Natali Petri & Pauli c. 3. vbi positis Euangelij verbis subiungit: *Commune erat omnibus Apostolis periculum de tentatione formidinis, & diuinæ protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere, & tamen specialis à Domino Petri cura suscipitur, & pro Petri fide propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergò omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. Nam & post resurrectionem suam Dominus B. Petro Apostolo post regni claues, ad trinam æterni amoris professionem, mystica insinuatione ter dixit, Pasce oues meas: quod & nunc procul dubio facit, & mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos exhortationibus, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur.* Quæ verba repetit idem Pontifex in ser. 3. de Assumptione sua, & adiungit, *Iuste in ducis nostri meritis, & dignitate lætamur, gratias agentes sempiterno Regi redemptori nostro Domino Iesu Christo, qui tantam potẽtiam dedit ei, quem totius Ecclesiæ Principem fecit, vt si quid etiam nostris temporibus rectè per nos agitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est, Et tu aliquando cõuersus confirma fratres tuos.*

10. *Confirmatur primo.* Ex quib. verbis aliquæ colliguntur rationes, quibus hic sensus confirmatur. Vna sumitur ex mutatione verborum Christi: nam prius ad omnes Apostolos loquutus est, omnes ferè tentandos prædicens: posteà verò Petro specialiter dicit, *Ego rogaui pro te*, ergo aliquid etiam speciale pro illo impetrauit. Personalis autem perseuerantia non fuit singularis Petro, nam pro aliis etiam Christus orauit Io. 7. dicens, *Pater Sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi.* Et quamuis eo tempore, quandó pro Petro rogauit, nondum illam generalem orationem obtulisset, nihilominus nullus fere peculiaris fauor Petri fuisset, nisi aliquod specialius priuilegium pro illo postulasset. Christus autem in illo singulari modo vocandi Petrum, vt attenderet, *Simon, Simon* (sic enim habent Græca) & orandi pro illo, maiorem prærogatiuam sine dubio significare voluit. Imò si attẽtè res consideretur, in vtroq; loco pro Petro, & omnibus Apostolis, & vniuersa Ecclesia præsente, & futura Christus Dominus orauit, diuerso tamẽ modo: nam apud Ioannem prius expresè orauit pro omnibus Apostolis, ex quibus Petrus vnus, & præcipuus erat, & in illis virtute Ecclesia continebatur, propter quam præcipuè illa oratio fiebat, quam paulo inferius consummauit Christus dicens, *Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint*, vtique vnitate fidei, & catholicæ Ecclesiæ. Apud Lucam verò Christus directè, & expresse orauit tantum pro Petro, indirectè verò, & consecutione quadam orauit etiam pro aliis Apostolis, vt in subiunctis verbis denotauit. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur*, quemadmodum ex Leone paulò superius retulim⁹. Atq; inde ad totam Ecclesiam oratio illa extenditur, quæ sub nomine fratrum etiam comprehenditur, vt ibi Theoph. indicauit, dicens: *Planus intellectus est, qui te habeo vt Principem discipulorum, postquam negato me, fleueris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ petra es, & fundamentum.* Vnde Agatho Papa suprà, *Dominus fidem Petri non defecturam promisit, & confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est agnitum.* Et Leo IX. supra eundem sensum indicans, dixit, *A sede Principis Apostolorum, à Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per suos successores reprobata, conuicta, & expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, quæ hactenus non defecit, neque vnquam deficiet, sunt confirmata.*

Vnde ex his vltimis verbis aperitur magis sensus prioris promissionis, & alia optima ratio prædictæ interpretationis redditur. Ita enim hic iubetur Petrus confirmare fratres suos, sicut Ioan. 21. iussus est, pascere oues Christi, iidem enim sunt, qui hic vocantur fratres, & ibi oues, sed ibi vocantur oues propter mansuetudinem, & obedientiam subditorum, hic verò vocantur fratres, vt ostendatur, Ecclesiastici pastoris officium non esse dominari, sed confirmare imbecilliores tanquam fratres, *forma factus gregis ex animo*, vt dixit idem Petrus epist. 1. ca. 5. Sicut ergo dictum est, *Pasce oues meas*, non Simoni, pro illa tantum persona, sed Petro pro munere, quod illi conferebatur, vt in successoribus duraret, ita cum illi dicitur *Confirma fratres tuos*, præindicatur præcipua quædam pars illius muneris, quæ est confirmare, & quasi sustentare fratres, & Ecclesiam in vera fide: nam licet hoc principaliter fiat virtute diuina, tamen hæc vtitur homine vt instrumento, vt homines modo hominibus accommodato gubernet. Et quamuis alij Pastores, & Doctores Ecclesiæ, docendo, & prædicando ad hoc cooperentur, nihilominus, id præstare ex legitima, & ordinaria potestate, & certa authoritate, discernendo falsa à veris, hæreses damnando, & catholicam doctrinam definiendo, illius est proprium, cui dictum est, *Confirma fratres tuos.* Vnde sicut hoc munus ad veræ fidei conseruationem necessarium est in Ecclesia, ita verba illa dicta sunt Petro ratione pastoralis muneris perpetuo in Ecclesiam dimanaturi, in illaq; semper duraturi: ergo etiam prior promissio, *Vt non deficiat fides tuos*, facta est non tantum personæ, sed etiam muneri, & sedi Petri. Ideo n. pro illo specialiter Christus orauit, illiq; priuilegium illud impetrauit, quia munus confirmandi fratres illud auxilium ex parte Dei postulabat: ergo sicut munus futurum erat perpetuum in sede Petri, ita etiam priuilegium. Et hoc totum significauit Leo 1. in illis verbis, *Pro fide Petri propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit*, & in aliis quæ supra retulimus. Et apertius Theophyl. postquam dixit, *Quia te habeo vt Principem discipulorum, confirma cæteros*, adiungit, *Intellexerit autem quis, non solum de Apostolis dictum, quod confirmati fuerint à Petro, sed de omnibus, qui vsq; ad consummationem seculi futuri sunt fideles.* Quod licet ab ipso videatur postea exponi ratione exempli, quod

11. *Confirmatur secundo.*

quod in persona Petri suum delictum flentis præcessit,& in memoriis hominum perpetuo manet, Christus tamen non de exemplo loquutus est; sed de confirmatione per verbum fidei,& ideo per sedem Petri id perpetuo fieri meliùs intelligimus.

12. Atq; ita etiam potest hæc veritas, & illius promissionis interpretatio ex collatione huius loci cum aliis, in quibus primatus Petri fundatur amplius stabiliri. Quod etiam significauit Leo 1. in citatis verbis, conferens hæc verba, *Confirma fratres tuos*, cum illis, *Pasce oues meas*, quam comparationem iam declarauimus. Vnde quamuis hæc promissio tam clara non esset, ex solo munere pascendi oues Christi in doctrina fidei, sufficienter colligeremus esse necessarium hoc priuilegium in sede Petri. Quia si in illa sede posset fides vacillare, in tota Ecclesia Christi periclitari posset, tum quia Ecclesia tenetur parere Petro,& successoribus eius ex cathedra docentibus, vt ex allegatis verbis Christi colligitur, quia primus, & maximè necessarius pastus fidelium est vera fidei doctrina, tum etiam quia aliàs nulla esset in Ecclesia certa ratio veram à falsa doctrina discernendi, & ita non possent fideles firmari, nedum in catholica fide inconcussè confirmari. Quam rationem amplius in sequentibus vrgebimus. Et simili modo hanc veritatem confirmat alia promissio Christi, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*; illam enim petram esse Petrum, & successores eius, infrà ostendemus. Dicitur autem petra propter firmitatem ad sustentandum ædificium, & ideò sicut Ecclesiæ ædificium perpetuum futurum erat, ita etiam petra vt ad sustinendum illud ædificium apta esset. Quare sicut Ecclesia perpetua esse non potest, nisi eius fides deficere non possit, ita nec petra illa apta esset, nec firmitatem habere ad sustentandum illud ædificium, si posset in fide deficere. Et ideo rectè dixit Origen. tract. 1. Matt. *Neq; aduersus petram, super quam Christus ædificat Ecclesiam, neq; aduersus ipsam Ecclesiam portæ inferi præualebunt.* Et Cyrill. in Thesauro (vt in catena D. Thom. Matth. 16. allegatur) dixit, *secundum hanc Domini promissionem Ecclesia Apostolica Petri* (id est Romana) *ab omni seductione, hæreticaq; circunuentione manet immaculata, super omnes præpositos,& Episcopos,& super omnes Primates Ecclesiarum,& populorum, in suis Pontificibus in fide plenissima,& authoritate Petri.* Et cum *aliæ Ecclesiæ quorundum errore sint verecundatæ, stabilita inquassibiliter ipsa sola regnat,& cæt.* Quæ verba licet in thesauro Cyrilli nunc non inueniantur, ex Diui Thomæ authoritate magnam fidem habent.

CAPVT VI.

Stabilitas fidei,& Ecclesiæ Romanæ, traditione ostenditur.

1. EX dictis in superiori capite probatum relinquitur fidem Ecclesiæ Romanæ esse fidem Petri, ac subinde esse fidem Catholicam, à qua sedes illa deficere nequit. Possumus autem ex ipso rerum euentu,& Patrum traditione eandem veritatē,& promissionem confirmare. Nam si Apostolica sedes in hoc, speciale priuilegium non haberet, aliquādo in fide defecisset, etiam ex cathedra docens, vel hæresim aliquam approbasset, sicut in aliis Ecclesiis etiam ab Apostolis inchoatis accidisse videmus, nam hæc est humana fragilitas, & conditio, vt in tantā varietate,& multitudine personarum facilè contingat error, nisi Spiritus Sanctus assistat. Hoc autem in Romana Ecclesia nunquam accidisse, præter allegatos Pontifices testatur Eusebius Papa ep. 3. ad Episcopos Tusciæ, & Campanie, dicens, *Prima salus est, rectæ fidei regulas custodire,& à constitutis Patrum nullatenus deuiare. Nec potest Iesu Christi Domini nostri prætermitti sententia, dicentis, Tu es Petrus,& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus quia in se Apostolica extra maculam semper est catholica seruata religio.* Et Gelasius Papa in epist. ad Anastasium Augustum, *Hoc est* (inquit) *quod sedes Apostolica magnopere cauet, vt quia mundo radix est Apostoli gloriosa confessio nulla rima prauitatis, nulla prorsus contagione maculetur. Nam si* (*quod Deus auertat, quod fieri non posse confidimus*) *tale aliquid proueniret, vnde cuiquam resistere auderemus errori, vel vnde correctionem errantibus posceremus?*

Expenduntur testimonia antiquorum Patrum afferentium fidē Romanæ Ecclesiæ & catholicæ coincidere. Primum testimonium

Neq; soli Romani Pontifices, sed etiam alij Patres tam Latini, quam Græci de Romana Ecclesia, seu cathedra Petri senserunt. Retuli iam Augustinum contra Epistolam Fundamenti cap. 4. Vbi dum pro signo Catholicæ Ecclesiæ ponit successionem Pontificum Romanorum, satis clarè demonstrat, Catholicam Ecclesiam à Pontifice Romano non disiungi, ac subinde fidem Romanam, & Catholicam eandem esse. Vnde idem August. lib. 2. de Grat. Christi, & peccato originali cap. 8. de Pelagio ait, *Romanam Ecclesiam fallere minimè valuit, recoluit enim beatissimus Papa Zozimus, quid imitandus prædecessor eius de ipsius senserit gestis. Attendit etiam quid de illo sentiret prædicanda in Domino Romanorum fides, quorum aduersus eius errorem pro veritate catholica studia consonantia concorditer flagrare cernebat.* Et lib. 2. contra duas Epist. Pelagianor. c. 4. *Cum literis* (inquit) *venerabilis Innocentij Catholicæ fidei clareret antiquitas, profectò Ecclesiæ Romanæ præuaricator esset, qui ab illa sententia deuiaret.* Vbi (sicut aliàs sæpe) fidem sedis Romanæ tanquam Catholicam recipit, ac veneratur. Secundò Hieronym. epist. 57. ad Damasum, *Quoniam vetusto,&c.* Illa habet verba, *Cathedra Petri communione cousocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio, quicunq; extra hāc domum agnum comederit, prophanus est,&c.* Vbi apertè eandem censet esse catholicam Ecclesiam, quam Romanam. Ex quo etiam in lib. 1. Apologiæ contra Ruffinum, col. 3. sic colligit, *Fidem suā quam vocat? eam ne, qua Romana pollet Ecclesia? an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam respondet: ergo Catholici sumus*; vbi etiam disertè docet, eandem esse fidem catholicam,& Romanam. Illam autem etiam esse immaculatam in libro tertio eiusdem Apologiæ parum ante medium, testatur ita, *Scito Romanam fidem Apostolica voce laudatam istiusmodi præstigias non recipere, etiam si Angelus aliter annuntiet, quàm semel prædicatum est*, & in Proœmio libri secundi ad Galat. fidem,& religionem Romanorum laudat, cōcluditq; *Non quòd aliam habebant Romani fidem, nisi hanc, quam omnes Christi Ecclesiæ, sed quod in eis deuotio maior sit,& cæt.* 2.

Secundum August. & Hieronym.

Tertius testis sit B. Ambr. qui in lib. de Obitu Satyri fratris versus finem, prudentiam, & cautionem sui fratris referens, inquit, *Aduocauit ad se Episcopum, neq; vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percunctatusq; ex eo est, vtrumnam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret.* In quibus etiam verbis vnionem cum Ecclesia Romana, & cum catholica eandem esse, ac indiuiduam sentit. Vnde lib. 1. epist. 4. ad Imperatores sic scribit, *Totus orbis Romani caput, Romanam Ecclesiam, atq; illam sacrosanctam Apostolorum fidem, ne turbari sineret, obseruanda foret clementia vestra, inde enim in omnes veneranda communionis iura dimanant.* Et in epist. 7. eiusdem libri ad Syricium Papam, *Credatur* (inquit) *Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit,& seruat*,& serm. 2. de Sanctis, qui est de Cathedra Petri,& serm. 11. qui est secundus de Petro & Paulo egregie ad rem nostram declarat, quomodo Ecclesia in Petro fundata sit, & inde habeat perpetuam fidei firmitatem. 3.

Tertium testimonium Ambrosij.

Quartus sit Cyprianus, qui eodem itidem modo Ecclesiam Romanam veneratus est, præsertim verò epistol. 55. ad Cornelium col. 12. de quibusdam hæreticis ait; *Nauigare audent,& ad Petri Cathedram, atq; ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fidem, Apostolo prædicante,* 4.

Quartum Cypriani.

laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum. Vnde idem Cyprian. epist. 52. in princip. *Scripsisti* (inquit) *vt exemplum earundem literarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, vt deposita omni sollicitudine, iam sciret, te secum, hoc est, cum Ecclesia catholica communicare.* Vbi apertè sentit, idem esse communicare Ecclesiæ Romanæ, & catholicæ. Et epist. 76. ad Magnum, *Ecclesia* (inquit) *vna est, quæ vna, & intus & foris esse non potest.* Vnde infert *si apud Nouatianū est, apud Cornelium non fuit, si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est.* Vbi etiam catholicam Ecclesiam vnam cum Romana esse supponit. Idem in epist. 40. circa med. *Vna Ecclesia, & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata.* Et infrà, *Quisquis alibi collegerit, spargit.* Idem verè repetit lib. de vnit. Eccl. non longè à princip. & inter multa alia dicit, *Quia cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit?*

5. *Quintum Irenæi.* Quintus est Irenæus lib. 3. contra hæreses capit. 3. *Quoniam* (inquit) *longum est omnium Ecclesiarum numerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsq; ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malā, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam sententiam, præter quam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est, omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndiq; fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndiq; conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

6. *Sextum testimonium Athanas. & Episcopor. Ægypti.* Sexto addere possumus Athanasium, & Episcopos Ægypti in epist. ad Marcum Papam, in qua petunt exemplaria Concilij Nicæni, vbi inter alia dicunt, *Optamus, vt à vestræ sanctæ sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est mater, & caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem, & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præsentes legatos mereamur, quatenus vestra fulti authoritate, vestrisque precibus roborati, illæsi à memoratis æmulis sanctæ DEI Ecclesiæ, & nostris euadere, nobisq; commissos eruere valeamus.* In quibus verbis manifestè supponit, sanam, & integram fidem in Romano Pontifice tunc fuisse, & prætereà in illo esse authoritatem ad corrigendum hæreticos, & fideles in vera fide confirmandos.

7. *Septimum testimonium Episcoporum prouinciæ Tarracon.* Septimò adducere hic possumus testimonium Episcoporum prouinciæ Tarraconensis in epist. 2. ad Hilarium Papam, vbi primum recognoscunt priuilegium Ecclesiæ Romanæ de primatu Vicarij Christi, deinde subiungunt, *Proinde nos Deum in vobis primitus adorantes, cui sine querela seruitis, ad fidem recurrimus Apostolico ore laudatam, indè responsa quærentes, vnde nihil errore, nihil præsumptione, sed Pontificali totum deliberatione præcipitur.* Et his annumerari potest Ruffinus in expositione Symboli in principio dicens, *In diuersis Ecclesiis aliqua in his verbis inueniuntur adiecta, in Ecclesia tamen vrbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego propterea esse arbitror, quod neq; hæresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus.* Verba etiam supra ex Cyrillo citata veritatem hanc satis confirmant, quæ præter D. Thomam, refert etiam Gennadius Archiepiscopus Constantinopolitanus in Defensione Concilij Florentini c. 5. sect. 12. paulò tamen aliter, videlicet, *Oportet nos tanquam membra caput sequi, id est, Romanum Pontificem, & Apostolicam sedem, à qua debemus petere, quid credere, & sentire debeamus, ac tenere, quia ipsius tantum est confutare, redarguere, confirmare, ordinare, soluere, & ligare.* Deniq; allegari solet Theodoretus in epi. ad Renat. presbyterum Romanum, dicens, *Tenet sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum, cum propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit.* Quia verò hanc Epistolam videre non potui, addo, sententiam illam esse valde consentaneam iis, quæ tradit idem Theodoret. in epist. ad Leonem Papam, quæ in secundo tomo Conciliorum habetur, vbi Ecclesiam Romanam maximis laudib⁹ extollit, præcipue autem ait, *Eam insigniter exornat fides, & fide dignus testis diuinus Apostolus, qui clamat, fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo.* Et de ipsa sede Romana dicit, *Vobis per omnia primos esse conuenit, vestra enim sedes omnium est maxima, & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum.* Et infra, *Habet autem communium quoq; Patrum, & veritatis Doctorum, Petri, & Pauli sepulchra, quæ fidelium animas illumināt.* Et infrà, *Illorum autem Deus nunc quoq; illorum sedem claram, insignemq; reddidit, cum vestram sanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.*

Dicet fortasse aliquis, hæc dicta esse à Patribus, nō propter singulare aliquod priuilegium Episcopi Romani in fide illibata conseruanda, sed solum propter insignem pietatem, & sinceram Romani populi fidē, quæ in initio Ecclesiæ, maxime viguit. Hoc enim solum significauit Paulus in verbis illis ad Rom. 1. *Gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.* Sicut etiam 1. Thessal. 1. laudat Thessalonicensium fidem, dicens, *Excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus Sancti, ita vt facti sitis forma omnibus credentibus, &c.* 8. *Euasio.*

Responsio. Respondetur non esse dubium, quin Apostolus in dictis verbis Romani populi fidem commendet, & nōnulla verba Sanctorum Patrum eandem laudē commemorent: nihilominus tamen frequentius Ecclesiā Romanam laudant, quia fidem semel susceptam integrā, & immuculatam semper custodiuit, vt ex allegatis verbis satis constat.

At enim instabunt aduersarij, hæc dicta fuisse ab his Patrib. de Ecclesia Romana ante sexcentesimum Christi annum, quo tempore ipsi etiam fatentur, veram, ac puram fidem catholicam in Romana Ecclesia, ac sede perdurasse; quod tamen non obstat, quominus posteà paulatim, ac sensim ceciderit, & puritatem fidei amiserit vt ipsi cōfingunt. 9. *Instantia.* Sed hoc in primis non eneruat dictorum antiquorum Patrum testimonia, quia illi non solum factum narrant, sed etiā ius (vt ita dicam) seu fundamentum illius facti perpetuum esse ostendunt, & ita non solum docēt fidem Romanam fuisse suo tempore catholicam, sed etiam hoc habere ex proprio priuilegio, & prærogatiua, quæ perpetuo in illa sede duratura est. *Confutatur.* Hoc patet in primis ex illis, qui hoc fundant in promissione Christi, *Vt non deficiat fides tua*, vt iam satis explicatum est. Deinde eadem est ratio de illis, qui hoc colligunt, *quia super hanc petram ædificata est Ecclesia*, vt dixit Hieronymus. Item ex eo, quod pro signo certo Ecclesiæ catholicæ ponunt vnionem cum Ecclesia Romana, vt ex Hieronymo, & Ambrosio constat, & maximè ex Augustino. Quando enim inter signa catholicæ Ecclesiæ ponit successionem Episcoporum Romanorum, duo sine dubio potissimum significat. Vnum est, seriem, ac successionem illius Episcopatus inter tot persecutiones, & sine humana potentia, & cum eadem excellentia dignitatis, & potestatis, non esse præcipuè ex humana prouidentia, sed ex diuina, & ex illa Christi promissione, *Portæ inferi non præualēbunt aduersus eam*, quæ semper durat, vt idem Aug. in Psal. contra partem Donati apertè declarauit dicens, *Dolor est cū vos videmus præcisos ita iacere. Numerate Sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, Et in ordine illo Patrum quis cui successit, videte. Ipsa est petra, quam nō vincunt superbæ inferorum portæ.* Alterum est, Ecclesiam catholicam infallibiliter esse coniunctam cum sede Petri, ac subinde eādem esse vtriusq; fidem: nam si hoc non supponatur, signum illud ferè nullius esset momēti. Colligitur tādem, hanc fuisse mētem dictorum Patrum, quia hoc priuilegiū attribuunt Apostolicæ sedi, vt necessariū ad munus illi commissum exequēdum, sc. ad confirmandum subditos in vera fide, & ad authores hæresum, & falsæ doctrinæ ab Ecclesia segregandum, omniaq; putrescentia membra iam emortua resecandū.

Quam

Quam rationem multi ex allegatis Pontificibus indicant.

10. Quòd si Protestantes Angli præter hæc antiqua, nouiora testimonia requirunt, audiant in primis suum grauissimum historicum Bedam lib. 7. Histor. Anglican. cap. 25. in fine, seu apud illum, sapientem quendam presbyterum nomine Vvilfridum, qui, allegatis decretis Romanæ Ecclesiæ ad quandam de Paschate controuersiam definiendam, ita concludit. *Si audita decreta Sedis Apostolicæ, imò vniuersalis Ecclesiæ, & hæc literis sacris confirmata, sequi contemnitis, absque vlla dubietate peccatis. Et si enim Patres tui sancti fuerunt, nunquid vniuersali, quæ per orbem est, Christi Ecclesiæ horum est paucitas vna de angulo extremæ insulæ præferenda?* His addo testimonia Gregorij, qui vsq; ad sexcentesimum quartum Christi annum sedit, & de integritate fidei Sedis suę testatur lib. 3. Epistolar. indictio. 12. epist. 32. Et sæpe alibi. Et ideo epist. 41. ad Bonifaci. sic inquit, *Hortor vos, vt dum vitæ spatium superest, ab eiusdem beati Petri Ecclesia, cui claues cœlestis regni commissæ sunt, & ligandi, ac soluendi potestas attributa, vestra anima non inueniatur diuisa, ne si hic beneficium eius despicitur, illic vitæ aditum claudat.* Et lib. 4. indictio. 13. cap. 77. epist. 31. contra Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, Qui nomen vniuersalis Episcopi vsurpare ausus fuerat, inuehitur in primis verbis, & promissionib. Christi. *Cunctis enim* ait, *Euangelium scientibus, liquet quod voce Dominica sancto, & omnium Apostolorum Principi Petro Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est, ipsi quippe dicitur, Pasce oues meas, ipsi dicitur, Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, ipsi dicitur, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Ex quibus colligere intendit, solum Episcopum Romanum re vera esse vniuersalem, licet propter modestiam non soleat ita vocari. Deinde verò addit, Constantinopolitanum Episcopum non posse esse vniuersalem, cum in ea Ecclesia multi Patriarchæ hæresum authores fuerint, quod absit ab vniuersali Episcopo (vt significat) *quia vniuersa Ecclesia à statu suo corruit, quando is, qui appellatur vniuersalis, cadit.* In quo planè sentit, ad firmitatem Ecclesiæ pertinere, vt suprema, & vniuersalis sedes in fide immutabilis sit. Quod apertè confirmat lib. 6. indict. 5. c. 201. alias ep. 37. dicens, *Qui nesciat, sanctam Ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate firmatam, quia firmitatem mentis traxit in nomine, vt Petrus à petra vocaretur, cui veritatis voce dicitur, Tibi dabo claues, &c. & cui rursus dicitur, confirma fratres tuos.* His adiungi potest sententia Leonis 9. in epist. 1. cap. 7 dicentis, *A Sede Principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per successores suos reprobata, conuicta, atque expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, fratrum corda in fide Petri, q̃ hactenus non defecit, neq; vnquam deficiet, sunt cõfirmata.* Quæ scripsit hic Pontifex post annum millesimum quinquagesimum, & ea fundat in promissione Christi quoad futurum tempus, quoad præteritum verò etiam in euidentia facti, quod vniuerso orbi notum esse supponebat.

11. Præterea ad eandem veritatem confirmandam afferre possumus Isidor. in epist. vlt. ad Eugenium Episcopum Toletanum, vbi prius de Petro ait, *Præeminet cæteris, & ab ipso Dei, & Virginis filio honorem Pontificatus in Christi Ecclesia primus suscepit,* idque confirmat testimoniis Matth. 16. & Ioan. 21. & deinde subiungit, *Cuius dignitas potestatis etsi ad omnes Catholicorum Episcopos est transfusa, specialius tamen Romano Antistiti singulari quodam priuilegio, velut capiti cæteris membris celsiori permanent in æternum: qui igitur debitam ei non exhibet reuerenter obedientiam, à capite seiunctus Acephalorum schismati se reddit obnoxium, quod sicut illud Sancti Athanasij de fide Sanctæ Trinitatis, sancta Ecclesia approbat, & custodit, quasi sit fidei catholicæ articulus, quod nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* In quibus verbis, licet non expresse asserat Ecclesiam Romanam non posse deficere à fide, supponit tamen vsque ad sua tempora non defecisse, & idem semper esse futurum satis significat, cum dicit priuilegium illius permansurum in æternum. Idem tradit Bernardus. qui Epist. 109. ad Innocen. contra nouam hæresim insurgentem eius implorat authoritatem dicens, *Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque: & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur à Petri successore exigitur, Et tu aliquando confirma fratres tuos.* In quibus verbis satis cõprobat omnia, quæ dicta sunt, & promissionũ Christi veram intelligentiam. Vnde lib. 2. de Considerat. ad Eugenium c. 8. Pontificem Romanum dicit esse *Principem Episcoporum, & potestate Petrum, & non modo ouium, sed & pastorum omnium pastorem*, & alia multa, quibus eandem veritatem stabiliuit. Et in sermone de Priuilegiis Sancti Ioannis Baptistæ. Ecclesiam Romanam dicit esse omnium Ecclesiarum matrem, & magistram, cui dictum est, *Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua.* Denique Beatus Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus librum de Incarnat. ad Vrbanum Pontificem dedicans, illum vocat vniuersæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summum Pontificem, & subiungit in cap. 1. *Quoniam diuina prouidentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid contra fidem Catholicam oritur in Ecclesia, vt eius authoritate corrigatur,* & alia, quæ prosequitur, quibus quid de Ecclesia Romana sentiret, satis declarauit. His addi possunt duo testimonia, quæ ab hominibus Græcis data sunt. Vnum est Theodori Studitæ in Epist. 4. ad Naucratium, quæ est 63. lib. 2. vbi de hæreticis sic ait, *Testor nunc coram Deo, & hominibus, se ipsos auulserunt à corpore Christi, & supremo verticali throno, in quo CHRISTVS fidei claues posuit, aduersus quem non præualuerunt vnquam, nec præualebunt vsque ad consummationem portæ inferi, ora, scilicet, hæreticorum, sicut pollicitus est, qui non mentitur.* Et in alio opere de Cultu imaginum, cuius fragmentum refertur in lib. 3. Bibliothecæ sanctæ de Romanis loquens, ait, *Tanta est eorum fides, vt & illic infracta videatur esse petra fidei, nimirum, iuxta verbum Domini fundata.* Quæ testimonia refert, & extollit Gennadius Scholarius c. 5. defensionis Concilij Florentini sect. 12. vbi ipse ait, sect. 17. *Si illa diuina sedes non rectè sentit mentitur Christus cum dicit. Cœlum, & terra transibunt, verba autem meam non transibunt: his enim Ecclesiæ pollicitus est se cum ea fore, & portas inferi non præualituras aduersus eam.* Vbi alia etiam ex Patribus tertię & quartæ Synodi adducit. Et alia innumera ex catholicis Theologis recenseri possent, sed quia prolixum esset, & non videtur necessarium, id omittimus.

Fortasse tamen Protestantes, qui testimonia antiquorum Patrum pro suis, vel nostris temporibus nõ recipiunt, etiam recentiorum testimonia reiicient, quia (vt ipsi fingunt) post defectionem Ecclesiæ Romanæ scripserunt. Sed qui in tantam incidunt audaciam, & temeritatem, satis conuincuntur solo proprio iudicio, & arbitrio duci in interitum, & contra omnem humanam prudentiam loqui, cum & omnẽ humanam fidem, & ipsius fidei diuinæ credibilitatem despiciant, & eneruent. Nobis ergo satis est, ostendisse secundum Scripturas Sacras, prout à Sanctis Patribus intellectæ sunt, & secundum eorundem Patrum traditionem, Romanam Ecclesiam ratione Sedis Apostolicæ, & Cathedræ fidei, non esse aliam à catholica, nec magis defecisse à fide, aut posse deficere, quam Ecclesiam Catholicam. Addimus pręterea, si his omnibus non obstantibus contendunt aduersarij Romanam Ecclesiam defecisse, oportere, vt designent tempus, & annum in quo illa defectio inceperit, & sub quo Pontifice, & in qua materia, vel 12.

articulo contigerit error: nam si nihil horum ostendere queant, vt re vera non possunt, profectò omni fide indigni sunt. Et quidem de singulis temporibus, seculis, & annis, ac Pontificibus summa diligentia id ostensum est à Cardinali Baronio in suis Annalibus, ideoque in initio anni septingentesimi prudentissimè sic alloquitur ad lectorem, *Attende animo, & lustra memoria si quid inueneris in Ecclesia Catholica diminutum eorum, quæ in reliquis omnibus superioribus videris seculis.* Et infrà, *Res ipsa id testatur, facta clamant, & mira consensione scripta sanctorum omnium prædicant, à regia nunquam deflexisse sanctam Dei catholicam Ecclesiam via, & cæt.*

13. Quod verò spectat ad materiam defectionis, seu ad errores particulares, quos hæretici Romanæ Ecclesiæ tribuunt, postea pauca dicemus, saltem de his, quæ Rex Angliæ attigit, nam in hoc breui opere omnibus ex professo respondere non possumus, & ab aliis catholicis Doctoribus, & à nobis pro captu nostro, in aliis Theologiæ libris, prout occasio tulit, id factum est. Non omittam autem moralem coniecturam addere, quam mihi præbuit Tertullian. lib. de Præscript. aduersus hæretic. cap. 28. dicens. *Quid verisimile est, vt tot, ac tantæ Ecclesiæ in vnam fidem errauerint, nullus inter multos euentus est vnus exitus, variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. Cæterum quod apud multos vnum inuenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergò dicere aliquis, illos errasse, qui tradiderunt?* Est profectò fere euidens coniectura, quam satis euincit tam veterum, quam recentium hæreticorum experimentum: statim enim ac ab Ecclesia segregantur, in varias, & differentes sectas diuiduntur: Ecclesia autem Romana semper vnitatem doctrinæ retinuit, cōsentientibus cum illa aliis Ecclesiis Catholicam fidē profitentibus; ergo euidēs indicium est, illam Ecclesiam nunquam à prima, & originaria fide desciuisse. Et ideo quoties aliqua Ecclesia, vel hominum factio ad aliam fidem declinauit, statim notata est, vt ab Ecclesia tam Catholica, quam Romana separata: in Ecclesia autem Romana, seu in sede Petri nunquam similis defectio, aut separatio ab antiqua fide, vel ab aliis membris Ecclesiæ Catholicæ notata est; ergo aduersariorum euasio, & impositio friuola est, & incredibilis.

Additur authoritas, & coniectura.

14. Maximè verò obiicere solent hæretici lapsus quosdam, & errata aliquorum Pontificum Romanorum, vel in personis eorum, vel in doctrina. Et in primis contendunt, aliquos verè hæreticos fuisse, & fidem perdidisse. Vnde inferre possunt, verba CHRISTI, *Non deficiet fides tua,* non in omnibus Romanis Pontificibus vera inueniri, ac subinde non fuisse de illis prolata, atque adeo neque priuilegium, aut promissionem nunquam errandi, sortitos fuisse. Deinde obiiciunt aliquos Pontifices, qui licet de hæresi non accusentur, falsam doctrinam per humanam ignorātiam Ecclesiæ tradiderunt. His verò obiectionibus in particulari, & sigillatim propositis copiosè, & eruditè satisfecit. Illustrissimus Bellarm. lib. 4. de Summo Pontifice, & Cardinalis Osius contra Brentium, & alij nostri temporis scriptores.

Obiiciūt hæretici aliquos Pontifices in hæresim incidisse.

15. Ideoque breuiter circa priorem partem recepta distinctio præ oculis habenda est, de Pontifice, vel credente, vt est priuata persona, vel docente vt Pontifex est. Ad illum enim posteriori modo spectatum, dicimus pertinere CHRISTI promissionem: nam hoc modo est petra, à cuius firmitate pendet in suo genere firmitas Ecclesiæ. Hoc autem modo nullum vestigium hæresis ostendunt hæretici in tota Summorum Pontificum successione. Considerando autem personam Pontificis priori modo, etiam inter catholicos controuersia est, an Pontifex possit esse hæreticus, & ad huc sub iudice lis est; an aliquis non præsumptione tantum, sed verè talis fuerit. Hæc autem quæstio non pertinet ad fidei fundamenta, & ideo illam nunc omittimus. Et gratia vitandi controuersiam facilè damus non esse necessarium promissionem Christi ad personam Pontificis, vt est vnus ex priuatis credentibus, extendere. Quod si quis instet, eadem ratione personam Petri vt priuatam potuisse à fide deficere, non obstante Christi promissione. Respondemus primò, non esse eandem rationem de Petro, quia illi immediatè facta est promissio, & ideo non tantum facta est muneri, sed etiam personæ, ad alios autem solum per successionem descendit, & ideo solum eis vt successoribus Petri communicatur. Deinde addimus, Petrum nō solum hanc habuisse promissionem, sed etiā alias communes Apostolis, ratione quarum omnes habuerūt personalem (vt ita dicam) confirmationem, tam in gratia, quam in fide & doctrina.

Nullus Pontifex vt caput Ecclesiæ fidem potest amittere.

Instantia.

Solutio.

16. At alteram verò partem de erroribus, qui Pontificibus tribuuntur, breuiter dicimus, aliud esse loqui de decretis Pontificum, quatenus per ea aliquid definiunt, vel approbant tanquam credendum, vel obseruādam ab vniuersa Ecclesia: aliud de priuatis sententiis, opinionibus, aut rationibus Pontificum. In præsenti enim de prioribus decretis tractamus, & in eis nullum falsum dogma inuenitur, quod per modū definitionis ab eis traditum sit, & Ecclesiæ ad credendum propositum, vt facilè intelliget quicunque legerit ea, quæ authores allegati, & Canus lib. 6. de Locis cap. 1. & 8. latius prosequuntur. In priuatis autem sententiis, vel opinionibus, vel etiam in rationibus, quibus interdum vtuntur, sicut nō oportet esse fidei certitudinem, ita neque infallibilem veritatem, quia neque hoc est necessarium ad firmitatem, vel puritatē fidei vniuersalis Ecclesiæ, neque etiam est eorundem Pontificum menti, & intētioni consentaneum. Nam eo ipso quod sub opinione, vel humana existimatione loquuntur, profitentur se per humanam rationē, & sapientiam loqui, non per infallibilem assistētiam Spiritus Sancti. Si quis tamen prudenti, & pio animo consideret etiam illa, quæ hoc posteriori modo à Pontificibus traduntur, fortè nihil inueniet, quod non sit sapienter traditum, & satis probabili fundamento stabilitum.

Nullus ēt in rebus pertinentibus ad vniuersalem Ecclesiam potest errare.

CAPVT VII.

Excluditur tertia euasio hæreticorum, quam per distinctionem Ecclesiæ visibilis, & inuisibilis confingunt.

IN Libro serenissimi Angliæ Regis nihil de hac euasione, vel de inuisibili Ecclesia expressè dictum inuenimus, omittere tamen non potuimus, quin illi occurremus, tum vt plerisque huius seculi hæreticis respondeamus, omnibus enim satisfacere, & veritatem persuadere cupim⁹, tum etiam vt discursum à nobis inchoatum plenius perficiam⁹, & omnia vana subterfugia præcludantur. Multi ergo ex hæreticis, quamuis propter aperta testimonia Scripturarū, negare non audeant Ecclesiam Christi, seu catholicam perpetuo durare, & in fide vera permanere, vt aliquo modo vim rationis, & lucē veritatis effugiāt, duplicem Ecclesiam distinguunt, vnam veram, & solidam, alteram tantum apparentem, & priorem dicunt esse inuisibilem oculis corporeis, posteriorem autem visibilem esse. Qua supposita distinctione respondent, Ecclesiam inuisibilem esse veram Christi Ecclesiam & catholicam, cui promissum est, vt nunquam deficiat, nec portæ inferi contra eam præualeant. Alteram verò Ecclesiam apparentem, & visibilē, licèt in hac externa specie perseueret, dicunt, in veritate fidei, ac subinde in subsistētia veræ Ecclesiæ posse deficere, & iam defecisse in Ecclesia Romana cuius formam, & speciem ita depingunt ipsi. 1.

Proponitur euasio hæreticorum de Ecclesia inuisibili.

Fundamentum autem huius sententiæ, quatenus 2.

sup-

1 Fundamentum erroris prædicti, supponit Ecclesiam veram esse inuisibilem (hic enim tantum est scopus præsentis disputationis) est, formam constituentem veram Ecclesiam esse in se inuisibilem, & per nullum signum visibile ita manifestari, vt in eo possit videri. Ergò talis forma simpliciter est inuisibilis. Quidquid enim visibile est, vel in se videri potest, vel saltem in alio tanquam in signo. Si ergò forma constituens Ecclesiam neutro horum modorum videri potest, profectò omninò inuisibilis est. Ergò & vera Ecclesia, vt talis est, inuisibilis est, quia licèt personæ, ex quibus constituitur videantur quasi materialiter quoad corpora, vel actiones humanas externas, quatenùs tamen constituentes Ecclesiam videri non possunt. Sicut si anima hominis, quæ in se est inuisibilis, per opera externa videri non posset, profectò homo quatenus homo inuisibilis esset. & si corpus humanum nullum exerceret motum vitę, qui sentiri posit, profectò vt viuēs esset inuisibile, etiam si corpus ipsum materialiter videretur.

3. Superest verò probandum, formam Ecclesiæ esse inuisibilem vtroque modo supra posito. Et in primis in omni sentētia, etiam nostra, videtur necessariò dicendum, illam formam esse in se inuisibilem siue sit prædestinatio (vt quidam hæretici dixerunt) quæ satis inuisibilis est, siue (vt dixerunt alij) sit Charitas, siue sit fides, vt catholici etiam docent, quia nō solum Charitas, sed etiam fides est spiritualis forma quoad ipsam internam qualitatem, & ita est in se inuisibilis. Quòd si etiam adiungatur sacramentum fidei, quod est Baptismus, etiam hoc non est visibile, vt sacramētum est, quia non videtur intentio necessaria, vt sit sacramentum, & consequenter non videtur spiritualis character, qui necessarius etiam est iuxta catholicorum sententiam, vt membrum Ecclesiæ cōstituat. Quòd item hæc forma Ecclesiæ signis, seu per signa visibilia videri non possit, probatur, quia nulla sunt externa signa charitatis, vel fidei, quæ non possint fictè fieri sine vera interna fide, siue sint opera externa diuini cultus, siue obedientia ad Prælatos Ecclesiæ, siue actus regiminis ex parte ipsorum Prælatorum, siue sint opera confessionis, & professionis fidei. Deniq; vel ipsa etiam opera miraculorum: nam hæc etiam adulterari possunt, & ita exterius fingi, vt nō sint necessaria signa veræ fidei; ergò nullū visibile superest, quo vera forma Ecclesiæ visibilis sit. Sola autem externa signa, aut opera non sufficiunt ad veram Ecclesiam constituendam: nam sicut particularis persona si interius non credit, licèt exteriùs se fingat fidelem, verum Ecclesiæ membrum non est, præsertim si characterem baptismi non habeat, ita quælibet congregatio, vel hominum multitudo, etiamsi per opera externa religionis, & fidei congregetur, si internam fidem non haberet, vera Ecclesia non esset; ergò cùm hæc fides semper sit inuisibilis tam per se, quàm per aliud, etiam Ecclesia vera inuisibilis est. Quod fundamentum maximè habet locum in sententia Protestātium, qui vniuscuiusq; fidem resoluūt in priuatū spiritum, vel propriam reuelationem vnicuiq; factam, nam ille priuatus spiritus sine dubio inuisibilis est.

4. Atque hic discursus videtur potissimè attingere, & punctum controuersię, & hęreticorum motiuum. Alia verò, quæ afferri ab ipsis solent cōtra externum cultum, vt probent in Ecclesia tantum esse debere spiritualem, ac subinde inuisibilem, neque ab omnibus hæreticis huius temporis acceptantur, sed in hac re diuisi sunt, nec ad præsentem causam quicquam referunt. Quia licèt lex gratiæ principaliter sit in spiritu, non excludit opera quæ ab interna charitate procedant, & similiter licèt adoratio Ecclesiæ sit in spiritu, & veritate; non excludit cultum externum ab interiori procedentem, vt in proprijs locis de lege gratiæ, de religione, de sacramentis, & sacrificio ostēsum est. Alia etiam quæ adiungi hic solent de Ecclesia interdum propter vim persecutionis ita latente, vt videri non possit, non pertinent ad hunc locum, sed ad alium infrà tractandum de Ecclesiæ vniuersalitate. Præter dictum autem fundamentum addunt nōnulla testimonia, quibus respondere necesse est. Primo enim ex Scriptura obijciunt illud Luc. 17. *Regnum Dei non venit cum obseruatione, neq; dicent Ecce hic, aut Ecce illic, Ecce enim Regnum Dei intra vos est*, nam per regnum Dei ibi Ecclesia intelligitur, quæ alibi dicitur *Domus spiritualis* 1. Petri 2. *& ciuitas Dei viuentis* ad Hebr. 12. vbi distingui videtur in hac proprietate Ecclesia Christi à visibili synogoga. Secundo afferunt verba symboli, *Credo vnam sanctam Ecclesiam*, nam si esset, visibilis non crederetur; si ergo fide credenda est Ecclesia, videri non potest. Addunt deniq; locum Augustin. 20. de ciuit. cap. 8. vbi Ecclesiam diuidit in prædestinatam, & non prædestinatam.

Nihilominus dicendum est, veram Ecclesiam, quā Christus super petram fundauit, & cui promisit portas inferi non præualituras aduersus illam, visibilem esse: & consequenter futilem esse aduersariorum euasionem, quia si hæc Ecclesia visibilis est, & deficere nō potest à vera fide, & ipsi ab ea defecerunt, vt est per se euidens, & ipsi non negant, manifestum est, nō veram fidem, sed hæresim habere. Propositum autem fundamētum, quod fidei dogma esse credimus, priùs simpliciter probandum est ex scriptura, & Patribus. Deinde res ipsa (id est, in quo consistat hæc visibilitas Ecclesiæ) ita explicanda est, vt ablata verborum ambiguitate, & tergiuersatione ex fidei principijs possit ratione conuinci. 5.

Primò ergo Ecclesiam esse visibilem probatur ex illo Isaiæ 2. *Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.* Quo in loco multi ex Patribus per *montem Domini* Christum intelligunt, qui Danielis 2. dicitur, *Lapis excisus sine manibus, qui creuit in montem magnum*, vt patet ex Augustin. tractat. 1. in 1. epist. Ioann. & Orat. contra Iudæos cap. 7. & 8. & ex D. Hieronym. Isaiæ 2. Micheæ 4. & Daniel. 2. & Tertulliano lib. contra Iudæos cap. 3. Alij verò per montem Ecclesiam intelligere videntur, vt August. lib. 4. contra Crescon. cap. 58. & Chrysostom. Isai. 2. & Cyrill. lib. 1. in Isai. cap. 2. Verumtamen in re non dissentiunt: nam de Christo, & de Ecclesia tanquam de corpore, & capite ibi sermo est, & iuxta regulam Augustini, quod de corpore dicitur, de capite etiam intelligi potest, & è conuerso. Vnde in alio loco Daniel. 2. de lapide abscisso, qui factus est mons magnus, dicitur, *& impleuit vniuersam terram*, scilicet Christus per Ecclesiam suam. Cùm autem in loco Isaiæ mons & domus Domini distinctè ponantur, rectè per montem, Christum, & per domum Ecclesiam intelligimus. Vnde futurus dicitur, *præparatus mons domus Domini*, id est, Ecclesiæ cum suo capite Christo. Prædicitur ergo ibi, sicut Christus visibilis venit in mundum, & per suam prędicationem, signa, & miracula omnibus notus, & illustris factus est, ita Ecclesiam Christi futuram fuisse visibilem, & ita notam in mundo, vt ab omnibus cognosci posset. Quod satis declarant sequentia verba quæ sunt gentium omnium dicentium, *Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob*: Non enim inuitantur homines vt veniant, nisi ad domum, quæ nota, & visibilis eis esse potest. 6. Ecclesia visibilis ex Scriptura 1 ex Isaiæ c. 2. 1. Expositio. 2. Expositio.

7. Atque ita copiosius quàm cæteri explicauit Chrysost. dicens, *Res hæc dilucida adeò est, vt nulla deinceps egeat per sermonem interpretatione ipsa rerum natiua indoles ad eum modum vocem edit, tuba quauis clariùs resonantem exhibens omnib. spectandū decus, ac splendorē Ecclesiæ, non n. iste sol tanto nitore splendescit, non item lux ex ipso emicans illustre adeò iubar effundit, vt res gesta ab Ecclesia. Etenim domus Dei super montes altissimos collocata est.* Et infra, *Ecclesiæ potestas ipsos pertingit cœlos, & tanquam domus supra verticem montium posita omnibus se exhibet conspicuam, vsque adeo ipsa multo etiam ampliùs omnibus inclaruit.* Simi-

lem protulit sententiam Augustin.lib.3. contra epist. Parmeniani, vbi dicit, iustos esse, *per vniuersam ciuitatem, quæ abscondi non potest* (inquit) *quia supra montem constituta est. Montem illum dico Danielis, in quo lapis ille præcisus sine manibus creuit, & impleuit vniuersam terram*, & d. tract. 1. in 1. epist. Ioan. circa finem, *Nonne* (inquit) *lapis iste, qui præcisus est à monte sine manibus, Christus est de regno Iudæorum sine opere maritali?* & post pauca: *Nunquid digito ostendimus istum montem?* Et infra: *Nunquid sic ostendimus Ecclesiam fratres mei? Nonne aperta est? Non ne manifesta?* Et paucis interiectis, *Et cùm eis dicitur*, vtique hæreticis, *ascendite, non est mons dicunt, & faciliùs illuc faciem impingunt, quam illic habitaculum quærunt.* Et inferiùs proposito loco Isaiæ, interrogat, *Quid tam manifestum, quam mons?* Et statim obijcit. *Sed sunt & montes ignoti vt Olympus*, &c. Respondet, *In partibus sunt isti montes, ille*
2. Ex Matt. *autem mons non sic, quia impleuit vniuersam terram, quis errat in hoc monte?* Et infra de hæreticis ait, *Montem non vident, nolo mireris, quia in tenebris ambulant, & oculos non habent, quia tenebræ excæcauerunt eos.*

8. Et in eodem sensu interpretátur multi Patres verba Christi Matth. 5. *Vos estis lux mundi, non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Hanc enim ciuitatem esse Ecclesiam docuit Augustin. dicto tract. 1. dicens. *Ecce ciuitas de qua dictum est. Hæc est ciuitas supra montem posita.* Idem d. lib. 3. contra Parmenian. cap. 5. & lib. 2. contra literas Petiliani cap. 32. post illud. *In omnem terram exi-*
Psal. 18. *uit sonus eorum.* Infrà. Hinc fit, vt *Ecclesia vera neminem lateat, vnde est illud quod Euangelista dicit. Non potest ciuitas*
Matth. 5. *abscondi supra montem constituta, ideoque in eodem Psalmo connectitur, In sole posuit tabernaculum suum*, quod ipsemet super eundem Psalmum exposuit, id est, *in manifestatione, Ecclesiam suam, non quæ lateat.* Et infrà, *Quid tu hæretice fugis in tenebras?* Et multa similia habet libro de Vnitat. Ecclesiæ & libro 13. contra Faustum capite 13. vbi pro signo certo Ecclesiæ Christi ponit, quòd *omnibus eminet, & apparet, quia est sedes gloriæ eius.* Ierem. 17. *& templum Dei sanctum* 1. ad Corinth. 3. & postea subiungit locum Matthæi. Idem libro sexto, capit. 17. & libro 2. contra Cresconium Grammaticum cap. 36. Vbi habet verba notanda. *Extat Ecclesia cuncta clara, atque conspicua, quippe ciuitas, quæ ascondi non potest supra montem constituta, per quam dominatur* CHRISTVS *à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.*

9. Eodem modo exposuit illum locum Hieronymus libro sexto, in capit. 30. Ieremiæ, vbi etiam verba illa Ieremiæ ad Ecclesiam accommodat, *ædificabitur ciuitas in excelso suo, & templum iuxta ordinem suum fundabitur. Plenius* (inquit Hieronymus) *atque perfectius in Domino Saluatore, atque Apostolis hoc completum est, quando ædificata est ciuitas in excelso suo, de qua scriptum est. Non potest ciuitas abscondi, quæ in monte sita est, & templum iuxta ordinem suum, cæremoniasque fundatum, vt quidquid in priori populo fiebat, carnaliter compleretur.* Et Amos 1. *verba illa, Dominus de Syon rugiet, de specula* Ecclesiæ exponit, *quia super montem sita* (inquit Matthæi 5.) *latere non potest, de qua cum Dominus dederit per vetus, & nouum instrumentum, & per Doctores Ecclesiasticos vocem suam, & quasi clara buccina insonuerit, tunc doctrina hæreticorum, & cir-*
Psal 86. *cumcisionis siccabitur*, &c. & elegantissimè Chrysostomus homil. 10. in Matth. in imperfecto, interrogans. *Quæ est hæc ciuitas?* & respondens, *Ecclesia est Sanctorum, de qua dicit Propheta, gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei, ciues autem eius sunt omnes fideles, de quibus dicit Apostolus, vos*
Ephes 2. *estis ciues Sanctorum, & domestici Dei, & cætera.* Et infrà. *Hæc ergo ciuitas posita est super montem, id est, Christum, & cætera.* Et deinde connectens alia verba, *Nec qui accendunt lucernam, & cætera.* inquit, *Per alteram comparationem vult ostendere quare Sanctos suos ipse* CHRISTVS *manifestat, & non vult esse absconditos*, Et infra interrogat. *Quod est candelabrum?* Et respondet, *Ecclesia quæ baiulat verbum vitæ*, Et adducit illud Pauli ad Philippens. 2.
Lib 4 de *Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ con-*
gloria, & ho- *tinentes.* Deniquè in eandem sententiam rectè ibi dixit Rupertus, *quam magna, quam ampla ciuitas.* Et infra, *Nõ* nore filij hominis in
potest abscondi, nõ patitur ordo, vel ratio iudicij, seu consilij di- Matth.
uini, vt abscondatur, & incognita sit, quæ ad hoc ædificata est, & ad hoc mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, vt omnes qui inter aduersarios periclitantur, qui inter Iudæos, Paganos, atque hæreticos pro fide agonizantur, recurrere sciant ad ciuitatem hanc, & in ea communiri, &c.

Vnde possumus tertio ratione sumpta ex proprie- 10.
tatibus, quas Scriptura, & Patres Ecclesiæ tribuunt, Proprietates
eandem veritatem comprobare. Prima conditio Ec- Ecclesiæ vi-
clesiæ Christi est, quòd super Petrum est fundata sibilis:
Matth. 16. à quo fundamento dimoueri non potest,
vt supra ostensum est, & latiùs libro tertio dicturi su- 1. ex Mat. 16
mus; hoc autem fundamentum visibile est, nam ad gubernandos homines est positum; ergò & Ecclesiam ipsam visibilem esse oportet. Et ideò vnum ex potissimis signis ad cognoscendam veràm Ecclesiam est successio Episcoporum in Pontificatu Petri, vt suprà ex Augustino notauimus, & ex Irenæo libro 3. capite primo, & idem sumitur ex Cypriano epistola 76. ad Magnum: Si autem Ecclesia vera esset inuisibilis, non indigeret capite visibili, neque in eo posset fun-
dari. Secunda proprietas huic affinis est, quod Chri- 2. Proprietas
stus talem condidit Ecclesiam, vt per homines regi ex Actor. 20.
posset, iuxta illud Actorum vigesimo. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Vbi sine dubio est sermo de vera Ecclesia à Christo fundata, illam enim solam suo sanguine acquisiuit, illique de conuenienti regimine prouidit, quod hominibus, & Episcopis commisit, ergò necesse est talem Ecclesiam essem visibilem, quam eius Rectores intueri, & cognoscere possint.

Tertia conditio est, Ecclesiam posse videre sensibi- 11.
les actiones, & audire humanam vocem, iuxta verbum Christi Matth. decimooctauo. *Dic Ecclesiæ*, quomodo n. aliquis loquetur Ecclesiæ quam videre non potest, aut quomodo Ecclesia audiet verbum hominis, si ipsa visibilis non est, & ideò etiam ait Paulus 1. ad Cor. 10. *Sine offensione estote Iudæis, & gentibus, & Ecclesiæ Dei:* possumus ergo videre Ecclesiam, & cauere, ne illam offendamus iuxta illud Pauli 1. ad Timot. 3. *Vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui:* quomodo enim poterat Timothæus hoc scire, si veram Ecclesiam nesciret? Et infinitæ sunt locutiones similes, quæ supponunt certam, ac definitam scientiam Ecclesiæ visibilis, vt est illud 1. ad Cor. 15. *Persecutus sum Ecclesiam Dei*, & illud Actor. 5. *Factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia.* Et similia videri possunt c. 8. 9. 11. & ferè per totum illum librum, & interdum est sermo de tota Ecclesia, interdum de parte eius, seu particulari Ecclesia visibili: verumtamen eadem est ratio partium, & totius; nam si partes visibiles sunt, multo magis totum corpus ex eis constans, erit visibile.

Fortasse tamen hæretici his testimonijs conuicti 12.
confitebuntur Ecclesiam primitiuam, quæ fuit tem- Responsio pro
pore Apostolorum, vel paulò post illud, fuisse visibi sententia hæ-
lem, postea verò discursu temporum illam visibilem reticorum
Ecclesiam defecisse, & inuisibilem factam esse. Ex & refellitur.
qua responsione libéter priorem partem accipimus. Et ex illa in primis contra hæreticos conuincimus, veram Ecclesiam posse esse visibilem, quandoquidem aliquando talis fuit. Ex quo etiam obiter ostenditur, rationes hæreticorum ad probandum Ecclesiam esse inuisibilem futiles esse: nam si quid valerent, repugnantiam aliquam ostenderent in Ecclesię visibilitate, cùm tamen factum ipsum probet nullam esse, Deinde sicut nos ex scripturis ostendimus Ecclesiam in sua origine, vt sic dicam, fuisse visibilem, ita oportet, vt ipsi ex scripturis ostendant, dari Ecclesiam inuisibilem, vel in eis prædictum esse, aliquando talem futuram fuisse Ecclesiam. Simili argumento vrget Donatistas Augustin. lib. de vnit. Eccles. cap. 17. dicens, *Legant nobis hoc de Scripturis sanctis, & credimus,*

dimus, hoc inquam, nobis ex canone diuinorum librorum legant, tot ciuitates, quæ vsque ad hodiernum diem baptismum per Apostolos sibi consignatum, tenuerunt, perijsse à fide. Quod argumentum prosequitur cap. 18. supponens in principio, Ecclesiã in Scripturis sanctis manifestè cognosci, & postea cap. 19. iterum instat, *Omissis ergo morarum tendiculis ostendat, Ecclesiam vel in sola Africa perditis tot gentibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam, atque adimplendam; & sic ostendat, vt non dicat, verum est, quia hoc ego dico*, &cæt. Latè enim enumerat omnia quæ hæretici confingere solent, & adiungit. *Remoueantur ista vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum*, & postea concludit, *Sed vtrum ipsi Ecclesiam teneant, non nisi diuinarum Scripturarum canonicis libris ostendant.* Hoc proinde argumentum eò fortiùs est contra hæreticos huius tẽporis, quò ipsi prædicant, nihil esse credendum, nisi quod in scripturis legitur. Cum igitur ex Scripturis habeamus Ecclesiam visibilem, & mutatio eius in inuisibilem non legatur, neq; vestigium eius in Scriptura inueniri possit: profectò neq; consequenter, neq; cum fundamento loquuntur Protestantes.

13. *Visibilitas Ecclesiæ perpetuo duratura.* Vlteriùs verò ex eisdem Scripturis, & Patribus probamus, falsam esse posteriorem partem illius responsionis: nam locutiones Scripturæ, quæ conuincunt, Ecclesiam fuisse visibilem tempore Apostolorum, idem probat de vera, & Apostolica Ecclesia quocunq; tempore. Primò quia promissio non deficiendi facta est Ecclesiæ visibili, prout illam Christus super petram fundauit, vt patet ex illis verbis, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: nam particula, *Eam*, eandem visibilem Ecclesiam refert. Item ex Paulo 1. ad Timoth. 3. vbi cum dixisset, *Vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui*, subiungit, *quæ est columna, & firmamentum veritatis*: ostendimus priora verba intelligi de Ecclesia visibili, in qua quis conuersatur; sed particula *Quæ* eandem Ecclesiam refert; ergo illa eadem visibilis Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis, ac subinde perpetua, quia vt supra ostendi, hæc proprietas nunquam potest à vera Ecclesia separari. Adde nec posse illi conuenire, si inuisibilis aliquando fiat: est enim columna, & firmamentum veritatis, semper, & sine defectu veritatem docendo, & errores corrigendo; hoc autem cum authoritate, & efficacia facere non posset, si esset inuisibilis, semper enim dubitari posset, an sit vera Ecclesia, quæ loquitur. Deinde multæ ex adductis locutionibus Scripturæ pro quocunq; tempore prolatæ sunt; ergo de omni tempore probant veram Ecclesiam esse visibilem. Assumptum patet: nam Christus, quando monuit, *Dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*, non homines tantum, qui se audiebant, nec solam Ecclesiam primitiuam, sed totam Ecclesiam suam, vt perpetuò duraturam instruebat; ergo supponebat, Ecclesiam suam semper futuram esse visibilem, quæ audiri, & audire possit. Et idem argumentum sumi potest ex verbis Pauli proximè citatis: nam consilium illud conuenienti modo conuersandi in Ecclesia, seu operandi sine offensione eius, ad omnia tempora extenditur, & omni tempore seruandum est: ergo semper Ecclesia talis est, vt videri possit.

14. *Cõfirmatur 1. ex munere docendi.* Præterea est alia insignis proprietas veræ Ecclesiæ, quæ hanc visibilitatem perpetuò requirit, nimirum, quod extra illam non potest salus conseruari, aut inueniri; vt est certa veritas fidei, quam tradunt Cyprian. epist. 74. vbi habet illam sententiam, *Non potest quis habere Deum Patrem, qui non habet Ecclesiam matrem*, quam repetit lib. de vnit. Eccles. non longè à principio, vbi inter alia Ecclesiam comparat arcæ Noë dicens, *Si potuit euadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit, & qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadet.* Et loquitur apertè de Ecclesia fundata in cathedra Petri, Eandemque doctrinam tradit multis alijs in locis. Item Augustinus in libro de vnitate Ecclesiæ, capitulo secundo, & decimonono idem docet, & confirmat, quia *ad salutem, ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum: habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Quamobrem ex hac proprietate rectè colligitur, Ecclesiam veram omni tempore debere esse visibilem, quia omni tempore est corpus CHRISTI, cui vniri debent omnes, qui per CHRISTVM salutem consequi voluerint: & est ciuitas refugij, & ad quam recurrere oportet, qui ab hostibus se tueri, & defendi desiderauerint. Esset autem contra rectum ordinem, vt iam ex Ruperto retulimus, Ecclesiam ad hunc finem institutam in occulto, & in tenebris collocare, ergo cum ad eundem finem perpetuò conseruetur, perpetuò etiam debet esse conspicua, clara, & visibilis. Et ideò appositè admodum dicit Irænæus libro primo, contra hæreses capitulo secundo. *Hanc fidem Ecclesiam in vniuersum mundum disseminata diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit ijs, quasi vnam animam habens, & vnum cor, & consonanter prædicat, docet, & tradit, quasi vnum possidens os.* Et infra subiungit, *Sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus, & idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.* Quam comparationem imitatus etiam est Cyprianus libro de vnitat. Eccles. dicens, *Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur; quomodo solis multi radij, sed lumen vnum, diuelle radium solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit*, Quem locum citat Aug. lib. 1. contra Crescon. ca. 36. dicens, *Hanc* (scil. Ecclesiæ ciuitatem) *B. Cyprian. ita commendat, vt eam dicat, Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere*, &c. Et sic etiam Origen. tract. 3. in Matth. *Ecclesia plena est fulgore ab Oriente, vsque ad Occidentem, & plena est lumine vero, quæ est columna, & firmamentum veritatis.* Et significãt Aug. & alij, qui, vt supra vidimus, ad illam accõmodant illud Psal. *In sole posuit tabernaculum suum*, & illud Ieremiæ, *Ipsa est sedes gloriæ, quæ exaltata est, & omnibus apparet.* Et proptereà etiam ab alijs Patribus comparatur candelabro continenti lucernam, *vt luceat*, (ait Chrysostom.) id est, *appareat, & illuminet, qui sunt vel in domo Ecclesiæ, vel in domo omnium mundorum.* Denique propter hanc causam dixit idem Chrysostom. hom. 4. in cap. 6. Isai. *facilius esse solem extingui, quam Ecclesiam obscurari.*

Alio iterum modo refutare possumus prædictam euasionem hæreticorum, & veritatem catholicam cõfirmare, sumpto eodem principio ab aduersarijs concesso, quod Ecclesia Christi in sua origine visibilis, & notissima fuit, vt ex Scriptura satis probatum est, & præsertim verba Christi, Actaq; Apostolorum ostendunt. Nam hæc Ecclesia ita propagata, & conuersata est, sicut fuit fundata; ergo sicut in principio visibilis fuit, ita perpetuo cõseruatur. Et Minor quidem propositio quoad propagationem ex eisdem Actibus cõstat. Priùs enim in Hierusalem radices agens, postea per Iudæam aucta, deinde ad Samariam extensa, ac tandem per omnes gentes, & vniuersum orbem propagata, in omnibus semper locis visibilis fuit. Et ita particulares Ecclesiæ tanquam notæ, & manifestæ tam in dicta sacra historia, quàm in epistolis Apostolicis, & in lib. Apocalypsis proponuntur, & nominantur. Quod verò spectat ad conseruationem, seu durationem, constat etiam sensibili, vt ita dicam, modo Ecclesiam perseuerasse per continuam, visibilemque successionem Pontificum, Episcoporum, Doctorum & aliorum fidelium, & Ecclesiæ membrorum: & inde etiam colligi potest, eodem modo esse perseueraturam quandiu mundus durauerit, quia eadem est, cuiuscunq; temporis ratio. 15. *Cõfirmatur 2. ex visibili successione Pontificum.*

In quo discursu solum superest probandum, durationem Ecclesiæ semper fuisse in statu visibili ratione successionis, id autem probari potest in primis ex doctrina Patrum, Tertullianus enim de præscript. 16.

cap. 20.

cap. 20. sic describit continuatam durationem Ecclesiæ, *Apostoli primò per Iudæam contestata fide in Iesum Christum & Ecclesiis institutis, de hinc in orbem profecti, eandem doctrinam eiusdem fidei apud nationes prædicarunt, & Ecclesias condiderunt, à quibus traducem fidei, & semina doctrinæ aliæ Ecclesiæ mutuatæ sunt; & quotidiè mutuantur, vt Ecclesiæ fiant, ac per hoc, & ipsæ Apostolicæ deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum; omne genus ad originem suam censeatur necesse est.* Et ita concluditur ex omnibus Ecclesijs coalescere vnam. Quod verum est de Ecclesia non solum prout est simul in aliquo tempore, sed etiam, vt successiuè permanet per communicationem; & vnionem præsentis cum præterita, & legitimam successionem, quam magis explicat cap. 32. dicens Ecclesias, quæ se profitentur Apostolicas, oportere, vt ostendant; ordinem Episcoporum suorum; deducendo illum vsq; ad Apostolos.

17. *Ecclesia semper ratione successionis visibilis perseuerat.* Eandem doctrinam latè tradit Cyprian. lib. de vnit. Ecclesiæ, & epist. 76. vbi inter alia ait: *Nec Episcopus computari potest, qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à se ipso ortus est*, & ita vt Ecclesiæ notam ponit Pontificum successionem. Et epist. 69. dicit, *Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse; & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt; quando Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neq; diuisa, sed sit vtiq; connexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.* Eodem modo hanc Ecclesiæ continuam vnitatem declarat Irenæ. lib. 3. contra hæres. cap. 2. & 3. & Augustin. idem sentit contra Epistolam Fundamenti, & alijs locis citatis, & Vincent. Lyrinens. & reliqui supra allegati, Quorum communis sensus est, Ecclesiam perseuerasse per continuam successionem in eodem Hierarchico ordine, in quo condita fuit, ac subinde in eodem statu visibili; in quo nota, & manifesta sit: quoniam aliàs non posset de continua successione, & traditione constare.

18. *Cõfirmatur vlt ex Paul ad Ephes 4.* Potestq; meritò hic discursus fundari in Paulo ad Ephes. 4. dicente, *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi:* Nam ex his verbis constat hanc Ecclesiam, quæ per modũ vnius corporis ex varijs membris coalescit, & per mutuam operam, & influxum eorum inter se conseruatur (vt idem Apostol. 1. ad Cor. 12. docuit) eandem formam habituram, *Donec occurramus omnes in virum perfectum.* Ac subinde Doctores, & Pastores per continuam successionem in ea duraturos, & sensibili modo recturos, & docturos illam: quod intelligi nullo modo potest, nisi vera Ecclesia semper visibilis, & humano modo (vt ita explicem) tractabilis perseueret, non enim potest caput esse visibile, & corpus inuisibile, vt rectè dixit Augustinus epist. 48. ad Vincent. circa medium.

CAPVT VIII.

Occurritur aduersariorum obiectionibus, & quo sensu Ecclesia visibilis sit, exponitur.

1. *Vltima pro hæreticorum sentent. euasio ecclesiam esse credibilẽ intellectui, non tamen notã sensui* HIs ergò modis satis, vt arbitror, demonstratum est ex principijs fidei, & testimonijs sacræ Scripturæ, veram Christi Ecclesiam debere esse cognoscibilem, seu notam. Dicere tamen posset aliquis, inde non satis concludi, esse visibilem, seu sensibus externis patentem, sed ad summum esse credibilem, vt in Symbolo credenda proponitur. Atque ita esse notam intellectui, & non sensu. Vnde possent hæretici eludere omnia, quæ adduximus, dicendo, suam Ecclesiam, quam inuisibilem vocant, habentibus veram fidem satis esse notam. Et præcipuè Protestantes Anglicani (apud quos dicitur durare quædam forma Hierarchiæ ecclesiasticæ & Episcopatus vmbra, & ministerij) dicere possunt, in se perseuerare Ecclesiam in ea forma externa, & sensibili, quam habuit temporibus Apostolorum. Et nihilominus non posse sensu discerni illam esse veram Ecclesiam magis, quàm Romanam, neq; è contrario, ideoq; appellare illam inuisibilem, non tamen ignotam, quia per fidem suam satis illam cognitam habent.

Hæc est vltima obiectio, & euasio, quam ex parte hæreticorum cogitare potui, & non censui omittendam; quia per illius solutionem tolletur omnis Protestãtium tergiuersatio, & efficacia testimoniorum, & rationum, quæ adduximus, magis intelligetur, & reliquæ etiam obiectiones in principio positæ faciliùs expedietur. Vt ergo rem aggrediamur, accipimus primo id, quod in hac obiectione concedi videtur, Ecclesiam veram esse notam seu cognoscibilem saltem per fidem, vt omnia, quæ hactenus adduximus testantur satis. Et in hoc puncto addimus duo. Vnum est, hoc intelligendum esse, non de Ecclesia confusè concepta, seu in vniuersali abstrahendo ab hac, vel illa congregatione hominum existentium in mũdo, quæ possit illud nomen sibi attribuere; sed intelligẽdum esse de Ecclesia definitè, & in particulari sumpta, vt est in talium hominũ fidem Christi profitentium cõgregatione. Aliud est, hanc Ecclesiam in particulari esse credendam, non quacunq; fide probabili, aut humana, sed fide diuina certissima, & infallibili. *Vera Ecclesia quomodo fide credẽda.* 2.

3. *Probatur quoad primã partem.* Vtrumq; horum potest probari ex symbolo Apostolorum, in quo profitemur nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Nam hoc intelligendum est de certa, & singulari Ecclesia. Cum enim vera Ecclesia Catholica tantum sit vna, indiuidua, & particularis, illa loquutio, quæ indefinita videtur, æquiualet singulari. Sicut qui dicit, se videre solem, statim intelligitur loqui de illo sole singulari, qui solus in mundo est. Atq; ita exponit Augustin. de Fide, & Symbolo cap. 10. & Ruffin. in expositione Symboli, & omnes. Nam ex vi illius fidei tenemur credere, illã esse veram Ecclesiam, in qua sumus, & cuius fidem profitemur, & consequenter tenemur credere, conuenticula hæreticorum, non esse verã Ecclesiam, sed Synagogam Sathanæ, Apocalyp. 2. vel, vt Ruffinus, ait, Ecclesiam malignantium; ergo vt per illam fidem possimus discernere veram Ecclesiam à falsa, necesse est, vt sit de tali congregatione in particulari. Deniq; ex ratione supra facta de necessitate huius cognitionis euidenter sequitur hanc fidem esse debere de tali Ecclesia indiuidua, quia nobis necessarium est, vel Ecclesiam quærere, in qua iustificari possimus, vel cui credamus, vel in qua vera Sacramenta cum fructu recipere, & vsq; ad finem perseuerare, ac deniq; saluari valeamus. Nemo autem potest quærere Ecclesiam in communi, seu in abstracto conceptam, quia hæc non est inquisitio speculatiua, sed practica, necessaria ad operationes præcipuas huius vitę, talis autem inquisitio, vel coniunctio circa particularem Ecclesiam necessario versari debet, quia actiones, vt dixit Philosophus, circa singularia versantur; ergo singularem etiam, & indiuiduam Ecclesiam, sanctam, & Apostolicam cognoscere possumus, & debemus.

Et hinc facilè probatur alterum quod proposuimus, scilicet, debere nos credere hanc Ecclesiam non tantùm fide, & opinione humana, sed maximè fide diuina, & Christiana. Primò, quia quidquid in Symbolo continetur, tenemur hac fide certa, & diuina credere, sed vnum ex credendis in Symbolo propositis, est hæc Ecclesia particularis, & indiuidua, vt declaraui; ergo est credenda fide infusa, & omnino certa. Secundò hoc maximè confirmat Augustinus epistola 28. dicens hanc fidem in ipsa Scriptura fundari, non minus, quàm fidem hominis Iesu CHRISTI. *Quomodo enim* (inquit) *confidimus, accepisse nos ex diuinis literis,* 4. *Cõfirmatur 2. pars.*

literis, Christum manifestum, & non Ecclesiam manifestam. Vnde sæpe ibi Donatistis obijcit, *Incerti estis, vbi sit Ecclesia,* & ad hoc maximè tanquam ad magnum absurdum eos deducere conatur. *Nos autem* (concludit columna 13.) *ideò certi sumus, neminem se à communione omnium gentium iustè separare potuisse, quia non quisq; nostrum in iustitia sua, sed in Scripturis diuinis quærit Ecclesiam, & vt promissa est reddi conspicit.*

5. Tertiò idem conuincitur ex necessitate cognitionis veræ Ecclesiæ suprà declarata. nam fides veræ Ecclesiæ est in suo ordine, & secundum Deum, fundamentum reliquorum, quæ creduntur, & omnium actionum necessariarum ad salutem; cum ab ea accipiamus Scripturam sacram, iuxta peruulgatam Augustini sententiam, *Euangelio non crederem, nisi me authoritas Ecclesiæ commoueret,* contra epist. Fundamenti c. 5. Ab eadem accipimus verum sensum scripturarum, vt capite sequenti attingemus; accipimus symbola, sacramenta, præcepta, consilia, & omnia, quæ ad salutem pertinent; ergo si fides de ipsa Ecclesia esset tantum humana opinio, reliqua omnia tantum opinione tenerentur: periret ergo diuina fides. Et è conuerso nulla esset hæreticorum congregatio, quæ non crederetur Sancta, & Catholica sufficienti fide, quia vnusquisque hæreticus credit suam Ecclesiam esse sanctam, & Apostolicam, credit autem fide humana, quæ falsa esse potest; at in hoc differt à Catholico; ergo fides, quam catholicus concipit de vera Ecclesia longè altior est, ac subinde prorsus infallibilis, & diuina.

6. *Ecclesia quo modo visibilis sensibus.* Atque ex his colligere, & addere possumus tertiò, quod maximè nostræ intentioni deseruit, nimirum, in quo vero sensu hæc Ecclesia dicatur visibilis. Duplici enim ratione reputatur eiusmodi. Primò, quia illa Ecclesia, quam fide credimus esse veram, obiectum quoddam est, quod visu videri, & auribus audiri, & manibus quodam modo contrectari potest. Hoc enim satis esse solet, vt obiectum aliquod creditum sensibile dicatur, etiam si de illo credamus aliquod mysterium inuisibile: sic sacramenta sensibilia vocantur, quamuis formalis ratio sacramenti, aut veritas non sentiantur. Imo etiam CHRISTVS Dominus obiectum visibile erat, cum in terris ambulabat, & tamen fide diuina credebatur à multis tanquam verus Messias, qui rectè dicere poterant, se videre Messiam, quem sperabant, & quem præsentem credebant, iuxta illud Matth. 13. *Multi Reges desiderauerunt videre, quæ vos videtis,* &c. Et post resurrectionem suam dixit idem Christus Dominus Thomæ, *Quia vidisti me Thoma credidisti.* Quod declarans Gregor. dixit, *Vnum vidit, & aliud credidit,* tamen de illo quem vidit, credidit quod non vidit, & ita fides illa habebat obiectum sensibile. Ita ergo dicere possumus de Ecclesia, nam de illa, quam in his personis, & locis videmus, credimus esse Sanctam, & Apostolicam, quod oculis corporeis non videmus.

7. Obuiabunt tandem Protestantes, hoc modo etiam suam Ecclesiam esse sibi visibilem, quia suam cōgregationem quam vident credunt esse veram Ecclesiam. *Responsio hæretic.* Respondemus in primis, in hoc nullam nobis esse cum illis contentionem, quia nos nihil moramur, an eorum congregatio visibilis sit, necne: sed ab eis inuentum est vocabulum inuisibilis Ecclesiæ. Semper tamen intercedit hæc differentia, quod illi congregationem, quam vident, falsò credunt esse veram Ecclesiam, nos autem catholicam seu Romanam Ecclesiam, quam etiam videmus, certa, & infallibili fide credimus esse veram Ecclesiam. Deinde est alia differentia: nam aduersarij vitare non possunt, quin dicant, congregationem suam seu opinionis suæ cœtum aliquando vel non fuisse, vel inuisibilem fuisse, nimirum, antequam illi essent, quia tunc à nullis videbatur, vel agnoscebatur tanquam obiectum, de quo crederent, esse veram Christi Ecclesiam. Imo propter illud tempus, in quo ipsi non erant, cogitarunt modum illum dicendi de inuisibili Ecclesia, vt possent aliquo modo dicere, nunquam defuisse in mundo veram Ecclesiam, licet per plures annos, vt v. g. à Gregorio Papa vsque ad Lutherum, vel Vuiclephum, aut alium similem inuisibilis fuerit. Quod etiam pro cerebro solum suo, & sine fundamento astruerunt, nam si omnino ignota, & inuisibilis erat toto illo tempore vera Ecclesia, vnde ostendere possunt, alicubi fuisse, vel quis eis reuelauit? Nam si id solum colligant ex promissionibus, & prædictionibus de perpetuitate Ecclesiæ, fateantur necesse est, semper durasse visibilem, id est, in particulari cognitam, & notam, quia talis prædicta fuit, & promissa, vt ostensum est, & quia semper fuit ita credita ab orbe Christiano, sicut symbolum Apostolicum, & Nicænum semper in mundo durarunt, ex quo condita sunt, semperq; fuerunt in vera Ecclesia credita.

Altera ratio, ob quam meritò potest Ecclesia vera dici visibilis non solum, quoad materialem congregationem hominum, sed etiam quoad internam formam, & rationem Ecclesiæ, quamuis non in se, sed in alio, vt loqui solent Scholastici, est, quia signa, & effectus visibiles, seu sensibiles, quibus conspicitur, sortita est. Sicut anima equi, vel etiam hominis potest dici visibilis, aliter verò, quàm corpus: nam corpus videtur in se, anima verò non in se, sed in suis actibus, seu operationibus. Vnde corpus dici potest visibile animali modo, id est, merè sensitiuo; anima verò rationali modo, id est, adminiculo orationis, adiungendo discursum sensui. Sicut Paulus ad Rom. 1. dixit, *Inuisibilia Dei à creatura mūdi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspici.* Vel sicut Christus Dominus interrogatus à Ioanne per discipulos, *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Ipse respondit, *Renunciate Ioanni, quæ audistis, & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant,* &c. Matt. 11. ac si diceret in signis, quę ego facio, videre potestis, me esse Messiam, quia illa exhibeo, quæ in Prophetis erant prædicta, Isai. 35. & 61. Et hac ratione idem Dominus dixit Ioan. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent,* quia nimirum per ipsa propalabatur, vt ei fidem adhibere obligarentur. 8. *Ecclesiam visibilem seu sui in signis esse ostenditur.*

Ita ergo dicimus Ecclesiam esse visibilem, quia talia semper exhibuit signa, & quasi radios visibiles suæ veritatis, vt in eis, vel per ea videri possit, ac debeat. Quod in primis sumo ex omnibus testimonijs sanctorum Patrum, quibus supra probaui Ecclesiæ visibilitatem, omnes enim illam explicant per effectus eius visibiles quibus orbi propalam euasit. Et specialiter ex verbis Augustini proximè citatis, *Vnusquisque nostrum in Scripturis diuinis quærit Ecclesiam, & vt promissa est, reddi conspicit.* Promissa enim est Ecclesia habens tales proprietates, & signa, in quibus impletis conspici possit. Declaratur hoc ex verbis Christi Marci vltim. *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium,* ac si diceret: plantate Ecclesiam, seminando Euangelij verbum, & baptizando: nam ex baptizatis credentibus congreganda est. Et statim subiungit, *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur,* & ponit quinque sensibilia signa quasi certa suæ Ecclesiæ indicia, quæ postea in Actibus leguntur impleta: non enim illa data sunt ad cognoscendam singulorum credentium fidem, sed ad cognoscendam congregationem fidelium verè credentium in Christum, quæ est vera Ecclesia. 9. *Signa Catholicæ Ecclesiæ.*

Atque hoc modo per hæc signa ad literam intellecta, & per alia sanctitatis opera, quæ per illa significabantur (vt Gregorius homil. 29. in Euangel. & Bernard. serm. 1. de Ascensione voluerunt) facta est Ecclesia visibilis statim à suo initio, & postea eodem modo, vt supra ostendimus perseuerauit. Non per durationem, & quasi continuationem omnium illorum signorum, sed per cōtinuam successionem, quæ suo etiam modo visibilis est, & hominibus euidens, & hoc modo in illis signis videtur Ecclesia, quæ nunc est, 10.

est, quia eadem est cum illa, quæ tunc fuit, quæ vnitas ex ipsa successione satis cognoscitur. Vnde (vt apposite satis August. lib. de vtilit. credend. cap. 26.) *Facta sunt illa opportunissima, vt his multitudine credentium congregata, atque propagata, in ipsos mores vtilis conuerteretur authoritas.* Accedit, quod ea signa, licet non sint tam frequentia, ne assiduitate vilescant, vt eodē loco superaddidit idem Augustin *vel ne animus semper visibilia quæreret,* vt idem quoq; lib. 1. de vera relig. ca. 25. ait, nihilominus non omnino cessarunt in vera Christi Ecclesia, sed temporibus opportunis fiunt iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem, vt August. etiam notauit supra, & lib. 21. de ciuit. cap. 8.

11. *Alia signa à Patribus tradita.* Accedit denique præter illa signa quasi transitoria, quæ in initio nascentis Ecclesiæ magis necessaria fuere, dari alia, quæ permanentia, & quasi intrinseca dici possunt, quia in ipsa Ecclesia ita requiruntur, vt semper cum illa durent. Quæ à Catholicis dicuntur Notæ veræ Ecclesiæ, quas multi ex illis latissimè tradiderunt, nos verò nunc illam prouinciam non assumimus: nā præsenti instituto sufficiunt nonnulla signa, quæ attigimus. *Antiquitas Ecclesiæ.* Vnum, & maximè commendatum à Patribus, est antiquitas, quam nomine successionis, & originis declarauimus, & in ca. 8. de hoc eodem signo redibit sermo. Aliud signum est, quòd maneat Ecclesia fundata in eadē petra, in qua Christus illam fundauit, & quòd ea immobilis, & fidelis perseueret, & de hac sufficiunt dicta in cap. 3. & 4. quæ in lib. 3. addimus. *Firmitas.* Aliud signum, quod lib. de vnitat. Ecclesi. & in multis alijs valdè commendat August. contra Donatistas, est localis amplitudo, vel (vt ita dicā) vbiquitas Ecclesiæ Catholicæ per totum orbem diffusæ, sicut promissa est, & de hac addemus aliqua in cap. 10. Hæc ergo omnia signa visibilia sunt, & per ea fit visibilis Ecclesia, non animali modo, sed rationali, & fidei, quia supposita promissione, & prædictione talium signorum de vera Christi Ecclesia, videndo illi signa in aliqua congregatione, videtur vera Ecclesia saltem sub generali ratione credibilis, iuxta modum loquendi D. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. ad 2. & 3. & artic. 5. ad 1. id est, per talia signa videt quilibet prudens, de tali congregatione esse credendum, esse veram Ecclesiam, & non de alia.

12. Atq; in hunc modum explicata Ecclesiæ visibilitate, nullo modo dicere potest aliquis nouorum dogmatum sectator, vel Anglicanæ sectæ defensor, congregationem suam esse Ecclesiam visibilē, & veram: idemq; de quocunq; hæreticorum conuenticulo statuendum sentio. *Hæc signa nulli hæreticorum conuenticulo quadrant* Probatur, quia nulla signa exhibēt, vel notas habent, quibus Ecclesiæ Christi veritas ita ibi appareat, vt secundum prudentem rationem credibile sit, illam esse veram Ecclesiam, quam Christus instituit, & perpetuò duraturam esse promisit. Non enim habet illa congregatio sub tali secta antiquitatem, vt ex facto supra relato constat. Neque habet originem condignam Ecclesiæ Christi, vt enim in simili, mutatis nominibus dixit Tertullianus de Præscript. capit. 30. *Vbi tunc Lutherus, vbi tunc Caluinus, nam constat illos neque adeò olim fuisse, & in catholicam primò doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec sub Pontificatu Leonis X. propter ambitionem, & inquietam animorum affectionem venena doctrinarum suarum disseminarunt.* De qua re plura inferiùs cap. 12. dicemus. Deinde non habet ille cœtus fundamentum petræ, in quā Christus suam Ecclesiam fundauit, & in qua permāsuram esse promisit, vt ostensum est, sed potiùs directè profitetur defectionem ab illo fundamento, imò vehehementi odio illud insectatur. Ad hæc, amplitudinem non habet, sed in quodam terræ angulo latet, & neq; totum illud occupat, neque ibi consensionem doctrinæ habet, sed infinitam propemodum varietatem, & diuisionem. Vt omittam, nulla habere signa supernaturalis virtutis, nec diuini luminis, aut veræ sanctitatis, cùm Catholicæ Ecclesiæ antiqua lumina, sanctos, inquam, Patres, & Doctores tam facilè despe-rat, & quasi contemnat, & eximiæ sanctitatis, ac perfectionis viam petulanter irrideat. Quis ergo prudens his omnibus attentè consideratis, cogitare possit, nedùm firmiter credere, ibi esse veram Christi Ecclesiam.

Dicent fortasse aliqui ex hæreticis, se habere signa sufficientia veræ Ecclesiæ, quia habent veras scripturas, ac legitimum earum sensum, & Christi sacramenta, ac vitam bonam & honestam, conformemque Christi præceptis. 13. *1 Hæreticorũ euasio.* Sed hæc partim communia sunt, *Confutatur.* & hæreticis omnibus, & veræ Ecclesiæ Christi, vt habere Scripturam, & aliqua Christi Sacramenta, & aliquam speciem virtutis, aut religionis, saltem apparentis, & ideò ex his solis non potest visibilis fieri vera Ecclesia in sensu prædicto. Quædam verò sunt falsa, vt nos credimus, & in se sunt obscura, quæ pòtius credi debent, quam videri, & ideò ineptè afferūtur vt signa visibilis Ecclesiæ. Tale est, quod dicitur de vero sensu scripturæ: sæpe enim latens est, & potiùs per veram Ecclesiam definiri debet. Et simile est, quod dicitur de numero, veritate, ac legitimo vsu sacramentorum. Quod autem spectat ad sanctitatem vitæ, licet in singulis personis occulta, vel incerta sit, nihilominus in professione, & statu perfectionis eius nihil habet Anglicana secta, quod illam commendet, neque in quo possit cum sanctitate Ecclesiæ catholicæ comparari. Quapropter rectiùs aduersarij in hoc sensu dicent, suam Ecclesiam esse inuisibilem, oportet tamen, vt consequenter fateantur, non esse veram: nam vera Ecclesia Christi visibilis est, non solum, quia vbi, & in quibus personis visibilibus sit, definitè cognoscitur, sed etiam quia sensibus se exhibet, vt euidenter credibilem tanquam veram Christi Ecclesiam, vt declaratum satis, & probatum est.

Scio, non futuros qui dicant, quamuis in sua secta desint illa omnia signa visibilis, seu euidenter credibilis Ecclesiæ, ipsos tamen certos interiùs reddi ex peculiari spiritu, seu reuelatione DEI, apud se esse veram Ecclesiam. 14. *2 Euasio.* *Responsio.* Sed hæc euasio ridenda est potiùs, quàm impugnanda: nam, vt rectè dixit Augustinus libro de vnit. Eccles. cap. 2. *Cùm inter nos, & hæreticos quæstio est, vbi sit Ecclesia, quid facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis CHRISTI? Puto, quòd in verbis CHRISTI, qui veritas est, & optime nouit corpus suum.* Quod latè prosequitur, excludens non solum priuatum spiritum, sed etiam interpretationem scripturæ secundum sensum hæreticorum. Vnde hæc euasio de priuato spiritu communis est ad omnia, & singula falsa dogmata illius sectæ, & ideo quoad hanc partem in cap. sequenti disputationem hanc pleniùs absoluemus.

Nunc solum superest, vt rationi dubitandi, & obiectionibus in principio positis satisfaciamus, quod quidem ex iam dictis facillimo fiet negotio. 15. *Soluuntur argumenta.* Præcipuum siquidem, cui maximè aduersarij nituntur, fundamentum solum probat, interiorem formam Ecclesiæ, quæ est vera fides cum charactere baptismali, non esse in se visibilem, seu sensibilem. Non tamen probat, non esse visibile corpus humanum, & mysticum, de quo certò constet, talem formam illi inesse. Item non probat, formam illam non esse visibilem in alio, seu in signis, quibus sufficienter manifestatur. Quia licet per hæc signa non ostendatur sufficienter fides, vel sanctitas in singulis membris Ecclesiæ, propter fictionem, quæ in vnaquaque determinata persona esse potest, nihilominus sufficienter ostendunt, in hoc corpore esse verā CHRISTI fidem, & veram sanctitatem, quia vera CHRISTI Ecclesia sine his esse non potest. Dico autem sufficienter ostendere, non quia illa dona euidenter manifestent, nam supernaturalia sunt, & occulta, & per fidem creduntur, sed quia saltem faciunt rem euidenter credibilem, in quo sensu diximus, Ecclesiam veram quoad hanc partem esse in notis suis, & signis visibilem.

Ad testi-

16. Ad testimonium Lucæ 17. respondetur, illud sæpè solere obijci à Patribus in hac materia contra hæreticos afferentes, Ecclesiam esse latentem, aut occultam. Sic Augustin. lib. 13. contra Faust. c. 13. exponens similem locum Matth. 24. inquit, *Dominus prævidens ait, non potest ciuitas abscondi supra montem posita, &c. vt non audiantur illi, qui ad religionem scissuras traducunt, dicentes, Ecce hic est CHRISTVS, ecce illic, &c.* Et infra: *Nec illi audiantur, qui sub nomine quasi secretæ & apocryphæ veritatis, & hominum paucitatis, dicunt; Ecce in cubiculis, ecce in deserto.* Et lib. 1. Quæstionum Euangelicar. q. 38. per fulgur, quod exit ab Oriente, & peruenit vsque ad Occidentem, intelligit Ecclesiam, quæ velociter totum occupauit orbem: subnectitque, *Constituta ergo authoritate Ecclesiæ per orbem terrarum clara, atque manifesta, consequenter discipulos admonet, atque omnes fideles, & qui in eum credere voluerũt, ne schismaticis, atq; hæreticis credant. Vnumquodque enim schisma, & vnaquæque hæresis, aut locum suum habet in orbe terrarum, partem aliquam tenens, aut obscuris, atque occultis conuenticulis curiositatem hominum decipit.* Et in hoc sensu explicat totum CHRISTI sermonem, & ideo, ait, præmonuisse, *Nolite credere* dicentibus, *Ecce hic, vel illic est CHRISTVS.* Et idem sensit Origen. tract. 30. in Matth. dicens, *Non eum ostendunt in Ecclesia, quæ plena est fulgore, quæ plena est lumine vero.* Eandemque sententiam insinuauit Hieronym. Matth. 24. ad illa verba, *Si ergo dixerint vobis, &c.* dicẽs, *Aut in hæreticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite credere.* Estq; hæc sententia verissima, & virtute contenta in verbis Christi, quamuis non sit ibi præcipuè intenta.

Explicatio ex Patribus Luc. 17.

17. In loco ergo Lucæ duæ partes, seu duæ sententiæ Christi distinguendæ sunt. Prior, quæ in obiectione refertur, in qua Christus loquitur de regno Dei, vbi regnum Dei sine dubio non significat Ecclesiam, sed ipsum Christum, vel aduentum eius. Interrogauerũt enim Pharisæi Christum, *Quando venit regnum Dei?* id est, veniet. Quia non interrogabant de Ecclesia, sed de regno, quod per Messiam obtenturos sperabant, & illud vocabant regnum Dei, non quia aliquid cœleste, vel spirituale de illo cogitarent, sed quia ex speciali dono Dei per virtutem, & potentiam Messiæ illud sperabant, vel quia Christum ipsum audierant sæpè loquẽtem de regno Dei, ipsi verò de regno Messiæ nihil nisi temporale, & exterioris potentiæ, & maiestatis cogitabant. Et ideo respondit eis Christus, *Nõ venit regnum Dei cum obseruatione, nec dicent, Ecce hic, aut ecce illic.* Vbi non loquitur de hæreticis, sed excludit expectationem Messiæ per modum aduentus Regis temporalis, qui expectari solet cum certa temporis obseruatione, & cum alijs præuijs signis, ex quibus coniectari solet, vbi sit, aut quando perueniturus sit. Et vt omninò tolleret falsam cogitationem de futuro aduentu regni Dei, quasi nondùm venisset, addit Christus, *Ecce enim regnũ Dei intra vos est*, quia Messiam, quem sperabant, iam inter illos versatum habebant: sine illo licèt apparatu Regio, quem cogitabant. Probabile etiam est, interrogasse Iudæos de regno Dei, quod Christus prædicabat, quamuis non intelligerent, quale esset. Christum autem respondisse, illud regnum, prout in hac vita obtineri potest, esse spirituale, & ideo non esse quod speretur pro certo tempore, aut loco, quia & intra hominem est, & in potestate vniuscuiusq; est illud intra se habere, si velit per fidem, & dilectionem Christum accipere.

Explicatio Authoris.

18. Altera pars sententiæ Christi adeò est distincta à prima, vt aliqui censeant, non fuisse continenter, nec eodem tempore dictas, & saltem est certum ex Euangelio, in priori loquutum esse Christum ad Pharisæos, respondendo illis; in posteriori autem loquutum esse ad discipulos & in eis ad omnes fideles, præueniendo illos, & dicens: *Venient dies, &c. & dicent vobis, Ecce hic, & ecce illic.* Et hæc pars sine dubio pertinet ad secundum aduentum Christi, & continet prædictionem multorum, qui pseudochristi fingendi sunt, & præsertim Antichristi: contra quorum persecutiones, & deceptiones præmonens fideles Christus præmuniuit, ne indicantibus, & dicentibus: *Ecce hic, vel illic est Christus*, præberent fidem. Et ita ex illo loco nihil colligitur, quod ad præsentem causam faciat: nam hæc posterior pars potiùs accommodatur optimè contra hæreticos, vt iam superiùs annotaui. Prior verò intellecta de primo aduentu Christi, constat, nihil pertinere ad quæstionem de Ecclesia. Imò etiam per illa verba non excluditur, quin primus aduentus Christi fuerit sensibilis, & visibilis, ita vt in aliquo loco certo quæri posset, & signari, sicut Magi quærebant, *vbi Christus nasceretur*, & rectè illis responsum est, *in Bethlehem Iudæ.* Vtique per signum prophetiæ, nam talia signa data à Prophetis rectè obseruabantur ad expectandum, & cognoscendum Messiam, imò per talia signa ipse interdum se manifestabat. Igitur in illis verbis cogitationem humanam excludit, ne putaretur quærendus, aut expectandus per signa, & obseruationes humanas, & cum apparatu Regis temporalis, &c. Quòd si de spirituali regno animæ illa responsio Christi intelligatur, clarum est, illud esse spirituale, & internum, & hac ratione non esse visibile, & non esse alligatum certo loco, & tempori, prout tale regnum in singulis personis inuenitur. Et hoc modo etiam tota Ecclesia potest dici regnum Dei, & ciuitas Dei viuentis, & domus spiritualis, & per se inuisibilis quantum ad sanctitatem, & spiritualia dona, & nihilominùs esse visibilis quoad personas, in quibus existit, non verò per rationes humanas, neq; hic, aut illic, sed per certa indicia à Christo, & Prophetis data, & in quocumq; loco, & tempore, quia & perpetua, & vniuersalis est, vt August. obseruauit.

Ad verba Symboli iam satis declaratum est, quomodo Ecclesia sancta, & Apostolica videri possit, & credi; videtur enim quoad personas, ex quibus cõstat; creditur autem quoad veram fidem, sanctitatem, & alia diuina dona, per quæ Christo coniungitur tanquam corpus mysticum eius. Item videtur per signa visibilia, creditur autem, vt in se per spiritualem, & inuisibilem formam constituitur. Deniq; videtur in ratione credibilis, creditur autem in ratione veri, & supernaturalis obiecti. Ad locum Augustini respondeo, Augustinum nũquam distinxisse Ecclesiam prædestinatorum & reproborum tanquam duas Ecclesias, imò nec tanquam duas partes eiusdem Ecclesiæ. Solùm enim in principio illius capitis 8. lib. 20. de Ciuit. loquens de Antichristo ait, *Nunquam ab illo Ecclesia seducetur prædestinata, & electa ante mundi constitutionem*, vbi non distinguit Ecclesiam, sed à potiori parte illã denominat, sicut in cap. 9. dicit, interdum à parte denominari totum. Ostendebat enim August. in dicto cap. 8. non esse ab Antichristo seducẽdam Ecclesiam, vtiq; totam, nec quoad præcipuam eius partem, & ideò vocauit illam prædestinatam, non quia sit aliqua Ecclesia inuisibilis ex parte solis prædestinatis constans, sed vt significaret, quoad præcipuam partem eius, quæ in electis, & prædestinatis existit, decipi non posse, sicut significatum est in verbis Christi, *ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* 19.

CAPVT IX.

Regem Angliæ, cum nec Scripturam integram, nec verbum Dei non scriptum admittat, fidei verè Christianæ defensorem non esse ostenditur.

Hactenùs generatim demonstratum est, in Anglicana secta veram fidẽ non esse, quia per defectionem à vera fide introducta est. Et hac occasione digressi sumus, ostendendo, fidem, à qua antea defecit (quæ non fuit alia ab Ecclesiæ catholicæ, Romanæ, ac visibilis fide) veram semper fuisse, semperq; indubitanter futuram esse, vt indè certissimè constet, in Anglicano 1.

glicano schismate veram fidem esse non posse. Et quamuis hinc vel cœcutientibus inclareat, Regem Angliæ, qui se caput, & protectorem illius schismatis profitetur, defensorem veræ fidei non esse, quia verò ipse tribus præclaris titulis ornat, & extollit fidem, quam defendit, cum se appellat defensorem *fidei verè Christianæ, Catholicæ, & Apostolicæ*, ideò operæpretium duxi, sigillatim per has tres prerogatiuas fidei discurrere, & ex singulis earum rationibus ostendere, non posse eiusmodi titulum illi, qui Anglicanum schisma defendit, conuenire.

2. *Fides cum materiam tum actum credendi significat.* Rem igitur à fide verè Christiana aggrediens animaduerto, duobus modis denominari posse fidem verè Christianam, scil. ex materia credita, & ex ratione credendi. Nam & ipsum nomen fidei interdum res creditas, seu doctrinam ipsam fidei significat, sicut Athanas. in Symbolo dixit, *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; fideliter firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.* Interdum verò actum, seu virtutem credendi designat, vt est apud Paulum ad Hebræ. 11. *Est autem fides substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Priori sanè modo fides verè Christiana, quæ verè fuerit à Christo, vel Apostolis nomine eius tradita, appellabitur. Posteriori autem modo assensus eiusdem doctrinæ non humana opinione vel ratione cõceptus, sed prorsus diuina, tantaq; certitudine, & firmitate, vt nullum formidini, aut dubitationi relinquat locum, vera fides nuncupabitur, iuxta illud Pauli. *2. ad Tim. 1.* *Scio, cui credidi, & certus sum, qui potens est depositum meum seruare.* Quę verba licet fiduciam, seu spem certam indicent, illa tamen in certitudine fidei fundatur, & de illa ad literam loquitur Apostolus, cum dicit, se esse certum de omnipotentia Dei, hoc enim non est obiectum fiduciæ, sed assensionis. Euidentiora verò sunt verba ad Galat. 1. *Licèt nos, aut Angelus de cœlo, &c.* Vnde etiam est illud Athanasij in Symbolo *Quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.* Et illud Basilij homil. de vera, ac pia fide. *Est fides eorum, quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum summa animi persuasione de eorum veritate, quæ Dei munere sunt prædicata.* Et illud Bernardi epist. 190. *Nonne si fluctuat fides, inanis est spes nostra? stulti ergo martyres nostri sustinentes tam acerba propter incerta, nec indubitantes sub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exilium, sed absit, vt putemus in fide vel spe nostra aliquid dubia æstimatione pendulum, &c.*

3. *Rex Angliæ non recipit integram fidem Christianam.* De fide igitur pro materia, seu doctrina fidei sumpta, contendit Rex Angliæ, se fidem verè Christianã retinere, quia Scripturam, Ecclesiæ Symbola, & quatuor prima Concilia generalia amplectitur, eisq; fidẽ habet. Verumtamen licèt hæc cuilibet homini verè Christiano necessaria sint, non tamẽ sufficiunt ad integram Christianam fidem: oportet enim hæc credere, & alia non omittere: nam qui in vno offendit, factus est omnium reus. In duobus autem maximè offendit Angliæ Rex, primum, quia multa catholica dogmata nimis acriter insectatur, & vt ex ipsius præfatione liquet, errores fidei Christianæ contrarios profitetur. Quia verò ad hoc demonstrandum necessarium foret singulos errores in medium afferre, eorumq; falsitatem ostendere: ideò ne à proposita controuersia digrediamur, in sequentem librum id differimus, vbi, quod nunc supponimus, sectam Anglicanam quoad dogmata non posse dici fidẽ verè Christianam ostendemus. Quia licèt in multis cum illa conueniat quæ ab illa sumpsit, tamen & in eorundem dogmatum intelligentia, & in aliorum confessione dissentit plurimum; fides autem verè Christiana non dicitur, nisi quæ à doctrina veræ Ecclesię, quæ eadem est cum Christi doctrina, nec in re quantumuis minima discrepat.

4. Omissa itaque tantisper fidei materia, de modo, & fundamento credendi, quatenus ad fidem verè Christianam necessarium est, in præsenti sumus acturi. Iacobus enim Rex in sua Pręfatione ad Principes Christianos circa finem ita loquitur, *Cum Paulo opto, vos omnes fieri tales, hac vna in re, qualis & ego sum: in primis, vt velitis scripturas peruolutare, ex ijs credendi normam petere, neq; super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* *Fundamentum fidei Regis Angliæ.* Quibus in verbis suæ fidei fundamentum Rex declarat, illudq; in solis Scripturis certa quadam scientia propria intellectus, constituit. Ex illis ergo duo nos pręcipuè fundamenta sumemus, ad ostendendum, fidem eius non esse verè Christianam, ac proindè non habere, vnde possit de titulo fidei defensoris gloriari. Primum argumentum nostrum desumetur ex defectu integritatis fidei: nam fides, quæ integra non est, vera esse non potest: in illis autem verbis ostendit Rex se non habere integram fidem: & hoc argumentum in hoc capite vrgebimus. Aliud verò fundamentum accipimus ab illa scientia peculiari, in qua scientia fidei suæ iecit fundamenta: eiusmodi siquidem fides nec diuina, ne certa, nec catholica esse potest, vt cap. sequenti prosequemur.

Quod ergo ad primum attinet, quamuis Rex in prædictis verbis non addat particulam excludentem alia fundamenta fidei, attentè tamen considerato toto discursu, & varijs eius verbis in dicta Præfatione, hanc fuisse Regis mentem, planè colligimus. 5.
Nam in primis paulò ante illa verba pagina 156. in principio, traditiones irridet, dicens, *Non inanibus fluxisque & prauis hominum traditionibus attendentes.* Nam licèt de humanis traditionibus loqui videatur, sentit tamen omnem traditionem non scriptam esse humanam, inanem, fluxam, aut prauam: tum quia nunquam mentionem facit traditionis diuinæ non scriptæ, tum etiam quia paulò antea indicat verbum Dei non nisi in Scriptura inueniri. Precatur enim, *vt Deus nobis mentem iniiciat cogitandi, quid ad Euangelij plantationem, & propagationem ex conscientia secundum diuini verbi præscriptum præstare teneamur, nostri illius veri, ac vnici pastoris imperio, ac voci, quam in Scripturis audimus, obtemperantes.* Vbi expendenda est particula, *Quam in Scripturis audimus*, posita enim est ad significandum, non teneri nos obtemperare voci Dei in Scriptura non contentæ. Et quod de *vnico pastore* loquitur, licèt possit habere verum sensum, vereor tamen esse positum ad excludendam vocem cuiuscunq; alterius pastoris, etiamsi ab illo Principe pastorum super gregem suum sit constitutus. Et in hoc sensu superius pagin. 47. *Romanæ Ecclesiæ officinam* irridet & pag. 57. *Pernegat terrestrem esse aliquem Ecclesiæ Monarcham, qui infallibilitate spiritus nunquam in suis sententiis errare possit.* Quod repetit pag. 61. & 62. & ita præter Scripturam omnem aliam regulam, & fidei fundamentum euertit.

Et quamuis pagin. 42. 43. & 44. videatur cum Scripturis coniungere tria symbola, & quatuor prima Concilia generalia, & vnanimem consensum Patrum, qui primis quadringentis annis post Christum floruerint, nunquam tamen (quod notandum est) dicit, se credere, aut fidem adhibere nisi Scripturis. De Symbolis enim ait, *se in illa iuraturum*, & de Concilijs, *ea venerari, ac recipere tanquam catholica, & orthodoxa*, vel *eis adhærere*, vt ait pagin. 62. Significat ergo, in his non niti tanquam in fundamentis fidei, sed illa recipere, quia sentit, & iudicat, vel non continere errorem, vel nihil docuisse ad fidem pertinens, quod in Scriptura non sit. His ergo adhæret, iudicando potius (vt sic dicam) Concilia, & symbola sua certa scientia, quam de Scripturis habet, quàm illis vtendo, vt regula, & norma sui iudicij. Quod magis declarat circa vnanimem sensum Patrum, dicit enim interdum, *cum illis sentire, aut si non ita sentiat, obmutescere, quia reprehendere non audet*: iudicio ergo suo subijcit vnanimem consensum antiquorum Patrum etiam in his, *quæ tanquam necessaria ad salutem statuunt*, ita enim expresse loquitur. Solam 6.

Iam ergo Scripturam ponit tanquam proximam regulam fidei, eamque non integram; nec quoad omnes eius partes, pro vt illam Ecclesia Romana, & Catholica amplexatur; sed à canone excludit libros, quos vocat secundæ lectionis, ac ordinis; illos enim omnes inter apocryphos ponit, quos Bellarminus (quem allegat) in secundum ordinem reponendos existimauit.

Bellarm lib. 1. de Verbo Dei cap. 4.

7. Hoc igitur fundamentum fidei sic acceptum, & intellectum neque sufficiens, neque firmum esse potest. Quæ vt ostendam, statuo id, in quo inter nos conuenit, libros Scripturæ, qui primi ordinis appellantur, & canonicos esse, & quidquid in eis est, verum Dei verbum esse, ac proinde ex se, id est, si debito modo credantur, esse firmissimum fidei fundamentum. Nos autem addimus in primis non tantum hos libros, sed etiam qui secundi ordinis vocantur; qui ab Ecclesia iam sunt approbati, & in canone recepti, esse fidei fundamentum, & ex hac parte illud fundamentum prout à Rege accipitur, mutilum esse, & insufficiens. Ad hoc autem probādum sufficit nunc nobis authoritas Concilij Tridentini, quæ est infallibilis authoritas Ecclesiæ Catholicæ, vt cap. 3. & 4. ostensum est; & in puncto sequenti hoc etiam confirmabimus. Addimus deinde, solam scripturam, pro vt includit etiam omnes hos libros non esse integrum Christianæ fidei fundamentum proximum, & (vt sic dicam) formale, & expressum. Nam licet in quodam sensu quidquid fides Christiana credit, dici possit in Scriptura fundatum, vel proximè, quia in ea formaliter continetur, vel remotè, quia in Scriptura approbatur authoritas, in qua veritates aliquæ fundantur, siue illa sit traditio, siue Ecclesia, iuxta modum loquendi Augustini libro 1. cont. Crescon. cap. 32. & 33. & aliorum Patrū, quos in fine huius capitis insinuabimus. Nihilominus secundum veram, & catholicam fidem negari non potest, quin præter Scripturam detur in Ecclesia Christi verbum DEI non scriptum in libris canonicis, quod eadem fide, qua verbum scriptum, suscipiendum sit. Quę assertio si ex instituto tractanda esset, prolixam peteret de diuinis, & humanis traditionibus disputationem, sed quia illa non spectat ad præsens institutum, sed solum obiter illam attingimus ad rem, quam intendimus, enucleandam, ideo breuiter authoritate, & ratione per transennam tantummodo eam confirmabimus.

Libros sacros tam primi, quam secundi ordinis esse canonicos.

Sola Scriptura non est integrum, & proximum fidei fundamentum.

Verbum Dei nō scriptum eadem fide, qua scriptum recipiēdum.

8. Probatur ergo primò, quia ipsamet Scriptura hoc disertè statuit, in ipsa enim præcipimur tenere verbum Dei non tantum scriptum, sed etiam solo sermone, seu voce traditum, quod vocamus traditionem diuinam non scriptam. Quapropter grauiter quidem hallucinantur qui damnant, vel contemnunt, vel incertam esse putant omnem traditionem, tanquam humanam. Quamuis enim omnis traditio per homines custodiatur, & à prioribus ad posteriores temporum vicissitudine perueniat: nihilominus verbum ipsum, quod à principio prædicatum est, scriptum quamuis non fuerit, in Ecclesia per traditionem conseruatum, potest esse diuinum, seu diuinam continens institutionem. Assumptum probatur ex illo 2. ad Thessaloni. 2. *Fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostrā,* in quibus verbis duo maximè sunt animaduertenda, quæ Theophylact. breuiter, & doctè tetigit, dicens; *Vel hinc etiam perspicuum est, quod pleraq; etiam sine scriptis per sermonem, id est, viua voce tradiderunt, non solùm per epistolam.* Ecce primum: aliud est, *Similiter autem, & hæc, & illa, fide digna sunt. Itaq; & Ecclesiæ traditionem fide dignam existimemus. Traditio est. Noli amplius quærere.* Quæ sumpsit ex Chrysostomo orat. 4. in eandem epistolam. Et idem ferè habet Theodoret. ibidem, & reliqui expositores, imò penè omnes Catholici scriptores hoc potissimo testimonio vtuntur ad probandas ex Scriptura sacra non scriptas traditiones. Præter hoc vero sunt alia Scripturæ testimonia, in quibus ab Apostolis tradita credere, & tenere præcipimur; vt 2. ad Thessalon. 3. *Denunciamus vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & nō secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.* Et 1. ad Corinth. 11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis,* vtiq; verbo, nōdum enim de illo mysterio scripserat, & in fine concludit, *Cætera autem, cum venero, disponam.* Et in principio: *Laudo,* inquit, *vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.*

Ex quibus, & similibus locis, quæ breuitatis causa omitto, possumus hanc elicere rationem, quia verbum Dei idem est, & eiusdem authoritatis, siue scriptum sit, siue tantum ore traditum; ergo eadem fide est suscipiendum, si in Christi Ecclesia retentum, & conseruatum sit. Antecedens non solum certum, sed etiam per se euidens est: nam materiale signum (vt sic dicam) non auget, vel minuit veritatem loquentis. Et ideo æqualiter dixit Paulus, *Siue per sermonem, siue per epistolam.* Imò (quod est attente considerandum) Christus non præcepit Apostolis, vt scriberent, sed vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, Marci vltim. & subdit, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur:* ergo tantum prædicatum, & non scriptum, est verè verbum Dei. Vnde Paulus 1. ad Thessalon. 2. *Cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, suscepistis illud, nō vt verbum hominum, sed vt est verè verbum Dei.* Constat autem, verbum auditus, propriè, & in rigore esse verbum vocis, licèt scriptum non sit. Hoc ergo verbum in principio euangelizatum: & signis, ac miraculis confirmatum, iuxta illud, quod eodem loco subiungit Marcus, *Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Quin potius ab hoc verbo sermonis verbum scriptum maxima ex parte deriuatum est, vt Lucas in principio sui Euangelij testatur, dicens, *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in vobis completa sunt rerum sicut tradiderunt nobis qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt salutis, visum est & mihi, &c.* Est ergo certissimum, verbum non scriptum esse æquè diuinum, ac subinde æquè infallibile, ac scriptum, & eadem fide suscipiendum.

9. *Ratione confirmantur traditiones.*

Respondebunt fortasse, hoc quidem habere locum, si constaret, aliquod verbum Dei non scriptum permansisse in Ecclesia, nunc autem nullum esse, quod scriptum non sit. Nam verbum sermonis, quod in principio Euangelicæ prædicationis ad fidem audientium sufficiebat, vt pro futuris fidelibus conseruaretur, diuina sic disponente prouidentia, scriptum est, nihilque necessarium ad salutem, vel plenam fidem relictum est non scriptum, & ideo nunc sola Scriptura est regula fidei. Vt autem hæc responsio alicuius momenti sit, oportet, vt hæretici nobis probent id, quod vltimo loco ponunt, nimirum, nullum Dei verbum prædicatum relictum esse non scriptum. Imò vt consequenter loquantur, necesse est, vt ex Scripturis id probent, quia ipsi dicunt, nihil esse credendum, nisi quod in scripturis continetur. Et profecto si ad credendum Scriptura necessaria esset, maximè petenda esset ad hunc articulum, à quo magna ex parte pendet integritas, & soliditas fidei, & propter quem tanta confidentia reijciuntur omnia, quæ Ecclesia Catholica credit non scripta. At certe aduersarij non dicam ex Scripturis, verum neque ex aliqua historia, aut testimonio fide digno id probare possunt. Non autem contrarium colligimus ex Scripturis, nam Ioannes in fine sui Euangelij dicit, *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum, arbitror, mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Et Paulus 1. ad Corint. 11. dicit, *Cætera autem, cum venero, disponam,* quę tamen scripta non leguntur. Et Actor. 20. Paulus allegat dictum Christi, *Oportet* (inquiens) *meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit, beatius est magis dare, quam accipere,* quod alibi scriptum

10. *Euasio hæreticorum refutatur.*

Dionys. de Eccles. Hierarch cap. 1. Orig in prin.

Periarchon, & tract. 19. in Matth. Tertull. in lib. Praescript. & lib. de Corona milit. Clemens in Epistolis.

ptum non legebatur. Et ita potuerunt etiam multa alia omitti. Vnde antiquissimi Patres præter dogmata scripta, agnoscunt etiam non scripta. Nam vt omittam Dionysium, Originem, Tertullianum, & Clementem, locupletissimus testis est Irenæus lib. 3. contra hæreses cap. 2. & 3. & Basilius libro de Spiritu sancto cap. 27. & libro contra Eunomium, Epiphan. hæresi 61. circa finem, Hieronym. libro contra Luciferian. Augustin. Epistola 118. & 119. ad Ianuarium, & 86. ad Casulanum, & Cyprian. in lib. de Cardinalibus Christi operib. capite de ablutione pedum, vel illius operis author.

11. Vlteriùs verò vrgere possunt aduersarij dicentes, licèt verbum Dei, non scriptum secundum se spectatum potentissimum sit ad fidem, quia tamen transitorium est, & sua natura labile fluxumque habetur, solum enim in memoria hominum, quæ facilè labitur conseruari potest, ideò nisi scribatur, non posse integrum, & purum conseruari, & ex hac parte non posse ad fidem fundandam sufficere. Hæc autem responsio, & Ecclesiæ authoritatem labefectat, dùm supponit, illam non habere Spiritus sancti assistentiam ad verbum DEI non scriptum in sua puritate conseruandum, & consequenter etiam verbo scripto diuinam aufert authoritatem, & omnia ad humanas reuocat coniecturas. Et vt vtrumque commonstrem, liceat mihi à Rege Angliæ interrogare, an credat hos libros, quos vt Canonicos recipit, canonicos esse, verumque & purum Dei verbum continere, idque diuina fide, & infallibili, vel solum humana, propter circumlatam vbique famam & communem hominum opinionem? Si hoc posterius dicat, totam fidem suam ponit in authoritate humana, cui sine dubio posset subesse falsum, nisi diuina simul intercedat: nam fieri non potest, vt maiori fide credat ea, quæ in his libris scripta sunt, quam credat, hos libros esse canonicos, id est, esse verbum Dei, cùm ipsummet verbum Dei sit ratio credendi cætera. Si autē certa, & indubitata fide diuina credit, in his libris esse purum verbum Dei, seu hos libros esse canonicos, interrogamus vlteriùs, cur hoc credat: nam hoc non potest credere, quia scriptum sit in ipsis, tùm quia vix vnquam in illis hoc inuenietur omnino dilucidè expressum, tùm etiam, quia licèt inueniretur, de hoc ipso verbo interrogaremus, cur credatur esse diuinum, seu Deo dirigente, & inspirante scriptum. Ergo necesse est, vt fateatur, regulam, & fundamentum credendi saltem hanc particularem veritatem, scil. hos libros esse Scripturam diuinam, non esse ipsammet scripturam, ac subinde esse verbum Dei non scriptum in canonicis libris, quod nunc traditionem appellamus.

12. *Ex dictis ipsiusmet Regis eadem veritas stabilitur.*

Imò ex verbis eiusdem Regis in Præfatione, si constanter loqui placuerit, ad hoc concedendum compelletur. Nam pagina 44. priùs dicit, Scripturis se habere illam fidem, quæ à Christiano homine debetur, & statim subiungit, *Ipsa etiam apocrypha eo loco habeo, quem illis antiquitas tribuit.* Ex quibus verbis colligo, traditionem ex sententia Regis potuisse dare illis libris eam authoritatem, quam eius opinione sunt sortitæ; quid enim est antiquitas, nisi traditio quædam? ergo ratione consimili negare nō potest, alios libros, quos censet maiorem authoritatem habere, ab antiquitate etiam illā obtinere: quæ fortasse in illis maior, seu constantior traditio fuit. Veruntamen si hac sola coniectura ducitur ad recipiendum in canone hos libros potiùs, quàm illos, non habet satis firmū, & inconcussum suæ fidei, quam ita tuetur, fudamentum. Primò, quia etiamsi recepta, & indubitata hominum fama, vel existimatione liber aliquis certi authoris habeatur, semperq; ante hominū memoriam sine controuersia ita reputatus sit, nihilominus tota hæc authoritas non excedit fidem humanam, potestque in rigore illi falsum subesse; ergo idem erit in canonicis libris, nisi aliundè eorum antiquitas maiorem recipiat certitudinem.

Secundò, quia quamuis perspicuum foret, libros illos fuisse conscriptos, Spiritu sancto dictante, non potest sola antiquitas infallibiliter ostendere, illos esse puros, sicut à Spiritu sancto sunt prolati, & non esse decursu temporum corruptos, vel casu, neligentia, aut imperitia, vel malitia hostium fidei, præsertim Iudæorum, aut hæreticorum temeratos. Tertiò quia ex varijs translationibus eorundem librorum eadem ambiguitas oriri potest, quæ per solam antiquitatem, & coniecturas eius non posset cum certitudine, & infallibilitate auferri, vt experientia ipsa satis ostendit: tanta est enim in lectionibus & versionibus varietas, & in quibusdam etiam minutioribus partibus controuersia, an fuerint in originali Scriptura, nec ne, vt ex sola antiquitatis fide vix possit perpendi, quid omninò verisimilius sit, nedum, quid certum prorsus, & indubitatum. 13.

Ex hoc ergo discursu concludimus, necessariam esse in Ecclesia certam aliquam authoritatem, cui specialiter Spiritus sanctus assistat, vt possit infallibiliter discernere libros canonicos à non canonicis, & hanc nos dicimus esse in Ecclesia Catholica, quæ licèt ad hoc discernendum necessario vti debeat regula traditionis, vt discursus prior sufficienter probat, tamē quia ipsamet traditio potest esse ambigua, & quia proximè, & immediatè per manus hominum ad nos descendit, ideò necessarium est, vt idem Spiritus sanctus assistat Ecclesiæ, tum ad custodiendum fideliter Scripturarum depositum sibi commissum, tum etiam ad approbandum cum eadem certitudine eam traditionem, quæ sufficit ad conciliandam quibusdam libris certam fidem, & discernendum illam ab alia minus constante, & minus certa. Aut igitur Rex Angliæ admittit hunc infallibilem spiritum in aliquo homine, vel hominum congregatione, vel negat omninò huiusmodi potestatem. Si hoc posterius eligat, omnia reducit ad vniuscuiusq; priuatum iudicium; & fidei firmitatem, & Ecclesiæ violat vnitatem, sicut in vltimo huius capitis puncto ostēdam. Si autem priorem partē eligat, profectò nisi scripturę ipsi, & omni prudenti rationi contradicere velit, non nisi Ecclesiæ Catholicæ, vel eius capiti, hanc Spiritus S. assistentiam concedere potest, tum quia illi tantum promissa est, vt capite tertio, & quarto ostendimus, tum etiam, quia hæc assistentia non debet esse per spiritum priuatum, sed publicum, & ad communem vtilitatem datum, vt paulò post impensius enucleaturi sumus. 14.

Authoritas, cui Spiritus S. specialiter assistat, est in Ecclesia necessaria.

Ecclesiæ igitur commissa est Scripturarum custodia, & illi diuinitus datum est, vt fideliter, purè, ac sincerè illas conseruet, verasque à falsis, certas ab incertis, & integras à mutilatis discernat, & ideò Augustinus in libro contra Epistolam Fundamenti cap. 5. pronunciare non veretur, *Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.* Ex quo principio vlterius concludimus, quod fuerat propositum, nimirum, non minori authoritate, & fidelitate posse Ecclesiam Dei conseruare verbum DEI non scriptū, quàm ipsas scripturas. Tum quia promissio illi facta non est limitata ad verbum Scripturæ, sed simpliciter est enunciatum Ecclesiam esse *columnam, & firmamentum veritatis*, & Christus simpliciter promisit Spiritum sanctum, qui doceat nos omnem veritatem, vtique necessariam, vel conuenientem Ecclesiæ. Tum etiam, quia coniectura illa de verbo trāsitorio, & permanenti, est parui momenti, posita Spiritus sancti assistentia, & virtute. Imò differentia est ferè nulla, quia licèt verbum nō scriptum semel, aut iterum prolatum transitorium sit, tamen vt sæpius repetitum facilè conseruatur, & ita contingit in corpore Ecclesiæ per frequentem confessionem, ac celebrationem mysteriorum fidei. Vnde dici potest, non 15.

Æquali certitudine obseruat Ecclesia verbum Dei non scriptum, ac scriptum.

solùm

solùm memoria retineri, sed etiam verbis, & factis, seu signis externis fidelium sæpe repetitis conseruari: quin etiam, licet hoc verbum non sit scriptum in libris canonis, semper vel in decretis Pontificum, & Conciliorum, vel in Patrum monimentis, manet exaratum. Aliundè verò in conseruando verbo scripto in sua puritate non fuisset minor difficultas, & contingentia, si sola industria, & diligentia humana id agendum esset, quia, vt diximus, facilè possunt scripta corrumpi, vel mutilari, vel nimium mutari propter varias linguarum translationes, aut exemplarium transcriptiones. Igitur in vtroq; verbo necessaria est, & sufficiens Spiritus S. assistentia, ideoq; non minùs efficax est ad confirmandam fidem verbum Dei non scriptum, quàm scriptum, si vtrumque per Ecclesiam sufficienter proponatur.

16. *Authoritate Patrum traditiones firmantur.*

Atq; huius veritatis grauissimi testes sunt. In primis Irenæus libro 3. contra Hæres. capite quarto, sic concludit ex his, quæ de traditionibus dixerat; *Non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicunq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones.* Declaransque ampliùs sufficientiam verbi non scripti, in hunc modum interrogat. *Quid autem si nec Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias?* Et in templum adducit multas gentium nationes, quæ fidem Christi susceperunt, priùs quàm scriberetur: & per plures annos sola traditione retinuerunt, priùs quàm Scripturas reciperent.

17. Huic accedat Augustinus, qui in dicto cap. 5. contra Epistolam Fundamenti, post verba citata statim prudentissimè interrogat. *Quibus ergo obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis non obtemperem dicentibus mihi. Noli credere Manichæo?* quod nós mutato nomine dicere possumus, Noli credere Luthero, aut Caluino. Et deindè prosequitur, *Elige quid velis, si dixeris, Crede catholicis, ipsi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere, non rectè facies, me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi Euangelio, Catholicis prædicantibus, credidi.* Quo argumento sectarios omnes, & eorum sectatores conuincit Augustinus, vt vel Euangelio credere non debeant, vtique quod Euangelium sit, vel reliqua, quæ Ecclesia Catholica docet, credere debeant, quia negare non possunt, quin Euangelium ab Ecclesia habeant, & sine vlla ratione illi præbeant authoritatem in suscipiendo Euangelio, non verò in aliis, quæ docet. Vnde subiũgit idem Augustin. *Si dixeris, rectè credidisti laudantibus Euãgelium, sed nõ rectè illis credidisti vituperantibus Manichæum* (vel quod perindè est, Caluinum) *vsque adeò me stultum putas, vt nulla reddita ratione, quòd vis, credam, quod non vis, non credam?* quod posteà latè, & eleganter prosequitur. Et similem discursum habet libro de vtilitate credend. capite 14.

18. Est etiam insignis locus apud eundem Augustin. lib. 1. contra Cresconium capit. 32. & 33. vbi & sua authoritate, & manifesto exemplo eandem confirmat veritatem. Agit enim ibi de non rebaptizandis ritè ab hæreticis baptizatis, docetque esse dogma fidei, vt re vera est, & priùs dicit, *Sequimur sanè nos in hac re etiam canonicarum authoritatem certissimam Scripturarum.* Et posteà subiungit. *Quamuis huius rei certè de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum, etiam in hac re, à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod iam vniuersæ placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sacra Scriptura demonstrat.* In quibus verbis in primis confirmat Augustinus, quod suprà dixi, non omnem veritatem de fide credendam proximè, & (vt sic dicam) formaliter in Scriptura contineri, quamuis remotè quælibet veritas possit in Scriptura fundari, quatenus ipsa Scriptura authoritatem traditionis, & Ecclesiæ commendat. Deinde testatur hic Augustinus, Ecclesiam esse iudicem controuersiarum, quæ circa res fidei mouentur, posseque sua authoritate confirmare, & certam reddere traditionem, de qua prius fuerat dubitatum. Vnde obiter colligo, quam inconstanter faciant, qui aliquos libros vt canonicos recipiunt, & alios æquè ab Ecclesia probatos à canone reiiciunt, quia olim de illis dubitatum fuit. Vnde etiam Rex Angliæ, qui in sua Præfatione ita loquitur, vel in eadem est inconstantia, vel certè conuincitur, se non aliqua certa, & indubita regula, sed sola humana coniectura duci ad hos libros admittendos, & illos reiiciendos à canone, & consequenter de neutris eorum, nec de contentis in illis habere certam fidem, & verè Christianam, sed tantum humanam coniecturam, & opinionem.

19. *Exemplis tãdem veritas confirmatur.*

Denique ex dictis verbis Augustini habemus veritatem positam optimo exemplo confirmatam. Nam semel ritè baptizatum iterum baptizandum non esse, licet prior baptismus ab hæretico datus fuerit, veritas est de fide Christiana tenenda, quamuis in Scriptura sacra expressa non sit. Simile exemplum adducere possumus, quod (vt existimo) nec Protestantes Anglicani recusant: nimirum, infantes quoad valorem rectè, & conuenienter baptizari, quod cum non inueniatur in libris canonicis scriptum, ex traditione per Ecclesiam approbata receptum est, vt sentit Aug. ep. 28. & l. 4. de Baptism. c. 24. & l. 10. Gen. ad lit. c. 23. & lib. 3. de Peccat. mer. à c. 6. cum Cyprian. ep. 59. & Orig. hom. 8. in Leuit. & hom. 14. in Luc. Est & aliud exemplum de perpetua virginitate Deiparæ, quod licet multi ex nouis hæreticis, seu Protestantibus fortasse non admittant, Rex tamen respuere non videtur, cum illam in pag. 45. Præfationis B. Virginem appellet. Et quicquid alii senserint, nobis satis est, dogma illud vnanimi cõsensu à Patribus esse traditum, *Quos,* vt alibi dixit Augustin. *oportet, vt populi Christiani vestris prophanis nouitatibus anteponant, eisq; potius eligant adhærere, quam vobis.* Nam, vt inferius addit, *quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* *August. l. cont. Iulian. c. 1 & 10.* Quo nihil aptius dici potuit vel ad commendendam authoritatẽ traditionum ex origine, vel ad declarandum, quomodò communis Patrum consensus cum traditione coniũctus sit. Videri etiam potest idem August. lib. 1. contra Iulian. c. 2. Hieronym. epist. 50. ad Pammachi. pro lib. contra Iouinian. & in lib. contra Heluidi. Atque hæc videntur de puncto satis esse, vt liqueat scripturam, licet in suo ordine sit magnum fidei fundamentum: non tamen esse per se sufficientẽ quoad nos, sine adminiculo traditionis, & Ecclesiæ, quod magis ex sequenti cap. fiet manifestum.

20. *Explicantur aliqui Patres qui videtur parum tradi tionibus fauere.*

Contra hanc veritatem ex scripturis, vel ratione, nihil inuenio, cui respondere necessarium sit. Ex Patribus autem aliqua notare, & exponere oportet, Basilius enim homil. de vera, ac pia fide, signum superbiæ certissimum esse dicit, *eorum, quæ scripta sunt, aliquid reiicere, aut eorum, quæ non scripta, introducere.* Sed vel loquitur de additione in ipsa scriptura, aliquid apocryphum illi addendo: nam inferius ait, prohibuisse Apostolum, *ne quid eorum, quæ in diuinis literis habentur, demátur, aut, quod absit, addatur.* Vel intelligit de introductione priuata, & facta sine authoritate in ipsa Scriptura probata. Nam aliàs cõstat, ipsum Basilium maximè commendare traditionem non scriptam libro 2. de Spiritu S. cap. 27. & 28. Et in eundem sensum referri debet, quod ait in Morali. reg. 26 *Quidquid dicimus, vel facimus, testimonio Scripturæ confirmari debere,* vtique proximè, vel remotè, vt ipse disertè declarauit in Regul. 1. ex breuioribus.

21. Sic etiam intelligendus est August. l. 3. contra Petili. c. 6. cùm exponens illud Pauli, *Si Angelus de Cœlo &c.* addit, *præterquam quod in Scripturis legalibus, & Euangelicis accepistis*, vtiq; proximè, vel remotè: nam ipse alibi exposuit, quod est contra Ecclesiam, esse contra Scripturam. Sic etiam dicit li. 2. de Peccator. merit. c. vlt. in re obscura nihil esse audendum, non adiuuantibus certis, clarisq; Scripturæ documentis. Quidquid enim Ecclesia docet, adiuuatur certis Scripturæ documentis. Præterquàm quòd August. tractat de rebus obscurissimis non definiendis humana præsumptione: quæ autem traditione approbata recipiuntur, nec obscurissima dici possunt, nec humana præsumptione introduci.

22. Allegari præterea solet Hieron. Matth. 23. quia de quadam opinione dicit, *Quia de scripturis non habet authoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Sed ibi loquitur de quadam historia, scilicet, de occisione Zachariæ Patris Ioannis Baptistæ inter templum, & altare, quæ ad traditionem, vel Ecclesię definitionem non pertinebat. Solent etiam allegare hæretici Hieronymum Aggæi 1. dicentem, *Sermo Dei percutit, quæ sine authoritate, & testimonio Scripturarum dicuntur.* Sed Hierony. circa id, *Et vocaui siccitatem, &c.* contra hæreticos agit, qui absq; authoritate Scripturarum, *Quædam (ait) quasi traditione Apostolica sponte reperiunt, atque confingunt*: vbi potius tacitè admittit cum Scriptura traditionem Apostolicam, reprehendit autem eos qui sponte, & sine fundamento illam confingunt.

CAPVT X.

Ex fundamento, & ratione credendi Regis Angliæ, ipsum non esse fidei verè Christianæ defensorem, ostenditur.

1. IN hoc capite tractanda est alia pars fundamenti fidei Regis Angliæ, qui dum optat alios Principes Christianos esse qualis ipse est, collocantes, scilicet, fundamentum fidei in certa scientia, quam ipsi ex scripturis accipient, peruolutando illas, certum esse ostendit, à se partam scientiam scripturę pro fidei suę fundamento iecisse. Ex hoc ergo fundamento, & ratione credendi scripturis, colligo, eum fidem vere Christianam non tenere, nedùm defendere. Et inprimis occurrit statim admonitio Pauli ad Timotheum, *O Timothee depositum custodi* (vtique fidei, & doctrinæ, vt ipsemet Apostolus in altera ad Timoth. epistola declarauit) *deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam profitentes, circa fidem exciderunt.* Nam ex prædictis verbis Regis collatis cum verbis Pauli; statim apparet, hoc Regi accidisse, quod Paulus prædixit, nimirum per *falsi nominis scientiam*, quam profitetur, à vera fide aberrare. Nam, vt ibi rectè Chrys. *Quando aliquid proprijs cogitationibus gignitur* (præsertim in diuinis mysterijs, & rebus ad fidem spectantibus) *scientia non est*; meritò ergo vocatur *falsi nominis scientia*, & omnium errorum occasio, propter magnam, quam denotare solet, præsumptionem. Et ideo de istis certam scientiam promittentibus dixit August. eadem Apostoli verba in tract. 97. in Ioan. circa finem, expendens. *Nihil sic amant isti, quàm scientiam promittere, & fidem rerum verarum, quas credere paruuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere. Proinde* (in eodem tract. circa principium præmisit prudentissimè) *cauete, maxime qui paruuli estis, & adhuc alimentis lacteis indigetis, ne hominibus deceptis, & deceptoribus aurem curiosam præbeatis ad incognita scienda, cùm mentes inualidas habeatis ad vera, & falsa dijudicanda.* Et infrà vanitatem eorum, qui, cùm sint ignari veritatis, promittunt scientiam veritatis, comparat mulieri stultæ, & clamosæ, & nihil omnino scienti, de qua dixit Salomon Prou. 9. *Sedit in foribus domus suæ super sellam in excelso vrbis loco, vt vocaret transeuntes, qui est paruulus declinet ad me, &c.* eandemq; comparationem latè prosequitur.

Rex Angliæ iacit fundamentum credendi propriam scientiam

2. ad Tim. 1. & 2. & indicat Tertull. de Præscript & Nazian orat 22. & optime Vinc Lyrin. c 27. & sequentib

Præterea interrogare libet, quid per *certam scientiam* Rex intelligat? Non est enim verisimile, vt de illa certa scientia more Philosophorum loquatur, vt significat claram, & euidentem rerum cognitionem, cùm per se omnibus pateat, ex lectione scripturarum non comparari euidentem cognitionem rerum, seu mysteriorum, quæ in eadem Scriptura referuntur, ideoque eademmet scriptura fidem exigit suæ veritatis, non visionem. Imò ipsamet docet, fidem esse de his, quæ non apparent, ad Hebr. 11. & ideo Petrus 2. canonica capitulo primo dixit, *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benè facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Non potest ergo promitti, nec postulari propria, id est, euidens scientia, quæ sit fidei fundamentum. Neque etiam per certam scientiam intelligere Rex potuit ipsammet fidem, quæ & certa est, & quatenùs est excellens quædam cognitio, solet interdum, nomine scientiæ (generali quadam ratione accepto) appellari, vt 2. Corinth. 5. *Scimus, quoniam si terrestris domus, &c.* Non potuit (inquam) Rex in hoc sensu loqui: nam super hac certa scientia dicit esse fidei fundamentum collocandum; aliud ergo est fides, aliud certa scientia, in qua fundatur. Per certam ergo scientiam certum, & indubitatum Scripturæ sensum intelligere videtur. Duo enim accuratè distinxit Augustin. lib. 2. Confess. cap. 23. dicens, *Duo video dissensionum genera oboriri posse, cum aliquid à nuntijs veracibus per signa enuntiatur, vnum de veritate rerum, alterum de ipsius, qui annuntiat, voluntate*, & cap. 24. ponit exemplum in verbis Moysi, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, dicens, se fidenter dicere, Deum in verbo suo creasse visibilia, & inuisibilia, non tamen ita fidenter dicere, hoc intendisse Moysem per verba illa. Rex autem Angliæ è contrario significat, se certa scientia consequutum esse, quid Moyses, vel alius scriptor canonicus scribere voluerit, & in hac scientia fundare certam fidem rerum, quæ in tali scriptura continentur. Et quod mirabilius est, ad hunc modum fidei omnes Christianos Principes inuitat, eisque tacitè similem scientiam promittit, si diuinas literas euoluant. 2.

Temeritas est hanc intelligentiam sibi arrogare.

Audiat verò Augustinum in dicto libro 12. cap. 25. dicentem ad Deum, *Plue mihi mitigationes in cor, vt patienter tales feram, qui non mihi hoc dicunt, quia diuini sunt, & in corde famuli tui* (id est Moysi) *viderunt, quod dicunt, sed quia superbi sunt, nec nouerunt Moysi sententiam, sed amant suam, non quia vera est, sed quia sua est.* Et infra, *Ista temeritas non scientia, sed audacia est, nec visus, sed typus eam peperit.* Et Vincent. Lirinensis cap. 14. postquam multis verbis depinxerat hæreticos dicentes, *Nobis authoribus, nobis principibus, nobis expositoribus damnate, quæ tenebatis relinquite antiquam fidem, &c.* Subiungit, *Horreo dicere, sunt enim tam superba, vt ne refelli quidem sine piaculo posse videantur.* Sufficit ergo nobis, verba Pauli aduersus hanc scientiam obijcere dicentis ad Romanos 12. *Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vnicuiq; sicut Deus diuisit mensuram fidei*, quem locum tractans Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 20. legit, *Sed sapere ad prudentiam*, censetq; ibi contineri admonitionem, & cautionem ab hæreticis, de quibus, ait, *Qui confitentur semetipsos habere agnitionem boni, & mali, & super Deum, qui fecit eos, iaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiunt, quàm est mensura sensationis.* Sapere igitur ad prudentiam, dicit esse ab his cauere, *Ne manducantes* (inquit) *illorum agnitionem eam, quæ plus quàm oportet, sapit, proijciamur de paradiso vitæ*, per quem Ecclesiam intelligit de qua prius dixerat, *Confugere oportet ad Ecclesiam, & eius sinu educari, & Domini Scripturis enutriri, plantatus est n. Ecclesia paradisus in hoc mundo; ab omni ergo ligno paradisi* 3.

paradisi escas manducabitis, ait Spiritus Dei, id est, ab omni diuina Scriptura manducate, super elato autem sensu ne manducaueritis, neq; tetigeritis vniuersam hæreticam dissensionem. Quis autem elatiorem habet sensum eo, qui præsumit se certa sciētia sensum Scripturæ Sacræ, eam tantum peruolutando, acquisiuisse.

4. Interrogo enim vlterius à Rege, quo Doctore, quo duce, hanc certam scientiam Scripturæ consequutus sit, & aliis comparandam offerat? Respondebit, vt opinor, quod alius apud Augustinum, *Cum legerem per me ipse cognoui*, hoc enim significat, cum ait, *Neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare.* Sed qd Augustin⁹? prosequitur, & dicit. *Ita ne est? nulla imbutus poetica disciplina Terentium Maurum sine magistro attingere non auderes, &c. Tum in eos libros, qui quoquo modo se habeant, sancti tamen, diuinarumq; rerum pleni prope totius generis humani confessione diffamantur, sine duce irruis, & his sine præceptore audes ferre sententiam.* Est igitur præsumptio à Sanctorum Patrum spiritu aliena, & teste August. in eodem lib. cap. 17. matrem habet superbiam. Verba eius sunt, *Si vnaquæq; disciplina, quanquam vilis, & facilis, vt percipi possit, Doctorem, aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quam diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare?* Deinde est contra ordinariam Spiritus Sancti prouidentiam. Ad quid enim pastores, & Doctores Spiritus Sanctus Ecclesiæ prouidit, si scripturarum sensus non à Doctoribus, sed proprio ingenio, & industria comparandus est? Aut quomodo illa, quam Paulus requirit, prudentia, aut modestia potest vnusquisq; fidelium non solum seipsum in intelligentia scripturæ Doctoribus Ecclesiæ præferre, verum etiam solum suum sensum certam scientiam existimare, & quidquid ab eo diuersum est, tanquam incertam hominum opinionem relinquere.

De Vtilit. credendi c. 17.

Sacra pagina non pōt absq; Doctore germanè exponi.

5. Longe quidem aliter de se sentiebat Augustinus, qui lib. 3. Confession. cap. 5. sic inquit, *Institui animum intendere in Scripturas Sanctas, vt viderem quales essent: & ecce video rem non compertam superbis, neq; nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysterijs: & non eram ego talis, vt intrare in eam possem, aut inclinare ceruicem ad eius ingressus.* Vnde D. Basilius in Regulis breuioribus in 235. interrogat. *Nunquid oporteat multa ex Scripturis ediscere?* & in summa respondet, Episcopos, Pastores, vel Doctores Ecclesiæ id maximè curare debere. de cæteris vero ait, *Vnusquisq; memor verborum Apostoli non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem vnicuiq; sicut Deus diuisit mensuram, quæ officij sui sunt, studiose discat, & persequatur, neq; curiose vlterius quidquam inquirat.* Atq; in eundem modum exponit dicta verba Apostoli Ambrosius, & inter alia ait, *Neq; enim si quis bonæ vitæ est, ex eo sibi etiam doctrinæ prudentiam debebit defendere.* Et quidem quando omnis authoritas deesset, ratio ipsa naturalis, & experientia docet, vanum esse omnibus fidelibus, etiam illiteratis, & ineruditis, & negotiis secularibus implicatis per solam simplicem, licet frequentem, lectionem Scripturarū certam illarum scientiam promittere.

6. Rectius quidem Hieronym. Epist. 103. ad Paulin. scripturam dicit esse librum signatum sigillis septē, *quem etiam literati aperire non possunt, nisi ille reserauerit, qui habet clauem Dauid.* Ideoq; multum laudat modestiam Eunuchi, Philippo interroganti, *Putas ne, intelligis, quæ legis?* respondentis, *Quomodo possum, nisi aliquis ostenderit mihi.* Et statim magna humilitate de se ipso dicit, *Ego nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior.* Et infra ita includit, *Hæc à me breuiter perstricta sunt; vt intelligeres, te in Scripturis Sanctis sine præuio, & monstrante semitam, non posse ingredi.* Et postea valde cōqueritur, quod in omni arte etiam vilissima nemo sine Doctore potest esse, q; cupit. *Sola* (inquit) *Scripturarum ars est, quā sibi omnes passim vindicant, hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerat, docent, antequam discant.* Quibus verbis huius temporis sectarios depingere videtur, sed in eis illud magis portentosum, magisq; periculosum est, quod à singulis fidelibus illam certam scientiam pro suæ fidei fundamento exigunt. Nam hinc necessario fit, vt quibusdam sit impossibilis fides, qui non solum certam illam scientiam assequi non valēt, verum etiam nec probabilis intelligentiæ Scripturarum sunt capaces; aliis vero qui maioris acuminis sunt, occasio datur & se præcipitandi, & alios perturbandi. Et ideo sapientissimè monet Augustinus de Vtilit. credendi cap. 10. necessarium esse vt fides scientiam antecedat. Ita vt, *etiam ij, qui valent volare, ne cui sit periculosum inuitamentum, paulisper cogantur incedere, quam etiam cæteris tutum est. Hæc est prouidentia veræ religionis, hoc iussum diuinitus, hoc habetis maioribus traditum, hoc ad nos vsque seruatum, hoc perturbare velle, atque peruertere, nihil est aliud, quàm ad veram religionem sacrilegam viam quærere. Quod qui faciunt, nec si eis concedatur, quod volunt, possunt quo intendunt peruenire: cuiusmodi enim libet excedant ingenio, nisi DEVS adsit, humi repunt.*

Tandem vt ad priuatum spiritum, quem Rex indicat, faciamus gradum de hac eadem scientia, quæ certa dicitur, inquiro, qualis sit eius certitudo? id est, an sit humana solaque vi, & acumine ingenij ex lectione Scripturæ, & significatione verborum eius comparata: vel sit diuina ab Spiritu Sancto data per specialem gratiam, & donationem? Quidquid horum dicatur, certitudini, & vnitati fidei repugnat, & grauissima habet incommoda; ergo non potest talis scientia certa esse fidei verè Christianæ fundamentum. Prior pars facilè ostendi potest. Primò quia si scientia illa solum habet certitudinem ex humano discursu, & coniectura, & illa est fundamentum fidei, non potest fides certior esse, cum non possit ædificium firmius esse, quam fundamentum. Deinde iam non Scriptura Sacra, sed sensus humanus erit fidei fundamentum: nam vt rectè præmonuit Hieronymus, in cap. 1. epist. ad Galat. *Non(?) putandum in verbis Scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: non in superficie sed in medulla, nō in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Vnde subinfert. *Tunc Scriptura vtilis est audientibus, cum absq; Christo non dicitur, absque Patre non profertur, & sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat, alioqui & diabolus, qui loquitur de Scripturis, & omnes hæreses secundum Ezechielem inde sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis.* Et tandem concludit, *Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne fortè interpretatione peruersa ex Euangelio Christi fiat Euangelium hominis, vel quod peius est, diaboli.* Multo ergo maius periculum est, si vnusquisque credentium fundamentum suæ fidei in sua priuata interpretatione, in suoq; humano sensu ponat, sic enim non solum Euangelium Dei fiet hominis, sed etiam tot erunt Euangelia, Scripturæ totidem, quot sunt capita hominum. Quod ita eleganter explicuit idem Hieronymus contra Luciferianos in fine Dialogi, dicens, *Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cum & diabolus aliqua de Scripturis sit loquutus, & Scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo, alioqui si literam sequimur, possumus, & nos quoq; nouum nobis dogma componere, vt asseramus in Ecclesia non recipiendos, qui calceati sunt, vel duas tunicas habent.* 7.

Dilemma efficax contra certam sciētiam à rege præsumptā.

Ezech. 13.

Quam periculosum sit fidei fundamentum in priuato spiritu collocare.

Denique res ipsa per se spectata etiam impossibilis apparet, qui enim fieri potest, vt per solum discursum, & cōiecturam humanam quispiam scripturam legendo, sensum à Spiritu Sancto intentum certissimè assequatur? Nam hæc certitudo, cum non proueniat ex fide diuina, vt in hoc membro supponitur: oportet, vt in aliqua euidentia fundetur: alioqui non erit certitudo secundum rationem, sed ex sola pertinacia, voluntatisq; peruicacia. In tali autem materia euidentia esse non potest; tùm quia mens, & intentio Spiritus Sancti occultissima est, & 8.

potest esse multiplex: tùm etiam, quia in ipsorum verborum significatione potest esse ambiguitas: tum denique propter innumeras alias difficultates, quæ in diuinæ Scripturæ interpretatione occurrunt. Illa ergo certa scientia hoc modo explicata non est nisi voluntaria quædam pertinacia pro arbitratu effecta, qua vnusquisque vult esse certum, quod sibi magis placet, vt acute discurrit, & conuincit Augustinus lib. 1. contra Faust. cap. 2. Vbi loquitur de hæreticis, qui pro suo arbitrio partem aliquam Scripturæ, quę pro illis est, admittunt, & aliam, quæ contra illos est, eo ipso respuunt, & canonicam esse negant: & ita se ipsos faciūt regulam veritatis. Eodem autem modo applicari potest ad iudicium de vero scripturæ, sensu, in quo, vt cum Hieronym. dixi, vera Scriptura consistit.

9. Superest, vt alteram propositi dilemmatis partem discutiamus. Illam enim maximè videntur sectarij intendere, cum dicunt, iudicium de vero sensu Scripturę non esse ab Ecclesia sumendum, sed ex proprio vniuscuiusque spiritu, non humano, sed diuino mouente vnumquemque, vt certè & infallibiliter sensum à Spiritu Sancto intentum attingat, & hunc spiritū, quem priuatum vocant, volunt esse regulam fidei. Sed hic etiam error in hoc sensu intellectus non solum diuinæ Scripturæ, & Patribus, sed etiam rectæ rationi euidenter contrarius est, quod in sequēti capite ex professo ostendendum est.

CAPVT XI.

Veræ fidei Christianæ fundamentum non esse in priuato spiritu ponendum.

1. *In cōtrouersiis fidei regulam Ecclesiæ tenēdam esse ex scriptura cōprobatur.* VEritas hæc authoritate simul, & ratione facilè demonstrari potest. Primò enim Diuina Scriptura duo vbique monet. Vnum est vt in controuersiis fidei regulam Ecclesiæ consulamus; alterum, vt priuatum spiritum timeamus, præcipue si à communi regula discordauerit. Primum patet, etiam in veteri testamento Deuteron. 17. *Si quid ambiguum, & difficile occurrerit, ascendes ad locum, &c.* Et de sacerdote dicitur Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem Dei requires de ore eius.* Et Christus Dominus dixit Matth. 23. *Super Cathedram Moysi sederunt scribæ, & Pharisæi, omnia quæcumque dixerint vobis facite,* quod sine dubio multò magis pro sua Ecclesia dixit: & pro Cathedra, quam in sua Ecclesia erecturus erat, iuxta superius dicta c. 4. Et ita videmus esse ab Apostolis obseruatum Act. 15. Vbi quæstionem ortam de legalibus, non priuato, sed communi spiritu definiendam crediderūt, dicentes, *Visum est Spiritui Sancto, & nobis.* Sic etiam Paulus, quamuis non dubitaret se habere infallibilem Spiritus Sancti directionem, nihilominus ascendit Hierosolymam, vt cum aliis Apostolis, præsertim cum Petro Euāgelium suum communicaret, *Ne fortè* (inquit ipse) *in vanum currerem, aut currissem,* id est, vt toti Ecclesiæ per vniuersalem regulam doctrina eius probaretur, vt ibid. Hier. notauit, & epist. 87. quæ est etiam 11. inter Epistolas Augustini, & Tertul. lib. 4. contra Marcionem c. 2.

2. *In rebus fidei priuatū spiritum cauendū esse, Scriptura ostenditur. Refert Petro Soto contra Brentium.* Secundum etiam constat ex verbis Ioan. 1. canonica cap. 4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint.* Quo testimonio abutuntur hæretici ad probandum, vnumquemque Christianum esse debere iudicem doctrinæ, & Scripturæ. Quod est sufficiens exemplum ad demonstrandum, quantum sit periculi, & erroris in hoc priuato spiritu, & in vsurpando proprio iudicio de certo sensu scripturarum: cum tā facilè sit prauo spiritui eadem verba contra intētionem Spiritus Sancti interpretari, vt in hoc loco diluidatur. *Germana interpretatio.* Nam Ioannes Apostolus in illis verbis monet fideles, vt non facilè credant priuatis motionibus, impulsibus, seu cogitationibus sine magna probatione, & discretione. Hęc autem probatio non debet esse per eundem spiritum priuatum, nam idem esset in tali probatione periculum; debet ergo esse per aliam notiorem, & certiorem regulam. Et omisso spiritu practicè mouēte ad opus (propter quam maximè datur discretio spirituū; de qua loquitur Paulus 1. ad Corinth. 12.) loquendoque de probatione spiritus in materia doctrinæ, sola illa, quæ fit per regulā Ecclesiæ, qualis est eiusdem Ecclesiæ definitio, sufficiens est. Ideoque quando sensus priuatus Scripturæ est contra doctrinam ab Ecclesia definitam, certum est, non esse à bono spiritu, sed à malo: quando verò non fuerit contra doctrinam Ecclesiæ, donec ab illa probetur, nō erit exploratū qualis sit, sed ex aliis coniecturis, & præsertim ex maiori, vel minori cōsonantia ad doctrinam Ecclesię probandus est. Et ita intellexerunt hunc locum sancti Patres, dicentes, præmunire nos his verbis Ioannem contra omnes priuatos hæreticorum spiritus, & doctrinas Ecclesiæ contrarias, vt latè prosequitur August. id colligens ex verbis sequentibus Ioannis, in serm. 30. & 31. de verb. Apost. idem suadet Anacletus Papa ep. 1. Vbi cum his verbis coniungit alia eiusdem ep. c. 2. *Vos quod audistis ab initio in vobis permaneat,* & infrà, *& sicut docuit vos* (vtique per Apostolos, & Ecclesiam Catholicam) *manete in eo.* Idem tradit optimè Athanasius Orat. 8. contra Arianos circa principi. vbi tractans hunc locum inter alia dicit, quod *Dæmon omnium hæresum parens nomen Saluatoris profitetur, Scripturarumque dictionibus amicitur, & verba quidem profert, veram tamen inde sententiam susfuratur, ac deinde intellectu, quem ipse confinxit, dolis inumbrato, erroneorum homicida efficitur.*

Hinc etiam Paulus 2. ad Thessalon. 2. *Rogamus* (inquit) &c. *vt non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, &c.* Vbi contra duos deceptores præuenit, spiritum, scilicet, & sermonem falsorum prophetarum, de quibus 2. ad Corinth. 11. dicit, *Pseudoapostoli sunt operarij subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi, & non mirum, ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis: non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ.* Vnde omnia, quæ in scripturis afferuntur de cauendis falsis prophetis, vt Ezech. 3. & Deuter. 13. 2. Petri, 2. &c. de hoc priuato spiritu prolata esse, non immeritò existimari possunt. Nam idem esse solet, qui in falsis prophetis loquitur, quando contra doctrinam prius reuelatam docent aut prophetant, quos per hanc regulam eiiciendos esse in loco Deuteronomij 13. traditur. Denique idem intendit Paulus ad Galat. 1. cum dicit, *Si Angelus de Cœlo euangelizet vobis, præter quam quod euangelizauimus vobis, anathema sit,* per quam exaggerationem voluit significare Paulus, spiritum priuatum, siue noua docentem, siue scripturam exponentem contra catholicam doctrinam prius in Ecclesia receptam, non posse esse spiritum cœlestem, sed vel humanum, vel diabolicum, vel mundanū, iuxta distinctionem Bernardi sermone de Sex, vel septem spiritibus, quem locum Patres etiam ita intellexerunt, vt supra c. 2. retuli. 3.

4. *Priuatū spiritum nō esse regulā fidei, ex Patribus ostenditur.* Non potest ergo priuatus spiritus esse regula fidei catholicæ, sed potius per hanc regulam ipse discernendus est. Vt passim docent Patres, præsertim Aug. de Vnit. Eccles. cap. 11. & 19. & optime in Prooemi. de Doctr. Christ. vbi expectare hunc spiritum, dicit, esse *tentare Deum*, & cauendas esse tales cogitationes, *Vt superbissimas, & periculosissimas.* Idem Vincen. Lyrinen. cap. 14. latè. Denique hoc ipsum est, quod innuit Hieronym. ep. 153. ad Minerium, & Alexandrum circa finem his verbis, quæ Saluatoris esse dicit. *Estote probati numularij, vt si quis numus adulter est, & figuram Cæsaris non habet, nec signatus moneta publica, reprobetur, qui autem Christi faciem præfert lumine, in cordis nostri marsupium recondatur.* Sola autem Ecclesia Catholica claro lumine cernitur, vt supra ostendi, & ipsa sola publicum

tum habet sigillum ad consignandam verã Scripturam,& verum sensum eius. Eandemq; sententiam imitatus est Damascenus lib. 4. de Fide ca. 18. vbi post sacræ Scripturæ commendationem subiungit, *Illud nobis curæ sit, vt probi numularij simus, verum, nimirum, ac purum aurum aggerentes, adulterinum autem repudiantes.* Ex his igitur satis constat, quàm sit hic priuatus Spiritus, prout à Sectariis extollitur, à Sanctorum Patrũ spiritu, & sensu alienus, & ex his demum, quæ in sequẽtibus rationibus afferemus, idem quoq; euidentius euadet.

5. *Ratione stabilitur eadẽ veritas.* Ratio ergo prima contra prædictum errorem ex proximè dictis sumi potest. Nam fides verè Christiana communis est, & publica; ergo fundamentum eius etiam esse debet publicum, & commune. Antecedens per se notum est, quia fides Catholica omnibus credenda proponitur, & vnitas, & concordia in hac fide omnibus pręcipitur; est ergò res communis, & publica. Vnde rectè Augustinus lib. 11. Confession. cap. 25. *Veritas tua* (dicit ad Deum) *nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum, quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatam ne priuemur ea: nam quisquis id, quod tu omnibus fruendum proponis sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua, hoc est, à veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium de suo loquitur.* *Ioan 8.* Vnde facile probatur prima consequẽtia: tum quia (vt more Philosophorum loquamur) mensura, & mensuratum debent esse homogenea: fundamentum autem fidei est regula, & mensura fidei, neque ipsum potest esse adæquatum, & commensuratum fidei, si cùm ipsa sit publica, & communis, ipsum particulare sit, & priuatum: tùm etiam, quia non est consentaneum diuinæ prouidentiæ dirigere, & gubernare homines per spiritum priuatum, ad eligendam fidem, quæ debet esse communis.

6. *2. Ratione.* Quod magis secunda ratione explicatur, quia vt hoc fidei fundamentum firmum sit, & infallibile, necessaria est Spiritus Sancti assistentia, seu specialis directio, vel illuminatio in diiudicando vero sensu scripturæ; hęc autem assistentia non est promissa singulis fidelibus scripturam volutantibus, & priuatim de illius sensu iudicantibus, sed est promissa Ecclesiæ, vel Pastoribus eius, pręsertim in iis, quæ ad fidem necessaria sunt, ergò non priuatum iudicium, sed publicum Ecclesiæ debet esse fundamentum fidei. Maior satis ex dictis est probata, quia, sublata Spiritus Sancti assistentia, relinquitur spiritus purè humanus, qui frequenter fallitur, ideoque certæ fidei fundamẽtum esse non potest. Et prætereà probatur verbis Petri dicta Epistola secunda, cap. 1. vbi cum dixisset, *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, &c.* Subiungit. *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit*, id est, proprio ingenio, quod maximè habet verũ de interpretatione certa, quæ non possit à vero sensu Spiritus Sancti discrepare, Cuius veritatis rationem subiungit Petrus dicens, *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* Quasi diceret, eodem spiritu interpretandam esse Scripturam, quo facta est, *Solus autem spiritus scrutatur omnia, etiam profunda Dei sicut enim quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis, ita, quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei*, 1. ad Cor. 2. Minor autem propositio quo ad posteriorem partem de assistentia Spiritus Sancti promissa Ecclesiæ, & capiti eius, probata est à nobis in cap. 3. & 4. quia in promissione fidei perpetuæ, & indeficientis in Ecclesia, hæc promissio continetur. Præterquàm, quòd Christus etiam promisit, & assistentiam suam, & Spiritum Sanctum, qui doceret Ecclesiam omnem veritatem, vtique necessariam, vel quouis tempore opportunam, ad quam maximè spectat vera, & certa intelligentia scripturarum in rebus necessariis. *Assistentiam infallibilem* Alteram vero partem, in qua abnuimus, hanc promissionem factam esse singulis fidelibus, in primis probamus aliquem scripturæ locum petentes, in quo facta sit, quem meritò possumus petere ab his, qui negant aliquid esse credendum, quod scriptum non sit, nullum autem, vel apparentem locum afferre possunt. *Spiritus Sancti non esse singulis fidelibus promissam.* Nam licet. 1. Ioan. 2. dicatur, *Vnctio docebit vos de omnibus*, & Ioan. 6. *Est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei.* Hæc, & similia intelliguntur secundum modum, & ordinem congruentem diuinæ prouidentiæ, & in Scripturis sacris significatum. Docet enim Paulus 1. ad Cor. 12. & ad Roman. 12. & ad Eph. 4. varia esse dona Spiritus Sancti in Ecclesia, inter quæ ponuntur donum prophetiæ, interpretatio sermonum, discretio spirituum, & additur, non omnibus conuenire actus, & ministeria horum donorum, quia *omnia membra corporis non eundem actum habent.* *1. Cor. 2.* *Nam si totum corpus oculus, vbi auditus?* & similiter dicere possumus, si omnes scientes, vbi discipuli? Ad quid Doctores.

Docet ergo Spiritus Sanctus omnes ordinato modo, communem videlicet plebem per Doctores, ipsos autem Doctores per concilia, & maximè per Vicarium Christi. 7. *Vide Aug. in Procem. de Doctrina Christ. Quomodo Spiritus Sanctus omnes doceat.* Et in hoc etiam ordo, & modus seruatur. Nam Spiritus Sanctus omnibus aliquo modo immediatè præbet auxilium ad supernaturalem doctrinam recipiendam, vel tradendam, iuxta vniuscuiusque munus, seu necessitatem. Et ita omnes fideles iuuat, & illuminat interius ad credentem ea, quæ per suos prædicatores docet: nam *fides ex auditu*, vt Paulus ait, quia Deus communi lege non docet homines, nisi per homines. Ideo enim interrogat ibi Paulus, *Quomodo credent sine prædicante?* tamen quia *neque plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*, ideo semper est necessaria interior gratia Spiritus Sancti ad fidem concipiendam, & hoc modo omnes sunt docibiles Dei. Vt August. tum ibi, tum passim contra Pelagianos exposuit. Pastores vero, & Doctores Ecclesię per specialiora auxilia, & dona docentur à Spiritu Sancto, quantum ad commune bonum Ecclesiæ expedit, & ideo vt plurimum id nõ facit per expressas reuelationes, neq; per iudicium infallibile, sed quatenus oportet, & quantum cuiusq; status, & munia postulauerint. Pontifex autem Max. & Concilia legitima, quando definiunt, docent per singularem assistentiam, ita vt errare non possint, ne omnem Ecclesiam in errorem inducant.

Neq; negamus, interdum Spiritum Sanctum priuatim docere aliquos de mysteriis fidei, vel de vero sensu Scripturæ tali modo, vt eos reddat certos de veritate doctrinæ, vel de sensu reuelato. 8. *Spiritus Sanctus interdũ aliquibus ex priuilegio specialiter assistit.* Tamen hæc est specialis gratia, quæ non potest omnibus fidelibus generatim attribui, & ideo Paulus superius allatus dixit de his donis, *Spiritus diuidit singulis, prout vult*, & Petrus 1. epist. cap. 4. *Vnusquisque prout accepit gratiam, illam administrantes.* Et præterea talis priuata doctrina, seu reuelatio prius accurratè probanda est, iuxta illud, 2. ad Thessalon. 4. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* At prima, ac præcipua probatio est, vt non sit contra antiquam, & receptam Ecclesię doctrinam, quia Deus non potest esse sibi contrarius. Et deinde vt sit consentanea bonis moribus, & quæ tantum Doctorem deceat. Ac denique si talis priuata reuelatio per aliqua certa signa Ecclesiæ non proponatur sufficienter, esse poterit vtilis recipienti, non tamen valere poterit ad fidem certam apud alios fideles faciendam, vt Innoc. 3. sapienter docuit. Quia alias sępissimè fideles manifesto periculo erroris exponerentur. Cum ergo hæretici nec ex Scripturis nobis ostendant illam priuatam scientiam sibi, vt fingunt, certam ex infallibili assistentia Spiritus Sancti, neque etiam signis, aut virtutibus illam ostendant, cur illis credendum est: præsertim cũ ea, quæ per talem scientiam opinantur, ipsi Spiritui Sancto per Ecclesiam loquenti contraria sint? Et mirabile profectò est, vt velint nobis priuatum spiritum

tum infallibilem venditare, & persuadere, sine vllo indicio, vel testimonio Spiritus Sancti, cum ipsi in publico Ecclesiæ iudicio de doctrina fidei certam Spiritus Sancti assistentiam manifestè promissam audeant pernegare.

10. 3. Ratio. Tertia ratio addi potest, quia non est minus necessaria, ac sufficiens infallibilis assistentia Spiritus Sancti ad iudicandum de virtute ipsius scripturæ, id est, qui libri eius sint canonici, discernendo illos à non canonicis; quam ad iudicium certum ferendum de verò sensu scripturæ, vt supra visum est. Sed Spiritus Sancti assistentia ad prius iudicium de legitimis libris non datus singulis fidelibus: nec existimo fuisse hactenus hæreticum hominem adeo superbũ, vt sibi arrogauerit spiritum priuatum discernendi canonicos libros à nõ canonicis, neq; tam stolidum, vel temerarium, vt dixerit, hoc iudicium esse committendum, vel permittendum singulis credentibus pro vniuscuiusq; arbitrio, seu somniato spiritu. Illa ergo assistentia quoad hoc iudicium ad Ecclesiam. vel eum qui Christi vices gerit in terris, referẽda est. Ergò idem dicendum est de spiritu attingendi infallibiliter verum Scripturæ sensum; nam est eadem ratio, eademq; necessitas. Atq; hanc rationem attigit Aug. lib. contra Epist. Fundamenti. cap. 5. de Vtilit. creden. cap. 14. cuius sententias iam in superioribus retuli, & in summa continent, *Cui obtemperamus, & credimus dicenti hunc librum esse Euangelium, eidem esse credendum dicenti, hunc esse sensum Euangelij*, quia vtrumq; non fit certum, nisi per eundem spiritum, quia (vt sæpè ex Hieronymo dixi) Euangelium magis in sensu consistit, quam in membranis. Vndè valde diminuta fuisset prouidentia Dei circa Ecclesiam suam; si dedisset illi spiritum, quo de sacris libris certa fieret, & non de illorum sensu, cum ad certitudinem fidei parum prosint libri sacri, nisi de sensu etiam illorum similis certitudo habeatur. Meritò ergo dixit Irenæus lib. 4. contra Hæres. cap. 25. *Vt charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id, quod est sanum, & irreprobabile conuersationis, & inadulteratum, & incorruptibile sermonis constat. Hi enim & fidem nostram custodiunt, & Scripturas sine periculo nobis exponunt.*

11. 4 Ratio. *Priuatus spiritus est radix hæresũ.* Atq; ex his sumitur quarta ratio, moralis quidem, sed efficacissima, & à Patribus multum commendata. Nam hic spiritus priuatus non solum esse non potest fidei fundamentum, verum potius radix est hæresum, & magna schismatum occasio. Nam vt dixi, hic priuatus spiritus aliis non probatur, nec sufficienter ostenditur, aut proponitur; ergo hæc scientia priuata in vnoquoque non est vtilis ad fidem in aliis generandam: ergo ex vi talis scientiæ non possunt fideles conuenire in vna fide: ergo datur occasio hominibus, vt vnusquisque pro certa fide venditet sua somnia, & phantasias, & hinc oriuntur hæreses, & schismata. Attigit rationem hanc sapienter Tertull. lib. de Præscriptionib. hæreticor. c. 15. & sequentibus, vbi docet, non esse cum hæreticis disputandum de Scripturis, & rationem subiungit cap. 17. quia *Ista hæresis*, ait, *non recipit quasdam Scripturas, & siquas recipit adiectionibus, & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit, & si recipit, non recipit integras, & si aliquatenus integras recipit; nihilominus diuersas expositiones commentata, conuertit*, id est, peruertit, & ideo addit, *Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus. Variæ præsumptiones necessario nolunt cognoscere ea, per quæ relinquuntur, his nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt*, Vnde addit c. 19. *Prius quàm veniatur ad certamen scripturarum, stabiliendum esse; cuius sint scripturæ, à quo, & per quos & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani; vbi enim apparuerit esse veritatem fidei, & disciplinæ Christianæ, illic erit veritas scripturarum, expositionum, & omnium traditionem Christianarum.*

12. In eodem sensu dixit idem Tertull. lib. de Resurrect. carnis, *Hæreses esse non possent, si non etiam Scripturæ male intelligi possent.* Et in idem redit, quod dixit Aug. in Ioan. *Non sunt natæ hæreses, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè, & audacter asseritur*, Vtique tanquam certum, & infallibile, & sibi specialiter à Spiritu Sancto dictatũ. Et ideò subdit inferius, *Etiam à me, charissimi, longè sit vana præsumptio, si volo sanus in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis*, vbi tacite hanc regulam præfert omni priuato spiritui. Ita etiam dixit Cyprian. ep. 55. *Non aliunde hæreses obortæ sunt, aut natæ sunt schismata, quam inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur*, quod repetit Epist. 96. & lib. de Vnitat. Eccles. & sæpe alias. Omnes autem hæretici, qui priuatum spiritum fingũt, id faciunt, vt iudicium Ecclesiæ refugiant, & vnusquisq; se ipsum suæ fidei regulam faciat; vt indicauit Aug. lib. 51. contra Faust. c. 2.

Præterea hinc sumitur quinta, & valdè vrgens ratio, quia alias nullus potest esse terminus controuersiarum in quæstionibus, quæ circa fidem oriuntur: nam vnusquisque hæreticorum affirmat, se esse illuminatum à Deo, & alios esse delusos: ergo nisi aliquis sit iudex, & supra omne priuatum iudicium, qui à Deo authoritatem habeant discernendi infallibiliter falsum à vero, impossibile est, lites fidei componere, aut vnam fidem infallibilem in Ecclesia conseruare. Probatur hoc, quia si credendum est priuato spiritui, cum per diuersos hæreticos contraria pronuntiet: non potest esse vterq; verax, quia alter illorum falsum dicit. Et non est maior ratio, credendi in vno esse spiritum Dei, quam in alio, quia neuter eorum exhibet certum aliquod signum sui diuini spiritus, & coniecturæ humanæ, quamuis interdum diuersæ esse possint, ad fidem certam non sufficiunt. Fluctuat ergo fides, & planè scinditur; si priuatus vniuscuiusq; spiritus pro fidei fundamento constituatur. Et ideo merito Clemens. 1. Epist. 5. acriter inuehitur in eos, qui controuersias fidei proprio iudicio definire volunt. 13. 5. Ratio.

Rectè etiam Hieron. contra Luciferianos, *Si non sit in Ecclesia vna eminens potestas, tot futura sunt schismata, quot sacerdotes*, & Aug. lib. 22. contra Faust. c. 36. ad hæreticos loquens, ait, *Videtis id vos agere, vt è medio tollatur diuina authoritas, vt suus vnicuique animus author sit, quid in vnaquaq; reprobet, aut improbet.* Et lib. 11. c. 2. ferè similem discursum latè prosequitur circa particularem controuersiam, an hic liber, vel pars eius canonica sit, necne. Nam si vnus dicat esse, alius non esse, neutri propter suum solum testimonium est credendum. Et licet alter conetur plures testes, vel cõiecturas pro se afferre (ait Augustin. *Etsi hoc facere conaberis, nihil valebis*, adiungitq; *Et vide in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, &c.* Perinde autem est de vero sensu scripturæ, quòd de veritate scripturæ controuertere, quia vt sæpe dixi ex Hieronym. Scriptura in sensu consistit, magis quam literis. Imò eadem ratio in quacunq; alia controuersia fidei, quæ in illa particulari, militat. Et ideo generaliter dixit idem Aug. lib. 7. de Baptismo cap. 35. *Nobis tutum est, non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt.* Et concludit, securum esse, quidquid est vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum. Et è contrario in ep. 18. dicit, *Disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissimæ superbiæ est.* Ac deniq; lib. 4. de Trinit. c. 6. eleganter satis. *Contra rationem nemo sobrius, contra Scripturam nemo Christianus, Contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.* 14.

Tandem his affinis est sexta ratio: nam si priuatus spiritus esset regula propriæ fidei, nulla esset hæresis, nullusvè hæreticus, vel saltem nullus posset vt hæreticus ab hominibus iudicari, aut damnari, vel ad aliquam communem fidem tenendam cogi, quæ omnia 15. 6 Ratio.

mnia valde sunt absurda, & contraria nō solum Scripturæ, & Patribus ac rationi, sed etiam dictis, & factis ipsiusmet Regis Angliæ; ergo. Sequela probatur: nam hæreticus non est, nisi qui discrepat à regula fidei; at si priuatus spiritus est regula fidei, nullus est, dicens se credere Christo, & Euangelio, ac Scripturæ, qui discrepet à regula fidei, quia nullus est, qui discrepet à suo iudicio, & suo priuato spiritu, vt per se manifestum est. Et hinc etiam apertè sequitur, nullam esse propriam hæresim, quia nulla est regula ipsius doctrinæ secundum se spectatæ, sed in vnoquoque homine habet suam regulam, & non potest cum certitudine constare, quis priuatus spiritus vera regula sit: ergo nulla doctrina secundum se sumpta potest hæretica iudicari saltem ab hominibus. Vnde à fortiori sequitur, nullum hominem posse vt hæreticum damnari, quia & nullus discedit à regula, quam sequi tenetur, vt ostensum est, & de nullius doctrina constare potest esse hæreticam, vt etiam est probatum. Ac tandem à fortiori infertur, neminem cogi posse ad aliam fidem præter eam, quā legendo Scripturas, per suam certam scientiam, suumque priuatum spiritum consequi dixerit. Probatur illatio, quia si illud est fidei fundamentum nemo cogi potest vt ab illo dimoueatur: ergò nec vt aliam fidem sequatur.

16. Fortasse non deerunt hæretici, qui hæc omnia facile concedant. Nam, vt fertur, iam aliqui dixerunt, vnumquemque saluari posse per illam fidem, quam sibi interiùs, aut verè Spiritus Sanctus dictat, aut ipse certo quodammodo existimat, id sibi à Spiritu Sancto dictari. Ex quo principio, & illa, quæ diximus, & alia non minus absurda inferuntur, vt, sine vera fide posse aliquem saluari contra apertas scripturas. Illatio est manifesta, quia ille instinctus, qui putatur esse à Spiritu Sancto, & non est, inducit ad errorem; ergò non est vera fides; ergò si illa existimatio sufficit ad salutem, error etiam sufficit, & vera fides non est necessaria. Vnde vlterius sequitur, extra Ecclesiam esse salutem, quod etiam est contra scripturam, & contra omnes Patres, vt supra dixi, & videri potest Cyprian. lib. de Vnit. Eccles. & Aug. in simili libro ferè per totum, & de Fide, & Symbo. lib. 3. ca. 11. & lib. 4. ca. 10. & Fulgent. de Fide ad Petrum. ca. 37. & 39. & Pacian. epist. 2. ad Sempron. Sequela patet, quia vbi vera fides non est, nec vera Ecclesia esse potest, sicut (teste Paulo) nec Ecclesia potest subsistere sine vnitate fidei; ergò si quis posset saluari sine vera fide, posset etiam extra Ecclesiam habere salutem. Denique qui sic sentiunt, non solum contra scripturam, & Patres, sed etiam contra omnem rectam rationem loquuntur, nam & ab omnibus credentibus auferūt certitudinem fidei, & omnibus schismaticis, & hæreticis liberam licentiam tribuunt, & latissimam viam omnibus dissensionibus sternunt, quæ sunt cōtra rectum ordinem sapientissimæ prouidentiæ Dei. Non enim præcepisset vnitatem, consensionem, & securitatem in certitudine suæ fidei: reliquisset vero Ecclesiam sine via, aut modo conseruandi hanc fidem certam, & eius vnitatem.

17. Non potest ergo negari, quin illa, quæ in hac sexta ratione intulimus, absurdissima sint, quale est, vel nullam esse hæresim, vel nullum hæreticum esse dānabilem: vtrumque enim repugnat Paulo, nam ad Galatas 5. inter opera carnis numerat dissensiones, & sectas, per quas Patres maximè hæreses intelligunt. Et ad Titum 3. *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.* Vnde constat, proprium spiritum non solum non excusare ab hęresi, sed potius esse propriam radicem eius; quid enim est proprius spiritus, aut illa certa scientia vniuscuiusque, nisi proprium iudicium? Vnde rectè Tertullian. lib. de Præscriptionibus hæret. cap. 6. *Ideò* (inquit) *sibi, dixit Paulus, damnatum hæreticum, quia & in quo damnatur, sibi elegit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus authores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo doctrinam fideliter rationibus adsignauerunt. Itaq; etiam si Angelus de cœlis aliter euangelizaret, anathema diceretur a nobis.* Et in cap. 7. addit, doctrinas hoc proprio iudicio inductas *esse doctrinas hominum, & dæmoniorum prurientibus auribus natas de ingenio sapientiæ sæculi.* Et eodem modo August. epist. 85. alias 222. & lib. 2. de Nuptiis. cap. 31. & alij Patres communiter dicunt omnes hæreses, vel inde nasci, vel in eo fundari, quod earum authores, vel ex proprio effectu scripturas detorquent ad suos sensus, vel ex proprio iudicio, & superbia in illis exponendis errant; ergo spiritus priuatus non potest excludere hæresim: imò quatenus est proprius, est ad illam aptissimus, quia hæresis propria electione, & iudicio inducitur. Et consequenter neque est aptus ad fundandam fidem, maximè, quia cum sit spiritus dationis nullum habet indicium Spiritus Sancti, qui super humiles requiescit.

Denique ipsum etiam Regem Angliæ, dum tale 18.
ponit fundamentum fidei, quæ damnationi hæresis, & hæreticorum repugnet, secum pugnare constat. Tum quia ipse in Præfatione pag. 43. damnat omnes hæreticos, quos antiqui Patres damnarunt, & ideò ibidem maximè contēdit, se ab hæreticorum numero eximere, & ab hac nota purgare. Et pag. 55. fatetur se in Puritanorum Anarchia expugnanda laborasse, & (vt publica est fama) subditos suos ad Caluinianum variis modis compellit. Hæc igitur cum illius fundamento de certa scientia, proprio iudicio & spiritu comparata plane repugnat. Nam si ipse censet, hoc esse fidei suæ firmum fundamentum, & omnes Principes Christianos exhortatur, vt similes sibi sint, cur non eandem fidei libertatem suis subditis concedit? Numquid in hoc melioris conditionis est Rex temporalis, quàm subditi? Oportet sanè, vt Spiritus Sancti assistentiam infallibilem, quam Summo Pontifici negat, sibi adesse, vel promissam esse ostendat. Vel si in hoc non habet maius quam cæteri priuilegium, quo iure potest alios cogere ad suam fidem sectandum, vel alios magis iudicare hæreticos, quam se ipsum, cum nullum maius indicium Spirit⁹ Sancti ipse ostendat, quam alij? Vnde obiter etiam aduerto, incassum laborare eundem Regem cum in sua Præfatione Pag. 157. Sectarios omnes, seu Protestantes exhortatur, vt inter se veræ fidei vnitatem conseruent, & communionem spiritus in vinculo pacis retineant. Nam fundamento fidei, quod sibi, & omnibus proponit, talis vnitas, & concordia planè repugnat, vt ostensum est, & ipsa rerum experientia satis declarauit. Vnde optimè Tertullianus de Præscript. cap. 42. *Mentior, si non etiam à regulis suis variant inter se, dum vnusquisque proinde suo arbitrio modulatur, quæ accipit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille, qui tradidit. Agnoscit naturam suam, & originis suæ morem profectus rei. Idem licuit Valentinianis, quod Valentino, idem Martionistis quod Martioni, de arbitrio suo fidem innouare. Deniq; penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum authoribus suis dissentientes deprehenduntur. Pleriq; nec Ecclesias habent sine matre, sine sede, orba fide, extorres quasi sibi, lare vagantur.*

Rex Angliæ dū prædictū astruit fidei fundamētū, secū pugnat.

Regis ad Sectarios de vnitate fidei exhortatio repugnantiam inuoluit.

Superest testimoniis quibusdam satisfacere, quæ 19.
ad errorem suum de oppugnato fidei fundamento retorquent Protestantes: ex quibus, quædam, quę videntur esse præcipua in superioribus obiter expediuimus. Addunt verò alia, in quibus præcipimur Scripturas scrutari Ioan. 5. Sicut faciebant Thessalonicenses Actor. 17. Adduntque Scripturas, præsertim in rebus fidei, & morum ad salutem necessariis, claras esse, & ab omnibus intelligi posse, vt sumitur ex Augustino libro secundo de Doctrina Christiana cap. 9. dicente,

Obiectiones oppositæ sententiæ.

dicente, *In his, quæ aperte in Scriptura posita sunt, inculcari illa omnia, quæ continent fidem, moresque viuendi.* Idem sensit Chrysostomus, Homilia tertia, in 2. ad Thessalonicenses circa finem dicens, *Omnia sunt dilucida, & recta, quæ sunt in Diuinis Scripturis, manifesta sunt quæcumq; sunt necessaria.* Et similia habet Homilia 13. in cap. 2. ad Corinth. in fine, & Homilia 33. in Acta versus finem, & Homilia 3. de Lazaro, & diuite. Indicat etiam Ambros. Psal. 118. Octonario. 14. circa illa verba, *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Hinc ergo concludunt cum Scriptura clara sit, non esse necessariam aliam regulam, sed solum vt ipsa attente legatur, & intelligatur. Præsertim, quia facieti, quod in se est, & petenti, dabitur intelligentia, & sapientia, Iacobi primo, & qui voluerit voluntatem Dei facere, cognoscet doctrinam Christi, vt ipse promittit Ioan. 7. Deniq; addunt, quod Christus de se dixit Ioan. 5. *Ego ab homine testimonium non accipio, &c.*

20. Veruntamen hæc inania prorsus, & futilia sunt, quia si circunstantiæ singulorum locorum attendantur, in occasionibus longè diuersis, & alia mente, ac intentione dicta sunt. Primùm enim quis abnuit scrutandas, & euoluendas esse Scripturas? vel vbi maiori cum diligentia, & fructu fit, quàm in Ecclesia Catholica, & Romana? Hoc ergo studium necessarium est, modus autem, & delectus, ac prudentia postulatur. Deinde nemo etiam refugit, posse Ecclesiæ Doctores, & Sapientes aliquid de propria industria, & ingenio ad Scripturarum intelligentiam inuestigandam excogitare: easque per humanam sapiētiam interpretari. Hoc enim fecerunt Patres omnes, non ex speciali priuilegio, sed ex ordinaria lege maximè consentanea ipsismet Scripturis, & naturali hominis conditioni, & ita hoc etiam nunc Doctores catholici obseruant.

21. *Duplex scripturæ interpretatio alia authētica alia doctrinalis.* Oportet autem duplicem Scripturæ interpretationem distinguere, vnam vocare possumus authenticam, alteram communem, seu priuatam. Quam distinctionem videntur aduersarij dissimulare, aut ignorare, cùm tamen similis frequentissima sit inter iurisperitos in suarum legum interpretatione. Nam quædam est authentica, id est, habens vim legis, de qua ipsamet iura dicunt, eius esse interpretari legem, cuius est condere; alia est doctrinalis tantum, quæ licet illam authoritatem non habeat, tamen ad humanum regimen suam habet vtilitatem. Ad hunc ergo modum necessaria est aliqua interpretatio authentica Scripturæ Sacræ: & non minus in iis, quæ ad fidem, & mores pertinent, quàm in aliis, imò eò magis, quò in illis certus, & indubitatus sensus magis necessarius est. Nec refert, quod illa soleant esse clariora, quia semper possunt habere ambiguitates, ex varietate significationum, aut sensuum, & præcipuè, quia omnia solent peruertere hæretici, teste Augustino lib. 2. de Nuptiis cap. 31. vbi sic ait, *Non est mirum, si Pelagiani dicta nostra in sensus, quos volunt detorquere conantur, quando & de Scripturis sanctis, non vbi aliquid obscurè dictum est, sed vbi clara, & aperta sunt testimonia, id facere consueuerunt, more quidem hæreticorum etiam cæterorum.* Ob has ergo causas necessaria est authentica interpretatio. Præter hāc verò necessaria etiam est doctrinalis ad Ecclesiæ ædificationem, & vtilitatem, & ad resistendum hæreticis, quia *omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo DEI ad omne bonum instittutus*, vt dicit Paulus 2. ad Tim. 3.

22. *Interpretatio authentica non potest ab spiritu priuato prodire.* Prior ergo interpretatio non potest fieri priuato spiritu, & de hac procedunt omnia, quæ diximus: nam hæc est, quæ ad fidei fundamentum pertinet, & ideo solum ab illo fieri potest, cui clauem scientiæ specialiter Christus promisit, & tunc non ab homine, sed à Deo per hominem testimonium accipitur. Ipse enim Christus, & assistentiam suam, & Spiritus Sancti magisterium Ecclesiæ suæ promisit. Posterior autem scripturæ interpretatio, cum per se non habeat infallibilem authoritatem humana esse potest, & priuata authoritate fieri, dummodo non temerè, & ad libitum fiat, sed ita vt neq; aliis Scripturæ locis, neq; Ecclesiæ definitionibus, neq; communi sensui Patrum repugnet. Neq; tamen huiusmodi etiam interpretatio omnibus permittenda est, sed Doctoribus Ecclesiæ ad hoc munus vocatis: aliis verò, quamuis lectio Scripturæ interdum possit esse vtilis, pro legentis capacitate, non tamen ad eam interpretandam, sed ad illam simpliciter intelligendam, prout communiter in Ecclesia exponitur. Neq; etiam legenda est ad fidem examinandam propria scientia, sed potius ex fide legenda est ad alias vtilitates, & fructus ex illa hauriendos, & in hoc sensu loquuntur Patres in locis allegatis, & videri etiam potest Basilius in serm. de Vera, & pia fide, & in Regulis breuiorib. interrogat. 95. vbi optimè quamuis breuiter hoc docuit.

CAPVT XII.

Ex nomine (Catholica) Anglicanam sectam fidem Catholicam non esse ostenditur.

QVoniam hæc appellatio *Catholica*, semper distinxit, & Ecclesiam CHRISTI à synagogis Satanæ, & veram fidem ab hæresi, vt sufficienter probant symbola fidei, & perpetua Patrum traditio (ex quibus nonnullos retulimus, & plures in hoc capite referemus) & ideo Rex Angliæ notam hæretici vitare cupiens, vt in sua Præfatione ostēdit, titulum defensoris catholicæ fidei assumit, quo catholicam fidem credere, & tenere profitetur. Cum autem cōpertum sit, ipsum esse defensorem, ac propugnatorem particularis sectæ Anglicanæ, si ostenderimus, illam non esse catholicam fidem, conuincemus etiā, illum non esse defensorem catholicæ fidei, & tunc fore talem, quando piè, ac syncere cognita veritate ad Ecclesiæ Romanæ gremium (quod faxit Deus) & obedientiam redierit. Quamuis autem ex hactenus dictis satis inclaruerit sectam illam, quæ firmum fidei fundamētum non obtinet, nequaquam posse veram Ecclesiam esse, aut catholicam fidem profiteri: nihilominus vt euidentius id constet operæ pretium visum est per antiquissimam traditionē Ecclesiæ ex ipsa appellatione *Catholicæ fidei* aperte deducta idem ostendere. In hoc autem attributo duo spectari possunt, scilicet, & nomen ipsum, seu cognominatio ab illo sumpta, & res, seu proprietas significata per nomen, ex quibus diuersa argumenta solent Patres sumere ad veram fidem, vel Ecclesiam cognoscendam, & ideo prius de nomine, posteà de ratione nominis dicemus.

Supponimus autem in primis hoc nomen *Catholicæ*, tam Ecclesiæ, quàm fidei attribui solere: nam in symbolis Apostolico, & Niceno confitemur vnam Ecclesiam Catholicam, & in symbolo Athanasij de collectione ipsa articulorum fidei dicitur, *Hæc est fides catholica, quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.* Cui autem illarum, scilicet, Ecclesiæ, an fidei prius fuerit hoc nomen impositum incompertum mihi fateor: potuit enim Ecclesia vocari Catholica, quia fidem catholicam profitetur, & è contrario fides potest dici catholica, quia ab Ecclesia catholica retinetur, & traditur, vel certè vtriq; per se spectatæ potuit hoc nomen attribui, quia ratio eius, seu omnis proprietas, quæ per illud indicatur tam in vera Ecclesia, quam in vera fide per se inuenitur, vt in sequenti c. declarabimus. Vnum autem certum est, scilicet, illa duo ita esse coniuncta, vt separari nequeant, quia nec fides catholica esse potest extra veram Ecclesiam, nec catholica Ecclesia sine vera fide, nam vbi 2. *Nomen Catholicæ, fidei & Ecclesia adaptatur.*

vbi Ecclesia Catholica fuerit, erit etiam catholica fides, & è contrario, & ideò semper de illis indifferenter loquemur.

3. Secundò statuendum est, hoc nomen antiquissimum esse, quamuis non defuerint hæretici etiam antiqui, qui contra illud obmurmurare ausi fuerint, vt de Symproniano Nouatiano refert Pacianus contra Parmen. epist. 1. & 2. Et fortasse non desint aliqui ex huius tempestatis nouatoribus qui illud respuant, eo quod in libris Canonicis non inueniatur scriptum. Veruntamen quantum ex verbis Regis Angliæ coniicio, Anglicana secta illud non detrectat, imò tanquam nomen veræ fidei, religionis, & Ecclesiæ Catholicismi nomen affectat, sibique cupit attribuere, vt in ipso titulo Defensoris catholicæ fidei Rex ipse satis ostendit. Præter quam quod hæc vox in allegatis symbolis approbata inuenitur, ita vt sub illa denominatione iubeamur, vnam Ecclesiam, & fidem Catholicam recognoscere, ac confiteri; ergo Rex Angliæ, qui dicta symbola admittere profitetur, negare non potest nomen illud, vel rem per illud significatam. Denique ipsa veneranda antiquitas, & Patrum omnium ętatum consensio ostendit, nomen hoc non sine diuino numine in Ecclesia introductum esse. *Certè* (inquit Pacianus dicta Epistol. 1.) *Non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit; catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum, nec hæreticos sonat authores. Multa nos Spiritus Sanctus edocuit, quem Paracletum Apostolus, & magistrum Deus misit è Cœlis. Multa ratio, sicut dicit Paulus, & honestas, & (vt ait) ipsa natura. Quid? parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus currit authoritas?* Et infra. *Age, si illi vsurpando nomini huic authores idonei non fuerint, nos idonei erimus negando? & nostram potius authoritatem Patres sequentur, & emendanda Sanctorum cedet antiquitas, & iam putrescentia vitiis tempora canos Apostolicæ antiquitatis eradet?* Quæ grauissimus hic pater ante mille, & trecentos annos scripsit, tunc testat⁹, fuisse antiquissimum hoc nomen, & merito: nam ex Symbolo Apostolorum constat, ab ipsis fuisse approbatum, in eo enim profitemur *Sanctam, & Catholicam Ecclesiam;* Quæ verba non sunt minus antiqua in illo Symbolo, quam cætera, & ita leguntur & explicantur ab omnibus antiquis, Cyrillo, Ruffino, & Augustino. Ergò ab A stolorum tempore cum ipso symbolo nomen eti Catholicæ semper Ecclesia conseruauit. Vnc . etiam Pacianus illud nomen admiratur, *Quia tanto tempore non ceciderat?* Ergò multo maiori admiratione dignum est, quod vsque ad nostra tempora conseruatum fuerit, & eidem Ecclesiæ, ac fidei attributum. Igitur euidentius nunc ostenditur, nomen hoc neque datum, neque conseruatum esse sine speciali Dei prouidentia, semperque verè indicasse, & indicare id, quod significat, & propter quod impositum est.

Catholicæ nomen Anglia affectat.

4. Tertio igitur supponendum est, hoc nomen attributum esse Ecclesiæ, & fidei Christi ad distinguendam illam ab hæreticorum doctrinis, & conuenticulis. Testis est idem Pacianus in eadem Epistol. 1. sic dicens, *Cum post Apostolos hæreses extitissent, diuersisque nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes, & scindere niterentur, nonne cognomen suum plebs Apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret vnitatem, ne intemeratam Dei Virginem error aliquorum per membra laceraret, nonne appellatione propria decuit caput principale signari?* Quam necessitatem adhibito exemplo declarat, dicēs, *Si fortè ingressus populosam vrbem Marcionitas, Nouatianos, & cæteros eiusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur?* Vnde postea concludit, *Christianus mihi nomen est, catholicus verò cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, inde significor.* Eandem causam, & necessitatem huius nominis statuit, & pro more, acutè satis explicauit Augustinus lib. contra Epistol. Fundamenti capit. 4. vbi inter vincula, quæ ipsum in Ecclesia tenuerunt, enumerat, *Ipsum Catholicæ nomen, quod nō sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici catholici dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conuenatur, nullus hæreticorum, vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.* Idem docuit lib. de vera relig. c. 7. cuius verba posteà referam.

Hoc nomen indutum est Ecclesiæ, vt ab hæreticis conuenticulis discriminaretur.

Eandem rationem huius vocis nobis tradidit Cyrillus Hierosolymitan. Catechesi. 18. Nam quia nomen Ecclesiæ absolutè dictum, & antiquam Synagogam, & quamlibet congregationem; & malignantium etiam, id est, hæreticorum Ecclesiam significare potest; *Propterea* (inquit) *nunc confirmans fides tradidit, vt dicas, & in vnam Sanctam Catholicam Ecclesiam; vt illorum quidem fœda conuenticula fugias, perseueres autem in Catholica Ecclesia, in qua renatus es.* Vbi confirmantem fidem appellat Symbolum, quod exponit. Et statim monet, non esse quærendum vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Catholica Ecclesia. *Hoc enim* (ait) *proprium nomen est Sanctæ huius, & matris omnium nostrum, quæ est sponsa Domini nostri IESV CHRISTI vnigeniti filij Dei.* Eandemque rationem subinnuit Hilarius canon. 10. in Mat. nam explicando verba illa Christi, *In quancumque ciuitatem intraueritis, interrogate, quis in ea dignus sit, & ibi manete, &c.* Per dignam domum Ecclesiam interpretatur, quæ *Catholica*, inquit, *dicetur.* Quia multi Iudæorum erant futuri, qui licet Christo crederent, tamē in legis operibus morarentur: alij, qui per simulationem ex lege ad Euangelium transirent: multi verò, qui in hæresim traducerentur, & penes se esse veritatem catholicam mentirentur, *Ideò* (inquit) *admonuit dignum; cum quo habitandum sit, esse quærendum, id est, Ecclesia, quæ Catholica dicetur, caute, & diligenter vtendum.* Atque hinc vsus etiam Ecclesiæ; & omnium Patrum obtinuit, vt veri fideles ab hæreticis per hoc Catholicorum nomen distinguantur, vt passim in Patribus legimus; & vsu comprobatum videmus, & experti sumus non solum inter Catholicos; sed etiam inter ipsos hæreticos, vt ex dicendis amplius inclarescet. 5.

Quartò ex his inferimus, & tanquam certum statuimus, illam esse veram Ecclesiam, & in ea esse veram, & catholicam fidem, quæ iure, ac merito, id est, secundum primęuam huius nominis impositionem Catholica nominatur. Hoc manifeste sequitur ex dictis, quia ostensum est, hoc nomen ab Apostolis impositum fuisse ad denotandam illam Christi Ecclesiam, quæ per eos fundata fuerat: ergo in fide pro explorato habetur illo nomine tunc significatam fuisse veram Ecclesiam, ac subinde Ecclesiam per Apostolos fundatam habuisse eas proprietates, quæ in vera Ecclesia requiruntur, & illo nomine indicantur, vt ex infra proferendis clarius elucescet. Constat enim Apostolos veram Ecclesiam, & proprietates eius non ignorasse, & habuisse authoritatem imponendi illi nomen, veritati, & vsui eius accommodatum. Et hinc vlterius fit, illam Ecclesiam ab Apostolis conditam, quatenus per veram successionem semper durauit (vt suprà vidimus) semper etiam meruisse nomen Catholicæ; neque illud vnquam amisisse. Probatur primò, quia semper est vna; & eadem, non similitudine tantummodo speciei; sed etiam identitate (vt cum philosophis loquar) numerica morali, propter continuam successionem legitimam; ergo veritas, & proprietas significata per illud nomen semper illi conuenit, ergo & nomen ipsum. Secundo, quia semper hæc Ecclesia professa est fidem illius symboli; in quo ipsa catholica nominatur, cum tamen in sua fide errare non possit, vt suprà iam satis liquido manet commōstratum. Tertiò; quia non amisit illud nomen per demutationem rei; id est, quia amiserit proprietatem significatam per illam vocem: nam si illam amisisset, non esset eadem Ecclesia vt supponitur, nec etiam amisit illud per ablationem, seu mutationem solius nominis, 6.

Colligitur esse veram ecclesiam, quæ vera hoc nomē meretur.

quia Ecclesia ipsa se illo nomine non priuauit, aut nominis significationem mutauit, vt ex vsu, & ex fide Symboli satis constat. Neq; extra illam est in terra potestas, quæ potuerit eam tali nomine priuare, neque iure, quia non habet superiorem, neque facto, quia neque in hoc portæ inferi contra eam prævalere potuerunt, vt latius infra comprobabimus.

7. Vnde tandem concluditur, illam Ecclesiam, cui iure, ac merito nomē hoc tribuitur, esse veram Christi Ecclesiam, & fidem Catholicam in se conseruare, & consequenter nullam congregationem etiam sub Christi nomine, & confessione coactam, quæ à priori Ecclesia diuisa, & segregata sit, vllo modo posse hoc nomen sibi merito vendicare. Vtraque pars nota est ex dictis. Prior quidem, quia talis Ecclesia est eadem numero cum illa, quæ à principio, & semper illud nomen habuit: posterior vero contraria ratione, quia Ecclesia vera est tantum vna, & hoc nomen vni tantum, & veræ Ecclesiæ contributum est. Omnis ergo Ecclesia, quæ non est illa vna, & vera Ecclesia, vel pars eius, Catholica dici non potest. Idem confirmatur clarè ex causa impositionis talis nominis. Inuentum est enim ad discernendum perpetuo veram Ecclesiam à falsis, & ideo non est positum tanquam nomen commune, sed tanquam proprium, & singulare ad significandum hoc indiuiduum corpus mysticum tales sortitum proprietates; ergo hoc vbicunq; & quandocumq; fuerit, rectè illo nomine appellabitur, secus verò est de quocumq; alio ficto corpore ab hoc diuiso.

8. *Quid sit Ecclesiam Catholicismi nomen mereri.* Vnde etiam obiter constat, quid sit mereri tale nomen, & quasi iure suo illud sibi vendicare, innotescit: nihil enim aliud est, quam habere veram, & indubitatam successionem ab illa Ecclesia primitiua, cui primo hoc nomen exhibitum est: nam cum per illam successionem omnia bona, & iura (vt sic dicam) antiqua Ecclesię vendicentur, itidem cum illis etiam proprium nomē comitari necessarium ducitur. Potestq; exemplo rerum humanarum declarari, ita enim nomen vniuscuiusque familiæ, quo eius nobilitas, & antiquitas indicatur, non aliter ex vi primæ impositionis ad aliquem transit, nisi ex vi originis, & successionis: & tunc ostenditur quis merito, & quasi iure suo nomen illud vendicare, quando directam, & legitimam successionem à tali radice demonstrat. Ita ergo de Ecclesia quoad appellationem catholicam: multoq; altiori modo, & maiori certitudine existimandum est. Excellentiori quidem modo, quia successio Ecclesiæ licet sit per multiplicationem diuersarum personarum naturalium (vt sic dicam) nihilominus est per conseruationem eiusdem numero corporis mystici, cuius omnes personæ, sibi inuicem succedentes sunt membra. Et inde etiam sequitur maior certitudo, quia illud nomen non est per se primo impositum singulis membris, aut personis, sed toti corpori, quod cum sit semper idem, tenacius, & firmius nomen suæ dignitatis retinet, perpetuoq; conseruat. Maximè tandem sumitur hæc certitudo ex continua professione fidei, qua ipsamet Ecclesia semper cōfitetur, se esse catholicam. Nam cum huic fidei falsum subesse non possit, certissimum omnino fit, veram Christi Ecclesiam iure sibi hoc nomen vendicare, quod nullus vel hæreticus, si symbolis Apostolico, & Nicæno fidem præbeat, negare potest, saltem generatim de vera Ecclesia Christi, prout hactenus loquuti sumus.

9. *Infertur nomen Catholicæ, Ecclesiæ Romanæ deberi.* Quintò denique addimus, Ecclesiam, quæ nunc Pontifici Romano obtemperat (quam, vt distinctè loquamur, nunc Romanam appellabimus) iure, ac merito Catholicæ nomen sibi vendicare, eademque ratione fidem eius catholicam esse censendam, & appellandam. Hæc assertio sequitur euidenter ex proximè dictis, iis adiunctis, quæ in cap. 4. tractata sunt. Ibi verò aduertimus, nomen Ecclesiæ Romanæ interdum accipi pro vniuersali Ecclesia, quæ Pontifici Romano tanquam vniuersali Christi Vicario obedit; interdum autem pro particulari diœcesi, quæ eidem Pontifici etiam vt particulari, & proximo Episcopo subest. In præsenti quidem priori modo loquimur de Ecclesia Romana, quia nomen catholicę, Ecclesiæ vniuersali, primario est impositum. Quanquam etiam particulares Ecclesiæ soleant Catholicæ vocari, vt constat ex modo loquendi Augustini Paciani, & Cyrilli suprà, & ex communi vsu, sicut & quilibet fidelis vocatur Catholicus, vel à professione fidei Catholicæ, vel quia est pars Catholicæ Ecclesiæ; ergo multò magis quælibet Ecclesia particularis vtramq; rationem habens, poterit Catholica vocari, sic etiam particularis Ecclesia Romana maximè Catholica est, quod à fortiori constabit, si de vniuersali illud comprobetur. *Vide VValden lib. 2. Doctrinal. fid. cap 15.*

10. *Probatur assertio primò.* Primò ergo probari potest assertio eodem modo, quo antiqui Patres, suprà allegati probabant, Ecclesiam, quæ suo tempore erat, esse Catholicam, quia erat illa, quam Apostoli fundauerant, cuique hoc nomen imposuerant: & ex eisdem, & aliis constat, loqui etiam de illa Ecclesia, quam nunc Romanam vocamus, quia loquebantur de Ecclesia vnita Pontifici Romano tanquam capiti, & Christi Vicario, vt patet ex Augustino, qui hac ratione successionem Pontificum Romanorum simul cum nomine Catholicæ in signis veræ Ecclesiæ coniungit, & ex Cyrillo, qui ait, *Sanctam Ecclesiam Christianam esse, de qua Saluator dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Pacianus demum licet non ita dilucide hoc declaret, authoritate tamen Cypriani vtitur ad suam sententiam de Ecclesia Catholica stabiliendam: Cyprianus autem ipse sanè epist. 5. ad Cornelium, Ecclesiam Romanam vocat Ecclesiæ Catholicæ radicem, & matricem; vterq; ergo intellexit per Catholicam Ecclesiam illam, quæ sub Romano Pontifice militat, pluraq; alia ex eodem Cypriano, Irenæo, Hieronymo, & Ambrosio suprà c. 3. & 4. retulimus, & alia legi possunt in August. epist. 165. & passim in libris contra Donatistas: & Optat. lib. 2. contra Parmenianum, vbi ex vnione cum cathedra Petri monstrari dicit, aliquam Ecclesiam esse catholicam. Deniq; Tertull. in Præscriptionib. cap. 30. *Catholicam doctrinam esse dicit in Ecclesia Romanensi*, quod perinde est, ac si diceret, illam esse catholicam. Ostensum autem à nobis in superioribus est, Ecclesiam Romanam eandem esse nunc, quæ priscis temporibus fuit; ergò ad illam solam iure pertinet Catholicæ nomen.

11. *Secundò probatur eadem assertio.* Et prætereà nunc etiam locum habet probatio, quam iidem Patres ex totius orbis consensione desumere solent. Nam sicut tempore v. g. Augustini, ita etiam nunc, & omnibus interpositis annis omnes homines tam fideles quàm infideles vtentes voce *Ecclesiæ Catholicæ*, & simpliciter loquentes, & sine speciali affectione, vel malitia, per illam vocem intelligunt, & significant illam Ecclesiam, quæ cum Pontifice Romano communicat; ergò signum est, illam solam esse, cui ex proprio iure hoc nomen debetur. Ita argumentatur August. lib. de Vera religi. c. 7. dicens, *Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum à suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint enim, nolint ve ipsi quoq; hæretici, & schismatum alumni quādo non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quàm catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi eā hoc nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nūcupatur.* Idemq; probat quod Cyrillus ait, vbi est diuersitas sectarum cum vera Ecclesia in eodem loco mysterum ne quis decipiatur inquirendo, oportere, vt interroget, non pro Ecclesia tantum, sed pro Catholicæ: nam illo nomine omnes intelligunt illam, quæ antiquam fidem retinet. Ad hoc eodem modo durare vsque ad præsentia tempora, euidenti experimento constat,

conſtat, vt ſuperius annotaui: vbique enim qui ſe profeſſorem Romanæ fidei oſtendere vult, Catholicum ſe nominat, & ita etiam ipſi hæretici, quando ſyncerè, & communi modo loquuntur, eoſdem fideles glorioſo Catholicorum titulo deſignare, & inſignire ſolent: ergo.

12. Atque hoc nobis Regia authoritate confirmauit Rex Angliæ: nam in ſua Apologia, quaſi conſuetudine ductus, & contradictionem in dictis ſuis non aduertens, illos, quos acerrimè perſequitur; & impugnat, catholicos ſæpe ſæpius appellat, cum eos defendere teneretur, ſi vero, & non ficto titulo ſe defenſorem Catholicæ fidei appellaret. Occurritq; ex eodem titulo argumentum aliud (quod ad hominem vocant) quo idem Rex conuinci poteſt, Eccleſiam Romanam ab ipſo vt catholicam admittendam eſſe: nam ipſe quaſi iure hæreditario gaudere vult titulo defenſoris fidei catholicæ, qui à Leone X. Pontifice maximo, Henrico VIII. prædeceſſori ſuo conceſſus eſt; ergo tacitè admittit, & approbat, & conceſsionem, & titulum in eo ſenſu, in quo à Pontifice datus eſt; ergo velit, nolit, confitetur, Romanam Eccleſiã, eiuſque fidem tempore Leonis X. & quando Henricus VIII. contra Lutherum libro ſcripto de Sacramentis illam defendit, vero, ac legitimo iure catholicam dictam eſſe, & præter illam nullam aliam potuiſſe catholicam iure nominari; niſi quatenus cum illa coniuncta eſſet; quia catholica Eccleſia integra (vt ſic dicam) non poteſt eſſe, niſi vna. At verò non deſiit eſſe catholica Eccleſia Romana eo, quod Rex Henricus ab illa ſe ſeparauerit, ſed potius ipſe deſiit eſſe Catholicus: hæretici enim vel ſchiſmatici ab Eccleſia exeuntes, ſe ipſos diuidunt, ac demutant, in Eccleſia autem nullam aliam mutationem faciũt, præter quandam diminutionem, ſeu membri diuiſionẽ; ergo ſemper hæc Eccleſia iure nomen catholicæ retinet, nulla enim in fide mutatio in illa facta eſt; imò nec fieri poſſe, ſuprà oſtenſum eſt.

Tandem ex verbis Iacobi Regis aſſertio propoſita cõfirmatur.

13. Sextò, & vltimò ex his omnibus concludo quod propoſitum eſt, nempe, Anglicanam ſectam, ſeu congregationem, aut qualemcunque Eccleſiam, quæ ſectam illam profitetur, catholicam iure non poſſe nũcupari, ac proinde neque eſſe. Probatur primò, quia hoc nomen non debetur, neque poteſt iure tribui, niſi vni Eccleſiæ, & quæ vera Chriſti Eccleſia ſit; ita enim in ſymbolo confitemur omnes, veram, & ſanctam Eccleſiam vnam, & Catholicam eſſe; ſed oſtenſum eſt, Eccleſiam Romanam eſſe catholicam: ergò Anglicana catholica non eſt. Probatur conſequentia, quia Eccleſia Anglicana neq; eſt Romana, neque illi eſt vnita, ſed ab illa omnino diuiſa, tùm in fide, & dogmatibus, tùm etiam in obedientia; & vinculo charitatis.

Concluditur non poſſe ſecta Anglicana adaptari.

Prima ratio.

14. Secundò idem facilè oſtendi poteſt ex defectu ſucceſsionis, & originis ab illa Eccleſia primitiua, quæ primum catholica dicta eſt. Hanc enim ſucceſsionem nunc non habet Eccleſia Anglicana; ergo neque nomen catholicæ iure (vt aiunt) hæreditario potuit adipiſci. Conſequentia eſt euidens ex dictis. Antecedens autem latè probatum eſt in toto diſcurſu capitis primi, & ſecundi; & iterum neceſſario occurret in capite ſequenti, & breuiter declaratur. Quia ſecta Anglicana quoad id; quod illi maximè proprium eſt, & quaſi differentia diſtinguens illam non ſolum ab Eccleſia Catholica, ſed etiam ab omni Eccleſia malignantium; videlicet, quoad recognitionem temporalis Regis in ratione ſupremi capitis in Eccleſiaſticis, & ſpiritualibus; incepit ab Henrico VIII. ante ſeptuaginta, & quatuor, vel quinque annos; & nulla illius mentio prius facta eſt in mundo: neque illud genus reipublicæ, aut capitis ſpiritualis originem ducit ab Eccleſia primitiua, quia nullum in Scriptura, vel in prædicatione Apoſtolorum fundamentum habet, vt libro tertio latè oſtendemus; ergo quoad hanc partẽ caret dicta ſucceſsionẽ. Quoad alteram verò, quæ in ea ſpectari poteſt de alijs dogmatibus, in quibus ab Eccleſia Romana diſſidet, initium habuit à Caluino, & ex parte etiam à Luthero, qui profectò in doctrina ſucceſsionem ex Apoſtolis, ſeu Catholica Eccleſia non habent: nam ſi ex illa eſſent, permanſiſſent in illa, at ex illa exierunt, quia nouos errores doctrinæ Apoſtolicæ contrarios excogitarunt, vt ab aliis catholicis authoribus ſæpius eſt probatum; & eſt luce meridiana clarius; ergò etiam quoad hanc partem Anglicana ſecta caret ſucceſsione. Quando etiam in lib. 2. expendendo confeſſionem fidei Regis Angliæ fiet euidentius: ergò nullũ verum, vel apparentem titulum habet illa ſecta, quo poſsit catholica nuncupari.

Secũda ratio.

15. Tertiò vti poſſumus argumento, ſeu ſigno, quo vtuntur Antiquiſsimi Patres ad cognoſcendum congregationem, vel ſectam non catholicam, & illam à catholica diſtinguendam. Quotieſcunque enim ſecta aliqua proprium nomen habet à magiſtro, vel præceptore talis doctrinæ; & ſectatores eius ab eodem præceptore nomen accipiunt, ſignum eſt; nec doctrinam, nec perſonas, nec earum congregationem eſſe catholicam. Quod ſignum explicat latè Athanaſius Orat. 2. contra Arianos circa principium dicens: *Nunquam populus Chriſtianus ab Epiſcopis ſuis, ſed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit, nec ab Apoſtolis, neque à præceptoribus, miniſtriſque Euangelij, &c. Illi verò; qui aliundè originem fidei ſuæ deducunt, merito authorum ſuorum cognomenta præſeferunt.* Et deinde id oſtendit, diſcurrendo per omnes hæreticos vſque ad Arianos; dicens, *Beato Alexandro Arium eijciente, ij qui Alexandro adhæſerunt; remanſerunt Chriſtiani: qui vna cum Ario receſſerunt, nomen Saluatoris noſtri Alexandro cum ſuis relinquentes; Ariani deinceps appellati ſunt.* Additq; deinceps, etiam poſt mortem Arij idem ſeruatum eſſe, & inter alia ait, *Omnes, qui eiuſdem cum Ario ſententiæ fuerunt; ex eo notas ſuas, inſigniaque habentes, Ariani nuncupantur, quod re vera eximium, & magnum argumentum eſt. Nam qui ex gentibus ad Eccleſiam veniunt, non catechizantium; ſeu fidei rudimenta tradentium nomina, ſed Saluatoris in ſe transferunt, & pro gentilibus Chriſtiani incipiunt appellari. Qui verò, & ex eodem genere ad iſtos abeunt, aut ab Eccleſia ad hæreſim tranſitum faciunt, nomen CHRISTI derelinquunt, & Arianorum vocabulo induuntur, quaſi qui non amplius fidem Chriſti retineant, ſed Arianæ inſaniæ gregales habentur.* Quod latè proſequitur, inde concludens, tales ſic nominatos non ſolum de numero Eccleſiæ Catholicæ nõ eſſe, verum etiam nec Chriſtianos, quia fidem Apoſtolicam iam deſeruiſſent.

3. Ratio. Secta, q̃ proprium nomẽ à magiſtro ſuo ſortitur, catholica non eſt.

16. Deinde Chryſoſtomus homil. 33. in Acta circa finem, vbi proponit quæſtionem, ſi gentilis valens fieri Chriſtianus, inter eos, qui hoc nomen profitentur, diuiſiones in dogmatibus inueniat, & ideò dubitet, quam partem eligat, & inter alia documenta, quæ ponit ad dignoſcendam veram, & catholicam fidem, ſeu Eccleſiam vnum eſt. *Illi*, id eſt hæretici, *habent quoſdam; à quibus appellentur; prout enim hæreſiarchæ nomen, ita & ſecta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, ſed fides ipſa*, per hoc vltimum verbum ſignificans, à fide Catholica vocatos eſſe fideles catholicos, vel etiam Eccleſiam ipſam catholicam. Et eandem ſic concludit, *Nunquid ſcindimur ab Eccleſia, num hæreſiarchas habemus; num ab hominibus cognomen habemus, nunquid nobis dux quidam eſt, ſicut illi Marcion, illi Manichæus, huic Arrius, quod ſi nos agnominationem cuiuſdam ſortimur, ſed non vt ab hæreſum Principibus, ſed, vt ab his, qui præſunt nobis, & gubernant Eccleſiam. Non habemus Doctores ſuper terram, abſit, vnum habemus in cœlis. Et illi, inquit, eadem prætexerunt. Sed aſſiſtit nomen accuſans illos, &c.*

17. Idem ſignum tradidit Lactanti. lib. 4. de Vera ſapient. cap. vlt. vbi ait, multos excidiſſe à doctrina Dei, credendo falſis prophetis, & veram traditionem relinquendo, ſubiungitque, *Sed illi dæmoniacis frau-*

fraudibus irretiti, quas prospicere, & cauere debuerant, diuinum nomen, & cultum per imprudentiam perdiderunt, cum enim Marcionitæ, Ariani (adde, Lutherani, Caluinistæ) *seu quilibet alij nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso humana, & externa vocabula induerunt: sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet, hic est fons veritatis, & cæt.* Huic quoque doctrinæ consentit D. Hieronymus dialogo contra Luciferianos cap. 9. ali is col. vltim. vbi hanc tradit regulam, *Sicubi aduertis eos, qui dicuntur Christi, non à Domino IESV CHRISTO, sed à quodam alio nuncupari, vtpotè Marcionitas, Valentinianos, &c. scito, non esse Ecclesiam Christi, sed Antichristi synagogam: ex hoc enim ipso, quod posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit.* Sic etiam Optatus lib. 3. contra Parmenian. colum. 4. hoc argumẽto maximè exprobrat Donato dicens, *Cùm ante ipsius superbiam omnes, qui in Christo crediderant, Christiani vocarentur, ausus est populum cum Deo diuidere, vt qui illum sequuti sunt, iam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ.* Quod late prosequitur. Denique idem sumitur ex Augustino dicto lib. contra Epistolam Fundamenti cap. 4. & libro contra Sermonem Arianorum cap. 36. vbi inquit: *Ita se habet catholicæ veritatis antiquitas, vt ei omnes hæretici diuersa nomina imponant, cum ipsi sua singula, sicut ab omnibus appellantur, obtineant.*

Cur vnaquaque hæresis ab inuentore suo nominetur.

18. Causa verò, & ratio huius signi quasi ex natura rei reddi potest, quia omnis hæresis aliquam nouitatem contra antiquam fidem comminiscitur, nouis autem rebus existẽtibus necessaria sunt noua nomina, quibus significentur, & ab aliis discernantur. Hac ergo ratione sicut Philosophorum scholæ ab inuentoribus, seu primis præceptoribus nomen acceperunt, ita etiam sectæ hæreticorum à suis etiam magistris, quibus discriminentur, receperunt nomina. Atq; ita Irenæ. lib. 1. cap. 20. in fine de sectatoribus Simonis dixit, *Habent quoq; & vocabulum, seu nomen à Principe impijssimæ sententiæ Simone dicti Simoniani,* & Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone pagin. 26. generaliter de hæreticis dixit, *Ex nouis prodeunt a virorum appellatione, ex quibus vnaquæq; disciplina, & sententia originem habuit.* Et infrà, *Ac eorum quidem nonnulli Marciani vocantur, alij Valentiniani, alij alio nomine à sententiæ, disciplinæq; principe vnusquisq; nominatur, quemadmodum etiam vnusquisq; eorum, qui sibi philosophandum censent à Parente disciplinæ nomen philosophiæ, cui studet, sibi imponendum censet.* Ita ergo in hæreticis obseruatum est tanquam moraliter necessarium, & ex rei natura consequens. At verò Catholica Ecclesia antiquitatem semper obseruat, nullamq; nouitatem priori fidei cõtrariam admittit, ideoq; nouo nomine non indiget, sed antiquum semper retinet, sicut & religionem à Christo primitus institutam.

Non tantum antiqui hæretici sed etiã noui à suis Hæresiarchis cognominãtur.

19. Hoc autem ipsum, quod antiqui Patres de hæreticis antiquis docuerunt, in nouis etiam obseruatum esse cernimus: nam insurgente Luthero, Sectatores eius ab ipso Lutherani vocati sunt, à Caluino, Caluinistæ, à Zvinglio Zvingliani, & sic de aliis, vt ex communi more loquendi totius orbis Christiani, & omnium scriptorum huius temporis palam euadit. Imò de sectariis Lutheri constat, se ipsos vocasse Lutheranos in confessione Augustana, non longè à principio. Cum ergo secta Anglicana in re non alia sit, quam Caluiniana, non minus idem nomen participat, & eo indicio ostenditur, qualis sit, vtique non Catholica, sed potius à catholica deficiens. Quod si fortasse non ita à plerisque vocitetur, quia suum primarium fundamentum Caluinus non probauit, vocari profectò posset Henriciana, quia cum Rex Henricus fuerit primus author illius erroris, non minus possent sectatores eius ab eo nomen accipere, quam alij hæretici à suis ducibus reportarunt. Fortasse tamen hoc non est vsu receptum, vel quia Henricus, licet illud dogma inuexerit, in reliquis voluit catholicam religionem in suo regno seruari, vt suprà notauimus, vel certè, quia non sua tantum authoritate, sed celebri actu Parlamenti sui institutum est, vt Rex in supremum caput suæ Ecclesiæ susciperetur. Hoc vero non obstat, quin hinc etiam illa secta specialiter Anglicana nuncupetur, quia speciali arbitrio illius regni, seu Parlamenti definitus est, non solum ille articulus, sed etiam modus religionis ex variis nouis erroribus mistus, in illo regno obseruandus: ergo vtcumque res se habeat, semper illa secta nouo nomine indiguit, vt cognosci, & discerni posit, illudque à suo proximo inuentore, vt institutore participat; ergo in illa etiam locum habet dictum indicium, & consequenter ex testimonio omniũ Patrum, qui signum illud dederunt, Catholica non est.

Refert Stapleton lib 1 controu. 4.

Mauritius Canneus supra cap. 9.

CAPVT XIII.

Obiectionibus contra Doctrinam superioris capitis occurritur.

1. Obiectio.

1. Contra discursum superiori capite factum duo possunt Protestantes obiicere. Vnum est, etiam Catholicos solere appellari nouis nominibus, quando controuersiæ de doctrina oriuntur, & ita vel nullum esse indicium, vel ex illo etiam inferendum esse, fideles non esse catholicos. Assumptum patet, quia tempore Arij dissentientes ab illo & defensores Concilij Nicæni Homousiani vocati sunt. Imò eo tempore fideles, Romani vocabantur, vt sumitur ex Victore Vticensi lib. 1. de Persecut. Vandalica circa finem, vbi refert, cum Theodoricus Armogastem fidelem capite truncari iussisset, Iocundum presbyterum cõsuluisse illi, vt potius diuersis afflictionibus interficeret. *Nam si gladio peremeris* (inquit) *incipient Romani martyrem prædicare.* Quam vocem exponens Gregor. Turonensis libro 1. de Gloria Martyrum ca. 25. dicit, *Romanos enim vocant homines nostræ religionis.* Deinde etiam nunc quos nos vocamus Catholicos, Rex in sua Præfatione Pontificios vocat, vulgusq; Papistas appellat, & similiter quam nos vocamus Ecclesiam Catholicam, Rex appellat Romanam Religionem. Altera obiectio est, quia sicut nos Catholicorum nomen nobis vendicamus, ita etiam hæretici contendunt suam religionem esse Catholicam, & consequenter etiam se ipsos catholicos appellant. Quod si nobis non nocent alia nomina ab aliis imposita, ita etiam ipsi dicent, ex aliis nominibus ipsis impositis nullam præsumptionem falsæ sectæ contra illos sumi, sed potius per illa indicari reformatam religionem, vt Rex etiam loquitur, vel purum, & verum Euangelium, vt Puritani, & Euangelici contendunt.

Catholici vocabãtur Homousiani, & nunc Papistæ, & cæt.

2. Obiectio.

2. Solutio ad 1.

2. Ad priorem partem in primis generatim dico cum Augustino libr. contra Sermonem Arianor. cap. 36. ita se se habere Catholicæ veritatis antiquitatem, *vt ei omnes hæretici diuersa nomina imponant, cum ipsi sua singula, sicut ab omnibus appellantur, obtineant.* Quibus verbis differentiam indicat, quod quoties talia nomina imponuntur catholicis, à solis hæreticis imponuntur, & ab aliis non recipiuntur, quia necessaria non sunt respectu aliorum, sed ipsi hæretici illa inueniunt, vel in iniuriam, & infamiam Catholicorum, vel vt se ipsos catholicos venditent. E contrario vero peculiaria nomina sectarum hæreticarum, quasi ex natura rei, vt dixi, cum ipsis nascuntur, & ita statim veniunt in vsum omnium, etiam ipsorummet sectariorum, qui eisdem nominibus se ipsos appellant. Atque ita Augustin. dicto capit. 37. contra sermonem Arianor. de nomine Homousianorum dicit, *Ariani, & Eunomiani non alij hæretici, nos vocant Homousianos, quia contra eorum errorem græco vocabulo Homousion, defendimus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctũ.* Nun-

Nunquam ergo illud fuit Catholicorum nomen, sed inuentum fuit ab hæreticis, & non ab omnibus, sed ab illis, quibus nomen Homousion erat infestum, quia per illud eorum error detegebatur, & tergiuersationes euitabantur. Idémq; in hereticis huius tẽporis obseruari potest: nam quia Christi Vicarium, quem nos Papam, & Summum Pontificem, & Episcopum Romanum appellamus, & odio prosequuntur, ideo ad ignominiam eorum, qui illi sedi obediunt, & ad conflãdam eidem sedi inuidiam, Catholicos vocant Papistas, Pontificios, & Romanistas. Sicut autem Ariani non potuerunt nomen à se inuentũ introducere in Ecclesiam, sed illi tantum eo abusi sunt, ita etiam hæc nomina ab hæreticis inuenta inter eos tantum circumferuntur, Catholici autem neq; eis vtuntur, neq; de illis solliciti sunt; quia nihil sibi nocere possunt.

3. *Nomina, quæ haretici Catholicis imponunt doctrinæ nouitatem non indicant.* In quo est etiam valde notandum, talia esse hæc nomina, quę hæretici catholicis imponunt, vt etiam illa diuisionem non indicent ab Ecclesia catholica, neque in doctrina nouitatem, aut singularitatem. Quod etiam de nomine Homousianorum indicauit Augustinus suprà dicens, ipso illo nomine significatos esse ab hæreticis defensores veræ Trinitatis, quia non possent esse verus Pater, & Filius, nisi essent eiusdem naturæ. Vnde rectè concludit, *Ecce qui nos quasi macula noui nominis vocant Homousianos, nec se ipsos, cum ista sentiunt, intuentur insanos.* Atq; hoc ipsum contingit nouis hæreticis, cum enim nos Papistas, vel Pontificios vocant, non aliquid nouum nobis tribuunt, sed quod omni tempore Catholicis omnibus commune fuit, & ita velint, nolint, eisdem nominibus nos Catholicos vocant. Nam & Romanorum & Romanistarum nomina paulò anteà ostendimus, iã olim Catholicos significasse. Sicut etiam suprà ex Hieronymo, Ambrosio, & alijs ostendimus olim Catholicam Ecclesiam Romanam fuisse vocatam, seu pro eadem reputatam. Quod ergo fides nostra, religio Romana à Rege Angliæ vocetur, sine offensione audiri posset, si recta mente diceretur, quia religio Romana neq; noua est, neq; priuata, sed eadem est quæ Catholica, & vtrumq; nomen est antiquitatis, non nouitatis. Et ita etiam accipi potest quod Chrys. dicta Homil. 33. in Acta pronunciauit, *non esse inconueniens, interdum fideles nomen accipere ab his, qui præsunt, & gubernant Ecclesiam*, vtique, quando per talia nomina non significatur aliud, quam debitus ordo, & institutio antiqua Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & monarchiæ. Secus verò videmus accidere in propriis hæreticorum nominibus, omnia enim denotant vel nouam doctrinæ inuentionem, maximè ea, quæ à nominibus hęresiarcharum sumuntur, vel diuisionem, & separationem, vt in generali nomen Sectariorum, vel in particulari nomen sectæ Anglicanæ, vel aliud simile.

4. *Solut. ad 2.* Ad secundam obiectionis partem, respondeo, non esse nouum, vt *hæretici penes se esse veritatem catholicam mentiantur*; de Arianis enim id iam olim Hilarius dicto canon. 10. in Matt. animaduertit, & Augustin. 15. contra Faust. cap. 3. dixit, *Mirabilis est impudentia, cum Manichæorum sacrilega, & immunda societas etiam castam sponsam Christi se iactare non dubitat: in quo aduersus sanctã Ecclesiæ veræ catholicæ casta membra quid proficit? & cæt.* Et inferius, *Noli* (dicit ad Ecclesiam) *decipi nomine veritatis, hanc solam tu habes & in lacte tuo & in pane tuo: in hac autem* (id est, Manichæorum congregatione) *tantum nomen eius est* (id est, vsurpatum nomen veritatis) *ipsa non est.* Et de Donatistis idem sæpe refert Augustinus; & specialiter Optatus lib. 1. contra Parmenian. circa finem. Non est ergo mirum, quod hodie etiam Protestantes catholicorum nomen vsurpant, ne suam doctrinam hæreticam esse statim fateri videantur, sicut etiam Satanas transfigurat se in Angelum lucis, vt latere posit, & decipere. Tanta verò est vis veritatis, vt etiam ipsi hæretici non nisi timide, & cum rubore catholicorum nomen ausi fuerint sibi arrogare, vt lib. 2. de Schismate Anglicano in Eduardo vj. Sanderus notauit. Vnde fit, vt licet aliqui se ipsos ita compellent, ab aliis, & ab vniuerso orbe non sic nominentur, nec per illud nomen cognoscantur. Quod longe aliter in veris Catholicis obseruatur, non enim Catholicorum nomen sibi ipsi assumunt, sed ab ipsa fide antiqua quam profitentur, quasi hæreditario iure illud recipiunt, & ita illo nomine vbique appellantur, & per illud ab omnibus cognoscuntur, cuius religionis sint, scilicet, Romanæ, & Apostolicæ, atque ab ipsis etiam hæreticis, cum sine fuco, ingenue, & communi modo loquuntur, ita appellantur. Quod ergo interdum iidem hæretici aliquo peculiari modo illo nomine abutuntur, nihil obstat, quominus illud attributum absolutè, & secundum se spectatum signum certum sit veræ, & orthodoxæ fidei.

CAPVT XIV.

Ex ratione Catholici nominis discursus capitis præcedentis confirmatur.

DVo in hoc Catholicò cognomine præcedenti capite distinximus, scilicet, denominationem, seu designationem ab ipso vocabulo sumptam, & rationem nominis, seu proprietatem per illud significatam, cum ergo priorem appellationem ostenderimus, veram fidem, & Ecclesiam indicare, id nunc euidentius fiet, rationem vocis explicando. Ostendemus ergo proprietates per hanc vocem significatas in schismate Anglicano non reperiri, & ideo Catholicam fidem aut Ecclesiam in eiusmodi schismate esse non posse. Ad hoc autem probandum supponimus, vocem *Catholica*, iuxta etymologiam ex græco sumptam idem significare, quod vniuersalis, seu communis, vt Patres omnes statim citãdi in hac materia supponunt, & est adeo vulgare, & receptum, vt in hoc nulla posit esse controuersia. Tota ergo constitui potest in explicando, quæ vniuersalitas in Ecclesia, vel fide ex vi illius nominis requiratur. Potest enim in fide (de illa enim pręcipuè nunc agimus, quãuis idem ferè fit de Ecclesia, propter similitudinem rationis, & propter connexionem, vt suprà dixi) potest, inquam, in fide catholica multiplex vniuersalis cõsiderari. Et quamuis, vt in hac ipsa materia aduertit Aug. Epist. 48. col. 10. non sit de nomine contendẽdum, nihilominus dubitari non potest, quin illa fides, quæ vniuersalis fuerit secundum omnem rationem consentaneam scripturis, & Patribus, sit propriè, & maximè catholica. 1. *Catholica ex Græco idem est ac vniuersalis.*

Primò ergo dici potest fides vniuersalis ex parte materiæ, quia nimirum, omnia dogmata ad verám Dei fidem pertinentia sine diminutione, seu partitione complectitur. Quam etymologiam indicasse videntur Donatistæ, qui, vt Augustinus suprà refert, nolebant *Catholicæ nomen ex totius orbis communione interpretari, sed ex obseruatione præceptorum diuinorum, atque sacramentorum omnium.* Quorum sententiam licet quoad priorem partem negatiuam reprehendat Augustinus, vt paulo post videbimus, de altera deriuatione vocis solum dicit: *si fortè hinc sit appellata catholica, quod totum veraciter teneat, cuius veritatis nonnullæ particulæ etiam in diuersis inueniuntur hæresibus*, nihil impedire, imò etiam in fauorem Ecclesiæ catholicæ redũdare, quia illa sola est, quæ integram veritatem retinet, & omnia diuina sacramenta à Christo institutã conseruat, & iuxta illius spiritum docet, ac credit. Dici etiam potest obseruare omnia diuina mandata, tum in ordine ad fidem, quia inter dogmata fidei etiam illa numerantur, quæ per fidem reuelantur; tùm etiam in ordine ad obedientiã, charitatem, quia cum vera Ecclesia, sancta dicatur, & credatur in symbolo 2. *Fides dicitur primo vniuersali, ratione materiæ.*

Apostolorum & sine obseruatione mandatorum nõ sit vera sanctitas, non potest catholica Ecclesia esse sine omnium mandatorum obseruatione. Vera enim sanctitas sine charitate esse non potest. 1. ad Cor. 13. ad Galat. 5. & ad Roman. 5. & charitas secum affert obseruationem mandatorum omnium Ioan. 14. & 15. Igitur sicut sanctitas ita etiam præceptorum vniuersalis obseruatio necessaria est ipso corpori Ecclesiæ catholicæ; licet in singulis personis eius, vt catholici dicantur, & verè sint, non sit necessaria hæc mandatorum omnium obseruatio quatenus ad volũtatem spectat, quia sine illa possunt integram fidem, etiam de ipsis præceptis retinere, quod alibi ostendendum est: nam ad præsens negotium parum conferre videtur.

3. Si ergo ab hac proprietate velimus fidem nominare catholicam, profecto manifestum est, in Anglicana secta fidem catholicam non reperiri; quia non habet integram veritatem. Hoc verò posteà lib. 2. ostendendum est, demonstrando, & designando errores, in quibus versatur, eosq; quantum huius operis breuitas permiserit, redarguendo. Nunc vero generaliter id probare possumus ex discursu in principio huius libri facto, quia illa secta incepit per defectionem à vera fide; ergò licet aliquam partem doctrinæ fidei admittat, non tamen integram, & inuiolatam illam retinet; ergo fides eius, id est, materia fidei (hanc enim nunc fidem appellamus) non est vniuersalis, ac subinde nec catholica, iuxta etymologiam dictam. Deniq; fides Romana etiam in hoc sensu catholica est, vt satis probatum relinquitur ex dictis in cap. 4. & 5. in quibus ostendimus non posse sedem Romanam à vera fide deficere. Sed Anglicana secta in multis rebus ad fidem pertinentibus, & præcipuè in puncto de Primatu (quod ad fidem spectare infrà libr. 3. ostendam) discordat ab Ecclesia Romana; ergò quoad materiæ vniuersalitatem non est catholica.

4. Secundò requiritur in vera fide vniuersalitas, seu communitas ex parte rationis credendi, & ex parte regulæ, per quam certò discernatur à falsa; vnde etiam ex hoc capite potuit Christiana fides vocari Catholica. Quanquam enim Patres expresfsè hanc etymologiam illius vocis non attingant: nihilominus non est improbãda, quia non est contraria aliis proprietatibus, vel vniuersalitatibus ab eis in illa voce consideratis, imò in eis virtute continetur, neque enim potest esse fides vniuersalis quoad materiam, personas, loca, & tempora, nisi etiam rationem, & regulam credendi vniuersalem, & communem, seu publicam sortiatur. Vnde quidquid sit de etymologia vocis, de re ipsa dubitari non potest, quin fides Christiana postulet in primis talem rationem credendi, quæ vniuersalis sit, & eadem in tota materia, quæ credenda proponitur. Quæ ratio, vt Theologi aiunt, est ipsa diuina veritas, seu (quod perinde est) verbum Dei, quo ipse præbet testimonium veritatis, iuxta illud Pauli 1. ad Thessal. 2. *Gratias agimus Deo, quia cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed sicut est verè verbum Dei*, & illud 1. Ioan. 5. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.* Hoc ergo testimonium idem esse debet in omnibus credendis, & ideo ratio vniuersalis dicitur respectu Christianæ fidei, alias nõ esset in omnibus æquè certa, imò nec certa fides in re qualibet esse poterit, si ab illa vniuersali ratione in aliqua discrepet. Regula etiam aliqua necessaria est, quæ nobis res credẽdas tanquam à Deo reuelatas infallibiliter proponat, quam debere esse publicam, & generalem, in cap. 6. ostensum est, quia non potest esse fides vniformis, vt sic dicam, seu eadem in omnib. fidelibus, nisi omnes in eadem communi regula credendi conueniant; ergo vt fides possit esse catholica necesse est, vt sit vniuersalis etiam in regula, & ratione credendi.

2. Dicitur vniuersalis, ex vniuersali, seu communi regula credendi.

Constare autem facilè potest ex dictis, in secta Anglicana hanc proprietatem fidei non reperiri; ergo etiam ex hoc capite non potest illa secta fides Catholica reputari. Assumptum patet primò, quia illa secta veritates aliquas à Deo reuelatas admittit, & suo modo credit, alias verò negat, vt infrà ex ipsa Regis confessione ostendemus. Nam licèt ipse non concedat illa, quæ negat, esse à Deo reuelata, tamen eo ipso ostendit, non diuinum testimonium, sed suum arbitrium, & coniecturam habere pro vltima, & primaria ratione credendi: nam si diuino testimonio in credendo verè niteretur, æqualiter crederet omnia, quæ eodem diuino testimonio confirmata sunt. Hic autem defectus in ratione credendi prouenit ex defectu regulæ vniuersalis, quæ cum certitudine, & infallibilitate proponat, quid sit, vel non sit à Deo reuelatum. Nam in illa secta nulla est huiusmodi regula vniuersalis, & publica, sed vnusquisque sibi est regula, vt supra vidimus; ergò talis fides non potest esse catholica: seu (vt rem clarius explicem) talis modus credendi non potest esse Catholicus, id est, aptus ad catholicam fidem. Imò, quòd sic credentes in aliqua materia fidei plures cõueniant, non prouenit ex ratione, aut regula credendi, sed vel ex aliqua humana consuetudine, vel ex timore humano, vel alia simili ratione. Vnde etiam fit, vt ad conueniendum aliquo modo in ea secta, necessarium sit, maiorem partem hominum adhærentium illi relinquere regulam credendi propriam illius sectæ, quæ est proprium vniuscuiusque iudicium, prout sibi certum videtur, & sequi aliorum iudicium, siue Regis, siue Parlamenti, siue ministrorũ. Quomodo enim aliter vulgus credere posset? ergò talis fides ex vi regulæ, & rationis credendi non solum catholica non est, verum etiam neque vllo modo vniuersalis, id est, vna communis multis, & vt fiat aliquo modo communis, fit alia fides purè humana, id est, in priuato iudicio alicuius hominis, vel particularis communitatis humanæ fundata; ergo vel hac ratione longissimè distat à fidei Catholicæ proprietate. 5.

Secta Anglicana caret vniuersali credendi regula ad verã fidẽ maximè necessaria.

Tertiò dici potest fides, seu Ecclesia, Catholica, quia vniuersalis est quoad omnes gradus, & ordines personarum, quod his verbis nos docuit Cyrillus Hierosolymitan. catechesi 18. *Ecclesia antea sterilis erat, nunc autem multorum est liberorum parens. Illa enim priore extincta, in hac altera Ecclesia Catholica, vt Paulus dicit, Deus posuit quidem primum Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Doctores, posteà virtutes, tum gratias curationum, opitulationes, gubernationes, & omne genus totius virtutis, sapientiam dico, & intellectum, temperantiam, & humanitatem, & in persecutionibus patientiam irreprehensibilem; quæ per arma iustitiæ prospera, & aduersa, per gloriam, & ignominiam, primum quidem in persecutionibus, & tribulationibus, Martyres, & Sanctos diuersis coronis patientiæ & multum florentibus coronauit, quibus ipsa Ecclesia ornata est, nunc verò temporibus pacis, gratia Christi, debitum habet honorem à Regibus, & illustribus, & omni genere hominum.* In quibus verbis varios modos indicat, propter quos dici potest Ecclesia, Catholica, quia omnia genera, & gradus personarum complectitur. Vnus & notior, ac facilior est, quia omnibus hominibus cuiuscunque nationis, prouinciæ, linguæ, qualitatis, vel conditionis vtilis est, imò & ad salutem necessaria, & ideo omnes ad se vocat siue Iudæos, siue gentiles, &c. iuxta illud Pauli ad Coloss. 3. *Vbi non est gentilis, & Iudæus, circũcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, seruus, & liber, sed omnia, & in omnibus Christus.* Significauit etiam hũc modum August. in illa verba Psal. 65. *Iubilate Deo omnis terra*, dicens, *Non ergo sola Iudæa. Videte fratres, quomodo commendetur vniuersitas Ecclesiæ toto orbe diffusæ, & non solum dolete Iudæos, qui hanc gratiam gentibus inuidebant, sed plus hæreticos plangite, si enim dolendi sunt, qui collecti non sunt, quantò amplius, qui collecti diuisi sunt?* Veruntamen hoc modo explicata hæc vniuersalitas 6.

3. Fides vniuersalis, & quoad omnes gradus personarum ad Ephes. 4. & 1. ad Cor. 12.

(vt

(vt ex his verbis Augustini liquet) parùm differt ab vniuersalitate loci; & statim cum illa magis explanabitur.

8. *Ecclesia vniuersalis est quo ad gradus & munera.* Alter modus indicatus à Cyrillo est, quia Ecclesia Catholica debet constare ex omnibus membris, & gradibus, gratijs, & donis, quibus illam depingit Apostolus Paulus. Vnde Augustin. ait lib. 1. de Doctrin. Christian. cap. 16. *Catholica Ecclesia corpus Christi, sicut Apostolica doctrina commendat, quæ etiam coniux eius dicitur. Corpus ergo suum multis membris diuersa officia gerentibus, nodo vnitatis, & charitatis, tanquam sanitatis astringit.* Cùm igitur Ecclesia sit Christi sponsa, quam ipse sibi *exhibuit gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata,* id est, omni genere virtutum, & gratiarum abundãs, ad eius pulchritudinem pertinet, vt sit integra, & cõstans ex omni varietate membrorum, & omnibus gratijs, ministerijs, operationibus, & virtutibus, quibus eam Christus constare voluit. De quibus sic scribit Optatus lib. 2. contra Parmenian. non longè à principio, *Certa membra sua habet Ecclesia, Episcopos, presbyteros, diaconos, ministros, & turbam fidelium.* De horum autem membrorum varietate, & de muneribus singulorũ, & quomodo sint semper necessaria Ecclesiæ, non est hic dicendi locus, postulat enim integrum opus de Ecclesiastica Hierarchia. Satis ergo nobis sit, in corpore mystico Christi, ex sententia Pauli, requiri dictam membrorum varietatem, quæ vsq; ad consummationem Sanctorum, in eo est duratura. Ac proinde iuxta sententiam Cyrilli, rectè potuisse Ecclesiam ab hac membrorum vniuersitate, & varietate donorum, catholicam appellari. Et (vt iam dixi) quidquid de impositione nominis sit, de re ipsa negari non potest, quin hæc integritas, & varietas ad splendorem, & maiestatem Ecclesiæ Catholicæ spectet, & ad eius conseruationem, & perfectionem non solum vtilis, sed etiam necessaria sit, ideoq; non posse Catholicam Ecclesiam reputari, quæ hac excellentia, & integritate fuerit destituta.

9. *Prædictas Ecclesiæ conditiones Anglicana secta deficere ostẽditur.* Non est autem difficile ostendere, hanc perfectionem Ecclesiæ in schismate Anglicano non inueniri. Primo quidem, & præcipuè, quia non habet Pastorem, & Episcopum cui adhæreat, quod secundum Christi institutionem maximè ad veritatem Ecclesiç necessarium est, vt ex Matth. 16. & Ioann. 21. non obscurè colligitur. Ideoque Cyprian. epist. 69. sic Ecclesiam definit, *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens.* At Anglicana congregatio non sacerdoti, sed Regi adunatur, nec pastori suo adhæret, non est enim pastor gregis Christi, nisi quem ipse constituerit, non constituit autem Regem, sed Petrum, & successores eius. *Vnde* (addit Cyprianus) *scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse, & frustrà blandiri eos, qui partem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.* Quibus verbis omnia conuenticula hæreticorum graphicè depingit, & præcipuè Anglicanũ, quod (præsertim vniuerse sumptum) in Episcopo non est, nec Episcopus in ipso, nec sacerdotes habet, quorum glutino copuletur, nisi fortè dicant, ministros esse sacerdotes, aut Regem esse Episcopum, quod satis esset ridiculum. Neque ab ipsis dicitur, quia sacerdotes in Ecclesia esse non credunt, sicut & sacrificium esse negant, neq; etiam de illis ministris verè cogitari potest, cum legitime ordinati non sint.

10. *Occurritur euasioni.* Quòd si fortasse ministri cõtendant, Angliam non carere suis Episcopis, quibus singulæ plebes adhærent. Respondemus in primis cum eodem Cypriano epistol. 76. illos non esse veros Episcopos, sed nomine tantum. Quia *Episcopus computari non potest, qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à se ipso ortus est:* neque etiam, qui secundum legitimum Ecclesiæ ritum ordinatus non est. Deinde respondeo, Cyprianum non solum de singulis particularibus Ecclesijs, sed etiam de vniuersali Ecclesia catholica esse loquutum, docet enim ita esse vnum, vt vni etiam communi Episcopo debeat esse coniuncta: sic enim epist. 76. dixit, Ecclesiam esse vnã, *quæ apud Cornelium fuit, qui Fabiano legitima ordinatione successit.* Et epist. 55. ad eundem Cornel. *Non aliunde* (ait) *hæreses obortæ sunt, aut nata schismata, quam inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quidquam moueret.* Vbi apertè loquitur de vno Episcopo supremo, & illum quasi per antonomasiam vocat *Sacerdotem Dei, & iudicem vice Christi, & sacerdotem vnum, cui tota fraternitas obedit.* Et in lib. de vnit. Eccles. idem late docet, & in suis epistolis ita vnitatem Ecclesiæ catholicæ sæpè sæpiùs exponit. Hominum ergo congregatio, quæ non vni Episcopo, sed vni Regi temporali adhæret, neque veros Episcopos habet, nec veros sacerdotes, nullam Catholicæ Ecclesiæ speciem, nedùm veritatem præ se fert.

Neque Iacobo Regi quidquam confert, quòd sæpe in sua Præfatione repetit, se Hierarchiam Ecclesiasticam vbique in suo regno restituisse, & contra Puritanos defendisse: non enim veram Ecclesiasticam hierarchiam, quam Christus instituit, sed humanam, & politicam, quam ipse apparenti quadam coniectura ductus imitari voluit, retinuit, ac defendit. Hoc enim est, quod ingenuè ipse fatetur pagina 54. dicens, *Et quo studio in Episcoporum, & Ecclesiasticæ hierarchiæ (politicæ duntaxat ordinis causa) defensionem semper incubui, eodem in confusam illam anarchiam, & parilitatem Puritanorum inuectus sum.* Et iterum pagina 56. repetit, se aliquod discrimen inter Episcopos, & Patriarcharum institutionem admittere, addit tamen, *Ordinis, & discriminis causa,* & paulò post pag. 57. tertiò idem inculcat, addẽdo, *Sic enim intelligi volo.* Longè ergo diuersa est illa hierarchiæ vmbra à veritate à Christo instituta, & à Patribus tradita. 11. *Non Ecclesiasticam, sed politicam Hierarchiã Anglia retinet.*

Christus enim non posuit in Ecclesia Episcopos solùm propter politicum ordinem, sed *vt regerent Ecclesiam suam, quam acquisiuit sanguine suo.* Actor. 20. & vt curam illius gererent, non tantum externam, & politicam, sed maximè spiritualem, & salutem animarum procurantem, iuxta illud ad Heb. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiacete illis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Propter quod Cyprian. epistol. 55. potestatem Episcoporum ad Ecclesiam gubernandam *sublimem, & diuinam* vocat. Et meritò quidem, quia & à Christo Deo, & homine data est, & cum admirabili potestate remittendi, & retinendi peccata, & soluendi, ac ligãdi in terra, quæ in cœlis rata habeantur. Non est n. Ecclesia Christi corpus merè politicum, sed mysticum, & quodammodo diuinum, & ideo non solum propter politicum ordinem, sed propter spiritualem finem hierarchiam requirit *ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi,* vt Paul. dixit. Et ideo diuersitas horum membrorum, & graduum non in externis dotibus, aut temporalibus bonis consistit, sed in diuersis donationib. *secundum gratias, quæ datæ sunt nobis differentes,* vt prosequitur Paul. ad Rom. 2. & 1. ad Cor. 12. Quibus donis, & gratijs abundauit semper Ecclesia catholica, & vsq; ad hodiernum diem eandem excellentiam, & donorũ in Ecclesia Romana varietatem conspicamur. Quàm verò ab hac perfectione, & splẽdore gratiæ absint Protestantiũ conuenti, cula deplorandum potiùs est, quã describendi, & toti terrarum orbi notius, quã vt nostra probatione indigeat, præsertim, quia ex ipsamet regis cõfessione sufficiens huius rei probatio sumitur. Nam ex his, quæ in Præfatione 12.

eius notauimus, duo colliguntur. Vnum est, in ijs, quæ ad fidem spectant, solum priuatum spiritum esse regulam. Vnde fit consequens, cùm interior conscientia ex fide pendeat, nullam aliam regulam, tam pro doctrina, quàm pro conscientia esse in Ecclesia necessariam præter vniuscuiusq; priuatum spiritum. Aliud est, ministrorum differentiam, si qua est in Ecclesia, quam ipse molitur, solùm ad externam politiam, & ordinem constitutam esse: ad quem finem prudentiam quandam humanam sufficere nemo est qui ambigat: ergo omnis ratio diuersorum donorum, & gratiarum diuini spiritus ibi cessat. Neque id mirum, cùm fides etiam, quæ est omnium gratiarum fundamentum, ibi deficiat, quod necesse est euenire ijs, *qui Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt*, vt alias testatum reliquit Cyprianus. (Cyprian lib. de vnit. Eccles.)

CAPVT XV.

Catholicam dici Ecclesiam, quia per totum orbem diffusa est, ostenditur, & hæreticis occurritur.

1. PRæcipua magisque recepta vocis *Catholicæ* etymologia est, quæ ab vniuersitate locorum sumitur, qua frequenter Patres contra hæreticos vtuntur, præsertim Augustinus multis in locis contra Donatistas disputans, & ex professo toto lib. de vnit. Ecclesiæ. Vbi per totam ferè Scripturam discurrit, veram Christi Ecclesiam esse illam, quæ est per totum mundum diffusa, euincens, indeq; dictam esse catholicam supponens, & lib. 2. contra Epistol. Gaudentij, cap. 2. quoniam ille ausus fuerat affirmare, & testimonio Cypriani confirmare, partem Donati esse Ecclesiam Catholicam, contra illum inquit, *Attende, quam Ecclesiam dixerit ille catholicam. Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa per totum orbem radios suos porrigit, ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit. Vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Quid igitur, & vos ipsos fallitis, & alios fallere mendacijs impudentibus vultis, si huius martyris testimonio vestra est Ecclesia catholica, ostendite, illam per orbem totum radios suos porrigere, ostendite, illam per vniuersam terram ramos suos copia vbertatis extendere: hinc enim, & græco vocabulo catholicum nominatur.* Idem latè prosequitur epist. 48. & 170. & lib. 2. contra literas Petiliani. (Cyprian de vnit. Eccles.)

2. Eandem etymologiam tradit Optatus Mileuitanus lib. 1. contra Parmeni. vbi in fine refert, duos esse Episcopos ad Africam missos, vt apud Carthaginem pronuntiarent, vbi esset catholica, *Et nouissima* (inquit) *sententia eorum Episcoporum Eunomij, & Olympij talis legitur, vt dicerent, illam esse Catholicam, quæ esset in toto orbe terrarum diffusa, & sententiam decem, & nouem Episcoporum iam dudum datam, dissolui non posse*, & lib. 2. in princip. contra Donatistas arguens, ait, *Vbi ergo erit proprietas Catholici nominis, quod sit rationabilis, & vbiq; diffusa?* De hac etiam veritate est integrum caput tertium apud Vincentium Lyrinensem, *In ipsa Catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt ita teneamus, quod ab omnibus creditum est, hoc est enim verè proprieque Catholicum (quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia verè vniuersaliter comprehendit) sed hoc ita demum fit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem.* Ex quibus, antiquitas pertinet ad temporis perpetuitatem, de qua in capite sequenti dicturi sumus, consensio verò pertinere potest ad alias rationes, & etymologias ex Augustino, & Cyrillo depromptas, quanquam hæc duo, prout à Lyrinensi declarantur, ad antiquitatem & cõsensionem traditionum ab ipso referri videantur. Vniuersitas ergo est, quoad præsens spectat, quam ipse sic exponit. *Sequemur autem vniuersitatem hoc modo, si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia.* Denique Cyrillus Hierosolymit. eandem enucleans vocem dicta catechesi 18. ita concludit, *Regum quidem potestas certis locis, & gentibus terminos habet, Ecclesiæ autem Catholicæ per vniuersum orbem indefinita est potentia.* Et eleganter Felix Papa primus, epist. 1. in principio Ecclesiam quatuor mundi constructam esse lateribus adstruxit.

Atq; hoc modo loquuntur reliqui antiqui Patres de Ecclesiæ Catholicæ amplitudine, quamuis vocem *Catholicæ*, non semper explicent, vt Hieronym. Isa. 54. circa illud, *Semen tuum gentes hæreditabunt*, ait illud esse semen, quod Christus exijt seminare Matth. 13. *Quod semen etiam ciuitates desertas faciet inhabitare, vt Ecclesiæ gentium in toto orbe consurgant.* Et infra, *Hoc de Ecclesiarum magnitudine quæ pro vno Iudææ loco, & ipso angustissimo, in toto orbe terrarum suos terminos dilatabunt.* Idem cap. 60. *Miratur* (inquit) *Ecclesia de circumcisionis primum populo congregata volare ad se gentium turbam toto orbe terrarum.* Et Psalmo 66. in principio dicit, columbam (de qua Canticor. 6.) esse Ecclesiam in toto mundo diffusam. Idem Matth. 26. circa illa verba, *Prædicabitur Euangelium hoc in toto mundo.* Similiter Ambros. Psalm. 39. tractans verba illa, *Annũtiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quid est* (inquit) *quod addidit, magna, nisi quia fuit ante non magna? Quæ est magna nisi de totius terrarum orbis partibus congregata, quando ab oriente, occidente, septentrione, & meridie populi gentium sunt vocati.* Et ibidem de eadem Ecclesia intelligit illud Psalm. 34. *Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo graui laudabo te*, & adiungit, *ibi ergo Ecclesia magna, vbi populus grauis, hoc est, non inquietus, & mobilis, qui sedit manducare, & bibere, & surrexit ludere. Grauis populus est, qui fidem Deo suo seruat, & qui non aliqua leuitate mutetur, neque mutet, & fluctuet*, ibique fusè alias Ecclesiæ proprietates prosequitur. Eodem modo exponit eandem Ecclesiam magnã Chrysost. dicto Psal. 39. *Beatus* (inquit) *Dauid pollicetur se magnæ Ecclesiæ in vniuerso orbe terrarum à diuina gratia collectæ Dei iustitiam prædicaturum & prophetiæ veritatem, & maxime expetendam salutem, & immensam misericordiam.* Atque in Psal. 106. per illa verba, *Dicant qui redempti sunt à Domino*, Dicit, gentilium vocationem declarari, qui ex omni terrarum plaga per saluatorem colliguntur, & è diaboli faucibus ad sanctam ipsius Ecclesiam rapiũtur. Et ita etiam exponit illud, quod in eodem Psalmo sequitur. *Et de regionibus congregauit eos, à solis ortu, & occasu, ab aquilone, & mari*, & ait, *Hoc in Iudæis quidem ad hunc modum factum non accepimus (etenim toto orbe fusi versantur) at verò ipse gentilem Ecclesiam in omnibus orbis partibus, tam orientalibus, quam occiduis, tam australibus, quàm septentrionalibus vocauit, & congregauit. Atq; huiusmodi concilia in omnibus terræ, & maris partibus cernere licet.* 3.

Denique Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 7. adducens prophetias, & promissiones de regno Christi, & specialiter illam Isaiæ 36. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram*, addit. *Quod ipsum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet Pater Deus, nisi Christo filio suo? quem exaudierunt omnes gentes, id est, cui crediderunt omnes gentes, cuius & Prædicatores Apostoli in Psalmis Dauid ostenduntur, in vniuersam (inquit) terram exijt sonus eorum, & vsque ad terminos terræ verba eorum, In quem enim alium vniuersæ gentes crediderunt, nisi in Christum, qui iam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt, Parthi, Medi, &c.* & prosequitur numerando innumeras Ecclesiæ prouincias, in quibus Christus regnat, demumque subnectit. *Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei filius, qui omnibus in æternum gentibus regnaturus nuntiabitur?* Et posteà recensens quam plurima mundi regna quorũ singula in aliqua orbis parte intra certos fines semper fuere contenta, denique concludit, *Christi autem regnum, & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus superenumeratis colitur, &c.* Vbi licèt Tertullianus sub nomine Ecclesiæ Catholicæ non loquatur, non tamen ignorabat illam esse regnum Christi, quod ergo de regno Christi dicit, de Ecclesia Catholica intelligit. Et ita interpretantur Patres, præsertim Augustinus omnes similes 4.

prophe-

prophetias de Christi regno, vel hæreditate, vt est illa Psalmo secundo. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ*, & similes.

5. *Anglicanam sectam verã non habere fidem concluditur.* Constat igitur ex Scripturis sanctis, ita ab antiquis Patribus intellectis, proprietatem Ecclesiæ Christi esse, vt per vniuersum orbem sit diffusa, & ex eorundem Patrum confessione patet, hanc eius proprietatem nomine, *Catholicæ*, significatam esse. Ex quo principio rectè concluditur, sectam illam, quæ non solum intra terminos vnius regni continetur, & per totum orbem non diffunditur, verum etiam Ecclesiam per totum orbem diffusam damnat, & ab ea separatur, catholicam esse non posse. At secta Anglicana terminos Britanniarum (*quæ*, vt dixit Tertullianus suprà, *intra Oceani ambitum conclusæ sunt*) non egreditur, & Ecclesiam Romanam, à qua se ipsam segregauit, damnat, vt ex facto in superioribus narrato omnibus notum est; ergo nec potest esse Ecclesia Catholica, nec fidem catholicam retinere. Quo argumento Patres semper hæreticos impugnarunt, & Africani Episcopi, præcipue Augustinus Donatistas exagitarunt, & superarunt: non est autem minus efficax contra omnes Protestantes, cùm causa sit simillima, & suprà ostensum sit, Ecclesiam Romanam, & catholicam eandem nunc esse, quæ prædictorum Patrum tempore floruerit.

6. *Euasio.* Huic autem rationi videtur tacitè voluisse occurrere Iacobus Rex cum in fine suæ Præfationis pagina 156. dixit. *Nos Dei beneficio, nec numero, nec dignitate ita sumus contemnendi, quin bono vicinis nostris exemplo præire possimus; quandoquidem Christiani orbis, omniumq; in eo ordinum inde à Regibus, liberisq; Principibus vsq; ad infimæ cõditionis homines pars prope media in nostram religionem iam* *Refellitur.* *consensit.* Verumtamen quanquam hoc, prout à Rege asseritur, verum esset, non satis esset, vt talis secta in tota illa multitudine hominum existens, catholica dici posset, cùm tota illa multitudo à vera, & catholica ecclesia defecisset, vt paulò post adhibitis exemplis explicabo. Ratio aũt est, quia licet amplitudo, & multitudo populorum sit quædam ex Ecclesiæ catholicæ proprietatibus, non tamen sufficit ad catholicã constituendam: nullus enim ex Patribus hoc dixit, & quidam ex illis apertè senserunt, catholicam non ex sola vniuersitate locorum constitui, sed ex alijs etiam proprietatibus, quas cum illa coniungunt. Nam Vincentius Lyrinensis catholicum esse dixit, *Si sequatur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem.* Optatus pronunciauit, proprietatem nominis catholici esse quòd sit *rationabilis & vbique diffusa*: Cyprianus, cui consensit Augustinus, præter multitudinem requirit, *vnum caput, & vnam originem, & vnam matrem diuino lumine perfusam*, cuius luminis radij per totum orbem extendantur: Cyrillus item multa alia sub nomine catholico comprehendit, vt vidimus. Addo Bedam in cap. 6. Cantic. dicentem, Catholicam vocari Ecclesiam, *Quia per omnes mundi partes, in vna pace, & in vno Domini timore ædificatur.*

Amplitudo loci per se nõ constituit Ecclesiam catholicam.

7. *Responsio regis alio modo reijcitur.* Nunc verò aliud responsum Regi damus, quoniam aliud est, conuenire in religione, aliud conuenire in communi ratione schismatis, & discessionis ab Ecclesia Catholica, vt per se notum est: nam ab vna via plures deflectunt, qui secundum quandam rationem, mente potiùs acceptam, quàm in re subsistentem, in deflexu, seu in aberrando à via conueniunt, non tamen in vna via, neq; in vno termino, ad quem tendant, consentiunt. Ita ergo oportet in præsenti distinguere. Et fortasse verum est (quod non affirmo) consideratis sectis omnibus schismaticorum & hæreticorum, qui ab Ecclesia Romana defecerunt, & nunc sunt per totum orbẽ, tam ad Orientem, quàm ad Occidentem dispersæ, ex illis omnibus confici multitudinẽ, quæ sit pars propè media totius Christiani orbis. Illa verò multitudo nec vnum corpus politicum est, vt per se constat, nec mysticum, aut Ecclesiasticum, quia neq; in eadem fide, neq; in vno Ecclesiastico regimine, neq; in eadem regula credendi conueniunt, ergo nec tota illa multitudo populorum, aut sectarum potest dici Ecclesia catholica, cùm vna Ecclesia nõ sit, neq; aliqua secta particularis illarũ dici põt catholica, cùm nec pars sit alicuius Ecclesiæ Catholicæ, neq; per se sola ad constituendam Ecclesiam Catholicam sufficiunt, vt principalis ratio facta probat.

Oportet ergo, vt Rex loquatur de consensione in vnam religionem, id est, in vnam viam salutis, & in vnam fidem, in hoc autem sensu, non solum non credimus, sectam Anglicanam occupasse dimidiam partem orbis Christiani, verum etiam nec fortasse tertiam partem regni Britannici. Priorem partem ex eiusdem Regis verbis probabimus. Loquens enim ad Principes, & populos schismaticos hæc interserit verba, *Quanquam inter vos nec dum benè de apicibus nescio quibus conuenerit.* Sentit ergo nondum illos in doctrina conuenisse, & ideò paulò post eos ad vnitatem, & concordiam exhortatur. Et quamuis illam obuelans discordiam in quibusdam *apicibus* esse dicat, vel in rebus *adiaphoris*, vt paulò post, & sæpè aliàs loquitur, re tamen vera dissensio est in rebus grauissimis, & ad substantiam fidei, salutemque fidelium maximè spectantibus, vt in Sacramentorum doctrina, & præsertim veritate, & reali præsentia Christi Dñi in Sacrosancta Eucharistia, & in modo iustificationis hominis per fidem, in necessitate operum, & obedientia mandatorum, & alijs multis, quæ postea sua vnaquæque trutina sunt libranda: in quibus nec Caluinistæ cum Lutheranis, nec cum istis Zuingliani, & alij similes conueniunt. 8.

Accedit, obedientiam Ecclesiæ præstandam adeò esse ad salutem necessariam, vt Christus dixerit, *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, & nihilominus isti Sectarij, in explicando Ecclesiæ regimine, à quo hæc obedientia pendet, non minus inter se quàm à nobis dissident: non est ergo dissensio in rebus adiaphoris, sed in maximè necessarijs: neque in apicibus tantum, qui in subtilibus punctis, speculationi præcipue deseruientibus, à iure consultis constitui solent, sed in rebus, quæ præ manibus habentur, & ad rectè viuendum necessariæ sunt, versatur. Et quod ad præsentem causam maximè attinet, etiam in articulo de regio primatu tanta est dissensio, vt sola Anglicana secta illum approbare, & tueri videatur. Ex quo capite solo, & per se spectato, sufficiens ratio sumitur, vt Anglicana congregatio non possit Catholica Ecclesia existimari. Quia opinio illa de primatu limitat, & coarctat sectam illam ad terminos illius regni temporalis, & quantum in se est, in tot partes Ecclesiam CHRISTI diuidit, quot sunt in mundo temporalia regna, nec veram vnitatem vnius ouilis, quam Christus in Ecclesia sua esse voluit, illi relinquit, sed ad summum quãdam concordiam, vel similitudinem, vt sic dicam, quam Rex Iacobus exoptat. Verùm neq; illam (vt supra dixi) vnquam obtinere poterit, quia cum omnes in proprio iudicio sequendo conueniant, necesse est, vt in opinandi, & gubernandi ratione dissideant. 9.

Atque hinc facilè rationem alterius partis reddimus, in qua coniectamus, Anglicanam sectam, neque tertiam partem Britanniæ insulę occupasse. Nam vt omittam, in omnibus partibus illius insulæ plurimos esse fideles, qui fidem suo iudicio non subijciunt, sed intellectum suum captiuant in obsequium Christi, & ab Ecclesia Romana animo saltem, & mente separati non sunt: etiam inter eos, qui ab illa defecerunt, in religione, & fide non est consensio. Nam, vt ipsemet Rex in Præfatione supponit, multi sunt in sua ditione Puritani, quos ipse persequitur, & ita ad minimum totum regnum in tres partes diuisum est; nimirum, in Catholicos, Puritanos, & Caluinistas non puros: & si famæ fides adhibenda est, multi etiam 10.

iam inter ipsos sunt Lutherani, alij Zuingliani, vel aliarum sectarum. Imò etiam inter ipsos Caluinistas mistos non creditur esse consensio in fide, quidquid sit de externa specie religionis. Ergo loquendo in sensu, qui ad præsentem causam faciat, nullo modo subsistere potest, quod Rex ait, ferè dimidiā orbis Christiani partem in suam consensisse religionem.

11. Quapropter, Lutherus, Caluinus, & alij Hæresiarchæ huius temporis liberè, ne dicam, impudenter, respondent, sæpè id, quod bonum est, paucioribus approbari, ideoq; non esse notam veræ Ecclesiæ, aut fidei, quod sit in multitudine gentium, & consensione populorum approbata, sic enim fertur scripsisse Lutherum, diabolum iuxta Dei Ecclesiam sacellum longè maius, & ampliùs condidisse, & Caluinus sic excusabat paucitatem suæ cōgregationis, quia vix vnquam ita benè se habuerunt res humanæ, vt pluribus placerent meliora. Et similia habent Magdeburgenses, centuria 1. Veruntamen (quod in omnibus controuersijs huius temporis maximè considerandum est) isti noui hæretici in omnibus suis dictis & responsis antiquos hæreticos imitantur, quod est magnum sui erroris signum, vnde non aliter illis obuiandum existimo, quàm verbis Patrum, qui antiquos hæreticos confutarunt. Augustinus libro de vnit. Eccles. cap. 2. sic habet, *Inter nos, & hæreticos quæstio est, vbi sit Ecclesia, quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis capitis sui Domini nostri Iesu Christi? Puto, quod in illius verbis eam quærere debemus: qui veritas est, & optimè nouit corpus suum*, & cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis: sed audiamus; hæc dicit Dominus. sunt certè libri Dominici, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Quasi dicat, in diuina Scriptura Christi Ecclesiam per totum orbem diffusam prædicari, & ideò blasphemias hæreticorum contemnendas esse, qui dæmonis Ecclesiam illam audent appellare; Et cap. 9. refert, Donatistas coniunctos dixisse, Ecclesiam Christi in principio in toto orbe fuisse; posteà verò perijsse; propter liberas; & prauas hominum voluntates. Quibus August. respondet, *Quasi verò nescierit spiritus Dei futuras hominum voluntates, quis hoc insanissimus dixerit? cur ergo non hoc potiùs prænunciauit futurum, quod de voluntatibus hominum sciebat futurum*, &c. Et cap. 13. sic scribit. *Inquirunt, ista credimus, & completa esse confitemur, sed postea orbis terrarum apostatauit, & sola remansit Donati communio* (vel mutato nomine, Anglicana, vel Caluiniana secta) *Hoc nobis legant* (ait August. *& nihil resistimus. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt; sed suis contentionibus persuadere conantur, credo illa, quæ in Scripturis leguntur, non credo ista, quæ ab hæreticis vanis dicuntur.* Et cap. 15. similibus verbis refellit *hæreticorum calliditatem volentium conuertere verba Dei à veritate, in qua ipsa sunt, ad peruersitatem in qua ipsi sunt.* Et deinde respondet ad quasdam scripturas, quas hæretici ad sua conuenticula accommodabant. Ac tandem cap. 19. concludit; *Omissis ergo illis morarum tendiculis ostendat Ecclesiam, vel in sola Africa, perditis tot gentibus retinendam, vel ex Africa in omnibus gentibus reparandam, atq; adimplendam; & sic ostendat, vt non dicat; Verum est, quia hoc ego dico, vel quia hoc dixit ille collega meus, vel illi*, &c.

Lib de Notis Eccles in Præfat. Institut.

12. Idem ergo nos Luthero respondemus, cùm dicit; in suis Sectarijs esse Ecclesiam; vt nobis illam ostendat: nam illi non credimus, neque vllo modo credibile est, Deum ædificasse Ecclesiam contra Ecclesiam à se conditam, & cui perpetuam protectionem promisit, Præsertim cùm nullum indicium diuini spiritus, sed humanæ ambitionis, & libertatis in authore illius synagogæ apparuerit. A Caluino etiam probationem eorum, quæ vanè dicit, postulamus, & prætereà addimus, satis superbiam suam ostendere, cùm iudicium suum multitudini, & authoritati tot Patrum, antiquitate, sapientia, & sanctitate illustrium, temerè audet præferre. Vnde tandem dicimus, licet comparatione vulgi interdum meliora à paucioribus approbentur, nihilominus ea, quæ à pluribus sapientibus vt meliora probantur, ab omni viro prudente talia esse censenda, & contraria reprobanda. Quod longe certius est quando talis approbatio non humana tantùm, sed diuina stabilitur authoritate. Hoc autem modo approbata est in Scriptura sancta, & à sanctis Patribus Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa, & à qua longissime distant hæreticorum conuenticula, ideoq; nec catholica esse, nec nominari possunt.

CAPVT XVI.

Quomodo verùm sit, Ecclesiam Catholicam esse per totum orbem diffusam.

VT vel ipsis etiam Catholicis satisfaciamus, non est omittenda hic alia obiectio, quam attigit Augustinus epist. 48. quia orbis Christianus catholicus, seu Romanus modica pars est totius mundi, quomodo ergo potest hæc Ecclesia ex eo catholica nominari, quod mundum occupet vniuersum? Assumptum facillimè demonstrari potest: nam paulò superiùs concedendum duximus, multitudinem schismaticorum, & hæreticorum ferè dimidiam partem Christiani orbis occupare, vltra hos vero sunt in mundo Mahometani, qui soli fortasse tot plagas mundi possident, quot illi, qui sub nomine Christi fidem profitetur, siue falsam, siue veram. Deinde gentiles etiam, & idololatræ multas, & magnas mundi prouincias occupant, Iudæi etiam per innumeras alias mundi partes vagantur; ergo dubitari nō potest, quin respectu totius mundi valdè limitata, & restricta sit Ecclesiæ Christi amplitudo, ergo non potest titulo vniuersitatis catholica nominari. 1. Ratio dubitandi.

Et augetur difficultas, quia non est contra Ecclesię veritatem, vt persecutionibus, aut schismatibus ita opprimatur, vt aliquando in minori parte confitentium Christum, vera fides perseueret. Accommodatum exemplum est de tempore, in quo per Arianam hæresim ita afflicta fuit, vt verè vniuersum orbem Christianum occupauerit Arianismus, ferè pro illa tempestate obruto Christianismo, vt constat ex Hilario libro contra Auxentium, & Hieronymo libro contra Luciferianos, vbi colum. 13. *Tunc Vsiæ nomen abolitum est, tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est.* Vnde Gregorius Nazianzenus orat. 25. ad Arianos, qui de multitudine gloriabantur, sic inquit, *Vbi tandem sunt qui paupertatem nobis exprobrant, opesque suas insolenter iactant, qui Ecclesiam multitudine definiunt, ac paruum gregē aspernantur?* In quibus verbis, & concedere videtur, eo tempore fuisse paruum numerum fidelium præ multitudine hæreticorum conuenientium etiam in eodem errore, & consequenter videtur negare, multitudinem pertinere ad notas Ecclesię, vt ibi etiam notat Billi. Imo videtur alludere ad verba Christi Lucæ 12. *Nolite timere pusillus grex*; & ex illis verbis colligere, ad veram Ecclesiam paruum gregem sufficere, quod hæretici huius temporis libenter recipiunt, vt de paucitate glorientur, addentes illud Matth. 7. *Intrate per angustam portam*, & infra, *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* 2. Confirmatio

Ad priorem partem responderi potest primò, nomen Catholicæ nō esse impositum Ecclesiæ ad distinguendam illam à gentilismo, Paganismo, vel Iudaismo, nam sub nomine Christianorum, seu Ecclesiæ Christianæ ab his omnibus satis distinguebatur. Sed impositum esse illi hoc nomen, vt ab hæreticorum Sectis discerneretur. Nam licèt hæretici, quoad veritatem fidei Christiani non sint, tamen quia non omninò Christum negant; sed eum suo modo colunt, & confitentur, idcirco peculiarem modum infidelitatis sub nomine Christiano habent, & ideò (vt ex Patribus notauimus) additū est, fidei verè Christianæ co- 3. Ad rationē dubitandi respondetur.

næ cognomen Catholicæ, quo à sectis hæreticorum distingueretur. Atque hinc fit, vt ex vi talis nominis, & rationis eius non sit necessarium, vt amplitudo Ecclesiæ omnium fidelium multitudinem superet; sed satis est, vt suo modo sit dispersa per vniuersum orbem, & quod in hoc excedat quamcunque hæreticorum sectam.

4. *Duobus modis potest Ecclesia esse per totum orbē diffusa.* Deinde ad hoc magis explicandum aduertimus, duobus modis intelligi posse, Ecclesiam Christi debere esse per totum orbem diffusam, scilicet, vel iure, & institutione ac potestate, vel facto, & actuali (vt ita loquar) possessione. Priori modo manifestum est, Ecclesiam Christi ex quo instituta fuit, catholicam, & vniuersalem fuisse: tùm quia pro toto mundo instituta est, & non sicut synagoga pro quadam natione: tùm etiam quia ex tunc accepit ius prædicandi fidem Christi per vniuersum mundum, iuxta illud, *Prædicate Euangelium omni creaturæ*, Marci vltimo. & illud, *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.* Tum denique, quia habet potestatem in terris ad gubernandum vniuersum orbem in ijs, quæ ad salutem animæ spectant, vel ad illam referuntur, iuxta illud, *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & cætera.* Matth. 18. & illud, *Pasce oues meas*, Ioan. 21. Hæc ergo vniuersitas Ecclesiæ, quam iuris, seu sufficientiæ vocare possumus, sufficere poterat, vt verè Catholica diceretur. Imo Augustinus libro 2. contra Petilianum cap. 38. cùm obiecisset Petilianus, *Si vos tenere catholicam dicitis, Catholicum illud est, quod Græcè dicitur vnicum, siue totum, Ecce in toto non estis, qui in partem cessistis.* Respondet Augustinus *Catholicum*, idem significare, quod *secundum totum*, vnde, *Catholica nomen accepit, dicente ipso Domino, Eritis mihi testes*, &c. & concludit, *Ecce vnde catholica vocatur.* Quare videtur Ecclesia accepisse hoc nomen ab Apostolis, priùs quam fides esset cum effectu per totum mundum disseminata, prius enim Apostoli symbolum condiderant, quàm per diuersas mundi partes distribuerentur.

5. *Ecclesia dicitur vniuersalis vniuersalitate iuris, & facti.* Nihilominus nō solùm propter ius, sed etiam propter factum, & possessionem (vt sic dicam) Ecclesia illud nomen accepit. Sciebant enim Apostoli promissionem Christi esse infallibilem, & non multò post fuisse implendam, & ideò ita de illa statuerunt, ac si iam actu mundū occupasset, quia in moralibus quod parum distat, nihil distare videtur, & maximè apud illos, qui per fidem rem futuram tanquā iam factam æstimabant. Post illorum verò prædicationem amplitudo catholicæ Ecclesiæ in re ipsa esse cæpit, ita vt veluti oculis cerni posset. Vnde Augustin. loco proximè citato post illa verba, *Ecce vnde Catholica vocatur*, subiungit. *Sed clausis oculis offenditis in montem, qui ex paruo lapide secundum prophetiam Danielis creuit, & impleuit vniuersam terram.* Sentitque Augustin. sentiuntque alij Patres supra allegati, prophetias de Ecclesia Christi futura per vniuersum orbem diffusa, promissionesque de fundanda, & stabilienda eadem Ecclesia à Christo factas, impletas iam dudum fuisse. Quo autem tempore inceperit, & qua certitudine id constare possit, non est facilè explicare.

6. *Amplitudo Eccles. per orbem varias potest habere vicissitudines.* Igitur vlterius animaduertendum est, hanc diffusionem Ecclesiæ Catholicæ per vniuersum orbem, quoad maius, vel minus augmentum varios posse fortiri status amplitudinis Ecclesiæ, nec esse certum apud Sanctos Patres, & Scripturæ expositores, an prophetia, & promissiones de hac Ecclesiæ vniuersalitate omni ex parte sint iam impletæ, vel aliquid supersit implendum, quod vsque ad mundi finem vel prope illum relinquatur consummandum. Nā quod Christus Dominus dixit, Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Hieronym. & Beda intelligunt de mundi consummatione, & significant, illam prædictionem nondùm fuisse impletam. Imò indicat Hieronymus, complementum illius futurum esse signum iudicij appropinquantis, ac proinde adeò cumulatam Ecclesiæ extensionem vsque ad finem mundi, vel tempus illi propinquum, non esse adimplendam.

7. In quam sententiam inclinat etiam Augustin. lib. de Vnit. Eccles. ca. 17. vbi tractans eadem Christi verba dicit, *Ipsa fides omnium gentium nondum impleta est.* Et infra accommodans Parabolam, *seminantis bonum semen in agro suo*; Matt. 13. Subnectit, *Hunc agrum esse mundum in quo verbum Dei fructificat, & crescit*, vt dicitur ad Colos. 1. *vsque ad messem, id est, vsque ad finem mundi.* Idem verò Augustinus epist. 78. ad Hesichium interpretatur superiora verba Christi negatiue tantum, scilicet, *Tunc veniet consummatio*, id est, *antequam prædicetur Euāgelium in toto mundo non veniet.* Quanto autem tempore post cōsummatam Euangelij prædicationem per totum orbem, *incertum* (inquit) *est.* Vnde etiam est incertum, quo tempore integrè sit implenda illa promissio de diffusione Euangelij, & fidei seu Ecclesiæ per totum mundum. Pro certo verò habuit ibidem Augustin. suo tempore nondùm fuisse impletam illam promissionem dicens, *Si ergo susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remaneret gentium, vbi nondùm est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcunque possemus, quantum hoc tempus longe sit à fine seculi*, quod etiam latius confirmat epist. 80. circa finem, quia suo tempore *innumerabiles gentes* (vt ait) *erant, quibus nondùm prædicatum fuerat Euangelium.*

8. *Promissiones de prædicatione Euangelij per orbem, adhuc non sunt integre cōsummatæ.* Quod argumentum etiam conuincit, vsque adhuc non esse completas integrè illas promissiones, quia nostra ætate nouus mundus (vt aiunt) & vastissimæ prouinciæ, quibus Euangelium non erat prædicatum, inuentæ sunt, pro quibus ad fidem conuertendis vidimus à seruis Dei loca inaccessabilia peragrari, & Ecclesias denuo in eis fundari. Hinc ergo rectè concluditur, Ecclesiam Catholicam non ideò dici per totum orbem diffusa, quia in toto vniuerso, & omnibus prouincijs eius illa diffusio Ecclesiæ iam facta sit. Imò addit Augustinus dicta epist. 80. licèt *in omnibus gentibus, vbi nondùm est Ecclesia, oporteat, vt aliquando sit: non tamen oportere, vt omnes qui ibi fuerint, credant, quia omnes gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium, non enim omnium est fides.* Ex his ergo omnibus valdè incertum relinquitur, quando inceperit Ecclesia habere in re, & non tantū in spe, illam vniuersalitatem, quam nomen catholicæ denotat. Item incertū est, quanta Ecclesiæ amplitudo, & multiplicatio Ecclesiarum per varias orbis prouincias fuerit ad eundem effectum necessaria. Denique multò magis incertum est, quàm numerosam hominum multitudinem eadem proprietas requirat, vt in re ipsa existat.

9. *Vniuersalitatem ad Catholicissimum sufficientem iam dudum Ecclesia adeptaest.* Nihilominus certum esse debet ex communi sensu omnium Patrum, ita intelligentium Scripturas, Ecclesiam Catholicam consequutam esse non solum nostris temporibus, sed etiam multis retrò seculis statum (vt sic dicam) vniuersalitatis sufficientis, vt dicatur per totum orbem diffusa. Nam præter prædictiones Prophetarum, & promissiones CHRISTI Paulus, iam suo tempore dixit de Apostolorum prædicatione, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quod licèt Augustinus interpretetur, esse prophetiam de futuro prolatam per verbum præteriti, propter certitudinem, nihilominus Hieronymus intelligit, iam tunc fuisse aliquomodo impletā, & est consentaneum contextui Pauli in eodem loco, & alijs: nam ad Colos primo, de Euangelio dicit, *Peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit sicut in vobis.* Deinde certum est, ita creuisse Ecclesiam vsque ad tempora Augustini, & aliorum Patrum, vt simpliciter dici posset per totum orbem diffusa, sicut ipsi loquūtur; ergo saltem eo tempore iam dictum statū habebat, vt ipsi prædicant. At illum etiam retinuit, vel potius in eo creuit vsque ad Gregorium, vt ex suprà dictis, & ex epistolis eiusdem

eiusdem Gregorij ad Episcopos Orientis, & variarum prouinciarum Occidentis colligitur. Ab illo autem tempore vsque ad nostram ætatem eundem statum non amisit, sed potius per plures, & nouas prouincias auctum esse conspicimus, licèt in quibusdam alijs diminuta fuerit; ergo simpliciter verum, & certum est, Ecclesiam Catholicam esse per totum orbem diffusam. Et quamuis non possimus cum certitudine designare tempus, in quo cœpit habere consummatum hunc statum vniuersalitatis, non refert, satis est enim, vt certò constet à principio in hunc finem fuisse institutam, & intra aliquot annos statum illum sufficienter obtinuisse, prout secundum ordinem prouidentiæ diuinæ expediebat.

10. Et eadem ratione licet non possint certo designari termini huius amplitudinis, nihilominus dicere possumus, post sufficientem Euangelij prædicationem necessarium fuisse Catholicam Ecclesiam habere in mundo splendorem quendam vniuersalem, quo posset eius dignitas, & maiestas cognosci, & ab hæreticorum turbis discriminari. Hoc enim in primis pertinuit ad excellentiam regni Christi; quod non solum in cœlo, sed etiam in terra promissum est, quamuis in terra ipsa non esset futurum terrenum, seu temporale, sed cœleste, seu spirituale. Deinde quia Ecclesia est à Christo instituta propter salutem hominum, vt per eam multo vniuersalius, & abundantius, quàm antea omnibus tam Iudæis quàm gentibus communicaretur, & ideò oportuit, vt statim cresceret; ita vt intra breue tempus in prædicto statu constitueretur, in quo, quantum est de se, omnibus mundi regionibus, vel saltem earum maiori, & principaliori parti prodesse posset. Ad hunc autem finem necessarium fuit, vt statim, seu quàm primum morali modo posset, toti mundo innotesceret. Nam sicut Augustin. epist. 48. colum. 10. id vrget, *Quomodo confidimus ex diuinis literis, accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus & Ecclesiam manifestam?* ita & nos asserimus, non potuisse Christum in mundo regnare, nisi fides credentium per totum mundum esset diffusa.

11. *Incepisse Ecclesiam habere prædictam vniuersalitatem à tempore Constantini, probabile est.* Dici autem cum magna probabilitate potest, cœpisse Ecclesiam habere hunc statum saltem à tempore Constantini Imperatoris, in quo concessa Ecclesiæ publica pace, templa etiam, & Ecclesiæ publicè ædificari cœperunt, & Apostolica sedes condignum honorem, & splendorem habere incepit, & generalia Concilia congregari potuerunt, & in reliquis omnibus, quæ ad maiestatem Ecclesiæ Christi spectant; cœpit Ecclesia ab vniuerso orbe, qui tunc agnoscebatur, publicè cognosci, vt vnum corpus mysticum, & vna spiritualis respublica ad vniuersam curã, & salutem animarum instituta. Atque hanc nostram coniecturam videtur insinuasse Augustinus, concione secunda in Psalmum 103. vbi exponens verba illa, *Super montes stabunt aquæ*, de Diluuio persecutionum nascẽtis Ecclesiæ illa interpretatur, dicens. *Fuit enim tempus aliquando, quo terram Dei, Ecclesiam Dei cooperuerunt aquæ persequentium, & ita cooperuerunt, vt non apparerent, neque ipsi magni, qui sunt montes. Quando enim vbique fugiebant; quomodo non minus apparebant;* Et infra, *Cooperuerunt eos aquæ, & super illos stabant, & dicebant, preme, preme, & præualebant super martyres; & fugiebant vbique Christiani; & fuga quadam occultabantur Apostoli.* Postea verò interrogat, *Sed quamdiu?* Respondet, *Audi quod sequitur; ab increpatione tua fugient, & hoc factum est, fratres, ab increpatione Dei fugerunt aquæ, hoc est, à pressura montium recesserunt. Iam montes ipsi extant Petrus, & Paulus. Quomodo eminent? qui antè à persecutoribus premebantur, nunc ab Imperatoribus venerantur. Fugerunt enim aquæ ab increpatione Dei, quia cor Regum in manu Dei deflexit quo voluit; iussit per eos pacem dari Christianis; emicuit, & eminuit authoritas Apostolica. Nunquid quando suprà erant aquæ montium defecerat magnitudo? Sed tamen vt omnes viderent eminentiam montium, per quos montes salus esset generi humano (quia leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi) ab increpatione Dei fugerunt aquæ, à voce tonitrui tui formidabunt, iam quis non terreatur à voce Dei? per Apostolos, per Scripturas, per nubes eius, conquieuit mare, formidauerunt aquæ, nudati sunt montes, iussit Imperator. Sed quid iussisset, nisi Deus tonuisset? Quia voluit Deus, illi iusserunt, & factum est.* Hæc elegantissimè, & sapienter Augustinus, quibus satis manifestè declarat, quo tempore cœperit Ecclesia Catholica habere statum suo nomini consentaneum. Et obiter aduertendum est, non tribuere hunc statum Ecclesiæ Imperatori tanquam authori eius, sed tanquam remouenti impedimenta, & pacem tribuenti; imo nec numerare Imperatorem inter montes Ecclesiæ, sed Apostolos, vtique in suis successoribus, & specialiter dicit, *Extant Petrus, & Paulus,* per quos sine dubio Sedem Apostolicam intelligit, & ad eandem pertinet illa interrogatio, *Quomodo eminent?* quia in illa Sede fundata est Ecclesia, quæ tunc cepit statum, vt dixit, suo nomine consentaneum habere.

Atque hinc satisfactum est priori parti obiectionis, 12. *Ad catholicismum Ecclesiæ non est opus, vt cæteras sectas vniuersalitate excedat.* concedimus enim non pertinere ad vniuersitatem Ecclesiæ per nomen catholicæ explicatam, vt in ea sit maior hominum multitudo, quàm in falsis Sectis: nam hoc nullibi ei promissum est, & pendet ex altissimo Dei consilio in sua prædestinatione. Et quãtum ex Scripturis colligere possumus, diuino consilio potiùs permissum est, plures esse in mũdo malos, quàm bonos, infideles, quàm fideles, imo fortasse etiam intra ipsam Ecclesiam plures peccatores, quam iustos. Vnde Augustinus dicta epistola 48. colum. 13. & 14. in simili difficultate, *Ecclesia* (inquit) *est de cuius paucitate dicitur. Arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui ambulant in ea, & rursus ipsa est, de cuius multitudine dicitur. Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli, ijdem quippe fideles Sancti, & boni, & in comparatione plurimorum malorũ pauci sunt & per se ipsi multi sunt, qui ab Oriente, & Occidente veniunt,* &c. Et infra. *Itaque & totus mundus in maligno positus est propter zizania, quæ sunt per totum mundum & Christus propitiator est peccatorum nostrorum, & totius mũdi propter triticum, quod est per totum mundum.* Et infra id declarat per comparationem areæ, in qua frumenta pauca sunt comparatione palearum, tamen multa sunt per se ipsa, *& congreganda à quatuor ventis, & summis cœlorum vsque ad terminos eorum,* &c. Idem tradit libro 13. contra Faust. cap. 16. & optimè libro 20. cuius hæc sunt vltima verba, *Agnoscenda est paucitas illa quam Dominus præcipuè commendat in ingenti, atque innumerabili multitudine orbe diffusa: quæ paucitas tanquam granorum in comparatione multitudinis, palearum paucitas dicitur, per se autem ipsam tantam massam frumenti facit, vt omnes probos, & reprobos vestros, quos pariter veritas reprobat, incomparabili multitudine superet.* Comparat enim Ecclesiam ad vnam particularem Sectam hæreticorum, & dicit non solum Ecclesiam esse ampliorem, sed etiam solos Ecclesiæ iustos incomparabiliter superare omnes hæreticos talis Sectæ, quod mihi verisimillimum est, simili comparatione facta ad quamcunque hæresim, quamuis ad præsentem causam non sit necessarium.

Itaque non refert, pauciores esse in Ecclesia fideles, 13. quàm sint infideles in omnibus sectis gentilium, Paganorum, Iudæorum, & hæreticorum, quia de hac comparatione nihil est reuelatum, vel promissum, neque ad vniuersitatem Ecclesiæ catholicæ pertinet, vt in numero, vel personarum, vel populorum, prouinciarum, aut regnorum infideles excedat; sed solum vt sit in se amplissima, & per totum orbem diffusa. Vnde Augustinus contra Petilian. qui paucitatem Donatistarum ad Ecclesiam Catholicam sufficere volebat, respondet libro 2. contra illum cap. 45. *Timuisti comparatam multitudinis vestræ multitudinem orbis terrarum; & ad paucitatis laudem per angustam viam gradientis te conferre voluisti. Vtiam non ad eius laudem, sed ad ipsam viam te contulisses, profectò conspiceres, eandem paucitatem esse in Ecclesia omnium gentium, sed paucos dici iustos comparatione multorum iniquorum, sicut in cõparatione paleæ pos-*

eæ possunt pauca grana dici vberrimæ segetes, quæ tamen per se ipsa in massa redacta implent horreum. Et simili ferè modo in epist. 48. colum. 9. ad Vincentium dicentem, comparatione totius mundi modicam esse partem Christianorum, respondet. *Non vis attendere, aut te nosse dissimulas, in quàm multas iam barbaras nationes tam paruo tempore venerit Euangelium, &c.*

14. *Satisfit vlti. obiectionis parti.* Ex dictis etiam facilè est respondere ad alteram partem obiectionis factæ, iam enim cum Augustino declaratum est, quæ paucitas commendetur in grege Christi. Quanquam alijs etiam titulis, & rationibus grex Christi potuerit dici pusillus comparatione infidelium, vel si dicatur de prædestinatis comparatione reproborum, scilicet, vel ob *humilitatis deuotionem*, vt dixit Beda libro quarto, in Lucam capite 54. vel propter abiectionem conditionis discipulorum, qui tunc Christum audiebant, quia erant pauperes, & infimæ conditionis, vel quia ob voluntariam paupertatem, vel gloriæ mundi abnegationem serui Christi in mundo tanquam viles reputantur. Constat etiam angustam, & arctam viam nō repugnare cum Ecclesiæ amplitudine, quia Christus illam arctam viam toti mundo proposuit, & ita eius Ecclesia, quamuis sit per totum orbem diffusa per illam angustam portam intrare contendit, & licet pauci sint, qui conantur intrare comparatione infidelium, tamen simpliciter sunt multi, ex diuersis prouincijs totius orbis vocati, & similiter quamuis pauciores sint, qui intrāt, quàm qui conantur intrare, tamen etiam illi priores sunt satis multi, & ex toto orbe vocati. Et præterea nō ex illis solis constat Ecclesia Christi, in qua non solùm prædestinati sunt, sed etiam reprobi, nec tantum boni, sed etiam mali.

15. Denique etiam constat ex dictis non esse inconueniens, quod Ecclesia Catholica propter insurgentes hæreses, & alias persecutiones multùm interdum deprimatur, vel etiam minuatur. Quia non solum hoc non repugnat prædictionibus, vel promissionib. factis Ecclesiæ Christi, verum potius illud ipsum sæpiùs à Christo prædictum est, pertinetque ad arctam viam, quæ ducit ad vitam. Vnde Beda exponens illud Marci sexto. *Erat nauis in medio mari, &c.* ait per illam nauem labores Sanctæ Ecclesiæ designari, *quia nonnunquam Ecclesia tantis gentilium pressuris non solum afflicta, sed fœdata est, vt, si fieri posset, redemptor ipsius ad tempus eam deseruisse videretur.* Addendum verò est, ex quo Ecclesia Catholica per vniuersum mundum diffusa esse cœpit, nunquam propter persecutiones, vel hæreses insurgentes ita splendorem suum, & quasi possessionem amisisse, vt desierit esse sufficienter per totum orbem terrarum illustris, & diffusa. Hoc significauit Augustin. dicta epistola 48. colum. 12. dicens, *Ipsa est, quæ aliquando obscuratur, & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum, quandò peccatores intendunt arcum, vt sagittent in obscura luna rectos corde, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet.* Possetque hoc facilè ostendi ex promissionibus Christi, & ex perpetua traditione, & successione Ecclesiæ Catholicæ ac Romanæ, nisi in capite quinto de visibili Ecclesia id satis esset demonstratum.

Ecclesia Catholica in medio etiā persecutionum suum splendorem retinuit. August.

16. Atque ex hoc fundamento respondet Augustinus ad exemplum adductum de tempore Arianę hæresis, dicens, *Tale tunc erat tempus de quo scripsit Hilarius, &cæt.* Et infra, *Quis enim nescit, illo tempore obscuris verbis multos parui sensus fuisse delusos; alios autem timore cessisse, & simulatè consensisse.* Et infra, *Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hæreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant; quidam toto orbe latitabant. Ac sic Ecclesia, quæ per omnes gentes crescit instrumentis dominicis conseruata est, & vsque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conseruabitur.* In quibus verbis videtur Augustin. concedere, fuisse illo tempore fideles in minori numero, quam essent Ariani hæretici, & nihilominus Ecclesiam fuisse conseruatam in sua vniuersitate per totum orbē. Quod ex hypothesi verissimum est, propter omnia superiùs dicta, & quia etiam tunc Ecclesia Catholica fundata mansit in petra firmissima, & habente potestatem vniuersalem, & catholicos sibi subiectos per totum orbem dispersos: nam quòd illi pauciores interdum sint, nihil refert, præsertim ad breue tempus. Eò vel maximè, quòd semper illa Ecclesia retinuit authoritatem Concil. Nicæni, & continuationem cum antiqua Ecclesia, cuius splendorem etiam participabat tanquam eadem cum illa.

Atque hæc eadem responsio locum habet in tempore persecutionis Antichristi, imò in eo videtur magis necessaria, quia tota illa occultatio, & diminutio Ecclesiæ videtur à Christo Domino prædicta. De tēpore autem Arianæ hæresis verisimilius existimo nūquam hæreticos, etiam numero catholicos superasse. Nā licet in Ariminensi conciliabulo maior pars Episcoporum ab Arianis decepta fuerit, & ideò Hieronym. dixerit, ingemiscentē orbem terrarum se Arianum miratū esse, nihilominus ille error non fuit animo hæretico, vt idem Hieronym. & Augustin. significant, & Ambros. lib. 3. de Fide cap. vlt. Et ideò ferè omnes fraude intellecta, statim veram fidem profiteri, clarèque docere cœperunt. Deinde licet fortasse in Oriente maior esset multitudo hęreticorum, non tāmen in Occidente, nec simpliciter in toto orbe. Id enim apertè Basilius testatur epist. 72. ad Euaisenenses scribens, *State in fide, ipsum orbem inspicite, & videte quàm modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat, reliqua verò Ecclesia, quæ ab orbis finibus vsque ad fines Euangelium recepit, sanam hanc, & rectam doctrinam sectetur:* Athanasius etiam in epistol. Synodica ad Iouinianum Imperatorem, quam refert Theodoret. lib. 4. Histor. cap. 3. loquens de fide definita in Concil. Nicæno, inquit, *Huic omnes vbique Ecclesiæ assensæ sunt, vt Hispaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ, totius, &c.* & post plures alias numeratas subdit, *Orientis denique Ecclesiæ exceptis paucis, qui sectæ fauent Arianæ: nam istarum omnium re ipsa exploratè cognitam habemus sententiam, literasque ab illis accepimus, proque certo scimus, Auguste sanctissime, non tamen præiudicium inde potest orbi terræ fieri vniuerso.* Ac propterea Hilarius suprà beatos, & gloriosos vocat Galliæ, & Britanniæ Episcopos, qui Apostolicam fidem perfectè retinerent, & suo exemplo multos Orientales Episcopos ad saniorem mentem reducerent. Vnde etiam eo tempore veri fideles nomen Catholicorum retinuerunt. 17.

Atque ita intelligi potest, quod Nazianzenus dicit de hæreticis volentibus Catholicam fidem multitudine credentium metiri, fortasse enim in sua ciuitate, vel Episcopatu plures erant Ariani, quam catholici; & ex illa multitudine clarum est, non esse catholicam fidem colligendam, sicut licèt fortasse nunc in Anglia plures sint hæretici, quam catholici, nullum inde sumetur signum Catholicæ fidei. Præsertim; quia licet contingeret, hæresim multum diffundi nunquam haberet signum Catholicæ Ecclesiæ ex defectu aliarum conditionum, vt suprà dixi, & ibi notat Billius. 18.

Vnde concludo vltimò, nunquam hæresim aliquā ita posse per vniuersum diffundi, vel cum talibus circumstantijs in numero sectatorum eius augeri, vt inde possit verisimiliter existimari, illam esse fidem Catholicam, sed potiùs semper contrarium posse cum sufficienti certitudine constare ex defectu modi vniuersitatis, fidei Catholicæ promissæ. Hoc posset sufficienter probari per exempla omnium hæresum, quæ hactenùs fuerunt: nam quod omnibus hæreticorum Sectis, in temporibus præteritis accidit, credendum est, in cæteris euenturum: nam eadem ratio limitationis (vt sic dicam) seu determinationis ad limitatum locum, aut gentem, vel paucitatem sectariorum in omnibus inuenitur. Est autem prima ratio, quia omnis hęresis introducitur per defectionem à Catholica fide; & consequenter deuiat 19. *Nulla secta potest ita per orbem diffundi, vt verisimiliter catholica existimetur.* *1. Ratio*

à certa regula credendi, ideoque nunquam potest vniuersaliter persuaderi tanquam vera, & indubitata fides. Hoc eleganter indicauit Augustinus libro de Pastoribus cap.8. vbi cùm dixisset varias hæreses esse in varijs prouincijs, quæ se inuicem non cognoscunt, Catholicam verò Ecclesiam cum omnibus esse vbiq; & omnes nosse, quia in omnes diffusa est, subiungit. *Illa*, (id est Catholica) *Sic est tanquam vitis crescendo vbique diffusa, illi sunt tanquam sarmenta inutilia agricolæ falce pcisa merito sterilitatis suæ, vt vitis putaretur, non amputaretur. Sarmenta ergò illa, vbi præcisa sunt, ibi remanserunt, vitis autem crescens per omnia, sarmenta sua nouit, quæ in illa remanserunt, & iuxta se, quæ de illa præcisa sunt: inde tamen reuocat errantes.* Quæ verba sunt valde notanda: nam & differentiam inter Catholicam fidem, & quamcumque particularem sectam, & rationem propositam rectè declarant. Eandemque rationem habet ferè eisdem verbis Augustin. lib. 4. contra Crescon. c.60. vbi refert Cyprianum lib. de vnit. Eccles. dicentem, Ecclesiam ramos extendere per vniuersum mũdum. De hæresibus autem adiungit Cyprian. *Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt, & cùm hæreses, & schismata postmodum nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atq; originem reliquerunt.* Vnde meritò colligit, non posse in nomine Christi congregari, nec cùm vniuersa fraternitate conuenire.

20. 2. Ratio. Et hinc oritur altera ratio, quam ibidem Cyprian. attingit, dicens. *Hæreses factæ sunt, & fiunt, & dùm peruersa mens non habet pacem, dùm perfidia, discordans non tenet vnitatem.* Nam hinc fit, vt qui concordiam cum Ecclesia deserunt, inter se concordes non sint: quod etiam (vt supra dixi) prouenit ex defectu fundamenti, quia cùm in credendo non nitantur regula à Deo tradita, sed proprio iudicio, & opinione, necesse est, vt si aliquantulum durent, vel multiplicentur, statim in varias sectas descindantur, *Quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos.* vt idem Cyprianus ibidem dixit, ideoq; non perseuerant, nec extenduntur cum illa vnanimitate, quam fides catholica requirit. Quod declarauit optimè August. lib. de Pastorib. cap.8. vbi accommodat ad hæreticos verba Ezechiel. 24. *Super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei*, & addit, *non omnes hæretici per totam faciem terræ, sed tamen hæretici per totam faciem terræ, alij hic, alij ibi, nusquam tamen desunt, ipsi se non nouerunt. Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Aegypto, alia in Mesopotamia, v.g. In diuersis locis sunt diuersi, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergò mirum si superbia parit dissentionem, charitatem vnionem.* Vnde idem Augustin epist. 48. ad hæresim etiam accommodat illud Canticor. 1. *Si ignoras te egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hædos tuos*, & sic exponit, *Nisi cognoueris temetipsam ex itu, non ego te eijcio, sed exi vt dicatur de te ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, exi tu in vestigiis gregum, non in vestigijs meis, sed in vestigiis gregum, nec vnius gregis, sed diuersorum gregum, & errãtium. Et pasce hædos tuos, non sicut Petrus, cui dicitur, pasce oues meas, sed pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris, vbi est vnus grex, & vnus pastor.*

21. 3. Ratio. Addere denique possumus tertiam rationem, quia in secta hæreticorum non inuenitur spiritus propagationis fidei (vt sic dicam) sine quo fides ipsa catholica nunquam creuisset, nec per totum mundum fuisset diffusa, *Quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et ideò in Christi Ecclesia vt Catholica esset, necessaria in primis fuit potestas vniuersalis prædicandi Euangelium per vniuersum orbem, quã Christus illi dedit simul cum præcepto prædicandi fidem suam in toto mundo, Matth. 28. Marci 16. & Actorum 1. Et hoc modo asserit Paulus ad Galatas primo, sibi fuisse creditum Euangelium prẹputij, sicut Petro circumcisionis. & secundæ Corinthiorum 5. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tãquam Deo exhortante per nos.* Deinde fuit necessarius spiritus propagationis fidei huic potestati conformis, tum ad efficaciam prædicationis, tum ad concipiendum affectum, & solicitudinem trahendi homines ad Christum, & ideò ipsemet Dominus Apostolis præcepit, vt manerent in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto, Lucæ 24. & Actorum 1. quem spiritum maximè ostendit Paulus in suis Epistolis, & varia eius dona ad hunc finem data Ecclesiæ ad Ephes. 4. & 1. Corinth. 12. describit.

Hunc autẽ spiritum non habere hæreticos ita potest declarari. 22. Hæreticorũ habere spiritum propagandi fidem. Quia duo præcipuè ad hanc Ecclesiæ propagationem pertinent. Vnum est ad Christum conuertere ethnicos nullo modo credentes in ipsum, aliud est, eos, qui in professione fidei Christi errant, & à sua Ecclesia exierunt, ad ipsam reuocare, & in vera fide illuminare. Neutrum horum munerum vspiam exercuerunt hæretici vlli, nec modo Protestãtes Anglicani, quantumcumq; hoc iactitent, & contendant. Nam quo ad primum, nunquam hæretici visi sunt fidem nouis gentibus prædicare, aut ethnicos ad fidem conuertere. Testis est Tertullian. lib. 1. de Præscription. cap. 42. dicens. *De verbi administratione quid dicam? cùm hoc sit negotium illis, non ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi.* Et ratio est, quia in illis non est verum Dei verbum, & ideò neque efficaciam verbi habere possunt. Item non ducuntur Spiritu Christi, sed proprio, & ideò *ruinas potiùs operantur stantium ædificiorum, quàm structionem iacentium ruinarum*, vt ibidem Tertullian. dixit. Tandem cùm extra Ecclesiam sint, potestatem prædicãdi fidem Christi habere non possunt, quia hæc potestas, vt dixi data est Ecclesiæ in Apostolis, & in successoribus eorum mansit, & ab eis mitti debent veri Euãgelij prædicatores, iuxta illud, *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Roman. 10. Et ita in historijs Ecclesiasticis obseruatũ est, Ecclesiam non esse in gentibus diffusam, nisi per prẹdicatores catholicos ab Apostolis, vel à sede Apostolica missos, quod etiam de ipsis Anglis in superioribus ostensum est.

Præter hanc verò curam propagandi fidem inter ethnicos, necessaria est in Ecclesia catholica solicitudo conseruandi illam, & reducendi ad illam omnes, 23. Sollicitudo reducendi hæreticos est Ecclesia necessaria. qui Christum non omnino abnegãtes ab Ecclesia deuiant. Hoc enim maximè ad eius pastoralem curam, & vniuersalem propagationem necessarium est. Vnde August. dicto cap. 8. de Pastorib. *Catholica* (inquit) *mater, & ipse pastor in ea vbiq; quærit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis* (vtiq; ab hæreticis) *alios ab illis, nõ se inuicem scientibus.* Quomodo autem potest hæc cura in secta hæretica inueniri? Cum enim ipsa per defectionem à vera fide increbuerit, & in illa pedem fixerit, quomodo potest alios errantes ad viam salutis reducere? Dices, solicita saltem erit, alios credentes in Christum in suam rapere opinionem, & sic poterit, vtiq; crescere. Respondeo, etiam si id contingeret, Deo id propter peccata hominũ permittente, neutiquam inde tamen posse splendori, & amplitudini Catholicæ Ecclesiæ præiudicium afferre, *quia portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam*, vt iam declaraui. Addo considerata hæresis natura, & conditione, id nõ esse morale, neq; ordinariè timeri posse: tum quia cùm Deo, & veritati repugnet, & negotium sit mere humanum, non potest contra Ecclesiæ lumen adeò perfractè, aut tamdiu præualere; tum quia, vt dixi, ipsimet hæretici facilè inter se dissentiunt, & ita vim amittunt, eandem sectam per varias regiones disseminandi, tum quia plerumq; non incidunt in huiusmodi sectam, nisi vel superbiæ, vel ambitionis, aut libertatis spiritu ducti, ideoq; de propagatione suæ sectæ non amplius, quam huic fini, vel alicui contentioni humanæ deseruiat, sunt solliciti.

Cuius rei non leuem coniecturam faciet lector si verba illa Regis Angliæ in fine suæ Præfationis relegat, vbi generatim ad Principes Christianos loquens, se ostendit propagationis fidei solicitum, precaturque *vt Deus sibi, & alijs mentem inijciat serio cogitandi quid ad Euan-* 23.

ad Euangelij plantationem, & propagationem præſtare teneantur. In quo tēporalibus Principibus tacitè perſuadere conatur, vt munus paſtorale, ſolis Apoſtolis, eorumq́; ſucceſſoribus cōmiſſum, vt vidimus, ſibi arrogent, & vſurpent: ſtatim verò oſtendit, quo ſpiritu feratur dicens, *Deinde vt ſceptrorum noſtrorum ſecuritati maturè prudenterq; conſulamus, nec Babylonicum Monarchum latius ſerpere patiantur.* Et alia, quæ proſequitur, & nunc omitto, quia in libro tertio tractanda ſunt. Per ea verò quæ indicaui, ſatis demonſtrat, ſuum ſtudium ſolùm eſſe *coniungendi ſpiritualem libertatem cum temporali, & temporalem quietem, & ſecuritatem in ſuo ſchiſmate comparare,* hæc enim ferè ſunt verba eius. Satis igitur ex omnibus dictis, nihil Catholicum, nihilve vniuerſale in Anglicana ſecta deprehendi concluditur.

CAPVT XVII.

In Anglicano ſchiſmate fidem Apoſtolicam non eſſe.

1. *Ab Apoſtolis fides dicitur Apoſtolica.* EXploratum eſt apud omnes ſacræ doctrinæ tractatores, illam eſſe veram, & catholicam fidem; id eſt, doctrinam fide credendam, quam Apoſtoli tradiderunt, & ideo Apoſtolica fides vocata eſt, ſicut Eccleſia etiam vniuerſalis Apoſtolica dicitur in ſymbolo Nicæno. Ob hanc ergo cauſam Rex Angliæ non ſolùm ſe fidei catholicæ, ſed etiam Apoſtolicæ defenſorem eſſe profitetur, & ex conſequenti vult, ſectā Anglicanam, quam ſolam reuera tuetur, fidem eſſe Apoſtolicā. Quamuis autem ex dictis facilè intelligi poſſit, ſectam, quæ catholica non eſt, Apoſtolicam eſſe non poſſe, & quæ noua eſt, & nupera, antiquitatem Apoſtolicæ doctrinæ arrogare ſibi non valere: nihilominus, vt rem apertiùs, & diſtinctius demonſtremus, & omnibus, quæ occurrere poſſunt, ſatisfaciamus, operæpretium eſt, ſpeciatim hoc etiam attributum tituli Regij refellere.

2. *Quid requiratur, vt aliqua doctrina Apoſtolica dicatur.* Primum autem omnium ſtatuendum eſt, duo eſſe neceſſaria, vt fides, ſeu doctrina Apoſtolica ſit: vnum eſt, vt ab Apoſtolorum prædicatione, & eorum verbis, aut ſcriptis aliquo modo duxerit originem: aliud eſt, vt per legitimam traditionem, ſeu ſucceſsionem ad nos vſq; peruenerit. Primum indicatum eſt à Paulo ad Epheſ. 2. dicente, *Iam non eſtis hoſpites, & aduenæ, ſed eſtis ciues Sanctorum, & domeſtici Dei, ſuperædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum:* quod attingens Auguſtinus, & de his fundamentis intelligens illud Pſalm. 86. *Fundamenta eius in montibus ſanctis,* interrogat, *Quare fundamenta Apoſtoli, & Prophetæ?* Reſpondet, *quia eorum authoritas portat infirmitatem noſtram;* nimirum, quia & Prophetarum prædictione, & Apoſtolorum prædicatione proximè in credendo nitimur. Illud enim Apoſtoli prædicarunt, quod Prophetæ prædixerunt; *& Prophetæ* (inquit Ambroſ. ad Epheſ. 2.) *diſpoſuerunt, Apoſtoli fundamēta iecerunt,* quæ fundamenta non ſunt, niſi dogmata, & doctrina ab eis prædicata. Vnde grauiſsimè Irenæus lib. 3. cap. 1. dicit, *Non per alios diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognouimus, quàm per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos, quod quidem tunc prædicauerunt, poſteà verò per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt, fundamētum, & columnam fidei noſtræ futurum.* Ratio eſt, quia fides, vel doctrina non denominatur Apoſtolica, niſi quia ab Apoſtolis tradita eſt, ad eum modum, quo ſolet doctrina, vel lex ab authore denominari: hac tamen obſeruata differentia, quòd aliæ doctrinæ humanæ ſolent ab hominibus tanquam à præcipuis authoribus ſua ſibi conuenientia deſumere nomina, fides autem non ita ab Apoſtolis nomen accepit, ſed ſicut lex vetus dicitur Moſaica, à Moyſe, non vt authore, ſed vt promulgatore; ita fides Chriſtiana dicitur Apoſtolica, ab Apoſtolis, non authoribus, ſed primis eius prædicatoribus, ac promulgatoribus. Et ideò poſtquam Paulus in citato loco dixit, *Ædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum,* addidit *ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino.* Ipſe eſt enim principale fundamentum, & baſis omnium fundamentorum, quæ in eo ſuperædificantur, & in illum aſpicere debemus tanquam *in Authorem fidei, & conſummatorem Ieſum,* ad Hebr. 12.

3. Alterum, quod propoſui de ſucceſsione legitima frequentiſsimum eſt apud Patres, quos magna ex parte retuli cap. 3. & 6. præſertimq; id declarat Irenæ. lib. 3. cap. 3. dicens, *Traditionem Apoſtolorum in omni Eccleſia adeſt perſpicere, qui vera velint audire, & habemus annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum vſq; ad nos.* Et lib. 4. cap. 43. *Eis, qui in Eccleſia ſunt, presbyteris obaudire oportet, his, qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, ſicut oſtendimus, qui cum epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum ſecundum placita Patris acceperunt.* Eandem conditionem ad diſcernendam doctrinam Apoſtolicam à peregrina latè tradit Tertullian. lib. de Præſcription. hæretic. vbi inter alia hæc habet, omnes Eccleſias Apoſtolicas exhibere aliquem Apoſtolum ibi Epiſcopum conſtitutum, vel Apoſtolicum virum ibi per aliquem Apoſtolorum ordinatū, ex cuius ſucceſsione Apoſtolici ſeminis *traduces* habeat. Vocat autem Apoſtolicos viros eos, qui cum ipſiſmet Apoſtolis conuerſati ſunt, & doctrinam, ordinationem, & poteſtatem ab eis acceperunt, vt Titum, Polycarpum, Clementem, & ſimiles. Quoniam verò multæ Eccleſiæ poſt illa antiqua tempora inſtitutæ ſunt, de illis ſubdit, *Tamen in eadem fide conſpirantes non minùs Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ.* Conſpirant demum in eadem doctrina per legitimam etiam ſucceſsionem, quia licèt tales Eccleſiæ nec per Apoſtolos, nec per viros Apoſtolicos, i. immediatè ab Apoſtolis miſſos ſeu ordinatos, edoctæ fuerint, ſaltem habuerunt initium per aliquem miſſum ab alio habente poteſtatem, ad quem ſimul cum illa, doctrina Apoſtolorum peruenerat, vt Anglicana Eccleſia cœpit per viros miſſos à Gregorio, Germana à Bonifacio Epiſcopo miſſo à Gregorio 2. & ſic de alijs. *Sup. cap. 37.* Nam qui nō intrant per hanc portam, ſine dubio fures ſunt, & latrones. *Ad quos* (vt eleganter Tertullianus) *meritò dicendum eſt, qui eſtis, quando, & vnde veniſtis, quid in meo agitis non mei?* (nomine Eccleſiæ loquitur) *mea eſt poſſeſſio, habeo origines firmas ab ipſis authoribus, quorum fuit res, ego ſum hæres Apoſtolorum, ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurauerunt, ita teneo.*

4. Eodem fundamento vtuntur alij Patres ad eundem finem ſeparandi veram doctrinam à falſis erroribus, vt latè Vincent. Lyrinenſis in ſuo libro contra prophanas hæreticorum nouitates, & illo vtitur ſæpè Optatus lib. 2. contra Parmenian. Hieronym. contra Luciferianos in fine, vbi illi Eccleſiæ dicit eſſe adhærendum, *quæ ab Apoſtolis fundata vſque ad diem hanc durat,* & idem ſignificat epiſt. 65. ad Pammachium, & Oceanum, vbi vel noſtræ tempeſtatis nouatores, ſicut & ſui ſæculi veteratores hac vrget interrogatione: *cur profers in medium, quod Petrus, & Paulus edere noluerunt?* Item Ambroſius 1. ad Corinth. quarto, in principio dicit, cognoſci de aliquo, eſſe pſeudoprophetam, quando aliquid tradit à traditione Apoſtolica diſcordans. Sic etiam dixit de Eccleſia Auguſt. lib. 1. de Symbolo ad Catechumen. cap. 6. *Omnes hæreſes de illa exierunt tanquam ſarmenta inutilia de vite præciſa, ipſa autem manet in radice ſua, in vite ſua,* id eſt, in eadem origine, quam à principio habuit. Quomodo autem in illa radice maneat, declarat idem Auguſt. 28. contra Fauſt. cap. 2. dicens, *Ab Apoſtolicis ſedibus vſq; ad præſentes Epiſcopos certa ſucceſſione perducta,* & infrà adijcit, illud Euangelium eſſe credendum, quod à tempore Apoſtolorum *non interrupta ſerie temporum Eccleſia certa connexionis ſucceſſione vſque ad tempora iſta perduxit.* Similia habet lib. 1. contra aduerſarium legis, & Prophetar. cap. 20.

cap. 20. & lib. de vtilit. credend. cap. 17. Denique optima est regula tradita ab Origene in Præfat. ad lib.
5. Periarchon, *Cum multi sint, qui se putant sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesijs permanēs, illa sola credēda est veritas, q̄ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.*

Optima regula ad fidē cognoscendā.

Ratione item possumus hoc facile declarare, quia fides Apostolica illa tātum est, quæ ab Apostolis prædicata, vel scripta est, nos autem non audiuimus Apostolos prædicantes, nec eos scribentes vidimus; ergo non possumus certò cognoscere, doctrinam aliquam esse ab Apostolis prædicatam, vel scriptam, nisi per manus, & ora eorum, qui vel eos audierunt, & viderunt, vel ab his, qui Apostolos audierunt, eandem doctrinam receperunt, per plures, vel pauciores successiones, iuxta temporum antiquitatem; ergo vt certò constet, talem doctrinam omnino puram, & eandem durare, necessarium est, illam successionē esse continuam, & non interruptam. Imò vt suprà cap. 6. dicebam, necessaria est singularis Dei protectio, vt in tam longè repetita temporum, & generationum successione integra, & illibata, & cum summa authoritate seruetur: hæc autem diuina protectio promissa non est, nisi Ecclesiæ, quæ per legitimam Pontificum, & fidelium successionem eadem semper existit: ergo sine huiusmodi serie, & successione non potest aliqua fides, Apostolica existimari.

6. Ex hoc igitur necessario fundamento ita concludimus: illa fides nunc est Apostolica censenda, quæ ab Apostolis prædicata per legitimam successionem ad nos vsque deriuata est: sed Anglicana secta neque est ab Apostolis prædicata, neq; ab illorum doctrina aut traditione legitimè deriuata est: ergo non est Apostolica fides. De priori propositione satis dictū est, superest declaranda, & probanda posterior, illam enim fortè Rex Angliæ negabit. Hac siquidem fortasse causa in sua Præfatione pag. 42. 43. & 44. vt se *catholico Christianum* (vt ipse loquitur) ostendat Scripturas quo ad libros primi ordinis, tria fidei symbola, & prima quatuor Concilia generalia credere, admittere, aut venerari profitetur, sentiens, fidem Apostolicam in ijs fontibus sufficienter contineri. Quod autem de se affirmat de tota Anglicana secta, seu congregatione primatum ipsius Regis recognoscente, dictum esse putamus. Sic ergo respondebit ad rationem à nobis factam, doctrinam Apostolicam ad se, & suos per dictos scripturæ libros, Symbola, & Concilia sufficienter peruenisse, & nullum esse posse modum certiorē, aut magis legitimum Apostolicam fidem per hæreditariam quasi successionem suscipiendi, quam per Scripturas, symbola, & Concilia dicta, omnemq; aliam doctrinam, quæ in his non cōtinetur, suspectam habere, & tanquam nuperam refutare, vel saltem in canone fidei non recipere.

Colligitur fidem Anglicanam non esse Apostolicam ex defectu prædictarum conditionum

7. At hæc dimidiata fidei confessio vim rationis factæ non eneruat, vt nunc breuiter in generali, latiùs verò lib. 2. in particulari ostendam. Oportet ergò in Anglicana secta, seu (quam nunc eandem reputamus) in hac Regis professione distinguere, quid cum fide catholica, & Romana habeat commune, & quid proprium, aut diuersum. Multa enim retinuit Anglia ex ijs, quæ priùs catholicè credebat, & hæc dicimus habere cōmunia cum fide Apostolica; alia verò sunt, in quibus ab Ecclesia Romana defecit, quæ illius propria vocamus. Quod ergò ad propria pertinet, concedimus, partem illam ad fidem Apostolicam pertinere, sed tamen non ab Anglicana congregatione, seu credulitate, sed à Romana Ecclesia habere huius antiquitatis testimonium. Vnde etenim habuit Anglia libros illos, qui apud Regem pollent authoritate, nisi à Romana Ecclesia? aut quomodo possent illum gradum authoritatis obtinere, nisi per legitimam traditionem ad Ecclesiam Catholicam peruenissent, & ab eadem approbati fuissent? Quid de vero, & certo sensu talium librorum dicam? Profectò nisi ex eadem origine, traditione, & approbatione constare posset, quæ fuerit in talibus scripturis Apostolorum mens, & sententia: nunquam posset Apostolica fides ex eisdem libris cum certitudine erui nedùm comprobari, quia doctrina non consistit in verbis, aut libris, sed in sentētia, vt in simili suprà ex Hieron. commonstraui. Quod nō solùm de scripturæ libris, sed etiam de symbolis, & Concilijs intelligendum est, cùm omnium sit eadem ratio, vt per se appareret manifestum.

Quæ Anglicana secta cū Romana Ecclesia habet communia ad fidem Apostolicam pertinent.

Quapropter licèt doctrina talium librorum per se spectata fides Catholica sit, vel potiùs pars eius, vt iam dicam: nihilominus vt à sectarijs retinetur, vel non est Apostolica, vel non potest vt talis certò credi. 8.
Primò quidem, quia certi esse non possunt, illos libros Scripturæ, quos admittunt, esse Apostolicos, cum pro suo arbitrio quosdam admittant, alios negent, & quosdam quoad aliquas partes, & non quoad alias. Hac enim libertate discernendi inter Scripturæ libros, tota eorum doctrina quoad eos certa, & quasi humana redditur, quia sola humana opinione, vel fide credi poterit, non diuina. Quæ ratio etiam ad Concilia applicari poterit, quia nulla certa authoritate, vel ratione quædam admittunt, alia reijciunt, cum idem pondus authoritatis habent, siue in eis grauitas iudicantium, siue Sancti Spiritus assistentia spectetur. Et præterea est alia ratio tam de symbolis, quàm de Concilijs, nam doctrina illorum non ideò ab his sectarijs admittitur, quia ibi traditur, aut definitur, sed quia ipsorum iudicio in Scriptura continetur, & ita symbola, vel Concilia non sunt apud ipsos fundamentum certitudinis, quòd illa doctrina sit Apostolica, sed solum ipsorum iudicium, vt in 6. & 7. cap. latè deduxi. Vnde sumitur altera generalis ratio, quia doctrina non in litera, sed in sensu consistit: ergo vt doctrina sit Apostolica, necesse est, vt non solum libri, sed etiam eorum sensus habeat originem, & certam dimanationem ab ipsis Apostolis: sed hanc non habet apud sectarios, quia suo arbitrio, vel, quem fingunt, priuato spiritu ducuntur: ergo vel doctrina eorum etiam in rè ipsa non est Apostolica, quia in sensu Scripturæ errant: vel licèt casu contingat in se esse Apostolicam, apud ipsos non habet eiusmodi certitudinem, quia eadem mensura illam metiuntur.

Quamobrem nihil iuuat Iacobum Regem pagina 42. dicere, *se tria symbola in eo sensu interpretari, quem illis esse voluerunt Patres, atque Concilia, à quibus sunt condita atque descripta.* Interrogo enim, vnde nouerit voluntatem hanc Patrum, vel Conciliorum. Dicet fortasse, ex verbis illorum eam nosse. Sed quid si verba, vel ex varia significatione, vel ex hominum interpretatione varios habeant sensus? vnde discernit, voluntatē Patrum, & Conciliorum fuisse, hunc sensum esse in illis verbis, & non alium? Dicet, credo, *sua certa scientia,* se id cognoscere, ac credere. Nam cum id de scripturis dicat, facilius de symbolis, & Concilijs affirmabit. At, illam certam scientiam nullam omnino esse ex Scripturis, Patribus, ac manifesta ratione cap. 7. ostendi: ergo non potest Rex nobis probare, se interpretari symbola in sensu, quem Patres illis esse voluerunt, sed casu accidet, vt interdum ita sit, & sæpe non ita erit, ideoq; talis doctrina sic credita, non potest habere certitudinem Apostolicæ doctrinæ. 9.

Doctrinam symbolorum prout eā Rex interpretatur certitudinem fidei Apostolicæ continere non posse.

Exemplis hoc amplius conuincamus. Vnus ex articulis symboli Apostolici est, *Descendit ad inferos,* quæ verba ab Athanasio non amplius explicantur. Ecclesia verò à Patribus edocta, intelligit illa verba propriè de vero, & reali, ac locali descensu Christi in anima à corpore separata ad loca subterranea inferni. Caluinus autem, & alij intelligunt de doloribus inferni, quos fingunt, Christum passum esse in Horto, & in Cruce. Si ergò Rex credit illis verbis Symboli in hoc posteriori sensu acceptis (quod de 10.

Exemplis idem conuincitur.

Rege

Rege præſumimus, cùm Caluini ſectam profiteatur) oſtendat nobis, quis eis reuelauerit, illum ſenſum intendiſſe Apoſtolos, præſertim cùm ille ſit extra propriam, & vſitatam verborum ſignificationem, & cõtra intelligẽtiam omnium veterum Patrum alio pacto Scripturas interpretantium de hoc eodem articulo, vt alibi eſt à nobis oſtenſum; ergo in hoc non retinet Apoſtolicam doctrinam, quantumuis ſymbola ſe recipere iactitet. Idemq́; argumentum in alijs ſymboli articulis fieri poteſt, vt in illo, in quo cõfitemur, Chriſtum eſſe natum ex Maria Virgine, vel venturũ eſſe iudicare viuos, & mortuos ex factis illorum, vt in ſymbolo Athanaſij confitemur, vel quo vnam Eccleſiam catholicam, Sanctorum communionem, remiſsionem peccatorum profitemur. Nam hæc omnia longè in diuerſo ſenſu à Proteſtantibus intelligũtur, quàm ab Apoſtolis, vel Concilijs fuerint tradita, vt facilè oſtendi poſſet, ſi pro huius operis breuitate liceret: ergo fruſtrà Rex, qui Proteſtantes tuetur, dicit, ſe interpretari ſymbola in ſenſu, quem authores voluerunt: nam oſtendere non poteſt iſtiuſmodi ex illis ſenſum, & ita illa doctrina non poteſt oſtendi Apoſtolica, & conſequenter quoad illum, & ſequaces nihil eſt in ſymbolis, quod cum certitudine poſsit doctrina Apoſtolica reputari.

Apoſtolica ſcripta ſine Apoſtolico ſenſu ad fidẽ nõ ſufficiunt.

11. Concludimus ergo, non ſatis eſſe, Apoſtolicas voces, ſeu ſcripta retinere, niſi *Apoſtolicè etiam intelligantur*, vt loquitur Gregor. Nazianzen. orat. 52. aliàs epiſtol. 2. ad Cledonium. Quid autem ſit Apoſtolicè, vel non Apoſtolicè intelligi, declarat, dicens, *Quoniam eadem voces, ſi rectè intelligantur, cum pietate coniunctæ ſunt, ſi perperam exponantur, impietate non carent.* Et prius dixerat, vſum hæreticorum eſſe *cum communibus ſententijs, quas Scriptura exhibet, conuinci, ac premi ſe vident, pias quidem dictiones confiteri, & circa mentem dolum ſtruere.* Indicium autem huiuſmodi intelligentiæ non Apoſtolicæ, ſignificat eſſe nouitatem, antiquæ Eccleſiæ traditioni contrariam, dicens, *O ingentem abſurditatem, abſconditam poſt Chriſtum ſapientiãm nobis annũtiant, id, quod ſanè lachrymis dignum eſt. Nam ſi triginta dumtaxat ab hinc annis fides initium ſumpſit, cum quadringenti iam ferè anni fluxerint, à quo Chriſtus manifeſtatus eſt, inane vtique tanto tempore fuit Euangelium, inanis etiam fides noſtra, fruſtraquè martyres martyria perfuncti ſunt, & tales tantique Antiſtites plebi præfuerunt.* Igitur ad Apoſtolicam doctrinam adiungi debet Apoſtolicus ſenſus: erit autem Apoſtolicus, ſi ab Apoſtolis duxerit originem, quam perpetua Eccleſiæ conſenſio, & prædicatio manifeſtat. Cum ergo Rex Angliæ, licèt ſymbolum Apoſtolicum, & cætera recipiat, Apoſtolicum tamen eorum ſenſum illibatum non retineat, dici non poteſt, etiam quoad hanc partem Apoſtolicam fidem profiteri.

Sectã Anglicanam ſecundum propria dogmata Apoſtolicæ fidei repugnare oſtenditur.

12. Venio ad alteram prædictæ doctrinę partem, Proteſtantium, omniumque penè huius tempeſtatis ſectariorum propriam, quam etiam Rex Angliæ cum ſuis recipit, & Eccleſiæ Romanæ fidei anteponit. De hac igitur parte duobus modis poſſumus oſtendere, Apoſtolicam non eſſe. Primò in vniuerſali ex principijs hactenus diſcuſsis: nam illa omnia, quæ ſunt propria illius ſectæ, ſunt contraria antiquæ fidei vniuerſalis Eccleſiæ; quia per defectionem ab illa introducta ſunt, vt cap. 2. & 3. eſt oſtenſum; ergo non poſſunt eſſe ex Apoſtolica doctrina, ſed ex vana hominum nouitate pro cerebro cogitata. Probatur conſequentia ex fundamento poſito, quòd initium doctrinæ Apoſtolicæ per certam ſeriem reuocandum eſt ad tempora Apoſtolorum, & eorum prædicationem; ergo illa dogmata, quæ antè paucos annos inceperunt, & quorum initium cognoſcitur fuiſſe per defectionem ab antiqua fide, non poſſunt eſſe doctrina, ſeu fides Apoſtolica. Hoc enim argumento implicitè vtitur Gregorius Nazianzenus in loco proximè citato, & eodem vtitur Athanaſius apud Theodoretum libro quarto, Hiſtor. cap. 3. dicens ad Iouianum Imperatorem de fide diuinitatis Verbi diuini, *Pro certo ſcias, Auguſte, hanc ipſam ab omni ſæculorum memoria prædicatam fuiſſe.* Hac etiam regula vſus eſt Theodoſius Imperator apud Sozomenum libr. 7. Hiſtor. cap. 12. ad inſurgentes hæreticos compeſcendos, ſcil. examinando doctrinam per eam, quam ſancti viri, & Apoſtolici ſemper tradiderant, vt quæ cum illa conſentiret, vt Apoſtolica reciperetur, quæ verò diſſentiret, repelleretur, & alij Patres frequenter vtuntur eadem antiquitatis regula, & illam maximè commendat Vincent. Lyrinenſis in ſuo aureo libro contra prophanas vocum nouitates.

Alter modus oſtendendi ſectam Anglicanam quoad ea, quæ ſunt ſibi propria vel in quibus Caluino, Luthero, Zvinglio, aut alijs Proteſtantibus adhæret non eſſe fidem Apoſtolicam, eſſe poteſt, deſcendendo ad ſingula dogmata, eorumque nouitatem, & erroris gradum oſtendendo. Quia verò nunc non aſſumimus prouinciam diſputandi de omnibus dogmatibus, quæ his temporibus ab hæreticis in controuerſiam vocata ſunt, & quia id eſſet nimis prolixum, & operoſum, hunc modum probationis in præſenti non proſequemur. Nõ omittemus autem in ſequenti libro, quin ſingula puncta à Romana fide aliena, quæ Rex Iacobus in ſua fidei confeſsione attigit, expendamus, eiq́; ſumma breuitate pro loci opportunitate reſpondeamus. 13.

Nunc ſufficere cenſemus, gratia exempli, proponere articulum de Primatu, qui Anglicanæ ſectæ maximè proprius eſſe videtur. Secta n. Anglicana hunc articulum credendum ſuis ſectatoribus proponit, ſcil. temporalem Regem in ſuo regno eſſe ſupremum caput in ſpiritualibus, cui omnes Epiſcopi, & ſacerdotes, vel (vt ſectarij loquuntur) miniſtri obedire tenentur. Quærimus ergo, quis Apoſtolorum hoc docuerit, vel ſcriptum reliquerit in Eccleſia Chriſti, vel quomodo poſsit eſſe ab Apoſtolis deriuatum dogma, quod ante Henricum VIII. in Eccleſia Chriſti non eſt auditum? Quod autem hoc ita ſit, nunc non aliter probamus, niſi quia nunquam legimus in Euangelio, Eccleſiam commiſſam Regibus, ſed Petro, Apoſtolis, & Epiſcopis Matth. 16. 18. 28. Ioan. 21. Actor. 20. neque in Apoſtolicis epiſtolis legimus præcipi fidelibus obedire Regibus in his, quæ pertinent ad ſalutem animæ, ſed Præpoſitis, qui rationem animarum eis commiſſarum ſunt redditurí, ad Heb. 13. neq́; in hiſtorijs legimus, Regem aliquem Chriſtianum, & Catholicũ talem poteſtatem ſibi arrogaſſe, aut in Eccleſia exercuiſſe. Quæ omnia in libro tertio ex profeſſo tractaturi ſumus, & ideo, ea nunc inſinuaſſe ſufficit, vt inde concludamus, ſectam illam, quæ ab hoc dogmate ſumpſit initium, & quodammodo in illo fundata eſt (nam propter illud præcipuè à Romana Eccleſia ſe ſeparauit) Apoſtolicam fidem reputari nequaquam poſſe. 14.

Reſponſio Regis ex eius factis impugnatur.

Fortaſſe Rex dicat, illum articulum non computari ab ipſo, vel à ſuis miniſtris inter eos, qui de fide Catholica ſint tenendi. Hanc enim correctionem adhibuiſſe videtur, pag. 62. Præfationis, cum dixit, *Ego verò id ingenuè ſpondeo, quoties religionis, quam profiteor, vllum caput oſtendetur non antiquum, catholicum, & Apoſtolicum, ſed nouitium eſſe, ac recens (in rebus ſcilicet, ſpectantibus ad fidem) me ſtatim ab eo diſceſſurum.* Verumtamen ſi ſub illa limitatione, ſeu correctione ſuum de primatu articulum comprehendit, & inter res ad fidem ſpectantes illũ non numerat, profectò iniuſtiſsimè cogit ſubditos ſuos ad recognoſcendum in ipſo talem poteſtatem, ſeu dignitatem. Quomodo enim iuſtè cogi poſſunt, ſi ipſi non tenentur in conſcientia talem in temporali Principe recognoſcere dignitatem? Vel quomodo poſſunt teneri ad eam recognoſcendam, ſi non tenentur eam credere? Vel quo iure teneri poſſunt ad illum articulum credendum, ſi ille non eſt ſecundum fidem catholicam credendus? Reſponderi poteſt, eſſe credendum fide, vt ſic dicam, politica, ſeu Regia, id eſt, in Regis, vel ſui conſilij authoritate, 15.

præcepto, aut testimonio fundata. At hoc absurdissimum est, & ab omni etiam humana ratione alienum, quia dignitas, & potestas gubernandi Ecclesiam in spiritualibus, non est res humana ratione inuenta, sed à Christo dari debuit, iuxta illud Pauli 2. ad Cor. 10. *Si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quā dedit nobis Dominus in ædificationem & non in destructionem vestram, non erubescam*, & ideò ipsemet Christus dixit Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*; ergo de dignitate illa, & potestate, quòd in Rege sit, non potest sola naturali ratione constare, neque Rex potuit voluntate sua illam vsurpare, si sibi data non est; ergo si hoc non est reuelatum, vt re vera non est, & ideò non tenentur Angli illum articulum de fide credere (vt in dicta responsione supponitur) profectò nulla est humana authoritas, quæ iustè possit illos cogere ad id credendum, cùm sit de re, quæ superat humanam potestatem, & cognitionem, quæ per reuelationem non habeatur, vt omittam, etiam esse contra ea, quæ reuelata sunt, vt posteà ostendam. Ergo si Rex velit consentaneè loqui ad ea, quæ operatur, necesse est, vt inter fidei suæ articulos hunc de primatu suo ponat, & ita vel ex illo solo concludimus, suam fidem Apostolicam non esse.

CAPVT XVIII.

Obiectioni contra doctrinam capitis superioris occurritur.

1. *Obiectio hæreticorum.* Contra discursum superioris capitis possunt aduersarij nobis obijcere etiam Pontifices Romanos multa nobis de fide credenda proponere, quæ neq; ab Apostolis prædicata sunt, neque ita sunt antiqua, vt per continuatam seriem ab Apostolis deriuari potuerint: ergo etiam fides Romana non potest esse, aut vocari Apostolica. Hæc illatio fundamētum habet in his, quæ proximè contra aduersarios protulimus. Nam, vt aliqua doctrina sit Apostolica, non satis est, aliquam eius partem esse ab Apostolis prædicatam, & deriuatam, hoc enim habet etiam secta Anglicana; imo & quælibet secta hæretica, quæ semper falsis vera permiscet. Si ergo Ecclesia Romana etiam habet noua veteribus permista, non poterit doctrina eius simpliciter Apostolica censeri. Maximè quoad ea, in quibus ab alijs sectis hominū profitentium Christum dissidet, quia in his dogmatibus etiam est noua, sicut sunt aliæ sectæ sub Christi nomine introductæ. *Quæ à Rege tanquam noua improbentur.* Propositio assumpta probari in primis potest his exemplis, quæ Rex in sua Præfatione refert, & *nouitia, ac nupera vocat*, vt in B. Virginis, & aliorum Sanctorum inuocatione, cultuq; reliquiarū, & imaginum veneratione, & adoratione, & alijs, quę postea percurremus.

2. *Catholicæ Responsioni viam præcludere conatur Rex.* Nec illi satisfaciemus dicendo, non posse hæc noua vocari, cùm ante mille, & plures annos ab Ecclesia obseruata ostendantur: nam ipse solùm vt sufficienter antiqua recognoscit, quæ *tota Catholica Ecclesia iam inde ab Apostolorum temporibus sine intermissione multis post seculis constanter docuerit, & crediderit*, vt ipse pag. 62. dicit, & testimonio Vincentij Lyrinensis confirmat. Et quę huiusmodi adinueniētur dogmata (vt se Apostolicæ doctrinæ sectatorem ostendat) nunquam recusaturum esse confirmat, quamuis hoc etiam non simpliciter, sed cum limitatione velit intelligi de fidei dogmate, *quod ad salutem sit necessarium*. Deniq; addere possumus exempla quarundam rerum, quas Ecclesia Romana nunc de fide credit, quas in confesso habetur, non esse ab Apostolis prædicatas, vt B. Virginem nunquam venialiter peccasse, libros Machabæorum esse canonicos, & huiusmodi, quæ breuitatis causa missa facio.

3. Ad hanc obiectionem dicimus in primis, aliud esse credere aliquid repugnans dogmatibus, & doctrinis ab Apostolis prædicatis; aliud verò credere aliquid per modum additionis ad doctrinam prædicatam ab Apostolis, quòd ab eis expresse declaratum non sit, vel saltem declaratum esse non constet. Primum genus credulitatis, aut doctrinæ repugnat cum doctrina Apostolica, quia illa immutabilis est omninò, sicut Deus, & verbum eius immutabile est, vt significauit Paulus ad Galat. 1. per illam exaggerationem, *Si Angelus de cœlo, &c.* & ideò dixit cap. 2. *Si quæ destruxi, iterum reædifico, præuaricatorem me constituo.* & 2. ad Cor. 1. *Fidelis Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, Est & Non, sed Est.* Ideoq; signum euidens doctrinæ non Apostolicæ, sed potius apostaticæ est, aliquid vel minimum tradere, dictis, vel scriptis Apostolorum contrarium: nam illud sufficit non solum ad ostendendam talis dogmatis falsitatem, sed etiam, vt totam fidem talis doctrinæ quoad certitudinem euertat, vt iam explicaui. *Ecclesia Romana nullū dogma Apostolis contrarium recipere potest, Anglicana verò secta multa illis contraria recipit.* In doctrina autem Ecclesiæ Romanæ nullum dogma huiusmodi inuenitur, aut inueniri potest, iuxta Christi promissiones supra tractatas, idq; respondendo inferius ad omnia exempla, quæ Rex adducit, facilè ostendemus. At verò in secta Regis Angliæ numerantur multa, quæ cum doctrina Apostolorum, etiam ab ipsis scripta, planè repugnāt, vt est negare traditiones nō scriptas, resistere in dogmatibus vniuersali Ecclesiæ, quæ est columna, & firmamētum veritatis. Negare item omnem fidei regulam præter priuatum spiritum, vel sic saltem statuere vt omnia in dubium necessario reuocētur, item prædicare liberum esse, & licitum temporali Regi nō obedire vlli Episcopo, vel Pastori Ecclesiæ etiam supremo, & alia similia, quæ cum his cōnexa sunt, vt omittam alia specialiora, quæ ex his generalibus nascuntur, vt negare veritatē corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia, & alia, quæ postea tractabimus.

4. *Potest Ecclesia aliqua distinctè credenda proponere, quæ antea non ita credebantur.* At sanè non repugnat Apostolicæ doctrinæ, quod pro temporis discursu aliqua distinctius, & expressius tradantur, quàm antea prædicata fuerant: quin potius hoc modo addi possunt aliqua credenda in vno tempore, quæ prius expresse, & formaliter (vt sic dicam) prædicata non erant, dummodò antiquioribus non repugnent, & legitima potestate proponantur, id est, ab Ecclesia definiantur. Hoc probat obiectio facta, & consuetudo Ecclesiæ Catholicæ, quæ ex necessitate quadam humanæ conditionis orta est, & tam manifestam, & cogentem rationem habet, vt nō sit verisimile, reliquisse Deum Ecclesiam suam sine huiusmodi voluntate, vel sine sufficiente prouidentia, & auxilio ad vtendum illa sine periculo recedendi ab Apostolica doctrina. Probatur hoc, & declaratur, quia mos Spiritus sancti semper fuit, non simul Ecclesiam docere de omnibus, quæ ad doctrinam supernaturalem pertinent, sed pro temporum opportunitate, iuxta dispositionem suæ occultissimæ prouidentiæ. Hoc videre licet in temporibus antiquis: nam vt omittam tempora legis naturæ, in ipsamet synagoga discursu temporis creuit doctrina sacra, prout varijs temporibus Deus mittebat Prophetas. Deinde, quia non obstante Scriptura, poterant aliquando insurgere res dubiæ, vel ambiguę, Deus constituerat locum, & tribunal sacerdotale, per quod posset ille populus magis, ac magis in rebus diuinis illuminari. Præterea etiam in ipsa primitiua Ecclesia Spiritus sanctus non simul docuit Apostolos omnia, nam de gentium vocatione postea fuit Petrus instructus Act. 10. & de cessatione legalium certior reddita est Ecclesia in Concilio Apostolico, quam antea erat. Sic ergo post Apostolorum tempora potuit Ecclesia in multis illuminari, quæ necessaria esse potuerunt in posteriori tempore, & non prius, vel propter dubia de nouo orta, præsertim insurgentibus hæreticis, vel alijs temerarijs hominibus, res fidei obscuras prauè exponentibus, vel etiam, quia hæc est naturalis hominis conditio, vt paulatim in cognitione proficiat, quod etiam Deus in Ecclesia sua obseruari vo-

ri voluit, iuxta illud Prouerb. 4. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsq; ad perfectum diem.*

5. Et ideo Paulus 1. ad Timoth. 6. non simpliciter nouitates, sed *prophanas vocum nouitates* vitandas dixit, quia vt D. Thomas ibi notat, non omnis nouitas reprehendenda est, cum Dominus dixerit, *Mandatum nouum do vobis*, Ioan. 3 sed prophana nouitas, id est, rebus diuinis, & sacris contraria. Quæ fuit prius sententia Augustini in tract. 97. in Ioan. circa finem, & ferè eandem habet Vincent. Lyrinensis ca. 37. dicens, *Quid est prophanas? quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas. Prophanas vocum, inquit, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati contrariæ.* Quamobrem quæ non sunt contraria, sed potius deseruiunt ad melius intelligenda, quæ antiqua sunt, nō possunt dici nouitates prophanæ; imò nec omnino nouitates, quia in antiquioribus continebantur, & virtute, vel, vt aiunt, implicite credebantur, & ideo quando posteà explicatius traduntur, non tā *noua* dicuntur, quam antiqua *noue* proposita. Quod esse vtilissimum in Ecclesia, & sæpè necessarium, per se clarum est, & optimè docet idem Lyrinensis capit. 27. & Chrys. hom. 71. in Ioan. exponens, mandatum mutuę dilectionis dici nouum propter modum, licet sit antiquum.

Quæ nouitas antiquitati fidei repugnet.

6. Possumusq; hoc amplius declarare, distinguendo in materia fidei ea, quæ ad solam cognitionem veritatis pertinent, & ea, quæ ad mores, & ad obseruantias, vel cæremonias spectant, in vtrisque enim fieri potest additio aliqua, vel explicatio non tamen eodem modo. Nam in his, quæ spectant ad cognitionem, contingit dupliciter. Primò, nullam veritatem de nouo definiendo, sed veritatem antiquam retinendo, & vbi opus fuerit nouiter explicando, sicut in Concilio Nicæno definita est Verbi diuinitas, & in Concilio Ephesino substantialis vnio duarum naturarum in vna Christi persona, & realis præsentia Christi Domini in Eucharistia in Conciliis Lateranensi, Florent. & Trident. Et interdum contingit in huiusmodi mysteriorum declarationibus, noua nomina ab Ecclesia excogitari, quibus & veritas definita magis explicetur, & hæreticorum calumniæ, & tergiuersationes euitentur, & detegantur, & nunc talium vocum non est prophana nouitas, sed prudens, ac fidelis necessitas. Ita vocem *Homousion*, seu consubstantiale, quam vt nouam Ariani reprehendebant, quia eorum errorem detegebat, Patres fidei defensores semper approbarūt, vt patet ex Ambros. lib. 1. & 3. de Fide c. vlt. & Athanasio sæpè in Orationib. contra Arianos, & Aug. tract. 97. in Ioan. dicente, *Patres aduersus impietatem Arianorum nouum nomen Homousion condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerunt, hoc enim vocatur Homousion, quod est, Ego, & Pater vnum sumus, vnius videlicet, eiusdemq; substantiæ.* Similiter propter Nestorium, qui negabat Virginē esse matrē Dei, Concilium Ephesinum, eam Theotocon appellandam decreuit, latinè *Deiparam*, de qua voce loquēs Cyrill. epist. 1. ad Presbyt. &c. *Admiratus* (inquit) *sum, an sint, qui dubitent, num B. Virgo Deipara dicatur alicubi, an non dicatur: si namq; Deus est Dominus noster Iesus Christus, quomodo Virgo, quæ illum peperit, Deipara non est? Hanc nobis fidem diuini tradidere discipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen sentire à Sanctis Patribus edoctisumus.* Et idem est cum proportione de voce *Transubstantiationis* ad explicandum sacrosanctæ Eucharistiæ mysterium. Idemq; est de similibus vocibus, de quibus generaliter dixit August. dicto tract. 79. *Esse aliquas verborum nouitates doctrinæ religionis conuenientes.*

Primus modus declarādi dogmata fidei.

7. Secundò fieri potest per Ecclesiam noua fidei explicatio, addendo, ac definiendo nouam propositionem, aut veritatem de fide credendam, quia hoc sæpe necessarium est, quando noua controuersia, vel hæreses oriuntur. Exemplum est in veritate definita in 6. synodo contra Monothelitas de duabus Christi naturalibus voluntatibus, quæ sub illis terminis anteà non fuerat tanquam de fide tradita. Aliud, & clarius est de non rebaptizando rite baptizatos ab hæreticis. Nam hæc veritas prius adeo fuit dubia, vt Cypr. cum multis Episcopis contrarium senserint, & nihilominus posteà est in Concil. Carthagin. & aliis ab Ecclesia definita, quod sine dubio ad certitudinē fidei sufficit, vt rectè Aug. docuit lib. 1. contra Cresc. cap. 32. Quamuis autem hæc noua videantur, nihilominus doctrina est Apostolica, quia in illa virtute continetur, & ab ipsis Apostolis non fuit ignorata. Acceperunt enim Spiritus Sancti donum, & omnia ipsis exposuit, vt dixit Epiph. hæres. 66. & latius Tertullian. in Præscriptionib. Quod tamen intelligendum non est de solo die Pentecostes, nam postea etiam temporibus opportunis de aliquibus rebus potuerunt magis doceri, seu illuminari. Non tamen fieri potuit, vel certè non oportuit, vt totam Theologicam doctrinam, vt sic dicam, quam Apostoli ab Spiritu Sancto didicerunt, eodem modo Ecclesiæ traderent, aut alios docerent, sed quæ pro eo tempore erat maximè conueniens, & ita necessarium non fuit omnes veritates, vel conclusiones ab eis distinctè tradi, vel declarari. Vel fortasse multa ex his, quæ pertinent ad maiorem explicationem, & subtiliorem cognitionem articulorum fidei, verbo docuerunt, quæ posteà sunt in dubium reuocata, vel propter aliquam hæresim, vel interdum propter ignorantiam, vt in facto Cypriani constat ex Epistola eius 74. & aliis. Quia ignorantia non obstante veritas de non iterando baptismate, ad Apostolicam traditionem pertinet, vt tractans eundem Cypriani locum l. 5. de Baptismo, c. 26. asseruit Augustin.

Secundus.

At verò in his, quæ ad mores, & praxim Ecclesiæ spectant, facilior est non solum additio, sed etiam mutatio. Quia vt dixit Epiphanius contra Aerium hæres. 75. circa principium, *Non potuerunt Apostoli statim omnia constituere, sed Ecclesia accepit complementum dispensationis, pro locorum, & temporum opportunitate: nam singulæ res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea, quæ ad perfectionem requiruntur, parabantur.* Quod late prosequitur. Et ratio clara est, quia ea, quæ pertinent ad externos mores, & præsertim quæ ex humana institutione pendent, de se magis sunt variationi subiecta, & non eadem pro omnibus temporibus congruunt, & ideo non possunt pro omni tempore immutabiliter stabiliri. Neque etiam ab Apostolis potuerant omnia determinari, quia non habuit eundem statum Ecclesia eo tempore, quem posteà adeptura erat, vel quem nunc obtinuit. Imò etiam suo tempore non omnia simul disposuerunt Apostoli: nam Paul. 1. ad Corinth. 11. commemorat se prius tradidisse Corinthiis vsum diuini sacramenti, & tamen multa in illo seruanda posteà ibi docuit, & in fine subiungit, *Cætera autem, cum venero, disponam*, & cap. 14. ac sæpè in aliis epistolis alia practica documenta paulatim tradidit. Et è conuerso Act. 15. aliqua præcepta tradiderunt Apostoli pro illo tempore opportuna, quæ sciebant, non esse perpetuo in Ecclesia seruanda, vt de abstinentia à suffocato, & sanguine. 8.

In rebus ad mores pertinentibus non solū additio, sed et mutatio fieri potest.

In his autem omnibus additionibus, vel mutationibus obseruandum est, semper doctrinam esse eandem, & Apostolicæ doctrinæ consentaneam. Nam in primis nihil in huiusmodi rebus introducitur, quod iuri diuino positiuo, aut naturali repugnet, quia vniuersalis Ecclesia non potest in fide, aut moribus errare, vt suprà est ostensum. Deinde, quidquid in hoc genere fit, deriuatur à legitima potestate à Christo data Vicariis suis, & Pastoribus Ecclesiæ ad illam gubernandam, de qua in lib. 3. dicturi sumus. Ideoq; licet in his, quæ ad mores, vel cultum externum pertinent, fit interdum varietas, non est nouitas reprehensibilis, nec inducit in doctrina fidei mutatio- 9.

Per additiones ab Ecclesia factas Apostolica doctrina nō mutatur sed magis declaratur.

tationem, seu variationem, imò nec additionem alicuius rei, quæ in doctrina Euangelica, & Apostolica virtute non continerentur. Deniq; ad totam hãc Ecclesiæ illustrationem, rectè accommodari potest elegans sententia Vincentij Lyrinensis, qui in c. 28. ita obiicit, *Forsitan dicet aliquis: Nullus ne ergò in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur planè, & maximus. Nam quis ille est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, qui illud prohibere conetur? Sed ita tamen, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæq; res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in illud transuertatur. Crescat igitur, oportet, & multum, vehementerq; proficiat, tam singulorum, quam omnium, tam vnius hominis, quam totius Ecclesiæ, ætatum ac seculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet, dogmate, eodem sensu, eademq; sententia.*

10. Ex his ergo abunde satisfactum est difficultati propositæ, & ad exempla, quæ Rex obiicit, in lib. 2. in particulari respondebimus, nunc in generali tam ad illa, quam ad ea, quæ nos addimus, ex dictis facilè respondemus, omnia illa habere fundamentum, vel in Scriptura, vel in traditione Apostolica, seu aliis principiis fidei. Et quia vel satis declarata non erant, vel temporum decursu obscurata, vel in dubium vocata fuerant, per Ecclesiam declarari, ac definiri denuo potuerunt: nam ad hoc habet potestatem, & diuini spiritus assistẽtiam simul cum sua à Christo promissam, & ita semper cum necessitas postulauit, in Ecclesia Christi obseruatum est. Et ideo non est in his comparanda Ecclesia Catholica cum Synagogis hæreticorum, quorum nouitates sunt antiquis dogmatibus contrariæ, ideoq; prophanæ sunt: nouæ autem definitiones Ecclesiæ non solum non pugnant cum antiquis, verum potius ex illis deriuatæ sunt per legitimam potestatem, ideoq; vel non sunt prophanæ, sed sacræ, si noua dicenda sunt; vel certè non sunt dogmata simpliciter noua, sed antiqua, & Apostolica, siue ante plures, siue ante pauciores annos declarata, seu definita sint. Parumq; refert, quod Rex Angliæ certum antiquitatis tempus, certumq; modum necessitatis ad credendum, vel non recusandum aliquid, requirat. Nam per hoc conuincitur, non confiteri se catholicam fidem, cuius columna, & firmamentum est Ecclesia catholica, neque habere in credendo certam, & vniuersalem regulam fidei ab Apostolis traditam, ideoq; Apostolicam fidem profiteri, aut defendere non posse.

Satisfit exemplis in principio adductis.

CAPVT XIX.

Sectam Anglicanam nullius antiqui Martyris sanguine decoratam, sed potius damnatam esse, ostenditur.

1. Addit Rex Angliæ in suo defensoris fidei titulo duas alias prærogatiuas, seu laudes illius fidei, vel potius sectæ, quam defendit. Vna est, fidem illam esse veteris, ac primitiuæ Ecclesiæ, de qua nihil amplius dicere necesse est, quia hæc proprietas rectè intellecta non est alia ab attributo fidei Apostolicæ: quia Ecclesia primitiua non est alia ab Ecclesia vera, & catholica, quæ nunc est, sed est eadem, secundum statum, quem in principio plantationis suæ habuit, quod fuit tempus prædicationis Apostolorum, & ideo nihil est aliud, fidem esse Ecclesiæ primitiuæ, quàm esse illam, quam Apostoli Ecclesiæ tradiderunt. Cum verò in illo titulo huic particulæ additur, *veterisque ac primitiuæ Ecclesiæ*, virus erroris sub verbis latere videtur. Indicatur enim, fidem, veteris, ac primitiuæ Ecclesiæ in vniuersali, & visibili Ecclesia defecisse, & per nouatores instauratam esse, & ita innouatam à Rege defendi. Quamuis

Verba Regis expenduntur.

enim verba ipsa manifestè hoc non prodant; ex aliis Protestantium principiis, ac doctrinis timere non immeritò possumus, ne Rex in hoc sensu veteris Ecclesiæ fidei protectorem se proferat. Veruntamen quocunq; sensu id fuerit dictum, est satis impugnatum ex dictis. Nam in primis ostensum est, sectam illam in his, quæ habet propria, Apostolicam fidem non esse; ergo nec esse potest fides Ecclesiæ primitiuæ, cum illa maximè Apostolica fuerit. Deinde licet in his, quæ cum Romana fide cõuenit, aliqua ex parte fidem primitiuæ Ecclesiæ retineat, in multis tamẽ à vero sensu primitiuæ Ecclesiæ aberrat, & quæ vera retinet, casu potius, & humana opinione, quam vero spiritu primitiuæ fidei conseruat. Ideoq; quoad hanc partem illa sufficere censemus, quæ de attributo Apostolicæ fidei dicta sunt.

Alteram laudem, vltimamq; prærogatiuam suæ fidei ponit Rex Angliæ, *plurium Episcoporum, fideliumque Martyrum sanguine esse illustrem*, quam possem etiam meritò prætermittere, tum quia laus hæc propria est veræ, Catholicæ, & Apostolicæ fidei, vt etiam ipsemet Rex in verbis sui tituli sentire videtur; cùm ergo demonstratum sit, sectam illam, neque veram fidem, neque Apostolicam, vel catholicam esse, satis etiam probatum relinquitur, non esse tali laude dignam. Tum etiam, quia Martyrum testimonium non facit veram fidem, sed potius vera fides facit, verum esse martyrium, quod pro illa suscipitur: nam, vt eleganter Cyprian. epist. 23. *Non Martyres Euangelium faciunt, sed per Euangelium martyres fiunt.* Ideoque dicit etiam Aug. serm. 14. de Verb. Apost. *Ideò martyres, quia fideles.* Igitur sanguis martyrum licet illustret veram fidem, per se tamen illam non ostendit, sed supponit. Quia verò, vt multi referunt, Protestantes de testimonio Martyrum multum gloriantur, & quia ex ipsismet verbis, & confessione Regis non leue argumentum sumere possumus, ad illam præsumptionem coercendam, erroremque conuincendum, ideò de hoc etiam puncto pauca subiungere visum est. 2.

Rex Iacobus asserit fidem Anglicanam Martyrum sanguine fuisse decoratam.

Duo autem prius à serenissimo Rege interrogare necessarium duco. Vnum est, an partem suæ fidei, vel totam martyrum sanguine illustratam esse intelligat: alterum est, de quibus martyribus loquatur, an de antiquis, qui ante Caluinum, Lutherum, & alios nostrorum temporum hæresiarchas præcesserunt; vel etiam de nouis, qui post exortum Anglicanum schisma consumpti sunt. Multum enim refert hęc accuratè discernere, vt quæ fides, & quo sanguine verè, & non fictè reddatur illustris, sine ambiguitate intelligatur. 3.

Anglicanam sectam Martyrum sanguine oppugnari, ostenditur.

Possumus ergo, vt capite superiori tetigi, loqui de fide Angliæ quoad partem fidei antiquæ, quam retinet, & communem habet cum Ecclesia Romana, à qua illam didicit, vel quoad dogmata, in quibus per nouos sectarios mutatio, & defectio facta est. Loquendo ergo de priori parte, seu de antiqua fide, & consequenter etiam de antiquis Martyribus, verissimum est, illam fidem sanguine Sãctorum Martyrum factam esse illustrissimam. Hoc verò nihil Anglicanam causam iuuat, imò planè condemnat. Quia illi Martyres non Anglicanæ, sed catholicæ, & Apostolicæ fidei testimonium dederunt, & hoc modo sanguine suo eam illustrarunt. Testes sunt antiquissimi Patres, qui sæpissimè asserunt, persecutionibus tyrannorum martyres interficientium illustriorem factam esse Ecclesiam Christi, & non solum diminutam non fuisse, verum potius mirabiliter auctam, iuxta celebrem Leonis Papæ sententiam serm. 1. in Natali Petri, & Pauli, *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.* 4.

Neque est dissimilis sententia Augustini lib. de Catechizandis rudib. capit. 24. *Illa vitis, quæ per orbem terra-* 5.

terrarum sicut de illa prophetatum, & ab ipso Domino prænuntiatum erat, fructuosos palmites diffundebat; tanto pullulabat amplius, quanto vberiore Martyrum sanguine rigabatur, quibus per omnes terras innumerabiliter pro fidei veritate morientibus, etiam ipsa persequentia regna cesserunt, ad Christum cognoscendum atque venerandum, fracta superbia ceruice, conuersa sunt. Similia scribit Præfat. ad Psalm. 40. dicens, Iudæos occidisse Christum in se, paganos autem voluisse illum occidere in corpore suo, & subiungit, *Occisi sunt Martyres, ad multiplicandam Ecclesiam valuit sanctus sanguis effusus, multiplicati sunt magis, magisque Christiani, & non est impletū quod dixerunt inimici, quo modo morietur, & peribit nomen eius.* Et eleganter Tertullianus in Apologetico extremo, ait ad Tyrannos, *Cruciate, torquete, probatio est enim innocentiæ nostræ iniquitas vestra. Plures efficimur, quoties metimur à vobis, semen est sanguis Christianorum.* Et plura habet lib. ad Martyres, & Iustinus Martyr contra Triphonem, & Cyprian. epist. 11. *O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quā temporibus nostris gloriosus Martyrum sanguis illustrat, erat ante in operibus fratrum cādida, nunc facta est in Martyrum cruore purpurea.* Loquuntur autem, hi Patres, vt ex eorum scriptis constat, de Ecclesia vniuersali, vel de Romana, vel si interdum loquuntur de aliqua particulari, (vt Cyprian. de Africana) perindè est, quia loquitur de illa vt parte Ecclesiæ Catholicæ, & vt coniuncta per eandem fidem Romanæ sedi, vt de aliis eius locis in superioribus allegatis manifestum est. Cum ergo ostēsum sit, Ecclesiā Romanam, & Catholicam, quæ nunc est, eandem esse, quæ tempore Apostolorum, & dictorum Patrum extitit, cōstat, vniuersalem gloriam antiquorū Martyrum in hanc vniuersalem Ecclesiam, quæ nunc existit, redundare.

6. Et hinc vlterius concluditur, totam fidem huius catholicæ Ecclesiæ eodem antiquorum Martyrum sanguine confirmatam esse, & illustratam. Probatur, quia fides primitiuæ Ecclesiæ, & quæ fuit temporibus Cypriani, Augustini, & aliorum Patrum eadem durat per legitimam successionem in præsenti Ecclesia Catholica, vt etiam est demonstratum, ergo sanguis Martyrum, qui fidei antiquæ Ecclesiæ testimonium dedit, idem præbuit præsentis Ecclesiæ fidei. Igitur fides Romana est, quæ sanguine dictorū Martyrum facta est illustris. Dicent fortasse, hoc esse verum quoad sola illa dogmata fidei, quæ illo tempore in Ecclesia credebantur, non vero quoad alia noua, quæ posteà, vt Protestantes calumniantur, in Ecclesia Romana per homines inuecta sunt. Sed hoc facillimè refutatur, quia fides Ecclesiæ vna semper est, nec variatur propter accidentale augmentum, aut diminutionem, quoad maiorem, vel minorem rerum declarationem, vel quo ad alias circunstantias, quæ ex temporis successione pendent. Quod adeo verum est, vt Augustinus tract. 45. in Ioannem etiam de fide synagogæ, & Ecclesiæ Christi dixerit, *Tempora mutata sunt, non fideles*, quod etiam affirmat 18. de Ciuit. cap. 47. & lib. 19. contra Faust. cap. 14. & sumitur ex illo 2. ad Corinth. 4. *Habentes eundem spiritum fidei.* Quibus verbis (vt ibi notat Chrysostom. homil. 9.) ostendit Apostolus, *eundem spiritum esse, qui in vtroque testamento vim suam exercuerit.* Multò ergo maiori ratione, cùm Ecclesia Christi omni tempore eodem Spiritu Sancto regatur, eandem semper fidem retinet, etiam si quoad res aliquas in vno tempore magis quam in alio per eandem Ecclesiam declarata sit.

Antiqui martyres maximè Romanam extollunt fidem.

Euasio hæreticorum refutatur.

7. Quapropter Martyres, qui in vno tempore suo sanguine Catholicam fidem illustrarunt, totam fidem, & pro quocunque tempore existentem æquè cōfirmarunt; & exornarunt maximè, quia ea, quæ in posteriori tempore declarantur, in antiquioribus virtute continentur, & omnia ita sunt inter se connexa, vt non possit vnum illustrari, aut testimonio Martyrū confirmari, quin omnia pariter illustrētur. Sicut è contrario non potest vnum negari, quin cætera omnia certitudinem suam amittant, & ideo virtute negantur. Exemplo rem declaro: nam multi Martyres pro confessione Trinitatis mortui sunt in Ecclesia, prius quam per Ecclesiam declaratum, ac definitum esset, Spiritum Sanctum à Filio procedere; & nihilominus fides huius articuli non minus consignata est sanguine illorum Martyrum, quàm fides cæterorum articulorum, quos tunc ipsi expresse confitebantur. Qua etiam ratione qui pro fide moritur, confitendo expresse vnum articulum, si illum credit catholica fide, virtute confitetur totam fidem catholicæ Ecclesiæ, eamque suo sanguine consignat. Sic igitur cuiuscunque veri Martyres sanguine, quocunque tempore effuso, tota fides catholica in quocunque statu, vel tempore consideretur, illustratur.

Martyres pro quouis tempore fidem confirmant.

Intelligitur assertio et de articulis recenter declaratis.

Accedit, quod multi ex antiquis, & præcipuis Martyribus eadem dogmata, quæ nunc ab hæreticis in Ecclesia Catholica reprehenduntur, disertè tradiderunt, & posteà suo sanguine consignarunt. Hoc in primis conspici potest in Martyre, & Pontifice Ignatio, qui in Epistolis suis Ecclesiasticam hierarchiam, & subiectionem laicorum Pastoribus Ecclesiæ debitam commendat, & Episcopum in suo munere Regi comparat. Nam in epist. 10. ad Smyrnenses Episcopum præfert presbyteris, & diaconis, illumque *post Deum honorare iubet, vt Principem sacerdotum, imaginem Dei referentem propter principatum, & Christi, propter sacerdotium*, & similiter honorare præcipit Regem, *quia in rebus creatis nullus est ei similis, nec Episcopo quidquam maius in Ecclesia.* Et ad Antiochenos ait, *Cæsari subiecti estote, in his, in quibus nullum animæ periculum est.* Ad Philadelphinenses, *Vna* (inquit) *Eucharistia vtendum, quia vna est caro Domini nostri Iesu Christi, & vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est, vnum altare.* Et ad Romanos, *Volo* (inquit) *panem cœlestem, qui est caro Christi filij Dei*, & in epistol. ad Heronem, traditiones Apostolorum seruare iubet. Et in speciali *Quadragesimam, & Dominicam, &c.* Epistola ad Philippens. Et hanc fidem posteà glorioso Martyrio illustrauit. Quis ergo neget, sanctum hunc Pontificem, & Martyrem testem esse fidei, quam nunc Ecclesia Romana profitetur? cum nec de sanctitate, & doctrina eius, nec de illius Epistolis dubitari possit, teste Hieroymo de Scriptoribus Ecclesiastic. & Eusebi. libr. 3. Histor. cap. 30. Et hoc testimonium suo etiam sanguine confirmauit Polycarpus, qui in Epistola sua ad Philipp. prius ad cauendas falsas doctrinas consulit, vt *ad illud, quod traditum nobis est à principio reuertamur.* Et posteà epistolas Ignatij commendat dicens, *Ex omnibus enim vobis magnus erit profectus. Continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem.* Addere item possumus Irenæum gloriosum etiam Episcopum, & martyrem, qui Ecclesiæ Romanæ primatum, & traditiones Ecclesiasticas apertissimè docet lib. 3. contra hæreses à principio per multa capita, & veritatē corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia lib. 4. c. 34. in quib. principiis tota fides Romana virtute continetur, hic ergo sanctus Martyr illi etiam testimonium dedit. Eodem modo afferre possumus Iustinum fidem de veritate Eucharistiæ profitētem, & innumeros Romanos Pontifices, qui primatū suæ Sedis constantissimè defenderunt, eademque constantia totam fidem suam sanguine confirmarunt. 8.

Martyres occisi sunt pro defensione articulorū, quos Anglia diffitetur.

Ex quibus tandem in hoc puncto concludimus, si Rex Angliæ adnitatur suam fidem commendare ex splendore, & claritate, quam habet vera fides Christiana ex sanguine antiquorum martyrum, velit, nolit, conuinci, eorundem Martyrum sanguinem damnare sectam suam, quoad illa omnia, in quibus à Romana fide defecit. Probatur illatio: nam probatum est, illo sanguine illustratam esse totam fidem catholicam, quæ hodie in Romana Ecclesia perseuerat, non solum quoad ea, quæ Protestantes ex illa retinere voluerunt sed etiam quoad omnia, quæ deserēda e- 9.

Concluditur contra assertum Regis Angliæ.

da elegerunt, multa quidem, quæ iam tunc explicitè in Ecclesia credebantur, alia verò, quæ in illis, & in infallibili Ecclesiæ authoritate virtute saltem continebantur. Vnde inter hunc Regis titulum, eiusq; fidei confessionem repugnantiam considero, quam ipse fortasse non animaduertit: nam in titulo fatetur, fidem Apostolicam, & primitiuam sanguine Martyrũ illustrem fuisse, posteà verò in confessione suæ particularis fidei antiquam euertit, quia multa fidei dogmata non tantum nouitia (vt ipse loquitur) sed antiquitate Martyribus æqualia, vel priora negat, nouaq; inducit, quibus testimonium Martyrum euacuari necesse est. Ita enim antiqui Patres contra suorum temporum nouatores insurgebant.

10. *Repugnãtia in dictu regis ostenditur.* Præsertim Nazianz. epist. 2. ad Cledonium dicens, *O ingentem absurditatem, absconditam post Christum sapientiam nobis annunciant, id quod sane lachrymis dignum est. Nam trigintaduntaxat ab hinc annis fides initium sumpsit, cùm quadringenti iam ferè anni fluxerint à quo Christus manifestatus est, inane vtiq; tanto tempore fuit Euangelium, inanis etiam fides nostra, frustraq; Martyres martyrio perfuncti sunt, & tales tantiq; Antistites plebi præfuerunt, versuumque, non autem fidei est gratia.* Similemq; sententiam habet Tertull. in Præscriptionib. cap. 29. vbi contra eosdem hæreticos quasi irridendo infert, *Tamdiù vtiq; regnabit error, quamdiù hæreses non errant. Aliquos Marcionitas* (Nos dicamus Caluinistas) *liberanda veritas expectabat, intereà perperam credebatur.* Et post multa, *Tot denique martyria perperam coronata.* Huc etiam spectat sententia Ambros. lib. 3. de Fid. cap. 7. vbi loquens de Concilio Nicæno sic inquit, *Librum sacerdotalem, quis nostrũ resignare audeat signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Quem qui resignare coacti sunt* (vtiq; in concilio Ariminensi) *posteà tamen damnata fraude signarunt, qui violare non ausi sunt, Confessores, & Martyres extiterunt.* Quam grauissimam sententiam ad omnia legitima Concilia, & definitiones fidei ab Ecclesia approbatas merito accommodamus. Cum in eis sit consignatus liber sacerdotalis sub eiusdem Spiritus Sancti regimine conscriptus. Præsertim vero intentionem nostram confirmat verbum, quod subiungit Ambros. *Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus.*

11. *Euasio.* Fortassè audebunt aduersarij dicere, non errasse antiquos Sanctos Pontifices, & Martyres in confessione Christi, aut Trinitatis, aut aliorum mysteriorum, pro quorum defensione sanguinem fuderunt: errare tamẽ potuisse, & errasse in aliis rebus, in quibus suis opinionibus aduersantur, neque esse necessarium, vt quidquid credebant, suo sanguine confirmarent, sed illud tantum, pro quo oppetere mortem non dubitarunt. Sic enim Cyprian. Martyr sua morte Catholicorum fidem illustrauit, quamuis per humanam ignorantiam crederet, rebaptizandos esse ab hæreticis baptizatos: hanc siquidem sententiam nullatenus suo sanguine confirmauit, nec pro ea defendenda mortuus est.

12. Hæc tamen euasio impietatem magnam continet, & temeritatem. Quia in primis cogitari non potest Ignatium, Polycarpum, & similes sanctissimos Martyres in dogmatibus fidei errasse per hæresim, aut pertinaciam, alioqui veri Martyres non fuissent, quia in hæresi non potest esse verum martyriũ, vt statim subinferam: & ita suo sanguine Christianam fidem non illustrassent. Hoc autem cogitare impiissimum esset, & perpetuæ, & vniuersali Ecclesiæ traditioni contrarium, & prorsus temere contra omnem historiæ fidem, & sine vllo fundamento excogitatum. Deinde nec potest in his Patribus præsumi error in dogmatibus fidei per ignorantiam, nam si culpabilis foret, repugnaret certè eorum sanctitati: si inuincibilis, adeo eorum sapientiæ, & muneri est contraria, vt in suspicionem venire non possit. Tum quia multi eorum ab ipsismet Apostolis, alij vero ab Apostolicis viris, & Apostolorum discipulis doctrinam fidei susceperunt. Tum etiam quia dogmata, de quibus loquimur, erant valde necessaria ad communem fidem Ecclesiæ, in qua ipsi erant grauissimi Pastores, & Doctores, vt de Eucharistia, de traditionibus, de Ecclesia, eiusq; potestate spirituali, ac fide infallibili, & similibus. Et ideo hæc docebant, non vt dubia, sed vt certa, neq; in angulo, sed in conspectu totius Ecclesiæ, neq; cum contradictione, vel aliorum Episcoporum, vel Romanæ Ecclesiæ, sed cum communi omnium consensione: ergo sine vlla dubitatione non ex ignorantia, vel opinione, sed ex certa fide illa docebant ac proinde in ea fide, pro qua moriebantur, illa omnia comprehendebant.

Reiicitur & concluditur prædictos Martyres nõ errasse in aliquo dogmate fidei.

Quamobrem longe dissimilis est Cypriani causa. 13.
Nam vt omittam, Augustinum interdum insinuare, *Epist. 48 ver su fi- em*
eum ante mortem sententiam retractasse, illa tunc
non pertinebat ad dogmata necessaria fidei, neq; ab *Vindicatur Cypriani Calum.n.*
Ecclesia communiter recipiebatur, & Summi Pontifices (quamuis nondum definiendo) illi contradicebant, & ideo neque ipse Cyprianus ita illi adhærebat, vt illam inter dogmata suæ fidei reputaret. Quin potius audeo dicere, contrarium dogma, quod posteà definiuit Ecclesia, Cyprianum virtute semper credidisse. Nam licet priuata, & humana opinione tunc ita sentiret, multo firmius credebat, Ecclesiam non posse errare, & paratus erat ad relinquendam propriam sententiam, si Ecclesia contrarium definiret. Vt ex Augustino sumitur in prædicta epistola de illo dicente, *Vnitatem orbis terræ, atq; omnium gentium, & diligendo tenuit, & disputando defendit.* Et inferius hoc magis explicans, dicit, *Aut non sensit omnino, quod eũ sensisse recitatis, aut hoc posteà correxit in regula veritatis, aut hunc quasi næuũ sui candidissimi pectoris cooperuit vbere charitatis, dum vnitatem Ecclesiæ toto orbe crescentis & copiosissime defendit, & perseuerantissime tenuit vinculum pacis.* Quasi diceret, quidquid priuata opinione sentiret, semper animo fuisse subiectum regulæ Ecclesiæ: & hoc modo dicimus, ipsum sanguine suo fidem Christianæ Ecclesiæ simpliciter confirmasse. *Ex Aug li. 1. de Baptism. cap. 18.*

In his ergo, quæ antiquissimi Pontifices, & Sancti Doctores tanquam de fide certa Ecclesiæ tradiderũt sine dissensione, imò cum communi Ecclesiæ acceptatione, non potest ignorantia cogitari, alias tota eorum doctrina fluctuaret, & ideo dum pro sua fide sanguinem effuderunt, totum id, quod in genere docuerunt, vel scriptum reliquerunt, eodem sanguine illustrarunt. Et propterea grauiter Vincent. Lyrinensis nouitates tali antiquitati contrarias cauendas esse præmonuit: *Nam si recipiantur* (inquit) *necesse est, vt fides beatorum Patrum, aut tota, aut magna ex parte violetur, necesse est, vt omnes omnium ætatum fideles, omnes Sancti, omnes Virgines, omnes Sacerdotes, tanta Confessorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta populorum celebritas, & multitudo, totus postremo iam penè terrarum orbis per Catholicam fidem Christi capiti incorporatus tanto sæculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, nesciisse, quid crederet, pronuncietur.* 14. *Cap. 33.*

CAPVT XX.

Veros nostrorum temporum Martyres non Anglicanam Sectam, sed Romanam fidem illustrasse.

VEnio ad alteram partem de nouis Martyribus, qui post exortum Anglicanam schisma in Ecclesia sunt perpessi, vt si forte Rex Angliæ de ipsis loqui velit, Catholicam etiam in hac parte sententiam defendamus. Quos enim quæso vocat Martyres? an eos, qui in sua Secta, vel pro illa interfecti sunt? an potius eos, qui propter fidem Ecclesiæ Romanæ à defensoribus illius sectæ occisi sunt? At de his posterioribus loqui non potest, nam illi non Angli- 1.

Anglicanam sectam; sed Romanam fidem illi contrariam illustrarunt, quia in detestationem illius sectæ mortui sunt. Imo licet tantum pro Christo, & pro illis articulis fidei, quos Anglia recipit, à gentilibus, vel paganis interfecti sint, eorum gloria in Ecclesiam Catholicam, & Romanam, ac fidem eius, in qua moriuntur, redundat, & consequenter omnem hæreticam prauitatem illi contrariam condemnant. Si verò Rex loquatur de sectariis propter suam pertinaciam punitis, immeritò eos Martyres vocat: nam re vera Martyres non sunt, sed malefactores iustè castigati. Primò quidem quia vt rectè dixit Cyprian. lib. de Vnit. Ecclesf. *Illa mors non est fidei corona, sed pœna perfidiæ.* Secundò, quia *Martyrem non facit pœna, sed causa*, vt ex Cypriano refert Greg. lib. 2. Reg. Epistol. 36. & tradit August. serm. 50. de Sanctis, qui est sextus de Martyribus, & latius concione 2. in Psal. 34. explicans illa verba, *Exurge, & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam, Non in pœnam meam* (inquit Augustin.) *sed in causam meam, non in id, quod mecum habet latro commune, sed in id, quod Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: hæc enim causa discreta est, nam pœna similis est bonis, & malis. Itaque Martyres non facit pœna, sed causa.* Qui ergo propter hæresim, & schisma interfecti sunt, non sunt Martyres, alias latrones, & malefactores omnes martyres vocandi essent, vt Augustinus ibidem latè prosequitur, & epist. 50. & lib. 4. de Baptism. capit. 17. & aliis locis, quæ statim insinuabimus: specialiter verò in sermone 2. de Sanct. Vincent. rationem reddit, *Quia isti dolores tolerant pertinacia, non constantia, vitio, non virtute, prauo errore, non recta ratione, diabolo possidente, non persequente.* Quam etiam rationem optime prosequitur Chrys. Orat. 1. contra Iudæos.

Sectarij non verè martyres.

Est 9. inter 17. à Parisiensibus additos.

2\. Possumus præterea ratione morali conuincere, mortem hanc pro falso errore susceptam, non esse martyrium, siue consideretur ex parte causæ, siue ex parte inferentium, siue ex parte acceptantium illam in defensionem erroris. Non quidem ex parte causæ, vt dictum est, quia illa mors non est pro Christo, *Sanguis autem effusus is tantum Martyrium facit, qui pro Christi nomine funditur*, vt dixit Hieronym. in epist. ad Philem. initio. Qui generalius id declarat in cap. 5. ad Galat. ad fin. Neque etiam ex parte punientis, quia qui sic punit pertinacem, non id facit in odium veritatis, sed in defensionem, nec iniustè persequendo personam, sed iustè vendicãdo delictum, & pertinaciam in illo.

Ratione declaratur ex parte inferentiu mortem.

3\. Dices, hoc esse, quod inter nos, & hæreticos controuersum est, scilicet, an sectarij, qui pro sua Secta moriuntur, pro errore, vel pro veritate moriantur. Respondemus, hanc controuersiam non posse ex sola passione mortis definiri: nam (vt proximè ex Augustino dicebam) multi pro defensione erroris mortui sunt. Et constat, sæpè duos homines mori pro doctrinis contrariis, quarum alteram falsam esse necesse est, & consequenter vnum pro errore, alterum pro veritate pati; ergò ex sola passione discerni non potest veritas ab errore. Vnde antiquum est in Ecclesia, hæreticos de suis martyribus gloriari, vt de Montanistis refert Euseb. lib. 5. Histor. c. 18. & de Donatistis Aug. ep. 50. & 68. & Epipha. refert, quosdam hæreticos dictos esse martyrianos, quia de numero suorum Martyrum valdè gloriabantur. Neque solum hæretici, sed etiam Ethnici, & Philosophi vel pro suis falsis religionibus vel propter rempublicam, vel aliam causam humanam, & præsertim propter gloriã hominum, mortẽ pertinacissimè tolerarunt; ergo mors audacter tolerata non discernit causam, sed ex causa diiudicanda est. Et eadem ratione mors per se non est signum erroris, aut veritatis. Igitur illa controuersia ex aliis principiis dirimenda est. Hoc autem egimus in capitibus præcedentibus, ostendimus enim, Anglicanum schisma errare à veritate in his omnibus, in quibus ab antiqua fide Catholica, & Romana defecit; ergò mors inflicta propter talem defectionem, & pertinaciam in illa, non est veritatis persecutio, sed erroris correctio, & iusta punitio.

Diluitur obiectio

Veritas martyrij ex sola morte non dignoscitur.

Vide Tertul. in Apol. c. 5.

Præterea si ex parte suscipientium hæc pœna consideretur, nunquam potest martyriũ reputari. Quia vel isti patiuntur recognoscentes errorem, & confitendo delictum, & tunc potius præbẽt testimonium veritati, quam errori, non tamen per martyrium, sed per piam iustamque confessionem, ac pœnitentiam. Vel moriuntur isti negando delictum; & fictè ore confitendo fidem, occultando errorem, quem incorde retinent; & sic nec sunt martyres veræ fidei, quam non credunt, nec pro illa moriuntur, neque sunt testes sui erroris, quem ore non confitentur, sed negant. Vel denique moriuntur propter pertinaciam in suo errore, eligentes potius mori, quam illum retractare, & talis etiam mors non potest esse martyrium, quia à pia, & recta voluntate non procedit; quam verum martyrium requirit. Vnde Sancti, ac veri Martyres magna ratione, ac prudentia mortem pro sua fide subierunt, quia etiam humano, ac morali modo certi esse poterant, illam solam fidem esse secundum rectam rationem credibilem: at verò isti sectarij imprudentissimè, ac omninò temere pro suis priuatis sectis, ac opinionibus moriuntur. Quæ enim ratio, aut prudentia patitur. In rebus grauissimis; & ad religionem pertinentibus propter vnius, vel alterius hominis, interdum vitiosi, & pessimi persuasionem, relinquere antiquam fidem consensu Ecclesię per totum orbem diffusę receptam, & diuinis signis, ac miraculis roboratam, ac deniq; Sanctorum, sapientissimorum hominum sanguine illustratam? Profecto moraliter euidens est imprudẽtissimum esse, ac planè temerarium, propter talem causam mortẽ spontè subire: ac proinde illam non esse animi fortitudinẽ, nec ex affectu diuinæ charitatis procedere, quia charitas semper prudenter operatur. Est ergò animi pertinacia, non martyrium, quod, vt recta docet Theologia, actus est studiosus, & prudens, à charitate fortitudinem imperante procedens. Legatur in simili causa Optat. lib. 3. contra Parme. versus fin. 4.

1. Ex parte acceptantis.

Vlterius, in huiusmodi hominibus ab Ecclesia catholica separatis, non solum mortem pro suis erroribus, sed etiam pro aliqua veritate, quam retinent, susceptam, non esse martyrium demonstratur. Est enim notanda doctrina Augustini lib. de Patientia ca. 26. & 27. vbi tacitè distinguit, duobus modis posse schismaticum, vel hæreticum pati pro sua fide, scilicet, vel ne abneget errorem, vel ne deserat Christum, seu aliquid aliud, quod ex fide catholica retinuit. De priori modo passionis diximus hactenus, quia in illo euidentius est, non solum non esse martyrium, verum etiam neque actum vllo modo bonum, sed imprudentissimam temeritatem. De posteriori autem modo dicit quidem idem Augustinus, patientiam illam esse laudabilem, quia minus malum est, non negare Christum, etiam si in illum non perfecta fide credatur. Imò etiam addit, fortitudinem illam esse donum Dei, quamuis non sit ex illis donis, quæ sunt propria filiorum, sed ex his, quæ seruis communicãtur. Hinc ergo dicimus, mortem illam non esse martyrium, quia martyrium est donum iustorum, & infallibiliter perducit ad gloriam, iuxta illud Matth. 10. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est*; mors autem illa non perducit ad gloriam, *nam sine fide impossibile est placere Deo*, ad Hebr. 11. Et quia qui fide caret charitatem non habet, de illo autem dixit Paul. 1. ad Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quam rationem attigit Aug. lib. 4. de Baptis. c. 7. & Cyprian. lib. de Vnit. Ecclesf. dicens, *maculam hæresis neq; sanguine ablui*, & iterũ, *inexpiabilis culpa nec passione purgatur*, Et ep. 27. versus finem, *Hæretico, nec baptisma publicæ confessionis, & sanguinis proficere ad salutem potest.* Ad quas sententias Cypriani vide- 5.

Hæretici, licet pro defendẽda aliqua fidei veritate patiãtur, nõ sunt veri martyres.

videtur alludere Chrys. homil. 11. ad Ephes. in parte morali in principio dicens, *Dixit autem vir quidam sanctus quiddam, quod magnam præ se fert audaciam, sed tamen est eloquutus, Quid hoc est autem? Dixit, nec sanguinem quidem martyrij posse delere hoc peccatum*, vtiq; diuidendi Ecclesiam per schisma, vel hæresim. Addit verò ipse Chrysostom. in confirmationem eiusdem sententiæ. *Nam dic mihi, quam nam ob causam es Martyr? An non propter Christi gloriam. Qui pro Christo animam prodegisti, quid popularis Ecclesiam, pro qua Christus suam profudit animam?*

6. 1. Ratio. Item est ratio generalis, quia extra Ecclesiam non est salus, vt in superioribus dictum est, & est axioma commune Sanctorum Patrum, sed martyrium non separatur à salute; ergo extra Ecclesiam non potest esse verum martyrium. Ita ferè colligit Fulgentius de Fide, ad Petrum cap. 37. 38. & 39. Et August. Epist. 204. dicens, *Foris ab Ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis, & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine viuus incendereris*. Idem optimè Pacian. Epist. 2. ad Sympronian. Vbi passionem Donati pseudomartyris, cum Martyrio Cypriani confert, consentaneè ad doctrinam eiusdem Cypriani. Qui epist. 52. circa medium loquens de illo, qui ab Ecclesia ad hæreticos, vel schismaticos trãsit, inquit, *Et si occisus propter nomen* (vtiq; Christi) *postmodum fuerit extra Ecclesiam constitutus, & ab vnitate, & charitate diuisus, coronari morte non poterit*, vbi apertè loquitur de modo passionis, de quo nunc tractamus. Et idem repetit in fine epistolæ, & in 54. vbi rectè etiam ait, *Idoneus non potest esse ad martyrium; qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit, & accendit*. Et in expositione orationis Dominicæ aliam rationem indicat, dicens, *Nec sacrificium Deus recipit dissidentis*, & affert illud, Matt. 5. *Vade prius reconciliari fratri tuo*, Et inferius aliam indicat his verbis, *Non potest esse cum Christo qui imitator Iudæ maluit, quam Christi*.

7. 2. Ratio. Aliam rationem insinuat Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte ca. 5. Quia Christus non absolutè dixit, fore beatos, *qui persecutionem patiuntur*, sed addidit, *propter iustitiam. Vbi autem* (ait Augustinus) *sana fides non est, non pōt esse iustitia, quia iustus ex fide viuit*. Quæ ratio in omni hæretico procedit, siue pro errore, siue in errorẽ pro aliqua veritate moriatur. Et potest ita explicari. Quia qui in vno pertinaciter errat, licet aliquid credat, non tamen sicut oportet, neque Christiana fide credit, & ita fides eius ad iustitiam nõ pertinet, ideoq; licet propter veritatẽ, vt à se creditã, vel potius suo sibi electam iudicio patiatur non propter iustitiam persecutionem patitur. Et hoc etiam mihi videtur significasse Augustinus tract. 6. in Ioan. circa finem, vbi introducit iactantem Donatistam, *Ecce nos multa mala patimur*, cui ille, *Hæc si pro Christo pateremini, non pro honoribus vestris. Patiuntur molestias, sed pro Donato, non pro Christo. Vide quomodo patiaris, nam si pro Donato pateris, pro superbo pateris*: Quæ verba licet maximè quidem in eum conueniant, qui pro suo errore, vel magistri sui hæretici patitur, nihilominus vera etiam sunt, quocumq; modo hæreticus pro sua fide patiatur; quia licet contingat, esse verum, & alias catholicum dogma, pro quo patitur, si tamen hęreticus Caluinista sit, non pro Christo, sed pro Caluino patitur, quia licet Christum credat, non Christo, sed Caluino credit, vel certè sibi ipsi, si proprio iudicio eligit, quid sibi credendum sit.

8. Atque hoc etiam ex eodem Augustino desumere mihi videor in sermo. 117. de Diuersis, vbi proponit dubium, quomodo stet illa sententia, *Omnis homo mendax*, cum certo testimonio Martyrum, qui homines fuerunt. *Martyres enim* (inquit) *veraces fuerunt, quia pro veritate mortui sunt: ideo enim sunt Martyres, quia pro veritate passi sunt*; ergo si illi veraces fuerunt, non omnis homo mendax. Respondet, hominem esse mendacem, cum de suo loquitur: martyres autem non de suo fuisse loquutos, sed de Spiritu Dei, & ideo non tam ipsos, quam Spiritum Dei in eis loqui iuxta illud Matth. 10. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*: Et inde habere testimonium eorum, vt certum sit. Quibus nos addimus, quoties hæreticus loquitur, licet casu contingat verum loqui, semper de suo loqui, quia suo Spiritu ducitur, suamq; priuatam opinionẽ defendit, vel profitetur, ideoq; dicimus, testimonium illius natura sua fallax esse, quamuis in vno, vel altero dogmate verũ esse contingat. Ac proinde licet hæreticus pro cõfessionẽ Christi moriatur, testimonium eius fidẽ Christi neq; illustrat, neq; confirmat, mors igitur propter talem confessionem neq; martyrium est, nec martyrij nomen meretur. Quod ergo Rex Angliæ dicit, se defendere fidem sanguine Martyrum illustrem, si de iis pseudomartyribus, quos protestantes Martyres vocant, intelligatur, subsistere nullo modo poterit: siue ad veram Christi fidem, siue ad Anglicanam sectam referatur.

Hæreticus et pro Christi confessione, mortuus, neque martyrium consequitur, neq; fidẽ illustrat.

9. Fuerunt sanè nostra ætate multi viri sancti, & Catholici tum in aliis locis, tum maxime in Anglia, qui pro sua fide constantissimè decertarunt, de quibus verissime dicitur, suo sanguine fidem Catholicam, & Apostolicam illustrasse, quia longe diuersa à Protestantibus est eorum conditio, causa, vita, & modus moriendi pro Christo. Sicut enim ab illis in his omnibus longissimè distant, ita Martyres antiquos pręclarissimè imitati sunt, ideoque veri Martyres fuerunt, suoque sanguine fidem Romanam illustrarunt. Nam in primis Catholicam, & Apostolicam fidem semper retinuerunt, & intra Christi Ecclesiam, cui in pace, & obedientia fuere coniuncti, passi sunt. Deinde pro eadem Ecclesia, eiusq; fide, & obedientia, atq; adeo propter iustitiam persecutionem sustinuerunt. Neq; aliam ob causam (etiamsi aduersarij ad martyrum gloriam occultandam alias temporales; & humanas confingant) carceres, tormenta, & acerbissimas mortes passi sunt. Cuius rei non leue signum est (quod in simili considerauit Eusebius lib. 3. Histor. ca. 9.) quia licet nulla in re alia rempublicam offendissent, imò potius aliquando essent moribus, & innocentia vitæ præclari, vna confessio Romanæ fidei, & obedientia Papæ ita animos persequentium accendit, vt eos asperius, quam alios sceleratissimos punirent. Cum tamen (sicut à fide dignis audiuimus) si contingat, aliquem in ea confessione deficere, & suis iudicibus in falsa religione consentire, etiam si propter alia delicta dignus sit morte, illi facilè condonentur, ac remittantur.

Multos huius temporis catholicos martyrio apostolicam fidem collustrasse ostenditur.

10. Denique, quod ad modum patiendi spectat, non possunt nostri Martyres alicuius inconstantiæ, vel imprudentiæ argui, quia non proprio iudicio, sed publico totius orbis ducuntur, & antiquam fidem retinent, & veterum sanctorum, ac Martyrum vestigia sequuntur, multique inter eos inuenti sunt vita, sanctitate, maturitate iudicij, eruditione, ac prudentia illustres, paratique ad suæ fidei rationem reddendam, sed cum in animis obduratis & in catholicam fidem obfirmatis nihil proficerent, magna alacritatẽ, & patientia tormenta, & mortem sustinuerunt. Hi ergo Martyres, licet noui, antiquam verè fidem illustrarunt, nouam autem Anglicanam sectam potius redarguerunt, & confuderunt, ideoq; neq; propter hos Martyres potuit Rex Angliæ in suo titulo illa verba proponere, cum ipse non antiquam fidem, sed Anglicanam sectam defendat.

Ex modo patiendi catholicorum martyrium comprobatur.

)!(

CAPVT

CAPVT XXI.

Anglicanam Sectam, vel propter solam schismatis turpitudinem detestabilem esse.

Ab hæresis nota se vendicare studet, Rex Iacob.

1. POstquam Rex Angliæ in suæ Præfationis initio rationem, vel occasionem sui operis latè proposuit, multis interpositis, quę ad hunc locum non pertinent, totis viribus se à labe, & nota hæresis excusare conatur, vel propter vitandam tanti criminis infamiam, vel vt suum defensoris Catholicæ fidei nomen tueatur. Ego verò, ne cum Rege contendere, aut eius personam velle offendere videar, de causa ipsa loquar; eamq; generatim tractando, ostendam in primis initium Anglicanæ defectionis, & separationis ab Ecclesia, crimen propriissimi, & grauissimi schismatis fuisse. Deinde vero per diuturnitatem, & pertinaciam in manifestam hæresim transiuisse, mōstrabo. Ex quo facile constabit, nullum hominem Christianum, seu baptizatum cuiuscumq; conditionis, seu status sit, illi sectæ, eiusque erroribus pertinaciter adhærentem posse non solum salutem assequi; verùm etiam nec ab hæresis crimine excusari. Et quoniam Rex de apostatæ nomine simul conqueritur, quid in eo puncto quoad apostasiæ nomen, & culpam sentiendum sit; in sequentibus etiam dicam.

Anglicanum lapsum grauissimū schisma fuisse, ex etymologia vocis ostenditur.

2. Quod ergo ad primum punctum attinet, non magna probatione indiget. Nam qui factum ipsum; & initium Anglicani lapsus; prout cap. 1. à nobis relatum est, considerauerit; & vulgarem doctrinam de culpa schismatis, eiusque discrimen ab hæresi à Patribus, & Theologis traditum, non ignorauerit, facilè intelliget; lapsum illum Anglicanum per grauissimum schisma incepisse. Schisma enim generali significatione iuxta vocis etymologiam; dissensionem, ac moralem quandam diuisionem indicat; per antonomasiam autem iam propriè significat diuisionem Ecclesiæ Catholicæ per spontaneam separationem ab illa, sub Christiano nomine particularem congregationem, seu conuenticulum extra Ecclesiæ vnitatem, communionem, & obedientiam congregando. Ita ferè schisma definiunt D. Thom. & Theologi; imò etiam Iurisperiti, fuitq; sententia antiquorum Patrum, quos statim referā, habetq; in Scriptura fundamentum. Nam in illa schisma significare solet diuisionem iudiciorum, vt Io. 9. vbi dicentib. quibusdam; *Non est hic homo à Deo*, alij vero; *Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?* additur, *Et schisma erat inter eos:* Hæc autem iudiciorum diuersitas solet esse quasi inchoatio schismatis, quod in animorum; & concordiæ diuisione consummatur. Et quoniam est in materia religionis, tunc maxime schisma vocatur. Sic vsurpatur à Paulo, 1. ad Cor. 1. *Fidelis* (inquit) *Deus; per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri.* Et statim quasi exhortans ad seruandam vnitatem huius societatis; *Obsecro vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Quod magis de diuisione contra vnitatem Ecclesiæ declarauit, ca. 12. dicens. *Vt non sit schisma in corpore, sed id ipsum pro inuicem solicita sint membra.* Vbi licet loquatur de naturali corpore hominis, tamen illud adducit ad declarandum, quid seruandum sit in corpore Ecclesiæ, de quo concludit, *Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.*

D. Thom. 2. 2. q. 39 art. 1.

Duo genera schismatum traduntur. Schisma, & parasynagoga quid?

3. Possunt autem in Ecclesia distingui duo genera schismatum, iuxta doctrinam Basilij ep. 1. ad Amphiloc. can. 2. quam sequitur etiam Theodorus Studites in epi. 4. ad Naucration. vbi tria membra distinguūt; hæresim, schisma, & Parasynagogam *Hæreses* (inquit) *sunt, quæ omnino abruptæ, & aduersus ipsam fidem sunt alienatæ: schismata dissensiones eorum, qui propter aliquas causas Ecclesiasticas, & quæstiones medicabiles inter se dissident. Parasynagogæ sunt congregationes, quæ à recusantibus parere Presbyteris, vel Episcopis, vel populis insolentibus, fiunt.* Omisso autem nunc primo membro, alia duo indicant duo genera dissensionum inter membra Ecclesiæ, vnum priuatum, alterum magis publicum: prius sistit in priuatis contentionibus, & inimicitiis: posterius verò vsq; ad publica conuēticula, & quasi Ecclesias diuersas faciendas procedit. Priores ergo dissensiones vocarunt dicti Patres schismata, posteriores autem Parasynagogas, Iam verò priores discordiæ generale nomen dissensionum retinuerunt, & nomē schismatis ad aliud genus diuisionis Ecclesiæ per priuata conuenticula significādum vsurpatum est, & ita in præsenti sumitur, omissa voce Parasynagogæ, quæ iam in vsu non est.

Per separationem ab Ecclesia, etiam absque defectione à fide, schisma committitur.

Sic ergo manifestum est, schisma committi per separationem ab Ecclesiæ vnitate, charitati eius contrariam; etiam si in dogmatibus dissensio nondum intercedat. 4. Ita dixit Hieronymus in verba illa ad Titum tertio, *hæreticum hominem post vnam, & alteram correptionem deuita. Inter hæresim, & schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis peruersum dogma habet, schisma, propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet, quod quidem in principio aliqua ex parte potest intelligi diuersum ab hæresi.* Cur illi autem dicat: *In principio*, in puncto sequenti declarabo. Dicit autē, *aliqua ex parte*, quia hæresis schisma necessariò inuoluit, maximè n. Ecclesiam diuidit, quia diuisa fide, non potest vnitas charitatis non scindi; sicut amissa fide, non potest charitas non amitti: at vero è conuerso schisma potest ab hæresi separari, sicut potest charitas sine fide amitti. Sicut olim Meletius schismaticus fuit, & non hæreticus: nam vt refert Epiphan. Secta 68. semper, *rectæ fidei*, fuit; *Non enim* (inquit) *immutata est fides ipsius in aliquo tempore à Sancta Catholica Ecclesia.* Quia vero aduersus Petrum Alexandriæ Episcopum; & sibi superiorem propriam congregationem fecit, & Ecclesiā diuisit, schismaticus habitus est. Obseruariq; obiter potest, cum Ecclesias proprias ædificarent Meletiani; & successores Petri antiquas obtinerent, semper antiquas Ecclesias retinuisse nomen Catholicæ Ecclesiæ, alias vero vocatas esse Ecclesias martyrum. Nam nouum schisma nouo nomine indiguit.

Hæresis necessario schisma includit; non vero è conuerso.

Templa orthodoxorū fideliū nomen Catholicum retinent.

Simile fuit in principio schismatis Donatistarum 5.
propter ordinationem Cæciliani in Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum contra Donati voluntatem, vt sumitur ex August. lib. de Hęresib. hæres. 69. Vnde idem August. lib. 2. contra Cresconium c. 7. sic inquit; *Quamuis inter schisma, & hæresim magis eam distinctionem approbē, qua dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua diuersitate sententiarum dissensio, neq; enim schisma fieri potest, nisi diuersum aliquid sequantur, qui faciunt: hæresis autem schisma inueteratum, tamen cum me adiuuent definitiones tuæ, schismaticos vos libentius; quam hæreticos dicerem.* Cresconius enim schisma recognoscebat, hæresim verò negabat, quia non erat diuersitas, vt ille aiebat, in doctrina, quod facilè August. acceptat; quamuis postea etiam ostendat, schisma illud in hæresim transiuisse. Quod verò ait, schisma non esse sine diuersitate sententiarum, intelligēdum generaliter est, quia dissensio animorum nō est sine diuersitate opinionum; non autem accipiendū id est de sententiis diuersis in dogmatib. Catholicæ fidei, quod ex aliis locis Aug. manifestum est. Nam lib. 1. de fide, & symbolo c. 10. dicit, *Hæretici, & schismatici congregationes suas Ecclesias vocant, sed hæretici de Deo falsa sentiendo; ipsam fidem violant, schismatici autem discissionibus iniquis à fraterna charitate dissiliunt; quamuis ea credant quæ credimus.* Et lib. Quæstionum Euangelicar. ex Matt. q. 11. *Solet* (inquit) *quæri, schismatici quid ab hæreticis distent, & hoc inueniri, quod schismaticos non fides diuersa faciat, sed communionis disrupta societas.* Idemq; latè tradit Optat. lib. contra Parmenianum.

Schisma Donatistarum.

August. c. 4.

Ex hoc ergo certo principio, & ex facto supra nar- 7.

Henricum 8. schismaticū fuisse, concluditur. rato de Anglicano lapsu aperte concluditur. Henricum VIII. schismaticum fuisse. Hæreticum enim ipsum fuisse saltem in principio, nobis non constat, quia non propter mentis deceptionem, sed alia turpi, & erubescenda occasione Pontifici Summo obedientiam negauit, seque, & regnum suum, quantum potuit, ab Ecclesiæ Romanæ vnitate separauit, An verò hæreticus etiam fuerit, infra attingemus: nunc enim necessarium non est. Nam quidquid in mente senserit, satis est, quod vel propter solam concupiscētiam practicè errauerit, & Ecclesiam sciderit, vt schismaticos euaserit, imò author grauissimi schismatis, in quod tum authoritate, & exemplo, tum maxime timore, ac violentia multos alios ire coegit. Ita ergo hoc vitium Anglicanam gentem occupare cœpit, & ita à parētibus ad filios deriuatum est, vt vsq; in præsentem diem perseueret.

7. *A b schismatis labe se liberare minime studet Rex.* Quamobrem neq; ipse Rex Iacobus se ab hoc crimine purgare studuit; imo quasi contemnere, & pro nihilo ducere videtur dum pagin. 58. dicit, *Schismaticum me dicant licet, & à Romana Ecclesia defecisse, certe hæreticus esse nullo modo possum.* Nos autem è conuerso dicimus, licet hæreticum se esse neget (quod nunc nondū tractamus) negare non posse, se esse schismaticum, cū & baptizatum esse in suamet præfatione fateatur, & sciens, ac videns inchoatum schisma non solum conseruet, verum etiam magna contentione, & totis viribus potentiæ suæ propagare studeat. Considerare autem debet, in oculis Dei non multum distare schisma ab hęresi, August. enim lib. 1. de Sermone. Domini in monte c. 5. illa duo æquiparat Dicens, *Multi hæretici nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiūtur, sed ideo excluditur ab ista mercede, quia non tantū dictum est, Beati, qui persecutionem patiuntur, sed additum est, propter iustitiam, vbi autem sana fides non est, non potest esse iustitia. Neq; schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas non est, non potest esse iustitia. Dilectio n. proximi malum non operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi, quod est Ecclesia.* Et quod grauius est, in lib. de Vera Religione c. 6. non solum hæreticis, sed etiam paganis, & Iudæis schismaticos annumerat, dicens. *Neq; in confusione paganorum, neq; in purgamentis hæreticorum neq; in languore schismaticorum, neq; in ætate Iudæorum quærenda est religio sed apud eos solos, qui Christiani, Catholici, seu orthodoxi nominantur, id est, integritatis amatores, & recta sectantes.*

8. *Quid Chrys. de schismate sentiat.* Accedat Sanctus Chrysost. qui delictum schismaticis ita exaggerat, vt illud cum peccato crucifigentiū Christum conferat, dicēs, *Nihil Deum æquè irritat, atq; diuisam esse Ecclesiam, etiam si bona fecerimus innumerabilia, non minores, quam qui eius corpus discindunt, pœnas dabimus, qui plenum Ecclesiasticum conuentum discindimus.* Loquitur autem in priori parte de corpore Christi vero. Vnde subdit *Nam illud quidem factum est ad lucrum orbis terrarum, & si non eo animo: hoc autem nullam vsquam habet vtilitatem, sed ex eo damni est plurimum.* Et addit verba tā Regi, & Consiliariis eius, quam subditis considerāda. *Hæc dicta sunt, non solum ad eos, qui gerunt magistratus, sed et ad eos qui ab illis reguntur.* Et postea significat, hoc crimen esse hęresi periculosius, fortasse, quia solet esse initium hæresum, & ideò maximè necessarium est, in initio illud cauere, & quasi ad radicē securim ponere. Ait ergo, *Hæc à me dicta sunt de ijs, qui se dedunt indiscriminatim ijs, qui scindunt Ecclesiam, nam si dogmata quidem habent contraria, vel propter hoc ipsum, non conueniebat cum illis misceri; si n autem eadem sentiunt, multò magis. Quare? Quoniam est morbus ambitionis, & amoris Imperij, & gerēdi magistratus.* Deniq; Optat. Mileuitan. lib. 1. contra Parmenianū, *Ingens flagitiū*, schisma vocat, & inferius ait. *Schisma summum malū esse, & vos negare minime poteritis.* Et loquitur ad Donatistas, sibi autem etiam esse dictum Anglicani intelligant, cum nec rationem diuersam, nec verisimilem excusationem afferre possint.

9. *Schismatici nomen Rex Iacobus iure detrectare non potest.* At enim, fortasse Rex Iacobus negabit, se esse schismaticum, neq; enim in verbis suis dicit, *Licèt schismaticus sim*, sed *licèt dicant, me esse schismaticum*, idq; nō simpliciter, sed cum addito, quod adiungit, *& à Romana Ecclesia defecisse.* Interrogo vero, an saltem cum hoc addito verè, vel falsò dicatur schismaticus ab Ecclesia Romana? Certè affirmare non pòtest, dictum hoc esse falsum, quia ex facto ipso publico, & notorio id euidenter probatum est. Quod si rem adeo claram negare non audet, sciat, additionem illam non minuere delictum, sed augere, vel (vt ita dicam) in supremo gradu schismatis illud constituere. Nam si verum est, quod Hieronymus dixit, schisma constitui per separationem ab Ecclesia *propter Episcopalem dissensionem*: ergo schisma constitutum propter dissensionem à Summo Pontifice, omnium Episcoporum Pastore, merito dicetur non solum simpliciter schisma, sed ēt ex suo genere maximum. Nam vt rectè dixit Beda hom. de Sanct. Petro, & Paulo *Beatus Petrus, qui Christum vera fide confessus, vero est amore secutus, specialiter claues regni cœlorum, & Principatum iudiciariæ potestatis accepit, vt omnes per orbem credentes intelligant, quia quicunq; ab vnitate fidei, vel societatis illius quolibet modo semet ipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolui, nec ianuam possint regni cœlestis ingredi.* *Ex homilia æstiuali de Sanctis hom.* Vbi nomine *Petri* sine vlla dubitatione, cathedram eius intelligit, & *societatem illius* vel Ecclesiam, vel vnionem cum sede Petri vocat: ergo segregari ab hac societate, ad constituendum schisma censet esse sufficiens. Idem si rectè expendatur sensit Optatus Mileuitan. lib. 1. contra Parmenian. colum. 5. vbi vt probet Parmenianum fuisse schismaticum non Cæcilianum sic, inquit: *Non enim Cæcilianus exiuit à Maiorino auo tuo, sed maiorinus à Cæciliano, nec Cæcilianus recessit à cathedra Petri, vel Cypriani, sed Maiorinus cuius tu cathedram sedes, quæ ante ipsum Maiorinum originē non habebat.* Supponit ergo illum esse schismaticum, qui recedit à *cathedra Petri*, addit autem, *vel Cypriani*, quia interdum potest schisma fieri per separationem à proximo Episcopo, nouam cathedram sine origine introducendo. Et addit (quod pręsenti instituto maximè seruit) *Cum hæc ita gesta esse manifeste constet, & vos hæredes esse traditorum, & schismaticorum euidenter apparet.* Sic ergo nos ex facto Anglicano euidenter concludimus, Henricum 8. qui cathedram Petri deseruit, & nouam sine Origine erexit, schismaticum fuisse, eiusque hæredes eum imitantes in eodem schismate perseuerare.

10. Præterea in superioribus ostensum est Ecclesiam Romanam, & Catholicam eandem esse, illisq; cognominibus tantum diuersas proprietates, seu habitudines eiusdem Ecclesiæ significari, dicitur n. Christi Ecclesia catholica, quatenus vniuersalis est, Romana autem vocatur, quatenus in sede Petri fundata illi semper coniuncta est: ergo idem est etiam schisma ab Ecclesia Catholica, & à Romana: ergo si Rex negare non potest, separationem Angliæ esse schisma ab Ecclesia Romana, vitare non potest, quin sit etiam grauissimum schisma ab Ecclesia Catholica. Et sanè qui lapsum Henrici, & diuisionem eius ab Ecclesia considerauerit, illumque cum schismate Donati, & alijs antiquis contulerit, omnino eandem, vel maiorem rationem schismatis ab Ecclesia Catholica in illo inueniet, neque verisimilem rationem diuersitatis poterit cogitare. Nisi fortasse fingendo cum hæreticis, vniuersalem Ecclesiam, quæ olim erat catholica, tempore Henrici iam fuisse collapsam, & extinctam. Sed hoc vanum & voluntarium refugium satis ex Scripturis sanctis, & communi sensu antiquorum Patrum refutatum est supra. Indubitanter ergo sciat Rex se esse ab Ecclesia catholica separatum, cum nullo colore id negare, vel occultare possit, vehementerque timeat August. sententiam dicentis, *Quisquis ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimat, hoc solo scelere, quod à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.*

CAPVT

CAPVT XXII.

Anglicanum schisma in manifestam hæresim, & Apostaticam doctrinam transiisse.

1. *Anglicanam sectã in plures hæreses prorupisse autho ritate Patrũ ostenditur.* QVoniam Rex Angliæ plus nomen hæresis, quam schismatis abhorrere videtur, ostendendum à nobis vlterius est, eo demum Anglicanum schisma peruenisse, vt non in vnam tantum, sed in plures, & manifestas hæreses proruperit. Hoc in primis probamus ex quadam verissima Sanctorum Patrum doctrina, dicẽtium, schisma diuturnum in hæresim transire. Sic Hieronym. dicto loco ad Titum 3. dixit, in principio posse intelligi ex parte diuersum ab hæresi, *Cæterum* (addit) *nullum schisma nõ sibi aliquam confingit hæresim, vt rectè ab Ecclesia recessisse videatur.* Et propterea dixit Aug. lib. 2. contra Cresconium cap. 7. *hæresim esse schisma inueteratum*, quia solent, vt dixi, hæretici propter aliquam controuersiam, vel indignationem, aut cupiditatem nõ expletam, aut ambitionem non obtentam, ab Ecclesia in principio separari, quoad obedientiam, & vnionem: posteà vero, vt in schismate perseuerare possint, ad hæresim transire. *Experientia eadẽ veritas roboratur.* Quod exẽplis ab antiquitate petitis quasi inductione quadam facilè ostẽdi posset, vt de Nouato passim legimus apud Cyp. & Aug. qui ep. 164. ad Emeritum, ad illos ait *Neq; vobis obijcimus, nisi schismatis crimen, quod etiam hæresim male perseuerando fecistis.* Sic etiam de Meletij secta refert idem August. lib. de Hæref. ad Arianos tandem transiisse, quamuis in principio tantum schisma fuerit, Quod nunc etiam Anglis accidit. In principio enim cum Henricus neq; Lutherum, neq; Caluinum sequutus fuerit, schismatici ab ipso facti, post non multum tempus ad Caluinistas transierunt.

2. *Duplex ratio prædicti experimenti assignatur.* Ratio autem huius experimenti duplex reddi potest. Vna, quam tetigit Hieronymus; quia perseuerãtes in suo schismate, statim (quod naturale est) factum suum, & audaciam honestare, ac defendere cupiunt, & ideò ad hæresim declinant, quia possint factum illud honestare, vel laudando vt bonum, quod prauum est, vel negando, esse faciendum, quod præceptum est, vel (quod in idem redit) negãdo esse præceptum, quod ab Ecclesia Catholica traditum est. In quibus omnibus modis, & aliis similibus hæresis inuoluitur. Quia licet operari malum, quod lex Christi prohibet, non sit hæresis, sentire tamen cum pertinacia non esse malum, quod fides docet esse prohibitũ, hæreticum planè censendum est. Altera ratio est, quia licet schisma in rigore distingui, seu pręscindi possit ab hæresi, adeò tamen est illi affine, & propinquum, vt si perseueret, facilè in illud transmutetur. Vnde Ambros. lib. de Obitu Satyri, narrans Satyrum post naufragium, Ecclesiam quæsijsse, in qua Deo pro liberatione gratias ageret, & aduocasse ad se Episcopum, eumq; interrogasse, *Vtrum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret*, subiungit inferius, postquam Satyrus intellexit, illum Episcopum esse schismaticum, noluisse ibi gratias agere, neq; cum illo communicare, quia licet ille Episcopus esset hæres Luciferi schismatici, & non hæretici (vt significat) nihilominus (ait) *nõ putauit tamen, fidem esse in schismate; Nam & si fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenebant, cuius patiebantur, velut quosdam artus, & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, à quibus euacuatur Christi passio, corpusque distrahitur.* Quod ita interpretor, schismaticum scilic. in principio agere contra fidem, quam Ecclesiæ debet, practicè, seu opere ipso, vel certè agere contra fidem, id est, fidelitatem, & obediẽtiam, quam debet Ecclesiæ, posteà verò, vt in suo schismate perseueret, etiam negare Ecclesiæ illam fidem, quæ consistit in credendo, ipsam Ecclesiam esse vnicam Christi sponsam, columnã, & firmamentum veritatis. Qui transitus facillimus est: nam si Paulus ad Timot. scripsit repellentes bonam conscientiam, circa fidem naufragauisse, quanto facilius credendum est, id accidere in pertinaci schismate contra Christi Ecclesiam. Merito ergo timuit, vel non putauit Satyrus fidem esse in schismate.

Accedit, quod schisma proxime oritur ex aliquo odio proximorum. Nam licet ex contentione aliqua, vel ambitione, vel inordinata cupiditate, vel inuidia oriri soleat, vt Patres tradunt, & experientia docet, propriè tamen, & per se charitati opponitur, quæ Ecclesiæ Christi debetur, & ideo odium proximi includit, hoc autem odium, perseuerando in schismate nutritur, & augetur, & ita facilè inducit in mentis cæcitatem atq; ad hæresim iuxta mentem Augustini in illud 1. Ioan. 2. *Qui odit fratrem suum in tenebris ambulat, & nescit, quo tendat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.* Quæ verba de schismaticis interpretatur Aug. ibi tract. 1. dicens illos ita excæcari ex odio veræ Ecclesiæ, vt illam non videant, *& facilius illuc faciem impingant, quam illic habitaculum quærant.* Sic etiam dixit Optat. l. 1. cõtra Parmenia. *Schisma sparso coagulo pacis dissipatis sensibus generatur liuore, nutritur æmulatione, & litibus roboratur, vt deserta matre Catholica, impij filij dum foras exeunt, & se separant à radice matris Ecclesiæ, inuidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* In quibus verbis alia etiam indicatur ratio: nam schismatici cũ ab Ecclesia præscindantur, & synagogam extra illam congregent, eo ipso dedignantur Ecclesiã sequi, præsertim quando in schismate obdurati perseuerant, & ideo carere incipiunt regula veritatis, ex quo necessitate quadam cõsequitur, vt in errores, & hęreses prolabantur, vel nouam inueniendo, vel alicui iã inuentæ adhęrẽdo, vt distinctum aliquid ab Ecclesia, à qua recesserunt, habere videantur. Nam si in eadem fide perseuerarent, *non possint nouum aliquid, aut aliud agere, nisi quod iam dudum apud suam didicerunt matrẽ*, vt Optatus supra dixit. Propter quod sæpè Cyprian. *inde oriri* (affirmat) *Schismata & hæreses, quod sacerdoti Dei non obeditur, neq; vnus ad tempus iudex vice Christi cogitatur*, vt ait ep. 55. Et in 69. addit, *congregationem perseuerantẽ in schismate intra breue tempus carere veris Episcopis, & Pastoribus quia cessat vera origo, successio, & ordinatio.* Vnde tandem consequitur, vt careat etiam vera doctrina, & sanctitate: nam ad illam conseruandam in vnitate fidei, & vitæ sanctitate vsq; ad consummationem electorum dedit Deus Ecclesiæ suæ Pastores, & Doctores teste Paulo ad Ephes. 4.

3. *Schisma charitati per se opponitur & diuturnitate tenebras menti offundit*

Propositæ autem rationes euidenter in Anglicano schismate procedunt. Constat n. illud esse satis diuturnum, nam per septuaginta años, vel amplius durauit, & licet interruptum fuerit per breue Reginæ Mariæ tempus, statim renouatum est, posteàq; plus quam quinquaginta annis cõtinuis durauit. Deinde cum cęperit per separationẽ à cathedra Petri, & negando obedientiam Summo Pontifici, licet in principio facto tantũ ex inordinato affectu luxuriæ tentatũ fuerit, posteà circa ius ipsum erratum est. Et doctrina introducta, qua cępit in Anglia prædicari, Ecclesiam Christi non habere vnũ spirituale caput, nec Romanum Pontificem vt tale recognoscendum esse, sed in vnoquoq; regno, vel republica suprema in tẽporalib. esse proprium caput supremũ in spiritualib. illudq; non esse aliud præter Regem, vel Principem tẽporalem, aut senatum respectiuè. Quę tota doctrina hæretica est, & contra Scripturam sacram, & contra perpetuum eiusdem Ecclesiæ sensum, & Patrum traditionem, vt in lib. 3. ex professo ostendemus. Ita ergò (quod ad primam rationem attinet) in Henrico VIII. ad literam impletum est quod Hieronym. dixit, nam *Sibi hanc construxit hæresim, vt rectè ab Ecclesiã recessisse videretur.* Non enim poterat Regia maiestas, vel 4. *Anglicanum schisma ad hæresim peruenisse ex dictis concluditur.*

Schismatis defendendi ergo, nouam sibi hæresim Henricus 8. excogitauit.

vel potius humana præsumptio iam pertinaciter in grauissimo facinore perseuerare, nisi in aliud graui⁹ incidendo, quo prius defenderet & rectè factum esse, contenderet. Qui error ita Henrici animo adhæsit, vt non solum in illo mori nõ dubitauerit, verum etiam nouo præcepto de filio in eodem errore educando, in aliis catholica fide retenta, illud confirmauerit. Vel certè si mente non credebat, quod sic præcipiebat in eo maximè ostendit (quod ad alteram rationem spectat) quam ingens odium contra Romanam Ecclesiam conceperat, siquidem contra mẽtem suam, & cum æterna morte animæ suæ, in eodẽ schismate mori, & illud per modum dogmatis, seu doctrinæ exterius tueri, & in filio, & in regno suo perpetuo stabilire voluerit. Cum ergo Anglia in hoc pũcto non solum factum, sed etiam ius vsurpare, & doctrinam defendere conetur, vel ex hoc solo manifestum est, sectam illam non tantum schismaticam, sed etiam hæreticam esse.

5. Post mortem autem Henrici statim Anglicanum regnum schismaticum Caluinianam sectam, quamuis fortasse non puram, sed mistam ex Lutherana, & aliis, amplexum est, & ita etiam in illo schismate, quod in secunda ratione de diuturno schismate dicebamus, & ex eisdem causis, seu radicibus, & cum eisdem effectib. seu signis hæreticis impletum videm⁹. Nam inprimis odium in Romanam sedem mirum in modum in dies auctum est, & vt quotidie magis inualescat, & in animis omnium radicetur, industria dœmonis factum est, vt parentes, & Magistri ab infantia in puerorum animis talem de Papa conceptũ, seu apprehensionem imprimant, vt simplices, & vulgares homines crudelem tyrannum, horrendum idololatram, ac deniq; monstrum quoddam, potius quam hominẽ, audito Papæ nomine concipiant. Nec mirum est, si communis plebs in tanto errore versetur, si quidẽ Rex ipse in sua Præfatione pagi.14. affirmare audet, *Pontifices per ambitiosam tyrannidum sibi in temporalium Regum iura authoritatem iniustè vsurpasse.* Et i-

Pag.22. terum, *Hanc in Reges potestatem à Pontificibus iniquè vsur-*

Pag.24. *patam.* Kursus, a catholicis extrui Potificis imperium adeò: *immane, ac solutum, vt ad libidinem condonare, atq; a*

Pag.24. *dimere regna possit.* ita n. Cardinali Bellarmino tribuit. Iterum *Magnus ille pastor, instar ouium, ad occisionem du-*

Pag 27. *cere vos pro libidine sua potest.* Alibi, *Cùm antiquitus Clerici nihil vltra decimas appeterent, iisq; contenti viuerent, nunc Papa clericorum caput, non nisi tertia ciuium, & bonorum, ac fundorum parte in omnibus regnis, & prouinciis accepta, ac-*

Pag 61. *quiescit.* Vlteriùs, *secularem Pontificis in Reges dictaturam præcipuis fidei Catholicæ articulis enumerat.* De Cardinali Bellarmino loquitur, & absolutam potestatem dominandi per illam sæcularem dictaturam intelligit. Et alibi in eodem sensu inter multa, quæ refert, vel potius irridet tanquam à Pontificibus vsurpata, hoc

Pag 72. ponit, *Omni potestate, tam spirituali, quam temporali pditi.* Et infrà, *Qui pro Deo Papam colunt, eumq; sic habent quasi Scripturam loquentem,* Posteà vero de eisdem catholicis ait, *Tribuere Pontifici supremam in temporalibus potestatem*

Pag.128. *supra Reges, ac principes, vtiq; in sensu in aliis locis ab ipso declarato.*

6. Hi, & similes sunt colores, quibus Rex Pontificem Summum, eiusq; regimen depingit, in quibus tamen nihil est quod non sit à seductoribus confictum, vel male interpretatũ, & incautè, & per veritatis ignorationem à Rege creditum, & scriptum: vt mirũ non sit, rudem plebem his fabulosis exaggerationib. decipi, quandoquidem seductores etiam Regẽ ipsum fal-

Refutatur. lere, & decipere potuerunt. Nam in primis q; Pontifex Regum potestatem non vsurpet, toti orbi notum est, & ipsi Põtifices in suo iure communi testatum ab ipsis esse voluerunt. Nam de Rege Anglorum loquitur Alex.3. cum dicit, *Nos attendentes, quod ad Regem pernet, non ad Ecclesiam de talibus possessionib. iudicare, ne videamur iuri Regis Anglorum detrahere, mandamus, quatenus Regi iudicium possessionis relinquentes, &c.* Et de Rege Galliæ dixit Innoc.3 *Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus.* Et alibi idem Pontifex affirmauit, *Regem in temporalib. superiorem non recognoscere* Constat igitur Põtifices iura Regum nõ vsurpare. Vnde longè certissimum, & notissimum est, neminem catholicorum Doctorum affirmare *posse Pontificem ad libidinem regna condonare, aut pro libidine adimere.* Qui enim vel in vno iudicio Regiã iurisdictionem perturbare nolunt, quomodo regna ipsa sua libidine perturbabunt? Multo verò intolerabili⁹ est, cogitare, ne dum scribere, *pro libidine sua* posse Pastorem hunc oues occidere, aut similem tyrannidẽ, per hanc exaggerationem indicatam, exercere. Quin potius non potestatem modo, verum etiam solum vsum illi imponere, grauissima, & impiissima detractio est eorum, qui Regem decipiendo, ipsũ irritare voluerunt. Hoc autem euidentius constabit ex his, quæ de legitima potestate Pontificis in Christianos Reges lib.3. ostendemus, vbi etiam iustum vsum illius explicabimus: nam fortè sectarij non solum ex malitia, sed etiam ex ignoratione, & defectu Theologicæ doctrinæ ita confingunt.

Posse Pontificem pro libidine regna adimere nullus Catholicus asserit.

Deinde quod de Pontifice asseritur, *non acquiescere, nisi accepta tertia ciuium bonorum, & fundorum parte in omnibus Regnis, & prouinciis,* cõtra omne ius canonicum est, vt in proprio opere de decimis ostendimus: neque minus cõtrarium est vsui, vt in omnibus regnis, & prouinciis catholicis notissimum est. Quod si fortasse sit sermo de fundis, & bonis voluntariè donatis Ecclesiæ, semper in Ecclesia obseruatum fuit, vt bona huiusmodi iura decimarum non minuerent, nec in eis computarentur, sed cum illis ad pios Ecclesiasticos vsus conseruarentur. Præterquam quod illis omnibus etiam computatis, sine fundamento asseritur, illam esse tertiam partem bonorum orbis Catholici, multoque magis voluntariè fictum est, ad eam proportionem, seu mensuram exigi, & sine illa quota parte Pontificem non acquiescere. 7.

Pontificẽ tertiam partem bonorum ciuium sibi vsurpare contra omne ius factiq; veritatem cõfingũt hæretici.

Deniq; quod Rex ait, Catholicos Pontificem pro Deo colere, & verba eius vt scripturam sacram habere, facilè intelligitur per exaggerationem dictum ad eandem, quam diximus de Pontifice existimationem, in hominibus, qui voces distinguere nesciunt, generandam. Quî enim verisimile est, credidisse Regẽm, Catholicorum aliquem, cultum soli vero Deo debitum Pontifici tribuere? Si autem nomine Dei solum significetur is, qui singulari modo aut Deum repræsentat, aut eius excellentiam participat, iuxta Scripturæ phrasim, & CHRISTI explicationem dicentis, *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est:* quid reprehenduntur catholici, quod Dei Vicarium debito honore colant, ac venerentur? Item non est verisimile, in mentem Regis venisse, vniuersa verba Pontificis sacram scripturam à Catholicis reputari, cum ignorare non debeat, sacros Theologos, ipsas etiam Conciliorum, & Pontificum definitiones sacram Scripturam esse negare. Quanquàm in veritatis certitudine æquiparari, tam constanter, quàm verissimè doceant: non de omnibus verbis Pontificis, sed de his, quæ vniuersam Ecclesiam ex cathedra docendo, definit. De quo puncto aliquid in superioribus tactum est, & in lib.3. non nihil addemus. Hæc igitur obiter dicta sint, vt intelligatur, quam pertinax odium, & inueterata rabies in Romanum Pontificem diuturnitate schismatis Anglicana pectora occupauerit. 8.

Vendicantur catholici ab aliquib. Regis impositionibus.

Ex hoc autem odio sequuta est illa mentis cæcitas, quam Augustinus descripsit, qua fit, vt altissimum, & lucidissimum Ecclesiæ montem secta Anglicana non videat, sed in illum potius faciem impingat. Vnde etiam factum est, vt regula, & directione Catholicæ Ecclesiæ Anglia destituta, ad synagogas hæreticorum diuerterit. Nec enim nouam condere illi 9.

fuit

fuit necessarium, quia eo tempore hæreses innumeræ, septentrionem occupare cœperant, & sicut cancer serpebant, nullamque occasionem eas introducendi fidei hostes omittebant. Atque ita vt cap. 1. relatum est, post Henrici mortem, contra eius declaratam voluntatem Eduardi Regis tempore Zvingliana hæresis in regno præualuit. Posteà verò tempore Elisabethæ Caluinismus introductus est, idemq; vsq; in hunc diem, vel omnino, vel maiori ex parte perseuerat: nam perfecta stabilitas, vel conformitas in huiusmodi sectis durare non potest, vt in superioribus probatum est. Compertum est autem Caluinum magnum hæresiarcham fuisse, eiusque sectam hæresim esse, ergo dubitari non potest, sectam Anglicanam, quæ Caluiniana est, siue pura, siue mista ex aliis erroribus, hæresim esse, omnesq; illam pertinaciter sequentes, hæreticos esse. Solum superest, vt probemus, Caluinianam sectam hæresim esse, hoc autem duobus modis in sequentibus ostendemus, tum respondendo ad ea, quæ in sua Præfatione Rex Iacob⁹ affert, in excusationem sui lapsus in hæresim, tum refellendo ea, quæ in accusationem Ecclesiæ Catholicæ obiicit: quot enim articulos accusationis opponuit, tot suæ sectæ errores prodit.

Plures hæreses post Henricum8. Angliam occuparunt.

10\. *Ex signis hæresum, quæ à Patribus traduntur Caluinianam sectam hæresim esse, ostenditur.*

Prius verò in fine huius capitis idem ostendere libuit, omnia signa hæresis, quæ à Patribus traduntur, in vniuersa Protestantium secta breuiter indicando. Primum signum est origo infecta, vel per superbiam. *Nam vna mater superbia omnes hæreses genuit*, vt Augustinus dixit, vel *per inuidiam*, quæ (vt scripsit Chrysostomus) *hæreses peperit*, vel *per auiditatem cumulandæ pecuniæ*, (vt dixit Basilius) vel per alia vitia, quæ Paulus latè enumerat. 2. Timot. 3. ibi, *Erunt homines se ipsos amantes, cupidi, &cæt.* vsque ad illud, *homines corrupti mente; & reprobi circa fidem.* Talem fuisse Lutherum, & per ambitionem, & inuidiam defecisse à fide, notum est, & in historiis illius temporis legi potest, Caluinum autem simili elatione, & morum improbitate excelluisse, testes sunt plures, quos Prateolus commemorat. Secundum signum est supra tactũ discordiæ, & separationis ab obedientia Romanæ sedis, quod sæpè in suis Epistolis Cyprianus obseruat, vt paulò anteà retuli. Et August. Donatistas maximè reprehendit, quod in cathedram Romanam, & Apostolicam blasphemarunt, in quo maximè noui sectarij eos imitantur, & excedunt.

Primũ signũ Lib de Pastorib. cap 8. Chrys ho. 7 in ep. ad Rõ inp Morali Basil in 5 c Isai versus finẽ Cohlæus in Actis Lutheri Surius in compendio Sander de Visib. mon. lib 7.

Secundum. Prateol libr. 3 verb Caluinus. Lib 2. cont. liter. Petil. c. 51 & 72.

11\. *Tertium.*

Tertium sit inconstantia, & diuisio doctrinæ, nihil est enim magis fidei certitudini, & veritati contrarium. De qua re satis in superioribus dictum est. Nunc vero adiungam egregia verba Basilij in cap. 5. Isai. vbi cum dixisset, hæreticos videri sibi sapientes, & alios antecellere, subiungit, *Eam ob rem referta sunt omnia sententiis inter se pugnantibus, & ijs, qui dogmata tradant, reclamantia suismet authoribus: quando singuli quique suo dogmati tuendo obstinatius insistunt, & quæ diuersæ partis sunt placita, perrumpunt vi, vt euertant, & confutent acerrima verborum velitationes.* Et epistol. 82. in fine, *Nunquam eisdem verbis contenti stabiles persistunt.* De eadem re latè Athanas. Epistol. de Decret. contra Arian. hæresim, in principio, & Orat. 1. contra Arian. circa principium, vbi inter alia inquit, *Dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes, incertam suam fidem, vel potius certam suam infidelitatem, dementiamque ostendunt.* Quibus consonant verba Hilarij lib. 3. de Trinit. circa princip. *Hæretici contra Ecclesiam veniunt, sed dum hæretici omnes se inuicem vincunt, nihil tamen sibi vincunt:* Similiter & optimè Author Imperf. hom. 20. in Mat. & Tertull. in Præscript. cap. 40. Hanc autem inconstantiam in Luthero, Caluino, & sequacibus maximè inuentam esse, notarunt sæpe Doctores Catholici, præsertim Cardinalis Bellarm. in suis controuersiis, & late, quàm plurima congerens Coccius lib. 8. sui Thesauri art. 7. 8. 9. & 10. & Salmer. tom. 1. ad epistol. Pauli in Prologom. disp. 6. refert, Saxoniæ ducem dicere solitum esse, se quidem nosse, quid præsenti anno sui crederent, quid autem sequẽti anno credituri essent, ignorare. Atq; hanc mutationem in Protestãtibus Angliæ inuentam esse, credibile est, quia tamen mihi exploratum non est, id non affirmo, nec necessarium est, satis est enim, quod adhæreant doctrinæ, quæ cum illa instabilitate incepit, nam in vera fide non est, *est & non*, sed est tantum *est*; vt dixit Paul. 2. Cor. 1.

Quartum signum, & in Protestantibus fortasse maximum est, iactare verbum Dei, corrumpendo, & mutilando illud, de quo etiam multa diximus. Singulariter verò hæreticorum iactantiam de verbo Dei describit Vincent. Lyrin. cap. 35. & 37. Elationem verò, & deceptionem in illud exponendo, accusant Basilius proximè citatus, & Athanas. Orat. 1. & 2. contra Arian. & orat. in id, *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo* circa finem, Nazianz. Orat. 51. seu epist. 1. ad Cledoni. item epist. 46. ad Nectarium. Rursus Orat. 36. alias 2. de Filio; & 4. de Theolog. in princip. & deinceps in Orat. 37. post medium, & optimè Orat. 42. indicat modum, quo solent hæretici verbum Dei infideliter, vel diminutè allegare, dicens, *Tu ea quidem, quæ minuunt, atque extenuant, profers, quæ autem efferunt, præteris: atq; id quidem expendis, quod passus sit, quod autem sponte, non adiungis.* Plura August. lib. 7. Genes. ad Liter. c. 9. & de Vnitat. Eccles. cap. 12. & 13. & lib. 2. contra liter. Petil. ca. 61. Hilar. optimè lib. 2. de Trinit. in princip. Hieronym. Esai. 4. & Galat. 1. De mutilatione autem Scripturarum eos irridet sæpè August. contra Donatistas, & optimè, ac generaliter Tertull. de Præscript. c. 17.

12\. *Quartum signum.*

Quintum signum, omnium euidentissimum, & hæresim apertam inuoluens, est contemnere Ecclesiã Catholicam, eique errorem tribuere, negando esse catholicam, sibiq; hanc vocem attribuendo. De quo videri potest Lyrin. cap. 26. & August. lib. de Vnit. Eccles. multaque sunt in superioribus dicta, & simul est ostensum, quam sit hoc proprium Protestantium, & Anglicanæ sectæ. Sextum ad hoc consequens est, Conciliis non acquiescere ex Athanas. Oration. 1. contra Arian. parum à princip. Et perinde esse censeo, quædam Concilia sua sponte admittere, alia verò respuere, quia non ipsi acquiescunt Conciliis, sed potius inter illa diiudicant, eaq; suo arbitrio approbant, vel reprobant. Septimum huic affine est, Patrum authoritatem contemnere, in quo liberrimus fuit Caluinus, qui etiam ausus est, Patres pharisæis comparare, sicut olim fecerunt Donatistæ, apud Augustinum lib. 2. contra liter. Petili. cap. 61. Octauum signum superioribus consentaneum est, proprio spiritu duci, siue humano, siue satanico angeli tenebrarum transfigurantis se in angelum lucis. Vnde appositè Hilarius libro 1. de Trinitat. hæreticos dicit *esse sibi arbitros religionis, cum religionis opus in solo obedientiæ esset officio.* vbi alludere videtur ad illud Pauli, *Captiuantes intellectum, &c.* Et lib. 2. in principio de eisdẽ ait, *Pro voluntatis suæ sensu verba Dei interpretari.* Et multa similia habet lib. 3. parum à principio. Et sæpè Tertull. de Præscriptionbus. Aliaq; multa in superioribus adduximus.

13\. *Quintum.*

Sextum.

Septimum.

Octauum.

Nonum signum hæreticæ temeritatis est, fucata eloquentia cum præcipitatione, & nimia loquendi libertate. De quo Nazianz. Orat. 33. in princ. sic inquit, *Hi verò vtinam sicut linguam volubilem habent, atq; in nobilioribus, ac probatioribus verbis insectandis acrem, & vehementem, sic etiam in agendo non nihil saltem, aut etiam æquè, operam collocarent Id quod si facerent, minus vtiq; cauillatores essent, nec tam absurde, atq; insolenter in verbis, perinde atque in aleæ ludo versarentur.* De illorum autem in dicẽdo præcipitatione legi potest Gregor. lib. 7. in Iob cap. 2. Decimum signũ potest esse nouitas, antiquæ doctrinæ contraria, seu per defectionem ab antiqua fide; de quo supra dictum est, & videri potest Chrysostomus homilia 47. in Matth. Tertull. de Præscript. & alij. Patres exponentes illud. 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt.* Vnde-

14\. *Nonum.*

Decimum signum.

Vndecimum signum. Vndecimum sit nominis Catholici amissio, & noua ab authore denominatio, de quo, & aliis similibus multa in superioribus. Addam verò hic duodecimũ, & vltimum à Tertulliano in Præscript. capit. 41. traditum, conuersationis ipsorum hæreticorum, quam ipse ibi latè describit, *& futilem, ac terrenam* esse dicit. Inter alia verò illa maximè verba notanda sunt, *Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes: nunc neophytos collocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eius obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quam in castris rebellium, vbi ipsum est illic, promereri est. Itaq; alius hodiè Episcopus, cras alius, hodiè diaconus, qui cras lector, hodie presbyter, qui tres laicus: nam, & laicis sacerdotalia munera iniungunt.* Hæc igitur signa breuiter recensui, vt cum Protestantium moribus, & statu rei Anglicanæ cōferri possint, nam si id prudenti consideratione fiat, nemo dubitare poterit, quin secta illa hęresis aperta sit, ac subinde professores eius hæretici.

Duodecim. signum.

CAPVT XXIII.

Anglicanum schisma pertinaciter sectantes, neq; ab hæresi, neq; ab hæreticorum nota excusari posse.

1\. *Rationes quibus Rex ab hæresis nota se liberare conatur, proponuntur.* ADuersus ea, quæ in superiori capite dicta sunt, procedere possunt rationes, quibus Rex in sua Præfatione ab hæresis crimine se purgare contendit, ideoq; quanti ponderis illæ sint, diligenter inquirendum est. Et prius quidem in pagin. 39. & 40. negat, se esse Apostatam: deinde contendit, neq; hæreticum dici posse, verum hæc à nobis melius immutato ordine tractabuntur. Quod ergo hæreticus propriè dici non possit, *etiam ex Catholicorum regulis*, probat in primis his ferè verbis, *Cum Patrem paternumq; auum idem de fide sententies habuerim, & in Catholicorum Ecclesia nunquam fuerim, etiam ex ipsorum regulis propriè hæreticus dici non possum.* Secundò ita virtute argumentatur. Licèt catholicorum ritibus ablutus sim, & ab illis in religione dissentiam, hæreticus dici nō possum, quia de baptismi substantia nulla est inter nos lis, neque vlla in hoc doctrinę capite controuersia, cum omnes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti baptizemur. Tertiam, & potissimam rationem, quam latè ipse proponit, ita summatim colligimus. Rex Angliæ Scripturis sanctis eam fidem adhibet, quæ à Christiano homine debetur, *& in tria symbola fidei libenter iurat*, primaque quatuor Concilia generalia tanquam Catholica, & orthodoxa veneratur, & recipit, & quidquid ad salutem necessarium quadringētis post Christum annis vnanimi consensu Patres statuerūt, reprehendere non audet, sed vel idem sentit, aut obmutescit: ergo non potest iure censeri hæreticus, nisi forte (ait) ab his, *qui pro Deo Papam colunt, eumq; sic habent, vt scripturam loquentem, vt neq; hæresim aliter definiāt, quam opinionem quancunque in causis fidei decisioni Papali contrariam.*

Prima. *Pag. 40.* *Secunda.* *Tertia.* *Pag 62.*

2\. Hæc sunt, quæ ad suam defensionem Rex adducit, & licet in vltima ratione totum excusationis suæ pōdus constituat, aliasque obiter attingat, nullam tamen prætermittendam duximus, vt & ipsi Regi, & legentibus omnibus plenius satisfaciamus, nihilque intactum relinquere videamur. Prius verò propter verba Regis vltima duo declaranda sunt. Primum; quid sit hæresis, quid ve ad illam constituēdam sufficiat: secundum, quis sit propriè hæreticus, & quando consensus in aliquem errorem hominem hæreticum constituat. Vtramque ex his quæstionibus attingit Augustinus, priorem, in epistol. ad QuodvultDeum præambula ad libr. de Hæresib. & posteriorem in Præfat. ad eundem librum, & vtranq; definire, dicit esse difficile, promittitq; in altera illius operis parte inquirere, quomodo sit definiendus hæreticus: illam tamen partem non scripsit, & ita in illo opere vtrumq; punctum indecisum reliquit. Ex aliis autem eiusdem Doctoris locis, & aliorum Patrum, Theologorumque doctrina, quid in hac materia sentiendum sit, & pro certo habendum, explicare necessariū est; vt aliquo firmo fundamento, sine verborum ambiguitate niti possit disputatio.

Nomen ergo hæresis varias sortitur significationes, etiam in vsu theologorum, duæ verò in præsenti maximè distinguendæ sunt, quia ratione illarum variè à Theologis definitur hæresis. Possunt autem explicari per comparationem ad fidem: nam hæresis fidei opponitur, ideoque sicut interdum doctrina à Deo reuelata, fides vocatur, sæpius vero assensus, quo talis doctrina creditur, dicitur fides: ita hæresis interdum dicitur de ipsa doctrina hæretica, interdū etiam de assensu voluntariè præstito tali doctrinæ. Illa enim duo sine dubio valdè diuersa sunt; non minus in doctrina, seu fide falsa, quam in vera, & ex vsu vocis satis constat, nomen hæresis ad vtrumq; significandum vsurpari. Cum enim Paulus Actorum 24. dixit, *Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim sic deseruio Patri, & DEO meo*, de doctrina Euangelica loquebatur. Vnde Syriaca versio, pro *secta* habet *doctrinam*, & vox Græca significat *secundum viam*, quod propriè dici solet de ratione tota alicuius doctrinæ, quam etiam vox *secta*, optimè indicat. Noluit autem Paulus doctrinam Euangelicam hæresim appellare (vt optimè notat Theophyl.) quia non est secundum electionem hominum, à qua nomen hęresis sumpta est (vt aduertūt Tertullian. de Præscriptionib. cap. 6. Hieronym. ad Galat. 5. & ad Titum 3. & Isidor. lib. 8. etymol. cap. 3. sed secundum Dei voluntatem, & reuelationem. Ideoque in lege Euangelica, & inter Christianos nomen hæresis in malam partem accipitur, significatq; doctrinam, quam aliquis homo sibi eligit, doctrinæ Dei repugnantem. Et inde consequenter electio talis doctrinæ per assensum in illam, vocatur hæresis, sunt enim illa duo ita coniuncta, vt facilè ab vno ad alterum transitus fiat. Et ita Paulus ad Galat. 5. hæreses ponit inter vitia carnis, vt vertit, & notat Hieronymus iuxta vocem græcam, licet Latina vulgata *sectas* vertat, & ad Titum 3. ait Paulus, hæreticum proprio iudicio esse damnatum, constat autem hæreticum ob hæresim damnari, indicat ergo Paulus, illud proprium iudicium esse hæresim, vbi etiam id sentit Hieronymus, & clarius Tertullianus dicto cap. 6.

3\. *Ex variis hæresis acceptionib. duæ præferuntur.* *Inter Christianos hæresis in malam partē sumitur.*

Vt ergo distinctius vtramque partem definiamus, priorem vocemus propositionem hæreticam, posteriorem autem hęresim: nam verisimile est, Ecclesiastico vsu, & more peccatum illud, quod eligendo falsam doctrinam, ad credendum illi, seu quod spontaneo, & libero assensu talis doctrinæ committitur, hæresim esse appellatum, nam hoc vera etymologia vocis magis indicat. Propositio ergo hæretica illa est, quæ recedit à regula veritatis Catholicæ, illique opponitur, seu contradicit. Ita docet Augustinus libro de Vera relig. cap. 5. & 6. vbi vocat *prauam doctrinam à regula veritatis aduersam*, & cap. 7. *Est* (inquit) *praua opinio à regula, & communione Ecclesiæ Catholicæ deuians*, & orat. contra Iudæos, paganos, & Arianos cap. 20. vocat *hæreticorum errorem contra veram Ecclesiæ Catholicæ fidem.* Similiter Tertullianus de Præscript. ca. 6. dicit esse *adulterinam doctrinam, quam quis proprio arbitrio & electione inducit, vel ab alio inductam amplectitur.* Cùm autem adulterinam vocat, intelligit à Christo, vel Ecclesia, sicut c. 37. dicit, *hæreticos non à Christo habere, quod de sua electione sectantur.* Et in eodem sensu ait de hæreticis. c. 44. *fidem stuprasse adulterio hæretico, Virginem traditam à Christo.* Deniq; communis est vsus illius vocis in dicta significatione, neq; in illa est differentia inter nos, & protestantes. Quia verò propositio constituitur, seu definitur hæretica per recessum à regula, &

4\. *Doctrina fidei cōtraria aptè hæretica propositio vocatur, assensus verò talis doctrinæ hæresis.* *Propositio hæretica quid.*

la,& quia priuatiuè opponitur propositioni, seu veritati fidei, ideò ad cōprehendēdam formalem rationē propositionis hæreticæ, oportet præfrigere regulam credendi,& explicare, quid necessarium sit, vt aliqua propositio censeatur de fide: nam hoc semel posito, facilè constabit, assertionem contrariam hæreticam esse.

5. Atque hoc punctum attigit Rex in vltimis verbis supra citatis, & irridet Catholicos definientes, hæresim esse *opinionem quamcumque in causis fidei, decisioni Papali contrariam.* Oportuisset autem, quandoquidem hæc definitio illi displicet, aliam tradere, qua nobis explicaret, qd per hæresim intelligat, vt ita se à macula hæresis liberum ostenderet. At proculdubio id nullatenus explicare potest, nisi in labyrinthum incidat, prorsus inextricabilem, pro regula fidei solam Scripturam, eamque propria, & priuata scientia certa intellecta, assignans. Quæ doctrina, vt suprà ostendi non solum viam latissimam omnibus erroribus sternit, verum etiam, quam pro regula hæresis assignauit Paulus, pro regula fidei catholicæ tradit, vtique proprium credentis iudicium. De hæretico ait enim Paulus, *Subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, proprio iudicio condemnatus.* Quia, *in quo damnatur, sibi eligit,* vt addit Tertullian. *vnde & hæreticus est nominatus.* Regula ergo hæresis est proprium iudicium, hoc est, communi iudicio Ecclesiæ cōtrarium. Qui verò in proprium spiritum fidei certitudinem, verumq; sensum Scripturę reuocant, nihil aliud, quàm proprium iudicium pro regula fidei constituunt. Quid enim est proprius spiritus, nisi proprium iudicium? Aut quomodo discernitur ille spiritus ab his, qui in illo confidunt, nisi arbitratu suo? Confundunt ergo regulam fidei cū fundamento hæresis, & ideò mirum non est, quòd hæresim pro fide teneant, & fidem, vt hæresim reijciant. Præterquàm quòd (vt in superioribus dicebam) nullum iure possunt vt hæreticum damnare, cum nemo proprium iudicium alterius, eiusve priuatum spiritum in rebus fidei sequi teneatur, nemo ergo erit hæreticus, discordando à regula fidei, quàm illi constituunt.

Ad Tit. 3.

6. Doctrina ergo solida, & catholica, regulam fidei esse dicit Scripturam sacram, non solam, nec priuato sensu intellectam, sed cum alijs regulis, quæ in ipsa commendantur, eamque conseruant, discernunt, & interpretantur, traditione, inquam, & ipsa Ecclesia, quæ est viua regula, per quam Spiritus sanctus loquitur, eamque regit & facit, vt sit columna, & firmamentum veritatis. Et idcircò licèt Scriptura, & traditio purum, ac verum verbum DEI contineant, quod est primaria regula fidei, nihilominus, quia Ecclesia est, quæ scripturas, traditiones, & sensus illarum infallibiliter nobis explicat, & proponit, ideò solet à Patribus tanquam sufficiens regula fidei commemorari. Vnde Irenæus libro tertio contra Hæres. cap. 4. *Non oportet apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere*, & capite 11. in fine, præfert spiritum Ecclesiæ omni priuato spiritui, & libro 4. capite 43. & 45. in sola Ecclesia esse veram traditionem, veramque Scripturæ intelligentiam. Cyprian. epist. 73. ait, Ecclesiæ catholicæ doctrinam firmiter tenendam esse, & docendam, & latè epistola 76. Augustinus etiam passim vtitur hac sola Ecclesiæ regula ad confirmandas veritates fidei, vt ex locis proximè allegatis constat. Et ex lib. de Hæresib. in fine, vbi ait, satis esse scire, Ecclesiam contra aliquam doctrinam, vt à fide alienam sentire, vt à nullo fideli recipiatur. Idem optimè lib. 1. contra Crescon. cap. 32. & 33. & epist. 48. & alijs libris contra Donatistas, item epistola 99. & in epistola 118. capite 5. *disputare contra doctrinam vniuersalis Ecclesiæ, insolentissimæ dementiæ esse*, dicit. Eandem pro regula fidei, & veræ doctrinæ ponit lib. de vera relig. cap. 5. 6. & 7. & lib. 1. de Moribus Eccles. catholic. cap. 30. libro 3. de Libero arbitr. cap. 23. & grauissimè lib. de vtilit. credendi capite 17. vbi de Ecclesia inquit, *Culmen authoritatis obtinuit, cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis ignorantiæ.* Pluraq; alia tum ex sanctis, & antiquis Patribus, tùm ex Scriptura ipsa in superioribus adduximus.

Vera fidei regula statuitur.

7. Ex quibus breuiter inferimus, illam propositionem esse de fide, quam Ecclesiæ Catholicæ authoritas nobis tanquam de fide credendam proponit: in hac enim regula continentur omnia, quæ vel in Scriptura sunt, vel in Concilijs approbatis sunt definita. Vnde è contrario, propositio hęretica illa est, quæ cōtraria est Ecclesiæ definitioni, seu alicui propositioni per Ecclesiam definitæ modo explicato. Loquuti autem sumus de Ecclesia, eiusque definitionibus, vt à quæstione de potestate Pontificis Romani ad definiendas veritates fidei, quam Rex videtur suis verbis inuoluere voluisse, nunc abstineamus, ne à scopo, & intentione nostra diuertamur. Etsi enim verissimum sit, definitionem Pontificis ex cathedra loquentis infallibilem veritatem continere, omnesque fideles teneri ad illam firmiter credendam, hoc tamen diuersum non est ab eo, quod diximus, nam cùm Pontifex definit, Ecclesia per caput suum loquitnr, neque corpus separatur à capite, nec caput à corpore, quia verò magis limitatum est, nam Ecclesia etiam alijs modis potest veritates fidei proponere, approbāte etiam Pontifice, vt per Concilia generalia, & per vniuersalem consensionem Ecclesiæ, ideò ad comprehendendum omnia, & ad vitandas controuersias, generaliùs loquuti sumus. Nam definitiones esse debent, quo ad fieri possit, communes, & extrà controuersiam. Ita ergo pro loci opportunitate satis videtur explicatum, quid sit hæresis quoad materiam, seu quid sit propositio hæretica.

Propositio, quæ ab Ecclesia tanquam de fide credenda proponitur, est de fide.

8. Ex his autem, quæ de propositione hæretica dicta sunt, facilè definiri potest, quid hæresis sit, prout est, seu vitium hominis. Est itaq; hæresis delibetatus assensus, seu credulitas alicuius hæreticæ propositionis. Et in idem recidit, quod scholastici dicunt, esse falsam opinionem circa ea, quæ sunt fidei. Itaq; tam doctrina fidei, quàm illi contraria potest dici materia, circa quam hæresis versatur, diuerso tamen modo, doctrina quidem fidei, deficiendo ab illa, seu illam falsam iudicando; contraria verò doctrina, eligendo illam vt veram, eiq; fidem adhibendo. Dicimus autem, hæresim esse voluntarium assensum, tùm quia hæresis iuxta nomen suum, ex electione propria, & arbitraria procedit, tùm etiam, quia hæresis in malam partem accipitur; ita vt non tantùm falsum assensum mentis, sed etiam culpam, lapsumq; voluntatis inuoluat; ideoq; (vt mox dicemus) licèt quis erret, assentiendo propositioni fidei contrariæ, non incidit in hæresim propriam, id est, assensus eius non censebitur hæreticus, seu propria hæresis, nisi repugnantiam cum fide catholica cognoscat, & ea non obstante, talem doctrinam vt veram eligat, & credat. Et hac ratione dixit Paul. ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post primam, & secundam admonitionem deuita.* Quamuis enim Paulus non rationem, seu substantiam hæresis tradat, sed modum cauendi hæreticos doceat, insinuat nihilominus propriam hæresim non committi, donec aliquis sciat, sufficienterq; aduertat, qualis sit doctrina, quam eligit.

Hæresis definitio.

Explicatur definitio.

9. Hæc ergo conditio ex parte assentientis necessaria est, ex parte verò materiæ generatim dicimus, hęresim esse assensum de re fidei contraria. Quia materia fidei multiplex est, sunt enim in ea dogmata ad Deum, vnum, & trinum, eiusque attributa pertinentia, alia ad Christi humanitatem, eiusque cum verbo hypostaticam vnionem, & in vniuersum ad hominum redemptionem spectantia, & cum his connexa sunt ea, quæ ad Ecclesiæ Catholicæ institutionem, & hierarchiam; eiusque sacramenta, mores, & cæremonias, nec non ad veram remissionem peccatorum, veramque iustitam, præmiumque, & pœnam humanorum operum spectant: dum ergo materiam

fidei in hæresis definitione indefinitè ponimus, omnia prædicta dogmata complectimur. Vera enim, & propria hæresis in quocumque dogmate fidei committitur. Nam si à Deo reuelatum sit, eadem fidei certitudine credendum est, in quacumque materia versetur. Vnde etiam fit, vt ad veram hæresim, quæ totam fidem destruat, voluntarius assensus vni tantum dogmati fidei contrarius in quacumq; materia sufficiat. Quia vnicum mendacium, etiam in re minima ad fidem pertinente, supremam Dei authoritatem destrueret, & quælibet assertio falsa, si inter dogmata fidei inueniri posset, reliqua omnia incerta, & ambigua redderet, ac proinde quilibet assensus cuicumque dogmati fidei contrarius, hæresis est, penitùs destruens fidem. Vnde Paulus scribens ad Galatas, qui circa obseruationem legalium falsam opinionem, & Euangelio contrariam eligere volebant, licèt in alijs mysterijs fidei non errarent, *Euacuati estis* (inquit) *à Christo, qui in lege iustificamini.* Et infra, *Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire, persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos, modicum fermentum totam massam corrumpit.* Per quæ verba indicat, illum errorem (si in eo pertinaces essent) fuisse sufficientem ad euacuandam, & corrumpendam totam illorum fidem. Sic etiam schisma Donatistarum in hæresim transijt, pertinaci animo adhærendo vni, vel alteri errori in materia baptismi, vel Ecclesiæ, etiam si in alijs rebus fidei non errarent, vt ex Cypriano, & Augustino sæpè retuli, & in sequenti puncto iterum confirmabo.

16. *Propria hæretici definitio traditur.*

Tandem colligitur ex dictis, quis propriè, & in rigore hæreticus dicatur, est enim ille, ex Origen. in id ad Titum 3. *Hæreticum hominem, &c.* apud Pamphil. in Apolog. *Qui se Christo credere profitetur, & aliquod dogma in Ecclesiastico ordine receptum commutare, vel subuertere conatur.* Sumiturq; ex Paulo dicto loco ad Titum 3. iuncta expositione Patrum, & communi consensu Doctorum, & recepto vsu illius vocis in Ecclesia. Nomen enim hæretici non omnibus infidelibus tribuitur, sed illis tantum, qui Christum confitentes, eius fidem ex parte negant, nam cæteri infideles Iudæi potius, Pagani, aut gentiles appellantur. Est ergò hæreticus ille, qui sub nomine Christiano (nam Christum se credere dicit) veritatem fidei Christi corrumpit, aliquid contra illam sentiendo. Oportet autem, vt ex propria electione, & cum sufficienti cognitione, & iudicio hoc faciat, nam si per ignorantiam, vel incogitantiam error contingat, hæreticum non constituit, quia nondum proprio iudicio damnatus est, neque propriam hæresim commisit. Et hac ratione Augustinus sæpè distinguit inter hæreticum, & credentem hæreticis. Librum enim de vtilit. credendi, sic orditur, *Si mihi ô Honorate vnus, atque idem videretur esse hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua, quam stylo in hac causa mihi esse conquiescendum arbitrarer. Nunc verò inter hæc duo plurimum interest, quandoquidem hæreticus est, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusq; sui gratia falsas, vel nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur* (vtique in materia fidei:) *ille autem, qui huiusmodi hominib. credit homo est imagine quadã veritatis, ac pietatis illusus.* In priori namque membro significare voluit Augustinus, vt homo errando in fide, constituatur propriè, & simpliciter hæreticus, necessarium esse, vt propria electione, & videns, se ab vniuersali Ecclesia dissentire, in errorem se præcipitet, & quia hoc moraliter non fit, nisi propter humanum vitium, seu motiuum, ideò illas particulas posuit Augustinus in definitione hæretici, quæ magis occasionem, seu causam voluntariè errandi, quàm intrinsecam conditionem hæresis declarant. In altero autem membro docet, errorem ex ignorantia, quòd fidei, aut Ecclesiæ repugnet, non constituere hominem hæreticum. Quod erit longè certius, si talis ignorantia probabilis (vt aiunt) seu inuincibilis sit, si verò sit ex graui negligentia, & nimia facilitate, non excusabit omninò culpam, excusabit nihilominus eum gradum, & magnitudinem culpæ, quæ ad constituendum, seu simpliciter denominandum hæreticum, iuxta communem vsum sapientum, & totius Ecclesiæ, sufficiat.

Comprobatur definitio ex August.

Eandemque doctrinam habet idem Augustinus epistola 162. in principio dicens, *Qui sententiam suam, quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia præsumptionis suæ pepererunt, sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cùm inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* E contrario verò lib. 18. de ciuitate cap. 51. sic inquit, *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, prauumque sapiunt, si correpti, vt sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt, & foras euntes habentur in exercentibus inimicis.* Denique libro quarto de Baptismo, capite decimosexto, adhibito exemplo, vtrunque membrum declarat, dicens, *Constituamus duos, vnumque eorum id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, & in eius hæresi baptizari extra Ecclesiæ communionem: alium verò hoc idem sentire, sed in Catholica baptizari, existimantem istam esse catholicam fidem. Istum non dum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat, eligere quod antequam fiat, manifestum est, illum, qui foris baptizatus est, esse peiorem.* Quæ testimonia ideo refero, quia multa in eis notari possunt, quæ in præsenti causa magnum pondus habent, vt statim etiam indicabo. Est ergo, teste Augustino, necessaria pertinacia in hæresi, vt qui illam eligit, hæreticus habeatur. Et hanc pertinaciam per verbum *eligendi* significauimus cum Hieronymo ad Titum cap. 3. & Tertulliano dicto capite sexto de Præscriptione hæreticorum, qui proptereà libro primo contra Marcion. capite primo significat, illum esse maximè hæreticum, qui à priori fide recedit, *& Deum quem inuenerat, extincto lumine fidei suæ, amisit, vt hinc iam destinari possit hæreticus, qui deserto quod priùs fuerat, id posteà sibi elegerit, quod retro non erat. In tantum enim hæresis deputabitur, quod posteà inducitur, in quantum habebitur, quod retro, & à primordio traditum est.*

12. *Vnũ dogma fidei contrarium ad hæreticum constituendum sufficere, probatur ex Patribus.*

Loquutus sum autem in descriptione in singulari de dogmate, vel assensu fidei contrario, vt denotarem ad hæreticum constituendum satis esse, quod vel in vna re tantum à doctrina Catholicæ Ecclesiæ voluntariè dissentiat. Quod ex dictis de hæresi satis per se clarum est. Idque latè tradit Origen. in dicto loco ad Titum 3. recensendo multa specialia dogmata, quę ad causam præsentem magna ex parte pertinent, adijciens, vnum illorum sufficere ad constituendum hominem hæreticum. Augustinus etiam in locis allegatis licèt interdum, in plurali loquatur de illo, qui falsas, vel nouas opiniones gignit, aut sequitur, sæpiùs in singulari loquitur, de illo, qui peruersam sententiam, vel aliquid morbidum pertinaciter defendit. Vnde libro de Hæresibus, in fine duas classes hæreticorum his verbis distinguit. *Sunt hæretici, quod fatẽdum est, qui singulis, vel non multò ampliùs dogmatibus oppugnant regulam veritatis, sicut Macedoniani, vel Photiniani, & quicumque alij ita se se habent. Alij autem (vt ita dixerim) fabulones, id est, qui fabulas vanas, easdemq; longas, perplexasque contexuerunt, tam multis falsis dogmatibus pleni sunt, vt ipsi quoque illa numerare non possint, aut difficillimè possint.* Et profectò Lutherus, Caluinus, & similes in hoc posteriori ordine ponendi sunt, tot enim multiplicarunt errores, & tam confusè, & inconstanter eos tradiderunt in controuersijs de Ecclesia, de fide iustificante, de necessitate operum, libertate arbitrij, sacramentis, & similibus, vt vix numerari, vel percipi possint. Henricus item VIII. Rex Angliæ, si mente credidit, iure potuisse facere, quod facto vsurpauit, inter hæreticos primi ordinis numerandus erit, cùm in vno saltem dogmate cõtra Catholicam Ecclesiam sentire,

Ratione idẽ probatur. sentire, elegerit. Quòd enim vnum dogma sufficiat, patet facilè ex dictis: hæreticus siquidem ab hæresi denominatur, quia illam amplectitur, vel committit, sed ad hæresim sufficit vnum falsum dogma, seu voluntarius assensus illius; ergo etiam sufficit ad hæreticum constituendum. Item vnum falsum dogma destruit totam fidem, & voluntarius assensus eius, etiam si vnus tantum sit, & in vna sola materia, totam fidem diuinam in tali homine destruit; ergo constituit illum verè hæreticum. Deniq; constituit infidelem, & non in altera specie, vt constat: ergo constituit hæreticum.

13. Ex his ergo principijs, quæ certissima sunt, & Rex Iacobus negare non potest, si sapere velit: ipse de se iudicium præferat, an à se ipso damnatus sit, vt more Tertulliani, & Cypriani loquar. Nos enim summopere cupimus, Regem hæreticum non esse, & fugimus nominare, scimus enim, Augustinum cum Pelagianis disputantem dixisse. *Possemus forsitan, si vellemus, eos hæreticos appellare, nec tamen appellamus.* Non tamen propterea omittebat, veritatem eis ostendere & conscientiam illorum conuenire, & omnibus modis cõuincere, vt corriperentur, & ad meliorem mentem redirent. Optimamque reddit rationem. *Quia in rebus nondùm plena Ecclesiæ authoritate firmatis referendus est error, non tamen progredi debet, vt etiam fundamentum ipsum Ecclesiæ quatere moliatur. Non expedit. Adhuc forte non est reprehendenda patientia, sed debemus timere, ne culpetur etiam negligentia.* Quãdoquidem igitur nos in ea causa cum Rege Iacobo contendimus in qua fundamentum Ecclesiæ quatere molitur, simili etiam affectu, impari quamuis ingenio, vel authoritate, statum eius demõstrare studemus, non vt illum hæreticum vocitemus, sed vt ipse resipiscat, & videat, ne sit, quod appellari meritò recusat. Nam profectò excusationes eius nullius momenti, vel ipsimet Regi perpendenti apparebunt. Nullaque alia (proculdubio) excogitari potest, qua rationes, & probationes adductæ eludantur.

Tert. de Prescript. c. 6. Cypr epist. 55 in fine. Aug. ser 14. de verb Apost. c vlt.

CAPVT XXIV.

Rationes quibus Rex hæretici maculam fugere studet, refelluntur.

1. IN prima igitur ratione sua duo excusationis capita Rex indicat: vnum, quod Patrem, & auum paternum eiusdem sectæ, quam ipse nunc profitetur, habuerit: alterum, quod in Catholica Ecclesia nunquam fuerit. In priori capite omittendum illud censui, quod ad veritatem historiæ pertinet, quia multi, vel illud negant, vel in dubium reuocant: Nam cùm Rex neque Patrem, neque auum cognouerit, quos ante vsum rationis amisit, & ab hæreticis educatus, & inter eos semper conuersatus fuerit, facilè potuit hac in re ab eis decipi, vt ipsum in errorem suum facilius inducerent. Verumtamen quidquid Auus, vel Pater eius de fide senserint, eorum lapsus propriam hæresim non excusabit, si post sufficientem monitionem, & instructionem, illam non correxit. Relegat quæso, sententiam Augustini paulò antea citatam ex Epist. 162. vbi loquens in specie de illis, qui falsam, & peruersam credunt doctrinam, quam non audacia sua pepererunt, sed à seductis, atque in errorem lapsis Parentibus acceperunt, tunc solùm eos inter hæreticos non deputat, quando non pertinaci animo talem doctrinam defendunt, sed de veritate soliciti, parati sunt, errorem corrigere. E contrario verò in alijs locis sine vlla distinctione vt hæreticum damnat pertinacem in errore, siue illum per se inuenerit, siue à falso doctore, siue à parente didicerit. Quod etiam ratio ipsa manifestè ostendit, nam parentis error, quando iam à prole discerni potest, ipsius culpam non excusat, quin potiùs accusat.

2. Quod verò Rex addit, nunquam in eadem Ecclesia cum Catholicis fuisse, in primis ex confessione eius, addito vero Theologiæ principio, negari meritò potest. Ipse enim fatetur, se fuisse ritu catholico baptizatum, cùm adhuc sub cura, & potestate serenissimæ Reginæ, & Catholicæ matris existeret: ex is autem principijs manifestè concluditur, ipsum fuisse spiritualiter genitum in Ecclesia Catholica: non in hæreticorum synagoga, quia & baptismus, quo fuit regeneratus, est proprium donum Ecclesiæ Catholicæ, licet interdum ab hæreticis possideatur, & ministretur, vt ait Augustinus libro primo de Baptismo, capite decimo, & serenissima ipsius mater, sub cuius potestate tunc erat Rex, vnita erat Ecclesiæ catholicæ, vt membrum eius per fidem, quam profitebatur: ergo etiam filius regeneratus est Ecclesiæ, tanquam eiusdem membrum. Imo quamuis nullus ex parentibus esset Catholicus, per solum baptismum ritè ministratum, & non indignè receptum factus esset Ecclesiæ Catholicæ membrum, quia veram iustitiam, & fidem Christi per baptismum accepit, simul cum Christi charactere: ergo coniunctus fuit Ecclesiæ per sacramentum fidei, & per fidem sacramenti, quod satis omninò est, vt fuerit membrum eius. Sicut etiam catechumenus verè fidelis, & catholicus, si propter necessitatem ab hçretico baptizetur cum vera fide, & conuenienti dispositione, plenè sanctificatur, & vnitur Christo vt capiti, & Ecclesiæ catholicæ vt corpori eius, iuxta doctrinam Augustini libro 1. de Baptism. cap. 2 ergo idem sentiendum est de infante, etiamsi à ministro hæretico, & sub parentibus hæreticis baptizetur. Quia licet ministri, vel parentes errent priuato errore, nihilominus baptizatur in fide veræ Ecclesiæ, & per eandem fidem, quam in baptismo accipit infusam, membrum eiusdem Ecclesiæ efficitur, etiamsi sub potestate alienorum, & hostium Ecclesiæ detineatur. Quamdiu ergo Rex Angliæ baptismalem iustitiam, & fidem non amisit, in Ecclesia Catholica fuit: nam ab illa fuit regeneratus, iuxta doctrinam Augustini libro 1. de Baptismo, cap. 10. & ab eadem habuit characterem, & fidem, quia sibi illum coniunxit. Nam in illa ætate, quæ actus fidei capax non est, ad prædictam vnionem, habitus sufficit, cum etiam ad vnionem cum Christo sufficiat: ergo ex illo capite excusari non potest, quo minus amittendo postea fidem per proprium actum hæresis, ab Ecclesia Catholica defecerit.

Regem Iacobum in Catholica Ecclesia aliquãdo fuisse probatur.

Catechumenus ritè ab hæretico baptizatus verè membrũ Ecclesiæ efficitur.

Et quamuis hæc verissima sint, addi præterea potest, posse aliquem esse verè, & propriè hæreticum, etiamsi nunquam in Ecclesia Catholica fuerit. Nam si quis à principio instructus fuit ab hæreticis non ritè baptizantibus, posteaque in errore semel concepto post sufficientem animaduersionem pertinaciter duret, verè fit hæreticus, quia incipit esse infidelis sub nomine Christiano, & tamen ille nunquam fuit in Ecclesia, quia neque verum baptismum, neque veram fidem in habitu, vel in actu habuit. Et hoc modo docent interdum Concilia, & Patres, vt hæretici non rite baptizati venientes ad Ecclesiam per baptismũ recipiantur, vt de Paulianistis statuit Concilium Nicænum canon. 19. Erant ergo illi hæretici, quamuis antea nunquam in Ecclesia Catholica fuissent. Ratio verò est, quia de ratione hæretici non est, vt sit vere baptizatus, sed sufficit, quod cum Christum confiteatur, in ipsius fide pertinaciter contra Catholicam Ecclesiam sentiat. Quin potius licet aliquis non solum vere baptizatus nõ sit, verum etiam nunquam fuerit Catholicus, potest esse hæreticus, si cognoscendo, & confitendo Christum, veram eius fidem non integre profiteatur. Hoc enim satis est ad infidelitatem hæresis, etiamsi persona sic errans nunquam fidem Catholicam prius professa fuerit, & ab illa postea discesserit: nam hoc ad circumstantiam Apostasiæ necessarium est, non ad propriam maculam hæresis, quæ sine illa circumstantia inueniri potest iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 11. & 12. Loquimur autem 3.

Potest aliquis esse hæreticus, etiã si in Ecclesia catholica nũquam extiterit.

autem de hæretico quoad culpam, non quoad pœnas Eccleſiæ, quia vt illas incurrat, characterem baptiſmi habere oportebit, per ſe loquendo, vt latiùs in dicto loco de Infidelitate tractatur. Hoc ergò nunc ſatis fuerit ad oſtendendum, Regis excuſationem, neque in eo, quod aſſumit, neque in illatione fundamentum habere.

4. *Refellitur ſecunda Regis ratio.*

In ſecunda etiam excuſatione non rectè Rex colligit, nam licèt quiſpiam ritè baptizatus ſit, nullumque errorem circa baptiſmum, nullamvè controuerſiam in ea materia cum Catholicis habeat, nihilominus propter errores in alijs articulis fidei pertinaciter conceptos, poteſt eſſe hæreticus. Aliàs neque Arius, neque Lutherus, neque alij ſimiles fuiſſent hæretici: nam fuerunt ritè baptizati, & circa baptiſmum vel ritum eius controuerſias non excitarunt, ſed propter alias hæreſes hæretici facti ſunt. Ad præſentem ergo cauſam parùm refert, quòd Rex fuerit ritè baptizatus, & quòd de baptiſmo controuerſiam nobiſcum non habeat, ſed conſiderandum eſt, num in alijs reb. fidei à Catholica Eccleſia diſſentiat. Nam, vt Auguſtinus (aliud agens) dixit: *Non ſacramenta Chriſtiana te faciunt hæreticum, ſed praua diſſenſio.* (*Aug. epiſt. 48*) Alloquiturque Donatiſtas, de quibus paulò poſt dicit, *Nobiſcum eſtis in baptiſmo, in ſymbolo, & in cæteris ſacramentis Dominicis, in ſpiritu autem vnitatis, & vinculo pacis, in ipſa denique Catholica Eccleſia nobiſcum non eſtis.* Quælibet ergo diſſenſio ab Eccleſia Catholica in doctrina fidei facit hæreticum eum, qui in Chriſtum credere profitetur, etiam ſi nec baptiſmo careat, nec circa baptiſmum erret.

5. *Diluitur vltima ratio.*

Supereſt vltima ratio, in qua Rex ea, quæ credit, enumerat, vt inde ſe catholicum eſſe comprobet. Sed profectò non rectè colligit, tùm quia nec ſufficienter credit ea, quæ enumerat, neque ſufficienter enumerat, quæ Catholicus credere deberet. Primum itaque ait, ſe fidem adhibere Scripturis ſanctis: ſed quibus? non omnibus, quas Catholica Eccleſia approbauit, ſed quas ipſe ſibi elegit, credendas; ergo fides, quàm Scripturis adhibet, catholica non eſt: nam catholica fides vniuerſalis eſt, & non aliundè, quàm ab Eccleſia Catholica, teſte Auguſtino, recepit ſcripturas. Deinde quem ſenſum Scripturæ ſanctæ ſua fide credit? Quem nempe ſua certa ſcientia inueniſſe ſe credit. Non ergo per fidem Catholicam Scripturis credit: nam fides Catholica proprio iudicio, & priuato ſpiritu nequaquam nititur, ſed Eccleſiæ Catholicæ in exponendis Scripturis regulam tenet. Verùm hæc in ſuperioribus latè tractata ſunt.

6. *Ad veram fidei confeſsionem non ſufficiunt ſymbola, abſq; catholico ſenſu credita.*

Secundò numerat Rex ſymbola fidei, in quæ ſe iurare dicit. Sed de his (vt ſuprà etiam notaui) interrogandus eſt, an in omnibus illa Symbola recipiat in eo ſenſu, quo Catholica Eccleſia illa recipit: nam ſi hoc affirmare non audet, (quia re vera non ita eſt) tenere, aut iurare literam Symboli non ſatis eſt, vt ſe Catholicum oſtendat. Sententia eſt Cypriani Epiſtola 76. ad Magnum, vbi cùm dixiſſet, ſchiſmaticos, vtique hæreticos, gentilibus adæquari, ſubiungit. *Quod ſi aliquis illud opponat, vt dicat, eandem Nouatianum legem tenere, quam Catholica Eccleſia teneat, eodem Symbolo, quo & nos baptizare, eundem noſſe Deum Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum ſanctum, ac propter hoc vſurpare eum poteſtatem baptizandi poſſe, quòd videatur in interrogatione baptiſmi à nobis non diſcrepare: ſciat quiſquis hoc opponendum putat, primùm non eſſe vnam nobis, & ſchiſmaticis ſymboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cùm dicunt, credis remiſſionem peccatorum, & vitam æternam per ſanctam Eccleſiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant Eccleſiam, &c.* In qua Cypriani ſententia ſolùm pondero ad profeſsionem, & veram fidei confeſsionem non ſatis eſſe recipere verba Symboli, vel in ea iurare, niſi in ſenſu catholico credantur, neque ſatis eſſe (vt etiam ſubiungit Cyprianus) confiteri Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum etiam in ſenſu catholico, ſi alij articuli de remiſsione peccatorum, & de vna ſancta, & Catholica Eccleſia in peruerſo retineantur ſenſu, ſicut conſtat intelligi à Proteſtantibus. Nam ex dictis ſupra de Eccleſia manifeſtè liquet, quantum in articulo de Eccleſia omnes illi errent, quod nunc nobis ſufficit: nam de alijs articulis non eſt hic diſputandi locus.

7. *Omnia authentica Cõcilia æquali certitudine recipienda ſunt.*

Tertiò numerat Rex quatuor prima Concilia Generalia, eaq; dicit ſe tanquam Catholica, & orhodoxa venerari. Vbi etiam ſtatim interrogandum occurrit, cur hæc potius, quàm quintum, vel ſextum, vel alia authentica vſque ad Concilium Tridentinum recipiat? Nam ſi externam ſpeciem, ſeu ſolennitatem (vt ita dicam) ſpectemus, non minor fuit poſterioribus Concilijs generalibus, quàm illis quatuor primis, nam eadem authoritate Pontificia congregata, & confirmata fuerunt, & conuocatio æquè vniuerſalis fuit, & concurſus, vel æquè frequens, vel interdum maior, vel ſi aliquando fuit minor, parum refert, idem ſiquidem contigit in quatuor primis Concilijs, hocq; accidentarium prorſus eſt ad Concilij vniuerſalitatem, idemque cum proportione dico de ſapientia, aut ſanctitate perſonarum ad Concilia venientium, eaque celebrantium. Si autem in Concilijs conſideremus internam, & primariam virtutem eorum, quæ aſsiſtentia Spiritus ſancti, & hanc credit, & hoc recognoſcit Rex in quatuor primis Concilijs, & ideò illa veneratur, cur non credit, & recognoſcit eandem in poſterioribus Concilijs, & pari veneratione ea recipit? Certè non video, quid reſpondere poſsit, niſi vel poſt tempora quatuor primorum Conciliorum Eccleſiam Catholicam iam perijſſe, & vera fide defeciſſe, & ideo Concilia illius quantumuis generalia iam non fuiſſe vera Concilia, ſed congregationes perfidorum, vel ſe, & ſuos per priuatum ſpiritum proprium poſſe diſcernere inter vera & falſa Concilia, & per illum approbare quatuor prima, & non reliqua. Sed de his, & ſimilibus reſponſis, quàm vana, & voluntaria, quam q; per ſe incredibilia, apud quemcunque virum prudentem, quàm deniq; erronea, & non ſolum ſanctis Patribus, ſed etiam Scripturis ſanctis contraria ſint, ſatis eſt à nobis in ſuperioribus demonſtratum.

8. *Præcluditur euaſio quædā Regis.*

Fortaſſe aliud fuit Regis conſilium illa potius venerandi Concilia, quàm alia, non quia aſsiſtentiam Spiritus ſancti veris Concilijs credat eſſe promiſſam, neque etiam quia crediderit errare non potuiſſe, ſed quia iudicat, de facto non erraſſe, ſed conſentaneè ad ſcripturas ſacras docuiſſe, quod de alijs Concilijs non iudicat. Quòd ſi ita de Concilijs ſentit, hoc non eſt credere Concilio generali tanquam regulæ fidei, ſed eſt proprio iudicio approbare Concilium, & reprobare; hoc autem modo recipere Concilia ad humanam opinionem potius, quàm ad fidem pertinet. Et hinc etiam prouenire videtur, vt Proteſtãtes non plenè, & integrè illa Concilia recipientes, venerentur, ſed in ea tantum parte doctrinæ, quæ illis non contradicit, non tamen in alijs decretis præſertim moralibus, neque in modo deducendi veritatem ex traditionibus Eccleſiæ, & conſenſu Patrum, neque in recognitione Sedis Apoſtolicæ Romanæ, cui ſemper primas deferunt, vt eruditè notauit in ſua Apologia doctiſsimus Cardinalis Bellarminus capite 7. & iuxta occurrentes occaſiones in ſequentibus declarabimus.

9. Quarto denique commemorat Rex Patrum conſenſum vnanimem, eorum videlicet, qui quadringentis, vel quingentis annis poſt Chriſtum fuerunt. Vbi ſtatim occurrit eadem obiectio, quia gratis, ſoloq; arbitrio ſuo diſcernit inter Patres maioris, vel minoris antiquitatis, cum multi tempore inæquales, nec ſanctitate, nec ſapientia fuerint inferiores; & (quod caput eſt) in rebus ad fidem & ſalutem pertinentibus à veſtigijs antiquorum non diſceſſerint, vt Gregorius Magnus, Gregorius Turonenſis, Iſidorus, Ioannes Damaſcenus, venerabilis Beda, Remigius, Petrus Damia-

Damianus, Anselmus, Bernardus, Thomas, Bonauentura, Laurentius Iustinianus, & alij similes. Deinde inter illos antiquos Patres meritò numerantur Dionysius, & Ignatius, quos Protestantes aliqui non solùm non admittunt, sed etiam conuitijs onerant. Deinde Leoni 1. & Innocentio 1. & alijs Sanctis illorum temporum Pontificibus nihil ferè deferunt, solùm quia Pontifices fuerunt, licet non minori sapientia scripserint. Denique Patres etiam alios, quotiescumque persentiscunt sibi contrarios, facilè reijciunt, vel negando, esse eorum scripta, licet eorum nomine circumferantur, vel ipsis errorem attribuendo. Vnde etiam ipse Rex in hoc puncto non profitetur, se credere omnia, quæ illi Patres vnanimi consensu docuerunt, etiam de rebus ad salutem necessarijs, sed solùm ea non reprehendere, vel ad summum obmutescere, quod parum, & diminutum est ad integram fidei cōfessionem, quia ex huiusmodi vnanimi consensu in tali materia consurgit Ecclesiastica traditio, quę continuata semper in Ecclesia Catholica, sufficit ad regulam fidei, vt supra probatum est.

10. *Ratio Regis insufficiens ostenditur.* Quamobrem licet concederemus Regi, verum simpliciter esse, quod in illa ratione profitetur, de fide, quam præbet Symbolis, & quatuor Concilijs, nihilominus nec rectè, nec sufficienter concluderet eius ratio: alioqui oportebit, vt multos ab Ecclesia vt hæreticos damnatos, hæreticos fuisse inficiemur. *Epiphan hæres 78. August. hæres. 56 & 84.* Heluidius enim, & qui ab Epiphanio Antidicomarianitæ appellantur; inter hæreticos numerantur ab Augustino, quamuis illi fidem adhiberent Scripturis, Symbolis, & Concilijs, quia beatissimā Mariam alios post Christum filios ex Ioseph habuisse solùm contendebant: licet id non sit expresse contra Scripturam, Symbola, vel quatuor Concilia, sed contra Ecclesiasticam ab omnibus Catholicis receptam traditionem. Deinde habemus optimum exemplum in Donatistis, de quibus ait Cyprianus suprà, in principio perseuerando in eadem fide, & religione, & vsu sacramentorum schisma fuisse, Ecclesiam scindendo, & cathedram, ac primatum vsurpando. Addit verò Augustinus lib. de Hæresib. in 69. *Pertinaci defensione firmata in hæresim schisma verterunt*, & ita factos esse hæreticos. Explicans autem quomodo primum facti sint hæretici, addit, *Tanquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu, quod magis iudicibus apparuit, falsa, de toto orbe terrarum perierit, vbi futura promissa est, atque in Africa in Donati parte remanserit, in alijs terrarum partibus quasi contagione communionis extincta.* In quibus verbis non obscurè innuit Augustinus, Donatistas factos esse hæreticos, malè sentiendo de Ecclesia, à qua per schisma fuerunt diuisi. Et tamen Donatistæ dicebant, se credere Scripturis & Symbolo Apostolorum, reliqua enim symbola, & quatuor Concilia generalia, quando Donatus incepit, nondum facta fuerant: fidem autem postea in illis definitam tenebant, (quantum ex Cypriano, & Augustino colligimus) & tamen propter solum errorem, quo malè de Ecclesia sentire cęperunt, hæretici facti sunt. Si quis autem rectè consideret, idem Protestantibus, & præcipuè Anglicanæ sectæ accidisse reperiet, quæ per schisma, & vsurpationem Primatus incepit, & posteà eo processit, vt propter communicationem cum Pontifice Romano, cui falsa crimina, & errores imposuit, vniuersalem Ecclesiam visibilem defecisse pronunciet.

11. Addit præterea de Donatistis Augustinus, *Audent etiam rebaptizare Catholicos, vbi se amplius hæreticos esse firmarunt, cùm Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ placuerit, nec in ipsis hæreticis cōmune baptisma rescindere.* Dicit autem, per hoc amplius firmatur esse hæreticos, quia nouam hæresim addiderunt, qua tamen nō obstante, diceret Donatus se admittere scripturam, & symbolum, & vnicum verum baptisma, quod in sua Ecclesia esse contendebat. Hoc autem totum, si non in eadem baptismi materia, in multis alijs similibus, in opinione Anglicana videre licet. Nam postquam cœpit malè de Ecclesia sentire, multa contra vniuersalem eius sensum, ac definitionem recepit, & docuit, quibus in hæresi ampliùs firmata est, vt paulò superius loquutus est Augustinus. Possumus præterea in exemplum adducere omnes hæreticos qui priuatos, & singulares errores habuerunt, & hæretici ab vniuersa Ecclesia reputantur, licet Scriptúras, symbola, & quatuor Concilia generalia, vel ea, quæ suis temporibus facta fuerant, se credere dicerent, ea omnia malè interpretando. Vt colligitur ex his, quæ de varijs erroribus, quorum singuli ad constituendum hominem hæreticum sufficiunt, refert Origenes ad Tit. 3 apud Pamphilum in Apologia. Item ex his quæ de Pelagianis, Anabaptistis, Monotelitis, Iouinianistis, & alijs, Augustinus, Epiphanius, & alij referunt, quos esse hæreticos manifestum est: & ipsi Protestantes multos ex his ita vocare nō dubitabunt. Ergo illa excusatio non est sufficiens, quando illa non obstante, multa contra Ecclesiam Catholicam creduntur, siue aliter interpretando Scripturam, aut symbola, quàm ipsa Ecclesia sentiat, siue multa damnando, quæ eiusdem Ecclesiæ authoritate approbata, ac definita sunt. Talem autem esse fidem suam Rex Angliæ non solùm non negat, verùm etiam expressè affirmat, Catholicam Ecclesiam de varijs erroribus accusando, quot enim errores illi obijcit, tot hæreses in sua secta inuenire confitetur, totiesque docet, vniuersalem Ecclesiam posse in fide, & moribus errare, quod hæreticum est.

CAPVT XXV.

Immerito Anglicanam sectam fidem suam, & Ecclesiæ authoritatem ad quingentesimum Christi annum limitare.

Prius quam in sequenti libro errores Anglicani schismatis sigillatim refellamus, operæpretium duxi in præsenti capite, quædam Regis verba, quibus (vt ita dicam) certos quosdam credulitatis suæ, & consensionis cum Ecclesia Romana pręscribit terminos, cæterorum vtpote fundamenta, proponere, diligenterque expendere. Verba autem sunt eiusmodi. *Quòd si Romanæ Ecclesiæ officina fidei articulos ante quingentesimum Christi annum inauditos, ac inusos recenter excudit, non sum, credo, damnandus pro hæretico, si ad hæc nouitia, & nupera non accedam.* 1.

Hæc certè verba veluti generalem credendi regulam continent; seu limitationem quandam, mensuram, vel terminum, quem credulitati suæ præscribit Rex, videlicet, vt ad fidei articulos, propositiones, quæ post quingentesimum Christi annum in Ecclesia definitæ sunt, non extendatur: supponere autem videtur, se credere omnia, quæ quinque primis sæculis Ecclesia tanquam de fide necessaria credidit. Quamquàm hanc posteriorem partem affirmantem non tam expresse ponit, sicut alteram negantem. Nam licet paulò inferius videatur illam etiam profiteri, verbis tamen mutatis, magisque confusis, & ambiguis, ne fortasse illis possit constringi, vt infrà, quandam sponsionem Regis vrgendo, & exigendo; ponderabo. Nunc ergo circa alteram partem, in qua refugit Rex credere, si quid est post quingentesimum annum in Ecclesia definitum, rationem huius regulæ credendi, vel potius non credendi, à serenissimo Rege postulare necessarium iudico. Neque enim verisimile est, ipsum pro solo suo arbitratu terminum illius temporis sibi statuisse, alioqui tota eius fides non solum erit merè humana, sed etiam prudenti ratione carebit, quod quam Christianę fidei repugnet, omnibus perspicuum manet: ad cuius rationem reddendam parati esse debemus iuxta monitionem Petri 1. canonic. capite 3. quam de ratione inducente ad credendum explicuit Augustinus epist. 222. Potuit itaque 2.

Coniecturæ quibus Rex ad prædictā credendi regulam astruendam, adduci potuit. que Rex moueri ad sic limitandam fidem suam; vel quia decreuit, nihil sibi esse credendum, nisi quod per suam certam scientiam scriptum esse intelligit in illis libris canonicis, quos vt sacros admittit: vel quia credit Ecclesiam Catholicam gubernatam esse à Spiritu sancto ad conseruandam puram fidem per quingentos annos; & non ampliùs, vel quia non loquitur de Ecclesia Catholicâ, sed de Romana, & illam dicit ab illo tempore errasse. Sed hæ non sufficiunt ad excusandum errorē illius limitationis: imò omnia, & singula conuincunt, illam, & contra fidem; & contra rationem esse, vt dicta tria membra examinando patebit.

3. *Soluuntur coniecturæ adductæ.* Nam prima ratio facilè ex superius dictis refutatur. Tum quia ostendimus contra fidem, & contra rationem esse admittere quosdam libros approbatos ab Ecclesia, & alios repudiare, cum nullus canonici fidem possit sortiri, nisi per authoritatem Ecclesiæ, & hæc eadem sit in omnibus, ac proinde si in vno inueniatur fallax, incerta in omnibus fiat. Tum quia contra principia fidei; & contra naturalem rationem sit in priuatum spiritum fidem reducere, & illam vt certam, & omnibus necessariam prædicare. Prætereà occurrit hic peculiaris ratio, quia priuatus iste spiritus etiam potest suggerere, aliquid in Scriptura esse credendum, aliter quam fuerit intellectum in primis quinque sæculis, & è conuerso potest quispiam sensum aliquem scripturæ approbare, qui post quingentos Christi annos ab aliquo etiam priuato spiritu excogitatus fuit; licèt fuerit contrarius dogmatibus prioribus quinque sæculis receptis, nulla est enim maior ratio de vno tempore, quàm de alio, si semel aliquis sibi persuadeat fidem esse dandam huic priuato spiritui. Quòd si fortasse Rex dicat, spiritum sibi dictare, in illis quinque primis sæculis non esse erratum ab Ecclesia in intelligentia Scripturarum; & postea esse erratum, certè ostendere non potest, vbi hoc legat, vt per suam certam scientiam intelligat, authentice, & canonice esse scriptum; & ita constat *Euasioni occurritur.* sine fundamento, etiam ab ipso Rege discrimen illud seu limitationem temporum præscribi. Quòd si coniecturis tantùm humanis Rex ducatur, statim ostendemus, nullas esse, nulliusque ponderis & momenti; vnde immeritò illas antepoṅit certæ, & indubitatæ fidei.

4. *2. Coniecturæ solutio.* Venio ad secundam rationem, & simili modo inquiro, vnde constet, Ecclesiam catholicam per quingentos primos annos gubernatam esse, & in vera, ac pura fide à Spiritu sancto conseruatam. Certè non aliundè, quàm ex Christi promissionibus, alioqui voluntariè, & sine fundamento enunciatur. At Christus Dominus quingentorum annorum spatium, suę promissioni limitem, vt ex Scripturis liquet, nō præfixit. Sine fundamento ergo fidei Christianæ istiusmodi præfigitur terminus. Imò verò contra fidei fundamentum, quia Christi promissiones indefinitæ sunt, & interminatæ (vt sic dicam) ergo contra fidem est, illis præscribere terminum. Quin potius in eis sæpe addit Dominus de promissione spiritus, *Vt maneat vobiscum in æternum*, & de protectione sua, *vsque ad consummationem sæculi*: ergò si à quingentesimo Christi anno cessauit Ecclesia protegi à Christo, & à Spiritu sancto; gubernari pro maiori parte temporis fallax, & infidelis fuit promissio; & sic sine causa creditur, illis prioribus temporibus fuisse impletam: vel è conuerso si fides Ecclesiæ Catholicæ ob eam causam creditur pura in illis primis quinque sæculis, credendum eadem fide est, non minùs puram durasse per vndecim sequentia sæcula.

5. *Euasio regia.* Dicet fortasse Rex, in illis quinque primis sæculis, Ecclesiam conseruasse veram fidem, non quia errare non potuerit; sed quia de facto non errauit, post*Solutio.* ea verò errasse. At si ita sentit de primitiua; & antiqua Ecclesia vsque ad quingentesimum annum, profectò non credit fide diuina. Ecclesiam toto illo tempore non errasse, quia nullibi hoc reuelatum est, nec in libris canonicis scriptum, nisi in quantum in eis inueniuntur dictæ promissiones, & testimonium Pauli vocantis Ecclesiam columnam, & firmamentum veritatis, quæ verba, & limitationem temporis non habent, & propter infallibilem assistentiam Spiritus sancti ad nunquam errandum pronunciata sunt. Si ergo in hoc sensu non accipiantur, non habet Rex vnde per fidem credat, Ecclesiam durasse Catholicam in primis illis quinque sæculis, aut non errasse in Concilio Nicæno, vel alijs tribus, nec etiam potest certa fide credere ipsummet symbolum Concilij Nicæni, vel Constantinopolitanum, saltem quantum ad additiones in eis factas, & maximè quoad articulum de Ecclesia Catholica prout illis temporibus durante. Solis ergo coniecturis humanis, vel historijs, aut proprio arbitrio ducitur Rex in credēdo in illis sæculis Ecclesiam non errasse: possetq; certè non multum dissimilibus, neque inæqualibus credere idem de posterioribus sæculis, nisi à falsis ministris ab incunabulis contrarium errorem imbibisset. Illa ergo limitatio, & discretio temporum statim ostendit, talem fidem non posse esse catholicam, neque in diuino verbo fundatam.

Tertia verò ratio, seu excusatio (nimirum si Rex 6. asserat, se non loqui de Ecclesia Catholica, sed de Ro- *Diluitur 3. coniectura.* mana) satis superque in capite quinto reiecta est, quia nec Romana Ecclesia vnquam fuit à catholica separata, neque Ecclesia Catholica semel in Romana fundata, ab illa fuit vnquā diuisa. Præterea si post quingentesimum Christi annum Rex loquatur de Romana Ecclesia, oportet, vt etiam prioribus quinque sæculis de eadem identidem pronunciet eadem: tum quia solum de Ecclesiæ *Romanæ officina* in tota illa sententia loquitur: tùm etiam quia aliàs incongrua esset, & non satis sibi constans, vel firma eius sententia. Concedat ergo necesse est, in illis quingentis primis annis Ecclesiam Romanam non errasse, neq; ex officina eius falsum articulum prodijsse; nam illos articulos, quos tanquam nouitios, & nuperos reprehendit, ipsemet fatetur, in illis quinq; primis sæculis fuisse inauditos; fatetur ergo nihil habere, quod illis sæculis in Ecclesia Romana reprehendat, ac proinde saltem pro eisdem non errasse. Hoc autem posito, discursum proximè factum recolentes stabilimus. Aut enim creditur Ecclesia Romana illis quinque primis sæculis non errasse; quia errare non potuit propter Spiritus sancti assistentiam, vel quia de facto, & quasi casu non errauit. Prius membrum licet verissimum *Dilemma contra Regem.* sit, scio esse non à rege admittendum ne tantam prærogatiuam, & insigne priuilegium, vel ad breue tempus Ecclesiæ Romanæ attribuat; præsertim quia si constanter loqui velit, & pro vno tempore illud recognoscat pro alio renuere nequaquam potest. Quia pro quocumque tempore admittatur, fundari debet in promissione Christi, verba autem Christi, *Ego rogabo pro te*, &c. Et illa, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, non habent vllam temporis limitationem, sed indefinitè prolata omnia futura tempora comprehendunt.

Negabit ergo Rex, vt credo, habuisse vnquam Ec- 7. clesiam Romanam hoc priuilegium, magisque aliud membrum eliget; scilicet, ipso facto ita euenisse, vt illis quingentis annis Ecclesia Romana non errauerit, licet priuilegium non errandi, non haberet, ac subinde non certa fide, sed humana coniectura, & libera opinione credit, illis quinque sæculis Ecclesiam Romanam non errasse. Vnde vlterius consequitur, idem de Ecclesia Catholica asserendum esse, quod quàm sit absurdum, iam declaratum manet. Consecutio verò patet, quia totis illis quingentis annis id credebat Ecclesia Catholica, quod credebat Ecclesia Romana, & illi articuli prodierunt ex officina Ecclesiæ Catholicæ, qui prodierunt ex officina Ecclesiæ Romanæ. Nam eius Pontifex in Cōcilijs quatuor generali-

neralibus illorum temporum (quæ maximè dici possunt officina Ecclesiæ Catholicæ) præfuit, & præsedit, & ab illius confirmatione, & approbatione potissimam firmitatem habuerunt, vt ex actis eorundem Conciliorum manifeste constat, & inferius commodiori occasione dicetur: ergo nõ potest esse maior certitudo de puritate fidei Ecclesiæ Catholicæ pro illo tempore, quàm de firmitate fidei Ecclesiæ Romanæ. Vnde si hæc ad humanam opinionẽ reuocatur, tota fides illorum nutabit; & authoritas quatuor primorum Conciliorum merè humana erit, symbolumq; Athanasij nullam præter humanam habiturum est authoritatem. Quia quam habet maximam, ab Ecclesia Romana recepit, idemq; supra de symbolo Nicæno, seu Constantinopolitano intulimus. Accedit deniq; quod Patres illius temporis non humanæ industriæ, sed assistentiæ diuini Spiritus firmitatem, & puritatem fidei Sedis Romanæ, & perpetuam successionem Episcoporum eius tãquam diuinæ protectionis miraculo tribuerunt semper, vt ex Cypriano, August. & alijs nuper testati sumus: & maximè constat ex decretis, & Epistolis Pontificum eiusdem sedis, & illorum temporum, de quibus tamẽ omnibus in discursu supponitur puram, conseruasse fidem, & inter illos multi fuerunt sanctissimi martyres, & Apostolis propinquissimi, vt Clemens, Anacletus, & similes. Alij verò fuerunt sapientissimi, & sancti Confessores, vt Leo 1. Innocentius, & alij.

8. *Concludi ur esse contra fidem, Ecclesia Romanæ falsos articulos attribuere.* *1. Ratio.* Ex quibus tandem concludimus, contra omnem fidem esse attribuere Ecclesiæ Romanæ, quod post quingentesimum Christi annum officina fuerit falsorum fidei articulorum. Primò quia ostensum est, puritatem fidei, quam primis quinq; sæculis habuit, non humano tantùm consilio, sed diuino priuilegio fuisse conseruatam: hoc autem priuilegium sublatum non est; vel amissum in quingentesimo Christi anno: tùm quia hoc nec probatur nec probari potest; & contra priuilegium antiquissimum, Christi ipsius ore exhibitum non præsumitur, nisi probetur: tùm maximè, quia perpetuitas illius priuilegij sufficienter ex Scripturis, & ex communi traditione Patrum probatur, vt suprà factum est, & in lib. 3. aliquid fortasse addemus.

9. *2. Ratio.* Secundò, quia etiam post prima quinque sæcula non potest separari officina Ecclesiæ Romanæ ab officina Ecclesiæ Catholicæ, sed affirmare, ab officina Ecclesiæ Catholicæ prodijsse vnquam falsos articulos fidei, est planè hæreticum; quia nihil aliud est, quam dicere, Ecclesiam Christi amisisse fidem catholicam, ac subinde perijsse; ergo non minùs erratur, de Romana Ecclesia ita sentiendo. Prima propositio vno, vel alio exemplo declaratur, Nam quinta, vel sexta synodus generalis non minùs fuit officina Ecclesiæ Catholicæ, simul, & Romanæ, quam tertia, vel quarta; ergo si Ecclesia Romana potuit errare, vel errauit post illos quingentos annos, idem sentiri potest de tota Ecclesia Catholica. A qua sententia non longè videtur distare Rex Iacobus, nam ob eam causam non recipit Concilia generalia post quingentesimum Christi annum celebrata. Sed longè aliter sensit de quinta Synodo Gregorius Angliæ Apostolus libro 1. Registri Epistola 24. in fine, vbi cùm dixisset suscipere ac venerari quatuor prima Concilia sicut quatuor libros sancti Euangelij, subiungit, *quintum quoq; Concilium pariter veneror.* Et infrà de omnibus quinque loquitur, cùm dicit, *Cunctas verò, quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo, quas venerantur, amplector, quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit: quisquis præsumit, aut soluere quos religant, aut ligare, quos soluũt, quisquis ergo aliud sapit, anathema sit; Quisquis verò fidem illarum Synodorum recipit, pax ei sit,* &c. Timeat ergo Rex Angliæ anathema dictum à S. Gregor. & ponderet rationem eius ibi, *dum vniuersali sunt consensu constituta:* nam euidenter concludit, contra omnem rationem esse, vbi tam manifesta est eadem causa certæ authoritatis in Concilijs, illam in quibusdam recognoscere, & non in alijs propter solam temporis differentiam. Quam rationem egregrie expendit Bellarminus conferendo sextam Synodum; cum tertia dicto cap. 7. quibus nihil addi potest.

Atque eodem modo discurri potest per omnia sequentia tempora, semper enim Ecclesia Romana, & Catholica fuerunt coniunctæ, vel potiùs vna, & ideò nunquam aliquid prodijt ab officina Ecclesiæ Romanæ, quod ab Ecclesia Catholica non emanauerit. 10.
Nemo ergo potest falsitatis labem Ecclesiæ Romanæ officinæ tribuere, quin vel eandem Ecclesiæ Catholicæ tribuat; vel tot sæculis in mundo Ecclesiam Catholicam fuisse, neget, vel saltem post quingentesimum Christi annum latuisse; factamq; esse inuisibilem, affirmet, quę sunt portenta, & monstra per se incredibilia, & non solum Scripturis diuinis, sed etiam rationi, imò & sensui contraria, vt in superioribus satis discursum est. *Nihil potest à Romana Ecclesia prodire, quin simul à catholica prodeat.*

11. Quòd si quis fortasse comminiscatur, his ad summum probari, ex Concilijs generalibus, ac subinde ex officina Catholiæ Ecclesiæ non prodijsse falsos articulos, tamen aliquos esse per Pontifices Romanos sine dictis Concilijs inuentos, de quibus loqui potuit Rex Angliæ, & ita Romanam Ecclesiam à Catholica in sententia sua separari: aduertat, hanc responsionem aliam petere quæstionem, num scilicet, Papa possit res fidei definire sine Concilio generali; quæ nobis nunc necessaria non est, tum quia Rex sine dubio non in hoc sensu loquitur, quia & posteriora Cõcilia non admittit, & multi ex articulis, quos reprehendit, sunt in Concilijs generalibus approbati, vt videbimus, tum etiam quia, licet demus aliquos ex dictis articulis, non fuisse in principio per generalia Concilia introductos, nihilominus per vniuersalem Ecclesiæ Catholicæ consensum, recepti, & approbati sunt, & ita non separantur ab vniuersæ Ecclesiæ Catholicæ consensu, tum denique quia discurrendo per singulos articulos, quos Rex attigit, aperte ostendemus sine causa reprehendi, quin potius veram fidem continere, siue per Concilia generalia, siue authoritate Summorum Pontificum legitime definiti sint. Vnde potius poterit è contrario obiter, & quasi inductione quadam ostendi, Sedem Romanam, quæ in suis definitionibus hactenus non errauit, errare nequaquam posse, siue cum generali Concilio, siue solo Pontifice ex cathedra loquente; facta sit definitio. De quo puncto aliqua in tertio libro attingemus, quamuis propria illius consideratio, & disputatio huic loco neque necessaria, vt dixi, neque opportuna sit. *Articuli à Rege reprehensi veram & catholicã continent doctrinam.*

Summa, & conclusio totius libri cum apostrophe ad Angliæ Regem.

RECTAM; plenam, securamque inueniendæ veræ, ac Catholicæ fidei viam, rationemque pro modulo nostro ostendere, certisque ac Verbo Dei fundatis signis manifestare conati sumus, & quoniam neq; catholica fides extra veram Christi Ecclesiam, neq; hæc vnica Christi sponsa à sincera fidei veritate aberrauit vnquam, aut aberrare potest, ideò cum fundamento veræ fidei, hanc vnicam eius magistram tanquam solem in orbe fulgentem quasi digito demonstrauimus, eamque non esse aliam, nisi quæ in sede Petri fundata est, verbo Dei partim scripto, partim non scripto comprobauimus. Vnde fuit necessariò consequens, vt Anglicanæ sectæ errorem, à nota hęresis inexcusabilẽ esse conuinceremus, quod ea libertate, quæ catholicum decet Doctorem, & ea modestia, quæ maiestati Regiæ debita est, facere non dubitauimus: memores illius Gelasij Pontificis ad Anastasium Imperatorem prudentissimæ sententiæ: *Absit, quæso à Romano,* seu Christiano *Principe, vt intimatam suis sensibus veritatem arbitretur iniuriam.*

Superest, vt Rex serenissimus Iacobus (quod humiliter, & obnixè postulo) vocem Domini audiens, non obdurescat, sed omni affectu humano deposito, pro ingenij sui acumine, quo præditus est, maximè perpendat nostræ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ antiquitatem, suæ verò, quam amplectitur, sectæ videat nouitatem, illius firmitatem, huius instabilitatem, illius Doctores sapientissimos, sanctitate, & antiquitate venerandos suscipiat: huius verò obscuros, nouitiosque impostores perhorrescat, sic enim, vt cupio, fiet, vt illius veritatem, huius autem fucum lucè clarius intueatur, & cum Hilario dicere incipiat: *Tandem nobis hos impijssimos Doctores ætas nunc huius sæculi protulit, seros habuit fides, quam tu Deus erudisti, magistros. Inauditis ergo omnibus his, in te ita credam, vt exinde tuus semper sim.* Atque ita fiet Rex prudentissime, vt titulum defensoris catholicæ fidei, de quo meritò gloriaris, merearis, veroque ac iusto titulo possideas: non enim benigna Mater Ecclesia hoc tibi nomen inuidet (quod dono Pontificio datum non ignoras) sed exoptat inuictissimum: si autem ad ea, quæ hactenus diximus, animum attendas, intelliges profectò, non Romanæ Ecclesiæ resistendo, sed ei potiùs humiliter parendo, illum esse consequuturum. Nam si eam impugnando persistas, vires atteras, necesse est, vt enim Chrysost. dixit, *Homini si bellum inferas fortaßè vinces, aut fortè vinceris: Ecclesiam vincere nulla vis potest, nam cœlum, & terra transibunt, verba autem Christi non transibunt.* Si verò Ecclesiæ sanctæ sincerâ fidem amplecti, eiusque gloriam, & puritatem deamare incipias, cõstanterque retineas, tunc verum defensoris Catholicæ fidei titulum consequeris æternum. Quod, vt fiat, diuinam maiestatem efflagitamus, & apud vestram qualemcũque hunc laborem nostrum libenter impendimus, & hac spe allecti ad alia, in quibus vestri vobis imposuerunt ministri, ostendenda progredimur.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS.

DE PECVLIARIBVS ERRORIBVS IN MATERIA FIDEI CATHOLICÆ, QVOS REX ANGLIÆ PROFITETVR.

HACTENVS de veris nostræ fidei fundamentis, quibus sub DEO tota Catholica doctrina nitatur, diximus, quibus reliqua superædificari facillimè possunt: Ecclesiam siquidem audiens, audit & DEVM, Scripturam verò, prout ab illa traditam, & explicatam spernens, eius spernit authorem, Ecclesia enim columna, & firmamentum veritatis est, *quam*, vt grauissime Paulus Orosius, *qui impugnat, inimicus est, & qui illi non sociatur, alienus est.* (Lib. 7 c. 33.) Quia verò Serenissimus Angliæ Rex, quæ super fundamentum hoc superædificata sunt, maximè concutere molitur, ea nos pro virili, & captu nostro defendere, & stabilire conabimur: ideoque non de omnibus fidei dogmatibus, sed de illis, quæ à pagina 44. Præfationis in confessione sua Rex oppugnat, agendum, neque ex illis omnia, sed quæ præcipua, & quæ ad causam spectare videbuntur, attingemus: non eo quidem, quo ipse, ordine, sed doctrinæ, à præcipuisque ordiemur; reliqua ordine, quem dixi, debito, prosequemur. Solùm ea, quæ ad Primatum, Monarchiamque Ecclesiasticam, exemptionem Clericorum; & Antichristum pertinent, quia proprias, & prolixiores disputationes postulant, in sequentes libros remittemus.

CAPVT I.

De præsentia corporis, & sanguinis CHRISTI in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento.

SErenissimus Angliæ Rex titulum defensoris veræ fidei, quo gloriari cupit, verum esse, atque in re ipsa fundamentum habere, ostendere cupiens, confessionem fidei suæ proposuit, qua euidenter conuincitur quantum à veritate Catholicæ fidei aberret. Nam post illa, quæ de fundamentis fidei generaliter dixerat; plures articulos Romanæ fidei sigillatim enumerat, eosque tanquam nuperos, ac nouitios, imò & perniciosos refellit. Et recensitis nonnullis, ad quos posteà reuertemur, in hunc modum subiungit. *In his articulis priuatas illas Missas numero in quibus sacrificus simul populi personam, & Sacerdotis sustinet. In his quoque est Sacramenti mutilatio, qua laicis partem illius mediam subtraxerunt, Transsubstantiatio, adorandi causa eleuatio, in supplicationibus Sacramenti circumgestatio.* In quibus verbis quinque continentur errores quos alio ordine recensebo, vt à fundamento ordiamur. Primus est, in Eucharistiæ consecratione non fieri transsubstantiationem: (Primus.) secundus, Eucharistiam non esse adorandam, & ideò, prauam esse consuetudinem eleuandi illam in sacrificio adorationis causa: (Secundus.) tertius, vsum in supplicationibus Sacramentum circumgestandi potius esse abusum: (Tertius.) quartus, cõsuetudinem communicandi laicos in sola specie panis, vt contra ius diuinum reprobandam: (Quartus.) quintus, Missas priuatas admittendas non esse. (Quintus.) Primus aũt ex his erroribus duos alios,

alios, vel eorum alterum in hac materia præcipuum, & aliorum fundamentum supponit. Hic est, Christum Dominum non esse reuera, & substantialiter præsentem sub speciebus sacramentalibus Eucharistiæ, vt verisimiliter credo, hanc esse opinionem Regis, qui Caluini sectam præcipua ex parte profiteri dicitur: puduisse autem videtur Regem infamiæ istius, & ideo errorem iam diu pro hæresi damnatum disertis verbis confiteri erubuisse. Alter error in negatione trãssubstantiationis inclusus est, manere nẽpe post consecrationem substantiam panis, & vini: nam si substantia panis, & vini ibi maneret, etiam si Christi Domini caro, & sanguis sub eisdem speciebus præsentes fierent, assertio transsubstantiationis falsa proculdubio foret.

2. *1. Conclusio.* Vt ergo primum, ac præcipuum huius mysterij fundamentum iaciamus secundum fidem Catholicam credendum esse, sub speciebus panis, & vini legitime consecratis, verè ac realiter corpus & sanguinem Christi Domini contineri affirmamus. Hæc fides non potest à Rege dici nouitia, vel nupera, neque ex humana, aut sola non scripta traditione venisse: nam in expressis verbis Christi à tribus Euangelistis, Matthæo, Marco, & Luca, & à Paulo relatis, fundata est, scilicet, *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus*, vel quod perinde est, *Hic est Calix sanguinis mei*, vel *in sanguine meo*. Neque immorari nos oportet in referendis, & refutandis tropis, figuris, & metaphoris, quibus Protestantes hæc clarissima verba corrumpere conati sunt: tùm quia, vt dixi, non assumpsi prouinciam has controuersias ex professo disceptandi, tum etiam, quia vt rectè monuit Tertullianus, de sensu alicuius Scripturæ ex solis verbis, & priuato spiritu disputare cum hæreticis, qui neq; Ecclesiam, neque Patres reuerentur, inutile est. Quanquam ex hoc maximè loco conuinci possunt, quàm sit vanus priuatus spiritus, quo in exponendis scripturis ducuntur, ita in suis opinionibus non contradicant. Nam in his verbis secundum se spectatis nullum est vestigium figuratæ loquutionis, nec occasio, in qua Christus illa protulit, ad condendum nouum testamentum, metaphoram permittit: non enim solent prudentes in similibus occasionibus præsertim sine sufficienti explicatione metaphoricè loqui, & obscurè. Accedit, Christum Dominum potius addidisse verba, quæ ad excludendam metaphoram sufficere valerent, ait enim, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, & Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur*. Paulus quoque, *Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit Calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini*. Et infra. *Iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini*. Denique concordia, & consonantia horum verborum CHRISTI cum promissione ab ipso facta Ioan. sexto. & cum prædictionibus, & figuris huius mysterij, & cum alijs verbis Pauli 1. ad Corinth. 10. eundem sensum maximè confirmat, & illustrat.

3. *Assertio ex Patribus antiquis ostenditur.* Prætermissa verò, vt dixi, disputatione de solis Scripturis, nobis nunc vt Regi respondeamus sufficit, hanc fidem non esse nouam, neque sensum prædictum verborum Christi inuẽtum esse post quingentesimum Christi annum, sed ab omnibus Patribus primorum quinque sæculorum, qui prædicta verba Christi attigerunt, vel mysterium explicarunt, esse traditum. Cuius veritatis testes non omnes, qui adduci possent, sed qui sufficiant, afferemus, nam qui eos non audierit, neque si mille afferantur, credat. Primus ergò testis sit Hilarius libro 8. de Trinitat. vbi priùs præmittit. *Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, &c.* Et posteà adductis verbis Christi Ioan. 6. concludit, *De veritate carnis, & sanguinis non relictus est ambigendi locus, nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis est, & accepta atq; hausta id efficiunt, vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè, id verũ non esse ijs qui Christum Iesum, verum Deum esse negant*. Caluinus ergo, cui hoc verum non est, Christi veritatem, ac subinde diuinitatem non minus impiè, quam ignoranter negauit.

4. Secundus grauissimus, & locupletissimus testis est Ambros. lib. 4. de Sacrament. cap. 4. vbi inter alia. *Panis iste panis est ante verba Sacramentorum, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi*. Et deinceps, vt admirationem tollat, & vno verbo ratiunculas infideliũ ex vana philosophia depromptas dissoluat, subiungit, *Vbi venitur, vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos sed vtitur sermonibus Christi: ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia, &c.* Et posteà in c. 6. ita explicat verba Christi, & concludit, *Nunquid debemus de eius fide, & testificatione dubitare?* *Occurritur hæreticorum euasioni.* Sed non deerit fortasse hæreticus, qui etiam clarissimis verbis Ambrosij vim inferre conetur, quia in princip. illius cap. 5. refert, sacerdotem in Missa dicere sequentia verba, *Fac nobis hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod fit in figuram corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi*. Nã quia dixit, *in figuram*, proteruus cætera omnia in tropum conuertet, quamuis illis apertè repugnet. *Quid Ambros. intelligat per figuram corporis.* Verus autem, & clarus sensus est, per consecrationem verè fieri corpus Christi sub speciebus, per quod etiam fit, vt species sint signum corporis, & sanguinis, quæ sub se continent, & hoc vocauit Ambros. fieri in figuram, i. in sacramentum corporis, & sanguinis ibi latentis, verè tamen, ac realiter existentis. Et hoc est obiter notandum ad explicanda, si interdum occurrerint subobscura verba Patrum, quæ ex alijs eorundem locis perspicuis, & integram doctrinam continentibus explicanda sunt, & non è conuerso propter vnum verbum obscurum tota doctrina alibi satis explicata offuscanda. Idemq; sensus, & tota veritas mysterij ab eodem Ambrosio explicatur in lib. de Initiandis c. 9. Ecclesia verò Catholica ad vitãdam calumniam non vtitur in canone Missæ illo modo loquendi, *quod fit in figura, &c.* sed dicit, *vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi*.

5. Tertius testis sit Hieronym. exponens verba Christi Matt. 26. vbi sic inquit, *Postquam typicum pascha fuerat impletũ, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur sacramentum, vt quomodo in figuratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoq; veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret*. Vbi etiam fortasse prodibit hæreticus, qui verbũ *Repræsentaret*, in aliquam fictionem, vel metaphoram interpretetur. *Repræsentare idem est quod rẽ præsentem facere.* Vis verò verbi, & mens Hiero. perspicua est: idem enim est, repræsentare, quòd rem præsentẽ facere, præsertim quæ anteà promissa erat, vel futura prædicta, aut desiderata. Quod possumus exponere ex verbis Senecæ ep. 95. in initio. *Petis à me, vt id, quod in diem suum dixeram, debere referri, repræsentem & scribam tibi, &c.* i. impleam scribendo, &c. Sunt etiam satis ad rem accommodata verba Cicer. Philip. 5. *Ego corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea, libertas ciuitati posset*, i. recuperari, seu præsens fieri. Sic ergo dixit Hieronym. Christum repræsentando, id est, præsentem faciendo veritatem corporis, & sanguinis sui, illamque sic præsentem Patri offerendo, impleuisse, quod in oblatione panis, & vini Melchisedech, & in immolatione agni Paschalis præfiguratum fuerat. Atque hunc verum sensum explicauit magis idem Hieronymus epistola 150. ad Hedibiam, quæst. 2. dicens, *Nos audiamus panem, quem fregit Dominus, deditque discipulis suis esse corpus Domini, ipso dicente ad eos, Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum*. Et infra, *Non Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus, ipse conuiua, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur, illius bibimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus, & quotidie in sacrificijs eius de genimine vitis veræ rubentia musta calcamus. Quibus verbis* (ait ibi Marian. Victor) *illustrius, ac clarius de veritate corporis, & sanguinis Christi dici nihil potuit*. Ma-

gis autem id confirmat, idem Hieronymus dicens alijs locis sacerdotes sacro ore Christi corpus cōficere, epist. 1. ad Heliodorum epist. 85. ad Euagrium, & fere idem Malach. 1. ad Gal. 5. ibi, *Alioquiſciebam & in Christi sanguinem vinum consecrari.* Et optime ad Tit. 1. circa illa verba, *Sed hospitalem,* &c. *Tantum* (inquit) *interest, inter positionis panes, & corpus Christi, quātum inter vmbram, & corpora, inter imaginem, & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.*

6. Quartus testis sit D. Augustinus, qui innumeris in locis hanc docet veritatem, perspicuus autem, & qui nullam tergiuersationem patiatur, mihi esse videtur in concione 1. ad Psal. 33. vbi post latissimum sermonem de sacrificio corporis, & sanguinis Domini, *Quod fideles norunt, & qui Euangelium legerunt, quodq; nunc diffusum est toto orbe terrarū,* dicit, *in illo mutasse Christum vultum suum de humilitate sua,* i. e. *quia verbum, quod est panis Angelorum, caro factum, panis factus est hominū, quia in corpore, & sanguine suo voluit esse salutem nostrā.* Post hæc (inquam) quæ prosequitur multis verbis explicando veritatem huius mysterij, tādem ad hoc mysterium accōmodat verba 1. Reg. 21. Sicut ipse illa legit, *Ferebatur in manibus suis* dicens, *Quis portatur in manibus suis? manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur, quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam, non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis, ipsa est humilitas Domini nostri Iesu Christi, ipsa multum commendatur hominibus.* Vbi maxime ponderandum est, quod ait, in hoc mysterio, & in solo Christo ad literam impletum esse, se ipsum suis manibus portauisse: cùm enim dicit ad literam, figuram & tropum excludit. Nam suis manibus se in figura, vel imagine portare, nullum esset miraculum, nec grande opus, nec proprium Christi: nam Dauid posset in imagine sua seipsum manibus portare, Neque etiam per tale opus multum commēdaretur humilitas Christi, fuit autem maxima, quòd Verbum caro factum, panis etiam vitæ fieret, vt verè; & realiter manducaretur ab hominibus. Et ita rectè hunc locum vrget Guitmundus lib. 3. de Sacramento in principio. Aduertere autem oportet Augustin. in concione 2. eiusdem Psalmi addidisse particulam. *Quodam modo,* dicens, *Accepit in manus suas, quod norūt fideles, & ipse se portabat quodam modo, cum diceret, Hoc est corpus meum.* Quā particulam aliquis fortasse ex vmbraticis hominibus malitiosè arripiet, vt totam euertat sententiam. Sed vix potest esse tanta cœcitas, vt existimetur, August. in tam breui sermone dixisse contraria, aut addidisse aliquid, quo totum mysterium, quod explicuerat, destrueret. Per illam ergo particulā, *Quodam modo* (quæ iudicio meo meliùs disiunctim, & in vi nominis, quam coniunctim, & tanquam aduerbium legitur) solùm significare voluit Augustinus, Christum non se portasse in manibus corporali modo, id est, visibili, & suis manibus grauitatem corporis sentiendo, & sustinendo, sed mystico modo, vero tamen, & reali, & ita singulari, vt in sola figura, vel imagine seruari non possit. Et hoc est valdè obseruandum in doctrina Augustini, quia sæpe coniungit illa duo, scilic. veritatem corporis cum modo sacramentali, & mystico, & ideò non est vnum propter alterum excludendum, aut malè explicandum.

August. à sinistra interpretatione vindicatur

7. Atq; ita est optimum eiusdem Augustini testimonium in tract. de Cataclysmo, vbi primum ait, *Sāguinem, & aquam, quæ fluxerunt de latere Christi esse matris Ecclesiæ gemina sacramenta,* quæ exponens subdit, *Hic sanguis inebriat mentem, vt amore obliuiscar mundi,* &c. Et clariùs infrà exponens illud, *Nec relinquatis ex eo quidquam vsq; mane* (inquit). *Hoc nunc agitur, comeditur enim agnus per noctem huius seculi, vt cum mane illud venerit, quod vesperum non habebit, non iam offeratur sacrificium imaginis agni: sed ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus, & cuius sanguinem bibimus, inueniamus illic eum sacerdotē perfectum, quem constat hic pro nostra salute occisum.* Qui locus potest etiam cauillum pati propter illa verba *sacrificium imaginis agni.* Ob quam difficultatem vitandam, posset fortasse aliquis verba illa de sacrificio typici agni paschalis intelligere, nam de nostro sunt expressa sequentia verba, *ipsum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus.* Sed expositio non quadrat cōtextui. Dixerat enim Augustin. *hoc nunc agitur, comeditur enim agnus per noctem huius sæculi.* Vbi tempus etiam legis gratiæ apertè complectitur, nam etiam addit, sæculum hoc durare vsque ad mane illud, quod vesperum non habebit, id est, vsque ad statum gloriæ, vbi inueniemus (vt subiungit) agnum sacerdotē perfectum, *quem constat, hic pro nostra salute occisum.* Et in illo mane, ait iam non esse offerendum sacrificium *imaginis agni,* quod vtiq; durante hoc sæculo, semper offertur. Ergo etiam sacrificium Eucharistię vocat sacrificium imaginis agni. Per hoc autem non excludit veritatem præsentiæ agni, quem quotidie immolari, & comedi affirmat, sed quia hæc immolatio non est cruenta, sed mystica, & quia ita est oblatio agni inuisibilis sub specie visibili, vt sit etiam commemoratio eiusdem agni visibiliter immolati, ideò vocat hoc sacrificium mysticum sacrificium imaginis agni, id est, sacrificium repręsentatiuum agni pro nobis occisi iuxta verba eiusdem agni, *Hæc quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis.*

Similiq; obseruatione adhibita, est satis apertum eiusdem Augustini testimonium libro 2. contra aduersarium legis, & prophetarum, cap. 9. vbi dicit, *Mediatorem Dei & hominum Christum Iesum carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem fideli corde, atq; ore suscipimus, quamuis horribilius videatur, humanam carnem manducare, quàm perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere.* Quæ verba expressissima sunt. Addit verò statim quandam generalē regulam, qua possunt Caluinistæ abuti, dicens. *In omnibus sanctis Scripturis secundum sanæ fidei regulam figuratè dictum, vel factum si quid exponitur, de quibuslibet rebus, & verbis, quæ sacris paginis continentur, expositio illa ducatur, non aspernāter, sed sapienter audiatur.* Attendant verò, & intelligant verba illa *secundum sanæ fidei regulam,* quæ est Catholica Ecclesia, vnanimis Patrum consensus, & cum alijs Scripturis, & fidei mysterijs concordia, retenta proprietate verborum, vbi sine inconuenienti fieri possit. Atq; ita in prædictis verbis *manducandi corpus, & bibendi sanguinem Domini,* admittit Augustin. figuratam, seu mysticam significationem quoad modum mādu-candi, & bibendi, vtiq; sacramentalem, quo tollitur horror; qui in tali manducatione, aut potu esse poterat, nam hæc figurata significatio est secundum regulam fidei, & necessaria ad veritatem mysterij. Nō tamen admittit August. figuratam locutionem quoad substantialem (vt sic dicam) manducationem Christi, & ideò dixit *Quem fidei corde, atq; ore suscipimus,* quia talis figura nec necessaria est, nec secundum regulam fidei, imò illi contraria. Et iuxta hanc regulam exponit latè Augustin. tract. 26. & 27. in Ioan. verba illa Christi, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Simul cum illis, *Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quicquam, verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* In plerisque verò alijs idem S. Doctor simpliciter affirmat, dedisse nobis Christum corpus suum ad mānducādum, & sanguinem ad bibendum, vt Ps. 33. in expositione, sub finem & concione 1. in Psal. 48. circa principium, & enarrat. in Psalmū 65. ante medium, & expositione in Psalmū 93. circa princip. & sermone 2. de verbis Apostoli capite primo, & libro 50. Homiliarum in vltima aliàs lib. de vtilitat. Pœnitent. capit. quarto. & lib. secundo, contra Literas Petiliani cap. 37. & lib. primo de Peccatorum meritis cap. 24. vbi ait, *Sine baptismo, & corpore, & sanguine Domini nemini speranda est salus, ac vita æterna.* Et ideò Christianos Carthaginenses solitos fuisse vocare baptismum salutē, & Eucharistiam vitam.

8.

Per figuratā significationem, modum sacramentaliter comedēdi Augustin. intelligit.

Loca in quibus Aug. veritatē catholicā simpliciter docet.

vitam, Et interdum ad maiorem declarationem addit, bibere nos ſanguinem, quo redempti ſumus, vt 12. contra Fauſtum c. 10. Optimè dicit, *Habet magnam vocem Christi ſanguis in terra, cùm eo accepto, ab omnibus gẽtibus reſpondetur, Amen. Hæc eſt clara vox ſanguinis, quã ſanguis ipſe exprimit ex ore fidelium, eodem ſanguine redemptorũ.* Denique in lib. 20. contra eundem Fauſtum cap. 13. *Panis* (inquit) *& calix, non quilibet, ſed certa conſecratione myſticus ſit nobis corpus Chriſti. Proinde quod non ita ſit, quamuis ſit panis, & calix, alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis, niſi quod benedicimus Domino, & gratias agimus in omni eius munere.* Et ſic etiam lib. 2. de Peccator. meritis cap. 26. de pane benedicto, ſeu catechumenorum dicit, ſanctum eſſe, & ſanctiorem, quàm ſint communes cibi, *Quoniam ſacramentum eſt*, id eſt, ſacrum ſignũ, *quamuis* (inquit) *non ſit corpus Chriſti*, quod nimirum corpus longè altiori modo eſt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum.

9. Quintus teſtis ſit Cyprianus, qui in ſerm. de cœna Domini fusè ita explicat hoc diuinum myſterium, & inter alia dicit, *Inconſumptibilem cibum Magiſter apponit diſcipulis.* Et infra, *Immortalitatis alimonia datur à cõmunibus cibis differens.* Et poſt multa, *Panis iſte communis in carnem, & ſanguinem mutatus procurat vitam, & incremẽtum corporibus, ideoq́ue ex cõſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas ſenſibili argumento edocta eſt, viſibilibus ſacramentis ineſſe vitæ æternæ effectum, & nõ tam corporali quam ſpirituali tranſitione Chriſto nos vnire.* Et infra, *Panis iſte, quẽ Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus eſt caro.* Quod ſtatim explicat, exemplo diuinitatis latentis ſub humanitate, & optimas rationes tanti myſterij adducit. Et paucis interpoſitis, *Vniuerſa Eccleſia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur, integer erogatur,* &c. Per quæ omnia euidenter teſtatur præſentiam Domini in hoc ſacramento. Quod ſi quis in dubium reuocet, an opus illud ſit Cypriani. Reſpondemus in primis, ab omnibus ferè grauioribus Theologis, & peritis authorib. Cypriano attribui, quia ſtylus, phraſis, & doctrina ipſum ſatis indicant. Deinde, ſi fortaſſe nõ ſit Cypriani, nemo ſane ambigere poteſt, quin fuerit alicuius grauiſsimi eiuſdem ætatis. Ac denique quàm plurimi, indubitatis locis idem ſanctus paucioribus licet verbis, eandem eiuſdem ſacramẽti fidem oſtendit vt ep. 11. exponit Euchariſtiam, i. *Sanctum Domini corpus*, & latius ep 63. dicens, *Chriſtus ſacrificium Deo Patri obtulit. & obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem, & vinum, ſuum, ſcil. corpus, & ſanguinem,* quod per totam ferè epiſtolam proſequitur. Idem ep. 54. & 56. & 76. & lib. de Lapſis in principio & alibi.

10. Sextus, & grauiſsimus teſtis eſt Leo Papa in ſerm. 6. de Ieiunio ſeptimi menſis, *Dicente* (inquit) *Domino, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, ſic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti, & ſanguinis ambigatis, hoc enim ore ſumitur, quod fide creditur, & fruſtra ab illis Amen reſpondetur, à quibus contra id, quod accipitur diſputatur.* Idem tradit ſer. 4. Quadrageſimæ & 7. de Paſsione. Et ep. 23. ad Clerum, & plebem Cõſtantinopolitanam, contra hæreticos negantes veritatem noſtræ carnis in Chriſto, ait, *In quibus iſti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus deſidiæ torpore iacuere, vt nec auditu diſcerent, vel lectione cognoſcerent, quod in Eccleſia Dei in omnium ore tam conſonum eſt, vt nec ab infantium linguis veritas corporis, & ſanguinis Chriſti inter communis ſacramenta fidei teneatur.* Optima eſt etiam illa ſententia Optati lib. 6. contra Parmenian. *Quid eſt altare, niſi ſedes corporis, & ſanguinis Chriſti.* & illa, *Fregiſtis calices ſanguinis Chriſti portatores.* Multa etiam legi poſſunt apud Tertullian. ſupra relatis antiquiorem lib. de Reſurrect. carnis cap. 8. & lib. de Pudicitia, cap. 9. & lib. 3. contra Marcionem cap. 19. & lib. 4. cap. 40. vbi Pameli. n. 662. plura alia eius loca congerit, illique adiungit Lactantium, & vtrumque à calumnijs hæreticorum defendit vſque ad numerum 668. Sunt etiam grauia, & omnino notanda teſtimonia apud Gaudentium tract. 2. in Exodum, & apud Paulinum epiſt. 3. ad Seuerum circa finem, & epiſt. 4. ad Eundem aliquantulum à medio: qui etiam ſunt prioribus æquales. Neque omittendi ſunt Gregor. lib. 4. Dialogor. cap. 58. & lib. 2. in primum Regum, non longe ab initio, & Beda lib. de Myſterijs: nam licet hi Patres poſt quingenteſimum Chriſti annum fuerint, non docent, niſi quod à prioribus Patribus acceperunt. Quam continuatam traditionem poſtea oſtenderunt Paſchaſius libro de Corpore, & ſanguine Domini, & qui deinceps contra Berengarium inſurrexerunt, præſertim Lanfranc. Guitmundus, Algerus, quibus tandem annumerandi etiam ſunt, Anſelmus libro de Corpore Chriſti, & Bernard. in Epiſt. 190. in fine, & Diuus Thomas, Bonauent. & alij. Nam ex illis omnibus euidenter conſtare poteſt vniuerſalis, & perpetuus Catholicæ Eccleſiæ ſenſus, quantum ad Scriptores Latinos pertinet.

11. Idem ex Patribus Græcis oſtenditur. Supereſt, vt ex Patribus Græcis non nulla delibemus quorum pauciora verba vt breuitati conſulam, referam, multa enim ſunt clariſsima, & ſatis obuia: Præſertim verò taceo antiquiores, Dionyſium Areopagitam, Ignatium, & Martialem, quia eorum ſcripta, quamuis ſatis recepta ſint, & ab antiquiſsimis Patribus allegentur, ab hæreticis in dubium reuocantur. (Dionyſ. de Eccleſiaſt. hierar. c. 1. p. 3. non longe à fine. Ignat. ep. 10. ad Smirnenſes & ep. 14. ad Ephe. & 15. ad Rom. Martial. ep. 1. c. 3 & 4.) Primus ergo ſit Chryſoſtomus Homil. 60. ad Populum, & 45. in Ioan. vbi inter alia hæc habet ſelectiſsima, *Vt non tantùm per charitatem hoc ſiamus,* (i. vnum corpus cum Chriſto) *verùm & ipſa re in illam miſceamur carnem, hoc per eſcam efficitur, quam largitus eſt nobis, volens oſtendere deſiderium, quod erga nos habet. Propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperauit.* Et infra, *Parentes quidem alijs ſæpe filios tradunt alendos, ego autem inquit, non ita, ſed carnibus meis alo, & me ipſum vobis appono.* Et interùm, *Volui frater eſſe veſter, carnem propter vos, & ſanguinem aſſumpſi, vobis viciſſim ipſam carnẽ, & ſanguinem, per quæ cognatus veſter factus eſt, trado.* Quæ quidem ſententiæ ſi ſigillatim perpendantur ſedulò, mirabilis huius Sacramenti inſtitutionis ſingulas & optimas exhibebũt rationes, quas per effectus huius Sacramenti fusè declarat. Deinde ex virtute inſtituentis eandem confirmat veritatem, tùm ibi, tùm homil. 83. in Matth. dicens, *Non ſunt humanæ virtutis operã propoſita, qui tunc ipſa fecit in illa Cœna, idem ea nunc quoque facit. Nos miniſtrorum tenemus locum, qui verò ſanctificat, & immutat, ipſe eſt.* Et infra, *Audiamus, & horreamus, ſanctis carnibus ſuis nos dedit impleri, ſemetipſum appoſuit immolatum.* Multa ſimilia habet Homil. de Proditione Iudæ in fine tom. 3. & Homil. ad Neophyt. tom. 5. & Homil. 24. & 27. in 1. ad Cor. & Homil. 3. in cap. 1. ad Epheſ. & plura lib. 3. de Sacerdotio in principio, præſertim ab illis verbis, *O miraculum, ô Dei benignitatem, qui cum Patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſum tradit volentibus ipſum excipere, ac complecti,* &c.

12. Secundò eſt inſigne teſtimonium D. Cyrilli in epiſtola 10 ad Neſtori. *Incruentum in Eccleſia perficimus cultum, atque ita ad myſticas accedimus benedictiones, ac ſanctificamur, participes facti ſanctæ carnis, pretioſique ſanguinis Seruatoris noſtri omnium Ieſu Chriſti, nec vt communem carnem accipimus, abſit, neque tanquam viri ſanctificati, & Verbo coniuncti ſecundum dignitatis vnitatem, aut ſicut diuinam poſſidentis habitationem, ſed verè viuificatricem, & ipſius verbi propriam factam.* Et ita ſtatim exponit illud Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis,* &c. Refertur autem hæc epiſtola in Actis Concilij Epheſini, & in antiquis Concilijs inſcribitur epiſtola Concilij Epheſini ad Neſtorium, Et ideò Lanfrancus, & Guitmundus hoc teſtimonium allegant ſub aothoritate Concilij Epheſini. In Concilio aũt Epheſino opera Theodori Peltani integrè inuento, & Latinitate donato to. 1. cap. 14. refertur eadem epiſtola ſub nomine Cyrilli, & Synodi Alexandrinæ, quæ ante Epheſinã præceſsiſſe videtur. Poſtea verò in eodem Cõcilio Epheſino

sino tom. 2. cap. 5. eadem epist. Cyrilli ad Nestorium lecta fuit; &, vt ibi notat Peltanus, quamuis ibi non legantur acclamationes Patrum, quæ circa aliam epistolam Cyrilli ad Nestorium cap. 3. factæ sunt: nihilominus dubitari non potest; quin eodem modo fuerit illa epistola à toto Concilio approbata. Vnde in Concilio Chalcedonensi sæpè legimus, doctrinam Cyrilli fuisse approbatam in Concilio Ephesino, & in fine totius Actionis dicuntur approbatæ duæ epistolæ eius, & specialiter confirmantur duodecim anathematismi, qui habentur in fine eiusdem epistolæ ad Nestorium. Habet ergo testimonium hoc maiorem vim ex authoritate Concilij Ephesini, quod est vnum ex quatuor primis, quæ Rex admittit.

13. Vlterius verò idem Cyrill. in lib. ad Euoptium, respondendo Theodoreto pro suis anathematismis in defensione vndecimi refert verba Nestorij, nos manducare carnem Christi, quod Cyrillus approbat, ad literam intelligendo Christi verba. Nestorium autem reprehendit, quatenus separabat corpus Christi à diuinitate; ipse autem docet, *ideò nos accipere carnem viuificatricem, & cibum manentem in vitam æternam, quia accipimus carnem Verbo Dei vnitam.* Quod etiam repetit lib. de Fide ad Reginas sub titulo, *quòd Christus sit vita ex Euangelio Ioannis*, & refertur etiam in Concilio Ephesino tomo 1. Idem latè, & optimè lib. 4. in Ioan. cap. 12. *Dedit* (inquit) *pro vita omnium corpus suum Dominus, & per illud rursus vitam in nobis immittit, & quomodo dicam breuiter pro viribus meis, nam cum viuificans Dei filius in carne habitauerit ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus, vt ita dicam, ineffabili modo vnionis coniunctus viuificantem effecit, quia natura viuificans est, proptereà participantes hæc caro viuificat.* Quod per sequentia capita vsque ad 17. latè prosequitur. Præcipuè verò notandum est decimum tertium, vbi reprehendit hæreticos imitantes Capharnaitas hæsitantes, *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Nam de Deo* (inquit) *magna impietate conclamant, nec in mentem venit, nihil esse impossibile apud Deum, &c.* Capite verò 17. describit egregiè quomodo Christus in nobis maneat, & nos in ipso, cùm illum manducamus, exemplo ceræ liquefactæ, in quam altera infunditur, vt altera cum altera per totum commisceatur, illo enim exemplo nos non sola fide, sed vere, realiter, & corporaliter CHRISTVM manducare, declarare contendit.

14. Atque hoc ipsum est, quod Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica verbis Christi propositis subnectit, *Cùm Christus ipse sic affirmet, & dicat de pane, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare, ac eodem confirmante, & dicente, Hic est sanguis meus, quis dubitet, & dicat, non esse illius sanguinem.* Et infra; *Quare omni cum certitudine corpus, & sanguinem Christi sumamus, vt ei comparticipes corporis, & sanguinis, & Christophori, id est, Christum ferentes, efficiamur; cùm eius corpus, & sanguinem in mēbra nostra receperimus.* Quod latè prosequitur. Et catechesi 5. *Gustantes* (inquit) *non panem, aut vinum, vt gustent iubentur, sed quod sub specie est, videlicet, panis, & vini corpus, & sanguinem Domini.* Simili modo exposuit verba CHRISTI Epiphanius in Ancorano, *Et nemo* (inquit) *non fidem habet sermoni, nam qui non credit, ipsum esse verum, sicut dixit, is excidit à gratia, & salute.* Denique eandem veritatem confirmat Athanasius libro de Incarnat. Christi in fine, dicens, *In communionem corporis Domini admissi sumus, sicut ipse dixit, Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita: spiritus enim viuificans est caro Domini, quoniam ex spiritu viuificante concepta est.* Gregorius etiam Nazianzenus orat. 3. quæ est prima contra Iulianum, & orat. 42. quæ est secunda in sanctum Pascha versus finem, *Sine pudore* (inquit) *ac dubitatione corpus ede, sanguinem bibe, si modo vitæ desiderio teneris, &c.*

15. Idem sensit Gregor. Nicæn. in libro de Vita Moysis, seu de vita perfecta circa med. dum ait, *Cælestem cibum nobis esse suscipiendum, quem nulla nobis actio agriculturæ artibus produxit, sed panis est absque duratione, absque alio humano opere nobis paratus. Is desuper defluens in terris inuenitur, panis enim, qui de cœlo descendit, qui verus cibus est, qui ænigmaticè per Manna significatur, non incorporea quædam res est, quo enim pacto res incorporea corpori cibus fieret; res verò, quæ incorporea non est, corpus omnino est.* Et infra, *Is igitur mirabilis sine agricultura panis, varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem virtutem suam commutat, &c.* Quibus satis indicat, quàm altè, & excelsè de illo cibo senserit. Aliaque plura habet Basil. in Exhortatione ad Baptismum, vbi Eucharistiam vocat *viuentem panem*; dicens, *Nec vnquam Israel ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset, nec tibi aliquis veram potionem, nisi verè baptizato præbebit. Panem Angelorum ille post baptismum accepit, tu autem quomodo viuentem comedes panem, nisi sumpto hoc sacramēto.* Et in lib. de Baptismo in tertia eius parte, in qua ostendit, *eum, qui per baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debere*, verba CHRISTI tam promissionis apud Ioannem, quam institutionis apud alios Euangelistas ad literam, & simpliciter intelligit. Et similia habet in Regulis moralib. regul. 21. Iustinus etiā Martyr Apolog. 2. pro Christianis in fine apertissimè hanc veritatem docet, & ex antiquissima traditione, & consuetudine Ecclesiæ illam confirmat. Deniq; idem habet Irenæus libro 4. contra hæres. cap. 34. cuius aliqua verba statim referam, & lib. 5. cap. 2. eos redarguens, qui veritatem carnis, & sanguinis in Christo Domino, eiusq; assumpta natura negant, inquit, *Sic autem, secundum hæc, videlic. nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est; neque panis, quem frangimus communicatio corporis eius est.* In quibus verbis maximè cōsideranda est æquiparatio. Æquè enim absurdum, & veræ fidei contrarium existimauit Sanctus hic Martyr, negare, verum corpus, & sanguinem Christi nobis in Eucharistiæ sacramento communicari, ac vero Christi sanguine nos esse redemptos inficiari. Et probationē innuit, quia sicut Apostolus ait, nos habere redemptionem per sanguinem eius, *ita CHRISTVS eum calicem, suum sanguinem, qui effusus est, & eum panem, qui est à creatura, suum corpus confirmauit.* Vnde concludit: *Quando ergo, & mistus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis, & sanguinis Christi.* His ergo euidentibus testimonijs satis liquet, antiquissimam Ecclesiæ fidem, & verborum Christi germanum sensum fuisse, Christum ipsum verè, ac realiter in Eucharistia esse præsentem.

CAPVT II.

Substantiam panis & vini sub speciebus consecratis non remanere.

1. Altera veritas in assertione transsubstantiationis inclusa est in Eucharistia, post consecrationem, substantiam panis, & vini non permanere, quam Ecclesia Romana, & Catholica tanquam de fide certam amplectitur, fundata etiam in verbis CHRISTI, & perpetua traditione, vt Concilium Tridentinum nuper declarauit, & ante illud plura alia, quæ nunc referre, non est necesse; cùm à Rege non admittantur. Sola igitur testimonia antiquorum Patrum proferemus, quibus constet, hunc sensum verborum CHRISTI, & hanc fidem non esse nouam, aut nuperam, sed primis quingentis annis in Catholica Ecclesia fuisse creditam, ac proinde ab Apostolis traditam. Omnes itaque Patres, qui docent, per consecrationem panem mutari, conuerti, aut transire in corpus CHRISTI; apertè itidem panem communem post consecrationem non manere, contendunt. Quia quod in aliud transit, seu conuertitur, in sua, quam antea habuit essentia, nō manet, vt per se notum est, & multi ex eisdem Patribus expressis verbis declararunt. Maximè Iustinus dicta Apologia 2. pro Christianis,

Sess. 13. c. 4. can. 4

Hanc veritatem in primis quingentis sæculis ita creditam fuisse, ostenditur ex Patribus.

stianis, vbi loquens de Eucharistia dicit, *Neque enim communem vsitatumque panem, vsitatamq; potionem capimus, sed quemadmodum per Dei verbum homo factus Iesus Christus Seruator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit, sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis, carnesq; nostræ communione aluntur, Iesu Christi, eius, qui homo factus est, & carnem, & sanguinem esse accepimus*, statimq; verba Christi adducit; & in hoc sensu ab Apostolis esse tradita, manifestè testatur.

2. Eodem modo Irenæus lib. 4. ca. 34. *Quemadmodum* (inquit) *qui est à terra panis præcipiens inuocationem Dei, iam non communis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena, & cœlesti* (id est speciebus panis, & corpore Christi) *sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.* In quibus verbis apertè negat, manere communem panem sub speciebus consecratis, sed cœlestem, constātem ex carne Christi, & speciebus panis. Et in eodem sensu dixit Cyrillus Hierosolymitanus catechesi. 3. mystagogica. *Panis Eucharistiæ post Sancti Spiritus inuocationem non amplius panis communis, sed est corpus Christi.* Et in catechesi. 4. *Aquam* (inquit) *aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, sola voluntate, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutasset? Sicut ergo post transmutationem aquæ in Cana Galilææ factam substantia aquæ non mansit: ita nec substantia vini manet in calice, postquàm in sanguinem Christi transmutatur.* Vnde infrà concludit, *Exultet anima mea in Domino, hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, esse corpus Christi.* Et eodem ferè modo loquuntur Chrysostomus, Gregorius Nycænus, & Eusebius Emissenus, quos alibi retuli. Suntq; etiam optima verba Epiphanij, quibus eandem veritatem insinuat serm. de Laudib. Virginis, ad quam ita loquitur, *Aue Sanctissima Virgo, quæ velut rubus intellectualis absq; combustione diuinitatis ignē tenes. Libanus intellectualis qui ignē, & panem vitæ calidum mundo in esum attulit, de quo Saluator mundi Christus ait, Accipite, comedite, Hoc est corpus meū, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.* Quæ verba ita intelligit, vt panem illum non nisi panem vitæ esse credat, ac profiteatur.

3. Inter Latinos verò sapientissimè hoc explicauit Ambrosius in lib. 4. de Sacrament. cap. 4. vbi sic scribit, *Tu fortè dicis, meus panis est vsitatus. Sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Et infrà, *Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt quæ erant, in aliud commutentur.* Et infrà, *Ergò, tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem, dico tibi, quod iam corpus est Christi, ipse dixit, & factum est, ipse mandauit, & creatum est.* Quod inferius iterum repetit. Et in capit. 5. idem confirmat ex illo principio, *quia potens est sermo Christi, vniuersa conuertere.* Et libro de Initiandis, cap. 9. *Quantis* (inquit) *vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* Et infrà, *Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur?* quod latius ibidem prosequitur. Hoc etiam significauit Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 13. dicens, *Panis, & calix non quilibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis corpus CHRISTI, non nascitur.* Quod verbum vltimum Algerus lib. 1. de Sacramentis ca. 6. ita accuratè perpendit, *Cum panis mysticus non nascatur, nec aliqua naturæ terrenæ origine, vel conditione in hoc diuino gratiæ sacramento creetur, sed ita corpus Christi fiat, vt panis esse desinat, quomodo Christus in pane, qui iam non est, impanari dicitur?* Deniq; Cyprianus in sermone de Cœna Domini eodem modo loquitur, dicens, *Immortalitatis alimonia datur, à communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem; sed virtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præstantiam.* Et infrà, *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus, procurat vitam, & incrementum corporis.* Et infrà, *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Dei factus est caro.* Pluraq; similia in sequētibus tradit, quibus eandem veritatem confirmat.

Et in eundem sensum dixit Tertullianus libr. 4. contra Marcionem cap. 40. *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meū, dicendo.* Videtur, inquient Protestantes, sententiam destruere, cum addit, *id est figura corporis mei.* Sed sine dubio non intellexit ea verba in eo sensu, quo illa accipiunt aduersarij: alioqui & in eodem contextu pugnantia diceret, & sibi ipsi in multis aliis locis esset contrarius. Vel ergo intellexit, non panem iam consecratum, sed panem olim oblatum, vel aliquo modo sanctificatum fuisse figuram corporis Christi, vt in oblatione Melchisedech, & in panibus propositionis, quia Christus dandus erat nobis in cibum sub specie panis. Propter quod etiam nomine panis corpus appellatum est à Ieremia dicente, *Venite, mittamus lignum in panem eius*, quem locum ibi Tertull. allegat, & ex illo, & ex aliis verbis idem Tertullianus ibi *figuram illam veterem* appellat. Et hunc sensum latè ibi cōfirmat Pamelius in Gagnæio, & aliis. Vel certè, si panem consecratum vocauit figuram corporis Christi, per figuram nihil aliud, quam sacramentum intellexit: nam licet corpus Christi vere sit in Historia consecrata, nihilominus simul est signum corporis Christi ibi contenti; & ita explicare voluit Tertullianus, panem consecratum non esse verum, seu materialem panem, quia solum ibi sunt species eius, continentes, & sic figurantes corpus Christi, quod propterea & panis olim est vocatum, & per panem quondam præfiguratum. Et hunc sensum confirmat cum subdit, *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Item, *Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate: ergo panem debuit tradere pro nobis.* Nam per hæc verba explicat, non fictè, sed verè, Christum fecisse panem corpus suum, non illum tantum adsignificandum imponendo, neq; sibi per modum corporis vniendo, sed eundem in verum sui ipsius corpus conuertendo. Hæc ergo fuit Tertulliani sententia, quam in lib. de Orat. cap. 6. & lib. 2. ad Vxor. c. 5. confirmat., Vbi est illud, *Etsi sciuerit, panem non illum esse tredit, qui dicitur.* Et habet similia lib. de Pudicitia, & lib. de Resurrect. carnis, & aliis similibus. Præter præfatos etiam antiquiores Patres, eandem veritatem amplexi sunt omnes, qui post quingentesimum Christi annum floruerunt, Damascen. Theophyl. Gregor. Beda, Remigius, Paschasius, Algerus, Lanfrancus, Anselmus, Bernardus, Bonauentura, & alij, quorum testimonia obuia sunt, & eorum idcirco per transennam solum, nomina indico, vt ex perpetuo Patrum consensu in diuersis temporibus constet, Ecclesiæ sensum semper eūdem extitisse, nullamq; nouitatem in hoc mysterio à recentioribus Pontificibus introductam fuisse.

4. *Euasio hæreticorum reiicitur.*

CAPVT III.

De transsubstantiationis veritate.

1. EX his demum duobus principiis Catholicis, & antiquissimis, quod sub specibus consecratis verè adsit substantia corporis CHRISTI, & absit substantia panis, euidenter sequitur veritas transsubstantiationis, quam immeritò Rex inter nuperas nouitates memorat. Cum enim transsubstantiationem carpat: interrogo rem ne ipsam defugiat? vel solam vocem deuitet? Si de re agatur, testimoniis omnium Patrum quinque primorum sæculorum, transsubstan-

Transsubstiationem

mnibus ſecu- lis retentam fuiſſe, oſtenditur ſtantiationem non eſſe nouam, ſed omnibus ſæculis traditam euincitur. Nam per tranſſubſtantiationem Eccleſia nihil aliud intelligit, quàm conuerſionem, ſeu tranſitum panis in corpus Chriſti, aut (quod perinde eſt) deſitionem panis; non ſimpliciter in nihilum, ſed loco illius corpore Chriſti ſuccedente. Vel è conuerſo tranſſubſtantiatio nihil aliud eſt, quam mirabilis actio, quo corpus Chriſti ſub ſpeciebus panis conſtituitur, & ſubſtantia panis expellitur. At certè allegati Patres antiqui conuerſionem panis in corpus ſub his etiam confitentur verbis, & in eodem ſenſu nomine tranſmutationis panis in corpus vtuntur ſæpè, vel panem fieri corpus aſſerunt, vel tandem diſtinctè negant, poſt conſecrationem manere naturalem panem, & eſſe myſticum, cœleſtem, ac verum Chriſti corpus conteſtantur: ergo re ipſa nihil aliud docent, quam tranſſubſtantiationem; res ergo tranſſubſtantiationis noua non eſt, ſed antiquiſsima, & catholica veritas.

2. *Tranſſubſtantiationis nomen & antiquum, & maxima authoritate introductum eſt.* Si autem Rex in ſola voce tranſſubſtantiationis nouitatem adinuenerit, immeritò proculdubio offenditur, quia licet non ſit illius antiquitatis, quam ipſe deſiderat, ante quadringentos annos illa vſa eſt Eccleſia, & maxima illius concordia, & authoritate approbata eſt in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cui Græci, & Latini, Patriarchæ, Archiepiſcopi, & Epiſcopi ferè quadringenti octoginta, & compluresalij Abbates, & Prælati, & Legati Imperatorum, Romani, & Orientis, & Regum Hiſpaniæ, Galliæ, Angliæ, & aliorum, cum ſummo Pontifice, & Cardinalibus, interfuerunt. In eius autem capite primo ſic dicitur. *Vna vero eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur. In qua idem ipſe ſacerdos, & ſacrificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus, & ſanguis in Sacramento altaris ſub ſpeciebus panis, & vini veraciter continentur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſterium vnitatis accipiamus ipſi de ſuo, quod accepit ipſe de noſtro.* Neque opinari oportet verbum illud à dicto Concilio fuiſſe inuentum: nam ante illa tempora inuenimus vſum illo fuiſſe Gaufredum Ciſtercienſem monachum in epiſt. ad Cardinal. Atanenſem, quam refert Baron. an. 1188. n. 18. vbi etiam indicat fuiſſe tunc communiter à Theologis vſu receptum. Atque idem verbum inuenimus in hiſtoria quadam authentica, quam idem Baron. refert anno 1192. in fine: ignoratur ergo initium conſuetudinis vtendi hoc verbo ad myſterium Euchariſtiæ explicandum. Sed tamen ante Concilium Lateranenſe non erat publica authoritate confirmatum; ibi vero vniuerſa Eccleſia in vſu illius vocis *Tranſſubſtantiationis* ad explicandum hoc myſterium conſenſit. Et poſteà Concilium Florentinum

Conc. Florentinum loco tranſſubſtantiationis eius definitionem vſum eſt. quamuis illa voce non fuerit vſum, loco illius, eius definitionem, ſeu deſcriptionem appoſuit dicens; *Subſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur.* Nihil n. aliud Lateranenſe Concilium tranſſubſtantiationis voce ſignificare voluit, niſi conuerſionem totius ſubſtantiæ in aliam integrã ſubſtantiam, huius ſiquidem conuerſionis genus optimè illa voce ſignificatur, & exprimitur. Nam & præſcindit à voce mutationis, quæ in phyſico rigore ſolet ſubiectum poſtulare, & excludit quemcunque errorem aſſerentem manere ſub ſpeciebus panis, vel naturam integram panis, vel partem eius vt materiam, aut formam, vel aliquid eius, vt ipſum eſſe, vel ſubſiſtentiam panis. Ideoque meritò Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. & canon. 2. aſſeruit conuerſionem illam totius ſubſtantiæ panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem Chriſti *conuenienter, propriè, & aptiſſimè à Sancta Eccleſia Catholica tranſſubſtantiationem eſſe appellatam.*

3. Denique ſuperiori libro oſtenſum eſt, ſolere Eccleſiam in Conciliis præſertim œcumenicis nouas adinuenire voces, quibus antiqua myſteria fidei contra inſurgentes hæreticos, & nouas eorum opiniones, tergiuerſationes, & calumnias declaret, ac defendat; cur ergo non potuerunt Concilium Lateranenſe, & Tridentinum in ſimili vocis inſtitutione, vel approbatione antiqua Concilia Nicænum. 1. & Epheſinum. 1. imitari. Quid ergo habet Rex, quod in tranſſubſtantiationis voce improbet, cum rem negare nequeat, ſi catholicus non tantum nomine, ſed & re vera, quod ſummopere optamus, eſſe velit: aut quomodò poteſt negare, tranſſubſtantiationem eſſe antiquiſsimam, eo quod ſola vox minus antiqua ſit, cum in cauſis non diſsimilibus ſimiles antiquorum hæreticorum tergiuerſationes Athanaſius, Cyrillus Alexandrinus, & alij Patres illis æquales grauiſsimè reprehenderint. Atque hæc de huius myſterij ſubſtantia, ac veritate pro huius loci opportunitate dixiſſe ſufficiat, vt ad alios notatos errores tranſitum faciamus.

CAPVT IV.

Euchariſtiã latriæ adoratione conuenienter adorari, & in hunc finem eleuari, & circumgeſtari.

Non eſt difficile ex poſito principio fidei veritatem hanc euidenter elicere, & alterum Proteſtantium errorem, quo Sacroſanctæ Euchariſtiæ adorationem taxant, vel negant, ſatis perſpicuè refellere. Nam CHRISTVM Dominum verum Deum hominem vnica, & perfecta latriæ adoratione adorandum eſſe docuit expreſsè Cyrillus cum Concilio Alexandrino in epiſtola ad Neſtorium de Excommunicat. his verbis, *Cum verbum carni ſecundum hypoſtaſim vnitum eſſe confitemur, vnum adoramus filium ac Dominum IESVM CHRISTVM.* Et in anathematiſmo. 8. damnat hunc modum loquendi, *aſſumptum hominem vna cum Deo Verbo eſſe adorandum, & glorificandum*, & anathema dicit in eum, *qui non magis vna adoratione Emmanuelem honorat, & vnam illi glorificationem, ſicuti Verbum caro eſt factum, adaptat.* Quam doctrinam approbauit Concilium Epheſinum. 1. & Concilium Calcedonenſe, vt ſupra retuli, & ab vniuerſa Eccleſia recepta eſt, nec poteſt illam negare Rex Angliæ, qui ſe quatuor prima concilia venerari profitetur. Præſertim quia ſæpè in Euangelio legimus, huiuſmodi adorationem Chriſto Domino non raro datam, nec ab ipſo recuſatam, ſed approbatam potius. Vt patet Ioan. 9. in cæco à Chriſto illuminato, qui iam credens *procidens adorauit eum.* & cap. 20. in Thoma dicente, *Dominus meus, & Deus meus.* Et Paul. ad Philippen. 2. de hac adoratione loquitur, cum dicit, *In nomine Ieſu omne genu flectatur.* Et ad Roman. 14. de Chriſto interpretatur illud Iſai. 5. *Mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deum.* Eſt ergo de fide certiſsimum, Chriſtum Dominum in ſua ſpecie viſibili perfectiſsimo cultu adorandum eſſe. Cum igitur oſtenſum ſit eundẽ Chriſtum Deum hominem verè, & realiter eſſe in Euchariſtia præſentem, nullus re vera credens Incarnationis & Euchariſtiæ myſteria, negare poteſt, Euchariſtiam eſſe adorandam. 1. *Chriſtus Dominum cultu latriæ adorandum eſſe oſtenditur.*

An fortè quia Chriſtus ibi modo naturali, & viſibili non exiſtit, & ſub ſpeciebus ſacramentalibus latet, ideo ne tandem non æquè adorandus, ac ſi corporeis oculis obiiceretur? At hoc ſolummodo contingat illis, qui ſuis tantum ſenſibus fidem adhibent, qui profectò etiam in ſpecie viſibili Chriſtum non adorarent, quia eiuſdem diuinitatem non viderent. Qui ergò vera fide in ſua religione, & adoratione ducitur, ſicut adorat inuiſibile Verbum cum carne ſub qua latet, ita adorat Verbum carnem factum; licet ſpeciebus ſacramentalibus ſit obuelatum. Vnde ſicut Chriſtus Dominus Thomæ dixit, *quia vidiſti me Thoma, credidiſti:* nam videndo Chriſti corpus, & eius vulnera, ipſum Deum credidit, & vt talem adorauit, ita quilibet 2.

quilibet Catholicus fidem adhibens verbis Christi, & videns species eiusdem verbis consecratas, Deum sub illis per fidem intuetur, & ita sacramentum illud adorat.

2. Quam ob causam hæc Eucharistiæ religio, & adoratio antiquissima etiam est in Ecclesia, quod nullus, qui antiquos Patres legerit, negare potest, quos breuiter commemorabo, vt hac etiam ratione constet, immeritò Regem Angliæ hunc articulum inter nouos, & nuperos annumerasse. Et in primis Ambr. lib. 3. de Spiritu Sancto capit. 12. prius de Angelis dicit, Adorare non solum diuinitatem Christi, sed etiam *scabellum pedum eius*, quod de mysterio Incarnationis intelligit, & scabellum *terram illam, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit*, interpretatur, & ita exponit verba Psalmi 98. *Adorate scabellum pedum eius*, dicens, *per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoq; in mysteriis adoramus, & quã Apostoli in Domino Iesu, vt suprà diximus, adorarunt, neq; enim diuisus est Christus, sed vnus.* Vbi apertè loquitur de perfecta adoratione latriæ, & adorationi Christi in propria specie existentis, hanc ipsiusmet sub specieb. sacramentalibus latitantis, æquiparat. Atq; eodem modo exponit prædicta verba Psalmi 98. August. ibi, vt eandem mouet quæstionem quomodo præcipiamur adorare scabellum pedum Dei, quod terra esse dicitur Matth. 4. & respondet: *Fluctuans conuerto me ad Christum.* Et infrà. *Suscepit enim de terra terram, caro enim de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Quod vtinam attente legat, & cõsideret Rex Angliæ. Simili modo de hoc sacramento intelligit August. concion. 1. in Psalm. 21. verba illa, *Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ*, quod eodem modo exponit epist. 120. c. 7. & epi. 118. & cap. 3. comparans eum, qui frequenter ad Eucharistiam accedit cum illo, qui propter reuerẽtiam abstinet. *Faciet* (inquit) *vnusquisq; quod secundum fidem suam piè credit esse faciendum, neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt.*

Hunc articulũ immeritò à Rege inter nuperos recẽseri, ex Patribus ostenditur.

3. Præterea Cyrillus Hierosolymitanus cathechesi 5. Mystagogica, in qua ferè liturgiæ ritum describit, cum de communione tractat, prius docet, quanta reuerentia corpus Domini suscipiendum sit, deinde post communionem corporis Christi inquit, *Accede, & ad calicem sanguinis illius, non extendens manum, sed pronus adorationis in modum, & venerationis.* Plura tradit Chrysost. homil. 24. in 1. ad Corinth. præsertim in fine, vbi inquit, *Hoc corpus etiam iacens in præsepi reueriti sunt Magi, & cum multo metu, & tremore adorarunt, imitemur ergo vel barbaros nos cœlorum ciues.* Et infrà, *Tu non in præsepi vides, sed in altari.* Et iterum, *Non solum hoc corpus vides sicut illi, sed nosti eius virtutem, & dispensationem*, inferius adhuc, *Nos ergo ipsos excitemus, & formidemus, & longè maiorem, quam illi barbari ostendamus reuerentiam.* Vbi etiam est consideranda æquiparatio inter Christi adorationem in propria specie visibili, & in sacramento. Præterea homil. 3. de incomprehensibili Dei natura, circa finem, *Angelos etiam ait, genua flectere Domino in hoc sacramento pro hominibus intercedentes, & dicentes, pro his supplicamus, pro quibus tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.* Addit etiam ibi, *solitum fuisse Diaconum in Missa tempore cõsecrationis ducere energumenos*, quos, *agitatos*, vocat, vtique à dæmone, *& iubet* (inquit) *caput inclinare.* Videri etiam possunt Gregorius Nazianzenus Orat. 11. de Sancta Gorgonia, & Origenes homil. 6. in Iosue, & Eusebius Emisenus hom. 5. Paschali, Theodoret. dialog. 2. & 3. & Ioannes Climacus, gradu. 23. *Donum* (inquit) *cæleste suscipiens adoro*, & Damascenus lib. 4. de Fide cap. 13. Neque contra veritatem hanc aliquid Rex adducit, nec quid afferri possit, facilè coniicere valeo.

Ex quo fundamento nullo quidem negotio euertitur, quod in hoc puncto de eleuatione Eucharistiæ post consecrationem adorandi causa, adducit Rex. 4. Hoc enim reprehendi non potest quia malum sit, sicut etiam nec quia nouum. Primum patet ex dictis, quia si adorare Eucharistiam ducatur sanctum, illam vt adoretur, proponere, & ostendere populo, non potest esse malum; ergo eleuare idem sacramentum propter eundem finem, non potest esse reprehensibile, sed potius maximè laudabile. Quid enim vel in substantia illius actus, vel in modo reprehensione dignum excogitari potest? Quod autem mos ille nouus non sit constat ex Dionysio. 3. cap. de Ecclesiast. Hierarch. p. 3. vbi de sacerdote consecrante ait, *Sicque venerandissima mysteria consummat, & laudata oculis subiicit in signis sanctè propositis*, & Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 27. hãc ponit inter Apostolicas traditiones, quamuis non eleuationem, sed *ostensionem* vocet *diuini corporis, & sacri populi.*

Eucharistiæ eleuatio maximè laudabilis, & antiqua.

Et quanquam res non esset adeo antiqua, nihil obstaret, quominus approbante illam Ecclesia cum omni fide, & reuerentia susciperetur. 5. Et ideo merito Concilium Viennense inter alios errores Beguardorum, & Beguinarum hunc damnauit, *quod in eleuatione corporis Iesu Christi non debent assurgere, neq; eidem reuerentiam exhibere.* Quod tamen non de omnib. fidelib⁹, sed de quibusdam valdè perfectis asserebant, quia dicebant imperfectionis esse, ab altissima contemplatione ad ministerium Eucharistiæ descendere, quę erat ridicula dæmonum elusio. Ideoq; etiam est valdè laudabilis consuetudo Ecclesiæ, quod eo tempore, quo corpus Domini eleuatur, pulsetur campanula, qua circumstantes ad Dominum adorandum excitentur. Neq; hoc itidem est adeo nouum, quin ante quadringentos annos fuerit à Gregorio 9. Pontifice approbatum, teste Nauclero, generat. 42. Et Iuo Carnotensis ante quingentos annos gratias egit Reginæ Anglorum pro campanis, quas Ecclesiæ Carnotensi dono dederat, indicans, solitas esse pulsari consecrationis tempore. Huiusmodi ergo mores, cum ad optimum finem ordinentur, & in se nihil indecens, aut diuino cultui indecorum contineant, siue parum, siue multum antiquitatis sortiti fuerint, laudabiles omnino sunt habendi.

Atq; hinc etiam responsum est ad articulum tertium à Rege notatum, videlicet de vsu circumgestãdi diuinum sacramentum in supplicationibus, quem vt superstitiosum damnare solent Protestantes, quia nouum, humano ingenio inuentum, & ad cultũ Eucharistiæ introductum. 6. Quibus breuiter respondemus, in primis confitendo, non esse morem nimis antiquum, quanquàm neq; nimis recentem omnino: cum ante tercentos quinquaginta annos inductus sit authoritate Summorum Pontificum Vrbani IV. & Clement. V. cum generali Concilio Viennensi, vt habetur in Clement. vnic. de Reliquiis, & Venerat. Sanctor. Et statim vniuersali consensu totius Ecclesiæ, & mirabili acclamatione, & fructu susceptus est, & in dies confirmatus, & auctus. Quod non sine speciali Spiritus Sancti prouidentia, ac nutu prorsus diuino factum esse, dubitare nemo potest, qui promissionibus Christi fidem dederit, quibus & se, & Spiritum Sãctum Ecclesiæ suæ in perpetuum gubernatorem, & protectorem est pollicitus affuturum. Deinde in hoc etiam puncto locum habet ratio facta, quia huiusmodi institutio, & Eucharistiæ solemnis circumgestatio finem habet optimum, & in actione ipsa nulla est superstitionis vmbra, sed potius ad propositum sibi finem magna vtilitas, & aptitudo maxima. Finis enim illius solennitatis est tanti beneficij memoria populum Christianum ad gratiarum actionem excitare, & ad percipiendum vberius tanti sacra-

Eucharistiæ in supplicationibus circumgestationem non vituperandam sed potiùs laudandam valde esse, ostenditur.

Ratio sumpta ex fine.

sacramenti gratiam, & fructum commouere, vt prędicti Pontifices in exordio, & discursu illius capitis summa cum pietate declararunt. Actio vero ipsa de se indifferens est; vnde facta propter bonum finem, & debita fide, ac reuerentia, fit honestissima, & religiosa, sicut in figura legimus de circumgestatione arcæ Numer. 14. & maximè 2. Regum. 6. & 1. Paralip. 15.

7. *Refutatur hæreticorum euasio. Ecclesia potest statuere quidquid ad maiorē Dei cultum opportunum fuerit.* Quid ergò sit, quod aduersarij in hoc solenni ritu reprehendant, nescio. Dicent fortasse, non potuisse Ecclesiam huiusmodi nouum ritum introducere. Sed hoc ab ipsis sine Scriptura, sine ratione, sine vllo prorsus fundamento, imò contra Scripturam, & rationem assertum est. Scriptura enim nunquam hoc prohibuit; imò vbique significat, ea, quæ pertinent ad cultum, cæremonias, & ritus huius sacramenti, Ecclesiæ prouidentiæ, & dispositioni esse commissa, iuxta illud 1. ad Corinth. 11. *Cætera cum venero, disponam.* Deinde in veteri lege fuit potestas instituendi nouum aliquod festum, vt constat 2. Macha. 4. & Esther, & Iudit. vlt. ac proinde multò magis est hæc potestas in Ecclesia, & ita consueuit à primordiis, dies festos instituere ad Deum in Sanctis suis laudandum; maiori ergo ratione potuit peculiarem diem instituere in honorem Sancti Sanctorum, & tanti beneficij commemorationem, vt Clem. V. supra in virtute argumentabatur. Denique naturalis ipsa conditio humanæ naturæ postulat in his rebus varietatem, & mutationem, vnde incredibile est reliquisse Christū Ecclesiam suam ex hominibus congregatam sine huiusmodi potestate.

8. *In principio Ecclesiæ potuit hæc circumgestatio non esse vtilis.* In principio igitur nascentis Ecclesiæ potuit hæc celebritas non solum non esse necessaria, verum etiam neq; vtilis, quia Christiani inter infideles viuentes, eisq; subditi non poterant sine periculo, tam publico, & solenni ritu sacramentum hoc colere. Posteà vero licèt fieri potuisset, tamen per multum temporis non est iudicata necessaria huiusmodi solennitas, quia pura, & sincera fide hoc mysterium ab omnibus Christi professoribus tenebatur, & quotidie, vel saltem singulis Dominicis, ac festis diebus eius memoria cum magna deuotione, ac fructu recolebatur. Posteà verò cum errores contra veritatem huius sacramenti ingruentes multiplicarentur, & charitas etiam, ac deuotio fidelium remitti videretur, prudētissimè quidem eiusmodi instituta est solennitas, quæ & fidelium animos in fide tanti sacramenti magis confirmaret, & ad gratitudinem, dilectionemq; excitaret ardentiorem. Quapropter merito Concil. Tridentinum anathema dixit illis, qui sacramentum hoc non esse adorandum assererent, festiua què celebratione peculiari venerandum, & in supplicationibus solenniter circumgestandum pernegarent. Nam in his omnibus vel supponitur error veritati præsentiæ Christi in hoc sacramento contraria, vel saltem includuntur alij errores non minus veræ fidei aduersantes, vt Ecclesiam vniuersalem posse in moribus errare, vel non posse præcipere, nisi quod in Scriptura præceptum inuenitur, vel, quod inde sequitur, omnes cæremonias per Ecclesiam institutas esse superstitiosas. Et similia, quæ aliis locis satis sunt refutata, & in sequentibus sæpius occurrent obuianda.

CAPVT V.

De laicorum sub vna tantum specie panis communione.

1. *Laicorū sub vna specie communionē immerito reprehendit Rex.* CVm Rex in quarto articulo Ecclesiam Catholicam nouitatis insimulat, eo quod laicis in specie tantum panis Eucharistiam exhibeat, in eadem salebra hærere videtur, in eo enim nititur, quod Ecclesia in vsu, vel ritibus sacramēti nihil addere, aut minuere possit, vel immutare, quod vniuersè, & sine limitatione sumptum, rationi, & Scripturæ contrarium esse demonstrauimus. Quamuis enim illa, quæ sunt de substantia sacramentorum, & à Christo sunt instituta, mutari per Ecclesiam non valeant, nihilominus ea, quæ ad accidentales ritus, & ad mores vtentium pertinent, variationem accipere, & Ecclesiæ authoritate pro temporum opportunitatibus mutari possunt. At in præsenti articulo solent aduersarij vrgere dicentes, mutationem hanc contrariam fuisse Christi institutioni, & præcepto. Nam Christus omnibus præcepit vtriusq; speciei perceptionem illis verbis Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quæ verba ita fuisse à principio Ecclesię intellecta, antiquus vsus communicandi omnes fideles comprobare videtur. Accedit etiam, quod ipsa mutilatio sacramenti videtur esse cōtra illius institutionem, ac subinde intrinsece mala, tali institutione supposita. *Obiectio hæreticorum.*

2. *Solutio.* Sed in his etiam obiectionibus non recedunt hæretici à superba præsumptione, qua iudicium suum Ecclesiæ Catholicæ authoritati præferunt, eaque in exponendo vero Scripturæ, & Christi sensu, errare posse; imò & errasse, dicere audent. Quia igitur ex contrario fundamento in hoc articulo potissimè cōuincendi sunt, & illud satis est in superioribus confirmatum; ideo in præsenti breuiter dictis obiectionibus satisfaciemus, simulque morem Ecclesiæ nec nouum esse, nec à verbis Christi alienum, ostendemus. Duo verò, vt clarius procedamus, in vsu Eucharistiæ in vna tantum specie distinguere oportet. Vnū est, an liceat interdum manducare corpus separatim in vsu calicis: vel hoc semper, & quasi intrinsecè malum sit: aliud est, an liceat priuare fideles toto vitæ tempore vsu calicis, quia licet ponamus, aliquando posse licitè vnam speciem sine alia sumi, nihilominus superesse potest quæstio, an liceat nunquam sumere vtramque, posset enim esse necessarium interdum, vel in discursu vitæ vtramque sumere, esto vnam tantum accipere aliquando liceat. Deinde distinguere oportet inter oblationem Eucharistiæ, vt sacrificium est, & participationem eius, vt sacramentum est. Quoties enim hoc sacramentum conficitur, sacrificium Deo offertur, vt Catholica docet Ecclesia (quicquid hæretici sentiant, quod nunc agendum non est) & quia sacrificium hoc incruentum imago est cruenti sacrificij in Cruce oblati, quod Christus Dominus in consecratione vtriusque speciei separatim facta repræsentari voluit, ideo nunquam Ecclesia permittit, vel sacramentum hoc in vna tantum specie confici, vel à sacerdote sacrificante in vna tantum specie consumi. Et ita de mutilatione sacrificij, vel communionis sacerdotalis, seu sacrificalis (vt sic rem declarem) nulla est quæstio, illam enim fatemur, nunquam esse licitam: & probabile est, licet non de fide certum, illam esse iure diuino prohibitam, vel fortasse intrinsecè malam, supposita institutione. Sed hæc Theologis omittimus: nam solum de laicorum communione, seu participatione sacramenti extra sacrificium nunc tractamus. *In vsu Eucharist. sub vna specie duo consideranda.* *Sacerdoti sacrificanti cōmunio sub vna specie non permittitur.*

3. *Cōmunio in sola specie panis ab initio Ecclesia vsitata est.* De vsu ergo communicandi ex præconsecratis in sola specie panis dicimus in primis, nec per se malum esse, neque vnquam fuisse in Ecclesia prohibitum, imò neque esse nouum, sed potius ab initio Ecclesiæ fuisse in illa vsitatum. Et quoniam ex hoc vsu cætera sufficienter probantur, & Rex maximè huiusmodi nouitatem reprehendit, illum pręcipuè ostendemus. Primò ex antiquo vsu seruandi Eucharistiam sub specie panis sola, & ministrandi illam infirmis, & deferendi in domum, vel in itinere, vtique ad consumendam illam opportuno, vel necessario tempore. Morem autem hunc colligimus in primis ex his, quæ ex Dionysio Alexandrin. Eusebius narrat li. 6. Histor. c. 36. de Serapione Sene, qui cum diu communione priuatus, pœnitentiam egisset, eo quod sacrificium idolis obtulisset, tandem in articulo mortis

tis existens presbyterum ad se vocari iussit, cum vero ille morbo etiam vexatus, ad Serapionem accedere non posset, *Exiguam Eucharistiæ particulam nuncio dedit, præcipiens, vt eam madefactā in os Senis infunderet*, quod postquàm factum est, Senex feliciter è viuis excessit. Ex qua historia perspicuum relinquitur, particulam illam fuisse panis consecrati, & pro tempore necessitatis conseruati, & illum sine vino, vel sanguine pro integra communione fuisse datum, eamq; communionem non sine miraculo, vel singulari Dei gratia fuisse à sancto illo Sene expectatam, ac proinde Deo fuisse gratam, vt sancta etiam mors Senis statim subsequuta comprobauit.

Serapiò Senex in sola specie panis Eucharistiā recepit.

4. Nec dissimile est, quod de Ambrosio animam agente in fine vitæ eius scribit Paulinus, Honoratum Vercellensis Ecclesiæ sacerdotem in lecto suo iacentem ter vocem audiuisse, dicentem sibi, *Surge, festina, quia modo est recessurus, qui descendens* (ait Paulinus) *obtulit Sancto Domini corpus, quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum deferens*, vbi de sanguine nulla est mentio. Prætereà eundem Ecclesiæ morem ostendit historia, quam de suo fratre Satyro refert idem Ambrosius in Orat. funebri de ipso, videlicet è naui secū corpus Domini tulisse, cuius virtute à naufragio liberatus est, vt in superioribus bis iam attigimus. Item Gregorius Turonen. lib. de Sancta Patrum vita ca. 3. de Sancto Gallo Episcopo refert, cum reuelationem instantis mortis accepisset, post triduumq; migraturum, *conuocasse populum, & omnibus confracto pane, communionem sancta, ac pia voluntate partitum fuisse.* Hoc etiā confirmat antiqua consuetudo Eucharistiam seruādi pro infirmis, quæ sumitur ex Concilio Turonico 2. sub Ioanne Papa III. anno quingentesimo septuagesimo celebrato, & Concilio Matisconensi paulò post sub Pelagio IV. canon. 6. & ex Beda libro 4. Histor. Anglor. cap. 24. Non est enim verisimile seruatam fuisse vnquam Eucharistiam sub specie vini, cum breui tempore, & facilè acescat, & corrumpatur, seruabatur ergo in sola specie panis, vt nunc etiam fit.

Ambrosius in sola specie panis Eucharistiam suscepit.

5. Alia etiam fuit antiqua consuetudo, qua liberum erat fidelibus corpus Domini (quod viri in manibus, fœminæ in linteolis nitidis accipiebant, ex August. serm. 252. de Tempore) vel in Ecclesia consumere, vel secum in domum deferre ad secretè communicandum tempore opportuno, quæ communio sine dubio in sola specie panis fiebat. Et ita sumitur ex Tertulliano lib. 2. ad Vxor. cap. 5. ibi, *Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes, & si sciuerit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Et in eodem sensu possunt intelligi verba eiusdem lib. de Orat. capit. vlt. *Accepto corpore Domini, & reseruato, vtrumq; saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.* Quamuis possint hæc verba optimè intelligi de priori reseruatione pro infirmis. Dicta etiam consuetudo colligitur ex verbis Cypriani lib. de Lapsis, non longè à fine, vbi refert de quadam fœmina, *cum arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterritam esse, ne auderet attingere*, quod refert inter Eucharistiæ miracula. Illud ergo Sanctum in priuata arca reclusum nihil aliud erat, nisi corpus Domini in propriam domum portatum iuxta præfatam consuetudinem, quam etiam commemorat libr. de Lapsis dicens, *Dimissus, & adhuc gerens secum vt assolet Eucharistiam.* Qui mos solum primis quingentis annis Christi durasse videtur. Nam in Concilio Cæsaraugustano anno quingentesimo decimo octauo ca. 3. anathematizatur, qui probatus fuerit, *Acceptam Eucharistiæ gratiam non consumpsisse in Ecclesia.*

Eucharistiā in domum secum deferre, olim fidelib licebat.

6. Manifestum ergo est, vsum communicandi interdum in sola specie panis, antiquissimum fuisse in Ecclesia; ergo propter nouitatem non potest à Rege Angliæ reprehendi, cum in primis quinque sæculis fuisse probetur. Et eadem ratione reprehendi non potest propter abusum; vel aliquam inordinationem, cum ipsi etiam hæretici fateantur, in illis prioribus sæculis mores Ecclesiæ fuisse puros, & verbo Dei consentaneos. Ratio autem Theologica, & Catholica est, quia Christus Dominus nunquam prohibuit, vnam speciem sine alia sumere, neque ex vi institutionis, & attenta sola rei natura id prauum est. Priorem partem contra aduersarios sufficienter probamus, petendo ab eis Scripturę locum, vbi illa prohibitio scripta sit. Nam cum illum ostendere nequeant, satis in eorum principiis conuincuntur, nullam esse talem prohibitionem specialiter à Christo latam. Nos autem addimus, etiam ex traditione Ecclesiæ non haberi, sed contrarium potius, vt videbimus. Imò si vera est opinio dicentium, Christum post resurrectionem dedisse panem consecratum duobus discipulis Luc. 24. inde habemus, exemplo Christi huiusmodi communionem in vna specie esse comprobatam; & sanè Augustinus id planè supponit libr. 3. de Consensu Euangelistar. capit. 25. & serm. 140. de Tempore, & Beda, & Theophylact. ibi.

Hic communicandi modus non est à Christo prohibitus.

7. Altera verò pars, præterquàm quod sufficienter authoritate Ecclesiæ probatur, ex principiis etiam fidèi ostendi potest, quia Christus Dominus, qui est veluti substantia huius sacramenti, totus est sub singulis speciebus, potensque sub vtrisque, vel separatim sumptis ad vitam dandam recipienti; ergo sumptio solius panis sufficit, & ad recipiendum Christum, & ad recipiendum effectum sacramenti, & ad significationem sacramentalem, quæ in vsu Eucharistię quatenus sacramentum est, inuenitur. Nā quomodocunque hoc sacramentum sumatur, semper significat perfectum conuiuium ad refectionem animæ sufficiens propter excellentiam panis cœlestis sub speciebus terrestris panis contenti, & significati. Sicut etiam hoc sacramentum vt est Angelorum panis sufficienter significatus fuit per Manna, vel per panes propositionis sine adiectione potus, aut vini, quamuis vbi sub ratione sacrificij, & oblationis præfiguratum est, vtraq; species interuenerit, vt in oblatione Melchisedech, quando panem, & vinum obtulit.

Christus Dominus sub qualibet specie totum sacramenti effectum communicat.

8. Reliquum est, vt de altera parte proposita aliqua cursim saltem subnectamus: de perpetua nimirum carentia, seu separatione fidelium non consecrantium ab vsu calicis. In qua breuiter dicimus, Christum nunquam præcepisse Pastoribus Ecclesiæ, vt aliquando communicent subditos sub vtraque specie, nec ipsis fidelibus huiusmodi communionem sub legis, vel salutis necessitate constituisse. Priorem partem probamus in primis, quia tale præceptum non inuenitur scriptum, hoc enim pro aduersariis sufficit, vt iam dixi. Dicent fortasse, præceptum hoc datum esse à Christo Pastoribus Ecclesiæ, dicente Apostolis suis in nocte Cœnæ, *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus verbis id facere præcepit, quod ipse fecerat, ipse autem *accepit, benedixit, ac distribuit* discumbentibus vtramque speciem; ergo idem à ministris suis fieri voluit, & præcepit. Sed in primis cum Protestantes contra vniuersalem Ecclesiæ sensum, nec substantialem ritum huius sacramenti, nec sacrificij oblationem ex illis verbis probari velint, perfecto nulla verisimili ratione possunt præceptum communicandi sub vtraque specie inde colligere. Præsertim quia neque præceptum communicandi, quoties sacrificio Missæ assistitur, in verbis illis continetur, vt alibi ostendimus, & ex antiquis Conciliis infra attingemus. Verbis igitur illis non præcepit Christus; imitari factum illud quoad omnes circumstantias, quas tunc pro temporis, & occasionis opportunitate obseruauit, alias oporteret, noctu semper, & post cœnam; imò & post lotionem pedum communicare. Item esset necessarium de iure diuino in azymo conficere

Nullū datur præceptum cōmunicandi sub vtraq; specie

Euasio hæreticorum.

Reiicitur Euasio, & verus sensus præcepti Eucharistiam conficiendi traditur.

fieere, ficut Christus fecit. Item quoties sacramentum conficitur, aliis necessario tribuendum esset, eademq; ratione semper deberet sacerdos totum panem, quem consecrauerat, distribuere, & à solo illo sacerdote, qui sacrum confecit, & finita statim consecratione accipiẽdum esset, ac deniq; ante calicis consecrationem distribuere necessarium esset: nam ita & fecit Christus Dominus; hæc autem omnia incredibilia sunt, & contra perpetuam Ecclesiæ consuetudinem. Solus ergo substantialis ritus huius sacrificij, & sacramenti illis verbis præceptus est, vt Concilium Tridentinum docuit sess. 22. cap. 1. reliqua enim, quæ accidentaria sunt, Ecclesiæ dispositioni Dominus commisit, vt iam dixi, & Augustin. epist. 118. affirmauit.

9. Obiicitur locus Luc. 22. Non desunt verò ex aduersarijs, qui præceptum hoc colligant ex aliis verbis Christi Domini apud Lucam capit. 22. *Bibite ex hoc omnes*, quod non solum de his, qui tunc præsentes aderant, sed etiam de omnibus futuris fidelibus intelligi obtendunt: aiuntq; non sine mysterio, & quasi prophetico spiritu additum esse verbum illud in distributione sanguinis, potius quam corporis, ad præcauendum, & prohibẽdum morem futurum in Ecclesia Romana excludendi fideles à participatione calicis. At hæc ponderatio friuola est: quamuis enim verba illa futuros homines comprehendere concederemus, de omnibus fidelibus illa intelligere neutiquam oporteret, sed ad summum de omnibus sacerdotibus, quia ibi soli Apostoli aderant, qui tunc ordinati sunt sacerdotes, vt satis indicauit Concilium Trident. sess. 22. ca. 1. & can. 2. dicens Christum in cœna Apostolos sacerdotes consecrasse, dicens eis, & in eis successoribus eorum, *Hæc facite, &c.* vbi licet exclusiuam expresse non ponat, tamen solos Apostolos nominando, illos solos ibi adfuisse satis significauit. Idemque ex Matth. 26. & Ioan. 13. & aliis Euangelistis colligitur. Nam solos discipulos nominant, per quos quasi per antonomasiam Apostolos intelligunt, & Matth. expresse addidit numerũ duodecim, & quos in particulari nominant, omnes erant Apostoli. Ac deniq; communis Ecclesiæ sensus est, Christum non omniũ discipulorum, sed duodecim tantum Apostolorum pedes lauisse, illos ergo tantum præsentes in Cœna habuit, illisq; solis dixit, *Hoc facite*, illis ergo tantum dixit, *Bibite ex hoc omnes*. Deinde ineptum est, particulam *Omnes* ad futuros fideles referre, cum Christus ad solos præsentes, & de solo illo calice, quẽ illis præbebat, qui non poterat, nisi inter præsentes, diuidi, loquutus fuerit. Et ita Marcus exposuit ibi statim esse impletum, quod Christus præceperat, dicens, *Et biberunt ex illo omnes*. Neq; in illo verbo, vel signo aliquod inuenitur mysterium, sed quia Christus panem prius fregerat, & in duodecim particulas diuiserat, & vnicuiq; suam porrexerat, nõ fuit necessarium dicere, *Accipite omnes, & comedite:* quia vero vnum calicẽ præbebat, vt ex eo omnes biberunt, ideo verbis suis illud etiam expressit. Quod aliis verbis, & sine illa distributione expressit Lucas dicẽs, *Accipite, & diuidite inter vos*; vbi particula *Vos* præsentes tantum designat, non futuros.

Explicatur locus Luc. 22.

10. Posterior autem pars de necessitate fidelibus imposita communicandi aliquando sub vtraque specie maxime fundari solet in verbis CHRISTI Ioann. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Verumtamen hic locus à Caluinistis vrgeri non potest, cum ipsi plerumq; negent CHRISTVM Dominum in toto illo capite Ioann. 6. de Sacramento Eucharistiæ fuisse loquutum. Deinde multi etiam Catholici negarunt, verba illa intelligenda esse de Sacramentali manducatione corporis, & sanguinis Domini, quorum sententiam hactenus Ecclesia non damnauit, nec certum sensum illorum verborum declarauit, sed solum vnum falsum, quem nunc Hæretici approbant, exclusit. Vnde Concilium Tridentin. Sess. 21. cap. 1. dixit, *Ex illo sermone Domini non colligi, communionem sub vtraque specie esse à Domino præceptam, vtcumque iuxta varias Sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes, intelligatur.* Probabilior autem expositio esse videtur, ibi quidem impositam esse fidelibus communionis Christi in Eucharistia necessitatem, non tamẽ esse impositam omnibus, & singulis fidelibus vtriusq; speciei obligationem, sed tantum sumendi carnem, & sanguinem Christi, siue vno actu, siue multis sumatur. Quia tota necessitas posita est in vnione cum Christo per huius sacramenti sumptionem, quæ ad salutem, & vitam sufficiat: ad vitã autem sufficit totius Christi manducatio, vt ex verbis eius statim id elicientes confirmabimus. Sicut ad salutẽ sufficit credere in Christum, & illud est credere carnem, & sanguinem eius licèt hæc nõ singulis, seu distinctis actib. credantur, ita quia Christus tot⁹ sub singulis specieb. continetur, sola Eucharistici panis receptio ad salutẽ sufficit, quia in illa totus Christus accipitur, & (vt sic dicam) sanguis eius re ipsa bibitur, licet non per modum potus accipiatur. Vnde fit, vt præceptum illud integre impleat, qui corpus Domini accipit, & è contrario sequitur, illum tantum violare præceptum illud, & Christi comminationem incurrere, qui à corpore, & sanguine Domini abstinet, vt rectè exposuit Fulbert. Carnoten. epist. 1. ad Deodatum in fine. Et Christi verba egregiè hunc sensum recipiunt, ita vt negatio inclusa in particula, *nisi*, cadat in totam sequentem sententiam, & vtrumq; membrum eius, & sensus sit, si nec corpus meum manducaueritis, nec sanguinem biberitis non habebitis vitam in vobis. Et ita legit Athan. lib. de commun. essentia Patris, & cæt. *Qui non comedit carnem meam, nec bibit sanguinem meam, non habebit vitam æternam.* Et eodem modo exponit August. tract. 26. in Ioan. Cuius verba paulò post referam.

Obiicitur locus Ioan. 6.

Explicatur locus Io. 6.

Per illa ergo verba solum voluit Dominus ostendere, quam sit necessarium fidelibus per hoc Sacramentum Christum ipsum intra se sumere. Voluit autem distincte explicare sumptionem corporis, & sanguinis, non quia necesse sit, distinctis actibus illa sumere, sed vel vt fidem huius sacramenti distinctè proponeret, vel vt passionem suam significaret, in cuius memoriam celebrandum semper est hoc Sacramentum, vel quia futurum erat, vt in Ecclesia sua necessarium esset, carnem, & sanguinem suum sub diuersis speciebus accipere, quamuis non omnibus, sed his, qui sacrificant, hæc necessitas imponenda esset. Intentionem autem Christi domini in verbis allegatis esse, quam diximus, ex mente Concilij Tridentini in hunc modum probatur. Nam ipsemet Christus Dominus dixit, manducationem panis cœlestis sufficere ad salutem; ergo non constituit vt nenessarium sumptionem vini in propria specie, & vt distinctum à sumptione panis. Consequentia euidẽs est, quia non potest vna species esse sufficiens, si duplex est necessaria. Assumptum verò constat est multis verbis Christi Domini Ioann. 6. scilicet, *Hic est panis de Cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Et infrà. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Et infrà post prædicta verba quib. necessitatem carnis, & sanguinis docuit, addit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo:* Vbi particula, *Et*, copulatiuè quidem, non tamen cõiunctim, sed diuisim (vt dialectici loquuntur) sumitur iuxta vocis proprietatem, & materiæ exigentiã, & iuxta communem etiam Scripturæ vsum. Cum enim dicitur Exod. 21. iuxta Hebraicam lectionem, *Qui percusserit patrem, & matrem, morte moriatur:* non est sensus coniunctus, vt qui vtrunque simul parentem occiderit, moriatur, sed diuisus, vt tam qui occiderit Patrem, quam qui occiderit matrem, moriatur. Sic ergo in præsenti sensus dictorum verborũ Christi est. 11.

Cõfirmatur expositio tradita.

Qui

Qui manducat meam carnem, in me manet, & ego in eo, & qui bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo; ergo sumptio vniuscuiusq; speciei sufficit ad salutem. Et rationem indicauit Christus in verbis sequentib. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me*, quatenus diceret, siue quis māducet carnem, siue bibat sanguinem meum, me totum accipit, & ideo propter me viuet. Vnde iterum subiungit, *Qui manducat hunc panem viuet in æternum.*

12. *Idem ex Patribus confirmatur.* Præterea Patres antiqui nihil aliud sub illis verbis intellexerunt præceptum esse à Christo, nisi vt Christum sacramentaliter, & spiritualiter recipiamus, neq; in hoc vim faciunt, quod sub vna vel duabus speciebus recipiatur, sed in hoc solum, vt manducando, vel sumendo ipsum, illi vniamur. Sic Cyrillus Alexandrinus libr. 4. in Ioan. cap. 14. rationem illorum verborum his verbis reddit. *Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ, fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperint.* Et infrà. *Quia corpus Christi viuificare potest, & solo tactu suo corrupta redintegrare, Quomodo non viuemus, qui carnem illam & gustamus, & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes sui.* Vbi est notanda particula exclusiua in antecedenti posita: nam ex vi illationis etiam in consequenti subintelligitur. Idem etiam Chrysostomus Homil. 46. in Ioan. vbi tam illis, quàm sequentibus verbis nihil aliud sentit voluisse Christum docere, nisi necessarium esse, quod alij putabant impossibile, & persuadere, se esse verum cibū, qui saluat animam, *Ne obscure loquutum in parabolis arbitrarentur, sed scirent omnino necessarium esse, vt corpus comederent.* Et idem ferè habet Theophylact. in illum locum.

13. Augustinus præterea tractat. 26. in Ioan. prædicta verba Christi, *Nisi manducaueritis, &c.* exponit per sequentia, *qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam*, dicens, *Hanc ergo non habet qui istum panem non manducat, neq; istum sanguinem bibit.* Et infrà. *qui non manducat eius carnem, nec bibit eius sanguinem, non habet in se vitam.* Non ergo priuatur vita, nisi qui neutram speciem recipit: à contrario verò, *& qui manducat carnem, & qui bibit sanguinem eius habet vitam*, vt idem Sanctus subiicit, & tract. 27. generaliter dicit, Christū dedisse corpus suum ad manducādum propter æternam vitam, *& signum* (inquit) *quia quis manducauit, & bibit, hoc est, si manet, & manetur; si habitat, & inhabitatur.* At vero in eo, qui manducat solum panem, Christus manet, & ipse in Christo, vt ipsemet Christus testificatus est; ergo ille sufficienter manducat, & bibit teste Augustino, quia totū Christum recipit, & perfectè reficitur, quod illa verborum distinctione maxime significatum est, vt sumitur ex eodem Augustino sermone 1. de Verbis Apostoli, & ex Eusebio Nicæno homil. 5. de Paschate, & Cypriano in serm. de Cœna Domini inter alia dicente: *Potus, & esus ad eandem pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur substantia, & viuit, & incolumis perseuerat; ita vita spiritus hoc proprio alimento nutritur; &c.*

14. *Eundem sensum Ecclesiæ consuetudo comprobat.* Neq; antiqua Ecclesiæ consuetudo ab hoc verborum Christi sensu aliena est, sed illum potius confirmat. Nam licèt verum sit, in primitiua Ecclesia vsum vtriusq; speciei frequentem fuisse, & fidelibus communem, nihilominus etiam est certum, alterum vsum manducandi in vna specie fuisse ab illo tempore inchoatum. Nam quod Lucas refert Actor. 2. de vsu fractionis panis multi referunt ad communicationem sub vna specie. Et quidem ex vi verborum nihil aliud colligi potest. Vnde cùm certum sit, omnes fideles tunc communicasse in fractione panis, non est certum, nec probari potest, omnes communicasse sub specie vini; imò verisimilius est, non omnes fuisse ad hoc coactos. Nam (vt reliquos in præsenti subticeam) qui ex Nazaræis ad fidem conuertebantur, non prohibebantur tunc seruare legalia; ergo non est verisimile, fuisse coactos ad sumendum calicem, cum ex peculiari professione sua à vino abstinerent. Idemq; cogitari potest de multis abstemiis, qui vel vino vsi nunquam fuerant, vel ab illo abhorrebant. Quamuis ergò vsus calicis tunc etiam fuerit in vsu: quod id ex necessitate imponeretur omnibus, siue semper, siue aliquando, nullo sufficienti, testimonio, nec satis verisimili coniectura ostendi potest. Quin potius solum vsum panis fuisse generalem, & communem omnibus, indicāt prædicta verba Lucæ, & confirmant illa Pauli. 1. ad Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane participamus.*

Et similiter antiqui Patres, licèt interdum vtriusque speciei vsus mentionem faciant: sæpius de sola manducatione corporis Christi loquuntur, quod eius vsus generalior esset, & sufficiens existimaretur. Vt patet ex Ignatio Epistol. 13. ad Ephes. vbi prius dicit, *Date operam, vt crebrius congregimini ad Eucharistiā, & gloriam Dei.* Et in fine subiungit, *Obedientes Episcopo, & presbytero, mente indiuulsa frangentes panem vnum, quod pharmacum immortalitatis est, mortis antidotum, vitamq; in Deo concilians per Iesum Christum, medicamentum purgans vitia, & cuncta pellens mala.* Idem sumitur ex Hieronymo epist. 50. ad Pammachium, quæ est apologia pro libris contra Iouinianum versus finem, ibi, *Probet se vnusquisq;, & sic ad corpus Christi accedat, non quod dilata communionis vnus dies, vel biduum sanctiorem efficiat Christianum, vt quod hodie non merui, cras, vel perendie merear, sed quod dum doleo, me non communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab amplexu vxoris, vt amori coniugis amorem Christi præferam.* Et lib. 2. contra Iouinianum, *Quasi non & nos Christi corpus æqualiter accipiamus.* 15.
Similia legi possunt in dialogo contra Luciferianos. Item apud Augustinum ep. 180. ad Honorat. vbi ait, Diabolum sępè persuasisse, apostatas fieri fideles, *quibus quotidianum ministerium Dominici corporis defuit.* Vnde infra his verbis exhortatur Ecclesiæ Pastores *Magis timeamus, ne membra corporis Christi destituta spirituali victu necentur, quam membra corporis nostri oppressa hostili impetu torqueantur.* Deniq; idem significauit Tertull. lib. de Orat. c. vlt. dicens, *Quod statio soluenda sit accepto corpore Domini.* Et infrà. *Accepto corpore Domini, & reseruato.* Quæ verba clariora sunt de solo corpore, quia sanguis sub specie vini nunquam potuit commodè reseruari.

Vnde maximè confirmatur hæc consuetudo ex communione, quæ semper fuit infirmis tradita per modum viatici. Nam si in aliquo tempore est necessaria Eucharistia de iure diuino, maximè in articulo mortis, vt est communis Theologorum sententia valdè consentanea rationi, quia præcepta affirmatiua tunc potissimum obligant, quando & maximè vrget necessitas, & tempus aptum ad implendum præceptum, absoluitur. Sed in illo articulo non consueuit Ecclesia dare vtranq; speciem, sed solum corpus Domini; ergo signum est, semper Ecclesiam sensisse communionem sub vna specie ad salutem sufficere. Nam quod illa consuetudo antiquissima fuerit, ex Ambrosio, Gregorio Turonensi, & aliis adductis in præcedenti puncto colligitur, & clarius ex Concilio Nicæno capit. 12. iuncto 14. alias capit. 13. & 18. nam in cap. 12. & 13. dicitur de iis, qui recedunt ex corpore, *Antiqua legis regula obseruabitur etiam nūc, vt vltimo, & necessario vitæ suæ viatico non defraudentur.* In cap. autem 14. prohibetur *Diaconus corpus Domini aliis porrigere*, & additur, *quod si non fuerit in præsenti Episcopus; vel Presbyter, Diaconi proferāt, & edant.* Similiaq; sunt verba Gelasij ep. 6. ad Episcopos Lucaniæ. *Sacri corporis prærogatione sub conspectu Episcopi, vel Presbyteri, ius non habet exercendi*, Vtique Diaconus, quibus in locis non sine causa de solo corpore Domini fit mentio, quia Diaconus, cùm non possit consecrare, non potest dare Eucharistiam, nisi ex præconsecratis, & reseruatis; 16. *Antiquissima consuetudo communicandi infirmos sub specie panis eundem etiam sensum ostendit.*

Ex Concil Rhemenſi refert Gratianus in cap. Peruenit, de Conſecrat. diſt. 2. ſed vide, quæ ibi notantur.

tis, ſolum autem reſeruabatur corpꝰ Chriſti ſub ſpecie panis. Similéq; eſt quod in Concilio Rhemenſi ca. 2. reprehenduntur Presbyteri, *Qui laico, aut fœminæ ſacrum corpus Domini tradunt ad deferendum infirmis.* Vbi etiam fit mẽtio ſolius corporis, quia debebat eſſe reſeruatum ex conſecratione prius facta, & nõ niſi corpus reſeruabatur. Cùm ergo præcipuè conſeruatum ſit hoc ſacramentum propter viaticum infirmorum, iudicatum fuit ſemper ſufficiens ſub ſpecie panis, vt pro viatico daretur. Ergò etiam iudicabatur ſufficiẽs ad implendum diuinum præceptum de communione huius Sacramenti.

17. In quo puncto notari poteſt hiſtoria, quam refert Beda lib. 4. Anglicanæ hiſtoriæ c. 14. de quodam Monacho, cui ægrotanti Petrus, & Paulus apparuerunt, & mortem inſtantem reuelarũt, *Sed primũ* (dixerunt) *expectare debes, donec Miſſæ celebrentur, ac viatico Dominici corporis, ac ſanguinis accepto, ſic infirmitate ſimul, & morte abſolutus, ad æterna in cœlis gaudia ſubleueris.* Et tamen inferius ſubditur de Prælato Monaſterij, *Miſſas fieri, atq; omnes communicare more ſolito, ſimulq; infirmanti puero de eodem ſacrificio Dominicæ oblationis particulam deferri mandauit.* Vbi expendo dictionem, *Particulam*, quæ ſolum ſignificat paruam aliquam partem panis conſecrati, & illam datam eſſe pro viatico Dominici corporis, & ſanguinis, quia per illam totum ſacrificium participatur, & in illa vtrumq; continetur. Expendo etiam quod ait, omnes communicaſſe, *more ſolito*, refert autem idem Beda li. 2. eiuſdem hiſtoriæ c. 5. conſuetudinem Angliæ tunc fuiſſe, *Euchariſtiam populo dare ſub ſpecie panis, quem videntes barbari, panem nitidum appellabant*, & à ſacerdote petebant, quib. ille reſpondit. *Si vultis ablui fonte ſalutari, poteſtis panis ſancti eſſe participes.*

18. Pro eadem etiam conſuetudine notari poteſt decretum Concilij Toletani. 11. cap. 11. vbi refertur canon Toletani Concilij primi. 14. dicens, *Vt ſi quis acceptam à ſacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, velut ſacrilegus propellatur*, quem canonem explicat poſterius Cõcilium, intelligendum eſſe, ſi id voluntate fiat, nõ verò ſi ex infirmitatis impedimento id contingat. Nam multi infirmi, vt ibi dicitur, Euchariſtiam ſibi oblatã reiiciunt, non ex infidelitate, ſed quia *Præter Dominici calicis hauſtum, traditã ſibi non poſſunt Euchariſtiã deglutire.* In quibus verbis ſatis indicat, conſuetudinem ordinariam fuiſſe, dandi infirmis Euchariſtiam ſine hauſtu calicis, & in eodem ſenſu intelligere videtur alterum canonem antiquioris Concilij. Aliqui verò inde colligunt, infirmo, qui hoſtiam deglutire non potuerit, in ſola ſpecie vini viaticum tribuẽdum eſſe: quod non repugnat quidem iuri diuino, ibi tamen non dicitur. Magis colligi poſſet, ex Concilio Carthaginenſi 4. c. 76. vbi de infirmo in ſimili caſu dicitur, *Si continuo creditur moriturus, infundatur ori eius Euchariſtia*, infuſio enim eſt rei liquidæ. Sed nihilominus id intelligi poſſet de particula hoſtiæ, quæ in calice poſita intra vinum non conſecratum, propriè dici poteſt infundi ori infirmi. Et attẽta præſenti conſuetudine Eccleſiæ potius hoc vltimo modo eſſet communicandus talis infirmus, quam ſub ſpecie vini cõſecrati, quia & minus habet periculi, & magis eſt Eccleſiæ conſuetudini conſentaneum: nam vſus calicis extra ſacrificium generatim prohibitus eſt, & nulla eſt neceſsitas, quæ cogat ad vtendum epizoia, cum alter communionis modus ſufficiat, qui per ſe prohibitus non eſt. Nam licet in Concilio Bracarenſi. 3. cap. 1. videatur prohibitus ille communicandi modus, vt intellexiſſe videtur Gloſſa in cap. *Is qui* 26. q. 6. quia ibi dicitur, non eſſe dandam, *intinctam Euchariſtiam* populis: nihilominus vel illa prohibitio non extenditur ad caſum neceſsitatis, vel (quod verius exiſtimo) non eſt facta in illo ſenſu, ſed aduerſus quoſdam, *Qui intinctam Euchariſtiam populis pro complemento communionis porrigebant.* Nam in vino conſecrato immergebãt, ſeu humectabant Euchariſtiam, & illam dabant pro complemẽ-

Ægroto deglutire non valenti, hoſtia in vinum non conſecratum immiſſa ſubminiſtranda eſt.

to communionis, quod erat ſuperſtitioſum, quia ſatis completa eſt communio in ſola ſpecie panis miniſtrata ſine vlla tinctione, & quando ambæ ſpecies accipiendæ eſſent, vt potuerunt aliquando accipi, ſeorſim miniſtrandæ eſſent, ſicut Chriſtus Dominus illas præbuit.

Neq; huic conſuetudini obſtat, quod aliquando legatur prohibita ſumptio corporis ſine ſumptione ſanguinis, vt ex Gelaſio Papa refert Gratianus in cap. *Comperimus*, de Conſecrat. diſt. 2. quod alij tribuunt Leoni, apud neutrum autem inuenio in epiſtola ad Maioricũ, & Ioannem, ex qua citatur. Sed cuiuſcumque fuerit illa prohibitio, non obſtat, vel quia refertur ad ſacerdotes ſacrificantes, vt ibi Gratianus cum Gloſſa voluit, & aliqui ex Scholaſticis ſequuntur, ſic enim facta fuerat talis prohibitio in Concilio Toletano 12. cap. 5. vel (quod magis eſt textui, & hiſtoriæ conſentaneum) ibi ſolum eſt prohibitum id facere ex ſuperſtitione, vt in textu dicitur, ibi, *quoniam neſcio, qua ſuperſtitione docentur obſtringi*, exiſtimantes vtiq; non eſſe licitam vini ſumptionem. Qui videtur fuiſſe error Manichæorum; nam vt refert Leo Papa ſer. 4. Quadrageſimæ cap. 5. cum ſentirent, in Chriſto non fuiſſe veram carnem, ad tegendam infidelitatem ſuã, noſtris audebant intereſſe myſteriis. *Ita verò* (inquit) *in ſacramẽtorum communione ſe temperant, vt interdum tutius lateant, ore indigno Chriſti corpus accipiunt, ſanguinem autem redemptionis noſtræ haurire omnino declinãt.* Hoc ergo ſpiritu, & errore non ſolum prohibitum, ſed etiã per ſe malum, & ſacrilegum ſemper fuit, à calice abſtinere. Hæc autẽ eadem fraus, & hypocriſis illorum hæreticorum oſtendit, communionem corporis ſine calice fuiſſe tunc inter fideles vſitatam, & morem illum ſanctum, & religioſum fuiſſe exiſtimatum, alioqui non auſi fuiſſent Manichæi, ad occultandum ſuũ errorem vſum illum, ſi nouus eſſet, introducere. Vnde tunc etiam Pontifex poſſet præcipere, vt corpus non ſumeretur ſine ſanguine, vbi ad vitandum illud ſcandalum neceſſarium fuiſſet, quamuis enim mihi non conſtet, id factum eſſe, poteſtas nihilominus non deeſt. Ex illa tamen colligi non poteſt, Chriſtum prohibuiſſe accipere vnam ſpeciem ſine altera, ſed infertur ſolummodo, poſſe Eccleſiam præcipere, vel prohibere aliquid, quod Chriſtus non præcepit, vel prohibuit, quod veriſsimum eſt; & ex eodem principio nos concludimus, potuiſſe Eccleſiam quando temporis occaſio, & generalis ratio id poſtulauit, prohibere laicis vſum calicis, quamuis Chriſtus illum non prohibuerit, ſed abſque præcepto conceſſerit. 19.

In ſacrificio vel ex ſuperſtitione corpus ſine ſanguine, ſumi prohibetur.

Vnde poſſet vltimò hæc veritas perſuaderi rationibus, quibus oſtendi poteſt inprimis non fuiſſe cõueniens, Chriſtum præcipere, & ſub neceſsitate ſalutis conſtituere vſum calicis pro omnibus, & ſingulis fidelibus, tum quia totus Chriſtꝰ ſub ſingulis ſpeciebus futurus erat, & omnem neceſſarium, ac conuenientem effectum huius ſacramenti ſe ſumentibus ſub qualibet ſpecie tribuere poteſt: tum etiam quia vix poſſet id moraliter, fieri ſine magnis incommodis, & periculis contra reuerentiam huic ſacramento debitam, quæ vel propter multitudinem cõmunicantium, vel propter eorum varietatem, tam in conditionibus, & affectibus corporis, quàm in animi prudentia, & circumſpectione, vel denique propter miniſtrãtium incuriam, nullatenus poſſent iuxta humanam conditionem euitari. Deinde contrariis rationibus probari poſſet, prudentiſsimè feciſſe Eccleſiam, introducendo, & approbando conſuetudinem hanc communicandi laicos ſub ſola ſpecie panis, quia illis nullum inde prouenit ſpirituale incommodum, quod ad effectum huius ſacramenti pertineat; imò eiſdem eſſe poteſt modus ille communicandi vtilior, tum ad fidem erga hoc ſacramẽtum perfectius exercendam, vtique Chriſtum in toto ſacramento, eundemq; Dominum totum in ſin- 20.

Statuta veritas ratione confirmatur.

gulis

gulis sacramenti partibus fidei oculis intuendo; tum etiam ad maiorem obseruantiam, purioremque eiusdem sacramenti cultum, vt satis explicatum est. In his enim, & aliis rationibus declarandis, immorari non est operę pretium, quia in commentariis Theologicis, ad quos magis, quam ad disputationem de fidei fundamentis, pertinent, copiosè pro viribus nostris id præstitimus.

CAPVT VI.

De Missis priuatis.

1. VEnio ad vltimum punctum circa diuinum Eucharistiæ mysterium à Rege tactum, de Missis priuatis, quarum vsum inter nouitios, & nuperos ritus ponit, & reprehendit. Notanda verò sunt verba Regis dicentis, *In his articulis priuatas illas Missas numero, in quibus sacrificus simul, & populi personam, & sacerdotis sustinet.* Nam in illis videtur Rex de Missa tanquam de vero sacrificio loqui, alias immerito *Sacrificij*, & *Sacerdotis* nomina interponeret, ac sacerdotē in Missa pro populo intercedere, & ideo ab illo distingui debere, supponeret. Propter quod dubito, an in illis verbis ex propria sententia loquatur, credens, quod de Missæ sacrificio supponit, cum Lutherus, Caluinus & alij protestantes id negent, an verò solum intēdat, Catholicos ex propriis principiis redarguere? Nos vero Catholicam doctrinam de veritate, ac proprietate huius sacrificij supponentes, dicimus in primis Missam, siue publicè, siue secretè fiat semper esse verum sacrificium, ac subinde nunquam esse ita priuatam, quin de se actio sit publica, fit enim à sacerdote, vt à ministro publico, authoritate Christi, & nomine Ecclesiæ constituto in his, quæ sunt ad Deum, vt pro vniuerso Christiano populo Deo sacrificium offerat. Et ideo merito dixit Concilium Trident. sess. 22. cap. 6. *Missas, etiam si nullus in eis communicet, verè communes censeri debere, partim, quod in eis populus spiritualiter communicet, partim verò, quòd à publico Ecclesiæ ministro, nō pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.*

Missas priuatas Rex abhorret.

Missa et si secretè fiat, est verum sacrificiū & actus de se publicus.

2. Iuxta hanc ergo Catholicam doctrinam nulla est Missa, quæ (vt ita rem explicem) per se, & substantialiter sit priuata: nam quoad principalem offerentem, qui est Christus, & quoad ministerialem, qui est sacerdos, & quoad rem oblatam, quæ est caro, & sanguis Christi, & quoad Deum, cui offertur, & quoad Ecclesiam Catholicam, pro qua offertur, communis est, hæc autem sunt, quæ ad eius substātiam maximè pertinent, eique per se conuenire dici possunt. Solùm ergo possunt aliquæ Missæ dici priuatæ ex conditionibus, seu circumstantiis: quæ in illius celebratione interuenire possunt. Quoniam autem hæ circumstātiæ multiplices esse possunt, per singulas discurrere oportet, & expendere, an in aliquo sensu Protestantium reprehensio, vel potius calumnia contra Ecclesiam Catholicam verisimile aliquod fundamentum habere possit.

Missa quoad substantiam semper est actio publica.

3. Et primò quidem dici potest Missa priuata, quæ sine populi concursu celebratur. Quem sensum indicat Rex, cum affirmat, Missas priuatas vocare, *In quib. sacrificus simul, & populi personam, & sacerdotis sustinet*, hoc autem si attentè consideretur, neque necessarium, neque in rigore verum esse potest, nisi supponatur, sacerdotem omnino solum esse, quando sacrificat: nam si ministros, vel saltem ministrum habeat, ille populi personam sustinebit, & non solus sacerdotes. Tales autem Missas priuatas, in quibus nullus ministret sacerdoti, Ecclesia non permittit, nec permisit vnquam: prohibet enim Missam dici à sacerdote sine ministro. Nam in Concilio Moguntino sub Leone III. cap. 34. dicitur, nullum presbyterum rectè posse solum Missam facere, & ita obseruat vniuersalis Ecclesiæ consuetudo, & omnes Catholici Doctores docent. Hoc autem satis est, vt non dicatur solus sacerdos simul populi, & sacrifici personam sustinere: nam minister, vel solus, vel simul cum persona sacerdotis populi personas sustinet. Cum enim Paulus ad Hebr. cap. 5. dicat, Pontificem creatum, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre, nullum est inconueniens, quod ipsemet sacerdos saltem simul cum ministro populi personam sustineat. Quin potius si solam sacrificij generalem rationem spectemus, non colligitur ex vi illius necessitas alicuius ministri, neque alicuius populi adstantis, constat enim Abel, Abraham, & alios Patriarchas in lege naturæ obtulisse interdum sacrificium solos, sine aliis ministris, vel assistentibus; quia licet sacerdos esset solus, poterat nomine populi, & pro se, & pro illo toto simul offerre. Vnde quod nunc requiratur aliquis sacerdoti ministrans, est ex peculiari institutione, quæ videtur magis esse Ecclesiastica, quam diuina, quia magis postulatur propter accidentales cæremonias, quam propter essentialem ritum consecrationis.

Variis modis pōt dici Missa priuata. 1. Ex defectu concursus populi.

4. Hinc ergo fit, nullam dari verisimilem causam, ob quam reprehendi possit Missa priuata quoad hanc circumstātiam, id est, cui nullus assistit præter vnum ministrum, quia in tali modo offerendi nihil committitur, vel contra naturalem legem, vel contra præceptum Christi, vel contra præceptum, aut consuetudinem Ecclesiæ. Primum constat ex dictis, & est per se manifestum, quia nec communis ratio sacrificij, nec peculiaris modus, aut dignitas Eucharistici sacrificij multorum præsentiam requirit; potest enim cum debita reuerentia, deuotione, & integro ritu à sacerdote cum vno tātum ministrante fieri. Præceptum item Christi ostendi non potest, quia neque actio eius in nocte Cœnæ, neque verba, quæ tunc Apostolis dixit, continent tale præceptum, vt ex similitudine rationis colligi potest ex iis, quæ in præcedenti puncto tradidimus. Item ex iis, quæ tradunt Cyprianus epist. 62. ad Cecilium, versus finem, & Augustinus epist. 118. cap. 6. dicentes, non præcepisse nobis Christum in conficiendo hoc mysterio obseruare omnes circumstantias, quas ipse obseruauit, sed quæ ad ritum substantialem pertinent. Sic ergo quamuis ipse coram multis celebrauerit, non ideo præcepit semper ita fieri. Alias necessarij essent saltem duodecim assistentes, vel etiam non deberent permitti plures, quia Christus non omnes discipulos, sed tantum duodecim Apostolos ad cœnam vocauit, & simili ratione non in conspectu fœminarū, sed tantum virorum esset hoc sacrificium offerēdum. Denique non potest designari multitudo assistentium, vel numerus eorum iure diuino necessarius ad conficiendum hoc sacramentum: ergo neque est datum præceptum, vt coram multis absolutè fiat, quia non magis vno, quam alio modo ostēdi potest, vel scriptum, vel traditum.

Missa hoc modo priuata omnino irreprehensibilis est.

5. Præcepto autem Ecclesiastico videri potest olim fuisse statutum, ne Missæ dicantur, nisi coram testibus saltem duobus, vt habetur in Concilio Nannetensi cap. 30. & alij referunt ex Anacleto Epist. 1. vbi generaliter de Sacerdotibus dicit, *Non soli sacrificent, sed testes secum adhibeant*, posteà vero in Episcopis plures requirit. Verumtamē hoc ius, vel nunquam fuit generaliter introductum in Ecclesia per modum rigorosi præcepti, vel certè per consuetudinem contrariam abrogatum est, quia in his, quæ accidentaria sunt, potest esse in Ecclesia varietas, vt ratio, vel occasio temporum exigit. Et ita multiplicatis sacerdotib. potuit, vel necessarium, vel magis conueniens indicari, vt vnus minister sufficeret, ne propter solam assistentium paucitatem, aut penuriam diuinus cultus minueretur, & Ecclesia, ipsique sacerdotes fructibus sacrificiorum priuarentur.

Nullum præceptum Ecclesiasticum ligat ad sacrificandum corā multis.

6. Secundo modo dicitur Missa priuata, in qua solus Sa-

Secundò dicitur Missa priuata quia solus sacerdos in ea communicat.

Sacerdos sacramentum consumit, & communicat, & in hoc magnam vim faciunt Protestantes, fingentes esse non solum contra antiquam Ecclesiæ consuetudinem, sed etiam contra ius diuinum. Sed ducuntur solo spiritu contradicendi, & calumniandi Ecclesiam Romanam, quia sine fundamento fingunt tale præceptum, vt facilè ostendi potest discursu sæpè facto. Nam ex facto, aut verbis Christi non colligitur de hac re præceptum diuinum, vt testimonia adducta, & ratio probant, quia solum Christi factum non inducit præceptum, neq; per aliqua Christi verba sufficienter indicatum est. Deinde licet verum sit, in principio Ecclesiæ frequentius obseruatum fuisse, vt fideles assistentes fractioni panis de illo participarent, tamen quod id factum fuerit ex obligatione præcepti, maximè diuini, nullo indicio ostendi potest, verisimiliusq; est, ex sola deuotione, & feruore fidelium, eo tempore id prouenisse. Præsertim cum dicat Paulus 1. ad Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat*, nam poterant etiam tunc multi adesse sacrificio, qui se probantes, non dispositos ad communicandū inuenirent, & ideo semper etiam in Ecclesia fuit facilius Missam audire, quam in illa communicare, quod non ita esset, si quoties Missa auditur communicare oportet, quia nō eadem probatio conscientiæ, idem ve iustitiæ status æquè ad vtrunq; postulatur. Deinde paulo post Apostolorum ex hac vita discessum designari cœperunt tempora, in quibus soli fideles communicare obligabantur, cum tamen extra illa tempora, & diebus saltem Dominicis Missas audire tenerentur. Merito ergo Concilium Tridentinum damnauit dicentes, illicitas esse Missas, in quibus solus sacerdos communicat. De quo puncto plura in scholasticis disputationibus diximus.

7\. *Tertio dicitur Missa priuata ex circumstātiis loci, & tēporis.*

Tertiò potest Missa dici priuata ex aliis circumstantiis, vt ex loco, quia in priuata domo dicitur, & non in publico templo, pro toto populo deputato: vel ex tempore, scilicet, quia non fit hora consueta: in qua populus solet ad sacrificium conuenire, sed quacunq; alia sacrificanti opportuna: vel ex modo, quia non fit cum cantu, vt alijs similibus solennitatibus. Et de his omnibus modis certum est, Missam priuatam non fieri illicitam, nisi aliquid contra specialém Ecclesiæ prohibitionem, vel contra reuerentiam sacramēto debitam committatur. Ratio generalis est, quia in his ritibus accidentalibus nihil est iure diuino positiuo definitum, & ideo quidquid nō est per se malum, nec per Ecclesiam prohibitum, indifferens est. Vnde quod ad locum spectat, solùm est per se necessarium, vt locus sit per Ecclesiæ Pastores approbatus, iuxta antiquos canones, à Concilio Tridētino grauissimè commendatos, & innouatos. Dico autem per se, quia semper in Ecclesia vsitatū fuit, vt ex prudenti causa, vel necessitate Missæ in priuatis locis, aut domibus pro debito tempore, & opportuna occasione oblata dicantur.

Prædicta circūstantia nō reddūt Missam priuatā illicitam.

Clemens Epist. 3. & Felix. 4. epist. 1. & multa Concil. quæ citātur de dist. 1. Consecrat.

8\. *Cōsuetudo celebrandi in priuatis locis miraculis confirmata.*

Quem morem miraculis etiam confirmatum esse, antiquæ historiæ prodiderunt. Nam Paulinus in vita Ambrosij refert, cum aliquando Romæ adesset, sacrificium in domo cuiusdam Matronæ nobilissimę obtulisse, & paralyticam in lecto iacentem miraculose sanasse. Et August. lib. 22. de Ciuitat. cap. 8. refert, quendam Presbyterum suum sacrificium corporis Christi in quadam priuata domo, quæ à dœmonibus vim noxiam patiebatur, obtulisse, & orationibus suis habitatores illius domus ea vexatione dœmonis liberasse. Theodoretus etiam in Historia religiosa cap. 20. de se narrat mysticum sacrificium in priuata domo cuiusdam viri sancti Maris vocati, propter eius consolationem obtulisse. Prius tandem. 1. Summus Pontifex in sua Epist. 1. ad Iustum Veronensem Episcopum habet, *Euprepia titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes Missas agimus.* Quæ quidem Missæ saltem quoad modum videntur fuisse priuatæ, quoad locum autem potest esse dubium, quia per titulos significantur domus ad diuinum cultum mancipatæ, vt notat Baronius ann. 112. num. 4. Quia verò Pius non dicit domum illam iam fuisse cultui diuino dicatam sed ab Euprepia pauperibus assignatam, & in illa adhuc cum pauperibus habitasse, satis verisimile est, illam non fuisse Ecclesiam publicis officiis diuinis dicatam, sed fuisse domum habitationi pauperum destinatam, in qua priuatim Missæ dicebantur. Et hoc maximè solitum est fieri tempore persecutionis Tyrannorum, vel hæreticorum, vt sumitur ex multis, quæ memorat Victor lib. 3. de Persecut. Vandalica, & Sozomenus lib. 7. Historiæ cap. 5. & Augustinus in Breuiculo Collation. cap. 17. Item in illo tempore dicebantur Missæ in Cryptis. Vnde Cornelius Papa ad Lupicinum Viennensem Episcopum exaggerās vim persecutionis ait: *Neq; in Cryptis notioribus Missas agere Christianis licet*, vbi expendo particulam, *Notioribus*, nam significat in secretioribus, & priuatim, & occultè dici potuisse. Dicebantur deniq; tunc in carcerib⁹, teste Cypriano Epistola 5. apud quem notanda est prudens monitio. *Ita* (inquit) *vt Presbyteri quoq;, qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis Diaconis per vices alternent:* quibus verbis etiam significat, Missas illas fuisse priuatas quoad modum, & quoad personarum concursum.

Quo circa eisdem exemplis facilè probari potest 9.
consuetudine receptum fuisse, vt Missæ quocumque opportuno tempore dicerētur, quia nec necessarium erat, nec moraliter possibile, definitam horam celebrandi in tanta varietate occasionum, & locorum obseruare. Accedit semper fuisse licitum sacerdotibus, quotidie celebrare, si vellent, sicut de Andrea Apostolo dixisse legimus, *Ego omnipotenti Deo immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari.* Hieronymus etiam epi. 150 ad Hedibiam quæstio. 2. de se dicit, *Quotidie in sacrificiis eius de genimine vitis veræ rubentia musta calcamus.* Quod de Missis priuatis, quæ ab ipso quotidie dicebantur, necessariò intelligi debet. Nam de eodem Hieronymo, ait Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, quę est. 60. inter Epistolas Hieronymi, ipsum non fuisse solitum publicas Missas celebrare. De Cassio etiam Naniense Episcopo refert Gregorius homil. 37. in Euangel. morem illi fuisse, *Quotidianas Deo Hostias offerre, ita vt penè nullus dies vitæ eius abscederet, quo non omnipotenti DEO Hostiam placationis immolaret.* Et similia in historiis de vitis, & gestis Sanctorum frequenter reperiuntur, ex quibus manifestè colligi potest, eos neq; certam diem hebdomadæ, neque publicam, ac definitam diei horam ad celebrandum obseruasse, sed pro sua deuotione, aut commoditate elegisse horam intra diei tempus ab Ecclesia permissum. Et inde à fortiori etiam perspicuum manet Missas priuatas quoad intentionem offerendi, aut alias circunstantias eodem modo fuisse semper licitas, & in vsu: Tum quia de illis est eadem ratio: tum etiam quia non poterant aliter Missæ, tam frequenter celebrari. Atq; hæc sufficiunt de hoc puncto, in quo nullam rationem dubitandi, vel difficultatem, quæ ad dogmata fidei pertineat, inuenio, alia verò, quæ ad sacrificium Missæ spectant, à Rege non attinguntur, & alibi ex professo à nobis tractata sunt.

Consuetudo celebrandi Missam quocunq; opportuno tempore exemplis confirmatur.

3. To. 3 partis disp. 73. & seq.

CAPVT VII.

De erroribus, qui circa cultum, & inuocationem Beatæ Virginis in Regis Præfatione notantur.

INter alia, quæ in reddenda ratione suæ fidei Rex 1.
Iacobus scribit in Præfatione sua, nonnulla de Beata

Beata Virgine confitetur, quæ ex Catholica doctrina desumpsit, à qua nihilominus in aliis discrepat; quæ breuiter expendere; & non minus certa esse, quàm priora, ostendere, necesse est. Primò ergo dum Mariam sanctissimam Beatam Virginem appellat, rectè de perpetua illius Virginitate sentire videtur, non enim potest simpliciter Virgo appellari, quæ aliquãdo virginitatem seruauit, si postea illam amisit. Deinde recognoscit, illam fuisse veram Dei Matrem, eo quod Saluatori nostro placuerit, ex illa humanum sibi corpus assumere, & in Christo nõ posset à diuinitate humana natura separari; quod rectè dictum est, vtpote à Concilio Ephesino 1. cum Leone Magno, & Cyrillo Alexandrino mutuatum. Præterea dicit, *se pie ingenueque fateri constanterque contendere, illam Virginem supra omnes beatorum hominum, ac spirituum ordines ad cœlestem gloriam elatam, eius filio Deo simul, & homine excepto.* In qua confessione veritatem laudo, & complector, illius tamen certam fidem postulo, & fundamentum requiro. Si enim Rex dicens, piè, & ingenue illam veritatem fateri, & pro illa constanter contendere, solum piam quandam credulitatem, cõstantemq; opinionem illius veritatis se habere significare intendit: confessioni fidei Catholicæ non satisfacit. Nam traditio antiquissima ab Apostolis orta, & vnanimi consensu Patrum ad nos vsq; deriuata, & ab vniuersali Ecclesia sine vlla dissensione, aut hæsitatione recepta, certam fidem illius veritatis apud Catholicos facit. Si verò Rex serenissimus verbis suis hanc fidem indicare voluit, aliquid esse firma fide credendum, quod in libris Canonicis expresse non sit scriptum, fateatur necesse est. Veruntamen quia in veritate doctrinę quoad hanc partem conuenimus, & de modo, & regula credendi, satis in superioribus dictum est. Ideò in hac veritate confirmanda non immoror, & lectorem ad ea, quæ alibi scripsimus remitto.

2. Denique hanc Beatissimam Virginem se venerari, Rex profitetur, quod etiam libenter legimus, & admittimus. Nec de verbo venerãdi, vel adorandi quęstionem mouem⁹, licet fortasse Rex primum admittere, posterius autem cauere consultostuduerit: nam hoc etiam sine reprehensione fieri posse, si sana mente, & legitimo sensu fiat, non dubitamus. Nam Concilium Tridẽtinum Sess. 25. in Decreto de Inuocatione, & veneratione Sanctorum, illum loquendi modum obseruauit, dicens, *Christum adoremus, & Sanctos veneremur.* Epiphanius contra hære. im. 78. cum doceat, Virginem honore, & veneratione prosequendam esse, adorandam esse negat, vtique adoratione latriæ, seu diuino cultu, de quo ibi tractabat, & per antonomasiam verbo adorandi simpliciter dicto significari solet.

3. *Quid intersit inter verba honorãdi, adorandi & venerandi.* Itaque maioris claritatis gratia, & vt purè, & sincere hui⁹ dogmatis sensum sine ambiguitate verborum explicemus, tria verba notanda sunt, scilicet, honorare, adorare, & venerari, nã duo priora distinxit Augustinus contra sermonem Arianorum cap. 23. *Nam honorat* (inquit) *omnis qui adorat, non verò adorat omnis, qui honorat,* honoramus enim non solum superiores nobis, sed etiam æquales; imò & inferiores, quin etiam Rex interdum subditum honorat, vt dicitur Esther. 6. Adoratio autem solum exhibetur potẽtiori, & superiori in signum dignitatis, & excellentię. Est ergo honor testimonium virtutis absolutè spectatæ, quomodocunq; ad honorantem comparetur. Adoratio verò est etiam virtutis testificatio cum recognitione tamen superioris dignitatis, excellentiæ, & ideo qui honorat, non statim adorat; è contrario vero qui adorat, necessario etiam honorat. Venerandi autem verbum licet magis ad proprietatem adorandi accedere videatur, quia exhibitionem reuerentiæ, & obseruantiæ indicat; interdum tamen solet pro verbo honorãdi, & in eadem significatione vsurpari, vt ex latina proprietate, & vsu constat. In præsenti ergo cauendum est, ne in hac tantum postrema significatione verbum venerandi vsurpemus: parum est enim Virginem honorare, nisi id fiat cum debita mentis submissione, & æstimatione excellentis virtutis, & dignitatis eius. Honor autem sic exhibitus, est propriè veneratio, & reuerentia, & dici etiam potest quædam adoratio.

4. *Adorationis plures species: Latria.* Nam ipsa etiam adorationis vox generalis est; & varios gradus, seu species habet, quædam enim in signum supremæ & increatæ excellentiæ exhibetur, quæ latria dicitur, & interdum nomine adorationis simpliciter prolata significari solet: alia vero est, quæ ob minorem excellentiam indicandam exhibetur, in qua significatione interdum vsurpatur in Scriptura verbum adorandi, vt 1 Reg. 24. & 25. & 3. Reg. 1. & alibi sæpè. Atq; eodem modo distinguunt Theologi adorationem inferiorem (quam per nominum accommodationem duliam vocant) à suprema adoratione latriæ, & sub priori membro cum singulari quadam excellentia, & perfectione obseruationem Virgini debitam constituunt, & hyperduliam vocant. *Dulia.* Quæ verba fortasse Regi non placebunt, sed de illis non contendemus, dum modo res non displiceat, & per venerandi verbum non quemcunq; honorem sed illum, qui cum debita æstimatione, & animi submissione in signum singularis excellentiæ, & sanctitatis, Virgini exhibetur, significemus. *Qua adoratione B. Virgo adorãda.* Merito enim dixit Augustin. lib. de Genes. ad liter. cap. 4. *Dum modo intelligatur, quod intelligendum est, non magnopere curandum quid vocetur.* Nos igitur hac mente confitemur Beatam Virginem esse venerandam, & ab adorãdi verbo, ne quempiam in fide infirmum offendat, abstinemus. Nec videtur Rex ab hoc sensu alienus: nam statim fatetur, Virginem esse veram DEI Matrem, quam nemo prudens negare potest, esse singularem excellentiam, & insuper addit, Virginem in cœlesti gloria supra omnes Beatorum spirituum ordines esse collocatam, ergo necesse est, vt cum recognitione eiusdem excellentiæ, & in testimonium, ac significationem eius, honorem illi exhibeat, quando ipsam veneratur.

5. *Quid Rex in veneratione B. Virgini debita coarguat, eiusq; obiectio.* His vero non obstantibus aliquid obmurmurat, vel reprehendit Rex in cultu, & veneratione, quam Catholici Beatæ Virgini tribuimus, dicens, *Sed nec ipsam deridiculo ausim habere, nec impias in Deum voces emittere, non illi diuæ modo, sed & Deæ nomen tribuens.* Quibus alia adiungit, quæ propriè ad inuocationem pertinent, ideoq; commodius inferius tractabuntur. *Obiectio ex verbis Regis collecta.* Hæc autem reprehensio hanc ferè obiectionem continere videtur: nam cultus, vel adoratio, non tantum factis, sed etiam verbis diuinitatem significantibus exhibetur; ergo cum illa verba diuinitatem in Virgine significent, adorationem simpliciter, seu latriæ continent; ergo non ad honestam, & debitam obseruantiam, sed ad idololatriæ labem spectant. Hæc vero obiectio nec fundamentum habet, neque alicuius momenti est. Nego habere fundamentum, quia nunquam Ecclesia Romana, seu Catholica in laudanda, seu inuocanda Beata Virgine illis vocibus vsa est, & ideo immerito illi tribuitur, siquid fortasse huiusmodi in aliquo priuato Doctore inuenitur. *Satisfit obiectioni.* Addo etiam, similes voces rarissime inueniri in Patrib. vel Doctoribus Theologis, qui apud nos sunt alicuius authoritatis. Solum memini legisse me nomen *Deæ*, apud Gregorium Nazianzenum in Tragædia de Christo patiente in fine, vbi sic inquit, *Veneranda ô Virgo casta fœlicissima quando Beata nunc Beatorum in polo, exuta quidquid fecis humanæ sedes, æternitatis pallio ornata, vt Dea habita senectæ expers.* Ex huiusmodi autem, vel similibus verbis dico friuolam capi reprehendendi, vel obiiciendi occasionem, quia tam ex fide, & sapientia scribentis, quam ex antecedentibus, & sequentibus verbis constat, non esse vsurpatam ad significandam veram Deitatem per essentiam, sed quandam excellentem participationem eius. *Verus Nazianz. sensus traditur.* Vnde

Vnde poſſemus Regi reſpondere,verbis Chriſti Domini Ioannis decimo, *Si illos dixit Deos,ad quos ſermo Dei factus eſt,& cætera.* Cùm ergo Scriptura iuſtos, Principes, & iudices Deos vocet propter quandam participationem,quid mirum, quod Gregorius Nazianzenus ad ſignificandam inter omnes res creatas ſingularem excellentiam,dignitatem, & propinquitatem(vt ſic dicam) Virginis ad Deum,Deæ nomen vſurpauerit.Eò vel maximè,quod non ſimpliciter aſſeruerit,illam eſſe Deam,ſed vt Deam habitam,nam particula, *Vt*, diminuit, & ſolùm participationem quandā & imitationē dicit. Sicut Chriſtus Dn̄s Mat. 5. dixit: *Eſtote perfecti,ſicut & Pater veſter perfectus eſt*, Ioā. 16. *Et ſint vnum ſicut & nos vnum ſumus.* Deniq; addere poſſumus Nazianzenum quaſi licētia Poetica viſum, & neceſsitate carminis compulſum vocem illā præter cōſuetum morem fideliter interpoſuiſſe, nullum timens periculum,ſicut re vera nullum erat, quod legentes poſſet in aliquem errorem inducere.Et hæc nunc ſufficiunt pro iis: quæ de veneratione Virginis Rex attingit.

6. *Inuocationē B. Virg. redarguit Rex Iacob.* Contra inuocationem autem eiuſdem Virginis ſeuerius Rex inuehitur, nam & ſubſtantiam (vt ſic dicam) & modum reprehendit. Negat enim in primis, Orandam eſſe Virginem à nobis, eiuſque dogmatis egregium fundamentum mirabilemque rationem, vel potius coniecturam indicat, dicens, *Ne illud quidem in animum induco, tam otioſe in cœlis eam degere,vt abſurdis cuiuslibet inepti hominis orationibus pareat,ſeq; eius rebus rebus,ac negotiis immiſceat* Et intrà, *In cœlis,in æterna Sanctarum animarum receptaculo,in æterna eſt felicitate collocata,nunquam a tantis gaudiis vlla terrenarum rerum cura,aut ſolicitudine auocanda.* Ex quibus verbis hæc ratio ſummatim colligi videtur, *Fūdamentū Regis Iacobi.* Non poteſt B. Virgo,noſtra curare,vel noſtris precibus attendere, niſi à ſua felicitate auocetur; at hoc fieri non poteſt; ergo neq; illud à nobis faciendum,aut tētandum eſt. Deinde in modo interpellandi Virginem tria potiſsimum taxat. *1 Obiectio cōtra modum inuocandi B. Virginem.* Primò quia illam oramus vt non ſolum precibus, ſed etiam imperio cum Filio ſuo agat, & quod illi imperet ac dominetur. *Secundò.* Secundò quia per ridiculè eam habemus,dum fingimus, ipſam in terras ad ſacerdotum oſcula,& complexus deſcendere. *Tertiò.* Tertiò,quòd ſimiliter credimus,propter nos acri, ac pertinaci altercatione cum dæmonibus contendere. Alij,deniq; addunt, quod eam omnipotentem facimus,illi tribuendo,quod cunctas hæreſes ſola interemerit in vniuerſo mundo,& eam poſtulando, vt beatos nos faciat filium oſtendendo, ac deniq; eam vocando ſpem noſtram,quod eſt proprium Dei, & mediatricem, ſeu aduocatam, quod eſt proprium Chriſti.

7. *Vide Baronium tom. 9. Anno Christi 767. nu. 27.* Verumtamen quod ad priorem partē attinet Proteſtantes in ea ſequuti ſunt Conſtantinum Copronymum,de quo Suidas ita memoriæ prodidit, *Mortaliū omnium impuriſſimus præcipere auſus eſt,ne quis Mariæ interceſſionem imploraret.* Quē errorem ſtatim vniuerſa Eccleſia deteſtata eſt,& authores,qui errorem referūt, ſatis oſtendunt, morem inuocandi Virginem antiquiſsimum in Eccleſia fuiſſe.Sic enim ait Theophanes,ſi quiſquam corruens, vel dolens ſolitam Chriſtianorum vocem emitteret,dicens, *Dei genitrix iuua*, vt inimicus Imperatoris damnabatur.Et Theoſterictus eius temporis ſcriptor apud Nicetam ſic ait, *Quā Chriſtus ſibi in domicilium elegit,glorioſiſſimam,inquam,ſuā Matrem,omnibus aliis rebus creatis ſuperiorem, omnium hominum ſalutem,mundi patrocinium,quæ propter Virginitatis ſuæ præſtantiam prope Deum verſatur:huius,inquam, venerandū nomen multis modis ab Eccleſia expellere ſtuduit,eius verò interceſſiones,per quas mūdus conſiſtit,illas nec nominare quidem voluit,cum diceret nemini eam poſſe opitulari.* Contraquem errorem ſatis nunc erit,morem hunc inuocandi Sanctiſsimam Virginem ex Sanctis,& antiquioribus Patribus,tanquam teſtibus Apoſtolicæ traditionis oſtendere.

Primus ſit Ambroſius Precatione 2. præparationis ad Miſſam,vbi cum Deum pro charitate obtinenda precatus eſſet,ſubiungit. *Et vt efficax hæc mea ſit deprecatio,B.Mariæ Virginis ſuffragia peto,quam tanti meriti eſſe feciſti,vt prima inter mulieres nouum munus offerret,& nulla præter ipſam tam nouum acciperet.* Huic adiungo Auguſtinum,qui in lib. Meditationum cap. 35. poſt longam ad Chriſtum Dominum orationem ita concludit, *Propter bonitatem tuam ſuſcipe preces ſerui tui,& da mihi effectum petitionis meæ,& deſiderij mei intercedente, & orante, & impetrante glorioſa Virgine genitrice tua Maria Domina mea cum omnibus Sanctis tuis. Amen.* Et capit. 40. ſic orat Virginem, *Sancta,& immaculata Virgo Dei genitrix Maria,& Mater Domini noſtri Ieſu Chriſti interuenire pro me digneris apud illum, cuius meruiſti effici templum*, & Sermone decimo octauo de Sanctis,inſignem habet orationem ad Virginem,ex qua Eccleſia ſumpſit illa verba, *Sancta Maria ſuccurre miſeris, &c.* Notatur autem in Antuerpienſi editione ſermonem illum ab aliquibus tribui Fulgentio: ſed inter opera eius non inuenitur,& ideo merito Theologi Louanienſes non in appendice, ſed inter vera Auguſtini opera illum collocarunt. Ipſe autem Fulgentius in ſermone de Laudibus Mariæ ex partu Seruatoris, *Venite*(inquit) *virgines ad Virginem,venite matres ad Matrē*, & poſt multa alia concludit, *Ideò omnes iſtos curſus naturæ Virgo Maria in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, &c.* 8.

His accedat Gregorius Nazianzenus, qui Oratio. 18. de Sancto Cypriano refert, Beatam Iuſtinam à Dæmone ſolicitatam ad Deum confugiſſe: poſteaque adiungit. *Virginemque Mariam ſupplex obſecrans, vt periclitanti virgini ſuppetias ferret, ieiunij, & chameuniæ pharmaco ſeſe communit,&c.* Et in Tragædia citata circa finem hæc addit, *Senectæ expers ſupremo ex æthere,benigna adeſto vocibus meis,preces admitte Virgo,ô inclyta hic quando tibi ero parenti ſea ſupra modum tamen,legemq; ſolus inter omnes contigit honor*, quam precationem piiſsimè, & elegantiſsimè vſq; ad finem proſequitur, eamq; his tribus verſibus concludit, *Regina, Domina,generis humani bonum, Amica ſemper eſto tu mortalibus, Maximaque quouis in loco mihi ſalus* eadem fide, & pietate Chryſ. in Prœmio ad Pſal. 118. ſtation. 3. in fine, *Hæc*(inquit) *fratres,Patrum monumenta,& documenta ſunt,ex quib. nos haurientes,cum ea,quam adhiberi par erat, animaduerſione vobis impertiuimus,quæ nimirum Dei mandata in vobis proficiant vt iuxta ſinceram veſtram fidem,ac religionem probæ quoq; actiones ſint In quibus confirmabit vos Dominus Deus, dans vobis vberes miſericordias,& per interceſſiones incontaminatæ Dominæ noſtræ Deiparæ,ac ſemper Virginis, &c.* Omitto Athanaſium, Gregorium Nicænum,& alios, quos de hac re alibi diſputans allegaui,libetq; hic adiungere Baſilium Seleuciæ Archiepiſcopum, qui Synodo Conſtantinopolitanæ adfuit,& licet in Chalcedonenſi action. 1. & in fine legatur depoſitus,non tamen propter fidem,& paulò poſt reſtitutus eſt, vt ex action. 5. colligitur.Ille ergo in Orat. 1. de Annuntiatione Deiparæ,inter multa alia,quæ de laudibus, & interceſsione Virginis dicit, hac tandem oratione concludit. *O ter ſacroſancta Virgo aſpice nos de cœlo oculo propitio,& nunc quidem educ nos hinc cum pace:ad iudicis autem thronum à confuſione liberos nos ſiſte, ac ſtationis tandem ad dexteram participes nos effice,&c.* 9. *2 To 3 partis diſput 13.* *Refertur in 2 Bibliotheca.*

His addi poſſunt multa ex Damaſceno Orat. 1. de Natiuit. Mariæ ad finem,& Orat. 1. de eiuſdem Dormitione,& Epiphanio,in ſermone de Laudibus Virginis,& Ephrem de eiuſdem Laudibus. Beda in ſimili homil. de Sancta Virgine, Anſelmo libro de Excellentia B. Virginis, præſertim cap. vltim. & Bernardo in homiliis ſuper *Miſſus eſt*, & in ſermonibus de Aſſumptione, Illephonſo in lib. de Virginitate Mariæ, Laurentio Iuſtiniano,& aliis quam plurimis Patrib. 10.

ſiue

siue antiquioribus, siue recentioribus. In omnibus enim illis frequenter inuenientur deuotissimæ orationes ad B. Virginem cum magna reuerentia, laudibus, & encomijs de illius excellentia, & exhortationes ad fideles, postulandi Virginis intercessionem cum magna fiducia. Et ex illis omnibus euidenter colligimus, consuetudinem hanc non nouam, sed antiquissimam fuisse, neque etiam fuisse antiquatam vel mutatam aliquando, sed conseruatam semper in cordibus, & ore fidelium. Immerito ergò videtur illam Rex ponere inter eas consuetudines, quas nuperas, & nouitias vocitat.

11. *Responsio ad Regis verba. Optimè stat visio beata cũ cognitione & dilectione creaturarũ.* Ratio autem quæ contra illam obijcitur Regij sane ingenij videtur indigna, potiusq; apparet esse alterius hominis parum in mysterijs fidei, & rebus theologicis versati. Nam qui Sanctorum fœlicitatem contemplari nouerunt, non ignorant, visionem illam diuinitatis, quæ homines, & angelos beatos efficit, eos non impedire, quominus, quæ apud nos aguntur cognoscere, & curare possint. Est enim visio illa beata eminens quædam participatio diuinæ scientiæ, qua Deus seipsum comprehendit, & ideò sicut contemplatio, quam Deus de se ipso habet, ipsum non impedit, quominùs nostra consideret, & omnibus exactissimè prouideat; ita in suo gradu, & proportione contemplatio beatorum non necessario excludit nostrarum rerum cognitionem; imò potius illam vnicuique iuxta suæ fælicitatis gradum, & statum confert. Vnde etiam fit, vt sine suæ fælicitatis diminutione, aut intercessione possint Beati nos diligere, & secundum charitatis suæ gradum pro nobis intercedere. Sic enim de Sanctis Angelis dixit Christus, *semper vident faciem Patris, qui in cœlis est*, Matth. 10. & nihilominus eos vocat Angelos hominum dicens, *Angeli eorum*, vtique custodes, iuxta illud Psalm. 33. *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.* Si ergo Angeli beati possunt homines custodire, & ex hac terrenarum rerum cura, & solicitudine ab æternis gaudijs suæ fælicitatis non auocantur: quis cogitare potest, non posse B. Virginem orationes nostras audire, & pro nobis intercedere, quin à sua fælicitate distrahatur? *B. Virgo potest pro nobis intercedere, quin felicitatem suam deserat.*

12. Quod si hoc cuipiam difficilius videtur, quia longè feliciorem, & gaudijs æternis magis intentam Beatam Virginem esse credit, manifestè decipitur: nam cum ipsa fælicitate, & eius gaudio crescit etiam, & facultas considerandi res humanas simul cum diuinis, & affectus charitatis ad illarum curam, pro ratione sui status, & propter maiorem Dei gloriam, suscipiendam. Vnde Christus etiam ipse licet à principio conceptionis suæ longè felicior fuerit in anima sua, quam nunc sit Beata Virgo, nihilominus summam curam, & solicitudinem nostræ salutis semper habuit, & pro nobis intercessit, & nunc etiam nostras exaudit orationes, nostriq; curam habet, neque propterea à tantis gaudijs suæ æternæ felicitatis auocatur. Certe B. Petrus, cùm fidelibus scriberet, *Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis*, non timebat, ne post obitum suum à sua felicitate propter nostri recordationem, & intercessionem retardaretur, ita enim illum locum intellexit Chrysostom. Orat. in Petrum, quem alij sequuti sunt; cur ergo Rex cogitat, non posse B. Virginem sine suæ felicitatis imminutione nobis opitulari? *2 Petr. 1.*

13. Quod verò ait Rex, non posse in animum inducere tam otiosè Virginem in cœlis degere, vt absurdis cuiuslibet inepti hominis orationibus pateat. Interrogo, quid per absurdas orationes intelligat, quovè sensu dicat eis patere Virginem? Absurdæ enim orationes dici possunt, quibus aliquid absurdum, vel indecens à Virgine postulatur, & has orationes audit Virgo, sed non exaudit. Neque est alienum à perfectione Virginis, vel eximia eius felicitate, esse in eo otio, in quo possit has orationes audire: nã Deus ipse in eo est otio, vt huiusmodi etiam orationibus pateat, & eas videat, non vt eas recipiat, sed vt puniat potiùs. Quia otium illud non est vanum, aut vitiosum, sed contemplationis otium, omni quidem labore vacuum, non tamen rerum omnium cognitione, & altissima prouidentia destitutum; illud ergo otium in suo gradu B. Virgo participat. Quòd si absurdas orationes Rex vocat omnes illas, quæ ab infimis, & vilibus hominibus, vel à magnis etiam peccatoribus fiunt, hoc nihil obstat, quominus, si fideliter, & honestè fiant, aditum patentem ad Virginem inueniant, & ab illa non solum cognoscantur, sed etiam acceptentur, quãtum secundum ordinem diuinæ prouidentiæ expedire iudicauerit, quod cæteris etiam sanctis commune est, vt capite sequenti dicemus.

Ad primam verò obiectionem contra modum inuocandi Virginem fundatam in verbo *imperandi*, eandem responsionem damus, quam supra de nomine *Deæ* exhibuimus. Ecclesia enim non consueuit petere à Virgine, vt imperet filio, nec docere, habere Virginem hanc potestatem, aut illa interdum vti consueuisse. At verò Augustinus libro 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 5. significat, B. Virginem, quando Christo dixit Ioan. 2. *Vinum non habent tentasse, iubere se filio posse tanquam matrem*, Christum autem ideò respondisse, *Quid mihi, & tibi est mulier? vt distingueret inter Deũ, & hominem*, & significaret, virtutem faciendi miracula esse à diuinitate, secundum quam non erat subditus matri. Vnde Augustinus tacitè reprehendit dicentes. Beatam Virginem posse petere à filio per imperium. Neque vero putandum est, hac mente Virginem in nuptijs ad filium fuisse locutam sed humiliter rogando, & ex charitate petendo, vt cum Hilario, Ambrosio, Cyrillo, & alijs Patribus alibi tradidimus. Neque etiam est nobis verisimile, hoc fuisse Augustinum de Virgine suspicatum, cum in illius verbis nullum sit talis suspicionis fundamẽtum, aut vestigium. Solum ergo videtur indicare Augustinus Christum ita respondisse, vt ab omnibus eam suspicionem auferret. Vel certè vsus est Augustinus verbo iubendi latiori modo, pro verbo petẽdi cum materna fiducia, vnde simul ait, *tentauit iubere tanquam Domina, quæ se agnoscebat ancillam.* Non ergo poterat ex proprio imperio petere, si se agnoscebat ancillam. Ita ergo Ecclesia nunquam postulat à Virgine, vt iubeat, vel imperet. Solumque Petrum Damianum sermone primo, de Natiuitate MARIÆ inueni dicentem, *Accedit non solum rogans, sed etiam imperans, Domina, non ancilla*, non tamen propterea Ecclesia modum illum loquendi approbat; imò neque illum fidelibus permitteret, si eo communiter vti vellent. Et nihilominus pietas Christiana docet, verba, quæ per tropum, & exaggerationem dicta sunt, sana mente interpretari. Nam Iosue 10. ad vocem Gedeonis, *Sol ne mouearis*, dicitur Sol stetisse *obediente DEO voci hominis*: si autem Deus obediuit, homo imperauit. Est autem metaphorica locutio ad exaggerandam efficaciam orationis hominis apud Deum. Ita ergo Petr. Damianus locutus est exaggerando, quanta sit materna fiducia apud filium. 14. *Diluitur 1. obiectio contra modum inuocandi Virginem. Ecclesia non tribuit B. Virgini imperium in Christum Dominum.*

Ad secundam obiectionem respondemus, fundatam esse in falsa calumnia fortasse conficta ab aliquibus Protestantibus: nam in Catholicorum libris non existimo aliquid simile reperiri. Quamuis enim sæpe legatur, & pium, ac verisimile sit, Beatam Virginem supplicibus suis, ad eorum spiritualem consolationem interdum apparere, & loqui, vel per se, vel per ministerium Angelorum: nunquam tamen legitur, aliquid indecorum, vel quod pudicissimum non sit, in huiusmodi apparitionibus contigisse. Aut certè si aliquid huiusmodi lectũ alicubi fuerit, quod piam, & prudentem interpretationem non recipiat, credendum est, aut fuisse opus dæmonis se in angelum lucis transfigurantis, aut (quod sæpe contingit) 15. *Soluitur 2. obiectio.*

eſſe maleuolorum hominum deceptiones, qui ad eludendam authoritatem reuelationum, & ignominiæ, vel infamiæ notam his cœleſtibus viſitationibus inurendam, ſimiles confingere fabulas non verentur.

16. *Satisfit tertiæ obiectioni, & quomodo B. Virgo dæmones propulset declaratur.*

Ad tertiam obiectionem de fuga dæmonum, reſpondemus, hunc effectum ſæpè fieri per orationes Virginis, & ideò à Patribus ſæpe illi tribui: nam Cyrillus Alexandrinus homilia 6. contra Neſtorium in Concilio Epheſino dicta, inter alia multa, quæ de virginis excellentia, & efficacia prædicat, inquit, *Salue, per quam cœlum exultat, per quam Angeli, & Archangeli lætantur, per quam dæmones fugantur.* Et Laurentius Iuſtinianus ſermone de Annunciat. eam vocat inter alia *dæmonum fugam.* Et Eccleſia ad Virginem orat, *Maria mater gratiæ, tu nos ab hoſte protege.* Refertque Surius ſanctum Richardum Anglum Ciceſtienſem Epiſcopum in mortis articulo ſemper in corde ſimul & voce illa verba habuiſſe, ſuiſque Capellanis mandaſſe, vt ad eius aures illa pronuntiare non ceſſarent. Denique de fidelibus ſuis dixit Chriſtus Marci vltimo. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Quid ergo mirum eſt, quod Beatiſsima Chriſti mater ad dæmones fugandos ſit potens? Quod verò in obiectione dicitur de pertinaci, & acri altercatione virginis cum dæmone, calũniam ſapit nouatorum, & eſt modus loquendi ab eis inuẽtus ad fidelium pietatis & deuotionis irriſionem: nũquam enim à Catholicis Doctoribus aſſertum eſt, virginem altercari cũ dæmone, ſed vel illi imperare, vel (quod frequentius eſt) per orationem ad filium, illius fugam impetrare.

17. *Quomodo B. Virgo hæreſes interimat.*

Atque hoc etiam modo dicitur Virgo omnes hæreſes vincere, ſcilicet, per Chriſtum, qui eſt verum lumen, qui illuminat omnem hominem, qui ſuo proprio iudicio damnari nolit. Et ſic etiam multi alij effectus gratiæ tribuuntur Virgini, non quia per ſe illos efficiat, ſed vel quia nobis Chriſtum omnium gratiarum authorem peperit, vel quia per illum, & ab illo eos nobis impetrat. Et ſic etiam dicitur Virgo ſpes noſtra, vel quia per illam habuimus Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra, vt expoſuit Epiphanius in ſermone de Laudibus Virginis, vel ad explicandam magnam fiduciam, cum qua ad illam recurrimus. Et ad eundem modum facilè intelliguntur quamplurimæ aliæ locutiones Sanctorum, in quibus ea, quæ ſecundum excellentiam ſunt Chriſti propria, per ſingularem participationem Virgini tribuunt, phraſim, & modum loquendi Scripturæ imitando. Qui ſenſus tam eſt notus fidelibus, & per ſe patens, vt nullam patiatur calumniam, nec maiori interpretatione, aut perſuaſione indigeat. Quod Caniſius, & alij Catholici ſcriptores copioſè, & eruditè reſponderunt, & nos etiam alijs locis aliquid attigimus. De nomine autem Aduocatæ, ſeu Mediatricis, in cap. 9. de Sanctis generaliter dicemus.

Caniſ. l. 5. de B. Virg. c. 10. & ſeq. 1 to. 3. p. q. 26 ar. 1. in com. & in 2 tom. diſp. 23. ſect. 2 & 3 & tom. 2 de Relig. tra. 1. l. 3. c. 9 n. 4. & ſeq.

CAPVT VII.

De ijs, quæ circa cultum Sanctorum in Regis Præfatione notantur.

1. MVlta ſunt, quæ in Præfatione, & fidei ſuæ profeſſione Rex obijcit contra veram doctrinã quam Eccleſia Catholica de Sanctis vita functis credit, & profitetur, poſſuntq́ ad quatuor capita reduci, videl. ad cultum, & inuocationem Sanctorũ, reliquiarum, & imaginum adorationem, quæ breuiter proſequemur, quia non plenam diſputationem, ſed ſolam ſufficientem reſponſionem dare intendimus, obiter oſtendendo non ſolum non eſſe nupera, ſeu noua, quæ in his Eccleſia obſeruat, verùm potiùs à pernitioſa nouitate, temerarioq́ errore excuſari non poſſe, qui hæc reprehendere auſi ſunt.

2. De cultu ergo Sanctorum ſic Regi placuit in ſua ſtatuere præfatione, *Colo equidem illorum memoriam, cuius honeſtandæ ergo noſtra publicè Eccleſia tot ſolennes dies inſtituit, quot Scripturæ authoritate in album Sanctorum relatos legimus. Sed tot nugis, quæ in nouitiorum Sanctorum actis, ac legendis perſcribuntur, ſanè credulitatem meam deludi non patior.* Ex quibus verbis confeſsionem Regiam ex ea parte recipimus, qua ſaltem in genere contendit, Sanctos homines cum Chriſto regnantes eſſe à nobis colendos, tanquam honore, & veneratione dignos. Id enim non ſolùm Scriptura, & ſancti Patres, ac Eccleſiæ traditio, ſed etiam ratio naturalis docet, vt confirmant verba illa Pſal. 138. *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus*, i. ita ſentio, amicos Dei maximè colendos, & honorandos eſſe, ſeu, amicos tuos Deus valdè colo, & veneror. Quo teſtimonio ad hanc veritatem confirmandam vſus eſt Hieremias Conſtantinop. in ſuo ad Proteſtantes reſponſo cap. 15. & ita etiam exponit Baſilius cum in Scholio ait, *Præſciuiſti me, inquit, & cum nondum eſſem, adduxiſti me, & ego viciſſim rependo, vt diligentes te honore proſequar.* Vbi valdè notandum eſt, quod Baſilius indicat, & ex verbis Dauid colligit, ita eſſe gratum Deo ſuos amicos honorare, vt tanquam obſequium pro beneficijs ab eo acceptis ex gratitudine illi poſsit offerri. Nam vt rectè Ambroſius ſerm. 1. de Sanctis, *Quiſquis honorat Martyres, honorat & Chriſtum, & qui ſpernit Sanctos, ſpernit & Dominum, cùm ipſe dicat ad Sanctos ſuos, qui vos honorat, me honorat, & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Sic etiam Hieronymus epiſtola 53 ad Ripari. *Honoramus ſeruos, vt honor eorum redundet ad Dominum, qui dixit, Qui vos ſuſcipit, me ſuſcipit.* Quod ita etiam expoſuit Athanaſius libro de Virginit. circa finem. Alia concultò prætermitto, quia frequentia, & alibi à nobis tractata, & quia, vt dixi, Rex Angliæ, ſe etiam Sanctorum memoriam colere profitetur.

Sanctos colẽdos, eſſe Scriptura, & Patres teſtãtur.

Refert ibi Genebrar.

Luc. 10. Matth. 10.

tom. 1. 3 p. diſp. 52.

Non omittam autem aduertere, hic etiam abſtinuiſſe Regem à verbo adorandi, verboque colendi vſum eſſe. Nos verò iuxta ea, quæ in præcedenti capite notauimus, vocum quæſtiones deuitantes, in illis non inſiſtimus, dummodo eorum ſenſus verus ſit, & catholicus. Itaque ſi adorandi verbum per antonomaſiam cultum latriæ ſignificet, nouerunt catholici omnes, ſanctos in hoc ſenſu non eſſe adorandos, quo ſenſu aſſeruit Hieronymus ſuprà, ſanctos honorari à nobis, non adorari: nã potius eos honorando, Deum adoramus, & lib. 1. contra Vigilant. cum dixiſſet, *Quis Martyrem adorauit? illud explicando addidit, Quis hominem putauit Deum?* Eodemq́ modo loquuntur Iuſtinus, Epiphanius, Damaſcenus, & ſæpè Auguſtinus. Et nihilominus ſumpto adorationis verbo in ampliori ſignificatione, non dubitauit idem Auguſtin. dicere in Pſal. 25. de Sanctis, *Beatiſſimum Petrum piſcatorem modo genibus prouolutis adorat multitudo credentium, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* E contrario autem ſumpto verbo colendi ſtrictiori modo, dixit idem Auguſt. epiſt. 44. ad Maximum Grammaticum. *Ne te hoc lateat, & in ſacrilega conuitia imprudentem trahat, ſcias à Chriſtianis catholicis nullum coli mortuorum*, id tamen exponens ſubiungit. *Nihil deniq; vt numen adorari quod ſit factum, & conditum à Deo.* Addendo enim particulam *Numen*, ſe de cultu, & adoratione latriæ loqui declarauit. 3.

Adorandi verbum Rex Iacobus detrectat.

Præter hanc verbi colendi, & adorandi ambiguitatem aliam præcauere neceſſe eſt, quia verba Regis lubrica ſunt, & Caluiniſmum etiam in hac parte redolent. Caluinus enim ciuilem honorem, & cultum Sanctis vita functis conceſsit, deferendum; ſacrum verò, & religioſum cultum eis ſine idololatria dari poſſe negauit. Regis autem verba talia ſunt, vt de ciuili cultu intelligi facilè poſsint, nam, & ſolẽnes dies, quos Sanctorum memoriam honeſtãdi gratia in ſua pſeudoeccleſia inſtitutos eſſe dicit, ſolum ob ciuilem honorem inſtituti eſſe ferũtur, ſicut etiam in Regum, & Principum ſæcularium natalitijs interdum inſtitui ſolent. Quòd ſi hoc tantum ſenſu de cultu Sanctorum Rex loquitur, immeritò ad ſolos illos, qui 4.

Ciuili honore potius, quã religioſo cultu ſãctos decorare videtur Rex Iacobus.

Scripturæ authoritate in Sanctorum album relati sunt, suas illas solennitates coarctat, possumus enim cultu ciuili benefactores defunctos, vel insignes homines colere, etiam si de illorum felicitate certi non simus, saltem dum non constet, illos esse damnatos. Catholica verò Ecclesia non ciuilem tantum, sed sacrum, & religiosum cultum sanctis tribuendum esse censet: licet non latria, sed inferioris rationis cultus sit, ad quem significandum nomen duliæ Theologi accommodarunt, sicut in cultu B. Virginis explicuimus, est enim in cæteris sanctis in gradu suo similis ratio. Illos enim propter excellentiam quandam omni ciuili dignitate superiorem veneramur, eosque in felicitatis æternæ celsitudine constitutos, tanquam suo modo nobis superiores, & in illo ordine singulariter excellentes recognoscimus, meritò ergo eos sacro, & excellentiori cultu, & à ciuili distincto adorandos esse profitemur.

Sāctos sacro, & religioso cultu veneratur Ecclesia catholica.

5. Hanc verò doctrinam nuperam non esse, sed antiquissimam, testimonijs Sanctorum Patrum euincere facilè possumus. Ambrosius enim in dicto serm. 1. de Sanctis, qui est in festo Sanctæ Luciæ, de Thesauro abscondito in agro, sic concludit, *Igitur fratres quotiescumque Martyrum memoriam celebramus prætermissis omnibus sæculi actibus, sine aliqua dilatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacrata hostia pro nostra propitiatione Domino sunt oblati.* Honor ergo Sanctorum, teste Ambrosio, non est tantùm ciuilis, ille enim sæculi actibus exhiberi solet; hic autem per actiones religiosas, & sacras, consentaneas fidei, & sacræ causæ, propter quam datur, tribuendus est. Vnde dixit Damascenus libro 4. de Fide cap. 16. *Quibus rebus Deus colitur, eisdem serui eius oblectantur, quapropter, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus Sanctos colimus.* Est ergo suo modo spiritualis hic cultus, qui actionibus spiritualibus exhibetur: nec propterea est æqualis cum diuino, quia semper spiritus, & intentio adorandi est longè diuersa. Est autem hic cultus cum diuino cultu coniunctissimus, totusque in supremam Dei venerationem redundat, vt Athanasius, Hieronymus, & Ambrosius supra, & Basil. orat. in quadraginta Martyres notant. Ideoque consueuit Ecclesia eisdem ferè rebus, quibus Deum colit, sanctos honorare, vt ieiunijs, vigilijs, orationibus, & alijs similibus actionibus, vt sumitur ex Concilio Toletano 3. cap. 23 & Hieronymo contra Vigilantium, & Cypriano epist. 34. & 37. & Augustino 20. contra Faustum cap. 21. Vnde rectè Eusebius Cæsariens. lib. 13. de Præparat. Euangel. cap. 7. sic inquit, *Veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipsis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parùm iuuari profitemur.*

Consuetudinem sacro cultu Sāctos honorandi antiquissimam esse ex Patribus cōuincitur.

6. Neque contra hunc modum venerationis, & cultus Sanctorum aliquid obijcere solent Protestantes, quod alicuius momenti esse videatnr, & qualecunque illud sit, alibi responsum est à nobis. In præsenti verò tacitè Rex obijcit, Catholicam Ecclesiam immeritò publicè venerari aliquos homines vita functos, de quorum æterna felicitate sacræ Scripturæ authoritate non constat, & ideò ait, suam Ecclesiam (quam Catholicam nominare non audet; imò velit, nolit, eam à Catholica distinguit) eorum tantùm solennitates seruare, quos Scripturæ authoritate Sancti esse leguntur. Et virtute hoc confirmat, quia aliàs exponuntur fideles periculo, vt eorum credulitas deludatur, hominem damnatum pro Sancto adorando, quod videtur magnum absurdum, prudenti modo operandi contrarium. Vt autem illud periculum suadeat, adiungit, *in Sanctorum actis, ac legendis quam plures nugas esse conscriptas.*

Tertia Regis obiect.

7. Verumtamen Rex semper hæret in eo errore, nihil posse aut debere certò credi, nisi quod Scripturæ authoritate immediatè (vt sic dicam) seu proximè probari potest, quod esse contra eandem Scripturam, & contra Ecclesiæ authoritatem in eadem Scriptura confirmatam, in superioribus abundè satis ostensum est. Et in præsenti sufficienter probari potest exemplo Innocentium ab Herode interfectorum, quos sanctificatos per mortem fuisse, & nunc cum Christo regnare Scripturæ quidem authoritate probari non potest: & nihilominùs authoritate Ecclesiæ nixi sine vllo periculo, aut falsitate illos colimus. Vt rectè tradit Augustinus libro 3. de Libero arbitr. cap. 23. & lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 5. & lib. 3. cap. 4. & in Sermonibus de Innocentibus, qui sunt serm. 8. & 9. de Sanctis, & Origenes homil. 3. in diuersos, circa finem, de eisdem loquens, inquit, *Horum memoria semper, vt dignum est, in Ecclesiis celebratur secundum integrum ordinem Sanctorum.* Et infrà *Bene ergò, & secundum voluntatem Dei eorum memoriam Sancti Patres celebrari mandauerunt sempiternam in Ecclesiis, velut pro Domino morientium, vel pro Iudæis, & gentibus credituris, vel etiam pro ipsis parētibus, vt eis intercessio filiorum apud Deum plurimùm profuisset.* Pluraque videri possunt in Cypriano serm. de Stella, Mag. & Innoc.

Satisfit obiectioni Regis, & sanctos omnes ab Ecclesia approbatos colendos esse ostenditur.

Præterea constat fuisse à temporibus Apostolorum Ecclesiæ consuetudinem, memoriam in sacrificio facere aliquorum Martyrum in particulari, & notare diem Martyrij, vt singulis annis illud solenniter celebraretur, vt sumitur ex Cypriano epist. 34. & 37. & Cyrillo Hierosolymitano catechesi 5. mystagogica, Eusebio lib. 4. Histor. cap. 14. aliàs 15. vbi de Martyre Polycarpo peculiarem mentionem facit, & ex Tertulliano lib. de Corona militis cap. 3. vbi hanc ponit inter traditiones non scriptas, quæ summam in Ecclesia authoritatem habent, eamque confirmat Clemens Papa lib. 8. Constitut. cap. 39. Non est ergo nouum in Ecclesia colere Sanctos aliquos, quamuis eorum sanctitas, & felicitas Scripturæ authoritate probari non possit. Quod egregiè confirmant verba Episcoporum Europæ in epistola ad Leonem, & testificantur orationes, seu conciones, vel homiliæ antiquorum Patrum factæ in honorem, & cultum plurium Sanctorum in particulari, in quibus sæpè de honore sanctis debito egregiè loquuntur. Vt sunt apud Gregorium Nazianzenum oratione 18. in sanctum Cyprianum, & Orationes in laudem Basilij, Athanasij, & apud Gregorium Nicænum oratio in Theodorum Martyrem, & similes sunt plures apud Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum, & alios, vt de Sancto Ignatio, Laurentio, Geruasio, & Protasio, Philogono. Maximè verò notanda sunt verba Chrysostomi serm. in Iuuentinum, & Maximum Martyres tomo 3. quem sic inchoat. *Heri beatus Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat, hodie verò pars Sanctorum militum in acie exercitum Christi ostendit, impar eorum est ætas, sed par fides, illi tempore superiores, isti recentiores Et cùm tantus thesaurus sit Ecclesiæ nouas, & veteres habentis margaritas, sed vna omnium est gratia.* Et infra, *Quod scientes non aliter priscos, aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate omnes. Non enim exploratis tempus, sed exquiritis fortitudinem, fidem, zelum feruidum, & eas virtutes, quas præ se ferunt Sancti, ob quorum honorem hodiè conuenimus.* 8.

Consuetudo celebrandi dies festos Martyrum ab Apostolis originem trahit.

Desinat ergo Rex despicere Sanctos, quos nouitios vocat, quia non antiquitas, sed vera sanctitas, & felicitas eos tali cultu, & honore dignos efficit. Neque timeat errare, aut decipi, colendo vt sanctos, quos vniuersa Ecclesia colit, quæ est columna, & firmamētum veritatis, sed potiùs vereatur censuram ab Augustino datam, quam hoc nostro tempore præ oculis habendam, ac sæpiùs repetendam censeo. In epistola enim 18. cap. 5. in tres ordines mores Ecclesiæ distinguens, in primo ponit ea, *quæ diuina Scripturæ præscribit authoritas*, de quibus ait, *nō esse dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus.* In tertio ponit ea, *quæ per loca, & regiones variantur.* de quib. ait, in vnaquaque prouincia seruandum esse, quod neque contra fidem, neque contra honestos mores fieri solet. In medio verò ordine ponit ea, *quæ toto orbe seruat Ecclesia*, de quib⁹, ait, *disputare, quin* 9.

quin ita faciendum sit, insolentissimæ insaniæ est. Non sanè alia ratione, nisi quia catholica, & vniuersalis Ecclesia in his, quę communi consensu approbat, & obseruat, errare non sinitur à Spiritu sancto, quem illi Christus peculiariter promisit, vt ab eo specialiter regatur. Ergo quando vniuersa Ecclesia Catholica de alicuius Sancti felicitate non dubitat, & in illius cultu concordat, non licet viro Catholico, & prudenti *disputare, quin ita faciendum sit.* Nam cùm veritas, & puritas non minùs in cultu, & recta existimatione Sanctorum, quàm in cæteris moralibus rebus necessaria sit, sine vlla dubitatione cum Bernardo dicere potest, & debet vnusquisque catholicus, *Ego quod ab Ecclesia accepi, securus & teneo & trado, quod non, scrupulosiùs fateor admiserim.* Loquitur ad Canonicos Lugdunenses de hac eadem materia colendi Sanctos, de qua tractamus.

10. Quamobrem nihil ad causam refert, quod Rex addit de nugis in actis, & legendis Sanctorum conscriptis, nam siue illud verum sit, siue per exaggerationem dictum, cultus, quem Ecclesia præbet alicui Sancto in Scriptura non canonizato, non fundatur in quauis humana historia, etiam graui, nedum suspectæ authoritatis, sed fundatur vel in antiqua traditione, cum vniuersali totius Ecclesiæ consensu, vel in authentica Pontificis declaratione, quam canonizationem vocamus, quæ tanto morum, & miraculorum examine, & tam graui inquisitione, ac diligentia fit, vt ipsa per se posset moralem quandam certitudinem ac securitatem conferre: adiuncta verò Spiritus sancti assistentia, & gubernatione, quam credimus esse à Christo promissam, fit certitudo longè maior, quæ omne morale periculum, omnemque prudentem dubitationem excludit. Sine hac verò certitudine nemo cogitur, hominem vita functum colere. Si quis verò sua peculiari opinione aliquem esse sanctum credat, & priuatim colat, non statim damnandus est, sed monendus, vt prudenter priùs rem examinet, & postea debitam circumspectionem in modo colendi exhibeat. His enim obseruatis non nocebunt veris fidelibus nugæ, si quæ forsan essent in Sanctorum actis: quia si eas discernere valeant, non eis adhibebunt fidem, vel si in aliquo fortè decipiantur, non perniciosus error, sed de rebus indifferentibus esse solet. Imò etiam in his magna cura, & diligentia à Pastoribus Ecclesiæ adhibetur, vt Sanctorum historiæ, quàm fieri possit, emendatæ, & ab erroribus purgatæ per manus fidelium circumferantur. Audiuimus autem circumferri in Anglia historias quasdam de gestis Sanctorum, non solùm incertæ authoritatis, sed etiam à fidei hostibus plerumque confictas, quibus deludi nolumus Regiam credulitatem. Itaque Regem monemus, qui tam religiosè non patitur credulitatem suam his rebus deludi: longè maiori cura ferre non debere, fidem suam tot Caluini, Lutheri, & Protestantium, non dicam, nugis, sed perniciosissimis erroribus, in his, quæ ad salutem animæ necessaria sunt, corrumpi.

Quâ authoritate nitatur Ecclesia in colendis Sanctis.

CAPVT IX.

De Sanctorum inuocatione.

1. QVamuis Rex hanc Sanctorum inuocationem inter nouitios, & nuperos articulos Ecclesiæ Romanæ, vt ipse loquitur, numeret, ideoque illam simpliciter non approbet, neque admittat, non tamen satis explicat, in quo gradu, vel ob quam potissimam causam illam reijciat. Interdum enim solùm significat esse superfluam, aliamque viam, Deum per solum Christum inuocandi tutiorem, & ad salutem esse potiorem, interdum verò obijciendo indicat, hanc Sanctorum inuocationem superstitiosam, & prohibitam esse. Tria igitur à nobis breuiter ostendenda. Primum, hunc morem non esse nouum in Ecclesia Romana, sed antiquissimum, & perpetua traditione constantem in Ecclesia Catholica. Secundum, non esse inordinatum, sed pium, & religiosum. Tertium, non esse minùs tutum hac Sanctorum vti intercessione, sed tutiùs, & vtiliùs longè, quàm illa carere. Hæc igitur ostensuri, obiectionibusque, quas Rex subinnuit, sumus satisfacturi.

Quibus de causis Sanctorum inuocationem Iacobus Rex despiciat.

Antiquitatem ergo huius consuetudinis orandi Sanctos vita functos, ostendunt in primis testimonia Patrum, quibus Sanctos esse colendos tradunt; nam simul etiam docent, esse à nobis inuocandos, & interdum hanc ipsam orationem in partem cultus, & honoris Sanctorum ponunt: aliquando verò inter alias causas illius cultus assignant, quòd cum Sãcti de nostra salute sint soliciti, & pro nobis orent, iustum est, vt à nobis honorentur, vel è contrario dicunt, honorari à nobis, vt suis orationibus nos adiuuent, vt ait Augustinus 20. contra Faustum cap. 21. & ferè idem habet 21. de Ciuitate, cap. 27. in fine. Vnde frequenter supponunt, vel apertè docent Patres, Sanctos in cœlo pro nobis apud Deum intercedere. Quod tradunt generatim, licèt quasi aliud agentes, Cornelius Papa epistol. 1. ad omnes fideles, Anacletus epist. 3. Leo ser. 2. Apostolor. Petr. & Paul. & serm. 1. & 4. de Ieiunio Pentecost. & serm. 5. de Ieiunio septimi mensis. Hilarius in id Psalm. 124. *Montes in circuitu eius.* Ambrosius epist. 39. ad Horatian. & lib. 10. in Lucæ 21. parum à principio, & optimè lib. de Viduis post medium, & lib. 2. de Iacob, & vita beat. cap. 10. Gaudent. serm. de Petro, & Paulo, Augustin. lib. 2. quæstionum in Exodum quæstione 108. Idem optimè Psalmo 85. in fine. *Dominus Iesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes Martyres qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes eorum, nisi cùm trãsierit gemitus noster.* Et de S. Cypriano dixit lib. 7. de Baptism. cap. 1. *Adiuuet nos orationibus suis.* 2.

Antiquitas cõsuetudinis inuocandi Sanctos ex Patribus deducitur.

Sic etiam Hieronymus contra Vigilantium fusiùs, *Si Apostoli (inquit) & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti, quanto magis post coronas, & victorias, & triumphos,* quod latè prosequitur. Vnde epist. 25. ad Paulam super obitu Blesillæ filiæ, *Pro te (inquit) Dominum rogat, mihique vt de eius mente securus sum, veniam impetrat peccatorum.* In quibus verbis Patrum duo cõsideranda sunt, vnum est, Sanctos non solum in generali, sed etiam in particulari pro nobis nostrisque necessitatibus orare. Aliud est, ex eo quod Sancti pro nobis orent, optimè colligi, etiam posse à nobis honestissimè orari, quia cum illos oramus, maximè ab illis petimus, vt pro nobis intercedant, nam sicut necessitates nostras cognoscunt, vt pro illis orent, ita etiam orationes audient, quas Deo repræsentent, & propter illas ad orandum pro nobis inclinentur. Vnde idem Hieronymus in vita Hilarionis in calce totius libri commemorat deuotionem cuiusdam Sanctæ Constantiæ, quæ *solita erat, peruigiles in sepulchro Hilarionis noctes ducere, & quasi cum præsente ad adiuuandas orationes suas sermocinari.* Cyprianus tandem libro de Mortalitate in fine, de cœlesti patria loquens dicit, *Magnus illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos, & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.* Et in sermone de Stella, & Magis, de SS. Innocentibus ait, *A cunabulis in cœlum translati facti sunt superni capitolij senatores; & iudices, nonnullis veniam obtinentes immeritis.* Et in epistol. 57. ad Cornelium scribit, *Si quis hinc nostrum prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit; perseueret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio.* In quibus verbis (vt egregiè animaduertit Pamelius) apertè supponit Cyprianus, Sanctos cum Christo regnantes, sicut viuẽtes, quos hîc cognouerunt, eadem prosequũtur charitate, ita & pro illos orare. Eandemque fidem ostendit Cyprian. in lib. de Habitu Virgin. cum in vltimis 3.

verbis ad illas dicit, *Mementote tunc nostri, cùm incipiet in vobis virginitas honorari.*

4. *Obiectioni hæreticorum satisfacit Augustin* *Ad Colos.4.* Apud D. Augustinum infinita sunt pro huius veritatis antiquitate testimonia, ex quibus nonnulla annotabo. Vnum est in tract.1. super epist.1. Ioan. circa illa verba. *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum*, quæ in hac materia solent nobis obijcere hæretici, & ipse quoq; sibi obijcit, dicens. *Sed dicit aliquis; ergò Sancti non petunt pro nobis, ergo Episcopi vel Præpositi non petunt pro populo.* Respondet autem, *Sed attendite Scripturas, & videte, quia & Præpositi commendāt se populo, nam Apostolus dicit plebi, orantes simul & pro nobis, orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo, oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis, inuicem pro se omnia mēbra orent, caput pro omnibus interpellet*, vtiq; excellentiori modo, vt qui solus est propitiatio pro peccatis nostris, & per quem omnes alij orant, siue pro se, siue pro alijs intercedant. Nec refert quòd Augustinus ibi de Sanctis hic viuentibus loqui videtur, tum quia re vera non restringit sermonem, sed de Sanctis absolutè loquitur, tum etiam, quia ratio, quam insinuat, dum ait, *Membra pro se inuicem orent*, generalis est, quia non solùm viatores inter se, sed etiam cum beatis vnius sunt mystici corporis Christi membra, tum denique, quia excipiendo solum Christum tanquam singularem aduocatum, generalem regulam de membris constituit, quòd possint esse pro suis fratribus intercessores, si alij indigeant. Accedit, quòd sermone 44. de Tempore de Sanctis defunctis apertè loquitur, cùm dicit, *Tunc pro nobis absq; vlla dubitatione SS Martyres intercedunt, quando in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt.* Et in quodam tractatu de expositione Symboli, qui olim erat serm.181. de Tempore, & nunc in appendice positus est 59. qui à Louaniensibus non est visus Augustini, sed sumptus ex Gregorij scriptis, mihi autem phrasim, & doctrinam Augustini, magis quàm Gregorij redolet, vtcumque verò sit, saltem est certum esse magnæ authoritatis. Ibi ergo in capite decimo tertio, *Sanctorum communionem*, ita explicat, *id est, cum illis Sanctis, qui in hac, quam suscepimus fide defuncti sunt, societate, & spei communione teneamur. Si igitur cum Sanctis communionem in æterna vita habere volumus, de imitatione eorum cogitemus, debent enim in nobis recognoscere aliquid de suis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino supplicare.* In quibus duob. testimonijs supponit August. aliud fundamentum huius veritatis, nimirum recognoscere Sāctos post hanc vitam actiones nostras, & iuxta exigentiam illarum ad orādum pro nobis moueri, quod maximè per orationes, & petitiones illis oblatas fieri potest. Sunt etiam alia loca, in quibus Augustinus non solùm docendo, sed etiam orando huius consuetudinis antiquitatem ostendit, vt in libro septimo, de Baptismo capite primo, cum Beato Cypriano dixisset, *Iam corpore, quod corrumpitur, non aggrauante, animam ipsam perspicere veritatem.* Subdit, *Adiuuet nos orationibus suis in istius carnis mortalitate tāquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, opera eius imitemur.* Præsertim verò videri apud ipsum possunt caput 24. & 40. Meditationum, vbi ad omnes Sanctos in generali, & ad plures in particulari deuotissimè orat. Et quamuis in eius verbis multa notari possint, quibus & ratio, & fructus orationum ad Sanctos declaratur, illa tamen ad prolixitatem vitandam missa facio: vt pauca quædam ex Græcis Patribus adiungam.

5. Inter quos Chrysostomus sæpissimè Sanctorum pro nobis orationes commendat, simul requirens cooperationē nostram per illorum imitationem, vt homilia 79. ad Populum in fine, & in quodam sermone secundo contra desperationem, & super Psalmum 48. circa illa verba, *Frater non redimet, redimet homo*, vbi interrogat, *Quid ergo? sunt ne superuacaneæ Sanctorum preces? Nequaquam, sed magnas etiam vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris.* Quæ verba posset quis restringere ad Sanctos hic viuentes, verum & Chrysostomus simpliciter loquitur, & ratio eadem est; vt iam dicam. Eodemque modo loquitur homilia 5. in Matth. Præcipuè verò notandus est Iacobus in orat. 8. ex decem nuper translatis, circa finem, vbi hæc habet verba, *Habemus Dominam nostram Sanctam Mariam Dei genetricem, sed & Apostolorum precibus opus est. Dicamus & nos Paulo, quemadmodum & prisci illi, cum in Macedoniam pertransieris, nobis auxiliare.* In quibus verbis obiter aduerto, sentire Chrysostom. ita nos posse nunc loqui cum Paulo, sicut cum eodem hic viuenre alij loquebantur. Et subiungit. *Rogemus, vt dixi, Sanctam gloriosam Virginem, & Dei genitricem Mariam, rogemus Sanctos, & præclaros Apostolos, rogemus sanctos Martyres.* Et infrà eleganter docet, non esse expectandum necessitatis tempus ad colendos, & nobis conciliandos Sanctos, sed honore, & imitatione præueniendos esse, quod humanis etiam exemplis aptissimè declarat, & concludit, *Simus itaq; Martyrum amici, nō ob necessitatem, sed dilectionem: ante tempestatem, vt tempestatibus afflicti, in tempestate verò, vt serenitatem inueniamus.*

Similia multa sumi possunt ex Basilio Homil. vigesima, quæ est de Sanctis quadraginta Martyribus, vbi inter alia ait, *Paratū est hic Christianis auxilium. Sæpè laborastis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis, quadraginta sunt hi, vnam orationis emittentes vocem, vbi enim sunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi est Deus, vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet, Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat, qui rursus lætatur, hos oret, ille, vt à malis liberetur, hic, vt duret in rebus lætis.* Cyrillus etiam Hierosolymitan. Catechesi 5. mystagogica, *In sacrificio* (inquit) *incruento mentionem facimus Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras.* Cyrillus item Alexandrin. lib.12. Thesauri c.10. exponens illud 1. ad Tim.2. *Vnus Deus, & vnus mediator hominum Iesus Christus*, dicit, Christum esse vnicum mediatorem naturaliter, & substantialiter, *nam aliter*, ait, *Quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset? multi enim Sanctorum mediationis ministerio vsi sunt.* Et adducit in exemplum Paulum, & Moysem, quorum ministerium fuit alterius rationis, præter orationem; addit verò Ierem. *Præcipuè* (inquit) *quando clamabat ad Deum, recordare, quod steterim in cōspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum.* Et sic etiam ait alios Apostolos, & Prophetas fuisse mediatores. Et quamuis de illis hic viuentibus loqui videatur, non tamen solummodò: nam de eodem Ieremia iam defuncto dixit Onias iam etiam defunctus, *Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate Ieremias Propheta Dei*, 2. Machabæor.15. Et de eodem Onia dicitur, visum esse manus extendentem, & pro populo orantem. Atq; ita illo testimonio ad hanc veritatem confirmandam vtitur Euseb. lib.12. de Præpar. Euangelica cap.1.

Sed oportet aduertere, licèt ante Christi aduentum Sancti defuncti orarent pro viuis, non tamen legi viuentes homines ad defunctos eo tempore orasse, sed ad Deum, vt *orationem mortuorum audiret*, vt dicitur Baruch capite tertio, quia tunc Sancti defuncti non videbant Deum, & ita non poterant cognoscere viuentium orationes, nisi fortasse ex speciali priuilegio. Nunc autem in statu felicitatis constituti merito orantur, quia ratione sui status omnia, quæ ad ipsos pertinent, cognoscunt. Nam vt dixit Gregorius, *Quid non vident, qui videntem omnia vident?* Vnde Apocalypsis capite quinto viginti quatuor seniores offerebant DEO orationes Sanctorum, quod facere neutiquam possent, nisi illas cognoscerent. Et ideo etiam Angeli Sancti semper potuerunt, non solùm orare pro hominibus, sed etiam orari ab hominibus, quia semper viderunt DEVM, & ita etiam orationes hominum, quantumuis occultas semper cognoscere potuerunt, vt sumitur ex Tobiæ duodecimo, Danielis decimo, Zachariæ primo, & Apocalypsis octauo. 7. *Ante aduentum Domini Sancti non inuocabantur, & cur.*

Hoc

8. Hoc deniq; confirmant antiqui Patres in concionibus, seu homilijs, vel etiam in historijs de Sanctis: nam sæpissimè inter concionandum, aut scribendum, vel orationes fundunt ad sanctos, quos laudãt, vel populum ad illos orandos exhortantur, vel interdum scribunt, Sanctos ipsos hic degentes suas orationes post suum obitum promisisse. Ita videre licet ex Sanctis citatis in Ambrosio precatione secunda ante Missam, & Chrysostomo loco citato capite præcedenti de Beatissima Virgine, Basilio dicta Homilia vigesima. Et Nysseno Oratione in Theodorum Martyrem; Ephrem dicta Oratione de Laudibus Virginis, Nazianzenus Oratione 18. in Cyprian. 20. in Basilium, & idem sentit Oratione 24. loquens de Athanasio. Est etiam optima oratio apud Victorem Vticensem libro tertio de Persecution. Vandalic. *Deprecamini Patriarchæ, orate Sancti Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipuè tu Petre beate, tu Sancte Paule gentium magister, vniuersimque ingemiscite Sancti pro nobis Apostoli. Prostrati oramus, vt non spernatis vestros miseros peccatores.*

9. Eusebius etiam libro sexto historiæ capit. 4. aliàs 5. de Virgine Potamiæna ad martyrium eunte refert, quendam Basilidem, vnum ex satellitibus, qui eam humaniùs tractauerat bono animo esse, iussisse. *Nam* (ait) *se simul ac abiret è vita à Domino suo veniam, & gratiam pro eo efflagitaturam,* & libro octauo capite decimo septimo de Theodosia Virgine refert, accessisse ad quosdam Sanctos confessores, qui vincti considebant ante tribunal Tyranni, *eos obsecraturam, vt cùm essent apud Dominum, illius recordarentur,* & ea occasione martyrium subijsse. Denique Augustinus libro 22. de Ciuitate capite octauo, de Petronia, & Palladia, & alijs narrat, per orationes ad sepulchra martyrum, & per eorum intercessiones salutem miraculosè impetrasse. Et similia attingemus in puncto sequenti, & alia multa leguntur apud antiquos Patres, quæ ipsi tanquam vera, & sibi nota referunt, & ideò à nullo prudente possunt nugæ reputari, sed fide humana dignissima existimari, ex quibus aliqua in sequenti puncto referemus. Accedit, quòd caput est, Patres, qui hæc referunt, certissimè credidisse, illum modum orandi, impetrandi, & faciendi miracula, esse honestissimum, & frequenter in Ecclesia Catholica vsitatum.

10. Ex his manifestum relinquitur, fidem de intercessionibus Sanctorum, & morem, illos inuocandi ad illas petendas, non esse res nouas, sed antiquissimas in Ecclesia Catholica, quod primo loco probandum proposuimus. Inde verò sufficienti etiam authoritate probatum relinquitur, quod secundo loco polliciti sumus, hunc ritum orandi Sanctos nec superstitiosum, nec malum esse, sed sanctum, & Deo gratum. Quis enim credat potiùs Luthero, Caluino, & similibus Nouatoribus Sanctorum orationes improbantibus, & in hac parte antiquos hæreticos Vigilãtium, Constantinum Copronymum, & alios similes sectantibus, quam Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Basilio, Nazianzeno, Chrysostomo, & alijs similibus Patribus verbo, & exemplo suo hanc orationem approbantibus; imò etiam referentibus, Deum magnis miraculis, quæ Christus inter potissima signa suæ Ecclesiæ posuit, illam approbasse, & confirmasse? Talis autem est hæc veritas, vt non solùm authoritate credi, sed etiam ratione conuinci possit apud eos, qui aliqua fundamenta, seu principia nostræ fidei non inficiantur.

11. Vnum enim ex principijs, etiam in ipsa Scriptura contentis, est, sanctum esse, & Deo placitum, vt vnus pro alio apud Deum intercedat, orando. Paulus enim 1. ad Timoth. 1. obsecrat, orationes fieri pro Regibus, Principibus, &c. & ad Ephes. 6. præcipit orare pro omnibus Sanctis, id est, fidelibus, & Iacobus cap. 5. dicit, *Orate pro inuicem, vt saluemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua.* Quod confirmat exemplo Eliæ 3. Reg. 17. Ideq; exemplo suo nos docuit primitiua Ecclesia, cum ad Deum pro Petro orabat Actor. 2. imò & Christus Dominus exemplo suo idem ostendit Ioan. 7. & Luc. 22. & 23. Hinc ergo manifestè colligimus sanctum esse, & Christo placitum, vt homines, qui cum ipso regnant, pro peregrinantibus hominibus apud ipsum intercedant, quia in vtrisque, scilic. viatoribus, & beatis opus est eiusdem honestatis, & religionis respectu Dei, & charitatis respectu eorum pro quibus oratur, neque fingi potest ratio, ob quam hæc ratio in homine viuente in corpore mortali admittatur, & non in spiritu glorioso Deo magis grato, nam hæc intercessio non est beatorum statui incongrua, sed maximè decens, & accommodata. Et ideò Scriptura sacra hanc etiam orationem commendat tam in Angelis beatis, quàm in animabus sanctis, vel gloriosis, vel nondum etiam assecutis, vt ex libris Machabæorum, & Apocalypsis, Tobiæ, & Danielis suprà probauimus.

Oratio vnius pro alio grata Deo est.

12. Aliud principium fidei est, sanctum, & Christo proinde gratum esse, vnum hominem ab alio petere, vt pro se oret rem licitam, & cum alijs conditionibus ad honestam orationem requisitis. Hoc certè naturali ratione euidens est, quia qui ab alio petit, vt pro se oret, ab illo actum licitum postulat, qui & in gloriam Dei per se cedit, & vtrique, scilicet, petenti, & à quo petitur potest esse vtilis; cur ergò illa petitio nõ erit honestissima? Deinde rectè fecit serenissimus Iacobus, monendo fideles, vt pro se inuicem orarent, & sanctissimè præcepit Paulus vigilare in obscuratione pro omnibus Sanctis ad Ephes. 6. vbi etiam addidit, *Et pro me, vt detur mihi sermo,* &c. & ad Colossens. cap. 4. *Orationi instãte, Vigilantes in ea in gratiarum actione, orãtes simul, & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium,* &c. Et similia habet 2. ad Thessal. 3. ergo similiter licitum est cuicunq; viatori ab alio fideli petere, vt pro se oret, non enim magis est nobis hoc prohibitum, quam Paulo, neq; nos minus indigere possumus orationibus aliorum, quàm Paulus.

Rogare aliquem vt pro se oret, sanctum est.

13. Ex his ergo principijs euidenter colligimus, sanctum, & Deo gratum esse, rogare homines vita functos, quos Sanctos, & iam beatos esse credimus, vt pro nobis orent. Probatur illatio, quia nulla ratio, vel occasio malitiæ, vel inordinationis in hoc actu cogitari potest, magis quàm in ea petitione, quæ fit ab homine nobiscum viuente: nam differentia, quæ ab aduersarijs cogitari potest, tantum in fidei defectu potest esse fundata. Vel enim credunt homines iustos ex hac vita decedentes non videre Deum, nec fieri beatos vsque ad mundi finem, at hoc tam contra fidem Catholicam est, quàm contra id, quod vt plurimum à Protestantibus Anglis est receptum. Vel fortè timent, ne iusti, & felices non sint, illi, quos oramus, & hæc hæsitatio respectu eorum Sanctorum, quos vniuersa veneratur Ecclesia, etiam est contra fidei integritatem, vt ostendimus. Vel denique timent, ne homines mortui, etiam si felices sint nostras orationes non audiant, & hoc etiam est contra sanam doctrinam satis ab Ecclesia approbatam. Præterquàm, quòd talis suspicio, vel metus nullum habet verisimile fundamentum, quia Deo facillimum est, hanc cognitionem Sanctis secum regnantibus præbere, estq; valdè consentaneum prouidentiæ ipsius DEI, vt illam præbeat, tum ad explendum iustum illorum desiderium, tum quia & eorum statui, & nostro est maximè consentaneum, vt spiritualem aliquam communicationem inter nos habere possimus, cum simus membra eiusdem corporis, cuius caput est Christus, vt sumitur ex Paulo ad Ephes. 3. & quarto.

A paritate rationis concluditur, licitum esse Sanctos vita functos orare.

14. Ex his ergo tandem ita concludimus, orare, & inuocare Sanctos cum Christo regnantes nec ex natura rei malum esse, neque etiam prohibitum, esse subinde omninò bonum, & licitum. Consecutio per se euidens est. Maior autem discurrendo per omnes circumstan-

Inuocatio Sanctorum nec mala est nec prohibita.

cumstantias huius actionis, & per comparationem eius ad similem petitionem inter viuentes demonstrata. Minor verò facilè etiam ostenditur, quia illa prohibitio non est iuris diuini positiui, quia in Scriptura non inuenitur, & traditio Ecclesiæ potiùs ostendit, ius diuinum hunc ritum orandi permittere, vel approbare, neque etiam est prohibita per ius Ecclesiasticum, vt per se notum est: nam potius contrarius error in multis Concilijs, & nouissimè in Tridentino damnatus est. Vnde licet Ecclesia non omnibus præcipiat orare Sanctos, præcipit tamen omnes de inuocatione Sanctorum rectè sentire, & omnibus huiusmodi orationem consulit, & aliquibus ministris suis interdum hanc orationem præcipit, instituendo peculiarem modum, & ritum orandi Sanctos in diuinis, & publicis officijs, quem Sacerdotes, & ministri Ecclesiæ obseruare tenentur. Est ergo ex omni capite sancta, & religiosa huiusmodi oratio.

15. *1. Regis obiectio contra doctrinam traditam.*

Contra hanc autem Catholicam doctrinam obiectiones quasdam indicat Rex, quæ licet ab ipso cursim, & quasi timidè proponantur, omittendæ non sunt. Primam sumit ex verbis Christi Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ex quibus verbis videtur colligere voluisse, ad solum Christum esse accedendum, vt pro nobis intercedat, vel vt necessitatibus nostris subueniat.

Solutio.

Veruntamen sensus verborum Christi est, ipsum esse vnicũ Redemptorem, qui peccatorum onus, & labores, ac pænas ex peccatis contractas possit auferre, eundemque esse authorem gratiæ, & legis Euangelicæ, qui ab onere legis veteris nos liberauit. Vocat ergo Christus omnes ad se tanquam ad medicum, & authorem salutis. Et hoc modo vera est exclusiua, ita scilicet, nos Christum vocare ad se, vt ad nullum alium abire permittat. Per hoc autem non prohibuit nobis inuocare Sanctos, vt intercessores ad ipsum Christum, seu ad Deum per ipsum, neque vllus Sanctorum Patrum illationem huiusmodi fecit, aut verba illa ad præsentem materiam accommodauit, vel illa aliter intellexit. Vt videri potest in D. Hieronymo ibi, Chrysostomo homilia 39. in Matth. Augustino sermone 9. & 10. de Verbis Domini, quos alij expositores Latini, & Græci imitantur. Poteftque hic locus ex alijs declarari, in quibus venire ad Christum, idem significat, quod credere in ipsum. In hoc enim sensu dixit Ioan. 6. *Qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.* Et iterùm, *Omne quod dat mihi Pater ad me venit, & eum, qui venit ad me, non eÿciam foras*, id est, in gratiam meam ipsum recipiam, & fructum redemptionis meæ communicabo. Hoc ergo modo iubemur venire ad solum Christum, quia *non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Hoc autem non obstat, quominùs ad sanctos per orationem accedere possimus, vt ab ipso, & per ipsum auxilium nobis obtineant, vt ad ipsum veniamus, vel si iam venimus vt ab eo non recedamus. Sic enim, non obstante sufficientia redemptionis Christi, rectè petiuimus à viuentibus, vt pro nobis orent.

Christus Dominus tanquam Redemptor, sancti verò tanquã mediatores ad ipsum inuocantur.

16. *2. Obiect. ex Paulo ad Colos. 2.*

Altera obiectio est, quia Paulus ad Colossens. 2. *Prohibuit humilitatem, & religionem Angelorum, omnemq; eiusmodi venerationis cultum in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* Ita Rex proponit verba Pauli, & non ampliùs declarat, quomodo ex eis aliquid contra inuocationem Sanctorum colligatur, cùm tamen in eum finem ab ipso referantur: nam alioqui immeritò, & extra rem illa ibi proponeret.

Solutio.

Pauli tamen intentio longè diuersa est, vt ex contextu manifestè constat, omniumq; Patrum expositione. Monuerat enim Paulus Colossenses, vt sicut acceperant Iesum Christum Dominum, ita in ipso ambularent radicati, & superædificati in ipso. Vnde posteà infert. *Nemo ergo iudicet vos in cibo, &c.* Quibus verbis eos cauere docet Iudaicas cæremonias, & obseruationem legis, deinde verò subdit, *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum*, per verba non prohibet debitam venerationem, & inuocationem Sanctorum Angelorum, vt Nouatores sentiunt, hoc enim neq; ex verbis Pauli colligi potest, neque ex Patribus, aut expositoribus: Vnde aliqui illam posteriorem clausulam cum præcedenti coniungunt, & omnia intelligunt de obseruatione legalium. Communior tamen, & magis litteralis expositio est, illa posteriora verba dici à Paulo contra errorem quorundam hæreticorum, qui dixerunt, Angelos esse huius mundi factores, & per ipsos accedendum esse ad Deum, & non per Christum: Quam fuisse hæresim Simonis Magi, refert Epiphan. hæres. 21. & illam voluisse damnare Apostolum, docuit ibi Chrysostomus homilia 7. quem Oecumenius, & Theophylactus sequuntur, qui explicant, illos hæreticos per fictam humilitatem dixisse, non oportere per Christum adduci ad Deum, quia hoc maius est, quàm vt id possimus assequi, sed commodius esse, vt per angelos accedamus, ideoq; peculiarem cultum, & religionem Angelorum introduxisse, & hanc prohibuisse Paulum, affirmant.

Paulò verò aliter Theodoretus ibi dicit, eosdem, qui obseruantiam legis veteris defendebant, ad Angelos colendos induxisse, dicentes, legem fuisse per eos datam, refertq; Concilium Laodicenum hac ratione Angelorum cultum prohibuisse. Ita enim videtur legisse canonem 35. illius Concilij, qui iuxta versionem antiquam, & Gentiani sic habet: *Non oportet, Ecclesiam Dei relinquere, & abire, & angelos nominare, & congregationes facere, quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inuentus fuerit huic idololatriæ seruiens, sit anathema, quia dereliquit Dominum nostrum Iesum Christum.* Alia verò translatio non legit angelos, sed angulos, damnatq; eos, qui in augulis congregabantur ad idola colenda. Verisimilior autem est illa prior lectio, cùm Theodoretus author Græcus, & illi tempori vicinus ita illum canonem referat. Constat autem, ibi non fuisse damnatum omnem cultum Angelorum, sed eum, qui ab Ecclesia, & à Christo separat: legem per angelos datam, legi Christi præferendo, vt Theodoret. vult. Aliter verò Tertullian. lib. de Præscript. hæreticor. cap. 33. generaliter dicit, *Simonianæ Magiæ disciplina angelis seruiens, vtique & ipsa inter idololatrias deputabatur.* Vnde fit verisimilis coniectura, Paulum per religionem Angelorum intellexisse, omnem superstitiosum cultum, qui per magicam artem malis angelis datur: Quæcunq; verò fuerit illa, quæ à Paulo vocatur, *Religio Angelorum*, certum est, fuisse superstitiosam, & partem idololatriæ, vt exponit Hieronym. epistol. 151. ad Algasiam, q. 10. qui illa verba exponit de Iudæis, qui post Christi mortem, & abolitionem legis, *Quascumq; offerunt victimas, non Deo offerunt, sed angelis refugis, & spiritibus immundis.* Augustin. verò epistola 59. ad Paulinum generatim ait, illa verba dicta esse à Paulo, *Propter superstitiones gentilium, Angelos* (inquit) *volens intelligi principatus, quos elementorum mundi huius præpositos in his obseruationibus colendos esse arbitrantur*, & de illis obseruationibus ait, per eos fieri, *Vt cor hominis velut religione humile reddatur falsa humilitate, quæ magis inflat*, vt inferius dicit. Longissime ergo distat talis superstitio à cultu, & inuocatione Sanctorum, siue hominum, siue Angelorum. 17.

Sensus Pauli

Denique ponderanda sunt verba dicentis, *Nemo vos seducat volens in humilitate*, vtique ficta, *& religione angelorum*, vtiq; malorum, *quæ non videt, ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & coniunctiones subministratum, & cõstructum crescit in augmentum Dei.* Hæc enim verba nõ possunt in Ecclesiam Catholicam conuenire, quatenus Sanctos colit, & inuocat. Quia neq; hoc facit inflata sensu carnis suæ, sed exemplis, ac doctrinis sanctorum Patrum in diuina Scriptura fundatis instructa. Neq; per illum cultum recedit à capite, quod est Christus, sed ad illum potius refert omnem sanctorum cultũ, per illum enim Sanctos omnes impetrare, & ad illum 18.

etiam pro nobis intercedere profitetur. Et ita neque fictam humilitatem, neque falsam religionem introducit, neq; impedit corporis Christi augmentum per influxum gratiæ ab ipso manatis, sed potius per hanc coniunctionem, & communicationem omnium membrorum huius corporis, totius corporis vnitas, & sanctificatio melius proficitur. Quapropter maiori quidem ratione possunt talia verba in Protestâtes conuerti, illisq; possumus serenissimum Regem alloqui, *Nemo vos seducat,* &c. Nam Protestantes re vera Regem seducunt, *inflati sensu carnis suæ,* quia neq; ab Ecclesia, neq; à Patribus doceri volunt, *sed dulci nomine scientiæ,* (vt Augustin. suprà loquitur) Regem *seducunt, & auertunt à luce veritatis, quæ est Christus Iesus.* Vnde licèt ore Christum confiteantur, re ipsa caput non tenent, ex quo totum corpus crescit in Domino, quia non possunt tenere idem caput, qui nolũt esse in eius corpore, nec possunt in illo crescere per nexus, & coniunctiones, qui Sanctorum vnionem, & communicationem recusant. Deniq; licèt isti apertè non fingant religionem angelorum, quos colant, fingunt tamen illorum religionem angelorum, à quibus decipiuntur, & per quos alios seducũt. Dicta igitur verba Pauli, si secundum proprium sensum considerentur, reprehensionem gentilium continent, non Catholicæ Ecclesiæ. Si verò secundum generalem doctrinam, quam includunt, spectentur, hæreticos omnes, & præcipuè Protestantes redarguunt, & conuincunt.

19. Tertiam obiectionem his verbis indicat Rex, *Sed* *3. Obiectio.* *qua fiducia, quoue authore decurratur ad Deos Penates istos, siue Tutelares, quasi aulicos, & familiares Dei Optimi Maximi equidem nescio. Id illis probandum reliquerim, qui noua disputandi, ac philosophandi ratione Theologiam corruperunt.* Non quidem immeritò priùs quàm respondeam, *Epist.44. ad Maximum.* possum cum Augustino interrogare, *Serium ne aliquid inter nos agitur, an iocari libet?* Credere namq; non possum Deorum Penatum, aut Tutelarium memoriam Regem renouare voluisse, nisi iocari potiùs, quã serio agere maluisset. Quod si res istæ tam leues Regi esse videantur, nobis iocari non vacat. Si autem graues existimentur, mirum est, quòd nominũ Deorum Penatum, & Tutelarium absurditate, vel gentilitate terrere voluerit ignorantes. Non enim ignorare potest Rex à Christianis Catholicis, nullum mortuorũ hominum, aut Deum vocari, aut tanquam numẽ coli, aut inuocari. *Lib.8. contra Græcos.* *Nihiloq; secius* (ait Theodoret.) *vrbium custodes, ac locorum præsides venerantur, quorum precibus & interuentu apud Deum vtentes, per eos demum diuina munera consequuntur.* Et paulò inferius. *Quid ergo aduersus nos indignationem concipitis, cùm nullum quidem nostrorum hominum referamus in Deos, quanquam debitos honores Martyribus persoluamus, vt Dei testibus seruisq; amantissimis.*

20. *Responsio.* Relicto ergo, & cõtempto Deorum nomine, quod Rex dicit se ignorare, qua fiducia ad Sanctorum intercessionem recurramus, mirum profectò non est; nam fides est fiduciæ fundamentum, & ideò vbi vera fides non est, fiducia esse non potest. Nos autem credimus, iustos vita functos, & cum Christo regnantes pro hominibus in hac vita peregrinantibus apud Deum intercedere, eorumque orationes Deum propter Christum exaudire, & hac fiducia ad illos accedimus, non dubitantes, quin & nostras petitiones audiant, & magna charitate benignè suscipiant. Possumusque Regem interrogare, an interdum à suis subditis, quos fideles esse credat, vt pro se Deum precentur, postulet. Nam si hoc contemnit, Paulo contradicit, qui & pro se orari postulabat, & pro Regibus orare monebat: si verò id probat, & facit, peto, qua fiducia id faciat, certè non alia, nisi ea, quæ in aliqua fide fundetur, simili ergò fiducia ad Sanctos vita functos nos accedimus, quia neque minus apud Deum posse, nec minori charitate res nostras curare credimus. Vnde cum iterum Rex interrogat, quo authore hoc audemus? fidenter respondemus, in primis Spiritu sancto principali authore nos id facere: ille enim est principalis author, qui Ecclesiam Christi docet, eique omnem suggerit veritatem. Deinde id etiam Christo authore nos facere, tum quia ipse nos Ecclesiam suam audire præcipit: tum etiam quia per suos Apostolos docuit, pro inuicem orare, & per Apostolorum successores, quos ipse dedit Ecclesiæ Pastores, & Doctores, Sanctos etiam vita functos inuocare docuit, non solum illorum verbo, sed & eorundem exemplo. His enim modis hactenùs ostendi, qua fide sancti sint inuocandi. Neq; vereor in eorum numero comprehendi, quos falsa Protestantum calumnia deceptus Rex correptores Theologiæ appellat. Hoc enim non veritatis iudicium, sed hæreticorum conuicium est, de quo proinde Theologus, & Doctor Catholicus gloriatur.

Superest vt Sanctorum inuocationem non solùm 21. superstitione carere, sed etiam tutiorem, & vtiliorem esse ostendamus, hoc enim vltimo loco promisimus, quoniam verba Regis hoc à nobis efflagitant, subiungit enim, *Mihi satis est, Deum per Iesum Christum prout iubemur inuocare, & hanc viam tutiorem, ideoque in rebus ad salutem spectantibus potiorem insistere.* In quo puncto necessarium est, opus à fide, & vsum à iudicio secernere. Nam licèt alicui satis fortasse possit esse ad salutem, Deum per Iesum Christum inuocare, etiamsi Sanctos non inuocet, non tamen sola per Christum inuocatio satis erit ad salutem, si de Sãctorum inuocatione malè sentiat, vel iudicet. *De inuocatione Sanctorũ malè sentienti Dei per Christũ inuocatio nihil prodest.* Quia per hoc iudicium pertinax hæreticus constituitur, hæretico autem homini sola inuocatio Christi prodesse non potest, quia neq; ex vera, & catholica fide, neq; cum charitate coniuncta esse potest. Deinde quamuis homini de fide inuocationis Sanctorum rectè sentienti, vsus talis inuocationis possit non esse impositus sub præcepti necessitate, & ideò illi satis esse possit, Deum per Christum inuocare: multis verò, quibus necessitas inuocandi Sanctos ex officio, & debito, ac præcepto incumbit, non satis est, Deum per Christum inuocare, nisi Sanctos inuocando, obligationi suæ, ac præcepto sibi imposito satisfaciant. Quia licèt Christi redemptio, & interpellatio de se ad nostram salutem sufficiat, nostram tamen cooperationem, & præceptorum obedientiam requirit, ideoq; licèt ab aliquo præceptorũ contemptore inuocetur, ad salutem non sufficit, nec talis inuocatio ab ipso Christo, vel à Deo per Christum exauditur.

Addimus prætereà, licèt inuocatio alicuius Sancti 22. absolutè, & per se spectata, non sit ad salutem necessaria: interdum posse contingere, vt ex diuina ordinatione, & mirabili prouidentia necessaria sit. *Inuocatio alicuius Sancti potest interdum esse ad salutem necessaria* Quòd si hoc Rex non intelligit, aut non credit, legat Augustinum dicentem, *Si Stephanus sic non orasset, Ecclesia Paulum non haberet, sed ideò de terra excitatus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.* *Aug. serm. 1. & 4 de Sancto Steph.* Quamuis ergo Paulo satis esse potuisset ad salutem Deum per Christum inuocare, nihilominus (teste Augustino) necessaria illi fuit ad salutem intercessio Stephani: vtique quia beneplacitum fuit Deo per tale medium, & non aliter Paulum ad cognoscendum, & inuocandũ Christum vocare. Ita ergo in alijs hominibus, & prædestinatis potest contingere, vt vnius salus per alterius Sancti intercessionem præordinata sit: & vt Sanctus non sit pro illo intercessurus, nisi ab eo inuocetur. Hoc igitur modo vnius hominis pro alio intercessio, & consequenter inuocatio potest ex diuinæ prouidentiæ ratione esse necessaria, vt cum effectu salutem consequatur ille, qui Sanctum inuocat, & pro quo Sanctus intercedit. Quamobrem neq; securè, neq; piè dicitur, satius esse, Deum per solum Christum inuocare, quia licet vnum iubeatur, aliud non excluditur, & quia ad inuocandum Deum per Christum, sicut oportet, necessarium est diuinũ auxilium, q; interdum per alicuius Sancti inuocationem impetrandum est.

Ex quo euidentius concluditur, non solùm tutius, 23.
sed etiam vtilius esse, inuocatione Sanctorum inter- *Sanctorum*
dum

uocatio tutior, & vtilior.

dum vti, quàm illam omninò prætermittere. Est quidem tutius; tum quia qui omninò illam prætermittit, eam despicere, vel cõtemnere videtur, quod perniciosum est, & quamuis fortè non contemnat, huic periculo se exponit, quod tutum non est. Tum maximè, quia in hac inuocatione facta ex recta fide nihil periculi ad salutem esse potest, cùm sit pia, & Deo grata, & aliunde, vt dixi, contingere potest, vt Deus per tale medium orantem saluare, vel bonum illud, quod optat, tribuere destinauerit; non est ergo satis tutum ab implorando Sanctorum patrocinio abstinere, tantùm abest, vt tutius sit. Multiplex verò vtilitas huius inuocationis in multis Ecclesiæ orationibus satis indicata est. Vna est, *vt quod nostris meritis non valemus, Sanctorum patrocinio assequamur*; alia esse potest, *vt multiplicatis intercessoribus* Deus largiatur, quod fortasse soli oratori roganti non concederet.

Act 10. Ezech. 6.

24. *Hæreticorũ euasio præcluditur.*

At inquiunt Protestãtes, Deus non est sicut homo, vt personas respiciat, Deus enim personarum acceptor non est, & ideò nihil ad impetrandum confert, vel qualitas precantis, vel intercedentium multitudo. Sed hoc tam contra rationem quàm contra Scripturam profertur. Aliud est enim accipere personã, aliud veram personæ dignitatem, seu conditionem ad negotium pertinentem expendere. Acceptio enim personæ in communi vsu, & in allegatis Scripturæ verbis vitium sonat distributionis, vel donationis, in qua conditio personæ, quæ ad causam non refert, neque personam tali muneri, vel dono magis aptam, vel dignam reddit, consideratur. At verò in præsenti talis personarum acceptio locum non habet: nam sanctitas personæ orantis, vel intercedentis talis est conditio personæ, quæ ad impetrandum illam reddit digniorem, & consequenter multitudo etiam deprecantium, quatenus in eis, & maiora merita, & augmentum aliquod sanctitatis considerantur, efficaciorem apud Deum orationem reddit. Non enim sine causa dixit Iacob. cap. 5. multum valere deprecationem iusti, sed quia, licet oratio peccatoris interdum impetret, multò faciliùs iusti oratio exauditur. Alioqui si Deus faciem orantis non despicit, & illius conditionem non considerat, cur dixit ad amicos Iob, *Ite ad seruum meum Iob; & seruus meus Iob orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia*, nisi quia propter sanctitatem, & patientiam Iob, illius potiùs, quàm ipsorum esset orationem exauditurus? Et è conuerso ad exaggerandam iram suam dixit Dominus per Ezechielem, *Terra, cùm peccauerit*, &c. *Et si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob*, &c. ac si diceret, cum isti me possent maximè placare, eos etiam pro tali populo orantes non exaudiam: quia non satis est plurium, & sanctissimorum virorum intercessio, si is, pro quo orant, non cooperetur, vt notauit Chrysostom. homil. 79. ad Populum, vbi nihilominus ostendit, orationem plurium efficaciorem esse; quod etiam latè prosequitur orat. 3. de Incomprehensib. Dei natura.

Ezech. 14.

25. Estque ad hoc propositum valde notanda oratio Gregorij Nysseni ad Theodorum Martyrem sub finem, vbi cum multa à Martyre postulasset, subiungit. *Quòd si maiori opus fuerit aduocatione, ac deprecatione, fratrum quoque tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare: multorum iustorum preces, multitudinum, ac populorum peccata luant, admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, vt pro Ecclesiis quas constituerunt, soliciti sint*, &c. Multò ergo magis orationes nostræ cum Sanctorum intercessionibus cõiunctæ efficaciores fiunt, ac subinde vtiliores. Neq; propterea Dei, vel Christi cultus minuitur, sed augetur, quia dum Sanctos inuocamus, diuinam maiestatem magis reueremur, nostramq; indignitatem recognoscimus, & per Sanctos Deum magis honorare, & glorificare cupimus, eique gratias pro tot beneficijs agimus. Quia, vt recte dixit Ambrosius sermone 14. de Sanctis Nazario, & Celso, *Immensa eius pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad salutem proponentibus arduam virtutum palmam, raro appetitore pretiosam; in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit, illorum siquidem materia, nostra vult esse suffragia.* Quod infrà exaggerans addit, licet aliquis Sanctus, alicuius loci *peculiaris putetur priuilegio sepulchri, omnium tamen esse communione suffragij, non clauditur enim locis, quod diffunditur meritis, Inuocasti vbiq; Martyrem, vbiq; te exaudiet ille, qui honoratur in Martyre.* Merito ergo Catholica Ecclesia Sanctorum inuocationem tanquam magis piam, & Deo gratiorem, sibiq; tutiorem, & vtiliorem elegit, semperq; retinuit.

CAPVT X.

De sanctarum reliquiarum custodia, & veneratione.

1. DVo in hoc puncto potissimum carpit rex, adorationem videlicet reliquiarum, & vsum asseruandi particulas à corporibus Sanctorum separatas, vt à Christiano populo videri, vel tangi possint. Prius verò, vt vulnus suum occultet, & ne cum Iuliano apostata, & Cõstantino Copronymo, & alijs hæreticis reliquias Sanctorum detestantib. sentire videatur, quędam verba prçmittit, quibus se Sanctorum reliquias honore prosequi ostendit, dicens, *Quod ad reliquias Sãctorum, si quas eius modi haberem, quas constaret Sanctorum corporum partes esse, eas ego honorificis tumulis solenniter inferrem.* Hic zelum Regis laudo, quod autem secũdum fidem non fit, doleo. In eo enim, quod Sanctorum reliquias honore aliquo dignas esse cẽset, rectè iudicat; insinuat vero non religioso cultu, sed solo ciuili honore Sanctorum reliquias tumulandas esse, quod si ita sentit, non rectè, neq; secundum fidem Catholicã sentit. Ipsum vero in hoc sensu fuisse loquutum, verba, quæ paulo post subiungit, satis declarant, in quibus, *reliquiarum adorationem pro intolerabili idololatria habere se*, dicit, *& abominari.*

Quem cultũ Sanctorum rel quiis tribuat Rex Iacobus.

2. In his autem verbis in primis aduerto, cum superius tractando de cultu B. Virginis, & Sanctorum, non verbo *Adorandi*, sed *venerandi*, vel *colendi*, vsus fuerit, hic mutata locutione, *adorationem*, reliquiarum abominari. Interrogo igitur, quo sensu, quave significatione nomen adorationis accipiat: nam si perfectam illam, & absolatam, ac summam latriam, quæ soli Deo debetur per nomen, *adorationis* intelligit, merito, quidem abominaretur eos, qui Martyrum ossa, aut corpora, vera latria soli Deo debita adorarent; & immerito talem adorandi modum Ecclesiæ tribueret. Quod profecto facere conuincetur, cum eam, quam abominatur reliquiarum adorationem inter Romanæ Ecclesiæ articulos numerare intendit.

Sanctorum reliquias latria à Catholicis adorari falsò machinantur Protestantes.

3. Sciat ergo calumniam hanc nec nouam esse, nec alia responsione, quam data ab antiquis Patribus indigere. Augustinus enim Maximo Philosopho gentili, qui epist. 43. ita ad Augustinum scripserat, vt ignoranter hanc idololatriæ notam inurere Christianis videretur epist. 44. sub finem ita respondet, *Ad summam tamen, ne te hoc lateat, & in sacrilega conuitia imprudentem trahat, scias, à Christianis Catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorũ, nihil deniq; vt numen adorari, quod sit factum, & conditum à Deo, sed vnum ipsum Deum, qui fecit, & condidit omnia.* Hieronymus vero contra Vigilãtium, qui eandem calumniam impudentius Ecclesiæ imponebat, sic loquitur in epist. 53. *Os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra Sanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur.* Et inf. *Nos autem nõ dico Martyrum reliquias, sed ne solem quidem, aut lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen, quod nominatur & in præsenti sæculo, & in futuro, colimus, & adoramus ne seruiamus creaturæ potiùs, quàm creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias*

Hæreticorũ calumnia ex Patribus refellitur.

quias Martyrum, vt eum, cuius sunt Martyres, adoremus. In quibus verbis aduerto consulto vsum fuisse Hieronymum verbis venerandi, & honorandi, vt calumniam hæretici euitaret, & adorandi verbum Deo reseruaret. Idemque obseruat in alio libro contra Vigilantium, vbi reliquias, *ossa veneranda*, appellat, quam venerationem negabat Vigilantius, propter illam Ecclesiæ imponens idololatriæ maculam, contra quem Hieronymus, *Quis vnquam, O insanum caput, aliquando Martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum?* Ex quibus etiam verbis, & ex supra dictis concluditur euidens ratio. Nam si Martyres ipsos, seu eorum beatos Spiritus fideles illo modo non adorant, vt supra declaratum est, multo minùs eorum reliquias, & corpora mortua sic adorabunt. Quæ ratio in reliquijs ad Christum Dominum pertinentibus non ita procedit, quia Christo specialis debetur adoratio, quomodo autem eius reliquiæ venerandæ sint infra dicemus.

4. Quòd si Rex non adeò strictè nomen adorationis intellexit, cur venerationis nomine ad vitandam verbi inuidiam, & amphilogiam vsus non est? Vel (quod ad rem propriùs accedit) quid est, quod in adoratione reliquiarum abominatur, cum ipsemet reliquias Sanctorũ aliquo honore dignas esse fateatur? Certè non video, quid ei displicere possit, nisi quod reliquias tanquam res sacras, actibus etiam sacris, & religiosis veneramur. Sed in hoc etiam puncto (si ita sentit) toti antiquitati Catholicæ contradicit, & ab antiquis damnatis hereticis, Eunomio, Vigilantio, & similibus non dissentit. Quod varijs modis potest breuiter ostendi. Primò, quia Patres ideò docent, reliquias esse venerandas, quia earum honor, illorum Sanctorum, quorum sunt reliquiæ, est veneratio, & inde eisdem signis, actionibus, ac rebus Sanctos, & eorum reliquias colendas esse demonstranr. Quia ita est cultus reliquiarum cum honore Sanctorum coniunctus, vt vnus non possit ab alio omninò separari, quia vtriusque ratio eadem est, nimirum excellentia sanctitatis, quæ propriè, & vt aiunt, formaliter in animo existit, & in corpus, & alias reliquias per quandam participationem, & habitudinem redundat. Quam veram, & Catholicam doctrinam his verbis eloquentissimè declarauit Ambrosius dict. serm. 14. in fine, simul fundamentum aduersariorum proponens, & euertens. *Quod si dicas mihi: Quid honoras in carne iam resoluta, atque consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud charissimi, quod ipsa veritas loquitur per Prophetam? Pretiosa, inquit, in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Et iterum: *Mihi autem valde honorificati sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quãto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & Dæmones? Quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum* CHRISTO *regnabit in Cœlo.*

Eodem cultu Sanctos & eorum reliquias venerantur catholici.

5. Ex ratione igitur honorandi has reliquias, quæ longè altior est omni humana iustitia, vel dignitate politica, rectè colligimus, honorem etiam esse altiorem, atque ita sacrum esse, & per res sacras exhibere debere. Sicque idem Ambrosius Epist. 58. ad fideles per omnem Italiam, &c. refert, sibi reuelatum esse, vt in nomine Sanctorum, Geruasij & Protasij, Ecclesiam ædificaret, in qua eorum corpora collocaret, quod sine dubio ad sacrnm honorem pertinet. Et in fine Epistolæ ponit hæc verba relata ex libello cum reliquijs inuento. *Ego seruus Christi Philippus abstuli cum filio meo furtim nocte Sancta corpora, & in domo mea,* DEO *solo teste, in ista arca saxea sepeliui, credens, me orationibus eorum consequi misericordiam Domini nostri Iesu Christi.* Honorabat ergo illos altiori mente, & fide, quàm solebant mortuorum corpora solo Ciuili honore tractari, mens autem, & affectio est, quæ qualitatem cultus constituit, & distinguit. Et eodem modo idem Ambrosius epistola 55. in fine ad eosdem Italiæ populos de inuentione reliquiarum Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, ita concludit. *Hæc vobis pauca, & compendiario, dilectissimi fratres, de corporum Sanctorum Martyrum inuẽtione significare curauimus, vt ipsorum memoriam in Ecclesiis facere valeatis.*

Altiori cultu, quã ciuili Sanctorũ reliquias afficiendas esse.

Similique modo, & ob eandem rationem, de hoc cultu reliquiarum sentit Eusebius libro 13. de Præparat. Euangelica, cap. 7. circa principium dicens, *Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis, milites, vt Dei amicos honorantes: ad monumenta quoq; illorum accedimus, votaq; ipsis facimus tanquam viris Sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.* Quomodo tandem Sanctis vota fieri possint, & debeant, alibi à nobis explicatũ est, certum est aũt cultũ sacrum continere, proprieq; Deo fieri in honorem Sãctorum cum Christo regnantium. Addit verò Eusebius, specialiter solere fieri circa monumenta sanctorum, vt idem cultus in honorem etiam reliquiarum aliquo modo redundet. Et multa similia habet Theodoretus lib. 8. ad Græcos, & apud Gregorium Turonensem libro 2. de Historia Francor. capite 37. & colligitur etiam ex his, quæ refert Augustinus libro 20. contra Faust. cap. 3. De hoc denique sacro honore loquuntur Patres quoties de honore reliquiarum loquuntur, vt videri potest apud Hieronymum epist. 7. ad Lætam in principio, *Inundans*, inquit, *populus ante delubra semiruta currit ad Martyrum tumulos, si non extorquet fidem prudentia, extorqueat saltem verecundia*, & epist. 7. ad Eustochium, *Martyrum*, inquit, *vbiq; sepulchra veneramur, & sanctam fauillam oculis apponentes, si liceat, etiam ore contingimus.* Similia in vita Hilarionis, & in Epitaphio Paulæ, & alibi sæpè. Et Augustinus lib. de Cura pro mortuis agenda cap. 17. & 18. Basilius homil. in Quadraginta Martyres, Gregorius Nazianzen. orat. 18. in Cyprianum, & optimè Chrysostom. homil. 66. ad Populum, vbi inter alia hæc notatu dignissima, *Etiam ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus.* Et homil. in Psalm. 115. *Contemplare* (inquit) *ciuitates, &c.* 6.

Tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 1. c. 16.

Denique quod in hoc genere cultus nihil contra Dei religionem fiat, imò Deo gratissimus sit, ratione fit perspicuum, & miraculis frequenter Deus ipse contestatus est. Ratio ex dictis clara est, quia ossa mortuorum Sanctorum non coluntur diuino honore; ergo ex hac parte in hoc cultu non fit contra religionem Deo debitam. Deinde non coluntur ex falsa existimatione, ac superstitione, ac si illa perciperent honorem ipsis exhibitum, vel in se haberent excellentiam propter quam exhibetur: nam hac mente illis præbere etiam ciuilem honorem, absonum plane esset, & stultum. Coluntur ergo ea fide, qua credimus, illa esse organa, & vasa, quibus ad bona opera sanctus vsus est spiritus, vt argutè admodum scripsit August. lib. 1. de ciuit. cap. 13. Et quia totum illud redundat in honorem sanctarum animarum, quas etiam credimus non ignorare, & gratum habere obsequium, quod ipsis in corporibus suis à fidelibus fit; ergo nullus recta ratione vtens potest hunc cultum accusare, vel leuissimæ inordinationis, etiam contra duliam, ne dum contra latriam. 7.

Reliquiarũ venerationẽ Deo gratam esse.

Testimonium denique Dei per miracula multiplex à Sanctis Patribus antiquis refertur, & præcipuè videndus est Ambrosius dictis epistolis 53. & 55. & epistol. 54. ad Marcelinam sororem, vbi inter alia dicit, *Dum transferimus Sanctorum corpora cæcus sanatus est, &c.* Quod miraculum cum alijs contra hæreticorum calumnias constantissimè defendit serm. 5. de eisdem Sanctis Geruasio, & Protasio, qui omnino videndus 8.

Eadem veritas miraculis confirmatur.

dendus est. Eademque miracula (vt in duorum tantæ authoritatis, & ocularium testium ore irrefragabile sit hoc verbum) recognoscit Augustinus lib. 9. Confess. cap. 7. & dicto etiam cap. de Cura pro mortuis agenda, & lib. 22. de Ciuit. cap. 8. vbi alia multa de reliquijs sancti Stephani, & aliorum Sanctorum refert. Et ideò epistol. 103. commendans Episcopo Tinciano Gallam, & Simpliciolam, inquit. *Portant reliquias beatissimi, & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra sicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis.* Plura etiam alia refert Theodoret. dict. lib. 8. ad Græcos.

9. Confirmant præterea Patres frequenter veritatem hanc exemplo Elisei, cuius ossa mortuum excitarunt, vt videre licet in Clemente lib. 6. Constit. cap. vlt. Chrysost. Orat. in laudem Ignatij Mart. & singulariter in Cyrill. Hierosolym. Catechef. 18. Nam id factum esse dicit, *Vt non solùm animæ Sanctorum honorentur, sed credatur, quod etiam corporibus mortuorum inest virtus, seu potentia, propter tot annorum inhabitationem animarum iustarum in illis, quorum ministerio vsæ sunt.* Denique ad hoc testimonium spectat efficacia reliquiarum Martyrum contra dæmones, tum ad expellendos illos, tum ad coercendos, ne in idolis responsa darent. In quo genere pulchra est historia de reliquijs Sancti Babilæ Martyris, quas impius Iulianus ex quodam sepulchro transferri iussit, quia impedimento erant Apollini, ne in quodam vicino loco gentilibus responsa daret: fidelium autem Ecclesia magna fide, & alacritate concurrit ad transferendam arcam Martyris, quam deferebant psallētes summis clamoribus, cum exultatione dicentes, *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulachris suis*, ita refertur in vita Athanasij ex Sozomeno lib. 5. Historiæ, c. 18. & 19. idem referunt aliæ Ecclesiasticæ historiæ, Ruffini lib. 2. cap. 35. Theodoreti lib. 3. cap. 9. Socratis lib. 3. ca. 16. Tantùm ergo abest, vt reliquiarum veneratio idololatria sit, vt potiùs ad illam confundendam argumentum sit efficacissimum.

Sanctorum reliquiis dæmones fugantur.

10. Quia verò Rex Angliæ peculiariter offenditur, ac perturbatur consuetudine separandi particulas reliquiarum, seu corporum Sanctorum, & illas publicè ostendendi, seu proponendi, idcircò necessarium est, antiquitatem etiam, & pietatem huius consuetudinis specialiter demonstrare. Tam est enim antiqua hæc religio erga Martyres, vt de illis sic scribat Theodoretus dicto libro 8. *Animæ quidem triumphatorum Martyrum in cœlesti nunc patria vitam agunt, Angelorum choros intersitæ, eorum verò corpora non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganique conuentus hæc inter se sortito partiti sunt, laborantibusque animis, ac ægrotis corporibus salutares eos confiteri non cessant.* Eundemque morem, eiusque rationem breui, sed graui, & egregia sententia, vt solet, explicauit Ambros. dicto serm. 4. de Sanctis Nazario, & Celso, vbi priùs dixerat. *Exultant fœlices singularium vrbium populi, si vnius saltem Martyris reliquijs muniantur. Ecce nos populos Martyrum possidemus.* Deinde verò ita subiungit, *Beatum itaque Nazarium Martyrem Christi Sancta Mediolanensis Ecclesia licèt totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmisit.* Et addit rationem, quam nunc expendimus: *Hæc est enim Sanctorum Martyrum gloria, quorum & si per vniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutib. plenitudo.* Quasi dicat, magna prudentia, & pietate communicari fidelibus per partes reliquias Martyrum, quoniam & tota ratio venerationis in singulis contemplari potest, vt integrè in eis Sancti colantur, & tota etiam virtus obtinendi à Deo beneficia, & miracula per talia instrumenta, & Sanctorum intercessiones in singulis inuenitur.

Particulas reliquiarum publicè ostendere, antiquum, & sanctum esse.

11. Sic etiam dixit Basilius dicta Homil. 20. de Sanctis quadraginta Martyribus. *Hi sunt, qui nostram obtinentes regionem quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent, nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt; nec tamen separati, sed inter se commisti, si in singulos ipsos diuiseris proprium numerum non excedunt.* Et infra, *Nam hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos.* Sic item Gregor. Nazianzenus Oratione 3. quæ est prima contra Iulian. §. *Non victimas*, inter alias Martyrum laudes adiūgit, *Quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ Sanctæ, siue tangantur, siue honorentur, quorum vt solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora.* Et in carmine Iambico decimooctauo ita scribit, *Venerationis tanquam magna est veritas, Exiguus etiam puluis, vt vel ossium particula veterum quæpiam, aut paulum comæ, Vestis ve, sparsi aut sanguinis quædam nota, Cultum parem habeant, atque corpus integrum.* Vnde similiter orat. 18. in Cyprianum inter narranda eius miracula dicit, *Vel cineres Cypriani miracula fecisse.*

Gregorius verò Nyssen. orat. in Sanctum Theodorum Martyrem cū maiori exaggeratione dicit, quod *puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, ac tāquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando contingat, vt id facere liceat, quā id sit multum desiderandum, & optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti.* Ex verbis autem, quæ subiungit discere possumus causam, ob quam ex reliquijs Martyrum partes aliquæ separatæ seruentur, vt interdum possint populo ostendi, vt fide, ac pietate illas aspiciant, & si opus fuerit ad spiritualem fructum complectantur. Nam vt idem Sanctus subiūgit, *Qui eas intuentur, quasi corpus per se viuens, & florens amplectuntur; oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes: deinde officij, & affectionis lachrymas Martyri, quasi integer esset, & appareret superfundentes, vt pro ipsis peccator intercedat, supplices preces offerunt.* 12.

13. Hoc denique rectè confirmat, & antiquum morem apertissimè ostendit Hieronymus contra Vigilantium, non longè à principio, vbi verba eius refert dicentis, *Quid necesse est, te adorare illud, nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis, quid puluerem linteamine circumdatum adorando osculari s.* Contra quem postquā Hieronymus declarauit illam non esse adorationem latriæ, seu diuinam, subiungit; *Et audes dicere, illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis. Quid est illud nescio quid? Scire desidero, expone manifestiùs, vt tota libertate blasphemes. Puluisculum, inquit, in modico vasculo pretioso velamine circumdatum. Dolet, Martyrum reliquias pretioso operiri velamine, &c.* Et infra, *Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum Basilicas ingredimur? Omnes Episcopi non solùm sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos in serico, & vase aureo portauerunt.* Non potuit profectò clarioribus verbis vsum præsentis Ecclesiæ testimonio, & exemplo omnium Episcoporum sui temporis approbare. Videat Rex Angliæ vtrum audeat, illos vt sacrilegos, & fatuos damnare, quod Hieronym. tanquam absurdissimum, & prorsus incredibile reliquit.

Epist ad Pamach. in fine.

Vnde etiam facilè ostenditur, quam sit friuola, & indigna collatio, quam Rex, quasi irridens proponit inter hunc modum venerandi reliquias, & supplicium, quo solent puniri malefactores, capita eorum, aut alias cadauerum partes in publicis, & excelsis locis ad perpetuam infamiam, & pœnam post mortem duraturam, suspendendo. Nullus enim reliquias Martyrum ad infamiam in publico collocat, nisi qui fideles persequēdo Martyres facit, & postea gloriam martyrij per similem infamiam, & pœnam obscurare conatur. Quapropter non immeritò possumus, Hieronymum imitando exclamare, *Nos ne sumus, qui Sanctos honoramus, an ille qui honorantibus illos viuis habitaculum, mortuis sepulchrum, negat, qui fratrū* (vtique fidelium) *exilia postulat?* Et paulò inferiùs, *Quis ossa Sanctorum, & innoxios cineres hucusque verberari ab imbribus sinit?* Profectò, vt dixi, non nisi ille, qui fideles persequendo, Martyres facit. Ecclesia autem Catholica non ad 14.

infamiæ imaginem, vt Rex ludificatur, sed ad maiorem honorem, & ad ostẽsionem amoris, & ad fidem, ac deuotionem excitandam reliquias Sanctorum, illo singulari modo conseruat, suisq; fidelibus videndas, & tangendas proponit. Imò insuper addo, hanc ipsam consuetudinem ostendere, longè altiori modo Ecclesiam de Sanctorum reliquijs sentire, quam vulgarium hominum mortua corpora soleant reputari. Quod mihi Gregorius Nyssenus in dicta orat. de Sancto Theodoro his verbis explicauit. Postquam enim dixit. *Corpus Sancti Theodori veluti rem charam magniq; æstimatam, atque reconditam, in tempus regenerationis seruari, multis singularibus, & eximijs rebus præditum, propter quas ad alia corpora, quæ communi, & vulgari morte dissoluta sunt, ne comparãdum quidem est, idq; in simili materia naturæ*, subiungit, *Nam cæteræ quidem reliquiæ abominabiles plerisq; sunt, ac nemo lubenter sepulchrum præterit, aut si ex inopinato apertum offendit, &c. prætercurrit. At si venerit in aliquem locum similem huic, vbi hodie noster conuentus habetur, vbi memoria iusti, Sãctæq; reliquiæ sunt, primum quidem earum rerum, quas videt, magnificentia oblectatur.* Et infra. *Cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, Sanctificationem, ac benedictionem, contrectationem eius esse, credens.* Cõsulens ergo Ecclesia huic pietati fidelium, illis interdum publicè particulas reliquiarum videndas, & tangendas proponit, idque in maiorem Sanctorum gloriam cedere, quidquid aduersarij calumnientur, prudenter existimat.

15. Nec omittam in hoc puncto addere; multas esse reliquias Sanctorum, quæ partes corporum nõ sunt: & ideò cum eis sepeliri non debent, sed cum debito honore seruari, quarum Rex nullam mentionem fecisse videtur; quia illam suam imaginum infamiam ad illas non poterat accommodare. Huiusmodi sunt vestes Sanctorum, quæ manibus contactæ ægritudines interdum repellunt, vt de vestibus Sanctorum Geruasij, & Protasij affirmat Ambrosius Epist. 54. & de sudarijs Sanctorum Vitalis, & Agricolæ idem dicit ep. 55. vbi etiam clauos, & cruces Martyrum inter has ponit reliquias. Multi etiam ex allegatis Patribus mentionem faciunt vestium Sanctorum, easque alijs reliquijs æquiparant, & in eodem habent honore, vt ex Nazianz. & August. maxime intelligi potest. Vnde Cyrill. Hierosl. Catechesl. 18. *Etiam sudaria, & semicinctia extra corpus existentia*, dicit, *contacta ab ægrotis, illos ab infirmitate liberabant.* Ratio autem moralis sumi potest ex August. lib. 1. de Ciuit. cap. 13. *Quia paterna vestis, & annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior affectus.* Sic ergo vestium Sanctorum affectus, & reuerentia, erga ipsos sanctos amorem, & venerationem ostendit. Vnde in vita Antonij legitur, cum Antonius in morte sic præcepisset, *Melotem, & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat*, idem Athanasius vitam scribens sic subiungit, *Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter vestimentum recordatur, imaginem Sanctitatis.*

16. Et in hoc ordine reliquiarum ponendæ sunt res aliæ, quibus sancti in hac vita familiariter vsi fuerunt, vt sunt libri, & res similes, nam omnium est eadem ratio. Atq; ita cathedra Sancti Iacobi Apostoli, & primi Hierosolymorum Episcopi vsq; ad tempus suum fuisse ab illius successoribus cum magna æstimatione seruatam, refert Euseb. lib. 7. Histor. cap. 14. in fine, & subdit. *Vnde declarat perspicuè, quemadmodum veteres Patres ad nostram vsq; ætatem Sanctis viris ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non cessent.* Quam traditionem conseruans Sancta, & Catholica Romana Ecclesia, Petri, & Pauli non solum corporum reliquias, sed etiam Petri cathedram, & catenas vsq; ad hodiernam diem religiose conseruat, easq; in proprijs Festiuitatibus Christiano populo videndas, tangendas, & venerandas proponit.

Reliquiæ, licet Sanctorũ partes non sint, eandem venerationẽ sibi vendicãt

CAPVT VI.

De vera imaginum sanctarum veneratione seu adoratione.

1. Contra imagines sacras vehementius inuehitur Rex Angliæ, earumq; venerationem, sicut & reliquiarum, *intolerabilem idololatriam* appellat, non vult tamen Iconomachus haberi, semper enim nomen, & notam hæreticorum fugit, quorum doctrinam sequi non dedignatur. Probat autem se non esse Iconomachum, *Quia non arguo* (inquit) *si quis aut fingere statuas, aut imagines pingere, siue ad publicum splendorem siue ad priuatorum hominum domesticos vsus volet.* At hoc non satis est, vt Iconomachus nõ sit, nisi etiam fateatur, sacras imagines venerandas esse, & non solùm ad externum splendorem, & domesticos vsus, sed maximè ad vsus sacros, ad Dei, Sanctorumq; honorem, & bonum animæ, retinendas esse cõfiteatur. Prima enim, ac præcipua hæresis Iconomachorum fuit, imagines Christi, & Sanctorum venerandas non esse, eiusq; author fuit Xenaias Persa, qui cùm esset seruus, & nondum baptizatus, Episcopus à Petro Gnapheo factus est, vt refert Nicephorus lib. 16. Historiæ cap. 28. & subiungit, *Primus (O audacem animum, & os impudens) vocem illam euomuit, Christi, & eorum, qui illi placuerunt, imagines venerandas non esse.* Et ex Theodoro Lectore, antiquiore Scriptore eadem historia, eademq; origo illius hæresis habetur per Anastasium in septima Synodo actione 1. Et in eodem sensu eandem hæresim postea secuti sunt Leo Isauricus, Copronymus Constant. & alij posteriores.

Iconomachorum hæresis quã Anglia excitat.

2. Deniq; in eodem sensu damnata fuit illa hæresis ab Ecclesia. Nam si satis esset ad fidei integritatem, confiteri, imagines esse aptas ad splendorem humanum, & domesticos priuatosq; vsus, vix credo, inuentus esset homo rationis compos, qui omnem imaginum vsum, etiam humanum damnasset, ac si ars pingendi intrinsecè mala esset, vel specialiter Christianis prohibita. Vel certè si Manichæi, vel alij antiquiores hæretici illum errorem docuerunt, vt multi volunt, ad damnandum talem errorem, satis fuisset Ecclesiæ definire, non omnem vsum imaginum malum esse, seu ciuilem, ac priuatum vsum earum permitti. Quia verò per hoc non sufficienter condemnabatur error Iconomachorum, ideò contra illos definitum est, venerandas esse sacras imagines, & publicum, ac sacrum, seu Ecclesiasticum illarum vsum retinendum. Si ergo Rex Angliæ hoc neget, Manichæus quidem poterit non esse, Iconomachum autem se esse negare non potest.

3. Præterea præcipuus error Iconomachorum fuit idololatriæ accusare, & damnare Ecclesiam, eo quod Christi, & Sanctorum imagines coleret, seu veneraretur, vnde ipsas imagines idola vocabant, & hac ratione eas è templis auferebant, & omnibus ignominijs afficiebant, & in ignem tandem conijciebant. Quæ omnia constant ex antiquis Historijs, & ex septima Synodo Actione 1. & sequentibus latissimè, quæ in summam redegit Photius in epistola de Septem Synodis, quæ in tertio Tomo Conciliorum ante eandem Synodum præmittitur. Rex autem Angliæ expresse dicit, se pro intolerabili idololatria habere, & abominari adorationem imaginum, intelligens sine dubio adorationem, quam Ecclesia Romana imaginibus dare consueuit, & paulò inferiùs conatur probare, imaginem esse idolum, & ad vtrumque suadendum Scripturæ testimonijs vtitur, quæ Iconomachi etiam contra Ecclesiasticam traditionem allegabant, vt ex dicta Synodo actione 3. & 7. habetur; Ergo negare non potest Rex, quin sententiam in Iconomachis damnatam ipse defendat, quid ergo illi deest, vt Iconomachus sit? An fortè, quòd imagines non confringat, ignominijs afficiat, aut comburat; profectò licet hoc ita esset, eum ab hæresi Iconomachorum

chorum non excusaret, cum hęresis in animo, & pertinaci sententia sit, etiam si in illos exteriores effectus non prodeat.

Sanderus li. 1. & 2. de Schismate Anglicano.

4. Verumtamen de Protestantibus notum est, inviolandis imaginibus non fuisse antiquis Iconomachis impares, vt ipsi etiam Angli satis experti sunt, & recentiores ipsorum historiæ copiosè testantur; ergo Rex, qui eidem Protestantium sectæ adhæret, & regiam illi exhibet authoritatem; easdem imaginum contumelias approbat, & earum author censeri debet. Contra hanc hæresim nunc nouam disputationem instituere superuacaneum duco, cum hæresis noua non sit, & eisdem temporibus, quibus olim exorta est, plenissima eruditione, & summa authoritate sit in septima Synodo generali damnata. Damascenus etiam libros pro imaginibus scripsit, qui ad impugnandam illam hæresim sufficiunt. Præter quã quod nostris temporibus multi viri Catholici de hoc argumento copiosissimè, & efficacissimè disputarunt. Nihilominus tamen prætermittere non possumus, quin singula Regis verba expendamus, vt obiectionibus, quas indicat, satisfaciamus, inde namque veritas Catholica confirmabitur.

5. Primò ergo Ecclesiam nouitatis accusat per hæc verba, *Quòd illas* (id est imagines) *adorare, quod illis supplicari, quod aliquam Sanctitatis opinionem affingi illis oporteat, id quidem antiquis inauditum.* In quibus verbis oportet, vel falsa à veris discernere, vel obscura, & ambigua declarare, ne vana sit contentio, & vbi nõ est, error cogitetur, vel fingatur. Et in primis verbis illis, *Quod illis supplicari*, significatur esse in Ecclesia, vel ab illa approbari consuetudinem orandi imagines, vel illis supplicandi, hoc autem non ita est, in nullo enim decreto Ecclesiastico, vel graui scriptore Catholico ille modus loquendi inuenietur. Imò Concilium Tridentinum Session. 25. Decreto de Veneration. imaginum expressè dicit, *Habendas, & retinendas esse imagines, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda.* Notum est autem omnes Catholicos huius Sacri Concilij doctrinam indubitanter amplecti, ergo falsò attribuitur Catholicis, quod imagines ipsas orent, & ab ipsis petãt. Errauit autem fortasse, qui hoc dixit, quia idem esse credidit, orare coram imagine, & illi supplicare, cum tamen longè diuersa sint. Nam fidelis qui orat coram imagine Virginis v.g. mentem habet in Virgine fixam, & illam precatur, & non imaginem, licet illam oculis corporis conspiciat. Non enim ignorat, solum illum esse orandum, qui possit preces audire, & facere, vel intercedere prout rogatur: orat tamen nihilominus coram imagine, vt ad maiorem deuotionem, & attentionem illius conspectu moueatur. Supplicaret autem imagini, qui ab illa peteret tanquam ab auditum, & mentẽ habente, quod non solum Catholici instructi in fide, verum etiam, nec rustici homines cogitare possunt, & ideò licèt coram imaginibus oremus, non tamen imagines ipsas. Coram illis autem orare antiquissimum in Ecclesia fuit, vt intelligi potest ex liturgia Chrysostomi, & aliis, atq; etiam ex Historiis, quas infrà adducemus.

Fideles nunquam imagines oran.

Orare coram imagine, & illi supplicare multum inter se dissident.

6. Deinde in verbis illis, *Quod aliquam sanctitatis opinionem affingi illis oporteat*, non solum antiquis, vt ibi dicitur, sed etiam præsentibus omnibus fidelibus, ac verè Catholicis inauditum quidpiam à Protestantibus, Regi in hac re sicut in aliis perniciosè imponentibus, falsò tribuitur, nisi fortasse in verbo sanctitatis aliqua, vel ignorantia, vel deceptio lateat. Nã in primis idem Concilium Tridentinum citato loco pariter dixit, *Non quod credatur, aliqua inesse in ijs diuinitas, vel virtus propter quam sint colendæ.* Vbi excludendo ab imaginibus diuinitatem, principaliter excludit veram sanctitatem per essentiam: dum verò ait non habere aliquam diuinitatem significat, neq; veram aliquam participationem diuinæ excellentiæ, & Sanctitatis eis inesse. Hocque magis declarat, dum subiungit, non esse in eis virtutem aliquam, nam perinde fuit, ac si diceret, non esse in eis, veram Sanctitatem etiam creatam. Ergo illa opinio sanctitatis affictæ imaginibus commentum est Protestantium, qui Regi imposuerunt; nam à Catholicorum sensu aliena est; cum sit in orthodoxo Concilio damnata.

In imaginib. nullam sanctitatem intrinsecam agnoscunt Catholici.

Dixi autem, *Nisi in verbo Sanctitatis aliquid lateat.* 7.
Nam iuxta doctrinam Augustini libro secundo de Peccatorum merit. & remission. ca. 26. *Non vnius modi est Sanctificatio*, & sic etiam *multi modi sunt Sanctitatis*, vt idem Augustinus dixit, Sermon. 14. de Verbis Apostoli c. 9. Nam etiam communes cibos per verbum Dei, & orationem sanctificari dixit Apostolus, primæ ad Timoth. 4. & de pane benedicto, qui olim catechumenis dabatur, dicit idem Augustinus, Sanctũ esse, & Sanctiorem, quàm sint communes cibi, etiam priuatim benedicti: & panes propositionis in lege veteri dicebantur Sancti, & arca fœderis Sancta censebatur, iuxta illud Psalm. 98. *Adorate Scabellum pedum eius, quoniam Sanctum est*, quod ad literam rectè de arca intelligitur, quæ Scabellum pedum Domini dicitur 1. Paralip. 28. Et Arca testamenti vocata est, arca Sanctificationis. Psalm. 131. Et dies festiui dicuntur, *Sancti, & venerabiles.* Exodi. 12. & vestes sacerdotales dicuntur Sanctæ Exodi 28. Denique templum ipsum, & maximè sacratior pars eius, & Sacra vasa, & alia cultui diuino dicata, Sancta dicebantur. In his ergo omnibus aliqua Sanctitas cogitanda est, quia nihil nominatur Sanctum, nisi ab aliqua Sanctitate. Non est autem illa Sanctitas vera, seu formalis, & intrinseca (vt aiunt) sed habitudo quædam ad veram aliquam Sanctitatem, vt Theologi latius declarant.

Imagines dicuntur sanctæ ab extrinseco.

Cùm ergo dicitur, oportere aliquam sanctitatis 8.
opinionem de imaginibus concipere, si non de vera sanctitate, quæ propria est intellectualium rerum; sed de analoga, & quasi metaphorica sanctitate, per habitudinem, seu denominationem (vt aiũt) extrinsecam intelligatur, id non solum sine rubore, aut metu tãquam verum admittimus, sed etiam à Patribus traditum, & ratione naturali euidens esse, suppositis maximè fidei principiis ostendemus. Nam sacræ imagines eo ipso, quod ad repręsentandas personas verè Sanctas, formatę, & ad honorem aliquem eisdem sanctis exhibendum, & ad decentem, & religiosum ornatum templorum, & ad spiritualem profectum animarum institutæ, ac deputatæ sunt, inter res Sacras merito censeri debent. Vnde sicut loca, vasa, & vestimenta Sacra, & alia proxima diuini cultus instrumenta sanctitatem quandam extrinsecam, vt dixi, participare censentur, & ita passim in Exodo, & Leuitico, & aliis locis Scripturæ Sanctæ vocantur: ita etiam imagines Sanctorum his rebus sacris in hoc genere sanctitatis æquiparantur. Quod sæpè tradit Concilium Nicænum. 2. & specialiter in act. 2. Adrianus Papa in epist. ad Imperatores, *Non est dubitandum* (inquit) *omnia quæ in Ecclesiis Dei ad laudem, & decorem domus illius constituuntur, sancta, & colenda esse.* Atq; id ex similitudine rationis facilè intelligi potest, & ex Sanctorum testimoniis, quæ statim referemus, magis constabit. Declarari denique potest humana, & morali ratione, ac exemplo imaginis Regiæ, quo in hac materia sæpè vtuntur sancti: nam imago Regis non est quidem Rex, neq; in se veram Regis excellentiam habet, tamen quia Regem repręsentat, & quasi vicem eius sustinet, tanquam quid regale æstimatur, & ideo peculiarem quandam reuerentiam sibi conciliat; ergo altiori modo, & ratione imagines Sanctorum, quatenus ipsos repræsentant, vmbram quandam sanctitatis participant, ratione cuius sanctæ, & sacræ per quandam analogiam nomi-

Methodius Orat. 2 de Resurrect. Basil. lib. de Spiritu Sãct. cap. 18.

nominantur. In his ergo duobus punctis nihil amplius immorari exiſtimo neceſſarium.

9. Venio ad verbum, *Adorandi*, quod ad ſubſtantiam cauſæ, vt ſic dicam, ſpectat. In quo iterum aduerto, mutaſſe Regem verbum venerandi, quo in principio confeſsionis ſuæ vti cæperat, in verbum adorandi, vt exaggeret, vel magis apparentem reddat reprehenſionis cauſam. Nos autem ad verbi inuidiam, & amphibologiam tollendam, ſicut in reliquiis fecimus, ita etiam hic interrogamus, quid per verbum adorandi ſignificare voluerit. Nam ſi illo vtitur vt antonomaſticè ſignificat ſupremum, & abſolutum latriæ cultum ſoli Deo debitum, fatemur quidem ingenuè, inauditum eſſe antiquis: oportere imagines adorari. Imò nos addimus, non ſolum eſſe inauditum, ſed etiam ſæpiſsimè negatum, non ſolum ab antiquis, ſed etiam ab illis Patribus, quos Rex ipſe recentiores appellat, etiam ſi ante mille annos præceſſerint. Gregorius enim lib. 7. in dict. 2. ep. 53. ad Secundinum, qui ab illo imagines petierat, eius laudans deſiderium ait, *Scio, quod imaginem Saluatoris noſtri non ideo petis, vt quaſi Deum colas, ſed vt ob recordationem Filij Dei, in eius amore recaleſcas, & nos quidem non quaſi ante diuinitatem, ante illam proſternimur, ſed illum adoramus per imaginem, aut natum, aut paſſum, ſed in throno ſedentem recordamur.* Et infrà epi. 109. ad Serenum, & latius li. 9. ep. 9. ad eundem, illum reprehendit eo quod imagines confregerit, zelum autem laudat, quoniam putauerat non eſſe adorandas, vtiq; tanquam Deos, ſeu tanquam idola, in quo aliqui errabant: ait autem Gregorius illos fuiſſe docendos, & inſtruendos, ob priuatum autem errorem non fuiſſe imagines confringendas.

Latria cultũ imaginibus exhibere prohibitum eſt.

10. Et in hoc ſenſu ſæpè vtuntur verbo adorandi antiqui Patres, vt ſuprà ãnotaui, & in eodem dicitur in ſeptima Synodo act. 7. in definitione fidei, *ſecundum noſtram fidem non exhiberi imaginibus veram latriam.* Et inferius Tharaſius in epiſt. ad Conſtantinum, & Irenem, licèt vtatur verbo, *adorandi*, ſtatim explicat, non intelligere de diuina adoratione, & ideo oſtendit, verbum, *adorandi*, iuxta græcam proprietatem, minores etiam adorationes comprehendere. Et in eodem Concilio action. 3. Conſtantinus Conſtantiæ Epiſcopus, qui Iconomachus fuerat, abiurando hæreſim ita loquitur, *Complector venerandas imagines, adorationem autem, quæ fit ſecundum latriam, hoc eſt Dei culturam, tantummodo Trinitati conſeruo*, & Adrianus Papa in Epiſtola ad Conſtantinum, & Irenen, & in altera Epiſtola ad Tharaſium, accurate diſtinguit modum venerandi imagines, & interdum verbum, *adorandi*, ſingulariter Deo tribuit, comparatione vtiq; imaginum, quas dicit, eſſe honorandas, licet interdum etiã dicat, eſſe adorandas. Deniq; Concilium etiam Tridentinum citato loco imaginibus dicit. *Debitum honorem, & venerationem impertiendam: per illas vero* (ait) *Chriſtum adoramus, & Sanctos veneramur.* Sumpto igitur adorandi verbo in hac reſtricta ſignificatione, immeritò Rex Eccleſiæ Catholicæ attribuit, quod imagines adoret, vel adorandas eſſe doceat. Incredibile autem videtur, Regem Angliæ tanta ignorantia rerum Romanarum laborare, vt ſibi perſuaſerit, Romanam Eccleſiam hoc modo adorare imagines, aut Concilia, & Patres, qui pro imaginum veneratione pugnarunt, in hoc ſenſu fuiſſe loquutos. Neq; magis credibile eſt, per calumniam voluiſſe Regem hoc crimen Catholicis imponere. Eſt ergo veriſimilius, credere Regem, quancunq; venerationem imaginum, præſertim ſub ſpecie ſanctitatis, & religionis eſſe prauã, & inſeparabilem ab idololatria, & ideo verbum adorandi in latiori ſignificatione vſurpaſſe.

11. Si ergo Rex verbum adorandi in generali ſignificatione, & de quacunque ſacra veneratione intellexit, profectò non minus mirabile eſt, quomodo auſus fuerit dicere, inauditum eſſe antiquis, imagines adorari, ſeu adorandas eſſe, cum oppoſitum tam ſit vulgare, & euidens, vt vix poſsit ignorari. Nam in primis in prædicta ſeptima Synodo, & à Damaſceno in libris de Imaginibus, & ab Adriano 1. Pontifi. lib. de Imaginib. contra libros Pſeudocarol. & à Iona Aurelianenſi, & ab aliis recentioribus tam multa ex antiquis Patribus ad huius fidei, & conſuetudinis antiquitatem oſtẽdendam allata ſunt, vt nullus, qui ea legerit, dubitare poſsit, hanc eſſe traditionem à temporibus Apoſtolorum inchoatam, & per continuam ſeriem, ac ſucceſsionem perpetuam in Eccleſia retentam. Primò enim ipſummet Chriſtum imaginem ſui non manu factam ad Abagarum miſiſſe in Edeſſam, antiquæ hiſtoriæ Eccleſiaſticæ referunt. Euagrius lib. 4. Hiſt. capit. 26. Nicephor. lib. 2. cap. 7. & Damaſc. libr. 4. de Fide capit. 17. & recipitur in dicto Concilio Nyſſeno. 2. act. 5. & defenditur ab Adriano Papa ep. 3. ad Carolum Magnum cap. 18. qui etiam affirmat Stephanum Papam prædeceſſorem ſuum illam hiſtoriam approbaſſe.

Imaginũ adoratio ab Apoſtolis inchoata.

Deinde in eodem Concilio Nicæno 2. acti. 1. Gregorius quidam Epiſcopus Peſsinuntis refert Canonem Apoſtolicum de imaginibus in templis collocandis editum in Concilio Antiocheno, tempore Apoſtolorum coacto, cuius meminit Innocentius I. epiſt. 18. ad Alexandr. illiuſque canones ex inuentis à Pamphilo in Bibliotheca Origenis refert, Turrianus li. 1. contra Magdeburgenſes c. 25. vbi hunc canonem de imaginibus plenius refert, quàm in ſeptima Synodo referatur, & ſic habet, *Ne decipiantur ſaluati* (id eſt fideles) *ob idola, ſed pingant ex oppoſito diuinam humanamq; manu factam, impermixtam effigiem Dei veri, ac Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, ipſiuſq; ſeruorum contra idola, & Iudæos, neq; errent in idolis, neq; ſimiles fiant Iudæis.* Vbi obiter notari poteſt, tantum abeſſe, vt imagines ſint idola, vt potius ad confutationem idolorum introductæ ſint, & veluti ad medium inter iudaiſmnm, & gentiliſmum tenendum, vt infrà explicabo. Nota itẽ eſt hiſtoria de antiquiſsima imagine Saluatoris, Cæſareæ collocata à fœmina, quam Dominus à profluuio ſanguinis liberauit Matt. 9. quam refert Euſebius lib. 7. Hiſtor. cap. 14. qui addit, non eſſe mirum, hoc effeciſſe fœminam illam in recognitionem accepti beneficij, *cum & nos* (ait) *Petri, & Pauli Apoſtolorum, & Chriſti etiam ipſius imagines in picturis colorum varietate expreſſas, conſeruataſq; aſpexerimus.* Eandem hiſtoriam de Statua Chriſto erecta à prædicta muliere in memoriam beneficij refert Nicephor. lib. 10. c. 30. & addit à Iuliano apoſtata fuiſſe ablatam, & contumelioſè cõfractam, Chriſtianos verò, ſicut potuerunt, illam in Eccleſiam tranſtuliſſe, & cultu conuenienti proſequutos eſſe. 12.

Conſtantinum prætereà cum Eccleſias ædificare cœpit, eas ſimul variis imaginibus, & ſtatuis argenteis Apoſtolorum, & aliorum Sanctorum ornaſſe, memoriæ proditum eſt à Damaſo in Pontific. in Sylueſtro, & à Paulino epiſt. 12. & aliis. Ad hæc Auguſtinus 22. contra Fauſt. cap. 73. commemorat, imaginem Abrahæ ſacrificantis filium multis locis fuiſſe depictam, & lib. 1. de Conſenſu Euangeliſtar. idem affirmat de imaginibus Chriſti, & Apoſtolorum Petri, & Pauli. Ambroſius etiam epiſt. 57. cum Geruaſio, & Protaſio appariuſſe ſibi perſonam grauem, *quæ ſimilis* (inquit) *erat Beato Paulo, cuius me vultum pictura docuerat*, id eſt, imago Pauli, quã familiarem habuiſſe videtur. Quod etiam de Beato Chryſoſtomo refert Damaſc. orat. 1. de Imaginibus, dicens, *Habebat autem effigiem Apoſtoli Pauli in imagine, in loco, vbi propter corporis imbecillitatem quieſcebat.* Gregorius etiam Nyſſenus oration. in Theodorum Martyrum, refert certamina Sanctorum Martyrum; & eorum Præſidis Chriſti tanquam in libro quodam potuiſſe in Eccleſiis legi, coloribus artificioſis depicta. Et Sanctus Baſilius Hom. de Sancto Barlaam quæ eſt 18. poſtquam lingua ſua Martyris fortitudinem depinxit, ſic concludit, *Exurgite nũc, ô præclari athleticorum geſtorum pictores. Mutilam Ducis imaginem veſtro illuſtrate artificio, & obſcurius à me depictũ* 13.

coronatum

coronatum athletam vestræ industriæ coloribus conspicuum reddite. Ab ibo certaminum, ac victoriarum Martyris à vobis posita imagine victus, gaudebo tali hodie per vestram dexteritatem victoria superatus. Et infrà, *Pingatur in tabula vna, & certaminum agonotheta Christus, cui sit gloria in sæculorum sæcula.*

14. Legi etiam potest Nazianzenus orat. 23. circa principium, vbi commemorat, Angelos cum corporea forma, vestitu candido solitos fuisse depingi, *ad significandum* (inquit) *naturalem ipsorum puritatem.* Et idem vsus imaginum colligitur ex eodem epi. 49. ad Olympium, & infinita alia ex Patribus, & historiis afferre possemus. Quod si fortasse Protestantes prædictas historias vt incertas reiecerint, nihilominus scripta Patrum, & testimonia, quæ vsum imaginum supponunt, & probant, negare non possunt. Deinde licèt in vna vel alia historia posit esse aliquis error, seu defectus veritatis, tamen vbi tot concurrunt exempla, multis, & grauissimis testibus confirmata, valdè temerarium esset, omnia falsitatis arguere, propter solam pertinaciam propriæ opinionis sine alia probatione. Denique licet Protestantes hæc non admittant, saltem sine vllo fundamento astruent, cultum imaginum fuisse ab antiquis inauditum.

15. *Euasio refellitur.* Dicent fortassè, prædictis historiis, & testimoniis probari quidem vsum imaginum, non autem cultum, vel adorationem, de qua Rex præfatis in locis loquitur. Aduertant autem obsecro, non quemcunque vsum politicum, & priuatũ, sed Ecclesiasticum, & sacrum ex dicta traditione demonstrari. Et cum eo coniunctam esse venerationem imaginum, quæ sæpè in eisdem locis expresse ostenditur. Quod quidem Patres septimæ Synodi diligentissimè expenderunt, & ideò postquam in actio. 7. exhibendam esse imaginibus salutationem, & honorariam adorationem definiissent, protinus addiderunt, *Sic enim Sanctorum nostrorum Patrum optima disciplina, & Ecclesiæ Catholicæ habet traditio,* & in fine exclamauit sancta Synodus, *Omnes sic credimus, hæc est fides Apostolorũ, hæc est fides Patrum. Nos antiquo Ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrũ custodimus.*

16. *Finis imaginum.* Potest autem hæc veritas ita declarari, nam imagines quidem non sunt per se, ac principaliter factæ, vt adorentur, sed potius, vt per eas colantur, & honorentur personæ, quas repræsentant, simulq; vt ad sacrum templorum cultum, & ad spiritualem vtilitatem fidelium inseruiant. Hinc autem necessitate quadam etiam naturali rationi conformi, ortum est, vt ipsæ etiam imagines venerandæ sint, & debito honore tractandæ. Quod fieri potest duplici modo, & ratione. Primò, quia in eis & per ipsas adorantur prototypa, ad quæ intentio adorantis præcipuè fertur, vt Concilia Nicænum, & Tridentinum, declarant. Vnde fit, vt qui sic adorat Christum, v.g. in imagine, id faciat simul venerando imaginem circa illam signum reuerentiæ exercendo, vt osculando, salutando, &c. In quo est notandum discrimen inter orationem, & adorationem: nam oratio siue mente, siue voce fiat coram imagine, nullo modo ad imaginem pertinet, neque illam (vt ita rem explicem) contingit, quia ad intelligentem solum potest immediatè referri; adoratio verò, quæ per actionem corporis exhibetur, licet dirigatur ad personam, proximè exerceri potest circa rem distinctam à persona, quatenus illi coniuncta est, vel re ipsa, vt est vestis, vel thronus, in quo Rex sedet, vel habitudine, vt est imago, reliquiæ, & similia. Et ideo quando per hæc quasi instrumenta adorantur personæ, necesse est, vt etiam ista instrumenta, seu imagines aliquo modo coadorentur. *Oratio nullo modo tendit in imaginẽ, adoratio verò proximè versari circa illam potest.*

17. Alio modo possunt, & debent imagines cum veneratione tractari, quoties actio aliqua circa illas exercetur, etiamsi tunc propria, & formalis adoratio personæ non fiat, sed solum spectetur imago vt res quædam sacra, quæ cum debita veneratione tractanda est, sicut ad illas res sacras *reuerenter accedimus,* vt septima Synodus in sua definitione dixit. Et sic et dixit Greg. lib. 7. indict. 2. ep. 5. *Sublata, cum ea, qua debitum est, veneratione, imagine Genitricis Dei, & Cruce.* Et nihilominus hæc etiam reuerentia respectiua est respectu imaginis, quia tota exhibetur propter rem repræsentatam. Atq; ita fit, vt tota hæc veneratio imaginum sit diminuta, & secundum quid respectu venerationis prototyporum. Et consequẽter efficitur, vt veneratio imaginum quorumcunq; Sanctorum angelorum, & hominum, infra Christum Dominum, non solum deficiat à vera latria, sed etiam à propria dulia simpliciter dicta: quæ est absoluta veneratio propter propriam excellentiam. Vnde veneratio etiam, quæ exhibetur imagini Christi, licet cum ipsius Dei adoratione sit coniuncta, non tamen est absoluta latria, prout circa imaginem versatur, sed respectiua, & secundum quid, quia tota tendit ad Deum, & in eius excellentia fundatur. Et hac ratione interdum dicunt Patres, solas intelligentes personas esse venerandas, vel adorandas vtiq; absolutè, & propter se: aliquando vero asserunt etiam res inanimes posse adorari, cultu scilicet respectiuo, & propter aliud, vt videre licet in dicta epistola Adriani ad Constantinum, & Irenen. & sæpè in aliis locis eiusdẽ Concilij. Et sic etiam dixit August. lib. 3. de Trinit. cap. 10. *Signa mirabilia operum Dei, præsertim diuina virtute facta, & permanentia, & stuporem habere tanquam mira, & honorem tanquam religiosa, quæ verò ab hominibus fiunt, honorem habere posse tanquam religiosa, licet stuporem non efficiant.* *Sola intellectuales creaturæ propter se coluntur.*

Sic ergo intellecta hac imaginum veneratione, recta ratione concluditur, tam esse antiquam in Ecclesia, quã est antiquus sacer imaginum vsus, vt rectè dixit Nicephor. Constantinopolitanus in dialogo orthodoxo de imaginibus, apud Turrianum suprà, vbi inter alia inquit, *Cùm quærit hæreticus, vbi scriptum sit de adoranda Christi imagine, respondendum est ibi scriptum esse, vbi scriptum est, adorãdum esse Christum: quia imago vnum est cum prototypo, non natura, sed habitudine; & ideo communionem etiam habet, & nominis, & honoris,* modo vtiq; prædicto. Quam doctrinam Athanasij authoritate, & aliorum Patrum confirmat. Potest præterea idem colligi ex ipso antiquo vsu sacrarum imaginum: nam in templis, & altaribus collocatæ semper fuerunt, vt ex testimoniis citatis constat, & epistol. 3. Adriani Papæ ad Carolum Magnum: hoc autem pertinet ad religiosum cultum, & venerationem: præsertim, quia etiam in sacris calicibus ponebantur, vt constat ex Tertulliano in lib. de Pudicitia cap. 7. & 10. Item in sacris litaniis, & processionibus consuetũ fuit, imagines crucis, & Sanctorum deferri, & Beda lib. 1. Historiæ Anglorum ca. 45. refert, Augustinum, & socios ad prædicandum Euangelium ingressos fuisse *Crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam.* Idem etiam ostendit vsus accendendi lumina coram imaginibus, vt ex Fortunato lib. 4. de Vita Sancti Martini in fine colligitur. 18. *Venerationẽ imaginũ esse æquè antiquam atque earũ vsum, concluditur.* *Notauit Baronius anno Christi 401. n. 53.*

Accedit, sæpè probasse Deum hanc venerationem imaginum, miraculis, seu signis mirabilibus, quale fuit, in illa Christi imagine Cæsareæ collocata per modum statuæ, quòd ad eius pedem quædam herba exorta, cum fimbriam eius crescendo attingeret, vires ad pellendum morbos, accipiebat, vt Historici, & Patres supra allegati referunt, & Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 21. & similia diuina beneficia facta per imaginem Christi ab Abagarum missa referunt historiæ suprà citatæ. Huc etiam spectat, quod sæpe sola vnctione olei lampadum ardentium coram imaginibus, infirmi sanati sunt, vt constat ex Fortunato suprà, & aliis. Item sa- 19. *Sacrarum imag. numue neratio ex miraculis comprobatur.*

tis

tis admiratione dignum est, quod Damascenus lib. 3. de Imaginibus, circa finem, refert de Theophilo Alexãdrino, qui propter inimicitias, quas cum Chrysostomo in vita gesserat, mori non est permissus, *donec allata fuit imago Chrysostomi, quam ille cum adorasset, spiritum emisit.*

20. *Imagines cõtumelia afficere grauissimum sacrilegium.* Præterea imaginum sacrarum iniuriæ, vel contumeliç semper sunt reputata grauissima sacrilegia cõtra Sanctorum, & rerum sacrarum debitum cultũ, ergo signum manifestum à contrario est, cultum eis debitum, semper fuisse sacrum existimatum. Consequutio profectò euidens est. Assumptum vero colligimus in primis ex verbis Simeonis Stylitæ in epist. ad Imperatorem Iustinum relata in dicta septima Synodo act. 1. *Omnem* (inquit) *blasphemiam excedit improbum hoc factum, quod in Deum Verbum pro nobis incarnatum, eiusq; gloriosam Matrem, & venerandam, sanctamque Crucem designarunt. Nam cum videamus pias leges vestras, eos, qui imaginem, aut statuam, Imperatoris ignominia afficiunt, extremo, & iusto mortis supplicio plectere, qua tãdem pœna puniendi sunt, qui in imaginem Domini nostri, eiusq; Matrem nefando facinore grassati sunt.* Vbi clarè sentit, excedere hoc delictum iniuriam ciuilem, etiam in personam Imperatoris redundantem. Vnde interdum acerbitas huius criminis cœlesti signo monstrata est, quale fuit copia sanguinis, quæ ex imagine Crucifixi à Iudæo telo confixa manauit, vt refert Sigebertus in Chronic. anno 560. & Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum cap. 22. Et quoddam simile ex Athanasio refertur in septima Synodo action. 4.

21. Deniq; iidem Patres eisdem locis loquentes de imaginib⁹, eas sæpè sacras, sanctas, & venerabiles vocant, & interdum verbo adorandi, interdum autem verbo venerandi, aut salutandi eas, vtuntur, vt patet ex proximè allegatis, & ex Anastasio Sinaita in Orat. de Sacra sinaxi, dicente, *Non esse satis ingredi in Ecclesiam, ac diuinas imaginum Sanctorum formas, pretiosasq;, ac venerabiles cruces venerari, nisi etiam peccatorum sordes confessione, & lachrymis abluantur.* Quam orationem in Latinum conuersam Pontifici Gregorio XIII. Achilles Statius Lusitanus obtulit, vt refert Baronius anno Christi. 599. n. 9. & 10. Qui etiam anno 656. ex actis, & vita Sancti Maximi refert pulchram historiam, & colloquium inter Maximum, & quosdam Legatos Imperatoris ad eum missos, quod his verbis concluditur, *Posteà surrexerunt omnes cum lætitiæ lachrymis, & humili reuerentia inclinarunt sibi inuicem, & oratio facta est. Et vnusquisq; eorum sancta Euangelia, & pretiosam crucem, & imaginem Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, & Genitricis eius Dominæ nostræ Deiparæ salutarunt.* Quæ ferè verba commemorat Euthymius Sardensis Episcopus in dicta Synodo act. 4. Et in eis etiam expendi potest iuramentum, quod actio sacra, & religiosa est, super Euangelia, & imagines tanquam super res sacras, & religiosa veneratione dignas factum esse.

22. *Ratio naturalis imaginum venerationem commendat.* Est ergò ex traditione Patrum manifestum, antiquam Ecclesiam cum vsu imaginum earum sacram venerationem semper obseruasse. Et profectò ratio naturalis idem demonstrat, quia talis est honor, qualis est excellentia, in qua fundatur; ratio autem venerandi imagines Christi, vel Sanctorum est eadem excellẽtia, vel sanctitas prototyporum, ergo earum veneratio ad eundem ordinem, seu ad eandem virtutem spectat: ad quam honor talium personarum pertinet, quia ad eas omnino refertur. Sicut honor imaginis Regiæ, Regius quodammodo est, & illius iniuria ad crimen læsæ maiestatis pertinere censetur, quo exemplo, & argumento, vt dixi, Patres, & Concilia vtuntur.

CAPVT XII.

Obiectionibus regis contra imaginum venerationem satisfit.

1. *In Præfat. pag. 48. pag. 59.* At Rex Iacobus mirari non desinit, *quod hominum ingenium, quæ Satanæ fraus, hoc tam audax commẽtum Ecclesiæ Christianæ obtrudere attentarit.* Vehementerque ambigit, *an in vltimo iudicio excusationes istius modi, ex illis argutiarum ineptijs petitæ, Christi idololatriam exprobrãti, probandæ sint.* Hæc ferè sunt verba Regis, quib. prudenter, & pro causæ dignitate obuiare, mihi difficilius est, quàm fortissimis, & clarissimis rationibus, aut testimoniis respondere. Nam si leuiter id egero, timeo, nec fidei Catholicæ causam, remissius, quam par sit, agere videar: si verò tantæ verborum acerbitati eadem loquendi libertate me opponam, vereor, ne inde Rex alicuius offensionis occasionem sumat: ideoq; satius duco, huiusmodi verba, quæ rationem ad causam pertinentem non continent, præterire, & obiectionibus, quas Rex innuit, satisfacere. Prius tamen serenissimum Regem monere non omittam, vt consideret, quam sit securius Catholicæ Ecclesiæ, Conciliis, ac Patribus antiquis simpliciter credere, quam de eorum sententia, & authoritate proprio arbitrio iudicium ferre. Quamobrem iterum, atque iterum humiliter obsecro, vt consilium, quod aliis præbet, sibi accipiat, mediteturq; attentissimè, quam rationem, vel (vt ipse loquitur) defensionem, aut excusationem in vltimo iudicio Christus Seruator noster accepturus est, an illius, qui in Deo, Sanctis, & eorum imaginibus colendis, vestigia Patrum sequitur, eorumq; doctrinis operationes suas accommodat: an verò illius, qui nouos doctores antiquis præfert, & proprio iudicio traditiones Patrum damnare non veretur.

2. *Obiectio prima.* At inquit Rex, obediendum esse Deo potiùs, quàm hominibus, Deus autem in Scripturis omnem imaginum adorationem, omnisq; rei à Deo conditæ similitudinem coli vetat. *Secunda.* Deinde omnis imago est idolum, idolum enim non est nihil, *non enim nihil fuit, cui Deus cultum deferri interdixit*; ergo omnis imago Dei, aut cuiuscunq; rei creatæ est idolum; ergo omnis adoratio imaginis, est adoratio idoli, ac subinde idololatria. *Tertia.* Tandem neq; serpens æneus, neq; corpus Moysis nihil erant, ille tamen contritus est, & hoc absconditum.

3. *Primæ obiectioni satisfit.* Respondetur, fieri non posse, vt quod Ecclesiæ Catholicæ definitio, ac traditio approbat, seu præcipit, diuino præcepto contrarium sit, cum Ecclesia ab Spiritu Sancto regatur, & Spiritus Sanctus non possit sibi ipsi contraire. Negamus ergo imaginum vsum, & venerationem esse contrariam diuino præcepto. *Imaginũ veneratio nullo præcepto diuino positiuo prohibetur.* Nam vel illud præceptum ex nouo testamento allegatur, aut ex veteri; in nouo ostendi non potest, nisi fortasse existimetur inclusum in prohibitione idololatriæ, quod friuolum, & vanum esse, statim ostendemus. Si autem ex veteri testamento allegatur, interrogabo rursus, vtrum afferatur tanquam positiuum illius legis mandatum, vel tanquam naturale. In priori enim sensu nolumus examinare, an in lege veteri fuerit tale præceptum positiuum, nec ne, quia hoc ad dogmata fidei non pertinet. Nam illo dato, inde inferre, venerationem imaginum, quam Ecclesia approbat, esse contra diuinum præceptum, Iudaicum continet errorem, quia si tale præceptum positiuum fuit, cæremoniale fuit, aut ergo creditur, nunc obligare, & hic est Iudaicus error, nam secundum fidem cæremonialia mortua sunt, imò & mortifera; vel creditur, esse abrogatum, & sic non potest ratione illius veneratio imaginum reputari contraria diuino præcepto, quia præceptum abrogatum iam non est præceptum, neque opus illi contra-

tratium, voluntati legislatoris repugnare dici potest.

Nullũ datur præceptũ naturale imaginum venerationem prohibens.

Ex locis Exodi 20. & Deuteron. 5. nihil concludi, ostẽditur.

4. Si verò præceptum illud reputetur naturale, & morale, negamus, inueniri tale præceptum in testamento veteri. Maximè enim sumi potest ex verbis Exodi 20. & Deutero. 5. *Non facies tibi sculptile, neq; similitudinem omnem, quæ est in cœlo desuper, & in terra deorsum, neq; eorum, quæ sunt in aquis sub terra.* In his autem verbis, vel nõ omnes rerum imagines, sed solum ordinatæ ad indebitum cultum (vt multi probabiliter credunt, etiam ex antiquis Patribus) prohibebantur: & sic quidem præceptum erat naturale: negamus tamen sub illo comprehendi Sanctorum imagines: illæ enim non ad indebitum, sed ad honestissimum cultum, institutæ sunt, vt ostendimus. Vel illo præcepto omnes imagines simpliciter, & absolutè, & propter quemcunque vsum institutæ (vt alij volunt) prohibitæ sunt, & sic præceptum non fuit naturale, & ita nihil ex illo inferri potest ad præsentis temporis obligationem, vt iam declaratum est. Et Protestantes qui illud in hoc sensu allegant, & nihilominus esse præceptum morale affirmant, probare id certè non possunt ex Scriptura: nam in illa hoc non dicitur, apud illos autem nulla alia probatio firma est, nec nos illam admittere tenemur. Verumtamen etiam non est sufficiens coniectura, quòd verba illa in promulgatione decalogi inserantur: nam ibi etiam multis verbis proponitur præceptum tertium de obseruatione sabbati, quod nihilominus quoad talem temporis determinationem non morale fuit, sed cæremoniale. Deinde nullus est Sanctorum Patrum, qui illa verba in dicto absoluto sensu intellecta dixerit continere pręceptum morale naturale, & non potius positiuum illi tempori accommodatum. Deniq; nulla verisimili ratione ostẽdi potest, illam prohibitionẽ esse ex intrinseco dictamine legis naturalis.

5. Et certè ipse etiam Rex hoc idem concedere cogitur, ait enim aliquem vsum imaginum non esse prohibitum nunc, & consequenter nec naturali iure, idemque necessariò fatetur de imaginum effectione: cum tamen verbum absolutum Dei fuerit. *Non facies tibi sculptile*; ergo vel per illa verba non fuit tantum prohibitum illud, quòd erat per se malum, & ita continebant præceptum positiuum, quod cessauit, vel si dicatur, per illa non esse prohibitum absolutè facere imagines, sed facere ad venerationem, pari ratione restringi verba debebunt ad venerationem indebitam, seu superstitiosam. Non enim omnis veneratio imaginum de se mala est, aut honori diuino contraria, vt in superioribus ostensum est; & in sequenti puncto amplius declarabitur. Et ideo qui verba illa intelligunt de absoluta prohibitione imaginum, cõsequenter dicunt, effectionem, & vsum imaginum, & statuarum ita fuisse prohibitam, vt illas per se depingere, aut fabricare non liceret; hoc autem manifestũ est, non esse iuris naturalis, quamuis potuerit esse positiui, quod modo nõ curamus, quia nihil ad præsentem causam refert.

Satisfit secũdæ obiectioni

Discrimẽ inter idolũ, & imaginem.

6. In altera parte confundit Rex idolum cum imagine, & in hoc fundat obiectionem, quæ proinde parui est momenti: nam sacræ imagines Christi, & Sanctorum, idola non sunt, & oppositum in septima Synodo Action. 7. damnatum est. Quamuis enim simulachra gentium, quę idola erant, reuera imagines fuerint, non propterea qualibet imago idolum est, sed illa tantum, *quæ est Dei falsi simulachrum*, vt dixit Augustinus lib. Quæstionum in librum Iudic. 441. Et idem ferè sensit Tertullianus lib. de Idololatria ca. 4. dicens, *Idola esse imagines earum rerum, quas colit humanus error.* Quanquam hæc verba generaliora sunt, & comprehendunt omnem imaginem inuentam, vel propositam ad colendum id, quod non est cultu, aut veneratione dignum. Est ergo differentia inter idolum, & imaginem, quod idolum est falsa imago, id est, rei, quæ non est, vel quæ non est adoratione digna, vt communiter Patres de idolis scribẽtes interpretantur; imago autẽ dicitur, etiamsi veram repræsentationem habeat. Restringẽdo autem generalem rationem imaginis ad sacras, & Ecclesiasticas imagines, de ratione illius est, vt sit de re vera, & verè sancta, ac proinde verè digna adoratione. Et sic dixit Adrianus Papa in epist. ad Constantinum, & Irenen in septima Synodo Act. 2. *Imagines tantum ob recordationem Sanctorum pingi, venerari, & coli, quos clarè constat, seruos esse Dei, & pro nobis apud Deitatem obsecrari, & intercedere.* Vnde etiam constat, quantum distet veneratio imaginum sacrarum ab idololatria: nam omnis cultus idololatriæ, vel sistit in idolo tanquam in verò Deo, vel per simulachrum tendit ad colendum pro Deo eum, qui non est, vel ad colendum vt numẽ, impium aliquem, seu dæmonem, veneratio autẽ imaginum tendit, vel proximè in honorem Dei, vel saltẽ alicuius personæ verè sanctæ, qui tãdem in Dei etiam honorem redundat.

Veneratio imaginum ab idololatria longissimè distat.

7. Neque contra hoc obstat, siue idolum dicatur esse aliquid, vt Rex contendit, siue esse nihil, vt ipse Catholicis obiicit. Nemo enim vnquam negauit idola gentium quoad ipsa corporea simulachra esse res aliquas etiam materiales, & sensibus patentes, quod commune etiam est imaginibus sacris; in hoc ergo sensu idolum aliquid est. Et nihilominus propter falsam repræsentationem dici potest nihil (sicut vocatur à Paulo 1. ad Corinth. 8. & 10.) quam res, quam repræsentat, vel nulla vera res est, vel nullam veram excellentiam habet, ob quam sit colenda, vt Origenes Homil. 8. in Exodum, & aliqui interpretes Pauli illud eius verbum intellexerunt. Quamuis etiam possit idolum dici nihil, quia nullius est virtutis, aut potentiæ, vt ibi interpretatur Chrysostomus homil. 20. quem Theophylact. & alij sequuntur. Et sic etiam asseruit Augustinus 20. contra Faustum cap. 5. ea, quæ colunt gentes, aliquid esse, quia sunt idola, in quibus dæmonia adorantur, vel aliquæ partes mundi, quæ sunt vera corpora, non tamẽ colenda *sed ad salutem* (ait) *nihil sunt.* Sicut aliàs etiam dixit, idem Augustinus, peccatum nihil esse, non quia actus peccati nihil sit, sed quia malitia eius, quã in ratione peccati cõstituitur, non est aliquid, sed priuatio boni. Et simili modo Hieronym. in Oseæ. 7. in fine dicit, *Hæreticos impijssimas hæreses extruentes conuerti in nihilum*, iuxta translationem septuaginta ibidem, *Non quo desierint esse, sed quo comparatione Dei omnes, qui contra Dominum sapiunt, non esse dicuntur: nam si Deus est veritas, quidquid contrarium veritati est, mendacium est, & nihil nominatur.* Et ita etiam intelligit ibidem illud Esth. 14. *Ne tradas sceptrum tuum ijs, qui non sunt, Haud dubium* (ait) *quin idola significet*, nimirum, quia falsa sunt, & mendacium, vt tale est, nihil est. Est ergo idolum res aliqua vt imago, & materia quædam est, & est nihil, quatenus nihil est, quod repræsentat, siue sit omnino nihil, seu nulla vera res, siue sit nihil, quatenus aliquid diuinũ, aut sanctum repræsentatur, quod verè sanctum non est. Et hinc habet idololatria, quod mala sit, & quod idololatria sit, & ideo multũ ab illa differt sacrarum imaginum veneratio.

Qua ratione idolum dicatur nihil.

8. Verùm huiusmodi responsiones à Rege despiciũtur tãquam sophistica, & arguta effugia: *nam Scriptura* (inquit) *omnis rei à Deo conditæ similitudinem coli vetat.* Sed nihil nos mouent verba Regis, tum quia distinctiones illæ non sit à nobis inuentæ, sed à Patribus, tum etiam quia sunt rationi naturali valde consentaneæ. Ad Scripturam verò in primis respondemus, iuxta Patrum, & Ecclesiæ traditionem, rectamque rationem esse intelligendam. Deinde negamus, Scripturam prohibere omnis similitudinis rei conditæ venerationem, nullibi enim potest hoc præceptum ostendi, nisi forte in prohibitione faciendi sculptile, omnemque similitudinem, intelligatur inclusa. Et tunc ad responsionem datam reuoluimur. Nam vel

vel fuit positiua, & nunc non obligat, vel si naturalē, & moralem obligationem continet, intelligitur de effectione idolorū, seu (quod perinde est) de effectione imaginum, quæ tanquam Dij, vel tanquam Deorum simulachra colantur. Estq; hoc ipsi Scripturę cōsentaneum, quæ aliquam creaturæ adoratione permittit, vel interdum iubet. Quod argumentum authoritate Hieronymi confirmat Adrianus Pap. in dicta epist. ad Constantin. afferentis in exemplum *duo Cherubim aurea, & crustas* (inquit) *illas, quas fabricauit Moyses*. Dicitq; Deum concessisse Iudæis hæc adorare. Quāuis enim hoc expressè in Scriptura non legatur, tamen id videtur collegisse ex eo, quod erant imagines sacræ, vel certè quia erant veluti partes Propitiatorij, quod etiam veneratione dignum erat, & ita in epist. 17. inter Epistolas Hieronymi, quæ est Pauli, & Eustochij ad Marcellam, & stylus docet à Hieronymo esse conscriptam, sic dicitur, *Venerabantur quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant cherubim, & propitiatorium, & arca testamenti, manna, virga Aarō, & altare aureum*, & additur, *Non ne tibi venerabilius videtur sepulchrū Domini?* quę posteriora verba declarant, priora etiam intelligi de veneratione sacra. De qua clarius dicitur Psa. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*, vbi (vt suprà dixi) per *scabellum pedum Domini* arca testamenti intelligitur, & ex ratione adorādi, quæ proponitur, cōstat sermonem esse de sacra veneratione. Et hanc fuisse Dei voluntatem, patet ex modo, quo volebat, arcam illam reuerenter tractari, Deut. 10. & Iosue 3. & 1. Reg. 6. Et ratio sanctitatis in eisdem verbis data, ostendit, res etiam alias dicatas diuino cultui, quæ sanctæ in Scriptura vocātur, fuisse simili veneratione tractandas, vt apertè sentit Damasc. lib. 4. de Fide cap. 17. Non ergo omnis veneratio rei creatæ erat in Scriptura prohibita, sed illa tantum, quæ ad cultum veri Dei referri non poterat.

Adoratio alicuius creaturæ est Scriptura cōsentanea.

9. Deniq; ad exempla illa, quæ Rex adducit de serpēte æneo, & de corpore Moysi, respondemus, ex rebus partim incertis, partim ad causam non pertinentib[9] sumpta esse. Nam licet verum sit, Regem Ezechiam confregisse serpentem æneum, quia filij Israel adolebant ei incensum, vt habetur 4. Reg. 18. Non est tamē certum, fuisse prohibitum in illa lege quocunq; modo adorare illum serpentem. Imò multi putāt, licuisse, & in principio id factum fuisse debito modo: vtiq; venerando in illo, & per illum Deum authorem tanti beneficij. Quod potuisse rectè fieri, testatur D. Aug. lib. 3. de Trinitate, cap. 10. & non constat, specialiter fuisse à Deo prohibitum. *Posteà* verò ait August. li. 10. de Ciuitat. cap. 8. *cùm populus errans, serpentem propter facti memoriam reseruatum, tanquam idolum colere cœpisset, Ezechias Rex religiosa potestate Deo seruiens cum magna pietatis laude contriuit.* Sic autem facto illo explicato, nihil ad causam de imaginibus Ecclesiæ pertinet, quia imagines non adorantur à fidelibus vt idola, neq; huius mali periculum morale imminet. Et quando aliquis error alicubi contingeret, non fractione imaginum, sed doctrina, & luce Euangelij depellendus esset error, & pius imaginum vsus conseruandus, vt dixit Gregorius in dicta epist. 9. libri 9. Alij verò existimant, nunquam Iudæos veneratos esse serpentem illum, imò id fuisse prohibitum in lege veteri, nō naturali præcepto, sed positiuo, nec speciali lege, sed illa generali, qua, probabiliter credunt, tunc fuisse prohibitam omnium imaginum venerationem, populum autem cœpisse agere contra illud præceptum, & ideo Ezechiam ad occasionem tollendam serpentem confregisse. Qua etiam admissa sententia, nihil habet commune illud exemplum cum causa imaginum, tum quia præceptum illud, si fuit, in lege gratiæ cessauit, tum etiam quia occasio errandi, quæ tempore legis erat, ex propensione ad idololatriam partim ex gentilium consuetudine, & exemplo, partim ex ignorantia, & infirmitate fidei profecta, tempore legis gratiæ non inuenitur, vt rectè notauit Damascenus dicto lib. 4. cap. 17. & latius orat. 1. de Imaginibus.

Occurritur obiectioni tertiæ.

In alio verò exemplo de corpore Moysi solum ex Scriptura habemus, mortuum fuisse iussu Dei, & ab eodem sepultum, eiusq; sepulchrum occultum fuisse hominibus Deuter. vlt. Quam verò ob causam Deus voluerit occultare corpus Mosi, Scriptura non declarat: Protestantęs verò existimare videntur, causam fuisse, ne Iudæi occasionem sumerent, committendi idololatriam, corpus Moysi, vel eius sepulchrum venerando. Et in hoc videtur fundari Regis argumentum, vt saltem propter tollendam occasionem imagines etiam tollendæ sint. Cui in primis respondere possumus, negādo illationem, & similitudinem, quia iam ostensum est, non esse in hac imperfectione Ecclesiam synagogæ æquiparandam. Aliàs etiam sepulchra Apostolorum, & Martyrum deberent esse fidelibus ignorata; imò reliquiæ Sanctorum omnium comburendæ essent, ne fideles ad idololatriam per occasionem inducerent, quod non solum impium, sed etiam ridiculum est. 10.

Satisfit secūdo exemplo.

Deinde responderi potest, argumentum illud non in Scriptura, sed magis in propria coiectura esse fundatum, & ideo parui momenti esse. Nam est quidem illa ratio probabilis, vt illam expendit Abulensis, ad illam accommodans altercationem inter Archangelum, & diabolum super Moysi corpore, cuius meminit Iudas Apostolus in sua canonica. Et eādem rationem insinuat Chrysostom. Homil. 5. in Matthæum, quamuis non dicat; occultasse Deum sepulchrum Moysi propter illam causam, sed ait, *Non introduxisse Moysem populum in terram promissionis, ne Iudæi illi prorsus tribuerent omnia beneficia, quæ per illum à Deo receperant*, & adiungit, *Vt igitur omnis huiusmodi amputaretur occasio, ipsum quoq; est occultum eius sepulchrum.* Eandemq; rationem indicauit Augustinus, vel Author operis de Mirabilibus Sacræ Scripturæ libr. 1. capite vltimo. Sed nihilominus non est ratio necessaria. Nam idem Author de Mirabilibus Sacræ Scripturæ addit aliam, videlicet, *vt illam faciem, quæ consortio sermonis Domini rutilauerat, mortis mœrore repressam, nullus videret.* Dici etiā potest, id factum esse quasi ad complementum, & aggerationem pœnæ iniunctæ Moysi propter culpam diffidentiæ circa fluxum aquæ de petra; illa enim de causa terra promissionis priuatus est, Num. 20. vt rectè ponderat Chrysost. lib. 4. de Sacerdotio prope initium, & August. in lib. 50. homiliarum, homilia 27. & Enarrat. in Psalm. 98. versus finem. Videtur autem voluisse Deus ad maiorem populi terrorem, vt nec viuus, nec mortuus illam terram ingrederetur, ideoq; occultauit sepulchrum eius, ne Iudæi ossa illius secum deferrent, sicut ossa Iacob, & Ioseph transtulerunt. Præterea dici potest, occultasse Deum corpus Moysi, vt in maiori admiratione, & interna reuerentia haberetur. Hoc enim insinuauit Hieronymus Amos. cap. 9. dicens, *Ascendit Dominus cum Moyse cuius sepultura locus, quia in cœlum ascenderat, in terra non potuit inueniri.* Deniq; dici potest, & fortasse securius, hoc esse vnum ex his, quæ secundum consilium voluntatis suę operatur Deus, quorum causas inuenire non possumus, & quærere superuacaneum est, id, quod insinuauit Chrysost. Orat. 20. ad Hebr. dicens, *Quædam antiquorum Patrum ossa translata esse in terram promissam, Moysis autem ossa sita fuisse in terra aliena, & non solum illius, sed etiam Aaronis, Ieremiæ, & Danielis. Et similiter*, ait, *quorundam Apostolorum vt Petri, & Pauli, & cæt. sepulchra nouimus, aliorum autem nescimus, cuius rei rationem quærere superfluum esset.* Illa ergo coniectura tam graui causa superuacanea etiam est. 11.

CAPVT

CAPVT XIII.

De imaginibus Dei, vt Deus est.

1. *Obiect. ô Regis contra imagini Dei adoratione.* PRæter obiectiones generales de veneratione imaginum duas alias in particulari proponit Rex, vnam contra imaginem Dei, vtique vt Deus est; aliam contra crucis Christi adorationem, de hac posteriori dicemus capite sequenti, hic prior expendenda est. In qua dicit, *Non solum est prohibitum* (scilicet, in veteri testamento) *adorare imaginem Dei, sed etiam effingere, additaque ratio, Deum sub nullus vnquam aspectum cecidisse.* *Imago Dei duplex.* Veruntamen in hoc puncto vulgaris distinctio imaginum Dei præmittenda est, vna est propria, vt si quis velit per depictam formam ad viuum exprimere propriam Dei formam, seu naturam, quæ dici potest formalis imago, alia verò est metaphorica imago, in qua per aliquam figuram corpoream repræsententur aliquo modo, & per analogiam proprietates rei superioris, sicut per figuram iuuenis, pennas, & indumentum album habentis, repræsentatur Angelus.

2. *Propria, & formalis Dei imago desc[r]ibi nequit.* Quod ergo spectat ad primum genus imaginum de fide certum est, non esse licitum, imò esse stultissimum, conari, talem imaginem Dei depingere. Quia cum Deus corpore careat, impossibile est; per imaginem corpoream, siue sculptam, siue depictam ad viuum Deum repræsentare. Et hoc est quod dicitur Isaiæ, 40. *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* & ca. 46. *Cui assimilastis similem?* Quæ verba, si attentè considerentur, non tam cōtinent prohibitionis formam, quam declarant, esse per se malum, & impossibile, talem Dei similitudinem, aut imaginem formare. Et ideo non solum in veteri testamento; sed etiam in nouo eodem ferè modo idem prohibitum est, dicente Paulo Act. 17. *Non debemus æstimare auro, & argento, aut lapide, sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Diuinum esse simile.* De hoc ergo genere imaginis Dei nulla est controuersia, nam in hoc sensu & Patres cōmuniter, quos referre non esse necesse, & septima Synodus Act. 3. & 5. & Scholastici omnes has imagines Dei omnino improbandas, tanquam veræ Dei existimationi contrarias, constantissime docent.

3. De altero vero genere imaginum Dei nihil hactenus est certa fide stabilitum, & consulto Concilium Tridentinum de imaginibus Christi, Deiparæ, & Sanctorum agens, nihil de imaginibus Dei dixit, & Concilium Nicænum 2. reprobando priores imagines Dei, de posterioribus tacuit, & ita inter Catholicos Doctores variæ sunt in hoc puncto opiniones. Cùm ergo hic solum de dogmatibus fidei agamus, possemus hanc Regis obiectionem omittere, vt in hac parte in suo sensu abundet. Quia vero docere intendit, talium imaginum vsum esse impium, & contra diuinum præceptum, & nos credimus, longè probabilius esse, neque malum, neque prohibitum; imò honestum esse, & magis pium, si prudenter fiat, magisque consentaneum Ecclesiæ vsui, ideo vtrumque breuiter probandum est. *Descriptionē metaphoricā imaginis Dei neq; malam neq; prohibitam esse.* Primum ergo ostendimus ferè discursu suprà facto, quia depingere talem imaginem Dei non est prohibitum in nouo testamento speciali præcepto positiuo, quia de imagine DEI solum inueniuntur in nouo testamento citata verba Pauli, quæ apertè tantum ius naturale declarant.

4. Si autem dicatur, contineri hanc prohibitionem in veteri testamento, de illa iterum interrogamus, qualis fuerit illa prohibitio? res enim dubia est, tam quoad sensum, quàm quoad genus præcepti. Vnde si prohibitio dicatur esse moralis, & ex lege naturali, intelligenda erit de imagine propria, & non de metaphorica, quia nulla est verisimilis ratio, quæ ostendat esse per se, & intrinsece malum, Deum metaphoricè depingere, vt statim dicam. Et quidem in locis Isaiæ citatis, in quibus ius ipsum naturale explicatur, de propriis imaginibus Dei sermo est: nam vt notat Hieronymus, in ca. 40. irridet Isaias stultitiam gentium, qui putabant idola sua esse Deos, vel propriam Dei formam repræsentare. *Exponuntur loca Scripturæ de imaginibus Gentium loquentia.* Vnde ad illa verba, *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* addit Hieronymus, *qui spiritus est, & in omnibus est, &c.* In capite autem 46. reprehenduntur Iudæi gentium stultitiam in hoc imitantes. De hac item forma possunt conuenienter intelligi verba Moysis Deuteron. 4. *Loquutusque est hominus ad vos de medio ignis, vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis.* Quamuis etiam sensus esse possit, nullam omnino formam vel quasi personam sensibilem vidisse, sed tātum vocem loquentis audiuisse. nam hoc magis indicant alia verba, quæ Moyses infra reperit, *Non vidistis aliquā similitudinem in die, qua loquutus est nobis Dominus in Oreb in medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis cunctam similitudinem.* Et ita est probabile, fuisse ibi, & Exodi 20. prohibitum, fingere quamcunque imaginem Dei, sub quouis prætextu, quia rudis ille populus facile existimaret, illam esse propriam formam Dei, vel ipsas statuas vt Deos adoraret. Tale autem præceptum sic intellectum positiuum fuit, ac cæremoniale, conueniensque illi populo propter imperfectionem suam; & ideò nunc iam cessauit, & mutato etiam rerum statu non fuit necessarium, quia illa occasio, seu periculum sublatum est, vt supra dixi. Cuius etiam rei sufficiens signum est, quia in Christi Ecclesia permittitur vsus talium imaginum Dei, non solum nunc, sed ante mille trecentos annos, vt intelligi potest ex variis carminibus, quæ de his imaginibus habet Paulinus Epistol. 12. At Ecclesia non permisisset illas tot sæculis, si diuino iure prohibitæ fuissent.

5. *Instantia Regis.* Sed instat Rex, non solum propter periculum adorationis, sed etiam propter indecentiam, & inutilitatem, prohibitum esse, tales imagines effingere. Nam *cum Deus* (inquit) *ad viuum exprimi non possit, superuacaneus est labor, conatusque inanis, id falsa adumbratione corrumpere, quod imitari non possis: quod nemo, non dico, Princeps, sed vix quisquam homo plebeius in sua effigie ferre sustineat.* *Enodatio.* At rationes istæ in Scriptura non leguntur, sed à Protestantibus excogitatæ sunt. Et in priore earum quidpiam falsum supponitur, & sanctæ Scripturę contrarium, ne dicam iniuriosum. Nam si oēs metaphoricę imagines, quę ad viuum non possunt imitari prototypa, falsa adumbratione illa corrumpere dicenda sunt, *omnes etiam parabolæ, ac figuræ significandarum quarumcunque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt sed in eis aliud ex alio est intelligendum, dicentur esse mendacia*, vt in simili dixit August. lib. contra Mendacium ca. 10. Sic ergo, quando descendit Spiritus Sanctus in specie columbę, vel quando sub specie linguarum tanquam ignis missus est, falsa adumbratione forma eius corrupta est. Idemque erit dicendum de imagine Christi sub specie agni, cum tamen illius imaginis vsus antiquissimus in Ecclesia sit. Item imago Angeli sub specie iuuenis, &c. esset formæ Angelicæ corruptio, quod non solum est contra septimam Synodum, sed etiam contra Scripturam, quatenus in illa legimus imagines Cherubim Exod. 25. 3. Reg. 6. Imò etiam est contra omnem rectam rationem, quia nos non capimus res incorporeas, nisi instar corporearum, vt rectè declarant Dionysius cap. 2. & vlt. de Cœlesti Hierarchia, & Tertullia. in Apologet. capit. 29. Denique omnes sensibiles apparitiones Dei, aut Angelorum in Scripturis essent formarum illorum falsæ corruptiones. Quia ergo in metaphorica repræsentatione non est falsitas, ideo metaphoricæ imagines Dei falsitatis argui non possunt. Neque etiam potest inanis, aut superuacaneus reputari vsus earum, cum deseruire possint ad manuducen-

dum quasi intellectum hominis, vt inuisibilia instar visibilium cognoscat, & ad memoriam mysteriorũ, quæ Deus sub forma visibili operatus est.

6. Vnde facile etiam patet responsio ad aliam coniecturam, quod nullus Princeps, imò nec priuatus homo talem deformationem suæ formæ permitteret: nam eodem modò Deum, qui sæpe sub forma visibili apparuit, arguerent, quia nullus homo ita se ipsum deformaret. Imò etiam reprehenderent Scripturam, quia sæpè loquitur de Deo tanquam de homine tribuens illi dolorem, pœnitentiam, corporis membra, & similia: nam est eadem ratio de verbis scriptis, quæ de imaginibus: quia (vt rectè dixit Gregorius) illud est imperitis imago, quod doctioribus Scriptura. Est ergo debilis illa coniectura, tum quia in illis imaginibus nulla est turpis deformatio, sed metaphorica significatio, tum etiam quia non fit sine graui causa, & necessitate, orta partim ex diuina excellentia, quæ non potest aliter repræsentari, partim ex indigentia hominis, qui non potest spiritualia prout in se sunt, concipere, cum tamen per sensus debeat excitari ad eorum cognitionem, vel recordationem. Ideoq; non est simile, neq; magni momenti argumẽtum ab hominibus sumptum, quia homo sensibilem formam habet propriæ imaginis capacem, & nihilominus non dedignatur homo, etiam Princeps, aut Imperator excellentiam suam, aut fortitudinem, per metaphoricam imaginem aquilæ, aut leonis, aut aliam similem repræsentari.

CAPVT XIV.

De Crucis Christi adoratione.

1. VLtimò inuehitur Rex contra crucis Christi venerationem. Sed ne diutiùs forsan quàm necessarium, aut par sit, in hac materia immorer, hoc punctum breuiter expediam, tum quia eadem ferè est ratio de Cruce, quæ de aliis reliquiis, vel imaginibus, tũ etiã, quia Rex nihil in hoc obiicit, nisi argutias quasdam, quas olim Claudius Taurinensis, & Vuiclephus obiecerant, & à Catholicis inanes reputatæ sunt. De Cruce igitur triplex est consideratio, vt alibi dixi, *1. tom. 3 p. disp. 56.* scilicet, de signo eius circa propriam personam digito, vel manu expressam, vel de imagine crucis facta ex permanenti materia, vel de ipsámet cruce, in qua Christus passus est, vel integra, vel de particulis eius. De prima consideratione nihil Rex attigit, & de illa dixi loco citato sect. 3. Secundam etiam cõsiderationem Rex omisit, quia eadem ratio est de imagine crucis, quæ de reliquiis.

2. *Dilema Regis adorationem Crucis Christi oppugnantis.* Contra crucem verò tertio modo spectatam quòd veneranda non sit, hac breui ratione multis verbis conatur efficere. Nam si veneranda esset, maximè ratione contactus: hanc enim rationem præcipue solent scholastici assignare. *An igitur ratione omnis contactus, vel alicuius?* Primum dici non potest, tum quia licet mulier, quæ erat in fluxu sanguinis, tangendo fimbriam vestimenti Christi senserit virtutem eius, non ideo eam senserũt omnes, qui Christum premebant, Luc. 8. tum etiam quia alias labia Iudæ osculo Christum tradentis, & manus militum cædentium, & crucifigentium Christum, & terra Chanaam, quotidianis Christi vestigiis tacta, essent à nobis adoranda, quòd impium, & prophanum est dicere. Si autem non omnis contactus, sed aliquis singularis ad hoc genus adorationis sufficit, oportet ostendere, quis ille sit, & vbi Christus singularem hanc benedictionem in lignum illud effuderit, vel priuilegium concesserit. Augetq; obiectionem his modis. *Prima confirmatio.* Primò quia Christus mulieri sibi dicenti, *Beatus venter, qui te portauit*, respondit, *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei.* *Secunda.* Secundò, quia licet Christus dedisset suę cruci virtutem faciendi miracula, non ideo esset adoranda, nam vmbra Petri faciebat miracula, quæ non idcirco poterat adorari. Tertiò, quia Prophetæ maledicunt cul- *Tertia.* toribus imaginum, quæ oculos habent, & non vidẽt, & aures, quæ non audiunt; ergo hæc acerbius dicerẽt in eos, qui partem ligni, neq; ad aurium, vel oculorum similitudinem formatam venerantur.

Videtur Rex in sua obiectione supponere, vel existimare, nos fingere, aut cogitare, Crucem Christi, & 3. *Nullam vim patrandi miracula ex contactu corporis Christi in cruce fuisse deriuatam.* singulas partes eius ex contactu corporis Christi vim aliquam, seu virtutem faciendi miracula, aut extraordinaria beneficia conferendi elicuisse, aut Christũ ipsum speciali concessione, & voluntate illi contactui vim similem, vel dignitatem contulisse. Hoc autem à sensu Ecclesiæ Catholicæ alienum est. Nam in primis licet verissimum sit, & historiis, ac testimoniis Patrum satis comprobatum, Christum per crucem suam multa edidisse miracula, quæ nunc referre non est necesse: nihilominus nullus asseruit, vel cogitauit, Christum virtutem aliquam miraculorum effectri- *Vide Paulinum ep 11 ad Seuerum, Euag. lib. 4. Hist cap 25. Ruffinum li. 10. hist. ca 3. Theodoretũ lib. 1 cap. 18. Seuerum Sulpici lib. 2. sacra hist.* cem cruci suæ indidisse, aut certa lege, & promissione statuisse, ad pręsentiam, vel tactum illius signa facere, nam hoc nullo fundamento affirmari potest, neq; ad illius crucis venerationem ducitur necessarium. Neq; etiam fingere oportet, Christum speciali voluntate, & quasi positiua institutione dedisse illi cruci peculiarem dignitatem, ob quam honoretur: nam hoc etiam figmentum non modo fundari non potest, verum nec satis intelligi, & ad veritatem, & rem de qua tractamus, superuacaneum est, & impertinens.

Doctrina ergo Ecclesiæ & Theologorum Catho- 4. *Catholica de Christi crucis adoratione doctrina explicatur.* licorum est, sicut reliquiæ sanctorum sunt venerabiles, non ex virtute, vel institutione superaddita, sed quia supposita vera sanctitate animarum, seu personarum, cum quibus peculiarem habuerunt coniunctionem, vel relationem sufficientem, vt aliquid illarum esse censeatur, ex natura rei sequitur, vt propter excellentiam talis animæ, vel personæ in veneratione habeantur: ita etiam maiori ratione crux Christi, & quæcunque illius pars, tanquam pretiosæ Saluatoris reliquiæ à veris, & piis Christianis habetur. Quia sustinendo Christum ipsum, instrumentum fuit nostræ redemptionis, ipsi Christi peculiari modo coniunctum, & ab illo sanctificatum. Vt significarunt Petrus 1. epist. c. 2. & Paulus. ad Colos. 1. & 2. qui etiam ad Hebr. 9. indicat, fuisse quasi altare, in quo Christus se pro nobis obtulit. Ac proinde ob eiusdẽ Christi amorem & reuerentiam venerabilis est. Atq; ita rationem venerandi CHRISTI crucem explicuit Damasc. lib. 4. c. 12 dicens, *Hoc ingentis pretij lignum, ac venerandum, in quo Christus se ipsum sacrificij causa pro nobis obtulit, vt ex sancti corporis, & sanguinis contactu sanctificatum optimo iure adorari solet.* Et infrà. *Nam si eorum, quorum amore flagramus, & domus nobis chara est, & lectus, & vestis, quando magis ea, quæ Dei, ac Saluatoris sunt, per quæ nobis salus parta est.*

Et hanc fuisse mentem antiquæ Ecclesiæ, satis 5. colligitur ex canon. septuagesimo tertio, sextæ Synodo attributo, & ex septima Synodo, & ex Hieronymo epistola decimaseptima, Ambrosio Orat. de Obitu Theodosij, Chrysostomo Homil. Quod CHRISTVS sit DEVS, vbi ait, *Totum orbem contendere aliquid ex illo ligno habere, Et qui habent* (ait) *viri, & mulieres illud auro includunt, vt ceruicibus suis aptent; & indè valdesunt honestati, & magnifici, & muniti, & protecti.* Et Gregorius Nyssenus Orat. de sancto baptismate, non longè ab initio, *Lignum crucis* (ait) *omnibus hominibus salutare est.* Per quod verbũ indicat beneficia, quæ Deus solet per huiusmodi crucis reliquias conferre, cùm vera fide, & pia veneratione illa petentibus. Quamuis n. sola miracula sufficiẽtem rationem adorandi non continerent, ostendunt tamen, placitã esse Deo huiusmodi venerationem, ac subinde crucem ipsam veneratione dignam esse. Adduntq; dicti Patres præsertim Damascenus, idem esse de aliis Christi reliquiis, vt sunt *claui, lancea, præsepe, indumenta, & viuificum.*

ficum sepulchrum. Adducitq; Damascen. illud Psal. 131. *Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Idemq; confirmat illud Isai. 11. *Erit sepulchrum eius gloriosum*, quod de Christi sepulchro ab omnibus intelligitur, & meritò, qui relatiuum *eius* refert *radicem Iesse*, quam esse Christum, exponit Paulus ad Romanos 15. Dicitur autem illud sepulchrum gloriosum futurum, non solum eo tempore, quo Christi corpus in illo iacuit, sed etiam perpetuo ratione illius. Et ita Hieronym. ep. 17. dicit, *ibi esse prædictum, locum sepulturæ Domini esse ab omnibus honorandum.* Hæc ergo veritas ex principiis fidei, & ex Scriptura colligitur, & rationi naturali est consentanea, & nullum ostendi potest præceptum; quo talis veneratio crucis prohibeatur. Quid ergo est, quod Protestantes in tam pio religionis opere calumnientur?

6. *VValdensis to 3 cap. 18.* Ad obiectionem autem Regis, & interrogationem in ea factam respondit venerabilis quidam Anglus, non omnem contactum corporis Christi fuisse sufficientem rationem huius venerationis *sed tactum innoxiū*, & ita vitabat absurdum illatū ex osculo Iudæ. *Occurritur dilemmati Regis.* Addunt verò alij ad maiorem explicationem, si præcisè spectaretur ratio cōtactus: non deesse in illo sufficientem causam adorationis respectiuæ; propter Christi excellentiam, impietatem autem personæ, illam impedire: ne adoratio in hominem impium refundatur. Et simili modo vbi fuerit indecentia, vel occasio scandali, vitanda erit adoratio, non obstante contactu, quod ad exemplum de asina, in qua Christ⁹ sedit, accommodādum est. De terra verò illius regionis, quam Christus suis pedibus tetigit, si constaret, nunc permanere quoad illas partes, quas Christus tetigit, in eadem esset habenda veneratione. Nam & August. 22. de Ciuit. c. 8. testatur, suo tempore *miracula facta esse per terram sanctam de Hierosolymis allatam*, & à fidelibus fuisse in reuerentia, & honore habitam. Hoc verò tempore verisimile est terram illam adeo esse mutatam, vt ratio illa contactus cessauerit. Et nihilominus si aliquis viua fide, & recordatione Christi, & vestigiorum eius, illam veneratur, piè faciet, & nulla erit reprehensione dignus, quia tota illa actio ad Christum refertur, & relatio illa (vt sic dicam) sufficiens fundamentum habuit in actionibus, & gressibus Christi.

7. Vnde ad dilemma Regis respondemus, cōtactum per se sufficere ad hanc venerationem respectiuam, nisi aliquid aliud secundum prudēs iudicium impediat. Et ideò non oportet ostendere, vbi Christus hanc prærogatiuam suæ cruci contulerit, quia suis operibus id satis ostendit recta fide, & ratione vtentibus: neque hoc est priuilegium crucis, sed est communis proprietas omnium reliquiarum Christi. Vnde exemplum ibi adductum de muliere tangente, & turbis prementibus Christum, prædictis rectè perpensis nequaquam vrget, quia hæc venerationis ratio, quæ ex contactu sumitur, non est aliquod opus miraculosum, quale fuit illius mulieris sanitas, quā Christus contulit soli indigenti, & ex fide petenti, sicut voluit, & altissimo suę voluntatis consilio disposuit.

8. Ex aliis confirmationibus prior nihil aut causam facit, quia Christus respondens. *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei,* docuit quidem beatiorem fuisse Beatissimam Virginem credendo, & diligendo Christum, quam illum corporaliter concipiendo, non tamen negauit, quin fuerit magna dignitas Virginis, Christum in ventre suo portare, neque negauit mulierem illam verè, & fideliter dixisse, *Beatus venter, qui te portauit*, quamuis neque omnem, neque præcipuam rationem illius beatificationis explicauerit, vt eleganter attigit Beda lib. 4. in Lucam cap. 49. Alia verò de vmbra Petri facilè expeditur negando exempli similitudinem, tum quia vmbra nihil est, tum etiam, quia (vt dixi) ratio huius adorationis non est virtus aliqua faciendi miracula. Deniq; veneratores

Responsio ad primam confirmationē.

Ad secundā.

Ad tertiam.

Crucis longè sunt à maledictionibus Prophetarum contra adorantes idola, quia non respiciunt ad formam, vel figurā ligni, sicut idololatræ, sed ad Christum, quem in ligno, & propter quem lignum adorant.

CAPVT XV.

De errore circa purgatorium.

INter alia dogmata Catholicæ fidei, in quibus Rex ab Ecclesia Romana se dissentire fatetur, articulum de Purgatorio ponit pagin. 52. Præfat. tam leuiter tamen illum attingit, vt ludere potius, quam fidei causam agere videatur. Nam licet irrideat, & contemnat Purgatorij articulum (quod ipse cōmentum vocat) nihil tamen solidum ad illum impugnādum adducit, imò licet illum non credat, non tamen absolutè negat esse Purgatorium, sed *sit forte sit*, dicit, *nobis esse ignotum, satisq; nobis esse credere, eas animarum sedes, quas nobis Deus in Scriptura reuelauit, cœlos*, scilicet, *& inferos, neque vlterius de diuinæ prouidentiæ arcanis scrutandum esse.* Quocirca fundamentum præcipuum Regis est, quia Purgatorij assertio ex Scriptura ostendi non potest. *Sanè* (inquit) *Bellarminus nullum ei ex Scriptura fundamentum astruere potuit.* Vnde infert, *Satis certè nobis fuerit, eas animarum sedes cognoscere, quas Deus suo verbo nobis voluit esse reuelatas.* Præter hoc verò fundamentū, tacite, & quasi aliud agens, infert aliud quasi latēter, dicens de Christo, *Ipse est vera expiatio, vtrumq; purgatorium nostrorum peccatorum*, quasi subinferēs, ergo aliud Purgatorium necessarium non est. In his autem verbis radix nō solum huius erroris, sed etiam plurium aliorum, à quibus iste pendet, delitescit, & ideo ab illo incipiendum est, & totum vlcus breuiter aperiendum, vt integra errorum connexio detegatur, vt vel inde Rex intelligat, non rectè de rebus ad salutem necessariis iudicare, cum hæc *indigna existimet, in quibus tempus, & opera impendatur.* 1.

Iacobus Rex purgatorium irridet.

Primū fundamentum.

Secundum

Protestantes igitur ita de CHRISTI redemptione, & impij iustificatione, seu remissione peccatorum plerumque saltem censent, vt totam nostram iustitiam in remissione peccatorum ponant. Remissionem autem hanc solum in hoc docent consistere, quòd peccata nobis à Deo propter Christum non imputentur, non in hoc, quòd, vel non sint, vel non fiant. Addunt deinde, tunc non imputari, quando aliquis firma fide credit, sibi non imputari peccata propter Christum, siue quæ priùs fecit, siue quæ in pręsenti cum tali fide, & apprehensione actu committit: nam Christus hoc nobis promeruit: pro peccatis nostris sufficienter satisfaciendo. Atq; ad hoc suadendum verba Pauli, & cæteras Scripturas deprauant ad suam ipsorum perditionem, vt Petrus præmonuit. 2.

Error Protestantiū circa redemptionē Christi, & iustificationē impij.

2. Pet 3.

Ex his autem principiis inferunt, quoties quis habet eam fidem, quæ sufficit, vt peccatum non imputetur, prorsus non imputari, omnemq; illius pœnam remitti. Nam vel peccator firma fide credit, iustitiam Christi satis esse, vt sibi peccatum omnino, & integrè tollatur, & ad nullam pœnam imputetur, si ita credat: vel aliter de iustitia Christi, & non imputatione peccati per fidem cogitat: si hoc posteriori modo in fide illa speciali claudicet, verè non credit, ideoq; neq; integrè, neq; ex parte peccatum ei remittetur, seu nō imputabitur: sin verò plenam fidem non imputationis concipiat, ad nullam omnino pœnam reputabitur peccatum; atq; ita remissio pœnę, ad quem posset peccatum mortale imputari, semper aut integra est, aut nulla. 3.

Deniq; ex eisdem principiis inferunt in homine iusto nullum esse veniale peccatum, sed aut mortale esse, quod iustitiam auferat, aut nullum esse: nam si iustus quodlibet opus, quantumuis leue faciat, credens sibi imputari ad aliquam culpam, eo ipso infi- 4.

delis est, & grauiter peccat, & Christo grauem iniuriam infert, de illius meritis, & satisfactione diffidens, si verò hæc faciat, firmiter credens ad nullam vel minimam pœnam imputari; necleue peccatum committi (vtiq; quod imputetur) nam per Christum purgatur præueniente (vt ita dicam) purgatione, seu non imputatione. Atque in hoc sensu videtur Rex vocasse Christum nostrum purgatorium. Cessat igitur, si hæc vera sunt; omnis purgatorij necessitas, quia in homine iusto nihil remittendum relinquitur, & ita si in eo statu moriatur, non indiget purgatione; si verò sine iustitia moriatur, peribit in æternum.

5. Hæc sunt monstra, & portenta ab hereticis inuenta, vt purgatorium de medio tollere possint, vt vel hinc videat Rex, an assertio purgatorij parui sit momenti, cum ad illam euertēdam necessarium sit, potissima fidei fundamenta conuellere; imò etiam opus sit contra diuinam iustitiam, & ordinatam prouidētiam, addo etiam contra naturalem rationem, comminisci plurima. Fides ergo Catholica principijs, ac fundamētis omnino contrarijs subsistit, quæ breuiter, & per transennam tantùm indicabo, vt ad scopum intentum perueniam: nam si ex professo singula probanda, & disputanda forent, iustum, atque integrum opus necessarium fuisset. Primum ergo fidei fundamentum est, licet Christus ex se sufficienter, & copiosè omnes homines redemerit, & pro omnibus satisfecerit, nihilominus cum effectu non omnes saluare, vt ipsemet docet Matth. 25. & est in nostra fide per se notum, idque Rex Angliæ in citato loco supponit, dum confitetur, duo esse domicilia, cœlum, ac infernum, humano generi in æternum constituta. Ex quo fundamento apertè aliud sequitur, videlicet, non obstante Christi redemptione necessarium hominibus esse ad salutem consequendam, vt aliquid agant, vel in eis fiat, quo meritum, & satisfactio Christi illis applicetur. Probatur, quia existente infinito merito, & satisfactione Christi, volentis omnes saluare, vt Paulus dicit, ac subinde pro omnium salute se offerentis: nihilominus quidam saluantur, alij verò perpetuis destinantur ignibus; ergo hæc differentia non aliunde prouenire potest, nisi quia præter actiones, & passiones, quas Christus ipse exhibuit, necessarium sit aliquid fieri ex parte nostra, quo infinita Christi redemptio nobis applicetur. Atque hoc etiam satis agnoscit Iacobus Rex, cum istum articulum concludit, dicens, *Id agamus, vt alterum consequamur, alterum fugiamus.*

6. Discrimen ergo inter Protestantes, & Catholicos incipit ab hac necessaria applicatione meritorum Christi, per quam, nimirum, actionem, cognitionem, aut affectum fiat. Sit ergo secundum fidei fundamentum, hanc applicationem non fieri per illam fidem specialem quam Protestantes fingunt de propria iustitia, aut non imputatione peccatorum, neq; per illam peccata præterita remitti, neq; præsentia non imputari, neque iustitiam veram, quam propter Christum accipimus, in illa non imputatione consistere. Quæ omnia contra Regem, & Protestantes in eorum principiis sufficiēter probantur, quia in Scriptura sacra nulli inuenimus impositam hominibus necessitatem credendi sibi non imputari peccata, eo ipso, quòd talis nō imputatio credatur, alioquin locum prodant, vbi vel illa credulitas præcepta sit, vel eius obiectum, seu illa non imputatio reuelata. Nos enim audimus Paulum dicentem, *Sine fide impossibile est placere Deo*, & rationem subiicientem: *credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit* Hæc ergo fides dogmatum est necessaria ad salutem, non de propria iustitia, quę nullibi exigitur. Christus etiam Dominus Marci vltim. dixit, *Prædicare Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur.* Et Matthæi vltimo addit, *Docentes eos seruare omnia quæcumq; mandaui vobis.* Fides ergo Euangelij, seu dogmatum, & baptismus cum obedientia mandatorū sunt media, seu actiones à Christo præscriptæ ad participandam redemptionem eius; de fide autem speciali, aut non imputationis peccatorum, nec verbum ipse loquutus est, nec per Apostolos, aut Ecclesiam suam id nobis tradidit.

Meritorum Christi ad homines applicationem nō fieri per non imputationē peccatorum.

Adde, per se incredibile esse, peccata licèt re ipsa committantur, transgrediendo etiam diuinam, & naturalem legem, eo ipso à Deo remitti, vel tanquam nihilum reputari, quod is, qui committit, ita credit, & illa fiducia delinquit. Quid enim hoc est, nisi dare hominibus liberam licentiam peccandi? Profectò nihil cogitari potest iustitiæ Dei, & sapientissimæ prouidentiæ magis contrarium. Neq; minus repugnat redemptioni Christi, sic enim non venisset ad dissoluenda, sed potius ad fouenda, & multiplicanda opera diaboli. Dicit autem Ioannes, *Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret.* Et infrà, *In hoc apparuit Filius Dei, vt dissoluat opera diaboli*, & Petrus, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum nō fecit, &c.* & Paulus, *Vos in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem.* Non ergo applicatur homini Christi meritum per illam commentitiam fidem specialem, sed *per fidem, quæ per charitatem operatur.* Et hac fide spem iustitiæ concipimus, intercedente pœnitentia præcedentium peccatorū, cum obseruantia mandatorum, sine qua non potest subsistere vera iustitia. Non enim, qui se iustum reputat, sed, *Qui facit iustitiam iustus est*, vt loco supra allegato idem Ioānes ait. Et sic etiam cætera omnia, quæ dixi frequentissima sunt in Scripturis, & in propriis locis ex professo tractata sunt. 7.

1. Epist. ca 3.

1. Epist. ca 2.

Ad Gal 5 Ibidem.

Tertiò docet Catholica fides, & sequitur ex dictis, fructum meritorum, & satisfactionum Christi, non semper æqualiter omnibus credentibus, & iustis applicari: Ac subinde, non quoties peccata mortalia remittuntur quoad culpam, ita remitti quoad pęnam, vt ad nullam omnino etiam temporalē amplius imputentur. Vtrumq; docuit Concilium Tridentinum: Primum Sess. 6. cap. 7. & 10. & Can[redacted] 14. Quod etiam sumitur ex Paulo 1. ad Corinth. 15. dicente, *Stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum*, Et ex verbis Christi Ioa. 14 *in domo patris mansiones multæ sunt.* Quæ sunt variæ, & inæquales sedes beatorum, vt omnes Patres exponunt, & singulariter Augustinus tractat. 67. in Ioan. dicens, *Multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significātes dignitates.* Sicut ergo in patria sunt inæquales coronæ, ita in vita est inæqualitas in gratia, & iustitia, & cōsequenter etiam in participatione meritorum Christi. Omnis enim interna iustitia, eiusq; operatio per gratiam Christi confertur, atq; ita fructus est, & participatio meritorum eius; est ergo in hac participatione inæqualitas. 8.

Secundum autem docuit idem Concilium Trident. eadem Sess. 6. cap. 14. & canon. 30. & Sess. 14. sequiturq; manifestè ex priori: nam qua ratione meritum Christi non semper æqualiter applicatur quo ad perfectionem iustitiæ, eadem satisfactio Christi non sēper in nobis habet æqualem effectum quoad remissionem pœnæ temporalis. Ratio verò est, quia remissio pœnæ fit interueniente dispositione aliqua, vel satisfactione ex parte hominis; hæc autem dispositio, vel operatio potest esse maior, & minor: ergo & pœnæ remissio, Peccata ergo mortalia post baptismum commissa (nam de baptismate alia est specialis ratio) quamuis per pœnitentiam remittantur propter Christum, non semper quoad pœnam temporalem omnino remittūtur, sed iuxta modum pœnitentiæ, dispositionis. Et ideò orabat Dauid Psalm. 50. *Amplius laua me ab iniquitate mea*, & ob eandem causam omnes Scripturæ pœnitentiam de peccatis, etiam remissis, & eleemosynas, aliaque bona opera, ad eo- 9.

ad eorum plenam remissionem obtinendam, consulunt. Eademque est communis doctrina Sanctorum, vt videre licet in Augustino libro de vera, & falsa poenitent. ca. 15. Chrysostomo Homiliis de poenit. praesertim in 5. Et optimè Ambros. lib. 7. in Lucam ad finem cap. 12. dicente, *Sicut qui pecuniam soluunt, debitum reddunt, nec prius euacuatur foenoris nomen, quousque totius sortis ad minimum vsque quocumque solutionis genere, qualitas vniuersa soluatur, sic compensatione charitatis, actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque peccati poena dissoluitur.* Et infrà. *Aut charitatis redimitur iniuria, aut iniuria aestimatione poenae relaxatur.* Et infrà. *Vniuscuiusque peccatum suprascriptae genere conditionis eluitur, cum tamdiu exercetur noxius poenis, vt commissi supplicia erroris expendat.* Qui ergo non planè satisfecit, licet iustus sit, alicuius poenae debitor est.

Mat. 3. & 4. Eccl. 5. Ezech. 23. cum simil.

10. *Aliqua peccata hominibus et iustis insunt, quae gratiam non tollunt.*

His accedit aliud fidei fundamentum, nimirum, esse in hominibus etiam iustis, quaedam peccata, quae gratiam non tollunt, nec hominem Deo inimicum, aut reum aeternae poenae constituunt, & ideo venialia vocantur. Ita docuit Concilium Tridentinum dicta Sess. 6. capit. 15. & nunc sufficienter probatur ex illo Prouerbiorum 24. *Septies in die cadit iustus, & resurgit, impij autem corruunt in malum.* Illi enim casus iustorum aliqua peccata sunt, non tamen talia, quae iustitiam auferant, aliàs etiam iustus corrueret in malum, quoties sic peccaret. Vnde rectè Augustinus serm. 41. de Sanctis haec vocat *minuta peccata, à quibus in hac vita sancti non sunt immunes, quae animam non occidunt licèt deforment*, epistol. 103. in fine, illa vocat *peccata leuia iustorum, quae ordinarijs remediis tolluntur.* Et propter eadem asserit libro. 2. de Peccator. merit. ca. 7. protulisse Ioannem, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & cat.* 1. Ioan. 1. Item ad eadem peccata pertinet illud Iacobi 3. *In multis offendimus omnes*, vt ibidem notat Beda, & August. in Enchirid. cap. 78. vbi multa exempla talium peccatorum ponit, & plura lib. de Natura, & Grat. cap. 36. & 38.

11. Ratio etiam naturalis hoc suadet, quia prudens, ac perfecta amicitia non dissoluitur propter leuem aliquam negligentiam, vel offensionem; ergo incredibile est amicitiam cum Deo propter quemlibet defectum leuem amitti, aut quodlibet peccatum leuissimum reddere hominem diuino odio, & aeterna poena dignum. Quamuis autem haec peccata tam acerbam poenam non mereantur, nihilominus eo ipso, quod peccata sunt, aliqua certa poena digna sunt, vt rectè notauit Augustinus libro octoginta trium quaestion. q. 26. quia vnicuique culpe secundum debitum iustitiae ordinem, & iuxta qualitatem eius, aliquis, modus poene respondet; Deus autem iustissimus est, & ideò haec etiam peccata, quae legi suae aliquo modo derogant, impunita non sinit, iuxta illud Matt. 5. *Amen dico tibi non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*, vbi Hieronymus, *Hoc est, quod dicit, non egredieris, de carcere, donec etiam minima peccata persoluas.* Et eodem ferè modo exposuit Ambrosius libro 7. in Luc. ad finem capitis 12. Denique vt Augustinus dixit dicto sermo. 41. quamuis haec peccata, *animam non occidant, ita eam deformem faciunt, vt eam ad amplexus Sponsi coelestis, aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant.* Quod de huius vitae statu, & de contemplatione Dei, & dilectione, quae in hac vita haberi potest, intelligêdum puto: nam si de amplexu Patriae, & visionis beatae intelligatur, non vix, sed omnino haberi nô poterit talis amplexus Sponsi, nisi prius deformitas taliû peccatorum offeratur. Quia vt dicitur Apocalyps. 2. *Non intrabit in illam ciuitatem aliquid coinquinatum*, & in illo statu maximè complebitur quod Paulus dixit ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea.* Et infrà. *Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam.*

12. *Amicitiâ cû Deo non dirimi propter quodcunque peccatum.*

Ex his igitur principiis planè concluditur purgatorij necessitas, in hunc modum. Homines iusti dum in hac vita viuunt habent simul cum iustitia, vel reatum aliquem poenae temporalis debitae propter peccata remissa; vel propter venialia postea commissa; contigit autem saepè iustos mori in huiusmodi statu; quia vel post multa, & grauia peccata seram, acleuem, & remissam poenitentiam agunt, vel quia licet multo tempore ante mortem in gratia viuant, frequenter venialiter peccant; & in adhibendis remediis, & satisfactionis operibus exercendis negligentes sunt; ergo necessarium est, vt post mortem sit purgatorij tempus, & locus, in quo ab his maculis mundari, & debitas poenas soluere, atque ita paradisum ingredi valeant; quandoquidem secundum fidê nullus ad beatitudinem admittitur sine integra remissione culparum, & poenarum, vt ostensum est. Quae ratio, ad hoc dogma fidei confirmandum sufficeret, etiam si ex Scriptura expresius probari non posset, quia principia huius discursus in Scriptura ipsa fundata sunt, & aliqua ex parte, quantum ex facto pendent, sunt etiam experientia notissima; & illatio est etiam necessaria, ac euidenter nota. Haec autem sufficiunt, tum ad reddêdam assertionem omnino certam, tum etiam vt ab Ecclesia definiri potuerit, & fidelibus proponi, vt eam de fide credere teneantur, vt in superioribus ostêsum est. Ecclesiam autem ita veritatem hanc definiuisse, ex Conciliis Florentino, & Tridentino constat. Et quamvis tam expressa definitio facta non fuisset, vniuersalis consensus cum antiquissima Ecclesiae Catholicae traditione ad fidem faciendam sufficeret.

13. *Articulû de Purgatorio antiquissimum esse ex patribus ostenditur.*

Vnde vlterius infero, immeritò Iacobum Regem hunc articulum de Purgatorio inter eos, quos nuperos, & nouitios vocat, recensere, cum neque Augustinus, nec Hieronymus, nec alij Patres illis aequales, qui certè nuperi non sunt, veritatem tot fidei fundamentis subnixam ignorare potuerint. Quod etiam eorum verbis ostendere non est difficile, Augustinus enim in Psalm. 37. in principio, de Purgatorio exponit verba illa, *Domine ne in furore tuo* (vel vt ipse legit) *In indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me*, sic enim legit, & dicit, *hanc emêdationem in ira, per quam emendati saluabuntur, futuram esse post mortem, sic tamen quasi per ignem.* Vnde sic exponit, *in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit.* Praetereà lib. Octoginta trium quaestionum q. 26. loquens de venialibus peccatis dicit, eis deberi certam poenam, & in hoc saeculo, & in futuro, vbi vel particulam, &, pro disiunctione posuit, vel sub conditione intellexit deberi illam poenam in futuro saeculo, si in praesenti non luatur. Clarius verò dicto sermon. 1. de Sanctis, de eisdem peccatis agens dixit, *Quidquid de istis peccatis à nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit Apostolus, quia in igne reuelabitur, & si cuius opus arserit, detrimentum patietur, aut enim dum in hoc mundo viuimus, ipsi nos per poenitentiam fatigamus, aut certè, volente, aut permittente Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis, affligimur, & si Deo gratias agimus, liberamur.* Et infrà. *Ita peccata ipsa in hoc saeculo purgantur, vt in futuro ille ignis purgatorius, aut non inueniat, aut certè parum inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tandiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supra dicta peccata minuta tanquam ligna, foenum, stipula consumantur.* 1. Cor. 3.

Item in libro de Octo quaestionibus ad Dulcitium 14. licet in q. 1. solum dicat, *Saluari aliquos sic tamen quasi per ignem, & non esse incredibile ita contingere aliquibus post hanc vitam, vtrum vero ita sit, quaeri posse*; tamen in quaest. 2. repetit, quae dixerat lib. de Cura pro mortuis agenda cap. 1. quod allegat, & definitè, & tanquam certum docet suffragia viuorum prodesse aliquibus ex mortuis, qui nec tam mali fuerunt, vt illis prodesse non possint, vt sunt damnati, nec tam boni, vt illis nô indigeant, sed medij cuiusdam status, quos ipse vocat, *non valde malos, quia licet bona pereuntia dilexerint, non tamen sunt tales, quales illi, de quibus dictum est, quod regnum*

DEI non possidebunt, sed iusti aliqua indigentes purgatione. Idemq; docet in Enchrid. cap. 68. cum 96. vbi ait, *Negandum non est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari.* Ideoq; Monica gloriosa Augustini mater Catholica fide bene instructa, dum animam ageret, nihil à filio, & sociis eius postulauit, nisi vt ad Domini altare memoriam eius haberent, vt ipse refert libr. 9. Confession. capit. 11. & in 3. insignem illam fidem, & pietatem commendat, & pro matris anima orat, aliosque vt orent, interpellat. Præterea libro 21. de Ciuit. cap. 16. vbi de infantibus morientibus cum solo baptismo ait, ita esse ad beatitudinem dispositos, vt non solum pœnis non præparentur æternis, *sed ne vlla quidem post mortem Purgatoria tormenta patiantur.* In quib. verbis apertè supponit, esse post hanc vitam purgatorias pœnas, de quibus infrà dicit, *Purgatorias autem pœnas nullas futuras, quis opinetur, nisi ante illud vltimum, tremendumque iudicium?* Vtiq; vniuersale. Nam post illud non erit necessarius purgatorij locus, quia ante illud integra peccatorum purgatio in omnibus iustis fiet, & ideo in illo iudicio tantum in duo loca perpetuo duratura, omnes iudicandi diuiduntur. Et ita intelligenda est Scriptura, quoties de illis duobus terminis vltimis loquitur. Videri etiam potest apud eundem Augustinum (si eius est opus) li. 5. Hypognosticon cap. 5. & 6.

Post diē iudicij non remanebit purgatorij locus.

15. Deniq; in libro Quinquaginta homiliar. homil. 16. circa finem hanc veritatem, idem August. plenissimè docet, cuius aliqua verba referam, quia & omnia fundamenta supra posita confirmant, & vehementer pungunt aduersarios, *Qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit, si cuius opus arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, per fluuium igneum de quo Propheticus sermo commemorat) & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta, & pertranseundi mora, quantum exegerit culpa tantum sibi ex homine vindicabit quædam flammæ rationabilis disciplina.* Et infrà. *Illic sermones otiosi, & cogitationes iniquæ, vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exundabunt, illic stannum, vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur, quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas, & lachrymas compendiosa transactione potuissent.* Et vt Rex intelligat, quomodo Christus sit purgatorium nostrum, concludit, *Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clauis legi mortis se iunxit,* & in hoc Catholico sensu dixit idem August. 10. de Ciuit. cap. 24. *Dominum IESVM Christum esse principium, cuius incarnatione purgamur, eum quippe* (id est, Dœmonem) *in sua carne contempsit, quam propter sacrificium nostræ purgationis assumpsit.* Et infrà. *Hunc ille Platonicus non cognouit esse principium, nam agnosceret purgatorium.* Nihil aliud ergo est in Christo esse purgatorium, quàm esse redemptorē per quem possunt homines in hac vita perfectissimè mūdari, si velint se disponere, alioqui si in hac vita id assequuti non fuerint, in futura, si iusti sint, per condignas pœnas secundum rigorem iustitiæ purgabuntur, nisi aliqua ex parte propter suffragia viuentium subleuentur.

16. Præterea D. Hieronymus disertè affirmat, dari post hanc vitam aliquam pœnam ignis temporalem in cap. vlt. Isaiæ, ferè in vltimis, docetque aliquorum Christianorum opera esse per ignem probanda, & purganda, ita vt purgatio temporalis sit, & finiatur. Et in lib. contra Iouinianum, eodem modo exponit locum Pauli 1. ad Corinth. 5. & concludit, *Si is cuius opus arsit, & perijt, & damnum sustinuit laboris sui, perdet quidem laboris præmium, sed ipse seruabitur, non tamen sine probatione ignis, ergo is, cuius manserit, quod super ædificauit sine ignis probatione saluabitur, & inter saluationem, & saluationem erit vtiq; diuersitas aliqua,* Quæ verba notanda sunt, nam discursum supra factum confirmant, licet ordine commutato. Hieronymus enim ex diuerso modo consequēdi salutem per ignem purgatorium, vel sine illo, colligit quasi à posteriori diuersitatē meritorum, & præmiorum: nos verò è contrario ex diuersitate operum, vel malorum, vel bonorum disponentium ad iustitiam, necessitatem purgatorij deduximus. Et in c. 1. Ezech. idem Hieronym. ita cōcludit. *Ex quo ostenditur, post pœnas, atq; supplicia & purgationem peccatorum futuram misericordiam duntaxat in his, qui Deum meruerint videre regnantem.*

Eandem veritatem docuit Ambrosius in cap. 4. Apocalyps. circa illa verba, *Sine macula enim sunt*, dicens, *Animæ sanctorum sine macula sunt, quia si quas sordes ex mundana habitatione contraxerunt, aut per pœnitentiam, & lachrymas, charitatisq; opera, aut per flagella, aut certè post mortem igne purgatorio deleta sunt.* Et similia habet in ca. 20. ad illa verba. *Hæc est resurrectio prima.* Scio in dubiū reuocari, an illud op⁹ sit Ambrosij, nemo autem dubitat, quin sit alicuius Patris grauis, & satis antiqui. Veruntamen precatio secunda præparans ad Missam extra dubium Ambrosij est, & tamen in illa sic orat Christum, *Recordare, quia aduocatus meus es ipse, qui iudicas. Quòd si etiam in illo adhuc sæculo aliquid in me vindicandum reseruas, peto, ne me potestati dæmonum tradas, dum scelus meum purgatoria pœna detergis.* 17.

His accedat Sanctus Cyprianus, qui epistol. 52. ad Antonianum, dicit, *Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire, aliud missum in carcerem, nō exire inde, donec soluas nouissimum quadrantem, aliud statim fidei, ac virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis lōgo cruciatuum dolore emundari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Idem sumitur ex Tertulliano libro de Anima cap. 35. & cap. 58 in fine, vbi ita exponit dictum locum Matth. 5. dicens, *Carcerem illum inferos intelligimus, & nouissimum quadrantem, modicum quoque delictum, mora resurrectionis illic luendum interpretamur.* Quam ferè expositionem habet etiam Athanasius in libro Variarum Scripturar. quæstion. quæst. sexagesima secunda. Et plura alia ex Patribus græcis pro hac veritate congerit Gennadius Scholarius Patriarcha Constantinopolitanus in defensione Concilij Florentini cap. 3. Suntq; præcipua tam in Græcis, quam in Latinis illa, in quibus asserunt, sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia bona opera viuentium iuuare defunctos ad aliquam remissionem pœnarū si in eo statu recesserunt, in quo illius auxilij sint capaces Quæ loca Sanctorum contestantium hanc antiquissimam traditionem tam sunt frequētia, vt superuacaneum videatur illa referre, præsertim cum articulus ille propriam disputationem requirat. Qui autem illum tradunt, necesse est, vt crediderint, aliquas fidelium animas ita post mortem puniri, vt possint ab illis pœnis liberari, & hoc est, quod purgatorium vocamus. De illo autem dogmate videri possunt specialiter Augustinus dicto libro de Cura pro mortuis agenda, & Cyrillus Hierosolymitanus Cateche. 5. Mystagogica, & Cyprianus epistola 66. ad Clerum, &c. & Ambros. orat. de Obitu Theodosij & orat. 2. de Obitu fratris sui Satyri. Damasc. orat. de Def. fidel. 18.

Ex quibus intelligere præterea licet, sine causa Regem Angliæ astruere voluisse, non potuisse Bellarminum purgatorium ex Scripturis probare, nam sicut Sancti Patres non sine Scripturis illud astruxerunt, licet simul ex traditione Apostolica illud docerent; ita etiam Illustrissim. Bellarminus sapienter, & eruditè veritatem hanc ex Scripturis comprobauit, illas intelligendo, prout Sancti Patres interpretati sunt. Quod si hoc Regi non satisfacit, quia suâ certa scientia aliter illas intelligit, iam responsum est, scientiam illam, quæ à sensu Patrum, & catholicæ Ecclesiæ discrepat, non esse veram scientiam, neque ex spiritu Dei esse, eo vel maximè, quòd (vt sæpè dixi & cum Paulino in eadem ferè causa dicit Augustinus libro de Cura pro mort. agend. cap. 1.) licet Scriptu- 19.

ta deesset, Ecclesiæ authoritas sufficeret. Nam certè cum Scriptura docet, Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis, & traditiones Apostolicas credendas esse, virtute continet purgatorij assertionem, quam & Ecclesia, & traditio docent. Deinde addimus, veritatem hanc contineri satis in illis Scripturæ locis, in quibus dicitur Deus retribuere vnicuique secundum opera sua, iuxta illud 2. ad Corinthios quinto. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.* Hinc enim habemus, nullum malum impunitum à Deo relinqui, ideoque, si in hac vita non puniatur, vel pro illo satisfiat, in futura vindicandum esse pœna condigna, & culpæ commensurata, ac subinde pœna temporali, si persona alioqui iusta, & grata Deo sit.

20. Denique dicimus, etiam proximè, & immediatè probari sufficienter veritatem hanc in nouo testamēto, ex loco sæpe citato 1. Corinth. 3. *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Et infrà. *Si cuius opus arserit detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quamuis enim non negemus, verba illa aliter interdum ab aliquibus Patribus exponi (quorum interpretationes nunc expendere non vacat) nihilominus hęc reijci nullo modo potest, quia & est valdè cōformis textui, & sensui Ecclesiæ, & à multis Patribus approbatur, vt ab August. Hieronym. quos iam retulimus, & Ambros. in Paulum, vbi multi alij eam probant, & Origen. copiosè hom. 6. in Exod. & optimè Paulin. in epist. 9. ad Seuerum, vbi purgatorium vocat *ignem sapientem*, & in carmine continēte paraphrasim Ps. 1. vbi, *ignem arbitrum*, illud appellat. Et ita etiam exposuit Gregor. in cap. 3. Reg. circa finem, & in lib. 4. Dialog. cap. 39. & Cæsar. Arelaten. homil. 8. in eundem locum. Locus etiam Mat. 5. *Ne in carcerem mittaris, amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* Si recta ratione pensetur, non parum iuuat, maximè cum ita etiam intelligatur à Patribus allegatis, Tertulliano, Cypriano, Ambrosio & Hieronymo, vt recentiores omittam. Deniq; hoc etiam insinuari, vel supponi à Christo in verbis Matt. 12. *Non remittetur ei neq; in hoc sæculo neque in futuro.* Patres intellexerunt, vt Augustin. 21. de Ciuit. cap. 13. quem imitati sunt Gregor. dicto cap. 39. Beda in eum locum, ac Bernard. Et si attentè consideretur prudens loquendi modus, nemo de re aliqua pro duobus temporibus ita loquitur, nisi in vtroq; tempore, vel statu res fieri soleat.

21. Ex veteri etiam testamento aliqua testimonia in superioribus tacta sunt. Quale est illud Psalm. 37. *Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.* Iuxta interpretationem August. suprà relatam, quam etiam tradit Gregorius in Psalm. 1. Pœnitent. Maximè verò illa conuincunt testimonia, in quibus, operibus viuentium posse iuuari mortuos, vel asseritur, vel supponitur. Inter illa verò notius, & clarius est, quod lib. 2. Machabæor. cap. 12. habetur, *Sancta & salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Quod defugere non potest Rex, nisi negando librum esse canonicum. At hoc miserrimum refugium est, & de illo nunc disputare esset in longum, vel potius in infinitum ire. Sufficiunt ergo, quæ de regula discernendi libros canonicos à non canonicis in superiori libro diximus, & quòd Patres communiter illo libro vt canonico vtantur; & quod specialiter August. dict. lib. de Cura pro mortuis agend. c. 1. inde veritatem hanc confirmet. Cum ergo veritas hæc de purgatorijs pœnis tanto pondere authoritatis, & rationis firmata sit, videat Rex, quo spiritu ductus illam vocare audeat *commentum indignum, in quo opera impendatur.* Neq; putet catholicis esse contentionem cum hæreticis, vel de statu loci purgatorij, vel an vnus, aut multiplex sit, nec de modo, aut qualitate pœnarum eius: nam licèt hæc à Theologis sobriè, & prudenter disputētur (sicut inquiri etiam posse, dixit interdum Augustin. in superioribus allegatus) si verò Regi harum meditatio non placet, cum illo de his non contendimus, dummodo temporales post mortem pœnas pro aliquibus iustis imperfectis destinatas esse, non neget.

De his verò, quæ purgatorium consequi subiungit Rex, & friuola appellat, cùm ab ipso non impugnentur, nunc multa dicere non est necesse. Quia verò in margine libri hæc friuola esse dicuntur, *indulgentiæ, iubilæa, & satisfactiones pro defunctis*, dicam breuiter, non nisi à Protestantibus, leuibus profectò, & impudentissimis hominibus, qui Regem in infantia peruerterunt, hæc potuisse friuola reputari. Aut enim friuola dicuntur, quia veritatis fundamentum non habent; vel quia licet vera sint, parui sunt, aut nullius momenti. Hoc posterius nullius hominis mentem, si recta ratione non careat, subire potest. Quis enim parui momenti reputet à debito grauissimæ pœnæ liberari? aut quis contemnendum putet, aut charitatis opus esse neget; orationibus, ad Deum fusis & proprijs afflictionibus & eleemosynis proximum à grauissima pœna liberare: aut quis non magni æstimet potestatem penè diuinam, CHRISTI, & Sanctorum satisfactiones ad compensandas purgatorij pœnas, efficaciter applicari? Profectò hæc & similia, non ideò quia parui momenti sunt, sed quia incredibilia infidelibus videntur, à Protestantibus friuola reputantur. Putant ergo non habere veritatis fundamentum. At si verum est, quod Rex dicit, hæc consequi assertionem purgatorij, cum ostensum sit, purgatorium maximæ, & infallibili authoritati nixum esse, profectò non possunt cætera, quæ illud assertum consequuntur, non esse magno pondere authoritatis fundata: ergo hac etiam ratione non friuola, sed veritatis Catholicæ dogmata certissima dici possunt. 22.

Si autem illi Pseudotheologi, qui in hoc Regi imposuerunt, in sacra doctrina versati essent, suffragia, & indulgentias ad purgatorium consequi non assererent: non enim in illo fundantur, neque cum illo necessariam habent connexionem. Nam posset Deus, si iustitiæ rigore vti voluisset, purgatorij pœnas ab hominibus defunctis, & illarum reis sine vlla remissione, vel compensatione exigere. At indulgentiæ, & satisfactiones nihil aliud sunt, quàm pœnarum purgatorij remissiones quædam, & compensationes, quas Deus propter infinitam bonitatem suam, & propter eximia CHRISTI merita Ecclesiæ suæ concessit, vt & pœnæ illæ mitiores per Christum fierent, & vt inter Christi membra maior, & excellentior esset charitatis mutuæ communicatio. Quocirca licet purgatorium, satisfactiones pro defunctis, & indulgentiæ vnam habeant communem materiam; videlicet, debitum temporalis pœnæ, quod in aliquibus iustis interdum post hanc vitam manet, & ideò possit aliquo modo vnum ex alio colligi, nihilominus propriè loquendo, vnum in alio non fundatur, sed vnumquodq; per se grauissimum habet veritatis fundamentum. Nam purgatorij pœna fundatur in ordine diuinæ iustitiæ per regulas fidei nobis sufficienter manifestato, rationiq; valde consentaneo, vt ostensum est. 23.

Indulgentiæ propter Christi merita à Deo Ecclesiæ largiuntur.

At verò suffragia, seu satisfactiones fundantur in *communione Sanctorum*, quam in symbolo profitemur. Nam communionem illam non solum inter mortales hic viuentes, sed etiam cum iustis iam defunctis iuxta vniuscuiusq; statum intercedere, Ecclesiæ authoritate traditum est, & in Scriptura sacra sufficiens fundamentū habet. Quod in superioribus capitibus de communione inter nos, & Sanctos cum Christo regnantes, ostensum est, quatenus, & illos intercessionibus suis nos adiuuare, nosq; ab illis eas postulare: atque ipsos venerari, laudare, & Deo pro ipsorum gloria gratias agere posse, & debere, ostendimus. Communio vero nostra cum iustis defunctis nōdum 24.

beatis, sed in carcere, pro aliquibus debitis, detentis, perpetua etiam Ecclesiæ in traditione, & in Scriptura sacra fundata est, vt ex dictis in hoc capite intelligi potest. Oratio enim, eleemosyna, sacrificium, & similia opera Deo pro defunctis oblata, vt à peccatis soluantur, ad hanc communicationem pertinent; docent autem Scriptura, & Ecclesiæ consuetudo, optimum esse orare, & operari pro defunctis. Vnde rectè colligit Augustin. iam allegatus, sufficienti authoritate conuinci, hoc non fieri sine fructu: non est ergo friuola satisfactio pro defunctis, sed sufficientissimè fundata. Accedit, genus hoc communicationis charitati etiam; & rationi esse valde consentaneum benignæ prouidentiæ diuinæ valde dignum: non ergo pro Catholico reputari potest, qui hanc tam Catholicam ab vniuersali Ecclesia receptam veritatem reputauerit friuolam.

25. Indulgentiarum verò concessio (ad quam etiam iubilæa pertinent) duo habet solidissima fundamenta. Vnum est infinitus thesaurus meriti, & satisfactionis Christi Domini, & Sanctorum, quem thesaurum saltem quantum ad Christi diuitias, eorumque sufficientiam, non existimo à Protestantibus negari, idque nunc nobis satis est, quia satisfactiones Sanctorum non vt necessariæ, sed ex abundantia adiunguntur, quod amplius explicare, & probare præsentis loci non est. Alterum fundamentum est suprema potestas ligandi, & soluendi, quam Christus suo Vicario concessit, quæ in Euangelio satis fundata est, vt libro sequenti ostēdemus. Quòd autem illa potestas ad hanc dispensationem, & indulgentiarum concessionem extendatur, Ecclesiastica traditio, & antiquissimus eiusdem potestatis vsus communi consensu Ecclesiæ probatus satis ostendit, vt latiùs in disputationibus Theologicis tractauimus, in quarto tomo 3. partis disput. 48. & seq.

CAPVT XVI.

De erroribus circa Ecclesiæ Ritus, & Benedictiones.

1. INter alia exempla, quæ Rex ponit pro articulis, quos nouitios, & nuperos vocat, hæc verba adiungit pag. 48. Præfationis, in principio, *Baptizatio campanarum, & mille prætereà nugæ*, quæ verò sint istæ nugæ, nec ipse declarat, nec in margine exponitur. Vnde videtur sub illis verbis omnes similes benedictiones comprehendere: nam Protestantes æquè solent de his omnibus nugari. Quanquam de hac, quam vocat baptizationem campanarum, magna exaggeratione Magdeburgenses dixerint, horrendum esse errorem, magnumque sacrilegium cōtra Christi institutionem. Et ideò ad huius libri complemētum operæpretium visum est, pauca de his ritibus dicere, ad propriam obiectionem ex particulari exemplo sumptam, respondendo, & illius occasione aliquid de toto genere talium benedictionum attingendo.

Refert Bellar lib 4 de Pontif. 12. cent 10 c. 6.

2. Duo ergo in huiusmodi signis, quæ campanę nuncupantur spectari possunt, videlic. vsus talis instrumenti ad aliquas actiones publicas conuenienter exercendas, & ritus ab Ecclesia institutus ad benedicendas campanas, & de vtroque sigillatim dicendum est. Principio igitur certum est, antiquam Ecclesiæ consuetudinem fuisse, vt Missæ, & alia diuina officia in sacris locis, ac templis fierent, vt certis horis, vel diebus Christianus populus ad illa conueniret. Vnde necessarium etiam fuit, esse in Ecclesijs signum aliquod, quo dato populus ad Ecclesiam accederet. Ad hoc ergo munus institutæ sunt campanæ, quæ proptereà solent interdum nomine Signorum absolutè significari, vt in cap. *Solent*, de Consecrat. d. 1. & in cap. 1. & 2. de Offic. custodis. Considerata igitur hac propria, & quasi literali institutionis ratione campanarum vsus, nemo prudens dubitare potest quin fuerit & vtilissimus, & conuenientissimus, quia signum aliquod publicum moraliter necessarium erat. Vnde etiam in veteri testamento dixit Deus Moysi num. 11. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra*, &c. Et ex Leuit. 23. colligitur, in festiuitatibus solitum fuisse populum tubis clangentibus conuocari, seu admoneri. Idem indicant verba illa Ioelis 2. *Canite tuba in Syon.* Necessitas ergo alicuius signi, etiam in Ecclesia Christi moralis erat. Determinatio autem ad sonitum cāpanæ ex humano arbitrio pendebat, & ideò rectè, & legitimè potuit ab Ecclesia fieri, sicut facta est, & in re per se indifferente sufficiebat Ecclesię consuetudo, vt nemo prudens, ac moderatus in illa offenderetur. Præsertim cum instrumentum illud ad prædictum finem sit aptissimum, tum quia facilè, & sine magna industria pulsari potest, tum etiam, quia eius sonus latè diffunditur, tum denique quia est magis durabile, & quasi perpetuum.

Accedit, hunc campanarum vsum non esse nouum 3.
in Ecclesia. Quamuis enim, vt eruditi authores testificantur certo non constet, quo tempore inceperint, non est tamen dubium, quin ante mille annos vsus illarum iam fuerit in Latina Ecclesia communis. Nā anno sexcentesimo decimo quinto vixit Sanctus Lupus Episcopus Senonensis, in cuius Actis refertur, tempore cuiusdam Obsidionis Senonensis ciuitatis, *Sanctum Episcopum ad Protomartyris Stephani ædem se contulisse, & ad conuocandum populum signum tetigisse*, vt est apud Surium tom. 5. die 1. Septembr. Vbi etiam refert mirabilia Dei opera circa signum illud, seu cāpanam demonstrata. Item anno 665. obijt S. Eligius Episcopus Nouiomensis, in cuius vita libro 2. cap. 21. refertur, cùm prohibuisset Presbyterum in Ecclesia sacra facere, & Presbyter prohibitione contempta, campanam pulsare tentaret ad populum conuocandum, ipsam sonum non reddidisse, donec Presbytero pœnitentiam agente, Sanctus Episcopus prohibitionem sustulit. Refert Surius tom. 6. Præterea Beda libro 4. histor. Anglicanæ cap. 23. mentionem facit campanæ, ad cuius sonum ad orationes excitari, & conuocari solebant quædam religiosæ, quando aliqua earum de sæculo migrabat. Aliqui autem coniectant, tempore Anastasij Persæ Martyr. nondum fuisse introductum campanarum vsum, quia in septima Synodo Actor. 4. ex miraculis eius refertur, in quadam solemni supplicatione conuocatos fuisse fideles, non ad signum campanæ, sed per *ligna sacra pulsata*. Sed & hoc non multum obstat, quia Sanctus ille vigesimo septimo anno post sexcentesimum passus est, & prætereà verba illa de Ecclesia Græca dicta sunt, in qua signa illa lignea vsque ad annum Domini 865. durasse creduntur. Nam in illo an. ferunt, Venetiarum Ducem misisse campanas ad Michaelem Imperatorem, & tunc earum vsum apud Græcos incepisse, relictis ligneis signis, vt notat Baronius eodem anno in fine. Quamuis alibi dicat, illa lignea signa non fuisse in vsu communi ad conuocandum alicuius Ecclesiæ populum, sed tantùm inter religiosos ad conuocandos monasterij Monachos.

Cāpanarum vsus ante mille annos introductus.

Die 1. Decemb.

1. To. an. 58.

Quidquid verò in hoc acciderit, certum est, semper fuisse existimata necessaria aliqua huiusmodi signa, quæ (quod prætereundum non est) sacra etiam dicebantur: & inter ea campanarum vsum tanquam vtiliorem, & durabiliorem præualuisse. Rectè autem aduertit Vualfridus Strabo libro de Rebus Ecclesiasticis capite 5. hæc signa publica non potuisse commodè in Ecclesia primitiua in vsu haberi: quia diuina officia, propter multitudinem gentilium, & præsertim propter vim persecutionum non poterant esse tam publica, nam potiùs vt secretè fierent, curabatur. Et ideò alijs modis inuitabantur fideles, vt prænunciando in vno conuentu alium proximè futurum, vel scriptis tabulis eum prodendo, vt ait Strabo loco citato, vel priuatim singulos percursores, vel 4.

Diaco-

Tom. 1 anno 58 n. 101. Diaconum monendo, vt ex epistolis Ignatij 11. & 13. Baronius coniectat. Post datam verò partem Ecclesiæ, eiusq; amplitudinem necessarius fuit signorum publicorum vsus, & ita verisimile est, paulò post Cōstantini tempora campanarum ritum fuisse introductum, qui postea perpetua traditione probatus est. De qua videri possunt, quę refert Coccius in Thesaur. tom. 2. lib. 3. art. 6.

5. *In campanarum benedictione nihil reprehendi posse ostenditur.* Cum ergo constet nihil esse in simplici campanarū vsu, quod hæretici carpere possint, videamus, quid in earum benedictione, & (vt sic dicam) symbolico vsu reprehendant. Aut enim in vniuersum omnem sacrarum rerum benedictionem & cæremonialem consecrationem ab Ecclesia institutam vt superstitiosam detestantur, vel peculiare aliquid in campanarum benedictione reprehensione dignum inueniunt, vtrumque autem vnico Augustini verbo refutare possemus, dicentis, *Si quid per totum orbem seruat Ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.* *epist 138. c. 5* Et quod alibi ait, *non esse credendum, inaniter fieri, vbi vniuersæ Ecclesiæ claret authoritas.* Vlterius verò illud prius generale membrum non solùm traditioni, sed etiam Scripturæ, & rationi repugnat. Ait enim Paulus, creaturam omnem verbo Dei, & oratione sanctificari. 1. Timoth. cap. 4. Vnde legimus, CHRISTVM ad multiplicandos panes, benedictione vsum esse in cœlum aspiciendo Matth. decimoquarto. Additq; Marcus capite sexto, etiam pisces benedixisse, & Luc. 24. benedixit panem, per cuius fractionem voluit à discipulis cognosci. Quid ergo est, cur Ecclesia non possit, vel res aliquas sanctificare benedicendo illas, vel in hoc Christum imitari? aut vbi hoc CHRISTVS prohibuit? vel quæ moralis seu naturalis ratio cogitari potest, cui hoc repugnet? Ecclesia enim in huiusmodi benedictionibus potissimè vtitur signo crucis, & oratione, ex quibus oratio à Christo Domino maximè commendata est: signum verò crucis magnam sanctificandi vim ab ipsius morte accepit, quandam enim virtualem inuocationem, & propter Christi mortem deprecationem continet: ergo vtroque titulo benedictiones Ecclesiæ religiosæ sunt, & DEO gratæ.

6. Atque hoc etiam confirmant antiquæ benedictiones aquæ lustralis, panis, olei, cerei Paschalis, & aliæ similes, de quibus non est hic dicendi locus. Certum autem est, non esse nouas, sed in primitiua Ecclesia vsitatas, vt facilè posset ex Patribus ostendi, sed id tanquam ab hoc loco alienum omitto, & locum hunc præclaro testimonio Gregorij Nazianzeni concludo. *Versus finem § Neq; enim nu. 96.* Nam oratione prima contra Iulianum huiusmodi ritus, & sanctiones Ecclesiæ (ita enim illas appellat) sic laudat, vt dicat, *aptissimè illi congruere, talesque esse, vt nullus eorum, qui vestigijs nostris insistere cupiunt, æmulari possit, quandoquidem non magis humanis ingenijs, atq; inuentionibus, quàm vi diuina, temporisq; firmitate vigorem adeptæ sunt.* Addereq; possumus, hunc ritū campanarum etiam miraculis fuisse interdum à Deo confirmatum, vt videri potest in Sigeberto in Chronico an. 1081. & in Baronio tomo 8. an. 615. nu. 14. & in Durando lib. 1. de Ritib. Eccl. c. 22.

7. Si verò peculiarem ritum benedicendi campanas spectemus, nihil habet præter orationes quasdam, quibus peculiaria Dei beneficia per campanæ sonum pro fidelibus postulantur, in quibus nihil est quod valde pium, & religiosum non sit. Prius enim præmissis quibusdam Psalmis, & communi ritu benedicendi aquam hæc oratio interponitur. *Assistat super eam virtus Spiritus S. vt cum hoc vasculum ad inuitandos Ecclesiæ filios præparatum, in ea fuerit tinnitum vbicumq; post modum sonuerit eius tinnitus procul recedat virtus insidiantium, &c.* Et postea petitur, vt in Christianis audientibus tale signum, *crescat deuotionis augmentum, & in Ecclesia dignè orent, & Deum laudent*, & hæ petitiones in alijs orationibus iterantur, & specialiter, *vt quicunq; ad sonitum eius conuenerint ab omnibus inimici tentationibus liberentur in corpore, & à prauis cogitationibus mundentur in mente, semperq; fidei Catholicæ documenta sectentur, atq; tuæ consolationis gratiam recipere mereantur, Saluator mundi;* &c. Quæ omnes petitiones pijssimæ sunt, & magnam fidem ostendunt. Et ex eis licet colligere, licèt prima ratio, seu occasio inueniendi hæc signa fuerit moralis necessitas conuocandi Christianum populum, postea verò Ecclesiam fideli cogitatione, & sapienti institutione illa ordinasse ad spirituales effectus, & assumpsisse illa (vt sic dicam) tanquam instrumenta, per quæ fidelium fidem excitaret, qua interueniente, eiusmodi beneficia per Christum à Deo impetrarent. Quocirca licet ipsa signorum instrumenta propter corporalem (vt ita loquar) effectum fiant, scilic. propter fidelium conuocationem, benedicuntur autem propter spirituales effectus, arcendi dæmones, & omnia incommoda tam spiritualia, quàm corporalia, quæ per eorum insidias nobis proueniunt: & excitandi fideles ad fidei & deuotionis augmentum.

Sed vrgent Protestantes hoc esse genus quoddam superstitionis, quia vanum est sine præcepto, aut authoritate diuina spiritualem fructum intendere per materialem sonum campanarum, ex vi solius humanæ benedictionis. Respondemus autem facilè, præceptum diuinum non esse necessarium, nam satis est, actum de se malum non esse, neque à Deo specialiter prohibitum. Deinde dicimus, authoritatem Dei non deesse, saltem in radice, & origine, quia ipse dedit authoritatem Pastoribus Ecclesiæ ad regendam Ecclesiam, & disponenda ea, quæ ad accidentarios ritus Ecclesię pertinent. Et in ijs, quæ pro vniuersali Ecclesia approbati sunt, non deest etiam authoritas Spiritus sancti Ecclesiam docentis, ac gubernantis. Denique fiducia, qua similes benedictiones fiunt, est fundata in fide Christi, & promissionum eius, & ita longè abest ab omni superstitione. Quia ille spiritualis effectus non expectatur, nisi à Deo per orationes Ecclesiæ, quæ in illa benedictione funduntur: & licèt quoad nos transire videantur, & in re benedicta virtutem non relinquant, semper manent in diuina cognitione. Ideoq; licèt non semper infallibiliter obtineant effectus postulatos, sæpe nihilominus impetrant, quando aliæ opportunæ conditiones concurrunt, quia generaliter hoc promissum est iustæ orationi, qualis maximè censenda est illa, quæ nomine totius Ecclesiæ funditur. 8.

Instabunt verò aduersarij, quia in hac benedictione interueniunt non solùm deprecationes, sed etiam actiones quædam, quæ nullum possunt habere effectum, & ideò vanæ, ac superstitiosæ videntur. Et præcipuè calumniantur Protestantes lotionem campanarum, vndique enim intus, & extra cum aqua benedicta lauari iubentur. Et ideò fortasse Rex non sub nomine benedictionis, sed nomine baptizationis hunc ritum appellat: vel fortè, quia Caluino omnis vsus aquæ benedictæ profanatio quædam baptismi visus est. Sed hoc vanum omnino est, cùm in tali vsu, nec intentio, nec forma baptismi intercedat. De nomine autem curandum non est, tum quia Ecclesia neque in ritu benedicendi campanas, neque in aliquo decreto verbo baptizandi, sed verbo benedicendi campanas vsa est. Tum quia nihil habet reprehensione dignum, & non est nouum, sed satis antiquum, vt ex his, quæ Durand. refert lib. 5. de Ritib. cap. 22. nu. 6. intelligi potest. 9. *Obiectio hæreticorum dissoluitur.*

Reiecta ergo voce, de huiusmodi actionibus fatemur, non fieri propter aliquem effectum, quem propriè efficere, aut impetrare possint, & nihilominus negamus, vanè, aut superstitiosè fieri, quia propter aliquam conuenientem significationem fiunt, ad memoriam, vel affectum fidelium excitandum. Quæ ratio valde consentanea est humanæ conditioni, & ideò Deus ipse tam in sacramentis antiquis, quàm in nouis illam obseruauit, quem suo modo, & pro suo captu in instituendis suis rebus, & cæremonijs 10. *Instantia.*

Ecclesia imitatur. Et ita per illam lotionem campanæ significatur in primis quædam illius dedicatio ad vsum sacrum, & ab alijs signis profanis separatio. Item significatur quanta puritate, & decentia interna, & externa, quantaque fidei integritate accedere ad Ecclesiam debeant illi, qui ad sonitum talium signorum ad Ecclesiam conuocantur. Circa huius autem ritus antiquitatem non immoror: nam licet quidam Ioanni 13. Pontifici illum tribuant, alij verò antiquiorem esse existiment, res tamen incerta est, parumque refert ad doctrinæ veritatem. Nam in his rebus, quæ ex institutione humana pendent, & mutatio, & nouitas esse potest, vt suprà dixi. Non enim omnis nouitas, sed profana, detestanda est: potest autem aliqua esse pia, & prudenter; ac legitima potestate inducta; talis autem est vsus, & ritus, de quo tractamus, & ideò quocumque tempore inceperit, irreprehensibilis est.

Summa, & conclusio totius libri cum apostrophe ad Angliæ Regem.

1. *Vide Bernh. serm. 67. in Cantic.* De nostræ fidei mysterijs, quæ Rex Iacobus in sua Præfatione attigit, ea strictim tractauimus, quæ homini ad prudenter credendum parato sufficere, non credituro autem nimis multa videri possunt. Quamuis enim diuina hæc, & sacrosancta mysteria, ea præsertim, quæ ad diuinam Eucharistiam, ac Beatissimæ Virginis, aliorumque Sanctorum cultum, inuocationemque pertinent, adeò fines humanæ rationis, & naturæ terminos excedant, vt ad eorum intelligentiam nihil, quod ab homine dicatur, satis valeat existimari: ad puram nihilominus, & sinceram fidem aduersus scripta Regis Angliæ persuadendam, nostræ fidei antiquitatem, & in ea Sanctorum Patrum consensionem ostendere satis, superque esse iudicauimus. Ideoque & id solùm demonstrare promisimus, & promissum, qua potuimus diligentia, certitudine, & claritate impleuimus.

2. Superest serenissime Rex, vt sicut nos, quod promisimus, summa fidelitate exhibuimus, ita etiam à te, quod & ipse promisisti, qua debemus humilitate exigamus. Hæc enim tua sunt verba in Præfatione ad Christianos Principes: *Ego verò id ingenuè spondeo, quoties religionis illius, quam profiteor, vllum caput ostendatur non antiquum, Catholicum, & Apostolicum, sed nouitium esse (in rebus, scilicet, spectantibus ad fidem) me statim ab eo discessurum.* Et inferiùs. *Sic* (inquit) *hunc locum concludam. Me nunquam vllum fidei dogma, quod quidem ad salutem est necessarium, amplecti recusaturum, quod tota Catholica Ecclesia iam inde ab Apostolorum temporibus sine intermissione, multis post sæculis constanter docuerit, & crediderit.* Cùm igitur non vnum tantùm, sed plura fidei grauissima dogmata, nimirum, de veritate corporis, & sanguinis Domini in Eucharistia, de eiusdemque cultu, debito vsu, sacraque oblatione, de Sanctorum cum Christo regnantium, & præcipuè sanctissimæ Virginis inuocatione, de fidelium animarum, purgatione indigentium, pœnis, atque suffragijs, aliaque similia, quæ Romana Ecclesia docet, ac credit, antiquissima in Ecclesia Catholica fuisse, manifestè ostenderimus, cumque Regem Angliæ illa negare, & contraria vt vera, & Catholica profiteri, manifestum sit, negare profectò non potest, conditionem ab ipsa postulatam, à nobis, & ante nos ab alijs Catholicis esse impletam, ac subinde ipsum sua sponsione teneri, cuius proinde exhibitionem multis titulis postulamus.

Primùm, quòd promissio sit Regia, quam decet esse constantissimam. 3. Deinde quòd supposito rerum Anglicanarum statu, fuerit prudentiæ, ac religioni valde consentanea. Ad hæc, Rex serenissime, quia nisi veritati manifestatæ acquiescas, summum tibi periculum salutis immineat: nam ignorasse veritatem, humanum, sed nolle agnoscere declaratam, vel oppugnare agnitam, periculosissimum est, cum ex lance fidei libretur æternitas. Demum, quòd nulla honesta ratione, nullove prætextu, verborum tuorum vincula subterfugere valeas. An clariorem lucem, maiusve testimonium requiris? audi Chrysostomum dicentem: *Sicut semper discere, signum est, nunquam posse proficere, sic testimonium semper quærere, signum est, nunquam velle credere.* An de tuis viribus, & potestate contra fidei hostes diffidis? at si voluntatis promptitudo non desit, non est, cur impotentiam verearis, nam quod prudentia persuadet, quodque fides docet, ac religio iubet, idem nullo profectò negotio exequi pôt Regia potentia; præsertim quia si animus tibi non defuerit, Deus certè non deerit, cuius donum est ipsa fides, fideique defensio. An scandalum peruersorum hominum times? Audi Augustinum: *Si de veritate scandalum sumitur, vtiliùs nasci scandalum permittitur, quàm veritas relinquatur.* Cæci ergo sunt, & duces cæcorum, contemne illos, tui sunt, abscinde eos, facilè fiet, quod pro Deo, & re tua, & sua fit. Vel tandem humanum aliquid pateris, & ne, si Romano subijciaris Pontifici, aliquid authoritati tuæ derogetur, times? Securus esto, non tua quærit Romanus Pontifex, sed te; nam fidei obedientia regnum non minuit, sed temporale potiùs auget, & pandit æternum, cuius claues Romano Pontifici commissæ sunt, & ideò de tua est salute solicitus. Quod vt persuasum tibi habeas, quod tuum quodque ipsius sit ius, & potestas, sequens liber ostendet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE SVMMI PONTIFICIS SVPRA TEMPORALES LEGES EXCELLENTIA, ET POTESTATE.

Actenus ostensum est, in quas hæreses, grauesque errores, contempto Catholicæ fidei fundamento, Anglia tandem inciderit. Superest, vt de totius lapsus origine, id est, de negata Pontifici summo debita obedientia; & vsurpato à temporali Rege falso nomine supremi capitis in spiritualibus sui regni, disseramus. Hoc enim fuit totius schismatis initium, & de schismate ad hæresim peruentum est, vt suprà vidimus. Non est autem necesse, iterum miseram, & turpem causam commemorare, quæ tantæ mutationi, & horrendo schismati occasionem præbuit: nam historiæ veritas satis perspicuè in principio primi libri describitur; argumentum verò euidens, quod inde sumitur, mutationem illam Anglicanam non à Deo vero, sed à principe tenebrarum ortam esse, satis etiam in eodem libro inculcatum manet, ideoque his, quæ ad præteritum factum spectant, omissis, de iure Regis, & Pontificis, in hoc libro tractandum superest. Et quamuis de absoluta temporali Regis potestate, nulla lis, aut controuersia mota sit, sed solùm de illius ad Romanum Pontificem subordinatione, dependentia, ac debita obedientia: nihilominus vt exactius res tota intelligatur, & Regi Angliæ plenius satisfaciamus (qui in Præfatione sua conqueritur, Pontificem tantam in Reges potestatem iniquè vsurpasse, vt se posse contendat *pro libito* regna mutare, dare, & auferre) ideò priùs quid de Regum temporalium munere, & iurisdictione fides doceat, posteà verò de Romani, Summique Pontificis primatu, & potestate, quam pro ratione sui muneris in quosuis temporales Principes exercere valeat, disseremus. Obseruato autem, pro vniuscuiusque loci opportunitate, ordine doctrinæ, simul errores varios ad hoc punctum pertinentes, quos sparsim Rex in Præfatione, & in Apologia profert, animaduertemus, & refutabimus, obiectionibusq; quas indicat, satisfaciemus: ad alia verò multa, quæ in hoc puncto dici possent, non digrediemur.

CAPVT I.

Vtrum Principatus politicus legitimus; & à DEO sit.

1. *Error aliquorum Iudæorum nullum principatum humanũ agnoscentium.* POtest hoc loco referri antiquus error quorundam Iudæorum, qui dicebant solum Deum esse tãquam Principem, & Dominum recognoscendum, illi enim videntur, omnem Principatum humanum, ac subinde regnum etiam politicum tãquam humanæ libertati contrarium respuisse. Ita refert Iosephus libro 18. de Antiquit. cap. 1. vbi authorem huius erroris vocat Iudam Gaulanitam, fortasse enim ex origine hoc cognomen habebat: nam cap. 2. vocat Iudam Galilæum; forte ex patria, libro autem 2. de Bello Iudaic. cap. 2. vocat Simonem Galilæum, tamen in Actibus Apostolorum cap. 5. illius videtur fieri mentio sub nomine Iudæ Galilæi, de quo dicitur, *In diebus professionis auertit populum post se, & ipse perijt, & omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt.* Cuius seditionis meminit etiam Ioseph. loco citato, & lib. 7. de Bello Iudaic. cap. 29. & 31. & aliqui existimant hos esse Galilæos, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum*, vt refert Lucas cap. 13. & exponit ibi Oecumenius, & Anastasius Nicænus q. 67. in Scripturam. Et quoniam Christus Dominus Galilæus erat, & ex Galilæa discipulos cõgregauerat, ideo fortasse Iudæi calumniam illi huius erroris moliebantur, quãdo illum interrogauerunt, *licet ne, censum dare Cæsari, an non?* vt sensit Augustin. enarrans verba illa Psalmi 118. *Principes persequuti sunt me gratis*, & Hieronym. ad Tit. 3. in principio.

Non constat autem mihi, an Iudas ille Galilæus de vniuersis hominibus, an de solis Iudæis sententiam suam protulerit: potuit enim specialiter de Iudæis sentire nõ potuisse ab Imperatoribus ethnicis in subiectionem redigi, vel ad absoluenda tributa cogi, neque debere illos vt Dominos recognoscere, quia populus ille sub peculiari Dei regimine susceptus erat. Et ideo fortasse posteà etiam Apostoli, & Christiani in principio de hoc errore suspecti fuerunt gentibus, vt ex Iustino Apolog. 2. & Clement. Alexandrin. libro quarto Stromat. accipi potest, & latius cap. 3. dicam. Quod si Iudas ille absolutè de omnibus hominibus, & Principibus humanis loquutus est, fundari fortè potuit in naturali hominis dignitate. Nam homo factus ad imaginem DEI, sui iuris, solique DEO subditus creatus est; & ideo, non videtur posse iustè in alicuius hominis seruitutem, vel subiectionem redigi; ergo non potest vnus homo iustè compelli, vt alium tanquam Principem, & Dominum temporalem recognoscat: ac subinde Principatus politicus, qui hunc dominatum vsurpat, nec legitimus, nec à DEO est. 2.

3. *1. Assertio. Principatus politicus debito modo introductus iustus est.* Nihilominus veritas Catholica est; politicum Principatum debito modo introductum, iustum, & legitimum esse. Dico, *debito modo introductum*, vt excludam potestatem per tyrannidem vsurpatam, quia de illa constat, esse violentiam iniquam, non veram, & iustam potestatem; cùm iusto titulo dominij careat: quis autem hic titulus iustus sit, capite sequenti attingam. Sic ergo explicata dicta resolutio habetur expresse in sacra Scriptura Prouerbior. 29. *Rex iustus erigit terram*, & iterum, *Rex, qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur*, Sapien. 6. *Rex sapiens stabilimentum populi est.* In his enim locis, & similibus apertè supponitur, temporales Reges esse veros, ac legitimos Principes, seu Dominos. Et ideò Petrus 1. canonic. cap. 2. præcipit, *subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum. siue Regi tanquam præcellenti, &c.* Et infra.

infrà. *Regem honorificate*, & Paulus ad Roman.13 *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et infra. *Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*, non tenetur autem aliquis propter conscientiam obedire, nisi legitimam potestatem ad præcipiendum habenti. Præterea ex Patribus docuerunt veritatem hanc Clemens libro quarto, Constitut. cap.12. dicens *Estote subiecti omni Regi, & potestati in ijs, quæ Deo placent tanquam ministris Dei, & impiorum iudicibus.* Et vlterius, *Exhibete eis omnem metum debitum, omne vectigal, omne tributũ*, &c. Et concludit. *Hæc enim est Dei lex.* Idem habet libro 7. cap.17. & Basilius in Moral. lib. regul 79. vbi etiam adducit illud ad Titum 3. *Admone illos, principatibus, & potestatibus subditos esse.* Hieronymus epistol.4. post med. Vbi exemplis etiam ex brutis animalibus sumptis, id confirmat dicens, *etiam muta animalia, & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt, grues vnum sequuntur ordine literato, Imperator vnus, iudex vnus prouinciæ*, &c. Et sumpsisse videtur ex Cypriano lib. de Idolorum vanitate.

Ratione probatur assertio.

4. Atque ex his testimonijs colligi in primis potest ratio huius veritatis, quæ ex necessitate huius principatus, & potestatis eius, & consequenter ex fine illius, qui est conseruatio humanæ, ac ciuilis reipublicæ sumitur. Homo enim natura sua propensus est ad ciuilem societatem, eaque ad conuenientem huius vitæ conseruationem maximè indiget, vt rectè Aristoteles docuit 1. Politicorum cap.1. & 2. quod etiam à Deo esse sic ordinatum ad conciliandam inter homines concordiam, & charitatem longo discursu expendit Chrysostom. homil.34 in 1. ad Corinth. Non potest autem communitas hominum sine iustitia, & pace conseruari, neque iustitia, & pax sine gubernatore, qui potestatem præcipiendi, & coercendi habeat, seruari possunt; ergo in humana ciuitate necessarius est Princeps politicus, qui illam in officio contineat. Propter quod dicitur Prouerb.11. *Vbi non est gubernator, populus corruet.* Et Ecclesiast.10. additur, *Væ tibi terra, cuius Rex puer est*, quia non satis est, habere Principem, nisi sit etiam aptus ad gubernandum. Et ideò in pœnam comminatur Deus Isaiæ tertio. *Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis.* Cũ ergo humana natura non possit esse destituta medijs ad suam conseruationem necessarijs dubitari non potest, quin ex natura rei, & attento iure, & iustitia naturali, possit esse Princeps politicus in ciuili societate habens in eam legitimam, & sufficientem potestatem. De quo discursu videri potest Augustin. lib. Proposi. in epist. ad Roman. prop.72. quem imitatur Anselm. Roman.13. & ibidem Primas & Laur. Iustin. de Triumphali Christi. agon. cap.12.

5. Potestque idem declarari naturali exemplo corporis humani, quod sine capite conseruari non posset. Est enim humana respublica ad modum vnius corporis, quod sine varijs ministris, & ordinibus personarum, quæ sint instar plurium membrorum, subsistere non potest. Vnde multò minùs conseruari poterit sine gubernatore, & Principe, ad quem totius corporis commune bonum procurare pertineat. Idem explicari potest exemplis ab arte (vt ita dicam) desumptis, vt est de naui, quam necesse est perire, si gubernator desit. Item de exercitu, si desit dux, & similibus. Atque huc etiam tendunt exempla ex alijs animantibus è Cypriano, & Hieronymo desumpta. Quibus (quod notandum est) non solùm intendunt concludere, necessarium esse Principem in republica, sed etiam vnum tantum esse debere, *Nunquam enim regni societas* (dixit Cyprianus) *aut cum fide cœpit, aut sine cruore desijt.* Loquuntur autem de supremo Principatu; nam sub illo esse possunt plures gubernatores in diuersis prouinciæ partibus; necesse est autem, vt omnes vni subordinentur, in quo sit suprema potestas. Nam si plures essent nec inter se nec alteri subordinati, fieri nullo modo posset, vt vnitas, seu concordia, & obedientia cum iustitia, & pace conseruaretur, vt per se satis notum est. Intelligendum verò etiam hoc est de vno Principe, non quoad personam propriam, sed quoad potestatem & consequenter quoad personam aut veram, aut mysticam, seu politicam: nam ad regimen, & conseruationem ciuilis societatis humanæ non est absolutè necessarius vnus Monarcha (sunt enim alij modi regiminum sufficientes, licet fortasse non ita perfecti, vt infra attingemus) & ideò cum de vno Principatu politico loquimur, vnum tribunal, seu potestatem vnam intelligimus, siue illa in vna naturali persona, siue in vno Cõsilio, seu congregatione plurium tanquam in vna persona ficta, vt in vno capite existat.

Ad Principatum politicũ vnum caput mysticum sufficit.

6. Præter rationem sumptam ex fine, & ex necessitate huius potestatis, iustitiam eius ex illius origine ostendere necesse est. Propter quod addimus, Principem politicum potestatem suam à Deo ipso recipere. Quod etiam absolutè loquendo, de fide est: nam expresse Paul. pro ratione obedientiæ debitæ tali Principi, adiunxit, *Non est enim potestas, nisi à Deo quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt.* Et infra. *Dei enim minister est*, & Prouerb.8. dicit diuina sapientia, *Per me Reges regnant.* & Sapient.6. *Audite Reges*, &c. *quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo.* Et ita 3. Reg.10. de Rege Salomone dicitur. *Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel.* & Daniel. cap.2. ad Nabuchodonosor dixit, *Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium dedit tibi.* Et idem sumitur ex Ieremia 27. Eadem est communis doctrina Patrum exponentium prædicta loca Pauli, præsertim Chrysost. hom.23. & Origen. lib.9. epist. ad Roman. & Oecumen. ibidem, qui ait, *Quia æqualitas in omnibus seditiosa res erat, ideò Deus potestatem adiunxit.* Hom. in Psal. 148. circa verba illa, *Reges terræ, omnes populi, Principes, & omnes iudices terræ*, inter alia dicit, *fuisse opus Dei prouidentia in eos, qui magistratus gerunt, & in eos, qui illis parent, vniuersum diuisisse.* Nazianzen. orat.17. & Epiphan. contra Archontic. & hæres. 40. vbi inter alia de potestate Principis ait, *Non aliunde est, sed ex Deo*, & Isidor. Pelusiota lib.2. epist.206. imperium à Deo formatum, atque institutum dicit, & Theophilus Antiochen. lib.1. ad Autolyc. *Deum* (inquit) *non Cæsarem adorabo, sciens Cæsarem ab ipso esse ordinatum*, & infra dixit, Regem, siue Cæsarem esse honorandum, & pro illo ad Deum esse orandum, *Nam regnum* (ait) *seu imperium, rerumque administratio ipsi à Deo commissa, seu demandata est.* Idem latè docet Irenæ. lib.5. contra hæres. cap.24. vbi loca Scripturæ, præsertim Pauli in hunc sensum exponit, & alias interpretationes refellit, & optimè Tertullian. libro ad Scapulam cap. 2. *Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris, quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum esse velit.* Denique Augustin. libro 5. de Ciuit. cap.21. *Non tribuamus* (inquit) *dandi regni, & imperij potestatem, nisi Deo vero*, &c. Idemque confirmãt Patres in priori assertione allegati, & alij, quos in sequenti capite referam.

2. Assertio. Potestas politici Principis à Deo dimanat.

Rom 13.

7. Ratio huius assertionis multum pendet ex modo, quo credendum est, Deum dare huiusmodi principatum, seu potestatem, quod sequenti capit. tractandum est. Et ideò nunc breuiter probatur, primò quia omnia, quæ sunt de iure naturæ, sunt à Deo vt authore naturæ; sed principatus politicus est de iure naturæ: ergo est à Deo vt authore naturæ. Et ita hæc assertio fundatur in præcedente: nam cum hic principatus iustus, & legitimus sit, non potest non esse consentaneus iuri naturali, & cùm sit necessarius ad conseruationem humanæ societatis, quam ipsa humana natura appetit, etiam hoc titulo est ex iure naturali talem potestatem exigente: igitur sicut Deus, qui est author naturæ, est etiam author iuris naturalis, ita etiam est author huius primatus, & potestatis. Nam, vt Philosophus dixit, qui dat formam, dat ea, quæ consequuntur ad ipsam. Deinde potest eadem illatio fieri hoc modo, quia omne bonum dimanat à DEO vt à principali authore, iuxta illud Iacobi 1.

Ratio assertionis.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, sed principatus politicus est bonus, & honestus, vt ostensum est; ergo est à Deo. Denique hac ratione terreni Reges ministri Dei vocantur in Scriptura, vt vidimus; ergo eorum potestas ministerialis est respectu DEI; ergo ipse est principalis author huius regiminis. Declaratur autem maximè ex potestate, quam Princeps politicus habet ad vindictam de malis sumendam, et illos vita priuando, si oportuerit: nam hoc fine diuino nutu fieri non potuisset, cùm solus Deus sit Dominus vitæ hominis, & hoc significauit Paul. dicens, *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Vnde etiam est illud August. lib. de Natura boni contra Manichæos, *etiam nocentium potestas non est nisi à Deo*; & citat illud *per me Reges regnant*, & similia.

8. *Diluitur fundamentū erroris in principio positi.* Atque hinc facile patet responsio ad fundamentum contrarij erroris intellecti in posteriori sensu supra declarato, in quo est propositæ veritati catholicæ contrarius. Quamuis enim homo liber creatus sit, non tamen sine capacitate, & aptitudine, vt iusta causa, & rationi consentanea possit alteri homini subijci, imò subiectio aliqua est homini naturalis, vel supposito naturali modo generationis; vt est subiectio filij ad patrem, vel supposito aliquo pacto, vt est subiectio vxoris ad virum. Sic ergo, supposita societate ciuili, subiectio singularum personarum ad publicam potestatem; seu principatum politicum naturalis est, tanquam consentanea rectæ rationi naturali, & ad conuenientem humanæ naturæ conseruationem necessaria. Et ideò neque conditioni hominis hæc subiectio repugnat; neque etiam in aliquam Dei iniuriam redundat, quia licet Princeps politicus in gradu suo sit Rex, legislator, & Dominus; longè tamen diuerso, & inferiori modo, quàm Deus. Nam de homine solùm per participationem quandam tanquam de ministro Dei hæc dicuntur; soli autem Deo per essentiam, & principaliter conueniunt. Quòd si error ille in priori sensu intelligitur, non opponitur assertioni catholicæ à nobis propositæ, quia licet Iudaicus populus ex peculiari DEI priuilegio esset exemptus; ne iure Principibus ethnicis subijci posset, nihilominus in ipsa Iudæorum republica legitimus principatus politicus inueniri potuit, sicut re vera suis temporibus fuit, & similiter in alijs regnis; & prouincijs gentium esset idem principatus; & in vnoquoque Principe supremo esset similis potestas in populos sibi subiectos. Verumtamen etiam in illo sensu non habuit sententia illa fundamentum solidum: non vacat autem nunc; illud expendere; neque etiam examinare, an Iudæi iure, & legitimè, vel per iniuriam, & tyrannidem fuerint Romanis subiecti, & ad soluendum Imperatori tributum coacti; nam huiusmodi quæstiones nihil ad præsens institutum referunt.

CAPVT II.

Vtrum Principatus politicus immediatè à DEO sit; seu ex diuina institutione.

1. *Principatum politicū immediatè à Deo esse opinatur Iacob. Rex, In Præfat. pag 140.* QVæstio tractata in præcedenti capite; propter hanc, quam nunc propono, declarata est: in illa enim nulla est nobis contentio cum Rege Angliæ: sed necessariò præmittenda fuit, vt hæc possit intelligi. In qua Rex serenissimus non solùm nouo, & singulari modo opinatur, sed etiam acriter inuehitur in Cardinalem Bellarm. eo quòd asseruerit, *Non Regibus authoritatem à Deo immediatè perinde, ac Pontificibus esse concessam.* Asserit ergo ipse, Regem non à populo, sed immediatè à Deo suam potestatem habere, suam verò sententiam quibusdam argumentis, & exemplis suadere conatur; quorum efficaciam in sequenti capite expendemus.

2. Sed quanquam controuersia hęc ad fidei dogmata directe non pertineat (nihil enim ex diuina Scriptura aut Patrum traditione in illa definitum ostendi potest) nihilominus diligenter tractanda, & explicanda est. Tum quia potest esse occasio errandi in alijs dogmatibus. Tum etiam quia prædicta Regis sententia: prout ab ipso asseritur, & intenditur: noua, & singularis est, & ad exaggerandam temporalem potestatē, & spiritualem extenuandam videtur inuenta. Tum denique quia sententiam, & Illustriss. Bellarmini antiquam, receptam, veram, ac necessariam esse censemus. Quod vt ostendamus declarare prius oportet; quid sit, potestatem aliquā esse immediate à Deo, seu (quod perinde est) Deum esse immediatam causam, & authorem alicuius potestatis. *Quæ requiruntur, vt aliqua potestas immediatè à Deo concedatur.* In primis enim requiritur, vt Deus sit causa proxima; sua volūtate cōferens talem potestatem. Non n. satis est, vt Deus tanquam prima causa, & vniuersalis potestatem tribuat: nam licet illo etiam modo possit Deus aliquo modo dici immediate efficere, vel donare, quidquid ab ipso tanquam à prima causa pendet; siue ratione proximæ virtutis, siue vt immediatum suppositum, vt Philosophi distinguunt: nihilominus hic modus immediatæ effectionis in præsenti non satis est. Quia nulla est potestas, quæ hoc modo non sit à Deo, vt à prima causa, ac proinde immediate in illo genere: atque ita potestas etiam data immediate ab hominibus à Rege, vel Pontifice, datur etiam à Deo vt prima causa immediate influente in illum effectum, & in actum voluntatis creatæ, per quam proximè donatur. At verò talis potestas non dicitur simpliciter esse immediate à Deo, sed solùm secundum quid: nā proximè ab homine datur, & ab illo pēdet. Tunc ergo dicitur potestas absolute data immediatè à Deo, quando solus Deus per voluntatem suam est causa proxima, & per se donans talem potestatē, & hoc mō in præsenti loquimur: alioqui friuola, & inutilis esset disputatio.

3. Imò vlterius duos modos distinguere oportet; quibus Deus potest, & solet immediate, id est, sola sua potentia, & voluntate, aliquam potestatem conferre. Vnus modus est, dando potestatem, vt ex natura rei necessariò connexam cum aliqua natura rei, quam Deus ipse condit, quod in Physicis facultatibus facile potest considerari: nam Deus creando animam dat illi immediatè intellectum, & voluntatem, quia licet huiusmodi potētiæ ex anima ipsa naturaliter fluant; tamē quia solus Deus animam immendiate creat dicitur etiam immediatè conferre potētias, quæ illam consequuntur. Idem ergo est seruata proportione in morali potestate, nam potestas patris in filium moralis est, & à Deo ipso vt authore naturæ immediate cōfertur, non vt peculiare donum à natura omninò distinctum, sed vt necessariò consequens illam, supposito generationis fundamento: sicut è contrario subiectio filij ad Patrem naturalis est, & à DEO immediate, non ex peculiari institutione addita naturę, sed vt necessariò consequens ad talem naturam rationalem sic productam. Alio modo datur à Deo immediate potestas per se (vt ita dicam) & peculiari donatione, non vt necessariò connexa cum alicuius rei creatione: sed vt voluntariè à Deo superaddita alicui naturæ, vel personæ. Cuiusmodi possumus exempla quasi physica, & moralia adhibere: nam potestas proxima faciendi miracula quasi physica est, & tamē Deus illam immediate confert; cui vult, non ex aliquo debito, sed ex consilio voluntatis suæ. Potestas quoque iurisdictionis; Petro verbi gratia data moralis fuit, & tamen Deus illam immediate, directe ac per se contulit. Ratio autem distinctionis non est alia; nisi quia potestates ipsæ possunt esse diuersarum rationum, vel ordinum; & Deus potens est ad operandum, & connaturali, & præter, vel supernaturali modo.

4. Quamobrem cùm Rex adstruat, Deum immediate dare Regibus principatum, & potestatem temporalem, videndum est, an illa assertio aliquo ex prædi-

ctis modis vera esse possit. Prius verò declarandum est subiectum, cui dicitur DEVS immediate dare hanc potestatem, & ad quod, vel quale regimen illam dare censeatur. Nam hæc potestas considerari potest, vel prout est, seu esse potest, in toto corpore politico communitatis, seu ciuitatis humanæ, vel prout in his, aut illis membris eiusdem communitatis existit, vel existere potest. Item considerari potest eadem potestas vel præcisè, & abstractè, vel ad certam speciem politicæ gubernationis determinata. Nam (vt est moralis doctrina Philosophis communis) triplex potest esse regimen reipublicæ humanæ, monarchicum vnius Principis supremi, qui sit vna singularis persona, Aristocraticum vnius supremi Concilij, seu tribunalis ex pluribus optimatibus coacti, & Democraticum, per totius populi suffragia, qui tres modi simplices sunt, ex illis autem possunt alij componi, qui vel duos illorum, vel etiam omnes participent, quæ gubernationes mistæ solent appellari. Potest igitur principatus politicus, vel per se, & præcisè considerari, vt potestas quædam suprema regendi ciuiliter rempublicam, abstrahendo ab hoc, vel illo modo regiminis tā simplici, quàm mixto, vel prout determinatus ad aliquam regiminis speciem ex his, quas numerauimus. Quibus sic propositis, & distinctis sine vlla prorsus ambiguitate, euidētiq; ratione statui potest quomodo Principatus politicus sit immediate à Deo, & nihilominus Regibus & senatibus supremis non à Deo immediatè, sed ab hominibus commendatus sit.

5\. *Suprema potestas ciuilis soli cōmuni tati perfectæ immediatè à Deo cōfertur.* Primò enim suprema potestas ciuilis per se spectata immediatè quidem data est à DEO hominibus in ciuitatem, seu perfectam communitatem politicam congregatis, non quidem ex peculiari, & quasi positiua institutione, vel donatione omnino distincta à productione talis naturæ, sed per naturalem consequutionem ex vi primæ creationis eius, ideoq; ex vi talis donationis non est hæc potestas in vna persona, neque in peculiari congregatione multarum, sed in toto perfecto populo, seu corpore communitatis. Hæc resolutio quoad omnes partes communis est, non solùm Theologorum, sed etiam Iurisperitorum, quos statim referam. Nunc ratione ostendo singulas partes. *Probatur prior assertionis pars primò.* Primam quidem, & secundam, quia hæc potestas politica naturalis est: quia nulla etiam interueniente supernaturali reuelatione, aut fide, ex dictamine rationis naturalis agnosceretur hæc potestas in humana republica, vt illius conseruationi, & æquitati omnino necessaria: signum igitur est, esse in tali communitate vt proprietatem consequentem naturam, seu creationem, & naturalem ipsius institutionem. Nam si præter hanc esset necessaria specialis Dei donatio, & concessio non connexa cum natura, non posset sola naturali ratione de illa constare, sed opus esset, vt per reuelationem hominibus manifestaretur, vt de illa certi esse possent, quod tamen falsum est, vt ex dictis constat.

6\. Quòd autem saltem hoc modo necessariò dicendum sit, hanc potestatem esse immediate à Deo, facilè ex eisdem principijs concluditur, quia quæ consequuntur naturam, immediatè dantur à proprio, & immediato authore eiusdem naturæ, vt declaraui; *Probatur secundò.* sed hæc potestas est proprietas quædam consequens humanam naturam, vt in vnum politicum corpus congregatam, vt etiam ostensum est; ergo datur immediatè à Deo, vt est author, & prouisor talis naturę. Deinde probari hoc potest, quia hæc potestas est à Deo, vt capite præcedenti probatum est, & respectu talis communitatis non intercedit medium (vt sic dicam) inter Deum & ipsam, per quod tribuatur. Nam eo ipso, quod homines in corpus vnius ciuitatis, vel reipublicæ congregantur, sine interuentu alicuius creatæ voluntatis resultat in illa communitate talis potestas, cum tanta necessitate, vt nō possit per volūtatem humanam impediri; signum proinde est, esse immediatè à Deo, interueniente solùm illa naturali resultantia, seu consequutione ex natura, & dictamine rationis naturalis ostendentis potiùs, quam eiusmodi potestatem exhibentis. Neque immediatam emanationem huius potestatis à Deo hoc modo declaratam, negauit vnquam Cardinalis Bellarmin. sed illam potius supposuit, quia non inter populum, & Deum medium posuit, sed inter Regem, & Deum voluit populum esse medium, per quod Rex talem accipit potestatem, quod longè diuersum est, vt iam declarabitur.

Atque hinc euidens etiam est (quod in vltima parte assertionis dicebamus) potestatem hanc præcisè spectatam, vt est ab authore naturæ quasi per naturalem consequutionem, non esse in vna persona, neq; in aliqua peculiari communitate, siue optimatum, siue quorumcumque ex populo, quia ex natura rei solum est hæc potestas in communitate, quatenus ad illius conseruationem necessaria est, & quatenus per dictamen rationis naturalis ostendi potest; sed ratio naturalis solum ostendit, esse necessariam in tota communitate, & non in vna persona, vel senatu; ergo prout est immediatè à Deo, solum intelligitur esse in tota communitate, non in aliqua parte eius. 7. *Altera pars assertionis ostenditur.* Quod intelligo de parte communitatis non solum indiuiduè, seu materialiter (vt sic dicam) designata, sed etiam formaliter, seu indeterminatè, aut vagè concepta, id est, non est immediatè in vna certa persona, verbi gratia Adamo, Iacobo, vel Philippo, neq; etiam ex natura rei postulat esse in vna singulari persona, & idem est cum proportione de senatu, siue spectetur materialiter vt constans ex talibus personis, siue formaliter, vt est cōgregatio ex tali, vel tanto personarum numero. Et ratio manifesta, quia ex vi rationis naturalis nulla potest excogitari ratio, cur hæc potestas determinetur ad vnam personam, vel ad certum numerum personarum infra totam communitatem magis, quam ad alium; ergo ex vi naturalis concessionis solum est immediatè in communitate. Declaratur deniq; quia ex vi solius rationis naturalis non determinatur Principatus politicus ad Monarchiam, vel Aristocratiam, simplicē, vel mistam, quia nulla est ratio, quæ definitum modum regiminis necessarium esse conuincat. Quod vsus ipse confirmat: nam propterea diuersæ prouinciæ vel nationes, diuersos etiam gubernationis modos elegerunt, & nulla illarum contra rationem naturalem, aut contra immediatam Dei institutionē operatur. Quare signum est, potestatem politicam non esse à Deo immediatè donatam vni personæ, Principi, Regi, aut Imperatori, alioqui illa esset monarchia immediatè à Deo constituta: vel vni, vel alicui particulari senatui, aut particulari cōgregationi paucorum Principum, alioqui illa esset Aristocratia à Deo immediatè instituta, idemq; argumentum de quacunq; mista gubernatione fieri poterit.

8\. *Obiectio.* Dices: si hæc ratio efficax esset, etiam probaret, Deum non dedisse immediatè toti cōmunitati hanc politicā potestatem, quia aliàs Democratia esset immediatè ex diuina institutione, sicut de Monarchia, & Aristocratia nos inferebamus. At hoc non minus est falsum, & absurdum in Democratia, quàm in alijs speciebus regiminum, tum quia sicut ratio naturalis non determinat, vt necessariam, Monarchiam, vel Aristocratiam, ita nec Democratiā; imò multò minus istam quia oīm imperfectissima est, vt Aristot. testatur, & est per se euidens. Tum etiam quia si illa institutio esset diuina, non posset per homines immutari. *Solutio.* Respondetur, negando primam illationem, nam potius ex eo quod hæc potestas non est data à Deo instituente monarchiam, vel aristocratiam, necessariò cōcluditur datam fuisse toti communitati, quia non relinquitur aliud subiectum humanū, vt sic dicam, cui dari potuerit. Ad alteram verò illationem, scilicet, hinc sequi, democratiam esse ex diuina institutione, respon-

respondemus, si hoc intelligatur de institutione positiua, negandam esse consecutionem: si verò intelligatur de institutione quasi naturali, sine vllo inconuenienti admitti posse, & debere. Est enim valde notanda differentia inter has species politicæ gubernationis, nam monarchia, & aristocratia introduci nō potuerunt sine positiua institutione diuina, vel humana, quia sola naturalis ratio nudè sumpta non determinat aliquam ex dictis specieb. vt necessariam, sicut dixi: vnde cùm in humana natura per se spectata absque fide, seu reuelatione diuina non habeat locū positiua institutio, de illis specieb. necessariò concluditur, non esse immediatè à Deo. At verò democratia esse posset absque institutione positiua, ex sola naturali institutione, seu dimanatione cum sola negatione nouæ, seu positiuę institutionis, quia ipsa ratio naturalis dictat, potestatem politicam supremam naturaliter sequi ex humana cōmunitate perfecta, & ex vi eiusdem rationis ad totam communitatem pertinere, nisi per nouam institutionem in alium transferatur, quia ex vi rationis neque alia determinatio locum habet, neq; immutabilior postulatur.

9. *Quomodo democratia dicatur esse de iure naturæ.* Quocirca potestas hæc, prout à Deo immediatè datur cōmunitati, iuxta modum loquendi Iurisperitorum, dici potest de iure naturali negatiuè, non positiuè, vel potiùs de iure naturali cōcedente, non simpliciter præcipiente. Quia nimirū ius naturale dat quidem per se, & immediatè hanc potestatem communitati, non tamen absolutè præcipit, vt in illa semper maneat, neq; vt per illā talis potestas immediatè exerceatur, sed solùm quādiu eadem cōmunitas aliud non decreuerit, vel etiam ab aliquo potestatem habente mutatio legitimè facta fuerit. Exemplum est de libertate hominis, quæ seruituti opponitur, est enim de iure naturali, quia ex vi solius naturalis iuris homo nascitur liber, nec potest sine legitimo aliquo titulo in seruitutem redigi, ius autē naturæ non pręcipit, omnem hominem semper manere liberum, seu (quod perinde est) non simpliciter prohibet, hominem in seruitutem redigi, sed solùm, vt id non fiat vel sine libero illius consensu, vel sine iusto titulo, & potestate. Sic ergo perfecta communitas ciuilis iure naturæ libera est, & nulli homini extra se subijcitur, tota verò ipsa habet in se potestatem, quæ si non mutaretur, democratica esset, & nihilominus, vel ipsa volente, vel ab alio habente potestatem, & titulum iustum, potest tali potestate priuari, & in aliquam personam, vel senatum transferri.

10. *Nullus principatus politicus est immediatè à Deo.* Ex quibus tandem concluditur, nullum Regem, vel Monarcham habere, vel habuisse (secundum ordinariam legem) immediatè à Deo, vel ex diuina institutione politicum principatum, sed mediante humana volūtate, & institutione. Hoc est *egregiū Theologiæ axioma*, nō per irrisionem, vt Rex protulit, sed verè, quia rectè intellectum verissimum est, & ad intelligendos fines, & limites ciuilis potestatis maximè necessarium. Non est autem nouum, aut à Cardinali Bellarmino inuentum, vt prędictus Rex illi attribuere videtur: nam multò anteà illud docuit Cardinalis Caietanus in Apologia, seu tractatu secundo. de Authoritat. Papæ p. 2. capit. 10. & Castr. lib. 1. de Leg. pœnal. cap. 1. & Dried. libro 1. de Libertat. Christ. cap. 19. & Victor. in Relect. de Potestat. ciuil. numero 8. & sequentib. & sumitur ex eodem in relect. 2. de Potestat. Ecclesiast. conclus. 3. & ad 1. Soto libro 4. de Iustit. quæst. 2. articul. 1. in discursu conclusionis 1. & latiùs q. 4. artic. 1. quos secutus est Ludouic. Molina tractatu 2. de Iustit. disputat. 21. Et insinuat Diu. Thom. 1. 2. quæst. 90. artic. 3. & q. 97. artic. 3. & clariùs 2. 2. quæst. 10. articulo 10. Nec solum à Theologis, sed etiam à Iurisperitis doctrina hæc tradita est communiter in l. 3. ff. de Constitut. Princip. & in l. 2. ff. de Origin. iuris, & ex Modernis, à Nauarro in capit. *Nouit*, de Iudicijs, notab. 3. præsertim numero 41. & 85. & 94. & numer. 112. & sequentib. vsque ad 121. & num. 147. Couarruuias in Practicis quæstionibus cap. 1. num. 6. qui alios etiam referunt.

11. *Ex Patribus confirmatur assertio.* Præterea sumi potest hæc veritas ex Sanctis Patribus, primò, quia sæpe asserunt, hominem à Deo fuisse creatum ingenuum, & liberum, solumq; accepisse à Deo immediatè potestatem dominandi brutis animalibus, & inferioribus rebus; dominium autem hominum in homines per humanam voluntatem, propter peccatum, aut aduersitatem aliquam fuisse introductum. Quod tradidit Ambrosius ad Coloss. 3. in fine, & latiùs Augustin. 19. de Ciuitat. cap. 15. & lib. Quæstion. in Genes. quæst. 153. & Gregorius libro 21. Moral. cap. 10. aliàs 11. & in Pastorali p. 2. cap. 6. Quo enim illi de libertate vniuscuiusq; hominis, & seruitute illi opposita dicunt, eadem ratione in persona mista, seu ficta vnius communitatis, seu ciuitatis humanæ verum habet. Nā prout à Deo immediatè regitur iure naturæ libera est, & sui iuris, quæ libertas non excludit, sed includit potius potestatem regendi se ipsam, & imperandi membris suis, excludit autem subiectionē ad alium hominem, quātum est ex vi solius naturalis iuris, quia nulli hominum dedit Deus immediatè talem potestatem: donec per institutionem, vel electionem humanam in aliquem transferatur. Deinde hoc egregie confirmat sententia Augustini libro tertio. Confess. cap. 8. dicentis, *Generale pactum est societatis humanæ, obedire Regibus suis.* Nam per hæc verba significat, Regium principatum, & obedientiam illi debitam fundamentum habere in pacto societatis humanæ, ac subinde non esse ex immediata institutione Dei, nam humanum pactum humana contrahitur voluntate.

12. Et fortasse hoc pactum nomine *legis Regiæ* significatur in l. 1. ff. de Constitut. Princip. vbi Vlpianus ait, ideò Principis placitum legis habere vigorem, *quia lege Regia, quæ de imperio eius lata est, populus ei, & in eum omne suum imperium, & potestatem transtulerit.* Quæ verba probauit, & transscripsit Iustinian. Imperat. in §. *Sed & quod Principi*, institut. de iure natur. gentili & ciuili: illa enim lex non dicitur Regia, quia ab aliquo Rege lata sit, sed quia de imperio Regis lata est, vt in eadem l. 1. dicitur, vbi etiam significatur, constitutam esse à populo creante, & instituente Regis dignitatem, transferendo in illum suam potestatem, vt ibi etiam Glossæ, & Doctores exponunt. Non potuit autem illa lex ferri per modum solius præcepti, cum per illam populus se abdicauerit à suprema iuris dicendi potestate: ergo intelligi debet constituta per modum pacti, quo populus in principem transtulit potestatem sub onere, & obligatione gerendi curam reipublicæ, & iustitiam administrandi, & Princeps tam potestatem, quam conditionem acceptauit: ex quo pacto firma, & stabilis permansit lex Regia, seu de Regali potestate: non ergo immediate à DEO, sed à populo Reges hanc habent potestatem. Vnde etiam dicitur in l. 2. §. *Nouissimè*, ff. de Origin. iuris, *quia Senatus non omnes prouincias probè regere poterat, constituto Principe, datum esse ei ius, vt quod constituisset, ratum esset.*

13. *Ratione probatur conclusio.* Ratio autem assertionis ex dictis facile colligitur: nam illa potestas dicitur esse in aliquo immediate à DEO, quæ vel per solam DEI voluntatem, vel ex vi solius rationis naturalis, aut alicuius diuinæ institutionis ad illud peruenit; sed potestas; de qua tractamus; nullo ex his modis data est Regibus à Deo, loquendo secundum ordinariam legem, quia nec per specialem voluntatem Dei immediate data est (talis enim voluntas Dei nec reuelata, nec nota facta est hominibus) neque etiam solum ius naturale per se dictat, hanc potestatem debere esse in Regibus, vt ostensum est: institutio denique seu determinatio, aut translatio huius potestatis ad Reges non à Deo immediate facta est, vt ex vsu ipso constat. Item quia aliàs talis institutio immutabilis esset, & omnis mutatio in ea facta per homines fuisset ini-

qua: imò omnes ciuitates, regna, vel respublicæ deberent eandem institutionem seruare, quia non est maior ratio de vna, quam de alia, neque vna magis accepit ex diuina reuelatione talem institutionem, quàm alia. Est ergo hæc humana institutio; quia per homines immediate facta: ergo per homines immediate datur potestas Regibus, quorum dignitas per illam institutionem creata est. Mediatè autem dicitur Deus dare hanc potestatem Regibus, tum quia immediatè dedit illam populo, qui in Regem illam transtulit, tum quia Deus huic etiam translationi proxime à populo factæ, consentit, & cooperatur tanquam prima, & vniuersalis causa, tum deniq; quia illam approbat, & seruari vult. Sicut etiam lex humana immediatè quidem obligat ex voluntate Principis humani ferentis illam, mediatè verò etiam obligat ex vi volentis DEI voluntatis, vt legitimis Principibus obediatur, iuxta illud Petri, *Subiecti estote, &c. quia sic est voluntas Dei.*

14. *Eodem conclusio exemplis ostenditur.* Potest denique hoc exemplo dominij humani circa res inferiores declarari. Simpliciter enim loquendo, omnes res, quarum homines habent dominium, ipsis à Deo donatæ sunt, non tamen eodem modo. Nam immediate non dedit Deus (ordinarie loquor) alicui homini proprium, & peculiare dominium alicuius rei, sed immediate omnia fecit communia, priuata autem dominia partim iure gentium, partim iure ciuili introducta sunt: & nihilominus illa etiam priuata dominia sunt mediate à Deo: tum quia ducunt originem ex prima donatione Dei, tum etiam quia per suam generalem prouidentiam ad illa concurrit, dum denique quia illa seruari vult, postquàm sunt constituta. Sicque dixit Augustinus tractatu 6. in Ioã. in fine. *Vnde quisq; possidet, quod possidet, nonne iure humano? nam iure diuino Domini est terra, & plenitudo eius,* iure tamen humano dicitur; *hæc villa mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est.* Et infra concludit, *Ipsa iura humana per Imperatores, & Reges sæculi Deus distribuit generi humano.* Ita ergo proportione seruata, Deus est, qui distribuit regna, & Principatus politicos, sed per homines, seu consensus populorum, vel aliam similem institutionem humanam. *Cap Quo iure dist. 1.*

15. *Obiectio.* Dicet verò fortasse aliquis, hoc discursu solùm probari, potestatem Regis non dari à Deo alicui personæ sine interuentu voluntatis, vel actionis humanæ, id tamen non satis esse, vt non detur immediate à Deo, nam etiam dignitas Apostolica data est Matthiæ mediante actione aliorum Apostolorum, & nihilominus data illi est immediate à Deo, & similiter Summus Pontifex à Cardinalibus eligitur, & tamen immediate à Deo accipit potestatem. Et similiter qui succedit in maioratu per generationem à proximo parente ius illud tandem consequitur, & nihilominus immediatè censetur habere illa bona à primo institutore maioratus, quia ex vi solius voluntatis eius, etiamsi proximus parens maximè nolit, maioratum consequitur. Sic ergo licet temporales Reges per successionem dignitatem Regiam obtineant, à Deo immediate illam recipiunt ex vi primæ institutionis.

16. Verumtamen hæc obiectio non eneruat, sed confirmat potiùs discursum factum, tum quia exempla non sunt similia, tum etiam quia non asseruimus, quamcumque interpositam hominis voluntatem, vel actionem sufficere, vt potestatis donatio à DEO immediatè non fit, sed solùm id fuit dictum de peculiari mutatione, & translatione facta per nouam institutionem humanam. Duobus itaque modis potest actio, aut voluntas humana interuenire in collatione potestatis à Deo ipso ducentis originem, primò solùm designando, vel constituendo personam, quæ succedat in dignitate à DEO instituta, eodem prorsus modo, quo instituta est, & sine authoritate, vel potestate illam mutandi, augendi, vel minuendi. *Duobus modis potest intercedere voluntas hominis in collatione potestatum à Deo manans.*

Atque hic modus quoad Pontificiam dignitatem seruatus est lege veteri secundum successionem carnalem: in lege autem noua fit per legitimam electionem, qua persona designatur. De hoc ergo modo successionis verum est, nihil obstare, quominùs potestas à DEO immediate conferatur, & hoc tantum probant exempla adducta. Et ratio est, quia semper confertur potestas ex vi primæ institutionis, & solius voluntatis Dei, cuius signum est, quia integrè, & immutabiliter, prout instituta est, confertur, & quia successio etiam in eadem potestate ab eadem institutione originem habet, ideò enim in lege veteri per generationem carnalem in Pontificatu succedebatur; quia ita à Deo ipso institutum erat, nunc autem designatio personæ alio, magisque spirituali modo fit, quia Ecclesiastica traditio docet, ita esse à Christo institutum, qui modum electionis, seu designationis personæ Vicario suo definiendum commisit. *Primus modus.*

Alio ergo modo potest fieri collatio potestatis ab homine per nouam donationem vel institutionem vltra designationem personæ, & tunc etiam si talis potestas fundamentum habeat in aliqua priori donatione diuina alteri facta, nihilominus collatio illa, quæ postea fit, simpliciter est de iure humano, & non diuino, & immediate ab homine, non à DEO. Exemplum est in seruitute, nam si aliquis homo se vendat in seruum alteri, seruitus illa simpliciter est de iure humano, & potestas, quam dominus in seruum accipit ab ipso seruo immediate data est per potestatem, & libertatem naturalem, quam ipse immediate habuit ab authore naturæ. Ita ergo est in præsenti de subiectione totius communitatis humanæ ad vnum Principem, nam immediate procedit à voluntate communitatis, & ideò immediate est ab homine, & de iure humano, licet originem trahat à potestate naturali, quam eadem communitas supra se ipsam à suo authore accepit. Et ratio clara est, quia in his, & similibus casibus nec sufficit designatio personæ, neque est separabilis à donatione vel contractu, aut quasi contractu humano, vt habeat effectum conferendi potestatem, quia sola naturalis ratio non inducit translationem potestatis ab vno homine in alium per solam designationem personæ sine consensu, & efficacia voluntatis eius, à quo potestas transferenda, seu conferenda est. Vnde intelligi non potest collatio potestatis, quæ à Deo immediate fiat, media generatione, electione, aut simili designatione humana, nisi vbi successio est ex diuina institutione positiua, potestas autem Regia non ex diuina institutione positiua, sed solum ex ratione naturali ducit originem media libera voluntate humana, & ideò necessariò est ab homine immediate conferente, & non tantum personam designante. 17. *Secundus modus.*

Et hinc etiam oritur (quod est clarum indicium huius veritatis) vt hæc Regia potestas non sit æqualis in omnibus Regibus, neque cum eisdem proprietatibus durationis, perpetuitatis, aut successionis & similibus. In quibusdam enim potestas est simpliciter Monarchiæ, in alijs verò cum mistione Aristocratiæ, seu cum dependentia ab aliquo senatu, etiam quo ad suffragia decisiua, & interdum tantum in certis casibus, interdum in omnibus grauioribus: vel aliquando in multis, in aliquando in paucioribus. Item quibusdam Regibus data est potestas non solum personæ, sed etiam eius generationi (vt sic dicam) id est, vt possint ad filios, vel nepotes dignitatem transferre: alijs verò interdum datur pro persona, & sine carnali successione, vt vno Rege mortuo, alter eligatur, sicut modo in regno Poloniæ, & in ipso imperio Romano fit: imò etiam posset Rex ad certum tempus eligi, si ita fuisset alicubi in principio introductum, quia ex natura rei hoc non repugnat. Ergo signum manifestum est, hanc esse immediatam institutionem 18.

nem humanam, & ideò recipere posse totam illam varietatem, quæ rationi non repugnet, & sub humano arbitrio cadere possit.

19. Atque hinc tandem fit, vt hæc Regia potestas, seu dominatio varijs modis obtineri possit, quos hic etiam adnotare oportet, vt pleniùs resolutio tradita intelligatur. Primus enim modus conferendi vni Principi hanc potestatem, in primæua institutione, est per voluntarium populi consensum. Hic autem consensus varijs modis intelligi potest, vnus est, vt paulatim, & quasi successiuè detur prout successiuè populus augetur. Vt v.g. in familia Adæ, vel Abrahæ; aut alia simili in principio obediebatur Adamo tamquam parenti, seu patrifamilias, & posteà crescente populo; potuit subiectio illa continuari; & consensus extendi ad obediendum illi etiam vt Regi, quando communitas illa cœpit esse perfecta; & fortasse multa regna (& in particulari primum regnum Romanæ ciuitatis) ita inceperunt. Et in hoc modo (si quis rectè consideret) Regia potestas, & communitas perfecta simul incipere possunt. Alius verò modus esse potest; quando communitas iam perfecta voluntariè Regem eligit, in quem suam transfert potestatem, qui est modus per se maximè conueniens, & rationi consentaneus. Postquã verò hæc translatio semel facta est firma, & perpetua, tunc non est vlteriùs necessaria noua electio, vel nouus populi consensus, sufficit enim ille, qui in primordio regni datus est, vt ex vi illius eadem Regia dignitas, & potestas per successionem transferatur. Et hoc modo in regnis successiuis Reges etiam dici possunt habere potestatem immediatè à populo, non per nouum consensum, sed ex vi antiqui; à parentibus enim habent filij eadem regna in virtute primæ institutionis, magis quàm parentum voluntate; nam etiam si pater nolit, primogenitus succedit in regno, & ideò pater solum se habet quasi applicans, seu constituens personam, in quam eadem potestas ex vi eiusdem primi contractus transferatur.

20. Præter hunc autem voluntarium modum solent interdum prouinciæ, seu populi liberi inuoluntariè subijci Regibus per bellum: hoc autem contingit, & iustè, & iniustè fieri. Quando ergo bellum iustum habuit titulum, tunc re vera priuatur populus potestate, quam habebat, & princeps, qui contra illum præualuit, verum ius, & dominium talis regni acquisiuit, quia supposita iustitia belli, illa est iusta pœna. Sicut capti in iusto bello priuantur libertate à natura concessa, & efficiuntur verè serui in pœnam iustam. Et ideò suprà dixi, potestatem Regiam fundari in contractu, vel quasi contractu: nam iusta punitio delicti vicem contractus habet quoad effectum transferendi dominia, & potestates, ideoq; æqualiter seruandus est. Sæpius verò contingit occupari aliquod regnum per bellum iniustum, quo ferè modo clariora orbis imperia amplificata fuere, & tunc quidem in principio non acquiritur regnum, nec vera potestas, cùm titulus iustitiæ desit, successu verò temporis contingit, vt populus liberè consentiat, vel vt à successoribus regnum bona fide præscribatur, & tunc cessabit tyrannis, & incipiet verum dominium, & Regia potestas hæc. Atque ita semper potestas hæc aliquo humano titulo, seu per voluntatem humanam immediatè obtinetur.

CAPVT III.

Fundamentis, & obiectionibus Regis Angliæ contra doctrinam superioris capitis satisfit.

1. DVo videntur esse præcipua fundamenta regis Iacobi, vt existimet, Reges non à populis, sed immediatè à Deo suam habere potestatem. Primum proponit, redarguendo Bellarminum, & quædam incommoda inferendo. Primum incommodum est, *Primum Regis fundamentum ab incōuenienti desumptum.*

quia contraria sententia est, *Seditionum fundamentum, factiosis, ac rebellibus auidissime arripiendum.* Quia si Princeps à populo suam potestatem haberet, *posset populus in Principem insurgere, seque in libertatem vendicare, quandocumque ipsi videretur, nimirum fretus eodem iure, & potestate, quam in Regem transtulit. Præsertim cum Bellarminus dicat populum nunquam ita suam potestatem in Regem transferre, quin illam sibi in habitu retineat, vt in certis casibus etiam actu recipere possit.* Atque eodem modo inferre posset Rex, integrum esse subditis, potestatem Principis restringere, & leges eius abrogare, & alia similia facere, quæ superioris sunt potestatis. Nam si Rex à populo habet potestatem, ab illo semper pendet: ergo potestas populi superior est; ergo potest omnia, quæ intulimus efficere. Illa autem sunt absurda, nam seditionibus occasionem præbent, & Principum potestatem eneruant, vt seueritatem, vt integritatem iustitiæ seruare non valeant.

Respondemus, nullum ex his incommodis sequi ex resolutione, sententiaue proposita. Nam in primis negamus, ex ea occasionem rebellionum, aut seditionum contra legitimos Principes populo dari. Nam postquam populus suam potestatem in Regem transtulit, non potest iustè eadem potestate fretus suo arbitrio, seu quoties voluerit, se in libertatem vendicare. Nam si potestatem suam Regi concessit, quam ille acceptauit, eo ipso Rex dominium acquisiuit; ergo quamuis Rex habuerit à populo illud dominium per donationem, vel contractum, non ideò licebit populo dominium illud Regis auferre, nec libertatem suam iterum vsurpare. Sicut particularis persona, quæ suæ libertati renunciauit, & se in seruum vendidit, aut donauit, non potest posteà suo arbitrio se à seruitute eximere. Idem ergo est de persona ficta, seu communitate, postquàm se alicui Principi plenè subiecit. Item postquàm populus suam potestatem Regi contulit, iam se illa priuauit; ergo non potest illa fretus iustè in Regem insurgere, quia nititur potestate, quam non habet, & ita non erit vsus iustus, sed vsurpatio potestatis. 2.

Quod verò Bellarminus ex Nauarro dixit, populum nunquàm ita suam potestatem in Principem transferre, quin eam in habitu retineat, vt ea in certis casibus vti possit, neque contrarium est, neq; fundamentum populis præbet ad se pro libito in libertatem vindicandum. Quia Bellarminus non simpliciter dicit, retinere populum potestatem in habitu, *ad quoscumq; actus pro libito, & quoties velit exercendos*, sed cum magna limitatione, & circumspectione dixit, *in certis casibus, &c.* Qui casus intelligendi sunt, vel iuxta conditiones prioris contractus, vel iuxta exigentiam naturalis iustitiæ, nam pacta, & conuenta iusta seruanda sunt. Et ideò si populus transtulit potestatem in Regem, reseruando eam sibi pro aliquibus grauioribus causis, aut negotijs, in eis licitè poterit illa vti, & ius suum conseruare. Oportebit autem, vt de tali iure, vel antiquis, & certis instrumentis, vel immemoriabili cõsuetudine sufficienter constet. Et eadem ratione si Rex iustam suam potestatem in tyrannidem verteret, illa in manifestam ciuitatis perniciem abutendo, posset populus naturali potestate ad se defendendum vti, hac enim nunquam se priuauit. Extra hos verò, & similes casus, nunquam licet populo à legitimo Rege suam potestate fretus deficere, & ita cessat omnis seditionis fundamentum, & occasio. 3. *A redargutione Regis illustrissimus Bellarmin. vendicatur.* *Quando possit populus in Regem insurgere, seq; ab eius potestate eximere.*

Atq; eadem ratione non licet populo semel subiecto potestatem Regis magis restringere, quàm in prima translatione, seu conuentione restricta fuit, quia id non permittit lex illa iustitiæ, quæ docet, legitima pacta seruanda esse, & donationem absolutam semel validè factam reuocari non posse, neq; in totum, neque ex parte, & maximè quando onerosa fuit. Imò nec leges Principis iustas potest populus sua potestate nixus abrogare, sed solùm tacito, vel expresso eius- 4. *Potestatem semel in Regē translatam populus restringere nequit neq; eius iustas leges abrogare.* *Lib 7 de Legib.*

 dem

dem Principis consensu fretus, vt D. Thomas supra docuit, & nos alibi latiùs diximus. Vnde non est simpliciter verum, Regem pendere in sua potestate à populo, etiam si ab ipso eam acceperit, quia poterit pendere in fieri, vt aiunt, & non postea non pendere in conseruari, si plenè, & absolute illam accepit. Quocirca postquam Rex legitimè constitutus est, supremam habet potestatem in his omnibus, ad quæ illam accepit, etiamsi à populo illam habuerit, quia lex iustitiæ hoc exigit, vt declarauimus.

5. *Secundum fundamentũ Regis.* Secundo loco inducit Rex exempla Saulis, & Dauid, qui non à populo, vt Bellarminus contendit, sed à Deo immediatè Principatum acceperunt. Quod specialiter de Saule confirmat, quia per sortes nutu diuino electus est, quod dicit esse signum certum potestatis immediatè à Deo acceptæ. Quod & suadet exemplo electionis Matthiæ, de quo inde scimus Apostolicam dignitatem immediate à Deo accepisse, quia per sortes ad illam electus est, Actor. 1. *Solutio.* Respondemus, circa exempla Saulis, & Dauid in vtramque partem disputari posse, an illi duo Reges à Deo, vel à populo immediatè acceperint potestatem: neutrum enim apertè ex Scriptura sacra colligitur. Nam licet ex eadem Scriptura certo constet, vtriusque personam diuino nutu, voluntate, ac reuelatione fuisse in Regem designatam, non tamen inde sequitur Deum etiam immediate illis potestatem dedisse: hæc enim duo diuersa sunt, & ex vno non rectè aliud colligitur. Nam sicut DEVS interdum concedit hominibus facultatem designandi personam, cui daturus est ipse immediate potestatem: ita è conuerso DEVS potuit sibi reseruare potestatem designandi personam, cui populus daret immediatè potestatem.

6. Atque ita in facto illorum Regum contigisse satis verisimiliter coniectat Cardinalis Bellarminus ex verbis Deuteron. 17. *Cùm ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueris q; in illa, & dixeris, constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum, non poteris alterius gentis hominem facere, qui non sit frater tuus.* In quibus verbis duo tanquam distincta ponuntur, scil. eligere eum, qui futurus est Rex, & constituere eum Regem, & illud prius reseruat sibi Deus, secundum autem populo concedit, seu relinquit, vt patet ex illis verbis. *Eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit,* & ex cap. 28. ibi, *Ducet te Dominus, & Regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras,* &c. Constituere autem Regem, non significat tantum petere Regem, sicut postea ille populus petijt 1. Reg. 8. sed significat facere Regem. Tum quia ita exponitur in dicto cap. 17. Deuteron. ibi, *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere,* tum etiam, quia ibidem præcipitur populus constituere Regem eum, quem Deus elegisset: petitio autem Regis non poterat esse particularis personæ electæ à Deo, nam præcessit talem electionem; ergo illa Regis constitutio non erat nisi creatio Regis, & immediata collatio Regiæ dignitatis, ac potestatis; ergo electio personæ, quam Deus sibi reseruauit, nihil aliud erat, nisi personæ designatio. Supponitur ergo in illo loco, populum ex natura rei habere potestatem constituendi sibi Regem, non enim eam ibi peculiariter illi populo Deus concessit, sed supposuit tanquam communem alijs gentibus, & illum ea vti permisit, vel aliquando vsurum prædixit, sicut impletum est. 1. Reg. 8. & sequentibus. Et quamuis potestas etiam designandi personam naturaliter cuilibet populo conueniat, nihilominus in peculiarem fauorem illius populi, vt aptior persona semper designaretur, potestatem eligendi personam sibi Deus reseruauit.

7. Ex illo ergo loco optima coniectura fit, ita obseruatum esse in creatione primi Regis illius populi qui fuit Saul, quod etiam ex historia electionis eius colligi potest. Nam 1. Reg. 10. postquam sors cecidit super Saul, dixit Samuel ad populum, *Certè videtis, quem elegit Dominus,* quasi petens, & expectans populi consensum & tunc clamauit populus dicens. *Viuat Rex.* Postea verò Rege iam constituto, subiungitur, scripsisse Samuelem legem Regni, & cætera. *Saulem potestatẽ suam à populo accepisse probabilius.* Neque refert, quòd prius in eodem capite ante sortes missas dicitur, Samuelem vnxisse Saulem, *Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in Principem* (quia vt Bellarmin. ait, & est probabile) non fuit illa collatio potestatis, aut regni traditio, sed certa promisio, & prædictio more prophetico futuri effectus, & veluti præparatio quædam animi Saulis ad futuram dignitatem. Quin potiùs quia post DEI electionem, & populi acclamationem, adhuc multi repugnabant, additur in cap. 11. Samuelem conuocasse iterum populum in Galgala ad innouandum regnum, & subditur, *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino.* Quibus verbis non significatur noua regni electio, sed fuit confirmatio prioris, vt firmior apud populum maneret, & vt omnium subditorum animi magis acquiescerent, omnisq; diuisio, & dissensio tolleretur, vt rectè dixit Abulensis ibi quæst. 12. & 13. & confirmat Iosephus lib. 6. Antiquit. cap. 6. & addit, ibi spectante tota multitudine iterum Samuelem vnxisse Saulem sacro oleo, quod tamen Scriptura non refert: inde verò intelligi potest, vnctionem similem non semper fuisse cum regni traditione simul coniunctam, sed potuisse etiam esse signum vel iam factæ, vel futuræ.

Vnde eodem lib. 1. Reg. cap. 16. simili modo secretè fuit vnctus Dauid à Samuele cum promissione regni, quod posteà per multos annos pacificè possedit Saul, quod est apertum signum, per illam vnctionem non fuisse Dauidem factum Regem, sed in successorem regni designatum. Et ideò postea lib. 2. cap. 2. iterum vnctus est à tribu Iuda, vt *regnaret super domum Iuda,* & ibi etiam refertur dixisse Dauid, *Licet mortuus sit Dominus vester Saul, tamen me vnxit domus Iuda in Regem sibi,* significans promissionem Dei per populi consensum fuisse completam. Ideoque super alias tribus regnare non cœpit, donec (vt refertur cap. 5.) *Venerunt Seniores Israel ad Dauid in Hebron, & percussit cum eis Rex Dauid fœdus in Hebron coram Domino, vnxeruntq; Dauid in Regem super Israel.* 8.

Est ergo probabilis hæc sententia, contra quam parum valet argumentum Regis de sortibus, nam electio per sortes speciali DEI prouidentia directas per se solum probat, designationem personæ à Deo ipso fuisse immediatè factam. Neq; inde fit Matthiam per sortem electum non recepisse immediatè à DEO Apostolicam dignitatem, & potestatem. Quia licet ex solo modo electionis per sortes id sufficienter non colligatur, ex qualitate, & excellentia talis dignitatis, & potestatis id colligitur. Erat enim dignitas Apostolica supernaturalis, & immediatè à Christo instituta, & ideò solus ipse poterat illam immediatè donare. Vnde quamuis Apostoli sine sortibus solum Matthiam elegissent (quod facere potuissent, si illum digniorem esse certò cognouissent, vt frequentiùs Patres insinuant) nihilominus ab ipso Christo immediatè accepisset dignitatem, & potestatem; ergo non ex sortibus, sed ex qualitate potestatis colligendum est, an immediatè à Deo conferatur. 9. *Matthias Apostolatum suum immediatè à Deo accepit.*

Iuxta hanc ergo expositionem, illis locis, & exemplis potiùs confirmatur communis sententia tradita. Quia verò expositio illa de fide non est, neque omnino necessaria, concedamus Regi vt probabile, Saulem, & Dauid regnum, & potestatem immediatè à Deo accepisse, facile enim poterit quisque, si velit, Scripturæ verba ad hunc sensum accommodare. Et de Dauid id aperte affirmat Soto lib. 4. de Iustit. q. 2. art. 1. & de vtroque Nauarrus dicto cap. *Nouit,* notabil. 3. nu. 33. & 147. & idem sentit Abulens. supra. Nihilomi- 10.

nihilominus hoc non solum non obstat resolutioni positæ, sed potius inde non minus efficaciter confirmari potest. Primò, quia exempla specialia parum valent ad inferendam vniuersalem regulam, imò solent esse exceptiones à regula, & ideo ex illis sumi solet argumentum, quod Iuristæ vocant ab speciali, ad inferendam regulam in contrarium. Deinde quia in eisdem locis supponitur manifestè, esse in populo libero potestatem constituendi sibi Regem, imò & eligendi, & designandi personam, cui ius regni tribuat, quod probât apertè testimonia Scripturæ, quæ suprà ponderaui. Et ideo Deus peculiariter sibi reseruauit electionem personæ in Regem illius populi constituendæ, quia seclusa Dei reuelatione, & præcepto, totum hoc erat in arbitrio populi constitutum. Igitur neq; inde inferri potest generalis regula pro omnibus regnis, videlicet, quod ad Deum pertinuerit, immediatè designare, aut eligere personam in throno regni constitutam, siue in initio talis regni, siue in eius progressu (aliàs ostendat Rex Angliæ, quando Deus peculiari reuelatione, aut singulari signo elegerit: vel ipsum, vel aliquem ex progenitoribus suis in Britanniæ Regem) neque etiam potest inde inferri, Deum ordinarie dare, aut dedisse Principatum Regibus temporalibus, etiam si fortasse in initio Israelitici regni propter specialem, quã assumpserat illius curam, semel atque iterum id fecerit. Quod tandem colligi etiam potest ex illa prohibitione facta illi populo dicto ca. 17. Deuteron. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere:* illa enim prohibitio absq; dubio non fuit naturalis, sed positiua. Constat enim, alias gentes, & nationes potuisse creare sibi Reges ex quacunque prouincia, vel natione, & in ipsis etiam Imperatoribus Romanis ita obseruatum esse sine vlla iniustitia, vel violatione iuris naturalis; fuit ergo illa prohibitio positiua, & specialis; ergo supposuit potestatem in illo populo creandi sibi Regem ex quacunq; gente, nisi diuinitus prohiberetur, & consequenter, ante illam prohibitionẽ in populo Israel, in aliis vero populis, ad quos illa prohibitio non pertinebat, semper hanc liberam potestatem fuisse, & per illam Reges incepisse, concluditur.

Exemplũ à Rege adductu, Principatum politicum immediatè à Deo non esse conuincitur.

11. Tertiò possumus in Regis fauorem, eiusq; sententiæ confirmationem vrgere loca Scripturæ, & Sanctorum, quib. suprà probauimus, Reges esse ministros Dei, & ab ipso habere potestatem, nam in illis locis soli Deo tribuitur huius potestatis donatio; ergo intelligenda sunt de Deo immediate donante, quia hæc est purior, & simplicior interpretatio, nam quidquid illi additur, præter scripturam dicitur. Item minister alicuius ordinario & meliori modo immediate solet ab eo constitui, cuius est minister. Deniq; hac ratione nos dicimus, Pontificem habere potestatem suam immediatè à Deo, quia Christus ipse illã contulit, & ex vi illius primæ donationis ad alios transfertur, licet per ministerium, seu electionem hominum transferatur; ergo eadem ratione potestas Regia erit immediatè à Deo.

Tertia obiectio.

12. Ad hæc verò in primis respondemus, ipsam Regiam potestatem esse immediatè à Deo authore naturæ, vt diximus. Quia vero non est per specialem reuelationem, seu donationem, sed per quandam naturalem consecutionem, quam ratio naturalis ostẽdit, ideo immediate solùm datur à Deo illi subiecto, in quo ex vi solius rationis naturalis inuenitur; hoc autem subiectum est populus ipse, & non aliqua persona eius, vt declaraui. Quia verò hanc eandem potestatem populus in Regem transfert: ideo potestas Regia dicitur esse data à Deo. Et præterea quia ipsamet Regis electio non fit sine diuina cooperatione, nec sine peculiari prouidentia eius. Quod egregie declarauit Chrys. hom. 23. in Epist. ad Rom. vbi tractans verba illa: *Non est potestas, nisi à Deo,* sic inquit, *Quid dicis? omnis ergo princeps à Deo constitutus est? Istud* (inquit) *non dico. Nec enim de quouis Principe mihi sermo nunc est, sed de ipsa re,* id est de ipsa potestate. Vnde subiungit. *Quod enim principatus sint, quodq; hi quidem imperant, illi verò subiecti sunt, quodq; non simpliciter, ac temere cuncta feruntur, diuinæ sapientiæ opus esse dico. Propterea non dicit. Non enim Princeps est, nisi à Deo, sed de re ipsa differit, dicens: Non enim potestas est, nisi à Deo.* Vbi Theophylact. idem docet. Neque vero necessarium est, vt hæc omnia ita distinctè in Scriptura explicentur. Nam constat, varios effectus eisdem fere verbis Deo in Scriptura attribui, & ex materia subiecta secundum rectam rationem colligendum esse modum, quo à Deo esse dicantur. Nam etiam dicitur sæpe Deus dare regna, propter specialem permissionem, licet per iniuriam, & seditionem vsurpentur, vt Rex ipse Angliæ de Ieroboam sentire videtur, & in aliis multo est certius, vt notauit Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 21. & Origen. Homil. 4. in lib. Iudicum. Vt autem Reges dicantur ministri Dei, satis est, quod ab illo habeant potestatem, licet mediante populo, quia ille est modus maximè connaturalis, & optimus, qui intra latitudinem naturalis rationis cogitari potest.

Solutio.

Ad comparationem autem, seu æquiparationem, quæ in hoc fit inter Pontificem, & Reges, respondeo, esse rationem longe dissimilem. Nam in primis Pontificia Monarchia in vniuersam Ecclesiam ab ipso Deo immediate est instituta, & præcepta, ita vt mutari non possit. Modus autem regiminis temporalis non est à Deo definitus, nec præceptus, sed hominum dispositioni hoc relictum est. Deinde spiritualis potestas nũquam fuit in communitate totius Ecclesiæ, quia Christus non contulit eam corpori Ecclesiæ, sed capiti, seu Vicario suo, ideoque non potest Ecclesia in electione Pontificis concurrere tanquam dans potestatem, sed tanquam personam designans. Potestas autem ciuilis ex natura rei est in ipsa communitate, & per illam in hunc, vel illum Principem translata est, voluntate ipsius communitatis, eam (vt ita dicam) tanquam rem suam alteri donãtis. Vnde etiam fit, vt spiritualis iurisdictio suprema Pontificis ita sit iure diuino collata, vt limitari non possit, nec minui, nec augeri etiam per vniuersalem Ecclesiæ consensum, imò nec per ipsiusmet Pontificis voluntatem. Quamdiu enim dignitatem retinet, non potest illam in se minuere, vel mutare. Potestas autem Regia, vel cuiusuis supremi tribunalis temporalis potuit à principio maior, vel minor constitui, & successu temporum poterit mutari, aut minui, prout ad bonum commune expediens fuerit, per eum, qui ad hoc habuerit potestatem. 13.

CAPVT IV.

Vtrum inter Christianos sit legitima potestas ciuilis, cui Christiani parere teneantur.

Qvamuis in quæstione hac nõ sit nobis cum aduersariis controuersia, quia vero multi ex illis (vt audio, & vt Rex Angliæ in sua Præfatione sæpe inculcat) Romanum Pontificem eius doctrinæ insimulât, quæ iura, & dominia Principibus debita euertat: quid de hac re vel fides catholica statuat, vel sanior Doctorum sententia tueatur explicandũ existimaui, vt hoc etiam modo ad præcipuam controuersiam de summi Pontificis primatu clarior, & aptior sternatur via. Duobus ergo modis existimatum est, & affirmatum, Christianos Reges non habere supremam potestatem ciuilem ad leges ferendas, punienda delicta, & ius politicum dicendũ. Vnus eorũ fuit, qui dixerunt, in Ecclesia Christi non posse esse talem potestatem, neque vsum eius legitimum, quia Christiani 1.

nulli temporali dominio possunt esse subditi. Alius est, eorum; qui licet fateantur, esse in Ecclesia temporalem potestatem, negant tamen esse supremam in Regibus temporalibus, sed in solo Pontifice, à quo Regum potestas per concessionem, vel tolerantiam deriuatur. De hoc secundo puncto in capite sequenti dicemus, quia verò supponit primum, illud hic breuiter expediemus, quia etiam noui sectarij in illo nõ rectè sentiunt.

2. *Antiquorum hæreticorum error.* Multi ergo ex antiquis hæreticis, veluti sequentes, aut imitantes Galilæorum errorem in cap. 1. relatum dixerunt; Christianos non esse subiectos Principibus temporalibus, præsertim Ethnicis. Quod aliqui solũ de perfectis Christianis, & maximè spiritualibus dixerunt, vt Beguardi; alij de omnibus istis, alij de omnibus Christianis, quos errores hic latius recensere superfluum duco. Hinc effutierunt Anabaptistæ, & alij similes principatum politicum non esse Christianis licitum, præsertim in Christianos. Horum autem errorum diuersa cogitari possunt fundamenta. *Primum prædicti erroris fundamentum.* Primum, & peculiare respectu Principum Ethnicorum est, quia indignum, & periculosum est, infidelem dominari fidelibus, ideo enim Paulus monet, secunda ad Corinth. sexto. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* Et rationem variis modis explicat, dicens, *quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras, quæ autem conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli, qui autem consensus templo Dei cum idolis?* Cum ergo primatus politicus à Deo sit, non debet intelligi concessus contra ordinem debitum, & cum periculo fidei, nam quæ à Deo sunt, ordinatissima sunt, ergo eo ipso quod aliquis in Christo baptizatur, & fidem eius recipit, fit immunis ab Ethnicorum Principum subiectione. Et confirmari hoc potest ex verbis illis Matth. cap. decimo septimo, vbi cũ Christus Petrum interrogasset, *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum? à filiis suis, an ab alienis?* & Petrus respondisset; *ab alienis*, concludit Dominus, *Ergo liberi sunt filij*, vtiq; à tributis, & consequenter etiam à potestate, nam hæc duo correlatiua sunt. Nomine autem filiorum, Christus omnes fratres suos, ac subinde omnes fideles comprehendit, *quia omnes sunt filij regni illius, sub quo sunt omnia regna terrena*, vt dixit D. August. lib. 1. Euangelicar. quæstionum, quæst. 35. Vel alio titulo illi eandem libertatem participant, quia omnes sunt speciali, & excellẽti modo de familia Christi, qui est filius naturalis, cum autem filius liber esse dicitur, cum illo comprehenditur eius familia, vt dixit Lyran. in eum locum, quem alij imitantur, & sensit Hieronymus, dicẽs, *Ille pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.* Quæ verba non possunt restringi, vt quidam volunt, ad solos Sacerdos, vel Clericos: æquè enim illa duo coniunxit, *pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit.* Subiit autem crucem pro omnibus simpliciter, tã laicis, quam Clericis, ergo pro omnibus soluit tributa, ergo omnes à tributis soluendis temporalibus regibus liberauit, ergo & ab illorum dominatu, & iurisdictione illos exemit; quia vna libertas aliam comitatur.

3. *Secundũ fundamentum.* Secundum, & generalius fundamẽtum huius erroris est, quia Christiani liberi sunt etiam à potestate Christianorum Principum, quia hoc postulat Christiana libertas, quam in suo sensu intelligunt, & maximè exaggerant Lutherus, & alij huius temporis sectarij ad hunc sensum detorquẽtes varias Scripturas, quibus abundè satisfecimus libro primo, de Legibus cap. decimo octauo, & decimo nono, & libro tertio, cap. 31. & ideo illas nunc omittimus. Ex hoc autem principio, seu libertate Christiana sic intellecta rectè infertur, in Principibus etiam Christianis non esse potestatem ciuilem aut politicam in homines fideles, quia si isti non tenentur parere, illi non habent ius præcipiendi, quia hæc duo correlatiua sunt, & vno ablato, alterum auferri necesse est. Vnde inducunt etiam testimonia noui testamenti, in quibus Christianis, & dominari, & subiici dicunt esse prohibitum. Nam de dominatu ducitur Luc. viges. secund. *Reges gentium dominantur eorum, &c. Vos autem non sic*, vel vt Matthæus ait capite vigesimo. *Non ita erit inter vos*, vt D. Chrysostomus homilia quinquagesima sexta, dixit Christum voluisse discrimen hoc inter gentiles, & Christianos constituere. De subiectione autem ait Paulus prima ad Corinthios, capite septimo, *Nolite fieri serui hominum*, & indicat rationem, præmittens, *Pretio empti estis*, quasi dicat, indignum esse, redemptos à Christo terrenis subiici potestantibus.

Hæc verò sententia tota sine dubio hæretica est. 4. *Reiicitur prædicta hæresis ex Scripturis, & patribus.* Nam in primis Apostoli docuerunt fideles iam ad Christum conuersos, vt Regibus, & potestatibus obedirent, non tantum propter vitandam pœnam, nec quia tunc resistere non poterant, nec solum propter scandalum vitandum, sed etiam, *propter conscientiam & quia ministri Dei sunt*, vt ex Petro, & Paulo in capite primo probauimus. Loquebantur autem Apostoli eo tempore, quo Imperatores, & Reges, ac Præfecti eorum, seu potestates infideles erant, & idololatræ; ergo ex eorum doctrina habemus, Christianos esse subiectos Principibus etiam ethnicis, & consequenter veros Reges infideles potestatem habere in Christianos in suis terris degentes. Deinde ita intellexerunt illa loca, & docuerunt antiquissimi Patres, vt D. Chrysost. Ambros. Origen. Epiphan. & alij in cap. 1. allegati, & expressè Iustinus Apolog. 2. ad Antonium Pium Imperatorem ethnicum, aliquantulũ à principio, vbi ex professo Christianos ab hac calũnia liberat, dicens, *Tributa vero, & census ijs, qui à vobis constituti sunt, vbiq; in primis conamur pendere, quemadmodum ab eo instituti sumus*, & affert verba Christi Matthæi vigesimo secundo. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*, & concludit, *Hinc Deum solum adoramus, vobis autem in aliis rebus læti seruimus, Regesq; vos, & Principes hominum esse profitemur, rogamusq; vt vos cum regali potestate sanam, bonamq; mẽtem habere inueniamini.* In quibus verbis nomine omnium Christianorum profitetur, esse infideles veros Reges, & Principes Christianorum, vt homines sunt, & posse in eos habere potestatem, etiam si sanam mentem non habeant. Idem sensit Ignatius Epistola 10. ad Smirnens. & Optatus lib. 3. contra Parmen. vbi expressè dicit, *etiam, si talis esset Imperator, qui gentiliter viueret.* Possumus deniq; ad hoc afferre verba Ambr. lib. 4. in Luc. c. 5. in fine, vbi expendens verba Christi Matth. 17. dicit, *Magnum quidem est & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem Regis terreni putet esse soluendam*, vbi etiam alludit ad verba Pauli ad Rom. 13. Vnde manifestè loquitur de legitimo Rege, etiam si Christianus non sit, nam ita loquutus est Paulus, & Christus de Cæsare Imperatore ethnico loquebatur, & in eodem sensu loquuntur alij Patres, quos statim referemus.

Rationem verò huius veritatis attigit D. Thom. 5. *Ratione ex Diu. Thoma sumpta eadem hæresis reiicitur.* 22. q. 10. ar. 10. quia *Dominium* (inquit) *vel prælatio introducta sunt ex iure humano, distinctio autem fidelium, & infidelium est ex iure diuino, Ius autem diuinum, quod est ex gratia, non tollit ius humanum, quod est ex naturali ratione*, & ideo distinctio fidelium, & infidelium secundum se consideratam non tollit dominium, & prælationem infidelium supra fideles. Quæ ratio est optima, & potest in hunc modum explicari, nam quando subditi alicuius Regis gentilis conuertuntur ad fidem, non eximuntur ipso facto, aut ex vi iuris diuini à iurisdictione temporali sui legitimi Principis, quia nõ possunt authoritate propria priuare alterum dominio, & iure suo, neq; etiam, eis datum est, vt id faciant authoritate Dei, quia hoc neq; illis est reuelatum, nec ratio naturalis supra id dictat, imò contrariũ docet Scri-

Scriptura, & recta etiam ratio. Tum quia non interueniente concessione diuina, illud esset, per se loquendo, contra iustitiam; Tum etiam, quia cederet in scandalum infidelium, & quandam ignominiam Christianæ religionis, cuius propagatio maximè posset illo modo impediri. Confirmatur, & explicatur exemplo de matrimonio inter infideles, quia nō dissoluitur ipso facto per conuersionem, verbi gratia, vxoris ad fidem, sed adhuc manet vxor subdita viro infideli, quia retinet potestatem ipsam, teste Diuo Paulo 1. ad Corinth. 7. vt latè explicat Diuus Augustinus libro primo de Adulterin. coniugiis in capite decimo octauo. Ratio autem est, quam Diuus Thomas tetigit, quia matrimonium inter infideles consistit iure naturæ, professio autem fidei per se non mutat ius naturæ, vel humanum contractum in illo fundatum. Quam rationem iudicauit etiam Innocentius in capite. *Gaudemus*, de diuortiis. Ergo eadem ratione non amittitur legitima potestas ciuilis propter conuersionem subditorum ad fidem.

6.

Vis rationis D. Thomæ declaratur.

Est autem valde notandum circa doctrinam Diui Thomæ in citato loco, rationem factam solum procedere, quando dominium, & potestas Principis ethnici præexistit ante fidem subditorum, in quo etiam casu videntur maximè procedere testimonia Petri, Pauli, & traditio Patrum. Vnde addit Diuus Thomas, si sermo sit de instituenda; vel tribuenda de nouo potestate infidelibus supra fideles, hoc nullo modo esse permittendum: *Cederet enim* (inquit) *hoc in scandalum, & fidei periculum*, nam subditi nisi sint magnæ virtutis, facilè sequuntur imperium Principis, & religionem, *Et similiter* (ait) *infideles condemnent fidem, si fidelium defectus cognoscant*. Hæc verò doctrina intelligenda est, quando noua subiectio fidelium ad Principem infidelem ex fidelium consensu, & voluntate pendet; in eo enim casu procedunt efficaciter rationes Diui Thomæ, & testimonium Pauli, quod inducit primæ ad Corinthios sexto, *Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos* (id est infideles ait Diuus Thomas) *& non apud Sanctos* (id est fideles.) Vt paulò inferius ipsemet Apostolus declarat, dicens, *Frater cum fratre iudicio contēdit, & hoc apud infideles*. Si enim ad priuata etiam iudicia inter fideles non sunt infideles voluntariè in iudices eligendi, multo certè minus potest aliqua Christiana plebs infidelem Principem sibi præficere, & ideo, vt Diuus Thomas ait, nullo modo id permittit Ecclesia.

Regem infidelem sibi de nouo voluntariè creare fidelibus non licet.

7.

Rex gentilis iusto bello ciuitatē Christianā occupans verum & dominium in illam consequitur.

At verò si contingeret, plebem fidelem inuoluntariè subiici denuo Principi infideli iusto titulo, tunc procederet etiam assertio posita, & ratio facta. Vt verbi gratia, Si Rex gentilis iusto bello ciuitatem Christianam occuparet, tunc verum dominium acquireret, nam hoc etiam est de iure gentium à naturali deriuatum, quod fides non tollit. Nec Ecclesia per se loquendo hoc impedit, quando Princeps infidelis Ethnicus est, & ipsi Ecclesiæ non subditus, prout modo loquimur. Idemque esset, si contingeret, Regem infidelem legitimo iure successionis Christianum populum Principi Christiano antea subiectum obtinere, quia tunc etiam fides subditorum non impedit acquisitionem dominij, nec pendet ex illius populi voluntate, sed necessario venit ex aliqua priori, & iusta institutione. Hæc autem intelligenda per se sunt, id est, præcauendo scandala, & pericula fidelium, quæ sequi etiam possunt ex subiectione fidelium ad antiquos Principes infideles, ideoque in vtroque casu si talia incommoda probabiliter timerentur, & vitari non possent nisi vel non ferendo, vel non acceptando talem Principem, fieri posset, & deberet; quia ius, & potestas ad id faciendum, Ecclesiæ non deest. Atque hac ratione generaliter dixit D. Tho. citato loco, posse Ecclesiam de iure instituere, vt infideles priuentur dominio, & prælatione super fideles, qui transferuntur in filios Dei, quamuis propter vitandum scandalum Ecclesia non vtatur hac potestate circa Principes infideles, alias sibi non subditos.

Quād subiectio ad Principem infidel vergit in detrimētum fidei, possunt fideles se ab ea eximere.

Vnde vlterius considerandum est, aliquos infideles esse subditos Ecclesiæ temporaliter tantum, vt sunt Iudæi habitantes in terris Principibus Christianis subiectis, & de illis infidelibus non agimus, quia non sunt supremi Principes, de quibus maximè nunc loquimur. Tamen de illis certum est, posse Ecclesiam, vel Christianos Principes illos ita gubernare in temporalibus, & maximè in his, quæ spectant ad libertatem, & securitatem fidelium: prout ad bonum fidei expedire iudicauerint; quod alterius considerationis est. Alij verò sunt infideles subditi Ecclesiæ spiritualiter, etiam si alias sint supremi Principes temporales, quales sunt hæretici baptizati, qui nomine Christiani sunt, re tamen vera sunt infideles, quia vera fide carent, subditi verò Ecclesiæ sunt ratione baptismi, & characteris. Et de his vera est dicta resolutio, non solum propter vitandum periculum fidelium, sed etiam propter directam potestatem, quam habet Ecclesia ad puniendos hæreticos, etiamsi Reges sint, vt infrà videbimus. Alij verò sunt infideles nullo modo subditi Ecclesiæ, neque temporaliter, neque spiritualiter, neque iure, neque facto. Et in his solum procedit illa doctrina D. Thomæ de potestate indirecta, per quam potest Ecclesia suos fideles subditos à moralibus periculis, & occasionibus amittendi fidem, liberare, ac defendere. Nam per se non habet Ecclesia iurisdictionem in hos Reges infideles, iuxta illud Pauli. 2. ad Corinthios 5. *De his, qui foris sunt, nihil ad nos*, & ideo sicut non potest illos ad fidem cogere, ita nec propter infidelitatis crimen eos punire, quapropter, neque hoc titulo potest illos priuare dominio, & iurisdictione, quam super Christianos habuerint. Solum ergo id potest facere Ecclesia propter spiritualem gubernationem, & necessariam prouidētiam circa suos subditos fideles. Quòd autem hoc titulo possit, verissimum censeo, quia qui dat gubernandi potestatem, consequenter tribuit quidquid ad illius conuenientem vsum necessarium est, vt in sequentibus latius ostendendum est. 8.

Potestque in præsenti optimum argumentum sumi ex doctrina recepta, & approbata ab Ecclesia, & sumpta ex Paulo 1. ad Corinth. 7. dicente, coniugem prius infidelem ad fidem conuersum, si alter neque conuerti ad fidem velit, neque cohabitare sine iniuria creatoris, posse dimittere illum, & matrimonium dissoluere; ergo eadem, vel maiori ratione data est potestas Ecclesiæ ad liberandum fideles à iugo infidelium quorumcunque, quando ex tali subiectione fides periclitatur, hic enim æquè vrget ratio Pauli dicentis. *Non enim seruituti subiectus est frater, vel soror in huiusmodi*. Quin potius notari potest in hoc discrimen, nam quia vinculum matrimonij indissolubile est natura sua, & inter duas tantum determinatas personas consistit, vt illo titulo dissolui possit, necesse est, vt in particulari de periculo coniugis fidelis cōstet: at potestas Regia in multitudinem hominum cadit, & de se non est adeo immutabilis, ideoque satis est generale, & commune periculum in quo fideles Principibus infidelibus subditi moraliter loquendo, versantur, vt Ecclesia possit omnes à tali subiectione liberare, etiam si de singulorum periculo in particulari non constet, quia leges morales, quæ in vniuersali feruntur, considerant ea, quæ vt plurimum eueniunt, etiam si in particulari cessare contingat. Nihilominus tamen raro Ecclesia vtitur hac potestate, & licite id facit, etiam si fideles suos in aliquo periculo relinquat, quia vel nō habet vires cum effectu, & fructu potestatem suam exequendi, vel quia maiora scandala probabiliter timet. Et nihilominus tūc singuli fideles subditi licite poterunt, vel fugere, vel 9.

Quādo possit dissolui matrimoniū inter infideles propter alterius conuersionem ad fidem.

vel alio medio vti ad euadendum periculum, si de illo moraliter constet, tum quia magis tenentur consulere animæ suæ, quam iuri alterius, tum etiam quia tunc à tali Principe iniuriam, & violentiam patiuntur, & ideo parere non tenentur.

10. *Conclusio inter Christianos esse veros Reges, ac Principes de fide certum est.* Ex quibus vlterius certissimum, ac de fide est, in Ecclesia Christi esse Christianos Principes, ac Reges, veram potestatem politicam, seu ciuilem habentes in subditos suos etiam Christianos, & fideles. Hæc assertio non est sub his terminis *Fidelium, & Christianorum Principum*, in toto nouo testamento expressa, fortasse, quia quo tempore scriptum est, nondum erant temporales Reges ad fidem conuersi, & ita non occurrit occasio de illis loquendi. Adducta tamen testimonia sufficienter illa probant, tum ex similitudine, vel certè ex maiori ratione, tum etiam quia verba, Apostolorum valde indefinita, & vniuersa sunt. Ait enim Petrus, *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti;* Et infrà. *Regem honorificate.* Et deinde præcipit seruis, subditos esse dominis, *non tantum bonis, sed etiam discolis*; ergo idem à fortiori intelligit de omnibus fidelibus subditis Principibus, siue bonis, siue malis, non possunt autem dici boni Principes, nisi sint fideles. Deniq; admonitio Pauli ad Titum 3. *Admone illos, Principibus & potestatibus subditos esse*, quam latius tradit ad Roman. 13. non fuit ab eo data pro solo illo tempore primitiuæ Ecclesiæ, sed vt perpetuo in ea duraret; ergo nūc etiam habet locum respectu Principum Christianorum. Potestq; idem confirmari testimoniis veteris testamenti, quib. constat Principes fideles habuisse politicum regimē subditorum fidelium, quorum imperio isti obedire tenebantur, vt de Moyse, Iosue, & aliis iudicibus vsq; ad Samuelem, & posteà de Saule, Dauide, & successorib. eorum colligitur ex Deut. 1. & 17. & ex libris Iudicum, & Regum, & 2. Paralipomen. 19. vbi etiam fit mētio inferiorum iudicum, & magistratuum; ergo multò magis illa subordinatio, & subiectio seruāda est in lege gratiæ, quia non spectat ad cæremonialia legis veteris, & in generali loquendo, non pertinet ad propria iudicialia illius legis, sed ad legem moralē iuris naturalis, vel immediatè, vel mediante aliquo iure humano, quæ iura in lege gratiæ durant, & perfectius obligant.

11. *Euasio.* Dicet verò fortasse aliquis, hoc fundamentum rectè concludere ex hypothesi, quod in Ecclesia Christi sint veri Reges, & Principes temporales verum dominium, & iurisdictiones in Christianos habentes: nam hoc posito lex naturalis iustitiæ, & obedientiæ euidenter obligant subditos ad parendum. Aduersarij autem, qui contrarium errorem defendunt, hoc principium negant, dicentes repugnare institutioni Christi, & libertati Christianæ, seu perfectioni legis gratiæ. *Reiicitur euasio.* Contra hoc verò probari potest illa suppositio ex perpetua Ecclesiæ traditione ab eo tempore, quo Imperatores, & Reges ad Christum conuerti, & baptizari cœperunt, semper enim pro veris Regibus, & Principibus habiti sunt, non minus, imò perfectius, & excellentius, quàm anteà essent. Hoc constat ex Historiis Ecclesiasticis Eusebij, & aliorum, præsertim de Constantino, Theodosio, & similibus. Item hoc sæpe profitentur Concilia generalia, vt patet ex Nicæno primo, cui Constantinus adfuit, & aliis. Præterea Summi Pontifices scribentes ad Reges, & Principes Christianos, illos vt veros Principes, & Dominos temporales recognoscunt, vt patet ex multis Epistolis Diui Leonis, & Diui Gregorij, & ex aliis, quos capite sequenti referemus. Nunc solum notamus verba Symmachi Papæ, Apolog. ad Anastasium Imperatorem, *Nos* (inquit) *potestates humanas suo loco suscipimus, donec contra Deum suas erigunt voluntates.* Concilium etiam Toletanum 12. cap. 1. sub excommunicatione declarauit, Eringium esse verum Regem Hispaniæ, & Concilium Meledense cap. 15. & 16. anathema fert in eos, qui Regiæ potestati contradicere præsumpserint, & loquitur de Regibus Christianis, & de illis, ait, habere potestatem à Deo, iuxta sententiam Apostoli, quam proinde etiam de Regibus Christianis intelligit.

Atq; eodem modo intellexerunt Apostolica testimonia Chrysost. Ambros. & alij Patres, & optimè D. August. lib. Quarundam propositionum in Epistola ad Romanos, proposition. 72. circa illa verba, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Rectissimè* (inquit) *admonet, ne quis ex eo, quod à Domino in libertatem vocatus est factus Christianus, extollatur in superbiam, & non arbitretur in huius vitæ itinere seruandum esse ordinem suum, vt potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimet, non se esse subdendum.* Et infrà. *Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum: aut non esse exhibēdum honorem debitum eis, qui hæc curant potestatibus, in magno errore versatur.* Vbi loquitur Aug. de suo tempore, quando in Ecclesia iam erant Principes Christiani, & ita verba Pauli accommodat ad omnes Principes pro tempore regnantes. Et verba illa Augustini mutuatus est Anselm. in Paul. & breuius Primasius. Idemq; August. libr. 3. contra Crescon. cap. 51. declarat, quàm necessarium sit Regis officium etiam inter Christianos, & quanto melius, & salubrius per bonos, id est, pios, & fideles Reges, quàm per malos, & infideles exerceatur. 12.

Præterea hoc confirmant honorifici tituli, quibus antiqui Patres ad fideles Principes scribunt, vt Cyrillus Alexand. in lib. de recta fide ad Theodosi. vbi prius Christianissimum Regem illum appellat, & posteà ad eundem ait, *Vos estis summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminētiam, humanæq; felicitatis principium, ac origo.* Et infrà, *Tam pij, & præclari vestri imperij summum præsidium est Dominus noster Iesus Christus: nam per illum Reges regnant, &c.* Et infra se ostensurum promittit, *quod gloriosa in Deum pietas Regiis honoribus immobile sit fundamentum.* Similia videri possunt in Ambrosio in Epistola ad Gratianum Augustum, quam ad libros de fide præmittit, vbi etiam illum vocat, *Christianissimum Principem, & Principum Christianissimum.* Item in eiusdem concionibus in obitu Theodosij, & in obitu Valentiniani, & in variis Epistolis ad sui temporis Imperatores Christianos. Idemq; agnouit Gregorius Nazianz. Orat. 17. cui9 verba optima inferius commodiori loco referam. 13.

Addo præterea antiquius testimonium Martialis Episcopi Lemouicensis, qui prope tempora Apostolorum vixit, & in Epist. 2. ad Tolosanos cap. 8. refert conuertisse ad fidem Principem quendam Galliæ, quem Regem appellat, eiusq; fidem valde commendat, & addit, *Cui obedire debetis in omnibus, quia Princeps vobis à Deo est constitutus, &c.* Notari etiam potest locus Tertulliani lib. de Idololatria ca. 15. vbi prius ait, reddenda esse Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo, sicut Christus docuit. Vnde posteà subinfert. *Igitur quod attinet ad honores Regum, & Imperatorum satis præscriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere secundum Apostoli præceptum, subditos magistratibus & Principibus, & potestatibus. Sed intra limites disciplinæ quoadusq; ab idololatria separamur.* Vbi licet loquatur de tempore Imperatorum gentilium, tamen generaliter doctrinam intelligit. Vnde c. 17. addit, Christianos eo tempore potuisse ab Imperatorib9 dignitatem, & administrationem potestatis ciuilis accipere, dummodo sine vlla idololatriæ labe illam exercerent. Vnde tandem rectè scripsit Prosper in libr. Epigrammaton. cap. 34. 14.

Reddendum est quidquid mundi bene postulat ordo,
Propositumq; piæ non violat fidei.
Mitibus, & Sanctis nulla est spernenda potestas,
Aequum seruire est Regibus, & Dominis.
Vt Christi famulis ad verum prosit honorem:
Dilexisse bonos, & tolerasse malos.

Ratione

15. Ratione facilè etiam persuaderi potest hæc veritas, quia Christiana fides, aut baptismus non facit aliquem incapacem Regiæ dignitatis, vel principatus, aut potestatis politicæ; ergo si quis ante fidem illam habebat, non amittet illam propter baptismũ, aut fidem, si ad illam conuertatur: vel si iam Christianus per legitimam electionem, vel alio iusto titulo ad illam assumatur, verè illam acquirit, verusque Rex, Princeps, aut Magistratus constituitur; ergo subditi etiam fideles, & Christiani illi parere tenentur. Illationes quidem per se, & ex dictis euidentes sunt. Antecedens autem probatur, quia vel illa incapacitas esset ex peculiari Christi institutione; vel ex natura rei, seu naturali aliqua repugnantia: nullum enim aliud fundamentum cogitari potest: vtrumque autem illorum omnino falsum est, & irrationabile.

Ratione probatur assertio.

16. De primo patet; tum quia nullibi legimus, Christum prohibuisse fidelibus Regium principatum, vt facilè infrà ostendetur fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciẽdo. Tum etiam, quia potius de Christo, & de tempore gratiæ prædictum erat, Reges terræ fuisse in Christum credituros, ipsumque adoraturos, Psalmo 71. *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terræ, &c.* Vnde Psalmo secũdo prius dicitur adstitisse Reges terræ aduersus Christum, & posteà subditur. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, &c.* Et Isaiæ 49. *Erũt Reges nutritij tui, vultu in terram demisso adorabunt te, & scies, quia ego Dominus, super quo non confundentur, qui expectant eum.* Et c. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui, &c.* Neque dici, aut cogitari potest, Reges veniẽtes ad Christi fidem eo ipso amittere regna, & Reges esse desinere, quia vt Ecclesia canit, *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia.* Neque aliàs fuisset suauis, vel conueniens prouidentia, nam si Reges ad Christũ cõuersi statim ab ipso priuarẽtur regnis iustè possessis, pauci profectò essent ita regnorum contemptores, quod Christiani fieri vellent. Non est ergo credibile, Christum, qui omnium ordinum homines ad se vocat; & sapienter, ac suauiter media ad illorũ conuersionem apta disposuit, tam magnum impedimẽtum conuersioni Principum temporalium posuisse, talẽve institutionem in Ecclesia sua reliquisse.

Tacitæ quæstioni occurritur.

17. Maximè; quia neque ad Ecclesiæ splendorem, neque ad bonum temporale regimen, neque ad spirituale perfectionem talis institutio pertinebat. Primum patet, quia multò magis illustrat Christi fidem, & Ecclesiam, quòd Imperatores, Reges, ac Principes terræ Christo, eiusque Vicario subiiciantur, & hoc sine dubio est, quod in suprà positis promissionibus commendatur. Secundum etiam patet: nam ratio suprà facta de necessitate politici principatus ad conseruationem societatis humanæ nõn minus habet locum in Ecclesia Christi, quam extra illam, quia etiam Christiani indigẽt cõmunitate politica, in qua pax, & iustitia seruentur, & ad hoc etiam Christiani indigent directione, & coactione ciuili, vt per se notum est: ergo cum Christus nec suam Ecclesiam in temporalibus malè gubernare voluerit, neque etiam miraculosè illam regere decreuerit, non debuit quasi connaturale regimen ab ipsa tollere; & consequẽter nec Principatum politicum auferre. Tertia denique pars probatur, quia principatus politicus non est contra essentialem Ecclesiæ perfectionem, quæ in vera, & viua fide per charitatem operante consistit. Cum enim ille principatus sit iustitiæ, & rationi naturali consentaneus, non potest esse charitati contrarius. Neque etiam est contra perfectionem consiliorum, nam ad hanc non spectat, vt carentia temporalis dominij, aut iurisdictionis sub necessitate constituatur, sed solum sub consilio liberæ voluntati relinquatur, iuxta illud, *Si vis perfectus esse, &c.* Atque ita perfectio Euangelica, & efficacia gratiæ Christi in hoc potius ostenditur; quod multi Imperatores, & Principes voluntariè imperia, & regna abdicarunt.

Ex quibus satis probatum manet alterum membrum, nimirum, Christianos non esse incapaces principatus politici ex natura rei, vel ex aliqua naturali repugnantia. Tum quia potius ostensum est ex natura rei esse hoc regimen necessarium Christianis, quibus multò etiam melius est, per Principes Christianos gubernari, quàm per non Christianos, vt obiter etiam ostensum est, satisque est per se notum; ergo potius ex natura rei necessarium fuit, Christianos esse capaces regnorum, & magistratuum temporalium. Tum etiam quia si esset aliqua repugnantia, vel esset cum libertate Christiana, vel cum fide. At libertas Christiana non consistit in exemptione à iustis legibus humanis; neque in immunitate à iusta coactione, aut vindicta peccatorum quando contra pacem, & iustitiam committantur; sed consistit in exemptione; vel à lege Moysi, vel à timore seruili, seu (quod perinde est) consistit in libera seruitute ex amore, & charitate, cui humanum regimen non repugnat, sed potius illam iuuat, si adsit; si vero desit, illius defectum per coactionem supplet. Fidei etiam nihil repugnat prædicta potestas, vel subiectio illi respondens, quia vtraque est conformis rationi naturali, quæ non est fidei aduersa. Quod certè satis confirmat Paulus in epist. ad Philemonem, in qua manifestè supponit, propter fidem, quam Philemon habebat, & Onesimus seruus eius susceperat, nec illi fuisse ablatum ius dominij, nec huic seruitutem esse ademptam; ergo à fortiori idem dicendum est de iurisdictione politica, & illi correspondente subiectione. 18.

In quo consistat libertas Christiana.

Ad primum ergo fundamentum contrarij erroris respondemus, verba illa Pauli, *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, ad literam intelligi de infidelibus, vt infideles sunt, id est, nolite cum infidelibus in propriis eorum operibus, quæ vt infideles operantur, communicare. Et hunc sensum probant omnes rationes Pauli. Ex hac autem sententia solum concluditur, fideles non debere obedire Principibus infidelibus, si aliquid contra fidem, aut contra veram religionem præcipiant. Atque in hunc modum intellexerunt ibi locum illum Ambros. Theodoret. & Diu. Thomas, & August. lib. contra Donatistas post collationem cap. 6. & 21. Hieronymus autem lib. 1. contra Iouinian. & epist. 11. ad Ageruchiam, per iugum intelligit matrimonium, sentiens, ibi prohiberi fœminæ Christianæ cum gentili contrahere. Sed sine dubio Apostolus ibi non loquitur specialiter de vinculo matrimonij, quia neque de illo mentio ibi fit; neque in toto illo contextu occurrit occasio de illo specialiter tractandi. Probabile sanè est, quod Chrysostomus ibi ait Homil. 6. admonere Paulum fideles generatim, vt nimiam consuetudinem, & familiaritatem cum infidelibus euitent, vtique propter periculum, ne in fide, aut moribus ab eis corrumpantur. In quo sensu non tradidit Paulus ibi nouum præceptum positiuum, sed explicat naturale, quo vnusquisque tenetur vitare periculum, ne in illo pereat. Atque hoc modo etiam respublica Christiana tenetur vitare Principem infidelem, & non acceptare illum, si ex ipsius consensu pendeat, vel etiam repellere, si ex illius imperio morale periculum euersionis timeatur, quod tamen non priuata, sed publica authoritate facere debet, quando alioqui Princeps ius ad regnum legitimum habet. Atque ita & seruatur debitus ordo, & vitatur periculum. 19.

Soluuntur fundamenta primi erroris Primum.

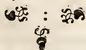
Ad locum Matt. 17. quoniam tractando de immunitate Ecclesiastica latius expendendus est, nunc breuiter dico; nomine filiorum non comprehendi ibi omnes fideles, neque etiam omnes iustos, quia Christus ad literam loquitur de filiis naturalibus, vt ex contextu, & ex omnium expositione constat. Ad Augustinum vero respondet D. Thom. 2. 2. q. 104. ar. 6. ad 20.

Exponitur locus Matt. 17.

6. ad primum, loquutum esse in sensu spirituali, & ita filios regni liberos esse à seruitute peccati; & à tributo, quod ratione illius pendere debebant. Quòd non placet Caietano ibi, & ideo exponit; sub filiis regni sub quo subsunt regna terrena, intellexisse Augustinum non omnes iustos, sed eos; qui præsunt quasi filij, vt sunt Episcopi; & alij Ecclesiastici. Verumtamen etiam isti filij naturales non sunt, & ideo sub nomine, & ratione filiorum (si modò verborum proprietati stetur) non comprehenduntur. Et ideo Iansenius putat, Augustinum esse loquutum de solo Christo, etiam si in plurali de filiis loquatur, quia Christus Dominus generatim de filiis naturalibus loquebatur. Nec etiam comprehenduntur sub illa libertate omnes Christiani propter alium titulum, quòd sint de Christi familia; vt satis explicuit Paulus ad Roman. 13. quia illa coniunctio cum Christo in eadem familia, id est Ecclesia, & valde ampla, & generalis est, & alterius ordinis, scilicet, spiritualis, quę non tollit corporalem seruitutem, seu subiectionem, & consequenter nec tollit ordinem iustitiæ, qui ex illa nascitur. An verò ratione illius tituli immunitas illa ad omnes Ecclesiasticas personas extendatur ex vi verborum Christi, postea videbimus; & verba Hieronymi, quæ hoc attingere videntur; exponemus.

21. *Soluitur secundum fundamentum.* Ad aliud fundamentum iam responsum est, veram Christianam libertatem non excludere honestam subiectionem ad legitimos Principes temporales nō solum Christianos, sed etiam infideles, vt ex doctrina Apostolorum satis declaratum est; & latius in dicto libro de Legibus. Ad verba demum Christi Domini respondemus; Christum non intendisse per illa tollere iustum Principatum inter Christianos, sed solum eos docere ne gentilium Principum ambitionem; & tyrannidem imitentur. Et ideo non simpliciter de Regibus, sed cum determinatione dixit, *Reges gentium dominantur eorum*, vbi etiam verbum *dominandi* indicat nimium affectum, & ambitiosum gubernandi modum, sicut Petrus. 1. canon. cap. 5. dixit, *Non dominantes in clero*. Atque ita exposuit Chrysost. Homil. 56. in Matthæum, & in alia breui narratione in Matthæ. ca. 20. Et ex occasione, in qua Dominus, ad reprimendam discipulorum ambitionem, & de primatu contentionem, loquutus est, & ex verbis, quæ subiunxit, *Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis; fiat sicut minor*; manifestissimè constat, Christum non exclusisse ordinem, & gradus maioris, & minoris; sed affectum discipulorum moderari voluisse.

21. Ad Paulum autem respondetur, cum ait, *Nolite fieri serui hominum*, non loqui de ciuili subiectione; imò nec de seruitute pœnali, seu rigorosa; neutra enim repugnat; vel derogat pretio redemptionis Christi, nam ibidem paulò antea dixerat, *Seruus vocatus es? non sit tibi curæ*. Imò addit, posse seruitutem pręferri libertati, vtique propter humilitatem, vt cum Ambrosio, & Gregorio, D. Thomas exponit. Igitur, cum ait, *Nolite fieri serui hominum*, intelligit de seruitute, qua homo Christo præfertur, seruiendo homini in iis; quæ Dei seruituti opponuntur. Et quia hoc contrarium esset effectui redemptionis Christi, idcirco optimam rationem Paulus præmisit dicens, *Pretio empti estis*. Hoc ergo modo seruire hominibus alienum esse debet à redemptis à Christo; subiici autem legitimis Principibus in iis, quæ Deo nō repugnant, non est indignum; sed potius debitum, iuxta eiusdem Redemptoris verba, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei DEO.*

CAPVT V.

Vtrùm reges Christiani in ciuilibus, seu temporalibus supremam potestatem habeant, & quo iure?

Potestas aliqua tunc suprema dicitur, quando superiorem non recognoscit: nam vox illa, *suprema*, 1. negationem superioris denotat, cui alter, qui supremam potestatem habere dicitur; obedire teneatur. Intelligitur autem de superiore in terris, seu humano: nam cum Deo nulla fit comparatio, quis enim humanus Princeps, nisi atheus, vel amens sit, diuinæ se subtrahere potestati vel conari præsumat? excluditur ergo per negationem illam subiectio ad superiorem hominem mortalem. Potest autem illa negatio variis modis sumi, & ideo vt quæstionis titulus intelligatur; & ab aliis quæstionibus, quæ hic esse possunt, discernatur, modum, ac sensum illius negationis declarare necesse est. Primò enim negare potest simpliciter omnem subiectionem ad superiorem hominem tam in spirituali materia, quàm in ciuili. Secundò potest negare subiectionem in eadem materia temporali, ac ciuili. Et quamuis in priori quæstione maxima sit dissensio inter nos, & Regem Angliæ; ipse enim nemini in terris subesse vult; etiam in spiritualibus, quos nos contra fidem; & obedientiam Christianam esse credimus; nihilominus quæstionem illam nunc non tractamus, quia nondum de spirituali potestate diximus, sine cuius cognitione illius resolutio intelligi nullo modo potest: ideoque in vltimam huius libri partem illam remittimus, & in præsenti illam potestatem temporalem supremam vocamus, quæ in eodem ordine, seu materia alteri subiecta non sit.

Deinde solet in præsenti distingui duplex subiectio, directa scilicet, & indirecta. Directa vocatur; 2. *Subiectio duplex, directa, & indirecta: vtraque quid.* quæ est intra finem, & terminos eiusdem potestatis, indirecta, quæ solum nascitur ex directione ad finem altiorem, & ad superiorem, ac excellentiorem potestatem pertinentem. Propria enim potestas ciuilis de se solum directe ordinatur ad conuenientem statum, & temporalem felicitatem humanæ reipublicæ pro tempore vitæ præsentis; & ideo etiam potestas ipsa temporalis appellatur. Quamobrem tunc ciuilis potestas dicitur in suo ordine suprema, quando in eodem; & respectu sui finis ad illam fit vltima resolutio in sua sphæra, seu in tota communitate, quæ illi subest: ita vt à tali Principe supremo omnes inferiores magistratus, qui in tali communitate; vel in parte eius potestatem habent, pendeant, ipse verò Princeps summus nulli superiori in ordine ad eundem finem ciuilis gubernationis subordinetur. Quia verò felicitas temporalis, & ciuilis ad spiritualem, & æternam referenda est, ideò fieri potest, vt materia ipsa potestatis ciuilis aliter dirigenda, & gubernanda sit in ordine ad spirituale bonum; quàm sola ciuilis ratio postulare videatur. Et tunc quamuis temporalis Princeps, eiusque potestas in suis actibus directè nō pendeat ab alia potestate eiusdē ordinis, & quæ eundem finem tātum respiciat, nihilominus fieri potest; vt necesse sit, ipsum dirigi, adiuuari, vel corrigi in sua materia à superiori potestate gubernante homines in ordine ad excellentiorem finem, & æternum: & tunc illa dependentia vocatur indirecta, quia illa superior potestas circa temporalia non per se, aut propter se, sed quasi indirectè, & propter aliud interdum versatur.

Hinc fit, vt negatio illa subiectionis in temporalibus; quam prærogatiua supremæ potestatis temporalis includere creditur, in duos prætereà sensus subdistinguēda sit. Potest enim negare, vel omnem subiectionem tam directam, quam indirectam; vel tantum 3.

tum directam, & ita duplex alia suboritur quæstio. Prior est, an potestas Regis Christiani sit priori modo suprema, id est, nec directè, nec indirectè recognoscens superiorem in materia ciuili, & temporali; altera est, an posteriori saltem modo sit suprema, id est directum superiorem in temporalibus non recognoscens. Inter quas quæstiones tanta est diuersitas, vt prior ad dogmata fidei pertineat, & in illa ferè pũctum totius controuersiæ inter nos, & Regem Angliæ versetur: posterior autem neq; ad materiam fidei pertineat, nec in ea sit inter nos dissensio. Nihilominus tamen præsens quæstio non in priori sensu, neq; de indirecta subiectione, vel potius exemptione accipienda est: quia (si attente consideretur) ad quæstionem de spirituali potestate pertinet, quia indirecta illa subiectio solum ad spiritualem potestatem esse potest, vel (quod perinde est) si qua potestas excogitari potest, cui temporalis suprema indirectè subiiciatur; sola spiritualis esse potest, vt de ipsa disputãdo videbimus, ideoque in illum etiam locum hanc quæstionem reiicimus. Titulus ergo præsentis quæstionis solum de suprema potestate, quæ in eodem ordine superiorem directè non recognoscat, intelligendus est. Nam licet, vt dixi in hoc puncto sit nobis cum Rege contentio, quia tamen sæpe ipse de Catholicis conqueritur, quod Christianorum Principum iurisdictionem, & obedientiam eis debitam abnegemus, ideo quæstionem illam non esse hoc loco prætermittendam censui, vt Regiam potestatem Christianorum Principum in his omnibus, quæ iuri naturali consentanea sunt, sartam tectam iuxta catholicam doctrinam seruari, ex illius resolutione manifestum fiat.

Sensus quæstionis aperitur.

4. Fuit itaque quorundam Catholicorum, præsertim Iurisperitorum sententia in Ecclesia Christi non solum spirituale regimen, sed etiam temporale esse monarchicum, ac proinde in vniuersa Ecclesia Catholica vnum tantum esse supremum Principem tẽporalem habentem per se, & directè supremam potestatem ciuilem in vniuersam Ecclesiam, eumq; esse Summum Pontificem ex Christi institutione. Vnde consequenter collegêre, nullam rempublicam, nullumve Regem, aut Imperatorem habere supremam potestatem in temporalibus, quia non possunt esse duo suprema capita in eodem ordine: igitur si Pontifex habet supremam potestatem temporalem directè, ac per se, necesse est, vt in reliquis omnib. Principibus temporalibus non sit suprema potestas, quia nullus erit, qui superiorem in temporalibus nõ recognoscat. Imò aliqui etiam addunt, omnia iura regnorum, & dominia Petro collata esse tãquam Christi Vicario, & ita Romanum Pontificem in illo iure succedere, ideoq; supremam potestatem ciuilem in habitu (vt ipsi loquuntur) solum esse in Pontifice; quamuis per alios Reges ex tacita, vel expressa concessione illam administret. Ita loquuntur præcipui ex antiquis iuris Pontificij interpretibus, Glossa, Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Panormitanus, Felinus, & Decius in cap. *Nouit*, de Iudiciis, & in cap. *Causam quæ*, 2. & in cap. *Per venerabilem*. Qui fil. sint legitim. & in cap. *Solitæ*, de Maiorit. & obedien. & in ca. *Quod super his*, de Voto, & alij in cap. *Quoniam*, dist. 10. & in cap. *Cum ad verum*, 96. dist. & ex interpretibus iuris Cæsarei Barthol. Oldrad. Paulus de Castro, & alij, quos Nauarr. & Couarr. infrà citandi referunt. Quibus accessit D. Antonin. 3. p. tit. 22. ca. 5. §. 13. & 17. Aluarus Pelagius, & August. de Ancona cum multis aliis à prædictis relati.

Prima sententia negans.

5. Fundantur primo in multis decretis Summorum Pontificum, qui hoc affirmare videntur, quæ infra referemus, cum eorum mentem explicabimus. Secundò in vsu, & variis effectibus ostendentibus hanc potestatem. Huiusmodi sunt transferre imperium à Græcis ad Germanos, & instituere modum eligendi Imperatorem, & confirmare illum, & interdum etiam deponere, qui omnes sunt actus superioris potestatis temporalis. Sic autem Imperator non est supremus multo minus alij Reges. Vnde interdum etiam Reges fuerunt à Pontificibus dispositi. Tertiò vt scripturas etiam ad hoc probandum inducant, supponunt, Christum habuisse directam potestatem non solum spiritualem, sed etiam temporalẽ. Tum quia ipse dixit, *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra*, tum etiam quia erat filius Dei naturalis. Vnde inferunt, vtramq; potestatem Vicario suo æqualiter commisisse, tum quia ipse nihil distinxit, sed absolute dixit Petro, *Pasce oues meas*, sub quo verbo *pascendi* non minus comprehenditur ciuile regimen, quam spirituale: nam de Dauid dicitur 2. Reg. 5. *Tibi dixit Dominus, Tu pasces populum meum Israel.* Tum etiam quia ad bonum Ecclesiæ regimen eiusq; vnitatem, & pacem ita expediebat. Vnde additur quarto naturalis ratio, quia in vno corpore tantum esse debet vnum supremum caput, à quo omnes actiones vitæ, siue corpori, siue spiritui seruientes, tanquam à primario fonte procedant; sed Ecclesia est vnum corpus mysticum, vt iam suprà declaratum est; ergo postulat vnum supremum gubernatorem in vtroq; ordine; imò vtramq; potestatem in vna persona; quia si in personis sint, infinitæ dissensiones, & lites orientur, quæ vix possunt humana diligentia, & ratione componi, vt experientia ipsa ostendit.

Primũ fundamentum.

Nihilominus dicendum est, Reges Christianos habere potestatem ciuilem in suo ordine supremam, nullumque alium recognoscere directè superiorem intra eundem temporalem, seu ciuilem ordinem, à quo in actibus suæ potestatis per se pendeant. Vnde fit, non dari in Ecclesia vnum supremum Principem temporalem totius Ecclesiæ, seu omnium regnorum eius, sed tot esse, quot sunt regna, seu respublicæ supremæ. Hæc est magis recepta, & probata sententia inter Catholicos, quos statim referemus. Probatio autem prioris partis ex posteriori pendet: nam si non est vnum caput temporale, consequens necessario est, vt sint multi Reges supremi, vt à nobis propositum est; nunc enim non intendimus in particulari expendere, an hic, vel ille Rex supremus sit, nec Principes ipsos temporales inter se conferre, id enim à præsenti instituto satis esset alienum. 6.

Vera sententia statuitur

Et ob eandem causam non tractamus nunc quæstionem illam, an Imperator sit superior iurisdictione in omnibus Christianorum prouinciis, & regnis, & consequenter sit supremus Monarcha in vniuersa Ecclesia. Quia licet ad posteriorem partem assertionis posset pertinere, tamen nihil fere pertinet ad dogmata fidei explicanda, ideoque breuiter supponimus, Imperatorem non habere hoc dominium aut supremam iurisdictionem temporalem in vniuersam Ecclesiam (quidquid Bartholus, & nonnulli alij Iurisperiti censeant) quia vel nunquam illam habuit, vel licet habuisset, maiori ex parte illam amisit. Quod autem nunquam illam habuerit, probabilissimum est, quia neque supernaturali, aut extraordinario modo à Christo Domino, vel Romano Pontifice illam habuit, vt ex dicendis à fortiori constabit, neque etiam aliquo humano iure illam acquisiuit, quia nunquam vel per electionem, vel per iustum bellum vnus Imperator totum orbem, vel totam Ecclesiam sibi subiecit. Vt enim demus, antiquos Imperatores Christianos fuisse legitimos Principes totius ditionis suæ, non tamen inde fit, fuisse etiam supremos Principes omnium Christianorum, quia extra illorum territorium multi populi potuerunt esse Christiani. Nam, vt rectè dixit Prosper. libr. 2. de Vocat. gent. cap. 6. *Gratia Christiana non contenta est eosdem limites habere, quos Roma multosq; populos sceptro Crucis CHRISTI subdidit, quos armis suis ipsa non domuit.* Vnde & est illud, quod Leo Papa in serm. 1. Apostolorum, de Roma dixit, *vt latius præsideres religione diuina;* 7.

Imperator nõ habet supremã potestatẽ temporalẽ in vniuersam Ecclesiam.

uina, quàm dominatione terrena. Accedit, illud ipsum Romanum Imperium in Orientale, & Occidentale fuisse diuisum, & deinde Occidētale Imperium (quod solum in Christianis permansit, orientali à paganis occupato) licet quoad dignitatem in vna persona duret, quoad iurisdictionem in multos Principes, & Reges diuisum esse. Ex quibus licet aliqui sint Imperatori subiecti, plures censentur legitimè exempti; iure præscriptionis, accedente simul populorum consensu, vel titulo iusti belli. Ac proinde præter Imperatorem plures esse Reges tēporales ab illius iurisdictione omnino liberos, vt sunt Rex Hispaniæ, Galliæ, & Angliæ, nunc supponimus.

8. Solum ergo superest probanda assertio de Summo Pontifice, nam si ille non habet proprium dominium iurisdictionis temporalis supremæ in vniuersa regna Ecclesiæ, nullus alius fingi potest, qui talem primatum habeat, ac subinde plures erunt Reges temporales supremi. Quod ergo Pontifex talem iurisdictionem temporalem in vniuersa Ecclesia non habeat, tenuerunt ex Theologis præcipuè Maior, Caietan. Victor, Soto, & Bellarminus, qui plures alios refert. Et ex Iurisperitis Couarruuias in Regul. *Peccatum*, 2. p. §. 9. num. 7. & Nauarr. in cap. *Nouit*, notab. 3. latissimè, & plures alios referendo num. 41. & Petrus Bertrand. tract. de Orig. iurisdiction. q. 3. Et (quod caput est) ipsimet Pontifices Summi multis in locis hanc veritatem simpliciter recognoscunt.

Maior in 4. dist 24 qu 3. Caiet. to. 1 Opusc tract. 2 c. 3. & 1 2. q 43. artic 8. Vict. in suis Relectionib. Soto lib. 4. de iust. c 2 Bellar. lib. 5. de Sum. Pontif ca. 1. & seqq.

9. Vnde illorum iuribus in primis probanda est assertio, Nicolaus enim Papa ad Albanum Archiepiscopum ita scribit, *Sancta Dei Ecclesia gladium non habet, nisi spiritualem*, nomine autem *gladij* significari solet in iure canonico potestas temporalis; ergo maximè id debet intelligi, & de directa potestate, & de iurisdictione, quam Sancta Ecclesia per se, & vt sic dicā ex intrinseca sua ratione habet. Nam in proprio territorio alio titulo comparato habere potest Ecclesia, seu Ecclesiasticus Prælatus gladium temporalem, sicut Romanus Pontifex in sua peculiari ditione illū habet. Præterea idem Nicolaus in epi. ad Michaelem Imperatorem sic ait, *Nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium vsurpauit, quoniam Christus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusq; discreuit, &c.* Idem nobis tradidit Gelasius Papa, cum epist. 10. ad Anastasium Imperatorem scribit, *duo esse, quibus principaliter mundus regitur authoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas*, & Gregor. Papa 1. lib. 2. indict. 11. epist. 61. aliàs cap. 100. ad Mauritium Imperatorem ait, *Ad hoc potestas super omnes homines Dominorum meorum pietati data est, vt terrestre regnū cœlesti regno famuletur*, & Ioannes Papa I. in Epistola ad Iustinianum Imperatorem, quæ habetur in l. *Inter claros*. C. de Sacra Trinit. eius supremum principatum, & Regiam potestatem recognoscit.

Auctoritate summorum Pontificum probatur assertio. Nicol. Papa.

10. Præterea Innoc. III. in cap. *Nouit*, de Iudiciis, apertè sentit Regem Francorum supremā habere iurisdictionem temporalem, quam Papa perturbare, aut minuere nolit: & ideo infrà dicit. *Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium*, apertè significans, ad se non pertinere, vtiq; directè, vt rectè Glossa, & Innoc. adnotarunt. Quod amplius declarat, dum addit, *Nisi fortè iuri communi per speciale priuilegium, vel consuetudinem sit derogatum*. Nam per hanc exceptionem declarat, per ius diuinum non esse iuri Regio derogatum. Idem præterea Innocentius in ca. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit. de Rege Francorum expresse dicit, superiorem in temporalibus non recognoscere. Et de Apostolica Sede dicit, *In patrimonio Beati Petri libertè* (id est directè & absolutè) *posse disponere, in quo & summi Pontificis authoritatem exercet, & summi Principis* (vtiq; temporalis) *exequitur potestatem*, planè sentiens, in aliis regnis non ita libere posse circa temporalia disponere. Idem in cap. *Solitæ*, de Maiorit. & obedien. Imperatorem fatetur, *in temporalib. præcellere in ditione sua*, & de Regali potestate dicit, *in carnalib. præesse*, & in cap. *Causam*, 2. Qui fil. sint legitimi Alexander 3. expressè dicit, ad Regem, non ad Ecclesiam pertinere de temporalibus possessionibus iudicare, & loquitur in particulari de Rege Angliæ. Satis ergo constat, ipsosmet Romanos Pontifices nunquam sibi huiusmodi potestatem arrogasse, quod amplius ex sequenti discursu constabit.

Secundo principaliter veritas hæc demonstratur, 11. quia nullus potest iustus titulus assignari, quo directum dominium iurisdictionis temporalis in omnia Ecclesiæ regna summo Pontifici conueniat: ergo illam non habet, neque enim sine iusto titulo obtineri potest. Assumptum probatur, quia vel ille titulus esset iuris diuini positiui, vel iuris humani, manifestum est enim ex supra dictis, non posse esse immediatè ex iure naturali. Nam probatum est, ex immediato naturali iure solam communitatem humanam perfectam, & politicè in corpus vnius reipublicæ congregatam habere supremam iurisdictionem temporalem in se ipsam. At congregatio Ecclesiæ licet sit vnum corpus spirituale, seu mysticum Christi, & in hoc genere habeat fidei, baptismatis, & capitis vnitatem, non tamen est vnita in ratione vnius politicæ congregationis, sed in se continet varia regna, & respublicas, quæ in politico genere nullam inter se habent vnitatem; ergo ex vi iuris naturalis non est in tota communitate Ecclesiæ immediatè vna suprema iurisdictio temporalis, & vniuersalis supra totam Ecclesiam, sed tot sunt iurisdictiones temporales supremæ, quot sunt politicæ communitates, quæ non sunt membra vnius regni, seu reipublicæ ciuilis.

Eadem conclusio ratione stabilitur.

Et hinc non minori euidentia concluditur, talem 12. potestatem non esse in aliquo Ecclesiastico Principe aliquo titulo humano, quo mediante potestas illa naturalis in ipsum translata fuerit. Quia hic titulus vel est electio, & consensus populorum, & hic in præsenti locum non habet, vt per se manifestum est: nunquam enim omnes populi Christiani propria voluntate, & consensu vni homini tanquam supremo Principi temporali se submiserunt. Vel est titulus iusti belli, & de hoc etiam clarum est non habere locum in aliquo Ecclesiastico Principe. Vel est titulus legitimæ successionis, & hic etiam esse non potest, præcisè sistendo in iure humano, quia supponit legitimum titulum, & dominium in prædecessore, & ita ascendendo necessario sistendum est in aliquo, qui alio priori titulo humano tale dominium sine successione obtinuerit, qui non potest esse, nisi vel consensionis populorum, vel belli, quod aut à principio fuerit iustum, aut per tacitum consensum subditorum per legitimum tempus iustum fuerit factū: nihil autem istorum habet locum in aliquo Pontifice, cuiuscunque temporis, vel superioris sæculi cogitetur. Vel deniq; hic titulus est alicuius donationis ab homine factæ, & de hoc ferè eadem est ratio, quæ de titulo successionis. Quia nemo potest donare, nisi quod habet; nullus autem Princeps etiam temporalis habuit vnquam supremam iurisdictionem temporalem directam in omnes prouincias, & regna Christiana, vt supra tetigi, ergo nullus est, qui Ecclesiæ, vel Pontifici talem donationem facere potuerit.

Suprema potestas ciuilis non competit Summo Pontifici iure humano.

Quæ omnia rectè confirmant illa iura canonica, 13. quæ tradunt Pontificem Romanum legitimum ius, & temporale dominium habere Romani regni, seu patrimonij (quod vocant) Sancti Petri, per donationem à Constantino Imperatore factam, vt patet ex c. *Constantinus* 1. & 2. 96. dist. & ex c. *Fundamenta*, de elect. in 6. & cap. *Futuram*. 12. q 1. Nam hinc apertè colligitur, titulo donationis solum habere directè temporalem iurisdictionem in regnum, & ciuitates, quæ sunt de patrimonio Petri, sub quo patrimonio comprehendimus omnem ditionem temporalem, quam nunc possidet Romanus Pontifex, siue totius patri-

monij

monij donatio facta fuerit à Constantino, siue ab illo fuerit inchoata, & ab aliis Regibus, & Principibus aucta.

14. *Idē probatur de iure diuino.* Superest dicendum de titulo iuris diuini positiui, qui solum potuit incipere per Christi Domini donationem, & perseuerare per legitimam successionem, à Christo autem Domino nulla talis donatio facta est, & consequenter nulla potest esse in tali iurisdictione temporali legima successio; ergo neque hoc titulo conuenit Pontifici huiusmodi iurisdictio. Quod autem Christus illam iurisdictionem non dederit Ecclesiæ, probatur in primis, quia si dedisset alicui, maxime Petro, vt nunc suppono ex his, quæ inferius de primatu Romani Pontificis dicenda sunt. Petro autem non donasse satis colligitur ex Matth. 16. vbi ante illa verba, *Quodcunq; ligaueris, & quodcunq; solueris*, præmittit Christus promissionem, *Tibi dabo claues regni cœlorum*, non ergo promisit Christus Petro claues regni terreni, ac proinde non promisit temporale dominium, vel iurisdictionem temporalem directam, sed spiritualem potestatem. Quocirca quod statim Christus addit, *Quodcunq; ligaueris*, vel, *Quodcunq; solueris*, secundum potestatem, quam nomine clauium promiserat, sine dubio intelligendum est. Et similiter verbum, *Pasce oues meas*, secundum eandē potestatem intelligēdum est, nam ibi promissionem prius factam Christus adimpleuit. In nullo autem alio loco indicauit Christus, se dare temporale dominium, aut regnum proprium directum Petro, vel Ecclesiæ suæ, neq; etiam Ecclesiastica traditio hoc ostēdit, sed potius oppositum, vt visum est; ergo nulla supernaturali via nobis constare potest de tali iurisdictione temporali, & directa Pontificis: ergo non potest cum fundamento illi attribui, cum non nisi supernaturaliter possit illam habere.

15. Deinde est optima coniectura, quia ipse Christus sibi in humanitate sua non assumpsit regnum terrenum, seu temporale, cum dominio, & iurisdictione temporali directa, qualis est in Imperatore, vel aliis Principibus humanis: ergo neque illam tribuit Vicario suo in terris. Antecedens supponimus ex his, quæ in primo tomo 3. partis de regno Christi diximus, & nunc breuiter ostenditur ex his, quæ Scriptura dicit de paupertate Christi Domini, vt est illud 2. ad Cor. 8. *Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, qui propter nos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis.* Vnde Ioannes 22. in Extrauagant. *Cum inter nonnullos*, de Verbor. signifi. docent, habuisse Christū, non obstante paupertate, quorundam paucarum, & vsualium rerum dominium, manifeste supponit, nō accepisse regnorum dominium, vel aliarum rerum, quarum proprietas homines diuites constituit. Et hoc significauit ipse Dominus, cum Matthæ. 8. & Luc. 9. dixit, *Filius hominis non habet, vbi caput reclinet.* Et de temporali iurisdictione idem significauit Luc. 12. vbi cuidam petenti, *Dic fratri meo, vt mecum diuidat hæreditatem*, respondit, *Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos*, quasi diceret, non assumpsisse illud iudicium, nec ad temporalem iurisdictionem exercendam in mundum venisse, vt rectè Ambros. Theophylact. & Euthym. adnotarunt.

Disput. 48. sect. 2.

16. Et hoc etiam confirmauit idemmet Dominus Ioan. 18. dicēs, *Regnum meum non est de hoc mundo*, id est, non est temporale, & terrenum, quale est regnum Cæsaris, vt ibi exponunt Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 10. & sequentibus & Chrysostomus hom. 82. in Ioan. & optimè August. tract. 115. dicens, *Audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, regnum meum non est de hoc mundo.* Vnde omnes Patres docent assumpsisse Christum regnum spirituale, quod veram paupertatem nō excludit. Ideoq; Zach. 8. prædicitur venturus Saluator, qui esset Rex, & pauper, quod in Christo impletum esse declarauit Matt. c. 21. & Ioannes c. 12. & in Psalm. 2. de Christo dicitur; & Ioannes cap. 12. & in Psal. 2. de Christo dicitur; *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius*, & statim additur; *prædicans præceptum eius*, ad significandum regnum illud esse spirituale, nō terrenum. Vnde Augustinus suprà, montem illum, super quem Christus est Rex constitutus, non esse de hoc mundo, dixit, *quia credentes in Christum, qui sunt regnum eius, non sunt de hoc mundo*, Hilarius autem dixit, non esse Hierusalem terrestrem, sed cœlestem. Et hoc etiam modo prædictum est ab Angelo de Christo. *Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius*, & statim subiungit, *& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*, quia non temporale, sed spirituale futurum erat, vt adnotarunt Epiphan. hæres. 29. & Hieronym. Ierem. 32. & Zachar. 6. Ratio vero est, quia temporale regnū non fuit Christo necessarium ad honorem, vel maiestatem suam, & ad exemplum, ac redemptionem nostram fuit magis expediens, vt illud non assumeret.

Atq; hinc facilè probatur prior illatio, quia Christus non contulit Vicario suo potestatem, quam non ipse assumpsit. Dices, quamuis Christus non habuerit temporale regnum caducum, & imperfectū, habuisse tamē etiam in humanitate sua propter gratiam vnionis dominium quoddam excellentius, per quod poterat sua voluntate vti quibuscunq; rebus, vel regnis temporalibus, & consequenter per illud etiam potuisse dare Vicario suo temporalia regna, & directam iurisdictionem tēporalem. Respondemus, non negari, quin id facere potuerit, sicut etiam potuit sibi assumere, sed colligimus, non dedisse, cum illud non assumpserit, quia non reliquit in terris, nisi Vicarium illius regni, quod ipse de facto assumpsit, quod regnum spirituale est, vt ostēdimus, & perfectè quidem consummatur in gloria, in hoc vero mundo inchoatur in Ecclesia militante. Itē quia Christus habuit perfectam spiritualem potestatem sine iurisdictione temporali directa; ergo etiā potuit communicare Vicario suo perfectam, seu sufficientem iurisdictionem spiritualem, sine altera directè temporali. Ac deniq; quia sicut fuit expediens, Christum ipsum non assumere temporalem iurisdictionem, ita etiam conueniens fuit, vt Vicario suo illam non communicaret, ne aut Reges terræ perturbaret, aut spiritualia sæcularibus miscere videretur. 17. *Obiectio.* *Solutio.*

Vnde possumus vltimo ratione argumentari, quia dominium temporale, cum iurisdictione directa, & ciuili in vniuersam Ecclesiam non erat necessarium ad spirituale regimen Ecclesiæ, vt per se manifestum est, neque etiam ad eundem finem erat vtile, imò potius magno impedimento esse potuisset; ergo non est verisimile à Christo fuisse datum. Minor probatur primò, quia temporale regimen est longe diuersum ab spirituali, & implicat homines negotiis sæcularibus, quæ maximè auertunt ab spiritualibus, propter quod dixit Paul. 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*: ergo incredibile est, CHRISTVM Dominum coniunxisse has duas supremas, & vniuersales potestates in vno supremo Pontifice Ecclesię, cum moraliter impossibile sit, vnum hominem sufficere vtriq; ponderi vniuersalis gubernationis. 18.

Dices. Hac ratione probaretur, Summum Pontificem, vel alios Episcopos non posse, nec debere esse simul temporales Principes. Respondetur, in primis verum esse, Christū Dominum id nō instituisse, neq; præcepisse, neq; alicui ex suis ministris, seu Pastoribus temporalem Principatum dedisse. Et hoc probat discursus factus, & confirmant, quæ de Christi Domini regno diximus, quia ille nec totius orbis, nec alicuius partis eius Principatum tēporalem, aut sæculare iudicium sumpsit, vnde nulli etiam Episcopo, vel Vicario suo illud communicauit. Quod ergo ipse de se dixit, *Quis me constituit iudicem inter vos*, in vnumquemque Episcopum conuenit. Quod etiam aliis testimoniis, & longo discursu ostendit Bernar. lib. 1. de Consideerat. ad Eugenium c. 6. & lib. 2. ca. 6. Addo nihilo- 19. *Obiectio.* 1. *Responsio.*

nihilominus, non prohibuisse Christum, ne Pôtifex, aut Episcopus possit esse simul temporalis dominus, quia nec talis prohibitio ostendi potest, vt supra tactum est; & ex dicendis magis constabit: neq; etiam sequitur ex ratione proposita, quia non est per se malum, eundem esse Ecclesiasticum Pastorem, & Principem temporalem. Quin potius licet temporalis cura nimis ampla, & vniuersalis non rectè conueniat cum spirituali solicitudine, nihilominus principatus aliquis temporalis moderatus potest non solum esse licitus, sed etiam expediens ad Ecclesiæ splendorem, & authoritatem conseruandam, & ad necessarios sumptus, & alios similes honestos fines, vt rectè dicitur in c. *Fundamenta*. de Elect. in 6. Et ideo Christus Dominus hoc non prohibuit, sed humanæ dispositioni rectâ ratione regulatę, & pro temporum opportunitate id reliquit.

20. 2. *Solutio.* Aliter verò responderi posset rationi factæ, illa solum probari exercitium vtriusq; iurisdictionis vniuersalis non debuisse simul eidem personę committi, nihilominus tamen in habitu potuisse vtramq; iurisdictionem dari Pontifici, datamq; esse ea lege, & conditione, vt spiritualem per se, temporalem vero per alios ordinariè exerceret. *Reiicitur responsio.* Sed hoc etiam facile impugnatur, non solum quia etiam illa iurisdictio in habitu nullo titulo, aut probabili modo ostenditur, vt probatum est, sed etiam, quia vel est impertinens, vel odiosa valdè. Aut enim qui illam habet, nũquam per se ipsum vti illa debet, & sic erit otiosa, & inutilis, quia nũquam poterit quis illa vti per alios, nisi prius per se illa vtatur, saltem illam delegando, vel ordinariam committendo. Si vero ad hunc vsum data dicatur, interrogo vlterius, an Pontifex v.g. committendo hanc iurisdictionem, illam omnino à se abdicet, & omnem illius curam prorsus relinquat, an vero ita illam committat, vt semper maneat temporaliter superior, & cum potestate reuocandi cõmissionem, vel saltem limitãdi eam, vel etiam sub arbitratu corrigendi, aut emendandi acta per illam. Si priori modo hæc iurisdictio in habitu cogitetur, est sine fructu, & otiosa. Quid enim refert, quod Pôtifex habeat hanc potestatem in habitu, si necessario debuit illam dare aliis, per quos exercetur, & postquam dedit iam non potest actum superioris exercere in illo ordine? Imò potius sequitur, iam nunc illam non habere, & solum fingitur aliquando habuisse, vt emanatio huius potestatis ad Principes sæculares Pontifici attribuatur, quę inuidię satis plenũ ducitur, odiosũq; nimis, & alias est etiam sine fructu, & fundamento.

21. Si vero posteriori modo cogitetur hæc potestas ita in habitu, vt possit exire in actum, quando libuerit, vel quãdo oportuerit, sic augetur odium, & inuidia, quia iam Principes temporales non erunt supremi Reges, falsumq; erit Sedulij carmen ab Ecclesia receptum, & celebratum satis, *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia*, poteritq; Pontifex pro libito suo regna temporalia auferre, vel mutare, & iudicia temporalium rerum, dispẽsationes, & similia sibi etiam ad libitum vindicare, saltem valide: nam licet fortasse nõ bene faceret propter perturbationem ordinis, factũ nihilominus teneret, qa esset ex suprema iurisdictione, à qua inferior pendet. Hoc autem nõ solum odiosum est, & Regum animos perturbare potest non sine causa; verum etiam est per se incredibile, quia est contra vniuersalem pacem Ecclesiæ, & contra vniuersalem, ac perpetuum vsum eius. Vnde etiam Iurisperiti, qui dicunt Summum Pontificem habere supremam iurisdictionem temporalem, id non admittunt: Imò in multis actibus iurisdictionis temporalis absolutè negãt, posse Pontificem extra ditionẽ suam temporalem illos vsurpare, etiam validè, vt communiter tradunt Doctores in cap. *Per venerabilem*, Qui filij sint legitimi. Ac deniq; si hoc modo haberet Pontifex iurisdictionem temporalem totius Ecclesiæ, non minus oporteret ipsum esse solicitum de bono temporali regimine omnium regnorum Ecclesiæ, quam de regimine spirituali omnium Episcopatuum: nam est eadem ratio, & obligatio, seruata proportione, & ita procedit ratio facta, quòd illa duplex solicitudo vniuersalis humanas vires, & capacitatem moraliter excedat, sitq; contra omnem rationem, & vsum.

Ex fundamentis contrariæ sententiæ primum, & secundum procedunt tantum de potestate indirecta, Et profectò multi ex authoribus pro illa sentẽtia relatis, de eadem tantum superiori potestate loquuntur, vt in fine huius libri declarabimus. Tertium autem fundamentum procedit ex falso principio, quia Christus Dominus dominia temporalia non assumpsit, vt dictum est. Simili modo deficit quartum fundamentum, quia Ecclesia non est vna respublica temporalis, sicut est spiritualis, & ideo non indiget vna temporali potestate directe suprema, sed vna spirituali, quæ ad temporalia extendatur, vt infrà etiam videbimus. 22. *Soluuntur fundamẽta contraria sententia.*

CAPVT VI.

Vtrum sit in Ecclesia Christi spiritualis potestas iurisdictionis externa, & quasi politica à temporali distincta?

DIximus hactenus de potestate temporali, vt constet, nullum Principem Christianum iure posse Catholicam Ecclesiam, vel doctrinam arguere, quod debitam potestatem illi pro libito eripiat: nunc dicendum est de spirituali potestate, vt etiam ostendamus, quid Reges schismatici in hoc genere indebite vsurpent, & in quibus Ecclesiasticæ potestati contra diuinum ius obedire, & subiici recusent. Quia vero potestas Ecclesiastica multiplex est, ideo in titulo restringimus quæstionem ad potestatem iurisdictionis spiritualis, & externæ. Duplex enim distingui solet potestas Ecclesiastica, scilicet, ordinis, & iurisdictionis: ad hæc enim duo membra alia, quę adnumerari solent, reducuntur, vt rectè Nauarr. adnotauit. De potestate ergo ordinis hic non tractamus, non enim pertinet ad præsentem controuersiam, quia illa non est potestas superioris in subditos, sed est facultas quędam moralis ad cultum Dei religiosum ordinata, vel per oblationẽ sacrificij, vel per administrationem, aut dispensationem sacramentorum, quæ ad sanctificationem fideliũ sunt instituta: vel deniq; per quascunq; alias cæremonias, quæ ad ornatum sacrificij, aut sacramentorum, conuenienter, & ordinate fieri debent. Vnde etiam Protestantes non omnino videntur hanc potestatem negare, quamuis ita illam interpretentur, vt nomine potius, quam re illam confiteantur. Sed hoc in tractatu de Sacramentis examinandum est. 1. *Potestas Ecclesiastica alia ordinis, alia iurisdictionis.*

Potestas item iurisdictionis subdistinguitur in iurisdictionem interni fori pœnitentiæ, & externi fori Ecclesiastici. Prior proximè constituit sacerdotes superiores, & iudices in quodam diuino, & secreto foro, quod in sacramento pœnitentiæ exercetur. Et quamuis de hac etiam sit magna contentio hæreticorum huius temporis cõtra Ecclesiam Catholicam illam nunc prætermittimus, quia neq; Rex Iacobus illam attigit, neque ad exteriorem politiam etiam Ecclesiasticam spectat. His ergo potestatibus omissis sermo est de potestate iurisdictionis externæ datæ ad gubernandam Ecclesiam, quatenus est quædam spiritualis respublica, & corpus Christi mysticum, q̃ spiritualem vocamus, vt à temporali eam distinguamus. Vnde iuxta intentionẽ nostrã idẽ est quærere, an hæc iurisdictio sit, & an sit à tẽporali distincta. 2. *Iurisdictio item Ecclesiastica duplex.* *Sensus quæstionis.*

In hac ergo quæstione fuit hæresis Marsilij Paduani, qui ferè ante quingentos annos inter alias hęreses dixit. CHRISTVM nullam iurisdictionem Ecclesię suæ, aut Episcopis, vel Romano Pontifici dedisse, vel in laicos, vel in clericos; vel ad præcipiendum seu obligandum, vel ad cogendum, seu puniendum; sed solum dedisse sacerdotibus potestatem mini- 3. *Marsilij hæresis, & fundamentum schismatis Anglicani.*

ministrandi sacramenta, & prædicandi verbum Dei, & in reliquis omnibus dispositioni, & iurisdictioni temporalium Principum eos subiectos reliquisse. Ita errorem hunc referunt plures authores, sed distinctius, quàm cæteri Albertus Pighius libro 5. de Ecclesiast. Hierarch. Et in hoc errore videtur fuisse fundatus Henricus VIII. Rex Angliæ ad schisma contra Ecclesiam Romanam excitandum. Vt enim Pontifici obedientiam negaret, consequenter etiam negauit, se habere in terris superiorem tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, & consequenter asseruit in suo regno se habere totam potestatē supremam, quę in Ecclesia respectiuè esse potest. Idemq; de quocunq; Rege temporali Christiano censuisse videtur, quia non potuit maiorem rationem, aut titulum talis potestatis in se, quàm in aliis supremis Regibus inuenire: idque diserte, ac frequenter vel affirmat; vel supponit Rex Iacobus in sua ad Christianos Principes Præfatione.

4. Ex quo manifestè conuincuntur, non agnoscere in Ecclesia aliam potestatem iurisdictionis præter eam, quæ est in Regibus temporalibus, vel quæ ab illa manat, quia nulla alium titulum ad illam vsurpādam prætendere possunt. Vnde sicut suprà diximus; Regiam potestatem à populo ad Reges manasse, ita referunt Anglicanæ historiæ, Regem Henricum ex consensu regni in Parlamento hanc sibi arrogasse potestatem, idemq; in simili conuentu fuisse in Eduardo proximo successore declaratum, posteaque in Elizabetha innouatum. Ergo signum est non aliter de hac potestate, quam de politica sentire. Idemque satis ostendit Iacobus Rex, cum iure hæreditario; & titulo carnalis successionis illam habere profiteatur. Neque ab hoc errore alienus fuit Caluinus, aut Lutherus; nam licet Caluinus primatum Henrici non approbauerit, nihilominus ex alio principio huiusmodi spiritualem potestatem negare cogitur. Ille enim cum Luthero, & alios omnes Christianos pares in sacerdotio faciunt, & distinctionem cleri à populo laico è medio tollunt, atq; ita nullam potestatem specialem ponunt in Ecclesia ad gubernandam illam prętereàm, quæ est in magistratu politico, vel quæ in aliqua communitate ad seruandum rectum ordinē ex natura rei existit.

5. *Fundament. dictæ hæresis.* Fundamenta huius erroris diuersa sunt. Nam isti, quos vltimo loco retuli fundari potuerunt, quia crediderunt, in Ecclesia nullum esse verum, ac proprium sacrificium, & consequenter nec verum, ac proprium sacerdotium, sed tantum spirituale, ac metaphoricum, quod omnibus Christianis commune est, de quibus dicitur 1. Petr. 2. *Et ipsi tanquàm lapides viui super ædificamini, domus spiritualis sacerdotium sanctū offerre spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christū.* Et intrà. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium.* Marsilius autem licet sacerdotium non negauerit, & clerum, seu presbyteros à populo distinxerit, negauit tamen in clero hierarchicum ordinem dixitq; oēs presbyteros esse æquales Episcopis, & Episcopos Papæ; vnde intulit nō habere inter se, vel respectu populi subiectionem aut prælationem; sed omnes dixit esse subiectos politico magistratui. Asserebatq; illud Lucæ 22. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic;* quibus verbis arbitratus est, prohibitum esse clericis omnē dominatum, seu iurisdictionem. Inducebatq; alia testimonia Scripturæ, quæ à sæcularib. curis clericos abstrahunt, vt est illud, *Nemo militans Deo, implicat se negotijs sæcularibus* 2. ad Tim. 2. & illud, *Sæcularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum* 1. ad Cor. 6. De Regibus autem Angliæ non mihi constat, quo alio fundamento nitantur, nisi; quia detorquendo Scripturas ad alios sensus, negant in eis esse fundatam spiritualem potestatem, & exaggerant quod Scripturæ præcipiunt omnibus Christianis, Principibus, & magistratibus temporalibus subesse. Vnde in hoc æquiparāt Ecclesiam Christi synagogæ, aut reipublicæ fideli, quæ in lege naturæ esse poterat, in quibus putant, non fuisse aliam potestatē gubernatiuam præter eam, quæ vel Regib. data est in lege veteri, vel in alio statu ex natura rei esse poterat in tali communitate ordinata per fidem ad veri Dei cultum, & religionem; & à populo in Principes, vel (quod perinde est) ex consensu populi in primogenitos transferebatur, tanquam vna, & eadem potestas connaturalis.

Nihilominus veritas catholica est, dari in Ecclesia 6.
spiritualem potestatem veræ, & propriæ iurisdictionis, per quam possit Christianus populus in ordine 1. *Assertio de fide.* ad salutē animæ conuenienter gubernari. Hæc assertio de fide certa est, vt communi consensu Catholici docent; & probatur primò apertissimis Scripturæ testimonijs. Præcipua sunt illa duo, *Quodcunq; ligaueris; &c.* Matth. 16. *& Pasce oues meas,* Matth. 21. quæ inferius *Probatur ex Scriptura.* ex professo tractanda sunt. Simile etiam est illud Mat. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus;* & adiungit; *Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; solueritis super terram, erunt & soluta in cœlo,* ligare, enim, & soluere manifeste sunt actus iurisdictionis; & ibi non est tātum sermo de iurisdictione in foro interno, seu secreto pœnitentiæ, vt per se constat, nec de iurisdictione temporali. Nam excommunicatio, de qua ibi sermo est, censura est Ecclesiastica, quam etiam ipse Rex Iacobus interdum spiritualem appellat, in præfatione. Sunt etiam expressa verba Pauli. 2. Cor. 10. *Ideò hæc absens scribo vt non præsens durius agam secundū potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, non in destructionem.* Potestas autem spiritualis erat, nam tēporalis, vel Regia in Paulo non erat. Item ad eandem potestatem pertinet quod idem Apostol[9] ait Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo,* vbi apertè dicit, Episcopis datam esse à Deo potestatem regendi Ecclesiam; regimen autem, & gubernatio idem sunt. Vnde, nisi magna vis fiat verbis; de potestate iurisdictionis Apostolus loquitur, vt aūt significet illud regimen esse spirituale, addit de Ecclesia, *quam acquisiuit sanguine suo,* non n. acquisiuit Christus suo sanguine temporale regnum, sed spirituale.

Vnde optima ratione simul cum Scripturæ testi- 7.
moniis potest hæc veritas confirmari. Habemus enim ex Scripturis; Christo Deo homini promissum esse à Patre regnum æternum iuxta illud Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuā,* & Isai. 9. *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit.* Et addidit Angelus Lucæ 1. *Dabit illi Dominus sedem Dauid Patris eius; regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Hoc autem Christi regnum non in cœlo tantum, sed in terra etiam tradendum; seu inchoandum promissum est, vt patet ex Daniel. 7. *Aspiciebam in visione noctis & ecce cū nubibus cœli quasi filius hominis veniebat;* Et infrà. *& dedit ei potestatem, & honorem, & regnum; & oēs populi, tribus, & linguæ ipsi seruient, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur;* illum autem filium hominis esse Christum, qui in Euangelio sæpe filius hominis appellatur, omnes intelligunt; illiusq; regnū post alia imperia fuisse in terra inchoādum, & perpetuò esse duraturum, tum illo loco, tum etiam Daniel. 2. apertè prædicitur, & concordat illud Ezech. 37. *Faciam eos in gētem vnā in terra in montib. Israel; & Rex sum̄mus erit Dominus imperans, & non erunt vltrà duæ gentes.* Quæ verba de Christo, & eius Ecclesia euidenter intelliguntur, vt ex toto contextu vsq; ad finē capitis constat. Hoc autem regnum Christi corporale, seu temporale non est, sed spirituale, & æternum; vt cap. 4. diximus, & colligitur ex verbis eiusdem Ezechielis; *Saluos eos faciam de vniuersis sedibus, in quibus peccauerunt, &c.* & ex Ierem. 23. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiam in terra in diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est no-*

est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et hoc ipsum confirmant alia testimonia ex Scriptura, & Patribus dicto cap. 4. adducta.

8. Ex quo vlterius concludimus hoc regnum Christi non esse nisi Ecclesiam eius, in qua ipse spiritualiter regnat. Vt dixit Gregorius lib. 1. in 1. Reg. in vltimis verbis. Et August. tractat. 115. in Ioan. *Quod est regnum eius, nisi credentes in eum? Quibus dicit de mundo non estis.* Et infra, *Vnde non ait, regnum meum non est in hoc mundo, sed non est de hoc mundo, nec dicit, non est hic, sed non est hinc. Hic est enim vsque ad finem sæculi:* Ergo sicut regnum spirituale est, ita per spiritualem potestatem regi debet. Hoc autem regnum perpetuum est non solū in cœlo, sed etiam in terra, quamdiu mundus durabit, vt ex Augustino retuli, & in libro etiam primo tractando de Ecclesia ostendi; ergo etiam potestas spiritualis ad regendum illud ita est à Christo huic Ecclesiæ concessa, vt in ea perpetuo duret, quia non potest regnum sine potestate gubernatrice illi proportionata cōseruari. Vnde rectè dixit Epiphan. hæres. 29. *Thronus Dauid, & Regia sedes, est Sacerdotium in Sancta Ecclesia, quam dignitatem Regiam, simulq; Pontificiam simul coniunctim largitus est Dominus Sanctæ Ecclesiæ suæ, translato in ipsam throno Dauid non deficiente in æternū.* Et infrà. *A domo carnali Iuda, & Israel Regia dignitas trāslata est, firmiter autem sedet thronus in Sancta Dei Ecclesia in æternum.*

9. *Euasio Regis Angliæ eiusque rationes.* Ad hanc autem rationem tacitè respondet Rex Iacobus in Præfat. pagin. 5. 7. his verbis. *Nec si regna terrestria à Monarchis terrestribus regi debent, ideo Ecclesiam sequitur à terrestri quoque Monarcha debere gubernari.* Cur autem non sequatur, duas rationes indicat. Prior est, *Prima.* *Quia neq; vnus est aliquis totius orbis, regnorumq; omnium moderator, ac Monarcha.* Altera est, *Secunda.* *quia Christus Ecclesiæ suæ Monarcha est, Christiq; vices explet, quam venturum promiserat Spiritus Sanctus,* & hic illud adiungit, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Sed in his verbis attingit Rex aliam quæstionem de Monarchia infra tractādam, quæ diuersa est à præsenti. Nunc enim solum tractamus de spirituali potestate suprema ad regendum regnum Christi, quod est Ecclesia, necessaria, & hāc dicimus esse debere in ipsa Ecclesia, prout in terris versatur, siue sit in vna persona siue in multis, seu in cōgregatione ex illis, composita, quod posteà videbimus. Verba autem Regis eo tendunt, vt nulla sit necessaria in hoc regno Christi potestas, quæ vices Christi gerat, vt maximè patet ex posteriori ratione, quam de munere Spiritus Sancti affert, ideoq; hic prætermitti non potuerunt.

10. *Reiicitur euasio Regis.* Circa primam ergo æquiparationem spiritualis regni Ecclesiæ cum regno terreno dicimus, si cum proportione fiat comparatio, nō minus esse necessarium in Ecclesia supremum aliquem gubernatorem, terrestrem, id est, visibilem hominem, & mortalem, quam si in regno terrestri. Quia Ecclesia Christi vniuersa nō minus est vna, seu regnum vnum in suo ordine, quam sit regnum quodlibet temporale in suo. Et licet Ecclesia quoad finem, & præcipua media spirituale regnum sit, nihilominus, quoad personas ex quib. constat, etiam est terrestris, & actiones, in quibus regi, vel dirigi, & corrigi debet, terrestres etiam sunt, id est, externæ, & sensibiles, & illis mediantibus, seruanda est pax, vnitas, religio, & cætera omnia, quæ ad conuenientem huius corporis gubernationem sunt necessaria; ergo non minus est in hoc regno necessaria potestas suprema, quæ humano, & sēsibili modo membra eius, & actiones eorum in ordine ad æternam salutem dirigat, & gubernet. Et ideo rectè Bonifaci 2. Epistol. 1. & Gregor. lib. 4. epistolar. cap. 96. alias epistol. 52. indict. 3. de eadem Ecclesia loquentes dixerunt. *Ad hoc diuinæ dispēsationis prouisio gradus diuersos, & ordines constituit esse distinctos, vt vna concordia fieret ex diuersitate contexio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim vniuersitas poterat alia ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seru. ret.* Quia verò in hac graduum diuersitate, & ordine in infinitum procedi non potest, nec in eis esse diuisio, ideo necesse est, in aliquo supremo capitē vniri, seu terminari, Vnde subiungit Gregorius, *Tunc vnumquodq; salubriter impletur officium, cum fuerit vnus ad quem possit recurri, Præpositus.* Quod profecto sicut in vnaquaq; congregatione spirituali, seu Ecclesiastica, & in vnoquoque Episcopatu, vel particulari Ecclesia, seu prouincia verum est, ita in vniuersali Ecclesia multo maiori ratione est necessarium. Et ideo dixit Anastasius Papa in Apologet. aduersus Anastasium Imperatorem, *Si omnis potestas à Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta diuinis,* quam nos nunc spiritualē potestatem vocamus. Optima ergo est illatio, quam Rex improbat, si terrenum regnum à terrestri Monarcha regi debet, etiam Ecclesia suum Monarcham, seu supremum gubernatorem in terris habere, necessarium fuit.

Prior autem Regis ratio non solum hoc non expugnat, sed potius comprobat, si alia diuersitas inter Ecclesiam, & totum orbem quoad regna terrena cōsideretur. Nam in vniuerso orbe terrarum non est vna tantū respublica, vel vnum temporale regnū, sed varia, & plurima, quæ inter se non componunt vnum politicum corpus, & ideo neq; vnus Monarcha, neq; (generalius loquendo) vna præfectura, vel vnum supremum tribunal politicum, & humanum pro toto vniuerso esse oportuit. Imò neq; moraliter, vel humano modo potuit. At vero Ecclesia Christi est vnum corpus mysticum perfectum, & vnum (vt sic dicam) simplex regnum per vniuersum orbem diffusum, vt in libro primo tractando de Ecclesia Catholica dictum est. Et ideo vna suprema potestas, quæ toti illi præsit, necessaria est. Quocirca si supponamus Ecclesiæ regimen esse monarchicum, vt infrà ostendetur, comparatio eius cum temporali regno non est cum vniuerso orbe facienda, sed cum singulis orbis regnis, ita vt sicut vnumquodq; regnum tēporale ab vno Monarcha terreno regitur, terreno, inquam, quoad personam, quoad potestatem, quoad materiam, & proximum finem, ita totum Ecclesiæ regnū ab vno regatur Monarcha, terreno quidem quoad personam, cœleste vero, quoad potestatem, materiam, & proximum, ac principalem finem. Hac enim ratione Christi Ecclesia militans, licet terrenum regnū dici possit, propterea quod ex mortalibus hominib. in terra degentibus constat, nihilominus in Scriptura sæpe regnum cœlorum appellatur, & Christus de illo dixit, *Regnum meum non est hinc.* Vbi August. notat, non dixisse *non est hic,* quia re vera in hoc mundo est, sed *non est hinc* quia licet sit in mundo, non est de mūdo, sed de Cœlo venit, ideoq; tale regnum gubernatore indiget terrestri simul, & cœlesti. 11. *Satisfit primæ probationi Regis.*

Ad alteram rationem concedimus quidem, Christum Dominum esse principem Ecclesiæ suæ monarcham. Ideoque quamdiu in terris degiit, & cum Apostolis suis conuersatus est, illam per se ipsum tanquam supremus illius Rex & Pontifex gubernauit, Apostolos elegit, Sacerdotes, & Episcopos consecrauit, & ad prædicandum misit, eisque discipulos adiunxit, & pro illius temporis, & status Ecclesiæ opportunitate cætera necessaria prouidit. Quia vero nunc est absens ab Ecclesia militante quoad visibilem præsentiam, ideo non potest sicut anteà, per se, ac proximè pastoris munus Ecclesiæ præstare, & idcirco ad compensandam visibilem præsentiam suā Vicarium, seu Præfectum prouidit, cui Ecclesiæ suæ regimen commisit. Quod quidem non negat Rex Angliæ, sed (quod mirabile est) ait, hunc Vicarium esse Spiritum Sanctum, quia ad dirigendos, & docēdos Apostolos non Petrum, ait, sed Spiritum Sanctum se relicturum Christus pollicitus est. Sed hoc, vel non propriè, vel non verè, neque ad rem, & causam, de qua tractamus dictum est. Scio quidem Tertullianum aliquando vocasse Spiritum Sanctū Christi Vicarium, libro de Præscriptionibus hæreticor. 12. *Dissoluitur secunda Regis ratio.*

cap.

capite 13. & 28. impropria tamen, & metaphorica loquutione, solum quia Christus dixit Ioan. 14. *Alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis.* Et infra. *Hæc loquutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.* Per quæ verba promittit Christus Spiritum S. qui internam virtutem, illustrationem, & suggestionem per gratiam suam fidelibus conferat.

13. Hæc autem operatio non potest Spiritui sancto attribui tanquam Vicario alterius, si proprietas verbi seruetur. Quia Vicarius propriè est alterius principalis authoris minister, qui vices eius gerit, & eius potestate sibi commissa vtitur; at verò Spiritus interiùs docet, & inspirat tanquam principalis, & proxima causa gratiæ, & internæ virtutis, quomodo Paulus dixit, *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Non potest ergo in proprietate sermonis Spiritus S. dici Vicarius Christi. Lato autem, & improprio modo Tertullianus ita loquutus est, quia Spiritus S. missus fuit, vt loco Christi Apostolos consolaretur, & doceret, vel explicaret multa, quæ pro temporis breuitate, & opportunitate Christus ipse, vel tradere non potuerat, vel non oportuerat. Vnde dixit, *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis*, ac si diceret, in me habebatis consolatorem, quamuis autem discedam, eo non carebitis, nam Pater alium dabit vobis, qui loco mei vos consoletur. Et in eodem sensu (vt Euthym. significat) dixit, de Spiritu S. *quem mittet Pater in nomine meo*, id est, vt ea perficiat, quæ ego incepi, suggerendo, & declarando vobis, quæ docui, & addendo, quod non potestis portare modo, & testimonium de me perhibendo. Hac ergo ratione dici aliquo modo potest Spiritus S. vices Christi gessisse, seu expleuisse, non per vicariam, aut ministerialem virtutem, quod inferioris esset, sed vt principalis causa perficiens, quod Christus absoluere in breui tempore vitæ suæ non potuit. Vnde hoc modo quicumque alteri in officio succedit, vel perficit, quod alter inchoauit, & perficere non potuit, dici potest vices eius supplere, etiam si vicarius eius propriè non sit, nec per potestatem inferiorem, & participatam, & ab altero dependentem operetur.

Spiritus S. nō potest propriè dici Vicarius Christi.

14. Quòd si hoc tantum modo Rex Angliæ intellexit, Spiritum sanctum vices Christi expleuisse, immeritò sentit, illam Spiritus sancti operationem sufficere ad externum, & hominibus accommodatum Ecclesiæ regimen, quia illa virtus, & operatio Spiritus sancti inuisibilis est, & merè spiritualis, ac interna, homines autem indigent etiam externo, & visibili rectore. Deinde si ille inuisibilis influxus Spiritus sanct. sufficiens esset pro Ecclesia visibili, non tantum Spiritus sanctus, sed etiam Christus ipse absens, & tunc nobis inuisibilis dici posset sui ipsius præsentia, seu visibilis Vicarius, quia de se etiam promisit, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi*, vtique inuisibili protectione, aut auxilio, vt in superioribus explicaui. Præterea si Christus, quia est principalis Monarcha Ecclesiæ, illi non contulit rectorem visibilē, qui loco ipsius eam gubernaret, cur Rex Angliæ in sua Præfatione, se, & alios Reges Vicarios DEI appellat? nam (iuxta suam opinionem, qua se credit esse caput Ecclesiæ in regno suo, etiam in spiritualibus) necesse est, vt cum se appellat Vicarium DEI, intelligat, non solùm quoad regnum temporale, sed etiam quoad Ecclesiam Britannicam; ergo repugnat sibiipsi, cùm dicit Christum non reliquisse Vicarium sui præter Spiritum sanctum.

Pag 134.

15. Denique falsum est, Christum non promisisse Petrum, qui alios dirigeret, aut doceret, non enim solùm promisit, sed etiam dedit, nam promittendo ei claues, & clauem regiminis, & clauem scientiæ promisit. Item quando illi dixit *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*, statim addidit. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Ac denique cùm illi dixit, *Pasce oues meas*, & doctrinam, & regimen, seu directionem manifestè comprehendit, vt infra videbimus. Et vltra hæc in multis alijs locis significauit Christus futuram esse in Ecclesia præfecturam spiritualem, & aliquem, vel aliquos ministros suos, qui tanquam proprij, & visibiles Vicarij vicem eius gerant. Ita intelligunt Patres illud Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Ambros. ibidem & Hilar. Can. 27. in Matth. Idem colligit Chrysostomus libro secundo de Sacerdotib. ex Lucæ 12. Nam cùm Christus sub parabola patrisfamilias, qui vult magna vigilantia, & solicitudine à suis subditis expectari, & obediri, declarasset, quomodo sit Domino seruiendum, Petrus eum interrogauit, *Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes?* Respondit autem Christus, *Quis putas, est fidelis dispensator, & prudens?* significans, Apostolos specialiter vocatos fuisse, vt essent tanquam præcipui serui, quibus aliorum cura demandanda erat; Et præcipuè Petrum, qui super totam familiam Christi erat constituendus, non solum ad communem vigilantiam, sed etiam ad specialem fidelitatem, & prudentiam obligari. Quam curam, & obligationem cōmemorat Petrus, cum dicebat, *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum.* Et consonant verba Pauli 1. Corint. 4. *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur*, &c. & c. 3. dixerat, *Quid igitur est Apollo, quid verò Paulus? ministri eius, cui credidistis*, i. Vicarij eius, & loco illius Ecclesiam regentes, & ad Rom. 13. temporalem Principem, vel iudicem Dei ministrum appellauit.

Verè in spiritualem iurisdictionem Christus Dominus Petro contulit.

1. Petr 5.

Nam quod illud ministerium Apostolicum fuerit etiam cum potestate, & iurisdictione ad ferendum iudicium, satis declarat idem Paulus in fide dict. c. 4. dicens, *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* & cap. 5. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Iesu Christi, & c tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus eius saluus fiat*, &c. Et 2. ad Corint. 13. *Si venero iterum, non parcam, &c* Et expressè ad Hebr. 13. *Obedite Præpositis vestris, & subiacete illis, ipsi enim peruigilant*, &c. Et 1. ad Timoth. 5. *Qui benè præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur.* Et ad Titum 1. *Oportet Episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem*, &c. Et cap. 2. *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio.* Deniq; huc spectant loca Pauli, in quibus describit vnitatem corporis Ecclesiæ, & varia membra eius, vt ad Roman. 12. vbi inter alia ait, *Qui præest in solicitudine*, & 2. ad Corinth. 12. & ad Ephes. 4. vbi ponit, *Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, & Doctores in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.* Quem modum gubernationis dicit esse duraturum, *vsque ad consummationem Sanctorum*, id est, vsque ad mundi finem, vt in superioribus explicatum est. 16.

Atque ex his constat manifestè, hanc potestatem spiritualem esse omnino distinctam à temporali. Primò quidem, & principaliter in fine: nam temporalis potestas ordinatur ad seruandam reipublicæ pacem, & moralem honestatem, iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. 2. *Vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Potestas autem Ecclesiastica ad æternam salutem consequendam ordinatur, iuxta illud Pauli ad Ephes. 4. *Ad consummationem Sanctorum*, &c. & illud ad Hebr. 13. *Obedite Præpositis vestris, ipsi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri.* Alia differentia est in origine, quia potestas temporalis trahit originē à Deo authore naturæ media ratione naturali, & ita per se spectata est de iure naturali: prout verò est in Rege, vel senatu, est de iure humano: potestas aūt Ecclesiastica est de iure diuino positiuo, & speciali promissione, & concessione Christi, *Tibi dabo claues, Pasce oues meas, Sicut misit me Pater, & ego* 17.

Distinctio inter spiritualem, & temporalem potestatem.

mitto vos. Sicut enim finis, ad quem ordinatur hæc potestas, & actus, ac media, quæ illi subsunt, sunt supra naturam, & vires humanas, ita & potestatem ipsam habere originem supra ius naturę, vel humanum necesse est. Et ideò tandem hæ potestates differunt tanquam materialis, & spiritualis, naturalis, & supernaturalis, terrestris, & cœlestis. Atque ita explicant distinctionem hanc Gelasius Papa de Vinculo anathematis, & Nicolaus I. in epistola ad Michaelem Imperatorem circa finem, dicens, *Mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferno demergi, vt Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur, quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus.* Easdem differentias attingit Gregorius septimus libr. quarto Epistolarum epist. 2. ad Hedimanum, easque ex Anastasio Papa in epistola ad Anastasium Imperator. & Gregorio in Pastorali confirmat. Idem docet Symmachus in Apologia contra eundem Anastasium Imperatorem, dicens. *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille humanarum rerum curam gerit, iste diuinarum.* Et infra, *Tu humana administras, ille tibi diuina dispensat.* Idem Symmachus in Synodo Romana, & refertur late in capite, *Bene quidem* 96. distin. & plura alia in duobus capitibus sequentib. referemus.

18. *Soluuntur fundamenta errorum in principio capitis relatorum.* Neque huic doctrinæ Catholicæ obstant fundamenta aliorum errorum, quæ in alijs hæresibus fundantur, quas non possumus hoc loco ex professo refutare. In fundamento ergo primi erroris hæreticum est dicere, non esse in Ecclesia Christi verum, & visibile sacrificium, aut verum, & proprium sacerdotium. Et similiter hæreticum est dicere, omnes fideles esse in sacerdotio æquales, quæ omnia alibi sunt à nobis disputata, & probata. Marsilius etiam Paduanus in fide errat, dum supponit, omnes clericos, seu sacerdotes, & Episcopos iure diuino esse æquales. Nam quoad potestatem ordinis ex institutione Christi Episcopus excedit presbyterum, & presbyter diaconum, &c. vt in tractat. de Sacramento ordinis late ostenditur. In potestate autem iurisdictionis est de Apostolis certissima differentia, quæ ex adductis testimonijs facilè colligi potest, & quoad Petrũ, & successores eius late in sequentibus ostendetur. Præterea quòd ait Christum prohibuisse Pontificibus temporaliter regnare, in primis omninò falsum est, & erroneum, vt cap. 8. ostendemus. Deinde ad id, quod nunc agimus nihil refert, quia etiam si illud admitteretur; solum inde posset inferri Episcopos, aut Pontifices per potestatem quam habent, vt tales sunt, non temporaliter regnare, sed spiritualiter, quod nos omnino contendimus, cùm dicimus, potestatem illorum non temporalem esse, sed spiritualem.

19. Et hoc ad summum probat testimonium illud, *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic,* (quod etiam Rex Angliæ non omisit) nam etiam in illo sensu non prohibet Christus Apostolis regnare, sed sic regnare sicut Reges gentiũm, id est, temporaliter: necesse est autem, vt spiritualiter regnent saltem illi, qui supremam in illo ordine potestatem habent. Nisi velimus dicere, etiam summum Pontificem non tam propriè regnare spiritualiter, quam vice regnare, quia non tanquam supremus Rex, sed tanquam Vicarius summi Regis Ecclesiæ præest. Veritas autem est, non prohibuisset Dominum regnare, sed gubernare dominando personis, per elationem se illis præferendo, aut inhumaniter subditos tractando, vt dixit Gregorius in Pastoral. 2. p. cap. 6. qui verba Christi exponit per illa Ecclesiastic. 32. *Ducem te constituerunt,* aliàs, *Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis,* & per illa 1. Petri 5. *Non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo,* & per illa Pauli 2. ad Corint. 1. *Non quia dominemur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri.* Et similia habet Gregorius 36. Moral. cap. 19. aliàs 22. & libro 1. Registri, & Bernard. libro secundo, de Considerat. in principio. Et ita per hæc etiam responsum est ad fundamenta, quæ in hoc puncto attingit Rex Angliæ, ad alia verò, quæ obijcit contra primatum Pontificis, & contra verum sensum Scripturarum, quibus ille probatur, in sequentibus dicendum est.

CAPVT VII.

Potestatem regendi Ecclesiam in spiritualibus, seu Ecclesiasticis rebus, in temporalibus Regibus, seu Principibus non existere authoritate probatur.

Præter differentias inter potestatem spiritualem, & temporalem in præcedenti capite traditas intercedit alia, quam quia origo est, & præcipuum Anglicani schismatis fundamentum, in hoc caput examinandam reseruauimus, quamquam ex principijs positis in præcedenti capite manifestè concludatur. Constituit autem hoc discrimen in hoc, quòd potentia temporalis, & spiritualis per se non respiciunt easdem personas, quibus conuenire debeant, sed potiùs sunt subiecto separabiles, quod plane supponit distinctionem inter illas, & eam indicat. Duobus autem modis extreme contrarijs circa discrimen hoc errari potest. Primò, asserendo potestates has non solum esse distinctas, sed etiam esse adeò repugnantes, vt in eadem persona coniungi, diuino iuri contrarium sit. Et ita videtur errasse Marsilius de Padua, quãquam ille vel spiritualem potestatem cum temporali confundat, vel non in quocunq; subiecto, sed solum in sacerdotibus neget, posse simul conuenire. Veruntamen hic error hoc sensu intellectus fundamentum non habet, & in capite sequenti breuiter impugnabitur, quoniam ad præsens institutum parum refert. Alius ergo modus errandi est proprius Anglicanæ sectæ, cuius principium, & fundamentum est, potestatem spiritualem non separari à temporali, sed Regio sceptro esse annexam. Ita voluit Henricus VIII. quem successores eius Eduardus, & Elizabetha sequuti sunt, vt late refert Sander. in tribus primis libris de schismate Anglicano, vbi etiam varias leges ad huius potestatis amplificationem in illo regno à dictis Principibus latas describit. 1. *Quomodo se se habeant potestas spiritualis, & temporalis, nõ ordine ad subiectum.* *Error Anglicanæ sectæ circa subiectum spiritualis potestatis.*

Denique in hoc errore persistit Rex Iacobus, vt ex factis eius satis constat, & in Præfatione sua sæpe profitetur, præsertim pag. 5. præfationis, dicens, *Nam neque me Pontifice vlla ex parte inferiorem esse credam.* Et in eodem sensu dicit pagin. 2. de temporalibus Regibus, *quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercendã iudicia in suo solio collocauit.* Et iterum ad Reges pagin. 10. *Quos Deus præcipuos sibi in terris vicarios in administratione iustitiæ esse iussit.* Et in eodem sensu dicit pagin. 14. controuersiam, quam cum suis subditis Catholicis habet, non aliunde esse motam, *quàm ab ambitiosa Pontificum tyrannide, quam illi contra authoritatem Scripturarum, contra Conciliorum, antiquorumque Patrum mentem, sibi in temporalia Regum iura iniustè vsurparunt.* Tandemque ibidem concludit, in hac Regum authoritate asserenda (vtique in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. Huius autem erroris fundamentum solum videtur esse, quia non agnoscit distinctionem inter potestatem spiritualem, & temporalem, & quia negat primatum Petri, & successorum eius, de quibus in sequentibus capitibus dicemus. 2.

Veritas ergo Catholica est, Reges temporales, vt tales sunt, seu ratione suæ iurisdictionis supremæ in Principatu politico nullam habere in Ecclesia spiritualem potestatem. Hæc assertio probari potest authorita- 3. *1. Conclusio. Regibus temporalibus vt tales sunt;*

nulla spiritualis potestas competit. thoritate Scripturæ duobus modis. Primò quia in testamento nouo hæc potestas promissa, & data est à Christo illis personis, qui Reges temporales non erant. Secundò quia non inuenitur data Regibus temporalibus, & ex vtroque capite tam sigillatim, quam simul sumpto rectè concluditur, non esse in Regibus temporalibus, quia non potest esse nisi in illis quibus à Christo data est, & eorum legitimis successoribus. Prior pars sufficienter probatur testimonijs adductis capite præcedenti, quibus constat, Christum singulariter promisisse, & dedisse hanc potestatem Petro. Deinde aliunde etiam monstratur, dedisse illam omnibus Apostolis Ioan.20. quibus, & successoribus eorum sub nomine Ecclesiæ eam promiserat. Matth.18. Alia etiam testimonia ostendunt, Paulum sæpe esse vsum hac potestate, eamque in Episcopis, & Ecclesiæ Præpositis inueniri, & ab eisdem exerceri, nullus autem istorum Rex erat, aut iurisdictionem temporalem administrabat. Vnde etiam sumitur efficacissimum argumentum: nam priùs quàm in Ecclesia essent Reges temporales, erant in Ecclesia Pastores cum vera iurisdictione spirituali ad regendam Ecclesiam, vt ex vsu eiusdem potestatis, & ex allegatis testimonijs manifestè colligitur, ergo potestas hęc de se non pendet ex Regia potestate, neq; cum illa ex vi illius coniuncta est: tunc enim Reges temporales illam non habebant, neq; ab eis illam receperant, qui legitimè illa vtebantur.

4. Et hinc etiam aperte probatur ex Scripturis (quod etiam capite superiori attigimus) hanc potestatem alterius esse originis, quam temporalem: nam temporalis potestas prout inuenitur in Rege, vel alia simili persona; vel proximè, vel per successionem, aut alium humanum titulum prouenit à multitudine populi, qui suam authoritatem Principi cōtulit: hæc autem potestas illam originem non habuit: nam in primitiua Ecclesia Apostoli illam habuerunt, non à populo Christiano, sed ab ipso Christo: & alijs Episcopis illam communicarunt authoritate sua, & independenter à populo, vt patet ex illo Pauli ad Titum 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.* Et 1. ad Tim. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi.* Et cap. 5. ostendit fuisse cum iurisdictione Episcopali, dicens, *Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus,* &c. Cùm ergo ex præcedentibus capitibus constet, totam potestatē Regiam à populo proximè manasse, cōsequens profectò est, vt ex vi Regiæ potestatis nulla sit in Rege spiritualis iurisdictio, vel potestas.

5. Tandem altera probatio ab authoritate, quam vocant, negatiua Scripturæ, in præsenti efficax est ex eodem principio, & fundamento. Nam, vt rectè dixit D. Thomas, *in his, quæ sunt supra naturam soli authoritati creditur,* &, *quæ ex sola Dei voluntate proueniunt supra omne debitum creaturæ, nobis innotescere non possunt, nisi quatenùs diuinitùs reuelata sunt:* sed spiritualis potestas Ecclesiæ donum est superans naturam, & ex diuina voluntate, & institutione pendet tam vt sit, quàm vt in tali persona, vel per talem modum, aut successionem sit. Nulla est autem diuina reuelatio, vel authoritas, quæ ostendat, Christum potestatem hanc Regibus temporalibus dedisse: ergo vt D. Thomas supra dicit, *Vbi authoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem.* Quæ quidem conditio naturæ in pręsenti est, vt temporalis Rex solum eam potestatē habeat, quam homines naturali ratione ducti illi conferre potuerunt, ac subinde nudam, ac præcisam habeat temporalem potestatem. Quòd autem diuina authoritas maiori potestati Regum testimonium non præbeat, manifestum est. Nam in primis extra Scripturam aduersarij non admittunt verbum Dei, & quamuis admitterēt, nulla est sacra, seu Apostolica traditio quæ talem potestatem in Regibus indicet, sed contrarium potiùs, vt ex discursu huius capitis, & totius lib. præsentis constabit. De Scriptura verò sufficienter id probamus postulando testimonium, vbi Christus hanc potestatem Regibus contulerit, quod sine dubio ostendi non poterit, neq; in veteri, neque in nouo testamento. Nam testimonia, quæ afferri solent, in quibus Regibus obedire præcipimur, friuola sunt, cùm nihil de noua potestate à Christo Regibus concessa contineant, sed illius tantum obligationis naturalis nos moneant, qua Regibus in his, quæ ad eorum iurisdictionem pertinent, pręcipientibus obedire tenemur, vt latius inferius respondendo ad obiectiones declarabimus.

1. p. q. 101. a. 1

Hic verò ponderari potest, Paulum, vbicumque Ecclesiasticam hierarchiam describit, eiusque fundamenta, structuram, ministeria, & gubernationes distinguit, numerare quidem Apostolos, Prophetas, Pastores, & Doctores, Regum autem, & Imperatorum nullam facere mentionem, non quia illi non essent in Ecclesia futuri, sed quia quod ad ordinem hierarchicum Ecclesiæ spectat, illi proprium gradum non constituunt, sed cum laico populo computātur, nec inter eos, qui ad ædificandum in rebus spiritualibus Christi corpus vsque ad consummationem Sanctorum positi sunt: sed inter eos, qui ædificandi sunt, & consummandi tantum recensetur. Deniq; expendi potest, quod Christus Dominus interrogatus, an liceret censum dare Cæsari, accuratè respondit, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo,* indicans profectò, Cæsari, id est, Imperatori, vel Regi solum illud esse reddendum, quod ex vi Cæsareæ, seu Regiæ potestatis debetur. Christus ergo vt grauiter Salmeron notauit, sicut potestatem Regiam non abstulit, ita neq; illam auxit, neq; peculiare ius pascendi oues suas ei commisit. Addit ergo Chrysost. homil. 71. in Matth. *Cum audis reddenda esse Cæsari, quæ sunt sua illa solum dici non dubita, quæ pietati ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei, ac virtuti obest, non Cæsaris, sed diaboli tributum, ac vectigal est.* Clarius Ambros. in epist. 14. alias 33 ad Marcellinum Sororem, *Allegatur* (ait) *Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa Respondeo, noli te grauare Imperator, vt putes, te in ea, quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere, noli te extollere, sed si vis diuinitus imperare, esto DEO subditus, scriptum est. Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesia, publicorum tibi mænium ius commissum est, non sacrorum.*

Tertiò probanda est assertio Pontificum ex iuris canonici testimonijs, quæ licet in propria causa dari videantur, maximam etiam in illa authoritatem habent; tum propter clauem scientiæ, quam habent ad docendam Ecclesiam, vt in lib. 1. monstrauimus, tum etiam, quia certam, & immutatam Ecclesię traditionem ostendunt. Non enim soli moderni, sed etiam antiquissimi Pontifices, Sancti, & Martyres huic veritati testimonium præbuerunt. Primoq; possemus afferre omnia, quæ de primatu Roman. Ecclesiæ scripserunt, sed hæc posteà commemoranda sunt; & ideò nunc tantum ea afferemus, in quibus vtramq; potestatem inter se conferunt, vel in quibus obedientiam etiam ab Imperatoribus, & Regibus exigunt, quod, si in principibus temporalibus esset suprema spiritualis potestas, facere non possent. Huiusmodi est illud Anastasij II. Pontificis ad Anastasium Imperatorem. *Illud verò peculiarius pro amore imperij vestri & beatitudine, quæ consequi poterit regnum pro Apostolico officio prædicamus, vt sicut decet, & Spiritus sanctus dictat, monitis nostris obedientia præbeatur.* Et infrà. *Hæc me suggerentem frequentius non spernat pietas tua, ante oculos tuos habens Domini in Euangelio verba. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit.* Et Gelasius Papa in epistola decima ad eundem Anastasium eandem potestatem sibi, & non Imperatori cōuenire constantissimè docet, vbi inter alia habet illa verba *Duo sunt Imperator Auguste, quibus principaliter mūdus hic regitur, authoritas sacra Pōtificum, & Regalis potestas,* &c. Et Symmach. Pap. ad eund. Imperator. *Si Christianus Princeps es, qualiscumque Præsulis Apostolici debes vocem patien-*

6. *Ex Summis Pontificibus probatur assertio.*

patienter audire. Et infra. *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis*, &c. Et infra. *Si omnis potestas a Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta diuinis; defer Deo in nobis, & nos deferemus Deo in te.* Vbi apertè negat potestatem spiritualem esse in Imperatore, sed in Pontifice, & postea subdit. *Omnes catholici Principes siue cum imperij gubernacula susceperunt, siue cum Apostolicæ Sedi nouos agnouerunt Præsules institutos, ad eam protinus sua scripta miserũt, vt se docerent, eius esse consortes.* Quod scripsit Symmach. ante mille centum annos, & vsq; ad nostra tempora seruatum videmus.

7. Præterea hoc confirmat definitio eiusdem Symmachi Papæ in Concilio Romano 3. *Non licere laicis, quãuis religiosis, vel potẽtibus in quacumq; ciuitate, quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscussè à DEO cura commissa docetur.* Quæ ratio, & definitio in quacunq; causa Ecclesiastica locum habet. Multa etiam ad hanc veritatem confirmandam congerit Gratian. 96. distin. Et præsertim eam late confirmant Nicolaus Papa in epistola ad Michael. Imperatorem, vbi inter alia multa inquit. *Cùm ad verum ventum est*, id est, ad euangelicam veritatem) *neque Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium vsurpauit, quoniam idem mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus sic actibus proprijs, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, vt & Christiani Imperatores, pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices, pro cursu temporalium tantũmodo rerum Imperialibus legibus vterentur.* Idem tradit latè Gregorius VII. in epistola ad Herimannum Metensem Episcopum lib. 4. epist. 2. & in alia ad eundem libro 8. epistola 21. vbi dictis, & factis aliorum Pontificum, & Imperatorum, eandem veritatem confirmat. Item Innocent. 3. cap. *Solitæ*, Imperatorem ait, in temporalibus, Pontificem autem in spiritualibus antecellere. Et Bonifacius VIII. in extrauag. vnic. de Maiorit. & obed. dicit, in Ecclesia esse gladium spiritualem manu sacerdotis exercendum, & gladium temporalem manu laicorum pro Ecclesia, & ad nutum, & patientiam sacerdotis exequendum. Quod tacite confirmat Clemens V. in extrauag. *Meruit*, de Priuileg. licet declaret, per extrauagantem Bonifacij, Regem, aut regnum Galliæ non magis esse subiectum Apostolicæ Sedi, quàm antea esset. Denique hoc confirmat quod Gratian. distin. 63. cap. 2. refert ex Adriano Papa, *Vt laici Principes, vel Potentes non intersint Ecclesiasticis electionibus, quia in Ecclesiasticis rebus nullam habent potestatem.* Habeturq; in Concilio Constantinopol. 4. aliàs Synodo 8. cap. 22. vbi etiam cap. 12. non solum negatur Principibus temporalibus potestas creandi Episcopos; sed etiam deponendus dicitur, qui per eorum tyrannidem fuerit intrusus. Item in 7. Synodo cap. 3. irrita dicitur electio Episcopi à Principe temporali facta, refertur à Gratiano supra dicta distin. 63 cap. *Omnis*. Sic etiam dixit Innocentius III. in cap. *Ecclesiæ*, de Constitut. *laicis super Ecclesijs, & personis Ecclesiasticis nulla est attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi.* Et similia habet in c. *Tua*, 1. de Decimis. Quæ sumpta sunt ex Concil. 4. sub Symmach. 3. Multaq; alia iura canonica possent afferri, in quibus exemptio causarum Ecclesiasticarum à potestate laicorum præscribitur: in illis enim supponitur, non esse in Magistratibus temporalibus spiritualem potestatem, sed illa omnia in librum de immunitate Ecclesiastica reseruamus.

8. His testimonijs adiungi possunt aliorum Patrum sententiæ, qui licet Summi Pontifices non fuerint, Episcopi, tamen Archiepiscopi, & Patriarchæ, aut Sancti Ecclesiæ doctores, & in prioribus Ecclesiæ sæculis fuerunt. Inter quos egregie Chrysostom. homil. 4. & 5. de Verbis Isaiæ inter alia multa dixit. *Quanquã admirandus videtur thronus Regius, tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec præter potestatem hanc præterea quidquam habet authoritatis.* Et homil. 88. in Matth. ad Diaconum dicit. *Maiorem illo* (id est, sæculari Principe) *potestatem habes*, vtique in Ecclesiastica administratione. Idem plura in lib. 3. de Sacerdotio. Et Cyrillus Hierosolym. *Non ne* (inquit) *habet Ecclesia vitulum, & leonem simul pascẽtes sicut ad hodiernum vsq; diem cernimus mundanos Principes regi, & instrui ab Ecclesiasticis.* Vbi alludit ad locum Isai. 95. *Lupus, & agnus pascentur simul, Leo, & bos comedent paleas*, & sub verbo *pascendi* duo illa includit, *regi, & instrui.* Cyrillus etiam Alexan. in epist. 31. ad Ioan. & Synodum Antiochenam, & refertur in Synodo Ephesina tom. 5. cap. 9. in fine, vbi admonet Episcopos, vt audiant eos, qui alios de hæresi accusare volunt, ne apud extera tribunalia tumultuentur, & subdit. *Est autem multò meliùs, ac iustiùs, vt Ecclesiasticæ quæstiones in Ecclesijs agitentur, ac formentur, & non apud alios externos, quibus sane huiusmodi causarum tractatio prorsus non conuenit.*

Celebris etiam est sententia Nazianzen. orat. 17. ad ciues graui timore perculsos, vbi postquam ad subditos concionem habuerat, subiungit. *Quid autem vos Principes, & Præfecti? ad vos enim nostra se conuertit oratio.* Et infra. *An me liberè loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque lex Christi imperio meo, ac throno subijcit, imperium enim nos quoq; gerimus, addo etiam præstantius, ac perfectius, nisi verò æquum est spiritum carni fasces submittere, & cælestia terrenis cedere.* In quibus verbis illa præcipuè pondero. *Lex Christi subijcit.* Ex quibus constat iuxta sententiam Nazianzeni, institutionem hanc, & potestatum distinctionem diuinam esse, & ex lege Christi. Multaq; similia ex eodem sumi possunt orat. 1. quæ est Apologia pro absentia sua, & ex orat. 27. circa finem. Optimè etiam Damascen. orat. 1. de Imaginib. circa finem. *Neq; enim, ait, piorum est Regum Ecclesiastica statuta conuellere.* Et infra. *His de rebus statuere, atque decernere non ad Reges pertinet*, &c. Et orat. 2. parum à principio. *Regum* (inquit) *partes non sunt, vt Ecclesiæ leges præscribãt*, quod confirmat testimonijs Pauli 2. ad Corinth. 12. & ad Hebræ. 13. supra tractatis. Et apud Theodoretum libro 4. Histor. cap. 16. est egregia sententia Eulogij Pesbyteri, qui cum à præfecto Imperatoris Valentis hæretici moneretur, *Communica cum Imperatore.* Ait Theodoretus, *dissimulanter, sed valde facete respondit. Nunquid cum imperio est etiam sacerdotij dignitatem consecutus?* Cumque Præfectus ironia cognita in iram prouocaretur, ipse iterum respondit, se habere Pastorem, cuius nutum sequeretur. Simile factum narrat Suidas verbo, *Leontius Tripolis Lydiæ Episcopus.* Cùm enim Constantius in Conuentu Episcoporum præsideret, & multa præscriberet, alijs annuentibus, ipse tacebat, cumq; ab Imperatore interrogaretur, cur taceret, respondit *Miror qui fiat, vt alijs curandis destinatus, alia tractes, qui cum rei militari, & reipublicæ præsis, Episcopis ea præscribas, quæ ad solos pertinent Episcopos.* 9.

Ambrosius præterea in Epistola superiùs allegata ad sororem Marcellinam 14. aliàs 33. expresse negat, Imperatorem in ea, quæ diuina sunt, Imperiale aliquod ius habere. Idemq; latè, & constantissimè docet in orat. seu concion. 1. contra Auxentium, vbi inter alia inquit, *Scitis & vos ipsi, quòd Imperatoribus soleam deferre, non cedere, supplicijs me libenter offerre, non metuere, quæ parantur.* Et infra. *Respondi ego, quod sacerdotis est, quod Imperatoris est, faciat Imperator.* Et infra de Arianis, qui ab Imperatore petebant Ecclesiam, inquit. *Videte quãtò peiores Ariani sunt, quàm Iudæi illi quærebant, vtrum soluendum putaret Cæsari ius tributi, isti Imperatori volunt dari ius Ecclesiæ.* Et infra *Imperator bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est; bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita constanter exponimus.* In Actis etiam Conc. Aquiliensis cum Palladius hæreticus damnationem Episcoporum fugiens ad præsentes laicos prouocaret, sic respondit Ambros. *Sacerdotes laicos iudicare debent, non laici de Sacerdotibus.* Et infra. *Etsi in multis impietatibus deprehensus sit, erubescimus tamen, vt videatur, qui Sacerdotium sibi vendicat, à laicis esse damnatus. Ac per hoc quoniam & in hoc ipso damnãdus est,* 10.

dus est, qui laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare, eum pronuncio sacerdotio indignū.

11. Confirmat optime veritatem hanc Athanasius referens prius, & commēdās verba Hosij ad Constantium in epistola ad solitariam vitam agentes, *Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij; serua te in illam diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit; & quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptū est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Neq; igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neq; tu Thymiamatum, & sacrorum potestatem habes Imperator.* Et inferiùs sic ex propria sententia scribit Athanasius. *Si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin contra ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis, quādo à condito æuo auditū est, quando iudicium Ecclesiæ authoritatem suam ab Imperatore accepit?* Vocat autem titulo Episcopos, quos Constantius sua authoritate creauerat, qui titulo tenus, vt infrà dicit erant Episcopi, non veritate, quod mirum in modum in Episcopos Anglicanos conuenit. Deniq; Augustin. in epistol. 48. & 162. Donatistas reprehendit, quòd in causa Ecclesiastica ab Episcoporum iudicio ad Constantinum Imperatorem appellare ausi fuerint. *Neq; ausus est* (inquit) *Christianus Imperator sic eorum tumultuosas, & fallaces querelas suscipere, vt de iudicio Episcoporum, qui Romæ sederant, ipse iudicarit.* Et infrà. *Qua in re illos quemadmodum detestetur audistis.* Et quoniam Constantinus tandem hæreticorum importunitate victus sententiam dixit, eum tacitè excusat Augustinus dicens, *Eis ipse cessit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus postea veniam petiturus, dum tamen illi, quod vlteriùs dicerent, non haberent,* &c. Et consonat quod eadem de causa refert Optatus Mileuitan. lib. 1. contra Parmen. circa finem. *Donatus* (inquit) *appellandum esse ab Episcopis credidit,* ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit, *O rabida furoris audacia, sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.*

12. *Ex imperatoribus eadem veritas stabilitur.* His addere possumus ipsorummet Imperatorum confessiones, seu testimonia. Iustinianus enim Imperator in Authent. *Quomodo oporteat Episcopos,* &c. in principio sic ait. *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei à superna collata clementia, sacerdotium, & imperium: illud quidem diuinis ministrans, hoc autem humanis præsidens, aut diligentiam exhibens, ex vno, eodemq; principio vtraq; procedentia, humanam exornant vitam.* Intellexit ergo Iustinianus Imperator, non habere Imperatorem spiritualem potestatem circa res diuinas. Idemq; sensisse Constantinum Magnum, qui iudicium inter Episcopos in Nicæno Concilio recusauit, agnoscens, & ad se non pertinere, dicens, *Deus vos constituit sacerdotes, & nobis à Deo dati estis iudices, & conueniens non est, vt homo iudicet Deos, sed ille solùm, de quo scriptum est, Deus stetit in synagoga Deorum in medio autem Deos dijudicat,* refert Ruffin. lib. 1. Histor. additæ ad Euseb. c. 2. Et Adrian. Papa in epistol. ad Michaelem Imperatorem vbi etiam refert Theodosium in epist. ad Synodum Ephesinam scribentem, *illicitum est, eum, qui non sit ex ordine sanctissimorū Episcopor. Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Refert etiam Sozomen. lib. 6. histor. c. 7. cum Episcopi quidam legatum ad Valentinian. Imperatorem mitterent, potestatem petentes ad conueniendum in Concilio pro rebus fidei, ipsum respondisse, *Sibi, qui vnus è laitorum numero erat, non licere se eiusmodi rebus interponere,* quod etiam refert Nicephor. lib. 11. c. 40. Atque de eodem Valentinian refert Sozomen. lib. 6. histor. c. 21. *piè admodum in Deum affectum fuisse adeò vt neq; sacerdotib quidquam imperare, neq; nouare aliquid in institutis Ecclesiæ, quod sibi deterius videretur, vt meliùs, omnino aggrederetur, nam quamuis esset optimus sane Imperator, & ad res agendas valde accommodatus, tamen hæc suum iudicium longè superare existimauit.* Et in historia tripartita lib. 7. cap. 8. de eodem Valentiniano refertur, cum Mediolani mortuo Auxentio hæretico, ordinari cuperet Episcopum catholicum, ad Episcopos dixit, *Nostis apertè, eruditi quippe diuinis eloquijs, qualem oporteat esse Pontificem.* Et infra. *Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus imperium syncere nostra capita submittamus, & eius monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessario velut curantis medicamenta suscipiamus.* Cumque Episcopi peterent, vt ipse decerneret tanquam pius, & sapiens, respondit ille, *Super nos est talis electio.* Extat prætereà inter epistolas Innocentij I. quædam Honorij Augusti ad Arcadium, in qua scribens in causa Chrysostomi, ait, *Cùm, si quid de causa religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportuerit esse iudicium, ad illos enim diuinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium.* Et infra. *Rebus denique ipsis docetur, quid de his senserit diuina maiestas,* & cæt. Denique inter Acta octauæ Synodi generalis refertur à Surio oratio Basilij Imperatoris, in qua piè admodum, & fideliter ad laicos loquitur. *De vobis quid amplius dicam, non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem habere. Hæc enim inuestigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, atque soluendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas, & cœlestes adepti sunt claues, non nostrum, qui pasci debemus,* & cætera. quæ latè, & sapienter, ac piè prosequitur.

CAPVT VIII.

Eadem veritas rationibus confirmatur.

CVM Catholica veritas sufficienter authoritate fundata sit, ratione ex eisdem principijs facilè potest demonstrari. Quia potestas regendi in nullo homine inueniri potest sine iusto titulo, ex quo principio suprà probauimus, in Pontifice non esse directam temporalem potestatem supremam; ex eodem ergo planè conuincitur, in temporali Rege non esse potestatem ad spirituale Regimen. Vnde qui primum libenter audiunt, necesse est, vt secundum admittant; nisi velint ad libitum voluntatis suæ sine ratione loqui. Quia multò minus inuenitur iustus titulus spiritualis potestatis in temporali Principe, quam temporalis potestatis in spirituali pastore. Assumptum autem principium probatur breuiter, quia vel titulus ille esset iuris naturalis, vel positiui diuini, vel humani; hæc autem omnia facilè ex dictis excluduntur. Nam de iure naturali esse non potest, tum quia potestas ipsa naturalis non est, vt iam est probatum; tum etiam quia nulla potestas dominandi, vel regendi alios est in particulari persona immediatè ex iure naturali, sed in communitate: hæc autem potestas spiritualis non est in communitate humana tāquam ab illa naturaliter fluens, neque prout est in particulari persona, proximè fundari potest in voluntate eiusdem communitatis, tanquam conferentis, seu transferentis in alium talem potestatem, quia est longè altioris ordinis: ergo non potest esse in regē de iure naturali. Et eadem ratione conuincitur, non esse ex iure humano, quod in solo naturali fundetur, vel ab illo ducat originem, quale est ius gentium, vel ciuile, quia si ius ipsum naturale non attingit talem potestatem, multò minùs alia inferiora iura, quæ in illo fundantur. 1. *Prima ratio.*

2. De iure autem diuino res est manifesta ex dictis, quia tale ius authoritate diuina probandum est: nulla est autem authoritas, non solùm diuina, verùm nec probabilis humana, quæ tale ius Regibus datum esse ostendat. Imò licet interdum possit ratione suaderi, aliquid esse de iure diuino, oportet, vt ex principijs reuelatis sufficienter colligatur; vel saltem, vt supposita institutione Ecclesiæ, magis consentaneum diuinæ prouidentiæ ostendatur. Nihil autem horum in præsenti interuenit, quia nullum est re-

est reuelatum principium, ex quo talis potestas spiritualis in Regibus verisimiliter comprobetur, quin potiùs omnia principia reuelata illi dogmati repugnant, vt ostensum est. Ac denique omnis ratio conuenientis prouidentiæ, & Ecclesiasticæ disciplinæ ostendit, non debuisse cœlestem hanc potestatem temporalibus Regibus committi, tum quia temporalibus curis, & negotijs sæcularibus sint implicatissimi, tum etiam quia literis Sacris, & diuinæ scientiæ vacare non possunt, quæ tamen doctrina maximè necessaria est in Ecclesiasticis Pastoribus. Propter quod Paulus dicebat Timotheo; *Attende tibi, & doctrinæ.* Vbi etiam indicat aliam rationem, quia cum hæc potestas ad spiritualem finem, & salutem animarum conferatur, requirit in eo, cui confertur, statum vitæ spiritualis, & perfectæ, vt posit non minus verbo, & exemplo, quam potestate subditis prodesse. Reges autem temporales moraliter loquendo, & ex vi status hoc vitæ genus non habent, vel profitentur, & ideò ad hoc munus apti non erant. Denique ob hanc causam in Ecclesia Christi cum regno non est per se coniunctum sacerdotium; non enim assumpti sunt Reges, vt pro hominib. constituantur in ijs, quæ sunt ad Deum: ergo eadem ratione neq; regimini spirituali apti erant. Atq; hinc consequenter excluditur omnis titulus fundatus in iure canonico, tum quia ius canonicum à iure positiuo diuino deriuatur, tum etiam quia rationes factę non minus in illo procedunt: tum deniq; quia ostensum est, ius canonicum tali Regum præsumptioni omnino repugnare. Atq; hic discursus euidetior fiet ex capite sequenti, in quo quàm sint leuia, quæ Rex sui iuris adducit fundamenta, ostendemus.

3. *2. Ratio.* Aliam rationem in hunc modum formare possumus, quia si potestas spiritualis esset in temporalibus Regibus, tot essent in Ecclesia supremi Principes spirituales, quot sunt supremi Principes temporales, quod & absurdum est, & principijs fidei multum repugnat. Consequutio manifesta est. Primò quia si potestas regendi Ecclesiam in spiritualibus intrinsecè coniuncta est cum potestate Regia: ergo non reducitur in superius principium infra Deum, neq; ab alia mortali potestate pendet. Secundo, quia non est maior ratio, cur vnus Rex alteri in spiritualibus subdatur, quam è contrario. Sed fortè Protestantes Anglicani, non solum hoc concedunt, verum etiam præcipuè intendunt. Neq; existimant esse vllum inconueniens, quia non admittunt plura capita in spiritualibus totius Ecclesiæ vniuersalis, sed plurium particularium Ecclesiarum, quæ sunt in diuersis regnis tanquam partes Ecclesiæ vniuersalis, atq; ita similiter habere poterũt plura capita partialia. Quam vero hoc sit absurdum, & monstrosum in Ecclesia Christi militante in hoc mundo, facile intelliget, qui ex scripturis considerauerit, Ecclesiam Christi, esse vnum corpus mysticum perfectissime institutum. Nam tale corpus requirit vnam supremam potestatem, quæ supra omnia membra eius efficaciam habeat, siue illa potestas sit in vna persona vera, siue in vna congregatione (quod posteà videbimus) quia sine tali potestate non potest esse debita vnio, & conformitas inter membra talis corporis.

Euasio Protestantium.

Reijcitur.

4. *Alia euasio præcluditur & Ecclesiæ supremũ caput debere esse vnum ostenditur.* Dicent fortasse satis esse, quod omnes Ecclesiæ particulares in vno capite Christo vniantur. Sed contra hoc est, quia Ecclesia militans, vt est in hoc mundo, est vnum spirituale regnum, & corpus mysticum perfectè vnum in suo genere; ergo requirit etiam in hoc mundo vnum supremũ tribunal, sub quo gubernetur, aliàs non potest dici habere vnitatem, prout in hoc mundo versatur. Quod declaratur à simili, nam plura regna, quæ sub diuersis Regibus, aut Imperatoribus militant, non sunt vnum regnum, vel imperium, quia non habent vnum supremum regimen in terris, quamuis omnia vniantur in vno Rege Deo, qui est supremus Rex etiam temporalis omnium Regũ. Vnde ex illa sententia sequitur apertè plures Ecclesias, quæ sunt in mundo, non magis constituere vniuersalem Ecclesiam, quæ sit propriè vna, quam plura temporalia regna sint vna respublica temporalis, vel vnum imperium aut regnum. Et declaratur ampliùs alio exemplo accommodato. nam si in diuersis prouincijs versentur duo exercitus Regis Hispaniæ, sub duobus Ducibus supremis, & inter se nullo modo subordinatis, non possunt dici esse vnus exercitus, etiam si in eodem Rege remotè vniantur, & ab eo alterius rationis influxum recipiant. Ita ergo dicẽdum esset de diuersis regnis quatenus sunt Ecclesiæ distinctæ, si sub supremis capitibus Ecclesiasticis militarent.

Accedit tandem, quòd vnitas Ecclesiæ sine vnitate fidei, & Sacramentorum conseruari non potest: 5. hæc autẽ vnitas fidei in diuersis regnis, & prouincijs conseruari non posset sine magno miraculo, si partes Ecclesiæ, & capita earum in terris essent inter se omnino diuisa; & sine subordinatione ad aliquam supremam potestatem, cui omnes in terris obedire teneantur. Nam hoc satis ostendit experientia, hinc enim orta sunt omnia schismata, & Ecclesiarum diuisiones. Et ratio est clara, quia si duo Reges temporales sunt supremi in spiritualibus, & vnus eligat in suo regno talem modum religionis, & alius alium; vnus vnam fidem suo iudicio ex Scriptura sumat; alius contrariam, quomodo poterunt ad vnitatem reduci? Atque hinc tandem concluditur, moraliter fieri non posse, vt duæ Ecclesiæ supremæ, id est, non recognoscentes in spiritualibus superiorem in terris, sint vnitæ etiam in CHRISTO, quia non vniuntur Christo, nisi per veram fidem, ac subinde per vnam, & eandem fidem, quia vera fides non est, nisi vna, sed tales Ecclesiæ non possent in vna fide conseruari, vt ostensum est: ergo neque vnionem in Christo retinere possent.

Dices, discursum hunc eodem modo procedere 6. *Obiectio.* de Episcopis, vel Apostolis, etiamsi in eis dicatur esse suprema potestas spiritualis. Respondeo, verum esse, *Solutio.* etiam illos reducendos esse ad vnum supremum caput, vt posit Ecclesiæ vnitas cõseruari. Quod autem, & quale sit hoc caput, infrà videbimus: nã ex vi prædicti discursus solùm sequitur debere esse vnum, siue illud sit vnus Episcopus, siue vna Episcoporum congregatio. *Instantia.* Instabis: similiter ab Anglicanis dici posse, quòd licet Rex temporalis sit etiam in suo regno supremus in spiritualibus, comparatione facta ad quamcumque aliam singularem personam: nihilominus posit ex omnibus Regibus Christianis Concilium, seu Conuentus congregari, in quo sit spiritualis potestas superior singulis Regibus, cuius authoritate posit vnitas Ecclesiæ conseruari. A qua responsione non videtur alienus Rex Angliæ: nam & authoritatem legitimi Concilij recognoscere videtur, quãdoquidem primis quatuor Concilijs fidem adhibet, & quod iam in vsu non sint conqueritur, Regibusque potestatem illa congregandi, & non Pontifici conuenire contendit.

Verumtamen euasio hæc non solùm rem non expedit, sed potiùs magis inuoluit. Nam in primis si an- 7. *Responsio.* te illius Concilij, vel Conuentus conuocationem nullus Rex habet superiorem in spiritualibus, quis habebit potestatem illud congregandi? nam si aliqui repugnent, nemo illos cogere poterit. Quòd si etiam Episcopi conuocandi sint, nullus Rex poterit Episcopos sibi non subditos ad conueniendum compellere, vel authenticè vocare: erit ergo res moraliter impossibilis, & ab authore Ecclesiæ insufficienter prouisa. Sicut in rebus politicis si ad disponendum ea, quæ ad bonum regimen totius vniuersi sunt necessaria, oporteret Reges omnes, & Principes supremos in temporalibus ad comitia cõuenire, profectò impossibilis esset talis conuocatio, & ab omni prudente prouidentia aliena. Deinde quis futurus esset præ-

ſet præſidens in tali conuentu; nullus enim alteri cedere volet, cùm ſit æquè ſupremus, & præſertim ſi agendum eſſet de rebus fidei, nam ſi in illis inter ſe diſſentirent, vnuſquiſque potiùs ſuo ſpiritui, quam aliorum opinionibus credendum putaret. Præſertim ſi vera eſſet Regis Angliæ regula, qua propriam vniuſcuiuſq; ſcientiam pro fundamento ſuæ fidei omnibus Regibus proponit.

8. Præterquam quod admiſſo illo monſtroſo conuentu, vel Concilio, ſi illud eſſet ſupra ſingulos Reges iam nullus temporalis Rex eſſet ſupremus in ſpiritualibus, prout Rex Angliæ pertinaciter contendit. Et ideò exiſtimo mentem illius non eſſe admittere poteſtatem alicuius Concilij tanquam ſuperiorem; ſed ſolùm deſeruire ad quandam prudentem conſultationem, & magis publicam rerum examinationẽ. Ideò enim de ipſis Concilijs conſtanter non loquitur ſed quæ vult, approbat, & quæ non placent, reijcit, iudicem ſe illorum conſtituens. Imò in quodam loco Præfationis ſuo arbitrio diſcernit inter conuocandos ad Concilium generale, ſi nunc congregandum eſſet.

9. Tandem, ſi Reges ſupremi in temporalibus habent etiam in ſuis regnis ſpiritualem poteſtatem ſupremã reſpectu aliorum Regum, nullum relinquitur fundamentum ad aſſerendum, congregationem talium regum habere in Eccleſia poteſtatem ſupra totã ipſam, & ſupra omnes Principes eius. Quia ex ſola rei natura hoc non ſequitur, neq; affirmari poteſt. Sicut in temporalibus, licet congregatio Regum fieret, non haberet ſupremam iuriſdictionem ſupra ſingulos illorũ, niſi ſponte vnuſquiſq; renunciaret iuri ſuo, mutãdo prius regimen, & ex pluribus monarchijs vnam Ariſtocratiam conſtituendo, quod voluntarium eſſet, & cogitatione potiùs confictum, quàm in re ſubſiſtens. Idem ergo erit in poteſtate ſpirituali, ſi ex natura rei eſſet cum temporali coniuncta. Quòd ſi quis fingat, Chriſtum ex peculiari inſtitutione voluiſſe ſingulos Reges eſſe in ſpiritualibus ſubiectos ipſorum congregationi, oportet, vt veſtigium aliquod huius inſtitutionis oſtendat. Eò vel maximè quòd omnia, quæ contra poteſtatem ſingulorum Regum diximus, æquè contra quamcunq; multitudinem, ſeu congregationem illorum procedunt. Eſt ergò commentitia, & planè monſtroſa hæc ſpiritualis poteſtas ſuprema temporalium Principum, quomodocunq; fingatur, aut cogitetur.

10. *3 Ratio.* Tertiam deniq; rationem ab incommodis conficere poſſumus: nam in primis ex tali poſitione ſequitur, poſſe Reges Chriſtianos, ſi velint, per ſe ipſos omnes actiones proprias ſacerdotum, & epiſcoporum exercere, quales ſunt offerre Deo ſacrificium, vel (ſi hoc non admittunt) miniſtrare ſacramẽta, ligare per excommunicationes, & cenſuras, & abſoluere ab eis, aut à peccatis, & alia, quæ ad publicum Dei cultum pertinent. Hæc aũt inaudita ſunt in Eccleſia Chriſti; *2.Paral.26.* imò etiam in Iudæorum ſynagoga dictum eſt Regi, *Non eſt officij tui Ozia, vt adoleas incenſum Domino*, & quia non ceſſauit, percuſſus eſt lepra. Quod non minus habere locum in rege Chriſtiano rectè docuit Chryſoſt. hom. 5. de Verbis Iſa. Et prætereà ſi Rex temporalis eo ipſo, quòd eſt Rex, poteſt has actiones per ſe ipſum legitime adminiſtrare, licebit etiam mulieri eaſdem per ſe exercere, nam eſt capax Regiæ poteſtatis, & cum illa, iuxta Proteſtantium opinionem, eandem ſupre- *1.ad Cor.14.* mam poteſtatem ſpiritualem habet. At Paul. mulieres in Eccleſia nec loqui permittit, nedum actiones ſacras exercere, ſed iubet tacere, & ſubditas eſſe.

11. *Reſponſio hæreticorũ.* Poſſunt verò aduerſarij, diſtinguendo inter actiones, quæ poteſtatem ordinis requirunt, vel ſolam iuriſdictionem, reſpondere, poſſe Regem omnẽ actum iuriſdictionis Eccleſiaſticæ per ſe exercere, & ad hoc habere ſupremam poteſtatem; idq; ſatis eſſe, vt primatum in ſpiritualibus habeat, etiãſi actiones alias, quæ poteſtatem ordinis requirunt, per ſe non valeat exercere. Sed hoc in primis alienum eſt ab inſtitutione Chriſti: nam ipſe per illos voluit Eccleſiam regi, quos principales miniſtros verbi Dei, & ſacramentorum eſſe voluit; nimirum per Epiſcopos, in quibus poteſtas ordinis per excellentiam exiſtit. Deinde ſatis abſurdum eſt, vt ſupremus Eccleſiæ gubernator non poſsit exercere præcipuos actus tam ad diuinum cultum, quàm ad ſanctificationem fidelium ordinatos. In republica enim ciuili nihil efficere poſſunt inferiores magiſtratus in ordine ad finem ſuæ poteſtatis, quod non poſsit Rex, aut Imperator altiori poteſtate in ordine ad eundem finem præſtare: ergo multo magis in Chriſtiana republica, cum poteſtas Eccleſiaſtica ſiue ordinis, ſiue iuriſdictionis ad ſpiritualem finem, & ſanctificationem animarum referatur: ita debuerũt illæ duæ poteſtates inter ſe ordinari, & inſtitui, vt in ſupremo Principe Eccleſiæ cum omni perfectione, & excellentia coniungerentur, ideoq; nihil per inferiores fieri, quod nõ poſsit à ſuperiori, vel ſupremo perfici, quantum eſt ex vi poteſtatis.

Poſſumus etiam Proteſtantes ex ipſorum principijs conuincere. Nam apud illos poteſtas ordinis nihil eſt, niſi deputatio miniſtrorum à Rege, vel Magiſtratu temporali facta. Nam ſi fortaſſe in Anglia (vt ferunt) aliæ cerimoniæ in conſtituendis miniſtris adhibentur, non reputãtur neceſſariæ, nec à Chriſto inſtitutæ, ſed propter quendam ornatum exteriorẽ humano arbitrio excogitatæ, aut ſeruatæ. Ergo ſine illis poſſet Rex miniſtros ad eaſdem actiones inſtituere; ergo multò magis poſſet per ſe ipſũ omnes illas actiones exercere. Idemq; Regina Eliſabetha ex vi eiuſdem dignitatis potuiſſet, eademq; ratione fœminas poſſet in miniſtros Eccleſiæ ſuæ conſtituere. Quis enim credat fœminam poſſe eſſe caput Eccleſiæ, & non miniſtrum? Abſit autem ab Eccleſia Chriſti tam abſurda gubernatio, & hierarchia. 12. *Ex principijs Proteſtantiũ peculiariter refellitur prædicta reſponſio.*

Quin potiùs ſi ſuprema ſpiritualis iuriſdictio temporalem conſequitur, & poteſtatẽ ordinis nullo modo poſtulat, profectò etiam in Rege ethnico eſſe poterit ſupra omnem Eccleſiam ditionis ſuæ, quia tam perfectam poteſtatem iuriſdictionis habet ſicut Rex Chriſtianus, & ex Scriptura nõ magis probari poteſt, ad vſum talis iuriſdictionis eſſe neceſſarium baptiſmum, quàm Epiſcopatum, ſeu clericalem ordinem. Et declaratur hoc amplius: nam in Eccleſia Romana, Conſtantinus v. g. priuſquam ad fidem conuerteretur, habebat ſupremam poteſtatem temporalem: vel ergo iam etiam habebat ſpiritualem, & ſic admittitur inconueniens illatum, quod nihil poteſt eſſe abſurdius: vel ſi Conſtantinus illam non habebat profectò apud Syluestrum erat: ergo etiam poſt baptizatum Conſtantinum eandem poteſtatem Syluester retinuit, non Conſtantinus. Quis enim illam tranſmutationem, ſeu tranſlationem poteſtatis à Syluestro in Conſtantinum effecerit? aut quo verbo Dei factum eſt, vt Conſtantinus per ſolum baptiſmum ex oue factus ſit Paſtor, & ex ſpirituali filio in ſupremũ parentem, & gubernatorem tranſierit? Sunt profectò hæc incredibilia, & abſurda. Quod ſi Conſtantin. baptizatus ſolam poteſtatem temporalem retinuit, eandem profectò ſolam ad poſteros tranſmiſit, eadẽque in alios Reges, vel Principes, qui nunc extant, diuiſa eſt. Vel ſi qui ſunt alij Reges poſteà facti Chriſtiani, inde non trahentes originem, eadem ratio ad illos cum proportione applicari poteſt. Et ſimili modo, ſi poſt baptiſmum Conſtantini Syluester in ſuo Pontificatu cum eadem ſpirituali poteſtate perſeuerauit, eadem ad ſucceſſores vſq; ad hodiernum diem peruenit. Idemq; eſt cum proportione de Anglia, & de quocunq; Chriſtiano regno. 13. *Ab incõmodis eadem reſponſio impugnatur. Primò,*

Aliud etiam abſurdum inferre poſſumus. Nam ſi cum poteſtate ſuprema temporali coniuncta eſt ſimilis poteſtas ſpiritualis, cur nõn ſimiliter in quolibet inferiori Magiſtratu, vel Principe temporali, etiam ſi ſuperiorem recognoſcat, non eſt coniuncta vtraque 14. *Secundò.*

potestas cum debita proportione, & subordinatione ad superiorem? Est enim eadem ratio neq; ex vi iuris naturalis discrimen cõstitui potest. Et Scriptura non magis dat spiritualem potestatem supremis Principibus, quam inferioribus. Vbi autem Scriptura de obedientia Principibus temporalibus debita loquitur, generaliter tam de Regibus, quàm de alijs magistratibus loquitur. Sic enim illud Pauli intelligitur, *Omnis anima potestatib. sublimioribus subdita sit*, vt magis Petrus exposuit, dicens, *Siue Regi quasi præcellenti, siue Ducib. tanquam ab eo missis*. Si autem hoc absurdum concedatur, totam hierarchiam Ecclesiasticam quoad regimẽ externæ gubernationis euerti necesse est. Nam vbi Rex temporaliter creditur supremus gubernator in spiritualibus, eo ipso Summus Pontifex inde excluditur; ergo si præfectus Regius vnicus ciuitatis ibi etiam habet spiritualem præfecturam, excludendus consequẽter erit Episcopus ab spirituali regimine, quia non possunt esse duo capita eiusdem ordinis, seu à fortiori excludentur omnes alij Præfecti, seu Ecclesiastici gubernatores, & ita velit, nolit Rex Angliæ, in Puritanorum Anarchiam, quod attinet ad regimen Ecclesiasticum, incidemus.

Ad Rom. 13. 1. Pet. 2.

15. *Euasio.* Responderi potest, non esse eandem rationem de supremo Rege, & inferioribus Magistratibus, quia Rex per se, & quam ex necessitate habet vtramq; potestatem coniunctam; inferiores verò à Rege habent suam potestatem, & ideo potest Rex sua voluntate illas potestates diuidere, & temporalem communicare Prȩfecto ciuili, spiritualem autem Episcopo. Sed in primis hoc totum non transcendit voluntatem, & institutionem humanam, quam Rex suo etiam arbitrio poterit mutare, sicut illam constituit; ergo potest totam hierarchiam Ecclesiasticam euertere quoad Ecclesiæ regimen. Deinde Rex in sua opinione non consequenter loquitur, si hoc concedat, iam enim admittit potestates spiritualem, & temporalem esse distinctas, & subiecto separabiles, vel etiam separatæ in vtriusq; ordinis capite, aut quo titulo ostendere potest, se vtramq; potestatem habere?

Reijcitur.

16. *Prædicta euasio ipsi Iacobo Regi repugnat.* Alia etiam ratione non potest hoc constare cum dictis Regis: nam ipse reprehendit Bellarminum eo, quòd negauerit, Episcopos immediatè à Deo suam potestatem accepisse: sentit ergo ipse, Episcopos immediatè à Deo iurisdictionem suam habere. Quomodo ergo potest nunc dicere, se illis dare iurisdictionẽ, & in voluntate sua esse positum, illam non ipsis, sed suis Magistratibus temporalibus conferre? Nisi fortè se ipsum faciat iure etiam diuino superiorem. Deinde Rex Angliæ in eodem loco fatetur, se à Puritanis dissentire circa iurisdictionem Episcoporum, Puritani autem affirmant iurisdictionem Ecclesiasticam conferri à Magistratu temporali; ergo si Rex dicit, se conferre iurisdictionem Episcopis, non differt à Puritanis in puncto iurisdictionis Episcopalis, quidquid de differentia in ordinis dignitate sentiat. Vt ergo gubernatio Ecclesiæ per Episcopos, & non per tẽporales Magistratus firma, & stabilis sit, hanc institutionem esse diuinam, & iurisdictionem etiam Episcoporum à Christo descendere, siue mediante Papa, vt Bellarminus probabilius sentit, siue immediatè, vt alij etiam Catholici probabiliter volunt. Ad præsentem enim causam non refert: nam quomodocunque sit à Christo per positiuam institutionem, non potest esse à temporali Rege, neque ab illo per se dependere, & consequenter non potest Regia potestas esse directè, ac per se supra Episcopalem, ac subinde neque suprema in latitudine Ecclesiasticæ iurisdictionis. Quã repugnantiam in dictis, & opinionibus suis, ductus fortasse spiritu contradicendi Bellarmino, Rex non considerauit, cùm tamen satis sit, vt in sequenti capite iterum declarabimus.

In Præf. p. 54. lib. 4 de Pontif. c. 25.

CAPVT IX.

Soluuntur aliquæ obiectiones contra veritatem in superioribus capitibus probatam.

1. MVlta sunt, quibus Rex Angliæ suadere conatur, iusto titulo spiritualem potestatem, & supremi capitis, seu gubernatoris spiritualis nomen in regno suo sibi arrogare, & omnia, quæ adducit, obiectiones sunt contra veritatem à nobis probatam, quas, licet difficiles non sint, prętermittere non possumus, vt omnibus satisfaciamus. Quia verò plures illarum ex factis Regum, vel Imperatorum sumuntur, & ad præsens punctum non pertinent, vt clariùs singulæ suis locis propositæ percipiantur; oportet hic tres quæstiones distinguere. Vna est, quam nunc tractamus, an spiritualis potestas sit in Principe necessariò coniuncta cum potestate temporali. Altera est, supponẽdo, has potestates esse in diuersis personis, an sit vna altera superior, & quæ illa sit, de quo puncto à cap. 21. dicturi sumus. Tertia est generalis quæstio de exemptione clericorum à potestate temporali, etiam in causis ciuilibus, criminalibus, & tributis, quæ sine dubio est longè diuersa ab alijs duabus, & ex alijs principijs in libro sequenti tractanda. Igitur si quæ sunt exempla aut facta Catholicorum Principum, quæ contra iurisdictionem Ecclesiasticam obijci aliquo modo possint ad quęstionem tertiam de immunitate clericorum maximè pertinent, vt ibi videbimus, & pauca etiam circa secundam quæstionem attingemus. In præsenti verò puncto vix credo, inuenietur ante Henricum 8. exemplum Principis vel solo nomine Christiani, licet hæretici, qui ex vi proprię, & innatæ potestatis, actum iurisdictionis spiritualis vsurpare, nedum supremam iurisdictionem, & primatum spiritualis potestatis sibi arrogare tentauerit. Et ideò his exemplis omissis, breuiter alios titulos expendemus, quibus Rex ius suum firmare, aut apparenter defendere tentat.

Primus est, quia iure naturæ hæ duæ potestates cõiunctæ sunt, Regia, & Sacerdotalis; ergo hoc ius naturæ manet integrum in lege gratiæ, quia gratia non destruit naturam, neq; lex Christi data est ad tollendam legem naturæ, sed perficiendam. Assumptum probatur, quia ante legem Christi, & Moysi ius tantùm naturale obseruatum est; nam ideò tempus illud naturalis legis vocatur. In illo autem tempore ijdem erant Reges, & Sacerdotes, vt constat de Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, & generaliter ex recepta regula, quod eo tempore primogeniti, & regni hæredes erant simul Sacerdotes, vt sumitur ex Hieronym. epist. 126. ad Euagri. & Ruperto lib. 5. in Genes. c. 12. Vnde Paul. ad Hebr. 12. Esau prophanum vocat, eo quod primogenituram vendiderit, quæ sacra erat ratione sacerdotij. 2. 1. Obiectio.

Hunc titulum non inuenio à Rege expresse propositum, propter complementum autem doctrinæ, & quia Rex allegando in fauorem suum quædam testimonia noui testamenti, illum supponere videtur, omittendum nõ duxi, quãuis re vera friuolus sit. Nam in primis admissa illa antiqua consuetudine, quę non solùm inter fideles, sed etiam inter gentiles viguisse videtur, negamus, illam esse de iure naturali, i. lege naturali præceptam, licet mediante ratione, & volũtate humana à generalibus principijs iuris naturalis originem duxerit. Quia licet sacrificium sit aliquo modo de iure naturali, & consequenter etiam, sacerdotium, quod autem tali modo sit institutum, & his, vel illis personis attributum, nõ est iure naturæ præscriptum, sed iure aliquo positiuo definiri, necesse est. Et hoc modo ante legem Moysi, vel iure gentium, vel moribus populorum introductum est, vt digni- 3.

tas sa-

tas sacerdotalis præcipua cum regali esset coniuncta. Qui mos sicut in lege veteri mutatus fuit, etiam in lege noua mutari potuit. Imò ita factum esse, & ad perfectionem legis gratiæ hoc pertinere, docuit Nicol. Papa ad Nicolaum Imperator. dicens, *Fuerunt hæc ante aduentum Christi, vt quidam typicè Reges simul, & sacerdotes existerent, quod sanctum Melchisedech fuisse, sacra prodit historia*, & cæt. Et infrà, *Sed cùm ad verum ventum est, eundem Regem atq; Pontificem vltra nec Imperator, nec Pontifex vsurpauit.*

4. *In lege naturæ nulla fuit potestas supernaturalis ordinis.* Deinde si sermo sit de Sacerdote quoad potestatem ordinis, manifesta est differentia, nam in lege naturæ non erat propria, & supernaturalis potestas ordinis, sed erat solùm ministerium sacrificandi, & intercedendi pro populo, ad quod poterat aliquis sua sponte, vel per consensum populi deputari, quia Deus eo tempore nihil in particulari de sacerdotio, vel sacrificio præscripserat, & sic Anacletus Papa epistola 2. negat, Melchisedech, vel Abraham, vel alios illius temporis viros sacrificium obtulisse *sacerdotali authoritate*, vtiq; à Deo peculiariter instituta. In lege autem veteri sicut determinauit DEVS sacrificia, ita & sacerdotium, seu Pontificatum, absque interuentu populi, vel consensu eius. Quod etiam altiori, & excellentiori modo in noua lege CHRISTVS instituit. *In lege naturæ nulla iurisdictio spiritualis extitit.* Si autem sit sermo de sacerdotio quoad potestatem iurisdictionis, supponit in primis illa obiectio vel falsum, vel valde incertum, nimirum, sacerdotem, vel Pontificem in lege naturæ habuisse iurisdictionem spiritualem, quod vel falsum, vel incertum est. Quia talis potestas neque à DEO specialiter data est in illo statu, vt per se notum est, nec ex iure naturali potest hominibus conuenire, quia potestas gubernatiua humana non transcendit ordinem humanum, & principaliter instituitur ad ordinandum homines adinuicem, ita vt licet curam etiam habere posit diuini cultus, semper in modo, ac determinatione illius respiciat commune bonum reipublicæ humanæ, vt in simili dixit D. Thom. 1. 2. quæst. 99. artic. 3. Quapropter non rectè fit comparatio inter legem naturæ, & gratiæ, quia in lege naturæ omnis potestas gubernatiua, sub temporali sufficienter comprehendebatur, nam illa eadem posset disponere de ijs, quæ pertinent ad cultum Dei, prout expediret communi bono humanæ reipublicæ, secus verò est in lege gratiæ, quæ est lex diuina, quæ principaliter ordinat homines ad Deum, & bonum ipsius reipublicæ refert ad amicitiam hominum cum Deo. Ideoq; sacerdotalis potestas in hac lege spiritualis est, & altioris ordinis, & non potest esse ab ipsis hominibus, vel eorum communitate, sed ab ipsomet Christo manare debuit, sicut de facto manauit, vt suprà ostensum est.

5. *Obiectio.* Dices, illud esse verum de hominibus tantùm, vt homines sunt, consideratis, sic enim manifestum est, in eis esse non posse nisi potestatem naturalem, secus verò esse de hominibus Christianis vt Christiani sunt, & vt componunt ciuitatem, non tantùm politicam, sed etiam Christianam. Nam sicut talis communitas fundatur in fide, & religione supernaturali, ita ex ea habet potestatem altioris ordinis connaturalem ipsi gratiæ ad disponendum ea, quæ spectant ad diuinum cultum consentaneè ad veram fidem, & amicitiam Dei; ergo talis censenda nunc est potestas Ecclesiastica, & consequenter potuit à tota communitate Regi suo temporali conferri. *Solutio.* Respondeo, antecedens potuisse habere locum, si Christus Dominus Ecclesiam suam, & regimen eius non instituisset peculiari modo, & longè excellentiori, quam ex sola rei natura posit esse in cõmunitate hominum, etiam vt Christiani sunt. Nunc autem Christus sua peculiari institutione præuenit (vt sic dicam) & sublimauit spirituale regimen Ecclesiæ. Primum instituendo illam, per modum vnius corporis mystici per totum orbem diffusi, in quo vnitas fidei, & concordia in substantiali ritu religionis ad Dei cultum, & sanctificationem hominum ordinato, conseruari posset; hoc autem sine suprema spirituali potestate fieri non posset, vt supra ostendi. Vniuersalis autem potestas supra vniuersum mundum non potuit ab ipsis hominibus vbiq; etiam dispersis procedere, debuit ergo esse à Christo. Item instituit Christus quãdam Ecclesiam, quæ in fide esset columna veritatis, & in moribus semper esset sancta, ideoq; talem ei dedit potestatem spiritualem, vt per illam ad vtrumq; finẽ rectè, & sine defectu substantiali posset dirigi, talis ergo potestas necessariò esse debet plus quam humana. Deniq; ex sola rei natura, etiam si homines Ecclesiæ spectentur vt Christiani sunt, non esset necessarium regi per Episcopos, vel alios similes pastores, quibus specialis cura animarum incumbat, nunc autem Ecclesia necessariò regi debet per Episcopos, & sacerdotes, quorum institutio, & distinctio ex diuino iure sine dubitatione descendit; ergo potestas gubernatiua Ecclesiæ Christi in spiritualibus nõ est à populo Christiano, vel immediatè, vel per participationẽ ab illo, cui Christus ipse immediatè illam communicauit.

Secunda obiectio sumitur ex aliquibus locis veteris testamenti, in quibus significatur, Pontifices legis veteris fuisse inferiores, & subiectos Regibus. Sed hanc obiectionem nunc omitto, quia quod ad præsentem locum spectat, manifestum est ex veteri testamento, Pontificiam dignitatem, & potestatem Regiam in diuersis fuisse personis, quod nunc tãtùm tractamus. De comparatione autem harum potestatum infra dicendum est, & ibi melius videbimus, an sit necessarium, eandem habitudinẽ, seu relationem inferioris, & superioris habere, seu habuisse in vtraq; lege, veteri scil. & noua. 6. *Secunda obiectio.*

Est ergo tertia obiectio sumpta ex testimonijs noui testamenti, in quibus præcipitur Christianis omnibus, Regibus temporalibus obedire, vt sunt in superioribus allegata, & à Rege accumulata in Apologia pag. 129. scil. Roman. 13. 1. Pet. 2. vbi etiam adiungit illud 1. ad Tim. 2. vbi Paulus præcipit orari pro omnibus, sed præcipuè pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, & illud Matth. 22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c.* & illud Ioan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo*, & illud Luc. 12. *Quis me constituit iudicem inter vos?* & illud Luc. 22. *Reges gentium dominantur eorum*, &c. 7. *Tertia obiectio ex nouo Testamento petita.*

Sed nullum ex his testimonijs ad causam facit, & nonnulla illorum contra Regis intentionem probare possunt. Nam in primis in nullo illorum est sermo in particulari de spirituali potestate, neq; in eis insinuatur, fuisse Regibus temporalibus concessam, aut, quòd illis in materia talis potestatis præcipientibus obediendum sit. Cum ergo Paul. inquit, *Omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit*, generatim loquitur de omnibus superioribus, vt ex tenore verborum constat. Vnde rectè intelligi possunt cum partitione accõmoda, scil. vnicuiq; in eo, in quo superior est, obediendum esse ab ijs, qui ei sunt subiecti. Nã ita etiam inferius dicit, *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem*, &c. Est ergo generalis distributio singulis accõmodanda iuxta mensuram potestatis, quæ autem hæc sit in singulis Potestatibus, ibi non explicatur. Demus autẽ ibi loqui Paulum in particulari de potestate temporali, de qua paulò post dicit, *Non sine causa gladium portat*. Quid aliud ex illo loco sic intellecto colligi potest, nisi obediendum esse Principibus temporalibus in his, quæ iustè, & rectè, præcipiunt? quis autem hoc negat? aut quomodo inde colligi potest, etiam in spiritualibus, & ecclesiasticis esse illis parendum? Certè Paulus non tantùm de Principibus Christianis, sed etiam eo maximè tempore de Regibus ethnicis loquebatur, quibus tamquam Dominis temporalibus Christiani etiam obedire tenebantur, nec propterea prudens aliquis dicet, fuisse tunc illos capita Ecclesiarum in regnis suis. 8. *Solutio ad prima duo testimonia.*

Omnia ergo, quæ ibi Paulus, & Petrus in sua epistola dicunt, ad eundem sensum referuntur: nam vel intelliguntur respectiuè, vt vnicuique reddatur ius suum, vel obedientia debita, iuxta gradum potestatis suæ, vel si definitè de dominis temporalibus intelligantur, etiam sunt in eorum foro, & materia intelligenda, prout ratio ipsa iustitiæ postulat, ibi enim Apostoli non condunt nouum ius, sed ius ipsum naturale obseruari præcipiunt. Simili enim modo seruos monent subditos esse dominis, & mulieres subditas esse viris, &c.

9. *Ex tertio testimonio 1. ad Tim 2. nihil contra statutā veritatē colligi.* Ad tertium autem testimonium fatemur, Paulum obsecrare, fieri orationes pro omnibus hominibus, & deinde in speciali addere, *pro Regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus.* Quid verò hoc pertinet ad primatum spirituale Regis temporalis? Nunquid quia Reges in primo loco posuit, ideò dixit, illos esse capita Ecclesiarum in spiritualibus? Vana profectò est collectio, & lōgè aliam rationem reddit Chrys. ibi hom. 6. videl. *ideò addidisse pro Regibus, quia neq; tunc Reges Deum colebant, & multis posteà temporibus in infidelitate, quam per seriem successionis acceperant, perstiterunt.* Et infrà. *Quoniam verò consequens esse cernebat, vt Christiani ad ista torpescerent, neq; huiusmodi admitterent monita, siquidem pro gentilis, & sacramentorum tempore preces oporteret offerre, vide, quid sequutus adiunxit, vt ex consideratione lucri admonitionem faciliùs, libentiusq; reciperent. Vt quietam* (inquit) *& tranquillam vitam agamus.* Ergo ex mente Chrysostomi non ideò designauit Reges, quia ipsi sint spiritualia capita Ecclesiarum (quod maximè tunc esse non poterant, cùm essent gentiles) sed potiùs ne propter hanc causam fideles putarent, non esse pro eis publicè orandum. Neque Paulus dixit, *præcipuè pro Regibus*, illam enim particulam *Præcipuè*, Rex de suo addidit, sed simpliciter locutus est, ac si diceret, etiam Reges ethnicos sub *omnibus* comprehendi; nam licet essent gentiles, orandum pro eis erat, vt ad fidem conuerterentur. Et hoc magis significauit Paulus in ratione, quam subiunxit, *Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Ac denique quamuis Paulus addidisset particulam, *præcipuè*, nihil referret, nam quia conuersio Regum, & difficilior erat, & ad commune bonum Ecclesiæ magis est necessaria, ideò etiam potuit specialiter, ac præcipuè commendari.

10. *Testimoniū Matt. 22. oppositum concludit.* De verbis autem Christi, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, iam supra ex mente Chrysost. Ambrosij, & Athanasij ostensum est, potiùs probare contrarium, scil. *Cæsari*, id est, Regi temporali, *reddenda esse quæ sunt Cæsaris*, id est, temporalis potestatis, quæ præcisa responsio vim habet exclusiuæ, vt significauit Theophyl. dicens, *Iesus autem per hoc quod figuratum erat numisma imagine Cæsaris, persuadet illis deberi Cæsari, quæ eius sunt, hoc est, quæ habent eius imaginem, nam in corporalibus, & externis obediendum est Regi, in internis autem, & spiritualibus Deo*, vtiq; vel immediatè præcipienti, vel per Pastores suos iuxta verbum Pauli, *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis*, ad Hebr. 13. De alijs etiam Christi verbis, *Regnum meum non est de hoc mundo*, dicimus etiam probare contrarium, quod ex dictis non difficile colligitur. *Testimonia etiam Ioan. 18 Luc 12. & 22 doctrinam traditā confirmare ostenditur.* Tria enim ex doctrina Augustini, & aliorum Patrum ex illis verbis adnotauimus, scil. Christum habere regnum, etiam in hoc mundo, licet non de hoc mundo, vnde meritò colligimus, Reges huius mundi, ex eo quod tales sint, non habere potestatē in regno Christi, quatenus altioris originis est; & pari consecutione inferimus, hoc regnum Christi non carere suis gubernatoribus, qui licet non sint Reges huius mundi, i. temporales, sunt spirituales Pastores, & Regale sacerdotiū. Eademq; ratio est de alijs verbis Christi, *Quis me constituit iudicem, diuisorem inter vos?* probant enim, temporales causas per se non pertinere ad Christi regnū, seu Vicarium eius, vnde potiùs à contrario, seu à commutata proportione inferendum erat, causas spirituales ad temporalem Regem non pertinere. Deniq; idem dicimus de vltimis verbis, *Reges gentium dominātur eorum.* Nam Christus non addidit, Vos autem non gubernetis, vel non præcipiatis, aut corrigatis subditos, sed potiùs supponit, illos futuros fuisse Rectores, seu Pastores, & ideò dixit, *Vos autem non sic*, quasi præsupponendo regimen, & distinguendo illud à regno temporali, & modum diuersum in illo postulando, quem pluribus verbis declarauit Petrus priori epist. cap. 5. vt in superioribus adnotatum est.

Quarta obiectio sumi potest ex nomine Vicarij Dei, quem Rex Angliæ cuiuis Regi tēporali attribuit. Et ne videatur nouus loquendi modus, ante Iacobū illo vsus est Eduardus Rex Angliæ, vt ex suis legibus c. 19. relatum inuenio, qui tamen in numero Sanctorum ponitur. Possumusq; idem confirmare authoritate Augustini lib. Quæstionum veteris, & noui testamenti p. 2. q. 91. vbi de Rege dicit, *Adoratur in terris quasi vicarius Dei.* Eleutherius etiam in quadam epist. ad Lucium Britanniæ Regem, sic scripsisse fertur. *Suscepistis nuper miseratione diuina in regno Britanniæ legem, & fidē Christi, habetis vos in regno vestro vtramque paginam, ex illis Dei gratia per consilium regni vestri sumite legem, vos enim in regno vestro Vicarius Dei estis.* Ergo præter hunc vicarium non est alius necessarius, qui immediatè sub Deo sit, ac subinde in Rege est tota potestas vicaria diuinæ potestatis, siue illa spiritualis sit, siue temporalis. Augereq; possumus hanc obiectionem ex Isidoro lib. 3. Sententiar. seu de Summo bono cap. 49. dicente, *Dedit Deus Principibus præsulatum pro regimine populorum*, Præsulatus autem nomen est spiritualis potestatis: nam præsul non dicitur, nisi qui spiritualibus præest. 11. *Quarta obiectio.*

Respondeo breuiter, consecutionem esse nullius momenti, quidquid de modo loquendi in antecedente sumpto sentiatur, de quo non est contendendum, quamuis ea, quæ pro illo allegantur apocrypha sint? Nam liber ille Quæstionum noui, & veteris testamenti, iudicio omnium doctiorum non est Augustini, quia nec stylus illius est, nec doctrina in multis locis est Augustiniana. Quanquam illa sententia benè explicata vera sit, Regem nimirum, adorari, id est, coli, & venerari propter dignitatem, in qua Deum quodammodo repræsentat, cuius vicem gerit. Epistola etiam illa, quæ ex Eleutherio citatur, commentitia est, quia neq; inter epistolas Pontificias, neque in tomis Conciliorum, neq; apud Catholicos authores mentio illius inuenitur, sed ab aliquo hæretico confićta est, vt notauit Sander. lib. 5. de claue Dauid. cap. 6. Et illamet verba, quæ ex illa referuntur, id satis ostēdunt, est enim phrasis propria Nouatorum, & à Pontificibus Romanis prorsus aliena. 12. *Solutio.* *Augustinus merito pro contrario ore citatur.* *Supra dicta epist. Eleutherio tribui.*

Non negamus autem posse Regem in bono, & sano sensu Vicarium Dei appellari: nam Paulus ad Roman. 13. Reges vocat ministros Dei, quod perinde ferè est. Vnde Ambros. ibi ait, Principem *vicem Dei agere*, & ideò subiectionem esse illi seruandam. Idem autem est, vicem agere, quòd Vicarium esse. Hinc autem non rectè infertur, Reges esse vicarios DEI in spiritualibus: nam Deus primarius Rex est, tam in regno temporali, quàm in spirituali Ecclesiæ, & in vtroq; suos vicarios posuit, in temporali Reges, & in spirituali Episcopos, & præsertim Summum Pontificem. Vnde ex eo, quod Rex in vno regno Vicarius sit, male infertur esse in vtroque. Nam etiam Reges gentiles, de quibus etiam Paulus loquebatur, sunt ministri Dei, ac subinde vicarij, non tamen in spiritualibus, sed in temporalibus tantum. Idem ergo dicendum est de Regibus Christianis. Quamuis illi possint etiam dici peculiari titulo vicarij Dei, ad defendendam Ecclesiam, & protegendum Prelatos, vt possint in pace, & cum fructu spiritualia ministrare. Et in hoc sensu Sanctus Eduardus locutus est. Isidorus autem lato quodam modo præsulatum vocauit præfecturam, seu quamcunq; regendi potestatem, sicut etiam cap. 49. antecedente sub titulo de *Prælatis* ponit 13. *Ad verba Isidori respondetur.*

Reges

Reges,& quascunq; sæculi potestates non solum fideles,sed etiam infideles. Vnde clarum est,non loqui de Prælatis in eo rigore, quo iam communi vsu vox illa pro Ecclesiastico Antistite sumitur, sed prout generaliter à verbo *Præfero*, deriuatur, & quemcumq; superiorem, vel primarium gubernatorem significare potest.

14. Quintò obijci possunt nonnulla Patrum testimonia, qui Regi, vel Imperatori primatum tribuere solent. Sed ex his,quædam pertinent ad comparationem vtriusq; iurisdictionis,quæ infrà,vt dixi,tractabuntur. Alia verò sunt huius loci propria,quia in eis videntur proprios actus spiritualis potestatis Regibus tribuere. Tales enim actus sunt,veritatem docere,errores depellere,& similes; & tamen Epiphanius hæres.40.dicit,Reges datos esse,vt omnia ex Deo bene disponantur,& administrentur, *& ad bonam* (inquit) *ordinationem terræ, vbi cædes,& pugnæ,ignorantiaque ac doctrinæ bonæ*, & cæt. Significans hæc omnia cadere sub Regis curam. Et sic etiam Alcuinus in Præfat. ad libros de Trinit. ad Carolum dicit, Sapientiam illi datam esse,*vt regat,& doceat pia solicitudine subiectos*. Et infrà,ad illum pertinere ait,*iusta decernere, rata præcipere,sancta admonere,vt quisque lætus cum perpetuæ salutis præcepto domum redeat*. Et infrà subdit, *Principem populi Christiani cuncta scire, & prædicare, quæ Deo placent, necesse esse, notissimum est. Neque enim quemquam magis decet,vel meliora nosse,vel plura,quàm Imperatorem,cuius doctrina omnibus prodesse debet subiectis*; & cætera. Quin potius Concilium Arelatense sub eodem Carolo Magno capite vltimo,post decreta omnia subiungit,*Hæc Domino Imperatori præsentanda decreuimus,poscentes eius clementiam,vt si quid hic minus est,eius prudentia suppleatur,si quid secus,quàm se ratio habet, eius iudicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio,diuina opitulante clementia perficiatur*. Addi etiam hic possent obiectiones ex Actibus congregandi generalia Concilia, vel præsidendi in illis; item creandi, vel deponendi Pontifices, hi enim actus, & similes proprij sunt Ecclesiasticæ iurisdictionis; & tamen illos sæpiùs exercuisse Imperatores, Rex Angliæ in sua Præfatione contendit.

Quinta obiectio ex Patribus.

15. Ad priorem partem respondeo, Patres nunquam tribuere Regibus proprios actus iurisdictionis spiritualis, sed interdum per modum exhortationis, vel laudis,aut honoris illos excitare ad exercendos actus aliquos,qui sine iurisdictione exerceri possunt,vel ad procurandum vt alij in Ecclesia cum fructu fiant per Pastores, à quibus legitimè exerceri possunt. Vnus ex illis actibus esse potest, curare, vt ignorantia ab Ecclesia tollatur, & vt bona,& sana doctrina conseruetur,& augeatur,de quo loquitur Epiphanius. Habetque locum etiam in politica republica intra limites suos,vt per se notum est, & sic pertinet ad Regem ex vi propriæ potestatis. Respectu verò Ecclesiæ, & quoad doctrinam fidei, pertinere potest ad Regem, non quidem prædicando publicè per seipsum, neq; dando authoritatem prædicandi, sed præbendo auxilium Catholicis Prælatis,& prædicatoribus, & sacrarum literarum studia fundando, suaque potestate seminatores malæ doctrinæ coercendo. Et hunc sensum declararunt Patres Concilij Turonensis sub Carolo Magno in principio: postquam enim commendarunt pietatem, & sapientiam Imperatoris, subiungunt, *His igitur intentus,pios,ac religiosos Dei sacerdotes Ecclesiæ gubernacula in regno sibi diuina largitate collato tenentes saluberrimis exhortationibus admonuit, vt operam darent,& actibus eminerent,quibus & se bene operando, & sibi commissos verbis,& exemplis instruendo regerent*. Et idem suprà indicat Alcuin. dicens, *Multa est omnibus fidelibus in vestra pietate gloriandi facultas, dum clementiæ vestræ solicitudo sacerdotalem, vt decet, habet in prædicatione verbi Dei vigorem*.

Solutio. Verus sensus Patrum aperitur.

16. Reliqua verò,quæ retulimus laudis sunt,& honoris verba, nam etiam Imperator Christianus esse potest doctus, & bene instructus in doctrina sacra, & priuatim iuxta occurrentes occasiones potest veritatem docere. Simili etiam modo verba Patrum Concilij Arelatensis eo tendunt, vt protectionem, & adiutorium ad executionem suorum decretorum ab Imperatore petant, vt ex vltima clausula verborum constat,reliqua autem sunt verba modestiæ,& vrbanitatis, ex quibus nullum indicium vel subiectionis in spiritualibus ex parte Concilij, vel spiritualis potestatis in Imperatore, sumi potest. Ad aliam etiam partem obiectionis vno verbo dicimus, illos actus propriè non esse Imperatoriæ potestatis, posse tamē, vel aliquando potuisse aliquam cooperationem, seu præparatoriam dispositionem,aut conditionem,quę spiritualem potestatem non requirit, in eis exercere, vt in sequentibus latius declarabimus.

Germana Concilij Arelatensis expositio.

CAPVT X.

Vtrum Christus Dominus supremam Ecclesiæ spiritualem potestatem Petro contulerit?

PRiusquam spiritualem potestatem cum temporali conferamus, ex qua præsens controuersia maximè pendet, inquirere oportet, an hæc potestas sit in Pontifice Romano, cum quo lis, & contentio tota Regis Angliæ versatur. Quia verò Romanus Pontifex non potest habere hanc potestatem, nisi per legitimam successionem,& successio ab origine,& institutione pendet,quæ à solo Christo fieri potuit, ideò de hac institutione prius videndum est. In quo puncto duæ quæstiones distingui possent, vna abstracta (vt sic dicam) seu generalis, an Christus in sua vniuersali Ecclesia Monarchicum regimen in aliqua persona,quæ vices eius gereret,reliquerit. Altera quæstio est contracta, seu particularis, an tali personæ, scilic. Petro, Christus vices suas, & potestatem supra omnes fideles commiserit, simul tamen illas tractabimus,quia quod ad fidem, & authoritatem attinet, non possumus meliùs ostendere institutionem, quàm ex singulari CHRISTI facto, & rationem illius ex generali causa institutionis posteà inuestigabimus. 1.

Neque oportet in recensendis erroribus, qui in hac materia fuerunt, & nunc à Lutheranis,& Caluinistis, cæterisque Protestantibus pertinaciter defenduntur,immorari,quia & notissimi sunt,& nunc solum de Anglicana secta tractamus,cuius caput,& defensor, eiusdem Angliæ Rex sæpe in sua Præfatione contendit, Christum non dedisse Petro maiorem, quàm cæteris Apostolis potestatem, & pag.22.& 24. & præsertim 58. in alios sensus verba Scripturæ detorquere conatur. Sed illius fundamenta postea expendemus, nunc priùs Catholica veritas stabilienda est.Et quoniam quàm plurimi Catholici,& eruditissimi viri in hac veritate confirmanda diligentissimè laborarunt, operæpretium non erit, omnia, quæ illi dixerunt, transscribere, & in hunc locum congerere, sed pauca quædam, quæ iudicio nostro selectiora, & efficaciora videbuntur, ex illis mutuabimur, & qua poterimus breuitate, & perspicuitate proponemus. 2.

Dicimus ergo, Christum Dominum instituendo Ecclesiam suam militantem,prius quàm quoad visibilem præsentiam corporalem eam relinqueret, illam Petro tanquam Vicario suo, ac supremo Pastori commendasse,ac subinde supremam spiritualem potestatem ad gubernandam illam ei contulisse. Conclusio est certa de fide, quam præcipuè probabimus gemino illo testimonio, quo non solus Bellarminus, quem in hoc Rex Angliæ reprehendere ausus est; sed omnes Pontifices, & Patres eandem veritatem confirmarunt. Primum est illud Matth.16. vbi Christo quærenti, *Quem dicunt homines esse filium hominis?* cum Petrus respondisset, *Tu es Christus filius Dei viui*, Christus di- 3.

Conclusio de fide.

Probatur conclusio ex promissione Christi.

stus dixit illi, *Beatus es Simon Bar Iona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi sed Pater meus, qui in cœlo est, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Hæc fuit Christi promissio, qui fallere non potest in promissis, & ideò dubitari non potest, quin posteà impleuerit, quod tunc promisit. Videamus autem, cui promiserit, & quid promiserit: nam si hæc duo plenè, & fideliter intelligantur hoc solum testimonium ad assertionem confirmandam sufficit.

4. *Prædicta promissio Petro in propria persona facta est.* Primò ergo euidens est ex tenore verborum, promissionem esse factam Petro in sua propria persona, tot enim circumstantijs designata est, vt de hoc dubitari non possit. Primò enim Euangelista retulit Simonem Petrum confessionem diuinitatis Christi fecisse. Neque existimo vacare mysterio, quòd Euangelista vtrunque nomen coniunxit *Simon Petrus.* Nam priùs Petrus vocabatur Simon, vt constat Ioan. 1. Vnde quia hoc erat quasi proprium, & primæuum nomen Petri, in negotio tam graui omitti non debuit, nomen autem Petri à Christo fuit illi impositum Ioan. 1. & hic adiunctum est, tum propter tollendam omnem ambiguitatem, quia alius etiam Apostolus Simon vocabatur, tum propter mysterium, quod statim Christus declarauit. Deinde addit Euangelista, Christum ad eundem esse loquutum. Et vt hoc magis esset testatum, Christus iterum eodem nomine illum appellat, dicens, *Beatus es Simon,* & quia nomen Petri ad mysterium explicandum reseruabat, ne nomen Simonis videretur ambiguum, addidit aliam circumstantiam propriam illius personæ, dicens, *Bar Iona*, id est filius Ionæ, seu Ioannis, sicut idem dixerat Ioan. primo. *Tu es Simon filius Iona.* Nominauit autem Christus Simonem in dicto loco, simul laudando illum, vt inde etiam intelligi posset; qualis esset promissio, & cui fieret: erat enim remuneratiua, & illi facienda erat, qui laudem in confessione meruerat. Sicut Hilarius ibi canon 26. dixit, *Et dignum planè confessio Petri præmium consequuta est, quia Dei filium in homine vidisset,* & Hieronym. ibid. *Testimonio de se Apostoli reddit vicem, Petrus dixerat, Tu es Christus filius Dei viui, mercedem recepit vera confessio, Beatus es Simon Bar Iona.* Volens ergo Christus non sola laude, sed etiam mirabili promissione Petrum remunerare, subiungit, *Et ego dico tibi,* vbi rectè Hierony. *Quia tu mihi dixisti, Tu es Christus, &c. & ego dico tibi, non sermone casso, & nullum habente opus, sed dico tibi, quia meum dixisse, fecisse est.* Illa ergo particula *tibi*, eandem personam Simonis designat, ad illam ergo verba Christi diriguntur, illi ergo fit promissio. Maxim. Homil. 1. in Natali Petri, & Pauli, & Prosp. lib. 2. de Vocat. Genes. c. 28.

5. In verbis autem Christi considero, quædam esse tantùm affirmatiua per modum indicatiui, *Tu es Petrus*, alia prædictionem, & promissionem continentia, scilicet, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo,* &c. Prima ergo affirmatio eò etiam tendere potuit, vt magis exprimeretur persona, de qua futura erat prædictio, & cui fiebat promissio. Cõmemorare ergo voluit Christus hunc Simonem esse illũ, cui multò anteà dixerat, *Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Simulq; (vt existimo) indicare voluit Christus, quã ob causam nomen Petri Simoni imposuerit, nimirum, propter firmissimam, & immobilem fidem, quam recepturus erat, cuius primam, & insignem confessionem tunc effecit, & ideò audire meruit, *Tu es Petrus.* Vnde rectè Ambrosius serm. 6. de Varijs actionib. *Cùm vocaretur* inquit) *Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus.* Imò addit, quia Christus est petra, *cum fideli Simone nomen suum communicasse.* Quod etiam attigit Chrysost. Homil. 10. in Marcum. Optimè verò Cyrill. lib. secundo, in Ioan. cap. 12. adnotat, præuidisse Christum, futuram Petri fidem, & ideò illi dixisse vocaberis *Cephas, id est, Petrus, vocabulo ipso commode significans, quod in eo tãquam petra, lapideque firmissimo suam esset ædificaturus Ecclesiam.* Denique addit Chrysostom. Homil. in Psal. 50 in prima eius parte paulò post principium, *propterea Petrum à Christo appellatum, quia saxea fide præditus erat.* Vbi etiam bis illum appellat *basim fidei,* & Homil. 9. de Pœnit. *Cum Petrum dico, Petram nomino indebilem, non se, crepidinem immobilem,* &c. significans, Christum vocasse Simonem Petrum propter immobilitatem, non quam in se, aut ex se haberet, sed quam in fide accepturus erat, & ideò alibi *fidei petram firmam, & solidam,* illum appellat. Quæ omnia eleganter complexus est Leo Papa serm. de transfigur. capit. 1. dicens de Petro. *Tantumque in hac fidei sublimitate complacuit, vt beatitudinis fœlicitate donatus, sacram inuiolabilis Petræ acciperet firmitatem, super quam fundata Ecclesia portis inferi, & mortis legibus præualeret.*

Vnde vlterius clarè intelligitur, quid designauerit Christus, cum dixit, *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Nam sine dubio eundem Petrum designauit, vt frequentius antiqui, & grauissimi Patres intellexerunt, & ex contextu apertè constat. Ideò n. Christus prius illi dixit, *Tu es Petrus,* vt ad eundem statim diceret, super ipsum se ædificaturum Ecclesiam, & ad hoc munus illum per suam gratiam petram effecisse. Deinde ostensum est, illa verba cum sequentibus cõtinere promissionem remuneratiuã; ergo eidem fit, qui propter bonam confessionem beatificatus est, & nomen Petri meruit: ergo idem per vocem, *hanc Petram* designatur. Quod fiet euidentius si consideretur, Christum non esse vsum voce *Petri*, vel *Petræ*, tanquam diuersi generis. Vnde si Christi verba hoc mõ Euangelista retulisset, *Tu es petra, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam:* nemo dubitaret, quin illæ particulæ, *Tu*, & *hanc*, eandem petram, atque adeò eandem personam designarent: at Christus ita locutus est, & Matth. etiam Hebraicè, vel Syriacè ita scripsit, nam in illis linguis vox fœminina, & masculina Petri, aut Petræ non distinguuntur, & ita vtroq; loco habet *Petra* Syriaca versio, Græcus autem, & Latinus interpres personæ Petri, quia vir erat, masculinum nomẽ accommodarunt, fundamentum autem ædificij fœminino nomine petram appellarunt, quia in his linguis ita solet cum proprietate vocari. 6.

Præterea per illud signum *hoc*, vel *hanc*, designari solet res singularis præsens, ibi autem non erat alia res nomine petræ significata, & cui iam nomen petræ tanquam proprium, & sine metaphora, esset impositum, nisi persona Petri: ergo illum sine dubio designauit Christus, dicens, *Super hanc petram.* Nam vt omnis occasio errandi: imò & dubitandi tolleretur, præmisit, *Tu es Petrus*, quasi præ oculis ponens eum, quem designare volebat. Præterea cùm Christus proximè subiunxit, *Et tibi dabo claues regni cœlorum*, quis dubitet, per pronomen *Tibi*, Petrum designasse? & ad illum esse locutum, cum ad illum à principio sermonem suum direxerit, & eodem tenore semper cum eodem fuerit locutus? ergo etiam cum dixit, *Et super hanc petram*, de eadem persona loquutus est. Denique quia non est credibile, in tam claro, & continuo contextu Christum nunc ad Petrum loqui, deinde rem aliam per pronomen *Hanc*, designare, & statim ad Petrum redire. Sic enim incerta, & ambigua esset tota sententia, & promissio, & superuacanea fuisset diligentia tot modis, & circumstantijs determinandi personam, cui promissio fiebat. 7.

Atque ita intellexerunt hunc locum quoad hanc partem de persona, cui fit promissio, in primis omnes Pontifices Romani, qui hoc punctum attigerunt, præsertim Clemens epistol. 1. ad Iacobum, & Anacletus epist. 2. & 3. Leo suprà, & serm. 2. & 3. in die assumption. suæ. & ep. 89. cui alia verba in sequentibus referemus, & multa ex Gregor. adduximus lib. 1. cap. 6. & plura congerit Gratianus in suo Decreto dist. 12. 8. *Eadem veritas ex summis Pontificibus confirmatur.*

21. &

21. & 22. & in sequentibus plura referemus, in quibus Pontifices suum primatum non in humano, sed in diuino iure fundant, ob successionem Petri; ad quem Dominus promittendo, in hoc testimonio loquutus est.

9. Et eodem modo hæc verba intellexerunt alij Sancti Episcopi, & antiquissimi Doctores Ecclesiæ Cyprianus epist. 55. ad Cornelium, dicens, in Petro fundatam esse Ecclesiam, & eodem modo loquitur epist. 69. 71. & 73. & aliis locis, quæ suprà lib. 1. cap. 5. & 6. adnotauimus. Item Hilarius canon. 16. in Matth. vbi post verba supra citata, *Dignum planè confessio Petri præmium consequuta est*, subiungit, *O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, &c.* Idem habet lib. 6. de Trinit. & Psalm. 131. Ambros. lib. 4. de Fide cap. 3. *Habes* (inquit) *in Euangelio quod Petro dixit, Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, eidem autem supra dicenti, Tu es Christus filius Dei viui, respondit, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* & subiungit verba valde notanda, *Ergo cui propria authoritate regnum dabat, huius fidem firmare non poterat? quem cum petram dicit, firmamentum Ecclesiæ indicauit.* Idem optimè Psalm. 40. circa finem, *Ipse* (inquit) *est Petrus, cui dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram, & cæt.* & addit, *vbi Petrus, ibi Ecclesia.* Idem latè serm. 9. suprà citato, & serm. in Cathedram Sancti Petri, & ser. 11. de Sanctis. Latè etiam August. ser. 29. de Sanctis, qui est quintus Sanctorum Petri, & Pauli. *Solus inter Apostolos meruit audire, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Dignus certè qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum,* & multa similia habet in serm. 16. qui est de Cathedra Petri, serm. 49. de Verb. Dom. cap. 3. & lib. 2. de Baptism. cap. 1. referens hæc verba Cypriani, *Petrus, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificauit Ecclesiam suam,* adiungit, *Ecce vbi commemorat Cyprianus, quod etiam nos in Scripturis sanctis didicimus, Apostolum Petrum, in quo primatus Apostolorum tam excellenti gratia præeminet, à posteriori Apostolo Paulo esse correctum, &c.*

10. Optimè etiam Pacianus epist. 3. ad Sympronian. circa medium, *Ipso* (inquit) *referente Matthæo ad Petrum loquutus est Dominus, ad vnum, ideo, vt vnitatem fundaret ex vno,* & statim refert verba *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Supra etiam retuli Cyrillum Alexandrin. & Chrysostomum, quibus addi potest Cyrillus Hierosolymit. catech. 18. dicens, *Ordinauit Saluator nostram sanctam Ecclesiam, Christianam de qua dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et Nazianz. orat. 26. *Vides* (inquit) *quemadmodũ ex Christi discipulis, magnis vtique omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesiæ fundamenta in fidem suam accipiat.* Item Basilius in capit. 2. Isai. cum dixisset Ecclesiam fuisse ædificatam in Prophetis, & Apostolis subdit, *Quorum vnus erat Petrus, super quam petram pollicitus fuerat suam se ædificaturum Ecclesiam.* & lib. 2. contra Eunomium circa principium de Petro ait, *qui quoniam fide præstabat, Ecclesiæ commissam sibi ædificationem suscepit,* & Hom. 29. quæ est de Pœnitentia. *Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundamento,* Et infrà. *Petrus dixerat iam antea, & beatus pronuntiatus fuerat, dixerat: Tu es filius Dei excelsi, & vicissim audierat, se esse petram, ita laudatus à Domino: licet enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nam Christus verè est immobilis petra, Petrus vero propter Petram. Axiomata namque sua Iesus largitur alijs: largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominus habens. Lux est; Vos estis lux mundi, inquit, Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporũ. Petra est, & petram facit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis.* Similiter Epiphan. in Anchorato non longè à principio de Petro loquens sub nomine Principis Apostolorum subiungit, *Ipse autem Dominus constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam Ecclesia Dei ædificata est, &c.*

11. His Patribus accedunt alij exponentes Matthæum, Theophylactus, & Euthymius sequentes Chrysostomum, sed præcipuè Hieronymus, dicens, *Simoni, qui credebat in Petram Christum, Petri largitum est nomen, ac secundum metaphoram petræ rectè dicitur ei, Ædificabo Ecclesiam meam super te.* Non potuit sanè literalis sensus verius, aut clarius explicari. Vnde aliis locis sæpe dicit, Ecclesiam Christi super Petrum fuisse fundatam, Dialog. 1. contra Pelagian. aliquantulum à principio, & Epist. 54. & 57. & lib. 1. contra Iouinian. prius Petrũ *Petram Christi* appellat, postea vero tacitæ ocurrens obiectioni, & rationem declarans, inquit, *Super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues cœlorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.* Vbi est attentè considerandum, inter Apostolos & æqualitatem quandam, & caput nihilominus constituere. Æqualitas enim est in Apostolatu, in certitudine doctrinæ, super quam fortitudo Ecclesiæ solidatur, & in vniuersali clauium potestate: caput autem vnum, quod propter tollenda schismata positum est, authoritatem, & iurisdictionem Petri in alios etiam Apostolos indicat, & perpetuitatem potestatis, sine qua concordia schismatibus cõtraria perpetua in Ecclesia esse non posset.

Similemque sententiam habet Leo Papa epistola 89. capit. 1. dicens, *Huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in Beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exsortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortio indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, vt æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ Dei, in Petri soliditate consisteret.* Deniq; apud alios Patres frequens est, vt Petrũ hac ratione vocent Ecclesiæ catholicæ fundamentum, Petram Ecclesiæ, Pontificem Ecclesiæ primum. Vt videri potest in Isidoro lib. 2. de Offici. Ecclesiast. cap. 5. & lib. de Vit. & mor. Sanctor. cap. 69. & aliis locis, quæ lib. 1. cap. 6. indicauimus. Et Petr. Chrysolog. serm. 107. Laurent. Iustinian. lib. de Obed. ca. 12. Tertull. sæpe antequam in hæresim incidisset, eisdẽ modis de Petro loquutus est, vt in lib. de Præscript. cap. 22. & lib. de Monogamia cap. 8. A qua sententia etiam factus hæreticus non discessit, quamuis illam aliquo modo corruperit lib. de Pudicitia cap. 25. vt cap. 17. commodius animaduertemus. 12.

Nemo igitur dubitare potest, quin Petro facta sit illa promissio, superest iam explicandum, quid illi promiserit. Duplex enim in verbis videtur esse promissio, vna de fundamento Ecclesiæ; alia de potestate ligandi, & soluendi: existimo tamen, esse eandem, priusque per metaphoram, & postea per verba magis propria explicatam. Cum ergo Christus dixit, fundaturum Ecclesiam super Petrum promisit Petro, effecturum ipsum Ecclesiæ fundamentum adeo firmũ & immobile, vt & totam Ecclesiæ molem sustinere posset, & cum tanta firmitate, vt cadere nunquam aut ruere posset. Hinc Ambrosius in dicto lib. 4. de Fide cap. 3. dicens in verbis supra allegatis, *cui propria authoritate regnum dabat,* significat, Christum ibi promisisse Petro regnum Ecclesiæ, & quia hoc regnum fide constituitur, & perpetuum esse debet, ideo addit Ambrosius, potuisse etiam Christum firmare fidem Petri, & illum firmamentum Ecclesiæ constituere, indicans, hoc totum in illis verbis fuisse Petro promissum. Quod etiam declarauit serm. 2. ex variis, qui est de Cathedra Petri, dicens, Petro esse promissum, *vt tanquam saxum immobile totius orbis Christiani compagem, molemque contineat.* Et similia fere habet Augustin. dicto serm. 16. de Sanctis Hieronymus vero dicto lib. 1. contra Iouinian. sentit ibi esse promissum Petro, futurum fuisse caput Apostolorum, Cyprian. 13.

Idem ex Patribus ostenditur.

Petrus Matt. 16. in Ecclesia fundamentũ designatus fuit. Probatur ex Patribus.

autem cum Augustino dicto lib.2.de Baptism.cap.1. Primatū Ecclesiæ sentiunt, ibi esse Petro promissum. Chrysost.etiam Homil.55.in Matthæ. dicit promissum esse Petro, fore Ecclesiæ Pastorem. Hæcq; omnia in idem recidunt.

14. *Probatur ratione.* Ratio deniq; metaphoræ est, quia singularis aliqua dependētia Ecclesiæ à Petro per illam metaphoram significata est, quæ non potest in alio consistere, nisi quia danda erat Petro singularis potestas ad instruendam, & regendam Ecclesiam in fide, & moribus, à qua tam ædificatio quàm conseruatio Ecclesiæ perpetuo penderet. Vt si nauis dicatur fundata in aliqua persona, statim per metaphoram intelligitur pendere ab illa tanquam à gubernatore, & nauclero, & sic etiam regnum dicitur in Rege fundari, & è cōuerso Rex dicitur fundamentum regni. Quocirca licet metaphora fundamenti, vel Petræ alios etiam possit habere vsus, & significationes, tamen accommodata ad hunc locum & has circumstantias, nulla præter hāc potest esse accommodata, & ideo Patres, & Ecclesia ita illam intellexerunt.

15. Vt vero rem apertius explicaret Christus, addidit aliam metaphoram, & explicationem eius, dicens, *Tibi dabo claues Regni cœlorum*, solet enim nomine clauis potestas Regia, seu regendi significari, vt patet Isai. 22. *Dabo clauem domus Dauid super humerum eius*, id est, Principatum, seu Pontificatum, vel potestatem, de qua paulò anteà dixerat, *Potestatem tuam dabo in manu eius*. Christus ergo promittens claues regni cœlorum Petro, nihil aliud promisit quam potestatem regendi Ecclesiam, quæ in terra est regnum spirituale tendens ad regnum cœlorum consequendum, & ideo per potestatem quandam cœlestem gubernanda est. Quam potestatem per verba satis propria statim explicauit Christus dicens, *Et quodcunq; ligaueris super terram, &c.* His enim verbis expresse promisit Petro singularem potestatem ligandi, atq; soluendi, quæ potestas non est alia, nisi potestas leges ferendi, quæ homines ligent, seu obligent, vel etiam puniendi, aut censuras ferendi, aut similia onera imponendi, vel auferendi, vt patet, tum ex communi vsu talium verborum, tum ex similibus verbis Matth. 18. *Quæcunq; ligaueritis, &c.* Et ex aliis Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, &c.* Ergo claues illę non aliud per metaphoram significant, nisi potestatem spiritualem ad regendam Christi Ecclesiam in ordine ad regnum cœlorum consequendum. Ex hoc ergo loco manifestè probatur primatus Petri, quamuis hæretici variis obiectionibus, & euasionibus illum obscurare nitantur, quibus in sequenti capite respondebimus, ne veritatis positæ confirmationem intermittamus.

Christus per claues supremā spiritualem potestatē Petro contulit.

16. *Confirmatur eadem assertio ex Io. 21.* Omnia igitur, quæ de prædicta Christi promissione diximus, ex aliis Christi verbis Ioan. 21. maximè confirmantur, & ex vtroq; loco simul sumpto, & inter se collato euidentissima fit veritatis testificatio. Nam quod Christus promiserat, ad Patrem ascensurus impleuit, dicens Petro, semel, & iterum, *Pasce agnos meos*, & tertio, *Pasce oues meas*, per quæ verba curam, & gubernationem totius Ecclesiæ illi commisit, & Vicarium suum illum constituit, & tunc planè claues regni cœlorum & potestatem ligandi, atq; soluendi proprio, & peculiari modo illi tribuit, sicque super humeros eius tanquam super firmum fundamentum, & saxum immobile Ecclesiæ ædificium imposuit. Quæ omnia facile persuaderi possunt, si totum Christi factum, eiusque verba pura intentione, & mente considerentur. Prius enim, quam Christus Petrum Pontificem Summum crearet, ter illum interrogauit, *Simon Ioannis diligis me plus his? & diligis me?* seu *amas me?* per quod in primis significare voluit, aliquid magnum, & excellens, & sibi maxime charum voluisse Petro commendare, suam nimirum Ecclesiam, quam ipse maximè diligebat, pro qua seipsum tradidit, & Patrem, ac matrem reliquit, vt ostendit Paulus ad Ephes.5. Deinde manifestato amore Petri erga ipsum dixit illi Christus, *Pasce oues meas*. Per quæ verba contendunt hæretici nullam potestatem esse datam Petro, sed solum præceptum prædicandi verbum Dei, quod est animarum cibus. Sed est vana, & ridicula expositio, nam de missione ad prædicandum iam Christus dixerat Ioann. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, & dicturus erat postea in discessu suo, *Euntes docete omnes gentes*: quid ergo necesse erat pro solo munere prædicationis tam singulariter cum Petro agere, tantumq; pondus verborum, & interrogationum præmittere?

Reiicitur quædam hæreticorum expositio.

17. *Quid verbo pascendi in Scriptura significet.* Deinde, verbum *pascendi* eo modo, quo ibi à Christo vsurpatum est, non solum significat actum (vt sic dicam) ministrandi cibos, sed etiam munus, & solicitudinem procurandi omnia, quæ & ad nutriendas oues, & ad illas regendas, tuendas, & in vita conseruandas pertinent. Deniq; omnia, quæ sunt pastoralis muneris comprehendit. Perinde enim fuit, Petro dicere, *Pasce*, ac dicere Pastorem mearum ouium te relinquo. Bonus autem pastor, vt ipsemet Christus dixit Ioan.10. *Intrat per ostium, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas, & ante eas vadit, & eum oues sequuntur, quia sciunt vocem eius.* Et infrà. *Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis*, & vt ibidem significat, non se gerit sicut mercenarius, qui cum non sit pastor, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit; ergo ex Christi sententia, ad munus Pastoris intrantis per ostium, id est, per ipsummet Christū, vt ipse explicuit, seu (quod idem est) ab ipso super gregem suū constituti, pertinent non solum cibum ministrare, sed etiam custodire, & regere, & omnia alia, quæ pastoralis cura requirit: non ergo solam verbi prædicationem, sed totam hanc curam gregis sui Christus Petro commendauit. Et sine dubio hæc est maximè vsitata significatio illius verbi in ea metaphora vsurpati, nō solum in communi loquēdi modo, sed etiam in Scriptura Sacra, vt patet ex illo 1.Petr.5. *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum*, vbi *pascere* sine dubio non significat tantum prædicare: nam per solam concionem non solet fieri coactio, sed significat regimen seu gubernationem, quæ interdum nimis violenta esse solet, & ideo subiungit, *Non dominantes in cleris.* Similiter. Verbum *prouidentes*, manifestè ostendit, Petrum esse loquutum de prouidentia, & solicitudine Pastoris in regendis, & custodiendis ouibus, & non de sola verbi prædicatione. Sic etiam 2.Reg.5. *Tu pasces populum meum Israel*, in cuius explicationem additur, *Tu eris dux super Israel*, & cap 7. *Nunquid loquens loquutus sum ad vnam de tribubus Israel, cui præcepi, vt pasceret populum meū Israel*, quod statim declaratur per illa verba. *Ego tuli te de pascuis sequentem greges, vt esses dux super populum Israel.* Et de Christo dicitur Isai.40. *Sicut pastor gregem suum pascet*, & infinita similia sunt in Prophetis; ergo hoc ipsum significauit Christus Petro, cum illi oues suas pascendas commisit.

18. *Potestas Petri ad totam Ecclesiā extenditur.* Ac deniq; cum oues indefinite posuit omnes absq; dubio sine discrimine comprehendit, quia in similibus locutionibus indefinitus sermo æquiualet vniuersali, & quia nulla est maior ratio de his, quàm de illis ouibus talia verba interpretandi. Imò, quia ibi nominatim distincti sunt agni, & oues, Euthymius existimat, significatum esse, non solum imperfectos, sed etiam perfectos Petri curæ fuisse subiectos. Bernardus autem libr. 2. de Considerat. ad Eugenium exponit, nō solum communem plebem, sed etiam Prælatos, & Episcopos vsque ad ipsos etiam Apostolos Petro commendatos, & subiectos fuisse. Vnde sic ait cap.8. *Non modo ouium, sed & Pastorum tu vnus omnium Pastor. Vnde id probem, quæris? Ex verbo Domini.* Cui enim, *non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute, & indiscretè tota commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas, Quas? illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas inquit. Cui non planum, non designasse a-*

gnasse aliquas, sed adsignasse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et fortè præsentes cæteri condiscipuli erant, cum committens vni, vnitatem omnibus commendaret, in vno grege, & vno pastore, secundum illud, vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Quibus verbis egregiè Bernardus prædictum sensum confirmauit, & locupletauit.

19. *Tradita expositio verborũ Christi ex Patribus confirmatur.* Necq; noua est, aut recens hæc interpretatio, eodem enim modo veteres Patres dicta Christi verba intellexerunt. Nam Leo Papa serm. 3. Assumptionis suæ in eandem sententiam dixit, *De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis cunctisq; Ecclesiæ Patribus præponatur, quãuis in populo Dei, multi Sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus:* Chrysost. homil. 87. in Ioan. *Quid tandem*, ait, *aliis omissis, de his duntaxat Petrum affatur? os erat Apostolorum, & Princeps, & vertex ipsius cœtus, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit, simul vt ei ostenderet, iam sibi fiduciam habendam, tanquam enim negationis obliuiscetur, fratrum curam ei committit.* Et infrà. *Ter autem interrogat, & sæpe idem præcipit, vt demonstret, quanti ouium suarum curam faciat, & quod hoc maximum sit amoris argumentum.* Cyrillus item lib. 11. Ioan. cap. 64. *In singulis,* inquit, *confessionibus, variatis parumper verbis, audiuit, rationalium ouium curam sibi esse habendam.* Et similiter August. tract. 123. *Nec aliud totiens audit à Petro, quam se diligi, nec aliud totiens commendat Petro, quàm suas oues pasci.* Quid autem sit pascere oues Christi, paucis verbis in fine eiusdem tractatus declarat, dicens, *debere eos vsque ad sanguinem pro veritate certare, quibus oues ipsas pascendas, regendasq; committit.* Et serm. 62. de Verb. Domini, explicans eadem verba, *Pasce oues meas. Pertineat* (inquit) *ad nos cura ad vos obedientia, ad nos vigilantia pastoralis, ad vos humilitas gregis, &cæt.* vbi verbo, *Pascendi*, verbum *obediendi* opponit. Intellexit ergo, pastoralem curam non consistere tantum in docendo, sed etiam in regendo, & præcipiẽdo, & hanc esse cõmissam Petro super totam Ecclesiam. Sicut etiam dicit serm. 49. de Verb. Domini, *dicit Dominus Petro, in quo vno format Ecclesiam, Petre amas me? Respondet, amo, pasce oues meas.*

20. Et item Ambrosius ser. 48. de Tempore in feriam 3. hebdomadæ sanctæ, eundem locum tractans, ait, *Qui ante lachrymas præuaricator extitit, post lachrymas pastor assumptus est, & alios regendos accepit, qui prius seipsum non rexit.* Et in dict. serm. 1. de Sanctis, seu de cathedra Petri, *Tanquam bonus Pastor* (inquit) *tuendum gregem accepit, vt qui sibi infirmus fuerat, fieret omnib. firmamentum.* Vbi ad vtrunq; testimonium alludit, & alterum cum altero coniungit. Et ad Galat. 1. declarat, per verbum, *pascendi*, delegatam esse Petro curam Ecclesiarum, dicens de Paulo, *Dignum fuit, vt cuperet videre Petrum, qui primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum.* Deinde lib. 10. in Lucam cap. 24. in fine. *Dominus* (inquit) *non dubitabat, qui interrogabat non vt disceret, sed vt doceret, quem eleuandus in cœlum amoris sui nobis velut Vicarium relinquebat, sic enim habes, Simon Ioannis diligis me? vtique tu scis Domine, quia amo te, dicit ei IESVS, pasce agnos meos.* Et infrà. *Iam non agnos vt primò, nec ouiculas vt secundò, sed oues pascere iubetur perfectiores, vt perfectior gubernaret.* Et libr. 5. de Fide in Prooemio latè eundem locum in eodem sensu explicat, dicens, Petrum esse seruum illum prudentem, & fidelem, quem constituit Dominus super familiam suam. Idem fere habet lib. de Dignitate Sacerdotali cap. 2. Vtrumq; verò testimonium optimè connectit Cyprian. lib. de Vnit. Eccles. circa principium, dicẽs, *Loquitur Dominus ad Petrum, Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, &c. Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit, pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat, Sicut misit me Pater, &c. Et quorum remiseritis peccata, &c. tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit.* Et infrà. *Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & cathedra vna monstretur.* Et infrà. *Qui cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia deserit, in Ecclesia se esse confidit?*

Deniq; veritatem hanc confirmant varia epitheta, quæ solent Patres Petro tribuere ad illud munus explicandum, & potestatem, quam à Christo in dictis locis recepit. Sic enim vocatur *Caput Apostolorum* ab Hieronymo lib. 1. contra Iouinian. & Optat. lib. 2. & 7. Cont. Parmeni. Cyril. Alex. lib. 12. in Ioan. c. 62. caput, & Principem, & lib. 13. Thesaur. cap. 2. Apicem Apostolorum vocat. Dicitur etiam constitutus, *Pastor Pastorum*, ab Eusebio Emisseno in serm. de Sancto Ioan. Euangelist. & rationem reddit, quia *regit subditos, & Prælatos. Omnium igitur pastor est, quia præter agnos, & oues in Ecclesia nihil est.* Vnde Isidor. de Vita, & morte Sanctor. c. 69. Petrum vocat Pastorem humani gregis. Item Origen. lib. 5. in cap. 6 ad Roman. circa finem, ait, *Petro cum summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum, velut super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo, nisi charitas exigitur.* Vocatur item Petrus Christi Vicarius in Concilio Nicæno can. 39. de quo canone plura dicemus inferi⁹. Et Ansel. Mat. 16. illum vocat principalem Vicarium, quia etiam alij Episcopi omnes, qui potestatem ligãdi, & soluendi accipiunt, sunt modo suo Vicarij Christi, Petrus autem est principalis. Quem ob eandem rationem ibi vocat Principem Apostolorum, quod est frequens in aliis Patribus. Et sic etiam frequenter dicunt, accepisse primatum Ecclesiæ, vt est apud Ambros. 2. ad Cor. 12. & ad Galat. 2. & optimè Beda ex dictis verbis, *Pasce oues meas* in Homil. de Vigilia Apostolor. Petri, & Pauli. Idemq; voluit Chrys. Hom. 80. ad populum dicens, *Ei per totum terrarum orbem Ecclesiæ præsidentiam traditam esse, seu orbis terrarum curam ei esse demandatam*, vt ait hom. 87. in Ioan. Vel *totius Ecclesiæ gubernacula suscepisse*, vt ait Damasc. orat. de Transfigurat. vbi ad Petrum ita de Ecclesia loquitur. *Hanc Christus suo ipse cruore comparauit, tibi autem vt fidissimo famulo in fidem tradidit.* Et infrà. *Qui te cœlestis regni clauiculariũ instituit.* Et infra, dicit voluisse Christum Petrum adesse suæ transfigurationi, *Antistitem, qui totius Ecclesiæ gubernacula suscepisset.* Vnde tandem dixit Ephrem. ser. de Transfigurat. sicut vnus Moyses Hebræorũ Princeps fuit, ita Petrum Ecclesiæ Christianorum fuisse Principem constitutum. Et plura videri possunt in Gregor. Homil. vigesima prima in Euangel. & lib. 3. epistolar. epist. 3. aliàs cap. 67. & libro primo epistol. 24. 21. *Ex epithetis Petri eadem veritas ostẽditur.*

Tandem si velimus aliquam rationem huius diuini consilij reddere, oportet: institutionem regiminis ab electione personæ separare. Electionis enim personę nullam possumus propriam reddere causam præter diuinum beneplacitum. Nam licet Deus ea fide, & charitate Petrum disposuerit, quæ ad tale ministerium suscipiendum dignum illum redderet, vt ex verbis Matthæi, & Ioannis supra tractatis manifestum est; nihilominus fides Petri non fuit prima ratio electionis eius, sed voluntas Dei, nam quia illũ elegerat, ideo illũ ita vocauit, vt cooperãdo vocationi Vicarius Christi fieri posset dignisimè. Institutionis autem primatus propria ratio fuit, quam Cypri. Leo Papa, & alij Patres tetigerunt, vnitas Ecclesiæ, & optimum regimen eius, quia si in Ecclesia non fuisset vnũ caput ad quod diuersa Ecclesiæ membra recurrerent, facile per diuersa schismata rumperetur, vt etiam Anselmus suprà rectè dixit. 22. *Ratio institutionis Primatus Petri.*

Vt autem optimum esset regimen, oportuit caput hoc vnum esse Monarcham, nam Monarchia forma regiminis est omnium optima, vt ex Patribus, Theologis, Philosophis, & historiis erudite ostendit Cardinalis Bellarminus lib. 1. de Roman. Pontif. cap. 2. & sequentibus. Quod si in aliis communitatibus, aut regnis 23. *Regimen Ecclesiasticum, Monarchicũ esse debet.*

regnis humanis hoc verum eſt, multo certè magis in regimine totius Eccleſiæ fuit neceſſarium, quia cum reſpublica Eccleſiaſtica ſit ampliſsima, & pro vniuerſo mundo ſit inſtituta, non poſſet conuenienter per vnam poteſtatem ſupremam gubernari, niſi talis poteſtas in vno homine reſideret. Nam ſi eſſet in congregatione multorum, non eſſet in mundo talis poteſtas apta ad regendum, niſi quando tales perſonæ in vnum Concilium eſſent congregatæ. Quo modo ergo poſſet difficultatibus occurrentibus ſubueniri, quando talis congregatio deeſſet, vel à quo poſſet cũ efficacia cogi, ſi nullũ eſſet in Eccleſia caput, ad quod huiuſmodi generalis prouidentia, & cura Eccleſiæ perpetuo pertineret? Profectò hæc ratio conuincit primatum Petri fuiſſe moraliter neceſſarium, eademq; conuincit, fuiſſe illum Principatum non pro ſola perſona Petri, ſed perpetuum, vt conuincunt etiam illa verba, *Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eã;* ſicut in lib. 1. latè probatum eſt, & ſequentibus amplius confirmabitur.

CAPVT XI.

Obiectionibus contra ſuperioris capitis doctrinam ſatisfit.

1. CONtra primatum Petri intellectum in ſenſu à nobis ſuperiori capite declarato, nonnulla in tranſcurſu, & quaſi obiter attingit Rex Iacobus, quibus ſatisfacere neceſſe eſt. Dicit enim ille in pagin. 60. ſuæ Præfationis. *Verum quidem eſſe. Petrum, & ætatis, & temporis, quo à Chriſto vocatus eſt, ratione, vnum ex primariis Apoſtolis fuiſſe, Principem ordine illorum duodecim, quos primos Chriſtus elegit; & de tribus illis vnum, quos ordinis ſeruandi gratia cæteris præpoſuit.* Et pagin. 59. doctrinam, quam Catholicam eſſe oſtendimus, *nuperam, & nouitiam* vocare veritus non eſt; Quod apud me argumentum efficax eſt, Proteſtantes, vel Sanctos Patres non legiſſe, vel regem ſuum turpiter decepiſſe. Nam ex dictis luce clarius conſtat, doctrinam traditam de primatu Petri cum ipſa Eccleſia ortam eſſe, & in verbis Chriſti eo modo intellectis, quo ab antiquiſsimis Patribus expoſita ſunt, eſſe fundatam: nullus ergo, qui non ex induſtria fallere, & falli velit (quod de Sereniſsimo Rege credendum non eſt) doctrinam hanc nuperam, aut nouitiam vocare poteſt. Loquutus eſt ergo ex deceptione, & veritatis ignoratione, non tamen probabili, vel quæ illum à graui lapſu, & culpa excuſet, cum poſsit facile ignorantiam, & errorem depellere, ſi velit. Præter quam quod ſi Petrum fatetur eſſe Principem duodecim Apoſtolorum, quid quæſo eſt, quod addit, *Principem ordine, aut ordinis ſeruandi gratia?* aut quis eſt iſte ordo, vel in qua excellentia, aut dignitate perſonæ fundatus eſt? Omnis enim ordo, vt iuſtè ac prudenter inter aliquas perſonas conſtituatur, fundamentum aliquod excellẽtiæ, ſeu exceſſus, aut inæqualitatis in eis requirit; quod conſtituendo ordini proportionatum, & accommodatum ſit.

Petri primatum nemo nouitatis arguere poteſt

Petrum non poſſe dici Principem Apoſtolorum niſi ratione ſupremæ poteſtatis.

2. Si ergo Petrus nullam dignitatem, vel poteſtatem habet maiorem, quam cæteri Apoſtoli, nec iuriſdictionem in illos, ſecundum quem ordinem princeps illorum appellatur? Nam exceſſus ætatis, vel antiquitas vocationis, apud Deum parui momenti ſunt, apud quem ſicut non eſt perſonarum acceptio, ita neque eſt ætatum differentia: imò in conſpectu illius ſæpe ſunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi. Præſertim, quia non conſtat, Petrum fuiſſe ſeniorem cæteris Apoſtolis, aut ante omnes vocatum, cum ſaltem Andreas illum præceſſerit, vt de vocatione ſumitur ex Ioannis 1. & de ætate probabile cenſet Epiphan. hæreſ. 51. Neq; etiam fundari poteſt ille ordo in gradibus ſanctitatis, nam hoc iudicium Deo reſeruatum eſt, neque hactenus eſt nobis reuelatum, quis Apoſtolorum in vera Sanctitate apud Deum cæteris maior fuerit. Neque item ſatis eſt, quod Chriſtus familiarius cum illo egiſſet, & in nonnullis actibus, quibuſdam aliis eum prætuliſſe videatur: nam hac ratione etiam Ioannes dici poterit Princeps ordine: imò & Iacobus, nam fuit vnus ex illis tribus, quos in aliquibus negotiis Chriſtus peculiares ſocios habere voluit. Præſertim quia ſola illa peculiaris fauoris, aut amoris Chriſti oſtenſio non erat ſufficiens fundamentum alicuius ordinis inter Apoſtolos permanſuri poſt Chriſti diſceſſum. Accedit, quod Rex ſemper loquitur de ordine politico in Hierarchia Eccleſiaſtica, ad quam præteritus ille fauor, ſeu beneuolentia parum referebat, neq; prudens aliquis Paulum reputabit ordine minorem; quia ex illis tribus non erat, vel quia Chriſto in mortali corpore viuenti familiariter non adhæſit.

Denique eo modo, quo Petrus inter Apoſtolos Princeps cenſetur, non ab hominibus, ſed à Chriſto, ac proinde iure diuino illum Principatum habuit; ergo ſi fuit Princeps ordine, neceſſe eſt, talem ordinẽ ab ipſo Chriſto creatum, & inſtitutum eſſe? At non legimus Chriſtum in Eccleſia ſua inſtituiſſe dignitates aliquas, quæ propter ſolum ordinem politicum ſpecialem honorem, aut ſedes primas in ſedendo, aut loquendo ſibi vendicent, ſed legimus tantum, 1. ad Cor. 12. Chriſtum poſuiſſe in Eccleſia primũ Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio Doctores, alios Paſtores, & Doctores, ac deniq; alias gratias, vel miniſteria diſtribuiſſe: in his autem omnib. non poteſt dici Petrus Princeps inter Apoſtolos ratione ordinis. Vt ergo quod verum eſt, aſſeramus, cogitatio talis ordinis politicus in Eccleſia Chriſti, vt ab ipſo inſtitutæ, nupera eſt, & nouitia, nam ordo ille inter Petrum, & alios Apoſtolos in ſuperiori poteſtate ad regendum, & gubernandum tam illos, quam vniuerſam Eccleſiã in perpetuum fundatus eſt. Et hoc docuit nos Chriſtus, & legimus in antiquis Patribus, reliquæ vero adinuentiones, & nouitates humanæ ſunt. 3.

Sed in primis inuehitur Rex contra duplicem illam probationem primatus Petri ex locis illis. *Tu es Petrus, &c.* & *Paſce oues meas.* Et prius quidem quaſi Bellarminum irridens pag. 22. ait, *Nec poſterius diſputationis meæ caput alijs machinis adoritur, quam illis Chriſti verbis: Paſce oues meas: & Tibi dabo claues Regni cœlorum,* Poſteà vero Pag. 24. Sic (ait) *nouum, & egregium, ſcilicet, ſenſum his Chriſti verbis affingit, Paſce, &c. quaſi hoc ſignificarent, tolle, proſcribe, abdica Chriſtianos Principes, atq; Reges. His quoq; quodcunq; ſolueris, &c.* Ac deniq; pag. 128. eo progreditur vt *inuerecundam, ac impudentem vim*, appellet, *illam, quam ſenſui illorum duorum locorum Cardinalis attulit, vt ex eis ſupremam in temporalibus Pontificis poteſtatem ſupra Reges, ac Principes aſtrueret.* In his autem verbis nulla ratio, nullum ve teſtimonium obiicitur, ſed ſolum conuicia, & Proteſtantium calumniæ, quibus Rex fidem adhibet, proferuntur, ideoque poſſemus facilè illa præterire; ne autem aliquem, ob rerum cõfuſionem, & veritatis ignorationem, moueant; falſa à veris diſcernere, & rem totam explicare neceſſarium eſt. 4.

Obiectio Regis cõtra probationem Primatus Petri ex ſcripturis.

Bellarminus ergo, & nos omnes, qui in hac cauſa vnum ſumus, ex illis locis non probamus proximè, & immediate primatum Petri in ciuilib. ſeu temporalibus, ſed in Eccleſiaſticis, ſeu ſpiritualibus: an vero hæc poteſtas ſpiritualis ad temporalia extendatur, alia quæſtio eſt tractanda, & decidenda, & authoritate Eccleſiaſticæ traditionis, & vi rationis, ex priori fundamento ſupremæ ſpiritualis poteſtatis, prædictis teſtimoniis comprobato. At Rex ita refert Bellarmini probationem, ac ſi teſtimoniis illis Pontificem abſolutum temporalem dominum regnorum omniũ eſſe, & ſuo arbitrio poſſe illa dare, vel auferre probare voluerit, quod à vera illius mente longiſsime diſtat. Vnde in ſua reſponſione modeſtè, prudẽterque interrogat: *Vbi quæſo expoſitionem illam tam inciuilem* 5.

Solutio. Ex Scriptura immediate ſolum primatum Petri in ſpiritualib. probant catholici.

tiuem, & inuerecundam in libello meo vidisti? Non igitur ipse affinxit sensum illum Christi verbis, qui nunquã in libris eius extat, sed qui te decepit (ô Rex) eum sensum sine vlla specie verisimilitudinis affinxit. Igitur sensus, quem Bellarminus illis testimoniis affinxit, idem est cum illo, quo Primatu Petri in spiritualibus probauimus, qui vere quidem egregius est, & non nouus, sed communi Patrum antiquorum consensu probatus.

6. Ex hoc verò sensu per illationem, & necessariam consequutionem rectè potuit Bellarmin. eiusdem testimoniis conuincere Petri abdicandorum Regũ potestatem, non quidem omnium arbitratu suo, *ita vt, ad libidinem condonare, & adimere regna possit*, vt Rex pag. 23. loquitur, sed hæreticorum, & incorrigibilium, vel ad illorum dignum supplicium, vel ad suarum ouiũ necessariam defensionem, ac proinde non ex dominio absoluto, vel directa (vt vocant) potestate, sed ex indirecta. Non dicat ergo Rex Angliæ, verba, *Pasce oues meas*, ita à nobis exponi, ac significarent, *Tolle, proscribe, abdica Christianos Principes*, hoc enim nullus Catholicus dixit. Si autem quod verum est, syncere testatũ cupit, dicimus, inter alia multa, quæ in illis verbis, & potestate per ea data continentur, etiam illud esse. *Tolle, proscribe, abdica hæreticos Reges*, qui emendari nolunt, & subditis suis in rebus ad fidem catholicam pertinentibus, perniciosi sunt. Hic autem sensus nullam vim verbis Christi affert, sed necessaria consecutione ex eis elicitur: nec est nouus, sed perpetua Ecclesiæ traditione comprobatus, neq; ex illo directa potestas Petri in temporalibus, sed tantum indirecta colligitur, quam à suprema spirituali potestate separari non posse ostendimus.

Quando possit Pontifex Principibus temporalib. regna adimere.

7. Pergit autem Rex obiiciendo contra expositionem illorum locorum, quatenus ad probandam singularem Petri spiritualem potestatem afferuntur. Et primo argumentari videtur ab authoritate Doctorũ etiam catholicorum, qui variis modis loca illa sunt interpretati, vnde Bellarminum alloquutus pag. 58. ait. *Sed neq; est inscius, quam rationem veteres afferant, cur Sancto Petro potissimum oues pascere Christus mandauerit.* Deinde ipse approbare videtur expositionem dicentium, vtrunque scilicet, *Tibi dabo claues*, & *Pasce oues*, Petro quidẽ dictum esse, sed ad omnes pertinuisse Apostolos, quorum ipse personas sustinebat. Quod inde confirmat, quia alibi potestas clauium in plurali numero concessa est Matth. 18. *Quæcumq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcumq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Ex quibus verbis colligere vult, clauium potestatem non minus cæteris Apostolis, quàm Petro fuisse collatam, ac proinde nõ habuisse primatum. Imo multi sunt ex Protestantibus, qui non solis Apostolis, sed toti Ecclesiæ potestatem clauium collatam esse velint, quia in dicto loco Matth. 18. Christus dixerat, *Dic Ecclesiæ si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, & statim quasi rationem reddens subiungit. *Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata, & in cœlo*: signum ergo est, loquutum fuisse Christum ad Apostolos, vel discipulos, prout Ecclesiam repræsentabant, vel virtute continebant.

Secunda obiectio.

8. Sed quia hæc obiectio vtrumq; testimonium inuoluit, & non est in vtroq; eadem omnino ratio, sigillatim de illis dicere necesse est. Et in primis de verbis, *Pasce oues meas*, non inuenio apud veteres Patres dissentientes sententias, aut expositiones, neque circa personam, cui singulariter dictum est *Pasce*, neq; circa significationem verbi *Pascendi*, neque circa personas nomine ouium & agnorum comprehensas. Quamuis enim in exponendis his duabus vocib. vltimis sit aliqua varietas, an illæ duæ voces, *agni*, & *oues* easdem, vel diuersas personas significent, re tamẽ vera nulla discrepãtia est, quæ ad præsentem causam referat. Omnes n. catholici conueniunt totum Christi gregem, cunctasq; oues fuisse Petro commissas, siue sub singulis vocibus agnorum, & ouium, siue sub vtraq; simul propter diuersas proprietates omnes significatæ fuerint. Et hinc necessario sequitur, verba illa ad solum Petrum pertinuisse, eiq; non vt gerenti aliorum personã, sed propriissimè, & speciatim propter singulare munus ipsi commissum, dicta fuisse. Quod ex communi consensu Patrũ in præcedenti capite satis probatum est, & ex contextu ipso satis probari potest. Tum quia Christus interrogando Petrũ, *Diligis me plus his*, satis distinxit illum à cæteris, vt tantum cum propria eius persona, non vt repræsentante cæteros, sed vt ab illis distincta, negotiũ transigeret. Tum etiam, quia sub nomine ouium alios Apostolos comprehendit, vt suprà probatum est: ergo verbum *Pasce*, necessario dictum fuit Petro vt soli, seu vt pastori sub aliqua ratione vnicè constituto: quia non poterant singuli Apostolorum simul esse pastores eorũdem vniuersorum. Neq; ipsorum aliquis factus est Pastor Petri, sicut Petrus cæterorum omnium est Pastor constitutus.

Responsio.

Verba Ioan. 21 Pasce, &c. ad solũ Petrum dicta sunt.

9. Neq; aliquis veterum Patrum, vt dixi, aliter quoad hanc partem verba illa intellexit. Quamuis enim nonnulli Patres dicant, quod tunc Christus Petro dixit, cæteris etiam Episcopis, & Pastoribus Ecclesiæ dictum esse: intelligunt dictum esse in Petro tanquam in exemplari, & conuenire aliis secundum conuenientem proportionem. Nam licet solus Petrus sit vniuersalis Pastor Ecclesiæ constitutus, non excluduntur particulares Pastores, quorum singuli non omnes, sed quædam ex ouibus committantur, iuxta illud, primæ Petri. 5. *Pascite, qui in vobis est gregem Dei*, vbi particula, *qui in vobis est*, particularem gregem determinat, & Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo posuit vos Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei.* Sicut ergo alij Pastores ad partem solicitudinis cum Petro assumuntur, ita intelligere debent, sibi esse dictum, *Amas me? Pasce oues meas.* Non quia quando Christus similia ferè verba protulit, ad oẽs particulares Pastores formaliter loqueretur, vel ad Petrum in personã omnium, sed quia virtus, & ratio verborum Christi in omnibus Pastoribus cum proportione locum habent. Non enim possunt esse rectè dispositi ad pascẽdum gregem Christi nisi ipsum ament Christum. Et hoc sensu dixit Augustin. lib. de Agone Christiano. *Cum Petro dicitur, ad omnes dicitur, Amas me? Pasce oues meas.*

10. Venio ad alium locum Matth. 16. in quo non nulla maior est expositionum varietas, præsertim quoad illa verba, *Et super hanc petram*: nam interdum Patres exponunt, illam particulam, *Hanc* designare fidem Christi Dei, & hominis, super quam dicunt, fundatã esse Ecclesiam, vt indicat Chrys. ibi hom. 55. & Hilarius. Frequenterq; alij dicere solent, fidem esse fundamentum Ecclesiæ. Alij vero exponunt, Christum dicendo, *Super hanc petram*, se ipsum designasse, quia vt dicitur. 1. ad Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter illud, quod positũ est, quod est Christus Iesus*, de quo c. 10. dicitur, *Petra autem erat Christus.* Quam expositionem habet Aug. tract. 27. & 124. in Ioan. & serm. de Verbis Domini. Verumtamen nullus ex his Patribus, qui aliter hunc locum exposuit, negauit, Petrum esse peculiari modo petram, & fundamẽtum Ecclesiæ, vt suprà de Hilario, & Chrysostomo, ostensum est, & idem est de Ambrosio, & aliis, qui solẽt pro expositione priori allegari. Nam eisdem locis vtrunq; dicunt, scilicet, & Petrum & fidem Christi, seu confessionem eius esse fundamentum Ecclesiæ. Vtrunq; enim sub diuersis rationibus verum est, quia Petrus tanquam Christi Vicarius, locum ipsius absentis tenens, Ecclesiæ fundamentum est, eamq; suo modo post Christũ sustinet. Fides autem dicitur fundamentum tanquã ratio fundandi (vt sic dicam) non propter fidem singularem Petrus factus est Ecclesiæ fundamentum, & per fidem constitutus est firma petra ad Ecclesiam fundandam accommodata. In hoc ergo sensu dicti Patres

Prima expositio verborum Matth. 16 Et super hanc petrã, &cæt.

Secunda expositio.

Etiam auctores prædictarum expositionum Petrum fundamentum Ecclesiæ constituunt.

Fundamentum Ecclesiæ quomodo in Petrũ, & fidẽ quadret.

Patres loquuti sunt, & Chrysost. homil. 2. in Psal. 50. recte dixit, *Ob robur confessionis vocatus est Petrus, dicente Domino: Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* Quod si non de fide Petri in specie, sed de fide in genere sermo sit, illa etiam dicitur fundamentum Ecclesiæ, quia est prima ratio, & quasi forma Ecclesiæ membra constituens, & vniens. Et hoc modo solent interdum illa verba per accommodationem, & in sensu mystico ad totam Ecclesiam, & singulos fideles applicari, vt fecit Origen. tract. 4. in Matth. Qui tamen non negat, in proprio, & literali sensu solum Petrum ibi esse à Christo nomine *Petræ* significatum, & in fundamentum Ecclesiæ promissum, vt ex eodem constat hom. 5. in Exod.

11. *Expenditur, & explicatur expositio August.*

Altera vero sententia Augustini, quòd Petra sit Christus, quoad doctrinam per se spectatam verissima est, quoad sensum autem verborum Christi difficilè accommodari potest. Nihil enim verius dici potest, quam Christum esse lapidem angularem; & petram, in qua principaliter Ecclesia fundata est. Imò solum Christum per se, & virtute sua Ecclesiæ fundamentum esse. Quod verò in dicto loco Matth. de se fuerit Christus loquutus, aut dicendo, *Super hanc petram,* se ipsum signauerit: re vera non potest literali, ac proprio verborum sensui accommodari, vt ex dictis in superiori capite manifestum est. Vnde vel expositio Augustini non vt literalis, sed vt mystica ab ipso est tradita: vel ad præcedentem expositionem reducenda est, De Christo enim loquitur vt est obiectum fidei, quam confessus est Petrus, & in eo modo dicitur, per *hanc Petram*, Christus indicari, quo fides, vtiq; vt ratio, propter quam Petrus factus est Ecclesiæ fundamentum. Sic autem loqui Augustinũ de Christo ex eius verbis sumi potest. Nam li. 1. Retract. c. 21. sic ait, *Posteà sic exposui, quod à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. vt super hunc intelligeretur, quem confessus est Petrus dicens; Tu es Christus, & cæt.* Adde, Augustinum proponere sensum illum non vt certum, sed vt probabilem, & ad illum motum fuisse ex diuersitate vocabuli Petri, & *petra*, quæ in re nulla fuit, vt iam dixi. Deniq; Augustin. alium sensum non excludit, multoque minus de veritate ipsius sententiæ dubitat, quod Petrus etiam fuerit petra, in qua fundata sit Ecclesia, id enim sæpe docet in locis capite superiori allegatis: in dictoq; c. 21. libr. 1. Retract. ait, sensum illum ore multorum cantari in versibus Beatissimi Ambrosij: *Hoc ipsa petra Ecclesia canente culpam diluit.*

12. *Potesta. ligādi, & soluendi perpetua, & in dependēs extitit in Petro, in aliis vero dependenter ab illo.*

Deniq; quod Rex obiicit de Verbis, *Quæcunq; ligaueris*, quod alibi in plurali dictum sit. *Quæcunq; ligaueritis*, difficultatem non habet, nam certum est, & Petrum, & Apostolos potestatem ligandi, & soluendi recepisse, verumtamen ipsa verborum differentia ostendit, aliter Petro, aliter omnibus Apostolis potestatem illam fuisse promissam. Nam Petro promissa est, vt ordinaria, & vniuersalis, ac perpetuo in Ecclesia permansura, aliis vero Apostolis data erat, vel solum quasi delegata pro eorum personis; vel si consideretur vt in Episcopis eorum successoribus permansura erat, data est dependenter à petro, & per petrum, vt Leo Papa, Anselmus, & alij patres suprà allgati adnotarunt. Et ex circunstantiis vtriusq; loci id manifeste colligitur, vt ex dictis in superiori capite satis constat. Sicut Io. 20. generaliter Petro, & aliis dixerat Christus, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, & nihilominus c. 21. specialiter dicit Petro, *Pasce oues meas*, vtiq; tanquam supremus Pastor, omnibus, etiam ipsis Apostolis superior.

13. *Exponuntur quædam loca Aug.*

Neq; contra veritatem hanc obstant, nonnulla testimonia Augustini, quæ hic obiici solent, quia dicit, Petrum quando claues accepit, Ecclesiam significasse: intelligit enim significasse Ecclesiam, quia vt Ecclesiæ princeps potestatem clauium accepit, non pro sua persona tantum, sed vt in Christi Ecclesia, & in successoribus, & aliis Pontificibus, & Episcopis adiutoribus suis perpetuo durarent. Et ita dixit tract. 50. in Ioan. *Si hoc Petro tantum* (id est, pro sua tantum persona) *dictum est, non facit hoc Ecclesia*, quia nimirum cum Petro potestas extincta fuisset. Vnde quia nunc Ecclesia etiam ligat, & soluit, infert: ergo *Petrus, quando claues accepit, vtiq; Ecclesiam Sanctam significauit.* Quæ illatio nulla fuisset, si intellexisset, Petrum repræsentasse Ecclesiam tanquam vices eius gerentem, quia id neq; necessario sequitur, neq; verum est. Cum neq; Ecclesia hanc repræsentationem, seu delegationē Petro commiserit, nec Christus sua potestate illam fecerit, cum verbis suis illam non significauerit. Ergo intellexit Augustinus, Petrum Ecclesiam tunc repræsentasse ratione sui Primatus; & sedis, sic enim quod datur capiti propter corpus, censetur dari Ecclesiæ in suo capite, sicut quod datur Regi ad regendum, regno dari existimatur. Et sic dixit idem Aug. tract. 124. in Ioan. Petrum propter primatum suum personam Ecclesiæ gessisse. Quod apertissime explicat dicens, *Ecclesia, quæ fundatur in Christo, claues regni cœlorum accipit in Petro.*

14. *Expositio verborũ Augustini ex Christi verbis comprobatur.*

Denique hic etiam fuit modus loquendi Christi Matth. 18. *Dic Ecclesiæ*, id est Ecclesiæ Pastoribus, vt omnes exponunt, & res ipsa clamat, non enim potest peccatum fratris toti cætui Ecclesiæ denunciari, sed Pastores nomine Ecclesiæ significantur, quia Ecclesia est in Episcopo tãquam in capite. Simili ergo modo dicitur Petrus in dictis locis Ecclesiam repræsentasse. Et ita etiam solutum relinquitur, quod ex eodē loco Matth. obiiciebatur, quia quod subiũxit Christus, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus*, simili modo Pastores Ecclesiæ intellexit; eisdem ergo, seu ratione illorum dixit. *Quæcunq; alligaueritis*, ibiq; in plurali loquutus est, quia peccata nō erant denuncianda soli supremo Pastori, sed etiam cæteris, ideoq; vt diximus, sine præiudicio singularis potestatis Petri illud dictum est. *Nam si quid cum eo cōmune cæteris voluit esse Principibus, nunquam nisi per Petrum dedit, quod aliis non negauit*, vt egregie Leo Papa. serm. 3. assump. suæ.

15. *Instantia in Præfat. pag. 58 or. 5.*

At vero contra responsionem hanc vrget Rex vlterius in hæc verba, *Quod ni esset* (id est, si non Apostoli omnes, vel Petrus nomine omnium æquè à Christo claues accepisset) *qui potuit, quæso, Paulus Corinthiorum Ecclesiæ auctor esse incestum illum excommunicandi, cum spiritu suo? dicendum sanè fuerat cum spiritu Petri, Qui potuerunt omnes Apostoli censuris suis in nomine Christi vti nec vllibi eius Vicarij meminisse?*

Refellitur.

Verumtamen hæc coiectura parui momenti est. Nam in primis licet Petro claues singulariter datæ sint, nihilominus etiam Paulo, & aliis Apostolis immediate Christus contulit ligandi, & soluendi potestatem, & ideo recte potuerunt censuras ferre in nomine, & virtute Christi, cuius erant proximi ministri; nulla Petri facta mentione. Deinde etiam si à Petro immediatè potestatem accepissent (sicut nunc Episcopi accipiunt, iuxta probabiliorem sentētiam) non oporteret, in ferenda excommunicationis sententia Vicarij Christi meminisse, sicut neq; nunc Episcopi catholici, licet Episcopum Romanum, vt Christi Vicarium recognoscant, cum excommunicationis sententiam ferunt, non dicunt in nomine, vel virtute Papæ, sed vel simpliciter vtuntur sua ordinaria potestate, vel dicere etiam possunt in virtute Christi, vel per potestatem sibi à Christo concessam. Et ratio est, quia licet Petrus vniuersalis Pastor Ecclesiæ, non est tamen principalis author, & Dominus, sed illius Vicarius. Vnde etiam ipse Petrus, ferendo censuram, dicere poterat in nomine Domini nostri Iesu Christi, id est, vice & authoritate eius. Idem ergo facere possunt inferiores Prælati, quia licet mediante Petro tanquam dispensatore principaliter à Christo habent authoritatem, & in virtute illius operantur. Sicut Prorex alicuius regni, vel prouinciæ sæpe authoritatem à Rege accipit constituendi per ciuitates gubernatores, & magistratus, & nihilominus illi

omnes

omnes in publicis sententiis, & praesertim quando gladio vtuntur, se authoritate Regiâ, non Proregis id facere profitentur.

16\. Nec tamen nego posse ministrum, vel legatum Pontificis excommunicando, dicere, se id facere potestate à Pontifice accepta. Nam verum dicerent, & sine iniuria Christi: quia per illa verba non attribuitur effectus Pontifici vt principali causae simpliciter, sed tantum in genere ministri, sed Vicarij communicantis iurisdictionem suam. Quod secus fortasse esset si diceretur in nomine aut virtute Petri, aut Papae, quia haec verba videntur significare authoritatem principalis Domini, vt sensit D. Thom. 1. ad Corinth. 5. Et ideo talis modus loquendi non est in vsu. Alio vero, scilicet, authoritate mihi à Papa concessa, vel alio simili vti solent interdum Ecclesiastici iudices praesertim delegati. Dico tamen etiam illum modum loquendi non esse necessarium neq; vsitatum ab ordinariis Pastoribus, vt sunt Episcopi, qui post acceptam potestatem ad modum causae proximae, suo iure vtuntur. In Apostolis vero, vt dixi, intercessit maior ratio, quia non à Petro, sed immediatè à Christo habuerunt authoritatem. Vnde constat, merito dixisse Paulum, *& spiritu meo*, nec debuisse, imò nec potuisse dicere, *& spiritu Petri*, tum propter rationem datam quia Paulus non habebat potestatem à Petro, quia erat Apostolus non ab hominibus, neq; per Galat. 1. tum etiam quia ibi particula illa, *Et spiritu meo*, non significat virtutem, seu potestatem operandi, sed conditionem necessariam ad iudicandum, nimirum, notitiam sufficientem causae, vt patet ex illis verbis, *Absens corpore praesens autem spiritu, iam iudicaui vt praesens eum, qui sic operatus est:* nam in eodem sensu subiungit, *congregatis vobis, & meo spiritu*, id est, mea notitia, & spirituali praesentia. Haec autem conditio non poterat attribui Petro, imò neq; propriè Christo, quia est propria, & personalis conditio requisita ex parte ministri, praeter quam requiritur authoritas principalis Domini, ideoq; Paulus addidit *cum virtute Domini nostri Iesu Christi.*

Legatus inferior potest censuras suas ... idere, se id ... icere potestate à Ponti... accepta, ... idere vero ... si virtute ... Papae non ita congruit.

17\. Tandem obiicit Rex indicia quaedam directè contra Petri primatum. Vnum est, *quia in omnibus Apostolorum congressibus Petrum, vt è multis vnum, legimus inter illos consedisse*, vt in Concilio, cuius fit mentio Actor. 15. Vbi etiam ad nuncios mittendos, solum dicitur, *Visum est Apostolis, & presbyteris, totiq; Ecclesiae mittere electos viros. Sed merum* (ait Rex) *de Ecclesiae capite silentium. Sic in eorum literis Apostolorum seniorum & fratrum fit mentio, de Petro, nec verbum.* Alterum indicium est, quia Paul. 1. ad Corinth. 1. aequè reprehendit dicentes, *Ego sum Cephae*, ac dicentes, *Ego sum Pauli, ego autem Apollo*, cùm tamen si Cephas esset caput Ecclesiae, damnandi potius essent, qui ab eo non stabant, tanquam à fide catholica recedentes, & soli Petri sectatores habendi essent fideles. Tertium iudicium est, quia Paulus ad Galat. 2. cum Petro tam parum comiter egit, vt illi non se aequaret modo, sed etiam anteferret. Quartum indicium, licet per irrisionem positum, addit, quia Paulus ad Galat. 1. dicens, se profectum Hierosolymam, *vt Petrum viseret, & certis de rebus cum eo ageret*, non addidit, *eo quoq; se ad sacra pedum oscula esse profectum.*

Vltima obiectio ex variis indiciis.
Primum indicium. In Praefati. pag 59.
Secundum indicium.
Tertium.
Quartum.

18\. Haec vero, & similia digna non sunt, quae contra totius Ecclesiae authoritatem, & verba Christi satis expressa proponantur; illis tamen satisfaciendum est, ne aliquid omisisse videamur. Ad primum in primis dicimus, falsum esse quod sumitur, nam Actor. 1. refertur quidam Apostolorum congressus, & tamen non solum Petrus tanquam caput primo loco ponitur, sed etiam ipse, tanquam caput, totum caetum alloquutus est, & de creando duodecimo Apostolo loco Iudae, decreuit, quod alij secuti sunt. Vbi rectè Chrysost. Hom. 3. inquit, *Quam est feruidus, quam agnoscit creditum à Christo gregem; quam in hoc choro Princeps est*; ergo teste Chrysostomo, quem alij sequuntur, in illo conuentu Petrus vt superior caeteris, & vniuersalem curam gerens proponitur. Quod etiam notauit Leo Papa 9. epist. ad Michaelem cap. 16. dicens, ibi Petrum authoritate sua vsum fuisse. Vnde non sine causa fere semper vbi numerantur Apostoli, primo loco ponitur Petrus tanquam dux, & Princeps caeterorum, quod non casu, neque ob aliam excellentiam, aut praerogatiuam factum esse, eruditè Bellarminus ostendit lib. 1. de Summo Pontif. ca. 18. Quocirca etiam in Hierosolymitano Concilio primus est, qui loquitur, & magna authoritate suam sententiam profert, quod etiam ad primatum, & (vt sic dicam) ad praesidentiã eius in Concilio pertinuisse, multi adnotarunt. Vnde necessarium non fuit, posteà in decernenda legatorum missione, vel in forma decreti specialem mentionem Petri facere, tum quia Petri, & sententiae eius iam facta sufficienter fuerat, tum etiam quia non specialiter nomine Petri, sed nomine totius Concilij Epistola, & definitio scribebatur. Addi etiam potest, in authoritate, & spiritu non errandi in fide habuisse tunc Apostolos quãdam aequalitatem, & ideo quoad hoc omnes in primo ordine positos fuisse.

Petrus in omnibus congressib tanquam caput primum locũ obtinuit.

Ad secundum indicium respondemus, nihil ad praesentem causam pertinere: nam vt notat Chrys. Orat. 3. in 1. ad Cor. Inter Corinthios *non erant schismata eo, quod in fide dissiderent, sed ex eo, quod humana contentione diuisa esset sententia.* Quod satis explicuit idẽ Paulus, tum blande, & leniter eos obsecrando, *vt sint perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia*, tum explicando quales essent contẽtiones, quia de priuatis magistris, aut baptizatoribus gloriabantur, & ab eis nominabantur, dicentes *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephae.* Posuit autem Paulus suum, & Petri, & Apollinis nomẽ, non quia re vera sub his nominibus diuisiones, & cõtentiones fierent, sed illa ponendo loco illorum, qui erant capita factionum, vel ne illos nominando magis exacerbaret, vel vt rem magis exaggeraret, nam si sub nominib. Principum Apostolorum non licebat, contentiones, & diuisiones facere, multo minus aliorum nominibus. Cum ergo contentiones solum essent, quod vnusquisq; de proprio magistro, seu ministro gloriabatur, ac si melius ab eo esset baptizatus, aut instructus, non oportebat, vel damnare eos, qui à Cepha non nominabantur, vel eos laudare, qui de illius baptismo gloriabantur, sed illos tantũ commendare, qui dicebant, *Ego sum Christi.* Quia neq; illi, qui dicebant: Ego sum Pauli, vel Apollo à Petro visibili capite in fide dissidebant, sed solum in speciali affectu, vel aestimatione baptismi, aut magistri sui: nec qui Cephae se esse dicerent, in hoc essent tolerandi, quia licet Petrus esset visibile caput, non tamen vt Princeps supremus, sed vt Vicarius Principis, qui est solus Christus, à quo solo nominandi sunt Christiani. Nec per priuatos affectus etiam circa Petrum, & Paulum, diuidendus est Christus, seu Christianorum nomen, quia nec baptismus est melior, eo quod à meliori ministro detur, neq; similes contentiones in Ecclesia mouendae sunt. 19.

Ad secundũ.

De tertio iudicio sumpto ex facto Pauli resistentis Petro, dici possent multa, nisi nuper in lib. 9. de 20. Legib. à nobis dicta fuissent ideoq; breuiter dico, etiam antiquos haereticos inde sumpsisse argumentum contra dignitatem, vel potius contra doctrinam Petri. Quibus vno verbo respondet Tertull. lib. de Praescrip. haeret. dicens; *Caeterum si reprehensus est Petrus, conuersationis fuit vitium non praedicationis.* Falsum ergo est, Paulum aut parum comiter egisse cum Petro, aut illum sibi aequasse, nedum ante tulisse. Quid enim? si Rex Angliae minus consideratè, & cum scandalo suorum subditorum aliquid ageret, & aliquis familiaris, vel consiliarius suus eum moneret id non rectè fieri, vel esse iniustum, aut aliis esse offendiculo, ideo se Regi anteferret, aut illum vt Regem non recognosceret? Minime vero, alioqui nunquam licebit sub-

Ad tertium.

bit subdito fraternè corripere Prælatum suum, aut illi cum debita reuerentia resistere, vt scandalum publicum tollatur, quod dici non potest. Igitur ex illo facto Pauli colligi non potest, se antepofuisse Petro in potestate, vel prælatione: nam licet esset inferior, poterat illo charitatis officio vti. Et ita intellexit locum illum Aug. Ep. 19. & D. Thom. 2.2. q. 33. art. 4. ad 2.

21. *Ad quartū.* Ad quartum de profectione Pauli ad videndum Petrum, Galat. 1. certè Hier. ibi dicere non dubitauit, ascendisse *studio honoris priori Apostolo deferendi*, & Ambr. *dignum fuit, vt cuperet videre Petrum, qui primus erat inter Apostolos, cui delegauerat Saluator curam Ecclesiarum.* Et alij etiam Patres ita sæpe loquuntur. Et quamuis fateamur, ex solo illo facto Pauli non colligi necessario prælationem Petri, tamē suppositis aliis testimoniis dignitatem Petri commēdantibus, magnum indicium inde sumitur, Paulum recognouisse Petrum vt caput suum, & vniuersalem Ecclesiæ Pastorem, ideoq; quamprimum commode potuit, ascendisse Hierosolymam, inuisere illum, & debito prosequi honore. Nec dubitandum est, quin Paulus pro humilitate sua pedes Petri osculari cuperet, verumtamen nec id modestia, & submissio Petri permisisset: nec deniq; necesse fuit, Paulum eo loco referre modum honoris, ac reuerentiæ, quam Petro exhibuit. De cōsuetudine autem venerandi Pontificem per pedum oscula, cui tacitè Rex Angliæ hic detrahere voluit: non est hic dicendi locus, legat cui placuerit Iosephū Stephanum opusc. de Adorat. pedum, in Tom. 13. Tractatuum.

CAPVT XII.

An primatus Petri perpetuo, & per successionem in Ecclesia perseueret.

1. *Hæreticorū error.* NOn desunt ex huius temporis hæreticis, qui non solum absolute negent Petrum, vel pontificem Romanum esse totius Ecclesiæ Pastorem, Christive Vicarium, sed etiam ex hypothesi, licet Petrus illam prærogatiuam habuisset, cum illo extinctam fuisse dicant, vt hoc modo facilius in Pontifice Romano perseuerare abnegent. Vt ergo errorem hunc funditus euertamus, & per eosdem gradus ad veritatem intentam perueniamus, prius ostendemus hoc capite, Petrum non extraordinario iure, seu singulari vel (vt sic dicam) vitali priuilegio, sed iure ordinario, & ratione Ecclesiæ perpetuo duraturæ Vicarium Christi creatum fuisse, posteà vero ad Romanum Pontificem in sequenti capite gradum faciemus.

2. *Conclusio de fide.* Principio igitur statuimus, Primatum Petri non illi soli pro sua persona fuisse collatum, sed vt perpetuo in Ecclesia duraret in eo fuisse institutum. Hoc facilè probari potest ex dictis in duobus capitibus præcedentibus. Nam hac ratione postquam Christus dixit Petro, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, statim adiungit, *Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam*, promittens perpetuam Ecclesiæ durationem in Petro fundatam, tanquam in petra firmissima, & perpetuo duratura, vt suprà lib. 1. latè comprobatum est, & confirmatum ex alia Christi promissione, *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Et hac etiam ratione dixit Augustinus, vt præcedenti capite explicuimus, Petrum repræsentasse Ecclesiam, quando illi claues datę sunt, quia non pro illius tantum persona, sed pro illius sede vt perpetuo cum Ecclesia duraret, eamque regeret, suoq; modo sustentaret, illi datæ sunt. Vnde sicut ex illis verbis, *Tu es Petrus, &c.* intulit Ambros. Psalm. 40. ita nos inferre possumus, *vbi Ecclesia ibi Petrus*, & quamdiu durat Ecclesia tamdiu durat Petrus, quod etiā significauit idem Ambros. subiungens, *Vbi Ecclesia, ibi nulla mors,*

Primatus Petri cum eius vita nō fuit extinctus. Probatur Matt. 16.

sed vita æterna, & ideo addidit, *Et portæ inferi non prævalebunt ei.* Rectè quidem dixit, *vbi Ecclesia, ibi nulla mors*, quia, licet singuli de Ecclesia moriantur, Ecclesia non moritur, & licet Petrus defecerit, sedes Petri non deficit.

Alia prætereà verba Christi, *Pasce oues meas*, si eius intentio, & institutionis ratio prudenter considerētur, non minus efficaciter dictā veritatem confirmāt. 3. *Ioan. 21.* Nam in primis ratio ex Patrib⁹ suprà adducta, quod Christus indefinite Petro commendans oues suas, vniuersas oues illius curæ commisisse intelligitur, æquè in totius temporis, ac in cuiuscunque loci ouibus procedit, quia sicut futuræ erant oues Christi in diuersis locis, ita in diuersis temporibus, & in quolibet tempore oues indigebant supremo aliquo Pastore, sicut & in omni loco. Denique cum Christus dixit, *Pasce oues meas*, certum est, non fuisse loquutum de solis ouibus, quæ iam tunc erant in ouile suum congregatæ, paucæ namq; illæ erant, Christus autem futuræ Ecclesiæ suę ex omnibus gentibus congregandę prouidebat. Igitur non tantum præsentes, sed etiam futuras oues suas Petro commēdauit, cumq; limitationem temporum nō adhibuerit, omnium temporum oues Petro commisit, sicut de loco diximus, vel de numero dici potest. Dicet aliquis, rectè hinc probari, commendatas fuisse Petro oues etiam futuras, dū ipse viueret, non verò posteà futuras. Quomodo enim futuras post se oues pascere posset? Respōdetur illud esse incredibile, quia aliàs non satis Christus ouibus suis prouidisset, cum tamen non minorem curam gereret ouium post mortem Petri futurarum, q̄ ipso viuente. Vnde rectè Chrysost. homil. 55. in Matt. *Apertè* (inquit) *hic prædixit magnam eorum, qui credituri, & erant, & sunt, multitudinem fore, & sublimiora sapere ipsum facit, & Ecclesiæ Pastorem constituit.* Vtiq; futuræ ex omnibus, qui erant, & sunt credituri. Neq; est difficile ad explicandum, quomodo Petrus post mortem suam potuerit pascere oues Christi in hoc mundo relictas. Tum quia hinc intelligimus Christum non tantum Petro in persona sua, sed Sedi Petri, seu Petro vt continenti in se tanquam in semine, & fundamento omnes successores suos, oues suas commendasse. Tum ēt quia propter hanc causam ad Pastorale munus Petri pertinuit prouidere modum, quo sibi succederetur, vt oues Christi sine Petro Pastore non relinquerentur, etiam si persona Petri deficeret, & ita vsq; hodie Petrus pascit oues Christi per successores suos.

Atq; hoc confirmant optimè verba Christi Ioan. 10. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* Nam ex illis colligimus, in Ecclesia CHRISTI tam esse futurum semper vnum Pastorem, sicut vnum ouile, ac subinde Pastorem illum à Christo datum, & institutum duraturum esse donec totum ouile Christi congregetur. Significauit etiam Christus in illis verbis, Pastorem vnum in Ecclesia sua necessarium esse propter ouilis vnitatem; hæc autem vnitas ouilis omni tempore seruanda erat, quia in omni tempore vna est Ecclesia; ergo & vnus Pastor à CHRISTO constitutus pro omni tempore datus est, non in eadem persona, sed in eodem throno, sicut Ecclesia vna est, nō in eisdem personis, sed in eiusdem populi successione. Vnde Augustinus lib. de Pastorib. cap. 13. *Hic inuenio* (inquit) *omnes Pastores bonos in vno pastore. Non enim verè boni Pastores desunt, sed in vno sunt. Multi sunt, qui diuisi sunt. Hic vnus prædicatur, quia vnitas commendatur. Neq; enim vere modò ideo tacentur Pastores, quia non inuenit Dominus, cui commendet oues suas: tunc autem ideo commendauit, quia petrū inuenit. Imò vero in ipso Petro vnitatē commēdauit. Multi erāt Apostoli, & vni dicitur, Pasce oues meas.* 4.

Sed dicent fortè Aduersarij, illum vnum Pastorem esse Christum, nam statim Augustinus addit, *Omnes boni Pastores in vno sunt, vnum sunt, illi pascunt, Christus pascit.* Respondetur, Christum quidem esse principalem 5. *Euasio. Reiicitur.*

lem Pastorem, in quo omnes alij Pastores simul etiã cum Petro nituntur, & vniuntur, nihilominus tamen etiam in terris, necessarium esse vnum Pastorem Christi Vicarium, in quo inferiores Pastores proxime vniantur, & nitantur. Quia sicut Ecclesia militãs visibilis est; ita Deus in ea posuit visibiles Pastores, & Doctores, cum quibus plebs vniri debet, & vt ipsi Pastores inter se vniantur, necessarius etiam est vnus Pastor visibilis, qui locum Christi absentis teneat. Vnde August. supra subiungit. *Nam & ipsum Petrum, cui commendauit oues suas, quasi alter alteri vnum secum facere volebat, vt sic ei oues commendaret, vt esset illi caput, ille figuram corporis portaret, id est Ecclesiæ, & tanquam sponsus, & sponsa essent duo in carne vna.* Et serm. 24. de Sanctis, c. 2. in eodem sensu dixit, *In vno Petro figurabatur vnitas omnium pastorum.*

6. Multò vero clarius, & copiosius Cyprianus libro de Vnit. Eccles. circa principium, *Vt vnitatem* (inquit) *manifestaret, vnam cathedram constituit, & in vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit.* Vbi manifeste institutionem, & dispositionem vnius cathedræ, ad vnitatem Ecclesiæ conseruandam institutæ, distinguit ab ipsomet Christo instituente. Et similiter præter Christum designat vnum alium Pastorem, in quo illa cathedra, & institutio incepit, vt ab illo originem duceret; non vt cum illo finiretur. Vnde subiungit, *Exordiũ ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & Cathedra vna monstretur,* sentiens, tantum durare cathedrã illam, quantum Ecclesia durat. Et hoc ipsum multis aliis locis significauit idem Cyprianus, præsertim epistol. 40. *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia, & cathedra vna super Petrum Domini voce fundata.* Et epistol. 55. vbi habet illam celebrem sententiam, *inde oriri hæreses, & schismata, quod sacerdoti Dei non obtemperatur, neque vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur.* Et similia ferè habet epistol. 69. ad Florentinum, & epistol. 73. ad Iuuaianum, *Petro* (inquit) *primum Dominus, super quem ædificauit Ecclesiam, & vnde vnitatis originem instituit, & ostendit, potestatem istam dedit, vt illud solueretur in cœlis, quod ipse soluisset in terris.* Quem locum recognoscens Augustinus libro 3. de Baptismo cap. 17. dicit, *Quia in typo vnitatis Petro Dominus dedit potestatem, manifestum est, quod illa vnitas etiam vna columba perfecta sit dicta.* Ex ratione ergo illius institutionis manifestum est, non fuisse solum specialem fauorem, vel gratiam personæ Petri factam, sed dispositionem regiminis perpetuo in Ecclesia duraturi.

7. *Ratione probatur assertio.* Vnde etiam sumitur ratio moralis, in optima Ecclesiæ gubernatione fundata. Est enim Christus Dominus supremus Rex, quem dedit Deus caput supra omnem Ecclesiam, vt ad Ephes. 1. dicitur, id est, supra triumphantem, & militantem, quæ vna est, & vnum corpus Christi, quasi ex illis duabus partibus constitutum, vt ibidem, & ad Colossen. 1. dicitur. Sunt ergo illæ duæ Ecclesiæ quasi duo regna partialia vnius integri regni Christi, ideoq; ad ipsum tanquam ad proprium Regem pertinet vtriusq; regni gubernatio. Fieri non poterat sine ingenti, & extraordinario miraculo, vt simul esset Christus visibiliter præsens in vtraque huius regni parte, & alioqui cœlestis locus post resurrectionem ratione status illi debitus erat, & ad fidem credentium non expediebat, vt inter eos CHRISTVS visibiliter permaneret, sicut ipse dixit, *Expedit vobis, & ego vadam*; ideoque cœleste regnum per se ipsum nunc immediate regit. Ergo cum non posit eodem visibili modo partem hanc militantem sui regni gubernare, ad illius sapientiam pertinuit modum regiminis hominibus accommodatum in eo prouidere. Ergo sicut regnum hoc duraturum est, quamdiu mundus durauerit, ita modus regiminis eius non pôt esse alius, nisi quem Christus instituit, & è conuerso institutio regiminis eius ita facta est, vt non minus, quam regnum ipsum sit duratura, alioqui imperfecta fuisset & insufficiens. Fuit autem illa institutio monarchiæ in Petro, vt vidimus; ergo non tantum pro Petro, sed etiam pro successoribus eius facta est. Quod his ferè verbis declarauit Cyprian. epist. 27. *Dominus noster Ecclesiæ suæ rationem disponens in Euangelio loquitur, & dicit Petro, Ego dico tibi, quia tu es Petrus & super istam Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et infrà. *Inde per temporum, & successionum vices Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit, vt Ecclesia super Episcopos constituatur, & omnis actus Ecclesiæ per eosdem Præpositos gubernetur.* Vbi non solum Pontificatus Romani, sed etiam omnium aliorum Episcoporum successionem ab illo primaria, & quasi radicali institutione deriuari significat; quod libro etiam de Vnit. Ecclesiast. latius prosequitur.

Denique non solum Petro, sed etiam successoribus eius datam esse potestatem, & pastoralem curã, & ita primatum eius esse perpetuum, apertè declarat Leo Papa in sermon. 2. de Assumpt. sua dicens, *Et si multis Pastoribus curam suarum ouium delegauit, ipse tamen dilecti gregis custodiam non reliquit. De cuius principali, æternoq; præsidio etiam Apostolicæ opis munimen accepimus, quod vtiq; ab opere suo non vacat, & firmitas fundamenti, cui totius Ecclesiæ superstruitur altitudo, nulla incumbentis sui templi mole lassescit. Soliditas enim illius fidei, quæ in Apostolorum Principe est laudata perpetua est, & sicut permanet quod in Christo Petrus credidit, ita permanet quod in Petro Christus instituit.* Et infrà. *Manet ergo dispositio veritatis,* & cætera, quæ prosequitur. Et simili modo Chrysostom. libro 2. de Sacerdot. vbi tractans locum Ioan. 21. Inter alia inquit, *Quanam de causa Christus sanguinem effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat.* Et adiungit. *Iure igitur, ac merito sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Et infrà dicit apertè, successores Petri ea nunc agere, *quæ cum Petrus ageret,* inquit, *illum Christus authoritate præditum esse voluit, ac reliquos item Apostolos longè præcellere.* Similiter D. Augustinus libro de Vtilit. credendi c. 16. per successiones Episcoporum ab Apostolica sede hanc perpetuitatem declarat, & libro 11. contra Faustum cap. 2. *Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot consensione firmatur.* Et eodem modo hanc veritatem declarant Optatus, Pacianus, & alij, quos in sequenti capite commodius referemus. 8.

9. *Obiectio.* Sed obiicere possunt hæretici, quia alij Apostoli pro suis tantum personis legationem, seu dignitatem Apostolicam acceperunt; ideoque post mortem non habuerunt in illa dignitate successores; ergo nec Petrus in suo Apostolatu successorem habuit, quia licet inter Apostolos fuerit primus, & inter eos principatum aliquem, vel potestatem acceperit, propter seruandum ordinem, & concordiam; nihilominus nulla maior ratio successionis in eo, quam in aliis reperitur. *Diluitur obiectio, & retorquendo.* Respondetur, contrarium posse eodem argumento probari, nam in Apostolis duo considerari possunt à Christo Domino illis collata, scilicet, potestas ordinis, & dignitas Apostolica. Prior nihil aliud in eis fuit præter ordinationem, seu consecrationem Episcopalem, quæ ad fundamenta Ecclesiæ pertinet, & ideo cum illis extincta non est, sed in illa habent Episcopos successores, vt sentit Cyprianus libr. de Vnit. Ecclesiæ, & aliis epistolis citatis, Augustinus enarrat. in Psalm. 44. & Hieronymus epistol. 85. ad Euagrium. Et ideo de hac potestate intelligendum est, quod ibidem ait, omnes Episcopos esse æquales. Posterior verò, id est Apostolica dignitas, multa includebat priuilegia, nimirum, potestatem immediatè à Christo delegatam ad prædicandum per vniuersum orbem cum authoritate, & speciali potestate ab ipso Christo concessa, iuxta illud, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Item multas gratias, & prærogati-

gatiuas tali muneri accommodatas, vt fuerunt abũdantia spiritus cum confirmatione in gratia, & in fide, cum quadam scientiæ plenitudine, ita vt in rebus fidei nec falli, nec fallere possent, vel docendo, vel scribendo, itemque vt præter donum linguarum, quod ad docendum habebant, haberent etiam directionem spiritus ad canonicè scribendum. In hac ergo dignitate verum est, Apostolos non habuisse successores, erat enim extraordinaria, & solum pro initio disseminandi Euangelium, & plantandi Ecclesiã requisita, non verò ad ordinarium regimen eius necessaria.

10. *Romani episcopi in primatu non in omnib. priuilegiis Petro succedunt.* Vnde etiam in hac parte, quoad multas ex dictis prærogatiuis Petro non succeditur. Præter hæc autem duo, aliquid singulare tributum est Petro, nimirum, ius supremi Pastoris, & Vicarij Christi in eius Ecclesia, simpliciter, & absolutè pro quocunque loco, & tempore spectata. Et in hoc non est comparandus Petrus cum cæteris Apostolis, aliàs nihil singulare accepisset, & ideo quoad hanc partem illatio est nullius momenti, & potius (vt dixi) oppositum inferre licet ex singulari concessione, & ex ratione muneris. Potest autem in cæteris Apostolis peculiari modo authoritas Episcopalis quoad iurisdictionem considerari, quatenus ordinarium regimen, & sedem alicuius Ecclesiæ receperunt, sicut Iacobus frater Domini Hierosolymis constitutus est Episcopus, quod tamen de aliis non est certum, quamuis eadem ratione fieri potuerit. Quoad hanc ergo Episcopalem authoritatem, quia ordinaria est in Ecclesia, etiam succeditur Apostolis, sicut Iacobo Simeon successit. Et ita quo ad hoc potest aliqualiter admitti comparatio, longè tamen diuersa ratione, tum quia hæc ordinaria dignitas Episcopalis non est data alicui Apostolo extra Petrum, iure diuino, sed mediante Petro, vt de Iacobo refert Eusebius libro secundo histor. capite primo, & de Ioanne Ephesi commorante verisimile fit ex Irenæo lib. 3. capit. 3. in fine, vt omittam, quæ de Andrea, Barnaba, & aliis historiæ referunt. Vbi ergo Apostoli vt proprij Episcopi particulares Ecclesias regebant, iurisdictio illa certis limitibus continebatur, & intra illos tantum eis succedebatur, Petri autem iurisdictio, quã à Christo immediate recepit, fuit vniuersalis pro tota Ecclesia; & ita fuit etiam illi proprium, in hac dignitate successorem habere.

Vide Baron. to 1. annal. an 44. n. 29. & seq & an. 51 nu. 54.

CAPVT XIII.

Romanum Episcopum verum Petri successorem esse, & in eo Petri potestatem perseuare, ex diuina Scriptura credendum esse, ostenditur.

1. *Assertio.* SVpponimus id, quod satis in superioribus probatum est, semper in Ecclesia requiri aliquem Petri in eius vniuersali regimine successorem, nunc vero addimus, illum in vnoquoque tempore vnum tantum supremum Episcopum, vnamq; personam esse posse. Quia ostensum est, Ecclesiasticam rempublicam, eiusq; spirituale regimen ita semper conseruari debere, sicut à Christo est institutum, est autem monarchicum ex institutione Christi; ergo ita debet per successionem conseruari; ergo vnus tantũ simul, seu quouis tempore potest esse Petri successor, licet per successionem in diuersis temporibus multiplicari, necessarium sit. Declaratur amplius, quia si plures Episcopi simul Petro succederent, tribus modis id posset intelligi.

2. *1 Ratio conclusion.* Primò vt vnusquisque eorum succederet tantum in parte pastoralis muneris, quasi primatum inter se diuidendo, ita vt totus quidem esset in omnibus simul, non tamen in singulis; neque in omnibus collectiuè, sed diuisus in singulis per partes. Et hunc modum asseruisse referuntur aliqui ex Protestantibus, allegantes illud Cypriani de Vnit. Eccles. *Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* Verumtamen hoc nihil aliud est, quàm veram successionem in primatu Petri negare: nam eo ipso, quod primatus eo modo diuideretur inter multos, nullus eorum esset vniuersalis pastor Ecclesiæ, sed tantũ eius partis, quæ illi contingeret; ergo nullus eorum esset verus, & (vt sic dicam) adæquatus successor Petri, nullus enim esset supremus simpliciter, quẽ cæteri recognoscerent, quod habuit Petrus. Et consequenter nullus esset Petra fundamentalis Ecclesiæ, & ad nullum eorum pertinerent verba Christi, *Pasce oues meas*, quatenus per illa omnes oues vni Pastori commendatæ sunt. Deniq; in nullo eorum vnitas Ecclesiæ seruaretur, sed potius in illis multis Ecclesia scinderetur, sicut Occidens, & Oriens in diuersa imperia diuisa fuerunt, quod quã-tum repugnet vnitati Ecclesiæ suprà ostensum est. Nec sensus verborum Cypriani est ille, quem Protestantes fingunt, cum idem met Cyprianus tum in eodem libro, tum aliis locis iam sępe allegatis vnam cathedram maximè commendet, & vnum Episcopum Ecclesiæ Catholicæ, sine quo eius vnitas subsistere nõ potest. Sensus ergo est, Episcopatum totius Ecclesiæ vnum esse, sub illo tamen particulares esse Episcopos, qui in partem solicitudinis vocantur, non vt supremi Pastores in suis diœcesib⁹, sed sub vno, qui supremus est. Quem sensum satis declarauit Cyprian. subiungens, *Ecclesia quoq; vna est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur.* Et post varia exempla sumpta ex multis radiis, ramis, vel fluminib⁹, qui vnitatem habent in origine, de vnitate Ecclesiæ ita concludit. *Vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater fœcunditatis successibus copiosa,* quam matrem alibi in particulari designat, vt mox videbimus.

Secundo modo cogitari potest successio plurium simul in primatu Petri, non diuisim, sed collectiuè, & per modum vnius tribunalis, seu congregationis. 3. 2. Ratio. Et hunc modum excogitare potuerunt, qui non obstante primatu Petri, dixerunt, generale Concilium esse suprà Papam. Quanquam illi fortasse dicere cogerentur, etiam tempore Petri, Apostolorum, vel Episcoporum Concilium fuisse supra Petrum, quia eadem est seruanda proportio, neque est maior ratio de vno tempore, quàm de alio, imò nec potest aliter doctrina subsistere, vt statim ostendam. Ita vero sentire de Petro, & de eius primatu non solum fundatum non est in Euangelio, verum etiam verbis Christi repugnat, vt constat ex his omnibus, quæ de primatu Petri diximus. Nam Christus Petro commendauit simpliciter oues suas, siue sigillatim singulas, siue simul totum earum gregem, & supra illum Petro tribuit potestatem, & ideo totius corporis Ecclesiæ fundamentum illum constituit. Ipsis autem ouibus, siue diuisim, siue simul toti gregi non solum potestas supra Petrum data non est, verum etiam neque vlla omnino potestas legitur immediatè à Christo collata. Sed de hoc aliàs, nunc enim satis à nobis probatum est, Petro simpliciter datam esse potestatem supra totam Ecclesiam, non pro eius persona tantum, sed vt ei succederetur. Hoc ergo supposito, dicimus, successorem in ea potestate, quam Petrus habuit, vnam tantum personam esse posse, & non plurium congregationem, aliàs mutata fuisset Christi institutio, ex monarchica in Aristocraticam, quod esse non potest sine eiusdem Christi authoritate, quæ reuelata non est, neque per Scripturam, neque per traditionem. Et deinde illa non esset successio, sed esset noua creatio, seu alterius regiminis institutio, cuius originem ostendere oporteret: nam Petri primatus ex vi primæ institutionis per solam successionem perseuerat, vt ostensum est. Deniq; abstrahendo à quæstione de comparatione Papæ, & Concilij, certum est, Petrum habuisse primatum in tota Ecclesia, quandiu actu non erat congregatum Concilium, cuius

ius congregatio ex voluntate Petri pendebat, cum solus ipse in tota Ecclesia esset superior; ergo successor etiam Petri in hac eadē potestate debet esse vna persona, vt Episcopatum gerens; quidquid inde circa illius cum Concilio cōparationem subsequatur, quod præsenti instituto nihil refert.

4. *Tertio proponitur conclusio.* Tertio tandem modo cogitari potest, habere Petrum simul, & pro eodem tempore plures successores, diuisim, & in solidum habentes integrum primatum, & vniuersalē curam pastoralem. Et hic modus à nullo etiam hæretico assertus, aut excogitatus est. Nam in primis repugnantiam inuoluit, quia si plures essent primi, nullus eorum esset positiuè primus, id est, superior omnibus, sed ad summum negatiuè, id est, non habens alium supra se; vtrunque autem repugnat. Quia ex priori membro sequitur, nullum eorum successisse Petro in primatu, quia petrus positiue fuit omnibus superior, & simpliciter fuit pastor omnium ouiū Christi extra ipsum, quod nullus illorum haberet. Ex altero vero membro, & vnitas Ecclesiæ distribuitur, & corpus eius monstrosum fingitur, vt potè habens simul duo capita æqualia, quæ nec pacem, nec concordiam inter se habere potuissent. Et ideo ipsa etiam natura vniuersa hanc potentatuum multitudinem abhorret, vt dixit etiam philosophus in fine Metaphysicæ, & melius Cyprianus de Idolor. vanit. & Athanasius contra Idola. Vnde ipsa etiam bruta animalia ducem vnum sequi solent, vt latè Hieronymus epistol. 4. Denique si alij Apostoli non habuerunt cum Petro similem ęqualitatem, quî fingi potest, aliquem posteà fuisse Episcopum successori Petri in iurisdictione æqualem? aut quę fingi potest institutio, vel necessitas plurium simul in vnius potestatis adæquatè, & in solidum successionis? Est ergo certum Petri successorem vnam tantum personam, seu vnum Episcopum esse posse. Quo semel legitimè creato, vt rectè dixit Cyprian. epistola 52. *Quisquis iam Episcopus fieri voluerit, foras fiat necesse est, neq; habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet vnitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet iactans, & sibi plurimum vindicans, prophanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post vnum, qui solus esse debeat, factus est, non iam secundus ille, sed nullus est.* Sit igitur constans in vna sede Episcopali, seu in vna Episcoporum serie successionem hanc constituendam esse.

5. *Assertio de fide.* Hinc ergo concludimus solum Romanum Episcopum esse verum successorem Petri, & potestatem Petro datam ad oues Christi pascendas, in illo perseuerare. Hæc assertio certa, & catholica fide tenenda est; nam licet expresse, & in propriis terminis in Sacra Scriptura non legatur, in principiis in illa reuelatis virtute continetur, quod per Ecclesiam sufficienter declaratum est, imo quadam rerum euidentia, & experimento constat. Declaratur in primis; nam ex Scriptura habemus, Petro datum esse primatum Ecclesiæ, vt perpetuo in illa duraturum, vt satis probatum est. Hæc autem duratio, cum non esset futura in vna, & eadem persona, necessario futura erat per plurium personarum in eadem dignitate successionem, & hoc etiam sufficienter in Scriptura continetur, non per additionem aliquam, sed per legitimam eiusdem Scripturæ interpretationem. In qua autem Sede, vel Episcopatu relicta fuerit hæc successio, & personarum series in hac dignitate succedentium, Scriptura non retulit; quia historia canonica noui testamenti vsq; ad mortem Petri non peruenit. Ideoque vt Ecclesiæ certò constet, in tali sede impletam esse, & hactenus impleri institutionem à Christo factam, & in Scriptura reuelatam; satis est, vt applicatio (vt sic dicam) illius institutionis, & dignitatis ad talem episcopatum per euidentem traditionem, & continuum, ac notissimum vsum eidem Ecclesiæ sufficientissimè proponatur.

Nam sicut in primo libro ex ratione, institutione & fine Ecclesiæ Christi necessarium esse ostendimus, illam in indiuiduo, & in particulari esse visibilem, ita ex institutione, & fine muneris Vicarij Christi, necessarium est, illum esse visibilem Ecclesiæ in particulari, ac determinata sede, & successione. Quid enim prodesset Ecclesiæ confusè credere, esse in terris aliquem Episcopum, seu episcopatum cum potestate, & munere Vicarij Christi, si in particulari non agnosceret, ac certò crederet, quisnam talis episcopatus esset? Aut quomodo possent oues suum Pastorem sequi, vel ad illum recurrere, vel vocem eius audire, & recognoscere, nisi in particulari talem Episcopum in tali sede, vel episcopatu sedere crederent? Sicut ergo Ecclesia visibilis non tantum fide humana, sed etiam diuina creditur esse vera Ecclesia, quia sensibilia signa, per quæ videtur, non sunt ratio credendi, sed proponunt vt euidenter credibile, illam esse veram Ecclesiam, quam Deus semper in mundo esse futuram reuelauit: ita non solum fide humana, sed etiam diuina credendum est, Romanum Pontificem esse caput visibile huius Ecclesiæ vice Christi, quia signa illa, quibus hac caput ostendimus, faciunt credibile euidenter, illum esse, quem Christus ex vi suæ institutionis Vicarium suum constituit. Hoc ergo modo dicimus, assertionem positam esse de fide, & in Scriptura, Ecclesiæ traditione adiuncta, sufficienter contineri. 6. *Vicarium Christi visibilem & in determinata sede esse debere.*

Superest, vt signa, & testimonia huius euidentis credibilitatis afferamus. Primumque & quasi fundamentale sit, D. Petrum in Episcopatu Romano vltimo tempore vitæ suæ sedisse, ibiq; mortuum fuisse; nam hinc fit consequens, vt successores eius in eadem sede permanserint. Vt antecedens melius intelligatur, tria tempora, seu status in Petro post Christi ascensionem distinguere possumus. In primo præsedit vniuersali Ecclesiæ Christi sine determinatione ad propriam, & specialem curam alicuius particularis Episcopatus, nimirum per quinque vel sex annos prius quàm Antiochiæ sedem figeret, vt ex Eusebio in Chronico; & ex aliis antiquis historiis constat. In secundo sedit Petrus Antiochiæ ab vltimo Tiberij anno per septem annos. Quibus finitis secūdo, vel, vt alij volunt, tertio Claudij anno, & quadragesimo quarto, vel quadragesimo quinto aduentus Christi Ecclesiam Romanam fundauit, ac sedem suam in eam transtulit; ibiq; vsque ad mortem sedit, quàm in eadem vrbe Roma per martyrium passus est. 7. *Probatur conclusio.*

Hinc ergo fit, successionem in cathedra Petri non potuisse in Hierosolymitana, vel Antiochena Ecclesia contingere. Quia in priori nunquam sedit, sed in ea Iacobum primum omnium sedere fecit, cui Simeon successit, vt diximus, & est in historiis notum. In posteriori autem non permansit, sed ad tempus tantum in ea sedit, & consequenter adhuc viuens, ibi successorem habuit, quem ipse sua authoritate constituit, vel Euodium, vel Ignatium, de quo videri potest Turrianus in Constitutiones Clementis lib. 6. cap. 46. & Baronius in Martyrolog. die 1. Februarij. Successit autem Euodius Petro in particulari Episcopatu Antiocheno, non vero in primatu, seu episcopatu vniuersali. Nam Antiochenam sedem, non à Christo immediatè, seu diuino iure, sed arbitrio suo, & humano iure Petrus sibi assumpserat, & ideo facilè potuit illam relinquere, & alteri tradere. Pontificiam autem dignitatem immediatè à Christo, & diuino iure habuit, ideoque quamdiu vixit, illam non reliquit, neque vt existimo, relinquere potuit, quia ex immediata electione, & collatione, ac præcepto ipsiusmet Christi Ecclesiam vniuersalem habuit sibi commendatam. Relinquitur ergo, vt in Romana Sede Petrus habuerit sui Pontificatus successorem, tum quia in nulla alia potest esse vestigium, vel ratio huius successionis, etiam si sit Alexandri- 8. *Solum in Romana sede potuisse Petrum habere Primatus successorem.*

xandrina, quia nunquam Petrus in ea sedit, vel Constantinopolitana, quæ viuente Petro fundata non fuit, tum etiam, quia Petrus in morte habere debuit successorem; ergo in Episcopatu, in quo mortuus est, scilicet, Romano, illum habuit.

9. *Refellitur euasio quorundam hæreticorum.* Non defuerunt nihilominus hæretici, qui vt vim huius argumenti fugerent, Petrum Romę sedisse, aut in ea mortuum esse, negauerint. Sed superuacaneum duco, contra eos disputationem longiorem texere, tum quia neque Rex Angliæ hoc insinuat, neque vt opinor Protestantes Anglicani in hac sententia permanent, licet fortasse aliquando illam tentauerint, tum etiam quia euasio illa nullum habet veritatis vestigium, neque probationem, cui respondere necesse sit. Aliunde vero Petrum Romæ fuisse, ipsiusmet verba indicant epistola 1. ca. 1. *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta*, ibi enim nomine Babylonis Romam significari, omnes Catholici interpretes, & Doctores interpretati sunt, quos moderni ibi congerunt, & ideo eos referre non est necesse: nam inferius etiam tractando de Antichristo aliquid de hoc puncto attingemus. Ac deniq; in eadem Roma Petrũ vsque ad mortem Pontificatum gessisse, & ibi mortuum esse, omnes Patres antiqui tam Græci, quàm Latini communi consensu tradiderunt, quos late refert Sander. lib. 6. de Visibili monarchia cap. 10. Bellarmin. libro secundo de Romano Pontifice à principio per plura capita. Nunc sufficit nobis authoritas Hieronymi libro de Scriptoribus Ecclesiast. & ad Galat. 2. & Eusebij in Chronico, cuius ferè verba Hieronym. mutuatus est, & cum eis alij tam Latini, quã Græci historici consentiunt. Præter testimonia ipsorummet Pontificum successorum Petri, quæ statim referemus.

10. *Sander. l. 2. de clave David cap 6.* Addunt denique nonnulli Catholici, licet hæreticis daremus, Petrum nõ fuisse Romæ, nihilominus potuisse Pontificem Romanum esse successorem Petri: nam potuit Petrus alibi existens, aut sedens, vel Romæ, vel alibi successorem sibi deligere. Quod quidem verè dictum est, & ex abundantia ad confusionem hæreticorum, procedit tamen solum de possibili, seu de potestate. Vt autem de facto constet, multum refert, quod Petrus Episcopus Romanus fuerit vsq; ad mortem. Nam si Petrus alibi sedem habuisset vsq; ad mortem, vt Romanus Episcopus in Pontificia sede illi succederet, oporteret illã institutionẽ ostendere ex peculiari Petri ordinatione, quæ re vera non extitit, quia non alibi, sed in Romana sede, & vrbe mortuus est. Quo posito non fuit necessaria noua institutio, aut voluntas Petri, nam ex natura rei, supposita priori institutione diuina, qui in Romana sede Petro successit, primatum etiam eius consequutus est, & ita per successionem ad reliquos Romanos Pontifices deriuatus est.

11. *Alia euasio hæreticorũ.* Aliter verò fugere possunt aduersarij, etiamsi vel inuiti, fateri cogantur, Petrum fuisse Episcopum Romanum vsque ad mortem, videlicet, inde solum sequi, successorem Petri fuisse Episcopum Romanũ, non tamen rectè inde colligi, eundem successorem fuisse etiam totius Ecclesiæ Catholicæ Episcopum, & pastorem. Quia hæ duæ dignitates, seu Episcopatus distincti sunt, & separabiles: nam potest esse Pontifex Ecclesiæ vniuersalis, licet non sit Episcopus alicuius diœcesis particularis, sicut in Petro in initio sui pontificatus vidimus. Potest prætereà vniuersalis illa dignitas prius coniungi cum particulari Episcopatu, & posteà ab illo separari, sicut factum vidimus in sede Antiochiæ, vbi Petrus habuit successorem in Antiocheno Episcopatu, qui non successit in Papatu; ergo potuit idem contingere in morte Petri, & Romano Episcopatu; quia in ipso etiam Petro coniunctio talis Episcopatus cum primatu non erat de iure diuino, sed humano, vtique ex voluntate Petri, & ita potuit facilè per mortem cessare. Imò eo ipso, quod successor Petri à Romana tantum, & non ab vniuersali Ecclesia electus est, videtur consequens, vt in particulari Episcopatu, non in vniuersali successerit.

12. *Refellitur euasio.* Respondemus, non minus certum esse, primum successorem Petri, & consequenter reliquos in Episcopatu Ecclesiæ Catholicæ, quàm in Episcopatu Romanæ Ecclesiæ successisse. Hoc probamus, quia vna tantum persona semper Petro successit, vt ex historiis constat, & ex patribus, quos capite sequenti referemus; ergo vel illa persona simul cum Episcopatu Romano primatum Ecclesiæ habuit, quod intendimus; vel primatus sine successione relictus est, & periit; hoc autem posterius est impossibile, quia est contra ius diuinum, & cõtra promissionem Christi; ergo prius est omnino certum. *Successor Petri in Romano Episcopatu, in primatu ẽt necessario successit.* Quocirca ex quo Petrus sedem suam Romæ collocauit, & Pontificalem dignitatem illi Episcopatui coniunxit (siue illa coniunctio fuerit ex diuina institutione, per speciale præceptum, ac reuelationem, vt aliqui volunt, siue fuerit ex humana voluntate Petri, licet diuinitus inspirata) eo ipso, quòd à Petro viuente mutata non est, rata mansit, ideoque qui Petro in Episcopatu suffectus est, illi in vtraque dignitate necessario successit. Et quidquid sit de illa quæstione, quæ à Theologis disputatur, an possit Summus Pontifex separare primatum à Romana sede, & illũ, vel in alio Episcopatu collocare, vel ab omni particulari Episcopatu separatũ relinquere, certum esse existimo, dum aliquis Summus Pontifex id non fecerit, non posse vniuersam Ecclesiam, vacante Papatu, id efficere, quia non potest inferior potestas mutare, quod per superiorem constitutum est, & quia sicut Petro soli datus est primatus pro ipso, & successoribus eius, ita ad solum illum, seu ad Summum Pontificem spectat determinare sedem Pontificalem, & modum electionis, & successionis eius præscribere. Sic ergo cum Petrus suam sedem Romæ collocauerit, & in illam totum suum primatum, & potestatem contulerit, illamque institutionem viuens non mutauerit, non potuit posteà Ecclesia acephala per mortem Petri illam institutionem mutare, ideoq; successor Petri in Episcopatu Romano ex necessitate simul in primatu successit.

13. Neq; obstat, quòd illius successoris electio à clero Romano, & non ab vniuersa Ecclesia facta fuerit, nam (vt dixi) determinare modum successionis non ad corpus Ecclesiæ, sed ad ipsum Petrum pertinebat, ideoq; sicut voluit Petrus, Pontificatum in sede Romana stabiliter collocare, ita etiam statuit, electionem successoris à clero Romano fieri. Vel certe Petrus ipse Clementem sibi successorem designauit, vt author est ipse Clemens epist. 1. ad Iacob. fratrem Domini, & lib. 7. Constitution. cap. 45. licet (vt probabilior sententia fert) ipse Lino, & Cleto prius cesserit, & posteà illis successerit. Atq; ita omnes illi in Pontificatu, simul cum Episcopatu Romano successerunt, eodemq; modo successio ad omnes sequẽtes Episcopos Romanos deriuata est.

CAPVT XIV.

Romanum pontificem successorem esse Petri, testimoniis Sanctorum Patrum ostenditur.

1. CVm ad confirmanda omnia fidei dogmata, magnam vim habeat Ecclesiastica traditio, maximam profectò in præsenti articulo habere debet, quia veluti in quodam facto, & rerum concursu, continuaq; successione consistit. Ideoq; necessarium duximus, omni testimoniorum genere veritatem hanc confirmare. Et primò vtemur testimoniis antiquorum Patrum, qui non solum affirmãt, Episcopos Romanos Petro in Pontificatu successisse, sed etiam inter præcipua fundamenta, & signa veræ, & Catho-

licæ

ficæ Ecclesiæ hanc enumerant successionem, vt in libro 1. sæpè insinuatum est, & nunc breuiter recensebimus. Primo enim Irenæus lib. 3. c. 3. sic inquit, *Quoniam valde longum est, omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ à gloriosissimis Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ indicantes,* &c. Et infra. *Fundantes igitur, & instruentes Beati Apostoli Ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt.* Et postea enumerat successores vsque ad Eleutherium. Et in illis verbis aduerto simpliciter dicere, *Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt,* & sine restrictione ad Romanã Ecclesiam, quia non poterat vna ab altera separari, & ideò de Romana Ecclesia præmisit. *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndiq; conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.*

2. Secundò Augustinus contra epistolam Fundamẽti capite 4. inter certa indicia Catholicæ Ecclesiæ hoc ponit. *Ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum.* Et in Psalmo contra partem Donati, *Numerare Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede. Et in ordine illo Patrum, quis cui successit videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* Vbi clarissimè ostendit, successionem esse in ipsa Pontificali dignitate, quæ per Petram significatur. Et ita lib. 2. contra Liter. Petilian. c. 51. eandem dicit esse cathedram Ecclesiæ Romanæ, & cathedram, in qua tunc Anastasius sedebat. Ac deniq; epist. 165. successionem omnium Pontificum à Petro vsque ad Anastasium enumerat. Simili modo Optatus libro 2. contra Parmenian. *Videndum est* (ait) *qui, & vbi prior cathedra sederit.* Et infrà. *Negare non potes, scire te, in vrbe Roma Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur.* Vbi clarè loquitur de cathedra Episcopali supra totam Ecclesiam. Vnde addit inferiùs; *Ergo cathedra vnita, quæ est prima de dotibus* (scilic. Ecclesiæ catholicæ) *sedit prior Petrus, cui successit Linus,* &c. vsque ad Siricium.

3. Eandem successionem accuratè refert Epiphanius hæres. 27. circa finem, & post illam subiungit. *Et ne quis miretur, quòd singula ita exactè recenseamus, per hæc enim semper claritas ostenditur:* sentiens, ad claritatem veræ, & Catholicæ doctrinæ necessariam esse huiusmodi successionem, eiusq; notitiam, quia, vt de Petro ipse dixit in Ancorato circa principium, *Hæc est Petra firma, super quam Ecclesia ædificata est, & portæ inferorum, quæ sunt hæreses, & hæresiarchæ, non valebunt aduersus illam. Iuxta enim omnem modum in ipsa firmata est fides, qui accepit claues cœlorum, & soluit in terra, & ligat in cœlo.* Quam petram, & potestatem vsq; ad sua tempora per successionem deducit, vt ostendat in ea esse firmatam fidem, contra quam hæreses non præualent. Eandem Pontificum seriem descripsit versibus Tertullianus lib. 5. contra Marcionem cap. vltim. vbi loquens de Apostolorum discipulis, qui *successere per orbem,* subiungit,

Ex quibus electum magnum, plebiq; probatum
Hac cathedra Petrus, qua sederat ipse locatum.
Maxima Roma Linum primũ considere iussit, &c. quæ prosequitur vsque ad Thelesphorum, de cuius tempore dicit.

Constabat pietate vigens Ecclesia Romæ,
Composita à Petro cuius successor & ipse.
Namq; loco nono cathedram suscepit Higinus. Et posteà Pium, & Anicetum recenset. Et lib. de Præscript. c. 30. mentionem facit Eleuterij, qui post Anicetum, imò, & post Soterum sedit. Sic enim ait. *Constat, Catholicam primò doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romananensem, donec* (supple, relegatus est Marcion) *sub Episcopatu Eleuterij Benedicti,* & cap. 36. *Habes Romam, vnde nobis quoq; authoritas præsto est. Stat felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt,* vbi per *totam doctrinam* intelligo etiam firmitatem, & doctrinæ incorruptionem.

Deniq; D. etiam Hieronymus breuiter successionem hanc declarat libro de Scriptoribus Ecclesiast. in Clement. Et sæpe Cyprianus agens de Electione, & ordinatione Cornelij, præsertim epistola 45. ad Cornelium, vbi priùs Ecclesiam Romanam vocat, *Ecclesiæ Catholicæ radicem, & matricem.* Posteà verò dicit, *Nunc Episcopatus tui & veritas pariter, & dignitas apertissima luce, & manifestissima, & firmissima comprobatione fundata est. Vt te* (sicut prius dixerat) *vniuersi Collegæ nostri, & communicationem tuam, id est, Catholicæ Ecclesiæ vnitatem, pariter, ac charitatem probarent firmiter, ac tenerent,* vbi clare docet Episcopum Romanum ritè electum ita esse Petri successorem, vt in illo vniuersalis fundetur, & vniatur Ecclesia, sicut in Petro fundata, & vnita fuit. Vnde loquens de eodem Cornelio epistola 52. ad Antonianum: *Factus est* (inquit) *Cornelius Episcopus, cùm nemo ante se factus esset, cùm Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret.* Atque hi quidem Patres de ipsa successione Pontificum in sede, & dignitate Petri expresiùs loquuntur, sunt verò alij plurimi, qui dignitatem ipsam in episcopo Romano recognoscunt, & exaggerant, quos infrà cap. 17. referemus.

CAPVT XV.

Pontificem Romanum in dignitate, & potestate, ac Primatu Ecclesiæ successorem esse Petri eorundem Pontificum authoritate comprobatur.

Qvamuis hoc probationis genus Protestantes parum moueat, vt infrà dicam, nihilominus illud omittendum non censui, tum quia re vera est grauissimum, & pro Catholicis vtilissimum, multaq; argumentorum genera in se cõplectitur: tum etiam quia Rex Iacobus in sua Præfatio. pag. 60. cum dixisset, Petrum esse primum, vel Principem Apostolorum ætate, vocatione, vel ad summum ordine, non potestate, subiungit, *Nec aliquid sibi amplius trecentis post Christum annis Romanæ sedis Episcopus arrogauit.* Vt igitur testimonium hoc per errorem, & deceptionem à Rege datũ esse conuincam, non solùm per trecentos, sed etiam per sexcentos, vel plures Christi annos discurram, & euidenter ostendam, Romanos Pontifices à principio nascentis Ecclesiæ, Primatum Ecclesiæ non tantùm quoad ordinem politicum, sed multò magis quoad superioris authoritatem, & potestatem; & Petro, & sibi arrogasse. 1. *Varij modi quibus Pontifices suam dignitatem astruunt.*

Vt autem verborum, & testimoniorum vis percipiatur, oportet aduertere, varios esse modos, quibus Pontifices suam dignitatem astruunt. Vnus est expresse in Petro declarando excellentiam potestatis, seque appellando successores Petri, & verba de Petro dicta, sibi applicando. Alius est, eos dignitatis titulos assumendo, qui non nisi ratione talis primatus eis conuenire possunt. Alius est, sibi attribuendo, vel reseruando actus supremæ iurisdictionis, & spiritualis potestatis supra totam Ecclesiam. Cùm enim existimari non possit, iniustè iurisdictionem vsurpare voluisse, supponunt, in illa sede successionem in hac suprema dignitate conseruari. Vltimus denique est, ex professo pro hac veritate pugnando, & contra errores illi repugnantes disputãdo. Ex quibus loquendi, & probandi modis & ex varijs actibus supremæ potestatis, quos Romani Pontifices semper exercuerunt, varia genera argumentorum ad confirmãdum veritatem sumi possunt. Vt tamen perpetua Ecclesiæ traditio euidentiùs pateat, commodiùs visum est, seruato temporum ordine, quid singuli pontifices in omnibus sæculis de suo primatu docuerint proponere. 2.

Primò ergo Anacletus Papa epistola 1. Apostolicam Sedem esse dicit, super quam Christus fundauit Ecclesiam, & ideò maiores causas ad ipsam pertinere, epi- 3.

re, epistola 2. *Ecclesiæ(inquit) gubernacula tenemus*, & epistola 3. ex professo hanc veritatem confirmat, & declarat, dicens, Romanam, & Apostolicam Ecclesiam ab ipso Saluatore primatum obtinuisse, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias. Secundo, Euaristus epist. 1. *Romanum Episcopum caput vocat, ad quod in dubijs recurrendum est*. Alexander primus epist. 1. vocat, *apicem, & caput*. Tertiò, Sixtus I. epist. 1. *Omnium Ecclesiarum caput*. Quarto, Anicetus epistola vnica. *ad se pertinere*, ait, *terminare omnia Episcoporum iudicia*. Quinto. Idem habet Eleutherius in sua epistola cap. 2. Sexto, Victor. epist. 1. ad Theophilum dicens, *Contrarium agere, nihil aliud esse, quàm Apostolorum successorumque ipsorum terminos transgredi, ac decreta violare.*

4. Zepherinus epistol. 1. ex loco Matthæ. 16. vbi caput totius Ecclesiæ vocat Romanam Ecclesiam, & ad eam cæteras Apostolica authoritate instruere, pertinere dicit, & in fine, *Memor enim sum, me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius à Domino Iesu Christo est glorificata confessio, & cuius fides omnes semper destruit errores.* Octauo idem supponit Anterus ad episcopos per Bæticam, & Toletanam prouinciam constitutos, respondens ad eorum consultationem de mutatione Episcoporum, & prius per occasionem dixit, *Petrum*, quem *sanctum Magistrum nostrum, & Principem Apostolorum* vocat, de Antiochia vtilitatis causa translatum esse Romam. Idemque fieri posse declarat in alijs Episcopatibus Apostolica authoritate subiungit. *Hæc vt petistis, licet vobis incognita non sunt, tenenda mandamus.* Et in fine. *State itaque fratres, & tenete traditiones Apostolorum, & Apostolicæ Sedis.* Nono Fabianus in epistola 1. Pontificiam authoritatem statim ostendit, tum in titulo ad omnes *comministros vbique Catholicæ Ecclesiæ*, tum in exordio *diuinis præceptis, & Apostolicis monemur institutis, vt pro cunctarum Ecclesiarum statu, impigro vigilemus affectu. Vnde consequens est, debere vos scire, quæ apud Romanam in sacro aguntur ritu Ecclesiæ, vt eius sequentes exempla, eius veri filij inueniamini, quæ vestra est mater vocata.* Vbi certè supponit appellationem hanc iam tunc fuisse vbique peruulgatam, & receptam. Idemque eodem modo colligitur ex Epistola 3. quæ ad omnes Orientis Episcopos, & ex Epistola 3. ad Hilarium, vbi de se dicit, *Ob hoc diuina gratia fuisse ad vastigium sacerdotale prouectum, & in quadam sacerdotum Dei specula constitutum ad prohibendum illicita, & docendum sequenda.* Et deinde seruandum ordinem Ecclesiasticis iudicijs præscribit. *Salua* (inquit) *in omnibus Apostolica authoritate*, vtique Romanæ Ecclesiæ.

5. Decimo, Cornelius epistola ad Cyprianum, quæ est 46. inter epistolas Cypriani, refert quosdam per ignorantiam deceptos, schisma contra ipsum fecisse, postea vero, veritate agnita, resipuisse per verba sequentia, quæ illorum propria esse affirmat. *Nos Cornelium Episcopum Sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ electum à DEO omnipotente, & Christo Domino nostro scimus.* Et infrà. *Mens nostra semper in catholica Ecclesia fuit, neque enim ignoramus, vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum S. vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.* Quam confessionem ita ipse approbat, vt dicat, *Ista eorum professione non mouere-mur?* Et infrà. *Has literas existimo, te debere ad cæteras Ecclesias mittere.* Vndecimo, Lucius in epistola ad Occidentales sic incipit, *Literas dilectionis vestræ, quas ad beati Petri Apostoli Sedem pro vestri causa negotij misistis, libenter suscepimus.* Et postea tanquam viuersalis Pastor, respondet, & multa disponit. Duodecimo, Sixtus II. in epistola prima prius dicit, *se illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius à Christo est laudata confessio, & cuius fides nullum vnquam fallit, sed omnes hæreses destruit.* Postea vero subdit, licitum esse Episcopis ad Sedem Apostolicam appellare. *Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia antiqua Apostolorum, eorumque successorum, atque canonum authoritas reseruauit, quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quam eiusdem Sedis Papæ fieri placuerit.*

Decimo tertio, similia habet Dionysius Epistola secunda, ad Seuerum Episcopum, *Ab initio* (ait) *tantam accepimus à Beato Petro Apostolorum Principe fiduciam, vt habeamus authoritatem, auxiliante Domino vniuersali Ecclesiæ subuenire.* Et postea parochiarum diuisionem fieri præcipit, & normam ab ipso datam omnibus fieri notam. *Vt non specialis fiat* (ait) *sed generalis hæc præceptio.* Decimo quarto, Felix epistola prima, *Maiores causas totius Ecclesiæ sibi reseruatas esse confirmat.* Decimo quinto, Marcellus epist. 1. ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ sic incipit, *Solicitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolum circumferentes, &c.* Quæ latè prosequitur, omnia supra dicta confirmando, & addit, *Nullam Synodum legitime fieri posse sine Romanæ Sedis authoritate.* Atque hæc ad Regis asseuerationem confutandam sufficere possent: nam Marcellus vsque ad annum Christi trecentesimum decimum superuixit, ad maiorem autem veritatis euidentiam saltem per alia tria subsequentia sæcula discurrendum est. 6.

Decimo sexto, Eusebius Epistolam tertiam sic incipit, *Benedictus Dominus Deus noster, qui per misericordiam suam Romanam Ecclesiam Beati Petri Apostoli sacerdotio dicauit, nobisque viam monstrandam circa nos (propter vniuersalem curam, quæ nobis est propter priuilegium eiusdem Ecclesiæ) inuicem charitatis indulsit, & cæt.* Decimo septimo, Melchiades in epist. ad Episcopos Hispaniæ, dicens, ad se pertinere de Episcopis iudicare, subdit, *Hos enim Dominus suo iudicio reseruauit, hocque priuilegium Beato claiugero Petro sua vice solummodo commisit. Quod eius iuste prærogatiuum succrescit sedi, futuris hæreditandum, atque tenendum temporibus, quoniam & inter Apostolos fuit quædam discretio potestatis, & cæt.* Decimo octauo, Ex Syluestro afferre possumus canonem vltimum Romanæ Synodi sub illo constitutæ, qui sic habet, *Nemo iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iustitiam desiderant temporari. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque Regibus, neque à populo iudex iudicabitur.* Et subscripserunt ducenti octuaginta quatuor Episcopi cum aliquibus presbyteris, & diaconis, & ipse etiam Constantinus Augustus. Decimo nono, Marcus in epistola ad Athanasium, & Episcopos Ægypti, *Hæc* (inquit) *est sancta, & Apostolica mater omnium Ecclesiarum, Christi Ecclesia*, quam etiam esse dicit immaculatam in fide, quia promissio facta Petro in Romanis Pontificibus impletur. Vigesimo, Iulius 1. epistola ad Orientales, Romanam sedem primam vocat, & ad illam pertinere dicit iura conuocandi Synodos, iudicandi Episcopos, & maiores causas ad se reseruandi, *quia omnibus prælata est non solum canonum, & Sanctorum Patrum decretis, sed Domini Saluatoris nostri voce.* Quod etiam repetit in rescripto contra Orientales pro Athanasio. 7.

Vigesimo primo. Liberius in rescripto ad Athanasium in principio authoritatem dicit, se in Petro super vniuersam Ecclesiam accepisse. Vigesimo secundo. Felix II. in rescripto ad Athanasium, & Ægyptios de Romana sede intelligit Christi verba, Matt. 16. Vigesimo tertio, Damasus in epistola 2. ad Episcopos Africæ, priùs dicit, *Nos qui supra domum Domini, hoc est, vniuersalem Ecclesiam Catholicam Episcopale suscepimus ministerium.* Deinde subiungit, *Scitis firmamentum à Deo fixum, & immobile, atque titulum lucidissimum suorum sacerdotum, id est, omnium Epescoporum, Apostolicam sedem esse constitutam, & verticem Ecclesiarum.* Et subiungit statim verba Christi. Et inter epistolas huius Pontificis extat quædam ad ipsum, Aurelij Carthaginensis Episcopi postulantis ab ipso statuta, & decreta in Romana Sede à fine Petri vsque ad ipsum Damasum, *iuxta Apostolicæ* (inquit) *Sedis authoritatem.* Quæ mittens Damasus ait ep. 5. *Ea te custodire optamus, & alijs prædicanda, ac publicanda mandamus, vt ab omnibus inuiolatè debita veneratione custodiantur, &c.* Vigesimo quarto, Siricius epist. 1. ad Himerium Tarraconens. Episcopum, *Portamus* (inquit) *onera omnium; imò hæc portat in nobis Beatus Apostolus Petrus.* Et epist. 3. ad vniuersos orthodoxos, 8.

Nobis

Nobis loqui necessitas imperauit, cui omnium Ecclesiarum cura est. 25. Anastasius cunctis Germanicis, & Burgundiæ regionis Episcopis sic scribit, *Exigit dilectio vestra, ex authoritate Sedis Apostolicæ vestris respondere consultis.* Et posteà sub hac verborum forma respondet. *Apostolica authoritate mandamus.*

9. Vigesimosexto Innocentius I. varijs loquendi modis, & in multis epistolis hanc veritatem docet, & vniuersalem potestatem, quam in Euangelio fundat, præcipiendo, & decernendo exercet, quæ omnia hic referre, prolixum esset. Et ideò satis erit loca designare, scil. epistola 1. ad Victricium, 2. ad Exuperium, 3. ad Innocentium, & ferè per omnes subsequentes, specialiter verò notanda est epistol. 17. ad Arcadium Imperatorem, in qua his verbis illum excommunicat. *Ego minimus, & peccator, cui thronus magni Apostoli Petri creditus est, segrego, & reijcio te, & illam à perceptione immaculatorum mysteriorum Christi Dei nostri,* &c. quæ ibi prosequitur, potestate ligandi, & soluendi vtendo in omnes Episcopos, & Patriarchas. Notanda est etiam Epistola 27. ad Episcopos Macedoniæ: nam cùm Innocentius ab eis epistolas accepisset, *In eis,* ait, *multa posita esse peruidi, quæ stuporem mentibus nostris inducerent.* Et infra illa explicans dicit, *Quæ cùm sæpiùs repeti fecissem, aduerti, Sedi Apostolicæ (ad quam relatio quasi ad caput Ecclesiarum missa currebat) fieri iniuriam cuius adhuc in ambiguum sententia duceretur.* In epistola etiam 29. ad Decentium latè idem ostendit. Et optimè in epistola 3. & 32. ad Concilia Carthaginense, & Mileuitanum.

10. Vigesimo septimo, Zosimus epistola 1. ad Hesichi. Episcopum *Miramur,* ait, *ad dilectionem tuam statuta Apostolicæ sedis non fuisse perlata.* Et infra. *Si quid authoritati tuæ æstimas defuisse, supplemus.* Et infrà. *Sciet quisquis hoc postposita Patrum & Apostolicæ sedis authoritate, neglexerit, à nobis districtiùs vindicandum.* 28. Bonifacius I. epistola 2. ad Episcopos Galliæ, de iudicijs Episcoporum in grauibus causis ita concludit, *Nostra necesse est authoritate firmentur,* & Epistola 3. ad Hilarium Episcopum ita scribit, *Metropolitanæ iure munitus, & præceptionibus nostris fretus accede,* &c. 29. Cœlestinus I. epistola 1. ad Episcopos prouinciarum Viennensis, & Narbonensis, *In specula* (inquit) *à Deo constituti.* Et infra. *Circa longinqua spiritualis cura non deficit, sed se per omnia, qua nomen Dei prædicatur, extendit.* Et in epistola 4. ad Ecclesiam Cõstantinopolitanam, de Athanasio loquens, inquit, *In hac sede quietem communionis inuenit, à qua semper catholicis subuenitur.* Et epist. 5. ad Nestor. curam fidei, & omnium Ecclesiarum ad se dicit pertinere, idemq; ex cæteris eius epistolis apertè colligitur.

11. Trigesimo, ex Leone Papa multa in superioribus adducta sunt, nam in omnibus ferè epistolis se ostendit vniuersæ Ecclesiæ pastorem, vt Epist. 4. in initio, verbis etiam expressit, dicens, *Diuinis præceptis, & Apostolicis monitis incitamur, vt pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu.* Notanda etiam est Epist. 47. ad Synodum Chalcedonensem, in qua cum dixisset, voluntatem Imperatoris fuisse, vt congregaretur Concilium, addit, *Beatissimi Petri Apostoli iure, atq; honore seruato,* & infrà dicit per suos Vicarios se in vniuersali Synodo præsidere. Et Epist. 53. in qua reprehendit Anatolium Patriarcham Constantinopolitanum, eo quod Alexandrinæ, & Antiochenæ Ecclesiæ præferri voluisset, quod in duabus sequentib. Epistolis repetit, & in posteriori, quæ est ad Pulcheriam Augustã, sic inquit, *Consensiones Episcoporum sanctorum canonum, in Nicæna Synodo conditorum regulis repugnantes, vnita nobiscum vestræ fidei pietate in irritum mittimus, & per authoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.* Optima est etiam Epist. 48. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, cui, vt ipse dicit, vices suas delegauerat, *vt curam* (ait) *quam vniuersis Ecclesiis principaliter ex diuina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis effectus adiuuares,* & in epistola 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ ex professo declarat diuinam institutionem de Ecclesiastica monarchia in Petro, & eius successoribus Romanis Episcopis. Quam inter alia probat ex consuetudine consulendi eandem Sedem, appellandi ad illam, & quod ab illa fuerint retractata, vel confirmata iudicia, quã *dignitatem diuinitus datam,* se tueri dicit, *non sua sequens, sed quæ sunt Christi.* Idem optimè tractat in sermonibus de Assumptione sua, præsertim in tertio.

Trigesimo primo, idem profitetur Hilarius Papa epistola 3. ad Ascanium Episcopum, & in principio Concilij Romani sub ipso congregati. 32. Idem supponit Simplicius epistol. 1. ad Zenonem Hispalensem Episcopum, cui Apostolicæ Sedis vices committit, & in epistol. 3. ad Zenonem Imperatorem, quem filium vocat, & ad fidem tuendam excitat dicens inferius, *Perstat enim in successoribus suis* (i. Leonis Papæ) *hæc, & eadem Apostolicæ norma doctrinæ, cui Dominus totius curam oculis iniunxit,* &c. Et in epist. 5. ad Arcatium habet illa verba notanda, *Quia sanctæ memoriæ prædecessorum nostrorum ex tante doctrina, contra quam nephas est disputare, quisquis rectè sapere videtur, nouis assertionibus non indiget edoceri.* Et epist. 9. ad Zenonem Augustum, *Ecclesiarum* (inquit) *omnium curam sustinens,* &c. Quod etiam ostendit in epistol. 13. ad eundem, vbi etiam in quodam canone Concilij Nicæni dispensat. 12.

Trigesimo tertio, Magnus prætereà huius dignitatis defensor fuit Gelasius 1. epistola 2. ad Episcopos Dardaniæ, & 6. ad Episcopos Lucaniæ cap. 11. & 27. & maximè in epistola 10. ad Anastasium Imperatorem, vbi veritatem hanc latè confirmat, & quantum Pontifex Imperatorem, quem filium vocat, antecellat, declarat. Et in epist. 11. ad Dardanos testatur, Apostolicam Sedem omnes Synodos confirmare, & nullum Episcopum posse iudicium eius subterfugere, & cæt. Multaq; similia habet in commonitorio ad Faustum, & in tomo de Vinculo anathematis, & maximè in decreto de Apocryphis scripturis in principio. 34. Anastasius 2. in epistola ad Anastasium Augustum, illum monet, vt suis mandatis obediat, quia sedes Petri ex ordinatione diuina in vniuersali Ecclesia tenet principatum. 35. Idem latius ostendit Symmachus in Apologet. contra eundem Anastasium Augustum, ex quo multa in superioribus desumpsimus. 36. Hormisda epist. 1. ad Anastasium Augustum iam aliquo modo correctum, eum laudat, dicens, *De orthodoxa concordia cogitatis Ecclesiæ in Beati Apostoli Petri reuerentia, diuina, specialiter præcepta seruantes.* Et infrà. *Directis ad nos sacris affatibus, commemorationem S. Concilij facere pietas vestra dignata est De qua re tunc plenissimum poterimus præbere responsum, dum causam congregationis nos volueritis euidenter agnoscere.* In quibus verbis satis ostendit decretum Concilij congregandi ad se, & causa cognita pertinere, de qua re plures epistolæ inter eosdem Pontificem, & Imperatorem videri possunt. Et similia habet idem Pontifex in epist. 22. ad Iustinum Imperatorem cum multis sequentibus. 13.

Trigesimo septimo, Bonifacius 2. in epistola ad Eulalium Alexandrinum Episcopum in principio eandem dignitatem, & fiduciam in potestate Petri ostendit. 38. Idem optimè Ioannes 2. epistola 2. ad Iustinianum Imperatorem. 39. Vigilius Papa epistola 1. cap. 7. Sic ait, *Nulli vel tenuiter sentienti, vel pleniter sapienti dubium est, quod Romana Ecclesia forma, & fundamentum sit Ecclesiarum,* & cæt. Idem sumitur ex epist. eiusdem 2. ad Iustinianum Augustum, quem filium appellat. Idem ex epist. 4. ad Arelianum Episcopum, & in fragmento Theodori Episcopi Cæsareæ, & aliorum, & ex epist. 7. ad vniuersum populum Dei. 40. Pelagius 1. in epist. 1. ad Vigilium in fine post confutationem cuiusdam erroris addit, *Det operam tua dilectio, vt omnibus Ecclesiæ filijs innotescat,* &c. & subiungit rationem, *Memor enim sum, me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cuius Domino Iesu Christi est glorificata confessio, & cuius fides omnes hæreses destruit.* Epistola etiam 3. optima est, & valde notanda pro his, quæ in sequentibus dicemus, & epistola 5. in dubitationibus circa vniuersales Synodos ad Sedem Apostolicam 14.

stolicam esse recurrendum. 41. Ioannes 3. in epist. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ dicit, eos suis literis Apostolicis admonere, antecessorum vestigia sequendo, & iterum versus finem. *Monente* (inquit) *Dominicæ vocis imperio, quo Beatissimus Apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, vt Christi oues, qui Christū amat, diligenter, & cum magna cura pascat, quoniam ipsius Sanctæ Sedis, cui per abundantiam diuinæ gratiæ præsumus ipsius amore cohortamur*, & cæt. 42. Pelagius 2. epistola 2. contra Ioannem Constantinopolitanum Episcopū, qui primatum ambiebat, inquit, *Reiecta penitus audacia, quæ contra Apostolicam Sedem, & contra ipsam Domini Saluatoris vocem sumpta est, disputandi contra Domini præcepta vana errantium corda conquiescant*, & cæt. quæ latè prosequitur, docens, Romanam Sedem instituente Domino caput esse omnium Ecclesiarum, ad ipsamq; pertinere Concilia congregare, nec posse legitima esse, quæ illius authoritate non fulciantur.

15. Quadragesimo tertiò, Magnus tandem Gregor. qui vsq; ad sexcentesimum decimum annum Domini Ecclesiæ præsedit eandem Pontificiam authoritatem, actibus exercuit, & verbis confirmauit, vt ex epistolis eius constat, ex quibus aliqua breuiter perstringemus. Nam generatim loquendo in omnibus ferè illis curam vniuersalis pastoris egregie demonstrat, & præsertim notanda est Epistol. 24. libri 1. quæ est ad omnes orbis Patriarchas, in qua onus sibi impositum exaggerat, & quinq; generalia Concilia veneratur, & quasi denuo confirmat, & epist. 71. *Quanto Apostolicæ Sedi* (ait) *ab Ecclesiis cæteris reuerentia exhibetur, tanto eam in earum decet esse tuitione solicitam*, & lib. 2. indict. 11. epist. 7. c. 46. potestatem supra omnes Episcopos, & ad omnes causas arduas terminandas profitetur, & exercet. Postea verò lib. 3. epist. 32. aliàs indict. 13. capite 76. grauiter reprehendit elationem Ioannis Constantinopolitani, & minatur coercitionem, nisi resipiscat, & per occasionem dicit, *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quòd voce Dominica totius Ecclesiæ cura, & principatus committitur.* Quæ etiam repetit libro 7. epistola 69. vbi etiam dicit, sine Apostolicæ sedis consensū, & authoritate nullum Concilium vires habere. Et in eodem lib. epistol. 64. agens de eodem Episcopo Constantinopolitano, ait, *In quodam crimine Byzantius primas fuerat accusatus, & piissimus Imperator eum iuxta statuta canonica per nos voluit iudicari.* Et infrà de eodem primate ait, *quod se dicit sedi Apostolicæ subiici, si qua culpa in Episcopis inuenitur, nescio, quis ei Episcopus subiectus sit.* Et lib. 6. indict. 15. cap. 37. alias cap. 201. ad Eulogium Alexandrin. Episcopum, refert illius Patriarchę epistolam, in qua recognoscit cathedram Petri in sede Romana, & adiungit. *Quis est, qui nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum principis soliditate firmatam?* &c. Lib. 4. epist. 51. aliàs cap. 95. pallium mittit cuidam Episcopo. Idem epist. 54. & sæpe Episcopos confirmat, & interdum deponit, vel excommunicat. Et lib. 7. epist. 125. *Quæ semel* (inquit) *Apostolicæ sedis authoritate sancita sunt, nil egent firmitatis*, &c. & innumera similia in illis epistolis inuenientur.

16. Præcipue verò notandus est insignis locus eiusdem Pontificis super 5. Psalm. pœnitentiæ, circa illa verba, *Qui laudabant me, aduersus me iurabant.* Ibi enim quasi describens huius temporis schismata, inquit, *Erroris vesania nostris maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit. Et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbauit. Concitauit enim aduersus Ecclesiam Dei non solùm innumerabilem populi multitudinem, verùm etiam Regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, vt inter Reges habeatur, qui destruit potius, quàm regat imperium, & quotcumque habere potest peruersitatis suæ socios eos à consortio CHRISTI efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus sponsam CHRISTI efficit captiuam, cupit abducere, & passionis Dominicæ Sacramentum ausu temerario contendit euacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redēptam Saluator noster voluit esse liberam: hanc iste potestatis Regiæ iura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum Principum exemplo deuotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, à quo suæ dominium accepit potestatis? Ipse enim est, qui ait. Per me Reges regnant. Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine & diuino, vt patet, ingratus beneficio & contra Deum fastuosus, terminos, quos posuerunt Patres nostri, contempto diuino timore, transgreditur, & contra catholicam veritatem suæ furore tyrannidis effertur. In tantum autem suæ temeritatem extendit vesania, vt caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, & in dominam gentium terrenæ ius potestatis vsurpet. Quod omninò ille fieri prohibuit, qui hanc Beato Petro Apostolo specialiter commisit, dicens: Tibi dabo Ecclesiam meam, Obstruatur ergo os loquentium iniqua & omnis hæreticorum acies obtumescat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis inuenitur destructum.*

Sicut his sex primis sæculis Romani Pontifices primatus sui testimonium, & manifestissima signa dederunt, ita prorsus in omnibus posterioribus sæculis ipsorum successores constantissimè docuerunt, & pro hac veritate, ad vnitatem fidei, & Ecclesiæ conseruandam necessaria maximè propugnarunt. Non existimo autem opportunum singulorum seutentias sigillatim prosequi, tum quia Protestantes de his maximè posterioribus Pontificibus hoc non negant; tū etiam quia omnia iura, & decreta canonica, quæ in Decreto, & Decretalibus continentur, plena sunt huiusmodi testimonijs. Quædam verò insigniora loca, quæ præsenti controuersiæ magis videntur accommodata designanda breuiter censui. Videndæ ergo sunt epistolæ Honorij 1. ad Eduinum Regem Anglorum, & Honorium Episcopum, nam ex illis constat, tum Regem, tum Episcopos Angliæ ab Apostolica sede spiritualia iura impetrasse, vel accepisse. Nam ibi Pontifex ad Regis petitionem duo pallia mittit duobus Metropolitanis, & vtrique, vt authoritate Papæ successorem in morte possit sibi subrogare concedit. Videri etiam potest epistola Leonis II. ad Episcopos Hispaniæ de recipienda sexta Synodo: cuius fit mentio in Concilio Toletano 14. eamque integram refert ex vetusto, & authentico codice Garsias Loaisa in sua collectione Conciliorum Hispaniæ. In illa ergo Leo Romanam Ecclesiam, & Apostolicam sedem sanctam Ecclesiam omnium matrem appellat, & de se ait, *Nos licèt impares vice tamen Apostolorum Principis fungimur.* Et similiter Benedictus 2. in epistola ad idem Concilium in eodem loco relata, *Beati* (inquit) *Petri Apostolorum Principis licèt impares pro commisso, diuina ope, ministerio locum implemus.* Est etiam consulenda epistola Agathonis ad Constantinum Imperatorem, quæ habetur in sexta Synodo act. 4. vbi loca Euangelij suprà tractata ad Romanam Ecclesiam pertinere ostendit, & in hoc maximè insistit, quòd in fide nunquam errauit, nec errare potest. 17.

Posteriores etiam Pontifices æque constanter suum primatum tutati sunt.

Est etiam valde notanda epistola Adriani 1. ad Imperatores Constantinum, & Irenem, quæ habetur in septima Synodo. Nam in priori parte eius, *Imperatorem exhortatur ad permanendum in fide Petri, & Ecclesiæ Romanæ, & ad honorandam sanctissimam Romanam Ecclesiam, Principem Apostoloorum sicut à superioribus pijs Imperatoribus factum est, qui ex toto corde Vicarium eius dilexerunt.* In altera verò parte, quæ à Græcis omissa est, tamen in Vaticana bibliotheca seruatur, & ab Anastasio addita est, de hac sede dicit, *in toto orbe terrarum primatu fungens, caput omnium Ecclesiarum constituta est*, & cæt. reprehenditque Patriarcham Constantinopolitanum, quòd auderet vniuersalis Episcopi nomen assumere, cùm neque in secundo ordine sine authoritate Pontificis Romani vnquam potuerit nomen habere. Et addit notanda verba: *Quod si super prælatam sibi sanctam Romanam Ecclesiam, quæ est caput omnium Ecclesiarum, describatur, tanquam sanctarum Synodorum rebellem, atq; hæreticum se manifestare certū est. Quia si vniuersalis est, etiam nostræ Sedis primatum habere dignoscitur, quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum* 18.

rum à Redemptore mundi Beato Petro Apostolo principatus ac potestas data est, & per eundem Apostolum Ecclesia Romana vsque hactenus tenet principatum, potestatem, & authoritatem.

Prætereà Nicolaus I. in suis epistolis sæpe hanc veritatem profitetur, præsertim epistol. 6. ad Phocium, & in septima responsione eius, copiosè verò, & efficaciter in epistola 8. ad Michaelem Imperatorem, quæ est prima ad ipsum, & in altera ad Eundem idem confirmat, & in 10. ad Episcopos Constantinopolitanæ sedi subiectos, & in 18. 20. & 30. & ferè in reliquis. Multa etiam similia habentur in epistolis Ioannis octaui, quæ licet in tomis Conciliorum non habeantur, in tertio tomo epistolarum Pontificalium nouissimè editæ sunt, specialiter verò in Epistola 73. ad Lambertum Comitem notari possunt illa verba, *Sedem Apostolicam, quam Deus omnipotens supra petram sui nominis fundare dignatus est, non solùm Reges, & Principes terræ, verum etiam Imperatores Augusti, & totius orbis Domini suis apicibus, vtpote caput omnium Ecclesiarum Dei honorauerunt, dignisque præconijs eius Pontifices Vicarios scilicet Beati Petri Apostolorum Principis laudauerunt, votisque supplicibus deprecari studuerunt, & vsque in finem sæculi Petri manente nomine, ac memoria, supplicare non desinent.* Idem epist. 84. ad Ludouic. Regem Caroli Imperatoris filium, quem vice Patris suum à secretis consiliarum constituit.

19. Deinde Leo IX. in Apologia contra Michaelem, & Leonem cap. 9. inter hæreses Orientalium Episcoporum ponit præsumptionem assumendi nomen vniuersalis Episcopi, quod ait, Romano Episcopo oblatum esse à Synodo Chalcedonensi, & licet post Christum illi maximè conuenire posset, propter modestiam, & humilitatem illud non acceptasse, & capite 10. decernit, de Apostolica Sede neminem mortalium posse facere iudicium, *Beatissimo* (inquit) *& Apostolico Pontifice Syluestro diuinitùs decernente, spiritualique eius filio Christiano, religiosissimo Augusto, vniuersa Nicæna Synodo approbante, ac subscribente, &c.* Videri etiam potest eius epistola ad Petrum Episcopum Antiochenum, & epistola ad Constantinum Monachum Imperatorem. Gregorius item 7. in suis epistolarum libris multa habet in huius veritatis confirmationem, specialiter autem videri possunt in libro 1. epist. 63. ad Regem Aragoniæ, & 64. ad Alphonsum, & Sancium Reges Hispaniæ, vbi fidelitatem eorum ad Apostolicam sedem laudat, & concordiam cum illa commendat, & lib. 3. epist. 10. ad Henricum Regem, vbi in ipsa salutatione ait; *Henrico Regi salutem, & Apostolicam benedictionem, si tamen Apostolicæ sedi, sicut Christianum Regem decet, obedierit, &c.* Et deinceps tota Epistola est in confirmationem Romani primatus; & postea excommunicat Sigefredum Moguntinum Archiepiscopum, & alios propter schisma ab Ecclesia Romana. Et tandem ipsum etiam Regem excommunicat, *& omnes Christianos à vinculo iuramenti, quod illi fecerunt, vel facient, absoluit, & vt nullus ei seruiat, interdicit.* Libro autem 4. epist. 12. ad Episcopos, & Principes regni Theutonicarum refert, qualiter idem Rex humiliatus ad pœnitentiam, *absolutionis veniam impetrauerit*, recepto ab eo securitatis iuramento. Et in eodem lib. epist. vlt. ad Regem, & Principes Hispaniæ, eandem curam vniuersalem profitetur, vt latius ibi videri potest. Innocentius etiam III. egregie de primatu Ecclesiæ Romanæ scripsit in sermone 2. de Consecratione Pontificis, & in varijs epistolis decretalibus tam libro 1. quàm secundo sæpe idem repetit. Ac denique ferè in omnibus Bullis, Constitutionibus, & extrauagantibus eandem supremam potestatem moderni Pontifices exercuerunt semper, & exercent. Est ergo euidens in hoc puncto perpetua eorundem Pontificum traditio, & consensio.

)?(

CAPVT XVI.

Occurritur Protestantib argumentum ex Pontificum traditione sumptum eludentibus, & authoritate Conciliorum confirmatur.

Altero verò è duobus modis solent aduersarij Ecclesiæ Romanæ allatis testimonijs Pontificum respondere. Prior est, non constare, prædictas epistolas decretales esse legitimas; imò multa in eis reprehendunt, propter quæ earum authoritatem contemnũt. Verum tamen hæc responsio non solum apud catholicos, sed etiam apud quoscunque eruditos, & prudentes viros tanquam friuola, & incredibilis reijcienda est, vt latè ostendit noster Francisc. Turrian. in libris in defensionem illarum epistolar. editis, in quibus omnibus calumnijs Magdeburgẽsium respondet. Nos aũt breuiter dicimus, in primis tantam esse epistolarum antiquitatem, vt timeri non possit ad confutandos nouos errores fuisse confictas. Præterea de Leonis 1. epist. nullus hactenus dubitauit, & tamen ipse epist. 2. c. 5. *custodire mandat*, omnia decretalia cõstituta, tam beatæ recordationis Innocent. quàm omnium prædecessorum suorum. Et clarius Gelasius Papa, qui ante mille centum annos fuit, in decreto de Libris authent. quod Gratian. etiã refert dist. 15. c. 3. sic inquit, *Decretales Epistolæ, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Roma pro diuersorum Patrum consultatione dederũt, venerabiliter suscipiendæ sunt.* Idemque post trecentos, & quinquaginta ferè annos confirmauit Nicolaus I. in epist. 42. ad Episcopos Galliæ, cuius magnam partem Gratian. inseruit Decreto, dist. 19. c. 1. D. item Hieron. epist. 11. ad Geruch. testatur, aliquando iuuisse Damasum Orientis, atque Occidentis consultationibus respondentem. Non potest ergo dubitari, fuisse consuetudinem Pontificum Romanor. per has epistolas Ecclesiam gubernandi, ergo neque verisimile est omnes perijsse, neque aliàs esse, nisi quæ in Ecclesia Romana receptæ, & seruatæ sunt. 1. *1. Euadendi modus.*

Ad hæc, multæ ex his epistolis insertæ sunt, & connexæ cum epistolis aliorum Patrum, quæ in dubium reuocari non possunt sine magna impudentia, & temeritate. Vt patet ex epistolis Cornelij cum epistolis Cypriani, Innocentij, cum scriptis Chrysostomi, & Augustini. Item ex epistola Marci Pontificis cum epistola Athanasij ad eundem, itemque ex epistola Liberij. Item ex multis alijs inter epistolas Hieron. & Augustini. Item ex epistola Theodoreti ad Leonem cum responso eius. Quædam etiam sunt inter alia opera eorundem Pontificum recepta, vt inter opera Gregorij, Leonis, &c. Neque est maior ratio de illis, quàm de cæteris operibus dubitandi. Multæ item à grauissimis historiographis referuntur, vt capite sequenti probabo. Extant præterea antiquissima exemplaria plurium epistolarum in Vaticana bibliotheca, ex quibus summa fide, & diligentia nouissimè editæ sunt, & correctæ. Denique quanquam de vna, vel altera epistola, vel parte eius posset aliqua ratio dubitationis vel suspicionis oriri, nihilominus quod attinet ad præsentem causam, tantam habemus impositam nubem testium (vt verbis Pauli vtar) tantamque concordiam sententiarum, & actionum supremæ iurisdictionis, vt nullus nisi nimis pertinax & impudens dubitare posit, quin hic fuerit omnium Romanor. Pontificũ sensus, & consensus, vniuersa item Ecclesia cum eis conspirante, & consentiente. 2.

Tunc verò occurrit altera responsio dicentium, in hoc negotio non esse Pontificum testimonium audiendum, quia nemo in propria causa est legitimus testis. Verumtamen hæc etiam responsio à viro catholico audiri non potest. Primò, quia re vera Pontifices Romani in hoc negotio non tam sunt testes in propria causa, quam in causa Christi, & vniuersali totius Ecclesiæ. Deinde, quia non tam sunt testes, 3. *Confutatur alia euasio.*

quàm iudices in similibus causis, nam ad eos spectat, dogmata fidei declarare, & Ecclesiæ proponere, vt in superioribus visum est, hic autem articulus ad dogmata fidei pertinet, vt ijdem Pontifices eadem certitudine decernunt, & ex diuina Scriptura in superioribus probatum est. Vnde siue iudices, siue testes dicantur, non proprio, sed diuino spiritu ducti, veritatem docuisse credendi sunt. Præterea, etiam si eorum testimonium, vt humanum consideretur, maximæ authoritatis est, & rem facit euidenter credibilē: nam credibile non est, in hoc puncto per ignorātiam errasse, quia aliqui eorum fuerunt sapientissimi, nōnulli verò Apostolorum discipuli fuerunt; & cum eis familiariter conuersati sunt, præsertim Clemens, & Anacletus, quos fuisse Petri Diaconos Ignatius testatur in Epistola quinta ad Trallianos, per illos autem cum Lino, Cleto, & similibus hæc traditio ad successores peruenit. Fuerunt etiam illi viri sanctissimi, vt propterea credi non posit ex ambitione, & arrogantia potestatem sibi non datam vsurpare voluisse. Multi etiam ex illis fidem suam suo sanguine consignarunt. Cum ergo hunc articulum inter dogmata fidei docerent, non solùm verbo, sed etiam vita, & morte sua illum confirmatum reliquerunt. Deniq; cum Rex Angliæ profiteatur, se non audere antiquis Patribus primorum sæculorum, resistere, si constanter loqui velit, necesse est, vt in tantorum Patrum conspectu taceat, eisq; contradicere non audeat. Vt autem illum ampliùs vrgeamus, addemus quatuor Concilia generalia, quæ ipse veneratur, mirè cum dictis pontificibus consentientia.

4. *Traditio Pōtificum ex 4. Concilijs generalib. roboratur.* Concilium itaq; Nicænum primum lib. 3. in canonibus sumptis ex Iulio Papa 1. epistol. 2. in canon. 1. sic dicitur, *Non debent præter sententiam Romani Pontificis Cōcilia celebrari.* Et canon. 2. *Episcopi in grauioribus causis liberè Apostolicam appellent sedem, atq; ad eam quasi ad matrem confugiant*, &c. Et canon. 3. *Dum iterato iudicat Apostolicæ sedis Pontifex causam Episcopi, nullus alius in eius loco ordinetur*, & redditur ratio, *quia inconsulto Romano Pontifice, non est permissum, tales causas omnino definire*, cum Petro dictum sit à Domino: *Quodcunq; ligaueris*, &c. Et in canonib. 80. ex Græco, & Arabico translatis, in can. 39. sic dicitur. *Ita præest Patriarcha ijs omnibus, qui sub potestate eius sunt, sicut ille, qui tenet sedem Romæ, caput est, & Princeps omnium Patriarcharum, quando quidem ipse est primus, sicut Petrus, cui data potestas in omnes Principes Christianos, & omnes populos eorum, vt qui sit Vicarius Christi Domini nostri super cunctos populos, & vniuersam Ecclesiam Christianam, & quicumq; contradixerit à Synodo excommunicatur.* De quo canone videnda sunt, quę in tom. 1. Conciliorum notantur. Et illi concordat Concilium Sardicēse in canon. 4. & 7. quæ sunt de causis Episcoporum à Pontifice Romano terminandis.

5. Deinde in Concilio Constantinopolitano 1. can. 3. aliàs 5. dicitur. *Constantinopolitanus Episcopus habeat honoris primatum post Romanum Episcopum.* In quo canone vnum supponitur, & aliud statuitur. Supponitur quidem, Summum Pontificem habere primatum in Ecclesia, & hoc est, quod nunc ad nos spectat: nam generale Concilium id supponit, quod pro certo, & indubitato habuit. Neq; fingere potest Rex Angliæ Cōcilium loqui de primatu solum ratione politici ordinis, quoad aliquem externum splendorem, vel honorem: nam loquitur de primatu eo modo, quo ab ipsis Romanis Pontificibus gerebatur, iurisdictione, nimirùm & potestate, & canon. 2. proximè præcedēte, constat Concilium loqui de Primatu in regimine, & gubernatione Ecclesiæ. Altera vero pars illius Canonis multis temporibus recepta non est, vt constat ex Leone Papa Epist. 53. aliàs 51. ad Anatolium cap. 2. & ex duabus sequentibus ad Marcianum, & Pulcheriam Augustos. Et ex Gregorio libro sexto Epistolarum, epistola 31. & 37. & ex Nicolao primo, & Leone Nono locis supracitatis. Sed hoc etiam primatum Ecclesiæ Romanæ commendat, ideò enim statutum illud, neque tunc, neque post multa tempora vim habuit, quia Romana Ecclesia illud non probauit, quādo verò illa consensit, habere cæpit effectum, vt constat ex Innoc. 3. cum Concilio Lateranensi cap. *Antiqua*, de Priuilegijs.

Præterea Concilium Ephesinum primum in epistola ad Cœlestinum Papam, quæ habetur tomo 4. illius Synodi, cap. 17. illum tanquam supremum Pastorem, & fidei iudicem alloquitur in hunc modum, *Sanctitatis tuæ circa pietatem, zelum, eiusdemque circa fidei synceritatem, curam nostri omnium seruatori apprime gratā, & placitam cum omni admiratione complectimur: est enim vobis tam eximijs in more positum, vt in omnibus celebres sitis, studiaque vestra solida Ecclesiarum firmamenta constituatis.* Vbi certe non tantum de persona Cœlestini, sed de more ipsius sedis loquitur, vnde subiungit. *Quia verò necessitas exigebat, vt omnia, quæ in hac sacra Synodo acciderunt, sanctitati tuæ declarentur, non potuimus hisce nostris literis ad tuam sanctitatem non perscribere*, & cæt. In quibus verbis etiam ostendunt dependentiam à Pontifice Romano. Vnde tomo 2. eiusdem Concilij cap. 5. cum totum Concilium, auditis Cælestini literis in absentia legatorum eius acclamasset, & illius instructionē secutum fuisset, cumque legati postea aduenissent, & quod factum fuerat, intellexissent, Philippus vnus ex illis dixit, *Gratias agimus sanctæ, venerandæq; huic Synodo quod literis Cœlestini sanctissimi, Beatissimiq; Papæ vobis recitatis sancta Ecclesiæ membra sanctis vestris vocibus, pijsq; præconijs, sancto vestro capiti vos exhibueritis: non enim ignara est vestra beatitudo totius fidei, cæterorumq; omnium Apostolorum caput Beatum Apostolum Petrum extitisse.* Quod iterum latius repetit idem Philippus, dicens nulli esse dubium, Petrum fuisse Christi Vicarium ab ipso cōstitutum, nec non per successores suos huc vsq; semper viuere, eiusq; successorem, & Vicarium sanctum esse Romanum Pontificem. Quos sermones sacra Synodus detestata non est, sed potius consensit legatis Apostolicis, & magna conformitate eidem fidei cum illis subscripsit. Et capite decimo septimo, in epistola Synodi ad Imperatores inter alia referunt, Cœlestinum literas misisse ad Cyrillum, vt suas in hac parte vices subiens, Romæ definita perficeret, & postea misisse Philippum Presbyterum, *Qui sanctissimi Cœlestini* (inquit) *personam hic sustinet.* Multaq; alia similia euidentia signa primatus Pontificij in illo Concilio leguntur. 6.

Neq; pauciora reperimus in Concilio Chalcedonensi, in quo fuerunt etiam legati Leonis Papæ loco illius Concilio præsidentes, ex quibus Paschasius Actor. 1. in principio sic locutus est, *Beatissimi, atque Apostolici viri Papæ vrbis Romæ, quæ est caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus quibus præcipere dignatus est eius Apostolatus, vt Dioscorus Alexandrinorum Archiepiscopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur*, & totum Concilium Leoni tanquam capiti obediuit. Et in Act. 2. lectis Leonis epistolis, omnes Concilij Patres dixerunt: *Ita credimus; Petrus per Leonem ita locutus est.* Et in Act. 3. Leo sæpe vocatur *vniuersalis Patriarcha, & vniuersalis Archiepiscopus*, & circa medium Iulianus Episcopus dixit ad legatos Papæ, *Nunc vestra sanctitas Primatum tenet sanctissimi Leonis.* Et infrà. *Petimus vestram sanctitatem, qui habetis locum sanctissimi Papæ Leonis, contra eum* (i. contra Dioscorum) *proferre sententiam*, &c. quæ omnia partim nomine totius Concilij fiebant, partim illis consentiebat. Præter hæc refert Surius in fine actionis 15. eiusdem Concilij sequentes sententias. *Veneramur secundum Scripturas, & canonum definitionem sanctissimum antiquæ Romæ Episcopum primum esse, & maximum omnium Episcoporum.* Item alia. *Si quis Episcopus prædicatur infamis liberam habeat sententiam appellandi ad Beatissimum Episcopum Antiquæ Romæ, quia Petrum habemus petram refugij, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi Episcopi criminati infamiam secundum claues à Domino sibi datas.* Item. *Alia omnia ab eo definita teneantur tanquam à Vicario Apostolici throni* Hæ verò sententiæ 7.

tentiæ non inueniuntur nunc in Concilio Chalcedonensi, sed eas allegat Surius ex D.Thoma in Opusculo contra errores Græcorum, apud quem inuenio secundam & tertiam, in cap.32. §. *Ostenditur etiam quod Petrus*, primam autem ibi non inuenio, sed in §. *Ostenditur etiam quod Prædictus*, sic inquit, *Legitur in Chalcedonensi Concilio, quod tota Synodus clamauit Leoni Papæ, Sanctissimus Apostolicus, & vniuersalis Patriarcha, per multos annos viuat.*

8. Præter hæc verò sunt expressa testimonia eiusdem Concilij act.16. in epist. ad Leonem, in qua referũtur gesta in Concilio, vbi prius ex illo Matth. 16. *Vbi sunt duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* inferunt, *quantam circa sacerdotes peculiaritatem potuit demonstrare, qui & patriæ, & labori, suæ confessionis notitiam prætulerunt; quibus tu quidem sicut membris caput præeras in ijs, qui tuum tenebant ordinem.* Et infrà Eutychetis scelera referens, ait. *Et eos quidem, qui ea, quæ pastoris sunt, sapiunt, abscidit, eos verò qui lupi demonstrati sunt, super oues imposuit, & post hæc omnia insuper & contra ipsum, cui vineæ custodia à Saluatore commissa est, extendit insaniam, id est, contra tuam quoq; Apostolicam sanctitatem. Et excommunicationem meditatus est contra te, qui corpus Ecclesiæ vnire festinas.* Et inferius petunt confirmationem decretorum ab ipsis, & specialiter circa præeminentiam Patriarchæ Constantinopolitani. Et quamuis hoc Pontifex non probauerit, vt supra diximus, tamen in ipsa petitione confitetur Synodus primatum Pontificis, & ita exponunt decretum secundæ Synodi supra relatum, *Quæ præcipit* (aiunt) *post vestram sanctissimam, & Apostolicam sedem honorem habere Constantinopolitanam, quæ est secunda ordinata, confidentes quia lucente apud vos Apostolico radio, vsque ad Constantinopolitanam Ecclesiam consuetè gubernando, illum spargentes, hunc sæpiùs expanditis, &c.*

9. *Ex aliis Synodis eadem traditio confirmatur.* Eodem modo confirmari potest eadem traditio ex multis, quæ habentur in quinta Synodo generali Constantinopolit.2. à Vigilio Papa confirmata. Item ex 6. Synodo act.17. & 18. & ex 7. Synodo sub Adriano Papa coacta, quæ sub eius obendientia, & iuxta eius instructionem in omnibus processit, vt ex act.7. in fine colligitur. In 8. etiam Synodo extat canon 12. in quo Primatus tribuitur Ecclesiæ Romanæ, quam vocat sedem Petri principis Apostolorum. Et vt alia omittam, quæ, si legitima fuerunt, sub obedientiam Romanæ sedis semper processerunt, specialiter hanc veritatem docuit Concilium Lateranense, sub Innocent.3. ca.5. & 6. & expressiùs eam definit Concilium Florentin. in literis vnionis, Græcis cum Latinis consentientibus. His verbis *Definimus sanctam Apostolicam sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem obtinere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusq; Ecclesiæ caput & omnium Christianorum patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in B.Petro, pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino Iesu Christo plenam potestatem datam esse, &c.* Denique Concilium Tridentin. à principio, & in toto suo progressu Pontificis authoritatem recognoscit, eiusq; confirmationem in fine postulat, & specialiter Sess.6. cap.1. de Reformat. eum vocat Dei in terris Vicarium habentem supremæ sedis authoritatem.

10. Ex Concilijs etiam prouincialibus posserit multa cõgeri, quæ breuitatis causa prætermittimus, videri tamen possunt Concilium Romanum sub Syluestro, & Romanum tertium, & quartum sub Symmacho, & Concilium 4. Aurelianense c.1. & Concilium Carthaginense, & Mileuitanum in epist. ad Innocentium Papam, quæ sunt 90. & 92. inter epistolas Augustini, in quibus authoritas Ecclesię Rom. ad plenam hæresis damnationem postulatur. Quod etiam cõfirmant alij Episcopi cum eodem Augustino in epist. 95. ad eundem Innocentium, quarum facit etiam mentionem, idem Augustinus in epist.106. dicens. *Ex duobus Concilijs Carthaginensi, & Mileuitano, relationes ad Apostolorum sedem missæ sunt, scripsimus etiam ad beatæ memoriæ Papam Innocentium præter Conciliorum relationes epistolas familiares, & cæt. Ad omnia nobilis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat, atq; oportebat Apostolicæ sedis Antistitem.* Et cõcordat cum illis Concilium African. sub Bonifac. c.35.

Præter hæc verò animaduerti potest Concilium Turonicum secundum in cuius cap. 21. habentur illa notanda verba: *Quis sacerdotum contra decreta quæ à Sede Apostolica processerunt, agere præsumat.* Et ferè similia habet Concilium Bracharense primum cap.18. vbi omnes Episcopi dixerunt, conueniens esse, vt omnia inter ipsos concordi celebrarentur officio, & adiungunt, *præcipue cùm & de certis quidusdam causis instructionem apud nos sedis Apostolicæ habeamus, quæ ad interrogationes suas quondam venerandæ memoriæ Profuturi prudenti ab ipsa beatissimi Petri accepit cathedra.* Et addidit Lucretius Bracharensis Episcopus, *Rectè paternitas vestra authoritatem sedis Apostolicæ recordata est, &c.* Et statim 22. & 23. statuunt, vt in ordine Missæ & Baptismi prædictam iurisdictionem Romanæ sedis sequantur. Vnde Concilium Toletanum 1. in assertione fidei in vltimo anathematismo dicit, *Si quis in salutari baptismo contra sedem Sancti Petri aliquid faciat, anathema sit.* Maximè verò nostrum propositum confirmant verba Concil. Toletani 3. satis antiqui can.1. *Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ Sanctorum Præsulum Romanorum epistolæ.* His enim verbis satis constat, quanta fuerit eo tempore authoritas non solum Ecclesiæ Romanæ, sed etiam epistolarum decretalium eius, de quibus simile decretum habetur in Concil. Toletan.14. cap.11. 11.

CAPVT XVI.

Eadem traditio Patrum authoritate confirmatur.

QVamuis ad confirmandam fidem de Romani Põtificis primatu satis superq; sit authoritas pontificum, & Conciliorum, nihilominus non est omittẽda authoritas Sanctorum Patrum, ex quibus nõnullos supra adduximus, qui successioni Pontificis Romani in cathedra Petri expressum testimonium præbuerunt; nunc verò alij inducendi sunt qui de excellentia ipsius cathedræ, eiusq; dignitate testificentur, quibus & concordia traditionis euidentiùs cõstabit, & eorũ authoritate fortasse Rex Angliæ, qui aliquid partibus deferre videtur, magis mouebitur. Est autem præ oculis habendum eosdẽ argumentandi modos ex doctoribus posse desumi, quos in Pontificibus adnotauimus, nimirum ex verbis, & titulis, quibus Romanos Pontifices honorant, ex actibus supremæ iurisdictionis spiritualis, quos illi tribuunt, & ex illustrioribus sententijs, quibus eorum primatum profitentur. Prius ergo à Græcis, qui in præsenti causa minus suspecti iudicari possunt, incipiemus. 1.

Primo ergo Ignatius in epistola 15. ad Romanos Romanam Ecclesiam honorificentissimè salutat, & de illa dicit, *Quæ præsidet in loco Romanæ regionis.* Polycarpus item cum *Romam venit, ad Anicetum Ecclesiam in vrbe regentem*, vt eum de Paschæ quæstione consuleret, (teste Hieron. de Scriptoribus Ecclesiasticis in Polycarpo, & Irenæo lib.3. c.3.) satis recognouisse videtur Pontificem Roman. vt pastorem, & fidei magistrum. Clarius verò, & vberiùs Irenæus lib.3. c.3. Romanam Ecclesiam maximam, & antiquissimam vocat, & ab Apostolis Petro, & Paulo fundatam esse dicit. Et subiungit, *Ad hanc Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndiq; fideles, &c.* 2.

Deinde D. Athanasius in epistola ad Marcum Romanorum Episcopum sic eum salutat. *Domino sancto, & Apostolici culminis venerando Marco Sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedis, atq; vniuersalis Ecclesiæ patri, Athanasius, & vniuersi Aegyptiorum Episcopi salutem.* Et infrà, petitionem subiungens, ait, *Optamus, vt à vestra Sancta sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est mater omnium Ecclesiarum &c.* Et infrà; 3.

infrà. *Vestri sumus, vobisq; obedientes cum omnibus nobis cõmissis, & sumus, & esse semper volumus.* Et in epist. ad Felicem 2. quæ inter acta eiusdem Felicis in tom. 1. Conciliorum habetur, ipse cum alijs Episcopis Aegypti auxilium sedis Apostolicæ implorat his verbis: *Vestro Sancto suggerimus Apostolatui; vt nostri more solito solicitudinem gerere dignemini.* Et infrà. *Quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica Sancta sede auxilium hausimus & nostri vos curam gerere agnouimus, præfatam Apostolicam, & summam expetimus iuxta canonum decreta sedem, vt inde auxilium capiamus, vnde prædecessores nostri ordinationes & dogmata, atq; subleuationes ceperunt. Ad eam quoq; quasi ad matrem recurrimus.* Et infra. *Quod nequaquam vobis inconsultis agere præsumimus* (scilic. de fide definire) *canonibus iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere Pontifice.* Et infra. *Ob id vos, prædecessoresq; vestros, Apostolicos videlic. Præsules in summitatis arce constituit, omniumq; Ecclesiarum curam eis habere præcepit.* Et infrà. *Cui omne Episcoporum iudicium est commissum.* Et infra, de hoc Primatu exponit locum Matt. 16. & authoritate Conc. Nicæn. omnia confirmat. Huic concordat Basil. epist. 52. quæ est ad eundem Athanas. dicens, *Visum est mihi consentaneum, vt scribatur Episcopo Romæ, vt quæ hic geruntur, consideret, &c.*

4. Gregorius etiam Nazianzenus orat. 23. in laudem Heronis commemorat Petrum Alexandrinum Athanasij successorem à sede sua pulsum à Lucio Ariano, ad Romanum Pontificem confugisse, *Ac per tacitam* (inquit) *accusationem omnibus lachrymas mouit, vt calamitatis magnitudinẽ in oculis, & aspectu defigerent, & auxilium nancisceretur, quemadmodum & nactum esse scimus.* In quibus verbis Nazianzenus simul cum Petro Alexandrino Pontificis authoritatem ad iudicandas etiam Orientis causas recognoscit. Quod etiam ex eodẽ Nazianzeno colligitur orat. 52. quæ est secunda ad Cledonium, vbi commemorat Vitalium Apollinaris sectatorem quendam fidei libellum fraudulenter edidisse, hæresim occulte profitendo, Damasum autem, fraude cognita, eum ab Ecclesiæ cætu abdicasse: deniqueque libellum cum anathematismo deleuisse. Eodem modo Pontificiam potestatem testatus est Chrysost. in epistolis ad Innocent. 1. petens ab illo auxilium cõtra eos, qui iniuste illum deposuerant, tum declarando depositionem fuisse irritam, tum puniendo malefactores, pro quibus tamen piè intercedit, vt si resipiscant, non excommunicentur, in hoc ipso potestatem Pontificis recognoscens.

5.
Quæ est 18. inter epi. Cyrill & habetur in Conc Ephes tom. 1 c. 29. Epist. 12 inter epi. Cyrill & dicto tom 1 c. 16.

Simili modo Cyrill. in epist. ad Cælestinum in causa Nestorij rem totam ad ipsum sicut ad caput retulit, & subiungit: *At quamuis res ita habeat: non prius tamen illius communionem deserere ausi sumus, quam hæc ipsa pietati tuæ indicaremus, &c.* cui Cœlestinus respondit, *Nostræ sedis authoritate ascita, nostraq; vice, & loco cum potestate vsus; eiusmodi non absq; exquisita sedulitate sententiam exequeris, nempe vt nisi decem dierum interuallo ab huius nostræ numerationis die numerandorum nefariam doctrinam suam conceptis verbis anathematizet.* Et infra. *Illicò sanctitas tua illi Ecclesiæ prospiciat, is vero modis omnibus se à nostro corpore segregatum esse intelligat.* Cui epistolæ Cyrillus obediuit, vt constat ex eius epist. ad Nestorium, quæ est de excommunicatione, dicens. *Quod nisi iuxta tempus in literis Cœlestini sacratissimi, Reuerendissimiq; Romanorum Episcopi expressum præstiteris, certo scias, nullam tibi deinceps cum Episcopis, & Sacerdotibus Dei consuetudinem, nullum sermonem, nullum deniq; inter eos locum futurum esse.* Et similia habet in sequenti epistola ad Clerum, populumq; Constantinop. Refert præterea D. Th. opusc. 1. contra errores Græcor. capite 32. §. *Habetur*, eundem Cyrillum in lib. Thesaurorum dicentem, *Sicut Christus accepit à Patre plenissimam potestatem, sic & Petro, & eius successoribus plenissimè commisit.* Item *nulli alij, quàm Petro, quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit.* Vbi particula *Soli* non excludit successores, sed alios Apostolos, nam paulo post dicit, dedisse Petro potestatem, & Ecclesię. Et inferius ait D. Thomas, *Ostenditur etiam, quod subesse*

Epist 10 & dict to. 1. c. 14

Romano Pontifici, sit de necessitate salutis, dicit enim Cyrillus in libro Thesaurorum: Itaq; fratres, si Christum imitamur, vt ipsius oues vocem eius audiamus, manẽtes in Ecclesia Petri, &c. Nec dubitandum est de his testimonijs, etiamsi nunc in Thesauro nõ inueniantur, tum propter D. Th. authoritatem; tum etiam, quia plures libros Thesauri perijsse scimus.

Denique ex Ecclesiasticis historijs à Græcis etiam conscriptis constat, antiquissimam Ecclesiæ praxim fuisse, vt in causis grauioribus ex tota Ecclesia etiam Orientali ad cathedram Petri fieret recursus, ad petendam, vel fidei declarationem, vel alicuius hæresis damnationem, vel Synodi congregationem, aut cõfirmationem, vel ad petẽdum iudicium per modum appellationis, aut iustæ defensionis, ex quibus manifeste constat potestatem supremam Romani Episcopi omnibus Græcis à principio Ecclesiæ agnitam, & creditam fuisse. Huius autem praxis præter testimonia adducta, optimum argumentum sumitur ex Historia Euseb. lib. 7. c. 24. vbi de Paulo Samosateno ait, *Vbi simul cum orthodoxa fide Episcopatum amisisset, & ex Episcopi domo eius Ecclesia propria exire nollet: Imperator Aurelianus de ea re rogatus sententiam, sanctissime quid esset agendum decreuit. Præcepit enim, vt domus Ecclesiæ illis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & vrbis Romæ Episcopi per literas tribuendam præscriberent.* Tãta enim erat fama publica Primatus Romani inter Christianos Græcos, vt etiam gentiles non lateret, & ideo Imperator licet infidelis eam sentẽtiam protulit, sanctissimè vt ait Eusebius, approbans sententiam illam, & consequenter etiam Primatum, quia fidei conformis fuit, licet ab infideli lata fuerit. 6.

Ex consuetudine grauiores causas ad Pontificem deferendi, idem Primatus colligitur.

7. Eadem traditio sumitur ex Theodoreto lib. 2. hist. cap. 22. vbi de Conciliabulo Ariminensi ait, *Præiudicij vim habere non debet, præsertim cum formula illa composita sit, neq; Episcopo Romano, cuius sententia præ cæteris omnibus expectanda erat, consentiente, &c.* & lib. 5. cap. 10. refert, Damasum post exortam sectam Apollinaris, illum, & discipulum eius Timotheum abdicasse, & per literas Orientalibus significasse, quas ibi refert, earumq; initium est. *Quod vestra charitas debitam sedi Apostolicæ reuerentiam tribuit, filij honoratissimi, vobis quoque ipsis maximo sanè honori est. Nam licet in Sancta Ecclesia, in qua Sanctus Apostolus sedens nos docuit, quo pacto illius gubernacula, quæ suscepimus tractanda sint, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur nos illo dignitatis gradu longe inferiores esse.* Et infra significat idem Pontifex, Orientales catholicos ad ipsum recurrisse, dicens: *Quid est, cur abdicationem Timothei à me rursus requiratis, qui etiam hic iudicio sedis Apostolicæ, Petro quoque Episcopo Alexandrino præsente abdicatus est vna cum magistro Apollinario,* Quibus omnibus Theodoretus assentitur. Imò ipse etiam cum aliquando in fidei suspicionem venisset, ad Leonem Papam per epistolam confugit, dicens, *Ad Apostolicam vestram sedem currimus, vt Ecclesiarum vlceribus medicinam à vobis accipiamus; vobis enim per omnia primos esse conuenit. Multis enim, quibus superiores estis, ornatur vestra sedes. Alias enim vrbes ornat vel magnitudo, vel pulchritudo, &c. Vestræ autem redundantem bonorum copiam dedit is, qui est omnium largitor, ea est enim omnium maxima, & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum.* Et cætera, quæ latè prosequitur.

8. Huic deniq; traditioni adstipulatur Socrates lib. 2. Histor. cap. 5. Vbi Concilium Antiochenum illegitimum fuisse significat, quia Iulij Pontificis Romani authoritatem non habuit, *Cùm canon* (ait) *Ecclesiasticus iubeat, non oportere absque sententia Episcopi Romani decreta Ecclesiæ sancire.* Et capite 11. referens Athanasium, & plures alios Orientales Episcopos ab Ecclesijs suis eiectos, Romam peruenisse, vt Iulium Episcopum Romanum de suo statu certiorem facerent, inquit. *Quoniam Ecclesia Romana priuilegium præter cæteras obtinebat;* & lib. 4. capite 3. similia referens de Petro Alexandrino, de illo adiungit: *Cum literis Damasi Episcopi Romani reuersus esset, populus illis confisus expellit Lucium, Petrum autem in*

tem in locum illius introducit. Et Sozomen. lib. 3. histor. c. 8. referens fugam Athanasij, & aliorum ad Iulium Roman. Episcopum addit, *Quorum criminationes cum Episcopus Romanus intellexisset, in communionem recepit. Et cum propter sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suas Ecclesias restituit, scripsitq; ad Episcopos Orientis, eosq; incusauit, &c. Deditq; mandatum, vt quidam illorum, omnium nomine ad diem constitutum accederent.* Et capite 9. alias literas eiusdem Iulij refert, in quibus præter alia illud continebatur, *Legem esse ad sacerdotij dignitatem spectantem, quæ pronuntiat, acta illa irrita esse, quæ præter sententiam Episcopi Romani constituuntur.* Additq; (quod notandum est) cum suis literis apud rebelles Orientis Episcopos nihil proficeret, à Constante Imperatore quasi à sæculari brachio adiutorium postulasse, atq; ita tandem Orientales Episcopos Romam venire coegisse, & lib. 6. cap. 22. orta controuersia de Spiritus S. dignitate, inquit. *Episcopus Romanus de ea certior factus, scripsit ad Episcopos Orientis literas, vt vna cum Episcopis, & sacerdotibus Occidentis Trinitatem consubstantialem esse, & gloria æqualem crederent. Quo facto singuli rebus ab Ecclesia Romana semel iudicatis acquieuerunt, sicque illa controuersia finem habere visa est.* Et hæc de Patribus Græcis sufficiunt.

9. Ex Latinis multa in superioribus capitibus, & in primo lib. adducta sunt, quæ hic non sunt repetenda, sed breuiter insinuanda, & aliqua ex parte locupletanda. Primò ergo Tertullian. lib. de Præscript. ca. 36. *Habes Romam, vnde* (inquit) *authoritas præsto est.* Et lib. de Pudicit. cap. 1. Episcopum Romanum vocat *Pontificem maximum, & Episcopum Episcoporum*, vbi Pamelius plura eiusdem authoris loca designat, quæ omitto, quia hic author cum ab Ecclesia Romana defecerit, non rectè de Primatu illius sensit, quãuis non omnino illum ignorauerit. Magnus igitur, & fidelis huius veritatis assertor fuit Cyprian. qui in suis epistolis sæpissime ad vnitatẽ Ecclesiæ requirit vnũ supremum caput, illudq; esse dicit in Ecclesia Rom. vt videri potest epist. 40. 45. 52. & 55. & 76. cuius verba sæpe retulimus. Item Ambros. orat. de Satyro fratre, & 1. ad Timot. 3. & lib. 1. epistolar. in 7. ad Siricium Pap cum alijs Episcopis, sic inquit: *Recognouimus literas sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuam serues, & pia solicitudine Christi ouile custodias, dignus, quem oues Domini audiant, & sequantur.* Et epist. 4. ad Imperatores Gratianum, &c. agens de vitandis Arianis: *Quomodo* (inquit) *fieri potest, vt eum, quem societatie orum insertum vidimus, non etiam assertorem perfidiæ iudicemus. Quid etiam si defuisset? tamen totius orbis Romani caput Roman. Ecclesiam, atq; illam sacrosanctam Apostolorum fidem ne turbari sineret, obsecranda foret clementia vestra, inde enim in omnes veneranda communionis iura dimanant,* &c. Et epist. 9. ad Theophylact. Alexandrinum, *Referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ, quoniam præsumimus ea te iudicaturum, quæ etiam illi displicere nequeant.* Et infra. *Vt nos quoq; accepta vestrorum seriè statutorum, cùm id gestum esse cognouerimus, quod Ecclesia Romana haud dubiè comprobauerit, læti fructum huius examinis adipiscamur.* Quibus verbis ad Orientalem Episcopum scriptis; de consuetudine Romani Episcopi gubernandi etiam Orientales satis testatur Ambros.

Patres Latini in eandem veritatem conspirantes.

10. Eiusdem vsus, & potestatis testis est Hieronymus epist. 11. ad Ageruchiam, dicens (vt supra retuli) se aliquando iuuisse Damasum in respondendo ad Orientis, & Occidentis synodales constitutiones. Et epistola 16. ad Principiam referens, quod suprà tactum est de Athanasio, & Petro Alexandrino, qui persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, *quasi ad tutissimum communionis suæ portum Romam confugerant.* In epist. etiam 8. ad Demetriadem circa finem, Sedem Roman. *Cathedram Apostolicam* vocat, idem de Primatu eius sentiens, quod de Primatu Petri, de quo eius sententiam suprà retulimus. Idem copiosiùs in epist. 57. ad Damasum, cuius verba iam in superioribus adducta sunt, vbi etiam docet, habere illam sedẽ priuilegium Petri non errandi in fide. Quod etiam sentit Apolog 2. seu lib. 3. Apolog. contra Ruffinum, vbi habet illa verba: *Attamen scito, Romanam fidem Apostolica voce laudatam huiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quam semel prædicatum est:* Et infra: *Et tamen miror, quomodo probauerit Italia, quod Roma contempsit, Episcopi susceperint, quod Sedes Apostolica condemnauit*, tacitè negans, id fieri potuisse, aut se illud crebere.

Ex Augustino etiam recurrente ad Romanum Pontificem tanquam ad Christi Vicarium, multa suprà diximus ex epist. 90. 92. & 95. eiusdem Augustini. Quibus concordat idem August. lib. 2. Retract. cap. 50. dicens, *Pelagianam hæresim ab Episcopis Ecclesiæ Romanæ Innocentio, & Zosimo cooperantibus Conciliorum Africanorum literis damnatam esse.* Et in epist. 157. in principio se subditum Romani Pontificis apertè profitetur, dum ait; *Me apud Cæsaream præsentem venerunt, quo nos iniuncta nobis a venerabili Papa Zosimo Apostolicæ Sedis Episcopo Ecclesiastica necessitas traxerat.* Et infra, relatis verbis eiusdem Zosimi, ad probandam necessitatem baptismi in remissionem peccatorum, subiungit. *In his verbis Apostolicæ Sedis tam antiqua, atque fundata, certa, & clara est catholica fides, vt de illa nefas sit dubitate Christiano.* Et epistola 102. de Romana Ecclesia inquit, *In qua semper Apostolicæ cathedræ viguit Principatus*, & ibi etiam refert, in causa Donatistar. iudicium Apostolicæ sedis expectatum fuisse. Idemq; repetit lib. 1. contra epist. Parmen. cap. 5. & epist. 16. vbi ait, ad cognoscendam Ecclesiam Catholicam maximè spectandam esse successionem in sede Petri, sentiens, illam esse petram, super quam fundata est Ecclesia. Quod expressiùs declarauit in Psalmo contra partem Donati tom. 7. dicens, *Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.* 11.

Præterea ex eodem fundamento dicit lib 1. contra Iulianum cap. 4. *Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronari. Cui Ecclesiæ præsidentem Beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere Concilijs, nisi quod antiquitùs Apostolica sedes, & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia.* Qui locus est valde notandus: nam in eo planè docet Augustinus, definitionem Pontificis facere certam fidem, etiam sine generali Concilio. Vnde in lib. 2. de Peccato origin. cap. 7. etiam de Cœlestio Pelagij socio refert, *non fuisse ausum, beati Papæ Innocentij literis obsistere*, imò se omnia, quæ sedes illa damnaret, damnaturum esse promisisse. Denique lib. 1. ad Bonifacium in principio inter alia dicit, *Non dedignaris, qui non altà sapis, quamuis altiùs præsideas, esse amicus humilium, & amorem rependere impensum.* Et infra: *Cùm communis sit omnibus nobis, qui fungimur Episcopatus officio, quamuis ipse in eo præemineas celsiore fastigio speculæ Pastoralis; facio quod possum pro mei particula muneris*, &c. 12.

Concordat cum Augustino Prosper contra Collatorem cap. 10. vbi definitiones Innocentij, & Zosimi contra Pelagium infallibiles reputans, tanquam absurdum infert contra Collatorem. *Secundum tuam censuram errauit Papa Innocentius Petri sede dignissimus.* Et infrà. *Errauit sacrosancta Beati Petri sedes, quæ ad vniuersum orbem Papæ Zosimi ore loquitur.* Et cap. 41. iterum inquit: *Beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita Apostolico mucrone percussit.* Et infra: *Africanorum Cociliorum decretis beatæ recordationis Papa Zosimus sententiæ suæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit Antistitum.* Vbi addit etiam Bonifacium, de quo ait, *Contra inimicos gratiæ Dei non solùm Apostolicis, sed etiam Regijs vtebatur edictis.* Et de Cœlestino adiungit, *prædecessorum suorum statuta, & decreta synodalia inuiolabiliter seruanda censebat.* Et de eodem subdit, *Nec segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit*, & cæt. Et infra dicit, eadem cura Scotiam fecisse Christianam. Et in lib. de Ingratis c. 2. sic ait, 13.

Cap 16. alias 6. *Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris*
Facta caput mundi, quicquid non possidet armis,
Relligione tenet. Et similiter lib. 2. de Vocat. gentium imitatus Leonem, ait: *Roma per Apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis.* Quomodo etiam dixit Fulgentius lib. de Incarnat. & gratia capite 11. *Romanam Ecclesiam Petri, & Pauli verbis tanquam splendentibus radijs illustratam, eorumque decoratam corporibus, mundi cacumen esse.* Ex Optato etiam Mileuitano contra Parmenian. multa relata sunt; specialiter verò lib. 2. *Negare* (inquit) *non potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Episcopalem cathedram esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.*

14. Similiter Isidor. in epistol. ad Eugenium Toletan. Episcopum, cùm potestatem Petro datam modo à nobis supra tradito explicasset, subiungit, *Cuius dignitas potestatis, etsi ad omnes Ecclesiarum Episcopos est transfusa, specialiùs tamen Romano Antistiti, singulari quodam priuilegio, velut capiti, cæteris membris celsior permanet in æternum.* Et in Præfatione ad canonum collectionem, quæ habetur primo tomo Conciliorum, ait, cum Concilijs collegisse decreta, & epistolas synodicas Pontificum, *Quia in eis pro culmine sedis Apostolicæ non impar Conciliorum extat authoritas.* Et in fine: *Synodorum* (inquit) *congregandarum authoritas Apostolicæ Sedi priuata commissa est potestate, nec vllam Synodum ratam esse legimus, quæ eius authoritate non fuerit congregata, vel fulta: hæc canonica testatur authoritas, hæc historia Ecclesiastica roborat, hæc sancti Patres confirmant.* Hoc etiam confirmat Beda in Homil. D. Benedicti Angli tom. 7. de quo ait: *Ad beatorum Apostolorum limina peregrinaturus aduolauit, vt quia rudis adhuc in gente Anglorum fides, & Ecclesiarum institutio florebat, ibi potiùs perfectam viuendi formam sumeret, vbi per summos Christi Apostolos totius Ecclesiæ caput eminet eximium.* Et lib. 2. Histor. Anglor. cap. 1. de Gregor. ait, *Cùm primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conuersis iam dudum ad fidem veritatis esset Prælatus Ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit Ecclesiam, &c.* Et lib. 3. c. 25. refert Regem Angliæ & alios illo iam tempore credidisse, claues Petro datas in Ecclesia Romana permanere. Et in libro 4. capite primo. & sæpè in illa historia ostendit, quanta fuerit semper Romani Pontificis circa Anglos prouidentia, & eorundem ad eundem Pontificem obedientia.

15. Denique omnes etiam posteriores Patres eandem veritatem cõstantissimè docuerunt, ex quibus duos tantùm numerabimus, Anselmum, & Bernardum, qui grauissimè de Pontificia dignitate loquuti sunt. Anselmus enim lib. de Incarnatio. Verbi, sic incipit: *Domino, & Patri vniuersæ Ecclesiæ in terra peregrinantis Summo Pontifici Vrbano Frater Anselmus.* Et infra: *Quoniam diuina prouidentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam, & fidem Christianam custodiendam, & Ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectiùs refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, vt eius authoritate corrigatur: nec vlli alij tutiùs, si quid contra errorem respondetur, ostenditur, vt eius prudentia examinetur.* Et in Præfatione ad Epistolam ad Romanos dicit, illam epistolam primo loco poni, quamuis prima omnium scripta non fuerit, quia & in illo tempore Roma caput totius Orbis extitit, & vsque hodie Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum obtinet Principatum.

16. Diuus autem Bernardus multò copiosiùs hoc ipsum docet epist. 125. ad Gaufridum, vbi inter alia dicit, *Alemaniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum, & Hierosolymorum Reges cum vniuerso clero, & populis fauent, & adhærent Domino Innocentio, tanquam filij Patri, tanquam capiti membra solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Item epist. 131. ferè de eodem argumento ad Mediolanenses, & epist. 183. ad Conradum Regem Romanorum, *Legi,* (inquit) *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quam sententiam cupio vos, & omnimodis moneo custodire in exhibenda reuerentia summæ, & Apostolicæ Sedi, & Beati Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari imperio.* Et de sublimitate illius Sedis egregie loquitur epistola 137. ad Eugenium, & latiùs libro tertio de Considerat. ad eundem, capite octauo, ex quo plura verba in superioribus relata sunt, & ideò illa prætermittimus. Addi etiam hic possent temporalium Regum, & Imperatorum testimonia, & exempla, sed ex illis aliqua in superioribus tacta sunt, & plura in sequentibus afferemus, spiritualem potestatem temporali comparando. Nunc sufficiant notanda verba Constantini Imperatoris in capit. *In memoriam,* dist. 19. vbi sic inquit, *Honoremus Sanctam Romanam, & Apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare seruanda est cum mansuetudine humilitas, vt licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia deuotione toleremus.* Præter authoritatem autem non est hic specialis ratio postulãda. Sufficiunt enim adductæ de perfecto regimine Ecclesiæ, & de necessitate vnius capitis in vno corpore ad vnitatem eius, & fidei conseruandam. Nam quòd hoc caput in tali Sede sit constitutum, licet plures habeat morales congruentias, quæ & à Patribus insinuantur, & facilè cogitari possunt, propria ratio est voluntas CHRISTI, & Petri, quæ ex adductis testimonijs nobis satis innotuit.

CAPVT XVIII.

Duabus obiectionibus contra Primatum Pontificis ex Scriptura, & Concilijs desumptis, satisfit.

CONtra Pontificis Romani dignitatem, & Primatum multa sparsim in suo libello obijcit Rex Angliæ præter ea, quæ contra Primatum Petri supra retulimus, ex quibus multa comparationem inter Põtificem, & Reges temporales attingunt, quæ meliùs post dictam comparationem factam in sequentibus examinabimus. Vbi etiam de potestate Pontificis supra Reges in tẽporalibus dicendum est. Nunc solùm his, quæ contra supremam spiritualem Pontificis potestatem absolutè obijci videntur, respondebimus. Hæc autem tam in Præfatione, quàm in Apolog. Regis ad tria capita reduci videntur, his exceptis, quę ex factis Regum, vel Imperatorum desumuntur: de quibus, vt dixi, postea videbimus. 1.

Primum caput est, quia hoc dogma nullum vel debile fundamentum habet in verbo Dei, vt dicit in Apolog. pag. 18. & in Præfat. pag. 22. 28. 60. & alijs quàm plurimis locis. Possumusq; in huius obiectionis confirmationem ponderare, quod Paulus ad Ephes. 4. ministeria Ecclesiastica, & ordinem Ecclesiæ describens, nullam de Vicario Christi mentionem facit, cùm tamen ille aptissimus locus videretur ad illum proponendum, si ad hierarchiam Ecclesiæ pertineret. Vnde valde miratur Rex dicta pag. 60. & ignorare se dicit, *Quibus artibus Pontifices Romani facti sint Vicarij Christi; imò verò Dij in terra, triplici corona insigniti, cæli nimirum, terræq; ac inferorum Reges, totius orbis iudices, & ipsi à nemine iudicandi, fidei capita, &c.* quæ prosequitur concludens, *Quibus, inquam artibus ad tantum fastigium ascenderint, equidem nescio.* 2. Prima obiectio. Confirmatio.

Verumtamen vel hoc ipso intelligere Rex posset: si sapere vellet, hoc non esse humana arte factum, sed in virtute illius verbi *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam,* vt sanctè, & catholicè antiqui Patres intellexerunt. Qua enim arte Syluester Papa Constantinum Imperatorem ita sic subiecit, vt Christi Vicarium, & Petri successorem, & maiori honore se ipso dignum confiteri 3. Solutio.

fiteri non erubuerit: eadem reliqui Sancti Pontifices eandem dignitatem, & potestatem conseruarunt, & contra portas inferi defenderunt. Artes enim illæ nō fuerunt aliæ præter verbum Dei, magna virtute spiritus liberè prædicatum, & interdum diuinis virtutibus, & illustrationibus pro temporum, iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem, opportunitate confirmatum. Errat ergo Rex, & verbo Dei contradicit, dum ait, Primatum Papæ debile in verbo Dei habere fundamentum. Nam & in verbo Dei scripto Petri Primatus perpetuus, & per successionem semper duraturus sufficienter continetur: & per verbum eiusdem Christi non scriptum, sensus verbi scripti cū certitudine traditus est. Et præterea successionem illam Petri in Romana sede permansisse euidenter est declaratum. Nec possunt Rex, vel doctores eius Protestantes vim huius verbi effugere, nisi & negando veritatem verbi non scripti, & verbum scriptum sua certa scientia, & priuato spiritu interpretando. Vtrunq; autem esse à catholica veritate alienum; imò hæresum omnium, & schismatum fundamentum, in primo lib. satis demonstratum est.

4. *Diluitur cōfirmatio.* Ad confirmationem à nobis additam ex loco Ephes. 4. respondere possumus ex doctrina Augustini lib. de Fide, & operib. cap. 9. vbi tractans locum Act. 8. de Eunucho, quem baptizauit Philippus, licet nihil plus dixerit, quàm *credo, filium Dei esse Iesum Christum*, vnde aliqui argumentabantur, non esse necessarium aliquid aliud docere catechumenos, vt baptizentur: ipse verò respondet: *Scriptura tacuit, atque intelligenda admisit cætera, quæ cum illo spadone baptizando Philippus egit.* Sic ergo nos dicimus, licet Paulus tacuerit illo loco de vno Christi Vicario totius Ecclesiæ pastore, illud intelligendum reliquisse in cæteris, quæ describit.

5. *Instantia.* Potest autem hæc responsio in nos retorqueri: superiùs enim hoc loco vsi sumus ad probandum Reges non habere in Ecclesia spiritualem potestatem, quia Paulus nullam, vel in illo loco, vel in alijs similibus illorum mentionem fecit: quæ illatio eodem prorsus modo eludi potest. *Responsio.* Respondeo ex verbis eiusdem Augustini loco citato. *Atq; in eo, quod ait* (scilicet Lucas) *baptizauit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia, quæ licèt teneantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo etiam in eo, quod scriptum est, euangelizasse Philippum spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse quæ ad vitam, moresque pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum Christum.* Ita ergo in præsenti dicimus, Paulum sub illa descriptione Ecclesiæ comprehendisse omnia, quæ vel ex traditione, vel ex alijs Scripturæ locis, ad Ecclesiæ ordinem, & hierarchiam pertinere perspicuum est: Est autem satis nobis traditum, & in Scriptura, & extra illam, Ecclesiam visibilem esse vnum ouile sub vno Pastore visibili, vicem Christi gerente; hunc ergo pastorem sub generali nomine pastorum Paulus explicuit, quia non assumpsit ibi prouinciam in particulari explicandi gradus omnes, & ministeria Ecclesiastici ordinis. Cuius etiam argumentum est, quia tractans idem argumentum, 1. Corinth. 12. omisit Euangelistas, quos sub prophetis cōprehendit, & ibi ponit virtutes, & alia, quæ in loco ad Ephes. omisit, & in neutro loco ponit presbyteros, & diaconos, quamuis ad Ecclesiasticam hierarchiam pertinere, ex alijs Scripturæ locis manifestum sit. *Ex Scriptura primatus Pontifi. u, nō Regum colligitur.* At verò de Regibus nulla Scriptura, vel traditio docet, in Ecclesiastica hierarchia habere peculiarem locum, aut munus Ecclesiastici regiminis, aut ministerij, ideoq; dum illis locis præcipuis tacentur, prorsus excluduntur: præsertim quia nec sub specifica, nec sub generali verborum forma comprehensi sunt.

6. *…undæ ob- …io.* Secundam obiectionem paucis his verbis indicat Rex in Præfat. pag. 60. *Ita interim generalibus Concilijs suberant* (vti & Romani Episcopi) *vt & nuper Constantiense Concilium tribus Pontificibus abdicatis, quartum inaugurauerit.* *Confirmatio* Quæ obiectio confirmari potest, quia in alijs casibus deponuntur Pontifices, vel aliter iudicantur ab Ecclesia, mediantibus Concilijs. Ita enim fieri posse, dictum Concilium Constantiense definiuit, & Basiliense confirmauit, & vtrunq; id exequi tentauit. Et olim Marcellin. Papa depositus fuit à Concilio Sinuesano, & in casu hæresis deponi posse traditur in c. *Si Papa*, distin. 40. & communiter ab omnibus catholicis receptum est.

7. Respondeo in primis, obiectionem hanc ad quæstionem potiùs de comparatione Papæ, & Concilij generalis, quàm ad quæstionem de primatu pontificis pertinere. Patres enim, qui Concilijs Constantiensi, & Basiliensi interfuerunt, & Gersonius, alijque Doctores, qui generale Concilium supra Pontificem esse opinati sunt; nihilominus certa fide credebant, Episcopum Romanum esse supremum, & vniuersalem Ecclesiæ pastorem, supra omnes Episcopos, & patriarchas, habentem in illos spiritualem iurisdictionem, & in omnes fideles cuiuscunque conditionis existant, etiamsi Reges, vel Imperatores sint, & contra hoc obiectio facta non procedit, vt per se constat, idque instituto nostro sufficiebat, quidquid de altera quæstione comparata sentiatur. Quia tamen omninò verum esse credimus, in Concilio generali nullam esse iurisdictionem immediatè à Christo collatam, ideoque dum legitimus, & indubitatus Pontifex viuit, ab illo pendere Concilij generalis iurisdictionem, ac proinde illi subesse (quod alibi tractandum est) ideò breuiter dictis obiectionibus satisfaciendum est.

Ad obiectionem ergo principalem respondemus, tempore Concilij Constantiensis tres fuisse in Ecclesia prætensos Pontifices. Gregor. 12. Benedictus 13. & Ioan. 23. nominatos. Cum autem certum sit, & suprà probatum, non posse simul esse in Ecclesia plures veros Pontifices, fit consequens, vt non omnes illi fuerint Pontifices. Vnde etiam fieri potuit, vt nullus eorum esset certus pontifex, atque adeò nec pontifex, quia nondum erat aliquis eorum sufficienti consensu Ecclesiæ receptus, nec credebatur legitimè electus. In tali autem casu ius habet Concilium generale, quamuis acephalum, ad inquirendum de vero, & legitimo pontifice, & si nullum ex prætensoribus legitimum, ac certum pontificem esse inuenerint, omnes deponere, vel potiùs nullum eorum verum pontificem esse declarare, ac subinde de vero pontifice Ecclesiæ prouidere. Et hoc ad summum fecit Constantiense Concilium deponendo dictos tres pontifices; & Martinum 5. eligendo. Ex hoc autem facto nihil contra pontificis dignitatem, aut potestatem colligi potest, quia cùm pontifices dubij non sint veri pontifices, potestas Concilij supra illos, nihil derogat veris pontificibus, nam electo postea vero pontifice per tale Concilium, in illo erit plena pontificia potestas, ipso Concilio superior, quia non ab illo habet potestatem, sed à CHRISTO. Quia verò dicere quis potest, Ioannem 23. fuisse pontificem satis certum, quidquid de hoc sit, addere possumus, ipsum tandem voluntariè renunciasse Papatui, vt ex historijs constat, & similiter cessit Gregor. 12. Benedictus autem 13. alias Petrus de Luna, licet nunquam cedere voluerit, mortuus tamen est paulò post Martini electionem, & Clemens quidam, qui in locum eius fuerat suffectus, paulò post renuntiauit, & Martinus V. tanquam vnicus, & verus pontifex ab vniuersa Ecclesia cognitus, & receptus est. 8. *Solutio obiectionis.*

Quod si quis instet, Basiliense Concilium subsequens depositionis sententias contra Eugenium 4. vnicum, & indubitatum pontificem tulisse, & Amadeum Felicem appellatum, loco illius creauisse. Respondetur, in hoc errasse Concilium illud, quod mirandum non est, quia iam tunc non legitimè, nec sub obedientia Apostolicæ sedis procedebat. Vnde etiam 9. *Refellitur instantia quædam.*

errauit in approbanda assertione, quòd Concilium generale sit supra Papam, in Concilio Constantiensi traditam. Vnde consequenter existimauit, Cõcilium semel legitimè congregatum sine suo consensu non posse dissolui à Pontifice; imò posse, ipsum Pontificem ad assistendum Concilio, cogere. Quod tamen fundamentum omnino falsum est, & in eo Constantiense Concilium errare potuit, quia nec à vero, ac certo Pontifice conuocatum fuerat, nec illius præsentiam per se, vel legatos habebat. Vnde solùm ad tollendum schisma legitimè coactum fuerat, non ad dogmata fidei definienda. Excesśit ergo terminos potestatis suæ, & ideò errare potuit, & consequenter etiam in hoc errauit Basiliense illud sequens, quia, vt dixi, iam tunc non legitimè procedebat. Atque ita prædicta assertio postea à Pontificibus, & Concilio Lateranensi sub Leone X. reprobata est. Et Eugenius 4. tam assertionem, quàm sententiam Basiliensis Cõcilij pro nihilo habuit, vt in eodem Concilio refertur sess. 38. Et cum Eugenio sensit vniuersa Ecclesia, quæ nõ obstante illa sententia tam Eugenium, quàm successorem eius Nicolaum V. pro veris Pontificibus habuit, Antipapa Felice repudiato, qui posteà Nicolao cesśit, & ita semper Pontificia dignitas integra mansit.

10. *Responsio ad confirmationem. In Apolog. pag. 105.*

Antiquum verò exemplum de Marcellini depositione à Rege non obijcitur, qui acta illius Concilij non admittit, & contradictionis arguit, quia in eis sæpè dicitur, *Pontificem à nemine iudicari*, & nihilominus Marcellinus inde iudicatus exiuit; nam sententia anathematis in eum lata est, cui omnes Episcopi subscripserunt, neque enim poterat Marcellinus seipsum excommunicare. Neque desunt etiam ex Scriptoribus Catholicis, qui de illa historia Marcellini dubitent, vt videre licet in Baronio tom. 2 anno 302. num. 95. & sequentib. & an. 303. num. 89. & sequentib. Verumtamen ipsemet admonet, non oportere antiquam historiam communitèr in Ecclesia receptam in dubium reuocare. Præsertim cum Nicolaus Papa in epist. ad Michaelem Imperatorem, illam vt veram referat, & illa vtatur ad Apostolicæ sedis authoritatem confirmandam.

11. *Ex dicto etiam Concilio Sinuesano primatus Põtificis confirmatur.*

Est igitur aduertendum, peccatum Marcellini cuiusdam infidelitatis fuisse, & ideò ad Concilium pertinuisse de illo inquirere, tum propter públicum scãdalum in materia fidei, tum propter Ecclesiæ securitatem. Quia tamen culpa solùm fuerat contra confessionem fidei, & non hæresis, ideò Episcopi congregati sæpe dixerunt, *Tuo te ore iudica, nam prima Sedes à nemine iudicatur.* Ex quibus verbis authoritas suprema Pontificis confirmatur. Ipse autem Marcellinus videtur in se ipsum sententiam protulisse, dicens *Peccaui coram vobis, & non possum in ordine esse sacerdotum.* Per quæ verba visum est aliquibus renuntiasse Pontificatui, eamq; renunciationem Episcopos acceptasse, & propterea de illis dici, *Subscripserunt in eius damnationẽ, & damnauerunt eum*, non vi iurisdictionis, quam in ipsum, dum fuit Pontifex, haberent, sed voluntariè consentiendo illi, & renuntiationem acceptando. Atque ita nemo eum, dum esset Pontifex, iudicauit, sed, vt statim subiungitur, *ore suo damnatus est.* Postquàm autem desijt esse Pontifex, potuit etiam à Concilio censuris ligari, vt per se constat. Vel fortasse Papatui non cesśit, vt est probabilius, quia hoc ibi expresśè nõ dicitur, nec verba citata renunciationem præseferũt, sed pœnitentiam, nec Damasus, nec Platina, vel Romanum Breuiarium id referunt, sed potiùs fuisse Põtificem, etiam eo tempore, quo martyrium passus est, significant, & clare testatur Baronius an. Christi 304. Hoc autem supposito dicendum consequenter est, ipsum non fuisse propriè in Ecclesiastico foro damnatum seu punitum, vel censura ligatum, sed voluntariè ad aliorum exemplum, & in sui peccati vindictam se ipsum separasse, & ab officio quasi suspendisse, seu abstinuisse. Quod iudicium Concilium illud probauit, & quasi declaratoriam sententiam criminis tulit, ipsomet Marcellino annuente, & in hoc sensu dicitur, Concilium illud damnasse Marcellinum. Et ita nulla est in dictis illius Concilij contradictio.

Marcellinus non fuit à Concilio depositus.

Ad vltimam partem illius obiectionis de Papa hæretico, respondemus in primis, non esse certum: an Papa etiam vt persona priuata, posśit in hęresim pertinaciter labi. Vnde si vera est sententia quæ negat, Papam esse posse hæreticum, cessat obiectio. Quia verò contrarium videntur canones, & Concilia supponere, vt patet ex cap. *Si Papa*, distin. 40. & ex Concilio Romano sub Adriano, & ex octaua Synodo, admisso illo casu concedendum est, Papam tunc posse iudicari, & dignitate priuari. Quomodo autem id fiat sine præiudicio dignitatis, variè à Doctoribus explicatur; non est autem in præsenti necessarium singulas sententias referre, & examinare. Dico ergo breuiter, Papam hæreticum non ab hominibus, sed ab ipso Deo deponi, quamuis non sine ministerio Ecclesiæ, seu Concilij ferentis in ipsum sententiam declaratoriam criminis. Sicut enim Papa ab hominibus eligitur, & nihilominus non ab hominibus, sed ab ipso Christo immediatè dignitatem recipit; ita etiam licet per sententiam hominum declaretur hæreticus, nihilominus non iure humano, sed diuino statim manet dignitate priuatus. An verò ad talem priuationem, seu depositionem necessaria sit talis sententia, vel ipsummet peccatum hæresis sufficiat, saltem externum, & facto ipso notorium, à Doctoribus controuertitur. Mihi autem rationi, & recto regimini magis consentaneum videtur, necessariam esse sententiam criminis declaratoriam, datam à Concilio authoritatem habente, vt omnia ordinate fiant, & schismatum pericula tollantur. 12.

Occurritur exemplo de Papa hæretico.

Papa hæreticus à Deo ipso deponitur, non ab hominibus.

Ante depositionem Pontificis sententia criminis declaratoria præmitti debet.

CAPVT XIX.

Explicantur quædam loca Gregorij quæ Rex obijcit, & veri tituli Romani Episcopi defenduntur.

Tertia obiectio principalis sumitur ex Gregorio in varijs epistolis, in quibus reprehendit Ioann. Constantinopolitanum, eo quod vniuersalem Episcopum seu Patriarchum se ipsum appellaret, & nominari vellet, & ad illum magis confundendum, adiungit, *Nullus vnquam prædecessorum meorum hoc tam prophano vocabulo vti consensit*, lib. 4. indict. 3. ca. 80. aliàs epist. 39. ad Anastas. Antiochenum, vbi etiam ait. *Sicut enim venerãda vestra sanctitas nouit, mihi per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici sedis Apostolicæ, cui Deo disponente, deseruio, hoc vniuersitatis nomen oblatum est, sed nullus*, & cæt. Et similia habet epist. 32. ad Mauricium 33. & 34. ad Constantiam, & 38. ad eundem Ioan. & 36. ad Anianum, & lib. 7. epist. 69. ad Eusebium Thessalonicens. Et addit lib. 6. epist. 30. ad Mauricium aliàs ca. 194. *Ego fidenter dico, quia quisquis se vniuersalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit.* Aliam etiam rationem reddit Gregorius, quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, *Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Et ideo ait, nullus Romanorum Pontificum hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec vti consensit, ne dum priuatum aliquid daretur vni, honore debito sacerdotes priuarentur vniuersi.* Quæ ratio æquè in Summo Pontifice procedit. Vnde idem Gregorius libro 7. indict. 1. epistola 30. ad Eulogium Alexandrinum, quia ad ipsum scribens, eum vniuersalem Papã vocauerat, ait, *Quod peto dulcissima mihi sanctitas vestra vltra non faciat, quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, præbetur.* Et infra. *Si enim vniuersalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur vniuersum.* Vbi significat, repugnare, vnum esse vniuersalem Episcopum & alios esse veros Episcopos. Et hanc sententiam tradidit 1.

Recensentur testimonia Gregorij.

didit ante Gregorium Pelagius 2. contra eundem Ioannem in epist. 1. ad illegitimum Concilium Constantinopolitanum. Et ante hos Pontifices legitur in Concilio Carthaginensi 3. cap. 26. & in Concilio Africano tempore Bonifacij, canon qui sic habet. *Primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.*

2. Hoc argumentum valde vrget Rex Angliæ in Apologia pagin. 106. & 107. & ex allegatis testimoniis, Gregorij multa ex his, quæ pro primatu Romani Pontificis adduximus, vel certe omnia eneruari putat. Maximeque redarguit Bellarminum, eo quod in fauorem primatus Romani Pontificis alio testimonio Gregorij vsus fuerit, in quo Apostolicam sedem, *Caput fidei*, vocat lib. 11. epistola 42. Nam *qui nomen* (inquit) *vniuersalis Episcopi repudiabat, hic caput fidei sese vocari æquo animo laturus erat?* Et ideo ipse exponit de capite, seu gubernatore in genere, siue ille sit Papa, siue Rex intra ditiones, & fines suos. Et quia videbat expositionem hanc esse violentam, vt re vera est, veniam petit, vt si illa reiiciatur, dicere possit, *Gregorium, vel minus cautè loquutum esse, vel per excessum.* Cum eadem tamen Regis venia, ipse simul vtrumque committit, quia sine vlla ratione, vel fundamento non solum verbis Gregorij, sed omnium etiam antiquorum Patrum liberam illam censuram adhibet. Imò addere possumus, etiam in verba Christi redundare, non est enim minus esse fundamentum Ecclesiæ, quam esse caput fidei, Christus autem de Petro, id est de Petri sede, vt suprà probaui, dixit, esse fundamentum Ecclesiæ; excessit ergo, vel incautè loquutus est Christus, si excessit, vel incautè loquutus est Gregorius, Apostolicam sedem caput fidei appellando.

3. Non enim de sua persona tantum, sed de sede sua loquebatur Gregorius. Sic enim ait *Illud autem admonemus, vt Apostolicæ sedis reuerentia nullius præsumptione turbetur tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur iniuria, & canonum maneat incolumis atque intemerata semper authoritas.* Ex hac enim verborum serie constat, eandem Apostolicam sedem, cui reuerentiam exhiberi monuerat, postea vocare *caput fidei, quod à membris nulla est pulsandum iniuria, vt eorum status integer perseueret.* Quod ego maximè de fidei statu intelligo, quia qui contra reuerentiam Apostolicæ sedi debitam omnia perturbant, in vera, & integra fide perseuerare non possunt. Et ideo fortasse modum loquendi mutauit, & quam prius vocauerat, *Apostolicam Sedem*, postea vocat, *caput fidei*, vt indicaret magnum periculum imminere, contemnendo obedientiam, & reuerentiam debitam Apostolicæ sedi, nam facile transit vsque ad periculum amittendi fidem. Et confirmatur: quia non excessit certè, neque incautè loquutus est Christus cum dixit Petro: *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*: hoc autem munus cum illo priuilegio: *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua*, non tantum personæ, sed etiam sedi Petri collatum est, vt lib. 1. ostendimus; ergo nullus est excessus, neque incauta loquutio, si Pontifex, qui tanquam viua regula fidei ad confirmandos fratres positus est, caput fidei appelletur. Vnde Patres Concilij Chalcedonensis in Epist. ad Leonem Pap. *firmitatem fidei* illum appellant dicentes, *Firmitas tua filijs, quod decet, adimpleat.*

4. Eo vel maximè, quod rectè potest intelligi, vocari caput fidei, quia est caput omnium fidelium, posito abstracto pro concreto, ad denotandum, non esse veram fidem, nisi in membris huius capitis, vel fidem ipsam esse, quæ membra cum capite coniungit. Vnde fit, vt tam caput, quam membra fidei appellentur, quia per fidem in vnum corpus coalescunt, quod est Ecclesia. Atque ita nihil aliud est esse caput fidei, quam esse caput Ecclesiæ, in quo capite in suo genere fides Ecclesiæ nititur. Quapropter ridiculum est, verba illa ad Reges temporales accommodare, aut tantum de gubernatore politico, & solum ordinis externi causa leges ferente, caput illud interpretari, cum Gregorius apertè loquatur de capite totius Ecclesiæ, & in spiritualibus: nam propter hanc etiam causam caput fidei vocat. Et quamuis verum sit, in principio epistolæ Gregorium tractasse de concedendo Panormitano Episcopo vsu pallij, qui vsus ad quandam Ecclesiasticam cæremoniam pertinet, inde sumpta occasione illum postea monet, vt disciplinam Ecclesiasticam circa reuerentiam Apostolicæ sedis, & circa incolumem, & intemeratam canonum authoritatem, & morum integritatem obseruet, & obseruari faciat, quæ omnia ad Ecclesiasticum, & spirituale regimen pertinent; igitur de capite huius regiminis loquebatur Gregorius, cum sedem Apostolicam caput fidei appellauit.

Retorquendo ergo Regis argumentum ex hoc loco legitimus aliorum sensus erui facilè potest. Nam si Gregorius sedem suam caput fidei vocauit, quia firmitas fidei, & cura, ac solicitudo conseruandi, ac propagandi illam, & consequenter etiam honestos mores, qui ex illa pendent, illi sedi commissa est, quando nomen vniuersalis Episcopi recusauit, non supremam pastoralem curam suæ sedis negare, sed verbi inuidiam, & elationis, vel ambitionis speciem cauere voluit. Neque solum ex citato loco, sed ex aliis etiam innumeris, imo ex eisdem, vbi de nomine vniuersalis tractat, manifeste colligitur Gregorium in se, & in sede sua curam supremi, & vniuersalis Pastoris agnouisse. Nam in eadem epist. 32. ad Mauricium, dixit: *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est*, Et infrà. *Cura ei totius Ecclesiæ, & Principatus committitur, tamen vniuersalis Apostolus non vocatur.* Ecce vbi & Principatum agnoscit, & nomen abnuit. Et in epi. 36. & 38. simul nomen illud contemnit, & vniuersali potestate vtitur, dissoluendo, & reprobando illegitimum Concilium sine authoritate suæ sedis congregatum, & comminando censuras Ioanni, nisi resipisceret. Imò in lib. 7. epi. 64. eundem Ioannem propter idem nomen reprehendit, licet ipse non negaret, sed Apostolicæ sedi subijci, vt idem Gregorius refert, qui etiam addit, se nescire Episcopum, qui eidem sedi subiectus non sit; ergo recusando vocabulum vniuersalis, non intedit suæ sedi vniuersalem iurisdictionem negare. Vnde etiam epi. 69. tractaturus eandem causam, sic inquit, *Suscepti regiminis cura constringimur officij nostri solicitudinem vigilanter extendere, &c.* Et infrà: eandem curam ostendit, dicens *Acta in Concilio sine sedis Apostolicæ authoritate, atque consensu nullas vires habere*, & in fine profert generalem censuram contra violantes sua præcepta: vt omittam alia loca suprà citata, in quibus Gregorius Primatum Romanæ Ecclesiæ, & commendat, & exercet.

5. *Legitima testimoniorum Greg. explicatio traditur, & argumentum Regis in eum retorquetur.*

6. Cur ergo Gregorius nomen vniuersalis Episcopi tanquam prophanum vetuit, & repudiauit? Respondetur cum Cardinali Bellarmino lib. 2. de Clericis, cap. vlt. in fine, duobus modis posse nomen vniuersalis Episcopi vsurpari. Primo ad significandum vnum Episcopum, qui sit proprius, & proximus pastor totius Ecclesiæ vniuersalis, & omnium Ecclesiarum, ac diœcesum particularium, eo vtique modo, quo v.g. Conimbricensis, est vnicus Episcopus totius diœcesis suæ, in qua potest habere vicarium vnum, vel plures, non tamen alium Episcopum. Hoc igitur modo fingere vniuersalem Episcopum totius Ecclesiæ, contra ius diuinum est, & ideo vox illa vniuersalis Episcopi, in hac significatione vsurpata, prophana est, & sacrilega. Alio modo potest dici vniuersalis Episcopus; qui per modum causæ vniuersalis iurisdictionem habet in totam Ecclesiam, non excludit autem particulares Episcopos, qui & veri Episcopi sint, & quasi causæ proximæ habentes ordi-

Nominis vniuersalis Episcopi duplex acceptio.

Nomen vniuersalis Episcopi si alios particulares Episcopos nō excludit Pōtifici cōgruit. nariam iurisdictionem sub Pontifice Summo. Et in hac significatione sumpta vox illa in se quidem non est prophana, quia rem veram, & maximè sacram, & Ecclesiæ necessariam significat, tamen vt vsurpata à Patriarcha Constantinopolitano prophana erat, & plena superbiæ, & præsumptionis, quia per eam sibi tribuebat, quod non habebat. Et ob contrariam rationem attributa in eo sensu Pontifici Romano non est prophana, sed veritatem significat, & ideo in Concilio Chalcedonensi Leoni Pap. attributa est, vt Greg. Papa in dictis epistolis sæpe testatur. Et in eodem sensu æquiualentia nomina à Conciliis, & Patribus Episcopo Romano sunt attributa, vt esse *caput vniuersalis Ecclesiæ*, in Concilio Chalcedonen. acti. 16. *habere curam vniuersalis Ecclesiæ*, Leo epist. 82. Euseb. epi. 3. Dionys. epist. 2. *Rectorem domus Dei*, Ambrosi. 1. ad Timoth. 3. denique *Episcopum vniuersalis Ecclesiæ*, vt sæpe vocatur in epistolis Pontificiis supra allegatis, & in Concilio Chalcedonensi acti. 3. & in multis aliis epistolis Episcoporum, vel Principum scribentium ad Pontifices Romanos, quæ in Actis Conciliorum, & inter Epistolas Pontificias referuntur & specialiter videri possunt, quæ in Concilio Chalcedonensi act. 3. leguntur.

7. *Cur Greg nōmen vniuersalis Episcopi deuitaret.* Nihilominus tamen Gregorius nomen vniuersalis Episcopi repudiauit, tum propter humilitatis excessum; nam in hoc melius dicere potuisset Rex Angliæ excessisse Gregorium, non per ambitionem, sed propter humilitatis exemplum: Tum etiam vt efficacius superbiam Constantinopolitani Episcopi cohiberet, tum deniq; quia propter vocis ambiguitatem posset alios Episcopos offendere, & hac ratione sæpius vtitur Gregorius, & quia hoc periculum in vsu aliarum vocum non inuenitur, ideo alias detestatus non est. Et per hæc etiam responsum est ad Pelagium Papam, nam eadem ratione, qua Gregorius, motus est, vt ex verbis in d. ep. 1. est manifestum, & simul in eadem epistola Romanum Episcopum vocat caput omnium Ecclesiarum.

8. De nomine autem Summi Pontificis nunquam dubitatum est, vt testatur Iustinianus Imperator, in Authentico de Ecclesia Roman. collat. 1. dicens, *Vt legum originem anterior Roma sortita est, ita & summi Pontificatus apicem apud eam esse, nemo est, qui dubitet*; imo Cōcilium Chalcedonense Leoni, in epist. ad eum, dicit, *Summitas tua, &c.* & Gregor. libr. 1. Dialogor. ca. 4. referens historiam de Equitio ait, *Equitius cœpit immēsas gratias omnipotenti Deo agere, asserens, quod se per summum Pontificem visitasset*, cum nuncius à Pontifice missus ei dixisset, *quia Pater eius Apostolicus Pontifex eū videre vellet.* Hieronym. vero in Præfat. ad Euangelia Damasum vocat *summum sacerdotem*, quod perinde est. Canon ergo ille Concilij Carthaginensis & Africani non intelligitur de Romano Pontifice, sed de Primate Africano, vt rectè Glossa exposuit in cap. 3. dist. 99. Neq; enim prouincialia seu nationalia Concilia, quomodo Papa vocandus esset, statuere poterant; imo fortasse ne Papæ fieret iniuria, Primatem suum Summum Pontificem appellari Patres illorum conciliorum vetuerunt.

CAPVT XX.

Aliis obiectionibus ex factis Imperatorum, & coniecturis desumptis respondetur.

1. *Quarta Regis obiectio & huius capitis prima.* QVarta obiectio insinuatur à Rege in Præfat. pag. 60. Phocæ memoriam faciente, affirmanteq; vsq; ad Phocæ tempora Pontifices Romanos Imperatoribus paruisse. Vnde indicat, quod alij Protestantes asserere solent, Phocam statuisse, vt Romanus Episcopus Primatum inter alios obtineret. Quibus aliqui ex historicis fauere videntur, nam Beda de Temporib. in Phoca, sic inquit, *Hic rogante Papa Bonifacio statuit, sedem Romanæ, & Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium scribebat.* Et eodē ferè modo id narrant Paulus Diaconus in li. 4. de Gestis Longobardorum c. 11. & Anastasius Bibliothecarius in sua historia, & Antonius Sabelicus Aeneade 8. libr. 6. & Pomponius Lætus in compendio historiar. Romanar. in Phoca, & plures alij eodem modo historiam referūt. Et propter illa sola verba persuadere volunt Protestantes, eo anno (qui fuit sexcentesimus septimus, vt Genebrardus cum aliis, vel sexcentesimus sextus, vt vult Baronius) incepisse Romanum Pontificem habere Primatum in vniuersam Ecclesiam, præsertim in Orientalem. Quanquam neq; in hoc sibi constet: nam Magdeburgenses centur. 6. dixerunt Romanū Pontificem à Iustino Imperatore anno 520. factum esse Patriarcham, nisi forte isti loquuti sint de Patriarchatu Occidentali, illi vero de Primatu, qui ad Orientalem etiam Ecclesiam extenderetur.

Alij dixerunt Romanam Ecclesiam à Constantino IV. habuisse Primatum, quia Platina in Benedicto 2. dicit *Constantinum Benedicti sanctitate permotum ad illū sanctionem misisse, vt ille, quem clerus, populus, exercitusque Romanus Pontificem delegisset, eundem statim verum Christi Vicarium esse, omnes crederent, nulla vel Constantinopolitani Principis, vel Exarchi Italiæ expectata authoritate, vt ante fieri consueuerat.* Alij in Constantinum I. hanc Romani Episcopi referunt dignitatem, quia in edicto Constantini in cap. penult. d. 96. sic dicitur. *Constantinus Imperator quarta die sui baptismi, priuilegium Romanæ Ecclesiæ Pontifici contulit, vt in toto orbe Romano sacerdotes ita hunc caput habeaut, sicut iudices Regem.* Et postea ponuntur late verba Priuilegij, quę etiam referuntur in 1. tom. Concilior. & approbantur à Gelasio cū Conc. 70. Episcopor. Et eisdem ferè verbis vti tūr Leo 9. contra Michael. c. 10. Atq; hinc alij dixerunt à Concilio Nicæno datum esse priuilegium Ecclesiæ Romanæ; nam Leo 9. suprà dicit Pontificem à nemine iudicari posse. *Beatissimo, & Apostolico Pontifice Syluestro decernente, & Constantino Augusto spirituali eius filio cum vniuersa Synodo Nicæna approbante*: Similesque loquutiones inueniuntur in Concil. 4. sub Symmacho, & in aliis supra allegatis. Alij denique ad tempora quidem Apostolorum hanc referunt institutionem, dicunt tamē Apostolicam esse non diuinam, quia interdum dicunt antiqui Pontifices Petrum volentibus aliis Apostolis in Principem eorum constitutum fuisse. De quibus, & aliis erroribus videri possunt Turrecrem. lib. 2. de Eccles. c. 39. & sequentib. & Bellar. lib. 2. de Pontif. c. 17. 2.

Verumtamen hæc omnia neque fundamentum habent, neq; veri similitudinem vllam, quia Primatus Ecclesiæ Romanæ antiquior est omnibus Imperatoribus Christianis, vt ex traditione antiquissima suprà demonstratum est. Præter quam quod etiam probauimus, temporales Reges nullam habere spiritualem potestatem, vel iurisdictionem, qua de rebus Ecclesiasticis possint disponere. Primatus autem Ecclesiasticus spiritualis, & supernaturalis est, vt probauimus, quomodo ergo poterant Imperatores illum instituere, aut conferre? Denique probauimus, dignitatem hanc esse ex Christi institutione, & ex vi illius durare per continuam successionem, semperque ex eodem diuino iure transire ad Romanum Pontificem, supposita determinatione ad talem sedem à Petro facta; ergo vanum est quærere institutionem huius dignitatis ab Imperatoribus. Quin potius neque à Conciliis, vel Patribus, neq; ab Apostolis, sed ab ipso Domino initium habuit, vt Anacletus, & alij Pontifices supra relati testantur; & ex Euangelio ita à Patribus intellecto probauimus. Vnde vbicunque scriptum inueniatur ab aliquo ex Patribus, vel Scriptoribus catholicis, Romanam sedem ab aliquo Concilio, vel à Patribus habere Primatum, sensus est, habuisse non tanquam ab institu- 3. *Primatum pontificis ab Imperatoribus esse non potuisse conuincitur.*

ente,

ente, vel donante, sed vt à declarante, vel defendente, seu conseruante talem dignitatem, sic enim Concilium Nicænum declarauit, Romanum Episcopum habere primatum in omnes, & addit, *semper etiam habuisse*. Optimè vero Nicolaus I. in epist. ad Michaelem Imperatorem dixit, *Priuilegia huic sanctæ Ecclesiæ à Christo sunt donata, à Synodis non donata, sed celebrata, & honorata*. Sic dixit Iustinian. Imp. in Authen. de Ecclesiast. tit. cap. 1. *Sancimus secundum definitionem synodorum, sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum.*

4. *Ad Phocam. Obiectioni occurritur.* Quod ergo Rex Angliæ dixit, ante Phocam Romanos Pontifices paruisse Imperatoribus, ad sequentia capita spectat, vbi de comparatione vtriusque potestatis agemus, & id falsum esse ostendemus. Quod vero insinuat, & clarius contendunt alij Protestantes, Phocam aliquid potestatis, vel iurisdictione Romano Pontifici contulisse, falsum est, & aut ex ignorantia; aut (quod verisimilius est) ex maleuolentia Protestantium introductum. Est enim ex dictis in præcedenti puncto recolendum inter Gregorium, & Ioannem Constantinopolitanum fuisse contentionem de vocabulo *vniuersalis*, quæ non tam fuit, de re, seu de potestate ipsa, (nam Ioannes ipse, vt vidimus subditum se esse Gregorio fatebatur:) quã de titulo, qui propter aliorum offensionem, superbiam, & periculum transeundi in schisma, Romanis Episcopis maximè displicuit. Cum ergo Pelagius, & Gregorius, neq; suis monitis, neq; interuentu Imperatorum Ioannem Constantinopolitanum ad suam sententiam, & saniorem mentem trahere potuissent, Cyriacus Ioannis successor in eadem dementia perseueraret, Bonifacius III. qui post Sabinianum vnius tantum anni Pontificem, Gregorio successit, apud Phocam obtinuit, vt Cyriacum compelleret, illum titulum non vsurpare, declarando soli Ecclesiæ Romanæ posse competere, vt rectè Platina in Bonifacio III. Blondus lib. 9. decad. 1. Genebrar. in Chronico ann. 607. & Baronius in Annalib. ann. 606. declararunt. Estq; per se euidens, quia multo ante Phocam in Conciliis Nicæno, & aliis declaratus fuerat sedis Apostolicæ Primatus, & specialiter in Concilio Chalcedonensi proclamatus fuerat Romanus Pontifex vniuersalis Episcopus, quamuis Pontificũ modestia, ac moderatio nomẽ illud acceptare noluerit. Aduertit etiam Baronius Cyriacum non negasse subiectionem, & obedientiam Romano Pontifici, quia statim post electionem suam responsales suos simul cum Epistola synodali ad Gregorium Papam misit, vt ex eodem Greg. habetur lib. 6. ep. 31. Ex quo etiam constat, Gregorium nunquam fuisse conquestum de vsurpata iurisdictione, sed de ambitioso titulo, aliis Episcopis, & maximè sedi Romanæ iniurioso. Igitur Phocas authoritate sua Romanam sedem defendit, & superbiam Cyriaci compressit, nihil vero nouum Benedicto contulit. *Phocas solũ Pontificis primatum tutatus est.*

5. *Ad Iustinũ.* De Iustino autem nullam inuenio historiam, quæ in authoritate sit, referentem, Iustinum seniorem aliquid potestatis Romano Episcopo contulisse, non solum in illo anno quingentesimo vigesimo, verum etiam nec in toto tempore Imperij sui. Nam licet cum magna fide & reuerentia ad Hormisdam Pap. sæpe scripserit, & ad Ecclesiam Romanam munera miserit; nunquam tamen specialia priuilegia illi sedi contulit, vnde igitur errorem illum, vel suspicionem eius hęretici sumere potuerunt? Præsertim quia ex actis in Concilio Chalcedonensi, & multis aliis suprà adductis euidenter ostensum est, Primatum Ecclesiæ Romanæ ante Iustinum in vniuerso orbe fuisse notissimum. Atq; eodem modo facilè confutatur quod de Constantino IV. dicebatur, nam hic plus quam ducentis annis post Iustinum imperauit; sed Primatus Ecclesiæ Romanæ antiquior fuit Iustino, & ideo ab illo esse non potuit, ergo multo minus à Constantino nouiore oriri potuit. Neque verba Platinæ hoc indicant, sed solum Imperatorem Constantinum cessisse consuetudini, qua solebat consensus Imperatoris, vel Hexarchi ad consummatam Pontificis creationem expectari, de potestate autem summi Pontificis nihil Constantinus loquutus est, imo ex verbis eius apertè colligitur, ipsum sensisse, Pontificem ritè electum statim esse Vicarium CHRISTI. *Ad Constãtinum iuniorem.*

6. *Ad Constantinum Magnum.* Eadem responsio locum habet in Constantino Magno, nam ante illius conuersionem Pontifex Romanus Ecclesiasticam iurisdictionem in vniuersa Ecclesia exercebat, non solum in Occidente, sed etiam in Oriente, vt satis in superioribus ostensum est. Nihil ergo ad hanc potestatem pertinens Constantinus Ecclesiæ Romanæ contulit, sed quod inuenit, id probauit, & credidit: imo etiam sua obedientia, & subiectione recognouit, & reuerentiam & honorem tantę dignitatis temporalia etiam bona Ecclesiæ Romanæ concessit, vt maiorem honorem, & splendorem illi conciliaret. Quod ex verbis eiusdem edicti constare potest. Nam in principio confitetur, Deum per Apostolos Petrũ & Paulum mirabilia erga se operatum esse. *Interueniente* (ait) *Patre nostro Syluestro, & vniuersali Papa*. Et infra sic inquit. *Quantam potestatem idem Saluator noster suo Apostolo Beato Petro contulit in cœlo, ac terra, lucidissime nobis idem venerabilis Pater edixit.* Et infra subiungit. *Iudicauimus, vt sicut in terris sanctus Petrus Vicarius filij Dei videtur esse constitutus, etiam & Pontifices, qui successores sunt ipsius Principis Apostolorum, Principatus potestatem amplius, quam terrena Imperialis amplitudo habere videtur, obtineant.* Interponit autem hæc verba, *Concessam à nobis, & à nostro imperio*, quod intelligẽdum est de concessione per consensum, & recognitionem, non per propriam donationem, ne verba hæc repugnẽt præcedentibus, in quibus, Petrum fuisse Christi Vicarium, & Romanum Pontificem, esse successorem eius, confessus est, & ideo eius Principatum præfert Imperiali, non poterat autem Imperator dare potestatem Imperiali maiorem. Vel etiam intelligitur cõcessisse sedi Petri splendorem, & Principatum temporalem in spiritualis honorem, vt ita in maiori esset honore, quam ipsum imperium. Quod significant verba sequentia, in quibus valde notandum est, appellare imperium *terrenam potentiam, & terrenum thronum*, Pontificatum vero *sacrosanctum, & sedem sacratissimam B. Petri, &c.*

Ad vltimam partem de Concilio Nicæno, & aliis, patet etiam responsio ex dictis & ex verbis Leonis 9. ibidem citatis, prius enim dicit, Pontificem à nemine iudicari, *Sancto Syluestro diuinitus decernente*, hoc est, non à se statuente, sed ius diuinum declarante: hoc enim verba in rigore indicant, & materia postulat, non enim poterat ipse authoritate sua se ipsum eximere; declarauit ergo se diuinitus exemptum. Et addit Leo, *Constantino Augusto, & Nicæna synodo approbante, & subscribente*, vtiq; definiendo, declarando, & promulgando tale esse diuinum priuilegium Apostolicæ sedis. Et nihilominus addit Leo, Constantinum contulisse hoc priuilegium, quod necessario intelligendũ est iuxta superius dicta, contulisse sc. approbando, & vt obseruaretur, statuendo. Et sic etiam dixit Ioannes 2. in epist. ad Iustinianum Imperatorem. *Romanæ sedis reuerentiam conseruatis & ei cuncta subijcitis, & ad eius deducitis vnitatem, ad cuius authorem, hoc est, Apostolorum primum Domino loquẽte, præceptum est: Pasce oues meas, quam esse omnium vere Ecclesiarum caput, & Patrum regulæ, & Principum statuta declarant, & pietatis vestræ reuerendissimi testantur affectus.* Quibus verbis rectè complectitur, quid Christus, quidve Patres, & Principes huic dignitati contulerint, nam à Christo est institutio, & collatio potestatis cum præcepto pascendi, à Patribus verò est declaratio, ac definitio, Imperatoribus vero propriè competit recognitio, & defensio. Denique idem cum proportione dicendum est de Apostolis respectu Petri: non enim alij Apostoli 7. *Ad Conc. Nicæn.*

contu-

contulerunt Petro potestatem, vt ex Euangelio constat; sed datam à Christo libentissimè acceptarunt.

8. *Alia obiectio ex coniecturis.*

Præter has obiectiones solent à Protestantibus aliæ fieri ex rationibus, seu côiecturis petitæ, vt quod vnus homo non possit Ecclesiam per vniuersum orbem diffusam commode gubernare. Vnde ad hoc persuadendum solent exaggerare, vel etiam fingere defectus, aut vitia, quæ in aliquibus Pontificibus notata sunt, & Rex Angliæ non prætermittit insimulare quædam, quæ in electionibus Pontificum committi affirmat. Deniq; alij addunt vulgarem: & in multis rebus communem eorum obiectionem, quia fit magna iniuria Christo, si præter ipsum aliud constituatur totius Ecclesiæ caput.

9. *Solutio.*

Sed hæc parui momenti sunt, nam si hoc Ecclesiæ regimen mere humanum esset, & solis humanis viribus, prudentiave morali, aut solo naturali arbitrio peragendum esset, non immeritò vnius hominis capacitatem excedere iudicaretur; quin potius fatemur, neq; ordinaria gratiæ auxilia ad id sufficere, nisi Deus longè maiora, & specialia offerret. Cum autem Christus Dominus & singularem prouidentiæ suæ præsentiam, & Spiritus Sancti assistentiam suo Vicario promiserit, & pro illius fide peculiariter rogauerit, quamuis humanæ fragilitati difficile sit onus spiritualiter gubernandi totum vniuersum, non est tamen impossibile, nec ita moraliter difficile, quin plures Pontifices, & maiori ex parte egregiè illud sustinuerint, & perfectè, ac sanctè impleuerint. Eò vel maximè, quod licet vnus sit supremus Pontifex, non tamen solus vbique & immediatè gubernat, sed alios etiam Episcopos, & Pastores in partem solicitudinis ex diuina institutione vocat, eisq; quantum expedit, partem suę iurisdictionis communicat, sibique maiora, & grauiora, omnemq; recursum ad conseruandam vnitatem, & concordiam necessarium reseruat. Atq; hoc modo vnius regimen non solum sit possibile, sed etiam ad vnitatem Ecclesiæ conseruandam fuit necessarium, vt ostendimus; imò etiam esset suo modo facile, nisi per errores, & schismata perturbaretur.

Plures ex Pōtificibus regimini totius Ecclesiæ perfectissimè satisfecerunt.

10. *Criminationes hæreticorum refelluntur.*

Ad ea verò, de quibus personas Pontificum eorum hostes criminantur, dicere in primis possumus cum Aug. epist. 165. *In illum ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium* (nos dicamus vsq; ad Paulum V.) *qui nunc eandem cathedram sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ, neq; innocentibus Christianis, quib. Dominus prænidēs de Præpositis malis ait. Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt; vt certa sit spes fidelibus, quæ nō in homine, sed in Domino collocatur.* Deinde addere possumus, quod idem Augustinus Donatistis respondit, lib. de Vnico baptismo contra Petilian. ca. 15. *Quid opus est, vt Episcoporum Romanæ Ecclesiæ, quos incredibilibus calumnijs insectatus est, obiecta ab eo crimina diluamus? Nam licet de criminibus arguatur, nunquid etiam cōuincuntur? aut conuicti aliqua instrumentorum firmitate monstrantur?* & cætera, quæ eleganter prosequitur. Non negamus tamen aliqua peccata, & scandala de aliquib. Pontificibus in historiis referri, sed hi & pauci sunt comparatione multitudinis tot illustriũ, & Sanctorum Pontificum, & mirum esse non debet, quod in tanta multitudine pauci mali inuenti sint, cum inter duodecim Apostolos vnus traditor fuerit. Vnde sicut iste Apostolicam dignitatem nō fœdauit, ita neq; vllus Pontifex prauus Apostolicam sedē maculauit, quia nullus in eis fuit hæreticus, saltem qui hæresim publicè docuerit, & vita mala sanctitatē sedis non diminuit. Et quod de personis Pōtificum dicimus, de eorundem electione dictum intelligatur. Nam quod Rex Angliæ obmurmurat, nostra ætate accidisse ignoramus, & licet fortasse interdum commissum sit, immeritò notatur, ac reprehenditur, ac si frequens, vel perpetuum esset; ideoq; merito Bellarminus respondit, *solenne est aduersarijs id, in quo vnus aliquando peccauit, ad omnes transferre.* Ac deniq; licet in tali electione homines, vt homines interdum delinquāt, non inde necessario fit, vt electio non sit ab Spiritu Sancto, qui nouit malis bene vti, etiam ad dignā personam eligendam, & licet interdum propter sua occulta iudicia permittat, vt in electione personæ erretur, nihilominus propter Ecclesiæ bonum, & firmam institutionem Spiritus Sanctus assistit, vt ritè electo, quicunq; ille sit, suam conferat potestatem, & ita peccata hominum non obstant, quo minus vno, vel alio modo electio ab Spiritu Sancto sit.

Deniq; ad vltimam partem negamus, in iniuriam cedere Christi, quod vnum habeat in terris Vicariũ, qui suo modo caput visibile militantis, & visibilis Ecclesiæ sit, quia hoc est caput ministeriale: ipse autē Christus solus semper est caput principale. Sicut etiam suprà de Petra dicebamus, vel sicut Christus etiam in Scriptura dicitur, *Pastor animarum vestrarum.* 1. Petr. 2. quod non obstat, quo minus aliis hominibus dicatur, *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. Nam licet Christus sit, *Princeps Pastorum,* supremus, & principalis, vt dicitur. 1. Petr. 5. nihilominus alij etiam sunt pastores tanquam ministri illius Principis; imò isti etiam interdum Principes appellantur, iuxta illud: *Constitues eos Principes super omnem terram;* omnes tamen sunt sub illo supremo Principe. Ita ergo Papa & est Pastor, & Episcopus, & Princeps Pastorum, & Episcoporum, vtiq; mortalium, seu ministerialium sub immortali, & absoluto Principe. Atque eodem modo est ministeriale, & mortale caput sub principali; & immortali. Et ideo hoc non solum non derogat dignitati Christi, sed etiam charitatem, & potentiam eius, & singularem erga Ecclesiam suam prouidentiam commendat. 11.

Pōtificiũ primatus non in iuriam Christi, sed eius singularē erga Ecclesiam prouidētiam præsefert.

CAPVT XXI.

Vtrum personæ principum, seu Regum temporalium spirituali potestati Summi Pontificis subiectæ sint.

QVamuis in præsenti præcipuè agendum sit de subordinatione, seu comparatione spiritualis, & temporalis potestatis, nam ad illarum perfectam cognitionem hoc præcipuè declarandum superest, nihilominus ab ipsis personis, in quibus tales potestates insunt, initium sumimus, quia fundamentum prædictæ subordinationis inde maximè pendet. Quod vt declarem, aduerto, prædictas potestates spiritualem, & temporalem posse comparari vel in nobilitate, & excellentia, vel in subordinatione, & subiectione vnius ad alteram: hæc enim duo adeo diuersa sunt, vt possint separari, ad eum modum, quo in physicis facultatibus potest vna esse excellentior alia (vt visus auditu) etiam si vna alteri in actione sua non subiiciatur, vel subordinetur. Nunc ergo nō comparamus has potestates in absoluta perfectione, & excellentia: nam explicando distinctionem spiritualis potestatis à temporali, satis ostendimus, illam esse excellentiorem ista, quod etiam ex professo docui in opere de legibus, & supposita distinctione vtriusq; potestatis, vix potest habere dubitationem. Quia spiritualis potestas est altior quædam participatio diuinæ potestatis, perfectiores effectus, altiorem finem, nobiliorem originem; & quoddam esse diuinioris, atq; excellentioris ordinis habens, vt variis etiam loquendi modis Patres ostendunt, quos in citatis locis adnotaui. 1.

Potestas spiritualis, & tēporalis dupliciter inter se conferuntur.

Comparamus ergo has potestates in subordinatione, ac dependentia vnius ab alia quæ vel inter ipsas potestates formaliter (vt sic dicam) cogitari potest; vel solum inter personas, in quibus tales potestates existunt. 2.

existunt. Inquiri enim potest, an vna ex his potestatibus possit alteram ad suos act⁹ applicare, vel ab eis cohibere: vel an persona habens vnam potestatem subiiciatur habenti aliam quoad actus ad illam pertinentes, in quo etiam quæri potest, an hæc subiectio reciproca, vel tantum ex altera parte sit. Quæ omnia, vt punctum difficultatis attingamus, de illis personis tractanda proponimus, in quibus hę potestates in supremo excellentiæ gradu inueniuntur, vt sunt, Imperator, & Pontifex Summus. Tres igitur resultāt quæstiones. Prima est, an Summus Pontifex Personas Regum, & Principum temporalium habeat sibi spiritualiter subiectas Secunda, an Pontifex habeat sibi subiectam non solum personam Regis, sed etiam ei⁹ potestatem temporalem, quātumuis supremam, ita vt possit illius actus præcipiendo dirigere, exigere, supplere, vel impedire. Tertia his consequens est, an Pontifex ratione suæ spiritualis potestatis possit Christianos Principes non solum dirigere, præcipiēdo, sed etiam cogere puniendo, etiam vsq; ad regni priuationem, si opus fuerit, quod est ferè punctum, & cardo totius controuersiæ, & ideo accuratius tractandum est. Possuntq; tres similes quæstiones è conuerso moueri, scilic. an Rex, vel Imperator personas Papæ, vel aliorum Episcoporum habeat sibi in temporalibus, & ciuilibus subiectas. Item an Rex sua tēporali potestate possit spirituali dominari, in ordine ad suam gubernationem illam excitando, aut cohibendo. Tertiò, an possit Rex præcipere Pontifici cum potestate coerciua, etiam vsq; ad depositionem. Ex his autem tribus posterioribus quæstionibus prima ad disputationem de exemptione clericorum à potestate ciuili, pertinet, cui totum librum sequentem dicamus, & ideo ibi copiosè tractabitur; hic vero solum de persona Pontificis aliquid attingemus, quantum ad soluendas aliquas obiectiones fuerit necessarium. Secunda vero quæstio supposita resolutione priorum quæstionum, nullam habet difficultatem, & ideo cum illis per quandam consequutionem expedietur. Tertia vero quæstio annexa est præcedentibus, & quatenus spectare potest ad Pontificem, vt Pontifex est, in sequentibus etiam obiter expedietur, quatenus vero de Pontifice, vt est homo, vel ciuilis, in sequenti lib. simul cum prima resoluetur.

Variæ quæstiones quæ ex vnius potestatis ad aliam subordinatione oriuntur.

3. In hoc ergo capite prima quæstio proposita tractanda est, in qua sententia Protestātium est, Regem temporalem, & in vniuersum Principem in temporalibus supremum nulli homini in spiritualibus esse subiectum, ac subinde nec potestatem Regis à potestate alicuius hominis pendere. Qui error à Marsilio Paduano originem duxit, & illi maxime adhæsit Henricus VIII. Rex Angliæ, quem nunc serenissimus Iacobus imitatur, vt non solum eius facta, sed etiam verba, quæ in variis locis suæ Præfationis posuit, ostendunt. Nam in hoc sensu pagin. 2. de temporalibus Regibus ait: *Quos Deus in altissimo dignitatis gradu quasi suos vicarios, & legatos ad exercenda iudicia in suo solio collocauit.* Et clarius in pag. 5. *Nam neq; me Pontifice vlla ex parte inferiorem esse credam.* Et iterum ad Reges pagin. 10. *Quos Deus præcipuos in terris Vicarios in administratione iustitiæ esse iussit.* Et in eodem sensu dicit pag. 14. controuersiam, quam cum suis subditis Catholicis habet, non aliunde esse motam, *quam ab ambitiosa Pontificum tyrannide, quam illi contra authoritatem Scripturarum, contra Conciliorum antiquorumq; Patrum mentem sibi in temporalia Regum iura iniuste vsurparunt.* Tandemq; ibidem concludit, in hac Regum authoritate asserenda (vtiq; in hoc sensu) totam suam Apologiam impendisse. In quibus locis, licet interdum de subiectione in temporalibus loquatur, intelligit tamen de subiectione tam directa, quam indirecta, vt enim vtramq; à Regibus excludat, spiritualem etiam negat, ideoq; potestatem etiam spiritualem sibi arrogat, & in hoc fundamento tota eius machina nititur.

Error Protestantiū circa Regū ad Pōtifices subiectionem.

Cùm hæc scriberem, liber Illustrissimi Cardinalis Bellarmini ad manus meas peruenit, in quo Guillelmo Barclaio, qui Pontificis potestatem in rebus temporalibus nouo quodam modo negauit, respondet. Profitebatur n. ille habere Pōtificem supremam potestatem in spiritualibus, etiam supra Reges, & Imperatores, & nihilominus negauit subordinationem potestatis temporalis ad spiritualem, & consequenter etiam negauit, posse Pontificem in temporalib. rebus ad ius, vel dominium Regis pertinentib. mutationem aliquam facere, vel in illis aliquid disponere. Et quanquam in prædicto libro multa eius fundamenta referantur, nullum tamen graue vel ab authoritate, vel ab vrgēte ratione petitum inuenio, & qualiacunque illa sint, illis tam plenè, & eruditè Cardinalis satisfacit, vt nihil addere necesse sit. Summa itaq; omnium est, quia Reges Christiani habent supremam potestatem in temporalibus; repugnat autem esse supremam, & esse alteri subiectam, siue directè, siue indirectè. Ad vtrunq; autem persuadendum ex Scripturis colligit vulgaria testimonia, quibus obedientia ad temporales Principes commēdatur, & adiungit potestatem Pontificis quoad temporalia nullum in Scriptura habere fundamentūm, nequè in vsu vel traditione Ecclesiæ. Multa etiam accumulat, in quibus quęstionem hanc de potestate spirituali Pontificis cum quæstione de exemptione clericorum confundit, cum tamen, vt sæpe dixi, distinctæ sint, & ex principiis longè diuersis definiendæ: ideoq; omnia, quæ ad exemptionem pertinuerint, in sequētem librum remittimus, aliis vero in capite sequenti satisfaciemus. 4.

Fundamētū prædicti erroris.

Principio ergo contra Regem Angliæ id statuimus, quod Barclaius admittit, Pontificem Romanum esse spiritualem Patrem, & Pastorem summum Regum, & Principum temporalium, quantumcunq; in suo ordine supremi sint: ac proinde in his, quæ ad animam, & spirituale regimen spectant, Reges esse Pontifici Romano subiectos. Hæc assertio directè respondet primæ quæstioni propositæ, estque de fide Catholica tenenda. Et noua probatione non indiget, sequitur enim euidenter ex principiis capitibus præcedentibus traditis. Ostendimus enim Papam esse Pastorem omnium ouiū Christi; at Reges Christiani inter oues Christi computantur, alioqui extra ouile, & extra Ecclesiam Catholicam erunt; ergo etiam illorum Pastor est Papa; ergo è conuerso ipsi spirituali Pontificis potestati subiacent: nam hæc duo correlatiua, & inseparabilia sunt. Quapropter Scripturæ, Pontificum, Cōciliorum, & Patrum testimonia, quæ probant, Pontificem Summum succedere Petro in vniuersali potestate regendi Ecclesiam, probant etiam Reges subdi eidem potestati Pōtificis, saltem in spiritualibus: nam potestas data in totum ouile, seu corpus, ad singulas oues, seu partes extenditur. Et qua ratione illa potestas cæteros baptizatos cuiuscunq; inferioris cōditionis sub se complectitur, eadem Reges etiam, & Imperatores comprehendit, quia nullo iure exempti sunt, & Regia dignitas cum Christiana subiectione nō repugnat, aliàs etiam cum Christiana fide, & professione pugnaret, cum ipsa Christi fides obedientiam hanc à suis cultoribus requirat. 5.

Assertio de fide Reges temporales in spiritualibus subiiciuntur Pontifici.

His generalibus rationibus, & testimoniis addi possunt specialia verba, in primis Concilij Nicæni canon. 39. inter octuaginta ex Arabico translata, vbi de Pontifice Romano dicit, *Ipse est primus sicut Petrus, cui data est potestas in omnes Principes Christianos, & omnes populos eorum, vt qui sit Vicarius Domini nostri Iesu Christi super cunctos populos, & vniuersam Ecclesiam Christianam.* Vnde Symmachus Papa Apolog. in Anastasium Imperatorem, sic ad eum loquitur: *Tu si Christianus Princeps es, qualiscunque Præsulis Apostolici debes vocem patienter audire.* Et Anastasius Papa II. in epist. 1. ad Anastasium Imperatorem, obedientiam in his, quæ illum monebat, 6.

Probatur cōclusio, primo ex Concilio Nicæno, & Patribus.

monebat, ab ipso requirit. Et Gelasius ad eundem: *Licèt præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen Præsulibus diuinarum deuotus colla submittis.* Et infrà: *Subdi te debere cognosce religionis ordine, &c.* Ex testimoniis etiam suprà allatis, quibus Primatum Romanæ Sedis ostendimus, multa expresse declarant, inter oues Petro commissas, etiam Reges, & Imperatorem numerari. Præsertim Nazianzenus in Oratione ad Populum timor. percul. *Suscipe* (ait) *vocem liberiorem, scito, te esse ouem gregis mei.* Et Chrysost. Homil. 83. *Si is, qui diademate coronatur, indignè adeat, cohibe, maiorem illo potestatem habes.* Et Ambrosius libro de Dignitat. Sacerdot. cap. 2. ait, *Regum colla submitti pedibus Sacerdotum.*

7. *Ex factis Imperatorum probatur secunda assertio.* Multum denique veritas hæc ex factis, exemplis, ac testimoniis Christianorum Imperatorum, ac Regum manifestatur: nam in primis de Philippo primo Imperatore Christiano memoriæ proditum est, obediuisse Fabiano Papæ, præcipienti, vt ad communionem non prius accederet, quàm inter publicos pœnitentes sedens peccata defleret, vt Eusebius refert lib. sexto Historiarum capite vigesimo quinto, aliàs vigesimo septimo, & Nicephor. libr. 5. capite 25. De Constantino etiam nota est historia, quod in Concilio se ab Episcopis iudicandum esse dixerit, non de illis iudicaturum, apud Ruffin. lib. 1. cap. 2. Satis etiam piè Iustinus Imperator in l. 4. C. de Summ. Trinit. & fide Cathol. *Nos* (inquit) *reddentes honorem Apostolicæ Sedi, & vestræ Sanctitati, quod semper nobis in voto fuit, & est, vt decet Patrem, honorantes vestram sanctitatem, omnia, quæ ad Ecclesiarum statum pertinent, festinauimus ad notitiam deferre vestræ sanctitatis, quoniam nobis semper fuit magnum studium vnitatem vestræ Apostolicæ Sedis, & statum Sanctarum Ecclesiarum custodire.* Et alia, quę prosequitur, quibus satis se ostendit spiritualiter Apostolicæ Sedi subiectum, vt rectè intellexit, & laudauit Ioannes Pontifex in rescripto, quod in eadem lege refertur. §. *Inter claras*, vbi inter alia dicit, *Romanæ Sedis reuerentiam conseruatis, & ei cuncta subijcitis, & ad eius deducitis vnitatem,* & cætera, quæ suprà retulimus.

8. Sunt etiam valde notanda verba Caroli Magni Imperatoris, *In memoriam B. Petri honoremus sanctam Romanam, & Apostolicam sedem, vt quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra Ecclesiasticæ rationis, quare seruanda est cum mansuetudine humilitas, vt licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia deuotione toleremus.* Quæ verba ex capitulis Caroli refert Gratian. in cap. 3. dist. 19. & Nauclerus volumin. 2. generat. 28. dicit esse vnum ex viginti tribus legum capitulis, quæ Carolus ad suos subditos misit. Et receptum est à Patribus in Concilio Triburiensi canon. 30. Vnde etiam dixit Symmac. Papa in sexta synodo Romana. *Non licet Imperatori vel cuiquam pietatem custodiendi quidquam, quod Apostolicis regulis obuiet, agere.* Et refert Gratianus in c. 2. dist. 10. vbi similia verba ex Calixto, Marcellino, & Adriano Papa referunt. Imò idem Adrianus Papa in vltimo suorum capitulorum. *Generali* (ait) *decreto constituimus, vt execrandum anathema sit, & veluti præuaricator Catholicæ fidei semper apud Deum reus existat, quicunque Regum, vel Potentum deinceps Romanorum Pontificum decretorum censuram in quocunque crediderit, vel permiserit violandam,* vt est apud Gratianum in ca. *Generali* 25. q. 1.

9. Possunt præterea his adiungi plura signa reuerentiæ, & obedientiæ sedi Apostolicæ data ab Imperatoribus, & Regibus in omnibus locis, ac temporibus. Nam in primis fere omnes vocant *spiritualem Patrem*, & addunt, *Beatissimum*, *Sanctissimum*, aut aliquid æquiualens, vt videre licet in multis epistolis diuersorum Imperatorum ad Leonem Papam, Hormisdam, Anastasium, & alios, specialiterque notari possunt verba Ladislai Regis Vngariæ in orat. ad Nicolaum, V. vbi vocat *Pontificem maximum, vnicum Christianorum Principem, & Regum Regem, ac in terris Deum.* Vt extat apud Cocleum lib. 11. Historiæ Husitarum. Deinde confitentur sæpe, & recognoscunt cathedram Petri in Pontifice Romano, eiusque vniuersalem iurisdictionem in totam Ecclesiam, vt constat ex Constantino, & aliis suprà allegatis, & ex Valentiniano Epist. ad Theodosi. in Act. 1. Conc. Chalced. & in alia eiusdem ad Leonem, vbi eum ait, *habere principatum sacerdotij, fidei præsidentem, & ipso authore congregendum esse Concilium*, & ex aliis quæ ibi videri possunt. Item ex Iustiniano in legibus, & Authenticis in superioribus citatis, & ex literis ad Bonifacium II. quæ inter gesta Bonifacij to. 2. Concilior. referuntur, vbi prius de Apostolica sede intelligit illud, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & subiungit, Hæc, quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in sede Apostolica extra maculam semper est catholica seruata religio*, Et infrà, *Anathematizamus omnes, qui contra Sanctam Romanam, & Apostolicam Ecclesiam superbiendo suas erigunt ceruices, sequentes in omnibus Apostolicam sedem & prædicantes eius omnia constituta.*

Et Federicus I. in Epistol. ad Emanuelem græcum Imperatorem prius dicit Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum vnicam matrem, Dominam, & magistram à Deo esse ordinatam. Vnde infert, *Summo Pontifici, quem nomine tenus sanctam appellas, debitam obedientiam exhibeas, & honorem.* Fertur etiam epistola Leonis Armenorum Regis ad Innocent. III. *quem Dominum, & in Christo Patrem & vniuersalem Papam appellat, & Pastorem, quem Deus Ecclesiæ suæ præesse voluit.* Et subiungit. *Vestri luminis gratia informati omne regnum nobis à Deo commissum, & omnes Armenos ad vnitatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diuina inspirante clementia reuocare cupimus, & optamus.* Similia scripsit Michael Paleologus ad Gregorium X. sub annum millesimum ducentesimum septuagesimum quartum. Et plura Andronic. Imperator græcus in epistola, quæ extat in Bibliotheca Palatina, vbi Romanam Ecclesiam dicit habere supremum, absolutumque Principatum super vniuersam catholicam Ecclesiam ab ipso Domino traditum, &c. 10.

Præterea Carolus Rex Franciæ in epistola ad Adrianum II. Sic scribit. *Sanctissimo Patri Adriano summo, & vniuersali Pontifici Carolus Dei gratia Rex, & spiritualis filius vester, &c.* Et Hugo Rex Franciæ ad Ioannem Papam XV. inter alia dicit, *Hoc ex integro effectu dicimus, vt intelligatis, & cognoscatis, nos & nostros vestra nolle declinare iudicia.* Et Ludo. etiam Rex Galliæ epist. ad Pium 2. prius his verbis illum salutat, *Beatissimo Patri nostro Pio Papæ II. obedientiam filialem*, & deinde subiungit: *Te Vicarium Dei viuentis ea veneratione prosequimur, vt sacra tua monita, præsertim in Ecclesiasticis rebus velut vocem Pastoris audire, illisque parere prompta mente velimus, te Dominici gregis Pastorem profitemur, & scimus, teque iubentem sequimur, &c.* Ita sanctus Ludouicus Rex Franciæ inter documenta ad Philippum filium ante mortem scripta inquit, *Sis deuotus, & obediens matri Romanæ Ecclesiæ eiusque Pontifici tanquam spirituali patri te morigerum præbeas.* *Nangius de gestis sancti Ludouici & apud Surium.* Præterea Sigismundus Rex Poloniæ in epistola ad Concilium Lateranen. sub Leone X. quæ habetur in eius act. 7. obedientiam præstat Summo Pontifici, & addit, *iuxta consuetudinem maiorem meorum.* 11.

Et in eodem Concilio sess. 2. in principio habetur mandatum Regis catholici Ferdinandi, in quo inter alia multa illustrissima suæ fidei testimonia hoc ponit: *Profitemur nos filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris nostræ deditissimum, proque eius honore, atque statu animam ponere paratissimum.* Et infrà subdit; se mittere legatum, vt interesit Concilio, *ibique* (ait) *obedientiam debitam præfato beatissimo Domino nostro Papæ toties, quoties opportunum fuerit præstandam, &c.* Et similia fere verba ex Carolo V. habentur in editio. V Vormatiensi. Neque plura testimonia Hispaniarum Regum referre necesse est, quia res est notissima, & quia Rex Alphonsus in suis Legibus, Parte prima tit. 5. l. 1. 2. 3. 4. & 5. ex professo non solum profitetur, sed etiam eruditè Pontificiam dignitatem, 12.

tatem, & poteſtatem declarat, dicens, ratione illius eſſe ſpeciali modo, *Vicarium Chriſti, & ſucceſſorem Petri,* ac propterea per antonomaſiam *Apoſtolicum* appellari, & nominari etiam *Papam,* quia *Pater Patrum, & caput Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum.* Et propterea, (inquit) *omnes Chriſtiani totius orbis, quando ad ipſum accedūt, pedem eius oſculantur.* Addit deinde in fine legis 4. *Eum, qui negauerit, Pontificem habere hanc poteſtatem, vel eſſe caput Eccleſiæ, non ſolum excommunicatum eſſe, ſed etiam hæreticum.* Et in l. 5. generaliter & ſine exceptione dicit, omnes Chriſtianos teneri ab obediendum Pontifici in ſpiritualibus, &c.

13. Venio ad Reges Angliæ, qui à principio ſuæ vocationis ad fidem vſq; ad Henricum VIII. Romanum Pontificem tanquam ſupremum Eccleſiæ Paſtorem recognouerunt. Primus enim Britanniæ Rex Lucius ſtatim ac fidem ſuſcepit ad Eleutheriū miſit Epiſtolā, *Obſecrans* (ait Beda) *vt per eius mandatum Chriſtianus efficeretur, & mox effectū piæ poſtulationis conſequutus eſt.* Quo facto, & exemplo oſtendit apertè, recognouiſſe Pontificem vt Paſtorem ſuum, quomodo enim ſacramētum tam neceſſarium ab alio, quàm à Paſtore ſuo poſtulaſſet? Item profeſſus eſt, illum habere claues totius Eccleſiæ, & ad illum principaliter pertinere p ianuam baptiſmi Reges, & Principes intra Eccleſiam recipere. Alioqui cur non potius ab aliquo Epiſcopo Britannico (ſi fortaſſe aliquis tunc ibi erat ex prædicatione, & ordinatione Ioſephi ſuccedens) vel ſaltem, ab aliquo vicino Epiſcopo baptiſmum poſtulaſſet? Nam, vt ex Irenæo lib. 1. cap. 8. ſumimus, iam eo tempore ex Germania, Gallia, & Hiſpania, quæ ſunt prouinciæ Britanniæ Inſulæ, quam Roma viciniores, erant fundatæ Eccleſiæ; & Epiſcopi creati, cur ergo ad nullum illorum nuncios miſit ſed ad Romanum ſolum? Non certè alia ratione, niſi quia illum tantum vniuerſalem iuriſdictionem; & ſuperiorem poteſtatem in Eccleſiam habere credidit. Suprà etiam retulimus ex Beda Regem Oſuui cum audiſſet Petro principaliter eſſe datas claues regni Cœlorum, & illius ſucceſſorem Romanum Pontificem eſſe crederet, dixiſſe, *Ego vobis dico, quia hic eſt oſtiarius ille, cui ego contradicere nolo, ſed in quantum noui, & valeo huius cupio in omnibus obedire ſtatutis. Hæc dicente Rege* (ait Beda) *fauerunt aſſidentes, & ad ea, quæ meliora cognouerant ſeſe transferre feſtinabant.* Multaq; alia de recurſu Regum Angliæ ad Apoſtolicam Sedem in rebus, & negotiis Eccleſiaſticis Beda refert.

Plures Reges Angliæ aſſertionem poſitam amplexati fuere.

Beda lib. 3. cap. 25.

14. Item Ioannes Papa X. Eduardum Regem tanquam ouem ſuam admonuit, vt refert Polydorus libro 6. Eſtq; optima Epiſtola Regis Eduardi ad Nicolaum. 2. quam ſic inſcribit *Summo vniuerſalis Eccleſiæ Patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam ſubiectionem, & obedientiam.* Et poſtea in Epiſtol. confitetur, & poſtulat, vt quod prædeceſſor Papæ ipſi iniunxerat ſub nomine obedientiæ, & pœnitētiæ pro quodā voto, ratum habeat, & vt quædam priuilegia confirmet, & poſteà dicit, ſe augere, & confirmare donationes, & conſuetudines pecuniarum; quæ habet S. Petrus in Anglia, eaſque mittere collectas cum regalibus donis, &c. Similes ferè inueniuntur Epiſtolæ alterius Eduardi Regis Angliæ ad Bonifacium. 8. & alterius ad Clementem 6. Et ſunt etiam optima verba Regis Richardi. 2. ad Clementem 3. *Iuſtiorem exitum facta Principum ſortiuntur; cum à Sede Apoſtolica robur, & fauorem accipiunt, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ colloquio dirigūtur. Propterea dignum duximus ad notitiam Beatitudinis veſtræ tranſmittere, quæ inter nos, & Dominum Tācredum illuſtrem Siciliæ Regem publico nuper, & neceſſario ſunt celebrata contractu.* Et infrà: *Sanctitatem veſtram, & Sanctam Romanam Eccleſiam obnixè rogamus, vt ſancta Sedes Apoſtolica fideiuſſionem pro nobis ſuſcipiat, & vt confidenter id faciat teſtimonio præſentium literarum vobis liberā concedimus poteſtatem, nos & hæredes noſtros, & terram noſtram diſtrictius coercere, ſi contra præfatam pacem venerimus, &c.*

Baron. Ann 1060 n. 9.

Baron. an. 1190.

Præterea Kenulphus Rex Merciorum in Anglia epiſtolam ſcripſit ad Ioannem 3. Pontificem, in qua prius gratias Deo agit, quia *Cum glorioſiſſimum gregis ſui Paſtorem Adrianum perpetuo remunerandum ſuper æthera duxiſſet, ſuis tamen ouibus pia erexit prouidentia eum,* id eſt, *Leonem, qui ſcit ouile dominicum ad caulas ſuperioris vitæ agitare.* Et infrà: *Quapropter opportunum arbitror ſuis ſanctis iuſſionibus aurem obedientiæ noſtræ humiliter inclinari.* Et poſtea humiliter benedictione poſtulata, ſubiungit: *Hanc benedictionem omnes, qui ante me fuerunt Merciorū Reges meruerunt ab anteceſſoribus tuis adipiſci, hanc ipſe humilis peto, & à vobis, ô Sanctiſſime, impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis ſorte me tibi filium ſuſcipias, ſicut te mihi patris perſona deligo, & totis obedientiæ viribus ſemper amplector.* Refert etiam Petrus Bleſenſis epiſtolam quandā Reginæ Angliæ, quæ apud ipſum eſt 144. in qua cōtra tyrannidem cuiuſdam Principis Chriſtiani auxilium Cœleſtini Papæ implorat: *Quem conſtituit,* inquiens, *Deus ſuper gentes, & regna in omni plenitudine poteſtatis.* Et infrà, *Nec iſta diſſimulare poteſtis ſine criminis, & infamia nota cum ſitis Vicarius crucifixi, ſucceſſor Petri, Deus etiam Pharaonis.* Et cum poſtea tyrannum claues ludibrio habere retuliſſet, concludit: *Etſi veſtram non vultis iniuriam proſequi, vobis tamen Petri opprobrium, & iniuriam Chriſti diſſimulare non licet.* 15.

Bar an. 169.

Poteſt præterea hoc loco in ſignum huius ſpiritualis ſubiectionis Regum Angliæ adduci conſuetudo illa, cuius ſupra Eduardus meminit, ſoluendi tributum Romanæ Eccleſiæ in Diui Petri reuerentiam, quæ conſuetudo ab Ina Rege initium ſumpſit, teſte Polydoro libro primo, & à ſucceſſoribus conſeruata, & aucta eſt, vt in libro quinto & aliis locis proſequitur. Poſteaque lege lata à Guillelmo Conquæſtore Angliæ confirmata eſt, & inter eius leges dicitur eſſe decima, & de Denario Petri inſcribitur. Atq; ita vſque ad tempora Henrici VIII. tributum illud Romanæ Eccleſiæ perſolutum eſt. Vnde optimè colligit Sander. dicto libro quinto capite ſexto, veriſimile non eſſe, Reges Angliæ, qui in honorem Sancti regnum ſuum vectigale Romanæ Sedi fecerunt; ſpiritualem eiuſdem regni gubernationem eidem Sedi negaſſe. Poteſtque indicium hoc locupletari ex his, quæ Azor congerit in 2. p. ſuarum inſtitut. lib. 4. c. 35. 16.

Ex Anglorū factis eadem Regum ſubiectio ſtabilitur.

Tandem confirmari hoc poteſt ex antiquo vſu, & praxi antiquorum Catholicorum Regum Angliæ, qui ſemper à Pontificibus poſtulauerunt, tum diſpenſationes in votis, aut Eccleſiaſticis legibus, tum Epiſcoporum confirmationes, tum etiam pallium Archiepiſcopis dari ſolitum, & ſæpe ipſos Archiepiſcopus pro ſuſcipiendo pallio Romam interdum mittebant, aliquando vero Reges à Pontificibus, vt daretur abſentibus poſtulabant. Interdum etiam Epiſcopi, & Reges in controuerſiis, quas inter ſe habebant, ad Pontificem appellabant, de quibus; & multis ſimilibus videri poſſunt Neubrigenſis libro primo Rerum Anglicarum & Malmezburienſis libro primo de Geſtis Pontificum, & libro primo hiſtor. Nouel. Et Petrus Bleſenſis epiſtol. 136. cum aliis multis, & Matthæus Pariſius in Hiſtoria Regum Angliæ, Baronius anno 1100. & 1117. & 1174. & quoties de Regibus Angliæ hiſtoria occurrit. Aliqua etiam in ſummam redegit Sanderus in Claui Dauid libro 5. cap. 6. Quæ hic repetere non eſt neceſſe, cum ipſe etiam Henricus VIII. Rex Angliæ (vt ſuprà notauimus) prius, quam in ſchiſma incideret, magnum pro Sede Romana, eiuſque authoritate teſtimonium ſcriptum reliquerit in aſſertione Sacramentorum contra Lutherum articul. 2. Vbi inter alia dicit, *Non tam iniurius ero Pontifici vt anxie, & ſolicite de eius iure diſceptem, quaſi res haberetur pro dubia.* Ideoq; diſpenſationem à Papa poſtulauit, quia eo tempore ſe ſpirituali poteſtati Pontificis ſubiectum agnoſcebat, ſecundum fidem, & traditionem, quam non ſolum à prædeceſſoribus ſuis, ſed ab vniuerſo orbe Chriſtiano accepe- 17.

Alia eorundē geſta præſens inſtitutum confirmātia inducuntur.

ceperat: cui etiam traditioni in suo lib. testimonium perhibuit.

18. *Ratione etiã efficaci eadẽ Regum subiectio demonstratur.* Denique veritas hæc ex quodam principio in cap. 6. huius libri demonstrato manifeste sequitur, probauimus enim, temporalem Regem ex vi suæ regiæ dignitatis nullam habere potestatem, vel iurisdictionẽ spiritualem. Quod principium non minus verum in Regibus Anglicanis est, quam in aliis, vt per se notum est, nam propterea Rex Iacobus contrarium persuadere nititur omnibus Regibus, quia videt, causam, & rationem esse communem. Ex hoc ergo principio ita concludimus, Temporales Reges non habent in Ecclesia spiritualem potestatem; ergo necesse est, vt in spiritualibus subsint Ecclesiasticæ potestati. Probatur consequentia, quia in Ecclesia non sunt, nisi oues, & Pastores, seu ouile, & Pastor, sed qui non habet spiritualem potestatem non est Pastor; ergo oportet, vt sit ouis, alioqui in ouili non erit, neque Ecclesiæ membrum. Et quidem contra omnem rationem, & rectum ordinem esset, quod in Ecclesia sint aliqui, qui nec regere spiritualiter possint, nec regi, alioqui neque Papa esset Christi Vicarius integrè, & perfectè, neque res ordinatè fierent, nec Ecclesia posset in vnitate, & pace conseruari, nec denique omnibus fidelibus sufficienter esset ad salutem prouisum.

19. Vnde hæc ratio non solum probat temporalem Regem esse subditum Pontifici in spiritualibus, sed etiam iure ordinario vnumquemque Regem esse subiectum suo Episcopo, nisi à Pontifice eximatur, & sub protectione, seu iurisdictione sua immediatè recipiatur. Quod Rex Angliæ malè fert, & in Bellarmino reprehendit, est tamen manifestum, si debitus ordo Hierarchiæ Ecclesiasticæ consideretur. Nam Reges inter oues nullam iurisdictionem spiritualem habentes computantur; ergo ex vi sui status, & attento solo iure naturali, vel diuino, non habent maiorem exemptionem à iurisdictione Episcoporum, quàm cæteri laici in eadem diœcesi commorantes. *Theod. lib. 5. Hist. c. 7.* Et hoc probat exemplum Ambrosij, & similia, & quod dixit Chrysostomus, *maiorem illo potestatem habes*, & nonnulla alia, quæ supra retulimus. Clarius vero id traditur à Clemente 3. in cap. *Omnes Principes*, de Maiorit. & obedientia, vbi id notat Glossa, Panormitanus & alij Doctores, & in cap. *Solitæ*, eodem titul. Ab hoc autem ordinario iure solent eximi Reges per priuilegia Pontificum, ab ipsius autem Pontificis obedientia eximi nullo modo possunt, & ideo illi præcipuè spiritualiter subiecti dicuntur.

CAPVT XVI.

Reges Christianos non solum quoad personas, sed etiam quoad Regiam potestatem, id est, non solum vt homines, sed etiam vt Reges Christianos potestati Pontificis subijci.

1. *Prima conclusio.* Assertioni in præcedenti capite probatæ altera subiicienda est, quæ ex præcedenti sequitur, & secundæ quæstioni in principio præcedentis capitis propositæ respondet, nimirum, Pontificem Summum ex vi suæ potestatis, seu iurisdictionis spiritualis esse superiorem Regibus, & Principibus temporalib⁹, vt eos in vsu potestatis temporalis dirigat in ordine ad spiritualem finem, ratione cuius potest talem vsum præcipere, vel prohibere; exigere, aut impedire, quantum ad spirituale bonum Ecclesiæ fuerit conueniẽs. Per potestatem enim directiuam non intelligimus solam potestatem consulendi, monendi; aut rogandi, hæc enim non sunt propria superioris potestatis, sed intelligimus propriam vim obligandi, & cum morali efficacia mouendi, quam aliqui solent coactiuam appellare, sed hæc vox magis ad pœnas pertinet, de quibus in cap. seq. dicturi sumus, hic autem de iurisdictione ad obligandum in conscientia loquimur.

Assertio ergo sic explicata communi consensu Catholicorum recepta est, quos ex parte in capit. 4. huius libri allegaui. 2. *Assertio est communis Catholicorum.* Nam illi authores, qui absolutè docent, Papam habere supremam potestatem etiam temporalem in vniuerso orbe, hoc præcipuè intendunt, & fortasse vel omnes, vel plures illorum in hoc tantum sensu loquuti sunt. Nam licet interdum indistinctè, & sine sufficienti declaratione, vel etiam impropriè loquatur (quia potestas Papæ temporalis non est, sed spiritualis, quæ temporalia sub se continet, & circa illa indirectè, id est, propter spiritualia versatur) nihilominus sæpe hunc sensum declarant, & distinctionem vel expressè vel virtute attingunt. Affirmant enim aliqua posse indirectè Pontificem, & directè negant. Vt iudicare de feudo, sicut dixit Glossa in cap. *Nouit*, de Iudiciis, verb. *Iudicare*, vbi Innocentius eam sequitur, & Panorm. num. 17. & sequentibus, imo si attente legatur à num. 15. non aliter intellexit, habere Pontificem supremam potestatem temporalem. Similiter dixit Glossa in regula *Possessor*, 2. de Regulis iur. in 6. Papam indirectè posse reuocare legem ciuilem intuitu vitandi peccatum: non tamẽ directè, & per se, id est, cessante ratione pertinente ad salutem animæ, vbi licet nõ vtatur formaliter his terminis, directè, vel indirectè, in re tamen, & per descriptionem eundem sensum declarat.

Simileque exemplum est in Glossa, capit. *Per venerabilem*, Qui filij sint legitimi, verb. *Habeat potestatem*, estque de legitimatione ad temporalia, quam Pontifex directè dare non potest, licet possit indirectè. 3. De quo exemplo videri possunt Couarr. in 4. Decretal. 2. p. c. 8. §. 8. numer. 13. & sequentibus, & Molin. lib. 3. de Primogen. cap. 2. num. 10. & sequentibus & plures alij, quos allegant. Reliqui vero Doctores, præsertim Theologi d. cap. 4. allegati negantes habere Pontificem absolutum dominium regnorum omnium, seu directam potestatem temporalem supra omnes Reges, vnanimi consensu docent veritatem hanc de potestate Pontificis directiua Regum, & Principum, & iurisdictionis, ac regiminis eorum. Qui plures alios Doctores pro hac veritate referunt, & multo plures Bellarm. in principio responsionis ad Barclaium, ex quibus in seq. affert. aliquos notabimus.

Primum, ac præcipuum fundamẽtum ex illis Scripturis sumimus, in quibus Pontifici vniuersalis animarum cura commissa est: 4. *Probatur primo conclusio.* Nam ad gerendam hanc curam plena, & perfecta potestas data est Petro, & consequenter etiam eius successoribus Romanis Episcopis, quia qui succedit in munere, succedit etiam in potestate; ergo talis potestas data est ad omnia, quæ ad hoc regimen necessaria sunt; ergo in illa potestate spirituali includitur vis directiua cuiuscunque potestatis temporalis in Regibus, vel supremis Principibus existentis. Assumptum manifestum est, tum ex verbis Domini, *Quodcunque ligaueris, & Quodcunque solueris, & Pasce oues meas*, tum quia ad sapientem Christi prouidentiam hoc pertinebat. Vnde facilè etiam prima consequẽtia ostenditur, quia non solum Christus verus Deus, cuius opera perfecta sunt, sed etiam quilibet prudens gubernator, qui vices suas alicui committit, vel suam potestatem delegat, cõsequenter dat potestatem ad omnia, quæ ad finem, vel effectum talis commissionis, seu delegationis necessaria sunt, vt prudens ratio naturalis, & iura tam ciuilia, quàm canonica disponunt, l. 2. ff. de Iurisdict. omnium Iudic. *Cui iurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potuit.* Et cap. *Præterea*, de Offic. deleg. *Ex eo, quod causa alicui committitur, super omnib. quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.*

Super-

5. Superest, vt subsumptam illationem probemus, nimirum in hac spirituali potestate indirecta vim directiuam temporaliũ includi. Hoc enim est, quod maximè aduersarij negant, expressumque à nobis Scripturæ testimonium postulant, quo talis inclusio doceatur. Nos verò facilè respondemus, non in omnibus esse necessarium expressum Scripturę testimonium, satisque esse, si ex scriptis clara, & necessaria ratione, vel Patrum traditione, & interpetatione colligatur. Dicimus ergo hoc contineri in Scriptura tanquam particulare in vniuersali, vel tanquam vnum ex necessariis mediis in fine, seu in potestate dirigendi ad finem talis potestatis spiritualis. Potest autem hoc dupliciter explicari, scilicet, vel ex parte ipsius Principis temporalis, vel ex parte subditorum eius. Nam, vt dixi, Reges temporales spiritualiter subditi sunt Petro, & successoribus eius; at vero potestas spiritualis data Petro vniuersalis est ad omnes actus subditorum dirigendos, quibus vita æterna perdi, vel comparari potest, vt probat indefinitum verbum *Pasce*, & vniuersalis potestas ligandi, & soluendi; vnus autem ex his actibus in Christiano Principe est debitus vsus potestatis gubernatiuę, nam si illa non iustè vtatur, condemnabitur; ergo ad Pastorem spiritualem talis Principis pertinet facultas dirigendi illum in vsu suæ temporalis potestatis, si alicubi à recta ratione, aut à fide, iustitia, vel charitate deuiet. Sic ergo potestas illa ad temporalia indirectè extenditur, nam vsus ipse temporalis potestatis, quatenus animæ obesse, vel prodesse potest, sub spiritualibus tanquam particulare sub vniuersali continetur; & tanquam medium necessarium sub fine, ad quē potestas spiritualis ordinatur. Et hanc rationem insinuauit optimè Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem, vbi distinguit duas potestates, spiritualem, & temporalem, & addit: *In quibus tantò grauius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in diuino sunt reddituri examine rationem* Quapropter verba illa Pauli: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis*, ad Hebræos 13. non minus Reges comprehendunt, quam cæteros, quia & vniuersalia sunt, & ratio à Paulo subiuncta: *Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*, in Regibus etiam procedit, vt ex Gelasio dixi, merito ergo dicere possumus in verbis illis potestatem hanc Præpositorum Ecclesiæ contineri.

Pōtifici vim directiuā Regum inesse, ex parte ipsorum Regum ostenditur.

Cap. Duo sunt 96 d

6. Alio etiam modo, & non minus efficaci hæc inclusio ostenditur ex parte subditorum Regis temporalis Christiani, quia si ipse iniqua præcipiat, vel plus, quàm expedit, permittat subditis illicitos vsus temporalium actionum, vel bonorum, in magnum spirituale detrimentum subditorum cedet; sed Pontifex tenetur habere curam spiritualem totius populi Christiani subditi temporalibus Regibus; ergo in hoc munere includitur potestas auertendi à Christiano populo omnia spiritualia incommoda, quæ ex abusu potestatis temporalis in illum possunt redundare; ergo hoc etiam titulo necesse est, vt potestas spiritualis Principis ad temporalia indirecte extēdatur, dirigendo, vbi oportuerit, potestatem temporalem, vt ita temporalia disponat, quod spiritualibus non noceant. Et hæc etiam ratio insinuatur à Gelasio suprà, si vt alia lectio habet, legatur, *Quantò pro ipsis regiminibus hominũ reddituri sunt rationē.* Et vtrumq; etiam significat Nicolaus Papa ad Michaelem, dicens, *Christianos Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere.*

7. Declaraturque amplius hæc ratio, nam vtraque potestas temporalis, & spiritualis, prout in Ecclesia existunt, ita cōferri, & possideri debuerunt, vt communi bono, & saluti Christiani populi proficiant; ergo necessarium est, vt hæ potestates aliquem ordinem inter se obseruent, aliàs non posset pax, & vnitas in Ecclesia seruari, nam sæpe temporalia commoda repugnant spiritualibus, & ideo, vel erit bellum iustum inter vtramque potestatem, vel necesse est, alteram alteri cedere, vt omnia rectè ordinentur. Ergo vel potestas spiritualis erit sub temporali, vel è contrario Primum nec dici, nec cogitari potest secundum rectam rationem, quia temporalia omnia ordinari debent ad spiritualem finem; ergo dicendum è contrario est, potestatem temporalem subiectam esse spirituali, vt à suo fine non deflectat. Nam ita subordinantur potestates sicut & fines. Ideoque meritò dixit D. Thom. 2. 2. quæst. 40. artic. 2. ad 3. bella subordinari potestati Papæ: quia potentia, virtus, vel ars, respiciens superiorem finem, habet sibi subiectas facultates inferiores in ordine ad eundem finem. Et q. 60. art. 6. ad 3. sic ait, *Potestas temporalis subditur spirituali sicut corpus animæ, & ideo non est vsurpatum iudicium, si spiritualis Prælatus se intromittat de temporalibus.* Et in 2. dist. 44. in expositione textus ad 4. ait, *sæcularem potestatem esse sub spirituali in his quæ ad salutem animæ pertinent, & ideo in ijsdem magis esse obediendum spirituali potestati, quàm temporali, licet in his, quæ ad bonū ciuile pertinent, magis sit obediendum potestati sæculari.* In quibus verbis etiam superiorem distinctionē planè indicat. Addit vero limitationem dicens, *Nisi forte potestati spirituali etiam sæcularis potestas coniungatur sicut in Papa, qui vtriusq; potestatis apicem tenet.* Quod intelligi posset, vnius directè, & alterius indirectè iuxta superiora verba. Quia vero hæc posteriora verba exceptionem continent à prioribus, videtur in eis potius loqui de vtraque potestate directa, & consequenter loqui de Pontifice, vt simul est Pontifex, & Rex temporalis. Deniq; habere apicem vtriusque potestatis, quia in vtroq; ordine habet potestatem supremam, licet nō æquè vniuersalem. Vt etiam dixit Innoc. 3. in dicto c. *Per venerabilem.*

Dilēmate efficaci idem euincitur.

Atq; ad hunc modum intelligenda sunt alia, quæ de hac potestate idem Diuus Thom. tradit lib. 1. de Regimine Princip. cap. 14. & lib. 3. cap. 10. 11. 12. & 13. si tamen eius est opus. Quibus locis variis exemplis, & similitudinibus ad hanc veritatem declarandam vtitur, multisq; historiis, & gestis Summorum Pontificum eandem confirmat. Idem optimè, & satis copiosè Alexand. Alens. 2. p. q. 118. memb. 3. art. 1. & 3. p. q. 40. membr. 5. quæstiunc. penult. & 4. p. q. 10. memb. 5. post art. 2. in tract. de Officio Missæ p. 2. art. 2. Hugo de Sanct. Victor. lib. 2. de Sacram. p. 2. cap. 4. Turrecrem. in Sum. de Eccles. lib. 2. ca. 113. VVald. tom. 1. in doct. fid. antiq. l. 2. c. 76. Caietanus in Apolog. pro Roman. Pontif. cap. 13. Henric. quodlib. 6. quæst. 23. vbi ait: *Sacerdotem Apostolicum se habere ad Reges, sicut Architectum ciuilem ad alios artifices in ciuitate.* Bellarminus de Summ. Pontif. lib. 5. c. 6. 7. & 8. Albert. Pigh. lib. 5. de Eccles. Hierarch. capit. 14. & 15. Sander. de Visib. Eccles. monarch. præsertim ca. 4. Victor. duplici Relect. de Potest. Eccles. & altera de Potestat. ciuili, & in Relect. de Indis p. 1. numer. 29. Dried. de Libert. Christian. lib. 1. ca. 2. Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 5. & lib. 4. de Iustit. q. 5. art. 4. Nauarr. in capit. *Nouit.* de Iudic. notab. 3. num. 19. & sequentibus, Almain. de Potest. Ecclesia. cap. 8. Molin. referens plures 1. tom. de Iustit. disput. 29. & consentiunt Iurisperiti, quos infrà referemus. 8.

Declaratur prætereà hæc dependentia, & subordinatio optimis exemplis. Primum est de Domino, & seruo: nam Dominus habet peculiarem potestatem in seruum, quam sine dubio non habet Papa in seruum alienum, vnde rectè dicitur, non habere directam potestatem dominatiuam in illum, & nihilominus certum est, quemcunq; dominum temporalem subesse potestati Pontificis, quoad debitum vsum sui dominij, ita vt non sit contrarius spirituali saluti, vel domini, vel serui, & in hoc sensu rectè dicitur Pontifex habere superiorem potestatem indirectam in seruum alienum. Et simili modo patria potestas directè conuenit proprio parenti, & non spirituali Pastori, & nihilominus illa potestas, quamuis à na- 9.

Eadē Regū à Pontifice dependētia exemplis declaratur.

à natura data, subest spirituali potestati, vt ab ea regatur, & dirigatur, & ita potest dici spiritualis potestas indirectè extendi ad filiorū Christianorū gubernationem. Pari ergo ratione potestas temporalis Regis per spiritualem potestatem Pontificis gubernanda, & dirigenda est. Possuntque exempla ad Principem ipsum temporalem accommodari, vt ex eis à fortiori argumentum desumatur. Nam Rex non habet quidem formalem, vt ita dicā, seu directam potestatem patriam in filium alicuius Vasalli sui, nec proprium dominium serui alicuius subditi sui, & nihilominus habet eminentem, seu indirectam potestatem ad dirigendum vasallum suum in vsu patriæ potestatis, quam habet in filium, & in vsu dominij, quod habet in seruum; ergo multo magis Vicarius Christi habet similem potestatem in Reges Christianos in ordine ad spirituale bonū totius populi Christiani.

10. Explicatur prætereà hæc potestas ex vsu eius; multiplex enim esse potest, ad duos tamē præcipuè reuocatur, qui iuxta duas temporalis Principis potestates distingui possunt. Est enim in Principe potestas iurisdictionis, quæ propriè dicitur ciuilis, & moralis, de qua præcipuè tractamus. Vt autem hæc timeri possit, & conseruari, coniunctam habere debet aliam potestatem, non iuris, sed facti, vt sic dicam, quæ physica est, & executiua, seu militaris potest appellari. Iuxta has ergo duas potestates temporalis Principis distinguimus duos modos huius spiritualis regiminis, seu directionis. Primus pertinet ad actus iurisdictionis ciuilis, talis est emendatio, seu correctio legum ciuilium quando bonis moribus consentaneę non sunt. Potest enim tunc Pontifex illas emendare, vel contrarias ferendo, vel præcipiendo Principibus sæcularibus, vt eas reuocent, aut corrigant. Quæ est doctrina communis Theologorū cum Diuo Thoma 1.2.q.96.art.5. Eandemq; tradunt copiosius Iurisperiti, Bartol. in l. *Priuilegia*. C. de Sacrosf. Eccles. qu. vlt. Alexand. in l. *Captatorias*, C. de Testam. milit. Anton. & Imola in capit. *At si clerici*, de Iudiciis, Ioann. Andr. Cald. & Abb. in cap. 1. de Noui oper. nunciat. Felin. in cap. *Ecclesia*, de Constitut. num. 41. Couar. in Epito. 4. Decret. 2. p. c. 8 §. 9. nu. 6. & sequentib. Anton. Gomez in l. 9. & 10. Tauri num. 37. & 38. Fortun. Garci. in tractat. de vlt. fin. vtriusque iur. num. 51. qui alios referunt. Et hic vsus frequentissimus est in iure canonico & communi sensu, more Ecclesiæ approbatus, ideoq; non licet catholico viro de potestate Pontificia dubitare.

11. *Materia legis ciuilis, & canonica.*

Est autem aduertendum, materiam proximam legis ciuilis interdum esse per se, ac directè omnino distinctam à canonica, vt quando est purè temporalis, & nullo modo sacra, nec ad finem spiritualem de se ordinata, vt est verbi gratia definire pretium mercium, ordinem iudiciorum ciuilium disponere, & cætera: aliquando vero communicare aliquo modo cum materia legis canonicæ ratione rei substractæ vtrique legi, vt leges circa matrimonia, circa funera, circa legata pia, & similes. Quando ergo leges ciuiles sunt huius posterioris generis, non solum indirectè, sed etiam directè per potestatem spiritualem emendari, & irritari possunt, quia materia illa, vel est directè spiritualis, vel est misti fori, & ideo spiritualis potestas directè circa illam versatur, ideoq; omnes leges ciuiles, quæ in talibus materiis versantur, si contrariæ sint iuri canonico, per illud corriguntur, quia ab excellentiori potestate superantur. Et hoc modo leges ciuiles circa matrimonia disponentes, per leges canonicas auferuntur, si illis repugnent, & illæ solæ valorem habent, quæ leges canonicas iuuant, modo ab eis permisso. Vt verbi gratia, leges ciuiles permittebant matrimonia inter consanguineos in secundo gradu, quibus pręualent canonicæ illa irritantes.

Cap. Cū contingat, de Iur. iur. Cap Licet de Iur. iur. in 6 vbi Glos. verb. excōm L. Celebran C. de Nuptiis C. non debet de Consang. & affinit.

12. Ad hunc etiam ordinem pertinent canonicæ leges disponentes circa iuramenta promissoria, vt omnino seruentur, non obstante lege ciuili, & præcipientes iudicibus laicis, vt eas seruari faciant. Item huc etiam spectant canones statuentes contra ciuiles leges, vt legata pia valeant cum duobus tantum testibus. Nam piæ causæ directè sub potestatem spiritualem cadunt. Leges item ciuiles, quæ in multis casibus secundas nuptias prohibent, & puniunt, per canones derogantur, vt constat ex titulis de secundis nuptiis, & sic de aliis. At vero quando materia legum ciuilium est purè temporalis, tunc solum indirectè corriguntur per Pontifices, quando vel peccatis fauent, vel illis occasionem præbent. Vt sunt leges concedentes præscriptionem cum mala fide, quæ per canones sublatæ sunt, vt constat. Idemque est de legibus permittentibus vsuras, concubinatus, &c. Vel etiam quando sunt minus consentaneæ æquitati naturali, vt sunt leges negantes alimenta filiis spuriis, quæ per canones temperantur. Atq; eadem seruata proportione si lex aliqua ciuilis ad spirituale bonum regni iudicaretur conueniēs, & Reges in ea ferenda negligentes essent, posset Pontifex authoritate sua illam ferre, vt fecit Pius V. dando formam constituendi census, quę materia satis temporalis est; forma autem visa conueniens ad pericula vsurarum vitanda, & ita interuenit eadem ratio indirectæ potestatis.

Trid. sess 41. C. Relatum de Testam.

Cap vlt de Præscrip. C. Possessor. de Reg iur. in 6 Authen Ex cōplexu. C de Incestis nupt. C. Cum haberet. de eo, qui in matri.

13. *Leges ciuiles de reb. Ecclesiasticis disponentes ipso iure irritæ sunt.*

Quibus addi potest alius modus irritationis legum ciuilium ex vi Ecclesiasticæ potestatis, nimirum, quando disponunt in materia purè canonica, vt sunt illa, quæ de clericis, vel rebus Ecclesiasticis in particulari feruntur, & aliæ similes quæ libertati Ecclesiasticæ derogant. Hæ tamen leges ipso iure naturæ irritæ sunt, & per canones potius irritæ declarantur, quàm fiant, quia in aliena materia, & extra sphæram iurisdictionis temporalis versantur: possunt tamen dici, virtute spiritualis potestatis irritari, quasi in radice, quando materia illa per spiritualem potestatem canonica effecta est, & pro Ecclesiastico foro reseruata. Hoc enim etiam potest virtute iurisdictionis spiritualis fieri, quando materia illa diuinum cultum, vel religionem concernit, vt in materia de Legibus latius dictum est. Extantque de huiusmodi legibus obuia exempla in iure canonico sub titulis de Immunitate Ecclesiarum, & sub tit. de Constitut. & plura ex illis adducit Gloss. in Extrauagant. *Quia in futurum* Ioannis 22. verb. *Tornea-menta*. Extra ius vero commune optimum sumitur ex epistola Ludouici Galliæ Regis ad Pium 2. in qua inter alia sic inquit: *Sicut mandasti, pragmaticam sanctionem sedi infensam à regno nostro, nostroq; Viennensi delphinatu, & omni ditione nostra per præsentes pellimus, deijcimus, stirpitusq; abrogamus.*

14. *Quādo possit Pontifex iudiciis sæcularibus se intromittere.*

Et quod de legibus dictum est, de iudiciis, ac sententiis potest cum proportione intelligi, nam directè non potest Papa sæcularia iudicia vsurpare, in casu vero ad spirituale bonum necessario, potest vel iniquam sententiam irritare, vel causam aliquam temporalem ad se auocare, Præsertim quando inter eos lis versatur, qui superiorem in temporalibus non recognoscunt, & ad commune bonum Ecclesiæ conueniens iudicatur. Sicque dixit Innocent. 3. in capit. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit. Super patrimonium Petri plenam se exercere potestatem, *In alijs autem regionibus*, ait, *certis causis inspectis temporalem iurisdictionem casualiter exercemus*. Et fere idem in sententia dixit Bernardus libro 1. de Consideratio. nam in c. 6. dicit, temporalia iudicia ad Pontifices nō pertinere, addit vero in cap. 7. *Sed aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem vrgente, aliud vero incumbere istis tanquam magnis.* Ratio est, quia ad munus Pontificis spectat impedire publica peccata, eorumq; occasiones morales, præsertim quæ cum vi aliqua, vel authoritate inferuntur, auferre; ergo si leges ciuiles, vel iudicia sæcu-

sæcularia fouent peccata, aut illorum occasionem præbent, possunt per Pontificem vel irrata declarari, vel etiam irritari, vt rectè dixit Victor. Relect. 1. de Potestat. Eccles. q. 3. §. *Vtrum potestas spiritualis sit supra, &c.* nu. 13. Simili etiam modo ad Pontificem spectat, promouere fidem, religionem, & pietatem, & ideo in earum fauorem potest aliquid statuere, & præcipere, vt seruetur, non obstante quacunque lege ciuili.

15. Alter vsus spiritualis potestatis esse potest in dirigenda temporali, quatenus potestatem, & vires exequendi, seu ministrandi habet. Potestque hic vsus esse duplex, vnus est cohibendo abusum illius potestatis: alter mouendo ad necessarium vsum, & si opus fuerit in auxilium fidei, vel defensionem Christianæ religionis, illum imperando. Ad vtrumque igitur residet in Pontifice potestas. Et de priori quidem res est per se euidens, quia vt dixit Innocentius tertius in capit. *Nouit.* de Iudiciis, cohibere peccata proprium est spiritualis potestatis, & maximè ad id tenetur, quando sunt publicè nociua, & contra commune bonum, sed talis est abusus ille potestatis Regiæ ad nocendum, & iniustum bellum inferēdum; ergo sine dubio in hoc subditur Rex Pontifici, qui sic ei possit talem potestatis suæ vsum prohibere.

Vide Sander. lib. 2. de Vis. mon. c. 4.

16. Quod autem, etiam posteriori modo possit Pontifex Regibus imperare, probatur, quia Principes Christiani vel ex officio suo, vel ex iustitia quadam legali, qua membrum reipublicæ illi subuenire obligatur, vel ex charitate Christiana Ecclesiam defendere, eique auxilium conferre tenentur. Ergo necessitate, vel causa exigente potest Pontifex vt spiritualis Pastor tam vniuersalis Ecclesiæ, quam ipsorum Principum, eos mouere ad vsum potestatis suæ, eos excitando, & obligando per imperium. Assumptum ex terminis videtur notum, quia omnes Christiani sunt membra vnius corporis Ecclesiæ, membra autem, vt ait Paul. 1. ad Cor. 12. pro inuicem, & maximè pro bono totius corporis solicita esse debent, vnumquodque iuxta suam potestatem, & dignitatem; ergo quando Principis potentia necessaria est, hæc solicitudo, & cura ei maximè incumbit. Vnde Leo Papa epist. 75. ad Leonem Augustum; *Debes* (inquit) *incunctanter aduertere Regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* Et Gregorius lib. 2. indict. 11. epist. 61. seu cap. 100. *Ad hoc potestas pietati Imperatorū data est, vt qui bona appetunt, adiuuentur: & terrestre regnum cœlesti regno famuletur.* Et optimè August. epist. 50. tractans illud Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, Aliter* (inquit) *seruit, quia homo est, aliter, quia etiam Rex est. Quia homo est ei seruit, viuendo fideliter, quia Rex est, seruit, leges iusta præcipientes; & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo.* Vnde Concil. Paris. sub Ludouic. & Lothar. lib. 2. cap. 2. *Rex* (inquit) *primo defensor esse debet Ecclesiæ, seruorum Dei, &c.* Ideoque iidem Ludouicus, & Lotharius Imperator ad Eugenium Papam scripserunt. *Veraciter nos debitores cognoscimus, vt his, quibus regimen Ecclesiarum, & ouium Dominicarum cura commissa est, in omnib. causis ad diuinum cultum pertinentibus, opem, & auxilium pro qualitate virium nostrarum, & intellectus nostri capacitate feramus.* Et catholicus Imperator Carolus V. in edicto Vvormaciensi. *Ad honorem,* dixit, *Dei omnipotentis, Romaniq; Pontificis, & Sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reuerentiam pro Imperialis dignitatis officio debito, nec non zelo, & studio, quo nostrorum maiorū more, & ingenita etiam nobis vi ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæq; Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes nostras vires, & facultates imperium, regna, dominium, vitam deniq; & animam ipsam exponere sumus parati.*

Ad defensionē fidei Reges à Pontifi. compelli possunt.

17. Ex his autem illatio superioris facta facile monstratur. Nam si Rex, aut Princeps in hoc auxilio Ecclesiæ præstando sit negligens, sine dubio potest Pontifex illum excitare, & præcipiendo mouere. Primum ex illo principio supra probato, quia Papa non solum est Pastor Regis vt hominis, sed etiam vt Regis, quia in vtroque munere se rectè gerere debet, vt saluari possit, & Deo placere; ergo potest Pontifex curare, & illi præcipere, vt Regis obligationem in hac parte adimpleat. Deinde quamuis non ita vrgeret Ecclesiæ necessitas, vt ex lege ipsa charitatis quasi naturalis oriretur obligatio, sufficiente causa interueniente, posset Pontifex illam imponere, quia præceptum esset iustum: nam in ordine ad spiritualem finem esset rationi consentaneum, ac subinde esset legitima potestate impositum. Quia cum Pontifex sit caput, & superior in spiritualibus, potestatem habet imponenti ea præcepta, quæ in ordine ad spiritualem finem, & bonum Ecclesiæ, iusta, & prudentia sunt.

Atque hac ratione dixit Bonifaci. Papa in extrauag. *Vnam Sanctam,* de Maior. & obed. tacitè approbans sententiam Bernardi li. 4. de Consider. c. 3. in sedē Petri non solum esse spiritualem gladium, sed etiam temporalem: *sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus, ille Sacerdotis, is manu Regum, & militum, sed ad nutum, & patientiam Sacerdotis, quia oportet gladium esse sub gladio.* Quod latè probat, ostendendo, debitam Ecclesiæ institutionem hunc ordinem postulare, & concludit, *Romano Pontifici omnem humanam creaturam subesse definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.* Atque eodem modo Nicolaus Papa 2. de Romana Ecclesia loquens, inquit, *Eam solus ille fundauit, qui Beato æternæ vitæ clauigero terrem simul, & cœlestis imperij iura commisit,* vtique cœleste per se exercēdo, terrenum vero ipsius potentia vtendo, illam per imperiū, si opus fuerit, efficaciter excitando. Et hoc modo idē Pontifex in epist. ad Episcopos Galliæ, illis, eorumque defensoribus mandat, *vt spirituali simul, & temporali gladio malignos quosdam vsq; ad recuperationem bonorum Ecclesiæ insequantur.* Quod cum partitione accommoda accipiendum est, nam Episcopi spirituali gladio, defensores autem, id est, Patroni, vel Principes gladio materiali Ecclesiam defendere præcipiuntur. 18.

Multa similia sumi possunt ex Decreto dist. 96. cap. *Si Imperator,* vbi Ioannes Papa, ait. *Ex Dei ordinatione omnes sæculi potestates Ecclesiæ debere esse subiectas,* & Gelas. cap. *Duo sunt,* ad Imperatorem Anastas. scribens *Nosti* (ait inter alia) *ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuā redigi voluntatem, &c.* Idem in cap. *Quamuis,* dist. 22. Innocent. I. in c. *Quoties,* 24. q. 1. Similia habētur ex Gregorio VII. in cap. *Quis dubitet,* & ex Innocen. III. in ca. *Solitæ* de Maior. & obed. vbi potestatem Pontificiam ita ad imperialem comparari ait, sicut animā ad corpus, vel sicut Solem, ad Lunam. Idem in cap. *Per venerabilem.* Qui fil. sint legitimi, in hoc sensu dixit, *certis causis inspectis, temporalem iurisdictionem in aliis etiam regionibus casualiter exercemus,* id est, non directè sicut in proprio patrimonio Ecclesiæ, sed indirectè, quando ratio spiritualis finis id postulat. Quod confirmat ex Deut. 17. *Si quid difficile, & ambiguum, &c.* & ex 1. Cor. 6. *Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia.* Sic deniq; accipiendum est, quod Bernard. suprà, & ep. 256. ad Eugenium dixit, *Exercendus nunc est vterq; gladius per quem autem, nisi per vos? Petri vterq; est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est euaginandus.* Expendenda est enim illa particula, *suo nutu,* est enim de voluntate iusta, & prudenti intelligenda, vt per alteram particulam, *Quoties necesse,* satis declaratur. Supponit autem hæc voluntas potestatem, quæ eminenti quadam ratione materialis gladius appellatur quatenus per illam efficaciter moueri potest. Est ergo in Pontifice quoad hanc etiam partem potestas directiua in Principes temporales. Atque ita satis declarata, & probata est assertio posita, quæ in capite sequenti amplius confirmabitur. 19.

CAPVT XXIII.

Pontificem summum potestate coerciua in Reges vti posse, vsque ad depositionem etiam a regno, si causa subsistat.

1. *Scopus controuersiæ cum Rege Angliæ*
HIc est, vt dixi, cardo, & præcipuus scopus præsentis controuersiæ. Nam Rex quidem Iacobus, qui Pontificis iurisdictionem in vniuersam Ecclesiam, & præcipuè in Reges abnegat, de directiua potestate, parum solicitus est. At vero potestatem coactiuam Pontificis anxiè timet, eam præcipuè, quæ vsque ad regni expoliationem protendatur, quia persistendo in errore suo non credit se esse in suo sceptro securum, si à subditis suis talis potestas in Pontifice esse credatur. Vt ergo libere possit in sua cæcitate persistere, Ecclesiam Christi vult omni remedio contra hæreticos Principes priuare. Quod ante illum etiam Marsilius Patauinus, & alij Ecclesiæ hostes commenti sunt. Contrarium autem docent omnes catholici Doctores, quos supra commemoraui, & latius Bellar. in nouo opusculo allegato eos allegat, estque nō minus certum, quàm cætera, quæ dicta sunt. Imo si ea ponderentur attente, & dictum refutare errorem, & veritatem Catholicam, vsu, authoritate, & ratione comprobatam defendere, difficile non erit.

2. *In Summo Pontifice est vere potestas iniquos Reges coercēdi.*
Primum enim in Pontifice esse potestatem ad coercendos temporales Principes iniquos, & incorrigibiles, & præsertim schismaticos, & pertinaces hæreticos, euidenter ex dictis sequitur. Quia vis directiua sine coactiua inefficax est, teste Philosopho lib. 10. Ethic. ca. vlt. ergo si Pontifex habet potestatem directiuam in Principes temporales, etiam habet coactiuam, si iustæ directioni per legem, vel præceptum obedire noluerint. Probatur consequentia, nam quę à Deo sunt, ordinata sunt, & optime instituta; ergo si pontifici dedit potestatem directam, dedit coactiuā, quoniā institutio aliter facta esset imperfecta, & inefficax. Vnde contraria ratione docent Theologi nō habere Ecclesiam potestatem actus mere internos præcipiendi, quia de illis iudicium ferre non potest, & consequēter neque pro illis pœnam imponere, quod ad vim coactiuam pertinet, vt author est D. Thom. 1.2.q.91.art.4.& 100.ar.9. Ergo è conuerso, cum Pontifex possit imperando efficaciter dirigere potestatē temporalem in actibus suis, potest etiam cogere, & punire Principes sibi non obtemperantes in iis, quæ iuste præcipit.

3. *Ex Scripturis idem suadetur.*
Atque hæc ratio sine dubio erat sufficiens, quia vero aduersarij scripturas exigunt, ex illis etiam possumus veritatem hanc non obscure confirmare. Paulus enim 2. Corinth. 10. prius sic inquit: *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum.* Et infrà subiungit: *In promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam.* Et infrà. *Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.* In his autem verbis apertè docet Apostolus habuisse à Deo potestatem vindicandi, & puniēdi omnem inobedientiam quorumcunque fidelium quantum ad Ecclesiæ ædificationem, & bonum oportuerit; potestas autem vlciscendi, seu puniendi coactiua est, vt per se constat. Vnde Chrysostomus ibi homilia 22. sic inquit: *Ad hoc potentiam accepimus vt ædificemus: Quod si quis obluctetur, & dimicet, atque ita affectus sit, vt nulla ratione sanari possit, tum demum altera quoque facultate vtamur, eum diruentes, ac prosternentes.* Theophylact. etiam ita exponit: *In promptu habemus pœnam, & vltionem.* Et infrà. *Præcipue quidem ad ædificationem accepi* (vtique potestatem) *si in quisquam fuerit incurabilis, demolitione vtemur.* Et infra. *Si voluero* (inquit) *gloriari, quod Deus aliquid amplius mihi dederit, vt potestatem habeam benefaciendi in primis, & quando cogor etiam puniendi, non erubescam, hoc est non monstrabor arrogans, aut mendax.* Atque eodem modo ad literam exponunt Theodoretus & alij Græci, & ex Latinis Anselmus, & Caietanus ibi, & D. August. epi. 50. dum hoc testimonio vtitur ad probandum, posse Ecclesiam hæreticos pœnis ad resipiscendum cogere.

4. *Per virgā in Scriptura potestas coactiua significatur.*
Eandemque vindicandi potestatem nomine virgæ significauit Paulus 1. ad Corinth. 4. cum dixit, *Vultis in virga veniam ad vos,* iuxta Scripturæ phrasim, *Reges eos in virga ferrea,* Psalm. 2. & locis similibus, & Psal. 22. *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt,* vt exponit Hieronymus Zachariæ 1. Idemque sentit de prædictis verbis Pauli ad Galat. 6. Clarius ita exposuit August. lib. 3. contra Epistolam Parmeni. cap. 1. dicens, *Iam hic apparet, eum loqui de vindicta, ad cuius significationē virgam nominauit.* Et Ambros. epist. 18 ad Marcelli. sororem: *Quem virga sacramētis abdicauit cœlestibus, eundem mansuetudo restituit.* Et lib. 1. de Pœnit. ca. 12. *Quid esset in virga venire, docet inuectio fornicationis, accusatio incesti, reprehensio tumoris, postremo condemnatio rei.* Idem in sententia habent Gregor. libr. 1. epist. 4. & Tertull. lib. de Pudicit. ca. 14. vt expositores in eundem locum prætermittam.

5. *Explodūtur euasiones aduersariorū.*
Nec video, quid ad hæc loca responderi possit, nisi fortasse, vel Paulum loqui ad communem plebem Ecclesiæ sibi subiectam, non de Regibus, qui superiores sunt: vel loqui de potestate sibi specialiter concessa, ex qua non licet, ad ordinarium Ecclesiæ regimen argumentari. Sed vtrumque futile est. Cur enim sermo Pauli Reges Christianos, & inobedientes, & pertinaces non comprehendit? Num ne, quia tunc nulli erant in Ecclesia temporales Reges? At fortasse tunc etiam non erant in Ecclesia Angli; ergo etiam illos omnes non comprehendet? Vel fortè quia Reges sunt in potentia, & dignitate temporali altiores? at hoc non obstat, quominus iugo Christi, & Ecclesiasticæ potestati subditi sint, vt ostendimus; ergo si illa potestas coerciua est malorum Christianorum, teste Paulo, est etiam punitiua Regum Christianorum; vel si Rex Angliæ exemptum se esse gloriatur, aut se non Christianum fateatur, aut priuilegium diuinum ostendat, & exemptionem verbo Dei factam, alioqui à causa iure cadit, licet facto resiliat. Quamuis autem potestas illa Pauli, quantum spectat ad personam, & Apostolicam dignitatem eius, cum illo fuerit extincta, non sequitur in Ecclesia nō perpetuo manere, qa illa eadē potestas perfectius fuit in Petro ordinario iure, & vt ei succederetur, qa ad munus pascendi, & conueniens Ecclesiæ regimen necessaria erat, vt in superioribus ostensum est.

6. *Potestas ligādi potestatem coerciuam includit.*
Et confirmatur tandem ex potestate ligandi, & soluendi singulariter data Petro, nam potestas ligandi etiam potestatem coercendi, & puniendi includit. Et si aduersarij hoc negauerint, oportet, vt exceptionem ostendant, nam CHRISTVS vniuersim loquutus est, dicens, *Quæcunque ligaueris.* Accedit, quod ipsemet CHRISTVS ita potestatem illam interpretatus est, Matth. 18. Nam cum dixisset: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus,* subiungit: *Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata, & in cœlis.* Quasi diceret, si Ecclesiæ liganti non obedierit, sit tibi tanquam ethnicus, quia non deerit in Ecclesia potestas ad ligandum ita efficax, vt quod ipsa ligauerit, in cœlo etiam ligatum iudicetur. Et ita licèt Caluinus, & sequaces locū hunc, sicut cætera, deprauent, ex illo semper Ecclesia intellexit, esse in Pastoribus suis potestatem coercendi, saltem per excommunicationis censuram, quæ est spiritualis pœna. Quod tempore Apostolorum esse in Ecclesia vsitatum, Paulus satis ostendit 1. ad Corinth. 5. & ita esse perpetua traditione seruatum, omnia iura, omnia Concilia, omnia decreta Pontificum, omnia Sanctorum Patrum scripta, denique omnes historię testantur, vt ea in medium adducere superuacaneum sit. Maximè verò contra hæreticos esse

esse necessariam huiusmodi coercitationem, satis ostendit Paulus ad Titum 3. capite dicens, *Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem deuita.* Et illud primæ Ioannis secundo. *Nec Aue ei dixeritis.*

7. Solùm id, quod ad causam maximè refert, non prætermittam, nimirum; hac censura sæpe vsos esse Pontifices contra Imperatores, & Reges, compertissimum esse. Innocentius enim Primus excommunicauit Arcadium, & Eudoxiam ob crimina contra Sanctum Chrysostomum commissa, vt patet ex vltima epistolarum eius, & ex Nicephoro libro decimotertio, capite trigesimo quarto. idemque retulit Gregorius Septimus, libro octauo Regis capite vigesimo primo. Gregorius Secundus, Synodico anathemate obstrinxit Leonem Imperatorem cum sectatoribus eius in euersione imaginum, vt ex Zonara, & alijs refert Baroni. An. 726. num. 24. Idemq; postea Gregor. 3. confirmauit, vt Platina refert. Idem Gregorius 7. Henricum 4. Imperatorem sæpius admonitum excommunicauit in Romana Synodo, vt habetur in libro 3. epistolarum eius, Epistola quinta, & decima. Illamque sententiam à successoribus Pontificibus & à Concilijs confirmatam eruditè defendit Cardinalis Bellarminus contra Barclauium cap. 9. Idemque Gregorius 7. in alio Romano Concilio Imperatores, Reges, & alios temporales Principes vsurpantes inuestituras Episcopatuum, vel aliarum dignitatum Ecclesiasticarum, vinculo excommunicationis ipso facto astrinxit, vt habetur libro septimo epistolarum post epistol. 14. Idemque Poloniam propter grauissimum Regis delictum in Sancti Stanislai occisione commissum interdixit, vt est apud Baronium Anno 1079. num. 40. Præterea Alexand. 3. Fridericum 1. Imperatorem excommunicauit, vt refert Platina in Alexandro Tertio, vbi etiam multa alia commemorat, quæ hanc supremam potestatem in Pontifice ostendunt. Postea Innocent. III. *Othonem quintum Imperatorem anathemate notauit*, vt ait Platina in vita eius. Gregorius nonus, 2. Fridericum excommunicauit, vt habetur ex cap. *Ad Apostolicæ*, de sentent. & re iud. in 6. Ioannes denique 22. Ludouicum Bauarum intrusum Imperatorem excommunicauit, vt latè refert Albert. Pighius libro de Visib. Monar. cap. 14. Præterea potestatem hanc in Ecclesia supponit Concilium Lateran. sub Innoc. 3. cap. 3. cùm iubet, vt si necesse fuerit per censuram Ecclesiasticam compellantur sæculares potestates, quibuscunque fungantur officijs, vt pro defensione fidei publicè iuramentum præstent, & cæt. Quæ forma ferendi censuras, quæ Reges Imperatores. comprehendant, frequentissima est, & non est nouiter vsurpata, sed antiqua satis, cùm in priuilegio quodam concesso à Gregor. 1. monasterio Sancti Medardi inueniatur, vt post illius epistolas habetur. Eumq; Gregorij locum refert Alter Gregor. 7. idemque argumentum ex illo sumit lib. 8. Registr. epist. 21. ad Herimetensem.

8. Basilius etiam Imperator eandem in Pontifice potestatem supra Imperatores in octaua Synodo actione 6. confessus est, dicens, *Nicolaus Papa cum Sancta Romanorum Ecclesia anathema pronunciauit contra resistentes huiusmodi decreto, atque sententiæ. Hoc autem nos olim scientes, & pauentes iudicium anathematis promulgari, obsecundare synodico iudicio Romanæ Ecclesiæ necessarium duximus.* Eandem recognouit Philip. 1. Rex Galliæ, qui excommunicatus ab Vrban. 2. & postea à Paschali resipuit, & Romam pro solutione misit, vt videri potest in Baronio anno 1100. & 1101. Eandem agnouit Ludouicus Rex Galliæ cùm ad Alexandrum 3. scripsit. enixè postulans, vt contra Regem Angliæ pro morte Sancti Thomæ Cantuariensis potestate sua vteretur. Et Henricus ipse Rex Angliæ resistere non est ausus, & pœnitentiam à Pontifice impositam humiliter suscepit, vt Platina refert. Simile exemplum refert Petrus Blesens. epistola 145. de Eleonara Angliæ Regina, quæ in defensionem suam, & filij sui iniustè à Rege Galliæ in carcere detenti auxilium Summi Pontificis, & vsum spiritualis gladij contra Regem postulauit. Denique eandem potestatem in Pontifice agnoscebat Rex Angliæ, qui Regem Galliæ ad Innocentium Tertium detulit, vt eum corriperet, & si ipsum audire nollet, excommunicaret, vt ex capit. *Nouit.* de Iudicijs colligimus, vbi Pontifex habet illa verba, *Non intendimus iudicare de feudo.* Et infra. *Sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus, & debemus.* Vnde de eodem Innocent. 3. refert Matth. Paris. anno 1204. Ioannem Angliæ Regem excommunicasse, & regnum ipsum interdixisse.

Quapropter ipse etiam Marsil. Paduanus, vt referunt, non est ausus negare, posse Pontificem coercere Principes, & Reges præsertim hæreticos per censuras Ecclesiasticas excommunicationis, vel etiam interdicti, sed negauit, posse vlteriùs contra illos procedere. Et Rex Iacobus in defensione sui iuramenti fidelitatis non tam acriter videtur resistere potestati excommunicandi, quam temporaliter puniendi, ideoque hoc maximè titulo illud iuramentum defendit, quod per illud non cogat subditos abiurare potestatem Papæ ad excommunicandum Regem, sed solum ad priuandum illum Regio Dominio, ac potestate. Existimat enim, vt in Præfatione pagina 11. dicit, *Abdicandorum Regum ius nullo legitimo titulo Pontifici quæsitum esse. Et hanc*, quam vocat, *iniustam Paparum vsurpationem, & violentiam sæcularem excommunicationis, quæ spiritualis censura est, longè lateq; excedere.* Ex quibus verbis satis constat, non ita spiritualem censuram, sicut temporalem coercitionem auersari. 9. *Azor. 1. p. Inst. lib. 4. c. 19.*

10. *Posse Pontificem temporales reges pœnis etiam temporalibus punire, ostenditur.* Superest ergo, vt & contra ipsum, & contra Marsilium, & alios vlterius procedamus, eandemque Pontificis potestatem ad coercendos Reges temporalibus pœnis ac regnorum priuationibus, quando necessitas postulat, extendi posse, ostendamus. Quod eodem ferè discursu ex eisdem Scripturæ locis sufficienter fieri potest. Nam Christus Dominus dedit Petro, & successoribus potestatem corrigendi omnes Christianos, etiam Reges, & consequenter si inobedientes, atque incorrigibiles sint, eos coercendi, ac puniendi, sed hanc potestatem non limitauit ad censuras Ecclesiasticas, ergo nec potest à nobis, vel ab aliquo Ecclesiæ Principe limitari, sed ad ipsummet Romanum Pontificem pertinet decernere, & determinare pœnam conuenientem iuxta occasionem, vel necessitatem occurrentem. Priorem propositionem satis iam probauimus, posteriorem autem ex verbis CHRISTI sæpe adductis, & rectè perpensis ostendere possumus. Nam verbum Christi: *Pasce oues meas*, indefinitum est, vnde quatenus in verbo pascendi includitur etiam potestas coercendi, quæ in omni pastore necessaria est, talis potestas non definitur ad censuras, sed relinquitur determinanda ad modum pœnæ, seu coercitionis per prudentiam, & iustitiæ æquitatem. Nam quilibet Pastor habet potestatem ad coercendas oues, non secundum determinatum modum, sed prout fuerit conueniens, & expediens ouibus.

Deinde hoc etiam colligimus ex alijs Christi verbis: *Quodcumque ligaueris*, nam illa etiam generalia & indifferentia sunt; Quod si quis dixerit Matthæi 18. fuisse declarata, & determinata ad ligamen censuræ. Respondemus, declaratum ibi esse in illa generali potestate ligandi includi excommunicationis vinculum, non tamen ad illam solam pœnam imponendam potestatem illam limitari. Tum quia nulla talis limitatio ex illo contextu colligitur, tum etiam quia licèt ibi solius excommunicationis facta sit mẽtio, nihilominus aliæ censuræ sub illam potestatem cadunt, vt interdictum, suspensio, & aliæ item Ecclesiasticæ pœnæ. Imò etiam vinculum præcepti, & legis sub illa potestate includitur; & ex vi talium verborum potestas illa vt directiua est, non deter- 11.

minatur ad hunc modum directionis per personale præceptum, vel perstabilem legem hoc, vel illo modo obligantem, sed omnem conuenientem directionem indefinitè complectitur. Idem ergo est de coactione. Et ita ex illo loco colligit hanc potestatem Innocent. 4. cum Concil. Lugdun. in cap. *Ad Apostolicæ*, de Sent. & re iudic. in 6.

12. *Ex facto S. Petri idem colligitur.* Præterea potestatem hanc adumbratam esse in facto Petri, ad cuius increpationem Ananias, eiusque vxor mortui sunt, indicat Beda lib. 3. in Luc. cap. 40. dicens, verbis Apostoli Petri Ananiam, & vxorem eius cecidisse, quia expediebat in nouo etiam testamēto fieri interdum, licet rariùs, tales vindictas ad aliorum correctionem. Et in libro 3. de Mirabilib. Sacræ Script. cap. vlt. dicitur nomine Augustini, id factum esse, *vt Apostolica authoritas quanta esset, ostenderetur, & quam magnum fuisset peccatum, & vt cæteri illo exemplo castigarentur.* Clarius Gregor. lib. 1. epist. 24. tractans de munere pastoris, & de benignitate, & seueritate, ac zelo iustitiæ, quem requirit, Petrum in exemplum adduxit, dicens, *Hinc est namq; quod Petrus authore DEO sanctæ Ecclesiæ Principatum tenens, à bene agente Cornelio immoderatius se venerari recusauit, & cum Ananiæ, & Saphiræ culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros excreuisset, ostēdit. Verbo namq; eorum vitam perculit, quam spiritu scrutante deprehendit, & summum se in Ecclesia contra peccata recoluit* Itaq; licet factum illud extraordinarium fuerit, & speciali Spiritus sancti instinctu, ac virtute factum, nihilominus vt infra ait Gregorius: *Zelus vltionis vim aperuit potestatis.*

13. Et eandem ostendit Paulus 1. ad Corint. 5. quando fornicarium illum non solum excommunicauit, sed etiam *tradidit Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini*: quod enim ait *in interitum carnis*, clare indicat præter spiritualem censuram, etiam per corporalem vexationem fuisse punitum, & ad pœnitentiam agendam coactum, vt spiritus eius saluus fieret. Sicq; exponit locum illum Chrys. ibi orat. 15. dicens, ita fuisse illum traditum dæmoni ad interitum carnis, sicut Iob, licet non pro eadem causa, vt *eum flagellet*, ait, *malo vlcere, aut morbo alio.* Theophyl. *Vt morbo eū maceret, & tabescere faciat*, Anselm. etiam licet aliam expositionem adiungat, in hac magis persistit. Nam in fine cap. 24. explicans actus *virgæ*, i. Apostolicæ potestatis ad coercendum ait, *Alios excommunicando, alios durè increpando, alios corporaliter (vt decet patrem) flagellando.* Et postea c. 5. interitum carnis significare dicit, *validam corporis afflictionem per diabolum factam.* Refertq; habuisse Apostolum potestatem, *vt si quem excommunicasset statim ille corriperetur à diabolo, & vexaretur quamdiu & quantum Apostolus vellet.* Qui modus vexationis singularem virtutem quasi executiuam, vel dæmoni imperatiuam requirebat, quæ communiter alijs non datur: sed nihilominus supponit iurisdictionem ad cogendum non sola excommunicatione, sed etiam modis alijs. Eandemq; expositionem significat Pacian. in Parænesi de Pœnit. dum ex illo loco colligit, necessariam esse interdum corporis pœnam, & afflictionē, & similiter Ambros. lib. 1. de Pœnit. cap. 12. quatenus cum afflictionibus Iob illum interitum carnis comparat, sicut fecit Chrysost. Igitur iuxta hanc Patrum expositionem ex illo loco habemus Ecclesiasticā correctionem, & vindictam non in sola spirituali censura sistere, sed etiam interdum in corporis afflictione, ac proinde pastores Ecclesiæ temporali punitione in ordine ad spirituale bonum vti posse.

14. *Vsus Pontificum eandē veritatem confirmat.* Secundo possumus veritatem hanc authoritate, & praxi Ecclesiæ ostendere. Nam ex his Pontificibus, quos Imperatores, & Reges excommunicasse diximus Gregor. 2. Romam cum tota Italia à Leonis imperio recedere fecit, vt ex Theophane refert Baron. anno 730. nu. 3 & 4. Idemque tribuit Gregor. 3. Sigebertus in Chronic. an. 731. dicens, *Leonem Imperatorem erroris redarguit, & populum Romanum, & vectigalia Hesperitæ ab eo auertit.* Gregorius autem 7. Henricum 4. & imperio, & regno priuauit, vt constat ex sententia supra citata, cuius hæc sunt verba, *Beate Petre Apostolorum Princeps, inclina, quæso, aures tuas nobis.* Et infra. *Hac itaque fiducia fretus pro Ecclesiæ honore, & defensione ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti per tuam potestatem, & authoritatem Henrico Regi filio Henrici Imperatoris, qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni teutonicorum, & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos à vinculo iuramenti, quod sibi fecere, vel facient, absoluo, & vt nullus ei sicut Regi seruiat, interdico.* Similiter Innocent. 3. Othonem, quem excommunicauit, *imperij titulo priuauit*, vt ait Platina. Item Innocent. 4. in Concil. Lugdunen. Fridericum secundum Imperatorem à Gregor. 9. iam excommunicatum, imperio priuauit, non solum subditos iuramēto fidelitatis absoluens, sed etiam *Authoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam de cætero sibi tāquam Imperatori, vel Regi pareat, & intendat.* Et excommunicationis censura ipso facto ligando eos, qui deinceps illi tanquam Imperatori, vel Regi consilium, vel auxilium præstiterint, seu fauorem. Tandem Clemens 6. Ludouicum Bauarum, qui iniquè imperium occupauerat, iam à prædecessoribus suis excommunicatum imperio deiecit, aliumq; legitimum Imperatorem; nimirum Carolum 4. eligi fecit.

Vide Sigoni l. 3. de Regn Italia an. 716.

Præter hæc autem, quæ ad Imperium spectant, in Regno Galliæ Zacharias Papa in simili casu titulum regni à Childerico Rege in Pipinum transtulit, vt est apud Greg. 7. l. 8. Registri epist. 21. c. *Alius* 15. q. 9. Baro. an. 751. in princ. & an. 841. nu. 3. Vbi etiam refert mutationem factam in regno Galliæ tempore Lotharij Imperatoris, & Ludouici, ac Caroli fratrum, qui authoritate freti Episcoporum, regnum inter se diuiserunt, & Lotharium ob scelera sua illo priuarunt. Bonifacius etiam 8. Philippum Pulchrum Galliæ Regē regno priuatum declarauit, & illa occasione Extrauag. *Vnam Sanctam*, de Maiorit. & obedient. edidit, & refert Aemilius in vita eiusdem Philippi, Gregor. item 7. quando Poloniam propter Stanislai interfectionem interdixit, Regem Bonislaum regno priuauit, teste Cromero lib. 4. rerum Poloniæ. Insigne verò exemplum in ipsamet Anglia habemus in Ioanne Rege, quem, cùm ingentia crimina contra Religionem, Sacerdotes, & alios innocentes committeret, & ab Innoc. 3. sæpius admonitus, vt inobediens, ac pertinax resipere nollet, sed potius quotidie deterior fieret, idem Innocentius post magnam cum Patribus consultationem (vt Polydorus ait) Regia dignitate abdicauit, populosq; illi subiectos iure iurādo absoluit, & Christianos principes de ea re certiores factos, vt Ioannem tanquam Ecclesiæ hostem persequerentur admonuit. Qua sententia deterritus Ioannes, & imminentis periculi timore perculsus, tamquam iurauit, se Pontificis arbitrio staturum, & diadema capiti ademptum Pandulpho Pontificis legato tradidit nunquam id ipse, aut hæredes accepturi, nisi à Pontifice Romano. Hæc Polydor. lib. 15. 15.

At verò hæc omnia, & similia non temerè, nec in angulo, sed aliqua ex illis in Cōcilijs frequentissimis & aliquando in generali, vt in Lugdunensi acta sunt. Et in conspectu totius orbis Christiani, à quo approbata, & executioni mandata fuerunt; ergo incredibile est, fuisse actus vsurpatæ, & non veræ potestatis. Accedit Concil. Lateranense sub Innoc. 3. c. 3. eandem potestatem supponere, dicens, *Si Dominus temporalis monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per metropolitanum excōmunicetur. Et si satisfacere neglexerit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici, vt ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, &c.* Ex quibus omnibus tale concluditur argumētum. Vniuersalis Ecclesia errare non potest in his, quæ ad fidem, & mores pertinent, sed vniuersalis Ecclesia consensit in huiusmodi factis, & illa probauit tanquam consentanea diuino, & naturali iuri, & similiter approbat leges ca- 16.

ges canonicas imponentes huiusmodi pœnas Principibus tẽporalibus propter grauissima scelera, & contumaciam in illis, maximeq; in hæresi, ergo tã est certum, posse Pontificem, coercere, vel punire Principes temporales his pœnarũ generibus, quàm est certum, non posse Ecclesiam in fide, & moribus errare.

17. *Ratione id conuincitur.* Tertiò declaratur ratione hæc veritas, nam duplici titulo erat necessaria hæc potestas in supremo capite, & Pastore Ecclesiæ, scil. & propter ipsos Imperatores seu Reges, ac quosuis temporales Principes, & propter populos illis subiectos. Priori titulo necessaria est hæc potestas, vt possit Pontifex, vel rebellem Principem corrigere, & emendare, vel etiam dignè punire, vtrumque enim ad Pastorem pertinet: sæpe autem contingit, vt solæ censuræ ad illos effectus non sufficiant, vt diuturna experientia satis ostendit; ergo necessario dicendum est Christum Vicario suo hanc potestatem contulisse, cum non minùs illum constituerit Pastorem Christianorum Principum, quàm cæteræ Christianæ plebis. Quocirca quod ad priorem titulum attinet, quando vel solum, vel principaliter agitur de emendatione Principis, qui peccauit, solent maximè Pontifices censura vti, quia illa est propria medicinalis pœna, de qua loquutus est Christus Matth. 18. Quòd si contingat, Principem per censuram corrigi, & emendari, non solet Ecclesia ad rigorosam vindictam per graues, & publicas pœnas contra eos procedere, potest tamen, & solet pœnas aliquas iniungere, tum ad resarcienda damna, si quæ fortè ab eis illata fuerunt, tum etiam vt tam Deo, quàm vniuersæ Ecclesiæ aliquam satisfactionem tribuant. Nam resarcire damna, & illatas iniurias recõpensare, non tam est pœna quam restitutio quædam, & debiti solutio, quãuis coactio ad illam faciendam, potestatem superiorem requirat. Præter hanc verò recompensationem ex iustitia commutatiua debitã, ratio communis boni, & iustitiæ legalis postulat, vt aliqua pœna in vindictam delicti ad Ecclesiæ satisfactionem, & aliorum exemplum, & timorem adhibeatur. Quando verò non obstante censura Rex contumax est, & incorrigibilis in delicto, tũc grauiores pænæ adhiberi debent, & huiusmodi sunt ferè omnes casus suprà enumerati, vt notauit D. Thom. 3. lib. de Regimine Princip. c. 10.

18. *Confirmatio* Et confirmari potest hæc pars, quia circa alios fideles, seu Christianos baptizatos habet Ecclesia potestatem non solum ad coercendum illos per censuras ad emendationem delicti, sed etiam ad vindicanda delicta commissa per alias pænas temporales, vel corporales secundum modum accommodatum Ecclesiastico iudici, & Pastori: ergo eandem potestatem habent legitimi Ecclesiæ Prælati, & maximè Summus Pontifex in Principes temporales etiam supremos. Assumptum ex perpetuo vsu Ecclesiæ manifestum est: solent enim canones imponere pecuniarias pænas interdum vsque ad bonorum confiscationem. Interdum etiam imponunt pœnas corporales citra vitę aut membrorum periculum, vt est flagellationis pœna, interdum etiam vsque ad damnationem ad triremes, & quando necessaria est pœna sanguinis, licèt Ecclesiastici iudices illam ferre non soleant propter status decentiam, possunt reum committere iudici sæculari, ei præcipiendo, vt secundum legum æquitatem illum puniat. Quæ omnia maximè possunt in crimine hæresis considerari. Hæretici enim non solum ab Ecclesia excommunicãtur, & alijs spiritualibus afficiuntur pœnis, sed etiam bonis omnibus tẽporalibus priuantur, non solum per leges Imperatorum, sed etiam virtute canonum. Ac denique si vel contumax fuerit, vel relapsus, per leges Imperatorum capite punitur, per canones autem sæcularis iudicis arbitrio relinquitur, recepturus pro qualitate facinoris vltionem, iuxta cap. *Ad obolendam*, de Hæret. cum similibus.

19. Has autem pœnas esse iustissimas Ecclesiæ vsus satis conuincit, & defendit optimè Augustinus epist. 48. & 50. & lib. 3. contra epist. Parmen. cap. 2. Esse autem necessariam in Ecclesia Christi, vt ab illo est instituta, hanc potestatem, ratio conuincit, quia si Ecclesiæ subditi non possent per huiusmodi pœnas coerceri, facilè spirituales contemnerent, & plurimum sibi, ac alijs nocerent. Nam vt dicitur Prouer. 29. *Puer, qui relinquitur voluntati suæ, confundit matrem suam.* Vnde non esset res Christiana conuenienter instituta, nec illi esset sufficienter prouisum, si non haberet potestatem cogendi rebelles, qui censuris obtemperare nollent. Nec satisfaciet, qui dixerit, satis esse, quod in Christianis Principibus temporalibus sit hæc potestas, tum quia etiam ipsi Principes possunt delinquere, & correctione indigere, vt iam dicam. Tum etiam, quia vindicta malefactorum per se solùm pertinet ad ciuiles Magistratus, quatenus politico fini, & paci Reipublicæ, & iustitiæ humanæ contraria sunt: coercere autem illa vt sunt religioni, & saluti animæ contraria, per se spectat ad spiritualem potestatem, & ideò ad illa maximè pertinere debuit facultas vtendi temporalibus pœnis ad talem correctionem, vel per sese illas inferendo, vel temporalis brachij ministerio vtendo, vt omnia decenter, ordinatè, & efficaciter fiant. *Potestas temporalibus pænis puniendi est Ecclesia necessaria.* *Tacita euasio præcluditur.*

20. *Non magis eximuntur Reges à prædicta potestate coerciua Pontificis, quã cæteri.* Superest, vt priorem illationem probemus, nimirum, si in cæteros fideles inferioris ordinis potestatem istam habet Ecclesia, etiam in supremos temporales Principes, in Petro maximè, & successoribus eius iam accepisse. Probatur ergo consecutio ex principio supra posito, quod hi Principes tam sunt oues Petri, quàm reliqui omnes, neque temporalis dignitas, vel potentia eos reddit immunes, seu à tali potestate, vel pœna exemptos, quia neque ex Christi verbis neque ex aliquo alio principio, vel ratione colligi potest talis libertas, seu potiùs peccandi licentia. Quin potiùs multò magis necessaria est in Ecclesia potestas hæc ad coercendos huiusmodi Principes, quam eorum subditos. Primò quidem quia ipsi liberiores sunt, & ita faciliùs labuntur, & semel lapsi difficilius corriguntur. Deinde quia Principum peccata præsertim contraria fidei, & religioni, perniciosiora sunt, facilè enim subditos ad sui imitationem pertrahunt, vel exemplo, vel beneficijs, ac promissionibus, vel etiam minis, ac terroribus. Propter quod meritò dixit sapiens Ecclesiastici capite decimo, *Rex insipiens perdet populum suum. Nam qualis est rector ciuitatis, tales & habitantes in ea.* Quod etiam ducti ratione, & experientia Philosophi docuerunt, vt Cicero ex Platone libro 1. Epistolarum. Vnde idem Cicero. libro 3. de Legibus rectè etiam dixit, *Vitiosi Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed etiam ea infundunt in ciuitatem.* Deniq; quia *Principes grauius quàm cæteri delinquunt, & ideò etiam per Pastores suos grauius puniri debent*, vt de ipsismet Pastoribus dixit Gregor. in Pastoral. part. tertia, cap. quinto. & refertur à Nicolao Papa contra Lotharium Regem Galliæ in epist. ad eundem, & refertur in cap. *Præcipuè* 11. q. 3.

21. Atque hinc tandem facilè ostendi potest alius titulus huius potestatis in Reges, nimirum, propter defensionem subditorum, nam ad Pastorem non solum spectat, oues errantes corrigere, vel ad ouile reuocare, sed etiam lupos arcere, & ab hostibus defendere, ne extra ouile trahantur, & pereant: sed iniquus Rex præsertim schismaticus, & hæreticus subditos constituit in magno periculo perditionis, vt ex proximè dictis notum factum est, & ideò Claudianus dixit:

Regis ad exemplum totus componitur orbis,

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus. Ergo ad 22.

Pontificis munus spectat, subditos hæretici vel peruersi Principis defendere, & ab illo euidenti periculo liberare: ergo Christus, qui bene, & optimè omnia fecit, & instituit, hanc potestatem Petro contulit, eamque sub verbo *Pasce*, & sub potestate ligandi, & soluendi

soluendi comprehendit. Ergo per illam potest & talem Principem dominio suo priuare, & arcere, ne noceat subditis, & hos à iuramento fidelitatis soluere, vel solutos declarare, quia illa conditio in tali iuramento semper intelligitur inclusa.

22. *Etiamsi Pontifex Regem ethnicum punire nequeat, potest fideles subditos ab eius dominio liberare.*

Qui titulus D. Thomæ, & probatis Theologis, tam grauis, & efficax visus est, vt per se solus sufficiat ad priuandum Regem infidelem dominio, & potestate supra fideles, etiam si prior ratio vindictæ, & iustæ punitionis cesset. Nam iuxta Pauli doctrinam, *de his, qui foris sunt,* Ecclesia non iudicat. Vnde colligunt ijdem Theologi, non posse Pontificem punire Regem ethnicum non baptizatum propter infidelitatem, vel alia peccata. Et nihilominus si habeat subditos fideles, potest eos à subiectione illius eripere propter morale, & euidens euersionis periculum, vt docet Diuus Thomas 2.2. quæst. 10. artic. 10. Et colligitur ex Paulo 1. ad Corinth. 6. reprehendit enim fideles, quòd apud infideles iudices litigarent, supponitque posse Ecclesiam creare iudices, qui inter fideles etiam in temporalibus iudicent, ne ad infideles ire cogantur, & ad hoc suadendum ait; *Nescitis, quia & Angelos iudicabimus, quanto magis sæcularia?* Quæ verba allegat Gregor. lib. 7. epistola 21. & ex illis infert. *Cui ergo aperiendi, claudendique cœli data est potestas, de terra iudicare non licèt? Absit.* Hinc etiam coniux fidelis separari potest à coniuge infideli, si cum illo non possit iniuria creatoris habitare, iuxta doctrinam Pauli 1. ad Corinth. 7. Et ex eadem radice filij baptizati à patrum infidelium potestate, & consortio liberantur, ne illorum iterum inuoluantur erroribus, vt dicitur in Concil. Toletan. 4. cap. 59. Ergo simili, vel maiori ratione priuatur Rex Christianus, seu subditus Ecclesiæ ratione baptismi, potestate, & dominio in vasallos suos; ergo titulus est per se sufficiens, vt possit Pontifex in hos principes animaduertere, eosque regnis iure priuare, & ad hoc vti gladio aliorum principum, vt ita gladius sit sub gladio, vt ad propugnandam, & defendendam Ecclesiam mutuo iuuentur.

23. Possem hoc loco alios titulos explicare, confirmare, ac defendere, quibus potest Romanus Pontifex circa temporalia iustis ex causis disponere, vt fecit in translatione Imperij, & in instituendo modo electionis Imperatoris, & in eius administratione, cum vacat, & in alijs etiam casibus in temporalibus causis ius dicendo: verumtamen nec huiusmodi operis breuitas hæc omnia prosequi permittit, nec intentioni nostræ, ac instituto necessaria sunt; & ideò ad alios authores, qui hæc eruditissimè disputarunt, lectorem remitto.

CAPVT XXIV.

Obiectionibus contra doctrinam superiorum capitum ex Scriptura petitis occurritur.

1. VT Catholica doctrina, quam tribus præcedentibus capitibus ostendimus, magis confirmetur, necessarium duximus, in fine huius libri nonnullis obiectionibus, quibus potestas Pontificis in temporales Principes impugnari ab aduersarijs solet, satisfacere. Et quoniam copiose hoc præstat Cardinalis Bellarminus in vltimo opere contra Barclaium, ideo illas tantum obiectiones proponam, quæ vel à Rege Angliæ insinuantur, vel nonnullam difficultatem habent, vel quarum resolutio vtilitatem aliquam ad maiorem veritatis manifestationem afferre possit. Aduerto autem (quod in superioribus etiam monui) sæpe in his obiectionibus confundi causam de Primatu, & potestate Pontificis in laicos, cum causa de exemptione clericorum à iurisdictione & potestate laicorum, quæ controuersiæ sicut diuersæ sunt, ita à nobis (sicut ab alijs catholicis authoribus) disputatione separantur, & ideo omnia, quæ ad exemptionem pertinent, in sequentem librum reseruamus, & ibi obiectionibus peculiariter ad rem illam pertinentibus satisfaciemus. Quia verò exemptio personæ ipsius etiam Pontificis Summi cum eius dignitate diuino, & naturali iure coniuncta est, omnisque subiectio ad Imperatores, vel alios Reges, illius dignitatem obscurare, & minuere videri potest, ideo prætermittere aliqua non possumus ex his quæ contra Pontificis immunitatem summamque ab omni humano iudicio exemptionem obijci solent. Et quamuis superior potestas Pontificis in Reges, & Principes, tam in spiritualibus, quam in temporalibus distinctis assertionibus quasi per partes, seu gradus à nobis declarata fuerit, quia tamen Rex indistincte contra Primatum loquitur, idcirco eodem fere modo obiectiones eius proponemus: respondendo autem, quid per vnamquamque directè oppugnetur, distinctè declarabimus, atque ita singula, quæ à nobis dicta sunt, clariùs, & faciliùs defendemus.

Prima ergo obiectio ex Scriptura sumitur, duasque habet partes, vnam scholastico more vocare possumus positiuam, alteram negatiuam. Priorem indicat Rex Præfatione pagina 14. dum in generali ait, authoritatem, & potestatem, quàm Pontifices sibi in temporalia Regum iura vsurparunt, nihil aliud esse, quam ambitiosam tyrannidem cōtra authoritatem Scripturarum: & de eadem dicit pag. 22. potestatem à Pontificibus iniquè vsurpatam cum Scripturis pugnare. Quæ autem sint hæ Scripturæ in illis locis non declarat, sed ad Apologiam remittit, quam totam in authoritate Regum asserenda impendisse dicit. In Apologia verò solùm inuenio in pagina 25. & 129. quædam Scripturæ testimonia, in quibus obedientia ad sæculares Principes, etiam propter cōscientiam commendatur: Romanorum decimo tertio, cum alijs, quæ ex nouo testamento in principio huius libri satis à nobis tractata sunt. Quibus ibi adiungit multa ex veteri testamento, quæ duplicis ordinis esse aduerto. Quædam enim sunt, in quibus obedientia Principum etiam iniquorum, & infidelium vel permittitur, vel laudatur, aut præcipitur, vel alio simili modo stabilitur, vt est illud Iosue 1. *Quemadmodum Moysi obediuimus in omnibus, ita & tibi obediemus.* & illud Ierem. 17. *Submittite corda vestra subter iugum Regis Babylonis, eique, & populo eius seruite, vt viuatis.* Item illud adiungit, quod Exodi 5. filij Israel veniam abeundi à Pharaone supplicarunt, & quòd 1. Esdræ 1. similem veniam à Cyro Rege Persarum impetrarunt. Et in hoc ordine annumerari debent alia testimonia Scripturæ, quæ postea ipse congerit, in quibus varijs honoris titulis Regis dignitas in veteri testamento declaratur, nam Reges vocantur *filij altissimi, Dij, Vncti Domini, in Dei solio sedentes, famuli Dei, angeli Dei, facti iuxta cor Dei, lumina Israelis, nutricij Ecclesiæ.* In alio ordine ponit facta quædam Regum Israel, de quibus cap. sequenti dicemus.

2. *1. Obiectio.*

3. *Ad testimonia noui testamenti responsio.*

Verumtamen prædicta testimonia neque ad præsentem causam aliquid conferunt, neque in se spectata difficultatem habent, vel controuersiam, præter vnum, quod peculiaris cuiusdam quæstionis occasionem præbet: illa verò quæstio eiusmodi est, vt traditae veritas ab illius resolutione non pendeat, quod per singula discurrendo, breuiter declaro. Nam in primis loca noui testamēti probant quidem, esse in Regibus veram iurisdictionē ciuilem à Deo ipso originem trahentem, ideoque Regem conuenienti modo honorandum esse, illique esse obediendum, non solùm ob timorem pænę, sed etiam propter conscientiam, quæ omnium secundum fidei doctrinam vera esse in principio huius libri docuimus. Inde verò nulla verisimilitudine inferri potest, Reges nullum habere superiorem, à quo in spiritualibus, & consequenter etiam in temporalibus in ordine ad spiritualia, regantur, & ideo dixi, testimonia illa nihil ad præsentem causam pertinere. Quin potiùs neque satis ex illis locis conuin-

conuincitur, Regum temporalium potestatẽ ita esse in suo ordine supremam, vt in temporalibus directè superiorem non recognoscant: hoc enim, vt dixi, in rigore ad fidem non spectat, quamuis longe verissimum sit, & scripturæ sacræ magis consentaneum, sicut etiam disputando ostendimus.

4. *Ad testimonia veteris testamenti.* Neque propria testimonia veteris testamenti aliquid amplius probant, nam ex eis solùm habemus, obediendum esse Regi, vel Principi, aut gubernatori communitatis, vtiq; in foro suo validum præceptum ferenti. Hoc enim, & nihil aliud obtulerunt Iosue filij Israel, cùm dixerunt, *Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi, tantùm sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.* Verba autem Ieremiæ, si intelligantur de absoluta Dei voluntate, qua decreuit dare filios Israel sub verum dominium, & potestatem Regis Babylonis, ad summum probant, obediendum esse temporalibus Regibus, sicut de alijs testimonijs dictum est. Si verò solùm intelligantur de voluntate permissiua, qua Deus decreuerat permittere in pœnam peccatorum populi Iudaici, vt Rex ille potentia sua, & facto potiùs, quàm iure, illum populum sibi subiugaret, sic verba illa ad rem nihil faciunt, quia non de vero Rege, sed tyranno in loco illo sermo est, cui monentur Israelitæ subijcere colla, non tam propter conscientiam, quàm propter maiora mala vitãda, vt subiuncta verba indicant, *Seruite ei, & populo eius, & viuetis, quare moriemini tu, & populus tuus gladio, & peste, & fame? &c.* Et iuuat etiam, quòd verba illa dicta sunt à Propheta, priùs quàm populus in seruitutem Nabuchodonosor redactus esset, & ita potiùs inducebat eos ad non resistendum dominationi, & potentiæ eius, & consequenter ad seruiendum saltem facto, quã uis iure non tenerentur. Eademq; ratio est de alijs locis, siue Pharao, & Cyrus fuerint veri Reges populi Iudæorum, siue non, vel (quod perinde est) siue populus Israel iure teneretur veniam illam petere ad discedendum, siue tantum de facto propter potentiam illorum Principum ausi non fuerint, sine illorum venia, & voluntate discedere.

5. *Prærogatiua à Rege Iacobo adducta expendũtur.* Multo verò minus vrgent testimonia illa, in quibus varij tituli venerationis, & honoris Regibus tribuuntur, tum quia quidam illorum communes sunt alijs, qui non sunt Reges, quidam verò non omnibus Regibus conueniunt, sed fuerunt prærogatiuæ aliquarum personarum. Quod patet breuiter discurrendo per singula. Nam in primis titulum, *Filij Dei*, Regi temporali tribui, solum colligit Rex Angliæ ex illis verbis, quæ de Salomone dixit Deus, secundo Regum septimo. *Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium.* *Nomen filiorum Dei non omnibus Regibus conuenit.* Hæc autem verba, vt ibi dicta sunt, profectò non sunt omnibus Regibus communia, sed peculiarem promissionem Salomoni factam continent, vt patet, tum ex præcedentibus verbis, *Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni eius vsque in sempiternum*, tum ex verbis subiunctis, *Qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum, misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amoui à facie mea, &c.* Ex quibus verbis apertè constat, verba illa: *Ego ero illi in patrẽ, &c.* in Saulem non cõuenire, quamuis ille fuerit temporalis Rex electus à Deo immediatè, ac sine successione authore Deo, Rex creatus: non est ergo excellentia illa communis omnibus Regibus, sed singularis fauor promissus Salomoni.

6. Imò sunt, qui putent, verba illa neq; ipsi Salomoni in proprietate conuenire, nec de illo ad literam dicta esse, sed de solo Christo per Salomonem significato, quia de Christo illa Paulus allegat ad Hebræ. primo, & quia in solo Christo impletum est: quod statim Deus promisit, *Et fidelis erit domus tua, & Regnum tuum vsque in æternum ante faciem tuam, & thronus erit firmus tuus iugiter.* Sed licèt verum sit, verba illa singulari quodam modo in Christum conuenire, & de illo dicta esse, vel in historico, vel saltem in mystico sensu, nihilominus negare non possumus, de Salomone ad literam esse dicta, id enim ex illo contextu, & ex tertio Regum primo, & 1. Paralipom. 22. & 28. apertè colligitur. Dicta autem de illo sunt non propter solam Regis temporalis dignitatem, vel potestatem, aliàs de omnibus Regibus dicta fuissent: & Sauli conuenirent, quod falsum esse ostensum est, sed vel propter singularem prouidentiam, regimen, ac protectionem, sub qua Deus Salomonem assumere statuerat, vel quia nunquam illum priuare regno decreuerat, etiam si peccaret, sed vt filium castigare, vt suis verbis Deus ipse satis declarauit. Vel certè quia Sanctum, & iustum illum facere decreuerat, & nomen filiorum Dei, iustorum potius, quàm Regum, proprium est. Nam Reges si impij sint, filij Dei non sunt. Ideoque si verba illa de filiatione Dei adoptiua intelligantur, conditionem habent adiunctam *si perseuerauerit facere præcepta mea, & iudicia*, vt expressè additur 1. Paralip. 28. & infrà refertur dixisse Dauid Salomoni: *Si quæsieris eum, inuenies, si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum.* Hoc autem modo cuiq; iusto verè dicitur nomine Dei, *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* Quæ igitur prærogatiua temporalium Regum ex illis verbis colligitur?

Alter titulus Regum, quem Rex magni facit, est, quia interdum *Dij* vocantur, & allegat Psalm. 81 *Ego dixi, Dij estis.* 7. Sed vnde ostendit Rex verba ista de Regibus temporalibus singulariter dicta esse? certè ostendere id non potest, cum falsum sit. Nam Christus Ioannis 10. aliter illa verba exposuit, cum dixit: *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est.* Nam sermo Dei non est factus ad solos Reges, sed magis ad Prophetas, vel etiam ad omnes fideles, & maximè ad iustos. Vnde Augustinus ibi tractatu 48. de omnibus hominibus, qui per sermonem Dei, filij Dei per participationem fiunt, Christi expositionem intelligit, & præsertim de fidelibus Iudæis, qui tunc in Deum credebant. Præterea initium ipsius Psalmi, scilicet, *Deus stetit in synagoga Deorum, & cæt.* vix potest ad Reges accommodari, ad fideles autem, & Prophetas optimè, vel etiam ad Sacerdotes; maximè verò ad iudices, eorumque congregationem, nam subditur, *In medio autem Deos dijudicat, vsquequo iudicatis iniquitatem?* vt Euthymius, & alij notant. Sicut etiam Exodi 22. iudices Dij appellantur: ibi *Applicabitur ad Deos*, id est, ad iudices, & infrà: *Dijs non detrahes*, quanquam hoc de Sacerdotibus intelligit Chrysostomus. Psalm. 173. in princip. dicens, solere Scripturam Sacerdotem vocare Angelum, & Deum. Itemque de Sacerdotibus, & de iudicibus multi intelligunt verba Psalmi quadragesimi noni. *DEVS Deorum Dominus loquutus est*, & illa Psalmi 46. *Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.* Quæ verba possunt quidem Reges comprehendere, non tamen solos, sed quoslibet magnates, vel potentes terræ, qui Dij dicuntur, non quia sint, sed quia ita dominari volunt, ac si essent Dij, vel (si in bonam partem accipienda sit appellatio) quia potestatem, & prælationem Dei speciali modo participant. Quo quidem modo multò magis Sacerdotes, quàm Reges Dij per participationem appellari possunt.

Tertia nota Regum est, quia *Vncti* appellantur 1. Regum 24. 8. At hæc appellatio multò frequentius Sacerdotibus tribuitur, quia per vnctionem consecrabantur, vt est notum Exodi 29. Leuitici 4. & 8. Vnde cum Psalmo 104. dicitur, *Nolite tangere Christos meos*, non solum Reges, sed etiam Sacerdotes comprehenduntur. *Frequentius Sacerdotes, quam Reges Vncti vocantur in Scriptura.* Et ideò fortasse (quod notandum) 2. Machabeorum 1. vtrumque coniungitur, cum de Aristobolo dicitur, *qui est de genere Christorum Sacerdotum*, vel ad distinctionem Christorum Regum, vel ad distinctionem eorum sacerdotum, qui christi non erant, vt inter gentiles, vel in lege naturæ existebant. Denique vnctio externa nullam de se confert potestatem, nec aliam indicat dignitatem, nisi illam, ad quam

quam significandam imponitur; si ergo Rex loquitur de Christo, vel vncto hac externa vnctione, vnde probat nobis, vnctionem Regum sanctificasse potestatem eorum supra Pontificem, vel in res Ecclesiasticas, & non potiùs per vnctionem Pontificis ipsius Primatum, & excellentiam supra Reges significari? nulla profectò ratio reddi potest. Veritas autem est, ex vi solius vnctionis neutrum significari, aut posse probari, sed ex alijs principijs colligendum esse. Quòd si non de sola exteriori vnctione, sed de inuisibili, & interiori sit sermo, cùm illa fiat per internam Spiritus Sancti gratiam, sic non soli Reges, sed omnes iusti, & aliquo modo omnes fideles vncti possunt appellari, & de illis etiam intelligi possunt citata verba, *Nolite tangere christos meos.* Neque etiam omnes Reges hoc modo christi dici possunt, & clarum est, Dauidem in loco allegato cùm de Saule loqueretur, non in hoc sensu christum illum appellasse.

9. Quarta prærogatiua est, *in solio Dei sedere*, ex 2. Paralip. 9. ibi, *Sit tibi Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum.* Sed in primis in verbis illis *Thronus Dei* nihil aliud significat, nisi regimen populi Israel, seu regni sedem in illo populo. Nam sicut populus ille singulari modo dictus populus Dei, quia illum singulariter elegit, ac sanctificauit, & peculiarem illius curam suscepit, iuxta illud Exodi 19. *Eritis mihi in peculium de cunctis populis, & regnum sacerdotale, & gens sancta*, ita regnum eius dicitur thronus Dei, & frequentius appellatur thronus Dauid, & thronus Israel 3. Reg. 1. & 2. ac sæpe alibi. Vnde sicut dixit Deus Samueli 1. Reg. 8. *Non te abiecerunt, sed me, ne regnum super eos*, ita thronus illius regni dici etiam potuit thronus Dei, quia Reges illius regni, & à Deo facti sunt, & quodammodo in regimen, ac curam illius regni pro Deo substituti sunt. Illa ergo laus sic intellecta non communis omnibus Regibus, sed propria Regum Israel, neque in illis aliam excellentiam, vel potestatem, sed solam ciuilem illi peculiari populo, speciali modo, ac electione à Deo datam, significat. Deinde licèt omnes Reges dici possint sedere in solio DEI, quia ministri Dei sunt, & ab eo potestatem habent, quid inde habetur, nisi potestas Regum temporalis, & ad summum in suo ordine suprema. Nam in hac significatione non vnus tantùm datur Dei thronus, sed multiplex, quia vt Nazianzenus dixit, *etiam Episcopus thronum suum habet, in quo positus est regere Ecclesiam Dei.* Actorum 20. Datur ergo thronus temporalis, & thronus spiritualis, & thronus potest esse sub throno, vel in eodem ordine, vt Episcopus est sub Pontifice, & Rex interdum suo modo sub Imperatore; vel in diuerso, & sic thronus temporalis est sub spirituali, quia licèt vterque sit Dei, seu à Deo, tamen *quæ à DEO sunt, ordinata sunt.*

Hæc laus specialiter Regibus Israel attributa est

10. Quinta excellentia Regum ponitur, quod sunt serui Dei, & ita appellantur 2. Paralip. 6. At hæc duobus modis potest Regibus attribui. Primo eo ipso, quòd Reges sunt, quia sunt ministri Dei, cui præcipuè in munere suo seruiunt, vel seruire debent: & hoc quidem modo prærogatiua illa Regibus omnibus conuenit; multò verò magis, & nobiliori modo sacerdotibus, & Pontificibus, quia in rebus maioris momenti, & excellentioris ordinis Deo ministrant, & ab ipso immediatius in eo munere constituti sunt, & ideò Paulus sic inchoat Epistolam ad Roman. *Paulus seruus Iesu Christi*, & Epistolam ad Philipp. *Paulus, & Timotheus serui Iesu Christi*, & ad Titum, *Paulus seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi*, & eodem modo loquũtur Petrus, & Iacobus, & Iudas in principio suarum Epistolarum, & Ioannes Apocalyps. 1. Actor. verò 4. ac 17. Prædicatores Euangelij serui Dei appellantur; imò etiam vocantur *dispensatores mysteriorum Dei*, 1. ad Corinth. 4. imò & adiutores, & ministri, 1. ad Cor. 3. Alio verò modo serui Dei appellatio dicitur ratione obedientiæ ad Deum, & obseruantiæ præceptorum eius, iuxta illud ad Roman. 6. *Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo.* In quo sensu absque dubio Salomon Patrem suum vocauit seruum Dei in dicto loco Paralipomenon, & sic neque omnes Reges sunt serui Dei, sed tantùm pij, Deoque obsequentes, neque soli Reges, sed omnes liberati à peccato sunt serui DEI, vt ex dictis verbis Pauli, & ex frequentissimo vsu Scripturæ manifestum est. Igitur hæc appellatio nullam peculiarem excellentiam in Regibus denotat.

Excellentius multò sacerdotes vocantur Dei ministri, quam Reges,

Sextò ponderat Rex nomen Angeli interdum Regibus tribui, solumque adducit locum 2. Reg. 14. vbi mulier quædam dixit ad Dauid, *Tu Domine mi Rex sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei*, quæ superius etiam dixerat, *Sicut Angelus Dei, sic est Dominus meus Rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur.* Possumusque similem locum addere ex 1. Reg. 29. vbi Achis dixit ad Dauid, *Scio, quia bonus es in oculis meis, sicut Angelus Dei.* Verumtamen hæc non omnibus Regibus, sed vni tantum Dauid, & non propter dignitatem Regiam, quam in posteriori loco allegato nondum consequutus fuerat, sed propter peculiares rationes in ipso inuentas illi dicta fuerunt; videl. propter sapientiam, lenitatem animi, & morum probitatẽ: persona ergo illius Regis, non ipsa Regia potestas inde commendatur. Accedit, in illis locis non appellari Dauid Angelum, sed in aliqua proprietate Angelo comparari, quod longè diuersum est, vt per se constat. 11.

Dauid non angelus vocatus, sed in aliqua proprietate ei æquiparatus fuit.

Neque illa comparatio secundum æqualitatem, sed secundum quandam imitationem, seu proportionem etiam analogam accipienda est. Sic enim particula *Sicut*, frequenter in Scriptura accipitur, vt Ioann. 17. *Vnum sint, sicut & nos vnum sumus*, & Matth. 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester perfectus est.* Estque simillimus locus Actor. 6. vbi de Stephano dicitur, *Viderunt faciem eius, tanquam faciem Angeli.* Per quæ verba neque Stephanus Angelus appellatur, neque aliqua potestatis excellentia indicatur, sed sola mirabilis pulchritudo, aut fulgor, seu luminis splendor, qui tunc in facie eius apparuit. Est enim illa phrasis Hebraica, qua excellentia alicuius virtutis, vel pulchritudinis ad instar Angelicæ exaggeratur, vt est vulgare. Sic ergo in dicto loco mulier illa voluit laudare sapientiam Dauid, non illum Angelum vocare. Vnde si verè, & in rigore loquamur, nullus est in Scriptura locus, in quo nomen Angeli, vel omnibus Regibus, vel alicui temporali Regi tribuatur, cum tamen de Sacerdote scriptum sit Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est*, vbi Cyrillus Alexandr. *quia voluntatem Dei perspicuè nunciat, & legem sermonis hortatricem habet*, & Hieronymus, *Sacerdos Dei Angelus dicitur, quia Dei, & hominum sequester est, eiusque ad populum nunciat voluntatem.* Ergo ex Angeli appellatione multò magis sacerdotalis dignitas, quàm Regia commendatur. Nam licèt sacerdos per metaphoram, seu analogiam Angelus dicatur, fundatur tamen proportio in ipso munere, seu dignitate sacerdotali, non aliqua proprietate in alicuius sacerdotis persona inuenta, sicut de persona Regis Dauid explicatum est. 12.

Reges nullibi Angeli appellantur, sacerdotes vero maxime.

Idem paralogismus committitur, cum ex eo, quod de Dauid dixit Samuel: *Quæsiuit sibi Dominus virum iuxta cor suum.* 1. Reg. 13. infertur, Reges vocari factos iuxta cor Dei, quæ aperta est fallacia, tum quia ibi non dicitur Dauid factus iuxta cor Dei, quando factus est Rex, sed dicitur inuentus vir secundum cor Dei, & ideò assumptum esse à Deo, vt esset Dux populi: ergo non potestas Regia fecit illum secundum cor Dei, sed gratia, quam Deus illi prius contulit, vt iam factum secundum cor suum, Regem etiam faceret. Igitur non rectè inde infertur aliqua excellentia potestatis Regiæ, sed solum ostenditur æquitas electionis Dei, & singularis electio gratiæ circa personam Dauid. Vnde non minorem dignitatem & potestatem 13.

statem Regiam Sauli contulit Deus, cum tamen illum non inuenerit secundum cor suum. Nam Deus, dicens, *Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum*, vt dicitur Actor. cap. 13.

14. Quòd si quis dicat, Regem propter similitudinem, & participationem potestatis dici factum secundum cor Dei, & ita conuenire omnibus Regibus. Respondemus in primis hunc non esse sensum illius loci vt probatum est; imò neque inueniri locum in Scriptura, in quo id fundari possit. Deinde addimus, licèt id gratis concedatur, nihil ampliùs inde probari, quàm Regem participare peculiari quodam modo potestatem Dei, aut Regiam institutionem esse placitam Deo, & ab eius prouidentia originem ducere. Sed hoc quid attinet ad comparationem cum dignitate sacerdotali, vel Pontificia potestate? cum hæc multò magis sit secundum cor Dei, quia & illi placet magis, & altiori modo ab ipso ducit originem. Imò si de Israelitico populo loquamur, speciali ratione Pontificia dignitas, magis, quàm Regia dignitas fuit secundum cor Dei: nam priorem ex solo suo beneplacito, & sapientia Deus inuenit, & instituit: posteriorem autem quasi coactus ad populi petitionem concessit, vt ex 1. Reg. 8. sumitur. Multoq; maiori ratione in Christiano populo Pontificatus dici potest secundum cor Dei, quia, & est diuinior, & altioris ordinis, & à Deo etiam ex maiori prouidentia, & beneuolentia Ecclesiæ suæ concessus.

Euasio quædam impugnatur.

15. Neque est multum dissimile argumentum, quod ex octauo titulo Regis sumitur, sumpto ex 2. Reg. 21. vbi Dauid appellatus est à suis subditis *Lucerna Israel*, Nam etiam verba illa (vt ibi sensit Abulensis) intelligi possunt specialiter dicta de persona Dauid, in quem totius populi oculi tanquam in lucernam intenti erant propter singularem virtutem, & fortitudinem eius, & ideò valdè timebant, ne extingueretur, id est, interficeretur, quia per illum magna Dei beneficia sperabant. Sed demus, propter eminentiam dignitatis Regiæ lucernam appellari, & sub eadem metaphora nomen illud Regibus omnibus conuenire, quid inde contra Pontificiam eminentiam illi potest? cùm CHRISTVS Apostolis, & consequenter etiam successoribus suis dixerit; *Vos estis lux mundi*, quod multò maius est, quàm esse lucernam, ac subinde in metaphora persistendo maiorem dignitatem indicat.

Ex eo quod Reges lucernæ appellantur, nulla spiritualis potestas eis tribuitur.

16. Vltimum titulum sumit Rex ex Isaiæ capit. 49. vbi de Ecclesia ex gentibus congreganda prædixit: *Erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ*, taciteque interpretatur, Reges vocari nutritios propter eminentiam potestatis, quam in Ecclesia Christi, & in Ecclesiasticis rebus habituri erant. Sed in primis Hieronymus ibi de Apostolis, & Apostolicis viris locum exponit, sensus autem videtur mysticus. Fatemur ergo; ad literam esse ibi sermonem de Regibus gentium ad fidem Christi conuertendis; negamus tamen, ibi extolli eorum potestatem, sed futuram pietatem. Qualis fuit in Constantino, Carolo Magno, & fuit etiam; & nunc est in nostris Catholicis Regibus, qui totis suis viribus in adiuuandis fidelibus; & in vera Christi Ecclesia tuenda, & propaganda, incumbunt. Et hoc significauit Augustinus de vnit. Eccles. cap. 7. cùm dixit, ab Esaia prædictum esse, Reges terræ, qui prius persequebantur Ecclesiam, posteà eius adiutores futuros fuisse. Addit præterea Cyrillus Alexandrin. lib. in Isaiam, & optimè prophetiam illam esse impletam, quia *licet videre propter Dominorum pietatem, honore affectos, & omni misericordia dignatos eos; qui in Christum crediderunt, adeò, vt nihil aliud quàm eorum alumni esse videantur*. Accedit, quod ipsum metaphoricum nomẽ *nutricij* nihil aliud significat, aut indicat, quàm curam nutriendi, & promouendi prolem, iuxta illud Pauli primæ ad Thessalon. secundo. *Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos.*

17. Vnde non solùm Reges, sed etiam Apostoli, & Pontifices dici possunt Ecclesiæ nutritij prout Hieronymus voluit, & Paulus indicauit, sed longè diuerso modo: nam Reges per se (vt ita dicam) sunt nutritij in temporalibus, Apostoli verò in spiritualibus. Iuxta illud Pauli primæ ad Corint. tertio. *Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi.* Et ita Pontifices per se nutriunt Ecclesiam, vt Ecclesia est, Reges verò, vt ciuilis, seu politica congregatio est. Quia verò id; quod spirituale est, supponit id, quod est animale, ideò per bonum ciuile regimen, & per temporalia beneficia Ecclesia multum in spiritualibus adiuta est, ideoque boni, ac pij Reges Ecclesiæ nutritij appellati sunt. Illud enim nomen magis est benignitatis, & condescensionis, quàm potentiæ, & maiestatis. Sub qua metaphora Deo etiam tribuitur Oseæ secundo, & alijs locis. Et hunc esse sensum verborum Isaiæ declarant verba sequentia, vbi de eisdem statim subiungitur: *Vultu in terram demisso adorabunt te*, id est, Ecclesiam, seu Christum in ea, vt Patres exponunt. Nam quia Christus est caput Ecclesiæ, ait Hieronymus, rectè Christus adoratur in corpore; & præsertim in Vicario suo. Rectè ergo intelligimus, prophetiam illam ad literam impletam esse in Imperatoribus, & Regibus osculantibus pedes Pontificis vultu in terram demisso, quod multi præsentes, & coram fecerunt, alij per epistolas paratum animum ostendebant, & specialiter Rex Angliæ Eduardus in Epistola ad Clementem Septimum. Cui consonat aliud eiusdem Prophetæ vaticinium: *Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum.*

Reges sunt Ecclesiæ nutritij in temporalibus, Pontifex verò in spiritualibus.

18. Constat igitur manifestè, ex huiusmodi notis Regiæ dignitatis nihil aliud colligi, quàm Regibus deberi honorem, & obedientiam intra suam ditionem, & in materia illi subiecta, quod nullus est qui neget, non vero licet inde inferre aliquid quod Pontificiæ dignitati deroget. Nam omnes illi tituli Sacerdoti, & præsertim Summo Pontifici excellentiori modo conueniunt, & obiter declaratum est. Et præterea Sacerdotes; & Apostoli dicuntur Ecclesiæ fundamenta, sal terræ, lux mundi, ministri Christi, dispensatores mysteriorum Dei, adiutores Dei, parentes, seu genitores filiorum Dei, ad Galat. 4. & 1. ad Cor. 4. mediatores inter Deum, & homines, legati Christi, & Dei 2. ad Corinth. quinto, & ad Ephes. 6. clauigeri regni cœlestis, ac proinde thronum Regalem habentes, non terrenum, sed cœlestem, vt dixit Chrysostomus Homil. 5. de verb. Isaiæ. Denique à Christo, & Apostolis pastores nominantur: vtique rationalium ouium, id est, duces, & rectores gregis Christi; vt dixit Ambros. lib. 2. in Lucam; & lib. 1. de Dignit. Sacerdotal. cap. 2. Potuissetq; Rex Angliæ nomenclaturam hanc etiam Regi tribuere, quia Dauidi dictum est: *Tu pasces populum meum Israel*, 2. Reg. quinto, & inde posset contra nos apparentius argumentum sumere, quia nos ex verbo pascendi Petri potestatem colligimus. Sed ad hoc etiam facilè respondemus, verbum pascendi, cùm metaphoricum sit, diuersa posse significare, & iuxta subiectam materiam, & alia Scripturæ loca, & Patrum interpretationem intelligendum esse. His autem modis manifestum est; dictum de Dauid solum significasse gubernationem ciuilem, & temporalem, vt ibidem, & cap. 7. statim explicatur, cùm dicitur, *Vt sit dux super populum meum Israel, &c.* Dictum autem de Petro significat altiorem, & spiritualem gubernationem per potestatem ligandi, atque soluendi, & claues regni cœlorum; quibus necesse est temporales Reges subijci, si cœleste regnum consequi velint.

Prærogatiuas à Rege inductas nihil contra supremam Pontificis potestatem conducere concluditur.

Solutio.

R. CAPVT

CAPVT XXV.

Alteri obiectioni ex factis Regum, quæ in veteri testamento narrantur, sumptæ satisfit.

1. PRO fundamento huius obiectionis conatur Rex ex Scriptura ostendere, Reges in Iudæorum populo *cuncta moderatos esse*, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinet. Quia cùm credendum non sit, eos iurisdictionem à Deo non datam vsurpasse (cùm Reges et iusti, & sancti actiones illas exercuerint) rectè infertur, potestate Regia omnia fecisse. Vnde vlteriùs etiam efficitur, idem posse nunc Reges in Ecclesia Christi, tum quia neque illi antiqui Reges aliam potestatem habebant, præter Regiam; neque nunc minor est Regum potestas, quàm tunc fuerit.

Obijciuntur variæ actiones Regum

2. Vt ergo fundamentum illud suadeat, inducit in primis locum 2. Paralip. 14. vbi tria de Rege Iosaphat referuntur. Primum, *Abstulisse lucos de terra Iuda. Egressum esse ad populum suum, & reuocasse ad Dominum Deum Patrum suorum.* Item in Hierusalem, *constituisse Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, vt iudicium, & causam Domini iudicarent habitatoribus eius.* Ex his autem nihil colligi potest, nam lucos auferre, seu idola, qđ & alij Reges Israel fecerunt, Asa. 3. Reg 15. & Ezechias 4. Regum 18. Hoc (inquam) etiam ad Reges temporales ex officio pertinet. Nā colere idola est cōtra rationem naturalem, & contra commune bonū humanæ ciuitatis, seu reipublicæ. Vnde etiam seclusa fide Reges gentium ad hoc ipsum tenerentur, si naturali lumine rationis conuenienter vti vellent, maiorique ratione ad hoc tenentur Reges fideles, siue in lege veteri, siue nunc in lege gratiæ. Illa ergo actio non est propria spiritualis, seu Ecclesiasticæ potestatis, sed communis vtrique, seu vtriusque fori, vt aiunt, quia ad finem vtriusque potestatis conducit. Maximè verò quoad executionem eius solet esse necessaria potentia Regum, vt erat reuera in populo Israelitico propter duritiam eius, & ideò maximè laudantur Reges, qui idola destruxerunt, qui verò illa induxerunt, vel in eis euertendis fuerunt negligenter, maximè reprehenduntur, & notantur. Ex illa ergo actione nihil colligitur, vt magis statim in alia simili declarabitur.

Responsio ad singulas.

Iure naturali tenentur Reges idola auferre.

3. Et ad hoc genus actionis spectat, quod multi ex Regibus populi Iudaici reprehenduntur, eo quod excelsa non abstulerint. Siue enim illa *excelsa* fuerint aliqua idola in excelsis montibus, vel collibus ad cultum posita, siue fuerint quælibet altaria in varijs mōtibus, aut locis extra templum, seu locum tabernaculi ad immolandum etiam vero Deo erecta, ferè semper illa vox in Scriptura in malam partem accipitur, & significat locum, in quo indebitè, & superstitiosè sacrificabatur. Quia vel idolo immolabatur, vel si vero Deo, non secundum voluntatem eius, id est, non in loco ab eo deputato, id est in templo iam ædificato, vel anteà in loco tabernaculi. De quo videri potest Abulensis 3. Reg. 3. q. 3. Illo igitur modo, quo possunt, & debent Reges idola euertere, tenebantur etiam Reges Israel *excelsa* auferre, non tanquam Pontifices: sed tanquam executores, & adiutores Pontificum. Et ideò in illis contraria negligentia specialiter reprehenditur, quia potestate sua efficaciùs valebant illa destruere, quàm Pontifices doctrinis, vel præceptis suis, & prætereà, quia de Regibus ibi præcipuè historia texebatur.

Iosaphat per Sacerdotes populum ad Deum reduxit.

4. Idem ferè in secunda actione considerari potest. Cùm enim ibi dicitur, *Iosaphat rursum egressum esse ad populum suum & reuocasse illum ad Deum,* non per se ipsū, sed per nuncios, vel ministros aliquos id fecisse, intelligendum est, vt communiter ibi interpretes notant. Nam illa particula *rursum*, iam priùs iterum egressum fuisse indicat, non legitur autem alius egressus Iosaphat ad populum suum præter id, quod legitur 2. Paralip. 17. scil. *Tertio anno regni sui misisse de Principibus suis, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum eis Leuitas, & Sacerdotes:* hoc ergo ipsum dicitur in c. 19. iterum fecisse, scil. misisse, qui circumirent cunctas ciuitates ad docendum, & erudiendum populum in lege Domini. Hæc autem actio, licet per se, & ex officio pertineat ad Pontifices, & Sacerdotes, suo tamen modo, etiam Regum est suum prouidentiæ modum circa illam exhibere. Sic enim etiam nunc Reges Catholici dicuntur mittere prædicatores ad gentes sibi subditas, quia ad voluntatem, seu petitionem eorū, & sub eorundem protectione; atque ipsorum expensis mittuntur. Ita ergo Iosaphat ex prouidentia Regis fidelis, ac zelū Dei habentis potuit per prædicatores, & Doctores egredi ad erudiendum populum, seruato tamen ordine, & modo, secundum ritum illius temporis necessario. Et ideò dicitur misisse Sacerdotes, & Leuitas, ad quos illud munus per se pertinebat.

Quod autem etiam miserit quosdam de *Principibus suis*, non obstat, etiam si fateamur illos Principes non fuisse de tribu Leui, sed merè laicos, cum à Leuitis distinguantur. Hoc, inquam, non obstat, tum quia vel illi laici mitti potuerunt, non ad docendum, sed vt Leuitas, & Sacerdotes tuerentur, & rebelles, ac idololatras, qui tunc erant, in officio continerent, & si opus esset, etiam ad audiendum verbum Dei cogerent. Vel certe licet illi etiam docerent, nullum est inconueniens, quia licet ad laicos non pertineret, vel dubia legis resoluere, aut doctrinam fidei definire (hoc enim Sacerdotibus commissum erat, Deut. 17.) nihilominus poterant esse docti, & eruditi in lege, ac fide, vt alios instruere, & exhortari possent, hoc enim neque ex natura rei malum est, nec inuenitur in lege veteri prohibitum; maximè cum id facerent ex consensu Sacerdotum. Sicut Actor. 13. cum Paulus, & Barnabas ingressi essent quandam synagogam, Principes synagogæ miserunt ad eos dicentes, *Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite*, cum tamen Paulus de tribu Leui non esset, & ideò à Iudęis tanquam mere laicus reputaretur. Simileque exemplum de Christo habemus Luc. 4. Sic igitur actio Iosaphat rectè intellecta non pertinuit ad propriam Ecclesiasticam gubernationem, sed ad Regiam protectionem, & fidei defensionem, ac propagationem, quod munus iura etiam canonica Christianis Regibus commendant. 5.

Cur Iosaphat Principes cū Sacerdotibus miserit

Abulensis dicto c. 17 q. 16.

Videndus Ioan Lorin ibi.

Tertia actio fuit, constituere iudices. Et ibi etiam Leuitæ, Sacerdotes, & Principes numerantur. Vbi etiam duo similia explicanda sunt, scilicet, quomodo ad Regem pertinuerit, Leuitas, & Sacerdotes in eo munere constituere, & quomodo cum eis laicos Principes miscuerit. Vtrumque autem facile intelligetur, si alia verba, quæ inferius adduntur, considerentur, scilicet, *Amasias autem Sacerdos, & Pontifex vester in his, quæ ad DEVM pertinent, præsidebit; porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* Vbi aperte distinguuntur officium Regis, & officium Pontificis, & hic præsidere dicitur in his, quæ ad Deum spectant, Rex autem, vel Vicarius eius in his, quæ ad homines. Ita ergo cum dicuntur constituti Sacerdotes, Leuitæ, & Principes ad iudicium faciendum, duplex sub illa voce comprehenditur iudicium, vt rectè Caietanus ibi notauit, scilicet, sæculare, & quasi Ecclesiasticum, seu ad res sacras pertinens. Et ita facile expeditur posterior interrogatio, non oportet enim iudicia, vel personas miscere, sed cum partitione accommoda eos intelligere, nam Principibus sæcularibus sæculare iudicium committi debuit, Leuitis autem Ecclesiasticum. Et ita plane oportet intelligi, cum alteri iudicio præesse deberet Pontifex, alteri verò gubernator Regius, quando, & quomodo oporteret. 6.

7. *Iosaphat solum designauit Sacerdotes potestatē iudicandi à Deo habentes.* Atque eadem ferè ratione, quamuis Rex dicatur constituisse vtrosque iudices, non oportet, eodem modo de omnibus intelligi, nam iudices laicos constituit per se, & virtute sua eligendo illos, & dando illis potestatem; Leuitas autem & Sacerdotes non ita; sed solùm applicando, & designando illos ad tale munus, nam potestatem illud exercendi ex institutione diuina habebant, vel immediatè, vel per Pōtificem Summum. Quod declaratur ex alijs verbis. *Amasias Sacerdos, & Pontifex vester præsidebit in his, quæ sunt ad Deum, Zabadias in alijs*: quæ licet videantur eodem modo dicta, nihilominus respectu Pōtificis non efficiebant, vt sic dicam, seu conferebat potestatem, sed declarabant, quid iure suo ad Pontificem pertineret, vt patet ex Deuteron. 17. Respectu verò ciuilis præsidis à Rege manabat potestas, quia pro Rege specialiter constituebatur. Ita ergo licet vno verbo dicatur. Constituisse hos, & illos iudices, nihilominus cum distributione accommodata, & legi, ac debito ordini consentanea, de singulis intelligendum est. Principes ergo per se, & vi sua iudices fecit, Leuitas verò solum ad modum causæ per accidens, quasi applicando, seu nominando personas, non tamen sine consensu Pontificis eos creando. Atq; ita hæc actio ferè eiusdem rationis est cum præcedenti, & non pertinet ad propriam iurisdictionem Ecclesiastici regiminis, sed solum ad solicitudinem quandam, piumq; fidelis Regis zelum, vt in alijs explicatum est.

8. *Quarta actio à Rege Iacobo inducta, soluitur.* Deinde addit Rex aliam actionem, quam possumus quarto loco numerare, scilicet, *corruptelas purgare, & abusus tollere.* Ad hanc verò probandam solum adducit locum 2. Reg. vel vt ipse allegat. 2. Samuel. 5. numer. 6. vbi nulla fit mentio de corruptelis purgandis, aut abusibus tollendis: sed solùm refertur, cùm Dauid ijsset in Hierusalem ad Iebusæum, vt ciuitatem expugnaret, dictum esse illi ab habitatoribus ciuitatis, *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, & claudos dicentes, non ingredietur Dauid huc.* Hæc autem verba non possunt applicari vllo modo ad reformationem morum, vel ablationem abusuum, quia nec de hac re ibi agebatur, neque cogitari potest Iebusæos hoc voluisse consulere Dauidi sub illa quasi metaphorica loqutione. Vnde licet illa verba sint obscura, & ideò ab interpretibus variè exponantur (vt in Glossa, Theodoreto, Abulensi, Chartusiano, Caietano, & alijs ibi videre licet) nihilominus omnes conueniunt, illis verbis solùm fuisse propositum Dauidi, vt medium necessarium ad ciuitatem capiendam tollere cæcos, & claudos. Siue per has voces significentur aliqui inimici Dauid ex Iebusæis, qui insurrexerunt dicentes, *Non ingredietur Dauid huc, & cæci* appellantur propter errorem mentis, & *claudi*, quia non rectè cum Dauid ambulabant. Siue re vera fuerint corporaliter claudi, & cæci positi supra muros ciuitatis ad defendendam illam in ludibrium, & irrisionem Dauid (vt videtur probabilius, & magis consentaneum textui secundum vulgatam editionem) in neutro verò sensu quicquam ad præsentem causam refert, quia de purgandis corruptelis nihil ibi agitur. Nam licet statim subiungatur, proposuisse Dauid præmium pro auferentibus cæcos, & claudos, odientes animam Dauid, & inde ortum esse prouerbium, *Cæcus, & claudus non intrabunt in templum*, non potest inde verisimiliter inferri, Dauidem auferendo cæcos, & claudos, voluisse significare, ad se pertinere abusus tollere, & corruptelas purgare, quæ est enim hæc consequutio, connexio, vel coniectura? profectò esse non potest, nisi mera diuinatio.

9. *Alia adiungitur actio à Rege Iacobo.* Ad hanc verò actionem pertinet etiam alia, quam infrà Rex ponit, dicēs de Regibus, *Reformationes publicas instituêre, conuocatis eo fine, & congregatis promiscuè sacerdotibus, & laicis*: nam ad reformationem publicam maximè spectat, abusus tollere, & corruptelas purgare. Ad probandas autem illas reformationes, solum adducit locum iam tractatum 2. Paralip. 17. vnde solum habetur, Iosaphat ordinasse, seu procurasse quādam reformationem, mittendo Principes, Sacerdotes, & Leuitas, qui docendo, & instruendo populos in lege Domini illos reformarent. Cur autem laici cum Leuitis missi fuerint; iam declaratum est, neque ibi legitur alia congregatio ex laicis, & leuitis promiscuè facta. Sicut ergo diximus, missionem illam non fuisse actum iurisdictionis, ita de hac reformatione dicendum est.

Quapropter (quidquid sit de probationibus) facilè concedimus pertinere ad Reges intra ordinem suum, & modo sibi accommodato abusus tollere, & corruptelas sui regni purgare. Nam in primis si corruptelæ, & vitia sint contra naturalem iustitiam, vel ciuiles leges iustas, vel contra pacem reipublicæ, ad Regem directè pertinet, subditos suos à talibus vitijs repurgare. Si verò vitia sint in materia religionis, vel fidei, postquam per eandem fidem, vel per Pontifices (ad quos voluntatem Dei explicare pertinet) illos esse abusus, & corruptelas constiterit, etiam ad Regem pertinet huiusmodi abusus tollere, vel pœnis, & coercitione in sibi subditos vtendo, vel etiam solicitè procurando, vt Ecclesiastici Pastores simul in hoc suam operam adhibeant, vel denique forti brachio suo occasiones prauarum consuetudinum tollendo. Sicut paulò superius de idolorum destructione dicebamus. Nam illa profectò erat in illa populo præcipua pars reformationis morum, & purgationis corruptelarum. Quamuis ergo expressè in veteri testamento diceretur; Reges abstulisse abusus, & corruptelas purgasse, modo prædicto, & sine vlla vsurpatione Primatus Ecclesiastici intelligi posset, & deberet. Sicut etiam nunc Catholici, & pij Reges abusus, & corruptelas suarum ditionum auferunt. Imò & inferiores Principes in suis territorijs, & priuatus paterfamilias in domo sua potest pro modo suo, & iuxta capacitatem suam corruptelas à domo sua expellere, & omnem, vel politicam, vel œconomicam prouidentiam adhibere, quæ ab ipso circa suos subditos exerceri valet, & ad illum finem potest deseruire. 10. *Suo modo Regib competit abusus tollere.*

Atq; ad hoc caput spectat exemplum aliud, quod idem Rex adducit ex 4. Reg. 18. de serpente æneo ab Ezechia confracto. Illud enim ad similem reformationem, & abusuum ablationem pertinet. Nam (vt libro 2. capite 12. dixi) licèt ille serpens Dei iussu fabricatus fuerit, & bonam habuerit significationem, propter quam bonum etiam vsum in principio habuit: nihilominus posteà cœpit esse Hebræis in occasionem scandali, & ruinæ propter illius populi ignorantiam, mentisq; cæcitatem, ac duritiam cordis ex praua consuetudine generatam. Ideoq; rectè potuit Rex serpentem confringendo, illam occasionem ruinæ populo tollere. Quamuis enim ex Dei præcepto factus esset, non propterea iusserat Deus illum conseruari: sed ad memoriam diuini beneficij, prudenti, & pio arbitrio præcedentium Principum illius populi seruabatur: postquàm vero cœpit irreligiosè coli, & adorari, confringi debuit, iuxta legem præcipientem: *Confringite statuas, lucosq; succidite.* Et quia hæc lex non solum ad Sacerdotes, sed etiam ad Reges loquebatur, ideo potuit Iosaphat, non iurisdictionem sacerdotalem exercendo, sed legem implendo, serpentem frangere. 11.

Quinto loco ponimus actiones alias recensitas à Rege, quæ multo minus, quam præcedentes ad causam conducunt, talis quidem est, *arcam Dei ad constitutum locum perducere.* 1. Paralipom. 13. Nam Dauid de quo ibi est sermo, non portabat arcam, nec contingebat illam; primum enim solis Leuitis, secundum autem solis Sacerdotibus licebat, Numer. 4. 2. Reg. 6. non autem Dauidi, licèt esset Rex. Et ideo tantum honoris diuini causa arcam comitabatur, quod non solum Regi, sed cuilibet de populo licebat, vt paulo inferius ibid. dicitur, *Dauid, & omnis domus Israel ducebant ar-* 12. *Dauid non tetigit arcā Dei.*

bat arcam, &c. Et simile habetur 3. Reg. 8. Sed additur, *Regem Dauid arcæ præsultasse.* Sed quid tum? erat ne illa actio propria Sacerdotũ, aut Regum? profectò magis propria videri poterat hominum inferioris conditionis. Vnde paulò inferius in eodem loco despectus, & reprehensus fuit Dauid à Michol, non quia actionẽ magnæ dignitatis exercuisset, sed quia *tanquam vnus de scurris factus esset*, ipse vero ex magna deuotione, & gratitudine erga Deum, respõdit, *Ludam, & vilior fiam plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis.* Non ergo censuit Dauid, illam actionem fuisse dignitatis sacerdotalis, nedum Pontificiæ, vel supra illam, sed fuisse magnæ humilitatis, & reuerentiæ erga Deũ, & ad hoc indicandum expressit Scriptura personam Dauid, addidit vero 2. Reg. 6. *Dauid, & omnis Israel ludebant coram Domino.*

13. *Facta Salomonis à Rege obiecta. 1. Paral 28. 2 Paral 6.* Eiusdem ordinis sunt facta quædam Salomonis, ex quibus etiam Regium argumẽtum sumptum est, scilicet, *templum ædificare, ædificatum dedicare, & sua præsentia consecratum honestare.* At hæc omnia hodie etiam nunc Reges faciunt, imò etiam alij inferiores, & pij, & potentes viri, & non propterea opus Ecclesiasticæ potestatis, nedum Primatus exercere censentur. *Hæc facta nullam spiritualem potestatem præ se ferunt.* Nam ædificare templum de se tantum est actus religionis, qui præter piam voluntatem solum requirit ex parte ædificantis facultatem ad necessarios sumptus, ex parte vero Dei necessaria est acceptatio per se, vel per Vicarios suos. Tunc autem Deus speciali reuelatione satis voluntatem suam ostenderat, ideoq; ex parte Salomonis tantum Regia potestas, & magnificentia cum pia, & fideli voluntate desiderari poterat; ergo nihil aliud ex illo facto rectè colligitur.

14. *Dedicatio templi quo modo potuerit à Salomone fieri.* Dedicare vero templum, duo potest significare. Vnum est, propria aliqua actione religiosa consecrare illud; aliud est, propria voluntate exterius manifestata illud Deo offerre, & donare. Priori modo, dedicare templa pertinet ad Sacerdotes, vel Pontifices. In illius autem templi dedicatione hæc actio non videtur alia fuisse, nisi vel ex parte hominum sacrificiorum oblationes, quæ ad solos Sacerdotes pertinebant, vt iam explicabo: vel ex parte Dei præsentia illa, seu descensus sub specie nebulæ, quæ templum repleuit, ad significandum Deo placuisse dedicationem illam, & ideo, vt dicitur 3. Regum 8. *Impleuisse gloriam Domini, Domum Domini*, quæ actio non fuit hominis, sed diuinæ dignationis, cui Rex Salomon testimonium dedit, dicens, *Dominus dixit, vt habitaret in nebula.* In hoc ergo sensu non potest dici Rex Salomon dedicasse templum, neque id de Salomone legitur, nec Rex Angliæ illi hoc tribuit, cum solum dicat; sua pręsentia opus consecrationis honestasse. Posteriori autem modo rectè dicitur Salomon dedicasse templum. Sed inde nullum sumitur argumentum: nam quilibet potest rem, vel domum suam ad diuinũ cultum offerre. Sicut Exo. 35. dicitur, *Omnes viri, & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera, quæ iusserat Dominus per manum Moysi.* Et statim subditur: *Cuncti filij Israel voluntaria Domino dedicauerunt.* Sic ergo in dicto loco. 3. Regum 8. dicitur, *Dedicauerunt templum Domini Rex, & filij Israel.* Denique quod additur, Regem sua præsentia opus consecrationis honestasse, clarum est, toti populo fuisse commune, & ita nihil ad rem facere.

15. Ad discernendum vero modum pręsentiæ, discernendæ sunt actiones, quæ in illa dedicatione peractæ sunt, prima fuit, inferre arcam, tabernaculum, & vasa sanctuarij in templum, & de hac dicitur *ferebant ea Sacerdotes, & Leuitæ*, & additur: *Rex autem Salomon, & omnis multitudo, quæ cum illo conuenerat, gradiebatur ante arcam*, vbi Rex cũ populo coniungitur, & à sacerdotali ordine distinguitur. Altera actio fuit, sacrificiorũ oblatio, & hæc fiebat sine dubio à sacerdotibus tanquam à propriis ministris; tribui autem videtur tam Regi, quam populo, cum de eis dicitur *Et immolabãt, & oues, & boues absque æstimatione, & numero*, intelliguntur autem immolasse per Sacerdotes, vt est frequens in Scriptura, & in communi etiam vsu loquendi. Et sic etiam dicitur ibi, *Mactauit Salomon hostias pacificas*, & iterum: *Sanctificauit Rex medium atrij, quod erat ante domum Domini fecit quippe ibi holocaustum, & sacrificium.* Vtiq; per Sacerdotes, in quo nulla pòtestas supra illos ostenditur, sed potius inferior status, & conditio. Vnde etiam nunc Reges, sicut & cæteri laici, solum per Sacerdotem offerunt. Tertia fuit actio orandi, & hæc etiam communis est toti populo de templi ædificatione, & dedicatione, quam quidem Salomon cum authoritate Regia, & tanquam singularis (vt ita dicam) illius templi Patronus exercuit, nihil tamen Põtificium vsurpauit, neq; Pontifice se superiorem ostẽdit. Igitur totum illud factum nihil omnino ad causam de potestate Ecclesiastica, & Regia, aut earum comparatione pertinet.

Deniq; ad probandum eandem Regis potestatem duo alia facta eiusdem ferè ordinis afferuntur, quæ non maiorem vim habent, quàm præcedentia. Vnum est, quod *librum legis è tenebris erutum populo recitare fecerunt*, ex 4 Regum 22. Verumtamen eo loco refertur quidem Elciam Pontificem ad Saphan scribam dixisse; *librum legis reperi in domo Domini*, & additur, dedisse illum Saphan, qui & legit illum, & postea Regi dixit, Elciam sibi librum dedisse, quem etiam legit Saphan coram Rege. Quod autem Rex fecerit, librum illum populo recitari, in eo capite non dicitur, sed solum, Regem è lectione libri valdè commotum misisse Sacerdotes, qui super ea re DEVM consulerent. In capite vigesimo tertio additur, sacerdotes renunciasse Regi quidpiam, quod prophetissa quædam dixerat, & subiungitur: *Qui misit, & congregati sunt ad eum omnes senes Iuda, & Hierusalem, Ascenditque Rex templum Domini, & omnes viri Iuda, vniuersique qui habitabant in Hierusalem cum eo, Sacerdotes, & Prophetæ & omnis populus à paruo vsque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis*, vbi Abulensis exponit, *legit*, id est, fecit legere, putant enim, Saphan scribam legisse librum, quod non est alienum ab vsu illius loquutionis, vt ex alia simili capitis 22. rectè ipse probat. Nihilominus tamen ex 2. Paralip. 34. magis colligitur, ipsum Regem per se legisse librum, nam ibi expresse dicitur: *Quibus audientibus in domo Domini legit Rex omnia verba voluminis.* In hac vero historia quid, quæso, est, quod in Rege Pontificiam potestatem, vel Primatum ostendat? An congregare populum, aut legere librum? neutrum sanè. Nam congregare populum non est de se spiritualis, seu Ecclesiastica actio, sed indifferẽs, quæ authoritate Regia propter varios fines fieri poterat. Vt autem tunc fieret propter spiritualem finem, nõ prouenit ex potestate spirituali Regis, sed ex sancto zelo, & intentione illius, Rex enim fidelis diuina gratia, & fide adiutus, potestate sua Regia, & ciuili in spirituale bonum sui populi sæpe vti potest, quia licet proximè in materia ciuili, vel indifferenti operetur, potest ad dictum finem illam referre. Legere autem librum, magis fuit opus dignationis, humilitatis, ac deuotionis, quàm potestatis. Et quamuis ipse non legisset, sed recitari fecisset, nullam maiorem authoritatem ostenderet, quia perinde est, per se fecisse, vel per Saphan scribam, & ministrum suum, & quia, licet liber esset sacer, actio legendi illum Sacerdotibus, & laicis communis est.

16. Alia duo eiusdem ordinis facta.

Hoc factum ad causam nihil refert.

Aliud factum est, quòd illi Reges *fœdus inter Deum, & populum aliquando redintegrarunt.* 17. Citaturq; in margine Apologiæ Regiæ locus Nehem, seu 2. Esdræ nono, in fine. In illo tamen loco non dicitur, Regem redintegrasse fœdus inter Deum, & populum, nec dici poterat, quia eo tempore iam non erat Reges in Israel. Cum ergo in principio illius capitis dictum fuisset: *Conuenerunt filij Israel in ieiunio, & in saccis.* Et infrà additum esset: *Surrexerunt autem super gradum*

Leuita-

Leuitarum Iosue, & quidam alij, & dixerunt surgite, benedicite Domino, &c. in fine capitis concluditur: *Nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant Principes nostri, Leuitæ nostri, & Sacerdotes nostri.* Ex quo contextu planè cõstat, totum populum, vel sua sponte, vel Leuitarum verbis excitatum fœdus redintegrasse, & ideò Principes nomine totius populi cum leuitis, & sacerdotibus fœdus consignarunt. Quòd si quis fortasse ponderet, *Principes* (quos laicos fuisse verisimile est) primo loco poni, aduertat, etiam Leuitas Sacerdotibus anteponi, & inde coniectet, posteriorem locum in illo ordine digniorem videri, vt sæpe contingit. Allegatur etiam in eadem margine secundus Regum (nobis quartus) capite 8. num. 4. *Sed* in toto illo capite nihil inuenio. Negare autem non possumus, in capite 23. suprà tractato post lectionem libri fœderis addi, *Stetitque Rex super gradum, & fœdus percussit* coram Domino. Et paulò post additur. *Acquieuitq; populus pacto.* Sed in hoc etiam facto nihil aliud, nisi pietas, & sanctus zelus Principis relucet. Nam illa redintegratio, seu percussio fœderis nihil aliud erat, nisi renouatio quędam fidelitatis ad Deum, seu quasi noua promissio obedientiæ ad legem eius, hanc autem quilibet homo, vel quilibet populus vel sua sponte, vel alterius exemplo, aut verbo prouocatus facere potest. Ita ergo illam fecit prædictus Rex, & in illa facienda alios anteiuit, vt ex suo exemplo, & verbo alios prouocaret. Vnde rectè Caietan. ibi notat, *Vide quanti boni causa bonus sit Princeps.*

18. Ex his ergo omnibus exemplis, & testimonijs nulla spiritualis iurisdictio, vel specialis potestas in his, quæ ad DEVM pertinent, in Regibus tempore legis veteris fuisse ostenditur. Optimè verò ostenditur, bonum, ac fidelem Regem defensorem esse debere diuinæ fidei, ac veræ religionis, & diligenter curaturum, vt omnes errores, & superstitiones contra veram, & ab Ecclesia approbatam doctrinam, vel ingressum non habeant; vel vbi inuenti fuerint, expellantur. Hanc ergo fidelitatem ad Deum prædicti Reges boni ostenderunt, & in lege noua Constantinus, Carolus Magnus, & quintus, & alij Reges Catholici summa pietate obseruarunt, quamuis se non Ecclesiæ Parentes, aut Prælatos, vel Prælatis superiores, sed filios, subditos, & protectores agnoscerent.

CAPVT XXVI.

Argumento sumpto ex comparatione Regis, & Pontificis satisfit.

1. *Obiect. Regis ex facto Salomonis.* POst reliqua facta Regum Israel, inducit Rex Angliæ factum Salomonis, qui *Abiathar Sacerdotem exauthorauit, vt non esset Sacerdos Domini*, vt ipse refert, indeque colligit, Regem fuisse Pontifice superiorem, vt inde concludat, idem in Christi Ecclesia seruandum esse. Fundaturque hoc argumentum in loco 3. Reg. 2. vbi Salomon quasi in exilium ire iussit Abiathar Pontificem, dicens, *Vade in Anathoth agrum tuum: equidem vir mortis es, sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini, &c.* Et infrà concluditur: *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini.* De hoc autem facto nunquam in Scriptura reprehenditur Salomon; imò cap. 3. additur: *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid Patris sui, excepto, quòd in excelsis immolabat.* Quæ exceptio qualiscumque illa sit (quod nunc non refert) ostendit, Salomonem vsque ad illud tempus seruasse alia præcepta, & consequenter in facto illo non peccasse. Imò aliqui in eodem facto clementiam Salomonis commendant, quia cum Abiathar esset dignus pœna mortis propter sacerdotis munus, quod exercuerat, & quia laborum Patris sui particeps fuerat, vitam ei condonauit, & in mitiorem exilij, & depositionis pœnam commutauit. Vt autem illa eadem pœna iustè illata fuerit, necessarium est, vt Salomon iurisdictionem, & superiorem potestatem in Pontificem habuerit; ergo Rex tunc erat Pontifice superior. Quod hoc argumento inter alia ducti fatentur ibi Abulēsis q. 28. & 31. & fuit sententia D. Bonauenturæ in tract. de Ecclesiast. Hierarch. part. 2. §. 1. in fine, & in 4. dist. 24. in expositione literæ, quam etiam tradidit D. Thomas si eius est opuscul. 20. lib. 1. de Regim. Principum cap. 14. in fine; quem multi etiam alij graues authores sequuti sunt. Ex hoc ergo facto infert Rex Angliæ etiam in lege noua Regem esse Pontifice superiorem, ac subinde habere Primatum in regno suo.

Hæc verò obiectio fundatur in re valdè dubia, scilicet, an in lege veteri Pontifex esset exemptus à iurisdictione Regis quoad delicta, & iudicium, seu pœnam illorum, quam hic disputare nolumus, quia non putamus veritatem fidei, quam docuimus, ex quæstione illa inter Catholicos controuersa pendere. Præsertim, quia vt sæpè dixi, quæstio de exemptione Clericorum à iurisdictione laicorum in temporalibus, diuersa omnino est à quæstione de Primatu, & de potestate in spiritualibus. Ex illo autem facto ad summum colligi potest, Pontificem in lege veteri non fuisse exemptum à iurisdictione Regia, quoad tribunalia sæcularia, siue ciuilia, siue criminalia. Inde verò inferre non licet, Regem Salomonem habuisse iurisdictionem aliquam in spiritualibus, seu pertinentibus ad DEVM, quia causa illa temporalis fuit. Nam crimen, quod Abiathar commisisse supponitur, fuit læsæ maiestatis propter conspirationem cum Adonia contra Salomonem. Pœna item exilij temporalis erat. Depositio autem à Pontificali munere, vel consequuta est ex priori pæna exilij, vel solum fuit separatio quædam ab vsu illius muneris; quod faciliùs tunc fieri potuit, quia duo tunc eo munere fungebantur, scilicet, Sadoc, & Abiathar, & ità potuit ex iusta causa remoueri Abiathar, vt solus Sadoc Pontificatum gereret. Et fortasse sicut sacrificia illius temporis carnalia erant, & cæremoniæ illæ vocantur à Paulo, *iustificationes culturæ, & sanctum sæculare*, ad Hebr. nono. ita Pontificatus ille non erat adeò spiritualis, quin posset quis propter grauissimum crimen læsę maiestatis illo priuari ab eadem læsa maiestate, si iurisdictio illi non deerat. Etenim si poterat illum vita priuare, vt verba illa indicant: *Equidem vir mortis es, &c.* quid mirum, quod posset illum Pontificatu priuare. 2. *Factum Salomonis nullam in eo potestatem spiritualem indicat.*

Addo vero vlteriùs, etiam hoc concesso, seu permisso, non sequi, Pontificatum eo tempore non fuisse, & dignitate, & potestate simpliciter superiorem Regi. Probatur; quia in primis illa munera erant omnino distincta, & impermista per se, seu directè. Nam de Rege supponimus habuisse supremam potestatem in temporalibus, quod verum simpliciter est: de potestate directa siue extenderetur ad Sacerdotes, & Pontificem, siue non, à qua nunc quæstione abstrahimus, vt dixi. Deinde Pontifici cõmissa erat potestas & administratio spiritualium, seu in his, quæ ad Deum, & ad fidei doctrinam, & legis declarationem pertinebant, vt constat ex Deuter. 17. *Si difficile, & ambiguum, &c.* vsque ad illud: *Qui autem superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, &c.* Et ideo 2. Paralipom. 19. præsidere dicitur in his, quæ sunt ad Deum. In his ergo non poterat Rex se intromittere, vt satis probatur ex facto Oziæ Regis, qui cùm ministerium Sacerdotis exercere tentasset, adolendo incensum super altare thymiamatis, & sacerdotibus resistentibus comminaretur, pecussus est lepra vsq; ad diem mortis suæ, vt refertur 2. Paralipomen. 26. Quod factum latè expendens Chrysostomus Homil. 4. de verbis Isaiæ, & cætera. sic ad Regem affatur, *Mane intra terminos tuos; alij sunt termini Regis, alij termini sacerdotij.* 3. *Etiam in veteri testamento Pontifex Rege superior extitit.* *Ozias Rex punitus fuit quia Sacerdotum munus subire tentauit.*

4. Quod autem inter illas duas dignitates maior simpliciter fuerit Pontificia, expressis verbis subiungit idem Chrysostomus, dicens, *Hoc regnum*, vtique sacerdotale, *illo maius est*, id est, temporali. *Neque enim* (ait) *ex his, quæ videntur hic, declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari Rex. Ille quidem ea, quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cæterum Sacerdotij ius è supernis descendit.* Quod posteà latè prosequitur. Et quamuis sæpè, & in multis de sacerdotio nouæ legis loquatur, tamen de veteri etiam loquitur, vnde inferiùs ait: *Maior hic Principatus, propterea Rex caput submittit sacerdotis manui, & vbique in veteri Scriptura Sacerdotes inungebant Reges.* Vnde item Chrysost. in Psal. 113. exponens illa verba: *Domus Israel sperauit in Domino, adiutor eorum, & protector eorum est, domus Aaron sperauit in Domino, adiutor eorum, & potector eorum est*: excellentiam sacerdotij inde colligit, dicens: *Diuidit orationem in Israelem, & genus sacerdotale, quia non est conferendus priuatus cum Sacerdote, sed hic eum longè superat.* Itaque maioris honoris causa putat, sacerdotale genus diuisum esse à reliquo populo filiorum Israel, sub quibus Reges etiam comprehendi manifestum est. Eandemque excellentiam multi colligunt ex eo, quod Leuitic. 4. nobilior victima pro Pontifice, quàm pro Rege offerri præcipitur, illud enim fuisse indicium excellentioris dignitatis, notauit Philo lib. de Victimis, & sequuntur ibi Theodoret. Procop. & alij. Et ex 19. Exodi. Numer. 27. & 35. solent alia indicia huius excellentiæ desumi.

5. *Ratione dicta Pontificatus præminentia ostenditur.*

Ratio verò maioris dignitatis sumi potest ex materia vtriusque muneris: nam Pontificatus, etiam legalis proximè ordinabatur ad Deum, & non attingebat homines, nisi per ordinem ad Deum: regnum verò è contrario totum versatur circa homines, & quâtum est ex se, seu ex vi sui obiecti, non attingit Deum, nisi quantùm ad hominum, & reipublicæ bonum expedit. Vnde materia Pontificatus altioris ordinis, & aliquo modo spiritualis etiam tunc erat. Ac denique sicut virtus religionis altior est, quàm iustitiæ, ita Pontificatus, ad quem munera religionis spectant, dignior est regno, cuius est tractare iustitiam. Hæc enim ratio etiam in lege veteri locum habebat. Atque eadem ferè proportione ostendi potest excessus non tantùm in dignitate, sed etiam in potentia. Nam quod Pontifex tunc etiam haberet suam potestatem, non solum administrandum, sed etiam ad præcipiendum, & iudicium in controuersijs de lege, vel doctrina ferendum, negari non potest ex locis citatis Deut. 17. & 2. Paralip. 19. Quòd verò eius potestas in suo ordine suprema fuerit, probant illa verba Deuteron. 17. *Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, &c.* Et ex eisdem colligi potest, etiam Regem comprehendere: nam vniuersalia sunt; ergo etiam Rex erat subiectus huic potestati Pontificis, tenebaturque stare definitionibus, ac decretis ipsius, eiusque præceptis in sua materia obedire: ergo ex hac parte erat Pontifex Rege superior. Quod si fortasse Pontifex quoad temporalia, vel ciuilia crimina subijciebatur Regi, & ideò diuersis respectibus, & fundamentis mutuam relationem inferioris, & superioris inter se habebat, nihilominus propter excessum in materia, & fine potestas Pontificis maior, & superior simpliciter appellari potest.

6. *Ex facto Salomonis etiã ciuilis potestas eius supra Pontificẽ non satis colligitur.*

Addo præterea ex facto illo Salomonis (quod ad præsens spectat) non satis colligi, habuisse Regem iurisdictionem supra Pontificem in causa temporali, seu criminali (quidquid sit, an possit aliunde probari.) Probatur primo, quia multi censent, Salomonem non vt Regem, sed vt Prophetam deposuisse Abiathar, vt Theodoretus ibi, quæst. 9. & Procop. ibidem. & plures ex modernis. Et fundantur in subiectis verbis. *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.* Erat enim Abiathar ex semine Heli, cui per Samuelem prædixerat Deus. 1. Reg. 2. fore aliquando, vt Pontificatus familiæ suæ auferretur, propter peccata filiorum eius: quæ fortasse fuerunt in Abiathar completa. Salomon autem spiritu prophetico id intelligens, & diuino instinctu permotus, executioni mandauit, quod Deus fuerat comminatus. Quòd si hoc ita est, nihil ex illo loco colligi potest, de potestate, seu iurisdictione ordinaria Regũ supra Pôtifices, quia illa fuit extraordinaria. Atque hæc responsio facilè sustineri potest, probari autem difficile: quia verba illa, *Vt impleretur, &c.* frequẽter dicuntur, etiãsi comminationes Dei per malos ministros, & mortes, aut violentias iniustas impleantur. Quia per illa verba non redditur ratio, quæ mouet hominem ad operandum, sed quæ DEVM mouit ad permittendum, seu tantum significant consecutionem vnius ex alio, non causam. Sicut de militibus crucifigentibus Christũ dicitur, diuisisse Vestimẽta, *Vt impleretur, &c.* Matth. 27. Nihilominus tamen illa responsio probabilis est, quam authoritate Innocent. 3. in lib. seq. confirmabimus, & eam defendit Cardinal. Bellarm. Tum ex alijs Scripturæ locis, tum ex ponderatione verbi Hebraici, in cap. 15. Contra Barclai.

Alij verò non dubitant dicere Salomonem in eo facto iniustè egisse, vsurpãdo potestatem, quam non habebat. Ego verò id affirmare non audeo propter verba Scripturæ, quæ ex cap. 3. allegaui, & quia apud antiquos Patres, & expositores non inuenio factum illud inter peccata Salomonis numeratum, eive in culpam tributum. Quocirca si nec iurisdictionem, nec peculiarem instinctum, aut reuelationem habuit, potius excusarem illum, dicendo relegasse, vel separasse Abiathar, qui contra ipsum cõspirauerat non puniendo delictum, sed quasi defensioni suæ, & conseruationi pacis, & regni consulendo. Nam si Abiathar contra ipsum conspirauerat, & Adoniæ amicitia coniunctus erat; timere non immerito poterat Salomon, ne post Adoniæ mortem Abiathar in Pontificatus ministerio, & Hierosolymis manens aliquid in suam perniciem moliretur. Tales ergo circumstantiæ tunc occurrere potuerunt; vt posset Rex prudenter, & sine peccato illo modo cogere Pontificem, etiamsi iurisdictionem in illum non haberet. 7.

Addo verò vltimo etiam si daremus (quod nunc non concedimus) Pontificem in lege veteri non fuisse exemptum à potestate coerciua Regis, nullum inde argumentum sumi ad tempus legis gratiæ. Nam potestas Regum in lege gratiæ in se non est maior, quam fuerit in lege veteri, in vtraque enim est mere ciuilis, & naturalis ordinis, ac originis, quamuis in lege veteri fuerit specialiori modo à Deo collata. Dignitas autem, & potestas Pontificia est longè maior, & altioris ordinis, vt ex hactenus dictis satis constat; & in tractatu de Legibus dictum est. Ideoque nullum argumentum fieri potest à Pontifice veteri ad Christi Vicarium in his, quæ ad subiectionem, & imperfectionem pertinent. Nam Mosaico Pontifici non sunt datæ claues regni cœlorum; neque illa potestas ligandi, & soluendi; cuius actio in terris rata habetur in cœlis, quæ Summo Pontifici Vicario Christi datæ sunt cum suprema Ecclesiæ gubernatione longè maiori, quàm haberet vetus Pontifex ad regendam synagogam, cui nullibi dictum est, *Pasce oues meas*, sicut dictum est Petro. Ergo multo magis pugna cum Pôtificatu legis nouæ subiectio ad temporalem Principem, quàm in lege veteri repugnaret, ac proinde ex factis legis veteris nullum argumentum ad legem nouam sumi potest. Præterquam quod Pontificatus illius legis ad cæremonialia eius pertinebat, quæ iam omnino cessarunt, & noua institutio facta est, secundum quam suprema potestas, & exemptio Vicario Christi data est. 8.

Argumentum ex veteri Pontificatu ad nouum, desumptum nullum est in præsenti causa.

Sed vrgent aduersarij postulantes à nobis, vt hanc institutionem ex Scriptura ostendamus, vtunturque altero modo contra nos argumentandi ex Scripturis, quod 9.

Instantia hæreticorum

quod suprà negatiuum vocauimus, nimirum, quod nullibi in nouo testamento scriptū inueniatur, Pontificem Romanum habere Primatum, seu potestatē in Reges, præsertim quæ ad temporalia aliquo modo extendatur. Si autem quæ hactenus diximus, expendantur, non solum facilè huic argumento respondemus; sed etiam planè euidenter in Regem Angliæ illud retorquem⁹. Primum enim, quod attinet ad potestatem, & Primatum in Reges, iam cōstat ex superius dictis, vbi declarauimus, quomodo hæc potestas ex Scriptura, & verbis Christi colligatur, neq; esse necessarium, vt ipsa etiam collectio in Scriptura sit expressa, sed satis superq; esse, vt traditione, & definitione Ecclesiæ declarata, ac firmata sit. Quod vero ad exemptionem pertinet, præter quam, quod ex ipsa superiori potestate manifeste colligitur, ex verbis etiam Christi, & simili Ecclesiæ traditione in libr. sequenti probabitur.

Responsio.

10. Ad argumentum ergo negatiuum negamus, potestatem Pontificis Romani in Reges ex Scriptura non probari. Retorquemus autem argumētum hoc modo: Primatus Regis Angliæ non probatur ex Scriptura, & secundum fidem eius, nihil est credēdum, quod in Scriptura non continetur; ergo secum repugnat, illum asserendo, & subditos ad illum credendum cogendo. Maior probatur, quia ex veteri testamento non ostenditur, tum quia omnia testimonia, quæ afferuntur, id non probant etiam de statu legis veteris, vt vidimus, & licet probarent de illo tempore, nihil pro statu legis nouæ efficerent, vt etiam ostensum est. Neq; etiam ex nouo testamento probari potest: nam omnia testimonia, quæ Rex adducit, nullius momenti sunt, vt ostendimus. Vnde Sacellanus eius (vt relatum inuenio) ingenuè fassus est, fundamentum illius Primatus in solo veteri testamento quæri oportere, & nullum illius in nouo vestigium, aut exemplum inueniri. Idemq; argumentum fieri potest contra exemptionem Regis Angliæ à iurisdictione coactiua Pontificis, nam illius fundamētum, si quod esse posset, esset certè in veteri testamēto quærendum; in nouo autem nullum habet, sed pugnat potius cum generalibus verbis Christi: *Quodcumq; ligaueris, & Pasce oues meas.*

Argumētum aduersariorū in ipsos retorquetur.

CAPVT XXVII.

Alijs obiectionibus ex Concilijs sumptis satisfit.

1. ADdit præterea Rex Angliæ in sua Præfat. pagin. 22. *Prædictam in Reges potestatem à Pontificibus vsurpatam cum Concilijs, & Patribus pugnare.* dicitq; in sua Apologia id demonstrasse. In ipsa vero Apologia pag. 29. in primis inducit Concilium Arelatense tempore Caroli Magni congregatum, quod in fine capitulorū ita concludit *Hæc igitur sub breuitate, quæ emendatione digna perspeximus, quàm breuissimè adnotauimus, & Domino Imperatori præsentanda decreuimus, poscentes eius clementiā, vt si quid hic minus est, eius prouidentia suppleatur, si quid secus, quàm se ratio habet, eius iudicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio diuina opitulante clemētia perficiatur.* Ex quibus verbis colligere vult Rex Angliæ, Patres illius Concilij recognouisse Imperatorem, vt iudicem, & superiorem suum, & suorum decretorum.

Prima obiectio.

2. Nihil tamen minus ipsi senserunt, aut Imperatorem sentire existimarunt. Nam in prologo eiusdem Concilij sic de Imperatore loquuntur. *Ecclesiæ DEI statum vigili instantia roborare disponit.* Et infrà. *Omnibus Dei sacerdotibus obsecrans, & obtestans, vt Ecclesias, quas regendas susceperunt, pia prædicatione instruant, &cæt.* Et in fine prędictorum verborum non postulant, sua decreta ab Imperatore confirmari, sed eius adiutorio perfici, id est, executione mandari. Regimen ergo Ecclesiarum non Imperatori, sed sibi creditum esse cognoscunt: duo vero Imperatoris officia in huiusmodi rebus indicant, scilicet, exhortari, & adiuuare Pastores Ecclesiæ in suo regimine, quæ vt sæpe diximus, ad iurisdictionem nō pertinent, sed ad pietatem, & humanam potentiam, seu authoritatem. Est præterea in verbis illis aduertendum in eis nō esse sermonem de rebus fidei, sed de decretis pertinentibus ad moralem vsum, vt patet ex verbis illis, *quæ emendatione digna perspeximus, quam breuissime notauimus.* Quia ergo in illis multa decreta erant, quæ laicos simul cum clericis contingebant, vt patet ex cap. 4. 5. 12. 13. 15. 22. & 23. ideo prudēter fecerunt, illa Imperatori præsentando, vt eius authoritate adiuti, ea possent facilius executioni mandare. Cætera autem verba vrbanitatis, modestiæ, & humilitatis sunt, vt ex vsu similium verborum constat, ideoq; vanum est, ex illis propriam subiectionem, vel iurisdictionem colligere.

Solutio.

3. Secundo obiicit Rex. *Sex Concilia generalia,* quæ ait, *sese penitus Carolo Magno tradidisse.* Nominat autem Concilium Francofordiense, Arelatense, Turonense, Cabilonense, Moguntinum, ac Rhemense. Sed in primis non video, cur hæc generalia Concilia vocet, cum ferè omnia prouincialia sint, & ad summū quædam sint nationalia; deinde nihil in dictis Concilijs reperio, propter quod dicantur *se penitus Carolo tradidisse.* Et in primis Concilium Francofordiense sine dubio generale non fuit, nam, vt ex titulo Epistolæ eiusdem Concilij ad præsules Hispaniæ constat, solum Episcopi Germaniæ, Galliæ, & Aquitaniæ in eo interfuerunt, & de legatis Apostolicis, eiusve confirmatione nulla fit mentio. De Carolo autem Magno in titulo libelli sacrosyllabi solum dicitur, Concilium fuisse habitum sub præsentia Clementissimi Principis Caroli. Vbi Carolus non vt author, sed vt exhortator, & defensor: neq; vt pars Concilij, sed vt honorificus testis ponitur. Et quamuis in principio libri sacrosyllabi Carolus necessitatem extirpandi quendam errorem Concilio proponat, postea vero solum Concilium est, quod veritatem docet in discursu illius libri, cuius author dicitur fuisse Paulinus, qui in fine libri sic ait, *Nos autem Domini, & charissimi fratres sequentes præcedentium Patrum sanam fidei doctrinam, respuentes per omnia deliramenta nugacium hominum corde credamus ad iustitiam, & ore confiteamur ad salutem, &cæt.* Postea vero solum orat pro Carolo Magno, *vt Deus eum protegat, & defendat, &c.* eumq; postea precatur, vt contra visibiles hostes prò Christi amore dimicet. Neq; ibi aliud verbum inuenio, quo illud Concilium *se penitus Carolo tradiderit.* Satiusq; fecisset Rex Angliæ, si in actis illius Concilij considerasset, eundem Carolum in epist. ad Elipandum, & alios Hispanos sacerdotes, non Patrem, aut Primatum Ecclesiæ, sed filiū, & defensorem Sāctæ Dei Ecclesiæ seipsum appellare. Item potuisset aduertere, Patres illius Concilij cum in fine dicti libri sententiam protulissent, statim addidisse, *reseruato per omnia iuris priuilegio Summi Pontificis Domini, & Patris nostri Adriani primæ sedis beatissimi Papæ.* Item notare posset quod inferius aiunt, *& Beati Petri primi Pastoris Ecclesiæ.* Ac denique notari potest, solam synodum Episcoporum, scripsisse doctrinam fidei ad Elipandum, & alios: postea vero scripsisse Carolum tanquam protectorem, & defensorem synodi.

Secunda obiectio ex quibusdam Prouincialibus Concilijs. Diluitur.

4. De Concilio Arelatensi iam diximus. In Turonensi autem nihil aliud inuenitur, nisi quod in eius præfatione illum laudant, & saluberrimis eius exhortationib. illuc conuenisse fatentur, in fine autē his verbis concludunt: *Hæc nos in conuentu nostra ita ventilauimus, sed quomodo deinceps piissimo Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles famuli libenti animo ad nutum, & voluntatem eius parati sumus;* Quid enim aliud religiosi, & prudentes, ac modesti Episcopi dicturi erant ad pium Imperatorem, qui sancto zelo ea tantum, quæ ad bonum Ecclesiæ pertinebant, procurabat;

Ad Conc. Turon.

bat, non tanquam Ecclesiæ gubernator, sed tanquam filius, & defensor. In Concilio autem Cabilonensi in principio habentur similia verba supra tractata ex Concilio Arelatensi, & ideo idem repetere necesse nō est. Nam in illo Concilio solum agitur de moribus, & inter illius decreta etiam inueniuntur aliqua laicis communia, vt c. 18. & 21. & maximè 43. Vbi eam ob causam in adhibendo remedio quibusdam publicis, & communibus vitiis sententia Imperatoris expectanda dicitur. Neq; aliud verbum in illo Concilio inuenio, quo se penitus Imperatori tradiderit. Sed in cap. 66. tantum decretum est, vt ab omnibus indesinenter oretur pro Rege, quod longe diuersum est. Imò ibi additur dixisse Concilium, Scripturarum monita, & canonum instituta diligenti indagatione inquirenda, & simili obseruatione perficienda esse, in quo nō Imperatoria sed Ecclesiastica authoritas post scripturas commendatur. Quin potius illi subiectioni Concilij ad Imperatorem, quam exaggerat Rex Angliæ, repugnant capita 28. & 37. eiusdem Concilij. Nam in priori dicitur, de gradibus propinquitatum, matrimonia vtiq; prohibētium, vel irritantium, canones Ecclesiasticos consulendos esse, non Regem. Posteriori vero dicitur, Conciliorum canones à sacerdotibus legendos esse, & intelligendos, quia per eos viuere debent, & docere.

Ad Concil. Cabil.

5. Idem ferè iudicium est de Concilio Moguntino, nam licet in Præfatione Concilij Patres eodem honore tractent Imperatorem, & omnia ad illum referant, sicut præcedentia, nihilominus satis ibidem distinguunt potestates, & laicis controuersias mundanarum legum, *vulgiq; iustitias* (vt aiunt) committunt, & vnicuiq; personæ, & statui proprium honorem impendunt, *Secundum dictum* (inquiunt) *Beati Petri primi Pastoris Ecclesiæ?* Vnde inferius subdunt: *Insuper etiam congruum nobis esse videbatur, vt sacerdotes, & Ecclesiæ DEI iure legitimo, & inconuulso honorarentur: de quibus Dominus ait: Qui vos audit, me audit, & qui vos recipit, me recipit. Qui autem me recipit, recipit eum, qui me misit. Et Apostolus ad Hebræos: Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris.* Inferius vero in ca. 6. cum de filiis exhæredatis à parentibus quædam disponerent, quoniam ciuilem materiam attingere videbantur, addunt: *Quantum ad nos, vel ad nostram pertinet potestatem,* & ad Imperatorem aiunt; *Quòd si fortè extra officium nostrum alicubi inuentum fuerit admonere vestram clementiam audeamus, vt emendentur.* Vbi apertè sua potestate in causis spiritualibus, & piis disponunt, vbi autem sæculare auxilium necessarium est, illud ab Imperatore postulant. Sicq; in c. 7. in causis pauperum aiunt: *Hoc omnino emendetur per iussionem vestram.* Et in ca. 8. optimè de vtraq; potestate loquuntur.

Ad Mog. Conc. *1. Petri 2.* *Luc. 10.* *Hebr. 13.*

6. Deniq; in Concilio Rhemensi fit quidem in principio honorifica mentio Imperatoris, nihil autem ei tribuitur, quod iurisdictionem aliquam in Concilio ei concedere videatur. Imò cum in principio dicatur (quod in superioribus etiam quatuor Conciliis dictum erat) *conuentum illum à Domino Carolo piissimo Cæsare more priscorum Imperatorum fuisse congregatum*, quasi in declarationem illius moris additur, *Ordinante Vlfario eiusdem Sanctæ Sedis Archiepiscopo*, Quod paulò post in Conciliis etiam generalibus explicabimus. Nam hæc quinq;, de quibus diximus, prouincialia tantum sine dubio fuerunt, & ideo conuocatio propria, & cum potestate iurisdictionis ad Archiepiscopum pertinebat, tribuitur autem Imperatori tanquā petenti, & per temporalia subsidia cooperanti.

Ad Concil. Rhemens.

7. Tertiò obiicit Rex quatuor prima generalia Concilia. *Imo, & alia* (inquit) *quatuor sic vulgo appellata Imperatoris prudentiæ, ac pietati sese in omnibus subiecisse, Adeò, vt Ephesinum illud quater satis distinctè inculcet, se accitos coiisse Imperatoris oraculo, nutu, sanctione, & mandato.* Inducit præterea verba eiusdem Concilij in epi. ad Augustos, vbi Patres dicunt, *vniuersos se supplices ad pietatis eius dominationem confugere, vt quæ contra Nestorium, & illi consentientes gesta sunt, robur suum haberent.*

Verumtamen in quatuor primis Conciliis dissimulat Rex ea omnia, in quibus Episcopi Romani Primatus, & potestas supra Imperatores, & supra Concilia generalia ostenditur, & vnum tantum, vel aliud verbum arripit, quo Imperatoria dignitas in suo gradu commendatur, & facilem habet ex aliis locis intelligentiam. Et quoniam de Concilio Nicæno nihil in particulari Rex adducit, & multa à nobis in superioribus allegata sunt, nihil hic addere necesse est, præsertim cum sit notum, quantum Constantinus Imperator in illo Concilio Episcopis, & eorum potestati detulerit. 8.

Solutio.

Ex Concilio etiam Constantinopolitano 1. nihil Rex notat, cum tamē ignorare non debeat, quid Patres illius Concilij ad Damasum Papam scripserint, nimirum. *Mandato literarum superiore anno à vestra reuerentia post Concilium Aquileiense ad Sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsq; faciendum nos præparauimus, atq; de hoc vno Concilio celebrando consensum Episcoporū vna nobiscū attulimus.* Ecce quomodo Imperatores ad cogēda Concilia cōcurrunt, scilicet, vel impetrando, & postulando à Pōtifice conuocationis mandatum, vel illo obtento illius executionem procurando, vel in virtute illius iubendo. 9.

Theodoret. lib. 5 hist. cap 9.

Ex Concilio etiam Ephesino posset Rex Theodosij, & Valentiniani Imperatorum verba, quæ in epist. ad Concilium posuerunt, notare. Cum enim Candidianum Comitem ad Conciliū mitterent, vt esset quasi Concilij protector, & pacis cōseruator, subiungunt: *Sed ea lege, & conditione, vt cum quæstionib. & controuersiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat: nefas enim, qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum Ecclesiasticis negotiis, & consultationibus sese immiscere.* Habetur hæc epist. in tom. 1. illius Concilij c. 32. Et in c. 29. habetur epist. Cyrilli ad Cœlestinum Papam, in qua petit, vt sententiam suam in causa fidei, quæ tunc contra Nestorium tractabatur, Macedoniæ & totius orientis Episcopis perspicuè per literas exponat. Et ex tom. 2. præsertim à c. 13. constat nihil in illa Synodo sine Pontificis authoritate actum esse. Præterea in actis præambulis ad Cōcilium Chalcedonense habetur epi. Valentiniani, & Marciani Augustorum ad Leonē Papam, ad quem ita loquuntur, *Tuam Sanctitatem Principatum in Episcopatu diuinæ fidei possidentem sacris literis in principio iustū credimus alloquendam, inuitantes, atq; rogantes, vt pro firmitate, & statu nostri Imperij æternam diuinitatem tua Sanctitas deprecetur, & vt tale propositum, atq; desiderium habeamus, quatenus omni impio errore sublato per celebrādam Synodum te authore, maxima pax circa omnes Episcopos fidei catholicæ fiat.* In quibus verbis maximè expendo illam particulam, *Te authore*; nam ex illa cum præcedentibus optimè explicatur, quid Imperator, quidve Pontifex in congregādo Concilio conferat, sc. Imperator intercessionem, Pontifex authoritatem. Eademq; verba sufficiunt ad explicanda verba Concilij Ephesini de conuocatione illi[9] per Imperatorem. Quæ vero Patres eiusdē Concilij post illius definitionem ad Theodosium scripserunt supplicātes, vt in illo gesta, ac definita suum robur obtineant, eundem suprà explicatum sensum habent, scilicet, petiisse Patres illos, vt authoritate sua fidem protegerent, ac defenderent. Vnde inferius in alia epist. ad Augustos, eos exhortantur, vt vestigia maiorum suorū imitētur, vt *quemadmodū* (inquiunt) *singuli eorum Sanctorum Patrum synodis Imperij sui tempore celebratis paruerunt, Patrumq; sanctiones legib. suis muniērunt, & quam illis deferrent obseruantiam, decretis suis ostēderunt, ita & vos, &c.* Vbi clarè Imperatoris esse docent, parere, & obseruantiam exhibere decretis Synodorum generalium, deinde vero suis legib[9] ea munire, & executionem procurare. De quo puncto legi etiam potest Synodus 3. Romana sub Symmacho, vbi non solum 10.

Habetur to. 4 eiusdem Conc ca 14. *Cap 16.*

solum Patres, sed etiã Theodoricus Rex Pontifici tribuunt potestatem cogendi Concilia licet ad petitionem Imperatorum, aut Regum illa frequenter vtatur.

CAPVT XXVIII.

Patrum testimoniis, quæ Rex obiicit, satisfit.

1. *In Apolog. pagin 26.* VLterius obiicit Rex quasdam Patrum sententias. Prima est Augustini in Psal. 124. vbi ait, Iulianum tametsi iniquum, infidelem, & idololatram, nihilominus fuisse verum Dominum temporalem, illique fuisse à Christianis obediendum. At quis hoc negat? superius enim ex professo à nobis probatum est, infideles etiam esse posse veros Reges, & Dominos, eisq; in rebus iustis, & licitis parendum esse. Quod etiam verum esse dicimus de Rege hæretico, & schismatico, quamdiu per Ecclesiam non deponitur, seu regno priuatur. Atq; ita loquutus est Augustinus. Quod si Rex dicit, non posse deponi, oportet, vt aliunde id probet, nam August. certè id non dicit, & in aliis locis generaliter docet iustum esse, hæreticos per cruciatus, & pœnas ad fidem compelli. Quod si Rex argumentum inde sumat, quod apostata ille Impiissimis per Ecclesiam depositus non est. Respondemus, argumentum nullius esse momenti, non enim ideo id facere omisit Ecclesia, quia iure nõ posset, sed quia otiosum fuisset id tẽtare, quod exequi tunc non poterat.

Primũ Augustini testimonium

Hoc testimonium nihil fauet Regi.

2. *Secũdum testimo. ium ex Tertul liano.* Secundum testimonium est Tertulliani li. ad Scapulam c. 2. *Christianus nullius est hostis, ne dum Imperatoris, quem sciens à Deo suo constitui necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto Romano Imperio, quousq; sæculum stabit, tamdiu enim stabit. Colimus ergo & Imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum, & quidquid est à Deo consequutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic n. omnib. maior est, dum solo vero Deo minor est.* Hoc vero testimonio, & alio Tertulliani nos etiam supra vsi sumus, vt potestatem supremam Regum temporalium probaremus, nihilq; aliud ex verbis cum fundamento colligi potest. Nam quod imperatorem vocat *hominem à Deo secundum*, ideo dictum est, quia in ordine temporalis regiminis Imperator, vel Rex supremus immediate sub Deo est, & nullum alium in eo ordine superiorẽ recognoscit. Atq; in eodem sensu accipiendum est, quod illum vocat *solo Deo minorem*, vtiq; in suo imperio, obediẽtia, ac regimine purè ciuili, ac tẽporali. Nam alioqui manifestum est, posse vnum Regem vel Imperatorẽ temporalẽ esse maiorem alio in potestate, & ditione, etiam si vnus alteri nõ subiiciatur. Maiori q; ratione Pontifex maior est Imperatore, quia nõ solum dignitate, & ditione excedit, sed etiam illi superior est in alio excellentiori ordine, & in ordine ad altiorem finem. Sicq; locum habet limitatio, quia in eisdem verbis Tertull. adhibet: *Colimus Imperatorem sic quomodo & nobis licet, & illi expedit*, vtiq; in his, quæ potestati illius subiacent, & Deo, eiusq; fidei non repugnant. Nam cum in his excedit, & delinquit Imperator, iã non legitima potestate vtitur, & si Christianus sit, vt talis superiorem habet, à quo corrigatur.

Hoc testimonium tãtum supremã Regum in temporalibus potestatẽ commendat.

3. *Tertium ex Iustino.* Neq; plus probant verba, quæ tertio loco ex Iustino adducit Apolog. 2. pro Christian. quæ nos etiam supra tractauimus & nihil probant, nisi Imperatorem, & Regem, quamdiu Rex est, esse verum Dominum, cui obediendum est in his, quæ illi subiacent. Nemo autem dubitabit, posse Regem, vel regno renunciare, vel illud amittere, & tunc etiam dominiũ eius, ac potestatem, & consequẽter etiam obligationem illi obediendi cessare.

4. *Quartum ex Ambrosio.* Quartò adducit verba Ambrosij orat. Contr. Auxent. de Basilic. non tradend. in initio: *Dolere potero, potero flere, potero gemere, aduersus arma, milites, Gothos, quoq; lachrymæ meæ arma sunt. Talia munimenta sunt sacerdotis. Aliter neq; debeo, nec possum resistere.* Quibus verbis videtur velle concludere Rex Angliæ, Pontifices non posse iniquis schismaticorum Regum conatibus potestate resistere, sed solo verbo, exhortatione, ac precatione. Longè verò diuersa erat mens Ambrosij, quã satis ostendit, quando Theodosio non sola prece, sed imperio, & spirituali potestate restitit. Sententia igitur Ambrosij fuit, non esse sacerdotis officium arma sensibilia, & materialia contra Imperatorem tyrannum, aut rebellem sumere, & militum castris illi resistere. Et nihilominus non negat habere Ecclesiam potestatem, qua illi resistat, sed quia hæc sæpe contra incorrigibiles, & contemptores efficax non est, ideo, ait, vltimum refugium sacerdotis in lachrymis, & precibus ad Deum positum esse. Potuisset autem Rex Angliæ attentius expendere verba, quæ in fine orationis posuit Ambrosius: *Quid honorificentius, quam vt Imperator filius Ecclesiæ esse dicatur. Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.* Ergo sicut filius corrigi poterit à Patre, & vt inferior à superiore, quia si superior non est, profectò inferiorem esse necesse est: nam duo capita æqualia sine schismate esse non possunt. Estque similis locus, eodemq; modo explicandus apud Chrysost. Homil. 4. de Verb. Isai. *Nam sacerdotis tantum est arguere, liberamq; præstare admonitionem, non mouere arma, non clypeos vsurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec iacula mittere, sed tãtum arguere, ac liberam præstare admonitionem.* Sub verbo enim arguendi intelligendum est comprehendi quicquid ad correctionem Ecclesiasticam pertinet, & tunc etiam locum habet, quod idem Chrysost. præmittit: *Vbi sacerdos contemptus est, dignitasq; sacerdotij conculcata, neq; quicquam præterea potuit sacerdos* (dicit Deo.) *ego quod erat mei officij præstiti, nihil amplius possum, succurrere sacerdotio, quod conculcatur, &c.* Agit autem de Azaria, qui quantum potuit restitit Oziæ, & cum proportione de Pontifice nouæ legis intelligendum.

Vera Ambrosij mens.

Quinto loco adducit verba Optati libr. 3. contr. Parmen. *Super Imperatorem non est, nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem.* Sed hæc verba eodem modo quo similia Tertulliani, exponenda sunt, scilicet Imperatorem esse in suo ordine sub Deo supremum, quod non excludit subordinationem ad spiritualem potestatẽ, quam vt Christianus habet. Et hanc fuisse intentionẽ Optati ex aliis locis eius in superioribus allegatis, & ex occasione, quam tũc habuit Imperatoriam dignitatem tuendi, satis manifestum est. Agebat enim ibi contra Donatum, qui Imperatorum leges despiciebat, dicens, *Quid est Imperatori cum Ecclesia*, quæ vt ait, *contra præcepta Apostoli Pauli meditabatur.* De quib. præceptis inferius ait, seruanda esse, *etiam si Imperator gentiliter viueret.* Quod ergo ait, solum Deum esse maiorẽ Imperatore, etiam de Imperatore gentili intelligit, de quo cogitare nõ potuit, habere in Ecclesia Primatum, vel spiritualem potestatem; loquitur ergo de Imperatore solum quoad temporalem potestatem. 5.

Quintum ex Optato.

Verus eius sensus.

Sexto maiorem vim facit in verbis Gregor. lib. 2. ep. 61. indict. 2. alias c. 100. quæ est ad Mauricium Imperatorem super legem, quam tulerat, vt milites in monasterio non susciperentur, quæ erat iniusta, & contra supernaturalem finem, & nihilominus non est ausus reuocare illam per eam indirectam potestatem, quam nos illi tribuimus; non ergo illam in se agnoscebat. Vnde postquam Gregorius verbis submissionis, & humilitatis Imperatorem alloquutus fuerat, eum *Dominum suum, seq; famulum pietatis suæ*, appellans, deinceps iniquitatem legis ostendens inter alia sic inquit, *Ego vero hæc dominis meis loquens, quid sum, nisi puluis, & cinis? sed tamen quia contra Dominum Deum hanc intẽdere constitutionem sentio, dominis tacere nõ possum.* Et nihilominus in fine epistolæ ita concludit: *Ego quidem iussioni subiectus eãdem legem per diuersas terrarum partes transmitti feci, & quia lex ipsa omnipotenti Deo minimè cõcordet, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis* 6.

Sextum testimonium ex Gregorio

nis nunciaui. Vtrobiq; ergo quæ debui exolui, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo, quod sensi, minime tacui.

7. Respondemus, satis in superioribus ostensum esse, quid D. Gregorius de Imperatorum potestate in Ecclesia senserit, cum in Ps. 5. Pœnit. aliàs 101. circa versum illum. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei*, contra eundem Mauricium Imperatorem scriptum reliquerit: *In tantum suæ temeritatem extendit vesania, vt caput Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, & in domina gentium terrenæ ius potestatis vsurpet.* Et infrà in alium versum: *Initio tu Domine terram fundasti*, eundem Mauricium inter Ecclesiæ persecutores annumerat, dicens, *Quid Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur?* Ex hoc ergo loco alterius intelligentiam rectè colligunt Cardinales Baro. & Bellarm. Cum enim ille Imperator, licet catholicus, & aliàs Ecclesiæ benefactor, sua potestate abuteretur, prudenter egit Gregorius ad eum submisse scribendo, & blande illum exhortando, & instruendo, vt facilius illum ad legis emendationem, vel reuocationem induceret. Igitur non idcirco statim potestate sua vsus non est, quia illam non haberet, sed quia non sperauit tunc fructum, si rigore vteretur. Et ideo in principio eiusdẽ epistolæ ad hoc insinuandum, & ad tuendam sui muneris dignitatem ait: *Ego autem indignus pietatis vestræ famulus in hac suggestione, neque vt Episcopus neq; vt seruus iure reipublicæ, sed iure priuato loquor.* Et nihilominus prouidentiam erga Ecclesiam eo tempore necessariam non omisit, nam legem illam, quàm in fine illius epistolæ ad varias mundi partes transmitti fecisse, dicit: non sine debita correctione, & moderatione transmisit: vt constat ex eiusdem epistola ad Episcopos diuersarum regionum, quæ habetur li. 7. in dict. 1. ep. 11. Vbi postquam dixit, *legem quam Imperator dedit, &c. Vestræ studui firmitati trãsmittere*, &c. subdit, *Hoc maximè exhortans, &c. vt nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita, suscipiendi non sint, post sufficientem autem probationem, & examinationẽ*, ait suscipiendos esse. In quo manifeste vsus est authoritate, quam habebat supra leges ciuiles in ordine ad bonũ animæ, & spiritualem finem moderandi legem.

Responsio. Baron ann. 593. nu 14. & sequen. Bellarm. in Respon ad Regem Angl.

8. Vltimo possumus addere nonnullas alias Patrum loquutiones, quæ nimirum potestati, seu dignitati ciuili fauere videntur. Ignati. epi. ad Smirnen. *Honorare oportet & Regem, neq; enim Rege quisquam præstantior, aut quisquam similis ei in rebus omnibus creatis.* Intelligitur autem de præstantia, & similitudine in potestate, vtriq; in suo ordine, vt diximus. Vnde ibidem de Episcopo etiam ait, esse honorandum, *vt Principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, & Christi.* Et infrà: *Nec Episcopo, qui Deo consecratus est pro totius mundi salute, quicquam maius est in Ecclesia.* Quod etiam respectiuè, & cũ proportione intelligendum est. Cyrill. etiã Alexandr. lib. de Recta in Deum fide ad Theodosium in principio sic ait. *A Deo, cuius est summa celsitudo, vobis clarissimi Reges humanæ claritudinis fastigium incomparabilibus excellentiis præ omnibus aliis exurgens, & exaltatum, eximiaq; ac honesta sors sunt data. Vos enim estis summarum dignitatum fontes, & supra omnem eminẽtiam, humanæq; felicitatis principium, ac origo. Et vestræ quidem maiestatis clementissimis nutibus, quidquid regni soliis substratum est, vt vitam legitimam, & admirabilem agat, gubernatur, at qui iugum non ferunt, facilè à vestro robore victi cadunt.*

Alia Patrum testimonia Imperatoriã dignitatem cõmendãtia, eorumq; explicatio.

9. Hæc autem verba superius dictam intelligentiam facilè recipiunt, & tanta moderatione, ac prudentia scripta sunt, vt non solum verum sensum statim per se prodant, sed etiam esse aliam potestatem excellentiorẽ, & plus quam humanam satis indicent. Ideo enim dixit Cyrillus, datum esse Regibus humanæ celsitudinis fastigium, quia sacerdotale, & Pontificale plus est, quam humanum. Vnde cum postea dixit, Imperatorem esse summarum dignitatum fontem, & supra omnem eminentiam, statim addidit, *humanæ fælicitatis principium, & origo.* Nam illa omnia de dignitatibus terrenis, ac temporalib⁹, quæ ad humanam, id est, naturalem, seu ciuilem fœlicitatem ordinantur, intelligẽda sunt. Quod magis declarant illa verba. *Quidquid regni soliis substratum est, vt vitam legitimam, & admirabilem agat, vestris nutibus gubernatur.* Sciebat enim Cyrillus, esse multa, quę regni soliis non substernuntur, quæ tunc clarius explicare non erat necesse; quia non doctrinam Ecclesiasticam tradere tunc instituerat, sed tantum Imperatorem ad verã de Christo fidem audiendam beneuolum reddere.

In prædictis altã dignitatẽ Regia præstantiorem insinuauit Cyrillus.

Vltimo possunt notari verba Symmachi Papæ in Apologet. aduersus Anastas. Imperatorem, vbi comparans Pontificem cum Imperatore in honere eis debito ait: *Vt non dicam superior, certè æqualis honor est.* Verumtamen ex antecedentibus constat sensus, & modestia Pontificis. Dixerat enim, *Conferamus honorẽ Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste diuinarũ.* Ex quo principio potuisset quidem expresse concludere, maiorem honorem Pontifici esse debitum, propter modestiam vero noluit. Vocauit autem honorẽ æqualem, non simpliciter sed secundum proportionem, quatenus vterq; eorum in suo ordine supremus est. Postea vero in discursu Apologiæ diserte affirmat, & probat, habere se authoritatem superiorem, ad cogendum Imperatorem, si hæreticus sit, aut cum hæreticis ab Ecclesia damnatis communicet. 10.

CAPVT XXIX.

Obiectionibus ex rei nouitate, & factis Imperatorum, Regumq; desumptis satisfit.

CONqueritur vlterius Rex Angliæ, quod potestas hæc in Christianos Principes *per ambitionem, & abusum sit vsurpata*, vt in Præfat. ait pag. 22. Vt autem hoc persuadeat, etiam vsus eius nouum esse contendit. Sic enim in Præfat. pag. 24. dicit, *nouum esse, & absurdum* sensum illorum verborum Christi: *Pasce oues meas, & Quodcunq; ligaueris*, ex quo gen⁹ illud potestatis colligitur. Et pag. 60. cum dixisset Petrum fuisse illorum Apostolorum, quos Christus elegit, Principem, tantum ordine quodam, subiungit: *Nec aliquid sibi amplius trecentis post Christum annus Romanæ sedis Episcopus arrogauit.* Deinde, vt hanc nouitatem suadeat, ibidem in generali dicit Romanos Episcopos vsq; ad Phocę tempora Imperatorib. subiectos fuisse. Sed hoc quam sit à veritate alienum, satis in superioribus ostensum est. Antea vero pag. 28. & sequentibus aliqua Imperatorum, & Regũ facta recensuerat, quæ ad prædictam nouitatem vsurpatæ iurisdictionis, & antiquam subiectionem Romanorum Pontificum ostendendam induci possunt, de quibus propterea hic nobis dicendum est. 1.

Primatum Pontificium nouitatis arguit Rex.

Prius vero ad generalem de nouitate querelam refutandam sufficere quidem possent ea, quę ad probandam hanc potestatem ex antiquo vsu, & traditione adduximus. Breuiter tamen addimus, si sermo fit de ipsa potestate, tam antiquam esse, quàm est antiqua monarchiæ Ecclesiasticæ institutio, quæ ab ipsomet Christo verbis satis expresis facta est. Nam hũc esse legitimum sensum illorum verborum, eumque non nouum, sed antiquisimum; imo & perpetuum in Catholica Ecclesia fuisse, satis demonstratum est. In illa vero institutione, ac potestate includi ius hoc ad cogendos Christianos Principes hæreticos, schismaticos, vel Ecclesiæ inobedientes, perniciosos, & incorrigibiles, euidentibus rationibus, ac testimoniis ostensum est. Quibus cum Rex Angliæ nihil habeat, quod respondeat, fingit, catholicos asserere *posse Pontificem ad libidinem regna tollere, & condonare*, vt ait in Præf. pag. 23. imo etiam *pro libidine posse illos ad occisionem ducere*, vt pag. 24. adiũgit. Vbi etiam addit, verba illa Christi: *Pasce oues meas*, ita à nobis exponi, *Tanquam hoc significarent, tolle, proscribe, abdica Christianos Principes, atq; Reges.* 2.

Quã sit antiqua ponti ficis primatus.

Sed

3. Sed (vt iterum iam in superioribus dixi) hæ sunt euasiones friuolæ, vanaque portenta à Protestantibus inuenta, vt & Regi imponerent, & odium in catholicos, & in veritatem ipsam excitarent. Nunquid enim quia Rex Angliæ potestatem habet ad coercendos subditos suos iustis pœnis, quando deliquerint contra suas leges, ideo dicendus est, ad libidinem suam posse occidere subditos, eosve bonis suis priuare? Certe neque subditi sui hoc audire vellent, neque ipse tantam tyrannidem sibi attribui permitteret. Cur ergo in Christi Vicario fingit, quod de se puderet audire? Vera ergo nouitas in hac tyrannica potestate fingenda à Protestãtibus reperta est, antiquitas autem legitimæ potestatis Pontificiæ ad iustũ Principum coactionem, etiam vsq; ad priuationem regnorum, si causa sit digna, & ipsi rebelles sint, euidenter à catholicis Doctoribus suppositis Christi verbis ostensa est: nec de ipsa potestate aliud dicendum superest.

4. Si vero sit sermo de vsu, distinguere possumus vsum directiuæ potestatis, & coactiuæ, & de vtroque facilè conitemur nõ fuisse in Ecclesia erga Christianos Imperatores, aut Reges, trecentis post Christum annis, non quia esse non posset, sed quia non erat materia eius: nulli enim fuerunt illis temporibus Christiani Principes, aut Imperatores. Quid ergo mirum, si Pontifices præceptis suis, ac legibus illos gubernare non possent, nec sua potestate cogere, cum Paulus dixerit; *De his, qui foris sunt, nihil ad nos?* Solum ergo tunc poterant illis fidem prædicare, quamdiu vero illam voluntariè non suscipiebant, & per baptismũ non profitebantur, efficacius dirigi, aut regi non poterant. Ab hac autem tempore, breue illud excipio, in quo Philippus Imperator Christianus fuit: nam in illum Fabianus Pontifex sua potestate, quantum occasio iusta tulit vsus est, vt suprà ex Eusebio retulimus. Vt hoc exemplo appareat, non esse solidam, neque simpliciter veram illam Regis absolutam loquutionem. *Neq; amplius trecentus post Christum annis Pontifices Romani sibi arrogarunt,* quandoquidem quantum illius temporis occasio tulit, Fabianus ea legitimè vsus est. Accedit quod illo etiam tempore Ecclesia vsa est sua potestate spirituali in materia etiam temporali, prout ad suum bonum expediebat, nulla habita ratione ciuilium legum, sed illas corrigendo, aut limitando propter spiritualem finem. Exemplum optimum est in lege facta à quodam Concilio Africano, vt Cyrill. refert epi. 66. ne clericus possit in testamento intutorem nominari, cum leges ciuiles neminem à tutela eximi posse disponant. ff. de Excusat. tutor. per plures leges.

Imperator Philippus primus catholicus extitit, in eũq; Pontifex sua potestate vsus est.

Cap. Displicet. §. Repetis 23. 4 4.

5. Præterea post illa tempora semper Pontifices vsi sunt hac potestate in Christianos Principes, prius quidem monitis, & præceptis eos dirigendo, & vbi oportuit, eorum leges emendando, vt de Gregorio capite præcedenti vidimus, & de aliis suprà retulimus. Postea vero etiam cogẽdo, quantum necessitas postulabat, & ratio temporum permittebat. Vsus enim huius potestatis coerciuæ non est per se necessarius, sed cogente necessitate. Atq; vtinam necessitas istius vsus nunquam fuisset, id est, nunquam fuissent quæ ad illum exercendum obligarent. Quamdiu ergo talia crimina in Principibus Christianis inuenta non sunt, sine præiudicio potestatis potuit talis vsus in Ecclesia non esse. E contrario vero, non fuit necesse, vt statim ac Imperatores Christiani Apostatæ, vel Ecclesiæ rebelles esse cæperunt, tota sua potestate Ecclesia, seu Pontifices in eos vsi fuerint: quia ex tali vsu non fructum, sed magnus Ecclesiæ nocumentum timere potuerunt. Vnde August. respondens simili argumento Donati epist. 204. ad eundem ait. *Repetis sicut audio, quod in Euangelio scriptum est, recessisse à Domino septuaginta discipulos, & arbitrio suæ malæ, atque impiæ discessionis fuisse permissos, cæterisq; duodecim, qui remanserant, fuisse responsum. Nunquid & vos vultis ire? Et non attẽdis, quia tunc primum Ecclesia nouello germine pullulabat, nõdumq; in ea fuerat completa illa prophetia. Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtique quanto magis impletur, tãto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat ad bonum.* Idem ergo in illis primis temporibus Iuliani v. g. vel aliorum accidit, qui per potentiam, & tyrannidem more gẽtium Ecclesiam persequebantur. Et nihilominus nõ defuit circa eadem tempora vsus huius potestatis, quando cũ fructu coerceri potuit, vt ex censura Ambrosij in Theodosium, & Innocentij in Arcadium apertè ostenditur, & ita etiam postea successu temporum iuxta occurrentes occasiones vsus huius potestatis adhibitus est, vt vidimus.

Sed occurrit Rex Angliæ ex contrariis factis, ostendens contrarium ius Imperatoriæ potestatis in Pontifices *Nam Imperatoris* (inquit) *assensus longo annorum decursu eligendis Pontificibus interuenit, &c.* Quæ late prosequitur, ex quibus argumentum excellẽtioris potestatis Imperatoriæ desumere conatur. Quia vero de electione Pontificum in propria materia de Pontifice tractatur latius, nunc breuiter fatemur, seruatum esse aliquo tempore, vt electio Põtificis per consensum Imperatoris confirmaretur, vt ex Platina in Firmiano Papa, & ex aliis historiis constat, & apertè ex Gregor. lib. 7. in dict. 1. epist. 1. in fine, vbi voluntate Imperatoris se factum esse Põtificem illis verbis affirmant: *Ecce serenissimus Dominus Imperator, fieri simiã, leonem iussit. Et quidem prouisione illius vocari leo potest, fieri autem leo non potest. Vnde necesse est, vt omnes culpas, ac negligentias meas non mihi, sed suæ pietati deputet, qui virtutis mysterium infirmo commisit.* Addimus vero deinde, multis temporibus factos esse Pontifices sine consensu Imperatorum, aut Regum, nimirum & ante conuersionem Imperatorum ab Christianam fidẽ per trecentos, & plures annos, & post conuersionem Constantini per alios ducentos annos vsq; ad Iustinianum Augustum, à cuius tempore Imperatores ius illud vsurpare cæperunt, vt vulgare est in historiis. Vnde colligimus, non recepisse Imperatores hanc potestatem diuino iure, quia alias nunquam sine illorum suffragio Pontificis electio validè fieri potuisset. Neq; etiam habuisse illam ex vi Imperij, tum quia aliàs à principio illam sibi arrogassent: tum præcipuè quia Imperium terrenum est, & humanum, Pontificis autem dignitas suo modo diuina, & cœlestis est. 6.

Argumentũ Regis ex Imperatoris suffragio in Põtifice eligendo, desumptum.

Exercuerunt ergo illam potestatem vel vsurpatam, vel ab ipsis Pontificibus concessam. Et quidem priori modo illam per vim, ac potentiam à Iustiniano vsque ad Constantinum IV. exercuerunt. Atque hanc vim, ac tyrannidem deplorauit Gregor. in Psal. 5. Pænit. supra allegatum, & notauit Baron. ann. 590. nu. 5. vbi etiam commemorat Imperatorum violentiam, auaritiam, & simoniam in extorquenda pro sua confirmatione pecunia, quæ consuetudo vsque ad Agathonem Papam durauit, vt sumitur ex c. *Agatho*, d. 63. Quapropter vana est, quam Rex sumit ex hac consuetudine, argumentatio, quia ex summa vi, & iniuria nullum ius colligi potest. Posteriori autem modo dicunt aliqui, vsos esse hac potestate Carolum Magnum, & Othonem Imperatores virtute priuilegiorum, quæ Adrianus 1. & Leo. 8. illis concesserunt, prout Gratianus refert in c. *Hadrianus* 2. & c. *In synodo*, d. 63. Veruntamen capita illa Gratiani ex falsis historiis desumpta esse, & priuilegia illa ab schismaticis fuisse conficta, latè ostendit Cardinalis Bellarm. in sua responsione ad Regem, & latius Cardinalis Baron. ann 774. à n. 10. & ann. 964. à n. 22. vbi inter alias rationes inde argumentum sumit, quod nulla historia narrat, Carolum, vel successores eius tali priuilegio vsos fuisse. Et ita omnino euertitur Regium argumentum. 7.

Quo iure Imperatores in Põtificum electione suffragium aliquando tulerunt.

Et quamuis hanc Cardinalium sententiam omnino veram esse existimem, ne tamen quis putet solutionem 8.

tionem argumenti pendere ex reprobatione historiæ, quam nunc examinare non vacat, addendum censuimus (quod etiam Bellarminus non omisit) etiam si vera esset historia, & verum priuilegium, satisq; de legitimo illius vsu constaret, nihil inde inferri contra eminentiam Pontificiæ potestatis; imo in hoc extolli, quod tanta est, vt electio etiam successorum Pontificum ex illius institutione, & determinatione pendeat, valueritq; partem aliquam, vel electionis, vel confirmationis futuri Pontificis Imperatoribus ex priuilegio communicare. Quod licet aliquis Pontifex concessisset, aliquis etiam successor eius reuocare potuisset. Nam semper summus Pontifex manet Imperatore superior, & priuilegium à superiore liberaliter concessum ab eodem, vel æquali successore reuocari potest: præsertim si tale priuilegium parum sit vniuersali Ecclesiæ vtile, quale illud sine dubio, vel potius perniciosus fuisset. Quod autem Imperator non obstante tali priuilegio semper manet Pontifice inferior, manifestum est, quia per tale priuilegium nulla iurisdictio spiritualis Imperatori data esset. Nam ius nominandi, eligendi, vel confirmandi non est iurisdictio, sed authoritas quædam, quæ (qualiscunque illa sit) versatur circa personam eligendam in Pontificem, non tamen circa Pontificem iam electum; supra quem neque ipsemet Pontifex potest iurisdictionis aliquam, vel potestatem concedere, aut delegare. Neq; etiam propter tale priuilegium Imperator à iurisdictione Pōtificis exemptus fuit, quia etiam repugnat; Pontificem simile priuilegium concedere in diminutionem dignitatis, & curæ sibi à Christo demandatæ. Neque ad effectum talis priuilegij est talis exemptio necessaria, nam antequàm Pontifex eligatur, non habet locum exemptio, postquam vero electus est, etiam qui illum elegerunt, illi subiiciuntur, vt in Cardinalibus, & in aliis electoribus patet. Cursu vero, & mutatione temporum priuilegium illud sublatum est, melioriq; electionis forma instituta, de qua alibi Deo dante dicetur.

Priuilegium ab vno concessum ab alio æquali reuocari potest.

9. Pergit Rex, obiicitq; secundo, *Passim occurrere Imperatorum exempla, qui Romanis Pontificibus suam potestatē abrogarunt.* Adhibetque exempla in Othone Imperatore, qui Ioannem 12. Pontificem, & in Henrico. III. Imperatore, qui Benedictum. IX. Greg. VI. & Syluest. III. deposuerunt. Sed in primis licet hæc vera essent, nihil contra veritatem efficerent. Quia ex factis, quæ iusta, & licita non probantur, nullum ostenditur ius. Deinde dicimus partim vera nō esse partim non fideliter narrari. Nam Otho non deposuit Ioannem. Aut enim potestate temporali, & hac non potuit legitime in Pontificem vti, non solum quia ex vi Pontificatus erat exemptus, vt libro sequenti ostendam: sed etiam quia iam tunc Pontifex erat Rex, & supremus in temporalibus, sicut nunc est: vel id fecisset Otho spirituali potestate, & hoc etiam dici nō potest quia nec illam habebat vt ostendimus, nec legimus illam vsurpasse, aut eo errore laborasse Othonem, vt se caput Ecclesiæ faceret. Imo tam de illo, quam de aliis Imperatoribus catholicis legimus, nūquam brachio, aut virtute sua, sed alicuius synodi, quam congregari procurabant, authoritate, de Pōtificum causis, vel abdicatione tractasse.

Alia obiectio Regis ex actis Imperatorum in Pontifices desumpta.

Otho Ioannem Pontificem non deposuit.

10 Vnde Platina in vita Ioannis XIII. licet prius dicat, Othonem persuadente clero Leonem VIII. loco Ioannis, qui aufugerat, creasse; nihilominus statim id declarat, dicens, cum Romani instarent apud Imperatorem, vt alium Pontificem, abrogato Ioanne crearet, respondisse, electionem ad populum, & clerum pertinere, & ita clerum elegisse Leonem, Othonem vero illum suscepisse. Imò etiam indicat, Ioannem non fuisse depositum propter solos mores, sed quia, *Alberici Patris potentia Pontificatum occupauerat*; nam in his verbis indicare videtur, non fuisse rectè electum, sed per vim, & potentiam intrusum. Et hoc sentit Onufrius in additionibus ad Platinam, dum sentit Leonem VIII. fuisse ritè electum viuente Ioanne. Sed quia fortasse verius est, nec Ioannem fuisse ritè depositum, nec Leonem valide electum, addendum est, Othonem excessisse Zelo non secundum scientiam, synodumq; fuisse priuatam, & illegitimam, potuisseq; errare, existimando, posse deponi Pontificem propter crimina extra hæresim, vel fortasse magis propter violentiam Imperatoris, & humanum timorem id fecit, quam quia sentiret legitime fieri potuisse. Vide Baronium ann. 964. nu. 15. Quod vero ad alios tres Pontifices spectat, inprimis falsum est, omnes fuisse veros Pontifices, nam de Syluestro certū est fuisse intrusum, & schismaticum. De aliis vero nonnulla etiam dubitatio est, licet probabilius credatur, legitimos Pontifices fuisse. Deinde Syluester non ab Henrico, sed à Benedicto IX. legitimo Papa eiectus fuit. Ipse item postea non ab Henrico delectus, sed sua sponte (vel persuasione cuiusdam sancti Abbatis, vt aliqui referunt: vel vt liberius viueret) pecunia accepta, Papatui renunciauit. Atq; hoc tandē modo Gregor. VI. introductus est: quem solum Henricus postea deponendum curauit, in quo potuit idem error qui in Ioanne 12. contingere, quamuis illum etiam volūtarie cessisse, multi tradunt. Vide Baronium Anno 1044.

Ex allegatis Pontificibus non omnes legitimi extiterunt.

Tertio Rex post Imperatores ad Reges transitum facit, & prius generatim dicit, non minori Constantia Reges hoc in se ius Pontificis temporale aspernatos fuisse: deinde facta quædam aliquorum Regum Galliæ, & Angliæ refert, ex quibus concludere vult, nullum ius in Reges ex diuina institutione habere; nec præscriptione illud assequi potuisse, cum per similia facta satis fuerit interrupta. Sed non censui necessarium in examinanda veritate historiarum circa facta huiusmodi immorari, quia licet omnia, vt referuntur, admittantur, nihil ad concludendum, quod intenditur, conducunt. Primò ex illa generali ratione, quod facta Regum temporalium parum valēt ad ostendendum diuinum ius; tum quia illud per se cognoscere, vel docere non illorum munus est, sed Prælatorum Ecclesiæ, & præcipuè summorum Pontificū; tum etiam quia nimirum sæpe potentia sua freti, & vel ambitione dominationis, vel turpissimi lucri cupiditate illecti, potestatis Regiæ iura transcendunt. Secundò, & specialius, quia omnia verba, & facta, quæ referuntur, ad alias causas, seu materias pertinent, ex illisq; non solum inferri non potest, Romanum Pontificem non habere supremam potestatem in spiritualibus, quæ ad directionē & correctionem Regum, etiam in materia temporali, se extendat, verum etiam nec colligi potest, Reges illos ita sensisse. Quod breui discursu per singula, quę afferuntur, discurrendo, demonstro. 11.

Tertia obiectio ex factis Regum.

Responsio.

Primum enim affert inepta quædam verba Philippi Pulchri Francorum Regis, quæ in epistola quadam ad Bonifacium VIII. aliquo animi furore, aut impetu iracundiæ ductus, scripsit, ex quib. argumentum sumere contra rationem est. Sed omissa contumelia, quid tandē Rex ille affirmauit? *Scias, nos in temporalibus alicui non subesse.* At quid tandē hinc sequitur? aut quis hoc inficiatur? Certè qui definite dixit, se in temporalibus alicui non subesse, tacite confessus est, in spiritualibus subesse, cui autem magis, quam Pontifici? Quod si ei in spiritualibus subesse fassus est, negare profecto non potuit, si temporalibus contra spiritualia Rex abutatur, ratione spiritualium posse etiam in temporalibus vexari, & corripi. 12.

Deinde allegat sanctum Ludouicum, qui *publica sanctione exactiones omnes curiæ Papalis intra regnum suum prohibuit.* Quam ex Arrestis allegat. Cum illorum tamen copiam non habeamus, non possumus certum illius sensum explicare, nihil enim credimus à tanto, ac tali Rege sancitum, quod iustum, ac religiosum non fuerit. In tomo autem 6. Biblioth. Sanctorum in fine, 13.

S. Ludouic. Rex.

in fine, quandam Pragmaticam sanctionem eiusdem Regis typis mãdatam inuenimus, in qua in fauorem Ecclesiasticæ iurisdictionis, & liberæ prouisionis beneficiorum, & cum obseruantia sacrorum canonum multa legimus scripta; de exactionibus autem curiæ Romanæ penitus nihil. Alij vero prohibitionem illam non absolutè, sed cum limitatione referunt, videlicet, *exactiones, & onera grauissima, &c. colligi nullatenus volumus, nisi pro rationabili, pia, & vrgentissima ineuitabili necessitate.* Itaq; si quid sanctus Rex sanciuit, non fuit spiritu elationis, aut exemptionis ab obedientia Papæ, sed quatenus existimauit iustæ sui regni conseruationi esse necessarium, & ad suam iurisdictionẽ temporalem pertinere. Adeo enim fuit ab vsurpatione spiritualis potestatis alienus, vt cum eius legatus vltro Ecclesiarum cathedralium à Papa impetrasset *Bullam prouisionum, Rex in ignem illam proiecerit, dicẽs, gratias non agimus tibi de his, quæ in periculum animarum nostrarum impetrasti, videlicet, vt Ecclesijs prouideamus.* Et illa vti noluit. Ita refert Rebuff. in Concordat. in Procemi. §. *Quædam nobis*, verb. *Optamus.*

14. Ludouic. 11. Denique Rex Angliæ latè commemorat factum Ludouici 11. Regis Galliæ, qui Pio II. Pontifici petenti reuocari quandam pragmaticam sanctionem non acquieuit. Sed hoc etiam nihil ad causam facit, nam tota illa controuersia fuit sine schismate, semper enim Rex ille obediens Papæ fuit, vt ex literis eius ad Pium II. suprà ostensum est. Nec video, cur Rex Iacobus potius Pij II. Ludouiciq; 11. quàm sequentium Pontificum, & Regum vsq; ad Leonem X. mentionẽ fecerit, cuius tempore lis illa finita est, & pragmatica abrogata in Concilio Lateranen. sub eodem Leone X. sessio. 11. Vbi tota illa historia latè refertur, & ex illa constat Pontifices nunquam absoluta potestate fuisse in illo negotio vsos, sed suauiter processisse, vt seruata concordia, cum fidei vnitate tandem res perficeretur.

15. Error Gersonis de cõcilij in Põtificem potestate. Deinceps vero post magnam; & prolixam exaggerationem, quam Rex non probat, ad quæstionem longè distinctam diuertit, librumque Gersonis commemorat, in quo grauiter quidem lapsus fuit, tribuendo Concilio generali potestatem coactiuam in Põtificem, etiam vsq; ad depositionem propter alia crimina præter hæresim, nullo tamen modo Regibus tribuit spiritualem potestatem, nec à subiectione, & potestate coerciua Pontificum illos eximit. Nec in dubium reuocauit Ecclesiasticam monarchiam, quã à Christo esse institutam, & auferri, aut in alium regimẽ transferri non posse, in eodem loco confirmat: superuacaneum ergo est, his verborum exaggerationibus, & digressionibus veritatem obscurare.

16. Tandem Rex Iacobus sex enumerat Reges Angliæ, qui vel Episcoporum inuestituram sibi arrogarunt, vel Ecclesiasticarum personarum libertatem violarunt, vel Pontifici obedire noluerunt. Veruntamen hæc facta turpia sunt, & occultanda potius, quam in medium produceñda, & parum ad rem faciunt. Nam inuestituræ Episcoporum aliquando fuerunt concessæ, vel permissæ Regibus: vnde Richardus, vel alius similis Rex Angliæ non iuri diuino innixus, sed fortasse consuetudini, vel alicui prætenso priuilegio, illam potestatem retinere, aut exercere audebat. Et licet inobediens esset ac pertinax, Pontificum prohibitionibus vtiq; Gregorij VII. ac successorum resistendo: non tamen sibi Primatum Ecclesiæ arrogabat; neq; absolutè obedientiam Pontifici negabat, sed in particulari facto, vel practice tãtum errabat, vel colore aliquo ius suum defendere fingebat. Tandem vero resipuit, *Et inuestituras Deo & sancto Petro remisit*, vt ait Guilelmus Malmesburiensis lib. 5. Histor.

17. Similiter negare non possumus, aliquos Reges Angliæ pertinaces nimium in vsurpanda iurisdictione in personas Ecclesiasticas fuisse. Sed ex abusu; & tyrannide malè colligitur legitima potestas: & prætereà error ille, seu peccatum ad aliam controuersiam pertinet, vt sæpe dixi. Vnde iidem ipsi Reges Primatum Pontificis recognouerunt, eiusq; potestatem coactiuam timuerunt, vt suprà de Herico II. visum est, qui adeo libertatis Ecclesiasticæ violator fuit, vt neci Sancti Thomæ Cantuariensis occasionem dederit, & nihilominus Pontifici ceruicem submisit, & publicam pœnitentiam egit. Similiter Eduardus tam 1. quàm 2. & 3. licet in factis illis errarent, à Pontificis obedientia non recedebant, vt ex illorum epistolis suprà vidimus, vbi etiam similes literas Richardi 2. recensuimus. Quapropter friuolum est, quod in hoc puncto Rex Iacobus respondet, *satis est, iniustam meorũ iurium vsucapionem, quotiescunq; licuit, fuisse interruptam.* Potestas enim Pontificia non humano iure præscripta, sed diuino concessa est, ideoque nulla hominum tergiuersatio, nulla inobediẽtia, nulla ve multorum annorum consuetudo illam mutare potest; vel minuere.

CAPVT XXX.

Obiectionibus ex nonnullis rationibus desumptis satisfit.

QVamuis in libro Regis Angliæ nullam nouam rationem inueniam, qua errorem suum, & omnimodam exemptionem à potestate Papæ, præsertim in temporalibus suadere nitatur, nihilominus ad huius libri complementum nonnullas, quæ communiter circumferuntur, vel potiores iudicabãtur, breuiter proponere, & expedire necessariũ visum est. Prima igitur esse solet (& videtur etiã esse Regis fundamentũ) quia Rex est supremus in temporalib. vt ex scripturis sumitur; & suprà etiam ratione probatum est; ergo nõ potest esse simul in tẽporalibus subiectus. Probatur consequentia; quia qui est subiectus in aliqua materia, habet superiorem in illa; repugnat autẽ esse supremum, & habere superiorem. Dices, id esse verum de subiectione, & prælatione eiusdẽ generis; id est, vt vtraq; sit directa, vel indirecta: quod autem idẽ sit supremus respectu potestatis directe superioris, quia illam supra se non habet, & nihilominus sit indirectus subiectus alicui, nõ repugnat. Sed contrà; quia vt Iuristæ dicunt, quod directe fieri prohibitum est, nequit per aliã viam fieri, etiam indirectè, quia alias eneruaretur, & inutilis fieret prohibitio; ergo simili modo in præsenti. Quomodocunque enim Rex dicatur alteri subiectus (etiam indirectè) in temporalibus, etiam excellentiam in illo ordine tollitur. 1. 1. Obiectio. Instantia.

Sed nihilominus responsio est optima; & replica est nullius momenti, quia nullum est ius absolute prohibens subiectionem Regis supremi in temporalibus, respectu superioris altioris ordinis; & ipsa temporalia excedentis. Quia vel hoc ius est naturale, & hoc non, quia hæc subiectio indirecta est superioris ordinis, & à iure diuino positiuo manat; vel est ius humanum; & hoc non potest esse iuri diuino contrarium, nec contra illud præualere. Quocirca ius naturale in hac parte, sicut est fons, & origo principatus ciuilis, & supremæ potestatis eius, ita etiam dici potest directè tollere; seu prohibere subiectionem ad similem potestatem eiusdem ordinis, respectu vero subiectionis indirectæ ad potestatem alterius ordinis; & spiritualem quasi negatiuè se habet: quia Principem ciuilem in temporalibus supremum nemini quidem subiicit in eisdem temporalibus, etiam indirectè, non tamen repugnat, quominus per ius superioris ordinis subiiciatur. Accedit, quod hæc subiectio indirecta in temporalibus intrinsecè coniuncta est cum subiectione in spiritualibus, præsertim respectu potestatis spiritualis supremæ in suo ordine; & ideo nihil repugnat; etiam iuxta principia iuris humani, Regem directè supremum in temporalibus, fieri indirectè subditum in eisdem, quatenus hæc subiectio intrinsecè coniuncta est cum spiri- 2. Solutio.

tuali, sic enim iura ipsa dicunt, id, quod est directè prohibitum, posse alia via fieri, quãdo hoc necessario sequitur ex alio, quod eodẽ, vel altiori iure cõcessum est. Neq; propterea tollitur excellentia supremæ potestatis temporalis, vel superuacanea, aut nulli⁹ momẽti redditur; tum quia semper retinet negationem directi superioris in eodem ordine; negatio autem indirecti superioris de illius ratione non est, tum etiam quia ille modus negotiationis, seu supremæ potestatis sufficit ad omnes morales effectus qui ad rectam gubernationem politicam necessarij sunt, & sufficiunt.

3. 1. Obiectio. Contra hoc vero obiici potest secunda ratio, quia Rex infidelis non baptizatus est ita supremus in temporalibus, vt in eis nullum recognoscat superiorem neque directè, neq; indirectè, ergo etiam Christiani Principes sunt eodem modo supremi, ergo nulli subsunt in temporalibus etiam indirectè, ac subinde neque Pontifici. Probatur consequentia, tum quia non sunt peioris conditionis fideles Principes, quam infideles, tum etiam quia per baptismum non priuantur aliis bonis temporalibus: ergo neq; regnis, neq; suis temporalibus prærogatiuis, iuxta illud, *Nõ eripit mortalia, qui regna dat cœlestia.* Tum deniq; quia alias hoc esset magnum impedimentum conuersionis infidelium Regum ad fidem, & baptismum si per illum sua libertate suprema siue directè, siue indirectè priuarẽtur. Atq; ita omnia argumenta, quibus hoc supra de subiectione directa in temporalibus probauimus, de indirecta etiam vrgere videntur.

4. *Solutio.* *Discrimẽ inter Reges baptizatos, & non baptizatos.* Respondemus, æquiparationem hanc inter fideles, & infideles Reges non esse cum omni æqualitate admittendam, quia Rex non baptizatus non est subiectus directe spirituali potestati Ecclesiæ, & ideo mirum non est, quod potestas eius temporalis non subordinetur spirituali iurisdictioni, neque ab illa pendeat etiam indirecte, quoad vim directiuam, aut coactiuã. Rex autem baptizatus est directè subditus spirituali potestati, vt vidimus, & ideo consequenter etiam potestas eius temporalis subordinata manet spirituali potestati saltem indirectè in ordine ad illius finem. Quocirca potestas temporalis in vtroq; Rege eadem quidem est, vel æqualis, neq; in Rege Christiano propriè, & intrinsecè minuitur (vt sic dicam) sed solum ratione subiecti nouam incipit habere regulam, vel proximam, & internam, quæ est fides, & prudentia infusa, vel æternam, quæ est spiritualis Pastor, & lex seu potestas eius, quatenus ad spiritualem finem ordinatur.

5. Et ita cessant aliæ obiectiones, quæ solum probant, non fieri diminutionem intrinsecam in illa potestate ratione fidei, non tamen probant, non addi prędictam subordinationem, hæc enim intrinsece sequitur ex fide. Et non est imperfectio, sed potius excellentia illius potestatis, ideoque non addit grauamen, vel impedimentum conuersioni Regum vltra difficultatem intrinsecam, quam ipsa fides, & obedientia Ecclesiastica secum afferunt: Hoc autem qualecunq; grauamen intrinsecè continetur in professione fidei Christianæ, in qua includitur tacitum pactum, & promissio obedientiæ ad Pastores Ecclesiæ, & ad perdendum omnia propter Christum, si opus fuerit, iuxta illud, *Qui venit ad me, & non odit patrẽ, matrem, &c. adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus*, Luc. 14. Et consequenter etiam sequitur obligatio ad perseuerandum in fide, & ad defendendum illam pro ratione sui status, ac deniq; inde etiam oritur, vt quilibet Christianus sit subiectus correctioni, ac dignæ pœnæ, si cõtra huiusmodi obligationem deliquerit. Hæc ergo obligatio, & professio cõmunis est Christianis Principibus, & ideo eidem potestati debita proportione subiiciuntur. *Vide Bellarminũ contra Barclaium cap. 3 n 3.*

6. Addo verò vltimo, etiam Reges ethnicos iuxta sui status capacitatem spirituali potestati Ecclesiasticæ esse subordinatos, & è conuerso potestatem Ecclesiæ indirecte saltem posse superioris actum in illos exercere. Nam si habeant subditos, Christianus potest ab eorum dominatu eos liberare, vel quando eos conantur à fide auertere, vt limitat Durandus in 2. distinct. 44. q. 3. vel simpliciter, & absolutè ratione periculi, vt vult D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 10. Quod est probabilius, quia in rebus ad bonos mores pertinentibus cauendum est morale periculum, priusquam expectetur euentus, & ideo potestas extenditur etiam ad vitandum periculum, quamuis in vsu eius prudenter caueatur scandalum, vt suprà dixim⁹ Si vero Reges ethnici nullos habent subditos Christianos, ordinariè non habet Ecclesia potestatem super illos, etiam ratione subditorum, nisi in casu, quo Euangelij prædicationem impedirent, vel subditos cogerent, ne illam reciperent. Vnde fieri videtur, potestatem formaliter (vt sic dicam) esse eandem, seu sub eodem titulo, & respectu, licet vsus illius circa diuersas personas iuxta varias conditiones, & status illarum rarior, aut frequentior, & maior, aut minor esse possit. Nonnulla vero intercedit differentia. Quia potestas Pontificis in Principes Christianos est propria iurisdictio, quæ licet spiritualis sit, indirectè ad temporalia extenditur. At vero circa Principes ethnicos non est per modum iurisdictionis in ipsos Principes, sed in eorum subditos Christianos, propter quos tuendos potest infideles arcere, vel in officio continere, & ideo quidquid circa illos operatur, est per modum defensionis fidelium, non per modum vindictæ, aut punitionis infidelium. Denique addere possumus, sicut potestas Regia ex coniunctione ad fidem, aliquam recipit subiectionem, ita etiam maiorem quandam amplitudinem, & excellentiam participare, & ita illud qualecunq; onus hoc beneficio compẽsari. Nam Rex Christianorum ductus regulis fidei multa potest pręcipere, dirigendo illa ad fidei defensionem, vel religionis Christianæ honorem, vel aliud supernaturale commodũ, quæ ductus pura ratione naturali præcipere non posset, & similiter multa punit delicta, quæ ex vi solius rationis naturalis non puniret, vt v.g. hæresim, vel aliud simile.

Vltimo adduntur rationes quædam minoris momenti. Vna est, Pontifex satis magnam solicitudinem habet in spirituali cura; ergo non debet temporalibus immisceri: nam si omnibus, qui Deo militant, hoc prohibuit Paulus, multò magis hoc videtur supremo Pastori prohibitum, qui & aliorum exemplar esse debet, & maioribus curis spiritualibus distinetur. Altera ratio est. Quia in Pontifice per se loquendo, & ex vi Pontificatus non inuenitur formaliter (vt sic dicam) Regia dignitas; ergo nec potest Regia potestas illi esse subordinata. Probatur consequentia quia non potest vna potestas alteri subordinari, & subiici, nisi eadem potestas, quæ est in subordinato inueniatur in eo, cui subordinari dicitur. Alia ratio est, quia non potest Papa dispensare in iure naturali, nec diuinam institutionem mutare; ergo nec potest aut naturalem obligationem obediendi Regi, à subditis, seu vasallis, aut à Rege potestatem, quam Deus ipse contulit, auferre. 7. *Vltima obiectio ex triplici medio cõflata. Primum. Secundum. Tertium*

Hæc vero facile expediuntur. Ad primum enim respondemus, illud ad summum procedere de administratione directa rerum temporalium, non vero de indirecta. Tum quia prior est distincta, & separabilis ab spirituali potestate, posterior vero non est distincta, sed per se, & intrinsece pertinens ad potestatem spiritualem, ideoque non potest illam impedire, cum potius sit vsus, & exercitium eius. Tum etiam quia administratio directa temporalium per se, & ex instituto circa illa versatur, & ideo necesse est, vt præcipua intentione, ac subinde, vel ferè semper, vel maiori ex parte circa illa occupetur, at vero administratio indirecta rarò, & per occasionem tantum (vt suprà ex Bernardo attigimus) occurrit. 8. *Solutio. Ad 1.*

Ideoq;

ideoq; nec dici potest sæcularis cura, nec spiritualem impedire. Addo deniq; quamuis Pontifex ex vi Pontificatus non habeat directum regimen temporale, non fuisse contra munus eius, aut contra consilium Pauli, vt aliunde acceptum vtrumq; simul coniunctũ habeat, quia ad commune bonum Ecclesię, & ad meliorem vsum ipsiusmet spiritualis potestatis fuit ita conueniens. De quo puncto alibi latius diximus, & & videri potest Gennadius in expositione pro Concilio Florentino cap. 5. sect. 3. & 4.

Lib. 4. de leg.

9. Ad 2. Ad secundum respondetur, negando consequentiam, nam propositio illa, quæ in probatione eius assumitur, simpliciter loquendo, falsa inuenitur, tam in potentiis physicis, quam in artibus, & consequenter etiam in moralibus. Nam voluntas subiacet intellectui, & ab illo pendet, etiam si formalis potestas voluntatis in intellectu non inueniatur. Item ars frenefactiua subordinatur equestri, quamuis hæc illam formaliter non includat, & patria potestas subordinatur Regiæ, quamuis in Rege formaliter non sit patria potestas circa filios suorum subditorum. Sic ergo potestas Regia subordinatur Pontificali; etiam si Pontifex temporalis Imperator formaliter non sit. Et ratio est, quia hæc subordinatio fundatur in potestate altioris ordinis, quasi eminenter alteram cõtinente. Item quia oritur ex subordinatione inter fines vtriusq; potestatis, quæ sufficit, vt potestas, quæ ordinatur ad finem inferiorem subiiciatur potestati respicienti altiorem finem. Illa ergo propositio, quòd habens aliquam potestatem non subordinatur alteri, nisi habenti eandem, seu similem potestatem, ad summum est vera in potestatibus eiusdem ordinis, quarum vna est participatio alterius, vt est potestas delegata, & ordinaria, seu potestas Vicarij, & Prælati. Non habet autem locum illa propositio, quando subordinatio fundatur in eminentia superioris potestatis, & finis eius, vt declaratum est.

10. Ad tertium. Ad tertium respondemus, licet Papa non possit dispensare in iure naturali, posse nihilominus mutare materiam eius, qua mutatione facta ipsum naturale ius cessat, & ita in præsenti potest de subdito facere nõ subditum, subiectione autem ablata, cessat ratio, & obligatio naturalis obediendi. Subiectio autem ipsa, sicut & potestas Regia non est immediate de iure naturali, sed de iure humano, vt supra ostensum est, & ideo ex iusta causa per superiorem Pontificis potestatem auferri potest. Eò vel maximè, quod aliqua bona à natura immediatè collata, vt libertas, & vita possunt interdum per superiores potestates humanas iustè auferri, vt ipso vsu licito, & honesto satis cõstat, quia Deus ipse, qui illa dona cõtulit, dedit etiam hominibus publicam potestatem ad auferenda illa ex iusta causa. Sic ergo subordinatio Regum temporalium ad spiritualem potestatem, ab ipso Deo est, qui talem potestatem contulit, ideoq; non est contra ius naturæ, sed supra illud, & seruata proportione illi maximè consentanea existit.

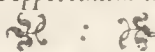
Summa præcedentis libri cum apostrophe ad Regem Angliæ.

CVm summi legislatoris, à quo omnis potestas in cœlo, & in terra deriuatur, inuiolabili lege sancitum sit, reddenda esse Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo: hanc regulam ita in huius libri doctrina seruare studuimus, vt nemo, si rectis oculis aspiciat, vnicuiq; datum à nobis esse, quod suum est, dubitare possit. Ostendimus enim duplicem illam, qua mundus hic regitur, potestatem, temporalem, & spiritualem, Regiam, & Põtificiam à Deo datam esse, & vtramq; in suo ordine supremam esse comprobauimus. Ita vero illas inter se differre monstrauimus, vt Regia humanarum, ac temporalium rerum curã tantummodo gerat: Pontificia vero rerum temporalium fines transcendens, & spiritualis vitæ finem vltimum intuens, diuinis, ac æternis rebus ordinandis incumbat. Vnde tandem conclusimus, tantum inter se potestates has distare, quantum à corpore anima, à temporalibus æterna, à corporalibus spiritualia, & à terrenis cœlestia dissident. Ac proinde sicut ęquum est, corpus animæ subiici, & ad sempiterna temporalia referri, eisq; subordinari; ita necessarium esse, vt in Christi Ecclesia, in qua omnia recto, & optimo ordine constituta esse debent, Regia potestas Pontificiæ subiecta sit, vt ab ea in æternam beatitudinem dirigatur, & si cubi ab eo fine deflexerit, emendetur, ac corrigatur.

Hac itaque iusta, & æquissima distributione seruata, Pontifici dedimus, quæ sua sunt, quæque illi Princeps Pastorum, & totius gregis dux contulit; & tibi, quæ tua sunt, Rex serenissime, non negauimus. Superest igitur, vt eidem Christi regulæ, ac legi te subiectum esse consideres, ne plus, quam oportet, de tua potestate præsumẽdo, terminos tibi præscriptos transcendas, & quæ diuinæ sunt potestatis, vsurpes: Scito te ouem gregis Christi esse, non pastorem: noli ergo Pastores pascere, ac regere, aut fines à supremo Pastore præscriptos transilire. Audi Nazianzenũ alicubi imperium suum terreno imperio præferentẽ, & inter oues suas Imperatores, & Reges annumerantẽ. Ad quas oues alibi hũc in modum loquitur. *Oues, pastores ne pascite, nec supra fines vestros assurgite, satis enim vobis est, si recte pascamini. Iudices, ne iudicate, nec legislatoribus leges præscribite Non est enim dissensionis, & confusionis Deus, sed pacis, & ordinis. Ne quis igitur caput sit, qui vix aut manus, aut pes, aut vilius quoddam aliud corporis membrum est: verum quo vocatus est, in eo gradu quisq; maneat, etiam si alioqui præstantiori dignus sit, plus vtiq; laudis habiturus ex eo, quod præsenti gradu acquiescit, quam si eum quærat, quem nõ accepit. Ne quis, cum sine periculo alium sequi liceat, præire cũ periculo expetat: nec obedientiæ lux, quæ tam terrena, quam cœlestia tuetur, atq; conseruat, infringatur.* Orat. 17 ad Ciues graui timore perculsos.

Quid, quæso, Rex humanissime, à tuis subditis tam anxiè postulas, & summo iure exigis, sicut obedientiam Principi debitam? Illam Pauli sententiam in tuo lib. frequenter inculcans: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: imple igitur naturalem illam legem à Christo propositam, & commendatam: *Quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Et quam obedientiam à subditis requiris, eam fideliter præsta illi prudenti, ac fideli dispensatori, quẽ Christus super omnia bona sua constituit, tibiq; ita præposuit, vt rationem pro anima tua redditurus sit. Quod enim Paul. fideles omnes monuit, & præcepit: *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri*, non minus ad Regem, si Christianus sit, quam ad cæteros fideles pertinẽt. Quod si fortasse, Rex serenissime, verbis meis non dignaris attendere, audi, quęso, Bernardum ad Conradum Regem scribentem, & pro me loquentem: *Regis dedecus, regniue diminutionem nunquam volui, violẽtos odit anima mea. Legi quippe, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam tamen sententiam cupio vos, & omnimodis moneo custodire in exhibenda reuerentia summæ, & Apostolicæ Sedi, & Beati Petri successori, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso vestro seruari imperio.* Et adiungit, quæ non minus libenter vsurpo sequentia verba.

Sunt, quæ non putaui scribenda, præsens ea fortassis opportunius intimarem.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS.

DE IMMVNITATE ECCLESIASTICA, SEV EXEMPTIONE CLERICORVM A IVRISDICTIONE TEMPORALIVM PRINCIPVM.

Ogmatis de Immunitate Ecclesiastica, seu de exemptione clericorum à temporalium Principum iurisdictione, veritatem sępe in superioribus supposuimus, eamq; in præsenti libr. expendere, confirmare, ac defendere, tum in principio huius operis, tum in cap. 9. superioris libri promisimus, quoniã ad huius operis complementum, plenamq; ad querelas, & obiectiones Regis Angliæ responsionem, necessariam esse iudicam⁹. Rex etenim in fine Apologiæ pro Iuramento fidelitatis, & in Præfatione ad Principes Christianos, dogma istud ex libris Bellarmini *mirabundus* (vt ipse ait) referens, nõ solum in dogmate ipso nouitatem affingere, & reprehendere ausus est. Et inde maximè catholicos Reges contra Pontificem excitare, ac prouocare nititur; quod *eorum præcipuè intersit, ne quid prærogatiuis Legalibus detrahatur.* Vnde ad illos sic loquitur: *Quod si potentissimus quisq; vestrũ altè, serioq; recogitet, pene tertiam populi, solique vestri partem Ecclesiæ esse dicatam: nonne quæso, illius iacturæ sensus animos vestros percutiet, quæ tantum hominum fundorumque vestro iuri subtrahat, vt vbiq; Pontifici coloniæ, prouinciæque constituantur?* & alia prosequitur, quæ infra referem⁹; nam obiectiones quasdam continent, quibus in discursu huius libri satisfaciendum est. Prius ergo Catholicum dogma de vera libertate, seu immunitate Ecclesiastica, & clericorum exemptione iuxta vera Theologiæ, ac iuris canonici principia explanare, & diuinis testimoniis, ac rationibus pro nostra tenuitate stabilire curabimus. Deinde vero non solum Regias obiectiones, sed etiam quæ occurrerint grauiores, in medium afferemus, eisque ita, vt spero, satisfaciemus, vt locum in hoc dogmate habere constet, quod alias Chrysost. dixit. *Nihil veritate clarius nihil simplicius, nisi maligni esse velimus.*

In præf. pag. 25.

Pag 28.

Homil 51. in Ioan.

CAPVT I.

Quid nominibus Ecclesiasticæ immunitatis, libertatis, ac exemptionis significetur?

1. *Methodus in hoc lib. seruanda.* QVoniam huius libri materia non solum fidei, sed etiam morum doctrinam complectitur, ita à nobis tradenda est, vt & contra Ecclesiæ Catholicæ aduersarios veritatem fidei ostendamus, & pro morali vsu, ac praxi catholicis inseruire possimus. Ac propterea non solum sacræ paginę testimonia, sed etiam leges tũ canonicas, tum ciuiles diligenter considerabimus, & expendemus: ab his enim maximè doctrina præsertim moralis pendet. Ideoq; in primis voces, quibus iura de hac materia loquentia, vti solent, explicandæ sunt, vt ita res ipsa, & iura melius intelligi valeant. Sunt autem potissimum hæ voces tres illæ, quas in titulo proposuimus, quas breuiter in hoc cap. declarabimus.

Prima vox est *Immunitas*, quæ generatim sumpta describi potest, vt fit: *Priuilegium, quo res aliqua, vel persona à communi aliqua obligatione, seu onere eximitur.* Quã descriptionem sumo ex l. *Munus* 18. ff. de Verbor. significat. vbi *munus* inter alia onus significare dicitur, de quo subiungit Paulus I. C. *Cum remittitur, vacationem militiæ, munerisq; præstat, inde immunitatem appellari.* Vbi *militiæ* nomen exempli causa positum videtur, quatenus onerosum munus est; immunitas autem generatim esse dicitur vacuitas muneris, pro onere sumpti, quæ per quandam remissionem, seu concessionẽ datur: hæc igitur carentia, seu oblatio oneris ad Ecclesiam applicata dicitur immunitas Ecclesiastica. Quid autem per hanc particulam vltimam denotetur, ex dicendis constabit. Potest autem in hac immunitate considerari, vel actus remittẽdi, seu ius speciale, quo aliquis eximitur à communi onere, vel effectus illius iuris, qui est carentia, seu vacatio talis oneris, & obligationis Et vtrumq; potest nomine immunitatis significari, vt sumi potest ex titulo de Immunitate nemini conced. C. lib. 10. Immunitatem ergo, vt significatius vacandi à muneribus, dicimus esse priuilegiũ excusans ab onere communi. Vtimur autem nomine priuilegij lato modo, vt comprehendere potest ius aliquod naturale, vel diuinum alicui specialiter conueniens comparatione aliorum, vt in sequentib. magis declarabimus. Immunitas autem sumpta pro ipso effectu priuilegij dici potest vacuitas, seu excusatio à munere, vtiq; legitima, & aliquo iure fundata. Et fortasse hoc modo distingui possunt duo tituli iuris ciuilis ff. de Vacat & excusat. munerum, & de Iure immunitatis. Sed de hoc aliàs. In præsenti ergo vtroque modo sumi potest immunitas, quæ Ecclesiastica appellatur, quatenus res, vel personas Ecclesiasticas ab oneribus, aliis rebus, vel personis communibus, eximit, & in talium rerum, vel personarum decentiam, ac reuerentiam concessa est. 2. *Immunitatis descriptio.*

Hæc autem immunitas ex parte subiectorum, seu rerum quibus concessa est, & quasi adhæret, duplex, vel triplex distingui solet. Vna est immunitas locorum, seu templorum, aut Ecclesiarum, alia est immunitas personarum, seu clericorum, tertia est immunitas bonorum, quę ad duas priores reuocari potest, quia bona aut sunt Ecclesiarum, aut clericorum, & ratione illorum ab oneribus, seu tributis eximuntur. Prima locorum sacrorum immunitas in duobus consistit, primo in vacatione ab actionibus prophanis talium locorum sanctitati repugnantibus, aut ea polluentibus. Secũdo in hoc quod sunt loca refugij, securitatis, ac custodiæ, tam reorum ad ea confugientium, quàm bonorum, quæ in eis reponuntur. Ita sumitur ex titulis de immunit. Ecclesiarum, & ex 17. qu. 4. 3. *Immunitas triplex, locorum, personarum & bonorum.* *Immunitas locorum in quo constat.*

qu.4. fere per totam, & notauit specialiter Gloss. in c. *Cum deuotissimam* 12. qu. 2. verb. *Pro violata immunitate.* De hac vero immunitatis specie dictum latè à nobis est in tom 1. de Religione lib. 3. toto, nihilq; hoc loco addendum occurrit maximè cum ad præsentem causam nihil pertineat. Aliæ verò duæ immunitates personarum, & bonorum præsentis considerationе maximè sunt, & vtramq; attingit Rex Angliæ, cum ingẽtem personarum, & fundorum partẽ regio iuri subtrahi conqueritur, & ideo de vtraq; dicemus.

4. Atq; ex huius vocis declaratione facilè intelligitur, quid libertas Ecclesiastica sit, aliqui enim existimant has voces esse synonimas; alij differentiam aliquam inter eas constituunt. Vt videre licet in Caietano in Sum. verb. *Immunitas*, vbi licet prius illas voces confundat, in fine tamen in ordine ad intelligentiam canonum, illas ita distinguit, vt nomine libertatis Ecclesiasticæ solam immunitatem personarum in se, & in bonis suis, nomine autem Ecclesiasticę immunitatis locorum tãtum exemptionem significari velit, ideoq; violantem templi immunitatem, non censet agere contra libertatem Ecclesiasticam, nec censuras contra violantes Ecclesiasticam libertatem latas incurrere. Et ad confirmandum expendit Caiet. verba Benedict. 11. in Extrauag. 1. de Priuileg. vbi inferens casus reseruatos, distinctè numerat *Ecclesiarum immunitatis, & Ecclesiasticæ libertatis violatores*; ergo sentit verbis illis diuersa priuilegia Ecclesiæ significari.

Quid libertas Ecclesiastica sit.
1. Opinio.

5. Nihilominus voces illas idem significare docuit Couar. d. c. 20. li. 2. Variar. in prin. & sequutus est Tuschus verb. *Ecclesiæ immunitas*, concl. 8. num. 9. Potestq; suaderi ex descriptione immunitatis, quia immunitas non est nisi carentia quædam subiectionis, & oneris, quæ carẽtia nomine etiam libertatis significatur, sicut etiam libertas significare solet carentiam seruitutis, seu necessitatis, ergo addita eadem determinatione Ecclesiasticæ libertatis, sicut & immunitatis, idem vtraque voce significabitur. Vnde ponderat Couar. in dicta Extrauag. 1. non addi eandem determinationem, sed variari, cum dicitur, *Ecclesiarum immunitatis, & Ecclesiasticæ libertatis*; nam voces: *Ecclesiarum, & Ecclesiasticæ*, non idem significant, quia nomine *Ecclesiarum* ibi significantur templa; iuxta vulgarem vsum, & ita per illam vocem compositam solum ibi significatur immunitas sacrorum locorũ; cum vero dicitur *Ecclesiastica libertas*, nomen *Ecclesiastica* sumptum est generaliter ab Ecclesia maximè ratione Ecclesiastici status: & ideò ibi propriè significat exemptionem Ecclesiasticarum personarum tam in se, quam in bonis suis. At hæc libertas etiam vocatur in iure immunitas Ecclesiastica in ca. *Aduersus* de Immunitate Ecclesiarum iuncto cap. *Non minus* eodem. Ergo stante eadem determinatione Ecclesiásticæ libertatis & immunitatis, idẽ vtraq; voce significatur. Vnde in communi vsu Doctorum voces illæ tanquã synonimè vsurpantur, vt videre licet in Ioann. Lup. tractat. de Libertat. Ecclesiast. à princip. per totum, & præsertim, 1. p. q. 3. & 2. p. q. 11. Rebuff. tract. de Immunit. & Hier. Alban. in tract. alio de Immunit. & reliquis in Rubricis de Immun.

2. Opinio.

6. Quocirca hæc posterior sententia in rigore vera est, recteque probatur, attento vsu, & verborum proprietate. Nec Caietan. simpliciter contradicit, fatetur enim voces illas sæpe confundi; addit vero, in vsu canonum censuram ferentium contra violantes Ecclesiasticam immunitatem, vel contra Ecclesiasticam libertatem, illam differentiam seruari, quod priora tantum puniunt inferentes iniuriam locis sacris, posteriora vero eos, qui agunt contra immunitatem personarum. Quæ etiam differentia non satis firma est, nam prior pars ad summum habet locum, quãdo in canone est sermo de immunitate Ecclesiarum, nam tunc ordinariè nomine Ecclesiarum significantur tẽpla, vt dixi, & ex illo addito determinatur canon ad loca sacra. At si canon disponat contra violantes immunitatem Ecclesiasticam; planè omnia comprehẽdit, nisi ex actione, quam punit, vel ex aliis circumstantiis constet, de immunitate locorum, vel personarum specialiter loqui: & ita vox de se indifferens est, & omnia comprehendit, nisi aliunde determinentur. Idemq; est, si canon loquatur de immunitate *Ecclesiæ* in singulari, tum quia vox *Ecclesiæ* de se solum generaliter determinat immunitatem Ecclesiæ concessam, siue in locis, siue in personis: tum etiam quia præcipuè significare solet congregationem fidelium, nisi aliunde determinetur, vel ex contextu constet, sermonem esse de materiali templo.

Præfertur secunda sententia.

7. Alia vero differentia excogitari potest inter canones punientes eos, qui contra immunitatem Ecclesiæ aliquid faciunt, vel contra libertatem. Duobus enim modis potest immunitas violari. Primo solo facto, siue vsurpatione iuris, secundo sub prætextu iuris alicuius, seu legitimæ potestatis. Priori modo agit contra immunitatem, qui Ecclesiam incendit, infringit, spoliat, bona Ecclesiæ surripit; posteriori modo agit contra immunitatem iudex, qui reum ab Ecclesia extrahit. Vnde posterior hic modus nõ solet cõmitti, nisi à gerẽte publicam potestatẽ, vel sub aliquo eius colore, seu prætextu, prior vero à quocunq; priuata potestate per violẽtiam potest committi, vtroq; autem istorum modorum fit contra immunitatem, propriè vero contra libertatem Ecclesiasticã tantum posteriori modo committi videtur. Sic enim qui violentas manus in clericum iniicit, contra immunitatem Ecclesiæ agit, non tamen videtur agere contra libertatem Ecclesiasticam; è contrario vero iudex sæcularis iudicium in clericum vsurpans, violator est Ecclesiasticæ libertatis propriè (vt ita dicã) & specificè, licet ibi etiam generatim includatur immunitatis violatio, quia non potest ius immunitatis violari sine actione immunitati contraria.

Differẽtia inter canones, de ista cõtra immunitat. vel libertatẽ Ecclesiæ punientes.

8. Simili modo qui priuata authoritate per solam vim, & iniuriam aliquam personam ab Ecclesia extrahit, contra immunitatem tantum Ecclesiæ agit, qui autem id facit titulo publicæ potestatis, & iurisdictionis, vel qui statuit, vt Ecclesiæ non habeant priuilegium securitatis, & asyli delinquentium confugientium ad ipsas, etiam libertatem Ecclesiasticam violat, quia non solum vsum, sed etiam ius immunitatis Ecclesiæ eripere conatur. Et hoc modo videntur optimè intelligi verba Benedicti 12. suprà citata. Et ratio reddi potest, quia minus requiritur ad agendum contra immunitatem, quam contra libertatem Ecclesiæ, ac subinde latius patet agere contra immunitatem, quàm contra libertatem, omnis enim, qui libertatem infringit, immunitati etiam derogat, non vero è conuerso, sicut omnis hæreticus schismaticus est, nam vero è conuerso, nam qui negat facto tantum obedientiam Ecclesię ad summum erit schismaticus. Et hac etiam ratione dixit Cardinalis Zabar. in Repetit. ca. *Perpendimus*, de Sentent. excom. n. 2. opposit. 7. odiosius esse clericum iudicari à laico, quam ab alio vt priuato percuti, nimirum, quia illud prius est contra libertatem Ecclesiasticam; hoc vero posterius tantum videtur contra immunitatem. Habetq; hoc fundamentum in cap. *Si verò*, de sentent. excomm. vbi percussio clerici facta à ministro Potestatis, non vt ministro, sed vt priuata persona, & sine vsurpatione iurisdictionis, non censetur semper inducere censuram reseruatam Pontifici, percussio autem facta ab officiali potestatis, vtiq; vt ministro ei⁹, semper declaratur reseruata, cuius ratio non videtur esse alia, nisi quia hęc posterior est grauior, & odiosior actio, vtpote cõtraria libertati Ecclesiæ, & non tantũ imunitati, sicut prior. Deniq; differentia hæc ẽt videtur proprietati verborum consentanea, nam ille propriè agit contra libertatem alicuius, qui vult illum in seruitutem redigere, & onus seruitutis illi imponere, qui vero facto tantum iniuriam alteri facit, eumque tanquam seruum percutit, non propriè agit contra libertatem eius.

Quãd. cõtra immunitatem, & quãdo contra libertatem Ecclesiæ fiat.

9. Veruntamen in hoc puncto negare quidem non possumus, illos duos modos violandi Ecclesiasticam immunitatem esse distinctos: Et ex suo genere grauius multò esse delictum, quando non solum facto, sed etiam prætenso iure immunitas rumpitur, sicut longè grauius est ius decimarum Ecclesiæ negare, quam decimas non soluere. Nihilominus tamen hoc non obstat, quominus vtroque modo violetur libertas Ecclesiastica, sicut immunitas, quia (vt ostendi) immunitas & libertas Ecclesiastica, eodem modo determinata in re idem sunt. Et quamuis verum etiam sit potuisse facilè nomen violationis libertatis Ecclesiasticæ quasi per antonomasiam applicari ad significandum modum violationis, qui nō solum violentia, sed etiam præsumpto, & vsurpato iure nititur: eo quod libertatis nomine magis ius ipsum significari videatur, & quia frequenter videntur iura hanc violationem immunitatis contra libertatem Ecclesiasticam vocare, vt in dicto cap. *Non minus*, & in multis censuris Bullæ Cœnæ videre licet: nihilominus affirmare non possumus, differentiam illam esse in iure constantem, nec tanquam regulam constituere, quòd censura lata contra violantes libertatem Ecclesiasticam, non comprehendat omnes violatores immunitatis, nisi ex verbis, vel materia legis limitatio talis colligatur. Quia illa regula, vel differentia nullo iure satis fundata est, nec est in vsu Doctorum, vt constat ex his, quæ congerit Ioann. Lup. tract. de Libert. Ecclesiastic. p. 1. quæstio. 10. & aliis, quæ enumerat Guilielmus Luueranus in tract. de Arbore iurisdiction. in illius declarat. numero 15. & ab ex Rebuff. in Concordat. titu. de Firma, & irreuoc. concordat. stabili §. Penult. verb. *Quæro, quæ sunt statuta.*

10. Atque ex his tandem explicata relinquitur tertia vox, *Exemptionis Ecclesiasticæ*, nam in re idem significat, quod immunitas, vel libertas, & ita communiter solet vna vox per aliam explicari, seu describi. Videtur tamen nomen exemptionis esse magis facti, quam iuris, ac proinde magis significare effectum priuilegij, quam priuilegium ipsum immunitatis. Vnde potest non immeritò quæri, an omnis exemptio priuilegio concessa templis, rebus, aut personis Ecclesiasticis, censeatur ad immunitatem, vel libertatem Ecclesiasticam pertinere, ita vt qui omnem huiusmodi exemptionem violauerit, censeatur contra immunitatem, vel libertatem Ecclesiasticam agere, & censuras contra eiusdem libertatis vsurpatores latas incurrere. Duplex enim potest esse tale priuilegium, vnum generale, concessum Ecclesiis omnibus, vt Ecclesiæ sunt, vel personis Ecclesiasticis, qua tales sunt, & de eiusmodi priuilegio certum est, ad immunitatem Ecclesiasticam pertinere, in hoc enim consentiunt omnes, & patebit ex dicendis. Alia vero potest esse exemptio ex priuilegio particulari dato tali Ecclesiæ, vel dignitati, aut personæ Ecclesiasticæ ex peculiari illius consideratione.

Quid exemptio Ecclesiastica significet.

11. Et de hac exemptione est dubium, an pertineat ad immunitatem Ecclesiasticam, ita vt violatio illius sit Ecclesiasticæ immunitatis violatio. Affirmat enim apertè Rebuffus in Concordat. loco proximè citato referens plures: sequitur Cardinalis Tuschus verb. *Libertas Ecclesiasticā*, conclus. 341. numero 17. & sequentibus, vbi alios allegat. Et idem videtur sentire Rochus Curt. tract. de Consuet. sect. 5. circa 2. partem Glossæ num. 21. & Ioan. Lup. dicto tractat. de Libert. Ecclesiast. p. 1. q. 10. casu 12. & 16. Moueri potuerunt hi Doctores, vel quia immunitas Ecclesiastica comprehendit omnia priuilegia Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis concessa, vel quia ad agendum contra libertatem Ecclesiasticam, satis est agere contra libertatem vnius Ecclesiæ. Nam statuta p[?] iusta vnus reipublicæ contra Ecclesiam, tantum [?] cclesias illius territorij lædunt, & nihilominus sunt contra Ecclesiasticam libertatem, quia in vna Ecclesia offenduntur omnes, sicut in percussione vnius clerici totus clerus offenditur, & timidior fit.

An priuilegium alicui specialiter concessum ad immunitatem Ecclesiæ pertineat

1. Sententia Rebuff Fūdamentū.

Nihilominus dicendum est, secundum iuris vsum & Ecclesiasticum morem, solam illam exemptionem ad Ecclesiasticam immunitatem, vel libertatem pertinere, quæ manat ex generali priuilegio dato Ecclesiæ, vel in honorem, & reuerentiam templorum, vel ob decentiam, & dignitatem Ecclesiastici status, seu clericalis ordinis. Hæc est communis sententia Iurisperitorum in cap. *Nouerit.* de sentent. excomm. & in Authen. *Cassa.* C. de Sacrosanct. Eccles. vt testantur Panormitanus in dicto cap. *Nouerit*, numero 2. & libr. 1. Consil. in 83. numero 1. & Decius in dict. Authen. *Cassa.* numer. 18. Iuli. Clar. libro 5. §. vltim. q. 77. numer. 28. Syluest. verb. *Excommunicatio*. 9. Excommunic. 10. & Lapus, Allegat. 3. & alios retuli, & sequutus sum tom. 5. de Censur. disp. 21. sect. 2. numer. 89. & 90. vbi hoc latius explicui. Et idem sensit Caietanus in Summa verb. *Immunitas*, dicit enim, quoad pœnas iuris sub immunitate non venire, nisi exemptiones, qui ex generali priuilegio Ecclesię competunt, quoad culpam vero eiusdem rationis esse posse violationem exemptionis speciali priuilegio alicui Ecclesiæ datę, cum violationem immunitatis communiter Ecclesiæ concessæ, licèt prior culpa non ita puniatur in iure, sicut posterior. Vnde sentit, & bene, exemptionem alicuius Ecclesiæ ex speciali priuilegio in re ipsa verè esse quandam immunitatem, & libertatem Ecclesiasticam. Quia est liberatio ab onere, quam vox immunitatis generatim significat, est autem concessa rei sacræ qua talis est, ac subinde religiosa, & suo modo sacra merito dici potest; ergo violatio eius est irreligiosa, sacrilega, & consequenter eiusdem speciei cum violatione similis immunitatis concessæ Ecclesiæ per generale priuilegium. Et nihilominus iura non puniunt has violationes specialium priuilegiorum, neque de illis tractant quando libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam tuentur, sed de his, quæ generaliter ad Ecclesiam, & Ecclesiasticum statum spectant. Et ideo diximus, in vsu iuris sub immunitate Ecclesiastica solas exemptiones ex priuilegiis vniuersalibus manantes comprehendi. 12.

Vnde fit, vt determinatio illa immunitatis cum Ecclesiastica dicitur, habitudinem dicat ad Ecclesiā secundum communem rationem suam. Non quia debet priuilegium esse concessum Ecclesiæ vniuersali in omnibus membris suis, hoc enim necessarium non est, vt constat, sed vt respiciat totam Ecclesiam pro illis membris, vel locis, quæ talis immunitatis sunt capaces. Vnde etiam rectè adnotauit Caietan. ad violationem huius immunitatis non esse necessarium, vt in tota Ecclesia, vel in omnibus personis, aut locis, quibus cōuenit, violetur, sed satis esse quod violetur in vno, seu in quolibet, cui ex vi generalis priuilegij competit. Et hoc solum probat fundamētum contrariæ sententiæ, & aliqui ex prioribus authoribus nihil aliud intendunt, præsertim Rochus Curti. qui alios refert. Et est manifestum ex iuribus, quæ ipse allegat c. 2. de Reb. Eccles. non alienan. & c. 2. de Foro compet. vbi etiam ratio redditur, quia iniuria facta vni personæ contra generale priuilegium communitatis, & propter communitatem concessum, in totam communitatem redundat, & ideo est propria violatio immunitatis, quam iura puniunt. Vnde etiam obiter intelligitur, licet contingere possit, violationem specialis priuilegij, propriæ immunitatis Ecclesiasticæ quoad speciem culpæ esse eiusdem rationis, nihilominus ex genere, seu modo suo violationem immunitatis hoc habere peculiare, quod est veluti communis iniuria, & in communitatem speciali titulo redundans: ita ergo immunitas propriè dicit exemptionem aliquam Ecclesiæ communem. 13.

Ex

14. *De qua immunitate in hoc opere agatur.* Ex quibus tandem concluditur de hac sola propria immunitate, seu libertate Ecclesiastica in præsenti tractari, &, quia iam locorum immunitatem exclusimus, solum de immunitate personarum, vel in se, vel in rebus esse sermonem. Addendum verò est personis Ecclesiasticis duplicem immunitatem, seu duplex generale priuilegium esse concessum, vnum appellatur priuilegium canonis, aliud fori. Prius est priuilegium (vt ita dicam) securitatis, & indemnitatis personarum Ecclesiasticarum, cui per canonem, *Si quis suadente* 17. q. 4. cautum est, singularem censuram ferendo contra percussores clericorum. Et de hac immunitate nulla est nobis controuersia cum Rege Angliæ, & alioqui materia illius canonis alibi est à nobis tractata, & ideò de illa exemptione seu immunitate non erit in præsenti sermo. Priuilegium autem fori dicitur illud, quo clericis exemptio à iurisdictione laica concessa est, cui consequenter annexa est exemptio à tributis, & in his tota controuersia versatur.

CAPVT II.

Vtrum Clerici in spiritualibus, & Ecclesiasticis causis à potestate Principum sæcularium iure diuino exempti sint.

1. *Aliquorum hæreticorum error.* PVnctum hoc in principiis superiori libro positis virtute definitum est, illud autem hic præmittimus, tum quia Rex Angliæ clerum in omnibus rebus, & causis sibi fore subiectum in suo regno contẽdit, idemque respectiuè de cæteris Regibus, & regnis cum Marsilio Patauino, & alijs similibus affirmat, tũ etiam quia hoc errore reiecto maiori claritate, & certitudine constabit, in quo propria immunitas, & exemptio clericorũ posita sit. *Fundamentum.* Fundamentum ergo prædicti erroris est, quia vel nulla est in Ecclesia Christi spiritualis potestas, sed sola ciuilis, seu temporalis, per quam omnia tam sæcularia, quã Ecclesiastica gubernanda sunt, & omnes leges ferendæ, & iudicia terminanda, in quacumq; materia versentur. Quia omnia tam Ecclesiastica, quam ciuilia comprehenduntur sub politico ordine, ac regimine, neque aliter cadunt sub potestatem humanam, totus autem politicus ordo sub regiam potestatem cadit. Vel certè, si illius erroris sectatores aliquam spiritualem potestatẽ agnoscunt, illam volunt esse in Regibus in supremo gradu, ex eodem ferè fundamẽto, quòd totus ordo Hierarchicus Ecclesiæ est tantum politicus, id est, propter externam politiam Ecclesiasticam, quę vnum corpus facit cum ciuili, & ideò necesse est totam eidem Regi supremo subijci. Vnde ad hoc confirmandum expendunt, Paulum omnia, quæ ad humanum regimẽ spectant, Regi supposuisse sine vlla exceptione, dicens. *Rom 13.* *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Ex quibus verbis quidã intulit, Principes sæculares habere authoritatem ferendi leges in omni materia, & obligantes omnes personas, iuxta illud: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* *Prouerb. 8.* *Confirmatio* Confirmatur hoc, quia Theodos. Imp. in suo cod. & postea Iustin. in suo multas leges de spiritualibus reb. condiderunt, vt de Sacrosanctis Ecclesijs, de Episcopis, & clericis, &c. Et plures similes habet Alfons. Hisp. Rex in suis legibus Partitar. part. 1. ergo *qui illis resistit* (teste Paulo) *Dei ordinationi resistit.*

2. *Conclusio de fide.* Veritas nihilominus catholica est, clericos in spiritualibus seu Ecclesiasticis causis omnino esse immunes à iurisdictione temporalium Principum. Ita docent omnes catholici scriptores in locis infrà allegãdis, conueniuntq; omnes, immunitatem clericorum quoad hanc partem esse de iure diuino: quod æquè certum, ac de fide esse censeo, quia eisdem principijs, & fundamentis nititur. Hæc autẽ principia tria sunt præcipua, quæ in superiori libro probata sunt. Vnum est, esse in Ecclesia potestatem gubernatiuam spiritualem, à ciuili distinctam, & superioris ordinis, datam ipsi Ecclesiæ ex singulari Christi institutione, & donatione vltra omne ius naturæ. Quod principium cap. 6. præcedentis libri probatum est. Aliud principium est hanc potestatem spiritualem non esse in Regibus, vel Principibus temporalibus, sed in Pastoribus Ecclesiæ à Christo datis, & præsertim in Summo Pontifice, qui est Romanus Episcopus, & hoc principium probatum est in eodem libro à cap. 10. Tertium principium est, hanc spiritualem potestatem non esse subordinatam potestati Regum, sed potius habere illam sibi subiectam, quod in eo lib. à ca. 20. fusè probatum, ac defensum est.

Ex his ergo principijs sic concluditur, Causæ spirituales per spiritualem potestatem stabiliendæ, ac definiendæ sunt, sed hæc potestas spiritualis neque est in Regibus, neque subordinatur potestati eorum; ergo tales causæ spirituales sunt extra forum, & potestatem sæcularium Principum tam directè, quam indirectè; ergo personæ Ecclesiasticæ quoad has causas ex vi diuini iuris extra iurisdictionem Principum constituti sunt, ac subinde eodem diuino iure tali exemptione, seu immunitate gaudent. 3. *Probatur assertio ratione* Maior est per se euidens, supposito primo principio, quia si potestas iurisdictionis spiritualis, & temporalis distinguuntur, necesse est, vt circa distinctas materias versentur, & vnaquæque materiam sibi proportionatam vendicet, & intra illam contineatur; ergo spiritualis materia quoad omnem dispositionem, & regimen ad potestatem spiritualem pertinet, & è conuerso spiritualis potestas in materia spirituali tanquam in propria sphæra operatur, eamque pro adæquato, & proprio obiecto habet. Minor autem in secundo, & tertio principio probata est. Prima verò illatio euidenter ex præmissis infertur, qa nulla potestas operatur directè nisi in sua materia, neque extenditur indirectè, nisi ad materiam potestatis sibi subordinatæ, neutrum autem habet potestas ciuilis respectu materiæ spiritualis, vt ostensum est; ergo spiritualis materia omnino est extra iurisdictionem temporalium Principum. Et inde tandem euidenter concluditur altera illatio, quia in primis clerici vt clerici sunt, ad spiritualem materiam pertinent, ratione ordinis, qui spiritualis est, & ex Christi institutione. Deinde personæ sortiuntur forum pro ratione materiarum, seu causarum, quia iurisdictionis actus proximè versatur circa aliquam materiam, quàm præcipit, vel discutit personæ subiectæ, & ideò si materia est extra iurisdictionem alicuius, etiam personæ, ad quas pertinet talis materia sub ratione tali erunt ab eadem iurisdictione immunes.

Hac ergo manifesta probatione supposita, ex principijs fidei iam probatis, non aliter ostenditur hæc veritas ex Scriptura, quam ex illis locis in quibus Ecclesiæ regimen Pastoribus Ecclesiæ à Christo commissum esse ostenditur, *Pasce oues meas, & Quodcunque ligaueris*, & cæt. *Qui vos audit, me audit*, & cætera. Item ex illis, quibus ex institutione Christi ostenditur, esse in Ecclesia potestatem iudiciariam, & Ecclesiasticum tribunal, iuxta illud: *Quid vultis? in virga veniam ad vos?* & cæt. Et illud: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu iam iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est*, & cætera. Et infra: *Nam etsi amplius gloriatus fuero de potestate nostra*, & cæt. Item illud: *Obedite præpositis vestris*, & cætera. Et quòd ad hanc potestatem pertineat clericorum regimen, satis declaratur ex verbis Pauli ad Timotheum, *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Inde enim satis constat, causas clericorum, saltem vt clerici sunt ad Prælatos Ecclesiæ pertinere, & ad solos illos. Nam licèt hæc exclusiua ibi expresse non addatur, satis ex eo colligitur, quòd illa potestas superioris ordinis est, & alijs data non est, nisi Ecclesiæ Pastoribus, nec inferiori potestati subordinata est, vt dixi. 4. *Ex Scripturis ostenditur conclusio.* *1. Cor. 4.* *1. Timoth 5.*

Atq; hoc modo veritatem hanc ex Christi, & Apostolo- 5.

Confirmatur ex Summis Pontificibus. stolorum doctrina sumpserunt sacri Pontifices, & Concilia. Huc enim spectant verba illa Ioan. Papæ, *Si Imperator Catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ.* Et infra: *Vt Dei beneficijs non ingratus contra dispositionem cœlestis ordinis nihil vsurpet, ad Sacerdotes enim voluit Deus, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non autem ad sæculi potestates,* &c. In quibus verbis apertè declarat, hanc institutionem esse de iure diuino, & illud verbum *Discuti*, ponderandum est, nam ex illo constat, causas clericorum ad forum Ecclesiasticum tantùm pertinere ex diuino iure. Quod saltem de causis Ecclesiasticis, & de clericis, vt clerici sunt, necessario intelligendum est. Eandem doctrinam comprobant, & confirmant Gelasius, Nicolaus I. & Symmachus Pontifices in varijs decretis synodalibus in eadem dist. 69. allegati. Et Felix Papa, atque iterum Nicolaus in cap. *Certum est*, & cap. *Imperium*, & cap. *Quoniam*, dist. 10. & Innocent. 3. in cap. *Ecclesia*, & in cap. *Solitæ*, de Maiorit. & obedient. & in cap *Nouit*, de Iudicijs, ibiq; cap. 2. idem habetur ex Concil. Rhemens. sub Eugenio, & Honor. Papa in cap. 2. de Iurament. calum.

6\. Scio quidem Regem Angliæ cum suis Protestantibus tantorum Pontificum authoritatem contemnere, eosq; tanquam iudices in causa propria recusare: Verumtamen iam dixi in præcedenti libro, istorum vel ignorãtiam, vel pertinaciam Pontificum authoritatem, quæ in Christi verbis, ac promissionibus fundata est, non posse minuere. Eò vel maximè, quod non soli Romani Pontifices, sed alij etiam antiquissimi Patres in eandem veritatem conspirant, vt ex Ambr. Greg. Nazianz. & alijs multis in superiori lib. cap. 9. & sequent. latè monstratum est, & ideò eorum sententias iterum referre superuacaneum iudico. Quòd si de his omnibus dicatur, esse Episcopos, aut Sacerdotes, & in propria causa loqui: certè Ecclesia nunquam habuit alios Pastores, aut Doctores, à quibus doceretur, & per quos diuinas, & Apostolicas traditiones acciperet, & in fidei puritate, & sana Scripturarum intelligentia conseruaretur, *Ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, vt dixit Paulus ad Ephes. 4. Impium ergo est, cogitare, eos in hac causa Ecclesiæ imposuisse, aut humano affectu fuisse loquutos, sed Ecclesiæ causam, quæ à sua separari non poterat, defendisse non potestatem nouam sibi arrogando, sed quam à Christo per Apostolos, & eorum successores acceperunt, conseruando, & posteris ad Ecclesiæ vtilitatem defendendo.

7\. Sic ergo confirmata catholica assertione tam infallibili authoritate, quam firma ratione, & ex eadem probatione intelligi potest primò, hanc immunitatem, seu exemptionem clericorum non esse per modum ablationis, seu diminutionis iurisdictionis, quæ priùs esset in Principibus, sed per modum negationis, quia nunquam tàlem iurisdictionem habuerunt, neque vnde illam habeant, ostendere poterunt. Quia (vt sæpè dixi) Christus Dominus condendo nouam spiritualem Rempublicam, nullam Principibus temporalibus dedit potestatem (vbi enim, aut quando illam contulit?) sed eam dedit Ecclesiæ Pastoribus, ideoq; temporales Reges nullam potestatem habent in Ecclesiasticas personas, & earum causas, prout tales sunt, neque huismodi personæ quoad tales causas Regibus subijciuntur, & hoc modo dicuntur exempti, non quia illorum iurisdictioni subtracti sint, sed quia ipsi Reges potestatem in ipsos nunquam acceperunt. Quod declaratur optimè ex tempore primitiuæ Ecclesiæ, in quo Principes temporales infideles erant, nemo enim dicet, eos habuisse tunc potestatem ad iudicandas Ecclesiasticas causas clericorum, & nihilominus tunc Ecclesia non carebat perfecta potestate ad se gubernandum, & ad iudicium ferendum in huiusmodi causis, & de huiusmodi personis, quæ ad Principes sæculares nullo modo pertinebant. At sæculares principes propter conuersionem ad fidem non acquisierunt iurisdictionem aliquam nouam in Ecclesiam (quis enim eis illam contulisset?) ergo neque nec illam habent. Rectè igitur dicuntur clerici in his exempti, non per propriam subtractionem, & quasi ex priuilegio nouo, sed quia ipsi Principes ex se carent tali potestate in clericos quoad huiusmodi causas.

Secundò colligo ex dictis, licèt hæc exemptio præcipuè eluceat in clericis, quia & personæ sacræ sunt, ac diuino cultui specialiter dicatæ, ideoque & canonicis legibus gubernantur, & consequenter causæ Ecclesiasticæ in eis maximè, & quasi in proprio subiecto locum habent; nihilominus etiam in alijs fidelibus quatenus spirituales causæ ad eos etiam pertinere possunt, eandem exemptionem obseruari, quia non tantum ex proprio statu personæ Ecclesiasticæ, sed ex generali ratione talium causarum nascitur, vt declaratum est. Vocantur autem spirituales causæ omnes illæ, quæ ad fidem, sacramenta, sacrificium, & in vniuersum ad diuinum cultum, & ad salutem animæ, eiusque à peccatis curationem, ac remedium pertinent, vt in lib. 4. de Legib. qui est de legibus canonicis, latius diximus, & tractant Doctores in dicto c. *Ecclesia*, de Constit. & varia exempla videri possunt in Tuscho, verb. *Libertas Ecclesiastica*, cap. 1. & nonnulla de hoc puncto addemus infra cap. 15. & 16. 8. *Omnes etiã spirituales causæ à sæculari potestate eximuntur.*

Vltimò ex dictis patet responsio ad fundamentum contrarij erroris. Principia enim in quibus fundatur, hæretica sunt, satisq; in superioribus impugnata. Verba autem Pauli: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Et verba Sapientiæ: *Per me reges regnant*, ineptissimè inducuntur. Nam Paulus loquitur de potestate in suo foro, & intra limites suos præcipiente. Cum enim dixit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, non intellexit omnem hominem debere esse subiectum cuicumque Regi, sed suo, nec enim Hispanus tenetur Regi Galliæ parere, aut subesse, vnusquisque ergo suo Regi subesse præcipitur: ita ergo etiam dicitur Dei ordinationi resistere, qui potestati se superiori, & ordinatè seu in materia sibi subiecta præcipiente resistit. Neque Paulus dixit, Regi obediendum esse in omni materia, sed simpliciter loquutus est, sicut alibi etiam dixit: *Obedite Præpositis vestris.* Ideoque necessarium non fuit addere limitationem, vel exceptionem, quia in ipsa obedientiæ ratione intrinsecè includitur respectus ad superiorem, vt superior est, & legitimè præcipit. Et in alio loco, sicut dixit Sapiens, Reges per sapientiam regnare, ita statim addidit, *& legum conditores iusta decernere.* 9. *Solutio ad fundamentũ contrarij erroris.*

Ad confirmationem de Legibus Iustiniani in materia canonica, dixi in allegato lib. 4. de Legib. cap. 11. illas non esse veras leges, sed per modum instructionis, non per modum iuris haberi posse, ideoq; in his, in quibus canonibus contradicunt, nullius esse vtilitatis, etiam declaratur in l. *Priuilegia*, & Authent. *Cassa*. C. de Sacrosanct. Eccl. & specialiter de causis Ecclesiasticis id declarauit idem Iustinian. Nouel. 38. quæ habetur collat. 6. tit. 11. vt clerici apud proprios Episcop. &c. 10. *Ad confirmationem.*

Vna verò superest obiectio contra illam partem, in qua dictum est, immunitatem hanc esse de iure diuino, nam inde fieret esse immutabilem, & non posse per Pontificem minui, aut dispensari, quod falsum est. Nam ex consensu Doctorum, potest Pontifex causas Ecclesiasticas, & spiritualem iurisdictionem laicis committere; poterit ergo clericos in eisdem etiam causis Regibus subijcere. Respondeo hanc exemptionem (vt dixi) esse de iure diuino negatiuè, quatenus ius diuinum non dedit Regibus spiritualem potestatem in clericos, vel Ecclesias, aut Ecclesiasticas causas. Vnde quoad hoc est prorsus immutabilis diuina institutio, fieri enim non potest, vt Rex ex vi suæ Regiæ potestatis ius dicere posset clerico in huius- 11. *Obiectio.* *Solutio.*

modi

modi causis. Neq; hoc potest per vllam dispensationem honestari, quia repugnantiam contra rationem naturalem inuoluit. Vnde etiam est iure diuino prohibitum, ne quis per solam iurisdictionem Regiam sine altiori iurisdictione tale iudicium vsurpet. In hoc ergo dispensatio, aut limitatio non cadit.

12. Non est autem sic eodem diuino iure prohibitum, ne spiritualis iurisdictio laicis committatur, & ideò licet canones hoc prohibeant, & regulariter non fiat etiam per vsitatam dispensationem, nihilominus de absoluta potestate Pontificis fieri non repugnat, vt cum communi sententia in libris de Censuris, & Legibus diximus. Et tradunt Panorm. Felin. & alij expositores communiter inter cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitutionib. Existimo autem, hoc esse intelligendum de iurisdictione delegata, vel in aliquo particulari casu, nam ordinarium regimen Ecclesiæ non existimo posse Regibus, aut laicis committi, quia iure diuino statutum est, vt per Episcopos gubernetur, vt Actor. 2. constat. Et ob eandem rationem existimo, fieri non posse, vt clerici in proprijs, & Ecclesiasticis rebus, & causis, sæcularibus Principibus ordinario iure subijciantur, etiam per concessionem Pontificis: nam hoc modo multum euerteretur ordinarium Ecclesiæ regimen à Christo institutum, & non potest habere iustam, & rationabilem causam, ob quam validè fieri posse videatur.

CAPVT III.

Vtrum personæ Ecclesiasticæ à iurisdictione Principum etiam in rebus, & causis temporalib. eximi potuerint, & exemptæ sint?

1. IN hoc puncto est præcipua controuersia cum his schismaticis, qui licet primatum Romani Pontificis non negent quoad spiritualem potestatem, nihilominus primatum in temporalibus tam ciuilibus, quàm criminalibus, etiam respectu clericorum Regibus temporalibus attribuunt, & ideò illud priùs generatim proponimus inquirendum, an sit talis exemptio, vt posteà originem, proprietates, & effectus eius speciatim declaremus. In quæstione autem proposita duo insinuantur, vnum est de potestate, id est, an potuerint clerici eximi à iurisdictione Regum in rebus temporalibus; aliud est, an de facto exempti sint. Hæretici enim sectatores Marsilij Paduani, & Illiricus, alijque nouorum schismatum inuentores constanter negant, factam esse in Ecclesia eam clericorum exemptionem, quam Principes temporales supremi obseruare teneantur. Vt autem huius assertionis fundamentum aliquod inueniant, negant consequenter, potuisse fieri in Ecclesia talem exemptionem sine graui lapsu, & errore contra ius diuinum, & naturale. Quam rationem astruendi hunc errorem habuisse videntur quidam Paulus Seruita, & alij occulti scriptores contra libertatem Ecclesiasticam, qui ante paucos annos libellos quosdam contra sedem Apostolicam sparserunt occasione Venetæ dissensionis omnibus notæ, eisque annumerandus videtur Barclaius, cui nouissimè Illustrissim. Bellarmin. respondet: atq; hoc etiam Rex Angliæ laudat, & imitatur.

2. Ad illud autem suum fundamentum persuadendum solum vtuntur illis testimonijs Scripturæ, in quibus Reges dicuntur ministri Dei, & eorum potestas à Deo esse dicitur, & ideò eorum obedientia præcipitur, tanquam iure naturæ necessaria, *propter conscientiam*, ad Roman. 13. Prouerbior. 8. cum similibus. Ex quibus hoc etiam principium tanquam certum statuunt, Reges à Deo immediate habere potestatem, & curam impositam gubernandi omnes homines ditionis suæ. Ex quo tandem inferunt, exemptionem clericorum vniuscuiusque regni à suo Rege esse repugnantē legi diuinæ, ac naturali, ac propterea esse impossibilem. Hæc autem vltima illatio in hunc modum potest à nobis deduci, vt vmbram aliquam rationis habere videatur: nam hæc exemptio, vel potuit fieri à Deo ipso, vel ab aliquo homine; neutrum dici potest; ergo simpliciter introduci non potuit. Minor quoad priorem partem de DEO probatur, tum quia DEVS non est sibi contrarius; si ergo ipse præcepit Regibus, vt haberent curam omnium hominum, qui sub imperio suo nascuntur, & degunt, & his omnibus præcepit, vt suis Regibus obedirent; fieri non potest, vt Regibus potestatem in clericos subditos ademerit, vel (quod perinde est) vt clericos à Principum potestate exemerit. Tum etiam, quia hæc exemptio est contraria iuri naturali, quod Paulus nos docuit, DEVS autem vel omnino non potest dispensare in iure naturali, vel certe ordinaria potestate id non facit, maximè in lege gratiæ, & dispensatione adeò vniuersali.

Altera pars de homine probatur in primis ratione vniuersali, quia multò minus potest homo, quàm Deus, naturale ius euertere. Deinde vt tali dilemmate, quia si quis hominum talem exemptionem facere potuisset, aut esset Papa, aut Imperator, seu Rex, aut Princeps quilibet supremus in suo territorio: nā si hi non possunt multò certè minus inferiores poterunt. Quòd autem Papa non poterit hanc exemptionem clericis concedere, probatur, quia non potest Reges potestate sua priuare, neq; *Regalibus prærogatiuis detrahere*, vt inquit Rex Angliæ. Nam eadem est ratio totius, & partis, si ergo Papa non potest Regem aliquem Christianum tota sua iurisdictione priuare; ergo neq; aliqua illius parte, præsertim adeo magna, & notabili, qualis esset *tertia hominum, & fundorum pars*, vt idem Rex conqueritur. Et confirmatur, quia non potest Papa exemptionem hanc cōcedere clericis respectu Principis ethnici, & non baptizati, si clerici sint illius subditi, vt verbi gratia nunc est in Iapone, vel China, ergo neq; respectu Christianorum Principum id facere potest. Probatur consequentia, quia Reges Christiani non sunt minus supremi in temporalibus, quàm Reges ethnici, & quamuis demus, Christianos Principes esse subditos spiritualiter Sūmo Pontifici (quod Rex Angliæ, & Protestantes non admittunt) hoc nihil confert, vt eos possit sua temporali iurisdictione priuare; in hoc ergo æquiparantur Principibus ethnicis, & nullo modo Ecclesiæ subditis. Dicet fortasse aliquis, hoc ad summum probare, non potuisse Pontifices hoc facere inuitis Regibus Christianis, ex consensu autem illorum potuisse. Sed hoc imprimis non sufficit ad repugnandum aduersarijs, nam inde schismatici inferent, exemptionem clericorum non esse per se firmam, sed pendere semper ex consensu Principum, ac proinde pro eorundem arbitrio reuocari posse. Deinde Rex Angliæ dicet, se esse supremum in temporalibus, & nunquā consensisse, sed restitisse, non solum se, sed etiam antecessores suos. Deniq; etiam videndum superest, an ipsimet Reges consentire potuerint, nam perinde est consentire, ac facere; probabimus autem Reges non potuisse hanc exemptionem concedere; ergo neq; ex illorum consensu potuerunt Pontifices illam introducere.

Quod igitur Rex temporalis non possit priuilegium talis exemptionis clericis sui regni concedere, vt illos faciat sibi non subditos, probatur in primis principio à Iurisperitis recepto; quod Principes non possunt, priuilegium concedere, quod directè sit contra Regiam dignitatem, quia nō possunt illam minuere, aliquid ei detrahendo, quia neque in eorum vtilitatem principaliter creata est, neque illius absolutum dominium acceperunt, sed vt eam pro suis successoribus integram conseruarent. Nam ob hanc etiam causam non potest Summus Pontifex suam dignitatem minuere, nec priuilegium concedere, quo dignitati suæ aliquid detrahatur. Vnde intulit Nauar.

Margin notes (right column): 3. ; Confirmatio. ; Euasio. ; Replica. ; 4.

Nauar. in ca. Nouit, de Iudicijs, corollar. 69. num. 166. nullum Regem posse regno, vel regniculis suis priuilegium concedere, vt neque, sibi, nec magistratibus suis parere teneantur. Quod & confirmat, tum quia tale priuilegium esset contra legem naturæ dictantem, Principibus, & superioribus obediendum esse, tum etiam quia respublica ipsa, si in se retineret potestatem supremam à DEO sibi datam, non posset membrum aliquod reipublicæ à lege sibi obediendi eximere, quia non posset se abdicare illa naturali potestate, quam à natura accepit in ciues suos, manente eadem relatione, & vnione ciuium cum ciuitate, seu membrorum cum corpore; ergo neq; nunc Rex potest id facere, cum potestas eius eadem sit, quæ in republica præcessit, & in eum translata fuit.

5. *Confirmatio* Possumus denique nos hoc confirmare exemplo adducto de Summo Pontifice, qui nō potest aliquem hominem baptizatum à sua iurisdictione ita eximere, vt sibi parere non teneatur: nam idem dicendum videtur in Rege temporali, quia ita comparatur ad regnum suum, & personas eius in regimine temporali, sicut Papa ad Ecclesiam in spirituali. Ratio autem vtrique communis est, quia Deus tam Regi, quàm Pontifici commisit curam subditorum, ac præcepit, vt eis ius dicerent, & in officio continerent, iniquos puniendo, & bonos defendendo; ergo non potest Rex personas sibi à Deo commissas eximere, & liberas relinquere, quia hoc esset contra diuinam institutionem, & contra sui muneris naturalem obligationem. Et hoc est, quod Rex Angliæ, & alij contendunt, quando dicunt, hanc exemptionem esse contra ius naturale. Tandem confirmatur hæc pars simul cum præcedenti, quia talis exemptio non esset in ædificationem, sed in detrimentum Ecclesiæ; ergo neque à Rege, neque à Pontifice introduci potuit. Quam rationem intendisse videtur Rex Angliæ, cum Principes monet, vt recogitent, *quantum spinarum, & tribulorum* (inquiunt) *in medijs vestris ditionibus relinquitur, cùm asseratur tam potens hominum factio sub imperijs vestris nasci, educari, optimisque prædijs frui posse, quæ à vestra potestate immunis sit, nec vllo iure vestris legibus, iudicijsq; subiecta.* Sequi autem hoc incommodum ostēdere conatur Paulus ille Venetus, qua cum Prælati Ecclesiastici nō possint in subditos gladio materiali vti, eos pœna mortis mulctando, inde fit, vt vitia, & peccata in Ecclesia augeantur. Vnde concludit, hanc libertatem, quam Ecclesiastici prætendunt, nihil aliud esse, quam peccandi libertatem.

6. *Vera & catholica sententia.* Nihilominus vera, & catholica sententia est, clericos iustè potuisse à iurisdictione temporalium Principum eximi. Hæc assertio quatenus authoritate Ecclesiæ fundata est, pendet ex facto, de quo nondum dictum est, & ideò prius ostendemus veritatem ipsam de possibili, postea ex facto certitudinem eius probabimus. Dicimus ergo, exemptionem hanc iustè fieri potuisse tribus modis in argumentando tactis, videlic. à Deo, & à Pontifice, & ab Imperatore, seu Regibus. Et quidem prima pars adeò est euidens, vt à nemine possit sine magna cæcitate, & impietate negari: nam Deus est absolutus Dominus, vitæ, & mortis, ac libertatis humanæ, ergo iustissimè sua potestate, & iure vtendo, potest quemlibet hominem alterius seruum, vel dominum efficere, & subditum, vel superiorem, & similiter potest quemcumque hominem proprio dominio, aut potestate priuare, & prout libuerit alteri eam donare. Et ideò dixit Daniel cap. 2. *Sit nomen Domini benedictum à sæculo, & vsq; in sæculum, quia sapientia, & fortitudo eius sunt, & ipse mutat tempora, & ætates, transfert regna, & constituit.* Ergo eadem facilitate potuit transferre clericos sub potestatē Pōtificis, auferendo Regibus potestatem, quam in illas personas habere poterant, & illam Pontifici conferendo.

Probatur primum.

7. *Soluitur ratio contra dictum concessionis modum.* Neq; ratio, quæ in contrarium fiebat vllius est momenti, quia per huiusmodi exemptionem, mutationem, seu translationem nullam mutationem in ipso Deo fieri necesse est, manens enim ipse immutatus, mutat imperia, & humanarum rerum status, & ita in ipsa Ecclesia pro diuersis temporibus distinctos esse voluit gubernationis modos iuxta consilium voluntatis suæ sine vlla eiusdem voluntatis mutatione, aut contrarietate. Nam licèt Deus alicui regnum, vel aliam potestatem tribuat, non cogitur perpetuò illam conseruare, sed iuxta suæ prouidentiæ rationem potest illam auferre, & alteri donare, non quia priorem voluntatem retractet, sed quia à principio sub ea lege, & conditione, ac dependentia à sua voluntate omnia disposuit. Nec deniq; in hoc negotio interuenit aliqua dispensatio in iure naturali, sed solum quædam mutatio in materia eius, quæ non solum à Deo, sed etiam per hominem fieri potest, vt alibi à me latius dictum est, & statim etiam attingam.

8. Vnde duo hic breuiter distinguenda sunt, quæ aduersarij confundunt, vt tenebris rem inuoluant, cum tamen res sit clarissima, & cuilibet mediocriter docto manifesta. Aliud est enim eximere aliquem ab obedientia alicuius, auferendo ab alio iurisdictionē, seu omne ius superioris circa talem personam, etiam si circa alias potestatem retineat. Aliud verò est, conseruando in Principe, vel Prælato eandem iurisdictionem in talem personam, idemque ius præcipiendi, nihilominus auferre à subdito obligationem parendi. Exemptio igitur explicata in hoc posteriori sensu (quem Theologico more compositum appellare possumus) verissimè dicitur, esse contra ius naturale quoad hoc indispensabile, quia inuoluit apertam repugnantiam, & contradictionem etiam in ipsa diuina voluntate. Nam inde fieret, Deum simul velle vt superior posit verè præcipere, ac proinde subditum efficaciter obligare, & vt nihilominus possit subditus licitè non obedire, & consequenter, vt simul sit subditus, & non subditus; itemq; vt sit bellum iustum ex vtraq; parte, non in ignorantia, sed in re ipsa fundatum, quę est intolerabilis, & incredibilis perplexitas. Quis autem vnquam exemptionem clericorum ita intellexit? nullus profectò, qui sanæ mentis sit. Alter igitur modus exemptionis nō solum possibilis, sed etiam facillimus; imò & quotidianus est in his potestatibus, quæ ab hominibus dantur, & ab eisdem auferri, aut limitari possunt. Sic enim eximit Rex aliquem nobilem à iurisdictione inferioris Magistratus, & Pontifex eximit religiosum à iurisdictione Episcopi. Ita ergo eximere potuit Deus clericos à iurisdictione Regum sine vlla dispensatione in lege naturali, quia nulla est lex naturalis, quæ præcipiat, vt Reges in clericos, vel omnes incolas suorum regnorum iurisdictionem habeant; sed potius cum Reges sint Dei ministri, & ab ipso habeant potestatem in quoslibet subditos, ipsa ratio naturalis dictat, posse Deum potestatem illam minuere, & ab illa quos libuerit ex subditis eximere.

Per clericorum exemptionē Reges priuantur iurisdictione in ipsos.

9. *Probatur secundum.* Altera pars erat, non esse impossibile, neq; contra rationem naturalem, hanc exemptionem à Summo Pontifice efficaciter fieri, ita vt iusta sit, & valida, ideoque sæculares Principes eam admittere, & seruare teneantur. Quæ pars propriam disputationem postulat, quam cap. 11. tradémus, vbi authoritate, & ratione illam directè ostendemus, nunc ergo solum declaranda est, vt constet, nullam habere repugnātiam. Duobus ergo modis intelligi potest, Pontificem hanc libertatem clericis conferre, primò potestate humana, seu mere naturali, secundò potestate aliquo modo diuina, id est, supernaturali, & diuinitus data. Priori modo fatemur, Pontificem non potuisse hanc exemptionem introducere, hoc enim saltem probat ratio facta, quòd non possit Pontifex iure humano, vel potestate naturali, seu acquisita Regum potestatem auferre, seu minuere, cum illi sint supremi in suo ordine, & secundum naturalem potestatem eī non subijciantur.

Dicet

10. *Obiectio.* Dicet fortè aliquis titulum præscriptionis humanum esse, ac naturalem, potuisse autem Pontificem vsu præscribere hoc ius contra temporales Principes, eximendi clericos ab eorum potestate. *Responsio.* Respondetur, hunc titulum non habere locum in præsenti materia, neque in illo fundari Pontifices, vt interdum Rex Angliæ existimasse videtur, & in suis verbis indicat. Ratio verò reddi potest, vel generalis quia illa, quæ sunt de intrinseca ratione supremæ potestatis non possunt contra supremum Principem præscribi; vt est communis sententia Iuristarum cum Bartholo in l. *In omnibus*, ff. de Diuersis, & temporalibus præscriptionibus, & Panormitanus in cap. *Cum nobis*. de Præscript. & alijs, quos refert Couar. in Practicis c. 4. & in Regula *Possessor*. p. 2. §. 2. num. 8. Vel potest esse ratio peculiaris, & propria, quia exemptio clericorum seclusa concessione, seu voluntate ipsorum sæcularium Principum non posset sola humana ratione, aut titulo iustè inchoari, seu bona fide, & ideò necesse est, vt potestas non procedat ab vsu, sed potius è contrario vsus legitimus supponat potestatem, & ab illa inchoetur.

11. Oportet ergò, vt hæc potestas sit supernaturalis, & à Christo specialiter indita; hoc autem modo euidens est, non repugnare, quòd Christus dederit Vicario suo hanc potestatem per quandam participationem eius dominij, & potentiæ, quæ in ipso est per essentiam, vel excellentiam. Quid est enim, cur hoc fieri non potuerit? aut quæ deformitas aut malitia cōtra rationem naturalem in hoc excogitari potest? Concessa enim Pontifici tali potestate, per illam constituitur superior Regibus tanquam minister Dei superioris ordinis, & ideò exemptio facta per huiusmodi potestatem erit quidem supra merum ius naturæ, non tamen contra illud. Neq; in hoc video esse posse quæstionem, sed solùm in hoc, an Christus de facto hanc potestatem Pontifici dederit, quam quæstionem in citato loco tractabimus, & ibi ex professo respondebimus obiectionibus circa hoc punctum supra propositis, nam eò præcipuè tendunt, vt ostendant, de facto non esse datam Pontifici hanc potestatem. *Pontifex per suam indirectam in Reges potestatē potest clericos eximere.* Nunc ergo breuiter dicimus, argumenta illa solùm probare, Pontificem non posse hanc exemptionem cōferre clericis per directam potestatem, quam in temporalibus habeat suprà Reges terræ, non tamen probare, hoc excedere potestatem spiritualem eius, quatenus per eam est superior Regibus temporalibus, saltem indirectè, & in ordine ad spiritualia, quæ potestas etiam supra Reges ethnicos in multis casibus locum habet, vt superiori libro ostensum est. Quomodo verò hæc potestas indirecta ad effectum exemptionis sufficiat, in dicto loco videbimus.

12. Tertia pars supra posita fuit de Regibus temporalibus, de quibus dicimus potuisse licitè iuri suo renunciare, & quamuis nulla superiori virtute aut potestate cogerentur, potuisse abdicare se iurisdictione temporali, quam habebant in clericos, eamque in Pontificem Romanum, vel alios Ecclesiasticos Prælatos transferre. *Probatur tertium.* Hanc partem tanquam certam supponunt multa iura ciuilia, & canonica, & communiter eorum interpretes, ac Doctores Theologi, vt in sequentibus capitulis latè referemus. Ratio autem aperta est, quia Rex supremus est verus Dominus, & habet liberam potestatem vtendi sua iurisdictione quocunque modo, neque intrinsecè malo, neque sibi prohibito: sed actus eximendi clericos à iurisdictione laica, est actus dominij, & eiusdem iurisdictionis voluntariæ, qui nec fuit Regibus prohibitus, nec est intrinsecè malus: ergo potuit validè, & licitè fieri à quocunque Rege supremo. Consequentia optima est, & legitima. Maiorem etiam non negabit Rex Angliæ, est enim Regibus fauorabilis, & quidem meritò, nam est res clara, & euidens ex dictis suprà de Regia potestate. Quamuis enim Rex non sit ita factus reipublicæ dominus, vt possit ad libitum sua potestate vti, & omnia in vtilitatem suam conuertere, nihilominus verus est Dominus, quatenus verum, & proprium ius habet præcipiendi, iudicandi, gubernandi, & disponendi circa res sui regni in communem vtilitatem, & ita Iuristæ hoc vocant dominium iurisdictionis, quod in supremo Principe habet per se, & in genere suo independentiam ab omni alio superiore infra Deum, & ideò habet amplissimam, & liberam facultatem ad omnem vsum non prohibitum, seu rectæ rationi non repugnantem.

Superest ergo, vt talem esse probemus concessionem exemptionis, de qua tractamus. 13. *Exemptio est actus voluntariæ iurisdictionis.* Illa enim quidam vsus est supremæ iurisdictionis, nam (vt dixi) exemptio priuilegium quoddam est, concessio autem priuilegij actus est iurisdictionis voluntariæ, vt in libro 8. de Legib. latè tractauimus. Rectè ergo dictum est, exemptionem hanc esse vsum voluntariæ iurisdictionis, quam oportet esse supremam in suo ordine, vt possit etiam à se ipso supremus Princeps priuilegiatum eximere. Alia etiam ratione dici potest hic actus vsus iurisdictionis, quia est quædam iurisdictionis donatio, nemo enim dare potest iurisdictionem, nisi qui illam habet. Est autem peculiare in hoc modo concedendi iurisdictionem, qui per hanc exemptionem fit, vt Princeps, qui illam alteri concedit, seipsum illa priuet, quia etiam à sua potestate subditum eximit: quod non inuenitur in alijs modis delegandi, vel committendi iurisdictionem, nec in exemptione ab inferiori magistratu, quam Princeps concedit. Vnde si illa exemptio consideretur, vt est iurisdictionis collatio, actus iurisdictionis rectè appellatur: si verò vt abdicatio proprij iuris spectetur, magis videtur esse actus dominij, & liberalitatis: sub vtraq; autem ratione optimè cadit in supremum gubernatorem, & Dominum. Quòd ergo hic vsus iurisdictionis suæ non sit prohibitus supremo Principi lege positiua, manifestum est, quia non habet superiorem à quo lex illa ferri potuerit. Supponimus enim, illam legem non esse positiuam diuinam, nullibi enim lata est, aut ostendi potest. Deinde etiam, non esse canonicam tanquam per se notum sumimus. Et ideo de solo directè superiore loquimur, cum negamus, Regem habere superiorem, à quo lex illa ferri potuerit, quia deberet esse lex humana, & ciuilis, quæ à solo Principe directè superiore in temporalibus fieri poterat. Neque fingi potest lata ab ipsomet Rege, quia non potest supremus Princeps per se primo sua lege obligare, sed ad summum per quandam consecutionem, quando lex communitati imposita similem obligandi rationem habet in Principe: hæc autem lex, si daretur, non communitati, sed soli Principi imponeretur, ideoque non potest ab eodemmet Principe ferri. Nec deniq; fingi potest, quod sit lex à republica lata: nam postquam respublica potestatem suam in Regem transtulit, illo est inferior, vt illum non possit positiuis legibus obligare.

Solùm ostendendum superest, illum vsum non esse per se, & intrinsecè malum, seu quod perinde est, 14. *Exemptio Clericorum nec iustitiæ nec rationi naturali repugnat.* priuilegium illud non esse contra iustitiam, vel naturalem rationem. Quod quidem per se euidens videtur, quia est in fauorem fidei, & religionis, & nulli nocet, nec præiudicat, nisi ipsimet Principi concedenti priuilegium, quod voluntariè facere potest, & piè, si propter dictum finem, & sine alicuius nocumento id faciat. Declaratur præterea in hunc modum, quia vel vsus ille est per se malus, quia est contra pactum cum republica initum, cum primum in Regem transtulit potestatem suam, vel quia est contra naturalem legem iustitiæ, qua Rex tenetur habere curam suorum subditorum, seu incolarum omnium regni sui, iuxta exigentiam sui muneris, quod à republica accepit; vtrumq; autem sine fundamento excogitatur, facillimeq; excludi potest; nulla est ergo vera ratio intrinsecæ malitiæ in tali priuilegio.

Prior

15. Prior pars minoris probatur, quia gratis fingitur tale pactum inter rempublicam, & Regem, nimirum, quòd respublica suam potestatem sub ea conditione, seu limitatione in Regem transtulerit, vt non posset tale priuilegium exemptionis aliquibus ciuibus concedere. Vnde enim probari potest talis conditio, aut quod illius signum ostendi potest? Præterea ipsamet respublica non habebat potestatem suam ita limitatam, quia non ex aliquo pacto simili, sed à Deo ipso illam recepit quasi congenitam cùm natura, & sub ea tantùm conditione, vt illa iustè, & secundum rectam rationem vteretur; ergo eodem modo illam in Regem transtulit, & quidquid aliud fingitur voluntarium, & impertinens est. Præsertim quia si humana respublica consideretur in statu legis naturæ, in quo se ipsam regere posset per rationem rectam, vel naturalem tantùm, vel fide illustratam: potuisset & temporales Reges sibi, & Sacerdotes ad Dei cultum peculiariter dicatos, instituere: Sacerdotesq; à Regum potestate eximere, & sub aliquo gubernatore in suo ordine supremo eos constituere: in hoc enim genere institutionis nulla est repugnantia, vel deformitas: ergo etiam Rex, quamuis simpliciter totam potestatem à republica receperit, posset postea simile priuilegium Sacerdotibus concedere: ergo superuacaneum est fingere pactum illud, & conditionem, seu limitationem sibi à republica impositam, cùm ad conuenientem reipublicæ gubernationem necessaria nō sit. Quin potiùs talis conditio si extendatur, vt locum habeat etiam respectu Sacerdotum, seu Pontificum supernaturali modo à Christo institutorum, sic neq; venire poterat in mentem humanæ reipublicæ secundum se spectatæ, & contra rationem, & publicam honestatem esset, & ideò nullius momenti, vel valoris foret. Igitur ex hoc capite non est ligata potestas Regum, quominùs rectè, & validè priuilegium hoc clericis dare potuerint, etiam si aliunde non haberent.

16. Atq; inde tandem facilè probatur alterum membrum, nimirum priuilegium hoc non esse contra naturalem legem iustitiæ, qua Rex tenetur curam omnium ciuium habere, vt conuenienter gubernentur. Nam Rex concedendo hoc priuilegium, non omittit hanc curam, sed altiori, & conuenientiori modo illi prouidet. Vnde duobus modis cogitari potest, Regem aliquem sibi subditum à sua iurisdictione eximere. Primò abdicando à se omnem potestatem, & iurisdictionem circa illum, & nulli alteri illum subijciendo, sed omnino vagum, vt sic dicam, & absque lege, & gubernatore illum relinquendo. Et hunc modum priuilegij fatemur esse inordinatissimum, & intrinsecè malum, quia est bonis moribus contrarium, & ex se communitati reipublicæ valdè perniciosum. Non est autem huiusmodi clericorum exemptio, vt nunc supponimus. Alio modo potest Rex eximere subditum à sua iurisdictione, potestatem in eum alteri tribuendo, & relinquendo: & hic modus malus non est, sed potest habere conuenientem rationem, quia per se nō repugnat bonis moribus subditorum, quia non relinquuntur sine sufficienti gubernatore, & aliunde potest esse magis decens, magisque ad commun e bonum conueniens, propter peculiarem statum aliquorum ciuium. Talis autem est exemptio clericorum, vt infra probabimus: ergo illam concedere, non fuit contra bonum vsum Regię iurisdictionis, & potestatis, ac proinde nec rationi naturali repugnat tale priuilegium, nec excedit supremi Principis potestatem.

Ita aliquem eximere, vt nulli subijciatur, intrinsecè malū est.

17. Neque etiam contra hoc obstant argumenta, quæ supra tertio loco proposita sunt. Quod enim in primo dicitur, non posse Principem suam iurisdictionem, seu potestatem minuere, eam alteri communicando: non est in vniuersum verum, quando talis diuisio, vel communicatio iurisdictionis ad bonum reipublicæ conueniens iudicatur, quia potestas illa de se mutabilis est, & ad bonum commune reipublicæ ordinatur, & ideò nulli iuri repugnat, quòd in illa fiat huiusmodi mutatio. Præsertim, quia per tale priuilegium non priuatur respublica tali iurisdictione in se, & in omnibus suis membris, sed ab vno in aliud trāsfertur; quod multis de causis fieri potest, vt constat. Neq; in hoc est æquiparatio cum iurisdictione Summi Pontificis admittenda, quia dignitas Pontificia altiorem habet institutionem, ratione cuius immutabilis est, vt in superioribus dixi, & ideò fieri non potest, vt baptizatus aliquis ab ea eximatur, cum iure diuino illi subiectus sit, quod secus in potestate Regia, quæ simpliciter, & proximè est ex institutione humana. Quod autem Nauarrus, & aliqui Iuristæ dicunt, non posse Regem, aliquem à sua obedientia eximere, intelligendum est de exemptione merè priuatiua; id est, quæ subditum sine lege, & guberatore relinquat, non verò de exemptione transferente iurisdictionem in alium, vt declaratum est. Et hoc ipsum confirmat exemplum de ipsamet republica, quod Nauar. adduxit, vt etiam ex dictis constat.

Soluuntur argumenta cōtra hunc exemptionis modum.

Ad vltimam confirmationem respondeo, impiam & blasphemam esse vocem illam noui Pauli Veneti, libertatem Ecclesiasticam clericorum nihil aliud esse, quam libertatem, seu licentiam peccandi: nam libertas, quam Pontifices docuerunt & sacri canones defendunt, & pro qua multi Sancti Pontifices vsque ad sanguinem decertarunt, & Imperatores, & Catholici Reges piè, ac fideliter cum vniuersa Ecclesia receperunt, & laudarunt, non est licentia liberè, aut impunè peccandi, sed est veneratio quædam Ecclesiastici ordinis, & conueniens iurisdictionum distributio, vt omnia in Ecclesia ordinatè, ac decenter fiant. Neq; argumentum Pauli est alicuius momenti. Primo, quia iudex Ecclesiasticus, vel Pontifex potest pœnam corporalem etiam mortis imponere, licet ob decentiam, & lenitatem per se ipsum id non faciat, vt significauit Innocentius in cap. 1. de Maiorit. & obedient. & ibid. Baldus, & notat Bernardus Diaz in Practic. criminal. cap. 61. & Couarru. libro 2. Variar. cap. 20. num. 10. vbi ad hoc expendit capite 1. de Homicid. in 6. vbi Pontifex imponit pœnam diffidationis propter homicidium per assassinos perpetratum, quæ diffidatio pœnam mortis virtute includit, vt ibi declarat. Vnde quod iudex Ecclesiasticus per se ipsum non vtatur gladio, nec per se proferat sententiam sanguinis, non est, quia non possit, saltem Pontifex, vel qui ab eo singularem potestatem receperit, sed quia non decet. Nihilominus tamen quando grauitas delicti postulat, Ecclesiasticus iudex reum clericum brachio sæculari tradit, vt per eum iuxta rigorem legum puniatur: ergo ex hac parte nō datur clericis impunitas in similibus delictis perpetrādis. Deinde extra casum pœnæ mortis possunt clerici (vt notat Panormit. in capit. *Cum non ab homine*, de Iudic. numero 26.) ab Ecclesia grauissimis pœnis affici, damnatur enim interdum ad perpetuum carcerem, & adeo arctum, vt mors potius diuturna censeri possit, quam vita, vt sumitur ex cap. *Nouimus*. §. 1. de Verbor. signific. Deinde etiam est satis grauis pœna diuturnum, & onerosum exilium, damnatio ad triremes, fustigatio grauis, & aliæ similes.

18. *Ad confirmationem.*

Ecclesiasticus iudex potest pœnam mortis imponere.

Ac deniq; quamuis fortasse ex maiori benignitate, & lenitate Ecclesiastici iudicij nonnulli praui homines sumant occasionem peccandi, non ideo damnabile est priuilegium exemptionis Ecclesiasticæ, quia illud per accidens est, & contra intentionem Ecclesię & multo maiora, & necessaria commoda ex illo sequuntur, vt infra ostendemus, nullumq; bonum est, quo praui homines non interdum male vtantur, neque propterea damnandum est. Sicut in ipso sæculari iudicio inter laicos fit aliqua discretio, nam qui nobiles sunt à grauioribus tormentis, & infamibus pœnis per priuilegium nobilitatis eximuntur, quo multi illorum ad licentiam peccandi abutuntur, & ob 19.

eam

eam causam priuilegium ipsum non reprobatur, sed qui male illo vtuntur digni censentur illo priuari; cur ergo non idem cum proportione dicetur de libertate Ecclesiastica? cùm clericalis ordo ex genere suo in altiori gradu dignitatis, & nobilitatis constitutus sit.

20. *Vltima assertio. Exemptio clericorum antiqua, & sancta*

Vltimo ergo concludimus, exemptionem clericorum non solum potuisse iustè concedi, sed etiam de facto esse sanctè concessam, & in Ecclesia esse antiquissimam. Quam assertionem non solùm veram, & piam, sed etiam catholicam esse credimus, ita vt absque errore in fide negari non possit. Quia verò in discursu huius libri latè tractanda, & confirmanda est, *Probatur.* eam nunc breuiter sic probamus. Nã in primis hanc exemptionem seruandam esse in Ecclesia docuerunt, & præceperunt Pontifices, & Concilia ferè ab initio Ecclesiæ vsque ad præsentem diem, vt constat ex Alexandro I. epistola ad omnes Orthodoxos, qui sedit anno 109. testaturque à temporibus Apostolorum id obseruatum fuisse, quod postea etiam præcepit Caius Papa epistola ad Felicem Episcopum anno 283. & Marcellinus epist. 2. ad Vniuersos Episcopos Orientis anno 196. Syluester Papa in quodam Concilio Romano, quod sub illo primum ordine ponitur, canon. 4. anno 314. Gelas. apud Gratianum in cap. *Christianis*, & cap. *Syluester*, 11. q. 1. & Bonifacius V. in epist. ad Episcopos Galliæ, vt refert Gratianus suprà in cap. *Nullus*, 3. nam in originali non inuenitur, & magis videtur caput illud desumptum ex Authentica *Nullus*. C. de Episcopis, & Clericis. Idem tradit Gregor. quem Gratianus ibidem refert ex lib. 9. Epistolar. indict. 4. epist. 32. ad Romanum defensorem Siciliæ, & idem habet in epist. 74. ad Bonifac. defensorem Corsicæ, *c. Peruenit. 11. q. 1.* vbi sic ait: *Peruenit ad nos, quòd quidam clericorum te illic posito, à laicis teneantur. Quod si ita est, tuæ hoc culpæ noueris reputari, quia hoc fieri, si homo esses, non debuit. Et ideo de cætero solicitudinem te habere necesse est, vt hoc fieri non permittas, sed si quis contra aliquem clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat*, &c. Omitto posteriores Pontifices, quia de illis res est manifesta, & apparet ex vsu quotannis promulgandi Bullam cœnæ Domini.

21. Addo duos antiquiores, & grauissimos testes, quos Gratianus prætermisit, vnus est Leo I. in epist. 96. ad Episcopos, & presbyteros Thraciæ, cuius sunt verba notanda: *Tanta sæculi potestates circa sacerdotalem ordinem reuerentia præualere, etiam hi, quos sub imperiali nomine terris diuina potentia præesse præcepit, vt ius distinguendorum negotiorum Episcopis sanctis, iuxta diualia constituta permiserint. Quod cùm & iuris antiqui formulis, & illibatis frequentius sit legibus confirmatum, præsenti tamen tempore à plerisq; inuenimus fuisse calcatum. Nam prætermisso sacerdotali iudicio, passim ad examen sæculare transiere. Quo circa nobis visum est, vt hanc & sacræ legis, & nostri ordinis contumeliam, & ad præsens vlcisceretur plena districtio, & obseruãdam formulam constitueret in futurum*, &c. Alter est Telesphorus Papa 9. à Petro, qui in sua Epistola ad omnes fideles sic inquit: *Discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, & sicut laici, & sæculares homines nolunt eos recipere in accusationibus, & infamationibus suis; ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis.* Ostẽdens per hęc verba, quanta iam tunc fuerit distinctio inter vtrumq; forum.

22. Multa præterea sacra Concilia generalia, & prouincialia, antiqua, & recentiora, clericos non à laicis, sed ab Episcopis, vel à Concilijs prouincialibus iudicandos esse tradiderunt, vt constat ex Concilio Chalcedonensi act. 15. cap. 9. & ex Carthaginen. 3. antea coacto anno 397. capit. 9. vbi inter alia dicitur, male de Ecclesia sentire clericum, qui de iudicio sæculari petit auxilium. Et in cap. 38. petitur facultas ab eodem Concilio ad implorandum brachium sæculare contra quendam incorrigibilem Episcopum, & respondet Aurelius consentientibus alijs, hoc non esse contra formam disciplinæ, quando clericus admonitus contumax fuerit, & contempserit. Et in Concilio Toletano tertio, capite 13. puniuntur clerici deferentes iudicia Ecclesiastica, & ad sæcularia euntes. Idemque habetur in Concilio Agathẽsi tempore Symmachi cap. 8. & 32. Aurel. 3. cap. 31. Mileuit. cap. 19. Matiscon. cap. 8. & 32. & latiùs Matiscon. 2. capit. 9. & 10. vbi notanda sunt illa verba. *Reuerendissimi canones, atq; sacratissimæ leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulerunt; tamen quia eadem postposita, humana in sacerdotes DEI grassatur temeritas*, & cætera. Quæ verba sunt valde notanda tum pro exemptionis antiquitate, tum quia in eis insinuatur, illam magis esse per canones & leges declaratam, atq; defensam, quàm institutam: hoc enim ille modus loquendi indicat. *Pro episcopali audientia protulisse sententiam.*

Idem refertur ex Concilio Parisiensi in ca. 2. de Foro competent. & ex Concilio Lateranens. sub Alexandr. 3. in capite *Si clericus*, eodem tit. in quo multa sunt decreta de distinctione vtriusque fori, & plura in capit. *Qualiter, & quando*, & cap. *Clerici*, & capit. *Cum non ab homine*, de Iudicijs. Deinde in Concilio Coloniensi 1. par. 9. cap. 20. dicitur, *hanc immunitatem esse antiquissimam*, & in Concilio Lateran. sub Leone X. sess. 9. in Bulla reformationis, innouantur omnes sanctiones Apostolicæ in fauorem libertatis Ecclesiasticæ, *Cùm à iure* (inquit) *tam diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit.* Ac denique Concilium Trident. sess. 25. cap. 20. de Reform. sic inquit: *Decernit, & præcipit sancta Synodus, sacros canones, & Concilia generalia omnia, nec non alias sanctiones Ecclesiasticas in fauorem Ecclesiasticarum personarum, ac libertatis Ecclesiasticæ, & contra eius violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innouat, exactè ab omnibus obseruari debere.* Atq; his canonicis decretis concordant iura ciuilia, quæ postea referemus. 23.

Ex his ergo testimonijs euidenter concluditur, datum esse in Ecclesia Christi clericis priuilegium exemptionis à potestate sæculari. Nam impossibile est, tot Pontifices sanctos, & sapientes, quorum multi etiam Martyres fuerunt, & tot Concilia Ecclesiam in hoc decepisse. Vnde etiam est incredibile, clericos cõtra Imperatores, & Reges priuilegium hoc per tyrannidem, vel iniuriam vsurpasse. Imò de fide certum esse debet, institutionem, & obseruationem huius priuilegij honestam, & sanctam fuisse, & esse. Quod in hunc modum ex principijs fidei, & citatis testimonijs colligitur. Quia de fide est, Ecclesiam non posse errare in præceptis morum, quæ vniuersali authoritate Pontificum, aut Conciliorum generalium obseruari præcipiuntur, sed in Ecclesia per multas leges canonicas, & vniuersales approbatur hoc priuilegium exemptionis clericorum, & obseruari præcipitur, & nouissimè innouantur, & confirmantur à Concilio Tridentino loco citato; ergo de fide certum est, tam hoc Concilium, quam superiora decreta in hoc puncto non errasse; ergo eodem modo est de fide certum, & priuilegium hoc iustum, ac validum esse, & conuenienter institutum. Quibus autem rationibus concessum sit, in sequentibus videbimus, inuestigando, quo iure fuerit introductum. Nam ex dictis in capite constat, tribus modis dari potuisse, scilicet, diuino, canonico, & ciuili, & ideò à quo illorum emanauerit, inquirendum superest. 24. *De facto fuisse clericis exemptionem concessam concluditur.*

CAPVT IV.

Vtrum Summus Pontifex omni iure diuino, & humano ab omni iurisdictione sæcularium Principum exemptus sit.

QVãuis priuilegium exemptionis commune sit Summo Pontifici cum reliquis clericis, cum ipse non solum clericus sit, sed etiam clericorum, & totius Ecclesiæ Princeps, & caput: tamen quia in illo propter singularem eminentiam notior est talis priuilegi- 1.

uilegij origo, & quia illius cognitio parare potest viam ad inuestigandam originem immunitatis aliorũ Ecclesiasticorum, ideò priùs de Papa in particulari sermonem instituimus. De quo etiam hæretici non negant, nunc de facto exemptum esse ab omni sæculari potestate, quia ipse cum Pontificatu coniunctum habet temporale regnum, in quo superiorem non recognoscit, quia verò regnum istud non à Deo immediatè, sed hominum deuotione, vel alio simili humano titulo consecutus est, ideò talis exemptio non est per se coniuncta cum Pontificia dignitate, nec ex diuino iure, sed ex humano ducit originẽ, vel certè supposito tali statu temporalis Principis ex natura rei sequitur, sicut in alijs Regibus, qui exempti sunt ex vi sui status, quia non habent superiorem. Vnde ad respondendum quæstioni propositæ, præscindenda est Regia dignitas à persona Pontificis, & solùm vt Pontifex considerandus est, sicut fuerunt Petrus, & successores eius ante Constantinum.

Sensus quæstionis.

2. Sic ergo tam Protestantes, quàm Rex Angliæ negabunt planè, habere Põtificem Romanum hanc exemptionem. Vel quia non plus esse credunt, quàm priuatum quendam Episcopum, vel ad summum Patriarcham; de omnibus autem Episcopis, & Archiepiscopis censent esse subditos suis Regibus in temporalibus. Vel certe quia Pontifex neque iure diuino exemptus est, vt patet in Petro, & cæteris Apostolis, quibus nunquam Christus tale priuilegium concessit: neque iure canonico, quia non potest Pontifex hoc priuilegium sola sua authoritate sumere; ius autem canonicum Pontificia authoritate præcipuè nititur. In iure autem ciuili nihil singulare legitur de Pontifice Romano magis, quam de cæteris. Vnde etiam inter catholicos Palatius in 4. dist. 25. asserere ausus est, Papam non esse exemptum à potestate ciuili iure diuino, vel canonico, sed iure tantùm ciuili, seu ex priuilegio Imperatorum. Nam idem sentit de alijs Ecclesiasticis, & nihil singulare Pontifici quoad hoc priuilegium attribuit. Verumtamen hæc sententia quatenus totum hoc priuilegium reuocat in solam donationem Imperatorum, etiam de alijs clericis Summo Pontifice inferioribus perniciosa est, & minimè probanda, vt infrà ostendam: de Summo autem Pontifice omnino reprobanda, & minimè toleranda est.

Error Protestantium.

Opinio Palatij maximè permittenda

3. Dicendum ergo est, Summum Pontificem ex diuino iure habere exemptionem, & immunitatem ab omni iudicio, ac iurisdictione sæculari, etiam Imperatorum, & Regum. Hanc assertionem tenet in primis omnes catholici Doctores, qui generaliter affirmant, exemptionem hanc in toto Ecclesiastico statu esse de iure diuino quos cap. 8. referemus. Præter eos verò, qui de inferioribus, vel id negant, vel dubij sunt, de Summo Pontifice propter eius singularem dignitatem id ingenue fatetur Soto lib. 5. de Iustit. q. 4. art. 1. Idem sentit Bannes 2. 2. q. 67. ar. 1. dub. 3. & sumitur ex Caietano eodem loco, & tom. 1. Opusculor. tractat. 1. de Potest. Papæ, & Concilij cap. 27. ad 2. expressiùs id notant, & probant Turrecre. lib. 2. summ. cap. 93. & Bellarm. lib. 2. de Sum. Pontif. c. 26. sequitur Molina 1. tom. de Iustit. disp. 31. Valentia 3. p. disp. 5. q. 11. punct. 1. Henricus lib. 7. de Indulgent. capit. 24. & Driedo lib. 1. de Libert. Christian. c. 9. circa med. & c. 15. circa finem.

Prima conclusio.

4. Probarique generatim potest hæc assertio ex iure canonico, quatenus in eo simpliciter asseritur. Papam non habere superiorem in terris, à quo possit iudicari, aut cogi. Ita tradit Concilium Romanum sub Syluestro can. 20. *Nemo* (inquit) *iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iustitiam desiderant temperari.* Et ne quis existimet Concilium illud loqui de solo iudicio, seu potestate spirituali, subditur statim: *Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a Regibus, neque à populo iudex iudicabitur.* Quæ fere verba ex Innocentio Papa refert Gratianus 9. quæst. 3. capit. *Nemo iudicabit primam sedem*, & cæt. Atque eadem verba ex Syluestro refert Nicolaus Papa in epistola 1. alias 8. ad Michaelem Imperator. §. *Consonat autem.* Et in §. sequenti refert similia verba Concilij congregati in casu Marcellini, scilicet, *Prima sedes non iudicabitur à quoquam*, quam sententiam varijs testimonijs, & argumentis confirmat. Ac tandem ipse concludit: *Satis euidenter ostenditur, à sæculari potestate, nec ligari prorsus, nec solui posse Pontificem.* Vnde cum tempore Leonis 3. seditio contra ipsum Romæ mota esset, & Carolus Magn. ad illam sedandam Romam venisset, & in Basilica S. Petri adstante populo, & clero Episcoporum omnium, qui eò ex tota Italia, & Francia conuenerant, sententias, & vota de vita, & moribus Pontificis rogaret, ab omnibus vna voce responsum est, *Sedem Apostolicam omnium Ecclesiarum caput, à nemine (laico præsertim) iudicari debere.* Carolus autem audito tam graui responso, quæstionem omisit. Ita refert Platina in vita Leonis, & habetur etiam in tom. 3. Concilior. Et eandem sententiam latè comprobat Ennodius Diaconus in libro pro defensione Symmachi, qui recipitur, & probatur in 5. Synodo Romana sub eodem Symmacho. Eandemque refert ex dictis Bonifacij Martyris Gratian. in cap. *Si Papa*; dist. 40. & sumpsit ex Cardinali Deusdedit in historia de Rebus Ecclesiastic. lib. 1. ca. 231. prout late refertur in decreto Gregoriano sub dictum cap. *Si Papa.* Deniq; in synodo 8. generali Constantinopolitana 4. can. 21. egregrie locupletatur illa sententia, quia non solum de Papa, sed etiam de alijs Patriarchis dicitur: *Neminem prorsus mundi potentium eos posse inhonorare, aut à proprio throno mouere*, & additur *præcipuè quidem sanctissimum Papam senioris Romæ.* Et intrà. *Sed nec alium quemquam conscriptiones contra Sanctissimum Papam senioris Romæ, ac verba complicare, vel componere liceat, sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum.* Et intra ait etiam synodum generalem non posse sententiam dicere contra summos senioris Romæ Pontifices.

Probatur assertio primo ex iure canonico.

Ex hoc ergo tam antiquo, & constanti dogmate colligimus, priuilegium hoc Summi Pontificis non humanum esse, sed diuinum, quia neque ipse sibi arrogare illud facto auderet, nisi iure potuisset: non enim tanta facilitate, & consensione ab Ecclesia, & Principibus Christianis, sine vlla vi, vel coactione (quam profectò neque ipsi Pontifices efficere poterant) admissum fuisset: Neque etiam Pontifex id petere iure potuisset, nisi ad hoc potestatem, & authoritatem haberet, quam ratione suæ dignitatis à Christo recepit. Quòd si ab ipso Christo authoritatem habet declinandi omnem iurisdictionem humanam, profectò iure diuino ab illa exemptus est. Neque credibile est, hoc ius ab Imperatoribus accepisse; tum quia ante Imperatores Christianos dogma illud in Ecclesia cognitum est, vt de tempore Marcellini diximus, tum etiam quia Imperator non poterat hoc priuilegium concedere pro omnibus Regibus, & populis non sibi subiectis, cum tamen in dicta Synodo Romana generaliter, & respectu omnium illa sententia proferatur. Tum denique quia Concilia, & Pontifices non fundant dogma illud in aliquo beneficio Imperatoris, sed in eminentia dignitatis Romanæ Sedis. Et ideò censent tale priuilegium esse perpetuum, ac omnino firmum, & immutabile, quod non posset habere, si ab Imperatore originem habuisset. In quo etiam considero, nec Imperatorem ipsum, vel Regem esse ita exemptum in terris ab omni iurisdictione temporali, vt in nullo casu possit ab hominibus, vel à tota communitate iudicari, & cogi, quia vt dictum est libro 3. potestas cuiuscumque Monarchæ temporalis manat à republica cum aliqua limitatione, & conditione inclusa; exemptio autem Pontificis multo maior, & altior est: ergo non potest in concessione Imperatorum, vel Regum fundari; datum ergo fuit tale priuilegium à DEO ipso. Vnde Ennodius suprà: *Aliorum* (inquit) *hominũ causas Deus voluit* 5.

Cap. Aliorum 9 q. 3.

homines

homines terminare, ſed ſedis iſtius Præſulis ſuo ſine quæſtione reſeruauit arbitrio.

6. Vt autem ratione aliqua diſtinctiùs declaremus; vbi aut quando Chriſtus priuilegium hoc immediatè Pontifici contulerit, diſtinguere oportet duos modos, quibus intelligi poteſt, hoc priuilegium eſſe diuinum, ſcilicet, vel naturali iure, vel poſitiuo. Intelligendum autem eſt in præſenti materia ius naturale, non reſpectu naturæ humanæ in ſua pura conditione ſpectatæ; nam hoc modo per ſe notum eſt exemptionem hanc non eſſe de iure naturali, ſed naturale in præſenti dicitur, quod eſt connaturale alicui gratiæ, vel ſupernaturali dignitati homini collatæ, id eſt, quod, poſita tali dignitate, ſecundum rectam rationem ex illa neceſſariò ſequitur. Ex iure autem poſitiuo diuino dicetur eſſe tale priuilegium, ſi per ſe, ac directè, ſeu propria, & peculiari voluntate à Chriſto Domino Vicario ſuo collatum eſſe conſtiterit. Dicimus ergo vtrumque modum verum eſſe, quod ſigillatim oſtendendum eſt.

Quando dicatur aliqd eſſe de iure diuino naturali vel poſitiuo.

Exemptio ſummi Pontific. eſt de iure naturali, & poſitiuo diuino.

7. Et in primis, hanc exemptionem eſſe de iure diuino naturali, his verbis ſignificauit Nicolaus Papa in epiſtola citata: *Patet profectò Sedis Apoſtolicæ, cuius authoritate maior non eſt, iudicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio.* Et infrà. *Nemo vnquam Apoſtolico culmini manus obuias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, niſi qui de ſe voluit iudicari.* Ac ſi diceret, Pontificem ex vi Apoſtolici culminis, & authoritatis, qua maior non eſt, exemptum eſſe ab humano iudicio. Et Ennodius in loco proximè citato hanc exemptionem fundat in verbis Chriſti: *Tu es Petrus, & Quodcumque ſolueris, &c.* Ac ſi diceret, ibi Chriſtum dediſſe Petro hanc exemptionem, vbi illum Vicarium ſuum, & ſupremum Eccleſiæ Paſtorem creauit, etiam ſi nihil aliud expreſsiſſet, quia, nimirum, ex natura rei priuilegium hoc talem dignitatem comitatur, & ideò eſt de iure diuino naturali tali dignitati, licet ſimpliciter, & in ſe ſit de iure diuino ſupernaturali, quod in radice (vt ſic dicam) poſitiuum etiam dici poteſt. Ratio autem huius conſecutionis, ſeu naturalis iuris eſſe debet, quia per illam dignitatem factus eſt Petrus ſupra omnes non ſolum in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus, vt ſuprà viſum eſt; ergo eo ipſo exemptus eſt ab omni poteſtate, & ſubiectione.

Probatur aſſertio quoad primam partem.
Cap. Patet. 9. q. 3.

5. Non eſt autem hæc illatio tam euidens, quin aliquam patiatur difficultatẽ. Quia Pontifex ex vi ſuæ dignitatis non eſt ſuperior omnibus in temporalibus directè, imò ex vi iuris diuini nullam iuriſdictionem directe temporalem habet, ſed tantùm ſpiritualem; quæ indirecte tantùm extenditur ad temporalia; ergo non repugnat, eſſe ſubiectum directe temporali iuriſdictioni, & habere indirectam poteſtatem ſupra temporalem Regem; ergo è conuerſo exemptio illa in temporalibus non ſequitur intrinſece ex illa ſpirituali dignitate. Hæc poſterior conſequentia eſt euidens, & Antecedens in ſuperiori libro probatum eſt. Prima verò conſequentia oſtenditur, quia illa duo, ſubiectio, & prælatio, ſunt diuerſarum rationum, & ideo non opponuntur, nec repugnat ſimul eidem perſonæ conuenire. Et declaratur, quia non ſecundum eandem rationem, nec reſpectu eiuſdem, & ſecundum idem referuntur: nam licet Pontifex vt Pontifex, ſit ſuperior in ſuo ordine, vt homo poteſt eſſe ſubiectus in inferiori ordine. Item quia ſolum poteſt Papa vti indirecta ſua poteſtate in temporalibus, quando Rex v.g. ſua abutitur poteſtate in ordine ad ſpiritualem finem; ergo hoc non obſtat, quo minus poſſit eſſe ſubiectus Imperatori iuſtè in ipſum animaduertendi per ſuam directam poteſtatem. Denique alijs exemplis conſtat non pugnare, eum, qui vno titulo ſuperior eſt altero, ſub alio eſſe illi ſubditum, vt ſi quis habeat filium Regem naturali titulo Patris illo eſt ſuperior, & nihilominus erit illi vt Regi ſubiectus.

Difficultas circa propoſitam probationem.

Nihilominus connexio talis priuilegij cum tali dignitate multum eſt rationi conſentanea, varijſque modis oſtendi poteſt. Primò, quia ſicut in naturalibus dans formam, dat conſequentia ad formam, ita in moralibus dans iuriſdictionem, cenſetur dare omnia neceſſaria ad illius debitum vſum, & adminiſtrationem. Sed in præſenti materia, vt poſſit Pontifex ſuam ſupremam poteſtatem, & iuriſdictionem indirectam in temporalibus ſupra omnes Principes temporales exercere, neceſſe eſt (moraliter loquẽdo) vt nulli eorum ſit directe ſubiectus in temporalibus cauſis, ad perſonam ipſius Pontificis quocunque titulo, aut modo pertinentibus; ergo talis exemptio data eſt Põtifici ex vi ſuæ dignitatis. Nã, cum Deus omnia ſapientiſsimè, & ſuauiſsime diſponat, non eſt veriſimile, dediſſe dignitatem, & poteſtatem ſine exemptione neceſſaria, vel conueniente ad debitum vſum talis poteſtatis. Quòd autem talis dignitas talem exemptionem poſtulet, oſtendi poteſt, tum quia minimè decebat, vt ſupremum Eccleſiæ caput, cui omnes Reges terræ ſubijci debent, ab eiſdem iudicari poſſit, cogi, & puniri, tum quia perpetuum fuiſſet diuiſionum, ac ſchiſmatum ſeminarium, tum etiam quia non poſſent Pontifices debita libertate, & authoritate ſua iuriſdictione, & poteſtate vti in Reges, & Principes terræ, ſi alia via illis eſſent ſubiecti, & ab eis poſſent in vincula conijci, vt puniri. 9.

Reſolutio prædictæ difficultatis.

Secundò magis hoc declaratur, quia Pontifex ex vi ſuæ dignitatis, & poteſtatis ſupremæ poteſt diſponere de omnibus iuribus temporalibus, atque etiam de ipſa ſuprema ſæculari poteſtate, prout neceſſarium fuerit ad rerum ſpiritualium conuenientem gubernationem, vt ſupra oſtenſum eſt, ergo idem Pontifex ex vi eiuſdem ſpiritualis iuriſdictionis habet authoritatem præcipiendi cuicumque Regi, ne in perſonam ſuam audeat manum extendere, aut poteſtatem ſuam exercere, poteſtque irritare, & pro nihilo ducere, quidquid ſæcularis poteſtas in contrarium attentauerit, quia ſine dubio hoc maxime pertinet ad ſpirituale bonum Eccleſiæ, & ad reuerentiam debitam Chriſto, & perſonæ gerenti vices eius in terris; ergo plane repugnat, Pontificem eſſe ſubiectum quoad vim coactiuam Regi temporali, quia vis coactiua requirit talem poteſtatem in alium, vt ab illo ſuperiori poteſtate impediri, aut ligari non poſſit. Confirmatur, quia hac ratione in ſequentibus oſtendemus, poſſe Pontificem eximere alios clericos à iuriſdictione ſæculari, non expectato Principum temporalium conſenſu; ergo multo magis potuit eximere ſeipſum; hoc autem perinde eſt, ac eſſe exemptum ex vi dignitatis, & poteſtatis acceptæ: nam qui in ſua voluntate, & facultate habet non ſubdi alterius coactioni, profecto ab illa eſt immunis, & exemptus. 10.

Tertio explicatur, quia impoſsibile eſt, magiſtratum temporalem habere vim coactiuam in Regem ſe directe ſuperiorẽ, à quo in ſuæ poteſtatis vſu pendet: ergo non minus repugnat, Pontificem eſſe ſubiectum illo modo poteſtati temporali. Antecedens receptiſsimum eſt, apud Iuriſtas ſupra citatos, & ſumitur ex capit. *Cum inferior*, de Maiorit. & obed. vbi dicitur inferiorem non poſſe ligare ſuperiorem. Eſtque aperta ratio, quia repugnat eundem reſpectu alterius eſſe ſimul inferiorem, & ſuperiorem ex fundamento eiuſdem iuriſdictionis inuoluntariæ, & coactiuæ. Ratio autem huius eſt, quia coactio non poteſt fieri per virtutem propriam eius, qui cogitur, & conſequenter nec per inferiorem poteſtatem, quæ pendet à ſuperiori poteſtate, exiſtente in eo, qui cogendus eſt. Conſequentia vero probatur, quia licet poteſtas Pontificis non ſit directè temporalis, nec eiuſdem ordinis cum poteſtate Regum, nihilominus eminenter continet illam, & omnem efficacitatem eius circa materiam etiam temporalem habentem ſufficientem habitudinem ad ſpiritualem, qualem eſſe oſten- 11.

 dimus

dimus iudicium de persona ipsa Papæ: ergo æque repugnat, Pontificem subijci tribunali Principis temporalis, quem ita habet sibi subditum, & subiectum. Eodem ergo diuino iure, quo temporales Principes ita subijciuntur Papæ, eodem, inquam, ipse Pontifex ab illorum iurisdictione exemptus est. Superest probanda altera pars de iure diuino positiuo, quam in sequenti capite prosequemur.

CAPVT V.

Expenditur locus Matthæi, Da eis pro me, & te, *pro Summi Pontificis exemptione.*

1. IVS diuinum positiuũ hic appellamus priuilegium à Christo concessum peculiari, & directa volũtate. Quod ita declaro, ne videatur hæc pars præcedenti contraria, nam in rigore loquendo ius positiuum dicitur quod naturale non est, sed per liberam Dei voluntatem additum, & ita videtur repugnare, hoc priuilegium esse simul ex vtroq; iure diuino, naturali, & positiuo. Ideò ergo dicimus, ius positiuum hic latius sumi pro quocumq; iure fundato in expressa & directa Christi voluntate, etiamsi fundari etiam possit in alia remota, medio discursu, seu ratione naturali. Vnde etiam dici potest hoc ius positiuum declarans potius priuilegium, quod iam erat connaturale ratione prioris dignitatis, quàm illud denuò concedens. Sic ergo declarata voce, probatur assertio proposita ex verbis Christi Matth. 17. vbi cum exactores tributi, quod eo tempore Iudæi Augusto viritim soluebant, Petrum interrogassent: *Magister vester non soluit didrachma?* & ipse affirmando respondisset: postea Christus vt Petrum, & in eo Ecclesiam instrueret, eum interrogat: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum, à filijs suis, an ab alienis?* Petrus autem respondit, *ab alienis*, vnde intulit Christus: *Ego liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, &c. Et inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me, & te*: Ex quo facto non solum non colligunt hæretici immunitatem Petri à solutione tributorum, sed potius inferunt, Christum etiam fuisse debitorem tributi, quando quidem iussit, illud pro se soluere. Sed errant manifestè, tum quia Christus argumento suo colligere voluit, se esse immunem à solutione tributi, quia filius Regis terreni immunis est à tributis, tum etiam quia postea expressè dicit, *Vt non scandalizemus eos*, quasi diceret, quamuis non simus debitores tributi, vt isti non offendantur, solue pro me, & pro te. Vt ibi Hieronym. Chrysost. & omnes intelligunt, & August. serm. 6. de Verb. Apost. c. 7. de Christo ait, *Non debebat, & persoluebat*, & Ambr. in Annotationib. in Exod. c. 31. *Non debebat (ait) filius Dei, non debebat Petrus, Sed ne scandalizentur, ait*, & cæt.

Quo sensu exemptio Pontificis sit ex iure diuino positiuo.

Probatur assertio.

Ratio quadam hæreticorum reijcitur.

2. Priùs verò, quàm ex hac Christi sententia hoc sedis Apostolicæ priuilegium colligamus, inquirendum est, de quibus filijs Christus fuerit loquutus, & quæ sit vis argumentationis, & consequutio verborum eius. Aut enim loquutus est de solis filijs proprijs, & naturalibus, vel latiùs etiam de adoptiuis, & improprijs; hoc posterius dici non potest, aliàs omnes iusti essent exempti à tributis Principum, quia omnes sunt filij adoptiui, & quia de æterna iustitia singulorum hominum constare non potest, omnes Christiani erunt exempti, quia omnes sunt in statu filiorum, vel quantum est ex vi professionis suæ illum habere possunt, & per fidem, & baptismum iam inchoatum habent, propter quod solent in Scriptura præsertim à Paulo omnes fideles sancti vocari. Imò etiam omnes homines possent eandem exemptionem à subiectione aliorum hominum prætendere, quia omnes sunt filij Dei per creationem, hic enim titulus satis est, vt omnes possint Deum tãquam Patrem inuocare.

Dubium primum de quibus filijs fuerit loquutus Christus Dominus.
1 Ratio dubitandi.

3. Si autem Christus Dominus de solis filijs naturalibus est loquutus, duo insurgunt dubia, vnum est quomodo rectè inferat Christus, se esse liberum, quia ipse non erat filius naturalis Augusti Cæsaris, vt hoc titulo esset immunis à tributo, quod Cæsari pendebatur. Nam filius naturalis vnius Regis non est exemptus à soluendo tributo cuicumq; Regi, sed tãtùm Patri suo, nàm si filius vnius Regis extra ditionem paternam in alienis prouincijs versetur, fieri poterit vectigalis alterius Regis. Quod seruata proportione optimè accommodatur Christo, qui licet vt Deus sit filius naturalis Regis, & ideo, vt sic, liber sit à tributo respectu Patris, & à fortiori respectu omnium humanorum Regum, quia omnes sunt sub ditione paterna, & cõsequenter ipsi etiam ei subsunt: Nihilominus vt homo non est filius naturalis DEI cum illa proprietate, sed est filius per gratiam; ergo cum de se tanquam homine loqueretur, non potuit ex titulo filiationis rectè inferre, se esse liberum, & solum propter vitandum scandalum tributum soluere. Sicut etiam licèt Christus, vt Deus sit Rex, & Dominus omnium hominum, nihilominus multi putant, vt hominem non fuisse Regem, neque habuisse Dominium regnorum temporalium; ergo eadem ratione nihil obstabat filiatio naturalis, quominus vt homo esset tributi debitor. Altera dubitatio, & maior est, quia videtur Christus in hac exemptione secum Petrum coniungere, & ex vi eiusdem principij, quod liberi sunt filij, æquè immunem illum facere, quandoquidem proximè intulit, *vt non scandalizemus eos solue pro me, & pro te*, perinde enim fuit, ac si diceret, ambo liberi sumus, expedit autem eos non scandalizare, & ideò pro vtroq; solue. Hæc autem illatio in Petro nullum habebat fundamentum, quia nullo modo erat filius naturalis.

1 Ratio dubitandi.

4. Ad primam interrogationem Augustinus libro 1. quæst. Euangelicarum q. 13. indicat, Christum cum intulit, *Ergo liberi sunt filij*, loquutum esse de filijs non tãtum naturalibus, sed etiam adoptiuis, seu per gratiam, sic enim ait: *Quod dixit: Ergo liberi sunt filij. In omni regno intelligendum est, liberos esse regni filios, id est, non esse vectigales; multò ergo magis liberi esse debent in quolibet regno terreno filij regni illius, sub quo sunt omnia regna.* Non sunt autem in regno terreno filij supremi Regis, id est, Dei, nisi per gratiam, extendit ergo Augustinus illationem Christi etiam ad filios per gratiam. Nihilominus dicendum sine dubio est, Christum loquutum esse de filijs proprijs, & naturalibus, nã hoc planè cõuincunt rationes prius factæ. Et præterea quia Christus non interrogauit Petrum, nisi de illis filijs, de quibus ipse poterat verba simpliciter dicta intelligere, Petrus autem sine dubio non intellexit interrogationem, nisi de filijs naturalibus, quia de filijs per gratiam vel tunc intelligere non valebat, vel saltem ex illo simplici, & communi sermone in illam cogitationem tunc ascendere non poterat. Sicut quando respondit *ab alienis*, nihil de iniustis, aut peccatoribus cogitauit, sed tantum de extraneis, qui filij naturales non sunt.

Resolutio primi dubij.

5. Vnde Chrysost. ibi homil. 59. ex illis verbis probat, Christum esse naturalem filium Dei, dicens, *Perpendis, quomodo distinxit filios à non filijs, si enim filius non esset, hoc profectò Regum exemplo vsus non fuisset. Sed filius quisquam (inquies) est, non autem proprius. Non ergo filius: quod si non filius, nec proprius, nec omnino eius, sed alienus. Ita exemplum nullas vires habebit. Non enim de filijs simpliciter, sed de proprijs, & Regum hæredibus disputat. Atq; ita distinguendo alienos opposuit, quo vocabulo eos appellauit, qui ab ipsis Regibus nati non sunt, suos verò ex se genuerunt.* Et hoc ipsum indicauit Hilar. canon. 17. in Matth dicens: *Nunquid ambiguum est, filios Regum tributis obnoxios non esse, & quib. regni veritas est, liberos esse à seruitute?* nam per regni veritatem, veram, & naturalem Regiam originem indicauit. Et infra vtens ferè argumento Chrys. ait. *Vt ostenderet, legi se nõ esse subiectum, & vt in se paternæ dignitatis gloriam*

gloriam contestaretur, terreni regni posuit exemplum; censu aut tributis filios Regum non teneri. Argumentum ergo Christi à naturalibus filijs sumptum est. Augustinus autem vel in sensu mystico ad filios Dei per gratiam, & ad immunitatem eorum à seruitute peccati, & tributo dæmoni soluendo inde digressus est, vt de Origine notauit D. Thom. in eundem Matth. locum. Vel certè Augustin. etiam de filijs naturalibus locutus est; nam licet filius Dei naturalis vnicus tantùm sit, potuit in plurali loqui, vt formam verborum Christi obseruaret; nam perinde esset, etiam si tales filij Dei plures essent, vt notarunt Iansen. in c. 69. Concordiæ, & Salmeron tom. 6. de Miraculis Christi tract. 37.

6. *Ad secundā ratione dubitandi.* Ad priorem verò dubitationem secundo loco propositam respondent omnes Patres allegati, & cæteri expositores, argumentum Christi esse à fortiori desumptum à filijs naturalibus Regum temporalium ad filium naturalem Regis illius, sub quo sunt omnia regna terrena, vt supra dixit Augustinus. Vnde ad obiectionem in contrarium factam respondemus, verum quidem esse filium Regis terreni solum in paterno regno esse immunem à tributo, non verò respectu alterius Regis, si aliqua ratione ei subijciatur, vel in eius ditione versetur. Imò etiam in regno paterno non est filius exemptus à iurisdictione Patris, sed ex voluntate eius exemptus est ab omnibus ministris eius, & ab exactione tributorum, omniq; alia iurisdictione, quæ per ministros Patris exercetur. Negamus autem consecutionem, vel similitudinem rationis ad Christum filium Regis cœlestis. Nam vnusquisque Rex terrenus limitatus est, & non habet sibi subiectos alios Reges supremos, Deus autem est Rex omnium Regum, & ideò filius naturalis eius etiam est supra omnes illos, ac subinde liber, & immunis ab omni tributo, & ab eorum iurisdictione exemptus, cum illi non sint nisi quidam ministri supremi Regis patris sui.

7. *Christus Dominus etiam vt homo est naturalis Dei filius.* Ad replicam autem, quia hoc procedit de Christo vt Deus est, & non vt homo, respondemus, negando assumptum, nam Christus etiam vt homo, est filius Dei naturalis propter gratiam vnionis, per quam ipsa naturalis filiatio substantialiter est humanitati coniuncta, & consequenter etiam gratia creata facta est illi homini connaturalis. Eademque ratione inde etiam habuit Christus, vt tanquam homo non solum liber esset ab omni terreni Regis potestate, & tributo, verum etiam vt esset per quandam singularem excellentiam Rex Regum; & Dominus Dominantium, sicut de illo dicitur Apocalyps. 17. Proprietatem enim, & dominium huius regni, quod nunc habet in cœlis semper in terris habuit ratione vnionis, quamuis vsum illius in vita mortali non acceperit. Quomodo intelligendi sunt, qui negant, Christum vt hominem fuisse Regem, vel fortasse loquuntur de proprio regno temporali, & caduco, quod verum est, Christum non accepisse, nec iure hæreditario habuisse. Habuit verò supra omnia regna terrena regnum, & dominium altioris rationis, & potestatem excellentiæ; & ideò etiam habuit innatam libertatem ab omni tributo mortali Regi, vel Imperatori debito, quam immunitatem habet ratione filiationis naturalis, & ideò optimè de se, etiam vt homine, argumentatus est.

8. *Ad tertiam dubitationē 1. sententia.* Maior difficultas est in altera dubitatione; quæ postulat, cur Christus Petrum in hac libertate secum coniunxerit, & quasi æqualem fecerit, dicens illi, *vt non scandalizemus eos, solue pro me, & te.* Aliqui negant, id colligi ex prædictis verbis: vel aliquod in illis verbis latere mysterium. Sed Christum in plurali dixisse Petro, *ne scandalizemus eos*; non quia Petrus solum ratione scandali vitandi teneretur soluere tributum, sed vel quia de propria persona, potuit facilè ita loqui, plurali pro singulari vtendo; vel quia scandalum Christi in Petrum; & alios Apostolos redundaret. Atque ita postea Christum iussisse Petro, soluere tributum etiam pro se ex statere inuento in ore piscis, quia cum Petrus esset debitor tributi, voluit Christus simul illi subuenire, & fortasse illi soli, quia alij Apostoli tunc non aderant. Quam sententiam libenter hæretici arripiunt. Mihi tamen verisimilis non est. *Reijcitur prædicta sententia.* Nam in primis dum aiunt hi expositores, tunc temporis alios Apostolos ibi non adfuisse, nullo fundamento loquuntur, sed diuinant. Deinde ipse modus, quo exactores tributi Petrum in plurali interrogarunt: *Magister vester non soluit didrachma?* satis indicat, non tantum Petrum, sed etiam alios Apostolos tunc adfuisse cum Christo, vnde communiter Patres id supponunt, vt statim referam.

Addo vlterius, verisimile non esse Christum in eo facto nullum intendisse mysterium, aut peculiarem affectum erga Petrum non ostendisse. 9. Quia cū Christus ibi docuerit, se esse filium Dei naturalem, & ideò non esse obnoxium solutioni tributi, sed tantùm propter vitandum scandalum præcepisse, vt solueretur, & in hac prærogatiua, & modo soluendi tributum Petrum sibi specialiter coniunxerit, sine dubiò significare voluit, se communicaturum Petro quandam participationem sui priuilegij, ratione cuius, etiam ipse non esset debitor tributi, nisi propter scandalum vitandum. Et addit Chrys. ibi, Christum coniuxisse secum Petrū in solutione tributi; in retributionem fidei, per quam ad rem ita natura incredibilem illicò paruit: illamq; retributionē vocat honoris excellentiam, quam Christus Petro ostendit, dicens, *Da eis pro me, & te.* Vnde etiam alij Apostoli intellexerunt, Christum in eo facto Petrum ipsis prætulisse. Hinc enim orta est occasio interrogandi Christum: *Quis putas, maior est in regno cœlorum*; vt statim in initio capitis octaui, Matthæus refert, & exponit ibi Hieronymus dicens: *Post inuentum staterem, post tributa reddita, quid sibi vult Apostolorum repetina interrogatio?* & respondet; *Quia viderant, pro Petro, & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretij arbitrati sunt, Petrum omnibus Apostolis esse prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus.* In quo, si rectè illud comprehendissent, non decipiebantur, sed errabant putantes, illam excellentiam, vel dignitatem futuram fuisse in aliquo regno temporali more humano, & ex inuidia interrogabant. *Petrum in aliqua dignitate temporali sibi prælatum existimabāt Apostoli.* Et propterea Hieron. addit: *Videns Iesus cogitationes eorum, & causas erroris intelligens, vult desiderium gloriæ humilitatis contentione sanare, dicens, Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.*

Eandemque doctrinam habet Chrysost. homil. 59. 10. in Matthæum, dicens: Aliquid humanum passos fuisse discipulos in illa interrogatione, & ad illud significandum, addidisse Euangelistam illam particulam; *In illa hora; quando scilicet, cæteris omnibus Petrum prætulit.* Et infrà dicit, ex multis causis fuisse inflammatos discipulos, & numerat singularem promissionem; *Tibi dabo claues; & Beatus es Simon Bar Iona*; & his adiungit præsentia verba: *Da pro me, & te*, sentiens singularem excellentiam, & prærogatiuam per illa significasse. Idem tradit Origen. tractat. quinto, in Ioann. expendens eodem modo verbum illud, *In illa hora*, & dicens. *Ego arbitror, quoniam maximum hunc existimantes honorem in Petrum à Christo collatum, quasi per hoc indicasset, Petrum cæteris discipulis meliorem, cupiebant quod suspicabantur, cautè cognoscere, & cætera.* Idemque habetur nomine Augustini in libro Quæstionum noui, & vet. testam. q. 75 vbi ait, præcepisse Christum singulariter soluere pro Petro, quia constituerat illum facere caput aliorum Apostolorum; & Pastorem gregis sui; & comparat illa verba cum illis: *Ego rogabo pro te*; Quod etiam notauit Lyran. Matth. 17. & 18. & ferè alij Doctores Catholici fatentur; ibi esse significatam specialem prærogatiuam Petri, quamuis in illa explicanda non omnes conueniant.

11. *Aliorū opin.* Aliqui ergo existimant Christum ostendisse ibi peculiarem amorem, & curam Petri, non verò exem-

ptionem. Sed hoc parui momenti est in re adeò mirabili, & tanta diligentia ab Euangelista obseruata, & à Patribus exaggerata. Alij agnoscentes aliquod altius mysterium, ad mysticos sensus diuertunt, vt videtur esse Augustin.serm.6.de Verbis Apostoli, dicens, *Petrum Ecclesiam repræsentasse, pro qua Christus indebitam mortem soluit, vt eam à debito* mortis liberaret, quod Anselm. & D.Thomas sequuntur. Ita verò est hoc accipiendum, vt literalis sensus non omittatur. Negari ergo non potest, quin Christus specialiter iusserit, solui tributum pro persona Petri, sicut & pro se, hoc enim in proprietate significant verba illa: *Da eis pro me, & te*, & ita notant Patres nuper allegati, æquiparando hæc verba, cum illis, *Tibi dabo claues, & Ego rogabo pro te*; nam in omnibus illis pronomen illud designat indiuiduam personam Petri. Significauit ergo Christus in illis verbis Petrum futurū esse exemptum à solutione tributi, sicut ipse erat. Atq; ita credimus ex hoc loco vt minimum colligi, Christum concessisse Petro priuilegium hoc exemptionis, quia futurus erat Princeps Ecclesiæ, Christiq; Vicarius. Vnde consequenter fit, hoc priuilegium non fuisse personale in Petro, sed reale ratione dignitatis, atq; ad successores transire ex vi diuini iuris, & peculiaris institutionis, seu voluntatis Christi. Quam sententiam satis significant Hieronym. Chrysost. Theophylact. Eutym. & alij, quatenus dicunt, illam prærogatiuam fuisse concessam Petro, quia erat caput Apostolorum, & quatenus æquiparant hunc locum cum alijs, in quibus Christus loquens ad Petrum, cum illo, & successoribus eius loquitur.

Priuilegium Petri ad successores transit.

12. Ad difficultatem autem propositam, quomodo Christus extendat illationem ad Petrum, qui non erat filius Dei naturalis, respondent multi, tacitè supposuisse Christum aliud principium, scilicet, sub filijs Regum comprehendi domesticos, & familiares eorum, nam etiam hi solent esse à tributis exempti ratione filiorum, quibus adhærent. Sed de hac ratione dicemus inferius; nam si vera est, non solum ad Pontificem, sed etiam ad alios extenditur priuilegium illud, vt diuinum est. Dico ergo, significasse Christum, non solùm se esse immunem à solutione tributi, sed etiam potuisse illud priuilegium communicare Petro tanquam sibi coniunctissimo, & valde simili in potestate, quam illi concessurus erat supra totam Ecclesiam, & supra omnes Reges terræ. Quocirca quando Christus post factam illationem: *Ergo liberi sunt filij*, adiunxit, *Vt autem non scandalizemus eos, da pro me, & te*, non oportet, vt hæc posteriora verba intelligantur adiuncta ex vi prioris illationis, sed per modum nouæ declarationis, & extensionis ex speciali Christi voluntate. Vel certè dici potest, quia argumentum Christi fuerat à minori ad maius, vt supra declaraui, ideò Christum non fuisse contentum inferendo, se esse immunem à tributis, sed etiam Petrum secū coniunxisse, vt ostenderet, se vtpote filium Dei naturalem longè altiori modo esse immunem, quàm sint filij Regum terræ, quia non solùm est immunis ab illis, sed etiam est superior omnibus illis, & potuit Petro suam potestatem, seu participationem eius ita communicare, vt eiusdem etiam exemptionis illum faceret participem.

In dictis verbis Christi potestatē illos à tributis eximēdi demōstrat.

13. *Obiectio.* Sed instabit tandem aliquis: nam licet concedamus, ex hoc loco colligi exemptionem à tributis, non sequitur, colligi etiam exemptionem ab omni subiectione, & potestate coerciua Principum. Nam filius Regis terreni licet sit liber à tributo patri soluendo, non est liber à potestate directiua Patris, quia tenetur eius leges seruare, nec à potestate coerciua: nam potest Rex filium suum punire secundum iustitiæ æquitatem. *Responsio.* Respondeo, concedendo, illationem non esse formalem (vt aiunt) quia non tenet in omni materia, vt argumentum factum probat. Nihilominus tamen in præsenti materia, & ratione illius rectè colligimus vnam exemptionem ex alia. Nam in primis in ipso Christo sicut ex filiatione naturali infertur immunitas à tributo, ita infertur immunitas ob omni subiectione, & iurisdictione Principum tēporalium, quia filiatio, quę est ratio vnius exemptionis, necessario etiam est ratio alterius, quia est ratio dominationis & excellentiæ supra omnes Reges. Simili ergo modo, seu accommodata proportione intelligimus, hoc priuilegium esse communicatum Petro, ideoq; ex immunitate à tributis colligimus exemptionē ab omni subiectione, & iurisdictione temporali, quia ratione dignitatis, & potestatis supra ipsos Reges communicata est.

Ex immunitate à tributis rectè colligitur immunitas à saeculari potestate.

CAPVT VI.

Obiectionibus contra resolutionem superiorum capitum satisfit.

1. QVoniam Summi Pontificis exemptio cum eius dignitate, & potestate supra Reges tēporales cōiuncta est, ideo eædem fere obiectiones contra exemptionem hanc, quæ contra potestatem opponuntur: & quia fere omnes in superiori libro tractauimus, ideò illas breuiter attingendo, vnam, vel alteram addemus, quæ huius loci visæ sunt magis propriæ. Prima obiectio sumitur, ex lege veteri, in qua Sūmus Pontifex à iurisdictione Regis exemptus non erat: Imò ab eo puniri poterat, vt factum Salomonis ostendit 3.Reg.2.vbi Salomō exauthorauit Abiathar propter crimen læsæ maiestatis illum authoritate Regia puniendo. Huic verò obiectioni supra respondimus assumptum non satis probari ex illo facto, tum quia fortasse Salomon id fecit, non vt Rex, sed vt Propheta: tum etiam quia vnum factum non ostendit ius, cum à Regibus multa per violentiam fiant. Vnde cū ex alijs locis Scripturæ non probatur subiectio Pontificis ad Regem in lege veteri, relinquitur, vel falsum esse illud Antecedens, vel saltem incertum. Deinde adiunximus, quidquid fuerit in veteri lege nullum inde sumi posse argumentum ad Pontificatum legis gratiæ, qui longe altioris est ordinis. Nunc ergo solū addendum occurrit, obiectionem similem factam esse ante quadringentos annos ab Imperatore Cōstantinopolitano in epistola ad Innocent. III. ex quo sumptum est caput *Solitæ* de Maior. & obedient. qui non de Salomone, sed de Dauide argumentabatur, *quia Dauid Rex Abiathar Pontifici præeminebat.* Cui Pontifex eisdem modis respondet, dicens, *Dauid quamuis regni diadema obtineret non tam ex dignitate Regia, quàm authoritate prophetica imperabat. Verum quidquid horum fuerit in veteri testamento, nunc aliud est in nouo, ex quo Christus factus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech.* Et concludit: *Circa illum præcipuè, qui successor est Petri, & Vicarius Iesu Christi.*

1. Obiectio. *Solutio.* *Vide Turrecremat. lib. 1. Summæ Ecclesiast. c. 96. ad 4.*

2. *2. Obiectio.* Secundo obijci potest, quia ea, quæ sunt iure diuino à Christo constituta, statim à principio Ecclesiæ habuerunt effectum, sed Pontifex Romanus non solum à principio Ecclesiæ, verum etiam toto tempore, quo Imperatores Romani fuerunt ethnici, non fuerunt ab eorum iurisdictione exempti: ergo non habuerunt à Christo huiusmodi exemptionem. Minor propositio probatur ex Paulo ad Rom.13. dicente: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* In quo loco præcipuè loquitur Paulus de politico principatu, & de obedientia Regibus debita, vt ibi notant expositores, & August. epist. 54. ad Macedonium, & Basilius in Constitution. monasticis c.23. Et ipse Paul. inferius aperte ostendit cum dicit, *non sine causa gladium portat*, & cum ait: *ideo enim & tributa præstatis.* Itaque vt ijdem Patres aduertunt, illud specialiter monuit contra nonnullos, qui eo tempore prædicare cæperant, Christianos non teneri ad parendum Principibus tēporalibus, ipse aūt contrarium de omnibus Christianis docet, & vt nullum excipi declaret inquit: *Omnis anima, &c.* vt ibi expendit Chrysostomus Homil.23.

dicens:

dicens: *Ostendens, quod ista imperentur omnibus, & sacerdotibus, & monachis, & non tantum sæcularibus: id statim in ipso exordio declarat, cum dicit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiam si Apostolus sis, si Euangelista, si Propheta, siue quisquis tandem fueris, neque enim pietatem subuertit ista subiectio.* Et eodem modo loquuntur ibi Theodoretus, Theophylactus, & Oecumen. Iuxta Apostoli ergo sententiam sic expositam etiam Petrus erat tunc subditus potestatibus sublimioribus. Cum enim Chrysostomus dixisset: etiam Apostolos fuisse subditos, & sententiam auxerit, dicens, *Siue quisquis tandem fueris*, profecto etiam Petrum comprehendere visus est. Multò ergo maiori ratione Pontifices successores Petri fuerunt subditi Imperatoribus, saltem quamdiu isti Christiani non fuerunt. Et ratione potest hoc confirmari, quia Princeps ethnicus non est subditus Pontifici; ergo potest esse illi superior; ergo de facto erat superior, quia habebat potestatem vniuersalem in omnes, & non habebat subiectionem, ratione cuius priuaretur potestate in Petrum, vel successores eius.

3. *Responsio.* Respondetur concedendo, priuilegium hoc, quatenus à Christo Domino concessum est Petro, & successoribus eius habuisse suum proximum effectũ statim ac Christus Petro contulit Pontificiam dignitatem, quia illud priuilegium, vel cum ipsa dignitate intrinsecè coniunctum est, & quasi ab illa manat, vel per specialem Christi voluntatem datum est, quæ voluntas efficax fuit, neque impediri potuit per vllam temporalem potestatem. Et non minus comprehendit exemptionem à subiectione respectu infidelium Principum, quàm fidelium, tum quia Christus Matt. 17. absolutè loquutus est & occasio sermonis eius sumpta fuit ex tributo, quod Imperatori ethnico soluebatur, tum etiam quia non est maior ratio de Principe fideli, quam de infideli. Imò si Pontifex, verbi gratia Syluester fuisset subditus Constantino ante conuersionem eius, etiam post conuersionem maneret subditus, quia, vt supra dixi, null[9] Rex infidelis ipso facto amittit iurisdictionem aliquam propter conuersionem ad fidem. Deniq; quando Cõcilia, & Patres docent, Pontificem non habere superiorem in terris, omnem excludunt, siue fidelis, siue infidelis sit.

4. *Pontifices sũmi semp fuerũt exempti.* Dico ergo, & Petrum, & eius successores toto tempore gentilium imperatorum fuisse exemptos abeorum iurisdictione quoad priuilegium, licet vsum priuilegij pro eo tempore habere non potuerint, quod nihil repugnat iuri diuino. Sicut etiam eo tempore habuerunt dignitatem, & potestatem supra omnes Imperatores à Christo datam, non expectato temporalium Principum consensu, vsum autem, & exercitium illius potestatis circa eosdem Principes non statim habuerunt Petrus, aut successores, quia iuxta eiusdem Christi ordinationem ex voluntaria fidei receptione pendebat. Eadem ergo ratio est de prædicto priuilegio accessorio dignitati, nam illud contulit solus Christus sine dependentia à consensu Principum, seu aliorum hominum, vsus autem partim ex voluntate, partim ex potentia, & factis hominum pendebat.

5. *Ad verba Pauli.* Nec verba D. Pauli quantumuis generalia videantur, excludunt priuilegium speciale à Christo concessum, nam regula iuris est generale ius per speciale limitari, etiam si speciale antiquius sit, quæ regula hic satis accommodari potest. Præsertim quia Diu. Paulus ibi solum explicat ius antiquum, & naturale, docetq; obseruandum esse à Christianis, ac proinde tradit, (vt Theophylact. ibi ait) Euangelium non docere defectionem, aut inobedientiam erga magistratus, sed moderationem, & obedientiam. Hoc autem in naturale non violatur, sed materia eius ex parte mutatur per priuilegium exemptionis à Christo cõcessum, quod ibi Paulus non exclusit, neque illius mentionem fecit, quia necessarium non erat: Quanquam si attente verba Pauli considerentur, ex forma illorum intelligi potest, Vicarium Christi sub eis non comprehendi, dicit enim, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, quę verba sunt respectiua, & comprehendunt tam priuatos homines respectu eorum, qui eis proximè præsunt, quam magistratus inferiorum ordinum respectu sublimiorum potestatum. At vero comparatione Vicarij Christi nulla est in terris sublimior potestas, & ideo in eo non habet locum sententia Pauli.

Ad Chrysostomum vero, quod attinet ad præsentem quæstionem, similiter respondemus, generatim fuisse loquutum, neque ibi exclusisse speciale priuilegium Petri, neque tractasse quæstionem an Vicarius Christi habeat in terris potestatem sublimiorem, cui ex vi naturalis, & diuini iuris parere teneatur. Quod vero spectat ad alia specialia exempla, quæ inducit de Apostolis, sacerdotibus, & monachis, infra ex professò tractandum est, an illorum exemptio sit de iure diuino, vel humano. Nunc solum dicimus, quidquid sit de aliis etiam Apostolis, de Petro vt Christi Vicario esse specialem rationem; tum propter specialem dignitatem, tum propter verba Christi illum singulariter eximentis à debito soluendi tributum. Quia propter ius hoc exemptionis æquale fuit in Pontificibus respectu ethnicorum Principum, & Christianorum, quia priuilegium, vt dixi, non fuit pendens ex fide subditorum, licet vsus sine illa esse non potuerit. 6. *Ad Chrys.*

Neq; obstat ratio in contrarium facta, quia licet Princeps infidelis pro illo statu non sit directè subditus Petro, nihilominus, ex diuino iure tenetur illi subdi, suscipiendo fidem, & baptismum, per quem vnusquisque fit de grege Christi, & consequenter subditus Petro. Et præterea etiam ante baptismum est huiusmodi Princeps indirectè subditus Petro, qui ius habet cogendi infideles Principes, nec Euangelij prædicationem in suis terris impediant, neve subditos suos ad fidem negandam, vel non suscipiendam cogant, aut alio modo religioni Christianæ infesti sint. Hac ergo ratione Pontifices simpliciter facti fuerunt à Christo immunes à potestate Principum temporalium, siue fidelium, siue infidelium, nam infidelitas non facit eos melioris conditionis, neque eorum auget iurisdictionem; quoad vsum vero non potuerunt Pontifices temporibus infidelium Principum iudicia illorum declinare, sicut etiam non poterant se vel dignitatem suam ab omni iniuria vindicare, quod mirum esse debet, cum etiam sub fidelib[9] Principibus interdum similia passi sint, id permittẽte Deo, vel ad eorum probationem, vel ad maiorem fidei confirmationem. 7. *Ad rationem in eadem obiectione factam.*

Ex quo facilè etiam soluitur tertia obiectio, quæ & à Rege Angliæ, & ab alijs schismaticis, & schismatum fautoribus sępius inculcatur, sumiturque ex factis quorundam Imperatorum, qui superiorem potestatem in Summos Pontifices sæpius exercuerunt, vel illos eligendo, seu in sede collocando, & confirmando, vel eos puniendo, & exauthorando. Ad quod præcipuè inducunt factum Othonis. 1. (quẽ Imperatorem pijssimum fuisse dicunt) qui Ioann. 12. aliàs 13. propter prauos mores à sede deposuit. De hoc tamen argumento dixi multa in superiori libro cap. vlt. ad quem locum lectorem remittimus, hic enim solum illud commemorauimus, ne obiectionem in hoc puncto frequentem intactam relinqueremus. Addere vero possumus, priorem obiectionis partem ad præsentem causam nullo modo pertinere. Quid enim si daremus Imperatores aut Reges posse esse Pontificum electores, nunquid propterea esse possent eorum legislatores, aut iudices? aut propter aliquam in eos iurisdictionem superiores? Profecto Cardinales sunt electores Pontificum, & nihilominus, postquam Pontificem elegerunt, nullam in illum habent potestatem, vel iurisdictionem, imò 8. *Tertia obiectio ex factis imperatorũ.* *Responsio.*

Cur ſuffragium eligendi Pontificem Imperatori iuriſdictionē aliquam in ipſum non impertiat.

potius illi ſunt omnino ſubiecti. Ratio vero eſt, quia dum ſuffragia ferunt, aliquem ſibi æqualem nominant, vel eligunt, ille autem, qui ritè electus eſt, à Chriſto ipſo ſtatim inueſtitur, & fit ſuperior ſuis electoribus, quibus antea erat æqualis, vel fortaſſe inferior. Accedit, quod ipſi electores à ſede Apoſtolica habent eligendi poteſtatem tanquam à ſuperiore, & Chriſti Vicario, ad quem ſpectat modum eligendi ſibi ſucceſſorem præſcribere. Idem ergo cum proportione dicendum eſt, de Imperatore, etiamſi vel ad eligendum Pontificem, vel ad confirmandum ſuo conſenſu electionem eius fuerit admiſſus, quia non propterea factus eſt ſuperior Pontifice, ſed manet ſemper inferior Pontifice iam inſtituto, ſicut etiam erat ſubditus illi à quo talem prærogatiuam accepit.

8. De altera vero obiectionis parte in citato loco oſtendi, hiſtorias in quibus factum illud, & alia ſimilia referuntur, & incertas eſſe, ac varias; ſeu inter ſe diſſentientes, & non ſatis fideliter referri. Nam ex eis non ſolum colligi non poteſt Imperatorem iure depoſuiſſe aliquem Pontificem, verum etiam neque facto id tentaſſe ex vi propriæ iuriſdictionis, iudicij, ac ſententiæ, ſed aut per apertam vim, aut tyrannidem; per quam aliqui Principes Chriſtiani manus violentas in Pontificem iniecerunt, vel ad ſummum induſtria, & authoritate ſua procurando, vt congregaretur aliqua Synodus, quæ ſententiam depoſitionis in Pontificem ferat, quidquid ſit de poteſtate talis Synodi, & an ex errore, vel malitia proceſſerit. Nam ita accidiſſe in facto Ioanni. 12. citato loco oſtendimus. Et ſanè cum pœna depoſitionis canonica ſit, in illa peculiarem deformitatem, & repugnantiam habet, quod per poteſtatem ſæcularem poſsit imponi. Neque in eum errorem incidere poteſt, niſi qui de Pontificia dignitate nihil ſupernaturale, vel ſpirituale, ſed tantum politicum, ſeu ciuile cogitauerit. Et ideo ſi quis Imperator verè fidelis temerario auſu, & indiſcreto zelo de Pontifice diiudicando tractauit; nō per ſe, vt dixi, ſed per congregationem aliquam, quæ ſpeciem ſaltem poteſtatis ſpiritualis habere videretur, deponendum curauit. Quia vero illa depoſitio ſumma eſt in eo genere ſpiritualis pœnæ, & ius diuinum attingit, à quo per ſe, & immediatè eſt Pontificia dignitas, ideo ex parte Pōtificis maximam cauſam requirit, qualis eſt ſola hæreſis, quæ fundamentum talis dignitatis quodam modo tollit; ex parte verò Eccleſiæ requirit ſententiam, nōn cuiuſcumq; Synodi, ſed legitimæ, & vniuerſalis, & nihilominus ex parte Dei neceſſe eſt; vt ipſemet talem dignitatem auferat, quam ipſe per ſe contulit.

Depoſitio Pōtificis per ciuilem poteſtatem fieri nequit.

9. Quartam obiectionem ſumunt hæretici ex verbis Chriſti Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum & cætera*, ac tandem *dic Eccleſiæ, & ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, Hanc enim Chriſti ſententiam, & legem non minus erga Pontificem, quam erga alios fideles procedere cenſet, quia etiam Papa eſt homo, & poteſt coram alijs, & cum eorum ſcandalo, & iniuria delinquere; ergo poteſt, & debet corripi; vel ſecreto, vel coram teſtibus, & ſi emendari noluerit, poterit Eccleſiæ denunciari, quam ſi non audierit, poterit per eam excommunicari, vt ab aliis tanquam ethnicus, & publicanus habeatur; ergo ſubeſt Pontifex poteſtati coerciuæ Eccleſiæ. Dices, hinc ad Summum ſequi, Pontificem nō eſſe omnino exemptum à poteſtate ſæculari. Sed cōtra, nam ex primo poteſt inferri ſecundum, ſaltem quantum eſt ex vi iuris diuini, quia ſi Papa non eſt diuino iure exemptus à foro Eccleſiaſtico, non habet illam ſupremam dignitatem, in qua præcipuè fundabamus ius diuinum de exemptione illius à ſæculari poteſtate. Item quia ſi Pontifex poteſt per Eccleſiam excommunicari, eadem ratione poterit grauiꝰ puniri pro qualitate delicti; ergo poterit etiā degradari, & brachio ſæculari remitti; ergo non eſt omnino exemptus iure diuino à iuriſdictione ſæculari, alias non poſſet per Eccleſiam iterum ſæculari poteſtati ſubiici.

Quarta obiectio ex Matt. 18.

Solutio.

Replica.

Reſpondeo in primis, hæc poſteriora argumenta efficacia non eſſe, tum quia licet fingeretur, Pontificem eſſe ſubiectum alicui tribunali Eccleſiaſtico, v. g. Concilio generali, nihilominus poſſet eſſe iure diuino exemptus à ſæcularibus, vel ex ſpeciali priuilegio Chriſti, vel quia ſemper manet ſuper omnes Principes ſæculares, etiam ſi per impoſsibile in ordine ſpiritualium poteſtatum Concilio ſubeſſet. Tum etiam quia eadem argumenta fieri poſſunt de Epiſcopis, & inferioribus clericis, de quibus poſtea dicemus. Deinde addo, etiam ſi argumenta illa admittātur potius oſtendere incommoda, & abſurda, quæ ex priori antecedente ſequuntur, quam illud confirmēt. Negamus ergo poſſe Eccleſiam vim coerciuam in Pontifice exercere, ſiue per cenſuram, ſiue quocunq; alio modo, niſi prius à Pontificatu cadat, vel per voluntariam renunciationem ab Eccleſia acceptatam, vel per culpam hæreſis ab Eccleſia iuridicè declaratam. Quia quamdiu perſona illa verus Papa exiſtit iuriſdictionem habet ſupra totam Eccleſiam, etiam ſimul ſumptam, ideoq; neceſſario eſt iure diuino exemptus ſpiritualiter, id eſt, non ſubditus ſublimiori poteſtati ſpirituali extra Chriſtum, quia nulla talis in mundo inuenitur, vt in ſuperiori libr. ſatis tractatum eſt. 10.

Solutio.

Eccleſia nullam habet vim coerciuam in Pontificem.

Vnde ad obiectionem reſpondeo; correctionem fraternam habere poſſe locū erga Summum Pontificē, quatenus eſt charitatis officium, & intra illud ſiſtitur, hoc enim modo poteſt interdū maior à minori, & Prælatus à ſubdito admoneri, ſicut Paulus cum Petro ſe geſsit, vt explicuerunt Aug. epiſt. 19. ad Hier. & Gregor. hom. 18. in Ezech. Ceſſat autem correctionis progreſſus, quando ad viam coactionis fit tranſitus. Itaq; cum reuerentia corripi, vel admoneri poteſt Pontifex, prius ſolus, ſi crimen ſit ſecretum, deinde coram aliquib. ſi res, & neceſsitas poſtulet. Quod vero vlterius ſequitur; *Dic Eccleſiæ*; in eo locum non habet, quia ibi nomine Eccleſiæ non corpus Eccleſię, ſed Prælati eius intelliguntur, nec enim poteſt peccator toti corpori Eccleſiæ denunciari, ſed paſtori. Vnde neceſſe eſt, vt reſpectiuè, ſeu cum proportione accommoda intelligatur, ita vt vnuſquiſq; peccator ſuo paſtori, ac prælato denunciari debeat: nam extraneus non poteſt efficaciter corripere; aut cogere ſibi non ſubditum. Quia ergo Pontifex ſuperiorem Prælatum non habet, in eo locum non habet illa denunciatio, ſed potius quia ipſe eſt ſupremus Paſtor totius Eccleſiæ, ſatis Eccleſiæ dicitur peccatum eius, cum ipſi dicitur. Poſſet autem reſpectu Pontificis nō male intelligi nomine *Eccleſiæ* confeſſor eius, qui eum monere, & ſuo modo corripere, & peculiariter obligare in foro ſuo poteſt. Quod autem ſequitur. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, propriè non poteſt in Pontifice locum habere, quia excommunicari non poteſt, cum non habeat vim coerciuam ſuperiorem. Neq; hoc eſt inconueniens, quia præceptum illud affirmatiuum eſt, & circa vnumquemq; obligat iuxta capacitatem eius. 11.

Quomodo fraterna correctio erga Pontificem exerceri valeat.

Contra hoc vero inſurgit ſtatim quinta obiectio, nam ſequitur, Chriſtum non ſatis prouidiſſe Eccleſię ſuæ, nec conuenienter illius regimen inſtituiſſe. Nam vt nos dicimus, dedit vni homini ſupremā in ſua Eccleſia poteſtatem, eumq; conſtituit, *Super gentes, & regna, vt euellat, & deſtruat, & diſperdat, & diſſipet, & ædificet, & plantet.* Poteſt autem talis eſſe Papa, vt poteſtate ſua in deſtructionem vtatur, nam libertati ſuæ relinquitur, & peccator eſſe poteſt; ergo ſi in Eccleſia non eſt poteſtas ad coercendum illum, imperfectè inſtituta eſt, inſufficienterq; eſt illi prouiſum. Quale enim eſt corpus, quod membrum putridum nō poſſit per violentiam aliquam purgare, vel, ſi hoc non ſufficiat, abſcindere, ne totum corpus corrumpat? 12.

Obiectio.

Ierem. 1.

Ergo

Ergo cum Ecclesia sit vnum corpus mysticum, & Papa sit vnum membrum eius, quo deo plus potest illi nocere, quo potêtius, & principalius est necessarium est ad huius Ecclesiæ conseruationem, vt in ea sit aliqua potestas, quæ iure, & facto valeat iniquo Pontifici resistere, & illum cogere, vel abscindere etiam si necesse sit; hæc autem potestas non est alia nisi potestas Regia, vel Imperatoria, ergo.

13. *Solutio.* Respondeo, hoc etiam argumento vsos esse, qui existimarunt, Concilium generale esse supra Pontificem, posseque illum deponere, non tantum in causa hæresis, sed etiam propter alia crimina Ecclesiæ valde nociua. Et quidem, si argumentum tantum efficaciam haberet, vt propter illud esset in Ecclesia admittenda aliqua potestas coerciua Pontificum abutentium potestate sua in Ecclesiæ perniciem, potius ponenda esset illa potestas spiritualis, quàm temporalis, & in generali Concilio potius, quàm in aliqua particulari persona. Et ita non procederet obiectio, negatur enim vltima propositio assumpta, nimirum potestatem huiusmodi solum Regiam, vel Imperatoriam esse posse. Vera nihilominus responsio est, non esse in Ecclesia talem potestatem supra Pontificem, neque spiritualem, neque temporalem, vt satis in superioribus probatum est. Obiectio autem facta retorqueri potest contra Regem Angliæ multò maiori ratione, nam ipse vult ita esse caput in imperio suo, vt neque in spiritualibus, neq; in temporalibus superiorem habeat, idemque de quolibet supremo Rege affirmare cogitur, ne tantam dignitatem pro sola sua libidine vsupare videatur. Nonne est ergo multo maius incommodum, vt in Ecclesia Christi, quæ vnum corpus esse debet, sint multa capita ita suprema, vt quodlibet illorum suos subditos dijudicet, & ipsum à nemine iudicetur, quam quod sit vnum tantum hoc habens singulare priuilegium sub Spiritus Sancti directione specialiter constitutum.

Nulla potitur Ecclesia potestate coerciua in Pontificem.

Obiectio in Regem Angliæ retorquetur.

14. Dico ergo primo in hoc ostendi singularem Christi prouidentiam in suam Ecclesiam. Nam regna terrena sunt inter se diuisa, & non subordinata, quia in temporalibus, & ciuilibus non habent vnitatem, & ideo sicut sunt multa corpora, ita non est inconueniens, quod habeant multa capita suprema, & licet in vnoquoq; regno possint sequi incommoda ex eo, quod Rex supremus à nemine iudicari in temporalibus, vel puniri possit, illa incommoda vel tolerantur propter maiora commoda (quod in humana prouidentia sæpe fieri necessarium est, & ad rectitudinem prudentię pertinet) vel vnaquæque respublica habet suas leges, & modos iustos, quibus his incommodis occurrat. At verò respectu Ecclesiæ Christi non erat conueniens, vt intra illam essent plura capita simpliciter suprema, neque plures Reges ita supremi in temporalibus, vt nulli superiori capiti subordinarentur, saltem in ordine ad spiritualem finem, ideoque optima institutio postulabat vnum supremum caput. Et ad maiorem vnitatem, & facilius, ac suauius regimen oportuit illud esse vnicam personam, & ad tollenda schismata fuit etiam conueniens, vt sub nulla ratione suis subditis subijceretur. Ex quo tandem necessarium fuit, vt vnum illud caput à solo Deo puniri, vel deponi per coactionem, & potestatem superiorem possit.

15. Quòd si hinc contingat sequi aliquos defectus, vel incommoda, mirum non est, quia quanquam hæc sit diuina institutio, versatur circa homines, & per ipsos exercetur, & ideo necessario aliquid de prouidentia humana participat, quæ non semper omnia incommoda euitat, sed pauciora eligit. Vnde illa imperfectio non potest attribui Christo, sed homini, nam Christus, quantum in se est, sufficientia media prouidit ad hæc incommoda vitanda. Et maiora quidem, quæque fidem, vel sanctitatem Ecclesiæ maculare possent, omnino præuenit, & abstulit, dando Vicario suo certam, & infallibilem directionem in definiendis rebus ad fidem, vel mores Ecclesiæ pertinentibus. Item quia hæresis serpit, vt cancer, & tollit Ecclesiæ fundamentum, etiam ius statuit, virtute cuius à dignitate caderet Papa, si esset hæreticus, dando etiam Ecclesiæ facultatem, vt de tali crimine cognosceret, & sententiam declarantem illud, & diuinam depositionē inde subsequutam proferre possit. At vero in reliquis, quæ ad mores pertinent, non pertinebat ad suauem, & sapientem prouidentiam Christi, aut Pontifices omnes libertate morali priuare, aut eos in gratia confirmare, & ideo in eis etiam peccata permisit. Noluit tamen, vt per homines coerceri, aut puniri possent, ne debitus ordo prouidentiæ, & regiminis inuerteretur, & maiora mala, ac perturbationes sequerentur.

16. Et nihilominus varia remedia prouidit, quibus hac malum, vel impediretur, vel ei quoad fieri posset, subueniretur. Primum, ac præcipuum est internum auxilium Spiritus Sancti, quod longè maius, & specialius Pontifici paratum esse credimus; simul cum Angelica custodia singulari, & excellentiori. Secundum est oratio tum vniuersalis Ecclesiæ, tum singulorum fidelium, quæ pro ipso capite semper esse debet maior, & frequentior, & tunc oportet esse feruentiorem, quando contigerit caput languere. Tertium, & optimum medium est secreta admonitio, vel si peccata scandalosa fuerint, etiam publica, seruata debita reuerentia, & humilitate, & si necessitas id postulet, interdum fieri potest hæc admonitio per Reges, & Principes temporales, quorum authoritas apud Pontificem multum valere potest, & debet, si prædictam modestiam, & animi submissionem coniunctam habet.

Varij modi protectionis Pontificum à Christo promissi.

Vide Caietanũ in Opusc. de Potest. Papæ cap. 27.

17. Quartum remedium non quidem iniquum, sed magis humanum, & periculosum, ideoque non sine extrema necessitate adhibendum, est iusta defensio, nam si Pontifex manifestam violentiam, & iniustam vim inferat, ei resisti potest per modum defensionis, intra terminos inculpatæ tutelæ; quia vim vi repellere naturale remedium est, & nemini denegatur; & non requirit potestatem superiorem, vel iurisdictionem in eo, qui se defendit, sed solum ius, & vires ad se tuendum. Non si in alterum malum inferat, non illum punit, sed illo medio proprium malum iustè euitat. Quocirca si Pontifex corporalem vim inferat per aggressionem, vel iniustum bellum, ei poterit per similem actionem resisti ad defensionem, non ad offensionem. Si autem violentia esset spiritualis; præcipiendo iniqua, vel sacra prophanando, aut destruendo; ei proportionato modo resisti poterit; procurando, ne talia executioni mandentur. Hæc tamen rara sunt, &, vt hæc licentia sumatur, esse debent euidentissima. Denique (quod valde notandum est) hoc modo per mille, & sexcentos annos Ecclesia gubernata est, recognoscendo in Pontifice hanc potestatem, & exemptionem, & hunc honorem; & reuerentiam illi deferendo, & tolerando iniquos, qui comparatione sanctorum, & bonorum pauci fuerunt, neque in hac tolerantia tot incommoda passa est Ecclesia, quot in temporibus schismatum, & rebellionum Potestatum temporalium aduersus Pontifices sustinuit: ergo gratis, & sine fundamento fingunt hæretici imperfectionem, vel defectum in hac institutione, quam potius Deo dignam esse, ipsa experientia præter alia, quæ adduximus, ostendit.

Pontifici bellum iniustũ inferenti resisti potest.

)?(

CAPVT

CAPVT VII.

Sextæ obiectioni satisfit, & tractatur quæstio, an Papa possit se humano iudicio submittere.

1. *Sexta obiectio.* VLtima superest obiectio, quia Pontifex Romanus saltem voluntate propria potest renunciare huic priuilegio, non tantum renunciando Papatui (quod clarum est) sed etiam dignitate retenta; ergo signum est, non esse hanc exemptionem de iure diuino, neque ex natura rei esse necessario cum dignitate coniunctam, nam si talis esset, nec immutari, nec separari posset per humanam voluntatem. Antecedẽs probatur ex vsu, nam id fecit Leo. IV. iudicio Michaelis Imperatoris, & Legatorum eius se subiiciendo, vt refertur in cap. *Nos si incompetenter.* 2. q. 7. & Symmachus Regis temporalis iudicio se submisit, vt sumitur ex Concilio. 3. Romano sub eodem, & Gregorius Papa in cap. *Si quis.* 42. 2. q. 7. sic ait, referente Gratiano: *Si quis super his nos arguere voluerit, & extra authoritatem nos facere contenderit, veniat ad Sedem Apostolicam, &c. vt ibi ante confessionem Sancti Petri mecum iustè decertet, quatenus inibi vnus ex nobis sententiam accipiat suam,* vbi se committit alterius iudicio. Et Sixtus III. in ca. *Mandasti.* 2. quæst. 5. dicit, cum iniustè criminaretur, coram Valentiniano Augusto, & Synodo se purgasse, & addit; *Sed non alijs, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendo formam, exemplumque dans.* Idemque refertur de Leone III. in ca. *Auditum,* eadem causa, & quæstione. De Marcellino etiam constat, se cuiusdam Synodi iudicio submisisse. Deniq; in sacramento confessionis Pontifex se submittit iurisdictioni priuati confessoris; cur ergo non poterit se etiam submittere in causa ciuili, vel temporali? Aliqui etiam inducunt Christi exemplum, qui se potestati Pilati supposuit, dando illi veram potestatem supra se, vt ostendunt eius verba apud Ioannem cap. 9. *Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper.* Quo exemplo vtitur D. Thomas 2. 2. q. 67. art. 1. ad 2. vt probet, posse superiorem subiici iudicio inferioris, vbi etiam simpliciter ait; Leonem Papam subiecisse se iudicio Imperatoris.

Vide quæ de hoc facto Leonis, citatur in decreto Gregoriano, & Paulum Æmilium l. 3. de Gestis Francor.

2. Hoc punctum latè tractatur à Theologis in 4. d. 18. & 19. scilicet, D. Thoma, Paludan. Bonauent. Richardo, Alberto, & aliis, & à Caietano dicta q. 67. art. 1. & à Canonistis in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ,* de Constitut. vbi latè Panorm. n. 7. & Felin. 2. & Baldus in l. *Est receptum.* C. de Iurisdict. omni. iud. Breuiter tamẽ, quod ad rem præsentem spectat, dicendum in primis est, Papam non posse ita se subiicere Imperatori, vt illius temporali, seu ciuili iurisdictioni subiectus verè maneat, & ab illo cogi, vel obligari possit ratione talis iurisdictionis. In hoc conueniunt authores allegati, & probatur, quia Imperator non habet iurisdictionem ciuilem supra Pontificem, illam enim ei abstulit Christus, eximendo Pontificem. Nec enim Põtifex potest illam ei tribuere, quia Pontifex, vt Pontifex est (ita enim nunc de illo loquimur) non habet temporalem iurisdictionem directam etiam supra alios, nedum supra se ipsum; ergo nec potest illam dare Imperatori supra se, quia in hoc genere non dat, quod non habet; ergo non potest se submittere iurisdictioni sæcularis Imperatoris. Probatur consequẽtia, quia non posset se submittere, nisi dãdo illi talem iurisdictionem, quia ipse iam illam non habet: ergo licet Pontifex velit iudicari ab ipso, si non det illi iurisdictionem, non submittetur iurisdictioni illius, neq; Imperator poterit Pontificem iudicare tãquam habens iurisdictionem in ipsum. Loquor autem de iurisdictione temporali, quia sola subiectio respectu temporalis iurisdictionis, est contraria exemptioni, de qua nunc tractamus. Potestque hoc confirmari ex alio principio, quod nemo potest renunciare priuilegio in fauorem communitatis, & dignitatis concesso, talis autem est exemptio Papæ, non enim intuitu personæ, sed in honorem ipsius Christi data est: de quo argumento plura inferius. Et hoc etiam probat obiectio facta, quæ per hoc soluitur, negamus enim, posse Pontificem renuntiare suæ exemptioni, se alteri præsertim laico subiiciendo, quia tali iurisdictioni non potest Pontifex subiici, vt dixi, quia non potest illam dare non habenti. Nec potest facere, vt iurisdictio temporalium Regum, supra quam Christus Vicarium suum constituit, supra illum extendatur. Ita ergo sufficienter obiectioni satisfit.

Prima conclusio. Pontifex iurisdictioni temporali se subiicere nequit.

Solutio ad sextam obiectionem.

Pontifex exemptioni suæ renunciare non potest.

3. *Secunda conclusio. Pontifex nõ potest spirituali potestati quoad vim coerciuam se submittere.* Quia verò, quæ in illa adducuntur, probant, posse Pontificem alio modo voluntariè se submittere alterius iudicio, declarare oportet, quomodo id intelligendum sit. Dico ergo vlterius, non posse Pontificem se submittere in foro exteriori iurisdictioni Ecclesiasticæ, seu spirituali alteri commissæ quoad vim coactiuam eius, siue directè in causis spiritualibus, siue indirectè in temporalibus, tam omnibus, quam singulis, vel vna, aut altera causa. Ita sentiunt plures ex authoribus citatis, & optimè Bellarminus lib. 2. de Concilijs cap. 18. & Turrecrem. lib. 2. Summ. cap. 104. & 105. & idem sensit Caietan. tract. 2. de Potest. Papæ. Et probatur apertè, quia nulla iurisdictio Ecclesiastica esse potest in aliquo extra Pontificem, quæ non pendeat, & manet ab ipso Pontifice; ergo nunquam potest Pontifex illi subdi quoad vim coactiuam. Antecedens supponimus, nam licet non sit certum omnem iurisdictionem Episcopalem, manare à Pontifice, est tamen probabilius. Et præterea certum est, omnem huiusmodi iurisdictionem pendere à Pontifice, posseq; ab illo & ampliari, & restringi quoad causas, personas, & loca; quod nobis nunc satis est. Imò licet fingeremus, datam esse alicui iure diuino aliquam iurisdictionem Ecclesiasticam indepẽdentem à Pontifice, id est, quę ab illo tolli, aut limitari non posset, nihilominus illa non posset sufficere ad iudicandum Pontificem, quia vt supponimus, ipse iure diuino exemptus est ab omni humano superiore, illa ergo iurisdictio licet esset iure diuino data nõ esset supra Pontificem, neq; supra totam Ecclesiam, quia hæc soli Petro commissa est, sed ad summum esset in hoc, vel in illo Episcopatu, & vel in aliquo inferiori gradu. Igitur cogitari non potest, Pontificem iudicari ab aliquo per potestatem spiritualem, nisi per potestatem manantem ab ipso.

Probatur tertio.

Hinc ergo euidenter cõcluditur, hanc iurisdictionem non posse esse propriam & coactiuã. Probatur primò; quia Pontifex non accepit talem potestatem supra se ipsum, nemo enim habet vim coactiuam in se, quia licet se punire possit, volens id facit, & sic non cogitur, ergo nec potest alteri talem potestatem communicare. Secundò, quia Pontificis causæ diuino iudicio sunt reseruatæ, vt dicunt Canones, qui maximè loquuntur in ordine ad forum externum, & coactiuum; ergo non potest Pontifex illas causas alteri committere quantum ad idem genus iudicij coactiui, quia non potest inferior dare iurisdictionem in casibus, seu causis reseruatis superiori. Tertiò, quia non potest Papa ita committere aliquam causam inferiori, quin ipse maneat semper superior in illa causa, & consequenter possit, vel reuocare iurisdictionem, si velit, vel de sententia ab inferiori data dijudicare, quia hoc totum intrinsecum est dignitati Pontificiæ, ideoque ita inest Pontifici ex vi iuris diuini, vt nunquam possit illud à se abdicare, nisi toti Pontificatui renunciando. Ergo licet fingatur Põtifex committere alteri iurisdictionem in se ipsum, illa non potest esse verè coactiua, quia tam in duratione, quam in executione pendet à voluntate Pontificis; quod autem ita voluntarium est, non potest esse coactum. Quæ ratio æquè procedit 4.

Pontifex non habet potestatem coactiuam sui ipsius.

dit in omnibus,& in ſingulis cauſis;nam in nulla poteſt Pōtifex à ſe abdicare ſupremam iuriſdictionem, quam habet.

5. Confirmatur hoc,quia Pontifex in nullo caſu, etiam ſi alicui ſe ſubdere velit, poteſt per cenſuram compelli,vt eſt communis conſenſus Theologorum in 4.diſtinct.18.& 19.& in tractatu de Cenſuris latius diximus.Ratio autem non eſt alia, niſi quia ſemper manet ſuperior illo, cui iuriſdictionem committit, & ideo nec contumax eſſe poteſt reſpectu hominis, neque ligari cenſura, aut alia violenta pœna affici, aut deponi. Nam licet in caſu hæreſis poſſit deponi, tunc re vera non deponitur ab homine, ſed ab ipſo Deo,præmiſſa legitimi Concilij declaratione, vt dixi,& ita ibi non intercedit voluntaria ſubiectio, neque etiam inuoluntaria coactio perſonæ Pontificis, quamdiu Pontifex eſt,ſed ſolum cognitio, & examinatio cauſæ,quam ipſe in eo caſu iuſtè impedire non poteſt,quia eſt conceſſa à Deo tanquam iuſta & neceſſaria defenſio.

In caſu hæreſis depoſitio Pontificis fit à ſolo Deo.

6. Concludo igitur vltimò, quod attinet ad externum iudicium humanum ſolum poſſe Pontificem ſe ſubmittere iudicio alterius, tanquam arbitro, non tanquam proprio iudici, iuriſdictione vtenti in ipſam perſonam Pontificis.Ita explicuit ſuam ſententiam D.Thomas in dicta ſolutione ad 2. & ſequuntur alij allegati. Et ſequitur à ſufficienti partium enumeratione, nam Pontifex poteſt ſe aliquō modo ſubmittere iudicio aliorum,etiam in cauſis perſonalibus,de quibus præcipuè tractamus,vt probant ea, quæ in obiectione adduximus,ſed non poteſt ſubiici propriæ iuriſdictioni alicuius, vt oſtendimus; ergo ſaltem poteſt ſe ſubmittere iudicio alterius vt arbitri, quia non eſt alius modus ſubiectionis voluntariæ. Dico autem *voluntariæ*,quia licet per vim,& tyrañidem, aut vſurpatam iuriſdictionem poſſit Pontifex ab aliquo iudicari,& ipſe Pontifex poſſit etiam id permittere, vel etiam eligere ad vitandum maius malum,vt fortaſſe fecit Paulus, quando appellauit Cæſarem: nihilominus illa ſubmiſſio ſimpliciter eſt inuoluntaria,& iudicium de ſe violentum eſt,& iniquum,in ſubiectione autem voluntaria, de qua tractamus,iudicium de ſe fieri poteſt ſine vi, vel iniuria aliqua.Ratio autem eſt iam tacta, quia tunc non fertur ſententia iuridica in iuriſdictione,ſeu ſuperioritate fundata,ſed fertur ſententia arbitraria fundata in facto, ſeu conuentione aliqua. Et ita in illo actu non ſe gerit Pontifex vt Pontifex, committendo iuriſdictionem ſuam,ſed vt homo, qui voluntariè vult facere, quod quilibet priuatus poſſet præſtare.

Vltima concluſio. Pontifex ſolum tanquā arbitro poteſt alteri ſe ſubdere.

7. Dices, poſtquam Pontifex ſe ſubiecit alicuius iudicio,tenetur in conſcientia, & interdum ex iuſtitia parere ſententiæ latæ, ſi iuſta ſit; ergo procedit ex poteſtate ſuperiori,& ex vi coactiua,quia omnis neceſſitas quædam coactio eſt. Ad hoc Caietanus loco citato concedit,ibi intercedere aliquam poteſtatem ſuperiorem ſaltem ſecundum quid,& eodem modo dicit ſeruari ibi vim coactiuam, ac deniq; indicat illam ſententiam ferri in virtute iuriſdictionis à Pōtifice commiſſæ.Sed hoc vltimum,vt dixi,admittendum non eſt,in reliquis vero poteſt eſſe æquiuocatio in verbis,quæ cauenda eſt.Et ideo reſpondeo breuiter, in ſententia arbitraria non requiri poteſtatē ſuperioris,ſed purum iudicium arbitri:neceſſe neceſſariam vim coactiuam,& ideo dixit D. Thom. ibidem ſolere in arbitriis adhiberi, pœnam, quia in iudice non eſt coactio.Quod adeo verum eſt, vt neq; ad ipſam pænam poſſit cogere.Vnde quamuis Papa,cum ſe ſubmittit alicuius iudicio, poſſit promittere ſub aliqua pœna ſtare ſententię,non poterit ad illam pænam cogi, licet in conſcientia poſſit interdum ad illam obligari.

Obiectio.

Solutio.

8. Ad argumentum ergo nego conſequentiam, quia neceſſitas obligationis in conſcientia non oritur ex vi coactiua,ſed ex directiua, quæ poteſt admitti in tali ſententia. Aduerto tamen, hoc eſſe intelligendum de virtute oſtēſiua potius,quam effectiua, quia talis ſententia reſpectu Pontificis non habet vim præcepti,quod poſſit Pontificem in conſcientia obligare,quam vocamus vim directiuam effectiuè, ſed habet vim puræ ſententiæ declaratiuæ oſtendentis debitum iuſtitiæ,quod ex iniuria,vel pacto, vel alio ſimili titulo poteſt cadere in Pontificem ex vi legis naturalis,& ita eſt res perſpicua. Et ob eandem cauſam non exiſtimo neceſſariam diſtinctionem Caietani dicentis, Papam poſſe ſe ſubiicere iudicio aliorum in quibuſdam cauſis, & non aliis, verius enim, & facilius dicitur, in omnibus ſe poſſe ſubmittere quoad vim directiuam modo explicato,in nullis autem quoad coactiuam.

Pontifex nō poteſt ad pœnam ab arbitro impoſitam cogi.

Ad obiectionem ergo principalem reſpondetur, in prædicto modo ſubiectionis voluntariæ nullam interuenire renunciationem priuilegij exemptionis, vt conſtat.Ad primum autem exemplum Leonis IV. reſpondetur, non exceſſiſſe prædictum modum arbitrariæ ſententiæ, vt ex textu, & ex hiſtoriis conſtat.Idem dicendum eſt de Symmacho, in quo tamē facto eſt conſiderandum, cum Theodoricus abuti vellet modeſtia Pontificis,& per modum ſuperioris iudicare,clamaſſe Concilium, Pontificem à nemine iudicari poſſe,vtique illo modo, ipſo etiam conſentiente. Sicut etiam in alio Concilio de Marcellino conclamatum fuerat. Et ſimiliter alia facta Sixti,& Leonis 3. clariora ſunt, quia in eis Pontifices non ſe ſubmiſerunt aliorum iudicio,ſed ſolum ad tollendum fortaſſe ſcandalum, ſe voluntariè purgare voluerunt,vtiq; vel publico iuramento, vel aliis probationibus,& rationibus innocentiam ſuam oſtendendo. 9.

Solutio obiectionis in principio poſitæ.

Verba autem Gregorij, quæ à Gratiano in dicto capite *Siquis*,referuntur,ſuntq; Gregorij IV.in Epiſt. vnic ad Epiſcopos Europæ,quæ in fine ſecundi tomi Epiſtolarum Decretalium refertur,nihil ad præſentem cauſam faciunt; proprius tamen illorum ſenſus ſatis intelligi non poteſt,niſi & finis epiſtolæ, & præcedentia verba conſiderentur. Scripſit enim Pontifex illam epiſtolam in defenſionem Aldrici Epiſcopi,qui accuſatus fortè ab aliquibus, ad Sedem Apoſtolicam confugerat, eiuſq; auxilium implorauerat. Et hac occaſione decernit ibi Pontifex Apoſtolicæ Sedis priuilegium eſſe,vt omnibus liceat ad illam appellare,& vt *nihil prius de eo, qui ad ſinum ſanctæ Romanæ confugit Eccleſiæ, eiuſque implorat auxilium, decernatur, quam ab eiuſdem Eccleſiæ fuerit præceptum authoritate.* Poſtquam autem hæc veriſsima principia grauiter fundauit,ſubiūgit: *Super quibus ſi quis nos arguere voluerit,aut extra authoritatem nos facere contenderit, veniat ad Sedem Apoſtolicam*,& cætera,quæ ſuprà retulimus.Vnde conſtat, ipſum non tractare de aliqua propria cauſa,vel iudicio perſonæ ſuæ,ſed de dogmatibus fidei,& de authoritate Sedis Apoſtolicæ, ad cuius iudicium,non ad aliud humanum prouocat, vt patet, cum dicit: *Veniat ad Sedem Apoſtolicam,quo omnia Eccleſiaſtica negotia, de quibus quæſtio habetur,confluere iuſſa ſunt.* Ad demonſtrandam autem confidentiam de virtute doctrinæ addidit idem Pontifex, *vt ibi ante confeſſionem Sancti Petri mecum iuſtè decertet*, vtiq; non in forenſi iudicio,ſed in veritate inquirēda, neq; teſtibus factum aliquod comprobantibus,ſed Pontificum,Conciliorum, & conſuetudinis authoritate. Et concludit, *quatenus inibi vnus ex nobis ſententiam ſuſcipiat ſuam*, id eſt, vt ille vincat,qui ſuam ſententiā melius probauerit. Non tamen dubitans,ſed,vt dixi, certus de ſua veritate ita loquitur. 10.

Ita legit Gratian. at in originali Romano habetur nihi ſed primus vtae. ut melius.

Ad exemplum de foro confeſsionis reſpondemus, eſſe in multis diſsimilem rationem.Primò quia Pontifex non eſt vllo iure exemptus à iudicio ſacramentali confeſſionis,cum ſit homo,& peccator, & obligetur eodem præcepto pœnitentiæ,vel confeſſionis. 11.

Cur Pōtifex iudicio confeſſionis & nō alterius ſe ſubdat.

Secundò,

Secundò, quia illud iudicium est altius, & diuinius quocunque iudicio externo, vnde in illo principalis iudex est solus Deus, & confessor solum est instrumētum Dei, eiusque vicem immediatè gerit. Tertiò dicūt aliqui confessorem in illo foro habere iurisdictionē immediatè à Deo, Pontificem autem solum applicare materiam, seu eligere confessorem, quod est probabile, præcipuè in illo casu speciali. Mihi autem probabilius est, Papā dare iurisdictionē confessori supra se ipsum vt peccatorem, sed in hoc esse illam iurisdictionem dissimilem, quod non est omnino coactiua, sed medicinalis, cuius signum est, quia confessor non potest pœnitentem omnino cogere ad pœnam satisfactoriam, sed oportet ab illo voluntariè acceptari. Item est alia dissimilitudo, quia iurisdictio illius fori, licet quatenus immediatè datur ab homine, ab illo pendet in conseruari, quia ab eodem reuocari potest, nihilominus in se est altior, & diuinior, quia etiam de occultissimis, & quæ in corde latebant, iudicat, & de omnibus vltimam sententiam profert, à qua neque ad Pontificem, neque ad vllum hominem appellari potest.

Pontificē suo confessori iurisdictionem tribuere probabilius.

12. Ad exemplum de Christo Domino, aliqui existimant, Christum verè se subiecisse iurisdictioni Pilati, dando illi veram potestatem supra se ipsum, vt hominem; in quam sententiam inclinat Toletus Ioann. 10. annotat. 4. & refert Irenæum lib. 4. cap. 34. Sed aduerto, aliud esse loqui de potestate Pilati absolutè, aliud de potestate respectu Christi, qui etiam respectu potest esse aut iuris, aut facti. Potestas ergo ipsa, qua de facto Pilatus vtebatur in Christum à Deo erat, & sic non permissiuè tantum, sed etiam positiuè intelligi potest, quod Christus dixit, *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper*, vt ibi sentit August. tract. 116. & Bernard. epist. 42. At vero potestas illa vt relata ad Christum non fuit data in illum tanquam in subditum, quia illa iurisdictio per se, & in se spectata in illum tanquam in subditum non cadebat, vt probant sufficienter verba Christi Matth. 17. & quæ circa illa capite præcedenti tractauimus. Solum ergo per violentiam Iudæorum, & per ignorantiam Pilati factum est, vt illa potestas exerceretur circa Christum, & quoad hoc permissiuè tantum intelligitur, potestatem illam esse à Deo, vt rectè ibi docent Chrysost. Hom. 83. & Cyrillus lib. 12. cap. 22. & certè non aliud docuit Irenæus. Quocirca subiectio illa Christi Domini ex parte sua tantum fuit tolerantiæ, & permissionis, & non alicuius concessionis potestatis, vel iurisdictionis, nec renunciationis alicuius priuilegij, & ideo exemplum nihil proposito deseruit.

Vtrum Christus Dominus Pilato se subiecerit.

CAPVT VIII.

Vtrum clerici omnes sub Pontifice existentes à iurisdictione temporalium Principum iure diuino exempti sint, & tractantur duæ contrariæ opiniones.

1. IN hoc puncto duæ sunt opiniones contrariæ; & valde communes, quas in hoc capite cum suis fundamentis breuiter referam, in sequenti verò meum qualecunque iudicium interponam. Prima itaque sententia absolutè negat, hanc immunitatem esse de iure diuino. Quam tenent multi Doctores, ex quibus quidam affirmant esse de iure humano, & tacitè indicant exclusiuam. Alij vel in genere, vel in specie declarant, non esse de iure naturali. Sic refertur pro hac sententia Diuus Thomas ad Romanos 13. lectione prima, vbi ait, Sacerdotes esse immunes à tributis soluendis, concessione Principum consentanea æquitati naturali; eadem autem, vel maior ratio est de exemptione à foro, seu iurisdictione Principum, vt supra tactum est, & in sequētibus dicetur.

Prima sententia negans.

Henricus etiam quodlib. 9. quæst. 31. dicit, immunitatem clericorum esse ex statutis Papæ, & Imperatorum, vbi licet non ponat expresse negatiuam partem, scilicet, non esse de iure diuino, satis eam significat, dum originem huius immunitatis humanis tribuit statutis. Expresiùs tenet Almain. in 4. dist. 25. q. 1. vbi refert Ochamum, & communem sententiam Parisiensium.

Latius hoc tenent moderni Theologi, Medin. C. de Restitut. qu. 15. vbi præcipuè agit de Tributorum exemptione, sed ad omnia extendit sermonem. Item tenet Victor. in Relect. 1. de Potestate Ecclesiast. q. 6. conclus. 2. Sot. in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. Ledesm. 2. part. quarti quæstion. 20. articul. 4. versic. *Hæsitabit*, conclus. 2. & 3. Palatius in 4. dist. 25. disput. 2. circa finem, Salon. 2. 2. quæst. 67. art. 1. controuers. 1. cap. 4. & Bannez ibid. dub. 2. Albertus Pighius lib. 5. Ecclesiasticæ Hierarch. ca. 7. vbi hac ratione constituit differentiam inter Principes ethnicos, & infideles, quod clerici fuerunt sub iurisdictione sæcularium Principum, quamdiu ethnici fuerunt, vel nunc etiam sunt in regnis, vbi Reges sunt gentiles, Principibus autem Christianis non subijciuntur. Ratio autem differentiæ est, quia Principes ethnici nec cesserunt iuri suo, nec legibus Ecclesiasticis subduntur, sicut Christiani Principes. Quæ doctrina apertè supponit, exemptionem hanc tantum esse de iure humano, & sequitur Iansenius cap. 69. Concordiæ, indicat Maldonat. Matth. 17. exponendo Hieronymum, expresiùs Salmeron tom. 6. in Euangel. tract. 37. versus finem. Et eandem opinionem tenet Molina. 1. de Iust. disp. 31. Henriq. libr. 7. de Indulg. cap. 24. Ex Canonistis idem sentit Innocentius capit. 2. de Maiorit. & obedien. Licet enim sub distinctione loquatur, tamen hanc partem posteriori loco ponit, & in eam magis inclinat. Eandem tenet Couarruuias in lib. Practicarum quæstionum capite trigesimo primo, vbi alios refert. 2.

Fundamentum huius sententiæ duobus modis explicari potest, negatiuè scilicet, & positiuè. Negatiuum argumentum est, quia nec authoritate, nec ratione satis probatur hoc diuinum ius. Estque hoc argumentum negatiuum efficax, supposito antecedenti, quia non sunt præcepta iuris diuini admittenda sine testimonio satis certo, aut ratione cogente. Quod autem hoc non constet, declaratur, quia vel illud ius est positiuum, & hoc nullo testimonio sufficienter probatur; vel est naturale, & hoc oportet, vt ratione conuincatur, quam inuenire facilè non est. Prior pars probatur, quia vnus tantum locus Euangelij solet ad hoc ius diuinum positiuum probādum adduci, verba scilicet, CHRISTI Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*, quæ non videntur efficacia, quia suprà diximus intelligi de filijs naturalibus, & Christum, propter singularem participationem suæ dignitatis, quam Petro tribuebat, ad ipsum illa extendisse. Sed instatur, alia consideratione extendi ad totum clerum, quia est veluti specialis familia Christi, exemptio autem filij naturalis extendi solet ad familiares. 3.

1 Fundament.

At verò hæc verborum Christi inductio non videtur multum vrgere, tum quia non est ex natura rei necessarium, vt exempto naturali filio, eximatur familia, sed hoc pendet ex voluntate Patris, seu Principis, quam voluntatem Christus ibi non ita erga alios declarauit, sicut erga Petrum; imo specialiter designando Petrum, alios excludere, seu non comprehendere visus est; tum etiam, quia licet sæpius eximatur familia cum patrono, non semper imo raro æqualiter, quo modo ergo inde concludi potest æqualis exemptio à potestate sæcularium Principum omnium clericorum cum Petro, vel etiam Christo? vel si æqualis non infertur, quanta colligitur? Præsertim quia hic magis vrget difficultas quædam suprà tacta, quòd illo loco tantum est sermo de exemptione 4.

ptione

ptione à tributis; est autem multo difficilior exemptio à foro, & iurisdictione respectu familiæ, cum nenequè ipsismet filiis concedi soleat.

5. Posterior verò pars de iure naturali probatur, quia hoc ius debet esse fundatum in aliqua proprietate supernaturali, quia vt supra de Pontifice explicui, hoc ius non regulatur mero lumine naturali, sed vt illustrato per fidem, supposita aliqua proprietate, vel dignitate supernaturali. In præsenti autem nulla videtur esse proprietas supernaturalis, ad quam talis exemptio necessario consequatur. Probatur, quia si aliqua esset, maximè character clericalis; hoc autem non ita videtur, tum quia seruus ordinatus contra voluntatem Domini non statim liberatur à seruitute ex vi characteris? Iuxta capit. 2. & penult. de seruis non ordin. neque omnes habentes characterem hoc gaudent priuilegio, sed multi illo priuantur, vt infrà videbimus. Tum etiam quia per characterem clericalem solum dedicatur homo peculiari modo diuino cultui, seu recipit peculiarem potestatem ad ministrandum in illo; non repugnat autem ex natura rei, aliquem esse peculiari modo deputatum diuino obsequio, & simul esse subditum temporali Principi in his, quæ diuino obsequio non repugnant. Tum etiam quia alias daretur ansa dicentibus, Christianos omnes esse exemptos à iurisdictione Principum temporalium ex vi characteris baptismalis, quia per illum sunt peculiari modo consignati, & consecrati cultui diuino multò aliter, quam reliqui homines. Tum præterea, quia multi sunt clerici non habentes characterem, vt qui tantum sunt tonsurati; & nihilominus, si aliæ conditiones necessariæ concurrant, habent eandem exemptionem, quam alij clerici; ergo signum est, non oriri ex illo iure naturali. Idemque argumentum sumitur ex aliis personis Ecclesiasticis fruentibus hac exemptione, etiam si nec tonsuram habeant, vt sunt religiosi laici, seu conuersi, & religiosæ fœminæ, & si qui sunt huiusmodi. Tum deniquè quia quod est de iure diuino isto modo, ita est necessariũ, vt contrarium sit intrinsecè malum, clericum autem iudicari per iurisdictionem laicam non est intrinsecè malum; ergo oppositum, nimirum, quod clericus sit exemptus à tali iurisdictione, non est de iure diuino naturali.

6. Atquè hæc vltima ratio non tantum negatiuè, sed

2. *Fundam.* etiam positiuè (quod secundo loco proposui) videtur hanc sententiam persuadere. Nam, quod est contra ius diuinum, nũquam licet, subiectio autem huic exemptioni contraria sæpe licet; ergo signum est,

1 *Confirmatio.* hanc exemptionem non esse de iure diuino. Et confirmatur primò, quia clerici non semper fuerunt in Ecclesia exempti à foro iudicis sæcularis, vt ex Paulo ad Romanos 13. cum expositione Chrysostomi, & aliorum colligitur; ergo non est de iure diuino, alioqui simul cum ipsa Ecclesia natum fuisset. Potestque argumentum in hunc modum explicari: Quia longe aliter fuerunt à principio nascentis Ecclesiæ exempti clerici à foro sæculari in causis spiritualibus, ac in temporalibus. Nam in prioribus nullo modo tenebantur laicis obedire in conscientia; nec poterant ad illorum tribunalia recurrere pro expeditione talium causarum. At in posterioribus tenebantur eis obedire, & poterant ad illos recurrere, quantum erat ex vi iurisdictionis. Ergo signum est distinctionem fori in spiritualibus longè aliter esse de iure diuino, quam distinctionem fori in temporalibus. Ergo signum est hoc priuilegium quoad temporalia non esse immediatè, & per se ex diuino iure.

7. Secundò hoc confirmatur, quia Ecclesia interdum

2. *Confirmatio.* tradit clericum brachio sæculari, vt ab eo possit etiam morte puniri, præmissa declaratione, per quam priuat clericum priuilegio fori, & in iure sunt aliqui casus, in quibus priuantur clerici tali priuilegio; ergo signum est priuilegium illud non esse iuris diuini. Nam quæ sunt iure diuino statuta, mutari aut auferri non possunt. Nec satisfaciet qui dixerit, tunc non auferri priuilegium, nec mutari ius diuinum, quia iudex sæcularis nõ sua authoritate, vel vt causa principalis (vt sic dicam) sed vt Ecclesiæ minister, & per eius potestatem in clericum animaduertit. *Euasio quædam refellitur.* Hoc (inquam) non satisfacit, tum quia iura, & Doctores passim dicunt, tunc priuari clericum suo priuilegio fori, seu (quod idem est) non gaudere immunitate Ecclesiastica, tum etiam quia cum iudex vtitur gladio materiali ad pœnam mortis, certe non imperat per iurisdictionem spiritualem, sed per temporalem, quia spiritualis non extenditur ad huiusmodi pœnam, nisi permissiuè, vt sic dicam. Quapropter non se gerit tunc vt causa per se influens (vt ita rem explicem) sed vt remouens prohibens, vtiquè auferẽdo priuilegium, & tollendo pro illo casu Præceptum prohibens, laicum iudicare clericum; ergo signum est, illud non esse iuris diuini.

Denique similis confirmatio sumi potest ex eo, 8.
quod si hæc exemptio esset de iure diuino, esset æqualis in omnibus clericis, quia ius diuinum naturale *3 Confirmatio.* nihil inter eos distinguit; non est autem ita, quia in primis clerici coniugati non ita gaudent hoc priuilegio sicut alij, vt constat ex iure. *Cap. vnic. de Cleric. coniug. in 7.* Item clerici minores, licet coniugati non sint, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant vel tonsuram, & habitum clericalem deferant, non gaudent priuilegio fori. Deinde licet clericus conueniri non possit coram iudice laico, potest tamen reconueniri saltem in causa ciuili, licet non in criminali, vt ex iure notat Syluester verb. *Iudex.* num. 4. *Concil. Trid. sess. 23. c. 6 de Reform.* Item in causa feudi non seruatur exemptio, & in nonnullis aliis casibus, & præsertim solet in iure excipi, nisi consensus Prælati accedat, c. 2. de Iudiciis; ergo non est vniformitas, nequè æqualitas in hac exemptione. *Euasio.* Quòd si quis dicat, attento iure diuino solo, vniformem esse exemptionem de omnibus, & pro omnibus, varietatem autem illam esse humano iure inductam. *Impug.* Contra hoc facit, quia hoc videtur signum sufficiens, ipsam immunitatem absolutè non esse de iure diuino, alias non posset iure humano ita variari. Sicut non colligimus, iurisdictionem Episcoporum non esse immediatè de iure diuino, quia per hominem limitari, ampliari, & variari potest.

Nihilominus est secunda sententia, quæ simpliciter affirmat, exemptionem clericorum esse de iure 9.
diuino, quę satis communis est, authores tamen eius *2. Sententia affirmans.* fere non declarant, ac de iure diuino positiuo, vel naturali loquantur: plures tamen eorum de iure naturali loqui videntur, quantum ex rationibus, & allegationibus eorum colligi potest, quanuis nonnulli aliquid etiam de iure positiuo diuino attingant. Ita ergo potest pro hac sententia in primis allegari Glossa in capit. *Si imperator*, verb. *Et discuti.* 69. distinct. quæ aperte dicit, constitutiones Ecclesiæ eximentes clericos à foro sæculari, esse declarationes iuris diuini, quo talis exemptio illis concessa est ante omnem constitutionem Ecclesiæ. Non tamen declarat illa Glossa, quale sit illud ius diuinum, nec etiam expresse loquitur de exemptione in causis temporalibus. Possetque intelligi de causis Ecclesiasticis, de quibus textus ipse maximè loqui videtur. In eandem sententiam inclinat Glossa in capit. *Quanquam*, verb. *Diuisio*, de Censib. in 6. vbi etiam textus fauet, dum ait, Ecclesias, & Sacerdotes non solum humano, sed etiam diuino iure à iugo tributorum temporalium esse exemptos. Quæ duæ Glossæ communiter in illis locis receptæ sunt, vt late cum aliis multis Doctoribus refert Couarruuias supra citatus. Hanc item sententiam non improbat Innocentius in capite 2. de Maiorit. & obedient. Tenet Rota in titul. de Consuet. decis. 3. & 10. in Antiquis, Abbas in capite *Ecclesia Sancta Maria*, de Constitut. num. 6. vbi Felinus hume-

numero etiam 6. plures alios allegat, & expressius declarat, contra rationem naturalem esse, vt clerici iudicentur à laicis. Quod latius declarat Rebuff. alios referens in Concordat. titul. vltim. Idemq; tenet Nauarr. in cap. *Nouit*, de Iudic. notab. 6. num. 30. saltem quoad exemptionem in criminalibus causis, de quibus idem sentit, quod de exemptione in spiritualib⁹, licet de ciuilibus aliter sentiat. Ex Theologis tenet Almain. de Potest. Ecclesiast. ca. 8. vbi censuit hanc opinionem probabiliorem, & refert quendam Carlerium in tract. contra Bohemos, qui illam defendit. Eam etiam tenet Bellarm. in libr. 1. de Cleric. cap. 28. proposit. 5. & cap. 29. & latius in disp. speciali tom. 2. in fine, & tandem in lib. Recogni. circa eadem loca, & circa lib. 2. de Pontifi. cap. 29. Tenet etiam Iulius Clar. referens alios lib. 5. §. fin. q. 36. Bened. collect. 37. & indicat Syluest. verb. *Immunitas*, 1. q. 4. & Angel. eodem verb. nu. 33.

10. *Fundamenta huius sententiæ ad tria capita reducuntur.* Fundamenta huius sententiæ, quædam generalia sunt, & ab vtroque iure diuino positiuo, vel naturali abstrahentia; alia ius naturale attingunt; alia vero positiuum. In primo ordine ponimus iura canonica, quæ hoc significant, in quo ordine allegari solent multa iura, quæ suprà in cap. 2. retuli, sed illa omitto, quia loquuntur de exemptione in causis spiritualibus, & ideo ad exemptionem in temporalibus in rigore extendi non possunt. Afferuntur etiam multa, quæ in fine capitis tertij adduxi, quæ similiter prætermitto, quia licet affirment exemptionem in temporalibus, de origine eius nihil dicunt; quomodo autem induci possint, infra declarabo. Ex antiquis ergo decretis solum inuenio cap. *Relatum* 11. quæst. 1. quod est Alexandri Papæ epist. 1. quod pro hac parte induci potest, quatenus contra violatores immunitatis personarum Ecclesiasticarum ita concludit: *Taliter præuaricantes præuaricati sunt in Deum suum, & non obediunt præceptis eius.* Secundo facit textus Concilij Lateranen. sub Innocent. III. in cap. *Nimis*, de Iureiuran. quod sic habet: *Nimis de iure diuino quidam laici vsurpare nituntur, cum viros Ecclesiasticos nihil temporale obtinentes ab eis præstandum sibi fidelitatis iuramenta compellunt.*

11. Tertiò facit cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. quatenus dicit: *Ecclesiæ, Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum nō solum iure humano, quinimo, & diuino à sæcularium personarum exactionibus sunt immunes.* Vbi licet sit sermo de exemptione à tributis, inde sumitur argumentum ad priuilegium fori, vel à paritate rationis, vel quia Paulus ad Roman. 13. dixit. *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male agit.* Et subdit inferiùs: *Ideo enim, & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes*, significans illa duo esse coniuncta, ius regendi temporaliter, & ius exigendi tributum, & consequenter è conuerso inferri posse, si ius diuinum exemit clericos à tributis etiam à ciuili subiectione eos exemisse. Quartò induci possunt cap. *Continua* 11. q. 1. & cap. *Futuram*. 12. quæstione 1. quatenus in eis referuntur verba Constantini Imperatoris, quæ in Concilio Nicæno Episcopis dixit: *Vos à nemine iudicari potestatis sed iudicio Dei reseruamini*: nam ex vi iuris diuini loquutus videtur, cum eo tempore nondum esset ius humanum in hac parte satis stabilitum.

12. Quintò ex recentioribus Concilijs generalibus est optimum testimonium Concilij Lateranensis sub Leone X. in sessione 9. in Bulla reformationis curiæ dicentis: *Cum à iure tam diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, & cætera.* Nam si ab aliquo iure laici non habent potestatem in clericos, profectò illam non habent, quia sine iusto titulo, & in aliquo iure fundato illam habere non possunt; ergo sicut laici, quantū est ex vi iuris diuini hac carent potestate, ita clerici ex vi eiusdem iuris diuini sunt exempti, quia nemo subditus est potestate carēdi. Sexto hoc valde confirmat Concil. Trident. sessione 25. cap. 20. de Reformatione dicens: *Ecclesiæ, & personarum Ecclesiasticarū immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constitutam.* Illud autem dicitur esse de iure diuino, quod Dei ordinatione statutum est. Tandem ad idem faciunt verba Concilij Coloniens. prima parte cap. 20. dicentis, hanc immunitatem esse *vetustissimam iure pariter diuino, ac humano introductam.*

In secundo ordine ponenda sunt ea fundamenta, quæ hoc esse ius diuinum naturale suadent. Et quamuis, vt dixi, hoc ius non sit purè naturalis ordinis, sed per connaturalitatem ad sacerdotium supernaturale, nihilominus ab ipsa pura natura magnum indicium, & quasi à fortiori argumentum sumitur. Nam inter infideles, sui qualescunque Sacerdotes quasi ductu naturalis luminis ab oneribus laicorum erant exempti; ergo multo magis hæc exemptio erit de iure diuino naturali in lege gratiæ. Quo argumento fere vtitur Pontifex in capite *Non minus*, de Immunitate Ecclesiarum, adducens exemplum Pharaonis, *qui, vt ait, legis diuinæ notitiam non habebat, & nihilominus, omnibus alijs seruituti subiectis sacerdotes, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam depublico administrauit*, Genes. 47. & simile est factum Artaxerxis, qui Sacerdotes, Leuitas, & alios ministros domus Dei à vectigalibus, tributis, & annonis liberos fecit 1. Esdræ 7. Deniq; Anacletus Papa epist. 2. ad hoc inducit illud Zach. 2. *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Cui consonat illud Psalm. 104. *Nolite tangere Christos meos*, id est Sacerdotes. Nam in his verbis declaratur peculiaris reuerentia, quæ Sacerdotibus debetur ex dictamine iuris naturalis, quia sunt peculiariter Deo dicati, & coniuncti, iuxta illud Numer. 3. *Eruntq; Leuitæ mei*, & cap. 18. dicuntur traditi *in donum Domino*, & ideo Iosue 13. Dominus dicitur possessio Leuiticæ tribus. Sicut ergo naturalis ratio dictat, Sacerdotes esse peculiariter venerandos, ita etiam dictat, non esse subijciendos sæcularibus iudicijs. 13. *Fundamenta immunitatis iuri naturali tribuentia.*

Hoc autem argumenti genus maiorem profectò vim habet in statu clericorum legis gratiæ, quia excellentiori modo sunt Deo consecrati. Vnde in hunc modum argumentari possumus, Personæ Ecclesiasticæ sunt speciali consecratione Deo dicatæ, & sacræ effectæ; ergo ex iure naturæ debetur illis peculiaris reuerentia ad religionem pertinens; ergo etiam exemptio talium personarum à iugo sæcularis potestatis est quasi connaturalis, seu iure naturæ debita statui talium personarum, præsertim quoad causas criminales, & personales earum. Sicut vas aureum, & argenteum, quod ex se posset licitè communi vsui deseruire, eo ipso quod consecratum est in calicem, ex natura rei manet liberum, & immune à tali vsu; nec potest sine sacrilegio ad illum transferri iuxta regulam 51. de Regul. iur. in 6. *Semel DEO dicatum non est ad vsus humanos transferendum*, cum similibus. Sic ergo videtur dicendum de persona, quæ Deo consecrata est respectu subiectionis ad tribunal sæculare. Quia non posset vsus talis subiectionis non cedere in magnam irreuerentiam talium personarum, & totius Ecclesiastici status. 14. *Ratio pro hac parte.*

Confirmant Iuristæ rationem hanc primò; quia Sacerdos ex vi sui status est superior laico. distin. 96. cap. *Duo sunt.* sed ex natura rei inferior debet honorem superiori: ergo & laicus clerico. Contra hunc autem honorem clericis debitum fit, si in iudicium sæculare vocentur, & ex natura rei id redundat in vilipen- 15. *Confirmatio.*

vilipendium,& ignominiam Ecclesiasticæ dignitatis & præbet occasionem vulgari populo contemnendi clerum; ergo ex talium personarum statu ex natura rei sequitur talis exemptio. Quam rationem optimè declarant, & confirmant verba Concilij Matisconen.2.capit.9.vbi improbans violentias sæcularium iudicum contra clericos, rationem hanc subdit. *Nefas est enim, vt illius manibus Episcopus, aut iussione de Ecclesia trahatur, pro quo semper Deum exorat, & cui inuocato nomine Domini, ad saluationem corporis, animæq; Eucharistiam sæpe porrexit.* Ponderandum est enim, quod ad probandum id esse *nefas*, non positiuam legem, sed dignitatem sacerdotalem, & rationem in illa fundatam adducit. Secundo confirmatur quia cōtra rationem est, vt inferior iudicet superiorem cap. *Cum inferior*, & ca. *Solitæ*, de Maiorit. & obedient. & ideo nulla consuetudine introduci potest, vt inferior acquirat iurisdictionem in superiorem, vt Doctores colligunt ex c. *Inferior*. dist. 21. Est ergo naturali rationi contrarium, vt laicus inferior Sacerdotem se superiorem iudicet. Quod rectè confirmant verba Gregorij VII. lib. 8. epist. 21. quæ retulit Gratian. dist. 96 cap. 9. *Quis dubitet, Sacerdotes Christi, Regum, & Principum, omniumq; fidelium patres, & magistros censeri. Non ne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subijcere: à quo credit, non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse, & solui?* Deniq; addunt Felin. & Rebuff. contra rationē esse, vt aliquis feratur ad tribunal suspectum odij, & inimicitiarum; sed laici ordinariè sunt infesti clericis, ca. *Laicos* 2. q. 7. c. *Clericos*, de Immunit. Ecclesiæ in 6. ergo.

1. Cōfirmatio.

16. Fundamēta exemptionē iuri diuino positiuo ascribentia.

Vltimo loco adducuntur fundamenta, quæ suadeant, exemptionem hanc esse de iure diuino positiuo, quæ tria potissima sunt. Prius sumitur ex verbis Christi iam tractatis Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*, vbi sub filiis comprehendi clericos tanquam familiares Christi, indicat Hieronymus ibi, dicens: *Ille pro nobis, & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius amore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus*; sub illo enim pronomine Nos, se, & alios presbyteros, seu clericos solos comprehendere videtur, quia non est verisimile, loqui de omnibus Christianis. Eademq; expositio tribui solet Augustino lib. 1. Quæstionum Euangelicar. q. 23. quatenus ex dictis verbis infert, *in quolibet regno terreno liberos esse filios summi Regis, sub quo sunt omnia regna terrena*; nam per filios summi Regis non potuit intelligere omnes iustos, & ideo verisimile est, intellexisse Episcopos, presbyteros, & clericos, eo quo tales præsunt in regno Dei tanquam Regis filij, vt exposuit Caietanus Matth. 17. Sed hęc re vera non fuit mens illorum Patrum, vt in superioribus dixi, neq; habet fundamentum in verbis Christi, & ideo aliter verba illa inducuntur per quandam extensionem. Nam filij Regum ita sunt liberi, vt etiam familię eorum cum eis eximantur, clerici autem peculiari modo sunt familiares Dei, & Saluatoris, vt dixit Thelesphorus Papa in epi. ad omnes fideles; ergo Christus in illis verbis secum illos comprehendit, & sub Petro, quando illi dixit: *Da eis pro me, & pro te*, quia Petrus vicem totius Ecclesiastici status tunc gerebat, vt indicauit August. ser. 6. de verb. Apostoli.

17. Obiectio.

Dices, hanc extensionem non contineri in verbis Christi, neque pręceptum aliquod vel institutionem quæ iuris diuini esse possit, ibi traditam esse. Neque etiam exemptionem familiæ cum filio naturali esse fundatam in aliquo iure naturali, sed in quadam congruentia, & vsu humano, & ideo non posse inde satis inferri dictam diuinam institutionem.

Responsio.

Respondent verum esse, Christum non dixisse apertè, familiam esse liberam cum filiis, neque etiam sequi per necessariam, & euidētem consequutionem, propterea enim prædicta sententia quoad hanc partem nec de fide est, nec omnino certa. Nihilominus tamen verisimillimum est, extensionem illam esse de mente Christi, tum quia argumentatur à fortiori à filiis naturalibus hominum ad se ipsum, & ideo si in aliis priuilegium extenditur ad familiam, excellentiori modo extendi debet ad familiam Christi, quia & eius priuilegium ratione tantæ dignitatis maius esse debet, & eius familia nobilior, & excellentior est, tum etiam, quia licet coniunctio familiæ in exemptione non videtur necessaria in rigore iuris, seu consecutionis naturalis; est tamē valde consentanea rationi, per se autem credibile est, Christum assumpsisse priuilegium exemptionis optimo modo, magisq; rationi consentaneo.

Accedit altera probatio ex traditione Ecclesiæ, quando enim traditio est constans, ac perpetua, ostēdere solet ius diuinum, pręsertim quando non apparet ratio illam tribuendi Apostolicæ institutioni; talis autem esse videtur traditio huius exemptionis; est n. adeo antiqua, vt nullum eius agnoscatur initium; nam pro temporum opportunitate semper obseruata est, præcipuè vero post tempora Christianorum Imperatorum, vt cap. 12. latius videbimus. Sub Imperatoribus autem ethnicis non potuit quidem executioni mandari respectu Magistratuum infidelium, qui Ecclesiæ non parebant, quod ad factum pertinet, ius autem Ecclesiæ non defuit; cuius signum est, quia semper Prælati Ecclesiastici hoc ius immunitatis obseruari fecerunt, quantum inter ipsos fideles fieri poterat. Et hoc ostēdunt antiqui canones in fine capitis 3. allegati, qui nunquam referunt hanc consuetudinem in aliquam institutionem Apostolicam, sed tanquam diuinam illā venerantur, & obseruari student. His ergo modis videtur vtraq; ex his opinionibus probabiliter fundata. 18. Corroboratur hac pars ex traditione Ecclesiæ.

CAPVT IX.

Priuilegium fori clericorum iure diuino, & humano esse fundatum, & quomodo id intelligendum sit.

Resolutio certa, & indubitata in hac materia est, clericos esse exemptos à potestate ciuili *iure diuino pariter, & humano*: nam his fere verbis hoc docent iura canonica supra relata, & sacra Concilia præsertim Lateranense sub Innocentio 3. & aliud sub Leone X. Tridentinum, & Coloniense, quæ supra citaui. Vnde necesse est, vt authores omnes pro vtraq; opinione allegati in cap. præcedenti in hac generali resolutione consentiant. Quam etiam probant vtriusq; sententiæ fundamenta, nam revera probant, hoc priuilegiū esse aliquo modo in vtroq; iure fundatum. Quomodo autem hoc intelligendum sit, id est, quid in hoc negotio sit singulis iuribus tribuendum, explicandū pro viribus est, & inde etiam constabit, quę sit diuersitas inter prædictas sententias, vel an ad concordiā redigi possint. Quoniam vero ius humanum duplex est, scilic. ciuile, & canonicum, & de illis in capitibus vndecimo, & duodecimo ex professo dicendum est, ideo nunc breuiter suppono, hanc exemptionem nō dependere per se ex iure ciuili, quia de se illud antecedit, esse tamen ab illo, vel tanquam à continente, & approbante, vel tanquam à donante, quantum est ex parte sua, seu si opus sit, vel tanquam à præcipiente iudicibus laicis, vt immunitatem Clericorum obseruent. De iure autem canonico certum est, & satis probatum, præcipere huius immunitatis obseruātiam. An verò hoc præcipiat conferendo illam, vel solum declarando, quam Deus cōtulit, & obseruari voluit, pendet ex modo, quo talis iurisdictio esse potest à iure diuino, & ideo simul explicabitur. An vero solum ius canonicum per se sufficeret, ad hoc priuilegium conferendum, etiam si nec à Deo ipso datum esset, nec ius ciuile cooperaretur, sed potius resisteret, in cap. 11. videbimus.

1. Conclusio.

Ius humanū duplex.

2. Prima ergo explicatio resolutionis positæ esse potest, vt per ius humanum intelligatur ius ciuile, per diuinum autem, ius canonicum, quod interdum diuinum appellatur, quatenus & potestate diuina, & supernaturaliter collata latum est, & quia de rebus diuinis, & ad bonum animæ pertinentibus potissimè disponit, & in dictis, vel exemplis Scripturæ frequenter fundatur. Et, sic exposuit ius diuinum in præsenti materia Hostiensis in cap. *Nimis*, de Iureiurand. ita interpretando caput illud, quem sequutus est Salmeron dicto tract. 37. ita exponendo cap. *Quanquam* de Censibus in 6. Et iuxta hanc expositionem omnino reiicitur secunda sententia præcedenti capit. tractata, ideo enim per ius diuinum allegati authores in dictis iuribus canonicum interpretantur, vt defendant hanc expositionem nullo modo esse à iure diuino proprio, id est, quod à Deo ipso immediate originem trahit.

1. Posita assertionis explicatio.

3. Ab hac vero sententia recedit Panormit. in d. cap. *Nimis*, in fine. Et sanè merito. Tum quia valde improprie ius merè canonicum diuinum appellatur, raroq; aut nunquam vsus ille in ipsomet iure canonico inuenitur. Tum quod licet in vno, vel altero loco posset illa interpretatio permitti, præsertim si aliæ circumstantiæ iuuarent, nihilominus quando tot iura, & Concilia in iure diuino asserendo conueniunt, valde violenta est, incredibilis illa interpretatio. Accedit, quod Concilium Tridentinum fortasse ad excludendam illam verbi æquiuocationem, seu abusionem expressè distinxit inter ius canonicum, & diuinum, dicens, personarum Ecclesiasticarum immunitatem, *Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus* esse constitutam. Quid enim sunt *canonicæ sanctiones*, nisi ius canonicum? illæ autem sanctiones etiam sunt ex ordinatione diuina, mediis Pastoribus Ecclesiæ; ergo distinguuntur ab illa ordinatione diuina, quæ est immediate à Deo: hoc autem est ius diuinum proprium; ergo de illo loquitur Concilium, & tacitè cætera iura de eodem interpretatur. Concilium etiam Lateranense sub Leone X. cum ait, nec diuino, nec humano iure potestatem aliquam esse datã laicis in clericos; necesse est, vt de diuino iure proprio loquatur, aliàs non satis probasset, laicos non habere huiusmodi potestatem, quia posset quis dicere, habere illam proprio iure naturali, & diuino, vt hæretici contendunt. Sit ergo certum, assertionem, seu resolutionem propositam intelligendam esse de iure diuino proprio, seu immediato, & sub humano canonicũ præsertim comprehendi, licet non excludatur ciuile, quia Concilia hoc apertè asserunt, neq; possunt aliter commode explicari, quod satis est, vt simpliciter sit confitendum ita esse, quamuis in declarando modo, quo ius diuinum ad conferendum hoc priuilegium concurrit, possit salua fide esse inter Catholicos concontrouersia, & varietas.

Probatur prædicta expositio.

4. Secunda ergo declaratio assertionis esse potest, priuilegium exemptionis partim esse de iure diuino proxime, ac propriè, partim esse de iure canonico institutum. Nam iure diuino duobus modis existit; primò quia ab ipso Christo immediatè datũ est Pontifici, secundo quia illi data est potestas, & præceptum diuinũ communicandi priuilegium illud toti clericali statui. Iure autem canonico quasi completum, & executioni mandatum est hoc priuilegium; in particulari, ac definito modo illud conferendo singulis clericorum ordinibus sub Pontifice summo contentis, & ita per hoc ius canonicum quasi determinatum, & executioni mandatum est generale præceptum diuinum eximendi clericos à iurisdictione sæculari, quod hæc opinio esse supponit, & per illud maximè à præcedenti differt. Potest autem intelligi tale præceptum esse vel positiui iuris diuini, vel naturalis. Priori modo, vel intelligitur esse contentum sub illo generali præcepto dato Petro, *Pasce oues meas*, vtique singulas iuxta earum statum, & conditionem, vel dicitur diuinum, quia per imitationem, & similitudinem ex testimoniis, & exemplis veteris testamenti sumptum est. Sicut præceptum decimarum dici solet ex iure diuino manasse, vt in c. *Tua nobis*, 2. & cap. *Decimas*, 2. de Decim. Et ideo sicut decimarum præceptum quoad cottam iure canonico completũ est, ita & hoc exemptionis priuilegium. Maximè verò cẽseri potest illud præceptum iuris diuini naturalis, quia supposita diuina institutione clericalis ordinis, ex principiis naturalibus deducitur per illationem vel euidentem, vel ita necessariam moraliter, vt eam ob causam obligetur supremus Ecclesiæ Prælatus priuilegium illud inferioribus clericis communicare, & sub certa lege, & modo illud constituere.

2. Eiusdẽ assertionis declaratio.

Bellar lib. 1. de Cler. c. 28. 29. & 30.

5. Vt autem fundamentum huius declarationis, seu sententiæ intelligatur, quatuor assertiones in ea distingui possunt. Prima est, iure canonico præceptum esse; vt clerici sint exempti: & hæc pars verissima est, abstrahendo pro nunc à modo talis præcepti, & ita assertio in superioribus probata est, & in capite sequenti amplius confirmabitur. Secundo supponit hæc opinio esse in Ecclesia potestatem ad dandã clericis hanc exemptionem, etiam data hypothesi, quod iure diuino id factum non esset. Et hoc etiam facilè concedi potest, de quo in vndecimo capite dicemus. Tertio affirmat hæc sententia, exemptionẽ hanc esse iure diuino præceptam quod omnino verum esse censemus, non solum de improprio præcepto diuino per imitationem, nec per solam moralem deductionem ex principiis diuini iuris, quæ per humanam constitutionem compleatur, sed per proprium, & rigorosum præceptũ vel immediatè à Christo Domino latum, vel saltem media ratione naturali. Ratio est quia sine hac exemptione non potest decentia, & dignitas clericalis status cum debita reuerentia & honestate conseruari; ergo cui Christus illius status curam commisit, illi certe præcepit, vt clerum à sæculari potestate exemptum haberet, vel conseruaret, siue explicitè hoc ei præcipiendo, siue implicitè, & ex vi muneris, quod illi committebat, ex quo per illationem moraliter euidentem talis obligatio colligitur.

Hæc declaratio amplius elucidatur.

6. Quartò docet hæc sententia priuilegium hoc non esse singulis clericis, aut clericorum ordinib⁹ immediatè à Deo datum, sed soli Pontifici, vt per ipsum applicetur, & distribuatur reliquis. Et in hoc conuenit hæc sententia cum prima opinione capite præcedenti relata, & ita eisdem nititur fundamentis. Præcipuè quia vsus ipse videtur hoc declarare, quia hæc exemptio non omnibus personis, neq; in omnibus temporibus, neq; in omnibus casibus est æqualis, & variari amplius potest: ergo signum est non fuisse ita distributam immediate iure diuino, sed fideli dispensationi Vicarij Christi comissam. Item quia hoc sufficit ad ea, quæ canones de hac exemptione docent, & in summa reducuntur ad verba Concilij Tridentini dicentis, exemptionem hanc *Dei ordinatione, & Ecclesiasticis sanctionibus esse cõstitutam*. Nam primum propriissimè verificatur propter dictam obligationem, & præceptum iuris diuini, secundum autem ratione executionis Ecclesiasticæ.

Ius diuinum singulis clericis prã beru immediatè exemptionem negat hæc opinio.

1. Fundam.

7. Et declarari potest ex quæstione simili, quæ de iurisdictione Episcoporum tractari solet. An sit immediatè de iure diuino, vel à Pontifice. Et in ea resolutio probabilior esse solet, ius quidem diuinum immediatè præcipere, vt Ecclesia per Episcopos tanquam per ordinarios pastores, & Principes gubernetur, & quia hoc sine iurisdictione facere non possunt, ideo eodem iure diuino præceptum esse, vt eis sufficiens iurisdictio communicetur, & nihilominus in re ipsa, & in effectu immediate per Pontificem communicari. Ita ergo de priuilegio exemptionis clericis tribuendo affirmat hæc opinio. Est enim similitudo, & proportio non parua: nam sicut exemptio clericorum in genere est de iure diuino, ita

2. Fundam.

Episco-

Episcopale munus est de iure diuino, & è conuerso sicut iurisdictio Episcoporum non est certa, & determinata iure diuino, sed per Pontificem ampliari, & restringi potest, ita etiam exemptio nõ est determinata iure diuino pro singulis clericis, causis, locis aut temporibus, sed per Pontifices variari, augeri, & minui potest: ergo sicut iurisdictio Episcoporum, licet ex præcepto diuino sit, tamen immediatè per Papam confertur, vt ab eodem certum modum, & mensuram recipiat; ita priuilegium hoc immediatè concessioni Pontificum relictum est, vt per eum certũ modum, ac determinationem acciperet, sine qua non poterat conuenienter actu conferri, sub obligatione tamen conferendi illud tanquam fidelis dispensator, & prudens.

8. Et hæc regula generalis est in aliis Ecclesiæ obseruantiis, quæ in particulari non habent certam determinationem ex diuino iure, licet in generali habeant necessitatem ex iure diuino positiuo, vel naturali: talia enim licet possint dici ex diuino iure quoad generalem obligationem, nihilominus, quoad institutionem propriam, & particularem solent esse immediatè ex iure humano. Ita videre licet in censuris, quæ fundamentum habent in illo iure diuino: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus: & publicanus*; & nihilominus censuræ, prout illis vtitur Ecclesia, immediatè sunt ab illius institutione. Idem conspici potest in multis ritibus, & cæremoniis Ecclesiasticis; nam ius diuinum generatim præcipit, sacramenta, v.g. & sacrificium decenti modo, & ornatu fieri, quia tamen ipsum diuinũ ius immediatè hoc non determinat, in effectu talis institutio Ecclesiastica est, originem ducens à diuino iure, & similia multa exempla afferri possent. Generalis autem ratio est, quia ius diuinum immediatè nõ statuit ea, quæ mutationi, & variationi obnoxia sunt, & quia propria institutio non fit, nisi in particulari, & cum certo modo, ac mensura.

Tertium.

9. Tertia declaratio propositæ assertionis est, priuilegium exemptionis clericorum immediatè, & cum omni proprietate esse de iure diuino, quia ab ipso Christo non solum promissum, vel iussum, sed etiam datum, & actu concessum est, & nihilominus esset etiam de iure canonico declarante ius diuinum, & priuilegium hoc conseruante, vel, prout expedit, moderante. Iuxta quam declarationem refellitur omnino prior sententia superiori capite tractata, & posterior in sensu maximè proprio, & rigoroso stabilitur: & licet pauci ex auctoribus pro illa relatis illam sic declarent, nihilominus multi profecto ita sensisse videntur, præsertim Carlerius, quem refert & sequitur Almainus. Idemque sensit Rebuff. & alij, qui dicunt, clericos iure nunquam fuisse subiectos Imperatoribus, etiam ethnicis à principio Ecclesiæ, quod etiam sentit Turrecrem. libro 2. summæ de Ecclesia cap. 96. ad 3. Estque hæc opinio, & declaratio prædictæ assertionis valde pia, rationique maximè consentanea, ideoque à nobis defendenda, & diligenter explicanda est.

3 Conclus. expositio.

10. Et in primis licet admittamus hoc priuilegium esse à Christo immediatè datum clericis, nihilominus non negamus, quin subordinatum fuerit Petro, & successoribus eius quoad modum seruandum in vsu eius, tam ex parte personarum, quibus applicandum est priuilegium, quàm ex parte rerum, causarum, vel negotiorum; in quibus talis exemptio seruari debet. Hoc enim aliqua ex argumentis factis pro priori sententia, & alia, quæ ex vsu Ecclesiæ sumi possunt, manifestè conuincunt. Videmus enim clericum in causa ciuili, si actoris personam gerat contra reum laicũ, non esse exemptum in tali actione à tribunali laico, sed teneri ad sequendum forum rei. Cur autem hoc ita est, nisi quia Ecclesia determinauit, vt exemptio clericorum intra hos limites cõtineretur, potuissetque aliter id disponere, si aliter expedire iudicasset. Similiter omnes concedunt clericos obligari quoad vim directiuam ad seruãdas quasdam leges, quæ ad communem, & conuenientem statum ciuium spectant: quod non aliunde prouenit, nisi quia Ecclesia ita expedire iudicauit, vt alibi ostendi. Igitur istud priuilegium exemptionis, quod à iure diuino, indifferens, & quasi generale est, subest quoad determinationem, limitationem, vel ampliationem Ecclesiasticæ potestati. Neque vero dici potest, hæc omnia solum fieri ab Ecclesia per modũ declarationis iuris diuini, vel naturalis, quia sine dubio multa fiunt ex prudenti arbitrio humano, & ideo diuersis temporibus mutantur, vt quod clerici coniugati gaudeant hoc priuilegio in his rebus, & nõ in illis, & clerici minores cum his circumstantiis, & non sine illis; & quod in tali crimine clericus tradatur brachio sæculari, & non in alio interdum grauiori. Fiunt ergo hęc non tantum per potestatem interpretandi, sed etiam constituendi ius nouum, & limitandi, vel extendendi antiquum.

Exẽptio clericorum Pontifici, quo ad modum subordinatur.

Vt autem explicemus, quomodo hæc cohæreant, cum Ecclesia non habeat potestatem supra ius diuinum, suppono ex tractatu de Legibus, hoc nomen *ius* interdum significare propriam legem, seu præceptum; aliquando vero, & satis propriè, ac frequenter significare facultatem vtendi, vel (vt ita dicam) quasi ius facti, sicut distinguuntur iura seruitutis; vel ius in re, & ad rem, & similia. His ergo duobus modis potest etiam in præsenti ius diuinum accipi. Nam priuilegium ipsum exemptionis quatenus est libertas quædam à subiectione alterius, est facultas quædam moralis ad non parẽdum tali potestati; vel liberè operandi sine respectu, vel impedimento illius: hæc ergo facultas à Deo ipso data dicitur ius diuinum, non tanquam præceptum, sed tanquam Dei donum. Sicut libertas à seruitute, quæ homini est naturalis, dicitur optimè in hoc sensu esse de iure diuino naturali. Posito autem tali priuilegio sequitur etiam Lex diuina præcipiens, vt habenti tale priuilegium non fiat vis, nec coactio, sed immunitas illi data seruetur, & ita interuenit etiam in tali exemptione ius diuinum præcipiens, contra quod fit exemptionem clericorum violando. 11.

Quomodo institutio diuina cũ dependentia exemptionis à Põtifice subsistat.

Ex hoc autem duplici iure illud, quod in facultate generali consistit, & est veluti quoddam donum, quod propriè dicitur priuilegium, hoc, inquam, licet diuinum sit, id est, à Deo datum, amissibile, seu mutabile esse potest ex iustis causis; sicut vita ipsa, & corporis membra, & ius libertatis naturalis à Deo donata sunt, & de iure naturæ esse dicuntur: & nihilominus ex iusta causa auferri, vel minui possunt per potestatem humanam, quam intelligimus à Deo esse concessam, quia communi bono reipublicæ humanę ita expediebat. Sic ergo intelligi debet, quamuis priuilegium exemptionis à Deo ipso fuerit clericis datum, nihilominus ex iusta causa, & per legitimam potestatem minui posse vel auferri, quia communi bono Ecclesiæ ita erat necessarium. Vnde consequenter fit, vt aliud ius diuinum præcipiens obseruãtiam talis priuilegij, non contineat absolutam prohibitionem, ne tale priuilegium minui, vel auferri possit, sed ne id fiat sine legitima potestate, & iusta causa, sicut dicimus de libertate naturali. 12.

Est autem illa potestas solum in Pontifice, quia est potestas spiritualis, & supernaturalis, & dispensatiua mysteriorum Dei, & potestas ligandi, & soluendi, & suprema in suo ordine. Legitima autem causa generatim loquendo, erit, quoties limitatio aliqua, vel priuatio huius exemptionis ad conuenientem Ecclesiæ ordinem, & decentiam, aut bonos mores Ecclesiastici status, necessaria, vel conueniens iudicabitur, quod iudicium prudentiæ illius, cui claues datæ sunt, etiam est commissum. Sic ergo intelligitur facile, non obstante varietate, quam in vsu legitimo huius exemptionis videmus; de iure diuino esse potuisse, quia per illam varietatem non agitur

Exẽptio hæc duob modis potuit à Christo concedi.

gitur contra aliquod præceptum diuinum, neq; in illo dispensatur, sed ipsummet præceptum includit talem limitationem, vel cōditionem accommodatam tali priuilegio, & conditioni eius, vt explicatum est. Atq; hoc modo solui facile possunt argumenta, quæ prima sententia contra hoc diuinum ius directè, & positiuè obiiciebat.

14. Hoc autem priuilegium sic declaratum duobus modis intelligi potest fuisse à Christo Domino datū statui clericali, scilicet, vel quia tali modo Ecclesiam suam diuersosque ordines, & actus illius, & modum gubernationis eius instituit, vt inde per naturalem, ac necessariam consecrationem hoc priuilegium sequatur: vel etiam quia peculiari, & expressa voluntate hanc exemptionem clericis concesserit. Hic posterior modus satis fit verisimilis ex verbis Christi Matth. 17. prout illa præcedenti capite pro secunda sententia expendimus, adiuncta etiam Ecclesiastica traditione, quæ est optima verborum, & legum Christi interpres. Atque hæc pars ex priori magis confirmabitur: nam ratio, qua ex institutione ipsa Ecclesiæ, & status clericalis priuilegium hoc deducitur, etiam suadet, Christum in verbis: *Ergo liberi sunt filij*, totum clericalem statum voluisse comprehendere. Quod ergo priori saltem modo sit hoc priuilegium de iure diuino naturali, supposita diuina institutione Ecclesiastici status, & totius Ecclesiæ probatur in hunc modum. Quia clerici tam quoad corpus, quam quoad animam sunt Petro specialiter subiecti iure diuino Euāgelico; ergo eodem iure sunt à iurisdictione Principum sæcularium exempti.

15. *Confirmat.* Assumpta propositio declaratur ex doctrina Diu. Hieronymi, quæ refertur in cap. *Duo sunt*. 12. quæst. 1. vbi duo distinguit genera Christianorum, vnū mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, vt est status clericorum, & religiosorum: aliud genus est Christianorum laicorum, qui licet generali ratione diuino seruitio destinati sint, secundum communem viuendi modum temporalibus rebus principaliter intendunt. Cum ergo Christiani omnes Petro in spiritualibus sint subiecti iure diuino, vt libro 3. ostensum est, & illa subiectio dici possit quoad animam, quia tantum est in spiritualibus rebus, & ad cultum Dei pertinentibus: de clericis dicimus, fuisse subiectos Petro eodem diuino iure, non tantum quo ad animam, sed etiam quoad corpora. Quod probatur ex dicta doctrina, quia specialiter sunt dicati, & traditi Deo, & cultui eius non solum quod animam, sed etiam quoad corpora; ergo consequenter quoad vtrumq; sunt etiam Petro subiecti. Probatur consequentia, quia eo ipso quod clerici sunt dicati Deo secundum corpus, & animum, pertinent vtroque modo ad ius Dei peculiare: multoque maiori ratione dicendi sunt traditi in donum Domino, ac proinde maiori titulo esse Dei, quàm Leuitæ, de quibus hæc dicta sunt Numero 3. & 18. ergo eo ipso constituti sunt clerici secundum vtramq; rationem sub propria iurisdictione Petro vt Christi Vicario collata. Nam peculium Christi, & quidquid ad peculiare ius eius pertinet, Vicario suo tanquam proprio œconomo, & dispensatori commisit.

16. Et confirmatur, nam bona Ecclesiarum, & res sacræ iure diuinæ sunt commissæ Prælatis Ecclesiasticis, & præsertim Petro quoad curam, & dispensationem earum, nimirum, quia pertinent peculiari modo ad dominium Dei, & patrimonium Christi; ergo eadem, & maiori ratione tota gubernatio clericorum tam in his, quæ ad corpus, & temporalem vitam quam in his, quæ ad animam spectant, Petro est specialiter per Christum commissa. Antecedens expresè traditur in Synodo Romano 4. sub Symmacho. Dicitur enim non posse laicos, etiam religiosos, & potentes aliquid quomodolibet de Ecclesiasticis facultatibus decernere, quarum *suis sacerdotibus disponendi indiscuse à DEO cura commissa docetur*. Consequentia vero non minus certa videtur, tum quia magis pertinent ad Christum, & res Ecclesiasticas personæ ipsæ, quàm Ecclesiasticæ facultates, tum etiam quia vniuersa cura diuini cultus est sub iurisdictione Petri ex diuino iure, quia immediate ordinatur ad spiritualem finē, & hac ratione res omnes, quæ ad cultum Dei dicatæ sunt, simpliciter, & absolutè sunt sub iurisdictione, & administratione Ecclesiæ, inter quas res Deo dicatas primum locum tenent personæ clericorum; ergo simpliciter, & absolutè, & secundum omnem rationem iure diuino commissæ sunt iurisdictioni, & dispositioni Petri.

Hoc ergo posito, prima consequentia, nimirum, si commissi sunt Petro, consequenter fuisse à iurisdictione Principum temporalium exemptos, per sese videtur euidēs ex illo Euangelico dogmate. *Nemo potest duobus Dominis seruire, aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit, & alterum contemnet.* 17.

Similis enim impotentia, & moralis repugnantia inuenitur in hoc, quod clerici secundum idem, id est, secundum corpus sint subiecti Pontifici, & Regi, quia possent interdum cōtraria præcipere, & necessarium esset vni obedire, & alterum contemnere, Vt v.g. posset Rex præcipere clerico, vt militet, vel aliis actionibus temporalibus occupetur, Pontifex autem illa prohibere poterit, vel alia repugnātia præcipere. Item cum clerici quoad actiones corporis debeāt esse diuinis ministerijs adducti, & à sæcularibus negotiis abstracti, necesse est, vt à Pontifice habeant regulam & modum viuendi, & operandi, & vtendi etiam tēporalib⁹ rebus, vel officijs; ergo nō possunt esse simul sub iurisdictione Principum temporalium, etiam quoad ea, quæ ad corpus pertinent. Sicut vasa Deo sacrata eo ipso, & ex natura rei à prophanis vsibus exempta sunt, & contractus matrimonij in sacramentū consecratus, eo ipso in forum Ecclesiasticum transit, & à sæculari exemptus est. *Matth. 6.*

Hinc ergo optimè infertur, clericos esse exemptos absolutè à iurisdictione temporali Principum, quia hæc iurisdictio præcipuè versatur circa subditos ratione corporum, & consequenter circa omnia illa, quæ ad conuenientem conseruationem vitæ corporalis ordinantur, vt in tertio libro latè ostensum est; ergo si clerici sunt exempti à iurisdictione Principum etiam secundum corpora, profectò ab eorum iurisdictione temporali exempti sunt. Vnde etiam concluditur, non solum esse exemptos clericos à potestate Principum quoad vim directiuam, vtique disponendo, vel gubernando illos in his, quæ ad actiones præsentis vitæ spectant, sed etiam quoad vim coactiuam: tum quia vna subiectio non separatur ab alia, nec potest rectè consistere sine alia, & ideo quoad vtramque sunt Pontifici subiecti ex diuino iure, & consequenter ab alijs exempti: tum etiam quia non minus necessaria est hæc exemptio ad cultum Dei, & conuenientem vsum rerum cultui diuino dicatarum, quàm alia. Ideoque merito dixit Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imperatorem, *Hi, quibus tantum humanis rebus, & non diuinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos diuina ministrantur, iudicare præsumant, penitus ignoramus.* Et hoc etiam multum confirmant verba illa Concilij Lateran. sub Leone X. *A iure tam diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa est.* In quib. in primis aduerto de omni potestate esse sermonem, ac proinde non spiritualē tantùm, sed temporalem comprehendere; imò hanc posteriorem præcipuè, quia de altera nulla erat controuersia. Deinde supponit Concilium, laicos non posse habere vllam iurisdictionem in Ecclesiasticas personas, nisi aliquo iure diuino, vel humano sit illis concessum. Vnde necesse est, vt vel supponat iure naturali laicos illam non habere, vel certè vt sub iure diuino tam positiuum, quā naturale includat, aliàs diminute procederet, & nihil concluderet. 18. *Clerici tam quo ad vim directiuam quam coactiuam sunt exempti*

Ergo

Ergo intentio Concilij est, laicos ex vi iuris diuini non habere talem iurisdictionem in clericos, quia neq; ius diuinum positiuum illam tribuit, vt est per se notum, nec naturale illam permittit, sed clericos eximit à iurisdictione laicorum, eo ipso quod speciali titulo eos Pontifici subiecit. Deniq; aduerto, etiam aliam partem de iure humano de canonico maximè intelligi, de quo est illa sententia manifesta. De ciuili autem nullam rationem videtur Concilium habuisse, quia supponit, non esse potestatem in Principibus temporalibus ad tale ius validum constituendum, cùm ad hoc ipsum iure diuino potestatem non habeant.

19. *Exemptionē hác omni rigore esse de iure diuino.* His prætereà addi possunt alia Concilia generalia, & prouincialia supra adducta, quæ constanter docent esse hanc exemptionem de iure diuino; quod potest, & debet cum proprietate intelligi iuxta materiæ capacitatem. Non dicitur autem propriè de iure diuino, quod immediatè ab Ecclesia statuitur, etiam si ex præcepto, vel potestate iure diuino datis originem ducat. Sicut potestas Regia non est, nec propriè dici potest esse de iure diuino, etiamsi à naturali lege & potestate ducat originem. Et ob eandem rationem nec cæremoniæ Ecclesiasticæ extra Sacramenta dicuntur esse de iure diuino: neq; etiam iurisdictio Episcoporum iuxta opinionem eorum, qui à Pontifice immediatè conferri censent. Cum ergo Concilia de hac exemptione tam constanter, & absolutè dicant esse de iure diuino, profectò cum maiori proprietate intelligenda sunt. Et similiter Concil. Trid. ait hanc exemptionem esse ex ordinatione diuina, rectissimè intelligitur iuxta communem modum iurium, quod sit ordinata, & constituta ab ipso Deo, & declarata, ac stabilita per canonicas sanctiones. Accedit, quod ipsimet Imperatores, non lege quidem humana seu ecclesiastica, sed ratione fide illustrata ducti, exemptionem hanc recognoscere potius quam concedere visi sunt.

20. Sic Carolus Magnus in suo capitulari libro 6. cap. 109. cum ita sanxisset: *Clerici non sæcularibus iudicibus, sed Episcopali audientiæ reseruentur*, rationem declarans: *Fas enim non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.* Est autem, *Fas*, teste Isidoro, lex diuina, quæ ad Deum pertinet, & ex quadam naturali æquitate descendit: tale igitur sensit Carolus esse ius exemptionis clericorum. *Isidor. 5 Ety. c.2 & c.1 d.1* Cui consonat, quod in Concil. Matiscon. 2. c.9. *Nefas esse* dicitur Episcoporum immunitatem violare, quod in can. 10. ad alios clericos extenditur. Estq; attentè ponderandum, quod initio illius cap. 9. dicitur, *Reuerendissimos canones, atq; sacratissimas leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulisse.* Loquitur enim Concilium apertissimè de audientia quoad temporales, & personales causas, vt statim explicat, & non dicit leges humanas illam introduxisse, sed pro illa sententiam dedisse vtique declaratoriam iuris quasi connaturalis iurisdictionis Episcopalis, & Ecclesiasticæ exemptionis. Theodos. etiam Imperat. vt Ambros. ep. 32. aliàs lib. 2. epist. 13. ad Valentinianum refert, æquè sanciuit *in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicem esse debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hoc est*, (ait Ambros.) *sacerdotes de sacerdotibus*, quasi vtrumq; eiusdem iuris diuini sit. Quod etiam sensit Constantinus in facto, & verbis sæpè repetitis ex Gregor. lib. 4. epist. 13. in dict. 13. aliàs cap. 75. Ruffin. & alijs ecclesiasticis historijs.

21. *Ex sacerdotio legis veteris idem vlterius confirmatur.* His addi possunt coniecturæ ex iure legis veteris sumptæ. Nam si socerdotes, & Leuitæ in illa lege erāt à temporali potestate exempti, nemo negabit idem dicendum esse in lege noua ex vi diuini iuris saltem naturalis. Tum quia hoc pertinet ad maiorem perfectionem sacerdotij legis nouæ. Tū etiam quia si talis exemptio in populo Israelitico inuenta est, non fuit certè ex lege aliqua humana, nulla enim talis lex vel in Scriptura legitur, vel cum fundamēto cogitari potest, præsertim cum huiusmodi leges eo tempore fuerint rarissimæ, quia omnia erant in ipsa Dei lege minutatim præcepta. Colligebatur ergo ex ipso statu sacerdotali, & ex generalibus verbis, quibus Leuitica tribus ad illum assumpta est, & donata Deo, & potestati Pontificis omnino subiecta, & subordinata: ergo eodem modo colligendum est simile ius diuinū in lege noua. Non quia antiquum, prout cæremoniale erat, in lege noua obliget, sed quia illud antiquum ius non in vi cæremonialis, sed in vi moralis ad tale sacerdotium consequutum fuit. Ergo simili modo ex suppositione melioris sacerdotij idem morale ius diuinum in lege noua consequutum est. Quod autem illud ius exemptionis fuerit in lege veteri, fit valde verisimile ex modo loquendi Scripturæ Numer. 3 *Eruntq; Leuitæ mei*, vtique peculiari titulo, & donatione. De qua c. 8. dicitur. *Cum leuitæ fuerint coram Domino, ponent filij Israel manus suas super eos; & offeret Aaron debitum munus in conspectu Domini à filijs Israel, vt seruiant in ministerio eius.* Et infra. *Consecrabis leuitas oblatos Domino, & separabis de medio filiorū Israel, vt sint mei.* Et infra. *Quoniam dono donati sunt mihi à filijs Israel.* Et infra. *Sanctificaui eos mihi, tradidiq; eos dono Aaron, & filijs eius de medio populi, vt seruiant mihi, &c.* Et similia repetuntur c. 18. & ad Aaron dicitur. *Excubabunt Leuitæ ad præcepta tua.*

Ex his ergo & similibus modis loquendi satis probabiliter colligitur, ex vi illius separationis, ac deputationis Leuiticæ tribus ad ministerium templi fuisse exemptam à iurisdictione ciuili, quæ ex natura rei erat in communitate illius populi. 22. Primò, quia populus abdicando à se partem illam, & donando illam Deo, aliqua potestate, & quasi dominio se priuauit, & illam in Deum transtulit: hæc autem esse non poterat, nisi potestas iurisdictionis, quia non erat alia potestas dominatiua in communitate illa respectu illius partis, & consequenter Deus acceptando donationem speciali titulo illud ius sibi reseruauit, & Pontifici illius populi commisit. Secundò, quia ex vi illius separationis immunes facti sunt Sacerdotes, & Leuitæ ab oneribus, & muneribus mere sæcularibus, & temporalibus, quæ vel possent Leuitas à ministerio templi distrahere, vel essent incongrua, & indecentia illi statui. Cuius signum est, quod Numer. 1. Quando Deus iussit populum numerari, *Leuitæ non sunt numerati cum eis*, quia dixit Deus Moysi: Tribum *Leui noli numerare. Quia Leuitæ sacri erant* (ait Iosephus libro tertio, Antiq. capite vndecimo) *& immunes à militia.* Et eadem ratione ab alijs sæcularibus muneribus & tributis, vt sensit etiam Abulens. quæst. 25. in cap. 1. Num. dicens tribum Leui, cum esset destinata ad ministerium tabernaculi, non potuisse vacare alijs oneribus, & necessitatibus populi. Et propterea Leuitæ non acceperunt partem in terra promissa, sed loco illius acceperunt iura Sanctuarij. Numer. 18. Deuteron. 18. Iosue 13. Hinc addit etiam Abulens. non fuisse numeratos Leuitas cum reliqua multitudine, quia non faciebant cum illis vnum populum. *Omnes enim, ait, decem tribus erant vnus populus, & communicabant cum omnibus, & diuiserunt sibi totam terram, & vacabant rebus purè sæcularibus: Leuitæ autem in nullo conueniebant cum populo.* Et hinc etiam tribus Leui quasi separata est ab alijs, & præter illam solent duodecim tribus populi numerari. Sic enim in dict. c. 1. Numer. censetur duodecim tribus excepta Leui, quia vt notat Ioseph. supra, pro Leui inter capita tribuum ponitur Manasses, & pro Ioseph ponitur Ephraim, quos Iacob in adoptionem à Iosepho impetrauerat. Genes. 48.

Estque considerandum, quod licèt iuxta dictam computationem, & adoptationem fuerint tredecim tribus, nunquam in Scriptura nisi duodecim numerantur propter numeri perfectionem. 23. *Cur Scriptura duodecim tantum trib. numeret.* Obseruatum autem est, quoties tribus numerantur in ordine ad spiritualia, numerari Leui, & aut tribus Ephraim, & Manasse reduci ad vnam Ioseph. vt Genes. 46. & Exodi 28. Deuteron. 27. vel excludi aliquam, vt Apocal. 7.

omittitur tribus Dan, propter Antichristum. Cum verò recensentur tribus in ordine ad sæcularia, vel teporalia excludi Leuiticam, & Manasse, ac Ephraim in duas distingui, vt Numer. 1. Deuter. 18. &c. quia in ordine ad temporalia erat tribus Leui quasi separata ab alijs. Atque eodem modo quando sub Ieroboam diuisæ sunt duodecim tribus, & duæ, scilicet Iuda, & Beniamin manserunt sub Roboam, & reliquæ decem ad Ieroboam transierunt, in illis non numeratur Leui, vt ex 2. Regum 11. & 2. Paralip. 11. apertè sumitur, quia nimirum (vt coniectare licet) illa ad temporale regnum non pertinebat. Ex his ergò probabiliter colligitur exemptio sacerdotalis tribus à iurisdictione Regum in lege veteri. Et non parum confirmatur ex auctoritate, & potestate præcipiendi data Pontifici illius legis Deuter. 17. de qua in superiori lib. dictum est. Multò ergo maiori ratione credi debet talis exemptio in lege noua diuino iure clericali statui concessa.

24. *Vltima assertionis declaratio secunda præfertur.* Tandem reiectis prima sentẽtia capite præcedenti relata, & prima declaratione assertionis catholicæ in hoc capite posita, quæ cum dicta prima opinione coincidit, & conferendo hanc postremam declarationem cum secunda, quòd hæc postrema præferẽda sit, in hunc modum potest morali ratione declarari. Conueniunt enim duæ illæ declarationes, seu sententiæ, priuilegium Ecclesiasticę immunitatis esse ex iure diuino, & humano, cuius ratio reddi potest, quia oportuit tale priuilegium esse perpetuum, fixum, & immobile, & ideo debuit esse de iure diuino, simulque necessarium fuit esse aliqua ex parte mutabile, vel variabile, & ideo iuri etiam humano aliquo modo substerni debuit. Coniunctio autem vtriusque iuris circa tale priuilegium duplici modo cogitari, vel fieri potuit, primo, vt ius diuinum tantùm rémotè tale priuilegium concedi præciperet, ius verò humanum illud constitueret hominum arbitrio. Secundò è conuerso, vt ius diuinum illud proximè contulerit, commiserit talem homini, vt illud in particulari moderari, & accommodare posset. At verò ex his duobus modis hic posterior conuenientior est; ergo credendum est, isto modo fuisse à Christo datum Ecclesiæ suæ hoc priuilegium.

25. Declaratur minor ex illis duabus proprietatibus, quæ in hoc priuilegio considerari possunt, scilicet stabilitas, & aliqua varietas: nam prior multò maior erit, & securior, si hoc priuilegium immediatè per ipsum ius diuinum constitutum sit, & concessum. Sic enim per nullam humanam potestatem siue temporalem, siue Ecclesiasticam poterit omnino auferri, quod ad conseruationem Ecclesiastici status, & reuerentiam diuino cultui debitam necessarium fuit. Item hoc modo nulla vsurpatio, vel præsumpta humana præscriptio poterit contra hanc immunitatem præualere, quod ad cohibendam temporalium Regum vim, & ambitionem etiam conuenientissimum, ac penè necessarium fuit. Denique hoc modo etiam ipsi Pastores Ecclesiæ cautiores erunt in mutationibus faciendis in his priuilegijs, maiorique titulo poterunt importunis precibus Principum sæcularium resistere, ne facultates, vel licentias huic priuilegio aliquo modo derogantes, absque grauissimis, & vrgentibus causis illis concedant. Posteriori autem parti in vsu huius priuilegij necessariæ, nimirum, vt in particularibus, vel personis interdum variari vel mutari possit, sufficientissimè prouisum fuit, subordinando priuilegium potestati Pontificis quoad hanc mutationem, ex causa faciendam: ergo hæc fuit conuenientissima istitutio. Tertia ergo sentẽtia, quæ in hunc modum priuilegium hoc declarat, alteri præferenda est.

26. *Diluuntur secundæ declarationis fundamenta.* Ac propterea non rectè æquiparatur hoc priuilegium cum alijs obseruantijs, vel cęremonijs ecclesiasticis, quarum institutio in particulari est de iure humano, licet generale præceptum illarum sit de iure diuino: est enim in multis dissimilis ratio. Primò, quia illarum institutio per diuinum ius fieri non poterat in genere, abstrahendo nimirum, à particularibus cęremonijs, quia institutio est actio, seu effectio quædam, quæ non potest circa genus, sed circa particularia versari: præceptum autem optimè potuit in generali ferri, committendo arbitrio alterius particularem institutionem, seu determinationem. Hanc enim immediatè per diuinum ius fieri non expediebat, nec oportebat, nisi quoad ritus substantiales sacramentorum & diuini sacrificij. Exemptio autem optimè potuit absolute concedi per ius diuinum in generali, seu in vniuersali, vt ita dicam, quia ibi generalitas non consistit in abstractione à particularibus, sed in comprehensione omnium personarum Ecclesiasticarum, & omnium effectuum immunitatis, seu totalis libertatis à temporali iurisdictione, & ita dicimus de facto esse institutam iure diuino, dando clericis absolutam exemptionem ab omni iurisdictione laicorum, quam clerici haberent, etiamsi Ecclesia nihil in hoc disposuisset. Secundo, quia alię cæremonię, vel ritus Ecclesiæ non sunt tam proxime de dictamine iuris naturalis, neque ita immediatè consequuntur ex aliqua priori institutione diuina, sicut hæc exemptio, vt satis declaratum est. Tertiò, quia alij ritus particulares non erant ita necessarij ad bonum regimen Ecclesiæ, & ad splendorem, & decentiam religionis sicut hoc priuilegium. Et eadem ratione non est simile exemplum de iurisdictione Episcoporum. Quia quòd Episcopi recipiant à Christo immediate iurisdictionem, nec inuenitur scriptum, aut satis insinuatum in Scriptura, nec habet necessariam connexionem cum alia priori Christi institutione, neque ita necessarium ad bonum Ecclesiæ regimen, nec conueniens erat, vt omnibus, & singulis tota spiritualis iurisdictio sine vlla limitatione daretur, & cum varietate, & limitatione non poterat immediatè à Christo ipso concedi, & idcirco conuenientius fuit, vt Vicario suo illam distributionem committeret. Præter quam quod ad maiorem vnionem, & subordinationem membrorum cum capite multò conuenientius erat, vt in hoc omnes inferiores Episcopi à Vicario Christi penderent. In exemptione autem longe diuersa ratio in his omnibus inuenitur, vt declaratum est.

CAPVT X.

Quomodo singulis Clericorum, vel personarum Ecclesiasticarum ordinibus exemptio Ecclesiastica iure diuino conueniat.

VT veritas in superiori cap. confirmata magis elucescat, operæpretium visum est, in singulis statibus, seu ordinibus personarum Ecclesiasticarum illam explicare, & in singulis proprias rationes huius priuilegij expendere: nam in quibusdam inueniri poterunt maiores, vel vrgentiores, quam in alijs, licet in omnibus sufficientes sint. Varij ergo distingui possunt gradus Ecclesiasticarum personarum sub Petro: nam de Petro, & eius successoribus iam diximus. In primo, ac præcipuo gradu fuerunt alij Apostoli à Petro, in secundo sunt Episcopi, qui Apostolis non vt Apostolis, sed vt Episcopis successerunt. Sub his sunt Sacerdotes, ex quibus quidam sunt Parochi, & Pastores animarum, alij sunt simplices Sacerdotes vel omnino, vel in aliqua dignitate constituti. Sub Sacerdotibus sunt inferiores clerici in sacris, & sub his alij in minoribus ordinibus constituti, coniugati, vel non coniugati. Ac denique sunt aliæ personæ, quæ licet ordinem aut tonsuram non habeant, ratione status Ecclesiastici censentur, & priuilegio canonis gaudent. De his igitur omnibus sigillatim dicendum est. 1. *Varij gradus personarum exemptione gaudentium*

Primum

2. Primum dubium est, an Apostoli extra Petrum habuerint hoc priuilegium, ita vt iure licuisset non parere Imperatoribus, si facto possent, & è conuerso Magistratus sæculares iniustè eos iudicarent propter vsurpatam iurisdictionem, nisi fortè ignorantia priuilegij eos excusauerit. Rex enim Angliæ in Præfatione pagina 139. constanter negat hanc Apostolorum exemptionem dicens, *Primitiuæ Ecclesiæ temporibus nunquam id fuisse in dubium reuocatũ*. Quam sententiam aliqui etiam catholici saniore quidem mente, & non cum tanta exaggeratione defendunt. Quibus fauere videntur Chrysostomus, & Theophylact. ad Rom. 13. dicentes etiam Apostolos non eximi ab obedientia, & subiectione Magistratuum tẽporalium, & loquũtur nõ solùm quoad vim directiuam, sed etiam quoad coactiuam, prout Apostolus etiam loquebatur. Et inter alios auctores modernos hoc expresiùs docuerunt Albertus Pighi. & Iansenius in locis iam citatis. Qui generaliter in hoc fundantur, quòd clerici non erant exempti à potestate Principum ethnicorum, quando in eorum regnis degebant, quia illi Principes non erant sub iurisdictione Ecclesiæ, quæ ratio, etiam in Apostolis locum habuit. Verumtamen illa ratio non probat, sed supponit, hoc priuilegium non fuisse Apostolis à Christo concessum, nam si Christus illud concedere voluit, nihil obstare posset quòd infideles Principes non essent Petro, aut Ecclesiæ directè subiecti, quia ipsi Christo subiecti erãt, ideoq; potuit ab eorum iurisdictione eximere quos vellet, sicut exemit Petrum.

Prima opinio negans.

1. Fundam.

3. Si ergo Apostoli hoc priuilegium non habuerunt, non est, quia Principes infideles erant extra iurisdictionem Ecclesiæ, sed quia hoc pendet ex voluntate Christi, & de hac non constat per aliquam reuelationem scriptam, aut non scriptam: priuilegium autem extraordinarium, & supernaturale asserendum non est, nec credendum sine testimonio voluntatis Principis. Secundò, quia tale priuilegium fuisset Apostolis inutile, quia nunquam illo erant vsuri, neq; in effectu habituri erant talem facultatem. Tertio addi solet, quòd Paul. Actor. 25. Cæsarem appellauit, tanquam iudicem, & legitimũ superiorem suum in causa criminali, de qua tractabatur. Quem locum vehementer vrget Rex Angliæ, eumq; ita intellexit Albertus Pighius, & approbauit aliquando Bellarminus, quos Lorinus secutus est. Et suaderi hoc potest, quia aliàs non bene fecisset Paulus appellando ad iudicem non suum, & tacitè renunciando priuilegio, cui nullus Prælatus renunciare potest. Deniq; sumi potest argumentum ex Matth. 17. vbi Christus pro se tantùm, & Petro tributum solui iussit, & per hoc alij Apostoli intellexerunt (vt supra ex Patribus retuli) aliquod speciale priuilegium Petro fuisse collatum; non est ergo, cur dicamus, fuisse commune cæteris Apostolis.

2 Fundam

3 Fundam.

4. Contrariam sententiam supponit Turrecremata loco citato, eamque tandem prætulit Bellarminus, qui hac ratione dicunt, Paulum non iure, sed facto Cæsarem appellasse, non tanquam ad superiorem suum, nam ab illius iurisdictione exemptus erat, vtique iure diuino, sed quia alia ratione non poterat inimicorum insidias euitare, neque locus ille in rigore amplius cogit, vt statim dicam. Vnde sententia hæc omnino præferenda est, & præter generalia fundamenta de toto statu clericali, confirmari potest, primo ex his, quę de Petro diximus, nam licet Petrus respectu Apostolorum esset illis superior: nihilominus respectu Ecclesię, & omnium temporalium, & totius orbis habebant quandam cum Petro æqualitatem nam fuerunt Principes constituti super omnem terram, & ab ipso Christo immediatè habuerunt iurisdictionem directam, vel indirectam super omnes Principes terræ; ergo ex vi illius excellentiæ fuerunt exempti à iurisdictione Principum sæcularium. Est enim præposterum, & indecorum, superiores Principes ab inferioribus iudicari, & pastores ouibus subdi. Hinc etiam verba Christi; *Ergo liberi sunt filij*, ad Apostolos extendi possunt maiori certe ratione, quam ad quoslibet alios clericos. Tum quia illi magis propriè, & strictè fuerunt de familia Christi filij Dei, fuerunt enim magis illi coniuncti, & vnum collegium cum illo componebant, & mensa, & si qua habebant temporalia bona, omnibus erant communia. Tum etiam quia singulari modo participarunt excellẽtiam, & potestatem, quam Christus in homines habuit, & ideò etiam in exemptione ab humanis potestatibus illum imitari debuerunt, atque ita sub nomine filiorum veniunt tanquam accessorium sub principale. His ergo modis satis videtur constare de Christi voluntate.

2 Sententia affirmans.

Neque refert, quod Apostoli nunquam erant illa libertate vsuri, nam erat quasi connaturalis eorum dignitati, vel certe maxime decens, & ideò non debuerunt illa nobilitate (vt sic dicam) vel ingenuitate priuari, etiam si propter hominum ignorationem, vel malitiam permittendi non essent, illa gaudere, sicut etiam de ipso Petro dicendum est. Et ita ẽt contingere potuit in facto Pauli, in quo non fuisse Præsidem legitimum iudicem probat nouissime, & optimè Cardinalis Bellarmin. in capite 13. suæ Apologiæ, quia causa Pauli, quæ tunc agebatur, non erat ciuilis, sed religionis; vtique de prædicatione Pauli ad gentes, Actorum 22. de Resurrectione mortuorum cap. 23. & quod esset sectæ Nazaræorum defensor, cap. 24. *Ac deniq; de quæstionibus suæ superstitionis, & de quodam Iesu*, vt ipse Præses dixit capitul. vigesimo quinto. In causa autem religionis nõ poterat laicus, & ethnicus homo esse legitimus iudex. Neq; propterea male fecit appellando ad iudicem laicum, & infidelem, quia vitari non poterat simile iudicium, in quo iam sub inferiori iudice laico etiam, & infideli erat constitutus, & ideò prudenter fecit appellando ad legitimum superiorem eiusdem inferioris iudicis, & suorum accusatorum, quorum iniustam vexationem hoc modo redimebat. Præsertim, quia etiam potuit Paulus Cæsarem appellare intentione implorandi eius auxilium eo meliori modo, quo posset. Sic enim factum illud interpretari videtur Athanas. Apolog. ad Constantium: implorare autem auxilium Principis sæcularis contra vim, & iniuriam illatam ab inferiori iudice laico, non est illicitum, neque libertati ecclesiasticæ repugnans, imò illi maximè consentaneum, vt ibidem significare voluit Athanasius, & Augustinus epist. 48. 50. & 204. contra Donatistas docuit. Et hoc significant verba Pauli Actor. 25. *Coactus sum appellare Cæsarem*, videlicet, vt eum eriperet è manibus Iudæorum, à quibus per solum Præsidem liberari non posse timebat.

5. *Soluuntur fundamenta contrariæ opinionis.*

Secundo loco dicendum est de Episcopis, in quibus considerari potest potestas ordinis, in qua Apostolis æquales sunt, & superiores sacerdotibus, vnde hoc titulo potest aliqua maior ratio huius priuilegij in eis considerari, quam in sacerdotibus, maior verò sumitur ex munere pastorali. Nam præter potestatem ordinis considerari potest, & debet in Episcopis Pastoralis dignitas, & potestas iurisdictionis Episcopalis, ratione cuius sunt spirituales Principes Ecclesiæ, non quidem vniuersales, sicut Apostoli; sed in suis Diœcesibus, propter quod dicuntur esse successores Apostolorum. Hac ergo ratione post Apostolos videtur efficacius probari, habere Episcopos à Christo Domino hoc priuilegium fori sæcularis. Nam ad illos possunt cum proportione applicari rationes de Apostolis factæ. Quia illi sunt altiori modo, quàm cæteri de familia Christi, & cum Pontifice specialiter vocati in partem solicitudinis, & ideò ab eo fratres vocantur: merito ergo censeri possunt inter filios à Christo comprehensi, cum dixit: *Ergo liberi sunt filij*. Tum etiam quia Episcopi sunt Patres Principum sæcularium, & simpliciter illis superiores

6. *An Episcop. sin. exempti.*

periores, & ideò indignum est, & indecens, vt ab eis iudicentur.

7\. *Cap. Accusatio. 2. q. 7.* Vnde Anacletus Papa de Episcopis loquens in Epistola secunda, capit. secundo sic ait, *Vnde liquet, quod summi sacerdotes, id est, Episcopi à Deo sunt iudicandi non ab humanis, aut praua vitæ hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi, ipso Domino exemplum dante, quando per seipsum, & non per alium vendentes, & ementes eiecit de templo,* &c. quæ prosequitur. Et idem optimè confirmant verba Gregorij VII. lib. 8. in Epistola 21. quæ suprà iam retuli: *Quis dubitet, sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumque fidelium Patres, & Magistros censeri? nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum potestati suæ subijcere, à quo credit non solùm in terra, sed etiam in cælis se posse ligari, ac solui?* Vbi constat, præcipuè de Episcopis loqui, quibus conuenit ligandi, & soluendi potestas in exteriori foro, seu iudicio Ecclesiastico.

8\. Vnde statim idem Pontifex ex altero Gregorio libro 4. epist. 31. cap. 75. refert historiam supra tactam de Constantino, qui in Concilio Nicæno, *nullam iudicis sententiam super Episcopos dare præsumpsit, sed illos etiam Deos vocans, non suo debere subesse iudicio, verùm se ab illorum pendere arbitrio iudicauit.* Imò addit Melchiades Papa in cap. *Futuram*, 2. quæstio. 1. dixisse Constantinum, *Episcopos solius Dei iudicio reseruari.* Vnde colligunt aduersarij, verba illa Constantini vrbanitatis tantum fuisse, quoniam aliàs Episcopi neque à Papa possent iudicari. Sed longè aliter hoc declarat, & confirmat Melchiades Papa in epistol. ad Episcopos Hispaniæ dicens, *Episcopos, quos sibi Dominus tanquam oculos elegit, & columnas Ecclesiæ esse voluit, quibus etiam ligandi, & soluendi dedit potestatem, suo iudicio seruauit, hocque priuilegio beato clauigero Petro sui vice solummodo commisit.* In quibus verbis omnes Episcopos in hoc videtur Papæ similes efficere, quòd illos Deus iudicio suo reseruauit. Vnde ex hac parte diuina ordinatione erunt exempti à iudicio merè humano, seu sæculari. Differunt tamē à Pontifice, quia in terris habent iudicem, cui Deus suas vices commisit. Pontifex autem superiorem hominem non habet, à quo iudicetur. Quæ omnia etiam de Apostolis à fortiori procedunt, & videntur hanc partem multum persuadere.

9\. *De exemptione sacerdotū.* Tertio dicendum est de sacerdotibus, in quibus non inuenitur ratio illa specialis, quam in Episcopis cōsiderauimus, quia non habent propriam iurisdictionem Ecclesiasticam in foro externo, & ideò non sunt Ecclesiæ Principes, nec superiores Principibus laicis quoad potestatem imperandi, & iudicandi illos in exteriori foro. Sunt tamen illis in statu & gradu digniores, & Christi personam in suis ministerijs excellentiori modo repræsentant. Præsertim in tremendi sacrificij oblatione, & in peccatorum absolutione, vbi Christi personam gerunt. Et ad illa munera ex vi sui ordinis & status deputati sunt. Ideoque in verbis, *Ergo liberi sunt filij*, merito censendi sunt sacerdotes comprehensi, quia peculiari titulo, & modo sunt de familia Christi, licet non in tam excellenti gradu, sicut Episcopi. Quòd vero pertinet ad ius naturale, videtur etiam habere maiorem cōgruentiam in sacerdotibus, quàm in inferioribus, ratione characteris Sacerdotalis. Primo quidem quatenus dat potestatem in corpus Christi verum, nam per illam maximè participant sacerdotium Christi, & efficiuntur res maximè sacræ, ideoque sunt eo ipso abstractæ à iurisdictione sæculari, & spirituali potestati subiectæ. Deinde accedit potestas in corpus Christi mysticum, ratione cuius fiunt spirituales partes laicorum, & iudices loco Dei in spiritualibus causis, quæ ad Deum maximè spectant, & in foro maximè sacro. Ratione quarum potestatum maxime in sacerdotes legis gratiæ conueniunt tituli Regum, & Deorum, quibus Scriptura solet ornare sacerdotes, vt iura etiam canonica suprà citata expendunt, ad considerandum, quàm sit indecens, Sacerdotes à laicis iudicari. Quæ indecētia ex natura rei inest, & fundatur in excellentia Sacerdotalis characteris; ergo valde credibile est, ex vi illius esse exemptos.

Atque hinc tandem constat, quid dicendum sit de inferioribus clericis. Aliqui enim dixerunt, illos non esse exemptos iure diuino, etiamsi maioribus ordinibus consecrati exemptionem à iure diuino habeant, quod sensit Bernard. Diaz de Lugo in Pract. cap. 65. & Ioann. Lupus tract. de Libert. Christian. part. 2. q. 5. Quod omnino non placet, tum quia quod aliquis ordo peculiari modo maior, aut sacer reputetur, ex iure positiuo pendet iuxta cap. *Miramur*, de Seruis non ordinand. tum etiam quia iura supra allegata generaliter & sine distinctione loquuntur. Tum denique, quia non solùm clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed etiam in vniuersum personis Ecclesiasticis, siue recipientibus characterem per aliquem ordinem, qui sit verum Sacramentum, siue per quemcunque alium ritum, vel modum ab Ecclesia institutum, possunt cum proportione applicari discursus facti. Nam omnes sub peculiari familia Christi comprehenduntur, & omnes ad ordinem rerum sacrarum, & Ecclesiasticarum pertinent: & magis, aut minus non variant speciem. Sicut bona Ecclesiastica quædam sunt magis propria, quam alia, & inter res sacras, quædam sunt alijs sacratiores, & nihilominus, omnes æquè sunt Ecclesiæ commissæ, & à sæculari potestate exemptæ ex diuino iure. Idem ergo erit in personis. 10. *An inferiores clerici iure diuino eximantur. 1. Opinio negans.*

Meliùs ergo Nauarr. in capit. *Nouit*, de Iudicijs, notab. 6. numero 30. respondendo ad sextum argumentum numero 15. absolutè docet, ex vi characteris clericalis sequi ex natura rei exemptionem à iurisdictione laica personæ sic sacratæ, non solùm quatenus sacra est, sed etiam quatenus homo est. Obijcit tamen sibi, quia sequeretur, omnem Christianum ex vi characteris baptismalis eximi à potestate laica, quia per illum characterem est Deo consecratus. Quod si respondeatur, verum esse, Christianum vt charactere insignitum subdi spirituali potestati, & non sæculari, id est, in his, quæ ad Christianismum pertinent, vt hominem vero subdi potestati sæculari, replicabitur facile, quia idem dicetur de clerico vt affecto charactere clericali. Vnde ipse Nauarrus laborat in differentia assignanda, reiectisque aliorum sententijs tandem respondet, negando illationem, constituendoque discrimen inter vtrumque characterem, *quia baptismalis*, inquit, *non discernit inter Christianos, sed potiùs illos congregat in vnum corpus, clericalis autem distinguit inter clerum, & Christianum populum.* Quod amplius non declarat, sed potius dicit, se omittere quædam quæ in alia editione obiecerat, quia facilem solutionem habebant. 11. *Sententia Nauarri profertur. Obiectio ipsius. Responsio eiusdem.*

Sed nihilominus videtur res indigere expositione, quia difficultas non videtur soluta. Nam in primis ominis forma constituens, & vniens aliquo modo omnes similem formam habentes, distinguit illos à reliquis forma illa carentibus, & sic character baptismalis distinguit ab ethnicis, seu infidelibus Ecclesiæ non subditis, vnde solum differt à clericali, quia baptismalis solum distinguit ab his, qui omnino sunt extra Ecclesiam, clericalis autem distinguit inter fideles. At hoc non videtur sufficere, vt vnus efficiat exemptum, & non alius, quia etiam character sacerdotalis distinguit non solum inter fideles, sed etiam inter clericos superioris, & inferioris ordinis; ergo licet character sacerdotalis secum afferat exemptionem, non erit idem in inferioribus, vel certè non æqualiter. Simileque argumentum fieri poterit in inferioribus, præsertim distinguendo clericos in sacris à minoribus. Vel certè si character clericalis in primo gradu, vel etiam in prima tonsura, quæ primo facit distinctionem clerici à non clerico per specialem quandam consecrationem, eo ipso affert exemptionem personæ: 12. *Declaratur amplius solutio Nauarr.*

personæ: etiam character baptismalis cùm faciat primam distinctionem Christiani à non Christiano, cõsecrando personam baptizatam Christo, afferet secũ simile priuilegium. Et augetur difficultas, quia saltẽ afferet character baptismalis exemptionẽ à potestate Principum ethnicorum, quod dici non potest, vt suprà visum est. Sequela patet, nam character ordinis, quia distinguit clericum à laico, eximit personam clerici à iudicio laici, ergo seruando eandem proportionem, baptismalis character distinguendo Christianum ab ethnico, ab istius iurisdictione eundem eximet. Et confirmatur, quia non minor indecentia, nec minus periculum inuenitur in hoc, quod fidelis iudicetur ab infideli quàm in hoc, quòd clericus iudicetur à laico, & ideò Paulus 1. ad Corinth. 6. reprehendit fideles, qui apud infideles litigabant, & non apud sanctos, id est, fideles, vbi Diuus Thomas varias rationes indecentiæ, & periculi adducit, quæ seruata proportione ad vtramq; causam æquè possunt applicari, vt legenti, & consideranti facilè patebit. Vnde Alexander Papa inde è conuerso sumit argumentum ad exemptionem clericorum persuadendam, cap. *Relatum*, 11. q. 1.

Confirmatio

13. His verò non obstantibus, & suppositis, quæ de charactere sacerdotali diximus, respondemus, idem esse dicendum de omni charactere ordinis. Ad quod asserendum non parum iuuat sententia Alexandri I. in canone proximè allegato, cum alijs, quæ supra retulimus. Ratio verò est, quia licet isti characteres differant secundum magis, & minùs, tamen in hoc conueniunt, quod consecrant personam, dedicando illam diuino cultui, & alicui ministerio sacro, inchoando ab aliquo inferiori, & de se ordinato ad supremum, quod est sacerdotale, vel episcopale, & hac ratione talis character statim constituit personam sacram, & eximit à sæcularibus. Et in hoc potest constitui discrimen inter characterem ordinis, & baptismi, nam character baptismi non sacrat personam deputando illam ministerio sacro, sed tantum consignat illam Christo, eamq; ad fidem eius retinendam specialiter obligat, & de se communis est omnibus hominibus, per accidensq; est, quòd aliquibus non insit. Ideoque per se non distinguit inter fidelem, & infidelem in his, quæ ad temporalem vitam, & politicum statum spectant, & propterea non ita secum affert exemptionem à iurisdictione fidelium in eisdem rebus ciuilibus, & humanis, sicut character ordinis eximit clericum à potestate laici, quia dicando personam ministerio sacro, per se distinguit vtrumque statum clericalem, & laicalem, & hoc fortasse est discrimen, quod Nauarrus indicare voluit in dict. capite *Nouit*.

Auctorum responsio.

14. Atque hinc tandem videtur idem dicendum de à lijs personis, quæ alio quocunque modo ab Ecclesia instituto seu determinato in statu Ecclesiastico constituuntur. Quod sensit Nauarrus suprà coniungens monachatum cum clericatu, monachatus enim non imprimit characterem, & ex Ecclesiæ institutione, vel determinatione existit. Idemque dici potest de prima tonsura, quæ initium est clericatus sine impressione characteris, & si quæ sunt similia. Et confirmari potest ex cap. *Duo sunt*. 12. quæst. 1. vbi duo distinguuntur genera Christianorum, & vnum esse dicitur, *quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi ab omni strepitu temporalium cessare conuenit, vt sunt clerici, & Deo deuoti*. Ex quibus verbis colligere licet, eandem esse rationem exemptionis in hoc toto genere personarum quia totum est Deo, & diuino cultui dicatum, quod est fundamentum exemptionis, licet modus consecrationis diuersus sit; ergo omnes hæ personæ eodem iure censentur quantum ad exemptionem.

Hac exemptione gaudent quæcunq; personæ in statu Ecclesiast. ab Ecclesia constitutæ.

15. Atque ita ad hoc totum genus personarum applicari poterit ius positiuum diuinum, quia ex hoc toto personarum genere integra Christi familia completur, iuxta sententiam Thelesphori Papæ in epistola sua; vbi de omnibus Ecclesiasticis personis sub nomine clericorum loquitur, & familiares Christi appellat. Potest etiam ad omnes applicari ius diuinum naturale, quatenus in generali ratione consecrationis, seu dedicationis ad diuinum cultum fundatur, vt dixi. Neque obstabit, quod modus huius consecrationis, seu dedicationis ad diuinum cultum in multis ex his personis fit ex Ecclesiæ institutione, quia nihilominus facta tali institutione resultare potest ius naturale. Sicut licet consecratio calicis sit de iure Ecclesiastico, exemptio calicis cõsecrati ab omni vsu communi, & non sacro, naturali iure consequitur. Vel sicut in materia de Simonia diximus, licet consecratio, aut benedictio alicuius rei sit de iure Ecclesiastico, nihilominus quòd vendi non possit, quatenus consecrata est, de iure naturali: ita ergo in præsenti dici potest.

CAPVT XI.

Vtrum secluso iure diuino immediatè potuisset exemptio clericorum per ius canonicum sine adminiculo iuris ciuilis introduci.

HÆc quæstio simpliciter, & absolutè proposita necessaria non est, cùm ostenderimus præcedenti capite, hoc priuilegium à iure diuino esse immediatè concessum, & suprà cap. 3. etiam probatum sit, iure canonico esse stabilitum: nihilominus tamen ex hypothesi tractanda à nobis est proposita quæstio tũ ad materiæ complementum, ne opinionem vllam intactam, & indiscussam relinquamus: tum vt ecclesiasticam potestatem tueamur, & nonnullis obiectionibus, quæ contra superiorem resolutionem militant, satisfaciamus. Quærimus enim an remoto iure diuino immediate concedente hoc priuilegium, potuerit Summus Pontifex suprema sua potestate illud concedere sine consensu sæcularium Principum, vel tantum, supposita eorum donatione, aut consensione illius obseruantiam præcipere, & tueri valuerit. In quo puncto non solum Marsilius Patauinus, & alij hæretici, & schismatici, qui illius doctrinam sequũtur, negant, potestatem Ecclesiasticam ad hoc sufficere sine sæcularis consensu; verum etiam aliqui ex Catholicis eis in hac parte consentire videntur. Id enim supponunt qui dicunt hanc immunitatem esse de iure ciuili primario, vt sentiunt Medina C. de Restitut. quæst. 15. qui ait, hoc priuilegium esse ex concessione sæcularis potestatis, significans, aliter induci non potuisse. Idemque apertè sentit Palacius in 4. dist. 25. disput. 3. circa finem, & antea id tradiderat Hostiens. in Summ. libro tertio, titul. de Immunit. Ecclesiar. §. *Sed nec alia*, circa finem dicens: *Non poterat autem Imperator cogi ab initio, vt priuilegia daret, sed ex quo dedit, auferre non potest*, & vt Rebuff. & Couarr. allegandi referunt, istam sententiam ex professo docuit Petr. de Ferraria in sua Practic. in forma libelli, verb. *Plenam*. 1.

Sensus quæstionis.

2. Fundamentum huius sententiæ esse potuit, quia Principes sæculares à principio iure naturæ, vel saltem gentium habebant iurisdictionem ciuilem in personas clericorum, & illa non fuerunt immediatè priuati ab ipso Deo, vt ipsi sentiunt, & nos disputationis gratia permittimus: ergo neque à Pontifice possunt priuari, quia sicut non possunt priuari dominijs suis, ita nec parte illorum, qualis est hæc iurisdictio, & quasi dominium super personas clericorum; ergo nec potest concedere Pontifex priuilegium exemptionis, quia hoc subsistere non potest, nisi Principes iurisdictione priuentur. Dices; licet Pontifex directè non possit priuare Principem sæcularem dominio suo, indirectè interdum id posse per spiritualem potestatem, & hoc modo posse

hoc

hoc priuilegium concedere. Sed contra, quia hic vsus indirectæ potestatis solùm habet locum quasi per accidens, vel per modum defensionis subditorum fidelium, quando Princeps illis esset perniciosus, & occasio ruinæ, vel per modum punitionis Ecclesiasticæ, quando Princeps criminosus, & incorrigibilis fit dignus tali pœna, in quibus casibus etiam laicos subditos potest Pontifex eximere à subiectione talium Principum; hic autem loquimur per se, & nulla interueniente causa, vel culpa ex parte Principis. Et hoc argumentum maxime vrget in Principibus infidelibus, quia non sunt subditi Ecclesiasticæ potestati, nec directè, neque etiam indirectè; extenditur autem, ad Principes fideles, quia per conuersionem ad fidem non sunt facti deterioris conditionis, nec parte aliqua iurisdictionis sunt priuati.

3. *Confirmatio* Potestq; de vtrisque hoc confirmari. De fidelibus quidem, quia legimus, Episcopos, vel iudicium ab Imperatoribus postulasse, quamdiu illi iuri suo non cesserunt, vt in facto Constantini, & Episcoporum Concilij Nicæni sæpe commemorato planè ostenditur; vel priuilegium hoc ab Imperatoribus impetrasse, quando illud habere desiderarunt, vt colligitur ex nouella 83. *Vt clerici apud proprios Episcopos*, &c. titul. 11. collat. 6. vbi Iustinianus ait, se plures leges scripsisse, quibus voluit Ecclesiasticos ab Episcopis tantùm iudicari, & posteà subiungit: *Petiti sumus à Menna, Deo amabili Archiepiscopo, reuerendissimis clericis hoc dare priuilegium*, &c. Et in multis alijs legibus, quas capite sequẽti referemus, Imperatores significant priuilegium hoc ab ipsis donari, & à sua voluntate pendere. Imò Concilium Toletan. 3. cap. 21. priuilegium exemptionis pro seruis Ecclesiarum, Episcoporum, & clericorum à Rege Hispaniæ postulauit, vt habetur in cap. *Ecclesiarum seruos*, 12. q. 2.

4. De principibus autem infidelibus fieri potest argumentum, quia antequam cõuertantur ad fidem possunt expresse conditionem exigere, & cum eo pacto conuerti, vt nullus subditorum suorum ab eorum iurisdictione eximatur, siue clericus sit, siue laicus: at si Reges Iaponiæ, Chinæ, aut similes sub ea conditione baptismum peterent, & aliter illum acceptare nollent, non propterea esset illis denegandus, quia conditio illa neq; est intrinsecè mala, neq; repugnat voluntati credendi omnia necessaria ad salutem, & illis obediendi; ergo admittenda, vel saltem toleranda esset propter tantum bonum, quale est vnius regni integra conuersio; semel autem admissa conditio, seruanda esset, cùm non sit iniusta; ergo signũ est, habere temporales Principes ius, vt licet ad fidem cõuertantur, suis subditis, aut parte illorum non priuẽtur, & consequenter licet illam conditionem expresse non ponant, implicitè illam includunt, vel supponunt, quia nullus censetur iuri suo renunciare, nisi satis expresse id declaret.

5. *2 Et vera sententia.* Nihilominus vera, & certa sententia est, siue hoc priuilegium exemptionis immediate sit ab ipso Christo omnibus clericis collatum, siue non sit, potuisse Pontifices illud conferre, eiusq; obseruantiam Principibus sæcularibus præcipere, & ad consentiendum eos cogere. Ita docuit Innocent. in cap. 2. de Maiorit. & obedient. Nam proponens quæstionem, quis eximit clericos, priùs dicit, quòd *Papa, consentiente Imperatore*, posteà *quòd exempti sunt à Deo*, & tandem ait, vel dic, *quod Papa, etiam sine consensu Imperatoris eos potuit eximere à iurisdictione Imperatoris per suas constitutiones, quia cùm clerici spirituales res sint, & ex toto corpus suum, & animam dederunt in seruitium, & sortem Christi, per consequens Papæ iudicio, & constitutionibus subsunt.* Eadem est communis sententia Canonistarum in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. præsertim Panormitan. Felin. & Decius, & Rebuff. in Concord. titul. vltim. vbi sentẽtiam Petri de Ferrara falsam, & damnatam appellat, & idem tenet Aluarus Pelagius libro 1. de Planct. Eccles. cap. 44. in fine referens, & ad literam sequens sententiam Innocentij. Idem Driedo lib. 1. de Libertate Christian. cap. 9. & Couarr. in lib. Practicar. q. cap. 31. concl. 3. & 4. Soto 4. d. 25. q. 2. art. 2. concl. 6. Molin. to. 1. tract. 2. de Iustit. disput. 31. § *Tertia verò*, Henriq. lib. 7 de Indul. c. 24.

Probatur primò ex illis decretis, quibus obseruantia huius immunitatis sub censuris ipsis etiam Principibus temporalibus præcipitur, vt constat ex capite *Nouerit*, & cap. *Grauem*, de Sentent. excommun. & cap. vltim. *de Rebus Eccles. non alienand.* & cap. *Quãquam*, de Censib. in 6. & ferè toto titulo de Immunit. Ecclesiar. in decretalibus, & Sexto, & ex Bulla cœnæ Domini tot annis à tot Pontificibus repetita; nam in ea per varios articulos, & latis grauissimis censuris etiam contra Principes, & Reges temporales hanc libertatem Ecclesiasticam defendunt. Dicere verò posset aliquis, hæc omnia decreta esse nouiora, & supponere priuilegium exemptionis prius ab Imperatoribus collatum, & ita iam supponere consensum temporalis Principis, qui semel datus retractari non potest, & ideò facta illa suppositione locum habere omnia illa præcepta, nihilominus tamen in principio necessarium fuisse consensum Principum, & sine illo non potuisse Ecclesiam similia præcepta ferre. 6. *Probatur primo* *Euasio.*

Sed hoc profectò incredibile est, tum quia dicti Pontifices non fundantur in illo principio, quòd priuilegium Eccesiæ datum ab Imperatore, ab eo reuocari non potest, nam licet illud verum sit, vt infrà videbimus, non est tamen ita certum, sicut est certum illa decreta, & censuras obligare omnes Principes etiam supremos ad immunitatem Ecclesiasticam non violandam. Non ergo nituntur Põtifices in illo principio, sed vel in iure diuino, vel in suprema potestate, quam à Christo habent ad regendam Ecclesiam, & præsertim res sacras, & Ecclesiasticas, vt expedire censuerint ad diuinum cultum, & ad supernaturalem hominum finem. Vnde multi etiã ex antiquioribus Pontificibus clericos à laicis iudicari, vel apud illos causam mouere, vetuerunt, etiam illis temporibus, quibus Imperatores infideles erant, vt patet ex cap. *Relatum*. 11 q. 1. & alijs, quæ capit. 3. & 4. allegauimus. Præcipuè verò veritatem hanc confirmat Concilium Tridentin. sess. 25. capit. 20. de Reformat. quia nulla facta iuris ciuilis mentione dicit, *Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum immunitatem diuina ordinatione, & Ecclesiasticis sanctionibus esse constitutam.* In quo apertè supponit, immunitatem hanc, non à iure ciuili, seu à confessionibus Principum sęcularium duxisse originem, aliàs propriam, & immediatam huius immunitatis causam tacuisset, & in rigore, aut falsa, aut nimis diminuta fuisset doctrina. Deinde verò admonet, Imperatorem, Reges, &c. vt *quò largius bonis temporalibus, atq; in alios potestate sunt ornati, eò sanctiùs, quæ Ecclesiastici iuris sunt tanquam Dei præcipua, eiusq; patrocinio tecta venerentur, & debitam sacris Summorum Pontificum, & Conciliorum Constitutionibus obseruantiam præstent.* 7. *Explodit dicta euasio.*

Ratione verò, & Scripturæ authoritate simul fundata est hæc veritas in potestate data Petro ad gubernandam Ecclesiam, & ad ligandum, & soluendum in omnibus, quæ ad bonum religionis Christianæ, & conueniens Ecclesiæ regimẽ necessaria fuerint. Nam hæc exemptio per se loquendo, & quasi ex natura rei est valde necessaria religioni Christianę, vt res Ecclesiasticæ, & diuinus cultus debita veneratione tractẽtur: ergo propter hunc finem data est Petro, & Pontifici potestas ad soluendum, seu eximendum clericos à potestate ciuili, & ad ligandum ipsam potestatem ciuilem, vt personis Ecclesiasticis hanc immunitatem custodiat. Consequentia hæc euidens est ex dictis suprà de potestate Pontificis circa temporalia in ordine ad spiritualem finem, ibi enim ostensum est, hanc potestatem esse diuinam, & supernaturalem, ac subinde per se sufficientem, vt in sua materia efficaciter operari possit, non expectato subditorum consensu, etiam si sint temporales Principes, sed illos ad consentien- 8. *Secundũ fundamentum.*

sentiendum obligando, & si necessarium fuerit, cogendo. Antecedens autem satis declaratum, & probatum relinquitur ex duobus capitibus præcedentibus. Nam si hæc exemptio est propriè, & completè de iure diuino positiuo, vel naturali, clarum est, posse, & debere Pontificem cogere Christianos Principes ad illud ius obseruandum. Si verò ad minimum est hæc immunitas valde propinqua iuri naturali, & valde consentanea iuri diuino, & consensioni omnium gentium, vt omnes Doctores sine dissensione fatentur, profectò negari non potest, quin hæc exemptio ex natura rei sit ita necessaria religioni, & cultui diuino, vt sine illa conuenienter administrari non possit.

9. *Roboratur discursus factus.* Potestque hoc amplius declarari ratione suprà tacta, quam in hoc puncto indicauit etiam Innocentius suprà, quia res sacræ ex vi consecrationis Ecclesiasticæ potestati ita subduntur, vt non solùm circa consecrationem ipsam, sed etiam circa materiam, & vsum conuenientem illius iam consecratæ disponat, & prohibeat non solùm ea, quæ sunt intrinsecè mala, sed etiam illa, quæ frequenter, ac moraliter possunt in irreuerentiam rerum sacrarum vergere; personæ autem Ecclesiasticæ sunt res valde sacræ, & per subiectionem ad sæcularem iurisdictionem possunt & à diuino cultu valde distrahi, & à sæcularibus hominibus irreuerenter tractari, & contemni, si eorum crimina inter laicos publicè ad tribunalia communia deferrentur; ergo talis exemptio per se spectat ad potestatem spiritualem propter spiritualem finem. Denique hac de causa potuit Ecclesia circa matrimonium disponere non solùm quatenus sacramentum est, sed etiam quatenus est quidam contractus, quia iam est materia rei sacræ, & sic etiam disponit de bonis Ecclesiarum, & de decimis, & de alijs multis, quæ materialiter temporalia sunt; ergo eandem potestatem habet in hac materia, quæ suo etiam modo sacra est, & ad diuinum cultum non minus necessaria.

10. *Quæsitum. Resolutio.* Sed quæret aliquis, an solus Pontifex hanc habeat potestatem non solum respectu totius Ecclesiæ, sed etiam respectu singulorum Episcopatuum. Nam priori modo clarum est, solum Pontificem habere hanc potestatem vniuersalem pro tota Ecclesia, per quod non excludimus Concilium generale; nam in illo esse debet Pontificia authoritas, & per illam confirmandum est, vt leges ferre possit vniuersam Ecclesiam ligantes. Solum ergo quæri potest, si hoc priuilegium non esset à Christo, vel Pontifice generatim in tota Ecclesia clericis datum, an singuli Episcopi in proprijs diœcesibus illud suis clericis possent. Ratio autem partem affirmantem suadens esse potest conferre, quia vnicuique Episcopo incumbit cura disponendi omnia in sua Ecclesia, quæ ad conueniens illius regimen spectant, & ad hunc finem vnusquisque Episcopus potest in sua diœcesi quidquid sibi prohibitum non est, vel per superiorem nō est aliter præscriptum; sed hoc non inuenitur eis prohibitum: ergo licet exemptio non esset per Pontifices introducta, vnusquisque Episcopus in sua diœcesi posset illam tribuere.

An Episcopi in suis diœcesibus clericis hanc exemptionem per se conferre valeant. Ratio dubitandi pro affirmatiua parte.

11. *Ratio pro parte negatiua.* In contrarium verò est, quia Episcopi in suis diœcesibus non possunt quidquid eis non prohibetur, sed tantum quod eis conceditur, quia non habent iurisdictionem ex iure diuino, sed à Pontifice: hoc autem non legitur eis concessum. Deinde maiores causæ Pontifici sunt reseruatæ, vt dicitur in cap. *Maiores*, de Baptism. Exemptio autem clericorum, per quam supremi Principes temporales sua iurisdictione ex parte priuantur, grauissima res est, magnaque indiget authoritate, & potestate; ergo vel à CHRISTO facta est, vel eius Vicario est reseruata. *Confirmatio* Et confirmatur, quia Episcopi non possunt in suis diœcesibus hanc exemptionem augere; ergo nec possent introducere, si non esset. Denique ex huiusmodi exemptione possunt scandala, & perturbationes inter Principes, & Prælatos oriri, nisi magna prudentia, & authoritate fiat: ergo quidquid circa hoc priuilegium statui potest, ad solam Pontificis authoritatem, & potestatem pertinere credendum est.

12. *Pars negatiua præponitur.* Hæc ergo posterior pars verisimilior est, quam etiam praxis Ecclesiæ confirmat. Pontifices enim maximam habuere curam disponendi omnia, quæ ad hanc exemptionem pertinent, neque hanc facultatem Episcopis reliquerunt. Estque optima ratio, quia hoc priuilegium (vt dicitur in capit. *Si diligenti*, de Foro compet.) non in fauorem huius, vel illius personæ, neque etiam in fauorem huius, vel illius episcopatus, sed simpliciter *in fauorem totius collegij Ecclesiastici* inductum est: ergo potestas illud conferendi est in solo capite vniuersali totius collegij, vel Principali, quod est Christus, vel in eius Vicario, qui est Summus Pontifex. Hoc autem intelligendum est de hoc priuilegio vt purè canonico, & per solam spiritualem potestatem concesso independenter à consensu, vel donatione sæcularium Principum.

13. Duobus autem modis possent Episcopi exemptionem præcipere in suis Episcopatibus, etiam si non esset generaliter introducta. Primo ex parte clericorum tantum, præcipiendo clericis sibi subditis, vt in omnibus causis ab ipsis mouendis, seu in quibus ipsis liberum esset iudicem eligere, vitarent laicum iudicem, & suum Episcopum adirent. Hoc enim præceptum iustum esset; & in rigore non derogaret iurisdictioni laicorum: ergo non excederet ordinariam potestatem Episcoporum. Sicut enim Paulus 1. ad Corinth. 6. reprehendit fideles inter se mouentes lites, quia coram infidelibus illas tractabant, & siue id reprehenderit, quia malum, siue quia minus decens; & periculosum, non est dubium, quin illud prohibere potuerit: ita etiam Episcopi prohibere possent clericis, ne quantum in ipsis est, coram laicis litigarent, etiam si alias exempti non essent, quia sicut non decet, fidelem coram infideli causam agere, ita seruata proportione indecens, & periculosum est, clericos à laicis iudicari, argumento capit. *Relatum*, 11. quæst. 1. *Episcopi possunt prohibere, ne clerici sæcularia iudicia adeant.* Alio modo posset quilibet Episcopus in sua diœcesi præcipere obseruantiam alicuius exemptionis, acceptando priuilegium aliquod à Principe, seu supremo Domino terræ concessum, quod est per se manifestum, quia tale priuilegium esset Ecclesiæ beneficium, quod laico facere licet, & Episcopo acceptare, quo semel obtento, potestatem habet Episcopus præcipiendi obseruationem eius, quia tunc iam non priuat laicum potestate sua, sed rem Ecclesiasticam tuetur, ac defendit.

14. *Ad fundamentum contrariæ sententiæ.* Ad fundamentum contrariæ sententiæ rectè ibi responsum est, ex hypothesi, quod Christus per se ipsum hoc priuilegium clericis non contulerit, Pontifices per potestatem spiritualem potuisse illud concedere, & consequenter, & quasi indirectè auferre à Principibus sæcularibus iurisdictionem, quam in personas clericorum habebant, vel habere debuissent, si clerici non essent. Ad replicam autem ibi factam, quòd hic indirectus vsus potestatis spiritualis solum habet locum per accidens propter crimina, vel tyrannidem Principis, negatur assumptum, nam etiam extenditur spiritualis potestas ad temporalia, etiam si nulla interueniat culpa ex parte Principis temporalis, sed causa sufficiens ex parte materiæ, qualis est connexio, vel coniunctio sufficiens rei materialis cum spirituali, vel talis habitudo ad spiritualem finem, vt ratione illius expediat, per spiritualem potestatem dirigi, & ordinari. Tunc enim Pontifex circa talia habet cœlestis, & terreni imperij iura, vt dixit Nicolaus Papa II. in cap. 1. distinct. 22. Atque in hoc sensu non repugnat, vsum huius potestatis spiritualis esse per se, licèt sit indirectus, Vocatur enim per se, quia non est per modum pœnæ, neque per occasionem alicuius mali casu insurgentis, sed quia *Vsus indirectus potestatis spiritualis etiā absque sæcularium Principum criminib. est necessarius.*

quia supposita conditione humana, & tali institutione Ecclesiastici status, exemptio est moraliter necessaria ad spiritualem finem, & nihilominus ille vsus indirectus appellatur, quia non est propter temporalem finem, sed propter spiritualem, vt suprà declaratum est.

15. Ratio autem est, quia hæc potestas per se data est ad ordinarium, & conueniens regimen Ecclesiasticæ Monarchiæ, & ideò per se potest quidquid moraliter expedit ad finem eius, etiamsi ad eum finem aliquid circa temporalia disponere, vel immutare necesse sit. Eo vel maximè, quòd temporalibus Regibus non est data potestas propter ipsorum commodum, sed propter conuenientem Reipublicæ gubernationem. Ergo si in ipsa Republica talis mutatio fiat, ratione cuius ad eiusdem maius bonum expediat, personas aliquas excipere à Principum iurisdictione, mirum non est, quòd Ecclesiæ Princeps, qui altiorem curam, & prouidentiam habet eiusdem Reipublicæ ad altiorem ordinem, & statum eleuatæ, propter eundem finem id possit præstare. Maximè cum hæc Respublica Ecclesiastica, vt per CHRISTVM instituta est, supernaturalis sit, & diuinum cultum principaliter respiciat, ad quem præcipuè hæc immunitas ordinatur. Potestque hoc declarari exemplo. Nam si seruus ordinetur in sacris, interdum liberatur à seruitute cap. *Per venerabilem*, qui filij sint legitimi, & cap. *Si seruus*. 54. dist. cap. *Miramur*, de Seruis non ordinand. Quod potuit Ecclesia statuere in debitum vsum, & decentiam sacramenti ordinis, & ministerij, etiam priuando dominum potestate, quam antea habebat in seruum, vel reddito illo pretio, vel etiam non reddito, quando dominus in ordinationem cõsensit. Ergo mirum non est, quòd ratione ordinum possint clerici per Ecclesiasticam potestatem à iurisdictione temporali liberari, nam maius in suo genere est dominium serui, quàm solius iurisdictionis, & Principes sæculares, præsertim fideles consensum suum, vel expressè, vel tacitè præbent tali ordinationi, & Ecclesia habet ius non dandi illis ministros in spiritualibus, nisi veluti sub hoc pacto, & conditione (quæ iustissima est) vt immunitate tali statui conuenienti gaudeant; ergo merito potest Pontifex sola sua authoritate hanc immunitatem stabilire, & sæculares Principes ad eam obseruandam obligare.

Seruus sacris ordinib. initiatus à seruitute eximitur.

16. Quia vero in fine illius argumenti dicitur, illud maximam vim habere respectu Principum infidelium addendum est, etiam tempore infidelium Principum potuisse Ecclesiam, & nunc etiam posse in regnis, & prouincijs Principum infidelium, in quibus sunt fundatæ Ecclesiæ, posse (inquam) hoc priuilegium clericis concedere, inuitis Principibus. Oportet autem potestatem à facto, seu ius ab vsu distinguere. Nos enim de iure, ac potestate loquimur, & eodem principio, & rationibus factis nitimur. Et declaratur, nam suprà cum Diuo Thoma diximus, posse Ecclesiam omnes fideles à potestate infidelium eximere propter periculum; ergo maiori ratione poterit sacerdotes, & clericos eximere ob reuerentiam diuini cultus. Pontificis enim potestas in ordine ad suum finem, etiam supra infideles extenditur, & ideo ius habet instituendi, quæ ad verum Dei cultum pertinent, & quæ ad illum decent, & expediunt, etiam inuitis Principibus infidelibus. Sicut posset præcipere, ne in templis sæcularia iudicia fiant, etiam à Magistratibus infidelibus, & habet ius illos cogendi ad id obseruandum, si posset. Quod enim pertinet ad factum, siue vsum non ita potest cum fructu, & effectu vti Ecclesia hac potestate cum Principibus infidelibus, quia ipsi non cognoscunt in Papa potestatem vllo modo superiorem, nec possunt cogi per censuras, seu per gladium spiritualem; vt autem materiali gladio belli difficile est vel interdum magis noxium. Et ideo facilius potuit Ecclesia illo tempore dissimulare. Quomodo autem tunc se gesserit, aut gerere potuerit, infrà inquiremus.

Inuitis Principibus ethnicis potest Ecclesia clericos ab eorum iurisdictione eximere.

17. *Ad confirmationem.* Ad priorem partem confirmationis, quæ erat de vsu antiquo Prælatorum Ecclesiæ postulandi ab Imperatoribus, vel iudicium in causis, & controuersijs suis, vel priuilegium exemptionis pro suo clero, responderi potest in primis, illud in principio Ecclesiæ locum fortasse habuisse, quia tunc exemptio clericorum, vel non satis erat vsu introducta, vel non satis erat nota Imperatori recens ad fidem conuerso, vt erat Constantinus tempore Concilij Nicæni. Et ideo tunc Episcopos iudicium ab illo postulasse voluntariè, & non coactè. Vel dici etiam potest, Episcopos non accessisse ad Constantinum tãquam ad iudicem in eos iurisdictionem habentem, sed vel tanquam ad defensorem, & protectorem, quod est Imperatoris munus, vel certè, quod verisimilius apparet, tanquam ad arbitrum, quem voluntariè eligebant, quia tunc non erat prohibitum: ipse autem propter Episcoporum reuerentiam munus illud acceptare recusauit. Atque eadem ratione potuerunt olim Episcopi hoc priuilegium ab Imperatoribus postulare, non quia iure ipsis Episcopis non competeret, sed quia vel facto illis non permittebatur, etiam à fidelibus Magistratibus, quibus fortasse tunc ius illud clericorum satis notum non erat; vel certè ex vrbanitate, & vt res suauiùs fieret, consensum Principis postularunt. Ac denique aliqui Imperatores ita in suis legibus loquuntur, ac si essent huius priuilegij authores, quia fortasse per ignorantiam ita existimabant, vel vt ostenderent, omnino iuri suo renunciare, & quantum est ex se ita donare, ac si ab eorum sola voluntate, & potestate penderet.

18. In altera parte illius confirmationis petitur, an possit infidelis Princeps ad baptismum admitti, nolens in suo regno exemptionem clericorum permittere, imo sub conditione, & pacto postulans, ne tali iurisdictione priuari possit. In quo puncto in primis dicimus, etiamsi demus, Pontificem in tali casu posse id permittere, quia non est intrinsecè malum, ac proinde potest talis Princeps esse dispositus ad fidem, & baptismum: nihilominus inde non sequi, hanc immunitatem per se, & iure pendere à voluntate Principum, sed solùm sequi, Pontificem posse aliquando dissimulare, & non vti sua potestate ad concedendum, vel exequendum de facto tale priuilegium propter maiora mala vitanda. Addo vero præterea, tam iniquam esse illam conditionem, & contrariam iuri diuino aut immediate, aut saltem mediatè, vt permittenda non sit, neque baptismus sub tali pacto alicui Principi concedendus. Primo, quia nunquam potest Papa renunciare potestati, quam habet ad concedendum hoc priuilegium, vel vsum eius, quoties Ecclesiæ vniuersali, vel particulari expedire iudicauerit; per illud autem pactum videretur renunciare huic potestati, aliàs conditio esset friuola, & nullius effectus; ergo nunquam licet illam admittere. Imo licet sub ea conditione aliquem Principem ad Ecclesiam reciperet, illam postea seruare non teneretur, tum quia esset contra bonos mores Eccesiæ, tum etiam quia per iniquam vim esset extorta, sicut est in mutuo conditio soluendi vsuras.

Princeps ethnicus sub conditione exemptionem clericorum non obseruandi ad fidem admitti non debet.

Prima ratio.

19. *2 Ratio.* Vnde oritur altera ratio cur hoc non liceat, scilicet, quia talis Princeps est indispositus ad baptismum recipiendum, tum quia grauiter peccat vim illam Ecclesiæ inferendo, tum etiam quia videtur suum temporalem statum baptismo anteponere, quandoquidem non vult illum admittere, nisi tali conditione sibi concessa. Tum deniq; quia ex illa conditione admissa in vno regno posset Ecclesia perturbari in alijs prouincijs iam catholicis, & in illa etiam, quæ de nouo conuertitur, nunquam posset immunitas Ecclesiastica conuenienter introduci, semperq; perturbationes, & scãdala timeri possent. Quamobrem absolutè loquendo, iniqua videtur, & nullo modo admit-

admittenda huiuſmodi conditio præſertim abſolutè, & ſine temporis determinatione, vel alia honeſta limitatione propoſita.

20\. Quod ſi hæc vera ſunt (vt re vera ſunt) vbi Eccleſia non videtur habere ius acquiſitum ſuper Principem nondum baptizatum, profectò longè fortiori ratione permittenda non eſt talis reſiſtentia in Principe iam fideli, ſeu baptizato, qui ſubditus eſt Eccleſiæ, eiuſque iuſtis legibus obedire tenetur. Neque verum eſt, illam conditionem eſſe implicitè incluſam in voluntaria ſuſceptione baptiſmi, cum enim ſit iniqua, & reijcienda, ſi fortè exprimatur, quomodo poteſt implicitè includi. Conditio ergo, quæ implicita cogitari poteſt, ſolùm eſt, vt temporalis Princeps ſuis iuribus non priuetur in his omnibus, quæ fidei, aut Eccleſiaſticæ obedientiæ non repugnant.

CAPVT XII.

Vtrum priuilegium fori clericorum etiam iure ciuili fundatum ſit.

1\. *Senſus quæſtionis.*

HVius tituli, ſeu quæſtionis ſenſus ex doctrina capitis ſuperioris accipiendus eſt, iam enim non quærimus, an prima origo, vel principalis; aut neceſſaria cauſa huius priuilegij ſit ius ciuile, ſeu voluntas, aut donatio Principum ſæcularium; ſed an de facto ipſis conſentientibus introductum ſit; vel certè an ſit de iure ciuili eo modo, quo eſſe poteſt, vel expedit, quicunque tandem ille modus ſit.

2\. *Prima concluſio. Exemptio clericorum etiã eſt de iure ciuili.*

Hoc ergo ſenſu propoſito, aſſertio certa, & communi conſenſu recepta eſt, hoc priuilegium etiam eſſe conceſſum clericis iure ciuili, ſeu à Principibus temporalibus, quæ intelligitur ab eo tempore, quo Principes facti ſunt Chriſtiani; nam antea, clarum eſt, infideles Principes nullum priuilegium clericis conceſsiſſe, ſtatim verò ac Imperatores Chriſtiani eſſe cœperunt, immunitatem clericis conceſſerunt.

A quo prædicta exemptio introducta ſit.

Vnde primus omnium creditur hoc priuilegium acceptaſſe Conſtantinus (nam de Philippo propter temporis breuitatem ratio non habetur.) Nonnulliq́; dixerunt tempore Iulij I. Pontificis Conſtantinum huic priuilegio annuiſſe, pro vt refert Almainus in 4. d. 25. q. 1. quos ipſe etiã ſequitur, ſed id nec probari poteſt, nec cum veritate hiſtoriarum conſiſtere. Nam Conſtantinus in initio Pontificatus Iulij I. mortuus eſt, vnde probabile eſt, authores illos de Conſtantio loqui voluiſſe. Alij verò cenſent. Conſtantinum in Cõcilio Nicæno priuilegium hoc Eccleſiaſticũ inchoaſſe, quando Epiſcopis dixit, à ſolo Deo fore iudicandos, quod ſignificat Palacius in 4. d. 25. diſp. 3. Sed re vera ex verbis illis Conſtantini non colligitur, Conſtantinum nouum priuilegium dediſſe, ſed vel Epiſcoporum diſſenſiones, illos ſimul honorando, vno verbo componere, ac ſopire voluiſſe: vel certè recognouiſſe in Epiſcopis aliquam immunitatem diuinitus eorum dignitati conceſſam.

3\. *Conſtantin. exemptionẽ clericorum conceſſit.*

Præterea dubium non eſt, quin Conſtantinus priuilegia immunitatis clericis conceſſerit, nam l. 1. C. de Epiſcop. & cleric. clericos, & mancipia eorum eximit *à nouis collationibus*, & ne hoſpites ſuſcipere cogantur, quæ lex habetur etiam in Codice Theodoſiano lib. 16. l. 8. ſed Conſtantio tribuitur, & illi adduntur hæc verba, quæ Iuſtinianus omiſit. *Et ſi qui de vobis alimoniæ cauſa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur*, & in l. 1. de Luſtral. collat. in eodem Codice Theodoſian. idem Cõſtantinus clericos eripit à quodam tributo, quod *luſtralis collatio* vocabatur, fortaſſe quia per luſtra exigebatur. Præterea in l. 1. de Epiſcop. & cleric. in eodem Theodoſiano Codice idem ſancit, *ne clerici contra indulta ſibi priuilegia nominationibus, ſeu ſuſceptionibus prægrauentur*, loquitur autem de nominationibus ad publica officia ſæcularia, & à

Refert Gratian. in c. Generaliter § Nouarum. 16 q 1.

muneribus ciuilibus, à quibus clericos immunes eſſe voluit, vt clariùs explicat in l. 2. eiuſdem tituli, & rationem addit, dicens. *Ne ſacrilego liuore quorundam à diuinis obſequijs auocetur.* Et ſimile reſcriptum Conſtantini refert Euſebius, per quod clericos Africanæ prouinciæ *ab omnibus omnino communibus, & ciuilibus rerum publicarum miniſterijs immunes, & abſolutos vult.* Rationẽ verò addit generalem omnibus clericis, *vt nullo modo per errorem, vel per ſacrilegium, ac prophanam prolapſionem, quæ in huiuſmodi negotijs accidere ſolent, à cultu diuinæ maieſtatis debito abſtrahantur.* Idemq́; priuilegium ſupponit, & quomodo ſeruandum ſit declarat idem Conſtantin. in l. 6. eod. tit. in Theodoſian. Codice.

Euſeb lib 10 Hiſt c. 7 Nicephor. lib 7. c 41 Sozom. lib. 1. c 9.

Quia verò in his legibus non ſit expreſſa mẽtio priuilegij fori, licet cum alijs connexum eſſe videatur, addenda eſt lex 7. eod. tit. & cod. in qua ſic dicit idem Conſtantinus: *Clerici, qui per iniuriam hæreticorum ad curiam deuocati ſunt, adſoluantur, & de cætero ad ſimilitudinem Orientis, ad curias minimè aduocentur, ſed immunitate pleniſſima potiantur.* Vbi oportet aduertere, licet de hæreticis in illo reſcripto mentio fiat, quia per occaſionem perſecutionis Donatiſtarum datum fuit illud priuilegium, nihilominus ipſum priuilegium latum fuiſſe abſolutè, ſupponiturq́; antea fuiſſe conceſſum in Oriente, & ad Occidentalem Eccleſiam extenditur. Imò, quod maximè notandum eſt, tantum aliquando Conſtantin. detulit iudicio Epiſcoporum, vt omnibus etiam laicis in cauſis ciuilibus ad Epiſcopos prouocare conceſſerit, eorumq́; ſententias Magiſtratuum ſæcularium ſententijs prætulerit, vt conſtat ex l. 1. de Epiſcopali iudicio in Codic. Theodoſiano, & ex Sozomeno lib. 1. Hiſtor. c. 9. 4.

Vide Baron. ann. Chriſti 330 in fine.

Præterea in eod. Cod. Theodoſian. tit. de Epiſcop. & cleric. habentur variæ leges Conſtantij Imperatoris, in quibus ſimilia priuilegia clericis concedit, nam in l. 9. clericos eximit à *curialibus muneribus, & ab omni inquietudine curialium functionum*, & in leg. 10. concedit eis *immunitatem ab exactionibus munerum ſordidorum*, & *à negotiatorum diſpendijs*, quæ videtur fuiſſe exemptio à tributis ſoluendis ex ijs, quæ ſua induſtria lucrabantur, hoc enim ſignificat in ratione, quam ſubdit, dicens, *Cùm certum ſit, quæſtus, quos ex tabernaculis, atq; ergaſterijs colligunt pauperibus profuturos.* Et additur: *Parangariarum quoq; pari modo ceſſet exactio*, & infrà. *A cenſibus etiam iubemus perſeuerare immunes.* Et ſimiliter in l. 11. eximit clericos *à muneribus curialibus.* Addit verò notandam reſtrictionem dicens. *Clerici, qui in totum nihil poſſident, ac patrimonio inutiles ſunt*, quia fortaſſe tunc clerici illum ſtatum profitebantur. 5.

Conſtantius etiam eadẽ priuilegia clericis cõceſſit.

Verumtamen in his non ſatis explicatur priuilegium fori, quamuis interdum per generalia verba inſinuari videatur. In lege autem 12. prohibet idem Imperator, *Epiſcopos in iudicijs publicis accuſari, Ne libera ſit* (inquit) *ad arguendos eos animis curialibus copia*, & ideò ſubiungit, *cauſas Epiſcoporum ad Epiſcopos eſſe deferendas.* Coniectat que Baronius, hoc priuilegium conceſsiſſe Conſtantium ad petitionem Hilarij, qui in libro ad eundem, cuius initium eſt, *Benignifica natura tua*, ſic inquit: *Prouideat, & decernat clementia tua, ne iudices poſthac præſumant, & vſurpent, ac putent, ſe cauſas cognoſcere clericorum, &c.* vbi expendo verba *Præſumant*, atque *vſurpent*, quibus non tam nouum priuilegium, quàm ne antiquum violaretur, poſtulare viſus eſt. Atq́; ita Cõſtantius antiquum potius priuilegium confirmauit, quàm nouum conceſſerit; eodemq́; modo in l. 13. eiuſdem tituli ſimul cum Iuliano confirmat priuilegia clericis vrbis Romæ conceſſa, & l. 14. itidem confirmat exemptiones clericorum à tributis à Conſtantino conceſſas. 6.

Præterea hæc immunitas à poſterioribus Imperatoribus confirmata eſt, licèt interdum eam reſtringere, vel mutare tentauerint. Valentinianus enim 1. vt refert Ambroſius lib. 2. epiſtola 13. aliàs epiſtol. 32. *Non ſolùm ſermone reſpondit, verùm etiam legibus ſuis ſanxit. In cauſa fidei, vel Eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debe-* 7.

Cæteri etiam Imperatores eandem exemptionem confirmarũt.

re, qui

re, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt (ait Ambros.) *hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam si aliàs quoq; argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere.* Postea verò, quia multi causa vitandi onera curialia, atq; potiendi Ecclesiæ priuilegijs, clerici fiebant. Idem Valentinian. de Episcop & cler. statuit, vt non nisi qui decennio in clericatu perseuerasset, clericorum immunitatibus poti-retur, vt colligitur ex l. 19. de Episcop. & cler. in codice Theodosiano. Postmodum verò Gratian. in l. vlt. de Episcopal. iudic. statuit, *ne clerici ad iudicia sæcularia pertrahantur.* Et deinceps Honorius absolutè idē priuilegium fori clericis restituit, vt constat ex l. 4. de Episcop. & cler. in Cod. Theodos. dicens de clericorum causis. *Huiusmodi causas duntaxat Episcopi sub testificatione multorum actis audire debent*, & in l. 29. 30. & 38. confirmat priuilegia omnia à suis prædecessoribus clericis concessa, inter quę sine dubio, priuilegium fori continetur. Expreßiusq; ex l. 45. 46. & 47. eiusdem tit. Vnde idem seruatum esse sub Theodosio iuniore colligi potest ex ep. 54. Augustini, cuius verba paulò post referemus. Posteà verò Valentinian. 3. clericos priuilegio fori omnino priuauit, vt constat ex libro Nouellarum eius tit. 12.

Valētinian. exemptione clericos priuauit.

8. Refert item Baron. anno 455. num. 25. Marcianum Valētiniani successorem personas Ecclesiasticas pristinæ restituisse libertati, reuocatis legibus contra illam à prædecessoribus promulgatis: solùm tamen allegat Nouellam eiusdem Imperatoris, quæ est vltima in lib. 3. Nouell. in Codice Theodosiano, & in l. *generali.* C. de Sacros. Eccles. in illa verò solùm reuocantur leges, quibus prohibeantur clerici, ne aliquid ex testamento relictum à viduis caperent, de priuilegio autem fori nihil ibi legitur. In quodam vero scholio ad Nouellam Valentiniani notatur, illius reuocationem retractasse Maiorianum Augustum, quod etiam notat Baronius anno Christi 452. numero 52. dicens. *Hæc quidem Valentinianus turpiter Romæ promulgat, sed quàm iniquè, & impiè, lata à successore Maioriano his contraria sanctio demonstrauit.* Non referunt autem hi authores sanctionem Maioriani, nec inter nouellas eius, quæ lib. 4. Nouellar. post Codicem Theodosian. habentur, continetur. Neq; de statu huius priuilegij ab illo tempore vsq; ad Iustinianum aliquid ab Imperatoribus clarius statutum, quod certò affirmare valeam, inuenio.

9. Ex dictis autem manifestè falsum esse conuincitur, quod quidam schismaticorum fautores hoc tēpore dixerunt, distinctionem fori inter Ecclesiasticos, & laicos ante Iustinianum in Ecclesia non fuisse. Nam ex dictis ostenditur, plures Imperatores hanc fori distinctionem concesisse, seu admisisse, vt de Constantino, Honorio, & Valentiniano 1. & alijs ostendimus. Item multò antiquior Iustiniano est grauis illa in Concilio Aquileiensi Ambrosij sentētia, *non laicos de sacerdotibus, sed potiùs sacerdotes de laicis iudicare debere*, quam etiam habet in dicta epistola 13. ad Valentinian. Augustum, & in ea distinctionem fori significat. Quam etiam supponit August. in epist. 53. ad Macedonium Proconsulem, & iudicem sæcularem, qui cum Augustinum interrogasset, cur Sacerdotes in sæculari foro pro reis intercederent, ipse Augustinus vicißim respondet: *Scio ego, te ipsum cum alijs amicis tuis in Ecclesia Carthaginensi intercessisse pro clerico, cui meritò succensebat Episcopus, & vtique nullum ibi discrimen sanguinis in incruenta disciplina timebatur.* In quibus verbis apertè supponit, & declarat fore distinctionem, quæ iam tunc in vsu erat. Quin potius Concilium Matisconense 2. capit. 9. distinctionem hanc *in ipso pene Christianitatis principio, non solùm canonum, sed etiam legum interuentu introductam esse*, asseruit.

Priuilegium fori ante Iustinianū clericis fuisse concessum.

10. Iustinianus ergo non fuit author distinctionis fori Ecclesiastici à seculari, nec priuilegium fori clericis primus ipse concesit. Quin potius licet antiqua de hoc foro priuilegia concedere, aut innouare visus fuerit, ea tamen ad ciuiles causas limitauit. Nam in criminalibus, quando crimina non Ecclesiastica, sed communia sunt, vt furta, homicidia, &c. voluit clericos à laicis iudicari, & puniri, vt constat ex Nouella 83. aliàs Authent. *Vt clerici apud proprios Episcopos*, &c. & ex Authent. *Cassa*, & Authentica *Clericus*. Cod. de Episcop. & cleric. Aliqui verò existimant, priuilegium fori iterum fuisse plenè restitutum per Carolum Magnum per quandam legem, qua renouauit aliam Constantini, & Theodosij, quam suprà retulimus, qua statuebatur, vt omnes causæ etiam laicorum posint per Episcoporum sententiam terminari, prout refert Gratian. in capit. *Omnes*, 11. quæst. 1. & latius Baronius tom. 9 an. 801. circa medium. Sed in primis lex illa non de criminalibus causis, sed de ciuilibus loquebatur, valde enim alienum esset ab Episcopali munere, in criminalibus causis laicorum sententiam dicere. Deinde per illam legem non concedebatur clericis priuilegium fori, sed potius facultas dabatur laicis, vt coram Episcopis possent suas ciuiles causas tractare, ac definire. Denique hoc ipsum priuilegium vel receptum non fuit, vel certe non multum durauit, sed vsu abrogatum est, vt notant Glossa, Hugo, Turrecremat. & alij Doctores in dicto cap. *Omnes*, & cap. *Quicumque*, 11. quæst. 1. & latius notat Glossa in capit. *Relatum*, eadem causa, & quæstione. Quocirca licèt ex historijs constet, Carolum Magnum multa beneficia, & priuilegia clericis, & sacerdotibus contulisse, an verò singulare aliquid circa hoc priuilegium fori statuerit scriptum non inuenio, neque de alijs Imperatoribus, qui post illum vsque ad Fridericum II. fuerunt.

In criminalibus clericos à laicis iudicari voluit Iustinianus.

An priuilegium fori per Carol. Mag. fuerit restitutum.

Hic autem Fridericus sub Honorio III. plenißimum priuilegium fori tam in criminalibus, quàm ciuilibus causis clericis contulit, vt constat ex eius constitutione, quæ habetur in volumine post libros feudorum, & ex Authentico *Statuimus*. Cod. de Episcop. & cleric. ex Authent. *Cassa*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Quas leges acceptauit Papa in fine dictæ constitutionis his verbis. *Nos Honorius Episcopus seruus seruorum Dei has leges à Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charißimo pro vtilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, & confirmamus tanquam in æternū valituras.* Atq; ita receptum fuit hoc ius in toto orbe Christiano, ex quo satis constat, priuilegium hoc iure communi ciuili stabilitum esse. Quod etiam imitatæ sunt leges particularium regnorum, præsertim Hispaniæ tam in antiquioribus legibus, Partita prima, tit. 6. l. 51. & sequentib. quàm in noua recopilatione, lib. 1. tit. 3. à principio, præsertim Leg. 11. & 12. & Lusitaniæ libro 2 Ordinationum per varias leges, idemq; de Legibus aliorum Catholicorum regnorum arbitramur.

11. Priuilegium fori in ciuilibus, & criminalib. plenissime statuit Fridericus.

Varijs etiam legibus ciuilibus hoc priuilegiū in Hispania introductum est.

CAPVT XIII.

Difficultati, quæ ex præcedenti capite oritur, occurritur, & quomodo Ecclesia diuersis temporibus priuilegio fori vsa fuerit, explicatur.

1. Ex dictis in præcedenti cap. circa vsum huius priuilegij fori dubium nascitur, nam videtur sequi, aut Ecclesiam non fuisse vsam hoc priuilegio plenè, & constanter ante Friderici II. tempora, aut multis temporibus, renuentibus Imperatoribus, illud obseruasse; primum autem videtur magnum esse inconueniens, secundum verò difficile creditu est, quid ergo dicendum est de istius vsus antiquitate, & modo? Nam quod Pastores Ecclesiæ contra Imperatorum voluntatem priuilegium hoc nō exercuerint, sed dissimulauerint, eorumq; voluntati, ac potentiæ cesserint, colligi potest, tum quia frequenter in suis decretis Imperatorum, aut Regum consensum, seu iurium ciuilium concordiam allegant: tum etiā quia non

Primum dubium circa vsum priuilegij fori.

Ratio dubitandi.

non legimus, cẽsuras fulminasse contra aliquem Imperatorem, qui ante Fridericum II. priuilegium fori, vel omnino, vel ex parte clericis abstulerit; vt de Valentiniano & Iustiniano retulimus. Imò ipsimet Imperatores, qui maximè videntur clericis in hoc priuilegio fauisse, interdum in aliquibus causis, etiam ipsismet Episcopis, & clericis postulantibus, hanc iurisdictionem assumebant, quibus Pontifices non resistebant, sed potiùs videndo, & tacendo, consentire videbantur.

2. *Secundum dubium, an clerici ab imperiali potestate fuerint exempti. Ratio dubitandi pro negatiua parte.* Atque hinc nascitur alia difficultas, quam Barclaius cap. 35. apud Bellarmin. tetigit, quia licet multi Imperatores cõcesserint clericis hanc exemptionem à suis iudicibus, & Magistratibus, non tamen legimus, eos à sua propria, & Imperiali potestate exemisse. Nunquam enim id declararunt, quod tamen in tam speciali priuilegio necessarium videbatur. Et factis oppositum ostendebant, vt dixi. Ipseque allegat modernum factum Caroli V. qui Hermannum Archiepiscopum Coloniensem in ius ad se vocari iussit, vt de criminibus sibi obiectis se purgaret. Possetque allegare difficilia verba Iustiniani in Authent. *Nullus Episcopus*, C. de Episcop. & cleric. quæ sic habent, *Nullus Episcopus inuitus ad ciuilem, vel militarem iudicem in qualibet causa producatur, vel exhibeatur, nisi Princeps iubeat.* Vbi constat, concedi exemptionem ab inferioribus, non ab ipso Principe. Et idem sumi potest ex Authent. *Sed hodie*, eodem tit. ibi: *Nisi cum ex iussione Principis ad alias prouincias vocantur.*

3. *Ratio pro parte affirmante.* In contrarium verò est, primò, quia hoc repugnat multis Concilijs asserentibus, hanc immunitatem esse antiquissimam, & à principio Christianitatis obseruatam. Quod etiam ratio suadet, quia videtur incredibile, Ecclesiam tanto tempore caruisse vsu, & obseruantia immunitatis ad bonum religionis, & decentiam Ecclesiastici status prorsus necessaria. Præsertim cum ex diuino iure propriè, & immediatè sit, vel saltem adeò illi propinqua, vt sine illa non possit conseruari. Secundò, quia inde sequeretur, etiam nunc non gaudere clericos integra exemptione, quia saltem erunt subiecti iurisdictioni Imperatoris, Regum, & quorumcumque supremorum Principum, quia nec Fridericus II. aliter in hanc exemptionem consensit, quàm sui prædecessores, sed quod ipsi fecerant, *instaurauit, innouauit, & seruari mandauit*, neq; etiam alij Imperatores, vel Reges post Fridericum magis se sua iurisdictione abdicarunt: consequens autem intolerabilis error est, quamuis Barclaius illud insolenter admittat.

4. *Ad resolutionem duo tempora distinguuntur.* In hoc puncto breuiter duo tempora distinguenda sunt, vnum est à principio Ecclesiæ vsque ad Constantinum, quando Principes temporales ethnici erant: aliud est à Constantino vsque ad Fridericum II. omittimus autem tertium tempus à Friderico vsque ad nostra tempora, quia de his quadringentis annis nullus dubitat, quin Ecclesia Catholica plenè, ac integrè hoc priuilegium seruauerit, iuxta sacrorum canonum dispositionem, sine contradictione alicuius Principis Christiani, qui hæreticus, vel schismaticus habitus non fuerit. Præterea circa duo prima tempora præmittenda est alia distinctio supra data, de iure vtendi hoc priuilegio, & de facto, seu de ipso vsu cum effectu: sæpe enim priuilegiatus suo priuilegio non vtitur, licet iure possit, quia de facto non valet. Hæc autem impotentia facti esse potest, vel in singulis priuatis personis Ecclesiasticis, si ad sæcularia iudicia ire cogantur, vel in Summo Pontifice, si cum effectu, vel fructu non possit sæculari potestati hanc vim inferenti resistere.

5. *Prima conclusio.* De primo ergo tempore dicendum est, hoc priuilegium non potuisse ab Ecclesia plene obseruari, seu vindicari, non ex defectu iuris, sed ex defectu potentiæ facti, seu executiua (vt sic dicam.) Hæc assertio in superioribus insinuata est, & quoad priorem partem de iure sufficienter probata est, quia hoc priuilegium, & immediatè est iure diuino concessum, & licet non esset, data est Ecclesiæ potestas & imposita obligatio inducendi illud. Est autem notanda differentia inter hos duos modos, quibus hoc priuilegium potuit esse de iure diuino, quia iuxta illos distingui etiam poterit duplex modus habendi ius circa hoc priuilegium. Nam priori modo erit ius illud in re respectu omnium, & singulorum clericorum; posteriori autem modo erit tantum ius ad rem. Si enim priuilegium priori modo est à Christo concessum, omnes clerici in quocumque tempore fuerunt actu exempti à iurisdictione Principum ethnicorum, & hoc vocamus ius in re, & consequenter Principes etiam fuerunt priuati iurisdictione in clericos, quia hæc duo connexa sunt. Ex quo etiam sequitur, potuisse illo tempore clericos in conscientia non parere legibus; vel sententijs Principum, vel iudicum ethnicorum, & si ab eis cogerentur, vim vi repellere, si viribus valerent, quia si infideles iurisdictionem non habebant in ipsos, iniuriam ab eis patiebantur clerici, & in conscientia non tenebantur illam sustinere, nisi fortasse propter vitandum scandalum, vel aliam similem extrinsecam rationem.

At verò si priuilegium tantum posteriori modo; id est, per Pontifices in vi potestatis, ac præcepti iuris diuini est concessum, sic solum habuerunt clerici in illo primo tempore ius quoddam ad illud priuilegium, non tamen ius in illo, quia non fuerunt actu exempti, donec Ecclesia illud instituit, & actu concessit. Et consequenter Principes infideles eo tempore non fuerunt priuati iurisdictione sua, quam habebant in personas clericorum, quia non legimus, Ecclesiam eo tempore vsam esse potestate, seu iure, quod habebat ad eximendos clericos, seu priuandos Principes iurisdictione in ipsos. Vnde vlterius fit, obligatos fuisse clericos eo tempore in conscientia parere, legibus, & sententijs Magistratuum etiam ethnicorum, quia ex vera iurisdictione procedebant. Et eadem ratione tenebantur subesse vi coactiuæ illorum, si alioqui iuste illa vterentur. 6.

7. *In vsu priuilegij fori prudenter semper se gessit Ecclesia.* Inter hos autem duos modos explicandi hoc ius, licet prior sit probabilior, tamen in vtroque optimè declaratur, morem quem in vsu talis priuilegij Ecclesia seruauit, semper fuisse rationi, ac prudenti gubernationi Ecclesiæ consentaneum. Nam licet Pontifices eo tempore haberent potestatem, & præceptum eximendi clericos omnino à iurisdictione sæcularium Principum, nihilominus prudenter se gerebant, non vtendo illa potestate, quia Ecclesiæ non expediebat, quia sine fructu, & cum scandalo, & impedimento fidei id agere tentarent, ideoque ius diuinum non transgrediebantur, quia præceptum illud affirmatiuum erat, cuius natura est, non obligare pro semper, & ita pro illo tempore non obligauit. Et similiter licet priuilegium fori fuerit priori modo immediatè à Christo concessum, probabilissimè, & prudentissimè explicatur, datum esse cum tali depẽdentia ab Ecclesiæ Pastore, & gubernatore, vt sine illius consensu, & determinatione non liceat singulis priuatis personis illo priuilegio suo arbitrio vti. Nã hæc dependentia negari non potest, vt iam dixi, tum quia ipso vsu, & experientia probatur, tum etiam quia erat valde necessaria ad pacem, & bonum Ecclesiæ regimen. Vnde fit absolutè dicendum esse, non potuisse clericos eo tempore in conscientia resistere iurisdictioni Principum sæcularium, quia Ecclesia nihil in hoc declarauerat, aut statuerat, & alioqui illi Principes suo iure bona fide existimato vtebantur; licet alioqui infideles essent. Et hic modus explicandi hoc ius est consentaneus Paulo ad Rom. 13. & sententijs Patrum, præsertim Chrysostomi, & Græcorum illum exponentium.

Ex quibus colligere licet, an dicendum sit clericos illo tempore fuisse exemptos iure, licet facto non essent, & (quod perinde est) fuisse subiectos iurisdictioni Prin- 8.

Principes ethnici nunquã habuerunt veram iurisdictionem in clericos.

ni Principum facto non iure, ac subinde vsurpato iudicio, non vero: vel potiùs aliquo modo fuerint verè, & iure subiecti. Dicendum enim censeo, clericos ex parte sua iure fuisse exemptos, quia iure diuino hoc potiebantur priuilegio, vt dictum est. Et consequenter sæculares Principes ethnicos non habuisse iurisdictionem propriam in illos; per ignorantiam verò à formali tyrannide excusari potuisse. Et nihilominus ad vitanda maiora mala, & ne per ignorantiam daretur bellum iustum ex vtraq; parte, permisisse tunc Pastores Ecclesiæ, vt Ecclesiasticæ personæ Regibus, & Magistratibus temporalibus parerent: voluerunt'q; illos haberi vt legitimos iudices; & superiores in rebus temporalibus, & honestis: quia minus malum erat illos tolerare, & quasi eis committere vices suas, quàm vel statum Ecclesiasticum perturbare, vel clericos sine legitimis iudicibus in ipso vsu relinquere. Hoc ergo modo non obstante immunitate iure diuino concessa clericis, potuerunt illo tempore iudicari à laicis, non propriè vsurpato iudicio, sed vero, si alioqui causa erat temporalis, & legitimè tractabatur.

Clerici inter alios fideles semper priuilegio fori gauisi fuerunt.

9. Addendum verò vlterius est, habuisse clericos illo tempore aliquo modo vsum huius priuilegij intra ipsam Ecclesiam respectu aliorum fidelium, ita etiam disponente Ecclesia, quantum status illius temporis permittebat. Probatur, & declaratur in hunc modum: quia semper Ecclesia prohibuit fidelibus, ne clericos ad laicos iudices deferrent, sed ad Ecclesiasticum forum. Quam legem inuenimus, non solùm à multis Concilijs post tempora Christianorum Principum coactis, & supra in fine capitis tertij allegatis, sed etiam à nonnullis Pontificibus antiquioribus latam, præsertim ab Alexandro, Caio, & Marcellino in suis epistolis decretalibus, quas in eodem loco citaui. Quamuis enim eo tempore infideles principes suam exercerent iurisdictionem, & ideò eorum Magistratus possent esse veri iudices in causis Clericorum modo declarato, clericus'q; accusatus, vel citatus coram iudice laico infideli teneretur comparere ad iussionem talis iudicis: nihilominus potuit Ecclesia episcopale forum erigere, in quo causæ clericorum, quãtum fieri poterat ex parte Ecclesiæ, tractarentur. Nam ad hoc semper habuit, & potestatem à Christo datam, & illam exequendi opportunitatem. Ideoque à tempore Apostolorum vsum etiam eius habuit, vt aperte sumitur ex illo primæ ad Timoth 5. *Aduersus Presbyterum accusationem non recipias nisi sub duobus, vel tribus testibus*, quæ verba supponunt iam tunc fuisse Episcopale tribunal pro clericorum causis diiudicandis erectum.

Sententia Patrum de senioribus locum Pauli intelligentium tradita resolutioni non aduersatur.

10. Est'q; attente considerandum, Paulum non loqui de solis causis Ecclesiasticis, sed de querelis contra clericos in causis criminalibus: nam in illis fit propria accusatio, & cum Paulus indefinitè, & simpliciter loquatur, non est restringenda illius sententia ad crimina Ecclesiastica: de quocumque ergo crimine poterat, & debebat tunc presbyter accusari in tribunali Ecclesiastico. Nec refert, quod Chrysostomus, Theophylactus, & Græci nomen presbyteri non ad dignitatem sacerdotij, sed ad ætatem senectutis accommodant: Non, inquam, hoc obstat, tum quia etiam in illo sensu probatur ex illo loco tribunal Ecclesiasticum pro causis fidelium, & maiori ratione pro causis clericorum, non enim esse poterant peioris conditionis, si alij admittebantur, quod nunc non examinamus, quia ad causam præsentem parum refert. Tum etiam, quia probabilior est expositio Ambrosij, si eius sunt commentarij, & Hieronymi, cum eadem correctione, Anselmi, D. Thomæ, & Latinorum, qui de sacerdotibus locum illum interpretantur. Nam de illis loquebatur Paulus in verbis proximè præcedentibus, dicens: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt, maximè, qui laborant in verbo, & doctrina*, & statim subiungit, *Aduersus presbyterum noli accusationem recipere*, & cætera. Eratque maior ratio erigendi tribunal Ecclesiasticum pro clericis, quã pro alijs senioribus laicis fidelibus, quia specialiori ratione sunt clerici sub cura, & regimine prælatorum, quam communis plebs fidelium, eo quòd specialiùs sunt ad Ecclesiastica ministeria destinati, vt dictum est. Atque hoc modo fuit ab initio in Ecclesia aliqua distinctio fori Ecclesiastici à ciuili, non solum pro causis Ecclesiasticis, sed etiam pro alijs, & pro criminibus saltem clericorum, vt supra etiam notatum est.

Ecclesia semper potuit cogere fideles ad exemptionem clericorum seruandam.

Hac ergo distinctione supposita, optimè potuit Ecclesia illo tempore prohibere, ne clerici accusarentur, vel deferrentur ad tribunalia laicorum per alios clericos, vel fideles. Quamuis enim hoc prohibere non potuerit infidelibus, inter quos fideles tunc viuebant, quia neque erant subditi Ecclesiæ, neque illos cogere valebat, & ita poterant mouere litem, vel accusationem contra clericum coram suo iudice, quem solum vt legitimum recognoscebant: nihilominus fidelibus subditis potuit Ecclesia præcipere, vt si presbyterum accusare vellent, id facerent in tribunali Ecclesiastico, quia ita erat valde conueniens, ac necessarium ad seruandum diuinum ius, & ad honorem Christianæ religionis, & decentiam Ecclesiastici status, quam in omni tempore, quantum illius conditio, & status patiebatur, Ecclesiæ Prælati procurare debuerunt. 11.

Prohibitio autem illa erat iusta illo tempore, quia licèt Principes sæculares suam exercerent iurisdictionem, fideles eorum subditi non tenebantur aliquo iure ad mouendam accusationem, vel litem coram ipsis, sed poterant quocumq; alio honesto modo suas controuersias, vel lites componere; ergo licitè, ac prudenter potuit Ecclesia præuenire, ac præcipere fidelibus, vt aduersus clericum in Ecclesiastico iudicio agerent, non in sæculari, & consequenter potuit etiam grauiter punire per Ecclesiasticas censuras transgressores huius præcepti. Eo vel maximè, quòd licèt per hoc præceptum aliquo modo subtraherentur huiusmodi causæ iudicibus laicis, eorumque iurisdictio ex parte impediretur, vel tolleretur, id totum licebat, solum ex vi diuini priuilegij, sed etiam quia indirectè saltem cadebat sub potestatem spiritualem Ecclesiæ, propter bonum religionis, & supernaturalem finem, & vsus talis potestatis exerceri tunc potuit sine scandalo infidelium, aut impedimẽto, vel perturbatione fidei. Meritò ergo Ecclesia sicut de iure potuit, ita de facto prohibuit, ne clerici ad tribunalia sæcularia deferrentur. Quod Alexander Papa confirmat, quia si Paulus Christianorum causas ad Ecclesias deferri, & ibidem terminari præcepit (1. ad Corinth. 6.) etiam potuerunt Pontifices præcipere, vt Sacerdotes coram solis Episcopis accusarentur, quo argumento vsum etiam est Concilium Carthaginens. 3. cap. 9. & de illo videri potest D. Thomas super locum Pauli. 12.

Sic igitur cœpit Ecclesia illo tempore eo modo, quo potuit clericos à sæcularium iudicio eripere, eodemque modo cœpit eorum immunitatem tueri, non quidem plenè, & omni ex parte, quia tunc non erat opportunum, sed vt dixi, quantum fieri poterat ex parte fidelium. Vnde meritò potest illa prohibitio quoddam priuilegium fori clericorum appellari, sicut prohibitio sub speciali censura, ne quis in clericum violentas manus injicere audeat, est magnum priuilegium clericorum, quod canonis appellatur. Sicut enim hæc prohibitio canonis facta est in gratiam status Ecclesiastici, ita etiam illa antiqua posita fuit, vt clerici tanquam res sacræ, & religiosæ iudicio etiam quodammodo sacro, quoad fieri posset, reseruarentur. Auctumque fuit hoc priuilegium illo tempore per aliam Ecclesiasticam legem, qua concessum est clericis, ne possent à laicis sed tantum à clericis accusari, vel è conuerso prohibitum erat laicis ne 13.

cis ne clericos accusare auderent, de qua prohibitione multa decreta refert Gratianus 2. q. 7. ex quibus antiquiora sunt Euaristi in ep. 2. Fabian. ep. 1. & 2. Eusebij epist. 1. & 2. hæc tamen prohibitio postea magis declarata, vel limitata est, vt in tota illa quæstione videri potest. Et hæc de illo primo tempore sufficiunt.

14. De secundo tempore dicendum est, ferè ab initio Imperatorum Christianorum clericos fuisse exemptos à foro sæculari, tum iure proprio, & in re obtento per priuilegium actu concessum: tum etiam facto, nisi quando per iniuriam, vel tyrannidem impediebantur, seu cogebantur. Hæc assertio ex dictis in capite præcedenti facile probari potest. Et prima quidem pars nota est, quia hoc priuilegium ab ipso Christo immediatè collatum est. Imò quamuis esset necessaria applicatio aliqua per Pontificem, probari posset in hunc modum. Nam Ecclesia, seu Pontifices semper, quantum in ipsis fuit, voluerunt immunitatem hanc clericorum conseruare, quia ad hoc ex lege diuina tenentur, & quia ad bonum religionis est maximè conueniens: in tempore autem ethnicorum Principum propter incapacitatum illorum hoc perficere non tentarunt: ergo eo ipso, quod Christiani Principes huic immunitati faciles se præbuerunt, Pontifices vsum illius introduxerunt, ac perfectè statuerunt. Ostendimus autem Constantinum factum Christianum immunitatem hanc vel recognouisse, & admisisse; vel si opus erat, donasse; ergo statim etiam Pastores Ecclesiæ, & donationem acceptarunt, & si quid amplius ex parte sua necessarium erat, addiderunt; ergo ex tunc cœperunt clerici habere non solum ius ad immunitatem, sed etiam priuilegium ipsum, & vsum eius actu concessum.

2 Conclusio. Cum Imperatoribus Christianis exemptione gaudere clerici cœperunt. Probatur.

15. Vnde facilè persuadetur secunda pars assertionis, quia vt obseruantia huius priuilegij non solum iure, sed etiam facto introduceretur, solus consensus, & authoritas Christianorum Principũ desiderabatur, sed Constantinus, vt diximus, statim præbuit cõsensum, & vt executioni mandaretur authoritate sua statuit, ergo nihil obstare potuit, quo minus hæc immunitas facto, & vsu executioni mandaretur. Idemque credendum est de aliis, qui Constantino simul cum imperio in fide, & pietate successerunt, paucis exceptis, qui vel per ignorantiam, vel per ambitionem aliquid contra hanc immunitatem attẽtarunt. Quod satis confirmant cætera, quæ de aliis Imperatoribus vsque ad Fredericum adduximus. Et in dicto titulo de Episcopis, & clericis inueniuntur multæ leges Imperatorum, in quibus reprehenduntur Magistratus ciuiles aliquid agentes contra hanc clericorum immunitatem, & si quæ contrariæ consuetudines paulatim erant introductæ, reprobantur, ac retractantur; ergo signum est, ordinariè, & iustis iudicibus seruatam esse exemptionem etiam facto. Vnde Imperator Fredericus, qui clarius, & generalius hoc confirmauit, non quasi rem nouam illam decernit, sed vt iam stabilitam *per Imperiales, & canonicas sanctiones*, ideoque in citata lege statuit, vt nullus præsumat, clericum ad sæculare iudicium adducere, *contra Imperiales* (inquit) *& canonicas sanctiones*: ergo iam antè illud factum erat præsumptuosum, & iniquum, ac subinde contrarium erat legitimum, & illo tempore debitum.

16. Et hinc apertè sequitur vltima assertionis pars. Nam quod ad vsum attinet, negare non possumus, in discursu illorum temporum multa esse facta, & tentata contra hanc immunitatem non solum ab inferioribus Magistratibus, sed etiam ab ipsis Imperatoribus: inde vero non licet inferre, facta illa aut valida, aut licita fuisse, nam sæculares iudices sunt clericis infesti, vt de laicis dicitur in cap. *Laici* cum similibus. 2. qu. 7. Semperque suam iurisdictionem amplificare student, vel ex humana ambitione propria, vel affectu placendi temporalibus Principibus: vel interdum quidem ex zelo iustitiæ, non tamen secundum scientiam. Quidquid ergo eo tempore contra immunitatem fiebat à quocumque Magistratu, vel Principe Christiano, non minus erat iniquum, & tyrannicum, quam quod posterioribus temporibus vsque ad hodiernum diem factum est, vel fit. Quia post concessum, & firmatum priuilegium exemptionis, quidquid contra illud fit, est opus vsurpatæ iurisdictionis, ac potestatis, ac subinde iniustum, & tyrannicum. Atque in hoc ordine ponenda est qualibet priuilegij prius concessi retractatio per sæcularem potestatem etiam Imperatoriam facta, quia non potest Imperator auferre quod Christus donauit, siue immediate per se ipsum, siue per Vicarium suum. Neque refert, quod priuilegium non fuerit datum sine consensu Imperatoris, quia non fuit ille consensus causa propria, & per se talis priuilegij, imo nec conditio ad illius valorem simpliciter necessaria, sed tantum ad vsum fuit ex benigna, & prudenti Ecclesiæ prouidentia expectata, ideoque retractatio illius consensus postea subsequuta priuilegium auferre, aut immutare non poterat. Imò licet hoc priuilegium fuisset principaliter ab Imperatoribus datum, ab eisdem postea reuocari non potuisset, vt infra latius ostendam.

Quapropter non obstante reuocatione à Valentiniano, vel quolibet alio facta, locum semper, & veritatem habuit hęc pars assertionis, quod omnia quę in illo tempore postea fiebant, iniqua erant, & tyrannica, quia semper subsistebat priuilegium, cui erant contraria, & quia cum ipsa reuocatio per tyrannidem facta esset, quidquid in virtute illius fiebat, eandem iniquitatem participabat. Loquor autem semper de ipso opere secundum se spectato, non de personis, quæ fortè per ignorantiam interdum excusari potuerunt. Nam certè Imperatores illo tempore non videntur propriam originem, & excellentiam huius priuilegij cognouisse, ideo enim ita de illo loquuntur, ac si esset proprium ipsorum Imperatorum donum, ab eorum nimirum arbitrio pendẽs, atque ita aliqui eorum per ignorantiam humanam, & absque hæresi cogitare potuerunt, se posse priuilegium semel datum auferre. Sed quidquid de eorum culpa, vel excusatione sit, factum ipsum in se spectatum, & iniustum, & nullius valoris, vel efficacitatis fuit. Et ideo Patres Concilij Andegauensis qui post reuocationem à Valentiniano 3. factam in Gallia congregati fuerunt, nulla ratione legis Valentinianæ habita pro defensione immunitatis statuerunt, vt clericis contra Episcopale iudicium resilire non liceat, neque inconsultis sacerdotibus sæcularium iudicia expetere, vt refert Baron. ann. 453. n. 53. illud enim Concilium in tomis Conciliorum non habetur. Et Concilium Chalcedonense, quod proximè post Valentinianum. 3. celebratum fuit cap. 9. similiter distinctionem fori seruandam à Clericis præcipit. Et licet hæc Concilia solis sacerdotibus, ne ad iudices sæculares accedant, præcipere videantur, tamen Concilium Matisconense. 1. post centum, & triginta annos celebratum c. 7. etiã iudices ab Ecclesiæ liminibus arcendos disponit, qui clericos iudicare præsumpserint, Ex quibus satis intelligitur, reuocationem illam nullius valoris, vel momenti ab Ecclesiæ Patribus reputatam esse. Quod postea etiam Imperatores, melius intellexerunt, & ideo ad pristinum statum immunitatem Ecclesiasticam restituerunt. 17.

Ad primam ergo difficultatem in principio positam facilis est responsio, dicimus enim semper Ecclesiam vsam fuisse Ecclesiastico foro pro suis clericis, non tamen semper potuisse æqualiter illos eximere à sæculari, quia tempore infidelium Imperatorum, vt dixi, respectu illorum immunitatem non exercuit; quod licet sine incommodo fieri non potuerit, patienter sustinendum fuit, quia vel sine maiori incommodo vitari non poterat, vel certe, quia simpli- 18.

Soluuntur rationes dubitãdi in primò dubio posita.

pliciter, & cum effectu executioni mandari non poterat. Post tempora vero Christianorum Imperatorum semper Ecclesia retinuit integrum priuilegium suum, expectauit autē in principio advsum eius consensum Christiani Imperatores, vt res suauius, & efficacius fieret ad imitationem diuinæ sapientiæ, & prudentiæ. Et ob eandem causam Pontifices in suis decretis legum ciuilium consensum allegant. Et ob eandem rationem, licet alioqui Imperatores in illis antiquis temporibus tergiuersarentur, & aliquid contra hanc immunitatem agerent; non statim à Pōtificibus damnabantur, aut puniebantur, quia nondum satis illis erat notum, & explicatum ius, & fundamentum exemptionis, nec fortasse tunc erant illius capaces, & ideo non poterant sine maiori detrimento violenter cogi, sed magis opportunum Patres iudicarunt, interdum aliquid dissimulare, & paulatim veritatem docere, vsumq; immunitatis introducere. Nunquam vero Episcopi, vel Pontifices in causis Ecclesiasticis, vel clericorum, iudicium sæculare ab Imperatoribus postularunt, nisi fortasse hæretici, aut schismatici; catholici autem solum ad iudicium legitimum, & Ecclesiasticum sine impedimento obtinēdum authoritatem Principum interponebāt. Quod paucis verbis rectè explicatur in Concilio Mileuit. c. 19. *Placuit, vt quicumq; ab Imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio priuetur. Si autem Episcopale iudicium ab Imperatore postulauerit, nihil ei obsit.* Et idem declaratum est in Concilio Carthag. 3. ca. 38. & habetur in cap. *Petimus.* 11. q. 1. & simile ibidem habetur in capite sequenti, & sumitur ex cap. *Christianis.* 11. q. 1. quod est Gelasij Papæ scribentis ad quendam Comitem, vt quosdam clericos à violentia cuiusdam Principis sæcularis tueretur, *Sublimitatis* (inquit) *tuæ tuitione vallentur.* De qua re videri etiam potest ep. 68. Augustini.

Ca. Placuit. 11. q. 1.

19. *Satisfit rationibus in dubio secundo positis.* Ad alteram difficultatem, quam Barclaius mouit, respondetur, licet fortasse aliqui Imperatores ita per ignorantiam, vel errorem hoc priuilegium intellexerint, vt per illud à sua suprema potestate clericos non eximi existimauerint, nihilominus ipsos deceptos esse, quia Ecclesia aliter exemptionem hanc introduxit, aut declarauit. Nam in dicto cap. *Placuit,* proximè citato expressè dixit Concilium Mileuitanum, *etiam ab Imperatore* non posse peti clericorum iudicium, & in dicto ca. *Christianis,* Gelasius Papa contra Immunitatem Ecclesiasticam esse censet, *per authoritatem Regiam* contra clericum procedere, & Gregor. Papa lib. 4. ep. 31. aliàs cap. 75. ad Mauritium Imperatorem scribit, ne *terrena potestate ita dominetur clericis, vt debitam reuerentiam eis non impendat.* Vbi tacite eum reprehendit, quoniam tunc tyrannicè in sacerdotes imperare studebat, vt ipse Gregor. deplorat in Psal. 4. pœnitentiæ (vt supra retuli) moderatè autem ad illum loquitur, ne fortasse ad maiorem sæuitiam prouocaretur. Non omisit tamen illi proponere exemplum Constantini, qui Episcopis inter se dissidentibus respondit: *Ite, & inter vos causas discutite, quia dignum non est, vt iudicemus Deos.* Præterea in multis alijs decretis absolutè dicitur, laicos non habere iurisdictionem vllam in clericos, vt expresse dicitur in Concilio Constantiens. sess. 31. & Conc. Lateran. sub Leone X. sess. 9. & alijs, quæ supra retulimus: manifestum autem est, laicorū nomine etiam Imperatores comprehendi, nam cum non sint clerici, laici profecto sunt.

Ca. Sacerdotib. 11. q. 1.

Vide Rebuffum libr. 10 hist. c. 2.

20. Denique ipsi etiam Imperatores licet de se ipsis in speciali non loquantur, sæpe tamen loquuntur generaliter, & cum tanta declaratione, vt satis eundem sensum significent. Constantinus enim in dicta L. 7. Codicis Theodosiani de Episcop. & Cleric. statuit, vt Clerici in Occidente sicut in Oriente *immunitate plenissima potiantur,* & Theodosius in L. vlt. eiusdem tituli confirmans hoc priuilegium, dicit causas clericorum reseruari *Episcopali audientiæ*; eximuntur ergo ab omni laicali, etiam imperiali. Neque potest dici, hoc solum intelligi in prima instantia, per modum vero appellationis semper licuisse ad Imperatorem prouocare; hoc enim & gratis dicitur, & falsum esse probatur. Tum quia ab Episcopis nunquam fuit in Ecclesia appellatum ad Imperatorem, sed vel ad Metropolitanos, aut Patriarchias; vel tandem, ad Summum Pontificem, vt expresse in Conc. Chalcedonensi c. 9. traditum est. A Summo autem Pontifice nunquam licuit ad aliud tribunal, siue Ecclesiasticum, siue laicum appellare, vt dixit Gelasius Papa ad Episcopos Dardaniæ, & ad Faustum, & Conc. Sardicense canon. 4. & 7. & tradunt multa alia decreta Pōtificum, & Conciliorum, quæ superiori libro ad probandam supremam Pontificis authoritatem retulimus. Igitur causæ clericorum eo ipso, quod reseruatæ sunt Episcopis, intra forum Ecclesiasticum terminandæ sunt, ac subinde extra totum forum laicum, vsq; ad ipsum Imperatoris tribunal constitutæ sunt. Et certè ratio, quam illa lex vltima reddit, hoc satis confirmat; *Fas enim* (inquit) *non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio:* nam profecto potestas Imperatoria temporalis etiam est; ergo etiam illa sub indefinita voce, quæ vniuersali æquiualet, comprehenditur. Ac deniq; eodem modo, indefinita, & generali loquutione idem priuilegium concessit Frederic. 2. illudq; Honorius 3. confirmauit.

Euasio quædam præcluditur.

21. Ad facta verò Imperatorum, quæ in contrarium allegantur, vel allegari possunt, generatim respondemus, fortasse multa illorum non fuisse exercendo actum iurisdictionis, sed intercessionis, vel auxilij, quod solet brachium sæculare Ecclesiastico tribuere, vt in superioribus de Constantino, & alijs diximus, Vel certe interdum excusari possunt, quia non propria authoritate, sed petentib. ipsis Prælatis, & quasi arbitri inter illos iudicabāt, vel potius dissidia componebant; denique si aliqua ex his, vel alijs rationibus excusari non possunt, respondendum est, excessisse, iurisdictionem vsurpando, vt de Mauritio dixit Gregorius paulo antea citatus, & de Valentiniano. 3. iam diximus, & late ostendit Baronius ann. 452. & 453. Ad nouissimum autem exemplum Caroli V. quem scimus fuisse insignem Ecclesiasticæ libertatis protectorem, & obseruatorem, respondemus. Carolum potuisse ad se vocare Hermannum Archiepiscopum, non vt Archiepiscopum, sed vt Principem imperij. Item potuisse vocare non vt iudicem, sed vt protectorem cleri, & Academiæ Coloniensis. Nam Surius, qui factum illud refert anno 1545. in commentario, simul dicit; *Huius anni mense Iunio Cæsar clerum, & Academiam Coloniensem in suum patrocinium recepit.* Vt ergo afflictis patrocinaretur, potuit vocare Episcopum, vt veritatem agnosceret, & Ecclesiæ nocumenta vitaret, donec Papa causam ad se traheret; quod paulo post fecit, in sequenti mense Iulio Hermannum citando, quem postea etiam Pontifex deposuit, cooperante Carolo, vt idem author in initio ann. 1547. refert. Deniq; ad verba Iustiniani in illis authenticis nihil inuenio à Glossis, vel Iurisperitis dictum; mihi autem videtur excessisse in his legibus circa res Ecclesiasticas condendis, & non satis perspectam habuisse vim, & originem Ecclesiasticæ immunitatis, & ideo multa per errorem, & sine legitima potestate circa illam disposuisse, vt iam supra tactum est, & in sequentibus iterum, atq; iterum occurret.

Ad factum Carol. V.

CAPVT XIV.

Qualis sit clericorum exemptio in causis ciuilibus.

1. HActenus solum ostendimus, immunitatem clericorum ipsis conuenire, seu priuilegium fori illis esse

his esse concessum: simulq; originem huius priuilegij explicabimus; & rationem eius reddendo, efficientē, & finalem causam eiusdem priuilegij declarabimus: consequenter igitur sequitur, vt quid sit hoc priuilegium explicemus; quod fieri non potest, nisi inquirendo, quid per huiusmodi priuilegium conferatur; nam tota ratio, & essentia cuiuscunque priuilegij in iure, seu potestate, quæ per illud datur secundum suam generalem rationem consistit: speciem autem sumit ex materia, in qua vel circa quam versatur. Atq; ita etiam fiet, vt quidquid de causa veluti materiali huius priuilegij desiderari potest, simul explicetur. Nam de formali quidem nihil est, quod dicam⁹, quia ipsa libertas, seu immunitas est quasi moralis, & interna forma, in qua priuilegiũ ipsum consistit: forma autem externa non est, nisi concesio ipsa, quæ per verba Scripturæ, aut canonum fit, quæ verba in his, quæ hactenus diximus, & in discursu totius libri sæpius tractantur, & expenduntur. Ex materia igitur immunitatis illius cognitio maximè pendet, hæc autem materia in duo membra distingui potest, in vno continentur res, actiones, vel passiones, aut munera, aliaq; similia, à quibus datur exemptio: sub alio personę, quibus hæc exemptio datur, comprehēduntur. De his igitur sigillatim dicendum est, atq; ita non solum essentiam, & causas, sed simul etiam effectus huius priuilegij explicabimus.

Causa formalis priuilegij fori.

Materia priuilegij fori duplex.

2\. Prima ergo, & (vt sic dicam) antiquissima materia huius priuilegij est forum ciuile, seu tribunal sæculare, in quo temporales lites ad externa bona fortunæ pertinentes tractantur. Certum ergo est, clericos exemptos esse à sæculari foro in causis ciuilibus. Probatur primo ex iure canonico cap. 2. de Foro compet. vbi in generali sermo est, sicut etiam 11. q. 1. cap. 1. & 3. cum multis aliis, similiter indefinitè præcipitur, vt clerici ad sæcularia iudicia non pertrahantur, & in cap. *Nullus clericus*, additur distributio, *Omne negotium clericorum in Episcopi sui, & cæt.* & in cap. *Nullus Episcopus*, in specie dicitur, *Neq; pro ciuili causa*, & in cap. *Placuit, quicunq; ab Imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit.* & in cap *Placuit*. 2. ibi, *Vel ciuilis causa fuerit commota*, & similia multa in ea quæstione legũtur. Et in c. *Sæculares*, de Foro competent. in sexto dicitur, censura Ecclesiastica esse compescēdos iudices sæculares, qui personas Ecclesiasticas ad soluenda debita, audita, & iudicata causa, compellere præsumat, quæ causa sine dubio ciuilis est.

1. Conclusio Clerici in causis ciuilibus à iudicio sæculari exempti sunt. Probatur.

3\. Idem præterea certum, & constans est in iure ciuili antiquorum Imperatorum, qui de toto foro indefinitè loquũtur. Et licet Imperator Leo cum sociis in Leg. *Omnes*. Codice de Episcopis, & Clericis in certis casibus, & cum quibusdam conditionibus concesserit, vt Clerici conueniri possent in foro sæculari, etiam in ciuilibus causis, postea hoc reuocatum est, tum per Iustinianum, qui de causis ciuilibus absolute loquutus est in Authentico, *Vt Clerici apud proprios Episcopos, & cætera*, collat. 6. aliàs nouella. 83. tum maximè per Fridericum, qui in sua constitutione de vtrisq; causis ciuilibus, & criminalibus in specie loquutus est. Et notauit Gloss. in Authentica statuim⁹, verb. *Vel ciuili*, C. de Episcop. & Cleric. Et ita hæc pars indubitata est inter catholicos Doctores. Ratio vero, seu congruentia est, quia in hac materia eadem, vel maior necessitas huius exemptionis est, quæ in quauis alia inuenitur, tum quia lites ciuiles frequentiores esse solent, tum etiam quia maius erat periculum, ne circa hæc temporalia sæculares iudices minus fauorabiles clericis essent, vel saltem in exhibenda illis iustitia, in iudicio essent remissi, vt dicitur in ea. *Cum sit generale*, de Foro compet.

Ratione idē suadetur.

4\. Huic vero regulæ addenda est declaratio, nimirũ, clericos esse exemptos in causis ciuilibus, quando sunt rei, seu ad litem prouocati; nam si sint actores, sequi debent forum rei, vt statuit Pelagius Papa relatus in ca. *Experientia*, & c. *Si quisquam*. 11. allegans generalem regulam vtriusq; iuris, quod actor sequitur forum rei, c. *Neminem*, cum multis aliis 3. q. 6. l. vlt. C. *Vbi in rem actio*, & in lib. 2. & in l. 4. de Iurisdictio. & vbi quis conuenire debeat in Codice Theodosiano. Vnde regula hęc non solum procedit, quando clericus prouocat clericum diuersi Episcopatus, seu distincti fori Ecclesiastici, sed etiam quando clericus à laico postulat, tunc enim non potest vti priuilegio fori, quia sequi debet forum rei.

Prædicta exēptione solum quando sunt rei gaudent clerici.

Vt autem huius declarationis rationem reddamus, quæri potest, an Ecclesia ita limitauerit hoc priuilegium, quia non potuerit maius concedere, vel solum quia noluit. Videtur enim illud prius asserendum. Nam si Ecclesia potuisset clericos abstrahere à iudiciis sæcularibus, etiam quando sunt actores litium ciuilium, profecto fecisset: nam eadem necessitas tunc intercedit, quia non minora nocumenta possunt clericis prouenire ex communicatione cum laicis in sæcularibus iudiciis, siue actores, siue rei existant, idemque periculum erit perdendi causas, & infestos habendi iudices sæculares iuxta regulam ca. 2. de Immunit. Ecclesiar. in 6. ergo si Ecclesia id non fecit, ideo est, quia non potuit. Et confirmatur, quia Pontifex non potest vsurpare iurisdictionem laicorum iuxta cap. *Nouit*, de Iudiciis, & alia supra tractata, sed si clericum etiam actorem eximeret à sæculari iudicio, vsurparet iurisdictionem laicorum; ergo non potest id facere. Probatur minor, primò, quia iudices laici priuarentur iurisdictione, quæ ad eos pertinebat. Secundò & melius, quia reus cogeretur comparere coram non suo iudice, nimirum, Ecclesiastico, & ita Ecclesia vsurparet iurisdictionem in laicum. 5.

An Ecclesia potuerit priuilegium fori absq; limitatione concedere.

Prima ratio pro negatiua parte.

1. Confirmatio.

In quo est notanda differentia inter actorem, & reum: nam actor non coactus venit ad iudicium, sed voluntariè mouet illud, & ideo quando agit contra clericum, mirum non est, quod ad iudicem per se nõ suum, sed clerici ire compellatur, quia melioris conditionis esse debet is, qui cogitur, quam qui cogit, at vero quando laicus est reus, cogitur comparere, & ideo compelli non potest, nisi coram directo suo iudice, aliàs vsurparetur iurisdictio in ipsum: ergo eadem ratione non potuit concedi clerico actori priuilegium trahendi laicum ad suum forum, seu (quod idem est) extra forum illius. Et confirmatur ex Bart. in dict. l. 2. de Iurisdict. omnium iudic. vbi quærit, an possit fieri statutum, vt reus sequatur forum actoris, & respondet, pro subditis posse Principem huiusmodi facere statuta, non autem posse statuere, vt homo non suæ iurisdictionis teneatur sequi forum actoris, quia nemo potest statuere de his, quæ suæ iurisdict. non sunt. Quæ decisio Bartoli, & ratio eius æquè videtur in præsenti procedere, quia laicus in temporalib. Ecclesi. iurisdict. non subest. Potestq; amplius cõfirmari, nam si fidelis litem ciuilem moueret contra infidelem Ecclesiæ non subditum, non posset Ecclesia cogere reum infidelem ad sequendum forum actoris fidelis: ergo idem erit in præsenti casu. 6.

2. Confirmatio.

3. Confirmatio.

Nihilominus dicendum est, non deesse in Ecclesia potestatem ad eximendum clericum etiam actorem à foro sęculari, licet ex suaui prouidentia, & prudenti gubernatione id non fecerit, propter quandam naturalem æquitatem; cui consentaneum est, vt is, qui impetitur, & inuitus trahitur ad iudicium, extra forum suum ire non cogatur, ne duplex incommodum sustineat. Nam propter hanc etiam æquitatem, *Cum sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius quā actori*, vt habet regula 11. iuris in sexto. Prior pars assertionis sumi potest ex Glossa in cap. *Si clericus*, verb. *De consuetudine*, & in capite *Ex transmissa*, in principio, de Foro competent. quatenus dicit, non solum posse Papam, sed etiam frequenter concedere rescripta, & priuilegia clericis, vt in quacunque causa, etiam agendo contra laicum, ad suum forum illum venire compellant, quam sententiam sequitur ibi Panormitan. & 7.

2. Conclusio. Ecclesia potuit clericum etiam actorē eximere.

tan. & refert Archidiac. & Speculatorem. Hostiensis vero in Summa tit. de Foro compet. §. *Quibus ex causis*, vers. *Ex præmissis*, dicit, in curia Romana indistinctè clericum contra laicum impetrare huiusmodi fauorem.

8. *Probatur assertio.* Ex hac ergo consuetudine, & sententia communi probatur assertio, quia priuilegium fauorabile, quod Papa potest concedere multis clericis vt singulis, potest etiam omnibus clericis in fauorem totius communitatis, & status clericalis concedere, si iudicet expedire; sed sæpe concedit multis personis Ecclesiasticis, vt etiam agendo sint exempti à foro sæculari; ergo potuit etiam idem concedere toti statui clericali. Maior probatur primo, quia eadem est ratio totius, & partis, quod ad potestatem attinet, si causa proportionata subsit. Secundo, quia illa consuetudo sufficiēter ostendit, huiusmodi priuilegium ex suo genere, & forma non esse intrinsecè malum; nec contra naturalem iustitiam; ergo nec respectu totius cleri potest talis iniquitas probabili ratione ostendi; ergo non est, cur tale priuilegium excedat Pontificiam potestatem. Quæ ratio absolutè probat assertionem, & ostendit, consuetudinem illam concedendi talia priuilegia personis aliquibus, esse iustam, & rationi consentaneam, quod magis respondendo ad argumenta comprobabitur. Accedit, quod cum ostensum sit, priuilegium hoc exemptionis esse immediatè concessum iure diuino, difficilius videtur ad explicandum, quomodo potuerit Ecclesia hãc limitationem facere, quàm vtrum possit illam non facere: quia stando in iure diuino priuilegium absolutum omnino est, & sine limitatione concessum; ergo potuisset Ecclesia ita illud exequi, & plenum illius vsum conseruare. Quia vero, vt diximus sæpe, hoc priuilegium ita fuit datum à Christo, vt dispositioni Pontificum quoad moderationem, extensionem, vel particularem mutationem commissum sit, ideo potuit Ecclesia prædicto modo illud moderari, & ex parte cedere iuri suo, propter congruentes rationes, quæ soluendo argumenta magis explicabuntur, & altera pars assertionis confirmabitur.

9. *Soluuntur rationes in contrarium facta.* Ad primam ergo coniecturam respondemus negando consequentiam, non enim omnia, quæ fieri possunt, vel licent, expediunt. Vnde licet verum sit, non deesse congruentias, ob quas posset Ecclesia hũc fauorem concedere clero; nihilominus voluerunt Pontifices conformari legibus ciuilibus in hac regula, vt actor sequatur forum rei, vt dicitur in dicto ca. *Siquisquam*, 11. q. 1. tum quia hoc est valde consentaneum æquitati naturali, vt dixi, tum etiam quia huiusmodi actiones, & motiones litium pro reb⁹ temporalibus, ordinariè procedunt ex nimio affectu diuitiarum, qui personas Ecclesiasticas non decet, ideoq; regulariter loquendo, vitare debent clerici huiusmodi actiones, præsertim pro suis secularibus bonis, nisi euidens, & grauis ratio cogat. Ne igitur Ecclesia huiusmodi lites fouere videretur, noluit clericos eximere agendo, sed tantum respondendo, quia tunc solum se defendunt, quod & iustum, & honestum est. Potuit etiam id facere Ecclesia, ne iudicia Ecclesiastica tot litibus laicorum grauarentur, & ne laicos etiam offenderet, & forensem iurisdictionem nimium affectare videretur. Ideoq; quando priuatæ exceptiones, vel fauores ab illa regula fiunt per specialia priuilegia, non propter solas generales rationes decentiæ, aut commodi clericalis status, sed adiunctis aliis specialibus iuxta varias occurrentes circumstantias conceduntur.

10. *Ad Bart.* Ad secundam confirmationem, & ad Bartoli doctrinam respondetur, posse in contrarium retorqueri: nam si Princeps potest inter subditos statuere, vel priuilegium dare, vt reus sequatur forũ actoris; etiam Papa poterit idem priuilegium dare clericis respectu aliorum fidelium; quia omnes sunt eius subditi. Neq; obstat, quod fideles laici non sint directè subditi Papæ in temporalibus: nam satis est, quod indirectè subdantur: nam sicut spiritualis potestas sufficit ad disponēdum circa temporalia, quando spiritualis ratio, & finis id requirit, quod est indirectè disponere, ita eadem potestas sufficit ad concedendum illud priuilegium inter directè subditos in spiritualib⁹, & indirectè in temporalibus. Quam ob causam quando Papa concedit huiusmodi specialia priuilegia, non vsurpat iurisdictionem sæcularis iudicis, sed potestate sua superiori illam alteri committit. Neq; etiam reus cogitur comparere coram iudice nõ suo, sed ab vno iudice in alium causa transfertur per eum, qui legitimam potestatem habet. Quod ergo in particularibus priuilegiis dicimus, in generali etiam dicendum esset, si de absoluta potestate Pontificis concederetur. Vnde vltimam ampliationem addo, potestatem hanc Pontificiam de se etiam extendi ad concedendum hoc priuilegium respectu infidelium, si ad bonum fidei, & vitãda moralia pericula necessarium esset, vt in superioribus dictum est; vsus tamen huius potestatis in effectu non ita potest executioni mandari circa infideles, quia non possunt spiritualiter cogi sicut fideles, & ad cogendos illos corporaliter sæpe vires non suppetunt.

Interrogari autem potest, an prædicta regula, eiusve declaratio aliquam exceptionem patiatur. Ad quod breuiter affirmando respondemus. Aduertendum est autem exceptionem hanc assignari posse, vel ex parte personarum, quibus hoc priuilegium conceditur, vel ex parte causarũ, seu materiarum, de quib. tractatur. Nunc ergo priorem modum excipiendi omittimus; nam infrà agendum est de personis, ibiq; dicemus quænam simpliciter hoc priuilegio gaudeant, quæ vero cum aliqua limitatione. In posteriori ergo genere prima exceptio ab aliquibus assignatur de causis realibus, id est, fundatis in re merè temporali, non interueniente actione aliqua personali ipsius clerici, in qua lis, seu causa fundetur: quia tunc persona non est obligata, nec trahitur ad iudicium, sed res quæ merè temporalis est. Priuilegium autem fori solum eximit personas clericorum, ne conueniri possint ciuiliter. Hæc autem exceptio vera non est, & multum derogat priuilegio clericorum, & ideo communiter reiicitur, vt bene notauit Abbas in cap. *Qualiter*, de Iudici. n. 8. & in cap. *Ecclesia*, de Constitut. num. 22. & vsu ipso satis improbatur. Ratio est, quia generalis regula iurium eximit clericos, ne conueniri possint ciuiliter in judicio sæculari: at vero causa realis ciuilis est, nec potest tractari sine citatione personæ, ad quam bona pertinēt; ergo si talis causa pertinet ad iudicem laicum, etiam si Dominus bonorũ sit clericus, necessarium erit, clericum ipsum conueniri ciuiliter coram iudice sæculari: hęc autem est exceptio à regula, quæ nullo iure probatur: ergo admittenda non est. Præsertim quia est parum consentanea aliis iuribus, vt in Panorm. supra, Felin. & aliis videri potest. 11. *An prædicta priuilegij fori exceptioni admittant.* *Prima exceptio ab aliquibus assignata.* *Reijcitur prædicta exceptio.*

Alia igitur exceptio vera, & communis est de feudis, seu bonis feudalib. nam in causis, quæ ad hæc bona pertinent, licet clericus sit reus, & conueniatur à laico, coram Domino feudi conueniri debet, etiamsi laicus sit, cuius ratio non est alia, nisi quia in fauorem feudorum ita in iure dispositum est, ca. *Ex transmissa*, & c. *Verum*, de Foro compet. vbi latè expositores. Vel certè ratio etiam reddi potest, quia res, quæ in feudũ dantur, à principio sub hoc onere, vel conditione conferuntur, & ideo seruanda est. 12. *2. Exceptio.*

Vnde alia est generalis exceptio, quæ sub his verbis interdum per leges ciuiles traditur, scilicet, vt clericus conueniēdus sit in causa ciuili coram Ecclesiastico iudice, *nisi bona, super quibus lis mouetur, Regalia sint*, nam sub hac conditione data censentur. Idemq; est quoties bona à principio data fuerunt clericis, vel Ecclesiæ sub ea conditione, vt semper sub eodem foro maneant, sub quo tunc existebant. Nam talis conditio 13. *3. Exceptio.*

ditio non est per se mala, & voluntariè potuit apponi, & ideo seruanda est, iuxta regulam communiter à Iurisperitis receptam, quando aliqua bona dátur Ecclesiæ sub aliqua conditione, onere, aut pacto non illicito, seruandum esse, quia seruare pactum est de iure naturæ, cui ius canonicum nō contradicit; imò ex presse, & in propria specie id confirmat cap. *Verum*, de Conditionib. appositis, vbi id notant Panorm. & alij Doctores, Ioan. Andr. & Hostiensis in capit. *Verum*, de Foro compet. Felin. in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constit. & Ancharran. cons. 223. Præter has exceptiones solent addi aliæ, quas attigit Nauar. in cap. *Nouit*, de Iudiciis, notabil. 6. ex Stephano Aufrerio, decisi. 126. & 167. & ex Guillielmo Benedicto in repetition. cap. *Rainutius*, de Testam. illas tamen omitto, quia incertæ sunt, & quia materia hæc non tam ad Theologos, quam ad Iurisperitos pertinet. Vnde alias exceptiones late prosequitur Gregor. Lopez in l. 57. tit. 6. partit. 1.

14. *4 Exceptio.* Circa declarationem autem assertionis notari possunt exceptiones aliæ. Vna est, si bona, de quibus lis mouetur sint Ecclesiæ, vel clerici, nam tunc clericus potest trahere laicum coram Ecclesiastico iudice. Ita tenet Panorm. in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, nu. 22. vbi dicit esse casum singularem in cap. *Si clericus laicum*, de Foro compet. vbi idem ipse docet, ita interpretans illum textum. Addit etiam ita seruari in curia, vt refert (inquit) & sequitur Collector in cap. *Qualiter*, & in c. *Clerici*, de Iudiciis. In contrariam tamen sententiam inclinat Fel. in dict. c. *Si clericus laicum*. n. 4. Fundamentum eius est, quia hoc non statuitur directè in dict. c. *Si clericus* vt constat ex verbis eius, *Si clericus laicum de rebus suis, vel Ecclesiæ impetierit, & laicus res ipsas non Ecclesiæ aut clerici, sed suas proprias asseuerat, debet de rigore iuris ad forensem iudicem trahi.* In quibus verbis solum disponitur, quando laicus negat res esse Ecclesiæ, vel clerici, non posse trahi ad iudicium Ecclesiasticum. Hinc autem non potest inferri, quando id non negat, posse trahi, nisi ad summum à contrario sensu. Quod argumentum non est efficax, quando talis sensus est contra alias generales regulas iuris, prout est in præsenti, quod reus non est trahendus ad forum actoris, sed ad suum. Et hæc sententia mihi magis placet.

15. *Qui bona Ecclesiæ iniuste rapit, coram iudice Ecclesiastico conueniri debet.* Potest autem notari aliqua differentia inter bona Ecclesiæ, & bona clericorum. Nam si certo constet, bona Ecclesiæ rapta esse, vel iniustè ablata, vel retenta tunc ratione sacrilegij potest conueniri laicus coram Ecclesiastico iudice, secus vero erit, si non constet, iniuste detineri, & laicus contendat aliquo iusto titulo se illa possidere. Et hoc tantum probatur in dict. cap. & in ca. *Similiter*. 16. qu. 1. sumpto ex Concilio. 6. Roman. sub Symmacho. Bona autem clericorum non sunt ita sacra, sicut res Ecclesiæ, & ideo accipi possunt etiam iniustè sine sacrilegio, ideoque licet de illis propter hanc causam lis moueatur, coram laico iudice conueniendus erit reus laicus, nisi allegetur vis aliqua clerico facta, quæ sacrilegium inuoluat, vt sensit Innocent. in ca. *Cum sit* de Foro compet. *Obiectio quædam refellitur.* Obiici autem potest, quia in dicta Synodo sub Symmacho res Episcoporum æquiparantur in hoc bonis Ecclesiæ. Sed consideranda est ratio Pontificis, *Quia Episcoporum res non dubitantur esse Ecclesiæ*. Et ita intelligo textum illum secundum consuetudinem illius temporis, in quo dominium bonorū Episcopi apud Ecclesiam esse censebatur, nunc autem satis nota est distinctio dominiorum, & ideo alia est ratio.

16. *5 Exceptio.* Alia exceptio est, quod ex consuetudine interdum actor Ecclesiasticus potest reum trahere ad forum suum, & ita fit exceptio in hac materia circa illam regulam, quod actor sequitur forum rei, nisi vbi aliud sit consuetudine introductum. Hæc exceptio colligi solet ex capite, *Si Clericus*, de Foro competenti, vbi postquam Alexander tertius, dixit, actorē de rigore iuris debere sequi forum rei, addit, *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine habeatur*. Quæ verba duobus modis intelligi possunt, primò, vt prædicta regula, & rigor iuris seruetur, etiam si contraria consuetudo allegetur, quia est contra omnia iura, vt ibi ait Glossa. Secundo vt regula, & rigor iuris seruetur, nisi vbi fuerit illi per cōsuetudinem derogatum. Et hic posterior est legitimus sensus, vt ibi Hostiensis, Ioannes Andreas, Panormitanus, & alij expositores agnoscunt, & in illo fundant prædictam exceptionē. Quam aperte indicant ipsa verba Pontificis, quæ in ipso Concilio Lateranensi sub Alexandro 3. p. 8. cap. septimo, sic leguntur, *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine fiat*, quod factum non reprobat, sed potius tacite approbat. Et ratio est, quia illa consuetudo non est mala, nec contra ius naturale, vt ex proxime dictis constat, ergo ex hac parte potest derogare iuri positiuo; aliunde vero est etiam fauorabilis religioni, & ideo merito approbanda, & seruanda est.

In quo est notanda differentia inter hanc consuetudinem, & aliam (si alicubi introducatur) vt actor laicus ad suum forum trahat clericum prouocatum, nam licet prior valida sit, hæc est inualida, quia prior fauet Ecclesiasticæ libertati, illamq; auget, posterior vero est immunitati contraria, multumque diuino iuri derogat. Ideoque in iure esse reprobatam & ijdem interpretes in eodem c. notant, & infra suo loco latius dicemus. Dicit tamen Glossa in d. capit. *Si clericus*, hanc consuetudinem per occasionem negligentiæ iudicum sæcularium introductam esse, quia clericis iustitiam non exhibebant argumento c. *Cum sit generale*, & c. *Licet*, & cap. *Ex tenore* de Foro compet. Verumtamen hoc ad factum pertinet, potest enim illa consuetudo ex pietate laicorum, vel ex quadam incogitātia introduci. Et quacunq; occasione introducatur, exceptio locum habet, quia & textus ille simpliciter loquitur, & ratio eadem procedit. Similisq; exceptio esse potest, vt actor sequatur forum rei, nisi aliud ei sit speciali priuilegio legitimè concessum, quæ satis constat ex dictis, nihilq; addere oportet, nisi quod tenor priuilegij iuxta communes priuilegiorum regulas obseruetur. 17. *Nulla cōsuetudine potest clericus reus ad sæculare iudicium trahi.*

Hinc vero addi potest alia exceptio, nimirum, vt etiam seclusa consuetudine, vel priuilegio, si iudex laicus negligat iustitiam exhibere clerico actori possit laicus coram Ecclesiastico iudice conueniri. Ita videtur sentire Glossa in cap. *Cum sit generale*, verb. *Remissi*, & in capit. *Licet*, verb. *Vacante*, de Foro competen. quam ibi approbant Doctores, & in illis textibus fundant, quamuis ex eis non satis colligatur, nisi in casibus in illis expressis, videlicet, in quibusdam causis criminalibus, de quibus in capite sequenti dicendum est, vel quando imperium, aut Magistratus ita vacat, vt clerici iudicem sæcularem non inueniant, ad quem recurrant, vt iustitiam ipsis exhibeat. Nihilominus tamen ex paritate rationis admittenda est exceptio. Intelligenda tamen videtur hoc modo, vt quando laicus iudex est negligens, recurrere possit clericus ad iudicem Ecclesiasticum, qui potest laicum per censuras compellere, vt suo munere iuste vtatur, argumento cap. *Administratores*, 23. q. 5. quia illa est grauis culpa, & clericis iniuriosa, & ideo ad iudicem Ecclesiasticum pertinet remediū adhibere. Vnde si iudex laicus contumax fuerit, merito potest iudex Ecclesiasticus causam ad se aduocare, partim in pœnam iudicis negligentis, & contumacis, partim in clerici defensionem. Et ita etiam facile possunt intelligi aliæ exceptiones, quas ponit Glossa in dicto c. *Licet*, de quibus ibi etiam expositores videri possunt. 18. *6. Exceptio.* *Declaratur exceptio.*

Quæri autem potest, an hæc exceptio de negligentia iudicis laici similiter habeat locum, quando iudex Ecclesiasticus est negligens respectu actoris laici rem suam à clerico postulantis. Videtur enim esse admittenda, quia Iustinianus in Authentica de Sanctissimis Episcopis, collatio. 9. aliàs nouel. 123. ca. 21. §. 19. *An propter Ecclesiastici iudicis negligentiam possit clericus reus ad*

Siquis

Sæculare iudicium tra[h]i. Ratio dubitandi.

Siquis autem pecuniaria, statuit, in casu negligentiæ iudicis Ecclesiastici licitum esse actori laico, coram sæculari iudice clericum vocare. Et in nouell. 83. seu Authen. *Vt clerici apud proprios Episcopos, &c.* hoc ad alios casus extendit. Et refertur in cap. *Siquis cum Clerico.* 11. q. 1. Et fauet cap *Filijs.* 16. q. 7. vbi Glossa, verb. *Regis*, idem sentit. Verumtamen in hoc nulla ratio habenda est decisionum Iustiniani, qui non potuit exemptionem clericorum limitare, quia materia hæc non iuris ciuilis est, sed canonici, vt infra generalius dicam.

20. *Resoluitur dubium.*

Dicendum ergo est, non licere propter negligentiam iudicis Ecclesiastici clericum conueniri coram sæculari. Ita statuit Innocentius Tertius in c. *Qualiter, & quando* de Iudiciis; Vbi Prælatis præcepit, vt laicis de clericis conquerentibus plenam faciant iustitiam exhibere, ne hac occasione clerici à laicis trahantur ad iudicium sæculare, *quod* (inquit) *omnino fieri prohibemus.* Quæ prohibitio ita intelligenda est, vt non solum vetet simpliciter, Clericos trahi ad sæcularia iudicia, quod iam antea prohibitum erat; sed etiam prohibeat, vt propter illam causam, vel occasionem, aut sub illo colore non fiat. Et ita intellexerunt textũ illum Glossa ibi, & optimè Panormitan. numero septimo, & idem tenet Glossa in cap. *Placuit.* 1. 11. quæst. prima verbo. *Petierit*, & Archidiacon. in dicto capite, *Filijs.* Ratio autem est, quia iudex sæcularis nullam habet iurisdictionem in clericum reum, nec Imperator illam dare potest, aut Rex; nec propter negligentiam iudicis Ecclesiastici ipso facto illam acquirit ex vi iuris naturalis, diuini, aut canonici; ergo non potest sine iurisdictione talem causam suscipere. Deinde iudex laicus est inferior Ecclesiastico; inferior autem non potest supplere defectum superioris. Ergo.

21. *Cur negligentia iudicis sæcularis possit suppleri per ecclesiasticũ, non verò è conuerso.*

Et hinc facile colligitur differentia inter iudices sæcularem, & Ecclesiasticum; nam sæcularis est inferior, & ideo negligentia eius potest suppleri per Ecclesiasticum, vtiq; in virtute iuris canonici, quod est supra ciuile, & ita statuit per potestatem, quam Pontifex habet ad corrigendos defectus iudicum sæcularium. Iudex autem Ecclesiasticus est superior, & ideo sæcularis non potest per se, &(vt ita dicam) virtute sua eius defectum supplere; neq; etiam virtute iuris ciuilis, quod etiam potestatem in clericum non habet, nec directam, nec indirectam. Neq; ius canonicũ talem potestatem ei dare voluit, neq; id permittere propter decentiam clericorum, & Prælatorum Ecclesiæ. In illo ergo casu remedium postulandum est à superiori Prælato. Quod autem in dicto cap. *Filijs*, dicitur; si Prælatus sit negligens implorari posse Regē, vel intelligitur tantum in speciali casu, quando bona Ecclesiæ per clericos dilapidantur, in quo loquitur ille textus: vel intelligitur, adiri posse Regem non vt iudicem, sed vt Protectorem, & defensorem, vt authoritate sua moneat Prælatum, & sua potentia res Ecclesiæ interim tueatur, ac defendat, donec Summus Pontifex consuli possit. Quomodo intelligenda, & concilianda sunt multa iura, quæ à Gratiano referuntur 11. q. 1. cap. *Si quis clericus*, cap. *Placuit*, ca. *Christianis*, & 23. q. 3. cap. *Ab Imperatoribus*, & qu. 5. cap. *Regum*, & cap. *Administratores.* De quibus infrà cap. vlt. aliquid addemus.

Exponuntur iura in contrarium adducta.

CAPVT XV.

Qualis sit exemptio clericorum in causis criminalibus.

1. *1. Assertio.*

REgula generalis est, personas Ecclesiasticas gaudere immunitate, seu priuilegio fori in causis criminalibus: *non solum in criminibus Ecclesiasticis, sed etiam in ciuilibus*, vt verbis vtamur Iustiniani ita distinguētis loco statim citando. Assertio hæc certissima est, & ab omnibus scriptoribus Catholicis recepta; & negari non potest, nisi negando aliquod principium fidei. Tam euidenter enim traditur in iure canonico, vt nemo, qui magna ignorantia non laboret, negare possit assertionem, nisi qui negauerit, esse in Ecclesia potestatem ad huiusmodi exemptionem vel tuendã, vel concedendam; quod repugnat principiis fidei, vt ostendimus. Decreta autem Canonica de hac re antiqua habentur. 11. qu. 1. Ex quibus aliqua indefinitè prohibent, ne clerici ad iudicium sæculare deferantur, vt cap. 1. cap. *Placuit*, cum similibus; quæ vt suprà dixi, omnem causam tam ciuilem, quàm criminalem comprehendunt; alia prohibent laicis accusare, distringere, comprehendere, vel punire clericum, vt ca. 2. cap. *Nullus clericus*, cap. *Si quis clericos*, cum aliis. Illa autem verba propria sunt criminalium causarum. Alia loquuntur expresse & in specie de criminali causa cap. *Nullus Episcopus*, ca. *Clericus nullus*, ca. *Placuit* 2. ex Concilio Carthaginensi capit. 9. & capit. *Clericum* 3. ex Concilio Agathensi cap. 3.

Iura canonica exēptionem à foro sæculari ab... conced...

2. *Lectione[s] ... [di]uersa in ... Clericum.*

In quo canone aduertendum est, aliter legi in ipso Concilio, quàm à Gratiano citetur, Gratianus enim in casu accusandi ait, *Clericum nullus præsumat apud sæcularem iudicem pulsare, &c.* In Concilio vero legitur in casu nominandi, *clericus non præsumat apud sæcularem iudicem quenquam pulsare.* Et eodem modo legitur simile decretum in epist. 4. Marcellini Papæ, vnde videtur Concilium illud sumpsisse. Illæ autem lectiones sensus multum diuersos reddunt, vt constat. Vnde verisimile est, vel Gratianos codices fuisse corruptos, vel ipsum Gratianum vsum fuisse aliquo Concilio male conscripto, quia nec præsumi potest, Gratianum ex industria verba Concilij mutasse, neq; ita probabile est in epistola Pontificis, & in Concilio mendum accidisse. Sed hoc nihil obstat, tum quia alia decreta sufficiunt ad confirmandam veritatem, tum etiam, quia ibidem adduntur alia verba, quæ eandem exemptionem significant. Nam Marcellinus, postquam dixit, *clericus nullum præsumat ad sæculare iudicium attrahere*, addit, *nec laico quemlibet clericũ liceat accusare*; quod si absolutè, vt sonat, intelligatur, maius certè priuilegium clericorum est: si vero referatur ad iudicium sæculare tantum, vt est probabile iuxta verba proximè præcedentia, ibi continetur exemptio clerici in criminali causa à iudicio sæculari. Nam ideo accusari non potest, quia iudicari non potest. Quòd si à laico accusari non debet, multò minus à clerico, quod ibi tanquam notum supponitur.

Concilium etiam postquam prohibuit clericum, ne alium pulset, addit, *Sed si pulsatus fuerit* (vtiq; clericus, de illo enim sermonem prosequitur) *non respondeat, nec proponat, neq; audeat criminale negotium in iudicio sæculari præponere*, vel potius, *proponere*, vt legit Gratian⁹. Iuxta quem sensum vtrumq; in illo canone continetur, scilicet, vt clericus non accuset laicum coram iudice sæculari præsertim criminaliter, inconsulto suo Episcopo, & vt accusat⁹, seu pulsatus nō respondeat. In quo priuilegium fori quoad criminalia continetur; ideo enim clericus respondere non debet, quia non in suo foro pulsatur. Et ita quoad sensum in idē redit Gratiani lectio, ordine commutato. Nam priori loco, cum ait, *Clericum, &c.* declarat priuilegium clerici: in fine verò cum dicit: *Nec criminale negotium audeat in sæculari iudicio proponere*: alteram prohibitionem factam clerico accusandi laicum criminaliter sine licentia Episcopi insinuat. Quàm prius tradiderat Fabianus Papa epist. 2. & habetur in ca. *Si qui sacerdotes*, 2. q. 7. Et similis canon habetur in Conc. Aurelianensi 3. c. 31. 3.

Decreta etiam posteriora eandem immunitatem in criminalibus decernunt cap. *Clerici*, & ca. *Qualiter, & quando*, de Iudiciis, & cap. 2. & cap. *Si diligenti*, cum similibus de Foro competenti. Et in dicto cap. *Clerici* dicit Alexander III. in hoc ius ciuile cum canonico concordare, quia leges tradunt generaliter, vt de omni 4.

omni crimine clericus debeat coram Ecclesiastico iudice conueniri. Quod est verum de moderno iure ciuili; nam Fridericus in sua cõstitutione id specialiter expresit, & habetur in Authẽt. *Statuimus*, de Episcop. & Cleric. & Honorius III. illud acceptauit, & per omnia posteriora iura regnorum catholicorum confirmatum est.

5. Iure vero antiquiori ciuili contrarium statuerat Iustinianus dicta nouell. 83. Vbi distinguit duplicia crimina, quædam Ecclesiastica, vt error in fide, sacrilegium, delicta in administratione ordinum, aut beneficiorum; & de his concedit, vt clericus ad solum Ecclesiasticum forum deferatur; quæ non est concessio (quidquid ipse existimasse videatur) sed recognitio, & confesio diuini iuris. Alia vocat delicta ciuilia, & de his voluit, iudicium etiam in personis clericorum ad sæculares iudices pertinere. Addit verò limitationem his verbis: *Illud palam est, si reum esse putauerit eum, qui conuenitur, prouinciæ Præses, & pœna iudicauerit dignum, prius hunc spoliari ab Episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.* Quod videtur intellexisse quantum ad executionem pœnæ; nam ad inchoandam, & prosequendam causam, & ad cognitionem illius sumendam, nullá requirebatur facultas, vel diligentia Episcopi. Et ita sentit Glossa ibi.

Quid de criminibus clericoru Gratian statuerit.

6. Addit tamen eadem Glossa, ad sententiam condemnatoriam ferendam, præmittendam fuisse spoliationem illam, seu priuationem sacerdotij, quamuis sententiam absolutoriam posset iudex sæcularis proferre sine cooperatione Episcopi. Sed non video, quomodo posit Episcopus aliquem degradare (hoc enim est, spoliare sacerdotio) ante latam sententiam de crimine, & de pœna propter illud inferenda. Vnde verba ipsa hoc indicant, ibi, *Si reum esse putauerit, & pœna iudicauerit dignum.* Oportebat ergo antecedere hoc iudicium, vtique forense, & authenticum, quod per sententiam condemnatoriam profertur. Cum ergo subiungitur, *prius hunc spoliari*, subintelligendum est; prius quàm pœna infligatur, non prius quam sentẽtia feratur. Et ita declaratur in Authẽt. *Clericus*, C. de Episcop. & cleri. ibi. *Nec tamen puniatur etiam si reus fuerit inuentus.* Ac præterea non videtur id posse intelligi generaliter de omni sentẽtiá condemnatoria, nec de omni pœna; sed de pœna sanguinis, vel corporali adeo graui, aut contumeliosa, vt priuationem sacerdotij prærequirat; hanc enim non omnis pœna præexigit, vt patet in exilio, perpetuò carcere, pecuniaria, & similibus. Igitur ex vi illius legis omnino priuabantur clerici priuilegio fori in criminibus nõ canonicis quoad totum negotium, & causam, præter quam in executione quarundam pœnarum, quę postulant degradationem per Episcopum faciendam. Postea vero idem Iustinianus in Authentico de Sanctissimis Episcopis cap. 21. hoc limitauit, fecitque hæc crimina clericorum misti fori, & quando ad sæculare prius deferuntur, alium ordinem constituit, qui ibi videri potest. Et ante Iustinianum prius hoc fuerat statutum à Valente, & sociis in libr. 23. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano.

7. Veruntamen hæ leges non solum reuocatæ sunt per constitutionem Friderici (vt notauit Glossa in dicta Authentica *Statuimus*) sed etiam per iura canonica, imò à principio fuerunt inualidæ, & nullius effectus, quia & erant contra ius diuinum, & cõtra iura canonica; & contra priorum Imperatorum concesiones; præsertim Constantini l. 7. C. de Episcop. & cleric. quam cum aliis similibus innouarunt Theodosius, & Valentinianus in l. 46. & 47. eiusdem tituli; Vbi prius generaliter omnia priuilegia à piis Imperatoribus antea clericis cõcessa innouantur; postea vero additur, *Clericos etiam, quos indiscretim ad sæculares iudices debere deduci infaustus præsumptor* (vtique Iustinianus apostata) *edixerat, Episcopali audientiæ reseruamus. Fas enim non est, vt diuini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio.*

Prædictæ leges Iustiniani nullæ fuerũt.

Solum vnus superest scrupulus in iure canonico ex Concilio Matisconensi 1. cap. 7. vbi priùs regula generalis his verbis traditur. *Nullus clericus de qualibet causa extra discussionem Episcopi sui à sæculari iudice iniuria patiatur, aut custodiæ deputetur*, Posteà verò additur exceptio, in qua est difficultas: *Quod si quicunque iudex cuiuscunque clericum absque causa criminali id est, homicidio, furto, aut maleficio hoc facere fortasse præsumpserit, quamdiu Episcopo loci iniustum visum fuerit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.* Vbi dicens; *absque causa criminali*, videtur exceptionem constituere regulæ à nobis positæ contrariam. Vnde videtur illud Cõcilium, quod paulò post tempora Iustiniani celebratum est, ius ciuile illius temporis fuisse imitatũ, vel fortasse in Gallia fuisse tunc illam consuetudinem. Aduerto tamen ibi non excipere Concilium omne iudicium criminale, aliàs esset exceptio regulæ cõtraria: sed excipere quædam peccata, quæ per antonomasiam crimina vocat, qualia sunt, quę ibi numerat. Et hoc modo potuit esse exceptio tolerabilis eo tempore, & solùm pro illa prouincia, in qua forte tunc Episcopi poterant similem facultatem laicis dare, vt infrà videbimus. Nunc autem neque Episcopis hoc licet, vt infra etiam ostendam, nec similis exceptio admittenda est, vt mox dicam. 8.

9. Dubitari ergo potest, an regula posita aliquam admittat exceptionem. Quæ interrogatio, vt capite præcedenti dixi, intelligi potest, vel ex parte personarum, vel ex parte materiæ, seu criminum. De personis dicam infrà, nunc autem suppono; nullas personas excipi, nisi quæ vel per legem canonicam; vel per iustam sententiam Ecclesiasticam; vel per Pontificis delegationem iudici laico factam; hoc priuilegio priuantur. De criminibus autem dico, nullum omnino à prædicta regulá excipi ex vi iuris communis. Probatur, quia ita est in iure expressum in capit. *Cùm non ab homine*; de Iudiciis, ibi: *Siue in furto, siue in homicidio, siue in periurio; sicut in alio crimine, &c.* Et in capit. *An si clerici*, eodem titul. prius absolutè dicitur, clericos non solum non posse pro crimine à iudice sæculari condemnari, verum etiam acta coram tali iudice; etiam si in eis clericus conuictus sit; vel confessus, nihil ei nocere. Et ex illo textu cum §. sequẽti constat, tam maiora, quàm minora crimina clericorum ad Ecclesiasticum iudicem pertinere. Et in capit. *Clerici* dicitur, sacros canones imitari leges generaliter statuentes, vt de omni crimine clericus debeat coram Ecclesiastico iudice conueniri. Denique in communi iure nulla talis exceptio inuenitur, neque etiam consuetudine introduci potest, quæ legis vim habeat; vt expresse dicitur in dicto c. *Clerici*; ergo non potest talis exceptio cum fundamento affirmari.

An assertio tradita exceptionem patiatur. Conclusio.

10. Addi etiam potest ratio satis congrua, quia si exceptio admittenda esset; vel id foret propter grauitatem criminis, vel propter leuitatẽ hoc posterius nullus dicet; quia leuiora peccata facilius possunt per proprium Ecclesiasticum iudicem cognosci, & puniri. Crimina vero grauiora clericorum, magis necessarium est; non tractari à laicis; imò neque cognosci, aut sciri, si fieri posset: & præterea per Ecclesiasticum iudicem possunt sufficienter vel curari, vel vindicari. Quòd si ad hoc fuerit necessaria potentia sæcularis, non propterea debuit iudicium talium criminum sæcularibus committi; multò enim conuenientius est, vt ipsi non se intromittant; donec vocentur, & vt requisiti ab Ecclesiastico iudice, auxilium suum impendere teneantur, iuxta cap. *Vt famæ*; de Sentent. excommunication. Dixi nihilominus; hoc intelligendum esse *de iure communi*; nam ex priuilegio solent in aliquibus regnis excipi aliqua crimina clericorum, de quibus Magistratus ciuiles cognoscere possunt, vt crimen læsæ maiestatis, fabricationis falsæ monetæ, &c. oportet tamen vt priuilegium illud Pontificium sit, quia nullus Rex, vel Princeps sæcularis potest hoc priuilegium dare, vt infrà dicetur:

Ratione confirmatur assertio.

11. *An regula posita amplietur.*

Secundò quæri potest, an regula hæc aliquam ampliationem admittat. Ad quod breuiter respondeo ex parte materiæ, seu criminum non posse ampliari, qui extēditur ad omnia crimina, quibus nullum addi potest. Ex parte vero iudicij, seu iudicis notari potest duplex ampliatio. Vna est, vt neq; directe, neq; per modum reconuentionis possit laicus iudex de crimine clerici cognoscere, vt notauit Ioannes Lup. tract. de Libert. Eccles. p. 2. q. 1. num. 2. ex cap. *Qualiter, & quando* de Iudiciis, in quo expendo particulam illam *omnino prohibemus*, non perinde fuit dicere *omnino*, quod quocunq; modo. Item ampliatur ab eodem authore, vt etiam in casu negligentiæ iudicis Ecclesiastici non possit sæcularis de quocunq; crimine clerici cognoscere, hoc enim à fortiori probant suprà dicta in fine capitis præcedentis. Quid vero possit interdum agere sæcularis potestas circa clericum malefactorem per modum defensionis, vel auxilij infrà videbimus.

12. *Responsio. Vide Iulium Clar. parag final. q. 36. & Stephan. Aufreri in Clementin. vt cleric. de Offic. ordina limitat 13. Etiam in criminalib. actor debet sequi forū rei*

Tertiò quæri potest, an in materia criminali locum habeat declaratio de actore, & reo capite præcedenti data in materia ciuili. Respondeo, sine dubio esse eandem, vel maiorem rationem de criminibus, quàm de causis ciuilibus. Ita docent authores allegati præcedenti capite. Et eisdem iuribus probari potest, nam præter ea, quæ generaliter loquuntur, in ca. *Si quisquam*, 11. quæst. 1. dicitur, canones imitari leges in dicta regula, quod actor sequi debet forum rei, hęc autem regula expresse traditur pro causis criminalibus in l. *In criminali*. Cod. de Iurisdiction. omni. iudic. in l. vlt. Cod. *vbi in rem actio*. Rationes etiam supra factæ non minus de criminalib. causis procedūt, quàm de ciuilibus. Imò maior quædam ratio in reb. criminalibus intercedit; quia minus decet, magisq; periculosum est, clericum contra laicum actionem criminalem intentare, quàm ciuilem quia in criminali intercedit quædam vindicta, & periculum odij, & ita potest facilius scandalum generare. Quod adeo verum est, vt ob hanc causam antiqui canones prohibuerint, clericum, inconsulto Episcopo, laicum accusare.

13. *Malefactores Ecclesiarū, & clericorū percussores in iudicio Ecclesiastico conueniri possunt.*

Nihilominus tamen in hac materia additur quædam exceptio in cap. *Cùm sit generale*, de Foro compet. his verbis, *In fauorem Ecclesiæ est introductum, vt malefactores suos, qui sacrilegi sunt censendi, venerabilium locorum rectores possint sub quo maluerint iudice conuenire*, vbi solum aduerto, non excipere omnes malefactores clericorum, aliàs exceptio destrueret regulam; excipit ergo malefactores Ecclesiarum, quales sunt raptores, & similes, vt ibi Glossa notat. Verum est tamen, etiam percussores clericorum posse ad Ecclesiasticū iudicium deferri, non ratione personæ accusantis, si sit clericus, quasi ipsa trahat reum ad suum forum, sed ratione sacrilegij, quod est Ecclesiastici, vel saltem misti fori. Reliqua de hac declaratione videri possunt in Glossa, & Doctoribus ibi. Et quæ de alia moderatione fundata in negligentia iudicis laici suprà diximus, hic applicanda sunt, vt constat.

14. *An priuilegium fori ad crimina ante illud commissa extendatur. Ratio dubitandi pro parte negatiua.*

Tandem inquiri hic potest, an hoc priuilegium, seu exemptio extendatur ad præterita, id est, ad crimina ante clericatum commissa, seu eo tempore, quo aliquis non gaudebat priuilegio fori quacunq; ex causa, etiamsi aliàs clericus esset. Ratio dubitandi est, quia qui deliquit in statu clericali, licet postea relinquat statum clericalem (vt contingere potest in clericis non ordinatis in sacris, & in religiosis non professis, vel professis, qui per dispensationem statum mutarunt) ille (inquam) semper gaudet priuilegio quoad illud delictum durante statu, commissum, vt docent Couarru. in Pract. cap. 31. numero 8. Iulian. Clar. §. final. quæst. 36. numero 11. Barbosa in l. *Titia* ff. solut. matrimon. qui alios referunt. Et fundamentum est, quia ad gaudendum priuilegio attenditur status temporis, in quo delictum committitur, iuxta l. 1. ff. de Pœnis. Item quia quando commissum est delictum, fuit immune à iurisdictione sæculari; ergo etiam si relinquatur status, non subiicitur illi. Quia nullum est ius canonicum, quod talem pœnam imponat, vel quod declaret amissionem priuilegij per dimissionem status retrotrahi ad tempus præteritum, in quo durabat status, seu ad delictum tunc commissum; non est autem sine iure, vel euidenti ratione imitandum priuilegium, neq; afferendū aliquid, quod pœnale est, & odiosum. Ergo simili modo qui in statu laici deliquit, & postea accipit ordinem, vel statum Ecclesiasticum, non gaudebit priuilegio pro his delictis, quæ antea commisit, cum esset in statu laici. Probatur consequentia, tum quia sequitur ex eodem principio, quod ad gaudendum priuilegio attenditur tēpus delicti; ergo qui non erat clericus, vel si erat non viuebat in statu clericali, & tunc commisit delictum, licet postea ordinetur, vel accipiat insignia clericalia, erit subiectus sæculari iudicio quoad illud delictum. Tum etiā quia illud delictum à principio pertinuit ad forum sæculare, & nullum est ius, quod extrahat illud, vel quod retrotrahat priuilegium ad illum effectum; ergo. Et ita videntur sentire Couarr. & Barbosa in locis allegatis.

In contrarium verò facere videtur primò, quia priuilegia amplianda sunt, quantum proprietas verborum patitur, maximè in fauorem religionis; sed iura concedentia hoc priuilegium, simpliciter eximunt personas ipsas insignitas charactere; vel dicatas Deo tali modo, & non limitant ad delicta commissa post clericatum, vel ante ergo non est limitandum, sed extendendum priuilegium. Secundò, quia etiamsi delictum præcesserit, non potest non cedere in ignominiam clericatus, quod ille, qui iam est clericus, puniatur à laico, vel iudicetur; ergo cum priuilegium magis respiciat decentiam clericatus, quam commodum personæ, habere debet locum etiā quoad delictum pręcedens. Sicut is, qui antea erat seruus, si ordinetur, per ius eximitur à seruitute propter honorem clericatus, licet non semper eodem modo, vt ex materia de Irregularitate constat. Ergo etiam in præsenti licet quis ratione delicti sit obnoxius foro sæculari, per ordinationem liberabitur, saltem à foro; licet non à debito alicuius pœnæ. Tertiò qui post delictum confugit ad Ecclesiam materialem, gaudet immunitate, quid ergo mirū, quod illa gaudeat, qui consurgit ad spiritualem gradum Ecclesiasticum? 15. *Ratio pro parte affirmanti.*

16. De hoc puncto disputat Panormitanus latè in ca. vnic. de Obligatis ad ratiocinia, & plures alij ibi, & in locis, quos refert copiosè Felin. in capit. vltimo Constitut. numero 14. circa finem, & ex moderni oribus Auendan. in tractat. de Mandat. Reg. exequend. capit. 22. & Couarr. in Pract. capit. 32 numero 4. Qui varias referunt sententias, & multis distinctionibus vtuntur, quas hic referre, & discutere prolixum esset, & alienum à nostro instituto. Maximè quia non afferunt iura canonica, quæ in hoc aliquid clarè disponant. Quocirca loquendo in generali, & coniectura vtendo, mihi placet sententia dicens, ordinem subsequutum post delictum eximere personā clerici à iurisdictione sæculari, etiam pro illo delicto. Primò propter rationes factas. Deinde à simili vel à fortiori ex l. *Hos accusare*, ff. de Accusat. quatenus ait, legatum prouinciæ accusandum non esse de illo crimine, quod ante legationem commisit. Ergo eadem, vel maiori ratione cleric⁹, qui in statu laici deliquit, non est de illo crimine in iudicio sæculari accusandus. *Vera resolutio.*

17. Solent autem Iuristæ adhibere limitationem, *nisi mala fide assumpserit clericatum*, per malam autem fidē intelligunt, assumere clericatum ad fugiendum sæculare forum, vnde ipsi clerico imponunt onus probandi, non habuisse malam fidem. Sed certè non videtur *Quorūdam limitatio reijcitur.*

videtur pertinere ad dolum, vel malam fidem, quòd quis ex intentione ſe eximendi ab illo foro, & cuſtodiendi ſuam perſonam, illum ſtatum aſſumat; ſicut non eſt mala fides confugere ad Eccleſiam poſt delictum, ad ſe tuendum: illa enim intentio non eſt mala, vnde ſi in cæteris bona fides ſeruetur, non videtur obſtare. Malam ergo fidem ego intelligerem, ſi quis fictè, vel ſimulatè, & ad temp⁹ aſſumpſiſſet illum ſtatum ad euitandum forum. Quapropter quoad hoc cenſeo aliter eſſe iudicandum, ſi quis ordinatur in ſacris, vel tãtum in minoribus. Nam ille prior aſſumit ſtatum perpetuum, & immutabilem, & ideò non poteſt de illo præſumi fictio, niſi euidenter appareat: ideóq; cenſeo illum manere immunem, etiam ſi cõſtet, occaſione delicti, & ad mutandum forum id feciſſe, quia id nec eſt malum, nec graue incommodum reipublicæ affert.

Alia limitatio aſsignatur,

18. At ille, qui tantum minores ordines aſſumit, poteſt facilè mala fide id facere, id eſt, non quia velit, ſe verè cultui Dei dicare, ſed ſolum ad tempus, vt facilius liberetur, & poſtea mutet ſtatum, & tunc cenſeo procedere priorem limitationem. Multóq; magis in clerico iam ordinato in minoribus, qui tempore delicti habitum, & tonſuram non geſtabat, & poſtea aſſumit, & vult gaudere priuilegio. Merito enim timeri poteſt, doloſè incedere, tunc ergo non gaudebit priuilegio, niſi contrarium animum probet, quod difficillimum eſt. Adduntvero iidem Doctores aliam limitationem, nimirum *poſſe clericum bona fide ordinatũ gaudere priuilegio, ſi cauſa eſſet integra*: nam ſi eſſet iam inchoata coram iudice ſæculari, alia eſſet ratio, iuxta c. *Propoſuiſti*, de Foro compet. Item addunt, in illis caſibus, in quibus hic clericus iudicatur à ſæculari iudice de priori crimine, non poſſe ab illo corporaliter puniri, ſed aliis modis. De quibus, & aliis punctis ſimilibus ad prædictos authores lectorem remittimus.

CAPVT XVI.

An priuilegium fori exemptionem à legibus ciuilibus includat, & qualis illa ſit.

1. SVpponimus, Eccleſiaſticam immunitatem includere exemptionem ab obligatione, & vinculo ciuilium legum quatenus à poteſtate, & iuriſdictione humana vim aliquam habent. Hoc certiſsimũ eſt in iure canonico, licet fortaſſe in ciuili expreſſe & in particulari non inueniatur. Quod nihil obſtat, quia ius canonicum ſufficit, vt ſuprà dixi. Hoc autem canonicum ius habetur in cap. *Eccleſia Sanctæ Mariæ*, de Conſtitut. & diſt. 96. per multa capita, in quibus locis etiam dicitur, laicos nullam habere poteſtatem, ſeu iuriſdictionem in Eccleſias, vel Eccleſiaſticas perſonas. Quod etiam multa Cõcilia teſtantur, vt in ſuperioribus probatum eſt. Conſtat autem neminem poſſe ſua lege obligare eum, in quem iuriſdictionem non habet; ergo neque legiſlatores laici poſſunt ſuis legibus clericos ligare, quia vt dictum eſt, nullam iuriſdictionem in eos habent; iuriſdictio autem legiſlatiua magna eſt, cum ergo Concilia *nullam* dicant, etiam hanc negant. Iuuatq; Authent. *Caſſa*, Cod. de Epiſcop. & cleric. vbi caſſa, & irrita dicuntur eſſe omnia ſtatuta laicorum Eccleſiaſticæ libertati contraria, nam eo ipſo, quod leges ciuiles fiant ad ligandos clericos, libertati Eccleſiaſticæ repugnant. Hoc igitur in genere certum eſt, quomodo autem ſit intelligendum, ampliandum, vel limitandum, explicandum ſupereſt.

Laici ſuis legibus nullatenus Eccleſiaſticas perſonas ligant.

2. Prius autem aduerto aliquos dubitare, an ſicut immunitas Eccleſiaſtica, ita etiam priuilegium fori clericorum hanc exemptionem à vinculo ciuilium legum includat. Dico tamen, quæſtionem hanc eſſe de ſolo nomine. Nam ſi nomen fori ſtrictè ſumatur

An priuilegiũ fori clericorum exemptionem à legibus ciuilibus includat.

ſolum comprehendere videbitur exemptionem à iudiciis fori ſæcularis tam in cauſis ciuilibus, quam criminalibus, quia forum propriè ſignificat locum, vbi iudicia exercentur, & conſequenter etiam ipſum iudicium, vel iuriſdictionem, per quam exercetur. Vnde ſi priuilegium fori ita ſtrictè ſumatur nõ comprehendet totam clericorum libertatem. Nam immunitas, ſeu exemptio clericorum, de qua tractamus, plura comprehendit, vt in principio huius libri dixi, ſcilicet, immunitatem ab aliquibus oneribus, muneribus, tributis, & legibus ſæcularibus, quæ omnia libertas Eccleſiaſtica comprehendit. Poteſt tamen priuilegium fori in tota hac amplitudine accipi. Sic enim duo ſolent diſtingui priuilegia clericorum, ſcilicet, canonis, & fori, ex quibus prius ſolum ſignificat ſpecialem immunitatem à violenta manus impoſitione, & ideo ſub priuilegio fori, vt adæquata ſit numeratio, reliqua libertas tota perſonarum Eccleſiaſticarum comprehendenda eſt. Et ita loquitur expreſſe Syluest. verb. *Eccleſia*. 1. quæſtio. 5. verſ. *Primum*. Nec ſine fundamento, nam priuilegium fori, vt diximus, non ſolum eximit clericum à iuriſdictione temporali inferiorum Magiſtratuum, ſed etiam à ſuprema Regum, & Imperatorum iuriſdictione, quia ergo ab illa eadem iuriſdictione manant omnes leges ciuiles, & omnia onera, quæ per huiuſmodi leges poſſunt imponi, ideo priuilegium fori extenſum eſt ad exemptionem ab his omnibus ſignificandam. Quapropter explicata exemptione à iudiciis, vt hoc priuilegium integrè declaremus, ſupereſt, vt exemptionem à legibus exponamus: nam ſub hac omnes aliæ immunitates includuntur.

Ad hoc autem explicandum, oportet ſupponere, multiplicem eſſe vim legis humanæ, id eſt, ciuilis, de qua ſpecialiter loquimur. Duo tamen ſunt præcipua capita, ad quæ alia reduci poſſunt, ſcilicet, vis directiua, & coactiua. Et ne ſit in verbis æquiuocatio (vt eſſe ſolet) per vim directiuam intelligimus poteſtatem præcipiendi ſub obligatione non ſolius pœnæ, ſed etiam conſcientiæ. Vis autem coactiua eſt vis cogendi per pœnam, nam licet hæc coactio ordinariè fiat in executione per homines, ſcilicet per iudicem, & miniſtros eius, tamen etiam ſit ſuo modo per legem, idque dupliciter, ſcilicet, vel imponendo tantum debitũ, ſeu reatum certæ pænę tranſgreſſoribus legis, vel infligẽdo etiam ipſam pœnam, quando talis eſt, vt executione hominis non indigeat, ſed per legem ipſam fieri poſsit, ſi ſufficienter in ea exprimatur. 3.

Vis legũ ciuilis duplex directiua, & coactiua, & vtraq; quid.

Præter has duas poteſtates legis numerari poſſunt aliæ, vt taxare pretia rerum, quod optimè poteſt ad vim directiuam reduci, quia ratio iuſtitiæ obligans in conſcientia inde reſultat. Item irritare contractus vel illos cum eo rigore prohibendo, vel inſtituendo formam, ſine qua validi non ſint, quod aliquibus viſum eſt pœnale, & ideo ex virtute coactiua proficiſci: Sed hoc non ſemper ita eſt, nam interdum fit propter ſolam directionem morum, & bonum regimen reipublicæ; & tum magis pertinet ad vim directiuam. Item habet lex vim imponendi tributum reale, vel perſonale, & huc etiam ſpectat impoſitio cuiuſcunq; oneris, vel ſæcularis muneris præſertim ſordidi, & vilis, ſeu oneroſi magis, quã honorifici. Et ex hac parte reputatur hæc virtus legis quaſi coactiua, quamuis re vera propriè talis non ſit, quia per ſe hæc non imponuntur per modum pœnæ propter culpam, vel legis tranſgreſsionem, ſed directè, & per ſe, quia in humana republica neceſſaria ſunt. Declarandum eſt ergo, quomodo per priuilegium fori clerici ab his omnibus eximantur, in hoc vero capite ſolum dicemus de legibus vt præcipientibus, vel prohibentibus, ſiue pure, ſiue adiecta pœna, in capitibus vero ſequentibus de aliis legibus præſertim oneroſis dicemus. 4.

Plures alij effectus legum ciuilium ad prædictã vim directiuam, & coactiuã reducuntur.

5. *Distinctio legum ciuiliũ ex parte personarum, & ex parte materia.* Prius vero iterum distinguendæ sunt leges ciuiles ex parte personarum, & ex parte materię. Nam communiter hæ leges generaliter feruntur pro omnibus ciuibus, abstrahendo à laicis, & clericis; vtrique enim ciues sunt, & ciuitatem componunt. Aliquando vero feruntur pro solis laicis, possent etiam aliquando ferri pro solis clericis, possent (inquam) facto quid verò de iure dicendum sit, videbimus. Deinde materia legis aliquando esse potest propria clericorum, quæ potius erit Ecclesiastica, quàm ciuilis; aliquando est propria laicorum: sæpius vero est communis vtrisque. Item aliquando materia, vel dispositio legis, siue in specie, siue generatim factæ, est onerosa clericis, vel eorum statui munus decens, aliquando vero est fauorabilis: interdum vero est indifferens. Quia licet respectu communitatis vtilis sit, nihilominus respectu singularum personarum interdum affert incommodum, licet frequentius omnium commodis prospiciat iuxta hãc ergo legum varietatem, variè etiam de hac exemptione iudicandum est.

6. *Leges ciuiles pro solis laicis latæ clericos non obligant.* Nonnulla vero ex dictis colligere possumus, quæ clara, & extra controuersiam sunt. Primum est, leges ciuiles latas pro solis laicis, clericos non obligare. Hoc enim verum est, non solum ratione exemptionis, sed etiam propter formam talis legis, nulla enim lex obligat, nisi personas, ad quas loquitur, seu dirigitur. Secundum est, leges etiam ciuiles, quæ disponunt in materia merè laica, & sæculari, licet cum laicis personis in particulari non loquantur, sed indefinitè ferantur, clericos non obligare, vt leges ciuiles ordinantes iudicia sæcularia, non obligant in foro Ecclesiastico, & sic de aliis. Ratio est clara, tum propter exemptionem, tum etiam quia materia legis restringit eius obligationem ad eas personas quarum propria est talis materia, vt est per se clarum.

7. *Leges ciuiles in materia Ecclesiastica statuentes nullæ sunt.* Tertiò dicendum est, leges ciuiles si in materia Ecclesiastica disponunt, nullam obligationem inducere, propter exemptionem talis materiæ. Hæc assertio constat ex dictis supra cap. 2. vbi ostendimus, res omnes, & causas Ecclesiasticas à iurisdictione laicorum exemptas esse; ergo leges latæ à laicis circa huiusmodi materias sunt ipso iure nullæ ex defectu iurisdictionis. De qua re plenè dixi in tomo de Legib. libro 4. capite 11. Vnde quartò addendum est, leges ciuiles disponentes circa personas clericorum in particulari, etiam si in materia ciuili disponere videantur, non obligare clericos ratione exemptionis illorum. Hæc assertio simul cum præcedenti expresse traditur in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, eodem titulo, & cap. vltimo de Rebus Eccles. non alien. & in capit. *Bene quidem*, cum multis sequentibus 96. distin. quibus locis latè hanc materiam tractant authores, præsertim Panorm. & Felin. & Barthol. in leg. *Cunctos populos*, Cod. de Summ. Trinitat. Ratio autem ibidem redditur, quia super Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis nulla est laicis attributa potestas, *quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi.* Hinc enim fit, vt huiusmodi leges non obligent clericos, non quia sint validæ, & ad illos non extendatur; sed potius, quia nullæ sunt ex defectu iurisdictionis in personas, ad quas diriguntur.

8. *Obiectio.* Dices, hoc ad summum procedere, quando tales leges ciuiles detrimentum, vel onus aliquod afferunt clericis; secus vero esse debere, si sint fauorabiles clericis quia priuilegium, quod in fauorem datum est, non debet ita extendi, vt priuilegiato noceat, sed quod huiusmodi leges sint nullæ, etiam si sint fauorabiles clericis, in nocumentum eorum caderet; ergo non est verisimile, priuilegium exemptionis ad hunc effectum extendi. *Confirmatio* Et confirmatur, nam Princeps laicus potest clerico priuilegium validum conferre, vt sumitur ex cap. *Nouit*, de Iudiciis, & ex multis aliis canonibus, & legibus in superioribus allegatis, in quibus Imperatores Ecclesiis, & Prælatis, vel ministris earum priuilegia conferunt; priuilegium autem quædam lex fauorabilis est; ergo.

Nihilominus dicendum est quartò, tales leges, etiamsi fauorabiles videantur non posse obligare, de his enim etiam loquitur dict. ca. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, vt bene ibi Panormitanus exponit in principio, & in fine. Et ratio textus ibi conuincit, quia talis lex re vera non est lex, etiam si videatur fauorabilis, quia à iurisdictione non procedit; ergo non potest obligare. Item est optima ratio, quia eo ipso, quod lex prohibet, vel præcipit clericis in particulari, supponit, & exercet potestatem superiorem in illos; ergo supponit potestatem quæ non est, ac proinde nulla est. Imò eo ipso non potest censeri fauorabilis, quia magis nocent vsurpando iurisdictionem, quam prosit, aliquid commodi afferendo. Et ita responsum est ad contrariam coniecturam. Ad confirmationem respondetur, aliud esse de priuilegio, nam priuilegij concessio non est actus iurisdictionis; sed dici potest actus liberalitatis, & dominij illius rei, vel iuris, quod per priuilegium datur, & ideo pôt quispiam dare priuilegium non subdito, imò & superiori, & sic etiam potest laicus concedere priuilegium clerico. Nec priuilegium habet propriam rationem legis respectu priuilegiati, quia per se non imponit illi obligationem, & ita non datur prohibendo, vel iubendo priuilegiato, sed concedendo, aliis vero solet præcipere obseruantiam priuilegij, & sic habet priuilegium propriã rationem legis, vt in materia de Legibus latius declaraui. Atq; ita leges ciuiles concedentes priuilegia clericis, fauent quidem clericis, non tamen ligant, obligant autem laicos, vt clericis talia priuilegia obseruent. 9. *Responsio.* *Ad confirmationem.*

10. *Leges ciuiles circa Ecclesiarum, vel clericorũ bona disponentes nullæ sunt.* Quintò addere possumus ampliando superiorem assertionem, leges etiam ciuiles in particulari disponentes circa bona Ecclesiarum, vel clericorum, non esse validas, nec posse Ecclesias, aut clericos obligare. Ita docent Gloss. & Doctores, præsertim Abbas in d. cap. *Ecclesia*, num. 20. & 21. Et quod attinet ad Ecclesiastica bona habetur express. in illo textu, & in d. cap. *Bene quidem*, cuius decisionem Innocent. 3. in priori c. allegat. Nam ibi statutum cuiusdam Basilij laici, quia in particulari statuebat circa bona Ecclesiæ etiam in eorum fauorem, irritum censetur, quia non fuit Authoritate Apostolica confirmatum. Idem sumitur ex cap. *Quæ in Ecclesiarum*, eodem titul. & cap. vltim. de Reb. Eccles. non alien. & ex cap. *Decernimus*, de Iudic. vbi negotia omnia Ecclesiastica exempta dicũtur à sæculari foro. Ratio autem est, quia bona Ecclesiastica inter res sacras computantur, & ideo prorsus sunt exempta à iurisdictione laicorum, non solum humano, sed etiam diuino iure, iuxta ea, quæ in decretis traduntur tota dist. 96. & quæ suprà c. 2. tractata sunt. *Ratio prim partis.*

11. In bonis autem propriis, seu patrimonialibus clericorum non militat ratio dicta, quia bona propria clericorum non sunt sacra sicut bona Ecclesiarum, & ideo necesse non est, vt eadem, vel tanta exemptione gaudeant, quanta bona Ecclesiastica, seu Ecclesiarum. Ratio autem differentiæ reddi potest, quia Ecclesiastica bona videntur esse sub immediato dominio Dei, & ideo nemo potest circa illa disponere, nisi vel Deus ipse, vel dispensatores suorum mysteriorũ, & bonorum ab ipso constituti. Bona autem clericorum immediatè sunt sub dominio talium hominũ, quod illis conuenit, non vt clericis, sed vt ciues, vel homines sunt, & ideo circa talia bona videntur posse disponere leges ciuiles.

12. *Ratio posterioris partis.* Sed nihilominus etiam in his bonis clericorum, veram esse censeo sententiam Panormitani, quanquam iura, quæ allegat, non directè hoc disponant, sed per argumentum à simili, vel à paritate rationis afferantur. Ratio vero illam conuincit, quia non potest

potest lex ciuilis aliquid in particulari disponere circa bona clericorum; nisi obligando clericos ad talis legis obseruationem, quia bona adhærent personæ, & lex disponens circa bona, non potest nisi per aliquam personam obseruari. Sed lex ciuilis non potest in particulari obligare personas clericorum; ergo nec circa illorum bona in particulari disponere. Item lex non fertur sine iurisdictione; nemo autem habet iurisdictionem, seu potestatem iuridice disponendi circa bona alicuius, nisi habeat iurisdictionem supra personam. Cum ergo Rex temporalis iurisdictionem non habeat circa personam clerici, neque habere potest circa bona, quæ adhærent personæ tanquam accessorium principali; ergo lex facta à potestate ciuili circa bona clericorum in particulari est nulla tanquam sine iurisdictione facta. Ratio autem in contrarium solum probat, non ita certum esse, bona clericorum esse iure diuino exempta à potestate ciuili, sicut est certum de Ecclesiasticis bonis, quia non sunt ita immediatè, & quasi per se exempta. Nam res sacræ, & bona Ecclesiæ exempta sunt propter sanctitatem quandam; quam participant per immediatam habitudinem ad Deum; bona autem clericorum exempta sunt propter habitudinem ad tales personas exemptas; hoc autem non obstat, quominus illarum exemptionem participent.

13. Sexto addendum est, leges ciuiles, quæ generaliter loquuntur ad ciues, abstrahendo à clericis, vel laicis, & disponentes in materia temporali omnibus communi, ad eorumque mutuam societatem, & vniformitatem pertinente; obligare clericos quoad vim directiuam. In hac assertione conueniunt omnes catholici, quos in superioribus retuli, & latè tractaui in lib. 3. de legibus cap. 34. Et ratio ex parte causæ finalis est, quia vniformis obseruantia talium legum est necessaria ad reipublicæ pacem, & ad seruandam inter ciues æquitatem; ergo & obligatio directiua debet esse generalis omnibus. Ex parte autem principij efficientis, seu potestatis talis obligationem imponentis, non omnes eandem reddunt rationem. Multi enim putant, id prouenire ex vi potestatis, & iurisdictionis Principis temporalis: quoad has leges ferendas, dicunt retinuisse iurisdictionem in omnes, etiam clericos: quia ita erat necessarium ad

1. Opinio. conuenientem totius reipublicæ gubernationem, & ideo non oportuit clericos eximi quoad hanc partem, cum vsus talis exemptionis non esset futurus vtilis reipublicæ Christianæ, ac proinde non esset in illa obseruandus. Vnde, sicut supra diximus clericum vt actorem contra laicum esse obnoxium iudicio seculari in causa temporali, ac subinde quoad hunc actum non esse exemptum, ita non est inconueniens, clericum vt ciuem communicantem cum laicis in huiusmodi actionibus communibus non esse exemptum à virtute, & iurisdictione legis ciuilis, quoad vim directiuam. Atque hunc modum dicendi auide arripiunt hæretici, & schismatici, illumque approbant multi catholici Doctores, quos in loco citato retuli, & non est improbabilis, secluso schismaticorum spiritu, & errore circa totam exemptionem clericorum.

14. 2 Opinio. Aliorum tamen sententia est, clericos non obligari ad obseruandas huiusmodi leges ex vi ipsarum legum, id est, ex vi iurisdictionis, quàm legislatores ciuiles habeant in clericos, sed ex vi rationis, id est, quia posita tali lege iusta de re ad omnes pertinente, & quæ à clericis decenter, & sine speciali grauamine seruari potest; ratio naturalis dictat, esse seruandam etiam à clericis, vel quia sunt partes talis communitatis, & turpis est pars, quæ non concordat toti in his, quæ commodè potest: vel quia non seruabitur æquitas debita inter clericos, & laicos, si laici huiusmodi leges seruent; & non clerici. Quæ posterior ratio maximè locum habet in legibus definientibus medium iustitiæ, quales sunt illæ, quæ valorem, & pretium rerum taxant; de quibus propterea nemo dubitat, seruandas esse à clericis ex vi iustitiæ naturalis; siue obligentur vi talium legum, siue non. Eademque ratio procedit de legibus disponentibus circa quasdam actiones humanas, quasi reciprocas, & quandam mutuam habitudinem inter ipsos ciues includentes, quia tales leges non possunt, vel cum securitate, vel cum æquitate seruari à laicis, quin seruentur à clericis, vt sunt leges prohibentes talia arma, vel ne tali tempore, aut loco ferantur; vel prohibentes, ne tales res, aut merces extra regnum trahantur, & similes. Prior vero ratio habere poterit locum circa leges disponentes de aliis actionibus ciuium, in quibus non inuenitur hic mutuus respectus æquitatis, aut securitatis, conseruationis, aut rerum abundantiæ ad omnes pertinentis; sed solum pertinent ad conuenientem viuendi modum vniuscuiusque secundum politicum statum, vt sunt v.g. leges prohibentes ludum alearum, & similes, quibus regulariter adiungitur ratio scandali, si à clericis non seruentur.

Atque hanc sententiam, quod leges huiusmodi non obligent clericos ex vi iurisdictionis laicæ, sed ex vi rationis, defendit Bellarminus in suis controuersiis, præsertim in vltima editione, & sæpius illam inculcat in his posterioribus opusculis, scilicet, in libro recognitionum; & in libro contra Barclaium, & in Apologiis contra Regem Angliæ. Et ideo Rex ipse sæpius circa hunc articulum ipsum mordet, vt in Præfatione pagin. 25. & in catalogo mendaciorum sub titulo. *Noua dogmata*, vt in fine Apologiæ. Veruntamen neque sententia hæc noua est, nec peculiaris Bellarmini, sed antiqua, & multorum grauium authorum, vt in citato de Legib. ostendi, & ideo immeritò Rex vel illam nouitatis accusat, vel de Bellarmino specialiter conqueritur. Neque etiam rationem aliquam, vel testimonium alicuius momenti affert, sed solum Bellarminum, vel odij, vel affectus in Reges temporales minus propensi insimulat, quod valde friuolum est, nisi forte apud illos, qui veritatem suis inordinatis affectibus repugnantem odium reputant. 15.

Aliunde vero illa sententia optimè fundatur in diuino iure concedente simpliciter hoc priuilegium. Additis testimoniis Conciliorum, & canonum dicentium, laicis supra clericos nullam esse attributam potestatem, vel iurisdictionem, sine qua non possunt directè, & ex vi legis illos obligare. Item hac ratione non possunt Reges obligare clericos legibus illis peculiariter impositis; ergo eadem non possunt eos obligare ex vi sui præcepti per leges communes, quia lex quoad vim suam non transcendit potestatem ferentis illam. Et ita sententia hæc quoad hanc partem negatiuam probabilior est, & vera; quoad aliam vero partem, explicandi obligationem ex sola vi rationis, est quidem probabilis, tamen si nudè; & præcisè intelligatur, sæpe inuenietur insufficiens ad grauem obligationem conuincendam. Et ideo libenter addere soleo, obligationem illam etiam niti in virtute canonum disponentium, vt huiusmodi leges à clericis seruentur, quos in citato loco retuli cum authoribus, qui obligationem talium legum hoc modo declarant, & rationibus, quæ hunc modum dicendi confirmant. Quæ non repugnat sententiæ dicenti, has leges obligare ex vi rationis, quia illa non excludit acceptationem canonum, aut virtutem illorum; nec prohibet recursum ad illam, quādo sola vis rationis grauem obligationem in clericis ad huiusmodi leges ciuiles seruandas, non ostenderit. 16. *Authoris sententia.*

Sed quæres; supposita hac sententia, quod clerici non obligentur ad obseruationem harum legum ex vi illarum, sed aliunde, an clerici simpliciter dicendi sint exempti, vel potius non exempti à vi dire- 17. *An clerici sint à vi directiua legum ciuilium exempti.*

vi directiua talium legum. Et ratio dubitandi est, quia si non obligantur in virtute illarum, non potest esse nisi ratione exemptionis à iurisdictione, qua feruntur tales leges, vt declaratum est; ergo simpliciter dicendi sunt exempti à talibus legibus. Item qui non tenetur ex obedientia legi parere, profecto exemptus est ab illa; clerici autem, si non obligantur talibus legibus ex vi illarum, non tenentur illas seruare ex vi obedientiæ authoribus earum debitæ; ergo sunt exempti à talibus legibus. In contrarium vero est, quia clerici absolutè tenentur obseruare tales leges; ergo absolute nō sunt ab illis exempti, quia exemptio absolute dicit libertatem, & carentiam obligationis; quomodo ergo obligatus manens potest dici exemptus?

18. *Varia sententia.* Propter quas rationes variè solent loqui authores. Aliqui enim, licet dicant, clericos non obligari his legibus virtute illarum, negant nihilominus esse exemptos ab illis. Alij vero consequenter putant dicendum, illos esse exemptos etiam à vi directiua talium legum, quandoquidem non vi illarum obligantur, sed rationis, vel canonici iuris. *Authoris iudicium.* Mihi tamen videtur controuersia solum de modo loquendi, existimoque propriè dici posse, illos non esse exemptos ab obseruantia talium legum, neq; ab obligatione faciendi id, quod per ipsas præcipitur, & vitandi quod prohibetur. Et nihilominus posse etiam dici, esse exemptos à virtute, seu proprio vinculo earundem legum, nam hæc duo non repugnant & vtrumque probant rationes pro vtraq; parte factæ. Et ita potest de clericis dici, obseruare has leges vt liberos à iugo illarum, quia non sunt liberi à iugo rationis naturalis, & iuris canonici, quod ad perfectam exemptionem pertinet, & ipsorum statui consentaneum est.

19. *Leges ciuiles etiā non noxia non obligant clericos quoad vim coactiuam.* Vltimò dicendum est, leges ciuiles etiam communes omnibus ciuibus, & clericis non noxias, neque indecentes, non obligare clericos quoad vim coactiuam, ac subinde exemptionem ab huiusmodi vi talium legum ad plenam Ecclesiasticorum libertatem maxime pertinere. Assertio est certa, in qua conueniunt omnes doctores Catholici, quos loco supra citato allegaui. Sequiturque manifestè ex præcedenti; nam si verum est, has leges non obligare clericos virtute sua etiam obligatione directiua, multo minus poterunt cogere illos vi coactiua. Declaratur autem simpliciter in hunc modum, quia lex in tantum ligat vi coactiua, in quantum pœnam imponit, quod duobus modis potest efficere, scilicet, vel ipso facto inferendo pœnam, vel præscribendo per iudicem inferendam. Priori modo non potest lex ciuilis per se ipsam punire clericum, quia exemptus est in criminalibus à foro sæculari, vt supra probauimus, quod verum est non solum de foro inferioris iudicis, sed etiam supremi Regis, vt etiam ostendi; ergo lex ciuilis, seu Regia non procedit à potestate coactiua clerici: ergo non potest per se ipsam illum punire, quia virtus eius commēsuratur potestati, à qua procedit. Et confirmatur, quia non potest Princeps temporalis in actuali, seu personali iudicio sententiam (quam ab homine vocant) contra clericum proferre: ergo nec potest per legem sentētiam latam in clericū dicere, seu sub tali sententia clericum comprehendere, quia extra forum suum ius diceret.

20. Neque etiam leges imponentes pœnam posteriori modo, possunt exercere vim suam in clericos, quia non exercēt illam, nisi mediante iudice; aut ergo iudex ille erit laicus, aut clericus. Si sit iudex laicus non solum non potest exequi talem pœnam in clericum, verum etiam nec condemnare illum, nec cognoscere de causa, vel de peccato eius, etiamsi legem ciuilem fuerit transgressus, quia non est iudex competens eius in aliqua causa siue ciuili, siue criminali, ad quam clericus vt reus trahatur, sicut ostensum est: ergo per iudicem sæcularem non potest lex ciuilis suam vim coactiuam in clericum exercere. Si autem iudex sit Ecclesiasticus non tenetur pœnam legis ciuilis clerico imponere; tum quia sæpe non erit, vel decens, vel accommodata statui clericali; tum maximè, quia iudex Ecclesiasticus non tenetur secundum leges ciuiles iudicare, aut pœnas imponere, sed secundum ius canonicum, quod si in illo nulla lex sit designans pœnam pro tali delicto inferendam, iudex Ecclesiasticus arbitrio suo illam imponet. Et poterit quidem si opportunum, & absque inconuenienti fieri posse iudicauerit, leges ciuiles imitari (nam canones ipsi hoc non dedignantur, vt ipsimet dicunt) non tamen tenetur. Nam lex ciuilis designando pœnam per iudicem imponendam, instruit, obligando, iudicem sæcularem, non Ecclesiasticum, super quem iurisdictionem non habet. Et quamuis lex illa vt imponens pœnam in communi loquatur, abstrahendo à iudice sæculari, vel Ecclesiastico, nihilominus sub ea ratione non est ex illis legibus communibus, quas clerici obseruare tenentur. Quia vniformitas in supplicijs, & pœnis in omnibus membris reipublicæ non pertinet ad bonum regimen eius, ideoque nec canones illam præcipiunt, nec ratio naturalis illam dictat, sed potius postulat vt pro diuersitate statuum diuersis modis transgressores puniantur. Definire autem pœnas clericis accommodatas pro quocunque delicto, non pertinet ad leges ciuiles, sed ad Ecclesiasticas, & vbi illæ defuerint, arbitrio Ecclesiastici iudicis merito relinquūtur, quia ipse etiam melius iudicabit de qualitate pœnæ clerico imponendæ, quam ciuilis potestas, siue per sententiam, siue per legē loquatur; ergo nullo modo lex ciuilis sub vi sua coactiua clericum comprehendit.

Dices. Ergo clericus puniri non poterit propter transgressionem legis ciuilis, vel saltem Iudex Ecclesiasticus non tenebitur illum propter tale delictum punire; consequens est valde absurdum, quia inefficax valde esset vis directiua sine vlla coactiua, & delicta publica cōtra commune bonum manerent impunita. Prior sequela probatur, quia clericus exemptus est à vi coactiua legis ciuilis; ergo exemptus est non solum à tali specie pœnæ, sed etiam simpliciter à pœna, quia aliàs lex illa aliquam vim coactiuam exerceret in clericum, ligando illum ad pœnam, seu debitum pœnæ inferendo. Et à fortiori non tenebitur iudex Ecclesiasticus tale delictum punire, quia vel reus ex vi talis legis simpliciter non subijcitur pœnæ, vel certe iudex ipse non tenetur secundum talem legem iudicare, & ideo sicut non tenetur reum punire tali modo, ita nec simpliciter punire. 21. *Obiectio.*

Respondetur negando sequelam quo ad vtramque partem; nam transgressor talis legis quamuis sit clericus, eo ipso quod transgreditur legem, quam quocunq; titulo seruare tenetur, fit reus pœnæ, non ex vi legis ciuilis, sed ex vi iuris naturalis, & gentium, quo peccator fit reus pœnæ non solum apud Deum, sed etiam apud homines, quando crimen rempublicam offendit. Et ita cessat ratio in contrarium, quia, hic reatus pœnæ non oritur propriè ex vi coactiua legis ciuilis tanquam ex causa, sed ex lege naturali; lex autem ciuilis solum fuit quasi remota occasio, quia non posita illa lege, actio illa non fuisset mala, & consequenter nec pœna digna. Similiter ad alteram partem dico, teneri iudicem Ecclesiasticum punire simile delictum clerici, si ad iudiciū suum deferatur, non ex vi legis ciuilis, vt probat argumentum, sed ex vi legis iustitiæ, & officij sui, quo tenetur vindicare, & emendare delicta subditorum suorum, contra quamcunque legem commissa. Eo vel maximè, quod illud crimen magis est contra legem canonicam, vel naturalem, quam contra legem ciuilem, etiam si existentiam talis legis prærequirat. 22. *Solutio.*

Quæri tandem hic potest, an hæc exemptio clerico- 23.

...leges eius ...clericorū ...ntractus ir ...itare valeāt

ricorum respectu ciuilium legum extendatur ad vim irritandi aliquos actus, seu contractus humanos, quam hæ leges interdum exercent: quod est quærere, an lex ciuilis irritans contractus, qui tam à clericis, quàm à laicis fieri solent, irritet etiam illos factos à clericis, vt verbi gratia, an testamentum factum à clerico sine solennitate requisita iure ciuili, sit validum, &c. Respondeo breuiter, distinguendum esse de irritatione, quædam enim est pœnalis, vt quæ in pœnam imponitur, vel quæ resultat ex inhabilitate aliqua ipso iure imposita per legem in pœnam alicuius criminis; alia verò est irritatio, quæ per se fit propter bonum commune, etiam si culpa operantis non intercedat. Dico ergo, legem ciuilem irritantem, si propriè pœnalis sit, non comprehendere clericos quoad vim, seu actum irritandi. Probatur, quia lex ciuilis non ligat clericum quoad vim coactiuam, nec quoad pœnam ipso facto impositam, quæcumque illa sit, vt probatum est, sed talis irritatio fit per vim coactiuam legis, & per modum cuiusdam pœnæ imponitur; ergo non ligat clericum irritando actum eius, sicut etiam si imponat aliquam inhabilitatem ad similem actum, non inducit illam in clericum, quia omnes rationes factæ de cæteris pœnis, etiam in his procedunt.

24. At verò si lex ciuilis per se directè irritet actum propter bonum commune, dicendum est, comprehendere clericos quoad vim irritandi, quia tunc nō pertinet ad vim coactiuam, sed ad directiuam. Essetque hoc manifestum, si verum esset, leges huiusmodi obligare clericos ex vi legis, & iurisdictionis, quia tunc nihil est, quod eximat clericū à tali effectu legis cum ab eadem iurisdictione directiua morum procedat. Verumtamen etiam tenendo has leges solum obligare clericos vi rationis, id asseruit Vasquez 1. 2. disp. 167. cap. 4. quia talis (inquit) irritatio necessaria est, vt pax, & bona Reipublicæ gubernatio constet. Quod non caret difficultate, quia irritatio hæc positiua, seu per hominem inducta non fit sine iurisdictione, & potestate supra personam, & voluntatem cuius actus irritatur. Et ideò merito addere possumus, leges ciuiles habere hunc effectum, quia per ius canonicum simpliciter quoad vim directiuam acceptantur, atque ita irritatio illa fundatur in iurisdictione potius Ecclesiastica, quam ciuili. Vnde etiam prædicta assertio limitanda est, vt non procedat, quādo ius canonicum alia via sustinet actum, vel in fauorem clerici, vel (vt sic dicam) in fauorem ipsius actus, tunc enim præualet ius canonicum respectu clericorum. Vt verbi gratia testamentum clerici valet sine solennitate ciuili, quia ius canonicum minori contentum est in fauorem vltimæ voluntatis, cap. *Cum esses*, de Testament. & idem est in similibus.

CAPVT XVII.

Quale sit Ecclesiarum priuilegium quoad suam, suorumque bonorum exemptionem ab oneribus, & à potestate sæculari.

1. SVperest dicendum de alia virtute legis humanæ, quæ est ad imponendum onera, vel tributa subditis: & quoniam hæc interdum personis, interdum rebus ipsis solent imponi, ideò de illis sigillatim dicēdum est. Quia verò non solum clerici, sed etiam Ecclesiæ ipsæ hac gaudent immunitate, dicemus priùs de Ecclesijs ipsis, & Ecclesiasticis bonis, posteà verò de clericis, & eorum bonis. Distinguimus ergo in primis bona Ecclesiastica à bonis clericorum: nam priora, vt suprà dixi, sunt magis sacra, & religiosa, quia ad diuinum cultum, & ad opera pietatis per se ordinantur, bona autem clericorum de se mere temporalia sunt, quamuis personis Ecclesiasticis quasi adhæreant, & ideò de his postea dicemus.

Nunc circa bona Ecclesiastica est vlterius aduertendum, multa sub illis comprehendi posse, inter quę primum locum tenent ipsæmet Ecclesiæ, à quibus reliqua bona sacra Ecclesiastica denominari videntur. Quæri autem potest, quid nomine Ecclesiarum, vel Ecclesiæ hic intelligamus. Potest enim intelligi vel templum ipsum, quod ad vsum sacrificij, sacramentorum, & in eo fideles ad orandum, & verbum DEI audiendum conueniant, dedicatum, & consecratum est: vel potest nomine Ecclesiæ particularis intelligi Collegium Clericorum, qui vnicuique Ecclesiæ seu templo ad seruitium eius, & diuini cultus, & fidelium curam, cæterarumque rerum sacrarum, & bonorum custodiam & ad ministrationem deputati sunt. Vel tertiò nomine Ecclesiæ particularis intelligi potest tota congregatio fidelium ad eandem Ecclesiam, seu templum pertinentium, quatenus in illa recipiunt sacramenta, & illius Pastori in his, quæ ad animam pertinent, proximè subsunt, & secundum eam rationem peculiarem vnionem spiritualem habent. 2.

Aliquæ Eccl'esiæ acceptiones præmittuntur.

Et quamuis verum sit, vocem illam in omnibus his significationibus esse vsitatam, præsertim in prima, & tertia, nihilominus hæc vltima præsenti instituto non inseruit. Quia Ecclesia illo modo sumpta non habet peculiarem exemptionem, seu libertatem Ecclesiasticam præter eam, quæ ad spirituale regimē spectat, de qua diximus in cap. 2. Neque illa congregatio habet alia Ecclesiastica bona, præter ea, quæ ad clerum, vel templum spectant. Ecclesia etiam secundo modo accepta, quæ frequētius dicitur clerus, vel capitulum, si consideretur vt persona quædam ficta, eandem rationem exemptionis habet, quam clerici, & ideò sub illis comprehenditur: si verò spectetur quoad bona ad vsum sacrum, & templi deputata, eiusque curæ commissa, sic non habet exemptionem aliam, præter illam, quam de bonis Ecclesiasticis explicaturi sumus. Superest ergo vt de Ecclesia loquamur, vt est locus sacer, ad cuius seruitium, vel ornatum, & ad ministeria sacra, quæ in illa fiunt, cæteraque opera pietatis alia bona Ecclesiastica ordinantur. 3.

Quæ ex dictis acceptionibus præsenti inseruiat instituto declaratur.

Potest item Ecclesia hoc modo sumpta considerari, vel sub generali ratione rei sacræ, & sic habet exemptiones, seu immunitates cæteris rebus sacris, cum quibus in illa generali ratione conuenit, communes, de quibus statim dicemus. Vel etiam considerari potest Ecclesia sub ratione propria loci, seu domus, quæ ad custodiendas, vel protegendas personas, quæ in ea existunt, vel ad eam confugiunt; vel ad custodiam rerum, quæ in ea collocantur, ordinatur. Et sub hac ratione habent Ecclesię, & loca sacra, quatenus talia sunt, priuilegia quædam propria, & sibi specialiter accommodata. Quæ priuilegia in generali sumpta ex ratione naturali resultant, in particulari vero aliqua sunt per leges canonicas determinata, vel declarata. Supposita enim institutione, & benedictione, vel dedicatione sacra talis loci, ratio ipsa naturalis dictat, vt ab omni actione indecente, vel quæ fit contra reuerentiam tali loco debitam, seruetur immunis. Quæ autem actiones cedant in iniuriam, vel irreuerentiam loci sacri, si per legem Ecclesiasticam non definiatur, prudenti arbitrio relinquendum erit. 4.

Variæ Ecclesiarū immunitates.

Magna autem ex parte hoc determinauit Ecclesiastica lex, priuilegia aliquarum immunitatum Ecclesijs conferendo. Primo definiendo, per quas actiones Ecclesia polluitur iuxta Ecclesiasticam institutionem easque vetando. Secundo prohibendo, ne Ecclesiæ vt laicæ domus tractentur, in eis communia supellectilia sine magna necessitate recipiendo, seu admittendo, cap. 2. de Custodia Eucharistiæ. Tertio præbendo Ecclesijs immunitatem, & exemptionem ab actionibus forensibus, quæ ad sæcularia iudicia, vel ad tractanda negotia politica, aut bellica, vel ad 5.

mercaturam pertinent. Quartò tribuendo Ecclesiæ peculiarem vim custodiendi bona in eis deposita, vel quouis modo collocata, vt sine speciali sacrilegio per iniuriam inde subtrahi non possint. Deniq; vt alia omittam, datum est templis priuilegium tuendi reos ad ea confugientes, ita vt à ministris sæcularis iustitiæ sine iniuria, & graui sacrilegio inde non possint per violentiam extrahi. De quibus immunitatibus dixi latè in tract. 2. de Relig. toto lib. 3. & præsertim de hac vltima à c. 8. vsq; ad finem, & ideò illa nunc prætermittimus. Solùm enim ea tetigimus, vt constet; quomodo Ecclesia, prout est locus sacer, ab oneribus, seu actionibus, & (vt ita dicam) passionibus prophanis, & ab Ecclesia prohibitis exempta sit. De exemptione autem à tributis respectu Ecclesiæ sic acceptæ nihil dicere necesse est; quia licèt sit res immobilis, non est res (vt ita dicam) fructifera temporalium bonorum, seu fructuum, & ideo non est capax tributi, præterquam quod quatenus Ecclesia est res sacra, habet, vt dixi, omnem exemptionem communem alijs bonis, & rebus sacris, de quibus iam dicendum est.

6. *Bona Ecclesiastica duplicia, quadã specialiter consecrata, alia non ita.* Præter Ecclesias ergo cætera Ecclesiastica bona in duo membra distingui possunt, quædam sunt, quæ propriè dicuntur res sacræ, quia vel per specialem benedictionem consecratæ sunt, vel sunt instrumenta diuini cultus; aliæ verò sunt, quæ generale nomen retinent, & propriè dicuntur bona Ecclesiastica, siue mobilia, siue immobilia; quæ quatenus ad Dei cultum, sustentationem ministrorum, subsidium pauperum, & alias templorum expensas destinata sunt, inter res sacras computantur, teste D. Thom. 2. 2. q. 99 art. 4. & q 185. artic. 7. De rebus sacris prioris ordinis certum est gaudere multis immunitatibus à communibus vsibus, vel ministerijs, & ab omni iniuria, & iniqua alienatione. Nam hoc genus immunitatis ratione naturali fundatum est quia Sancta debent sanctè tractari; ea verò, quæ Deo dicata sunt quandam sanctitatem participant; ergo ipsa ratio dictat, non esse ad vsus prophanos transferenda. Et ita in lege veteri vasa templi in magna erant veneratione, & ideò specialiter consecrabantur, vt ait D. Thomas 1. 2. q. 102. art. 4. ad 9. & propterea non poterant ad alios vsus prophanos, vel communes applicari. Vnde Daniel. 5. Balthasar Rex Babyloniæ, qui vasa templi in quodam suo conuiuio prophanare ausus est; statim diuinam sensit vindictam, vt ibi Hieronym. & Theodor. notant; & Stephanus Papa 1. epist. 1. ad Hilar. c. 3. & habetur in cap. *Vestimẽta*, de Consecrat. dist. 1. Quin etiam inter gentiles suo modo fuit hoc ius rebus sacris conseruatum, vt colligimus ex l. *Interstipulantem*, §. *Sacra*. ff. de Verborum obligat. nunc autem maximè iure canonico confirmatum est, vt constat ex cap. *Ligna*; cum multis sequentibus, de Consecrat. dist. 1. & cap. *Quæ semel*, cum sequent. 19. q. 3. & ex regula *Semel*, de Regulis iuris in 6. & nouo etiam iure ciuili declaratum hoc est in l. *Sancimus*. Codic. de Sacrosanct. Eccles.

7. Pertinet autem hæc immunitas ad quandam venerationem, seu honorarium cultum huiusmodi rerum sacrarum, & ideò in materia de Adoratione explicata est. Et propter eandem causam non ita conuenit hæc immunitas alijs bonis Ecclesiasticis secundi ordinis, quia illa non sunt proxima instrumenta diuini cultus. Ideoq; priora bona dici solent exempta ab humano commercio, & vsu; hæc verò posteriora esse possunt in humano commercio, & ad ordinarios vsus applicari, dummodo debito modo, & cum pietate fiat. Vt sumitur ex cap. *Sine exceptione*; cap. *Aurum*, & cap. *Gloria*, cum alijs multis 12. quæst. 2. Nam quia hæc etiam posteriora bona aliquo modo sacra sunt, hoc saltem ex vi suæ institutionis requirunt, vt solum in religiosos, vel pios vsus proximè consumantur, quia ad hunc finem Ecclesiæ data sunt, vt multi canones tradunt in dicta 12. q. 2. Quod si bona sint im-

Res diuino cultui dicatæ ab humanis vsibus eximuntur. Vide Sarmient. de Reddit. Eccles.

mobilia, vel pretiosa, peculiare habent priuilegium, vt alienari non possint, nisi modo, & ratione iure canonico præscriptis, cap. *Nulli*, cum alijs de Rebus Ecclesiæ non alienandis.

Præterea omnia ista bona Ecclesiastica dici possũt gaudere priuilegio fori, seu, quod idem est, esse exempta ab omni iurisdictione; seu potestate sæcularium Principum, seu Magistratuum. Primò quoad administrationem, nam per Ecclesiæ ministros custodiri; conseruari, transferri, aut permutari, distribui, vel quando oportuerit; alienari debent, non per laicos; quibus nulla super hæc bona est attributa potestas iuxta suprà dicta in cap. 2. & 15. & ex dictis ibi constat, immunitatem harum rerum quoad hanc partem ex iure diuino descendere, supposita institutione Ecclesiæ, & potestate data Petro; & successoribus eius ad vniuersas res Ecclesiasticas per se, vel per ministros suos administrandas. Vnde in Concil. Lateranen. sub Leone X. in Bulla de Reformatione curiæ §. *Et cum fructuum*, dicitur, prohibitum esse iure diuino ne laici ius administrandi bona Ecclesiastica vsurpent. 8. *Omnia Ecclesiar. bona gaudent priuilegio fori.*

Ratio verò est, quia hæc bona si considerentur vt sacra, per se ordinantur ad spiritualem; & supernaturalem finem, & ideo ex vi iuris diuini administratio eorum ad spiritualem potestatem pertinet. Si verò considerentur ratione materiæ, sic eo ipso, quod tradita sunt Ecclesiæ, facta sunt extra dominium, & potestatem laicorum, & diuino cultui dicata sunt, & sub speciali ratione sub dominio Dei constituta, vt significauit Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 1. de Reformat. prohibens Episcopis, ne res Ecclesiasticas, *quæ Dei sunt*, consanguineis donent, qui modus loquẽdi est frequens in sacris canonibus, vt videre licet in multis decretis 12. quæst. 1. & 2. 16. quæst. 1. & 7. & in cap. *Cum secundum Apostolum*, de Præbend. vbi hæc bona vocantur patrimonium Christi, quod etiam habetur in cap. cum ex eo de Elect. in 6. Et in cap. *Tua nobis*, de Præbend. decimæ peculiari titulo & modo dicuntur esse bona Dei. Ergo administratio talium bonorum ad eos pertinet, quos Deus dispensatores suorum bonorum constituit; huiusmodi autem dispensatores sunt præcipuè Romanus Pontifex, & sub illo episcopi in suis diœcesibus, iuxta mensuram potestatis sibi concessæ, vt Pontifices, & varia Concilia docuerunt, quæ apud Gratianum videri possunt dist. 96 præsertim cap. 1. & vltimo, & dicta 12. q. 1. & 2. & 17. q. 1. & 7. Et optimè Ambros. in cap. *Conuenior*. 23. q. 7. ex epist. 33. ad Sororem. Et propterea sacrilegi appellantur, qui per potestates sæculares huiusmodi bona Ecclesiastica vsurpant, tanquam rerum sacrarum violatores. 9. *Ratio dictæ exemptionis.*

Secundò dici possunt hæc bona gaudere priuilegio fori, quia exempta sunt à legibus ciuilibus, ita vt nihil circa illa in particulari disponere possint, vt ex dictis in capite præcedenti satis notum est; & sumitur ex cap. *Ecclesia*, & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, de Constitut. & cap. vlt. de Rebus Ecclesiæ non alienandis. Et traditur apertissimè in Concilio Romano sub Symmacho, quod allegauit Innocentius 3. in dicto capit. *Ecclesia*, & refertur in capit. *Bene quidem*, 96. dist. vbi lex quædam super Ecclesiastica bona lata à quodam Basilio homine laico, & vrbis Romæ Præfecto, licet esset fauorabilis Ecclesiæ, nulla declaratur ex defectu potestatis. Ne in exemplum remaneret præsumendi, quibuslibet laicis, quamuis religiosis, vel potentibus in quacunque ciuitate quolibet modò aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi indiscussè à DEO cura commissa docetur. Ratio ergo est, quia tales leges sunt nullæ, vt pote sine iurisdictione factæ: nam sicut ciuilis Magistratus, aut Princeps non habet potestatem administrandi Ecclesiastica bona, ita nec iurisdictionem habet ad ferendas leges, per quas circa eadem bona aliquid disponat. Tum quia eadem ratio versatur, videlic. quod hæc bona eo ipso, quod speciali 10. *Bona Ecclesiastica etiam à legibus ciuilibus sunt exempta.*

speciali titulo facta sunt diuina, & spiritualia per specialem habitudinem ad supernaturalem finem, constituta sunt extra obiectum, & materiam iurisdictionis temporalis. Tum etiam, quia dispositiones legum circa aliqua bona continent (vt sic dicam) principalem dispositionem, & administrationem talium bonorum quasi eminenter, seu virtute; quia huiusmodi leges sunt regulæ, per quas dirigi debet talium bonorum administratio; ergo qui talia bona administrare non possunt, multò minus poterunt leges circa illa condere. Quapropter non minus iuris diuini est hæc exemptio à lege ciuili, quàm ab administratione laicorum. Est tamen varijs modis determinata hæc exemptio per Ecclesiasticos canones præscribentes modum circa alienationes, translationes, & alios modos dispensandi, vel administrandi hæc bona, vt videre licèt in decretis antiquis allegatis præsertim 12. quæstione prima, & toto titulo de Rebus Eccles. non alien. & in capit. *Pastoralis*, de His, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli. Vnde per easdem leges canonicas aucta est hæc exemptio per varia priuilegia Ecclesijs concessa circa bona sua, vt circa alienationes, præscriptiones, & similia, de quibus hic non est dicendi locus, sed videri possunt Doctores Canonistæ in cap. *Nulli*, de Rebus Ecclesiæ non alienand. & summistæ præsertim Syluest. verb. *Alienatio*. & verb. *Ecclesia*, 2. & 3.

11. *Bona Ecclesiastica exempta sunt à iudicijs sæcularibus.* Tertiò eadem ratione gaudent hæc bona exemptione ab onere iudicij sæcularis. In quo breuiter aduertendum est, duobus modis posse hæc bona considerari, primo præcisè quatenus res sacræ sunt, & vt sic manifestum est, non posse circa illa versari sæcularia iudicia, nam si dubitatio aliqua, vel lis circa illa vt sacra sunt, moueatur, ex ipsa rei natura, & diuino iure, ad Ecclesiasticum iudicium pertinet, quia est materia sacra, & spiritualis, vt si tractetur; an Ecclesia sit polluta, necne, vel an calix sit rectè consecratus, & similia. Alio modo possunt hæc bona considerari ratione materiæ, secundum quam temporalia bona sunt, & de illarum dominio, vel iure vtendi, aut fruendi illis litigari potest, & hoc modo etiam constat, hæc bona esse exempta à iudicio sæculari, vt notant Glossa, Panormit. & Doctores in cap *Ecclesia sanctæ Mariæ*, de Constitut. per illum textum, & per cap. *Si clericus*, cum similibus de Foro comp. & cap. *Decernimus*, de Iudicijs cum alijs quæ capit. 13. adduximus. Hæc enim pars ferè coincidit cum his, quæ ibi diximus de exemptione clericorum in causis ciuilibus. Nam si clerici eximuntur quoad propria bona à sæculari iudicio, multò magis quoad bona Ecclesiastica. Vnde hoc intelligendum est cum declaratione ibi addita, nimirum, vt procedat, quando ipsa Ecclesia est rea, seu in iudicium vocatur à laico, vel (quod perinde est) quando laicus prætendit, talia bona esse sua, vel aliquod in eis ius habere. At verò si è côuerso Ecclesia, seu Pastor eius pro huiusmodi bonis, quæ Ecclesiastica esse prætendit, laicum conueniat, tunc non habet locum exemptio à sæculari iudicio, quia reus in foro suo conueniri debet, nisi fortasse sacrilegium intercesserit, ratione cuius potest reus immediatè trahi ad iudicium Ecclesiasticum, vt in prædicto capite satis explicatum est.

CAPVT XVIII.

An exemptio à tributis sæcularibus conueniat Ecclesijs, earumque bonis, quatenus CHRISTI patrimonium sunt.

1. Ecclesiarum nomine, vt præcedenti capite explicaui ipsa materialia têporalia, vel loca sacra intelligimus; per Ecclesiastica autem bona res omnes sacras, & quæ ad vsus Ecclesiarum, Deo, seu ipsis Ecclesijs donatæ sunt, & sub administratione eiusdem Ecclesiæ, seu ministrorum eius perseuerant. Nam de bonis proprijs clericorum postea dicemus. Distingui autê possunt hæc bona in immobilia & mobilia. Sub immobilibus non solùm fundos, prædia, domos, & similia corporalia bona, quæ fixam radicem habent, sed etiam iura fructifera, vt cêsus, quibus annui redditus respondent, & seruitutes, & similia bona perpetua, quæ incorporalia dicuntur, comprehendimus, iuxta iuris consuetudinem in Clement. *Exiui*. §. *Cum annui redditus*, de Verbor. signific. & quæ notantur à Doctoribus in cap. *Nulli*, de Reb. Eccles. non alienand. & Glossa in cap. 2. de Reb. Eccles. non alienand. verb. *Iura*. Sub mobilibus autem cæteras res oês Ecclesiæ vsibus deputatas, cuiuscumque æstimationis, vel valoris sint, complectimur. Nam licèt, in ordine ad perpetuam conseruationê, prohibendamque alienationem soleant res pretiosæ Ecclesiæ sub immobilibus comprehendi, quia eodem iure cêsentur, vt notat Panor. in cap. *Tua*, de his, quæ fiunt à Prælatis, &c. tamen in ordine ad tributa non habent peculiarem rationem, & ideo inter mobilia cêsentur sicut re vera talia sunt, iuxta l. *Lex quæ mancipia*, Cod. de Administrat. tutorû. Ea vero, quæ se mouentia vocantur, licèt immobilia propriè dici non possint, vt per se constat: quatenus fructifera esse solent, & per quandam successionem possunt esse perpetua, ad illa nunc reuocantur. *Bona Ecclesiastica quædam mobilia, alia immobilia, vtraque quid.*

Per tributa vero sæcularia, illa intelligimus, quæ à Regibus, seu temporalibus Monarchis, vel alijs Magistratibus iure possunt, vel solent imponi. Nam de tributis, quæ à Summo Pontifice possunt exigi, & Ecclesiastica possunt vocari, non est in præsenti consideratio, illa enim non sunt contra exemptionem Ecclesiasticam, nam hæc est à potestate ciuili non à Pontificia. Imo quia hæc bona subsunt plene potestati Pontificis, eximuntur à potestate sæculari, eoque ista exemptio refertur, vt illa subiectio plenè possit impleri: Ideoque dubium non est, quin Ecclesiastica bona possint aliquibus tributis Ecclesiasticis subijci, saltem per Summum Pontificem, qui est supremus eorum dispensator. Qualia vero, & ob quas causas futura sint, & an ab inferioribus Prælatis introduci possint, non est, vt dixi, præsentis considerationis, sed in materia de Præbendis, & beneficijs Ecclesiasticis tractandum est. 2. *Sæcularia tributa quæ.*

Deinde tributa sæcularia, quâuis multiplicia sint, vt in libro 5. de Legib. dixi, in præsenti in duo capita distingui possunt, iuxta diuisionem positam rerum mobilium, & immobilium: quædam ergo tributa de rebus immobilibus postulantur, & solent vocari tributa realia, seu pensiones, aut vectigalia, quamuis hæc nomina interdum communiora sint. Alia vero sunt tributa, quæ de rebus mobilibus petuntur, vt gabella, quæ etiam vectigal à vectâdo appellatur. Est enim differentia notâda inter res mobiles, & immobiles, quod mobiles, quia non sunt fructiferæ, de se nô sunt capaces tributorû, nisi quatenus subsunt negotiationi, vel transportationi ab vno loco in alium, & ideo alia tributa inde accipiunt nomina vectigalium, &c. Res autem immobiles quatenus fructiferæ sunt, per se sunt capaces alicuius pensionis, & ideo hac voce circa illas vtemur. 3. *Tributa sæcularia duplicia.*

Dico ergo. Bona Ecclesiastica tam mobilia quam immobilia à tributorum solutione esse exempta. Conclusio est certa, & communis Doctorum locis infra citandis, & sumitur ex capit. *Non minus*, & capit. *Aduersus*, de Immunit. Ecclesiar. & capit. *Quanquam*, de Censib. in 6. & cap. 1. de Immunit. Ecclesiast. in 6. & Clementin. 1. eodem titul. Et in Extrauag. *Quod olim*, eodem. Item in iure ciuili confirmata est hæc immunitas præsertim in constitutione Friderici post libros Feudorum, & habetur etiam in l. 2. §. *Item nulla*, C. de Episcop. & Cleric. Denique optimum argumentum sumitur ex capit. 2. de Censib. quatenus dicit, tributum esse signum subiectionis; cùm ergo neque 4. *1 Conclusio. Omnia Ecclesiastica bona à tributis sunt exempta.*

que Ecclesiæ, neque earum bona sint subiecta potestati sæculari, neque etiam tributis sæcularibus subijci possunt. Quæ ratio generalis est de omnibus Ecclesiasticis bonis, & ita etiam loquuntur alia iura.

5. Vt autem fundamentum huius immunitatis in his bonis specialiter declaremus, aduertere oportet duos respectus in eis considerari posse, vt in eis hæc immunitas fundetur, vnus est, quod huiusmodi res sunt sub speciali dominio Dei, vt dixi: alius est, quia tales res sunt specialiter consecratæ, aut benedictæ. *Ratione probatur conclusio.* Prior respectus generalis est omnibus his bonis, quæ Ecclesiastica nuncupantur, & ideo de illo in hoc capite dicemus, de altero verò, qui minus vniuersalis est, dicemus capite sequenti. Dico ergo, habitudinem illam ad Deum tanquam ad peculiarem dominum sufficere ad fundandam dictam exemptionem, non solùm in humano, sed etiam in diuino, & naturali iure. Nam si Dominus bonorum non potest esse subiectus tributis, neque etiam ipsa bona possunt tributis onerari, vt infrà etiam de clericis dicemus, tum quia bona adhærent personæ, & sequuntur conditionem eius tanquam accessorium principale; tum etiam, quia solutio talis tributi per se non potest ab alio, nisi à Domino bonorum postulari, & ita necesse est, vt in ipsum redundet, & virtute illi tributum imponatur. At verò dominus horum bonorum Ecclesiasticorum non potest esse subiectus tributis, cum sit ipsemet Christus: ergo neque ipsa Ecclesiastica bona. Atque hic optimè accommodantur verba Christi: *Ergo liberi sunt filij*, nam filius naturalis Regis sicut in persona sua exemptus est à tributo, ita & in suis proprijs bonis: ergo multò magis bona Ecclesiastica, quæ propria sunt Christi & veluti proprium patrimonium eius, vt Concilia loquuntur, libera sunt à vectigalibus, & tributis.

6. *Obiectio.* Dices proprium, & quasi proximum dominium horum bonorum re vera non esse immediatè apud Deum, & Christum solùm, sed apud aliquos homines, vel hominum congregationem habentem ius vtendi, & fruendi talibus bonis, & de illis disponendi in omnem vsum lege non prohibitum. Vt verbi gratia, bona alicuius monasterij Ecclesiastica sunt; & tamen dominium illorum est apud conuentum talis monasterij, & bona alicuius Ecclesiæ matricis sunt sub dominio totius cleri talis Ecclesiæ, vt est quædam particularis, & spiritualis congregatio ex clericis coalescens. Ergo ille titulus diuini dominij non est sufficiens ad fundandam hanc exemptionem à tributis: quia tributum magis consideratur respectu proximi domini: nam ab illo soluendum est. Alioqui etiam *Domini est terra, & plenitudo eius*, omnia enim altiùs, & perfectiùs sunt sub dominio diuino, quàm humano, tamen quia illud dominium diuinum non excludit humanum, sub hoc posteriori respectu bona humana capacia sunt tributorum: ergo idem erit cum proportione in bonis Ecclesiasticis. Nam licèt peculiari modo dicantur esse Dei, quia ad eius cultum peculiari modo ordinata sunt: nihilominus quatenus sunt bona temporalia, quibus homines vti debent, non possunt non esse sub aliquo humano dominio.

7. *1. Responsio.* Duobus modis respondemus, primo negando assumptum: est enim valde probabilis sententia Nauarri asserentis, bona Ecclesiastica proximè, & immediatè esse sub dominio Dei, & Christi Domini, non per metaphoram, sed per omnimodam proprietatẽ, ita vt nullus homo, vel hominum cõgregatio habeat proprium dominium, sed tantum dispensationem cum maiori, vel minori plenitudine potestatis. Quã sententiam dicit Nauarr. esse communem consensum omnium catholicorum Doctorum. Et eam latè probat decretis Pontificum, & Conciliorum, ac rationibus, vt videre licet in Apologia de Redditibus Ecclesiasticis, q.1. monito.18. & 24. & in nouiori editione tract. de Redditib. q.1. monit.16.21. & 40. & q.3. monit.31. num.7.

Estque hæc opinio satis pia, & probabilis, quæ hac ratione præter alias suaderi potest, quia si aliquis homo esset Dominus horum bonorum, maximè Summus Pontifex, nam apud illum est suprema potestas dispensandi omnia Ecclesiastica bona, vt suprà visum est, & passim in canonibus traditur dist.96.12.q.2. & in titulis de Reb. Eccles. non alienand. & de Immunit. Ecclesiar. At Pontifex ipse non habet proprium dominium rerum Ecclesiasticarum etiam illarum, quæ specialiter sunt Ecclesiæ Romanæ, vt sumitur ex Concilio Roman.3. sub Symmacho, cap. *Non licet*, 12. quæst.2. Non enim potest suo arbitrio hæc bona expendere, vel alienare, sed tantum vt fidelis dispensator & prudens: ergo nec tota Ecclesia vniuersalis habet tale dominium in talia bona, quia ipsi videantur in suo capite donata: sicut neque aliqua Ecclesia particularis habet proprium dominium suorum bonorum Ecclesiasticorum, quia quælibet Ecclesia pendet à Pontifice in suorum bonorum administratione, & vniuersalis Ecclesia etiam in hoc est illo inferior: ergo omnes isti sunt tantum dispensatores horum bonorum, & non veri domini. Neq; est inconueniens, quòd aliqua bona humana, & temporalia fiant extra dominium mortalium hominum, quia fideles altiori mente, quàm humana, scil. per fidem operando, illa Christo donare potuerunt, & voluerunt, & ipse quãuis per ministros suos illa acceptet, fieri potest, & fit propria illorum dominus. 8. *Bona Ecclesiastica esse immediatè sub dominio Dei probatur.*

Quia verò non desunt graues authores, qui dominium harum rerum apud homines esse dicũt, saltem apud Ecclesiam, vel vniuersalem, vel particularem respectiuè, iuxta intentionem eorum, quia talia bona Ecclesijs donarunt, vt videre licet in Turrecrem. cap. *Videntes*, 12.q.1. in art.2. & Caietan.2.2.q.43.art.8. ideò respondendum est aliter, abstrahendo ab opinionibus, inter quas fortasse, quod ad hoc punctum attinet, magis est quæstio de nomine, quam de re. Dico ergo; esto talia bona sint sub aliquo humano dominio, hoc non obstare, quominus à tributis exempta esse debeant diuino iure. Tum quia non obstante illo dominio Ecclesię, negari non potest, quin ad ius Christi Domini peculiari modo pertineant, cum ad eius cultum & honorem peculiariter donata sint, propter quod patrimonium Christi dicuntur, vt vidimus: & in canon.39. Apostolor. aliàs 40. vocantur hæc bona *Dominica*, seu *res Dominicæ*: hoc ergo satis est, vt neque ad alios vsus applicari, nec tributaria fieri debeant. Tum etiam, quia illæmet personæ, vel communitates, quibus talium rerum dominium attribuitur, non sunt subiectę sęcularium Principum iurisdictioni: ergo nec talia bona debent ab eisdem Principibus tributis subijci, iuxta regulam paulò anteà positam. Assumptum declaratur, quia Ecclesia, sub cuius dominio dicuntur esse hæc bona non habet hoc dominium, vt est communitas ciuilis, sed vt Ecclesiastica, & vt corpus Christi mysticum, sed Ecclesia vt talis est, non subest sæculari Principi, sed Pontifici: ergo nec Ecclesiastica bona. 9. *2. Solutio.*

CAPVT XIX.

An exemptio à tributis sæcularibus conueniat Ecclesiæ, & rebus sacris ob earum specialem sanctitatem, seu consecrationem.

Aliud fundamentum huius exemptionis esse potest peculiaris consecratio, aut benedictio, vel deputatio talium rerum, vt sint quasi proxima instrumenta diuini cultus. Quæ ratio non est ita vniuersalis sicut præcedens, in his tamen rebus, in quibus reperitur, sufficientem causam huic exemptioni à tributis præbet. Et in primis inter bona immobilia tantum Ecclesiæ ipsæ, seu templa, & similia loca diuino cultui proximè dicata hunc peculiarem modum sanctita- 1.

ſanctitatis participant. Nam cætera bona immobilia, vt ſunt prædia Eccleſiarum, & ſimilia non habent huiuſmodi reſpectum, ſed ſolùm illum, ratione cuius remotè pertinent ad diuinum cultum, quatenus ad ſuſtentationem miniſtrorum ordinantur. Et ideò D.Thom. 2.2.q.99.art.1. hæc bona collocat in vltimo gradu tertiæ ſpeciei rerum ſacrarum, cum tamen templis, & locis ſacris ſecundam ſpeciem tribuat.

2.
Concluſio. ..cu ſacris ..iam ratio- conſecra- onis debe- r immu- ..tas.

Inter bona ergo immobilia, Eccleſiaſtica templa, & loca ſacra merentur (vt ita dicam) huiuſmodi exemptionem à tributis ob peculiarem titulum ſanctitatis. Ita ſumitur ex capit *Secundum canonica*; & capit. *Sancitum eſt*, 23.q.8. & capit.1. *De cenſibus*, in quibus iuribus area Eccleſiæ ſeu fundus, vbi ædificata eſt, imò & horti iuxta Eccleſiam poſiti, & prædia in dotem Eccleſiæ peculiariter collata (quæ ſolent manſus appellari) à tributis eximuntur; ergo multò magis domus ipſæ, ſeu fabricę templorum, aut Eccleſiarum eadem gaudent exemptione. Nam reliqua, qua adiacent Eccleſiæ, ſunt & quaſi partes eius, eximuntur propter ſanctitatem ipſarum Eccleſiarum; ergo multò magis ipſæ Eccleſiæ, iuxta Dialecticorum regulam, *Propter quod vnumquodque tale, &c.* Quamuis poſſit etiam alia ratio in Eccleſijs conſiderari, quia non ſunt res fructiferæ aliquorum temporalium prouentuum, neque habent vſum ciuilem, ſeu ſæcularem pretio æſtimabilem, ſed tantum vſum ſacrum, ad quem ſanctificatæ ſunt, vel peculiariter dicatæ; & ideò intrinſecè ſunt incapaces temporalis tributi. Et eadem ratio exemptionis inuenitur in area Eccleſiæ, & in atrijs, & in alijs partibus, vel locis adiacentibus Eccleſiæ, quæ alium fructum non habent præter eiuſdem Eccleſiæ vſum, ſeu ſeruitium. Dos autem, ſeu manſus Eccleſiæ licèt temporales prouentus ferre poſsit, quia verò omnes illi fructus ad Eccleſiæ ſuſtentationem cenſentur neceſſarij, ideo cum ipſa Eccleſia dos eius eximitur.

3.
..ona Eccle- ..aſtica ad ſu ..entationē miniſtrorum ..rdinata non ..ximuntur ..atione alicu ..us conſecra- ..onis.

In alijs autem Eccleſiaſticis bonis tam immobilibus, quàm mobilibus, quæ tantū ad ſuſtentationem miniſtrorum, vel expenſas Eccleſiæ ordinantur, vt ſunt pecunia, triticum, vinum, & aliæ res vſu conſumptibiles, non habet locum ratio ſpecialis conſecrationis, vt conſtat, ſed ſolum eximuntur in prædictis iuribus, vel ex ratione generali diuini dominij, vel quia integrè, & ſine diminutione ad ſuſtentationem Eccleſiæ neceſſariæ ſunt. Hæc tamen poſterior ratio minus vniuerſalis videri poteſt, quia interdum poſſunt eſſe abundantiores alicuius Eccleſiæ fructus, ita vt ſumptus computentur, ſicut re vera fieri debet, atque ita illa ratio moraliter loquendo erit etiam adæquata, & vniuerſalis. Alia vero ſunt mobilia bona Eccleſiæ, quæ peculiari, & altiori modo res ſacræ dicuntur, quas Diuus Thomas ſupra in tertia ſpecie, & in ſecundo gradu eius numerat. In primo enim gradu ponit ſacramenta, quæ ad præſens non referunt; in ſecundo vero ponit vaſa conſecrata, imagines ſacras, & reliquias Sanctorum, ſub quibus comprehendit etiam veſtimenta ſacra; imo & generaliter addit omnia, quæ ad ornatum Eccleſiæ, & miniſtrorum pertinent: eademq́ ratio, vel maior eſt de Chriſmate, & oleo benedicto, quæ ad ſacramenta reduci poſſunt: itemque de Agnus Dei, granis benedictis, & ſimilibus.

4.
An res ſacra ſi ratione ma teria vendan tur, tributis ſubijciantur

De hoc ergo poſteriori genere rerum ſacrarum dubitari poteſt, an ſecluſo reſpectu ad peculiare dominium DEI, vel Eccleſiæ, ex vi ſolius conſecrationis, ſeu quaſi ſanctificationis, quam habent, exemptæ ſint à tributis, quorum, res mobiles ſunt capaces, vt gabellarum, ſi ratione materiæ vendantur, aut vectigalium, ſi ab vno in alium locum transferantur. In quo dubio nihil inuenio ſpecialiter dictum ab authoribus. Solùm enim de bonis Eccleſiaſticis in generali tractant, & de illis tam mobilibus, quam immobilibus indefinitè, ac proinde vniuerſaliter definiunt, à tributis eſſe exempta. Sub bonis autem Eccleſiaſticis omnes res ſacras, quas enumerauimus plane comprehendunt, & conſequenter ſentiunt, omnes illas eadem exemptione gaudere. Poteſt autem hæc ſententia fundari in alio principio nimirum, quod illi duo reſpectu ſupra poſiti, ſcilicet, rei exiſtentis ſub peculiari dominio Dei: & rei ſpecialiter ſacratæ, & diuino cultui proximè dicatæ, ita diſtinguantur, vt prior reſpectus poſsit ſeparari à poſteriori, tanquam vniuerſalior illo: nihilominus poſterior nunquam ſeparetur à priori, quia eo ipſo, quod res aliqua eſt aliquo modo ſacra definit eſſe ſub humano dominio, & ad ſolum diuinum proximè pertinet, & inde conſequenter fit, vt à tributo humano ſit exempta, remotè quidem ratione conſecrationis, proximè vero ratione perſonæ Chriſti, ſub cuius dominio exiſtit.

Illud autem fundamentum, nimirum rem ſacram eo ipſo, quod talis eſt, extra humanum dominium fieri, valde commune eſt inter iuriſperitos, ita enim ſentit Gloſſa de rebus inanimatis in capit. *Frequens*, diſtinct.54.verb.*Reddi*, & in cap.*Comperimus*, 14.quæſtione ſexta, & in cap.*Epiſcopus in Diœceſim*, 7.quæſtione prima, verb.*Altaria*, quas Gloſſas ibi Doctores probant. Verum eſt, illas expreſſe non dicere, rem inanimem conſecratam non poſſe eſſe ſub humano dominio, ſed non poſſe ad vulgares, & communes vſus iterum conuerti, & ideò ſi res ante conſecrationem erat ſub alicuius dominio, & inuito domino conſecrata ſit, non eſſe illi reſtituendam. Quod videtur apertè docere Gregorius in dicto capit. *Comperimus*, aliàs lib.7.epiſt.58.indict.2. Clariùs Nauar. in dicta Apolog de Redditib.monit.24.numer.5. vniuerſaliter ait bona ſacra nullius puri hominis, vel hominum eſſe, ſed DEI tantum, & Domini noſtri IESV CHRISTI. Quod probat ex § *Nullus*, Inſtit.de Rerum diuiſ. vbi res ſacræ nullius eſſe dicuntur, vbi ratio redditur his verbis: *Quod enim diuini iuris eſt, id nullius in bonis eſt.* Non dicitur autem eſſe nullius, quia ita careat Domino, vt poſsit fieri primo occupantis; ergo dicitur nullius, quia non eſt ſub dominio alicuius puri hominis, ſed ſub ſpeciali dominio DEI, vt notauit Gloſſa in dicto §. *Nullius*, & in l. 2. ff. de Rerum diuiſ. quæ Gloſſæ ibi communiter approbantur, vt Nauarrus refert. Et pro hac ſententia allegari poſſunt Iuriſperiti dicentes, ſi quis furetur calicem ex priuata domo, non competere actionem furti contra illum domino domus, niſi fortaſſe nomine DEI, quia res ſacra nullius hominis eſt, ſed ſolius DEI, vt videre licet apud Syluest. verb. *Sacrilegium*. §. 2. Denique confirmari poteſt hæc ſententia, quia laicis non licet ſacra vaſa, aut veſtimenta contrectare, cap. *In ſancta*, & cap. *Veſtimenta*, de Conſecrat. diſt.1. cum ſimilibus; ergo multò minus capaces ſunt dominij talium rerum.

5.
An res ſacræ ex vi ſolius cōſecrationis ab humano dominio eximantur.

6.
Res ſacra ex vi ſolius cōſecrationis non eximuntur ab humano dominio.

Hoc autem fundamentum ita indiſtinctè ſumptum, non videtur verum, ſaltem in eo rigore, in quo Nauarrus loquitur. Primò, quia nullum eſt ius Eccleſiaſticum, quo omnes priuatæ perſonæ, vel communitates humanæ incapaces fiant dominij talium rerum eo ipſo, quod conſecratæ ſunt, neque etiam ex natura rei ſunt incapaces, nam poſſunt habere verum titulum dominij circa rem ipſam, ſeu circa materiam rei conſecratæ, nulla enim ratio eſt, cur conſecratio ſola dominium auferat. Multi enim Theologi dicunt, hominem habere dominium, etiam ipſius gratiæ, quæ multò magis ſupernaturalis eſt, quàm vas conſecratum. Deinde ſi perſona priuata ſit Eccleſiaſtica, præſertim ſacerdos, non eſt cur non poſsit eſſe propriè dominus calicis, vel aliarum rerum ſacris miniſterijs deſeruientium, quia ex parte materiæ poteſt illas ſuis ſumptibus facere, & ex parte conſecrationis poteſt illis liberè, & ſuo iure vti legitimo vſu, quod ſatis eſt ad rationem dominij. Si verò ſit laicus, poteſt etiam habere titulum dominij circa materiam.

Et licet

Et licèt post consecrationem non posit per se ipsum licitè illis rebus vti, propter incapacitatem personæ; potest tamen illis vti per alios conuenientes ministros, & similiter alijs potest facultatem concedere vtendi huiusmodi rebus, & ipso inuito nemo potest tales res, vel vsum earum vsurpare sine iniustitia; ergo signum est; priuatum hominem, etiam laicum posse habere talium rerum dominium. Denique vsus etiam, & experientia hoc persuadet, nam multæ priuatæ personæ posident tanquam proprias huiusmodi res consecratas, vt vestimenta sacra, & calices, & paramenta altarium, quæ sæpe habent in suis priuatis oratorijs, in quibus, vel etiam in proprijs cubiculis habent sacras imagines, reliquias sanctorum, & alias res benedictas, de quibus etiam disponunt tanquam proprij domini, donando, mutando, vel etiam vendendo; quantum ex parte materiæ fieri potest, quæ omnia non solum Ecclesiasticis, sed etiam laicis licita esse, idem vsus persuadet, nam ab hominibus pijs, & prudentibus fiunt, & à Prælatis sine reprehensione, vel contradictione tolerantur.

7. Quapropter non videtur verum esse, quod prædictæ Glossæ absolutè dicunt, huiusmodi res semel cōsecratas non esse laicis reddendas, etiam si ante consecrationem ipsorum essent, & ipsis inuitis consecratæ sint. Nam in primis hoc non dicit Gregor. in dicto cap. *Comperimus*, in quo loquebatur de quibusdam synagogis Iudæorum, quæ ipsis inuitis in Ecclesias fuerant translatæ, & consecratæ; de quibus ait, Gregor. licèt consecratæ fuissent sine causa, nihilominus non esse reddendas Iudæis, sed pretium domorum soluēdum, & rationem reddit, *quia quod semel consecratum est, non valet Iudæis restitui.* Vbi non loquitur vniuersè de laicis fidelibus, sed de Iudæis infidelibus, qui ad vsus prophanos illas domos conuertere volebāt, quod post consecrationem non licet. Vnde ex illa sententia pro laicis fidelibus ad summum colligere licet, non esse illis res sacras reddendas; imo nec permittendas, vt eis ad prophanos, seu communes actus vtantur: si autem solum ad sacros vsus illas posidere, & retinere velint; non est cur illis non tradantur, si alioqui ius proprium in huiusmodi res habere supponantur. Atque ob similem rationem non videtur vera alia Iuristarum assertio, videlicet, non committere verum furtum, qui calicem, verbi gratia, aut aliam rem consecratam à priuata persona, qua eam tanquam propriam posidet, surripit. Nam licet illi furto addatur circumstantia sacrilegij, non ita tollitur vera malitia furti, nam est iniusta acceptio rei alienæ inuito Domino. Neque illa iniustia est contra alium, præter quàm contra illum, qui rem illam licèt sacram tanquam propriam posidet, ergo contra illum furtum committitur, & non est, cur actio furti illi denegetur. Non videtur ergo illo modo satis expediri proposita difficultas.

Verum furtum commititur, qui rem consecratam alicuius priuata persona surripit.

8. Nihilominus tamē probabiliùs mihi videtur, huiusmodi res ex vi suæ consecrationis exemptas esse à vectigalibus, & similibus tributis, quia iura, & Doctores indifferenter loquuntur de bonis Ecclesiasticis, sub quibus oēs rès sacras cōprehendūt. Item quia est hoc valde consentaneum diuino, & naturali iuri, quia his tribus tanquam sacris debetur honorarius, & religiosus cultus, vt in septima Synodo dicitur; ergo contra rationem est, vt per exactionem tributorū prophanentur. Præterea, quia licèt negare non posimus, huiusmodi res sacras interdum esse sub dominio priuatorum fidelium, nihilominus etiam verum est, ad Deum speciali iure, & titulo pertinere, quatenus ad illius cultum ita dicatæ sunt, vt iam non posint ad prophanos vsus conuerti, præsertim quamdiu consecrationem, & formam ad illam necessariam retinent; imò etiam si illam amittant, materia ipsa propter respectum ad priorem consecrationem à communibus vsibus abstrahitur, iuxta cap. *Ligna*, & cap. *Altares*, de Consecratio. dist. 1. Ex quo etiam fit, vt licèt manere posint sub hominis dominio, nihilominus dominium illud valde restringatur, & coarctetur ad solum vsum sacrum; ergo merito huiusmodi res exemptæ esse debent à tributo, tum quia videretur peti propter habitudinem, quam habent ad vsum sacrum, cum iam non habeant alium moralem vsum, tum etiam quia videtur exorbitans, & iniquum, temporale tributum exigere à domino talis rei, cum iam illam non vt temporalem, sed vt sacram, & quodammodo spiritualem posideat.

Res consecratæ etiamsi ab humano dominio nō eximantur, manet à tributis exempta.

Materia rei semel consecratæ iterum ad prophano vsus applicari nequit.

CAPVT XX.

Vtrum qualibet bona cum Ecclesiastica fiunt, eo ipso sint ab omni tributo, & onere ciuili illis inhærente exempta.

HÆC quæstio maximè locum habet in rebus immobilibus, quibus solent imponi onera realia, quæ ipsis moraliter inhærent, & cum illis incedunt, & ratione illarum soluuntur, quatenus fructiferæ sunt, vel vsum habēt pretio æstimabilem distinctum à dominio. Rebus autem mobilibus non solent imponi ista onera, seu tributa realia propter contrariam rationem, quòd per se fructiferæ non sunt, ideoq; solum de illis exiguntur tributa, mediante aliqua actione, qualis est negotiatio, vectio, & cæt. Non repugnat tamen super rem mobilem imponi onus per modum alicuius seruitutis, & ideò generalis proponitur quæstio, an quæcunque bona desinant esse cuicunq; ciuili, aut sæculari oneri subiecta, eo ipso, quòd Ecclesiastica sunt. 1.

Ratio autem dubitandi est, nam pensio aliqua, seu tributum potest super hæc bona imponi, vel post quā facta sunt Ecclesiastica bona, vel antequàm Ecclesiæ donata fuerunt. De prioribus tributis certisimum est, bona hæc postquam Ecclesiastica facta sunt, non posse fieri tributaria: quod in vniuersum sine exceptione procedit, vt iura allata probant; & omnes Scriptores catholici sine dissensione fatentur. De posterioribus autem oneribus est non parua cōtrouersia, nam communis sententia tenet, bona Ecclesiastica non eximi à tributis realibus, quæ ipsis inerant, prius quàm Ecclesiastica fierent. Ita tenet Barthol. in leg. *De ijs*, Cod. de Episcop. & Cleric. & in leg. *Placet.* Cod. de Sacrosanct. Eccles. Innocent. in cap. *Non minus*, de Immunit. Eccles. num. 4. Glossa in cap. *Secundum canonicam*, 23. quæst. 8. quam ibi sequitur Archidiaconus, item Glossa in cap. *Tributum*, verb. *De exterioribus*, & in cap. *Sancitum*, verb. *Annua*, & in capit. *Secundum*, eadem causa, & quæstione, & in cap. 1. de Immunitat. Ecclesiar. in 6. verb. *Bonorum*, vbi idem Ioan. Monachus, & Ioannes Andreas docent, & Panormitan. in dicto cap. 1. de Censib. num. 6. & 7. & in cap. vlt. de Vita, & honestate Clericor. num. 12. Vbi declarat opinionem hanc esse intelligendam, quando onus est perpetuum, & inuariabile, quia tunc intelligitur esse annexum possessionibus, non verò aliàs. Idem habet in cons. 26. volum. 1. & cons. 3. & sexto, volum. secundo. Et hanc opinionem sequitur Syluest. verb. *Immunitas*, 1. quæst. quinta, versic. *Tertium*, quamuis fateatur, hoc in Italia non seruari, & Angelus eodem verb. *Immunitas*. num. 36. vbi distinctè explicat, hoc procedere, siue onus impositum fuerit ex dispositione publica, puta Principis, siue ex dispositione priuata. Et idem cum eadem declaratione latius tradit Gregor. Lopez partit. 1. titul. 6. l. 51. Gloss. 4. & tit. 15. l. 1. Glos. 4 in fine, vbi etiam leges Regni Castellæ in eandem sententiam allegat. 2.

Prima sententia negans.

Fundatur hæc sententia primò in aliquibus iurib. ciuilibus præcipuè in l. vlt. Cod. de Exactionibus tributorum lib. 10. & Authent. *Idem prædium*. C. de Sacrosanct. Eccles. quæ refertur etiam a Gratiano in §. *Idem prædium*. 10. quæst. 2. quatenus ibi supponitur, prædium 3.

Primum fundamentum.

dium Eccleſiæ poſſe habere onus fiſcale, id eſt, tributi ſoluendi Principi, vt notat etiam Gloſſa vltim. in Authentica, *Sicut alienatio*, Cod. eodem. Expreſsius hoc fundatur in leg. *Placet*, Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. & leg. *De ijs*. Cod. de Epiſcop. & Cleric. & à ſimili in l. 1. Cod. de indictionibus, lib. 10. vbi dicitur, ſimilia bona tranſire ad fiſcum cum onere, etiam ſi fiſcus iure ciuili ſoleat in priuilegijs Eccleſiæ æquiparari. Secundò fundatur in iuribus canonicis, cap. *Conuenior*, cum alijs proximè allegatis ex 23. q. 8. & cap. *Si tributum*, & capit. *Magnæ*, 11. q. 1. Tertio additur vrgens ratio, quia res habens annexum onus tranſit cum onere ſuo, ergo ſi bona antequam eſſent Eccleſiæ habebant hoc onus annexum, cum illo tranſeunt ad Eccleſiam, quãdo illi donantur, vel ab illa emuntur, & conſequenter Eccleſia tenebitur ad ſoluendum onus, ſeu tributum ratione rei acceptæ. Conſequentia videtur clara, & antecedens in primis eſt vulgare in iure cap. *Ex clericis*, de Pignorib. & in cap. *Si quis laicus*, 16. q. 1. cum ſimilibus. Et ratione videtur efficaciter probari, quia nemo poteſt plus iuris in alterum transferre, quam ipſe habeat; ergo qui non habet dominium rei, niſi cum tali onere, non poteſt illam, niſi cum eodem onere in Eccleſiam transferre, quia ſicut non erat in poteſtate ſua rem illam habere, vel poſsidere ſine tali onere, ita nec poteſt facere, vt ab alio ſine onere poſsideatur. Et confirmatur, ac declaratur hæc ratio, quia aliàs fieret iniuria Principi, vel alteri habenti ius ad illud onus, quia priuaretur iure ſuo ſine ſuo conſenſu, quod eſt cõtra naturalem iuſtitiam. Et confirmatur ſecundo, quia aliàs donationes immobilium bonorum Eccleſijs factæ cederent in magnum præiudicium Principum temporalium, quia priuarentur magna parte ſuorum prouentuum, quibus ad ſuſtentanda onera, & honorem ſui muneris, maximè indigent. Quod argumentum ſæpius inculcat in ſuo libello Rex Angliæ, vt Chriſtianos Principes contra immunitatem eccleſiaſticam moueat.

[margin: ...cundum. / ...ertium. / Cõfirmatio / Cõfirmatio]

4. *Secunda ſententia affirmans.* Nihilominus non deſunt authores, qui abſolutè dicant, bona Eccleſiaſtica non ſolum non poſſe nouis tributis onerari, verum etiam eximi à tributis ſoluendis, quibus bona onerata erant, prius quàm ipſi Eccleſiæ acquirerentur, ſeu (quod perinde eſt) bona ipſa liberari à talibus oneribus eo ipſo, quod in Eccleſiam transferuntur. Pro hac ſententia citat Panormitan. Gloſſam in dicta leg. *Placet*, Codice de Sacroſanct. Eccleſ. & in dict. leg. *De ijs*. Codice de Epiſcop. & Cleric. quia dicit, leges illas reuocatas eſſe per conſtitutionem Friderici, quod etiam aſſeruit Cynus in dict. leg. *Placet*, in fine. Verumtamen hinc non ſatis colligitur, illas gloſſas fuiſſe huius ſententiæ, niſi ſupponatur, Fridericum in ſua conſtitutione loquutum eſſe de oneribus etiam realibus adhærentibus ipſis bonis, prius quàm ad Eccleſiam peruenirent, quod tamen dictæ Gloſſæ non declarant: in hoc autem fauent, quod indefinitè, & ſine limitatione loquuntur. Hanc vero ſententiam latè, & ſatis diligenter, & eruditè perſuadere conatur Cardinalis Albanus in tract. de Immunit. Eccleſiaſt. cuius ſententia valde pia, & ad veritatem accedere mihi videtur. Quia vero, nimis indiſtincte, & abſolute loquitur, & rationes eius aliquid vltra id, quod verum eſt, ſuadere poſſunt, ideo diſtinctione adhibita videtur reſolutio huius dubij clarius proponenda.

5. *Duo modi imponendi onera rebus immobilib.* Duobus itaque modis poteſt onus reale eſſe impoſitum rei immobili. Primo ex vi proprij dominij circa talem rem, & interueniente aliquo pacto inter eum, cui penſio ſoluenda eſt, & eum, qui eſt Dominus talis rei, vel è conuerſo inter eum, qui prius fuit dominus talis rei, & eum, in quem illam transtulit cum tali onere, ſiue in eum transtulerit dominium directum, ſiue tantum vtile. Exemplum prioris membri eſt, quãdo quis emit cenſum ſuper domum, vel vineam alterius, nam tunc res illa manet tali penſione onerata quam dominus rei cenſuario, ſeu penſionario ſoluere tenetur, obligatione reali ex vi talis contractus, nec poteſt rem illam vendere, aut alienare ſine tali onere. Exempla vero alterius membri ſunt, quando dominus dat alteri bona ſua in feudum, vel in emphyteuſim, vulgo *prazo*, & quãtum eſt ex natura rei poteſt etiam dari in cenſum, transferendo totum dominium rei in alium propter ſolam obligationem ſoluendi tale onus, vel cum illa coniungendo aliquam partem pretij, prout æqualitas iuſtitiæ poſtulauerit. Alio modo poteſt onus eſſe impoſitum prædio, non ex vi dominij illius, ſed ex vi ſupremæ iuriſdictionis Regiæ ſuper tale prædium, vel in tali territorio, hoc enim modo poteſt Princeps imponere tributa in terris ſibi ſubiectis, ſicut in perſonis, vel in rebus mobilibus. Et de hoc ſecundo genere realium onerum eſt propria controuerſia, quia hæc ſunt propriè tributa, & ita illa ſimpliciter appellauimus; alia vero vel generali nomine *penſiones*, aut *priuata onera*, vocabimus.

Dico ergo primo. Bona temporalia, quæ antequã fiant Eccleſiæ; habent annexum reale onus priuatum, ſeu penſionem ſoluendam alteri ex vi dominij, & pacti præcedentis, etiam ſi Eccleſiaſtica fiant, eidem ſubiacent oneri, quod Eccleſia ſoluere tenetur, nec priuilegium exemptionis ipſam à tali onere liberat. In hoc videtur mihi non ſolum vera, ſed etiam certa communis ſententia. Neque diſſentit Cardinalis Albanus, imò expreſſe id concedit in quarta ratione pro communi ſententia, cum eius ſolutione. Et haberi poteſt hæc aſſertio, ex capit. *Verum*, de Conditionibus appoſit. vbi dicitur, quando bona dantur Eccleſiæ interpoſita conditione, ſeruandam eſſe, ſi autem non ſeruetur, non ſtatim poſſe reuocari donationem, niſi fortè in ea ſit additum, *Quod ea ceſſante, debeat reuocari*, ergo etiam, ſi conditio ſit oneroſa, ſeruanda eſt; ergo pari modo ſi olim fuit impoſita & ipſi rei quaſi adhæret, ſeruanda eſt. Idem apertè colligitur ex capit. *Cum dilecti*. de donat. Ratione item probatur ex illo principio, quòd res tranſit cum onere ſuo, item ex illo, quòd donatio pia, ſeu religionis ratio non inuertit iuſtitiæ ordinem, eſſet autem contra iuſtitiam, priuare alterum, ipſo inuito, iure, quod habet in re ad talem penſionem, cum ſit verus dominus illius iuris eo modo, quo tales res incorporeæ (vt à Iuriſtis vocantur) ſub dominium cadere poſſunt. 6. *Bona Eccleſiæ non eximũtur à tributis vi alicuius pacti antea contracti.*

Ex quibus principijs hæc poteſt ratio confici, quia quando Eccleſia acquirit huiuſmodi bona, quocunque modo, ſiue per legatum, ſiue per donationem, ſiue per emptionem, & cætera, vel liberatur res ab illo onere ex vi voluntatis eius, à quo illam recipit, vel vi alicuius legis poſitiuæ, vel ex natura rei. Nihil horum dici poteſt; ergo nullo modo liberatur. Supponimus enim, non concurrere voluntatem eius, cui penſio debetur; nam ſi ipſe velit remittere non eſt quæſtio: illud tamen eſt accidentarium, & extrinſecum, hic verò tractamus de hac præciſa ratione, quòd bona Eccleſiaſtica fiant. Primum autem membrum Antecedentis per ſe eſt euidens; quia nullus poteſt in alium plus iuris transferre, quàm ipſe habeat, tum etiam, quia nullus poteſt diſponere de iure alterius ipſo inuito cum vnuſquiſque ſit rei ſuæ moderator, & arbiter. l. *In re Mandata*, Cod. *Mandati*. Secundum patet, quia nulla talis lex poſitiua oſtendi poteſt, ſiue diuina, ſiue humana, nam quæ de hac materia loquuntur, de proprijs tributis tractant. De illis enim loquebatur Chriſtus, cum interrogauit Petrum; *Reges gentium à quibus accipiunt tributum?* &c. Et de eiſdem tantum loquuntur leges, & canones, vt ſtatim videbimus. Et moraliter loquendo, non poſſunt amplius extendi, quia iuſtitiæ repugnarent. Nã etiam humanæ leges non poſſunt ita abſolutè priuare homines ſuis rebus, & dominijs, niſi vbi euidens neceſsitas, vel magna vtilitas boni cõmunis cogeret; quod in præſenti dici non poteſt, vt per ſe conſtat. 7. *Ratione ſuadetur concluſio.*

8. Tertium denique membrum de iure naturali, seu *ex natura rei*, probatur, quia non est contra rationem, vel decentiam religionis, vt Ecclesia sustineat, & soluat huiusmodi onera realia. Solùm enim inde sequitur, vt Ecclesia minus ditetur, quod per se non est indecens, neque aliud inconueniens affert, præsertim quando talia bona, vel liberaliter dantur Ecclesiæ, vel ipsa iusto pretio illa comparat. Nam si pertineant ad ipsum locum sacrum, vel ad dotem eius, tunc habent specialem rationem, propter quam aliquid est in iure de illis peculiariter statutum, quod seruandum est, vt capite sequenti dicemus. Denique seruare contractus iustos, & soluere debita, quæ ex illis proximè, vel remotè nascuntur, non solum non repugnat Ecclesiæ, sed potius illam maximè decet, quia nemo à contractibus reperitur immunis, neque ab obligatione, quæ ex illis nascitur, cum Deus ipse obligetur ex pacto, vt dixit Bald. in l. 1. ff. de Pactis, magis vt Theologus, quàm vt iuris peritus, & ideò Magistrum Sententiar. allegat. Vnde si attentè res consideretur, Ecclesia non solum non est incapax huius oneris, seu obligationis, quando in bonis præcessit, antequam Ecclesiæ fierent, verum etiam illud posset imponere in bonis suis, nisi esset sibi prohibita alienatio Ecclesiasticorum bonorum: ideoque habita facultate alienandi, vel in casibus in prohibitione exceptis, etiam potest super bona sua hoc onus imponere, vt quotidie fieri videmus; ergo signum est, non repugnare hoc Ecclesiasticis bonis; ergo ex natura rei non cessat tale onus, quando in bonis ipsis præcessit.

9. *Assertionis ampliatio.* Ex quibus colligo, assertionem hanc veram esse, ac procedere, non solum quando onus à priuata persona, sed etiam quando à Principe impositum fuit, si ex simili pacto, & peculiari dominio talis rei, & non ex mera potestate iurisdictionis processit. Quod ideò aduerto, quia fortasse ad intelligendos authores cõmunis sententiæ poterit deseruire. Ratio autem clara est, quia sicut persona priuata potest habere proprium dominium alicuius prædij, & ex vi eiusdem dominij onus aliquod prædio imponere, ita etiam Rex, vt per se manifestum est; hoc autem posito, rationes pro assertione factæ æquè procedunt in Principe, ac in quocunque priuato. Vnde in his tributis, seu pensionibus, quæ in certa mensura, seu inuariabili quantitate de aliquibus prædijs, aut agris soluuntur Principibus, attentè considerandum est, an illa prædia olim fuerint sub proprio dominio Principis, & illa dederit in feudum, vel emphyteusim, vel simpliciter pro tali pensione. Nam si de hoc constare potuerit, profectò in eis procedet sententia communis, vt talia bona licet Ecclesiastica fiant, cum onere suo ad Ecclesiam transeant, vt ex dictis satis apertè sequitur. Potest autem de huiusmodi origine constare, vel per Scripturas antiquas, vel per constantem traditionem. Et iuxta prædictos authores magnum signum erit, si talis pensio nunquam minuatur, vel augeatur, etiam si alia propria tributa regalia multipliciter varientur, & quod bona illa nunquam fuisse legantur, aut credantur extra ius Regium, vel sub alterius dominio, sine onere soluendi Regi talem pensionem. Quia hoc videtur esse sufficiens indicium illius originis, & quia cum contrarium constare non possit, meritò in fauorem Regis præsumitur.

10. *Obiectio.* Obijci verò potest contra assertionem, quod de Ioseph legitur Genesis 47. quòd cum totam terram Ægypti Pharaoni tributariam redderet, nihilominus terram sacerdotalem exemerit. Illud enim tributum non ex mera iurisdictione Regia, sed ex pacto proficiscebatur. Nam cum Ægyptij triticum à Rege vellent emere, & pecuniam non haberent, possessiones loco pretij dabant, quas sub tributario onere, soluendi quintam partem fructuum Regi, ab eodem, tanquam à proprio illarum domino acceperunt: ergo cum terra sacerdotalis ab illo tributo exempta fuerit, satis significatum est, bona Ecclesiastica libera esse debere, etiam ab his pensionibus, quæ ex pacto imponuntur.

Respondeo in primis, ibi non esse sermonem de tributo prius imposito, sed de imponendo possessionibus, quæ prius liberæ sacerdotibus datæ fuerant, sic enim dicitur. *Præter terram Sacerdotum, quæ à Rege data fuerat eis*, non ergo fuit terra illa exempta à tributo antea imposito, sed ab imponendo. Deinde (quod præcipuum est) terra illa Sacerdotum non fuit tunc exempta ab illo tributo ex peculiari priuilegio, sed quia non fuit subiecta pacto, in quo tributum illud fundatum fuit. Laici enim, quia fame, & egestate premebantur, vendebant pro tritico possessiones, & postea per onus tributarium illas redimebant, de Sacerdotibus autem subditur: *Quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & ideò non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Sic ergo manserunt ab illo tributo liberæ, quia nulla venditio, vel redemptio illarum facta est, & ita non fuit in illis necessaria peculiaris exemptio ex priuilegio, cum pactũ, quod erat fundamentum tributi, in eis non interuenerit. Fauor ergo Sacerdotum tantummodo fuit, quòd ex publicis horreis cibaria illis necessaria præbebantur; quod nunc per decimarum solutionẽ in Ecclesia seruatur, quæ possunt integrè donari, etiamsi de aliquibus Ecclesiasticis bonis pensiones aliquæ ex præcedente pacto soluantur. 11. *Solutio.*

Dico secundo. Bona Ecclesiastica exempta sunt à proprijs tributis, quæ ex vi Regiæ iurisdictionis imposita sunt, etiamsi talia bona prius quàm ad Ecclesiam peruenirent, illi tributo, & oneri essent subiecta. Hæc videtur fuisse præcipua intentio Cardinalis Albani, & videtur etiam sumi ex mente Abbatis in cons. 26. volum. 1. vbi eadem ferè distinctione à nobis data vtitur. Et fortasse alij authores non contradicunt, nam Innocent. apertè loquitur, quando Ecclesia ex pacto obligata est, non verò dicit ex sola iurisdictione Principis posse obligari. 12. *Bona Eccles. sunt exempta à tributis ex vi Regia potestate impositis.*

Deniq; sententiam hanc eodem modo declaratam inuenio apud Gutierrez libro 1. Practicar. quæst. q. 3. num. 15. vbi exponit verba legis cuiusdam Hispaniæ lib. 1. nouæ Recopilat. tit. 3. l. 11. quæ sic habent: *Los clerigos, que compraren heredades tributarias en que se a el tributo apropriado a la heredad, paguen el tal tributo*, id est, clerici ementes prædia, quibus tributa imposita sunt, & quasi inhærent, soluant huiusmodi tributa. Ait autem dictus author intelligendam esse dictam legem, *quando prædia antea erant affecta onere tributorum expressè, & specialiter ex conuentione partium, secus verò si tantum sint affecta, vel obnoxia tributis ex generali lege, quia si talia bona peruenerint ad clericum, non transeunt cum onere.* Nec refert, quòd non de bonis Ecclesiarum, sed clericorum loquatur, à fortiori enim id sequitur, quia per se loquendo, maior, & excellentior est exemptio Ecclesiarum. Vnde paulò inferius generaliter loquitur de bonis Ecclesiæ, seu Ecclesiasticis, referens pro hac sententia Alphonsum Guerrero in Thesauro Christianæ relig. cap. 36. & Otaloram, Didacum Perez, & Quesada modernos Iurisperitos Hispanos. 13.

Vt autem assertionem probemus, supponimus, quando talia bona traduntur Ecclesiæ, non liberari ab his tributis ex efficacia voluntatis priuatæ personæ donantis, vel aliter contrahentis cum Ecclesia: nam rationes prioris sententiæ, & aliæ factæ in priori assertione manifestè conuincunt, nullum priuatum dominium aliquorum bonorum posse illa eximere à tributis debitis Principi sua authoritate, & voluntate. Necesse est ergo, vt hæc exemptio fiat per superiorem aliquam voluntatem, vel aliquo iure declaratam, vel ab ipso Principe per expressum, ac personalem consensum demonstratam. Vnde quia difficile est inuenire ius, quo talis voluntas ostendatur, dixerunt aliqui, necessarium esse, vt quando huiusmodi bona tributis subiecta in Ecclesiam transferantur, 14. *Quo iure Ecclesiastica bona eximantur. Prima opin.*

ferantur, Princeps, ad quem spectant tributa, actu, & specialiter consentiat, vel saltem vt donationi, seu translationi præbeat assensum, nam tunc virtualiter consentit remissioni, alioqui, aiunt, vel donatio non tenebit, vel bona cum suo onere transibunt. Sed hæc limitatio destruit assertionem: nam illo modo non fiet exemptio illa ex vi priuilegij Ecclesiarum, sed per nouam Principis remissionem, cuius contrarium in assertione intendimus, & in eo sensu disputatur quæstio: nam quod Princeps sua voluntate possit remittere tributa, nemo vnquam dubitauit. Item ex illa declaratione sequitur, Ecclesiam vel non posse acquirere huiusmodi bona sine consensu Principis; vel si absque eius consensu illa acquirat, necessario fieri tributariam quoad talia bona, primum autem expresse repugnat iuri canonico in capit. primo, de Immunit. Ecclesiar. in 6. secundum verò falsum esse contendimus.

Reijcitur declaratio.

14. Propter hoc ergo Albanus supra conatur ostendere, hæc bona eximi ab huiusmodi tributis ex vi iuris diuini, canonici, & ciuilis. Vt autem probet esse iuris diuini solum inducit locum Genesis paulò antea tractatum, & locum Esdræ lib. 1. cap. 7. Vbi Artaxerxes Rex sacerdotes & Leuitas à tributis exemit. Sed in priori loco, vt dixi, & notat Abulensis non concessit Rex Pharao specialem exemptionem terris sacerdotum, sed quia egestas non compulit sacerdotes ad vendendas terras suas, consequenter factum est, vt tributariæ non manserint. In altero verò loco non est sermo de tributis realibus adhærentibus rebus immobilibus, sed de tributis personalibus, aut mistis, quæ ratione bonorum mobilium imponi solent: neq; est sermo de antiquis tributis rebus ipsis prius impositis, sed de noua impositione, quæ personis sacris tam in se, quàm in bonis suis fieri prohibetur. Verba enim Regis hæc fuere. *Vobis quoque notum facimus de vniuersis Sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus Nathinæis, & ministris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos,* nihil ergo inde colligi potest, de tributis prius impositis, & quasi adhærentibus ipsis terris, si personis illis, vel templo denuo acquirerentur. Prȩterquā quod ex illis locis non colligitur ius positiuum diuinum, vt per se constat, sed ad summum iudicatur ius naturale, an vero tale illud sit, vt per se inducat necessitatem talis exemptionis, & illam conferat, vel tantum honestatem, vel ad summum obligationem, vt Princeps illam concedat, ex illis locis non satis definiri potest, sed alijs rationibus inquirendum est, vt in superioribus est generaliter disputatum, & in hoc particulari puncto attingetur.

Secunda opinio dictam exemptionē iuri diuino & canonico tribuens. Fundamenta primæ partis. Gen 47.

15. Quocirca solùm video, posse probabiliter colligi hoc ius diuinum ex verbis Christi, *Ergo liberi sunt filij,* inducendo illa prout supra insinuaui, quia naturalis filius Regis ita est exemptus à tributis, vt bona etiam eius immunia fiant; ergo hoc ius maximè seruandum est CHRISTO, & bonis eius, qualia sunt Ecclesiastica bona, vt ostendimus. Filius autem naturalis Regis non solum gaudet naturali priuilegio, vt super bona iam sua non imponantur noua tributa, sed etiam, vt si de nouo acquirat ea bona, quæ apud alios subditos erant tributaria, sub suo dominio fiant libera, & ingenua, sicut ipse est; ergo multo magis Christus, & bona eius Ecclesiastica cum hac amplitudine hoc gaudent priuilegio. Quod si quis obijciat, locum illum isto modo inductum etiam contra priorem conclusionem probare posse. Respondetur, negando assumptum, non etiam filius naturalis Regis non liberatur ab omni onere ex pacto antiquiori bonis inhærente, etiam respectu inferiorum, cum nec Rex ipse sit liber ab omni obligatione ex pacto. Rationem autem differentiæ bene attigit Panormit. in dicto consil. 26. & ex illo Albanus circa finem, respondendo ad quartam rationem, quia propria tributa repugnant exemptioni ipsius personæ, cuius sunt bona, nam propter illam præstantur, vt significauit Paulus ad Rom. 13. aliud autem pensionis genus non est professio, vel indicium subiectionis, sed iustitiæ, & obligationis eius ex pacto ortæ, quæ nulli personæ quantumuis liberæ, & excellenti, seu supremæ repugnat.

Matth 17. Vnde possit colligi iure diuino eximi.

Obiectio.

Responsum.

Cur tributa exemptioni repugnet, non verò pensio.

16. Secundo vt prædictus author, hoc ius esse etiam canonicum ostendat, inducit capit. *Sancitum.* 23. q. 8. quod idem est cum cap. 1. de Censib. & dicit, esse textum expressum, quia in eo decernitur, tributa, quæ antea exhibebantur de aliquibus bonis, postquam illa facta sunt Ecclesiæ, soluenda non esse. Idemque confirmat ex cap. *Secundum canonicam.* 23. q. 8. Quod si quis respondeat, ibi non esse sermonem de vniuersis bonis, seu prædijs Ecclesiæ, sed de manso, domibus, atrijs, & hortis iuxta Ecclesiam positis. Contra hoc obijcit, alienum esse ab omni ratione, & veritate discrimen inter hæc, & alia bona Ecclesiæ constituere, tum quia eadem ratio immunitatis, quæ est in horto, & manso, viget in alijs prædijs, quæ Ecclesiæ acquiruntur, scilicet, quia omnia sunt dicata DEO, seu sunt Dei, quæ ratio est fundamentum huius immunitatis: tum etiam quia vna & eadem substantia Ecclesiæ non debet diuerso iure censeri, cap. *Cognouimus,* cum Glossa 12. q. 2. Vnde concludit, textus illos irrefragabiles esse.

Fundamenta secundæ partis.

17. Sed nihilominus censeo, ex illis non probari assertionem; imo ex vltimis verbis posse sumi obiectionem non facilem in contrarium, vt capite sequenti videbimus. Quia mansus, & reliqua loca Ecclesiæ, quæ ibi specialiter numerantur, non solum eximuntur à propriis tributis regalibus, sed etiam à quacunque pensione, & priuato onere etiam præexistente, & in quocunque puncto fundato, eximuntur vt Glossa ibi, & communiter Doctores intelligunt. Et colligitur ex ipsis iuribus, quatenus solum Ecclesiasticum excipiunt, quæ exceptio firmat regulam in contrarium quoad cætera omnia tributa. Quod adeò verum est, vt neque ipse Patronus possit aliquam pensionem de illis bonis sibi reseruare, & si antea ipsi rei onus inerat, debeat necessariò remitti, aut redimi, vt Ecclesia in dictis bonis libera maneat. At verò hoc non ita est in cæteris prædijs Ecclesiæ, vt expressè notant Panormitanus, & alij cum Glossa in dicto capit. 1. de Censib. & in dicto capit. *Secundum canonicam.* 23. quæst. 8. Et ex ipso cap. *Sancitum,* in fine apertè colligitur. Ergo necessariò est constituenda differentia inter bona ibi specialiter nominata, & alia Ecclesiastica bona; cum ius illud speciale non possit ad omnia extendi. Ergo inde non potest sumi argumentum efficax ad id, quod intendimus, aliàs æquè probaret de omni genere tributi, vel pensionis temporalis, quod apertè falsum est. Neque est inconueniens; vt aliqua pars bonorum Ecclesiæ maiori gaudeat exemptione ex speciali priuilegio. Rationem autem priuilegij, & discriminis inter hæc, & alia bona capite sequenti trademus.

Ex adductis iuribus non probatur dicta sententia.

18. Secundo colligi potest hoc ius ex alijs decretis, in quibus simpliciter præcipitur, vt bona Ecclesiarum non subijciantur tributis, aut exactionibus temporalibus à quibusuis laicis potestatibus, vt constat ex capit. *Non minus,* & capit. *Aduersus,* de Immunit. Ecclesiar. Et in cap. *Quanquam,* de Censib. in sexto. Verumtamen responderi potest, in his iuribus solum prohiberi, quod Ecclesijs, aut Ecclesiasticis bonis hæc tributa imponantur, non vero vetari, quod tributa antiqua, quæ ipsis bonis inerant, prius quàm Ecclesiastica fierent, in ipsis permaneant, & ab Ecclesijs soluantur, non quia ipsis imponatur tributum, sed quia cum illo onere bona acceperunt. Vnde cum ibidem prohibetur, exactiones tributorum ab Ecclesijs propter talia bona fieri, rectè intelligitur de exactionibus, quæ fiunt ob tributa imposita Ecclesiæ super bona iam sua, tum quia exactiones referuntur ad tributa, de quibus ibi erat sermo, tum etiā quia aliàs non possent

Alia iura ex quibus dicta exemptio colligi potest.

possent omnes exactiones absolutè, & sine distinctione prohiberi, cùm aliquæ possint fieri ab Ecclesia iustè, & sine læsione immunitatis Ecclesiasticæ, vt si petantur, quæ iusto titulo debentur, & in iudicio Ecclesiastico, si coactio necessaria sit. Sed quamuis hæc interpretatio satis sit consentanea verbis, & menti illorum iurium, nihilominus ex identitate rationis credimus inde sumi efficax argumentum, vt decisio illorum iurium etiam ad tributa antiqua, & ad exactiones, quæ propter illa fiunt extendatur, quod paulò inferius asserendo rationes assertionis explicabimus, priùs enim alia iura expendere necesse est.

19. Tertiò ergo colligi potest hoc canonicum ius ex cap. 1. de Immunit. Eccles. in 6. vbi prius querela, & abusus sæcularium Potestatum refertur, *quæ nituntur, & student, vt illis collectas, & tallias, & alia huiusmodi Ecclesiæ persoluant, prætextu bonorum, quæ acquisiuerunt, vel extra manum suam ponant huiusmodi acquisita.* Et posteà talis abusus damnatur, declaraturq;, *non licere quibuscunque iurisdictionem temporalem exercentibus exactiones quascunq; Ecclesiis imponere, vel exigere ab eisdem pro domibus, prædijs, vel quibuscunque possessionibus ab eisdem Ecclesiis legitimè hactenus acquisitis, vel in posterum acquirendis.* In quibus verbis in primis expendo, non solum reprobari exactiones de bonis, quæ iã possidebantur ab Ecclesia, quando fuit impositum tributum, sed etiam de bonis, quæ postea acquiruntur, etiam si talia bona, cum antea essent sæcularia, tributis essent subiecta. Nam quòd de huiusmodi bonis sit sermo, manifestum est. Propterea enim laici volebant cogere Ecclesiam, vt vel tributum solueret, vel bona dimitteret, ne ipsi priuarẽtur tributo bonis annexo; ergo de his bonis tributarijs loquitur ius illud, & nihilominus statuit, vt talia bona eo ipso, quod ad Ecclesiam transeunt, ab exactionibus talium tributorum sint exempta. Vnde etiam expendo, ibi distinctè, & vniuersaliter prohiberi, *quascunq; collectas, vel exactiones imponere, vel exigere*, vtiq; circa Ecclesiastica bona; ergo non solum est prohibitum, hæc imponere, sed etiam exigere quæ imposita iam erant, priusquàm Ecclesia illa bona acquireret. Atque hic textus adiunctis præcedentibus proximè allegatis videntur mihi satis probabiliter sententiam hanc ex iure canonico comprobare.

20. Superest dicendum de iure ciuili, ex quo nonnulla verba Iustiniani adduci solent, quibus hæc assertio videtur significari, & in primis afferuntur illa, quæ Gratianus refert in cap. 2. 10. q. 2. *Ea, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ iura pertinent, vel posthac fortè peruenerint, tanquam ipsam sacrosanctam, & religiosam Ecclesiam intacta conuenit venerabiliter custodiri.* Quæ verba fuerunt Imperatoris Leonis, & referuntur à Iustiniano in l. *Iubemus*, C. de Sacrosanct. Eccles. In eis autem generaliter dicitur, omnia bona, quæ ad Ecclesiam perueniunt, esse intacta seruanda, sicut ipsam Ecclesiam; ergo iam non licet tributa pro illis exigere, sicut nec pro Ecclesia. Sed vt suprà in simili dicebam, si argumentum efficax esset, nimium probaret, videl. omnia Ecclesiæ bona debere ita intacta seruari, vt nulla pensio, vel onus etiã ex præcedenti pacto prouenieus pro illis exigi possit, quia ipsa Ecclesia, seu fundus, & area eius hac immunitate gaudet, quod esse falsum ostendimus. Ergo illa æquiparatio non vniuersaliter, sed iuxta materiam subiectam accipienda est. Vnde attendendum est, in ea lege specialiter prohiberi alienationes bonorum Ecclesiasticorum, & in hoc sensu dici debere intacta custodiri, id est, sine diminutione, venditione, aut alia simili mutatione, sicut conseruantur Ecclesiæ. Et ita accepit illam decisionem Pontifex in cap. *Nulli*, de Rebus Eccles. non alien. cum ita concludit. *Omnes Sacerdotes ab huiusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas Leonina cõstitutio comminatur.* Ergo vox illa *Intacta* sine fundamẽto in textu extẽditur ad tributa, & præsertim ad ea, quæ inhærent bonis, priùs quàm Ecclesiastica fiant. Nã si Ecclesia recipit bona sub tali onere, licet posteà illud soluat, nihil propterea proprium alienat, quia talia bona non fuerunt à principio integre (vt sic dicam) trãslata in Ecclesiam, sed cum diminutione talis oneris, & ideò illud postea soluẽdo, non alienat proprium, sed iustum debitum soluit.

Ex iure ciuili probatur assertio. Primò.

Hæc iura nõ probant sufficienter assertionem.

21. Vnde etiam Gratianus non pro exemptione à tributis, sed ab alienationibus verba illius legis adduxit, & ad eundem finem alia multa ex decretis Pontificũ adducit, tum ibi, tum etiam 12. quæst. 2. in quibus aliqua verba sunt generalia, quæ non rectè ab aliquibus ad tributa applicantur. Vt sunt illa Pij epistol. 2. *Ad sedem Apostolicam perlatum est, quòd quidam prædia diuinis vsibus tradita humanis applicant vsibus, & Domino DEO, cui tradita sunt, ea subtrahunt, vt suis vsibus inseruiant; quapropter ab omnibus illius vsurpationis contumelia depellenda est, ne prædia vsibus secretorum cœlestium dicata, à quibusdam irruentibus vexentur.* Quibus verbis aliqui volunt, esse prohibita omnia tributa ex Ecclesiasticis prædijs, qa solutio tributi humanus quidam vsus est, omnis aut applicatio talium bonorum ad humanum vsum ibi censetur prohibita. Sed licet hoc possit per accõmodationem quandam ad propria tributa Regia applicari, non tamen in vniuersum ad omnia temporalia onera, vel pensiones, quas interdum potest Ecclesia ex prædijs suis etiam laicis soluere ex iusto antecedẽte titulo iuxta priorem assertionem. Ibi ergo tantum est sermo de vsu humano iniusto, & contra ius Ecclesiæ vsurpato, vt declarãt illa verba. *Deo, cui tradita sunt, ea subtrahunt.* At verò solutio pẽsionis iusto titulo debitæ non est iniustus vsus, nec per illum Deo subtrahitur, quod illi fuerat donatum: nam à principio fuerat donatum cum tali onere; ius ergo ad tale onus nõ fuerat donatum, & ita non subtrahitur Deo, quod traditum illi erat, sed quod in ipsa donatione fuerat reseruatum. Ideoque dici etiam potest, illum vsum non propriè esse Ecclesiasticorum bonorum, vt talia sunt, sed vt aliqua ex parte sæcularibus oneribus subiecta permanserunt. Quapropter nisi aliunde probetur, antiqua tributa non permanere in bonis postquam Ecclesiastica fiunt, ex illis verbis, & similibus non probatur, solutionem talis tributi ad alienationes, vel alios vsus prohibitos Ecclesiasticorum bonorum pertinere.

Cap. Prædia 11. q. 2.

22. Deinde potest confirmari assertio ex l. *Iubemus*, C. de Sacrosanct. Eccles. vbi Valentinianus, & Marcian. Ecclesiastica priuilegia confirmant, & subiungunt: *Quia humanitatis nostræ est, egenis prospicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non desint: salaria etiam, quæ sacrosanctis Ecclesiis in diuersis speciebus de publico hactenus ministrata sunt, iubemus nunc quoq; inconcussa, & à nullo prorsus imminuta præstari, liberalitatiq; huic promptissimæ perpetuam tribuimus firmitatem.* Ex quibus verbis, & similitudine rationis non improbabile sumi quidem potest argumentum, formaliter autem, seu dispositiuè non probant intentum, quia lex illa nihil disponit de exemptione à tributis, sed tantum confirmat salaria, seu subuentiones, seu annuas præstationes, quas Imperatores de publicis bonis Ecclesijs fieri iusserant. Hinc vero rectè colligi potest, non fuisse Imperatorũ voluntatem, vt ex bonis Ecclesiæ acquisitis Imperialia tributa exigerentur, cum potius ipsi Imperatores multa ex alijs bonis ad subuentionem pauperum Ecclesijs dare præciperent. Vnde etiam ratio illa de subuentione egenorum non minus suadet, debuisse fructus Ecclesiasticorum prædiorum inconcussos, & imminutos à publicis tributis seruari, quàm alia subsidia, quæ ad eundem finem ex publicis bonis Ecclesijs præstabantur.

Probatio altera ex ciuili iure.

23. Propriè igitur censetur dispositum, & latum hoc ius ciuile à Friderico Imperatore in sua constitutione, in qua generaliter statuit, vt *nulla communitas, vel persona publica, vel priuata, collectas vel exactiones, &c. Ecclesiis, vel pijs locis imponere præsumat.* Quæ lex cũ indefinitè loquatur, omnes exactiones propriorum tributorũ, quæ collectæ, vel alio simili nomine appellantur, ab Ecclesijs, & earum bonis fieri prohibentur. Obstat tamen

Fridericus propriè dicta Ecclesiarum bona à tributis eximit.

Bartholi expositio. tamen expositio Bartholi in l. *De ijs*. C. de Episcop. & Cleric. vbi ait, constitutionem Friderici intelligendam esse solum de tributis personalibus, seu mistis, quæ imponuntur personæ pro rebus: nam hæc tantum vocantur propriè collectæ, & ideò non prohibere, quin prædia Ecclesiæ sint tributaria, prout in eadem leg. *De ijs*, & in leg. *Placet*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. statuitur. Ideoq; reprehendit Glossas ibi dicentes, illas leges *De ijs*, & l. *Placet*. derogatas esse per Authenticam, *Item nulla*. C. de Episcop. & Cleric. Quæ sententia placuit etiam Panormitano in dicto cap. 1. de Censib.

24. *Reijcitur expositio.* Eam tamen meritò reprobat Bald. in dicta l. *Placet*, & vniuersaliter sumpta videtur improbabilis. Nam ex illa sequitur, prædia Ecclesiæ ex vi illius Authenticæ: seu constitutionis Friderici, & consequenter ex vi iuris ciuilis nõ esse exempta à tributis realibus, etiam de nouo impositis, postquàm illa prædia Ecclesiastica facta sunt, si tributa tanquam ordinaria, & perpetuò duratura imponantur: consequens est omnino falsum, & ab omnibus reprobatũ, vt in principio huius capitis ex dictis in præcedenti supposui. Sequela probatur, quia prædicta tributa permittebantur per dictas leges *Placet*, & *De ijs*: ergo si non sunt derogatæ per Fridericum, adhuc in sua vi manent, & consequenter ex vi iuris ciuilis prædia Ecclesiæ erunt tributaria, etiam quoad tributa imposita, postquàm Ecclesia talia bona acquisierat. Quapropter negari non potest, quin Authentica *Item nulla*, loquatur etiam de tributis realibus, nam absolutè, & vniuersaliter prohibet, exactiones vllas imponi Ecclesijs: nomine autem exactionum omnia tributa veniunt tam ordinaria, quàm extraordinaria, & tam realia, quàm personalia, præsertim quia in ipso textu expresse distinguuntur *exactiones Ecclesijs, & pijs locis, vel personis Ecclesiasticis imponendæ*, & omnes prohibentur: ergo etiam Ecclesia, & pia loca ab impositione cuiuscunque tributi eximuntur.

25. *Expositio Baldi.* Aliter responderi posset, ibi quidem prohiberi, Ecclesijs, & pijs locis exactiones imponi, non tamen illas postulari, quæ antea erant impositæ super bona, quæ cum illo onere ad Ecclesiam transierunt. Et ita limitat illam constitutionem Baldus cum quodam Iacobo in dicta Authentica *Item nulla*, numer. 4. addit verò, Imperatorem non permittere, vt prædia Italica sint tributaria, extra Italiam verò, vbi sunt prædia tributaria, transire ad Ecclesiam cum onere suo. Verumtamen hæc distinctio, & limitatio admittenda non est. *Exploditur expositio.* Primò, quia beneficium Principis amplè interpretandum est, maximè in causa religionis iuxta vulgarem legem *Sunt personæ*. ff. de Religiosis, & sumptib. funer. Secundò, quia priuilegium vniuersale extenditur ad præsentia, & futura iuxta capit. *Quia circa*, de Priuileg. & notat Barthol. in dicta leg. *Placet*. numer. 8. ergo ex vi illius constitutionis fuerunt à tributis exempta omnia bona, quæ tunc erant Ecclesiastica, quando illud priuilegium concessum fuit, etiamsi antea essent onerata tributis: ergo multo magis idem seruandum est in omnibus bonis posteà Ecclesiæ acquisitis. Tertio, quia verbum *Imponere*, in rigore non videtur ibi significare nouam tributi impositionem, quia hoc modo solus Princeps supremus potest tributum imponere, & tamen ibi prohibitio fit omnibus communitatibus, & personis non solum publicis, sed etiam priuatis: ergo necesse est vt verbum *Imponere* ibi significet, vel comprehendat actionem, quæ ab omnibus exerceri possit: ergo prohibetur ibi omnis petitio, seu distributio, seu impositio solutionis tributi, quæ ab Ecclesia fiat, siue ex bonis acquisitis, siue ex acquirendis. Atque hoc modo confirmatur etiam satis probabiliter hæc sententia ex iure ciuili.

26. Vltra hæc vero iura adducit prædictus Author varias rationes, quibus eandem assertionem cõfirmat, quæ in eo videri possunt, solum cauendum est, ne aliquæ sint nimium generales, & de omnibus oneribus, seu pensionibus tam publicis, quam priuatis. Item aduerto, plures illarum si attentè considerentur, supponere, priuilegium exemptionis extendi ad antiqua tributa, potius quàm illud probent. Quapropter illæ rationes mihi videntur efficaces, quo vel ex generali ratione tributi, vel ex æquiparatione inter antiqua, & noua tributa sumuntur. *Tandem ratione conclusio ostenditur.* Talis est illa ratio, quod tributa propria iure subiectionis imponuntur, vnde eodem iure exiguntur, & soluuntur, iuxta illud Pauli ad Rom. 13. *Necessitate subditi state, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam, ideò enim & tributa præstatis*; ergo cessante subiectione, non potest iustè exigi tributum, quia cessante ratione debiti, cessat debitum, quando ratio est adæquata, vt est in præsenti. At vero bona quælibet eo ipso, quod Ecclesiastica sunt, desinunt esse subiecta Principi laico, quia extra eius iurisdictionem sunt, ipsa etiam Ecclesia, ad quam bona pertinent, est extra iurisdictionem eiusdẽ Principis, & multo magis ipse Princeps Christus, cuius sunt bona, ergo eo ipso, quod talia bona fiunt Ecclesiastica sunt exempta ab omnibus tributis, quæ in sola iurisdictione fundantur. Sicut si persona vni Regi subiecta à iurisdictione eiusdem Regis eximatur, eo ipso à tributis eius eximitur; imo non solum persona, sed etiam bona eius ab his tributis eximuntur, qua ratione personæ imponuntur: ergo similiter quando bona immobilia in eum statum trãsferuntur, vt neq; ipsa, neq; illi, qui habent dominium vtile eorum (vt sic dicam) neq; proprius, ac principalis dominus eorum sub iurisdictione Principis maneant, eo ipso à tributis eximuntur.

Et confirmatur hæc ratio ex alio principio iuris, quod vbi dispositio aliqua ad eum casum venit, à quo incipere non potuisset, prior dispositio cessat, quando nimirum, eadem ratio militat in continuatione, quæ in inceptione. 27. *Cõfirmatio.* Ita vero est in præsenti: nam impositio, vel exactio tributi non potest incipere in Ecclesiasticis bonis: ergo nec potest in eisdem bonis, postquam Ecclesiastica facta sunt, continuari. Ideoque in talis tributi impositione à principio hæc conditio intelligitur inclusa, vt tamdiu duret, quamdiu res illa non fuerit inhabilis, seu incapax talis tributi, tunc enim sicut inchoari non posset tributum, ita neque conseruari, quia eadem est vtriusque ratio, vt declaratum est, & magis ex responsione ad fundamenta prioris sententiæ constabit.

Ad iura ergo ciuilia respondetur, leges omnes, quę permittebant ordinaria tributa ab Ecclesijs exigi, reuocatas esse per constitutionẽ Friderici, vnde ad l. 1. de Indictionib. respondetur, non oportere, fiscum in omnibus Ecclesiæ æquiparari, nam, Ecclesiam maioribus priuilegijs gaudere, æquum est. 28. *Responsio ad iura ciuilia in principio adducta.* Authentica vero illa, quæ supponit, esse posse in Ecclesiæ bonis onera fiscalia, verum habere poterit in oneribus prioris generis, si fortasse bona, quæ ad Ecclesiam transierunt, prius erant ex contractu, vel quasi contractu fisco obligata, & in eo casu locum habere potest decisio illa, quam retulit Gratianus in cap. 2. §. *Item prædium*. 10. quæstione 2. Ad iura canonica respondebimus ex professo duobus capitibus sequentibus. Ad rationem, quod res transit cum onere suo, respondetur, efficaciter probare priorem assertionem, non tamen vrgere contra secundam. *Ad rationem quod res trãsit cum onere.* Ratio autem discriminis est, quia illud axioma procedit, quando res nõ trãsfertur in statum, in quo talis oneris incapax fiat: nam sit tanta sit mutatio, consequens necessario est, vt res à tali onere eximatur. Sic enim seruus, si legitimè ordinetur, ab onere seruitutis eximitur, & res consecrata, licet antea esset muneribus sordidis, aut prophanis subiecta, vi consecrationis ab eis eximitur. In præsenti ergo bona, cum Ecclesiastica fiunt in altiori quodam statu cõstituuntur, in quo tributorum sunt incapacia, non tamen aliorum realium onerum, quæ ex contractibus priuatis nascuntur: & ideo per talem mutatio-

mutationem propria tributa cessant non verò aliæ pensiones, nisi in casibus specialibus in iure expressis. Et tunc necesse est, vt vel is, qui ius aliquod habebat in talia bona, talem eorum mutationem fieri consentiat, vel, vt ei recompensatio fiat, iuxta ea, quæ capite sequenti dicemus.

29. *Quæsitum.* Sed interrogabit aliquis, cur non idem postuletur respectu Principis, quando bona illi tributaria in Ecclesiam transferuntur. Cùm enim inde detrimentum, & diminutionem in bonis suis patiatur, iniustè cum illo fieri videtur, si absque illius consensu, vel compensatione talis mutatio fiat. *Expeditio.* Respondetur, neutrum hic esse necessarium. Et ratio diuersitatis est, quia Princeps antea non habebat proprium dominium, vel ius aliquod particulare dominio æquiualens, ratione cuius ei deberetur tributũ, sed solum ratione iurisdictionis illud exigere poterat, quia sub eius superiori administratione erat res ipsa, vel Dominus eius. Nulla autem ratio iustitiæ obligat ad cõseruandam rem illam sub iurisdictione temporalis Principis, quia dominus eius potest de ipsa liberè dispone re. Maximè verò potest eam Deo dicare, seu donare, per quam donationem fiunt talia bona Ecclesiastica, non est autem necessarius consensus Principis, vt bona sæcularia Ecclesiastica fiant. Quod (vt dixi) & iure canonico cautum est, & iure diuino naturali, ratione dicta satis videtur fundari.

30. Neque refert, quòd prouentus Principis inde possint diminui, quia diminutio nõ fit in proprijs bonis, sed in stipendijs communibus, estque per accidens, consequitur enim ex subtractione materiæ, religiosè, & iustè facta, & ob hanc causam non debetur recompensatio. Præsertim quia etiam è contrario contingere potest, vt si bona Ecclesiastica vendantur, & sæcularia fiant, tributaria esse incipiant, & ita prouentus Principis augentur. Quæ omnia in priuatis oneribus ex peculiari iure, seu dominio profectis locum non habent, vt ex dictis satis constat. Accedit, quòd cessatio tributi in eo casu non fit priuata voluntate, vel authoritate donantis, sed fit authoritate iuris, vel diuini, vel humani in diuino fundati. Et ideò ibi etiam non deest consensus Principis ipso iure datus virtute dictæ legis ciuilis, qui reuocari ampliùs non potuit, postquam Ecclesia beneficium illud, & priuilegium acceptauit, quanquam etiam sine illo id fieri posset virtute iuris diuini, vel etiam canonici, sicut suprà de hac exemptione Ecclesiastica generaliter ostensum est.

31. *Ad vltimã confirmationem.* Vnde ad vltimam confirmationem respondetur, detrimentum illud ordinariè non esse magni momẽti, neque illius considerationem haberi, propter rationes factas. Si tamen aliquando contingeret, tot bona Ecclesiæ acquiri, vt in graue præiudicium, magnamq; diminutionẽ Regalium prouentuum redundaret, Summus Pontifex consulendus est: nam ad illum spectat, in huiusmodi casibus remedium adhibere. Non enim licèt Christianis Principibus *Ecclesiastica bona inuadere*, vt in dicta Authentica *Item nulla* expressè dicitur, nec etiam possunt de illis disponere, aut statuere, vt in superioribus probatum est.

CAPVT XXI.

Aliquibus obiectionibus occurritur, & quàm sit antiqua hæc bonorum Ecclesiasticorum exemptio obiter explicatur.

1. *Prima obiectio ex iure canonico.* Contra ea, quæ in superioribus capitibus definita sunt, aliqua obijci possunt, quæ vel falsam esse doctrinam, vel saltem nimis nouam suadere possunt. Et primo ex iure canonico obijcitur cap. *Si tributum*, 11. q. 1. sumptum ex Ambrosio orat. seu concion. 1 de Basilicis non tradend. in fine, vbi inquit: *Si tributum petit Imperator, non negamus, agri Ecclesiæ soluunt tributum.* Et similia ferè habet in cap. *Conuenior*, 23. q. 8. sumpto ex eadem oratione, & epist. 33. ad Sororem, quæ nunc est 13. lib. 2. Secundo obijcitur c. *Tributum*, 23. q. 8. vbi Vrbanus Papa sic inquit: *Tributum in ore piscis, piscante Petro, inuentum est, quia de exterioribus, quæ palam cunctis apparent Ecclesia tributum reddit.* Et infrà. *De exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, ac defensare debent, Imperatoribus persoluendum est.* Tertiò obijcitur capit. *Sancitum est*, 23. q. 8. vbi specialiter dicuntur exempta à tributis Ecclesia cum hortis, atrijs, & domibus ei coniunctis, & mansis eius, posteà vero additur. *Et si amplius aliquid habuerint, inde senioribus suis debitum seruitium impendant*, per quæ verba tributum aliquod significatur, vt omnes intelligunt, & ipsa præ se ferunt. Hæc ergo est generalis regula, quod bona Ecclesiæ soluunt tributum illis paucis exceptis, quæ in principio posita fuerant, quæ exceptio regulam in cæteris firmat. Et quamuis caput illud sit Concilij VVormatiens. prouincialis cap. 50. pro vniuersa Ecclesia receptum est in c. 1. extra de Censib. per Greg. 9. qui solum ante quadringentos ferè annos præcessit.

Secundo principaliter ex iure ciuili obijcitur lex *Placet*. C. de Sacrosf. Eccles. quæ est Honorij, & Theodosij in l. 40. de Episcop. & Cleric. in Cod. Theodosiano, vbi licèt Ecclesiæ eximantur à muneribus sordidis, & ab extraordinarijs tributis, non tamen ab ordinarijs, vt patet ex illis verbis apud Iustinianum: *Nihil præter canonicam illationem*, id est, præter ordinariam, & certa regula statutam impositionem. Imò etiam posse exigi aliquid *si aduentitiæ necessitatis sarcina repentina popóscerit*, quam legem suo decreto inseruit Gratianus in c. *Generaliter*. §. *Placet*. 16. q. 1. significans, ius canonicum legem illam non repudiare. Secundo obijcitur lex *De ijs*. C. de Episcop. & Cleric. vbi prædia clericorum cogenda dicuntur *ad pensitanda fiscalia*, sub prædijs autem Clericorum etiam Ecclesiarum intelligi videntur. Tertiò obijcitur l. vlt. C. de Exactor. tribut. lib. 10. quæ sic habet: *Si diuina domus, aut quæcunque alia cuiuscunq; dignitatis, atq; fortunæ fundos quolibet titulo possederit, & non impositas reipublicæ functiones agnouerit, quemadmodum prior dominus dependebat, omnibus modis possessiones eorum publico vindicentur*, vbi Glossa per publicas functiones exponit *tributa, & annonas, onera* (inquit) *rerum, & ideò cum rebus ipsis ambulatoria.* Sic n. Imperatores rescripserunt, *In vectigalibus ipsa prædia conueniri*. l. *Imperatores*. ff. de Publicanis, & Vectigalib. ac subinde huiusmodi tributa onera esse realia, & ab Ecclesijs deberi (iuxta illam legem) quacunque ratione prædia ad eas deuenerint. — 2. *Secunda obiectio ex iure ciuili.*

Ad has obiectiones possemus vnico verbo respondere, illa iura procedere secundum antiquum morem, iã verò reuocata esse, maioraque priuilegia esse Ecclesijs concessa. Quæ responsio non grauatè acceptari posset pro legibus ciuilibus, prout illã tradiderunt Glossæ in dicta l. *Placet*, & in dicta l. *De ijs*. Quod tamen spectat ad ius canonicum, incredibile est, per illud fuisse aliquando approbata huiusmodi tributa, præsertim post tempora Christianorum Imperatorum, & ideò potiùs, quam ad singula respondeamus, explicare oportet, quàm sit antiqua, quoad hanc partem tributorum, Ecclesiarum exemptio: nam de illa ferè idem sentiendum censeo, quod de exemptione ipsa in genere in superioribus dixi, quia hæc pars quædam est Ecclesiasticæ immunitatis, & non minus necessaria, minusve rationi consentanea, quàm alia. Distinctio igitur suprà tradita hic etiam præmittenda est: nam aliud est loqui de iure, aliud vero de facto. — 3. *Responsio vniuersalis ad omnes obiectiones factas.*

Primo ergo dicimus, priuilegium, seu ius non soluendi tributa ex Ecclesiasticis bonis, à principio inditum, & cum ipsa Ecclesia quasi concreatum fuisse. Hoc facilè patet ex suprà dictis in genere de origine Ecclesiasticæ immunitatis, & eodem modo declarandum est. Nam in primis censeo, hoc ius intrinsecè o rin — 4. *Prima conclusio Quã sit antiquum priuilegium non soluendi tributa ex bonis Ecclesiæ.*

tè oriri ex ipſa Eccleſiæ inſtitutione, prout à Chriſto facta eſt: nam ex vi talis inſtutionis Eccleſia capax eſt ad acquirẽdum bona tam immobilia, quàm mobilia, quæ ad ſolũ Dei cultum, vel pietatis opera ſint deſtinata. Non enim habet Eccleſia hanc capacitatem, ſeu poteſtatem ab Imperatoribus, aut ab hominibus, ſed intrinſecè, & ex natura rei illam habet, eo ipſo quod eſt hominum mortalium congregatio habens ſpecialem vnitatem, & vinculum ex Chriſti inſtitutione. Siue talis capacitas conſideretur in Eccleſia, ex eo quod eſt congregatio hominum vtentium libertate, quæ eſt fundamentum dominij externarum rerum, ſiue conſideretur, vt eſt vnum corpus, cuius principale caput eſt Chriſtus, qui multo magis capax eſt talis dominij. Vnde à principio Eccleſiæ cœperunt fideles bona ſua ipſi Eccleſiæ tradere, quæ eo ipſo fiebant communia ipſius corporis Eccleſiæ, per quam diſtribuebantur ſingulis quoad eorum vſum, vt ex Actibus Apoſtolorum manifeſtum eſt. Et licet tunc ſolum haberet Eccleſia bona mobilia, paulo poſt cæpit immobilia acquirere, non ex priuilegio extrinſeco, ſed ex intrinſeca poteſtate, & prudenti voluntate, ac diſpenſatione Paſtorum Eccleſiæ, vt ex Vrbano Papa in epiſtola ſua cap. 1. intelligimus & habetur in capite *Videntes*. 12. qu. 1. Vixit autem Vrbanus anno 227. & tamen commemorat, iam anteà ordinatum eſſe à ſummis ſacerdotibus, vt prædia, quæ dabantur Eccleſiæ non venderentur, ſed ſub poteſtate eiuſdem Eccleſiæ conſeruarentur, vt ex redditibus eorum melius poſſet omnibus fidelium neceſsitatibus ſubuenire. Qui mos à tempore Conſtantini multum quidem auctus eſt, non quia Conſtantinus ipſi Eccleſiæ poteſtatem dederit talia bona acquirendi, ſed quia ſua fide facultatem dedit omnibus donandi Eccleſiæ quæcunque vellent, & ſuo exemplo illos præiuit, & excitauit, vt ſumitur ex edicto de Primatiua Eccleſia, & munificentia Conſtantini, quod habetur tomo 1. Concilior. & in cap. *Futuram*. 12. q. 1.

5. Ex quo vlterius colligimus, ab eadem Eccleſiæ inſtitutione prout à Chriſto facta eſt, intrinſece oriri, vt hæc bona, quæ Eccleſiæ traduntur, vel acquiruntur, Chriſto tanquam principali Domino acquirantur, quia non acquiruntur Eccleſiæ, niſi vt corpori myſtico, cuius principale caput eſt Chriſtus. Et ideo licet in Eccleſia ſit poteſtas diſpenſandi hæc bona, illa tantum eſt miniſterialis à Chriſto deſcendens, & in Paſtoribus Eccleſiæ præcipuè reſidet, quia illi ſunt diſpenſatores myſteriorum, & bonorum Chriſti in terris. Atque hinc tandem ius exemptionis talium bonorum ab humanis tributis videtur neceſſario conſequens ad talis Eccleſiæ inſtitutionem, quia caput huius Eccleſiæ, quod eſt præcipuus dominus talium bonorum, habet cõnaturalem non tantum exemptionem, ſed etiam poteſtatem, & dominium ſuper omnes Reges terræ. Vnde non eſt dubium, quin & Chriſtus potuerit immediate, & per ſe ipſum talia bona eximere à tributis eo ipſo, quod ſua ſunt, & quod hoc ſit valde conſentaneum diuinitati, & excellentiæ perſonæ ſuæ.

6. Addendum prætereà eſt, etiam ſi talia bona iure ipſo diuino non fuiſſent immediatè à tributis exempta, Pontificem ſua poteſtate potuiſſe illa eximere, ſicut ſuprà de perſonis diximus: eſt enim ferè eadem ratio ſeruata proportione. Vnde ſicut Eccleſia ſemper habuit hanc poteſtatem, ita ſemper habuit ius ad gaudẽdum hac immunitate quoad Eccleſiaſtica bona. Probatur autem primo ex illo principio, quod Chriſtus habet ius; ergo prudentem illius executionem Paſtoribus Eccleſiæ, & præſertim Vicario ſuo commiſit, ſicut illi etiam præcipuè commiſit aliorum bonorum ſuorum diſpẽſationem. Secundò hac ratione habet Vicarius Chriſti poteſtatem, & obligationem bene adminiſtrandi patrimonium Chriſti, ſed vnus ex pręcipuis actibus huius adminiſtrationis eſt vindicare illa bona ab oneribus, & tributis, quantum pietas, & religionis ratio, ſeruata iuſtitia, poſtulauerit. Sicut ergo à principio Eccleſiæ adminiſtratio, & diſpenſatio talium bonorum in Chriſti Vicario, & Epiſcopis fuit, vt late probatur in decretis. 96. d. & 12. q. 1. & 2. ita & ius exemptionis talium bonorum perpetuo in Eccleſia fuit. Tertiò, eadem eſt ratio de exemptione à iuriſdictione, & à tributis; imo hæc poſterior ſequitur ex priori, vt probatum eſt; ſed Eccleſia ex vi poteſtatis diſpenſandi, & adminiſtrandi talia bona, habuit ſemper poteſtatem, & ius ad eximẽdum hæc bona à iuriſdictione ſæculari, vt ſuprà probatum eſt; ergo idem ius habuit ſemper etiam circa tributa.

Pontifex ſũmus potuit ſe ſolo bona Eccleſiæ à tributis eximere

Probatur primò.

Secundò.

Tertiò.

7. Vltimò declaratur, & optima ratio huius poteſtatis redditur, quia poteſtas Eccleſiaſtica, vt eſt in capite, & Vicario Chriſti, eſt ſuprema in ſuo ordine, & quia ille ordo eſt diuinior cæteris, ideo illa etiam eſt ſuprema ſimpliciter reſpectu omnium poteſtatum terræ. Illa vero poteſtas licet ſpiritualis ſit, indiget vſu temporalium bonorum ad conuenientem gubernationem, & executionem ſuæ poteſtatis; ergo etiam vt verſatur circa bona temporalia ſibi commiſſa, eſt poteſtas ſimpliciter ſuprema; ergo per ſe ſufficit ad eximendum hæc bona ab impoſitionibus, quæ per quamcunque aliam terrenam poteſtatem fieri poſſent. Vnde ipſe Pontifex poteſt talia bona tributis onerare independenter à conſenſu alterius, tanquam ſupremus gubernator, dummodo id faciat tanquam fidelis diſpenſator, & prudens, iuxta Clementin. 1. *vt lite non conteſtata* in fine, cum ſimilibus; nõ poſſet autem Pontifex habere tam liberam, & ſupremam poteſtatem, ſi non poſſet bona illa à grauaminibus aliorum Principum eximere, alioqui ſæpius talia bona nimium grauarentur, & bellum iuſtum ex vtraq; parte oriretur, ſi vna poteſtas alteri non cederet. Quod ſi altera recognoſcenda, & præferẽda eſt, illa profecto ſpiritualis poteſtas eſſe debet, vt ſæpe dictum, & probatum eſt.

Quartò.

8. Secundo dicendum eſt de facto, ſeu executione huius exemptionis à tributis realibus, bonis immobilibus impoſitis; nec ſemper fuiſſe in Eccleſia neceſſariam, nec ſemper poſsibilem, nec certo conſtare quando inceperit, veriſimile tamen eſſe, à principio Chriſtianorum Imperatorum introductam eſſe, & quantum per Paſtores Eccleſiæ fieri potuit, fuiſſe ſeruatam. Prima pars manifeſta eſt de illo primitiuo tempore, in quo Eccleſia hæc immobilia bona non habebat, ſed agros, & prædia ſibi à fidelibus oblata ad ſuſtentanda communia onera vendebat, vt in dicto cap. *Videntes*, dicitur. Tunc enim non erat in Eccleſia materia, ſeu fundamentum talium tributorum, & ideo dicimus, non fuiſſe illi neceſſariam huiuſmodi exemptionem. Secunda pars procedit de ſecundo tempore, ex quo cœpit Eccleſia talia immobilia bona poſsidere, & retinere (iuxta idem cap. *Videntes*) vſque ad tempora Chriſtianorum Principum, ſeu Conſtantini. Nam eo tempore Imperatores, & Reges, quibus hæc tributa ſoluebantur, non erant Eccleſiæ filij, ac ſubditi, neque fide carentes intelligere valebant, quale eſſet Eccleſiæ ius ad liberum vſum talium bonorum, ideoq; non potuit eo tempore Eccleſia aut efficaciter, aut cum fructu, imò neq; ſine ſcandalo illo iure vti. Tertia pars de incertitudine in primis ſumi poteſt ex obiectionibus factis. Ac deinde, quia nõ inuenimus iura, ex quibus initium hui⁹ executionis, ſeu obſeruatæ exemptionis clarè, & cum certitudine colligamus.

Secunda concluſio

Priuilegium exemptionis bonorum Eccleſiæ nõ ſemper obſeruatum fuit.

Probatur concluſio.

9. Dico autem, eſſe incertum hoc initium quoad negationem prioris temporis: nam quoad affirmationem alicuius temporis, in quo ſtabilita eſt exemptio, ſemper in poſterum duratura, ſatis certo aſsignari poteſt, ſaltem à tempore Friderici 2. & Honorij 3. vt ex hactenus dictis ſatis conſtat. Quod vero ante illud tempus ſaltem iure canonico fuerit ſtabilitus vſus

huius exemptionis manifestum est ex Concilio Lateran. sub Alexandro 3. quod fere centum annis præcessit, & ex alio Lateranensi sub Innoc. 3. posteà celebrato cap. *Non minus*, & cap. *Aduersus*, de Immunit. Eccles. Atq; ex eisdem decretis colligitur, hoc ius non fuisse in illis inchoatum, sed antiquius esse, & in illis Conciliis sub grauioribus censuris, & declarationibus fuisse confirmatum. Vnde licèt fortè non inueniatur antiquius decretum expressè, & in specie hanc exemptionem bonorum Ecclesiasticorum stabiliens, ex hoc ipso probabilior coniectamus, non tam iure Pontificio scripto, quàm non scripto, traditione, & præceptis Prælatorum fuisse obseruatam in Ecclesia hanc immunitatem, ex quo inceperunt Pontifices expeditam, & liberam habere suam potestatem Ecclesiastica bona administrandi, id est, postquam impedimentum ethnicorum Imperatorum sublatum fuit.

10\. *Vide edictũ Constantini supra citatũ, & Eusebium libr. 10 Hist. capit. 5. & in orat. de Laudibus Constantini*

Vnde etiam mihi verisimile est, Constantinum statim exemptionem hanc Ecclesiasticis bonis concessisse, vel in eam potius consensisse. Nam omnes historiæ tradunt, eum statim omnia bona Ecclesiis restitui præcepisse, & non solum maxima liberalitate Ecclesiis prædia donasse, sed etiam magnis priuilegiis illas muniuisse. Eumq; successores pij, & Catholici imitati sunt. Imò notat Baronius an. 387. n. 13. post Imperatores gentiles non nisi apostatas, vel hæreticos Imperatores de bonis Ecclesiæ tributum exegisse, primumque eorum Iulianum Apostatam fuisse.

Exemptio bonorum Ecclesiæ ante Fridericum per leges ciuiles statuta fuit. Vide Codicẽ Theodosianum tit. de Episcop. & cleric. in multis legib. præsertim in vltimis.

Quamuis ergo in Codice Iustiniano, vel Theodosiano non inueniatur lex ciuilis expressè concedens hoc priuilegium ante constitutionem Friderici, nihilominus credendum est, longè antea, imò à principio Christianorum Imperatorum fuisse ab eis concessum, vel admissum. Et licet interdum fuerit intermissum, patienter ferente Ecclesia, non consentiente, non iure, sed per tyrannidem est factum, tum quia contra ius diuinum, & canonicum, tum etiam quia tale priuilegium semel concessum reuocari non poterat; ideoque quoties Imperatores generaliter renouant priuilegia à suis prædecessoribus Ecclesiis cõcessa, sub illis hoc etiam comprehendi existimandum est.

11\. *Prima respõsio ad Ambrosium.*

Ad Ambrosium ergo in cap. *Si tributum*, 11. qu. 1. Glossa ibi videtur simpliciter concedere, prædia Ecclesiæ subiecta esse tributis, solumque in hoc gaudere priuilegio, quod licet illud non soluat Ecclesia, non poterunt eius bona vindicari. Sed hoc si intelligatur de hoc tempore omnino falsum est; si vero intelligatur de tempore Ambrosij, magis est tolerabile, sed non verum.

Secunda.

Alia igitur Glossa in cap. *Secundum canonicam*. 23. q. 8. textum illum intelligit de oneribus realibus, cum quibus bona ad Ecclesiam transierunt, sentitq; ex sententia Ambrosij teneri Ecclesiam ad illa soluenda. Videtur autem intelligere de propriis tributis, nam de his certè loquitur Ambrosius, vt patet ex illis verbis: *Si tributum petat Imperator, &c.* In hoc autem sensu falsa esset sententia, ideoq; illam non admittimus.

12\. *Tertia, & vera responsio.*

Verus ergo intellectus verborum Ambrosij est, quem latè tradit Cardinalis Albanus suprà, & vno verbo complexus est Cardinalis Baronius suprà dicens, verba illa dicta esse ab Ambrosio, permittendo potius, quam probando, & factum asserendo, non ius confitendo. Verisimile enim est, illo tempore, quod erat Valentiniani iunioris, & pueri, Iustinam eius matrem, & pro illo gubernantem, & Arianam, tributum aliquod ab Ecclesiis exegisse, prudenterq; censuisse Ambrosium, non fuisse tunc illi resistendũ, vel propter vitanda scandalã, vel quia maiora pericula tũc imminebant Ecclesiæ, quibus magis occurrere oportebat, nec poterat simul omnibus resisti. Vnde eodem tenore verborum subiũgit Ambrosius, *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit, potest pauperibus collatio populi redundare, non faciant de agris inuidiam, tollant eos si libitum est*, explicans autem quo sensu hoc dicat, subiũgit, *Imperatori non dono, sed non nego*, quasi dicat, permitto non approbo. Multò vero facilius poterat tributum, quàm vsurpatio prædiorum permitti; nam hęc posterior ita continet iniustitiam, & sacrilegiũ, vt excusari per ignorantiam non posit, tributorum autẽ exactio nõ ita præ se fert intrinsecam malitiam, quin ignoratione occultari, vel aliquo apparenti titulo colorari valeat. Et ideo potuit hoc facilius dissimulare Ambrosius, existimans etiam tributum illud tũc non fuisse omnino iniustum, nam inferius in eadem oratione subiungit: *Soluimus, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo, tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtiq; non debet addici, quia ius Cæsaris esse non potest.* Et ita etiam responsum est ad cap. *Conuenior*.

13\. *Ad cap. Tributum. Prima responsio.*

Ad cap. **Tributum.** Albanus suprà eandem accommodat responsionem, videlicet, Vrbanum de facto fuisse loquutum, non de iure, dicens, persoluendum esse tributum ab Ecclesia sponte, & ad vitandum scãdalum, non ex obligatione, aut debito. Et ad hoc suadendum inducit verba illa, *Pro pace, & quiete, &c.*

Reiicitur.

Sed violenta videtur interpretatio, nam verba Põtificis sunt, *Quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri & defensare debent, Imperatoribus persoluendum est.* Quorum verborum sensus est, soluendũ esse tributum gratia vitandi scandalum, & seruandi pacem, sed soluendum esse Imperatoribus propter officium, & obligationem, quam habent, nos tuendi, & in pace conseruandi. Vnde verba illa magis indicant ius, quàm factum; nam de facto in principio dixerat, *De exterioribus suis Ecclesia tributum reddit*, posteà vero reddit rationem, propter quam persoluendum est. Et ita ibi Turrecrem. & alij textum illum intellexerunt, non solum de facto, sed etiam de debito.

Alia responsio.

Vnde aliter respondent, interpretando textum illum de solis bonis, quæ ad Ecclesiam cum onere tributi peruenerunt.

14\. *Impugnatur*

Mihi vero etiam hoc non satisfacit, quia textus indifferenter loquitur de tributo: Gratis enim limitaretur ad tributum improprium, seu priuatum onus in pacto aliquo fundatum; nam potius verba declarant, sermonem esse de tributo, quod Imperatori soluitur ratione publici muneris, quod Ecclesia non debet, siue antiquum, siue nouum sit, quia eiusdem sunt rationis, vt dixi. Aduerto igitur, caput illud referri à Gratiano ex Vrbano Papa, non designat autem, quis ille Vrbanus fuerit, licet autem nulla habeamus decreta in tomis Conciliorum, aut Epistolarum decretalium, Vrbani. 2. vel posteriorum illo nomine nuncupatorum, neque inter acta Vrbani primi decretum illud in tomo. 1. Conciliorum reperiatur, coniectamus nihilominus potius esse Vrbani primi, quàm aliorum, quia modus loquendi illius textus magis redolet antiquitatem Vrbani primi, quam nouiora tempora aliorum Vrbanorum.

Vera responsio.

Hoc ergo dicimus, Vrbanum fuisse loquutum iuxta morem sui temporis, quando Imperatores erant ethnici, & Ecclesia nondum sibi libertatem ab huiusmodi tributis vindicauerat, iam vero ius illud cessasse.

15\. *Ad cap. Sancimus.*

Ad cap. *Sancimus*, & cap. 1. de Censibus Glossæ ibi intelligunt illa vltima verba de antiquioribus oneribus realib. Quæ responsio pro textu illo mihi placet, dummodo intelligatur de oneribus priuatis, de quibus præcedenti capite in conclusiooe prima loquuti sumus. Et ad hunc sensum confirmandum põderari potest, ibi non fieri mentionem tributi, neque Principis, sed *maioribus*; vel potius vt habet originale, *Senioribus suis* (inquit Concilium) *debitum seruitium impendant*. Quæ verba (quidquid Gratianus in §. sequenti, & Glossa ibi dicant) ampliora sunt, nam *debitum seruitium*, rectè de quocumq; onere dicitur, per *seniores* autem intelligunt Glossa, & Ioann. Andr. in dict. c. 1. de Censib. antiquos Dominos, à quibus res tran-

transferunt ad Ecclesiam cum onere suo, & ideo illis persoluendum est ab Ecclesia de eisdem bonis, quando non pertinent ad mansum Ecclesiæ, nec ad alia loca illi coniuncta, de quib. ex speciali illius iuris dispositione nihil præter Ecclesiasticum solui permittitur. Quæ exceptio *Ecclesiastici* firmat regulam in contrarium respectu aliorum onerum realium, cuiuscumque generis sint. Si autem Ecclesia præter hæc bona aliquid amplius habuerit, vt in textu dicitur, obligata erit ad onera realia, quæ ad antiquiores dominos virtute alicuius pacti pertinuerint. Ratio autem specialis exemptionis priorum bonorum esse potest, quia vel censentur quasi partes accessoriæ ipsius Ecclesiæ, quæ totam illam immunitatẽ meretur, & accessoriũ sequitur naturam principalis, vel ad Ecclesiæ sustentationem indicantur necessaria, vt ibi notat Abbas, & ideo alia onera in eis non permittuntur. Vnde si prius illa habebant, eo ipso, quod bona vniuntur Ecclesiæ cessant onera, vt in præcedenti capit. declaratum est.

Bona ad mãsum Ecclesiæ spectantia ab omni tributo manent exempta.

16. Tandem ad leges ciuiles vnico verbo respondetur cum Glossis supra citatis, derogatas esse illas leges per constitutionem Friderici. Aut fortasse melius diceretur, leges illas semper fuisse nullas, vt in simili significauit Glossa in ca. *Generaliter* 16. q. 1. verb. *Collationibus*. Ratio autem est, quia tales leges erant contra priuilegia prius Ecclesiis concessa, quæ reuocari non poterant, vel certè, quia disponebant in materia Ecclesiastica, & in Ecclesiæ præiudicium, quod leges ciuiles facere non possunt, vt sæpe dictum est. Quibus addimus, inter ordinationes Lusitaniæ li. 2. tit. 22. inueniri optimam legem, quæ doctrinam datam confirmat.

Ad leges ciuiles in contrarium inductas.

CAPVT XXII.

Qualis sit exemptio Ecclesiastica quoad personalia onera clericorum.

1. NOn intendimus in hoc capite declarare, quæ personæ, vel quomodo hac exemptione gaudeant, hoc enim ad alteram partem materiæ quasi remotam pertinet, de qua in capite vigesimo tertio, dicere incipiemus, sed generatim supponimus, id, quod per se notum in hac materia est, clericos priuilegio exemptionis gaudere, & quia in superioribus ostensum est, materiam illius exemptionis esse iudicia sæcularia tam criminalia, quam ciuilia, & leges ciuiles tam coactiuas, seu pœnales, quam directiuas, seu obligationem directè inducentes, ideo dicendum superest, an respectu earundem personarum tributa etiam sint materia hui⁹ exemptionis. Hæc autem tributa, quędam imponi solent ipsis personis sine respectu ad bona, quæ dicuntur purè personalia, & appellari solent nomine *census*, vt Matth. 17. iuxta multorum expositionem, & in iure Cod. de Capitatione ciuium censibus eximenda libr. 11. vbi idem tributum *census, & capitatio*, appellatur, quia per capita iuxta numerum sine respectu ad bona componebatur. Aliquãdo vero imponitur tributum ratione bonorum, quod vel reale, vel mistum appellatur, vt dicemus capite sequenti, vbi de bonis tractabimus, nunc enim de puris personalibus oneribus agimus.

2. Primo ergo dicendum est, personas Ecclesiasticas gaudere personali immunitate quoad census, seu capitationis tributum. Hæc assertio certissima est inter Catholicos, nam expressè habetur multis decretis iuris Canonici supra ad probandam exemptionem in generali inductis, vt c. *Aduersus*, c. *Non minus*, de Immunitat. Ecclesiar. & in cap. *Quanquam* de Censib. in 6. & in aliis, in quibus specialis fit mentio personarũ. Et ita ibi notant omnes expositores, idemque docent Theologi in 2. d. 34. Estque hæc exemptio antiquissima non solum iure canonico, sed etiam ciuili, vt colligi potest ex Codice Theodosiano tit. de Episcop. & Cleric. leg. 8. quam tribuit Constantino Gratianus in cap. *Generaliter*, 16. q. 1. & his verbis eam refert, *Iuxta Sanctionem quam dudum meruisse perhibemini, fundos, & mancipia vestra, &c.* tamen in Codice Theodosiano tribuitur Constantino. & hoc modo legitur: *Vos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obligabit, sed vacatione gaudebitis.* Et eodem modo legitur in l. 1. Cod. de Episcop. & Clericis, vbi Constantino tribuitur. Idem Priuilegium confirmauit Gratianus in l. 26. eodem tit. vbi habet hæc verba notanda. *Quis eos capite censos patiatur deuinctos, quos necessario intelligat supra memorato obsequio* (scilicet Ecclesiæ) *mancipatos*. Idemque priuilegium magis declaratum, & confirmatum est à Friderico.

Clerici à censibus exempti.

3. Et quidem si aliqua clericorum exemptio est de iure diuino naturali, & conformis Euangelico, maximè hæc, quæ est à tributis mere personalibus. Probatur, quia personę non imponitur iusta ratione tributum, nisi vel ratione bonorum, vel ratione propriarum actionum, quatenus per eas aliquid lucrari potest, vnde tale tributum soluat. At vero quando priori modo tributum imponitur, non est pure personale, sed mistum, & ideo non pertinet ad præsentem quæstionem, sed ad aliam tractandam capite sequenti. Posteriori autem modo non sunt capaces clerici tributi personalis secundum rectam rationem, quia ratione sui status sunt omnino dicati cultui diuino, & ex vi talis status actiones suas non ad lucra temporalia, sed ad spiritualia ministeria ordinare debet; ergo ex vi sui status iure naturali exempti sunt à tributis personalibus, & temporalibus. Nec refert, quod stipendium aliquod temporale propter talia ministeria possunt recipere: nam illud non est per modum temporalis lucri, sed est per modum iustæ, & congruæ sustentationis, quæ non debet subtrahi, vel diminui per impositionem tributi. Eo vel maximè quod illud stipendium est quasi annexum, & accessorium ministerio spirituali, & ideo participat eius naturam, & conditionem, ac proinde libertatem, & exemptionem, quam spiritualia ministeria habent ab omni sæculari potestate.

Dicta Clericorum à tributis exẽptio est de iure diuino. Probatur primò.

Tacitæ obiectioni occurritur.

4. Vnde etiam est euidens alia ratio, quia nemo potest personale tributum imponere, nisi in personam suæ iurisdictioni subiectam, sed personæ clericorum non sunt subiectæ iurisdictioni sæcularium Principum, ergo nec tributis personalibus ab eis possunt onerari. Atque iuxta hæc principia colligitur hæc exemptio clericorum ex verbis Christi Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*, ibi enim de exẽptione à tributis, & præsertim personalib⁹ sermo erat. Nam tributum illud, quod Cæsari soluebatur, & census appellabatur, & idem esse videtur, quod per capita impositum fuit à Cæsare, quando iussit, *vt describeretur vniuersus orbis*; vt dicitur Luc. 2. Ab hoc autem tributo principaliter liberi sunt filij, consequenter vero liberi etiam esse debent familiares eorum, qui & omnino circa personas, & obsequia filiorum occupati sunt, & eorum bonis aluntur. Sic ergo per quãdam consecutionem clerici sub illis verbis continentur. Ad quem sensum trahi rectè possunt verba Hieron. ibi: *Nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.* Oportet autẽ, vt sub illo pronomine, *Nos*, non omnes Christianos, sed Ecclesiasticos tantũ comprehenderet.

Idem probatur secundò.

5. Hincque D. Thom. in 2. d. 44. q. 2. art. 2. ad 1. tractans eũdem locum, ait: *Quod Christus loquitur de se, & suis discipulis, qui nec seruilis conditionis erant, nec res temporales habebant, quibus suis dominis obligarentur ad tributa soluenda.* Vnde vlterius subinfert, ex vi eorundem Christi verborum eximi omnes, *qui Apostolicam vitam profitentur, nihil in hoc mundo possidentes, & à cõditione seruili immunes.* Videtur aũt conditionem seruilem appellare, vel tẽporalem subiectionem ad iurisdictionem sæcularẽ, vel

vel curam, & solicitudinem, quæ lucris temporalibus acquirendis incumbit. Et eandem doctrinam habet Bonauent. art. 3. quæst. 1. ad 1. & Richard. art. 3. q. 1. ad 1. ex argumentis secundo loco positis, & Thomas de Argentina ibidem art. 4. in quadam solutione ad 3. Et eodem modo exposuit Lyra eadem verba Matth. 10. & Glossa ordinaria vsurpans verba Augustini lib. 1. Quæstion. Euangelicar. qu. 23. dicit, liberos esse filios regni illius, sub quo sunt omnia regna terrena. Exponunt autem scholastici supra citati, per filios regni intelligendos esse, non omnes Christianos, sed eos, qui propter Christum omnia reliquerunt. De quo sensu, quòd fuerit intentus ab Augustino, non assero, probabile autem censeo, omnes has personas perquandam consecutionem, saltem quantum ad tributa personalia, sub verbis Christi comprehendi.

Clerici sunt exēpti à muneribus sordidis.

6. Dico secundo. Clerici exempti sunt non solum à tributis pecuniariis, sed etiam ab omnibus, quæ in actione aliqua sordida, aut sæculari, vel in obligatione subeundi talia munera consistere possunt. Hæc assertio frequens est in iure ciuili, præsertim in Codice Theodosiano in tit. de Episcop. & Clericis, nam in l. 1. præcipit Constantinus, *ne clerici nominationibus, seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi priuilegia prægrauentur.* Et l. 2. dicit, *ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne à diuinis obsequijs auocentur.* Et in l. 9. ait Constantius: *Curialibus muneribus, atque omni inquietudine ciuilium functionem exortes clericos esse oportet*, & in l. 10. *Repellatur ab his exactio munerum sordidorum.* Idem in l. 11. & l. 14. Idem Valentinianus in l. 21. & 22. & 24. & Arcadius, & Honorius in l. 36. inquiunt: *Ab his, quos à publici laboris actu, & gradu clericatus, & (quod non minus est) sanctior vita defendit, præcipimus temperari.*

7. Præterea in l. 1. C. de Episcop. & Clericis notanda sunt illa verba: *Nullus nouis collationibus vos obligabit, sed vacatione gaudebitis.* Vbi Glossa addit, *sordidorum munerum.* Item aliud exemplum huius exemptionis ibi additur, cum dicitur, *Neque hospites suscipietis*, quod continet speciale priuilegium, vt ibi latè Glossa notat, & in l. 2. eadem immunitas generaliter traditur, & distinctius in l. *Placet* 17. eodem tit. *Placet, vt nihil commune clerici cum publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus, cuius corpori non sunt annexi, habeant.* Et in l. *Generaliter*, eodem tit. specialiter eximuntur à tutelis, & curis pupillorum, & additur, tale beneficium illis fieri, qui non sunt diuagantes, neque circa diuina ministeria desides, *Cùm propter hoc* (inquit) *ipsum beneficium eis indulgeamus, vt alijs omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant.* Et idem priuilegium habetur l. *Placet.* C. de Sacrosanct. Eccles. & sumitur à simili ex l. *Sancimus* eodem titul. vbi notanda sunt illa verba: *Cur non facimus discrimen inter res diuinas, & humanas, & quare non competens prærogatiua cœlesti fauore conseruetur.*

Ex iure canonico cōfirmatur assertio.

8. In iure autem Canonico non solum is modus exemptionis approbatur, & recipitur, toto tit. de Immunit. Ecclesi. sed etiam obseruari mandatur in toto tit. *Ne Clerici, vel monachi sæcularibus negotijs se immisceant.* Et per locum ab speciali sumi potest ex cap. *Peruenit* de Immunit. Ecclesiar. vbi dicitur in tempore necessitatis nullum clericum esse excusandum à murorum vigiliis, sed ad hoc generaliter posse compelli, *vt cunctis vigilantibus, melius valeat ciuitatis custodia procurari.* Imò tunc etiam requiritur, vt id fiat, Episcopo approbante, & vt, si necessaria sit coactio, per eundem fiat iuxta ea, quæ capite sequenti notabimus. Duo ergo sunt in hoc genere exemptionis distinguenda, vnum est, vt non possint clerici cogi, aut obligari ad hæc munera subeunda; aliud est, prohibere, & cum necessitate obligare, ne illa exerceant. Primum fieri potest non tantum per leges canonicas, sed etiam per ciuiles, quia in hoc non exercent iurisdictionem circa clericos, neque vtuntur vi coactiua, aut directiua propria, sed concedunt priuilegium, quod non semper spectat ad iurisdictionem, sed ad liberalitatem, vt supra dixi. Quanquam si res attentè consideretur, supposito priuilegio fori, prædictæ leges magis loquuntur cum ministris sæcularibus, quam cum clericis, magisque declarant, quid illi agere teneantur, quam aliquid de nouo clericis concedant. Nam cum clerici à iurisdictione laicorum exempti sint, non possunt leges, vel Magistratus sæculares clericos cogere, vt hæc onera subeant, vel vt ab his, vel illis muneribus abstineant. At vero lex Canonica vtrumque facere potest, & facit: nam efficaciter eximit clericos à muneribus prophanis, vel sæcularibus prohibēdo, & cogendo, si opus sit, laicos, ne ad illa subeunda clericos compellant, & ipsos etiam clericos obligando, vt ab illius abstineant, vtrisque enim præcipere potest in ordine ad spiritualem finem, vt sæpe dictum est.

Ex diuino iure assertio ostenditur.

Et quibus etiam facile intelligitur, exemptionem clericorum quoad hanc partem, seu materiam ex iure diuino naturali sequi, in multis quidem necessaria illatione, in aliquibus autem valde propinqua quæ iure Ecclesiastico determinantur. Declaratur breuiter, nam clerici ex vi sui status destinati sunt diuinis obsequiis, quibus duplici titulo repugnare possunt sæcularia munera. Primò quia nemo potest duobus Dominus seruire, ideoque non possunt clerici sæcularibus negotiis implicari, quin à diuinis obsequiis auocentur. Secundò, quia sancta sanctè, & cum honore, ac reuerentia tractanda sunt, clerici autem per ordinationem, & deputationem ad diuinum cultū peculiarem sanctificationem acquirunt, & ideo vt sanctè, & honorifice tractentur, necesse est, vt ab his sæcularibus, aut vilioribus muneribus sint exempti. Vnde sicut suprà de rebus sacris dicebamus, ita de personis sacris nunc dicimus, ex natura rei sequi, vt in abstractione à sordidis muneribus singularem prærogatiuam habeant. 9.

Inter hæc autem munera quædam sunt, quæ manifestè derogant sanctitati personarum, vel Ecclesiastica munera impediunt & quoad hæc necessario sequitur hæc exemptio ex vi iuris naturalis. Imo sæpe non solum sequitur exemptio, sed etiam prohibitio, vt quando munera sunt vel nimis prophana, de quibus maximè dicit Paulus 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus.* Alia verò sunt munera, in quibus non statim apparet tanta deformitas, vt est v. g. tutela, vel cura pupillorum, honestam, & moderatam, vel necessariam artem exercere, & similia. Atque in his determinari potest exemptio per ius canonicum. Quod interdum fit prohibendo talia munera; aliquando verò solum concedendo, ne clerici aliqua huiusmodi munera acceptare teneantur. Et hoc posterius etiam iure ciuili fit, sic enim clericus exemptus est à tutela, in Authentica *Presbyteros* sub l. 41. C. de Episc. & Cleric. & nihilominus possunt eam acceptare, si velint, vt ibi notat Glossa, & alia Glossa in cap. *Irreligioso.* d. 87. Et similiter licet clerici non cogantur testificari coram iudice sæculari, nihilominus in aliquibus causis id facere possunt, & ita de aliis similibus. 10.

Clerici vtilitatib omnibus ciuilibus communibus priuari nequeunt.

Dico tertiò, Ad hanc libertatem, seu exemptionem clericorum pertinere, vt iuribus, commoditatibus, aut aliis rebus omnibus ciuibus communibus non priuentur. Hanc assertionem sumo ex doctrina Bartholi in Authentica *Cassa.* C. de Sacrosanct. Eccles. vbi dixit, leges ciuiles, per quas Clerici timidiores fiunt, contra libertatem Ecclesiasticam esse, etiam si tales leges cum ipsis clericis non loquantur. Idem tradit in l. 1. §. *Quæ honorandæ.* ff. *Quarum rerum actio non detur*, eamque doctrinam communiter sequuntur Canonistæ in cap. *Nouerit*, de Sententia excommunic. præcipuè Panormit. & Felin. & in cap. vlt. de Immunit. Ecclesiar. in 6. vbi specialiter videri potest Ancharran⁹, & in repetit. capitis 1. de Constitut. & Cardinalis in 11.

Repetit.

Repetit. Capituli *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. §. *Et specialiter quæro*. Quid autem sit, Clericos fieri timidiores, non satis perspicuè à dictis authoribus explicatur, cùm tamen possit, & nimis amplè, & nimis restrictè intelligi.

Clerici non redduntur timidiores, quoties ex legibus ciuilibus aliquod onus in eos resultat.

12. Nimis ampla erit explicatio, si quis existimet, quoties laici aliquid faciunt, vel statuunt, ex quo redundat aliquod onus, vel incommoditas clericorum, toties fieri contra exemptionem, seu immunitatem eorum, quod interdum insinuant Canonistæ in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & in cap. 1. de Noui operis nunciat. Sed illud non est indistinctè verum, nam quando grauamen illud, vel præiudicium generale est, & in vtramque partem potest euenire interdum in grauamen, & interdum in commodum, tunc si dispositio generalis est pro tota ciuitate, & in re ad commune bonum eius spectante, non potest dici imponi clericis grauamen contra libertatem eorum, quia nihil tunc fit contra eorum priuilegia, neque contra naturalem iustitiam. Item quia omnes ferè leges humanæ hoc habent, vt licèt communitati, & regulariter omnibus vtiles sint, interdum in alicuius præiudicium, vel grauamen redundat, neque propterea censentur iniustæ, vel nociuæ: tum quia bono communi intendunt, & propter illud iuste permittunt priuatum incommodum: tum etiam quia licet in vna occasione, vel tempore videantur grauamen inferre, in aliis iuuant, & afferunt commodum, & ita vnum ex alio compensatur.

Leges in materia communi & in generali loquentes immunitati clericorum non derogant.

13. Tales ergo leges, si disponant in materia communi omnibus ciuibus, & in generali loquantur, non erũt contra clericorum libertatem, nec vere dici possunt èis grauamen imponere, imò ab illis obseruandæ erunt eo modo, quo canones disponunt, quove suprà diximus, teneri clericos ad seruandas leges ciuiles iustas, & politicas suo statui non repugnantes. Atque hæc explicatio, & sententia communis est expositorum in cap. 1. de Noui. oper. nunciat. ex quo textu hoc ipsum probatur. Idem habent Felinus, & alij in cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. & eandem doctrinam supponunt plures Doctores, quos refert Tiraquel. in legib. connubialibus gloss. 8. q. 17. nu. 169. & sequentib. & de vtroque retractu p. 1. § 1. gloss. 13. num. 5. Idem sentiunt Caietan. verb. *Excommunicatio*. cap. 31. & Nauarr. in Summ. cap. 27. num. 120. quatenus dicunt, legem ciuilem moderantem funeralẽ pompam quantum ad honorem humanum, prout esse potest materia talis legis, non esse contra libertatem Clericorum, etiam si fortasse aliquod grauamen inde sentiant, quia lucrum eorum aliqua ex parte impeditur, quia hoc est accidentarium, & aliunde potest compensari.

Quando clerici per ciuiles leges timidiores fiant.

14. Nimis vero strictè intelliget doctrinam illam, qui existimauerit, tantùm fieri timidiorem clericum, quando ex facto Principis sæcularis, vel ex illius lege, ac dispositione laici assumere possunt licentiam nocendi, vel affligendi clericos, quia hoc videntur in proprietate, & rigore illa verba significare, *timidiores fieri*. Nam licet verum sit, hunc modum grauandi clericos esse contra immunitatem eorum, tamen & magna ex parte pertinere potest ad violationem priuilegij canonis potius, quàm fori, si clerici timidiores fiant, ne violentæ manus suis personis iniijciantur iuxta doctrinam Baldi in Auth. *Cassa*, Cod. de Sacrosan. Eccles. q. 3. nu. 4. Et quatenus spectare hoc potest ad priuilegium fori, non adæquat illud, quia multis aliis modis possunt grauari clerici, & timidiores fieri, etiam si eis non inferatur metus alicuius nocumenti, vel læsionis, quæ sibi à laicis fieri possit, vt statim patebit.

15. Imò neque satis explicatur hic effectus eo modo, quo Caietanus, & Nauarr. supra illum explicare videntur, dicentes, tunc legem violare immunitatem clerici quãdo aliquo modo grauat illum contra speciale priuilegium illi concessum, quia clericus, vel quia persona Ecclesiastica est, non verò si grauet illum, quatenus ciuis, vel homo est. Quibus videtur fauere Innocentius in capit. *Nouerit*, de Sentent. excommunic. quatenus dicit illa esse propriè contra immunitatem Ecclesiasticam, quæ sunt contra priuilegia Ecclesiæ concessa. Quod etiam videtur sentire Baldus in dicta Authentica *Cassa*. q. 2. nu. 3. & Lapus allegat. 92. sub tit. *Ad constitutio sit contra libertatem Ecclesiæ*. Quia licet verum sit, hoc modo grauari clericum contra suam immunitatem, non est tamen verum, hoc solum significari per illa verba *timidiores fieri*, quia non tantum grauantur clerici contra suã immunitatẽ, quando grauantur contra priuilegia, quæ habent vt clerici sunt, sed etiam quando specialiter grauantur vt ciues sunt, id est contra iura, quæ illis competunt, quia ciues sunt, id est, quę omnibus ciuibus sunt communia, siue iure gentium, siue ciuili, seu positiuo clericis debeantur, ideoque si in illis grauẽtur solum quia clerici sunt, contra libertatem Ecclesiasticam committitur, vt ex sequentibus patebit.

Dico ergo, doctrinam illam Bartholi explicandam esse iuxta tertiam assertionem propositam. 16.

Per leges priuantes clericos rebus iure naturæ, vel ciuili cõmunibus, timidiores ipsi redduntur.

Quotiescunque enim per statutum, seu legem, aut mãdatum, aut vim laicorum clerici priuantur illis rebus, quæ iure naturali gentium, vel ciuili communia sunt ciuibus, eo ipso, quod sunt membra talis communitatis, grauantur contra Ecclesiasticam libertatem, & tunc dicuntur fieri timidiores, quia illo modo auertuntur homines à statu clericali, quando vident, ita clericos tractari à laicis, eo quòd clerici sint. Vel etiam dici possunt timidiores fieri, quia non sinuntur libere vti, & frui iuribus, seu rebus communibus cæteris ciuibus, etiam si statui clericali non repugnent. Et hæc sententia sic explicata communis est authorum, quos pro conclusione allegaui. Idem sentiunt Ioan. Andr. & alij in ca. vlt. de Immunit. Ecclesiar. in 6. & Panormit. in libr. 1. consil. 26. melius 83. Idem sentit Felin. in cap. *Nouerit*, de Sentent. excommunicat. in 6. nu. 2. Vbi addit, non aliter sentire Innocentium, quam senserit Bartholus, quia ea quæ competunt ex iure communi, fortiora sunt, quam quæ ex priuilegio.

Addo etiam Innocentium non tantum fuisse loquutum de priuilegio Papæ, vel Imperatoris, sed etiam Dei, expressè enim numerat ibi multa priuilegia à Deo Ecclesiæ concessa, & posteà cõcludit, quidquid est contra priuilegium à Deo, Papa, vel Imperatore Ecclesiæ datum, esse contra immunitatem. 17.

Nomine autem priuilegij non intelligitur tantum illud, quod est præter legem vniuersalem tanquam exceptio ab illa, sed etiam omne id, quod cõuenit vel Ecclesiæ, vel clericis ex vi iuris diuini, siue positiui, siue naturalis supposita tali institutione Ecclesiasticę Monarchiæ, & Hierarchiæ. Multæ enim prærogatiuę Ecclesiæ, quas inter hæc priuilegia numerant Innocentius, Panormit. & alij, non aliter conueniunt Ecclesiæ, quàm ex iure diuino positiuo, vel naturali, licet supponant aliquam diuinam institutionem. Et in superioribus ostensum est, exemptionem Ecclesiasticam ex genere suo ad hoc ius diuinum pertinere, & multa, quæ sub hac exceptione continentur esse immediatè ab hoc iure, licet aliqua fortasse per Ecclesiam, vel Imperatores addita, vel aucta sint.

Adhunc ergo modum dicimus, ad immunitatem clericorum pertinere, vt per potestatem laicorum non fiant peioris cõditionis, etiam in his commodis temporalibus, quæ communia sunt omnibus ciuibus. 18.

Leges adimẽtes clericis res alijs ciuibus communes libertati Ecclesiasticæ repugnant.

Exemplum optimum est in cap. vltim. de Immunit. Ecclesiar. in 6. vbi contra Ecclesiasticam libertatem committere dicuntur temporales Domini, *Qui suis subditis, ne personis Ecclesiasticis quidquam vendant, aut emant aliquid ab ipsis, neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibeãt, interdicunt*. Hæc n. omnia non sunt contra specialia priuilegia clericorum, vel vt clerici sunt, sed contra communem societatem

tatem ciuilem,& nihilominus contra Ecclesiasticam libertatem iudicantur & vt talia prohibentur, & puniuntur. Respondet tamen Caietan. ibi non dici, interdicta illa,seu statuta esse contra libertatem Ecclesiasticam,sed præsumi. Veruntamen de sensu illius verbi, *Præsumantur*, infra cap.32.dicendum est, nunc breuiter dico,qualiscunque illa præsumptio cogitetur, vt vera,& fundata esse possit,necessarium est,vt supponat verum, & proprium obiectum criminis contra libertatem Ecclesiasticam,priuare clericum communi iure ciuilis societatis, etiam si id non fiat exercendo iurisdictionem in clericum, sed per alium quemcunque modum.

Euasio.

Resistitur.

19. Ratio autem est; quia licet talia iura communia ciuibus, non debeantur clericis, quia clerici sunt, debentur tamen ipsis vt ciuibus, etiam si statum diuersum à laicis habeant,imò quia clerici sunt,ideo illis nouo,& maiori titulo debetur, ne his communibus iuribus priuentur,quia propter statum clericalem non amittunt iura communia ciuium,&alioqui ratione status maiori honore & reuerētia digni sunt; ergo ad immunitatem naturali iure debitam clericis,pertinet,vt his iuribus non priuentur. Optiméque iuuatur hæc ratio verbis Arcadij,&Honorij Imperatorum in l.19.Cod. de Episcop. & Clericis, *Omnibus, qui Ecclesiis seruiunt,tuitio deferatur,quia temporibus nostris addi potius reuerentiæ cupimus,quàm ex his,quæ olim præstita sunt immutari.* Et ideo in l.31.Sacrilegum appellant, *qui sacerdotibus, & ministris Ecclesiæ aliquid importat iniuriæ*,illudque crimen æquiparant cum iniuria, loco vel cultui sacro facta.Et confirmatur,quia per huiusmodi actiones, vel dispositiones laicorum vilescit multum clericalis status,& irreuerenter tractatur,& cōsequenter clerici timidiores fiunt, & alij ab illo statu suscipiendo auertentur,cum videant, ea, quæ iure gentium cæteris ciuibus communia sunt,ipsis denegari; ergo illa omnia sunt contra Ecclesiasticam immunitatem.

Ratio conclusionis.

1 Confirmatio.

20. Confirmatur tandem,quia huiusmodi grauamina clericorum ordinariè procedunt ex odio aliquo ipsius status clericalis, non quidem propter ordines, vel ministeria eorum (hæc enim non nisi hæretici, vel alij infideles abominātur)sed propter exemptiones,& libertates,quibus in eo statu gaudent, & præsertim, quia ab oneribus communibus eximuntur quod in aliquod laicorum grauamen solet redundare,& ideo interdum cupiunt,à suis communibus cōmodis clericos excludere;ergo eo ipso læduntur priuilegia clericorum,nam & fiunt odiosa,& per quandam recompensationem fiunt infructuosa,quia occasione illorum clerici equalibus,aut maioribus bonis priuantur. Atque ita talia grauamina dici possunt imponi clericis,vt clerici sunt, quia licet formaliter non consistant in priuatione alicuius rei debitæ clerico,vt clericus est,nihilominus fiunt in odium, vel cum iniuria,vel contemptu clericatus,quod satis est, vt propriam violationem immunitatis contineant. Et ita fundamento contrariæ sententiæ sufficienter responsum est.

Secunda.

CAPVT XXIII.

Vtrum redditus Ecclesiastici clericorum à tributis exempti sint.

1. Licèt de Ecclesiasticis bonis multa in superioribus dicta sint,quia tamen certum non est,bona clericorum eodem iure censeri, quo bona Ecclesiarum, ideo de illis in particulari dicere necessarium est. Duo autem genera talium bonorum distinguuntur à D. Thom. quodlib. 6. art. 12. quædam quæ clerici lucrantur ex bonis Ecclesiæ,vt ex decimis, vel prædiis Ecclesiasticis,seu ex beneficiis suis,quæ propter officium dantur;alia sunt,quæ vel à parentibus hæreditarunt, aut sua industria, vel arte compararunt. Priora vocat D.Thom.Ecclesiastica, vtique lato modo; nos ad tollendam æquiuocationem clericalia vocabimus,alia verò patrimonialia, seu sæcularia vocātur.His addit tertium membrum Nauar. tract. de Redditib.Ecclesiasticis,q.1.monito.19. nimirum, eorum bonorum,quæ per actiones sprituales tanquā stipendia illarum à clericis comparantur, non iure, aut titulo alicuius beneficij, sed solo titulo actualis, & quasi mercenarij operis,vt sunt stipendia Missarū, & similia. Meritò tamen addit idem Nauarr. hæc ad patrimonialia reduci,quia & de temporalibus bonis laicorum immediatè illa lucrantur, & non ex bonis suorum beneficiorum,& sine vlla conditione tacita, vel expressa dominium temporale talium bonorum consequuntur,postquam suum ministerium implēt, ac denique quia suo labore,& industria,vel actione illa comparant,estque valde extrinsecum,& accidētarium ad qualitatem talium bonorum, quòd actio illa spiritualis,vel omnino materialis sit. Quanquam verò hoc ita sit in ordine ad alios effectus, vel obligationes clericorum,de quibus nunc non tractamus,nihilominus in ordine ad exemptionem à tributis nonnulla maior ratio in his vltimis bonis spectari potest vt videbimus.

Bona Clericorum duplicia.

Primò ergo certum est, bona primi generis,seu Ecclesiastica clericorum exempta esse ab omnibus tributis siue realibus, siue mistis. Conclusio est certa,& communis omnium catholicorum;habetur enim expresse in iure canonico in cap. *Non minus*, ibi, *De bonis Ecclesiarum,& clericorum,& pauperum Christi vsibus deputatis.* Et clarius in cap. *Aduersus*, ibi: *Qui Ecclesias,& Ecclesiasticos viros talijs,seu collectis, &c.* vbi sermo est de tributis, quæ imponuntur ratione bonorū, & distinctè eximuntur non tantum Ecclesiæ, sed etiam Ecclesiasticæ personæ.Et in cap. *Clericis*.de immunit. Ecclesiar.in 6. expressè,& latè talia tributa prohibētur,& licet c.illud per Clementinam vnic. de immunit. Ecclesiar. reuocatum sit quoad pœnas, non vero quoad ipsam exemptionem,sed potius confirmatur, & latius in Concil. Lateranens. sub Leone X. sess. 9. in Reformationibus curiæ.§. *Et cum à iure*, præter alia antiquiora,quæ in superioribus allegata sunt, quæ omnia renouat Concilium Trident.sess.25.cap.20.de Reformat. 2.

1. Conclusio.

Deinde in iure ciuili habetur expresse hoc priuilegium in constit.Friderici Imperatoris, l.seu Authent. *Item nulla*,C.de Episcop.& Cleric.vbi prohibet collectas,vel exactiones imponere Ecclesiis,vel Ecclesiasticis personis.Et ex antiquioribus legib. colligi potest hoc priuilegium ex l. 10. de Episcopis, & clericis in C. Theodosiano,vbi Constantius & Constans de clericis dicunt, *Negotiatorum dispendiis minime obligentur*,id est,tributa,quæ negotiatoribus imponuntur, soluere non cogantur,& addunt rationem: *Cum certum sit, quæstus,quos ex tabernaculis,atque ergasteriis colligunt pauperibus profuturos*,& in l.14.dicit Iustinianus.*omnis à clericis indebitæ conuentionis iniuria,& iniquæ exactionis repellatur improbitas*,& in l. 1. de Lustrali collat. eodem Cod. excipiuntur clerici à quodam tributo,quod lustralis collat.dicebatur. 3.

Ratio autem huius partis reddi potest,vel generalis ad omnia bona clericorum, & de hac dicemus in cap.sequenti,vel specialis,quia hæc bona, de quibus tractamus inter res sacras numerantur à D.Tho. 2. quæst. 99. artic. 3. & ideo vel natura sua exempta sunt à tributis, vel saltem cum cæteris bonis Ecclesiasticis intelliguntur exempta. Et confirmatur hæc ratio,quia rapere, seu furari huiusmodi bona clericorum est sacrilegium,quod non solum de his bonis, sed etiam de quibuscunque aliis nonnulli tradiderunt, vt infra referam,de his autem est multò verisimilius propter dictam rationem,quod hæc bona censentur sacra; ergo eadem ratione esse debent à tributis exempta. 4.

Ratio conclusionis.

Confirmatio.

Hæc

5. *[E]xpenditur [ra]tio pro con[cl]usione fa[ct]a.* Hæc autem ratio non videtur solida. Nam hęc bona considerari possunt, vel prius quam applicentur ipsis clericis, & fiant propria eorum; vel postquam iam ad illorum dominium transierunt. Priori modo rectè quidem probat ratio dicta, illa bona esse sacra, & exempta à tributis: non tamen aliquid probat de bonis clericorum, quia illa bona in tali statu spectata, non sunt clericorum, sed Ecclesiæ, seu Dei. Alio modo possunt illa bona considerari, quatenus à clericis acquiruntur. Et hæc ipsa consideratio subdiuidi potest: nam loqui possumus vel de acquisitione ipsa talium bonorum, vel de ipsis bonis iam integrè, & sine diminutione tributi acquisitis. Et in priori quidem ex his duobus modis rectè etiam probatur, non esse talia bona capacia tributorum sæcularium, id est, nō posse clerico imponi tributum soluendum ex redditibus sui beneficij, seu ex quibuscunque bonis Ecclesiasticis. Tum quia si tale tributum imponatur personæ, est contra exemptionem quam talis persona habet potestate iudicis sæcularis. Si verò imponatur rei siue fructibus eius, sic imponitur bonis Ecclesiasticis, quia impositio præcedit, priusquam talia bona clerico acquirantur, & tunc adhuc Ecclesiastica sunt, & ita fit contra talium bonorum immunitatem.

6. Si verò tale tributum intelligatur imponi super ipsammet actionem lucrandi tales redditus, vel stipendia, etiam est contra immunitatem, quia illa actio spiritualis est, & omnino extra forum potestatis sæcularis, & ideo non est capax tributi. Item, quia illud lucrum non est per modum mercaturæ, aut ciuilis contractus, sed est per modum stipendij annexi ministerio spirituali, & ideo sequitur naturam, & forum sui principalis, solumq́ ab spirituali potestate minui potest, ideoq́ iure canonico statutum est, vt beneficia sine diminutione conferantur. Quoad hāc ergo partem, & vsq ad prędictum statum talium bonorum rectè probatur illa ratione, non posse clericis imponi tributa de talibus bonis. Et hoc modo videtur intelligi statutum Concilij Vormatiensis, quod refertur in c. *Sancitum*. 23. q. 8. & in ca. 1. Extra de Censib. vbi dicitur: *Presbyteri in Ecclesiis constituti non de decimis, neq; de oblationibus fidelium aliquod seruitium faciant præter Ecclesiasticum.*

7. *An redditus Ecclesiastici, in clericos translati tributis subiaceant.* At verò si talia bona considerentur vt iam sunt facta propria clericorum, non videtur illa ratione probari, esse incapacia tributorum sæcularium. Probatur, quia iam illa bona re vera non sunt sacra, neque in vlla specie talium bonorum à D. Thoma numerantur, si attentè legatur; nam in vltima specie ponit bona, quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, siue *mobilia sint, siue immobilia*. Aliud autem est esse deputata, aliud vero esse iam ministrorū facta, nam primum habent, quamdiu sunt cōmunia, & sub potestate Ecclesiæ, ac speciali dominio DEI: postquàm verò personis clericorum diuiduntur, & applicantur, statum mutant, & sacra esse desinunt, quia respectum illum peculiarem ad Deum, & annexionem ad spiritualem titulum amittunt. Cuius signum est, quia in quoslibet vsus conuerti possunt, & quia possunt donari laicis propria authoritate priuati clerici, cuius sunt; & propter causam, vel rationem temporalem. Denique quia bona illa in se spectata temporalia sunt, & dominium, quod clericus de illis acquirit, temporale est; quod autem acquisitio fuerit media actione, vel iure spirituali, non refert, quia respectus ille transit, & non manet. Sicut quando ex bonis Ecclesię datur pauperi eleemosyna, eo ipso, quod pauper illa acquirit, incipit pars illa esse merè temporalis; ita ergo esse videtur in his bonis clericorum. Igitur in ordine ad tributa eadem ratio erit de illis, quæ de aliis bonis patrimonialibus clericorum.

8. *Quid dicen[dum], si clerici non sunt talium redditūū domini.* Aduerto tamen, punctum hoc pendere ex alia celebri controuersia de redditibus Ecclesiasticis; an clerici postquam illos recipiunt titulo sui beneficij, illorum verum, & proprium dominium consequantur, ita vt de illis possint liberè disponere, quantum spectat ad obligationem iustitiæ; vel semper maneant dispensatores eorum bonorum, vt ex illis inprimis congruè alantur, & deinde cætera in pia operā dispensent. Qui enim hoc posterius censent, vt Nauarr. & alij, consequenter dicere possunt, & debent, illa bona semper esse sacra; quia semper manent sub dominio Dei, ac subinde æquiparari Ecclesiasticis bonis, quia re vera semper manent Ecclesiastica. Vnde iuxta hanc sententiam per applicationem talium bonorum ad hanc, vel illam personam clerici non mutatur eorum status quoad dominium proprium Dei, nec quoad generalem finem, ad quem bona Ecclesiastica sunt destinata; sed solum mutatur facultas proxima dispensandi illa. Nam antequam clericus illa acquirat peculiari titulo, facultas dispensandi illa, est in pastoribus Ecclesiæ, vel in communitate, aut ministris eius, postquam verò beneficiatus illa acquirit, illi committitur propria facultas ea dispensandi sua authoritate, semper tamen vt Ecclesiastica, & vt fidelis dispensator, & prudens. Et consequenter etiam in hac opinione satis probabile est, raptorem talium bonorum etiam de potestate clerici, esse sacrilegum, non ratione personæ, à qua furatur, nec ratione loci, vnde furatur, sed ratione ipsorum bonorum, quia sacra sunt. Ac tādem iuxta eandem sententiam, satis consequenter dicitur, talia bona clericorum esse à tributis exempta non solum ratione personæ, sed ratione sui, quia sacra sunt, & piis vsibus semper destinata, & quidquid ex illis per tributum detraheretur, non tam clerico, quam piis vsibus minueretur. Atque de his maximè clericorum bonis, & cum eodem fundamento procedere potest eorum sententia, qui dicunt, bona clericorum æquiparari bonis Ecclesiasticis in omni exemptione, præsertim à tributis, vt videre licet in Glossa 2. in cap. *Ecclesia Sancta Maria*, de Constit. & ibi Decius nu. 18. & aliis, quos refert Couar. lib. 1. Variar. cap. 4. num. 2. & 3.

9. *Vera resolutio.* At vero si contrariam sententiam supponamus, nimirum, clericos beneficiatos acquirere proprium dominium illius portionis, seu partis reddituum suorum beneficiorum, quæ illis in stipendium datur: consequenter profectò dicendum est, idem esse iudicium de illis bonis, quod de aliis patrimonialibus clericorum quoad exemptionem à tributis. Hoc enim sufficienter probant rationes factæ, illo fundamento supposito, quia per illam particularis dominij acquisitionem transferuntur bona illa à superiori ordine ad inferiorem, sicut quando dantur laicis ministrantibus Ecclesiæ in stipendium laboris sui, seu ministerij temporalis, vel quando dantur clericis propter actiones communes laicis, vt docendi, canendi &c. Nam æquè mutatur dominium, & consequenter status talium bonorum. Quod autem id fiat in stipendium spiritualis, vel corporalis actionis, accidentarium est, & non mutat conditionem bonorum, quam in inferiori statu consequuta sunt. Hæc autem sententia de dominio clericorum circa hæc bona hodie magis recepta est, & probabilior cēsetur, & sine dubio fuit opinio D. Thomę dicto quodlib. 6. artic. 12. ad 3. & ideo etiam in præsenti supponimus, quoad tributa, & exemptiones eandem esse rationem de his bonis, quæ de patrimonialibus clericorum.

10. *Quid de bonis quasi patrimonialib. clericorum.* Vnde à fortiori constat, idem esse dicendū de bonis, quæ Nauarrus quasi patrimonialia vocat, illa enim partim conueniunt, partim differunt à præcedentibus. Conueniunt quidem quo ad modum acquirendi, seu lucrandi illa per actionem, seu ministerium spirituale; & ideo existimo etiam in hoc conuenire, quoad acquisitio talium bonorum, est de se à tributis immunis, ideoque etiam illa bona; vt sunt stipen-

stipendia talium ministeriorum, sunt natura sua à tributis exempta. Militat enim eadem ratio suprà facta, nimirum, quòd illa actio est spiritualis, & ideo iure diuino exempta à iurisdictione ciuili; ergo etiam stipendium, quod ratione illius datur, & est quasi accessorium illi, debet esse eodem modo exemptum, vt non posit per impositionem sæcularis tributi diminui. Item hæc lucra natura sua sunt subiecta potestati spirituali, ad quam pertinet illa taxare, moderari, vel augere; imò & Pontifex posset super illa, si essent copiosa, pro pauperibus, vel sumptibus Ecclesiæ aliquod tributum imponere; ergo ratio postulat, vt ab impositionibus laicorum sint exempta, quia non debent duplici onere prægrauari. Differunt autem hæc bona à propriis Ecclesiasticis redditibus, quia non manant ex propriis Ecclesiasticis bonis, neq; ex titulo spirituali alicuius Ecclesiastici beneficij, sed ex quibuscunque bonis temporalibus per modum mercenarij stipendij interueniente humana conuentione, seclusa imperfectione dandi vnam rem pro alia, sed considerando solum rationem debitæ sustentationis. Ex hac autem differentia, quæ in facto ipso notoria est, sequitur alia, nimirum, de his posterioribus lucris in omni opinione probabili certum esse, clericos acquirere proprium, ac temporale dominium talium bonorum, posseque de illis prout voluerint, salua iustitia, disponere, vt etiam Nauar. loco supra citato fatetur. Et ideo etiam quoad tributa est similiter certum, eandem esse rationem de his bonis iam acquisitis in facto esse, vt sic dicam, quæ de patrimonialibus, de quibus dicẽdum superest.

CAPVT XXIV.

Vtrum patrimonialia, & in vniuersum bona temporalia clericorum sub communibus legibus sæcularium tributorum comprehendantur.

1. Ratio dubitandi. RAtio dubitandi sumi potest primò ex ca. *Magnum* 11. q. 1. quod est Ambrosij l. 4. in Luc. circa illa verba, *Et sedens docebat de nauicula turbas*, vbi attingens locum Matth. 17. vbi Christus soli Petro iussit mittere hamum, & tollere staterem inuentum in ore piscis, & soluere tributum, in quo ait Ambros. significatũ esse, *magnum, & spiritale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis cõstitutionem terreni Regis putet esse soluendam.* Et videtur, clericos comprehendere, nam subiungit: *Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?*

2. Secunda. Secundò faciunt dubium leges ciuiles, quæ frequenter statuunt, hæc tributa soluẽda esse à clericis. Quamuis enim aliquæ sint antiquæ leges eximentes clericos ab aliquibus ex his tributis, vt patet in l. 2. Cod. de Episc. & Cler. & in aliis, quæ supra ex Codice Theodosiano retulimus: nihilominus illæ sunt quasi peculiares exceptiones, nam generalis regula legum ciuilium esse videtur, clericos non eximi à soluendis tributis suorum temporalium bonorum, quando generaliter similibus bonis imposita sunt, vt sumitur ex l. *De ijs*, Cod. de Episcop. & Cleric. & ex l. *Ad instructionem*, & l. *Neminem*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. & ex epist. Valentiniani apud Theodoret. lib. 4. hist cap. 7. dicentis: *Episcopi vectigalia, vti leges postulant, pensitare non recusant.*

3. Tertia. Tertiò videtur hoc esse rationi consentaneum, quia licet personæ Clericorum sacræ sint, & ideo sint etiam exemptæ, bona tamẽ eorum temporalia sunt, & merè ciuilia, & ideo sunt temporalibus Principibus subiecta; ergo meritò possunt Principes ex illis tributa exigere. Neq; enim obstat, quòd illa bona respectum habeant ad personam sacram, & exemptam tanquam ad proprium dominum, quia illud dominium est merè temporale, & ad temporalem finẽ de se ordinatum. Et ita respectus ille non est ad talẽ personam vt sacram, vel exemptam, sed præcisè vt ciuẽ. Neq; etiam obstat, quod Princeps nõ habeat iurisdictionem in personam clerici, quia posit illum ad soluendum tributum cogere, quia satis est, quòd iustè posit illud petere tanquam debitum, vt clerici in conscientia reddere teneantur. Quòd si renuant, & necessaria sit coactio, apud suum iudicem conueniri poterunt, vt debitum soluant. Quod si hoc non sufficiat, vel commode fieri non posit, poterit Princeps, vel minister eius tributi coactor rem temporalem non tam iurisdictionis, quam defensionis titulo occupare, ne iure suo priuetur. Atque hæc omnia ex eo maximè confirmatur, quòd in multis regnis ita fieri & consuetudine receptum esse videmus, Principibus Catholicis, & Pastoribus Ecclesiæ scientibus, & tacentibus.

4. Omnia clericorum bona exemptione gaudent. Nihilominus dicendum est, omnia clericorum bona exempta esse ab oneribus tributorum ciuilium, siue realia, siue mista censeantur, prętерquam in casibus à iure canonico exceptis. Ita sentiunt Doctores Canonistæ in cap. *Ecclesiæ*, & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, de Constitut. & in ca. *Si clericus*, de Foro compet. quibus locis videri maxime possunt Panormitan. Decius, & Felinus, & in capit. vlt. de Vita, & honestate Clericorum, & in cap. *Aduersus*, & cap. *Non minus*, de immunit. Eccles. & in cap. 1. de Immun. Ecclesiar. in 6. & Barth. in l. *Placet*. Cod. de Sacrosanct. Eccles. numer. 25. & sequentibus, & Bald. in l. 2. Cod. de Episcop. & Cleric. & in illis locis alij iuris ciuilis interpretes Paulus de Castro in l. *Ad instructiones*, C. de Sacrosanct. Eccles. & Gregor. Lopez in l. Si & 54. tit. 6. partit. 1. & Summistæ communiter verb. *Immunitas*, & Nauarr. in Manual. c. 17. n. 200. & in c. 27. n. 97. & Medin. C. de Restit. q. 15. Probatur autem primo ex iure canonico, nam in omnibus capitibus proximè citatis eximuntur clerici ab huiusmodi tributis. Nam in cap. *Non minus*, expresè dicitur *de bonis Ecclesiarum, & Clericorum*, in cap. autem, *Quanquam* de censibus in 6. apertius dicitur, *districtius ne ab Ecclesiis & personis Ecclesiasticis talia exigãtur.* Et infrà: *Ecclesiasticæ personæ, ac res ipsarũ iure diuino, & humano à sæcularium personarum exactionibus sunt immunes.* Vbi quædam Gloss. marginalis addit ad nomen illud *res* limitationem *non patrimoniales*, sed corrumpit textum: nam vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, præsertim sine textu, vel cogente ratione. Igitur indefinita illa locutio æquiualet vniuersali, idẽ enim est dicere, res clericorum esse exemptas, ac dicere nulla bona clericorum esse tributis sęcularibus subiecta, præsertim quia negatio inclusa in voce exemptionis cadit supra res exemptas, & ita vocem illam distribuit.

5. Atque hoc magis declaratur in Clementin. vnica eodem titul. quæ præcipit obseruari, *quidquid contra exigentes ab Ecclesiis & Ecclesiasticis personis tallias, collectas, aut exactiones quascumque*, à prioribus Pontificibus, vel Conciliis statutum est, vbi distributio illa *quascunq;* dictam limitationem excludit. Nec refert, quod non de rebus, sed de personis loquatur, quia non potest pro re exigi tributum, quin à persona, cuius talis res est, exigatur. Præterea hoc magis declaratur ex Clementina vltima de Censibus, vbi tam à personis Ecclesiasticis, quàm pro earum rebus propriis tributa extorqueri prohibentur, &c. Vbi, & distinctè ponuntur res, & personæ, & dum additur *pro rebus propriis*, satis significatur, sermonem esse de omnibus bonis etiam propriis, talia enim maximè sunt patrimonialia, nam quæ ex suis beneficiis clerici acquirunt, vel non sunt ita propria, vel certe non ita solent in iure canonico vocari. Et præterea additur ibi exceptio, scilicet, vt id intelligatur de rebus, *quas non negociandi causa deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt*, quæ exceptio firmat regulam in contrarium: nã res,

quæ

quę negotiationis causa feruntur, inter patrimonialia bona continentur, ergo si hæc excipiuntur à regula, reliqua omnia patrimonialia bona sub illa cōprehenduntur. Atque hoc modo idem confirmatur ex cap. vlt. de Vita, & honestat. clericor. vbi Pontifex à clericis permittit exigi tributa, quę à mercatoribus solui solent, quando ipsi clerici eisdem negotiationibus se implicant, de qua exceptione infrà dicemus; nunc enim solum ex ea colligimus, extra casum negotiationis, nulla clericorum bona, per se loquendo esse obnoxia secundum canonicum ius sæcularibus tributis.

6. *Ex iure ciuili probatur conclusio.* Præterea huic iuri canonico consentit ciuile in constitutione Friderici suprà citata, & habetur in Authent. *Item nulla*, Cod. de Episcop. & Cleric. vbi prohibetur, ne collectæ, vel exactiones Ecclesiasticis personis imponantur. Nec refert, quod expresse non loquatur de bonis: tum quia (vt dixi) non potest talis exactio ex bonis personarum fieri, quin à personis fiat, quorum sunt bona, & è conuerso non possunt aliter tributa huiusmodi exigi à personis, nisi de illorum bonis ea postulando, & iuxta illorum quantitatem, seu proportionem. Non enim de solo censu, seu capitationis tributo, sed in vniuersum de exactionibus, & vestigalibus, angariis, & perangariis ibi sermo est, sub quibus verbis certum est, comprehendi etiam illa tributa, quæ personis ratione bonorum imponuntur. Vnde per illam constitutionem derogata est Lex. *De ijs*, vel si quæ fortè aliâ libertati clericorum in hac parte derogantes in libris Codicis, vel in Authenticis Iustiniani reperiuntur. Vel potius renouantur antiquæ leges piorum Imperatorum, in quibus hæc exemptio adeo clericis concessa est, vt etiam ex aliqua honesta, & moderata negotiatione ad victum comparandum accommodata ab eis illa exigi prohiberent, vt sumitur ex leg. 10. 14. & 36. de Episcop. & Cleric. in Cod. Theodosiano.

7. *Ratione suadetur conclusio.* Ratione probari potest absolutè hæc assertio, quia hæc immunitas, etiam quoad bona, est valde consentanea rationi naturali, & dignitati sacerdotali: nam si viri nobiles solēt in humana republica ab huiusmodi tributis eximi, cur non magis eximentur personæ sacræ Deo dicatæ? Secundo potest idem cōcludi ex alia exemptione clericorum à iurisdictione sęculari: nam tributa soluuntur quasi in signum subiectionis, & in stipendium laboris in administranda suprema iurisdictione impensi, vt significauit Paul. ad Rom. 13. ergo sicut clerici omnino exempti sunt à iurisdictione sæculari, ita etiam consequenter ab omnibus tributis soluendis eximuntur. *Obiectio.* Dices, licet sint exempti à iurisdictione Principum, non tamen à commodo, & vtilitate gubernationis, & solicitudinis eorum: nam eorum prouidentia in pace conseruantur, defenduntur, & saltem secundum communem rationem ciuium gubernantur. Ac deniq; simpliciter vasalli sunt, & honorem debitum Principi tanquam Domino exhibere debent; ergo iustum etiā esset, vt per aliquam cōtributionem ad Principis sustentationem iuuarent.

8. *Responsio.* Respondeo ex verbis Pauli 1. ad Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus.* Sic ergo dicimus, sicut clericalis status à Regibus in temporalibus iuuatur, ita Reges à clericis in spiritualibus iuuari: nam pro illis, & pro tota republica apud Deum intercedunt; & peculiariter pro Regibus obsecrant, vt Paul. monet. 1. ad Timoth. secundo; Per hęc ergo sufficienter compensent beneficium, quod à Regibus accipiunt. Eo vel maximè, quod ferè nullus labor, vel sumptus Principibus sæcularibus accrescit ex eo quod politicum regimen, & regum protectio in eorum commodum redūdet. Accedit præterea ratio supra facta; quòd Summus Pontifex; cui directè subsunt clerici, potest ab eis exigere tributa; cum rationabilis causa occurrerit, & consequenter etiam potest prohibere, ne alteri soluant, saltem sine sua facultate, quod etiam (vt infra dicam) moraliter necessarium est, vt Clerici à laicorum importunitatibus & iniuriis immunes conseruentur. Deniq; propter hanc immunitatem clericorum, etiam quoad bona ipsorum non desunt Regibus, & Principibus sufficientia stipendia, & redditus, quib. onera suorum munerum possint sustinere. Quòd si interdum indiguerint Ecclesiastico subsidio, non sua potestate, sed eius, qui matrimonium Christi dispensat, & Ecclesiastici status peculiarem curam gerit, illud postulare debent, vt scandala, & excessus euitentur, & omnia ordinatè fiant.

Ad fundamenta ergo in contrarium facilis est responsio ex dictis. Et in primis ad Ambrosium aliqui respondent, illum loqui de facto, non de iure, clerici enim (in illo præsertim tempore) quando ab illis exigebatur tributum, pacificè illud soluebant, non ex iustitiæ debito, sed ex charitatis affectu ad vitādum scandalum, & ne propter affectum temporalium bonorum Principibus subesse nolle viderentur. Colliguntque hanc mentem Ambrosij ex facto Christi iubentis Petro soluere tributum, quod in exemplum adducit; constat autem ex verbis Christi, ipsum non ex debito, sed ad vitandum scandalum, Petro, vt tributum solueret, præcepisse. Vt ergo exemplum sit accommodatum, necessariū videtur, vt sententia Ambrosij in eodem sensu intelligēda sit. Est ergo expositio probabilis, quamuis verba illa Ambrosij, *Christiani viri docentur, potestatibus sublimioribus debere esse subiecti*, & similia, aliquid amplius significare videntur. 9. *Ad Ambrosium prima responsio.*

Aliter ergo responderi potest, Ambrosium non esse loquutum de clericis, sed simpliciter dixisse, *Christiani viri*. Quod verbum indicat, magnum illud documentum, quod ibi tradit, præcipuè datum esse contra antiquum errorem, asserentem, Christianos exemptos esse à tributis Principum eo ipso, quod Christiani sunt. Illum enim errorem refellebat Paulus ad Roman. 13. cum protulit sententiam, quam Ambrosius allegat: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Cùm autem Ambrosius interrogat: *Quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum?* nō oportet, vt clericos comprehendat, nam statim subdit: *Tu, qui sæculi sequeris lucrum, cur sæculi obsequium non recognoscas? Cur te supra sæculum quadam animi arrogantia feras, cum sæculo sis misera cupiditate subiectus?* Loquitur ergo de sęcularibus, seu laicis. Deniq; licet demus, in priori interrogatione clericos comprehendere, sensus non incongruus esse potest, eos non debere sua authoritate, & quasi propria pręsumptione negare tributum, sed vel iuxta concessiones Principum, vel iuxta suorum Prælatorum decreta. 10. *Secunda ad eundem.*

Ad leges ciuiles, fatemur, aliquas leges Iustiniani non fauere huic exemptioni, iam verò responsum est, illas esse reuocatas, & de legibus antiquiorum Imperatorum Christianorum verius est, plenam immunitatem à tributis Clericis concessisse. Quamuis negari non possit, inter ipsos Imperatores fuisse varietatem, quam Ecclesia tunc tolerabat, quia ita tunc expediebat; ad quod fortasse etiam allusit Ambrosius, vt suprà notauimus. Ad rationem rectè ibi responsum est, bona adhærere personæ, ideoque non posse personam esse plenè, & perfectè exemptam, nisi bona etiam exempta sint. Et ideo non refert, quòd bona temporalia sint, neque quod respiciant clericum, non vt clericum, sed vt temporalem dominum, vel ciuem, quia ille non tantum est exemptus vt clericus, sed etiam vt ciuis, & simpliciter eius persona, & consequenter etiam ea, quæ illi quasi accessoria sunt. Ad id verò, quod de iurisdictione attingitur, iam ostensum est, exemptionem à tributis valde coniunctam; vel consequentem esse cum exemptione à iurisdictione, cum ipsa tributi impositio; 11. *Ad secundam obiectionē ex iure ciuili.* *Ad tertiam.*

sitio, & exactio actus iurisdictionis sit. Neque potest vllo modo dari laicis licentia occupãdi per vim, seu violenter subtrahendi bona clericorum, in quos iurisdictionem non habent, quia hoc est contra omne ius naturale, solumque in casu extremæ necessitatis permitti posset, vt statim dicam. Deniq; ad consuetudinem, quæ obiicitur, respondemus, ad nos nunc non pertinere modum, & qualitatem consuetudinis expendere, quæ ad factum pertinet, non ad ius, ideoq; solum nunc dicimus, talem consuetudinẽ, ex genere suo iniquam esse, & in iure reprobatam tãquam Ecclesiasticæ libertati contrariam, nisi vel per Pontificem expresse approbata sit, vel in aliqua exceptione iuris sit fundata iuxta ea, quæ in sequentibus dicemus.

CAPVT XXV.

An clerici teneantur ad onera realia soluenda, quæ rebus immobilibus adhærent.

1. DVÆ exceptiones à regula in præcedenti capite posita excogitari possunt, quas expẽdere necesse est. Prima est de tributis realibus, quæ rebus immobilibus adhęrent, priusquam in potestatem clericorũ perueniant; nam de posterioribus tributis, quæ superueniunt, postquam talia bona clericorum effecta sunt, certum est, sub generali regula comprehendi, quia omnia iura, sine distinctione loquuntur, & rationes suprà adductæ æquè de immobilibus, & de mobilibus procedunt, quia etiam onera bonorum immobilium redundant in Dominum, & tandem ex fructibus soluuntur, quę mobilia sunt. Deinde quando onera, seu tributa in bonis ipsis antecedunt, si sint ex pensionibus procedentibus ex proprio, ac priuato dominio eius, qui primo pensionem imposuit mediante aliquo pacto, sic certum est, rem transire cum suo onere, ac subinde esse à clerico soluendum: nam quæ in hac parte diximus de Ecclesiis, in clericis locum habent.

2. Dubitatio ergo est de propriis tributis Regiis, quę ex vi solius iurisdictionis imposita fuerunt. Videturque huius dubij resolutio ex alia dubitatione pendere, nimirum, an bona clericorum in hac exemptione bonis Ecclesiasticis æquiparentur: nam si non gaudent æquali priuilegio, non est cur in hoc speciali casu de tributo reali prius bonis ipsis inhærente fiat æquiparatio, cum sit priuilegium valde speciale Ecclesiarum. Quod autem non sit æqualis immunitas bonorum personarum Ecclesiasticarum, & Ecclesiarum, seu Ecclesiasticorum bonorum sumitur ex Gloss. 2. in Clement. 1. de in Integrum restitut. & ex Glossa in capit. *Possessiones*, 16. quæst. 4. & ex Abbate, Felin. & aliis, quos refert Couarr. libr. 1. Variar. cap. 4. numer. 4. vbi ipse concludit, non esse æqualia in exemptione bona patrimonialia clericorum, nisi in casibus, in quibus in iure id expressum est. Et videtur hoc rationi consentaneum; quia bona Ecclesiastica sunt simpliciter sacra, & tantum ad sacros, & pios vsus destinata, quod non habent propria clericorum. Cùm ergo hic casus, de quo tractamus non sit in iure expressus, non videtur ad bona clericorum extendendus. Vnde in legibus Hispaniæ libr. 1. Nouæ recopilat. tit. 3. l. 11. & 12. expresse cautum est, vt clerici talia tributa prædiis inhærentia, *postquam talia prædia emerint, vel aliter acquisiuerint*, soluere teneantur. Et ita simpliciter docuit Gregor. Lopez partit. 1. tit. 6. l. 51. num. 4. & Valasc. de Iure emphyteut. q. 17. n. 10. qui plures referunt, & eos sequitur Molin. tract. 2. de Iustit. disp. 456. Verum est, eos indistinctè in hoc loqui de bonis Ecclesiarum, & clericorum, vnde omnes authores, qui ita sentiunt de bonis Ecclesiasticis, à fortiori idem dicẽt de bonis clericorum.

An bona Ecclesiarũ, & clericorũ æquali gaudẽt exemptione.

Opinio negans.

Fundamentum eius.

3. Nihilominus contrariam sententiam veram censeo (loquendo de propriis tributis, vt suprà distinximus.) Quam expressè tenet Cardinalis Albanus in tractatu supra citato, & Gutierrez in Practicis quæstion. lib. 1. quæst. 3. à numer. 15. vbi tractat legem Recopilationis citatam, eamque iuxta distinctionem à nobis superiùs traditam exponit, dicens, intelligendam esse *quando bona sunt affecta onere tributorum expresse, & ex conuentione partium, secus verò esse si tantum sint affecta tributis ex generali lege*, qua prædia priuatorum Regi pro tributis sunt obligata: *nã si talia bona* (inquit) *peruenerint ad clericum, non transeunt cum onere.* Idque confirmat exemplo alterius legis Hispaniæ libro 4. Ordinamenti l. 12. quæ statuit, cùm vir nobilis (Hispanè *Hijodalgo*) bona emerit ab alio tributis soluẽdis obnoxia, non transire cum onere. Ita ergo contingit, si clericus similia bona emat, aut hęreditario iure acquirat. Ratio enim omnibus communis est, quia per mutationem personę mutatur qualitas inhærens rei ratione personæ, argumento l. *Locatio*, §. *Fiscus*. ff. de Publican. & vectigal. & l. *Per procuratorem* 89. ff. de Acquirend. hæredit. Vnde ob hanc eandem rationem, bona ante sacerdotium possessa post sacerdotium gaudent priuilegio exemptionis. Et pro hac sentẽtia refert Gutierrez plures modernos, ex quibus videri potest Matienzo in librum 5. Nouæ recopilat. tit. 10. libro 11. Gloss. 4. & Alfonsus Guerrero in Thesauro Christianæ religionis cap. 36. num. 9. & 33.

Conclusio Bona Ecclesiarũ, & clericorũ in exemptione à Regalib. tributis sunt æqualia.

4. Insinuant autem isti authores, propria tributa Regia, quæ dicuntur realia, & quasi inhærentia rebus immobilibus, non adhærere illis quasi per se, & absolutè spectatis, sed ratione personarum, sub quarum dominio existunt; ac proinde solum esse quasi pignora, seu hypothecas obligatas virtute leg. 1. Cod. *In quibus causis hypotheca contrahatur*. Quod est valdè probabile. Et inde optimè confirmatur (quod suprà de Ecclesiis, & nunc de clericis dicimus) talia bona non transire ad ipsos cum tali onere soluendi tributa, vtiq; in futurum. Nam si prior dominus aliquo tempore, quo talia bona possedit, tributa debita non solueret, transirent bona cum illo onere, quia semper habens respectum ad priorem dominum, & ratione illius, & propter subiectionem eius semper debetur, quæ ratio cessat in tributis soluendis ab eo tempore, quo talia bona in personam exemptam fuerũt translata.

5. Potest etiam hæc sententia confirmari ex supra dictis in simili dubio de bonis Ecclesiasticis: nam esto in rebus aliis, seu in specialibus prærogatiuis, ac priuilegiis hæc bona non sint æqualia, nihilominus in exemptione à tributis meritò ęquiparantur. Tum quia sicut Ecclesiæ sunt omnino exemptæ à iurisdictione sæculari, ita & personæ clericorum; tum etiam quia iura, in quib. hæc exemptio à tributis præcipitur, æquè de Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis, & de vtrarumque bonis loquuntur. Atque ita æquiparationem hanc comprobat Glossa 2. in capit. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. vbi latè Felin. nu. 7. & 8. item Gloss. vltim. de Vita, & honest. clerico. quæ ad hoc ponderat textum illum. Vbi Panormitanus numer. 11. eam limitare videtur, sed re vera limitatio non procedit in materia tributorum, sed in aliis priuilegijs, quæ non est limitatio ad Glossam, quia non generaliter, sed in tribus tantum loquitur, sicut & textus ille, quem inducit. Et idem sentit Glossa penult. in cap. *Ex literis* de Pignoribus, & optimè Glossa 1. in caput *Ecclesiarum* 12. quæstion. 2. & sumitur etiam ex illo textu, qui est Concilij Toletan. 3. cap. 21. & ex aliis antiquis, quos eadem Glossa allegat. Et melius id confirmat cap. 1. de Immunit. Ecclesiar. in 6. quod (vt supra notaui) distinctè loquitur de bonis acquisitis, & acquirendis, & nunc aduerto, etiam loqui expresse de Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis, ac earum bonis. Et eodem modo loquitur Clementina vlt. de Censib.

Cõfirmatur assertio.

Ex

6. Ex quibus patet responsio ad rationem dubitandi in principio positam, negamus enim, priuilegium hoc quoad hanc partem esse speciale Ecclesiarum, aut non esse in iure satis expressum, ex Glossis enim, & iuribus allegatis contrarium constat. Doctores autem ibi allegati negantes hanc æquiparationem, intelligendi sunt, vt dixi, quoad alia priuilegia, non verò quoad hoc priuilegium exemptionis à tributis. Neque in hoc obstat ratio ibi inducta, quod Ecclesiastica bona sunt magis sacra, quàm bona clericorum, nam hoc conducet quoad alios effectus, vt verbi gratia, quod maior sit culpa, distrahere bona Ecclesiastica in vsus prophanos, quàm bona propria clericorum, etiam intuitu Ecclesiæ comparata. Item quòd maior sit culpa furandi bona Ecclesiæ, quam propria clericorum: nam illud est sacrilegium iuxta doctrinam Diui Thomæ quæst. 99. art. 3. & 4. quam omnes sequuntur, & sumitur ex multis decretis 12. q. 3. & 16. quæst. 1. cap. *In canonibus*, furtum vero à clerico factum non est verè sacrilegium, nisi vis personæ inferatur, iuxta capit. *Quisquis* 17. qu. 4. & notauit Panormitan. in cap. *Cæterum* de Iudiciis. num. 17. licet aliud senserit Syluest. verbo *Sacrilegium.* Et sic de aliis priuilegiis, quæ pertinent ad maiorem tutelam, & religiosum vsum Ecclesiasticorum bonorum. In tributis verò facta est æquiparatio in iure, quia non in bonorum ipsorum sanctitate, sed in absoluta exemptione personæ fundatur. Ad legem Hispaniæ iam responsum est, intelligendam esse de specialibus tributis fundatis in conuentione partium. Et eodem modo exponendi sunt authores ibi allegati, vel eorum sententia admittenda non est. Et iuxta doctrinam hanc intelligenda videntur, quæ in libro 2. ordin. huius regni tit. 33. disponuntur de quodam tributo, quod *Iugadas* vocant. Nam illud sine dubio ortum fuit ex dominio directo Regum, & conuentione cum subditis, quib. illa bona tribuebant, vt ex principio illius tituli constat, & ideo in rigore non continetur in generali priuilegio clericorum, vel Ecclesiarum. Nihilominus tamen seruanda sunt specialia priuilegia, quę ibidem etiam in hac materia illis conceduntur.

[R]atio ad [fu]ndamentũ [co]ntraria [se]ntentia.

[F]urbona Ec[cl]esiæ surripit [sa]crilegium [co]mmittit. [R]apt-r bona [c]lerici nisi [v]i vim infe[ra]t, sacrile[gi]um non [co]mmittit.

[A]d Leges [H]ispan.

CAPVT XXVI.

An clerici ad communes ciuium expensas contribuere teneantur.

1. Altera exceptio ad bona mobilia pertinens, esse potest de quibusdam tributis, quę non tanquam stipendia Regia imponuntur, sed tanquam sumptus necessarij ad communem vtilitatem ciuium inter ipsos distribuuntur. Huiusmodi sunt tributa quæ imponuntur ad reficiendas vias, pontes, aut fontes, aut muros ciuitatis, & similia, ad communem vsum ciuium etiam clericorum necessaria. Ratio autem dubitandi esse potest, quia iura ciuilia non permittunt, clericos ab his contributionibus eximi, vt constat ex l. *Ad instructiones*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. vbi etiam venerabiles Ecclesiæ, & diuinæ domus huic tributo soluendo adscribuntur, ibi verò tantum fit mentio *de pontium, & itinerum instructione.* In lege autem vlt. C. Quibus muneribus &c. lib. 11. additur *murorum constructio, & frumenti, aliarumq; specierum comparatio, seu communis prouisio.* Vnde idem ius in rebus omnibus eiusdem rationis locum habebit. Atq; hoc ius commune imitantur leges Hispaniæ in l. 20. tit. 32. part. 3. & l. 54. tit. 6. p. 1. ac tandem in lib. 1. Nouæ recopilat. tit. 3. l. 11. vbi prius ponitur regula generalis de tributis pro communi bono impositis, & deinde ponũtur exempla suprà dicta, & adduntur alia, idemq; cum aliis exemplis statuitur in l. 12.

[R]atio dubitãd: pro parte affirmãte.

Leges Hispana.

2. Non videtur autem posse ius canonicum derogare in hac parte iuri ciuili, quia dispositio illa videtur iustitiæ, & æquitati; imò & pietati valde conformis. Nam huiusmodi impositiones re vera non sunt tributa, quæ indicent subiectionem, vel in propria iurisdictione fundentur, quia non imponuntur, vt Regibus tanquam Dominis, & Principibus soluãtur, sed solum sunt distributiones, quæ inter ciues fiunt ad proprios vsus ipsorum ciuium. Ratio autem, & iustitia postulat, vt omnes, qui huiusmodi rebus communibus indigent, & vtuntur, ad expensas, quæ in illis fiunt, iusta distributione concurrant; ergo cum clerici fruantur his communibus commodis, debent etiam participare huiusmodi onus cum cæteris ciuibus. Nam eadem ratio obligationis, & debiti in illis concurrit, & non est contra dignitatem sacerdotalis status, hæc tributa soluere, magis quàm pretio suo emere res, quibus ad victum, & vestitum indigẽt. Imò quia priora bona ad commune bonum spectant, ex ea parte est talis contributio pietati consentanea, ideoq; in dicta lege. *Ad instructiones*, dicitur, *Venerabiles Ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus, quia non est inter sordida munera numeratum.* Et in dicta l. 11. nouæ recopilationis Hispaniæ dicitur: *En estas cosas tales à fallecimiento de proprios de conceio, deuen contribuir, y ayudar los dichos clerigos por quanto es prò comunal de todos y obra de piedad*, ac si diceret, quando ab huiusmodi sumptus bona communia totius populi, seu eorum redditus non sufficiunt, tunc ratio pietatis, & communis vtilitatis postulat, vt clerici contribuant. Estq; illa limitatio valde notanda, nam multũ confirmat huius contributionis æquitatem. Quia vbi communia bona non sufficiunt, necessario debet ex propriis & particularibus bonis singulorum ciuiũ suppleri; cur ergo cogentur singuli ciues laici ex propriis bonis aliud pro clericis soluere, aut eis de rebus necessariis, licet communibus propriis sumptibus prouidere? Quæ ratio videtur ostendere, neq; Pontificem, neq; ipsum Regem posse hanc exemptionem clericis concedere; ipsis communitatibus laicorum inuitis.

3. In contrarium autem videntur iura Canonica vrgere, præsertim cap. *Non minus*, & cap. *Aduersus* de Immunit. Ecclesiar. Nam in priori statuitur sub anathemate vniuersaliter, & sine limitatione, vt hæc onera Ecclesiis, vel clericis non imponantur: *Nisi Episcopus, & clerus tantam necessitatem vel vtilitatem aspexerint, vt absque vlla exactione ad reuelandas communes vtilitates, vel necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda.* In altero vero capite in primis significatur, hanc contributionem clericorum, etiam in illo casu non esse ex debito, sed ex gratia, additur enim ibi: *Prædicti laici humiliter, & deuotè recipiant cum gratiarum actione.* Et, quod grauius est, adiungitur sequens limitatio: *Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex prius consulatur, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere.* Addi etiã possunt c. *Quanquam*, de Censib. in 6. & cap. 1. & 3. de Immunit. Eccles. in 6. quaten⁹ in eis generaliter dicitur, Ecclesias, & Ecclesiasticas personas ab omni exactione sæcularium esse exemptas.

4. In hoc puncto Doctores in hoc videntur conuenire, ad huiusmodi sumptus communes, quando bona communia ciuitatum non sufficiunt, ideoq; necessarium est, vt ciues contribuant, clericos etiam debere concurrere, & cum debita proportione, ac moderatione contribuere. Hoc enim etiam iure cãnonico permissum, & approbatum est, habetq; naturalem æquitatem, vt declarauimus. Difficultas autem est, tum in genere obligationis, tum maximè in modo impositionis, & exactionis. Nam de genere obligationis dubitari potest, an clerici solum ex quadam honestate, & quasi ex consilio debeant in huiusmodi casibus contribuere; vel ex necessitate, & obligatione conscientiæ teneantur. Aliqui enim solum putant teneri priori modo, quod significat Panormitan. lib. 1. consil. 3. num. 1. circa finem, dicens,

Resolutio affirmans.

Etiam imminente communi vtilitate clericorum, & laicorum, non tenentur clerici aliquid conferre, nisi sponte velint. Dum enim ait, *sponte*, indicat voluntariam esse contributionem, nō necessariam. Et ad hoc inducit verba cap. *Non minus*, quæ statim referemus. Et ratione potest suaderi hæc opinio, quia clerici non obligātur ex vi legum ciuilium, neq; ex vi consignationum, quę à laicis fiunt sub quocunq; tenore præcepti, cum non sint illis subiecti: nec inuenitur lex canonica, quæ illis talem obligationem imponat, nec deniq; lex sola naturalis eos obligat, quia hæc obligatio pendet ex multis circumstantiis, quę non sunt de iure naturali, sed ex pactis, conuentionibusq; inter ipsos ciues resultat.

Fundamentum eius.

5. Nihilominus contrarium in hac parte sentit Gregor. Lopez in l. 54. tit. 6. partit. 1. Gloss. 2. quem sequitur Gutierr. in Practic. quæstionib. lib. 1. capit. 3. nū. 8. & idem sentit Guerrero in Thesauro Christianæ relig. cap. 36. numer. 32. Fundantur in verbis cap. *Non minus*, ibi, *Nisi Episcopus, & clerus tantam necessitatem, vel vtilitatem aspexerint, &c. vt subsidia per Ecclesias existiment conferēda*: nam vbi res committitur existimationi non censetur committi liberæ voluntati, sed iusto iudicio, & arbitrio, vt declarat Vlpian. in l. *Fideicommissa* §. *Si fideicommissum.* verf. *Quanquam* ff. de Legat. 3. vbi ait, per conditionem hanc, *Si existimaueris* non committi rem plenæ voluntati, sed prudēti arbitrio, & quasi viro bono; ergo in hoc sensu dixit Pontifex, clerum, *si existimet*, prudenti arbitrio, communem vtilitatem, vel necessitatē vrgere, debere contribuere; ergo supposita tali existimatione hoc debitū est moralis necessitatis, & non tantum voluntatis. Et præterea partem hanc videntur efficaciter persuadere rationes in priori parte factæ. Et ad alteram, quam proximè in contrarium fecimus, respondebitur facilè, obligationem hanc oriri ex æquitate naturali, cuius materia in hac parte mutata non est per ius positiuum, quia ius ciuile potius illam confirmat, cui ius canonicum in hoc non cōtradicit, seu iudicium practicum, & in particulari talis æquitatis Pastoribus Ecclesiæ committit.

2. Opinio. *Fundamentum huius.*

6. Quocirca in hoc puncto dicendum est, clericos singulos, seu sigillatim sumptos non teneri ad huiusmodi contributionem, donec per Episcopum cum clero prudens existimatio facta sit, & decretum, in eo casu interuenire necessitatem, vel vtilitatem cōmunem, ad quam clerus cōtribuere debet. Hoc probat dictum capit. *Non minus*, vbi statuitur, debere præcedere Prælati approbationem, vt paulò inferius magis declarabimus; ergo ante illam non tenentur singuli clerici soluere contributionem; imò neque possunt, vt infra videbimus. Deinde dicendum est, si in re ipsa vera necessitas, vel vtilitas communis cum debitis circumstantiis intercedat, teneri Episcopum ad contributionem approbandam, & contra rationem, & iustitiam facturum esse, si contradicat. Et hoc est, quod præcipuè Gregor. Lopez, & alij intendunt. Et probatur, quia hoc non est eius liberæ voluntati, sed prudenti arbitrio commissum; ergo ex officio, & iustitia tenetur tributum admittere, si rè vera existimet, casum necessitatis subsistere, vel si existimare debet, ita vt per ignorantiam inuincibilem non excusetur. Vlterius verò addendum est, clericos non posse cogi à laicis ad soluendum tributum, etiamsi per Episcopum iam fuerit approbatum, quia nunquam laici habēt iurisdictionem ad cogendos clericos. Potuerunt ergo petere, rogare, & requirere clericos, vt sponte soluant, non tamen vim inferre. Et fortasse in hoc sensu dixit Panormitanus clericos debere sponte soluere. Et ob eandem causam existimo, addita esse in dict. capit. *Aduersus*, verba illa: *Prædicti laici humiliter, & deuoti recipiant cum gratiarum actione, &c.* Quapropter si clerici in eo casu soluere noluerint, per suum Prælatum cogendi sunt, vt rectè dixit Gutierr. suprà cum aliis, quos allegat. Quòd si Episcopus vel clericos in hoc peccantes cogere noluerit, vel ipse iniustè agat, nolēs contributionem admittere, quando tenetur; ad superiorem prælatum recurrendum erit, & ita clericorum immunitas seruabitur, & subsidium communi bono necessarium non deerit.

Vera resolutio. *Vbi necessitas occurrit Episcopus clericorū cōtributioni consentire tenetur.* *Probatur.* *Nunquā possunt laici clericos ad contribuendum cogere.*

Superest tractanda alia pars dubitationis circa modum in hac contributione seruandum, videlicet, an in imponenda clericis, vel ab eis exigenda contributione ad huiusmodi communis vtilitatis opera, seruanda sit forma præscripta in dictis decretis, vel nulla illius ratione habita possint laici Principes leges suas executioni mandare. Non enim defuerunt multi Iurisperiti, qui dixerint, nihil esse in hac parte derogatum iuri ciuili per canonicum; ac subinde ad exigenda à clericis hæc tributa, non esse necessarium recursum ad Summum Pontificem, qui postulatur in dicto cap. *Aduersus*, neque approbationem Episcopi, aut cleri, prout præscribitur ibidem, & in dicto cap. *Non minus*, sed satis esse Regis edictum proponentis causam vt communem, & necessariam & contributionem vt moderatam, & iusta proportione distributam. Quam sententiam indicant Gloss. & Hostiens. in d. capit. *Non minus*, eam quæ defendit latè Lucas de Penna in l. *Cùm ad felicissimam.* Cod. *Quibus muneribus.* libr. 10. quem cum aliis multis pro n... sententia refert Gutierr. vbi suprà, & specialiter illam defendit Rebuff. in commentar. ad constitution. Galliæ tom. 1. tract. de Sentent. prouis. artic. 3. gloss. 6. vbi alios refert. Et cum sibi obiiciat, Imperatorem non potuisse clericos sua lege adstringere, respondet: *Verum est, tamen hæc opinio de facto seruatur in Francia.* In quo sentit, per consuetudinem esse in hac parte iuri canonico derogatum. Quod fundamentum falsum omnino esse infrà ostēdemus. 7.

An in contributione hac forma iure canonico præscripta sit seruanda. *Opinio negans.*

Vt ergo huius sententiæ fundamentum aliquo modo tolerabile sit in hoc constitui debet, scilicet iura Canonica præscribentia formam seruandam in postulandis huiusmodi tributis à clericis, non extendi ad hæc tributa, quando authoritate Regia imponuntur. Hoc autem duobus modis declarari potest: Primò, quia cap. *Non minus*, solum loquitur de consilibus, & rectoribus ciuitatum, & aliorum, qui similem potestatem habere videntur, & illis prohibet, ne clericis tributa imponant, nisi Episcopo approbante, &c. Vnde in sequenti cap. *Aduersus*, quod est Concilij Lateranens. sub Innocentio 3. his verbis refertur decisio prioris Concilij Lateranensis sub Alexandro 3. *Aduersus Consules, & rectores ciuitatum, vel alios, & cæt.* Ergo ex vi talium verborum non impediuntur Reges supremi hæc onera clericis imponere. Et hāc sententiam tenet aperte Lucas de Penna loco citato, & insinuat Hostiensis in Summa titul. de Immunitate Ecclesiar. § *A quibus*, versicul. *Verum ad extraordinaria*; quamuis enim dicat, legem *Ad constitutiones*, & similes corrigēdas, vel moderandas esse per ius canonicum, nihilominus addit limitationem *nisi Princeps præcipiat.* Verum est tamen, in contextu eius ambiguum esse, an dicere voluerit, illicitas esse has exactiones respectu clericorum tantum, vel simpliciter respectu omnium subditorum esse illicitas, nisi fiant authoritate Principis, & hic posterior videtur magis esse sensus eius, si totus contextus consideretur. 8.

Cuiuscunque tamen sit illa limitatio capit. *Non minus*, & similium admittenda non est, quia in primis repugnat Pontificiæ declarationi in Bulla cœnæ Domini, vbi expressè prohibitio extenditur ad quoscumque *cuiusuis præminentiæ, & dignitatis, etiam Imperialis, & regalis*, & additur: *Innouantes decreta super his per sacros canones tam in nouissimo Lateranensi, quam aliis Concilijs generalibus edita.* vbi præcipuè intelligit capit. *Aduersus*, & capit. *Non minus*, exponendo (vt arbitror) potius, quam addendo, illorum dispositionem ad omnes Principes temporales extendi. 9. *Reijcitur.*

Deinde

Deinde in illis decretis licet fortasse propter occasionem facti, quod ibi refertur, nominentur Consules, & Rectores, tamen in fine adduntur generalia verba, quæ omnes potestatem habentes ad imponenda tributa comprehendunt, vt in cap. *Non minus. Nec non, & alij, qui potestatem habere videntur.* Et in cap. *Aduersus*, ibi: *Consules, & Rectores ciuitatum, vel alios.* Vbi non dixit alios similes, sed simpliciter alios, planè comprehendens omnes, qui Ecclesiasticis viris has exactiones imponere nituntur, & in capit. *Clericis*. §. *Nos igitur*, de Immunit. Ecclesiar. in 6. expresse nominantur *Imperatores Reges, &c.* Et in hac parte confirmatur in Clement. vnic. eodem titulo quamuis per verba generalia, scilicet, *contra quoscunque laicos, &c.* Et ita etiam interpretatur, & confirmat Clem. V. decisiones Conciliorum Lateranensium sub Alexandro, & Innocentio. Denique in cap. *Quanquam*, de Censib expresse dicitur: *Nec collegium, nec vniuersitas, nec aliqua etiam singularis persona, cuiuscumque dignitatis existant*, & cæt. Est ergo certissimum, non posse limitari illa decreta ex parte personarum laicarum, quacunque potestate vel dignitate præemineant, ac proinde sententiam illam Iuristarum in hac declaratione fundatam improbabilem esse.

10. *Secundus dictam opinionem defendendi modus.* Alio igitur modo posset illa sententia defendi, dicendo, illa iura non loqui de his impositionibus, quæ per modum iustæ distributionis inter ciues fiunt, ad res omnibus necessarias, vel valde vtiles; sed loqui de proprijs tributis, quæ in subsidium Principum, vel Regum imponuntur. Et ratio reddi potest, quia illæ priores exactiones, seu contributiones (vt supra dicebam) non sunt propria tributa superiori potestate, & voluntate Principis imposita, sed sunt veluti quidam sumptus debiti, quia ex natura rei resultant ex tali opere communitati necessario. Quia nec clerici iustè possunt resistere, aut contradicere, ne tale opus fiat; neque possunt impedire; quin in ipsos sicut in alios ciues resultet obligatio naturalis soluendi quotam partem sumptuum, quæ secundum iustam proportionem singulos contingit: ideoque talis obligatio non oritur ex iurisdictione sæculari, neque ex lege ciuili, sed ex ratione naturali supposito tali facto iusto, & communitati moraliter necessario. Vnde fit, non repugnare talem contributionem Ecclesiasticæ libertati, ac proinde non esse contra canonica iura, quæ prohibent omnes temporales exactiones à clericis fieri, quia solùm prohibent exactiones contrarias Ecclesiasticæ libertati, qualia sunt, quæ in iurisdictione laicorum, & in positiua lege ciuili fundantur.

11. *Refellitur.* Sed quamuis fundamentum hoc speciem quandam probabilitatis habeat, nihilominus solidum non est, nec decretis consentaneum. Primò, quia (vt notauit Abbas in dicto consil.) dictum capit. *Non minus*, priùs dicit, *Siue fossata, siue expeditiones*, & deinde adiungit: *Siue aliqua qualibet. Fossata enim* ad custodiam ciuitatis fieri solent, & ita pertinent ad vtilitates clericis, & laicis communes; idemque ferè esse solet de expeditionibus: ergò cum additur distributio *Alia qualibet*, omnia similia ad minimum comprehenduntur. Vnde in cap. *Aduersus*, distinctè explicatur prædicta decisio de exactionibus, quæ ad releuandas vtilitates, vel necessitates communes ordinantur. Præterea in alijs iuribus absolutè, & sine limitatione prohibentur exactiones, & collectæ, quibus nominibus solent etiam hę contributiones communes significari, & Clementin. vnic. addit distributionem, *Quascunque exactiones*. & præterea adiungit: *Nec non & circa præstandas subuentiones laicis à Prælatis, vel alijs personis Ecclesiasticis*, nomine autem subuentionum huiusmodi contributiones maximè significari solent. Et in dicta Authentica. *Item nulla* declarantur *angariæ, & parangariæ*, quæ solent etiam pro communi vtilitate exigi: ergo limitatio illa verbis ipsorum iurium repugnat.

12. Deinde ratio, seu coniectura adducta in illo fundamento non est sufficiens ad interpretanda iura contra eorum verba, quia non probat, esse necessariam limitationem illam, vt decisio illorum canonum iusta, & rationabilis sit. *Satisfit rationi pro prædicto fundamento adductæ.* Primò quidem quia bona Ecclesiastica, quibus clerici aluntur, sunt ad altiores fines deputata, qui in bonum, & vtilitatem ipsorum laicorum redundant: nam subuentio pauperum magna vtilitas laicorũ est, templa etiam, & omnes sumptus illorum, laicorum vsibus inseruiunt, & ideò non est à ratione alienum, vt laici ex solis bonis suis temporalibus contribuant ad publica opera ciuilia, etiam si in communem vtilitatem clericorum redundent. Præsertim quia bona sacris vsibus deputata nõ debent ad prophanos, & communes vsus conuerti, & ideò meritò eximuntur ab his etiam temporalibus contributionibus. Quam rationem latè prosequitur Panormitan. in dicto consilio.

Dices, has rationes ad summum procedere de bonis Ecclesiæ, non verò de bonis clericorum, quia & possunt esse patrimonialia, & quamuis sint ex redditibus Ecclesiæ, postquàm sunt facta propria illorum, iam non sunt sacra, sed patrimonialibus comparantur, vt suprà dictum est. 13. *Obiectio.* Respondetur, etiam procedere satis congruenter rationem illam in bonis clericorum: præcipuè in his, quæ proueniunt ex redditibus Ecclesiasticis, quia ex vi suæ exemptionis, & dignitatis postulant, vt sine diminutione, & sine temporali onere conferantur. *Solutio.* Deinde meritò extenditur etiam ad bona patrimonialia, tum quia hæc sunt veluti accidentaria, & accessoria, expeditque, vt participent exemptionem personæ, & aliorum bonorum, ne detur occasio laicis illo colore onerandi clericos: tum etiam quia ipsi clerici communi vtilitati laicorum inseruiunt, & ideo illis quodam modo debitũ est, vt gaudere possint vtilitatibus temporalibus cæteris ciuibus communibus, etiam si ad illas temporaliter non concurrant. Hac enim ratione solent eximi milites, & Magistratus: ergo iure etiam eximuntur sacerdotes, qui non minus ad ius, seu commune bonum pertinent, quàm ciuiles Magistratus, iuxta sententiam Isidori libro quinto Etymologiar. cap. 8. cap. *Ius publicum*, distinct. 1. & idem habetur in l. 1. ff. de Instit. & iure. Denique quamuis demus, in aliquibus casibus iustum, & rationabile esse, vt clerici ad hæc opera contribuant, inde non sequitur, dicta iura canonica de his exactionibus, seu contributionibus non loqui, quia non omnino illas prohibent, sed modum, & formam in illis seruandam statuunt. Hoc autem maximè consenteneum rationi est; quia ad Prælatos Ecclesiæ spectat, clericorum curam specialem habere, & dijudicare, an talia onera iuste illis imponantur, non tantùm generatim, sed etiàm in particularibus casibus, & euentibus, in quibus solent excessus, & violentiæ committi. Quam rationem dicta iura attigerunt.

14. *Conclusio. In his actionibus seruanda est forma iure canonico præscripta.* Dicendum ergo sine vlla dubitatione est, in postulandis à clero huiusmodi contributionibus à laicis Principibus, & Magistratibus ordinatis, seruandum esse modum, & formam in iure canonico præstitutam, præsertim in dictis capitibus *Non minus*, & *Aduersus*. Ita docet latè Panormitanus in dicto consilio 3. & in dicto capit. *Non minus*, numero 18. vbi refert alios antiquos Doctores in hac veritate consentientes, præcipuè Glossam in capit. *Generaliter*, verb. *Collationibus*, quę ait, legem ad *Instructiones* derogatam, vel certè limitatam esse per ius canonicum. Et idem sensit Hostiens. in Summ. tit. de Immunit. § *A quibus*, circa finem, & communiter Canonistæ super dicta decreta, Paulus Castrens. Iason, & lij in dicta l. *Ad instructiones*, & Gregorius Lopez dict. tit. 6. partit. 1. l. 51. & melius in 54. num. 1. & 2. & lex illa multum fauet. Nam licèt dicat, Clericos debere has contributiones soluere, tamen simul declarat, hoc esse ex consensu Ecclesiæ, dicens, *Tubo por bien la sancta Iglesia.* Et infrà adiungit, non posse laicos cogere clericos ad

hanc solutionem, sed solùm simpliciter ab eis petere, & si dare noluerint, per Episcopos cogendos esse, de Episcopis autem dicit, teneri ad id præcipiendum, quod intelligendum est iuxta priorem declaratione͂, scilic. iuxta probationem Ecclesiæ, & modum ab ea præscriptum. Et plura pro hac sententia, & præsertim quoad Doctorum allegationes videri possunt in Gutierrez in dicta q.3. libri 1. Practicar.

15. *Quæ conditiones requirat forma iure canonico præfinita* Forma autem, seu modus in his tributis seruandus, vt à clericis exigi possint, tribus conditionibus consistit, quæ ex dictis capitibus *Non minus*, & *Aduersus* sumuntur. Prima ponitur his verbis: *Vbi laicorum non suppetunt facultates.* Circa quæ verba dubitari potest, de quibus facultatibus intelligenda sint, an de solis facultatibus communibus reipublicæ, an etiam de facultatibus singulorum ciuium. De quo nihil inuenio à Glossa, vel Doctoribus ibi explicatum, neque in alijs iuribus canonicis, neque etiam in legibus iuris communis ciuilis; imò lex *Ad instructiones*, omnino illam conditionem omisit; solumq; in dicta lege Hispaniæ nouæ recopilationis explicatur illa conditio, & ad communia bona limitatur per illa verba. *A fallecimiento de proprios de consejo.* Cui legi stari posse videtur, quamdiu ex iure canonico aliud non constiterit, tum quia est satis rationi consentanea, vt ex supra dictis constat, tum etiam quia alia esset nimia restrictio, vix enim potest moralis accidere casus, in quo bona propria omnium, & singulorum ciuium ad huiusmodi opera efficienda non sufficiant, & difficilius erit hoc examinare, vel probare. Vt ergo clerus consentire debeat, satis erit, vt moraliter constet, communia bona non sufficere, & singulos ciues non posse sine magno grauamine suis solis sumptibus tale opus efficere.

1. *Conditio.*

16. *Secunda.* Altera conditio est, vt contributio non fiat, nisi Episcopus, & Clerus, re inspecta, & considerata, existiment esse conferendam. Ita habetur in cap. *Non minus*, & expreßiùs in cap. *Aduersus* dicitur. *Episcopus simul cum clericis.* Vnde constat, non posse Episcopu͂ solum contributionem approbare, vel iubere, etiam iuxta dispositionem capit. *Non minus*, quia concursus cleri simul postulatur. Interrogari autem potest, quid nomine cleri, vel clericorum intelligatur, nam videtur in rigore significari, necessariam esse diœcesanam synodum: nam hæc videtur intelligi nomine cleri, & quia quod omnes tangit, ab omnibus debet comprobari: ergo oportet vt omnes conueniant, saltem per capita, & in synodo. In contrarium autem est, quia hoc non videtur obseruari in vsu, & est moraliter valde difficile, vt in omnibus occasionibus occurrentibus practicè seruari poßit. Quapropter satis probabile est, sufficere consensum Episcopi cum Capitulo suæ cathedralis Ecclesiæ: nam illud solet in iure intelligi nomine clericorum, iuxta capit. 1. cum alijs, de ijs, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli. Multum etiam in hoc valere potest consuetudo: nam vbi ex more præscripto Episcopus habuerit proprium consilium suorum officialium, vel clericorum ad hoc munus deputatorum, & cum eis grauiora diœcesis negotia expedire solet, illud videri potest sufficiens ad conditionem hanc in illis iuribus requisitam implendam.

17. *3 Conditio.* Tertia conditio in dicto cap. *Non minus* est, vt contributio fiat sine vlla exactione. Hæc verò magis pertinet ad modum petendi tributum iam impositum, quàm ad modum seruandum in imponendo tributo. Intelligitur autem de exactione coactiua, vt iam supra explicatum est, & de illa conditione videri potest Gigas de Pension. quæst. 90. in fine, vbi alios refert. Insinuatur etiam in eodem textu alia conditio, scil. vt contributio fit *ad releuandas communes vtilitates, vel necessitates*, sed hæc non est noua conditio, sed finis, & quasi fundamentu͂ *iustitiæ* talis impositionis, quod in toto hoc capite principaliter supponimus. His ergo conditionibus omissis propriam tertiam conditionem addit Innoc. 3. in dict. cap. *Aduersus* his verbis. *Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex prius consulatur, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere.* In qua conditione propter difficultatem eius, & moram, quam necessariò secum affert, fundantur maximè contrariæ sententiæ authores, vt putent, non esse extendendam ad has actiones, quæ frequenter necessariæ sunt, & habent quasi innatam naturalem æquitatem, & pietatem. Sed nihilominus euidens est, Innocentium tertium de eisdem exactionibus, vel tributis cum Alexandr. 3. esse loquutum, ac proinde hanc conditionem ad omnia tributa, in quæ priores conditiones cadunt, extendi. Ideoq; licet difficilis videatur, seruandam esse, quia sic scripta ab eo, qui potestatem habuit illam imponendi, & potuit esse expediens propter vitanda incommoda, quæ frequenter occurrunt. Existimo tamen, si Episcopus, & clerus consentiant inconsulto summo Pontifice, licet malè faciant, & puniri poßint, nihilominus factum tenere, quia ibi non additur verbum irritans consensum eorum, & alioqui habebant iure ordinario potestatem ad illum consensum præstandum.

Posset autem aliquis dicere, conditionem hanc esse in præsumptione fundatam, vt indicant illa verba. *Propter imprudentiam quorundam*, & ideò vbi fuerit euidens iustitia, & ratio contributionis, & consensus sit debitus secundum prudentiam, non obligare legem illam quoad hanc conditionem. Quia præsumptio cedit veritati, & consequenter cessat etiam lex in præsumptione fundata. Respondeo negando assumptum, quia illa lex re vera non supponit rem præsumptam, in qua fundetur, sed solum morale periculum, & occasionem frequentis mali, & nocumenti. Hoc autem satis est, vt lex vniuersaliter feratur, & obliget etiam in particulari casu, licet in eo negatiuè cesset finis, seu ratio legis. Solum ergo limitari potest illa co͂ditio in casu vrgentis neceßitatis, quando est periculum in mora, argumento capit. *Peruenit*, de Immunit. Ecclesiar. & quia neceßitas caret lege. Et hanc limitationem addiderunt, Panormitanus & Gregorius Lopez supra, & Syluester verb. *Immunitas*, numer. 20. Gutierr. supra, qui alios refert. Hæc autem neceßitas maximè potest co͂tingere in exactione, quæ ad vnum actum, vel ad breue tempus fit: nam si longiori tempore sit duratura, licet in casu neceßitatis poßit inchoari inconsulto summo Pontifice: vt longiori tempore protrahatur, consulendus erit, quia potest quoad hanc partem lex impleri, neceßitate non obstante, quia hoc modo illi sufficienter subuenitur. 18. *Euasio.* *Limitatio ad mittenda in hac tertia conditione.*

CAPVT XXVI.

Vtrum omnes clerici tam in sacris, quam in minoribus ordinibus constituti, & in statu clericali perseuerantes, integrè gaudeant Ecclesiastica libertate?

Explicuimus causas, & effectus huius exemptionis, solum superest, vt de personis, seu subiectis, quibus hoc priuilegium conceditur, disseramus. Et quoniam ex hactenus dictis satis in genere constat, priuilegium hoc personis Ecclesiasticis concedi, duo sub hac generalitate explicanda supersunt. Vnum est, quæ sint istæ personæ Ecclesiasticæ hoc priuilegium participantes. Aliud est, an singulis earum totum hoc priuilegium integrè, & quoad omnes suas materias communicetur. Primùm ergo distinguendus est duplex ordo Ecclesiasticarum personarum iuxta partitionem à Hieronymo in capit. *Duo sunt*, 12. quæst. 1. Vnus est clericorum, alius est eorum, qui Conuersi, seu Deo deuoti ibi appellantur, qui sub nomine *Monachorum* significantur in cap. *Si quis suadente*, 17. q. 4. & iam communiter sub nomine religiosorum, aut regularium comprehenduntur. 1.

Differunt

2. *Differentia inter has Ecclesiasticas personas.* Differunt autem hæc duo genera personarum Ecclesiasticarum, quia clericatus propriè sumptus requirit ordinationem aliquam sacramentalem, vel saltem primam dispositionem, & quasi inchoationē eius per primam tonsuram (in hac enim amplitudine nunc sumitur iuxta cap. *Cùm non ab homine*, de Senten. excom. & capit. *Cùm non ab homine*, de Iudicijs:) Monachatus vero nullum requirit ordinem, sed solùm sacrum aliquem statum, per quem persona Deo specialiter dicetur, & vt talis ab Ecclesia recipiatur. Deinde in Clericatu sunt diuersi gradus, nam quidam sunt clerici in sacris, vt sunt omnes, qui per ordinationem ratione voti annexi inhabiles ad matrimonium facti sunt, iuxta capit. *Miramur*, de Seruis non ordinandis. Alij verò sunt clerici in minoribus, qui votum non emittunt, & ideò subdistinguendi sunt, nam quidam sunt clerici continentes, alij coniugati. Et ita resultant quatuor gradus personarum Ecclesiasticarum, de quibus suo ordine dicemus, in hoc vero capite simul tractabimus de omnibus clericis non coniugatis, quia in generali regula conueniunt, qua constituta, exceptiones vel differentiæ, quæ inter eos fuerint, facilè intelliguntur.

3. *Conclusio.* Dicendum ergo est, omnes clericos tam in sacris, quam in minoribus, et in prima censura constitutos, & in clericali statu perseuerantes, plenè & integrè gaudere priuilegio clericali, per se loquendo, id est, nisi propter crimina illo priuentur. *Probatur conclusio primò ex iure canonico.* Hæc assertio extra controuersiam est inter Catholicos: nam ex iure canonico manifestè probatur. Præsertim capit. secundo, de Foro competent. ibi: *Neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum vllum aut minores Ecclesiæ*, per quod vltimum membrum intelligi videntur iuuenes, seu iuniores, (vt habet alia litera) primam tantùm tonsuram habentes, quamuis alij magis vocem illam extendant, vt infrà videbimus. Idem probatur in dicto capite *Cùm non ab homine*, de Iudicijs, ibi: *Clericos cuiuscumque ordinis*. Et iterum: *Clericus in quocumque ordine constitutus*. Alia verò iura indefinite loquuntur de clericis, sub qua voce omnes cōprehenduntur, præsertim in fauorabilibus, nisi limitatio addatur, & in hac materia specialiter explicatur in capite *De persona*, 11. quæstione prima, vbi multa alia iura eodem modo de clericis loquuntur; tractant verò specialiter de priuilegio fori tam in materia criminali, quàm in ciuili. Et cum eadem generalitate loquuntur iura Canonica de Clericis quoad exemptionem à tributis, vt videri potest in omnibus titulis de Immunitate Ecclesiarum. *Probatur secundò ex iure ciuili.* Denique ius etiam ciuile eodem modo de exemptione clericorum loquitur, vt patet ex Authentic. *Cassa*, Codice de Sacrosanct. Eccles. & Authent. *Item nulla*, C. de Episcop. & Cleric. vbi Frideric. *de personis Ecclesiasticis* indefinitè loquitur, quod nomen generalius est. In Codice etiam Theodosiano multæ sunt leges sæpè iam indicatæ, in quibus priuilegium hoc vel absolutè conceditur clericis, vel interdum etiam minoribus in particulari. Vnde à fortiori constat, conuenire maioribus.

4. *Ratione probatur assertio.* Ratio assertionis non est alia, nisi quæ ex iure sumitur. Nam si hoc priuilegium, vt est à iure diuino, spectetur, sic nullam habet limitationē ex parte clericorum, quia omnes sunt speciali titulo de familia Christi, & ad diuinum cultum consecrati, & deputati: nam licet inter ipsos clericos sit differentia maioris, vel minoris consecrationis, seu magis, aut minus sacri ministerij, hoc non satis est, vt dicamus, quosdam fuisse magis exemptos ex vi iuris diuini, quàm alios, vt suprà capite decimo declaratum est. Si autem hoc priuilegium spectetur vt per ius Ecclesiasticum determinari, aut limitari potest quoad personas, sic etiam non inuenitur facta discretio inter clericos in sacris, vel in minoribus, dummodo in statu clericali perseuerent, modo inferiùs explicando. Ratio autem colligi potest ex c. *Si diligenti*, de Foro compet. quia hoc priuilegium sicut non est personale, id est, intuitu personæ concessum, ita non est datum intuitu huius, vel illius ordinis, sed intuitu status clericalis, & ideò dicitur ibi *toti Collegio Ecclesiastico indultum*, ad quod Collegium quilibet Clerici pertinent, vt ibi dicitur. Nec dubitandum est, quin etiam Clerici solius primæ tonsuræ sub hac generalitate comprehendantur; & ideo de his solent interdum authores loqui in particulari, vel ad tollendum omne dubium, vel vt à fortiori intelligantur omnes superiores comprehensi, vt videre licet in Ioan. Lupo tractatu de Libertate Ecclesiastic. capit. 2. & Couarru. in Practic. cap. 31. 32. & 33. & est satis expressum in dicto cap. 2. de Foro compet. & clarius in Concilio Triden. ses. 23. cap. 6. de Reformat. quod decretum statim exponemus.

Quod autem hoc intelligendum sit de plena, & integra exemptione, vt in altera parte assertionis dixi, æquè certū est, & eodem ferè modo est probandum: nam iura canonica, & ciuilia, tam quæ exemptionem fori in criminalibus, & ciuilibus, quam quæ immunitatem à tributis concedunt, de ecclesiasticis personis æqualiter, siue indefinitè, siue cum distributione loquuntur. Vnde omnia, quæ hactenus de generalitate exemptionis tam in criminalibus, & ciuilibus iudicijs, quam in legibus etiam ciuilibus, & tributis diximus ad omnes clericos cuiuscunque ordinis in statu clericali perseuerantes æqualiter applicanda sunt, quia iura quoad hanc partem nihil inter eos discernunt, vnde neque nos discernere debemus, nisi fortasse in aliquo casu particulari in iure expresso, de quo nunc tractamus. 5

Dixi autem *in clericali statu perseuerantes*. Primo ad declarandum conclusionem intelligi de clericis non coniugatis, nam illi soli integra exemptione gaudent, vt ex dicendis in capite sequenti constabit. Deinde posita est illa particula ad explicandum decretum Concilij Tridentini suprà allegatum, & differentiam, quæ inter clericos maiorum, vel minorum ordinum in hoc inuenitur. Supponit autem hæc differentia discrimen aliud inter status vtriusque ordinis clericorum. Nam licet omnibus clericis commune sit, vt characterem indelebilem accipiant (quod cum proportione, & quadam imitatione de prima tonsura accipiendum est) nihilominus quoad perseuerantiam in statu, & munere clericali ordines sacri secum afferunt maiorem stabilitatem, & obligationem. Nā clerici in sacris tenentur in statu clericali perseuerare, capit. *Decernimus*, distinctione 28. neque possunt illum sine apostasia deserere, vnde ad habitum, & insignia clericalia retinenda cogi possunt, capit. *Tuæ*, de Apostatis adiuncta Glossa communiter probata. Clerici autem in minoribus, vt eadem Glossa notat, possunt sine apostasia statum clericalem deponere, & laicè viuere, & sæcularibus negotijs implicari, iuxta capitul. *Ioannes*, de Clericis coniugat. & capit. vnic. eodem titulo, in sexto. Ex hac ergo differentia oritur, vt clerici in sacris absolutè; & sine vlla alia conditione dicantur ex vi suæ ordinationis gaudere priuilegio Clericali, quia talis ordinatio secum trahit perseuerantiam in illo statu, & consequenter etiam trahit priuilegium clericale, per se loquendo, quam particulam, seu limitationem infrà explicabo. Inferiores autem ordines, quia per se non obligant ad perseuerantiam in illo statu, per se soli non sufficiunt ad gaudendum priuilegio clericali, sed aliquas alias conditiones requirunt, quæ indicent, talem personam durare in statu, in quo est diuino cultui, & Ecclesiastico ministerio dicata, quæ est potissima ratio, ob quam hoc priuilegium conceditur. 6. *Limitatur assertio.* *Ordines sacri per se soli priuilegium exemptionis inducunt, minores verò non ita.*

Hinc ergo Tridentina Synodus sessio. 23. cap. 6. de Reformat. in hunc modum decernit. *Nullus prima tonsura initiatus, aut in minoribus ordinibus constitutus ante decimum quartum annum beneficium possit obtinere. Is etiam*

iam fori priuilegio non gaudeat, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ ex mandato sui Episcopi inseruiat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi quasi in via ad maiores ordines suscipiendos, versetur. Ex qua decisione constat, mentem Concilij fuisse, vt non gaudeant priuilegio clericali clerici in minoribus cōstituti, nisi Ecclesiasticis ministerijs actu dicati sint; quod nos explicuimus per verbum *perseuerandi in statu clericali.* Voluit autem Concilium, vt minoribus ordinibus aliquid aliud adiungeretur, quo ista perseuerantia, seu dedicatio ad diuinum cultum indicaretur. Duos autem modos Concilium distinxit. Vnus est, si clericus minor beneficium Ecclesiasticum habeat. Alius est, si tonsuram, & habitum clericalem deferat, & ad seruiendum alicui Ecclesiæ, vel alio modo in via ad Ecclesiasticum obsequium per Episcopum applicatus, vel constitutus sit. Qui duo modi singuli per se sufficiunt: nam à Concilio sub disiunctione, *aut*, ponuntur.

In clericis minoribus tres conditiones requiri ad fruendū hoc priuilegio.

8. Clericus ergo minor habens clericale beneficium, eo ipso gaudet priuilegio fori, etiam si conditiones alias in clericis minoribus non beneficiatis requisitas non obseruet, quia Concilium in illo membro solùm beneficium cum ordinibus requirit, quia ex vi beneficij censetur esse actu dicatus Ecclesiastico ministerio, & tenetur habere animum in clericali statu perseuerandi, vel saltem non habendi contrarium, aliàs nec beneficium retinere, nec illius fructus suos facere potest. Dices, ergo licet talis clericus in habitu clericali non incedat, nec tonsuram deferat, & in reliquis vt laicus viuat, gaudebit priuilegio clericali, quod videtur absurdum, cum grauiter peccet, & satis videatur clericalem statum deseruisse. Respondeo concedendo, non amittere priuilegium ipso facto, quia nullo iure priuatur, nec Concilium in tali clerico aliam conditionem vt simpliciter necessariam ad gaudendum priuilegio requirit. Poterit tamen talis clericus moueri, & si incorrigibilis sit, priuilegio priuari iuxta cap. *In audientia*, & capit. *Contingit* 2. de Sentent. excommun. Idem enim in clericis in sacris contingit, vt infrà dicemus, & notat Glossa in cap. *Tuæ*, de Apostatis, & Innocent. in cap. 1. eod. tit.

Obiectio.

9. Quæri autem potest, an sufficiat cum tali ordine habere pensionem. Respondeo, si pensio talis sit, quæ possit haberi à laico, clarum est, nō sufficere, quia talis pensio neq; est insigne clericatus, neque ad statum clericalem, vel officium obligat, neque beneficio Ecclesiastico vllo modo æquiparatur. Si autem pensio sit clericalis, videri potest sufficere, propter contrarias rationes, æquiparatur enim Ecclesiastico beneficio, & ideò solet sub illa voce comprehendi, præsertim in fauorabilibus. Habemusq; ad manum exemplum in eodem decreto Concilij Tridentini: nam in principio statuit, vt ante decimum quartum annum nullus possit beneficium obtinere, ibi autem congregatio Cardinalium censuit, sub beneficio pensionem comprehendi; ergo eadem, vel maiori ratione cùm inferiùs dicitur, clericum minorem, si habeat beneficium gaudere priuilegio, debet etiam nomen beneficij ad pensionem extendi.

An pensio cū minorib. ordinibus ad hoc priuilegium sufficiat.

10. Nihilominus inuenio responsionē aliam eiusdem congregationis, in qua contrarium declarari videtur his verbis: *Cui reseruata fuit pensio, si non incedat in habitu, & tonsura, non gaudet priuilegio fori.* Et ratio redditur, quia Concilium Tridentinum corrigit ius commune, & tres casus excipit per dictionem, *Nisi*, Hæc enim decisio non potest subsistere, nisi supponamus, ibi sub nomine, *Beneficij*, non venire pensionem. Nam licet verum sit Concilium corrigere ius commune in eo, quod non requirit trinam monitionem, quam postulabant cap. vlt. de Vita, & honest. clericor. & capit. *Contingit*, de Sentent. excommunic. nihilominus in primo membro illorum, quæ excipit, solum beneficium cum aliqua ordinatione requirit; ergo si pensio venit nomine beneficij, quando alicui vt clerico reseruatur, qui illam habuerit, gaudebit priuilegio, etiamsi habitum, & tonsuram non deferat. Vel è contrario si ille non gaudet priuilegio (vt habet responsio Cardinalium) non sufficit sola pensio sine alijs requisitis, ac subinde sub beneficio non comprehenditur.

Vnde tenendo hanc sententiam, responderi poterit, hic restringi nomen beneficij, quia hoc cedit in fauorem Religionis, ne is, cui pensio tanquam clerico reseruatur, facile habitum, vel tonsuram deserat, si absque illis posset priuilegio gaudere. Mihi tamen, vt verum fatear, hoc non satisfacit, ideoque difficilis videtur hæc posterior decisio, nec rationem eius satis intelligo, ideoque dubito, an fideliter sit descripta, ac propterea iudicium in hoc puncto alijs remitto. Aduerto tandem in hoc priori membro, quòd licèt ad beneficium ætatem quatuordecim annorum Concilium requirat, ad gaudendum priuilegio non est necessaria, quia in nullo membro à Concilio postulatur. Solum in hoc primo videtur consequenter exigi ratione beneficij, vel potius supponi. Si tamen per dispensationem contingat, clericum minorem quatuordecim annis habere beneficium, priuilegio clericali gaudebit, quia in re habet conditiones à Concilio requisitas, nihilq; refert, quòd eas per ius commune, vel per dispensationem habere potuerit, quia in hoc Concilium nihil distinguit. 11.

14 Annorum ætas ad hanc exemptionem non requiritur.

Circa aliud membrum solum oportet notare, in clerico minori non habente beneficium, tres conditiones postulare Concilium copulatiuè. Ideoq; quacumq; illarum deficiente, ipso facto, & nulla declaratione, vel monitione præmissa, non gaudebit talis clericus priuilegio, vt congregatio etiam Cardinalium expresse declarauit, citans Innocentium in cap. 1. de Apostatis, & Geminianum in cap. *Si iudex*, de Sentent. excommunic. in 6. Et ratio est, quia illa non est lex pœnalis, sed constituta formæ necessariæ ad tale priuilegium, & ideò deficiente forma, ipso facto perditur priuilegium. Declarat præterea dicta congregatio, habitum debere esse decentem, & vsque ad talos. Eademq; ratione oportebit, tonsuram esse secundum communem consuetudinem patriæ. Alia de his duabus conditionibus videri possunt in Couarru. in Pract. cap. 31. num. 7. & Iulio Claro lib. 5. §. vltim. q. 36 num. 17. Et inter leges Hispaniæ lex 1. tit. 4. libri 1. Nouæ recopilat. vbi quædam declaratio Pij 4. pro his regnis refertur. Quacunq; ergo ex his duabus conditionibus deficiente, iuxta consuetum morem amittetur priuilegium: vt autem deficere iudicentur, non satis est, semel aut iterum in eis deficere, vel veluti habitu, & permanenter sine illis incedere, vt eadem congregatio sensit argumento cap. *In audientia*, de Senten. excommunic. In casu verò dubio Ecclesiasticus iudex discernit, an clericus sufficienter habitum, vel tonsuram dimiserit, iuxta cap. *Si iudex*, de Sentent. excommun. in 6. Vide Couarr. in Pract. cap. 33. in princip. Iul. Clar. §. vlt. q. 36. nu. 21. Salzed. in Pract. cap. 62. num. 14. & 19. 12.

Clericus in minoribus deficiente vna earum conditionum ipso facto priuilegium amittit.

Atq; hæ duæ conditiones habitus, & tonsuræ iure cōmuni videbantur sufficere etiam post trinam monitionem, Cōcilium verò addidit tertiam, nimirum, vt talis clericus ex mandato Episcopi alicui Ecclesiæ inseruiat, seu addictus sit, quæ satis per se est perspicua, & sine dubio est necessaria, non tamen absolutè, sed nisi per aliam ab eodem Cōcilio approbatam suppleatur. Ponit enim Concilium sub disiunctione duo membra, scilic. *Vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi versetur*, de quibus dubitari potest, an singula ex illis contineant singulas conditiones per se sufficientes ad hoc priuilegium, vel solum sint quasi partes tertiæ conditionis in secundo membro principali positæ, & cum illo solo sub disiunctione construendæ. Sed sine vlla dubitatione hic posterior est sensus Concilij. Alioqui constituenda 13.

tuenda

tuenda essent quatuor membra principalia illius decisionis, & clericus in minoribus existens in studio de licentia Episcopi gauderet priuilegio, etiam si habitum, & tonsuram clericalem non deferret, & beneficio careret: consequens est contra rationem, & contra consuetudinem, quæ est optima legum interpres. Non sunt ergo illa quatuor membra principalia, sed duo, quia verò in secundo membro tres ponuntur conditiones, tertia illarum disiunctiuè ponitur sub triplici membro minus principali. Itaq; in omnibus clericis minorum ordinum in primis requiritur habitus, & tonsura, loco verò tertiæ conditionis de Ecclesiæ ministerio, sufficit esse in seminario, vel in studio de licentia Episcopi.

14. *An clericus minor, si alicui Ecclesiæ nō inseruiat, nec studijs vacet, sit à tributis exemptus*

Aliquorum opinio affirmans.

Vlterius verò potest circa hanc partem interrogari, an clericus minor habitum, & tonsuram deferens, beneficium non habens, neq; Ecclesiæ deseruiens, neque aliter hanc tertiam conditionē obseruans sit immunis à tributis, esto non gaudeat priuilegio fori. Aliqui enim affirmant, illas conditiones à Concilio posito non esse necessarias ad gaudendum immunitate à tributis, quia Concilium solum ad priuilegium fori eas requisiuit, sunt autem illa duo priuilegia diuersa, & ideo neq; ab vno ad aliud argumentari, neq; extensionem facere licèt cōtra priuilegium aliud, cum potius fauores ampliandi sint.

Secunda & vera opinio

Sed contrariam sententiam censeo veram, & in primis certum est, consuetudine receptum esse, vt isti clerici, qui beneficium non habent, nec Ecclesiæ deseruiunt, vel habitum, aut tonsuram non ferunt, à tributis non excusentur, vt testatur Couarru. in Practic. capit. 3. in fine, quæ consuetudo si esset contra immunitatem Ecclesiasticam, non ita præualere potuisset, vt iusta esset exactio, sicut infrà dicetur, quod tamen de hac consuetudine dici non potest, nullus enim est qui hanc consuetudinem reprehendat.

Deinde in superioribus ostensum est, non posse esse aliquem tributis subditum nisi sit iurisdictioni, & foro subiectus, quia impositio tributi quidam actus iurisdictionis est; ergo è conuerso, qui non eximitur à iurisdictione Principum, non est, cur censeatur ab eorum tributis exemptus, nisi Principes ipsum eximere velint; ergo clerici minores non gaudentes priuilegio fori ex defectu dictarum conditionum, consequenter non gaudent immunitate à tributis. Et ideò in superioribus dixi, priuilegium fori, vt distinguitur à priuilegio canonis, omnem immunitatem etiam à legibus tributorum includere, & sumitur ex cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. cum similibus. Concilium ergo absolute loquens de priuilegio fori, in hoc sensu accipiendum est. Et cōfirmatur: nam si isti clerici non gaudent priuilegio fori; ergo subduntur legibus, non solùm quoad vim directiuam, sed etiam quoad coactiuam; ergo etiam subduntur legibus tributorum: nam est eadem ratio. Est etiam magna congruentia, quia super solam primam tonsuram v. g. sine vlla alia professione clericatus homines fierent à tributis immunes, multi tonsurarentur, solùm, vt à tributis eximerentur absq; vlla intentione Ecclesiastici status.

16. *Expenditur quadam Hispania lex.*

Maior quidem mihi difficultas est, in quadam lege Hispaniæ lib. 1. Nouæ recopilat. tit. 4. l. 2. quæ declarat, clericos non habentes beneficium Ecclesiasticū, licet obseruent cætera requisita à Cōcilio ad gaudendum priuilegio clericali, solum gaudere illo quoad causas criminales, non verò quoàd tributa, contributiones, & cætera omnia. Illa enim lex non potuit decretum Concilij limitare, Concilium autem absolutè dicit, hos clericos gaudere priuilegio fori, quod de se non limitatur ad causas criminales, sed omnia cōplectitur, quæ suprà explicuimus. Videtur ergo illa lex supponere, hos clericos minores carentes beneficio non gaudere ex vi iuris communis exemptione à tributis, & causis ciuilibus. Quod si ita esset rectè diceretur, etiam ex vi Concilij illa non gaudere, quia Concilium Tridentin. non addidit priuilegium his clericis vltra ius commune, sed solum non abstulit, quod antea habebant. At verò suppositio illa re vera non est in iure fundata, quia nullibi fit talis distinctio; imo dictum cap. *Quanquam* absolutè, & generaliter loquitur, & similiter alia iura suprà citata de Iudicijs, & Foro competenti. Sed fortasse in Hispania hoc ius commune quoad hanc partem derogatum esse supponitur, vt Couarru. supra significat. Vt hoc autem admittatur, oportet, vt constet, talem consuetudinē, & derogationem esse à Pontifice approbatam, alioqui non censeo posse in conscientia legem illam cum his clericis, qui gaudent iuxta Concilium priuilegio fori, obseruari.

17. *An clerici semel hoc priuilegio priuari, illo amplius possint gaudere.*

Prima sententia.

Tandem circa hos clericos dubitari potest, an qui semel carent priuilegio ex defectu dictarum cōditionum, illo gaudere incipiant, quotiescunque formam Concilij seruare cæperint, non enim defuerunt qui hoc negauerint, quia priuilegium à superiore semel ablatum non recuperatur propria authoritate, sed oportet, vt à superiore iterum concedatur; at vero Concilium aufert priuilegium, & non restituit; ergo non recuperatur sola voluntate clerici ad statum clericalem redeuntis. Aliqui vero addiderunt, hoc maximè habere locum, quando clericus punitus est à iudice, & priuatus priuilegio, quia sine habitu clericali incedebat, quia tunc propriè videtur habere locum ratio facta. Vel etiam quia tunc maximè videtur quis renunciare priuilegio, simulque acceptatur renunciatio, postquàm vero aliquis sic renunciat priuilegio, non potest sua voluntate ad illud redire. Et pro hac sententia citatur Innoc. in cap. 1. de Apostatis.

18. *Auctoris sententia.*

Nihilominus contrarium censeo certum, quandocumque enim clericus habitum, & tonsuram deferre cœperit, & Ecclesiæ inseruire aliquo ex modis à Concilio præscriptis, incipiet gaudere priuilegio, etiam si ob aliquem defectum antea illo non gauderet. Ita docuit Abbas in simili puncto in cap. *Ioannes*, de Clericis coniugat. num. 4. Sequitur Angelus verb. *Excōmunicatio*. 5. num. 23. & in hanc sententiam refert Ioannem Monachum, Archidiac. & Ioan. de Lignano. Idem Syluester Excommunicat. 6. nu. 4. & Antonin. 3. part. tit. 24. cap. 2. & idem sumitur apertè ex quadā responsione cōgregationis Cardinalium. Cum enim interrogatum esset, an clericus, qui beneficium Ecclesiasticum obtinuit, cui, animo vxorem ducendi, vna cum clericatu renunciauit, postea vero mutata voluntate habitum clericalem assumpsit, & aliud beneficium obtinuit, an recuperet priuilegium clericale, respondet Congregatio, affirmando, quia clericus non potest priuilegio renunciare, iuxta cap. *Si diligenti*, de Foro compet. Et est responsio iuri consentanea, vt à simili sumitur ex cap. vnic. de Cleric. coniugat. in 6. & ex his, quæ Parnormitanus & alij notant in cap. *Clericus*. 2. de Vita, & honestate clericor. Hæc autem decisio eandem in præsenti rationem habet. Nam Concilium Tridentinum duas conditiones sub disiunctione posuit, vt vidimus, sed in priori, licet clericus dimittens beneficium, etiam animo renunciandi clericatui, desinat gaudere priuilegio, si beneficium iterum obtineat, priuilegium gaudere incipit; ergo etiam in posteriori casu licet clericus non beneficiatus si dimittat habitum, pro tunc non gaudeat priuilegio, postea ad formam clerici à Concilio præscriptam rediens illo gaudebit. Probatur consequentia ex paritate rationis, & quia ex priori casu ostenditur fundamentum contrariæ sententiæ nullius esse momenti.

Vnde argumentor in hunc modum, quia vel talis clericus non recuperaret priuilegium, quia fuit omnino & radicitus (vt sic rem explicem) illo priuatus; 19.
vel quia voluntariè illi renunciauit; neutrum autem est verum, neque probabile. Primum patet, quia nec Concilium, nec aliud decretum Canonicum talem

priua-

priuationem efficit. Nam Concilium solùm dicit, *Is etiam priuilegio fori non gaudeat, nisi &c.* Et sub his verbis ponit vtrumque membrum, illa autem non continent priuationem perpetuam, sed solum conditionem requisitam ad gaudendum priuilegio. Hæc autem est vis, & natura conditionalis, vt sit ad vtrumque parata, si vera sit, nimirum, vt, non posita conditione, non sequatur effectus, & illa posita, sequitur, etiam si antea ob defectum conditionis positus non fuerit: nam hoc nihil refert, quia quod conditio tardius, vel citius impleatur, impertinens est. Præsertim quia illa mora per se non est peccaminosa, nec pro tunc priuatur clericus priuilegio in pœnam, sed ex defectu formæ, seu status, in quo se gerit vt laicus, & ideò sicut laicus incipit gaudere, si ordinetur, &c. Ita & iste clericus, si habitum, & alia requisita reassumat.

20. Aliud membrum de renunciatione iam probatum est. Nam regulariter non est necesse, vt talis clericus habeat animum renunciandi, sed ad summum non gaudendi pro illo tempore. Et deinde licet velit, non potest renunciare priuilegio, nisi renunciando etiam clericatui, seu beneficio, &c. Perseuerando autem in debito statu, vel resumendo illum, non potest non gaudere priuilegio, etiam si velit, quia non potest renunciare tali priuilegio in fauorem clericatus inducto. Vnde impertinens est, quod per sententiam fuerit talis clericus exemptione priuatus, tum quia illa sententia non inducit nouum effectum, sed declarat effectum iuris, tum etiam, quia licet illam priuationem imponeret per modum pœnæ, illa non est absoluta, nec perpetua, sed habet inclusam conditionem, seu terminum, scil. *donec assumat habitum*, &c. vel *quamdiu non assumpserit*. Vnde est quasi suspensio, quæ sub illis terminis lata, cessat adueniente termino, seu cessante conditione, vt alibi diximus, & ad rem præsentem optimè probatur ex Clement. 1. de Vita, & honest. clericor. ibi, *quamdiu præmissis institerint*, vbi id notat Glossa, & alijs iuribus confirmat.

21. *Propter crimina posse interdum clericum hoc priuilegio priuari.*

Atque ex his facilè declarari potest, cur in fine conclusionis addiderimus, intelligẽdam esse per se; quia propter crimina interdum priuantur clerici etiam in sacris, priuilegio fori, & ob nullam aliam causam solent illo priuari, neque fortasse possunt. Quia vel illud habent à iure diuino, vel ab Ecclesiastico in diuino ita fundato, vt ad illud proximè accedat; ergo nisi ipsi clerici indigni fiant tali priuilegio, non possunt illo priuari. Non fiunt autem illo indigni, nisi per crimina; ergo non possunt illo priuari, nisi in criminum pœnam, quamdiu scilic. statum clericalem retinent. Quod addo propter clericos in minoribus. Nam illi, qui sunt in sacris ex vi solius characteris censentur esse semper in statu clericali, quamdiu per Ecclesiam non degradãtur, quod non fit, nisi in pœnam aliquorum criminum. In minoribus autem clericis non sufficit character sine alijs conditionibus ad illum statum ab Ecclesia requisitis, & ideò ex defectu talium conditionum carent priuilegio sine culpa, vel pœna; illis autem stantibus nunquam illo priuantur, nisi in pœnam.

22. Et confirmatur hoc, quia hoc priuilegium non est in gratiam personæ, sed totius status clericalis; ergo nullus clericus potest illo priuari, nisi fiat illo indignus; quia id redundaret in magnum totius status clericalis incommodum, ac detrimentum Quod autem propter crimina auferatur, redundat in commune bonum totius status, & ideò ita fieri potest, & non aliter. Et ob eandem causam, vt in superioribus attigi; etiam si hoc priuilegium datum esset clericis immediatè ab ipso Christo, possent in pœnam illo priuari, sicut priuantur homines libertate, aut vita in pœnam, etiam si dono authoris naturæ illam habuerint, quia intelligitur data quasi sub hac conditione, seu subordinatione ad commune bonum reipublicæ, & potestatis, quæ illius curam gerit: ita cum proportione de hoc priuilegio censendum est, datum nimirum esse cum subordinatione ad potestatem Ecclesiasticam, quod multò magis locum habet, si fortasse per illam proximè fuit concessum.

Statim verò occurrebat inquirẽdum, quibus modis fiat hæc priuatio priuilegij in pœnã. Sed hoc magis pertinet ad tractatum de Censuris Ecclesiasticis, vbi id attigimus disp. 30. sect. 2. Resolutio autẽ breuiter est, regulariter non priuari clericũ hoc priuilegio, nisi per degradationem realem iuxta cap. *Nouimus*, de Verbor. significat. & cap. 2. de Pœnis in 6. & docent Canonistæ in cap. *At si clerici*. §. de Adulterijs, de Iudicijs, & alij, quos refert, & sequitur Couarr. in Practic. cap 3. & Ioan. Lupus tract. de Libert. Ecclesiast. par. 2. cap. 5. num. 5. Aliquando verò fieri potest, hæc priuatio per solam sententiam à iudice Ecclesiastico latam, etiam si realis degradatio non sit subsequuta, quod tamen nunquam fit, nisi supposita incorrigibilitate in delictis enormibus, & seruata forma præscripta in cap. *Cum non ab homine*, de Iudicijs, de qua videri possunt ibi Doctores, præsertim Panormitanus numero 24. Decius numer. 8. Felinus num. 9. & Couarru. supra num. 2. Et ratio sufficiens est, quia in pœnis inferendis sicut potestas à iure data sufficit, ita forma concessionis seruanda est; imo & restringenda, quia materia est odiosa. Tertiò denique modo potest hæc pæna immediatè per ipsam legem canonicam ferri. Ad intelligendum autem, quando, & quomodo talis pæna per canonem inferatur, in primis proprietas verborum strictè obseruanda est iuxta principia generalia de lege pœnali. 23. *Quibus modis pœna priuationis huius priuilegij clericis imponatur.*

Deinde est in hac materia specialiter aduertendũ, priuilegia canonis, & fori clericorum in iure canonico esse distincta, vt notauit Panormit. cap. 1. de Apostatis, ideoque attentè considerandum esse, de quo priuilegio lex loquatur, vt ab vno ad aliud non extendatur. Vnde licet in cap. *Perpendimus*, cap. *In audientia*, cap. *Vt famæ*, cap. *Contingit*, 2. de Sentent. excommunic. clerici ter admoniti, & nihilominus in quibusdam criminibus obdurati, priuentur ipso facto priuilegio canonis, nihilominus illa iura non sunt extendenda ad priuilegium fori, vt notaui disput. 22. de Censur. sect. 1. tum quia pœnæ sunt restringendæ, tum etiam quia, vt rectè dixit Angelus verb. *Excommunicatio*. 5. numero 23. & Syluest. *Excommunicatio*. 6. num. 4. priuilegium fori difficilius tollitur, quam canonis. Nam priuilegium canonis pure humanum est, solum enim consistit in peculiari modo tuendi, ac defendendi incolumitatem personarum Ecclesiasticarum, grauissimam censuram contra earum percussores ferendo; & ideò idem ius canonicum, quo illa censura lata est, meritò non vult, illam habere locum in prædictis casibus, in quibus iudicat, clericos vt laicos viuentes, & post tot admonitiones pertinaces, tali defensione fieri indignos, licet non statim omni alio maiori priuigio, & à iure diuino manante, priuentur, vel priuari mereantur. 24. *Priuilegia canonis, & fori clericorum in iure distingui.*

Vnde si quis rectè consideret canones, qui de hoc priuilegio loquuntur, pauci sunt, qui pœnam hanc ipso facto sine alia sentẽtia iudicis Ecclesiastici ita imponant, vt eo ipso persona clerici subiecta maneat potestati sæculari. Nam quoad clericos in sacris vix reperitur ius certum præter cap. 1. de Homicid. in 6. de quo supra dicto loco de Censuris dictum est, & videri possunt Syluest. verbo, *Assasyni*, quæst. 3. & 4. Iuli. Clar. lib. 5. §. vlt. nũ. 30. & Couar. lib. 2. Variar. cap. 20. num. 10. Alia verò iura, quæ in certis casibus priuant ipso facto clericos hoc priuilegio sub quibusdam cõditionibus in cap. *Ex parte*, 3. de priuileg. & c. vnic. de Vita, & honest. clericor. in 6. & Clement. 1. eod. tit. hæc (inquam) iura, & similia solent de clericis minoribus exponi. Quod nunc examinare, & ex professo tractare nec nostri instituti est, nec vacat, sed videri ibi possunt Glossæ, & Doctores, & in c. 1. de Apostatis, & Panorm. in c. *Perpendimus*, de Sentent. excom. & Ioan. Lupus in d. tract. de Libert. Ecclesiast. part. 2. q. 5. 25.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

An clerici coniugati priuilegio Ecclesiasticæ exemptionis gaudeant.

1\. HÆc quæstio tractari potest, vel de iure antiquo, vel de nouo. Prior sensus parum vtilis est, & ideò illum prætermittimus. Verisimilius autem est, priùs quam Ecclesia in hoc discrime constitueret inter clericos coniugatos, & reliquos, Priuilegium indifferēter clericis concessum ad coniugatos pertinuisse non minus quam ad reliquos, quia non possumus nos excludere, quos lex non excludebat, & quia priuilegium Principis amplè interpretandum est. Imò in legibus Imperatorum nonnullæ habentur, in quibus priuilegium hoc saltem ex parte ad vxores; & filios clericorum extenditur; vt videre licet in titulo de Episcop. & Cleric. in Cod. Iustiniani, & Theodosij. Relicto ergo antiquo tempore, quæstio tractatur secundum nouum ius Capituli vnic. de Cleric. coniugat. in 6. q confirmat, & aliquo modo restringit Conc. Trident. sess. 23. c. 6. de Reformat. Statuit autem Bonifac. in dict. cap. vt clerici coniugati præter priuilegium canonis, solum gaudere possint priuilegio fori quoad causas criminales, siue criminaliter, siue ciuiliter tractentur. Vt autem hac immunitate gaudeant, tres requirit conditiones. Prima, vt tonsuram deferant, secunda, vt incedant in habitu clericali, tertia, vt cum vnicis, & virginibus contraxerint; Concilium verò Tridentin. addidit quartam dicens. *Modo hi clerici alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant, & ministrent.*

[Q]uatuor con[di]tiones ad [e]xemptionē [c]lericorum coniugatorū requisitæ.

2\. Ex quo iure tres propositiones, & quasi generales regulas in hoc puncto colligimus, prima est. Nullus clericus coniugatus gaudet toto priuilegio clericali. Probatur, quia etiam si omnes dictas conditiones impleant, non sunt exempti à iudicio sæculari in causis merè ciuilibus, & consequenter nec ab obligatione legum ciuilium saltem quoad vim directam, neque à tributis, neque ab alijs muneribus; vel oneribus publicis; nisi per leges ciuiles expressè, & specialiter eximantur. Probatur, quia in dicto capitulo, concessa prius exemptione in criminalibus, additur: *In cæteris autem eos gaudere nolumus priuilegio clericali*, vbi apertè omnia excludit, & singularis exceptio firmat regulam in contrarium. Et hæc regula communiter recepta est per Ioannem Andream, & alios expositores in dicto capitul. vnic. Panormitanum; & alios in capit. *Ioannes*; de Clericis coniugat. & in capitul. 2. de Foro compet. & alios, quos referunt, & sequuntur Couarru. in Pract. cap. 31. numer. 7. Gutier. de Iuram. confirmatorio p. 1. c. 17. nu. 12. Syluest. verb. *Clericus*, 1. q. 6. Non defuerunt autem, qui contrarium docuerint, vt dicti authores referunt, sed non est res disputatione digna, vbi ius est tam clarum, & euidens. Neque rationes eorum sunt alicuius momenti, vt in dictis authoribus videri potest. Quo circa iuxta hoc decretum optimè procederet lex 2. tit. 4. lib. 1. Nouæ recopilat. supra tacta, si de his tantum clericis coniugatis loqueretur.

[C]lerici coniu[g]ati nunquā [g]audent inte[g]re clericali [p]riuilegio.

3\. Solum circa hoc ius aduerto in illo ex intensione Pontificis solum esse sermonem de clericis in minoribus constitutis, nam clerici in sacris vxores ducere non possunt. Duobus autem modis contingere potest, clericum maiorum ordinum esse coniugatum. Primo quia cum antea coniugem haberet; postea modo legitimo ordinatus; & à coniuge separatus est. Et tunc ille non reputatur ab Ecclesia tanquam coniugatus, sed tanquam continens viduus, quia ciuili quodam modo, & quoad vsum, & societatem matrimonij vxor illi quasi mortua est; & ideò ille perinde potest gaudere priuilegio clericali, ac cæteri clerici in sacris, & fortè ob eam causam de huiusmodi clericis nulla specialis mentio, vel distinctio in iure fit. Alio modo potest clericus in maiori ordine constitutus vxorem ducere per dispensationem Pontificis, & tunc ille omnino abstrahitur, & quasi deponitur à statu clericali, ideoque tanquam laicus reputatur, & gaudere non potest priuilegio clericali, nisi forsaile quoad criminale forum concurrentibus conditionibus in alijs clericis coniugatis requisitis; quia nihil aliud de illo inuenimus in iure dispositum, nisi per specialem dispensationem illi concedatur.

Quo priuilegio fruatur, qui post sacros ordines vxorē ducit.

4\. Secunda propositio, seu regula est, clericum coniugatum obseruando clericalem statum modo à iure requisito; gaudere saltem exemptione à iudicio sæculari in criminalibus causis. Ita statuitur, & declaratur in dictis decretis, quæ potuisse in hoc ita disponere; satis ex superioribus constat. Vnde solum supersunt explicandæ conditiones ad prædictum statum requisitæ. Prima erat tonsura, circa quam nihil occurrit addendum, quia eodem modo debet ab his clericis deferri, quo à minoribus non coniugatis. Secunda erat habitus clericalis, circa quam notant Doctores, non oportere in hac conditione obseruari omnimodam æqualitatem, seu æquiparationem inter hos clericos coniugatos cum non coniugatis, quia licet in vtrisq; honestior habitus in qualitate, figura, colore, & longitudine; quam in laicis postuletur, nihilominus in illismet circumstantijs; præsertim in figura, longitudine, & materia vestium plus aliquid coniugatis permitti potest, quam non coniugatis. Sufficiet ergo, vt habitus, satis honestus sit; & secundum communem consuetudinem aptus ad discernendum clericum à laico. Hinc verò intelligi potest, non satis esse, huiusmodi clericum deferre habitum clericalem illis horis, seu temporibus, quibus actu in Ecclesia ministrat, sed necessarium esse, vt in communi viuendi modo in habitu clericali incedat, quia in hoc æquiparatur clerico non coniugato.

Qualem habitum deferre debeant hi coniugati ad gaudendum exemptione.

5\. Vnde etiam infert Iulius Clar. dicto §. vlt. quæst. 36. numer. 12. necessarium esse, vt huiusmodi clericus arma non portet, quam dicit esse communem opinionem cum Bertrando consil. 13. numer. 5. quia arma clericis sunt prohibita. Aliquibus autem videtur, hanc prohibitionem non extendi in clericos coniugatos, quorum statum arma non dedecent. Et ideo Azor. tom. 1. libro 13. cap. vlt. quæst. vlt. putat non repugnare huic priuilegio, arma deferre, si alias clericalis habitus retineatur. Nihilominus tamen securius est; non deferre modo præsertim à laicis consueto, ita vt exterius videri possint, quia non bene conueniunt cum clericali habitu. In his tamen circumstantijs multum valet cōsuetudo à Prælatis non improbata, vt generaliter notauit Couarru. in Pract. cap. 31. num. 7.

An dicti clerici, si cum armis incedant, hoc priuilegio fruantur.

6\. Tertia conditio erat, vt cum vnica tantum, & Virgine contraxerint, bigamo enim noluit Ecclesia etiam hanc partem sui priuilegij concedere. Sed quid si clericus contrahat cum ea, quam ante matrimonium Virginem cognouerat, & corruperat, tunc enim re vera non contrahit cum Virgine: ergo nec gaudebit hac exemptione. Sed nihilominus dico gaudere, quia, vt dixi, illud decretum solum intendit excludere bigamos: per illud autem matrimonium non contrahitur bigamia, vt in materia de Irregularitate dixi. Ratio vero est, quia in fauorem matrimonij fictione iuris quasi retrotrahitur vsus eius. Vnde sicut per matrimonium subsequens proles prius concepta legitima efficitur, ita præcedens vsus quasi matrimonialis reputatur, & consequenter matrimonium illud cum virgine contractum esse censetur. Deinde inquiri potest, quid dicendum sit si clericus cum duabus virginibus contraxit, non tamen cum vtraque consummauit, quia prius altera illarum, vel mortua fuit; vel religionem professa est. Respondeo hoc non obstare, quin talis clericus gaudeat hac immunitate, quia per illud duplex matrimonium

Bigami clerici nō gaudēt exemptionis priuilegio.

An contrahens cū Virgine à se antea corrupta hac exemptione gaudeat.

Disp. 49 sect. 3. nu. 6. & 7. tom. 5.

An qui cum duabus contraxit, & cū altera tantū consummauit exemptione gaudeat.

monium non contrahitur bigamia, vt in citato loco dixi. Vnde cum in dicto decreto dicitur, *Clerici, qui cum vnicis, & virginibus contraxerunt*, intelligendum est de matrimonio perfectè contracto, & consummato: nam antea non habet perfectam suam significationem, & lex illa in hac parte ad actum omnino perfectum restringenda est. Et ita in vtroque hoc puncto sensit Glossa ibi communiùs approbata, licèt aliqui contradixerunt.

7. *Per quã bigamiam clericus coniugatum exemptio ne priuetur.* Deniq; interrogari potest circa hanc conditionem, an per solam bigamiam contractam per duplex matrimonium consummatum, vel per matrimonium cum Vidua, fiat clericus incapax huius priuilegij. Et ratio dubitandi est, quia in omni bigamia est eadem ratio, & ideò extendenda videtur lex propter identitatem rationis quamuis verba non omnino conueniant, quia nimirum aliter bigamia contracta est, quàm verbis illius textus explicetur. Nihilominus censeo standum esse verbis legis, ideoq; solum bigamum clericum cum altero ex illis duobus modis esse inhabilem ad hoc priuilegium. Et ideò qui contraxit cum vnica, & Virgine, quæ postea adulterium commisit, & nihilominus eam deinde maritus cognouit, licet fiat bigamus quoad alios effectos, & interpretatiuè, nihilominus hoc priuilegium non amittit, quia conditionem à iure requisitam seruauit: nam cum vnica, & virgine contraxit, & ius illud nihil amplius quoad hanc conditionem postulat. Neq; illa extensio per identitatem rationis admittenda est, tum quia sumus in materia odiosa, & stricta, qualis est diminutio, vel limitatio immunitatis Ecclesiasticæ, in huiusmodi autem materia rarò, & vix admittenda est talis extensio, nisi tanta sit vis rationis, vt contrarium iniustum, vel irrationabile appareat, quod hic dici non potest. Tum etiam neq; identitas rationis hic inuenitur, multò enim maior defectus, vel indecentia in bigamia propria, quàm in metaphorica inuenitur. Tum denique quia Pontifex ipse non loquens generatim de bigamia, sed explicans species, & modos eius, satis indicauit, illas tantum species voluisse excludere. Et ita sentit Iulius Clarus dicta quæst. 36. numer. 9. & 10. referens Aufrerium dicentem, ita sentire communiter omnes, & in facti contingentia ita fuisse decisum.

8. Quarta conditio à Concilio addita, suprà in minoribus clericis non coniugatis ferè declarata est, solum aduerto duo. Vnum est, Concilium hic definitè postulare, vt talis clericus sit ministerio Ecclesiæ ab Episcopo deputatus, & non addere alia duo membra, quæ in clericis non coniugatis posuit. Et sanè meritò: nam vnum illorum, scil. in seminario clericorum educari, non potest moraliter in coniugato clerico locum habere, vt per se cõstat. Aliud verò mẽbrum de studio in aliqua vniuersitate de licentia Episcopi, licet aliquo modo posset à Clerico coniugato obseruari, non tamen eo modo, quo à Cõcilio postulatur, addit enim *quasi in via ad maiores ordines suscipiendos versetur*, quæ via non potest in clerico coniugato considerari, cum per matrimonium ad maiores ordines ineptus factus sit. Igitur præcisè, ac definitè necessarium est Ecclesiæ ministerium. In quo aduerto secundò, Concilium non tantùm dixisse, debere esse deputatum seruitio, vel ministerio Ecclesiæ, sed addidisse, *vt ei ministret, vel inseruiat*, quibus verbis planè significare voluit, non satis esse, quòd habeat titulum, vel officium, si per alium tantum inseruiat, sed necessarium esse, vt per se ipsum ministret. De modo autem ministerij nihil in particulari Concilium determinat, & ideò quodlibet sufficiet, siue aliquo modo spirituale sit, vt est, ministrare in Missa, vel in choro; siue temporale, vt est, res Ecclesiæ custodire, mundare, & similia, quæ ad officium sacellani, aut Thesaurarij pertinent.

Clericus coniugatus in vniuersitate literis vacans non manet exemptus.

9. *An clericus coniugatus mercaturam exercens hoc priuilegio fruatur. Resolutio.* His conditionibus nonnulli quintam addunt, nimirum, vt clericus coniugatus negotiationem, seu mercaturam non exerceat. Hanc ponit Iulius Clarus dicta quæst. 36. num. 12. & refert Alexandrum de Neuo consil. 60. dicentem ita sentire communiter Doctores cum Innocentio in cap. vltim. de Vita & honestate cleric. in quo textu potuit hæc opinio fundari: & quia negotiationes clericis prohibitæ sunt. Hæc tamen sententia probanda non est. Primo, quia cum in dict. cap. vnic. veluti constituatur seruanda, vt aliquis gaudere possit hoc priuilegio, nihil vltra illam requiri potest, nisi aliquo iure additum sit, vnde ante Concil. Tridentin. nihil aliud requirebatur, post illud verò requiritur quarta conditio, quia ab ipso addita est, illa vero quinta conditio nullo iure est adiuncta; ergo necessaria non est. Et ita tenet expresse Couarru. dict. capitul. 31. numer. 8. citans Francum, Alexandrin. & Immolam, & idem tenent Summistæ Syluester *Clericus*, 3. quæstion. 3. & ibidem Tabien. quæstion. 1. Angelus *Clericus*, 9. numer. 3. & alij moderni.

10. Neque ex capit. vltim. de Vita & honestate cleric. aliud colligitur. Nam præter quam quod ibi est sermo de clericis non coniugatis, vt ex toto contextu constat, ibi solum dicitur, clericos negotiationibus vacantes non esse immunes à tributis, quibus negotiantium bona subdita esse solent. Quæ decisio pro clericis coniugatis non erat necessaria, quia, vt iam diximus, nulla immunitate à tributis gaudent. Neque etiam est verum, omnem negotiationem esse prohibitam his clericis coniugatis: nam contrarium supponitur in capitul. *Ioannes*, de Clericis coniugat. Præterquam quod etiam alij clerici, quibus prohibita est negotiatio, licèt peccent, illam exercendo, & quoad illa bona non gaudeant immunitate à tributis, quoad crimen, & quoad reliqua omnia non statim amittunt totum priuilegium clericale, donec per iudicem Ecclesiasticum priuentur, si incorrigibiles fiant. Et simili modo crediderim, quòd licèt clericus coniugatus Ecclesiæ seruiens, & insignia clerici portans, possit moderatam, & honestam negotiationem ad onera matrimonij sustentanda exercere, gaudendo sua immunitate in criminalibus, nihilominus non posse talem, & tantam negotiationem exercere, quæ ad clericalem habitum, & ministrum non deceat, posseque per Prælatum compelli vt vel à tali negotiatione abstineat, vel insignia clerici deponat, argumento dict. capitul. *Ioannes*; atque ita fiet, vt ille priuetur priuilegio, vel in pœnam ab homine impositam, vel ex defectu aliarum conditionum, non verò quia noua conditio per se necessaria sit.

11. *Qui clerici coniugati non manent exempti.* Tertia, & vltima regula, quæ ex dictis colligitur est, multos esse clericos coniugatos, qui priuilegio fori omnino non gaudent. Probatur, quia omnes illi, quibus deest aliqua ex dictis conditionibus, trahi possunt ad iudicia sæcularia, etiam in criminalibus per prædicta iura, & iuxta sententiam omnium. Nec requiritur sententia, aut declaratio hominis, quia ex defectu conditionis, & formæ statim sequitur priuatio, vt à fortiori constat ex dictis de clericis non coniugatis. Vnde reliqua ibi dicta possunt hic applicari. Solùm est aduertenda differentia inter conditionem vnici matrimonij cum Virgine, & alias: nam si illa semel desit, defectus est perpetuus, & ita reddit personam simpliciter inhabilem ad tale priuilegium, in alijs vero potest esse vicissitudo, & ideò licet per defectum earum amittatur priuilegium, possunt iterum assumi, & redire priuilegium, si fundamentum illud vnius coniugij cum virgine, non desit, quia procedunt dicta de cæteris clericis, vt per se manifestum est.

CAPVT

CAPVT XXIX.

Vtrum aliæ personæ Ecclesiasticæ ordinem nullum habentes exemptione fori integrè gaudeant.

1. *tio dubij.* RAtio dubitandi esse potest, quia iura canonica; quæ de hoc priuilegio fori loquuntur, solis clericis illud tribuunt; clerici autem solùm dicuntur illi, qui ordinem aliquem, vel saltem primam tonsuram acceperunt. Neq; nomine clericorum solent monachi comprehendi, sed potius condistingui solent, vt sumitur ex Hieronym. epist. 2. & 3. Et confirmari potest ex cap. *Si quis suadente*, 17. q. 4. vbi priuilegium canonis institutum est, & quia Pontifex voluit non solis clericis, sed etiam monachis illud concedere, distinctè dixit, *In clericum, vel monachum*; ergo à contrario priuilegium fori solis clericis ordinatis conceditur, cum de illis tantum canones loquantur. Quòd si quis respondeat, inde potius contrarium sumi argumentũ, quia principium receptum est, omnes illos gaudere priuilegio fori, qui gaudent priuilegio canonis; ex communi Doctorum sententia in cap. 2. de For. compet. & ex Syluest. verb. *Ecclesia*, 1. num. 6. Hoc non satisfacit, quia, vt supra diximus, maius est priuilegium fori, quam canonis; ergo quoad concessionem non valet argumentum à minori ad maius priuilegium, sicut etiam supra dicebamus, quoad ablationem non valere argumentum, si aufertur priuilegium canonis, auferri etiam priuilegium fori.

2. *Assertio. Personæ Ecclesiasticæ absque vllo ordine gaudent priuilegio exemptionis. Probatur assertio, & ratio dubitandi soluitur.* Nihilominus sine vlla dubitatione dicendum est; personas Ecclesiasticas, integrè gaudere hoc priuilegio, etiam si multæ illarum nullum ordinem habeant, vt sunt monachi antequam ordinentur, & sanctimoniales, quæ ordinis sunt incapaces. Assertio est recepta ab omnibus Doctoribus, probaturq; primo ex iure canonico, destruendo simul rationem dubitandi, quę ex falso principio procedit. Quamuis enim aliqua iura de hac immunitate sub nomine clericorum loquantur, vt cap. *Non minus*, & cap. *Aduersus*, de Immun. Eccles. nihilominus alia loquuntur sub nomine Ecclesiasticarum personarum, quod generalius est, & monachos in rigore comprehendit. Ita constat ex cap. *Quanquam*, de Censib. in 6. & ex cap. *Clericis*, de Immun. Eccles. in 6 vbi etiam distinctè additur, *Ecclesiasticis personis regularibus, vel sæcularibus*. Et in antiquioribus decretis in cap. *Experientiæ*, 11. quæst. 1. declaratur, hoc priuilegium fori conuenire omni *personæ Ecclesiastici officij*, quæ vox etiam propriè conuenit monachis. Deniq; in cap. *De persona*, eadem 11. q. 1. expresse loquitur Greg de Episcopis, clericis, & monachis, allegando Authenticam Iustiniani, quam in hoc approbat, & recipit. Accedit, quod D. Hieron. vt citatur in cap. *Duo sunt*, 12. quæst. 1. distinguens duo genera Christianorum sub primo comprehendit omnes personas diuino officio, & contemplationi, & orationi mancipatas, & in eis prius numerat clericos, & monachos, quos Deo deuotos, & conuersos appellat, postea verò omnibus tribuit clericorum nomen, quia omnes sorte electi, & specialiter vocati sunt. Ita ergo accipiendum est nomen clericorum in hoc priuilegio, etiam vbi contigerit per illud tantum nomen explicari.

3. *Ex iure ciuili probatur secunda assertio.* Secundo potest assertio etiam ex legibus ciuilibus probari. Nam in primis in lege 36. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano, cum exemptio à tributis clericis tribueretur, additur: *Quos gradus clericatus, & quod non minus est, sanctior vita defendit.* Præterea Iustinianus Imperator in Authentico de Sanctissimis Episcopis, &c. collat. 9. nouel. 123. cap. 2. *Si quis contra*, 21. concedens priuilegium fori, expressè recenset clericos, & monachos, & fœminas etiam Deo dicatas, vt notauit Gregor. lib. 11. epist. 54. Deniq; Fridericus in sua constitutione simpliciter loquitur de Ecclesiasticis personis, Ecclesijs, ac locis pijs. Vnde non est dubium, quin præter clericos Monachos etiam comprehendat, ideoq; postquam dixerat: *Statuimus, vt nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel ciuili trahere ad iudicium sæculare præsumat*, subdit inferius: *Statuimus, vt si quis clericis, vel personis Ecclesiasticis iustitiam denegare præsumpserit*, &c. Vbi expendo disiunctionem illam, quia ne fortè dicendo tantum *si quis clericis*, ambiguitas de restrictione verbi oriretur, addidit aliam particulam, *Vel Ecclesiasticis personis*, declarans subinde, priuilegium illud personis Ecclesiasticis datum non solis clericis propriè dictis concedi, sed omnibus diuino obsequio specialiter mancipatis, quæ nomine Ecclesiasticarum personarum significantur.

4. *Ratione suadetur assertio.* Et ex eisdem iuribus, & verbis constat, totum hoc priuilegium integrè concedi personis Ecclesiasticis non ordinatis, æquè ac clericis non coniugatis, seu in statu clericali integrè permanẽtibus. Probatur, quia Fridericus sub eodem generali nomine, eodemque tenore verborum hanc exemptionem omnibus concedit. Atq; eodem modo illam confirmat, & approbat Honorius Papa in fine eiusdem constitutionis. Decreta etiam antiquiora nullam in hoc distinctionem faciunt inter illa duo genera personarum Ecclesiasticarum, de illisq; simpliciter asserunt, Ecclesiastica immunitate gaudere. Deniq; vtrumque est consentaneum rationi; ac subinde iuri diuino, à quo priuilegium hoc emanat. Nam clericis ordinatis ideò hoc priuilegium conceditur, quia peculiari modo diuinis obsequijs dicati sunt, ideoq; ad familiam Christi specialiter pertinent, & à curis, ac perturbationibus sæcularibus debent esse abstracti, hæc autem ratio non minus in monachis, & similibus personis militat; etiam si per propriam ordinationem sacratæ non sint, quia hic modus peculiaris consecrationis non est cur ad priuilegium exigatur, quando principalis ratio, & quasi proxima, & fundamentum priuilegij alia via comparatur. Quod fundamentum, vt dixi, est peculiaris dedicatio ad diuinum obsequium, vt notauit Innoc. in c. 2. de Maiorit. & obedient. Sicut etiam inter ipsos clericos, qui primam tãtum tonsuram acceperunt re vera non sunt ordinati sacramentali ordine à Christo instituto, & nihilominus quia per illam cæremoniam ab Ecclesia institutã peculiari modo dicantur, & consecrantur diuino cultui, ex illa parte id sufficit ad priuilegium exemptionis; ergo eadem, vel maiori ratione religiosa professio, vel quilibet alius modus ab Ecclesia probatus, quo persona diuino cultui peculiariter consecratur, ad exemptionem sufficit; omnes autem personæ, quæ simpliciter Ecclesiasticæ vocantur aliquo simili modo; vel ritu Ecclesiastico Deo dicantur, & consecrantur; ergo & speciali modo pertinent ad familiam Christi, & eiusdem exemptionis debent esse participes. Et hinc D. Thom. in 2. d. 44. q. 2. at. 2. ad 1. & ibi D. Bonau. Rich. & alij dicunt, sub illis Christi verbis: *Ergo liberi sunt filij*, non tantùm clericos ordinatos, sed etiam omnes, qui Apostolicam vitam sequuntur, omnia propter Christum relinquentes, comprehendi.

5. *Quæ personæ non ordinatæ Ecclesiasticæ censeantur.* Iam verò interrogandum occurrit, quæ personæ non ordinatæ sub hoc genere personarum Ecclesiasticarum venire, aut comprehendi censeantur. In quo puncto in primis certum est, omnes religiosos, & religiosas professas sub hoc membro comprehendi, siue monachorum, siue regularium, siue religiosorum nomine significentur, & in hoc omnes Doctores conueniunt, quia est in iure manifestum. Vnde rectè dixit Panorm. in cap. 2. de Foro compet. duo maximè eximere personam à potestate sæculari, ordinationem, & professionem. *Professio voto simplici emissa sufficit ad gaudendũ hoc priuileg.* Addendum verò nunc est per professionem intelligendam esse, non solum illam, quæ fit per vota solennia, sed etiam illam, quæ fit per vota simplicia ab Ecclesia approbata, & recepta ad constituendum verum, ac proprium religiosum

Nouitij etiã religionum eadem fruuntur exemptione.

suum statum: nam sicut tales personæ sunt veri religiosi, ita æquè primò, ac per se gaudent eadem Ecclesiastica immunitate. Deinde verò extenditur idem priuilegium per quandam participationem, & extensionem ad nouitios religionum, quia sicut in ordine clericorum prima tonsura initiati habitum clericalem ferentes, & Ecclesiæ seruientes inter personas Deo dicatas computari incipiunt, ita etiam nouitius religionis, quatenus incipit esse in via ad statum religionis, eiusque insignia defert, eiq; inseruit, inter religiosas personas, quoad gaudendum priuilegio computatur.

Alij status Ecclesiastici, qui absq; voto hanc exemptionem inducunt.

6. Vltra hos verò sunt alij status, vel modi viuendi Ecclesiastici, qui licet per tria vota perfectionis non constituantur, sed per vnum, aut aliud, vel per aliquem traditionis, oblationis, aut congregationis modum ab Ecclesia approbatum, sufficere censetur ad gaudendum hoc priuilegio, vel ex speciali concessione, vel quia generalis consuetudo ita interpretata est decreta, quæ personis Ecclesiasticis hoc priuilegium conceduñt. Et sub hoc membro continentur illi qui dicuntur *conuersi laici* in aliquibus religionibus iuxta capitul. *Non dubium,* de Sentent. excommunic. Item aliqui Eremitæ, & alij, quos latè enumerat Syluest. verb. *Ecclesia,* 1. quæst. 5. per totam, & Panormit. in dict. cap. de Foro compet. & Archid. in cap. *Duo sunt,* 12. q. 1.

Gaudentes priuilegio canonis, etiam hoc priuilegio fruuntur.

7. Vt autem generalem regulam constituamus, censeo illam veram, quam in principio argumentando tetigimus, nimirum, omnes personas, quæ gaudent priuilegio canonis, gaudere etiam priuilegio fori. Quæ regula intelligenda est per se, & vi ex iuris communis, nam in pœnam poterit quis vno priuilegio priuari, licet non priuetur alio, & ex iure speciali poterit aliquibus personis vnum priuilegium sine alio communicari, per se tamen loquendo, omnes personæ, quæ ad vnum priuilegium sufficientem Ecclesiasticum statum habere censentur, habent etiam ad aliud, quia si persona defenditur ab Ecclesia speciali priuilegio canonis, ideò est, quia supponitur esse sacra, & sufficienter Deo dicata, ac deniq; Ecclesiastica, ergo consequenter gaudent communi iure immunitatis quoad forum. Quin potiùs licet priuilegium fori maius, magisque ex iure diuino esse censeatur, nihilominus priùs, & intimius (vt sic dicam) conuenit personis Ecclesiasticis, eo ipso, quòd sacræ, & Deo dicatæ sunt, quàm priuilegium canonis: nam illud est quasi per se coniunctum cum tali statu, illique valde conueniens, hoc verò solum quasi per accidens ad coercendam hominum audaciam, aut malitiam, quia, vt dixi, solum consistit in speciali censura contra persecutores clericorum lata. Et ideo etiam antiquius est priuilegium fori, quam canonis, ac subinde magis necessarium est, vt omnes, qui gaudent priuilegio canonis, gaudeant etiam priuilegio fori, quàm è conuerso. De facto tamen eisdem personis est vtrumque priuilegium concessum, & ideo, quæ de his personis dixi alibi, tractando de priuilegio canonis, hic etiam sufficiunt.

Tom 5. disp. 22 sect. 1. nu 19 & seq.

8. Inter has autem personas possumus quoddam discrimen notare per analogiam & proportionem ad personas clericorum, nam quædam sunt habentes statum Ecclesiasticum omnino immutabilem, vt sunt religiosi solenniter professi; aliæ vero habent statum, aut modum vitæ mutabilem, quia in aliquo casu possunt ad laicorum statum transire. Priores cōparamus clericis in sacris, quia absolutè, & ex vi professionis semper gaudent hoc priuilegio absq; alia cōditione, vel limitatione, quamdiu illo non priuantur. Vnde licet religiosus professus habitum deferat, & apostata tanquam laicus incedat, semper gaudet, hoc priuilegio, quia semper est persona sacra, & religiosa, cui simpliciter concessum est. Quod si obijciatur cap. 1. de Apostatis. Respondemus in primis, ibi non esse sermonem de religiosis, sed de clericis, qui

Religiosus professus habitum laicū deferens exemptionem retinet.

relicto clericali habitu in apostasia tanquam laici conuersantur. Deinde ibi nō videntur apostatæ simpliciter priuilegio priuari: nam solum dicitur. *Si in criminibus cōprehensi teneantur, per censuram Ecclesiasticam non præcipimus liberari,* vbi Glossa aduertit, solum iuberi, vt iudices sæculares non cogantur per censuras iurisdictionem suam in apostatas non exercere, non tamen dari eis facultatem illam exercendi: hæc enim duo diuersa sunt, & in materia pœnali non est ab vno ad aliud facienda extensio. Vnde Panorm. ibi, & in cap *Perpendimus,* de Sentent. excomm. satis probabiliter dixit, in eo casu non priuilegium fori, sed tantum canonis amitti, cui sententiæ fauent Paul. 4. constit. 29. contra Apostatas, & Pius 4. constit. 8. simili, quæ in Bullario Roman. videri possunt. Deniq; licet ibi esset ipso iure facta priuatio illius priuilegij, illa esset quædam pœna, quæ non nisi post sufficientem monitionem, & incorrigibilitatem incurretur, vt eadem Glossa notauit. Per se ergo, & ex vi iuris communis professi semper gaudent hoc priuilegio. Aliæ vero personæ Ecclesiasticæ infra hunc gradum constitutæ habent statum mutabilem aliquo modo, & ideo licet quamdiu in statu permanent, priuilegio fruantur, statim ac statum deserunt illud amittūt, non in pœnam, sed quia fundamentum priuilegij iam in eis non inuenitur, ideoq; huiusmodi personas cum clericis minoribus comparauimus. Sicq; nouitius statim, ac habitum dimittit, priuilegio non gaudet; imo & religiosus, qui simplicia tantum vota emiserat, si absolutus à votis dimittatur, priuilegium simul amittit. Idemque à fortiori est in omnibus alijs.

Qui ante ... fessi ... religionem ... serit, priui... giū amit.

9. Vltimo vero dubitari hoc loco potest, an sub his personis Ecclesiasticis, quæ hoc priuilegio gaudent, comprehendantur omnes in quocunque munere Ecclesiæ seruientes, etiam si ordinati non sint. Idemque dubitari solet de familiaribus Episcoporum, imo & de ijs, qui cæteris clericis inseruiunt. In quo puncto Glossa in capitul. 2. de Foro compet. verb. *Minores,* per illud verbum intelligit Ecclesiæ seruientes, quos dicit eodem priuilegio gaudere. Videturque intelligere etiam si ordinati non sint, tum quia in textu *Minores* illi, seu *Iuniores* (vt legitur in capitul. 2. 11. quæst. 11.) distinguuntur ab omnibus clericis, verba enim sunt; *Neque Presbyterum neque Diaconum, aut Clericum vllum aut minorem Ecclesiæ,* tum etiam quia Glossa illa citat cap. *Ecclesiarum,* 12. q. 2. in quo sine dubio est sermo de communibus seruis, non solum Ecclesiarum, sed etiam Episcoporum, & omnium clericorum.

Ecclesiæ, ... clericis ... entes an ... priuilegio gaudeant.

10. Dicendum nihilominus est, nullos Ecclesiæ ministros, aut seruos gaudere priuilegio fori, quantum est ex vi iuris communis. Ita docent Panormitan. Felin. & alij in dict. capit. 2. de Foro compet. & Archidiac. in dict. cap. *Ecclesiarum,* & in cap. *Clericum.* 11. q. 1. & Iulius Clar. dict. §. vlt. q. 35. num. 18. & 19. Et sufficienter probatur, quia nullo iure cauetur. Item post Concil. Tridentin. est euidens, quia in clericis etiam minoribus seruientibus Ecclesiæ requirit habitum, & tonsuram ad hoc priuilegium; ergo multo minus poterit laicus seruiens Ecclesiæ tali priuilegio frui, cum neque tonsuram deferre posit. Vnde idem est longè certius de seruis, seu famulis clericorum. De familia autem Episcopi dicunt prædicti authores, esse consuetudine receptum, vt à iudicijs sęcularibus sint exempti, & omnes ad hoc allegant c. vlt. de offic. Archidiac. quod certè mihi non probatur. Consuetudini ergo standum esse censeo, & vbi de vsu contrarium non constiterit, à communi sententia non est recedendum: nam talis consuetudo valde rationabilis est in fauorem Episcopalis iurisdictionis, & authoritatis. Et ob eandem causam eadem consuetudo, & cum maiori amplitudine circa familiares Cardinalium seruatur, vt ex Iulio Claro supra numero vigesimo septimo, & ex alijs authoribus, qui de Cardinalibus scripserunt, intelligi potest.

Resolutio negans.

Quid de familiarib. Episcoporum.

Neque

11\. Neque in contrarium obſtat dictum cap. 2. de Foro compet. in verb. *Minores*, ſeu *Iuniores*. Nam in primis Hoſtienſis ibi per minores intelligit Monachos, & conuerſos, quæ expoſitio non poteſt accommodari lectioni, quæ habet *Iuniores*. Sed quia illa non ſine cauſa permiſſa eſt à Gregorio IX. intelligere poſſumus, vocem, *Minores*, ab ipſo vſurpatam eſſe, non vt ſignificet minores ætate, ſed minores gradu. Et ita ſub illa voce comprehendentur omnes perſonæ Eccleſiaſticæ nullum ordinem habentes, quia in ordine Hierarchico ſunt in inferiori gradu, iuxta cap. *A ſubdiacono*, 93. diſt. cum ſimilibus. Secundò dicere poſſumus, per minores intelligi ſcholares (vt ait Gloſſa, & latè exponit Panormit.) vel iuuenes deſtinati miniſterio, vel ſeruitio Eccleſiæ, non tamen omnino laici, ſed habentes ſaltem primam tonſuram. Atq; ita nomine clerici in illo textu ſolùm intelligetur ille, qui aliquo vero ordine inſignitus eſt, vt habeat locum illa disiunctio, *aut vllum clericum, aut minorem Eccleſiæ*. Neq; hic vſus illius vocis eſt nouus, nam olim inter clericos ſolum vſq; ad oſtiarios numerabantur, vt patet in c. 1. 77. diſt. & in d. c. *A ſubdiacono*.

12\. *Ad cap Eccleſiar.* Neq; etiam obſtat dictum capit. *Eccleſiarum ſeruos*, quia ibi non agitur de quibuſcumq; famulis conductitijs, aut liberis ſeruientibus, ſed de ſeruis perpetuis, vt ibi Gloſſa, & alij exponunt, & Panorm. ac Felin. in d. cap. 2. de Foro compet. Dicuntur autem ibi à Concil. Toletan. 3. huiuſmodi ſerui eſſe immunes ab oneribus, & officijs tam publicis, quàm priuatis laicorum, quia inuitis dominis, non poſſunt cogi. Quod quidem quantum attinet ad priuata obſequia laicorum, pertinet ad rationem iuſtitiæ, nullus enim priuatus iuſtè poteſt alienũ ſeruum ad ſibi ſeruiendum compellere. Altera verò pars de publicis oneribus, & officijs ad exemptionem à tributis reducitur, iuxta ſuperius declarata. Nam mancipia Eccleſiarum; imò & clericorum à tributis exempta ſunt in l. 1. C. de Epiſcop. & clericis. Et ratio eſt, quia ſerui, ſeu mancipia inter bona Domini computantur, & ideò ſicut alia bona clericorum exempta ſunt à tributis, vel ſicut domus, equi, aut boues clericorum à publicis oneribus exempta ſunt, ita etiam ſerui. Vnde hæc exemptio non eſt per ſe, & directè conceſſa perſonis ſeruorum, ſed redũdat ex priuilegio clericis conceſſo, quia onus impoſitum ſeruo, redundaret in dominum, & ita eſſet contra immunitatem eius.

CAPVT XXX.

An priuilegium immunitatis clericorum ab aliquo homine reuocari poſſit?

Hactenus explicuimus omnes cauſas, & effectus huius immunitatis Eccleſiaſticæ, de qua tractamus, nunc de proprietatibus eius conſequenter dicẽdum videbatur. Si quis tamen diligenter conſideret, quæ inter explicandas cauſas, & effectus huius priuilegij dicta ſunt, ferè omnes proprietates, quæ in illo ſpectari poſſunt, declaratas inueniet. Nam in primis ex dictis colligitur, priuilegium hoc eſſe diuinum, id eſt, à Deo ipſo conceſſum, quæ magna dignitas eſt talis priuilegij, à qua conſequenter habet, vt & immutabile in vniuerſali, ſeu ſimpliciter ſit, & vt etiam ex parte non ſine magna, & iuſta cauſa poſsit auferri, vt in cap. 28. attigimus, & paulò poſt amplius declarabimus. Deinde habemus ex dictis, priuilegium hoc non eſſe iuris priuati, ſed publici, non ſolum quia in publicam vtilitatem vniuerſalis Eccleſiæ latum eſt, ſed etiam quia vtriq; iuri canonico, & ciuili inſertum eſt; ideoq; eminentiori modo habet prærogatiuas omnes, quas priuilegia in corpore iuris inſerta habere ſolent, vt ex generali doctrina de Priuilegijs ſuppono. Tertio haberi poteſt ex dictis, priuilegium hoc maximè fauorabile eſſe, quia in primis fauet religioni, cuius ius ſummo fauore dignum eſt, vt ſenſit etiam Iureconſultus in l. *Sunt perſonæ*. ff. de Religioſ. & ſumptib. funer. Ac deinde non in fauorem vnius loci, vel prouinciæ, aut gentis, ſed ob augmentum, & decentiam diuini cultus, & honorem totius Eccleſiaſtici ſtatus inſtitutum eſt. Vnde etiam fit, regulas omnes, quæ de ampliandis fauoribus in iure latę ſunt, ad hoc priuilegium applicandas eſſe. Quarto denique concludi poteſt ex dictis, priuilegium hoc non perſonale tantum eſſe, ſed reale, quia non intuitu alicuius perſonæ, ſed dignitatis Pontificiæ, & totius clericatus conceſſum eſt, vt dicitur in capit. *Si diligenti*, de Foro compet. & ex dictis de finali cauſa, & ratione huius priuilegij eſt manifeſtum. Vnde tandem fit, hoc priuilegium non extingui cum perſona, ſed de ſe perpetuum eſſe; nam hæc proprietas priuilegia realia comitari ſolet.

2\. De his ergo proprietatibus, vltima excepta, nihil nobis dicendum ſupereſt, ſed iuxta generalia principia, & doctrinas de priuilegijs explicandæ, & amplificandæ ſunt. Solum circa perpetuitatem declarandum ſupereſt, quanta illa ſit, & an omnem modum amiſsionis, ablationis, ſeu deſitionis talis priuilegij excludat. Perpetuum enim dicitur, quod incorruptibile eſt, vel ſi latius loquamur, quod ſaltem non corrumpitur, nec finem habet. Si ergo hoc priuilegium perpetuum eſt, amitti non poterit, nec auferri. In contrarium vero eſt, quia multa ſunt alia priuilegia, quæ dicuntur perpetua, & deſinere poſſunt. Solet enim priuilegium dici perpetuum, quoties vel adhæret rei de ſe perpetuæ, vt fundo, vel, ſi adhæret perſonę, non cum vita illius extinguitur, ſed ei perpetuo ſuccedi poteſt, & nihilominus talia priuilegia tolli, vel amitti poſſunt, per ſuperiorem poteſtatem, aut efficacem aliquam voluntatem, actionẽvè contrariam. Videndum itaq; ſupereſt, an maior ſit huius priuilegij perpetuitas, quod non poteſt cõmodius fieri, quam explicando, an modus aliquis, quo ſolent priuilegia deſinere, in hoc priuilegio immunitatis locum habeat.

3\. *Tres modi priuilegium amittendi.* Oportet ergo præ oculis habere modos, quibus priuilegia deſtruuntur, quos nũc ad tres reducimus, quæ ſunt reuocatio priuilegij, renunciatio eiuſdem, vſus ei contrarius, & per hos modos breuiter diſcurremus. Nam duo alij modi corruptionis, qui in alijs priuilegijs humanis accidere ſolent, ſcilic. vel per lapſum temporis, vel per mortem concedentis, per ſe notum eſt, in hoc priuilegium cadere non poſſe. *Priuilegium hoc immunitatis per lapſum temporis, vel mortem concedentis amitti nequit.* Alius vero modus, qui dici ſolet per abuſum, quomodo circa hoc priuilegium interdum contingat, in ſuperioribus capitibus explicatum eſt, declarando, quomodo priuatio clericalis priuilegij interdum fit pœna. Et ad hoc etiam reducitur, quod per mutationem clericalis ſtatus, interdum etiam amittitur, vel minuitur modis ſuprà declaratis: quamuis ille non tam propriè dicatur abuſus, quàm mutatio ſubiecti, per quam interdum ſolet accidens corrumpi. Et ita poſſet etiam illa priuatio reduci ad ceſſationem cauſæ intrinſecæ, à qua hoc priuilegium pendet, qui eſt alius modus, quo ſolent priuilegia amitti, & illa tantum conſideratione poteſt in hoc priuilegio locum habere. His igitur prætermiſsis.

4\. *Prima concluſio.* Dico primo. Hoc priuilegium ita eſt perpetuum, vt etiam irreuocabile ſit. Aſſertio eſt communis, & certa, quæ in hunc modum breuiter oſtenditur, quia priuilegium hoc, maximè à Deo, vel à Rege temporali, ſeu Imperatore, vel à Pontifice Summo reuocari poſſet, in nullo enim alio talis poteſtas cum aliquo apparenti fundamento cogitari poteſt. *Probatur aſſertio.* Probatur ergo aſſertio de ſingulis. Et in primis de Deo nulla eſt controuerſia, nam ſi velit, poteſt omnia mutare: ſi autem velle, repugnet promiſsioni eius, non volet, neque poteſt velle in ſenſu compoſito, vt aiunt, quia non poteſt eſſe infidelis, neq; ſe ipſum negare. Ita ergo in præſenti priuilegium hoc, quatenus ab ipſo Deo conceſſum eſt, ſimpliciter irreuocabile ab ipſo

dici potest. Quia si datum est positiuo iure diuino legis gratiæ; sicut ipsa lex gratiæ data est simpliciter, & cum absoluta promissione perpetuitatis, vtique quamdiu mundus durauerit, ita etiam hoc ius immunitatis Ecclesiasticæ ex absoluta voluntate DEI, & sine vlla subintellecta conditione perpetuò stabilitum est, quamdiu Sacerdotium nouæ legis cum mundo durauerit; ergo eodem modo est hoc priuilegium perpetuum, & irreuocabile. Nam in fine mundi non reuocabitur, sed cessante illius fundamento, ac fine, seu necessitate, consequenter cessabit. Si verò priuilegium hoc est à Deo solùm ratione iuris naturalis, seu magis ab intrinseco, irreuocabile est, quamdiu fundamentum, & materia illius iuris eadem perdurarint, vt per se clarum est, & in lib. 2. de Legib. latiùs est declaratum.

5. *An per Reges possit hoc reuocari. Ratio dubitandi.* De secundo puncto, scilicet, de Regibus temporalibus, maior est difficultas. Primò, quia ius hoc sub ea ratione humanum, & ciuile est, ac subinde mutabile. Secundò, quia vnaquæque res per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur; ergo quatenus hoc priuilegium per voluntatem Regis constitutum est, retractari potest, quia voluntas Regis terreni mutabilis est. Hæc est enim ratio, ob quam cætera priuilegia humana reuocari possunt. Tertiò, quia sæpè Imperatores talia priuilegia reuocarunt, vt sumitur ex Gratiano in cap. *Omnes*. §. *Hac si quis*. 11. q. 1. & ex l. *Si quis curialis*, Cod. de Episcop. & Cleric. & ex l. *Neminem*, & ex Authentica *Quas actiones*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. & ex l. 19. de Episcop. & Cleric. in Codice Theodosiano. Et in legibus particularium regnorum inueniuntur leges similes, quibus exemptio clericorum saltem ex parte reuocatur. Quartò, quia Reges, qui nunc viuunt, dicere possunt, non concessisse tale priuilegium, neque suos antecessores, ipsorum iuri præiudicare potuisse.

6. *Probatur conclusio etiam quoad Reges* Nihilominus dicendum est, priuilegium hoc non posse per voluntatem temporalium Principum reuocari. Quæ assertio duobus modis potest intelligi. Primò non posse reuocari absolutè, & simpliciter, etiam quatenus per Dei, vel Pontificum voluntatem constitutum est: alio modo intelligi potest, etiam quoad id, in quo potuit à Principibus temporalibus propria voluntate donari. In priori sensu assertio quoad Deum per se nota est, quoad Pontifices autem sequitur euidenter ex principijs supra positis, neque alia probatione indiget. Nam Pontifex potest clericos eximere à sæculari potestate, etiam temporalibus Principibus inuitis, vt in superioribus ostensum est: ergo non possunt Reges reuocare priuilegium fori, seu exemptionis vt à Pontificibus concessum, quia sicut tale priuilegium non pendet à voluntatibus Principum in fieri, ita neque in duratione seu conseruatione sua. Et confirmatur, quia non potest inferior mutare ius à superiore statutum, vel auferre ius à superiore concessum: sed Pontifices constituerunt hoc ius immunitatis, quatenus sunt superiores Regibus temporalibus, saltem indirectè per spiritualem potestatem, vt in superioribus declaratum est: ergo non potest per Principes temporales mutari. Neque contra hanc partem procedunt rationes dubitandi, neque in illa est controuersia inter authores Catholicos, nisi fortè apud illos, qui negant, posse Pontificem propria potestate, & sine consensu Principum exemptionem concedere. Sed illa sententia, & paucorum est, & certè improbabilis, & quod ad rem maximè spectat, illimet authores, qui illam defendunt, nihilominus docent, exemptionem semel introductam cum consensu Regum non posse ab eisdem Regibus reuocari, in hoc verò loquuntur iuxta posteriorem sensum assertionis à nobis propositum.

7. Procedit ergo assertio etiam in secundo sensu supra explicato, qui sensus per hanc conditionalem declaratur, nam licet hoc priuilegium haberet suam primam originem à liberali donatione Principum, non posset per illos reuocari. Vel aliter exponi potest, si Pontifex intelligatur nunc habere triplicem modum iurisdictionis super clericos in criminalibus, & ciuilibus. Vnus modus est iurisdictionis temporalis directè datæ à Deo in tales personas. Alius est iurisdictionis indirectæ ex vi potestatis spiritualis, & has, sine dubio non habet à Regibus, & ita neque auferri per eos possunt. Tertius modus est iurisdictionis directæ in tali materia circa tales personas; quam habuerint Pontifices ex donatione Imperatorum, quia vt supra dicebamus, eximendo clericos à sua directa iurisdictione temporali, non reliquerunt eos exleges, seu absque directo superiore in temporalibus, sed iurisdictionem suam directam in Pontifices transtulerunt. Dicemus ergo, etiam hoc posito, non posse Principes ampliùs auferre iurisdictionem illam à Pontificibus, & sibi iterum eam resumere, præsertim ipsis Pontificibus non consentientibus. Quæ sententia sic exposita communis est. Innocentius in cap. *Nouit*, de Iudicijs, & ibi Panormit. num. 23 Felinus cap. 1. de Constitutionib. numer. 19. vers. *Alius casus*, & in capit. 1. de Prob. & hi duo plures alios antiquos referunt. Idem Hostiens. in dicto cap. *Nouit*, nu. 2. & in summ. tit. de Immun. Ecclesiar. §. *Sed nec illa*, & Aluarus Pelagius libro 1. de Planct. Eccles. cap. 44. & Driedo libro 1 de Libert. Christian. cap. 9. Couarr. in Pract. cap. 31. Soto in 4. d. 25. q. 2. art. 2. conclus. 6. Molin. 1. tom. de Iustit. disput. 31. Et idem defendunt Medina, & Palacius, etiam si aliàs existimauerint exemptionem hanc non aliter, quam ex donatione Principum incepisse.

Fundatur autem primo hæc veritas in quodam principio in materia de Priuilegijs recepto, quòd priuilegium, vel superiori, vel æquali concessum non potest amplius à concedente reuocari. Et ratio est, quia tale priuilegium transit in pactum, vt Iuristæ aiunt, pacta autem seruanda sunt, etiam cum subditis, nedum cum non subditis, & multò magis cum superioribus. Vel aliter magis rationem explicando, licèt in idem redeat, quia talis concessio potius est donatio quædam, quam priuilegium, vt rectè dixit Driedo: est enim, vt paulò antea explicaui, collatio quædam iurisdictionis propriæ, à se illam auferendo, & in alium transferendo, hæc autem quædam donatio est. Item quia inferior non potest dare priuilegium superiori, quasi exercendo iurisdictionem in ipsum, cum illam non habeat: ergo solum potest id facere, paciscendo, vel donando. Talis autem donatio completa, & acceptata non potest à donante reuocari, inuito donatario, quia post donationem iam non est dominus rei qui eam donauit, sed cui donata est; nemo autem potest auferre rem alterius, inuito Domino. Et confirmatur, ac declaratur, quia Princeps posset talem donationem reuocare, aut esset per dominium, seu potestatem dominatiuam, aut per potestatem iurisdictionis, nullus enim alius titulus iustus cogitari potest. Non per dominium, nam hoc amissum est per donationem, seu talis priuilegij concessionem, præcedens autem dominium, quod iam non est, nullam potestatem, seu facultatem moralem relinquit. Supponimus enim, priuilegium esse simpliciter, & absolutè concessum absque aliqua conditione, nam si illam includeret, ob eam non impletam posset interdum prior dominus donationem reuocare, quia tunc non omnino priori dominio renunciauit: hic autem non ita est, sed exemptio purè, & absolutè facta est: ergo propter præcedens dominium reuocari non potest. Neque etiam per potestatem iurisdictionis; quia nullam habet vnus Princeps in suum superiorem, cum in æqualem sibi non subditum illam non habeat, vt ex terminis ipsis constat, ergo.

Hoc autem principium, quod sine dubio euidens est, rectè in præsenti puncto applicatur, quia hoc priuile-

priuilegium, vt manere intelligatur à Principib. ſæcularibus, datum eſt non ſubditis & ſuperiori, nimirum, clericis, Eccleſiis, Pontifici. Dices, imò datum eſſe ſubditis, ſi ſupponamus, ante conceſsionem hanc clericos fuiſſe Principibus laicis ſubditos in temporalibus. Reſpondeo, priuilegium hoc partim intelligi conceſſum omnibus Eccleſiaſticis inferiorib. Pontifice, partim ipſi ſummo Pontifici, illis, à ſua iuriſdictione eos eximendo, huic, ſupremam iuriſdictionem temporalem directam circa tales perſonas in ipſum transferendo. Iuxta priorem ergo conſiderationem fateor, priuilegium conceſſum eſſe ſubditis. At per eandem met conceſsionem facti ſunt non ſubditi, & conſequenter priuilegium factum eſt irreuocadile à concedente, quia iam ineſt non ſubditis, & ideo nec per poteſtatem iuriſdictionis poteſt laicus illos accepto beneficio priuare, quia nec dominium habet in homines liberos, nec iuriſdictionem in non ſubditos, nec iuſtum titulum illam iterum vſurpandi. Iuxta poſteriorem autem conſiderationem priuilegium hoc datum eſt non ſubdito, etiam antecedēter, quia Pontifex iure diuino eſt exemptus, ac proinde non ſubditus Imperatori; imò etiam ſuperiori datum eſt, quia Pontifex ſuperior eſt Imperatore, etiam in temporalibus ſaltem indirectè, & illi vt ſupremo Paſtori data eſt etiam directa iuriſdictio temporalis in clerum, vt commodius, & liberius (vt ita dicam) illum in temporalib⁹ regere, & iudicare poſsit. Et ita generale illud principium omnibus modis reſpectu Pontificis locum habet.

Instāsi. *Refellitur.*

10. Addo denique non ſolum in hoc priuilegio, ſed etiam in omnibus alijs conceſsis Eccleſiæ non tantū ab Imperatoribus, vel Regibus, ſed etiam à quibuſcunque Principibus, vel dominis, habere locum principium illud ſub terminis vniuerſalioribus propoſitum, quòd nullum priuilegium per quamcunque poteſtatem temporalem, etiam non ſupremam conceſſum Eccleſiæ, & ab ipſa acceptatum, poteſt per ciuilem poteſtatem, etiam ſupremam, reuocari. Ratio eſt fundata in alio iure diuino, quo omnia bona Eccleſiaſtica à iuriſdictione, omnique poteſtate ſæcularium Principum exempta ſunt, vt ſuprà oſtenſum eſt. Ex quo principio ita colligimus, priuilegium Eccleſiæ conceſſum eo ipſo, quòd incipit eſſe in poſſeſsione, & vſu Eccleſiæ, inter bona Eccleſiaſtica computatur, vt per ſe conſtat; ſed Princeps ſæcularis, quantumuis ſupremus, nullam habet poteſtatem ſuper Eccleſiaſtica bona; ergo nec poteſt quidquam circa priuilegia Eccleſiaſtica diſponere; ergo multo minus illa reuocare, aut auferre poterit.

Nullum priuilegium Ecclesiæ semel concessum, per secularem potestatem reuocari potest.

11. Et declaratur per comparationem ad alia bona magis ſenſibilia, & corporalia: nam ſi Imperator fūdum, caſtrum, aut ciuitatem Eccleſiæ donauit, non poteſt amplius illam auferre, ſicut non potuit Conſtantin. donationem Vrbis, & aliorum bonorum, q̄ Eccleſiæ Romanæ fecit, reuocare, aut circa bona illa quidquam diſponere, quia iam Eccleſiaſtica facta ſunt; ergo ſimiliter non potuit iuriſdictionem, quam ſemel in Eccleſiam tranſtulit, reuocare, aut iterum vſurpare. Atque hoc exemplo vtitur Hoſtienſis in hac materia, optimeque rem declarat: nam licet iuriſdictio, etiam temporalis, magis incorporea ſit, quam prædium v.g. nihilominus inter bona humana, & temporalia computatur, ſicut etiam aliæ actiones, vel iura, quæ à Iuriſperitis bona incorporalia nominantur; ergo poſtquam hæc tranſeunt in dominium Eccleſiæ, omnia fiunt Eccleſiaſtica bona, ac proinde eandem immunitatem iure diuino induunt. Vnde idem exemplum, & argumentum ſumi poteſt ex bonis à quocunque inferiori, ſeu priuato domino Eccleſiæ donatis: nam poſtquam donatio habuit ſuum effectum, nec donator, nec Rex temporalis poteſt illa contingere, niſi quantum iura canonica diſponunt, vel ſi quid fuerit in donatione ipſa per aliquod iuſtū pactum exceptum; ergo idem eſt de quocunque priuilegio in temporalibus Eccleſiæ dato à poteſtate ciuili, nam cuiuſcunque gradus, vel ordinis ſit, reuocari nō poteſt per quamcunque poteſtatem ciuilem, licet ſuperior, vel etiam ſuprema ſit.

Ampliatur præterea quoad hanc partem regula poſita, quia non ſolum non poteſt hoc priuilegium fori per poteſtatem ciuilem integrè reuocari, verum etiam neque ex parte diminui, vel limitari, aut reſtringi; imò nec reſtrictè declarari cum legis authoritate poteſt virtute ſolius ciuilis poteſtatis. Hoc totum ſequitur euidenter ex rationibus, & diſcurſibus factis, quia circa bona, & iura Eccleſiaſtica nulla eſt laicis tributa poteſtas; ergo ſimiliter circa priuilegium Eccleſiaſticum, vel iuriſdictionem ſemel in Eccleſiam translatam nihil poteſt ſæcularis poteſtas; ergo nec diminuere, nec reſtringere, nec legem aliquam, quæ in præiudicium illius cedat, ferre poteſt. Et ſimiliter poteſt hic illud principium applicari, quòd nullus, etiam ſi ſit Rex ſupremus, poteſt minuere, vel aliquid diſponere de priuilegiis, vel iuribus alterius Regis, vel cuiuſcunque perſonæ non ſubditæ, à quocunque, vel quocunque iuſto titulo illa habuerit, ac poſsideat; ergo maiori ratione non poſſunt Principes temporales circa priuilegium fori aliquid diſponere, quod in illius præiudicium cedat. Talis autem eſt cuiuſcunque legis editio, priuilegij conceſsio, iuriſdictionis delegatio, ſeu commiſsio, aut executionis iuſsio, quibus Eccleſiaſtica libertas minuatur, aut reſtringatur, & ideo omnes huiuſmodi actiones, vel diſpoſitiones non ſolum illicitæ, ſed etiam irritæ ſunt, & inanes, quia ſine legitima poteſtate fiunt. Et ideo vt tales declarantur in Authentica *Caſſa*, Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. & ca. *Nouerit*, & cap. *Grauem*, de Sentent. excommunicat. & aliis multis ſub titulis de Immunit. Eccleſiar. de Foro comp. & de Iudicijs. 12.

Priuilegium immunitatis nec limitari quidem per ciuilem potestatem posse.

Dices. Poſſet Rex temporalis in ſuo regno Eccleſiaſticam libertatem augere, concedendo verbi gratia, vt clerici non ſolum vt rei, ſed etiam vt actores poſsint laicos ad tribunal Eccleſiaſticum vocare, vel etiam concedendo, vt temporales cauſæ inter laicos poſsint ad tribunal Eccleſiaſticum deferri, ſi rei velint, vt Conſtantinum conceſsiſſe legimus in capit. *Omnes*. 11. qu. 1. Ergo poterit etiam, quando ſibi expediens videbitur, immunitatem reſtringere, vt æquitas ſeruetur. Reſpondetur primò, negando conſequentiam, nulla enim æquitas hoc poſtulat. Tum quia Rex temporalis poteſt priuilegium fauorabile Eccleſiis concedere, non tamen legem condere onerosam, aut nociuam Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis perſonis, quæ illas obliget; tum etiam quia quilibet poteſt donationem à ſe factam augere, non verò minuere, quia prius liberalitatis eſt, & non tollit ius alterius, ſed confert; poſterius autem repugnat iuri acquiſito, & conſequenter eſt contra iuſtitiam. Atque ita in præſenti augere immunitatem Eccleſiaſticam de ſe opus eſt liberalitatis, & non repugnat iuſtitiæ, aut religioni, quia non eſt diſpoſitio de iuribus iam Eccleſiaſticis, ſed de iure proprio, vt Eccleſiaſticum fiat, quod de ſe potius eſt opus religionis. At vero immunitatem reſtringere, aut limitare libertatis non eſt, religionique derogat, & iniuſtitiam inuoluit; quia eſt falcem mittere in alienam ſegetem. Deinde circa antecedens aduertimus, licet poſsint Principes temporales per noua priuilegia clericorum exemptionem, aut iuriſdictionem Epiſcoporum in temporalibus augere, nihilominus hæc priuilegia non cogere Eccleſiæ Prælatos, vt illa obſeruent, ſed neceſſarium eſſe eorum liberum conſenſum, vt effectum habeant, quia in tali materia nec vim coactiuam, nec directiuam habere poſſunt, vt ſupra eſt oſtenſum. Et præterea vt talia priuilegia à clericis acceptari valeant, neceſſe eſt, vt legibus canonicis non ſint contraria, quia contra illas nulla diſpoſitio ciuilis valida eſſe poteſt. 13.

Obiectio. *Solutio.* *Priuilegia à Reges Ecclesiasticis per se nu concessa ante Prælatorum acceptionem effectum non habent.*

14. *Soluũtur rationes dubitandi contra hanc partem propositæ.* Neq; rationes dubitandi in principio huius puncti positæ assertioni obstant. Ad primam enim dicimus, licèt hoc priuilegium vt ab Imperatore manauit, ius ciuile dici posſit, tamen poſtquam per Eccleſiam eſt approbatum, eſſe, vt Iuriſtæ loquuntur, canonizatum, id eſt, ius canonicum effectum, materiamque eius eſſe ad altiorem ordinem Eccleſiaſticarum rerum eleuatum; & ideo ſine conſenſu Pontificis reuocari non poſſe. Quod de omni lege ciuili canonizata docuerunt Gloſſæ, Innocent. Dominicus, & alij apud Felinum cap. 1. de Conſtitut. numer. 19. & Panormitan. in cap. *Nouit*, de Iudiciis. numer. 27. *Prima.*

Secunda. Ad ſecundam reſpondetur, principium illud, Rem per quas cauſas naſcitur, poſſe diſſolui, tantum habere locum in his, quæ pendent in fieri, & conſeruari à cauſa: in præſenti autem licet exemptio, prout nunc conſideratur, in fieri pendeat à voluntate concedentis, poſtquam verò data eſt, iam non pendet, quia, vt dixi, ad altiorem ordinem rerum eſt euecta. Accedit, quòd effectus ille per potentiorem voluntatem confirmatus eſt, & ideo per ſolam ſæcularis Principis voluntatem retractari non poteſt. Ideoq; non eſt eadem ratio de hoc priuilegio, & aliis, quæ ſubditis conferuntur.

15. *Tertia.* Ad tertium in primis dicimus; narrari facta, non tamen oſtendi iure eſſe facta. Et ita Felinus in cap. *Eccleſia*, de Conſtitut. reſpondet ad dictam legem, *Si quis curialis*, quod licet de facto quoddam priuilegium reuocauerit, iure tamen non potuit. Idemque reſponderi poteſt ad alias leges, præſertim antiquas, quia Imperatores in principio non ſatis perſpectam habebant vim Eccleſiaſticæ immunitatis. Deinde verò dicitur, aliqua fortè fuiſſe priuilegia, quæ vel nunquam fuerunt à Pontificibus acceptata, ſed ad ſummum permiſſa, vt fortaſſe fuit priuilegium datum à Conſtantino, quòd laici poſſent ad Eccleſiaſticos iudices appellare. Et ſi quæ talia fuerunt, per contrariam voluntatem, vel vſum reuocari potuerunt, quia nec propriè pertinebant ad immunitatem, neque inter iura, ſeu bona Eccleſiaſtica computabantur, & ita ceſſant in illis rationes factæ. At verò priuilegia à Pontifice acceptata, & probata, ſine conſenſu Pontificis reuocari non potuerunt, & ideo leges contrariæ, vel effectum non habuerunt, vel non, niſi Pontifice annuente tacitè, vel expreſsè, illum conſequi potuerunt. Quod videtur recognouiſſe Rex Hiſpaniæ Alphonſus in l. 54. tit. 6. part. 1. dicens, licet clerici ob clericatum in multis exempti ſint, quædam vero eſſe, in quibus Eccleſiæ placuit, vt non eximantur; Hiſpanè *Tubo por bien la ſancta Igleſia*, quaſi diceret, ſe non poſſe exemptionem tollere, aut minuere, ſed ſolum declarare, quid in eo genere Eccleſia admiſerit.

16. *Quarta ratio ſoluitur.* Ad quartum reſpondetur, Reges, qui nunc viuũt, comparari poſſe vel ad præcedentes, quibus hæreditario iure ſuccedunt, vel ad Imperatores, quorum regna ex parte aliqua occuparunt, & iuſto titulo cum ſuprema poteſtate ciuili poſsident. De prioribus dico, ſuccedere vnumquemque in regno eo modo, quo anteceſſores illud habuerunt, ſi ergo ab aliquo anteceſſore priuilegium hoc validè conceſſum eſt, eo ipſo fuit illa iuriſdictio ab illo throno Regio ſeparata, ideoque ſucceſſor non poteſt cum ampliori iuriſdictione illud hæreditare, nec ſeparationem prius factam reuocare; quia nullam poteſtatem conſequitur reſpectu non ſubditorum. Et fere eadem ratio eſt de Regibus ſupremis, qui nunc ſunt in terris, quæ olim erant imperij: nam etiam obtinuerunt illa regna in eo ſtatu, in quo ſub Imperatore antea erant, & ita non potuerunt iuri Eccleſię derogare.

17. *Euaſio.* Quod ſi quis dicat, exemptionem hanc, vt eſt ab Imperatoribus, à temporibus Friderici II. incepiſſe, quo tempore iam multi erant ſupremi Principes, & Reges Chriſtiani, qui conſtitutionem Friderici acceptare non tenebantur. Reſpondetur in primis (quidquid ſit de antiquitate iuris, & excellentia vniuſcuiuſq; regni, quod nunc examinare nobis neceſſarium non eſt) Fridericum non dediſſe, ſed innouaſſe, & ad priſtinum, ac debitum ſtatum Eccleſiaſticam exemptionem reduxiſſe, prout ab antiquis Imperatoribus conceſſa iam fuerat, vt in ſuperioribus viſum eſt. Deinde negari non poteſt, quin omnia regna Romani orbis legem illam acceptauerint, & vſu, ac moribus obſeruauerint, imò & in ſuis regnis propriis legibus confirmauerit, quod ſatis eſt, vt hoc ſpeciali titulo fuerit Eccleſiæ ius acquiſitum. Cuius etiam ſufficiens indicium eſt, quia vt in aliquibus caſibus poſsint contra exemptionem agere, priuilegia ab Apoſtolica ſede obtinuerunt, vt reſpondẽdo Barclaio, eiuſque argumentum in ipſum retorquendo, Bellarminus notauit, ex Iulio Claro lib. 5. §. vlt. quæſt. 36. n. 26. in fine, & Aufrerio in Clementin. *Vt clericorum*, de Offic. Iudicis ordinarij, limitation. 13. Et de republica Veneta ſimilia priuilegia refert Gigas in tract. de Crimine læſæ Maieſtatis ſub Rubrica, *Quis de illo cognoſcat*. numer. 20. Signum ergo eſt, hoc ius exemptionis, in toto orbe Chriſtiano receptum eſſe, & in eodem orbe eſſe quaſi ius gentium, ideoque temporales Reges non poſſe authoritate ſua illud reuocare. De Regibus vero ſupremis, qui fortaſſe de nouo conuertuntur ad fidem, iam ſuprà dictum eſt, poſſe ab Eccleſia cogi ad hanc exemptionem admittendam, & quaſi cum illis contrahere, neque aliter illis miniſtros Eccleſiaſticos tribuere, niſi eos ab ipſorum temporali iuriſdictione exemptos admittant. Quæ conditio, licet non expreſsè proponatur, in ipſa profeſsione obedientię ad Pontificem Romanum includatur, ideoque hoc etiam titulo non poſſunt huiuſmodi Reges hoc priuilegium reuocare, aut infringere. *Diſſoluitur.*

Tertiò dicendum de Summo Pontifice, an poſsit hoc priuilegium reuocare, in quo eædem ferè rationes dubitandi poſſent proponi. Illis tamen non obſtantibus breuiter dico, etiam Summum Pontificem non poſſe priuilegium hoc ſimpliciter, & abſolutè reuocare. Ita dicunt communiter Canoniſtæ in cap. *Eccleſia*, de Conſtitut. vbi præcipuè Panormitanus Decius, & Felin. & in capit. 2. de Maiorit. & obedien. Cardinalis in Repetit. cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. oppoſit. 7. Rebuff. in Concordat. tractat. vltim. vbi alios refert; & Iacobatius libro 1. de Concil. artic. 6. Probatur autem hæc aſſertio, diſcurrendo breuiter per tria iura, à quibus hæc exemptio originem ducere potuit. Et in primis cum diximus eſſe immediate à iure diuino naturali, vel poſitiuo, clarum eſt, non poſſe per Pontificem reuocari, & in hoc principio dicti auctores fundantur. Quo ſuppoſito, euidens eſt conſecutio, quia Pontifex non poteſt diuinum ius abrogare; ergo nec poteſt reuocare priuilegium iure diuino immediatè collatum, & inſtitutum, quia per hoc ius quoddam diuinum abrogaret. Et hac ratione diximus ſuprà, non poſſe Pontificem ſe ipſum hoc priuilegio priuare, quia iure diuino eſt ſuæ dignitati annexum, neque poteſt ab illa ſine eiuſdem dignitatis diminutione diuelli; ergo eadem ratione non poteſt vniuerſale priuilegium cleri reuocare, quatenus à iure diuino eſt. 18. *Etiã per ſummum Pontificem nõ poſſe hoc priuilegium ſimpliciter reuocari.*

Verumtamen etiam ex hypotheſi, quòd hoc priuilegium non eſſet immediatè collatum à Chriſto cæteris clericis infra Summum Pontificem, vera eſſet aſſertio de eodem priuilegio, vt eſt ab hominibus. Et primò de iure ciuili, quia res eſt facilior. Non poteſt enim Pontifex renunciare huic priuilegio eo modo, quo ab Imperatoribus, & Regibus conferri potuit, & de facto collatum eſt, niſi abdicando à ſede ſua omnem directam iuriſdictionem temporalem ipſi collatam à Principibus ſæculi, eamq; illis renunciando; hoc autem non poteſt facere Pontifex; ergo vel 19.

vel ex hoc capite non potest Pontifex hoc priuilegium reuocare. Maior satis in superioribus declarata est. Minor probatur, quia Pontifex non est Dominus absolutus bonorum, & iurium suæ Sedis, etiam illorum, quæ ab hominibus illi donata sunt, quia principaliter sunt data Christo, ipsi autem tantum vt Vicario eius, & ideo non personæ, sed Sedi datę sunt; ergo solum est illorum dispensator fidelis, & prudens; ergo non potest suo arbitrio illa donare, alienare, vel dissipare. Et ob hanc causam non posset nunc Vrbem, aut reliquũ Patrimonium Petri Imperatori reddere, aut alteri liberè donare. Eadem autem, vel maior ratio est de prædicta iurisdictione, postquam semel in potestatem, & dominium Ecclesiæ translata est: nam inter temporalia bona est res magnæ æstimationis, & Ecclesiæ magis necessaria ad eius decorem, & bonum regimen, quam temporale regnũ, vel similia bona temporalia; ergo multò minus potest iurisdictionem illam, & potestatem relinquere, & sedem suam illa priuare.

20. *Ex parte clericorum suadetur asserto.* Deinde ex parte clericorum non minus euidenter hoc ostenditur: nam per hoc priuilegium etiam illis est ius acquisitum, per quod specialem libertatem à temporali iugo consequuti sunt, & illius libertatis facti sunt domini; ergo non potest Pontifex pro suo arbitrio eos priuare hoc iure acquisito, seu libertate, cuius sunt domini; ergo nec potest reuocare priuilegium illud vt ab Imperatore datum, quia per talem reuocationem dicto iure & libertate clerici priuarentur, iterumque potestati sæculari subiicerentur. *Euasio quadã reijcitur* Dices, hoc argumento rectè probari, non posse Pontificem sine causa priuare clericos illo iure acquisito, ex causa tamen posse. Respondetur, tam necessariam esse exemptionem hanc statui clericali, vt nulla causa iusta excogitari possit, propter quam totus Ecclesiasticus status iustè, aut valide possit tanto beneficio priuari. Itaque vt aliquis clericus in particulari interdum hac libertate priuetur, poterit interdum ex parte illius sufficiens causa interuenire, vt ex supra dictis intelligi potest, quoniam clerici in pœnam criminum, vel quia statum clericorum non seruant, interdum hoc priuilegio, vel omnino, vel ex parte priuantur. Respectu vero totius Ecclesiæ, & status clericalis nulla ratio, vel causa sufficere potest ad talem mutationem, seu reuocationem iustè faciendam, & ideo neq; valide in tali materia fieri potest.

21. *Non pot Pontifex omnia iura immunitatem concedentia abrogare.* Atque hinc tandem idem facile probatur de eodem priuilegio, vt per ius canonicum est stabilitum, quia non posset nunc Pontifex totum ius canonicum concedens, vel confirmans hoc priuilegium abrogare. Quia non est illi data potestas in destructionem, sed in ædificationem; talis autem abrogatio nullum commodum posset Ecclesiæ afferre, sed potius perturbationem, & alia nocumenta. Quia eo ipso vellent Christiani Principes potestatem in clericos vsurpare. Nam etiam statuere iure canonico vix possunt in officio contineri, quid ergo futurum esset, si ius canonicum in hac parte abrogaretur? *Obiectio.* Dices, licet malè faciat Princeps, seu Pontifex abrogando sine causa, vel ratione legem à se, vel à suis prædecessoribus constitutam, nihilominus si id faciat, factum tenere, quia valor talis legis ex legislatoris voluntate absolutè pendet; ergo similiter in præsenti illa abrogatio vel reuocatio valida esset, quamuis iniusta.

22. *Solutio.* Respondeo in primis, talem reuocationem non solum fore iniustam ex illa generali ratione, quod est contra iustitiam legalem, sed etiam alia speciali, scilicet, quia non obstante dicta suppositione, adhuc esset contra ius diuinum saltem præcipiens, vt talis exemptio sit in Ecclesia quoad commode fieri potest, & ex hac parte esset fortasse talis reuocatio non solum iniusta, sed etiam inualida, quia iuri diuino contraria. Secundo dicitur, quando lex semel posita contulit ius, & mutationem in ipsis rebus fecit, non posse sine causa boni communis ita abrogari, vt subditi priuentur rebus, vel iuribus iam acquisitis, quia ergo status clericalis perpetuum ius immunitatis per hac legem canonicam acquisiuit, non potest per reuocationem sine causa & temere factam, valide illo iure priuari. Denique dico, quidquid sit de hypothetica quęstione, an si talis reuocatio fieret, valida esset, non esse timendum, quòd talis reuocatio aliquando fiat, quia cum non posset fieri sine magno dispendio, & perturbatione vniuersalis Ecclesiæ, non permittet Spiritus Sanctus, cuius speciali prouidentia Ecclesia regitur, vt Põtifex in suæ potestatis vsu tam grauiter erret. Et ita considerando illam potestatem, non vt purè substat voluntati humanæ, sed præcipuè vt à Spiritu Sancto regitur, dicimus, non posse Pontificẽ talem reuocationem facere, quia esset intolerabilis error moralis contra vniuersale bonum Ecclesiæ, vt alibi in præcepto decimarum declaraui. *Tom. 1 de Relig. tract. 1. lib. 1 c 14. num. 10.*

CAPVT XXXI.

Vtrum priuilegium clericorum possit per renunciationem remitti vel diminui?

Resolutio est, hanc Ecclesiasticam immunitatem, per renunciationem eorum, quibus concessa est, propria voluntate, & authoritate factam amitti non posse, quia à nullo potest validè, & efficaciter renunciari. Hæc assertio quatenus peculiari ratione ad Summum Pontificem pertinere potest, in ca. 7. huius libri tractata est. Quoad cæteros vero intelligi potest vel de singulis personis, vel de toto clero, seu statu clericali. De singulis ergo personis traditur expressè ab Innocent. III. in cap. *Si diligenti*, de Foro compet. redditque rationem his verbis: *Cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti collegio Ecclesiastico publice sit indultum, cui priuatorum pactio derogare non potest.* Vnde concludit, talem renunciationem etiam iuramento firmatam validam non esse, nec tale iuramentũ obligare, quia est contra bonos mores. Talis enim renunciatio est iniusta, & sacrilega, quia est iniuriosa statui clericali. Atque hoc ius ante Innocentium traditum erat, vt ipse notat, in Concilio Carthaginens. 3. cap. 9. cap. *Placuit.* 2. 11. qu. 1. vbi peculiari pœna puniuntur clerici huic priuilegio renunciantes tam in criminali, quam in ciuili causa. Idemque de priuilegio canonis statuitur in cap. *Contingit.* 1. de Sentent. excommunicat. Ex quibus iuribus colligitur notanda differẽtia inter hoc priuilegium, & alia, quæ in fauorem priuatorum conceduntur: nam hæc, quę priuata iura dicuntur, non habent vim legis, & præcepti respectu eorum, quibus conceduntur, sed potius sunt quasi permissiones, seu dispẽsationes, seu fauores, quibus vti possint, si velint. Hoc vero priuilegium, quia continet publicum ius, habet vim præcepti, non solum respectu aliorum, sed etiam respectu priuilegiatorum, quia non solum eis tribuit fauorem, sed etiam præcipit, vt illo vtantur, seu prohibet, ne illud renuncient; aliis autem iubet, ne illud violent, etiam si clerici consentiant. 1. *Per voluntariam renunciationẽ hoc priuilegium amitti non potest.* *Priuilegium fori respectu priuilegiatorum inducit praeceptum.*

2. Vnde quoad vtranq; partem per hoc ius canonicum non solum reuocatum, sed etiam emendatum est ius ciuile Iustiniani in l. *Si quis in conscribendo*, C. de Episc. & cleric. in qua statuebatur, *Si clericus promiserit, non vti suo priuilegio fori, non posse aduersus sua pacta venire*, & in simili l. *Si quis*. Cod. de Pactis, vbi præcipitur iudicibus laicis, vt eam legem obseruari faciant. Et ratio in vtroq; loco redditur, *quia est regula iuris antiqui, omnes licentiã habere his, quæ pro se introducta sunt, renũciare.* Verumtamen lex illa semper nulla fuit, & in ea condenda grauiter excessit Imperator (fortasse per ignorantiam)

rantiam) tum quia disposuit in materia non sua, & circa personas sibi non subiectas, tum etiam, quia nititur falso fundamento, quia vel non intellexit vim, & naturam huius priuilegij, quod nō propter priuata commoda personalia, sed propter commune bonum religionis principaliter institutum est; vel si hoc intellexit; male applicauit iuris antiqui generalem regulam, nam illa intelligenda est de iis, quæ pro priuato vniuscuiusq; commodo introducta sunt, vt rectè Pontifex intellexit, ad quem, & non ad Imperatorem pertinet, quale sit priuilegium clericale, & quomodo à clericis obseruandum sit, declarare.

An de licētia Episcopi possit quilibet clericus huic priuilegio renunciare. *Ratio dubitandi.*

3. Sed quæri non immeritò potest, an de licentia Episcopi possit quilibet clericus huic priuilegio renūciare. Et ratio dubitādi est, quia multa iura antiqua prohibentia, ne clerici in iudicio sistant sæculari, addunt hanc limitationem *sine licentia, vel sine permissu Episcopi*, vt patet in ep. 2. Marcellini Papæ, & ex Conc. Agathēsi, c. 32. Aurel. 3. can. 31. & habetur in c. *Clericum*. 1. 2. & 3. 11. q. 1. Venetico sub Leone I. c. 9. Epaunensi canon. 11. Deniq; idem sumitur ex ca. 2. de Foro competenti, vbi dicitur: *Nullus iudicum, &c. sine permissu Pontificis clericum per se distringere, aut condemnare præsumat*; ergo hæc omnia iura significant, de licentia Episcopi posse, & clericum renūciare iuri suo, & laicum illum iudicare.

Vera resolutio.

4. Nihilominus dicendum est, quoad propriam fori renunciationem non posse Episcopum talem licentiam concedere. Ita docet Glossa in c. *Qualiter, & quādo*, de Iudiciis, verb. *Prohibemus*. Item Glossa in c. *Significasti*, de Foro compet. verb. *Clerici* in fine, & colligitur ex illo textu ibi: *Clerici in iudicem non suum (nisi fortè sit persona Ecclesiastica, & Episcopi diœcesani voluntas accedat) consentire non possunt.* Duas ergo cōditiones requirit ibi Gregor. IX. ad talem consensum, vel renunciationem; ergo si desit primà conditio, & iudex sit laicus, non sufficit Episcopi licentia. Et ita etiam sentiunt Panormitan. & alij expositores his locis, Glossa item, & Doctores in cap. 2. de Foro compet.

Ratio huius resolutionis.

Ratio verò est, primò, quia non solum inferior clericus, sed etiam quilibet particularis Episcopus est priuata persona respectu totius Eccelsiastici status, & ideo non potest ipsemet Episcopus respectu suæ personæ renunciare iuri suo, & iudicio sæculari se committere; ergo nec potest dare suis clericis licentiam, vt id faciant; nam est eadem ratio, per vtrunq; enim fit contra priuilegium in fauorem totius status concessum.

Secunda ratio.

5. Secundò id amplius declaratur, quia hoc ius, vt dixi, non tantum est priuilegium concedens, sed etiam est prohibens, seu præcipiens, & est ius superioris generale, & grauissimum; ergo non potest inferior, qualis est quilibet priuatus Episcopus, in eo dispensare.

Tertia.

Tertiò in priuilegio canonis non potest Episcopus licentiam concedere clerico, vt permittat, se ab alio verberari, nec potest facere, quin laicus verberans etiam de licentia sua excommunicationem incurrat, vt rectè dixit Glossa in dicto capit. *Significasti*, & colligitur ex capitulo *Vniuersitatis*, de Sententia excommunicat. ergo nec potest clerico dare licentiam, vt renunciet priuilegio fori, nec iudici sæculari permittere, vt tali renunciatione vtatur. Dixi autem, hoc intelligi quoad propriam fori renunciationem, vt aduerterem, in tributorum solutione posse admitti aliquem modum exceptionis. Quanquam si attentè res consideretur, propriè non est exceptio; tum quia secundum nouum ius capit. *Aduersus*, de Immunitat. Ecclesiar. etiam in tributorum solutione non sufficit licentia Episcopi, sed consulendus est Papa; tum etiam quia licet in casu instantis necessitatis videatur admittenda exceptio per epiikiam, nihilominus attento modo, & ratione contributionis non est propria exceptio, quia illa contributio non fit, nec permittitur tanquam debita in ratione tributi, id est, in signum subiectionis, vel ex vi legis ciuilis, sed quia ex charitate, vel ex legali iustitia, vel alio modo ex vi rationis ipsimet Prælati Ecclesiæ indicant, expedire, vt à clericis fiat, vt suprà declaratum est. Vnde non est renunciatio, sed veluti naturalis iuris prudens interpretatio.

Soluūtur iura in contrariū obiecta. Glossæ responsio.

6. Ad iura verò antiqua in contrarium allegata vario modo respondent Glossæ. Quædam enim in dicto capit. *Significasti*, dicit, in illis textibus supplendam esse particulam *maximè*, ita vt sensus sit, semper esse illicitum clerico renunciare huic priuilegio, maximè verò, id est, maiori culpa, sine licentia Episcopi, quia peculiarem illi facit iniuriam. Sed, vt Iuristæ aiunt, misera est interpretatio, quæ fit, addēdo legi verba in illa non contenta. Præsertim aliquādo illi canones ita loquuntur, vt non nisi violenter, & destruendo sensum particula illa addi posse videatur, vt in Concilio Epaunensi, verba sunt: *Clerici sine ordinatione Episcopi sui adire publicum iudicium non præsumāt, &c.* certè ex vi horum verborum, qui ex ordinatione Episcopi id faceret, legem illam non violaret, & euidentiora sunt verba Concilij Venetici: *Clerici nisi ex permissu Episcopi, &c.* ibi enim particula *maximè* accommodari non potest.

Alia glossa.

Alia igitur glossa in dicto ca. 2. de Foro compet. respondet vno verbo: *Hic vacat argumentum à contrario sensu*, id est, illi canones specialiter prohibent, ne talis renunciatio fiat sine licentia Episcopi, non tamen propterea concedunt, vt cum illa fieri possit: nam hoc est argumentum à contrario sensu, quod argumentum non est efficax, quando aliis iuribus repugnat. Estq; probabilis responsio, sed dura satis, & quasi violenta, si verba tot canonū simpliciter expendantur. Et similes sunt aliæ solutiones, quas multiplicat Panorm. in dicto ca. nu. 12.

Vera responsio.

Mihi ergo verior, & simplicior videtur responsio Glossæ in d. ca. *Clericus*. 1. dicentis: *Hodie nec cum consensu Episcopi potest*, quibus verbis significat, olim secundum ius antiquum id licuisse, nunc verò non licere. Et idem sensit Glossa in dicto cap. *Qualiter, & quando*, de Iudiciis, dicens, hoc non licere, *licet iura antiqua contrariū innuere videantur.*

Ad cap. 2. de Foro comp.

7. Ad cap. autem 2. de Foro compet. quod magis modernum est, non videtur illa responsio accommodari posse, & ideo considero, canonem illum non loqui ad clericos, prohibendo, vt non renuncient foro, sed loqui ad iudices sæculares, prohibendo sub censura ipso facto, *ne clericos per se distringere, aut condemnare præsumant*. Et respectu illorum rectè additur particula *sine permissu Episcopi*, quia interdum possunt de licentia Episcopi distringere clericos, quia verbum *distringere*, in rigore non significat iudicare, aut iurisdictionem exercere, sed coactionem aliquam ad pœnam exequi, capiendo, incarcerando, & torquendo; hæc autem, & similia possunt interdum facere iudices sæculares iussu Episcopi, iuxta cap. *Vt famæ*. de Sentent. excommunicat. quia, vt ibi dicitur, tunc sæcularis iudex non sua authoritate, sed Episcopi illa exequitur, & quia sæpe Prælati indigent potentia, & authoritate talium ministrorum. Addi etiam potest alia ratio, quia si Episcopus iurisdictionis actum sæculari iudici in clericum committat, videtur ei suam iurisdictionem delegare, & iudex sæcularis potest præsumere, Episcopum posse talem delegationem facere. Hæc verò posterior ratio tolerari posset, si iudex sæcularis alias esset clericus, saltem in minoribus, & committeretur illi causa, iure canonico, & Ecclesiastico more clericis accommodato tractanda, alias non potest habere locum, quia Episcopus non potest iurisdictionem in clericum puro laico committere, neque etiam laicorum more, & per leges ciuiles clericum iudicari permittere, iuxta capit. 2. de Iudiciis. Ideoque solum respectu Summi Pontificis posset hic intellectus illius textus quoad hanc partem habere locum. Neque est contemnenda expositio, quæ textum illum ad Summum Pontificem

Episcopus iurisdictionem in clericū laico nullis consueb. insignito committere nequit.

ficem restringit; non enim dicit sine permissu Episcopi, sed sine permissu Pontificis, quæ vox solet per antonomasiam pro Summo Pontifice sumi præsertim quando per literam maiusculam. P. scribitur, vt ibi habetur in collect. 1. Antonij August. cap. 3. illius tituli.

8. Vnde manifestum est, posse quemlibet clericum de licentia Pontificis sumi huic priuilegio renunciare, prout in illo textu tradunt Panormitan. ibi numer. 12. inducens textum illum in eodem sensu, & Glossam in dicto cap. *Clericum*. secundo, 11 quæst. 3. verb. *Sæcularem*. Indeque argumentum sumit, quia Papa potest delegare laico causam spiritualem iuxta cap. *Illud*. 10. quæstion. 3. & de purgatione Episcopi in causa criminali: idem sumitur ex cap. *Mennam*. 2. qu. 5. Et ratio est, quia Summus Pontifex habet potestatem dispensandi in quolibet iure canonico etiā præcipiente, & determinare, vel ex parte mutare priuilegium iure diuino concessum, quod respectu Pontificis non includit præceptum, vt nunquam mutetur. Item quia Pōtifex potest suam iurisdictionem committere laico, præsertim in causis temporalibus, etiam si ad personas clericorum pertineant. Hoc tamē rarissimè facit Pontifex, quia per se nō decet statum clericalem. Vnde etiam constat, necessariam esse causam, & satis grauem, vt Papa facultatem hanc rectè, & legitimè concedat: nam ad omnem dispensationem communis iuris, vt licitè fiat, necessaria est causa; ergo multò magis in hoc iure, quod grauissimum est, & statum ipsum clericalem vniuersè respicit, & ad ius diuinum pertinet, vel illi est coniūctissimum.

… licentia Pontificis pōt clericus huic priuil. renunciare

9. Aduertendum autem est, duobus modis posse facultatem hanc à Pontifice concedi. Primò per se ac directè ipsi clerico intuitu suæ personæ, & in fauorem eius, & tunc datur propriè facultas ad renunciandum priuilegio, ideoque non datur potestas iudici sæculari ad cogendum clericum, sed licentia ad iudicandum causam eius, si ipse illi se submittere voluerit. Et ex hac parte minor fit derogatio priuilegij, ac subinde minor etiam causa sufficiet ex hoc capite, vt facultas hæc licite concedatur, ex alia vero parte difficilius honestari potest, præsertim in causis criminalibus, quia solum potest ad priuatum, & personale commodum ordinari, & ideo vix potest sufficientem habere causam, ideoq; raro, vt opinor, talis facultas conceditur. Alio modo fit hæc concessio directè iudici, seu Principi sæculari, dando illi potestatem, & iurisdictionem, eius intuitu, & in fauorem eius. Et tūc magis quidem derogatur priuilegio, quia tunc non solum volentem, sed etiam inuitum clericum potest iudex sæcularis cogere, & iudicare, ideoque grauior requiritur causa. Ideòq; frequentius fit vel in singularibus occasionibus occurrentibus, vel in aliquib. priuilegiis circa aliqua grauiora crimina, vt læsæ maiestatis, quia tales concessiones ad commune bonum, & pacem reipublicæ ordinantur, vel ad defensionem, & congruentem fauorem aliquorum Principum, quæ quidem causæ frequentius occurrunt. Hic autem posterior modus concessionis non pertinet ad renunciationem priuilegij, cum in illo voluntas priuilegiarij non concurrat, sed pertinet ad ablationem priuilegij in aliquo casu, vel causa, quæ vt superiori capite dixi, fieri potest à Pontifice in pœnam, vel odium alicuius culpæ, & secundum potentiam ordinariam aliter non fit, quia vix potest alia causa necessaria, vel sufficiens occurrere.

10. Tandem quæri potest circa hanc assertionem, an communitas aliqua Ecclesiastica; vel saltem totus Ecclesiasticus status possit huic priuilegio renūciare. Et ratio dubitandi esse potest, quia tunc cessat ratio textus in dicto capit. *Si diligenti*, & procedit regula generalis, quod vnusquisque potest renunciare iuri sibi concesso. Hæc enim regula generaliter, & sine limitatione procedit in quacunq; persona vera, vel ficta, cui per se primò, & quasi adæquatè priuilegium concessum est, vt ex materia de Legibus suppono. Hoc autem priuilegium concessum est statui clericali, vt dicitur in dicto cap. *Si diligenti*; ergo totum corpus cleri per modum vnius personę poterit huic priuilegio renunciare. Hæc autem ratio in primis non procedit de quacunq; priuata communitate Ecclesiastica, siue sit vnius Ecclesiæ, siue vnius diœcesis, siue vnius Metropolis, siue vnius prouinciæ, aut regni, quia nulla istarum communitatum est subiectum adæquatum (vt sic dicam) istius priuilegij, sed ad totū corpus cleri tanquam pars, ac proinde tanquam particularis persona in suo ordine comparatur. De quacunque igitur huiusmodi communitate certum est, non posse huic priuilegio renunciare, quia in ea procedit ratio cap. *Si diligenti*, & consequenter etiam decisio.

Ratio dubitandi.

11. De toto vero corpore status clericalis procedit difficultas posita, quę ad quæstionem hanc reducenda videtur, an Concilium generale possit huic priuilegio renunciare, quia non videtur posse morali modo cogitari alia via, quia possit vniuersus Ecclesiæ clerus ad consentiendum in huiusmodi renunciatione congregari, aut conuenire. De Concilio ergo generali dico breuiter duo. Vnum est, Concilium generale sine Pontifice, id est, sine illius facultate, & approbatione nō posse priuilegio renunciare. Hoc certum est multis de causis. Primò quia Concilium generale nihil potest facere sine approbatione Pontificis, cuius authoritate cōgregari debet, & continuari. Quòd si contingat, Sede Apostolica vacante, congregari Concilium (quod fieri non debet, nisi quando ratione schismatis non possit electio veri, ac certi Pontificis aliter fieri) tale Concilium non potest aliquid de statu vniuersalis Ecclesiæ immutare, & ideo multo minus posset huic priuilegio renunciare, ideoq; talis renunciatio non solum à futuro Pontifice facilè reuocari posset, sed etiam à principio esse inualida tanquam sine potestate facta.

12. Secundò quia talis renunciatio est contraria iuri Pontificis duplici modo. Nam & est contra ius canonicum latum, vel approbatum à Pontificibus, cui nullum Concilium sine Papa potest derogare. Et prætereà est contra iurisdictionem Papæ, priuaretur enim per talem renunciationem illa singulari, & suprema directa iurisdictione, quam super totum clerum etiam in causis temporalibus habet. Tertia, & optima consideratio, quæ rationem dubitandi soluit, est, quia hoc priuilegium est concessum statui clericali ab ipso CHRISTO, non absolutè ratione talis communitatis, sed quatenus est specialis familia CHRISTI filij DEI naturalis, vt supra visum est. Estq; omnino verum, siue hæc exemptio dicatur esse immediatè de iure diuino, siue mediante iure canonino: nam vtrumq; ius, imò etiam ius ciuile hoc pręcipuè in toto collegio Ecclesiastico considerauit, vt priuilegium hoc ei concederet, atque ita magis in Christi Dei honorem, quam in ipsorum hominum commodum hoc ius introductum est. Propterea enim dixit Imperator in l. *Sancimus*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. *Cur non facimus discrimen inter res diuinas, & humanas? & quare non competens prærogatiua cœlesti fauori conseruetur?* Et in l. *Generaliter*, Cod. de Episcop. & Cleric. *propter hoc eis beneficium indulgemus, vt omnib. aliis derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant.* Quia ergo totum Collegium Ecclesiasticum, seu Concilium generale non potest iuribus ipsiusmet CHRISTI derogare, neque illa, quæ in Dei cultum, & honorem inducta sunt, tollere, ideo non potest huic priuilegio renunciare. Sicut etiam inter homines nō posset familia Principis, Cardinalis, aut Episcopi renunciare sine consensu eius priuilegio in peculiarem honorem, vel decentiam Domini, ipsi familiæ concesso.

Atq;

13. *Concilium generale etiam cum Pontifice huic priuilegio renunciare minime potest.* Atq; hinc vlterius addimus, etiam Concilium cum Pontifice, id est, cum eius consensu, & approbatione, non posse huic priuilegio renunciare. Hoc mihi satis probat ratio proximè facta, quia priuilegium familiæ Christi, qua talis est, à nemine potest sine consensu ipsiusmet CHRISTI renunciari. Neq; satisfaciet, qui dixerit, consentiente Papa, consentire Christum per Vicarium suum, quia non est verisimile, potestatem Papæ extendi ad huiusmodi consensum loco Christi præstandum, quia non est data ei potestas in destructionem, sed in ædificationem; talis autem renũciatio prorsus in destructionem esset. Vnde confirmatur: nam supra dicebamus, non posse Papam reuocare hoc priuilegium, quia non potest habere iustam causam, vel rationem, & quia esset contra præceptum diuinum saltem in generali, & ideo semper esset in destructionem; ergo neq; cum Concilio potest facere validam talem renunciationem, neque interpretari, Christum in eam consentire: nam eadem est ratio, & quoad effectum eodem reuoluitur, & quia consensus ipsius clerici parum in hoc operari potest, cum ad Christi honorem, & Dei cultum præcipuè intendatur. Ac denique quia quod potest in Ecclesia facere Papa cum Concilio generali, potest etiam facere se solo, quia non est minoris potestatis; ergo si non potest solus è medio tollere hoc priuilegium per modum abrogationis, neque etiam cum Concilio potest illud tollere per modum renunciationis. Hoc autem de integra, seu totali renunciatione intelligendum est: nam in aliqua particulari causa, vel materia, consentiente Pontifice, fieri posset, quia potest ad hoc interdum sufficiens ratio, & causa interuenire. Ideo namque etiam diximus, posse hoc priuilegiũ restringi, aut in particulari minui per solius Pontificis potestatem; facilius ergo fieri poterit per modum renunciationis, quando pars ipsa, quæ lædi videtur, iuri suo cedit; imò propter hoc verisimile est, tunc minorem causam posse sufficere.

CAPVT XXXII.

Vtrum priuilegium clericorum consuetudine amitti, vel minui possit.

1. *Probatur primò assertio de non vsu* RESpondeo, exemptionem clericorum nulla consuetudine amitti, vel diminui posse. Vt difficultatem huius assertionis attingamus, distinguenda est propria consuetudo priuilegio contraria, à non vsu priuilegij, vtrumque enim solet sub consuetudine latè sumpta comprehendi. In præsenti autem certum est, hoc priuilegium non amitti, vel diminui per purum non vsum, qui contrarium vsum non includat. Probatur, quia priuilegium non amittitur per non vsum, nisi in vi tacitæ renunciationis, vel ratione præscriptionis alterius contra priuilegiatum, sed neuter modus hic habet locum. De priori probatur ex dictis, quia in hoc priuilegio non habet locum expressa renunciatio; ergo multo minus tacita; ergo non vsus nihil operari potest contra hoc priuilegium in vi tacitæ renunciationis. Altera pars probatur, quia si non vsus sit merè negatiuus, sine aliquo vsu contrario iuri alterius partis, cui priuilegium videtur præiudicium afferre, non potest induci præscriptio, vt in tractat. de Legibus probaui, *Lib 8 ca 34.* quia est contra rationem, & definitionem præscriptionis; ergo neque hoc modo potest in præsenti sufficere non vsus sine contrario vsu. Eo vel maximè, quod statim generaliter ostendimus, nullam præscriptionem humanam contra hoc priuilegium præualere posse.

2. Assertio ergo etiam de propria consuetudine huic priuilegio contraria intelligenda est. Et ita est communiter recepta per Canonistas in capit. *Clerici*, de Iudicijs, vbi Abbas numero 5. Decius numero 14. Ripa in cap. *Decernimus* de Iudicijs, numero 15. Probus in cap. 2. de Probat. vbi assertionem ad immemorialem consuetudinem extendit. Tradit etiam Rota tit. de Consuetud. in Antiquit. decis. 3. & 10. alias 123. & 840. Idem Barth. in l. *De quibus*. ff. de Legibus numero 5. Rochus Curtius in ca. vltim. de Consuet. & Gregorius Lopez in l. 2. tit. 2. part. 1. numero 6. Nauarr. in cap. *Cum contingat*. de Rescript. Remed. primo, & Stephanus Aufreri. in tract. de Potest. ciuil. supra Ecclesiasticam regul. 1. & 2. Addit vero ibi plures limitationes, seu exceptiones, quas omitto, quia nullam propriam exceptionem censeo esse admittendam, vt ex discursu huius capitis, & vltimi constabit.

Probatur autem assertio dicto capite *Clerici*, de Iudicijs, vbi dicitur, cum Canones generaliter tradant, *Vt de omni crimine clericus debeat coram Ecclesiastico iudice conueniri, non debet in hac parte canonibus ex aliqua consuetudine præiudicium generari.* Vbi licet videatur sermo esse tantum de priuilegio fori in criminalibus, nihilominus ab omnibus de tota immunitate Ecclesiastica intelligitur: tum quia ratio textus in quacumq; materia huius exemptionis æquè procedit, vt Panormitan. & Decius notarunt: tum etiam quia alij canones absolutè de libertate Ecclesiastica loquuntur, vt ca. *Cum terra*, de Elect. vbi damnatur quædam consuetudo, *quia in grauamen, & perniciem Ecclesiasticæ libertatis redundabat*. Idemq; sumi potest ex c. *Ad nostrã*, & ca. *Cum inter*, de Consuetud. & notat Glossa vltim. in dicto cap *Clerici*. Denique apertè probatur assertio ex Authentica *Cassa*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. vbi omnis consuetudo contra libertatem Ecclesiasticam cassa, & irrita denunciatur, quæ Authentica sumpta est ex constitutione Friderici, quam tanquam *in æternum valituram* Honorius III. confirmauit. Vnde idem Honorius in cap. *Nouerit*, de Sentent. excommunicat. excommunicat omnes, qui consuetudines introductas contra Ecclesiasticam libertatem seruari fecerint. 3. *Probatur secundò de propria consuetudine.*

Ratio autem huius assertionis in primis reddi potest ex illo fundamento, quod hæc exemptio est de iure diuino, contra quod non potest consuetudo humana præualere. 4. *1. Ratio.* Quia vel illud diuinum ius, est naturale, & sic consuetudo illi contraria est iniqua, vtpote rationi contraria, & ideo non potest ius inducere, vel auferre, iuxta cap. vltim. de Consuetud. Si autem ius illud est diuinum positiuum, non possunt voluntates humanæ, vel actiones earum, quantocumq; tempore, vel numero multiplicẽtur contra Christi voluntatem præualere, aut quod ipsa statuit manere. Sed licet hæc ratio vera sit, non est illi soli insistendum: Tum vt ex variis capitibus magis fiat certa, & indubitata probatio: Tum etiam quia citati canones aliam rationem indicant, quæ in dicto cap. *Ad nostram* his verbis explicatur, *Attendentes quod consuetudo, quæ canonicis obuiat institutis, nullius debeat esse momenti, &c.* Eademq; insinuatur in dicto ca. *Clerici*, cum in eius principio præmittitur *in canonibus generaliter tradi, &c.*

Est ergo secunda ratio principalis, quia talis consuetudo est iuri canonico valde contraria, & ideo non potest contra illud præualere, quia inferior non potest ius superioris abrogare. 5. *2 Ratio. An consuetudo contra ius canonicũ præualere valeat.* Statim vero insurgit difficultas, quia consuetudo potens est ad derogandum iuri humano, vt est constans in materia de Legibus; sed canones tantum constituunt ius humanum; ergo non satis est, consuetudinem hanc esse contra canones, vt non possit contra canones præualere, & ius per illos inductum auferre. *Ratio dubij.* Nam si in alijs materiis iure canonico prohibitis id potest facere consuetudo, cur non in ista? Et confirmatur, quia consuetudo sufficit ad obtinendum iurisdictionem, & consequenter etiam ad amittendam, vel ad inducẽdam etiam subiectionem, quia hæc inter se cohærẽt; *Confirmatio.*

ergo

ergo hoc modo poterit etiam in præsenti hæc consuetudo tollere, vel minuere exemptionem clericorum.

6. Ad explicandam ergo vim huius rationis, oportet ex materia de legibus supponere, duos esse modos, quibus legi humanæ, vel priuilegio potest per contrariam consuetudinem derogari, scilicet, vel per modum abrogationis, seu retractationis legis; vel per modum præscriptionis contra legem, vel contra ius per illam concessum. Inter quos modos variæ constitui solent differentiæ, duæ verò sunt, quæ præsenti instituto deseruiunt. Vna est, quòd derogatio per modum reuocationis legis inchoari potest, & paulatim fieri per actus malos; & mala fide contra legem factos præscriptio autem requirit bonam fidem; vt est notum, præsertim secundum ius canonicum. Altera differentia est, quòd derogatio legis, quando priori modo per consuetudinem fit, innititur voluntati legislatoris, quam, vel tacite, vel expresse consentiendo consuetudini, mutat, & suam legem reuocat: quando vero derogatio fit per modum præscriptionis; non fundatur in peculiari voluntate legislatoris, neque expressa; neque tacita, sed in aliquo alio iure positiuo, quo talis præscriptio concessa est, vt latè in libro 7. de Legibus declaratum est.

amittun rduo modi ibus potest iqua lex cõ etudine rogari.

7. Prius ergo probatur assertio de priori genere derogationis, variis modis. Primò ex hac secunda differentia, seu conditione requisita, vt consuetudo deroget legi. Nam in præsenti materia necessarius est consensus Pontificis; sed ipsemet Pontifex non potest voluntate sua huic priuilegio derogare sine alia causa, vt suprà ostensum est; ergo multò minus id poterit facere consuetudo, accipiendo vim, & efficaciam à voluntate Pontificis; quia talis voluntas nec præsumi potest, nec si daretur, sufficeret. At hæc ratio habet quidem vim quoad abrogationem totius priuilegij; etiam si non fiat pro tota Ecclesia; sed in aliqua prouincia, aut diœcesi; in qua talis consuetudo cogitetur; quia reuera etiam similis abrogatio totius immunitatis in aliquo loco Ecclesiæ esset valde iniuriosa toti statui clericali; & scandalosa Ecclesiæ; & non posset esse in ædificationem, sed in destructionem, & ideo verisimillimum est; etiam hoc modo non posse à Pontifice fieri certiusque credimus non permissurum Deum, vt id faciat Pontifex.

ibij enotio.

8. Addimus verò, licet fingatur casus, in quo ad vitanda maiora mala hoc possit Pontifex in aliqua prouincia permittere, nihilominus nunquam posse per solam consuetudinem id fieri, quia talis consuetudo de se valde irrationabilis est, & multum derogans iuri diuino, & nunquam potest præsumi, tacitam voluntatem Pôtificis illi assistere, quia in re tam ardua, & quæ vix, aut ne vix quidem potest honestari, non potest præsumi consensus Pontificis, nisi præcedente causæ cognitione, magnaq; deliberatione, & ideo necessarius semper erit expressus consensus; & tunc ratione illius fiet abrogatio pro tali loco, non ratione consuetudinis. Verumtamen non ita vrget hæc ratio in derogatione immunitatis partiali seu in aliqua parte materiæ, vt in aliquo actu iurisdictionis, vel in aliquo triburo, &c. quia hęc derogatio fieri potest interdum per Pontificis priuilegium, quod est priuata lex, quidquid autem fieri potest per legem humanam, introduci consuetudine potest, & vbi voluntas expressa potest esse honesta, & efficax; etiam tacita esse poterit.

9. Nihilominus tamen assertio posita etiam de propria derogatione in particulari materia procedit: nã in hoc sensu sine dubio loquuntur iura, & Doctores; & ideo in hoc aliæ rationes reddendæ sunt. Vna est, quia ius canonicum propter rei grauitatem; & maiorem immunitatis incolumitatem, non solum prohibet quemlibet actum illi contrarium, sed etiam abrogat omnem consuetudinem libertati Ecclesiasticæ contrariam, vt cõstat ex citatis decretis, & ex multis aliis sub titulis de immunitate Ecclesiar. Quoties autem Lex non solum prohibet actum, sed etiã abrogat cousuetudinem, non potest per cõsuetudinem derogari, quia lex ipsa præuenit (vt sic dicam) & vires abstulit consuetudini ad derogandum se, alias inutilis esset illa clausula, quod dicendum non est, cum sæpissime addatur in legib⁹ tam ciuilibus, quam canonicis, non solum de præterita cõsuetudine, sed etiam de futura. Propter quam rationem videtur esse illud principium communiter receptum in materia de Legibus.

etiam quo- l partem p nsuetudi- nem hæc im unitas ab- gari ne- uit.

Sed fieri potest communis replica, quia illamet lex abrogans futuram consuetudinem contrariam, est humana; ergo potest per posteriorem consuetudinem abrogari, sicut potest per aliam posteriorem legem scriptam tolli: nam voluntas Principis mutabilis est; & ideo sicut per expressam; ita & per tacitam posteriorem voluntatem mutari potest. Neque propterea erit illa clausula superuacanea, quia saltem operabitur, vt consuetudo non possit præualerę contra talem legem, sine certa scientia, & patientia Principis, nihilominus tamen valere poterit illa interueniente, quia illa scientia, & patientia Principis mutationem voluntatis eius indicat. Ergo in pręsenti etiam materia poterit consuetudo præualere contra canones, non obstante illa clausula. 10. *Obiectio.*

Respondemus in primis, admissa illa generali doctrina, obiectionem tantum procedere de possibili; de facto vero non rectè applicari, quia certissimum est, nunquam interuenire in hac materia tacitũ consensum Apostolicæ Sedis, cuius authoritate talis cõsuetudo iure communi prohibita est. Assumptũ probatur, quia semper Apostolica sedes per sententias; vel per expressa edicta his consuetudinibus contrà libertatem Ecclesiasticam resistit; & specialiter in Bulla Cœnæ singulis annis eas reuocat, vel potius irritas esse declarat; ergo nunquam potest præsumi tacitus consensus Pontificis. Nam licet fortasse interdum non ignoret, multa per consuetudinem fieri in aliquibus locis contra libertatem Ecclesiasticam, quæ non punit, sed quodammodo tolerat, non ideo est, quia consentiat, sed quia sine periculo maioris mali non potest efficacius resistere, & ideo non consentit, sed permittit. 11. *Responsio.*

Accedit præterea alia ratio, quia ius canonicum non solum prohibet cõsuetudines contra exemptionem Ecclesiasticam, sed etiam reprobat illas; quod maius est. Nam potest lex prohibere consuetudinem non quia per se irrationabilis sit, sed quia propter alias rationes expedit illam non permittere; & tunc dici potest consuetudo irrationabilis, quia prohibita; non autem prohibita, quia irrationabilis: aliquãdo verò lex prohibet consuetudinem, quia supponit; illam esse irrationabilem, quod cẽsetur facere, quoties prohibendo consuetudinem declarat, esse irrationabilem, addendo *esse corruptelam*, vel *cõtra neruum disciplinæ*, aut esse *abusum*, vel quid simile, vt constat ex toto titulo de consuetudine. Hoc ergo posteriori modo prohibet ius canonicum cõsuetudines contrà libertatem Ecclesiasticam, vt omnes sumunt ex cap. 1. de Consuetud. vbi Gregor. ait, *Consuetudines, quæ Ecclesiis grauamen inducere dignoscuntur, nostra decet considerat[i]one remittere*, id est, non permittere, seu dissoluere, aut irritare, vtiq; tanquam irrationabiles, hoc enim indicat verbum *decet*, quià illas tolerare esset indecens. Et ca. *Ad nostram* eodem tit. dicitur talis consuetudo *minus rationabilis, & canonicis obuians institutis*, & proinde nullam habere firmitatem. Item leges omnes contrariæ immunitati Ecclesiasticæ tanquam irrationabiles reprobantur, vt constat ex pluribus decretis de Immunit. Ecclesiar. eadem autem ratio est de consuetudine: nam æquiparatur legi. At verò iuxta doctrinam recepta consuetudo reprobata per legem 12.

Vide Bart. in l. De quib. ff. de Legi. nu. 4. Antoniũ in c. Cum ex officiis de præscrip num 8.

Rochum in c. vlt. de Consuet nu. 521. qui alios refert.

legem nunquam potest cōtra legem præualere. Quia vt consuetudo legi deroget, rationabilis esse debet, iuxta cap. vlt. de Consuet. omnis autem consuetudo, quam lex præsertim canonica vt irrationabilem reprobat, verè irrationabilis habēda est, quia iuris declaratio authentica est: ergo.

13. Sed in hac ratione, quæ in hac materia ex præcipuis est, occurrit difficultas, quia licet respectu consuetudinis totam exemptionem abrogantis efficacissima sit, quia talis consuetudo statim præ se fert absurditatem, & indecentiam, propter quam diximus, etiam per legem scriptam talem abrogationem fieri non posse; nihilominus non videtur vniuerse procedere de omni consuetudine particulari in vna materia, vel causa, hæc enim non semper irrationabilis est. Quod probatur, quia per legem scriptam sæpe fieri potest iustè, & prudenter talis derogatio: ergo signum est, derogationem ipsam non esse irrationabilem; ergo nec consuetudo illam introducens erit irrationabilis, quia ex ipsa materia, & singulis actibus habet consuetudo quòd rationabilis, vel irrationabilis sit. Vnde tali consuetudini non poterit obesse ius positiuum declarans, seu reprobans consuetudinem contrariam libertati Ecclesiasticæ, vt irrationalem, quia illud ius non facit consuetudinem esse irrationabilem, sed supponit talem esse, & ideo illam reprobat, vt diximus; ergo non cadit nisi in eā consuetudinem, quæ re vera omni ratione destituitur. Vnde fieri potest, vt aliqua consuetudo, quæ in vno tempore irrationabilis est, in alio mutatis rebus ratione sufficienti honestari possit. Et similiter consuetudo aliqua, quæ respectu Ecclesiæ regulariter irrationabilis est, in aliqua prouincia potest habere peculiarem, & sufficientem rationem; ergo pro tali tempore, vel pro tali loco non censebitur talis consuetudo reprobata per legem absolutè, & generatim loquentem; ergo idem contingere potest in hac materia exemptionis. Atque ita sentire videntur multi authores approbantes, & defendentes aliquas consuetudines contrarias immunitati, præsertim Coua. in Practic. qu. 31. Iulius Clar. lib. 5. §. vlt. q. 36. numer. 3. Ioannes Garsia de Nobilit. gloss. 9. nu. 44. & sequentibus, & multi alij, qui in hanc partem potissimè inclinant, vt particulares quasdam consuetudines diuersorum regnorum tueantur.

Ratio pro negatiua parte.

14. Nihilominus dicendum censeo, omnem consuetudinem, siue generalem, siue particularem contrariam libertati Ecclesiasticæ esse irrationabilem, & in iure reprobatam, ac subinde non posse priuilegio immunitatis aliqua ex parte derogare. Hæc est sententia communiter recepta à Theologis, & Iurisperitis in locis allegatis, & aperte colligitur ex decretis citatis. Non enim loquuntur de cōsuetudine abrogante totam immunitatem clericorum, vel in tota materia eius, vel in omnibus criminibus, vel omnibus causis ciuilibus, vel alia simili magna parte exemptionis, quia nunquam tales consuetudines fuerunt in regnis catholicis à multis annis introductæ, vel etiam intentatæ, neque hoc authores canonum ignorabant. Loquuntur ergo de particularibus vt attente legenti textus ipsos constabit. Et specialiter notari potest lectio integra dicti cap. *Clerici*, sic enim habet: *Clerici maximè in criminalibus causis in nullo casu possunt ab aliquo, quam ab Ecclesiastico iudice condemnari, etiam si consuetudo Regia habeat, vt fures à iudicibus sæcularibus iudicentur.* Vbi constat, particularem consuetudinem non potuisse vniuersali priuilegio ex parte derogare, eadem autem est ratio de aliis similibus, quia etiam in illa particulari consuetudine posset ratio aliqua honestatis considerari. Et hoc maximè confirmant variæ prohibitiones, quæ in Bulla cœnæ quotannis fiunt omnium ferè actuum, per quos huiusmodi particulares consuetudines introduci possunt, & renouantur iura tales actus, & consuetudines reprobantia. Rationem autem hui⁹ veritatis, & dictorum

Autoris sententia.

Refert late Azor. tom. 1. li 5 c. 12. q 1. § Sed dubitari posset.

In Collect. Decretal lib. 1. tit. 1. cap. 8. Et in corpore iuris canonici iussu Greg. 13 edito.

iurium, respondendo ad difficultatem positam, reddemus.

Ad obiectionem ergo in primis responderi posset iuxta aliquorum opinionem, consuetudinem semel per legem reprobatam non posse amplius præualere, aut rationabilem reputari propter quamcunq; materiæ mutationem, vel nouam circumstantiam successu temporis, aut in diuerso loco exortam. Sententia tamen hæc generatim sumpta rigorosa est, & non necessaria. Nihilominus vero in præsenti materia est valde probabilis, tum quia vix potest mutatio esse tanta vt sit conueniens Ecclesiæ fieri talem exemptionis diminutionem, vel derogationem, tum etiam quia licet fortasse in aliquo loco expediat, non inde statim sequitur, ibi esse consuetudinem rationabilem: nam cum hoc priuilegium toti Collegio Clericorum concessum sit, fieri potest, vt illi non expediat, & vt pars secundum rectam rationem propter bonum totius aliquid incommodi sustinere teneatur. Tum præterea quia hæc materia odiosa est laicis, & ideo est morale periculum ne huiusmodi mutationes, vel nouæ rationes ad honestandam talem consuetudinem sine sufficienti causa excogitentur, vel exaggerentur. Imò vt experientia docet in omnibus consuetudinibus, quas iuristæ defendere conantur, re vera non inueniuntur nouæ rationes, præter eas, quæ vel sunt intrinsecæ tali materiæ, vel facilè potuerunt à Pontificibus considerari, quibus non obstantibus, propter grauiores rationes ad bonum religionis, ád vitanda maiora incommoda clericatus pertinentes, tales consuetudines irrationabiles iudicarunt; ergo nunquam potest aliqua talis consuetudo in particulari rationabilis censeri. 15.

Satisfit ... pro ... sententiæ facta.

Potestque hoc amplius declarari, distinguendo inter derogationem aliquam, seu diminutionem exemptionis, & modum introducendi illam per consuetudinem. Fieri enim potest, vt aliqua diminutio exemptionis expediat, & nihilominus modus introducendi illam per solam consuetudinem non expediat, propter moralia pericula, quæ modo dicebamus. Sicut interdum expedit, clericos contribuere ad aliquos sumptus communes ciuium, & nihilominus propter excessus vitandos statuerunt Pontifices, ne ipsis inconsultis id fieret, vnde si aliter fiat, non rationabiliter fit, etiam si contributio ipsa rationabilis esse videatur. Sic ergo, licet diminutio exemptionis in aliquo casu, vel loco sit rationabilis, consuetudo nihilominus erit irrationabilis, quia modus ille introducendi derogationem priuilegij est periculis expositus, & (vt ita dicam) temerarius, meritoque vt talis reprobatus. Vnde facile soluitur quędam obiectio suprà facta ex æquiparatione legis, seu priuilegij, & consuetudinis, fieri enim potest, vt superior in aliqua materia possit communi iuri per priuilegium, seu specialem legem derogare, & quod per consuetudinem solam fieri conuenienter non possit, quia nimirum, vt derogatio conuenienter fiat, maior consideratio, & deliberatio necessaria est, quam in sola consuetudine esse soleat. Et propterea in Bulla Cœnæ postulatur in hac materia expressus & specialis consensus Pontificis, quia regulariter datur cum maiori causæ cognitione, aut deliberatione, quàm tacitus. 16.

Vltima ratio pro hac parte addi potest, quia omnis consuetudo quæ contra immunitatem introduci solet, est consuetudo laicorum, vtique Principum, vel iudicum exercentium actus iurisdictionis in clericos. At consuetudo laicorum, licet possit iuri ciuili derogare, non tamen iuri canonico, neque etiam potest Clericis aliquod detrimentum inferre: ergo neque potest huic priuilegio derogare. Minor certa est, quia non plus potest consuetudo, quàm lex cæteris paribus, sed lex ciuilis non potest derogare iuri canonico, nec potest clericis grauamen imponere, 17.

nere, vel præiudicium afferre; ergo nec consuetudo laicorum hæc potest. Probatur consequentia, quia consuetudo laicorum est mere ciuilis, & in sola authoritate ciuili, & temporali nititur. Vnde est communis doctrina Iurisperitorum, consuetudinem laicorum non posse clericos obligare, vt videre licet in Innocentio in Rubric. de Consuetudin. nu. 6. & Panormitano ca. *Quod Clerici*, de Foro competent. nu. 2. Felin. in ca. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, de Constitut. nu. 100. Hostiens. in Summ. tit. de Consuetud. §. *Et de virtute*, vers. *Sed pone*, & aliis, quos refert Azor tom. 1. lib. 5. ca. 18. qu. 12. Qui varia iura allegant, quæ magis loquuntur de lege, vel statuto ciuili, sed per æquiparationem inducuntur, vt cap. 1. dist. 10. & dictum cap. *Ecclesia*, de Constit.

18. Addunt præterea, hoc maximè procedere, quando talis consuetudo laicorum derogat Ecclesiæ libertati. Quod etiam notauit Bartolus in l. 1. Cod. de Summa Trinit. & l. 2. Cod. de Legibus & l. *De quibus* ff. de Legibus, & per argumentum ab speciali probari potest ex cap. vltim. de Vita, & honest. Cleric. vbi in speciali casu, in quo clerici abutuntur priuilegio exemptionis, & negotiationibus sæcularibus ad lucrandum implicantur, permittit Pontifex, *vt de suis facultatibus statutis, & consuetudinibus patriæ subiaceant, cum facto* (inquit) *priuilegium abijciant clericale*: ergo extra huiusmodi casum non potest consuetudo clericos grauare. Imò aduerto, etiam in illo casu necessariam fuisse Pontificiam declarationem, & prohibitionem. Considero etiam, quoad hunc effectum consuetudinem, & legem, siue statutum ciuile ibi æquiparari.

19. [Ob]biectio. Dices, interdum fieri posse, vt consuetudo non tantum laicorum sit, sed etiam clericorum, vt si non coactè, sed voluntariè laicorum consuetudinem obseruent, eorum adeundo iudicia, vel tributa soluendo, vel in aliis similibus cooperando, tunc enim consuetudo erit mista, seu communis laicis, & clericis, quæ etiam in Ecclesiasticos vim habet. Ad hoc Couarru. in dicto cap. 31. concedit, in eo casu consuetudinem, quantum est ex hoc capite, posse derogare Ecclesiasticæ libertati, si alioqui rationabilis sit. Sed in primis existimo, talem consuetudinem vix posse moraliter inueniri, quia licet vnus, vel alius clericus interdum voluntariè consentiat huiusmodi violentiis laicorum, rarissimè contingit, & nunquam dici potest per modum consuetudinis fieri. Addo verò, etiam si talis consuetudo fingatur, sententiam Couarruuiæ falsam esse in hac parte. Primò, quia consensus clericorum nihil potest ibi operari: nam est quædam priuata renunciatio priuilegij, quę vt diximus, nulla est, & nullius efficaciæ ideoq; ad introducendam consuetudinem valere non potest, vt rectè notauit Felin. suprà cum Paulo de Castro cons. 59 Secundò, quia tali consensui Clericorum nunquã assistit voluntas expressa, vel tacita Pontificis; sine qua non potest voluntas clericorum, quantocunque tempore operetur, iuri Pontificio derogare; ergo neque illa consuetudo mista potest habere hunc effectum. Antecedens quoad vtramque partem in superioribus declaratum, & probatum est. Consequentia vero est euidens, quia id, quod additur ex parte clericorum illi consuetudini mistæ, nullum valorem, vel efficaciam eidem addere potest. Quocirca cum dicitur consuetudo mista posse operari in reb⁹, vel personis Ecclesiasticis, intelligendum est de consuetudine, quæ non præiudicat sacris canonibus, vel si præiudicat, in illam Pontifex consentit, saltem tacite, in præsenti autem materia necessarius esset expressus consensus, vt suprà dixi. Tum quia ipsi Pontifices ita voluerunt, & declararunt; tum etiam quia in hac materia non potest præsumi tacitus consensus quia & est valde odiosa pontificibus, & quia vix posset talis cõsensus tacitus sine maiori cognitione causę prudenter, & licitè dari, quoties autem consensus non esset prudens, & honestus in Principe, non præsumitur.

(Margin: [P]rima resp. ... [Re]iicitur.)

Quia verò hic consensus necessarius non est in abrogatione legis quæ fit per modum præscriptionis ideo probandum superest aliud membrum, quod suprà posuimus, nimirum, etiam per viam præscriptionis non posse consuetudinem immunitati Ecclesiasticæ præiudicium afferre. Probatur autem primò, quia nulla consuetudine præscribitur, nisi intercedat bona fides, vt nunc suppono; hic autem non potest bona fides intercedere; ergo neque potest præscribi. Probatur minor, quia talis consuetudo irrationabis est, & iure Canonico reprobata, quod adeo notum est, vt nõ possint Principes, vel iudices sæculares prætextu ignorantiæ probabilis excusari; ergo semper actus talis consuetudinis sunt illiciti, ac proinde mala fide facti; ergo non possunt præscriptionem inducere. Secundò, quia non potest exemptio aliqua ex parte diminui, nisi acquiratur iudici laico iurisdictio aliqua in clericum, quam antea non habebat, quia sicut exemptio est liberatio à iurisdictione, & consequenter est diminutio iurisdictionis in alio; ita è conuerso non potest exemptio diminui ex parte clerici, quin ex parte magistratus sæcularis iurisdictio augeatur. Sed laici non possunt sola præscriptione iurisdictionem supra clericos acquirere; ergo nec clerici possunt propter præscriptionem laicorum aliquid de suo priuilegio amittere. Maior probatur primo ex communi sententia Iuristarum dicentium, laicos non posse præscribere spiritualia, vel quæ spiritualia concernunt, quatenus illis annexa sunt, vt non potest laicus præscribere ius conferendi beneficium, & similia, quæ notant Panormitanus in cap. *Nouit* de Iudiciis, numer. 22. & ibi Decius, numer. 12. & Ioann. Andr. in cap. 2. de Præbend. in 6. Et alij in cap. 2. de Pænitent. & remiss. in 6. Qui textus solet ad hoc induci, quatenus dicit, facultatem eligendi confessorem non posse præscriptione acquiri: nam videtur esse eadem ratio de cæteris rebus spiritualibus, & in præsenti de iurisdictione supra clericum, quæ licet in se temporalis videatur, quatenus cadit in clericum, spiritualia concernit.

(Margin: 20. Cõtra immunitatẽ cõsuetudine præscribi nõ posse ostenditur. 1. Ratio. — Secunda.)

Ratio autem reddi potest vel eadem, quæ tacta est, quia actus præcedentes ad talem præscriptionem nũquam possunt bona fide fieri, vel, quia præscriptio requirit personam capacẽ illius rei, quam debet præscribere, laicus autem non est capax administrationis rerum, vel personarum spiritualium, & ideo non potest ius in illas præscriptione acquirere. Quam rationem attingit Panormitanus suprà. Intelligi autem debet capacitate non absolute, sed secundum ordinarium ius: nam laicus nõ est omnino, & absolutè incapax alicui⁹ Ecclesiasticæ administrationis, vel potestatis in Clericum. Iure autem communi, & potestate ordinaria laicus censetur incapax, quia ex se nullam habet proportionem, & omnia iura illum excludunt, ideoque sola præscriptio non sufficit sine expressa voluntate, & concessione Summi Pontificis. Et in his casibus rectè dicunt Iuristæ, multa posse priuilegio concedi, quæ consuetudine præscribi non possunt, argumento cap. *Quanto* de Consuetudine. 21.

Vnde etiam potest addi tertia ratio, quia omnis præscriptio requirit iuris adminiculum, per quod aliquo modo Princeps concedat; vel dominium rei præscribendæ, vel iurisdictionem; si illa est præscribenda, quia multatio illa, seu acquisitio, quæ fit in præscriptione non potest fieri sine authoritate, & voluntate alicuius superioris. In præsenti autem nullum est ius quod tali pręscriptione adminiculum præbeat: nam ius ciuile nihil in hoc potest, ius autem canonicum omnino resistit, & voluntas Pontificis omnibus modis ei opponitur; ergo non habet locum præscriptio in præsenti materia. Ex dictis ergo sa- 22. 3. Ratio.

go satis constat, nullam consuetudinem, etiam si immemoralis sit, vllo modo contra immunitatem Ecclesiasticam præualere posse. Ita enim authores citati conclusionem interpretantur, & rationes & iura adducta in eodem sensu illam confirmant, & difficultates, quæ contra illam occurrere possunt, probando assertionem, expeditæ sunt. Solum obiici solent quædam peculiares consuetudines aliquorũ regnorum, quæ licèt sint contra immunitatem Ecclesiasticam, sine scrupulo à Magistratibus laicis obseruantur. Ad illas verò possemus vno verbo respondere, illas consuetudines nõ ad ius, sed ad facta hominum pertinere, propter quæ veritatem negare non possumus, neq; illorum rationem, aut excusationem dare tenemur, sed ad illos hoc spectat, qui consuetudines illas obseruant, fortasse tamen in capite vltimo, pauca de illis adiiciemus.

CAPVT XXXIII.

Quibus modis possit immunitas Ecclesiastica violari.

1. HActenus illa omnia, quæ ad explicandam, & tuendam immunitatem Ecclesiasticam, clericorumq; exemptionem opportuna visa sunt pro viribus explicare conati sumus, nunc duo tantum tractanda supersunt. Vnum est, quod proposuimus, quibus modis immunitas hæc violari soleat: aliud quibus modis excusari hoc crimen soleat. Circa primum supponimus, huiusmodi violationem ex se malam, & ex genere graue peccatum esse, quia vel est immediate contra ius diuinum, vel saltem contra ius canonicum sub grauissimis censuris, & pœnis hanc violationem prohibens. Et illo iure posito est etiam contra iustitiam, quia & est vsurpatio iurisdictionis non habitæ, & est coactio aliqua, vel exactio sub titulo potestatis legitimæ, sine vera iurisdictione, ac potestate facta. Denique includit etiam culpam sacrilegij, quia iniuria illa circa personas, vel materiam sacram versatur, & quia prohibitio illa intuitu Religionis, & diuini cultus facta est. De hac ergo culpa quoad speciem & grauitatem eius nihil superest dicendum: nam suppositis, quæ de iure huius immunitatis hactenus dicta sunt, grauitas, & species culpæ clara est, si de violatione immunitatis constet. Quia vero hæc violatio variis modis fieri potest, & in aliquibus obscura esse potest transgressio, seu violationis ratio, ideo de hac varietate, quæ in modis violandi libertatem esse potest, pauca dicemus. Et quia interdum actio, quæ contra libertatem Ecclesiasticam esse videtur, excusationem aliquam, veram, vel prætensam habere solet, ideo de his excusationibus nonnulla in sequenti capite expendemus. Videbatur autem consequens, vt pœnas & censuras, quæ per hanc transgressionem incurruntur, explicaremus, quia vero in libro de Censuris sufficienter de illis diximus, ab earum tractatione in præsenti abstinemus.

2. *Proponũtur duo modi immunitatem violandi.* Primò ergo possumus duos modos distinguere, quibus immunitas clericorum violari solet, scilicet, vel legibus, vel actionibus: hos enim duos modos multa iura indicant, & pœnis diuersis puniunt. Prior est, quando Principes, vel Magistratus ciuiles leges, vel statuta condunt contraria Ecclesiasticæ libertati. Quod duobus etiam modis contingere potest. Primò, quia lex specialiter dirigitur ad personas, vel res Ecclesiasticas, vel licet lex generalior sit, ad eas peculiariter extenditur. Talis enim lex eo ipso repugnat libertati Ecclesiasticæ, etiam si id, quod disponit, non sit contra Ecclesiæ commoda; imò etiam si alioqui esset rationabilis dispositio talis legis, & Ecclesiæ conueniens, si debita potestate lata fuisset. Ita sumitur ex cap. 2. de Iudiciis, & cap. *Ecclesia Sanctæ Mariæ*, & cap. *Quæ in Ecclesiarum*, de Const. & cap. *Bene quidem*, cum aliis, 96. dist. & est communis resolutio, vt supra tactum est, & latius in materia de legibus. Et ratio est, quia Princeps laicus ferens talem, per ipsam se exhibet superiorem, & legislatorem in rebus Ecclesiasticis; ergo eo ipso per talem actum contra exemptionem agit. Et quia hæc contrarietas non tam in obiecto legis, quam in ipso actu præcipiendi consistit, ideo vocari potest hic modus formaliter contrarius libertati Ecclesiasticæ. Et ob eandem causam non habet locum hic modus læsionis quando laicus priuilegium concedit clericis, quia tale priuilegium includit præceptum respectu priuilegiati, neq; per se est actus iurisdictionis, vt supra diximus.

Aliæ verò sunt leges, quæ dici possunt contrariæ libertati Ecclesiasticæ obiectiuè, quia præcipiunt aliquid fieri; quod est contra statum Ecclesiasticum, vel eius exemptionem, siuè præceptum dirigatur ad laicos respectu clericorum, vt verbi gratia præcipiendo illis, vt à clericis exigant tributa, aut quid simile; siue dirigantur ad ipsos clericos, præcipiendo eis, vt soluant vectigal, vel coram iudice laico compareant, & tunc lex dici potest habere vtramque repugnantiam, & formalem, & obiectiuam. Et huiusmodi leges, quæ obiectiuè sunt contra libertatem Ecclesiasticam, præcipuè in iure prohibentur, & puniuntur, præsertim in cap. *Nouerit*, de Sentent. excommunicat. & in Authentica *Cassa, & irrita*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. quamuis illa, & similia iura non immerito possint ad omnes leges quomodocunque contrarias libertati extendi, quia verba eorum generalia sunt. 3.

Circa aliud verò membrum de violatione immunitatis per facta hominum solum occurrit adnotandum, sub illo nunc non comprehendi percussiones, seu violentas manus in clericum: nam licet actiones illæ sint contra immunitatem generatim sumptam, non sunt contra priuilegium fori, de quo nunc tractamus, sed contra priuilegium canonis. Quod tamen intelligendum est de illis actionibus, quatenus in sola violentia, & priuata iniuria consistunt, nam si fiant sub titulo iurisdictionis, & potestatis publicæ, erunt contra priuilegium fori, & habebunt vtramque malitiam, vt si iudex sæcularis, aut ministri eius per vim clericum detineant, & vinculis, aut carceri tradant. Idemque iudicium est (seruata proportione) de actionibus contra immunitatem Ecclesiarum, quatenus sunt loca refugij, seu quatenus sunt loca sacra, quæ per iniuriam, vel indecentes actiones violari non debent: nam si tales actiones fiant, non iurisdictionis titulo, sed per priuatam iniuriam, seu malitiam, quamuis lato modo sint contra immunitatem, nihilominus sunt sacrilegia alterius rationis, vt in principio huius materiæ diximus. Omnia ergo facta, quibus libertas Ecclesiastica propriè læditur, ad duo capita reducuntur nimirum, ad actiones forenses, & iudiciorum tam ciuilium, quam criminalium, quæ circa clericos tanquam reos exercentur, & ad exactiones tributorum, vel coactiones, quæ eisdem personis fiunt in aliquibus oneribus publicis eis imponendis. Et ita hæc duo genera actionum specialibus pœnis, & censuris prohiberi solent in iure in titulis de Immunit. Eccles. maximè verò in Bulla cœnæ claus. 15. 18. & 19. 4. *Quando [per]cussio cle[rici] sit contra priuilegi[um] ri.*

Secundò distinguendi sunt alij duo modi violandi Ecclesiasticam libertatem, qui tam in legibus, quam in factis possunt contingere, maximè vero in ferendis legibus ciuilibus libertati Ecclesiasticæ contrariis obseruari solent. Prior modus est, quando directè, & manifestè aliquid fit, vel disponitur contra clericorum exemptionem, & de hoc modo nihil addere oportet, quia & per se facile cognosci potest, & ille maximè in iure reprobatur. Committitur e- 5. *Modi ... legum vi... landi tam ... g... quam factis homi-num com-munes*

tur enim quasi per expressam contradictionem, vel cõtrarietatem ad legem, quæ iubet talem exemptionem seruari. Vt si lex ciuilis directè præcipiat clericis, vel si iubeat, eos sub tributis comprehendi, vel si iudex laicus clericum ad comparendum coram se citari iubeat, & sic de cæteris. Alius modus est violationis indirectæ, qui & difficilius cognoscitur, & eius malitia obscurior est. Habet tamen fundamentum in iure cap. vltim. de Immunitat. Ecclesiar. in 6. vbi dicitur, excommunicationem incurrere illos sæculares Magistratus, qui laicis subditis suis præcipiunt, ne clericis vendant, aut ab illis emant, vel ne eorum triticum molant, aut aliqua similia obsequia eis exhibeant, & ratio redditur, *quia talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis præsumuntur.* Per quæ verba declaratur, illam esse indirectam violationis libertatis Ecclesiasticæ, quia licet talia statuta, vel præcepta directè non ordinarentur, ad clericos quoad verba, quoad intentionem vero, & effectum fraudulenter, vt ait ibi Glossa, transitum faciebant de persona, ad personam, loquendo cum laico, & grauando clericum. Similis decisio est in capit. *Quanto* de Priuileg. vbi de quibusdam, qui cum non possent excommunicare Monachos, excommunicabant eos, qui cum Monachis communicarent, dicitur: *Priuilegiorum non vim, & potestatem, sed verba seruantes, monachos quodammodo excommunicant, quando aliis prohibent, ne cum ipsis communicent.* Et ita dicuntur ibi similia fieri in fraudem priuilegiorum, vbi non tantum est sermo de proprio priuilegio immunitatis Ecclesiasticæ, sed latius de quocunque priuilegio, à fortiori tamen in præsenti definitio illa locum habet.

6. *Quãdo libertas Ecclesiastica indirectè violetur.* Hanc ergo fraudulentam, & latentem læsionem Ecclesiasticæ libertatis indirectam vocamus, potestque describi, vt sit illa, quæ fit per verba, vel actiones, quæ licèt versentur directè circa personas laicas, nihilominus ordinantur ad grauandum clericos, vel vniuersalius dici potest, indirecte fieri violationem, quando verbis non apparet, tamen re ipsa fit. Sicut dicitur quis violare legem indirectè, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem, vt dicitur in regula vltim. de Regulis iuris in 6. & in l. *Contra legem.* ff. de Legibus, & in l. *Non dubium,* Codice, de Legibus, quia vis, & potestas legis magis in voluntate iubentis, quam in verbis posita est. Hæc autem fraus, seu indirectum grauamen multis modis fieri potest, qui non videntur posse sub numero certo comprehendi, quia per humanam sagacitatem, & malitiam possunt facile multiplicari, ideoque prudenti iudicio, consideratis circumstantiis discernendum est, an moraliter æquiualeant directis grauaminibus. Et quoad forum conscientiæ pendere hoc multum potest ex intentione operantis, seu præcipiẽtis: nam si id faciat, vt quod sibi est directè prohibitum facere circa personam clerici, per illum circuitum, etiam inuito clerico, consequatur, magnum signum est indirectæ violationis.

7. *1. Opinio.* Vt autem violatio hæc indirecta, & malitia eius magis explicetur, interrogari potest, an hæc sit vera, & in re ipsa subsistens violatio libertatis Ecclesiasticæ, malitiam eiusdem rationis, & speciei participans; an vero sit tantum præsumpta, quia ex circũstantiis externis talis apparet, quamuis si animus, vel intentio praua desit talis in re ipsa non sit. Hanc enim posteriorem partem videtur docere Caietanus in summa verb. *Excommunicatio* capit. 31. ait enim, tunc legem ciuilem esse contra libertatem Ecclesiasticam, quando per se, & intentione sua contra illam tendit, quia voluntas, & intentio distinguit maleficia, & quæ sunt per accidens sub artem non cadunt. Ad explicandum autem, quando lex ciuilis talis sit, adiungit, id non esse difficile scientibus, *idem esse per se, quod ex propria natura, & intentione,* quod exemplis declarat dicens: *Sicut detractio contra famam, contumelia cõtra honorem, homicidium cõtra humanam vitam, ita statuere quòd clericis non dentur decimæ, aut eleemosynæ, quod non possint iudicare in causis Ecclesiasticis, quòd soluant vectigalia de rebus suis absq; negotiatione, & similia, est contra libertatẽ Ecclesiasticam.* Quæ omnia exempla, si quis ea rectè cõsideret, ad directam oppositionem, & violationem Ecclesiasticæ libertatis pertinent, atq; ita indicat Caietan⁹, solam illam legem esse per se, & natura sua contra libertatem Ecclesiasticam, quę directè contra illam disponit. Vnde in eodem verbo ca. 37. ait, actiones prohibitas in dicto cap. vlt. de Immun. Ecclesiar. in 6. non esse propriè contra libertatem Ecclesiasticã sed cõtra humanam societatem, quia vero in odium Ecclesiæ fiun., præsumi contra libertatem Ecclesiasticam fieri.

Et hanc opinionem sequitur. Nauarr. in sum. cap. 27. n. 119. & 120. Fundantur primò, quia dictum c. vlt. vtitur verbo præsumendi, dicens, *Cum talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis præsumantur.* Secundò quia cum actio ipsa, seu verba legis directe non lædant libertatem, transgressio, & derogatio pendet ex intentione facientis: si enim id faciat animo grauandi clericos, erit violatio libertatis; si autem id faciat propter suum commodum permittens grauamen aliorum, non erit contra libertatem, quamuis interdum esse posit contra charitatem, vel contra humanam societatem. Cum ergo de intentione non posit cõstare, neq; etiam certo iudicari potest, sed ad summum præsumi violatio libertatis Ecclesiasticæ, quatenus talis intentio ex circumstantiis externis pręsumi potuerit. Vnde iuxta hanc sententiam, si contingat, veritatem non subesse pręsumptioni, in consciẽtia non erit violatio libertatis. 8.

Nihilominus contrariam sententiam veram censeo, quam apertè tenet Glossa in illo cap. vlt. ibi communiter probata. & in dicto ca. *Quanto,* vbi bene Panormitanus. Sumitur etiam ex communi sententia Bartol. in Authentica *Cassa,* C. de Sacrosanct. Eccles. & aliorum dicentium, omnem legis ciuilis dispositionem, per quam clerici redduntur timidiores, esse contra libertatem Ecclesiasticam, non præsumptiuè tantum, sed verè, & propriè, vt in superioribus explicauimus. Probatur autem primò ex dicto cap. *Quanto* de Priuileg. vbi non dicitur, similes sententias, aut dispositiones legum præsumi, sed esse in fraudẽ priuilegij, & per illas obseruari verba, non vim, & potestatem priuilegij; ergo si non seruatur, violatur vis, & potestas priuilegij; hæc autem est vera non præsumpta violatio. 9. *Contraria sententia eligitur.* *Probatur 1.*

Vnde argumentor secundo ex generali principio legis, *Non dubium* in quo Pontifex in illo textu fundatur. *Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem,* vbi non dicitur pręsumi, cõmittere in legem, sed certum esse committere, vt dicitur etiam in vltima regula iuris in 6. at committere in legem, est contra legem peccare, aut agere, vt cõstat ex proprietate verbi Latini, & ex glossis, & communi expositione in citatis iuribus, præsertim ex Bart. ex dicta l. *Non dubium.* Imo addit Glos. in c. *Si postquam,* de Elect. in 6. verb. *Mente,* eadem pœna puniri, qui in legem committit per fraudem, & sub verborum cortice, ac illum, qui apertè, & directè contra legem agit; ergo eodem modo verè, & propriè violat legem, seu priuilegium immunitatis, qui indirectè illam violat, quia in fraudem priuilegij agit, vt in dict. c. *Quanta* dicitur. Tertio est propria ratio, quia in moralibus voluntas indirecta ad directam reuocatur, eandemq; speciem malitiæ participat, vt est primum principium in materia morali: nam voluntarium directum, & indirectum ad idem reducuntur, vt non impedire nocumẽtum, cum posis, & debeas, perinde est, ac directe nocere, & sic de alijs. Sic ergo in præsenti parum refert, quòd violatio sit indirecta, si in re eundem habeat effectum. Et confirmatur, quia aliàs vel inutile esset priuilegium, vel saltem multum 10. *Secundo.*

tum minueretur, si per vnam viam quasi obliquã (vt sic dicam) liceret, quod directe, & simpliciter est per priuilegium prohibitum.

11. Ad fundamentum contrariæ sententiæ de verbo, *Præsumantur*, quo vtitur dictum cap. vlt. responderi potest primò, interdum vocari præsumptionem illã, quæ sub aliqua fraude, vel simulatione fit, etiam si verè fiat, & non tantum fieri præsumatur. Secundo verò, & melius dicitur, ibi verbum præsumendi non significare iudicium, vel suspicionem, quę de tali facto ex cõiecturis eius desumitur, sed significare modum operandi ex certa scientia, & deliberatione, vel quadam animi arrogantia, ac temeritate. Nam vsus huius verbi in hac significatione valde communis est in iure canonico, & ita sumitur in illo textu, imò bis in eadem significatione ibi ponitur, primò in narratione facti, ibi, *aut alia obsequia eximere præsumant*, & iterum in reddenda ratione iuris, seu excommunicationis latæ ibi: *Cum talia in derogationem Ecclesiasticæ libertatis præsumantur*, vtiꝙ non à iure, sed ab illis, qui talia facere, vel præcipere præsumunt, sicut prius dictum fuerat. Vnde ille textus sic expositus potius confirmat, quod diximus, nam talia puniuntur vt verè, & ex præsumptione contra libertatem Ecclesiæ facta. Addi etiam potest, quod licet illa de se non esset vera violatio libertatis Ecclesiasticæ, ex vi illius textus prohibentis illam, iã esset vera violatio libertatis. Sed licet hoc ex hypothesi verè dictum sit, simpliciter non censeo, similes actiones esse cõtra libertatem Ecclesiasticam, quia ibi prohibentur propter periculum, & præsumptionem, sed potius è contrario, ibi prohiberi sub censura speciali, quia re vera de se sunt violationes libertatis Ecclesiasticæ: nam hæc ratio ibi redditur, & supponitur in re substitisse ante illam legem.

Satisfit fundamentis oppositæ sententiæ. Primo.

12. Ad secundum respondeo, sicut rectè Caietan. citato loco de violatione directa dixit, non pendere ex intentione operantis, sed operis, ita etiam dicendum esse de violatione indirecta. Nam si legislator ciuilis ferat legem, quæ re vera sit contra libertatem Ecclesiasticam, saltem indirecte, quamuis non intẽdat clericorum nocumentum, sed suum, vel suorum ciuium commodum, contra libertatem Ecclesiasticam peccat, quia, vt dixi, in materia morali eadem est ratio de directo, & indirecto. Si autem legislator ciuilis directè tale grauamen imponeret, contra libertatem Ecclesiasticam ageret; ergo idem est, licet indirecte id faciat. Quapropter non potest illa dici tantum permissio, quia magistratus ciuilis tenetur simpliciter vitare tale grauamen clericorum. Alioqui si in casu dicti capit. vltim. laici illas actiones prohiberent, non intendentes grauamen clericorum, sed suum commodum, non agerent contra libertatem, nec illam censuram incurrerent, quod absurdum est.

Secundo.

13. Ad melius autem intelligendam hanc indirectam violationem immunitatis, oportet aduertere, non differre à directa in materia; imò necessarium esse, vt in eadem materia versetur, vtiꝙ prohibita per immunitatem, ita vt differẽtia solũ sit in modo, nam in vna violatione actio, vel lex recta tendit ad personam clerici, in altera verò, scilicet, indirecta, solum per circuitum. Siquis tamen attẽte consideret, semper illam attingit, saltem in obliquo, vt cum lex prohibet laico, ne vendat necessaria clerico, &cæt. Imò licet quoad obligationem legis non directe imponatur clerico, quoad effectum ita in illum redundat, vt vel talem effectum directè efficiat, si onerosus sit, vel indebite impediat, si sit fauorabilis, & debitus. Sicut qui impedit alium, ne mecum communicet, me directe priuat communicatione illius, vel saltem iniquè illam impedit, & qui prohibet, vel detinet notarium, ne adsit testamento Clerici, satis directe impedit clericum, ne testamẽtum facere possit, & multa similia in Glossis, & legibus tractatis videri possunt, quę sub illa generali regula comprehenduntur, *Non refert cum quo lex loquatur, sed in quem intentio legis dirigatur*, Lex. *Cum pater* §, *Donationis*. ff. de legat. 2.

CAPVT XXXIV.

Quibus modis actiones contra libertatem Ecclesiasticam excusari soleant, & quid de illis iudicandum sit.

CVm laici Magistratus, & iudices frequenter Ecclesiasticam immunitatem inuadere soleant, varias rationes excogitarunt, quibus actiones suas honestare, & à sacrilegij, & iniustitiæ crimine excusare valeant, quas in fine huius libri proponere, & examinare necessarium duxi. Sex autem huiusmodi excusationes excogitatas inuenio, quæ sunt ignorãtia, necessitas, consuetudo, pactum, seu concordia, priuilegium, & iusta defensio, de quibus sigillatim dicendum est. 1.

Sex modi quib. immunitatis violati excusatur.

Ignorantia.

DE prima ignorantiæ excusatione pauca dicere necessarium est, quia propriè loquendo non est ex his, quas nunc inquirimus. Duobus enim modis potest cogitari excusatio in huiusmodi actionibus, quæ videntur libertatem Ecclesiasticam lædere. Primò vt talis sit excusatio, quæ reddat actionem in re ipsa licitam, & validam, sitque tanquam exceptio quædam à generali priuilegio exemptionis: alio modo potest excusatio talis esse, quæ sufficiat excusare personam à culpa, licet actio ipsa per se spectata praua sit, quatenus est priuilegio contraria. Hic ergo præsertim inquirimus prioris generis excusationem, & sic excluditur ignorantia, quia licet interdum fortasse possit operãtem à culpa liberare, nihilominus non dat iurisdictionem, & ita nec reddit actum secundum se, aut licitum, aut validum. Illo autem modo, quo ignorantia potest culpam impedire, excusatio illa generalis est omnibus delictis, & ferè nihil speciale de illa in præsenti dicendum relinquitur. Duplex enim ignorantia hic interuenire potest, vna facti, altera iuris. Prior duobus modis accidere potest, primò ex ignoratione personæ, circa quam actio versatur, vt si laicus clericum capiat, aut iudicet, putans esse laicum. Et hoc genus ignorãtiæ interdum excusare potest à culpa, quia potest esse inuincibilis, an verò in particulari talis sit, in foro conscientiæ standum erit confessioni partis, seu pœnitentis, & ex circumstantiis ab eo propositis ferendum erit iudicium, in foro autem externo ex legitimis indiciis, & probationibus. In casu autem dubio, an talis persona pro Ecclesiastica habenda sit, nec ne, vel an gaudeat priuilegio clericali, ad quem iudicẽ, laicum, vel Ecclesiasticum talis causæ cognitio pertineat, tractant Iurisperiti, ad quos illa materia pertinet. Vera tamen resolutio est, pertinere ad iudicem Ecclesiasticum, quia materia illius iudicij Ecclesiastica est, vt definitur in cap. *Si iudex*, de Sententia excommun. in 6. vbi ferè omnia, quæ in simili dubitatione fieri debent, statuuntur, & videri possunt, quæ latè tractat Couarru. in lib. Practicar. quæstion. cap. 33. 2.

Alius modus ignorantiæ esse potest circa materiam ipsam, circa quam actio, vel iudicium versatur, quia non existimatur Ecclesiastica, vel spiritualis, vel nõ creditur ad exemptionem pertinere. Hæc autem ignorãtia interdum nasci potest ex solo defectu cognitionis ipsius materiæ, de qua tractatur, & tunc est propria ignorantia facti, idemque iudicium de illa ferendum est, quod de ignorantia personæ: nam est eadem ratio. Aliquando vero illa ignorantia, vel dubitatio occurrit ex varietate opinionũ contra ius 3.

ius ipsum, quomodo sæpe est inter Doctores controuersia, an hæc, vel illa actio sit contra libertatem Ecclesiasticam, vel an cognoscere de culpa periurij commissi à clerico testimonium ferente in iudicio sæculari, sit eiusdem sæcularis fori, vel Ecclesiastici, & similia, quorum dubitatio ad ignorantiam iuris reuocatur.

4. *Ignorantia iuris vnde proueniat.* Circa ignorantiam ergo iuris aduertendum est, aliquando oriri tantum ex defectu personæ, vt quando in re ipsa satis constat aliquid contineri sub iure exemptionis, qui vero in contrarium operatur, illud ius nescit, & ideo ignoranter exemptionem violat. Aliquando vero ignorantia, vel incertitudo oritur ex re ipsa, quia videlicet, ius ipsum occultum est, ita vt etiam apud peritos, & post diligentem inquisitionem ius dubium sit, vel sub opinione constitutum. Quando ergo ignorantia iuris est prioris modi, vix reputari potest inuincibilis, saltem in ipsis Principibus, vel iudicibus laicis, tum quia ex vi sui muneris tenentur vel ius scire, vel ab his actionibus abstinere, tum etiam quia supponitur tale ius esse satis publicum, & manifestum, ideoque vix credi potest, huiusmodi personas illud inuincibiliter ignorare, sed vel ex negligentia valde supina, vel, quod frequentius fortasse contingit, ex affectata nescientia, vt exercere possint iurisdictionem, quam valde affectant. Dico autem *vix* propter conscientiæ forum, nam in externo, & Ecclesiastico foro talis excusatio (vt opinor) nunquam reputabitur sufficiens, tamen in foro conscientiæ aliquando poterit iuxta operantis intentionem, & occurrentes circumstantias admitti. Dixi etiam hoc præcipue habere locū in ipsis Principibus, eorumvè Consiliarijs, & iudicibus, qui ius scire possunt, & debent, quia inferiores ministri facilius possunt per ignorantiam excusari, iuxta vulgarem regulam capit. *Qui culpatur*, 23. q. 1. At vero quando ignorantia, vel dubitatio circa ius prouenit ex rei ipsius difficultate, & opinionum varietate, tunc si nihil certum, & exploratum possit ex sacris canonibus colligi, seruandæ sunt generales regulæ de opinionum delectu, & in hac materia est valde obseruandum, vt in fauorem Religionis, & consequenter in fauorem exemptionis amplietur potius, quàm restringatur Ecclesiastica immunitas. Et iuxta hæc iudicandum est de multis singularibus casibus, quos congerit Azor tom. 1. lib. 5. cap. 13. & 14.

Necessitas.

5. Secunda excusatio *ob necessitatem*, valde ordinaria est in hac materia, fundaturque in illo principio, quod necessitas caret lege. Contingere enim potest, vt ad commune bonum reipublicæ necessarium sit, aliquid agere contra immunitatem clericorum; ergo tunc ius immunitatis non obligabit. Et confirmatur, quia hoc ius, saltem vt applicatum, & determinatum ad talem materiam, vel actionem, non est diuinum, sed humanū, sed omne ius humanum, ēt si canonicum sit, pōt in particulari casu cessare per epijkiam propter occurrentem necessitatem, propter quā contingere pōt, vt seruare ius humanū in tali casu sit contra ius naturale, ergo & in præsenti. Exemplum optimum est in c. *Peruenit*, de Immun. Eccles. vbi dicitur, tempore magnæ necessitatis non excusari clericos à vigilijs in muris ciuitatis. Et simile est in materia tributorum, quando ad subleuandam communem necessitatem laici sufficiunt, nisi clerici contribuant. In materia etiā fori iudicialis solet esse commune exemplum quando deest iudex Ecclesiasticus muneri suo, & laici, vel clerici magnum detrimentum patiuntur, tunc enim propter necessitatem poterit iudex laicus causas expedire, etiam si in eis clerici rei sint, vt multi iuris canonici interpretes affirmarunt cum Glossa in capitul. *Filijs, vel nepotibus*, 16. quæstion. 7. vt latius ibi, & in capit. *Qualiter, & quando*, de Iudicijs tractari solet. Et maximè vrgere pōt hæc necessitas si Ecclesiasticus iudex omnino non inueniatur legitimus, vt in terris hæreticorum, & schismaticorum sæpe potest accidere.

Nihilominus tamen existimo, non esse hanc excusationem, moraliter loquendo, necessariam, saltem intra catholicam Ecclesiam. Probatur hæc assertio primò, quasi inductione quadam discurrendo per casus insinuatos, ad quos omnes alij, qui excogitari possunt, reducuntur. Aut enim necessitas est in materia tributorum, vel in materia, seu causis fori iudiciarij. In priori materia suprà ostensum est, nunquam propter necessitatem posse clericos cogi à laicis ad tributa soluenda. Nam si aliquando tenentur contribuere, vel opus aliquod communis oneris sustinere, non est ex vi legis imponentis tributa, sed ex aliqua obligatione charitatis, aut cōmunis iustitiæ, & iuxta canonum dispositionem. Vnde in huiusmodi casibus non possunt clerici per iudices sæculares ad satisfaciendum huic obligationi compelli, sed per suos Prælatos, & secundum canonicum ius. Quòd si ipsi Prælati suo muneri satisfacere nolint, ad Pontificem recurrendum est, vt eos compellat. Quòd si sit periculum in mora, quia extrema, vel grauis necessitas boni cōmunis auxilium clericorum statim requirit, tūc nō per modum iurisdictionis, sed per modum defensionis licere poterit, quod recta ratio ad subueniendum cōmuni bono, vel impediendum damnum imminens, necessarium esse dictauerit. Et ita in eo casu excusatio reducitur ad alteram, quæ sub nomine iustæ defensionis ponitur, & infrà tractabitur, declarabiturq; non continere propriam excusationem, seu exceptionem à generali priuilegio, sed esse aliam speciem actionis ad priuilegium non pertinentem. 6. *Quid de hac excusatione sentiendū sit.*

Eadem ferè ratio est de casibus in materia iudiciali occurrentibus: nam in primis in capit. 13. ostensum est, non posse iudicem laicum propter negligentiam iudicis Ecclesiastici in causis clericorum se intromittere, quia manifestè repugnat iuri Canonico. Nec ex illa negligentia sufficiens necessitas insurgit, nam si iudex Ecclesiasticus fuerit negligens, superiorem habet, à quo emendari possit, & debeat. Quòd si proximus superior etiam neglexerit, ad aliquem eiusdem ordinis magis remotum recurrendum erit, & ita vsque ad Romanum Pontificem, in quo tanquam in supremo capite sistendum est: nam si ipse neglexerit, nō est per Regem cogendus, sed rogandus, vel cum debita submissione monēdus, vt in principio libri præcedentis dictum est. Sicut in republica merè tēporali, ac ethnica, vel nunc in Anglia, si iudices Regij in vna prouincia negligentes essent in administranda iustitia, non possent Magistratus alterius prouinciæ ad supplendam horum negligentiam in eorum territorijs iudicia vsurpare: multoq; minus possent inferiores iudices eiusdē prouinciæ de superioribus suis ius dicere, aut eorum tribunalia titulo necessitatis vsurpare, quia esset summa confusio, & iniuriarum occasio. Ergo necessarium tunc est, aliquem superiorem Magistratum, vel senatum adire, vel si non sufficiat, vsq; ad Regem procedere. Quod si Rex ipse negligens sit, profecto nollent Reges, vt inferiores sibi subditi iudicia sua emendent, aut vsurpent. Cur ergo volent, vt sæculares iudices Ecclesiasticas causas sibi arrogent sub prætextu negligentiæ Ecclesiasticorum iudicum? aut cur potius negligentia, vel iniquitas in Ecclesiasticis iudicibus, quàm in sæcularibus timetur? Imo vero quia contrarium potiùs præsumēdum est, & quia in Christiana, & catholica republica Prælati Ecclesiastici sunt superiores laicis iudicibus, seu Magistratibus, ideo iuxta canones possunt Prælati supplere negligentiam laicorum, non autem è conuerso, vt in eod. cap. 13. declaratum est. 7.

Atque hinc possumus vniuersaliter colligere, nunquam posse sæcularem iudicem vsurpare iurisdictionem in clericum prætextu necessitatis, quamdiu aliquis prælatus Ecclesiasticus, siue proximus, siue remotus 8. *Clericū, si copiā aliquo superiore [illegible] conueniri*

poſsit, nō poſſe à laico iudicari concluditur.

motus adiri potuerit. Ratio generalis eſt, quia ſola neceſsitas non dat iuriſdictionem; ſine iuriſdictione autem non poteſt vſurpari iudicium; ergo nec ſub prætextu neceſsitatis poteſt aliquid fieri contra priuilegium fori clericorum. Patet conſequentia, quia non ceſſat exemptio in aliquo caſu ex parte clerici, niſi iuriſdictio laici in eodem caſu augeatur. Antecedens autem quoad poſteriorem partem per ſe notum eſt, quoad priorem verò, probatur, quia iuriſdictio requirit poteſtatem, & voluntatem ſuperiorem, à qua proueniat: nam licet vnus homo indigeat correptione, aut pœna, & deſit ſuperior, qui poſsit illum coercere, non ideò poteſt alius priuatus iuriſdictionem in illum vſurpare, ſed ad ſummum tunc ea licēt, quæ ad iuſtam, & moderatam defenſionem fuerint neceſſaria; aliàs non poſſet pax, & iuſtitia in humana ſocietate cōſeruari. Sola ergo neceſsitas vt ſic, nunquā dat iuriſdictionē, ideoq; neq; ad excuſandam violationem immunitatis ſufficit. Quomodo autem ad iuſtam defenſionem ſufficiat, infra videbimus.

9. Solum ſupereſt caſus ille vltimo loco propoſitus, quando clericus verſatur inter paganos, vel hæreticos, vbi nulli ſunt Prælati, vel iudices veram Eccleſiaſticam iuriſdictionem exercentes. Et tunc in primis dicendum eſt, ſi ſtatus ille ſit durabilis, & valde generalis in aliqua prouincia, conſulendum eſſe ſummum Pontificem, ſi fieri poſsit, vt remedium adhibeat, quia ipſe eſt ſupremus iudex, & ibi alius propinquior deeſt. Si verò aut caſus eſt particularis, & extraordinarius aut non datur locus conſulendi Pontificem, aut exequendi mandata eius, tunc caſus reducitur ad terminos iuris naturalis, vel gentium, & ideò licebit vti remedio quocumque honeſto ſecundum rectam rationem. Vel dici etiam poteſt, tunc poſſe conueniri clericum coram iudice laico iure defenſionis, quia ille tunc eſt modus ſuauior ſe defendendi, vel ius ſuum conſeruandi, aut recuperandi, aut etiam communi bono conſulendi.

Conſuetudo.

10. TErtia excuſatio erat conſuetudo, de qua multa in ſuperioribus diximus, quibus nō obſtantibus, Doctores frequēter hoc ſolo nomine varias actiones exemptioni repugnantes, quæ in varijs locis ſunt in vſu, excuſare conantur. Quales ſunt punire clericum ob crimen læſæ Maieſtatis, de qua cōſuetudine teſtatur Iulius Clarus, & illam dicit poſſe excuſari per cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat. ſupra allegatum. Vnde videtur illam conſuetudinem ad iuſtam defenſionem reuocare, quia cum crimen illud mortem Principis intentet, iure defenſionis videtur Princeps, poſſe traditorem per ſuos miniſtros, vel iudices interficere. Alia conſuetudo referri ſolet de clerico, qui coram iudice ſæculari teſtimonium dicens, de periurio conuincitur, vt poſsit ab eodem iudice laico puniri, quàndo cognitionem de tali crimine ipſe pręuenit, quam conſuetudinem in Gallia ſeruari, refert Couarr. in Pract. cap. 18. num. 8.

11. Alia dicitur eſſe in Gallia Conſuetudo, nimirum, vt clerici in actionibus realibus coram iudice ſæculari conueniantur, quam defendit Ioannes Garſia de Nobilit. Gloſſa 9. numer. 49. cum Fabro, & alijs quos refert. Et ſimiliter eſt ibi conſuetudo, vt de quibuſdam delictis grauibus iudices laici contra laicos cognoſcant. Item vt clerici portantes arma prohibita, vel tempore prohibito, illis per Magiſtratum ciuilem priuentur, conſuetudine receptum eſt, & defenditur, vt videre licet in Couarruuia dict. lib. Practic. cap. 33. circa fin. & libro 2. Var. capit. vltim. in fin. Iul. Clar. ſupra numer. 26. Salced. in Practic. capitul. 55. In Hiſpania etiam ſolent clerici miniſtri Regis, qui ſunt à conſilijs eius de delictis, vel defectibus in ſuis officijs commiſsis viſitari, inquiri, ac puniri. Et in multis dubijs, & controuerſijs inter iudices Eccleſiaſticos, & laicos, vel in cauſis, in quibus ſubditi, ſeu vaſſalli à Prælatis, vel iudicibus Eccleſiaſticis grauari cōqueruntur, Regia tribunalia indicant. Hæc autem, & multa ſimilia, quæ authores referunt, ſola conſuetudine defenduntur, vt videre licet in Couar. ſuprà c. 31. vſq; ad 35. & Nauar. in cap. *Nouit*, de Iudicijs notab. 3. nu. 31. & Azor. tom. 1. lib. 5. c. 13. & 14.

Nihilominus dicendum eſt, hanc excuſationem conſuetudinis nunquam eſſe poſſe ſufficientem, ſi actus verè ſit contra libertatem Eccleſiaſticam, & cōſuetudo per ſimiles actus introducta ſit. Hoc euidenter ſequitur ex his quæ cap. 32. dicta ſunt, & ita communiter traditur ab omnibus authoribus ſuprà allegatis. 12.

Conſuetudo non excuſat actum cōtra immunitatem factum.

Nam conſuetudo nunquam poteſt derogare, vel minuere priuilegium immunitatis, nec poteſt dare iuriſdictionem laico in clericum; ergo omnis actus iuriſdictionis, quē laicus exercet in clericum ſolo titulo conſuetudinis, eſt actus ſine iuriſdictione factus; ergo eſt violentia contra immunitatem Eccleſiaſticam; ergo ſola conſuetudo nunquam ſufficit ad culpam, ſeu libertatis Eccleſiaſticæ violationem excuſandam. Quæ ratio ſuppoſito dicto principio, eſt moralis demonſtratio, illud autem principium, vt opinor, ſatis demonſtratum eſt. Vnde omnia iura canonica, quæ conſuetudinem illam dicunt eſſe corruptelam, & tanquam damnabilem reprobant, hanc etiam aſſertionem apertè confirmant. Nam corruptela, & damnabilis conſuetudo, non eſt aliud, niſi frequentia peccandi; peccatum autem ſubſequens non excuſatur propter frequentiam præcedentium, ſed quodammodo augetur. Quocirca conſuetudines, quæ allegantur, vel alijs titulis à conſuetudine diſtinctis excuſandæ ſunt, vel ſimpliciter reprobandæ, nam propter facta hominum non ſunt iura diuina, vel canonica neganda, vel falſis interpretationibus corrumpenda. Et ita Rota deciſion. 804. quæ eſt 10. de Conſuetud. in antiquis damnat conſuetudinem quandam, quæ etiam ante ſchiſma in Anglia vigebat, ſcilicet, vt Rex, vel eius miniſtri clericos iudicarent in actionibus ciuilibus, etiam perſonalibus, & in criminalibus, quando agitur ciuiliter. Et idem profecto etiam dicendum erit de Gallicana conſuetudine, vt clerici iudicentur à laicis in actionibus realibus, niſi alia via excuſetur. Idemque de ſimilibus dicendum eſt, vt latius proſequitur Azor loco citato.

Duo autem ſunt tituli, quibus ſimiles conſuetudines excuſari ſolent. Vnus eſt, quia facta, ſeu actiones, quibus introducuntur, & poſtea defenduntur, non ſunt actus contra libertatem Eccleſiaſticam, quia non ſunt actus iuriſdictionis laicæ in clericum, ſed ſunt actus iuſtæ defenſionis, vel reipublicæ, vel innocentum, quæ defenſio non eſt contra libertatem Eccleſiaſticam. Iuxta quam doctrinam actio re vera non excuſatur propter conſuetudinem, ſed potius conſuetudo excuſatur propter modum, & titulum actionis, ipſa vero conſuetudo poſt quàm introducta eſt, & à viris prudentibus, ac timoratis ſeruata creditur, ad ſummum indicat, & eſt argumentum, actiones illas non fuiſſe vſurpatæ iuriſdictionis, ac proinde per modum defenſionis fieri conſueuiſſe. Atque hoc modo excuſatio hæc reducitur ad vltimam infra tractandam, ideoq; nunc illa generali doctrina ſuppoſita ſolùm aduertimus; neceſſarium eſſe, vt ad talem materiam, ſeu actionem verè, & conuenienter applicetur, alioqui ſi materia non ſit capax defenſionis, quia ibi non fiebat violentia, nec morale periculum eius, erit ficta excuſatio, & de ſolo titulo, non vera, nec de re, oportet ergo, vt & cauſa, & neceſsitas defenſionis ſupponatur, & vt in ipſa defenſione debita moderatio ſeruetur, vt infra explicabitur. 13.

Atq; hoc titulo poteſt aliquo modo excuſari conſuetudo illa auferendi à clericis arma prohibita. Nam certè ſi id fiat per vſum iuriſdictionis, vel alicuius punitionis, non video, quomodo excuſari poſſit, 14.

Quomodo excuſetur, arma prohibita.

ta à clericis auferentes. sit, quidquid Couarruuias & alij sentiant. Quod ex parte sensit Nauarrus consilio vigesimo septimo, alias quadragesimo quarto. de Excom. n. 5. quatenus excusat huiusmodi factum, eo quod ordinatur ad impediendum aliquod delictum, additque interdum fieri per modum pacti, & conuentionis inter clericū, & ministros iustitiæ, solent enim clerici arma offerre, ne ad suos superiores, & Prælatos deferantur, vel denuncientur. Quòd si ita est, cessat violatio Ecclesiasticæ libertatis, quidquid sit de iniustitia, vel turpitudine pacti. Quādo verò arma tolluntur solùm per modum defensionis ad tollendam occasionem rixæ, vel periculum perturbationis ciuitatis, tunc non auferuntur in pœnam, & ideò non videtur licere ex vi talis facti omnino spoliare clericum armis, priuando illum dominio eorum, quia nullus apparet iustus titulus, quo id fieri posit; ergo tantum debent pro illa occasione auferri, vt postea reddantur, nisi clerici voluntariè consentiant donationi eorum, vt dictum est.

15. *Quo pacto excusetur consuetudo comprehendendi clericos in delicto copertos* Sic etiam honestari solet consuetudo, qua solent ministri sæcularis iustitiæ clericos in delicto inuentos, vel quos probabiliter præsumunt ad delinquendum incedere, detinere, & comprehendere, vt suis Prælatis eos præsentent, nullo enim modo id facere possunt titulo iurisdictionis, vt constat ex capit. *Cum non ab homine*, de Iudicijs, & cap. *Si verò*, de Sentent. excommunicat. & cap. *Si clericus*, de Foro compet. & capit. *Si clericus*, de Sentent. excommunicat. in 6. Vnde nulla consuetudine introduci potest, vt eo modo tale factum liceat. Solet autem iustificari per modum defensionis, quia expedit valde reipublicæ, vt impediantur delicta, & hoc munus videtur maximè commissum ministris iustitiæ sæcularis. Et ita docent Panormitan. in cap. *Vt famæ*, de Sentent. excommun. nu. 6. & in cap. *Cum nō ab homine*, de Iudicijs, vbi etiam Decius nu. 10. & Felin. ibi, & in cap. *Si verò*, de Sentent. excommun. n. 2. & Nauarr. in dicto consil. & in Sum. cap. 27. n. 83. & Iulius Clar. dicto §. vlt. q. 28. n. 6. Censetur etiam ibi interuenire tacita voluntas Prælatorū, quam etiam potest interpretari consuetudo, & potest ibi sufficere, quia ibi non interuenit commissio iurisdictionis, sed tantùm quidam vsus facti, quo Prælatus vtitur ministro iustitiæ ad comprehendendum subditum suum delinquentem, quod optimè per sæculare brachium facere potest. Deniq; ad hunc modum sub hac specie defensionis excusantur aliæ consuetudines, vt excludendi clericum à curia Regis, vel etiam à regno, vel aliæ similes, quas nunc examinare, non est nostri instituti, sed videri possunt Doctores allegati. Præsertim Azor suprà, & Henriq. lib. 14. de Irregul. cap. 12. nu. 6. litera P. & sequentib.

16. *Alius modus dictam consuetudinem defendendi.* Alius modus defendendi hanc consuetudinem est, fundando illam in priuilegio Pontificio. Non est enim dubium, quin posit Pontifex concedere alicui Regi, vel regno speciale priuilegium derogans aliqua ex parte priuilegio exemptionis, de quo infrà dicetur. Hoc ergo priuilegio supposito, actus, qui ex illo fiunt, honesti sunt, & ita etiam consuetudo illorum est honesta. Tunc autem consuetudo non derogat immunitati, sed derogatam supponit, & ideò non est consuetudo, quæ excusat, sed priuilegium, de quo statim dicam. Vnde non probo, quod Nauarr. in dicto consil. de Sentent. excommunicat. num 1. dicit, consuetudinem immemorialem Galliæ, quòd iudex sæcularis posit punire clericum, habere vim priuilegij, citans Aufredum in Clementin. 1. de Offic. ordinar. regul. 1. fallentia 10. Insinuat enim, talem cōsuetudinem posse inducere priuilegium, quod in hac materia non censeo esse verum, quia si consuetudo sit turpis, & reprobata, etiam si immemorialis sit, non potest inducere priuilegium, & ideò cùm in hac materia consuetudo sit reprobata, vt diximus, etiam si immemorialis sit, non potest vi sua priuilegium introducere, vt rectè dixit Probus in c. de Probat. & sentiunt alij authores suprà citati. Ergo oportet, quòd priuilegium præcedat, vt consuetudinem honestet.

17. *An immemorialis consuetudo sit sufficiens signum priuilegij à Pontifice cōcessi* Quæri autem potest, an immemorialis consuetudo sit sufficiens indicium, seu testimonium, quòd ex legitimo priuilegio inchoata fuerit, videtur enim valdè probabile, ita esse præsumendum, quia immemorialis consuetudo præsumitur honesta, vt multi Iurisperiti tradiderunt, quia cùm non posit probari mala, præsumitur bona. Nihilominus censeo, solam, & nudam consuetudinem etiam immemorialem non sufficere in hac materia ad probandum priuilegium. Tum quia illa regula non procedit in consuetudine reprobata per legem, vt Rochus Curtius, & alij tractantes de consuetudine tradiderunt; tum etiam quia valde odiosum est priuilegium hoc & difficile, ac rarò conceditur, & ideò nisi legitimè probetur, non præsumitur: solus ergo vsus quantumuis antiquus, cum in facto consistat, non probat sufficienter ius, seu priuilegium. Loquor autem de nuda, & pura consuetudine, quia si cum illa coniungatur constans fama, & traditio æquè antiqua, seu immemorialis, quòd præcesserit priuilegium, & talis traditio integrè probetur, videtur sufficiens, vt talis consuetudo pro priuilegio reputetur.

18. *Consuetudo in priuilegio fundata potest à Pontifice reuocari.* In tali verò casu addendum est, non obstante illa traditione, & probatione, posse talem consuetudinem per Pontificem reuocari. Tum quia illa consuetudo non accipit vires à præscriptione, sed à priuilegio, priuilegium autem à superiori datum semper potest reuocari, præsertim ex iusta causa. Tum etiam quia licet admitteretur ibi aliqua præscriptio, non posset obstare, quo minus Pontifex posset reuocare iurisdictionem receptam per illud priuilegium, & quasi præscriptam illa consuetudine, quia semper illa iurisdictio est quasi delegata à Pōtifice, & consequenter ab eius voluntate pendens. Item quia contra Papam nemo præscribere potest in his, quæ ad supremam eius potestatem pertinent, Nam, vt rectè dixit Innocent. cap. 1. de Postulatio. Prælator. num. 2. *quia Papa circa spiritualem potestatem omnia potest, & plenitudinem potestatis habet, nullus potest quærere possessionem, quæ ei præiudicet, cùm illam habeat à Domino tantùm.* Idemq; docuit Glossa in cap. *Cum nobis*, de Præscript. vbi Panormitan. num. 1. & 12. eam valdè commendat, & in cap. *Si diligenti*, eodem tit. nu. 11. Pontifex autem ex vi potestatis spiritualis, quam à Christo accepit, potest exemptionem clericorum, vel conseruare, vel redintegrare, si aliqua ex parte fuerit diminuta, & ideò semper potest quamcunq; consuetudinem illi contrariam quomodocunq; introducta sit, reuocare, quia illa potestas, quæ à Domino concessa est, per nullam consuetudinem diminui potest, neq; ipse Pontifex illam potest à se abdicare.

Concordia.

QVarta excusatio erat concordia, seu pactum. Solent enim iudices laici nonnullas actiones suas contra immunitatem defendere titulo alicuius antiquæ concordiæ inter Reges, & Prælatos, seu clerum transactæ, per quam concessum fuerit sæcularibus iudicibus, vt in talibus causis, vel occasionibus possint circa materiam Ecclesiasticam iurisdictionem suam exercere. Atque hunc titulum video in hoc regno sæpius allegari, & in regno Galliæ scimus, facta esse similia concordata tempore Leonis X. & Regis Francisci, quæ Rebuffus commentatur, & in regno Hispaniæ, & alijs desiderari scimus, propter vitandas perturbationes, quæ inter iudices sæculares, & Ecclesiasticos oriri solent. 19.

20. *Cōcordia inter Ecclesiasticos, & seculares ibi* Circa hanc autem excusationem in primis aduertendum est, quotiescunque huiusmodi concordia inter Episcopos etiam in Concilio prouinciali, vel nationali congregatos, & Reges, aut Senatus fit; nihil

Pontificis authoritate facta, immunitati nihil derogat.

nihil posse contra priuilegium immunitatis operari, nisi authoritate Summi Pontificis facta sit, vel cõfirmetur. Ita notauit Rebuff. in Concord. titul. de Approbat. Conuentor. verb. *Firmitatem.* Ratio autem est manifesta ex superiùs dictis, quia Episcoporum consensus nõ est sufficiens ad dispensandum, vel priuilegium concedendum, quo exemptio clericorũ minuatur, quia non potest inferior dispensare, nec priuilegium concedere in iure superioris, præsertim, quando est tam graue, & tam difficilem ac raram habet dispensationem, vt de hoc priuilegio suprà ostendimus; ergo solùm potest consensus Prælatorum operari per modum renunciationis, per quam aliqua ex parte cedant iuri suo; at verò talis renunciatio propria authoritate facta non valet, vt suprà etiam est probatum; ergo neque illa concordia potest esse valida sola authoritate Prælatorum etiam cum inferiori clero facta.

21. Nec refert, quòd illa non videatur esse simplex renunciatio, sed quasi commutatio per modum trãsactionis facta, tum quia per illam transactionem nunquam suppletur in ipsa exemptione diminutio, quæ in aliqua parte materiæ illius fit, neque nouum aliquod ius Ecclesiastico statui conceditur, sed ordinariè solet ab Ecclesiasticis fieri ad fugiendam vexationem, vel maius malum vitandum, vt sæculares illa parte contenti, maiorem non vsurpent. Quod certè fieri non debet contra commune bonum, si autem fiat, siue cum culpa, ex humano timore, siue sine culpa ob necessitatem ad vitandum maius malum, erit potiùs tolerantia quædam, vel permissio, quàm concordia, etiamsi fortasse hoc nomine appelletur, & ideò non reddet tutos in conscientia iudices sæculares, donec consensus Pontificis legitimè informati accedat. Tum etiam quia licet fingamus, aliquid iuris, vel commodi tribui Clero à Principibus sæcularibus, vt in aliqua parte exemptionis cedant iuri suo, etiam hoc modo non potest priuatus Prælatus, seu particularis clerus in aliquo renunciare exemptioni, quasi alienãdo partem eius per modum commutationis, tum quia hoc etiam est contra commune bonum status clericalis, in cuius fauorem exemptio est introducta; tum etiam quia illa est quædam alienatio iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ inter bona Ecclesiastica meritò computatur, ideoq; sub prohibitione alienandi bona Ecclesiastica meritò comprehenditur.

22. *Cõcordia per Pontificem confirmata valida est, & sufficiens.* Accedente autem Summi Pontificis consensu, non est dubium, quin talis concordia valida sit, & consequenter sufficientem excusationem inducat. Est autẽ considerandum, hanc Papæ approbationem habere vim cuiusdam priuilegij, vt in simili notauit Rebuffus in Concordatis tit. de Approbatione Conuentor. verb. *Priuilegijs*, & est per se manifestum, quia etiam si fiat per modum contractus, est peculiaris fauor permanens, & stabilis cum aliqua iuris communis derogatione. Quocirca excusatio hæc ad sequentem de priuilegio reuocatur, vnde sicut ibi dicemus, priuilegium reuocari posse per Pontificem, ita de qualibet simili concordia ab eodem confirmata dicendum est. Nam licet post confirmationem Prælati non possint à concordia recedere sua authoritate, saltem inuitis Principibus sæcularibus, nihilominus Pontifex semper potest concordiam reuocare, quia vt dixi, confirmatio illa fuit quasi priuilegij cuiusdam concessio, quod reuocari semper posse infrà ostendam.

23. Contra hoc verò allegari potest Rebuffus in Concordatis tit. de Collationib. qui in præfatione quæstionem proponit in §. *Insuper quæro, an altera pars valeat derogare his concordatis.* Et respondet, non posse, loquiturque de concordatis inter Regem, & Papam. Et licet plura argumenta multiplicet; vnicum tamen est fundamentum, scilicet, quia concordia illa transit in contractum, contractus autem obligat partes, etiam

Solutio. si supremi Principes sint. Sed in primis casus, in quo versamur, videtur esse diuersus, quia quando concordia fit inter Episcopos, vel clerum alicuius regni, & Regem, illi tãtum sunt partes contrahentes, Pontifex autem confirmando pactum, solum se gerit vt supremus dispensator, fauorem, & gratiam concedens vtrique parti contrahenti tanquam sibi subditæ, & inferiori, & ideo illam reuocare potest. Quia verò instari potest, quod Papa in illo casu cõiungitur clero tanquam caput eius consensum cõsummando, ideoque etiam considerari tanquam partem contrahentem, propterea vlterius addo, resolutionem illã Rebuffi aliqua declaratione, vel limitatione indigere. Nam ex parte Regis simpliciter verum est, non posse recedere à concordatis cum Papa, tum propter dictam rationem contractus, tum etiam quia si aliquid priuilegij, vel fauoris ex parte Regis ibi intercedit, concessum est à subdito suo superiori, & ideo est irreuocabile.

At vero ex parte Pontificis distinctione opus est; 24.
quia per nullum contractum potest Pontifex à se abdicare supremam potestatem spiritualem, quam habet ad disponendum ea, quæ ad conuenientem Ecclesiæ gubernationem pertinent; & ideo licet sine causa non possit à concordata recedere, si tamen postea mutatis rebus, vel melius perspectis concordatam Ecclesiæ nociuam, aut non conuenientem esse intellexerit, potest, reuocando illam ab ea recedere, compensando alteri parti damnum, si quod fortasse ratione pacti præcedentis patiatur. Sic enim Rex temporalis potest priuilegium subdito suo concessum, etiam si in vim pacti transierit, reuocare, dummodo, & ad commune bonum regni expediat, & subdito restituat, vel recompenset, quod ille in pacto præcedente ex parte sua contulerat, vt in materia de Priuilegijs latius traditum est. Quæ generalis doctrina speciali ratione locum habet in hac materia exemptionis, tum quia, vt dicebam, quidquid in ea remittitur ex parte Ecclesiæ, ordinariè liberaliter sine compensatione conceditur: tum maximè quia in hac exemptione magis est attendendum bonum commune status clericalis, quàm vlla conuentio cum temporali Principe facta, quia necesse est, vt semper habeat illam conditionem tacitè inclusam, dummodo in præiudicium, aut vexationem, vel vilipendium status clericalis non cedat, aut aliquando sequatur ex concordia. Intercedente ergo simili causa poterit reuocari, sine illa vero non poterit, saltem licite, si tamen fiat, existimo factum tenere propter supremam spiritualem potestatem Papæ, quæ in se minui non potest, vt de priuilegio statim dicam.

Oportet autem aduertere hæc omnia dicta esse, 25.
Concordia inferioris Prælati cum laico absq; iurisdictionis concessione facta valida est.
quando per concordiam conceditur laicis iurisdictio aliqua in clericos contra priuilegium clericale: nam si non concedatur iurisdictio, sed tantum executio aliqua, vel ministerium facti, non repugnat fieri per concordiam inter Prælatum; & iudicem sæcularem, vt hic possit tanquam organum, & minister Episcopi actiones aliquas circa clericos exercere, quæ ad impedienda peccata, vel perturbationes publicas conuenientes iudicentur, & sine indecentia clericalis status fieri possint, vt sunt, eripere arma clericis noctu illa portantibus, vel comprehendere clericum in graui delicto inuentum, & similes. Hoc supponunt omnes authores supra allegati, approbantes huius modi consuetudines, quæ maximè ex hoc pacto saltem implicitè honestantur. Sumitur etiam ex iuribus, quæ declarant, esse in Episcopis potestatem ad vtendum hoc modo auxilio brachij sæcularis, capit. *Si verò*, de Sentent. excommunic. cum alijs suprà allegatis. Non enim est necesse, vt id semper faciant per speciale mandatum. Cur enim non poterunt etiam id efficere per aliquam generalem commissionem, seu concordiam, quatenus necessitas suæ diœcesis iuxta suum prudens arbitrium postula-

postulauerit? Intelligendum autem est, huiusmodi licentiam, seu concordiam semper esse debere ab arbitrio Prælatorum Ecclesiæ dependentem, non enim possunt ius aliquod in hac parte tribuere sæcularibus iudicibus, sed tantùm illis vt instrumentis vti, instrumētum autem semper pendet à motione principalis agentis. Et ideò semper est integrum Prælatis prohibere iudicibus sæcularibus, ne tales actiones exequantur, non obstante quacunque licentia, vel prætensa concordia, etiam consuetudine firmata, ita enim expedit ad bonum regimen status clericalis, & oppositum exemptioni clericorum multum derogaret.

26. Vltimo possunt ad hoc caput reduci nonnulli actus iurisdictionis, quos Principes sæculares interdum circa Ecclesiasticos exercent, non vt Ecclesiastici sunt, sed vt sunt feudatarij, vel ministri ciuiles talium Principum. Sic diximus supra causas feudales tractari debere coram domino feudi, etiam si supra Ecclesiastica bona, & contra clericos moueantur. Sic etiam Cardinalis Bellarminus contra Barclaium capitul. 35. defendit factum Imperatoris Caroli V. qui Hermannum Coloniensem Episcopum ad suum tribunal vocauit. Quod factum obijciebat Barclaius: Cardinalis autem respondet, verum quidem id esse, sed vocasse illum vt Principem imperij. Sic etiam solent Reges visitare ministros suos, & Consiliarios, etiam si clerici sint, eosque temporalibus pœnis pecuniarijs, vel depositione ab officio sæculari, & alijs similibus clericis non indecentibus, punire. Quam consuetudinem defendunt Aufrerius in Clementin. *Pastoralis*, de Officio Ordinarij regul. 1. fallent. 27. & 28. & Chasseneus in Consuetudinib. Burgundiæ, verbo *Iustitiæ*. Videtur autem in hoc maximè fundari, quod tunc non considerantur, nisi sub respectu merè ciuili, & maximè, quia sub ea conditione, & pacto ad ea ministeria, & officia Regia acceptantur, quod pactum nec contra exemptionem Ecclesiasticam, nec contra decentiam Ecclesiastici status, aut bonos mores esse videtur, & ita est communi vsu receptum, & approbatum.

Priuilegium.

27. QVinta excusatio erat priuilegium, de quo in iure, vt sic dicam, nulla est difficultas, in facto autem est maxima. Duo enim, quæ ad ius pertinent, certa sunt, vnum est, posse hoc priuilegium concedi saltem à summo Pontifice, quod supra probatum est, & ex vsu satis constat. Alterum est, hoc priuilegium posse à Pontifice reuocari, ac proinde, vt ad legitimam excusationem prosit, non satis esse, quod semel concessum, seu obtentum sit, sed oportere, vt perseueret non reuocatum. Atque hoc etiam ex vsu Pontificum constat, frequenter enim huiusmodi priuilegia reuocant per illa verba: *Non obstantibus quibuscunque priuilegijs*, vt patet ex cap. *Clericis*. §. vlt. de Immunit. Ecclesiar. in 6. vbi id notat Glossa, & ex cap. *Quia sæpe*, de Electione. in 6. cum similibus, & singulis annis fit talis reuocatio in Bulla cænæ Domini. Ratio verò est, quia priuilegium concessum subdito reuocari potest ab eodem superiore, vel eius successore, vt in lib. 8. de Legibus cum communi sententia probatum est. Hoc autem priuilegium est huiusmodi, etiam si Imperatori, aut Regibus sit concessum, quia datur à Papa, qui est superior illis, & ideò semper potest illud reuocare.

28. In quo est considerandum, quòd Papa, quando hoc priuilegium concedit Imperatori, verbi gratia, non solùm remittit aliquid de priuilegio, quod fortasse ab ipso Imperatore acceperat, seu committit illi aliquam partem iurisdictionis temporalis directæ, quam ipse Imperator Ecclesiæ prius donauerat, sed etiam ex parte aufert priuilegium à Christo ipso concessum, & derogat iuri canonico, & in illo dispensat per suam spiritualem potestatem. Quia ergo hæc potestas semper in Pontifice manet integra, (quia per nullum priuilegium potest supremam, iurisdictionem à se abdicare, vt cum Aretino, Baldo, & alijs rectè notauit Felinus in capit. *Nouit*, de Iudicijs. num. 8.) ideò semper potest Papa priuilegium suum reuocare; prohibendo sæculari Principi vsum temporalis potestatis circa clericum, seu reducendo ius diuinum, & canonicum ad suum integrum statum, ablata dispensatione. Imò etiam potest iurisdictionem temporalem directam, quam per suum priuilegium Principi sæculari commiserat, ab illo auferre, & ad se reuocare, seu in se solo retinere. Quia verisimilius est, non illam à se abstulisse, sed quasi delegasse, & commisisse dependenter semper à voluntate sua, quia non amplius necessarium est ad finem priuilegij, nec ex verbis eius plus colligi potest. Hoc autem priuilegium, quod minuit immunitatem, odiosum est, & ideò restringendum, vt illo modo intelligatur concessum, quo immunitati minus præiudicet, ideoque semper est reuocabile, & per potestatem spiritualem, per quam Pontifex potest clericos eximere, & per supremam potestatem ciuilem, quam Pontifex nunc habet in personas, & bona clericorum, quam nunquam à se abdicat, etiam si talia priuilegia concedat.

Difficultas autem est, an de facto integra sint aliqua huiusmodi priuilegia, vel potius omnia, quæcunque fuerunt concessa, nunc sint reuocata, ideoque talis excusatio, licet de possibili iusta esse possit, de facto locum non habet. Ratio dubitandi sumitur ex Bulla cœnæ Domini, (in alijs enim antiquis iuribus, vel Bullis non inuenitur generalis reuocatio) nam in clausula 19. post prohibitas actiones contra immunitatem adduntur in Bulla Gregorij XIII. hæc verba: *Etiam prætextu quorumcunque priuilegiorum à Sede Apostolica ex quibusuis causis, ac sub quibuscunque tenoribus, & formis, in genere, vel in specie concessorum quibuscunque Regibus, &c. quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex nunc in irritum vocando.* Per quæ verba apertè reuocantur priuilegia omnia, & tot particulis additis augetur reuocatio, vt omnia priuilegia, & omnes modos, seu species illorum, omnemque materiam, & omnem formam, & quascunque personas comprehendere videatur. Et quamuis in posterioribus Bullis vsque ad nouissimam mutata sint illa verba, nihilominus eundem sensum referre videntur, nam post prohibitionem sub censura additur hæc sola limitatio: *Sine speciali, specifica, & expressa huius sanctæ Sedis Apostolicæ licentia.* Quæ exceptio extendit prohibitionem ad omnes alios casus, non obstantibus quibuscunque alijs priuilegijs, nam licentia actualis, & particularis in casu specifico non est propriè priuilegium, sed potius dispensatio quædam, quæ à priuilegio differt, vt libro de Priuilegijs dixi. Vnde Nauar. in sum. cap. 27. num. 72. verba vtriusque Bullæ referens, ingenuè fatetur, ibi esse reuocata omnia priuilegia, dubitat autem, an possint excipi priuilegia remuneratiua, vel quæ sunt immemoriali consuetudine firmata, & sequitur Salzedo in Scholijs ad practicam criminalem Bernardi Diaz. cap. 55. §. *Apud Gallos.* De qua exceptione statim dicam.

29. *An aliqua priuilegia contra immunitatem irreuocata subsistant*

Ratio dubitandi.

Nihilominus multi authores non solum antiqui, sed etiam moderni vtuntur hac excusatione priuilegij ad aliquorum regnorum consuetudines defendendas. Vt de Hispania affirmat Bannez. 2. 2. q. 67. art. 1. dub. 2. concl. 6. & Menochius de Retinend. possess. remed. 3. n. 354. & de Gallia Aufrerius in Clementin. 1. de Offic. ordinarij, limitat. 13. & Iulius Clar. lib. 5. §. vlt. quæst. 6. num. 26. & de republica Veneta Gigas in tract. de Crimin. læsæ Maiest. quoad illud crimen in particulari. Difficile autem est solidum fundamentum huius sententiæ afferre, aut probabili modo explicare illa verba reuocatoria, vt prædictum effectum in omnibus priuilegijs, circa talem materiam non consequantur. Fortasse autem illi authores existima- 30.

Sententia negans.

istimarunt, talia priuilegia esse remuneratoria, vel immemoriali consuetudine firmata, quæ etiam Nauarr. excepit. Sed re vera immerito excipiuntur ab ijs verbis (præsertim vt habentur in Bulla Gregorij XIII.) priuilegia, quæ sunt in antiquo vsu etiam immemoriali, quia vt suprà dixi, cõsuetudo in hac materia non addit firmitatem priuilegio, cum in vi consuetudinis nullum ius inducat, ideoq; immemoriale priuilegium nihil speciale, & proprium habet, ratione cuius sub generali reuocatione, & appellatione priuilegiorum non comprehendatur. Quod etiam dicitur de priuilegio remuneratorio, non satisfacit, tum quia, sine probatione dicitur, omnia talia priuilegia esse remuneratoria, tum etiam quia reuocari possunt, vt suprà dixi, & videntur satis comprehensa sub illis verbis, *Ex quibusuis causis, ac sub quibuscunq; formis, ac tenoribus concessorum.*

29. *Sententia auctoris.* Quapropter mihi valde probabile est, ex vi illorum verborum esse reuocata priuilegia quoad causas criminales, nam de illis tantum in illa clausula sermo est, ideoq; in alijs materijs pertinentibus ad immunitatem clericorum habere poterit locum excusatio priuilegij, vbi de illo satis constiterit. In criminalibus autem causis, & præsertim in capitalibus (ita enim loquitur expresse Gregorius XIII. in sua Bulla) videntur, vt dixi, priuilegia reuocata. Quia verò Sixtus V. & posteriores Pontifices non ita expresse illam reuocationem posuerunt, & verisimile est, non sine causa illa verba mutasse, ideò non audeo damnare vsum talium priuilegiorum, sed hoc Apostolicæ sedi remitto. Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 35. contra Barclaium, cum ille diceret, esse in Gallia quædam delicta grauia, quæ priuilegiata dicuntur, ipse respondet, ideo dici priuilegiata, quia priuilegio Sedis Apostolicæ indultum est Regibus Francorum, vt ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis videtur, illam excusationem non improbare, sicut illam non improbant Iulius Clarus, & Aufrerius, quos allegat.

Defensio iusta.

30. SExta, & vltima excusatio est iusta defensio regni, aut innocentum, vel propria, & hæc est valde, vsitata in Regijs tribunalibus, quia per se, & generatim spectata habet magnam quandam speciem illius naturalis æquitatis, quia *vim vi repellere licet.* Nam defensio ex suo genere omnibus licita est, si necessaria sit, & debito modo fiat; vnde etiam contra Papam licitam esse Regibus, vel Ecclesiæ in 3. libro notatum est cum Caietan. in Opusc. de Potest. Papæ cap. 27. Idemque in hac materia de Exemptione notat Victoria Relect. 1. de Potest. Ecclesiæ. num. 8. seu proposit. 8. Couarruuias, & multi alij moderni scriptores, Hispani præsertim, & Galli, ex quibus videri possunt Didacus Perez in legem 5. tit. 1. li. 2. Ordinamenti, & Didacus Castillo in l. 49. Tauri. num. 3. & Matthæus de Afflict. in decisionib. Neapolitan. decis. 2. 24. 85. & 363. Et ex antiquis Decius in l. *Vim.* ff. de Iustit. & iur. num. 25. & Platea in l. *Prohibitum.* C. de iure fisci lib. 10. Fundamentum autem est, quia illud principium, *Vim vi repellere licet*, est de primæuo iure naturali, teste Isidor. in 5. lib. Etymologiar. cap. 4. & refertur in cap. *Ius naturale.* distinct. 1. & confirmat D. Thom. 2. 2. quæst. 96. artic. 4. Et ita illo vtuntur iura canonica in cap. *Significasti.* 2. de Homicid. capitul. *Si verò*, 1. de Sentent. excommun. ergo etiam licet laicis vti illa defensione contra clericos.

31. In hac autem materia videtur hic vsus maximè necessarius, quia nisi hæc defensio interdum adhibeatur, sæpius innocentes grauissimè opprimentur à suis proximis iudicibus, vel Prælatis Ecclesiasticis, quia vel omnino non possunt, vel non sine magno dispendio ad superiores Prælatos recurrere, & præsertim ad Romanam curiam longè distantem. Et addit Couarru. signum huius necessitatis esse, quòd ferè omnia catholica regna hac vtuntur defensione, quòd videant sine illa non posse innocentes suos defendere, cùm tamen hoc ad suam conseruationem, & consequenter ad officium suum pertineat. Sicut enim vnusquisque homo ius habet vim vi repellendi, non solùm quando fit toti corpori, sed etiam si cuilibet membro fiat, ita respublica habet potestatem ad propulsandam vim cuicunq; membro suo factam. Respublica autem transtulit suam potestatem, & curam in Regem, ideoq; defensio hæc Regibus specialiter commendata est, teste Hieronymo Ierem. 22. & Isidoro lib. 3. Sententiar. cap. 53. & habentur in cap. *Regum*, & cap. *Principes*, 23. q. 5. & Augustino ep. 50. & habetur in cap. *Maximianus*, 23 q. 3. Et idem tradit Concilium Parisiense 1. sub Ludouico p. 2. cap. 2. & 3. Rex autem per sua tribunalia Regia, & alios ministros, illa potestate vtitur. Ergo est iusta hæc excusatio, quia & actio fit legitima potestate, & non est contra exemptionem, quia non est actus iurisdictionis, seu superioris, sed defensoris, à defensione autem nullus est exemptus.

Quamuis autem hęc defensio habeat, vt dixi, hanc speciem naturalis æquitatis, nihilominus illam applicare ad praxim, & ad excusanda plurima facta iudicum sæcularium, difficillimum profectò est. Vt autem punctum difficultatis explicemus, suppono, sermonem esse de defensione, quæ fit, non titulo, vel potestate iurisdictionis circa aggressorem, sed quæ fit propria authoritate, viribus, seu potentia, supposito iusto titulo dominij, vel administrationis eius rei, quæ defenditur, ne per violentiam auferatur. Quia cum sæcularis iudex non habeat iurisdictionem in clericum, non potest propter defensionem, vti iurisdictione in ipsum; ergo solum facto potest aduersus clericum se vel alios defendere. In quo potest notari differentia inter Prælatum Ecclesiasticum, & Magistratum ciuilem: nam si Magistratus inferat vim Prælato, potest Prælatus se defendere per potestatem iurisdictionis spiritualis, in qua semper est superior præcipiendo, interdicendo, & excommunicando, imò hic modus defensionis est illi magis proprius, quia per se non vtitur gladio materiali, quamuis per laicos possit interdum illo iuuari, pro vt necessarium, vel opportunum fuerit. At verò iudex laicus non potest se defendere à vi per clericum immissa, exercendo iurisdictionem in illum, quia illam non habet, oportet ergo, vt sit defensio facti, qualis à priuata persona fieri potest, si impetatur, etiam vsque ad occisionem aggressoris, si necessaria fuerit. 32.

Deinde vt habeat locum hæc excusatio, necessariæ sunt duæ illæ vulgares conditiones requisitæ ad licitum vsum illius principij, *Vim vi repellere licet.* Vna est, vt actualis vis ab altera parte inferatur, nam hoc ipsum in primis supponitur in illismet verbis. Vnde in præsenti oportet, vt vis sit clara, & manifesta, quia contentio est inter subditum, & superiorem, de quo subditus conqueri solet, quod sibi vim inferat, & ideo necesse est, vt sit clara, & manifesta: nam si res sit dubia, semper pro superiori præsumendum est, ideoque tunc nulla potestas laica vim facere potest contra iudicem, vel Prælatum Ecclesiasticum, vt suum subditum defendat, quia iniustam vim inferret Prælato, priuando illum iure suo, quod habet in casu dubio. Neque satis erit, quod potestas sæcularis probabili iudicio, aut suspicione ducatur, nisi certò sciat, nullam esse opinionem contrariam probabilem, iuxta quam possit Ecclesiasticus Prælatus practicè iuste præcipere, vel coactionem aliquam subdito inferre, quia si ita procedat re vera, practicè nullam vim facit: nam speculatiuè tantum res est dubia. Altera conditio est, vt defensio sit moderatæ tutelæ, vt iura, & omnes Doctores declarant, vt alibi latius declaraui. Ad hanc ergo conditionem spectat, vt defensio per potestatem laicam necessaria 33. *Duæ conditiones ad iustam excusationem omnino requisitæ* *Tom. 4. disp. 46. sect. 1.*

sit:

fit: nam si is, qui conqueritur de suo Prælato, vel de alia persona Ecclesiastica coram potestate laica, possit sine graui incommodo, vel periculo æqualis, vel maioris nocumenti, à superiori Prælato Ecclesiastico defensionem postulare, profectò non inculpatè se defendit à clerico per laicum, nec laicus ipse iustè se intromittit, neque inculpatè vtitur potestate sua defensiua, quia sine ratione, aut iusto titulo ius alterius, & munus vsurpat. Et ita canones non permittunt, postulare auxilium sæcularis potestatis contra insolentias clericorum, nisi vbi per superiores Prælatos remedium adhiberi non potest, vel ab eis negligitur. Vt apertè docet Gelasius Papa in capit. *Quo ausu*, & Concilium Antioch. in capit. *Si quis Episcopus*. 23. quæst. 3. & Concilium Toletan. 9. in cap. *Filijs*. 16. q. 7. Supposita autem necessitate, etiam pertinet ad hanc conditionem, vt actiones ipsæ, quibus fit defensio, non excedant modum debitum, ac prudenti arbitrio moderatum.

34. Ex his ergo principijs oritur, vt dicebam, non parua difficultas in applicatione iusta istius excusationis ad casus in hac materia occurrentes. Primò quidem quia hæc potestas, quam vsurpant laici in Ecclesiasticas personas, vel causas, ferè semper est per vsum iurisdictionis, quia exercendo illius actiones, dicunt, eum defendere, qui vim patitur. Nam frequentius fit hæc defensio, deferendo causas clericorum, vel Ecclesiasticas ad tribunalia Regia, vt ibi examinetur, & iudicetur, an iudex Ecclesiasticus vim inferat, necne. Hoc autem faciunt iudices sæculares causam ad se aduocando, & acta causæ cum processu in Ecclesiastico tribunali formato ad se afferri præcipiendo, & postea causam iuridicè examinando, ac tandem sententiam de appellatione iniustè negata, vel censura male imposita, vel alia vi simili iniustè illata, proferendo; hi autem omnes sunt actus iurisdictionis. Respondent authores, qui hunc morem defendunt, tunc iudicem sæcularem non iudicialiter, sed extraiudicialiter procedere. Sed videntur profectò verbis illudere. Quid enim est iudicialiter procedere, nisi aduocata causa, illam publicè examinare, & sententiam in illa cum authoritate ferre? hæc autem facit iudex sæcularis in illo articulo, in quo defensionem præbere dicit. Respondent alij, non esse inconueniens, quòd iurisdictione vtatur in solo articulo, quem iudicandum assumit, dummodò de principali causa, quæ est fundamentum controuersiæ non iudicet. Sed hoc etiam nihil ad excusationem confert, satis est enim, quòd ille etiam articulus ad materiam Ecclesiasticam pertineat, & quòd Ecclesiastica persona ad iudicium sæculare tanquam rea in eodem articulo deferatur. Ergo in omnibus huiusmodi casibus non seruatur prima conditio ad defensionem necessaria.

Hanc defensionem semper ferè per vsum iurisdictionis à laicis exerceri.

Cuidam euasioni obuiatur.

Refellitur alia euasio.

35. Vnde etiam deficit alia, quia non præcedit certa, & manifesta violentia. Et inde fit, vt sine sufficienti causa, vel occasione sub nomine defensionis vsurpentur actiones, quæ re vera non pertinent ad defensionem factam, vt sic dicam, sed ad defensionem iuridicam, quam potest præstare iudex legitimus sua iurisdictione vtendo. Vnde vlteriùs efficitur, vt illa non possit dici defensio moderatæ tutelæ, neque possit fundari in solo illo principio naturali *vim vi repellere licet*, tum quia non fit per actionem licitam, sed per vsurpatam iurisdictionem; vt ostensum est; tum etiam quia fit antequam constet certò vim inferri innocenti. Quod ex ipso facto manifestum est; quia ad hoc ipsum suam operam adhibet, & se interponit iudex sæcularis, vt iuridicè examinet, an fiat vis, necne; ergo non supponit certam, & euidentem violentiam; ergo non supponitur talis status causæ, seu iniuriæ, in quo possit iustè per solam defensionem facti vis vi repelli. Quæ ratio locum habet, quotiescumque iuridicè cognoscendum est de iustitia, vel iniustitia alicuius facti Ecclesiastici iudicis, vel cuiuscumque clerici. Et declaratur à contrario, nam si laicus de suo iudice sæculari conqueratur, quod illi inferat vim, negando appellationem, vel quid simile, non patienter feret iudex sæcularis, vt Ecclesiasticus se intromittat, & authoritatem suam interponat, acta causæ postulando sub præcepto, vel censura ad examinandum, & iudicandum, an iudex sæcularis vim faciat, necne. Neque sæculares iudices illam vocabunt defensionem in iudice Ecclesiastico, sed suæ iurisdictionis vsurpationem; ergo eodem iure ipsi iudices sæculares respectu Ecclesiasticorum censeri debent, vel certè maiori. Quia maiorem potestatem habet Ecclesiasticus iudex suprà laicum, quàm è contrario, vt sæpe dictum est, quia Prælatus Ecclesiasticus potest iudicare de peccatis omnium suarum ouium iuxta capitul. *Nouit*, de Iudicijs, & capitul. *Ex tenore*, de Foro compet. & capit. *Si quis de Potentibus*. 24. quæstion. 3. Et similiter munus defendendi innocentes magis incumbit Prælatis Ecclesiasticis, quàm sæcularibus Magistratibus, vt notauit Glossa in capit. *Regum*, 23. qu. 5. & sumi potest ex multis decretis. 87. dist.

36. Quapropter difficile videtur hunc modum defensionis admittere, aut approbare tanquam iustum ex vi solius legis naturalis, qua vim vi repellere licet, quoties non supponitur euidens, & manifesta violentia solo facto impedienda, non iure examinanda, aut vindicanda. Hæc enim duo in hac materia discernenda maximè sunt, ne iurisdictio pro defensione vsurpetur. Poteruntque facilè illa duo hoc exemplo distingui: nam Rex Galliæ si videat manifestam vim, & iniuriam inferri innocenti à subdito alterius Regis, verbi gratia, Angliæ, qui ad innocentem subditum suum occidendum aggreditur; potest illi facto resistere, & innocentem defendere, vim vi repellendo. Si tamen vis non sit manifesta, & euidens, neque per actionem exterius violentam inferatur, sed in iudicio sibi fieri subditus alterius Regis conqueratur, opusque sit iudiciario examine ad cognoscendum de violentia, non poterit profectò Rex Galliæ sub specie defensionis, & ex vi illius principij, *vim vi repellere licet*, acta causæ postulare, vt de querela cognoscere, & iudicare valeat, vt est per se manifestum; tum ex vsu, & communi iure gentium, tum etiam quia si contrarium permitteretur, plurimarum perturbationum, & dissensionum seminarium esset. Ergo signum est, hanc posteriorem non esse defensionem, nec ex vi naturalis iuris ei licere, qui iurisdictionem non habet.

Defensionem spiritualis potestatis vsurpationē inducentem admittendam non esse.

37. Hinc ergo nonnulli authores videntes fortasse, illam non esse legitimam excusationem pro omnibus similibus causis, vel actionibus, addiderunt excusari iudices sæculares similia facientes, quia hoc est illis iure canonico concessum, ideoque non sine debita iurisdictione procedere. Vnde in Bulla cœnæ cum damnantur iudices similes actus exercentes, additur: *Nisi in casibus iure concessis.* Ita sentit Couarruuias in Pract. cap. 35. numer. 4. §. *Cæterum in hac Regia*, vbi alios authores refert. Idem Nauarrus in capitul. *Cum contingat*, de Rescript. remed. 1. §. *Secundo infertur*, Rebuff. in commentarijs ad Constitutiones Gallic. tomo tertio titul. de Appellationibus tanquam abusu, numer. 14. & in Concordat. titul. vltim. de Protectione concordator. Azebedo in libro 1. Nouæ recopilat. legum Hispaniæ titul. 6. l. 2. Quod autem ius canonicum hanc potestatem Principibus sæcularibus, vel eorum Magistratibus tribuerit, colligunt dicti authores ex cap. *Filijs, & nepotibus*, 16. quæst. 7. quia in eo dicitur; *Si Metropolitanus talia gerat, Regis hæc auribus intimare non differat.* Et simili modo allegant cap. *Principes*, & cap. *Regum*, cap. *Administratores*, 23. quæst. 5. & cap. *Christianis*, & cap. *Petimus*, 11. quæst. 1. Item cap. *Quidam Monachi*, & cap. *Probinum*, 16. quæst. 1. & cap. *Non licuit*, dist. 17. & cap. *Maximinianus*, 23. quæst. 3. & cap. *Boni Principis*, 96. dist.

An prædicta defensio per ius canonicum liceat. Prima opin.

38. Circa hanc autem sententiam duo mihi dicenda videntur, vnum est, sententiam illam nullum in iure canonico habere fundamentum. Nam illa omnia, quæ afferuntur, sunt antiqui iuris, & ideò licèt aliquid simile in eis esset concessum, per nouiora iura Decretalium, & Bullarum Pontificum esset reuocatum. Sic enim ad cap. *Filijs, & nepotibus*. Respondet Panormitan. in cap. *Qualiter, & quando*, de Iudicijs, vbi etiam Glossa idem sentit, & idem habet Stephanus Aufrerius in Tract. de Potest. sæcularium in Ecclesiastic. & Azor tom. 1. lib. 5. cap. 14. quæst. 2. in fine. Non existimo tamen necessarium, ad reuocationem antiquorum canonum recurrere, quia in nulla eorum, quæ allegantur, sermo est de potestate iurisdictionis in res, vel personas Ecclesiasticas, quæ laicis tribuatur. Et presertim in cap. *Filijs*, solum dicitur, vt patronus Ecclesiæ, si viderit, bona Ecclesiæ ab inferioribus clericis defraudari, moneat Episcopum: si ab ipso Episcopo, moneat Metropolitanum; si à Metropolitano, *Regijs auribus intimare non differat*, quod non oportet intelligi, vt Rex iurisdictione vtatur in Metropolitanum, sed vt authoritate sua illum moneat, vel si non satis sit, implorato Pontifice, illius authoritate illum cohibeat, interim verò facto, & potentia impediat, ne Ecclesia in bonis suis iniuriam aliquam, vel damnum patiatur. Qui sensus & est conformis intentioni Concilij Toletani 9. cuius est illud caput, vt indicant illa verba, *Aut commonitionis honesta conuentione compescant*, quæ licèt de ipsis Patronis dicta sint, nihilominus Regi accommodari possunt, quatenus indicant, mentem Concilij fuisse, vt vnaquæque persona ibi nominata iuxta modum statui, & conditioni suæ accommodatum, remedium adhibeat. Nam si Concilium voluisset nouam iurisdictionem Regi in Metropolitanum tribuere, profectò clarioribus verbis id facere debuisset. Item aliàs potuisset tunc Rex Metropolitanum in ius vocare, in carcerem mittere, & punire, quod est incredibile. Imò censeo solius prouincialis authoritate sine approbatione Pontificis fieri non potuisse. Deniq; cum Concilium aliud non declarauerit, secundum regulas iuris loquutum fuisse intelligendum est, regula autem iuris etiam antiquioris illo Concilio est, vt qui iudicium ab Imperatore petierit, *Honore proprio priuetur: si autem Episcopale iudicium ab Imperatore postulauerit, nihil ei obsit*. Ex Concilio Mileuitano cap. 19. capit. *Placuit*, 11. quæstion. prima. Atque hic etiam sensus non displicuit Panormitano, & insinuatur etiam in marginali nota quæ in C. Gregoriano habetur, & ex Archidiacono sumpta est.

Tradicta sententia in iure canonico fundamentũ non habet.

Satisfit iuribus in oppositũ adductis.

39. Et iuxta hunc sensum facillimè, & omnino verè intelliguntur reliqua iura allegata, in nullo enim illorum est sermo de iurisdictione, nec de actu, qui illam requirat, sed de defensione, tuitione, aut auxilio, quod & Principes sæculares Ecclesiæ debent, & Ecclesiastici Prælati ab illis possunt exigere. Sic Isidorus in dict. c. *Principes*, dixit, ipsos rationẽ esse reddituros Deo propter Ecclesiam, quam à Christo *tuendam* suscipiunt, Hieronymus verò in dict. cap. *Regum*, duo de Regibus dicit, scilicet, officium eorum esse facere iudicium, & iustitiam: & liberare de manu calumniatorum vi oppressos, & miseris, qui faciliùs opprimuntur à potentibus, præbere auxilium, vbi nihil in speciali dicit de clericis. Vnde prior pars in suo foro, & respectu subditorum intelligenda est, sub posteriori verò possunt clerici in legitimo sensu comprehendi. Ioannes autem Papa in dict. cap. *Administratores*, solum monet Magistratus sæculares, vt Prælatis Ecclesiasticis eos monẽtibus, vt ad Ecclesiarum *tuitionem*, pupillorum, ac viduarum *protectionem*, rapaciumq; refrænationem inuigilent, obediant. Gelasius autem Papa in cap. *Christianis*, potiùs dicit *cœlestem militem*, id est, clericum, *non nisi forum suum debere sectari*, occasione quorundam clericorum, qui per Regiam potestatem opprimebãtur, vt in seruitutem redigerentur. Et ideò statim in cap. sequenti duabus Ecclesiasticis personis causam delegat, commendat tamen cuidam Comiti, *vt si ad delegatorum iudicium eorum aduersarij venire contempserint sublimitatis eius tuitione vallentur, ne quid illis aut subreptio, aut inimica legis violentia necessitatis imponat*. Vbi imploratur brachium sæculare ad resistendum alteri laico, non ad iudicandum clericum.

Et hoc ipsum confirmat Concil. Carthagin. 3. in d. cap. *Petimus*, & extendit ad petendum auxilium à brachio sæculari, ad resistendum Prælato intruso, & tyranno, quod his verbis moderatur, & declarat *seruata forma disciplinæ non æstimabitur appetitus, si à vestra charitate modestè conuentus recedere detrectauerit, cum fuerit, sua contumacia faciente, etiam authoritate iudiciaria*, id est, sæculari, *conuentus*. Similiter Concil. Chalcedonense in dicto capitul. *Quidam monachi*, dicit, monachos esse cogendos per brachium sæculare (vtique imploratũ ab Ecclesiastico) vt è curia exeant. Idemque facit Gelasius Papa in dict. cap. *Probinum*, & in dicto capitul. *Non licuit*. Similiterque Augustin. in dict. cap. *Maximianus*, solùm dicit, esse laudabile in Episcopo petere ab Imperatore auxilium contra hostes Ecclesiæ. Denique Marcellus Papa in dicto capitul. *Boni Principis*, quod ad rem pertineat, solum dicit, *Boni Principis esse, sacerdotes Dei honorare, atque tueri*, tueri autem non est iudicare, & multò minus est honorare, quin potiùs contra honorem Sacerdotum est, quod à laicis iudicentur. Est ergo euidens in illis iuribus, nihil iurisdictionis in Ecclesiasticos laicis tribui. 40.

Vnde vlterius concludo, verisimilem non esse suprà dictam excusationem, nimirum, hæc fieri à laicis licentia, seu iurisdictione eis iure communi concessa. Probatur, quia iura antiqua illam non concedunt, vt probaui, nulla enim alia referuntur; iura autem nouiora non solum non concedunt, sed omnino prohibent, vt capitul. *Qualiter, & quando*, de Iudicijs, cum similibus, maximè vero hoc conuincũt verba Concilij Lateranensis sub Leone decimo, sess. 9. in reformatione curiæ; *Cum à iure tam diuino, quàm humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innouamus omnes constitutiones*, &c. Vnde Concilium Trident. sess. 25. cap. 3 *nefas* dicit *esse cuilibet Magistratui sæculari, prohibere Ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet*, &c. Et rationem hanc reddit: *Cùm non ad sæculares, sed ad Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat*. Huiusmodi autem sunt omnes actiones, de quibus tractamus, ad quas sæculares iudices iurisdictionem non habere, Concilium apertè tradit. 41.

Ius canonicũ dictum defensionis modum non approbare.

Denique est manifesta ratio, quia iudices sæculares etiam in materijs spiritualibus hanc vim (vt ipsi loquuntur) per easdem actiones auferre volunt, in illis autem materijs necessaria est iurisdictio spiritualis, quæ nullo iure diuino, aut naturali competit laicis, & iure canonico semper à principio fuit denegata laicis talis iurisdictio, vt supra probatum est; & constat ex decretis dist. 96. Et quamuis Papa de absoluta potestate eam possit illis delegare, ordinariè id non facit; ergo non est verisimile, iure communi esse datam sæcularibus totam iurisdictionem Ecclesiasticã, quæ ad honestandas omnes illas actiones, quas ipsi vsurpant, necessaria est. Imò inde etiam concluditur, nullam omnino communicari, tum quia eadem est ratio totius, & singularum partium, tum etiam quia si quis rectè consideret, semper causa, quam isti iudices ad se aduocant, & de qua volunt cognoscere, Ecclesiastica est, nimirum, sententia à iudice Ecclesiastico lata, vel aliquid simile. 42.

Quapropter alij authores sentientes cum præcedentibus, necessariam esse iurisdictionem ab Ecclesiastico Prælato manantem, vt tales actiones iustè fiant, ad priuilegium Apostolicum recurrunt, affirmantque in regnis catholicis, in quibus hæ actiones in praxi 43.

Aliorum opinio.

in praxi tolerantur, esse priuilegium à Pontificibus concessum ob causas iustas, præsertim ad reprimendos Vicarios Episcoporum ab insolentijs (vt ait Bannez statim citandus) & vt pauperes, & minus potentes, qui sæpius hanc vim patiuntur, facilius, vel sine magno dispēdio remedium aliquod habere possint. Atque ita de regno Galliæ testatur Menochius de Retinend. possess. remed. 3. num. 354. & indicat sæpe Rebuff. in locis allegatis, & de Hispania idem affirmat Dominicus Bannez 2. 2. quæst. 67. artic. 1. dub. 2. conclus. 6. Et in hoc regno, scimus, fieri multa similia, & prætextu similis priuilegij defendi, vel ratione cuiusdam concordiæ per Pontificem approbatæ, vel concessæ, donec per sedem Apostolicam aliud ordinetur, quod perinde est. Et re vera ego etiam aliam viam non inuenio, qua possint similes actiones à violatione exemptionis excusari. Quia verò pendet hæc excusatio ex facto, id est, an talia priuilegia sint re vera his regnis, vel eorum Principibus concessa, & an in sua perseuerent, fuerintve perpetua, de quibus circumstantijs mihi non constat, ideo neque approbare possum, nec reprobare huiusmodi facta, sed illud Apostolicæ sedi remitto. Solumque assero, vt Principes, vel Magistratus ciuiles tuta conscientia possint hoc genus iurisdictionis exercere, necessarium esse, vt de priuilegio, quod est illius fundamentum, sufficientem, satisque probabilem notitiam habeant, & quod à Pontificibus reuocatum non sit, hac autem notitia supposita, cætera quæ ad hanc materiam spectant, sufficienter ex principijs positis definiri posse existimo.

Superioris libri summa.

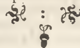
QVamuis in hoc opere fidei catholicæ causam, & defensionem potius, quam mores instruendi minus assumpserim, nihilominus in hoc quarto libro vtrumque officium pro viribus explere necessarium duxi. Tum vt labor noster catholicis, quibus maximè debitores sumus, vsui magis esse posset; tum etiam vt non solum hæreticorum errores refellendo, argumentaque soluendo, sed etiam morum honestatem, & æquitatem, quæ in vtriusque fori Ecclesiastici, & ciuilis distinctione, ac separatione cernitur, explicando, plenius Regi Angliæ, eiusque Protestantibus, alijsque libertatis Ecclesiasticæ inimicis, quantum in nobis est, satis faceremus. Cum ergo in tractatu de Clericorum exemptione, seu Ecclesiastica immunitate duas controuersias esse conspicerem, ad fidem vnam, alteram ad mores spectantem, ita vtramque pertractare curaui, vt & illius, quæ in nobis est, fidelis doctrinæ rationem redderem, & quomodo in vsu, & praxi seruanda sit, docerem. Quam ob causam priùs exemptionem ipsam ex fidei principijs, ac fundamētis, hoc est, ex verbo Dei scripto, & non scripto; sed antiqua Patrum, & Ecclesiæ traditione firmato; stabilire studui. Deinde immunitatem hanc Ecclesiasticam non solum iure Pontificio, ac Cæsareo introductam esse, verum etiam ipsi diuino iuri, tam veteri, quàm nouo; imo etiam naturali valde consentaneam esse demonstraui. Quia re vera neque in diuino cultu reuerentia debita, ac decentia, neque in Ecclesiasticis moribus honestas, nec in Ecclesiastica Hierarchia decor, ordo, & pulchritudo sine hoc immunitatis iure, ac priuilegio subsistere posset. Quod vt euidentius constaret, rationem, & modum, quo vsu, & moribus talis exemptio seruanda est; luculentius declaraui.

Quæ omnia, si Rex serenissimus Angliæ, attentè, ac syncere, depositoque nimio dominandi, ac imperandi affectu, considerare voluerit, futurum spero, vt non tam grauatè ferat, quàm in sua Præfatione significat, tantam hominum, & fundorum partem Regum potestati, & iurisdictioni subductam esse: quia neque Maiestas Regia inde obscuratur, sed illustrior fit, nec minuitur potentia, sed augetur. Nihil enim Christianum, & catholicum Regem ita illustrat, clarumque ac celebrem reddit, sicut integra Deum pietas, & religionis cultus: nam (vt optimè dixit Cyrillus) ad Theodosium scribens, *Gloriosa in Deum pietas Regijs honoribus immobile fundamentum est*, vnde subiungit, *Principes pietatis cultores sine labore vincere, & aduersarijs præualere.* Ideoque (vt Nicephor. refert) idem Theodosius nihil aliud filijs Arcadio, & Honorio moriens mandauit, quàm vt veram pietatem integram seruarent, per quam & pacem habituros, & victoriam à Deo consequuturos esse sperabat. Filij autem Parenti fidem, & obedientiam exhibentes (eodem Nicephoro teste.) *Quæcumque decessores eorum pij Imperatores pro Ecclesijs statuerant, & ipsi confirmarunt, eaque firmiter seruarunt, aliaque insuper Deo grata addiderunt.* Intelligebant quippe religiosi Principes, prærogatiuas, & immunitates rebus diuinis concessas, non hominibus datas esse, sed Deo, à quo regnorum omnium felicitas, & conseruatio pendet, ac proinde, *tunc Christi dexterâ imperium defendi, quando Ecclesiæ status inconcussus seruatur*, vt Leo Papa dixit. Ex quo intulit D. Thomas lib. 2. de Regim. Princip. sub finem, Regem, & Principem toto conatu, & sollicitudine diuino cultui teneri incumbere: non solum quia homo, sed etiam quia Dominus, & Rex est, & Dei vices gerit, à quo maximè pendet. Vnde subdit inferius. *Omnes Reges, qui ad diuinam reuerentiam fuerunt soliciti, feliciter suum cursum consummasse: qui verò è contra, infelicem consequutos exitum fuisse.* Absit igitur à Christiano Rege, vt Ecclesiasticam libertatem propter diuinum cultum introductam, & tam diuina, quàm humana lege sancitam, & diuturna Ecclesiæ catholicæ consuetudine stabilitam, & antiquorum Patrum, posteriorumque fidelium scriptorum authoritate probatam, paucorum Nouantium suasu, vel studio, ac desiderio temporalem dominationem amplificandi, euertere moliatur. Id enim non gloriam, sed ignominiam ei afferet, & terrenum regnum non augebit, sed auferet sempiternum. Quod ne Iacobo Regi contingat, toto corde optamus; & obnixè petimus ab illo, in cuius manu cor Regis est, & in saniorem partem illud vertere potest, & veritatis radijs ita illustrare, vt amplius ab ipso non auertatur.

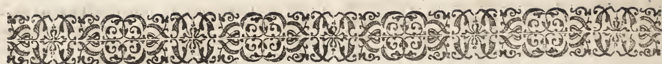
Lib de Recta fid. ad Theodos.

Lib. 12. Histor. cap 1.

Epist 25.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER QVINTVS.

DE ANTICHRISTO CVIVS NOMEN, ET PERSONAM PER CALVMNIAM, ET INIVRIAM FALSO PROTESTANTES PONTIFICI ATTRIBVVNT.

VONIAM doctissimi nostri temporis, catholicique scriptores (vt interim antiquiores omittam) totam de Antichristo materiam accuratè disputarunt, eandemque nos iam alibi pro nostra tenuitate prosequuti sumus, liber hic parum necessarius alicui videri potest, præsertim quia superioribus non ita connectitur, vt propter doctrinæ consequutionem postulari videatur. Verumtamen Rex Angliæ, cui initio huius operis respondere proposuimus, nos vel inuitos laborē hunc iterum subire compellit. Ille enim in sua Præfatione post suæ fidei professionem, ad disputationem de Antichristo repente digreditur, & peculiarem eorum, quæ pro sua opinione protulit, responsionem postulat, dicens: *Id mihi maximè in votis est, vt si cui hanc meam de Antichristo coniecturam libebit refellere, singulis disputationis meæ partibus ordine respondeat*: ideoq; necessarium ducimus, & cum illo digredi, & singulis eius coniecturis peculiare tribuere responsum. Neque enim illud prætermittendum censuimus, eo quod Rex solis coniecturis se niti fateatur: quia in re adeò absurda, & planè incredibili, & Ecclesiæ Catholicæ nimis odiosa, & perniciosa, nec coniecturæ permittendæ sunt, sed penitus extirpandæ. Quam ob causam iterum de Antichristo disputationem texere, imò etiam si necesse fit eadem iterum repetere non sum veritus, dummodo quantum in me, omnibus tam sapientibus, quam insipientibus satisfaciam, vtrisque enim (teste Apostolo) debitores sumus. Ne tamen lectori molesti simus, non omnia, quæ de Antichristo tractari solent, sed ea solum, quæ causæ, & peculiari responsioni, quam Rex postulat, inseruire queant, attingemus. Et singula membra, quæ Rex distinguit, singulatim etiam expendemus, non tamen eodem ordine, sed ea semper præmittemus, quæ vel euidentiora sunt, & in Scripturis clariora, vel quorum cognitio ad ea, quæ minus nota sunt, vel à prioribus pendent, aliquid conferre posse censebimus.

Rom. 1.

CAPVT I.

De Antichristi nomine, eiusque varia significatione.

1. *Nominis etymon.* PRius quam de re ipsa dicamus, visum est de nomine Antichristi pauca præmittere, vt omnes Protestantium tegnas, vel potius in Christi Vicarium contumelias detegamus. Nomen igitur *Antichristus*, græcum esse, seu à Græcis desumptum nemo est, qui nesciat. Componitur autem ab ἀντὶ, & χριςὸς, In qua compositione certum est, Christi nomen, vt est proprium Iesu Saluatoris nostri, vsurpari. Quamuis enim hoc nomen, vt ab vnctione deriuatum generalius sit, & quoscumque homines per sacram aliquam Vnctionem in dignitate assumptos significare soleat, iuxta illud: *Nolite tangere Christos meos*, Psalm. 104. nihilominus Messiam, seu Christum Dominum, præsertim post eius aduentum per antonomasiam significat, sicut etiam in lege veteri fuerat præsignificatum, vt Ioann. capitul. quarto indicauit: *Scio, quia Messias veniet, qui dicitur Christus*, & exposuit Augustinus tractatu 15. & 33. in Ioann. & optimè Cyrillus catechef. 4. mystag. Eusebius libro 1. Histor. cap. 3. & libro 4. de Demonstrat. cap. 10. & Lactant. lib. 4. cap. 7. & alij, quos late retuli in tom. 1. 3. partis disputat. 18. Sect. 2.

Particulam verò ἀντὶ contendunt hæretici, non oppositionem, sed vicem, seu loco alterius subrogationem in illa compositione significare, & ita Antichristum eum esse, qui se Christi Vicarium appellat. Sed ducuntur profectò spiritu decipiendi simplices, saltem per nominis ineptam accommodationem. Et ideò omissa quæstione de illa duplici significatione dictionis ἀντὶ secundum se, & generali vsu Græcorū spectatæ, à nobis solum consideranda est, prout in illius nominis compositionem secundum Scripturæ, Ecclesiæ, & Patrum vsum assumpta est. Sic ergo certum est, contrarietatem, & oppositionem significare, nomenq; *Antichristi*, insignem Christi hostem designare. Sumpsit enim Ecclesia vocem hanc ex Scriptura, in qua nullum alium habet significatum. Nullibi enim reperitur hæc ipsa vox in Scriptura nisi in epist. 1. & 2. Ioan. ibi autem apertè significat hostem Christi. Nam cum cap. 2. dixisset, *Audistis, quia Antichristus venit*, subdit inferiùs: *Quis est mēdax, nisi is, qui negat, quia Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium*. Ex quibus verbis euidenter constat, Antichristū opponi Christo, negando Iesum esse Christum, illum vtiq; singulariter promissum, ex duplici natura in vna persona diuina compositum, & ipsamet diuinitate, & Spiritu S. singulariter vnctum, ac proinde per antonomasiam Christum. Vnde cap. 4. repetit *Omnis spiritus, qui soluit Iesum ex Deo non est, & hic est Antichristus. Soluere autem Iesum*, nihil aliud est, quā negare, Iesum esse diuinitate vnctum per singularem vtiq; vnionem humanitatis ad Verbum: & hæc est summa ad Christum oppositio, vt Apostolus iterum epist. 2. explicauit dicens: *Multi seductores exierunt in mundum, qui non cōfitentur, Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & Antichristus*. In Scriptura ergo non habet nomen istud alium vsum. In alijs verò Scripturæ locis, in quibus nō nominatur, sed describitur Antichristus, summus aduersa-

2. Falsa hæreticorum de hoc nomine etymologia.

Antichristus significat Christi aduersarium.

Probatur ex Scriptura. 1 Ioan. 2.

aduersarius Christi depingitur. Nā Daniel.9.& Matt. 24. per *abominationem desolationis*, Antichristum prædici creditur, & de illo dicitur, sedem, & nomen Christi vsurpaturum, maximamque persecutionem contra Christum in Ecclesia sua esse excitaturum. Et de eodem intelliguntur verba Christi Ioan.5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* De eodem etiam loquitur Paul. 2. ad Thessal.2. vbi his nominibus illum onerat: *Homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Et tandem vt ostendat Paulus summam oppositionem Antichristi cū Christo adiungit. *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Apud Danielem item, & in Apocalypsi describitur Antichristus tanquam insignis Christi aduersarius, vt infra videbimus.

3. *Probatur ex Patribus.* Atque in hunc modum de Antichristo, & nomine eius senserunt SS. Patres exponentes hæc loca, Chrysost. Homil.4. in Ioan. Cyrill. lib.3. in Ioan. cap.6. & ibi Theophyl. Euth. & Beda, & late Irenæ. lib.5. cont. hæres. cap.25. Ambr. in Psal.43. Et lib.1. de Spirit. S. cap. 14. Nazianz. orat.47. quæ inscribitur *Significatio, in Ezech.* & in Iambico inscripto *Definitionis minus exactæ*, in fine, Ruffin. in exposit. Symbol. Hilar. lib. de Vnit. Pat. & Fil. satis à principio, si eius est opus. Melius, & certius cont. Auxent. in principio: *Nominis Antichristi proprietas* (inquit) *est, Christo esse contrarium.* Et Hieronymus epist.151. ad Algas. q.11. *Ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo, & ideò vocatur Antichristus.* Et hac ratione lib. contr. Iouinian. in princip. *Quomodo dies, & nox misceri non possunt, ita nec iustitia, & iniquitas, peccatum, & bona opera, Christus, & Antichristus.* August. tract.3. in epist.1. Ioan. *Latinè, ait, Antichristus, contrarius est Christo*, & postea reprehendit eos, qui interpretabantur nomen Antichristi, id est, ante Christum, & inquit: *Non sic dicitur, non sic scribitur, sed Antichristus, id est, contrarius Christo.* Et optimè Damasc. lib.4. cap.27. *Non nobis, sed Iudæis veniet, non pro Christo, sed aduersus Christum, qua etiam de causa Antichristus dicitur.* Et in tom.9. operum Augustini, author tract. de Antichristo sic inchoat. *De Antichristo scire volentes, primo notabitis, quare sic vocatus sit, ideò scil quia Christo in omnib. contrarius erit, & Christo contraria faciet.* Et licet ille tractatus non censeatur esse Augustini, authoritatem habet, & Rabani esse creditur. Et Hugo Eterian. lib. de Regres. animar. c.23. *Erit* (inquit de Antichristo) *homo, non Angelus, qui aduersabitur Christo, & membris eius, inde Antichristus appellandus.* Pluresq; alios in sequenti cap. referemus.

4. Cum ergo hæretici nec etymologiam hanc, nec significationem negare possint, quid eis prodest, mutata vocis etymologia, & noua significatione ex proprio cerebro illi attributa, saltem nomine Vicarium Christi Antichristum appellare? Nam si de solo nomine in hoc contendere student, contemnendi sunt, & ad scholas grammaticorum remittendi. Si verò sub illa specie, & vmbra vocis suadere contendunt; illum esse verum Antichristum sub hac propria vocis significatione, & tanquam illi aduersarius, quia se Vicarium Christi, atque adeò Antichristum in alia ab eis cogitata significatione, appellat; ita vt intelligant, non quemlibet hostem Christi, sed illum, qui sub nomine Vicarij eius illi opponitur, esse Antichristum. Respondemus in primis, eum, qui non per rapinam, vel vsurpationem se Christi Vicarium nominat, sed quia ab ipso Christo constitutus est, non esse Christi hostem, & ex hac parte non posse esse Antichristum. Deinde dicimus, illud signum Antichristi non inueniri in Scripturis, nec in illis, vel à Patribus traditum esse, nimirum, Antichristum esse oppugnaturum Christum sub specie Vicarij eius, sed aperte vsurpando ipsum Christi nomen, & dignitatem. Et ideò hac vana cogitatione, & nouitate omissa per signa Antichristi in Scriptura fundata discurrendum est.

Non possum autem omittere, quin priùs aduertam ex hac nominis huius etymologia, & ex dictis testimonijs duplicem huius vocis acceptionem distinguendam esse. Vnam propriam, aliam communem, seu translatam appellare possumus. Nam quia nomen Antichristi hominem Christi contrarium significat, per Antonomasiam accipitur vt nomen proprium singularis cuiusdam hominis maximi Christi, & Ecclesiæ aduersarij; generali autem modo, etiam de alijs Christi hostibus dicitur. Hac duplici eius nominis acceptione vsus est Ioannes dicta epist. 1. cap. 2. cum dixit. *Audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* Et rationem huius posterioris significationis inferius insinuans, dicit. *Qui negat, quoniam Iesus est Christus; hic est Antichristus.* Idemque ferè repetit cap.4. & in epist.2. Et ita ex hoc loco duplicem hanc illius nominis acceptationem adnotarunt Patres ibi, & Matt.24. & 2. Thessal.2. vbi Hieron. Chrys. Oecumen. & alij. Et optimè Cyprian. ep.76. in principio dicens, Ioannem, *vniuersos, qui de Ecclesia exissent, quique contra Ecclesiam facerent Antichristos appellare.* Et infra. *Vnde apparet, aduersarios Domini Antichristos omnes esse*, & similia ferè habet epist.7. Et Augustin. lib.2. contra Aduersarium legis, & Prophetarum cap. vltim. de illo ait, *Deus verus est, in cuius templum falsus ille* (id est Antichristus) *sessurus est, ad quem pertinet etiam iste* (vtique legis aduersarius) *qui sub nomine Christi quod est nomen Dei, hoc est, Christianum se videri volens, semper extollitur contra Christum, seq; ostendit Antichristum, non vnum illum maiorem cæteris, sed ex his aliquem, de quibus dicit Ioannes Euangelista, nunc antichristi multi facti sunt. Eos enim dicebat hæreticos qui temporib. Apostolorum esse iam cœperant.* Idem lib.20. de ciuit. cap.19 Vnde etiam Hieronym. Naum. 2. tractans illud 1. Pet.2. *Aduersarius vester diabolus tanquam leo &c.* subiungit: *Catulus leonis Antichristus, & omnes doctrinæ peruersæ, &c.* Et infr. *Audistis, inquit Ioannes, quia Antichristi multi sunt, tot enim Antichristi sunt, quot dogmata falsa.* Et Matth.7. in fine, omnes, *qui contra Christum sapiunt*, Antichristos vocat. Quæ omnia confirmant quod diximus, Antichristū ex summa ad Christum oppositione ita esse appellatum, & inde deriuatum esse nomen ad alios insigniores Christi aduersarios denotandos. Sicut etiam communi vsu, hominē valde crudelem Neronem esse dicimus, & similem tyrannum esse Diocletianum, & magnū Philosophum esse Aristotelem, & sic de alijs. De hac ergo translata significatione nulla est dubitatio, de altera verò superest cum hęreticis controuersia, quam sequenti capite prosequemur.

5. *Nominis Antichristi duplex significatio.*

1. Ioan. 2.

CAPVT II.

Vtrum Antichristus propriè dictus sit homo aliquis singularis, vel sedes aliqua seu imperium.

1. *Opinio hæreticorum.*

HÆretici contendunt, non esse singularem personam, sed seriem, vel genus personarum in aliqua sede, vel imperio succedentium: quem errorem excogitarunt, vt Papam Antichristum esse suaderent. Hunc errorem insinuarunt Vuicleph. ar.30. & Ioann. Hus. ar.19. damnati in Concilio Constant. sess.8. & 15. Clarius Luther. in c.49. Genes. vbi hac ratione reijcit communem sententiam asserentem, Antichristum futurum esse de tribu Dan, quam fuisse dicit diaboli inuentum. Et quidam Rodolph. Gualter. in Homilijs de Antichristo irridet eos, qui asserunt Antichristum fore certum singularem hominem. Sic etiam Beza in 2. Thess. 2. dicit, licet Paul. loquatur de Antichristo, vt de quodam nomine, sub illo nihilominus intelligere totum corpus Ecclesiasticæ tyrannidis, ita vero, vt peculiarem tyrannidem declaret, nimirum Romanam. Vnde concludit, manifestè hallucinatos esse, quicunq; Paulum de vno quopiam homine esse loquutum intellexerūt, nisi dent quempiam, qui à Pauli sæculo ad diem vsq; iudicij superstes maneat. Deniq; Caluinus

etiam in eodem loco, & lib. 4. de Instit. c. 7. idem supponit, cum Papā dicit esse Antichristum. Et hæc sententia placuit Iacobo Regi, qui solis coniecturis duci fatetur, quales autem illæ sint postea videbimus. *In Præfat p. 28. 29.*

2. Veritas catholica, & in fide certa est, Antichristum propriè, seu antonomatisticè sumptum, futurum esse singularem quendam hominem insignem, ac peculiarem Christi aduersarium. Ita docent sapientes, & catholici viri, qui hac ætate contra hæreticos decertarunt, & hoc punctum magna diligentia, & eruditione tractarunt. Et probatur breuiter ex sacra Scriptura, & Patribus. Et in primis expendo locum. 2. ad Thessal. 2. vbi licet Antichristus hoc nomine non exprimatur, de illo nihilominus loqui Paulum, sancti omnes, & catholici docent, nec hæretici negant; imò eundem locum in contrarium inducunt, vt postea videbimus. In illo igitur loco instruit Paul. Thessalonicenses, vt non perturbentur cogitatis diem Domini, id est, vltimi iudicij, iam esse propinquum, quia necesse est, vt Antichristi aduentus, & persecutio antecedat. Vnde ait: *Neq; vos seducat vllo modo, quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, tanquam sit Deus.* Et infra. *Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet*, &c.

Veritas Catholica tenet Antichristū singularem hominem futurum. Probatur ex Scriptura.

Bellarmin. lib 3 de Roman Pont. Sander. lib 8 de Visib. Monar. Tho Malued in opere de Antichri. Ioseph, Acos in opere de Temporib. nouiss.

3. Profectò si verba singula attente ponderentur, non possunt propriè, ac syncerè intelligi, nisi de singulari, ac definita persona. Quis enim thronum aliquem, vel sedem regni, *hominem peccati*, aut, *filium perditionis*, appellare solet? Similia enim verba non collectionem, vel succesionem, sed determinatam personam in rigore significant, neq; à sua propria significatione violenter, & sine causa extrahenda sunt. Præsertim quia tot circumstantijs, moribus, & conditionibus ille homo vestitur, & à Paulo, ac Prophetis describitur, vt necessario vni tantum personæ conuenire debeant. Vt cum Paulus ait: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus*, & similia, quia verisimile non est, in omnibus successoribus, seu Regibus alicuius regni omnes illas proprietates, & morum qualitates esse futuras. Accedit Paulum non absolute *hominem*, sed cum articulo græco, *illum hominem peccati* dixisse, vt etiam latinè Ambrosius legit, & Vatablus vertit, articulus autem græcus vim habet indicandi singularem personam, vt infra ex Patribus ostendam. Imo notatione dignū est, Paulum quater repetere illum articulum dicens, *ille homo peccati, ille filius perditionis, ille, qui aduersatur*, &c. Et infra. *Tunc reuelabitur ille iniquus.* Positus ergo est ad designandam singularem personam, quam etiam demonstrat relatiuum, *Cuius est aduentus*, &c. Et adhuc apertius pronomen, *Ille iniquus*, cum subsequenti relatiuo: *quem Dominus Iesus interficiet*, &c.

Expenduntur singula D. Pauli verba.

2. Thess 2.

4. Atque ita hunc locum Patres intellexerunt, Diuus Chrysostomus oratio. 3 & 4. in illum locum, qui per comparationem ad Christum, personæ Antichristi singularitatem declarat. Nam sicut Christus prædictus fuerat tanquam singularis homo, & data sunt certa eius indicia, vtique per signa, & prodigia, quæ erat facturus, ita illi opponitur Antichristus, eiusque aduentus tanquam cuiusdam particularis hominis prædicitur, & per signa, & prodigia falsa, quæ operaturus est, indicatur. Ergo ita est futurus Antichristus determinata persona, sicut fuit Christus. Sic etiam Theophylact. illa verba exponens interrogat; *Quis autem ille est? nunquid Satanas? nequaquam, sed homo quispiam omnem Satanæ operationem recipiens.* Idemque ferè habet Theodoret. qui antithesim inter Christum, & Antichristum magis expendit, dicens, dæmonem imitari consilium Dei, *Nam sicut Deus humana suscepta natura, nostram procurauit salutem, ita ille, cum eliget hominem, qui possit omnem eius suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur, se ipsum Christum, & Deum & hominem nominans:* Vbi solum notamus æquiparationem in hoc, quod vterq; est certa, & particularis persona, nā in modo est diuersitas. Non enim sicut Christus est verbum in humanitate assumpta, ita erit Antichristus persona Dæmonis assumpta natura hypostaticè, sicut quidam falso finxerunt, quos alibi impugnauimus; solum ergo fit in hoc comparatio, quod sicut Christus fuit indiuiduus homo, ita etiam erit Antichristus. Vnde etiam ipse Theodoret. doctè mutauit loquendi modum, nam de Christo dixit, *sicut Deus humana natura suscepta*, &c. de dæmone autem ait: *ita ille cum eliget hominem, qui possit omnem eius suscipere operationem*; sentiens futurum non solum specialem naturam, sed etiam particularem personam inter alias electam à dæmone tanquam aptam ad omnem suam prauam operationem.

Probatur ex Patribus.

Antichristus dæmon non erit.

5. Deniq; in eisdem verbis Theodoreti ratio alia põderari potest. Nam præcipua intentio Antichristi maximaq; ad Christum oppositio erit, quia persuadere conabitur, se esse Christum, & verum Messiam, & ostendere *tanquam sit Deus*, vt ibidem ait Paulus. Hoc autem non potest fingi de throno aliquo, aut sedentium in illo succesione. Nam sicut Christus non est prædictus, nisi vt particularis homo, ita nemo se finget Christum, nisi in sua particulari persona. Et licet multi se finxerint Christum, nullus autem nisi in sua, & pro sua propria persona: & inter eos, qui in signis, prodigijs, mendacijs, ac potentia præcellet, per antonomasiam erit Antichristus. Vnde Ambrosius ibidem ait, Antichristum futurum esse *primum, & summum prauorum hominum, qui se vt Deos coli voluerunt.* Rectè etiam Tertul. lib. 5. cont. Marc. c. 16. *Qui est* (ait) *homo delicti, filius perditionis, quem reuelari prius oportet ante Domini aduentum*, &c. *Secundum nos quidem Antichristus, vt docent veteres, & nouæ Prophetiæ.*

Alia ratio ex Theodoreto.

6. Atque hinc Ambr. Chrys. & alij Patres cum citatis verbis Pauli coniungunt alia Christi verba Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me, si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* In quibus manifestè cōstat, Christum loqui de aliqua determinata persona, quam Iudæi vt Messiam suscipient. Et ita dicti Patres, & alij præcedenti cap. allegati verba illa Christi de Antichristo interpretantur. Et August. tract. 29. in Ioan. exponens verba illa cap. 7. *Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit*, dicit, talem futurum esse Antichristum, *Ipsum quippe annuncians Dominus, gloriam suam quæsiturum, non gloriam Patris, ait ad Iudæos, ego veni*, &c. & Ambr. in Psal. 43. ait, significasse Christum illis verbis, *Iudæos in Antichristum credituros qui in illum credere noluerunt.* Et idem habet lib. 1. de Spirit. San. cap. 14. Quamuis enim multi futuri essent PseudoChristi, & PseudoProphetæ, (vt ipse etiam prædixit Matth. 24.) quos aliqui Iudæi pro Messia suscepturi essent (vt ex parte impletum legimus Actor. 5. & postea apud Euseb. lib. 8. Histor. cap. 6.) Nihilominus neminem Iudæi ita pro Messia suscipient, sicut Antichristum, & ideò illum singulariter Christum verbis suis designasse intelligimus. Et sic etiam dixit Cyrillus Hierosolymit. catechef. 22. *Iudæorum liberi venientem reiecerunt, male autem venturum expectant, verum Christum negauerunt, falsum autem ipsi errantes recepient. Qua de re etiam Saluator verè dixit, ego veni*, &c. Quod autem ille falsus Christus futurus sit singularis quidam homo, & Antichristus, declarat late idem Cyrill. catech. 15.

Expenditur verba D. Ioannis.

Ioan. 5.

7. Præterea hoc aperte confirmat modus loquendi Ioann. ep. 1. *Et sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt.* Nam in his verbis distinguit quendam Antichristum singulariter prædicatum, & prædictum, à multis, per quandam eius participationem, & trāslationem sic nominatis. Ergo aperte supponit, illum priorem esse particularem personā. Præsertim quia illi multi Antichristi, quos Ioan. dicebat iam factos, non erant multa regna, aut imperia tyrannica, sed vel multi, qui ex Iudæis contra Christum iam insurgebant, vel plures hæretici, vt Ebion, Cerinthus, Simon Magus, vel plures etiam Impera-

1. Ioan. 2. Alia eiusdem verba ponderantur.

tores Romani Christianorum persecutores, vt Nero, Domitianus, vt Sancti passim exponunt; ergo etiam ille singularis Antichristus est vna certa, ac definita persona. Accedit, in dictis verbis, & paulò inferius, & in cap. 4. & epist. 2. vbicunque ponitur in singulari nomen *Antichristus*, poni cum articulo: ὁς, id est, *ille*, qui articulus vim habet designandi certam personam, & cum quadam singularitate, iuxta generalem Patrum regulam, quam tradunt Epiphan. lib. 1. contra hæres. Secta. 9. & lib. 2. hæres. 56. & Chrysost. enarrat. in cap. 7. Isai Ponderans, non dixisse Prophetam: *Ecce virgo concipiet*, sed addidisse articulum ad designandam singularem, & excellentem virginem, & Cyrill. lib. 1. in Ioann. cap. 4. circa finem, ponderans, addidisse Ioannem articulum, cum dixit, *In principio erat verbum*. Et Orig. tom. 7. in Ioan. circa illa verba, *Propheta es tu?*

Probatur idem ex articulo græco.

Ioan. 1.

8. Ad hanc etiam veritatem confirmandam multa argumenta desumi possunt ex locis Daniel. & Apoc. in quibus Antichristum prædici, & Patres docent, & hæretici non negant. Itaque Dan. cap. 7. postquam explicuit, quartam bestiam esse regnum quartum, vtique Romanorum, postea per decem Reges diuidendum, subiungit. *Et alius consurget post eos*, per quem omnes Patres Antichristum intelligunt, vt ibi Hieronymus testatur, & sequitur August. 20. de Ciuit. cap. 23. & D. Greg. lib. 32. Moral. 12. vbi particula *alius* satis demonstrat singularem personam, cuius actiones statim describit Propheta satis consentaneè ad Paulum. Et certe negari saltem non potest, in throno, & imperio illius, qui contra decem Reges pugnaturus est, quique tres destruet, & septem alios sibi subiiciet, futurum esse aliquem primum Regem, qui contra alios insurget: necessarium ergo est, illum esse certam, ac determinatam personam, ille autem erit Antichristus. Tum quia in illum specialiter conueniunt omnia, quæ ibi subiiciuntur: *Sermones contra excelsum loquetur sanctos altissimi conteret*, &c. Tum maximè, quia tempus regni illius tam erit breue, vt in eo non sit habiturus successorem, sed in illo, & cum illo sit thronus eius extinguendus, vt ex eodem loco Danielis, & ex ca. 11. & 12. & ex Apoc. c. 11. & sequentibus, & ex verbis Pauli, *Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui*, & ex aliis infra ostendemus.

Ex Daniele confirmatur.

2. Thess. 2.

9. Hoc argumentum etiam conuincit, illum vltimum Regem per cornu paruum significatum non fuisse Mahometum, (vt aliqui voluerunt) neque alium similem tyrannum. Vnde etiam potest hæc veritas confirmari ex circumstantiis temporis, loci, originis, bellorum, & aliis similibus, cum quibus describitur Antichristus venturus in allegatis Scripturæ, locis, quæ postea tractaturi sumus, non enim potest singularis persona euidentius designari, quam per circumstantias huiusmodi, vel (vt cum dialecticis loquamur) per collectionem proprietatum, quæ non nisi in vnum, & particulare indiuiduum conuenire possint; ita autem Antichristus describitur in Scriptura, negari ergo non potest, quin particularis persona futurus sit.

Rex vltimus apud Danielem, non fuit Mahometus aut alius tyrannus.

10. Denique de Antichristo singulariter prædicto à Daniele, Paulo, & Ioanne Euangelista omnes antiquissimi Patres, qui de illo scripserunt, vbique supponunt, esse futurum singularem hominem, cuius genus, mores, & alias proprias circumstantias describunt. Vt constat ex his, quæ tradunt Irenæus libr. 5. cont. hæres. à cap. 25. Hypolit. orat. de Consummat. mundi. Ephrem tract. de Antichrist. in tom. 1. Cyrill. Hierosolymitan. Catechef. 15. Ambr. lib. 10. in cap. 21. Lucæ, vbi tres numerat Antichristos, Diabolum, Arium, & omnes hæreticos similes, & singularem, & famosum Antichristum, qui persequuturus est Ecclesiam in fine mundi. Sic etiam depingit Antichristum Lactant. lib. 7. diuin. instit. cap. 16. 17. 18. & 19. concludit: *Hic est autem qui vocatur Antichristus sed se ipse Christum mentietur, & contra verum dimicabit.* Similiaque repetit in Epitom. Institution. cap. 11. & eodem modo loquitur. Hug. Eterian. dict. lib. de Regres. animar. c. 23. Prosper in Dimidio tempor. à ca. 6. vsque ad 16. præsertim vero Hieronym. Daniel. 7. dicens: *Putamus Antichristum vnum esse de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit.* Idem supponit epist. 151. ad Algasi. q. 1. vbi late ita exponit locũ Pauli ad Thessalonicens. Idemque habet Theodoret. in eisdem locis. Daniel. & Paul. Et similiter Chrysost. orat. 3. in 2. ad Thessalon. ait, Antichristum non esse futurum ipsum Satanam, *Sed hominem quendam suscipientem omnem eius operationem*, Vbi eadem verba habet Theophyl. dicens: *Non erit Satanas, sed homo quispiam*, Cypr. etiam lib. 3. ad Quirin. cap. 118. de Antichristo exponit. illud Isai. 14 *Hic homo, qui concitat terram*, supponens profecto futurum esse particularem hominem.

Iterũ veritas authoritate Patrum roboratur.

11. August. 20. de Ciuit. cap. 19. *Nulli* (inquit) *dubium est, eum de Antichristo ista dixisse, dieque iudicij. Hunc enim appellat diem Domini, & ait, non esse venturum, nisi ille prior venerit, quem refugam vocat, vtique à Domino Deo. Quod si de omnib. impijs merito dici potest quanto magis de isto.* Et infra tractans locum Ioannis, ait: *Sicut ante finem exierunt multi hæretici de medio Ecclesiæ, quos multos dicit Antichristos, ita omnes tunc inde exibunt, qui non ad Christum, sed ad illum nouissimum Antichristum pertinebunt.* Et c. 23. ita etiam exponens Danielem, ait, *Antichristi aduersus Ecclesiam futurum sæuissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinẽdum, donec Dei vltimo iudicio regnum sancti accipiant sempiternum; qui non dormitans hæc legit, dubitare non sinitur.* Præterea idem docet Gregor. lib. 14. Moral. cap. 11. vbi Antichristum dicit, futurum esse caput omnium iniquorum, & quæ in ca. 9. Iob dicuntur, ita intelligi de vnoquoque iniquo, *vt referri quoque debeant ad ipsum specialiter caput iniquorum.* Et lib. 31. cap. 12. *Antiquus hostis*, ait, *illum perditum hominem ingredietur, qui specialiter Antichristus nuncupatur.* Ac denique Damasc. lib. 4. de Fide c. 27. *Omnis, ait, qui Christum non confitetur, Antichristus est. Cæterum peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est.*

CAPVT III.

Duabus protestantium obiectionibus ex Daniele, & Paulo sumptis contra doctrinam superioris capitis, satisfit.

1. QVoniã si Antichristus vna singularis persona futura est, euanescit hereticorum phantasia, quod in throno Apostolicæ sedis Antichristus sedeat, conãtur veritatem ex Scripturis demonstratam, eisdem Scripturis impugnare. Et primo obiicit Beza locum Dan. 7. vbi per quatuor bestias quatuor regna significata sunt, singula autem illorum regnorum multo tempore durarunt, & plures Reges habuerunt, qui per singulas bestias significati fuerunt, & eodem modo dicuntur ibidem decem cornua quartæ bestiæ esse decem Reges, quos non oportet esse singulas personas, sed plurium seriem in vnius regni sede; ergo eadẽ ratione dicendum est de regno Antichristi, quod per cornu paruum significatur, non esse vnum tantũ hominem, sed vnum thronum, in quo multi per successionem sedebunt; quorum collectio vocatur à Paulo *homo peccati*, quia erit velut vnum corpus sibi succedentium tyrannorum.

Sinistra Bezæ interpretatio in Danielem.

2. Respondeo in primis, dissimilem esse rationem de verborum significatione, & de repræsentatione per figuras, vel imagines apparentium rerum, vt bestiarum, vel animalium. Nam verba habent propriam significationem quasi permanẽtem, & communem, à qua extrahẽda non sunt, nisi vbi necessitas, vel sufficiens authoritas coegerit, & maximè cauendus est sensus improprius, & metaphoricus, quando ex aliis verbis, & circumstantiis in ipso contextu, & sermone adiunctis proprietas sermonis constare potest. At

Responsio ad illam.

verò res, vel imagines apparentes non habent per se stabilem significationem, sed illam tantum, ad quam tunc, cum apparent, assumuntur, seu imponuntur, quæ metaphorica, seu quasi analoga est, pendetque ex voluntate, seu intentione Dei reuelantis, & ideo est obscurissima, & intelligi non potest, nisi ab eodem Propheta per verba declaretur, vel ex aliis Scripturæ locis significatio colligatur, vel certe postea tandem ex effectu cognoscatur. Paulus ergo non per visiones imaginum, sed per verba loquutus est de Antichristo, & talibus verbis eum indicat, vt plane de illo tanquam de vna singulari persona loquatur, & mores eius, ac circumstantias ita describit, vt vni tantum, & non omnibus, qui in aliquo throno succedunt, conuenire soleant.

3. At vero Daniel narrat futura sibi reuelata, non verbis, sed sub imaginibus bestiarum. Vnde vtitur quidem verbis, quæ immediate significant bestias, & vt indicet; non esse veras, sed apparentes, non absolute dicit, prima erat leæna, sed *quasi leæna*, secunda *similis vrso*, tertia *quasi pardus*, ipsæ autem bestiæ id significabant, ad quod repræsentandum per quandam analogiam fuerant imposita, & ostensa, & aliam significationem impropriam, seu translatam non habebant. Ideoque potuerunt facile repræsentare regna, & non certas personas, & è conuerso, pro arbitrio reuelantis. Hinc ergo fit, vt per bestias interdum significetur regna, interdum certæ personæ. Nam Daniel. 7. per leænam alas aquilæ habentem significatur regnum Chaldæorum; per vsum, regnum Persorum, & Medorum; per pardum regnum Græcorum, & per quartam bestiam, Romanorum regnum. At vero in cap. 8. per Arietem significatur Darius Rex; per Hircum, Alexander, vt ipsemet Daniel exposuit Igitur ex repręsentatione per visionem bestiarum nullum fieri potest argumentum ad significationem verborum, nam illa variatur, vel imponitur pro arbitrio reuelantis, hæc verò de se fixa est, & certa, nisi aliunde constet, ad metaphoricum sensum transferri.

Quid Daniel sub bestiarū nomine intellexerit.

Addo præterea, licet per bestias significentur regna apud Danielem cap. 7. nihilominus per singulas
4. principaliter significari primos vniuscuiusque regni conditores, & amplificatores, in quibus præcipue inueniuntur proprietates, quæ per tales imagines, & visiones repræsentantur. Et sic leæna alata præcipuè repræsentabat Nabuchodonosor regni Chaldæorum fundatorem, hominem ferocissimum, & libidini deditum, vt notat Hieronymus, qui etiam ait vrsum, Cyrum maiorem Imperij Persarum conditorem ob eius duritiam, & ferocitatem repræsentasse. Pardus vero alatus significabat Alexandrum imperij Græcorum caput, qui magna fortitudine, ac velocitate orbem domuit. Ita ergo per quartam bestiam significari potuit Iulius, vel Augustus Cæsar, licet probabilius videatur, non fuisse significatam particularem personam, quia imperium illud in principio nō monarchicum, sed aristocraticum fuit.

Primi reges bestiarū nomine significantur.

5. Per decem autem cornua illius bestiæ expresse dicuntur significari decem Reges, vtique illi, qui decem regna, in quæ imperium Romanum diuident, debellaturi sunt. Ita ergo per cornu paruulum Rex quidem noui imperij inchoator repræsentatus est, qui non est alius, nisi Antichristus, vt Hieronymus, Theodoretus, & omnes Patres intellexerunt. Est autem differentia, quia de cæteris imperiis, vel de decem Regibus non dicitur, quantum throni eorum duraturi fuerint, vel sint, & ideo tam ipsi fundatores, quam eorum successores poterunt per illasmet imagines bestiarum; aut per decem cornua repræsentari: de imperio autem Antichristi satis significatur, tum ibi, tum aliis locis infra tractandis, breui tempore esse duraturum, & cum suomet fundatore esse extinguendum, & ideo per illud cornu paruulum ita significatur Antichristi imperium, vt etiam vna tantum, & singularis persona repræsentetur.

Cornua decem, totidem reges repræsentant.

Secundo obiiciunt Protestantes locum Pauli. 2. ad 6.
Thessal. 2. dicuntque (vt supra ex Beza retuli) nisi vnus homo detur, qui à temporibus Pauli vsque ad diem iudicij superstes maneat, non posse Antichristum esse certum aliquem singularem hominem: nā Paulus citato loco cum Thessalonicenses docuisset. *Diem Domini* (vtiq; ad iudicandum) nondum instare, quia *nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, non veniet dies illa*, subiungit: *Nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantum vt qui tenet nunc teneat, donec è medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Duo ergo docet Paulus, sc. Antichristum iam tunc incepisse operari suam iniquitatem, & apostasiam à Christo in fine mundi esse ab Antichristo consummandam, ipsumq; esse interficiendum, & tunc diem Domini esse venturum. Hæc autem non possunt de eadem persona intelligi, quia non potest vnus, & idem homo operari iniquitatem tēpore Pauli, & durare persequēdo Ecclesiam vsq; ad finem sæculi, & tunc reuelari, & à Christo interfici.

Alia Bezæ interpretatio in Diuum Paulum.

Propter hoc testimonium quidam dixerunt, Neronem fuisse Antichristum, quorum sententiam infra cap. 4. tractabimus, quia illi non negabant Antichristum esse particularem personam. Illa ergo opinione omissa, Protestantes vel ignorant, vel ignorare se simulant duplicem significationem nominis Antichristi secundo capite positam, nam ex illius ignoratione obiectio facta procedit. Sicut enim dixit Ioannes, *Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt*, quia vnus est, qui singulariter prædictus est, & multi, qui eius iniquitatem participādo, illum quasi præfigurant, & ideo nomen etiam eius participant: ita etiam dixit Paulus, Antichristum, suo tempore iā inchoasse operari iniquitatem, licet id in fine mundi sit consummandum. Errant ergo hęretici non distinguentes inter Antichristum communiter, & propriè dictum, seu (quod idem est) inter Antichristum in typo, & in persona. Antichristus enim in typo non est vna persona, sed corpus, vel successio plurium tyrannorum nomen Christi persequentium. Proprius aūt Antichristus in persona, & qui per antonomasiā propheta⁹ est, vnica est, & singularis persona. De vtroq; autem loquutus est Paulus in citato loco. Nam cum ait, *Mysterium iam operatur iniquitatis*, loquitur de Antichristo typico. Quem tunc fuisse Neronem multi Patres intellexerunt, præsertim Chrysostom. ibi, & Theophyl. Et idem Chrysost. serm. de Eleemosyn. & collat. & Homil. de Præmiis Sanctor. Ambros. ibi, & Hieronym. epist. 151. ad Algasi. q. 9. Attigit Tertullian. lib. de Resurrect. carn. cap. 24. & August. 20. de Ciuit. cap. 19. vbi incertam quidem dicit esse expositionem propter loci ambiguitatem, non tamen illam reprehendit. Addit verò aliam, quam Theodor. & Sedulius in Paulum sequuntur, scilicet, quemlibet Hæresiarcham, & Christi hostem sub illo, *qui mysterium operatur iniquitatis*, comprehendi. Quod parum ad præsens refert: omnes enim in hoc conueniunt, quod ille, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis, non erat Antichristus, sed typus, imago, præcursor, aut insigne membrum Antichristi. Quod vt significaret Paulus non dixit simpliciter, operatur iniquitatem, sed *mysterium operatur iniquitatis*, vel ipsum Neronem vocando mysterium iniquitatis, si nomen *mysterium* sit suppositum illius propositionis, & in casu nominandi positum sit, & vocetur mysterium, quia figura erat Antichristi; vel certe ipsammet persequutionem Neronis vocando mysterium iniquitatis in casu accusandi, quia Nero persequendo Christianos, operabatur mysterium iniquitatis; id est, tyrannidem, quę erat imago persecutionis Antichristi futuræ.

7.

Duplicem notionem nominis Antichristi, se nescire, heretici simulant.

1. Ioan. 1.

Antichrist in typo multiplex est, vnicus in persona

Hæresiarchæ Antichristi dicuntur.

2. Thess.

Vnde tantum abest, vt ex illo loco probetur, Antichristum proprium non esse vnam certam personam, vt 8.

Ex verbis Pauli

R. Z. interpretatio impugnatur. 2. Thess. 2. nam, vt oppositum potius inde conuincatur. Nam Paulus euidenter distinguit mysterium iniquitatis, seu illum, qui tunc operabatur mysterium inquitatis ab *illo iniquo, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Imo inde docet Thessalonicenses, nondum instarediem iudicij, quia *nondum reuelatus fuerat homo peccati*, id est, verus, & propri⁹ Antichristus. De quo etiam subiungit: *Quid detineat, scitis, &c.* nimirum, ne ille Antichristus veniat. Non declarat autem aperte Paulus, quidnam esset, quod aduentum Antichristi detineret, sed significat, Thessalonicenses iam illud scisse, quia cum esset cũ illis, eos iam instruxerat (vt statim subiungit) Antichristum non esse venturum, donec Romanum imperium è medio tolleretur, vel ad eum statum perueniret, in quo per Antichristum posset omnino destrui, vt Patres exponũt. Ergo semper Paulus supponit, proprium Antichristum esse alium distinctum ab eo, qui tunc operabatur mysterium iniquitatis, & de illo semper tanquam de singulari homine loquitur, vt capite præcedenti ponderaui.

9. *Regis Angliæ sententia.* Vnde etiam Rex Angliæ in Præfat. pag. 67. fatetur ex illo loco potius probari, *tempus, quo venturus est Antichristus, & vniuersalis discessio futura est, non nisi longo post tempore, quo Paulus scripsit illam epistolam futurum fuisse.* Nam hoc ipsum est, quod Paulus Thessalonicensibus tradere, & persuadere studebat ex illo principio, q̃ Antichristus non solum nondum venerat, sed neque tam cito venturus erat, alioqui non rectè cõclusisset, diem Domini nondum instare. Nihilominus tamen idem Rex negat, Antichristum esse particularem personam, quamuis non ex illo loco, sed ex alio id suadere nitatur, vt capite sequenti videbimus.

CAPVT IV.

Alteri obiectioni ex cap. 17. Apocalypsis sumptæ contra eandem resolutionem capitis secundi satisfit.

1. *Obiectio Regis Angliæ ex Apocalypsi.* Tertio obiicit Rex Angliæ in Præfat. pag. 98. vbi sic inquit: *Scorto Babylonio, quod bestiæ inequitat. sedẽ alicuius imperij, & successione continuatam aliquorum hominum seriem illi præsidentem, non vnum aliquem designari, perspicuum est ex forma, qua diuersis libri locis Antichristus ipse describitur*, vtiq; in Apocalypsi, & inducit c. 17. eiusdem libri, in quo refert Ioãnes ostensum sibi esse *mulierem meretricem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.* De qua muliere concludit in fine capitis: *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Ex quo Rex concludit, mulierem illam *posse significare certam vnius hominis personam, sed plures homines sibi continenter succedentes, quorum sedes est magna illa ciuitas.*

2. *Responsio.* Respondeo, etiamsi Regi demus, ciuitatem illam per mulierem significatam, esse Romam (vt ipse intendit) & septem Reges per septem cornua significatos esse septem formas regiminis illius ciuitatis, & octauum futurum esse Antichristum, vt idem Rex arbitrio suo commentatur: licet (inquam) hæc omnia gratis demus, non video, vnde inferri possit cum fundamento in illo textu, Antichristum non esse vnam certam personam. Nam licet mulier significet ciuitatem, in qua est aliquod imperium per bestiam repræsentatum, cum successione plurium Regum, seu plurium formarum regiminis: nihilominus bestia, quæ etiam significare dicitur Antichristum vnum tyrannum, vnumq; hominem significare poterit. Neque ex textu aliquid induci potest, quod vel apparenter aliud indicet. Nam si forte fiat argumentum à simili, quia si mulier significat ciuitatem, & bestia imperium cum successione præsidentium in illa, etiam bestia, vt repræsentat Antichristum, simili modo significabit seriem tyrannorum, &c. profecto consequentia nullius momenti est. Nam hæ imaginariæ repræsentationes, seu ænigmaticæ figuræ nõ semper ostenduntur, seu proponuntur ad significandum idem, vel eodem modo, vt per se constat.

Addo, in illa expositione Regis, in qua suam obiectionem fundat, esse quidem aliqua, in quibus cum nonnullis Catholicis conuenit, quæ probabilia sunt, sed incerta, alia vero esse Regis propria, quæ vix, aut nullo modo possunt subsistere. Nam in primis licet probabile sit, meretricem illam Romam repræsentasse, vt exponit Hieronym. epi. 151. ad Algasi. qu. 11. & Tertull. libro 3. contra Marci. & contra Iudæ. qui non intelligunt Romam Christianam, sed ethnicam; tamen etiam est valde probabile, non repræsentasse ciuitatem aliquam particularem, sed ciuitatem diaboli, aut mundi, sicut illam Augustinus distinxit à ciuitate Dei, id est, totum cœtum impiorum. Quomodo etiam dixit Hieron. Psalm. 54. duas ciuitates esse in mundo, Babylonem, & Hierusalem. *Per Babyloniam* (inquit) *intelliguntur mali.* Et hæc solet Scriptura mundum appellare. In illum enim conueniunt omnia, quæ de illa muliere dicuntur, nam cum illa fornicati sunt omnes Reges terræ, & ab ea inebriantur omnes, qui inhabitant terram, vtiq; tanquam terreni, & animales homines. Et cætera simili modo. Hac autem posita mulieris interpretatione, non oportet, bestiam, cui insidere visa est, esse Antichristum, sed satanam; vt multi Scriptores docuerunt, diabolus enim quasi sustinet totum impiorum corpus, & ideo illi insidere dicitur: & cætera, quæ ibi dicuntur, facile diabolo accommodantur. Cum ergo diabolus, vel satanas non sit collectio personarum sibi in aliquo imperio succedentium, sed vna certa singularis persona, non est necessarium, bestiam illam repræsentasse, vt Rex vult, continuatam personarum seriem, sed vnum Principem dœmoniorum, qui ad Christum eiusq; Ecclesiam impugnandã satellitib. suis tam malis angelis, quam prauis hominibus, multisq; tyrannis per temporum successionem vtitur. 3. *Meretricis nomine, aut Roma ethnica, aut mundus intelligitur.*

Præterea licet demus, *Scortum illud Babylonium* (vt Rex loquitur) esse Romam, & bestiam, cui insidet esse Antichristum, non est necesse, illum esse solum Antichristum in persona, seu verum, & proprium. Sed potius dicendum est, illam bestiam prius fuisse Antichristum in figura, seu mysterio; tandem vero in proprium, ac verum Antichristum defecturam. Ac proinde licet demus Antichristum per bestiam repræsentatum non vnum tantum hominem, sed plurium successionem postulare; nihilominus dicimus illam successionem in Imperatoribus, qui malitia sua, & tyrannide Antichristum præsignarunt, impleri: cum autem in vero Antichristo successio consummabitur, illum tantum esse futurum vnam singularẽ personam. Quam vero responsio hæc sit consentanea Euangelistæ, facile intelliget, qui attente considerauerit, quam apposite Imperatores Romani tyrãnidem exercentes in Christianos significentur per *bestiam coccineam, & plenam nominibus blasphemiæ*; hæc enim epitheta non fœminæ, sed bestiæ attribui, & omnes interpretes docent, & ex græco textu manifestum est. Dicitur autem *coccinea*, quia *erat circumdata purpura, & coccino*, vt infra dicitur, per purpuram autem imperium significari solet, quia erat quasi proprium illius dignitatis insigne, & ad id magis explicandum dicitur etiam bestia illa circumdata *inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis.* Potest etiam dici *coccinea* propter sanguinem Martyrum, de quo infra dicitur, & vidi *mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum.* Quamuis enim bestia sanguinem effunderet, & inde coccinea denominari posit, mulier tamen, id est ciuitas illum bibebat, eo quod inebriabatur, odio persequẽs Christianos, & idola colẽdo, propter quod etiam *mater fornicationum, & abominationum terræ* ibidem appellatur. 4. *Bestia, quæ meretrix vehebatur, Antichristi figura erat non Antichristus.* *Imperatores et Christianorum persecutores, in bestia coccinea significari.*

5\. *Nero, bestia fuit & mysterium iniquitatis in figura.*

Quod autem bestia illa non solum Antichristum in persona, sed etiam in figura in sua repræsentatione complectatur, illo verbo *mysterium* à Ioanne interposito satis significatum est, & explicatur optime per verba Pauli 2. Thessal. 2. *Mysterium iam operatur iniquitatis*, vtique Nero, qui cœpit in Christianorum persecutione Antichristum adumbrare, vt omnes Patres exponunt. Idemque optimè declarant alia verba ibi subiuncta, & sic intellecta: *Bestia, quam vidisti fuit, & non est, & ascensura est de Abysso, fuit*, vtique in mysterio, & figura, quia prius quam Ioannes id scriberet, iam Nero mysterium operabatur iniquitatis, quem multi Imperatores postea imitati sunt: *Non est*, autem in persona *sed ascendet de abysso, & in interitum ibit*, vt ca. 11. & 13. de Antichristi persona prędictum fuerat. Denique sic etiam intelligi non incongrue possunt alia verba postea subiuncta, *& bestia, quæ erat* (vtique in figura) *& non est*, id est, nondum venit, *& ipsa octaua est*, quia est distincta persona à septem Imperatoribus, qui tyrānide sua illam insignius repræsentarunt, & ideo *de septem est*, quia eorum imperium vsurpabit, & crudelitatem augebit, & cōsummabit, ipsa tamen, *in interitū vadit*: quia breui tempore regnabit, & statim condēnabitur. Ex hac ergo interpretatione, quæ valde probabilis est, potius colligitur, quod sicut Imperatores septem, qui mysterium iniquitatis Antichristi operati sunt, personæ fuerūt certæ, & singulares, ita & proprius Antichristus, qui post illos veniet, erit certa, & singularis persona. Imò licet priora septem capita possint ita intelligi, ac exponi, vt in singulis non tantum personæ vnicæ, sed aliqua successio personarum intelligatur: nihilominus octaua, *quæ erat, & non est*, erit singularis persona vnica, quia breuissimo tempore durabit, & statim sine successione *in interitum ibit*, vt ibidem significatur.

6\. *Per septē Reges aliqui intelligunt bonorum persecutores in septem mundi ætatibus.*

Quapropter ad obiectionem dissoluendam, non multum refert exponere, qui sint illi septem Reges, quos per septem capita bestiæ significari Angelus interpretatus est; Quomodocunque enim illi Reges intelligantur, Antichristus, qui post illos futurus est, persona erit vnica, & singularis, quod breuiter declaro iuxta duas magis receptas expositiones. Vna est multorum, qui ad explicandos septem illos Reges, distinguunt septem mundi ætates, primam ab Adam vsque ad diluuium; secundam à diluuio ad Abraham, tertiam ab Abraham vsque ad Dauid; quartam à Dauid vsque ad Babylonicam captiuitatem, & finem eius; quintam à fine, seu exitu populi à captiuitate vsque ad CHRISTVM; sextam à CHRISTO vsque ad Antichristum; & septimam tribuunt temporibns Antichristi. Vnde in prioribus sex ætatibus per singulos Reges intelligi dicunt omnes Reges crudeles, & tyrānos, qui per singulas ætates sanctos persequuti sunt. Ex quibus Regibus *quinque* præcesserunt, seu *ceciderunt*, vt ait Ioannes, *vnus*, id est, *sextus est, & alius*, id est septimus, *nondum venit*, vtique Antichristus. De quo addit idem Ioannes: *Et cum venerit, oportet illum breui tempore manere*, vt significet, licet priores Reges non in vna persona, sed in plurium successione durauerint, quia ætates illæ diuturnæ fuerunt, vltimam vero futuram esse breuissimam, & ideo Regem in ea regnaturum, vnam tantum, & singularem futuram esse personam. Iuxta hanc tamen expositionem bestia, quæ statim octaua esse dicitur, non intelligitur esse Antichristus, sed diabolus, qui dicitur *fuisse*, in prioribus, quia solutus erat, nunc vero in sexta ætate dicitur *non esse*, quia ligatus per CHRISTVM est, & postea dicitur *ascensurus de abysso*, quia soluetur tempore Antichristi, & in ipso veniet, & cum ipso regnabit.

In ea opinione diabolus bestia illa est.

7\. *Alij Antichristum, & eius præcursores intelligunt.*

Altera expositio supponit, per bestiam non dœmonem, sed Antichristum intelligi, vel potius imperium Romanum non absolute, & in tota sua amplitudine, sed vt operans mysterium iniquitatis, id est persecutionis Christianorum in præcursoribus Antichristi, vsque ad Antichristum verum, qui omnem iniquitatem effundet. Et sic bestia illa in Nerone incepisse optimè, & consentaneè ad Paulum intelligitur. Dicitur autem habere capita septem propter imperatores successores eius: Sub quibus aliqui putant, comprehendi omnes, qui in illo imperio persequuti sunt Christianos, siue plures, siue pauciores fuerint, sumpto numero certo pro incerto, seu pro vniuersali. Sed difficile hoc creditu est, cum Ioannes distinctè numeret quinque qui præcesserunt, & vnum, qui est, & alium, qui futurus est, hęc enim tam distincta computatio non fit in numero incerto. Et ideo alij propriè verba intelligunt de septem tantum Imperatoribus, qui post Neronem vsque ad Neruam fuerunt. Illo enim tempore Ioannes vixit, & prophetauit, & ideo tantum mysterium iniquitatis, quod in eo tempore, in quo scribebat, partim pręcesserat, partim agebatur, partim duraturum proximè erat, commemorauit, inde vero ad Antichristū transitum fecit. Quod etiam difficile videtur. Cur enim alij ibi non numerantur, præsertim Traianus, qui eodem fere tēpore, & viuēte Ioanne, acerbissime Christianos vexauit? Vnde addi potest, per septem Reges intelligi posse aliquos insigniores Christi persecutores, qui inter ethnicos Imperatores Romanos fuerūt, & typi fuerunt Antichristi. Quamuis enim Ecclesiæ persecutiones variis modis numerentur, nihilominus sub aliqua non contemnenda cōsideratione ad eum numerum reduci possunt, qui illi visioni accommodari possit. Seuerus n. Sulpitius li. 2. sacr. hist. nouem tantum numerat Ecclesiæ persequutiones, illas à Nerone inchoādo. Alij vero ab eodem principio numerant decem, teste Augustino li. 18. de Ciuit. c. 52. Vnde aliquam ponit Sulpitius, quæ in narratione Augustini omittitur, & è conuerso: quare facile possemus nos illa ad septem, vel octo reducere. Augustinus autem non putat esse inchoandum à Nerone, nec sistendum in Diocletiano, vt alij faciunt, & ideo in multo maiori numero esse putat, eumque esse incertum, & pro varietate temporum multiplicari.

Septē capita non significant numerum incertum.

Ecclesiæ persecutiones nouem secundū alios, secundum alios, plures.

8\. *Nero primus Christianorū persecutor.*

Sed quidquid sit de re ipsa in se, & nude spectata: in ordine ad locum Ioannis, quem tractamus, non sine causa dicitur, Neronem fuisse primum Christi persecutorem, quia Ioannes non de omnibus Christi hostibus, sed de Antichristo, & præcursoribus eius loquitur, & fortasse non absolutè, & simpliciter de omnibus; sed de his, super quos Romanum Imperium, vel Romana ciuitas insidebat. Inter hos autem Nero fuit primus, qui post Christum publico edicto contra Christum bellum mouit, propter quod de illo singulariter dixit Paulus, *mysterium iam operatur iniquitatis*, de quo mysterio etiam Ioannes loqui videtur, vt dixi, ideoque merito ille reputatur initium, & quasi fundamentum Antichristianismi mystici in Romano imperio. Post illum verò numerat Ioannes alios septem, in quibus eos numerare, & intelligere probabile est, qui nouarum persecutionum Christianorum capita fuerunt. Nam vt dixit Optat. lib. 3. aduersus Parmenian. *Tunc noua persecutio Christianorū in Romano imperio facta esse censetur, cum publico Imperatorum edicto noua aliqua ratione Christiani diuexati sunt*; ideoque non omnes, qui persecutionem ab vno inceptam continuarūt, inter persecutores, & Antichristos mysticos distinctè numerantur, sed illi soli, qui vel nouis modis, & edictis persecutionem innouarunt, vel qui eam, quæ iam cessauerat, redintegrarūt. Sic post Neronem inter persecutores numeratur Domitianus, & post hunc Traianus, licet inter eos alij intercesserint; & sic possunt alij numerari; vt Marcus, Aurelius, Decius, Diocletianus, Iulianus Apostata, vel alius similis.

Post Neronē alij Ecclesiæ persecut.

9\. *Ratio dubitandi in contrarium.*

Obstant verò maximè huic expositioni verba Ioannis, vbi de illis septem Regibus ait: *Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit*; significat enim Ioannes his verbis, quando illa scribebat; quinque ex

septem

septem illis præcessisse, & sextum actu imperasse, quod si ita est, non poterunt in illo numero computari Imperatores, qui post Ioannem fuerunt, vt Decius, Diocletianus, & alij. Posset tamen quis dicere Ioānem loquutum esse prophetico more de re futura, partim vt præterita, vel præsenti, partim vt futura diuersis respectibus in ordine ad imperium Christianum. Ita vt cecidisse dicat Ioannes illos quinque præcipuos Christi hostes, qui ante Christianos Imperatores, i. e. ante Constantinum Ecclesiam persecuti sunt, quales probabiliter existimari possunt primi quinq; illi, qui proximè post Neronem imperarunt, sc. Galba, Vespasianus, Titus, Domicianus, & Nerua. Prætermissis Othone, & Vitellio, quorum propter temporis breuitatem non habetur ratio: & nō computato Nerone, quia necesse non est, vt in illo numero comprehendatur. Sextus verò, qui additur tanquam præsens, non male intelligi potest Licinius, qui statim in principio imperij Christiani tempore Constantini grauissimè Christianos persecutus est, teste Eusebio in vita Constantini lib. 1. cap. 4. & lib. 2. ca. 1. & in Histor. lib. 10. cap. 9.

Responsio.

10\. Alter verò qui venturus postea dicitur, non immerito Iulianus Apostata intelligi potest, in quem rectè conuenit illud, quod Ioannes subiungit: *Oportet illum breue tempus manere*, & fuit vltimus Imperator Romanus, qui Christum ipsum, & Christianum nomen persequutus est. Nam licet multi alij Imperatores hæretici Ecclesiam Catholicam impugnauerint, vt Constans, & Valens, Constantinus Copronymus, & similes, illi tamen non contra Christum apertum bellum mouerunt, sed sub nomine Christiano veros Christianos insequebātur. Aliorum vero persecutorum Ecclesiæ, (licet plurimi in variis regnis, & sectis fuerint) hic ratio non habetur, quia (vt dixi) solum de Romano imperio Ioannes loquebatur. Verumtamē hæc omnia incerta esse fatemur, quia non certa verborum expositione, sed sola coniectura, & humana accommodatione nituntur; ea tamen solum proponimus, vt ostendamus quocunq; modo probabili locus ille exponatur, ex illo non colligi octauum illum Regem, per quem Antichristus designatur, esse corp⁹ aliquod tyrannorum, aut seriem Regum sibi succedentium, sed futurum esse certum & singularem hominem, sicut fuit Nero, vel Diocletianus, & alij Imperatores ibi designati.

Iuliani persecutio grauissima.

11\. At verò Rex Angliæ his expositionibus non contentus, nouam inuenit vel à suis Protestantibus dicit, ad hoc solum inuentam, vt ad Apostolicam sedem reuelationem illam Ioannis accommodent. Ait enim, septem Reges non esse personas certas, nec Imperatores Romanos, sed varias formas regiminis, quæ in ciuitate Romana à principio eius vsque ad eius destructionem erunt, quas dicit esse septem, & illas intelligi per septem capita bestiæ, seu per septem Reges, quos per septem capita significari, Euangelista declarauit: *Nam Romæ* (inquit) *Reges primo fuerunt deinde exactis Regibus, Consules, Dictatores, Decemuiri, Tribuni militum. Sexta erat, quo tempore Ioannes conscripsit Apocalypsim, Cæsarum Imperatorum, septima, quæ nondum venerat, & exiguo tempore erat duratura, Ecclesiastica est Episcoporum, quæ translationem Imperij Romā Constantinopolim subsequuta est. Licet illorum regimen* (ait) *Imperatoribus quodammodo fuit subordinatum.* Et infra addit, Octauum esse Antichristum, quod multis verbis declarat, dicens, illum esse regimen eorundem Episcoporum Romanorum, quod post annos 276. in eadem sede subsequutum est, vtique à tempore Bonifacij tertij, vt inferius expresse dicit. Quæ omnia sine vlla probatione, sola dicendi authoritate producit.

Rex Angliæ 7 capita, per formas regiminis Romæ intelligit.

12\. Prius, quam de hac interpretatione iudicium proferam, Tertulliani animaduersionem præmittēdam censui, in lib. de Præscripto. cap 17. dicentis, *Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus: Variæ præsumptiones necessario nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur, & his nituntur, quæ ex falso cōposuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt.* Hoc igitur in tota hac causa de Antichristo Protestantibus accidisse vel ex hac ipsa interpretatione, quam tractamus, manifestum est. Nam in primis in tota illa auctoritatem aliquam fide dignā, vel probationem requirimis, nam si hæc omnia tanquam dictata prophetico spiritu vendicantur, oportet, vt talis propheticus spirit⁹ aliquo signo, vel modo sufficiente nobis ostendatur, si autem sola humana coniectura, vel potius accommodatione inuenta sunt, qua facilitate dicuntur, cōtemnuntur. Non solum quia humana coniectura plerumq; fallitur, sed etiam quia illa nullum habet in textu fundamentum, neq; in verbis. Imò Rex illa detorquet ad peregrinam, & inusitatam significationē. Qualis est quod per quinq; Reges, qui præcesserunt, seu ceciderunt, intelligātur Reges, Consules, Dictatores, Decēuiri, & Tribuni Romanæ ciuitatis: & ideo nullus ante Nouatores, illos Reges ita intellexit. Deinde immerito illa quinq; membra numerantur vt quinq; regimina illius ciuitatis inter se distincta, & sibi succedētia. Nam Consules, ex quo inceperunt semper durarunt, & ordinarium regimen tenuerunt, vsq; ad Imperatores. Nunquam enim ante Iulium Cæsarem fuit in illa Republica ordinarium regimen per Dictatorem, sed solum per occasionem interdum ad breue tempus creabatur. Ideoque Consules, & Dictatores dici non possunt multiplicasse Reges, vel ordinaria regimina in illa Ciuitate. Nam Consules semper durabant, etiāsi suborta graui occasione, Dictator crearetur, qui post sex mēses, vel cessante occasione, cessabat. Vnde solum erat quasi extraordinarium subsidium, non regiminis mutatio.

...editur fundamē... ...ræc effi...

Liuius dec. 3 lib. 3. circa medi.

13\. Eademq; vel maior ratio in Decemuiris militat, quia Decemuiri non ad mutandum reipublicæ regimen, sed tantum legum ferēdarum causa creati sunt & interim potestatem regendi Rempublicam acceperunt. Intra triennium autem cessarunt, & partem illius temporis non tam reipublicæ authoritate, quā vi obtinuerunt. Hoc autem non satis est, vt illa censeatur peculiaris regni, seu regiminis mutatio, alioqui etiam numerāda esset mutatio regni in interregnum, in quo centum gubernabant, vnus tamen cœteris præerat, cuius imperium tantum per quinque durabat dies, & ita vicissim inter se per anni circuitum sortiebantur. Nam hæc ratio gubernandi nō minus à regno distat, quam decemuiratus à Consulatu, nec minori tempore interregnum, quàm decēuiratus durauit. Tandem eadem fere ratio in tribunis militum vrget. Quia propter tribunorum militū adiectionem, nihil de regimine, vel de Consulibus immutatum est, sed illi sunt adiuncti de plebe tribuni militum, solo fere nomine à Consulibus distincti. Est ergo illa distinctio, & numeratio non solum voluntaria, sed etiam in rigore falsa, & cōtra veritatem historiæ conficta. Nam omnes historiæ tantum tria tempora Romanæ gubernationis vsq; ad Constantinum distinguunt, Regum, Consulum, & Imperatorum: nam cæteræ dignitates tantum fuerunt quasi comitantes tempora Consulum, eosq; in diuersis occasionibus, vel ministeriis adiuuantes.

Idem dicendum de Decemuiris.

14\. Præterea incredibile est, & intolerabile, quod septimus Rex esse dicatur, regimen Sanctorum Pontificum à Syluestro vsq; ad Bonifacium tertium. Eo enim tempore non fuit Roma meretrix fornicaria, per idolorum cultum, nec habebat in manu sua populum plenum abominatione, sed doctrinæ fidei, & sanctitatis. Nam licet fortasse plures idolorum cultores in ea inuenirentur, ciuitas ipsa in CHRISTVM credebat, & verum Deum adorabat, & quatenus talis erat, Pontificum humeris insidebat. Ideoq; Pontificum regimen, quod eo tempore fuit, dici non potest esse vnum ex illis septem capitibus. Præsertim cum Ioannes dicat, bestiam illam coccineam plenam esse

Pontificū regimē non significatur à Ioanne per Regem qui septimus dicitur.

esse nominibus blasphemiæ, cui meretrix magna insidebit. Impium ergo est cogitare, bestiam illam, vt fornicationum fundamentum, seu fulcimentum, esse in illo capite repræsentatam aliqua ex parte, seu, quoad vnum caput fuisse Sanctorum Pontificum regimen, vel (quod perinde est) hoc Pontificium regnū vnum ex illis septem capitibus bestiæ fuisse. Præter quam quod immerito diceretur de illo septimo Rege, *Oportere illum breui tempore manere*, si 270. annis durauit, nam licet comparatione sequentium illud regimē sit minus diuturnum, absolutè, & in se non potest dici breue. Et pręsertim quia comparatione pręcedentium, fuit diuturnius, quam primorum Regū Romanorum, qui septem tantum fuerunt, & iuxta receptam sententiam ad summum annis 240. durarunt, & ab initio Consulum vsq; ad initium imperij Augusti solum 478 anni transierunt, iuxta communiorem computationem. Vnde si ille numerus annorum in tria regna diuidatur, vt Rex vult, quodlibet eorum longe breuiori tempore durauit, quam regnum illud Sanctorum Pontificum, quod Rex septimum facit: cur ergo de illo potius, quam de omnibus præcedētibus dictum fuisset, oportere illud breui tempore manere? Neq; omittam aduertere, falsum omnino esse, quod Rex obiter, & quasi aliud agens, interponit, regimen illorum Pontificum Imperatoribus fuisse subordinatum, contrarium enim in superioribus ostensum est.

Contrarium repugnat verbis Apocalypsis.

15. Deniq; quod supponit, regimen Pontificium, seu Romanorum Episcoporum à tempore Bonifacij tertij adeo fuisse diuersum à regimine superiorum Pontificum, vt ex Christiano factum sit Antichristianū, dogma hæreticum est, & impia Protestantium, ac mera impostura, contra omnem historiam; imò contra experientiam vsq; ad hodiernum diem. Nam eadem fides, quæ in prioribus fuit, in Bonifacio tertio, & successoribus eius perseuerauit, & Primatum, quē idem Bonifacius habere voluit, & professus est, non per rapinam vsurpauit, sed à suis prædecessoribus (vt sic dicam) hæreditauit, eundem enim illi exercuerūt, & tutati sunt; vt in superioribus demonstratum est, neq; in vlla re alia substantiale discrimen regiminis Ecclesiastici ostendi potest. Est ergo vana illa distinctio regiminum in Romana sede, & consequenter tota expositio Regis, totaq; calumnia Antichristianismi Romanis Episcopis imposita euanescit. Ac tandem euidenter conuincitur, ex dicto loco Ioannis non colligi, Antichristum esse seriem plurium hominum in eodem regno, sed potius contrarium indicari, nimirum, illum futurum esse aliquem singularem hominem, licet ex aliis Scripturæ locis id euidentius comprobetur.

A tempore Bonifacij nihil ex antiqua fide immutatum.

CAPVT V.

De tempore persecutionis, & mortis Antichristi.

1. QVamuis ex sola proprietate nominis Antichristi, & certitudine, ac singularitate personæ eius, euidentissimum sit, ineptissimè ad thronum Romanæ sedis applicari ea, quæ de Antichristo prædicta sunt, nihilominus, quia Rex Angliæ cōtrarium nititur saltem coniecturis ostendere, discurrendo per tria capita, ad quæ reuelationes de Antichristo factas reducit, scilicet, ad tempus aduentus eius, sedem eius, & descriptionem personæ eius, operæpretium existimamus singula ponderare, & in omnibus ostendere, nō solum coniecturam probabilem ad id, quod intenditur, deinde non sumi, verùm potius positum ex singulis conuinci. Incipimus autem à temporis circumstantia, quia notior, & euidentior est:

Per singula procedendū.

2. De Antichristo autem quatuor nobis prædicta sunt, scilicet, venturum in hunc mundum, regnaturum in eo, persequuturum Ecclesiam, ac tandem interficiendum esse à Christo. Hæc omnia patent: nam de aduentu eius dicitur Daniel. 7. *Ecce aliud cornu paruulum ortum est de medio eorum*, de regno subditur: *Porro cornua decem ipsius regni, Reges decem erunt, & alius consurget post eos, & ipse potentior prioribus: & tres Reges humiliabit.* De persecutione vero dicitur ibidem: *Sermones contra excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret.* Deniq; de illius fine subditur: *Iudicium sedebit, vt auferatur potētia, & cōteratur, & dispereat vsq; ad finē.* Et clariꝰ Paul. 2. Thessal. 2 *Et tunc reuelabitur ille iniquus quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & illustratione aduentus sui.* Iuxta hæc igitur quatuor, totidē puncta de tempore aduentus inquiri possunt, primū quo tempore orietur in hoc mundo: secundū quando regnare incipiet, & quanto tempore repugnabit, antequā aperto marte contra Ecclesiam pugnare incipiat: tertium quando incipiet persequi Christianos, quātumvè tēporis in hac persecutione durabit; quartum quando interficietur, i. quanto tempore ante iudicij diem. Et quāuis ordine temporis ortus, & regnum eius priora futura sint, nobis tamen notiora esse possunt tempora persecutionis, & mortis eius, quia clarius sunt in Scriptura reuelata, & ideo de illis prius in cap. præsen. dicemus, de aliis verò duobus temporibus in seqq.

De Antichristo quatuor prædicta, tempus, regnum, persecutio, Mors.

3. Protestantes ergo varie de persecutione, & fine Antichristi loquuntur: nam de initio eius quidam dicunt, ab initio Ecclesiæ fuisse, vt duobus capitib. pręcedentibus visum est. Alij in quadringentesimū Christi annum illud initium referunt, alij in sexcentesimū sexagesimum sextum, vel circa, alij septingentesimum; alij circa millesimum ducentesimum, vt latè tractat Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice ca. 3. Rex verò Angliæ eam sentētiam eligere videtur, quę initium Antichristi ponit anno circiter sexcētesimo. Dicit enim in Præfatione pagina 98. incepisse Antichristi regnum ducentis septuaginta sex annis post translationem imperij Romā Constantinopolim per Constantinum factam, quę, vt probabilius creditur, anno trecentesimo trigesimo Christi facta est, ex quibus, additis ducentis septuaginta sex, efficiuntur sexcenti sex, quo tempore Bonifacius tertius sedit, à quo Antichristum incepisse Rex affirmat. Neq; ipse inter persecutionem, & regnum distinguere videtur, quia sub eodem Bonifacio vtrumq; incepisse autumat. Imò sentit, non aliter incepisse regnum Antichristi, quam inchoando persecutionem, noua dogmata cudendo, & ipsius Christi potestatem in terris vsurpando. De tempore autem durationis eiusdem persecutionis sentit; non esse definitum, sed esse totum tempus futurum ab eiusdem persecutionis initio vsque ad finem mundi, vel prope illum. De tempore namq; mortis ipsius Antichristi, seu fine persecutionis, & regni eius nihil etiam Rex definit, sed ignorari ait, quanto tempore ante diem iudicij sit futurum; vt patebit ex fundamentis eius, quæ capite sequenti expendemus.

Variæ Protestantium opiniones de tēpore aduētus Antichristi.

Rex Angliæ circiter annū Christi 60. ponit aduentum Antichristi.

4. Nos autem in primis statuimus, id, quod fortasse neque Rex, neque alij Protestantes negabunt persecutionem Antichristi prope iudicij diem finiendam esse, seu (quod perinde est) iudicium non multo post consummatam, & finitam Antichristi persecutionem, sed proximè, & quasi immediatè post illam, futurum esse. Ita videtur apertè prædicere Christus Dominus Matth. ca. 24. *Statim autem post tribulationem illorum dierū Sol obscurabitur, & luna nō dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maiestate.* Quæ verba euidenter describunt secundum Christi aduentum ad iudicium, nec de hoc fuit vnquam nec potest esse cōtrouersia. At verò tribulatio illorum dierum, de qua in eisdem verbis fit mentio, planè est tribulatio sub Antichristo futura, de qua paulò antea dixerat Dominus: *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis nō fuit ab initio*

Persecutio Antichristi iudicij diem non multum præcedet.

Probatur ex Matthæo.

Obiectio. initio mundi, vsque modo neq; fiet. Dices, multos Patres, & expositores intelligere hæc verba de tribulatione Iudæorum in destructione Hierusalem per Titum, & Vespasianum. Nam hanc prædixerat Daniel. ca. 9. vbi prædicit futuram abominationem desolationis in templo, cuius Christus in eodem loco meminit, dicens: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mōtes.* Respondeo, licèt probabile sit, Christum hanc etiam tribulationem voluisse comprehendere, tamen negari non posse, quin simul, & præcipuè loquatur de tribulatione sub Antichristo futura. Tum quia hoc consonat antecedentibus, & subsequentibus verbis. Discipuli. n. simul de tempore destructionis templi, & consummationis sæculi, & aduentus Domini ad iudicandum interrogauerunt, q̃a forte putabant simul esse futura, & ita Christus respondet verbis, quæ ad vtramq; tribulationem possunt applicari, & postea tandem de iudicio apertè sermonem instituit. Tum ēt quia in rigore sola tribulatio Antichristi erit ita magna, vt nulla similis antea fuerit, vel futura sit postea. Et ideo de illa maximè loquutus est Christus, eademq; merito dici potest *desolatio abominationis*, id est, Antichristi. Nam vt Irenæus rectè exposuit lib. 5. capit. 25. ipsemet Antichristus *abominatio desolationis* merito vocatur. *Abominatio* quidem, quia erit homo summe abominabilis, & cognominatur *desolationis*, quia in sanctis & Christianis incredibilem desolationem efficiet. Ergo ex verbis Christi satis colligitur, statim post finitam, & consummatam tribulationem ab Antichristo Ecclesiæ Christi faciendam, inceptura esse signa diei iudicij, & paulò post, Christum esse ad iudicandum venturum. Quod ex sequentibus magis confirmabitur.

Responsio.

Antichristus rectè dicitur abominatio, & eius persecutio, tribulatio.

5. *Tribulatio Antichristi ante eius mortem nō terminabitur.* Addimus ergo secundò, tribulationem illam cum morte, & per mortem eiusdem Antichristi, & nō antea esse terminādam: nam licet Christus ibi hoc non expresserit, in alijs Scripturę locis euidenter declaratur, Paulus enim 2. ad Thessal. 2. sic inquit: *Et tunc* (id est sublato Romano imperio) *reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis.* Ex quibus verbis apertè colligitur, nō destitutū Antichristum à persecutione sua donec ab ipsomet Christo, eiusque iussu, & imperio interficiatur. Nam tribulatio illa maxime consistet in coactione per tormenta, in inductione per promissiones temporales, & in seductione per portenta, & falsa prodigia; ab his autem non desistet ille iniquus, donec à Christo interficiatur, & potentia eius destruatur; ergo, teste Paulo, tribulatio finitur per Antichristi mortem, & non antea. Et hoc idem significauit Daniel cap. 7. dicens, per tribulationem illam *Sanctos tradendos esse in manu Antichristi vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Et statim subdit: *Et iudicium sedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & dispareat vsque in finem.* In quo loco de Antichristo ad literā loqui, manifestū est, & omnes Patres, & expositores Catholici vnanimi consensu docent. Vnde idem Daniel c. 8. loquens de Antichristo dicit. *Contra Principem Principum consurget, & sine manu conteretur,* quæ verba dicta etiam esse de Antichristo in persona Antiochi repræsentato, author est D. Gregorius lib. 30. Moral. cap. 12.

In quo consistit illa tribulatio.

6. *Persecutionem Antichristi eius morte terminandam.* Deniq; Apocal. 19. de Antichristo, & quodam pseudopropheta eius, qui *fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt charactere̅ bestiæ*, dicitur, *Viui missi sunt isti duo in stagnum ignis*, additurq; de socijs eorum. *Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum*, nimirum, Christi, quem prius se vidisse Ioannes narrauerat. Constat igitur finem tribulationis sub Antichristo futuræ, etiam esse futurum finem imperij, & vitæ eius. Nam licèt sit dissensio inter Catholicos, an in hoc mundo interficiendus sit propter Pauli verbà, vel viuus in infernum tradendus, vt Ioannes significat, vel viuus absorbēdus à terra per hiatum eius, vt intra illam conclusus ibi moriatur, & sepeliatur, & anima in infernum descendat, vt ita facilius loca concilietur: hæc quæstio nihil ad rem præsentem refert, quocunq; enim modo ille pręsente̅ vitam in hoc mundo inter mortales finiat, satis nobis est, nō prius amissurum regnum, vel à persecutione cessaturum, quam viuere in hoc mundo desinat.

7. *Persecutio Antichristi tres annos cum semisse durabit.* Tertiò dicendum est, persecutionem illam breui tempore esse duraturam, nimirum, trib⁹ annis cum dimidio, ac subinde totidem annis ante mortem Antichristi esse inchoandam. Ita docent Patres omnes, Irenæus lib. 5. cap. 30. Hippolit. de Consummat mundi, Lactant. lib. 7. cap. 17. *Dabitur* (ait) *Antichristo desolare orbem terræ mensibus quadraginta & duobus.* Idem Cyrillus catechesf. 14. Chrysostom. homil. 49. in Matthæum, in imperfecto, Ephrem tract. de Antichristo, Hierony. Daniel. 17. & 12. dicens, *Sanctos permittendos esse potestati Antichristi per tres annos, & dimidium.* Item Augustinus 20. de Ciuit. cap. 18. & 13. dicens, *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum exiguo spatio duraturum esse, qui vel dormitans hæc legerit, dubitare non posse.* Et statim idem tempus declarat. Idem habet Prosper in dimidio tempor. capit. 17. & Raban. in tractatu de Antichristo, qui fertur sub nomine Augustini. Et eadem est communis sententia interpretum Dan. 7. & 12. vbi præsertim Theodoret. & in Apocalypsf. octauo, & sequentibus. Victori. Primasij, Bedæ, Anselmi, Ruperti, Aret. & recentiorum.

8. *Probatur ex cap. 7. Dan.* Fundaturq; hæc sententia primò in verbis Daniel. 7. *Tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* In quibus verbis nomine *temporis* annus significatus est, vt notant ibi Hierony. Theodoretus, & omnes, & Augustinus 20. de Ciuit. cap. 23. & patet ex Daniel. 4. *Donec septem tempora mutentur super eum.* Et iterum: *Septem quoq; tempora mutabuntur super te.* Idemq; inferius repetitur. Est ergo ille vsus Scripturæ maximè in illo Propheta, quem Ioannes in Apocalypsi imitatus est. Item necesse est, vt ibi tempus significet definitam aliquam temporis mensuram, quia alias non posset numerari: non potest autem significare horam, diem, hebdomadam, aut mēsem, quia esset nimis paruum tempus, nec significat multitudinem aliq̃ annorum, quia esset nimia duratio contra alia loca Scripturæ. Deniq; tempus in motu Solis præcipue conspicitur, cuius integra reuolutio annū consumat, & ideo merito nomine tēporis, vel vnius temporis significatur, quando enim incipit altera Solis conuersio, quasi nouum tempus inchoatur, in nulla vero multitudine annorum potest tam certa ratio metaphoræ occurrere, vt nomine temporis in singulari significetur. Vnde etiam intelligitur, quando dicitur *per tempus*, perinde positum esse, ac si diceretur, per vnum tempus, maximè cum statim additur, *& tempora.* Hoc autē plurale de duobus intelligendum est, & non de pluribus, tum quia illud sufficit ad vim vocis, cuius amplitudo coarctanda est, ne in immensum crescere, & sine termino ampliari posit, quod repugnat intentioni prophetiæ, & additioni dimidij temporis, quæ statim fit, & plane indicat, tempus illud strictè sumi: tum etiam, quia vt Hieronymus & Augustinus supra notant, in Hebræo ibi est numerus dualis, qui Latinis non est in vsu, & ideo pluralis pro duali positus est. Igitur vox *tempora*, ibi duos annos significat; sunt ergo tres anni cum dimidio.

9. *Probatur idem ex cap. 12 eiusdem Prophetæ.* Accedit (vt notat August. supra) quod hoc tempus per dierum numerum ab eodē Propheta explicatur; sic. n. ait, c. 12. *Et à tempore, quo ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta,* qui efficiunt tres annos cum dimidio, & supersunt duodecim dies, quod non refert, quia non oportet dimidium annum esse præcisum,

nam communi sermone dicitur annus dimidius, etiamsi aliqui dies vltra sex menses supersint. Præterea Apoca. 12. similiter dicitur: *Postquam vidit Draco, quod proiectus esset in terram, persequutus est mulierem, quæ peperit masculum, & datæ sunt mulieri* (id est Ecclesiæ) *aliæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporũ à facie serpentis.* Qui locus intelligitur ab omnibus de tempore persecutionis Antichristi in eadem illarum vocum significatione. Vnde paulò antea in eodem capit. per dies idem tempus declaratur, dum dicitur: *Mulier fugit in solitudinem, vbi habet locum paratũ à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.* Et similiter ca. 11. per dies, & menses idẽ tempus explicatur, cum dicitur: *Ciuitatem sanctam calcabunt mẽsibus quadraginta duobus*, & de prædicatione Eliæ, & Enoch subiungitur: *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabũt diebus mille ducẽtis sexaginta amicti saccis.* Qui nõ conficiũt integros annos tres cũ dimidio, desunt enim 18. dies.

Probatur etiam ex Apocalypsi.

10. Vnde oritur difficultas, quia suprà dictum est, hoc tempus mensium, vel annorum non esse præcisum quoad dies, quia nonnullis diebus pluribus abũdat, hic autem deficiunt dies, fieri tamen non potest, vt in eodem mensium numero sit excessus, & defectus dierum. Dicendum vero est, hoc ita esse in ordine ad eundem effectum, seu ad eandem rem, quę narratur, secus vero esse posse in ordine ad res diuersas. Quocirca quoties fit numeratio per dies, numerus dierum sine dubio est pręcisus, quia hoc requirit veritas narrationis, licèt non oporteat, extremos dies esse completos, sed sit satis esse inchoatos. Similiter etiam narratio per menses requirit præcisum numerum quoad menses, vltimus tamen potest esse non impletus, & ideo in numero dierum non requiritur tanta præcisio. Quod si certo numero mensium addatur dimidium, tunc necesse est, reliquos menses esse integros, quia dimidij mensis additio hoc requirit ad numeri mensium veritatem, & nihilominus quoad numerum dierum nõ requiritur tanta æqualitas, nam dimidium mensis dicitur mensis nõ completus, siue sit præcise dimidius, siue plures, aut pauciores, quàm quindecim fuerint.

Difficultas.

Solutio.

11. Idem ergo est cum numerantur tot anni, verbi gratia tres, & additur dimidium, nam priores anni requiruntur integri, in dimidio autem potest esse varietas, quia non semper requiritur aut completus, aut præcisus quoad numerum dierum, & mensium integritatem. In præsenti ergo tempus persecutionis Antichristi sine dubio erit trium annorum cum semisse. Et quia in alia numeratione per dies adduntur aliqui dies vltra præcisum tempus trium annorum cum dimidio, ideo necessariò sunt intelligendi illi anni quoad præcisum numerum dierum, etiam si non oporteat, vt dixi, vltimum diem integrum esse. Non est autem necesse prædicationem Eliæ, & Enoch durare toto tempore, & omnibus diebus persecutionis Antichristi, poterunt enim mitti aliquot diebus post inchoatam persecutionem, vel quod verisimilius est, occidi aliquot diebus ante mortem Antichristi, & consequenter ante finitam eius persecutionem, & ideo licet prædicaturi dicantur Elias, & Enoch per tres annos, & dimidium, vel per quadraginta & duos menses, nihilominus possunt non esse integri quoad numerum dierum, licet in persecutione non solum integri sint, sed etiam aliquibus diebus abundent. Et simili modo dicitur Ecclesia in persecutione illa in desertum fugere, & ibi manere per idem tempus annorum, & mensium, quia Sancti eo tempore fugient in montes, & se abscondent in solitudinem, & ibi manebunt. Fieri tamen potest, vt non statim à principio se recipiãt in solitudinem, sed post aliquot dies ab inchoata persecutione, & ideò quoad numerum dierum illudmet tempus annorum, vel mensium minus recensetur.

12. Quartò dicendum est, finem persecutionis Antichristi, & mortem eius per solos quadraginta quinq; dies antecessuram esse diem iudicij, seu diem iudicij esse futurum per mensem cum dimidio à morte Antichristi. Contra hanc assertionem tres possunt referri sententiæ. Prima est antiqua Chiliastarum, qui dixerunt, post Antichristum debellatum regnaturum Christum cum Sanctis in hoc inferiori mundo in summa pace, & gloria terrena per mille annos. Hanc verò sententiam omitto, quia iam est ab Ecclesia reiecta tanquam hæresis manifesta, & quia nihil ad præsentem causam refert, & in alijs locis ex professo tractatur à Theologis in 4. d. 43. & ab expositoribus Apocalypſ. cap. 20. vbi videri potest Ribera, & Perer. lib. 8. in Daniel. in fine. Hac ergo omissa sententia, altera est, dicentiũ moram illam esse futuram per tempus septem annorum. Quia Ezech. c. 38. & 39. describens persecutionem Antichristi sub nominibus *Gog*, & *Magog* (vt est probabilior expositio) dicit, superato *Gog*, id est, Antichristo, & destructo *Magog*, id est, eius exercitu, tantam esse futuram stragem inimicorum, tantamq; pacem in populo Dei, vt post lustratam, & purgatam terram per septem menses mortuos sepeliendo, habitatores eius per septem annos non indigeant lignis de saltu ad succendendum ignem, quia spolia ex armis inimicorum ad illum vsum sufficiẽt.

1. Sententia.

Ezech. 39.

Tertia vero sentẽtia negat, posse certo sciri quanta temporis mora inter Antichristi mortem, & diem iudicij intercessura sit. Quam tanta exaggeratione tradit Rex Angliæ in Præf. pag. 7. vt dicat, *Sententiam, quam Pontificij sequuntur, tempus illud trium annorũ cum dimidio, & tot dierum, propriè, & ad amussim intelligendo, toti nouo testamento repugnare.* Nimirum quia in illo dies iudicii ignoratus ab omnibus, & repentinus futurus prædicatur, & alioqui si quæ sunt hac de re prophetiæ, tam sunt obscuræ propter verborum significationem variam, & sæpius metaphoricam, vt nihil certum ex eis colligi possit. Vnde concludit, in loco citato sumi diem pro anno, & numerum definitum pro incerto, seu pro duratione diuturna. 13.

3. Regis Angliæ dicentis id certo sciri non posse.

Nihilominus assertio posita cõmunis est Patrum. Eam docet Hieronymus Daniel. 14. Theodoret. orat. 10. in Daniel. Beda Apocalyp. 8. Anselm. 2. Thessalon. 2. & frequentius moderni, Bellarmin. libr. 3. de Rom. Pontif. capit. 17. Ribera, & Perer. suprà Probatur ex loco citato Daniel. 12. vbi postquam dictum fuerat, persequutionem Antichristi duraturam diebus mille ducentis nonaginta, statim additur. *Beatus qui expectat, & peruenit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque.* In quo numero quadraginta quinque dies adduntur priori numero, quod non alia ratione factum intelligitur, nisi quia tot diebus, & non pluribus differendum est iudicium post finitam persecutionem. Nam quia in illis diebus peccare potest, damnari etiam ille, qui in tentatione Antichristi firmus permanserit, non potest proclamari beatus intra illum diem numerum; qui autem peruenerit vsque ad finem illorum dierum cõstans in eadẽ viua fide, pronuntiatur beatus, quia iam erit finita via, post quam peccari non poterit. Atque ita locum illum intellexerunt authores allegati. 14.

Probatur assertio posita authoritate Patrũ.

Quidam verò alij recentiores, dicunt, ex illo quidem loco colligi, quadragintaquinq; dies futuros ante iudicium post necem Antichristi, non tamen statim post illos futuros esse iudicium, quia ibi hoc non dicitur. Veruntamen si attente ponderetur vis illius beatificationis, *Beatus, qui expectat, & peruenit vsque ad dies*, vt nos illam expendimus, valde probabiliter, vtrunque inde colligitur. Quia nisi finitis illis diebus mille trecentis triginta quinq; statim esset futurus finis mundi, & iudicium, non esset, cur absolutè beatificarentur perseuerantes vsq; ad illum numerũ dierum, quia adhuc in periculis versarentur. Et eadem ratione possent dici beati, qui perseuerassent vsq; ad dies mille ducentos nonaginta, quia iam vicerũt Antichristi tribulationẽ, & è cõuerso dici possẽt beatiores, 15.

Opinio recentiorum.

Vide Masu. lib 1 c vlt.

Riber Apo. 20 n. 13.

Improbatur

res, qui vsque ad dies quatuor mille perseuerarent. Non ergo sine mysterio ille præcisus numerus dierum positus est, sed quia in illo finienda sunt bella, & pericula Sanctorum in terris. Habetque hoc argumentum, vt statim dicam, magnam vim, quando tam accuratè futurum tempus per dies, & numeros magnos, & paruos, perfectos, & imperfectos computatur; nam tunc denotatur magna præcisio narrationis, & quod in illo puncto mysterium aliquod sit implendum, hic autem nullum aliud cogitari potest; nisi quod sit finis mundi futurus, seu (quod idem est) iudicij dies.

16. *Opinio aliorum.* Dicunt aliqui significari potuisse, nō omnes Christi hostes, & Antichristi ministros cum illo simul esse occidendos, & ideo persecutionem non esse omni ex parte finiendam in termino illorum millium nongentorum dierum, sed per alios quadraginta quinque occidendos esse hostes Sanctorum, & ideo ex tunc beatos appellari, quia in maiori tranquillitate, extinctis hostibus, Christo seruire poterunt, etiam si iudicium tam cito futurum non sit. Sed hæc est voluntaria coniectura, & nō multum probabilis. Tum quia tempus persecutionis satis præcisè numeratur Danielis 7. & 12. Tum etiam quia non est verisimile; extincto mirabiliter Antichristo, & pseudopropheta eius, futurum esse timorem hostium in sanctis Ecclesiæ, aut futurum esse aliquem ministrum Antichristi, qui eos persequi audeat. Tum præterea quia Ezechiel.39. sub nomine *Gog, & Magog*, ita describitur Victoria contra Antichristum, omnesque fautores eius, Gog, & Magog, vt simul ipse & omnes eius ministri sint occidendi, sic enim dicitur: *Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum.* Et infra: *Super faciem agri cades, & immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in habitant in insulis confidenter.* Hæc ergo narratio illas moras non admittit, neque erunt necessariæ, cum non humano brachio, sed diuina virtute, & prodigijs occidendus sit, non tantum Antichristus, sed omnis etiam exercitus, omnesque fautores eius. Ergo rationes victoriæ, & quietis à persecutione Antichristi, beati dici possent omnes, qui vsque ad millesimum trecentesimum nongentesimum diem perseuerarūt; ergo alia altiori, & veriori ratione dicuntur beati, qui vsque ad millesimum trecentesimum trigesimumquintum diem constantes fuerunt, vtique quoniam ad finem omnium periculorum peruenerunt; *& stabunt in sorte sua in finem dierum*, sicut statim ibidem dicitur à Daniele. Hæc ergo expositio simplicior est, & verbis ipsis magis consona.

17. *Non obstat locus Ezechielis.* Neque obstant verba Ezechiel.39. de septem mensibus pro sepeliendis mortuis, & septem annis pro armis hostium ad ignem consumēdis, quia non sunt posita ad prædicendum futurum, sed ad exaggerandam præsentem stragem. Itaque sensus non est assertiuus futurarum actionum, sed potentialis, id est, tot erunt cadauera, vt pro sepeliendis illis septem menses sint necessarij, & tot armorum spolia ad fouendum ignem, vt pro septem annis sufficere possint. Vbi etiam septem anni, vel menses non certum, sed indefinitum tempus, id est, longam, & longiorem moram significare possunt, & Bellarminus notauit. Eundemque sensum vidit Ribera. num.71. & alijs testimonijs illum confirmat, nescio autem cur paulò post illi displicuerit.

18. Aduerto etiam, intelligendo locum illum iuxta corticem, & proprietatem literæ, ad summum inferri, futurum tempus septem annorum à morte Antichristi vsque ad iudicium, vt eodem numero 23. Ribera tradit. Quod quidem intentioni nostræ nihil obstaret, quia satis breue est tempus illud ad concludendum nondum venisse Antichristum. Verumtamen supposito illo sensu, nullum relinquitur fundamentum illius exclusiuę, nimirum, solum per septem illos annos differendum esse iudicium, saltem ex vi illius prophetiæ. Quia Ezechiel tantum dicit, ignem per septem annos fouēdum esse ex spolijs armorum, non verò dicit postea nō esse futurum mundū hunc inferiorem ad humanum vsum ignis, & lignorum, sicut est. Neque hoc posterius ex priori colligitur, sed solum post illud septennium, consumptis iam armis, necessarium fore colligere ligna, vel scindere arbores ex saltu; ergo nihil certum inde colligitur, licet breuitas temporis in confuso aliunde habeatur, vt statim dicam.

Et si tempus certum significarēt; nihil officiunt veræ sententiæ.

19. *Dies à morte Antichristi ad iudicium multi esse non possunt.* Vnde tandem addo, licet obscuritas prophetiarū, & varietas expositionum sufficiat, vt ante Ecclesiæ definitionem non sit certa sententia hæc de quadraginta quinque diebus, nihilominus hoc non obstare, quominus probabilior, vel etiā simpliciter vera censenda sit. In quo etiam animaduerto, licet nō sit certum de fide, tot dies, tantumve temporis præcisè sumptum interponendum esse inter finem Antichristi, & diem iudicij, nihilominus certissimum esse illud temp⁹ esse satis breue, nec posse per plures annos differri. Nam Christus Dominus dixit Matt.24. *Statim autem post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur*, non potest autem cum proportione dici, statim post tale tempus fieri, quod fit per plures annos post finitum illud tempus; imò valde credibile fit ex his verbis, signa illa quæ diem iudicij præcedent, & mortem Antichristi sequentur, inceptura esse ante transactos illos quadraginta quinque dies, quia hoc indicat verbum *Statim*, à Christo positum; & per se est necessarium, vt dies iudicij in fine illorum, & post prædicta signa, vel paulo post esse possit.

CAPVT VI.

Primæ obiectioni Regis Angliæ contra doctrinam superioris capitis satisfit.

TRia potissimum argumēta ex Præfatione Regis colligo, quibus probare nititur, Antichristum longiori tempore esse duraturum, ipse autem nihil distinguit inter persecutionem, & regnum Antichristi, quia vel æqualis durationis illa facit, vel saltem vtrumq; censet longo tempore esse duraturum; & ideo etiam nos in hoc capite de illis tanquam de vno loquemur, nam postea illa accuratius distinguemus. 1. *Rex Angliæ contendit regnum Antichristi longius duraturum.*

Primum ergo argumentum sumit ex c. 13. Apocal. iuncto.17. In priori enim ait Ioan. vidisse bestiam ascēdentē de mari habentē capita septem. Et de eadem postea subiungit. *Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curatā est.* Sentit ergo Rex, bestiam illam esse Romam, & vulnus illud lethale, quod accepit, esse vastationem, & quasi destructionem eius à Gotthis, & Vandalis factam, & hoc vulnus *curabitur*, ait, *in capite, siue in Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.* Quod non aliter confirmare videtur, nisi ex consonantia alterius capitis 17. In quo etiam Ioannes narrat vidisse bestiam habentem capita 7. quę capita declarat esse Reges, quibus postea octauum addit, qui *ex septem etiam est*, & qui *erat, & nō est.* *Qui* (vt Rex exponit) *est Antichristus, qui regnare incipiet Romæ, postquam per operationem iniquitatis Christiana Roma plane corrupta fuerit, & sinceritatem religionis amiserit.* Vnde quia ipse iam hoc esse completum existimat, *& lethale vulnus Romæ à Gotthis inflictum, iam dudum curatum est, & ad huc idem thronus Romæ durat*, infert ipse, Antichristum, & regnum eius multo longiori tempore, quam per triennium cum dimidio esse duraturum. 2. *Fundamento caret.*

In toto hoc argumentandi modo nullam vim rationis, vel authoritatis inuenio, quia pro libito asseritur, & sine probatione sumitur, quod propriæ opinioni deseruit, nihilominus tamen istud proponimus, ne aliquid prætermittere videamur, & vt dum per occasionem hanc visionem Ioannis explicuerimus, veritatem catholicam magis confirmemus. De 3.

visione igitur capitis 13. breuiter respondemus, probabile valde esse bestiam illam Antichristum repræsentasse. Nam omnia, quæ statim de illa bestia dicuntur, propria sunt Antichristi opera, & signa, & quia statim introducitur alia bestia, quæ priorem prædicat, & nomen eius adumbrat, quod omnes intelligunt de nomine Antichristi. Et ita hunc locum exposuerũt Patres antiqui Irenæus libr. 5. capit. 28. & 30. Hypolit. orat. de Consummat. mundi, Method. in simili orat. Ephrem tract. de Antichristo, Gregor. 33. Moralium cap. 26. Ambrosius Rupert. Andreas, Aret. Anselmus, & alij Apocalypsim exponentes.

4. *7 Bestiæ capita 7. Reges sunt Antichristi socij.*

De septem autem capitibus eius licèt varia sit expositio, tamen simplicior, magisque recepta est, illa septem significare Reges, ex illis decem, qui tempore Antichristi erunt, & per decem cornua apud Danielem, & Ioannẽ significantur. Nam quia ex illis decem tres interficientur, & destruentur ab Antichristo, alij vero septem illi subijcientur, & sociabuntur, & cum illo simul regnabũt, fasces illi submittendo, ideo Antichristus dicitur habere capita septem. Vnde quod additur, *Vnũ ex his capitibus fuisse quasi occisum in mortem*, non oportet de propria persona Antichristi intelligi, hoc enim ibi non dicitur, sed quod in vno ex capitibus suis grauiter vulnerabitur, & curabitur. Ergo non bestia, sed vnum ex capitibus eius plagam accipiet, ipsa autem bestia curabit plagam illam, specie quidem externa, mirabili quodam modo, ita vt *admirata fuerit vniuersa terra post bestiam, &c.* Igitur sensus est, vnum ex illis septem Regibus, qui Antichristo seruient, fore lethaliter vulnerandum, fortasse in aliquo bello, vel propriè ad literam in suo corpore vulnus lethale recipiendo, & postea subito esse ab Antichristo dæmonis arte tam mirabili modo sanãdum, vt omnes rapiantur in admirationem, & Antichristum adorent. Vel certè intelligitur magis metaphoricè de vulnere in statu, & regno, quia aliquis ex illis Regibus vincetur ab hostibus, ita vt videatur omnino destructus, & suo regno priuatus, & subito ab Antichristo summa potentia curabitur, id est, restituetur in pristinum statum, & regnum, hostibus superatis, ita vt omnes dicant. *Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea?* Vel fortasse vtrumque simul continget, & significatur.

5. *Alia eiusdẽ loci expositiones.*

Vnde iuxta hanc expositionem cum infra eodem capite Antichristus vocatur *Prior bestia cuius curata est plaga mortis*, intelligendum est, non in se, sed in vno ex suis capitibus. Et eodem modo, quod infra dicitur, *quæ habet plagam gladii, & vixit*, intelligendum est habere in vno ex suis socijs, qui erunt quasi mẽbra eius. Nisi forte ipsemet Antichristus habiturus sit septem regna, & in vno eorum recepturus sit plagam illam, quam subito restauret, & curet. Quocunque autem ex his modis intelligatur, inde nõ colligitur diuturnitas magna in regno Antichristi, tum quia hoc totum poterit vno mense fieri, tum etiam quia accidere poterit, antequam Antichristi persecutio incipiat, in progressu regni eius, iuxta dicenda cap. 9. Et iuxta hanc expositionem constat immerito coniungi visionẽ capitis 17. cum hac capitis 13. tum quia fortasse bestiæ in vtraque visæ diuersas res significant, vt ex supra dictis patet; tum etiam quia licet eundem Antichristum significent, non tamen eosdem Reges in ca. 17. significantur septem Reges, qui successiuè erant, ibi enim expresse dicitur quinque præcessisse, & alium esse, aliumque futurum esse. In capite autem 12. significari videntur septem Reges, qui simul erunt cum Antichristo, & ita non recte inter se coniunguntur. Tum denique quia licet ex cap. 17. colligatur diuturnitas necessaria ad illam successionem, non tamen in proprio Antichristo, & regno eius, sed in successione tyrannorum, qui eum præcedent, eumque adumbrabunt, & quasi præcurrent, vt in capite 5. declaraui.

Non bene coniunguntur visiones capitum 17 & 13 Apoc.

6. Addo verò non deesse catholicos scriptores, qui in cap. 13. bestiam illam interpretantur esse Romanum imperium, & septem illos Reges esse fortasse eosdem septem, qui cap. 17. per septem etiam capita bestiæ repræsentantur. Quæ certè non est improbabilis sententia, cum in dicto cap. 17. probabilissimum sit, bestiam illam esse Romanum imperium, vt dixi cap. 4. & verisimile sit, in vtroque loco eandem bestiam significari; intelligendum autem hoc puto de Romano imperio ethnico, & tyrannico in illis septem capitibus repræsentato. Neque ideo excluditur communis expositio, quod illa bestia sit Antichristus, intelligitur enim non adæquatè (vt sic dicam) sed quia erit præcipuum caput illius bestiæ. Nam Romanum imperium (eius deleto nomine) occupabit, & prædecessorum suorum tyrannidem augebit, & consummabit. Qua expositione posita, caput illud plagam mortis accipiens erit ipsemet Antichristus, qui se ipsum cum omnium admiratione subito curabit, siue plaga illa tantum fuerit verum lethale vulnus, proprie curatum, antequam mors consummaretur: siue plaga illa fuerit ipsamet mors, non vera, sed ficta, & curatio fuerit etiam ficta resurrectio, vt ibi volunt Primas. Beda, Anselmus, & nonnulli alij, & sentit Gregor. libr. 11. epist. 3. dicens, quod veniens Antichristus mori se, & resurgere simulat. Nam hoc etiam verisimile est, vt se Christum fingat, & ab illis verbis non est alienum. Ex quo etiam sensu nihil habet Rex Angliæ, quo diuturnam durationem Antichristiani imperij ostẽdat, quia breui tempore poterit factum illud contingere, neque in eo capite dicit Sanctus Ioannes regnaturam esse bestiam multo tempore postquam à plaga curata fuerit.

Aliqui Catholici bestia nomine Imperium Romanum intelligunt. Bellar. lib 3. de Rom. Pontif.

Ad hanc verò expositionẽ videtur magna ex parte accedere Iacobus Rex, quod attinet ad bestiæ significationem. Nam sicut censuit, in capit. 17. bestiam esse regimen, seu imperium Romanę ciuitatis, ita sentire videtur, bestiam ca. 13. idem imperium, seu regimen significare. Vnde consequenter ait, bestiam in vno ex suis capitibus vulneratam esse Romam, *quæ à Gotthis lethale vulnus accepit, & postea curata est*, & deinceps *in ea multo tempore regnat Antichristus*. De qua interpretatione, seu accõmodatione, quatenus bestiam esse Vrbem, vel eius imperiũ, aut regimen exponit, non cõtrouertimus, quamuis. n. minus probabilis sit, non continet errorem contra fidem, & ideo id permittimus. Quod verò deinde addit Rex, vuln⁹ illatum bestiæ in vno ex capitibus suis, esse illud, quod à Gotthis, & Vandalis Roma accepit, confuse dictum est, nam sæpius Roma ab illis hostibus vulnerata est: & non explicatur, quando illud vulnus acceperit, & à quo per Antichristum, seu Antichristi tempora sanata fuerit. Quod, si per singula breuiter discurramus manifestum fiet, quocunque modo id Rex intellexerit, non posse applicari expositionem. 7.

Dictis fauet ex parte rex Iacobus.

Prima enim Gotthorũ Romana obsessio ab Alarico facta est, anno Domini 410. & tunc quidem non negemus, per conuenientẽ metaphoram dici posse, Romanam vrbẽ lethale vulnus accepisse. Nihilominus tñ immerito dicitur, Ioannẽ de illo fuisse locutum, quia vulnus illud non fuit illatũ bestiæ in vno ex capitibus suis, vt ait Ioan. sed in ipso corpore bestiæ, vtique in ipsa ciuitate, caput. n. quod tunc bestia illa habebat (vt Rex ipse vult) Romana sedes, seu Pontifex Romanus erat. At Romana sedes nihil mali per Alaricum passa est. Nam in primis Innocent. qui Romæ præsidebat, quando Alaricus illam pene destruxit, ad pacem inter Alaricum, & Imperatorem cõponẽdam discesserat: & Rauennæ substiterat: *Deo ita prouidente, ne vrbis videret excidium*, vt ait Orosi. li. 7. c. 39. & attigit Sozom. lib. 9. c. 7. & Niceph. lib. 13. c. 35. vbi subiungit, Alaricum suis concessisse, vt domos expilarent, & opes diriperent, iussisse autem, vt vni templo, in quo tumulus Apostoli Petri est, parceret. *Quæ res* (inquit) *in causa fuit, ne Roma omnis funditus interiret. Cum enim propter timorem plurimi confluxissent, ob Apostoli reuerentiam* 8.

Vulnus illud non potest sumi pro prima Gotthorum obsidione sub Alarico.

tiam seruati, vrbem denuo ædificiis restaurarunt. Igitur neque Petri sedes, neque persona Pontificis, qui tunc sedebat vulnus accepit, sed ciuitas ipsa, quæ propter vitiorum multitudinem, & præsertim propter reliquias idololatriæ cladem illam accepisse creditur, vt ijdem authores, & multi alij tradunt. Ergo non rectè accommodantur ad illud excidium verba Ioannis dicentis: *Vidi vnū de capitibus suis quasi occisum in mortē.*

9. *Regis expositio nō stat cum aliis verbis eiusdem capitis.*

Vnde multo minus potest altera pars illius prophetię huic interpretationi adaptari, ait enim Ioannes: *Plagam mortis, quam vnum caput bestiæ acceperat, curatam esse, & admiratam esse vniuersam terram post bestiam*, nimirum post Antichristum, de quo subditur: *Et adorauerunt draconem, qui dederat potestatem bestiæ, & adorauerunt bestiam dicentes, quis similis bestiæ?* Vtique quia modo quodam extraordinario, & mirabili plagam mortis curauit, vt omnes exponunt. A qua interpretatione non discrepat Rex cum subdit: *Atque ita illud lethale vulnus, quod à Gotthis, & Vandalis acceperat, curabitur in illo capite, siue Rege Antichristo, qui deinde exurget.* Hoc autem subsistere non potest, si ea, quæ historiæ tradunt, cum his, quæ Rex ipse alibi supponit, conferantur. Nam vulnus Romæ illatum à Gotthis, duce Alarico, statim curatum est, non extraordinario modo, aut virtute dœmonis, sed speciali Dei prouidentia cooperantibus hominibus communi, & ordinario modo. Ait enim Augustinus in tractat. seu sermone de excidio vrbis, Deum speciali prouidentia noluisse tunc Romam destruere, sed castigare, & ideo multos ciues saluos seruasse à quibus postea ciuitas instauraretur. Quod amplius declarauit Nicephorus loco, & verbis supra citatis, dicens, *cum ad D. Petri templum plurimi confluxissent ob Apostoli reuerentiam seruatos, Vrbem denuo ædificiis instaurasse.* Quæ instauratio per paucos annos fere ad perfectionem perduci potuit.

10. *Roma Vandalorum obsidione vulnus in capite non accepit.*

Post annos verò quadraginta quinque Gensericus Rex Vandalorum Vrbem obsedit, & incendere, ac demoliri incœpit, & ita Romæ, iam à priori plaga curatæ, nouam intulit. Illa autem plaga non solum caput Vrbis non attigit, verum etiam interuentu eiusdem capitis factum est, vt Vrbs ipsa à lethali vulnere, non tam curata fuerit, quam diuina prouidentia præseruata. Vnde Sanctus Leo Papa in sermo. de Octau. Apostol. *Quis hanc* (inquit) *vrbem reformauit saluti? quis à captiuitate eruit? quis à cæde defendit? Ludus Circensium, an cura Sanctorum? quorum vtique precibus diuinæ censuræ flexa sententia est, vt qui mirebamur iram, seruaremur ad veniam.* Et infra: *libertatem nostram, non sicut opinantur impij, stellarum effectibus, sed ineffabilis omnipotentis Dei misericordiæ deputantes, qui corda furentium barbarorum mitigare dignatus est.* Hoc autem fecisse Deum intercessione eiusdem Sancti Leonis, refert Paul. Diaconus lib. 15. dicens: *Occursu Leonis Papæ mitigatus est Gensericus ab incendio, cædibus, atque supplicijs vrbem immunem seruauit.* Addit vero, omnibus opibus ablatis, plures Christianos in Africam adduxisse. Illud autem nec dici potest lethale vulnus, & facile reparari potuit, vt per se notum est.

11. *Odoacer Romam occupauit, nō tamen vastauit.*

Vlterius vero post viginti fere annos iam vrbe instaurata, iterum illam obsedit, & occupauit Odoacer Rex Edulorum anno 476. vt Euagr. libr. 2. Hist. cap. 16. & Nicephorus libro 16. cap. 11. & Cassiodorus in Chron. referunt, qui tamen non ciuitatem incendisse, aut destruxisse, sed tantum occupasse dicunt. Imò de illo ait Cassiodorus. *Cum extinctis aduersariis Italiæ libere dominaretur, modeste, ac temperate tanta vsum esse felicitate.* Nullum ergo lethale vulnus tunc inflictum est Romanæ ciuitati nec proprio imperio, quo tunc regebatur, id est, Pontificio; Nam Simplicius, qui tunc præsidebat, nec dignitate, nec ciuitate sua priuatus est, aut imminutus, sed ciuitas in eodem statu, in quo antea erat, in Simplicio, & successoribus eius, Felice 3. & Gelasio toto tempore, quo Odoacer vixit, perseuerauit.

12. *Totila Romam grauiter afflixit sed non lethali vulnere.*

Deniq; anno Domini, 547. & 550. Totila Gotthorum Rex Romam vexauit, & occupauit, & ex parte diripuit, ac diruit, non tamen lethale vulnus inflixit & illud qualecumque fuit, statim reparatum est, seu curatum. Nam in primo ingressu interuentu Pelagij tunc Diaconi, & postea Papæ eius nominis primi, & Belisarij Ducis, tam cum Romanis, quam cum ipsa ciuitate benignè se gessit, & quamuis partem murorum euerterit; paulo post per eundem Belisarium instaurati sunt. In secundo vero ingressu licet Totila in principio vrbem demoliri, & destruere tentauerit, tandem vero, & habitatores eius reuocauit, & ipsam nouis ædificijs muniuit, & illustrauit. Ergo multo minus eo tempore recepit Roma lethalem plagam, aut expectare illam oportuit Antichristum, qui eam à sua plaga curaret.

13. *Argumento ad hominē Regis Angliæ assertio refellitur.*

Accedit, post has omnes plagas, seu persecutiones bestiam illam, seu Romanam vrbem per quinquaginta sex annos sanam, & integrā in pace sub eodem imperio Pontificio, & in eadem fide perseuerasse (etiam ex sentētia Regis, & Protestantium) prius quam inceperit Antichristus, quem ipsi confingunt. Rex enim ait, Ecclesiam Romanam cœpisse esse Antichristianam anno 606. vltima vero Romana irruptio anno 550. præcessit, vt dixi; ergo quando venit illud tempus, iam non habebat bestia plagam, quæ sub Antichristo sanaretur. Multoque minus accommodari potest, quod Ioannes addit, *admiratam esse vniuersam terram post bestiam*: vtique propter curationem vulneris lethalis. Neque etiam ex eo tempore, vel ob illud factum potentia Romanæ ciuitatis, aut Romani Pontificis maior visa est mundo, vt propterea omnes bestiam adorarent, dicentes: *Quis similis bestiæ? & quis pugnare poterit cum ea?* Nec denique eo, quod excidium Romanum in quacumque ex dictis obsidionibus factum postea instauratum est, nec ex modo, quo plaga illa curata est, colligi potest, quod Ioannes ait, *Draconem dedisse potestatem bestiæ.* Nemo enim vnquam cogitauit, instaurationem illam factam esse virtute dęmonis, sed diuina virtute, & prouidentia, quæ voluit populum suum corripere, non perdere, vt rectè dixit August. in dicto tract. de Excidio vrbis, & libr. 1. de Ciuit. capit. 1. vnde nullus nisi amens, vel ethnicus inde potuit ad draconem adorandum, sed potius ad Deum laudandum & glorificandum excitari; ergo nihil eorum, quæ Ioannes eo loco prædicit, potest secundum illam frustra cogitatam expositionem accommodari.

14. *Malè verba quædam Ioannis textui adduntur.*

Ex quibus tandem manifestum est, vltima verba, quæ ad suam interpretationem Rex adiecit, dicens, *Plaga mortis curabitur in suo capite, siue Rege Antichristo, qui deinde exurget, atque ad diuturnum tempus regno potietur.* Hæc (inquam) verba vltima (quæ ad præsentem causam solum pertinebant) sine vllo fundamento in illa visione seu prophetia Ioannis, à Rege addita esse. Nam ibi nihil docet Ioannes de duratione diuturna regni Antichristi; imò de bestia illa, quæ in vno de suis capitibus vulnus acceperat, & sanata fuerat, dicit: *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos*, facere (inquit) ea omnia, quæ ibi declarantur, scilicet, *loqui blasphemias contra Deum, & contra eos, qui in cœlo habitant, & facere bellum cum Sanctis, &c.* quibus persecutio, & impietas Antichristi describitur. Ergo illa diuturna duratio Antichristi nō solum sine fundamento in illo textu, sed etiam contra eius verba excogitata est.

CAPVT VII.

Alteri obiectioni Regis Angliæ ex cap. 18. Apocalypsis desumptæ satisfit.

1. *2 Regis Angliæ ex Apoc. obiectio.*

SEcundo, ac præcipuè colligit Rex Angliæ hanc diuturnitatē regni Antichristi ex loco alio Apo-

calyp.18. vbi prius describitur ingens casus,& interitus ciuitatis magnæ Babyloniæ, quam Rex Romanam esse supponit, & deinde prædicitur maximus planctus Regum, & mercatorum terræ super illam,& timor ex admiratione desolationis eius. Vnde Rex Angliæ sic concludit: *Ex illo grauissimo planctu planissime constat, regnum Antichristi longius triennio,& semestri spatio, aut vnius hominis ætate duraturum.* Hoc autem probat, quia *Reges qui cum ea fornicati sunt, & in delitiis vixerunt, tempus habuisse diuturnius ad magnam illam necessitudinem contrahendam, oportuit. Mercatores autē terræ sic eius, dum stetit, prolixe copias,& felicitatem ostētant, quasi suarum fuisset emporium diuitiarum, quætam exiguo tempore non poterant, ac ne vno quidem sæculo coaceruari.* Ex his ergo duabus coniecturis concludit Rex, esse necessarium, vt regnum Antichristi non trium annorum, nec tantum vnius hominis vitæ, imò nec vnius sæculi, sed plurium futurum sit: quomodo autem ex illis coniecturis hoc sequatur, non declarat, cum tamen inter se nullam connexionem habere videantur, vt à me breuiter explicabitur.

2. *Babylon alia vera, alia mystica.* Prius verò necesse est exponere, quæ sit illa Babylon, de qua Ioannes tam in hoc cap. 18. quam in præcedentibus loquitur. Duplex enim ab hominibus distinguitur Babylō, vna materialis,& propria in Chaldæa sita, quæ initium imperij Chaldæorum fuit: alia mystica. Et licet Andreas, cap.53. de vtraque censeat posse Ioannem intelligi, cæteri tamē omnes pro certo supponunt, non loqui Ioannem de propria Babylone, quod & ipse satis indicauit, cap.17. dicens, fuisse in fronte ciuitatis scriptum. *Mysterium Babylon magna*, illique multa attribuit, quæ non rectè veræ Babyloniæ accommodantur. Loquitur ergo Ioannes de Babylone mystica, quæ autem illa sit inquiro. In quo solum inuenio Aretam, qui cap.53. illam Babylonem, de qua Ioannes loquitur capit.16. in fine Constantinopolim esse, interpretatus fuerit, sed sine fundamento in Scriptura, vel ratione.

3. *Babylon dicitur vniuersus mūdus.* Duæ igitur sunt probabiles expositiones, vna est, hanc Babylonem esse vniuersum mundū quoad prauorum congregationem, quam Augustinus Diaboli ciuitatem appellauit in libris de Ciuitate præsertim in 18. à principio. Vnde enarrat. 2. in Ps. 26. sic ait: *Est quædam ciuitas quæ Babylonia dicitur. Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab oriente, vsque ad occidentem, ipsa habet regnum terrenum,&c.* Et enarrat. in Psal. 61. *Omnes* (inquit) *qui terrena sapiunt, omnes, qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes, qui sua quærunt, non quæ Iesu Christi, ad eam ciuitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mystice, & habet Regem diabolum.* Idemq; repetit enarrat. in Psal. 28. circa id: *Psalm. 86.* *Memor ero Raab,& Babylonis scientium me, Babylon* (ait) *ciuitas dicitur secundum sæculum, vna ciuitas iniqua Babylon, omnes iniqui ad Babylonem pertinent,&c.* De hac ergo Babylone exponūt dictum locum Apocalypsis graues, & antiqui expositores, Beda, Victori. Tyconi. Homil.16. in Apocalyps. Ansel. Primas. Nec non etiam Ambrosius ac Augustinus in commentarijs, quæ sub nomine illorum inter illorum opera feruntur, præter alios modernos expositores in eum locum. Et idem docuit Aretas suo cap. 41.42.53.55. licet alijs locis aliter interpretari videatur. Nec dissentit Andre. licet ad alias etiam Babylones verba accommodet. Expressè, & optime Prosper in Dimidio temporis c.7. vbi ita exponit illud Psalm. *Filia Babylonis misera,&c.*

4. Possunt etiam pro hac expositione referri Petrus Damianus Epist.3. ad Blancam, cap.12. quatenus ait, omnem animam iniquam nomine Babylonis comprehendi. Et de pœnis inferni verba illa exponit: *Gagnaius & Meio in Apocal.* *Quantum glorificauit se,& in delitiis fuit, tantum date illi tormentorum.* Et hoc etiam habet Pacianus Paræneś. de Pœnitentia in fine. Et similiter D. Augustinus Psa. 149. exponit illa verba capitis decimi octaui Apocalypſ. *Duplicate duplicia secundum opera eius, in poculo, quo miscuit, miscete illi duplicia:* intelligitque dicta esse de mundo, qui nomine Babylonis significatur, licet prædicta verba non ad literam referat, sed *Sic*, ait, *scriptum est, reddite illi duplum, ad quod fecit.* Atque ex hisinet verbis, seu locis fit probabilis hæc expositio. Et præterea ex illis. *Facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi.* *Apoc. 18.* Hæc enim proprijssime de ciuitate impiorum dicuntur,& vix in aliquam particularem ciuitatem conuenire possunt. Item illa, *Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius,* *Apoc. 18.* quæ sic exponit Cyprianus lib. de Lapsis. Sicut etiam illa, *Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sūt omnes.* Item illa. *Quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes & in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.* Hæc.n. non videtur posse nisi ciuitati vniuersum orbē occupanti adaptari, hæc autem est ciuitas impiorū: bene ergo illa per Babylonem intelligitur. Idemq; confirmat Aretas suo cap. 41. ex illo adiectiuo, quo sæpe illa ciuitas *magna* vocatur, putat. n. non poni ad distinctionem ciuitatis paruæ (sic enim parum emphasis haberet,& nihil magnum significaret) sed ad denotandam absolutam magnitudinem, id est, vniuersalitatem illius ciuitatis: nam omnia loca, & omnia tempora occupauit, quod videtur etiam significare Hieronymus Epistola 17. ad Marcel. non hoc caput, sed 13. Apocalypsis explicando.

Neque est difficile ad hanc significationem Babylonis cætera omnia, quæ in ca.17. de illa dicuntur, accommodare: nam Babylō in hac significatione sumpta non est aliud, quam mundus in malā partem acceptus, prout est frequēs in sacra Scriptura, vt 1. Ioan. 5. *Mūdus totus in maligno positus est,& hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra,* & Christus Ioan.15. *Si mundus vos odit, scitote, quia priorē vobis odio me habuit.* Vnde inter tres præcipuos salutis animarū inimicos mundus numeratur,& intellectus creditur à Ioanne 1. canonic. c.2. per *superbiam vitæ*, de qua statim subiungit, *quæ ex mūdo est.* Hac ergo ratione rectè dicetur de hac Babylone mūdi, *Sedere super aquas multas*, super *populos, gentes, & linguas.* Vt infra idem Ioannes declarat. Vocatur ēt *meretrix magna*, quia re vera *De vino fornicationis eius biberunt omnes gentes,& Reges cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt,*& similia, quibus vanitas,& mūdi malitia optime describitur. Ac tandem merito de illa dicitur, esse *Ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu,* quia omnes impij Sanctos persecuti sunt,& Martyres in vniuersis mundi prouincijs, sanguinem suum pro Iesu Christo fuderunt. 5. *Apoc 18.*

Sicut aūt hæc Babylon non est de lapidibus facta, sed ex hominib⁹ prauis coalescit, vt dixit Tycon. dicta Hom. 16. ita eius excidium non cōsistet in murorum, & ædificiorum demolitione, aut incendio, sed in vltima impiorum omnium perditione. Et ita hæc Babylon non per Antichristum, nec ante diem iudicij destruetur, sed ipso iudicij die,& per Christum,& Angelos eius iustitię ministros. Vnde dicitur, Apoca. 18. *In vno die veniēt plagæ eius, mors,& luctus,& fames,& igne comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.* 6. *Babylō hæc destruetur, cum impij peribunt.*

Dices: quomodo ergo *Reges terræ & mercatores flebūt illam,& longe fient propter timorem tormentorū eius,* cum ipsi membra sint illius ciuitatis,& tormenta eius vitare non possint. Respondeo, imò hac ratione merito ploraturos, *quia plangent se super illam,* vt ibidem dicitur,& quia valde horrebunt illa tormenta, dicūtur, *longe stare*, vtique non corpore, sed affectu, ita vt quantum in se est, fugere cupiant, sed nō possint. Denique iuxta hanc expositionem verum quidem est, quod Rex Angliæ assumit, Reges & mercatores terræ nō nisi diuturno tempore amicitiam,& negotiationem habuisse cum illa ciuitate, inde autem non sequitur, Antichristum longo tempore regnaturum, sed ciuitatem malorum per multa sæcula durare, prius quàm à Deo iudicetur,& puniatur. 7. *Apoc. 18. Obiectio. Solutio.*

Secunda expositio est, vt Babylonis nomine ibi 8.

Roma

Babylonis nomine etiam Roma significatur.

Roma significetur: ita vt ibi prædicetur, destructionem, & stupendam Vrbis vltionem diuinam ante finem mundi futuram esse. Quod enim Babylonis nomine Roma interdum significetur, clare tradit Augustinus libr. 18. de Ciuit. cap. 2. dicens, *Veram Babylonem fuisse primam Romam, & veram Romam fuisse secundam Babylonem*. Et Hieron. de Scriptor. Eccles. in Marco, Petrum, ait, cum prima epistola cap. 5. inquit, *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta*, figuraliter Romam significasse, idemque habet Isaiæ 47. in princ. ita etiam exponens loca Apocalyps. Et in epist. 17. ad Marcellam, de Roma exponit locum hunc Apocalypsis 17. & 18. Idem Isaiæ 24. Romam esse sentit spiritualem Babylonem, de qua Ioannes loquitur. Idem habet Orosius libro 7. contra Paganos cap. 2. Et Tertullianus libro 3. contra Marcionem cap. 13. vbi Pamel. aduertit, hoc intelligendum esse de Roma ethnica, seu mũdana, non de Sancta Ecclesia ibi congregata. Satis enim aperte illas distinxit Petrus, dicens: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta*. Denique quod in hac significatione in Apocalypsi sumatur Babylon, satis communis interpretatio est inter antiquos, & modernos Apocalypsim exponentes, tam in hoc capite 18. quam alijs, vt sunt Victorin. Andre. Arethias, Riberus, Viegas, item Bellarminus libro tertio de Summo Pontifice capite 13. Sander. libro 8. de Visib. monarch. capite 8. & alij complures. Estque probabilis expositio, quia Ioannes capite 17.) si proprietas verborum teneatur) de speciali ciuitate loquitur, & in capite decimo octauo non loquitur tantum de populo, sed etiam de materiali ciuitate, vt ex domibus, & alijs ædificijs constante, & particulari loco terræ sita, quæ ab alijs terræ locis distare, vel propinqua esse potest, vt indicant illa verba: *Longe stante propter timorem tormentorum eius*, & illa: *Omnis, qui in latum nauigat, & nautæ, & omnes, qui in mari operantur, longe steterunt, & clamauerunt videntes locum incendij eius*. Si autem illa Babylon est ciuitas aliqua particularis, non potest certe esse, nisi Roma, vt ex dictis satis constat, & ex superioribus capitibus eiusdem Apocalypsis est manifestum.

Etiam 1. Pet. 5. refert quam plures.

Id de Roma Ethnica non religiosa dicendum

9. Hac ergo admissa expositione, ex illa ad summum colligitur Romanam ciuitatem ante finem mundi delendam esse, & prorsus euertendam etiam quoad materialia ædificia, & igni tradendam. Quod multi Catholici non solum sine rubore, sed etiam constanter docent, ac defendunt, quos refert, eorumque sententias late describit Thomas Maluenda libro 4. de Antichristo cap. 4. & 5. & quamuis ipse timeat in eorum descendere sententiam, ideoque alijs modis conetur loca Apocalypsis interpretari (quos nunc examinare, probare aut improbare non est necesse) Nihilominus negari non potest, sententiam illam probabilissimam esse, multumque, & locis Apocalypsis, & antiquis Patribus consentanea, præsertim Hieronymo, cuius hæc sunt verba Isaiæ 24. *Atteretur ciuitas vanitatis, siue omnis ciuitas, vel spiritualis Babylon, quæ sedet in septem montibus purpurata, cuius supplicia in Apocalypsi Ioannis legimus.* Nec ab ea sententia discrepat libro 2. contra Iouinian. licet indicet, prophetiam non esse absolutam, sed comminatoriam, dicens: *Ad te loquor, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, &c. maledictionem, quam tibi Saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum.* Accedit Lactant. libr. 7. c. 25. qui testimonio Sibyllæ confirmat, casuram, & incendendam esse *vrbem caput Orbis: Et tunc* (ait) *quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbique terrarum.* Et certè supposita deuastatione orbis præsertim Christiani futura in fine mundi ante iudicium, partim per decem Reges, qui Antichristum præcedent, partim per ipsum Antichristũ, qui maiori potentia, & acerbitate, ac odio Christũ, & eius Ecclesiam persequetur, per se probabilissimum est, aliquem, vel plures eorum irruituros in vrbem, eamque penitus euersuros, vt Romanum nomen, imò & Christianum, si possint, Roma deleta, prorsus extinguant.

Romã ante diem iudicij delendam, probabile est

Modus autem, ordo, & tempus huius euersionis, licet futuram esse supponamus, lõgè incertiora sunt, quam ipsa euersio: nam de ipsa euersione habemus fundamentum in Scriptura, iuxta probabilem sensum eius, de cæteris autem circumstantijs fere nihil. Vnde modus ille, quo vir eruditus Thom. Maluenda vltimum excidium Romanũ describit iuxta eorum sententiam, qui de Romana vrbe prophetias Apocalypsis intelligunt, neque ab omnibus, qui illum sensum approbant, asseritur: nec mihi videtur necessarius, aut cogente fundamento fultus. Ait enim Romam circa finem mundi ad plura, & maiora scelera, & flagitia redituram, quam prius, cum esset ethnica, commiserit, nam & fidem negabit, & Pontificem à se abijciet, & Ecclesiasticos ordines trucidabit, & ad idololatriam redibit: Nam antiquam temporalem potentiam iterum recuperabit cum maiori amplitudine, & imperij maiestate, quam antea habuerit, decemque Reges potentissimos sibi subiectos habebit, quorum opera sanctos persequetur acerbius, & martyrijs crudelioribus afficiet, quam sub Imperatoribus ethnicis passi fuerint. Postea verò intra breue tempus (ait) Reges illos à Roma defecturos, & aduersus illam insurrecturos, ac penitus deleturos, Deo id permittente, in vindictam scelerum eius, tam præteritorũ, quam illo tempore præsentium. Hoc enim videtur indicasse Ioannes Euangelista, cum eodem cap. 18. dixit. *Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatem eius.* Credendum enim est, Deum non permissurum tam graue Romæ supplicium, nisi ipsa prius antiquis peccatis noua superadderet, & ita iram Dei in se excitaret. Atque ad hunc modum accommodaret cætera, quæ in hoc capite, & præcedenti Ioannes prædicit. Ac tandem post destructionem Romæ à decem Regibus factam, venturum esse dicit Antichristum iuxta alias prophetias supra tractatas. 10.

Tempus illius euersionis incertissimum est.

Hæc vero omnia, licet impossibilia non sint, neque cum aliqua prophetia, aut promissione Romę facta, quam ego sciam, repugnent, non videtur mihi necessaria, nec satis fundata. Nã (supposita expositione Babylonis, q̃ prosequimur) ex hoc loco Ioannis solũ habemus esse euertendam, ac penitus destruendam, ita vt *vltra iam non inuenatur*, vt ait Ioannes, i. non amplius instaurabitur, nec habitabitur, ideoque *nec tibia canentium, nec artifex, nec vox molæ, nec lux lucernæ, nec vox sponsi, & sponsæ amplius audientur, aut inuenientur in ea*, vt ibi dicitur. Erit ergo desolatio sempiterna, ideoque certum, & exploratum videtur, oraculum illud de Roma intellectum, in nullo præcedentium excidiorum Romanæ vrbis, impletum esse, vt facile coniectabit lector, si attentè ea, quæ de illis excidijs in capite præced. diximus, cũ verbis adnotatis præsentis prophetiæ contulerit. Imò inde valde probabile fit, tale excidiũ Romanum, si futurũ est, non nisi prope finem mundi esse futurum, quamuis hoc in dicto ca. 19. non asseratur, neque alibi sit prophetatum, & ideo minus certum sit. Inde tamen aliquomodo suadetur, quia verisimile est tam mirabilem vrbis destructionem, & immanem sedis Apostolicæ persecutionem non nisi temporibus Antichristi, vel prope illa esse futuram, quia illa fore videbitur tribulatio maxima Ecclesiæ, & in ea ãmplietur, quod Daniel prædixit cessaturum iuge sacrificium, & similia. 11.

Impugnatur quoad primam partem.

Quod vero ante illam destructionem reditura sit Roma ad pristinam potentiam, & temporale imperium, non video, vnde probari posit, q̃a non omnia, quæ hoc capit. de Roma dicuntur, necesse est in ea inueniri in illo vltimo tempore, in quo destruetur, sed in toto discursu temporis ex quo fuit condita vsque ad finem: *Quia* (vt ibi dicitur) *peruenerunt peccata eius vsque ad cœlum, & recordatus est* Dominus iniquitatũ eius, vtique omnium, quæ in ea quouis tempore factæ sunt. 12.

Impugnatur quoad secundam partem.

Quapropter etiam non video, vnde satis probetur, redituram Romam ad idololatriam, vel ad similia scelera, quæ ex veri Dei ignoratione prodeunt, tum quia vt dicantur peccata peruenire vsque ad cœlum, satis est, quod prioribus flagitijs impiorum semper addantur noua, & grauissima peccata Christianorum, quibus Deus magis quodammodo ad iram mouetur, quam delictis hominum cæterorum ignorantium verum Deum. Et fieri poterit, vt in illo tempore peccata, & flagitia in illa vrbe multiplicentur cum maiori luxu, & corruptione, quam in præteritis Christianitatis temporibus, tum etiam quia licet illud excidium futurum sit in supplicium multitudinis prauæ, credibile est, futurum etiam esse in probationem bonorum, & in purgationem, & meritum prædestinatorum, vt de persecutione Antichristi Christus significat, & Patres vbique docent. Non erit ergo necessarium, Romam ad idololatriam redire, vt illius destructionem Deus permittat.

13. *Impugnatur quoad tertiam. Apoc. 18.* Quod denique additur, decem Reges prius futuros esse subiectos temporali imperio Vrbis, & postea esse contra illam insurrecturos, non video, quo fundamento asseratur. Nam quod hic ait Ioannes, *Reges terræ fornicatos esse cum illa, & luncturos se super illam*, ad summum indicat, illos futuros esse Romanæ ciuitatis amicos, vel forte prius illius scelera imitatos fuisse, postea vero naturali affectu eius perditionem doluisse. Addo etiam non videri necessarium, vt illi Reges, qui prius fornicati erũt cum Babylonia, & postea plangent cum illa, sint illimet decem, qui proxime ante aduentum Antichristi regnabunt, sed alij Reges terræ, qui non deerunt extra imperium Romanum, vt in Persia, in Africa, India, & alijs regionibus, qui fortasse vsque ad mundi finem permanebunt. Denique non oportet, per Reges terræ intelligere solos supremos, & principales Reges terræ, sed etiã magnos Principes, & quasi regulos, vt sunt nunc multi Duces, & Potentatus Italiæ, & Germaniæ, & similes, qui vltra decem illos famosiores Reges esse poterũt tempore destructionis vrbis Romę, & cum illa prius fornicari, non tantum per idololatriam, sed per alia vitia sectando mundi vanitatẽ, & postea de illius perditione dolere, ac plangere.

14. Quocirca ex illo loco, supponendo per Babyloniam Romam intelligi, solum potest certo colligi, Romam tandem aliquando esse omnino, & irreparabiliter euertendam, vnde fit verisimilius, id futurum esse prope diem iudicij, & tempore Antichristi, vel circa. In quo vero statu erit Roma proxime antequam destruatur, tam in temporali imperio, quam in spirituali, & in fide, non video esse reuelatum, nec cum fundamento definiri posse. Nullum vero est inconueniens, quod perseuerando in fide, religione, & regimine tam temporali, quam spirituali per Apostolicam sedem, sicut nunc est, in fine mundi destruatur per aliquem tyrannum infidelem, siue paganum, siue Apostatam. Sicut enim hoc magna ex parte contigit in tempore Alarici, ita poterit acerbius, & omni ex parte in fine mundi consummari. Neque hoc est contra sanctitatem illius vrbis, tum quia non obstante fide, & præsentia Vicarij Christi, poterunt in illa ita multiplicari peccata, vt coniuncta præcedentibus, Dei iudicium, iuxta occulta consilia prouidentiæ ipsius, contra ipsam excitent. Tum etiam, quia licet ciuitas, & capita eius in fide permaneant, fieri poterit, vt multitudo populi, & præcipuorum ciuium exemplo, & minis, vel promissionibus tyrannorum infidelium corrumpatur, & deficiat. Tum denique, quia (vt dicebam) illud excidium non erit tantum propter vindictam, sed etiam ad probationem, & multorum Martyrum perfectiorem consummationem. Ideoque non est etiam contra promissiones factas Ecclesiæ, & sedi Apostolicæ de perseuerantia in fide, & in cathedra Petri, quod Roma illo modo destruatur, quia cathedra nunqnam deficiet, nec fides eius, siue in hoc, siue in illo loco consistat, vbique enim eadem erit, semperque Ecclesia visibilis durabit, etiam si vi persecutionis cogatur ad montes fugere, vel in locis occultis magna ex parte se abscondere.

Deinde neque ex illo loco, neque ex alio (quod ego sciam) satis colligi potest, an hæc vltima Romæ destructio ab ipsomet Antichristo perficienda sit, & consummanda, vel ante illum, per aliquem, vel aliquos ex illis decem Regibus, qui in Romano orbe tunc regnabunt. Nam quod altero ex his modis futurum id sit, posita dicta expositione, fit valde probabile, quia vt dixi, tam generale excidium vrbis capitis mundi, tantaque Ecclesiæ calamitas, & persecutio non potest à temporibus Antichristi multum distare, & ideo vel ab illo erit, vel ab his, qui proxime illum antecedent. Itemque ex alio principio id fit multum credibile, quia vel ante deletum prorsus Romanum imperium Antichristus non veniet, vel per illum destructio Romani imperij consummabitur, tunc vero maxime delebitur Romanum imperium, quando Roma prorsus extincta fuerit, & è cõuerso dum illa in suo statu perseuerauerit, adhuc reliquiæ Romani imperij durabunt. Ergo sicut imperium Romanum, ita & vrbs eodem tempore, & sub eisdem tyrannis destruetur. Quod autem alterutro ex dictis modis contingere possit, & neuter illorum vel reuelatus sit, vel repugnet reuelatis, patet, quia nullibi reuelatum est, Romanam vrbem esse duraturam vsque ad tempora Antichristi inclusiuè, seu intrinsece, vt sic rem explicem, poterit ergo antea per decem Reges destrui. Item non solum probabile est, sed etiam aliqui contendunt esse certum, ante aduentum Antichristi imperium Romanum esse omnino per decem Reges delendum: ergo probabile est, ab eisdem esse Romam euertendam. Quod in capite etiam 17. Apocalypsis insinuatur. 15. *Incertum an ea destructio facienda si ab Antichristo, vel aliquo ex eius administris.*

E contrario vero nullibi etiam est reuelatum, Antichristum non esse venturum, donec Romana vrbs sit destructa: ergo si per ipsum destruatur, satis implebitur prophetia huius capitis, quod tractamus de destructione Babylonis. Item supra diximus, esse valde probabile, & Patribus consentaneum, Romanum imperium, licet per decem Reges Antichristi proximos præcursores ita sit diuidendum, & extenuandum, vt prope deleatur, per ipsum nihilominus Antichristum esse consummandam destructionem eius: ergo per ipsum etiam poterit Roma destrui, atque extingui. Cùm autem dico, *per ipsum*, nõ intelligo esse necessarium, vt ipse Antichristus præsens sit in tali bello, satis est enim, quod per se vel duces suos, vel Reges sibi subiectos id faciat. Itaque vtroque modo potest intelligi, quod de muliere fornicaria dicitur Apocalypsis 17. & de decem cornibus bestiæ, seu de decem Regibus, quod *odient fornicariam, & desolatam facient illam, &c.* si per fornicariam Romam, per bestiam autem Antichristum intelligamus, vt est probabile, sed incertum, vt supra dixi, & 2. tom. 3. part. disput. 56. Sectio. 2. Vbi nihil aliud de vltimo Romæ excidio docui; imò de illo tanquam de re incerta loquutus sum. Neque aliter loquitur Bellarminus qui potius sentit, Romam ab ipso Antichristo esse delendam. Nam lib. 3. cap. 13 sic ait: *Antichristus odio habebit Romam, & cum ea pugnabit, eamque desolabit, & incendet.* Idemque sentit libro 4. cap. 4. in fine. Eundemque dicendi modum sequitur Bozius libr. 24. cap. 6. & citat Tertullianum, Lactant. Cyrillum, Chrysost. Ambros. Hieronymum, & Augustinum. 16. *Probabile est Romæ vastationem ab Antichristo consummandam.*

Vltimo tandem (vt Regi Iacobo respondeamus) dicimus, ex toto hoc capit. 18. Apocalypsis, vel ex destructione Vrbis in illo prædicta, vel ex circunstantijs, cum quibus describitur, colligi non posse, persecutionem Antichristi longiori tempore, quam per triennium, & semissem esse duraturam. Nam si decem Reges Vrbem demoliturí sunt, licet bellum illud per plures annos duret, vel post illud Roma per plures 17. *Concluditur ex Apoc. 18. non colligi persecutionem Antichristi vltra 3 annos cũ semisse, duraturam.*

plures annos destructa iaceat, nihilominus Antichristus postea veniens, poterit breui tempore durare. Si vero ipsemet Antichristus Romam debellaturus est, poterit id facere antequam spiritualem (vt ita dicam) persecutionem Ecclesiæ incipiat, dum temporale imperium acquirit, quod pluribus annis durare poterit, prout persecutionem antecedet, vt capite 9. dicam. Et tunc poterit persecutio durare tantũ breui tempore dicto, vt per se manifestum est. Vel certè licèt demus, ipsam Vrbis destructionem futuram esse partem Antichristianæ persecutionis, adhuc poterit triennio, imò biennio compleri, quidquid de illo destructione Ioannes præsignificat. Quia non solum intra annum, sed etiam intra menses paucos circundari poterit, & expugnari, & incendio tradi, & alia pati, quæ ibi describuntur. Et paulo post sequi poterit grauissimus ille planctꝰ Regum, & mercatorum, quem Ioannes commemorat, nam si planctus ille futurus est in prouincijs, & insulis Romæ vicinis, intra paucos dies poterit notitia incendij ad eas peruenire, ad remotiores autem intra plures, vel intra annum, planctus autem ipso breuiori tempore poterit consummari.

18. Quod autem Rex obijcit, quia & Reges ad contrahendam necessitudinem magnam cum illa Babylonia, & mercatores ad congerendas diuitias, longiori tempore indigebunt: hoc (inquam) probat quidem, & Reges, & mercatores, & Babyloniam ipsam longo, & diuturno tempore esse duratura, prius quam Antichristus veniat, vel Babyloniam destruat, non vero probat destructionem ipsius vrbis, vel planctum postea subsequutum futurum esse diuturnum. Tum quia hæc diuersa sunt: tum etiam quia frequenter illa, quæ multo tempore durarunt, vno momento extingui solent. Eo vel maxime, quod in toto illo capite, nullum est verbũ de Antichristo, vnde licet ea, quę ibi narrantur, diuturnius tempus postularent, facile responderemus, illa consummanda esse ante ortum Antichristũ (vt declaraui posse euenire) ipsum vero Antichristum postea esse venturum, & breui esse consummandum.

CAPVT VIII.

Tertiæ obiectioni Regis Angliæ ex varijs noui testamenti verbis desumpta satisfit.

1. *Contendit 1 Rex Angliæ positum tempus certum pro incerto.* TErtio impugnat Rex Angliæ fundamẽtum, quo nitimur ad asserendum, Antichristi persecutionem tam breui tempore duraturam. Contra quod duo obijcit. Vnum est, non esse necessarium Ioannis de illo tempore loquentis verba in proprio sensu interpretari, quia inspecto more loquendi Prophetarum, satis commode potest metaphoricè intelligi. Duplicem autem in illis verbis ipse meditatus est allegoriam, vna est, vt numerus certus pro incerto ponatur. *Apo. 7. & 9* Quia certum est, Ioannem id facere consueuisse, vt capit. 7. cum duodecim millia Saluandorum ex singulis tribubus numerat, & capit 9. Cum ait: *Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia, &c.* idemque habet alijs in locis, præsertim capite 14. cum numerat: *Centum quadraginta quatuor mille virgines*, & capite 20. cum sæpius dicit, Christum regnaturum cum suis sanctis *mille annis*, & cap. 21. cum varios numeros mensurarum describit. *Apoc 14. & 20. & 21.* Accedit, quod Ioannes in his numerationibus antiquos Prophetas imitatur, præsertim Danielem, Ezechielem, & Zachariam, apud quos sæpe sumitur numerus certus pro incerto, vt Daniel. 7. *Decies millies centena millia ministrabant ei*, & ibi sæpe.

2. *Contendit 2. tempus à Ioanne assignatum significare dimidiatem spiritualis hebdomadæ.* Altera Regis allegoria est, vt illa tria tempora, & dimidium temporis neque annos, neq; certum tempus significent, sed dimidiam spiritualem hebdomadam: *Nam qui recordantur* (ait) *Ioannẽ in visionibus morem Prophetarum imitari, admodum verisimile esse comperiet, in illis tribus diebus, & dimidio eum imitari Danielis hebdomadas, hebdomadam vnam accipiẽdo totũ illud tempus, quod inter aduentum Christi primum, & secundum intercesserit, cuius temporis, siue spiritualis hebdomadæ dimidio triumphante inducit Antichristum.* Potestq; interpretatio hæc iuuari sententia Lyrani, qui Dan. 12. incertum putat esse, an dies ibi proprie sumatur pro naturali die, vel metaphorice pro anno, sicut hebdomada apud eundem Danielem sumitur. Idem ergo dici poterit de locis Ioannis in Apocalypsi, & ita erit probabilis expositio.

3. *3 argumentatur ab incertitudine diei iudicij.* Altera obiectio principalis est; non posse verba Ioannis in sensu proprio intelligi, quia talis sensus alijs Scripturæ locis, & cuidam fidei dogmati repugnat. Argumentatur ergo, quia si Antichristus certo numero dierum regnaturus est, & post mortem eius intra quadraginta quinque dies iudicium futurum est, statim ac Antichristus regnare, ac persequi Ecclesiam cœperit, certo scient fideles homines, quo die futurum sit iudicium. Hoc autem est contra Christi verba multis in locis. Nam in primis Mat. 24. dixit: *De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.* Deinde similitudine diluuij declarat, quàm repente venturus sit dies ille, dicens: *Sicut autem in diebus Noe, ita erit aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes, ita erit aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur, duæ molentes in mola, vna assumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit. Quibus omnibus* (ait Rex) *significatur illorum temporum summa securitas, futuros esse homines variis negotijs, & curis humanis implicatos, cum hora nouissima eos repente, nec opinatos occupet.* Sicut Christus in dicto loco concludit. *Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtiq;, & non sineret perfodi domum suam: ita & vos estote parati, quia qua nescitis hora filius hominis venturus est.*

4. *Multa congerit testimonia ex Scriptura.* Secundo Matth. 25. ad declarandam illius diei incertitudinem adducit Christus parabolam decem virginum, & cõcludit, *Vigilate itaq;, quia nescitis diem, neque horam.* Tertio addere possumus verba Christi Actor. 2. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Quarto addit Rex verba Petri 1. canon. cap. 5. *Sobrij estote, & vigilate. Petrus* (ait) *iubet nos vigilare, & sobrios esse, ad excipiendum illum diem semper intentos.* Quinto (ait) *Ioannes in Apocalypsi bis nos admonet, vt furem nocturnum, sic Christum esse venturum. Veniam* (dicit Spiritus sanctus in Apocalypsi 3.) *ad te tanquam fur, & nescies, qua hora veniam ad te*, & cap. 16. *Ecce venio sicut fur.* Sexto addere possumus, hoc dixisse Paulum 1. Thessal. 5. *De temporibus autem, & momentis fratres non indigetis, vt scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus.* Deniq; id etiam dixit Petrus epistola 2. cap. 5.

5. *Regis fundamenta euertuntur.* Ad priorem partem respondeo, literalem expositionem verborum Ioannis, quam Pontificij, id est, Catholici sequuntur, fundatam esse in primis in proprietate verborum Scripturæ, quæ præferenda est. Cauenda enim omnino est periculum deserendi verum Spiritus sancti sensum, *Quem*, vt lib. de Pudicit. capit. 9. Tertullianus dixit, *omnino obseruare debemus, æque ac præceptum*; quia *non leuior transgressio in interpretatione, quam in conuersatione.* Magnum autem est periculum aberrandi à vero sensu, quando proprietas verborum sine auctoritate, vel necessitate relinquitur, neutra autẽ ratio hic inuenitur ad proprium verborum sensum relinquendum, vt infra ostendemus. Imò è contrario dictus sensus proprius fundamentum habet in consonantia, & concordia diuer-

diuersorum locorum Scripturæ, & in varijs modis explicandi eandem rem per tempora, menses, & dies, & in veteri, & in nouo testamento, vt credibile non sit, omnia esse per metaphoram, & impropriè tem dicta. Fundatur præterea in communi consensu Patrum, per quos Deus Ecclesiam verum sensum Scripturarum docet, qui autem Patres ita sentiant, satis constat ex his, quos cap. 6. attulimus. Denique fundari potest, quia nulla Metaphora ibi quadrare potest: neque habet probabile fundamentum, vt facile constabit per ea discurrendo, quæ Rex adducit.

In Scripturæ sæpe numerus perfectus pro certo ponitur.

6. Ad priorem ergo metaphorici sensus partem, in qua dicitur, accipi numerum certum pro incerto, & ad indicandum lõgum, aut breue tempus, magnumque aut paruum numerum indefinitum, respondemus, regulam in generali sumptam veram esse, & hoc modo ex testimonijs ibi relatis, & alijs multis, quæ afferri possunt, rectè probari, male tamen ad præsentem expositionem applicari. Nam in primis, vt doctè notauit Bellarminus lib. 3. de Romanis Pontif. cap. 8. tunc in Scriptura numerus indefinitus pro indefinito tempore sumitur, quando est perfectus, & in aliquo ordine consummatus, vt sunt decem, centum, mille. Quando vero numerus comprehendit non tãtum magnum, sed etiam paruum numerum, tunc esse signum propriæ, & præcisæ numerationis. Et ratio est in promptu, quia simplex, & absoluta expressio vnius numeri consummati facilè potest esse capax talis metaphoræ, vel propter aliquam numeri perfectionem, vel per aliquod mysterium, vt solet considerari in septenario numero propter mundi creationem, vel in millenario propter eius perfectionem aptam ad significandam quandam temporis plenitudinem, vt dixit Augustinus 20. de Ciuitat. capit. 7. vbi etiam ita exponit illud *centuplum*, de quo Dominus loquitur Matt. 19. vt copiosum præmium significet. Et alia exempla profert in lib. 2. de Doctrin. Christ. capit. 16. At verò quandò minute, & distinctè additur numerus minor maiori, & dimidius integro; signum est definitæ, ac propriæ numerationis, quia alias nunquam haberemus certum aliquem in Scriptura numerum. Item quia nec in illa imperfectione numerorum perfectio aliqua, vel diuturnitas durationis cogitari potest, nec ratio probabilis reddi, cur talis additio, & multiplicatio numerorum fiat. Estque optimum exemplum ad hoc confirmandum Dan. 8. vbi de Hierosolymitana vastatione per Antiochum facta dicitur, duraturam esse per *dies duo millia trecentos*. Quem numerum omnes intelligunt, præcisè, & cum proprietate esse intelligendum, propter specialem modum, quo præscribitur. Et ita D. Hieronymus ibi ex libris Machab. & Iosepho illum comprobare, & declarare studet. Idem tradit Theodoret. orat. 8. & Glossa, Lyran. & accurate Benedict. Pereira.

Per numerũ imperfectũ determinata duratio significatur.

Locus ille Ioannis metaphoricum sensum admittere non potest.

7. Quocirca partem hanc ita censeo veram, vt in ea nullam declarationem, aut limitationem credam esse necessariam, tum quia per se fundata est in verissima exponendi Scripturam regula scilicet retinendum esse proprium sensum, quando nihil est, quod metaphoram indicet, vel ad illam excogitandam cogat, tum etiam quia nulla particularis exceptio illius partis occurrit. Nam si quis obijciat exemplum de centum quadraginta quatuor millibus signatis ad salutem Apocal. 7. & aliud de centum quadraginta quatuor millibus Virginibus stantibus cum Agno Apoc. 14. Respondet ibi Ribera, per illos numeros ibi definitam, ac præcisam multitudinem significari. Sed quia hoc difficile creditu est, respondeo numerum illum sic multiplicatum mysterium continere, & ideo pro indefinita multitudine poni: nam duodenarius numerus est numerus vniuersalis, & per se ipsum multiplicatus iuxta numerum duodecim tribuum illum numerum efficit; vt Beda, Ruper. & alij interpretati sunt.

Primum Regis fundamentum enertitur.

At verò in alia parte de sensu metaphorico, qui a non gratis, & vbique confingendus est, necessario addenda est limitatio. Quia sæpissimè numerus perfectus significat in Scriptura definitum tempus, certamque durationem, vt quando dicitur creatus mundus sex diebus, vel quando dicitur Daniel. 4. *Septem tempora mutabuntur super te*, vbi licet in verbo *tempora* sit aliqua metaphora, quam supra explicui, in numero septenario nulla esse intelligitur. Item in prophetia Danielis de 70. de hebdomadibus Daniel. 9. & sæpe alias. Ideoque illa pars permissiuè tantum, seu potentialiter intelligenda est, id est, posse in illo sensu tales numeros accipi, & per metaphoram illam esse vsitatam in Scriptura. Nihilominus tamen in vsu, & applicatione eius ad hunc, vel illum locum, necessarium est, circumstantias considerare, ita vt illis quadret metaphora, nulloque modo illis aduersetur. Item etiam conseruandæ sunt communes Ecclesiæ, & Patrum interpretationes. Quæ duo (vt dixi) persuadent, etiam in dictis locis Apocal. non habere locum metaphoram, quia neque verbis, neque circumstantijs locorum accommodata est, neque Patres ibi illam inuenerunt, sed certum, ac definitum tempus ibi prædici intellexerunt. 8.

Perfectus etiam numerus ponitur pro tempore determinato.

Altera vero pars Metaphoræ, quam excogitauit Rex, planè improbabilis est. Primo quia nec Ioannes in Apocalypsi, neque Daniel. ca. 12. nominarunt hebdomadam, sed tempora, menses, & dies, & multominus loquuti sunt de dimidia hebdomada, sed per alios numeros mensium, & dierum proprietatem sui sermonis declararunt. Et confirmari hoc potest, quia vbi Daniel voluit tres annos, & dimidium, per dimidiam hebdomadam significare, id fecit apertè cap. 9. dicens: *Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium*, id est, transactis tribus annis cum dimidio hebdomadæ septuagesimæ. Secundò, nunquam per hebdomadam significatur in Scriptura omninò indefinitum tempus, sed quoties vox illa per metaphoram sumitur, saltem seruatur proportio ad septenarium numerum, metaphora verò in eo ponitur, quod ad numerum annorum extenditur, vt in dicto loco Danielis, & Genes. 29. *Imple hebdomadam dierum*, id est, septem annos. At vero in tempore toto, quod inter primum & secundum Christi aduentum decurrit, nulla ratio septenarij numeri cogitari potest, nec probabilis causa talis metaphoræ afferri, nec authoritas, nec exemplum: quæ est ergo hæc licentia ad libitum interpretãdi, vel potius corrumpi Scripturam? Tertiò licet metaphora dimidiæ hebdomadæ posset accommodari verbis illis, *Per tempora, tempus, & dimidium temporis*: nullo tamen modo potest accõmodari numerationi quadraginta duorum mensium, vel mille ducentorum nonaginta dierum: quæ enim ratio, vel proportio, seu analogia ad fingendam talem metaphoram excogitari potest? Quin potius, vt sæpe dixi, ille modus explicandi tempora per menses, & numerum mensium per numerum dierum, excludit omnem huiusmodi metaphoram & proprium esse sensum ostendit. 9.

Secundum Regis [illegible] destituitur.

Aliter Dan. de hebdomadis, aliter de tribus annis loquutus est

Mensium, & dierum numeratio hebdomadæ accommodari non potest.

Quarto si tres illi anni cum dimidio, qui de aduentu, & duratione Antichristi prædicti sunt, dimidiam spiritualem hebdomadam illo modo intellectam significarent, saltem non excederent dimidium temporis illius, quod inter primum, & secundum Christi aduentum intercedit; at iuxta Regis sententiam Antichristianismus incepit anno Christi 606. & ita iam durauit mille septem annis, & adhuc durat, & durabit quantum scit Deus; ergo incredibile est, totum illud tempus per trium annorum cum dimidio spatium propter allegoriam dimidiæ hebdomadæ significari. Denique iuxta hanc interpretationem inutilis est omnis illa numeratio temporũ, dierum, & mensium, quæ tam accuratè à Ioanne fit: quia ex illa nihil certũ, vel probabile de initio, vel duratione temporis Antichristi coiectari potest, sed vnusquisque finge- 10.

fingere potest, quod voluerit initium, & temporis spatium, & asserere illud esse dimidiam spiritualem hebdomadam. At vero Scripturæ verba, licèt interdum sit metaphorica, non tamen inutilia, nec frustra prolata; ergo quando metaphora talis est, vt peruertat prophetiæ vsum, intentionem, & fructum, abijcienda prorsus est, & vitanda.

11. *Lyrani dubitatio reijcitur.* Quapropter deponenda est etiam, seu reijcienda dubitatio Lyrani: an in illis locis dies metaphoricè pro anno sumatur. Et pro certo statuendum est, ibi propriè sumi, & naturalem diem significare. Est autem aduertendum hoc intelligi posse, vel de illis locis, in quibus est sermo de mille ducentis nonaginta duobus persequutionis Antichristi, vel vbi est sermo de quadraginta quinque diebus post mortem eius. Lyranus enim non de prioribus, sed de his posterioribus loquitur. De prioribus autem non negat, futuros esse naturales dies, quod intentioni nostræ maximè deseruit, &c. Ideoque breuiter ostenditur esse certum. *Dies illo loco pro anno sumi non potest.* Nam si dies ibi annum significaret; ergo cum dicitur persecutio Antichristi duratura per mille ducentos nonaginta dies, intelligetur de totidem annis. Quomodo ergo verum erit verbũ Christi: *Matth. 24.* *Nisi breuiati essent dies illi, non fuisset salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.* Quomodo enim breuiabuntur si tot fere futuri sint, quot hactenus tempus legis gratiæ durauit? Similiq́ ratione consistere non poterit, quod Ioannes ait Apocal. 12. *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet.* Et cap. 20. dicit, Satanam ligatum fore per annos mille, & postea soluendum modico tempore; at vero tempus mille ducentorum ac plurium annorum non potest dici absolutè modicum, neq́ comparatè ad tempus, quo Satanas est ligatus. Ergo impossibile est, ibi accipi diem pro anno, sed pro vero die.

12. Confirmatur primo, quia numerus ille dierum postea per numerum mensiũ explicatur, quis autem dicat, mensem ibi significare triginta annos? Nunquam enim in Scriptura talis metaphora mensium, sicut hebdomadarum inuenitur. Confirmatur secundo, quia si detur licentia, diẽ pro anno explicandi, eandem alius sumet ad intelligendũ mille annos, quia scriptum est: *Psalm. 89.* *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt.* Et consequenter sequitur, duraturum Antichristum plusquam per mille annorum millia, quod ridiculum est. Deniq́ confirmatur ex Iustino contra Tryphonem, qui hac ratione irridet eius interpretationẽ. Putabat enim ille, per tempus ibi intelligendos esse centum annos. *Quod si ita est, scelestum illum hominem vt minimum tercentum quinquaginta annos regnare oportet.* Quod tanquam absurdum, & ridiculum omittit: præterquam quod nulla probabilis ratio, vel fundamentum in Scriptura talis significationis, aut metaphoræ potest afferri.

13. *Dies in illa prophetia eodem sensu sumitur.* Ex quo vlterius eadem certitudine concluditur, etiam in vltimis quadraginta quinque diebus, de naturalibus dieb⁹ sermonem esse. Primo quidem, quia fingi non potest, in eadem supputatione, respectu temporis persecutionis Antichristi diem accipi propriè, respectu vero temporis postea futuri, sumi metaphoricè pro anno, quia vno, & eodem verbo dicitur de vtroq́ tempore, seu de toto illo duraturum esse, *duobus millibus triginta quinque diebus*, ridiculum autem esset dicere, idem nomen, in eadem oratione semel positum, partem temporis significare propriè, & partem metaphoricè. Secundo quia rationes factæ de illis etiam diebus procedunt, & præsertim quia etiam dixit Christus Matth. 24. ***Statim post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur***, ergo inter finem Antichristi, & initium signorum iudicij non intercedent quadraginta quinq́ mille anni, imò nec quadragintaquinq́, quia quod post quadragintaquinq́ annos fit, nõ statim fit. Deniq́ metaphora Lyrani nõ habet fundamentũ in Scriptura, vt ipse putat. Non enim potest ex Scripturis ostendi, diem interdum significare metaphoricè annum. Nam in loco, quem Lyra adducit, Ezech. 4. vbi dicitur, *Diem pro anno dedi tibi*, dies non significat metaphoricè annũ, sed vtraq́ vox in sua proprietate sumitur, diciturq́ annus pro die computari, quia quot diebus Ezechiel vinctus, atq́ constrictus sub sinistro, vel dextro latere dormiturus erat, tot annis Israel, & Iuda captiui erant futuri. *Confirmatur ex loco Ezechielis.* Sic Hier. & omnes exponunt, veluti cum dicitur in Psalm. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies*, dies propriè sumitur pro die naturali, comparantur autem mille anni cum naturali die; imò cum momento respectu diuinæ Æternitatis.

Ad posteriorem partem obiectionis, in primis generatim dico, totam illam obiectionẽ non ꝑcedere contra præcipuum dogma, q̃ docemus, nimirũ, persecutionem Antichristi breui tempore esse duraturam, & testimonia Danielis, & Ioannis, quæ de illo tempore loquuntur, propriè, & ad literam esse intelligenda. 14. *Tertium Regis fundamentum veram sententiam nõ impugnat.* Nam ad summum procedit obiectio contra illam vltimam partem de quadraginta quinq́ diebus à morte Christi vsque ad diem iudicij interponendis. Etenim si dixerimus, illos quadraginta quinque dies non esse præcisè definitos, vt illis cõsummatis certo futurus sit iudicij dies, omnino cessabit obiectio, etiam si cætera de tribus annis cum dimidio, quibus persecutio Antichristi tantum durabit, certissima sint, & cõstanter teneantur. Quia si post mortem Antichristi non est certum, futurum iudicium finitis quadragintaquinq́ dieb⁹, ex morte Antichristi nunq̃ præscietur, q̃n futura sit dies, vel hora iudicij; ergo cessat obiectio. Pars aũt illa de quadraginta quinq́ diebus, post quos sit futurum iudicium, non est dogma fidei, nec de illo pertinaciter contendendum est, & ideo tota obiectio non multum ad causam refert. *Non est de fide, statim post quadraginta quinque dies futurum iudicium.* Dummodo non negetur, illos ẽt quadragintaquinq́ dies propriè esse intelligendos, tam quoad numerum, quàm quoad naturales dies: hoc enim necessario coniunctum est cum alia certa sententia de breui tempore Antichristi, vt declaratũ est. Quia hoc non obstante multi catholici censent, ex Scriptura quidem colligi, post mortem Antichristi non esse venturum diem iudicij intra quadragintaquinque dies, non tamen inde colligi, finitis illis diebus, statim esse futurum, & hoc satis esse, vt sit incertus, & consequenter vt cesset obiectio.

Non vero addere possumus, verum quidem esse, Scripturam non dicere apertè, immediate post illos quadragintaquinque dies futurum esse iudicium, insinuare tamen illud, satisque probabiliter ex illa colligi, vt supra ostendi. 15. *Iudicij dies coniecturis cognosci potest ex Scriptura sumptis.* Hoc autem non satis esse, vt certo præsciatur dies iudicij, sed solum vt coniectari possit cum magna probabilitate, quod nullum est inconueniens, quia non repugnat testimonijs adductis, cum in illis de certa præcognitione, & præscientia sermo sit. Denique addimus, etiam si coniectura illa de quadragintaquinque diebus incerta sit, nihilominus visa morte Antichristi post sufficientem cognitionem personæ eius, certum esse posse scientibus Scripturas, prope esse diem iudicij, neque longe distare, etiamsi dies, & hora certo non cognoscatur. Illud autem non solum verbis Christi nõ repugnat, sed potius in eis continetur, cum ipse dixerit: *Statim autem post tribulationem illorum dierum Sol obscurabitur*, &c. *Matth. 24.* Illud autem *statim* erit proxime post mortẽ Antichristi, vt ex Scripturis ostensum est; ergo qui nouerint Scripturas, euidenter intelligent, propinquissimũ esse diem iudicij, nam illud *statim* hanc propinquitatem aperte indicat. Vnde subiũgit idem Dominus: *Ab arbore autem fici discite parabolam, cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis, quia prope est æstas, ita & vos cũ videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in ianuis.* Ergo talis præcognitio diei iudicij, vel certa quoad propinquitatem eius, & non quoad definitum diem, vel probabilis, & coniecturalis quoad ipsum

ad ipsum diem, non repugnat, sed potius est maxime consentanea Scripturis. Neque contra hoc aliquid probant testimonia adducta, vt discurrendo per singula facilè constabit.

16. Ad locum Matt. 24 respondeo, priora verba Christi, *De die illa nemo scit*, intelligi de certa, & infallibili præscientia, non de probabili coniectura. Dico præterea, coniecturam etiam haberi non posse, nisi ex reuelatis, quia determinatio illius diei pendet ex Dei voluntate, quæ non potest nisi ex effectibus, vel signis reuelatis cognosci. Posita autem reuelatione signorum præcedentium diem iudicij, ex illis coniectari potest tempus illius diei, maiori quidem, vel minori probabilitate, iuxta modum reuelationis, & signorum. Et his coniecturis sæpe Sancti Patres vsi sunt ad iudicium aliquod faciendum de appropinquante die iudicij; imò ad hunc finem reuelata esse à Deo illa signa, ex allegatis verbis Christi aperte colligitur. Ad cætera autem verba, quibus docet Dominus, horam nouissimam diei iudicij repente occupaturam esse homines, respondeo, eandem obiectionem fieri posse contra verba Christi: *Scitote, quia prope est in ianuis*: nam hæc præcognitio satis esse potest, vt dies iudicij non repente præoccupet eos, qui verba Christi crediderint, & euentum illorum obseruauerint, & considerare voluerint. *Matth. 24.*

17. Dico ergo in primis, hos futuros esse rarissimos, quia pauci erunt, qui prædictas prophetias perspectas habeant, easque intelligant, ac recogitent. Ideoque licèt pauci aliqui intelligentes, & in fide sapientes possint ex illa expectatione parati esse ad Domini aduentum, hoc non obstat, quo minus totus fere mundus nihil minus, quàm de illius fine cogitet, atque ita totum fere orbem repente occupet Christi aduētus. Quod rectè declaratur exēplo diluuij, quo Christus vtitur, aliqui enim fuerunt tunc homines, quos non repente pluuiæ præoccuparunt, vtique Noe, & familia eius, & nihilominus absolute ait Christus, diluuium venisse, & imparatos homines inuenisse, omnesque oppressisse; ita ergo erit in aduentu ad iudicium. Aliud simile esse potest de tempore primi aduentus Christi, nam simpliciter repente venit, respectu orbis, licet pauci sapientes potuerint intelligere, iam prope instasse aduentum eius. *Paucissimi tunc erunt, qui coniecturis illustrantur.*

18. Deinde aduerto, illam incertitudinem diei iudicij posse considerari, vel respectu nostri, & omnium, qui futuri sunt ante reuelatum Antichristum, & inchoatam persecutionem eius. Vel respectu eorum, qui in tempore futuri sunt, quo persecutio antichristi iam grassabitur, nondum vero finem eius viderunt; vel respectu eorum, qui viuent post Antichristi mortem, & antequam inchoentur proxima signa iudicij, scilicet, *Sol obscurabitur*, & similia; vel respectu eorum, qui talia signa iam prospexerint. In primis igitur temporibus dies iudicij est omnino incertus, imo vix potest per coniecturā aliquid de illius mora, vel propinquitate iudicari, vt Augustinus epist. 80. latè ostēdit, & experimento satis cognitum est in Patribus, qui ante mille annos diem iudicij propinquare existimarunt. Neque in hoc est controuersia. De secundo tempore dicimus, sapientes quidem magna fide, intelligentia, & attentione tunc res considerantes coniectare posse, diem iudicij, non longe abesse, quia certo credent, tribulationem illam breuem esse futuram, & illa finita, statim inceptura esse signa iudicij, vtrunque enim Christus prædixit. Vnde Gregor. 34. Moral. cap. 10. in fine, aliàs 15. *Appropinquante* (ait) *die iudicij, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis iam aliquo modo aduenientis Domini virtus interlucet.* Erit tñ illa coniectura & confusa respectu definiti tēporis, & rara respectu totius mundi, & incerta, respectu plurium, quia cū multæ futuræ sint tribulationes, & multi pseudochristi, teste ipso Christo, difficillimū erit intelligere, an illa sit vltima, & maxima, & an ille sit proprius Antichristus. *Iudicij incertitudo tripliciter considerari potest. Matth. 24.*

19. Sed ait Rex: *At Pontificij dicunt, mundus non ignorabit, illum esse Antichristum, duorum testium doctrina.* Respondeo, duos illos testes prædicaturos breui tempore, & fortasse in paucis orbis locis, & prouincijs: & ita non sufficiet, vt totus orbis sciat, illum esse Antichristum. Imò etiam vbi prædicabunt, multi erunt increduli, sicut fuerunt in diebus Noe, vel sicut fuerunt Iudæi, quando Ioannes testimonium præbuit Christo, ideoque licet aliqui credāt, & possint eandem coniecturam appropinquātis iudicij facere, nullum est inconueniens, quia cæteri omnes, & mūdus, simpliciter loquendo, nihil tale cogitabit. Vnde Ambr. 5. Thessal. 5. in principio de illo tempore intellexisse videtur multa ex dictis testimonijs: *Dies Domini vt fur veniet. & vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit.* Et illud, *Si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere. Subito enim* (ait) *& ex insperato apparebit, sicut corruscatio apparet ab occidente in Orientem, habens secum militiam exercitus* Dei *Patris ad perditionem Antichristi, & satellitum eius. Cum enim securi fuerint perfidi de regno diaboli, interfectis Sanctis, id est Enoch, & Elia, & læti de victoria, inuicem sibi mittentes munera, sicut dixit Apocalypsis, tunc illis subito veniet repētinus interitus.* In quibus verbis repentinum Christi aduentum dicit inchoari ante mortem Antichristi, & ad illum interficiendum, & tunc maxime futurum repentinum incredulis: nam pauci credentes iam poterunt illum expectare; quamuis illi etiam de die, & hora etiam sint incerti futuri. *Regis obiectio. Responsio. 2. Petr. 3. Matth. 24. Isaia 3. Apoc. 11.*

20. At verò in tertio tempore post mortem Antichristi, & ante signa iudicij maior quidem esse poterit coniectura iudicij appropinquantis, tamen illa etiam in paucis erit. Nam in primis breuissimum erit tempus illud inter Antichristi mortem, & signa iudicij, vt sæpe probatum est ex verbis Christi Domini dicentis: *Statim autem post tribulationem illorum dierum, Sol obscurabitur.* Deinde in tam breui tempore mors Antichristi non poterit nota fieri vniuerso mūdo, neque magnæ illius parti, quia Christus descendens ad Antichristum interficiendum, non reuelabitur vniuerso mundo, sed in illo tantum loco apparebit, vbi Antichristus adfuerit, & inde mors eius diuulganda erit per famam, vel literas per temporis decursum, prout humano modo fieri potest. Ergo interim nihil magis solicitus erit mundus de die iudicij, quam si Antichristus non esset mortuus. Denique apud illos etiam, qui nouerint Antichristum, & mortem eius viderint, aut crediderint, paucissimi erunt, qui legerint, & intellexerint prophetias de tempore aduentus Christi ad iudicandum post occisum Antichristum. Imò illi etiam qui illas intellexerint, nunquam erunt satis certi de sensu illarum, donec impletas illas videāt: ideoque licet probabiliter credere possint, post tot dies futurum iudicium, non tamen certo scient diem illum. Et ita nihil sequitur contra testimonia Scripturæ de incertitudine diei iudicij, etiam si in rigore de toto tēpore, & de omnibus personis intelligātur. Eo vel maxime, quod non ēt cōstat, an illi quadraginta quinque dies terminum habituri sint in ipso die iudicij, vel in die, in quo omnium hominum mors consummabitur, post quam diem non est reuelatum, an statim, vel post aliquos dies, futura sit resurrectio vniuersalis, & iudicium. Et ita semper manent incerta dies, & hora iudicij. *Matth. 24. Antichristi mors nota non erit omnibus hominibus. Multi eorū qui mortem Antichristi viderint, Scripturas non intelligent.*

21. At verò de vltimo tempore postquam inchoata fuerint signa iudicij, de quibus Christus ait: *Statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur*: ex eodem Euangelio constat, notum esse futurū vniuersis fidelibus, mundi consummationem, & iudicij diem esse propinquissimas, cum Christus dicat: *Cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in ianuis.* Infideles autem cum talia signa, & finem, seu significationem eorum, vel prorsus ignorauerint, vel non crediderint, terrebuntur quidem, & contremiscent, nihil vero de futuro euentu intelligent, aut cogitabunt. *Fidelibus in vltimo tempore iudicij dies nota erit, non infidelibus. Matth. 24.*

Nihilominus tamen respectu omnium verum semper erit, quod Christus proximè subiungit: *De die autem illa, & hora nemo scit*, quia infideles penitus illam ignorabunt, fideles autem etiam sapientes, licèt cognoscant esse propinquam, definite tamen nescient, tali die, & hora esse futuram: quia ignorabunt destinatum diem ad vniuersalem mortem omnium hominum, & alium præfinitum ad resurrectionem, aliumque præordinatum ad iudicium; imò etiam ignorabunt, an sint futuri distincti dies, & quantum inter se distabunt. Et pręterea nescient, quanto tempore duratura sint illa signa antecedentia iudicium post mortem Antichristi, qui licet sapientiores fideles coniectare possint, non duratura vltra quadraginta quinque dies, nescient nihilominus, an totos illos dies occupatura sint, necne: & consequenter nescient, quo die conflagrabit mundus, & ita de cæteris, quæ vsque ad diem iudicij sunt futura. Atque ita omnia CHRISTI verba ad literam, & in omni rigore, ac proprietate vera sunt, etiam si verba Ioannis in proprio etiam, & rigoroso sensu intelligantur, quod in sequẽtibus testimoniis amplius declarabitur.

22. *Explicatur parabola de decem virginibus, de Iudicio particulari.* Ad secundum testimonium sumptum ex parabola de Virginibus Matth. 25. respondetur, posse quidem omnia, quæ in illa dicuntur ad priuatum vniuscuiusque iudicium accommodari, nam eius etiam dies, & hora incerta est hominibus, & in illud iudicium optime quadrat totius parabolæ conclusio: *Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam.* Hæc autem ignorantia diei, & horæ mortis non tollit, quin ante illius euentum, & consequenter ante iudicij particularis momẽtum præsentiri possit mors, & iudicium illud prope esse coniectari, quamuis de die, & hora certa, & definita cognitio non comparetur, vel præconcipiatur. Et ita duo in eadem parabola inopinatè euẽtura ante hoc iudicium distinguere necesse est. Vnum est, prius prænunciari aduentum sponsi, aliud est, ipsum sponsum postea venire. Primum in illis verbis continetur: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei*, aliud ibi subiungit: *Dum autem irent emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo, &c.* Ex quo intelligimus, magis repentinam esse denunciationem aduentus iudicij, quam sit futurus eius aduentus, nam prior dormitantes, vel dormientes inuenit omnes Virgines, id est, nihil de appropinquante iudicio cogitantes: aduentus autem sponsi prudentes inuenit paratas, & accensis lampadibus ipsum expectantes, & ita licet diem, & horam vtriusque, scilicet, prænunciationis, & aduentus ignorauerint, non tamen tam inopinatus illis fuit sponsi aduentus, sicut illius propria denunciatio. Vnde in particulari iudicio illa duo ita distingui possunt, vt momentum mortis sit idem, quod erit aduentus iudicij, dispositiones autem præuiæ proximæ ad mortem, pręnunciẽt iudicij aduentum; vt ægritudines, & alia frequentia pericula mortis. Et ita dixit Gregorius Homil. 13. in Euangelia: *Venit Dominus cum ad iudicium properat, pulsat verò cum iam per ægritudinis molestias mortem vicinam esse designat.* Et hanc interpretationem prosequitur Origen. Homil. 22. in Matthæum, & eam censet maxime literalem Diuus Thomas ibi, nec displicet Augustino epistola 80. Vnde si illam sequamur, nihil ex illa parabola ad materiam præsentem conducere potest, quia regnum Antichristi non ante priuatũ iudicium, sed ante vniuersale futurum est. Quòd si loqui velimus de iudicio particulari illorum hominum, qui post Antichristi mortem futuri sunt, illi etiam ignorabunt diem, & horam suæ mortis, & consequenter etiam sui particularis iudicij, præsentire autem poterunt, non longe distare per signa, & præconia appropinquantis finis mundi.

Luc

23. *Eadem parabola intelligi pôt de Iudicio vniuersali. Matt. 25.* Vnde vlterius dicimus, licet hic sensus probabilis sit, non ita esse accipiẽdum, vt negemus, posse etiam illam parabolam de vniuersali iudicio intelligi, sine præiudicio eorum, quæ de tempore Antichristi diximus. Nam duobus modis possunt exponi verba illa: *Media autem nocte clamor factus est.* Primò vt per clamorem illum intelligamus tubam, & vocem magnam, qua Angeli clamabunt ad electos congregandos, sicut Christus dixit Matth. 24. vt exponunt Hieron. Chrysostom. & alij Matth. 23. & Augustin. epist. 120. cap. 34. Sed difficilis est expositio, & æquiparationem turba illa, & vox Angelorum præcedet iudicem iam venientem post vniuersorum hominum mortem, eosque vocabit, vt ad vitam resurgant, & in iudicium veniant, iuxta illud Pauli. 1. ad Corinth. 15. *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* At verò clamor hic, qui in parabola Virginum antecessurus dicitur, fiet ante mortem hominum, quando adhuc possint præparari, & disponi ad sponsum recipiendum, sicut prudentes virgines fecerunt; ergo per hunc clamorem non potest vox illa Angelorum significari.

24. *Alia expositio.* Respondent autem Augustinus, etiam clamorem illum, de quo in parabola de Virginibus est sermo, futurum esse post mortem omnium hominum, quæ per somnum ibi significatur illis verbis, *dormitauerunt omnes, & dormierunt*, & consequenter ait, illum clamorem non esse, vt homines præparentur ad lumen iustitiæ recipiendum de nouo, sed vt resurgant. Tunc autem Virgines prudenter ornare lampades suas, se præparando per recogitationem bonorum operum suorum ad rationem reddendam. Atque iuxta ad expositionem hanc, nihil etiam ex illa parabola ad præsentem controuersiam sumi potest: nam post vniuersalem mortem omnium hominum, certum erit, diem, & horam resurrectionis, & aduentus iudicij prope adesse, semper tamen quæ futura sit ignorabitur, donec audiatur vox tubæ, nisi forte animæ beatæ illam iam in Verbo videant, quod non repugnat verbis CHRISTI, licet sit incertum.

25. *Tertia expositio.* Alia verò expositio esse potest, vt clamor ille non sit vox tubæ, sed sit prædicatio Enoch, & Eliæ, & aliorum seruorum Dei, qui eo tempore viuent, vel etiam sint signa iudicij, quæ præcedent, *vt Sol obscurabitur, &c.* Illa enim suo modo clamabunt, diem Domini appropinquare. Et sic etiam in illo aduẽtu duo supra dicta distinguenda erunt, vnum est præuia denunciatio aduentus iudicij, quę erit non tantum antea ignorata, sed etiam inexpectata, & repentina, quia ante illam non præcedet alia publica excitatio, seu præmonitio præter generales, quæ iam satis in Scriptura factæ sunt. Aliud est aduentus iudicis, & hic non erit ita repentinus, quin præparatio, & expectatio ad illum præcedere possit, semper tamen dies, & hora eius definitè ignorabitur, donec veniat. Et hoc modo explicauit hanc incertitudinem Oecumenius. 1. Thess. 5. sua ca. 6. dicens, signa propinquantis aduentus posse certò cognosci, aduentum autem ipsum non ita.

26. *Explicatur locus ex c. 1. Act.* Ad tertium testimonium ex Actor. 1. respondeo primo, per verba illa: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta*, ad summum excludi certam præcognitionem definiti diei, & horæ secundi aduentus Domini, vt notauit Cyprian. lib. 3. ad Quirin. cap. 89. Deinde dico, voluisse Christum reprehendere curiosam inuestigationem, & inutile desiderium sciendi futura, maximè quæ à diuina potestate, & præfinitione pendent, vt notauit Iustinus quæst. 112. ad Gentes. Augustinus autem in epist. 78. addit, per illa verba etiam excludi numerum quemlibet annorum, intra quem, vel post quem immediate futurus sit secundus Domini aduentus, quia hoc etiam propriè significat vox illa *tempora*, & ideo in nullius hominis cognitionem cadere potest post quot años futurum sit iudicium. Quod adeo confirmat, vt dicat, licet ex verbis Christi Matth. 24. colligatur, non esse futurum iudi-

iudicium, nisi prius Euangelium in vniuerso orbe prædicetur, dicente Domino: *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* Nihilominus etiam impleto illo signo, nunquam posse cognosci tempora (id est annorum numerum) quæ vsque ad iudicij diem supersunt. In quo significat duo, vnum est, verba Christi. *Non est vestrum nosse, &c.* non solum excludere cognitionem per astra, aut alia humana signa, sed etiam per signa reuelata, & per prophetias. Aliud est, nō solum dicta esse à Christo pro solis illis discipulis, qui tunc aderant, & ipsum interrogabāt, sed etiam pro omnibus hominibus quocunque tempore futuris. Quod latius tradit Epist. 80.

27. *Obiectio.* Hinc verò sumi potest obiectio contra dicta. Nam hinc fieri videtur, nunquam posse certum esse, quot anni residui erunt vsque ad iudicij diem: hoc autem repugnare videtur his, quæ diximus de tribus annis cum dimidio persecutionis Antichristi.

Solutio. Verba Christi non ad solos Apostolos coarctanda. Respondeo in primis, verum quidem esse, verba Christi non solum ad Apostolos, & discipulos, qui Christum audiebant, sed ad omnes nos etiam pertinere, omnium enim inordinatum desiderium præsciendi futura, quæ à Dei dispositione pendent, repressit Christus, docuitque non pertinere ad homines ea inuestigare, nec velle cognoscere, nisi quatenus ea Deus voluerit reuelare. Ex quo rectè etiam infertur, incerta nobis esse tempora aduentus Domini, quia nihil de numero annorum durationis mundi nobis reuelatum est. Et hoc est, quod præcipuè Augustinus in illis locis agit, & intendit. Sub aduētu autem Domini comprehendit etiam signa proxima aduentus eius, & inter ea ponit interdum Antichristi persecutionem, vt in lib. 18. de Ciuit. cap. 53. postquam dixit; *Illam sane nouissimam persecutionem, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Iesus* &c. Subiungit: *Hic quæri solet, quando istud erit? importune omnino.* Et statim inducit verba Christi, *Non est vestrum nosse tempora*, &c. Et in dicta Epist. 80. dicit, Paulum tradidisse nobis, *Antichristum manifestum futurum, & interficiendum ore Domini Iesu Christi. Sed post quantum temporis* (inquit) *hoc sit futurum, nec saltem obscure loquutus est.* Itaque tempora vsque ad Antichristum incognita esse contendit Augustinus, post manifestum autem Antichristum, non negat Augu. ab his, qui illum cognouerint, & scripturas intellexerint, & considerauerint, posse cognosci, quam breui tempore sit iam tunc mundus duraturus.

Tempus ante Antichristi manifestationem incertum esse contendit Augustinus.

28. Vnde quod in eadem epistol. 80. paulo post subiungit: *Quod autem de signis Euangelicis, & propheticis, quæ quotidie fieri cernimus, propinquum Domini aduentum sperare debeamus, quis negat? Quotidie quippe magis, magisque fit proximus. Sed quanto interuallo propinquet, hoc dictum est, non est vestrum scire*, hoc (inquam) de signis remotis secundi Domini aduentus intelligendum, puto, non de proximis, de quibus inferius ait. *Puto, quod non erunt sic, quando erunt, quæ in Euangelio prædicta sunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressuræ gentium*, quæ ipse allegoricè de persecutione Ecclesiæ tempore Antichristi interpretatur. Tunc ergo poterunt sapientes fidelium breuitatem residui temporis vsque ad iudicium præcognoscere. Neque agent contra verbum CHRISTI: *Non est vestrum nosse tempora*, quia non per humanas coniecturas, aut naturalia signa, nec per singularem reuelationem, aut inordinatam curiositatem illam cognitionem inquirent; sed per reuelationem in Scriptura factam videbunt impleri, quod prædictum est. Sicut enim in primo suo aduentu quædam signa Deus dedit, quibus à sapientibus cognosci poterat, vel iam factum esse, vel breui tempore distare, antequam fieret, & post certum annorum numerum, saltem per hebdomadas Danielis, licet semper dies, & hora fuerint ignorata; ita cum proportione intelligendum est in secundo.

29. Ad quartum ex verbis Petri: *Sobrij estote*, respondeo in primis, Petrum ibi non agere de incertitudine mortis, vel iudicij, sed de certa, & quotidiana dæmonis persecutione, qua homines ad peccatum trahere conatur, *circuit, quærens, quem deuoret*, hanc enim causam adduxit Petrus, ob quam sobrios nos esse, & vigilare monebat. Et ad hoc passim allegantur à Patrib. illa verba, & res est adeo perspicua, vt superflua sit probatio. Vnde licet alicui esset reuelata hora mortis, vel iudicij, nihilominus necessarium esset illi consilium Petri, imo, si saperet, quo certius appropinquare diem iudicij agnosceret, eo magis vigilaret, & sobrius esset, ne à dæmone vinceretur. Addo vero vlterius, licet illud consilium datum esset à Petro propter incertitudinem mortis, vel iudicij, nihil nobis obstare, nam Christus Dominus licet aliquando nos moneat *vigilare, ne intremus in tentationem*, Mat. 26. alibi sæpe similem vigilantiam admonet propter mortis incertitudinem, vt in parabola de Virginibus, & alibi frequenter. Vnde sicut diximus circa dictam parabolam, illam incertitudinem non solum à nobis non excludi, verum etiam nec ab hominibus futuris tempore Antichristianæ persecutionis, ita dicendum esset de his verbis Petri, etiam si in illo sensu dicta fuissent: quia semper homines de die suæ mortis, & iudicij incerti erant.

Explicatur locus ex 1. Petr. 5.

Vigilandum nobis ob dæmonis insidias, & mortis incertitudinem.

Ad cætera testimonia, quæ continent sententiam, & comparationem illam, quod *dies Domini veniet vt fur*. Dico in primis, illam non solum ad iudicium vniuersale, sed etiam ad diem mortis, & priuati vniuscuiusque iudicij referendam esse, vt sapienter docuit Augustinus dicta epist. 80. Vbi etiam ita exponit verba Marci 13. vbi post longum sermonem de die vniuersalis iudicij, concludit Christus. *Vigilate ergo (nescitis enim quando Dominus domus veniet, sero, an media nocte aut galli cantu, aut mane) ne cum venerit, repente inueniat vos dormientes.* Probatque optime, quia verba illa omnibus nobis dicta sunt, sicut Christus subiunxit, *Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Dies autem vniuersalis iudicij non inueniet nos, & omnes homines in hac vita, vt propter illius incertitudinem oporteat nos omnes vigilare: ergo vnicuique hoc dicitur propter suum priuatum, ne illi vt fur, veniat, *Quod vnusquisque* (ait August.) *debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare.* Cur autē hoc mouerit Christus, cum de vniuersali iudicio sermonem fecisset, hac ratione, & verbis exposuit August. *In quo enim quemque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies, quoniam qualis vnusquisque in hoc die moritur, talis in illo die iudicabitur.* Et infra: *Tunc ergo vnicuique veniet dies ille*, scil. vniuersalis iudicij *cum venerit ei dies, in quo talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die.* Vnde rectè colligitur, vnicuique in tantum venire diem iudicij vt furem, in quantum dies mortis venit, vt fur: nam vt etiam ait Augustinus, *Illum imparatum inueniet dies ille, quem imparatum inueniet vitæ suæ vltimus dies.* Eodemque modo de priuato iudicio explicuit comparationem illam Oecumen. 1. Thess. 5. 30.

Eodem modo alia scriptura loca exponuntur.

Cū mors venit, vt fur tunc etiam iudicium venit.

Non dicitur autem mors venire vt fur, quia omnibus sit repentina: nam licet dies, & hora eius incerta sint, ordinariè instare præcognoscitur, & præcedunt signa, non solùm generalia, sed etiam specialia, quæ nos possunt ad vigilandum excitare, ne mors noctu, id est, dormientibus, & imparatis nobis tanquam fur veniat: tamen quia etiam ipsa specialia signa mortis repente solent euenire, & tunc vix potest homo se ad mortem præparare, ideo mors, vt præuijs suis præcursoribus coniuncta dicitur venire vt fur. Hinc ergo etiam dies vniuersalis iudicij dicitur ventura vt fur, nobis quidem mediante nostro particulari iudicio, vt exposuit Augustinus: illis vero, qui in illis vltimis temporibus viuent, quia dies illa cum suis proximis signis repente incipient, vt cum Ambrosio supra dixi. Nihilominus tamen non erit tam repentinus ille dies, quin per signa antecedentia sint homines, qui tunc vixerint, excitandi, vt vigilent; 31.

Mors ipsa nō omnino vt fur venit.

gilent; & se præparent, ne illos imparatos inueniat. Vnde Paulus in eodem loco 1. Thessal. 5. vt ibidem Oecumen. notat, alio exemplo mulieris prægnantis hoc declarauit dicens : *Tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient.* Partus enim in se spectatus non est omnino repentinus, nam præcedunt dolores, quæ sunt illius appropinquantis signa, tamen dolores ipsi repente veniunt, & ideo antea oportet præparari, alias magnum imminet periculum, & sic partus suis doloribus coniunctus dici potest venire vt fur, quia dies, & hora eius semper sunt incerta, & dolores eius repente incipiunt; ita ergo de die iudicij intelligendum est.

32. *Mors imparatis vt fur venit.* Addit denique Augustinus epist. 80. diem Domini *non omnibus, sed imparatis, ac dormientibus*, vt furem esse venturum. Quod egregiè colligit ex illis Pauli verbis: *Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei, non sumus filij noctis, neq; tenebrarum Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus.* Igitur dormientibus, & rebus huius mundi intemperatè vtentib⁹ dies ille veniet vt fur, non autem vigilantibus, & se præparantibus. Quia licet ignorēt illius iudicij tempus, diem, & horam, non ignorant tamen proxime instare, vel in se, vel in particulari iudicio vniuscuiusque, & ideo vigilant, ne illos dies illa tanquam fur cōprehēdat. Vnde quod ibidem ait Paulus: *Cum dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus*, etiam de illo tempore, in quo Antichristi persecutio grassabitur, & proxima iudicij vniuersalis signa videri incipient, Augustinus intelligit, dicitq; illos, qui sanctos tribulabunt dicturos esse, *pax & securitas*, eisq; tanquam furem venturum repentinum interitum: eos autem, qui persecutionem patientur, id est, filios Ecclesiæ, partim esse timore magno afficiendos (iuxta illud: *Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ superuenient vniuerso orbi.* Quod maxime continget fidelibus peccatoribus, qui minus paratos eo tempore sese inuenient) partim esse spe subleuandos, iuxta illud, *Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*, quod his eueniet, qui sanctè vixerint, & sobrij, ac vigilantes inuenti fuerint.

33. *Quamuis definitum sit tēpus à morte Antichristi, dies iudicij rectè dicitur ignorari.* Hæc autem omnia sic intellecta, impleri optime possunt, etiam si tempus, quo Antichristus persequuturus est Ecclesiam, & quod inter mortem eius, & aduentum Domini intercedet, certum, ac definitum, & in Scripturis reuelatum sit. Nam hoc non obstante homines mali, & persecutores Ecclesiæ dicent, pax, & securitas, saltem toto tempore ante mortem Antichristi, quo tempore eis repentinus veniet interitus, & dies Domini, vt fur, & adhuc post diem interfectionis Antichristi, multitudo infidelium in sua ignorantia, & incogitantia permanebit, & plures etiam ex credentibus mysterium ignorabunt, & male antea viuentes in eadem consuetudine perseuerabunt, donec signa iudicij incipient, quando vehementer timebunt, & licet diem certum suæ mortis, vel iudicij venturi non agnoscant, nihilominus vel inuiti intelligent, diem Domini instare, quando vix poterunt se se ad illum præparare, & ideo illis etiam dies Domini veniet, vt fur. Electis autem, & iustis non ita veniet, quia Christi, & Prophetarum verba intelligentes, & præ oculis habentes, diuinaq; gratia excitati, & adiuti, spe gaudentes iudicem expectabunt.

CAPVT IX.

Alteri difficultati occurrendo, tempus regni Antichristi, & initium eius amplius declaratur.

Ex his, quæ præcedentibus capitibus disputauimus, solum concluditur, neq; præcessisse, neq; inchoatam esse Antichristi persecutionem, si enim præcessisset, iam mūdus iudicatus fuisset, & si esset inchoata intra breue tempus consummandus esset, quod est incredibile, quia neq; aliqua persecutio nūc est acerbior, quam præteritis temporibus fuit, nec iuge sacrificium publicè in Ecclesia celebrari cessauit, & alia signa diem iudicij antecessura, quæ prædicta sunt, partim non sunt completa, partim nondum apparere inceperunt, & longius tempus requirunt, vt compleantur, vt prædicationis Euangelij per totum orbem consummatio, diuisio imperij Romani in decē regna, eiusq; integra destructio, aliaq; similia, quæ intra quatuor annorū tempus expectari nō possunt. Vnde omnia bella, hæreses, & alia orbis mala, quæ hactenus patimur, nostriq; maiores experti sunt, ad illa pertinent, de quib. Christus dixit: *Audituri estis prælia, & opiniones præliorum, multi venient in nomine meo, & multos seducent, multi pseudoprophetæ surgent, scandalizabuntur multi, tradent vos in tribulationem, & occident vos, &c.* Et nihilominus adiungit : *Videte ne turbemini, oportet enim hæc fieri, sed nondum statim finis* Hæc enim omnia videmus, & esse nunc, & fuisse olim in Ecclesia, & cum eadem rerum vicissitudine diuturno tempore. Ipse ergo rerum humanarum, & Ecclesiæ status cum prophetiis coniunctus euidenter ostēdit, non esse finem mūdi ita propinquum, vt intra tempus præfinitum, & abbreuiatam illius vltimæ tribulationis consummandus sit; ergo manifestum est tempus persecutionis Antichristi nondum inchoatum esse. 1. *Antichristū nondum venisse* *Matth 24.*

Superest verò difficultas, quia ex hoc principio non est demonstratum nondum venisse, & regnare cæpisse Antichristum, quia regnum eius diuturnius futurum est, & non constat, quantum durabit, nec quanto tempore ante diem iudicij incipiet. Eo vel maximè, quod non est etiam reuelatum, an regnum illud Antichristianum vnius tantum hominis, & Regis futurum sit, an plurium in eodem throno sibi succedentium. Nam licet ostensum sit, proprium Antichristum futurum esse vnicum tantum singularem hominem, non tamen inde concluditur necessario, futurum esse vnicum Regem in suo regno, seu throno, poterit enim esse vnus ex multis in eodem throno sibi succedentibus, atq; regnantibus, & ab illo denominabitur illud Antichristi regnum, & sic fieri poterit, vt thronus Antichristi, seu regnum Antichristi sit inchoatum, & in mundo præualeat, licet in illo nondum sederit vnicus ille, & proprius Antichristus. At vero si hoc totum concedatur, eneruabitur argumentum contra hæreticos, saltem quoad eam partem, qua contendunt, Regnum, & thronum Antichristi iam incepisse. 2. *Proponitur difficultas de initio regni Antichristi.*

Huic difficultati duobus modis occurri potest; vnus est, asserendo, non solum persecutionem, sed etiā absolutè, & simpliciter regnum, & imperium Antichristi duraturum esse solum per dictum tempus trium annorum cum dimidio. Fundariq; potest responsio, quia plures ex Patribus allegatis ita loqui, & sentire videntur. Irenæus enim, & Hyppolitus absolutè dicunt, regnaturum Antichristum tribus annis cum dimidio. Augustinus etiam ait, Antichristi sæuissimum regnum exiguo tempore duraturum. Eodemq; fere modo Victorinus loquitur, & multi alij præsertim ex modernis, vt Bellarmin. lib. 3. de Romano Pontifice cap. 8. & Ribera in cap. 8. Apocalyps. Potestq; ex Scriptura deduci, quia illa indifferenter 3. *Prima respōsio, regnum Antichristi intra triennium cum semisse terminandum.*

loquitur de Antichristo, illique solum triennium, & menses aliquot ad regnandum tribuit, neque inter eius regnum, & persequutionem distinguit; ergo nec nos distinguere possumus, nec habemus fundamentum, quo plus temporis ad regnandum, quã ad præliandum contra Christum illi tribuamus. Præsertim quia Scriptura dicit, dœmonem totam suam virtutem, & potestatem illi communicaturum, dœmon autem nõ indiget multis temporum moris ad regna hominum debellanda, si à Deo permittatur, permittetur autem illo tẽpore, vt libere agat, propter quod dicitur *solui modico tempore* Apocalypſ. 20. & cap. 12. dicitur: *Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad hoc habẽs iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet.* Ergo nõ est, cur regnum Antichristi, quod veluti regnum diaboli futurum est, diuturnius cogitetur.

4. *Responsio illa improbatur.* Nihilominus responsio hæc non potest satisfacere, nam vt attigi in 2. to. tertiæ partis dispu. 54. sect. 5. licet de monarchia Antichristi recte declarata verè dici possit, tantum esse duraturam illo tempore quadraginta duorum mensium, vtique ab eo tempore, quo extinctis tribus Regibus, & superatis aliis septem, seu cæteris totius orbis Romani, vel etiam Christianis Regibus solus incipiat dominari: nihilominus necessarium est, vt tempus vitæ, & regni eius futurum sit diuturnius. Et de tempore quidem vitæ id est per se manifestum, quia nascetur infans more aliorum hominum, & paulatim crescet, & per multos annos ad ætatem adultam perueniet, antequam regnaturus sit. Maximèquia (vt infra dicam) non habebit regnum hæreditario iure, sed per tyrannidem, & fraudem illud vsurpabit, quod nisi in adulta ætate facere non poterit.

5. De tempore autem regni expresſius, quam alij hoc attigit Benedict. Pereira libr. 15. in Daniel. non longe à medio, §. *Cæterum*, &c. & ait, licet de tempore, quo est Antichristi persecutio duratura, ex Scriptura constet, nihilominus *quamdiu* (ait) *simpliciter Antichristus regnaturus sit à nullo. quod ego sciam traditur, & nulli opinor mortalium fuisse compertum.* *Tẽpus regni Antichristi determinate ignotum est.* Et statim tacite explicat Patres proximè allegatos, vt loquantur de Antichristi duratione ab eo tempore ex quo *incipiet atrociter, & crudeliter insectari sanctos, ipsisque præualebit.* Et videtur sententia hæc fuisse Lyrani Daniel. 12. nam circa illa verba. *Et à tempore ex quo ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, &c.* inquit: *Hic Angelus instruit Danielem de termino à quo sunt computãdi tres anni cum dimidio.* Et infra: *Ab illo sunt computãdi dies mille ducẽti nonaginta.* Vnde inferius colligit, *tres annos persecutionis Antichristi nõ esse computandos ab illo tempore, quo se incipiet ostendere, & aliquos ad se attrahere, sed ab illo tempore, quo iam erit tantæ potestatis, quod se exhibebit adorandum hominibus, & quo fideles non audebunt publice celebrare sacrificium.* *Regni tẽpus longius erit, quam persecutionis.* Et certe si verba aliquorum Patrum attente expendantur, non plus significant. Ait enim Lactantius: *Dabitur ei desolare orbem mensibus quadraginta duobus.* Ephrem verò ait, *Postquam tria tempora cũ semi impleta fuerint potestatis, & operationis scelesti Antichristi, &c.* Et similiter Hieronym. Daniel. 7. *Tribus annis, & sex mensib Sanctis potestati Antichristi permittendi sunt.* Aug. item lib. 2. de Ciuit. c. 8. solum dixit: *tempus, pro quo soluendus est Satanas futurum trium annorum cum dimidio,* & c. 23. non absolutè regnum, sed *sæuissimum regnum* Antichristi dixit *exiguo tempore* duraturum.

6. *Probatur ex Daniele.* Denique ex ipsa Scriptura videtur hæc sententia satis probari, primo quia Daniel cap. 12. expresse designat initium illius temporis dierum mille ducentorum nonaginta, scilicet, *A tempore, in quo ablatũ fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem.* At non est verisimile, illud ipsum futurum esse initium regni, & præliorum Antichristi, quia tã magna acerbitas persecutionis, quæ à publico sacrificio Christianos abstinere cogat, & ingens audacia sedẽdi in templo, tanquam sit Deus, quæ est abominatio desolationis, supponunt magnam potentiam; & regnum satis superbum, & amplum; ergo duratio regni Antichristi non potest claudi illa breui duratione. *Ex Apocal.* Consonatque ordo narrationis Ioannis Apocal. 13. vbi prius ait, *Vidi de mari bestiam ascẽdentem*, quam esse Antichristum fere omnes intelligunt, & subiungit: *Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.* Et postea. *Admirata est vniuersa terra post bestiam*, vtique propter victorias, & signa miranda: quæ omnia persecutionẽ præcedent. Nam postea subditur. *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos, &c.*

Denique idem confirmat narratio Danielis capit. 7. 7. *Iterum ex Daniele.* vbi post visionem quartæ bestiæ habentis decem cornua initium regni Antichristi sic describit, *Ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius, & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* Et infra addit, *Et maius erat cæteris.* Et deinde subiungit *Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, &c.* Ex quo discursu apparet, cornu illud, priusquam contra Sanctos bellum inchoet, habiturum paruum initium, & postea bellaturum tria regna, & subiugaturum alia, & ita esse augendum, vt fiat maius aliis, hæc autẽ non possunt paruo tempore fieri: Et tamen post illa sequetur initium persequutionis; ergo necesse est, vt initium regni Antichristi per multum tempus antecedat initium persequutionis eius. Ac proinde fit, vt tempus totius regni Antichristi longius sit quam trium annorum cum dimidio; quibus (vt ibidem ait Daniel) *Sancti tradentur in manu eius*, vtique *Antichristi.* Aperte significans, illud breue tempus futurum esse solius persecutionis, tempus autem regnandi maius esse futurum.

Quantum autem futurum sit tempus regni simpliciter Antichristi, nullibi reuelatum inuenimus, & ideo nihil cum certitudine affirmari potest, nisi futurum esse maius, quam quadraginta duorum mensium. 8. *Tempus persecutionis certum est, monarchia incertum.* Neque enim satis erit auxilium dœmonis, vt sine mora temporis, & aliquorum annorum tot prælia efficiat, totque regna debellet, quia modo humano hæc facturus est, quanquam credibile sit, per dœmonis auxilium breuius, & facilius id esse consequuturum. Vnde etiam fit, vt regnum Antichristi aliquot annis antecessurum sit eius monarchiam cõsummatam, & perfectam, quia non in momento, sed discursu temporis illam consequetur, ideoque prius erit in fieri, quam sit perfecta. Regnum autem incipiet, simul ac per tyrannidem ditionem aliquam occupauerit, supremamque vim, & iurisdictionem in aliqua prouincia obtinere inceperit. Et ita probabile est, consummatam monarchiam tantum illo breui tempore quadraginta duorum mẽsium esse duraturam, quia simul atque fuerit potitus regnis omnibus, persecutionem incipiet. Hoc autem non est ita certum, quia etiam post monarchiam perfecte obtentam fieri potest, vt non statim persecutionem incipiat, & ideo de sola persequutione certum est, duraturam per solos illos menses. De monarchia vero est probabile, sed incertum, de regno vero simpliciter certum est, futurum esse diuturnius.

Vt autem difficultati tactæ in principio occurrámus, addendum censemus: licet definire non possimus certam quantitatem durationis illius regni, nihilominus credendum esse, tempus illud non esse diuturnius, nec longius futurum, quam esse possit, & regulariter soleat esse vnius hominis vita, nimirum septuaginta, aut octoginta annorum. 9. *Tẽpus regni Antichristi hominis vitam non excedet.* Et in Antichristo credibile est multo breuius futurum esse tempus durationis eius, quia non permittetur viuere toto tempore, quo naturaliter posset, sed diuinitus occidetur, aut viuus in infernum mittetur, fortasse in dimidio dierum suorum, quia *propter electos breuiabuntur dies illi.* *Matth 24.* Ergo merito coniectare possumus, initium totius vitæ Antichristi vix antecessurum initium persecutionis per 50. annos, & initium regni vix per triginta, & fortasse erit breuius. Nam Alexander Magnus

Magnus breuiori tempore mundum subiugauit, vt ex lib. 1. Machab. ca. 1. sumitur, verisimile autem est, Antichristum velocius occupaturum omnia propter dœmonis auxilium, & licentiam seu permissionem Dei amplam, vt iam dixi. Quod autem totum tempus durationis Antichristi non sit futurum maius, quam possit esse tempus vnius vitæ humanæ, ex alio principio c. 2. posito conuincitur, nimirum Antichristum futurum esse vnum singularem hominem tantum, vt statim amplius explicabimus.

Instãtia hæreticorum.

10. Adhuc enim superest instantia supra facta, scilicet, hoc recte dici, & concludi de proprio Antichristo, vt futurus est vna singularis persona, & consequenter etiam de regno eius vt futuro sub eius personali imperio, vt sic dicam, non probari tamen sufficienter ex dictis imperium Antichristi ab ipsomet Antichristo esse inchoandum: Cur enim non poterit ab eius progenitoribus inchoari, & tandem ad illum peruenire? Quod si hoc ita contingere potest, vnde constabit nondum venisse, seu inchoatum esse thronum illum, & regnum, in quo Antichristus sessurus est, & inde proditurus ad alia temporalia regna occupanda, ac tandem Ecclesiam Christi persequendam? Fieri ergo potest, vt regnum illud iam inceperit, & quod per multa annorum sæcula duraturũ sit: quia illius regni non est præfinitum aliquod tempus in Scriptura, nec data sunt signa ad cognoscendum initium eius, sed tantum finem. Quod si hoc concedatur, consurgit difficultas in principio tacta, quia nihil erit contra hæretices effectum: illi enim solum contendunt, thronum, & regnum Antichristi iam venisse, non personam aliquam singularem, quæ sit Antichristus.

Responsio.

11. Respondeo, in primis, fugam hanc nihil hæreticis huius temporis prodesse, illi enim contendunt, proprium Antichristum iam venisse, & singularem persecutionem sub ipso prædictam iam esse inchoatam, & durasse per multos annos vsque ad mille, vel plures, & fortasse per multos adhuc duraturum. Hoc autem esse falsum ex allegatis prophetis aperte conuincitur, & aliis circumstantiis planius fiet. Et præterea errant isti hæretici, quia in illo diuturno throno Antichristiano, quem fingunt, non censent solam aliquam personam in illo sedentem esse proprium Antichristum, sed omnes qui in illo throno sedent, per totum hoc tempus, ex quo Antichristianismus secundum eorum imaginationem cœpit, dicunt, esse vere, ac proprie Antichristum. Quo posito explicare nõ possunt, quis illorum sit, qui tribus tantum annis cum dimidio persequetur Ecclesiam, *tribulatione illa magna qualis nunquam fuit*; quis've sit ille, quem *Christus occidet spiritu oris sui*, non enim occidet omnes sedentes in illo throno, nec plures, de vno enim tantum id est prædictum: quis deniq; sit ille, cui dœmon à Deo specialiter solutus, & permissus, suam totam virtutem communicabit, & potestatem conferet, vt signa mẽdacia faciat, & prodigia, nam hæc, & similia hactenus non fiunt, & de vno tantum homine prædicuntur. Quod si dicant, hunc esse futurũ illum, qui postremo sederit in tali throno, qui in illo destruendus est, & prorsus extinguendus. Certè solum illum vocat Scriptura per antonomasiam Antichristum, & solum illũ nobis tribuit inter signa certa futuri iudicij; frustra ergo hæretici plures alios, qui æqualiter hoc nomen mereantur, fingunt, cum in aliis non possint illã proprietatem Antichristi ostendere. Et propterea volũtariè, & ex sola malitia confingunt dari iam aliquem thronum Regium, in quo vltimus Rex futurus sit ille propriissimus Antichristus. Quæ enim sunt signa talis throni? aut vbi in Scriptura indicatus est? aut cur non poterit quis voluntarie dicere, illum esse thronũ regni Angliæ? sicut ipsi malitiose dicunt, esse thronum Apostolicæ Sedis, & alius finget esse thronum Turcæ, vel alium similem. Est ergo vana illa cogitatio.

Scriptura de Antichristo, vt vno tantum homine loquitur.

Thronũ Antichristi iam inchoatũ falso fingunt hæretici.

12. Quin potius addo, licèt non sit tam euidens ex Scripturis, totum tempus regni, & throni, quod possidebit Antichristus, non esse futurum diuturnius, quam fuerit duratio vitæ Antichristi, nihilominus magna probabilitate posse ex Scriptura colligi, minori tempore duraturum regnum, quam personam Regis in statu Regio. Quod ita declaro, quia in primis persona Antichristi nec nascetur ex Regibus, nec erit legitimus hæres alicuius regni. Vtrumque colligo ex Daniel. 11. vbi sic dicitur. *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor Regius & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Quæ verba non possunt ad aliquam seriem hominum in throno aliquo sibi succedentium accommodari, sed de vna aliqua singulari persona prædicuntur, nam in longa successione Regum in eodem throno, licet fortasse primus fuerit despectus, & clam introierit, per fraudulentiam, non possunt hæc de omnibus successoribus affirmari. Dicuntur ergo illa omnia simul de vno aliquo tyranno fundatore (vt sic dicam) vel inchoatore alicuius regni. Præterea illammet personam futuram esse Antichristum, testatur Hierony. ibi contra Porphyrium, qui de Antiocho locum illum interpretabatur, dicens, *Nostri autem & melius interpretantur, & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum, & tam humilis erit atq; despectus, vt ei non detur honor Regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatũ.* Dum vero ait, *Nostri autem*, aperte significat, hanc fuisse tunc Ecclesiasticorum concordem sententiam, quam etiam sequitur Theodoret. ibi. Confirmariq; potest ex Daniel. 7. vbi dicitur. *Et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorũ*, quod de Antichristo omnes Scriptores Ecclesiastici intellexerunt, vt ibi ait Hieronymus. Dicitur autem paruulũ, quia erit abiectus, & infimæ originis, ac subinde non hæres regni alicuius, imò nec Regiæ stirpis, & ideo dicitur nasci, *de medio eorum*, vtiq; regum, non ex illis. Igitur Antichristus non succedet in aliquo regno, vel throno, sed erit primus Rex in suo throno, quem ipse inchoabit, eriget, seu vsurpabit.

Regnum Antichristi breuius vita eius futurum.

Antichristus regnũ fraude nõ hæreditate obtinebit.

13. His addo, Antichristum non habiturum in suo regno successorem, quia ipsemet, qui regnum per fraudulentiam obtinebit, illud per diaboli potentiam in immensum augebit, & sanctos postea persequetur, ac tandem à Christo occidetur, & regnum eius destruetur; ergo non habebit in regno successorem, & consequenter non plus, imò minus durabit regnum, quam Rex, quia simul finientur, & tardius incipiet Antichristus regnare, quam esse. Quæ omnia ex eisdem locis scripturæ colliguntur. Nam Ioan. dicto cap. 13. sub nomine bestiæ de vno, & eodem homine loquitur, qui consurget de terra, cui diabolus dabit suam virtutem, & potestatem, per quam vniuersam terram subiugabit, & postea bellum faciet sanctis per menses quadraginta duos. Idem sumitur ex Dan. 7. vbi sub specie cornu paruuli describitur idem Antichristus cum eodem progressu in erectione throni, & augmento temporalis potentiæ, & transitu ad persecutionem sanctorum, & blasphemias contra Deum, & Christum, *vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis*, quo tempore & ipse, & regnum ei⁹ destruentur, & consonant huic veritati saltẽ in sensu mystico verba Iob. 18 *Non erit semen eius, neq; progenies in populo suo, nec vlla reliquia in regionibus eius.* Quæ verba interpretans Greg. li. 14. Mor. c. 11. per illa 2. Thess. 2. addit, *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Dum ergo eius iniquitas cum mũdi statu terminatur, progenies eius in populo suo non relinquetur*, &c. *At nulla eius progenies in mundo remanet, quia districtius iudex iniquitates illius, cum isto mundi fine concludet*, &c. *Quod vero hæc de Antichristo intelligi debeant demonstratur, cum subditur. In diebus eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror*, &c. Concludimus ergo durationẽ regni Antichristi nõ esse futuram diuturniorem, q̃ vita vnius hominis esse possit.

Antichristus vt primus in suo throno, sic erit postremus.

Apoc. 13.

Vnde fit euidens, Antichristum vsque ad nostra tempora non venisse, neq; regnum eius inchoatum esse, verũ non solum in persona eius, quod est euidentius, verũ neq; in aliquo, vel aliquibus, quib⁹ ipse legitime succedere possit.

14. *Signa aduẽtus Antichristi nondum sunt impleta.* Atq; ad hanc veritatem confirmandam addi possunt duo alia signa temporis aduentus Antichristi, vnum est prædicatio Euangelij per vniuersum orbem, quæ debet præcedere aduentum Antichristi, & nondum est facta; aliud est destructio omnimoda Romani Imperij, quæ vel præcedere etiam debet Antichristi aduentum, vel per eius potentiam, & victorias est consummanda. De his vero signis aliquid in secundo tomo tertiæ partis disputatione trigesima quarta, sectione secunda, breuiter attigi, & in disp. 56. sect. 1. & 2. eadem late, ac diligenter tractaui, ideoque in præsenti nihil de illis addendum existimaui. Solum circa posteriorem de Romani Imperij destructione aduerto, eruditum quendam virum me reprehendisse, quod ibi dixerim signum hoc de euersione Romani imperij, incertum esse, nec satis constanter ex Pauli, aliisq; Scripturæ vaticiniis colligi posse. Si tamen attente legantur quæ diximus, non signum ipsum in dubium reuocauimus, quod certum, & communi Patrum traditione, quæ nobis etiam Apostolica visa est, constare diximus. De modo autem, quo exponendum, & intelligendum sit, tantam certitudinem esse negauimus, quia neq; Patrum traditio, & consensio æquè in modum ipsum cadit, nec ex prophetiis satis definiri potest. Quod nunc etiam verum esse censemus, & breuem expositionem adiungimus.

Thom Maluen. lib. 2 de Antichristo c 3 & lib. 4. c. 14.

Tunc Romanum imperiũ euertendum. Modus euersionis incertus est.

15. Variis enim modis intelligi potest, extinguendum esse Romanum imperium ante Antichristi aduentum, primo quia diuidendum est in decem, vel plura regna Romani Imperij sub Regibus, qui illud inter se diuisum occupabunt, & retinebunt, donec Antichristus veniat, & illa omnia vsurpet. Et hoc, si aliud non addatur, est certissimum, & plane colligitur ex prophetiis præsertim Danielis, & est concors sententia Patrum, vt ibi diximus. Secundus modus addit præcedenti, futurũ esse ante aduentum Antichristi, vt per illa decem regna omnino extinguatur nomen, & dignitas imperij, aut Imperatoris, aut Regis Romanorum, & hunc modum diximus non esse certum, neque satis colligi ex prophetiis, neque affirmari ab omnibus Patribus. Quia licet in aliquo, vel pluribus illorum Regum nomen, & dignitas Romani Regis perseueret, fieri poterit, vt per Antichristum ipsum vincantur, & spolientur. Et sic totalis destructio Romani Imperij non omnino antecedet Antichristum, sed per illum consummabitur.

16. *Confirmatur ex Patribus.* A qua sententia, & explicatione certe non multum distat Hieronymus Daniel. 7. cum ait: *Dicamus quod omnes scriptores scholastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanũ inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse Regem paruulum, qui tres Reges de decem superaturus sit.* Et infra: *Quibus interfectis, etiam alij septem victori colla submittent.* Quæ verba ad prædictum sensum trahi possunt, licet in eis non declaret, an in illis decem Regibus, vel in aliquo illorum nomẽ Romanum permansurum sit, donec per Antichristũ extinguatur. Cyrillus autem catechef. 15. licet prius dicat, veniet Antichristus, *cum impleta fuerint tempora Imperij Romani.* Non explicat, an debeant esse impleta, ita vt iam omnino extinctum sit, vel ita vt iam sit impletum tempus, in quo sit extinguẽdum. Vnde infra subiungit; *decem simul Reges Romanorum excitabũtur, post quos Antichristus Romanorum potestatem rapiet.* Tertull. autem in Apolog cap. 32 *Vim maximam vbi imminentem, Romani imperij commeatu* (dicit) *retardari.* Vbi scholiastes ait: *Sicut Medorum dominatum Babylonij pessundedere, Babyloniorum vero Persæ, Persarum rursus Macedones, Macedonum porro Romani, ita Romanorum Imperium Antichristus, & Antichristi postremo Dominus noster.* Idemque Tertull. lib. ad Scapul ca. 2. dicit de Romano imperio: *tamdiù durabit, quamdiu sæculum stabit,* quia vsq; ad Antichristi persecutionem stabit. Imò And. Cæsar. in Apoc. cap. suo. 36. ait Antichristum assumpturum nomen, & titulum Regis Romanorum, & totum illum principatum in decem regna iam diuisum, funditus euersurum. Præterea Lactan. lib. 7. c. 15. dicit, Romanum imperium esse delendum, non declarat autem, an omnino ante Antichristum, vel per illum, cap. autem 25. addit, *quamdiu Roma incolumis fuerit, nõ futurum iudicium.* Et Chrys. Homil. 4. in 2. ad Thessal. *Romanum imperium ab Antichristo extinguendum esse* dicit, & alia multa ex Augustino, Theodoret. & aliis in dicto loco adduximus, quibus hanc partem probabilem esse ostendimus, neq; aliquid denuo allegatum video, quo posterior hic modus improbabilis, prior vero certus omnino esse ostendatur.

Quin potius addo verisimile videri saltem temporale regnum Pontificis Romani duraturum esse vsq; ad Antichristi tempora inclusiuè, donec per illum destruatur, & vsurpetur, vt infra videbimus; atque hoc satis iudicari posse, vt Romanum imperium non censeatur omnino extinguendum ante aduentum Antichristi, sed per eum esse tyrannidem consummandam. Deniq; ad maiorem explicationem distingui possunt duo tempora Antichristi vnum temporalium præliorum, quibus decem Reges vincet, & omnia vsurpabit, aliud persecutionis Sanctorum, & apostasiæ à Christo. Quod ergo ante hoc posterius tempus Romanum imperium omnino auferendum sit, certum est ex omnibus dictis, & ex aliis, quæ dicto loco adduxi, & copiosius dictus author prosequitur. De priori autem tempore censeo valde probabile, in illomet tempore, & per Antichristi prælia destructionem Romani imperij consummandam esse, vt suadent cætera, quæ insinuaui, & ita optime intelliguntur verba Pauli 2. ad Thessal. 2. *Tantum vt qui tenet nũc, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus,* Vtiq; extollendo se *supra omne, quod dicitur Deus,* & cæt. Et facile etiam omnia Patrum dicta conciliantur. In hoc ergo sensu diximus, non esse certum, ac imperiũ Romanum omnino sit ante inchoatum regnum, & prælia Antichristi, vel per illa omnino extinguẽdum, quod nunc etiam verum existimamus. 17.

CAPVT X.

Aliis duobus argumentis satisfit, & obiter nonnullæ Catholicorum opiniones de tempore Antichristi refelluntur.

PRæter ea, quæ Rex Angliæ obiicit, duo alia solent ex Scriptura sacra contra ea, quæ de temporibus Antichristi diximus, à Protestantibus opponi, quibus ad huius puncti complementum satisfacere necessarium visum est. Primum est, quia licet finis Antichristi in fine mundi futurus sit, non opus est, vt eius initium tanto tempore differatur: & consequenter fieri non potest, vt eius duratio tam breuis sit quantum à nobis est descripta. Ad hoc autem suadẽdum tria loca inducunt. Primus est illud Pauli 2. Thess. 2. supra tractatum: *Mysterium iã operatur iniquitatis, &c* Secundus est 1. Ioan. 2. *Antichristus venit,* vbi de proprio Antichristo loquitur, vt indicat articulus in Græco additus iuxta superius dicta, & tamen de præsenti dicit, *venit.* Tertius locus est. 1. Ioan. 4. vbi eodem modo de Antichristo loquens ait: *De quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.* 1.

2. *Antichristũ iã fuisse tempore Aposto-* Hæc vero ex supra dictis facilem habent solutionem, quia vero non solum hæretici, sed etiam aliqui catholici nobis in hoc puncto negotium faciunt, illa iterum proponimus, vt opiniones quasdam Catholi-

[..]rum, & iterum venturum, aliqui dixerũt.

tholicorum attingamus, omnibusq; satis faciamus. Igitur propter hæc testimonia præsertim Pauli, aliqui ex antiquis Scriptoribus dixerunt, Antichristi personam tempore Apostolorum venisse, non tamen tunc totam suam iniquitatem exercuisse; & consummasse, sed in fine mundi iterum venturum, vt suum cursum expleat, & omnia, quæ de illo scripta sunt, impleantur. Hanc opinionem veterum Scriptorum fuisse, Hieronym. & Augustin. referunt, ille Daniel. 11. hic lib. 20. de Ciuit. cap. 29. eamq; sequutus est Victor. in suo commentario super Apocalypsi. circa medium, vbi exponens 13. caput. Sic de Antichristo scribit: *Fuisse autem eum eam in regno Romanorum, & fuisse inter Cæsares, Paulus contestatur, dicens, Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat.* Vnde sentit, eum, qui tunc tenebat imperium, vtique Neronem, fuisse Antichristum. Eundem verò putat, esse iniquum illum, qui postea reuelãdus est. Nec tamen existimauit eum viuere, aut vsque ad finem mundi victurum, sed mortuum esse, & resurrecturum: *non sua* (inquit) *virtute, nec Patris* (vtique carnalis, seu per humanam generationem) *sed DEI iussu suscitatus* ob hominum peccata, vt postea prosequitur.

Neronem iterum ventu rum opinio aliquorum fuit.

3. Sulpitius etiam Seuerus libro 2. sacr. Histor. circa medium refert, suo tempore, *multorum opinione receptum esse, Neronem Antichristum venturum fuisse*, quam ipse ibi nec affirmat, neque negat, sed solum ait, *Dignus extitit, qui persecutionem in Christianos primus inciperet: nescio, an & postremus explebit.* Inferiùs verò ait: *Vnde creditur, etiam si se gladio ipse transfixerit curato vulnere eius, seruatus sub finem sæculi mittendus.* Cui sententiæ adhærere videtur, & secundum illam de Nerone intelligit illud Apocalyps. 13. de bestia, quæ plagam mortis accepit, quæ postea curata est. Vnde sentit, Neronem nũc non esse mortuum, sed reseruatum, vt in fine mundi veniat, mysterium iniquitatis completurus. Idem verò in Dialog. 2. de Vita Sancti Martini in fine, licet affirmet, rediturum Neronem in fine mundi, & debellaturum decem Reges, & iterum imperaturum in Occidente, & acerbam persecutionem in Christianos renouaturum, vt eos ad idola colenda inducat: non tamen dicit, illum futurum Antichristum, sed potius eodem tempore excitandum in Oriente Antichristum, qui se Christum venditet, & Christianos à Christo auertere conetur, non tamen ad idola, sed ad se adorandum, Iudaismumq; seruandum trahat, Eumq; dicit pugnaturum esse contra Neronem, & illum superaturum, ac orbem subiugaturum, donec à Christo occidatur.

4. Hæc verò sententia, licet anilem fabulam contineat, non tamen ex hæresi processit, nec illam in rigore continet, neque negat receptam traditionem, proprium ve Scripturæ sensum, quo habemus Antichristum esse vnam certam personam, & venturum esse in fine mundi, & paruo tempore duraturum. Sed adiungit alia, non quidem Scripturæ contraria, sed male in ea fundata, & per se vana, & incredibilia.

Opinio illa in Paulo fundamentum non habet.

Paulus enim licet (iuxta probabiliorem, magisq; receptam expositionem) dixerit, Neronem suo tempore operatum esse iniquitatem antichristianam (vt sic dicam) non tamẽ eandem, quam postea Antichristus operabitur, sed ad imitationem eius, vel quasi imaginem eius. Vnde licet dixerit, Neronem esse Antichristum, addit, in mysterio, seu esse *mysterium iniquitatis*, id est typũ Antichristi, vt supra explicuimus. Sine fundamento ergo fingitur, Neronis personam eandem futuram esse cum persona Antichristi: vaneque, & præter diuinam consuetudinem; imò & contra bonitatem cogitatur, suscitandum esse à Deo Neronem iam mortuum, vt iniquitatem, quàm inchoauerat in priori vita, postea consummet. Resurrectionis enim opus, quod propriũ Dei est, non fit propter iniquitatem operandam, sed propter altiores, & honestiores fines Deo dignos, & suæ diuinæ sapientiæ, ac prouidentiæ cõsentaneos. Præter quã quod Scriptura nunquam significat, Antichristum supernaturali modo esse à Deo procreandum, vel reuocandum in mundum, sed more aliorum hominum generãdum.

Vnde non minus vana fuit cogitatio dicentium, 5.

Fabula est Neronem mo do viuere.

Neronem conseruari nunc in vita mortali, donec iterum appareat. Nam hoc etiam sine miraculo fieri non potest; ineptum autem est talia miracula Deo tribuere, propter tales fines, seu causas. Neq; minus friuolũ est, locum Apocalypsis de plaga bestiæ curata, sic exponere, tum quia longe aliter à Patribus exponitur, vt supra visum est; tum etiam, quia ex verbis c. 13. clare colligitur, tam plagam, quam curationem eius tẽpore Antichristi esse futuram, quando admirata terra post bestiam, draconem adorabit, tum etiam quia ex historijs constat, Neronem se ipsum iugulasse, ac verè interfecisse. Vt enim ait Gregor. Turonensi. lib. 1. Histor. Francor. cap. 25. *excitatam super se seditionem fugere tentans, quarto ab vrbe lapide propria se manu interfecit.* Idemq; habet Paulus Oros. lib. 7. Histor. anno ab vrbe condita 88. additq; in eo omnem Cæsarum familiam consumptam esse. Idemq; refert Euseb. in Chronic. an. Domini 70. eodemq; modo de Neronis morte loquitur Nicephor. lib. 2. cap. 27. & lib. 4. cap. 1. & in historijs prophanis est res notissima. Deniq; si (vt posteriori loco dicebat Sulpitius) Nero non est futurus Antichristus, cur, vel quo fundamento fingitur iterum in fine mundi venturus? hæc ergo licet hæretica non sunt, vt fabulosa sunt contemnenda.

Locus autem Pauli satis ex dictis declaratus est, 6.

De Antichristo, & Nerone vt distincte loquitur D. Paulus. 2. Thess. 2.

quia, vt supra dixi, Neronem, vel totum imperium Romanum ethnicum Antichristi mysterium, seu typum appellauit Paulus, illum autem euidenter à vero Antichristo distinxit, dicens: *Quid detineat scitis, donec è medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus.* Ad priora autem Ioannis verba respondemus primo Augustin. lib. 20. de Ciuit. cap. 29. de futuro allegare verba illa: *De quo audistis, quoniam venturus est*, siue quia ita legit ex græco, siue quia tacite ita interpretatus est. Non est enim nouum in Scriptura præsens pro futuro accipi, vt Ioan. 4. dixit Samaritana: *Scio, quia Messias venit*, de præsenti loquens, & tamen statim per futurum declarat, *Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia.*

Verumtamen hic nobis occurrunt alij Catholici, 7.

Opinio putantium aliquos hæresiarchas Antichristũ fuisse

esto verum sit Antichristum non venisse Apostolorũ tempore, non tamen esse expectandum circa finem mundi: nam ille met loquendi modus propinquitatem maiorem indicat: ideoque non esse incredibile, Antichristum iam venisse in Luthero, vel alia hæresiarcha simili. Præcipue vero notari obiter potest opinio Ioannis Annij qui super Apocalypsim, Mahometum esse Antichristum sibi persuasit, quem nonnulli sequuti sunt, quos refert, & sequitur Feuard. lib. 5. in Irenæ. c. 30. Illi verò non verbis Ioannis, aut Pauli, nec aliquo Scripturæ testimonio, sed solis coniecturis, quibus ea, quæ de Antichristo prædicta sunt, Mahometo accommodant, nituntur.

De Mahometo idem aliqui affirmãt

Non censeo autem necessarium illas vel referre, 8.

Mahometũ non fuisse verum Antichristum ostenditur.

vel refellere, tum quia id diligẽter præstitit Benedict. Pereir. in proprio opusc. contra Annium, quod suis disputationibus in Apocalypsim adiunxit. Tũ etiam quia licet vnum, vel alterum signum Antichristi in Mahometo reperire valeant id mirum non est, quia nullus est hostis Christi, qui aliquam de proprietatibus Antichristi non participet: ideo enim omnes illi generali quadam appellatione Antichristi vocantur, vt supra vidimus. Necessarium ergo est, omnium signorum Antichristi collectionem in aliquo ostendere, vt eum esse proprium, ac verum Antichristum concludatur. Hoc autem in Mahometo ostendere impossibile est, nisi negando prædictiones multas de Antichristo, præsertim eas, quæ sunt de tempore persecutionis, & mortis eius, in illo sensu proprio, quo à Patribus intellectæ sunt, easq; ad sensus metaphoricos, alienos à proprietate verborum, & à multis circumstantijs, quas in ipsis prophetijs ponderauimus,

Ff 4

mus, detorquendo: atque etiam illas, quæ sunt de breui tempore, quo est persecutio Antichristi duratura, & de morte illius prodigiosa, per quam persecutio finietur, & paulo post sequetur iudicium. Accedunt etiam, quæ de imperij Romani defectione tradunt Patres ita interpretantes verba Pauli 2. Thess. 2. *Quid detineat scitis, tantum vt qui tenet, teneat, donec è medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus.* Anno enim 630. quando Mahometus apparuit, adhuc vigebat Romanum imperium sub Heraclio, & postea etiam floruit, & vsque ad nostra tempora durat, licet semper in diminutionem iuerit.

9. *Nec in throno Mahometi successiue est Antichristus.* Præterea omnia, quæ in sequentibus de testibus contra Antichristum mittendis, & de sede, & Antichristi erroribus, varijsque descriptionibus dicemus, opinionem illa apertè confundunt. Ideoque coguntur authores eius, quædam ad personam Mahometi referre, alia ad thronum eius, seu imperium duraturum vsque ad mundi finem, & tunc acerbius in Christianos sæuiturum, ideoque qui sic opinantur, in multis cum Protestantibus conueniunt, vel ad metaphoras voluntarias confugiendo, vel etiam non de vna, & eadem persona, quæ de Antichristo prædicta sunt, interpretando, contra Scripturæ contextum, ac certitudinem. Et ideò licet opinio hæc non contineat impietatem Protestantium, cauenda est, ne illis maior errandi occasio detur, & ne prauis interpretationibus res per se difficilis, & obscura magis inuoluatur. Vnde merito Damascen. lib. de Hæresib. in fine Mahometum typum, & præcursorem Antichristi vocat, non ipsum verum Antichristum, idemque de Luthero, & de alijs hæresiarchis, qui hactenus fuerunt, intelligendum est: nam ex eisdem principijs de illis ferendum est iudicium ne circa singulos immorari necesse sit.

10. *Respondetur locis initio adductis.* Ad obiectionem ergo factam circa verba Ioannis nego, verbum *venit* de præsenti accipi pro futuro propter propinquitatem effectus, sed sæpe propter certitudinem prophetiæ. Quod optimè comprobatur Ezech. 3. vbi præsenti additur præteritum, cùm dicitur: *Ecce venit, & factum est*, & tamen sermo est de die iudicij, vt exponit Hieronym. qui & propter certitudinem prophetiæ, & propter exaggerationem, vt semper cogitetur quasi præsens, & iam factum, per verba præsentis, & de præterito significatur. Ita ergo loquutus est Ioannes. Quod satis declarauit, adiungendo: *Et nunc Antichristi multi facti sunt*, perinde enim fuit, ac si diceret, licet vnus Antichristus singularis, ac cæterorum caput, & exemplar certissimè veniat, id est, venturus sit: iam verò nunc in præsenti tempore multi Antichristi facti sunt, id est, multi eius ministri, & præcursores, qui sicut facta, ita & nomen eius participant. Dum ergo Ioannes ait, hos iam venisse, satis declarat, alterum nondum venisse, sed dici venire, quia certissime veniet, quia dum alij quasi vias eius præparant, quodammodo iam venire dicitur. *1. Ioan. 2.*

11. *Explicatur locus 4. Ioan.* Et sic facile etiam intelliguntur alia verba capitis quarti. Nam in primis cum *omnis spiritus, qui soluit Iesum* dicitur *esse Antichristus*, vel intelligi debet de Antichristo generaliter sumpto, quia multi fuerunt hæretici soluentes Iesum, & omnes Iudæi soluunt illum, negantque esse verum Messiam, & verum DEVM: vel intelligendum est esse Antichristum, non persona, sed spiritu, sicut Ioannes dicitur esse Elias, Matthæi 12. & Lucæ 1. Vnde græce legitur, *Et hic est Antichristi*, vtique spiritus Antichristi, sicut legit Cyprianus libro 2. ad Quirinum capitul. octauo. Seu *est de Antichristi spiritu*. Et sic rectè ponitur ibi Antichristus cum articulo, quia omnes, qui soluunt Iesum; imò omnes hæretici habent illius spiritum, licet non sint ipse in persona. Et ita etiam conuenienter exponuntur sequentia verba, de *quo audistis, quoniam venit*, id est, venturus sit, & iam venire incipiat per suos præcursores, per quos iam in mundo est secundum spiritum suum, & muneris, ac nominis participationem, quos propterea præcursores spiritus Antichristi rectè vocat Tertull. lib. 5. contr. Marcion. cap. 16.

12. *Obijciunt hæretici facta Antichristi breui tempore claudi non posse.* Altera principalis obiectio hæreticorum est, quia ea, quæ facturus est Antichristus, & de illo prædicta sunt, non poterunt breui tempore à nobis præscripto, consummari. Et præcipuè exaggerant verba illa Pauli; *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.* Quæ discessio (vt Caluinus dixit) tam vniuersalem Apostasiam totius orbis à Christo significat, vt multorum annorum, imo & multorum tyrannorum, hæreticorum, aut hostium Christi successione opus habeat, quia vnius hominis vel vita, vel diligentia ad illam consummandam non sufficit. *Quid à Paulo nomine discessionis significetur.* Talem autem futuram esse illam apostasiam, eamque per *discessionem* à Paulo significari. Pontificiorum omnium sententiam esse Rex Angliæ in sua Præfatione tanquam rem certam supponit, & quadam notanda ratione suadet, dicens: *Alioqui eorum Ecclesia quotidie esset erroribus obnoxia, quod omnino ipsorum doctrinæ repugnat.* Denique initium, & authorem eiusdem Apostasiæ futurum esse Antichristum, & per eundem esse consummandam, satis indicauit CHRISTVS, cum dixit, *tunc futuram esse tribulationem, qualis nunquam fuit, & propter electos esse cito consummandam*, vtique interfecto ipso Antichristo, vt Paulus declarauit. *In Præfat. pag. 64.* *Matth. 24.*

13. *1. Significari potest Romani imperij euersio.* Respondemus in primis, non esse necessarium, in loco Pauli per *discessionem* intelligere vniuersalem apostasiam à fide, sed integram destructionem Romani imperij, seu diuisionem eius in decem regna, vt interpretatur Tertullianus libro de Resurrectione carnis, capitul. vigesimo quarto, & Hieronymus dicta quæstion. 11. ad Algas. Ambros. & Primasi. ibi. Destructionem autem Romani imperij fatemur, non breui tempore esse peragendam, sed paulatim per plures annos, & Reges. Prius enim diuidetur Romanum imperium in decem, siue plures Reges, posteà verò veniet Antichristus, qui cum illis per aliquos annos certabit, & eos tandem superabit, vt diximus. Ad totam ergo discessionem, seu defectionem Romani imperij non sufficiet vnius hominis vita, ad vltimam verò consummationem per Antichristum faciendam vnius hominis vita sufficiet, vt satis explicatum est.

14. *2. Antichristus ipse discessio vocatur.* Secundò dicimus nomine *discessionis* significari ibi ipsum Antihristum, sic enim Augustinus 20. de Ciuitat. cap. 19. refugam legit, & ait: *Illum refugam vocat, vtique à Domino Deo: quod si de omnibus impijs merito dici potest, multo magis est de isto.* Græcè verò ibi ponitur nomen *apostasia*, quo nomine ipsum Antichristum significari, intellexerunt ibi Græci, indicat Chrysost. Homil. 3. vt illum intellexit, & sequitur Theophylact. Idemque tradunt Theodoret. & Oecumen. & Hugo Eterian lib. de Regress. animar. cap. 3. Potest autem Antichristus ita vocari, vel ad declarandum, futurum esse summum apostatam, sic enim solent abstracta per concretis poni ad significandam excellētiam, seu excessum in tali proprietate, vel certè per metonymiam nomen effectus authori, seu causæ tribuitur, nam quia Antichristus erit causa maximæ apostasiæ in Ecclesia futuræ; nomen apostasiæ illi tribuitur.

15. *Discessio non necessario significat generalem apostasiam.* Ex quibus constat, non subsistere, nec verum esse, quod Rex Angliæ pagin. 64. Præfationis dicit, Pontificios omnes constanter affirmare, *discessionis* nomine generalem apostasiam ibi significari: Nam licet aliqui, in meliori, & saniori sensu quam Protestantes, ita vocem illam interpretentur, non tamen omnes constanter hoc affirmant, vt visum est. Nec satis intelligo rationem, quam Rex suadere conatur, Pontificios omnes necessario debere ita sentire, *quia* (inquit) *aliàs eorum Ecclesia esset quotidie erroribus obnoxia.* Nam quæ est hæc illatio? Nunquid si per discessionem

nem Romani imperij destructio, vel Antichristus ipse significetur, ideo Ecclesia Romana erit quotidiè erroribus obnoxia? Nulla profectò est connexio, nulla illationis verisimilitudo. Fortasse autem argumẽto solum probare voluit, apostasiam illam, quam significari vult nomine *discessionis*, generalem esse futuram, & non particularem. Verumtamen neq; hoc etiam inde probatur, nec illatio etiam in hoc sensu habet vllam verisimilitudinem. Quia licet quotidie, vel frequenter fiant apostasiæ particulares ab Ecclesia Romana, & Catholica, non ideo illa quotidie fit erroribus obnoxia, quia & semper damnat errores eorum, quia ab ipsa discedunt, & ipsi apostatæ statim extra illam exeunt, & ita ipsa, licèt personis interdum minuatur, semper immaculata manet, iuxta illud 1. Ioan. 2. *Et nunc Antichristi multi facti sunt*. Et infra. *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, si enim essent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum*. Et infra. *Vos vnctionem habetis è Spiritu sancto, & nostis omnia*. Semper ergo Ecclesia retinet Spiritum sanctum, & veritatem (vt addit capit. 4.) licet quotidiè multi ab ea discedãt. Vnde etiam in vltima apostasia, quæ sub Antichristo futura est, licèt sano modo generalis dici possit, semper Ecclesia catholica, & Romana erit ab erroribus immunis, vt statim dicetur.

Apostatæ Ecclesiam non maculant, quia extra ipsam sunt.

16. Tertio ergo addimus, & concedimus, *discessionem* ibi significare apostasiam ab Ecclesia Romana, & fide Christi futuram in mundo, in fine eius, retenta nimirum voce græca in sua syncera proprietate. Quam expositionem videtur mihi magis indicare Chrysostom. item Anselm. licèt expositionem de defectione à Romano imperio primo loco ponat: statim addit: *Siue vt multitudo Ecclesiarum discedat à Pontifice Romano, aut multitudo hominum discedat à fide*. Diuus autẽ Thomas intelligens, illam discessionem esse futuram defectionem à Romano imperio, addit, intelligendam esse non solum de imperio Romano temporali, sed etiam de spirituali, *in quod teste Leone Papa temporale cõmutatum est*. Discessionem autem à spirituali imperio Romano dicit esse discessionem à fide catholica Romanæ Ecclesiæ. Fuitq; hæc antiqua expositio, vt Augustin. supra refert, quam ipse non improbat.

Tertio nomine discessionis intelligitur apostasia

17. Hæc autem apostasia à fide non erit, sicut hæretici fingunt, ita generalis, vt fides vera à tota Christi Ecclesia peritura sit, hoc enim, & fundamentum nullum habet, & repugnat promissioni Christi: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam*. Matt. 16. & alijs verbis eius Matt. 24 *Propter electos breuiabuntur dies illi*, vtique ne illi à charitate excidant, nedum à fide. Et Daniel. c. 12. dixit. *In tempore illo saluabitur omnis, qui inuẽtus fuerit in libro vitæ*, & in fine cõcludit; *Beatus, qui expectat, & peruenit vsq; ad dies mille trecentos triginta quinq;*, quod alijs verbis dixit Christus Matt. 24. *Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit*. Non deerunt ergo qui perseuerent. Quin potius tantum abest, vt omnes antea credentes, tunc sint fidem amissuri, vt multi potius, & maximè ex Iudæis tunc sint conuertendi ad fidem, vt testatur ibi Theodoret. & Gregor. Hom. 12. in Ezech. & August. 20. de ciuit. cap. 29. ait. *Per Eliam Thesbitem vltimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum verum, hoc est, in Christum nostrum esse credituros, celeberrimum esse in sermonibus, cordibusq; fidelium*.

Apostasia illa non erit generalis.

Multi tunc fidem sunt recepturi.

18. Vnde idem Augustin. eodem lib. cap. 8. ait, Ecclesiam à Deo electam, & prædestinatam nunquam esse seducendam, neq; etiam in persecutione Antichristi, sed erit (inquit) *hic Ecclesia illo tempore, etiam quo soluendus est diabolus, sicut ex quo hic est instituta, hic fuit, & erit omni tempore*. Et infra dicit, tunc esse soluendum satanam, *vt fidelissima patientia electorum probetur*; non vt vincatur, *tales enim erunt*, (inquit) *cum quibus ei belligerandum est, vt vinci tanto eius impetu, insidijsq; non possint*. Inferius vero in eodem capite vlterius dubitat, an in illo apostasiæ tempore non solum aliqui ex credentibus permansuri sint, sed etiam aliqui, qui in fide non fuerant, ad illam accessuri sint: & respondet in primis, paruulos multos esse illis tribus annis cum dimidio baptizandos à parentibus fidelibus, & ita illos saltem denuo ad fidem accessuros. Deinde generaliter ait, *Neq; qui cadant ab Ecclesia, nec qui accedant ad Ecclesiam illo tempore defuturos*, quod latè confirmat. Dicitur ergo tempus illud discessionis, seu apostasiæ, non quia tota Ecclesia, & omnes fideles Christum negaturi sint, sed quia magna erit clades, pluresq; superabit tentatio, quam victores permanebunt, vel quàm vnquam in persecutione aliqua victi fuerint. Quanta vero futura sit apostatantium multitudo, incertum est, licet enim aliqui dicant, duas partes fidelium esse casuras, & tertiam permansuram, nullibi esse reuelatum, aut satis fundatum inuenio.

Non erit igitur hæc apostasia adeo vniuersalis, vt non possit intra illud breue tempus, vtiq; trium annorum cum dimidio fieri, tum quia in illis postremis temporibus, prius etiam, quàm Antichristus veniat, Ecclesia erit multis persecutionibus, & contradictionibus agitata. Nam vt prædicit Christus Matth. 24. *Scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem, & multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos, & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum*. Et ita cum Antichristus venerit, inueniet homines valde dispositos, vt breui tempore magnã illorum iacturam facere possit. Vnde Augustin. 20. de Ciuit. cap. 19. refert, multos ex antiquis expositoribus intellexisse verba illa Pauli, *Et nunc quid detineat, scitis, & mysterium operatur iniquitatis*, non de Romano imperio: *Sed de malis, & fictis, qui sunt in Ecclesia, donec perueniant ad tantum numerum, qui Antichristo magnum populum faciat, & hoc esse mysterium iniquitatis, quia videtur occultum*. Et inferius ait, tunc omnes hos malos, vel occultos hæreticos prodituros, & coniungendos Antichristo, vt illi adhæreant, eumq; ad cæteros euertendos adiuuent. Accedit, vt infra, ex Paulo, & Apocalypsi dicit, quòd *præsentia eius futura est secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, ac prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, tunc enim soluetur Satanas, & per illũ Antichristus mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur*. Hinc ergo facile intelligitur, non esse necessariam successionem multorum sæculorum (vt Caluinus dixit) ad illam generalem apostasiam, quæ tempore Antichristi fiet, vel certè si per multa sæcula ad illam generalem discessionem mundus disponetur, illa dispositio non sub Antichristo, nec per Antichristum fiet, sed per plures hæreticos, & præcursores Antichristi. Vtrumque enim significauit Christus Matth. 24. & Ioan. 2. epist. c. 2. & 4. & Paul. 2. ad Thessalon. 2.

19. *Apostasia illa breui tempore consummabitur.*

2. Thess 2.

Quod si quis vrgeat, hoc rectè procedere, si apostasia antichristiana aliquam prouinciam tantũ, vel ad summum vnam partem mundi occupatura esset; nõ fore autem ita, sed mundum occupaturam vniuersum, neque videri posse in tam breui temporis mora tam latè extendi: Respondemus in primis, nõ constare in quot regionib. orbis persecutio Antichristi propria grassabitur: & verisimile esse, non ita esse disseminandum errorem Antichristi per totum mũdum, sicut Euangelium est ante diem iudicij in toto orbe prædicandum, quia illud prius non prædictum est in Scriptura, sicut hoc posterius. Neq; ẽt dicunt vaticinia Antichristum regnaturũ in toto orbe propriè, & in tota sua vniuersitate sumpto, sed dicunt, Antichristum occupaturum orbem Romanũ in decem regna prius diuisum, & postea bellũ contra sanctos esse moturum, vnde verisimile sit in eodem orbe Roman. futuram esse illam spiritualem stragẽ, & multorum fidelium apostasiam. Ad illam autẽ non erit necessaria multorum Regum, aut temporum successio. Nam vnus Antichristus quam plurimos habere poterit suæ iniquitatis ministros, qui simul per varias eiusd. orbis partes errores eius disseminabunt, simulq; (permittẽte Deo) dæmon totas suas vires exeret, & partim signis, & portẽtis mẽdacibus, partim promissionib. tẽporali-

20. *Instantia.*

Solutio.

Incertũ est an hæc apostasia totum orbem occupatura sit.

poralibus, partim coactione, & exquisitis tormentis breui efficiet vt maior fidelium pars Christo renunciet, & characterem bestiæ suscipiat. Et ita non solum multorum sæculorum, Verum etiam nec vitæ vnius hominis tempus ad prædictam Apostasiam efficiendam necessarium erit.

21. Addo denique non esse necessarium, vt totum orbem Romanum talis persecutio, & discessio inuadat, quia hoc reuelatum non est, sed solum quod futura sit maior, quam vnquam fuerit, quod esse poterit, & intensiue (vt sic dicam) vbi fieri contigerit, & extensiue respectu aliarum persecutionum, quod habere poterit, etiam si non omnes prouincias, & loca totius Monarchiæ, nedum omnes mundi partes attingat. Præsertim quia sicut Christus dixit, propter electos breuiandos esse dies illos, ita propter eundem finem fieri poterit, vt intra certos orbis terminos concludatur, non permittente Deo amplius extendi, propter eundem finem, aliaque secreta suæ prouidentiæ consilia. Vel certè si fortasse tribulatio illa quoad loca, seu Regiones, & Prouincias Orbis generalior futura est, & in omnibus illis magnam illam apostasiam est effectura, etiam ad illum effectum non erit necessaria diuturnior temporis duratio, quia non oportet, vt successu temporum in diuersis locis fiat: simul enim per varios ministros in diuersis locis fieri poterit. Nã soluendus est Satanas, qui vbique habet inuisibiles ministros paratissimos, & visibiles non deerunt Antichristo, ac breui tempore poterit illos vbique transmittere, cum magna vi, & potestate humana, dæmonis industria, & potestate adiutos, illosque ad summam diligentiam, & celeritatẽ instigabit: *Sciens, quia modicum tempus habet.* Ergo quacumque ratione apostasia illa intra tempus à DEO breuiatum consummari poterit.

Dæmon potissimum minister erit huius apostasiæ.

Apocal 12.

CAPVT XI.

Antichristi tempore duos veros homines ad testimonium contra illum ferendum mittendos esse ex cap. 11. Apocalyps. contra duas falsas Protestantium expositiones ostenditur.

1. QVoniam de Antichristi tempore dicere incepimus, priusquam ad cætera capita à Rege proposita transeamus, necessarium est, cum illo digredi, & de testibus contra Antichristum mittendis disputare, præsertim quia disputatio hæc cum ea, quam de tempore Antichristi prosequuti sumus, valde coniũcta est. Nã vnum ex præcipuis signis, quib. ostendere possumus Antichristum nondum venisse, inde sumitur, quod testes contra illum mittendi nondum venerunt. Hoc aũt fundamentum de duorum testium missione ex c. 11. Apocal. sumptum est. Ideoque verus illius prophetiæ sensus inquirendus & explicandus est. Cum itaque Ioannes prædixisset Antichristi persecutionem verbis illis: *Ciuitatem sanctam conculcabunt mẽsibus quadraginta duobus,* subiungit. *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* Qui dies fere totidem menses, vtique quadraginta duos efficiunt.

2. Circa hanc igitur prophetiam primo inquiremus, an illi duo testes, quos Deus promittit, se daturum tempore persecutionis Antichristi, futuri sint veri homines, vel quid sint. Nam Rex Angliæ totum hunc locum metaphoricè interpretatur, duasque habet expositiones, quas in hoc cap. & seq. expendemus. Iuxta priorem expositionem negat, illos duos testes futuros esse homines, sed ait esse duo testamenta, vetus & nouum, quæ contra Antichristum, *& monarchiam Babylonicam* (vt ipse loquitur) *constans & manifestum testimonium præbent, ideoque illa maxime Antichristus odio prosequetur, nihilque intactum relinquet quo illa dedecoret, corrumpat & supprimat.* Hæc ferè Rex, qui inuehitur hac occasione in Summos Pontifices, Romanamque Ecclesiam, fingens ab eis esse contra diuinam Scripturam multa dicta, & facta *probri, & ignominiæ plena. Qualia sunt* (ait) *illam nasum cereũ, literam mortuam, & regulam lesbiam appellare, cum illa libros apocryphos miscuisse, eosque illi æquiparare tentasse:* imò *traditiones hominum illi præferre, eademque supprimere sub linguis peregrinis, & ne in vulgari sermone legatur prohibendo, occultare,* ac denique *illam destruxisse, & interfecisse,* quando alias translationes latinas præter vulgatam Pontificum authoritate correctam, & emendatam ijdem Pontifices sub censuris prohibuerunt. Hos autem testes ab Antichristo interfectos, Deus tandem per Regem Angliæ, eiusque ministros excitauit, seu in pristinam lucem, & integritatem reduxit, vt ipse vult. Sicque concludit impletam esse prophetiam illam.

Duos illos testes, duo esse testamenta, ait Rex Angliæ.

Huic interpretationi metaphoricæ quoad eam partem, vt duo illi testes sint duo testimonia, occasionem aliquam dederunt nonnulli antiqui Scriptores. Nam in libro super Apocalypsim, qui inter opera Augustini sub nomine illius ponitur, in Homil. 8. sic habetur, *Dabo duobus testibus meis, id est, duobus testamentis.* Illud autem opus sine dubio non est Augustini, meritoque à Louaniensibus in appendicem reiectum est. Creditur autem Ticonij, cuius opus in Apocalypsim, idem Augustinus allegat lib. 13. de Trinitate capit. 3. vbi etiam dicit, Ticonium illum hæreticum Donatistam fuisse. Ideoque non multum curandum est de illius interpretatione. Quãquam ille non omnino negat, illos testes esse homines, infra enim ait, illos esse Ecclesiam, quæ propter duo testamenta binario numero ponitur. Quam expositionem imitatus est Beda lib. 1. in Apocalyps. cap. 11. vbi per testes etiam intelligit, *Ecclesiam ex duobus populis vnitam, & duorum testamentorum lumine radiatam.* Verumtamen Beda & mysticè loquutus videtur, & in ea expositione non insistit, nam statim refert aliam de Elia, & Enoch, & non reijcit, sed tacitè approbat. Et si quis postea Scriptor Catholicus illam mysticam expositionem, vel probare vel insinuare visus est, ab alio literali sensu recedere non est ausus. Itaque metaphora illa prout à Rege traditur propria est Protestantium, & à quodam Roberto Abbato Caluinista inuenta dicitur, & quatenus alium sensum proprium, & literalem excludit, improbabilis omnino est, quatenus verò contra Ecclesiam Romanam applicatur, erroribus scatet, & hæresibus. 3.

Illi expositioni fauent aliqui.

Feuard lib 5 in Ioan c. 30.

Dico ergo, testes illos, de quibus Ioannes loquitur, futuros esse veros homines, ad testimonium pro Christo contra Antichristum reddendum, specialiter mittendos. Assertionem hanc ita certam esse censeo, vt sine temeritate negari non possit. Probatur primò ex verborum proprietate, quam relinquere sine fundamento, magna temeritas, & corruptio Scripturarum est. Hic autem nullum est fundamentum, vel in ipsa Scriptura, vt ex verbis constat, in quibus illa metaphora nullum fundamentum habet, neque in Patribus quia omnes contradicunt, vt infra videbimus, neque in aliqua ratione, vel coniectura, nullas enim Rex adducit, sed solam voluntariam accommodationem, proprijs opinionibus, & erroribus accommodatam, contumelijsque contra Ecclesiam Catholicam redundantem. Illa ergo non est Scripturæ interpretatio, sed corruptio. 4.

Duo illi testes, veri homines futuri

Præterea si paulatim singula expendamus, quam sit inepta accommodatio, facilè intelligemus. Nam in primis ex verbis illis colligimus, promisisse Deum dare duos testes tempore aduentus, & persecutionis Antichristi, vt ex contextu Ioannis constat, ideò enim coniungit illa duo: *Ciuitatem Sanctam conculcabunt, &c.* & statim: *Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt,* id est, dabo illis spiritum prophetandi, seu ad prophetãdum in tempore illius calamitatis mittam illos. 5.

Probatur ex verbis textus.

illos. Non possunt ergo duo illi testes promissi ad literam esse duo testamenta, nam hæc data sunt Ecclesiæ à principio, neque tempore Antichristi aliquid eis addetur, aut nouo modo dabuntur, nisi quatenus mittentur illi prophetæ, qui sacram doctrinam maiori spiritu proponant, & interpretetur. Quin potius, si iuxta Regis sententiam, Antichristus venit à sexcētesimo sexto Christi an. ab eodemque (vt Protestantes etiam fingunt) cœperunt Scripturæ per traditionem hominum corrumpi, nullo modo tunc dati sunt duo testes ad prophetandum, sed qui multo iam antea dati erant, tunc interfici, seu corrumpi cœperunt.

6. Deinde in eodem loco Apocalypsis dicitur, duos illos testes prophetaturos dies mille ducentos sexaginta, id est, toto ferè tempore, quo Antichristus ciuitatem sanctam, id est, Ecclesiam calcabit, quod tēpus, iuxta expositionem Regis comprehendit omnia hæc tempora Romani Pontificatus à sexcentesimo sexto Christiano, vsque ad Lutherum verbi gratia, Ergo toto hoc tempore vtrumque testamentum in sua virtute, & integritate conseruatur in Ecclesia, eorumque doctrina Ecclesiæ maxime innotescit, & contra Antichristum pugnat, nec aliquis audebit illam corrūpere, quia ibi dicitur de illis testib. pro illo tēpore. *Si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de medio eorū, & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.* Et statim illorum magna virtus, & potentia describitur, & tandem additur: *Et cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso faciet contra eos bellum.* Ergo Antichristus non corrumpet Scripturas vsque ad finem tēporis & persecutionis suæ. At verò iuxta sententiam Regis; Scripturæ patiuntur bellum à Papa, ex quo cœpit in Papatu Antichristianismus, & toto hoc tēpore non prophetant Scripturæ in Ecclesia, sed traditiones humanæ, quibus Scripturæ obscurantur, & corrumpuntur: quæ est ergo accommodatio talis metaphoræ, aut concordia prophetiæ Ioannis cum ficta ista interpretatione?

7. *Alia verba Ioan dure, & false duabus testamētis accommodantur.* Præterea Ioannes ait, quod postquam illi duo testes à bestia, seu Antichristo occisi fuerint, *corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, vbi Dominus eorum crucifixus est, & per tres dies, & dimidium,* quod Rex dictū declarat, *quia ad dimidium spiritualis hebdomadæ, quod inter primum, & secundum Christi aduentum intercedit, Scripturæ tanquam cadauera iacebunt omnium contemptui exposita, dedecorata, corrupta, suppressa, &c.* In quibus verbis duo notanda sunt. Primum est, vt iuxta suum metaphoricum sensum hæc duo cadauera Prophetarum ad duo testamenta accommodet, multa fingere, & exaggerare, quæ nec probare potest, neque vllam verisimilitudinem habent, ideoque per errorem à suis Protestantibus accepisse conuincitur; ac subinde nihil ad metaphoram explicādam deseruire. Ait enim, libros Scripturę multis retrò temporibus *ad silentium esse damnatos; quia laicis eorum lectio interdicta est, ita vt pro hæretico combureretur, qui in manus sumere auderet, aut inspicere.* Vtrumque autem horū euidenter falsum est, tum quia neque lex, neque exemplū de his ostendi potest, tum etiam quia contrarium manifestè constat ex vsu, & praxi Ecclesiæ Catholicæ.

8. *Lingua latina ignota nō est, vt Rex fingit.* Addit verò Rex Scripturæ libros in ignota lingua absconditos iacuisse. At latina lingua non est ignota in Ecclesia Latina, nisi rudibus, & idiotis, quibus vtile non est per se ipsos velle scripturas intelligere, aut interpretari, sed magis expedit, vt quæ illos scire, & intelligere de Scripturis conuenit, à suis Pastoribus, & Euangelij prædicatoribus addiscant. Neque aliter Scriptura sacra in Catholica Ecclesia conseruata, & tractata est. Denique vt interfectionē illam metaphoricā vtriusque testamenti Rex confingat, dicit; deprauatam esse scripturā, cum tamen in suā integritate, tam librorum omnium canonicorum, quā omnium eorum partium per Ecclesiam sit conseruata, & legitima authoritate proposita. Item ait corruptam esse: quod falsum est, quia per Ecclesiam vbi oportuit, lectio, quę corrupta erat, emendata est; vbi verò mutatio facta non erat, in sua antiquitate conseruata est. Tādem verò dicit fuisse interfectam anno millesimo quingētesimo sexagesimo secundo, quia præter emēdatam editionem vulgatam ab Ecclesia propositam, aliæ ab hæreticis factæ, & corruptæ non permittuntur. Quæ omnia & per se friuola sunt, & ad explicandum dictum Scripturæ locum valde aliena.

9. *Non esse duo testamenta ex tempore determinato à Ioan conuincitur.* Aliud in dictis verbis Regis notandum est, in his suam iterum inculcare expositionem, scilicet, Ioannem per hos dies, & menses non certum tempus, sed dimidium totius temporis cursum à primo vsque ad secundum Christi aduentum intellexisse, quam expositionem satis in superioribus refutauimus. Nunc vero interrogo, cum dicit *ad dimidium illius temporis* Scripturæ testamenta *tanquam cadauera iacitura, contemptui exposita, neglecta penè ab omnibus, nec à pluribus intellecta*: interrogo (inquam) quid intendat, cum ait, *Ad dimidium temporis*, aut enim vult toto dimidio tempore, quod inter primum, & secundum Christi aduētum intercedit, scripturarū corpora tanquam cadauera in illo statu iacitura, vel solum in dimidio tempore esse interficienda sine designatione tēporis, pro quo mortua iacebunt. Hoc posterius repugnat vaticinio Ioan. dicētis, *Corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis.* Et infra: *Et videbunt de tribubus, & gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium.* Iacebunt ergo cadauera illa per totam dimidiam hebdomadam, quæ si spiritualis est, vt vult rex, includit totā dimidiam partem temporis decurrentis inter primum, & secundum Christi aduentum.

10. Si autem hoc concedatur, & priorem sensum suorum verborum Rex eligat, nobis quæso declaret, quî fieri possit, vt per illam eandem spiritualem hebdomadam duo illi testes testimonium suum daturi sint, quomodovè prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, prout Ioannes ait, per quos dies etiam dimidiam spiritualem hebdomadam significari Rex docet. Maxime quia Ioannes dicit, testes illos esse occidendos postquam finierint suum testimonium dare, quod non potest intelligi de priori dimidia parte illiūs hebdomadæ spiritualis, id est, de sexcentis annis à primo aduentu Christi, in quo (vt Rex vult) scriptura vixit, nam Ioannes apertè loquitur de eodem tempore, in quo Antichristus Ecclesiam persequetur; ergo in fine illius temporis occidentur testes, quomodo ergo postea per integram dimidiam hebdomadam eadem cadauera in platea iacebunt? Accedit, quod postquam occisi fuerint illi testes, non amplius ferent testimonium contra Antichristum, quia iam finierunt suum testimonium, & quia statim, ac reuixerint, vocabuntur ad cœlum, & quia statim occidetur Antichristus. At verò ex sententia Regis duo testamenta postquam per spiritum Lutheri, vel similem reuixerunt, adhuc perseuerant, testimonium ferendo contra Antichristum, & inter homines versantur, & quem ipse vocat Antichristum, ipse adhuc viuit, & vsque ad finem sæculi viuet. Nullo ergo modo subsistere potest accommodatio illa, vel potius fictio.

11. *In hæreticos retorquētur metaphoræ, quas confingunt.* Præterea si vanis huiusmodi interpretationib. aut accommodationibus vti liceret, quid esset facilius, quàm ostendere, metaphoras illas de duobus testamentis tanquam duobus testibus ab hostibus Christi interfectis, &c. multo verius accommodari huius tēporis hæreticis, & ipsimet Regi, quam Ecclesię catholicæ? Tunc enim homo interficitur, quando spiritu, quo viuit, & loquitur, priuatur; ergo tunc maximè dici posset Scriptura interfici, quando spiritu illo, quo facta est, & interpretari debet, priuatur. Scripturæ enim veluti corpus est scripta litera, spiritus autem, & vita eius est illius sensus; tunc ergo verè interficitur, quando proprio vniuscuiusque spiritu humano, vel forte diabolico declaratur, & ad testificandum inducitur. Constat autem à Rege, & Protestanti-

Scriptura ab hæreticis iugulatur.

stantibus non aliter Scripturam tractari, & exponi, vt in hac ipsa præsentis loci expositione Rex ostendit, & superius in statuenda regula suæ fidei testatus est. Ergo necesse est, vt apud huiusmodi homines Scriptura tanquam mortua iaceat, eiusque corpus tanquam cadauer in manibus eorum feratur. Quibus optimè etiam illud conuenit. Quod *inhabitantes terram, gaudent super illos, & iocundantur, quia* (vt Rex addit) *carnales suæ libidines non amplius comprimuntur, nec in ordinem rediguntur gladio verbi Dei*, quia apud illos non est *vinum, & efficax, sed mortuum, ac sine diuino spiritu*. Nã quocunque modo viuant, per solam fidem, quod illis peccata non imputantur, iustitiam, & gloriam sibi promittunt, & neque mandatorum obseruationem, neque pœnitentiam de peccatis secundum scripturas necessariam esse, prædicant. Denique dum isti iactitant, se solos intelligere nouum, & vetus testamentum, certissimum est, sine vita, & spiritu illa possidere, atque adeò tanquam mortua corpora apud eos iacere.

12. Ad hunc denique modum potest illa interpretatio metaphorica ex discursu ferè totius dicti capit. 11. refutari, & confundi. Nam si illi duo testes non sint veri homines, sed sunt tantum verbum Dei in duobus testamentis scriptum, vel impossibile est, seriem totius capitis tenere, & commode interpretari; vel infinitæ metaphoræ voluntariè, & sine fundamento fingendæ sunt, quod synceritati scripturæ, & conuenienti rationi eam explicandi repugnat. Nam si illi testes non sunt futuri veri homines, & prophetæ, quid est, quod de illis dicitur. *Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum?* Quomodo enim Scripturæ hanc habent potestatem toto tempore prophetiæ ipsarum. Quod vè est tempus duorum testamentorum, nisi vel totum tempus, quo durat Ecclesia, vel illud certe maximè, in quo ipsam scripturam magis integram, incorruptam, & viuam cõseruatam esse, Protestantes volunt? Item illud: *Potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint*, quo probabili modo potest ad duo testamenta, vel ad aliquid aliud præter duos homines accommodari? Idemq; argumentum de reliqua parte capitis fieri potest, vt iam satis declaratum est; necesse est ergo, vt verba illa in sensu proprio de hominibus intelligantur. Quam sententiam quoad hanc partem, quod illi duo testes futuri sint veri homines catholicam esse censemus, tum quia in Scriptura est satis expressa, nec potest ad metaphoricum sensum nisi cum magna violentia detorqueri, tum etiam, quia Patres, & expositores communiter ita verba intellexerunt, vt in cap. sequenti videbimus.

13. *Alia protestantium metaphorica interpretatur.*

Iam verò sequitur examinanda alia interpretatio quam Rex frequentius receptam esse dicit, vtique inter suos Protestantes. Qui vt prophetiam illam suis noui Euangelij prædicatoribus accommodent, metaphoram in binario illo numero ponunt, quos (ait Rex) duos testes appellari, quia pauci fuerunt, & in cilicijs, seu saccis apparuisse, *quia pœnitentiam prædicarunt*, occisos verò fuisse, quia multi crudeliter interfecti, & igne combusti sunt, resurrexisse autem in successoribus suis, quia non defuerunt, qui verbi DEI prædicatione illorum virtutem, & locum tenerent: miracula verò illorum fuisse, quia breui tempore virtute spiritus magnas nationes, & multas in veram, scilicet, fidei viam reduxerunt. Hæc ferè Rex ex suo spiritu proprio, non tamen ex certa scientia, sed (vt ipse ait) ex sua coniectura, quam neque in sanctis Patribus fundare potest, illos enim in Apocalypsis explicatione errasse confitetur, neque in ipsis Scripturæ verbis, cum pro libito ad metaphoras sibi deseruientes ea detorqueat, quæ satis quidem ad illam expositionem contemnendam esse possent. Ad maiorem tamen erroris eius ostensionem, animaduerto, quædam in accommodatione illa inueniri falsa, alia prauè accommodata, & alia omissa, fortassè quia nullum locum, vel sensum commodum in illa metaphora recipere possunt.

Primum ènim falsum est, hos pseudoprophetas tam paucos fuisse, vt duorum nomine merito significari credantur. Nam sectę hæreticorum huius temporis tot sunt, vt vix possint numerari: & tot sunt capita, quot sententiæ; imò in vnaquaque plura capita, pluresque magistri inueniuntur. Eo vel maximè, quod in illo duorum numero non tantum vult Rex primos vniuscuiusque hæresis inuentores, sed etiam eorum successores, qui vsque ad hodiernum diem nouam fidem prædicant, comprehendi; isti autem plures profectò sunt, quam vt duorum nomine apte significentur. Deinde euidentius falsum est, hos nouos prædicatores prædicando pœnitentiam apparuisse, cum constet; vnum ex præcipuis falsis articulis eorum esse, pœnitentiam non esse necessariam, sed nouam vitam, quam in sola, noua, & inaudita fide propriæ iustitiæ constituunt. Præter quam quod Prophetæ non dicuntur apparere vestiti saccis, quia pœnitentiam prædicant, sed quia vitam asperam, & pœnitentiam profitentur, seu quia pœnitentiam agunt: isti autem noui Euangelij prædicatores quam quæso vitæ asperitatem pofitentur, quamvè pœnitentiam egerunt? Certè neque ipse Rex id dicere est ausus, ne manifestum mendacium affirmaret. Non sunt ergo isti testes saccis amicti, quos Deus contra Antichristum miserus est. 14.

Hæresiarchæ à ficto illo Antichristo non sunt occisi.

15. Præterea, si per duos testes omnes isti prædicatores intelliguntur, cum Ioannes dicit, duos illos fuisse ab Antichristo interfectos, consequenter intelligendus est, affirmare, omnes illos prædicatores ab eadem Bestia fuisse interfectos, nam eodem modo dicit, duos fuisse interfectos, sicut duos prædicasse. At hoc falsum est, pauci enim sunt ex his hæresiarchis, qui ab hominibus interfecti fuerint, vel per Ecclesiam digna mortis pœna puniti, sed plures eorum non sine prodigijs, & signis diuinæ iustitiæ mortui sunt; ergo vel interpretatio illa falsum supponit, vel metaphora non subsistit. Multo verò magis incongruum est; quod in suis successoribus resurrexisse dicantur, hæc enim non est resurrectio, sed noua prolis generatio, Ioannes autem loquitur de eorundem, qui ceciderant, excitatione, & resurrectione. Ait enim: *Et post dies tres, & dimidium spiritus vitæ à Deo intrauit in eos*, vtique in illos eosdem, qui interfecti iacebant. *Et steterunt super pedes suos.* Præterea quod praui prædicatores imitatores, & successores habeant, nouum non est, ideoq; neq; admirationem, neq; stuporem efficit, at ex illorum testium occisorum resurrectione, *timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.* Illa ergo resurrectio non est alterius personæ similis successio, sed eiusdem miraculosa, seu prodigiosa excitatio. Deniq; additur, inimicos illorum prædicatorum vidisse illos ascendentes in cœlum, ad quod statim post resurrectionem suam vocati fuerant: quando autem in successoribus Lutheri, Caluini, aut Henrici 8. aliquid simile vidit, vel audiuit Ecclesia? Est ergo friuola accommodatio.

Hæretici magis ex se ipsis surgere, quã resurgere dicendi sunt.

Falsitas illius metaphoræ ostenditur à tempore. Ostenditur etiam à loco.

Atque hinc denique conuincitur esse etiam insufficientem. Nam in primis explicare non possunt, cur isti sui prophetæ prophetare dicantur mille ducentis sexaginta diebus, cum in Scriptura non soleat tempus tot numeris, & partibus definitum pro indefinito poni, nec ratio talis metaphoræ, aut exemplum simile afferri possit. Multoq; minus explicare possunt, cur dicatur, quòd corpora istorum suorum prophetarum iacebunt *in plateis ciuitatis magnæ, &c. vbi Dominus eorum crucifixus est.* Nam cum isti in hac parte fatentur, sermonem esse proprium de vera morte suorum Prophetarum, etiam hæc verba propriè intelligenda erunt de corporibus eorum mortuis, quomodo ergo illa iacebunt in plateis ciuitatis per tres dies, & dimi- 16.

& dimidium, cum fere omnia, quæ pœna mortis interiere, statim combusta fuerint. Deinde neq; locum accommodare possunt, nam per ciuitatem magnam, in qua Dominus eorum crucifixus est, Romam intelligunt, vt infra videbimus; at neq; Lutherus, neque Caluinus, vel eorũ successores Romæ interfecti sunt. Idemque argumentum procedit, etiam si ciuitas illa, vt veritas habet, Hierusalem intelligatur, de nullo enim Protestantium legimus, ibi esse propter suum nouum Euangelium interfectum. Neque etiam possunt exponere, qui sint illi tres cum dimidio, nisi recurrendo ad spiritualem hebdomadam, quæ iuxta illorum sensum plus quam mille annos comprehendere potest. Præterea vbi est inuenta in his pseudoprophetis, *potestas claudendi cœlum, ne pluat in diebus prophetiæ ipsorum*, aut *conuertendi aquam in sanguinem, vel percutiendi terram omni plaga, quotiescumque voluerint*, aut faciendi aliqua alia mirabilia opera, quæ per illa verba metaphoricè significata fuerint. Certè nullum miraculosum opus hos falsos prophetas fecisse legimus. Et peruersio potius, quam conuersio prouinciarum, & regnorum, quæ per illorum falsam doctrinam facta est, nullum signum est virtutis verbi, aut spiritus ipsorum, cum homines non ad pœnitentiam, & præceptorum obseruantiam, aut vitæ perfectionem attraxerint, sed licentiam viuendi sine Ecclesiastica obedientia, imò sine iugo legis diuinæ, per solam fidem salutem promittendo, homines ad sensibilia procliues facile deceperint.

Hæreticorũ Prophetæ regna non conuertunt, sed peruertunt.

17. Vera ergo, & catholica sententia est, illos Prophetas à Ioanne prædictos futuros esse duos tantum homines, mortales, diuina virtute, ac prouidentia mittendos in mundum tempore aduentus Antichristi, cum gratia, & virtute Spiritus Sancti ad prædicandum verum Christum Dominum nostrum, contra Antichristum, eiusque fidem veris, ac nouis miraculis confirmandum, per veros, ac præcisos mille ducentos sexaginta dies, id est, fere toto tempore persecutionis Antichristi, prout verbis Ioannis in proprietate intellectis asseritur, & supra capit. 3. explicatum est. Et habet conuenientissimam rationem diuinæ prouidentiæ, ne in tempore tam acerbæ persecutionis videatur Deus Ecclesiam suam sine externo auxilio sufficiente, & proportionato relinquere. Cõgruum est enim, vt Deus hominibus per homines subueniat, quod in omnibus temporibus, & occasionibus obseruatum ab ipso videmus; ergo in illis etiam diebus simile auxilium per illos testes hominibus præstabit.

Veritas catholica stabilitur.

18. In fine verò illorum dierum occidentur verè, & propriè illi duo prophetæ ab Antichristo, vtique vel per se, vel per ministros eius, hoc enim Scriptura non declarat, & vtroque modo veritas verborum saluatur. Item post mortem verè iacebunt eorum corpora in plateis ciuitatis magnæ per tres dies integros, & partem alterius, per quam ciuitatem mundum aliqui intelligunt, quatenus prauis hominibus abundat, nam ibi dicitur ciuitas illa spiritualiter vocari *Sodoma, & Aegyptus*, quibus nominibus solet hic mundus in Scriptura vocari: sed melius intelligitur Hierusalem, nam additur ibi, *Vbi & Dominus eorum crucifixus est*. De quibus verbis plura inferiùs dicemus. Illis autem diebus mali, & Antichristi sectatores verè, ac propriè gaudebunt de morte illorum Prophetarum, & in eorum ignominiam non sinent, eorum cadauera sepeliri. Quod etiam consulto permittet Deus, vt mirabilior sit eorum resurrectio, quæ post tres dies, & dimidium verè, ac propriè continget. Iuxta verba illa. *Et post tres dies, & dimidium spiritus vitæ intrauit in eos*; quæ non possunt intelligi de glorificatione animarũ illorum Prophetarum, vt aliqui hæretici finxerunt, tum quia glorificatio animarum illorum Martyrum non differretur per tres dies, neque per momentum; tum quia statim additur, *Et steterunt super pedes eos*; vbi euidenter est sermo de resurrectione corporum. Quæ pro illis duobus Prophetis non reseruabitur in tempus generalis resurrectionis, sed statim fiet, videntibus, & mirantibus alijs hominibus adhuc in vita mortali viuentibus, audientque vocem illam de cœlo illos vocantem, *Ascendite huc*; cui voci ipsi obedient, ascendendo in cœlos mirantibus eorum hostibus. Quorum magna pars statim, terræ motu magno corruente ciuitate, oppressa, & interfecta est, alij verò, qui permanserunt, terrore perterriti gloriam DEO dederunt, vt Ioannes concludit.

Ciuitas illa mundũ significat, sed magis propriè, ac verè Hierusalem.

Spiritus vitæ non potest de animarũ gloria, sed de resurrectione duorum testium intelligi.

Neq; oportet aliter hæc omnia confirmare, quam ipso contextu, & verbis Scripturæ, nam in proprietate sua hoc significant, & nulla subest ratio, vel necessitas, imò nec commoditas ad metaphoricos sensus illa trahendi, proprio arbitrio, & solo affectu ad proprias opiniones illa accommodandi, vt re verà Rex Angliæ, & alij Protestãtes faciunt. Accedit, quod omnes Patres, & interpretes verba illius prophetiæ propriè intelligunt: quamuis enim vel in personis illorum testium designandis, vel in aliquibus minutioribus circumstantijs differant, vt mox videbimus: in hoc vero dogmate, quod vaticinium illud propriè, & ad literam intelligendum sit, omnes conueniunt, vt in sequenti Capitulo referemus. Solum hic refero Lanctantium libro septimo, capitul. decimo septimo. vbi tacito nomine, dicit, Prophetam magnum venturum tempore Antichristi, de quo locum Apocalypsis ad literam interpretatur. Non video tamen, cur in singulari de Propheta magno loquatur, & non de duobus Prophetis, sicut expresse Ioannes loquitur. Ita ergo intelligenda res est. Neque contra hunc proprium sensum illius contextus aliquid Rex affert, præter ea, quæ de Enoch, & Elia disputat, de quibus Capitulo sequenti videbimus. Nunc enim plane dicimus, licet illi duo testes non essent futuri Enoch, & Elias, non inde fieri, non esse futuros homines, verosque Prophetas, ac prædicatores, propriè interficiendos ab Antichristo, & à CHRISTO resuscitandos. Posset enim Deus ex sanctis hominibus tunc viuentibus duos ad illud ministerium sua gratia vocare, eisque spiritum prophetiæ, & miraculorum impertiri, & in eis possent omnia, quæ ibi prædicuntur propriè, ac verissimè impleri. Hic ergo sensus, & veritas in hoc Capitulo demonstrata per se potest subsistere, quidquid in quæstione alia de Enoch, & Elia sentiatur. 19.

Quãuis illi duo testes nõ essent Enoch, & Elias, adhuc essẽt veri homines.

Vnde tandem concludo, locum hunc in hac proprietate, & generalitate explicatum sufficere ad demonstrandum, Antichristum nondum venisse, abstrahendo etiam ab speciali disputatione de Enoch, & Elia. Quia non solum est euidens, non venisse Eliam, & Enoch, verum etiam nec aliquos duos Prophetas contra aliquem CHRISTI hostem ita prædicantes, vt in eis impleta fuerint omnia, quæ ibi Ioannes de illis duobus testibus, ac Prophetis prædicit, hactenus apparuisse, vt est euidens, considerando cum proprietate, & veritate circumstantias omnes, quas notauimus. Nulli enim prædicatores hactenus fuerunt, qui per mille ducentos saxaginta dies prædicauerint, cum potestate faciendi mirabilia in cœlo, aquis, & terra, quique post illos dies fuerint publicè interfecti, eorumque corpora per tres dies cum dimidio iacuerint in plateis alicuius ciuitatis, & postea publicè resurrexerint. Ergo stante illo proprio, & vero sensu, euidens est, illos duos testes nondum esse missos, ac proinde neq; Antichristum venisse. Multo ergo euidentius est, non posse vaticinium hoc ad Papam accommodari. 20.

Locus idem Apoc ostẽdit Antichristũ nondum venisse.

Nec duo illi Prophetæ, nec alij eis similes adhuc fuerunt.

CAPVT XII.

Eliam, & Enoch esse testes illos, qui contra Antichristum mittendi sunt, ostenditur.

1. QVanquam, vt dixi, ad ostendendum quod intendimus, necessarium non sit scire, aut definire, quinam futuri sint illi duo singulares homines, quos Deus testes, ac prædicatores contra Antichristum daturus est: quia, dummodo constet illos futuros esse veros homines, quicunq; illi futuri sint, procedit demonstratio, vt ostendi: nihilominus quoniam in hoc puncto vehementer inuehuntur Protestantes contra Patres, contra Catholicos, & contra perpetuam Ecclesiæ traditionem, & communem sensum, suoque arbitrio, & spiritu Scripturas eludunt, ideò quęstionem hanc prætermittere non potuimus. In qua ea solum addemus, quæ ad respondendum regi, eiusque nouam sententiam confutandam necessaria videbuntur, nam cætera, quæ hic dici poterant, alio in loco à nobis tractata sunt. Contendit igitur Iacobus Rex, sententiam asserentem, Eliam, & Enoch venturos in fine mundi in sua carne mortali ad prædicandum contra Antichristum falsam esse, eamque pro consueta Protestantium licentia, ac libertate, *futilem, & anilem fabulam*, imò *vanitatem fabulæ Iudaicæ, otiosumque somnium* appellat. Sic enim Protestantes, quod rationibus, aut testimonijs confirmare non possunt, solent conuicijs, & exaggerationibus, rudibus, & indoctis suadere. Rex igitur nulla testimonia, nullasve rationes adducit, quibus suam sententiam persuadeat, sed illa tantum testimonia, quæ Bellarminus ad confirmandum vetus dogma adduxit, efficacia non esse conuincere conatur: idque ad suæ sententiæ confirmationem sufficere putauit, quia nostram, humanum captum superare, supponit, vt statim referam. Nos verò primum omnium errores, in quibus ipse versatur, detegemus, & confutabimus, deinde Ecclesiasticam, & veram sententiam confirmabimus, postremo verò illius obiectionibus, vel potius euasionibus satisfaciemus.

Testes illos non futuros Enoch, & Eliam contendit Rex Iacobus.

2. Principio ergo statuimus, Eliam, & Enoch vsque nunc viuere, non vita cœlesti, & gloriosa, sed mortali, id est, in qua nec Deum facie ad faciem vident, nec immortalitatem, vel claritatem gloriæ in corporibus assequuti sunt. Priorem partem, quòd Elias, & Enoch viuant, vt certam Rex admittit, in cæteris verò contrarium dogma supponit, & fundamentum suæ sententiæ ponit, cum dicit: *Qui possit hoc cum Theologia, vel ratione consistere, vt hæc duo glorificata corpora de paradiso, cœlove descendant, prædicent, pugnent contra Antichristum, & interficiantur ab eo?* Hoc autem fundamentum colligere in primis videtur ex Genes. 5. vbi de Enoch dicitur: *Ambulauit cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus. Vel ad se* (ait) *recepit.* Et ex 4. Reg. 2. vbi Elias dicitur visus in cœlum ferri. Deinde hoc vtitur dilemmate *Nunc oportet illos, aut in cœlo esse, aut in paradiso: si in cœlo (quod haud dubie verum est) glorificata sint corpora eorum oportet, cum nihil corruptibile eo possit penetrare.* Apocal. 20. *Quod si sunt in terrestri paradiso, primum scire auemus, vbi sit ille paradisus*, &c. Et infrà subiungit: *Blasphemum esse credere, ex quo Adam ab illo paradiso eiectus est, aliquem ex Adami posteris illuc peruenisse.* Postea; addit, terrestrem illum paradisum diluuio, si non ante, deletum esse.

Enoch, & Elias adhuc sunt in vita mortali,

3. Verumtamen fundamentum illud non solum nouum, & inauditum est, sed etiam repugnat vniuersalibus locutionibus Scripturæ, à quibus nihil excipere, sine authoritate, vel eiusdē scripturę, vel verbi Dei non scripti per traditionem Ecclesiæ, & Patrum manifestati, quod hic ostendi non potest, sed potius contrarium. Assumptum duob. modis ostenditur. Prior sumitur ex vniuersali regula Scripturarum, nullum hominem mortalem transferri ad immortalem, & beatam vitam, nisi intercedente morte corporali, & consequenter neminem consequi corporis gloriam, nisi media resurrectione, quæ est ad vitam. Vtrunque docuit satis apertè Paul. 1. Cor. 15. dicens. *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorū, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Et infrà. *Insipiens, tu quod seminas, nō viuificatur nisi prius moriatur.* Et infrà. *Seminatur in corruptione, & resurget in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria*, &c. Et cætera, quibus apertissimè docet, hanc esse generalē regulam, à qua neq; Christus excipi voluit, nā ipsum etiam mori oportuit, & ita intrare in gloriam suam, & ideò *primogenitus mortuorum: & primitiæ resurgentium* appellatur. Nemo ergo illum ad gloriam comitatur, nisi prius mortem gustauerit. Vnde ad Hebræ. 9. ait idem Paulus. *Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium; sic & Christus semel oblatus est*, &c. Et ad Rom. 5. *Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt.*

Probatur ex Scriptura.

Nemo gloriā assequitur, nisi primum moriatur.

4. At verò Elias, & Enoch hactenus mortui non sunt, vt de Enoch docet Paulus ad Hebr. 11. dicens. *Fide Enoch translatus ne videret mortem*, & de Elia colligitur ex 4. Reg. 2. vbi narratur, viuum fuisse *in cœlū translatum, cum sermocinaretur cum Eliseo.* Et ita de vtroq; id fatetur Rex cum tanta exaggeratione, vt dicat, omnes Patres super hoc consentire, *vtrumq; Enoch, atq; Eliam adhuc viuere, quod* (ait) *nemo Christianus vnquam opinor, negauerit.* Et infrà explicando, quomodo viuant, inquit, *Deus enim viuentium est, non mortuorum Deus, quanto magis in viuis sunt Enoch, & Elias, qui nūquam mortem more aliorum gustauerunt.* Ergo cum nondum gustauerint mortem, nondum in cœlo domicilium, & perfectam beatitudinem animæ, & corporis possident, iuxta prædictam Scripturæ regulam.

Enoch, & Elias gloriam assecuti non sunt.

5. Respōderi verò potest, nullam esse tam generalem regulam, quæ exceptionem non patiatur, vel priuilegium admittat; itaq; licet dicta regula generalis sit, ex priuilegio potuerunt facile Enoch & Elias excipi. Neq; hoc mirum videri debet, cum multorū Patrum sententia fuerit, illos homines, qui prope iudicium viui inuenientur, non esse morituros, sed immutandos, & rap ēdos in gloriosum statum, si iusti fuerint; cur ergo nō poterunt cum illis excipi Enoch, & Elias? Præsertim quia generalis lex est, vt homines præsentem vitæ cursum intra paucos annos absoluant, & certum sit, ab hac lege exemptos esse Enoch & Eliam, qui per tot annorum millia mortui non sunt. Veruntamen licèt fateamur, non esse tam certum, in hac posteriori regula non esse admittēdam exceptionem sicut in priori, nihilominus vera sententia, & à Theologis recepta, & magis à Patrib. probata, & Scripturis omnino cōsentanea est, etiam hanc regulam, nullam admittere exceptionem. Nam omnes omnino homines, etiam illi, qui in fine mundi erunt, prius morientur, quàm Dominus ad iudicandum veniat, iuxta ordinem à D. Paulo positum in verbis proximè allegatis: *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.* De qua re alibi latiùs disputaui. Addimus verò, licèt illa exceptio de hominibus in fine mundi futuris ab errore, vel temeritate excusetur, quia ex Scriptura occasio illius sumpta est, & in Patribus habet aliquod fundamentum, nihilominus exceptionem hanc de Elia, & Enoch excusari nō posse à temeritate ex vi huius secundæ regulæ, propter nouitatem suam, & sine fundamento in Patribus; cùm præter citata loca Dauid Psalm. 88. cum magna ponderatione dicat, *Quis est homo, qui non videbit mortem?* Tanquam certum supponens, nullum esse, de quo id possit affirmari. Cum ergo Enoch, & Elias nondum viderint mortem, profectò nondum sunt immortales effecti, iuxta hanc Scripturæ regulam.

Euasio.

Responsio.

Hebr. 9.

Vtau-

6. Ante Christi aduentum nemo gloriã consecutus est.

Vt autem certius constet, sententiam illam non posse sine errore defendi, addamus alteram generalem Scripturæ regulam, videlicet, nullum hominem descendentem ex Adamo fuisse cælestem gloriam, vel in sola anima, vel, quod grauius est, in corpore, & animo consequutum ante Christi Domini aduentum, & mortem. Hanc regulam nobis tradidit Paulus ad Hebræos 9. dicens, In secundum tabernaculum, seu sancta sanctorum solum Pontificem solitum fuisse cum sanguine ingredi, *Hoc significante Spiritu sancto non esse propalatam Sanctorum viam, adhuc priori tabernaculo habente statum.* Quem vtiq; habuit vsque ad punctum mortis Christi, quando velum templi scissum est, & ianua cælestis regni fuit aperta. Vnde in Hymno, *Te Deũ laudamus* canit Ecclesia: *Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum.* Et Innocentius III. in capitul. *Maiores*, de Baptism. dixit, *Regnum cœlorum vsque ad mortem CHRISTI fuisse omnibus obseratum.*

7. Euasio.

Dicetur forte, non fuisse quidem eo tempore ita propalatam viam, vt omnibus iustis esset peruia, neque ita ianuam apertam, vt omnibus esset obuia, nihilominus vni, vel alteri, cui Deus voluit hoc beneficium conferre, extraordinarie patuisse. Sed contra, nam hæc est exceptio à regula data à Spiritu S. quam non licet ex proprio cerebro fingere. Deinde contra illam obstant verba Christi Ioan. 3. *Nemo ascẽdit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo.* Certè qui dicit *Nemo*, omnes præter se excludit, & exceptio illa firmat regulam in contrarium. Item Paulus ad Hebræos 11. cum inter Patres antiquos Enochum numerasset, subiungit. *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* Ergo neq; Enoch, neq; Elias repromissionem acceperunt, neque consummati sunt, id est, nondum corporis, & animi beatitudinem acceperunt. Nam Enoch in proprio nomine, & persona induxerat Paulus, Eliam verò sub Prophetis sine dubio cõprehẽderat, & illum maximè designat, cum infra ait, *Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis*, nam de Elia legimus, quòd *incedebat zona pellicea accinctus renibus.* 4. Reg. 1. *Et circuibat* fugiens persecutionem Iezabelis, *egens, angustiatus, & afflictus, errans in montibus, & in spelunca latens.* 3. Reg. 19. Ergo sicut Enoch, & Elias comprehenduntur sub omnibus, qui fuerunt testimonio fidei probati, ita etiam sub his, qui non acceperunt repromissionem, nec consummati fuerunt.

Responsio.

Enoch, & Eliam gloria non potiri indicat Paul9

8. Præterea idem Paulus sic ait, in cap. 10. eiusdem epistolæ: *Habentes itaq; fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam bonam.* *Quam initiauit* (inquit) id est, cui ipse initium dedit, seu per quam ipse primus omnium ingressus est, vel vt Theophylact. ait, *nouam viam fecit, per quam primus iuit.* Idem latius Theodoret. & eodem modo intellexerũt Chrysost. & Oecumen. Vnde si vel vnus homo ante ipsum Christum, viam illam perambulauit, & beatitudinis ianuam ingressus est, non initiauit Christus viam illam bonam. Et similia sunt verba cap. 6. *Confugimus ad tenendam propositam spem, incedentem vsq; ad interiora velaminis, vbi pcursor pro nobis intrauit Iesus.* Certè si prius ingressi sunt Enoch, & Elias, illi potius intrarunt præcursores, quam Christus. Vnde quia nemo illuc ingredi poterat ante ipsum, sic loquutus est Dominus ad Apostolos Ioan. 14. *Vado parare vobis locum, & si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad meipsum.* Quæ testimonia alio in loco latius expendi, & Patrum expositionibus confirmaui, & veritatem hanc fuse probaui, ac defendi, & ideò hunc à longiori confirmatione abstineo.

Hebr. 6.

9. Patres eandem sententiam tuẽtur.

His Scripturæ documentis accedunt testimonia Patrum, qui vnanimi consensu docent, Enoch, & Eliam mortem non gustasse, sed adhuc viuere in corpore, & animo; nullus autem eorum dicit, eos viuere in corpore immortali, & glorioso, & multi vel indicant, vel aperte docent, in corporibus mortalibus adhuc viuere, quamuis diuina virtute conseruentur, & ab omni alteratione corruptiua vsque ad præfinitum tempus præseruentur. At inquit Rex Angliæ Bellarminum ad suam sententiam confirmandam, quinque Patrum adduxisse testimonia, Irenæum, Tertullianum, Epiphanium, Hieronymum, & Augustinum, illos verò solùm dicere Enoch, & Eliam viuere, eorum autem corpora esse mortalia non affirmare. Imò addit contrarium tradere Irenæum, & Tertullianum. Ille enim dixit, *Enoch, & Eliam in Paradiso remansuros vsq; ad consummationem conspicantes æternitatem.* Hic autem ait: *Enoch non gustasse mortem, vt æternitatis candidatum.* Sed oportet, diligentius expendere singulorum testimonia.

Card Bellar. immerito Rex accusat.

Irenæus quidem lib. 5. dicit, *Enoch, & Eliam, ibi manere conspicantes incorruptelam.* Sed vbi quæso, manere dicit? certe, *in paradiso* (ait) *vbi primus est positus homo*, id est, in paradiso terrestri, at ille nõ est locus corporum beatorum; ergò contradicit Irenæus Regi dicenti, *Enoch per multa retro tempora esse in cœlo in corpore glorioso*: Quin potius subdit Irenęus, *Ibi*, in eodem scil. paradiso terrestri, *manere vsq; ad consummationem*, id est, vsque ad finem mundi. Quomodo verò hoc intelligendum sit, ex eodem Irenæo accipimus lib. 4. capit 30. vbi de Enoch ait, *Translatus est, & conseruatur vsque nunc.* Hæc enim verba non significant, certè translatum esse ad immortalitatem, sed modo extraordinario à Deo conseruari, *vsque nunc*, & vsq; ad finem mundi, quem nomine, *consummationis* in alio loco significauit. Vnde quod ait: *Conspicantes incorruptelam*, nõ significat, iam induisse immortalitatem, seu incorruptibilitatem, sed actualem incorruptionem, quam illi in se experiuntur, & vident, idem enim est *conspicantes*, quod *conspicientes*, & intuentes suam incorruptionẽ. Per quam etiam dici possunt, quasi in signo, & participatione quadam conspicari immortalitatem, & spem illius dare, eo quod si Deus homines mortales ita cõseruat, facile credi potest, etiam posse mortuos ad vitam immortalem resuscitare, hoc enim ibi persuadere Irenæus intendebat. 10.

Diui Irenæi verba expenduntur.

Præterea Tertullianus libro contra Iudæ. cap. 2. sic de Enoch scribit: *Enoch iustissimum non circumcisum de hoc mundo transtulit, qui necdum mortem gustauit vt æternitatis candidatus*, vbi esse candidatum non significat iam esse in æternitate, sed esse illi propinquum, & ad illam aspirare, tanquam certum signum illius habens, hoc enim vox candidati in proprietate significat. Vnde idem Tertullian. lib. de Anim. c. 50. *Translatus est* (inquit) *Enoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scil. Cæterũ morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.* Impetrando nimirum à Deo suo martyrio, vt Antichristum interficiat spiritu oris sui. Quid est ergo quod Rex Angliæ dicit, Tertullianum plane negare, Enoch esse moriturũ, cum tam expressis verbis hoc loco illud fateatur? Nec Tertullianus sibi est contrarius, quia vocauit Enoch *æternitatis candidatum*, quia (vt dixi) esse candidatum æternitatis non est, esse translatum in æternitatem, sed esse aspirantem ad æternitatem. Vnde friuolum est Regis argumentum, cum inquit, *Iam male sibi firmatum habet ius æternitatis si iterum moriturus est.* Nam potest habere firmum ius æternitatis suo tempore obtinendæ, licet sit moriturus, sicut habuit Christus dum in vita mortali vixit, & iusti in gratia confirmati dici possunt habere firmatum ius æternitatis, id est, ad æternitatem, licèt prius morituri sint. Sic ergo Enoch habere potest firmatum ius æternitatis, licet moriturus sit, quia sine dubio in gratia est confirmatus, & præordinatus, vt per martyrium transeat ad æternitatem, vt in hoc posteriori loco Tertullian. dixit. Et ita vtrunque coniunxit in libro de Resurrect. carn. cap. 58. vbi de Enoch, & Elia dicit, *Nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi, quia tamen de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candidati, ab omni vitio, & ab omni in-* 11.

Tertulliani sententia expenditur.

iniuria, & contumelia, immunitatem carnis ediscunt. Cuius sententiæ clarus sensus est, nondum esse resurrectione dispunctos, quia nondum ad eam perfectionem gloriæ corporum peruenerunt, quam post mortem, & resurrectionem obtinebunt, sed per trãslationem aliud genus immunitatis ab effectib. & iniurijs mortalitatis consecuti sunt, ratione cuius dicuntur candidati æternitatis. Vnde subiungit, *Cui nam fidei testimonium signant, nisi quã credi oportet hæc futuræ integritatis documenta?*

12. Circa Epiphanium non immoror, sed ingenuè fateor, vbicunque Enoch, aut Eliæ semonem attigit, solum dicere, eos non esse mortuos, & adhuc viuere testimonium dantes æternitati, & corporum perpetuę durationi futuræ: an verò postea vēturi sint, vel morituri, non tractat, neque alterutrum definit, vt videri potest contra hæres. 9. & contra hæres. 64. proxime post fragmentum ex Methodio, & in Anchorato versus finem. Venio ad Hieronymum, cuius clarior est in hac re sententia, nam epistol. 148. ad Marcellam tractans locum Pauli 1. ad Thessalonicens. quarto, de his, *qui rapientur obuiam Christo in aera*, ait: *vis nosse, vtrum sic occurrant in corporibus, vt non ante moriantur, cum & Dominus noster mortuus sit, & Enoch, atque Elias secundum Apocalypsim Ioannis morituri esse dicuntur, ne scilicet, vllus sit, qui non gustauerit mortem.* Et epist. 61. ad Pammach. contra errores Ioann. Hieron. versus finem dicit. *Eliam, & Enoch necdum mortuos, paradisique colonos, habere membra, cum quibus rapti sunt, atque translati, &c.* Et licet non declaret, quid de illis postea futurum sit, satis indicat, non esse translatos ad cœlestem gloriam, sed in paradisum eisdem corporibus, & eiusdem qualitatis diuinitus conseruari. Quod inferius magis declarat, dicens: *Tanto tempore in eadem permanent ætate, qua rapti sunt, & habent dentes, & ventrem, & tamen cibis non indigent.*

D Hier. sententia clarior est.

13. Denique etiam Augustinus diserte suam in hoc puncto sententiam aperuit, & veram fidei doctrinam tradidit lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. capit. 3. vbi cum dixisset, Adam in paradiso fuisse mortalem, licet non esset moriturus, si non peccasset, adiungit: *Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali, etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt fuisse concessam. Neque enim Enoch, & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt, nec tamen credo eos iam in illam spiritualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit.* Latius id tradit idem Augustinus lib. 9. Genes. ad literam, cap. 6. dicens. *Neque arbitrandum est, Eliam vel sic esse iam sicut erunt sancti, quando peracto operis die, denarium accepturi sunt, vel sic quemadmodum sunt homines, qui nõdum ex hac vita migrarunt, de qua tamen ille non morte, sed translatione migrauit.* Et infra dicit idem sentiendum esse de Enoch, & de vtroque concludit: *Enoch, & Elias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes, quod debitum vt soluant, creduntur etiam redituri ad hanc vitam, & quod tamdiu dilatum est, morituri.* Et alia loca infra referemus, quæ profectò si Rex vidisset, non asseruisset, Hieronym. & Augustin, negasse tantum Enoch, & Eliam esse mortuos, non tamen affirmasse esse morituros, vtrumque enim disertissimè affirmant, & ex generalibus regulis fidei confirmant.

D Aug. aperte pro nobis stat.

14. His Patribus addi potest Ambros. nam lib. de Paradis. cap. 3. in primis dicit, Enoch mortem non vidisse, idemque de Elia dicit in lib. 1. de Abel. cap. 2. Tamen super 1. ad Corinth. cap. 4. exponens verba illa: *Puto, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit*, ait. *Hoc ideo personæ suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones, & pressuras vltra cæteros passus, sicut passuri sunt Enoch, & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, & muniendas omnes Ecclesias ad resistendum Antichristo, quos persecutionem pati, & occidi lectio Apocalypsis testatur.* Idemque fere dixerat 1. Thessal. 5. Quod si quis fortasse his testimonijs non acquiescat, quia non est certum, opus esse Ambrosij, in primis dicimus negari non posse, quin sit alicuius grauis, & satis antiqui expositoris. Deinde addimus opus indubitatum Ambrosij tract. de Symbol. vbi capit. 13. dicit, *Resurrectionis testes sunt Elias, & Enoch, qui per tot annorum curricula, & vsque ad secundum Domini aduentum Christi in carne perpetuo manebunt.* Ac denique in lib. 4. de Fide cap. 1. expresse dicit. *Translatus erat Enoch, raptus Elias, sed non est seruus supra Dominum, nullus enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Nam & Moysem licet corpus eius non apparuerit in terris, nusquam tamen in gloria cœlesti legimus, nisi postea quam Dominus resurrectionis suæ pignore vincula soluit inferni, & piorum animas eleuauit. Translatus ergo Enoch, raptus Elias, ambo famuli, ambo cum corpore, sed non cum resurrectione, non cum manubijs mortis, &c.* id est, non cum gloria resurgentium, neque cum dotibus gloriæ, quę sunt quasi spolia mortis, & crucis Christi.

D Ambr. in eadem est sententia.

Magnus item Gregorius lib. 9. Moral. cap. 3. aliàs 4. sic de Enoch, & Elia loquitur. *Hinc est, quod duo illi prædicatores eximij dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in fine reuocentur. Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra. Quorum vnum in Euangelio per semetipsum veritas pollicetur, Elias venturus est, & restituet omnia.* Matth. 17. & lib. 10. capit. 11. in fine, aliàs 12. in principio: *Illi* (ait) *qui in prioribus mundi partibus præcesserunt Enoch, & Elias, ad medium reuocabuntur, & crudelitatis eius* (id est, Antichristi) *sæuitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt*, vbi noto particulam, *Adhuc mortali carne*, quia per illam in ea nunc mortali carne viuere significat, & libro 20. cap. 25. *Et si ad cœlum raptus est Elias, mortem distulit, non euasit.* Et Homil. 29. in Euangel. *Eliam* (ait) *raptum esse in cœlum aereum, vt in secretam quandam regionem terræ duceretur, vbi in magna carnis, & spiritus quiete viueret, quousque ad finem mundi redeat, & carnis debitum soluat. Ille enim mortem distulit, non euasit.* Denique Cyprian. in libro de Montibus Syna, & Sion contra Iudæos, non longe ab initio dicit, Enoch translatum esse viuum in locum, vbi Deus scit, & in fine mundi ex eo loco venturum esse ad confundendum Antichristum, vnde euidenter supponit, non esse in gloria, sed viuere potius in carne mortali. 15.

CAPVT XIII.

Ioannem per duos testes Enoch, & Eliam intellexisse, coniectura, & Patrum authoritate ostenditur.

EX impugnatione igitur huius erroris ratio valde vrgens colligitur ad persuadendum, illos duos testes futuros esse Enoch, & Eliam, etiamsi ad id confirmandum, nullum aliud nobis suppeteret Scripturæ testimonium, Nam si Elias, & Enoch non viuunt in gloria, neque habent immortalia corpora, sed diuinitus conseruantur tot annis à morte, & à corruptione præseruati, cur quæso tam insigne miraculum, & extraordinarium prouidentiæ genus factum est, nisi quia illorum virorum via nondum consummata est, & in hac vita aliquod insigne opus illis agendum superest, propter quod à Deo reseruantur, & vt pro ipsius honore aliquid in corporibus mortalibus patiantur? Ergo quando alia testimonia deessent, magnum argumentum hinc sumitur, eos reseruari ad resistendum maximo Christi hosti Antichristo, & ad subueniendum Iudæis, & gentibus in summo periculo, & maximæ necessitatis tempore, & ad sustinendam pro Christo insignem mortem. Ergo quamuis Ioannes Euangelista eos non nominet, satis eos indicat, dum dicit: *Dabo duobus testibus meis* supple, spiritum, seu virtutem, *& prophetabunt.* In quo modo dicendi innuit illos testes non esse denuo creandos, seu producendos, sed iam existere, & tunc mittendos esse cum spiritu prophetiæ, &c. Merito ergo intelligimus, illos testes futuros esse Enoch, & Eliam. 1.

Ex eo quod mortui non sunt, vēturos obuiam Antichristo significatur.

Cui con-

2. *Probatur hac coniectura Patrum traditione.* Cui coniecturæ accedit communis Patrum traditio. Nam Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & Gregorius in locis allegatis expresse id tradunt. Itemque Gregorius Homil. 12. in Ezechiel, & Ambrosius Apocalypsim exponens, Augustinus tractat. 4. in Ioann. specialiter de Elia, & 20. de Ciuit. cap. 29. de eodem tractans, habet verba notanda dicens, Eliam venturum ante iudicium, & per illum Iudæos in verum Christum credituros, *Celeberrimum esse in cordibus, oribusq; fidelium.* Idem de Elia tradit Iustinus Martyr Dialogo contra Tryphon. dicens Eliam in persona futurū præcursorem secundi Christi aduentus, sicut spiritualis Elias fuit præcursor primi aduentus Idem Dorotheus in Synopsi de Elia (inquit) *Contra Antichristum Dux belli seruatur, qui sese illi opponet, & seductionem illius, ac superbiam redarguet, qui id à DEO accepit, vt secundi, & illustris Domini aduentus præcursor futurus sit.* Idem latè de Elia docet Iulianus, Panormitan. libro primo de Iudæis ante medium, & Chrysostomus Homilia quarta in 2. Thessalon. *Veniet* (inquit) *Elias fideles confirmans,* & alia prosequitur, quæ capite sequenti expendemus, D. Prosper. in Dimid. temporis cap. 13. de Enoch, & Elia exponit locum Apocalypsis. Optime Damascenus libro quarto fidei cap. 27. *Mittentur* (ait) *Enoch & Elias Thesbites, & Patrum corda in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & prædicationem Apostolorum conuertent; ab eoq; trucidabuntur.* Idem tradit Theodoretus. Daniel 12. & Malach. 4. Denique idem tradunt communiter expositores Apocalypsi. 11. Præsertim Andreas Cæsariensis suo cap. 30. qui dicit, plerosque Doctorum per illos testes Eliam, & Enoch accepisse, quos ipse sequitur: & ait esse ex traditione præconum Christi in Ecclesia inuariabiliter recepta. Consentiunt denique Beda, & Anselmus, & Thomas Anglus, qui nomine D. Thom. solet circumferri. Pluresq; alios Patres capite sequenti addemus.

3. *Regium responsum. Præf. pag. 38.* Ad illos verò omnes vnico verbo satis à mente catholica alieno Rex Angliæ respondet, dicens: *Quoniam in hunc de Patribus antiquis sermonem incidimus, sinite, quæso, hac occasione obiter vos moneam, mirum non esse si sæpius Patres hic errent, & minus rectè multa Apocalypsis mysteria intelligant, propterea quod liber ille eorū temporib. adhuc obsignatus fuit; & licet mysterium iniquitatis iam tunc ageretur, ille tamen homo peccati nondum erat reuelatus. In omnibus enim obscuris prophetijs certissima est regula, nunquam eas satis intelligi posse vsque dum compleantur.* Et inferius verba subiungit acerbissima. *Tantum abest, vt huic futili, & anili fabulæ credam, vt contrà, isto tam erudito sæculo, hoc qui credat (DEVM testor) non modo pro magni nominis Theologo, sed ne Christiano quidem habeam: quin potius scribis, & pharisæis accenseam, qui sic insaniebant, vt quamuis Christus contrarium docuisset, semper tamen venturum esse Eliam somniarent. Veteribus autem Theologis, si qui in hac parte errauerint, æquior sum, propter rationem, quam suprà memoraui.* Hæc sunt verba Regis, à quo iuste expostulare possumus; vt talium verborum pondus, rationem, constantiam, & veritatem expendamus.

4. *Regis dicta sigillatim expenduntur.* Inprimis enim quod tot, & tam insignes Patres reprehendere audet, sponsioni prius ab ipso factæ parum est consentaneum. Deinde quamuis prophetia nondum impleta obscura esse soleat, quoad varias circumstantias, & quoad ea, quæ solum per ænigmata, & metaphoras prædicuntur, nihilominus in his, quæ ad substantiam prophetiæ spectant, & quæ per verba propria reuelantur, non solet ita esse obscura, quin saltem toti Ecclesiæ, & sapientibus Doctoribus eius nota sit. Quis enim diceret, prophetias de Christo venturo, antequam implerentur non fuisse à sapientibus populi DEI intellectas saltem quoad substantiam articuli de Messia venturo, & insigni Propheta futuro? Et quoad alias circumstantias expresse, & verbis proprijs prædictas, vt quod nasciturus esset in Bethlehem ex Virgine, & similes. Sic ergo in præsenti dicimus, esto liber Apocalypsis sit obsignatus, & obscurus quoad multa in eo reuelata, dum non implentur: nihilominus aliqua esse satis clare prædicta in proprijs verbis, in quibus exponendis communis Patrum consensus non errat. Alia verò licet sint obscura ex consonantia, & collatione cum alijs prophetijs clarioribus illustrantur, & in his etiam exponendis non errant Patres, quando communi consensu eundem sensum, vt certum dogma Ecclesiasticum tradunt. Quando enim prophetia adeò est obscura, & vnica, vt dici possit consignata, etiam ipsi Patres non tradunt suas expositiones vt certas, sed coniecturis vtuntur, & ideò in eis regulariter non concordant. In præsenti autem satis clara est prophetia Apocalypsis de duobus testibus saltem in genere, quod sint futuri homines, & Prophetæ, vt capite præcedenti ostensum est; ex alijs verò Scripturis, & omnium concordia concludunt Patres ferè vnanimi consensu, & magna asseueratione, & certitudine, illos testes futuros esse Enoch, & Eliam; ergo sine ingenti audacia (ne quid grauius dicam) dici non potest eos in hac parte errasse.

5. *Impletã esse hanc prophetiam Rex sine fundamẽto supponit.* Præterea ratio, seu excusatio Regis errorem deteriorem supponit, dicit enim latuisse Patres intelligentiam illius prophetiæ, quia nondum erat impleta, supponitur autem impleta, quia Papa est Antichristus, & quia vel duo testamenta ab Ecclesia Romana corrupta, vel quia Lutherus, Caluinus, aut similes Apostatæ sunt illi duo testes promissi. Quam suppositionem neq; Rex probat, nec probare potest, quia neq; vestigium, neq; vmbram veritatis habet, sed Protestantium calumniam, & imposturam, vt ex hactenus dictis euidenter constat, & in sequentibus magis illustrabitur, & confirmabitur.

6. *In Præf pag. 63. & 129.* Ad hæc, si Regi iam est liber ille referatus, quomodo coniecturis semper versatur, dum illum conatur exponere, totamque de Antichristo disputationem ita obscuram, & inuolutam esse tradit, vt neminem ad credendum cogat, imò & opinionem suam solùm coniecturam appellat? Profectò postquam de sensu prophetiæ ex euentu, & quia impleta iam est, constat, non est amplius ambiguum, vel coniecturale quod per eam fuerat prædictum, nec sola opinione, sed certa fide credendum est. Quod si fortè dicat, se non certa fide credere, prophetiam illam Ioannis de Antichristo esse impletam, sed hoc ipsum solum coniectura quadam opinari, ac subinde totam expositionem suam esse tantum coniecturalem. Profectò si ita respondeat, conuincitur in primis, immeritò affirmare, librum illum his temporibus iam esse referatum, vel esse reuelatum hominem peccati, ac prophetiam de illo ita impletam, vt satis iam intelligi possit. Nam quod humana coniectura affirmatur, nec reuelatum est, nec satis intellectum. Vnde maiori certe ratione coniectare, imò & conspicere, ac dicere possumus, errare Regem, dum putat, se intelligere huius libri mysteria, quæ Patres assequi non potuerunt, vt ipse ait.

7. Deniq; interrogo, cur pro Christiano non habeat, eum, qui prædictam de Enoch, & Elia sententiam credit? Nam si ipse in tota sua disputatione solis coniecturis ducitur, numquid Christianus non est, qui coniecturis, & somnijs Protestantium seducentium Regem Angliæ, non credit? Dicet, ideò non esse illum Christianum habendum, quia non credit Christo dicenti, Eliam iam venisse, & ideo cum Iudæis adhuc sperat venturum: hoc enim in verbis suis Rex significat. At profectò iam Christus suum de Elia testimonium dederat ab initio Ecclesiæ, & nihilominus Patres constanter sententiam illam de Enoch, & Elia docuerunt; ergo si consequenter loquatur, necesse est, vt omnes illos Patres pro Christianis non habeat, quia quamuis (vt vult) Apocalypsim non intelligerent, saltem verbis Christi fidem adhibere debuerunt. Quod si illis licuit sine amisione Christianitatis,

nitatis, Christi verba aliter, quàm Rex illa interpretatur, intelligere, cur etiam nobis non licebit, cum Patribus potius, quam cum Rege de sensu verborum Christi sentire; eisque fidem adhibere? Concludimus ergo, non solum salua Christianitate, verum etiam secundum sanam fidem hominis Christiani, & secundum veram, & grauem Theologiam credẽdum, sperandumq́ue esse, Eliam esse venturum: quod vt planius fiat, verba Christi, & prophetarum in capit. sequenti diligentius expendemus.

8. *Fundamẽto Regis satisfit.* Prius verò necesse est Regis fundamento, satisfacere, quod supponit Enoch, & Eliam habere iam glorificata corpora, & ideò ingenuè fatetur, *captum suum superare, qui possit cum Theologia, vel ratione consistere, vt è cœlo descendant, prædicent, & pugnent, contra Antichristum: interficiantur ab eo, postea quàm per multa annorum millia exempti fuerunt à maledictione mortis.* Confirmat hoc dilemmate supra facto, quia vel sunt in cœlo, vel in paradiso, & vtrumque impugnat. Denique addit, *cum eorum corpora tamdiu fuerint à peccato libera non indigere maceratione, ac subinde non esse cur oporteat saccis apparere induta.* Sed in primis nostrâ parum refert, quod sententiam catholicam captum suum superare affirmet, id enim certè non tam ex mysterij altitudine, vel rei difficultate, quàm vel ex præconcepto errore, vel ex Theologiæ defectu nascitur. Apprehendit enim corpora Eliæ, & Enoch, esse iam glorificata, & ideo non capit, quod sint iterum ad prædicandum, pugnandũ, & moriendum ventura. Deponat igitur errorem illum, & facile cætera capiet. Addo vero, etiam glorificata corpora posse Deum ad statum mortalitatis reuocare, & omnia prædicta eis agenda, vel patienda committere: sicut potuit Paulum vsque ad tertium cœlum rapere, vel (vt graues Doctores affirmant) vsque ad visionem diuinæ essentiæ eleuare, & postea ad communem statum viatorum reducere. Verumtamen non est nunc nobis illud miraculum necessarium, quia certum nobis est, illa corpora non esse glorificata. Cur enim hoc Rex non credit? ex eo forte, *quod per multa annorum millia exempti fuerunt Enoch, & Elias à maledictione mortis, cui per naturam omnes subiacent.* Sed hoc nullius momenti est, facile enim est DEO corpus mortale à morte præseruare quanto voluerit tempore sine dotibus gloriæ, sicut, Adamo non peccante, omnibus in statu innocentię datum esset. Quibus Augustin. locis supra citatis Enoch, & Eliam comparat, rectè distinguens inter corpus immortale, quod non potest mori, & corpus mortale, quod licèt mori possit, per specialem Dei prouidentiam, aut operationem diu non moritur. De Enoch autem, & Elia nunquam Scriptura dixit, non posse mori, sed hactenus non esse mortuos; cur ergo Rex non capit fieri posse, & futurum esse, vt aliquando inter homines redeant, & moriantur?

9. *Curiosum magis est, quam vtile, scire velle vbi sit Enoch, & Elias.* Cum autem interrogat, vbinam sint, respondemus primo cum Patribus, quæstionem esse curiosam magis, quam necessariam ad cætera fidei, vel Theologiæ dogmata capienda, & defendẽda. Vbi enim Deus voluit, illa potuit conseruare, & vbicumque sint, inde poterit illa huic inferiori mundo restituere. Sic Augustinus libro 2. de Peccat. origin. capitul. 23 inter quæstiones, quæ salua fide tractantur, & in quibus vel coniectura vtimur, vel iudicium propter ignorationem suspendimus, ponit hanc; *Vbi sint nunc Elias, & Enoch, quos tamen* (ait) *non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus viuere*, Chrysostom. etiam Homil. 21. in Genes. de Enoch, ait: *si quis curiose interroget, & dicat, quo ipsum transtulit? discat, non conuenire humanis mentibus, curiosius ea, quæ à DEO fiunt, explorare*, & cætera. Et similia habet Homilia 22. ad Hebræos in fine literæ. Deinde dicimus fortasse translatos esse in aliquem cælestem locum, vbi ab elementorum immutationibus, & impressionibus immunes sint, etiam si vsque ad empyrium cœlum, quod glorificatorum corporum propria sedes censetur, non sint perducti. Verba enim Scripturæ ab hoc dicendi modo non dissonant, neque res ipsa magnam difficultatem, vel admirationem habet. Quod enim Rex quasi irridendo, & tanquam absurdum infert, quod futuri sint, *viridariorum more vltro, citroque cœlum inter & terram cursitantes*, friuolum est, & risu dignum. Nam si Angeli quotidie ascendunt, & descendunt in cœlum propter salutem hominum si Christus ipse postquam semel ascendit, iterum descensurus est ad iudicandum, & rursus ascensurus ad regnandum, quid mirum, quod duo homines electi à DEO ad extraordinarium opus, & ministerium, translati semel fuerint, & iterum reuertantur ad suum cursum, ac ministerium implendum, ac tandem in cœlum redeant consummati.

Denique probabilius censemus, esse in paradiso terrestri, in quo Adam fuit conditus, vt dixit Athanasius in epistola pro Synodo Nycen. circa principium, & de Enoch significatur in libro sapientiæ, vt in capite sequenti videbimus, vbi hoc etiam magis confirmabimus. Nec repugnat, quod de Elia scriptum est, visum esse in cœlum ferri, nam vt rectè dixit Gregorius homil. 29. in Euangel. de cœlo aëreo, non de æthereo id intelligendum est. Quod autem Rex dicit, *blasphemum esse credere, ex quo Adam ab illo paradiso eiectus est, aliquẽ ex Adami posteris illuc peruenisse*, si intelligeretur de eo, qui diceret, aliquem propria virtute, industria, aut labore posse illuc pertingere, aut ingredi, recte dictum esset. Si autem intelligatur de illo, qui diuinæ virtuti, ac dono, seu dispensationi hoc tribuit, non solum sine fundamento dictum est, verum etiam cum illa censura, non dissimili censura dignum est, quia est contra Sanctorum Patrum sententiam, cui sacra Scriptura multum fauet, vt statim dicam. Quod autem ad hoc impugnandum vlterius Rex interrogat, vbi sit ille paradisus? ad quæstiones adiaphoras pertinet, vt supra etiam dixit Augustinus, & quidquid in ea sentiatur, parum ad causam præsentem refert. 10. *Probabilius est illos in terrestri paradiso agere.*

Denique quod adiungit, *Paradisum terrestrem haud dubie deletum esse*, si exaggerationem illam, *haud dubie* abstulisset, tolerabile esset, quia non desunt graues authores, qui ita sentiunt, & quia non est illa sententia damnabilis, cum non sit aperte contra Scripturas, vel communem traditionem, aut Ecclesiæ sensum. Quod autem *haud dubie* ita sit, sine fundamento dicitur, quia nullum potest Rex ostendere scripturæ locum, quo dubitationem omnem illius assertionis auferat. Quin potius longe probabilius est, paradisum non esse deletum per aquam diluuij, sed vsque nunc in sua amœnitate, & pulchritudine conseruari, ibique Eliam, & Enoch in quadam vitæ felicitate viuere, vt eam recte describit Bernardus sermon. 3. & 6. de Ascension. Domini. Et Augustinus dicto cap. 23. de Peccat. origin. dixit, curiose quidem inquiri, *Qualis, vel vbi sit paradisus, vbi Deus constituit hominem, quem formauit ex puluere. Cum tamen esse illum paradisum, fides Christiana non dubitet.* Vbi non tantum dicit fuisse, sed *esse*. Verumtamen de hac quæstione, alibi pro captu meo disputaui, & ideo illam omitto, & quia præsens controuersia ab illa non pendet. Nam licèt paradisus ille fuisset per diluuium deletus, potuisset Deus vel alibi locum statui illorum duorum prophetarum conuenientem præparare, vel illummet locum, aut partem eius ad pristinum statum, vel saltem ad amænitatem illis hominibus conuenientem restituere. Ac denique quamuis ibi nunc illi testes feliciter, & sine peccato viuant, venient nihilominus saccis vestiti, non vt pro præteritis peccatis satisfaciant, neque fortasse quia illa maceratione carnis ad alia vitanda indigebunt, sed propter exemplum hominum tunc viuentium, vt luctum, & mœstitiam (vt Athanasius inquit) ostendant. 11. *Paradisum terrestrem euersum non fuisse probabilius est.*

CAPVT

CAPVT XIV.

Vtrum ex aliis scripturæ locis ostendi possit, Eliam, & Enoch futuros esse secundi Christi aduentus præcursores, & testes contra Antichristum.

1. Pag. 77. REx Iacobus in sua Præfatione fidenter affirmat, *Verbum nullum in Scripturis reperiri quod iuuat, vel Enochum, & Eliam redituros esse, & cum Antichristo dimicaturos in eoq; conflictu occidendos, aut quidquam simile passuros.* Vt autem hoc ostendat, discurrit per ea Scripturę loca, quibus non solum Bellarminus, quem ipse tantum accusat, sed etiam antiquissimi Patres, & catholici omnes solent dogma illud confirmare; & omnibus respondere aggreditur, imò & *mala fide agere*, qui dicta loca illo modo interpretantur, conatur euincere. Nos vero catholicorum sententiam sequentes asserimus, multa esse in Scriptura testimonia, quibus verum illud dogma ita confirmatur, vt licet perfectam fidem diuinam non faciant, nihilominus ita prædictam veritatem comprobant, vt sine formidine prudenter credi posit, præsertim accedente consensu antiquorum Patrum, & omnium fere expositorum interpretatione. Et quoniam de loco Apocalypsis satis iam diximus, nunc per cætera discurrem⁹. Et quia illa, quæ de Elia loquuntur, clariora sunt, pri⁹ de Elia, postea de Enocho dicemus.

Multa alia Scripturæ loca significant duos illos testes fore, Enoch, & Eliam.

2. Dicimus ergo primo, Eliam venturum esse, vt sit præcursor secundi Christi aduentus, & vt reliquias Israel ad Christum conuertat, & ab Antichristo auertat, & sic contra Antichristum pugnet. Hæc assertio in primis probatur ex verbis Malachiæ cap. 4. *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres eorum; ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.* Quæ verba de vero Elia in persona, & de missione illius ante diem iudicij finalis, & prope illum fere communi consensu antiqui Patres intellexerunt, Chrysost. Homil. 58. in Matth. & 4. in 2. ad Thessal. Theodoret. orat. 10. in Dan. in fine circa caput 12. Ambros. 1. Corinth 4. in id; *Puto enim quod Deus, &c.* August. 20. de Ciuitat. cap. 29 Gregorius 9. Moral. capit. 4. Prosper in Dimid. temporis capit. 13. Damascenus libr. 4. de Fide capit. 28. Isidorus lib. de Vita, & morib. sanctor. capit. 35. & Iulian. Pomer. libro primo contra Iudæos ante med. Item expositores in eundem locum, præsertim Cyrillus; Theodoretus. & in loca Matth. 11. & 17. præsertim Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Anselmus, & D. Thom. & in Apocalyps. 11. præsertim Aretas dicens: *Et certe quod Elias venturus sit, manifestum est, quoniam Scriptura hoc prædixit, quæ per Malachiam vaticinatur. Ecce ego mittam vobis Eliam.*

Id in primis ostenditur de Elia.

3. His vero non obstantibus Rex Angliæ interpretationem hanc non solum iudicat esse falsam, sed etiam Iudaicam fabulam, ac subinde hæresim, quam qui credit, Christianum esse non putat, quia verbis Christi contradicit. Ait ergo, Malachiam non loqui de Elia in persona, sed in spiritu, nec de secundo Christi aduentu, sed de primo, cuius diem, *magnum, & horribilem*, vocat propter diem passionis, & mortis Domini, ac proinde prophetiam illam in Ioanne Baptista fuisse completam. Quod totum probat testimonio Christi Matth. 11. vbi cum multa de Ioanne dixisset, adiungit *Omnes Prophetæ, & lex vsq; ad Ioannem prophetauerunt, & si vultis recipere ipse est Elias, qui venturus est.* Quid clarius? Et addit capit. 17. cum discipuli ipsum interrogassent: *Quid ergo scribæ dicunt, quod Eliam oportet primum venire? Respondens ait, Elias quidem venturus est, & restituet omnia: dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* Et subdit Euangelista, *Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.* Et similia fere habet Marc. cap. vltim quæ postea ponderabimus. Et pro hac sua sententia solum quendam Bibliandrum hæreticum allegat. Posset vero Hieronymum etiam adducere, qui non solum Ioannem Baptistam, sed omnem chorum Prophetarum Christo testimonium perhibentium nomine Eliæ ibi significari intelligit, & addit, Christum in Euangelio in Elia Ioannem intellexisse, & Rupertus ibi dubius esse videtur de sensu Malachiæ, quamuis simul dicat, plures Doctores, *quibus omnes* (ait) *fere consentimus*, credere Eliam ad literam esse venturum, & omnia restituturum.

Rex Iacobus Malachiā de primo aduētu & Ioanne Baptista interpretatur.

4. Sed aduerto, aliud esse loqui de primario sensu literali, & maxime proprio Malachiæ, aliud de sensu, vel secundario, vel mystico, & spirituali. Dico ergo, negari non posse, quin Propheta ad literam, & in sensu maxime proprio, & nomini consentaneo loquatur de secundo Christi aduentu, & de propria persona Eliæ. Probatur primo, quia à principio capitis aperte loquitur Malachias de die iudicij, de illa enim ait: *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatē stipulæ, & inflammabit eos dies veniens, & cæt.* Quæ verba manifeste indicant, sermonē esse de die iræ, & vindictæ diuinæ, ante quam præcedet ignis omnia comburens, quæ propriissime conueniunt in diem iudicij, in diem autem, vel tempus primi aduentus Christi nullo modo. Et in toto contextu sequēti idem sensus cōprobatur. Et ita in hoc nec Hebræi, nec catholici expositores, vel Patres discordant. Ergo cum postea dicit, *Antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis*, de eodē die iudicij loquitur, qui erit *magnus iustis, & horribilis peccatoribus* (vt ait Hieron.) nam & contextus, & literę consecutio hoc postulat, & proprietas verborum id satis indicat: & consonant verba. Ioel 2. Nam sicut dixit Malachias, *Mittam Eliam antequam veniat dies magnus, & horribilis.* Ita Ioel postquam late depinxisset præcedentia ad diem iudicij, dicens, *Ante faciem eius ignus volans, sol & luna obtenebrati sunt, Dominus dedit vocē suam*, & similia, concludit: *Magnus enim dies Domini, & terribilis valde*, ergo dies illa magna, & horribilis in vtroq; loco est dies iudicij. Quam etiam *magnam* appellat Sophon. c. 1. & horribilitatem eius egregiè describit, dicens *Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ &c.* Similiter eundem diem vocat *magnum, & iræ* Ioannes Apocalyps. 6. Non ergo accommodantur rectè verba Malachiæ diei passionis Christi, nec inuenietur antiquus expositor, vel Sanctus, qui ita intellexerit. Et specialiter notauit Chrysost Homil. 58 in Matth. ponderans vltima verba Malachiæ: *Ne forte veniens percutiam terram anathemate*, quæ non primo aduentui Christi, sed secundo recte accommodantur.

Malachias in sensu proprio de secundo Christi aduentu loquitur.

5. Secundo hinc fit, ibi etiam Malachiam propriè, & ad literam loqui de Elia, & prædicere, illum esse futurum secundi aduentus Christi pręcursorem. Quod magis confirmant Septuaginta interpretes: *Ecce ego mittam Eliam Thesbitem*, vt habetur in versione Hieronymi, & in Latina nuper correcta, & legunt Cyrill. & Theod. in Micheam, & Tertull. libr. de Anima cap. 35. Aug Euth. Arethas supra; & Chrysost. Homil. 38. & 58 in Matth. Qui notat, additam nomini Eliæ fuisse circumstantiam patrię, vt tolleretur ambiguitas, & notaretur, sermonem esse de propria persona Eliæ.

Malachias literaliter loquitur de Elia secundi aduentus præcursore.

6. Tertio idem comprobatur ex verbis Ecclesiastic. 48. vbi à principio capitis de Elia propheta loquitur Sapiens, eiusq; insignem sanctitatem, magna prodigia, & signa mirabilia, singularemq; translationem describit, & postea subiungit: *Qui scriptus es in iudicijs temporum, lenire iram Domini, conciliare cor Patris ad filium, & restituere tribus Iacob.* Vbi quæso, scriptus est in hunc modū Elias, nisi apud Malachiam, ergo de eodē Elia Malachias loquitur, de quo Sapiens, ac subinde

Clarius id insinuatur in libro Ecclesiastici.

de propria persona Eliæ. Ad quæ verba respõdet Rex Angliæ, cum constet Ecclesiasticum alludere ad verba Malachiæ, Christum interpretando Malachiam, etiam Iesum Sirach exposuisse: *Neq; dedecori est* (ait) *huic mortali Iesu explicari ab immortali, vero q; Iesu, licet ad pudorem, & confusionem hæreseos Iesuitarum.* Similiaque conuicia liberè proferunt Protestantes, quando nec probabilia, nec verisimilia facere possunt, quæ dicũt. Quis enim legens caput illud Ecclesiastici sibi persuadeat, non loqui à principio de vero Elia. Sumpserat enim ille Iesus onus laudandi viros gloriosos parentes suos, vt dixerat cap. 44. & incipiens ab Enoch, per Noe, Abraham, Isaac, Iacob, & cæteros Prophetas, peruenit ad Salomonem in fine cap. 47. & postea incipit in 48. *Et surrexit Elias Propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat, qui induxit in illos famem, &cæt. Et deiecit de cœlo ignem ter,* & alia, quæ historicè aperte refert vsq; ad illud: *Elias quidem in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus eius.* Et postea de Eliseo sermonem prosequitur. In medio autem illius enarrationis de Elia interponit illa verba, *Qui scriptus es in iudicijs, &c.* Quî ergo verisimile est, relatiuum, *Qui*, nõ referre personam propriam illius Eliæ, de quo in antecedentibus, & sequentibus sermo texebatur ? aut quis talem interpretationem Christo imponat? Præsertim cum eodem loquutionis genere illi dicatur: *Qui sustulisti mortuum ab inferis, Qui deiecisti Reges Qui audis in Sina iudicium, Qui vngis Reges, Qui receptus es in turbine ignis,* & statim, *Qui scriptus es.*

Hunc locum Protestantes cum ratione non possint, conuiciis dissoluunt.

De eodẽ Elia omnia hæc ab Ecclesiastici authore prædicta sunt.

7. Suspicor sanè, sub verbo *Explicandi* intellexisse Regem verbum *emendandi*, vel *corrigendi*, & ideo dixisse, non fuisse dedecori Iesu mortali *exponi*, id est, *corrigi, & emendari* à Iesu immortali, sentiens Iesum mortalẽ non rectè intellexisse verba Malachiæ, & ideo aliter, quam ipse senserit, explicatum esse à Iesu immortali. Cum enim Rex sentiat, illum librum non esse canonicum, facile in illo admittet aliquid, quod emendari potuerit. Sed licet hoc non esset dedecori homini mortali à se loquenti, fuisset tamen dedecori Spiritui Sancto, qui per illum loquebatur: vt vera fides docet, illum librum vt canonicum nobis proponens. Talis ergo interpretatio Regia non põt Iesuitis esse pudori, Rex videat, an ipsi sit honori. Neq; per illam aliqua hæresis confutatur, quæ per Dei gratiam hactenus in Iesuitis cum veritate notari potuerit, sed potius interpretatio illa hæresim inuoluere conuincitur, quia vel male sentit de libro Ecclesiastici, vel certe non interpretationem; sed corruptionem verborum eius Christo attribuit.

Regis expositio confutatur.

8. Quarto Malachiam de persona Eliæ fuisse loquutum, probamus ex ipsis Christi verbis Matth. 17. vbi interrogantibus discipulis, quid esset, quod Scribæ dicebant, oportere Eliam venire primum, id est, ante aduentum Messiæ, respondit Christus dando primum: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* Deinde vero addit secundum, scilicet: *Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eum quæcumq; voluerunt, sic & filius hominis passurus est ab eis.* Ex quo contextu in primis colligo, Christum de duplici Elia esse loquutum, nam de vno ait, *esse venturum*, de alio vero dicit *iam venisse*, de primo itẽ dicit, quod *restituet omnia*, de altero vero non hoc dicit, sed potius esse male tractatum, & quasi contemptum à Iudæis, quia illi non crediderunt; sed *fecerunt in eum quæcunq; voluerunt.* Deniq; tacitè indicat duplicem suum aduentum, vnum in quo passurus fuit à Iudæis, ante quem venit spiritualis Elias, de quo proximo loco sermonem fecerat: alium, in quo non ad patiendum, sed ad complendum omnia veniet, ante quem venturus est proprius Elias, de quo propterea prædixit, quod *restituet omnia.* Iuxta quem sensum summa, seu paraphrasis respõsionis Christi est: Verum quidẽ est, Eliam verum, & proprium esse venturum, non tamen modo, sed eo tempore, quo restituenda sunt, & complenda omnia: Dico autem vobis, esse alium spiritualem Eliam, qui iam venit tanquam præcursor istius mei aduentus, in quo veni ad patiendum pro hominibus, à quibus ipse etiam male, & infideliter tractatus est.

De duplici Elia, altero vero, altero mystico Christus loquutur.

9. Hunc autem esse verum, & literalem sensum verborum Christi, ostendo primo, quia est simplicissimus, & valde consentaneus verborum contextui, & proprietati, quæ seruanda est, nisi vbi clara fuerit metaphora, & ita hic fit. Nam in priori sententia, & nomen Eliæ, & futurum verbum *veniet*, propriè intelligitur, idemq; de verbo *restituendi omnia*, statim explicabimus. In altera vero parte nomen Eliæ spiritualiter exponitur, quia Christus ipse tam aperte illud declarauit vt discipuli sensum intellexerint, alia vero verba omnia in sua proprietate retinentur. Accedit, quod in prioribus verbis apertè Christus annuit sententiæ scribarum, quæ in illo populo erat vulgaris, & receptissima, & tanquam veram illam approbat, nimirum, Eliam Prophetam esse venturum. Neq; vnquam significauit, deceptos fuisse, qui de vero Propheta Elia prophetiam illam intelligebant. Postea verò quasi addens mysterium nouum non destruens prophetiæ literam, & veritatem, sed illam eleuans ad spiritualem sensũm, addit: *Dico autẽ vobis, iam venit, & non cognouerunt eum.* Cum ergo hic sit planus sensus, sine causa laborat Rex Angliæ, vt illum euertat, dicendo, Christum in priori parte vsum esse verbo futuro *veniet*, non affirmando, sed referendo quod Propheta dixerat, & postea addidisse præteritum *venit*, vt explicaret prophetiam, & doceret, iam esse impletam. Sed profectò magnam vim facit illis verbis, *At ille respondens ait, Elias quidem venturus est*, nam hæc non sunt verba referentis, sed affirmantis, & cõsentientis. Nec discipuli dubitabant, an Propheta id dixisset, sed an futurum esset, ipse autem respondit, ita quidem futurum esse: & nihilominus addit, alio spirituali modo Eliam iam venisse. Sicut enim Paulus 2. ad Thessal. 2. de Antichristo dixit, *mysterium iam operatur iniquitatis*, & de eodem subdit, *& tunc reuelabitur.* Ita intelligere possumus, dixisse Christum, Eliam in mysterio iam venisse, in persona vero adhuc esse venturum. Et hoc magis declarauit Marcus ca. 9. vbi prius refert, dixisse Christum, *Elias cum venerit primò restituet omnia.* Et infra subiungit, *Sed dico vobis, quod & Elias venit*, vbi priora verba clarissimè affirmando dicta sunt, & non referendo, & in posterioribus particula &, vnius Eliæ ab alio, & duplicis etiam aduentus distinctionem denotat.

Vulgarem de Elia venturo opinionem Christus non improbauit.

10. Secundo confirmatur dicta expositio, quia optime concordat cum aliis Scripturæ locis, in quibus de proprio Elia venturo, & de spirituali Elia, qui iam venit, sermo est. Nam vbi est sermo de Elia proprio venturo, de illo dicitur, vel quod *conuertet homines ad Deum*, vel quod *placabit iram Dei*, & sic etiã illi tribuit Christus, quod *restituet omnia*, quo verbo omnia, quæ aliis verbis Malachias, & Ecclesiasticus dixerunt, cõplexus est. Nec possunt illa verba Ioanni Baptistæ rectè accommodari, cum sua prædicatione parum Iudæis profecerit. Quod enim Caluinistæ respondent, restituisse omnia, quia prædicauit Christum, qui omnia restituit, friuolum, & valde extortum est. Tum quia verbum, *restituet omnia*, significat efficaciam, & effectum prædicationis ipsiusmet Eliæ futurum eodem tempore, & per ipsum, vt aperte constat ex proprietate verborum. Tum etiam quia alias quilibet Christi prædicator dicetur restituere omnia etiam si prædicatione sua nihil proficiat: quod ridiculum est: Tum deniq; quia cum Malachias dicit de Elia, *Et conuertet corda Patrum ad filios*, non potest exponi, id est, prædicabit eum, qui conuertet: imò nec rectè exponemus dicendo, ita prædicabit, vt ad conuertendum sufficiat, sed sensus planus est, conuertet efficaciter, seu ita prædicabit, vt conuertat: hæc enim est vis verbi, & hoc declarant verba Dei per eundem Prophetã subiuncta. *Ne forte veniã, & percutiam terrã anathemate.*

Ioannes Baptista nõ restituit omnia cum paucos conuerterit.

Ita,

Elias primus aduentu paucos secundus plurimos conuertet.

Ita ergo dixit Christus, *restituet omnia*, qui cum Iudæi priori Eliæ non crediderint, & à vero Christo discesserint in eius primo aduentu, per alterum Eliam Christo restituentur, iuxta illud Isai. 10. & Pauli ad Roma. 9. *Si fuerit numerus Israel tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient.* Altera vero pars de spirituali Elia cõsonat verbis eiusdem Christi Matth. 11. *Si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est*, id est, Ioannes Baptista, & vt intelligeretur loqui de Elia in spirituali sensu, præmisit, *Si vultis recipere, ipse est Elias*, id est, ipse vobiscum exercebit Eliæ ministerium, quod erit conuertere homines, præsertim Iudæos ad Christum. Quia vero sine consensu illorum perfici non poterat, ideo dixit *si vultis*, vt Chrysost. & Theophylact. notarunt. Et Hieronymus. *Hoc* (inquit) *quod dictum est, si vultis recipere, ipse est Elias, mysticum esse, & indigere intelligentia sequens sermo Domini demonstrat*, dicens: *Qui habet aures audiendi audiat*, id est, qui valet intelligere, attendat, & altiorem sensum verborum percipiat. Nam sicut Angelus de Ioanne prædixerat. Lucæ 1. venturum esse *in spiritu, & virtute Eliæ*, ita in præsenti dicitur esse Elias.

Ioãnes Elias tropicę dicitur, à vero Elia similitudine.

11. Tertio ipsa metaphora, qua nomen Eliæ Ioanni attributum est, indicat, de propria persona illi⁹ Prophetæ, cui nomen illud prius impositum est, prædictum fuisse, mittendum fore præcursorem adlicuius aduentus Christi, & prædicaturum Iudæis, vt cõuertantur ad Christum, nam quia in hoc munere Ioãnes assimilatus est vero Eliæ, ideo ipse Elias nominatus est, tanquam venturus in spiritu, & virtute Eliæ. Sicut declarauit idem Lucas cap. 1. addendo, *vt conuertat corda Patrum in filios*, alludens ad locum Malachiæ, vt ex verbis ipsis constat, & notauit præter expositores ibi, Augustin. tract. 4. in Ioannem, dicens, Ioannem dictum esse in spiritu Eliam, quia hoc fuit in primo aduentu, quod Elias erit in secundo. Idẽ Gregor. homil. 7. in Euang. Ipsa ergo metaphora Eliæ Ioanni attributa, indicat, priorem prophetiam ad literam esse prædictam de proprio Elia. Quod ita etiam confirmatur, nam cum Angelus ait: *Veniet in spiritu, & virtute Eliæ*, aperte distinguit Eliam à Ioãne; ergo supponit proprium Eliam *venturum in spiritu, & virtute, vt conuertat corda Patrum in filios, &c.* ac subinde supponit, de illo Elia distinctio à Ioanne prius fuisse similia verba prædicta. Quocirca licet darem⁹, verba Malachiæ interdum afferri de Ioanne Baptista, quasi in eis fuerit prędictus, intelligendum id esset in sensu spirituali, fortasse etiam à Spiritu Sancto intento, non tamẽ est excludendus proprius literalis sensus, qui multis aliis modis euidenter comprobatur. Sicut quando Ioannes de Christo adducit verba illa, *Os non comminuetis ex eo*, non excluditur proprius literalis sensus, quo significatur, in typo id ad literam seruatum esse, vt obseruauit August tract. 120. in Ioannem, & Chrysost. hom. 84. Ita ergo licet verba Malachiæ Ioanni in spirituali sensu accommodentur, ad literam seruanda est proprietas. Nam de Ioanne ad literam prædictum fuerat per eandem Malachiam c. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuã ante te.* Quæ verba prius retulit Christus Matt. 3. tanquam propriè de illo dicta, vnde præmittit, *Hic est enim, de quo scriptum est, &c.* postea vero longe aliter inducit locum Malachiæ, vel potius ad illum alludit per attributionem, vel in spirituali sensu ad Ioannem verba accommodat.

Authoritate Patrum sententia Catholica constabilitur.

12. Vltimo authoritate Patrum hæc expositio verborum Domini comprobatur. Hieronymus enim Mat. 11. dicit, Ioannem mysticè vocatum esse Eliam propter similitudinem, & addit, quod sicut Elias futurus est præcursor secundi aduentus Christi iuxta Malachiam, ita Ioannes fuit præcursor primi. Quamuis enim ibi solum hanc referat, vt aliorum sententiam, vltimo tamen loco eam ponit, & tacite approbat: Matthæi vero 17. supponit vt veram traditionem Hebræorum de vero Elia venturo præcursore secundi aduentus, & postea sic exponit verba Christi. *Ipse, qui venturus est in secundo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidem, nunc per Ioannem venit in veritate, & spiritu.* Et August. lib. 83. Quæstio. q. 58. *In secundo* (ait) *aduentu in claritate Dominus venturus est, cuius aduentus præcursor speratur Elias, sicut primi Ioannes fuit; & ideo dicitur à Domino, Elias iam venit, & multa ei homines fecerunt, & si vultis scire ipse est Ioannes Baptista, qui venturus est. Quia in eodem spiritu, & in eadem virtute, & tanquam præcedentis præconis officio, & hic iam venit, & ille venturus est.* Vbi clarissime exponit, Christum loquutum esse de duplici Elia, vero, & mystico. Et lib. 1. Quæstion. Euangelicar. q. 21. de vero Elia intelligit illa Domini verba: *Elias quidem venturus est*, & quod additur, *Et restituet omnia*, exponit: *Vel eos, quos Antichristi persecutio conturbauerit, vel ipse restituet moriendo, quæ debet.* Idem tract. 4. in Ioan. vt supra retuli. *Luc. 1.* Et similiter Ambros. lib. 1. in Luc. circa illa verba: *Et præibit ante illum in spiritu, & virtute Eliæ.* Inter alias rationes, & similitudines ponit: *Quia hic prioris, ille sequentis Dominici præcursor aduentus.* Et libro secundo de Virginibus in principio dicit. *Eliam, qui virgo fuit ideo raptum esse in cœlum, & Dominici*, ait, *venturus est præcursor aduentus.* Gregor. etiam lib. 35. Moral. cap. 9. aliàs 6. de vero Elia intelligit, quomodo autẽ restituet omnia, declarat, dicens. *Nunc enim amisit Israelitas Ecclesia, quos conuertere prædicando non valuit, sed tunc Elia prædicante dum quotquot inuenerit, colligit, velut plenius recipit, quod amisit.* Et eodem modo intellexit verba CHRISTI idem Gregor. lib. 20. Morali. capit. 25. & Homil. 12. in Ezech.

Patrum græcorum dicta proponũtur.

13. Præterea Origen. tractat. 3. in Matth. post interrogationem Apostolorum: *Quid ergo dicunt Scribæ, quod Elias oportet venire primum?* addit: *Ad hoc respondit Iesus, non reprobans quidem, quæ à Scribis tradita fuerant de Elia, sed alium Eliæ aduentum ante se denotat factum, quem ignorauerunt Scribæ.* Et ita statim exponit sequentia verba Christi de duplici Elia in persona, & in spiritu, quorũ alter vẽturus est, alter iam venit. Vnde optimè Chrys. Homil. 38. in Matth. 11. *Significauit* (inquit) *Christus, Ioannem, vtrique enim vnam administrationem susceperunt, & præcursores ambo constituti sunt. Quapropter non dixit, hic est profecto Elias, sed si vultis suscipere, hic est.* Et cætera, quæ eleganter prosequitur tum ibi, tum latius, & melius hom. 58. vbi exponit verba Christi, *Elias venturus est*, de Elia Thesbite, de quo etiam loquutus fuerat Malachias. Et hom. 4. in 2. ad Thess. similiter declarat, Ioannem dictum esse Eliam propter ministerium præcursoris, in quo vero Eliæ similis fuit. Et Theophyl. Matth 17 exponens verba Christi ait *Dicendo, quod Elias quidem veniet ostendit quod nondum venit, & in secundo aduentu veniẽs restituturus sit ad fidem Christi omnes Hebræos, quos persuasibiles inueniet, &c.* Denique Tertull. lib. de Anima, c. 35. eidem fauet expositioni, vt posteriores omittam, Bedam, Anselm. & alios, qui verba Christi ita intellexerunt.

Bellarminus defenditur.

14. Quid est ergo quod Rex Angliæ ait, nihil esse in Scripturis, quod innuat, Eliam esse venturum ante iudicium? Nunquid verisimile est, tot Patres tanta concordia in assertione hac ex sacra Scriptura colligenda conuenisse, sine magno, & euidenti in eadem Scriptura fundamento? Quapropter multum excedit, dum prædictam interpretationem verborum Christi in Bellarmino reprehendens, eam impudentem vocat, & paraphrasim non ferendam, vel callidè, & pessima fide inductam fuisse dicit. Aut enim Sanctos Patres non legit, aut omnes in vno Bellarmino tecte, & callide, & contra id quod alibi profitetur, reprehendit, vtrumque autem intolerabile est, & Rege indignum. Eo vel maximè, quod nec rationem vllam, nec ponderationem verborum Christi alicuius momenti affert, quo receptum sensum verborum Christi impugnet: neque his satisfacit, quæ nos ad illum persuadendum induximus. Cum ergo, & alia testimonia Scripturæ aliter rectè intelligi non possint, & verba Christi in optimo, & plano sensu

sensu cum illis concordent, & communis Patrum interpretatio consentiat, dubitandum non est, quin Elias futurus sit secundi aduentus Christi præcursor, ac subinde vnus ex duobus testibus à Ioanne in Apocalypsi prædictis.

15. *Regis de Enoch sententia.* De Enoch vero quasi irridendo sic ait Rex. *Sed Enochum oportet in hoc negotio cum Elia coniungi, nullam aliã ad rem, ni fallor, nisi ad iugum ex altera parte tollendum.* Verumtamen dicteria hæc, & irrisionis verba non Bellarminum tantum (vt Rex dissimulat) sed Patres omnes; imò ipsum Ioannem Euangelistã pungunt. Nam si prędicta verba audienda sunt, non solum aduersus Enochum, sed in vniuersum omnem socium Eliæ in prædicatione, & aduentu suo irrident, & excludunt. Ita enim dicere aliquis poterit, quid oportet, alium quemcunq; Eliæ coniungi, nisi forte ad iugum ex altera parte tollendum? Cur ergo Ioannes, duos testes, duosq; Prophetas vẽturos esse prædixit? Quis nouit sensum Domini, aut quis Consiliarius eius fuit? Aut quis rationem ab illo exiget, cur duos testes missurus sit, & non vnum tantum, vel non plures? Vel cur in primo suo aduẽtu vnum tantum præcursorem miserit, in secundo vero duos? Vel cur ad prædicandum Euangelium miserit duodecim Apostolos, & non plures, neq; pauciores, & in fine mundi contra Antichristum duobus testibus contentus futurus sit? Sunt ergo futiles huiusmodi obiectiunculæ: nam Deus *omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ.*

16. *Cögruæ aliquot rationes, cur alius socius sit Eliæ adiũgendus.* Quanquam recte consideranti statim multæ rationes huius diuinæ prouidentiæ occurrere possunt. In primo enim aduentu vnus tantum præcursor missus est, quia solum ad vnum Iudæorum populũ, & ad vnum terræ locum mittebatur, & eo tẽpore, quo ad huc ille populus in fide perseuerabat, & prophetarum doctrinis erat instructus, ideoq; vnus testis eximius, qui esset *lucerna ardens, & lucens*, visus est sufficiens. Elias autem mittendus est ad Ecclesiam per totum orbem iam diffusam, & ex gentibus, ac Iudæis constantem, & eo tempore, quo vix inuenient fidem super terram propter ingentem Antichristi persecutionem, & ideo socium aliquem habebit, qui eum ad ferendum iugum Euangelicæ prædicationis, & Christi defensionis iuuet. *Apoc.11.* Vt sint duo candelabra in conspectu Domini stantia, & vtrunq; populum illuminantia; & duæ oliuæ, ex quibus maior abundantia gratiæ in tempore tantæ necessitatis Ecclesiæ communicetur. Itaq; grauissimè Rex errat, de numero duorum testium dubitando, vel illum tanquam ratione carentem irridendo.

17. *Quis Eliæ sit adiungẽdus, non ita compertum est* Quis autem futurus sit ille socius, non est tam exploratum, & certum, sicut quod alter futurus sit Elias. Vnde in eo, quod addit Rex, nullum Scripturæ locum de reditu Enoch loqui: minus errat. Nam etiam Aretas Apocal.11. suo cap.30. dixit. *Quod Elias venturus sit, manifestum est, de Enoch vero testimonium quidem, quod ad aduentum spectet, ex Scriptura non habemus.* Vnde factum est, vt de hoc socio Eliæ variè senserint Doctores catholici: Victorin. enim Apocalyp.11. opinatus est, Ieremiam cum Elia esse venturum, Hilar. autem canon. 20. in Matth. reprobata illa sententia Moysem sociauit Eliæ, cuius sententiam aliqui moderni expositores Matth.17. sequuti sunt. Alij vero hoc munus prophetãdi cum Elia tempore Antichristi Ioanni Euangelistæ tribuunt cum Hypolito lib. de Consumm. mundi. Qui tamen non excludit Enoch, sed tertium Ioannem adiungit. Hoc vero fundamẽtum non habet, & ipsi Ioanni repugnat, qui duorum tantum testium mentionem facit. Neq; absolutè credibile est, Moysem, Ieremiam, aut Ioannem venturum esse cum Elia, quia nullum vestigium, vel indicium eius rei in Scriptura habetur, & lõge verius est, illos omnes mortuos esse, & cũ Christo iam regnare, & ideo verisimile non est illos esse iterum morituros, & de cœlo ab statu beatifico abstrahendos, vt ad pu- *2.to 3 p disp 55 sect. 3.* gnandum cum Antichristo descendant, vt latius alibi tractaui.

18. *Probabilissimum est Eliæ sociũ Enoch futurum.* Superest, vt omnino asseramus, Enoch esse venturum simul cum Elia, vt sit alter testis, & prædicator contra Antichristum. In hac enim affirmãda sententia grauissimi Patres, & fere omnes conueniunt. Tertull. lib. de Anima cap.50. August. lib.9. Genes. ad liter. cap.6. & libr.1. de Mirabilib. Sacræ Script. cap.3. Ambros. 1. Cor.4. Damascen. lib.4. capit.27. Beda, Anselm. & D. Thom. in Apocalyp. vbi etiam Andr. Cæsar. dicit, plerosq; Doctorum hanc sequi sentẽtiam, & Aretas dicit, haberi ex traditione præconum Christi. Et argumentum magnum est, quia Enoch mortuus non est, sed translatus, vt Scriptura docet Genes.5. *Heb 11.* Vnde fit, aliquando esse moriturum, *quia statutum est hominibus semel mori,* à qua regula non potest cum fundamento excipi. Ergo verisimillimum est, ad hunc finem reseruari, vt cum Elia veniat, & pro Christo moriatur.

19. *Fauent maxime verba Ecclesiastici.* Accedunt verba Ecclesiast. 44. *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pœnitentiam.* Quæ verba de paradiso terrestri intelliguntur a Patribus, vt supra retuli. Rex autem Angliæ contendit, sufficienter sic exponi, qui positus fuit in exemplum futuris hominibus, quo ad pœnitentiam agendam, & sectandum Deum incitarentur. Quam expositionem Theodoret. quæst. 45. in Genes. tradidisse videtur. Et posset tolerari, si alia non excluderetur, vel si multæ aliæ circumstantię, aliquid amplius in verbis illis significatum esse, interpretari non cogerent. Nam si solum in exemplum translatus esset, non certe in paradisum terrestrem, sed in cœlestem transferendus fuisset, nec in mortali corpore in terra seruandus, sed gloria, & honore statim coronandus. Deinde pauci profecto futuri erant, qui illo exemplo tam distanti, tamque abscondito permouendi essent ad pœnitentiam; alius ergo modus commouendi homines ad pœnitentiam ibi prædicitur. Denique in illa nota causali, *translatus est, vt det gentibus* (seu generationibus vt habent Græca) satis indicatur, ex speciali prouidentia reseruatum esse ad excitandos homines aliquando ad virtutem, & pœnitentiam. Vnde probabile est, non sine mysterio positum esse *gentibus*, quia Elias magis ad Iudæorum conuersionem, Enoch verò ad reuocandos lapsos ex gentibus mittetur: *Elias ad Iudæos, Enoch ad gentiles conuertẽdos præcipue destinabitur.* Hoc ergo habet hæc assertio satis probabile in Scriptura fundamentum, quod Patrum authoritate, & coniectura confirmatum, nisi quis velit voluntariè tergiuersari, & plus sapere, quam oportet, rem satis credibilem, & moraliter certam efficit.

CAPVT XV.

Antichristi sedem, & loco, & gradu lõgissime à Pontificis sede distare.

1. *Romam Antichristi sedẽ esse Rex Iacobus suadere conatur.* De tempore aduentus Antichristi, & consequenter de testibus ad prædicandum contra ipsum venturis, satis (vt opinor) disputatum est, sequitur dicendum de Antichristi sede, quod est secundum membrum disputationis Regis Angliæ, seu alter locus, vnde ostendere nititur, Antichristum iam in sede, ac throno suo sedere. Videturq; in hunc modum argumentari: Roma futura est sedes Antichristi, ergo magnum signum est, eum, qui nunc Romæ sedet, esse Antichristum. Verumtamen nec Rex ita expresse colligit, neque illatio vllius momenti esset: Duobus enim modis potest Antecedens illius argumentationis intelligi, vno modo de sede ipsa Romani Pontificis, quatenus est Pontificius thronus, in quo dicatur sessurus Antichristus: alio modo solum de loco Romanæ vrbis, ita vt in illa collocaturus sit Antichri-

tichri-

tichristus thronum, & Regalem curiam imperij sui. Non potest autem Antecedens illud in priori sensu intelligi, quia esset inutilis argumentatio, & petitio principij: nam illa est conclusio, quam Rex suadere conatur, nimirum Antichristum sessurum esse, imo & iam sedere in Pontificia, seu Romana sede; si ergo in illo sensu Antecedens illud intelligeretur, pro fundamento, & principio argumentationis, probanda conclusio assumeretur, essetque ridicula argumentatio.

2\. *De Romana ipsa, non de Pontificio throno loquitur.* Oportet ergo, vt Rex loquatur de loco ipso Romanæ ciuitatis, & pro fundamento suæ rationis sumat, Antichristum collocaturum sedem imperij sui in illa ciuitate, vt inde colligat, Romanum Pontificem esse Antichristum, quia in eadem ciuitate sedem Pontificatus sui habet. Et sic collectio quidem per se spectata friuola est, quia in eadem ciuitate possunt varij Principes, imperio, moribus, & titulo, ac modo regnandi valde dissimiles, sedes imperij sui saltem diuersis temporibus collocare. Neque propterea inde inferri potest, vnum imperium esse aliud. Aliàs eodem modo inferri posset, Constantinum fuisse Turcam, quia in eadem ciuitate Constantinopolitana sui imperij sedem collocauit, in qua postea Turca sedet. Imò & inferri posset, Petrum, & successores eius etiam ante Bonifacium fuisse Antichristum, quia sedem suam in eadem Romana ciuitate habuerunt.

3\. Quamuis autem hęc conditio habendi sedem imperij in eadem ciuitate, non sit satis, ad ostendendum esse eundem, qui sedet, neque habere propriè eandem sedem, id est, eodem regnandi titulo, eademve potestate, ac dominatione, nihilominus est conditio necessaria, & ideo Rex cum suis Protestantibus maximè conatur ostendere, conditionem hanc figendi sedem Romæ, vero Antichristo conuenire, vt ex illa, adiunctis aliis inferant, eum qui nunc sedet in illa ciuitate esse Antichristum. Cum autem ex hactenus dictis constet, conditiones alias de tempore Antichristi prædictas, in eum, qui nunc sedet, non conuenire, & in sequentibus ostendendum sit, alias etiam qualitates, & proprietates de persona Antichristi reuelatas in Pontifice non reperiri, etiam si daremus, Romam futuram esse locum sedis Antichristi, nihil referret ad concludendum, Antichristum aut venisse, aut esse Pontificem. Nihilominus tamen, quia etiam illud principium, scilicet, Antichristum Romæ sessurum, falsum est, vt euidentius constet, quam sit vana fictio, & impostura de Antichristiana sede Romæ collocata, vel collocanda, expendemus in hoc capite Regis probationes, ostendemusque assertionem eius falsam esse, suisque principiis, & expositionibus Apocalypsis repugnantem; postea vero de futura sede Antichristi pauca subiiciemus.

Etsi Roma Antichristi sedes esset futura, non inde rectè inferebatur, in se de Petri sessurum.

4\. *Præfat. pag. 64 Probationes Regis proponuntur.* Romanam ergo ciuitatem futuram esse locum sedis Antichristianæ, probat Rex 1. ex Paulo 2. ad Thess. 2. dicente de Antichristo: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, Id est,* ait Rex) *in sinu atque adeo in penetralibus Ecclesiæ.* Et addit: *Iam vbi sit Apostolica illa sedes, cuilibet relinquo diuinandum, sed & quis in ea sedens pro Deo sese gerat, peccata condonans, fidei articulos definiens, omnium hominum censor, & iudex, ipse à nemine iudicandus.* In quib. verbis hoc argumētum virtute continetur. Antichristus sedebit in Ecclesia, quæ est templū Dei; ergo sedes eius erit in sinu, & penetralibus Ecclesiæ, id est, in præcipuo, & (vt sic dicam) in intimiori loco eius; ergo erit Romæ; ergo Apostolica sedes, quæ ibi est, est sedes Antichristi. Probat virtute hanc vltimā illationem, *quoniam qui illic sedet, ostendit se tanquam sit Deus.* Hactenus Rex.

5\. *Templi nomine an Ecclesiam Paulus intellexerit.* In hoc ergo argumento in primis non hæremus in Antecedente prout à nobis propositum est, & virtute continet expositionem, quod Paulus per templum Dei Ecclesiam intellexerit. Nam hic sensus errorem non continet, sed potius probabilis est: Hieronymus enim epist. 151. ad Algasi. qu. 11. sensum illum cæteris præfert, illumque sequitur Hugo Eter. libr. de Regress. anim. cap. 23. & Oecumen. ibi, ita hunc sensum probat, vt alios excludat, dicens, *Non dicit templum quod erat Hierosolymis sed Ecclesiam Dei.* Alij vero Græci interdum insinuant, Paulum non loqui solum de tēplo Hierosolymitano, sed etiam de Ecclesiis Christi, indicantes, prius non excludere. In quam sentētiam citatur Chrysost. 2. Thessal. 2. dicens, *Iubebit se in templo Dei collocari, non Hierosolymitano solum, sed etiā in Ecclesiis.* Ita enim vertit Musculus in Veneta impressione anni 1549. in nouis autem editionibus Parisiensibus anni 1581. & 1588. interprete Germano Herueto, nō legitur particula *solum* nec *Ecclesiis* in plurali, sed in singulari, hoc modo *Iubebit ipsum pro Deo adorare, & sedebit in templo DEI, non quod est Hierosolymis, sed in templo Ecclesiæ.* Theophylact. autem aliter videtur legisse, vel exposuisse Chrysostomum dicens, *Non in templo specialiter, quod est Hierosolymis sed in Ecclesiis simpliciter, & omni diuino templo.* Apud Theodoretum etiā non inuenio exclusiuam secundum versionem eiusdem Germani Herueti, in Coloniensi editione anni 1573. sed verba eius sunt: *Templum Dei appellauit Ecclesias in quibus primam sedem arripiet.* In quib⁹ verbis potius videtur tacite excludere templum Hierosolymitanum, licet absolute dicendo *Ecclesias*, omnes includat, & consequēter etiam illas, quæ Hierosolymis fuerint.

Quocirca etiam Ecclesiam per templum Dei intelligendo, duæ, vel tres sunt illius vocis expositiones. Vna, vt per Ecclesiam non materialis locus adorationis Dei, sed formalis (vt ita dicam) Ecclesia, id est ipsa congregatio fidelium intelligatur. Et hanc indicat Hieronymus supra dicens: *Vel in Ecclesia vt verius arbitramur, sedebit, ostendēs se, tanquam ipse sit Christus, & filius Dei.* Et idem significat Matt. 24. exponēs illud, *In loco Sancto, id est in Ecclesia.* Et certè verba Chrysostomi, quæ retuli iuxta Heruetum, ab hoc sensu aliena non sunt. Et eundem sensum vt probabilem ponit Andr. in Apocal. cap. suo 62. Alia expositio est, vt templum Dei sumatur pro materiali loco sacrificij, & adorationis, quod *Ecclesiam* vocamus. Et hæc expositio potest subdistingui. Vnde secunda expositio erit, vt templum Dei generaliter sumatur pro Ecclesiis Christi, & specialiter pro illis solis, ita vt templum Hierosolymitanum excludatur. Et hanc posuit expresse Oecum. & ab illa non discrepat Theodoret. licet exclusiuam expresse non posuerit. Tertia erit, per templum Dei intelligi omne diuinum templum, siue sit in Ecclesia Christi, siue in Synagoga. Et hanc tradit Theophylact. & sequitur Caiet. dicens, *Non determinatum templum, sed quodlibet Deo dicātum significari.* Ita vt templum Dei positum sit ad excludendum tantū idolorum templa, vt voluit etiam August. in li. 20. de Ciuit. cap. 19.

6\. *Per templum cōgregatio fidelium exponi potest.*

2. Ecclesia excludendo tēplum Hierosolymitanū.

3. Quilibet locus DEI cultui dicatus.

Addit vero ibi Augustinus quartam expositionem, magis metaphoricam. Nam per templum Dei intelligit ipsummet Antichristum, & ponderat, Græca non habere, *vt sedeat in templo DEI*, sed *in templum Dei*, id est, vt se gerat tanquam Dei templum. Quod potest intelligi, vel de ipsa persona Antichristi, & sic intelligendum erit, non illo communi modo, quo iusti dicuntur templum Dei, sed alio singulari modo, quo ipse haberi volet, vt verus Deus. Sicut dicitur in Christo habitare plenitudo diuinitatis corporaliter: & ita humanitas Christi, seu Christus vt homo potest dici singulari modo templum Dei. Vnde cum Paulus ait: *Ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit DEVS*, iuxta hanc expositionem, non ponit illa duo tanquam diuersa, sed posterior pars est prioris explicatio, exhibebit enim se Antichristus in templum Dei, se ipsum verum Deum prædicando, & vt sic adorandum ostentans. Vel per Antichristum intelligi potest, non sola persona Antichristi, sed simul cum corpore mystico ex prauis hominibus, qui illum sequentur congregato: & sic dicitur Anti-

7\. *D. Augustin. ipsum Antichristum putat dictū Dei templum.*

2. Thess. 2.

Antichristus sedere in templo Dei, quia suam cõgregationem ostentabit tanquam veram Dei Ecclesiã; in qua ipse sedebit tanquam Deus. Et hunc posteriorem sensum magis sequitur Augustinus.

8. *Optio datur quamlibet ex dictis expositionibus eligendi.*

Si ergo Regi Angliæ placet, vt templum Dei in illo loco Pauli Ecclesiam significet, non contendimus, eligat autem ipse ex dictis expositionibus quam magis probet: nunc enim nihil nostra refert, inter eas diiudicare, sed ad rem solum spectat, breuiter ostendere, nullam earum Protestantium assertioni, seu vanæ potius cogitationi posse deseruire. Nam si Ecclesia per templum Dei significata est fidelium congregatio, licet Antichristus in hac Ecclesia sessurus sit, ostendens se tanquam sit Deus, non sequitur in Romana ciuitate collocaturum sedem suam. Nam fidelium congregatio est per totum orbem diffusa, & de se abstrahit à materiali loco: vnde sedere hoc modo in Ecclesia tanquam Deum, nihil aliud est, quam in ipsa Christi Ecclesia, & ab his, qui fuerint membra eius pro Deo haberi, ac reputari. Quod verum esse poterit, siue Romæ, siue Constantinopoli, siue Hierosolymis contingat; imo siue in Europa, siue in Asia eueniat. Oportet autẽ aduertere, congregationem illam, in qua Antichristus adorabitur vt Deus, vocari templum, vel Ecclesiam Dei, quia antequam per Antichristum peruerteretur, erat templum, & Ecclesia Dei: ipsum autem pro Deo suscipiendo, quoad eam partem facta erit Synagoga Satanæ, seu Antichristiana. Iuxta hunc ergo sensum nihil colligitur de Romana ciuitate, quod sit futura sedes Antichristi. Imò aliunde euertitur blasphemia dicentium, Pontificem ibi sedentem esse Antichristum: nam (vt ait Hieronymus) *Antichristus sedebit in Ecclesia, ostendens se esse Christum, & filium Dei*, Pontifex autem non ita sedet, sed vt minister Dei, & Christi Vicarius, & seruus seruorum Dei. Et hæc ratio fere eodem modo de quarta expositione procedit, vt facile consideranti patebit, nam expositio Augustini ad hoc etiam reuoluitur, vt per Ecclesiam hominum congregatio, non materialis locus designetur, eademq; nomine *templi Dei* significetur.

9. *Ex Regis coniecturis non magis sequitur Antichristum in Romano quam in aliis templis sessurum.*

Si vero placeat, per Ecclesiam intelligere solas Christianorum Ecclesias, cum Paulus indefinite de templo, seu Ecclesia Dei loquatur, non magis potest inferri sessurum Antichristum in aliquo templo Romano, quam in Constantinopolitano, vel Hierosolymitano, aut alio simili. Nec refert quod Rex addit, sessurum Antichristum *in sinu, & penetralibus Ecclesiæ*, tum quia hæc verba non sunt Pauli, sed ipse illa adiunxit de suo capite, ideoq; pari facilitate contemnuntur. Tum etiam quia satis erat Anglia in sinu, & penetralibus Ecclesiæ, & tamen Deo permittente, facta est sedes Antichristi: & Lutherus, ac Caluinus in medio quidem Ecclesiæ, ac subinde in sinu, & penetralibus eius virus suum effuderunt, licet Romam euertere non potuerint.

Instantia.

Dicet forte Rex, licet templum Dei indefinite positum fuerit, per antonomasiam sumptum esse pro Roma, vel Romano templo tanquam omnium præcipuo. Posset'q; iuuari verbis Theodoreti secundæ Thessalonic. 2. dicentis, *Templũ Dei appellauit Ecclesias, in quibus primam sedem arripiet*: nos enim dicimus, primam sedem esse Romanam; illam ergò arripiet Antichristus.

Responsio.

Sed illud etiam voluntarie dicitur, & sine probatione. Et præterea facile respondebimus; sessurum Antichristum non in templo, quod re vera præcipuum est, sed quod ipse volet, & prædicabit esse præcipuum, credibilius autem est, illud esse futurum in Iudæa potius, quam in Italia. Nam cum Antichristus se pro vero Christo, & Messia vendicaturus sit, caput Ecclesiæ suæ dicet esse Hierusalem, non Romam, vt mox videbimus. Theodoretus autem per *primam sedem* re vera non intellexit Romanam, neq; aliquam ex primariis Ecclesiis, sed in vnaquaq; Ecclesia, vel templo primarium locum, ac sedem soli Deo debitam: vel loquutus est de prima sede, non quæ nunc sit, vel suo tempore erat, sed quam ipse Antichristus eriget. Atq; hic discursus æquè procedit iuxta tertiam expositionem, quæ sub nomine templi tam Iudaicum templum, quam Ecclesias Christianorum complectitur: nam sic magis ampla est, & indefinita Paulina propositio, ideoque minus potest ex ea inferri determinatus locus Romanæ ciuitatis.

10. *Sinus Ecclesiæ amplissimum est, nec solum Romã includit.*

Ex quibus etiam concluditur, frustra Regem diuinandum proponere, vbi sit Apostolica sedes: nam licet omnibus pateat, illam esse Romæ, non sequitur, Antichristum ibidem collocaturum sedem suã, etiam si sessurus sit in sinu Ecclesiæ. Quia sinus Ecclesiæ amplissimus est, & boni, ac mali in illo existunt, & vnus quidem legitime sedet, alius per ambitionem, & tyrannidem caput Ecclesiæ fingitur. Præterquam quod (vt supra dicere cœperam) licet Antichristus Roma expelleret Pontificem, & suam ipse sedem ibi collocaret, non sederet in eadem sede, neque inde posset concludi, eum, qui nunc legitime sedet, ita sedere, sicut Antichristus sedebit. Nam qui nunc sedet, non se Christum, aut Messiam esse prædicat, sicut prædicabit Antichristus. Quapropter vanum est, quod Rex subiungit, Pontificem pro Deo se gerere, *peccata condonando, &cæt.* Nam aliud est, vicem Dei gerere, & vt ministrum eius, modoque ab ipso instituto supernaturales effectus operari, & diuinam iurisdictionem exercere: aliud vero est, se pro Deo gerere, se ipsum tanquam Deum credendum, adorandumque proponere. Illud enim legitime facit Pontifex, hoc autem posterius erit proprium Antichristi, vt Scripturæ docent, & Patres interpretantur, & in capitibus sequentibus fusius declarabimus.

Pontifex se D[illegible] d[illegible] Ch[illegible] exh[illegible]

11. *Altera Regis probatio ex Apocalypsi.*

Alteram probationem, quod Roma futura sit sedes Antichristi, Rex assumit ex Apocalypsi, supponitque ex cap. 13. Bestiam, quam Ioannes vidit ascendentem, habentemque capita septem, & cornua decem esse Antichristum. Deinde vero argumentum sumit ex cap. 17. vbi Ioannes narrat, se vidisse mulierem meretricem sedentem super eandem bestiam (vt Rex interpretatur) de qua muliere sic Ioannes in fine capitis concludit. *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.* Et de eadem prius dixerat *eius nomen esse Babylon magna*, & eodem modo illam appellat cap. 18. ergo *locus hic* (ait Rex) *perspicue, & sine vlla contradictione declarat, Romam esse, aut fore sedem Antichristi.* Probat illationem. *Primum quia nullus iam Papista inficiatur, Babylonis nomine ibi planissime Romam intelligi. Deinde hanc mulierem* (ait) *esse illum Antichristum, liquet ex tempore, quo vim suam, & operationẽ exercet: quod erit quadraginta duorum mensium prout. 13. ca. habetur.*

12. *Mulier cum bestia confundi non debet.*

Prius vero, quàm huic argumento respondeam, in his, & aliis Regis verbis aduerto, illum confundere mulierem cum bestia, & è conuerso: nam mulierem dicit esse Romam, & Babylonem, eandemque rursus dicit esse Antichristum, & paulo inferius constare dicit, bestiam septem capitum esse Antichristum. Et tamen pag. 108. dicit bestiam illam esse ciuitatem regiam. Et similiter pag. 99. mulierem cum bestia confundit, & nunc ciuitatem, nunc imperium eius, nunc Antichristum significare dicit. Quæ confusio & communi expositioni repugnat, & intelligentiæ lumen obfuscat, nam si mulier, & Babylon est Roma, quomodo est Antichristus? aut quomodo insidet bestiæ quæ dicitur esse Antichristus? Deinde in c. 13. non dicitur potestas data mulieri per menses 42. sed bestiæ; ergo inde non probatur, mulierem esse Antichristum, sed bestiam. Non debent ergo cõfundi: aliud enim mulier, aliud bestia repræsentat, neque potest bestia se ipsam portare. Neq; vero hoc dicimus, vt obiectionem vitemus, sed vt verum sensum declaremus, viamq; paremus ad cauẽdas calumnias, quæ in illa confusione, & æquiuocatione delitescũt, vt infra

vt infra cap. 20. videbimus. Obiectio autem in hunc modum formari potest. Mulier fornicaria, quæ magna Babylonia nuncupatur, est Roma, & illa dicitur insedere bestiæ, id est, Antichristo tanquam Principi, & fundamento suo; ergo Roma futura est Antichristi sedes. Probatur consequentia, quia licet potius Princeps videatur sedere in ciuitate, vbi habet solium; quàm ciuitas in ipso, tamen etiam ciuitas ipsa dicitur sedere super Principis humeros, quatenus eius potentia, & virtute regitur, & conseruatur. Sic ergo Roma visa est sedere super bestiam Antichristum; erit ergo sedes eius.

13. De hac obiectione multa dici possent, nisi essent in superioribus dicta. Possemus ergo facile obiectionem vitare dicendo, fornicariam illam in cap. 17. Apocalypsis à Ioanne visam, non Romam, sed mundum significare, & bestiam, cui insidere visa est, non Antichristum, sed diabolum esse. Veruntamen ad respondendum Regi necessarium non est, probabiles, nedum magis receptas interpretationes negare. Concedimus ergo mulierem illam Romam significare, non tamen Christianam, sed ethnicam, vt ca. 6. declaraui. Cum verò subsumitur, bestiam, cui mulier insidebat, esse Antichristum, respondemus, vel negandum id esse, vel certè distinguendum, & sano modo intelligendum. Nam illa bestia dicitur habere septem capita, quæ ibi exponuntur esse septem Reges, quorum nullus est Antichristus, sed alius, qui octauus esse dicitur, licèt de septem sit, & vocatur specialiter, *bestia, quæ erat, & non est*, vt supra tractatum est. Igitur bestia habens septem capita, & cornua decem, non est adæquatè (vt sic dicam) Antichristus, sed est successio tyrannorum persequentium Christianos in Romano imperio, post quos ortus est Antichristus tanquam *cornu paruum de medio eorum*, vt dicitur Danie. 7. Hinc ergo non rectè infertur, Romam aliquando insedere super illum Antichristum verũ, & proprium, sed super Imperatores Romanos ethnicos Ecclesiæ persecutores, & Antichristos typicè, & per figuram, seu participationem. Horum ergo Imperatorum, seu Antichristorum fuit quidem Roma sedes, quando tenebat imperium super omnes Reges terræ, & erat ebria de sanguine Martyrum, id est, quando erat Roma ethnica, non Christiana.

Si mulier illa Roma est, ethnica, non Christiana, est Bestia cui inequitat, non significat Antichristum, sed septem tyrannorum Gentilium.

14. Vnde si attente consideretur cap. 17. Apocalypsis, nunquam in illo significatur, mulierem illam fornicariam visam esse sedentem super illam bestiam, quatenus proprium Antichristum, sed solum quatenus tyrannos præcursores eius, & Romanos imperatores ethnicos repræsentabat. Et ideò fortasse quando Ioannes dicit, vidisse mulierem sedentem super bestiam, solum addit, *Habentem capita septem, & cornua decem*, quia Antichristus nec est vnum ex illis septem capitibus, nec de decem cornibus. Nam ipse Ioannes postquàm dixerat, de septem Regibus quinque præcessisse, & vnum esse, & alterum nondum venisse, sed fuisse venturum, & breui tempore duraturũ, subiũgit: *Et bestia, quæ erat, & non est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadit.* Et postea declarat, *decem cornua esse decem Reges, qui potestatem accipient post bestiam, cui suam virtutem, & potestatem dabunt.* Deinceps verò de his subiungit, quod *odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & igne concremabunt*, vtique in hoc bestiæ seruientes, cum qua *habent vnum consilium, cuique suam virtutem tradent*, vt prius dixerat.

Confirmatur expendendo verba Apocalypsis

15. Vnde vlterius colligo, tantum abesse, vt dicat Ioannes, fornicariam sedisse super illam bestiam, quatenus verum, & proprium Antichristum adumbrabat, vt potius significet, per ipsum, vel per Reges ministros eius esse destruendam. Ergo ex illa visione non solum non liquet, nec colligi potest, Antichristum fixurum sui Imperij sedem Romæ, sed potiùs contrarium non obscurè probatur, cum per ipsum Antichristum destruenda sit. Quod in ca. 18. multum confirmatur, maximè contra Regem Angliæ, qui verba illius capitis: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*, de Romana ciuitate intelligit, & ita ex illius sententia ibi describitur desolatio, & abolitio perpetua Romanæ vrbis, vnde necessaria fere consequutione infertur; illam Romæ destructionem per Antichristum, & Reges illi subiectos faciendam esse. Primò ex verbis antecedentis capitis, quę proximè retulimus. Secundo ex sequenti capite 19. quia illud excidium Babyloniæ, quod cap. 18. describitur, non est totius orbis consummatio, & combustio, sed cuiusdam particularis ciuitatis, iuxta illam interpretationem; erit ergo ante mundi finem. Et tamen ex cap. 19. colligitur, illud Babylonicum excidium propè finẽ mundi esse futurum, nam statim post illud ostenditur Christus descendens super equum album, & cum gladio ex vtraque parte acuto procedẽte ex ore eius, cœlestibus exercitibus comitantibus ad perdendam bestiam cum Regibus, & exercitibus suis, qui occisi sunt in gladio *sedentis super equum*, ergo illam Babylonicam destructionem per Antichristum, & exercitũ eius futuram esse satis consequenter intelligitur. Ergo inde euidenter concluditur non esse futuram Romam sedem Antichristi.

Ex eo loco colligi non potest Antichristum sedem Romæ fixurum.

Apoc. 18. Magis colligitur Romã ab Antichristo euertendam.

Apoc. 19.

16. Tertio idem ita concluditur, nam si Roma est illo modo in fine mundi destruenda, vel id fiet per Antichristum, vel per alium; si per Antichristum, certè sedes eius non erit, quia hæc duo inter se repugnant. Neque fingi potest, quod prius in illa fixurus sit sedem, & postea illam sit destructurus; tum quia neque hoc habet fundamentum, neque verisimilitudinem, tum quia monarchia Antichristi non tanto tempore durabit, vt ad illam vicissitudinem rerum possit sufficere, tum præterea, quia (vt ex cap. 17. colligitur) ex odio fornicariæ destruet illam per se, vel per Reges amicos suos; ergo à principio gerent hostile bellum contra illam: ergo cogitari non potest; quod prius sit Roma futura sedes Antichristi, & postea per illum destruenda. Neque etiam dici potest destruenda per alium postquam Antichristus in illa sedem suam fixerit, tum quia repugnat cum verbis citatis ex cap. 17. vbi dicitur destruenda per Reges amicos bestiæ, id est, Antichristi, & executorum consiliorum eius. Tum etiam quia ex alijs locis Apocalypseos, & ex Daniele, & Paulo constat, Antichristum à nullo puro homine esse superandum, sed ab ipso Christo esse interficiendum, ergo si Antichristus semel sedem suam Romæ collocaret, non esset Roma ab vllo hoste Antichristi destruenda, neque ab ipso Christo ante generalem mundi conflagrationem, quia Christus cum venerit ad Antichristum interficiendum, nullam destruet ciuitatem, neque hoc de illo legitur, sed solum quod Antichristum, & pseudoprophetam eius viuos in infernum mittet, & cæteros illorum socios in gladio suo occidet, Apocalyp. 17.

Dilemmate idem probatur.

Alia pars dilemmatis.

17. Assertio ergo, quod Roma futura sit Antichristi sedes, & à Rege non probatur, & dictis, ac expositionibus eius contraria est, & plane falsa. Denique est optima coniectura, quia Antichristus destructurus est Romanum imperium, & magno odio illud prosequuturus, vt etiam ex 17. capit. Apocalypsis colligitur, & ex 2. Thess. 2. & ex omnibus Patribus, ergo non est verisimile, collocaturum esse Romæ sedem suam, quia etiam Romanum nomen cum imperio suo cupiet extinguere.

Conclusio.

CAPVT XVI.

Vbi futura sit Antichristi sedes.

1. LOngè quidem certius est, Romam non esse futuram sedem Antichristi, quàm sit certum, quis locus, vel ciuitas futura sit, in qua thronum suum sit collocaturus. Neque id mirum esse debet, quia in omnibus rebus obscuris, quæ à cognitione huma-

Certius est Antichristi sedem non futuram

Roma, quã vbi futura sit. na longe distant, facilius quid non sit, quam quid sit agnoscitur. At nobis etiam non est tam necessarium, cognoscere, vbi sit Antichristus sessurus, quam scire, non esse Romæ imperaturum, quia hoc posterius ad hæreticos confundendos multum conducit; illud vero prius, licet sit ignotum, vel incertum, non multum refert. Nihilominus tamen vt ex hac affirmatione negationem demonstratam in superiori cap. in hoc ampliori authoritate confirmemus, quid in hoc puncto verisimilius videatur, paucis proponemus.

2. *Regiam Antichristi Ierosolymis futuram communis opinio est.* Catholici ergo Doctores, verisimillimum censent Hierusalem futuram esse regalem sedem Antichristi, templumq; Hierosolymitanum vtcunq; per Antichristum instauratum futurum esse quasi fundamẽtum, & caput falsæ religionis, quam Antichristus in mundum inducere conabitur. Quæ opinio sine vlla dubitatione ex antiqua traditione descendit. Nam Irenæ. lib. 5. capit. 25. aperte dicit, Antichristum regnaturum in Hierusalem. Lactant. lib. 7. cap. 15. & 17. dicit, regnaturum esse in Oriente, in eaque Asiæ parte, quæ Syria vocatur, id est, in Iudai. Hypol. in orat. de Consummat. mundi, dicit Hierosolymis sessurum. Idem Augustinus, vel potius Rabanus tract. de Antichrist. Gregor. Turonen. lib. 1. Histor. Francor. in princip. *Antichristus* (ait) *primum circumcisionem inducet se asserens Christum, deinde in templo Hierosolymitano statuam suam collocabit*, &c. Idem Cyril. catech. 15. Damasc. libr. 4. cap. 27. Seuer. Sulpit. dialo. 2. de Sanct. Martin. & omnes exponentes Scripturas statim tractandas. Tantus autem Patrũ consensus non potuit certe in sola humana suspicione, aut opinione fundari, cum sit de re futura contingente, & ex diuina prouidentia, ac permissione maxime pendente; ergo credendum est, manasse ex cõmuni intelligentia scripturarum: sunt enim in Scriptura multa testimonia, quæ hoc significant, tamen quia prophetica, & obscura sunt, ex traditione aliqua verum illorum sensum Patres collegisse videntur.

3. *D. Pauli testimonium maxime fauet. 2. Thess. 2.* Dico autem videntur esse præcipua testimonia, quibus hæc veritas confirmatur, quæ nunc expendemus, & obiter alia testimonia, & rationes, seu congruentias attingemus. Primum testimoniũ est illud Pauli, quo Rex vtebatur: *Ita vt in templo Dei sedeat.* Nam Paulum ibi loqui de templo Hierosolymitano longe verisimilius est. Primum enim ita exponunt frequentius antiqui Patres, Iren. lib. 5. cap. 25. *Transferet* (inquit) *regnum suum in Hierusalem, & in templo Dei sedebit, seducens eos, qui adorabunt eum, quasi ipse sit Christus.* Et cap. 30. *sedebit* (ait) *in templo Hierosolymis.* Idem Hypolit. in orat. de Consummat. mundi. Ephrem. orat. de Antichrist. p. 3. *Honorabit* (inquit) *Iudæos supra modum, & Iudæorum populi ipsum maximo honore afficient. Vnde & ipse tanquam eos honore præferens, designabit ipsis omnibus locum suum, ac templum, suamque illud instaurandi prouideutiam.* Idem Cyrillus Hierosolymitanus catechef. 15. Damasc. lib. 4. capit. 27. exponens Paulum ait, *Porro Dei templum non nostrum intelligit, sed Iudaicum, non enim nobis, sed Iudæis veniet.* Ita etiam interpretatur locum Pauli Sedulius, Haymo. D. Thomas, & alij communiter. Et potest ita suaderi. *Probabilius est D. Paulũ loqui de templo Hierosolymitano quam de Ecclesia.* Nam verisimilius est, loqui Paulum de templo materiali, quod est locus adorationis, & sacrificij, quam de templo metaphorico Ecclesiæ, vel animi humani; tum quia illa significatio vocis templi est magis propria, magisque vsitata, faciliusque poterat à fidelibus intelligi, quos tunc Paulus instruere volebat; tum etiam quia sine dubio alludit ad verba Christi Matth. 24. Cum videritis *abominationem stantem in loco sancto.* Vbi non est dubium, quin Christus de materiali templo loquatur. Tunc autem quando Paulus scribebat, solum templum Hierosolymitanum *templum Dei* quasi per antonomasiam à fidelibus vocabatur, quia tunc vel nondum inceperant Christiana templa, vel non hac voce appellabantur, vt ex antiquis Patribus constat. Neque in alia significatione inuenitur in Scriptura, & præsertim in nouo testamento vox illa *templi Dei* in proprietate sua, & prout locum sacrificij significat; ergo verisimilius est, in eadem significatione Paulum illa voce vsum fuisse.

Confirmatur hoc testimonium ex alio Matth. 24. 4. vbi Christus ait: *Cum videritis abominationem desolationis stantẽ in loco sancto*, ibi enim per locum sanctum templum Hierosolymitanum intellexisse testes sunt omnes, qui de statua, seu imagine Cæsaris locum interpretantur, vt Chrysost. Homil. 76. Theophyl. ibi, Item Hilar. can. 25. in Matt. dicens, *De Antichristi temporibus hæc loquutus est.* Et infra. *Atque à Iudæis susceptus in loco sanctificationis insistet, vt vbi sanctorum precibus Deus inuocabatur, illic, ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit.* Ambros. etiam libr. 10. in cap. 21. Lucæ, de *templo interiori Iudæorum* exponit. Et eundem sensum indicauit ibi Hieronym. cum dixit, verba Christi posse intelligi, aut simpliciter de Antichristo, aut de imagine Cæsaris, quam in templo posuit Pilatus, aut de statua Adriani, quæ in Sancto sanctorum loco posita fuit; intellexit ergo Hieronymus illum locum Sanctum esse templum & Sancta sanctorum, & tamen ibidem ait; de eodem loco Paulum loqui 2. Thessal. 2. Vtrumque autem optimè confirmatur ex loco Daniel. 9. *Et erit in templo abominatio desolationis*, quidquid enim ibi per abominationem desolationis significetur, dubitari non potest, quin templum Hierolymitanum Daniel intellexerit, nullum enim aliud templum Dei veri tunc erat, nec de alio est sermo in testamento veteri; At Christus Dominus locum Danielis allegat, ergo idem templum per locum sanctum intellexit: Paulus autem ad vtrunque alludit; ergo de eodem templo loquitur, de quo Daniel, vt recte notauit Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium.

Praecedens expositio ex Matt. confirmatur.

Secundum principale testimonium est Apocalyp. 5. 11. vbi dicitur, testes prædicaturos contra Antichristum interficiendos esse *in ciuitate magna, vbi Dominus eorum crucifixus est*, id est Hierosolymis, interficientur autem ab Antichristo, vt ibidem dicitur, & ibidem Antichristus ipse interficiendus est; ergo longe verisimilius est, ibi præcipuè regnaturum esse Antichristum. Sic Andr. in illum locum suo cap. 30. *In hac nanque ciuitate* (ait) *ad imitationem Dauidis regni sedem* (*vt probabile fit*) *constituet.* Idem cap. 62. cum maiori dubitatione. Clarius Aret. cap. 30. *Corpora* (inquit) *illorum insepulta proijciet in plateis Hierusalem, in ea enim regnabit tanquam Rex Iudæorum, quos seducet.* Et eodem modo locum illum de ciuitate Hierusalem intellexerũt reliqui expositores antiqui, & moderni in illum locum, multique alij Patres docuerunt, Eliam, & Enoch in Hierusalem esse ab Antichristo occidendos, quod non nisi ex hoc loco sumpserunt. Vnde satis probabiliter colligitur, ciuitatem illam futuram esse Regiam Antichristi, ideo enim in illa potius, quàm in alijs testes Christi constanter prædicabunt, quia caput superstitionis erit, sicut olim Petrus, & Paulus in Romana vrbe, quæ caput erat ethnici imperij, præcipue docere studuerunt: vnde sicut ipsi martyrio ibi coronati sunt, ita etiam Enoch, & Elias interficientur ab Antichristo in ciuitate sua Regia Hierusalem. Cum enim Iudæus futurus sit, & pro Messia à Iudæis suscipiendus, & adorandus, vt paulo post dicemus, per se verisimile est, postquam in Oriente monarchiam vsurpauerit, in ciuitate Regia Iudæorum, quam ipse instaurabit, solium suum collocaturum. Illa ergo ciuitas ab Antichristo instaurata, & aucta ibi à Ioanne *ciuitas magna* vocatur, vel certe *magna*, quia in ea magna, & mirabilia contigerunt, quia vero fide, & moribus corruptissima erit illo tempore, ideo *spiritualiter Sodoma, & Ægyptus* in eodem loco à Ioanne appellatur.

Aliud testimonium ex Apocalypsi nostram sententiam corroborat.

Enoch, & Elias Hierosolymis occidendi sunt.

At verò

6\. At verò Rex Angliæ, non obstante dictorum verborum euidentia, Romam à Ioanne illis verbis significatam esse contendit. Et primo aduertit, cum Ioannes dixit: *Corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus*, illud verbum *spiritualiter* tam Hierosolymis, quam Sodomæ, & Ægypto tribui, vt credatur, non esse sermonem de Hierusalem materiali, sed mystica, per quam Romam intelligit. Deinde expendit, post prædicta verba Ioannem non addidisse simpliciter, *vbi Dominus eorum crucifixus est*, sed interposita particula, *Et, vbi & Dominus eorum, &c.* & ita exponit: *Sedes Antichristi iam plena futura est spiritualibus fornicationibus, & idololatrijs, atque olim fuerunt Sodoma, & Ægyptus, imò persecutione Sanctorum tam cruenta, vt in ea iterum Christus sit crucifigendus in membris suis*, iuxta regulam vulgarem, vt quæ in corpore & membris fiunt, capiti tribuantur. Tertio expositionem hanc confirmat ex verbis Ioannis cap. 18. in fine, vbi de mystica Babylone dicit. *Et in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra.* Nam sub illa distributione *omnium* Christum etiam comprehendi vult, quia ille interfectus est in terra. Vnde videntur colligere, etiam Christum dici Romæ interfectum.

Rex Iacobus ciuitatis magnæ nomine Romam significatam certat. Apoc. 11. Prima eius confirmatio. Secunda. Tertia. Apoc. 18.

7\. Tandemq; addit, posse dici Romæ occisum Christum, qui authoritate Romani imperij occisus fuit, & tanquam reus in Imperatorem Romanum, *ita vt qui illum excusare niteretur, Cæsaris amicus non haberetur.* Poteste que hęc interpretatio iuuari, quia nonnulli Catholici non intelligunt in proprio sensu verba illa. Nam Hier. ep. 7. multis argumentis persuadere conatur, ibi non esse sermonem de ciuitate propria Hierusalem. Primùm quia in initio eiusdem c. 11. vocat Ioannes Hierusalem *ciuitatem sanctam*, dicens: *Et ciuitatem sanctam conculcabunt mensibus 24.* Deinde qa in Scriptura sacra non ciuitas specialis, sed mundus solet spiritualiter Sodoma, & Ægyptus appellari, & ita concludit ciuitatem illam esse mundum. Lyranus vero in illum locum per ciuitatem illam magnam, congregationem infidelium intelligit; ergo si liceat à proprio verborum sensu recedere, non erit, cur interpretatio Regis probabilis non videatur.

Contendit etiam dici posse Christum Romæ occisum. Ioan 19. Apoc. 11.

8\. Respondemus in primis ea, quæ Rex aduertit, leuia esse, vel ad suam expositionem suadēdam, vel ad veritatem euertendam. Nam quod primo notat, aduerbium illud *spiritualiter*, non solum Sodomæ, & Ægypto, sed etiam Hierosolymis tribui; manifeste falsum est, & contra literam. Quia in primis non ponitur ibi nomen Hierusalem, vt spiritualiter accipi notetur, sed per periphrasim describitur: per alia nomina metaphorica, quibus eius viles, & fœdæ proprietates notantur, & per mortem Domini, quæ in ea cōtigit, & ita non apparet, quomodo illud aduerbium *spiritualiter* ibi poterit Hierusalē tribui. Deinde id fit manifestius, ordinem verborum notando, quæ sic habet: *Corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus est.* Vbi clarè constat vocem *spiritualiter* non coniungi cum *ciuitate magna*, nec poni ad indicandum, non propriè, sed metaphoricè vocari ciuitatem, aut magnam, sed coniungi cum verbo *vocatur*, & poni ad explicandum, quomodo illa ciuitas vocetur *Sodoma, & Ægyptus*, vtique mysticè, & non propriè; extrahit ergo à propria significatione voces (vt sic dicam) in prædicato propositionis positas, non subiectum ipsum, cui illa metaphorica prædicata tribuuntur. Neque etiam potest coniungi vox illa *spiritualiter*, cum posterioribus verbis: *Vbi & Dominus eorum crucifixus est*, quia illa iam est quasi noua propositio, indicans, illam ciuitatem magnam per aliam conditionem, seu proprietatem eius valde diuersam, cui verbum *spiritualiter* ibi non tribuitur, nisi quis velit secundū suum arbitriū verba peruertere. Ergo verbum *spiritualiter*, nullo modo tribuitur Hierosolymis, quia neque sub hac ipsa voce, neq; sub periphrasi, seu descriptione de illa dicitur. Atque ita concluditur, ex vi illius contextus propter vocem illam *spiritualiter* non posse ibi metaphoricè intelligi, nisi nomina Sodomæ; & Ægypti, & in hoc conueniunt Hieronymus, & Lyran. supra allegati cum expositoribus omnibus.

Prima Regis probationi occurritur. Vox Spiritualiter, in Ioannis testimonio, quomodo intelligenda. Apoc. 11. Vox illa Sodoma, & Ægypto applicatur.

In his autem, quæ secundo loco Rex notat particula Et, quam Rex ponderat, nihil veritati obstat, sensus enim literalis, & clarus est, ciuitatem illam non solum esse spiritualiter Sodomam, & Ægyptum, sed etiam in illa commissum esse illud horrendum facinus occidendi Christum. Vnde libenter accipimus quod Rex ibi fatetur, sermonem ibi esse de ciuitate illa, in qua erit sedes Regia Antichristi. Item admittimus, quod addit, futuram esse plenam tenebris, & fornicationibus, vel spiritualibus, vel carnalibus, ob quas Sodoma, & Ægyptus appellatur. Quam verò subiūgit interpretationem, vt Christus non in se, sed in suis membris crucifixus ibi dicatur, omnino reijcimus, & improbamus. Nam licèt illa regula interpretandi Scripturas de Domino, & eius corpore trita sit, tamen, vt ait Augustinus illam explicans, *Quid corpori, quid capiti conueniat, vtique intelligendum est.* Quia licet regula in se, ac generatim sumpta vera sit, in mala eius applicatione, sine delectu, & intellectu facta, grauissimè errari potest. Quod sine dubio Regi non solum in hoc puncto, sed etiam in toto hoc discursu de Antichristo, imò etiam in alijs fidei dogmatibus, & in abusu aliarum regularum interpretandi Scripturas sæpè contingit, vt aliquoties iam in superioribus notauimus. Et in præsenti est manifestum, primò quia ibi nulla est necessitas talis regulæ, vel metaphoræ, & illa non est applicanda, neque affingenda sine fundamento. Secundò quia verba non iuuant, sed potius repugnant, cum enim dicitur *Dominus eorum*, expresse distinguitur caput à membris, & ab illis membris, qui pro ipso interfecti fuerunt. Tertiò quia verba illa *Vbi & Dominus*, ponuntur ad designandam ciuitatem magnam, de qua erat sermo, & distinguendam illam à cæteris: si autem sit sermo de capite in membris, inutile est signum, quia nec tantum Hierosolymis, nec tantum Romę, sed per vniuersum mundum, & ferè in omnibus vrbibus eius Christus est in suis membris crucifixus. Denique nullus expositorum ita locum illum intellexit, neque aliquis ex Patribus. 9.

Secunda Regis confirmationi satisfit. Locus ille intelligēdus de ciuitate, in qua Christus in se, nō suis in membris occisus est. August. 3 de Doctr. Christian. ca. 31. Confirmatur primo. Secundo.

Confirmatione, quam tertio loco Rex addidit ex c. 18, Apocalypsis, maximè moti sunt Beda, & alij, qui dixerunt, Babylonem in illo capite non ciuitatem aliquam specialem, sed vniuersum mundum significare, quam expositionem valde probabilem esse supra ostensum est: illa autem posita cessat obiectio. Supponendo autem illam Babylonem esse Romam, argumentum Regis parui momenti est: nam si ex illis verbis, *Sanguis omnium, &c.* colligi putat, etiam Christum interfectum esse Romæ, & ideo exponit esse occisum in membris suis; ergo Abel, & Machabæi martyres, item Stephanus Andreas, & omnes Apostoli Romæ interfecti sunt, nam illi etiam interfecti sunt in terra. At non sunt interfecti Romæ in proprijs personis, nec in membris suis, quia Abel, aut alius similis non fuit caput Martyrum, nec in eis locum habet regula de capite, & corpore; quomodo ergo omnes illi Romæ interfecti sunt? Quod ergo Rex de alijs responderit, nos de Christo respondebimus. Multoque facilius, & probabilius, quia non est necesse illam distributionem intelligere de omnibus Sanctis à principio mundi interfectis, sed de illis, qui per tyrannos persequentes Christi Ecclesiam interfecti sunt, & ita non est necesse sub illis comprehendere Christum. 10.

Ad tertiam Regis confirmationem respōdetur.

Dices saltem necessarium videri omnes Martyres noui testamenti comprehendi. Propter hoc respondent docti expositores moderni, sensum non esse, 11.

Romæ dicitur inuenta

Sanguis eorum Martyrum, qui eius authoritate vel approbatione occisi sunt.

omnes Sanctos interfectos esse Romæ, sed dici in ea inueniri sanguinem omnium Martyrum, quia Romana potentia, & authoritate interfecti sunt, quotquot vbique pro Christo interfecti fuerunt, maximè vsque ad tempora Ioannis. Potestque expositio hæc satis in litera fundari, sic enim habet: *In ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est, & omnium, qui interfecti sunt in terra.* Vbi pondero particulam illam *in terra*, in hoc enim posteriori loco non dixit *in ea*, id est, in Babylone, sed *in terra*, id est, vbique in mundo; ergo non dicit, omnes esse Romæ interfectos, sed omnium vbique interfectorum sanguinem Romæ attribui. Sed instabit aliquis, quia etiam hoc modo omnes Martyres Romanorum Imperatorum, aut Magistratuum ipsorum, opera interfecti sunt. Nam & Stephanus interfectus est à Iudæis populari impetu, aut propria authoritate, multi etiam in Perside, & alijs locis extra Romanum imperium interfecti sunt. Respondetur in primis, hos paucos esse eorumque non haberi rationem, neque esse necessarium, vt vniuersales sermones Scripturæ sine vlla exceptione semper intelligantur. Vel dici etiam potest, omnium pro Christo interfectorum sanguinem Romæ inueniri, quia omnium martyrium Roma suo exemplo approbauit, & omnibus tyrannis exemplum, & animos præbuit ad persequendum Christianos, ac denique quia vel omnium mortibus cooperata est, vel affectu suo consensit, & ita particeps facta est interfectionis omnium.

Etsi Christus Romana authoritate sit occisus, violenter ex Ioannis verbis dicitur Romæ occisus.

12. Atque hæc omnia optime in Christi mortem conueniunt, sicque melius accommodantur, quæ Rex vltimo loco in sua interpretatione dicit, Christum dici interfectum Romæ, quia Romani Imperatoris authoritate interfectus est. Hoc enim violentissimè accommodatur ad verba Ioannis capit. 11. Nam ibi non agit de authoritate, sed de loco, *Vbi Dominus eorum crucifixus est*, vt verba ipsa ostendunt, & occasio, propter quam adiuncta fuere, vtique ad signum exhibendum, quo intelligeretur, de qua ciuitate sermo esset, ad quem finem parum deseruit, aut authoritatem, aut potentiam, qua Christus occisus est, nosse: potuit enim in toto orbe Romano, & in quacunque eius ciuitate interfici, etiam si authoritate Imperatoris necaretur. At vero capit. 18. omnes illi interfecti, sub quibus Rex vult Christum comprehendi: non dicuntur interfecti Babylone, sed *in terra*, sanguis autem omnium dicitur esse Babylone, seu Romæ, vtique per participationem, authoritatem, cooperationem, seu consensum, vt dictum est. Hoc autem modo etiam sanguis Christi nō in membris tantum, sed etiam in sua persona Romæ inuentus est, vel propter rationem Regis, quia per Romanos milites, & Magistratum, & quasi in defensionem authoritatis Cæsaris interfectus est, vel certè, quia Romani Imperatores persequendo, & occidendo Christianos, maximum in Christum odium profitebantur, & ita interfectionis eius participes fiebant. Rex ergo sua illa interpretatione soluit quidem propriam obiectionem, quam in præcedenti confirmatione posuerat: non vero exponit, sed corrumpit verba capitis 11. quæ tractamus.

Apoc. 18.

Roma est sanguis martyrum, qui Romæ occisi non sunt.

D. Hieronymus explicatur.

13. Ad Hieronymum respondemus in primis, non fauere Regi, quia non de Roma, sed de toto mundo locum interpretatur. Et nihilominus dicim⁹, etiam illam interpretationem non probari à nobis, quia est à verbis, & à mente scribentis aliena, vt explicatum est, censentque viri docti, Hieronymum ibi non tam in propria persona, quam nomine Paulæ, & Eustochij loqui, eaque proponere, quæ ad Hierusalem commendandam, & ab ignominia vindicandam illæ cōferre putabant, non expendendo, nec examinando rigorosè veritatem eorum, quæ dicebantur. Nec rationes Hieronymi cogunt, tum quia eadem ciuitas diuersis respectibus, vel temporibus sancta, & iniqua nuncupatur, vt est frequens in Scriptura, tum etiam quia probabile est, *ciuitatem sanctam*, de qua Ioannes loquitur in initio illius capitis, non esse eandem cum *ciuitate magna*, de qua in fine loquitur, nam prior est Ecclesia Christi, posterior vero est Hierusalem. Nec est inusitatum in Scriptura, Hierusalem comparari Sodomæ, vt ibi latè expositores ostendunt, & licet alibi factum non esset, hoc non obstaret, quo minus Ioannes præuidens futurum Hierosolymitanum statum sub tempore Antichristi, eam comparationem faceret, illaque metaphora vteretur. Nam etiam Roma in antiqua Scriptura non inuenitur Babylon appellata, & tamen Petrus, & Ioannes nomen illud per metaphorum imposuerunt. Denique idem Hieronymus Daniel. 11. in fine ex professo docet, Antichristum Hierosolymis collocaturum esse solium regni sui, & ibi in monte Sion esse à Christo interficiendum. Et in hunc sensum exponit latè illum locum Danielis, quem sensum, vt ipse ait, *prolixè prosequutus est, vt ostenderet Porphyrii calumniam, & Scripturæ difficultatem, cuius intelligentia absque Dei gratia, & doctrina maiorum sibi imperitissimi vel maximè vendicant.* Quæ verba ideo refero, vt meam etiam in hoc libro prolixitatem eisdem excusem.

In Apocalypsi ciuitas Sancta & magna diuersa sunt.

Alibi Hieronymus suā mentem clarius expressit.

CAPVT XVII.

Ex descriptione personæ Antichristi, quam Paulus tradit 2. ad Thessal. 2. illum Pontificis aduersarium maximum potius, quàm Papam esse futurum, euidenter ostenditur.

HOc est tertium caput disputationis, quam Rex de Antichristo proposuit. Qui statim in eiusdem disputationis initio inducit descriptionem personæ Antichristi traditam à Paulo, 2. ad Thessalon. 2. *Homo peccati, filius perditionis, qui extollitur supra omne, quod dicitur Deus.* In qua omissis duabus prioribus particulis, solum tertiam expendit, & illam Pontifici accommodat, vt illum Antichristianismi arguat. Et in hunc ferè modum colligit: Papa se extollit supra omne, quod dicitur Deus; ergo est Antichristus. Antecedens patet, nam de Regibus, vel Sacerdotibus, vel de vtrisque ait Deus. *Ego dixi, Dii estis*, Psalm. 82. At Papa se extollit supra omnes Reges, & Episcopos, nam *super vtriusque gladii potestatem se effert.* Ergo extollit se supra omne, quod dicitur Deus, ac proinde est Antichristus. Neque in eo loco in verbis Pauli proprietatem aliam, vnde Antichristi persona describi, seu cognosci possit, considerare voluit, sed post longam digressionem de sede, & tempore Antichristi, in pag. 102. ad descriptionem personæ illius reuertitur, eamque non ex locis clarioribus Scripturæ, sed ex obscurissimis Apocalypsis visionibus eruere conatur. Sed prius quam ad illa obscuriora, minusque vtilia necessitate coacti cum illo diuertamur, circa hunc locum Pauli insistendum est. Quoniam ex eo euidenter constare potest, talem describi Antichristi personam, vt non solum à Pontifice Romano distinctus, sed etiam fide, & moribus omnino diuersus, & oppositus, ac denique summus Apostolicæ sedis hostis, & aduersarius cogitandus sit. 1.

Præfat. pag. 64.

Summum Pontif. Antichristum esse Rex Iacobus colligit.

Ex eodem Pauli loco Regis commentum aperte conuincitur.

Et in primis expendo verba priora, quæ Rex omisit. *Homo peccati, filius perditionis.* Nam per hæc verba describitur ille homo vt iniquissimus, & quod perditissimus sit futurus. Quod paulò pōst apertius idē Apostolus explicuit, dicens: *Ille iniquus, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, & in omni seductione iniquitatis.* Vnde Chrysostom. ibi Homil. 3. *Vocat eum hominem peccati, quia faciet innumerabilia.* Et Theodor. *Ipsum* (inquit) *hominem peccati appellauit, quandoquidem natura homo est, qui omnem operationem diaboli in se suscipit. Filius autem perditionis, vt & ipse pereat, & alius* 2.

Antichrist. erit homo peccati, id est, peccatis omnibus coopertus

perditionem procuret. Vnde in hoc dicit Christum æmulaturum, vt sicut Christus omnium fuit causa salutis, ita ipse sit author perditionis omnium. Theophylact. *Hominem peccati illum ipsum vocat, vt qui omne peccatorum genus peracturus sit, & alios ad peccatum supplantaturus.* Similia habet ibi OEcumenius: eisdemque coloribus Antichristum depingunt Cyril. catech. 15. *Iudæos* (ait) *decipiet, eosque omni genere inhumanitatis, & malis circumscribet, ita vt omnes, qui ante illum improbi, & impij fuerint, excellat malitia.* Et S. Ephrem serm. de Antichristo. *Euomet draco in eum vniuersam suam amaritudinem cum omni sua malitia, propinabitque fraudulenter latens ipse lethiferum virus.* Et similia habet Damasc. lib. 4. capit. 27. & alij qui de Antichristo scribunt, vel expressè, vel tacitè ita verba Pauli interpretando. Verba enim illa Pauli: *Homo peccati, Filius perditionis* per exaggerationem, & antonomasiam dicta sunt. Habent namque illa genitiua locum adiectiuorum, & absolutè posita illam magnam vim habere solent, sicut idem Paul. ad Colos. 1. Christum vocauit *filium perditionis suæ*, id est, dilectissimum, in quem Pater omnes thesauros dilectionis suæ effudit, vt sensit August. 15. de Trinit. cap. 19. in fine. Ad hunc ergo modum vocat idem Paulus hoc loco Antichristum hominem peccati, id est, summe malum, ac perditissimum, vel vt Hug. Card. exposuit. *seruum peccati*, vel, vt ait Caieta. *homo habens plenitudinem omnium peccatorum* Et hinc etiam Theologi cum Gregorio 15. Moral. c. 28. Antichristum dicunt esse caput malorum omnium sub Satana, quia in illo futura est omnis malitiæ plenitudo. Et quia sicut Christus est sanctior omnibus bonis, ita Antichristus futurus est peior omnibus malis, vt dixit cum gloss. D. Thom. 2. Thess. 2.

Genitiui casus pro adiectiuis positi exaggeratio nem in scriptura significant.

3. Quis ergo ita sit audax, & impudēs, vt descriptionem hanc Bonifacio III. aut Pontificibus, qui post illum fuerunt, attribuere non vereatur? Quid enim mali fecit Bonifacius III. propter quod *homo peccati, & filius perditionis* vocari meruerit? Nihil profectò tale memoriæ proditum in historijs legimus. Nam sanctè vixit, & sancta decreta edidit, & sanctè mortuus est, vt constat ex Platina, & alijs. Solumque illi ei obijciunt Protestantes, quod ambitionem Constantinopolitani Patriarchæ, primatum Ecclesiæ appetentis represserit, & sedem Romanam matrem esse, & caput Ecclesiarum constanter, fideliterque defenderit. At hoc summa laude dignum est, non enim fuit ab eo vsurpatum, aut nouiter inuentum, sed à Deo cōcessum, & à Patribus, & prædecessoribus suis acceptum. Id enim omnes superiores Pontifices, vsque ad sanctum Gregorium Magnum fecisse, in superioribus ostensum est.

Ostenditur Antichristi notas summis Pontificibus, non conuenire.

Bonifacius III. à calumnia vindicatur.

4. Sed instant, nomen vniuersalis Episcopi ab Imperatore Phoca sibi concessum vsurpasse, vt Anastasius refert. Respondemus in primis, aut eos tractare de nomine vniuersalis Episcopi, aut de re per illud significata, scilicet, primatu Ecclesiæ. Primatū quidem Ecclesiæ Romanæ supra Constantinopolitanam, & alias conferre non potuit Phocas, nam ante illū semper in Ecclesia Romana fuit, & ipsi Patriarchæ Constantinopolitani longe antea, ac semper illum recognouerunt, vt in superioribus ostensum est. Ad summum ergo potuit Phocas Romanæ Ecclesiæ primatum contra insolentiam Cyriaci moderni Archiepiscopi Constantinopolitani defendere, ac declarare. Atque hoc tantum fecisse, Anast. & Paul. Diac. retulerunt, quorum verba recitat Baron. an. 606. nu. 2. Si vero de nomine OEcumenici, seu vniuersalis Episcopi tractant, & in eo ponūt hoc grande peccatum, inprimis in verbis Anastasij, aut Pauli Diaconi hanc vocem non inuenio, sed voces Primatus, primæ sedis, & capitis Ecclesiarum, quæ antiquissimæ sunt. Deinde etiam si verum sit, Ioannem Archiepiscopū Constantinopolitanum nomen vniuersalis Episcopi vsurpare voluisse, & Cyriacum eadem ambitione laborasse, & propterea Bonifaciū obtinuisse à Phoca, vt illum compesceret, ipsumque Phocam id fecisse, & imperiali edicto declarasse, nomen illud solum Romano Pontifici posse conuenire: nihilominus nec Anastasius refert, neque ostendi potest, Bonifacium, aut successores eius titulum illum accepisse, illa voce explicatum & significatum. Denique concedamus, si placet Bonifacium illo titulo, & nomine vsum fuisse, nunquid hoc grande peccatum est, vt propterea mereatur Bonifacius homo peccati appellari? Certè si res ipsa, & dignitas vera est, vt re vera est, non multum refert hac, vel illa voce illam explicare, & fortasse in ea occasione ad reprimendum, & confundendum Cyriacum eo nomine vti volentem, videri potuit expediens. Alioqui si Bonifacius titulum illum acceptas peccauit, grauius certè Chalcedonensis Synodus deliquit, quę nomen illud Leoni Magno, eiusque successoribus obtulit, teste Gregor. lib. 7. indict. 1. epist. 30.

Phocas Romanæ sedi primatum non detulit sed ad summum declarauit.

5. Quod si Gregorius, & prædecessores eius, vt idem ait, illud acceptare noluerint, vel propter humilitatem, vel quia suis temporibus non iudicarunt necessarium, vel quia vocis ambiguitatem timuerūt: existimari posse, arbitrantes, illo nomine vniuersalis Episcopi omnem alium episcopatum de medio tolli; potuit nihilominus Bonifacius suo tempore iam satis explicata voce, & intentione Cyriaci Constantinopolitani Episcopi, ad resistendum illi sine humilitatis præiudicio, ad dignitatem ipsam tuendam nomen acceptare. Admiratione profectò dignum est, quod Henricus Rex Angliæ ad suæ libidinis excusationem nomen capitis Ecclesiæ vsque ad illa tempora inauditū ausus fuerit vsurpare, & à Iacobo Rege non homo peccati, sed potius verum Ecclesiæ caput, cui ipse succedere, quemque imitari debeat, censeatur: & Bonifacium III. propter acceptum à maioribus nomen, defensamque dignitatem, Antichristum, hoc est, hominem peccati, & filium perditionis appellare ausus sit. Omitto cæteros Pontifices, qui post Bonifacium sederunt, neque illo titulo ordinariè vsos esse, neque indignū illud nomen hominis peccati meruisse. Nam licet non negemus, aliquos improbis moribus fuisse, illi tamen pauci fuerunt, & inter eos nullus tam iniquus habitus est, vt homo peccati, & filius perditionis per antonomasiam dici meruerit, & è conuerso multi fuerunt sanctissimi; ex quibus aliqui martyres fuerunt, multi vita, & sanctitate illustres, ac reliqui omnes sine vlla improbitate, vel scandalo Ecclesiam in fide, & iustitia conseruarunt. Descriptionem ergo Antichristi illis verbis à Paulo insinuatam, nemo, qui vel iudicium rationis habeat, Pontifici Romano accommodabit.

Henricus vere debuit homo peccati appellari.

6. Venio ad alia verba, quæ Rex expendit, licet non integrè illa referat, sic enim habent: *Qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur.* Omisit enim Rex verbum *Aduersatur*, quia suæ interpretationi non congruebat, Pontifex enim non aduersatur Christianis Regibus, aut Episcopis, quos Rex ibi Deorum nomine significari vult, sed eorum se spiritualem Patrem, & Protectorē, æquissimumque moderatorem esse profitetur. Prætermisit etiam illa posteriora verba; *aut quod colitur*, quia sensum ab illo excogitatum prorsus euertunt. Sed videamus prius, quomodo sancti Patres verba illa intellexerint. Certè illi non Reges, iudices, aut Principes mundi, vel Ecclesiæ sacerdotes, aut Prælatos Paulum intellexisse existimarunt, sed vt sonant verba: *Omne quod dicitur Deus*, Et specialiter solent Patres de idolis, & dijs gentium id exponere, quia omnes abijciet Antichristus, & supra omnes eleuabitur, id est, supra omnes, qui Dei, licèt falsò, dicuntur. Sic Chrysostom. inquit, *destruet Deos gentium, iubebitque se pro Deo adorari.* Similiter Theodor. *Seipsum Christum, & verum Deum dicet, & ita contra omne, quod dicitur Deus, insurget.* Idem ferè Theophylact. OEcumen. & Ambros. alijque expositores. Iren. verò clarius lib. 3. cap.

Aliqua Pauli verba à Rege supprimuntur.

Dei nomine à Paulo idola intelligi, aliqui dicunt.

3. cap. 6. de dijs gentium locum Pauli interpretatur, *qui dicunt dij, sed non sunt*, & supra illos ait, extollendum esse Antichristum, *non supra verum Deum*. Quod quomodo intelligendum sit, dubitare quis potest. Nam idem Iren. lib. 5. cap. 25. licet eodem modo verba illa exponat, simul de eodem Antichristo dicit; *Existens Apostata, & latro, quasi Deus vult adorari.* Vnde adiungit: *Idola quidem seponens ad suadendum, quod ipse sit Deus, se autem extollens vnum idolum.* Itaque Antichristus re vera supra verum Deum, & supra falsos, seu idola se extollet. Sentit autem Irenæ. Paulum per illa verba *supra omne quod dicitur Deus*, tantum falsos deos intellexisse, exaltationem vero eius supra verum Deum in alijs verbis: *Vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*, significasse. Vnde c. 28. ait. *In templo Dei sedente, vt sicut Christum adorent illum, qui seducuntur ab illo.*

7. Non est autem alienum ab vniuersalitate dictorum verborum, vt intelligantur, tam verum, quàm falsos Deos comprehendere, scilicet, *supra omne, quod dicitur Deus*, siue verè, siue falsè dicatur, & siue religiosè, siue superstitiosè colatur. Et ita Lyran. ibi, & Rab. in tract. de Antichristo, *supra omnes*, inquiunt, *deos gentium, & nõ solum supra illos, sed etiam supra omne, quod colitur*, id est, supra sanctam Trinitatem, quæ solum colenda, & adoranda est. Idemque clarè sentit OEcumen. ibi dicens: *Aduersabitur, & extolletur sua superbia non solum aduersus Deum vniuersorum, sed etiam aduersus idola. Neque enim ad idololatriam ducet homines, sed vt ipsum tanquam Deum adorent, propterea dicitur, quod efferetur super omne, quod dicitur Deus, aut Numen.* Et 1. Ioann. 4. eadem verba tractans adiungit: *Per hoc quod addit, & omne numen, etiam Christianismum significat*, in quo nimirum est cultus veri Dei. Præterea Chrysostom. ibi, cum Paulus simul dicat, *Aduersatur, & extollitur*, ita exponit: *Non enim inducet ad cultum idolorum, sed erit quidam Dei aduersarius*, vtique veri Dei; ergo etiam supra illum extolletur, nam faciet se pro Deo adorari, vt idem Chrysostomus subiungit Homil. 40. in Ioann. exponens verba illa. *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Antichristus* (ait) *neque se missum à Patre, neque eius voluntate venire, dicet, sed omnem potestatem tyrannice vindicabit, se omnium Deum profitebitur, vt Paulus inquit, supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur.* Alij vero Patres nunc de idolis & falsis Dijs, nunc simpliciter de omni cultu Dei loquuntur. Sic enim Tertullianus libr. de Resurrectio. carn. capit. 24. *Aduersatur* (ait) *& superextollitur supra omne, quod dicitur Deus, vel religio, ita vt in templo Dei sedeat, adfirmans Deum se.* Idemque habet lib. de Anima cap. 57. & libro 5. contra Marcion. cap. 16. *Supra omne* (ait) *quod Deus dicitur, & omnem religionem.* Similia videri possunt in Hypolit. Ephrem. & alijs in tractat. de Antichrist. Cyrillus catechef. 15. Lactant. libro 7. capit. 17. Hieronym. dicta quæst. 11. ad Algas. & idem sentit Augustinus tract. 29. in Ioannem. Parumque refert, quod per priora, vel posteriora verba Paulus id dixerit, dummodo constet, in integra descriptione Antichristi, quam ibi posuit, non tantum de dijs metaphoricis (vt sic dicam) seu participatione quandam, vt sunt Reges, & Prælati, nec tantum de Dijs gentium falsis, seu idolis, sed etiam de vero Deo loquutum fuisse.

Tam verũ Deum, quã falsum à Diuo Paulo significari.

Ioan. 5.

2. Thess. 2.

8. Valde ergo frigida est, & inanis Protestantium expositio, aut potius accommodatio. Primò quia est contra communem sensum Patrum. Secundò, quia *omne, quod dicitur Deus*, plus comprehendit. Vel si verbum illud, *quod dicitur*, habet emphasim illam, *quod dicitur, cum non sit*, vt Irenæus significauit, sic non ad Reges, vel Prælatos, sed idola pertinet, quia Reges, & Prælati eo modo, quo dicuntur Dij, non falso dicuntur, cum vere ipsius Dei dicantur secundum quandam analogiam, vel participationem, vel si absolutè sumitur *omne, quod dicitur*, siue sit, siue nõ sit, omnem appellatum Deum includit. Et præterea illud nomen *Deus* debuit maxime comprehendere id, quod frequentius, & ab omnibus, & à toto vulgo dicitur Deus, Episcopi autem, aut Reges, licet semel aut iterum in Scriptura dij dicantur, vulgò tamen & communiter non ita appellantur, idola autem gentium tunc maximè deorum nomine significabantur, & præter illos Deus verus, præsertim à Christianis, tũc maximè Deus dicebatur; ergo de his potius, quàm de Regibus loquitur Paulus.

Principes & si aliquãdo dii dicãtur, eã significatio Pauli loco non congruit.

Accedit etiam non contemnenda cõiectura, quod 9.
Paulus ibi non quamcunque animi elationem, sed summe prauam, & inordinatam, in illo homine peccati voluit ostendere, ac describere, vt verba ipsa, & magis, quæ inferius adiungit, præ se ferunt. Ergo non loquitur tantum de exaltatione super alios homines in potestatibus temporalibus, vel humanis. Hoc enim modo multi fuerũt superbissimi Imperatores supra omnem humanam potestatem se extollentes, & ipse Rex Angliæ in suo regno ita vult extolli, vt solus recognoscatur caput in temporalibus, & spiritualibus, & ita se effert supra vtrumque gladium, vt infra Deum nolit recognoscere superiorem, etiam in ordine ad salutem animæ, sed omnium volens esse iudex, à nemine putat se posse iudicari. Multo ergo maiori ratione potest huiusmodi Rex Antichristus saltè in imagine, seu imitatione appellari. Nam Athanas. epist. ad solitar. vit. agent. circa finem, ita de Constantio loquitur: *Grauia sunt ista, & plusquam grauia, tamen istiusmodi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem gerit. Quis enim videns, eum in decernendo se facere Principem Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est.* Hæc de Constantio dixit Athanasius, quia iudicia Episcoporum in rebus Ecclesiasticis, & præsertim in causa fidei vsurpare volebat; quid ergo de sæculari Principe, qui spiritualem primatum sibi arrogat, dicturus fuisset?

Summa Antichristi superbia non erit in eo, quod velit hominibus, sed ipsi Deo præcellere.

Rex imperialis primatum spiritualem vsurpans verius Antichristus vocatur.

Veruntamen licet hoc genus superbiæ imaginem 10.
Antichristi referat, nondum tamen veritatem, maiorem enim voluit Paulus de Antichristo indicare, & ideo non ibi descriptionem conclusit, sed addidit: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Quæ verba sine causa Rex in illa descriptione omisit, cùm illa maximè declarant personam Antichristi, & superbiam eius, exponantque quomodo intelligendum sit prius verbum: *Extollit se supra omne, quod dicitur Deus*: Non quidem super vtriusque gladij potestatem se offerendo, intra ordinem ministrorum Dei, sed supra ipsum Deum se exaltando, & iubendo se in templo adorari vt Deum. Et hoc magis declarant, quæ postea adiungit: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus.* Nam hæc omnia eo tendent, *vt se Deum faciat in omni seductione iniquitatis.*

Antichristus supra Deum se efferet.

Ex quibus etiam constat, argumentum Regis con- 11.
tra ipsum euidenter retorqueri. Primo ad hominem quia ipse dicit, Romanum Pontificem esse idololatram, adorando sanctos, numina, & Deos, ac subinde illis se subijciendo, & seruiendo; At verò Antichristus nulli numini se subijciet, sed supra omne illud extolletur, nec idola, aut simulachra venerabitur, sed eis aduersabitur, vt Patres ex verbis Pauli colligunt; ergo non loquitur consequenter Rex dicens, Papam esse Antichristum. Deinde euidentissimum est, Papam non se facere Deum, nec iubere, se adorari vt Deum, nec esse Dei, aut Christi aduersarium: nam eius gloriam, verumque cultum tanquam eius minister procurat: non est igitur Antichristus, neque se extollit sicut Antichristus. Item Antichristus, vt ex Chrysostomo referebam, non se dicet à Patre, vel Deo missum, sed in nomine suo veniet, vt Christus etiam significauit Ioan. 5. Pontifex autem non solum à Patre missum, sed etiam à Christo sibi esse potestatem commissam, confitetur, & seruum eius, imò & seruorum

Argumentũ ad hominẽ.

Pontifex Deum colit non Deum se facit.

seruorum Dei se profitetur, quæ igitur est conuentio lucis ad tenebras, Christi ad Belial, Vicarij Christi ad aduersarium Christi?

12. Vnde addo, iniustissimè attribui Pōtifici verbum *extollendi se*, eo quod dignitatem suam suprà vtriusque gladij potestatem tueatur. Nam qui ius suum, & à Deo sibi propter bonum Ecclesiæ datum defendit, *non se extollit* (quod verbum excessum, & arrogantiam significat, & in hoc sensu sine dubio acceptum est à Paulo) sed diuinam institutionem defendit, & vniuersale bonum Ecclesiæ procurat: Pontifex autem re vera est à Christo constitutus supra vtriusque gladij potestatem; vt in superioribus ostensum est; ergo non se extollit, cum illum gradum honoris sedi suæ vendicat. Et quidem si hoc titulo Antichristi nomen meretur, non à Bonifacio III. sed à principio Ecclesiæ Antichristianismus incepit, semper enim Pontifices illum excellentiæ gradum in sua sede recognouerunt, & defenderunt, vt supra ostendimus. Deniq; non minus efficax argumentum sumitur ex vltimis verbis, quibus describitur Antichristus vt operans signa, & prodigia mendacia: nam Romana sedes non est vsa his artibus, aut prodigijs ad suam dignitatem tuendam. Imò ipse Rex Angliæ dixit, se nescire, quibus artibus ad illud fastigium potestatis ascenderit, neque mirum, si illas nesciat, quia nullæ sunt, præter synceritatem verbi Dei, & efficacitatem promissionis Christi stabilientis Ecclesiam suam supra petram, verisque miraculis illam confirmantis, vt cap. 19. attingemus.

Propriè non se extollit qui ius suū tuetur.

Si Bonifacius Antichristus dicendus est, dicantur etiam prædecessores

13. Sed dicit Rex, hæc prodigiosa signa, & mendacia, esse miracula, quæ Catholici in Ecclesia facta esse, & fieri gloriantur, quæ ipse irridet, adhibens etiam exemplum de miraculo circa Eucharistiam facto, quo illius veritatem alibi Bellarminus cōfirmauit. Quod exemplum tam doctè, & piè idem Bellarminus defendit in sua responsione cap. 9. vt nihil illi addi posse videatur. Solum aduertere oportet, hæc falsa prodigia interdum tribui Antichristo, vt in hoc loco Pauli, interdum verò prædici de quodam pseudopropheta eius, vt Apocaly. 13. ver. 12. & 13. Et vtrumque locum exponit Rex de falsis miraculis Ecclesiæ, confundit tamen Antichristum cum propheta eius, & Romanum Pontificem cum Ecclesia. Vt autem errorem eius, & Protestantium calumniam detegamus, illa duo loca, & pūcta distinctè tractare necesse est. Hic ergo de miraculis ipsiusmet Antichristi Apostolus loquitur. Vt ergo Pontificatum Romanum in Antichristianismum transisse, Rex nobis probet, oportet, vt demonstret, aliquem Romanum Pontificem, qui præstigijs, & prodigijs mendacibus ad Antichristi imperium erigendum vsus fuerit. At hoc ostendere non potest: fateatur ergo necesse est, descriptionem Antichristi à Paulo datam Pontifici non conuenire.

Mēdacibus signis Pontifices Catholicis illudere calumniantur Protestantes

14. Minorem ex historijs probare possumus à Bonifacio III. incipiendo, & per alios discurrendo, quod esset prolixum, satis ergo sit in summa dicere, Bonifacium nulla signa fecisse, quibus dignitatē aliquam, vel potestatem, aut imperium consequutus sit, vt ex historijs, & ex superius dictis satis est euidens. De successoribus autem eius etiam sanctissimis; pauca vera miracula in Ecclesiasticis historijs leguntur, tantum abest, vt falsa confingantur. Nam Leonem 2. qui multis annis post Bonifacium III. sedit sanctum virum fuisse, Anastasius, Platina, & alij tradunt, & Romana Ecclesia anniuersario cultu inter sanctos eum veneratur. Et tamen nulla de illo miracula, vel signa leguntur, quibus vel potentiam aliquam vsurpauerit, vel sanctitatis nomen obtinuerit. Martinus autem primus, qui post Bonifaciū III. ante Leonem 2. sedit, non solum signis, aut portentis non est vsus ad Ecclesiam decipiendam, verum potius sola Pontificia fide, & spirituali potestate, ac animi constantia Constanti Imperatori, & Paulo Constantinopolitano Episcopo restitit, dicens. *Etiamsi totus orbis dogmata peregrina, & à fide aliena complecti velit, se nec minis cuiusquam, nec blandimentis, nec morte ipsa à doctrina Apostolica, & Euangelica vllo pacto posse auelli.* Hac ergo fide non falsis miraculis Apostolicam sedem commēdauit, & ideo eandem fidem in suis Epistolis maximè laudat. Et ob eandem fidem Deus vero miraculo illum à manu Spatharij volentis iussu Imperatoris, & Exarchi Olympij tentantis illum occidere liberatus est, eumque postea viuum, & mortuum veris miraculis honorauit. Sic etiam Pōtifex Deusdedit Martino antiquior, & iunior Bonifacio in historijs Sanctus prædicatur, & anniuersaria traditione colitur, suamque dignitatem sine prodigijs mendacibus cōseruauit, vera sanctitate vitæ, quam & historiæ referunt, & Ecclesia veneratur, & Deus aliquando simplici, & vero miraculo, solo osculo ægrū à lepra mundando, manifestauit. Et similia de Gregor. 2. 3. ac 7. Agathone, Leone VIII. & alij in grauibus, ac fide dignis historijs referuntur, eisque cum sanctitate vitæ nonnulla miracula sine vlla fictione, vel mendacij suspicione tribuuntur.

Nullū Pontificem Rō. præstigijs, grassatum ostenditur: & inprimis de Bonifacio.

Baro. Anno 649 nu. 4. Baron. supra num. 50 ex Anastas. Baron. An. 654 num. 3 & 6.

De Deusdedit, & alijs Pontificibus.

15. Miracula ergo, quæ à Pontificibus Romanis post Bonifacium interdum facta sunt, longè distant à signis Antichristi: nam hæc erunt *in omni seductione iniquitatis*, vt Paulus ait, illa vero in fidei defensionem, & Christi honorem semper facta leguntur. Denique Rex ipse alio loco fatetur, se ignorare artes, per quas thronus ille Romanæ sedis ad tam excellentem potestatem euectus est, cur ergo nunc fingit, per falsa signa; & portenta mendacia esse comparatum.

2. Thes. 2.

16. Tandem addit Paulus aliud signum, & quasi particulam aliam descriptionis Antichristi, dicens: *quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Quæ verba Protestantes, & Rex illos sequens etiam ad metaphoram traducunt, dicētes, spiritum oris Christi esse verbum Dei prædicatum per Lutherum, & ministros eius, quo Deus Papatum debilitauit, & paulatim destruit. Veruntamen neque ille est sensus Pauli, neq; etiam in eo sensu verum est, quod dicitur, Paulus enim per spiritum oris Christi, eius imperium efficax, & per illustrationem aduentus eius, verum descensum, & gloriosam apparitionem ad interficiendum Antichristum intelligit. Hoc enim verba in proprietate significant, & non est, cur ad metaphoricos sensus torqueantur. Et ita illa Patres intellexerunt. Chrysostom. ibi oratio. 4. *Iussit* (inquit) *solo, & præsentia, satis est enim eum adesse & hæc omnia perierunt.* Theodoret. *Cum è cœlo apparuerit, loquetur tantum, & sceleratissimo isti omnino afferet interitum.* Et adiungit locum Isai. 11. *Spiritu oris sui interficiet impium.* OEcumen. *Spiritum oris vocat iussum & præceptum*, Ambros. Thessalon. 5. *Subito, & ex insperato apparebit Christus sicut coruscatio apparet, habens secum militiam exercitus Dei Patris ad perditionem Antichristi, & satellitum eius.* Et id confirmat ex Apocalyp. in Hieronym. dicta quæst. 11. ad Algas. exponit. *Spiritu oris sui*, id est. *Diuina potestate, & sua maiestatis imperio, cuius iussisse fecisse est.* Et infra: *Quomodo tenebræ solis fugantur aduentu, sic illustratione Aduentus sui eum Dominus destruet, atque delebit.* Et August. in. 18. de Ciuit cap. 53. *Illam* (inquit) *nouissimam persecutionem, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Iesus, sicut scriptum est, &c.* & inducit verba Pauli. Iuxta hanc ergo verborum proprietatem, verumque sensum, satis constat præscriptionem Antichristi quoad hanc partem non esse in Romanis Pontificibus impletam.

Refellit. r a tion cons ...

17. Sed neque id, quod in sua metaphora iactant Protestantes, ostendere vnquam potuerunt. Gloriantur enim de verbo Dei, cum tamen nihil minus credant, aut in veritate habeant, Retinent enim corpus inanime verbi Dei (vt supra dicebam) & spiritu proprio illud induunt. Huicque spiritui proprio fidem adhibent, illoque solo bellum contra Dei Ecclesiam,

Protestantes de verbo Dei gloriantur.

& Romanum Pontificem mouent, vt euidenter in lib.1. demonstrauimus. Abfit ergo, vt tali verbo, & spiritu oris sui præualere possint contra Petram, super quam Deus fundauit Ecclesiam, contra quam portæ inferi non præualebunt. Neq; propterea quòd multos à fide, & obedientia Romanæ Ecclesiæ peruerterunt, ideo per eos impleta est Pauli prædictio, nulli enim fuerunt hæretici, qui non multos deciperent, & plures peruertit Arrius, quàm Lutherus, & non ideo delere potuit Christi Vicarium, vel Ecclesiam; est ergo inanis gloriatio illa, vanaque præsumptio. Qui ergo integrè considerauerit signa omnia, & colores, quibus Paulus describit venturum Antichristum, euidēter intelliget, non solum dissimilem Pontifici futurum, sed etiam ex diametro contra illum pugnaturum: nam cum sit futurus Christi hostis, non potest non esse maximus Vicarij Christi aduersarius.

Illorum gloriatio futilis, & inanis est.

CAPVT XVIII.

Quæ ex visionibus cap. 6. & 9. Apocalypsis. Rex inducit refelluntur.

1. PErgit Rex in sua Præfation. pag. 102. & ad suam de Pontificum Antichristianismo persuadendam coniecturam, quatuor visiones Apocalypsis inducit, in quibus ait Christum depingi. Prima est in cap. 6. vbi Ioannes narrat apertiones sex sigillorum libri, quem capit. 5. clausum viderat, & post primam visionem equi albi, cui Christus insidebat, & secundam equi rufi persecutionem, quam Christiani, vel à tyrannis, vel à suis cognatis, & amicis passuri erant; & tertiam equi nigri, qui famem, & alias plagas, vel potius hæreticorum tenebras, & persecutiones significabat, adiungit quartam visionem equi pallidi, quæ his verbis describitur: *Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ* (vel vt Rex ex græco legit super quartam partem terræ) *interficere gladio, fame, & morte, & bestijs terræ.* Hunc ergo equum pallidum, vel sessorem eius vult esse Rex Antichristum, quod inde confirmat, quod statim illi connectitur quinti sigilli reseratio, in qua sancti Martyres clamant, & accelerari iudicium, & vindictam exposcunt, quod statim in apertione sexti sigilli cōcessum est eis. Quid autem tota hæc explicatio ad causam referat, Rex non declarat.

Equi pallidi sessorem Apoc 6. Antichristum Rex interpretatur.

2. Breuiter ergo respondemus, vel falsum, vel valde incertum esse per illum equum pallidum significari Antichristum: Si enim accuratè Apocalypsis expositores percurrantur, tot fere inuenientur expositiones, quot capita. Nam quidam applicantes ea sigilla varijs Imperatoribus Romanis ethnicis, & insignibus Ecclesiæ persecutoribus, equum illum pallidum Domitiano accommodant, vt Petrus Aureol. quem Viegas sequitur. Alij diuersorum ordinum persecutiones ibi significari intelligentes equum pallidum Traiano tribuunt, quia illi facile applicantur insignia pallidi coloris, mortis, & inferni: Ecclesiamque persecutus est fere illo tempore, quo Ioannes visionem illam videns, à quarto animali mysterium illud didicit, vt Ribera ibi prosequitur. Andreas autem Diocletianum, seu Maximianum intelligit, quorum tempore persecutio simul cum peste, & fame Ecclesiam vexauit. Quod etiam Arethas refert, & sequi videtur. Alij aliter cætera interpretantes, per equum pallidum Mahometum, eiusque per se, & per successores suos Christianorum persecutionem significari existimarunt, vt Ioachimus, & Pannonius. Alij falsos fratres significari dicunt, hypocritas, & pseudoprophetas Ecclesiam persequentes, vt Anselmus, Richardus, Victor. Hugo Cardinal. At vero Victor. per equum rufum, nigrum, & pallidum, bella, famem, & pestem à Christo in Euangelio præuunciata significari dicit. Idemque placuit Tyconio, Homilia 5. qui etiam addit, per equum pallidum *homines malos* intelligi, *qui persecution s excitare non desinunt.* Ambrosius item, vel qui eius nomine fertur, longè aliter, & valde mysticè locum interpretatur, & in alijs infinita est varietas. Neminem tamen reperio, qui de Antichristo sigillum illud quartum specialiter intellexerit; quamuis si generaliter de Pseudoprophetis, & hypocritis illud intelligamus, rectè sequitur, Antichristum per antonomasiam sub illo comprehendi.

Occurritur Regis coniecturis.

Et hoc quidem probabile est: & ad summum ad id suadendum valet coniectura illa, quòd in quinti sigilli resignatione proponuntur petitiones sanctorum Martyrum postulantium vindictam, & iudicium, & statim in sexto fit ad iudicium transitus. Quamqnam neque illud in rigore suadet. Nam ibidem in apertione quinti sigilli legimus sanctis esse responsum, *vt expectarent modicum tempus donec implerentur fratres eorum, & conserui illorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.* Ex quo responso intelligimus, illas sanctorum interpellationes proponi, vt factas ante finem persecutionum, & maximè ante persecutionem Antichristi, ad quam referri potest illud *modicum tempus*, quod sancti expectare iubentur. Nihil ergo est, quod nos cogat per equum pallidum Antichristum intelligere. Sed id gratis Regi concedamus. Quod quæso inde argumentum ad suam de Romano Pontifice cogitationem fundandam, vel persuadēdam sumere potest? Nullum profecto: nam licet ibi describatur Antichristus venturus, nullum illius descriptionis vestigium in Pontifice inuenitur. Color enim pallidus (ex omnium sententia) indicat timorem nimium, quem tyranni, & præsertim Antichristus hominibus, & fidelibus maximè, incutiet; Pontifex autem ex terroribus, & comminatione mortis homines sibi subiectos habet, sed in virtute spiritus, & verbi Dei, amore potius, quam timore, illos gubernat. Vnde quod sequitur, *mors, & infernus*, nullo modo in Pontificem conueniunt; quia nō profitetur, se recepisse potestatem, *ad interficiendum gladio, fame, & bestijs terræ*: hæc enim fecerunt Imperatores tyranni, & Reges apostatæ, & rebelles: sed accepit Pontifex potestatem gladij, quo dissipet errorum tenebras, & disperdat vitia, & virtutem plantet. Igitur illius sigilli reseratio, quocunque modo intelligatur, nihil ad punctum, quod tractamus, pertinebat.

3. *Idcirco potest Antichristo quoque accommodari. Confirmatio. Apoc. 6.*

Esto locus ille de Antichristo exponatur, nihil obest Romano Pontifici.

Secundam visionem affert ex capit. 9. Apocalypsis; in quo quintus Angelus tuba cecinit in capite enim 8. dixerat Ioannes, cum agnus aperuisset sigillum septimum, vidisse se septem Angelos stantes in conspectu Dei, & datas illis esse septem tubas, & in eo capite quatuor primarum tubarum clangorem descripserat, in nono vero capite incipit dicens: *Et quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aer de fumo putei:* Et *de fumo putei ascenderunt locustæ in terram, & data est eis potestas.* In quibus verbis, & in toto sonitu huius tubæ duo tantum Rex expendit. Primum est, *Stellam illam, quæ de cœlo cecidit, significare aliquem eximiæ dignitatis, qui de cœlo cecidit, quia cum deberet esse lux mundi, sicut Christus præcepit, ille contra munus suum deserens, instar* Luciferi *deficit, regnum sibi erigit.* Secundum est, locustas indicare pestiferum *examen subdolorum, & immanis sæuitiæ animalculorum, quod stella illa in mundum emisit.* Et *ad hunc modum* (ait Rex) *sedes Antichristi cœpta est erigi*, sentiens, stellam illam esse Antichristum, & illum virum eximiæ dignitatis, qui instar Luciferi defecit, esse Bonifacium III quem Antichristi initium facit. Quę autem sint animalcula illa sæuissima, non declarat, videtur autem intelligere, vel omnes Pontificios, vel

4. *Alio Apocalypsis loco Rex vult ostendere Pontificem esse stellam de cœlo cadentem. Apoc 9.*

Doctores

Doctores omnes, & pastores, aut fortè Iesuitas, qui Pontificis imperium dilatare student.

5. *Multa vitia Pontifi-cibus falso obiecta.* Postea verò Rex transitum facit ad clamorem sextæ tubæ. in quo solum considerat, quod in fine capitis dicitur. *Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, vt non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt pœnitentiam ab homicidijs suis, neque à veneficijs suis, neque à fornicatione, neque à furtis suis.* Quę omnia Protestantium more de catholicis, vel (vt ipse vult) de Papistis interpretatur. Et primo illis attribuit, quod adorant dæmonia ex Vazquez libro 3. de Cult. & adorat. disputatione 6. cap. 3. Secundo per simulacra, &c. Imagines intelligit, *quia negari non potest, quin caput doctrinæ de cultu earum sit Romanensis Ecclesia.* Tertiò per homicidia, exponit cædes, & trucidationes, quas Romana Ecclesia efficit, hæreses persequendo. Quartò, veneficia dicit esse Agnos Dei, *benedicta indusia, reliquias, orationes, quibus putantur homines à varijs periculis præseruari.* Quinto, fornicationem dicit, partim spiritualem esse per idololatriam, partim propriam, quia in Ecclesia frequentior est propter cælibatum sacerdotum, & clericorum in sacris, & propter *tot otiosos monachorum & sanctimonialium greges. Nam otium est magnum libidinis incentiuum.* Sexto, furta denique & metaphoricè, & propriè nobis attribuit, dicens: *Furti autem in eo maxime se alligant, quod Deo surripiunt titulos honorum, & amplitudinem potestatis illi soli debitam, quam in Antichristum caput suum conferunt. Nec minus in accumulandis opibus furti tenentur, Iubilæis, indulgentiis, reliquiis, & id genus aliis,* &c.

1 Calumnia de cultu dæmonum. 2. De idololatria. 3. De homicidijs 4 De veneficiis. 5 de fornicatione 6 de furtis.

6. *Alia loca à Rege contra Romanum Pontificem arcum... ... ...* Tertio vt suadet Rex, in his omnibus describi tempora Antichristi, transit ad caput 10. Apocalypsis, vbi Ioannes vidit Angelum stantem super mare, & super terram voce magna clamantem, *Quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas.* Consequenter vero progreditur ad cap. 11. dicens, ibi describi exitium Antichristi, & ex professo ostendit, illum significari per bestiam ascendentem de abysso, illamque bestiam esse eandem, quæ cap. 13. & 17. commemoratur, *quia semper ex abysso ascendere dicitur*, De quo non multum contendimus, vt ex supra dictis constat, & infra iterum dicam. Hic autem hoc ideo Rex inculcare videtur, vt suadeat, Ioannem in c. 9. de Antichristo tractare, post cuius destructionem sequetur iudicium, & tempora cessabunt.

7. *Protestantiũ somnia non veritate, sed calũniandi studio nituntur.* Hæc fere Rex: in quibus si attente rem expendamus, ea, quę pertinent ad interpretationem illam, vt per stellam, aut bestiam Antichristum intelligamus, indifferentia sunt, nihilque ad fidei ostensionem, vel defensionem spectant: illa vero, quæ calumnias, falsa testimonia, & (vt quod re vera sunt, dicam) blasphemias contra Romanam Ecclesiam continẽt, nullam habent probationem, sed solam maledicendi libertatem, & Protestantium consuetudinem, à quibus Rex misere deceptus, eorum sermones imitatur, & ideo responsionem omittere, & omnia contemnere possumus, quia verò Sapientibus, & insipientibus debitores sumus, dicemus prius de literali expositione capitis 9. Apocalypsis, postea vero vanas Regis accommodationes, falsasque calumnias refutabimus.

8. *Per stellam è cœlo cadentem Apoc 9 intelligunt aliqui bonũ Angelum.* Primo ergo stella illa, quam Ioannes vidit cecidisse de cœlo, & datam esse illi clauem abysi, duas habet apud catholicos præcipuas expositiones, vnã in bonam partem, alteram in malam, stellam illam interpretantes. Primo ergo dicunt aliqui, stellam illam non esse malum Angelum, nec personam aliquam prauam, sed esse aliquem sanctum Angelum à Deo mittendum circa finem mundi, vt aperiat puteum abysi, permittendo, nimirum, principibus tenebrarum, vt inde ascendant ad infestandos homines, partim tenebris hæresum, & infidelitatum, excæcando mentes eorum, partim grauissimis malis, & persecutionibus iustos affligendo. Quæ expositio non potest facile refutari. Nam cùm dicitur stella illa cecidisse de Cœlo, non significat casum moralem à iustitia ad iniquitatem, sicut dicitur cecidisse de Cœlo Lucifer Isai. 14. Sed significat descensum localem velocissimum, & ideo verbo illo declaratur. Et cum postea dicitur *obscuratus Sol, & cætera*, non dicitur stellam misisse tenebras, vel mala subsequentia operatam fuisse, sed solum aperuisse, id est licentiam dedisse, seu impedimenta abstulisse, & tunc sequutum esse, quod subiungitur, *Et ascendit fumus putei*, & cetera, quæ sequuntur. Explicaturque interpretatio hæc ex alia simili Apocalyps. 20. vbi Ioannes vidit *Angelum descendentem de Cœlo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Qui apprehendit diabolum, & satanam, & ligauit, & misit eum in abyssum, & clausit, &c.* Illum enim Angelum bonum esse dubium non est; quid ergo mirum, quod idem Angelus missus etiam fuerit ad *soluendum diabolum modico tempore*, vt ibidem subiungitur. Est sane sententia hæc valde probabilis.

Casus ille localis non moralis est.

Confirmatur.

9. *Alij stellam illam Luciferum esse dicunt.* Altera vero expositio, quæ in malam partem stellam illam interpretatur, non minus probabilis est; in plures autem diuiditur. Antiqui enim expositores stellam illam diabolum esse interpretantur, nempe Luciferum, de quo in persona Regis Babylonis dictum creditur Isai. 14. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris, corruisti in terram, &c.* vsque ad illud, *Ad infernum detraheris in profundum laci.* Vnde ponderant, non dixisse Ioannem, vidi stellam descendere, sed descendisse de cœlo, quia non tunc descendit, sed antequam homines conderentur, vel peccarent, descenderat. Vel si fortasse Ioannes vidit tunc quasi stellam descendẽtem, significabat Angelum malum, qui iam longe ante descenderat. Huic autem stellæ sic expositæ dicitur data clauis abysi, quia potestas inferni ei commissa est tanquam regni. Nam locustæ illæ feroces, quas Ioannes descripserat, *habebant super se Regem Angelum abyssi*, hic autem Angelus abysi idem esse videtur, qui dicitur stella cadens, cui clauis abysi data est, quia potestas ei data est in cæteros illius regni incolas. Vnde etiam Christus Dominus Matth. 12. regnum attribuit Satanæ dicens. *Si satanas satanam eiicit, quomodo stabit regnum eius?* Et ibidem: *Belzebub dicitur princeps dæmoniorum.* Neque obstabit, quod clauis ille ad aperiendum deseruierit, vt ibidem dicitur: nam potestas regni, ciuitas, vel domus etiam ad hunc actum extenditur. Et iuxta hanc expositionem possunt cætera intelligi; nam fumus fornacis recte intelliguntur esse dæmonis tentationes, & locustæ ministri eius, siue mali Angeli, siue perditi homines, &c.

Cætera visionis illius de eodem explicantur.

10. *Nonnulli malis hominibus stellã cadentem accommodant.* Alij vero per stellam illam non angelum malum sed vel gen⁹ aliquod malorum hominũ, vel aliquem prauum hominem intelligunt. Ambro. enim ibi: *Per stellam* (inquit) *hæresiarchæ designantur*, quia sicut *stella in cœlo refulgent, ita etiam ipsi, antequam caderent, doctrina, atque sapientia refulgebunt in Ecclesia.* Et sic consequẽter intelligit, locustas esse ministros hæresiarcharum, atque ad hunc modum cætera prosequitur. Anselmus vero licet per stellam dæmonem intelligat, per locustas hæresiarchas ipsos dæmonis ministros interpretatur, quia sicut locustæ saliunt, & non volant, sed statim in terram recidunt, & mordent, ac corrodunt, ita hæretici superbia saliunt, sed cum & per cognitiorem in altum volare nõ possint, in terram recidunt, & sunt bonorum corrosores. Vnde consentaneè ad hanc expositionem possumus rectè per stellam illam intelligere insignem hæresiarcham Lutherum, qui cum antea suo modo stella esse videretur, aut esse deberet, occulto Dei iudicio permissus est in abyssum errorum cadere; & tenebras effundere,

effundere, ex quibus ingens locustarum, ministrorum, vel potius etiam hæresiarcharum multitudo pullulauit.

Alij transferunt visionem ad insignem aliquem Ecclesiæ hostē

11\. Alij deniq; per stellam intelligunt non quemcunque hæresiarcham, sed aliquem insignem, qui nō solum tenebras effundēdo, sed etiam per tyrannidem, & potentiam persequendo, Christianos insectatus fuerit. Et sic Lyranus per stellam illam intelligit Valentem Imperatorem, qui persuasione vxoris suæ de altitudine fidei catholicæ cecidit in hæresim Arianā, & misit prædicatores, qui Vandalos, & Gothos eadem hæresi inficerent. Quos Vandalos significatos dicit per locustas, qui Italiam, & alias prouincias catholicas deuastarunt. Quam expositionem sequuti sunt Petrus Aureol. in eundem locum, & Antonius 3. part. Histor. titul. 6. cap. 1. §. 2. quoad hanc posteriorem partem: nam per stellam cadentem, potius Gensericum, vel alium similem Vandalorum Regem, quàm Valentem interpretantur. Quid ergo mirum, si quispiam simili allegoria dicat, Henricum VIII. Regem Angliæ fuisse stellam illam de cœlo cadentem, qui non solum de altitudine fidei in turpissimum schisma, & hæresim lapsus est; sed etiam ex illustri Romanæ Ecclesiæ, non solum armis, sed etiam doctrina, & scriptis defensore, in accerrimum hostem commutatus est: vnde statim densissimus fumus prauæ doctrinæ per totam ditionem eius sparsus est, & fidei lumen ac intelligentiam obtenebrauit, indeque praui ministri, & acerrimi catholicorum persecutores tanquam locustæ, & scorpiones, breui tempore multiplicati sunt.

Per eam stellam nemo antiquorum Antichristum intellexit.

12\. Hæc quidem, & similia facile à quolibet excogitari possunt. Non tamen ideo illa propono, quia omnia interpretationi Scripturæ apta, aut probabilia esse iudicem, sed vt intelligat lector, non magis esse verisimilia, quæ Regi Angliæ Protestantes persuaserunt: nam solum per voluntariam accommodationem sine fundamento in textu Ioannis, & sine consequutione, & obseruatione eorum, quæ in illo clangore buccinę proponuntur, excogitata fuerunt. Vnde cum tanta fuerit varietas inter antiquos authores in exponenda illa stella, cumq; multi eorum dicant, ibi præcursores Antichristi, calamitates in Ecclesia futuras prope tempora Antichristi designari nullum tamen ante Regem Angliæ, & magistros eius reperio, qui dixerit, stellam illam esse Antichristum, vel locustas esse proprios ministros eius, sed ad summum præcursores, vt eos vocant Anselmus, & alij ex authoribus allegatis.

Antichristus dici non potest stella de cœlo cadens.

13\. Et merito quidem per stellam cadentem nullus Antichristum intellexit, quia longè diuersa futura sunt Antichristi initia ab his, quæ per stellam cadentem significantur. Nam in Apocalypsi semper inducitur Antichristus vt bestia de abysso ascendens, vt paulò antea Rex ipse notauit, stella autem visa est, vt de cœlo cadens, qui modus oriundi longe diuersus est. Nec refert, si quis dicat, etiam dæmonem repræsentari per bestiam ascendentem de abysso, & nihilominus etiam per stellam cadentem significari posse. nam dæmon prius fuit stella, & cadendo in terram in draconem, & bestiam abyssi commutatus est. At vero Antichristus non erit prius stella, nec erit tanquam Angelus in cœlo, vel tanquam insignis persona habens in hoc mundo, vel in Ecclesia aliquem excelsum, vel regni, vel sacerdotij locum, à quo ceciderit, sed erit (vt illum depingit Daniel cap. 7. 11. *paruus, & despectus, vilissimus, & indignus decore Regio*, talia enim erunt Antichristi exordia, vt supra tactum est, & insequentibus iterum dicam. Igitur non quadrat in illum accomodatio, seu repręsentatio stellę in terram cadentis. Vt omittam alia, quæ vix possunt cohærenter ita exponi: nam in omni interpretatione summam habent obscuritatem.

Esto Antichristus esset stella cadēs, nulli Pontificum id quadraret.

14\. Tandem, esto, stella illa sit Antichristus, & per eam significetur aliquis eximiæ dignitatis vir: Profectò hac permissa interpretatione, ex illa conuinci potest neque vllum ex Pontificibus, neque signatim Bonifacium Tertium Antichristum fuisse. Nullus enim hactenus suam dignitatem ita deseruit, vt Sedem Apostolicam sua maiestate, & excellentia priuauerit; sed omnes constantissimè illam tutati sunt, ac defenderunt. Quod si aliqui per tyrannidem, vel violentam mortem illa priuati sunt, ille non est casus, sed consummatio dignitatis; imò licet aliquis per culpas, vel hæreses ab illa dignitate cecidisset, nullum esset indicium Antichristianismi, quia ille fuisset casus personalis, non qui adhæreret sedi, nec in illam, nec in successores redundaret. Veruntamen etiam hic casus per Dei gratiam in Pontifice Romano inuentus non est, præsertim vt Pontifex est, & Ecclesiam illuminat, nunquam enim Pontifices hæreses docuerunt, aut seminarunt, vt supra latè ostensum est. Maximè vero de Bonifacio Tertio in nulla historia legitur, doctrinam prauam in Ecclesiam introduxisse, aut aliquid contra illa verba CHRISTI fecisse, *Vos estis lux mundi.* Qua ergo fronte, qua specie veritatis dicitur fuisse *stella cadens de cœlo: quia in eximia pietate constitutus ad mundum illuminandum, munus suum deseruit?* Respondet tacitè, Rex deseruisse munus suum: quia regnum sibi erexit. Sed hoc iam satis refutatum est. Et iterum hoc modo improbatur: nam vel erexit spirituale regnum, vel temporale. Non primum, quia non vsurpauit Pontificatum, sed ad illum legitimè electus: & in illo constitutus, nihil sibi spiritualis potestatis arrogauit, quod à prædecessoribus suis traditum, & obseruatum non fuerit, vt sæpe in superioribus dictum & demonstratum est, vbi de nomine vniuersalis Episcopi etiam est sufficienter dictum. Nec etiam erexit sibi Bonifacius regnum aliquod temporale, quia nullum bellum temporale gessit: nec de tyrannide temporali ab aliquo historiographo accusatus est. Quod est sufficiens argumentum, longissimè distare ab Antichristo, qui prius temporale bellum geret, & imperium vsurpabit, postea Sanctos persequetur.

Matth. 5.

Regis obiectio.

Refellitur.

Fumus ab ore putei ascendens nihil ad Bonifacium.

Atque hinc facile conuinci potest, cætera, quæ in illo clangore buccinæ audita sunt, *de fumo ascendente de ore putei, &c.* non posse ad tempora Bonifacij accommodari, quia per fumum illum densissimum, solem, & aerem obscurantem, omnes expositores hæreses intelligunt, prauasque doctrinas, nihil enim magis apposite per illas tenebras, & fumum significari potest, cum certum sit, illa omnia non propriè, sed metaphoricè ibi sumi. Nam licet in visione imaginaria sub specie visibili viderentur, non tamen repræsentabant corporalem fumum aliquando ascensurum, ad solem obscurandum, sed aliquam spiritualem tribulationem, in Ecclesia futuram, fidei veritatem, & lumen obscurantem. At tempore Bonifacij Tertij nulla talis doctrina ex officina Romana prodijt, nec aliquid circa veritatem fidei innouatum est, nec cum aliquo fundamēto aliquid tale designari potest, vt in libro primo, & secundo late ostendimus: ergo non cœpit tunc in Romana sede hæc prophetia impleri. Quod argumentum de toto reliquo tempore vsque ad nostram ætatem fieri potest: quia nunquam ab illa sede fumus infidelitatis ascendit, vt in eodem loco probatum est. 15.

Post Bonifacium in Ecclesia non locustæ subdolæ, sed multi viri Sanctissimi floruerunt.

Denique quod in hoc puncto Rex subiungit de examine locustarum, id est, *immanis sæuitiæ animalculorum, & subdolorum*: quomodo post Bonifacium subsequutum sit, ostendere nō potest. Nam post Bonifacium fuerunt in Ecclesia sanctissimi, & sapientissimi Pastores, & Doctores, quales fuerunt ex Græcis Damascenus, Maximus, Germanus Constantinopolitanus, Theophylactus, Photius, Euthymius, & alij. Ex Latinis vero Remigius, Bernardus, D. Thomas, D. Bonauentura, Petrus Damianus, Laurentius Iustinianus, Hugo, & Richardus de Sancto Victore, & sin- 16.

& singulariter ex Anglia Beda, Anselmus, Lanfrancus & infiniti alij ex omnibus Christiani orbis prouincijs, Romanæ sedi adhærentes, eiusque fidem, & doctrinam ab antiquis acceptam illustrantes, & posteris tradentes. Neque etiam in ministris illius Sedis sæuitia vlla, vel persecutio per vim, aut cruciatus scorpiacos in Ecclesia facta est. Ergo locustæ illæ, vel sæua animalcula ineptissimè accommodantur: Doctoribus, vel ministris Ecclesiæ Romanæ, cum potius hæreticos, vel alios Antichristi præcursores, vel ministros animalia illa repræsentauerint, vt omnes antiqui, & sapientes intellexerunt. Et licet demus significare proprios ministros veri, & singularis Antichristi, inde potius conuincitur, illum à Bonifacio, & successoribus suis quàm longissime distare.

17. *Contra Catholicos ineptè Protestantes bucinantur.* Exclusa vero verborum accommodatione, quæ per tubam quintam insonuerant, facilè refutantur cætera, quæ ex clamore sextæ tubæ per solam calumniam ad detrahendum de catholicis à Protestantibus arripiuntur. Oportet autem aduertere, in illa visione describi ingentem cladem, & interfectionem futuram in mundo in nouissimis temporibus, siue sub Antichristo, siue (quod probabilius est, magisque receptum) prope tempora illius, sub illis Regibus, qui Romanum imperium disperdent, antequam Antichristus veniat. Tria vero in visione illa distinguere necesse est, scilicet, multitudinem ingentem ferocium equorum cum sessoribus suis, multitudinem hominũ occidentium, & homines ipsos occisos, qui dicuntur esse *tertia pars hominum*, & alios, qui remanserunt, de quibus in fine dicitur, *Non egisse pœnitentiam*, & cætera. Igitur feroces equi sine dubio repræsentant vel hæreticos, & eorum ministros, vt multi volunt, vel exercitus tyrannorum, vt verisimilius alij opinantur: & ab his occidenda dicitur tertia pars hominum, vtique eorum, *qui signum Dei non habebant*, vt in principio capitis dicitur, & communiter de iniquis, & impijs exponitur. Præter hos reliqui fuerunt homines, qui non sunt occisi in his plagis, de quibus in fine capitis dicitur non egisse *pœnitentiam ab operibus manuum suarum*, & hos homines residuos vult Rex Angliæ esse discipulos Antichristi: nam doctrinam Antichristi dicit in illis verbis declarari; & postea omnia accommodat doctrinæ Romanæ Ecclesiæ.

18. *Discipuli Antichristi (vt vult Rex Angliæ) idololatræ non erunt.* Sed in primis repugnat alijs Scripturis, in quibus dicitur Antichristus destructurus idola, Daniel. 11. *Nec quenquam Deorum curabit, quia aduersum vniuersa consurget.* Et Paulus 2. Thessalon. 2. *extollens se supra omne, quod dicitur Deus*, vt supra late explicuimus, per verba illa: *Nec egerunt pœnitentiam ab operibus manuum suarum, vt non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare*, non posse significari discipulos Antichristi, nec doctrinam eius, quia ipse potius docebit, non esse adoranda idola & cultores illorum persequentur. Atque hinc aliqui colligunt, illas plagas, & cædes non esse futuras sub Antichristo, sed illum præcedere, & quia per illas non consumentur omnes idololatræ, per Antichristum esse perimendos. Alij vero censent, nihil referre, quod illi feroces equi sint exercitus ipsiusmet Antichristi: nam licet ille idololatras persequatur, non poterit omnes qui in mundo sunt occidere. Sicut Mahometus etiam insectatus idololatras, eos tamen abolere non potuit. Potuerunt ergo aliqui etiam post persecutionem Antichristi viuere, & de ijs, qui remanserint post tot hominum cædes, & à suis idololatrijs pœnitentiam non egerunt, rectè dicitur, cum ipso Antichristo, vel cum malis Christianis damnandos esse. Nam simili modo licet Antichristus Christianos persequatur, non poterit tamen omnes interficere, nec peruertere, & tamen si qui ex illis residuis praui fuerint, & non egerint pœnitentiam à suis fornicationibus, & homicidijs, &cæt. etiam illi damnabuntur.

De peccatoribus, non de Antichristi discipulis loquitur D. Ioannes. Et ita possunt posteriora verba Ioannis intelligi. *Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à fornicatione, neque à furtis suis* Hæc enim vitia non indicant doctrinam Antichristi, sed prauos mores hominum. Quod notauit ibi Richard. Victor. dicens. *Notandum, vbi ait: Neque egerunt pœnitentiam de operibus manuum suarum, ibi redarguere eorum infidelitatem. Vbi vero dicit, & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis, &c. ibi redarguit eorum prauas actiones.* Hæc autem vitia inueniri quidem solent in multis catholicis, multo vero magis in hæreticis; inter quos præsertim exerceri veneficia, vulgatissimum est: homicidia verò eorum, & iniustissimas cædes, & in antiquis hæreticis. Donatistis, Arianis, in historijs, & Sanctis Patribus legimus, & in modernis oculis conspicimus, qui eo ferocitatis peruenerunt, vt se ipsos sæpe occidant, vt hostes simul perimant, illorum ne in manus perueniant. Possunt deniq; sub illis verbis comprehendi etiam alij infideles, qui idola non colunt, vt Pagani, qui maxime vitijs carnis, per fornicationes significatis, dediti esse solent: & Iudæi, qui vsuris, & alijs iniustis negotiationibus frequentius inuoluuntur. Ac denique sub illis quatuor membris omnia genera peccatorum mortalium comprehenduntur, à quibus qui pœnitentiam non egerint, licet aliquam Dei veri cognitionem habeant: imò licet veram fidem habeant, damnabuntur. In quo etiam perstringunt hæc verba hæreticos Protestantes, qui sine pœnitentia peccatoribus salutem promittunt.

Superest, vt ad singulas Protestantium calumnias, quas Rex imbibit, breuiter respondeamus. Et in 20.
Respondet ad primam ex calumniis Protestantium. primis quoad adorationem dæmonis, notissimum est, in Romana Ecclesia non solum reprobari, sed etiam eius criminis reos grauissimè puniri. Neque vllus Doctor catholicus in dubium id reuocauit. Gabriel autem Vasquez vir insignis doctrinæ, & pietatis in hoc à catholicis Doctoribus non dissentit: sed *Gabriel Vasquez à crimine falso impositio defenditur.* tractat quæstionem de facto; & non de iure, an qui illuditur à dæmone sibi apparente sub aliqua specie vel figura Christi, & adorationem exhibet signo vel lumini apparenti, possit per ignorationem vel bonam intentionem ab idololatria, vel superstitione excusari. Aitq; vtroque modo excusari posse, quia si ignoratio sit inuincibilis, vt esse potest, culpam excusat. Si vero intentio adorantis non feratur in signum apparens, sed solum in Christum repræsentatum, vel in memoriam reuocatum, etiam excusatur culpa, quia vtroque modo re vera non adoratur dæmon, sed Christus. Quæ doctrina euidenter supponit, adorationem dæmonis per se esse damnabilem. *Ad secundã de idololatria.* Ad secundum concedimus, catholicæ doctrinæ de cultu, & adoratione imaginum Ecclesiam Romanã caput esse, quantũ vero dissiduum sit inter imagines, & idola, quantumq; adoratio imaginum ab idololatria distet, satis in libro 2. tractatum est. Ad tertium *Ad tertiam de homicidijs.* de homicidijs dicimus, illa quidem interdum committi à malis Christianis & propter illa fore damnandos, nisi pœnitentiam agant: Pœnas vero, quæ authoritate publica in Ecclesia catholica interdum hæreticis infliguntur, non esse homicidia, sed iusta supplicia.

In quarta calumnia duo includuntur errores, v- 21.
Ad quartã de veneficiis nus est, damnare sacramentalia Ecclesiæ tanquam superstitiosa, & venefica, quod euidenter falsum est, & blasphemum, cum veneficia dæmonis virtute, & sacramentalia Dei auxilio, oratione, & sanctorum etiam intercessione, Ecclesiæque precatione nitantur, vt in libro 2. tetigimus, & alibi latius tractauimus. *Tom 3. in tert part.* Alius error est, venerationem reliquiarum tacite negare, & miracula diuina, quæ illis mediantibus fiunt, damnare, contra Scripturam Actorum 19. *Reliquiarũ cultum tollere insolentissimum est* de sudarijs, & semicinctijs S. Pauli, & capite 5. de vmbra Petri. Et 4. Reg. 13. de reliquijs Elisæi, & contra

omnem

omnem traditionem, & historiam Ecclesiasticam adeò constantem, vt vel illam negare, vel illi fidem non adhibere insolentissimum sit. Quod vero ibi additur de orationibus superstitiosis, Pontificibus, & Pontificijs nihil obest; quia ipsi damnant superstitionem illam, & illis signis, vel scriptis, aut verbis vtentes puniunt, vt tractando de superstitione dixi.

22. *Ad quintã de fornicationibus.* Quinta accusatio antiquas hæreses excitat, damnare enim videtur cælibatum, virginitatem, & Monachatum, quæ certè hæreses si ad Christianam doctrinam pertinent, Ecclesiæ fides à principio Antichristi fuit, non Christi. Ipse enim Christus virginitatem, & paupertatem docuit, Paulusque consuluit, & à principio fuerunt in Ecclesia Monachorum greges, & sanctarum Virginum monasteria: Sed hæc alijs locis à nobis latè tractata sunt. Nunc lectorem breuiter aduertimus, vt inter otium vitiosum, & sanctum discernat, nam illud libidinis, vel maiorum vitiorum est incentiuum; hoc vero charitatem nutrit, & ab ea desideratur, dicente Augustino, *Otium sanctum quærit charitas veritatis.* Hoc enim otium licet ab operibus externis sæpe vacet, non tamen à diuinis studijs, meditationibus, aut orationibus, quarum adiutorio fit, vt libido non dominetur, nec vincat, licet interdum pulset. Et ideo dixit Paulus 1. Corinthiorum 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore, & spiritu.* Et subdit inferius: *Porro hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi.* Status ergo continentium non solum perfectior, sed ad ipsam continentiam seruandam vtilior est, si homo recte illo vtatur: nec damnandus est propter particularia personarum vitia, quæ in alijs statibus non desunt, & interdum propter maius commune bonum toleranda, & quantum fieri potest, corrigenda sunt: quod sancte, & prudenter Romana Ecclesia obseruat.

Tom. 5 de Relig.

Cælibatus otio virtutes nõ vitia nutriuntur.

Lib. 19 de Ciuit c 19

23. *Ad sextam de furtis.* Quæ vero in sexto membro de furtis dicuntur, falsæ calumniæ Protestantium sunt, neque aliud responsum merentur; vixque illius sunt capaces, qui odium, & indignationem contra indulgentias conceperunt, & illo ita excæcati sunt, vt pias, & voluntarias eleemosynas à furtis discernere non valeant. Nam in concessione indulgentiarum nullus est quæstus non solum iniustus, verum etiam nec indecens, nec resultans in vtilitatem temporalem concedentis indulgentiam, sed est paterna prouidentia succurrendi communibus necessitatibus quorundam fidelium per pia opera aliorum, eos inducendo ad opera satisfactoria pro peccatis, inter quæ sunt eleemosynæ, quibus alij indigentes iuuari possunt. Sed de hac materia latius à nobis in proprio loco disputatum est.

In largitione indulgentiarũ quæstus indecens non reperitur.

24. *Apoc. 10. Respondetur ad ea, quæ Rex vltimo contra Rom. Pontificem accumulat.* Ad ea tandem, quæ Rex tertio loco inducit ex cap. 10. & 11. vt suadeat, in cap. 6. sermonem esse de Antichristo. Respondetur primo, ex verbis illis capitis. 10. vbi Angelus *iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius*, ad summum probari illas tribulationes, & supplicia diuina, quæ in ca. 9. prædicuntur, pertinere ad vltima tempora mundi: inde vero non necessario sequitur, inter plagas dicto capite 9. prænunciatas contineri vltimam Antichristi persecutionem, satis est enim, quod post illas proxime immineat. Nam quia homines per priores plagas nec pœnitentiam agere, nec emendari voluerunt, tandem permittet Deus vltimam, post quam mundus cõsumetur. Vnde comminatio illa *quia tempus non erit amplius*, nõ oportet, vt intelligatur implēda statim post præcedentes plagas, sed post vltimam, quæ iam instabit. Quod ex consequentibus verbis potest facile intelligi, additur enim: *Tempus non erit amplius sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba, canere consummabitur mysteriũ Dei.* At septimus Angelus non statim cœpit tuba canere, sed in cap. 11. prius præmittitur persecutio Antichristi, & prædicatio testium contra illum, & in fine additur. *Væ secundum abijt*, id est, completum est, Et *ecce væ tertium veniet cito.* At væ secundum inchoatum fuerat in tuba sexti Angeli, nam primum væ in quinta tuba fuerat consummatum, vt in c. 9. dictum fuerat. Ergo væ secundum quatenus in illo includitur Antichristi persecutio non fuit completum, nec comprehensum totum in vocibus, & prædictionibus sextæ tubæ, sed duraturum est post omnia, quæ dicuntur cap. 10. Et in priore parte capitis 11. vsque ad dicta verba. *Væ secundum abiit, & ecce væ tertium venite cito*, vtique væ vltimi iudicij diei. Vnde statim subiungitur. *Et septimus Angelus tuba cecinit, &c.*

Apocalypsis verbis ventura nõ cõpleta Antichristi persecutio indicatur.

Apoc. 11.

Vnde si quis verba, & contextum Ioannis attente consideret, facile intelliget, priores plagas capit. 9. ad vniuersum mundum, & magis ad impios, & infideles, & iniquos, etiam ad Ecclesiam, & sanctos pertinere, vt indicant verba illa capitis 9. *Præceptum est illis, ne læderent.* Et infra. *Nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis*: vltimam vero persecutionem Antichristi, quæ c. 11. & sequentibus prænunciatur, futuram esse contra Ecclesiam, & contra sanctos, vt patet ex initio cap. 11. Vnde vlterius possumus distinguere duo tempora Antichristi, vnum, in quo monarchiam expugnabit, & hoc tempus comprehendi potest in visionibus capitis 9. nam sine dubio calamitates, & plagas orbi inferet per bella, & exercitus suos, quibus totum orbem perturbabit: & pro eo tempore non ita se ostendet Christo contrarium, sicut post obtentam monarchiam, immò fictè, & simulatè procedet, vt sancti etiam antiquissimi docuerunt. Aliud vero est tempus persecutionis Ecclesiæ, & de hac sine dubio incipit loqui Ioannes in cap. 11. Denique licet daremus Regi, omnes prædictiones quintæ, & sextæ tubæ pertinere ad personam Antichristi, & futuras esse in fine mundi, inde euidentius concluderemus, illas plagas nondum incepisse, neque illum Antichristum apparuisse, aut bella sua excitare cœpisse, vel saltem non potuisse incipere ante mille annos à temporibus Bonifacij tertij, iam enim mundus finitus fuisset, vt in superioribus demonstratum est. 25.

Apoc. 9.

Cap 9 Apocalypsis magis ad impios, quam ad Ecclesiæ statum spectat.

Intelligitur de tempore Antichristi monarchiã antecedere.

Si apud Ioannem sermo est de Antichristo, inde probatur nondum venisse.

CAPVT XIX.

Idem ex cap. 13. Ostenditur, & omnia, quæ Rex illo decerpit, refelluntur.

TErtiam veluti descriptionem Antichristi colligit Rex ex capite 13. Apocalypsis, multumque laborat, lateque discurrit, vt eam Pontifici Romano accommodet, sed re vera in vanum laborat, & quo licentius loquitur, & pro suo arbitrio, & affectu verba Scripturæ accommodat; eo magis errorem, in quo versatur, ostendit, & nolens impugnat. Prius verò, quam illius discursus expendamus, summam illius capitis iuxta proprium, & literalem sensum magis receptum ante oculos proponamus. Duas etenim habet partes. In priori narrat Ioannes se vidisse bestiam ascēdentem de mari, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ. De qua bestia dicit esse similem pardo, & habere pedes sicut vrsi, & os sicut os leonis. Et draconem dedisse illi totam virtutem suam, & vnum ex capitibus eius fuisse abscissum in mortem, & plagam mortis eius curatam: & admiratam totam terram adorasse bestiam. Et postea describit Ioannes potestatem datam huic bestiæ ad loquendum magna, blasphemias, & ad persequendum Sanctos mensibus quadraginta duobus. Atque hæc fere sunt, quæ in priori visione, & parte illius capitis continentur. 1.

Periocha capitis 13. Apocalypsis quoad priorem illius partem.

2. De hac autem priori bestia quid sit, seu repræsentet, & quo sensu accipienda sint, quæ de plaga mortis illi data, & curata, & de tempore persecutionis eius dicuntur, in capite 6. diximus: vbi Regis metaphoras impugnauimus. Et inde visionem illam ad Pontificem accommodari non posse; imò inde bestiam illam nondum apparuisse, conuicimus. Nihilominus tamen necessarium est, hoc loco refellere aliqua, quæ contumeliose per solam maledicentiam Pontifici accommodantur, quæque non nisi Protestantes, & Scripturam adulterantes in ore Regis posuerunt.

Quatuor bestiæ illius proprietates Roman. Pontif. Rex affingit.

3. Pungens igitur Romanum Pontificem ait, bestiam illam apparuisse pardo similem. *Tum propter colorem, quia respersa erat maculis, id est, corruptelis contaminata, tum quod adulterinam quandam imperandi rationem habet, specie spiritualem, re vera secularem; quia super Reges terræ extollitur.* Secundò ait, hanc bestiam apparuisse etiam leopardo similem, *quæ spuria est bellua, è leone pardoque mista.* Tertiò ait, visam esse *vrsinis pedibus ad vires eius significandas, ore autem leonis ad rapacitatem declarandam, sæuamque naturam.* Quartò exponit, aperuisse os suum ad blasphemias in Deum & bellum sanctis intulisse; quia *eam (ait) terram vniuersam adorare oportet, quod nunquam vetus illa ethnica Roma à quoquam postulauit, quæ dedignata non est, fœdere coniunctos Reges socios, atque amicos comiter appellare.* Probat autem, hanc adorationem dari Summo Pontifici ex more inaugurandi Pontificem; testemque ipsum Cardinalem Bellarminum appellat.

1.
2.
3.
4.

Respondetur ad 5. Antichristus non solas Vitiorum maculas habebit, sed illis totus abundabit. Eius imperium tẽporale erit primario.

4. Veruntamen in primo puncto interpretatio ipsa, seu analogia ad veritatem, & ad literam comparata apta non est, nec sufficiens, quia Antichristus nõ erit tantum *corruptelis contaminatus*, sed erit vndique corruptissimus, nec vsurpabit temporale regimen sub specie, vel vmbra spiritualis potestatis, sed primo, ac præcipuè temporale imperium occupabit, & violenter vsurpabit, & deinceps etiam diuinitatem sibi arrogabit, vt partim ex Daniele, & Paulo apertè intelligitur, & in præcedenti capite tactum est, & in sequenti iterum dicetur. Vnde longè aliter Richard. Victor. l. 4. in Apocalyps. cap. 4. per bestiam illam intelligens imperium ethnicum gentilium Ecclesiam persequentium, ait: *comparari pardo maculoso propter variam philosophorum assertionem*, id est, propter variam superstitionem. Ambrosius vero ibi *hypocrisim Antichristi* in varietate colorum dicit designari: *Nã cum sit futurus homo nequissimus, variis virtutibus se decorabit, vt facilius stultos quosque decipiat.* Beda vero, & Primasius cum Tyconio Homil. 11. in maculis pardi aiunt repræsentari *gentium varietatem Antichristum sequentium*; siue quia diuersis hæresibus erit maculata, vt ait D. Anselmus. Vnde si maculę pardi vitia repræsentant, non quoscumque defectus, sed vniuersa vitia in Antichristo futura designant. Accedit quod Antichristus propter velocitatem pardo comparatur, quia breuissimo tempore imperium consequetur & omnia conculcabit. Sicut Daniel. 7. Alexander Magnus propter hanc causam per pardum repræsentatur, vt D. Hieronymus, & alij exponunt. Item propter crudelitatem in humano sanguine effundendo. Nullus autem nisi impudentissimus sit, similes proprietates in Romano Pontifice audebit confingere. Imò neque Rex Angliæ; neque tota hæreticorum versutia eas corruptelas, quas in Sede Apostolica effingunt, ostendere potuerunt: nam quæ ad doctrinam pertinent corruptelæ non sunt; licet ab hominibus contrariis erroribus; & hæresibus corruptis tales iudicentur: quæ vero ad mores spectant, maxima ex parte ab eisdem Ecclesiæ hostibus vltra veritatem efficta; & exaggeratæ sunt; & si aliquæ huiusmodi in Prælatis Ecclesiæ inuentæ aliquando sunt, ad personales, & humanos defectus pertinent, qui sedem ipsam non maculant.

Pardo comparatur Antichristus ob velocitatem.

5. Vnde quæ in secundo, & tertio puncto de similitudine leopardi, & de pedibus vrsinis dicuntur, non grauatè accipimus: aptè enim in verum Antichristum conueniunt. Ex eisdem autem proprietatibus earumque significatione conuincitur, descriptionem illam non posse Pontifici accommodari: Cur enim Bonifacius Tertius, vel alius similis Pontifex eius successor poterit spurius appellari, cum neque origine talis fuerit, nec electione, sed legitime creatus? Vel quæ rapacitas, aut sæua natura in eis inuenta est, vt vrsinos pedes habere dicantur? Antichristus enim dicitur pedes vrsinos habituros, quia *pedibus suis omnia conculcabit*, vt dicitur Danielis 7. Quod autem quarto loco addit de adoratione Pontificis ridiculum est: non enim adoratur vt Deus, sed vt supremus Ecclesiæ Prælatus, ac Vicarius Dei. Quid enim est adoratio exhibitio? Ait enim Paulus: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt*, 1. Timot. 5. quid ergo mirum, quod is; qui toti Ecclesiæ præest, magna veneratione dignus habeatur? pręsertim cum in Christi honorem tota illa veneratio redundet.

Respondetur ad 2 & 3.

Proprietates illæ in Rom. Pontificibus nõ reperiuntur, erunt tamen in Antichristo.

Cultus Pontifici exhibitus veneratio est, nõ diuina adoratio.

6. Immeritò autem comparat Rex Romam ethnicã cum Christiana, tantum enim distat imperium illius ab istius potestate, quantum terrestria à cœlestibus, corporalia ab spiritualibus, & temporalia ab æternis discrepant, vt in tertio lib. abunde monstratum est. Romani ergo Imperatores tantum temporales domini erant, limitatamque ditionem possidebat, ideoque aliarum ditionum Reges non vt subditos, sed vt socios comiter tractabant. Romani autem Pontifices spirituales Prælati, ac Reges sunt, totumque mundum pro territorio, omnesque oues Christi pro grege habẽt, & ideo Reges omnes Christianos subditos appellare possunt; & nihilominus eos (nisi hæretici, vel schismatici sint) non solum comiter, sed etiam humanissime filios, & interdum etiam Dominos appellare nõ dedignantur. Imò interdum tanta submissione animi id fecerunt; vt eorum verbis abutantur Rex, & Protestantes ad eos Imperatoribus subiiciendos, sicut de Gregorio Papa in lib. 3. notauimus. Atque hæc sunt satis de prima bestia.

Roma ethnica, & Christiana imperia male comparantur.

7. In secunda parte eiusdem capitis 13. narrat Ioannes, *Vidisse aliam bestiam ascendentem de terra, quæ habet cornua duo similia agni, & loquebatur sicut Draco*, de qua multa dicit. Primum, fecisse, vt omnes habitantes in terra, adorarent bestiam primam. Secundo datũ esse illi, vt faceret *signa magna, & in particulari ita vt ignem faceret de Cælo descendere in terram in conspectu hominum.*
Tertiò per hæc signa *seduxisse habitantes in terra, vt faciant imaginem*, prioris bestiæ. Quartò *datum esse illi, vt daret spiritum imagini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ, & faciat, vt quicunque non adorauerint imaginẽ bestiæ occidãtur.*
Quintò, quod *faciet omnes pusillos, & magnos & diuites, pauperes, & liberos, & seruos habere characterem bestiæ in dextera manu sua aut in frontib. suis, vt nemo possit vendere neque emere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, numerum nominis eius.* Sexto additur mysterium numeri nomini eius his verbis. *Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex.* Quæ omnia adeo sunt obscura, vt vix humano ingenio coniectari possint, nedum comprehendi. Et vt rectè annotauit Cardinalis Bellarm. signum euidẽs est, non esse impleta, quia hodie tam sunt obscura; & ænigmatica, sicut quando primum scripta fuerunt, prophetiæ autem, quæ per ænigmata fiunt, licet antea sint obscuræ, saltem quando implentur, intelliguntur, & claræ fiunt, aliàs inutiles essent; cum ergo hæc perinde obscura sint, ac antea erant, signum est, nõ esse impleta. Et nihilominus Rex Angliæ suo more ita multa accommodat, sicut, vel opinioni suæ, vel ad detrahendum Romanæ sedi putat esse accommodata. Prius vero, quam illi respondeamus, proprium, & literalem sensum huius visionis proponemus, vt comparatione illius error fictæ interpretationis euidentius appareat.

Periocha secundæ partis cap. 13. Apocalyp.

1.
2.
3.
4.
5.
6.

8. *Hæc posterior bestia Antichristum eiusq; emissarios significat.*

Hæc ergo posterior bestia, vel generatim repræsentat Antichristi pseudoprophetas, & prædicatores, quos ipse ad suam diuinitatem suadendã, & Sanctos persequendos mittet, vt exponunt ibi Primasr. Beda, Ansel. & alij, & sentit Greg. 13. Moral. c. 26. alias 36. vel certè significat aliquem ex illis insignem, & excellentem magicum, & potentem etiam viribus, & exercitu, qui per signa seducendo, & per potentiam cogendo, ad Antichristum adorandum homines cõuertat. Sic Irenæ. lib. 5. cap. 28. postquam prioremhuius capitis visionem retulerat, de hac posteriori subiungit. *Post deinde, & de armigero eius, quem & pseudoprophetam vocat, loquebatur* (inquit) *quasi draco, & potestatem primæ bestiæ omnem faciebat ei, in conspectu eius.* Eandem sententiam comprobat Andr. Cæsar. allegans etiam Irenæum suo cap. 37. Aretas vero suo etiam capit. 37. licet in principio videatur, per hanc etiam posteriorem bestiam Antichristum interpretari, postea magis rem declarans, vocat hunc *Præcursorem Antichristi*, & illos distinguit, comparans cum Ioanne Baptista, & Christo. Victor. etiam in singulari intelligit falsum Prophetam, qui facturus est portenta, & signa mendacia ante Antichristum. Et hanc nunc frequẽtius sequuntur eruditi Scriptores, quos refert, & sequitur Maluenda lib. 8. de Antichrist. cap. 19. Ambros. vero in Apocalypsim sub disiunctione ait, hanc bestiam esse, aut multos prædicatores Antichristi, vel aliquem deteriorem cæteris.

9. *Loquitur et Ioannes de primario aliquo Antichristi adiutore. Apocal. 17.*

Sed licet verum sit, sub illo propheta falso per antonomasiam nominato, alios adumbrari, nihilominus negari non potest, quin de singulari aliquo homine insigni fautore Antichristi, & hominum deceptore Ioannes loquatur, tum quia contextus ipse syncere spectatus id satis indicat, tum etiam quia in capit. 19. euidenter id estendit idem Ioannes dicens, *Apprehensa est bestia & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ & qui adorauerunt imaginem eius, viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.* Vbi euidenter describit eundem pseudoprophetam, quem sub nomine bestiæ de terra ascendere viderat, & de illo vt de singulari homine æquè, ac de Antichristo loquitur, & tanquam duos homines speciali modo damnatos numerat, eosque à cæteris sectatoribus Antichristi distinguit, subiungens: *Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, &c.* Non est ergo dubium, quin per illam bestiam secundam particularis homo, singularisque Antichristi prædicator significetur, cuius duæ præcipuæ proprietates per duas bestiæ conditiones designantur. Dicitur enim habere cornua tanquam agni propter hypocrisim; ostendet enim se mansuetum, & erit crudelissimus persecutor, vel ostendet se tanquã verum Christum prædicans, loquetur autẽ vt draco, quia Antichristum prædicabit, motus, & actus à dracone, qui priori *bestiæ dedit totam virtutem suam, & potestatem.* Atq; ita duas illas metaphoricas proprietates exposuerunt Irenæ. Andr. Aret. & alij suprà allegati. Et Ticon. alias August. Homil. 11. in Apocalyp. licet illas omnibus hæreticis accommodet. Idemque sensit Gregor. loco supra citato, easdem tribuendo quasi per participationem omnibus falsis prædicatoribus Antichristi.

Illi pseudoprophetæ duæ notæ assignãtur hypocrisis, & ementita potestas.

10. *Pseudopropheta illecturus est, vt Antichristus velut Deus adoretur.*

Cætera verò, quæ de hoc falso propheta Ioannes prædicit, licet Patres, & expositores Catholici obscura, & difficilia intellectu esse fateantur, omnes tamen, qui eorum literalem sensum inuestigant, in eis proprietatem verborum, quoad fieri potest, seruare student. Itaq; cum dicit, facturam esse bestiam illam, vt *omnes habitatores terræ primam adorent*, id de diuina adoratione, & vera latria intelligunt, hac enim ipse Antichristus cupiet adorari, vt in cap. 17. ex Scriptura, & Patribus ostensum est. Item cum dicit *facturum signa* de sensibilibus miraculis fictis, & mendacibus prodigiis verba exponũt, iuxta verba Christi Matth. 24. *Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia.* Nam sicut quoad pseudochristos per antonomasiam implebũtur hæc verba in Antichristo, ita quoad pseudoprophetas in hoc Antichristi præcursore implenda esse Ioannes sentit. Christum autem loqui de signis externis apparentibus, & sensus illudẽtibus, nemo vnquam dubitauit. Vnde cum vlterius Ioannes ait, facturam illam secundam bestiam, *vt ignis de cælo descendat*, de vero locali descensu, & de vero igne, vel saltem de corpore sensibili habente speciem tanquam ignis, omnes etiam interpretatur. Quia hoc & est consequens ad priorem interpretationem signorum in generali, & consentaneum proprietati verborum, & nulla est necessitas alias metaphoras confingendi, præsertim cum Ioannes dicat, descensurum ignem *in conspectu hominum.* Similiter quod tertio loco addit Ioannes de imagine prioris bestiæ, de propria sensibili imagine, vel statua Antichristi intelligitur, quam facient credentes in eum, & in templis, & fortasse in Hierosolymitano eam collocabunt, vt ipsa adoretur, & Antichristus in ea tanquam verus Deus. Et cum eadem proprietate intelligitur, hanc pseudoprophetam daturum spiritum illi imagini, vt loquatur: nam per pactum cum dœmone hoc facillimè fieri potest, sicut in sculptilibus, & idolis gentium immũdos spiritus loqui solitos fuisse, in historiis notissimum est.

Falsa prodigia operabitur.

Ignem quoq; è cœlo ad speciem deducet.

Antichristi statuæ vocẽ dabit, eam q; faciet adorari.

11. *Character bestiæ erit signum quo Antichristi fautores palam agnoscentur.*

De charactere autem Antichristi, eiusque in manibus, vel fronte impressione, omnes etiam in hoc conueniunt, quod sit futurum signum sensibile hominibus accommodatum ad externam suæ religionis professionem, & fortasse tanquam insigne quoddam apostasiæ, vel discessionis a Christiana religione, & ad sectæ Antichristianæ aggregationem: quam uis in particulari nemo diuinare possit, qualis character ille futurus sit. Nam illud prius veritas, & proprietas verborum Ioañis requirit; hoc autem posterius per illa non explicatur, nec in aliis locis Scripturæ reuelatũ est, nec ratione inuestigari potest. Denique de nomine bestiæ omnes etiam docent, tale futurum esse, vt ex literis constet, quæ ad rationem numerorum iuxta morem Græcæ linguæ redactis, numerum 666. contineant. Quia vero innumeris modis possunt Græcæ literæ ita componi, vt illum numerum reddant, addunt dicti expositores, sciri nõ posse, quale futurum sit Antichristi nomen, donec appareat, & tunc ex effectu cognoscatur prophetiæ sensus, & veritas. Nam licet nunc contingat, nomen alicuius constare ex literis, quæ secundum Græcum idioma illum numerum reddant, vt de Mahometo, vel Luthero aliqui ostendere conati sunt: illud non est sufficiens Antichristi signum, si alia desint, quia est valde ambiguum, & æquiuocum, & ideo necesse est, vt cum aliis coniungatur.

Nomen Antichristi numerum 666. iuxta græca elementa referet.

Adhuc ignotum est illud nomen.

12. *Prædicta Patrum cõsensu firmãtur.*

Hanc autem breuem paraphrasim, seu expositionem literalem verborum Ioannis sumo ex authoribus proximè allegatis, Irenæus enim dicto cap. 28. de hoc pseudopropheta dicit, quod faciet signa *magica operatione.* Et ibidem adiungit cætera verba Ioannis, simpliciterque sine alia interpretatione illa propriè intelligit. In cap. verò 30. late docet, quod de numero nominis diximus. Victorin. etiam in Apocalyps. circa signum ignis ait: *Hæc magi per Angelos refugas & hodie faciunt.* Et Addit: *Faciet etiam, vt imago aurea Antichristo in templo Hierosolymis ponatur, & intret Angelus refuga, & inde voces, & sortes reddat.* Et de nomine, & nota characteris eodem modo sentit. Idem ferè habet Aret. suo ca. 27. vbi de igne aperte dicit descensurum ita, vt videatur: *Intuentium oculos fascinando*, & de charactere ait, futurum esse *Perniciosi nominis insculpturam*, & dandum esse *in signum, quo possint, vel non possint homines negotiari*, supponent, illud futurum esse sensibile. Et Andr cap. 27 *Quidquid* (inquit) *Pseudochristi præcursor ad hominum deceptionem facturus est, hoc totũ per præstigias, & incantationes facturus est, vt Antichristus testimonium habeat*

De Imagine.

habeat à viro, qui tanta miracula patrarit. Et infrà: *Non est mirum, aut nouum, si in oculis hominum ignem è cœlo descendere faciat impostor.* Et adducit exemplū de igne virtute diaboli incenso, vel supernè dilapso ad Iacobi armentum subito absumendū. Posteavero de imagine propria, & loquela eius alia verba interpretatur, exemplisq; similem præstigiarum dœmonum confirmat. De charactere item loquitur tanquam de nota sensibili, intelligitq; propriè hominibus imprimendum fore, vt signum necessarium ad emendum, & vendendum etiam res necessarias, *Vt saltem* (inquit) *ob rerum ad vitam necessariarum penuriam ad violentam mortem adigat*, vtiq; illos, qui characterem illum recusauerint.

Iob 1.

Antichristi charactere esculenta venalia polluentur.

13. Ac tandem cap. 38. quæ de nomine Antichristi diximus, tradit, & authoritate Hypoliti confirmat. *Dabit characterem in dextra manu, & in fronte, ne quis dextra sua manu pretiosam illam Crucem pingat in fronte.* Inferius autem sentit, characterem illum futurum esse nomē ipsius Antichristi sigillo sensibiliter impressum in frōte, vel manu. De illo autem nomine negat sciri posse, quale futurum sit. Similiter de charactere Antichristi loquitur Ephrem tract. de Antichristo Metro, seu §. 2. *In dexteram manum, seu frontem insculpturus est homini characterem hunc suum impium, ne facultas sit homini se signandi signo Christi.* Et in sequenti metro signa, & falsa prodigia similiter de externis sensibilibus præstigiis exponit. Ac tandem in metro vlt. idem repetit de charactere, sentiens futurum esse sensibile signum, *q; Christi aduersarij pro cruce Saluatoris assument.* Indistinctè autem de his loquitur, prout ab Antichristo, vel ab eius pseudopropheta facienda sunt, omniaq; Antichristo tribuere videtur. Deniq; Primasius, Beda, Rupert. & alij in Apocalypsim; imò & moderni omnes in his, quæ diximus consentiunt, licet in explicando charactere, & nomine Antichristi varias, & inter se dissentientes sententias tradant, quæ varietas nihil nostræ intentioni obest, ideoq; necesse non est, illam referre, aut expendere, vnusq; pro omnibus videri potest Maluenda lib. 8. de Antichristo c. 18. & 19.

Ne Cruci locus sit in frōtibus characterem Antichristi pseudopropheta ille imprimet.

14. Superest, vt cum hoc simplici Scripturæ sensu mysticas, & metaphoricas Regis expositiones, seu ad male dicendum accommodationes, conferamus. Ille enim per hanc bestiam secundam, Apostolicam Ecclesiam Pontifici Romano parentem, quam ipse more impiorum Protestantium *Apostaticam* appellat, interpretatur. Et nihilominus de illa subiungit. *Cuius firmior origo est & stabilior, vt quæ visibiliter veræ Ecclesiæ succedat.* In quibus verbis, rei veritate coactus, vel nō aduertēs quid diceret, Romanam Ecclesiam veram, & catholicam esse professus est. Nam illa est vera Ecclesia, quæ veræ Ecclesiæ antiquiori visibiliter succedit, vt in primo libro ostensum est. Vnde illa comparatio, quæ hæc Ecclesia dicitur *firmior, & stabilior*, si ad synagogas Satanæ, & congregationes Protestantiū, seu Apostatarum fiat, rectè, & verissime facta est: si vero fiat ad Apostolicam sedem, non rectè fit per excessum, sed per æqualitatem fieri deberet. Nam vera Ecclesia non potest à petra separari, neq; è conuerso, ideoq; tam firma & stabilis est Petri successio, quam est certa veræ, ac visibilis Ecclesiæ duratio, vtraq; vero est tam firma, quam est certum verbum Christi: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Metaphoricæ Regis expositiones literali conuincūtur.

Rex antiquitatem, & firmitatem Romanæ Ecclesiæ nolens attribuit.

Matth. 16.

15. Quod vero ad interpretationem bestiæ spectat; satis à nobis ostensum est, in proprio sensu significare vnum quendam singularem hominem. Concedimus autem mystice posse significare congregationē quamcunque impiorum, hæreticorum, & Apostatarum sequentium, & prædicantium Antichristum, siue generaliter & typice dictum; sicut ex Tyconio retulimus, per hanc bestiam significari omnes hæreticorum sectas, & ministros, siue singularem, & proprium Antichristum predicantium, vt multi Catholici exposuerunt. Sic ergo, verum est bestiam illam esse Apostaticam congregationem. Hæc autem Apostatica congregatio nunc multiplex est; omnis enim synagoga Satanæ sub nomine Christiano collecta apostatica congregatio est, talisq; est omnis Lutheranorum, Caluinistarum, Puritanorum & Protestantium congregatio, similemq; esse Anglicanam pseudoecclesiam, in primo libro ex eius statu & lapsu euidenter ostensum est.

Bestia singularem hominem proprie significat.

Mysticè Apostaticā hæreticorū congregationem refert.

16. Vt autem Romanam Ecclesiam per illam bestiam repræsentari Rex ostendat, dicit in primis habere *cornua similia agni, quia Christi sponsum refert, & sibi propugnatorem ostendit.* At non per hypocrisim, sed per verā fidem, & adorationem Christi, eiusq; imitationē hæc refert, in quo multum ab illa bestia differt. Adiungit: *Re vera tamen loquitur sicut draco, quia damnabiles, diabolicasq; doctrinas docet.* Ad hoc numquam ab ipso ostensum est, à nobis autem probatum sufficienter est in lib. 1. testimonium hoc non solum falsum, sed etiam hæreticum esse, quia vera & visibilis Ecclesia Christi non potest à fide cadere, cum sit columna, & firmamentum veritatis, propter promissionem Christi dicentis: *Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi, & Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Et in lib. 2. à ca. 3. non solum Ecclesiam hanc ab omnibus erroribus, quos in illa Rex fingit, vindicauimus, sed etiā propter contrarias hæreses Angliam, quatenus sub Rege suo nunc militat, apostaticam & schismaticam esse conuicimus.

Rom. Ecclesia non habet Agni cornua, id est, hypocrisim.

Nec vt draco errores docet, aut vnquā docuit.

17. Quocirca prius, quam ad alia progrediar, lectorem admonere libet, vt consideret, quanto maiori & veriori fundamento, Regia illa metaphora, in ipsum suumq; miserandum regnum possit retorqueri. Cur enim non dicemus, bestiam illam priorem esse Henricum VIII. & successores eius illum imitantes, & super capita sua nomen habentes blasphemiæ; vtique, *capitis Ecclesiæ*, non solum in temporalibus; sed etiam in spiritualibus supremi. Cur item non dicetur Henricus fuisse maculosus, vt pardus, cum fidei professionem, & doctrinam qua pollebat, turpissimis libidinis, schismatis, ac tandem hæresis maculis fœdauerit? Quin etiam velocitate, & ferocitate pardum imitari visus est: nam breuissimo tempore totū fere regnum apostatare fecit, & egregios viros in fide constantes atrociter necauit. Denique multo verius dicitur Rex Angliæ adulterina imperandi ratione sub specie temporalis potestatis spiritualem vsurpare, & indebitum cultum, adorationemque ambire, dum tanquam suæ Ecclesiæ caput vult recognosci, obediri, & honorari. Et ad hunc modum possunt cætera facilè accommodari. Similique modo dicemus, alteram bestiam esse Anglicanam Ecclesiam à vera fide lapsam, Regem vt spirituale caput suum venerantem, & infinita verba blasphemiæ in veram Dei Ecclesiam Catholicam, Christique Vicarium proferentem: vel certe bestiam illam secundam dicemus esse ministrorum, falsorumque prophetarum Regi applaudentium gregem, seducentem ibi habitantes, vt priorem bestiam adorēt, eam, vt caput Ecclesiæ recognoscendo. Hæc ergo, & similia, & facilè cogitari possunt, & maiori cum fundamento dici, tum quia vera sunt; & notissima in vniuerso orbe, tum quia licet Rex Angliæ non sit Antichristus, inter eius typos, & præcursores iustè numerari potest, cū Christum in sua Ecclesia, & Vicario suo persequatur, quod cum factis exequi non possit, verbis, & probris efficere conatur.

Retorquentur hæreticorum iacula in ipsos.

Henric. VIII. & similes expressæ sunt, non adūbratæ bestiæ illius imagines.

Anglicana etiam Ecclesia forma est eiusdem.

18. Vnde vlterius Rex progreditur, & quod Ioannes dicit de signis, & prodigiis ab hac secunda bestia faciendis, vt gentes seducat, & ad priorem adorandam trahat, ad Ecclesiæ Catholicæ miracula accommodat, quæ *falsa, & portenta mendacia* esse, & ad conciliandam Pontifici authoritatem, & potestatem fieri affirmat. Quæ cum sine probatione contra omnem diuinam & humanam authoritatem, ac fidem dicantur, contemnenda potius, quam refellenda videbantur. Breuiter tamen interrogare libet, an credant, in Eccle-

Signa fieri ad firmandam Pontificum auctoritatē Rex Iacobus ait.

Signa semper fuerunt, & erunt in Catholica Ecclesia.

Ecclesia Christi veras potuisse fieri virtutes, ac vera miracula post sexcẽtesimum sextum annum, nec ne? Si negant fieri potuisse, Christi promissiones eludunt, eisque pro suo arbitrio terminum præfiniunt. Christus enim indefinite dixit: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eijcient*, &c. Et alibi: *Si habueritis fidem, sicut granum synapis*, & cæt. *Nihil impossibile erit vobis.* Et alibi: *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.* Hæ ergo promissiones non possunt ad certum tempus limitari, alioqui posset quispiam dicere, solos Apostolos vera miracula facere potuisse, vel quidpiam simile: quod absurdissimum est. Ergo non pro solis prioribus Ecclesiæ seculis, sed pro omni æuo concessit Christus Ecclesiæ suæ, vt temporibus opportunis talia vera signa in ea fierent.

Marc vlt. Matth. 17. Ioan 14.

18. Dicent, promissiones has factas esse fidei, & ideo potestatem illam durasse in Ecclesia, quamdiu in illa durauit vera fides: postquam vero illa corrupta est, cessasse, & falsa miracula incepisse. Hoc autem est in aliud errorum barathrum incidere: nam si Ecclesia vera fide carere incepit, perijt Ecclesia contra verbũ CHRISTI: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Dicent, perijsse veram Ecclesiam visibilem, sed iam satis ostensum est, Christi veram Ecclesiam visibilem esse, eiq; Christum perpetuitatem vsq; ad finem promisisse. Præterquam quod signa & miracula sensibilia esse oportet, atq; ideo non nisi ab Ecclesia visibili vera miracula fiunt; illi ergo factæ sunt Christi promissiones, & in ea semper durabit potestas à Christo promissa.

Matth 16.

19. Si ergo potestatem negare non possunt, cur negãt esse vera miracula, quæ his temporibus in Ecclesia facta sunt? Non enim pauciora signa veritatis in eis, quam in illis, quæ in antiqua Ecclesia fiebant, conspiciuntur. Nam in primis facta sunt per viros sanctissimos, Benedictum, Bernardum, Franciscum, Antonium, & alios similes. Deinde frequenter facta sunt ad fidem persuadendam, & in nouis prouincijs introducendam, vt de Anglia refert Gregorius ferè proximus Bonifacij III. antecessor, & similia fuisse postea in eadem prouincia facta in eiusdem fidei cõfirmationem, author est Beda lib. 5. histor. c. 13. & Annales Ecclesiastici referunt, cooperatione similium miraculorum in Flandria, Hollandia, alijsque prouinciis post tempora Bonifacij fuisse fidem introductam. Præterea eadem veritatis indicia in posterioribus miraculis, quæ in prioribus reperiuntur, nimirum in miraculo suscitandi mortuum, euidẽtia præiacentis cadaueris mortui, & vera viuificatio temporis duratione, & pluribus actionibus vitæ, & publica conuersatione confirmata. Deniq; non minori fide digna historia hæc, quàm illa miracula esse probantur; ergo temerè & impiè omnia falsa iudicantur.

Miracula olim à pluribus Sanctis facta sunt.

Grego. lib 9. Epist. cap 58.

20. Quod autem Rex dicit, hæc miracula Ecclesiæ facta esse ad conferendam & extollendam Pontificis potestatem, non ita est: nam ordinariè fiunt, vel in veræ fidei confirmationem, & propagationem, vel in Christi gloriam & honorem, sæpè etiam sunt effectus veræ & firmæ fidei, cui Christus promisit: *Si habueritis fidem sicut granum synapis, & cæt.* Aliquando fiunt ex Dei misericordia volentis talia beneficia indigentibus, & petentibus miraculosè concedere: aliquando ad ostensionem sanctitatis alicuius personæ, quam Deus ad aliorum exemplum, & consolationem manifestare vult. Dico autem *ordinariè* hoc ita esse, quia cum articulus de primatu Pontificis ad fidei dogmata pertineat; & ad veræ fidei, & Ecclesiæ confirmationem notitia eius maximè necessaria sit, etiam in illius veritatis confirmationem potuerunt vera miracula fieri, quoties opportuna, vel necessaria iuxta diuinæ prouidentiæ dispositionem fuerint. Ac denique quamuis vera miracula non semper propter illum finem fiant: nihilominus quatenus fiunt à ministris Ecclesiæ Pontifici obedientibus, & eius authoritate prædicantibus, satis eandem veritatem de Primatu eius confirmant. Quis ergo non videat, quàm sit execranda calumnia, miracula Catholicæ Ecclesiæ cum signis Antichristianæ bestiæ comparare?

Miracula fiunt ad Christi gloriã, vel fidei confirmationẽ, nõ ad Pontificis auctoritatẽ primario.

Matt. 17.

Miracula indirectè Pontificiam dignitatem stabiliunt.

Quia verò Ioannes inter signa illius bestiæ vnum 21.
peculiare designauit, dicẽs: *Vt etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum*, egregiam profectò his verbis Rex affingit interpretationem, dicens: *Nempe fulmen excommunicationis, cuius tanta vis est, vt thronis exturbare Principes valeat, adeo vt omnes pro hæreticis occidendi sint, & exurendi, qui bestiæ nolunt imaginẽ adorare, hoc est, summam eius potestatem nullis limitibus circumscriptam.* In quibus duplex metaphora indicatur, quæ si in allegorico sensu affertur, parui momenti est ad persuadendum, eadem enim facilitate, qua fingitur, contemnitur, quia solum ad maledicendum à Protestantibus excogitata est: si vero sensus ille vt literalis proponatur, valde ridiculus est, & intentioni Spiritus sancti, ipsorumq; Protestantium dictis repugnans. Vtrumq; breuiter ostendo.

Excommunicationes à Pontificib. excussas, ignẽ esse de cœlo Rex Iacobus commentatur.

Prima enim metaphora est, quia *descendere ignem de* 22.
cœlo, per metaphoram dicitur esse excommunicationem fulminare. At hæc metaphora in primis noua est, sine fundamento in Scriptura, vel Patribus, aut expositoribus, aut communi modo loquendi. Quis autem credat, Ioannem vsurpasse verba in sola illa metaphorica significatione, quam sibi nuper Protestantes pro sua libidine, & solum ad irridendum confinxerunt? Deinde Ioannes illud ponit vt signum nouum, singulare, & admiratione dignum, at fulminare excommunicationem non est nouum, nec singulare, cum etiam ab ipsis hæreticis fiat, vnde nullam habet admirationem, cũ quotidianum fit. Imò si illud est Antichristi signum, profectò ante Bonifacium Tertium cœpit Antichristianismus. Nam prius Innocentius Primus contra Imperatorem excommunicationem fulminauit. Denique bestia illa faciet ignem de cœlo descendere dœmonis arte, & potestate; fulminatio autem excommunicationis fit potestate à Christo concessa, & in virtute verborum eius. *Si Ecclesiam non audierit, & cæt.* Ergo Ioannes non de hoc signo loquitur, nec metaphora est verisimilis.

Ignis ille apud D. Ioannẽ non significat excõmunicationem.

Excommunicatio fulmen nouum non est, sed ante Bonifacij tẽpora vsurpatum.

Matt. 12.

Dicet fortè Rex, hæc vera esse de iusta, & ordina- 23.
ria excommunicatione, se autem loqui dè fulmine illius excommunicationis, *cuius tanta est vis, vt thronis exturbare Principes valeat.* Sed contra primò, quia etiam talis excommunicatio potest esse iusta & legitima potestate facta, vt supra ostensum est. Quamquam re vera impropriè dicitur excommunicatio ipsa exturbare à throno: nam licet illi duo effectus tanquam duæ pœnæ ab eadem potestate procedant, & simul imponantur, distincti sunt. Nunc autem vt Regi morem geramus tanquam de vno loquimur. Itaque illud etiam fulmen vera & cœlesti potestate fit, & non est signum mendax, sed verum, vt probauimus; est ergo repugnans cum metaphora. Secundo hoc signum, id est, hæc excommunicatio non fulminatur, seu exhibetur in Ecclesia à prædicatoribus, vel fidelibus obedientibus Pontifici, sed à solo Pontifice, & ita secundum Regiam accommodationem non exhibetur à posteriori bestia, sed à priori; at signum illud faciendi descendere ignem de cœlo, non tribuitur à Ioanne priori bestiæ, sed specialiter secundæ; ergo talis interpretatio bestias confundit.

Instantia.

Solutio.

Altera metaphora Regis versatur circa *imaginem* 24.
bestiæ, per quam Rex summam Papæ potestatem significari vult. Hæc autem metaphora eisdem ferè argumentis facile refellitur, tum quia nullum fundamentum authoritatis, rationis aut probationis habet, tum quia recognoscere, ac venerari hanc summam Pontificis potestatem non est nouum in Eccle-

Dũ Pontifex colitur, imago bestiæ non adoratur.

sia

ſia Chriſti, ſed ante Bonifacium omnes præcedentes Pontifices eam imaginem induerunt, illaque poteſtate vſi ſunt, omneſque verè fideles illi paruerunt, vt in lib. 3. fusè probatum eſt. Vltra hæc verò pugnant cum metaphora verba illa: *Dicens habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtiæ.* Quis enim Papiſtarum (vt iſti loquuntur) aut verius Catholicorum docuit vnquam fideles, vt facerent, vel conferrent poteſtatem Pontifici, cum potius conſtanter doceamus, ſolum Chriſtum illam conferre? Non eſt ergo illa imago Pontificia poteſtas, ſed aliquid, quod arte, & manibus hominum fieri poteſt. Nec dicere poteſt Rex, nihil aliud eſſe facere imaginem, quam poteſtatem recognoſcere, & confiteri: nam expreſſe Ioannes duo diſtinguit, facere imaginem, & adorare illam; at vero reſpectu poteſtatis recognoſcere poteſtatem, eſt venerari illam; ergo aliud eſt facere imaginem: vnde ferè euidens eſt, in illis verbis *faciendi imaginem*, nullam eſſe metaphoram, vt ſupra dixi. Quod etiam valde perſuadent ſequentia verba: *Et datum eſt illi, vt daret ſpiritum imagini beſtiæ & vt loquatur imago beſtiæ.* Hæc enim apertè oſtēdunt, ſermonem eſſe de imagine materiali, & ſenſibili. Quomodo enim fingi poteſt, Eccleſiam dare ſpiritum poteſtati Pontificis, vt loqui poſsit, vel quippiam ſimile facere.

Apoc. 13. Apud Ioannē aliud eſt imaginē facere, aliud adorare illam.

25. Tandem in illis verbis conſidero duplex ſignum, vnum faciendi deſcendere ignem de cœlo, & hoc ſignum dicitur ſecunda beſtia facere, non per coactionem, ſed per ſeductionem, vt inducat habitantes in terra ad beſtiam primam, eiuſq; imaginem adorandam, vt patet ex verbis illis: *Et ſeduxit habitantes in terra propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ.* At verò fulmē excommunicationis non pronunciatur ad inducendos homines per ſeductionem, ſed per vim & coactionem, quæ maior fit, ſi cum excommunicatione deturbatio à regno coniungatur. Ergo nō quadrat metaphora excommunicationis cum tali ſigno. Aliud deniq; ſignum, ſcilicet dare ſpiritum imagini beſtiæ, & facere, vt loquatur, licet etiam ſit ad ſeducendum, tamen ad coactionem progreditur, additur enim: *Et faciat, vt quicunq; non adorauerint imaginem beſtiæ, occidantur.* Et hinc etiam non poteſt accommodari metaphora: nam Eccleſia non dat ſpiritum, nec loquelam Pontifici, vt poteſtas eius ad occidendos rebelles extendatur, ſed potius ipſe hanc poteſtatem ſuis miniſtris committit: eſt ergo ille Scripturæ abuſus, non interpretatio.

Verba Apocalyp. expenduntur.

Excommunicati. vim habet cogendi, nō ſeducēdi.

26. Deinde vltra procedit Rex ad characterem Antichriſti Pontifici accommodandam, dicitque characterem beſtiæ eſſe profeſsionem obedientiæ, quæ Summo Pontifici fit. At Paulus cum monuit fideles: *Obedite Præpoſitis veſtris*, non cenſuit, profeſsionem Eccleſiaſticæ, & Chriſtianæ obedientiæ eſſe Antichriſti characterem, ſed Chriſti. Veriorique ratione dicere poſſemus, iuramentum fidelitatis, quo Rex premit ſui regni Catholicos, eſſe characterem Antichriſti, quādoquidem ſub ſpecie profeſsionis ciuilis obedientiæ ſibi debitæ, Vicarij Chriſti obedientiam negare compellit. Præterea vltra errorem, in quo accommodatio fundatur, repugnat Ioannis verbis. Primò, quia vel per obedientiæ profeſsionem intelligitur ſolum modus ipſe viuendi ſub obedientia Pontificis, vel intelligitur aliqua ſpecialis formula hanc obedientiam profitendi. Prior ſenſus non eſt iuxta mentem Ioannis, quia expreſſe loquitur de aliquo ſigno geſtando à ſectatoribus Antichriſti, quo proteſtantur ſectam, & obedientiam eius, vt ſupra viſum eſt, & ex litera ipſa euidenter conſtat. Si autem per profeſsionem intelligatur peculiaris forma promittendi obedientiam Pontifici, nō quadrat cum verbis Ioannis. Primò, quia Ioannes ait: *omnes puſillos, & magnos, diuites, & pauperes, liberos, & ſeruos* geſtaturos eſſe characterem beſtię; at vero ſpecialis profeſsio obedientiæ ad Pontificem, non exigitur ab omnibus fidelibus puſillis, & magnis, ſed à Paſtoribus, vel Doctoribus Eccleſiaſticis, alijſve in ſimili gradu conſtitutis.

Charactere beſtiæ obedientiam Pontificis eſſe Rex cōfingit. Heb. 13. Meliùs id dici poſſet de iuramento fidelitatis Anglicano.

Ioānes loquitur de ſigno permanente, non de pura profeſſione.

27. Secundo character Antichriſti ita eſſe debet communis, & familiaris omnibus, vt ſine illo nullus permittatur emere, aut vendere, etiam ad vitam neceſſaria. Vnde notāt Patres, in eum finem eſſe imprimendum, vt vel propter vitæ ſuſtentationem omnes homines illum ſuſcipere cogantur, ſicut nunc in Anglia coguntur Catholici Eccleſias hæreticorum adire, vel iuramentum fidelitatis profiteri; ne bonis ad vitam neceſſariis, vel vita ipſa priuētur: at in Romana Eccleſia profeſsio obedientiæ ad Pontificem non exigitur, vt homines poſsint emere, & vendere, nec ſub coactione amittendi neceſſaria ad vitam, ſed in ſpecialibus occaſionibus, vbi ad ſecuritatem doctrinę, gradus, vel muneris ſuſcipiendi iudicatur conueniens, poſtulatur: nulla eſt ergo huius characteris ad illam profeſsionem comparatio. Tertio character Antichriſti futurum eſt ſignum aliquod permanens manibus geſtatum, vel fronti impreſſum, quod videri poſsit, vt homines ad dictos contractus admittantur, profeſsio autem obedientię eſt ſignum (vt ita dicam) tranſiens, quod in ſuſceptione alicuius muneris ſemel exhibetur, poſtea verò nec in manibus, nec in fronte geſtatur. Eſt ergo friuola characteris accommodatio.

Nemo ſine illo ad cōtractum humanos admittetur.

28. Peruenit tandem ad numerum nominis Antichriſti, & duas expoſitiones adhibet. Vna eſt, vt ille numerus non ſit nominis, ſed perſonæ Antichriſti, id eſt, vt neceſſarium non ſit in literis nominis eius illum numerum contineri, ſed in ipſa perſona, quia intra annos illius numeri, ſcilicet 666. venturus fuit Antichriſtus. Quam expoſitionē colligit ex eo, quod idem numerus, qui prius dict[9] fuerat *numerus nominis eius*, poſtea dicitur *numerus beſtiæ*, ibi: *Qui habet intellectū computet numerum beſtiæ*, & ſtatim additur: *Numerus enim hominis eſt.* Et in his poſterioribus verbis videtur Rex per hominem Chriſtum Dominum interpretari, ait n. iuxta hanc expoſitionem dici numerum hominis, quia eſt *numerus annorum Domini.* Sic autē ait, impletam eſſe prophetiam in Bonifacio III. *qui primus* (ait) *ſe nominauit vniuerſalem Archiepiſcopum, quo titulo S. Gregorius Antichriſtum fore cognoſcendum prædixerat.* Atq; illa quidem expoſitio noua non eſt: nam Ioannes Annius, & quidam alij illa vſi ſunt, vt oſtenderēt Mahometum fuiſſe Antichriſtum. Et licet illam Regi permitteremus, nihil referret, vt ſtatim dicam.

Opinio Reg. Iacobi de numero nominis Antichriſti.

Apoc. 13.

Lib. 6. epiſt. c. 30.

29. Negari autem non poteſt, Ioannem prædixiſſe numerum illum 666. futurum eſſe in nomine Antichriſti, expreſſe enim dixit: *aut numerum nominis eius*, id eſt contentum in literis nominis eius, & ita intellexerūt illa verba omnes interpretes. Hoc ergo negari non poteſt, licet non repugnet, per illum eundem numerum nominis myſticè indicari aliquam proprietatē ad perſonam pertinentem. Vnde ſi cum veritate aliarum prophetiarum, vel hiſtoriæ poſſet conſiſtere, vt per illum numerum ſignificaretur tempus ortus Antichriſti ſecundum numerum annorum Domini, vel tempus durationis throni eius, vt alij de Mahometo dixerunt, hoc quidem cum verbis Ioannis non repugnaret. Tamen illud non ita eſſe in Mahomete, re ipſa monſtratum eſt, vt oſtendit Pereira. De proprio autē Antichriſto conſtat ex aliis prophetiis, iuxta quas nec tam cito venire potuit, nec thronus eius tanto tempore durabit, vt ſupra oſtenſum eſt.

Negari non poteſt numerū illum eſſe nominis Antichriſti.

Diſput. 5. de Antichriſto.

30. Iuxta Proteſtantium autem accommodationem clarum eſt, nō poſſe referri numerum illum ad tempus durationis Antichriſti, quia opinione illorum iā durauit plus quam mille annis. Propterea ergo Rex ſtuduit numerū accommodare ad tempus ortus ei[9]. Verumtamen etiam hic ſenſus nullum fundamētum habet in textu, nam eundem numerum quem prius vocauit *numerum nominis beſtiæ*, ſtatim breuitatis cauſa vocat *numerum beſtiæ*, cum vero ſubdit, eundem eſſe *numerum hominis*, per hominem nō intelligit Chriſtū: quis

Numerus ille non eſt temporis aduentus Antichriſti.

Annus, quo ſedit Bonifacius, illum numerū non admittit.

quis enim hoc vnquam cogitauit? aut quo fundamēto affirmari potest? Accedit, quod neq; in illo sensu veritas illi numero respōdet, quia Benedictus Tertius anno 666. non sedit. Respondet primo, numerum illorum non ab anno natiuitatis Christi, sed ab eo, in quo Pompeius templum diruit, computandum est. Sed hoc neq; ratione subsistit; cur enim ab illo potius, quam ab alio quouis tempore computandus est ille numerus? neq; constanter est dictum, quia iam ille nō erit numerus annorum Domini, sicut paulo antea dixerat. Ac propterea respondet aliter, sexaginta annis post Bonifacium fuisse confirmatum regnum Antichristi, & ita fuisse numerum illum expletum. Sed hoc non minus friuolum & voluntariū est, quia neq; Pontifices illis sexaginta annis post Bonifacium magis vsurparunt nomen vniuersalis Episcopi, quā per centum, vel plures sequentes, neq; potestate, aut dignitate magis creuerunt.

Euasio.

Insolitū est annos à Pompeio supputare

Euasio altera eluditur.

31. Præter quam quod etiam falsum est, Bonifacium vsurpasse nomen vniuersalis Episcopi, quia solum ab alio vsurpante vindicauit, & suæ tantum Sedi posse congruere ostēdit, licet non constet illo titulo vsum fuisse. Quod si hæc vsurpatio appelletur, non ille primo, sed Leo Papa ante plures annos illud nomen vsurpasse dicendus erit, quia & Synodus Chalcedonēsis titulum illum ei tribuit, vt supra ex Gregorio retuli, & ipse in suis epistolis vniuersalis Ecclesiæ Episcopum se nominat, quod perinde est. Falium deniq; est, Gregorium dicere, Antichristum titulo vniuersalis Episcopi fore cognoscendum sed verba Gregorij sunt: *Quisquis se vniuersalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo, se cæteris præponit.* Quo autem sensu Gregor. nomen illud reprehenderit, iam supra declaratum est. Quidquid vero de vocabulo & vsu eius fuerit, ex illo loco Gregorij euidenter colligitur, Bonifaciū non esse Antichristum, sed ad summum posse inferri, fuisse elatum, vel imitatione quadam præcurisse Antichristum, ex quo aperte sequitur, non fuisse Antichristū. Meliùs certè posset considerare Rex, Gregorium ibi ponere, vt notam Antichristi, quod *se Deum dicet*, & quod *Deus videri velit super omnes homines.* Quod nec Bonifacius, neq; vllus Pontificū hactenus fecit. Veriusq; nos possumus illi obiicere sententiam Athanasij epi. ad Solitari. vit. agent. in superioribus commemorata, vbi inter imagines Antichristi ponit *sæculare Principem Primatum Ecclesiasticum supra Episcopos vsurpantem.*

Bonifacius nomen iam D. Leoni datum ab vsurpante vindicauit.

32. Aliam deniq; expositionem illius numeri nominis Antichristi admittit Rex, eamq; accommodat Pontifici, quia in hoc nomine *Latinus* Græcis terminis scriptus ille numerus continetur. *Quod rectè* (ait) *cum Romana Ecclesia, cum Romana fide, & cum Latina liturgia congruit.* Sed quam sint hæc omnia violenta & friuola, perspicuum est. Et in primis bene notauit Bellarminus, λατεινος Græcè non per ει, sed per *i.* scribi, & hoc modo non reddere numerū illum. Nihilominus tamen Aretas suo ca. 38. Apocalyp. inter alia nomina, q̃ de Antichristo excogitari possunt, nomen λατεινος posuit, statim vero addit, oportere scribi p diphtongum (vtiq; præter morē, & proprietatem Scripturæ) vt possit illum numerum reddere. Deinde Ioānes de nomine proprio Antichristi loquutus est, nullus fuit autem Pontifex, qui proprio nomine *Latinus* sit appellatus, communi autem nomine etiā nomine Rex Angliæ est Latinus, & Lutherus, & Caluinus fuit Latinus; cur ergo magis Pontifex, quam quilibet illorū Antichristus censendus est propter nomen Latinum? Hæc igitur omnia, quæ de Antichristo, eiusq; Antesignano in illo cap. 13. dicuntur, sincerè intellecta, euidenter ostendunt, Antichristum, prout ibi describitur, nondum apparuisse, & toto cœlo à Pontifice Romano distare: extortæ autem, & violentæ interpretationes metaphoricæ Protestantium non minori claritate produnt errorem, in quo isti homines cæci versantur.

Contendit Rex nomen Latinus, continere numerum Antichristi.

Ex illa interpretatione Haretici Antichristi sūt, cum sit etiā Latini.

CAPVT XX.

Quæ circa XIV. XV. & XVI. caput Apocalypsis Rex notat, discutiuntur.

Finita tertia visione, prius quam Rex ad quartam transeat, ex cap. 17. sumendam, quædam ex capit. 14. 15. & 16. arripit, quæ licet leuiora sint, operæ pretium duximus, illa notare, vt nihil quod ad causam pertineat, intactum relinquamus. In principio igitur capit. 14. prius narrat Ioannes peculiarem gloriam sanctarum Virginum sibi manifestatam; deinde narrat visionem Angeli volantis per medium cœlum, & habentis Euangelium æternum, & diem iudicij annunciantis. Et in his duobus nihil occurrit annotatione dignū. Tertio ait Ioannes, & alius Angelus secutus est, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ à vino iræ suæ potauit omnes gentes*, vbi Rex notat ruinam hanc Babylonis, quam hic Angelus prænunciauit, esse interitum Antichristi. Per Babylonem autem vult intelligi Romam, vt in superioribus sæpius dixerat. Vnde significat, Antichristum Romæ, & in eius incendio, ac destructione esse interimendum. Veruntamen Antichristum esse interficiendum Romæ, noua fictio est sine fundamento excogitata ad suspicionem aliquam prauam de Romana sede generandam. Antiqui enim in Oriente occidendum esse tradiderunt, vt ex Lactant. libro 7. capite 17. & sequentibus, & Hypolit. Irenæo, & aliis antiquis colligitur. Hieronymus autem Isaiæ capite 25. in monte Olideti dixit, esse occidendum. Potestque colligi ex capite vndecimo Daniel. in fine, & ex capite vndecimo Apocal. vt supra notaui. Et capite decimonono dixit Euangelista Ioannes, Antichristum viuum esse detrudendum in infernum, vtique imperio Christi, vt Paulus 2. ad Thessalonicenses ca. 2 significauit, & Daniel cap. 8. dicens, *Sine manu conteretur.* Si ergo per Babyloniam Romam intelligamus, tantum abest, vt Romæ ruina sit interitus Antichristi, vt potius per illum, vel duces. at socios eius abolenda, & igni tradenda sit, vt ex capite decimo octauo Apocalypsis colligi potest. Nam vt supra notaui, si Roma delenda est ante iudicij tempus, non erit, nisi tempore Antichristi, & eius conatu, vt extincto nomine Romano, ipse nouam excellentioremq; monarchiam erigere videatur. Si vero per Babylonem mundum hunc intelligamus, incendium illud Babyloniæ supponit iam finitam Antichristi persecutionem, & destructionem, ac perditionem eius; ergo neq; isto modo ruina Babyloniæ erit interitus Antichristi. 1.

Apocal. 14.

Roma occidendū Antichristū Rex probare nititur.

Sed illi figmēto nō applaudit antiquitas.

Verius diceret Romā ab Antichristo delendam.

Post has vero duorum Angelorum voces, & monita, tertius sequitur Angelus, tam supplicia in Antichristi sectatores superuentura, quam beatitudinem eorum, qui patientur tribulationem tolerantes, & mandata Dei custodientes in Domino mortui sunt, denuncians. Et quoniam hæc discretio in iudicio facienda est, ideo statim visio, & repræsentatio iudicij subiungitur. Hæc verò, vt omnes expositores aduertunt, magna ex parte per anticipationem dicta fuere: nam priusquam fiat iudicium, precedent septē plagæ, quæ capite decimoquinto in generali denunciantur, & in capite decimosexto sigillatim recensentur. Quas nunc explicare nostri muneris non est. Quia verò Rex sensu earum allegorico ludit, aduerto breuiter, plagas illas ad literam, & propriè intelligi de tribulationibus, & calamitatibus corporalibus, & externis, vt fuerunt plagæ Ægypti, quibus illas comparant Irenæ. libr. 4. capit. 50. Andr. cap. 46. in Apocal. vbi singulas ita exponit, quem ferè imitatur Aretas. Et merito, nam omnia, quæ ibi dicuntur, verè, ac propriè possunt intelligi, & ideo ita sunt intelligenda. Nihilominus tamen illas plagas [illegible] more 2.

In Apocalypsi (vt in aliis prophetiis) aliquādo rerum ordo nō seruatur.

Plagæ Apocalypsis veræ erunt, non allegoricæ.

Opprobrio.

suo

phialas hoc loco Rex Iacob in Rom. Pontificem effundit.

suo Rex in maledicta, & opprobria sanctæ Ecclesiæ, & Pontificis per suas allegorias conuertit; non tamen omnes accommodat, seu quas peruertere, & accommodare potuit, semperque eosdem errores supponit, per bestiam Pontificem interpretando, per pseudoprophetam verò Apostolicam Ecclesiam, & ita tenebras in quinta phiala super sedem Antichristi effusas, dicit esse tenebras ignorantiæ & erroris Ecclesiæ Romanæ. Ita enim solent hæretici ad excusationem sui erroris & pertinaciæ, Ecclesiam ignorantiæ & cæcitatis arguere: cùm enim ipsi cæci sint, Ecclesiæ lumen videre non possunt, vt Augustin. sæpè contra Donatistas notat.

3.

Tenebræ in plaga quintæ phialæ sensibiles erunt, non intelligibiles.

Præterquam quod nec metaphora est necessaria, vt dixi, nec potest accommodari; nam illæ plagæ futuræ sunt super bestiam, & regnum eius, id est, super Antichristum, & homines ab eo deceptos, vt ibi dicitur. Vnde iam supponent densissimas tenebras spirituales; non est ergo de illis sermo. Sed tenebræ postea per phialam quintã effundendæ, erunt verè corporales, aut saltem temporales, quia vel super Hierusalem, vbi erit sedes Antichristi, & super totam illam regionem sensibiles tenebræ, & frequẽtissimæ effundentur: vel splendor humanus, & fama Antichristiani regni obscurabitur magnitudine calamitatum, à quibus nõ poterit Antichristus suis artibus subditos liberare. Vnde fiet, vt ingenti dolore omnes affligantur, ita vt *linguas suas præ dolore commanducent, & Deum blasphement præ doloribus, & vulnerib. suis, & non agant pœnitentiam ex operibus suis.* Quæ verba nũquam potuit, nec poterit Rex sine rubore ad Ecclesiam accommodare, facilè autem intelligi potest, quã meliori analogia, magisque in veritate fundata, possent ad tenebras, & linguas, & blasphemias, & impœnitentiam Protestantium transferri.

4.

Phialam in Euphratem effusam nesciunt imperitè Protestantes.

Progreditur Rex ad sextum Angelum, qui siccando Euphratem *præparauit viam Regib. ab ortu solis*, quod dicit, esse impletum, *cùm iam homo peccati cœptus est reuelari, sublatis omnibus impedimentis, quæ possunt iter eorum*, id est, Orientalium Regum *ad inuadendum illum monarcham remorari.* Vbi per *Reges ab ortu solis*, se & similes Reges rebelles Ecclesiæ Romanæ, eamq; persequentes intelligit, vt inferius in quarta visione pag. 121. clarius exponit. Et his Regibus ait, parandam esse viam per effusionem illius sextæ phialæ, vt sublatis impedimentis Monarchiam Ecclesiæ (quam ipse Antichristi esse fingit) liberè, & inopinato inuadant. Sicut Cyrus (ait) inopinato transitu Euphratis Babylonem cepit, & Balthasarem Regem eius, vasis ad Dei ministerium comparatis abutentem, atq; ita tanquam in Dei templo sedentem occidit.

5.

Reges de quibus ibi sermo est, non contra, sed pro Antichristo dimicabunt

In qua tota metaphora, omissa eius impietate, & audacia, summam ignorantiam Protestantium sic exponentium aduerto: quia non solum extra literalem sensum suo arbitrio loquuntur, sed etiam contra illum verba accommodant. Nam Reges illi, quibus per effusionem sextæ phialæ, & exsiccatione Euphratis via parabitur, non contra Antichristum incessuri prædicuntur, sed potius ad iuuandum Antichristum in exterminatione populi Dei, sicut circa Danielis prophetias infra cap. 22. notabimus, & sumi etiam potest ex verbis, quæ Ioannes paulò inferius subiungit: *Spiritus dæmoniorum procedunt ad Reges totius terræ, congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.* Et ita locum illum de conuocatione omnium Regum terræ, & præsertim Orientalium, per Antichristum facienda ad debellandos omnes Christianos, omnes interpretantur. De qua conuocatione, & ingenti ad prælium congregatione sub nominibus *Gog, & Magog* mentionem fecit idem Ioann. c. 20. post Ezech. c. 38. Quomodo ergo quadrare potest metaphora, vt per Reges ab Oriente venturos intelligantur hæretici contra Papã insurgentes? quid magis friuolum, magisq; ridiculum dici aut cogitari potuit?

Probatur ex verbis Apocalypsis.

6. Accedit, quod illi Reges non congregabuntur quando Antichristus incipiet reuelari, sed postquam Antichristus ab vniuerso mundo agnitus, & per suum pseudoprophetam satis publicè prædicatus fuerit; imò postquam iam cœperit per alias tribulationes regnum eius affligi, vt ex præcedentibus phialis, & sequentibus verbis manifestum est: at isti hæretici orti, & congregati sunt antequam Antichristus notus esset, vel reuelari inciperet; ipsi enim primi fabulam illam confinxerunt, & thronus, cui ipsi nomen illud imposuerunt, semper fuit notissimus Ecclesiæ, & nihil eorum, quæ per phialas illas prædicuntur, passus est. Denique illorum Regum congregatio futura est in *prælium ad diem magnum omnipotentis* DEI, quando nimirum Christus de illis triumphabit, simulq; Gog, & Mogog destruet. At hæresiarchæ isti nec in vnum diem cõgregati sunt, & longè ante tempora diei magni Dei prodierunt. In hoc ergo solum conueniunt cum illis Regibus, quod re vera contra Christum surrexerunt, & Antichristo viam parant, & contra Christi Vicarium (sub titulo ficti Antichristi) bellum mouent.

Hæretici Regibus illis similes sunt, ac sola conspiratione aduersus Deum & Christum eius.

7.

Societatis Iesu alumnos ranunculis cõparat Rex Iacobus pro Pontifice coaxantibus.

Concludit tamen Rex, hanc suam prolixam allegoriam, inducendo illa verba eiusdem sextæ phialæ a Ioanne scripta: *Et vidi de ore Draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.* Per quos intelligit nouam sectam exurgentem ad thronum Antichristi tenebris obscuratum, & labantem illustrandum, & fulciendum, quam dicit ternario numero significari, quia tribus magistris diriguntur, *Draconis*, id est, Satanæ, *Antichristi*, id est, Pontificis, & *Pseudoprophetæ*, id est, Ecclesiæ Romanæ. Per quam sectam Societatem Iesu sine dubio intelligit, & Doctores, ac prædicatores eius ranunculis cõparat, de quibus hæreticorum more ad libitum detrahit. Pro illis autem respondere, nec mihi decens est, nec necessarium. Opera enim illorũ de ipsis testimonium perhibent, estq; qui videat, & iudicet. Neq; parum habent Societatis alumni, & operarij; vnde possint gloriari, quandoquidem cum Christi Vicario, eiusq; Ecclesia digni habiti sunt, pro Christi fide, eiusq; Vicarij obedientia ignominiam, & contumeliam pati.

Gloriosum societati tale munus.

8.

Non cohæret interpretatio

Solum quoad verborum Scripturæ abusum, & corruptionem adnotabo, præter alios errores de falsa interpretatione Bestiæ, & Pseudoprophetæ eius: & abusum aliorum verborum illius Scripturæ, in ipsamet allegoria ad textum applicata, non esse constantiam, aut consecutionem. Nam hoc loco dicit, tres spiritus malos mitti ad fauendum Antichristo, eiusq; thronum sustentandum, vnde cum Ioannes de illis: *Procedunt ad Reges totius terræ congregare illos in prælium*, consequitur aperte, Reges ab his spiritibus congregandos esse futuros Antichristi amicos, & fautores: paulò autem superius dixerat, Reges illos, quibus sextus hic Angelus viam parat, esse hostes Antichristi, & illis expediri viam, vt sine impedimento possint Monarchiam Antichristi inuadere: hæc autem duo non possunt simul subsistere. Nam Reges venturi sine impedimento, & per illos tres spiritus congregandi iidem sunt, quomodo ergo & ad inuadendum, & ad sustinendum labantem thronum Antichristi vocantur.

immundi spiritus, nunc, vt Antichristi hostes nunc vt amici à rege ponuntur.

Præterea isti tres spiritus congregaturi dicuntur Reges in prælium, vtique contra visibilem Christi Ecclesiam, quæ tempore Antichristi erit, operarij autem Societatis non congregant Reges in prælium aliquod, sed ad pacem, & vnionem cum Christi Vicario, nec ad debellandam Ecclesiam visibilem, sed ad pacem, & vnionem cum illa. Item illi Reges congregandi sunt specialiter ad prælium vnius diei, qui per antonomasiam dicitur, *dies magnus omnipotentis Dei*, quia in illo *veniet sicut fur*, vt statim dicitur, vtique ad destruendum Antichristum, & omnes Reges congregatos cum illo ad prælium, vt cap. 20. apertè declaratur sub nominibus Gog, & Magog. At hoc 9.

Societatis Iesu operarij pacem non discordias ferunt.

Apoc. 20.

De materia-

li prælio loquitur D Ioannes.

non poteſt ad prædicatores fidei, qui nunc ſunt in Eccleſia Catholica vllo modo accommodari. Vt alia infinita omittam, quæ euidenter oſtendunt, Ioannem loqui de corporali, ſeu materiali prælio, deſignando etiam locum, in quo Reges congregãdi ſunt; & declarando apertè, ranas illas eſſe tres ſpiritus immundos dœmoniorum, facientes ſigna, quibus Reges ad prælium illud congregent. Ergo vana eſt, & impudens allegoria ab ocioſis, & obduratis Proteſtantibus adinuenta.

CAPVT XXI.

Ex viſione capitis XVII. & ſequentibus Apocalypſis nouum de Antichriſto errorem confutari potiùs, quàm confirmari.

1.

Docet Rex Iacobus mulierem fornicariam eſſe Antichriſtũ, ac proinde Pontificem.

REfert Euangeliſta Ioannes capit. 17. Apocalypſ. ſe raptum fuiſſe in deſertum, & vidiſſe mulierem fornicariam ſedentem ſuper beſtiam coccineam plenam nominibus blaſphemiæ, &cæt. Ex hac viſione, quam Rex Angliæ quarto loco poſuit, colligere nititur, Romanum Pontificem eſſe Antichriſtum, colligitq; in hunc modũ. Mulier illa fornicaria Antichriſtum repræſentat, & omnes proprietates, quæ illi mulieri in eo capite tribuuntur, Romano Pontifici conueniunt, ergo ipſe eſt Antichriſtus. Maiorem Rex non probat, ſed tanquam notum fundamentum ſuæ diſputationis ſupponit. Minorem autem late proſequitur ad libitum multiplicando probra contra Romanam ſedem ſine probatione, aut veritatis fundamento, ſed ſolùm quia cùm ab infantia ſub hæreticorum diſciplina falſam illam opinionem, ac deprauatam fidem imbiberit, & in ea fuerit conſuetudine obfirmatus; nunc & mentis ignoratione, & indignatione permotus audet in cœlum ponere os ſuum, & ſacra prophanis commaculare.

Probat contumeliarum aceruo.

2.

Mulier illa ciuitatem ſignificat, non hominem

Sed in primis fundamentum, in quo nititur, falſum eſt, nam mulier illa non repræſentat Antichriſtum. Quia Ioannes ipſe dixit, mulierem illam habere ſcriptum in fronte *Babylon magna*, nemo autem vnquam dixit, Babylonem, vel propriè, vel figuratè ſignificare Antichriſtũ: nam Antichriſtus homo quidam futurus eſt, vt ſupra eſt demonſtratum, Babylon autem ſemper ſignificat ciuitatem aliquam, vel hominum congregationem, vt idem Ioannes in fine illius capitis 17. concluſit: *Mulier, quam vidiſti, eſt ciuitas magna, quæ habet regnum ſuper Reges terræ.* Et ita Patres omnes, & illius loci expoſitores in hoc conueniunt, quod mulier illa, ſeu Babylon magnam aliquam ciuitatem repræſentet, quia hoc iam non tantùm in ænigmate, ſed expreſſe reuelatum, & ab eodem Propheta declaratum eſt. Quæ autem ſit illa ciuitas variè exponitur. Duas tamen eſſe opiniones probabiles, vnam explicantem hunc locum de ciuitate impiorum, aliam de Romana ciuitate exponentem, ſupra c. 7. retulimus, vbi vtramque opinionem declarauimus, & probabilem eſſe oſtendimus, & in vtrãque conuenire omnia prauitatis inſignia, quibus Ioannes illam onerat, minutatim declarauimus. Aduertimus autem ibi, iuxta Catholicam & veram declarationem, ſi Babylon Roma eſt, intelligendum id eſſe de Roma non Chriſtiana, ſed ethnica, vt erat tẽpore, quo Ioannes ſcribebat, & quamdiu in illo ſtatu durauit, & ſi fortè ad illum, vel omninò, vel magnã ex parte ante mundi conſummationem reditura eſt (vt multi opinantur) etiam pro illo ſtatu meritò eodem nomine ſignificatur: nam Roma Chriſtiana ſub vera fide Chriſti perſeuerans, Babylonia dici non poteſt, cum conceſsionem falſorum dogmatum, aut plurium ſectarum, vel Deorum non admittat. Ideoque meritò Hieronymus libro 2. contra Iouinianũm ad finem, ad Romam dixit: *Scriptam in fronte blaſphemiam Chriſti confeſſione deleſti*, & cæt. Et hac ratione Petrus accuratè diſtinxit Eccleſiam, quæ erat in Babylone ab ipſa Babylone dicens: *Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylõne collecta.* Et eodem modo loquitur Hieronym. epiſt. 18. ad Marcell. dicens, *Eſt quidem ibi ſancta Eccleſia*, &c.

Aliqui de ciuitate impiorum, alij de Romana intelligunt.

Deſtructò igitur Regis fundamento, eius argumentum ruit. Quapropter omnes accommodationes, quas ſub illo fundamento ſumit, calumniæ Proteſtantium ſunt, non Scripturæ interpretationes. Neque Rex ipſe reſponſionem hanc effugere poteſt, cum ſæpius in ſua præfatione fornicariam illam Romam eſſe contendat, & noſtrorum confeſsione id confirmet. Hic verò cauenda eſt calliditas Proteſtantium, quam notauit Sander. lib. 8. de Viſib. Monarch. & Rex in præſenti imitari videtur, nam eandem mulierem dicit eſſe Romam, & eſſe Antichriſtum, & beſtiam item eſſe Antichriſtum, vt ſupra c. 15. animaduerti, vt ita confundendo Romam cũ Romano throno, & cum Antichriſto, poſtea ad omne regimen illius ciuitatis, ac tandem ad Romanam Eccleſiam, & ſedem ſermonem transferat, illique omnia, quæ tam de Antichriſto, quàm de Romana vrbe infideli, eiuſque imperio ethnico dicuntur, accommodet. Talia itaque ſunt omnia, quæ in toto diſcurſu circa illud caput comminiſcitur. Cum enim Roma dicatur fuiſſe *mater fornicationis*, quando *omnium gentium idolis, & ſuperſtitionibus ſeruiebat*, vt Leo Papa inquit ſermon. 1. de Natiuit. & ſerm. 1. de Sanctis Petro, & Paulo. Ideò crimen illud in Apoſtolicam ſedem transfert. Et ſicut nos propter illam ſedem dicimus, Romã eſſe matrem, & magiſtram omnium Eccleſiarũ, ita Rex matrem omnium ſpiritualium fornicationũ illam appellat. Quæ autem ſint iſtæ ſpirituales fornicationes, quas Romana Eccleſia, vel exercuit, vel docuit, nunquam hactenus oſtendere potuit; cum ab antiqua, & primitiua fide nec minimum diſcrepauerit, vt lib. 1. & 2. probatum eſt. 3.

Calumniæ aliæ falſæ oſtenduntur.

Ab hæreticis hic omnia miro vafricie confunduntur.

Et ſimili modo cum Roma ethnica dicatur *ebria ſanguine Martyrum*, propter Imperatorum perſecutiones, idem audet Romanæ Eccleſiæ, & ſedi tribuere: quod profectò non video, qua ſpecie, vel vmbra veritatis dici potuerit. Quas enim *immanes Chriſtianorum perſecutiones* excitauit Eccleſia Romana, aut quando ſanguinem Martyrum fudit, vt propterea ſanguine Martyrum ebria dicatur? Sed fortaſſe iuſtas quorundam hæreticorum, & Apoſtatarum pœnas martyria Rex vocat, cum tamẽ illa ſupplicia tam rara ſint, vt nec propter illa dici potuerit ſanguine hæreticorum ebria: nam vt Patres, & expoſitores notant, per hæc verba innumera Martyrum multitudo denotatur. Deniq; vt cætera omittam, non maiori fundamento hæc, quæ de Roma in Apocalypſi dicũtur, tribui poſſunt Romanæ ſedi à tempore Bonifacij Tertij, quam tempore Syluestri, verbi gratia, vt ſæpe dictum & probatum eſt; deſinat ergo Rex tergiuerſari: & vel Romam ratione illius ſedis ſemper fornicariam fuiſſe fateatur, vel ethnicæ Romæ crimina in Bonifacium, alioſve ſanctos poſteriores Pontifices, eorumque legitimos ſucceſſores traducere deſiſtat. 4.

Roma Chriſtiana Martyrum ſanguine nullo modo ebria.

Deinde quia Rex mulierem cum beſtia, quæ illam portat, confundit, non ſolum proprietates mulieris, ſed etiam beſtiæ inſignia de Papa interpretari conatur. Et primo refert interpretationem ſeptem capitum ad ſeptem regimina ciuitatis, quã ſupra impugnauimus, deinde mirabilem habet de decem cornibus expoſitionem, quam in ſequenti capite melius tractabimus. Ac tandem ad deſtructionem Babylonis in capit. 18. prædictam explicandam digreditur. Quia verò ſuprà in cap. 7. deſtructionem Babylonis illo cap. 8. deſcriptam fuiſſe tractauimus, non erit neceſſe circa omnes allegorias & accommodationes, quas hoc poſteriori loco Rex commentatur, diſcurrere, præſertim, quia nihil noui continent, ſed eadem maledicta & conuicia cõtra Romanam ſedem in eiſ- 5.

Beſtia ac mulieris nomina malè confunduntur.

dem erroribus fundata, & nouis exaggerationibus ſine vlla probatione amplificata. Illis ergo ferè prætermiſsis, ſolum quædam puncta, quæ vel vmbram aliquam obiectionis habent, vel calumniam magis pernicioſam & ſcandaloſam continent, prætermittenda non duxi.

6. *Romã Chriſtianam cum Regibus fornicatam Rex prodit. Apoc. 18.*

Primò ergo in pag. 122. vt ſimul obijciendo mordeat, verba illa capitis 28. expendit, vbi poſt deſcriptam ruinam Romanam dicitur. *Et flebunt, & plangent ſe ſuper illam Reges terræ, qui cum illa fornicati ſunt, & in delicijs vixerunt.* Ex quibus concludere intendit, Babylonem illam non eſſe Romam ethnicam, ſed Chriſtianam, quia quod ibi refertur, *cum Roma ethnica, à nullis vnquam Regibus factum eſt, nec fieri potuit, quos vi, & armis ſubegit.* Ergo illa Babylon eſt Roma Chriſtiana, & Reges, qui eius interitum deflebant, ſunt illi, *quos honorificis* (ait) *nominibus, titulisq́ ornauit; veniamq́ eorum libidinibus, atq́ illicitis matrimonijs indulſit.* Ad obiectionem verò reſpondemus in primis, eandem poſſe cõtra Regem retorqueri, nam etiam cum Roma Chriſtiana illud factum non eſt, neq; fieri potuit, quia Reges illos, quos ipſa honorificis titulis ornauit, licèt non vi & armis, fide tamen, & pace Chriſtiana ſubiecit, vt Leo Papa dixit ſerm. 1. de Sanct. Petr. & Paul. Deinde dico de vtraq; Roma, ſeu de vtroq; eiuſdem Romæ ſtatu impertinentem eſſe obiectionem, quia prophetia illa nondum impleta eſt, nondum enim Roma fuit penitus extincta. Nam licet aliquas graues calamitates & clades non modicas non ſub Gothis & Vandalis paſſa ſit, per illas tamen non eſt impleta illa Ioannis prophetia in dicto cap. 18. quia per illa excidia factum non eſt, *vt amplius non inueniatur*, vt in dicto c. 7. animaduerti. Quanquam de illis etiam excidijs veriſsimè dici poſsit Romæ ethnicæ potius, quàm Chriſtianæ ſuperueniſſe. Erat enim tum quaſi mixta, nam licet in ea eſſet Apoſtolica ſedes, & Chriſtiana religio, tamen adhuc in ea multæ reliquiæ gẽtilitatis, magnaq; pars ciuium ethnicorum perdurabat, & ad eam ab illa fæce purgãdam Deus illas calamitates permiſit, vt doctè & eruditè Maluenda oſtendit lib. 4. de Antichriſto c. 6. ideoq; licet capta, & diruta Roma, non potuerit non magna incommoda, & damna pati Eccleſia fidelis, quæ in ea tunc erat, quia tamen idololatriæ, & gentilitatis ſcelera erant cauſæ ruinarum, ideo potius in Romam ethnicam, quam Chriſtianam perueniſſe merito dici poteſt.

Ex ſuis verbis conuincitur.

7. *Si Roma ad mundi finem in priorem ſtatum reſtituenda eſt, in eam quadrant verba Apocalypſ.*

Vnde vlterius addo, quod in dicto capit. 7. ex opinione multorum ſapientum retuli, non eſſe incredibile, Romam prope Antichriſti tempora, vel in illis à gentibus iterum ſuperandam eſſe, & ad priorem ethnicum ſtatum reuocandam, eiecta inde Eccleſia, vel ita afflicta, vt quaſi in angulo, vel in cauernis terræ deliteſcat, & tunc impleri optimè poterit prophetia Ioannis in Roma ethnica, & poterunt illam deplorare Reges ethnici, & idololatræ, qui participes fuerant fornicationum, & deciliarum eius. Atque ita meritò etiam tunc Babylon appellari poterit, ſicut antea vocata fuit etiam ſi illa eſſet Eccleſia, cui Babylonicæ nomen conuenire non poteſt. Vnde ſapienter dixit Sander. libro 8. Monarch. capit. 8. Antichriſtum non Romæ, ſed inter reliquias, & fragmenta imperij Romani expectandum eſſe. Præſertim quia licet fortaſſe antea Rex aliquis infidelis inſurgeret, qui Romam vinceret, ibique ſuam tyrannidem exerceret, ea res non magis imputanda eſſet ſedi Apoſtolicæ, aut Eccleſiæ Romanæ, quam Neronis, aut Diocletiani perſecutio eidem Eccleſiæ olim adſcribebatur.

8. Tandem dico, fieri etiam poſſe, vt Roma illud vltimum & perpetuum excidium patiatur; etiam ſi nunquam ad ethniciſmum redeat, ſed ſub imperio Pontificis permaneat, & quod id patiatur propter ſua ſcelera non tantum præterita, ſed etiam in illis diebus vltimis futura. Nam (vt ſupra dicebam) licet in illa Eccleſia fidelis perſeueret, poterit vel eſſe nimium deprauata moribus, vel poterunt in ea multiplicari ſectæ, vel hæreticorum, vel ethnicorum cum tanta potentia, & libertate, vt Pontifices illos reprimere non valeant. Et in tali ſtatu poterit etiam Babylonia vocari propter confuſionem, quæ in illo ſtatu non poterit non eſſe maxima Et ſimiliter poterunt illam deflere Reges, qui erant participes deliciarum eius, ſiue illi futuri ſint ethnici, ſiue fideles prauis moribus dediti, ſiue hæretici fouentes ſectas, & ſcelera, quæ tunc eſſe poterunt per vniuerſam Italiam, vel Europam, & ita præualere, vt authoritate, & potentia externorum Regum Romam etiam inuadant.

Tunc iure Babylon dicetur.

9. *Eccleſia Romana nunquam eſſe poteſt Antichriſtiana.*

Quocumque ergo modo illa prophetia intelligatur, ex ea non ſolum non poteſt colligi, iam nunc eſſe Romam Antichriſtianam, verum etiam neque vlla veriſimilitudine inferri poteſt, Eccleſiam, quæ Romę nunc eſt, vel iam eſſe, vel futuram eſſe aliquando Antichriſtianam, vel infidelem, quia licet multi ciues, & membra eius à fide deficiant, eo ipſo fiunt extra Eccleſiam quæ ſemper fidelis perſeuerat. Multoque minus ſequitur, caput veræ Eccleſiæ eſſe, vel futurum eſſe vnquam Antichriſtum, quia licet ciuitas illa funditus deſtruatur propter apoſtaſiam, vel propter quamcunq; aliam cauſam, poterit caput, & Petra Eccleſiæ firma conſiſtere, & alibi reſidere, vel latere. Imò licet Deus permitteret, perſonam alicuius Pontificis in illis temporibus cadere, & tyrannis cedere, errores profitendo, non ideò Pontifex, vt Pontifex eſt, caderet, nec Eccleſiam falleret, ſed illo depoſito poſſet Eccleſia ſibi Pontificem creare. Quod per exaggerationem, & ad rem magis explicandam dictum eſt: nam credibilius eſt, id non eſſe permiſſurũ Deum, præſertim in tanta Eccleſiæ tribulatione, & oppreſſione.

10. *Mera calumnia eſt Pontifices veniam dare libidinibus.*

Ad calumniam autem, quam Rex obiter in obiectione miſcet, dicens, ſolitos eſſe Pontifices, veniam dare libidinibus regum, aut illicita matrimonia permittere. Reſpondemus falſum eſſe, & à Rege non poſſe probari, à nobis autem, vel ex ipſo miſerando lapſu Anglicano euidenter conuinci. Nam dare veniam libidinibus duobus modis fieri poteſt. Primò dando libidinoſis veniam poſt libidinum pœnitentiam, & ſatisfactionem. Et hoc fecerunt ſæpiſsimè Pontifices. Ex quo non Antichriſti, ſed Vicarij eſſe intelliguntur Chriſti, qui claues cœli illis commiſit, & Petro interroganti. *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vſque ſepties?* Reſpondit, *Non dico vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties*, vtique ſi Eccleſiam audierit, & pœnitentiam egerit, alioqui potius ſeparandus eſt vt ethnicus & publicanus. Alio modo attribui poteſt Pontificibus, quod libidinibus veniam præbeant, perſeuerantibus in illis, aut approbantibus ſimilia facta, aut publicè, & cum ſcandalo Eccleſiæ ea diſsimulando. Et in hoc ſenſu tale crimen falſo Apoſtolicæ ſedi attribui, teſtis eſt ipſa Anglia, non enim aliam ob cauſam Henricus VIII. & cum illo regnum eius ſchiſma contra Romanum Epiſcopum inchoarunt, niſi quia intolerandæ eius libidini veniam dare noluit. Poſſentque ſimilia exempla ex hiſtorijs Luſitaniæ, & ex alijs ad eandem falſitatem coarguendam peti. Sed in re clara neceſſaria non ſunt, nec nos decet Regum iam oblita & deleta delicta in memoriam reuocare.

Apoc. 18.

Vid. Chronic. Duarij Nunez 1 p. in vita Sancij 2. Regis Portug. & in vita Alfonſi 3. Vid. Boſium to. 1 de ſignis Eccleſ. lib. 12 c. 3.

11. *Inualida matrimonia nũquam approbat Eccleſia.*

In altero autem verbo, quod Rex adiungit: *Illicita matrimonia permittere*, alludere planè videtur ad matrimonium Henrici cum Sereniſsima Catherina, quod Papa permiſit, imò non ſolum permiſit, ſed conſtanter etiam defendit, quia non illicitum, ſed verum & ſanctum fuerat. Probabit autem Rex Angliæ matrimonium Henrici cum Anna Bollena, quod non matrimonium illicitum, ſed turpiſsimum adulterium, & inceſtus execrandus fuit. Igitur permiſsio illiciti matrimonij varijs etiam modis fieri poteſt:

Primo

Primo approbando matrimonia illicitè facta, etiam si inualida sint: & hoc falsò tribuitur Ecclesiæ Catholicæ, vel Apostolicæ sedi, nec à Rege produci potest exemplum, quo id faciat quoquomodo credibile. Imò licet matrimonium fuerit validum, si fuit illicitè factum (quod sæpè contingit) licet Ecclesia probet matrimonium, non probat delictum; imò nec permittit illud, sed vetat, & punit, si potest, interdum enim, quia sine maiori scandalo punire non potest, dissimulat, hæc autem frequenter esse solet culpa Principum potentium, non Apostolicæ sedis. Alio modo permittitur matrimonium, vt cum dispẽsatione fiat, quod sine illa factum esset illicitum, & hoc sæpè facit Ecclesia, & iustissimè facit, quia quando id contingit propter impedimenta iure humano introducta, per potestatum etiam Ecclesiæ auferri possunt, & sæpè expedit propter commune bonum, vel aliam causam iustam. Et ita factum est in matrimonio Henrici cum Catherina, vt est res notissima, & à multis doctissimis viris demonstrata. Propter has autem dispensationes non sine dolo, vel captione, *dicitur Pontifex, permittere matrimonia illicita*: nam hæc verba faciunt sensum compositum, vt sic dicam, significant enim permittere illa permanentia illicita, quod falsum est, sed permittit dispensando, vt licitè fiant, quæ sine dispensatione essent illicita.

Legitima dispensatio matrimonii illicita non facit, sed honesta.

12\. Pergit vlterius Rex, & occasione illorum verborum Ioannis in dicto capit. 18. vers. 12. *Quoniam merces eorum nemo emet amplius.* Exaggerat Romanæ ciuitatis diuitias, reprehenditque (vt alia omittam) *ornatum templorum, & cultum sanctarum imaginum,* Additque horrendum Protestantium mendacium, quod illi imposuerunt, videlicet, *Beatam Virginem quotidie nouitijs, & exquisitissimis vestimentorum generibus, quamuis habitum referant meretricium, Romæ indui, & exornari.* Veruntamen in hac obiectione satis Protestantes ostendunt, se non Romam, quam fingunt nouitiam, & antichristianam, sed veterem, & Catholicam Ecclesiam Romanam calumniari, & odio prosequi. Nam ornatus templorum non est nouus in Ecclesia, sed ab eo tempore, quo templa publicè ædificari cœperunt, ornari etiam sumptuosè inceperunt, & maximè Romæ. Cuius rei præter grauissimas historias Eusebij, & posteriorum, testes euidentissimi sunt, antiquissima monumenta, & ornamenta templorum, ac reliquiarum, quæ hodie Romæ inspiciuntur, & in actis ipsorum Pontificum, Syluestri, Damasi, & aliorum vsque ad Gregorium copiosissimè inueniuntur. Et præter exempla id etiam docuerunt Sancti, & antiqui Pontifices, Felix IV. & Leo I. vt alibi latius tractaui. Idem manifestum est de cultu Imaginum, de quo satis in secundo libro dictum est.

Ornatum B. Virginis, ac templorum Rex carpit.

Templorum ornatus in Ecclesia nouus non est.

Tom 3. in 3. par. disp 18 sect 6. in fin.

13\. Calumnia verò de indecenti vestitu, seu cultu imaginis Beatissimæ Virginis sufficienter refellitur decreto Oecumenicæ synodi Tridentinæ per Romanos Pontifices confirmatæ, vsuque receptæ. Nam sess. 25. in decreto de sanctorum & imaginum cultu, postquam Catholicam doctrinam declarauit, de morali in praxi seruanda subiungit: *Omnis porrò superstitio in sanctorum inuocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum sacro vsu tollatur, omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lasciuia vitetur, ita vt procaci venustate imagines non pingantur nec ornentur.* Rursusque commendat Episcopis: *Curam adhibeant, vt nihil inordinatum, aut præpostere, aut tumultuariè accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.* Atque hanc curam, & religiosam solicitudinem in Romanis templis magna diligentia & pietate obseruari scimus, & per plures annos oculis conspeximus, & in Sanctissimæ Virginis imaginibus maiori consideratione animaduertimus: ideoque fidenter in verbis illis non nisi meram calumniam, & hæreticorum impudens mẽdacium contineri affirmamus.

In Ecclesia decenter imagines amiciuntur.

In B. Virginis ornatu maior est religio, præcipuè Romæ.

14\. Neque dissimile crimen est, quod tertio loco Rex Pontificibus obiectat occasione illorum verborum Ioannis: *Merces auri, &c. Et animarum hominum.* Dicit enim: *Omnium autem sumptuosarum mercium, quæ maximi pretij sunt, animæ, scilic. hominum postremo nominantur;* & statim interponit verba, quibus religiosos, & pios sumptus, quos in cœnobijs Religiosorum ædificandis Catholici insumunt, & specialiter in Societatem Iesu inuehitur, quam iniurijs & contumelijs onerat. Quæ lubens omitto, tum ne piæ aures legentium hoc opus offendantur; tum quia in hoc opere non pro Societate, sed pro Catholica fide, & Apostolicæ sedis singulari prærogatiua respondere decreui. Et licèt in illis verbis aliqui errores contra fidem inuoluantur, vt contra purgatorium, contra suffragia pro defunctis, & contra statum religiosum, tantum obiter tanguntur, & non possunt omnia hoc breui opere refutari. Ac de prioribus, pro huius operis opportunitate, satis in secundo libro diximus, de vltimo autem speramus diuina ope, aliquando in lucem proditurum opus de statu religioso, germanum socium alterius operis de religionis virtute, in quo errorem illum ex professo confutamus. Post illa ergo verba, quæ omissa facimus, subiungit Rex. *Et certe credo, non est minima illa animarum negotiatio, cum homines spe, & promissione æternæ salutis fascinantur, vt facilè persuadeatur fraterculo, Regem suum confodere, &c.* Ac tandem concludit. *Atq; ita tam animi, quam animæ iacturam facere.*

Catholicorũ liberalitas in Religiosos cẽ. uicius discerpitur.

Quæ ad Societatẽ Iesu spectant, omittuntur.

15\. In quibus verbis Rex significat, vel Romanos Pontifices, indulgentias, seu remissiones peccatorum solere promittere hominibus, si Reges suos, & Principes temporales occidant, vel Catholicos docere, esse pietatis opus, Principi, & Regi hosti fidei, & religionis, mortem machinari, & inferre, esseque maximè meritorium, & genus quoddam martyrij, mortem pro tali facinore perpetrando subire, atque ita promissione salutis æternæ deceptum fuisse fratrem, qui Regem Galliæ interfecit, & alios similes. Et quidem prior sensus videtur fuisse à Rege intentus, est enim satis consequens ad ea, quæ præcesserunt. Ad illum verò breuiter, & doctè respondet Bellarminus, solere quidem Pontifices indulgentias Christianis militibus in bellis iustis contra infideles dimicantibus, vel decedentibus concedere. Nam Gelasius II. ante quingentos ferè annos militibus contra Saracenos Hispaniam occupantibus indulgentiam concessit his verbis: *Si quis vestrum accepta de peccatis suis pœnitentia, in expeditione hac mortuus fuerit, nos eum sanctorum meritis, & totius Ecclesiæ precibus à suorum vinculis peccatorum absoluimus.* Et postea pro alijs viuis cooperantibus aliam indulgentiam concedit, vt est apud Baron. Ann. 1118. numer. 18. Aliam concessit Ioannes VI. tempore Ludou. III. Imperatoris, omnibus decedentib. in bello pro defendenda Ecclesia contra Paganos, vt refert Baron. 878. num. 34. ex epist. 144. eiusdem. Item est celebris indulgentia, quam sumentibus crucem pro expeditione terræ sanctæ cõcessit Vrbanus Papa in Cõcilio Claramont. an. 1095. vt ibidem Baron. refert numer. 25. & num. 50. Eandem confirmauit Eugenius III. an. 1145. vt refert Otho Frisingen. de Gestis Francor. lib. 1. cap. 34. & latè Baron. eod. ann. num. 30. & sequentibus.

Concessio facultatis ad Reges impunè trucidandos falsò attribuitur Pontifici.

Militantib. contra Paganos indulgentias Põtifices largiuntur.

16\. Denique similem concessit Gregorius octauus in quadam epist. ad vniuersos Christi fideles, quam refert Rogeri. Anglican. in Annal. & Guillielm. Neubrigen. lib. 3. histor. Anglican. cap. 20. Verba concessionis sunt. *Eis, qui de corde contrito, & humiliato spiritu laborem itineris huius assumpserint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Siue autem superuixerint siue mortui fuerint, de omnibus peccatis suis, de quibus rectam confessionem fecerint, impositæ satisfactionis relaxationem, de omnipotentis Dei misericordia, & de Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli authoritate, & nostra, se nouerint habituros.* Eandemq; indulgentiam confirmauit eius successor

Variæ concessiones referuntur ex historia Anglicana.

Clemens

Baron An. 1187.

Clemens III. vt Rogerius,& Baron.in Annalib.referunt, Additq; Neubrigen.cap.22. Richardum Comitem Pictauienſem Regis Anglorum filium primum omnium principum crucem Domini accepiſſe,& poſtea Regem patrem eius ſimul cum Rege Galliæ in idem propoſitum coueniſſe, & per ſua regna proprijs literis indulgentiam à Papa conceſſam promulgaſſe, & poſtea in Concilio Anglicano plurium Epiſcoporum probatam & receptam eſſe.

Ex forma conceſſionũ, falſitas dictorum conuincitur

Tom 4 diſput. de Indulg.

17. Si ergo nunc Rex Iacobus omnes huiuſmodi indulgentias reprehendere audet,ſatis tot Pontificum, Conciliorum,Regum , & totius Eccleſiæ conſenſu , antiquaque traditione confunditur,præter alia,quæ de hoc puncto in proprio tractatu à nobis diſputata ſunt. Si autem accuſat Pontifices,quòd eis,qui priuata authoritate ſuos Reges audent occidere,ſimiles remiſsiones indulgent, eoſve ad ſimilia crimina perpetranda indulgentiarum promiſsione excitant: nouum crimen hoc eſt , & in Romana Eccleſia inauditum , ſed à Proteſtantibus ad conciliandam Pontifici inuidiam excogitatum. Nam potiùs in forma concedendi indulgentiam, particulam illam, *Vere pœnitentibus, & confeſſis*, Romani Pontifices addere,aut aliam æquiualentem apponere conſueuerunt , tantum abeſt , vt pro criminibus perpetrandis illam promittant.

Quæſtio,an cuiuis liceat impunè tyrãnum occidere, non eſt huius loci.

18. In altero verò ſenſu inculcat Rex in illa ſua reprehenſione quæſtionem celebrem, an liceat cuicumque priuato homini legitimum Regem ſuum tyrannicè regnantem,& præſertim religionem, & Catholicam fidem peruertentem interficere? Quam nunc diſputare prolixum , & à noſtro inſtituto alienum eſſet. Solùm ergo cum eodem Cardinali Bellarmino reſpondemus in primis,ex factis quorundam priuatorum,etiam ſi catholici fuerint,non rectè colligi,talia facta per Eccleſiam approbari : nam ex factis, præſertim paucorum, doctrinam colligere, aut ingens caligo ignorantiæ eſt,aut manifeſta calumnia : cum Chriſtus ipſe etiam de Scribis & Phariſæis dixerit : *Quæcumque dixerint vobis facite ſecundùm opera verò eorum nolite facere.* Deinde dicimus,non Catholicos,ſed hæreticos parentes Lutheranorum & Proteſtantium docuiſſe, Regem non ſolum propter hæreſim,vel tyrannidem,ſed etiam propter quodlibet mortale peccatum regnum amittere,poſſeque à popularibus pro ſuo arbitrio corripi. Quam doctrinam ſecutus eſt Ioannes Hus , eam verò Eccleſia Catholica vt hæreticam damnat , vt ex Concilio Conſtant. ſeſsion. octaua & decima quinta conſtat , & alibi à nobis oſtenſum eſt. Imò in eodem Concilio ſeſsion.15.refertur aſſertio quædam ad ipſum delata: *Quilibet tyrannus poteſt,& debet licite,& meritoriè occidi per quemcumque vaſallum ſuum,vel ſubditum , etiam per clanculares inſidias, non obſtante quocumque præſtito iuramento , neque expectata ſententia,vel mandato*,&c. Illa autem aſſertio hæretica declaratur,eamque pertinaciter defendens,hæreticus à Concilio denunciatur. Immeritò ergo Rex Iacobus Romanam Eccleſiam , vel eius Catholicos Doctores criminatur,quòd per doctrinam illam fraterculum , vel quempiam alium ad ſuum occidendum Regem ſpe ſalutis æternæ faſcinauerint,aut perſuaſerint. Et de hoc puncto hæc in præſenti ſufficiunt, nam in lib. 6.iterum occurret.

Superbia Rom. Eccleſiæ à Rege Iacobo carpitur

pag 25.

Apoc.18.

Sed alia eſt mens D. Ioannis.

19. Quarto loco poſt alia conuicia contra Eccleſiam Catholicam , addit Rex Romanam Eccleſiam acerbiſsimè puniendam eſſe propter ſuperbiam ſuam , quam ſuperbiam dicit explicari illis verbis : *In corde ſuo dicit, Sedeo Regina & vidua ſum, & luctum non videbo.* Et poſtea hanc ſuperbiam Rex exaggerat , dicens : *Nulla enim certior eſt apud illos veræ Eccleſiæ nota , quam ſecundæ res,& externa proſperitas.* Sed in primis quod ſpectat ad verba Scripturæ, certum eſt, illa dicta eſſe de vrbe impiorũ,vel de Roma ethnica,& ſuperba , quæ gloriabatur,quod ſederet vt Regina,i.quia multis regnis & prouincijs imperabat,& vidua non eſſet,quia Imperatori,& ſupremo Domino gẽtium nupta erat; ſicut è contrario deplorabat Hieruſalem Ieremias , quòd *ſederet quaſi vidua domina gentium.* Cùm verò additur, *Et luctum non videbo.* Indicatur error gentilium, qui putarunt,Romam,& imperium eius fore perpetua,teſte Hieron.dicta q.11.ad Algaſ.vbi inter alia ait, nomen blaſphemiæ ſcriptum in fronte meretricis in Apocalypſi eſſe *Romæ æternæ.* Et ad hunc ferè modum communiter exponitur à Patribus & Doctoribus , ideoq; ridicula eſt & impia Proteſtãtium illuſio. Maximè cum in vera Chriſti Eccleſia non ſuperbia , ſed fidelis charitas ſit,ſe ſponſam Chriſti profiteri , cum Paulus ad Epheſ.5.dicat: *Viri diligite vxores veſtras,ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam.* Et poſtea explicans ſimilitudinem per verba illa : *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ*, ſubiungit, *Sacramentum hoc magnum eſt , ego autem dico in Chriſto,& in Eccleſia.* Vnde cum Chriſtus ſit Rex Regũ, quid mirum eſt,quod ſponſa ſedeat *Regina in veſtitu deaurato circundata varietate*? Non enim in ſe, ſed in Domino,ratione ſponſi de tanta dignitate gloriatur. Eandemq; ob cauſam non ex ſuperbia , aut vana præſumptione viduitatem, ſeu luctum videre non timet , quia à ſuo ſponſo audiuit : *Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, &,Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi.* Quapropter ſi verbis Scripturæ per accommodationem vti liceret , multo iuſtius poſſet Anglia timere comminationem , & pœnas illas , quia re vera dicit, *Sedeo Regina*, quia nullum alium ſponſum præter temporalem Regem , nec alium ſuperiorem in ſpiritualibus,vel temporalibus recognoſco , *Vidua nõ ſum*, quia ſupremũ caput, & Chriſti Vicarium proprium, & tanquam ſponſum habeo , *& luctum non video*, quia ſpiritus dictat,hanc eſſe veram Chriſti Eccleſiam perpetuo cum Chriſto manſuram , & paulatim Romanam Eccleſiam ſuperaturam.

Reginam ob imperium vetus Roma ſe credebat.

Eccleſiã non ſuperbia,ſed fidelis charitas extollit.

Matth. 16.

Matth. 18.

Caueat Anglia ne de ipſa verba illa D. Ioannes protulerit.

Veræ Eccleſiæ notæ proponuntur.

Deniq; quod Rex de ſuo adiungit, nullam certiorem notam veræ Eccleſiæ apud nos eſſe, quam *res ſecundas, & externam proſperitatem* , duo continet falſa. 20. Primum,& clariſsimum cernitur in illa comparatione , nam omnes Catholici vno conſenſu tradunt vt principaliores, & certiſsimas Eccleſiæ notas , eſſe *vnam Sanctam, Catholicam,& Apoſtolicam*, cum alijs,quæ in his rectè explicatis intimè continentur,vt ſunt habere legitimam ſucceſsionem ab Eccleſia primitiua, per certam & indubitatam connexionem cum illa in doctrina,in regimine,& paſtorali munere, & præſertim in cathedra Petri. Item eſſe fundatam in illa Petra per vnionem perpetuam,& obedientiam cum illa. Aliæ verò notæ,quæ ab aliquibus Doctoribus Catholicis multiplicantur, vel ad has reducuntur , vel non ſunt tam propriæ & certæ notæ, quàm veræ Eccleſiæ veriſimillima ſigna.

Proſperitas in vtramq; partem flexibilis eſt.

Aliud aſſertum falſum eſt, *externam proſperitatem & res ſecundas* abſolutè , & ſine aliqua declaratione, vel 21. reſtrictione inter Eccleſię notas numerari. Non enim ignorant pij & ſapientes viri , temporalem felicitatem rem indifferentem eſſe; ideoque proſperos in his rebus ſucceſſus malis & bonis , fidelibus, & infidelibus, hæreticis,& Catholicis eſſe communes. Neque etiam ignorant , nihil eſſe magis proprium Eccleſiæ Chriſti, aut ſæpius ab ipſo prænunciatum,quàm temporales afflictiones & tribulationes , ac perſecutiones : è contrario verò pacem externam,& temporalium rerum abudantiam copioſius ſolere malis,quam bonis concedi ; vel quia ſi quid boni operantur,illa temporalia bona loco præmij recipiunt, vel quia propter peccata ſua merentur, vt eis concedantur bona ; quibus Deus præuidet , peiores indies eſſe futuros ; vel certe vt boni meliores efficiantur , tum carendo illis bonis temporalibus , quæ ſolent occaſionem ruinæ ſpiritualis afferre , tum ſuſtinendo impiorum moleſtias , qui proſperitatibus elati ipſos affligunt.

Crebriores ſunt in Eccleſia tribulationes.

Proſperitas ergo temporalis per ſe ſpectata non 22.

ponitur

Prospera sua Ecclesia Deo moderatè prouidet, etiam per miracula. ponitur à nobis vt nota veræ Ecclesiæ, quia non est nota veræ fidei, nec veræ sanctitatis. Quia verò Ecclesia Christi, dum in terris degit, etiam his bonis temporalibus indiget (vt rectè dixit Diuus Augustinus) ideò Christus Dominus sua singulari prouidentia in horum bonorum largitione, conseruatione, ac defensione peculiari cura illi prouidet. Sæpeque extraordinario auxilio, ac planè cœlesti in prosperis successibus obtinendis, & contrarijs vitandis illi assistit. Atque ita prosperitates temporales hoc modo prouenientes Ecclesiæ, aut principibus inter signa veræ fidei, ac subinde Catholicæ Ecclesiæ à Catholicis recensentur. Sicque Cardinalis Bellarminus libro quarto de Eccles. capitul. vltimo, felicitatem quidem temporalem loco decimo quinto, & postremo tanquam cæteris inferiorem posuit, non tamen sine prudenti, & sufficienti declaratione, addit enim, *Temporalis felicitas diuinitus ijs collata, qui Ecclesiam defenderunt.* Et talia sunt exempla, quæ inducit, & eodem modo loquuntur plures alij authores, quos ipse refert, & copiosè Bozius secundo tomo de signis Ecclesiæ, præsertim capit. vigesimo, & sequentibus.

23. *Pontificē, & Turcam Rex Iacob. eadem librat statera.* In reliqua parte illius discursus, quam ad caput 19. 20. & 21. Rex adiungit, nihil notatione dignum, vel ad causam fidei pertinens inuenio, præter illud, quod obiter in transcursu dicit, ad id, quod de Gog, & Magog Apocalyps. 20. dicitur, *de Papa, & Turca accipiendum sit; nec ne; alijs iudicium relinquo*, & rationem reddit, *Quia ferè eodem tempore ad suam magnitudinem excreuerunt.* In quibus verbis multis modis errat, & peccat. Primo contra pietatem, & humanam etiam vrbanitatem, dum Papam inter Christi hostes, & Ecclesiæ persecutores numerat, & Turcæ exæquat; in quo non solum ostendit, quantum ab omnibus Principibus pijs, & Catholicis degeneret, qui summa reuerentia & honore Papam prosequuti sunt, vt satis est in superioribus ostensum: verum etiam euidenter se prodit, non rationis pondere, sed tantum affectu & odio verba similia effutire. *Sed nulla est conuentio lucis ad tenebras.* Nulla est enim conuentio, vel comparatio Christi Vicarij fidelium parentis, ac fidei eius magistri, & defensoris cum infideli tyranno acerrimo Christianorum persecutore. Sed qui sapientes sunt in oculis suis, & proprio Spiritu ducuntur, facilè dicunt, tenebras lucem, & lucem tenebras.

24. *Pontificiis magnitudo Christi iam tempore adoleuit.* Deinde contra veritatem historiæ errat, dum ait, Papam, & Turcam eodem tempore ad suam magnitudinem excreuisse. Nam si de magnitudine Papæ quoad spiritualem dignitatem & potestatem loquamur, in ea nunquam creuit; à principio enim integra, & (vt ita dicam) in summo gradu in Petro fuit, eademq; sine augmento, aut diminutione est ad successores Petri deriuata, ipsam vtique potestatem in se spectando: nam vsus eius crescere potuit, sicut creuit Ecclesia, & impedimenta ablata fuerunt, & maiores etiam occasiones occurrerunt. *Constantini tempore orbi innotuit.* Et in hoc etiam sensu dici potest Papa, à temporibus Constantini ad suam magnitudinem peruenisse, tunc enim cœpit eius dignitas vniuerso Orbi innotescere, & Imperator ipse, alijque temporales Principes illi colla subdere inceperunt. Imò etiam quoad temporalem dominationem tunc ferè ad suam magnitudinem peruenit. *Turca multo post rerum summā sunt adepti.* At Turcæ imperium multum post tempus incepit, nam licèt Turcarum gens, qui olim Gazari dicebantur, antiqua sit, tamen secta, & imperium eorum longè recentiora sunt, nam & impius Mahometus post sexcentesimum Christi annum incepit, & Turcæ non cœperunt orientale imperium Romanorum inuadere vsque ad Constantini Copronymi, & Iconomachi tempora, & vsque ad annum millesimum, ac ferè centesimum illud non obtinuerunt. *Vide Baron. an 763. & 1048.* Vnde si tunc dicatur Turca ad suam magnitudinem excreuisse, vt re vera dicendum est, omnino falsum est, Papam, & Turcam ad suam magnitudinem simul peruenisse. Videtur autem Rex Iacobus ad initium Mahometis respexisse, quia paulò post Bonifacium Tertium in mundo apparuit, verumtamen sic etiam falsum est, aut eo tempore magnitudinem aliquam Pontificatui esse additam, aut Turcarum gentem, vel imperium tunc incepisse. *Cum Mahometes grassabatur, nihil Pontificatui additum.* Denique accommodatio illa de Gog, & Magog, non solùm in Pontifice, quod euidentissimum est, verum etiam neq; in Turca habet vllam verisimilitudinem, ideoq; neq; in dubium reuocari, nec aliorum iudicio remitti debuit, vt in superioribus tactum est, & in sequenti cap. iterum videbimus.

CAPVT XXII.

Ex Descriptione Antichristi à Daniele Propheta tradita fabula de Antichristianismo Romano euidenter refellitur.

1. *Danielis Prophetias Rex Iacob. in medium non adducit.* CVm attentè discursum Regis Angliæ de Antichristo legissem, & nullam in eo Danielis Prophetæ mentionem fieri vidissem, nisi cursim & obiter asserendo Ioannem in Apocalypsi imitari modos loquendi Danielis, Ezechielis, & Prophetarum, miratus sum valdè, & dubitare cœpi, an Rex crederet, Danielem de Antichristo prophetasse. Auxitque suspicionem, quod in principio suæ disputationis ait, Paulum clarius explicuisse, quod Ioannes suis visionibus obscurius tradit, prætermisso Daniele, quasi nihil ad causam pertineret, vel ac si neque obscurè, nec clarè Antichristum prædixisset. Quod si fortasse ita verum est, & Rex non credit, Danielem de Antichristo prophetasse, interrogandus est, cur id credat de Ioanne, & de Daniele neget? quia vterque per ænigmata loquutus est, & neuter nomen Antichristi expresse posuit, & visiones Danielis, iudicio omnium Patrum, & expositorum minus obscurè indicant Antichristum quàm Ioannis. Imò Christus Dominus Matthæi 24. satis indicat Danielem de Antichristo fuisse locutum, eademque est perpetua Ecclesiæ traditio. Quod si hoc Rex negare non audeat, miramur, cur in tam prolixa disputatione, & tam immani contra Papam accusatione, tanti Prophetæ grauissimum testimonium omiserit? Suspicor ergo, Danielem silentio præterijsse, quia descriptiones eius de Antichristo non solum ad errorem suum confirmandum nullo colore detorqueri poterant, sed illum potiùs redarguunt, & veritatem non obscurè ostendunt. Ob hanc ergo causam, licet in superioribus ad ostendendum, Antichristum futurum esse singularem personam, & quanto tempore regnaturus sit, huius prophetæ testimonijs vsi fuerimus, operæpretium duximus, descriptionem Antichristi ex ipso colligere, copiosius enim, quàm alij tradit, euidentiusque per illam non solum à Papa, sed etiam ab omnibus alijs, qui falsò Antichristi putati sunt, discernitur.

2. *Per bestias apud Danielem imperia adumbrātur.* Primum igitur in Capitulo septimo ait Daniel, se vidisse quatuor bestias, quæ quatuor mundi regna significabant, vt ipsemet declarat, illa verò quatuor regna ex communi sententia, & expositione Catholicorum fuerunt Chaldæorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum imperia, vt supra capit. 3. breuiter declaratum est. Tribus autem bestijs, seu regnis prioribus, quæ cito transierunt, prætermissis, de quarta dicit inter alia Daniel, quod habebat cornua decem, & subiungit: *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius; & Ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.* *Daniel 7.* In his ergo, & sequentibus verbis, quæ postea addemus, intelligimus Danielem personam Antichristi descripsisse. Quod licet in superioribus obiter, & per occasionem sæpius indicatum sit, hic ex professo & integrè exponendum *Descriptio Antichristi.*

nendum est, quoniam si colligātur simul omnes proprietates, quas Propheta illi paruulo cornui attribuit, falsitatis euidenter conuincitur mendacium & impostura Protestantium de Romano Antichristianismo. Oportet tamen vt supponamus cornu illud paruulum repræsentare Antichristum. Prius autem decem cornua interpretari necesse est, de ipsa verò bestia quarta nihil addere oportet his, quæ Daniel ipse

Daniel.7. dixit, videl. quartam bestiam esse *quartum regnum in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam.* Per quod omnes Catholici imperium Romanum intelligunt, omissis interpretationibus Porphyrij, & Hebræorum, de quibus videri possunt D. Hieronymus, & alij expositores: nam in hoc nulla est in præsenti controuersia.

3. *Per decem cornua quartæ bestiæ, totidem Reges in imperio Romano repræsentātur.* De decem item cornibus Daniel declarat, repræsentare decem Reges futuros, satisq; indicat esse futuros non omninò distinctos ab illo Regno maximo per quartam bestiam significato, neq; in terris & prouincijs extra ditionem totam Romani Imperij, sed esse futuros decem Reges eiusdemmet regni quarti, sic enim ait: *Porro cornua decem ipsius regni decem Reges erunt.* Vnde omnes colligunt, ipsummet regnum Romanum, quod prius vnum imperium fuit, diuidendum esse in decem regna. Quod etiam significatum fuit in cap.2. eiusdem Prophetæ per decem digitos, in quos statua desinebat.

4. *An numerus ille certus sit, an pro incerto positus.* De hoc autem numero decem cornuum dubitatio est, an sicut Daniel præcisè vidit decem cornua, & non plura, neq; pauciora, ita per illa significentur decem Reges in eodem numero certo, ac præciso, an indefinitè multitudo Regum, in quos diuidendum fuit Romanum imperium. Quam quæstionem attingit Augustinus 20. de Ciuit. capitul.33. & incertum esse putat, an denarius ille numerus significet vniuersam multitudinem Regum futurorum in Romano imperio priusquam Antichristus veniat, an verò præcisè decem Reges demonstret. Prosper etiam in Dimidio temporis capitul. 8. licet de numero non moueat quæstionem, dubitat nihilominus, an per illos decem Reges intelligantur *truculentiores Reges, qui fuerunt in religione Christiana.* Aretas etiam capitul.36. in Apocalypsim generatim dicit, decem cornua significare, *consummationem eorum, quæ iuuant ad malitiam, contingere Antichristianam,* vbi numerum indefinitum indicat, quamuis aliam opinionem referat, dicens. *Sed & de his quidam dixerunt, in decem regna diuisum tunc iri mundum.* Et in hanc sententiam videtur inclinasse Pereira libro secundo in Daniel. dum per decem digitos statuæ significari ait *Romanum imperium nouissimè diuisum iri in multa regna, multosque Reges, quorum alij potentiores, alij imbecilliores futuri sunt, & ideo digiti partim ferrei erant, partim testiles.* Et ibidem ait, per decem cornua in capitulo septimo significari *multos Reges.* Idemque libro octauo tractans sententiam Augustini, sub disiunctione loquitur, dicens, negari non posse, quin quo tempore venturus est Antichristus, futuri sint in orbe Romano, *decem Reges, vel multi Reges.*

5. *Patres numerum determinatũ sentiunt.* Patres autem communiter, nullam dubitationem vel quæstionem mouentes, simpliciter dicunt, illa decem cornua significare decem Reges, prout Dauid illos interpretatur, eosque futuros esse in orbe Romano tempore aduentus Antichristi. Ita loquitur Iren. lib.5. c.25. & in cap.26. fusius in eodem sensu exponit decem digitos statuæ Dan. 2. & decem cornua bestiæ Apocal.13. & 17. & licet expresse id non declaret, semper tamen tanquam de certo, ac præciso numero loquitur. Hypolit. etiam orat. de Consummat. mund. solùm dicit, cornua decem à Daniele visa esse decem Reges, & eosdem in decem digitis statuæ significari, & eodem modo loquuntur Cyrill. Hierosol. catech.15. Lact. lib.7. cap.16. Tertull. de Resurrect. car. c.24. & 25. & in eadem opinione sunt Hieronym. & Theodoretus, Daniel.7. & 11. intelligentes, per hæc decem cornua bestiæ, vbicunq; in Daniele, & Apocalypsi eorum fit mentio, decem regna significari, in quæ erit Romanum imperium diuisum. Cōsentiunt etiam Andreas c.36. & 53 in Apocal. qui inter alia dicit, *per decem cornua terreni regni, in decem partes sectionem significari.* Quod etiam Aretas c.54. attingit, referendo tantum aliorũ nomine, qui ita inquit, *aiunt.* Et hanc sententiam sequuntur communiter moderni expositores, & Doctores, & quidam satis eruditus tanta exaggeratione illam affirmat, vt dicat, tam manifestum esse, illos decem Reges nec plures, nec pauciores esse intelligendos, vt vehementer miretur potuisse de hoc sanctum Augustinum ambigere. *Thom. Maluend lib 4 de antichr. c.15. & 21.* Imò ait, *considerato tanto Patrum consensu, nimium perfrictæ frontis extiturum, qui contra obniti, vel hiscere audeat.*

6. *Rex Angliæ numerum explicat.* At nihilominus Rex Angliæ in Præfation. pag.120. tractans locum Apocal.17. denarium numerum ait ibi sumi pro numero incerto: vtiturq; hoc argumento, quod ibi Ioannes alludit ad hunc locum Danielis, quasi supponens vt certius, Danielem denarium pro numero incerto sumpsisse. Additque aliud argumentum, quia septē capitum, & decem cornuum draconis, seu diaboli numerus non potest aliter intelligi, nisi vt numerum declaret incertum. Ego verò in primis non censeo, controuersiam hanc pertinere ad dogmata fidei, sed esse rem in opinione positam. *In hac re cuilibet liceat opinari.* Nam Patres pro secunda sententia allegati non tradunt illam, vt certam; imò nec faciunt vim magnam in præciso, ac proprio numero denario, sed in diuisione imperij in plura regna, & vtuntur illo numero, quia Scriptura ita loquitur. Constat autem numerum denarium esse vnum ex his, qui in sacra Scriptura pro multitudine magna, vel vniuersali sumitur. *Denarius & septenarius sæpè indicāt numerum incertum.* Vnde accēdente Augustini authoritate, & dubitatione aliorũ, non videtur posse damnari, aut temerarius, vel audax censeri, qui de significatione illius numeri denarij in illo loco dubitauerit. Præsertim quia de septenario numero capitum tam in hoc loco Danielis, quam in Apocalyps.13. & multo magis in 17. multi dubitant, an significet numerum certum, vel communitatem aliquam, seu collectionem Regum impiorum, vt supra vidimus capit. quarto. Vnde cum in hoc loco dicit Daniel, tria cornua esse à facie parui cornu euellēda, licèt præcisè intelligatur de tribus Regibus, quia numerus ternarius non solet in alia incerta significatione sumi, neq; ibi est necessaria, nihilominus per septem alios Reges subijciendos, vel confœderandos Antichristo intelligi possent omnes alij, qui eo tempore sunt futuri, siue pauciores, siue plures sint, quia septenarius numerus ex mysticis est, qui solent vniuersalitatem significare, & ibi non sine authoritate, nec sine aliqua apparenti occasione præsumitur talis significatio, vt facilius prophetia & intelligatur, & impleatur.

7. *Certius est denariũ pro numero certo poni.* Propter hæc ergo non censeo, nimium esse exaggerandam certitudinem posterioris sententiæ, quāuis illam præferendam, & simpliciter veram existimem. Primo propter scripturæ testimonia, quia non vno, vel alio loco, sed in multis tam in Apocalypsi, quam in Daniele, vbi sub hac figura illa diuisio imperij Romani in plura regna prædicitur, fit sub illo numero denario. Secundo, quia nulla est necessitas metaphoræ, vel improprietatis vocis, cum nihil obstet, quominus illa regna futura sint decem, & non plura: eademque facilitate posit multiplicatio in illo numero, quam in quocunque alio contingere. Maximè quia etiam si fortasse plura regna parua, vel Principatus minores eo tempore in orbe Romano esse possint, nihilominus omnia poterunt ad decem principalia regna, & quasi capita reuocari. Ita ergo facilè potest ille numerus denarius propriè, & præcisè accipi, neque oportet ad incertos numeros recurrere. Tertio propter communiorem Patrum consensum:

7. *Fundamēta Regis Angliæ subuertūtur.* Neque prima coniectura Regis Angliæ est alicuius momenti, sed in contrarium verti debet, nam quia Ioannes ad hunc locum Danielis alludit, & in hoc loco probabilius est, denarium propriè sumi, ideò in locis Apocalypsis idem iudicandum est. Ad aliud verò argumentum, quod sumit ex comparatione ad numerum septem capitum, & decem cornuum draconi, seu dœmoni attributum, dicens, non posse aliter quam de certo numero pro incerto intelligi, respondemus negando assumptum. Et quoniam ipse non designat locum, de quo loquatur, oportet per tria discurrere, in quibus Ioannes illius numeri mentionem facit, vtique c.12.13.&17.

8. *De septenario numero distinctius agitur.* Et quidem cap.12. fatemur illum numerum tribui dœmoni: nam apertè dicit Ioan. *Visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem.* Et nihilominus etiam in hoc loco dicimus, eadem esse capita, & cornua decem, quæ in cap. 3. & quæ sunt apud Danielem capitul. 7. Nam licèt ibi sit sermo de dœmone, & in alijs locis de Antichristo, vtriusque organa, & membra, seu instrumenta sunt illa capita, & cornua, id est, illi Reges decem, quorum tres destruet Antichristus, & septem illi seruient, nam dœmon & Antichristus coniunctissimi futuri sunt, *Antichristus organum dæmonis.* non quidem vnione hypostatica, vt quidam finxerunt, sed morali influxu, & motione. Nam Antichristus dum vixerit, totus à dœmone quodā modo possidebitur, mouebitur, & gubernabitur, & ita erit mēbrum eius præcipuum & quasi coniunctum organū, quo dœmon cætera ad eundem finem, eosdemque effectus mouebit. Et ideò illa decem cornua, & septem capita tam dœmoni, quam Antichristo tribuuntur, dœmoni vt principali agenti in illo ordine, magis verò remoto Antichristo vt propinquiori, minus verò principali, si ad dœmonem comparetur. Quamuis respectu aliorum hominum Antichristus etiam dici possit principalis causa, vnde à sanctis & Theologis caput malorum dicitur, omnium quidem excessu & abundantia malitiæ, eorum verò, quos suo tempore subiugabit, quibusque tanquam instrumentis vtetur, etiam influxu, & motione. *Gregor. 13 Mor cap 28. Hier Abac 3. D.Thomæ 3.p.q 8.ar.8*

9. *Duo Apocal. loca de septenario expo nuntur.* Alter verò locus est Apocalyps.13.& ibi non est sermo de dracone, sed de bestia *cui draco dedit virtutem suam,* id est, de Antichristo, & ita ibi etiam non oportet explicare numerum certum pro incerto. Tertius locus est Apocal.17. vbi bestia potest quidē dœmonem repræsentare, & tunc idem dicendum est, quod de c. 12. diximus. Vel significare potest Roman. imperium, vt supra etiam visum est, & tunc ijdem decem reges, in quos definet Roman. imperium, repræsentantur, vt idem Ioan. exposuit, & sic etiam ibi idem numerus definitus est. Et de numero septem capitum supra c.5. ostendimus, non incertum, sed certum numerum significare. Quod etiam Rex Angliæ admittit, cùm illa septem capita dicat esse septē regimina Romanæ ciuitatis, & non plura, neque pauciora, ex quo potest argumentum ad hominem retorqueri, idem esse de numero denario dicendum.

10. *Decē bestiæ cornua oēs Christianos Reges à Bonifacio 3 rex Angliæ interpretatur* Prius verò quam ad vndecimum cornu paruulum transeamus, oportet hic breuiter expendere nouam, & mirabilem interpretationem illorum decem Regum, quam Rex Angliæ nobis exhibuit. Illos enim Reges, ait, esse omnes Reges Christianos, qui à tempore declinationis Romani imperij sub obedientia Romani Pontificis militarunt, & de illis exponit illa verba Apocalyps.17. *Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient, post bestiam, quia illustriora* (inquit) *orbis Christiani regna, non nisi ruente ethnico imperio Romano libertatem suam vindicarunt.* Vnde infert, eodem tempore incepisse hos Reges, quo Antichristus suum regnum auspicatus est, id est, tempore Bonifacij Tertij, vt ipse antea exposuit. Et de his Regibus ait perseuerasse multo tempore in vno consilio, *adorando bestiam, eiusque pedes exosculando, omnem potestatem, authoritatemque suam ei concedendo, calicem idololatriæ simul cum illa hauriendo, bellum cum agno in persecutione Sanctorum eius, iubente ea, gerendo, quæ tot nationibus, ac populis imperitabat.* Quod autem Ioannes post illa verba, *Cum agno pugnabunt,* subdit, *& agnus vincet illos,* exponit, dicens, *per nostram conuersionem postquam tandem aliquando,* ait, *odio meretricem habebimus,* hoc est Romam, *& desertam relinquemus, ac nudam,* & cætera. *Deinde* (inquit) *rationem subiungit* (vtique Angelus, seu Ioannes) *huius tam subitæ mutationis in nobis,* dicens. *DEVS enim dedit in corde eorum, vt faciant, quod placitum est illi, vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba DEI.* Hæc est Regis interpretatio de decem Regibus in Apocalypsi, cumque ipse dicat Ioannem alludere ad Danielis verba, idem de decem cornibus apud Danielem sentire indicat.

Prius verò, quam interpretationem hanc reijciamus, explicare oportet, quid per cornu paruum intelligendum sit. De quo affirmare non possum, quid Rex Angliæ sentiat, quia nullam eius mentionem in disputatione sua facit, quod, vt in principio capitis dixi, admiratione dignum est: & suspicionem ingerit, non credere cornu illud Antichristum repræsentare. Quod si forte hoc ita est, interrogo, quisnam sit? vel cur separatim, & singulariter numeretur? Præsertim cùm Rex dicat, illum numerum denarium non significare numerum certum, sed pro incerto poni, in quo etiam vndecimus ille Rex per cornu paruum repræsentatus includebatur. Profectò vix occurrit, quid Rex possit, quod verisimile sit, & prudētibus satisfaciat, respondere. Scio equidem Porphyrium dixisse, illud cornu repræsentasse Antiochum, neque defuisse alios, qui vel Mahometum, vel Turcam significare senserint. Verumtamen Porphyrium confundit Hieronymus, quia Antiochus præcessit imperium Romanum, & ex Alexandro Magno, ac imperio Macedonum illustrem duxit originem, & Rex, seu Princeps natus est, cornu autem illud post imperium Romanum, & diuisionem eius futurum esse prædicitur, & paruum propter humile principium, & ortum dicitur. Aliæ vero opiniones facilè etiam refutari possunt, quia in illis regnis non inueniuntur proprietates, quæ ibi illi cornu tribuuntur, vt supra capit. secundo tetigi, & facile ex dicendis lector poterit intelligere: in his enim nunc immorari necesse non est. 11. *De paruo cornu Rex Iacobus omnino tacet.* *Quid alij de eo senserint.*

Sit ergo certum & constans, cornu illud paruum Antichristum repræsentare, consideratis enim alijs locis Scripturæ, & prædictione ipsius Christi de tribulatione magna Ecclesiæ futura proximè ante iudicium, in nullo alio inueniri possunt proprietates omnes ibi à Daniele prædictæ, & illi cornui attributæ, nisi in Antichristo. Et ita in hac affirmanda sententia conueniunt Patres, & expositores, Hieronymus, Augustinus, & Gregor. quos supra cap.2. retuli, Athanas. epistol. ad solitari. vitam agent. circa finem. Iustin. contra Tryphon. parum ab initio. Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, Cyrillus Hierosolymitan. catechef.15. Irenæus lib.5. contra hæref. cap.25. &26. Theodoret. orat.7. in Daniel. Prosper in Dimid. tempor. cap.8. Ruffin. in exposit. Symbol. circa articulum de aduentu ad iudicium, & reliqui exponentes tam Danielem, quàm Apocalypsim, & Paulum 2. Thess.2. vbi Chrysost. optime. 12.

Hinc ergo in primis colligimus, falsam esse interpretationem de decem cornubus, quam rex tradidit, nimirum, illa esse omnia Christiani orbis regna quæ à tempore Phocæ Imperatoris, vsque ad Lutherum, vel vsque ad Henricum VIII. Regem Angliæ Romano Pontifici obedientiam dederunt. Nam decem illi reges quos Daniel cōmemorat, nunquam dederunt obedientiam Antichristo, seu illi cornui paruulo, sed potius statim ac cornu illud ortum est, tria ex decem cornubus *auulsa sunt à facie eius, quia,* vt infra dicitur, *cornu illud Rex erit potentior prioribus, & tres Reges humiliabit.* 13. *Ex ipsis prophetiæ verbis Regis Angliæ placita euertuntur.*

liabit. Vbi euidenter loquitur Propheta de potentia temporali, & de vsurpatione trium regnorum, per bella, vel aliam similem coactionem. Vnde addunt omnes Patres, & expositores, debellatis illis tribus Regibus, reliquos septem manus daturos Antichristo, & illi tãquam inferiores, & subditos potius vi, & metu, quàm sua sponte esse sociandos. At nullus Põtifex, siue Bonifacius 3. siue quilibet alius tres Reges bello superauit, neq; alij inuiti, & bello aut potentia, & victorijs Papæ conterriti, sed fide & diuina vocatione adducti ei se subiecerũt. Ergo quæ de illis decem cornibus, & de vndecimo paruo dicuntur, non possunt regibus Christianis, & Romano Pontifici accõmodari: Eò vel maximè, quod tres illi Reges, quos cornu paruulum debellaturum est, sunt reges Æthiopiæ, Ægypti, & Lybiæ, seu Africæ vt est cõmunis traditio Patrum, quos sæpe retuli, sumpta ex Daniel. 11. vbi Hieron. Theodor. & alij exponunt. At Summi Pontifices nunquam in Ægypto, vel Æthiopia bella gesserunt, neq; regnis illis dominari cupierunt.

14\. *Cornu paruulum exurget post Roman imperium diuisum.* Præterea ex visione Danielis constat, ante ortum illud paruum cornu, quartam bestiam, i. Romanum imperium in decem regna esse distrahendum, nam expresse dixit angelus Danieli. *Porro cornua decem ipsius Regni decem Reges erunt, & alius consurget post eos.* Illi ergo decem Reges futuri sunt eiusdem regni Romani; erit ergo inter eos diuisum prius, quàm cornu paruum oriatur. At Romanus Pontificatus, etiam quoad statũ, quem habuit sub Bonifacio 3. incepit ante tantam declinationem, seu diuisionem Romani imperij: nam tunc adhuc durabat Romanum imperium sub vno Imperatore Phoca, & multo tempore postea durauit, saltem vsq; ad diuisionem imperij in Occidentale, & Orientale. Et licet multi essent tunc Reges in terris impij, nondum imperij iugum omnino abiecerãt, aut supremam potestatem obtinuerant; ergo nec illi fuerunt decem Reges, de quibus Ioann. loquitur; nec paruum cornu potuit esse Bonifacius 3. vel alius similis successor eius.

15\. *Bonifacius 3 nouum regnum non erexit, vt Daniel vaticinatus est.* Prҽter quam quod non solum rerum euentus cum verbis, & visione prophetiæ non consentiunt, verum etiam veritas ipsius rei resistit. Quia Bonifacius nullum regnum erexit, sicut de paruulo cornu prædicit Daniel, nec nouam aliquam potestatem, aut iurisdictionem accepit, vel vsurpauit; imò nec nouum nomen, aut titulum, vt sæpe dictum est; ergo licet persona eius orta, vel ad dignitatem electa fuisset post Reges, tamen Papa, vel pontificius thronus, de quo potissime hæretici loquuntur non potest dici surrexisse post diuisionem imperij in decem regna; imò neque post aliquam inclinationem eius: nam in re ipsa incepit, cum ipso imperio, & externum etiam splendorem, & maiestatem, imperio adhuc florente sub Constantino, habere cœpit, & in se nullum augmentum postea accepit, in externo autem, seu temporali dominio parum creuit, variasque temporum vicissitudines habuit, ergo de illo nullo modo dici potest, venisse post Reges decem, vel post omnes Reges, in quos Romanum imperium diuisum, vel diuidendum est. Ac subinde nec decem illi Reges esse possunt, illi Catholici, & Christianissimi Reges, qui hactenus sub obedientia Vicarij CHRISTI militarunt.

16\. *Non solum externis regibus, sed Angliconis insignem iniuriam irrogat Rex Iacob.* Cætera verò omnia, quæ Rex Angliæ post suam de decem Regibus interpretationem, in aliorum verborum Ioannis expositionem adiungit, tantam præ se ferunt absurditatem, vt refutatione nõ indigeant. In primis enim non solum cæteris illustribus Christianis regnis, eorumq; regibus, sed etiam regno suo, suisque progenitoribus magnam irrogat iniuriam, dum omnes vsq; ad Henricum VIII. Christi hostes, cum *Agno bellum gerentes, & fidei persecutores, & Sanctos persequentes, & idolorum cultos, calicem idololatriæ cum bestia haurientes,* appellat. Quod enim bellum tot sancti Reges, & catholici Principes contra Christum excitarunt? aut quos sanctos sunt persecuti, quæve idola adorarunt? Certè si venerari Pontificem Christi Vicarium, fuit Christum persequi, fecit hoc Constantinus, & alij pij, & catholici Imperatores, ac Reges. Si hæreticorum temeritatem, ac pertinaciam reprimere, est sanctos persequi, fecerunt hoc antiqui Ecclesiæ Pastores Imperatorum Christianorum potentia adiuti à temporibus Augustini, aliorumque sanctorum Patrum. Deniq; se venerari imagines, eisq; reuerenter vti, cultus idolorum est, fecerunt hoc Christiani omnes ab initio Ecclesiæ. Igitur vel Principes omnes catholicos, qui post Constantinum in Ecclesia fuerunt, imò & omnes sanctos Pontifices antichristianos faciat, vel posteriores, qui à tempore Bonifacij fuerunt, calumniari desinat.

Falsa interpretatio à rege Apocalyp. verbis adhibetur Apoc. 17. Præterea interpretatio illorum verborum, *Et Agnus vincet illos,* vt vincere sit eos conuertere, vt contra Papam, & Romanam vrbem insurgant, euidenter repugnat proprietati verborum, & contextui Ioannis dicentis de illis decem Regibus: *Hi vnum consilium habent, & virtutem suam bestiæ tradent.* Nam tres illorum victi, ac superati ab Antichristo, non voluntariè, sed necessitate coacti totam suam potentiam in illum transferent, alij verò timentes potentiam eius illum iuuabunt, eiusq; consilijs inseruient. Et ita omnes cõtra Christum insurgent, sicut subiungit: *Hi cum agno pugnabunt, & Agnus vincet illos,* non solum decem reges, sed etiam ipsum Antichristum principalem hostem, & ducem pugnæ. Non ergo vincet conuertendo, sed præliando, & interficiendo, propriè, & verè illos vincendo, *quia Dominus dominorum est, & Rex Regum,* & hoc magis declarant verba sequentia, *Et qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles,* vtique qui tunc erunt, vincent etiam illos, seu erunt participes victoriæ. Ergo illi reges, qui vincentur, non erunt vocati, nec electi, nec fideles; ergo *vinci* non est *conuerti,* sed destrui. Et hoc etiam confirmat idem Ioannes in cap. 16. vbi ait, tres spiritus malos *congregaturos Reges terræ in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei,* id est, in quo Deus ostensurus est potestatem suam contra illos, eos mirabili modo superando, & vincendo, vt cap. 21. idem Ioannes describit. Nam sine dubio hoc prælium diei magni omnipotentis Dei non est, nisi prælium Gog & Magog, de quo dicto cap. 21. tractat, vt meliores interpretes intellexerunt. Denique ex locis Danielis paulò post, hunc esse verum sensum illius prophetiæ, & victoriæ per Christum comparandæ, confirmabimus. 17.

Vinci in Ioannis loco, non est conuerti, sed euerti.

Apoc. 16

Apoc. 21 Ribera Viega. Ma... lib. ... lib. 10 seq. ... referen...

18\. *Decem Reges illi nunquã sunt aduersus Antichristum præliaturi.* Vnde etiam constat, falsum omnino esse, decem illos Reges conuertendos à Deo esse contra Antichristum, aut pugnaturos esse cum illo, & victuros illum, sedemq; illius, & ciuitatem Regiam eius tanto odio esse persecuturos, vt illam igni tradãt, prorsusq; euertant. Nam hoc repugnat expressis verbis Ioan. paulò antea citatis. *Hi vnum consilium habent, & virtutem, seu potentiam suam bestiæ tradent.* Nam ex sequẽtibus etiam verbis, quæ exposuimus, colligitur clarè, & in eo statu esse perseueraturos, donec cum Christo pugnent, & ab eo vincantur; nunquam ergo cum Antichristo pugnabunt, neq; vincent illum.

Apoc. 17.

19\. *Dare in corda, i. permittere.* Imo in illis eisdem verbis, quæ Rex detorquet hoc euidenter continetur. Ait enim; *DEVS enim dedit in corda eorum,* vtique Regum, *vt dent suum regnum bestiæ,* id est Antichristo, *donec consumentur verba DEI,* id est, impleantur, quæ de Babylonica destructione, & de ipsius Antichristi interitu prædicta sunt. Dicitur autem DEVS hoc dedisse in corda illorum Regum, non inspirando, aut suggerendo, sed (iuxta morem loquendi Scripturæ) permittendo, & illorum malitia ad executionem prouidentiæ suæ vtendo. Hoc ergo modo permittet DEVS, Reges illos fortasse prius catholicos, prauos autem, & iniquos, Antichristo copulari, eiq; fauorem suum, & potentiam impendere, & ita regna sua illi tradere, & fortè tributaria efficere, donec consumentur prophetiæ de Antichristo. Du-

Romam non fore Antichristi sedẽ Apoc 17

sto. Durabit ergo illa confœderatio vsque ad finem, nunquam ergo illi Reges contra Antichristum, vel regiam eius insurgent. Quo circa si *Babylon* illa, & *meretrix*, seu *ciuitas magna*, quam isti Reges odient, & *desolatam facient*, *ac nudam*, est Roma, profectò inde potius conuincitur, Romam nunquam esse futuram regiam Sedem Antichristi, & impugnatores Romæ non hostes, sed amicos fore Antichristi. Cum ergo Rex Angliæ se inter eos Reges numerat, dicens, *meretricem odio habebimus*; se inter socios, & fautores Antichristi numerat, videat ergo, & consideret; quem fructum ex istis suis interpretationibus consequatur.

19. *Antichristi descriptio.*

Sic ergo explosa interpretatione illa decem cornuum, & supposito pro constanti, illa repræsentare decem Reges futuros tempore Antichristi, & potentiam suam illi tradituros modo explicato, euidentius etiam est, cornu paruum esse Antichristum, vt Ecclesia semper intellexit. Superest ergo, vt breuiter videamus quomodo cornu illud paruum Propheta describat.

Daniel 7. Ignobilibus & egenis parentibus orietur.

Primo enim ponderanda est proprietas indicata in particula *paruulum*, posita enim est ad significandum, Antichristum ex vilissimis principijs & abiectissimis parentibus; infamique gente esse oriundum, non enim sine mysterio verbum illud additum est, vt omnes intellexerunt. Et alijs verbis statim subiunctis magis declaratur, cum de eodem cornu paruo dicitur, *Ortum est de medio eorum*, significatur enim ibi, vt in superioribus notaui, illum non esse oriturum ex aliquo illorum Regum, sed in terris eorum appariturum.

20. *Regnum non hæreditate sed calliditate consequetur.*

Vnde altera proprietas notari potest, scil. non habiturum regnum hæreditario iure, sed ex paruis initijs, varijs artibus, & imposturis, ac dæmonis fallacijs, breui tempore ita esse augendum viribus, vt *tria cornua euellantur à facie eius*, id est, vt tres Reges breui tempore *humiliet*, & *maior, ac potentior fiat cæteris*, vt ibidem additur; vt rectè Theodoret. exposuit, dicens, *Quia nascens cornu vidit, paruum appellauit tanquam ex parua natione Iudæorum profectum, & interim obscurum regnum obtinens, postquam verò tria euulsit cornua, meritò reliquis maius vocat.*

Tyrannicè potentiam nascetur.

Tertiam item proprietatem ex eisdem verbis colligo, nimirum, illum primò, ac præcipuè futurum esse tyrannum, qui temporale regnum prius industria, & prauis artibus inchoet, postea per potentiam, & bella illud augeat, tres Reges superando, & suis regnis priuando, & alios sibi subijciendo, vel tanquam inferiores, ac debiliores sibi coniungendo, vt magis Ioan. in Apocal. declarauit.

21. *Ingenij acumine ad superbiam, & maledicentiam abutetur*

Quarta proprietas sumi potest ex illis verbis: *Ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu ipso; & os loquens ingentia.* Vbi per oculos hominis Theodoret. significari intelligit, internam mentem, & iudicium. Atque Antichristo tribui oculos hominis, quia erit sagacissimus, & prudentia humana gubernabitur. Alij simplicius hoc modo exponunt. Cum habiturus sit faciem hominis, quia verus homo futurus est, loquetur non vt homo sed vt superbissimus dæmon, quod Ioan. alibi dixit, *loquebatur vt draco.* Dicitur enim loqui *ingentia*; seu *grandia*, tum quia ingenti superbia se efferet, tum etiam quia blesphemias in Deum proferet, nam vt statim subiungitur, *sermones contra excelsum loquetur*, vtrumque enim illis verbis propriè significatur, & vnum est ad aliud consequens. Incredibili enim arrogantia se Deum proclamabit (vt ex Paulo notauimus) & ita Deo excelso aduersabitur, & contra eum loquetur.

22. *Religionem conculcabit & sacra inuertere conabitur.*

Quinta sumitur ex verbis illis: *Sanctos Altissimi conteret, reputabit quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Quæ verba sunt de persecutione Antichristi, & de tempore durationis eius, quæ per occasionem necessariam in superioribus exposita sunt. Nunc solum notanda sunt verba illa: *Putabit, quod possit mutare tempora, & leges.* Quibus declaratur, persecutionem non tantum esse futuram temporalem, & politicam propter dominationem temporalem, sed simul, & maximè futuram esse spiritualem, nã conabitur *mutare tempora*, id est (vt ait Hieronym.) cæremonias, festiuitates, vel certè totam Religionem per multa tẽpora in orbe fundatam, & in cordibus hominum radicatam, *& leges*, vtique tam diuinas, quam humanas. Nec ipse aliquam ex antiquis religionibus, seu legibus profitebitur, sed nouam introducet, credens, se posse leges, & tempora mutare. Et hasmet Antichristi notas colligit Athanasius dicta epist. ad Solitar. vitam agent dicens. *Nonne visio Danielis istiusmodi notis Antichristum significat. Nimirum, quod bella cum sanctis gesturus sit, & quod inualescet contra eos, quod malitia superabit omnes, qui ante ipsum fuere, & quod humiliabit tres Reges, loqueturque sermones contra Altissimum, & quod meditabitur alienare & legum & temporum articulos.*

Prope iudicij diem, non. tempore Antichristi est Antichristum.

Sexta proprietas colligi potest ex sequentibus verbis. *Et iudicium sedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & dispereat vsque in finem, Regnum autem, & potentia, & magnitudo regni, quæ est super omne cœlum detur populo sanctorum Altissimi*, & cæt. Nam in his ponitur vt nota Antichristi, quod propè tempora iudicij veniet, & quod regnum eius non nisi per aduentum supremi Regis Christi conteretur, & ipse interficietur. Quam proprietatem vtpote ad tempora Antichristi pertinentem supra explicuimus, illamque ibi Hieronym. Theodoret. & alij interpretes indicant.

23. *Eædem Antichristi notæ alijs locis à Daniele inculcantur.*

Has autem Antichristi proprietates idem propheta in sequentibus capitul. partim magis confirmat, & declarat: partim etiam auget. Nam in capit. octauo, postquam retulit visionem arietis, & hirci, & de Dario Rege Persarum, & de Alexandro Magno Rege Græcorum illam declarauit, tandem in fine quædam profert, quæ licet ad literam de Antiocho, qui ex Græcis Regibus, qui Alexandro successerunt, descendit, & Iudæos multum vexauit, intelligantur, in persona eius de Antichristo dicta fuisse multi Patres intellexerunt. Præsertim Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 25. & Origen. lib. 6. contra Celsum circa medium, & Gregorius libro 32. Moral. capitul. 12. alias 14. Et re vera verba Prophetæ tam proprie Antichristo quadrant, & ita consonant his, quæ in alijs locis de Antichristo dicuntur, vt propter illum præcipuè de illo dicta esse videantur.

Quæ de Antiocho dixit Daniel, rectè caduntin Antichristum.

Nam initium eius his verbis prædicitur. *De vno ex eis egressum est cornu vnum modicum*, & iterum: *Consurget Rex impudens facie*, vbi etiam mores eius notantur. De progressu vero eius additur: *Factum est grande contra meridiem, & contra Orientem*, &c. De illius statu. *Magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli.* Astutia verò, & artes, per quas ascendet in illis verbis significantur. *Intelligens propositiones*, item in illis, *Roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus*, suis, vtique, sed dæmonis, permittente Deo. De bellis autem, & crudelitate eius dicitur, *supra quam credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet.* Deinde sic describitur eius superbia, & pugna contra Deum. *Vsque ad Principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit iuge sacrificium, deiecit locum sanctificationis eius.* Et iterum, *Cor suum magnificabit, & contra Principem Principum consurget.* Ac denique de Sanctorum persecutione dicitur. *Deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas.* Et iterum. *Interficiet robustos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam; & dolus in manu eius dirigitur.* Ac denique de fine eius dicitur: *Sine manu conteretur*; quod satis consonat verbis Pauli: *Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui.* *2 Thes. 2.*

24. *Antichristus se in templo velut Deum collocabit.*

Quamuis ergo hæc verè, & ad literam in Antiocho suo modo impleta fuerint, tamen per antonomasiam de Antichristo dicta esse creduntur: nã in illo cum maiori plenitudine, & excessu omnia inueniuntur tanquam in capite ipsius Antiochi, & malorum hominum. Ex his autem omnibus sex proprietates supra notatę præcipuè declarantur. Solumque additur altera de modo interfectionis eius, quæ

potest

Dan 8. potest esse septima. Octaua verò sumi potest ex cap. 9. eiusdem Prophetiæ illis verbis ferè postremis. *Et erit in templo abominatio desolationis*: nam licet alijs modis exponatur tam ibi, quam Matth. 24. nihilominus valde probabile est de Antichristo etiam intelligi, vt voluit Irenæus libro 5. capit. 25. saltem in secundario, vel mystico sensu. Nam ad literam non erat ibi sermo de Antichristo, sed de destructione Hierusalem facta per Titum, vt constat; tamen verba ipsa multo magis in Antichristum conueniunt, iuxta ea, quæ exponendo verba Pauli, & Apocalypsis, late diximus. Est ergo octaua proprietas; *quod se faciet DEVM, & in templo sedebit, vt adoretur, & suam imaginem collocabit*, vt per eam etiam tanquam *DEVS colatur*, vt in Apocalypsi dicitur. Et hoc magis ex sequenti testimonio confirmabitur.

25. Est enim alius locus similis in eodem Propheta capit. 11. ab illis verbis: *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor Regius, & veniet clam, & obtinebit eum in fraudulentia.* In tota enim superiori parte capitis prophetauerat Daniel de Regibus Persarum, & Græcorum, & latius de successoribus Alexandri, præsertimque de Regibus Syriæ, & Ægypti, quos Reges aquilonis, & Austri vocat, & peruenit tandem (vt Hieronymus deducit) ad Seleucum Philopatrum, Antiochi Magni filium, quem vocat *vilissimum, & indignum decore Regio*, & de illo subiungit. *Et in paucis diebus conteretur.* Et statim adiungit prædicta verba. *Et stabit in loco eius despectus*, &c. Quæ iuxta literæ cõtextum, & prophetiæ, seu historiæ consecutionem sine dubio intelliguntur de Antiocho Epiphane, fratre Seleuci impijssimo Rege, qui Dei populum vehementer exagitauit, vt ex libris Machabæorum constat: & ferè omnia sequentia in eo capit. de illo ad literam dicuntur, vt fatentur ibi Hieronym. Theodoretus, & alij, & sumitur ex Chrysost. orat. 2. contra Iudæos. Nihilominus tamen idem Hieronymus, Theodoret. & alij expositores ibi, & Gregor. lib. trigesimo secundo, Moral. cap. vltimo. Prosper in Dimidio temporis capit. nono, multa etiam ex illis verbis de Antichristo dicta esse intelligunt, quia in illum maxime conueniunt, & quia Antiochus in multis typus fuit Antichristi.

Quæ de Soleuco, & Epiphane Daniel prædixit, cõueniunt Antichristo.

26. Per illa ergo verba, quæ retulimus, rectè confirmantur, & explanantur, quæ de initijs Antichristi in alijs locis dicuntur. Dicitur enim *despectus* sicut dicitur *paruum cornu*, quia vilem, & despectam habebit originem, & ideo in principio *non tribuetur ei honor Regius*, quia non orietur ex Regibus, nec regnum iure hereditario obtinebit, sed *veniet clam, & obtinebit id in fraudulentia*; quia vafer erit, & *propositiones intelliget*. In sequentibus autem verbis describit quidem Daniel bella, & victorias Antiochi, dicens, *Abundantes, & vberes vrbes ingredietur*, &c. Sub illarum vero figura Antichristi prælia, & facinora prædixit, & ideo quædam interdum ita exaggerat, vt in solum Antichristum conuenire posse videantur. Quale est illud. *Faciet quæ nõ fecerunt Patres eius, & patres patrum eius*: quod Hieronym. notat, ad Antiochum propriè nõ accommodari, quia in regno, & diuitijs non omnes antecessores suos excessit. Posita ergo sunt propter Antichristum, qui obtinebit multo ampliorem potentiam, & monarchiam, quam ille Antiochus fuerit consequutus. Postea verò describit Propheta persecutionem Antiochi contra Iudæos, in figura etiam depingens persecutionem Ecclesiæ sub Antichristo, cui maxime illa verba conueniunt: *Contra firmissimas cogitationes inibit*, vtique consilia sua, & potentiam armabit contra firmas cogitationes sanctorum fidelium, vt Patres exponunt, vnde infra dicitur: *Cor eius aduersus testamentum sanctum, & faciet*. Et infra *Et auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem*. Quæ omnia fecit suo modo Antiochus, sed sicut omnia in figura contingebant Iudæis, ita illa fuerunt vmbra respectu veritatis per Antichristum futuræ.

Singula de illo, & Antichristo verba expenduntur.

Aliqua soli Antichristo compe tere videntur.

Antiochi persecutio in Iudæos, Antichristi persecutionẽ fidelium præmonstrauit.

Postea verò de superbia, & blasphemijs Antichristi proprijssima sunt illa verba. *Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica*, &c. Et infra. *Deum patrum suorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia aduersus vniuersa consurget.* Per quæ verba optimè explicantur quæ supra tractauimus, vbi de cornu paruulo dicitur habere os loquens ingentia. Item quod circa verba Pauli diximus, quod ostendet se tanquam sit Deus, Dei veri locum, & adorationem vsurpans. Vnde ex hoc loco colligunt Patres, Antichristum idola gentium demoliturum, & deos gentium non esse adoraturum. Ex quo etiam notat Hierony. hæc verba ita conuenire Antichristo, vt non possint de Antiocho intelligi, qui idololatra fuit, & Hebræos ad Deos gentium adorandos compellebat, vt in libris Machabæorum narratur. Hæc ergo esse potest nona proprietas Antichristi, scil. non esse futurum idolorum cultorem, quod saltem in publico, vel de antiquis Dijs gentium intelligendum est. Nam statim addit Daniel, illum esse adoraturum Deum *Moezim*, de quo quis sit futurus, magna est controuersia, variæque expositiones, sed ad præsens non referũt. Et probabilius videtur, habiturum Antichristum locum aliquem occultum, in quo dæmonem adiutorem suum sub aliqua imagine, vel idolo occultè colat, vt tractaui in 2. tom. 3. part. disp. 54. art. 4. vbi non dixi, vt quidam mihi imposuit, forsan illa verba interpretanda esse de solo Antiocho, sed retuli primo loco hanc sententiam, & postea sententiam Hieronymi, ac Theodoreti, & communem prætuli, & ratione Hieronymi, quam in præsenti etiam tetigi, & validissima est, confirmaui. 27.

Dei contemptus in Antichristo.

Antichristus Deos gentiũ non colet sed dæmonem fortasse in occulto adorabit.

Maluend. lib. 7. c. 12.

Denique in reliqua parte capitis iterum prædicit Propheta prælia, & victorias Antichristi, & specialiter quomodo tres Reges Ægypti, Africæ, seu Libyæ, & Æthiopiæ vincet, & regna eorum occupabit. Postea vero Hierosolymam, debellaturus eam, cum magna potentia *veniet in multitudine magna, vt conterat, & interficiat plurimos, & figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum, & sanctum*, quod de monte Sion, vel Oliueti, Hieronymus, & alij exponunt. Ac tandem de morte eius subiungitur, *veniet vsque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei*, quia nimirum *interficiet illum Dominus spiritu oris sui*, seu imperio suo, & *sine manibus*, præcipiet enim aperiri terram, vt deuoret eum, & viuus in infernum demergatur, vt in Apocalypsi dicitur. Postmodum verò Daniel. cap. 12. declarat, quanto tempore duratura sit illa persecutio Antichristi, & quomodo paulò post mortem eius futurum sit iudicium, & vniuersalis resurrectio, vt exposuit August. 20 de ciuit. c. 23. & copiosè in superioribus explicatum est. Atque hæc ferè sunt notæ, & signa, quibus nobis Antichristum Daniel describit, quę latius Hieronym. & Theodoret. prosequuntur, & ex modernis Pereira libro 8. & 14. in Daniel. & Maluenda sparsim in suis eruditis libris de Antichristo. 28.

Alia Danielis de Antichristo vaticinia cap. 11. & 12.

Conferant ergo omnes, qui fidem adhibent Scripturis has proprietates, & notas Antichristi cum his, quæ de Romano Pontifice sunt toti orbi manifesta, & luce clariùs videre poterunt, quanta fuerit hæreticorum impudentia, & horrenda temeritas, vel potius insania, qui venerãdam Apostolicam sedem tam incredibili infamia dehonestare ausi sunt, & quanta sit illorum cæcitas, qui ipsorum nugis, & inanibus cogitationibus se illudi sinunt. Antichristi enim initia abiecta erunt, & obscura, non tantum generis, & originis (illud enim non multum curandum esset) sed regni, & potestatis. Origo autem Romanę sedis quoad dignitatem ipsam alter cogitari non potest, ab ipso enim Christo fundata est, & inde ad singulas personas etiam Bonifacij, & posteriorum per legitimam successionem manauit. Deinde Antichristi regnum ab ipso per falsas artes, & tyrannidem inchoabitur: Ponti- 29.

Ex dictis patet Pontificiũ Antichristianismum, verã esse impostưram.

Collatione falsitas magis aperitur.

Pontificis autem regnum præcipuum nullum post Christum habuit initium, sed successionem, non per fraudes, vel tyrãnidem, sed per legitimam electionē. Ad hæc, Antichristi regnum temporale erit, per fraudes incipiet, & per bella, & cædes hostium dilatabitur, Primatus autem Pontificis spiritualis est, semperque idem quoad dignitatem in se spectatam, & licet quoad populorum subiectionem creuerit, non tamen per corporalia bella, sed per verbum DEI, & fidem credentium. Per quam sicut in vno tempore dilatatum est, ita per infidelitatem aliquorum in aliquibus locis fuit imminutum, licet per Dei gratiam alibi semper augeatur. Omitto cætera, quæ ad mores, tempora, sedes, & fines pertinent, nam in superioribus satis ea inter se contulimus, & non solum diuersa, sed etiam omnino opposita esse ostendimus. Nuncque solum adnotare voluimus, & aduertere, quanta in his omnibus sit Scripturarum consonantia, & concordia, vt inde etiam appareat, quàm sint violentæ Protestantium accommodationes ad visiones Apocalypsis: cum non solum sint voluntariæ, & sine duce, & præter verborum proprietatem, & contra rerum veritatem, sed etiam sint contra alia clariora Scripturarum loca, per quæ debent obscuriora intelligi iuxta prudentem rationem Scripturam interpretandi.

Protestantiũ expositiones non solum voluntariæ sunt, sed etiam violentæ.

Eorum, quæ in hoc libro tractantur Summa, cum Apostrophe ad Regem Angliæ.

1. QVamvis huius libri materia, & argumentum nihil aliud præter calumniam, vel certè potius horrendam blasphemiam continere videatur, ideoque multis prudentibus melius fortasse videri posset hæc omittere, quàm cum piarum aurium offensione rem per se incredibilem in quæstionem adducere; nihilominus laborem hunc nostrum neque inanem, neque pijs auribus offendiculo futurum esse iudicauimus. Cum enim serenissimus Angliæ Rex in suo de Antichristo discursu, ita suis coniecturis confidere videatur, vt earum responsionem per singula disputationis membra, tanquam rem nobis arduam, vel certè impossibilem, audacter postulet, non solum vtile, verum etiam necessarium visum est, tum ad singula respondere, tum etiam ostendere, omnia, quæ obijciuntur, & sine fundamento solido esse cogitata, & neque coniecturæ nomen mereri. Ita vt mirandum profectò sit, in re tanti momenti, vt in ea salutis æternæ cardo versetur, tam leuibus allusionibus, seu allegorijs prudentes viros duci potuisse.

Hanc igitur ob causam prius de Antichristi persona fundamentum posuimus, illumque futurum esse singularem quendam hominem, ex Scripturarum verbis, serie, ac concordia, nec non ex communi Patrum consensu demonstrauimus. Deinde per singulas partes à Rege propositas discurrendo, in primis tempus eius nondum venisse, persecutionemque illam, qualis ab initio non fuit, ab eo mouendam, nondum inchoatam esse, nec testes contra illum mittendos adhuc apparuisse, ex eisdem principijs ostendemus. Postea verò sedem eius, nec Romæ esse, nec vnquam futuram comprobauimus. Ac denique Antichristi personam ex proprietatibus à Prophetis, & Apostolis de illo prædictis latè considerauimus; & quomodo per incredibilem tyrannidem, & fallaces artes, ac signa mendacia, & ingentia prælia ab infimis principijs ad orbis monarchiam ascendet, & in tantam denique arrogantiam, & superbiam perueniet, vt supra omne quod dicitur DEVS, extollatur, ita illum descripsimus, vt euidentissimum sit, nullum mortalem hominem, nedum Romanum Pontificem, tam iniquum, & abominabilem hactenus fuisse. 2.

Summa totius libri ferè per singula capita.

Quod si aliqua illius imago in aliquo terræ loco cogitanda est, non certè in Sancta Romana Sede, sed in cathedris Hæresiarcharum, vel in thronis Regijs Paganorum, aut schismaticorum Romanam Ecclesiam persequentium cogitandam esse ostendimus. Sicut Hieronymus Antiochum, & Neronem; Damascenus Mahometem; Irenæus Marcionitas, & similes hæriticos; Cyprianus omnes Christi aduersarios Antichristum appellarunt. Nemo enim nisi aliquis ex istis Antichristis, & Christi hostib. in Romanum Pontificem tale nomen, talemve calumniam traduxit. Neque in eius cogitationem ascendere poterit, qui antiquam illius sedis originem planè diuinam, eiusque felicissimum progressum, & admirandam stabilitatem cum Augustin. & alijs Patribus attenta mente considerauerit. 3.

Hæretici typus Antichristi.

Hieronym. Daniel. 11. & epist ad Algas q 11. Damasc lib. de Hæresib. in fin. Iren. lib 1 cōtra hæres. Cypr ep. 76. & 79. Apostr.

Reliquum est, Rex serenissime, vt omni animi perturbatione deposita, vim rationum, & pondus authoritatis attenta mente recogites, quantaque absurda ex libera Scripturæ commentatione proueniant, mediteris: grauissima D. Hieronymi verba simul considerans, cum Porphyrio disputans Danielis 11. ita concludit: *Hoc ideò prolixius posui, vt Scripturæ sanctæ difficultatem ostendam, cuius intelligentiam absque Dei gratia, & maiorum doctrina non nisi imperitissimi, vel maximè sibi vendicant.* 4.

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER

LIBER SEXTVS.

DE IVRAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIÆ.

PROOEMIVM.

IN QVO CONTROVERSIÆ FVNDAMENTVM, ET origo declaratur.

VAMVIS liber hic postremum huius operis locum sortiatur, quoniam & rerum ipsarum connexio, & doctrinæ perspicuitas; & ordo, quem in libro suo Rex Angliæ tenuit, ita postulabant, nihilominus ei⁹ materia, & argumẽtum fundamentum, & occasionem toti huic controuersiæ præbuit, vt in suæ Præfationis initio Rex ipse latè declarat. Quamobrem vt disputationis scopus præ oculis habeatur, initium, originemq́ huiusmodi iuramenti, eiusque vsque ad præsentem statum progressum præ oculis ponere necessarium duxi. In primis vero suppono id, quod nec Catholici, nec schismatici in dubium reuocant, iuramentum fidelitatis temporali Regi debitum, & conuenienti forma præstitum, ex se honestum, ac consentaneum rationi esse, ita vt Regi liceat, illud à vasallis exigere, & hi sanctè posint, imò & debeant illud præstare, quando conuenienti modo, & ratione petitur, illudque postea obseruare, ac implere teneantur. Cum enim vniuscuiusque Regis subditi, teste Paulo, ei parere, & fidelitatem seruare, & in omnibus, quæ ad potestatem Regiam spectant, illi obedire teneantur, vt in libr. 3. ostensum est: per se manifestum est, iuramentum de hac obedientia, & fidelitate seruanda (quod iuramentum fidelitatis appellamus) per se, & ex obiecto suo honestum esse: ac subinde & posse à Rege ad suam maiorem securitatem, ac stabilitatem postulari; & tunc à subditis & exhiberi, & seruari debere. Vnde etiam obiter declaratum relinquitur, iuramenti huius formam, vt honesta sit, talem esse debere vt potestatis Regiæ terminos non excedat, quia nec Rex potest iuste obedientiæ sibi non debitæ promisionẽ exigere, neque subditi illam facere, aut iurare tenentur. Imò si talis promisio aliorum iuribus præiudicet, illam in conscientia facere non possunt, vt in sequentibus latius dicemus.

Hoc autem fidelitatis iuramentum, licet per se honestum sit, non adeo necessarium reputatum est, vt à singulis vasallis, & omnium ordinum personis in omnibus regnis exigatur. Quin potius in reb⁹ publicis bene institutis, & quietè, ac in pace viuentibus, & præsertim in catholicis regnis consuetudine receptum est, vt in publicis comitiis ciuitatum Procuratores, alijque Principes, vt magistratus, totius regni nomine, Principi, vel cum primum regni potestatem accipit, vel etiam postea præscriptis temporibus, iuxta vniuscuiusque regni morem, hoc iuramentum obedientiæ, ac fidelitatis exhibeant. A singulis autem de plebe postulari non solet, non quia fieri non posit, sed quia ipsimet Principes in pace, & tranquillitate regnantes, & de subditorum fidelitate confisi, id neque necessarium, neque opportunum, aut conueniens iudicant. In regno autem Angliæ ex quo tẽpore schismata, & hæreses in illo seminari cæperunt, etiam mos exigendi à subditis peculiare iuramentum, introduci cœpit. Vnde sicut Henricus VIII. schismatis author fuit, Ita ipse primus nouam iurãdi formam subditis suis proponere incepit, quia non solum ciuilem obediẽtiam, sed illam etiam, quæ soli Romano Pontifici debetur, sibi promitti postulauit.

Refert enim Sander. lib. 1. de Schism. Anglican. circa medium, Regem Henricum fere in schismatis initio ab omnibus sui regni ordinibus in publicis comitiis petiisse, vt ab Ecclesiasticis omnibus iuramentum exigeretur, quo eandem ipsi, quam antea Romano Pontifici consueuerant, obedientiam promitterent, quod licet in principio non simpliciter, sed cum quadam limitatione admissum fuerit, vt infrà dicam, hac tamen ratione tandem Rex obtinuit, quod expetebat. Non refert autem Sanderus specialem formam huius iuramenti præstandi, ab Henrico editam esse, sed simpliciter formam vsitatam iurandi obedientiam Papæ sibi applicasse, vtiq́ eodem verborum tenore promittendam, & iuramento confirmandã. Neq́ etiam refert, omnes de populo coactos esse iuramentum illud præstare, sed solum Ecclesiasticas personas, neque illas omnes, sed quæ in comitiis suffragium habere poterãt, quantum ex historia illa colligi potest. Nec etiam inuenio tempore Eduardi aliquod simile iuramentum populo, vel Ecclesiasticis iterum fuisse propositum, vel postulatum. Elisabetha vero in initio statim regni sui, seu in primis comitiis, quæ *Parlamentum* vocant, nouam iurãdi formam, tradidit, omnesque, exceptis primatibus laicis, illam solenniter profiteri iusit; forma autem iuramenti sequens est, vt eam refert Sander. lib. 3. in initio regni Elisabethæ.

Primum iuramentum Anglis indictum

§. Forma Iuramenti ab Elisabetha prius subditis proposita: & postea sub Iacobo aucta.

EGO A.B. prorsus testificor, & declaro in conscientia mea, Reginam esse solam supremam gubernatricem, & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Maiestatis dominiorum, & regionum,

non minus in omnibus spiritualibus, atq; Ecclesiasticis rebus, vel causis, quam temporalibus, & quod nemo externus Princeps, Persona, Prælatus, Status, vel Potentatus, aut facto, aut iure, habet aliquam iurisdictionem, potestatem, superioritatem, præeminentiam, vel authoritatem Ecclesiasticam, aut spiritualem in hoc regno. Ideoq; planè renuncio, & repudio omnes externas iurisdictiones, potestates, superioritates, atq; authoritates.

Rectè autem aduertit Sanderus, vel timuisse, vel puduisse fœminam nomen Capitis Ecclesiæ, quod sibi Henricus arrogauerat, vsurpare, & ideo illud nomen in supremæ gubernatricis commutasse. In rè tamen nullam fuisse differentiam, sed in nomine tantum, nam quod Rex metaphorico nomine dixerat, Elisabetha magis proprio declarauit. Imò postea multi suspicati fuerunt, plus aliquid Reginam per illam iuramenti formulam intendisse, nimirum, omnem spiritualem potestatem etiam in administrandis sacramentis, sibi arrogare: ipsam verò declarasse, nihil aliud per illa verba sibi attribuere voluisse, quā quod patri, & fratri sub nomine capitis Ecclesiæ ab Ordinibus fuerat concessum.

Hæc igitur iuramenti forma tempore Elisabethæ seruata est, postea vero Iacobus illam auxit, addendo specialem promissionem seruandi fidem, & obedientiam Regi, propter quam potuit iam hoc vocari iuramentum fidelitatis, nam antea solum videbatur esse quædam iurata confessio, vel professio Primatus, quasi cuiusdam articuli Anglicanæ fidei. Forma igitur prioris iuramenti à Iacobo Rege præstiti, quem ipse in Apologia refert, præter superiorem formulam, sequentem tantum addit promissionem.

Ego A. B. &c. Et promitto, me deinceps fidem, & veram obedientiam Regiæ Maiestati, eiusq; hæredibus, ac legitimis successoribus præstiturum, & pro virili mea adiuturum, ac propugnaturum omnes iurisdictiones, priuilegia, præeminentias, & authoritates Regiæ Maiestati, Hæredibus suis, ac successoribus concessas, vel debitas, siue Imperiali huius regni coronæ vnitas, & annexas. Ita me Deus adiuuet, &cæt.

Postea verò, vt in Præfationis initio, & in principio Apologiæ, & sæpe in suo libello Rex inculcat, occasione proditionis, seu coniurationis, quæ contra eundem, suique publicos regni ordines in vnum coeuntes per tormentarij pulueris impetum destinabatur, nouam ipse iuramēti formam inuenit, quam lege, & decreto publico sanciuit, ab omnibus suis exigendam, & præstandam fore, tum vt si qui adhuc tāti criminis socij ibi restarent, deprehendi possent, tum vt se, & suos à similibus periculis, & machinationibus securiores redderet. Forma autem iuramēti est quæ subsequitur.

§. Tertia Iurandi formula, quę à Rege Iacobo fuit excogitata, & defensa.

EGO A. B. Verè & syncere agnosco, profiteor, testificor, & declaro in conscientia mea, coram Deo, & mundo, quod supremus Dominus noster Rex Iacobus supremus & verus Rex huius regni, & omnium aliorum Maiestatis suæ dominiorum, & terrarum, & quod Papa nec per se ipsum, nec per vllam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel sedis Romanæ, vel per vlla media cum quibuscunque aliis, aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Maiestatis suæ dominiorum, vel regnorum disponēdi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas inuadere, authoritatem concedendi, vel vllos subditorum suorū ab eorum suæ Maiestatis obedientia & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam, aut damnum Maiestatis suæ personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua dominia offerendi. Item iuro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis, aut depriuationis facta vel concessa, aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos, vel per quamcunq; authoritatē deriuatam, aut diriuari prætensam ab illo, seu à Sede sua contra dictum Regem, hæredes suos, vel quacunque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen, & veram obedientiam suæ Maiestati, hæredibus, & successoribus suis præstabo, ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attenta quæcunque, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumque coronam, & dignitatem ratione, vel colore alicuius sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam, omnemque operam impendam reuelare, & Maiestati suæ, hæredibus, & successoribus suis, manifestum facere omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum, aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint.

Præterea iuro, quod ex corde abhorreo, detestor, & abiuro, tanquam impiam, & hæreticam, hanc doctrinam & propositionem, Quod Principes per Papam excommunicati, vel depriuati possint per suos subditos, vel alios quoscunque deponi, & occidi.

Et vlterius credo, & in conscientia mea resoluor, quod nec Papa, nec alius quicunq; potestatem habet, me ab hoc iuramento, aut aliqua eius parte absoluendi. Quod iuramentum agnosco, recta, ac plena authoritate, esse mihi legitimè ministratum, omnibusque indulgentiis, ac dispensationibus in contrarium renuncio. Hæcque omnia planè, ac syncerè agnosco, & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum, ac communem sensum, & intellectum eorundem verborum, absque vlla æquiuocatione, aut mentali euasione, vel secreta reseruatione quacunque. Hancque recognitionem, & agnitionem facio cordialiter, voluntariè, & verè in vera fide Christiani viri. Sic me Deus adiuuet.

Huius autem iuramenti occasione non solum dubitationes, sed etiā opiniones variæ, & dissensiones inter ipsos Catholicos Angliæ ortæ sunt. Plures enim à tali iuramento præstando abhorrebant, eo quod in illa iurandi formula, & si nōn expressè, tectè, & implicitè obedientia Pontifici debita abnegetur, Regique promittatur, ac subinde articulus de Primatu Regis ibi virtute contineatur, & recognoscatur. Alij vero sine scrupulo conscientię iuramentum illud præstari posse dicebant, dummodo animo, & intentione fieret promittendi tantum Regi ciuilem obedientiam, nam reliqua, cum in iuramento non contineantur, si intentio iurantis recta sit, non possunt iuranti attribui:

tribui: quia licet alij fortasse aliud suspicentur, illud est solum ex ignorantia, quæ per admonitionem, & protestationem prius corā Catholicis factam potest sufficienter auferri, & ita omne scandalum euitari. Hoc autem è medio sublato, nulla interna malitia in illo iuramento eis inesse videbatur. Quoniam vero his coloribus decepti, & fortasse nonnullo humano timore inducti aliqui etiam ex primoribus Catholicis, & Ecclesiasticis non solum in hanc sententiam descendebant, verum etiam in iuramento præstando anteibant, necessarium fuit in re tam graui, & periculis exposita, Summum Pontificem pro suo pastorali cura opportunum remedium adhibere. Quamobrem Sanctißimus D. N. Paulus V. ad Catholicos Angliæ, quid in re tam ardua sentiendum, & seruandum esset, datis ad eos literis in forma Breuis admonuit, quarum literarum forma talis est.

§. Primum Breue Pontificium.

DILECTI filij, salutem, & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecerũt tribulationes & calamitates, quas pro retinenda Catholica fide iugiter sustinuistis. Sed, cum intelligamus, omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est. Accepimus namq; compelli vos, grauißimis pœnis propositis templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequẽtare, concionibus illorum interesse. Profecto credimus proculdubio eos, qui tanta cõstantia atrocissimas persecutiones, finitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum diuinæ legis. Nihilominus zelo pastoralis officij nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua de salute animarum vestrarum assidue laboramus: cogimur monere vos, atque obtestari, vt nullo facto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimẽto diuini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque euidentissima, grauissimaque diuini honoris iniuria, obligare vos iuramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audiuimus, propositum vobis fuisse præstandũ infra scripti tenoris, videlicet: Ego A.B. verè, & syncerè, &c. *vt supra.*

Quæ cum ita sint, vobis, ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod huiusmodi iuramentum, salua fide catholica, & salute animarum vestrarum, præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti apertè aduersantur. Propterea admonemus vos, vt ab hoc, atq; similibus iuramentis præstandis omnino caueatis, quod quidem eo acrius exigimus à vobis, quia experti vestræ fidei constantiam; quæ tanquam aurum in fornace, perpetuæ tribulationis igne probata est, pro comperto habem⁹, vos alacri animo subituros esse quæcunq; atrociora tormẽta, ac mortem deniq; ipsam constanter oppetituros, potius quam Dei Maiestatem vlla in re lædatis. Et fiducia nostra confirmatur ex his, quæ quotidie nobis afferuntur de egregia virtute, atq; fortitudine, quæ nõ secus, ac in Ecclesiæ primordiis resplendet nouissimis hisce temporibus in Martyribus vestris.

State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ sumentes scutum fidei: confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, nec quicquam vos detineat. Ipse autem, qui coronaturus vos, certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus, quod in vobis cœpit, perficiet. Nostis, quia discipulis suis pollicitus est, se nũquam relicturum esse eos orphanos. Fidelis enim est, qui promisit. Retinete igitur disciplinam eius, hoc est, radicati, & fundati in charitate; quidquid agitis, quidquid conamini, in simplicitate cordis, & vnitate spiritus sine murmuratione, aut hæsitatione vnanimes facite. Siquidem in hoc cognoscent omnes, quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad inuicem habuerimus. Quæ quidem charitas, cum sit omnibus Christi fidelibus maximè appetenda; vobis certè, dilectißimi filij, prorsus necessaria est. Hac enim vestra charitate diaboli potentia infringitur, qui nunc aduersus vos tantoperè insurgit, cum ipsa contẽtionibus, atq; dissidiis nostrorum filiorum præcipuè nitatur.

Hortamur itaq; vos per viscera Domini IESV Christi, cuius charitate è faucibus æternæ mortis erepti sumus, vt ante omnia mutuam inter vos charitatem habeatis. Præscripsit sane vobis præcepta maxime vtilia, de fraterna charitate vicissim exercenda, felicis recordationis Clemens Papa VIII. suis literis in forma Breuis ad dilectum filium Magistrum Georgium, ArchiPresbyterũ regni Angliæ, datis die quinta mẽsis Octobris 1603. ea igitur diligenter exequimini, & ne vlla difficultate, aut ambiguitate remoremini, præcipimus vobis id, vt illarum literarum verba ad amussim seruetis, & simpliciter prout sonant, & iacent accipiatis, & intelligatis, sublata omni facultate aliter illa interpretandi. Interim nos nunquam cessabimus, Deum Patrem misericordiarum precari, vt afflictiones, & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat, atq; defendat quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romæ apud Sanct. Marcum, sub annulo piscatoris decimo Calend. Octobr. M.DC.VI. Pontificatus nostri anno secundo.

Quia vero nonnulli eo tempore fortasse ad Catholicos decipiendos, ne illa occasione iuramentum recusarent, rumores in Anglia sparserunt, quibus fidem illarum literarum suspectam redderent, dicentes, breue illud non verum, nec à Pontifice scriptum, sed ab aliquo fuisse confictum, ideo Summus Pontifex secundum breue, quo prioris veritas certior fieret, conscripsit, cuius tenor est qui sequitur.

§. Secundum Breue.

DILECTI filij, salutem, & Apostolicam benedictionem. Renunciatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui, cum satis declarauerimus per litteras nostras anno superiore, x. Kalend. Octobr. in forma Breuis datas, vos tuta conscientia, prẽstare non posse iuramentum, quod à vobis tunc exigebatur; & prætereà strictè præceperimus, ne vllo modo illud præstaretis: nunc dicere audent, huiusmodi literas de prohibitione Iuramenti, non ex animi nostri sententia, nostraq; propria voluntate scriptas fuisse; sed potius aliorum intuitu, atq; industria. Eaq; de causa ijdem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attendenda. Perturbauit sane nos hic nũtius, eoque magis, quia experti obedientiam vestram (filij nostri vnice dilecti) qui vt huic Sanctæ Sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam pie, ac generose nihili fecistis: nunquam suspicati

picati essemus, potuisse vocari apud vos in dubium fidem literarum nostrarum Apostolicarum, vt hoc prætextu vos ex mādatis nostris eximeretis. Verum agnoscimus versutiem, atq; fraudem aduersarij humanæ salutis, eique potius, quam vestræ voluntati tribuimus hanc renitentiam. Ea propter iterum ad vos scribere decreuimus, ac denuo vobis significare, literas nostras Apostolicas anno præterito, x. Kalend. Octobr. datas de prohibitione Iuramenti non solum motu proprio, & ex certa nostra scientia, verum etiam post longam, & grauem deliberationem de omnibus, quæ in illis continentur, adhibitam, fuisse scriptas: & ob id teneri vos illas omnino obseruare, omni interpretatione secus suadente reiecta. Hæc autem est mera, pura, integraque voluntas nostra, qui de vestra salute soliciti semper cogitamus ea, quæ magis vobis expediunt. Et vt cogitationes, & cōsilia nostra illuminet is, à quo Christiano gregi custodiendo nostra fuit præposita humilitas, indesinenter oramus: quem etiam iugiter precamur, vt in vobis filiis nostris summopere dilectis, fidem, constantiam, mutuamque inter vos charitatem, & pacem augeat. Quibus omnibus cum omni charitatis affectu, peramanter benedicimus. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo piscatoris x. Kalend. Octob. M.DC.VII Pontificatus nostri anno tertio.

His Pontificiis literis, & epistola ab Illustrissimo Cardinali Bellarmino ad Archipresbyterum Angliæ conscriptis exagitatus Rex Angliæ contra vtrumque breue, & Epistolam, & in defensionem huius vltimi iuramenti libellum, suo nomine occultato, scripsit, aut scribi fecit. In quo præcipuè ostendere conatur, per iuramētum illud nihil aliud, quam ciuilem obedientiam, ac fidelitatem à subditis exigi, & ideo vehementer conqueritur, quod subditi sui ab obediētia ciuili ei prætanda deterreantur. Sic enim ipse Rex in principio Præfat. pag. 13. affirmat, & in alio loco Apologiæ sic inquit. *Ad proximum caput Breuis quod attinet, quo Pontificijs omnibus interdicit, ne Ecclesias nostras adeant, neve ritus, & cæremonias nostras frequētent, non est mihi iam animus hæc attingere. siquidem id solum negotij nunc incūbit, vt orbi proloquar iniurias, & iniustitias Pontificis interdicentis subditis meis ne obediētiam suam erga me profiteātur.* (Pag. 24. Apolog.) Et alio in loco magno verborum pondere, & exaggeratione sic affirmat: *Ego enim, quantum mea mens assequi potest, non cœlum à terra longius distare credo, quam professio obediētiæ ciuilis erga ciuilem Regem differt ab ijs omnibus, quæ catholicæ fidei, aut Primatui Sancti Petri quoquomodo sunt affinia.*

Hæc autem, & similia multa, quæ in illa Apologia continentur, non sine sufficienti responsione, & impugnatione à Card. Bellar. relicta sunt. Statim enim, ac in manus eius Apologia peruenit, antidotū contra illā, quamuis tecto nomine suo, scripsit; quo illud nō fidelitatis, sed infidelitatis iuramentum esse, nec soli⁹ obedientiæ ciuilis ad Regem, sed etiam abnegationis Pontificiæ potestatis professionem esse conuicit. Qua respōsione veluti contempta Rex in hac posteriori Apologiæ editione nihil illi addēdum existimauit. Sed initio ferè præfationis, postquam in authorē illius responsionis acriter inuectus, & de iniuriis, conuitiis, aliisq; in modo scribēdi defectibus grauissimè conquestus est, tandem concludit, *nunquam eum ad id, in quo causæ cardo vertitur, directè respondisse.* Hac vero occasione iterum ibi declarat, duo tantum esse capita, de quibus in Apologia disseruit: *Prius* (ait) *vt probarem, in fidelitatis sacramento nihil aliud, quam obedientem merè ciuilem, & sæcularem summis Principibus à subditis debitam contineri. Alterum vt ostenderem, hanc in Reges potestatem à Pontificibus inique vsurpatam cum Scripturis Cōcilijs, & Patribus pugnare.* Ex his autem duobus capitibus hoc posterius in lib. 3. & 4. fusè à nobis tractatum est, vbi satis directè omnibus, quæ in illa parte Apologiæ, vel in Præfatione Rex inducit, respondimus, ideoq; illud amplius non attingemus: alterum verò, quod breui⁹, clariusq; iudicamus, compendiosius etiam in hoc lib. prosequemur. Ne vero nobis etiam obiiciat, quod ab scopo aberrauerimus, illum paulo fusiùs, & distinctius iterum proponemus.

CAPVT I.

Quis sit præsentis controuersiæ scopus, & causæ status, & quæ ratio disputandi in ea seruanda sit.

VT proprium hui⁹ disputationis scopū, statumq; controuersiæ præ oculis proponamus, varia iuramenti genera, quæ à Rege temporali exigi possunt, & ex dictis colliguntur, distinguere oportet. Vnum dici potest ciuile iuramentum, quia est solius obedientiæ ciuilis in rebus merè temporalibus, & ad Regis potestatem verè pertinentibus. Aliud est iuramentū sacrum, seu Ecclesiasticum, scil. solius obedientiæ Ecclesiasticæ, seu spiritualis Regi temporali exhibendæ tanquam supremam potestatem Ecclesiasticam, seu spiritualem habenti. Per quod iuramentum consequenter Pontificis potestas, eiq; debita obedientia abiurantur. Tertium dici potest iuramentum mistū clare, & apertè, quia per illud expresè fit professio, vtriusq; potestatis in temporali Rege, & vtraq; obedientia illi promittitur, & consequenter vtraq; etiam Pontifici abiuratur. Quartum dici potest mistū palliatū, quia per illud obedientia ciuilis expresè iuratur, tectè autem, & sub verbis minus claris obedientia Pontifici debita negatur, & Regi tribuitur. 1. (*Genera iuramenti fidelitatis.*)

De primo genere iuramenti (vt dixi) nulla est inter Pontificem, & Regem Angliæ controuersia. Quantumuis enim Rex iniuriam, & iniustitiam sibi fieri à Pontifice conqueratur, prohibendo subditis suis, ne obedientiam ciuilem illi promittant, & seruent: re vera non ita est, vt merito notauit Bellarminus in responsione ad Præfationem Regiam ca. 2. & in Apologia respondendo ad obiecta contra primum Breue Pontificis §. *Pergit deinde author, & cæt.* Quia in neutro Breui Pontificio reprehensio talis iuramenti inuenitur, nec aliquem authorem catholicum allegare potest Rex, qui hoc genus iuramēti cum Catholica fide non consentire iudicauerit. Quapropter sine causa laborat Rex in sua Apologia pag. 25. & sequentibus ex Scripturis, Conciliis, & Patribus probando, vel deberi Regibus in conscientia ciuilem obedientiam, vel licitum esse iuramentum, quo illa promittitur, nam hoc non solum verum, sed etiam catholicum dogma esse omnes confitemur. Hoc autem, & non aliud probant testimonia à Rege allegata, vt in libro tertio, ex professo per singula discurrendo ostendimus. Et sanè testimonia Patrum, quæ ipsemet adducit, diserte ita loquuntur, nam vel vtramque obedientiam distinguunt, vel cum moderatione, & limitatione loquuntur. August. enim cum dixisset, milites Christianos obediuisse Iuliano, licet Apostata, & infidelis esset, statim adiungit: *Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi eum, qui in cœlo erat.* Tertull. vero dicens: *Colimus imperatorem,* statim addit, *Sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit.* Et similia sunt alia apud Gratian. in Decret. 11. q. 1. sub finem. 2. (*Licitum esse iuramētum circa obedientiam ciuilē, catholicum dogma.*)

Neque minus superuacanea sunt, quæ in Apologia in initio responsionis ad Epistolam Bellarmini Rex congerit ex Conciliis Toletanis. 4. 5. 6. & 10. vt probet iuramentum fidelitatis Regi factum esse ab vniuersis subditis seruandum. Tractant enim illa Concilia de puro, licito, ac honesto fidelitatis iuramento, quod & tunc fiebant in Hispania suis Regibus, & nunc etiam fit, ac fidelissime seruatur. Non enim venit in mentem Patrum illorum conciliorum, 3. (*Idem d. gma varia concilia docuerūt.*)

esse posse in Ecclesia Catholica aliud iuramenti genus, quo principi temporali Ecclesiastica obedientia promittatur, aut aliqua spiritualis potestas in eo recognoscatur, vel in Pontifice abiuretur. Vnde in Cõcilio Toletan. 10. cap. 2. expresse dicitur. *Siquis religiosorum ab Episcopo vsque ad extremi ordinis clericum, siue Monachum generalia iuramenta in salutem regiam gentisq́ᵹ, aut patriæ data reperiatur violasse voluntate profana, mox ꝓpria dignitate priuatus, & loco, & honore habeatur exclusus.* Quæ verba satis declarant, sermonem esse de generalibus iuramentis, quæ in quacunque republica humana ad eius conseruationem, & ad ciuilem obediẽtiam, & vitæ ac rerum suarum securitatem Regni præstandam fieri solent. Et similiter alia Concilia de Iuramento, quod non solum inter fideles, sed etiam inter quoscunq́ᵹ gentiles fieri consueuit, aperte loquuntur. Vnde Concilium Toletan. 4. cap. 75. sic inquit: *Sacrilegium quippe est si violetur à gentibus Regum suorum promissa fides, quia non solum in eos fit pacti transgressio, sed & in Deum, in cuius nomine pollicetur ipsa promissio.* Et eodem modo loquuntur cætera. Tractant ergo de communi pacto inter Regem, & regnum iuramento fidelitatis firmato, quod est iuramentum pure ciuile, & politicum, de quo non est controuersia. Vnde illa Concilia magis ad speciem, & apparatum, quam ad causæ probationem adducta videntur. Neq́ᵹ plus ad Scopum disputationis pertinet canon 12. Concilij Aquisgran. sub Ludouico, & Gregor. 4. in 2 articul. seu membro illius, vbi generatim damnantur, qui contra Regem insurgunt, & iuramentum fidelitatis illi non seruant. Nam loquitur etiam illud Concilium de puro iuramẽto ciuili, tum quia nullum aliud erat tunc auditum in Ecclesia Regibus fieri, tum etiam quia pro fundamento præmittit Concilium: *Constat, quia quicumq́ᵹ potestati à Domino datæ resistit, iuxta Apostolicum documentum Dei ordinationi resistit*, potestas autem Regis ciuilis tantum est; de simili ergo iuramento loquitur Concilium.

4. Quod si Rex Angliæ illi grauissimo Concilio fidem adhibet, vt par est, quæso, primum ab eo iactum fundamentum attente consideret, statim n. in principio sic Patres loquũtur: *Primo visum est, normam vniuersæ religionis, atque Ecclesiasticæ disciplinæ in duabus consistere personis, Pontificali videlicet, atque Imperiali.* Quod fundamentum primum authoritate Gelasij præferẽtis authoritatem Papæ potestati Regum confirmat: Deinde testimonio Fulgentij dicentis: *Quantum pertinet ad huius temporis vitam in Ecclesia nemo Pontifice potior, & in sæculo Christiano Imperatore nemo potior inuenitur.* Et in part. 3. eiusdem Concilij multa de Regali munere, ac potestate traduntur, & in cap. 5. illius partis refertur dictum Constantini ad Episcopos: *Potestatem vobis dedit Deus de nobis quoq́ᵹ iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari.* Quando ergo Concilia iuramenta fidelitatis Regibus facta seruanda esse decreuerunt, non confundũt ciuilem obedientiam cum Ecclesiastica sed vnicuiq́ᵹ quod suum est, reddendum statuunt, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo. Et ita de primo iuramento fidelitatis, & obedientiæ tantũ ciuilis nulla est controuersia.

Ex Con. Aquisgra. probatur diuersitas primatus Eccles. à laico.

Gelas. ad Anastas. Imperat.

Fulgen. libr. de Pradest. & grat.

Constantini sententia de iurisdictione Episcoporũ.

Ruffin. lib. 1. alias 10. c. 2.

5. De secundo autem genere iuramenti, quo vasallus fidelis Regis Christiani illum recognoscit vt supremum caput, vel gubernatorẽ Ecclesiæ in Ecclesiasticis, & spiritualibus rebus, eiq́ᵹ obedientiam in eisdem spiritualibus promittit, nulla quidẽ fuit olim in Catholica Ecclesia controuersia, quia nunquam in illa tale iuramentum auditum est, quia materia eius sacrilega, & doctrinæ fidei contraria semper iudicata est. A temporibus autem Henrici Octaui cæpit in Regno Angliæ illud iuramentum introduci: & in principio ipsemet Rex in comitijs regni sui illud proponere non est ausus, quia res noua esset, & inaudita, sciretq́ᵹ viris Catholicis, & præsertim Ecclesiasticis futuram esse acerbissimam. Ideoq́ᵹ Roffensem, virum magnæ authoritatis, vt illud proponeret, suaq́ᵹ authoritate aliis persuaderet, coegit: ille autẽ licet iniquitatem iuramenti non ignoraret, tunc vel timore, vel rationibus humanis inductus Regi paruit, iuramentumque non simpliciter, sed quadam limitatione addita, cæteris Episcopis proposuit, scilicet *quantum eis per Dei verbum permissum esset, ac licitum.* Huius autem lapsus ex humana fragilitate profecti eum postea grauissime pœnituit, publiceque contestatus est, non debuisse cum exceptione illa Iuramentum admittere, ac si res esset dubia, sed per verbum Dei veritatem aperire, ne alij in fraudem inducerentur. Itaq́ᵹ ex tunc schismatici, & timidi iuramentum probare, & reddere; Catholici autem detestari, & vitare cœperunt. Idemq́ᵹ dissidium inter Catholicos, & hæreticos vsq́ᵹ nunc durat, & perpetuo perseuerabit, quamdiu illi Schismatici in suo errore permanserint, quoniam nobis certum est, fidẽ Catholicam tale iuramentum damnare.

Principẽ laicum habere iurisdictionẽ spiritualem, olim inauditum.

Sander lib. 1. Roffensis retractatio circa astitũ iuramentum.

Nihilominus tamen quæstio, quæ nunc versatur, non est de hoc iuramento, bene enim nouit Rex Angliæ, Romanam fidem illud iuramentum damnare, & à veris, ac constantibus Catholicis subditis suis non esse præstandum: imò (vt infra videbimus) ob hanc causam dicit, formulam iuramenti mutasse, ne subditos suos in eas angustias cum ingenti discrimine induceret. Quamuis enim ipse, & alij Anglicani Protestantes priuato sub errore opinentur, iuramẽtum illud esse licitum, quia putant promissionem esse de re licita, & debita, nihilominus non negant, nec negare possunt, si vel ratione naturali vti velint iniquum esse, tale iuramentum contra conscientiam præstare, siue animo non implendi illud, siue credendo talem obedientiam soli Pontifici Summo esse reddendam. Quapropter non manet inter nos in hoc puncto controuersia de iuramento, sed de materia eius, quæ coincidit cum controuersia de primatu, quæ lib. 3. tractata est. 6.

Non est hic quæstio de 2. iuramenti genere, neq́ᵹ de 3.

Atq́ᵹ eadem ratione non est quæstio de tertio iuramento, vtramq́ᵹ obedientiam ciuilem, & Ecclesiasticam apertè comprehendente. Cum enim bonum ex integra causa, & malum ex quocunq́ᵹ defectu, & vna pars materiæ talis iuramenti praua sit, manifestum est totum iuramentum esse iniquum. Sicut enim propositio copulatiua, cuius vna pars est falsa, simpliciter falsa est, ita iuramentum illud, cum per illud copulatiuè (vt sic dicam) & ciuilis, & Ecclesiastica obedientia Regi vt supremo capiti promittatur, simpliciter iniquum, & detestabile est. Denique qui credit, Regem temporalem esse supremum in temporalibus, & spiritualibus, quamuis in priori parte non erret, sed tantum in posteriori, simpliciter hæreticus est, quia vna hæresis sufficit ad hæreticum constituendum; ergo similiter iuramentum illud est professio cuiusdam hęresis, ac proinde abominabile. Idemque non minus euidens, & certum esse debet de quarta iurandi forma, in qua promissio obedientiæ ciuilis Regi facienda, & abiuratio Pontificiæ non clare, sed tectè, & simulate proponitur, quia in moralibus illa duo æquiparantur, parumq́ᵹ refert ad fidei constantiam, quod apertè, vel sub aliquo velamine, & simulatione veritas Catholica negetur. Vnde etiam de hoc puncto non est principalis controuersia, quia vero ab ignorantibus potest in dubium reuocari, inferius opportuno loco dictam veritatem confirmabimus. 7.

4. Iuramenti genus.

Punctum ergo principale, in quo Rex controuersiam constituit, non est de iure (vt sic dicam) sed de facto, id est, an in illa vltima forma iurandi à Rege Angliæ inuenta sola obedientia ciuilis à subditis exigatur, Ecclesiastica vero nullo modo, neque expressè, neque tacite, vel tecte, seu palliate. Et similiter an per illud iuramentum abiuretur Primatus Papæ, eiusque suprema spiritualis potestas negetur, vel solum 8.

lum fiat professio supremæ potestatis Regiæ in suo ordine, & gradu sine professione spiritualis potestatis, quam vsurpat. Nam Rex Angliæ contendit in eo iuramento solam promissionem obedientiæ purè ciuilis, & professionem supremæ Regiæ potestatis temporalis contineri. Sic enim ait in Præfat. pag. 12. *Tanto studio, tantaq; solicitudine cauebam, ne quicquam hoc iuramento contineretur, præter fidelitatis illius, & temporalis obedientiæ promissionem quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Et infrà dicit, scripsisse Apologiam, in qua suscipiebat probandum; *nihil in eo iuramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere ciuilem, ac tēporalem spectat, qualis summis Principibus à subditis debetur.* Idemq; in aliis locis tam Præfationis, quam Apologiæ repetit, ex quibus aliqua in præcedenti præfatione retuli. Hoc ergo in primis est à nobis examinandum. Et primo quidem de re ipsa secūdum se spectata differemus, & per singulas illius formulæ iurandi partes, prout Rex postulare videtur, discurrendo, quam sit iniustum, & fidei contrarium iuramentum illud ostendemus. Postea vero ad ea, quæ contra Breuia Pontificia obiiciuntur, facile respondebimus.

Controuersia status ac diuisio.

CAPVT II.

Vtrum in prima parte formulæ iuramenti aliquid præter obedientiam ciuilem, & contra Ecclesiasticam iurandum proponatur?

1. IN quatuor partes, seu paragraphos dicta iuramenti formula diuisa est, prima est in eius initio, secunda in paragrapho. *Item iuro*, tertia in paragrapho *Præterea iuro*, quarta in paragrapho, *Et vlterius credo*, quæ discutiendæ sunt, & attentè considerandum, an in omnibus, vel in aliqua earum verum inueniatur illud Regis pronunciatum, nihil in illo iuramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere ciuilem, ac temporalem spectat; Prius autem, quam ad singulas partes descendam; præmoneo, ab aliquibus notatum esse, verbum *Iuro* in prima, & vltima clausula non apponi, & ideo in eis non iurari, ac subinde non tantam requiri certitudinem de veritate earum rerum, quæ in eis proponuntur, quin sine culpa saltem graui quis posit illa confiteri, licet ea non credat, sicut in aliis duabus partibus, quæ sub iuramento proferuntur, necessaria est. Hæc vero consideratio falsa est, & perniciosa. Primò enim citra dubium verum est, etiam illa, quæ in prima, & vltima parte continētur, sub iuramento proferri. Nam in prima dicitur: *In conscientia mea coram Deo*, quæ duæ particulæ in rigore sumptæ solent esse formæ iurandi, & licet sigillatim sumptæ interdum sint ambiguæ, tamen simul coniunctæ ad inuicem se iuuāt, & determinant significationem ad indubitatam iurandi formā. Et augetur certitudo ex solennitate iuramenti, & ex materia eius, & quia statim in secunda clausula dicitur: *Item iuro*, & ex aliis, quæ iam dicam. Nam in vltima etiam clausula ponitur particula; *In conscientia mea*, Et deinde supponitur simpliciter iuramētum hoc, quoad omnes suas partes esse tam validum iuramentum, vt à nulla earum poss[illegible] ontifex quenquam absoluere. Et quod tollit omne dubium, infrà dicitur. *Hæc omnia planè, ac syncere agnosco, & iuro.* Et in fine concluditur: *In vera fide Christiani viri, & sic me Deus adiuuet.* Quod vltimum verbum sufficit ad iurandum omnia præmissa, vt in iure etiam canonico habetur, ca. *Ego N.* de iure iurando. Vltimo vero addo, cum in prima dicatur, *Agnosco, & profiteor*, in vltima dicatur, *Credo*, & materia pertineat ad dogmata fidei, etiam si iuramētum non interueniret, fore grauissimum peccatum, in illa materia aliquid falsum confiteri, vel profiteri, quia esset contra fidei confessionem, quæ necessaria est ad salutem, teste Paulo ad Rom. 10.

Vide lib. 1. de Iuram. c. 13. num. 8. 21 & seqq.

Hoc ergo supposito, in primis in ipso iuramenti initio: *Ego A B verè, & syncerè agnosco, & profiteor, testificor, & declaro in conscientia mea coram Deo & mundo, quod supremus Dominus noster Rex Iacobus est legitimus, & verus Rex, &c.* aduerto, licet hęc verba syncere proposita, & intellecta expressè nihil aliud quam dominij, ac regni temporalis professionem continere videantur, nihilominus in verbis illis: *Supremus Dominus noster Rex*, virus latere. Nam iuxta intentionem loquentis, ex alia formula iurandi nunquam retractata, & ex publica ei[9] professione, & scriptis satis cognita, & iuxta vulgarem, & receptum in illo regno sensum, particula, *Supremus Dominus* significat esse supremum simpliciter tam in spiritualibus, quam in temporalibus: supremum (inquam) positiuè in suo regno, quia est supra omnes tam laicos, quam Ecclesiasticos, tam in tēporalibus, quam in spiritualibus: & negatiuè respectu totius orbis, seu Ecclesiæ, quia nullum in ea recognoscit superiorem. Cum ergo in ipsa forma iuramenti cogatur omnis, qui iurat, illo modo recognoscere Regem vt supremum Dominum, tacite cogitur confiteri Primatum eius supremum in magna Britānia, & Hybernia, & exemptionem eius ab omni superiori potestate, & consequenter tacite abiurare cogitur supremam spiritualem Pontificis potestatem. Sic ergo in illa sola particula: *Supremus Dominus noster*: aliquid vltra obedientiam ciuilem, ac temporalem continetur. 2.

In prima iuramenti parte virus latere ostenditur.

Dicet aliquis, esto hæc fuerit intentio Regis, quam certè negare non potest, consulto non expressisse illam in ipsa formula, ne Pontificiis (vt ipse loquitur) scrupulus conscientiæ iniiceretur, quem nunc poterunt facile deponere, non iurando iuxta intentionem loquentis, sed iuxta simplicitatem verborum sonum, & in sensu accommodato, quem possunt illa verba facere, tantum de supremo dominio in temporalibus ea intelligendo. Verumtamen hæc fuga, licet speculatiuè (vt aiunt) & abstractè, ac remoto scandalo posset sustineri, tamen in vsu, & praxi in tali loco, & inter tales personas, & cum aliis circumstantiis, ac periculo scandali, quod simul ibi concurrit, vix potest ab illis verbis separari talis significatio, & consequenter illa erit quædam externa confessio, & professio potestatis Regis absolutè supremæ in omni materia, & sine vlla limitatione, præter illā quæ in ipsis verbis additur, de terris eius domino subiectis. Quæ limitatio auget cætera verba, vt sine vlla limitatione dicta intelligantur. Multoq; magis id declarant verba sequētia, vbi iam non tectè, sed expresse vltra ciuilem, & temporalem obedientiam iuramentum extenditur Additur enim. 3.

Excluditur euasio.

Et quod Papa nec per se ipsum, nec per vllam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel Sedis Romanæ, nec per vlla media cum quibuscunq; alijs aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi. Quis quæso, dicat, per hæc verba tantum postulari à subditis obedientiam ciuilem, *qualis Summis Principibus à subditis debetur?* Certè alij Reges Ecclesiæ non minus supremi Principes in temporalibus sunt, quam Rex Angliæ: & tamen neq; ipsi talem obedientiam exigunt, nec sibi à subditis deberi credunt, nec subditi illam recognoscunt; ergo aperte declarat Rex Angliæ de se loqui, & sentire tanquam de supremo Principe, nullum in terris habente superiorem, & hanc professionem per illud iuramentum à subditis postulare. Deinde per illa verba non tam iuratur obedientia Regi, quam abiuratur potestas Papæ, tractare autem de potestate Papæ, & illam iurandam, vel abiurandam proponere, non pertinet ad potestatem ciuilem, aut temporalem Regis, nec ad obedientiam ciuilem illi debitam; ergo illa verba euidenter excedunt terminos obedientiæ ciuilis, tum quia verba ipsa aliquid aliud significāt præter obedientiam ciuilem Regi debitam, vt ex ipsis manifestum est; tum etiam quia ipsemet actus exigendi tale iuramentum, & imponendi obligationem 4.

Dictis verbis Papæ [illegible] abiurari.

gationem profitendi hoc vel illud de potestate Pontificis est actus iurisdictionis plusquam ciuilis, imò superioris, vel non subditæ potestati Pontificis: quia ad ciuilem potestatem non pertinet spirituali potestati, præsertim supremæ terminos præscribere. Duobus ergo modis (vt Theologicis terminis rem declarem) Rex in illis verbis postulat obedientiam plusquam ciuilem, primo in actu signato proponendo materiam non ciuilem, secundo in actu exercito, vtendo potestate plusquam ciuili, & cogendo subditos, vt illi se subdant; & sua professione illam recognoscant.

Præcipua ratio.

5. Accedit; quod per illa verba proponitur professio cuiusdam erroris contra doctrinam ab vniuersa Ecclesia probatam. Quamuis enim re vera materia illa Ecclesiastica sit; si doctrina proposita vera esset, vtrumque tolerabilis esset iurisdictionis vsurpatio: cum tamen ipsa forma iuramenti errorem cōtineat, & ad illum profitendum subditos compellat, non solum exigit aliquid vltra obedientiam ciuilem, sed etiam cogit ad abnegandam Pontificiam potestatem, & ad confitendum aliquid sanæ doctrinæ contrarium. Assumptum ostenditur, quia ille articulus illius iuramenti includit hanc propositionem, & finem eius: *In Pontifice, vel in vniuersa Ecclesia non est potestas ad deponendum Regem baptizatum in vllo casu, vel propter quacunq; causam, vel culpam.* Quamuis enim in ipsa iuramenti forma non addantur exprésse omnes istæ particulæ, *In vllo casu, vel propter quancumque causam, aut culpam*, in aliis æquiualentibus continentur, nimirū, cum dicitur, quod *Papa nec per se, nec per alios, nec cū quibuscunq; aliis aliquam potestatem, nec authoritatem habet Regem deponendi:* Si enim nullam potestatem habet: ergo nec facultatē puniendi, nec quouis alio titulo potestatē habet effectricē talis effectus, seu depositionis. Et hoc idem per alias clausulas amplificatur, videlicet, quod Papa non habeat potestatem dispōnēdi de regnis sub dominio Regis constitutis, aut alteri Regi concedendi authoritatem illa inuadendi. Nam hæc omnia pendent ex illo principio, quod Papa nōn possit illum cogere per talem pœnam depositionis, etiam si hæreticus; vel schismaticus, vel catholicorum persecutor fit, neque aliquibus mediis coactionis temporalis; seu corporalis vti ad illud puniendum, vel Ecclesiam defendendam; & catholicos à tanto periculo eruendos. Quàm vero falsum sit hoc dogma, quamque alienum à principiis fidei; ab vsu Ecclesiæ, & ab omni etiam recta ratione, supposito munere pastorali; quod Christus Vicario suo commendauit, satis in libro tertio ostensum est; ideoque in hoc puncto in præsenti non amplius immorabor.

6. Tandem eiusdem rationis est alia clausula, qua hæc pars huius iuramenti concluditur, in qua Rex suos subditos iurare cogit in Pontifice non esse potestatē, *vllos subditorum suorum ab eorum sua Maiestatis obedientia, & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi; aut aliquam violentiam, aut damnum Maiestatis suæ personæ, statui, vel regimini, vel aliquibus suis subditis intra suā dominiā offerendi.* Quæ clausula eiusdem fere rationis est cum præcedenti, & ex eodem errore procedit, nimirum; quod in Pontifice nulla sit potestas coerciuā Regis per corporalem violētiam, vel alias temporales pœnas: quā doctrinam erroneam esse in eodem li. 3. ostensum est; Quamobrē, etiam in hac clausula aliquid vltra obedientiam ciuilem iurandum proponitur, & spiritualis potestas vsurpatur, eamq; in ipso iuramento profiteri, & in Rege agnoscere subditi coguntur. Ac deniq; etiam potestas Pontificia abiuratur, & error cōtra fidei doctrinam iuratur.

Alij errores in hac clausula contenti.

7. Imò hic inuoluuntur noui errores. Vnus est, quod Papa non habeat potestatem relaxandi iuramenta; etiam si iusta, & rationabilis causa intercedat; quod est contra Ecclesiasticum morem; Conciliorumque generalium vsum, & approbationem cap. 1. *de Re iudic.* 6. Et contra catholicorum Doctorum consensum, & contra potestatem ligandi, & soluendi Petro datam, & ita vsu, & moribus totius populi Christiani declaratam. Et præterea est etiam contra rationem, nam in similibus iuramentis semper includitur, vel conditio tacita, si promissio impleri possit sine notabili damno, & periculo iurantis, maxime verò quando illud periculum, & damnum, prouenit ex iniuria, & violentia eius, cui fit promissio: Vel intelligitur reseruatum ius superioris, qui non obstante promissione à subdito facta potest illi prohibere, ne illam impleat, seu ne actionem promissam exequatur, si iusta, & rationabilis causa intercedat; & consequenter potest relaxare iuramentū, materiam eius prohibendo. Deniqne hic error supponit priorem: nam si Papa potest deponere Regem cōsequenter necesse est, vt auferre possit vinculum obedientiæ, & iuramenti, quia non promittitur obedientia Iacobo, vt Iacobus est, sed vt Rex, vnde si desinat esse Rex, eo ipso non debetur ei obedientia; ac subinde nec iuramentum obligat, nam sublata materia iuramenti, consequenter iuramenti obligationem auferri necesse est.

Alius error.

8. Alius nouus error est, quia non solum negatur Pontifici potestas deponendi Regem ipsum hæreticum, sed etiam subditos eius cogendi per huiusmodi pœnas, vt patet ex illa particula, *vel aliquibus suis subditis.* Est enim circa sensum illorum verborum aduertendum, neminem esse, qui doceat, posse Pontificem suo arbitrio, & absque cogente iustitiæ ratione, dare alicui Principi licentiam, vt contra alium Regem, vel subditos eius arma sumat, aut vim aliquam, vel nocumentum ei inferat: sicut etiam non potest pro libito dare licentiam subditis excitandi turbas contra Regem suū, prout videtur Rex Angliæ in discursu huius operis Papæ attribuere, vt in fine libri tertij animaduertimus, ac refutauimus. Quis enim Pontifex hāc sibi vnquam potestatem arrogauit? aut quis catholicos, aut rationis vsum habens hoc vnquā docuit, aut prædicauit? Non oportet ergo tegere, aut palliare verba illa, fingendo, sensum eorum esse, Papam non posse illam licentiam dare ad libitum, & sine causa, hoc enim neq; Rex timet, neq; in mentem hominum venit.

9. Sensus ergo est, non posse Pontificem violentiam aliquam, vel damnum inferre non solum Regi; verum etiam nec subditis suis, neque alicui dare licentiam quippiam simile contra subditos Regis Angliæ faciendi, etiam si illi apostatæ sint, & Ecclesiæ Romanæ rebelles, ac schismatum, & hæresum seminatores, vel fautores: hoc ergo modo dicimus; in verbis illis magnum, & nouum errorem contineri, vel certè eūdem de Primatu magis explicatum. Quid enim hoc aliud est, quam profiteri, subditos Regis Angliæ non habere in terris alium superiorem, præter ipsum Regem, nec ab alio posse cogi, vel puniri propter sua scelera, etiam si aliis catholicis, & Ecclesię Christi perniciosa sint. Ergo per omnes has clausulas, vel satis expresse, vel saltem implicite negatur, & abiuratur suprema Pontificis potestas, & Regi tribuitur. Vnde concluditur, & falsum esse, nihil in hoc iuramento exigi, præter professionem ciuilis, ac temporalis obedientiæ, & è contrario verissimum esse, iuramentum hoc esse mistum; & virtute continere quidquid in prioribus iurandum offerebatur. Neq; video, quid possit his rationibus cum aliqua probabilitatis specie responderi: quandam autem fugam, quam Rex insinuat, in sequenti cap. attingemus.

Postremum iuramentum priora virtute continere.

CAPVT III.

In secunda iuramenti parte aliquid etiam vltra ciuilem obedientiam, & contra Ecclesiasticam iurandum offerri.

1. INcipit hæc pars ab illis verbis: *Item iuro*, & nihil fere continet diuersum à præcedenti, sed in ea magis declarantur omnia, quæ in priori parte contra potestatem Papæ abiuratur, vt nimirum, intelligantur non solum de potestate extraiudiciaria (vt sic dicam) seu de potentia faciendi per vires humanas, sed etiam procedere de potestate iurisdictionis, & iudiciaria, quæ in hac secunda parte expressius negatur, & abiuratur Pontifici sequentibus verbis: *Item iuro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis aut depriuationis facta, vel concessa, aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos vel per quancunque authoritatem deriuatam, aut deriuari prætensam, ab illo, seu à sua Sede contra dictum Regem, hæredes, aut successores suos, vel quacunque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen, & veram obedientiam suæ Maiestati, hæredibus, & successoribus suis præstabo, ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attentata quæcunque, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumque coronam, & dignitatem, ratione, vel colore alicuius sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam.*

2. Vt ergo nullus detur subterfugiendi locus, interrogo, an Rex intelligat, sententiam Papæ deponentis Regem baptizatum, & qui se Christianum esse profitetur, propter crimina, posse esse iustam, an vero credat, semper esse iniustam. Primum, vt credo, non asseret, alias subditos suos ad rem turpissimam iurandam induceret, nimirum ad non parēdum sententiæ iustæ, quæ secum affert iustum præceptum. Nam si sententia iusta est, etiam erit iustum præceptum, quo illa à subditis seruari mandatur, cum aliter non possit executioni mandari. Item si sententia depositionis lata à Papa contra Regem esse potest iusta, etiam erit efficax, habet ergo effectum pœnæ, quam imponit. Vnde cum pœna imposita per sententiam depositionis à regno, sit ipso facto priuare Regem dominio, & proprietate regni, sententia iusta efficacitate priuat regno; ergo contra iustitiam, & obedientiam debitam Papæ, est resistere tali sententiæ, & defendere personam Regis contra executionem talis sententiæ; ergo qui primum credit, & nihilominus hoc secundum iurat, rem planè iniustam, & iniquam iurat. Et aliunde contradictionem inuoluit, velle seruare obedientiam, & fidelitatem alicui tanquam vero Regi, quem scias per iustam declarationem, vel sententiam esse cum effectu à regno depositum. Vt si Papa ipse exigeret à fidelibus iuramentum, quod non obstante quacunque sententia, vel declaratione depositionis eius, etiam propter crimen hæresis à quocunque generali Concilio facta, eum defendent in sua sede, eique tandem obedientiam, & fidelitatem præstabunt, iuramentum esset iniquum, quia esset de re iniqua, & Ecclesiæ, ac fidei contraria. Tale ergo est hoc iuramentum Regis, si dicta sententia iusta supponatur. Hoc ergo sine dubio non admittet Rex, neque etiam opinor, adeo esse suarum rerum iniquum æstimatorem, vt si concedat, sententiam à Papa latam cōtra aliquem Regem, esse posse iustam, nihilominus neget, contra se posse eandem tenere æquitatem. Quam enim maiorem immunitatem, vel innocentiam in se, quam in aliis Regibus, qui Romanæ Ecclesiæ rebelles, aut fidei desertores, & impugnatores fuerunt, allegare potest? Aut licet in se causam depositione dignam non agnoscat, vnde scit, in successoribus suis esse non posse, cum tamen de omnibus æquè iuramentum exigat?

Duplex sensus 2. partis iuramenti.

Prior sensus excluditur, & alienus à mente Regis ostenditur.

Non est ergo dubium, quin fundamentum huius iuramenti sit, talem sententiam non posse esse iustam.

3. Hinc ergo euidenter concludimus postulari à subditis Regis Angliæ per illa verba, vt iurent, sententiam depositionis contra Regem neque validam, neque iustam esse posse, nam re vera hoc profitentur, cum iurant, tali sententiæ non parere, nec illam seruare. Vnde vlterius concludimus, ab eisdem peti, vt iurent, non esse in Pontifice potestatem ad talem sententiam ferendam. Probatur, quia non alia ratione credit Rex, & à suis subditis vult credi, sententiam illam fore iniustam, nisi quia absque potestate, & iurisdictione Papæ supra Regem lata sit; hoc enim iugum confringere, & à se tollere his omnibus mediis conatur Rex, & ideo in suo libro sæpe repetit, se nihil minus esse à Pontifice, & Pontifici nihil negotij esse cum illo, & similia. Nec potest aliam rationem iniustitiæ in tali sententia Rex allegare, aut prætendere, quæ perpetua sit, & huic parti iuramenti fundamentum dare potuerit. Nam licet in principio Apologiæ duas alias causas ipse indicet, videlicet, quod dispar religionis cultus non sit sufficiens causa, vt subditi possint contra Regem coniurare, & quod inaudita causa damnatus sit, quas querelas infra tractabo: nihilominus neutra earum est vniuersalis, & perpetua (vt de illarum qualitate modo nihil dicam.) Et ita non potuit iuramenti forma in illis causis fundari, tum quia Pontifex nondum breue suum scripserat, de quo Rex conqueritur, tum etiam quia iuramentum non loquitur de sentētia facta, vel facienda cōtra Regem, vel successores suos; comprehendit ergo omnem sententiam, siue feratur audita parte, siue non audita, siue propter disparem religionem, siue propter quæcunque alia crimina, vel aliam causam. Ergo iniustitia, quam in illa sententia Rex supponit, & in qua fundauit illam iuramenti formulam, non est, nisi quia credit, non posse à legitima potestate, & iurisdictione manare.

Posterior sensus à Rege intentus errorē continere ostēditur.

Concludo igitur, in illis verbis huius iuramenti non tantum postulari à subditis ciuilem obedientiā, sed etiam professionem huius erroris, quod Papa non habeat potestatem, & iurisdictionem ad ferendam contra Regem depositionis sententiam quacunque ex causa, ac subinde non esse veram illam Regis propositionem: *Nihil in eo iuramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere ciuilem, ac temporalem spectat.* Et inde vlterius infertur, peccare grauissime subditos illud iuramentum præstando. Nam profitentur exterius, Papam non habere iurisdictionem supra Regem, qua possit in eum iustam sententiam depositionis dicere, quacunque ex causa, & quocunque modo illam ferat, seruato ordine, quem naturalis iustitia postularet, si potestas non deesset. Aut enim qui hoc iuramentum exhibet, hoc, quod profitetur, credit, vel non credit, si credit, corde, & opere schismaticus est, & in doctrina fidei errat, si vero non credit; quod in iuramenti forma continetur, & nihilominus iurat, peccat, tum contra fidei cōfessionem, tum contra religionem iuramenti, siue iuret absque intentione implendi, quod iurat, siue cum intentione seruandi illud, quia priori modo periurus est, posteriori modo facit iuramentum vinculum iniquitatis, & proponit obedire potius hominibus, quam Deo, promittendo obedire Regi contra iustam sentētiam & præceptum Pontificis. 4.

In ea parte iuramenti professionem errorn cōtra fidē includi.

Quot ibi latentur peccata.

Quod si dicat, eos, qui simpliciter iurant, non intelligere omnia, quæ in illo iuramento continentur: Respōdemus, excusationem esse friuolam; tum quia non de personarum ignorātia, sed de iuramenti qualitate, & iustitia, vel iniustitia tractamus; tum etiam quia ignorantia illa in catholicis vix potest esse inuincibilis, nisi valde rustici, & parum instructi in religione sint, quia literati, & periti facile intelligent errores in iuramento latentes, & qui minus docti sunt, 5.

Excluditur Euasio.

sunt, saltem dubitabunt, & tenentur veritatem indagare, & nullus est tam ignorans, qui possit tuta conscientia temere iurare, non inquirendo prius, quale sit iuramentum. Quod maximè in Anglia locum habet, quia cum sciant omnes catholici, etiam rustici, Regem, & Consiliarios suos Pontificē maximo odio prosequi, & fidem Romanam auersari, & in ipsa iuramenti forma videant, multa cōtra Pontificem abiurari, necesse est, vt dubitent, qualis illa abiuratio sit; ergo si temere iurant, non excusantur à grauissimis culpis, quas in iuramento subesse declarauimus. Ac denique cum tale iuramentum cedat in contemptum Apostolicæ Sedis, & in Religionis Christianæ detrimentum, non potest admitti sine magno scandalo, ideoque Pastores, & Doctores catholici illius Ecclesiæ, quæ in Anglia est, non debent tacere veritatem, & ignorantiam simplicium permittere, nam in huiusmodi euentu minus malum est, afflictionem temporalem tolerare, vt aliquorum inconstantiam lapsus permittere, quam veritatem occultare, aut dissimulare.

6. Atq; hic discursus factus circa iniquam abiurationem iustæ sententiæ, quæ à Pontifice contra Regem ferri potest applicari etiã potest ad similem abiurationem, quæ de omni absolutione à iuramento fidelitatis, quam Papa subditis Regis concesserit, fit per illa verba, *Vel quacunq; absolutione dictorum subditorum.* Nam hęc verba etiam excedunt obedientiam politicam, quia Papam posse, vel non posse absoluere à iuramento, non est materia obedientiæ ciuilis, sed est materia Ecclesiastica, spectans ad interpretationem potestatis ligandi, & soluendi Petro datæ à Christo Domino. Et præterea hæc verba sunt connexa cum præcedentibus, & eundem errorem continent. Quia obligatio obedientiæ in quocunq; ordine, vel statu tantum durat in subdito, quãtum in superiori durat dignitas, seu potestas, & iurisdictio, quia hæc sunt correlatiua, & vnum ab alio pendet. Vnde tam in Prælationibus Ecclesiæ, quam in Magistratibus ciuilibus eo ipso, quod persona superior à Prelatione, vel Magistratu deponitur, cessat in subditis obligatio obediendi tali personæ, quia iam non sunt illi subditi. Quod etiam in summo Pontifice locum habet, si Pōtificatui renunciet, vel propter hæresim deponatur: ita ergo si Pontifex potest Regem deponere, potest etiam subditos ab eius obedientia absoluere; ergo vt minimum est æqualis error in abiuratione omnis ab solutionis fidelitatis per Pontificem facta, ac in abiuratione omnis sententiæ depositionis. Addo verò, nouum errorem in hac posteriori parte inuolui, quia etiam sine depositione à regno, potest Pontifex præcipere subditis, vt Regi pertinaci in aliquo errore, vel publico, ac scandaloso crimine, non obediant, & absoluere illos pro tunc à iuramento obedientiæ per modum suspensionis obligationis, potius quam absolutæ priuationis, vt infra tractando de censura excommunicationis tractabimus.

Sequētia iuramēti verba errorē continent similemq; præcedenti.

Alius error inclusus.

7. Supersunt expendenda vltima verba huius paragraphi, in quibus petitur iuramentum specialis promissionis reuelandi omnem proditionem his verbis. *Omnemq; operam impendam reuelare, & Maiestati suæ, hæredibus, & successoribus suis, manifestum facere omnes proditiones, & proditorias conspirationes, quæ contra illum, aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint.* Circa hanc ergo promissionem aduerto, si verba eius in simplici, ac proprio sensu sumantur honestam esse, nihilq; continere, quod vel fidelitatem ciuilem excedat, vel sanæ doctrinę repugnet. *Proditio* enim grauissimum crimen contra Principem, vel rempublicam læsæ Maiestatis significat, quod vulgari sermone *Traycion* vocatur; huiusmodi ergo proditiones, & proditoriæ cōspirationes, etiam seclusa speciali promissione tenentur subditi reuelare Regibus suis legitimis, tum ex lege charitatis, & pietatis, ac obseruãtiæ erga illos, & rempublicam; tum etiam ex titulo subiectionis, & fidelitatis, quam ex ipsa lege naturæ ratione illius subiectionis suo Principi debent: ideoq; hanc obligationem promissione, & iuramento firmare, & augere, honestum, & sanctum est. Oportet autem, vt verba illa, *quæ ad illam notitiam, vel auditum meū peuenerint,* sano modo intelligantur de notitia mere humana, & quæ per sacramentalem confessionem comparata non sit: nam confessionis sigillum in nullo casu reuelare licet, vt mox dicam. Et quidem si verba huius promissionis simpliciter (vt dixi) acciperentur, de se illam declarationem, & limitationem includūt, quia (inter Christianos, & catholicos præsertim) illa verba iuxta communem eorum sensum generaliter, seu indefinitè prolata non alium sensum referunt, nec maiorem obligationem inducunt.

Licitè possūt ac debēt subditi proditionem in principem reuelare.

Limitatio.

Quamuis autem hoc verum sit, ex vi verborum loquendo, & non consideratis peculiaribus circumstantiis, nihilominus his omnibus pensatis, duplex fraus, vel deceptio in illis verbis cauenda est. Vna est, quia nomine *proditionis* Rex non intelligit tantum illam, quæ verè, & in re ipsa proditio est, sed etiam omnem illam, quæ suo iudicio, & iuxta precedentium clausularum errores proditio existimatur. Itaq; etiamsi Rex sit per Pontificem legitime depositus, & subditi sint à vinculo iuramenti, & obedientiæ Regi debitæ per eundem Pontificem legitimè liberati, & absoluti, omnem regni, vel reipublicæ, aut subditorum conspirationem ad depellendum Regem, seque ab eius tyrannide (si forte eam exercet) liberandum, vocabit Rex proditionem, & proditoriam conspirationem, cum tamen re vera talis non sit, sed iusta defensio, vel iustum bellum, aut supplicium, vt capite sequenti ostendam. Intelligendo ergo proditionem in hoc sensu, iniusta est talis promissionis exactio, & turpe esset, ac sacrilegum illam iurare, tum quia illa, vt dixi, non est proditio, nam in eo casu potius est seruanda fides reipublicæ, seu communitati subditorum vi oppressorum, quam tyranno, qui illos iniustè premit, cum verè iam non sit Rex: tum etiam quia tunc obligat naturale secretum, sub quo notitia talis conspirationis habetur, quia est de re iusta, & necessaria ad commune bonum communitatis, quæ iustè se defendit, ideoque promissio illi secreto contraria neque obligat, neq; potest esse honesta, ac proinde neque sanctè iurari potest. Quocirca illa verba per se spectata, & solitariè, vt sic dicam, sumpta, possent suspicione carere: nihilominus, vt cōiuncta præcedentibus, cauenda sunt, quia hic posterior sensus videtur maximè à Rege intentus. 8.

Si proditio in sensu impropriosumatur reuelanda non est.

Nec talis reuelatio licitè promitti iuramento potest.

Alia fraus esse potest, quia promissio videtur fieri, etiam si per confessionem sacramentalem comparata sit: hanc enim fuisse mentem Regis, & eorũ, qui formam illam iuramenti ediderunt, inde colligi potest, quod apud illos nulla est sacramentalis confessio, & sigillum confessionis prò nihilo ducunt, nullumq; discrimen inter illam notitiam, & quamcunq; aliam constituunt. Neque de hac Regis mente multum dubitabit, qui ea, quæ de sigillo confessionis in sua prefatione pag. 147. scripsit, attente considerauerit. Ibi enim licet fateatur, Scholasticos Doctores ex quo in Ecclesia esse cæperunt, omnes asseruisse, quidquid confessario sub cōfessionis velo retigitur, quantumcunque noxia, & periculosa res sit, teneri eum confitentis nomen celare: nihilominus doctrinam ita proponit, vt illam potius irridere videatur. Ait enim *ex quo isti Scholastici Doctores in Ecclesia esse cæperunt, cæpisse etiam antiquæ Theologiæ fundamenta nouis è Philosophia petitis labefactari:* Significans, sententiam illam de sigillo confessionis ad hunc Theologiæ lapsum seu defectũ pertinuisse. Sed non ignorat orbis Christianus, huius temporis nouatores Theologiam scholasticam odio habere, vel quia illam ignorant, vel quia eorum errores accuratius detegit, & impugnat. Veruntamen fundamenta illius doctrinæ, & sententiæ de sigillo confessionis antiquiora esse Doctoribus 9.

Scholasticis, semperque eadem in Ecclesia fuisse, & nũc esse, alibi à nobis ex professo probatum est, neque nunc potest obiter Rex pro dignitate tractari, neque est necessarium, cum Rex in citato loco de doctrina illa quoad hanc partem contendere noluerit.

10. Addit vero, neminem antiquorum scholasticorũ inficiari, si quid confessario patefactum fuerit, cuius occultatio magnum nocumentum posit reipublicæ creare, quoties id acciderit, confessarium posse, & debere, quamuis hominem celet, rem indicare, vt periculo occurrat. Quam doctrinam tam certam esse opinatur, vt dicat, contrariam, quam Iesuitis tribuit, nouum, & periculosum dogma continere, ita vt neque Rex, neque respublica posit esse secura, vbi doctrina illa assertores inuenerit. Hanc vero doctrinam eam ob causam ibi proponit, & exaggerat, vt Henricum Garnetum tanquam conscium proditionis non reuelatæ accuset, illiusque participem, non admissa excusatione secreti confessionis efficiat. Quamuis hac criminatione non contentus addat postea, & ostendere cõetur, Garnetum non in confessione, sed extra Sacramentum, conspirationis illius notitiam habuisse. Sed quod ad factum Garneti spectat, nihil ex certa scientia dicere possum, quia nec præsens adfui, nec certam illius rei historiam legere potui. Scio tamen Garnetum, quem per annos plures familiariter cognoui, magnis animi dotibus à Deo ornatum fuisse, nam præter ingenij præstantiam, & egregiam eruditionem, magnum animi candorem, & morum integritatem, ac probitatem in illo semper obseruaui, quam vsque ad mortem custodisse, certis indiciis, ac testimoniis semper intellexi. Quamobrem, in seruando proditionis secreto, siue antequam comprehẽderetur, siue in confessione iudiciali præstanda, magnam prudentiam, fidelitatem, ac veritatem seruasse, non dubito. Ideoque cum Cardinalis Bellarmin. affirmet, testes multos, & vnum in primis grauem, & omni exceptione maiorem sancte affirmasse, in ipso mortis articulo ex ore Garneti audiuisse, se illius proditionis conscium non fuisse, nisi in confessione sacramentali, vtrisque fidem adhibendam censeo, scilicet, & Garneto neganti se aliam notitiam habuisse, & testibus affirmantibus Garnetum id negasse. Neque indigne ferat Rex, si fidelium, & catholicorum testimonium, hæreticorum, qui ipsi Regi imposuerunt, testimoniis præferamus.

Crimen Garneto impositum.

11. Quod verò ad ius pertinet, seu ad doctrinam asserentem, rem in confessione auditam posse ad ingens detrimentum vitandum, non reuelata persona, indicari, dicimus, illam quidem absolutè veram esse, & à Iesuitis nunquam negatam fuisse: nam Bellarminus in sua Apologia illam ingenuè admittit cap. 13. & Ego in tom. 4. de Pœnit. disp 33. secretum confessionis, & præceptum eius ex professo declarans in sect. 3. num. 8. exposui, secretum illud intelligendum esse cum relatione ad personam peccatoris, & ideo propter vtilitatem posse confessorem loqui de re ipsa tacendo personam, quod in sect. 7. iterum confirmaui, & declaraui. Neque Rex poterit authorem Societatis ostendere, qui contrariam doctrinam docuerit. Adhibent tamen declarationes necessarias, ne quis doctrina illa abutatur. Vnam in defensionem Garneti, & Regi respondendo, acutè sane, ac prudenter adhibuit Bellarminus noster, dicens, licere quidem de proditione in confessione cognita generalibus verbis Principem admonere, vt periculum caueat, sed tamen intelligendum id esse, de Principe in primis catholico, qui religionem confessionis sacramentalis credat, & in debita reuerentia habeat: ac deinde de Principe pio, ac Christiano, de quo præsumi non posit, aliquid vltra fas interrogaturum. Alioqui neque sacerdos tenetur in tanto periculo, & discrimine se constituere, nec debet, aut licite potest secretum confessionis illi reuelare, quem scit, & confessionem pro nihilo habere, & omnibus viribus conaturum de persona proditoris interrogare, & inquirere.

Res in cõfessione audita, ob rationabilem causam, celata p[er]sona, manifestari potest.

1. Limitatio huius doctrinæ.

12. Atque huc spectat alia declaratio generalis, doctrinam illam intelligendam esse, tunc licere de re ipsa in confessione cogitata loqui, quando nec directè, neque indirectè reuelatur persona. Vnde quia in moralibus periculum euentui æquiparatur, (nam *qui amat periculum, peribit in illo*) ideo qui de re ipsa ita loquitur, vt morali periculo exponat personam confitentis, vtique occasionem moralem præbendo, seu parando viam, vt in notitiam eius perueniatur, contra sigillum agit, nam indirecte saltem reuelat personam, & ideo id nulla ratione licet. Neque doctrina hæc sic intellecta est contra Regum, aut regnorum securitatem. Nam potius hæc tanta illius secreti religio, & obseruantia necessaria est, vt per confessionis viam, & per consilia, & monita confessarij remedium aliquod huiusmodi proditionib[us], & iniquitatibus adhiberi posset: quod alias planè cessaret: nam si pœnitentes de incolumitate sua per illud secretum securi non fierent, nullus esset, qui similia facta in confessione reuelare auderet. Atque ita potius illi, qui vel confessionem irrident, vel eius secretum labefactant, Regum, & Regnorum securitati parum consulunt.

2. Limitatio.

13. Tandem (vt ad punctum nostrum, à quo digressi sumus reuertamur) cum in formula iuramenti Rex Angliæ promissionem à subditis exigit, reuelandi omnes proditiones, quæ ad eorum notitiam peruenerint, merito timere possunt, imò & credere catholici, sine vlla distinctione id postulari, siue notitia illa sit per cõfessionem, & siue reuelatio proditionis fiat simul cum reuelatione proditoris, siue cum morali eius periculo, siue quocunque alio modo. In quo sensu etiam illa forma excedit obedientiam ciuilem, & aliquid contra Catholicam religionem inuoluit. Ideoque etiam ex hac parte iuramentum illud est valde suspectum, ac propterea merito possunt catholici, & prudentes viri maiorem illius declarationem exigere, quamuis propter alias causas simpliciter illud recusare teneantur.

CAPVT IV.

Vtrum in tertia parte iuramenti aliquid vltra ciuilem obedientiam, & contra doctrinam catholicam contineatur?

1. POst præcedentia iuramenta additur tertium in hæc verba. *Præterea iuro, quod ex corde abhorreo, & ab iuro, tanquam impiam, & hæreticam hanc doctrinam, & propositionem Quod Principes per Papam excommunicati, vel de priuati possint per suos subditos, vel alios suos quoscunque depони, & occidi.* In his verbis tria expendere necessarium est, primum, doctrinam ipsam; secundũ, quo iure hoc iuramentum à subditis exigatur, tertium, quantũ hæc verba illis repugnent, quib. Rex promittit ostendere, nihil in hoc iuramento præter obedientiam ciuilem contineri. Circa primum, quoniam Rex de sua securitate solicitus sæpe inculcat vulgarem illam quæstionem, an liceat priuatæ personæ, vel subditis Regem tyrannum interficere & ab illius vera resolutione huius, & aliarum partium intelligentia multum pendet, pauca de illa præmittere necessarium duxi. Duplex ergo à Theologis tyrannus distinguitur, vnus est, qui non iusto titulo, sed vi, & iniuste regnum occupauit, qui re vera non est Rex, nec dominus, sed locũ illius occupat, & vmbram eius gerit; alter est, qui licet verus Dominus sit, & iusto titulo regnũ possideat, tyrañice regnat quoad vsum & gubernationem, qui videlicet, aut omnia in proprium cõmodum communi contempto, conuertit, vel subditos iniustè affligit, spoliando, occidendo, peruertendo, vel

Duplex tyrannorum genus.

do, vel alia similia publicè, & frequenter iniustè perpetrando. Talis fuit v.g. Nero, quem inter tyrannos, quos Deus interdum dominari permittit, numerat Augustinus libro 5. de Ciuit. cap. 19. sic legens illud Prouerbiorum 8. *Per me Reges regnant, & tyranni per me tenent terram.* Et inter Christianos maxime est in hoc ordine numerandus Princeps, qui subditos suos in heresim, vel aliud apostasię gen⁹, vel publicum schisma inducit.

2. *Princeps licet tyrannicè gubernet non potest licitè privata authoritatè interfici.* Quæstio ergo præsens præcipue tractatur de legitimo Principe tyrannicè gubernante, quia Rex Angliæ de his Principibus loquitur, & quia in hoc ordine legitimorum Regum nos illum habemus. Dicimus ergo, Principem propter tyrannicum regimen, vel propter quævis crimina non posse ab aliquo priuata authoritate iuste interfici. Assertio est communis, & certa. Eam docuit D. Thomas in lib. 1. cap. 6. de Regimin. Princip. vbi optimis moralibus rationibus id confirmat. Idem tradit Caietanus 2.2. quæstio. 46. art. 3. vbi alij moderni, & Soto lib. 5. de Iustit. q. 1. art. 3. Molin. tom. 4. de Iustit. tract. 3. disp. 6. Azor tomo 1. lib. 3. cap. 12. q. 17. & cap. 26. q. 7. & tom. 3. lib. 2. capit. 2. q. 1. & cap. 7. q. 30. Cardinalis Toletus in Summæ libr. 5. c. 6. Et summistæ communiter verb. *Tyrannus.* Consentiunt in hac veritate asserenda Iuris periti, Bartol. Alex. Socin. Card. Præposit. & alij, quos refert, & sequitur Gigas tract. de Crim. læsæ Maiest. qu. 65. per totam. Idem tradit Lucas de Penna in l. 1. Cod. *Ne armorum vsus* lib. 11. & Conrad. Brun. tractat. de Seditiosis libr. 5. capit. 2. num. 9. & 10. & Thomas Actius opusc. de Ludo scachor. q. 2. num. 50. latè, & bene, pluresque referens Restaurus Castaldus tract. de imperat. qu. 82. per totam, & Paridius de Puteo tractat. de Sindicat. §. *An liceat occidere Regem*, qui hoc intendit, licet confuse loquatur, vt infra dicam. Couarr. in epitom. 4. Decretal. p. 2. cap. 3. §. 4. num. 5. Estque hæc veritas conformis præceptis Petri 1. epist. cap. 2. *Subditi estote omni creaturæ propter Deum, siue Regi, &c.* Et infra. *Serui subditi estote Dominis non tantum bonis, sed etiam dyscolis.*

3. *Opposita doctrina vt hæretica damnatur.* Magnis vero in specie definita est, & contraria, vt hæretica, damnata in Concil. Constantiens. Sess. 15. vbi (vt lib. 5. retuli.) damnatur articulus hic. *Tyrannus potest, & debet licitè, & meritoriè occidi per quemcunque vasallum suum, & subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes non obstante quocunque præstito iuramento, seu confœderatione facta cum eo, non spectata sententia, vel mandato iudicis cuiuscunque.* Declaratque Concilium, esse hæreticos, & vt tales puniendos, qui hunc articulum pertinaciter defenderint. Hæc enim definitio, vt omnes authores moderni intelligunt, procedit de tyranno in regimine, non in titulo, & vsurpatione regni, q ex verbis ipsis licet colligere. Nam vasallus, & subditus proprie dicuntur respectu veri Principis, & superioris. Item verba illa: *Non obstante quocunq; præstito iuramento,* includunt etiā iuramenta legitime facta veris Regibus, nam verba vniuersalia sunt. Vnde non est dubium, quin author illius articuli saltem fuerit vniuersaliter loquutus de omni tyranno, siue in titulo, siue in regimine vt ex eius verbis, & exaggerationibus constat. Item quia *Error Vicleph & Ioan Hus.* ille articulus ex doctrina Vvicleph, & Ioannis Hus ortus est, qui dicebāt, Dominos tēporales per quodlibet peccatum mortale amittere principatum ipso facto, & ideo posse per suos subditos ad suum arbitrium corripi, vt in eodem Consilio sess. 8. habetur. Concilium autem damnat articulum propter suam vniuersalitatem, & pręcipitationem, quam statim præ se fert in omnibus particulis, & ampliationibus suis, præcipueque damnat illum, quatenus veros Reges, & Principes tyrannice gubernantes compræhēdit. Potest autem etiam extendi ad tyrannum proprijssimum per iniustam regni vsurpationem, & retentionem, si cum omnibus illis exaggerationibus temere asseratur, scil. *non obstante quocunq; præstito iuramento, vel confœderatione facta cum eo*, nam hoc est falsum, & contra rationem naturalem, quę dictat pacta, pręsertim iurata seruanda esse.

Ratio autem assertionis est, quia Rex tyrannicè gubernans, vel posset occidi à quolibet subdito priuato titulo iustæ vindictæ, & punitionis, vel titulo iustæ defensionis suæ, vel Reipublicæ. Primum est omnino falsum, & hæreticum, quia potestas vindicandi, vel puniendi delicta non est in priuatis personis, sed in superiori, vel in tota communitate perfecta; ergo priuata persona occidens Principem suum illo titulo, vsurpat iurisdictionem, & potestatem, quam non habet; ergo peccat contra iustitiam. Maior de fide certa est, eamque tradit Augustinus lib. 1. de Ciuit cap. 17. & 18. dicens. *Non licere alicui priuata potestate hominem occidere nocentem: cuius occidendi licentiam lex nulla concedit,* & cap. 21. & 26. dicens: *Qui alium occidit sine publica potestate, eiusve imperio iusto homicidam esse.* Ratio vero est, tum quia vindicta, & pœna delictorū ordinatur ad commune bonum reipublicæ, & ideo non est commissa, nisi ei, cui publica potestas gubernandi rempublicam commissa est; tum etiam quia punire est actus superioris, & iurisdictionis; ergo si à priuato fiat, est actus vsurpatæ iurisdictionis: tum deniq; quia alias sequeretur infinita confusio, & perturbatio reipublicæ, & daretur occasio seditionibus, & homicidiis. Quod si hac ratione homicidiū est, propria authoritate occidere priuatum hominem, etiā homicidam, latronem, & Assassinum, multo maius crimen est, maius in Principem licet iniquum, & tyrannum propria authoritate extendere. Deniq; alias nulla posset esse in Regibus, & Principibus securitas, nam facile vasalli conqueruntur, quod ab eis iniuste tractentur.

4. *Fundamentū vera doctrina.*

Alter verò titulus defensionis, licet fortasse in aliquo casu possit habere locum, non tamen in eo de quo tractamus, scilicet, an possit Rex occidi à priuato propter solam tyrannicam gubernationem. Itaque distinguere oportet, an quis defendat se ipsum, vel rempublicam. Item si se ipsum, an defendat vitam, aut membra, seu grauem corporis mutilationem, vel tantum defendat bona externa, & fortunæ. Nam propter solam defensionem externorum bonorum, non licebit Regem inuadentem occidere; tum quia præferenda est vita Principis his bonis externis, propter dignitatem eius, & quia Deum singulari quodam modo repræsentat, eiusque locum tenet. Tum etiam quia Princeps habet quandam superiorem administrationem bonorum omnium subditorum, & licet illa fortasse excedat, non propterea vsque ad interfectionem illi resistendum est: satis est enim, quod ipse obligatus maneat postea ex iustitia ad res oblatas restituendas, vel compensandas, & quod subditus possit illas exigere, prout sine violentia potuerit. At vero si defensio sit propriæ vitæ, quā Rex violenter auferre aggreditur, tunc quidem ordinarie licebit subdito se ipsum defendere, etiam si inde mors Principis sequatur, quia ius tuendæ vitæ est maximum; & tunc Princeps non est in necessitate, quæ obliget subditum ad vitam pro illo perdendam, sed ipse voluntarie, & iniquè in illo discrimine se constituit. Dico autem *ordinariè*, nam si ex morte Regis Respublica perturbanda esset, aliave magna incommoda contra commune bonum esset passura, tunc charitas patriæ, & boni communis obligaret ad non interficiendum Regem, etiam cum mortis propriæ discrimine; sed hæc obligatio ad ordinem charitatis spectat, de quo nunc tractamus. 5.

Liceat ne in defensionem propria vita principem occidere.

At vero si sermo si de ipsius rei publicæ defensione, hæc non habet locum, nisi supponatur Rex actu aggrediens ciuitatem, vt illam iniustè perdat, & ciues interficiat, vel quid simile. Et tunc certè licebit Principi resistere, etiam occidendo illum, si aliter fieri nō possit defensio. Tum quia si pro vita propria hoc licet, multo magis pro communi bono, tum et- 6.

Quid in rei publica defensionem.

iam quia ciuitas ipsa, seu respublica tunc habet iustum bellum defensiuũ contra iniustum inuasorem, etiam si proprius Rex sit; ergo quilibet ciuis vt membrum reipublicæ & ab ea vel expresse, vel tacite motus potest rempublicam defendere in eo conflictu, eo modo, quo potuerit. At vero in præsenti non tractamus de illo casu, in quo Rex actu infert bellum aggresiuum ipsi reipublicæ ad destruendam illam, & multitudinem ciuium occidendum, sed quando in in pace regnans, aliis modis rempublicam vexat, eique noxius est, & tunc non habet locum defensio per vim, vel insidias contra vitam Regis; quia tunc non infertur actualis vis reipublicæ, quam vi repellere liceat: Vnde tunc aggredi Principem esset bellum contra illum mouere priuata authoritate, quod nullo modo licet, *quia ordo naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas penes rempublicam, seu Principem sit*, vt dixit Augustinus libro vigesimo secundo contra Faustum cap. 74. Item quia sicut non licet mala commissa ab aliquo per mortem eius propria authoritate vindicare, ita nec licet mala futura, quæ ab eodem timentur, per eiusdem interfectionem propria authoritate impedire. Est enim eadem ratio, & in priuatis malefactoribus est euidens; idem ergo maiori ratione in Principe locum habet.

Tyrannus in titulo licite occid. tur.

7. Vt autem doctrinam hanc amplius illustrare, & ad prępositam iurandi clausulam dictam melius applicare possimus necessarium prius est de altero membro, id est, de tyranno in ipso titulo dicere an præcedens doctrina in illo locum habeat, nec ne. Communiter enim inter hæc duo genera tyrannorum constituitur discrimen, nam asseritur, hunc tyrannum quoad titulum, interfici posse à quacunque priuata persona, quæ sit membrum reipublicę, quæ tyrannidem patitur, si aliter nõ potest rempublicam ab illa tyrannide liberare. Ita sentit Diuus Thomas in secundo distinction. 44. quæ est secunda, art. 2. in corpore, & ad vlt. quem ferè omnes Doctores citati sesequuti sunt, & videri potest Conr. Brun. tractat. de Seditios. li. 6. cap. 3. vbi varia refert exempla, sunt tamen ex iustis, & iniustis actibus coaceruata, & ideo non probantius, sed vsum. Ratio ergo est quia tunc non occiditur Rex, aut Princeps, sed hostis reipublicæ. Quomodo idem D. Thomas lib. de Regim. Princip. cap. 6. defendit factum Aod, Iudic. 5. qui cum esset priuata persona, Eglon Regem Moab, cui seruiebat Israel, interfecit, quia non erat verus Rex populi Dei, sed hostis, & tyrannus. Idemque tradit Abulens. ibi q. 26. & addit, à quolibet Israelita potuisse occidi. Sic etiam Iudith Holofernem interfecit, Iudith. 13. Estq; simile factum Iahel occidentis Sisaram, Iudic. 4. quod laudatur cap. 5. Sic etiam D. Thomas in priori loco approbat sententiam Ciceronis laudantis eos, qui Cæsarem interfecerunt, qui non iusto titulo, sed per vim, & tyrannidem imperium vsurpabat. Ideò etiam Doctores dicunt, contra hunc tyrannum non committi crimen læsæ Maiestatis, quia in tali tyranno nulla est vera Maiestas. Dicunt etiam, nomine *Principis* non venire huiusmodi tyrannum, & ideo decreta, quæ dicunt, non licere Principem interficere, hunc tyrannum non comprehendere, vt videri potest in Gigante tract. de Crim. læsæ Maiest. qu. 65.

8. Addit verò supra D. Thomas limitationem, nimirum hoc licere, quando nullus recursus est ad superiorem, per quem iudicium de inuasore fieri possit. Quæ limitatio locum habet maxime quando tyrannis non à supremo Principe, sed ab inferiori aliquo exercetur. Non enim soli Reges, sed etiam inferiores Domini potentes possunt per tyrannidem dominium aliquod, vel iurisdictionem, vel Magistratum vsurpare. Tunc ergo licet in actu aggresionis possit populus inuadenti resistere, tamen postquam iam facto possidet, & dominatur, non possunt propria authoritate illum occidere, nec nouum bellum contra eum mouere, si possunt ad superiorem recurrere. Quia cum habeant superiorem, non licet eis propria authoritate gladium sumere, minusque licebit cuicunque priuatæ personæ, alias omnia perturbarentur, magnaque confusio in republica oriretur. Et ob eandem causam, etiam quando non est superior, ad quem recurratur, necessarium est, vt tyrannis, & iniustitia sit publica, & manifesta: nam si sit dubia, nõ licebit per vim depellere eum, qui possidet, cum in dubio melior sit eius conditio, nisi certum etiam sit, possesionem fuisse tyrannicam. Præterea, vt licita sit occasio talis tyranni, oporteat, necessaria sit ad libertatem regni obtinendam nam si alia via minus crudeli possit tyrannus depelli, non licebit statim eum occidere sine maiori potestate, & causæ examinatione.

Quæ requirantur vt tyrannus in titulo, licite à priuato occidi possit.

9. Præterea intelligenda est communis sententia nisi inter tyrannum, & populum fædus aliquod, vel turga, aut pactum iuramento firmatum intercesserit, vt notauit Abulens. supra, nam pacta, & iuramenta etiam cum hostibus seruanda sunt, nisi fortasse fuerint euidenter iniqua, & coactè facta. Alia etiam limitatio adhibenda est, nisi eadem, vel maiora mala reipublicæ timeantur ex interfectione tyranni, quã sub illo patiatur. Et ita dixit Bart. tract. de Guelfis, & Gibellinis, licere in eo casu occidere tyrannum propter commune bonum, non propter priuatum. Nam si quis occidat tyrannum, vt ipse potiatur imperio per similem tyrannidem, non excusatur à culpa homicidij, pręter nouam tyrannidem. Item si credatur, filium tyranni, vel alium similem eius socium eadem mala illaturum reipublicæ, non licebit, quia fit malum sine spe maioris boni, & quia tunc re vera non defenditur respublica, nec liberatur à tyrannide, quo solo titulo illa mors honestatur. Denique oportet, vt respublica non contradicat expresse, nam si expresse repugnat, tunc non solum non præbet authoritatem singulis personis, sed etiam declarat, defensionem non esse sibi conueniẽtem, cui in hoc credendum est, & inde consequẽter fit, vt non sit licitum priuatæ personæ defendere tunc rempublicam per mortem tyranni.

Alia limitatio.

Vltima conditio.

10. His vero non obstantibus, non desunt authores, quibus hæc distinctio, & sententia non placeat, sed distincte, dicendum putent, non esse licitum priuatæ personæ interficere tyrannum, siue in solo regimine, siue etiam in titulo tyrannus sit. Ita sentit Castro lib. 14. aduer. hær. verb. *Tyrannus*, quatenus indistincte loquitur, & eodem modo intelligit Concilium Constantiense, & omnes eius rationes eo tendunt. Expresius id dixit Azor, dictam communem sententiam reprobandoq; in Tom. 2. li. 11. c. 5. q. 10. Fundatur primo, quia Concilium Lateran. absolute, & generaliter de tyranno loquitur. Secundo quia August. 1. de Ciuit. absolute etiam dicit, sine publica administratione non licere aliquem occidere. Tertio quia D. Tho. non dicit, hunc tyrannum laudabiliter occidi à quolibet priuato, sed indefinite, laudabiliter occidi. Quarto quia nullus malefactor iure interfici potest, neq; is, qui possidet, facto deiici patest, nisi prius audiatur, & iudicetur. Nec sufficit euidentia patrati sceleris, nisi sententia præcedat.

Aliorum sententia.

11. Sed hæc parum cogunt contra receptam sententiam. Nam Concilium Lateranens. vt dixi, non definit vniuersalem propositionem negatiuam, nullus tyrannus occidi potest; sed damnat vniuersalem affirmatiuam, omnis tyrannus occidi potest, & non absolute prolatam, sed cum multis ampliationibus, & ideo eius definitio reducitur ad hanc indefinitam, non omnis tyrannus occidi potest ante sententiam contra illum prolatam; ex quo nullum argumentum contra communem sententiam sumi potest. Ad Augustinum respondeo, illum priuatum hominem, qui huiusmodi tyrannum occidit, non id facere sine pu-

Eius reprobatio.

Respondetur ad August.

blica

publica administratione, quia vel id facit authoritate reipublicæ tacite consentientis, vel facit authoritate Dei, qui per naturalem legem dedit vnicuiq; potestatem defendendi se, & rempublicam suam a vi, quam similis tyrannus facit. Ad D. Thomam respondemus, satis clare loqui, nam in corpore illius articuli dicit: *Cum facultas adest, potest aliquis tale dominium repellere*, in solut. verò ad 5. per vocem illam *aliquis*, aperte declarat priuatam personam, tum ita interpretando verba Ciceronis de interfectoribus Iulij Cæsaris, tum quia ita concludit. *Tunc enim qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit.* Ad vltimam rationem dicitur, illam procedere, quãdo aliquis vel in pœnam delicti interficiendus est, vel priuandus his bonis, quæ posidet quietè, & sine conflictu actuali, formali, aut virtuali; in nostro autem casu non de vindicta, sed de defensione agitur, nec tyrannus quiete posidet, sed per vim actualem, quia licet fortasse Respublica non moueat bellum, quia non potest, nihilominus (vt recte Caietanus notat) semper gerit bellum implicitum, quia renititur, quantum potest.

12. *Noua difficultas proponitur.* Hinc verò noua difficultas suboritur, quia iuxta doctrinam hanc nulla est differentia in vtrumque casum, seu tyrannum. Quia etiam tyrannum quoad titulum non licet occidere authoritate priuata, sed publica; hoc autem modo etiam licet occidere Regem tyrannicè gubernantem. Vnde argumentor vlterius, quia vel tyrannus in titulo, interficiendus est ad vindictam sui sceleris, vel titulo defensionis. Priori modo iam dictum est, non posse interfici à qualibet priuata persona authoritate priuata, tũ quia punire est actus iurisdictionis, & superioris, vt suprà dixi, tum etiam quia nec ipsa respubl. à tali tyranno offensa posset hoc modo illũ punire, nisi publico consilio, cognita causa, & sufficiẽter iudicata, & ideò vt priuata persona id faciat, nõ sufficit tacitus, vel præsumptus consensus reipublicæ, sed requiritur expressa declaratio per specialem, vel saltem per generalem commissionem. Vnde etiam hoc titulo nõ liceret extraneæ personæ priuatæ, imò nec publicæ non habenti iurisdictionem in talem tyrannum, illum hoc titulo interficere, sine expressa commissione reipublicæ offensæ. Si autem hoc tantum licet priuatæ personæ titulo defensionis, sic nulla est differentia inter vtrunq; tyrannum, quia etiam titulo defensionis licet priuatæ personæ occidere Regem verum, tyrannicè inuadentem suum proprium regnum, vel ciuitatem, vt diximus: Item illo modo nõ licet talis interfectio ex potestate tacite concessa à republica membris suis, sed ex authoritate Dei, qui per legem naturalem vnicuiq; dedit facultatem defendendi se, & patriam suam; imò & quemlibet innocentem. Ideoq; hoc titulo occidere tyrannum, non solum membris Reipublicæ, sed etiam extraneis licet in vtroq; casu, & tyranno, nulla ergo est differentia.

13. *Explicatur difficultas.* Respondeo in primis ad vltimam interrogationẽ, verum esse, tyrannum sine iusto titulo regnum occupantem, non posse à quolibet priuato iustè interfici per modum vindictæ, seu punitionis, hoc n. conuincunt argumenta facta in priori mẽbro dilemmatis. Vnde quoad hoc fateor; nõ esse discrimen inter hunc tyrannicũ Regem, quoad absolutam rationẽ iniustitiæ, licet respectu proprij Regis sit longè grauius crimen, & læsæ Maiestatis; quod non est respectu alterius tyranni; sed simplex iniustitia, & vsurpata iurisdictio. Superest ergo, vt tãtum iure defensionis liceat priuatæ personæ hunc tyrannum occidere. In hoc verò est magna differentia inter hunc, & Regem prauum. Nã Rex licet tyrannicè gubernet, quamdiu non mouet actuale bellum iniustum contra rempubl. sibi subditam, non infert illi actualem vim, & ideo respectu illius non habet locum defensio, neque vllus subditus potest hoc titulo illum aggredi, aut bellum contra ipsum mouere. At verò proprius tyrannus quamdiu regnum iniustè detinet, & per vim dominatur semper actu infert vim reipublicæ, & ita ipsa semper gerit cum illo actuale, seu virtuale bellum, non vindicatiuum, vt sic dicam, sed defensiuum. Et quamdiu contrarium non declarat, semper censetur velle defendi à quolibet suorum ciuium; imo etiam à quolibet extraneo, ideoque si aliter defendi non potest, nisi interficiendo tyrannum, cuilibet de populo licet illum interficere. Vnde etiam in rigore verum est, id non fieri tunc authoritate priuata, sed publica, vel potius regni volentis à quolibet ciue tanquam à membro, & organo suo defendi, vel DEI authoris naturæ dantis cuicumque homini potestatem defendendi innocentem. Vnde etiam in hoc non est discrimen inter vtrumque tyrannum neuter enim potest occidi authoritate priuata, sed necessaria semper est potestas publica. Differẽtia vero est, quod hæc potestas censetur commissa cuilibet particulari personæ contra proprium tyrannum, non vero contra proprium Dominum propter discrimen declaratum.

14. *Altera difficultas.* Hinc vero nascitur noua difficultas præsenti instituto necessaria. Nam ex hac posteriori resolutione de proprio tyranno sequitur, priorem de Rege tyrannicè gubernante, solum procedere ante sententiam depositionis contra talem Regem latam; non vero post illam quod male fert Rex Angliæ, & examinatione dignum est. Nam sequela habet in primis magnum fundamentum in Concilio Constantiensi: quia illud tantum loquitur de interficiente Principem tyrannum priuata authoritate, *non exspectata sententia, vel mandato iudicis cuiuscunq;*, sic enim Concilium Constãtiense contrariam assertionem damnauit; ergo si iudex legitimus talis Regis, quicunque ille sit, vel esse posit, contra illum iustam sententiam tulit, qua eum ipso facto à regno deposuit, iam non procedet Concilij definitio. Deinde cessat etiam ratio facta, & ita non habebit tunc locum prima assertio vt proposita est. Nam tunc iam supponitur expectata sententia iusta, & legitima, & sic non procedit aggressor authoritate priuata, sed in virtute sententiæ, & consequenter vt instrumentum authoritatis publicæ. Deniq; postquam Rex legitimè depositus est, iam non est Rex, neque Princeps legitimus, & consequenter non potest in illo subsistere assertio, quæ de legitimo Rege loquitur. Imò si Rex talis post depositionem legitimam in sua pertinacia perseuerans, regnum per vim retineat, incipit esse tyrannus in titulo, quia non est legitimus Rex nec iusto titulo regnum posidet. Declaratur hoc amplius in Rege hæretico, nam statim per hæresim ipso facto priuatur aliquo modo dominio, & proprietate sui regni, quia vel confiscatum manet, vel ad legitimum successorem catholicum ipso iure transit, & nihilominus non potest statim regno priuari, sed iustè illud posidet, & administrat, donec per sententiam saltem declaratoriam criminis condemnetur, iuxta cap. *Cum secundum leges*, de Hæret. in 6. At verò post sententiam latam omnino priuatur regno, ita vt non posit iusto titulo illud posidere; ergo ex tunc poterit tanquam omnino tyrannus tractari, & consequenter à quocumq; priuato poterit interfici. *Qua ratione rex hæreticus dominio regni priuetur.*

15. *Difficultatis declaratio.* Hæc difficultas supponit, contra Regem supremũ etiam in temporalibus, posse depositionis pœnam, & priuationis regni sententiam ferri, quod Rex Angliæ audire detrectat, est autem verissimum, & ex principijs positis in l. 3. euidenter colligitur, & in sequentibus iterum dicetur. A quo vero posit talis sententia ferri, magna quæstio est, breuiter tamen nunc supponimus, potestatem hanc deponendi Regem, esse posse, vel in ipsa republica, vel in Summo Pontifice, diuerso tamen modo: Nam in republica solum per modum defensionis necessariæ ad cõseruationem suam, vt supra lib. 3. cap. 3. dixi. Ideoque si Rex legitimus tyrannicè gubernet, & regno nullum aliud subsit remedium *Vide Sotum lib. 5 de Iust. q. 1 art. 3 Azor tom. 2 lib. 11. c. 5 q. 8 & 9.*

Respublica quando possit regem tyrannicè gubernantem regno priuare.

medium ad se defendendum, nisi Regem expellere, ac deponere, poterit respublica tota, publico, & communi consilio ciuitatum, & procerum Regem deponere, tum ex vi iuris naturalis, quo licet vim vi repellere, tum quia semper per hic casus ad propriã reipublicæ conseruationem necessarius, intelligitur exceptus in primo illo fœdere, quo respublica potestatem suam in Regem transtulit. Et hoc modo accipiendum est, quod ait D. Thomas 2.2.q.42.art.2.& 3. non esse seditiosum resistere Regi tyrannicè gubernanti, vtique si legitima potestate ipsius communitatis, & prudenter sine maiori populi detrimento fiat. Ita etiam exposuit idem Diuus Thomas lib.1. de Regimin. Princip. cap.6. & discipuli eius Soto lib.5. de Iust.q.1. art.3. Bannez.2.2.q.64.art.3.dub.2. Molin.tom.4. de Iust.tract.3.disp.6. Aliqui verò ex Iurisperitis allegatis confusè in hoc puncto loquuntur, nam Parid. de Puteo supra, & Antonius Massa tract.contr.Duel.nu. 78.& 79. ita hoc affirmant, vt in singulis etiam ciuib. illam licentiam concedere videantur, è conuerso autem Restaur. Castal. dicta qu.82. ita repugnant, vt etiam communitati id negare videatur, sed iuxta prædicta temperandi sunt.

16. At verò in Summo Pontifice est hæc potestas tanquam in superiori habente iurisdictionem ad corripiendum Reges, etiam supremos tanquam sibi subditos, vt supra ostensum est. Vnde si crimina sint in materia spirituali, vt est crimen hæresis, potest directè illa punire in Rege etiam vsq; ad depositionem à regno, si pertinacia Regis, & prouidentia communis boni Ecclesiæ ita postulent. Si verò vitia sint in materia temporali, quatenus peccata sunt, etiam potest illa corripere per directam potestatem, quatenus verò fuerint temporaliter nociua reipubl. Christianæ, indirectè saltem poterit ea punire, quatenus tyrannicum Regimen temporalis Principis semper etiam est saluti animarum perniciosum.

17. *Regnũ Christianum in deponendo rege tyranno à Pontifice pendet.*

Imò addendum vlterius, licet respublica, seu regnum hominum ex sola rei natura spectatum, prout fuit inter gentiles, & nunc est inter ethnicos, habeat potestatem, quam diximus, se defendendi à tyranno Rege, & illum deponendi in eum finẽ, si necessarium fuerit: nihilominus regna Christiana quoad hoc habere aliquam dependentiam, & subordinationem ad Pontificem Summum. Primò, quia potest Pontifex alicui regno præcipere, vt se inconsulto, contra Regem suum non insurgat, vel illum non deponat, nisi prius causa, & ratione ab ipso cognita, propter moralia pericula, & animarum dispendia, quæ in his tumultibus popularibus moraliter interueniunt, & ad vitandas seditiones, & iniustas rebelliones. Vnde in historijs legimus, ferè semper regna in huiusmodi casibus Pontifices consuluisse, vel etiam ab eo petiuisse, vt Regem ineptum, vel tyrannum deponeret. Vt de Childerico Rege Galliæ tempore Zachariæ Papæ, capitul. *Alius*, 15. quæstion. 6. & de alijs supra libro tertio, cap.23. relatum est, & de Rege Lusitaniæ *Sancio*. Secundo, tempore Innocentij Quarti referunt latè Lusitanæ historiæ, fuisse à Pontifice ab administratione Regia depositũ, licet non regno priuatum, vt refertur etiam in cap. *Grandi*, de Supplend. neglig. Prælatorum, in sexto. Secundo pendet regnum Christianum à Pontifice in hoc, vt possit Pontifex non solum consulere, aut consentire, vt regnum Regem sibi perniciosum deponat, sed etiam præcipere, & cogere, vt id faciat, quãdo saluti spirituali regni, & præsertim ad vitandas hæreses vel schismata, necessarium esse iudicauerit. Quia tunc maximè habet locum vsus potestatis indirectæ circa temporalia propter spiritualem finem, & quia potest per se immediatè Regem deponere in tali casu; ergo potest cogere Regnum, vt id exequatur, si necessarium sit, aliàs esset eius potestas non solum inefficax, sed etiam insufficiens. Denique, quia tale præceptum in illo casu iustissimum est.

Duar Nunes 1 part Chronica in Sancio 2 aliàs Capello.

Vide Azor. tom 3 lib 2. cap 7 q 30. Castro lib.1. de iusta hæres punit. cap 14.

18. *Post iustam sententiam declaratoriã quo modo Rex puniri queat.*

Hoc ergo supposito fundamento dicendum est in puncto vltimo proposito, post sententiam condemnatoriam Regis de regni priuatione, latam per legitimam potestatem, vel quod perinde est post sententiam declaratoriam criminis habentis talem pœnam ipso iure impositam, posse quidem eum, qui sententiam tulit, vel cui ipse commiserit, Regem priuare regno, etiam illum interficiendo, si aliter non potuerit, vel si iusta sententia ad hanc etiam pœnam extendatur. Non tamen statim posse Regem depositum à qualibet priuata persona interfici, imo neq; per vim repelli, donec ei præcipiatur, vel generalis hæc commissio in ipsa sententia, vel iure declaretur. Prior pars euidenter sequitur ex præcedenti principio: nã qui potest aliquem iuste condemnare, potest etiam pœnam exequi, per se, vel per auxilia ad id necessaria alias frustra esset illa potestas dicendi ius sine potestate efficaciter coactiua. Atque hac ratione, vt ait Augustinus lib.1. de Ciuit.cap.26. rectè facit minister Regis interficiendo hominem ex præcepto Regis, quia tunc magis potestatem Regis, quam suam exequitur. Ita ergo quando respublica iuste potest Regem deponere, rectè faciunt ministri eius Regem cogendo, vel interficiendo si sit necesse, quia iam non potestate priuata, sed publica operantur. Sicque rectè dixit Soto libro 5. de Iustit. quæst.1. art.3. licèt Rex in solo regimine tyrannus, non possit à quolibet interfici, *Lata vero sententia quisque* (inquit) *potest institui executionis minister*. Eodemque modo si Papa Regem deponat, ab illis tantum poterit expelli, vel interfici, quibus ipse id commiserit. Quod si nulli executionem imperet, pertinebit ad legitimum in regno successorem, vel si nullus inuentus fuerit, ad regnum ipsum spectabit. Et ita tradunt Doctores, seruandum esse in crimine hæresis, quando Rex hæreticus per publicam sententiam regno priuatus declaratur, vt videri potest in Castro libro secundo, de iusta hæret.punit.cap.7. Siman. de Cathol.institut.tit.46. num.75.

19. *Priuatum propria authoritate nõ posse morte damnatum occidere.*

Atque ex his facilè probatur altera pars, quia licet aliquis sit ad mortem iuste damnatus, nõ potest quilibet priuatus suo nutu illum occidere, nisi præcipiatur ab habente authoritatem, vel aliter moueatur; quia nemo potest alium occidere, nisi vel superior habens in se talem potestatem, vel minister eius: non potest autem dici minister, nisi à principali potestate moueatur. Quod si hoc verum est respectu cuiuscumq; malefactoris, maiori profecto ratione respectu Principis procedet. Dicet fortè aliquis, sufficere motionem implicitam, seu tacitam, reipublicæ, quæ eo ipso, quod Regem deposuit, vult, ab omnibus expelli, & cogi, & si resistat, etiam occidi. At hoc falsum est, & contra rationem cogitatum, seu fictum: nam iudex condemnans priuatum hæreticum, vel malefactorem, non statim facit omnibus facultatem in illum animaduertendi; ergo nec respublica, vel Papa Regem hæreticum, vel aliter tyrannicum condemnans, omnibus talem licentiam concedit, etiam tacitè, vel implicite. Nulla enim iusta ratione potest præsumi magis hæc licentia contra Principem, quàm cõtra alios: nam semper est necessaria prudentia, & iustus modus in ipsa executione, & maius periculum est turbationis, & excessus in coactione personæ Principis, aut Regis, quam cæterarum. Vnde si Papa aliquem Regem per sententiam declaret hæreticum, & à regno depositum, & de executione nihil amplius declaret, non statim potest quilibet Princeps contra illum mouere bellum, quia nec est illo superior in temporalibus, vt supponimus, nec ab ipso Papa illam potestatem accipit ex vi solius sententiæ. Et ideò (vt dicebam) solus legitimus successor eius, si Catholicus sit, habet tunc illam facultatem, vel si ipse negligat vel nullus sit, communitas regni in illo iure succedet, dummodo sit catholica. Ipsa vero petente auxilium ab alijs Principibus, illud præstare poterunt, vt per se constat.

constat. Si autem Pontifex (quod sæpius fecisse, exemplis ostensum est in lib. 3.) alijs Regibus potestatem tribuat inuadendi tale regnum, tunc iuste fieri potest, quia neque deest iusta causa, nec potestas.

20. *Ex doctrina tradita conuincitur error in iuramento inclusus.* Ex hac ergo vera, & certa doctrina manifestè conuincimus tertiam partem iuramenti ex varijs capitibus excessum potestatis, iniustitiam contra bonos mores, & errorem contra veram, & Catholicam doctrinam continere. Primum probo, nam qua authoritate cogit rex suos subditos ad iurandum, vt hæreticam propositionem, quàm Ecclesia Catholica hactenus non damnauit? Si enim rex dicat, esse damnatam in Concilio Constantiensi, in primis non potest constanter hoc dicere, cum authoritatem Conciliorum præsertim modernorum pro nihilo habeat. Deinde vbi legit in Concil. Constantiensi particulam illam, *Principes per Papam excommunicati, vel deprauati:* aut illam, *Per suos subditos, vel alios quoscunque?* Cum ergo hæ particulæ additæ illi propositioni, reddant illam, & sententiam eius longè diuersam, fallaci, & illusoria illatione talis propositio Cócilio tribuitur. Quod si non Concilij authoritate, sed sua Rex damnat propositionem illam, excedit procul dubio, & abutitur potestate, quam non habet. Et præterea mirabile est, quod sæpe contemnat Papæ potestatem ad definiendas res fidei, & ipse illam sibi audeat arrogare, nam licet verbis hoc non dicat, facto profitetur. In quo etiam parum sibi cóstat. Nam alibi gloriatur in eadem Apologia, se non cudere nouos fidei articulos more Pontificum. Denique cum ipse nihil putet esse de fide, nisi quod in Scriptura continetur, oportet, vt nobis ostendat in Scriptura vbi sit illa propositio vt hæretica damnata, vel contraria diuinitus reuelata, vt illa pro hæretica habendi sit. Certè licet Paulus dixerit, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, nunquá addidit, etiam potestatibus excommunicatis; vel depriuatis à Papa omnes subditi sint; neque vnum ex alio colligi potest cum sint longè diuersa, ne dicam veluti opposita, nam Rex depriuatus iam non est sublimior potestas. Atque hinc vlterius concludo, professionem illius iuramenti quoad hanc partem esse quandá confessionem Regiæ authoritatis, & potestatis, tum ad damnandas propositiones vt hæreticas ad libitum suum, tum ad proponendum fidelibus authenticè, quid credere de fide debeant, vel tanquam hæreticú protestari; quod est parte Regis est excessus, & vsurpatio potestatis spiritualis, & ex parte profitentium tale iuramentum est quædam virtualis possessio falsæ fidei.

21. *Hoc ipsum ex verbis iuramenti conuincitur.* Præterea ex ipsis verbis apertissimè constat, Regem in hoc iuramento non solam obedientiam ciuilem, seu iuramentum eius exigere. Nam sub iuraméto detestari propositionem aliquam vt hæreticam, plane excedit obedientiam ciuilem, quæ est longe inferioris ordinis à Christiana fide. Maxime quando tale præceptum nouum est in Ecclesia, ita vt Rex non solum cogat Christianum subditum ad detestandam propositionem alias damnatam ab Ecclesia (quod interdum potest facere Catholicus Rex modum debitum seruando) sed etiam cogat ad detestandam propositionem, quam ipse denuo sua authoritate condemnat; vt nunc Rex facit. Vnde satis etiam probatum relinquitur, iniustum esse hoc iuramentum ex parte Regis, quia multis modis excedit potestatem suam, & ita est violenta coactio, & alienæ iurisdictionis vsurpatio.

Altera ratio Ex parte verò fidelium etiam est iniustú illud acceptare, vel generali ratione, quia vel iurarent rem illicitam, vel mendacium, nam si credant esse hæreticam propositionem illam propter solam Regis authoritatem, vel propter hoc solum damnabile est multoque magis, quia propositio illa, quæ sic damnatur, verissima est, & ex veris principijs fidei certa, vt in lib. 3. probatum est. Si autem abiurét exterius talem propositionem, quam mente non credunt esse hæreticam, manifestum periurium cómittunt, vt per se notum est. Et vltra hoc continet talis professio specialem, & propriam iniuriam cótra Pontificem, cuius potestatem, & obedientiam propter timorem humanum abnegant.

Tandem facile intelligitur ex his, partem hanc iuramenti doctrinam etiam erroneam inuoluere. Vnus error est, in Pontifice non esse potestatem ad deponendum Regem hæreticum, vel schismaticum, & regnum suum ad idem schisma, vel eandem hæresim pertrahentem, vel peruertentem. Huius enim erroris professio præcipuè, magisque directe per illa verba fit, quam per alia, vt cuilibet legenti statim patebit, & in superioribus multipliciter est probatum. Alter error minus quidem verbis expressus, in ipsa verò sententia latens, & virtute contentus est, in his quæ ad fidei doctrinam, & detestationem hæresum pertinent, posse temporalem Regem fidem etiam iuratam à subditis exigere. Imò etiam in hoc esse præferendam sententiam Regis sententiæ Pótificis. Quæ sane virtualis quædam professio est Primatus Regis temporalis in spiritualibus, seu Ecclesiasticis, nihil enim maius est in Petri Primatu, nec magis ad conseruationem Ecclesiæ, eiusque vnionem necessarium, quam in proponendis rebus fidei, & hæresibus damnandis suprema authoritas, quam in illis verbis sibi Rex Angliæ arrogat; ergo professio talis iuramenti est manifesta schismatis, & erroris professio: tenentur ergo veri catholici in conscientia illud respuere. 22. *Duplex error inclusus in 3. parte iuramenti.*

CAPVT V.

De vltima parte iuramenti, & erroribus in ea contentis.

IN vltima iuramenti parte fere ijdem errores repetuntur, & ideò vix aliquid addendum circa illam superest, quia verò partim declarantur, & exaggerátur magis, partim etiam prauitas iuramenti augetur, singula breuiter notanda, & ita exponenda sunt, vt ab omnibus facile intelligantur. Primò ergo iterum abiuratur Pontificis authoritas, & potestas his verbis. *Et vlterius credo, & in conscientia mea resoluor, quòd nec Papa, nec alius quicunque potestatem habet me ab hoc iuramento, aut aliqua eius parte absoluendi.* In his verbis affirmatur aperte hæc propositio: *Papa non potest subditos Regis temporalis à iuramento fidelitatis absoluere.* Quia quod de hoc iuramento affirmatur, non est propter peculiarem eius rationem, nec propter dignitatem, quæ in Rege Angliæ maior sit, quam in alijs temporalibus Regibus, vt est per se notum, & Rex ipse in sua Præfatione aperte profitetur. Cùm autem dicitur, *Papa non potest*, &c. intelligitur simpliciter, id est, nullo modo, nulla ex causa, in nullo ve casu, hoc enim significant illa verba secúdum planum, ac communem sensum, & intellectum eorum, quomodo vult ipse Rex paulò inferius verba huius iuramenti accipi. Præter quam quod ex fine iuramenti, & ex prima eius parte satis clarum est, hanc esse Regis mentem. 1. *In vlt. parte iuramenti errores supra positi repetuntur & exaggerantur.*

Sic autem propositio illa hæretica est, quia est contra potestatem ligandi, & soluendi datam Petro, prout illam semper intellexit, & exercuit Catholica Ecclesia. Sic enim subditi hæretici cuiuscunque eo ipso, quod per sententiam legitimam publice denunciatur hæreticus, à iuramento fidelitatis absoluuntur ex decreto Gregorij IX. in cap. vltim. de Hereticis, illiusque pœnæ & potestatem, & iustissimam rationem explicat D. Thom. 2. 2. q. 12. art. 2. Simili modo absoluitur quis à vinculo iuramenti fidelitatis præstiti Domino, qui publice excommunicatus, ac denunciatus est, per Vrbanum II. in capit. vlt. 15 q. 6. & Gregorium VII. cum Romana Synodo in capit. *Nos Sanctorum* ibidem. Vbi non omnino, & simpliciter vinculum iuramenti tollitur, sed quasi suspenditur pro eo 2. *Potest Pontifex subditos hæreticos à iuramento fidelitatis absoluere.*

tempore,

tempore, pro quo excommunicatus in censura contumax perseuerat. Quod secus est, quando Rex, vel Princeps propter hæresim, vel alia crimina deponitur, & priuatur regni dominio, tunc omninò tollitur, & quasi irritatur iuramentum, eius materia subtracta. Atque hoc modo Innocentius IV. cum Concilio Lugdunensi absoluit à iuramento fidelitatis vasallos omnes Imperatoris Friderici, & alia exempla supra posita sunt, quibus antiquus, & vniuersalis sensus Ecclesiæ ostenditur, qui est optimus Scripturæ interpres. Nam, si de consuetudine humana dicunt omnia iura, esse optimam legum humanarum interpretem, cur legis à Christo latæ, & potestatis ligandi, & soluendi ab eodem Petro tributæ non erit optima interpres vniuersalis, & antiquissima Ecclesiæ consuetudo, & talis potestatis vsus? Quam potestatem ijdem Pontifices, qui illa vsi sunt, summa authoritate, & doctrina defenderunt. Præsertim Gregorius 7. libro 8. Registri. epist. 21. & Innocentius 3. in epistol. ad Ducem Caringiæ, in capitul. *Venerabilem*, de Elect. & Bonifacius 8. in Extrauag *Vnam Sanctam*, de Maiorit. & obedientia.

Lib 3. c. 23.

3. Quod si Rex propositionem hanc in Scriptura fundatam, Pontificum, & Conciliorum authoritate declaratam, & communi hactenus consensu receptam non credit, quo iure, quave authoritate cogere vult omnes subditos suos ad contrariam falsitatem credendam, & ore affirmandam, & iuramento firmandam? aut quomodo possunt, ipsi *in conscientia resolui*, vt in iuramento dicitur, ad id credendum, & iurandum, sine alia ratione, vel motiuo? nisi credant maiorem authoritatem habere solum Regem cum suis ministris ad suum errorem confirmandum, eiusque fidem exigendam, quam habuerit Romana, & vniuersalis Ecclesia cum Pontificibus summis tam constanti traditione, & consensu id tradentibus. Quod si hoc Rex intendit, & ad hanc fidem suos obligat, fateatur necesse est, in hoc iuramento non pro temporali tantum iurisdictione, sed pro Primatu spirituali pugnare.

4. Quod alio etiam modo euidenter declaro. Nam contra rationem naturalem est dicere, non posse quempiam absolui à promissione iuramento confirmata per materiæ mutationem, illam auferendo, & quasi irritando. Nam licet quis iuramento promiserit reddere depositum, si alter credat iuri suo, depositarius iuramento absoluetur. Vnde si talis mutatio per superiorem potestatem fiat, æquè tolletur fidelitatis obligatio. Quod etiam Triphon. I.C. agnouit in L. *Bona fide*, ff. depositi, dicens, si quis accipit depositum sub fide reddendi illud Domino, & Dominus postea à Prætore damnatus sit, eiusque bona fuerint publicata, liberari depositarium à fide reddendi depositum eidem Domino, & in publicum illud deferri debere. Quia vt infra dicit. *Ratio iustitiæ postulat, vt fidelitas seruanda in contractu non sit spectanda ex solo respectu inter contrahentes, sed etiam respectu aliarum personarum, ad quas id, quod geritur pertinet.* Quod maximè verum est, vbi authoritas superioris, & publicum bonum interuenit. Neque dubitauit, vt opinor, Rex, similem potestatem in regno suo exercere, subditum, v.g. in crimine læsæ Maiestatis inuentum bonis priuando, & consequenter actiones omnes, seu promissiones omnes illi factas, vel in se, aut fiscum suum transferendo, vel certè omnino eas simpliciter imitando, seu debitoribus condonando, vel remittendo, ex quo necessario sequitur, vt licet essent iuramento confirmatæ, debitores à iuramento absoluti maneant. Ergo negari non potest, quin hic modus absoluendi à iuramento honestus, & validus esse possit, si in absoluente sit potestas, vel de materia iuramēti, vel de iure creditoris, seu Domini, aut promissarij disponendi. Ergo vel potestas absoluendi vasallos à iuramēto facto Regi hæretico, vel pernicioso subditis Christianis, iniustissimè, & contra omnē rationem negatur summo Pōtifici: vel non ex alio fundamento negatur, nisi quia non creditur habere potestatem ad coercendos, & puniendos Reges temporales. Et ita hæc pars ad superiores reuocatur, & apertè continet professionem erroris contra Primatum Pontificis, & assertionem hæreticam de Primatu Regis, eiusque absoluta exemptione obedientia Pontificis, maximè quoad vim coactiuam per temporales pœnas.

Eadem veritas alia ratione confirmatur.

5. Denique non omittam aduertere (quia Rex non generatim de iuramento, sed de hoc iuramento loquitur) in vero, & Catholico sensu, menti tamen Regis contrario, dici potuisse, neminem posse ab illo iuramento iurantem, absoluere, quia videlicet, nemo absolui potest propriè, qui ligatus non est: illud autem iuramentum non ligat iurantem, quia non potest iuramentum esse vinculum iniquitatis, quale illud esset, & ideò nemo potest ab illo solui. Nihilominus tamen potest declarari absolutus, seu non ligatus, quod speciali authoritate, potest facere Pontifex, satisque id fecit, quando declarauit, iuramentum esse illicitum, & æternæ saluti contrarium. Inde enim non solum sequitur, non esse præstandum, sed etiam si factum sit, non esse obseruandum. Vnde fit etiam, vt in alio sensu possit Pontifex ab illo iuramento iam facto absoluere, id est, à peccato in talis iuramenti exhibitione commisso, dummodo digna illius pœnitentia tanquam necessaria dispositio præcedat.

Iuramentū hoc ex se non obligare.

6. Secundò in eadem parte fit confessio supremæ potestatis Regiæ in spiritualibus, eiusque exemptionis à Summo Pontifice his verbis. *Quod iuramentum agnosco recta, ac plena authoritate esse mihi legitimè ministratum.* Et postea his verbis iuramentum confirmatur. *Hæcque omnia planè, & syncerè agnosco, & iuro.* Quod n. illa confessio in verbis illis contineatur, constat primo ex illis particulis *plena authoritate*, quamuis enim ex industria vox *suprema* vitata sit, ne fortè simpliciores deterreret, nihilominus vox *Plena* ex mente Regis satis ex toto discursu intellecta, pro æquipollenti posita est; non n. dicitur esse ex plena authoritate illud iuramentum, nisi quia nulla est inter homines potestas, quæ illud impedire, prohibere, aut auferre valeat, hæc autem est suprema potestas. Deinde cum iuramentum ipsum sit expressè contra Papæ potestatem, cum additur plena potestate legitimè ministratum, euidenter significatur, potestatem Regiam iuramentum ministrantem esse vel superiorem potestate Papæ, vel illi æquiualentem. Quod ergo Rex in alijs locis expressè profitetur, hic tectè, & in ipso vsu potestatis vsurpatæ inuoluit. Vnde qui tali iuramento cōsentit, planè iurat, actum vsurpatæ potestatis, esse actum legitimæ potestatis, quod est apertum periurium, & confessioni Catholicæ fidei contrarium. Ac denique ex his etiam verbis conuincitur Rex, non exigere in hoc iuramento solam obedientiam ciuilem, cùm recognitionem, & confessionem plenariæ potestatis suæ ad decernendum contra potestatem Papæ expostulet.

Iurandi hac forma Regi supremā potestatem spiritualem tribuit.

7. Tertiò in vltimis verbis nouum iuramentum additur huius tenoris. *Hancque recognitionem, & agnitionem facio cordialiter, voluntariè, & verè, in vera fide Christiani viri, sic me Deus adiuuet.* Quæ est noua confirmatio, & repetitio omnium præcedentium errorum, & cōfessionis, non solùm externæ, sed etiam internæ eorum, vt iurans vel ab interna infidelitate, vel à periurio excusari non possit. Et præterea expendo particulam illam *voluntariè*, quæ apertum mendacium inuoluit, quod sufficit, vt sine periurio iurari à Catholicis non possit. Nam est euidens, ipsos non voluntarios, sed coactos minis, & erroribus iuramentum præstare. Quia vt ipsemet Rex paulò antea dixerat eos *si tali iuramento renuntient, in discrimen amissionis vitæ, & fortunarum misere compingi, & contrudi*, quomodo ergo vere iurare possunt, se voluntarie tale iuramentum præstare? Illud enim *voluntariè* ibi non significat quamcunque voluntatem, sed illam, quæ metu graui, & potenti violen-

In vltimis iuramenti verbis iteratur professio omnium errorum præcedentium.

Ex alio capite ostenditur ibi periuriū committi.

in Apolog. pag 5

violentia humana coacta non est, quamque iurans haberet, etiam si nō cogeretur, sciunt autem Catholici se non habere talem voluntatem, & Rex ipse hoc non ignorat; ergo ex hoc etiam capite iuramentum iniquum est, quod periurium in hoc inuoluit, & exigit.

CAPVT VI.

Rationes, quibus iuramentum defenditur, expenduntur.

1. HActenus *partite, & minutatim*, vt, optare se eisdem verbis Rex declarauit, iuramentū refutauimus, eiusq; deformitates ostendimus: nunc ne contra inauditam partem, quæ Regis etiam est querimonia, sententiam dicere videamur, necessarium duximus, quidquid in defensionem iuramenti vel Rex indicat, vel nos cogitare potuimus, in examen adducere, vt inde euidetius constet, augeri potius inde iuramenti damnationem, quam defendi, vel excusari.

2. *Regis fundamenta.* Primò ergo obijci nobis potest authoritas Regia, quæ verbis expressis, ac sæpius repetitis, nihil aliud, quam obedientiam ciuilem, eiusque professionem à subditis suis per iuramentum illud exigere voluisse affirmat. Ita repetit sæpe tam in Apologia, quam in Præfatione. Nam in pag. 4. se, inquit satis ostendisse, nihil vltra per iuramentum desideraffe, quam vt de subditorum fide, & constantia securus fieret, *quam propter conscientiam*, ait, *mihi præstare tenebantur.* In Præfatione sæpius, & apertius non solum id affirmat, sed etiam probat hoc ferè modo: Cum Parlamentum inferioris domus clausulam inseruisset iuramento, *qua Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur, illam protinus deleri volui*; ergo hinc licet colligere, *quanta solicitudine cauebam, ne quicquam hoc iure iurando contineretur, præter fidelitatis illius, ciuilisq;, & temporalis obedientiæ professionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Probatio huius illationis talis ex eodem loco colligitur, quia sublata à iuramento abiuratione potestatis Pontificis ad Regem excommunicandum, nihil in eo relinquebatur præter ciuilē obedientiam, & fidelitatem. Nā si quid argui potest, maximè, *quod abdicandorum Regum ius Pontifici denegatur, & abiuratur: at hoc iustissimum est, nec excedit ciuilem fidelitatem*: ergo. Probatur minor primò, quia tale ius *nullo legitimo modo Pontifici est acquisitum, sed per Paparum iniustam vsurpationem, & violentiam sæcularem vendicatum*, quod in Præfatione sæpe repetit, & præsertim pag. 22. ait, probandum in Apologia sumpsisse, illam vsurpationem Pōtificum cum Scripturis, Concilijs, & Patribus repugnare. Secundò, quia talis abdicatio, seu depositio regum, *excommunicationis, quæ spiritualis censura est, fines longè, lateq; excedit*, non potest ergo excommunicatio Pontificis iustam, ac legitimam causam subditis ministrare, vt quicquam in Regem, vel eius imperium moliantur. Hæc ferè Rex in illo loco.

pag. 11. 12. 13. & 14.

3. *Tria consectaria inde deducta.* Et ex hoc fundamento tacitè infert, tum ibi, tum in alijs locis, non posse subditos absolui per Pontificē ab obedientia ciuili debita Regi, quia non potest Pōtifex deponere Regem à gradu, & dominio suo, ergo nec potest facere, quin obedientia illi debeatur, quia iure naturali debita est, quod ius Papa tollere non potest. Hoc est enim, quod illis verbis Rex significare voluit, *quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Simili modo infert, non posse Pontificem subditos à iuramento fidelitatis absoluere, quia materia illius iuramenti, quæ est obedientia ciuilis, & promissio eius, est immutabilis, & semper honesta; cum sit iure naturæ debita; ergo nulla humana potestate fieri potest, quin iuramentum illius semper obliget. Probatur consequentia, quia non potest quis à iuramenti obligatione, sub qua aliquid promittit, absolui, nisi prius promissio ipsa, seu materia eius remittatur, aut irritetur, quia vinculum iuramenti per se inuiolabile est, & iure maxime diuino, & naturali obligat; cum ergo huic iuramēto materia subtrahi non possit, profectò nec iuramentum ipsum solui potest. Tertiò hic etiam colligit, multum differre inter hoc vltimum iuramentum, & antiquum Primatus iuramentum, quia in illo potestas etiam spiritualis abiurabatur, in hoc verò tantum potestas temporalis, quam in Reges vsurpat. Vnde in Præfatione valde reprehendit Bellarminum, quia, vt ait, *euincere nititur, hoc fidelitatis iuramentum nihil esse, præter antiquum illud Primatus iuramentum, nunc recens verbis obscurioribus, & per ambages circumloquutionum formatum*, & cæt. Hinc deniq; in principio Apologiæ dicit: *Non in alium finem constitutum esse hoc iuramentum, quam vt non modo inter fideles subditos, & perfidos proditores, sed etiam inter ipsos Pontificios, qui fidelitatem Regi seruandam esse crederent, & eos, qui prætextu disparis religionis contra Regem coniurare, licitum esse arbitrarentur, discrimen aliquod extaret.* Vnde infrà concludit, *iuramentum hoc eo constitutum fuisse, vt instar pignoris, & auctoramenti subditorum erga ipsum fidei foret.* Nihil ergo præter ciuilem obedientiam continet.

4. *Vltimum probationis genus.* Tandem ad hunc locum spectat aliud probationis genus, quod in Apologia in principio impugnationis epistolæ Bellarmini Rex inducit, ducendo ad inconueniens. Quia qui hoc iuramentum recusandum esse docet, necesse est, vt proditorijs, & absurdis positionibus implicet subditos, quos ab hoc iuramento arcere contendit. Numeratq; quatuordecim propositiones eiusmodi, quarum omnes, vel aliquas ex iuramenti reprobatione necessariò inferri dicit. Quæ autem sint illæ propositiones, infrà respondendo ad hanc partem constabit.

5. *Regis fundamento satisfit.* Hæc sunt, quæ ex varijs locis, & dictis Regis ipsius defensionem colligere potui, quæ licet friuolæ excusationes sint, & in eodem semper cardine reuoluantur, omittendas non censui, tum vt omnibus euidentius sit, nihil officij, quod ad difficultatem, aut veritatem ostendendam possit conducere, à nobis prætermitti: tum etiam, vt si fieri potest, Rex ipse animaduertat, in re tanti momenti tantiq; periculi, quā leuibus rationibus, maleque fundatis opinionibus se duci sinat. Igitur ad verba Regis in primis dicimus, facta non esse verbis consentanea, magisque factis, & rebus ipsis, quam verbis, aut promissionibus assentiendum esse. Quid enim interest, quod Rex affirmet, se nihil aliud, quàm ciuilem fidelitatem, & obedientiam à subditis suis per illud iuramentum exigere voluisse, si ex forma ipsius iuramenti, & omnibus partibus eius contrarium euidenter ostenditur. Deinde verbis Regis eisdem verba opponimus. Nam in edicto Regio, vbi hæc iurandi formula continetur, titulus ille superscriptus erat: *Ad detegendos, & reprimendos Papistas*, id est, Catholicos, & Papæ obedientes, eiusque Primatum recognoscentes: at verò si iuramentum solam fidelitatem ciuilem, & temporalem obedientiam exigeret, non posset esse signum discernens Papistas à sectarijs, seu apostatis à Papa, quia obedientia ciuilis communis est omnibus, nam illi, qui Papæ obediunt, iustam obedientiam ciuilem suis Regibus non negant. Ergo tale iuramentum non alia ratione datum dicitur ad detegendos Papistas, nisi quia illud admittentes, eo ipso censentur renunciare Papæ eiusque potestatem abiurare, & è contrario qui illud recusant, eo ipso ostendere se fideles, & obedientes Papæ, non ergo datur propter solam ciuilem obedientiam: nam (vt ipse etiam Rex totis viribus contendit) obedientia ciuilis non pugnat cum Romana religione, ac subinde neque cum obedientia Papæ, quam profitentur hi, quos Rex Papistas vocat.

Refert Bellarmin in Apologia initio, & infra in defensione primi Breuis etiam in princip.

Ex titulo iuramenti conuincitur esse inuentum ad discernendos Catholicos à sectarijs.

6. *Bellarmin. suprà in posteriori loco.* Præterea in eodem edicto Regio duo iuramenta continebantur, suis titulis distincta; vnum enim *de Primatu Regis in spiritualib.* inscribebatur, quale fuit iuramentum sub Elisabetha vsitatū, & à Rege latebo promis

Ex titulo al-

terius iuramenti colligitur velle Regem primatum in spiritualib.

promissione quadam locupletatum, vt supra in Præfatione notauimus. Aliud verò præscriptum erat: *Contra potestatem Pontificis in Principes Christianos*, quod non est aliud, nisi quod nunc Rex vocat iuramentum fidelitatis, nullum enim aliud in illo edicto ferebatur, neque de alio hactenus mentio facta est, ergo ex ipsa inscriptione constat hoc iuramentum continere potius abiurationem potestatis Pontificis in reges, quàm fidelitatem subditorum erga Regem. Nam illud est & directè intentum, vt inscriptio ostendit, & proximè, ac expressè per verba declaratum, sæpiusq; repetitum: aliud autem indirectè ad summum, ac remotè, seu per consecutionem quandam in ipso iuramento continetur, licet fortasse ab ipso Rege fuerit per se, ac principaliter intentum. Vnde non immeritò notare hic possumus, & applicare distinctionem scholasticorum, & moralium Philosophorum de intentione finis, & electione medij propter finem. Rex enim principaliter intendere potuit per hoc iuramẽtum fidelitatem ciuilem subditorum, & suarum rerum, suæque personæ securitatem, ac indemnitatem, medium autem, quo ad illam obtinendam vsus est, fuit abiuratio Pontificiæ potestatis, & ita licet prior finis fuerit fortasse præcipuus in operante, id est, in Rege instituente iuramentum, nihilominus in ipso iuramento proprius scopus, & quasi obiectum eius, est abnegatio Pontificiæ potestatis, & hoc modo dicimus esse principalem finem operis, id est, talis iuramenti, quia est intrinsecus finis, & proxima eius materia, vt in singulis eius partibus declaratum est. Et ita quidquid sit de intentione principali Regis, de qua non curamus, neque illum mendacij arguere volumus, dubitari non potest, quin iuramẽtum ipsum, quo Rex vt medio vsus est, excesserit terminos obedientiæ ciuilis, & ad illam muniendam, vltra quam par est, potestatem Pontificiam inuaserit, eam abiurando, simul fundamenta fidei euertendo, & abnegando.

Principalis finis huius iuramenti est abnegatio Pontificiæ potestatis.

7. Quod vt amplius declarem, aduerto, in hac voce *obedientiæ fidelitatis ciuilis*, prout Rex Angliæ illa vtitur, æquiuocationem latere, qua possunt facilè simplices, & ignorantes decipi. Rex enim talem obedientiam ciuilem, & fidelitatem à suis subditis exigit, quæ nullum in terris recognoscat Rege superiorem, neq; directè, neque indirectè, & quæ in nullo casu, neq; propter vllam causam posit per aliquam iurisdictionem in mortali homine existentem impediri, aut tolli. Et quia non potest in Rege recognosci tam suprema potestas, nisi abnegetur potestas Pontificis, quæ sola poterat esse illa in terris superior, etiam in ciuilibus, saltem indirectè, ideò ad muniendam suam ciuilem obedientiam in illo gradu, & modo, quo illam efflagitat; vsus est illo medio abiurandi Pontificiam potestatem. Et ideò verbis dicit, se tantum fidelitatem ciuilem à subditis exigere, re tamẽ vera abiurationem Catholicæ fidei ab eis extorquet. At verò iuxta sanam, & veram doctrinam, obedientia ciuilis generaliter dicitur illa, quæ debetur sublimioribus potestatibus temporalibus, & ciuilibus, vnicuiq; in suo gradu, & in sua materia, & intra mensuram suam, iuxta illud Pauli Rom. 13. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.* Et illud 1. Petri 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis*, &c. Itaque etiam Magistratibus ciuilibus debetur ciuilis obedientia, tamen subordinata Regibus, qui præcellunt, Regibus autem non recognoscentibus superiorem in temporalibus, debetur etiam obedientia ciuilis maxima in illo ordine: non potest autem illa non esse subordinata spirituali potestati, si Christiana obedientia sit. Quia esse debet iuxta mensurã fidei, nam secundum illam tenentur omnes Christiani, siue Reges sint, siue subditi *obedire Præpositis suis*, ad Hebr. 13. & præcipuè Vicario Christi, cui ipse omnes oues suas subiecit, inter quas Reges connumerantur. Ideoque si à Rege temporali talis obedientia ciuilis postuletur, quæ Pontificis obedientiam excludat, iam non est mera obedientia ciuilis, sed transit in spiritualem, & Ecclesiasticam. Talis autem est obedientia, quam Rex Angliæ à suis exigit, ideoque in hac formula iuramenti quasi oblitus obedientiæ ciuilis, totus ad Pontificiam potestatem abnegandam, & abiurandam incubuit.

Confirmatur ex æquiuocatione verborum.

Potestas ciuilis subordinatur spirituali.

8. Vnde constat primò, simpliciter falsum esse, quod Rex Angliæ dicit, se tantum postulare per hoc iuramentum *à subditis fidelitatem illam quam propter conscientiam illi præstare tenentur.* Nam propter conscientiam tenentur subditi, vt Christus dixit, *Reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei Deo*, & consequenter etiam Vicario Christi quæ sunt illius; & quia illa singulari modo, & titulo ad Deum pertinent, ideò sub posteriori membro verborum Christi continentur. Quapropter sicut Cæsare contra Deum præcipiente, potius est obediendum Deo, quàm hominibus, vt dixit Petrus Actor. 4. & 5. ita licet Christiani in conscientia teneantur obedire Regi tanquam præcellenti in suo ordine, non tenentur tamen, neque possunt illi obedire præcipienti abiurationem Pontificiæ potestatis, neque etiam tenentur illi obedire contra debitam Pontifici obedientiam, quæ altioris est ordinis, cui ciuilis obedientia ita est subordinata, vt in certis casibus, vel ex iustis causis interdum illi cedere debeat. Ergo falsum est, in iuramento nihil à subditis Regis postulari, nisi quod ipsi in conscientia præstare tenebantur.

Concluditur plus postulare hoc iuramentũ quam ciuilem fidelitatem.

9. Quod autem paulo post in sua præfatione, mutãtis nonnihil verbis repetit, *nihil in hoc iuramento contineri præter fidelitatis, ciuilisq; obedientiæ confessionem, quam natura ipsa omnibus sub regno nascentibus præscribit*, cautè, & attentè legendum est. Nam continet obiectionem, & latentem errorem. Obiectio est supra facta, quia obedientia, & fidelitas iure naturali debetur regibus, ergo debetur independenter à Pontifice, vnde non magis potest ipse illam mutare, quàm ius naturæ, nec magis ab illa soluere, quàm à naturali iure. Error autem, vel deceptio latens est, quia non altiori modo iudicandum putat de obedientia ciuili inter Christianos, quàm inter ethnicos, nam vtriq; debent suis Regibus illam obedientiam ciuilem; quàm ipsa natura præscribit, ideoque sentit, non alijs terminis, neque alijs regulis definiendam esse obedientiam ciuilem à Christianis, suis Principibus præbendam, quam ab ethnicis, suis Regibus debitam. Atque hanc fuisse Regis mentem, facilè sibi persuadebit, qui alia eius clariora verba, quæ in Præfat. pagin. 24. contra Bellarminum scripsit, in memoriam reduxerit. Ait enim: *Cum me hæreticis annumeret, & Iuliano Apostatæ æquet, extra caulam, gregemque Pontificium esse putet, necesse est. Eodem itaque iure ethnicis Principibus censendus sum, in quos ipse nihil posse Pontificem fatetur.* Ex hoc ergo principio in verbis alijs significare voluit, sicut Papa non potest Regem ethnicum deponere, nec eius subditos ab illius obedientia absoluere; ita neque posse suos subditos à sua obedientia, & fidelitate liberare, ideoque nihil in iuramento postulare, nisi quod ipsa natura omnibus sub regno nascentibus imposuit.

Latenti erga obiectioni occurritur.

10. Veritas autem Catholica docet, licet fides, & gratia non destruant naturam, perficere tamen illam & sub altioribus regulis, ac legibus illam constituere; & ideo obedientiam ciuilem inter Christianos, licet ex lege naturæ oriatur, nihilominus definiri, & limitari ad obedientiam ciuilem tali statui consentaneam, & fidei, ac religioni non repugnantem, & iustis Ecclesiæ legibus, ac præceptis subordinatam. Ac propterea obedientiam ciuilem inter Christianos non esse æquiparandam in omnibus cum obedientia ciuili inter ethnicos, vel inter homines, qui pura naturali prudentia sine vllo fidei lumine gubernari possent.

Qualis sit obedientia ciuilis subditorũ fidelium.

sent. Quia ethnici, vel infideles non baptizati non ita subijciuntur Pontifici, & legibus Ecclesiæ, sicut Christiani, & ideo in multis casibus possunt Christiani Principes, etiam in temporalibus supremi, prohiberi per Pontificiam legem, ne suis subditis aliquid imperent etiam in materia ciuili, in quibus Principes ethnici cogi non possunt, quia in gremio ouium non sunt, neque vnquam introierunt. Rex autem Iacobus (vt in libro primo probauimus) licet à crimine infidelitatis, seu hæresis, & apostasiæ excusari non posit, non ideo in exemptione ab obedientia Pontificis est ethnicis annumerandus, nam ratione baptismi characterem in se delere non potest, ita neque à debito obedientiæ Ecclesiasticæ eximi potest, etiam si millies iugum confringat, vincula rumpat, & dicat; non obediam. Poterit enim facto resistere, & non obedire, apud Deum autem semper erit inobedientiæ non tantum suæ, sed etiam suorum reus. Quapropter cum dicit, *in hoc iuramento nihil contineri præter obedientiam, & fidelitatem ciuilem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit*, si id intelligat (vt videtur) de obedientia soluta ab omni regula, & directione fidei, qualis etiam inter ethnicos recta ratione vtentes esse potest; eo ipso satis confitetur sui iuramenti errorem, & peruersitatem, quam inuoluit, quia talem obedientiam ciuilem exigit, quæ Ecclesiasticam excludat, & illi præferatur: si verò sano modo velimus interpretari obedientiam ciuilem, quam omnibus sub regno nascentibus natura præscribit, sic falsum erit, nihil aliud in illo iuramento contineri; vt patebit respondendo ad obiectionem, quam ex verbis illis confecimus.

11. *Obedientia Regibus debita, est de iure gentium.* Respondemus enim, fidelitatem, & obedientiam ciuilem Regibus datam, licet fundata sit, & radicata in iure naturali, verius, & proprius dici, esse de iure gentium, quia non est immediate de iure naturali, sed supposita hominum coniunctione in vno politico corpore, & communitate perfecta. Vel certè ad summum dici potest, esse de iure naturæ supposito pacto, & conuentione inter ipsos homines, sicut est de iure naturali obligatio voti ad Deum, vel promissionis, ac iuramenti inter homines, vt supra in lib. 3. & libro etiam 3. de Legib. latè declaraui. *Qua ratione de iure naturali dici queat.* Atque hinc fit, obligationem obedientiæ ciuilis quoad materiam, & modum non esse æqualem in omnibus hominibus, qui sub regno nascuntur, sed in vnoquoque esse iuxta regni primæuam institutionem, & conditionem pacti, & fœderis inter Regem, & populum, de quo vel perscriptas leges, quæ alicubi *fora* vocantur, vel per consuetudinem memoriam hominum excedentem constare solet. Et inde etiam fit, vt vinculum talis fidelitatis, seu obedientiæ, vel interdum non obliget, vel etiam aliquando rescindi posit, iuxta conditiones in primo fœdere inter Regem, & regnum, vel expresse positas, vel ipso iure naturæ exigente intime inclusas. *Aliquando non obligat.* Et sic non obligat illa obedientia ad parendum Regi præcipienti illicita, vel saluti animæ contraria. Tantaque potest esse peruersitas Regis contra commune bonum reipublicæ, vel contra fœdera, & conuentionem cum regno factam, vt totum regnum communi concilio posit pacta rescindere, & Regem deponere, & ita se ab illius obedientia, & fidelitate ciuili liberare, vt supra capit. quinto diximus.

12. Ita ergo in bono sensu etiam Christiani, qui sub regno nascuntur, dici possunt habere à natura præscriptam Regum suorum fidelitatem, modo tamē, communi iuri gentium Christiani, & Catholici orbis, vel potius diuino iuri, & fidei accommodato. Hic autem modus est vt ciuilis obedientia sit subordinata Ecclesiasticæ, & ab ea dirigatur, quantum ad ea, quæ ad salutem animæ spectant, & consequenter vt vinculum illud, in quo obligatio ciuilis obedientiæ fundatur, per Pastorem Ecclesiæ dissolui posit, si is, qui potestatem ciuilem habet, illa in subditorum spiritualem perniciem, vel in suam cum publico aliorum scandalo, & detrimento abutatur. In hoc autem sensu falsum est, Regem Angliæ solum exigere à suis subditis in hoc iuramento illam ciuilem obedientiam, quam ipsa natura omnibus sub regno Christiano nascentibus præscribit, quia in Christianis natura ipsa fide diuina illuminata, dictat esse obediendum Regibus in ciuilibus, nisi aliquid contra fidem, vel contra obedientiam Ecclesiasticam inuoluant, aut præcipiant, sicut in hoc iuramento à Rege Angliæ fieri, satis, superque ostensum est. *Ciuilis obedientia in subditis christianis à fide diuina limitatur.*

Ad signum autem, quo Rex conatur contrarium suadere, quia clausulam, in qua potestas, ipsum excommunicandi abiurabatur, poni in iuramento non permisit, respondemus, esto hoc ita sit (de quo propter verbum Regis de facto testificantis non dubitamus) nihilominus signum esse insufficiens. Primo, quia licet expressa abiuratio potestatis excommunicandi sublata fuerit, implicita, & inuoluta relicta est. Secundo, quia expresse est posita in iuramento abiuratio potestatis Pontificis deponendi Regem ex quacumque causa, quantumuis iusta, & soluendi subditos à quacumque fidelitate, vel obedientia Regi debita, aut promissa, vel iurata, quæ potestas non minori certitudine Pontifici conuenit, quam potestas excommunicandi. Vtrumque ex dictis facile declaratur. Quia duobus modis potest Rex contumax, seu rebellis contra Religionem per Pontificem priuari potestate regni, & subditi eius à fidelitate absolui, vno modo quoad vsum tantum, & per modum cuiusdam suspensionis, alio modo quoad proprietatem, & dominium, & per modum depositionis, & vtrumque negat Rex Angliæ in hoc iuramēto, primum quidem in secunda, & quarta clausulis iuramenti, expressius quam in alijs, aliud verò in toto iuramento, & omnibus partibus eius. Doctrina autem catholica vtrumque docet. 13. *Refellitur quædam euasio.*

14. Nam prior modus depriuationis in ipso vinculo maioris excommunicationis intrinsecè inclusus est, vt docet Gregor. Papa VII. in cap. *Nos sanctorum*, 15. q. 6. vbi ait, eos, qui excommunicatis *fidelitate, aut sacramento constricti sunt, Apostolica authoritate absoluimus, & ne eis fidelitatem seruent, omnibus modis prohibemus.* Quibus verbis non tam fit noua prohibitio, quam declaratur illa, quæ virtute talis censuræ fit. Nam illa censura priuat non tantum sacra, sed etiam ciuili communicatione in omnibus rebus, seu casibus in iure non exceptis, in hoc autem non solùm non fit exceptio, sed etiam declaratur prohibitio. Quod autem illa non sit absoluta depositio, sed quasi suspensio, patet ex limitatione ibi adiuncta: *Quousque ipsi ad satisfactionem veniant*; hinc enim constat, illam absolutionem non esse perpetuam, sed durante illo vinculo. Est ergo per modum suspensionis potestatis quoad vsum, & non per modum depositionis. Quia verò illa verba vltima dicuntur non inueniri in codice manu scripto in Vaticano inuento; similis decisio cum illa expressa declaratione reperitur ex Pascal. II. in cap. *Iuratos*, 15. q. 6. *quamdiu excommunicatus est.* Et similis limitatio habetur in c. vlt. de Pœnis. *Pontifex per excommunicationem priuat regem iurisdictione, regni quoad vsum.*

15. Neque contra hoc obstat obiectio Regis quia excommunicatio est spiritualis censura, & ideò priuatio iurisdictionis, vel temporalis potestatis etiam quoad vsum, & per modum suspēsionis, eius fines excedit. Negatur enim consecutio: Nam licet excōmunicatio dicatur censura spiritualis, vel à principali materia, & fine illius, vel quia à spirituali potestate procedit, tamen sicut potestas ipsa, licet sit spiritualis, indirecte ad temporalia extenditur, ita etiam censura excommunicationis eodem modo & spiritualis est, & indirecte extenditur ad temporalia; priuat enim non solum communicatione sacra, sed etiam ciuili, & humana, vt constat ex institutione, & vsu Ecclesiæ, perpetua traditione approbato, & in Scriptura fun- *Obiectionis confutatio.*

ra fundato. Nam 2. Ioan. 1. dicitur: *Neq; aue ei dixeritis*, & Paul. 1. Cor. 5. *Cum eiusmodi nec cibum sumere*. Et rationem ibid insinuat, cum ait: *Iudicaui, &c. tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi*. Ita ergo per excommunicationem vexatur homo etiam in temporalibus, & corporalibus, vt vexatio det intellectum, vt à contumacia recedat.

16.

Depositio Regis non est proprius excommunicationis effectus. Vide tom 5. in 3 p. D Th. disp. 15. sect. 6

Alter verò modus priuationis per modum depositionis à regno, vel ab alia temporali potestate, & consequenter cum perpetua absolutione subditorũ à fidelitate, & obedientia ciuili, non est quidem effectus proprius, & intrinsecus excommunicationis maioris, si nihil amplius addatur, vt ex propria materia suppono, & ex communi vsu Ecclesiæ, & ex allegatis etiam iuribus satis colligitur. Nihilominus tamen hæc etiam depositio, & absolutio per modum singularis pœnæ adiungitur censuris, quando delicta Principum cogunt Pontifices ad illa seueritate vtendum, qui vsus satis est à nobis in lib 3. comprobatus. Et inde conuincitur potestas, quia tam publicus, & constans vsus, & tam efficax sine violentia armorum non potuit esse sine fide Ecclesiæ recognoscentis in Pontifice legitimam potestatem ad illam pęnam imponendam inclusam in potestate ligandi, & soluendi Petro datam à Christo, & in virga Pastorali, quam ad regendam Ecclesiam accepit, vt in citato loco satis ostendimus. Et hic etiam habet locum ratio Pauli, quia oportet sæpe hominem peccatorem corporaliter, & temporaliter grauissimè affligere, vt resipiscat. Item est optima ratio, quia subditi sæpe indigent hoc remedio, ne subuertantur. Ideò enim de hæretico dixit Paulus: *Post vnam, & secundam correptionem deuita*; quod multo magis in Principe, quàm in alijs solet esse necessarium.

Ex diuturno Ecclesiæ vsu potestas Pontificum ad deponendum reges ostenditur.

Ad Tit. 3.

17.

Satisfit Regis fundamẽto.

Et ita nihil obstat, quod Rex ait, hanc pœnam longè lateque fines excommunicationis excedere, esto enim ita sit depositione sic intellecta, nihilominus non excedit limites Pontificiæ potestatis, sicut in hoc iuramento abiuratur. Cum verò ait, hoc ius nullo legitimo titulo esse acquisitum Pontifici, respondemus, non esse quidem aliquo humano titulo propriè acquisitum, sed diuino iure esse inditum, vt ex Christi verbis in libro 3. ostensum est. Vbi etiam illa verba Regis refutauimus *per Paparum iniustam vsurpationem, & violentiam sæcularem*. Est enim facilè hæc dicere, præsertim potenti Regi, & affectu supremæ potestatis (vt pace illius dixerim) nimium capto, & obcæcato, probare autem impossibile. Et ita Rex nullam huius iniustę vsurpationis probationem, vel indicium adduxit, nec est verisimile, iniustam vsurpationem contra potentiam Imperatorum, & Regum præualuisse. Vnde verba illa, quæ adiungit Rex de *violentia sæculari*, magis sunt per se incredibilia, quia hæc violentia non fit, nisi armis, & potentia sæculari, hæc autem in Pontificibus non fuit tanta, vt ad illam violentiam Imperatoribus, & Regibus inferendam sufficeret. Et ita nulla talis violentia Pontificum in historijs legitur, gratis ergo, & per solam dicendi libertatem asseritur.

18.

Confutatio 3. corollarij quod Rex inferebat.

Quocirca ex corollarijs, quæ Rex infert, primum, & secundum de absolutione subditorum ab obedientia, & iuramento fidelitatis, satis ex dictis reiecta sunt. Tertium verò de comparatione huius vltimi iuramenti, cum priori de primatu, facilè etiam refellitur. Meritò enim Cardinalis Bellarminus dixit, vnum virtute, & tectè in alio includi. Quia potestas per quam Pontifex Reges schismaticos, ac gregi Christi perniciosos deponit, non est alia, quam ipsa potestas, quam à Christo accepit, quæ vnica est, & indiuisibilis (vt ita rem explicem) & ideò non diuiditur, nec minuitur, nec ex parte abiurari potest, & ex parte retineri. Cum ergo in hoc iuramento potestas comprimendi, & puniendi Reges Pontifici abiuretur, plane tota eius potestas spiritualis abiuratur, quod in priori iuramento expresse fiebat. Sufficiens autem huius veritatis indicium est, quod Rex ipse, vt hanc potestatem se deponendi cum fundamento negare videatur, consequens negat, Christum dedisse Petro, aut per eum Romano Pontifici ad regendam Ecclesiam supremam spiritualem potestatem, sentiens, ita esse hæc connexa, vt vnum sine alio negari non possit. Ergo dum in hoc iuramento vnum expresse abiuratur, aliud consequenter, & virtute, & cum eodem periurio negatur. Vltima verò illatio, & quasi protestatio regis de fine iuramenti nihil ipsum iuuat. Esto enim ipse intenderit per illud iuramentum discernere, & cognoscere proditores, medium autem, quo vsus est, fuit abiuratio Pontificiæ potestatis. Vnde per illud iuramentum non solum distinguit fideles ciuiliter à proditoribus, sed etiam fideles catholicos ad suam fidem prodendam, & abiurandam inducit, ex quo fit, vt multo magis inter credentes, & non credentes discernant, vt saltem inter constanter recusantes iniquam abiurationem, vel misere propter vitanda temporalia incommoda illam simulantes. Quamobrem tale iuramentum potius character Anglicani schismatis, quam pignus, vel authoramentum fidei subditorũ iure censendum est.

Confutatio vltimi corollarij.

Superest, vt ad vltimam Regis probationem sumptam ex quatuordecim propositionibus, quas ex reprobatione iuramenti infert, respondeamus. Et in primis dicimus, ex illis euidenter colligi, intẽtionem iuramenti non tam esse de obedientia prętanda Regi, quam de potestate Pontifici abneganda, & sibi vsurpanda. Nam ex omnibus propositionibus sola vna pertinet ad Regiam dignitatem tuendam, & illa non sequitur ex iuramenti improbatione, aliæ vero ferè omnes directè sunt de potestate Pontificis, & in sano sensu verissimæ sunt, ideoq; merito reprobatur iuramentum, quia contradictorias assertiones continet, vt Rex ipse fatetur, dum ait, has propositiones per Antithesim sequi ex reprobatione iuramenti. Vt autem hoc euidentius fiat, singulas propositiones, & quid de illis sentiendum sit, adnotabo. Prima est: *Quòd ego Iacobus non sim Rex legitimus huius regni, aliarumque omnium mearum ditionum*. Hæc verò minimè sequitur ex detestatione iuramenti, nam licet Iacobus sit verus, & legitimus Rex, nihilominus paruum est iuramentum, quo abiuratur Pontificia potestas ad illum deponendum ex causa legitima: hanc enim potestatem habet Papa supra legitimos, ac veros Reges, & Imperatores. 1.

19. *Vltimæ probationi regis satisfit.*

Propositiones, quas rex infert expenduntur.

Secunda, *Quòd Papæ liceat me regno deponere, ex mera sua authoritate, vel si non sua, tamen authoritate Ecclesiæ, Sedis ve Romanæ: Si non Ecclesiæ authoritate, vel Romanæ Sedis, tamen alijs medijs, atque aliorum subsidijs ei liceat, me regno deponere*. Tertia: *Quòd Papæ liceat de regnis, ac ditionibus meis pro arbitrio statuere*. Quarta: *Quòd penes Papam sit extraneo cuicumque Principi potestatem concedere inuadendi ditiones meas*. Quinta: *Quòd Papæ liceat absoluere subditos meos à fide, atque obedientia mihi debitis*. Sexta: *Quòd penes Papam sit, licentiam concedere vni, aut pluribus ex subditis meis arma contra me ferendi*. Septima: *Quòd liceat Papæ veniam dare subditis meis vim personæ meæ, aut dominijs, aut quibusdam è subditis meis afferendi*. Octaua: *Quòd si Papa sententia lata me excommunicauerit, aut deposuerit, non sit liberum subditis perstare in fide, atque obedientia mihi debita*. Nona. *Quòd si Papa me iudicialiter excõmunicauerit, vel deposuerit, subditis non sit liberum personam, & coronam meam omnibus virib. defendere*. Decima: *Quòd si Papa sententiam aliquam aut excõmunicationis, aut depositionis cõtra me promulgauerit, subditi ex vi eius sententiæ nequaquam obligentur retegere omnes coniurationes, aut proditiones contra me initas, quas vel audire vel nosse ipsis contigerit*. Vndecima: *Quòd non sit hæreticum, atque detestabile opinari Principes à Papa excommunicatos impune deponi, aut occidi posse à subditis suis, alijs ve quibuscumq;*. Duodecima: *Quòd Papa habeat potestatem absoluendi subditos meos ab hoc iuramento, aut ab eius aliqua parte*.

20. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

Hæc au-

21. Hæ autem assertiones omnes in vnam ferè coincidunt, quæ quasi per partes illis duodecim positionibus ad rem exaggerandam declaratur. In quibusdam verò illarũ interdum additur aliqua particula, quæ verum sensum destruit, & commutat. Quod ergo in secunda dicitur, *Papam mera sua authoritate posse Iacobum Regem deponere*, verissimum & catholicum est, dummodo illa particula *mera* non excludat legitimam causam, sed tantum sufficientiam illius authoritatis sine alterius adminiculo declaret. Et quia propositio loquitur in particulari de tali persona, in qua legitima causa non deest, vt ex dictis satis constat, & vniuersæ Ecclesiæ manifestum est, ideo propositio sine vlla æquiuocatione verum sensum facit, quia legitimam causam non excludit, & supponit. In tertia verò, quæ ferè similis est, particula illa *Pro arbitrio* ambiguitatem continet, & calumniæ occasionem præbet. Præsertim quia in alijs locis solet Rex dicere *ad libitum*, vel quid simile. Itaque si intelligatur de arbitrio iusto, & legitimo, vera est propositio, si autem de mera, & absoluta voluntate, solaque libidine intelligatur, sic est impostura, nullaque verisimili consecutione ex reprobatione iuramenti inferri potest. Eademque ratio est de cæteris. Omnes enim sunt de eadem suprema potestate Papæ ad coercendos Christianos rebelles, etiam si Reges sint, vsque ad depositionem eorum, si grauitas causæ, & necessitas spiritualis regni id postulet.

22. *10 Propositio repugnantiã inuoluit, occasionemque præbet calumniæ.*

Solum in 10. oportet aduertere (quod in superioribus indicatum est) partim repugnantiam inuoluere, partim calumniandi occasionem præbere. Dico inuoluere repugnantiam, quia si Rex per iustam Papæ sententiam ipso facto sit depositus, eo ipso quia antea erant illi subditi, desinunt esse subditi: nam Rex ipse non esset Rex, nec superior. Ideoque neque iam possent proprie dici proditiones, si quæ coniurationes contra ipsum fierent. Neque ciues tenerentur, saltem titulo fidelitatis, aut subiectionis illas reuelare. Addo verò, modum illum loquendi esse posse calumnijs expositum, quia Rex criminosus, licet depositus sit, non statim potest à quolibet de populo per coniurationem, vel insidias iuste occidi, quia nec priuatum ciuem criminosum licet alijs ciuibus his modis authoritate sua interficere. Sed solum authoritate publica, vel potestate ab eo accepta, qui illam dare potest, vel per sententiam, vel per imperium, aut commissionem specialem.

23. Quapropter si post Regem depositum, aliqui per priuatas insidias, non accepta à legitimo iudice potestate, illi mortem machinarentur, qui extra confessionem illarum esset conscius, obligari posset ex charitate eas detegere, vt malum proximi impediret, concurrentibus circunstantijs, quæ ad talem obligationem necessariæ esse solent. Quando vero contra personam talis Regis iuxta tenorem iustæ sententiæ procederetur, non excedendo limites potestatis à legitimo iudice concessæ, tunc cessaret omnis obligatio detegendi secretum, quia iam illæ non essent insidiæ iniquæ, sed esset iustum bellum. Quia ergo propositio illa indistinctè loquitur, ideo dixi, dare posse calumniæ occasionem, ac si diceretur, etiam quando coniurationes, vel proditiones sunt iniustæ, & iniquæ, nunquam teneri ciues vllo titulo etiam charitatis, illas manifestare, quod falsum est, nec ex reprobatione iuramenti id sequitur, vt per se notum est.

24. *11 Propositionis duplex senten.*

Eademque cautio in vndecima propositione adhibenda est, sententia enim illius in summa est, Regem excommunicatum impune deponi, vel occidi à quibuscunque posse. Quæ ita simpliciter prolata falsissima est: nam excommunicatio sola, & nuda non dat potestatem occidendi excommunicatum, nec priuandi illum dominio rerum suarum; sed sola communicatione, & consequenter potest priuari excommunicatus vsu alicuius rei propriæ, si absque tali communicatione fieri non possit. Rex ergo excommunicatus, si sententia nihil aliud contineat, non statim potest à subditis, vel quibuscumque alijs deponi, vel occidi, neque hoc sequitur ex reprobatione iuramenti. Si tamen in ea propositione sub voce *excommunicationis* comprehendatur etiam depositio, & diffidatio, quæ per sententiam canonicam interdum fit, sic veritatem continebit; imo etiam intellecta de sola censura excommunicationis in forma communi, si sensus propositionis esset, Principem excommunicatum, durante excommunicatione, esse priuatum iure præcipiendi subditis, vt sibi obediant, quod si eos cogat, posse ipsos resistere, etiam per iustum bellum, in hoc sensu, erit verissima propositio, & doctrina contraria hæretica est, contra vim, & potestatem clauium Ecclesiæ, per illam tamen propositionem, eiusque nuda verba, non satis hæc omnia explicantur, & ideo calumnia cauenda est, & aperte loquendum.

25. *13. Propositio vera est & rectè sequitur ex iuramẽti reprobatione.*

Decimatertia propositio est, *Quod iuramentum hoc neutiquam administretur subditis meis plena, & legitima authoritate.* Hæc quidem aperte sequitur ex reprobatione iuramenti, quia iuramentum iniquum à nemine potest legitima authoritate præstari. Est tamen propositio verissima, atque certissima, quod ex prioribus euidenter ostenditur, nam ex tenore illarum constat, omnes illos articulos esse de potestate Pontificis, ac subinde in iuramento contineri multos potestati Pontificis contrarios; ergo manifestum est, non esse in temporali Rege legitimam authoritatem ad tale iuramentum subditis suis administrandum. Et simili claritate sequitur, tale iuramentum non de sola ciuili obedientia, sed de sacra, & Apostolica potestate præstari; imò contra illam postulari.

26. *Vltima propositio falsa, & perperam illata.*

Vltima propositio est: *Quod iuramentum hoc suscipiendum sit cum æquiuocatione, cum mentali euasione, aut tacita reseruatione, & non ex animi sententia, atque ex intimo pectore, in vera fide hominis Christiani.* Hæc verò nullã cum reprobatione iuramenti connexionem, vel consecutionem habet. Quia licet pars etiam illa iuramenti reprobetur, non ideo affirmatur, suscipiendum esse hoc iuramentum cum æquiuocatione. Hæc enim cõtraria sunt affirmãtia, & vtrumque potest esse falsum, & inter ea est medium, scilic. neutro modo tale iuramentum præstare. Vnde tantum abest, vt dicamus, vel cogitemus, tale iuramentum esse suscipiendum cum æquiuocatione, vt potius illud etiam reprobemus. Tum quia fieret cum periurio contra vltimam iuramenti partem, tum etiam quia fieret cum scandalo, & cum omissione confessionis fidei tempore debito; imò etiam cum externa fidei negatione, vt sequenti cap. magis explicabimus.

27. *Horũ verborum falsitas ostenditur.*

Vltimò post has propositiones addit Rex hæc verba: *Hi sunt articuli ex varijs iuramenti partibus per Antithesim eliciti. Quibus oppositæ Theses, neque Pontificis Primatum in causis spiritualibus vllatenus attingunt, neque vllo vnquam Concilio generali plenè finito conclusum, & definitum est, huiusmodi in Reges potestatem ad Pontificis authoritatem pertinere. Et ipsi denique eorum Doctores scholastici inexplicabili quodam litigio de ijs inter se dissident in hunc diem.* Iam verò satis à nobis ostensum est, quomodo potestas, quæ his articulis explicatur, ad spiritualem Pontificis dignitatem pertineat, & consequenter, quo modo oppositæ theses in iuramento inclusæ illi directe repugnent. Quod verò Rex subiungit, in nullo Concilio generali plene finito conclusum, & definitum esse, huiusmodi in Reges potestatem ad Pontificis authoritatem pertinere; imò de hac ipsa potestate esse dissidium inter scholasticos, apertè falsum quoad vtramque partem est, neque potuit à Rege affirmari, nisi quia cum per se non possit Concilia, vel scholasticos euoluere, à Protestantibus deceptus est. Nam supra libro 3. ostensum est, multa Concilia generalia hanc potestatem in Summo Pontifice recognouisse, & ap-

& approbasse: præter quam quod sine Concilij definitione, Pontificum definitiones ad certam illam veritatem faciendam sufficerent. Verumtamen sæpius simul Pontifices cum Concilijs generalibus illa potestate vsi sunt, vt Innoc. III. in Concil. Lateran. cap. 3. & Innocent. IV. in Concil. Lugdun. Vnde non est dubium, quin ipsa Concilia facta approbando, potestatem in Pontifice recognouerint. Præter quam quod communi Ecclesiæ traditione, & consensu hæc veritas fundata est.

28. Neque in hoc puncto est dissensio inter Catholicos Theologos (hos enim, vt opinor, nomine scholasticorum Rex intelligit, nam sui Theologi scholasticam Theologiam detestantur.) De communi autem consensu Catholicorum in hoc puncto, satis dictum est in libro 3. & latius à Cardinali nostro libro contra Barclaium in princip. Et qui dissidere eos dicunt, ostendere debent authores Catholicos, qui huic veritati contradicant, quod certe facere non possunt. Nam etiam illi scholastici, qui potestatem Pontificis interdum restringere visi sunt, vt Okam, Gerson, Parisius, & similes, hanc potestatem deponendi Reges hæreticos, vel perniciosos saluti subditorum, illi nunquam denegarunt, licet in modo loquendi sit inter eos aliqua diuersitas, an Papa possit per se, & immediatè id facere, an solum præcipiendo subditis, vt talem Regem abijciant, & in hoc etiam plures ex illis, & qui melius sentiunt, & cæteri omnes vtrumque modum censent cadere sub potestatem Pontificis. Et re vera, per se incredibile est, non habere Christianum regnum remedium contra hæreticum Regem, est enim hoc contra omnem rationem, & contra exactam Dei prouidentiam, cum Rex hæreticus facillime totum regnum inficiat, vt experientia docet. Vnde etiam Papa si hæreticus sit, potest ab Ecclesia deponi; ergo necesse est, vt sit potestas in terra, quæ possit Regem hæreticum pertinacem, & incorrigibilem deponere. Ergo maximè esse debet in Pontifice tanquam in supremo animarum pastore visibili in terris, neque in alio potuit conuenientius talis potestas collocari, vt illa priuatio, quæ multis difficultatibus, & periculis exposita est, maiori cum maturitate, & iustitia fieret, vt explicatum est.

Omnes Catholici doctores admittūt in Papa iurisdictionem ad Regē hæret. deponendū. Vide Almainum tract. de Suprema potest, laic. Gerson tractat. de Potest Eccles. cons. 22.

CAPVT VII.

Summum Pontificem non solùm potuisse, sed etiam debuisse Catholicos Anglos à professione dicti iuramenti sua monitione auertere.

1. HActenus iniustitiam, & errores prædicti iuramēti fidelitatis demonstrauimus, vanasque excusationes refellimus, superest vt Breuia Pōtificia defendamus, & querelis Regis, & obiectionibus satisfaciamus, quod ex principijs positis, & breuiter, & facilè expediri potest. In principio igitur Apologiæ audet Rex Pontificem reprehendere, quod *Breui in Britanniam misso, ibiq; vulgato Papicolis omnibus interdixerit, ne hoc sacramento fidelitatis se adstringi paterentur.* Triaq; peccata in ipso potissimum notat, vnum contra ipsum regem, aliud contra Catholicos Anglos, tertium in modo ipso refutandi iuramentum. De primo sic inquit: *Cum indictum bellum non sit, negari non potest, quin fecerit Pontifex contra bonos mores, & consuetudinem Principum maximè Christianorum, quod me inauditum condemnarit.* Vnde postea sic colligit: *Pontifex si existimat se meum iudicem, quod dici solet competentem, cur me indicta causa condemnat? sin aliter se res habet, & si nihil Papæ mecum est negotij (quod est verissimum) quare se immiscet operi non suo, & falcem mittit in messem alienam, in re præsertim ciuili, & quæ ad eum nullatenus spectat.*

Tres obiectiones à Rege proposita contra Breue Pontificium.

2. Secundò probat, peccasse contra Catholicos Angliæ, quia *eos in miseras angustias coniecit, vt aut cum discrimine vitæ, & iactura fortunarum fidelitati erga Principem renuncient, aut cum Catholicæ fidei detrimento animarum suarum salutem, vt obtendit Pontifex, in periculum adducant.* Vtrumque enim horum periculorum vitaretur, si, vt facere cæperant, bona fide iuramentum illud præstare sinerentur. Tertiò probat, Pontificem defecisse in modo, *quia multam insumit operam, integram iurisiurandi formulam ad verbum recensendo, postea verò vno generali verbo totum iuramentum præscribit*, non indicando, quid reprehendat, vt vel emendari, vel benigne interpretari ab ipso posset, vel si hoc ipse facere contemneret, aliquam excusationem sui subditi Catholici haberent, si iuramentum recusarent.

Hæ autem obiectiones ex duobus erroneis principijs procedunt. Vnum est, Pontificem non habere directam potestatem spiritualem supra Regem; aliud est, multò minus habere Pōtificem potestatem etiam indirectam supra Regem in temporalibus. Contraria vero dogmata in libro 3. à nobis stabilita sunt, & probata, quibus suppositis facilè obiectiones omnes refelluntur. Nam in primis dicimus, potuisse Pontificem iure suo formulam iuramenti à Rege præscriptam examinare, & quatenus eam iudicauit, aut Religioni Christianæ contrariam, aut contra reuerentiam iuramenti sacrilegam, eam reprobare, ac prohibere. Probatur primò, quia iuramentum res valde spiritualis est, & sacra; ergo directè cadit sub potestatem spiritualem Pontificis; ergo ad munus Pontificis pertinuit reprobare iuramentum de re iniqua, & valde perniciosa fidelibus, quale in illa formula contineri, satis in superioribus ostensum est. 3.

Fundamenta contraria doctrinæ.

Habet ius Pontifex examinandi tale iuramentum.

Secundò, quando lex ciuilis, vel terminos suos temporales excedit, vel disponit de temporalibus, fouendo peccata, vel illorum occasionem præbendo, Pontifex per potestatem spiritualem, quatenus ad temporalia indirectè extenditur, potest illam reprobare, & irritare, vel irritam declarare, vt supra lib. 3. cap. 22. latè ostensum est; at verò formula illa (vt Rex ipse contendit) est quædam Regia pragmatica, seu lex ciuilis, & (vt nos ostendimus) excedit terminos materiæ ciuilis, & temporalis, & continet multa Religioni, & bonis moribus contraria, ita vt à fidelibus sine dispendio animarum seruari non possit; ergo Pontifex illam reprobando legitima clauium potestate vsus est, nimirum, claue scientiæ, declarando iniustitiam, & malitiam illius iuramenti, quod est proprium munus pastoris, ad quem spectat pascere Christi gregem, & claue potestatis, prohibendo vsum talis iuramenti. Vnde etiam confirmatur, nam Summus Pontifex ius habet defendendi potestatem, quam Christus Sedi suæ contulit, sed iuramentum illud directè est contrarium Pontificiæ potestati; ergo iure potuit illud efficaciter reprobare, & prohibere. 4.

Deinde addimus, non solùm potuisse, sed etiam ex vi muneris, & officij sui debuisse non tacere, nec occultare veritatem, sed subditos suos monere, vt à tali iuramento abstineant. Probatur primò, quia tenetur publica scandala, & occasiones peccandi per doctrinam detegere, quando per fraudem, & deceptionem ab hostibus Ecclesiæ fidelibus offeruntur. Et similiter tenetur, quantum in se est, talia pericula per potestatem suam auferre, vel impedire, maximè quando aliqua publica authoritate approbantur, & proponuntur. Vtrumque enim horum includitur in verbis Christi, *Pasce oues meas*, ibi enim data est potestas, vt suprà latè declaratum est, & simul cum collatione potestatis continent illa verba præceptum Petro, & successoribus eius impositum, vt constat, tam ex forma verborum, quàm ex materia, nam supposito munere, hoc præceptum connaturale est, propter quod dixit Paulus, Ecclesiæ præpositos rationem esse pro animabus subditorum reddituros. 5.

Pontificem ad reprobandum tale iuramentum obligari.

At in hoc iuramento illa omnia concurrunt, scilicet, latens occasio erroris, & deceptionis, acceptando abiurationem Pontificiæ potestatis sub colore iuramenti ciuilis fidelitatis, & consequenter occasio schismatis, hæresis, & periurij; ergo tenebatur Pontifex ex vi muneris veritatem aperire, non obstante quocumque incommodo, quia cum tanto spirituali detrimento non est tacenda veritas propter incommoda, quæ ex hominum malitia formidantur.

Etiam si iuramenti cõtrouersia foret dubia à Pontifice dirimenda esset.

7. Item ex alio principio sequitur hæc obligatio; quia tenetur Pontifex Ecclesiastica iura tueri, ac defendere tanquam fidelis dispensator, & prudens. Quod cum de omnibus bonis Ecclesiasticis verum sit, maximè locum habet in Pontificia dignitate, & potestate tuenda, quia est fundamentum Ecclesiasticæ vnitatis, vt Christus ipse docuit, & ad seruandam fidei veritatem maximè necessarium, vt experientia ipsa ostendit, & in libro 3. probatum est. Hæc autem Pontificia potestas per hoc iuramentum labefactatur, in regno quidem Angliæ per potentiam, & prauam doctrinam, & inde posset per prauum exemplum in alia redundare; ergo tenebatur Pontifex, non obstante quacumque difficultate, vel impedimento, illi iuramento sese opponere, illudque detestari.

Quin potius vlterius addimus, non solùm in re tam clara, quàm est illius iuramenti peruersitas, sed etiam si esset res dubia ad Pontificem pertinuisse veritatem aperire, ne in re tam graui, & periculosa fideles in tenebris versarentur. Ita generaliter docet Innocentius III. in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit. & adducit illud Deuteron. 17. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium fuerit, &* cæt. vsque ad illud: *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille.* Quæ lex, quatenus directiua est, & moralis, etiam nunc habet locum, non virtute legis veteris, sed virtute fidei Euangelicæ, quia supposita potestate Summi Sacerdotis legis gratiæ, illa obligatio necessario sequitur ex lege quasi connaturali illi potestati. Vnde ratio propria est, quia materia spiritualis est, tum quia pertinet ad doctrinam fidei, & morum, quam declarare ad Pastores Ecclesiæ pertinet, non ad Reges, vt supra ex Scriptura, & Patribus satis probatum est; tum etiam quia proximè attingit salutem animæ, tractatur enim, an tale iuramentum animæ noceat, nec ne; ergo ad Pastores animarum, & præsertim ad eorum caput iudicium in tali dubitatione pertinet.

Vide Bellar. lib. de Sacramentis c 32 Victor. Relect 2. de Potest Pontif. parag Vtrũ potestas spiritualis, &c. n 14 Ledes. in 4 p. q. 2. 20 ar 4 dubio principali post conclus 8 Molin. to. 1. de Iust. disp. 29. circa finem.

8. Confirmatur, ac declaratur, nam orta simili controuersia inter Regem etiam Catholicum, & Papam, an aliquod iuramentum sit licitum, & fidei consentaneum, non est certè talis controuersia bello dirimenda, quia nec bellum est conueniens medium ad veritatem moralem declarandam, neque illo modo conuenienter esset Ecclesiæ in spiritualibus prouisum, nam inde necessario orirentur schismata, & regnum in se diuisum non posset subsistere. Neque etiam posset talis controuersia per arbitros terminari; quia in declaranda morali veritate; tale iudicium circa rem dubiam non transcendit humanam opinionem; nec potest ab aliquo arbitro maiori potestate ferri, & ideò non sufficit ad securitatem Ecclesiæ, nec potest Pontifex tali iudicio se submittere; ergo necesse est, vt talis controuersia per Regem, vel per Pontificem dirimenda sit. Nemo autem, qui Scripturas legerit; præferet in eo negotio potestatem Regiam Pontificiæ, cum hæc sit simpliciter superior, spiritualis, ac Vicarij Pastoris, cui Christus oues suas commisit ad eas in fide, & moribus dirigendas. Debet ergo Rex in simili controuersia à Pontifice dirigi, & gubernari, & tanquam ouis à Pastore duci, & pasci.

9. Ex his satis conuincitur, Regem Angliæ non solùm immeritò conqueri de Summo Pontifice, quòd de sua iuramenti formula iudicium tulerit, verum etiam grauissimè peccare à iudicio illius discordando, cùm illi tanquam subditus parere teneatur, præsertim in causis spiritualibus, ad quas controuersiam de iuramento pertinere euidentissimum est. Accedit, quod nullam iustam excusationem, aut defensionem sui iuramenti afferre hactenus potuit, vt in priori parte huius libri ostensum est, & quæ ibi adduximus, nullam inueniri posse conuincunt. Neque etiam contra Breuia Pontificia aliquid graue, vel alicuius momenti obiecit, præsertim quod ad punctum causæ principalis, quæ est de honestate iuramenti, pertineat, vt in sequentibus videbimus. 10.

Prima Regis obiectio in ipsum retorquetur.

In prima ergo reprehensione, qua Pontificem arguit, quòd Pontifex ipsum inauditum condemnarit, cum inter eos bellum indictum non sit, multipliciter Rex ipse arguendo peccat. Primo, quia ratio illa de bello non indicto impertinens est. Nam etiam inter Principes temporales maximè Christianos licet neuter alteri subiectus sit, non licet inauditum condemnare, etiam post bellum indictum. Vt enim bellum ipsum iustè indicatur ex parte aggredientis, necesse est, vt contra inauditam partem non moueatur. Nam teste Augustino lib. Quæstionum in Iosue, aliàs libro 6. Quæstion. q. 10. *Iusta bella solent definiri, quæ vlciscuntur iniurias si qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniurias ablatum est.* Hæc autem constare non possunt parti non auditæ: ergo etiam per bellum iustum non potest iusta condemnatio fieri contra inauditam partem: ergo neque etiam post indictum bellum potest vnus Rex alium æqualem, seu supremum per sententiam, vel alio modo inauditum condemnare, prout Rex in sua obiectione supponere videtur. Deinde quia quamuis inter alios Principes æquè supremos id vtcunque procederet, longe diuersa ratio inter ipsum, & Pontificem intercedit, ideoque illa etiam comparatione abutitur, cum ipse iure subditus sit Pontifici ratione baptismi, & fidei, quam in illo professus est. Quod si ipse Rex veritatem hanc negare, & contrariam profiteri publicè non veretur, quomodo conqueri potest, quod inauditus condemnetur? Præterà cum Rex ait, non esse indictum bellum inter ipsum, & Pontificem, si de bello materiali, seu corporali intelligat, quid ad causam refert, quæ principaliter, & directè (vt sic dicam) spiritualis est? Bellum autem spirituale maximè inter Regẽ Angliæ, & Summum Pontificem indictum est; illudque primus indixit publicè Henricus, quem Iacobus successor eius imitatur, & hoc satis est, vt etiam si condemnaretur, conqueri non posset, inauditum condemnari.

11.

Pontifex nullam pœnam Regi imposuit.

Denique cur se condemnatum conqueritur? Nam in neutro Breui Pontificio aliqua eius condemnatio legitur, nec excommunicatio lata, nec depositio pronunciata, nec aliqua alia pœna inflicta, aut dicta sententia. Quod si iuramenti reprobationem, & prohibitionem, condemnationem suam appellet, immeritò dicit, se inauditum fuisse condemnatum, quia formula iuramenti vbique auditur, & legitur, quod satis est, vt ipsa damnari possit. Neque oportet, amplius audiri personam, cum contra illam nulla sententia declaratoria criminis in editione, vel petitione talis iuramenti commissi, neque aliqua pœna propter idem crimen in Regem lata sit. Sed ait Rex, Pontificem ipsum inauditum condemnasse, *partim eum persecutoribus annumerando, partim imperando Anglis catholicis; vt ab hoc iuramento abstineant.* Sed neutrum horum ad propriam, & iuridicam condemnationem pertinet, quæ contra inauditam partem ferri non debet. Nam opinione priuata ex publica fama, & effectibus manifesta iudicare, & loqui de aliquo tanquã de alicuius criminis authore, sæpe licet, etiam si ipse prius non audiatur; vt est per se manifestum:

Qua vero ratione possit iuste Rex Angliæ persecutoribus fidelium adnumerari, in 10. cap. videbimus. De prohibitione autem iuramenti iam diximus, satis esse auditum Regem quoad hanc partẽ legendo ipsam iuramenti formulam, quam neq; ipse negat, neq; dubitari poterat, eius authoritate factam, & suis subditis esse propositam.

12. Quocirca si tantum de condemnatione priuata (vt sic dicam) loquebatur Rex, nihil ad rem confert dilemma, quod subiungit, quia ad iudicandum de aliquo priuatim non oportet esse iudicem competentem, id est, iurisdictionem vtentem, neque etiam est semper necessarium (vt dixi) personam iudicandam audire, satis est enim sufficientes causas, rationes, & motiua ad ita iudicandum habere. Neque etiam alteri membro de prohibitione iuramẽti rectè accommodatur dilemma, quia ad reprobãdam falsam doctrinam nõ oportet esse iudicem competentẽ authoris eius, neque ipsum aliter audire, quam per scripta sua. Ad prohibendum autem sub præcepto tale iuramentum, necessaria quidem est iurisdictio in eos, ad quos fertur præceptum, quam Angli catholici in Sũmo Pontifice tanquam in suo pastore recognoscunt. Recte ergo potuit Pontifex Anglis talem prohibitionem imponere, præsertim cùm non tam legem nouam fecerit, quam diuinam, & naturalem de euitando illicito iuramento, & falsi erroris professione fugienda declararit, & suo præcepto confirmarit. Respectu autem Regis licet verissimum sit Pontificem esse ipsius iudicem competentem, vt supra ostendimus, nihilominus tamẽ in hoc actu nullum iudicium iurisdictionis in Regem exercuit. Nam licet author similis iuramenti esset aliquis Princeps ethnicus non baptizatus, si iuramentum errorem aliquem in fide Christiana, vel iniuriam nostræ religionis inuolueret, posset Pontifex illud reprobare, & Catholicis sub quocumque Imperatore gentili degentibus prohibere, vt ex hactenus dictis satis manifestum est.

Lib. 3.

13. Quapropter immerito Rex in pagin. 7. Apologiæ confert, & æquiparat sententiam à Pio V. latam contra Elisabetham cum hoc Breui Pontificio Paul. V. dicens: *Num potuit is* (id est Pius V.) *aliquid statuere acerbius, aut grauius, quam in me statuit hic Pontifex? Quid enim inter hæc duo intersit, subditos à vinculo obedientiæ soluere, & præcipere, vt arma capessant, quod Pius V. fecit, & dicere subditis, ne Principi iuramentum fidelitatis exposcenti obtemperent, quod hodiernus fecit Pontifex, non facile discerni potest.* Sed quamuis vtriusque Pontificis factum æquissimum fuerit, tam longe distant, vt facillime illorum discrimen cerni possit. Pius enim V. sententiam in personam Reginæ protulit, grauissimam pœnam indixit, & potestate sua seuere, licet iustè in eam vsus est. At vero Paulus V. nullam in Regem Angliæ sententiam tulit in suis Breuibus, neque hactenus aliqua pœna illum mulctauit, aut eam incurrisse authoritate sua declarauit, sed improbitatem solius iuramenti aperuit, & quod necessario consequens erat Regi illud imperanti obtemperare prohibuit, non vetuit autem (vt Rex semper causatur) simpliciter, & absolute, ne subditi suo Regi iuramentum fidelitatis præbeant, sed ne hoc iuramentum, quod fidei, & Religioni Christianæ iniuriosum est, præstent. Ideoque valde diuersa sunt, prohibere subditis Regis hoc iuramentum, vel illos à ciuili obedientia sui Regis absoluere: possunt enim, sine coactione ad hoc iuramentum, eam ciuilem obedientiam præstare, & iurare, quæ fidei Christianæ puritati non repugnet.

Discrimen inter Breue Pij & Paul. 5.

14. Ad secundam obiectionem de subditorum detrimentis, & periculis respondetur, non à Pontifice veritatem docente, & quod per se malum erat prohibente, sed à Rege tale iuramentum imperante subditos Catholicos in eas angustias redigi. Supposita enim Regis vi, & coactione, non potuit Pontifex veritatem tacere, aut errorem dissimulare, suo muneri, vt par erat, satisfaciendo. Ad tertiam responsum optime est ab alijs, Pontificem vt legislatorem scripsisse, ideo breuiter quid cauendum sit intimasse. Addere vero possumus, non oportuisse Pontificem designare, quid in illo iuramento reprehenderet, nam à principio eius vsque ad finem nihil fere in eo est, quod cauendum non sit, & vitandum, quia in singulis eius partibus, vt ostendimus, vel ijdem, vel diuersi errores inculcantur. Et ita sunt omnes eius sententiæ inter se connexæ, vt vix vlla sit à suspicione erroris libera. Quapropter non solum prudenti, sed etiam necessario consilio, nihil in particulari Pontifex reprehensione dignum designauit, nec cætera tacitè approbare videbatur.

Respondetur ad 2. Regis obiectionem.

Ad 3.

CAPVT VIII.

Possintne Angli hoc iuramentum admittentes aliqua ratione, aut modo à culpa excusari.

1. Post initium, & quasi præfationem, suę Apologiæ, primum Pontificis Breue Rex ad verbum recenset, & deinde ad illud impugnandum aggreditur. Possumus autem Breue ipsum in tres partes distinguere, prius enim Pontifex ad fideles in tribulatione sua consolandos, & in moribus instruendos pauca verba præmittit, deinde iuramentum reprobat, ac prohibet, & tandem ad fortiter pro fide resistendum, & ad charitatis concordiam filios suos exhortatur. Quæ fere omnia eodem ordine Rex impugnat, nobis autem commodius visum est, prius materiam de iuramento absoluere, postea verò cum Rege circa alia digredi. Proposita ergo iuramenti formula, illud exhibere his verbis Pontifex vetat. *Quæ cum ita sint, vobis ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod huiusmodi iuramentum salua fide Catholica, & salute animarum vestrarum præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei, & saluti aperte aduersantur.* Contra quæ verba nihil noui Rex obijcit, sed duas impugnationes repetit, quas licet sæpe inculcet, nullam vim præter verborum acrimoniam illis addit. Prima est, quia Pontifex paucissimis verbis iuramentum perstringit, & sine vlla probatione iuramentum refellit. Vnde subiungit Rex, *Huic verò vetus dictum quadrat, quod de Philosopho circumfertur, multa dicit, sed pauca probat; imò verò nihil omnino probat.* Altera obiectio est, quia professio fidelitatis erga Principem non potest Religioni, & saluti aduersari, & de contraria assertione inquit *Ita excedit meam Theologiam, quantulacumque illa est, vt prorsus nouam, & exoticam plane assertionem esse, non possim non existimare: nec ex eius ore proferendam, qui se vniuersalem Episcopum, & omnium Christianarum animarum œcumenicum pastorem satis insulse venditet.* Et hoc argumentum repetit Rex pag. 30. Apologiæ, & in pag. 31.

Aliæ duæ obiectiones contra Breue.

2. In his autem obiectionibus, vt dixi, si pius, & consideratus lector attendat, nullam rationis vim, nullãve doctrinæ soliditatẽ, sed tantum dicendi licentiam inueniet. Ad priorem ergo reprehensionem iam capite præcedẽti iustas breuitatis causas reddidimus. Ad nouam autem redargutionem, *quia Papa dicit, & non probat:* recte Bellarminus respondet, illa, quæ Rex allegat, non hominis fidelis, & Christiani esse, sed Philosophi pagani, seu infidelis, siue ille fuerit Aristoteles de Moyse loquens, vt Rex indicat, siue Auerroes de Christo, vt ferunt, siue Galenus, vt apud ipsum reperitur scriptum: omnes enim illi non fide, sed proprio iudicio, & opinione regebantur, quos in hoc hęretici imitantur, & ideo mirum est, si Pontifici obijciant, quod alij Christo, vel Moysi opponebant. Pontifex autẽ cum loqueretur fidelibus, quibus dictum est, *nisi credideritis, non intelligetis*, non disputationem texuit,

Satisfit primæ.

Vide Galenũ lib. 3 de Different puls.

nec

nec prolixam probationem adiunxit, sed simplicis veritatis propositionem sufficere indicauit. Cum n. ad orthodoxos loqueretur, qui de illius authoritate, & potestate non dubitant, & inter eos multi sint rudes, & idiotæ, qui rationes, & probationes Theologicas assequi non valent, conueniens non erat, eos rationibus, & probationibus onerare, sed simplicem veritatem docere. Imò etiam pro doctioribus oportebat, non in ambiguitate opinionum, & humanarũ rationum rem tanti momenti constituere, sed eam Pontificia authoritate firmare, ac breui declaratione veritatis rem expedire. Addo verò, etiam in illis verbis certissimam, & euidentissimam probationẽ Pontificem insinuasse dicendo, *Vobis ex verbis ipsis perspicuũ esse debet*, non est enim necessaria alia probatio præter verba iuramenti, & illa est sufficientissima, vt in sex primis capitibus à nobis demõstratum est, possuntq; pro commentario quodam horum verborum Pontificis deseruire.

3. *Confutatur secunda.* Ad alteram obiectionem iam sæpe responsum est, non oportere loqui in communi de iuramento fidelitatis ciuilis, sed de hoc iuramento, quod potius est abiurationis fidei erga Pontificem, quam fidelitatis ad Regem. Iuramentum ergo fidelitatis in communi sumptum non repugnat religioni Romanæ, nec fidei Christianæ, quæ eadem est, neq; etiam saluti fidelium, neque Theologi nomen meretur, qui hoc ignorat. Verumtamen, vt pro veritate libere respondeam, nõ satis illam ponderauit, qui assertionem illam tribuit Summo Pontifici, cum in neutro eius Breui, imo neque in vniuersis decretis Pontificum aliquod eius vestigium reperiatur. At vero hoc iuramentum infidelitatis euidenter pugnat cum Religione vera, & contra salutem est animarum, & hoc est, quod Pontifex dixit, estq; verissimum, & ex verbis iuramenti perspicuum, vt in præcedentibus à nobis, & prius à Cardinali Bellarmino responsum, & probatum est. Quibus probationibus Rex nihil respondit, sed digreditur postea in sua Apologia ad probandam Regum authoritatem, & potestatem in temporalibus, ac si aliquis catholicorum illam negaret. Vnde nihil adducit, quod ad punctum præsentis controuersiæ pertineat. Probant n. omnia illa, Reges habere supremam potestatem in temporalibus non tamẽ probant, non habere illam subordinatam, & subiectam spirituali potestati Pontificis, vt in discursu tertij libri latissimè ostensum est. Vbi ad omnia, quæ hic Rex proponit responsum est, ideoq; de hac obiectione, nihil amplius nobis dicendum superest. Solum aduertere non omittam, immerito Regem in pag. 33. Pontifici attribuere, quod incertis rumoribus ductus, temerè hoc Breue expedierit, nam ex eiusdẽ Pontificis paucissimis verbis euidenter constat, non fama, aut rumoribus, nec aliis extrinsecis testimoniis, sed perspicuis iuramenti verbis motum, vel potius coactum fuisse, tale iuramentum fidelibus interdicere. Neq; dissimilia sunt, quæ in subsequentibus vsq; ad finem huius partis Rex profert, quod lubens omitto, quia & ad sola facta pertinent, & illis copiose Bellarmin. respondet.

4. *An suscipiẽs hoc iuramẽtum à peccato excusari possit.* Dubitare vero quis vlterius potest circa hanc partem Pontificij Breuis, an eo non obstante, possit aliquo modo excusari à culpa infidelitatis, vel sacrilegij, qui iuramentum illud exhibere non recusauerit. Et ratio dubitandi in primis esse potest, quia in
1. Excusatio. illo iuramento nullum dogma fidei negari, seu abiurari videtur. Ad summum enim in illo negatur Pontifici potestas deponendi Regem, nam cætera ex hoc principio pendent; at vero licet nos credamus esse verum, Pontificem habere hanc potestatem, non tamen videtur pertinere ad dogma fidei, quia nec in Scriptura inuenitur expressum, nec ab Ecclesia tanquam de fide definitum; ergo licet illud negetur exhibendo tale iuramentum, non negabitur aliquod dogma fidei. Vnde vlterius inferri potest, non teneri aliquem cum magna iactura, & præsertim cum euidenti periculo mortis tale iuramẽtum recusare, quia si non continet fidei abnegationem externam, non est intrinsece malum, neq; contra Religionem, ac subinde excusari poterit à culpa propter tam grauem causam.

Secundo potest augeri excusatio, quia verba iuramenti non sunt tam clara, quin possint in alio sen- 5. *2. Excusatio.*
su concipi, & iurari, in quo etiam illa Pontificis potestas ad deponendos Reges non abiuratur; ergo hoc modo licitum, seu à culpa excusabile est hoc iuramentum. Consequentia probatur, quia licet afferens iuramentum, in prauo sensu, & mala intentione illud exigat, iurans non tenetur illius intentioni conformari, sed potest vti amphibologia, quam verba patiantur, & tunc neque contra veritatem iuratur, neq; contra Religionem, vel fidei confessionem, quia iurans nihil tale iurare intendit. Difficultas itaque videtur esse in antecedente, quod probatur, nam in prima clausula cum iuratur, Rex, *quod sit supremus dominus, &c.* intelligi potest in sano sensu de supremo dominio temporali, & cum subiungitur, Papam non posse eum deponere, iurans potest subintelligere *suo arbitrio*, & *libidine*, vt Rex Angliæ loqui solet, possunt ergo ita hæc illius verba sumi, subintellecta illa particula, ac si esset expressa, vel quod in idem redit, subintelligi potest, *sine legitima causa.* Eademq; particula mente concipi, & repeti potest in cæteris verbis eiusdem clausulæ. Et in clausula secunda potest specialiter fundari in illis verbis: *Ipsumque & ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, & attentata quæcunq; defendam. Conspirationes* enim, & *attentata* in deteriorem partem accipiuntur ad significandas coniurationes, & tumultus iniustè excitatos. Potest ergo vnusquisq; in hoc sensu verba illa accipere, & non peccabit in eodem illa iurando; ergo in eodem potest omnia præcedentia concipere, & iurare, quia in vno contextu posteriora verba explicant, & limitant præcedentia. Et ita consequenter reliquæ clausulæ similem excusationem admittent, vt considerãti facile patebit.

Confirmariq; solet ab Anglis, vt à fide dignis accepi, hæc amphibologia, quia iuramentum in Anglicana lingua editum est, & in originali pro verbo *interficiendi Regem* est in vulgari lingua verbum *murderari*, quod Anglicè significat *iniustè interficere*, & ita communiter accipitur; ergo & in illo iuramento potest licite ita accipi in sensu etiam literali, ac communi, maximè in casu amissionis vitæ, aut bonorum omnium. At in illo sensu verum est, nunquam esse licitum subditis *murderari* Regem, & hæreticum esse affirmare, id aliquando licere, sicut hæreticum esset dicere, aliquando esse licitum iniustitiam facere. Ergo alia verba trahi possunt ad eundem sensum propter connexionem. Vel certe, quia tota propositio cum copulatiua sit, ratione alterius partis est falsa. Nam in tertia clausula copulatiuè proponitur abiuranda propositio, *licere, Regem deponere, & occidere* (vtique iniuste) ergo tota propositio erit falsa, & hæretica ratione vnius partis, & ita poterit sine peccato abiurari, quia propositio copulatiua, cuius vna pars est falsa, simpliciter est falsa, & similiter si vna pars sit hæretica, simpliciter hæretica erit. 6. *Ita legitur in Breui Pontificio prout à Bellarmino refertur.*

Tertia euasio vulgaris esse solet de excusatione per ignorantiam, quam non solum esse posse, sed de facto fuisse inuincibilem apud Anglos, aliqui eorum persuadere conati sunt. Quia opinio afferens, licitum esse illud iuramentum exhibere multorum virorum authoritate, & variis rationibus, & expositionibus clausularum facta est probabilis; ergo licet iuramentum in se prauum sit, vt Pontifex declarauit, nihilominus practicè non peccabunt illud admittentes, conformando se opinioni probabili in casu tantæ necessitatis, extremique periculi. Atq; hæ 7. *3. Excusatio.*

sunt excusationes, quas ad permittendum simile iuramentum, ab aliquibus inuentas esse audio, re tamen vera potius sunt fraudes ad decipiẽdas animas, quam legitimæ defensiones talis promissionis veræ Religioni contrariæ, vt breuiter singulas discurrendo conuincemus.

8. *Confutatur prima excusatio.* Prima ergo excusatio ab hæreticis potius, quam à fidelibus theologis inueniri potuit: falsum enim est, & hæreticum, quod in principio illius excusationis sumitur. Nam propositio hæc, Papa potestatem habet ad deponendos Reges hæreticos, & pertinaces, suove regno in rebus ad salutem animæ pertinentibus perniciosos, inter dogmata fidei tenenda, & credenda est. Nam continetur in verbis Christi Petro singulariter, & peculiari ratione dictis, *Quodcumq; ligaueris, & quodcunq; solueris, & Pasce oues meas*, prout Catholica Ecclesia, quæ est columna, & firmamẽtum veritatis, illa intellexit, & apertissime declarauit Bonifacius Octauus in Extrauag. *Vnam Sanctam* de Maiorit. & obedien. concludens, esse veritatem hanc de necessitate salutis. Et ita omnes Doctores Catholici tam Iuristæ, quam Theologi in hoc gradu certitudinis veritatem hanc recipiunt, vt in lib. 3. ex professo est disputatum, & sæpius inculcatum est. Cum ergo in illo iuramento abiuretur hęc potestas, plane abiuratur Catholica fides. Vnde si ex corde fiat, amittitur fides, & in hæresim inciditur: si vero fiat simulatè, multiplex periurium committitur, & contra fidei confessionem peccatur, vt constat.

9. *Graue peccatum est abiurare Pontifi. potestatē vel in vno actu deponēdi regem ex iusta causa.* Addo vero etiam esse falsissimum, quod in posteriori parte illius excusationis sumitur, quia licet veritas illa non esset in summo rigore de fide, in primario gradu vt aiunt, sed certa, theologica certitudine, grauissimum peccatum foret talem veritatem, & illum actum Pontificiæ potestatis abiurare. Probatur ratione proxime facta, quia vel abiuratio ficta sit, & committuntur multa periuria, & iniuriosa, ac perniciosa Pontifici, quod ad minimum est contra reuerentiã, & obedientiam illi iure debitam, & euidenter includit maliciã schismatis, quod proinde non audet Rex de se negare, quamuis malitiam eius dissimulet, vt in primo libro satis ostendimus. Si autem abiuratio fiat ex corde, grauius, & formalius (vt sic dicam) schisma committitur, & iuramentum licet non sit contra mentem, hoc ipso fit iniquum, & vinculum iniquitatis. Nam in materia grauissima, & necessaria ad vnitatem, & concordiam Ecclesiæ, negare certam veritatem, etiam si non esset per se primo de fide, est grauissimum peccatum contra charitatem Ecclesiæ, & contra iustitiam, negando sedi Apostolicæ, quod legitimo titulo suum est; ergo iurare talem abnegationem, est sacrilegium, & perniciosum iuramẽtum. Non potest ergo vllo modo propter quæcunq; temporalia incommoda vitanda admitti.

10. *Ostēditur argumento ad hominem.* Declaratur ad hominem: nam certe non est de fide, Iacobum esse verum Regem Angliæ, nullibi enim reuelatum est; imò neque theologicè certum est, satis enim erit, si quadam fide humana moraliter certa credatur: & tamen non negabit quidem Rex, quin iurare Iacobum non esse verum Regem Angliæ sit graue peccatum, quia vel est iurare aliquid, quod in re falsum est, vel saltem aliquid quod sine magna temeritate non potest credi, vel affirmari tanquam verum, ideoque facile concedet Rex, tale iuramentum etiam propter vitandam mortem fieri non posse. At vero quantumcunque Rex in sua Præfatione tergiuersatur, longe certius est, Pontificem habere potestatem in ipsum Regem, quàm ipsum esse verum Regem, plura enim, & altiora principia habet illud prius, quam hoc posterius. Nam quod Iacobus fuerit verus successor regni, solum in quadam traditione, & probatione humana fundari potuit, & non parum ipse formidauit, ne in dubium verteretur, cum esset hæreticus, & Reginæ iam declaratæ hæreticæ succederet: quem metum publica regni acceptatio, cum patientia, & tolerantia Pontificis auferre potuit. Poteſtas autem Papæ supra Regem fundamentum habet in verbo CHRISTI, in Ecclesiæ communi confessione, in Decretis Pontificum, & Conciliorum, in doctrinis Patrum, & Theologorum optimorum, & catholicorum, & prudẽtium vtriusq; iuris interpretum, & in frequenti, & inueterato vsu; quomodo ergo potest vna certitudo cũ alia comparari? Si ergo Rex non grauate concedet, iniquum esse, se à subditis suis Regem abiurari, quomodo disputare audet, non esse iniquissimum, & perniciosum fidelibus Christianis Pontifici ius suum, potestatem, & obedientiam abiurare? quod in illo iuramento euidenter fit. *Fundamentum dictæ Pontificiæ potestatis.*

Secunda excusatio ab hominibus timidis, & in fide, & charitate parum constantibus inuenta videtur: est enim valde friuola, & verbis iuramẽti multis modis repugnans. Primum enim in fine iuramenti additur clausula excludens omnem extraordinariũ sensum verborum per subintellectas particulas, vel quo libet alio modo. Ita enim dicitur. *Hæcq; omnia plane, ac syncere agnosco & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum, ac communem sensum, & intellectum eorundem verborum, absq; vlla æquiuocatione, vel mentali euasione, vel secreta reseruatione quacunq;.* Siquis ergo hæc verba proferat absq; intentione implendi illa, eo ipso periurus est; si vero ex corde, & animo proferat, non habet locum tota illa secunda excusatio, vt facile cõsideranti patebit. Nam licet daremus, particulam illã *sine legitima causa*, vel *sua libidine* subintelligi posse in abiuratione potestatis Pontificis per se spectata, & non adiunctis aliis clausulis, non tamen potest talis additio tacita, seu mentalis, supposita illa vltima clausula, sine periurio adiungi. 11. *Refellitur 2. excusatio.*

Deinde in hoc iuramento non solum fit promissio nunquam occidendi Regem, nec cooperandi ad conspirationem contra illum, vel similia, quæ ad factum pertinent, & possent intelligi de iniustis factis; sed abiuratur ipsa Pontificis potestas cum tot particulis distributiuis, vt non habeat locum sensus ille, seu limitatio subintellecta. Sic enim dicitur in prima clausula, *Et quod Papa nec per se ipsum, nec vllam aliam authoritatem Ecclesiæ, vel Sedis Romanæ, vel per vlla media cum quibuscunq; aliis aliquam potestatem, nec authoritatem habeat Regem deponendi, &c.* Quæ verba nullo modo restringi possunt ad potestatẽ deponendi iniustè, vel sine causa. Tum quia omnis potestas illi denegatur; tam in particulari respectu huius Regis, quam in generali respectu omnium successorum, vt in clausula secunda additur, & cum distributionibus, *non obstante aliqua declaratione, vel excommunicatione, vel depriuatione facta, vel facienda.* Tum etiam quia virtute iuratur, talem sententiam, vel depositionem non posse esse iustam, nec efficacem ex defectu potestatis, etiam si Rex qui iuramentum exigit, seu de quo in specie iuratur, hæreticus, vel schismaticus sit. 12.

Præterea simili modo, & cum eisdem ampliationibus abiuratur potestas absoluendi subditos à vinculo obedientiæ, & quod non obstante quacunque absolutione, defendant subditi Regem etiam contra Papam, & nulla habita ratione alicuius censuræ, vel excommunicationis. Quod non potest mente restringi ad excommunicationem iniustam, vel nullã, quia verba sunt adeo vniuersalia, vt illis repugnet talis limitatio, scilicet, *Non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis*, à quibus verbis excludi non potest declaratio, quod talis sit hæreticus, vel schismaticus, quæ sit vera, & à Papa per quamcunque potestatem suam facta, nam verba illa omnia comprehendunt. Denique tota illa professio, confessio, & abiuratio est directe contraria Pontificum, & Conciliorum definitionibus; ergo est expressa exterior negatio dogmatum fidei, quæ nunquam potest esse licita propter subintellectas interpretationes, vel particulas, quia est contra obligationem confi- 13.

confitendi fidem, & non negandi illam etiam exterius. Vt omittam scandalum publicum aliorum fidelium, quod non potest à tali actione separari, neque præbendum est, etiam propter vitandam mortem, vt exemplo Mathatiæ Machabæi docemur.

14. *Refellitur confirmatio Pontificiæ potestatis.* Vnde ad confirmationem de vulgari verbo Anglicano *murderari*, quod dicitur significare idem, quod *iniustè occidere*, respondetur, si tantum proponeretur iurandum, hæreticum esse dicere; *Regem posse à subditis murderari*, tolerabilem futuram fuisse excusationem. At nunc non solum id proponitur, sed etiam esse hæreticum dicere, Principes per Papam depriuatos, aut excommunicatos posse per subditos deponi, quod est contra doctrinam fidei. Nec habet locum euasio, *Excluditur euasio.* quod tota copulatiua ratione vnius partis sit falsa, tũ quia in forma iuramenti prout habetur in libro Regio, disiunctiuè legitur, *deponi, aut occidi*; tum etiã quia licet legatur copulatiuè *deponi, & occidi*, sensus idem redit, quia non iuratur, totum illud coniunctum, seu propositionem hypotheticam esse hęreticam, sed iuratur, singulas partes esse hæreticas, scilicet posse Principem à Papa depositum per subditos deponi, & posse *murderari*, & ita semper damnatur vt hęretica propositio catholica, & secundum fidem certa. Eo vel maximè, quod verbum *murderari* ideo positum ibi est, quia supponitur, non obstante sententia Papæ, occisionem Regis esse iniquam proditionem eius, & contra fidelitatem Regi debitam, & ita totum hoc ibi iuratur. Vnde licet verbum illud per se sumptum illam significationem habeat, tamen in illo iuramento per multa alia verba declaratur, & extenditur, ita vt non habeat locum limitatio, præsertim respectu totius iuramenti, & omnium clausularum eius. In quibus sæpe fit expressa, & absoluta, & vniuersalis abiuratio potestatis Papæ ad puniendos Reges, etiam rebelles, & pertinaces; & præterea recognoscitur in Rege authoritas, & potestas ad exigendum tale iuramẽtum, & miscentur alia, quæ non possunt cum veritate iurari, seu à periurio per illas verborum æquiuocationes, vel subintelligentias excusari.

15. *In quo sensu & in quibus personis 3. excusatio locum habeat.* Circa tertiam excusationem distinguere oportet tempora, & personas. Quoad tẽpora enim possumus loqui de tẽpore ante declarationẽ factam à summo Pontifice, vel post illam. In priori tẽpore potuit fortasse esse aliqua contentio, vel opinionum diuersitas inter catholicos, salua conscientia, de quo statim dicam. Post declarationem autẽ Pontificis, nullo modo existimari potest probabilis opinio illi decisioni cõtraria, quia apud illum est potestas declarandi huiusmodi dubia ad bonos mores, & fidem pertinentia, cui subditi stare tenentur, alias inutilis esset talis potestas. De quo iam satis in superioribus dictum est. Quoad personas vero distinguere oportet inter eos, qui docti sunt, & per se possunt qualitatem iuramenti expendere, & de illo iudicium ferre, & alios ignorantes, quos oportet aliorum duci opinione, & iudicio. De his posterioribus non est dubium, quin potuerint aliqui per ignorãtiam excusari, si sacerdotes, qui reputabantur probi, & docti, eos docebant, iuramentum illud potuisse salua conscientia præstari, retenta intentione non iurandi aliquid contra fidẽ vel contra Papæ potestatem. Hæc autem ignorantia iam non habebit locum etiam in his simplicioribus post Pontificium Breue, quia tenentur illud præferre omnibus suis priuatis Doctoribus. Si tamen essent aliqui adeo rudes, qui nihil de Pontificia declaratione audierint, vel intellexerint, posset adhuc in eis talis ignorantia durare, quia perinde se habebunt, ac si Papa nihil declarasset. Verumtamen res adeo est notoria, & in illis partibus publica, vt vix possit casus moraliter accidere. In aliis vero fidelibus doctis, qui per se possunt iuramenti momenta expendere, etiã sublato è medio Breui Pontificio, nunquam censeo fuisse opinionem probabilem eorum, qui professionem talis iuramenti licitam esse docebant, quia verba iuramenti semper fuerunt tam perspicua, & tam multiplicia, & tot modis conscientiam illaqueantia, & schismatis approbationem, & professionem inducẽtia, vt licet in vna, vel alia vocula, aut particula colorata euasio locum habere potuerit: impossibile fuerit modum verè probabilem inuenire totum iuramentum honestandi, seu excusandi, ac pericula eius euadendi, vt satis probant, quæ de singulis eius verbis hactenus ponderata sunt. Si qui ergo in principio doctrina, & vita commendati in illam sententiam prolapsi sunt, ducti fortasse timore, aut ratione humana, non satis rem considerarunt, quorum ignorãtia probabilis fuerit, nec ne, nunc iudicare non est necesse, oportere autem existimo, maculã timere, eamq; tum pœnitentia, tum publica confessione, qua infirmiores animentur, & instruantur, ne in fraudem incurrant compensare, & si opus sit, proprio sanguine abluere.

CAPVT IX.

Liceatne catholicis Anglis templa hæreticorum adire, & cum eis in ritibus communicare sine intentione cultus, vel cooperationis cum illis, solum propter temporales pœnas vitandas?

QVAMVIS Rex Angliæ in Apologia sua hanc partem Pontificis Breuis referens, eam attingere 1. noluerit, ad huius operis complementum, & ad maiorem fidelium instructionem, maioremq; eorum, quæ de iuramento diximus declarationem, & confirmationem, nonnulla de hoc puncto dicere opportunum, & necessarium hoc loco existimaui. Occasio autem, seu necessitas huius doctrinæ orta est ex dura vexatione, quam catholici in Anglia patiuntur, dum per leges acerbissimas bonis priuantur, aliisque grauibus pœnis subiiciuntur, nisi Ecclesias hæreticorum adeant, eorumque concionibus, precationibus, aliisve ritibus intersint. A temporibus enim Elisabethæ statim cœperunt catholici grauissimis pœnis cogi Ecclesias hæreticorum frequentare, eorumque ritibus, & concionibus interesse. Priusque, vt Sand. libro 3. ann. 1559. refert, in singula capita duodecim assium mulcta est indicta Ecclesias sicut prius frequentare recusantibus. Postea vero (vt idem refert ann. 1582.) *Ordinibus conuocatis legem promulgant, qua mulctant vtriusque sexus singulos (modo annum decimum sextum ætatis attigerint) qui recusant adire Protestantium preces, conciones, ac Ecclesias, viginti libris Anglicanis mẽstruis, id est, aureis ferè septuaginta*: Additumq; est, referente Episcopo Tarazonensi, vt qui aureorum summam non haberent, in carcere detinerentur, donec soluerent. Quæ leges, & pœnæ acerbiores vsque ad præsentem diem factæ sunt, vt capite sequenti referemus. Hinc ergo nonnulli, pia catholicorum miseratione commoti, dubitare cœperunt, an possint aliqua ratione à culpa excusari, illas leges seruando, ita vt neq; sine euidenti obligatione cogantur tot mala sustinere, neque etiam cum conscientiæ periculo, propter humanum timorem, vel temporalium rerum nimium amorem, iniquis, ac tyrannicis legibus subiiciantur.

Vt autem ratio dubitandi, veraq; illius decisio in- 2. telligi, ac fundari melius possit, pauca de obligatione, & præcepto confitendi fidem, non solum verbis, sed etiam factis præmittere necesse est. Et in primis tria illa discernenda sunt, quæ communiter in hac materia distinguuntur, scilicet, *confiteri fidem exterius*, vtiq; publicè, seu coram aliis, ita vt videntes, vel audientes per signa externa à me exhibita, intelligant, me esse Christianum; huic extreme opponitur, *negare fidem*, quasi medium autem inter hæc est *occultare fidẽ*, quod tantum negatiuè opponitur confessioni, non contrariè, sicut negare fidem. *Explicatur diuinũ præceptũ de fide externa confitendi.*

Ex

3. Ex his autem tribus certum est, primum scilicet, confiteri fidem, cadere sub præceptum diuinum. Ita docent omnes catholici Doctores cum Diuo Thoma 2.2. quæstione tertia. Estque certum de fide ex illo Pauli ad Romanos decimo. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* In hoc enim vltimo verbo *fit ad salutem*, significat Paulus confessionem fidei esse necessariam ad salutem, sicut enim dicitur, corde credi ad iustitiam, quia fides est ad iustificationem necessaria, ita fidei confessio dicitur fieri ad salutem, vtique æternam, quia ad illam consequendam, & ad gratiam conseruandam est necessaria.. Et inde etiam constat, loqui Paulum de externa, & sensibili confessione fidei, nam interna pertinet ad prius membrum credendi corde, non enim aliter interius confitemur fidem, id est, veritates fidei, nisi illis assensum internum tribuendo, quod est corde credere. Vltra hoc ergo requiritur ad salutem externa confessio. Quam etiam explicuit Paulus dicens, *ore* fieri, non quia solo ore fieri possit, aut debeat, nam etiam potest fieri actibus corporeis, & aliis signis externis, quibus Christianam religionem profitemur, sed quia verba sunt signa magis expressa, & ad mentem exprimendam principaliter instituta, ideo specialiter tribuit Paulus ori confessionem fidei.

4. Christus autem Matth. 10. absolute dixit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.* Quę verba non habent tam expressam formam præcepti, sicut promissionis, sed aliis locis explicuit Christus, confessionem nostram esse nobis necessariam ad obtinendam confessionem suam, vt statim videbimus. Rectè autem quadrat Christi promissio cum verbo Pauli *ad salutem.* Distinxit enim Apostolus inter fidem cordis, & confessionem oris, & illam dixit necessariam *ad iustitiam*, id est, ad remissionem peccatorum, & internam animæ renouationem obtinendam, quia interna fides fundamentum est ipsius iustitiæ: ad illam autem non est ita necessaria confessio externa fidei, nisi forte in proposito generali implendi omnia præcepta. Alioqui enim iustificatur homo per internam fidem cum cordis contritione, & dilectione, priusquam in externum actum confessionis fidei prodeat. Vnde rectè dixit Ambrosius in Psalm. 38. *Fides credentium principalis est, confessio executionis.* Et ideo confessio fidei non dicitur esse ad iustitiam, sed *ad salutem*: nam post iustitiã obtentam adhuc necessaria est fidei confessio ad perseuerandum in illa iustitia, & consequenter ad salutem consequendam, nam *qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit*; & illum Christus coram Patre suo confitebitur.

5. Hoc autem præceptum non est tantum positiuum diuinum, sed est morale præceptum quasi connaturale ipsi fidei, seu homini, supposito statu fidei: ideoque in omni tempore, & in omni statu Ecclesiæ fidei confessio fuit ad salutem necessaria. Rationem autem huius veritatis attigit Augustinus libro de fid. & symbol. in princip. dicens, *fides à nobis exigit officium & cordis, & linguæ, ait enim Apostolus corde creditur, & cæt. Et ideo oportet, nos esse iustitiæ memores, & salutis, quando quidem in sempiterna iustitia regnaturi à præsenti sæculo maligno salui fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes, etiã ore profiteamur fidem, quã corde gestamus.* Quibus verbis insinuat, fidei confessionem propter proximum esse necessariam. Idemq; declarauit amplius serm. 181. de Tempor. alias serm. 59. de diuersis, his verbis. *Sine fide impossibile est placere Deo, hanc in cordibus nostris agnoscit, qui scrutatur renes, & corda. Sed propter conseruandam Ecclesiæ vnitatem dispensationi huius temporis cum fide cordis necessaria est oris confessio, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, non tantum prædicatorum, sed etiam eruditorum: non enim aliter frater de fratre sentiret, nec pax Ecclesiæ seruaretur, neque alium docere, neq; ab alio discere saluti necessaria posset, nisi quod in corde habet, signis vocum tanquam suis vehiculis ad aliorum corda transmitteret. Est ergo fides & corde seruanda, & ore promenda. Fides enim omnium bonorum est fundamentum.*

6. Itaq; sentit Augustinus fidem cordis propter Deum per se primo necessariam esse, confessionem vero fidei propter proximos, seu propter Ecclesiam, nam sicut fides interna est fundamentum vnionis animæ cum Deo, ita confessio fidei est fundamentum Ecclesiasticæ vnitatis, & pacis. Non quod ipsa etiam confessio fidei non sit præcepta propter DEI honorem, & cultum, sed quod non ita directè, & immediate ad Deum tendat, vel propter ipsum necessaria sit, sicut interna fides. In quo est etiam considerandum, confessionem fidei duobus modis fieri posse, vno modo propter ostendendam exterius fidem internam, quam in corde habemus, ita vt hoc sit præcipuum, & quasi vnicum proximum motiuum talis confessionis, alio modo fit præcipue propter aliquem cultum externum exercendum, Deoque exhibendum; & hoc modo sacrificium Missæ, & vsus sacramentorum, & aliæ cæremoniæ dici possunt pertinere ad confessionem fidei, propriè autem sunt actus Religionis, & propter Dei cultum, & honorem proximè, ac præcipue fiunt, & præcipiuntur. At vero formalis (vt ita dicam) & propria confessio fidei est, quę fit ad manifestandam aliis nostram internam fidem, & hæc sine dubio ad homines immediate refertur; nam propter Deum non erat necessaria, ideoque rectè fundatur ratio huius pręcepti in necessitate huius confessionis ad coniunctionem fidelium in vnius Ecclesiæ pace, & vnitate, quam ipsamet fides exigit. Et ita etiam exposuit idem August. illud Psal. 115. *Credidi propter quod loquutus sum, quia non perfectè credunt* (inquit) *qui quod credunt, loqui nolunt.*

7. Atque hinc colligitur etiam secundum, scilicet, *negare fidem*, esse contra diuinum præceptum, seu cadere sub præceptum prohibẽs, seu negatiuum. Quod eodem modo est de fide certum, dicente Christo Domino Matth 10 *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & eum ego coram Patre meo, qui in cœlis est.* Nam qui negauerit, audiet, *Nescio vos*, vt ibi dixit Theophil. Vnde Paulus 2. ad Timoth. 2. *Si negauerimus, & ipse negabit nos*, vbi Ambros. Theodor. & Primas. id notant. Et Chrysostom. homil. 35. in Matth rationem reddit, dicens, *Liberam petit confessionem, & ad maiorem charitatem nos adducit, & sublimes, atq; inuictos esse desiderat, quapropter omnibus hæc præcipit.* Et eodem modo interpretatur ibi verba illa Christi. *Estote prudentes sicut serpentes*, quę corpus exponunt cuicumq; vulneri, vt caput seruent, ita enim fidelis debet potius corpus prodere, quam fidẽ (quę caput est, & initium bonorum omnium) negare Quod etiam habent ibi Hieronym. & Hilar. can. 10. & August. lib. 2. de Doctri. Christian. cap. 16. *Matth. 10.*

8. Sequiturque hoc præceptum ex priori: nam in omni præcepto affirmatiuo includitur negatiuum nihil faciendi contrarium ei, quod per affirmatiuum præceptum est, vt si iubemur amare Deum, ibi virtute prohibemur quidquam agere diuino amori contrarium, & sic de aliis, nam vnum cõtrarium destruit aliud, vnde si vnum præcipitur, contrarium sine dubio prohibetur. Cum ergo præcipitur fidei confessio, ibi virtute prohibetur fidei negatio, nam hæc cõfessioni contraria est, vt per se patet. Imò ex præcepto internæ fidei sequitur necessario prohibitio negandi eandem fidem. Non qui negat fidem ore, vel eandem fidem negat corde, & sic infidelis est, & agit non solum contra fidei confessionem, sed etiam contra præceptum fidei: vel negando ore, corde retinet fidem, & sic mentitur mendacio valde pernicioso, & honori Dei contrario, quia negando fidem, Deo tribuit mendacium, dicens, falsum esse, quod Deus dixit; Christianam etiam religionem grauissime offendit, & Ecclesiam, quantum in se est dissoluit, eiusque vnitatem scindit. Ergo mendacium illud prohibitum *In præcepto confitendi fidem includitur negatiuum.*

tum est, non tantum generali præcepto non mentiendi, sed etiam speciali præcepto fidei, & Religionis Christianæ, vt recte sentit Augustinus libro contra mendacium capite sexto. Vnde etiam fit, vt sicut mendacium dupliciter profertur scilicet, vel negando quod verum est, vel affirmando quod est falsum, seu quod est vero contrarium: ita in præsenti hæc fidei negatio duobus modis contingere possit, scilicet vel pure negando esse veram, aut esse certam fidei veritatem; vel contrarium errorem profitendo, nam professio falsi necessario est negatio veri, & eandem vel maiorem malitiam inuoluit.

9. Tertium, quod proposuimus, scilicet, occultare fidem, mediam quandam habet rationē, quia nec semper malum est, nec semper licet, vt omnes etiam Doctores Catholici docent. Ratio est, quia veritatem tacere, aut non proferre, non est illam negare, sed abscōdere, vt per se notum est, & ita etiam occultare fidem non est negare fidem, ideoque ex hac parte non est semper malum. Aliunde vero præceptum confitendi fidem, cum affirmatiuum sit, licet obliget semper, non tamen pro semper, hæc enim est natura præcepti affirmatiui, vt nunc supponimus, & propterea non confiteri fidem, quod fit occultando fidem, non est semper malum, quia si exercitium alicuius nō est per se necessarium, cessatio ab illo actu non potest esse semper mala, vt per se notum est. Tantum ergo erit praua occultatio fidei, si eo tempore occultetur, pro quo præceptum confitendi fidem obligat; sicut tacere propria peccata non semper, sed tunc est malum, quando præceptum illa confitendi in iudicio aliquo obligat. Vnde duplex fidei occultatio distingui potest, vna per modum puræ negationis, quæ potest licitè, aut sine peccato esse toto eo tempore, in quo, vel pro quo non tenetur homo externam fidei confessionem exhibere. Alia est per modum priuationis, seu omissionis moralis, quia eo tempore admittitur, quo fidei confessio exhibenda esset, & ita est carentia actionis debitæ, ideoq; moralis priuatio dicitur. Et hæc est peccatum de se graue, quia est contra præceptum confitendi fidem. Nam lex affirmatiua præcipiens actum pro aliquo tempore, consequenter prohibet omissionem eius pro eodem tempore, vt est per se notum.

Præceptum confitendi fidem & non occultandi fidem non obligat pro semper.

Duplex fidei occultatio.

10. Et de hac omissione possunt rectè intelligi verba Christi Luc. 9. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in Maiestate sua, & Patris, & Sanctorum Angelorum. Erubescere* enim minus esse videtur, quam *negare*, non enim tantum qui negat, sed etiam qui Christum, vel fidei eius veritatē (quod perinde est) omittit confiteri, cum debet, Christum *erubescit*. Et quamuis Christus verbo *erubescendi* (quod proprie significat, aliquid propter pudorem, vel propter timorem alicuius contemptus, vel irrisionis vitare) ibi vsus fuerit, quia vel præsenti materiæ, de qua loquebatur, erat magis accommodatum, vel quia in principio doctrina Euangelij à gentibus, & Iudæis irridenda erat; & ita multi per pudorem, & erubescentiam illam erant despecturi, nihilominus doctrina, & comminatio generalis est: nam quacunq; ratione, siue ex pudore, siue ex timore perdendi vitam, vel alia temporalia bona, quis omiserit fidei cōfessionem tempore debito, eandem reprehensionem, & comminationem incurret.

11. Occurrebat autem statim inquirendum, quod sit illud tempus pro quo obligat fidei confessio. Sed hoc ex professo explicare non est temporis præsentis. Satis ergo sit, supponere, esse illud, in quo ad Dei, vel Religionis Christianæ honorem tuendum necessaria est confessio fidei, vt censetur esse, quoties quis à tyranno, seu publica potestate de sua fide interrogatur, vel certe quoties tacere, & non confiteri, esset virtute negare. Hic enim est alius modus, quo praua fit hæc omissio, quia virtualem fidei negationem inuoluit: quia in moralibus implicitum pro expresso reputatur, quando eundem effectum inducit. Et ita præceptum non negandi fidem, non solum expressam negationem, sed etiam tacitam, & virtualem prohibet. Dicetur autem talis omissio virtualis negatio fidei, quando ipsamet omissio confessionis communiter accipitur pro signo abnegandi fidem. Sicut in ordinario, & communi vsu non ferre vestes, nec tōsuram Clerici, seu Monachi sine speciali causa, aut necessitate, est quædam virtualis negatio talis status, quæ ad Apostasiam externam potest interdum sufficere. Ita ergo potest contingere in confessione fidei, si alicubi sit iuste institutum aliquod signum ita propriū Christianitatis, vt qui illud omiserit, eo ipso se Christianū esse negare videatur, vt magis in sequentibus explicabitur.

Pro quo tempore obliget præceptū cōfitēdi fidem.

12. Ex quibus intelligitur, propositæ quæstionis difficultatem in hoc sitam esse, vt expēdamus, an exercere illos actus eundi ad Ecclesias hæreticorum, eorumve conciones audire, & cum eis preces fundere, vel aliis eorum ritibus interesse, sit veram fidem negare, seu (quod idem est) errorem contrarium profiteri, an vero tantum sit non confiteri veram fidem, & hoc posito, an sit pura negatio, vel omissio moralis peccaminosa. Ratio autem dubitandi sumitur ex differentia inter verba, & actiones, seu res alias: nam verba & expressius significant, quam res, & non habent alium proprium vsum, quā ad hoc sunt per se primo instituta: aliæ autem res vt vestes, domus, cibi, & similia, vel etiam actus audiendi, videndi, & huiusmodi non sunt per se instituti ad significandam mentem operantis, sed ad alios naturales, vel humanos vsus, licet interdum per quandam consecutionem aliquid significare videantur. Vnde fit, vt magis obscura, & ambigua, seu æquiuoca esse soleat rerum, quā vocum significatio. Deinde etiam fit, vt facilius etiam habeat locum simulatio, vel potius dissimulatio sine mendacio in vsu aliquarum rerum, seu actionum, quam in vsu verborum, quæ magis certam & vsualē (vt ita dicam) significationem habent. Deniq; ex hoc eodem principio est longe alia ratio dubitandi de his actionibus adeundi Ecclesias &c. de quibus nunc tractamus, quam de professione iuramenti fidelitatis, nam hæc fit per verba expressa, & in hunc solum finē explicandi mentem, & talia sunt verba formulæ iuramenti, vt expressam abnegationem doctrinæ fidei, & consequenter confessionem contrariæ hæresis cōtineant: & ideo nemo qui in eadem hæresi non versetur, vel nisi in aliam antiquam incidat, quę dicebat posse sine peccato negari fidem in tormentis, etiam cum iuramento, dubitare potest, quin professio illius iuramenti non liceat.

Ratio dubitandi.

13. At verò de illis actionibus in quæstione propositis videtur posse dubitari. Primò quia ex propriis obiectis, & materiis indifferentes sunt, nam ingredi Ecclesiam vel est de se bonum, vel saltem indifferens: nec ideo fit intrinsece malum, quia hæretici male illo loco vtuntur, nam hoc pertinet ad prauam intentionem eorum, sine qua illuc ingredi indifferens est; nam etiam ingredi Synagogam Iudæorum, vel Paganorum templum, non est per se malum. Similiter audire concionem cuiuscumque doctrinæ, etiam prauæ, intrinsece malum non est, potest enim quis illam audire, vt eam confutet, vel delectetur eloquentia concionantis, vel vt irrideat. Denique interesse precibus, & sacris eorum materialiter sumptum indifferens est, quia potest quis dum est ibi preces catholicorum, & ritu catholico secrete fundere, vel de vera fide cogitare. Aliunde vero illi actus non habent significationem fidei contrariam, ad quam sint per se impositi; quia non ad significandam fidem specialiter impositi sunt, sed solum ad operandum aliquid, quod per vnumquemque eorum proxime fit. Quod si, vel ex discursu videntium, vel ex communi vsu aliorum, tales actus indicare solent prauam fidem, id est accidentarium, si à catholico non ea intentione fiant.

1 Argumentum quo ostendi videtur licitū esse adire hæreticorum Ecclesias &c.

fiant: quia ipse non significat falsam fidem, nec decipit alios, sed permittit eos decipi. Ergo qui faciunt tales actus solum ad obediendum Regi in materialibus actibus externis, vt euitent temporalia damna, non negant fidem, nec in fidei confessione ex præcepto debita deficiunt, quia tunc nulla est specialis necessitas, propter quam obliget pro tunc affirmatiuũ præceptum confitendi fidem; ergo cessat ibi omnis ratio culpæ. Vnde catholici Doctores docuerunt, non esse per se malum in actionibus sacris cum hæreticis communicare, quamdiu nominatim declarati non sunt.

14. *Secundum* Secundo si aliqua ibi esset culpa, maxime, quia est professio falsæ religionis, saltem simulata; at hæc simulatio non est semper intrinsecè mala; ergo maxime erit licita in illo casu propter vitandas mulctas, & vexationes grauissimas. Consequentia patet, quia si talis simulatio non est intrinsece mala, non erit prohibita, quia mala; ergo ad summũ erit mala, quia prohibita, vel ex accidente propter mala, quæ inde sequuntur; at hæ rationes cessant in tam vrgente necessitate, quia positiua prohibitio non obligat cum tanto rigore, & incommoda, quæ tunc sequuntur, non sunt intenta, sed permissa, & ideo non imputantur. Maior etiam est clara, quia supponimus intentionem operantis non esse, profiteri aliquid falsum, sed tantum ibi adesse, & aliquod bonum, vel indifferens ibi facere, quidquid alij inde concipiant, quæ est dissimulatio, vel simulatio materialis. Probatur ergo Minor, primò quia non defuerunt authores catholici, & graues, qui docuerint, non esse intrinsece malum, falsam, vel superstitiosam religionem simulare, seu in exterioribus actibus fingere, faciendo illos materialiter tantum (vt aiunt) id est, sine intentione religionis, aut cultus, sed propter aliquam vtilitatem humanam. Imò multi tribuunt hanc sententiam Hieronymo dicenti, licuisse Apostolis simulate seruare legalia, eo tempore, quo iam erant mortifera serio, & ex intentione cultus facta, vt late dixi lib. 9. de Legib. cap. 16. vbi plures authores allegaui, & testimonia Scripturarum, quibus mouentur, adduxi. Ratio autem est supra tacta, quia talis simulatio mẽdacium non est, non enim per illam intenditur significari aliquid falsum, aut contra mentem, sed est tãtum cuiusdam veritatis, seu fidei occultatio: aut non confessio. At priori ratione habet, vt nõ sit mala tanquam fidei abnegatio, quia hæc non est sine mendacio, posteriori autem ratione non est mala, quia nihil est, quod tunc obliget ad se manifestandum, nec ad veritatem confitendam.

15. *3. Argumentum.* At responderi potest, has rationes recte procedere de malitia per se inuenta in illis actibus, nihilominus tamen illos esse malos ratione scandali, quod moraliter ab illis separari non potest, & illud sufficit, vt actus semper sit moraliter malus. Sed contra hoc obiicitur tertio quia etiam scandalum non solũ separari potest, sed etiam actũ separatur ab illis actibus, prout in illo regno à catholicis fieri posse dicuntur. Nam in primis omnes sciunt, eos, qui Romanam fidem tenent, non facere illos actus sponte, aut ex animo, sed solum ad vitandas pœnas. Imò etiam sciunt, à Rege ipso potius præcipi ob cupiditatem auri, & argenti, quam propter Dei cultum, aut religionem & ideo libentius imponere pecuniarias pœnas, quam corporales: vnde consequenter etiam persuasum habent, catholicos non facere illas actiones causa religionis, vel in contemptum fidei, sed solum propter vitandam bonorum spoliationem. Ergo non est, vnde possint scandalum rationabiliter accipere cum actio per se mala non sit, & species mali, quam habere videbatur, per illam publicam notitiam tollatur. Accedit quod dicuntur fideles, facere prius publicã professionem suæ rectæ intentionis, & veræ fidei; ergo si quod superest scandalum, non est datum, sed acceptum, quod operanti non imputatur, maxime quando tam grauis causa, & necessitas intercedit.

16. Nihilominus absque vlla dubitatione dicendum est, non licere catholicis Anglis in Ecclesia Schismaticorum, & hæreticorum ad conciones hæreticas audiendas, & prophana sacra peragenda conuenire. Ita monet in suo Breui. S. D. N. Paulus V. his verbis. *Profecto credimus, proculdubio eos, qui tanta constantia, atq; fortitudine acerbissimas persecutiones, infinitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculate ambularent in legẽ Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum diuinæ legis. Nihilominus zelo Pastoralis officij nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua pro salute animarum vestrarum assidue laboramus, cogimur monere vos, atq; obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento diuini cultus, ac vestræ salutis.* Ex quibus verbis licet colligere, hanc non esse tantum prohibitionem positiuam, seu humanam, ratione cuius illi actus fiant mali, quia prohibiti, sed esse legẽ declaratiuam malitiæ, & turpitudinis existentis in ipsis actibus, ratione cuius prohibentur, quia mali. Hoc enim significant illa verba: *Non enim licet vobis hæc facere*, & ideo non tam vtitur Pontifex verbis prohibentibus, quam monentibus, & obtestantibus malitiam talis communicationis cum hæreticis. Deinde colligitur ex illis verbis, hanc culpam esse mortalem, & satis grauem, *Ne Dei iram incurratis: non enim licet vobis hæc facere sine detrimento diuini cultus, ac vestræ salutis.* Vnde licet fortasse antea fuerit inter Catholicos aliqua de hoc puncto discrepatio, vel iudiciorum diuersitas, iam non omnino cessare debet, quia non licet eis de authentica Pontificis declaratione in re morali, & ad salutem animarum pertinente dubitare.

17. *Summi Pontificis declarationem esse maxime consentaneã S. Scripturis.* Ostendere autem oportet, quam sit hæc declaratio principiis fidei, & doctrinis Sanctorum Patrum, ac rationi consentanea. In primis enim in Scriptura maxime prohibita est communicatio cum infidelibus, præsertim in rebus sacris, non est autem dubium quin hæretici sub infidelibus comprehendantur. Imò de his præcipuè scribit Paulus ad Timothæ. 2. epist. ca. 2. *Profana & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum vt cancer serpit, ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, &c.* Et ideo ad Titum 3. hæreticum hominem pertinacẽ deuitandum esse monet, & 1. Corinth. 6. & ad Romanos. 16. grauissime monet *declinare ab eis, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam* (ait) *quam didicistis, faciunt. Nam per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentum.* Ioannis item verba in epist. 2. notanda sunt, cum enim de hæreticis dixisset, *Neq; Aue eis dixeritis*, subdit rationem. *Qui enim dicit eis Aue, communicat operibus eorum malignis.* Quocirca cum omnis communicatio cũ hæreticis prohibita sit ab Apostolis propter periculum, illa tamen maxime, & maiori rigore, quę est *in operibus malignis*, quæ nimirum faciunt quatenus hæretici sunt. Talia autẽ sunt illa, de quibus nũc tractamus, & negari non potest, quin Catholici cum illis conuenientes in Ecclesiis ad similia conuẽticula peragenda cum ipsis in eisdem operibus communicent. Quocirca licet fortasse non omnis alia communicatio cum personis hæreticorum nondum declaratis excommunicatis sit sub rigoroso præcepto prohibita, hæc peculiaris, quæ est in operibus malignis, & schismaticis (vt sic dicam) semper prohibita est. Dicit enim Paulus 1. Corinthior. 10. *Nolo vos socios fieri dæmoniorum, non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Et 2. Corinthior. sexto. *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, id est, vt Diuus Thomas exponit, *nolite communicare in operibus infidelitatis cum infidelibus.* Nam vt subiungit Apostolus, *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?*

Hanc

18. Hanc Scripturarum legem sequuti sunt, nobisque tradiderunt Sancti Patres. Irenæus enim lib. 3. cap. 3. sic ait, Tantum Apostoli, & eorum discipuli habuerũt timorem, *vt ne verbotenus communicarent alicui eorũ, qui adulterauerunt veritatem*, refertq; Pauli testimonium, & vulgata exempla Ioannis Euangelistæ, & Polycarpi, & lib. 1. cap. 13. *Exsufflantes* (ait) *& anathematizantes, oportet alicubi, & longe fugere ab eis.* In eandem sententiam Cyprian. epist. 55. ad Cornel. in fine. *Declinent* (ait) *de cætero fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri verba, & eloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit, sicut Apostolus dicit.* Et infrà: *Simus ab eis tam separati, quam sunt illi de Ecclesia profugi.* Et infra. *Hoc* (inquit) *Beatus Apostolus non tantum monet, sed etiam iubet, à talibus vt recedatur. Præcipimus* (inquit) *vobis in nomine Domini Iesu Christi, vt recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.* Est ergo hoc præceptum Apostolicum, teste Cypriano, & propriissime conuenit in præsentem causam, nam conuentus schismaticorum Angliæ inordinatissimi sunt, & nouæ adinuentiones humanæ à traditionibus Apostolorum alienæ; ergo ex Pauli præcepto talibus ritibus, & conuenticulis vir fidelis communicare non potest. Similia habet lib. de Lapsis in fine. Clarius vero, & expressius eundem statum causæ attingens epistol. 4. ad Plebem, contra eos, qui Ecclesiam contra mores legitimos scindebant, eiusq; ritus contemnebant, inquit: *Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia & Cathedra vna super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare cõstitui, aut sacerdotium nouum fieri præter vnum sacerdotium, & vnum altare non potest.* Et subdit paulo post. *Procul ad huiusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum velut cancer, & pestem fugiendo, vitate, præmonente Domino, & dicente, cæci sunt, & duces cæcorum.* Et infrà: *Nemo* (ait) *filios Ecclesiæ in Ecclesia tollat, pereant sibi soli qui perire voluerunt, extra Ecclesiam soli remaneant, qui ab Ecclesia recesserunt.* Et infra: *Vitate lupos, qui oues à Pastore secernunt.* Quid clarius pro Anglicanis schismaticis dici poterat.

Esse et Sanctis Patribus conformem.

Esse præcept. apostolicum prohibẽs talẽ communicationem

19. Præterea D. Hilarius can. 10. in Matth. mysticè interpretans verba illa Christi: *In viam gentium ne abieritis, &c.* inquit: *Non quod non etiam ad salutem gẽtium mitterentur, sed vt opere, & vita gentilis ignorantiæ abstinerent. Et quod ciuitates Samaritanorum vetiti sunt introire, vt Ecclesias hæreticorum non adeant, admonentur.* August. libro contra mendac. & libr. 2. Retract. cap 62. ex professo docet, non licere hæresim simulare, etiam propter ipsos hæreticos conuertendos, sentitq; semper illud esse perniciosum mendacium. Et epist. 162. in principio docet, cauendum omnino esse à communicatione hæreticorum, præter quam in his quæ ad eorum conuersionem ordinantur. Ergo maximè in his, quæ ad religionem pertinent. Multaq; extant antiquitatis monumenta, quibus constat, Sanctos Patres à ritibus hæreticorum, maximè vero ab omni communicatione cum eis in sacris abhorruisse. Id enim prohibitum semper fuit, ab eis communionem accipere, vt constat ex Decreto Iulij Papæ in cap. *Is, qui acceperit*, 24. q. 5. cum similibus. Estq; notandum exemplum, quod refert Gregor. Turon. lib. 1. de Glor. Martyr. ca. 80. sacerdotem, scilicet, catholicum, *seu Romanum* (vt ipse loquitur) noluisse gustare cibos ab hæretico sacerdote benedictos, etiamsi ritum hæreticum in benedictione non exerceret, Deumq; id factum miraculo comprobasse. Quanto ergo magis vitanda est in ipsis cæremoniis hæreticis communicatio? Vnde etiam legimus, Gregorium lib. 1. epist. 41. ad Leandrum scripsisse, omittendum fuisse aliquo tempore ritum baptizandi trina mersione, quia hæretici ad falsam significationem illo abutantur.

Doctrina hæc miraculo cõfirmata fuit.

20. Sed hæc doctrina Sanctorum Patrum generalis est, & posset quispiam eam eludere, vel illam non de rigoroso præcepto, sed de monitione ratione periculi interpretando, vel eandem ad ordinarium, & voluntarium vsum, non ad coactum sine ingenti periculo ineuitabilem limitando. Verumtamen neutra euasio locum habet in verbis Augustini sermone 6. de Verbis Domini, vbi tractãs illud Romano. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, interrogat. *Sed quid si illud iubeat, quod non debeas facere?* Et respõdet, *Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem.* Quod exemplo declarans, infra subdit. *Si Imperator iubet, esto mihi in obsequium, recte, sed non in idolio. In idolio prohibet maior potestas Da veniam, tu carcerem, ille gehennã minatur.* Deinde ex allegatis sententiis Sanctorum vtraq; euasio, si verba singula ponderentur, & omnia inter se conferantur, facile posset refutari, efficacius autem id fiet, rationes huius veritatis explicando, & occasione illarum magis testimonia Patrum vrgendo, & locupletando. Prima ergo ratio sit, quia illa communicatio cum hæreticis, de qua quæstio mouetur, fieri non potest, nisi profitendo nouam hæreticorum religionem, vel potius superstitionem, aut falsam illam simulando, vtrumque autem est intrinsece malum, & contra præceptum confitendi veram fidem, & honorandi Christum, veramque ipsius religionem; ergo propter nullum humanum timorem licita est talis communicatio. Consequentia euidens est ex dictis. Antecedens vero quoad vtramque partem sic ostenditur. Nam illi, qui cum hæreticis ad Ecclesias conueniunt, duobus modis possunt ibi assistere. Primo animo colendi Deum illis ritibus, & cæremoniis, seu intentione exercendi illos ritus, tanquam licitos, & religiosos: & hoc est formaliter, ac verè falsam religionem profiteri: sicut qui adorat idolum cum vera intentione cultus, vere idololatriam profitetur, & qui nunc exerceret ritus Iudaicos intentione cultus, verè esset professor sectæ Iudæorum. Vnde necesse est, vt qui sic profitetur falsam religionem, abneget veram, & consequenter etiam fidem, in qua fundatur. Neq; in hoc esse potest dubium, neq; Catholici intenduut hoc modo ritibus hæreticorum interesse.

Refellitur duplex euasio.

1. Ratio probans eã communicationẽ esse illicitam.

Alio ergo modo potest hoc fieri sine intentionẽ cultus, vel religionis, sed solum cuiusdam coactæ obedientiæ politicæ quoad externam corporis præsentiam, cum proposito ibi secretè colendi DEVM ritu Catholico. At in hoc ipso necessario includitur simulata professio schismatis, & communicatio exterior cum hæreticis in suis ritibus, quia iuxta communem, & receptum vsum illius gentis, & loci hoc significatur per illas externas actiones, & ad hunc finem fit ille conuentus; & communis conuocatio. Talis autem simulatio semper est mala, vt late probat Augustinus dicto libro contra mendac. & in variis epistolis de Cessatione legalium ad Hieronymum, & cum illo probaui in libro nono de Legibus cap. 17. Et breuiter ostenditur, primò ex Paul. 1. ad Corinthios decimo. *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum*, id est, superstitionis gentilis, & idololatriæ, *non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*, vtiq; idolothyta manducando, etiam sine intentione cultus, & adorationis idoli, vt verba sequentia declarant, quæ paulo post expendemus. Et ita intellexerunt locum illum Patres reprehendentes grauiter esum idolothitorum, quando exterius fit per modum actus religiosi, & tanquam vsus cibi sacri. Vt videre licet in Cypriano dicto libro de Lapsis, & in multis epistolis, in quibus omnem externam significationem communicandi, vel consentiendi ritibus infidelium, grauissimè condemnat; præsertim epist. 31. & 52. cuius aliqua verba infra referam. Idem latè Tertullianus libro de Spectacul. capit. 13. *Idololatria* (inquit) *abstinemus, nec minus templa, quam monimenta despicimus, non sacrificamus, nec de sacrificato edimus.* Et infra: *Oculos, & aures ab idolothytis abstinemus*, & lib. de Idololatr. cap. 13. *Hoc loco* (inquit) *retractari oportet de festis diebus* (vtiq; infidelium) *& aliis extraordinariis solemnitatibus, quas interdum lasciuia, interdum timiditate nostra subscribimus, aduersus fidei disciplinam* 21.

communicantes nationibus in idolicis rebus. Et subiungit quæstionem. *An cum ipsis nationibus communicare in his seruus Dei debeat siue habitu siue victu, &c.* vtiq; quatenus fiunt religionis causa, & respondet. *Ad hæc nihil communionis est lumini, & tenebris, vitæ, & morti.* Quam doctrinã latè etiam tradit Origenes lib. 8. contra Cels. parum à principio. Est etiam de hoc insignis locus Chrysostomi in Imperfecto, cuius verba statim referam. Ratio autem propria est, quia omnis communicatio in his superstitiosis ritibus, etiam si ficta intentione fiat, est quædam superstitionis participatio. Vnde sicut exterior idololatria etiam ficto animo facta, malitiam idololatriæ participat, ita etiam omnis superstitio exterior, etiam simulata malitiam superstitionis induit.

22. *Confirmatio huius doctrinæ.* Confirmatur hæc ratio, quia exterior professio simulata talis schismatis est quædam eius approbatio, & contestatio, quod sit religiosa, & ex vera fide; at hoc intrinsece malum est, etiamsi interius non credatur, neq; intendatur, quia est exterius confiteri falsam religionem. Neque enim à talibus factis, & in tali materia, scilicet, religionis, & cultus, potest separari significatio, quia exteriores actus, vestes, vel aliæ cæremoniæ non sumuntur ad cultum, nisi propter aliquam significationem; ergo qui illis exterius vtitur per modum religiosi cultus, exterius saltem approbat illum ritum colendi Deum. At hoc intrinsece malum est, nam verbis approbare, vel confiteri, talem ritum esse religiosum, malum, & contra fidem, ac religionem est, ergo & factis idem probare est æquè prauum, quæ est potissima ratio Augustini citatis locis. *Ratio D. August. amplius declaratur.* Quæ inde amplius declaratur, quia hæc simulatio falsæ religionis est quædam negatio exterior fidei; hæc autem semper est mala, vt in principio posuimus; ergo & illa simulatio. Maior constat, quia illa simulatio est approbatio religionis superstitiosæ, & consequenter est confessio falsæ fidei, à qua illa superstitio procedit, affirmatio autem erroris est negatio veritatis ergo illa simulatio est negatio Catholicæ fidei, quæ hæresi contraria est. Deniq; cum religio vera tantum sit vna, qui exterius vnam approbat, omnem contrariam reprobat; ergo qui approbat exterius ritus hæreticos, eo ipso eodem modo catholicam religionem abnegat: & ita deficit contrariè in confessione fidei. Vnde in hac etiam ratione talis simulatio est valde contraria honori Christianæ religionis: nam cedit in contemptum eius, cum exterius negetur, & reprobetur, & contraria in animis inimicorum eius firmetur, vt paulò post dicemus. Ex quibus tandem concluditur, nunquam esse licitam talem simulationem, etiam propter vitãdam mortem, tum quia abnegatio fidei externa, & simulata nunquam licet propter vitandum quodlibet malum, tum etiam quia maxime tenetur homo seruare præceptũ, etiam positiuum, & humanum non obstante periculo violentæ mortis, quando eius transgressio in contemptum religionis extorquetur, vt dixi in libr. 3. de Legib. cap. 30.

23. *Altera ratio qua positado ctrina explicatur.* Alio modo possumus vim huius obligationis explicare, quia in illo articulo cum coguntur fideles legibus iniquis, sacris hæreticorum interesse, obligat specialiter præceptum affirmatiuum confitendi fidem catholicam, resistendo talibus legibus, ac proinde qui exterius dissimulant, & obediunt, etiam si id faciant ficto animo, in confessione fidei deficiunt: ac subinde inter lapsos in persecutione fidei computandi sunt. Doctrinam hanc sumo ex Cypriano in locis allegatis, præsertim in epistol. 31. quæ est clericorum Romæ existentium ad ipsum, vbi cum dixissent, non solum defecisse in fide, qui exterius idolis sacrificauerant, vel idolothyta manducauerant, sed etiam qui libellos quosdam submissionis, vel præsentes obtulerant, vel absentes miserant, subdunt verba notanda *Non est immunis à scelere, qui vult videri propositis aduersus Euangelium, vel edictis, vel legibus satisfecisse: nam hoc ipso iam paruit, quod videri paruisse se voluit.* Et infra vehementius Anglos pũgit tam schismaticos, quam in fidei constantia debiles, dicens, *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & neruos seueritatis, euersa fidei maiestate dissoluere.* Et consonant verba eiusdem Cypriani libr. de Lapsis dicentis: *Nec sibi quo minus agant pœnitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificijs manus non contaminauerunt, libellis tamen conscientias polluerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani quod fuerat, abnuentis, fecisse se dixit, quidquid alius faciendo cõmisit. Cumq; scriptũ sit: Nõ potestis duobus Dominis seruire: seruiuit sæculari Domino, obtemperauit eius edicto, magisq; obediuit humano imperio, quam Deo.*

Eandem doctrinam sumo ex Chrysostomo Hom. 25. in Matth. in Imperfect. vbi prius ostendit necessitatem confiteri fidem, & inter alia dicit: *Si tibi tantum Deus cor creasset, sufficeret tibi fides cordis, nunc autem os tibi creauit Deus, vt corde credas, & ore confitearis.* Et adiungit: *Non tantum ore, sed etiam quinque sensibus carnalibus, si autem vel vnus sensus minus fuerit, non est perfecta confessio.* Declarans autem occasionem necessariam talis confessionis addit verba sequentia, quæ quia veritatẽ hanc multis modis confirmant, & ad soluenda argumenta lucem afferũt, integrè illa referam. 24. *Ergo (inquit) si quis tibi dicat, nõ manduces idolothytũ, sed aspice tantum ad idola, quomodo speciosa sunt: si aspexeris prouocatus, oculis tuis negasti Christũ. Nõ quia aspicere idola aliquid sit, sed q̃a inuitatus aspicis, peccas. Si tamen non aspexeris, oculis tuis confessus es Christum. Ideo scriptum est, Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* *Psal 118.* *Si vero dixerit tibi, nolo vt aspicias idola, sed tantum ausculta quomodo ille gentilis blasphemat Christum, vt glorificet Deos. Si auscultaueris, auribus tuis Christum negasti. Si dixerit tibi, nolo, vt audias blasphemiam Christi, sed ecce quomodo incensum dijs offertur, tantum sta, & accipe odorem incensi illius si odoratus fueris, odoratu tuo Christum offensus es. Item si dixerit tibi: non manduca carnem dentibus tuis, tantũ finge, te de immolato manducare: si simulaueris, sic gustu tuo Christum negasti. Si autem nolueris fingere, Christum confessus es, sicut Eleazarus in libro Machabæorum, qui carnes veruecinas sub specie porcinæ noluit manducare.* *Eleazari exemplum.* *Si dixerit, nolo fingas, te de immolato manducare, sed tantum tange idolum manu tua, aut tene thuribulum, si tetigeris, aut tenueris, tactu tuo Christum negasti. Si autem nolueris, tactu tuo Christum confessus es, sicut scriptum est; si est iniquitas in manibus meis. Omnia enim membra animæ, vel corporis tui, non solum tibi ad vsum Deus creauit, sed sibi ad gloriam.*

25. *Præceptum confitendi fidem in eo articulo cur obliget.* Ratione autem ostendi potest dicta propositio assumpta, nimirum in eo articulo obligare affirmatiuũ præceptum confessionis fidei, quia tunc maximè, seu pro tunc obligat hoc præceptum, quando fideles à tyranno infideli, seu hæretico, vel quocunque publico fidei persecutore de sua fide interrogatur, vt an Christianus sit, vel an Romano Pontifici obediat; vel si interrogetur, an sectam, vel ritũ colendi Deum alienum ab Ecclesia catholica, seu Romana, licitum, vel sanctum esse credat, in his enim casibus tenetur fidelis non solum non negare aperte fidem Catholicam, aut non confiteri falsam, sed etiam non tergiuersari, aut dissimulare, seu tacere, sed aperte fidem, & religionem catholicam confiteri, sed in eo casu, in quo per edictum coguntur fideles adire templa hæreticorum, & eorum ritibus interesse, per potestatem publicam, virtute interrogantur, an probent illos ritus, nec ne, vel an catholicam religionem profiteantur; ergo tenentur fideles confiteri veritatem, non parendo talibus edictis, nam illa recusatio est quędam fidei confessio, ad quam obligat tunc pręceptum. Maior propositio communis est Theologorum cum Diuo Thoma secunda secundæ quæstione tertia articulo secundo, vbi Caietan. & omnes moderni expositores non solum consentiunt, sed etiam tanquam certum dogma illud tradunt. Nam licet aliqua controuersia sit, an quælibet interrogatio sufficiat, (quæ ad præsens non refert) tamen cum interrogatio

rogatio est à publica potestate, nullum est dubium de obligatione confitendi fidem, quia tunc maxime imminet necessitas honorandi Deum, & Christianã religionem, & ideo qui tunc tergiuersatur, subtrahit Deo debitum honorem, & vere Christum erubescit. De quo ita scribit Cypr. in citato libro de Lapsis: *Christus in præceptis suis dicit, Qui confusus me fuerit coram hominibus, confundetur eum filius hominis, & Christianum se putat, qui Christianus esse confunditur, aut veretur? quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere, aut erubescit, aut metuit?*

26\. *Hoc supponit & docet aperte Nauar. cons. 10. de haret. n. 10.*

Quod autem in casu, de quo tractamus, Catholici interrogentur per publicam potestatem, tum de sua religione, & fide, tum etiam an probent, vel recusent Protestantium superstitionem, ex ipso facto manifestatur. Ideo enim sub grauissimis pœnis coguntur, eorum Ecclesias adire, &c. Vt ostendant, an sint Pontificij, seu Romanæ Religionis, vt ipsimet loquuntur, & an Caluinianam detestentur. Quin potius ita interrogantur, vt non possint non alterutrum exterius ostendere; ergo est illa occasio, in qua maxime obligat præceptum confitendi fidem, saltem recusando talem cum hæreticis communicationem.

S. Ermenegildi exemplum.

Quod optime confirmat exemplum sancti Ermenegildi Hispaniæ Principis, qui ne Eucharistiam de manu hæretici acciperet, etiam iubente Patre, vsque ad mortem recusauit. Quod factum valde commendans Gregorius lib. 3. Dialogo. capite decimoquinto dicit, *Vir Deo deditus, Arriano Episcopo venienti exprobrauit, vt debuit, eiusq; à se perfidiam dignis increpationibus repulit.* Quibus verbis significat, ex debito obligationis id fecisse, ne hęresi ministrantis communicare videretur.

27\. *Cõfirmatur doctrina tradita ex ratione scandali.*

Alia ratio huius obligationis sumi potest ex scandalo, quod tam videtur intrinsece annexum his actionibus, vt inseparabile ab eis videatur. Hoc autem satis est, vt illa communicatio externa cum schismaticis peccaminosa sit, & detestanda, iuxta doctrinam Apostoli ad Romanos, cap. decimoquarto, & primæ ad Corinthios cap. octauo, vbi hoc peccatum vocat, *paccatum in Christum*, & ca. 10. *Nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conscientiam, conscietiam dico, non tuam, sed alterius.* Et ex facto Mathatiæ 2. Machabæ. 6. & egregiis verbis eius cõstat, potius esse mortem tolerandam, quam hoc scandalum fratribus tribuendum. Quod autem in hoc negotio scãdalum interueniat, declaratur. Primo ex parte ipsorum hæreticorum, nam ex huiusmodi fragilitate catholicorum in suo errore confirmantur, & obdurescunt, atq; fidem Romanam contemnunt. Vnde Sander. lib 3. Histor. cum retulisset, tempore Reginę propter acerbissimam legem, & coactionem multos catholicos, schismaticorum Ecclesias, conciones, communionem, ac conuenticula aliquando etiam publice adire non recusasse, subiungit. *Interim Regina, & sui ab initio præclare secum agi existimarunt, quod cum tot essent antiquæ fidei in regno cultores, plerosq; tamen scirent, ritus à se præscriptos publice, vel amplexari, vel vtcunq; præsentia sua exterius approbare, licet interius aliam fidem, de qua ipsi non adeo curabant, vel ad tempus dissimulandam censebant, colerent. Ac, ne sacerdotes quidem quosdam ab illis administrandis abhorrere, gaudebant non mediocriter.* Ita ergo dissimulatio hæc catholicorum in augmentum schismatis, & magnum contemptum Romanæ Religionis cessit, eiusdemque scandali occasio semper durat. Et ita reperitur etiam in tali actione alia malitia, quia redundat in fauorem, & iuuamen hæreticorum quatenus hæretici sunt, id est vt opera sui erroris exercent, hoc autem intrinsece malum est, vt in simili notauit Nauar. consilio duodecimo de Hæreticis, numero sexto in fine, & sequentibus. Vnde maximè etiam inuenitur hoc scãdalum ex parte catholicorum præsertim simpliciorum, nam facile imitantur alios, qui videntur esse sapientiores, & ita huiusmodi consuetudo offendiculũ fit infirmis. Si enim quis viderit, (vt Paul. ait) eum, qui habet scientiam, in Ecclesiis hæreticorum ritibus illorum interesse, conscientia eius, cum sit infirma, ædificatur ad eum imitandum; & sic perit infirmus in scientia doctoris. Et, quod caput est, inde fit, vt multitudine crescente, iam non simulate, sed ex animo, illo ritu ad Deum colendum vtantur; ita vt simplices inter antiquam religionem, nouamq; superstitionem distinguere nasciant. Est ergo euidens nocumentum, & scandalum, ratione cuius non tantum est hoc peccatum cõtra charitatem fraternam, & diuinum honorem, sed etiam contra fidei confessionẽ, quæ maxime obligat, teste D. Thoma supra, quando ex dissimulatione, vel taciturnitate subtrahitur debitus honor Deo, *& vtilitas proximis impendenda.*

28\. *Probatur vltimo ex periculo amittendi fidem.*

Vltimo his addere possumus rationem ex morali periculo desumptam, nam si fidelis populus conuenticula hæreticorum frequenter; & præsertim si eorum conciones audiat, in maximo periculo versatur amittendi fidem. Nam licet vnus, vel alter possit eos sine periculo audire; imo eos impugnare, & confundere, tamen simplex vulgus facile decipitur, & ideo etiam prouectiores abstinere tenentur à talibus concionibus, ne suo exemplo alios secum ferant, & ita eorum fides periclitetur. Et ideo monet Chrysostom. Orat. 2. de Prouid. & fato, magis esse fugiendum à locis, & concionibus, quæ pestilentibus opinionibus complentur, quam à locis contagiosis, & infectis, quia hæc corporibus nocent, illa vero animas interimunt: *Ne steteris* (inquit) *resili, ne tardaueris, vel breuissimam hic metuas moram. Hæc dicimus, non stabilitatem illarum opinionum veriti, sed imbecillitatem vestram metuentes, &c.* Ideoq; monet August. in lib. de Fide. & symb. cap. 1. *Ne fides fraudulentis calliditatibus hæreticorum possit in nobis aliqua ex parte violari, pia, cautaq; vigilantia prouidendum esse.* Et Gregor. Nazianz. Orat. 53. quæ est de noua Dominica, grauiter reprehendit, qui, vt ipse ait, *ad temporis arbitrium fidem suam accommodant*, nimirum, quando hæretici rerum potiuntur, eorum voluntati in rebus fidei obsequentes, & (vt subiungit) *dispensatione in fide vtẽdo.* Quæ potius est simulatio quędam periculosa, & ideo etiã dicit, eos, qui sic ambulant, *in fide claudicare*, quia re vera in confessione fidei deficiunt, & in periculo versantur amittendi fidem, & licet fortasse ipsi constantes sint, fratres suos in illo periculo constituunt.

29\. *Satisfit primæ rationi dubitandi.*

Ad rationes autem dubitandi facile ex dictis respondetur. Ad primam dicitur, actiones illas abstracte, & generatim sumptas dici posse indifferentes, quatenus intrinsece malæ non sunt, tamen in particulari sumptæ, vt cum tali modo, & cum talibus circumstantiis fiunt, habere intrinsecam malitiam. Nam sicut ex Chrysostomo referebam, aspicere idola, non est intrinsece malum, aspicere autem propter inductionem, vel metum tyranni, est Christum negare: *Non* (inquit) *quia aspicere illud aliquid sit, sed quia inuitatus aspicis, peccas.* Ita ergo ingredi Ecclesiam hæreticorum, vel synagogam Iudæorum, per se nihil est, ingredi autem religionis causa, & ad hęreticorum ritus exercendos, ad obsequendum hæretico præcipienti, malum est, sic etiam licet audire concionem hæretici, per se & intrinsece malum non sit, tamen audire conciones frequenter, & ad iussum inducentium ad hæresim, & cum scandalo, & periculo infirmorum, & interdum proprio, perniciosum est. Multoque clarius superstitiosum est, precibus, & ritibus hæreticorum interesse, quia vel est quædam tacita approbatio huiusmodi superstitionis, vel miscetur etiam cooperatio. Quæ maximè cernitur in participatione sacramentorum: & ideo inter omnes ritus, qui à Caluinistis fiunt; detestabilior est communicatio cum illis in sacrilega cœna, & ficta Eucharistia, quam ministrant, nam qui illam participant, euidenter cooperantur infideli superstitioni, & pro Christi sacramento id recipiunt, quod nihil est, suoque facto illum morem approbant. Sic deniq; licet

Vide Nauar. cõs. 1 de Cõs. qu. 29 Azor. tom 1. lib 8. cap 11 qu. 9.

cet in necessitate possit catholicus baptizari ab hæretico, vtente verò, & substantiali ritu baptismi, si tamen adhibeat hæreticus alios ritus accidentarios, superstitiosos, & alienos à consuetudine Ecclesiæ Romanæ, non potest illis cooperari, licet possit eos interdum tolerare, si neque scandalum, neque religionis contemptus interueniat, & eos vitare non possit.

30. Et ita etiam responsum est ad aliam partem illius rationis. Nam isti actus ex communi impositione, & vsu sunt actus religionis, & partim ex natura rei, partim ex impositione, & vsu hominum hanc significationem habent: vnde in particulari sumpti in tali occasione, & cum tali inductione, & in consortio, & communicatione talium schismaticorum, plane significant illorum religiosum cultum, & ritum, & ad hoc sunt à tali Rege instituti. Quapropter sicut est intrinsece malum assumere signum falsæ religionis, neque propter illum timorem fieri licite potest, vt est in Theologia constans: ita est per se malum, actus illos tali modo, & in tali occasione exercere. Doctrina vero illa, quod dum hæreticus non est denuntiatus, liceat in sacris communicare cum illo, quam tradit Nauarrus ab eodem expresse declaratur, dummodo ipsa sacra ritu catholico fiant, neque vlla sit communicatio ritus, cæremoniæ, aut impietatis hæreticæ: & præter ea vt nulla catholicorum offensio, nullumve periculum fidei, intercedat, vt expressè declarauit Azor referens Nauarr. dicto lib. 8. cap. 11. qu. 4. tom.

31. *2. Rationi dubitandi satisfit.* Ad secundam respondetur, simulationem falsæ religionis esse intrinsece malam, vt in dicto libro nono de Legibus late ostendi ex sententia Augustini supra allegati, & plurium Doctorum, quos ibi retuli, & idem sentiunt omnes, qui negant, esse aliquando licitum assumere signum falsæ religionis, & externū actum infidelitatis exercere, etiam si interna fides retineatur. Quia licet assumens signum, non intendat significationem eius, tamen non potest illam separare, & ideo velit, nolit, actu ipso significat, se esse infidelem, & ita falsam religionem opere ipso confitetur quod est contra præceptum confessionis fidei. Nam sicut fides vera obligat ad sui confessionem, ita etiam obligat ad vitandam contrariam infidelitatem, & consequenter etiam ad exterius confitendam illam. *Quando maximè obliget præceptum confitendi fidem.* Estq; hæc obligatio vrgentior, cum instat in contrarium publici tyranni vexatio, nam tunc maximè obligat præceptum confitendi fidem veram, & vitandi omnem contrariam simulationem. Eritq; hæc obligatio maior, quo maius fuerit scandalum, maiusq; euersionis fidei, & contemptus Romanæ religionis periculum, quæ omnia in præsenti casu maxime concurrunt.

32. *Satisfit tertiæ rationi.* Per quod responsum etiam est ad tertiam rationē, quæ erat de scandalo, dicimus enim in primis præter scandalum esse alias rationes sufficientes. Deinde dicimus non vitari scandalum propter fugas ibi propositas. Cum enim dicitur, notum esse omnibus, à Catholicis non ex corde, sed coactè illa exterius fieri, respondemus, & hoc esse incertum (multi enim id poterunt ignorare) & illud sufficere ad grauissimum scandalum, nam illamet fictio est graue peccatum. Præterquam quod non vitantur alia pericula, & iniuriæ Religionis Christianæ. Item cum dicitur, Regem non vexare fideles tam causa Religionis, quam cupiditatis pecuniarum, respondeo, etiam hoc dici diuinando, sed quidquid sit, parum refert, quia non intentio operantis, sed operis spectanda est: licet enim Rex intendat pecuniæ lucrum, proxime inducit ad profitendam falsam & superstitiosam religionem cum expressa, vel saltem tacita abnegatione Romanæ religionis, hoc autem est intrinsece malum, & ideo quacunq; ratione à Rege intendatur, resistendum illi est.

33. Deniq; etiam protestatio non excusat, tum quia moraliter non potest esse tam publica & notoria, sicut est simulatio ipsa hæresis; tum etiam quia protestatio, etiam si esset omnibus Catholicis nota, non tollit, quin actio illa sit simulatio, & externa professio erroris, & falsæ superstitionis, nec tollit defectum confessionis fidei, nec contemptum religionis, nec periculum animarum; Imò illa via datur licētia profitendi exterius quancunq; infidelitatem cum protestatione facta apud fideles Catholicos, quod id non fiat animo infideli, sed affectu humano non perdendi facultates, & alia temporalia bona; hoc autem turpissimum, & perniciosissimum est, & contra rationē: nam hæc professio ficta prauæ religionis non solum est mala, quia alij fideles credent ex infidelitate fieri, sed etiam quia hoc significatur quibuscunq; videntibus, & intelligentibus talia signa. At vero protestatio ad summum à Catholicis illam existimationē tollit, quia protestatio solum coram fidelibus fieri solet, nō coram infidelibus. Et præterea licet coram omnibus fieret, semper actio illa est contra Dei honorem, & in contemptum fidei, & cum periculo, & scandalo infirmorum. Protestatio ergo malitiam talium actionū non purgat. Atq; ita tandem sententiam suam explicuit Azor in tom. 3. lib. 1. c. 7. post quæst. 2. *Protestatio publica ad cohonestandam communicationem superstitiosā non sufficit.*

CAPVT X.

An vexatio, quam in Anglia Catholici patiuntur, sit vera Religionis Christianæ persecutio.

HÆc quæstio non in eo sensu tractanda est, vt iterùm ad primam controuersiam, vbi sit vera, & Catholica religio, an in Anglicana insula, vel in toto orbe, seu quod idem est, in Ecclesia Romana, redeamus, hoc enim satis in lib. 1. disputatum est. Et ex ibi dictis supponimus, veram fidem, & Religionē Christianam esse in Ecclesia Romana, ex quo euidenter sequitur, si in Anglia vexantur fideles (qui ab hæreticis Papistæ vocantur) quia Ecclesiæ Romanæ vniuntur, eiusq; fidem, religionem, & obedientiam profitētur, illam esse propriam, & omnino veram fidei Catholicæ, & Ecclesiæ Christi persecutionem, & qui author est illius, esse Christi hostem, & Christianorum persecutorem. Neq; de hac consecutione, seu conditionali propositione dubitare quis potest, posita dicta hypothesi: nam si Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi, qui Ecclesiam Romanam persequitur propter suā religionem, seu qui eius religionem oppugnat, Christi Ecclesiam persequitur, & oppugnat, & consequēter illa erit persecutio Christi, & eius Ecclesiæ. Quæ tunc maximè ita appellatur, quando non est tantum priuata vnius, vel alterius personæ, sed est etiā publica & generalis totius communitatis. Nam licet persecutio cuiuscunq; membri, quatenus tale est, seu propter fidem, vel iustitiam sit persecutio eiusdem Christi, & ratione generalis causę, seu motiui in totam Ecclesiam redundare videatur, nihilominus per antonomasiam illa dicitur Ecclesiastica persecutio, quæ communitatē Ecclesiæ, eiusq; vniuersale corpus oppugnat. Non est tamen necesse, vt talis vexatio, vel in tota Catholica Ecclesia, vt est per totum orbem diffusa, vel in Ecclesia Romana, vt est particularis Episcopatus, directè, & immediate fiat, vt nomē persecutionis Ecclesiæ mereatur; sed satis est, vt in aliquo regno Christiano propter eandem Romanam, & Catholicam fidem grassetur. Ait enim August. libr. 18. de Ciuit. c. 52. *Quale est enim non considerare, Ecclesiam per totum mundum fructificantem, atq; crescentem posse in aliquib. gentibus persecutionem pati à Regibus, etiam quando in aliis non patitur?* Et affert exempla de persecutione facta in Perside à Rege, & à Gothis in sua ditione, & ab Herode Hierosolymis. Talis enim vexatio in vno regno, vel parte principali Ecclesiæ non fit sine quadam vniuersalis Ecclesiæ participatione, & turbatione: nam tota quodam modo conquassatur. Quia licet in vna prouin-

1. Ecclesiā Catholicā persequitur qui in ea ū Romanā, quālibet illius partē vexat.

prouincia persecutio moueatur, totius Ecclesiæ fundamenta conuellere nititur.

2. *Status controuersiæ.* Hoc ergo pro constanti supposito, sensus præsentis controuersiæ est, cùm de facto cōstet, professores Romanæ religionis ab illius regni Principibus post Henricum VIII. (Catholica Maria excepta) pluribus modis vexari, magnisq; suppliciis affici, an illa verè sit, & appellari debeat Ecclesiæ, & Christi persecutio, vel solum aut iniustum bellum, vel iusta punitio. Et occasionē quæstionis præbuit nobis Rex Angliæ, qui de Pontifice valde conqueritur, quod ipsum inter Ecclesiæ persecutores annumerare videatur. Vnde contendit, pœnas illas, & afflictiones quæ in Anglia authoritate Regia Papistis (vt ab eis intelligamur) inferuntur non mereri nomen persecutionis Ecclesiæ, quia non titulo Religionis, sed in pœnam iustam criminum contra Regem, vel rempublicam cōmissorum, infliguntur. Vnde in principio Apologiæ sic inquit: *Negari non potest, quin Pontifex contra bonos mores & cōsuetudinem Principum maxime Christianorum peccarit vehementer, cum me inauditum condemnarit, quod quidem fecit, me persecutoribus annumerando, vt ex eo, quod cohortatur Catholicos suos ad martyrij gloriam aspirare, non obscurè innuitur.* Deinde vero in impugnatione primi Breuis Pontificis latè circa hoc digreditur, & prius de Elisabetha pag. 18. affirmat: *Nemini ex Pontificijs Religionis causa pœnam irrogasse, antequam eorum scelera & flagitia, veluti inuitæ supplicia, quæ pertulerunt, extorsissent.* Hoc autem probat hac fere partitione, quia Regina neque ante editum Breue contra illam à Pio V. neq; post iustè potest persecutionis infamia notari. Priorem partem ostendit, quia illo tempore antequam Pius V. contra Reginam sententiam fulminasset, *neq; grauiorem aliquam mulctam Catholicis imposuit, neq; seueriores leges, neq; tunc temporis vlla capitis pœna fuit in Pontificios constituta.* Alteram partem ostendit, quoniam ab illo tēpore, quo illa fuit in Reginam lata sententia, *tot coniurationes, & machinationes, ac rebelliones publicæ in illo regno ortæ sunt, vt illæ non solum fuerint iustæ, sed etiam moderatæ pœnæ delinquentium*; ergo propter illas pœnas nō potest Regina persecutionis infamia non notari, sed potius magnæ clementiæ nomine commendari.

3. *Rationes quib se Rex excusat.* Deinde ad se suumque regimen transitum facit, & pag. 23. sic inquit, *Quod me de Catholicorum persecutione calumniantur, nunquam probari potest, quenquam conscientiæ causa, & religionis ergo, me regnante hactenus, vel morte mulctatū fuisse, vel in mortis periculo modo versari. Nisi forte* (addit) *hæc misera Catholicis interdictio à Papa facta, quominus de iuramento suo mihi promittant, causa sit dehinc, cur multi eorum merito plectantur.* Deinde multis argumentis, & indiciis ostendere conatur, persecutoris nomē non mereri. Primò generatim per comparationē ad Reginam, quia Iacobus Rex maiori multo mansuetudine, & pietate cum Catholicis se gessit, quam Regina. Secundò; quia tantā clementia in Catholicos vsus est, *vt & ipsi in spem venerint, se breui religionis suæ libertate fruituros*: & alij sectarij familiares Regis stuperent, & magnam regni perniciem inde formidarent. Tertiò recenset fauores humanos, temporaliaque beneficia in Catholicos collata, vt sunt recusantes aliquos equestri dignitate donare, alios accessu, & colloquio suo participes efficere, sine vllo religionis discrimine honores, & beneficia illis largiri, & similia. Quartò inter hæc beneficia numerat, quod iudices suos monuerit, ne sacerdotes, etiam si essent conuicti, supplicio afficerent, & præcipuè exaggerat *clementissimum edictum, quo permissum est Sacerdotibus omnibus non comprehensis, & tum extra custodiam agentibus intra constitutam diem è regno excedere. Quod si qui carcere detinebantur, libere etiam abire permissi sunt, & si qui alij postea fuerunt comprehensi trans mare ablegati sunt, & ibi libertati restituti.* Ex quibus concludit, ingratitudinē Pontificis ostendi, *qui tam iniqua mensura tot beneficia compensarit.*

4. Quia verò nobis certum, & exploratum est, quam nunc in Anglia patitur, & post Henricum sub Elisabetha passa est, vnam esse ex grauissimis persecutionibus, quas Ecclesia Catholica in aliquo regno particulari hactenus sustinuit; ideo vt à suis initiis & fundamentis hoc ostendam, aduerto, in omni persecutione, ad iudicium de illa ferendum, primum omnium spectandum esse scopum & finem, in quem tendit persecutio, deinde media, quibus illius finis consecutio intenditur. Vt ergo aliqua Ecclesiæ vexatio sit propria & publica persecutio, necessarium est, & sufficit ex parte finis, vt in destructionem, vel mutationem Catholicæ religionis in tota Ecclesia, vel in aliqua eius notabili parte faciēdam ordinetur. Nam licet vexatio Christiani populi, aut regni ordinetur ad dominium temporale eius tyrannicè occupandum, & hac ratione multa temporalia nocumenta Christianorum per rapinas, homicidia, & alias similes iniurias fiant: si hæc non tendant in euersionem religionis Christianæ, sed tantum in appetitu temporalis imperij sistant, non erit propria persecutio Ecclesiæ, vt nunc de illa tractamus. Quia per illam non vexantur fideles, quatenus fideles & Christiani sunt, sed quatenus homines, vel ciues sunt, sicut interdum vexantur gentiles & pagani. Poterit ergo illa dici persecutio corporalis, non spiritualis, humana, non Christiana, nam hæc esse debet propter Christum, seu propter fidem eius, iuxta verbum ipsius Matthæi 5. *Beati estis cum maledixerint vobis homines, &c. propter me* Et 1 Petri 4. *Nemo vestrū patiatur vt homicida, &c. Sic autem vt Christianus, nō erubescat, sed glorificet Deū in isto nomine.* *Christianorum vexatio quæ sistit in tēporalibus, non est persecutio Ecclesiæ.*

5. *Quæ sit Ecclesiæ persecutio.* At verò è contrario si persecutio tendat in illum finem, & sub eo nomine fiat, quibuscunq; mediis intendatur, erit Christiana persecutiō. Quia vt in moralibus dicitur, finis est, qui dat esse, & speciem actioni. Vnde sicut qui fauet Christianis, quia Christiani sunt, vel propter fidem & amorem Christi in eos qualiacunq; beneficia confert, Christum honorat, & ab illo potest præmium expectare, iuxta illud Matth. 10. *Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis, &c. tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam*: ita etiam è contrario, qui directe intendit Catholicam religionem offendere, & eam profitētes ab illa auertere, quibuscunque mediis ad hoc vtatur, erit propriè persecutor Christianorum, & consequenter etiā Christi iuxta verbum eius dicentis ad Paulum, *Quid me persequeris?* Act. 9. Quoad media verò in eodem loco Matt. 5. varios modos persequendi Christianos idem Dominus insinuat, dicens: *Cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me.* Vbi August. lib. 1. de Sermon. Dom. in monte, accurate illa tria distinguens, ait: *persecutiones* propriè fieri per vim, vel insidias: *maledicere* autem esse, aliquem in pręsentia eius inhonorare, & contumeliis afficere; *dicere aūt malum aduersus aliquem*, proprie esse de illo absente detrahere; eiusq; famam lædere. Quamuis autem hæc rectè dicta sint, sumpto strictè verbo persequendi, nihilominus etiam vexatio illa, quæ per contumelias, vel infamationes Christianorum fit, persecutionis nomen meretur, sicut Apostolis dicitur Act. 5. quod *ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati.* Et 1. Petr. 3. *Si quid patiamini propter iustitiam beati.* Itaq; pro diuersitate mediorum, aut tribulationum esse quidem poterit maior vel minor persecutio, quocunq; tamen modo fiat, si ratione fidei aut religionis Christianæ fit, erit Christiana persecutio. Sicut Aug. loco citato dixit, *tunc aliquem propter Christum pati, quādo secundum veram fidem, & Catholicam disciplinam Christianus vocatur, & ideo vexatur.*

Deinde vt maiorem lucem huic causæ afferamus, tam fines persecutionum Ecclesiæ, quàm media, quibus fieri solent, distinctius explicare vtile censemus. Potest enim persecutio esse vel solum contra bonos mores per violentiam & potentiam humanam ali- 6. *Persecutio Ecclesiæ propria quæ.*

quem prauum morem in rempublicam introducendo, & eos grauiter affligendo, qui resistunt, vel pro veritate quouis modo pugnant. Sed talis vexatio quamdiu intra hos limites continetur, quia in omni regno etiam mere humano & gentili esse potest, ideo non tam Ecclesiastica persecutio, quam gubernatio iniqua, & tyrannica vocari solet. Vlterius ergo progredi solet vexatio Christiani Principis ad vnitatem Ecclesiæ scindendam, & vnius capitis obedientiam ita contemnendam, vt omnes subditos suos, sibi in eodem schismate non consentientes affligat, & vel hoc solo dignos suppliciis existimet. Et hæc iam propriè attingit gradum aliquem Ecclesiasticæ persecutionis. Tandem potest finis, & scopus persecutionis esse mutatio fidei, & veræ religionis in eo fundatæ cum vexatione, & afflictione fidelium tali mutationi resistendum. Et hæc est ex parte finis consummata Ecclesiæ persecutio, quia fundamentum eius prorsus euertere nititur.

7. *Primum medium quo persecutores vti solent.* Media verò, quibus Ecclesiæ persecutores ad hunc finem vti solent, hæc ferè sunt. Primùm per vim & potentiam diuinum cultum in Ecclesia euertere, templa destruendo, imagines concremando, monasteria, & loca sacra in profanos vsus conuertendo. Sicut de Donatistis refert Optat. lib. 6. quos verbis Eliæ accusat, *Altaria tua confregerunt. Cur vota* inquit) *& desideria hominum cum ipsis altaribus euertistis? Cur concidistis precibus viam?* Et August. lib. 3. contra Crescon. c. 59. inde conuincit Donatistas, persecutionem fecisse Maximianistis, *quia basilicam Maximiani destruxerunt.* Sic etiam Ariani templa Catholicorum euertebant, vt refert. Victor. lib. 1. de Persecut. Vandal. Alij etiam Imperatores Imagines euerterunt, & incenderunt, vt satis notum est. Aliud medium esse solet, leges, & edicta pronunciare fidei contraria, quibus cogātur fideles sub grauissimis pœnis abiurare fidem, aut aliquid contra fidei regulas profiteri. Quod fecerunt non solum gentiles Imperatores, sed etiam qui à Christo defecerunt, Iulianus, Valens, & similes. His accedit pœnarum, & tormentorum executio. Atque interdum etiam solent violentia media adhiberi, quibus filij Catholicorum à ministris, & magistris hæreticis doceātur, & instruantur, & è contrario vt à Catholicorum disciplina arceantur, & omnibus modis prohibeantur, sicut à Iuliano Apostata factum esse, memoriæ proditum est. Denique aliquando tyranni solent blanditiis, & fauoribus humanis animos credentium tentare, vt in historiis Ecclesiasticis vulgatum est.

8. *Vexationem fidelium in Anglia persecutionem esse Ecclesiæ, ostenditur.* Primo ergo probandum est, vexationem fidelium in Anglia ex parte finis persecutionem Ecclesiasticam esse. Si enim initium & originem eius contemplemur, manifestum erit. Nam Henricus VIII. vt sententiam diuortij in regno suo aduersus Reginam Catherinam, contempta Sede Apostolica, proferri faceret, nouam Ecclesiæ formam in Anglia induxit, seque ipsum caput illius Ecclesiæ constituit: decretumque statuit, vt in illo regno in nulla rerum Ecclesiæ administratione Pontificis authoritate opus foret. Et per hanc potestatem sic vsurpatam nouos religionis ritus, & leges colendi Deum longe alias, quam antea fuissent, in regnum suum inducere decreuit: & in hunc finem multa egit, quæ postea attingemus. Hunc scopum habuit etiam Eduardus, vel potius Protector, & Consiliarij eius, qui ita finem illum auxerunt, & amplificarūt, *vt intra breue tempus tremendum sacrificium, diuina officia, & sacramenta omnia ritu Catholico in Anglia fieri omnino desierint*, vt Sander. refert. *Sander. lib 2* Imò cum Henricus, excepto articulo Primatus, in aliis ad fidem pertinentibus mutationem fieri vetuerit: statim ab Eduardo Zuingliana hæresis introduci cœpta est, vt supra vidimus. Eundem finem instaurauit Elisabetha simul, atque ad regnum assumpta est, nam & se gubernatricem supremam toti[9] Angliæ non minus in spiritualibus & Ecclesiasticis rebus, quā in temporalibus declarauit, & à suis subditis iurari voluit. Neque solum in conseruando schismate, sed etiam in introducenda Lutherana hæresi, vel alia parū illi dissimili, ac omnino mutanda religione Catholica, quam soror Maria instaurare cœperat, omnibus modis incubuit: & in ea cura & solicitudine vsque ad finem vitæ laborauit.

Eandem autem religionis formam, Catholicæ nimirum repugnantem, Iacobum Regem in suo regno conseruare, ac tueri, omnibusque modis intendere, probare non est necesse. Satis enim diserte & explicatè sæpius in suo libro Rex ipse hoc profitetur, vt suæ fidei professione supra tractata satis manifestum est, & in sequentibus multa eius verba & loca designabimus, in quibus hunc finem ostendit & declarat. 9.
Ex quibus omnibus constat, tres illos prauos fines, quos in persecutione religionis Christianæ supra distinximus, prauos scilicet mores, mutationem religionis per schisma, & fidei mutationem per hæresim omnes in hac turbatione Anglicana inuentas esse, incepit enim à morum corruptione, & ad schisma processit, & in apertam hæresim consummata est, & ita nunc perseuerat. Nam schisma neque ab ipso Rege negatur, illud autem iam est in hæresi fundatum, vt li. 3. ostensum est, & multis aliis hæresibus est cumulatum, vt in li. 1. & 2. est probatum; schisma autem, & hęresis sine magna morū corrumptione esse non possunt. Ergo ex parte finis omnia mala ibi concurrunt, quæ in Ecclesiastica persecutione inueniri possunt.

Quod autem etiam ex parte mediorum fuerit, & ante Elisabetham, & sub illa, & post illam sub Iacobo, acerbissima persecutio, probatur discurrendo breuiter per capita, quæ attigimus. Primum erat de violenta euersione, & vsurpatione rerum sacrarum, hæc autem statim cum mutatione Religionis sub Henrico cœpit. Nam solus Henricus decem millia monasteriorum, ac templorum à Catholicis per multa secula ædificatorum, violenter occupauit, & in profanos vsus peruertit, vt refert Boz. tom. 1. de signis Eccles. cap. 10. cuius tyrannidis seriem, ac modum latius describit Sander. lib. 1 pagin. 154. & sequen *Et principio dicit, præcepisse Henricum, vt omnes omnium ordinum viri, ac mulieres pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta, & reliquias suis quæstoribus traderent.* Deinde in publicis comitiis obtinuisse, ait, vt minora quæque monasteria, quorum redditus septingentos aureos non excederent, suæ libidini dederentur: & ita trecenta septuaginta sex monasteria, & ex eis centum viginti millia aureorum in āños singulos occcupasse, & plus quam decem mille vtriusque sexus religiosos in sæculum remisisse. Intra triennium vero omnia totius regni monasteria euertisse, eorumque omnia bona fisco per summam violentiam applicasse. Quod quāta vi, quàmque prauis artibus executioni mandauerit, idem author late prosequitur. Post hæc vero contra imagines, monumenta, & reliquias Sanctorum bellum mouit, & celebriora omnia euertit, contumeliis affecit & expilauit. Alias vero Ecclesias licet non omnino euerterit, quidquid tamen in eis erat pretiosum arripuit, easque infinitis aliis modis, sacra omnia indignè tractando, violauit. 10. *Idē ex parte mediorū demonstratur.* *Quam grauis fuerit persecutio sub Henrico.* *Sander li 1. pa 186 & seq.*

11. *Quātum sub Eduardo persecutio creuerit.* Hæc autem omnia sub Eduardo conseruatā, & aucta fuerunt, nam si quę imagines, aut cruces in Anglia remanserant, partim euersæ, partim combustæ sunt, & vasa omnia aurea, & argentea, calices, ac vestes sacræ Ecclesiasticæ, omniaque Ecclesiarum bona Regi applicata fuerunt. Et officia diuina ritu hæretico, & vulgari lingua recitari cœperunt, atque ita ablato diuino sacrificio, & altaribus destructis, Ecclesiæ Catholicorum templa Dei & Christi esse desierunt, & in synagogas Satanæ commutatæ sunt. *Idem pag. 174 & 175.* Postea vero Elisabetha, templa, monasteria, & sacra omnia, quæ soror eius in antiquum veræ religionis decorem ex parte reduxerat, iterum è medio abstulit, *Sub Elisabetha.*

& ma-

& maiori vi, & potentia sacra omnia inuasit, & omnem antiquæ religionis vsum auferre totis viribus conata est. Iacobus verò licet fortasse monasteria non inuenerit, quę destrueret, aut eorum stabilia bona, quæ denuo occuparet: nec templa, quæ iam non essent ab hæreticis contaminata, nihilominus eandem vim rebus sacris inferre censendus est. Primò, quia potentia sua facit, vt abominatio illa desolationis conseruetur, eademque violentia impedit, ne aliquid, quod Catholicam Religionem redoleat, in suis regnis restauretur. Et quamuis in Hibernia (vt inde accepimus) Ecclesiæ ab hæreticis olim dirutæ, nunc expensis Catholicorum iussu Regis reædificentur, id tamen fit, vt sacrilegis Caluinistarum ritibus, & conuenticulis inseruiant; quæ duplicata, vt sic dicam, est iniuria, & persecutio. Deinde si quæ sacra vasa occultè à Catholicis retinentur, & ministri Regis illa inueniant, ea rapiunt, & ad suos, & profanos vsus conuertunt. Imò (vt à fide dignis accepimus) hoc colore pretiosa quæque auri, & argenti vasa, aut fœminarum ornamenta surripiunt, fingentes esse vasa sacra, aut ad reliquiarum, vel altarium ornatum conseruata.

Sub Rege Iacobo.

12. Alius modus persequendi Religionem Christianam esse solet per edicta, & leges violentas, ac pœnales Catholicæ fidei repugnantes; quales innumeras in Anglia sub prædictis Regibus latas esse, & quotidie ferri, notissimum est. Nam Henricus in principio sui lapsus publico edicto subditos coegit ad iuramentum Primatus illi pręstandum, vt supra visum est; imò tanto odio in Pontificem exarsit, vt lege publica sub pœna capitis præceperit, vt omnes Papæ nomen ex omnibus libris suis delerent. Et aliæ similes leges sub illo, & sub Eduardo contra Religionem Catholicam latæ sunt. Postea verò Elisabetha statim in principio regni sui iuramentum de primatu suo Ecclesiastico suis subditis suscipiendum proposuit. Nam licet nomine *capitis Ecclesiæ* non vteretur, sed *supremæ gubernatricis*, postea tamen declaratum est, eandem rem vtraque voce significatam esse. Addebaturque pœna priuationis bonorum, & perpetui carceris prima vice recusantibus, secunda autem vice pœna capitis. Præterea prohibitus est vsus sacrificij, & sacramentorum ritu Romano sub pœna ducentorum aureorum prima vice, quadringentorum secunda, tertia, omnium bonorum, & carceris perpetui. Item sub pœna amissionis omnium bonorum, & perpetui carceris prohibuit, ne quis in Angliam afferret Agnos Dei, cruces, vel quascunque res alias authoritate Pontificis consecratas, & sub pœna capitis, ne Breuia aut Bullas Româ quisquam portaret. Reconciliare aliquem Ecclesiæ Romanæ, crimen læsæ Maiestatis esse voluit. Qui extra regnum Religionis causa nauigarent, bonis omnibus prius priuauit. Postea verò legem edidit, qua omnes clerici Pontificia authoritate ordinati intra certum diem regno exire cogebantur, & à transmarinis nunquam redire sub pœna læsæ Maiestatis. Et similia edicta innumera promulgauit.

Alterum persecutionis medium.

Quantũ sub Elisabetha

Sander lib. 3 an 1558.

Idē an. 1559.

Idē an. 1571. Latè Spisc. Tarazon lib. 4 cap 5.

13. Neque Iacobus Rex in oppugnanda fide Catholica legibus suis segnior fuit. Nam, vt latè refert Cardinalis Bellarminus in responsione sua ad Apologiam, ann. 1606. edictum à Rege prodijt, cuius titulus erat, *Ad detegendos & reprimendos Papistas.* Ex quo titulo manifestum est, causa religionis, & in defectionem à Papa edictum latum esse. Vnde in primo eius articulo confirmatæ sunt leges ab Elisabetha latæ, in alijs verò multa sub grauissimis pœnis propter eundem finem statuta sunt. Vt, quòd Catholici recusantes cœnam hæreticorum sumere, vel templa eorum adire, & sacris interesse, varijs pœnis pecuniarijs mulctentur, eas in singulis vicibus augendo, longe acerbiori modo quam sub Elisabetha fieret. Deinde, licet Rex dicat, se antiquum iuramentum temperasse, non tamen illud abstulit. Scimus enim fide digna relatione superiori anno decretum esse, vt omnes subditi iuramentum præstēt. Præterea recusantes etiam nouum iuramentum fidelitatis admittere, in carcerē sicariorum conijciuntur, & si ibi etiam recusent, priuantur omnibus bonis, & carceri perpetuo mancipantur. Item vt qui aliquem regis subditum ad obedientiam Ecclesiæ reduxerit, reus Maiestatis læsæ habeatur, eiusque criminis pęnam subeat, nisi intra certum crimē confessus, vtrumque iuramentum Primatus, & contra potestatem Papæ suscipiat. Quæ omnia edicta, & leges in scopum auertendi homines à Romana religione manifestè ordinantur, & magnam coactionem continent; quandoquidem per comminationem priuationis bonorum, & perpetui carceris homines ab actibus Romanæ fidei, ac religioni consentaneis arcentur, vel ad iuramenta perfidiæ, & sacrilegas hæreticorum superstitiones inducuntur.

Sub Iacobo Rege quid.

Accedit (quod antea sub Elisabetha non tam acerbè factum fuerat sicut his posterioribus annis, præsertim ab anno 565. vsque ad præsentem.) Eadem edicta in Hibernia (vt inde scribitur) esse promulgata per legatos, & gubernatores à Rege magna cum potestate missos, à quibus ita Catholici vexantur, vt vix viuere permittantur, nisi antiquæ Religioni renuntient. Præcipitur enim omnibus sub grauissimis pœnis, vt Ecclesias Protestantium Dominicis diebus, & festis adeant, & impijs eorum ritibus intersint, & Catholici patriam deserere coguntur, nisi Protestātibus conformari velint. Prohibentur præterea Catholici sub pœna perpetui carceris: ne intra regnum grammaticam, aut aliam scientiam, iuuenes doceant. Parentes sub pœna confiscationis bonorū interdicuntur filios extra regnum ad literarum Catholicā studia mittere, quod si eos misisse constiterit, in carcere detinentur, donec filij redeant. Item qui sui iuris sunt, prohibentur similiter regno exire scientiæ comparandæ causa sub pœna carceris perpetui, si in exitu comprehendantur. Nullus permittitur ad Magistratum aliquem eligi, nec ad eius regimen admitti, nisi prius iuramentum de Primatu Ecclesiastico Regis Angliæ exhibeat. Quæ omnia, & alia multa, quæ breuitatis causa omittimus, in eundem finem euellendi radicitus Romanam fidem ab illa insula, in qua vigere adhuc videbatur, ordinantur. Vnde cum iussu Regis quatuor Archiepiscopi, qui soli sunt in illa prouincia, ad tractandum de rebus religionis, Dullinò conuenissent, omnes vno ore iurarunt omnibus modis & vijs procurare, vt in suis, suorumque suffraganeorum diœcesibus, atque adeo in vniuersa Insula in religionis ritu vniformitas conseruetur. *In finem* (inquiunt) *eradicandi penitus Papisticam religionem, & loco illius veram* (scil.) *fidem ac religionem plantandi.* 14.

Consensus quatuor Archiepiscoporū Hiberniæ pro extirpanda Catholica fide.

Hæc autem vexatio per edicta, & leges, non in cōminationibus tantùm sistit, sed ad executionem magna ex parte progreditur. Vt Sander. in lib. 3. suæ Histor. de tempore Elisabethæ latè refert. Et de hoc tēpore per constantem famam, & relationes fide dignissimas nobis constat, maximè vexari Catholicos expilationibus & rapinis, & ad summam pauperiem redacti, nec vires, nec animos ad resistendū habeant. Cuius rei exempla multa referre possemus: vnum verò sufficiat, de quodam illustri viro Vicecomite Montagu, qui ne iuramētum nouum susciperet, pro compensatione sex mille libras, hoc est, viginti quatuor mille cruciatos Lusitanos soluit superiori annò 1611. Neque necessarium est, vt de alijs medijs tormentorum, pœnarum, ac coactionis, quibus fideles grauissime vexantur, longiorem probationem adhibeamus, quia & in sequenti capit. multa huius veritatis argumenta, & exempla referre oportebit: & nunc etiam ad obiectiones, vel potius excusationes Regis respondendo, idem euidentius constabit. Nam etiam ipse Rex non audet omnino negare afflictiones, & pœnas, quas orthodoxi in Anglia passi sunt, & nunc 15.

etiam patiuntur, sed alias excusationes prætendit, quas expendere necesse est; vt euidentissimè constet, tam claram, & crudelem esse illam persecutionem, vt nulla tergiuersatione celari possit.

16. *Excluditur euasio qua Rex vtitur.* Prius ergo excusat Rex prædecessorem suam Elisabetham partitione temporũ supra facta. Nam ante sententiam à Pio V. latam fideles grauiter non vexauit, post sententiam verò non illos vexauit, sed se defendit; nec fidem persecuta est, sed crimina, & coniurationes. At prius membrum falso nititur fundamento. Dicit enim Rex, ante Pij V. excommunicationem esse in Anglia seueriores leges latas contra Catholicos: At illa excommunicatio lata fuit à Pio V. anno 1599. & tamen ann. 1558. & sequenti latæ fuerunt leges supra relatæ, quæ non solum seueriores, sed etiam seuerissimæ dici possunt, & debent. Pœnæ enim priuationis bonorum, vel perpetui carceris per se, ac sigillatim sumptæ grauissimæ sunt: quomodo ergo non est iudicanda seuerissima lex, quæ vtramque pœnam semel recusanti iuramentum Primatus, id est perfidiæ, imponebat? Aliæ item leges pecuniarias pœnas imponentes seruantibus in sacris Catholicum morem, quàm sacrilegum Protestantium vitantibus, cùm eos paulatim suis bonis ad vitam necessarijs priuent, & in bono perseuerantes perpetuo carceri tandem mancipent, non possunt non grauissimæ & seuerissimæ censeri.

17. *Refellitur altera euasio.* Addit præterea Rex nullam pœnam capitis fuisse illo tempore in Pontificios constitutam. At contrarium constat ex dictis legibus, nam secunda vice recusanti iuramentum perfidiæ, pæna capitis imponebatur. Eademque mulctabatur, qui Bullam quamlibet Pontificiam in Angliam deferret. Et Doctor Catholicæ fidei, si aliquem ab hæresi conuerteret, reus læsæ Maiestatis, ac subinde etiam mortis reus habebatur. Neque solum legibus, sed etiam illarum executione, & innumeris alijs modis Regina illo iam tẽpore Catholicos vexabat. Refert enim Sander. lib. 3. anno 1585. plures Episcopos, qui nec iurare, nec alijs impietatibus consentire voluerunt, de gradibus depositos, & carceribus traditos, & ibi tandem *longo miseriarum tædio fuisse extinctos.* Alios item nobiles, aliosque vtriusque sexus religiosos, vel similes pertulisse vexationes, vel vt illas vitarent, patriam deserere, & relictis omnibus exules fieri, coactos esse. Est ergo euidentissimum, prius Elisabetham grauissima persecutione Catholicos vexasse, quàm Pius V. in ipsam animaduerteret. Vnde si æquo animo, vt Rex postulat, ipse rem totam cum suis circumstantijs æstimare, & pensitare voluisset, longè verius diceret, Pium V. nullam Reginæ pœnam irrogasse priusquam eius pertinacia & in Catholicos sæuitia Pontificem ad innocentum defensionem compulissent.

18. *Altera euasio euertitur.* Videamus deinde quam sit legitima de actis ab Elisabetha in posteriori tempore excusatio, *Elisabetha,* inquit, *censura, & depositione Pij V. exacerbata,* in Catholicos ira, & indignatione commota est. At quænam hæc excusatio est? Profectò nulla: quin potius inde grauior, & detestabilior facta est persecutionis iniquitas. Nam vt ostensum est, ante Pij V. sententiam per plures annos Elisabetha Catholicos vexauerat, vt eos ab obedientia Pontificis auerteret, cùmque Pius Quartus legatum ad illam misisset, qui eam admoneret ne regnum suum nobilissimum propter odium Pontificis perderet, & si quid sibi de iure regni timeret, Sedis Apostolicæ benignitate facilè transigi posse, affirmaret, ipsa nec legatum audire voluit, nec illi in Insulam traiectionem permisit, vt libro tertio, anno 1566. Sanderus refert. Additque alium nihilominus legatum ab eodem Pontifice in Angliam fuisse missum, qui Reginam hortaretur, vt aliquos ex suis Episcopis ad Concilium Tridentinum omni securitate promissa mitteret, vt causa fidei tractaretur, quem etiam superbè reiecit. Item ait, varijs literis Imperatoris, Regum, & aliorum virorum illustrium Catholicorum duriorem semper factam. Quid ergo mirum, si Pius Quintus cùm per quatuor ferè annos sui Pontificatus patienter etiam aliquam correctionem, vel moderationem in moribus Reginæ expectasset, & nihil proficeret, seueritate tandem in ipsam vtendum esse censuerit? Nemo sanè, qui de potestate Papæ non dubitauerit, iustam eius indignationem reprehendere audebit, nec Reginæ pertinaciam excusabit.

Possumusque ad præsentem causam egregiam Augustini sententiam accommodare, qui in lib. de Vnit. Ecclesi. cap. 20. ita ad Donatistas loquitur. *Si vos contra Christi Ecclesiam altare erexisse, & à Christiana vnitate, quæ toto orbe diffunditur, sacrilego schismate separatos esse, & corpori Christi, quod est Ecclesia toto orbe diffusa, & blasphemando, & quantum potestis oppugnando, aduersari Sancta, & canonica Scriptura conuincit, vos impij, atque sacrilegi: illi autem, qui vos pro tanto scelere tam leniter, damnorum admonitionibus, vel locorum, vel honorum, vel pecuniæ priuatione deterrendos coercendosque decernunt, vt cogitantes, quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentissimi, & consultores piissimi deputantur. Hanc vobis dilectionem debent Pontifices, vt & sacrilegia vestra, & propter Christianam mansuetudinem non pro merito puniendæ decernant, & propter Christianam solicitudinem non omnino impunita dimittat. Hoc in eis Deus operatur, cuius misericordiam, etiam in his molestijs, de quibus conquerimini, non vultis agnoscere.* Hæc fere Augustin. quæ licet non de Pontifice cogente Regem schismaticum, sed de Imperatore in fauorem Ecclesiæ contra subditos rebelles sæuiente, loquatur, nihilominus, vt dixi, verba ipsa, totaque sententia optimè ad præsentem causam cum proportione accommodantur. Neque poterit contradicere, nisi qui potestatem Papæ ad Reges schismaticos coercendos negauerit: is autem ad quæstionem de causa religionis controuersiam reuocabit. Atque ita etiam concluditur, licet Elisabetha sententia Pontificis prouocata persecutionem auxerit, non ideo scopum, & finem persecutionis mutasse, semper enim contra Religionem pugnauit, & in eo proposito occasione iustæ sententiæ magis confirmata, & crudelior facta est, atque ita persecutio Catholicorum non fuit mutata, seu ablata, sed aucta. 19.

Ad alia, quæ de se suoque Regimine Rex proponit, breuiter respondemus, in primis ex comparatione, quam inter se, & Elisabetham facit, ad summũ ostendere, in principio sui imperij mitius se cum Catholicis gessisse, & persecutionem Elisabethæ aliquo modo temperasse, non verò ab illa cessasse. Nos enim facilè ostendere possumus, ipsum etiam Iacobum à principio regni sui Religionem Catholicam persecutum esse. Primo, quia in primo anno regni sui, primoque Parlamento edicta Reginæ non solum confirmauit, sed etiam non parum auxit, vt Bellarminus in sua responsione testatur. Secundò, quia ipsemet Rex dicit, Catholicos de sua benignitate confisos, in eam spem venisse, vt se breui Religionis suæ libertate fruituros confiderent. Ergo fatetur, ipso etiam regnante, semper fuisse Catholicis interdictum, ne suam Religionem profiterentur, vel obseruarent; ergo cogebantur illam deserere; quæ autem esse potest euidentior Religionis persecutio, quam illius vsum per iniquas leges, & per vim interdicere? Tertiò, ipse Rex fatetur, summam clementiam suam erga catholicos eo peruenisse, vt intra diem constitutam regno excedere permitterentur, vel potius cogerentur, nam exilium illud ad vitandas grauiores pœnas illis concedebatur. Et hoc vocat Rex *Clementissimum edictum.* Sed audiat, quid de simili concessione tempore Elisabethæ facta scribat Sanderus. *Inierunt his ipsis diebus nouum consilium de quibusdam, quos in vinculis habebant, in exilium mittendis, vel quia morte ac mactatione Sacerdotum senserunt se nihil profecisse, vel quia iudicarunt, hoc in primis facto fucatam clementiam suam, cuius laudem tantopere* 20. *Persecutionis progressus sub Iacobo.*

topere expetunt, pluribus in locis diuulgari posse. Quid ergo si de simili Regis consilio idem iudicium quis faciat? Fortasse non multum à vero aberrabit. Verumtamen demus, Regem id fecisse animo leniendi vexationem, & minuendi pœnas. *Profectò perpetuum exilium, neque magnum est lenitatis argumentum*, vt idem author adiungit; imò per se spectatum est grauissima pœna, & per illud cogi ad grauiores pœnas vitandas, magna est calamitas, ac denique ea conditione impositum, vt redire, si capitale durissimum, ac sæuissimum est.

21. *Euasioni occurritur.* At inquit Rex, se regnante, probari non posse, aliquem religionis causa morte mulctatum fuisse. Sed in primis hæc nulla gratia est, nisi beneficium reputetur illud latronum, qui gloriari solent, vitam se eis dedisse, quibus non ademerint. Deinde pessima est illa collectio, *Non interficiuntur Catholici, ergo neque persecutionem patiuntur*, quasi verò sola occisio, & mors sit coactio, & grauis pœna. Vnde Augustinus de Vnitat. Eccles. capitul. 20. *Quoties Principes per terrores etiam leuiorum pœnarum, à bona vita, & à bonis factis minando, & sæuiendo deterrent, persecutores, & oppressores sunt.* Denique falsum etiam esse illud, quod asseritur, in capite sequenti ostendemus. Et ex eo, quod Rex addit, & futurum significat, vt interdictio iuramenti occasio sit, plures recusantes interficiendi, satis ostendit, Regis propositum esse persequendi Sanctos vsque ad mortem Religionis causa. Nam vt ostendimus, religio, & conscientia fideles obligat hoc iuramentum non admittere; ergo qui fideles ob eam causam interficit, eos propter causam religionis vsque ad mortem persequitur. *Sanguisq; eorum non in Pontificem*, vt Rex prophetat, sed in caput persecutoris recidet, nisi corrigatur. Non enim Pontifex causam dedit effundendi talem sanguinem, qui veritatem declarando, iuramentum interdixit, sed Rex, qui & veritatem oppugnando, tale imponit iuramentum, & vsque ad mortem persequi statuit illud recusantes, erit vera causa sanguinis tam crudeliter effusi. Præterea fauores, & beneficia, quæ Catholicis se contulisse refert, & parui momenti sunt ad excusandam persecutionem, non enim Religionis causa illis fauere, vel potius cum illis dissimulare incepit, sed ob rationes politicas, vt in principio regni sui omnes sibi aliquo modo conciliaret. Et fortassè illis blanditijs, & honoribus eorum animos lucrari cupiebat, vt eos postea in rebus etiam Religionis facilius voluntati suæ obsequentes inueniret. Quod si ita est, illa non excusatio, sed potius pars, & augmentum persecutionis censenda est. Denique quod Rex frequenter in suam defensionem allegat, sceleribus coniurationis coactum fuisse in Pontificios seuerius agere, & non excusat persecutionem, quam multò antea inchoauerat, vt ostendimus, & ad excusandam à persecutione vexationem Catholicorum inde subsequutam nihil iuuat, vt sequenti Capitulo ostendimus.

Non excusatur beneficijs in Catholicos si ratione politicæ regiminis collata sunt.

CAPVT XI.

An qui propter Romanam Religionem, & obedientiam in Anglia morte mulctati sunt, inter veros martyres sint annumerandi.

1. VT persecutoris Ecclesiæ infamiam Rex Angliæ quoquomodo effugiat, in religiosos, & fideles viros pro Christo in eadem insula interfectos illam reijcere conatus est, constanter affirmans propter scelera, & crimen perduellionis, vel inobedientiæ grauis in transgressione legum ciuilium, iusto supplicio affectos, non verò propter cõscientiæ, aut religionis causam esse interfectos. Et ideò mentiri affirmat, valdeq; irridet eos, qui illos Martyres vocant. Vnde in Præfatione sic inquit. *Licet sat, superq; idoneis probationibus Iesuitas perduellionis, & coniurationum reos esse pateat, ipsique veritatis victi confessi sint, nihilominus pro Martyribus habendi sunt.* Inferius verò post longam digressionem contra P. Henricum Garnetum, & alios factam adiungit. *Id constanter asseuero, quod & in Apologia mea posui, hic nemmem siue meis, siue defunctæ Reginæ temporibus, conscientiæ ac religionis causa affectum esse supplicio.* Quod si hoc verum est, necessario concluditur, nullum Catholicum, saltem Elisabethæ, Iacobi temporibus supplicio mortis affectum, verum martyrem fuisse, quia (vt constans in Theologia principium) Martyrem non facit pœna, sed causa, vt ex Cypriano, Augustino, & alijs Patribus supra capit. 22. libro 1. declarauimus. Quibus autem argumentis, vel indicijs Rex suadere nitatur, violentas Sanctorum mortes Anglorum fidelium authoritate Regia in Anglia factas, non propter causam Religionis, sed propter alia crimina inflictas esse, postea videbimus. Ostendemusque illis gloriam Martyrum non obscurari, sed potius ipsiusmet Regis verbis illustrari, & conuinci: tam potens enim est veritatis lux, & splendor, vt nunquam ita possit per calliditatem, vel violentiam occultari, quin tandem se prodat, & ostendat.

Pag 157. & seq.

2. *Veritas affirmãs ostenditur.* Dicimus ergo non solùm sub Henrico VIII. sed etiam sub Elisabetha, & Iacobo plures in Anglicana persecutione mortem pro Christo suscepisse, qui inter veros Christi martyres magna gloria, & constanti veritate computantur. Ita sentiunt de his sanctis viris omnes Catholici scriptores, qui de Anglicanis rebus his temporibus scripserunt. Nam Polydorus Virgin. in fine suæ Historiæ referens lapsum Henrici abnegantis Papæ potestatem, seque caput Anglicanæ Ecclesiæ constituentis, subiungit. *Istud autem decretum non ab omnibus probatur. Et in primis ab Episcopo Roffensi, viro magna doctrina, summa integritate, & innocentia: item à Thoma Moro equite, literis, ac bonis moribus ornatissimo, qui demum ambo maluerunt de vita, quàm de ea sententia decedere, vt ocyus in cœlo, quemadmodum ipsi sperabant, fruerentur æuo: aliquotque alij idem sponte fecerunt.* Vbi licet expresso nomine Martyres non vocet, tamen dum de illorum innocentia testatur, & veram interfectionis eorum causam aperit, & ipsos Martyres esse, & pro sola Religionis causa interfectos esse confirmat. Idem de illis, & de alijs sub Elisabetha interfectis affirmat, & varijs exemplis, ac rationibus ostendit Sanderus in libro 1. & 3. de Schismate Anglicano. Nam in libro 1. anno 1533. & sequentibus refert, plures Religiosos Carthusianæ, & Franciscanæ familiæ illustres fuisse Martyres, & præclare triumphasse, illustre pro veritate testimonium reddendo, confirmat. Postea Roffensis, & Mori insignia martyria describit, & signatim de Moro refert, interrogatum esse, *an probaret legem publicè latam, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa Ecclesiæ gubernatio Regi concessa esset*, cui interrogationi cum prius ita respondisset, vt neque fidem negare, neq; temere mortis periculo sese offerre videretur, tandem instante necessitate ita respondit: *Ego per Dei gratiam semper catholicus, nec vnquam à Pontificis Romani communione discedens, audiueram aliquando Pontificis Romani potestatem legitimam quidem, & laudabilem: sed tamen humani iuris, non diuinæ præscriptionis fuisse. Itaq; cum viderem, statum huius regni eo ferri, vt necessario inuestigandum esset, qua ex origine Pontificis Romani potestas dimanaret, toto septennio huius rei diligentissimæ indagationi me dedi, & deprehendi potestatem Romani Pontificis, quam vos temerè (vt nihil dicam grauius) abrogastis, non modo legitimam, laudabilem, & necessariam, verum etiam diuini iuris, & præscriptionis esse. Hæc mea est sententia, hæc fides, in qua per DEI gratiam moriar. Vix hæc dixerat cum omnes magna voce clamarunt, proditorem, & perduellem esse Morum.* Et similiter de Roffense ait, esse interfectum, eo quod in articulum de Primatu spirituali ab Henrico vsurpatum consentire recusauerit. Addit verò vtrumque etiam fuisse interfectum, eo quod legitimas fuisse nuptias Henrici cũ Anna Bolena

Martyres ex Carthusianæ & Franciscanæ familia. *Illustria Thomæ Mori, & Roffensis martyria.*

lena iurare noluerint. Ex quo ansam sumpsit Rex Iacobus eorum Martyria illudendi: veruntamē ex hoc etiam cap. illustriora fieri, cap. sequenti ostendemus. Deniq; idem Author in omnibus ferè sequentib. annis vitæ Henrici illustrissima martyria refert, veruntamen quia Rex Iacobus de tempore Henrici nihil dicit, hæc nunc sufficiunt.

3. *Martyrium Thomæ Comitis Northumbrij.* In libro autem tertio multos propter solam fidei causam extinctos per Elisabetham affirmat, quos & Martyres esse censet. Et primum, ante expeditum Breue Pij V. in Elisabetham refert Thomam Comitē Northumbrium, qui contra hæreticos arma sumpserat, in manum Anglorum traditum ✝, *& Vita* (inquit) *si vellet Religionis sententiam mutare, oblata, claro martyrio fideliter in Domino finiuisse.* Interposuit autem hic author verba illa, *vitia si vellet*, &c. Ne fortè quis hunc Comitem à gloria martyrij excludendum putaret, eo quod propter rebellionem motam interfectus videretur; non enim ita est, nam illa conditio ei oblata sufficiens fuit, vt propter fidei testimonium potius, quam propter prius factum (qualecumque illud fuisset) mortuus fuerit. Quod pro multis alijs exemplis obseruandum est. Postea verò anno 1571. cum multæ leges, capit. præcedenti notatæ, contra Catholicos latæ essent, ait Sanderus. *In quas leges cum multi deuoti Catholici, vel vere offenderent, vel saltem calumnia legum irretiti tenerentur, alij carceribus, alij bonorum proscriptione, alij etiam morte mulctabantur, tam sacerdotes, quam vtriusque sexus Laici omnium ordinum.* Et in sequentibus annis 1581. & sequentibus Patris Edmundi Campiani, è Societate IESV & aliorum multorum martyria preclarissima refert, de quibus tandem ait: *Frustra verò in hoc instituto compendio commemorauerim, quibus de criminibus tam crudeliter in innocentes animaduersum sit, cum omnibus constet, veram, solamq; causam fuisse Religionis auitæ professionem, & Apostolicæ Sedis, ac communionis contra Ecclesiæ rebelles filios defensionem.* Quod postea multis indicijs, & testimonijs confirmat. Vnde quod Rex Iacob. ait, Elisabetham à Pio V. exagitatam, hæc & similia commisisse, nihil impedire potuit, quin hæc omnia vera martyria fuerint. Quin potius inde magis ostēdi potest, omnia illa homicidia in odium Romanæ religionis, & ad confirmandam sectam illam contrariam commissa fuisse, ac subinde nihil ad veram martyrij rationem in eis posse desiderari.

Hos latere censet idem Author lib. 7 de Visibil. monarchia.

4. Atque eodem modo de his martyribus senserunt Genebrard. in Chron. ann. 1534. referens Paulum Iouium, Georg. Lilium in Chronic. & Sleidam lib. 9. Itē Surius, in sua historia, Bozi. de signis Ecclesf. p. 1. lib. 11. cap. 1. vbi martyria Carthusianorum sub Henrico latè refert, notatq; sua sponte illa sustinuisse, *Nam conditio* (ait) *proponebatur ijs vt vel discederent à fide, vel ea tormenta subirent.* Deinde verò aliorum tormēta, & martyria sub Elisabetha refert, quæ omnia latius prosequitur lib. 12. cap. 22. Post hos Didacus à Yepes Episcopus Tarazonen. in Anglicana historia veritatem hāc sæpe confirmat, maximè verò in lib. 1. cap. 14. hæreticorum consilium, & industriam detegit, causam religionis sub nomine criminis læsæ Maiestatis inuoluētium, vt sub illo prætextu ac calumnia Catholici interficerētur, & martyrum gloriam inter Christianos non consequerentur. Et lib. 2. c. 5. refert Andr. Filipatrum egregiè de his martyribus, qui ab Elisabetha facti sunt, scribentem.

5. *Testimoniū Card Baron. de martyrib Anglia* Præterea illustrissimus Baron. in Martyrolog. die 29. Decembris, quo die festum Sancti Thomæ Cantuariensis Ecclesia celebrat, post breuem eius Martyrij descriptionem subiungit. *Videre meruit sæculum nostrum, ex hac parte felicissimum, quamplurimos Thomas, sanctissimos Sacerdotes, aliosque nobilissimos viros Anglicanos ampliori (liceat dicere) martyrio coronatos, duplicisque tituli coronis auctos, cum non solum (vt Thomas) pro Ecclesiastica libertate, sed pro fide catholica tuenda, restituenda, ac conseruanda, nobilissimo martyrio occubuerint: vt inter alios, quos nuper S. Societas IESV velut agnos innoxios in sacris septis, sanctis eruditionibus ad martyrium, acceptissimas DEO hostias, saginauit; quos Romanum, quos Rhemense sacra Collegia, quæ dixerim celsas turres à facie Aquilonis, & fortissima propugnacula fidei, emiserunt ad triumphos, & prouexerunt ad coronas. Macte animo, macte virtute, Anglicanorum nobilissime, ac gloriosissime cætus, qui tam illustri malitiæ nomen dedisti, ac Sacramento sanguinem spopondisti: æmulor sane vos DEI æmulatione, cum vos martyrij candidatos ac nobilissimæ purpuræ Martyres designatos aspicio. Compellor & dicere: Moriatur anima mea morte Iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.* Quæ verba dixit vir grauissimus non solum de his, qui temporibus Elisabethæ, sed etiam de his, qui suo etiam tempore sub Iacobo propter similem causam passi sunt, quos non paucos fuisse multorum fide dignorum relationibus compertum habemus, licet nondum in historia aliqua typis mandata, quæ ad manus nostras peruenerit, scriptum sit.

Martyres à societate Iesu.

Deniq; ita de Anglicanis Martyribus sensit etiam Petrus Opmecrus in nouissimo opere chronographico, Anno 1535. & Laurentius Beyerlinck in tomo secundo, eiusdem chronographiæ Ann. 1606. vbi postquam descripsit sulphuream coniurationem contra Regem Angliæ, & supplicia coniurationis authorib. inflicta, de Patre Henrico Garneto graue reddit testimonium, quod hoc loco transcribere, opportunum visum est. *Paulo post venit etiam in suspicionem sulphureæ coniurationis, odio crediderim eius, cui se adscripserat, Societatis IESV, Henricus Garnetus omni literarum genere excultus. Qui tamen artibus illis nunquam se admiscuerat, obtestatus nihil se de ijs palam resciuisse. Catesbium in arcanis conscientiæ detexisse, quidquam in animo sibi esse, quod religionem promoueret, ita tamen verborum inuolucris id implicuisse, vt Regiæ necis mentionem nunquam fecerit. Acta iudicij, & quæ tam aduersus illum, quam ad eius defensionem in medium allata sunt, editis libellis explicata fuerunt. Interim xxviij. Martij (alij tertiam Maij dicunt) interritus, & exporrecta fronte ad supplicij locum, necemque trahitur, obtestatus se gaudere plurimum, quod eam mortem inuenisset, quæ sibi ad immortalitatem aditum reseraret. Neque ille solus in eius facinoris suspicionem venerat, sed plures insuper, quorum nonnulli qui in Belgio degebant, ea macula aspersi feruntur. Dies, quo coniuratio detecta primum fuit, in fastos relata, totiq; regno celebris ad perennem rei memoriam esse iubetur.* 6.

Graue testimonium pro Henrico Garneto Martyre è societate Iesu.

Scio ad hæc omnia responsurum Iacobum Regem, non esse his authoribus fidem adhibēdam, tum quod Pontificij sint, tum quod falsis rumoribus fuerint decepti. Verumtamen cum omnium istorum virorum non tantum fides in Deum, sed etiam doctrina, & prudentia nota sit, & aliqui eorum in vitæ integritate, & puritate fuerint illustres, credendum potius illis est, quam Protestantibus, qui & fidem negarunt, & odio in Pontificem facti sunt infidelibus deteriores. Quapropter qui non ex aliorum relatione, sed ex certa scientia, & experientia loquuntur, vt Sanderus, & quos ipse allegat, testes profectò sunt omni exceptione maiores. Qui verò audita referunt, non leuiter motos esse, verba ipsorum manifeste ostendunt. Vnde potius credendum est, Regem in his, quæ de iudiciorum suorum legitimis probationibus affirmat, ab hæreticis, & Papæ hostibus deceptum esse, quam tot viros sapientes vanis rumoribus dictos esse, cum rem non vt dubiam, sed vt certam affirment, & multi eorum scriptis, & testimonijs fide dignissimis, quæ proferunt, illa se didicisse testentur. Quod sine vllo falsitatis vel redargutionis timore fecit etiam illustrissimus Bellarminus, vt omittam alios Societatis Scriptores, qui testimonium huic veritati dederunt. 7.

Excluditur Regis euasio.

Prætermissis autem coniecturis, & testibus, ex verbis ipsiusmet Regis eandem, veritatem demonstrare possumus. Suppono enim ex dictis supra, lib. 1. cap. 22. in personis à Regibus Angliæ interfectis nihil aliud desiderari posse, nisi vt propter Christum, seu quod idem est, propter iustitiam, fidem, aut veram Religio- 8.

Ex verbis Regis demōstratur, per eius quasdam ab ipso interfectas, pro Christo occubuisse

Religionem extincti sint, nam omnes aliæ conditiones ad martyrium requisitæ, & omnia indicia veri Martyrij in eorum morte inuenta sunt. Quia tam in fidei antiquitate, quam in animi constantia, & patientia, nec non in verborum grauitate, & prudentia antiquos martyres imitati sunt, vt in dict. cap. declaraui. Vnde neque Rex ipse Angliæ, neq; Protestantes omnes aliam rationem, aut modum obscurandi hæc martyria inuenire hactenus potuerunt, nisi negãdo, religionis causa hos Martyres passos esse. Et fortasse ideò hanc excusationem prætendere ausi sunt, quia cum ex facto pendeat, difficilem probationem habere videtur; tam potens autem est veritatis vis, vt etiam suis verbis Iacobus illam negare, imò etiam occultare non potuerit.

9. Nam in Præfat. pagin. 153. cum dixisset, neminem suo, vel Reginæ tempore Religionis causa esse vltimo supplicio affectum, probationem his verbis subiungit. *Nam quantumuis religioni suæ deditus sit, quantumuis eam aperte & constanter profiteatur, nullum ei à legibus impendet capitis periculum: nisi comperto contra leges externo aliquo actu deliquisse, aut coniurationem, consilium ve rei summæ perniciosum iniisse: exceptis tantummodo sacrificulis, cæterisque Pontificiarum partium, qui transmarinis regionibus sacris ordinibus initiantur, qui tot coniurationibus, tot proditionibus ab ipsis in Anglia, vel conceptis, vel laudatis infames, à nostris finibus sub perduellionis pœna arcentur.* In quibus verbis primum notanda est regula generalis, in qua rex ait, eis *qui Catholicam fidem aperte, & constanter profitentur, nullum à legibus impendere capitis periculum.* Non enim negat, alias graues pœnas, & afflictiones eis imminere, neque affirmare potest licere eis per leges, suam fidem profiteri his actibus, & modis, quos ipsamet fides præcipit, vel docet, vt ex dicendis patebit. Deinde notandæ sunt exceptiones, vna est, *de his, qui coniurationem inierunt,* de qua nihil dicere necesse est, nam si tali crimine legitime conuicti fuerint, iuste pro illo puniuntur, neq; illa mors ad martyrium pertinet. Solet autem (vt quibusdam exemplis supra ostensum est, & generaliter fama prædicat) illis promitti pœnæ remissio, si Romanam religionem abiurent, & tunc si cum pœnitentia priorum delictorum patiantur, non carebũt gloria martyrij, quia tandem propter fidei constantiam mortem sustinent. Sed de hoc aliàs. Nunc quod ad rem nostram pertinet, est altera exceptio de his, *Qui externo aliquo actu contra leges deliquerunt.* Atq; in hac immorandum est, & cum illa cętera, quæ de religione, & exterminatione Catholicorũ dicuntur, expendemus.

Martyres sunt, qui oblatā veniam mortis quam merentur, respuunt, ne Romanam fidē abnegent.

10. Interrogo igitur, de quibus legibus Rex loquatur, an de pure ciuilibus, quibus latrones, homicidæ, & alij similes morte mulctantur, vel de legibus, quibus Catholici, aut falsam Sectam profiteri, aut obedientiam, & potestatem Pontificis abiurare coguntur, aut actus Religionis Catholicæ exercere, vel illam docere prohibentur. Profecto de prioribus legibus solis Rex loqui non potest, alioqui facile conuincetur falsitatis eius assertio. Tum ex legibus allegatis capite præcedenti, tum ex factis ipsis vniuerso Orbi notis, tum etiam ex verbis Regis in Apologia, vbi recusantibus iuramentum nuper editum, mortem comminatur, vt capit. etiam præcedenti ponderauimus, certaque relatione iam accepimus aliquos ob solam illam recusationem esse in Anglia interfectos. Necesse est ergo, vt de Legibus in materia Religionis disponentibus contra Romanam religionem, loquatur. Hinc autem euidenter sequitur, eos, qui propter solam transgressionem talium legum interficiuntur, propter solam causam religionis, & conscientiæ interfici, ac subinde veros Martyres esse: quia, vt dixi, nihil aliud ad verum martyrium in tali morte desiderari potest.

Qui morte afficiuntur, ob non seruatam legem iniquam martyres sunt.

Ostenditur multos Catholicos qui ob transgressionem legū Iacobi Regis occisi sunt, propter Christum passos esse.

11. Probatur autem assertio, primo in legibus præcipientibus actus veræ religioni contrarios, vt est iurare Primatum Reginæ, vel Regis, & abiurare potestatem Papæ; vel nomen eius ex omnibus libris delere, vt præcepit Henricus. Quia nemo potest talem legem seruare, nisi contra suam conscientiam agendo, vel interius, vel exterius saltem Catholicam religionem negando; ergo idem est, propter talium legum transgressionem, quod propter suam conscientiam & religionem immaculatam seruandam interfici. Consequentia euidens est, & antecedens constat ex sententia Petri, & Apostolorum Actor. capitul. quinto. *Obedire oportet DEO magis, quam hominibus.* Vnde rectè dixit Augustinus Epistola 166. *si contingat, Imperatorem in errore versari, & pro errore suo contra veritatem leges dare, qui non faciunt, quod ille iubet, quia DEVS prohibet, licet torqueantur, non puniri, sed probari nunc, & postea coronari.* Similesque Patrum sententias congerit Gratianus 11. q. 3. cap. 92. & sequentibus. Et confirmatur, quia non aliter omnes Martyres à principio Ecclesiæ passi sunt. Per edicta enim Imperatorum contra fidem, vel cultum veri Dei aliquid agere præcipiebantur, sub comminatione mortis, quam sustinere potius quam talibus obedire mandatis elige bant. Eodem autem modo puniuntur in Anglia talium legum transgressores. Atque ratio hæc, & assertio locum habet, etiam in illis Angliæ legibus, quæ alios actus sacrilegos, vt participationem Caluinianæ Cœnæ, & similes communicationes cum hæreticis in eorum ritibus, & Synagogis præcipiunt. Nam licet in legibus non imponatur capitalis pœna, nihilominus qualiscumque sit pœna, illam propter talis legis transgressionem sustinere, est quædam martyrij participatio, vel inchoatio, quæ si vsque ad mortem sustineatur, poterit martyrium consummari, vt infrà dicam.

Ob eandem causā Martyres nascentis Ecclesiæ occidebātur.

De alijs autem legibus vetantibus actus exteriores bonos, & ex fide & religione catholica profectos 12.
vt sunt sacra facere, seu missas priuatas dicere, absoluere pœnitentes, catholicos exhortari, ignorantes, vel hæresi deceptos docere, & schismaticos Ecclesiæ Romanæ reconciliare, & specialiter docere Papam esse caput Ecclesiæ vbique existentis, etiam in Anglia, & similia. De his, inquam, legibus facile etiam probari potest, eos, qui ob transgressionem illarum interficiuntur, esse veros Martyres, & propter causam Religionis interfici. Sunt enim hæ leges similes illi præcepto Sacerdotum, & Scribarum dato Apostolis Actor. 4. quando *vocantes eos denunciarunt, ne omnino loquerentur, neq; docerent in nomine IESV:* Quibus Petrus, & Ioannes responderunt. *Si iustum est in conspectu DEI, vos potius audire, quam Deum, iudicate, non enim possumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui.* Et iterum capit. 5. cum Princeps Sacerdotum Apostolos reprehenderet, dicens, *Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, &c.* Apostoli responderunt, *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Et cum ob eam causam cæsi fuissent. *Ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Vbi expẽdo, licet sacerdotes propter transgressionem sui præcepti Apostolos cædi fecissent, illos nihilominus existimasse, *pro nomine Iesu* passos fuisse: vnde si passio illa vsque ad mortem peruenisset, sine dubio fuisset consummatum martyrium. Ex quo loco generatim colligimus, si præceptum, vel lex humana prohibeat actus veræ religionis catholicæ, qui ad eius defensionem, conseruationem, vel propagationem ordinantur, & propter eius transgressionem aliquis à fidei persecutore occidatur, vere interfici propter causam religionis, etiam si tyrannus propter legis suæ transgressionem pœnam illam imponi dicat. Est enim omnino eadem ratio. Cum ergo per has leges Angliæ similes actus religionis catholicæ prohibeantur, illæ nihil obstat, quominus omnes, qui propter vsum talium actionum interficiuntur, propter fidem, & religionem moriantur.

Martyres sūt qui propter violationem legum prohibentiū actus religionis catholicæ occiduntur.

Ratio autem est, quia leges illæ sunt iniquæ, & 13.
nullam obligationem inducere possunt, tum quia sunt

sunt ciuiles, & in materia religionis contra religionem disponunt, tum quia prohibent actus de se licitos, & sanctos in spiritualem perniciem Ecclesiæ, quæ in illo regno est. Et ideo illas leges non obseruare nulla est culpa; imò si fiat prudenti modo, & sine temeritate, est insignis actus fortitudinis & religionis, & signum magnæ charitatis; ergo mors illata propter tales actus, re vera non est pœna transgressionis legis, quia vbi lex nulla est, etiam transgressio est nulla, & consequenter nulla culpa; ergo nec vera pœna esse potest. Superest ergo, vt sit tantum persecutio religionis, & afflictio, seu passio talis personæ, solùm quia talem Religionem profitetur, aut defendit, vel prædicat, hoc autem est pati propter causam Religionis, & propter Christum, sicut patiebantur Apostoli. Hæc autem ratio procedit euidentius, quãdo actio ab homine prohibita à CHRISTO est præcepta; tum quia homo tunc patitur, ne hominem DEO præferat, iuxta illam Apostolicam sententiam; *Obedire oportet DEO magis, quàm hominibus*: tum etiam quia in illo articulo obligat CHRISTI præceptum: *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* Matthæi 10. Nam vbi ait author Imperfecti homil. 25. *Non solum ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non libere veritatem pronunciat, quam liberè pronunciare oportet.* Vnde subiungit, non solum sacerdotem, sed etiam laicum esse debitorem profitendæ fidei in tali necessitatis articulo. Quomodo ergo non erit Martyr, si ob eam causam interficiatur?

Qui interficitur, quòd actũ religionis catholicæ exerceat martyr existit.

14. Addo verò, licèt talia opera lege humana prohibita, possint aliquando omitti sine transgressione præcepti diuini, vel quia sunt tantùm de consilio, vt vouere castitatem, vel religionem profiteri, vel quia si cadunt sub affirmatiuum præceptum DEI, vel Ecclesiæ, vel illud non obligat pro tali tempore, vel cum tot periculis: & ideò posset optimè pro tunc omitti, sine eiusdem transgressione: nihilominus si quis, non obstante iniqua prohibitione, & tyrannica comminatione propter zelum fidei illos actus exerceat, eo modo, quo sibi licent, & iudicat ad DEI gloriam, & vtilitatem animarum expedire: si propterea occidatur, erit verè martyr, quia *non vt maledicus aut fur*, vel inobediens Regi, cuius lex est iniqua, *sed vt Christianus Catholicus* patiatur, & propter iustitiam interficitur. Non enim solùm homo operatur iustitiam, quando obedit præcepto, sed etiam quoties operatur propter Christum, & Dei gloriam, licet tunc non obligetur; ergo qui patitur, ne hanc iustitiam voluntariam, vt sic dicam, id est, non necessariam tunc ex præcepto, Deo autem gratam, & proximis vtilem, omittat, re vera propter iustitiam patitur; ergo si interficiatur propter eandem causam, verè occiditur propter causam religionis, ac subinde est verus martyr.

15. Cum ergo Rex fateatur, in Anglia interfici Pontificios propter transgressionem talium legum ciuilium, negare non potest, quin propter causam Religionis interficiantur, & consequenter neque inficiari potest esse veros martyres. Nam lex iniusta & inualida non potest impedire martyrij veritatem, nec veram causam talis mortis immutare, quæ causa re vera sola professio talium actionum, quæ ideò displicet Regi, suisque consiliarijs, quia displicet illis Romana Religio, & timent, ne per illos actus vel conseruetur, vel instauretur in illa insula, & ne contraria secta confundatur. Nec refert, si dixerint, prohiberi hos actus, non propter religionem, sed propter ciuiles rationes, quia tales homines seditiosi sunt, & coniurationem mouent, &c. Nam in primis maiori ex parte hæ sunt falsæ calumniæ, & prætextus ad euertendam Religionem Catholicam. Dato enim (& non concesso) quòd aliqui Catholici in hoc aliquid peccauerint, vel excesserint, non ideò in omnes Catholicos redundare debet infamia; hoc enim contra rationem, & iustitiam est, vt constat. Maximè verò iniquum est, vt ob eam causam ipsa Catholica Religio (vt sic dicam) infametur, & persecutionem patiatur, vsum eius, & omnia media necessaria, vel vtilia ad illius conseruationem vel propagationem subditis prohibendo. Deinde multa sunt legibus Anglicis sub pœna capitis prohibita, & punita, quæ ad euitandum illud periculum, si quod esset, nec necessaria, nec vtilia sunt. Vt v.g. *prohibere affirmare Papam esse caput Ecclesiæ*, nihil profectò ad illum finem confert. Quin potius illa lex efficit, vt fideles Papæ obedientes cogantur sese abscondere, ex qua violentia, & similibus solent tales coniurationes prodire. Et idem est de prohibitione vsus sacrificij, & aliarum rerum sacrarum, vt imaginum, & de administratione sacramentorum ritu catholico. At vero si subditi liberè suam fidem profiteri sinerentur, & essent cogniti qui à Pontifice sunt, occasio coniurationis, ac similia pericula essent sublata; ergo hoc colore non possunt tales leges, vel mores, quæ sub illarum titulo fiunt, à persecutione causa religionis excusari. Ex quo tandem dicimus, si quod est periculum insidiarum & cõiurationum, ex pertinacia ipsorum hæreticorum nasci. Et ideo si ad vitandum periculum, volunt potius religionem Catholicã funditus euertere, quam à sua pertinacia desistere, hoc ipso euidenter ostendunt, se Catholicam Religionem persequi, vt suam hæresim retineant, & in illa temporalem statum conseruent: ergo quando propter similem causam sacerdotes, vel alios fideles occidunt, propter causam Religionis illos perimunt, ac subinde tanquam veros martyres, velint, nolint, eos Deo mactant.

16. Nec mouere debet Catholicos, aut dubietatem aliquam inferre, quod leges Angliæ damnent eos, qui talia agunt, tanquam perduelliones, traditores, aut hostes occultos Regis, vel Reipublicæ: non enim apud Deum, sed apud deprauatum iudicium hominũ tales censeri possunt. Conditores enim talium legum dignitatem Pontificis contrariam esse censent Regiæ Maiestati, & ideo crimen læsæ Maiestatis appellant, obedientiam Pontificis profiteri, cum tamen negare Pontifici obedientiam, crimen sit læsæ Maiestatis diuinæ, quæ vices suas Pontifici in terris commisit, & ideo obedientia, quæ illi tribuitur, Deo tribuitur, & non potest esse contraria fidelitati iustæ, & Principibus temporalibus debitæ: cum Christus ipse docuerit, non repugnare, quæ sunt Cæsaris, dare Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Hoc autem esse præcipuum institutum, & artificium talium legum intelligi facilè potest ex his, quæ refert Sander. de tempore Elisabethæ libro 3. pagin. 469. vbi de Sanctis Confessoribus ait. *Cùm cæteras confictas criminationes in iudicio facilè depulissent, mox ipsorum secretiores cogitationes, & futura facta, quibusdam captiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pij V fit inquisitio: nimirum, si sententiam illam legitimam fuisse iudicent? Si putent in Papa esse potestatem Reges exauthorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos reddere? quid sint facturi ipsi, aut alijs in conscientia præscribent, si bellum à quoquam inferatur propter Religionem: ac huius generis alia; in quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima veterum moderatione dixissent, continuò læsæ Maiestatis, & non Religionis rei decernebantur.* Et postea confessione cuiusdam Ioannis Nicolai, & varijs ac illustribus exemplis idem latè confirmat, ac tandem ex legibus in quodam Reginæ edicto contentis id comprobat, præcipuè vsque ad pag. 484. Nos vero id ipsum conuincere possumus ex Regis Iacobi edicto pro suæ fidelitatis, vel potius abnegationis Pontificiæ potestatis iuramento, facto ad proclamationem, seu ad petitionem Parlamenti anno 7. regni eius, cuius tenor omisso procœmio, est. *Per has præsentes strictè præcipimus, & mandamus, vt Domini, & cæteri nostri secretioris consilij Archiepiscopi, Episcopi Præsides, & custodes pacis, &c. ad quos spectat hoc negotium, vt administrent hoc iuramentum omnibus personis, & præcipuè his, quibus potest & debet admini-*

Obedientiã Pontificis profiteri nullum est perduellionis crimen.

Idem confirmatur edicto Iacobi Regis pro iuramento fidelitatis.

administrari, iuxta statutum factum in tertio anno nostri regni & quod in recusantes animaduertant, iuxta leges nostras respectiuè. Et quamuis poterimus propter amorem erga omnes subditos nostros (quibus per prouidentiam Dei loco patris sumus) optare, ne vllus inueniretur intra terminos nostrorum dominiorum, qui illud recusauerit: nihilominus si quis cor suum ita abalienauerit à serenissimo Principe suo, vt illud, vel illius vllam partem externæ potestati subiecerit; in derogationem nostræ coronæ, & dignitatis, seueritatem, & iustitiam nostrarum legum, tali debitam declarabimus; sicut è contra fauor noster, & beneuolentia benemeritis subditis debetur.

17. *Nihilominus, quia alienatio hæc à nobis, & nostra coronâ, est præparatio quædam ad vlteriorem, & periculosiorem defectionem, & ideò tendit ad crimen læsæ Maiestatis, resoluimus reseruare nobis, & nostro vsui totum ordinem, potestatem, & dispositionem circa hunc casum, sicut & pœnas eiusdem.* Ex quibus verbis satis constat, has pænas re vera non infligi, nisi propter confessionem Primatus Pontificis, vel propter non abnegatam potestatē eius, quæ manifestè est causa religionis, vt autem gloria Martyrū obscuretur, tegi causam veram sub ficto velamine criminis læsæ Maiestatis, pœnarum autē seueritatem & iniustitiam sub blandis verbis clementiæ, & paternæ prouidentiæ occultari, in quo Rex Angliæ antiquos Imperatores, qui ab Ecclesia defecerūt, imitatur. Sic enim de Constantio refert Hilarius lib. contra illum, quod Catholicos persequebatur, partim blanditijs; partim terrorib. & afflictionibus *sine inuidia* (inquit) *gloriosarum mortium*. Vnde in hunc modum contra Constantium proclamat. *Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sæuis, Sanctos persequeris, prædicatores Christi odisti, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, sed diuinorū.* Et infra. *Subrepis nomine blandiendi, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis.*

18. Similiter Iulianus Apostata, *Callidè, & artificiosè* (vt ait Nazianz. orat. 3. alias 1. contra illum) bellum cōtra Christianos mouit, *tyrannidi clementiam tāquam hamo escam circumponens, ac vim persuasione, verborumq́; blāditijs illiniret.* Et subdit Nazianz. *Etenim vt alia, ita eum quoq́; quo Martyres affici solent honorem athletis inuidebat. Ac proinde id molitur, vt ipse quidem, & vim afferat, & interim afferre non videatur.* Quod latè prosequitur. Et similia repetit orat. 4. quæ est 2. contra eundem. Orat. autem 32. postquam de Iuliano sermonem fecit, de Valente subdit. *Secundus nihilo humanior illo fuit; imò etiā acerbior, quod Christi nomen ferens, pseudo Christus erat, Christianisq́; probrum, ac dedecus, quibus, & facere impium, & pati inglorium erat: quod nec iniuriam quidem accipere viderentur, nec illustri Martyrij nomen cruciantibus accederet, verū hic quoq́; fucus veritati fieret, vt qui tanquam Christiani patiebantur, tanquam impij cruciatu afficerentur.* Nihil est ergo quod Catholici de istorum sanctorum Martyrio dubitent; nam iuxta regulam August. cum sint certi, eos in vnitate Ecclesiæ, pro eadem vnitate & obedientia mortuos esse, dubitare nō possunt; quin sint tanquā Martyres coronati, & interfectores eorum tanquam persecutores martyrum esse iudicandos. *Nemo igitur* (vt Cyprian. dixit) *infamet Martyrum dignitatem, nemo eorū glorias destruat, & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec dicere, aut facere aliquid contra Christum potest, cuius & spes, & fides, & virtus, & gloria omnis in Christo est.*

August. de vnit. Eccles. l. 20

Cypr. lib. de laps.

19. Addere tandem possumus ad fidelium consolationem, Catholicos diu pro fide vexatos, licet non sint violenter pro fide interfecti, si in ea tribulatione constanter vsq; ad mortem perseuerent, siue in montib. & solitudinibus fugiendo errantes, siue in vinculis & carceribus afflicti, siue voluntarijs, vel coactis exilijs peregrinantes, siue speluncis & cauernis terræ delitescentes, siue alijs modis, & egestate multa incōmoda patienter sustinētes, vsq; ad finem vitæ peruenerint; non fore priuādos gloria, vel mercede martyrij. Cuius veritatis testis sufficiens mihi est Cyprian. epist. 5. & 6. ad Thibaritanos, quos ad martyrium exhortans, ait. *Si fugientem in solitudine, ac montib. latro oppresserit, fera inuaserit, fames, aut sitis, aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti nauigatione properantem, tempestas, ac procella submerserit. Spectat militem suum Christus vbicumq́; pugnantem, & persecutionis sui causa pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in persecutione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publicè & inter multos perijsse, cùm pereundi causa sit, propter Christum perire. Sufficit ad testimonium Martyrij sui testis ille, qui probat Martyres, & coronat.* Sicq; dixit idem Cypr. ep. 18. ad Lucium Papā. *In confessorib. Christi dilata Martyria non meritum confessionis minuunt, sed magnalia diuinæ protectionis ostendunt.*

Qui vsque pro Christi fidem vexantur, martyrij gloria non carebunt.

20. Hæc autem tolerantia afflictionum, & pœnarum vsq; ad mortem duobus modis potest accidere, vno modo cum tanta corporis violentia in valetudine ex ipsis afflictionibus, vel earum occasione prouenientibus, vt magna ex parte inde mors proueniat; aut nimium acceleretur, vt contingit in diuturno carcere, vel in exilio ad loca salubria, in longa, & periculosā nauigatione, vel in tanta rerum penuria, vt grauibus & continuis incommoditatibus corpus extenuetur, donec extinguatur. Et in his casibus in omni proprietate & veritate martyrium consummatur, & ita solet Ecclesia eos, qui hoc modo pro Christo moriuntur, vt veros martyres colere, eorumq́; facta celebrare. Alio verò modo fieri potest, vt licet quis vincula, aut exilia, vel alias similes afflictiones vsq; ad mortē pro Christo sustineat; nihilominus afflictiones illæ non sint causa mortis; sed suo naturali cursu proueniat: & tunc licet dubium inter Theologos sit, an illud fidei testimonium vsq; ad talem mortem redditū ad nomen, & specialem martyrij aureolam obtinendam sufficiat: certū nihilominus est, copiosam martyrij gloriam, & mercedem illi deesse non posse. Nam qui sic perseuerauit, re vera impleuit conditionem à Christo postulatam, *Qui me confessus fuerit coram hominibus:* vnde Christum etiam ipsum promissionem suam implere necesse est, *Confitebor & ego eum coram Patre meo.*

Duplex modo prædictas afflictiones tolerandi.

21. Et in his, qui sic patiuntur, maximè locum habet; quod Augustin. ait serm. 46. de Tempore. *Non Martyrium sola effusio sanguinis consummat, nec sola dat palmam exustio illa flammarum. Peruenitur non solùm occasu, sed etiam contemptu carnis ad coronam.* Et serm. 232. de Temp. *Quicunque pro veritate testimonium dederit, quidquid pro testimonio veritatis & iustitiæ pertulerit, totum ei Dominus pro martyrio computabit.* Vtiq; in ea cōfessione vsq; ad mortem perseuerando: Et sic etiam in his confessoribus maximè completur, quod sancti Patres sæpè dicunt, martyrium non deesse, vbi voluntas non deest, sicut dixit Chrys. Psal. 95. *Martyrium non tantùm euentu æstimatur, sed etiam proposito.* Et Cypr. ep. 11. *Non contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor, qui ante vos tormenta perpessi, victo, & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere venerunt Dominus scrutator est renum, & cordis arcana perspicit, & tuetur occulta. Ad coronam Dei promerendam sufficit ipsius solum testimonium, qui iudicaturus est.*

CAPVT XII.

Ad ea, quæ contra secundum Breue Pontificium, & contra Cardinalis Bellarmini Epistolam Rex obijcit, responsio.

1. INter alia arrogantiæ signa, quæ Rex in Præfat. ex Apologia Bellarmini, eiusq; responsione enumerat, ac reprehendit, vnum est, quam in scribendo breuitatem Rex tenuerat, eandem ipsum Bellarmin. in respondendo sequi voluisse, & addit: *Quo compendio in secundo Pōtificis Breui confutando vsus erā, eodem in me voluit vti, meoq́; exemplo sese pene intra vnius paginæ angustiās coercere.* Vt ergo similem reprehensionem vitarem, omnemq́; vmbram occasionis eius effugerem, sicut in cęteris hactenus feci, in hoc vltimo puncto copiosam reprehensionem serenissimo Regi dare desideraui. Nihil autem vel in ipso Breui, quod noua defensione vel probatione indigeret, neq; in oppugnatione Regis;

Regis in Cardinal. Bellar. breuitatem redargutio.

gis, quod peculiare responsum postularet, inueni: ideoq; satius duxi, in eandem Regis offensionem & reprehensionem incurrere, quam vel iam dicta repetere, vel superfluis verbis & otiosis cartas onerare. Ideoq; breuiter posterius decretum Pontificis, eiusque rationem explicabo, deinde nihil difficile contra illud à Rege obijci eadem breuitate ostendam: tandemque simili modo circa Epistolæ Bellarmini confutationem discurram.

2. *Proponuntur præcipua vires secundi Breuis Pauli V.* Pontifex igitur in hoc posteriori Breui nullum nouum onus vel obligationem Catholicis Anglis imponit, sed prius Breue iterum confirmat, distinctiusque explicat, in eo duo facta esse. Vnum est, declarare non esse licitum in conscientia hoc iuramentum fidelitatis præstare, aliud est, proprio etiam præcepto illud prohibere, vt omnis occasio tergiuersandi vel dubitãdi tolleretur. Insuper etiam declarat, prius Breue non solum motu proprio, & ex certa scientia, verum etiam post longam & grauem deliberationem de omnibus, quæ in iuramento continentur, adhibitam, fuisse scriptum, ideoq; omninò seruandum esse, omni interpretatione secus suadente reiecta. Ratio autem vel necessitas huius nouæ declarationis seu confirmationis fuit, qa vt ipsemet Pontifex refert, nõnulli, vel subditi, vel seductores Regis rumorem in Anglia sparserant, Breue vel fictum esse, vel non legitimè, & ex certa scientia, sed per surreptionẽ aliquam fuisse expeditum, quo prætextu aliqui, illo contempto, iuramentum non recusabant. Quam fraudem & renitentiam versutiei aduersarij humanæ salutis idem Pontifex benignè ac prudenter tribuit, vt infirmiorum fidelium fragilitatem excuset.

3. *Obiectiones cùm Rex non haberet contra secundũ Breue, verborum exaggeratione vtitur.* Rex autem Angliæ cum nihil haberet, quod contra verissimam Pontificis declarationem, & necessariam prohibitionem obijceret, siue ab authoritate, siue à ratione petitum, in verborum exaggerationem prorumpit, verbaq; ipsiusmet Pontificis, quæ proximè adduximus, arripit, & in ipsum conuertit, dicens, nulla fraude ita potuisse dæmonem Catholicis Angliæ per mille annos nocere, sicut huius Breuis expeditione Papa illis nocuit. Quia ex illo hoc magnum (scil.) incommodum, sequetur, qui multi etiam Sacerdotes, qui iuramentum admiserant, illud abiurare cogentur, atq; ita fiet, vt duo iuramenta fidelitatis suo Regi exhibita peierent. Vnum est illud, quod omnes qui sub regno nascuntur, tacitè iurant, aliud hoc, quod posterius admiserũt. *Vnde sequitur* (inquit) *neminem posse in Anglia Romanam religionem profiteri, nec salutem animæ suæ curare, qui nõ fidelitatem suam erga Principem cognitam, & iuratam exuerit, & eiurauerit.* Nihilq; aliud contra hoc posterius Breue obijcit.

4. *A quo spiritu forma illa iurandi inuenta fuerit.* Non est autem difficile, in præsenti puncto *probare spiritus*, & ostendere, an institutio iuramenti, eiusque exactiò potius quam eiusdem reprobatio, & prohibitio ex spiritu Satanæ fuerit, nam *ex fructibus*, seu effectibus eorum discerni possunt. Finis enim iuramẽti est, auertere fideles ab obedientia Ecclesiastica sub colore obedientiæ ciuilis, eos inducendo ad abnegãdam Pontificiam potestatem, sub prætextu iurandi Regi fidelitatem. Vnde fructus talis iuramenti, si exhibeatur, erunt schismatis professio, confirmatio, & augmentum; fidei abnegatio, & illius regni integra in spiritualib. ruina, & animarum perditio. Est ergo perspicuum iuramentum illud ab aduersario humanæ salutis excogitatum esse, & in cordibus Protestãtium Regi consulentium immissum: & ab eodem spiritu omnia verba, & media, quibus tale iuramentũ defenditur, proficisci. E contrario verò reprobationem & prohibitionem eiusdem iuramenti à contrario, seu diuino spiritu inspiratam esse; tum quia proprium opus spiritus Dei est dissoluere opera diaboli, tum etiam, quia qui prohibitionem illam plena fide, & constanti obedientia susceperint, & suis conscientijs cõsulent, & schismati, ac infidelitati cum spe magni fructus & mercedis resistent. Qui verò siue ex animi fragilitate, siue per errorem & deceptionem tale iuramentum admiserunt (vt Rex affirmat) lapsum & errorem suum per clamorem Pastoris agnoscentes, dissoluent colligationes impietatis, & iniquum iuramentum abiurabunt. Hoc enim non solum inconueniens non est, vt idem Rex infert, sed potius est ad salutem necessarium, & inter præcipuos effectus huius Breuis computari debet. *Satisfit incommodo à R. gestllato.*

Neq; propterea sequitur altera pars, quam Rex inuoluit, quod scil. abiuretur iuramentum obedientiæ & fidelitatis ad Regem, cum ipsis subditis congenitum. Siue enim per hoc iuramentum intelligat obligationem illam, quæ veluti hæreditario iure peruenit ad omnes subditos, & ad eorum filios ex fidelitate à suis parentibus, & maioribus suis Principibus iurata, siue etiam loquatur de expresso iuramento licito, & honesto à subditis facto de fidelitate politica Regi debita, neutro modo sequitur abiurari naturale illud vinculum, seu iuramentum obedientiæ ciuilis, ob retractationem iuramenti à Rege inuenti, & ab aliquibus admissi. Quia in eo, vt ostendimus, non promittitur Regi ciuilis obedientia iusta & honesta, sed directè abnegatur Pontifici obedientia & potestas, & ideò quando retractatur, abiuratur abnegatio, vt sic dicam, ac proinde recognoscitur Pontificis potestas, & ad eius obedientiam reditur. Regi autem solum negatur illa obedientia, quæ obedientiæ Pontificis ac Dei fuerit contraria, quod contra ciuilem, naturaliterq; debitam non esse, sæpissimè declaratum & probatum est. 5.

6. *Satisfit vltimæ illationi Regis.* Vnde ad vltimam Regis illationem iam respondimus. Nam si Rex loquatur de obedientia, quam ipse desiderat, quæ nullam supra ipsum vel directè in spiritualibus, vel indirectè in temporalib. recognoscat, optimè infert, neminem posse in Anglia Catholicam fidem tenere, & seruare, talem obedientiam Regi iurando, vel tale iuramentum, si aliquando præstitit, non retractando. Neq; Rex in hoc dubitaret, si, vt tenetur, crederet, extra vnam catholicam & Apostolicam Ecclesiam non posse esse salutem aut fidẽ; quia vbi non est vnio cum capite, ibi est schisma & diuisio ac separatio ab Ecclesia, ideoq; fieri non potest, vt qui iuramentum illud admiserit, & in eo perstiterit, in statu salutis existat. At verò si de pura, ac legitima obedientia ciuili Rex loqueretur, nullius momenti esset illatio, quia hæc obedientia ciuilis cũ Ecclesiastica non pugnat, & in alijs regnis Catholicis seruant subditi Romanam religionem, & consulũt saluti suæ, & nihilominus non exuunt, nec abiurant fidelitatem Regi suo debitam, imò illam ampliori fide, & cum maiori Regum pace ac securitate obseruant.

7. *Regis obiectiones cõtra Epistolã Bellarmini confutantur.* Post impugnata Pontificia decreta inuehitur Rex in epistolam Cardinalis Bellarmini, cui quoad hanc partem respondere, non duxi operæpretium; tum quia Cardinalis doctissimus solita eruditione id egit plenissimè, tum etiam quia ferè nihil ad causam pertinens attingit, cui in superioribus satisfactum non sit. Quod vt omnibus sit euidens, sigillatim, & per partes id breuissimè declarabo. Primum enim Bellarmino tribuit, quod iuramentum fidelitatis cum iuramento Primatus confuderit. Sed obiectionem hanc Cardinalis ipse satis confutat. Et ideò nos in principio huius libri vtriusq; iuramenti formulam proposuimus, vt nullus tergiuersationis, aut ambiguitatis locus relinqueretur. Deinde in vers. *Atq; vt iustitiã*, &c. quatuordecim assertiones proponit, quas omnes, vel saltem aliquas ex impugnatione iuramẽti sequi affirmat. Sed de illis cap. 6. satis dictum est. *Prima.* *Secunda.*

8. *Tertia.* Tertio in § *Atque vt clarius*, transitum facit Rex ad persuadendam iustitiam iuramenti fidelitatis Conciliorum authoritate. Sed vt notaui c. 1. huius lib. illa Concilia de iuramẽto longe diuerso loquuntur. Vnde non immeritò possumus nos in Regem retorquere errorem, quem ipse in principio huius impugnationis Bellarmino tribuit, nimirum, quod ad confirmandum

mandum iuramentum à quæstione prorsus alienum probationes non necessarias, congerat, vt d. loco latius declaraui. *Quarta.* Quartò in §. *Nunc verò*, quod pag. 65. habetur, per multas paginas digreditur verbis iniuriosis, seu conuicijs, & contumelijs Bellarm. insectãdo, & arguendo: in omnibus autem illis nihil vel ad causam, aut doctrinam pertinens, vel discussione dignum inuenio; qualiacunque tamen illa sint, ab eodem Bellarmin. doctè refelluntur, quanquam non immeritò contemni potuissent. *Quinta.* Quintò pag. 84. §. *Nunc autem vnde digressus fuerat* (vt inqt) regreditur, statim verò aliò diuertitur, vt Bellarmin. alterius contradictionis redarguat, quod vt efficiat, probandum assumit, Pontifices multos Imperatores vexasse, inquietasse, & vsque ad interitum persecutos esse. Inducitque varia exempla Imperatorum, & Regum, quos Pontifices deposuerunt. Sed inter ea multa falsa veris permiscet, vt eruditè Bellarmin. ostendit. Quocirca quæ vera sunt, confirmant veritatem Catholicam, vt illa referendo in lib. 3. diligenter expedimus, singulorum circumstantias ponderando: quæ autem sunt falsa, contemnenda sunt, nam potiùs arguentem redarguunt. Et ita neutra ostendunt; Pontifices regum cædes per sicarios, vel insidias fuisse machinatos, quod Bellarmin. negauerat, nam falsa nihil probant, veræ autem historiæ solum conuincunt, causa legitima interueniente, & iusta causa exigente, sæpius Pontifices contra iniquos Principes, seruato iuris ordine, vsque ad depositionis sententiam processisse.

Falsò imponuntur Regum cædes Romanis Pontificibus.

9\. *Sexta.* Sextò in pag. 90. vers. *Nam cùm illud constet*, &c. propinquius Rex accedit ad causam de iuramenti malitia, vel probitate tractandam, parum tamen in ea insistit; statim enim per similitudines, vel exempla à Bellarm. adducta diuagatur, in singulis disparitatem; tanquam nodum in scirpo quærens. Nihil verò in defensionem iuramenti, vel ad ostendendam eius probitatem adducit, præter illud generale principium; quod iuramentum fidelitatis ciuilis Regi præstitum sanctum est. Cum autem difficultas versetur in applicatione illius verissimi principij ad hoc iuramentum, de quo est controuersia, ostendendo, illud esse purum iuramentum ciuilis obedientiæ, nihilque religioni Catholicæ contrarium continere, sæpè quidem hoc supponit, & repetit, nunquam verò illud probat; neque defendit, nisi Pontificis potestatem abnegando. Et ideò in hoc solo puncto insistendum censuimus, reliquæ enim similitudines, vel exempla, quæ ad exhortationem magis, quàm ad probationem feruntur, supponunt doctrinam Catholicam, & illa stante, sunt optima, nec à Rege refelluntur, nisi negando Catholicam doctrinam, vt rectè notauit idem Bellarm. omnes epistolæ suæ partes, & exempla, ac testimonia defendens, & confirmans. Quia verò verba quædam Gregor. & Leon. Pontificum, quæ Rex latè insectatur à pag. 106. vsque ad 116. ad causam de Primatu pertinebant, ea nos in lib. 3. latè tractauimus. In secundo verò refellimus, quæ in pag. 117. contra communionem sub vtraque specie, & contra Missas priuatas repetit.

Quod probatione eget supponitur, non probatur.

10\. *Septima.* Septimo à pag. 117. vsque ad 126. iterum in Bellarminum, & Sander. ac deniq; in Thom. Morum, & Roffensem inuehitur, & licet omnia, quæ attingit, ad punctum causæ non pertineant, tamen quia fidei doctrinam aliqua ex parte attingũt, de singulis aliquid breuiter dicendum putaui. Primo enim reprehendit nõ Bellarm. sed Ecclesiam quæ in verbis consecrationis Corporis non addit verba illa; *quod pro vobis datur, contra Lucam*, inquit, *& Paulum*. Additque habere se, aduersarium, & hostem Bellarmin. confitentem, illa nõ posse cõciliari. At quis vnquam dixit, esse oppositionem inter aliquos de eadem re loquentes, quorum alter rem integrè narrat, alter partem refert sine discrepãtia, partem vero tacet? Si hæc cõtradictio, vel oppositio est, infinitæ sunt oppositiones inter Euãgelistas, quæ inter se conciliari non poterunt. Imo in hoc eodem puncto Matth. & Marc. opponẽtur Lucæ, & Paulo, qui tacuerunt particulam *Quod pro vobis*, quam Lucas & Paulus posuerunt. Quin et erunt Lucas & Paulus quodammodo inter se oppositi, quia non eodem verbo vsi sunt, sed alter dixit, *quod pro vobis datur*; alter, *quod pro vobis tradetur*. Quod adnotare libuit, vt qui hæc legerit, aduertat, quibus prætextibus Protestantes Catholicam Ecclesiam relinquant, eiusque Apostolicos ritus reprehendere audeant. Cõstat enim euidenter, ibi nullam esse oppositionem, quia neque tacere est contradicere, neque Paul. aut Luc. dixerunt, omnia illa verba esse necessaria ad Eucharistiam conficiendam, neque verisimile est Matthæum, & Marc. aliquid substantiale huic Sacramento prætermisisse; blasphemum autem, & hæreticum est cogitare, Petrum mutilatam, & sufficientem formam Eucharistiæ Ecclesiæ Romanæ, ac Catholicæ tradidisse, de qua re alibi à nobis ex professo disputatum est.

In vno locò tacere quod in alio dicitur, non est contradictio.

De persona Sanderi dixit Rex, *esse male meritum de patria sua*, quod probat ex eius sententijs, seu assertionibus, octoque recenset, quas hic transcribere non est necesse: nam in libris eius videri facile possunt: Ex illis autem aperte colligitur, non alia ratione dici Sanderum male meritum de patria sua, nisi quia veritatem Catholicam docuit, vel quia Regibus schismaticis nõ adhæsit, neque adulatus est; vel deniq; quia pro pter fidei constantiam exul à patria mortuus est. De Thom. Moro, & Roffensi insignibus viris, & illustrissimis Martyribus, licet negare non potuerit interfectos fuisse, quia decreto de Primatu Regis Angliæ in spiritualibus assentire noluerunt, addit, non ob hanc solam causam, sed etiam fuisse occisos; quia secundas nuptias Regis approbare recusarunt. Quod specialiter dicit de Moro, idem tamen de Roffense intelligit, nam de vtroque ita historiæ referũt. Subiungit autem Rex, *quæ meo iudicio valde carnalis causa martyrij fuit.* Ego vero iudico, hoc Regis iudicium satis ostendere, quã sit potens error semel imbibitus ad peruertendum prudens iudicium, etiam in rebus, quæ luce meridiana clariora sunt. Quid enim detestabilius esse potest, quàm dicere malum bonum, aut quid grauius, quam approbare falsa pro veris, in rebus præcipuè morum, & quæ salutem æternam concernunt? Cum ergo secundæ nuptiæ Regis Henrici adeo essent detestabiles, vt contra omne ius diuinum & humanum fuerint sine valore, & effectu contractæ: etiam si nulla alia causa moriendi intercessisset præter recusationẽ approbationis illarum; illa sine dubio esset ad martyrium sufficiens. Nam licet adulterium, & polygamia viuẽte prima, & vera coniuge, carnalia sint, illa tamen dãnare opus virtutis, & valde spirituale est, & propter constantiam in tali opere mortem constanter ferre, egregia est causa martyrij. Sic enim mors Ioan. Baptistæ, vt sentit Ecclesia, illustre fuit martyrium, quãuis Ioannes ex odio cõcubinæ potius, quàm vxoris, quia Regi prædicabat, *nõ licet tibi habere eam*, interfectus sit, quia illa causa licet ex parte Regis, & Herodiadis satis carnalis fuerit; nihilominus ex parte Ioann. fuit spiritualis, vtique testimonium veritatis, propter quod occisus est. Ita ergo contingit Moro, & Roffensi, ideoque ex hoc cap. non obscuratur, sed illustrius fit martyriũ. Reliqua vero, quæ de his sanctis viris Rex detrahit, ad calumnias hæreticorum pertinent, quibus ipse fidem adhibet, & ideo etiam scriptores, & conuenticula hæreticorum Angliæ Roffensi opponit, contra totius orbis authoritatem, & consensum; quod valde friuolum est, vt egregiè Bellarmin. prosequitur. 11.

Lib. 2. de Visibil monar. c. 4. & in Claue Dauid. lib. 5 c 2 & 4 & lib. 6 c 1, Illustre Thomæ Mori, & Roffẽsis martyrium à calumnia vindicatur.

Octauo in §. *Deniq; illud*, &c. Regiam dignitatem, & potestatem ex Scriptura veteris, & noui testamenti persuadere aggreditur, sed frustra laborat, quia dignitatem, & potestatem legitimam regis temporalis nemo negat, spiritualem autem potestatem Regis, aut exemptionem eius ab obedientia Prælatorum Ecclesiæ, illa testimonia nõ probant, & alijs certissimis improbantur, vt in lib. 3. ostensum est, vbi de testimonijs quæ hic Rex congerit, copiose diximus. Et inde satis perspi- 12.

Octaua Pag. 126. in fin.

perspicuum est, quam sint friuolæ oppositiones, quas Rex fingit inter modos loquendi scripturæ, & Bellarmini de Regum temporalium dignitate, & potentia, quibus ipse Bellarminus satis respondet. Sicut etiam refellit, quæ Rex postea subiungit aduersus titulos, *Pontifex maximus*, vel *caput fidei*, quibus solet Papa decorari, de quibus, & de pluribus alijs nos etiam in lib. 3. diximus. Ideoq; (vt dixi) in tota hac parte Apologiæ nihil amplius immorandum censui.

Operis conclusio, & ad Regem Angliæ peroratio.

1. QVa verborum grauitate, & moderatione in controuersijs fidei loquendum, vel disputandum sit, Gregor. ille, qui per antonomasiam Theologi nomen consequutus est, tum exemplo, tum luculenti, & grauissima sententia nos docuit, dicens: *Non imperite docemus, nec aduersarios contumelijs, & conuicijs incessimus, quemadmodum pleriq; faciunt, nō cum sermone, sed cum loquente confligentes, ac rationum, & argumentorum infirmitatem maledictis interdum obtegentes, non aliter, ac sepias atramentum ante se vomere aiunt, vt piscatores effugiant, aut conspectum sui eis eripiant. Verum nos pro Christo bellum gerere hoc argumento planum facimus, quod secundum Christū, qui mitis, ac pacatus est, atq; infirmitates nostras portauit, dimicamus. Nam nec in veræ doctrinæ detrimentum paci studemus, nonnihil de animorum contentione remittentes, vt facilitatis, & mansuetudinis famam colligamus (non enim quod bonum est, male aucupamur:) & rursum pacem colimus, legitime pugnantes, atq; intra limites nostros, spiritusq; regulam nosmet continentes. Ac de his quidem ita sentio, cunctisq; animarum dispensatoribus, rectæq; doctrinæ arbitris legem statuo, vt nec per duritiam hominum animos exasperent, nec per summissionem elatos, & insolentes efficiant: sed prudenter, & consulte in fidei causa se gerant, nec in alterutro horum mediocritatem excedant.*

Gregor. Nazianz. orat. 32.

2. Ad hanc scribendi regulam totam hanc disputationem ita conformare optaui, vt si fieri posset, ne nimium quidem ab illa discreparem. Hoc enim & Regiæ Maiestati debitum, & officij mei esse, & ad finem propter quem hunc qualemcunq; laborem suscepi, obtinendum pernecessarium esse persuasum semper habui. Non enim propter victoriæ laudem, aut ingenij, vel doctrinæ ostentationem vincere optaui, sed vt veritas ipsa vincat, & errorum tenebræ depellantur, & vt Christus in omnibus regnet, hoc maximè in votis habui. Quamobrem, Rex serenissime, si quid in respōsione, & disputatione mea acrius, quam soleam, aut liberius, quam par sit, dictum esse apparuerit, non in personam, quam sustines, sed in doctrinam, tum nouam, tum etiam contra Christi Vicarium ignominiosam, dictum esse intelligas, tranquilloq; animo consideres, difficillimum esse, prauā, & perniciosam doctrinam, quam vir Catholicus abhorret, doctor auersatur, religiosus indignè fert, acriter, vt par est reprehendere, quin aliquid in talis doctrinæ sectatores redundare videatur. Sunt enim hæc adeò coniuncta, vt vix possint disputatione, vel admonitione separari. Quod in Paulo quondam notauit Chrysost. dicens, *Volebat grauitate, & reuerentia seruata loqui, & adiutorem interdum mordens percellere, at hæc ambo non dabantur, sed alterum alteri impedimento erat. Nā si quid reuerenter dicas, haudquaquam possis auditorem perstringere, quod si rursus vehementer perstringere volueris, necesse tibi est, aperte, ac nuda oratione rem designare. At prudentia* (inquit) *Pauli vtrunq; exactè præstitit, ipso naturæ nomine, & increpationem augens, & hoc tanquam peripetasmate ad enarrationis verecundiam vsus.* Hanc certè Pauli prudentiam præ oculis habui, & qua potui diligentia imitari studui, semper de re ipsa, non de persona, quoad fieri posset tractando, vel vbi necessitas cogeret, non ad Regem, sed ad Protestantes illius deceptores sermonem dirigendo.

Chrysost. Homil. 4. in epist. ad Rom. c. 1.

Superest ergo Rex serenissime, vt, qua polles animi benignitate, & ingenij magnitudine, de qua semper multum confisus sum, nostrum hoc opus beneuole accipere, & puro veritatis amore interdum euoluere non dedigneris, simulq; consideres, ingenui animi, maximiq; iudicij esse, falsam opinionem, mēdacio detecto, deponere, veritatemq; intellectam animo amplecti, & verbo profiteri, ac æternitatis impendentia pericula præcauere. Nullum enim in pertinacia decus, summa autē in ingenij docilitate prudentia, atq; in pia ad Deum conuersione prouidentia, qua non tibi tantum soli, sed Patriæ olim florentissimæ, nunc vero in summo discrimine constitutę, prout ex officij tui magnitudine debitor es, consules. Quod si vocem Domini te vocantis audieris, eiq; obedire decreueris, quod ipse vocando inceperit, adiuuando perficiet, nihilq; erit, quod diuino præsidio fultus vincere, aut superare non valeas. Vnde non est, cur hostium veritatis, quorum sermo vt cancer serpit, contradictionem timeas, proteget enim te Deus à contradictione linguarum. *Contradicunt linguæ multæ*, ait Augustin. *diuersæ hæreses, diuersa schismata personāt, linguæ multæ contradicunt veraci doctrinæ, tu curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiam Catholicam tene, à regula veritatis noli discedere, & protegeris in tabernaculo à contradictione linguarum.* Henricus ille qui primus fidei defensor nominatus est, contra linguas contradicentes egregie prius scripserat, postea desipiens, & sibi, & Patriæ male consulens, deplorandum tam Angliæ, quàm orbi vniuerso exemplum reliquit. Cur non & Iacobus, licet prius à seductoribus deceptus, contra Dei tabernaculum, Ecclesiam nimirum catholicam, scripserit: intellecta postea veritate, eiusdem Ecclesiæ acerrimus propugnator, & Anglicani decoris instaurator existat? Ita enim fiet, vt illustrem fidei Catholicæ defensoris titulum, quem non sine causa magnificare ostendis, non verbis tantum, sed opere, & veritate, immortali cum laude merearis. 3.

Psal. 30.

Quod si fortasse, Rex serenissime, nostris disputationibus, desiderio, & excelso animo, acriq; ingenio vestro nondum satisfecimus, & aliquarum rerum, vel plenior responsio, vel maior probatio desideratur, aut vobis, vel ministris vestris nouæ contra Catholicam doctrinam obiectiones occurrunt, quibus satisfacere necessarium sit, proponantur velim omni synceritate, & solius veritatis intelligendæ gratia, & quantum in me fuerit, paratum semper inuenietis, ad eam, quæ in nobis est, fidei, siue scripto, siue ēt verbo, si occasio tulerit, rationem reddendam: & ad omnia, quæ proposita fuerint, non de me, sed de diuino auxilio, & veritate confidens, pro virili respondēdum. Hoc solum Maiestatem vestram omni animi submissione enixe postulo, vt si aduersus ea, quæ in his disputationibus pertractaui, aliquid rescribere visum fuerit, ab omni vana verborum contentione abstineatur, & digressiones variæ de rebus, quæ interdum vel casu excidunt, vel obiter attinguntur, & ad causam fidei nihil referunt, euitentur, & solo amore veritatis res ipsa tractetur, & fidei veritas inquiratur. Si enim hoc à vobis obtinuero, spe alicuius publicæ vtilitatis erectus, nulli labori parcam, & superimpendar ipse pro animabus vestris. 4.

FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX

INDEX QVORVNDAM E PRÆCIPVIS SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCIS, QVÆ IN HOC OPERE EXPONVNTVR.

INDEX RERVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A.

B.

C.

Cam-

D.

E.

F.

Hebraica

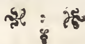
H.

I.

Immuni-

L.

M.

FINIS.

